Digitized by Google

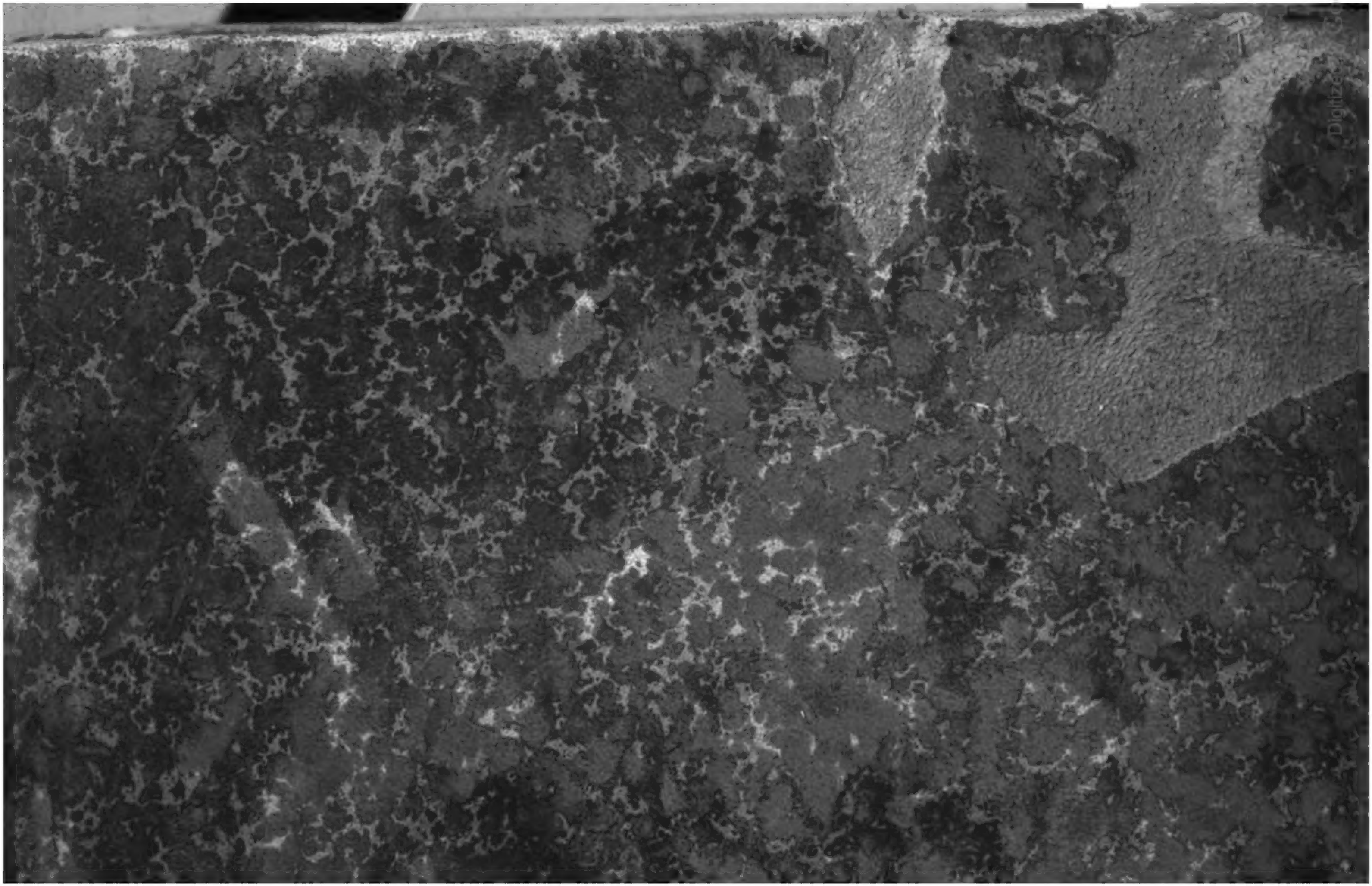

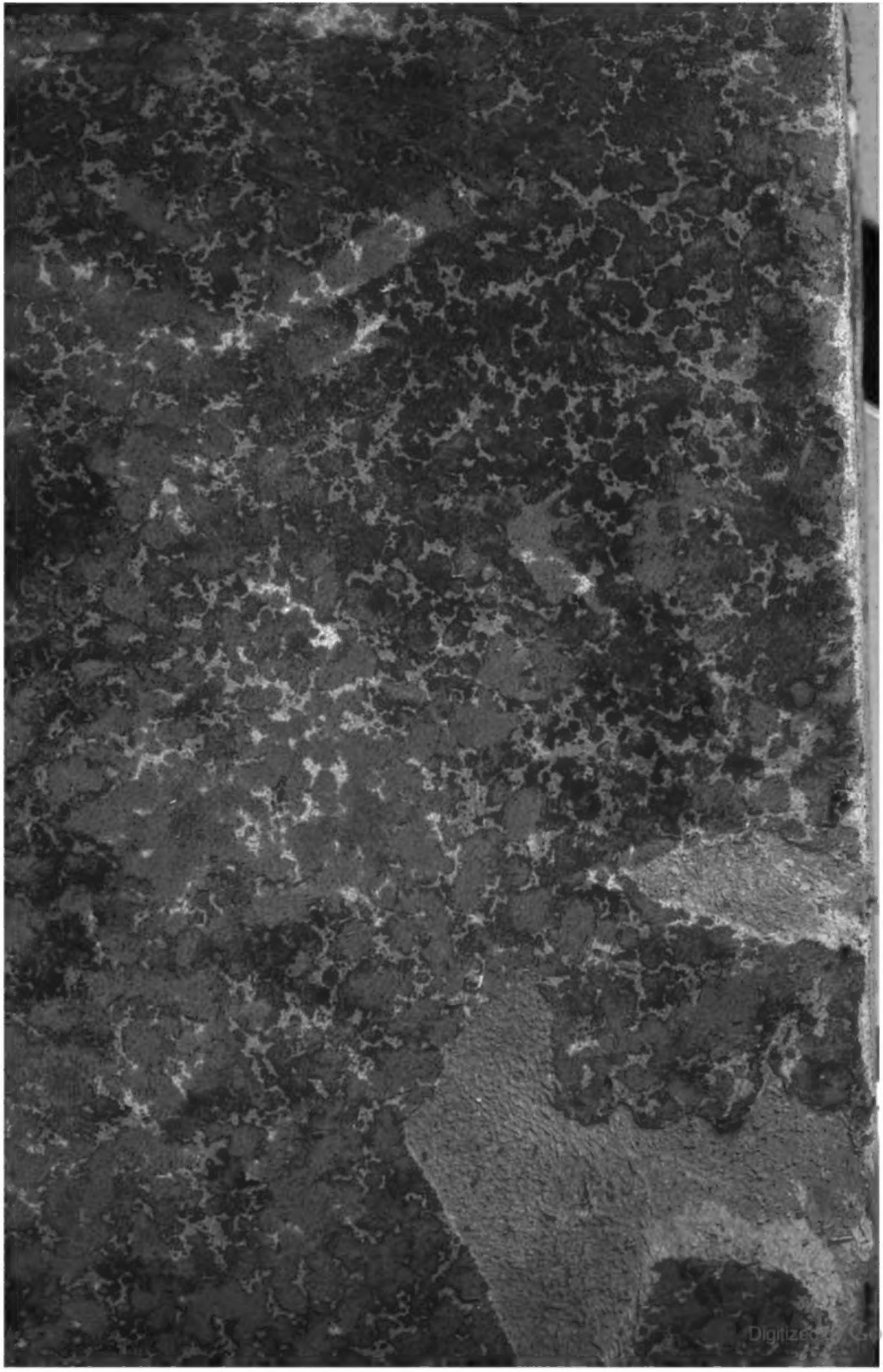
Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

CASPARIS ZIEGLERI

De

JURIBUS MAJESTATIS

TRACTATUS ACADEMICUS,

In qvo

pleraq; omnia, qvæ de

poteſtate & juribus Principis
diſputari ſolent,
STRICTIM EXPONUNTUR.

Cum Gratia & Privilegio ELECTORIS SAXONIÆ.

VVITTENBERGÆ,
Sumptibus Hæred. Doct. TOBIÆ MEVII, & ELERTI SCHUMACHERI,
Typis MATTHÆI HENCKELII, Acad. Typogr.
ANNO CHRISTI M. DC. LXXXI.

Digitized by Google

Digitized by Google

INCLUTÆ
ELECTORALIS SAXONIÆ
ORDINIBUS,
PERQVAM REVERENDA DIGNITATE, ILLUSTRI STEMMATE,
ET EQVESTRI SPLENDORE,
TUM ET
ERUDITIONE ATQVE PRUDENTIA EXCELLENTISSIMIS
DNNN. PRÆLATIS,
COMITIBUS, BARONIBUS, NOBILIBUS, ET CIVITATUM
RECTORIBUS,
VIRIS HEROIBUS ET CIVIBUS
REGENDÆ REIP. SCIENTISSIMIS
PRINCIPI ET PATRIÆ CHARISSIMIS
DOMINIS ET MÆCENATIBUS ATQ;
PATRONIS MEIS
TRACTATUM HUNC
INSCRIBO & OFFERO
CASPAR ZIEGLERUS.

Digitized by Google

Legans & valdè accommodata inter Politicarum disciplinarum Doctores est comparatio, qvâ Remp. humano corpori simílem esse ajunt, ita ut paria inter se faciant utraqve, nec differant, nisi qvod alterum naturâ tale sit, alterum imitatione. Diversa in corpore naturali esse membra artificiosè inter se juncta, & ita qvidem, ut unumqvodqve speciali fungatur officio, nemo est, qvi non intelligit. Imperat caput, & ex eo veluti exarce aut palatio aliqvo reliqvis, qvid faciendum sit, præscribit mens verè divina:

in-

Digitized by Google

inſerviunt cætera, diverſa tamen ſub figura, prout munus, qvod ſuſtinent, præſtantius aut vilius fuerit. Et iſta tamen omnia inter ſe ita compacta & conglutinata ſunt, ut ſi læſum fuerit omnium, qvod videtur, minimum & contemptisſimum, propter conſenſum & harmoniam, qvam inter ſe habent, afficiantur ſimul reliqva omnia, ut ipſum etiam caput, ſi pes condoleat, ſi digitus, ferre id neqveat, & totum aliqvando corpus langvore atqve ægritudine corripiatur. Eadem eſt ratio corporis politici ex civitate conſtructi. Habemus in eo caput, habemus membra, nobiliora partim, partim viliora, magiſtratûs, Conſiliarios, milites, mercatores, opifices, agricolas. Unicuiqve ſuæ ſunt partes, ſua munia ad conformationem totius. Unusqvisqve, neceſſe eſt, ut operâ ſua concurrat ad com-

Digitized by Google

munem beatitudinem, qvam civitas intendit. In eâ ſi defecerit qvisqvam, ne latius ſerpat, qvod inde exſurgit, malum, Principís eſt cavere, ſuppliciis indictis, ſi aliter prohiberi neqveat. Et in hoc ſcílicet ſtudio conſiſtit harmonia illa, qvam inter imperantes & parentes ſtatuunt publicarum rerum formatores: & in hoc conſenſu verſatur tota Reip. ſalus, qvam promoveri non principis tantùm, ſed cujusqve etiam privati intereſt. Præcipuum autem ejus momentum à majeſtate petendum eſt, qvam à divinâ ſecundam accepit Princeps, qvam utramqve propterea conjungit Autor libri de mundo cap. 6. dum legem civilem in certo ſtatu Deo comparat. *Ut ſummatim loqvamur*, inqvit, *qvod in navi gubernator eſt, qvod in curru agitator, qvod in choro præcentor, qvod denique lex in civitate, & dux in exercitu, hoc* DEUS *eſt in mundo*, niſi

Digitized by Google

niſi ſi hactenus intereſt, qvod labor & motus multiplex illos exercet, & curæ angunt variæ; cùm huic illaborata ſuccedunt omnia, omnis moleſtiæ expertia, citraqve corporis infirmitatem, qvippe cui in loco ſtabili immotoqve collato, omnia movere & circumagere pro arbitratu liceat, qvo libitum eſt cunqve & qvomodo libitum, idqve diverſis in formis ſimul atqve naturis. Id autem ratione ſimili facit ille, atqve lex civilis, qvæ immobilis ipſa exiſtens in utentium animis regit omnia ad Remp. pertinentia.

Cæterùm ut harmonia iſta juſtam retineat proportionem, & in ſymmetriâ ſua conſiſtat, non ſufficit artis qvascunqve regulas applicare, ſed ipſâ naturalis ratio & gentis cujusqve indoles præcipuè hîc attendi debet. Uti enim in muſicâ artificiali toni dantur à ſe invicem differentes & diverſi, intra qvos neceſſe eſt ut decurrat cantus, ſuaqve Jonico, Dorio, Phrygio, Lydio, Mixolydio, & Æolico eſt menſura, qvæ παράβασιν haud admittit: ita dantur etiam

in

in hominum ſocietatibus certæ formæ innatæ qvaſi aut connatæ, qvas transgredi nullo modo licet. Et hæc cauſa eſt, qvod non liceat optimam in qvovis populo applicare Reip. formam, uti id obſervant Politicæ Studioſi. Sicut enim non ex qvovis ligno fit Mercurius: ita non qvævis forma in qvemvis populum introduci poteſt; aut certè, qvi tale qvid conatus fuerit, magno ſuo malo experietur, cum ingeniis hominum ſibi negocium eſſe, & naturam ipſam à ſe temerè expugnari. *Non ſono gli huomini* inqvit MARCHIO VIRGILIUS MALVEZZI *in Tarqvin. ſuperb. p. 138. che conſtituiſcono le Republiche, o vero i principati, mà una certa natura, ò forza d' intereſſe, che qvantunqve non conoſciuta non laſcia loro ritrovar qviete, ſine che non gli conduce, doue hanno maggior proportione, in qvella guiſa, che auuenir ſuole à gli elementi, che non ſapendo, ove vadano, condotti da un natural iſtinto non ritrovano mai qviete, per ſino, che*

che non arrivano a qvel luogo, che benche foſsè loro naturale, non conoſcevano. L' acqva nella ſua propria ſfera non peſa, & i popoli nella loro natural forma facilmente ſi reggono, ne ſi poſſono cavare, ò ritenere fuori di qvella ſenza una violenza poco durabile. &c.

Sed & formata jam Rep. peccat ille, qvi τὸ κύριον tenet, ſi putat, licere ſibi omnia, & ex plenitudine poteſtatis, qvam vocant, abſolutum ſibi competere imperium. Etſi enim negari neqveat, Principem non ſolùm eſſe ſupra ſingulos, ſed etiam ſupra omnes collectivè & univerſim ſumptos, nec adeò judicari à qvoqvam poſſe; poteſtas tamen illa, qvam à Deo accepit conformis eſſe debet voluntati divinæ. Hæc autem eſt voluntas DEI, ut principes à ſe conſtituti tyrannicè ne imperent, ſed ut boni paſtoris officium expleant, ut ſalutem ſibi commiſſi gregis procurent, ut nihil turpe imperent, nihil ſordidum, non cupiditate, non teme-

Digitized by Google

ritate incendantur, ſed veriſſima animi temperantiâ ſubditorum utilitatem qværant, regnumque ſuum non tanquam corpus, cui unà cum ipſis moriendum ſit, ſed qvod in ſucceſſoribus ſuis æternum eſſe debeat, adminiſtrent. Viciſſim verò nec ſubditis abuti hâc Principis ſui benignitate licet, qvippe qvibus ex obedientia & ſubjectione gloria naſcitur. Non malè dixit Fronto Conſul apud Dionem *in Nervâ* : malum *eſſe eum imperare, ſub qvo nemini qvicqvam conceſſum, ſed longè pejus ſub eo vivere, ſub qvo maximè liceat.* Nec permittendum ergò, ut qvisq; ſuo modo & more vivat, ſed videndum omninò, ut Reip. accommodatè. Qvin etiam, ſi quid grave & aſperum jubeat Princeps, non propterea obedientia illicò deneganda erit, modo ne cogat ad impietatem. Tenenda ſcilicet eſt patientia, neqve ſtatim fremendum

Digitized by Google

dum eſt adverſus eos, qui qvalitercunq; imperio ſuo abutuntur, cum ex præcepto divino etiam illis, qui σχολιοὶ ſunt, parendum ſit, ne diſcidium excitetur. Nec proinde audiendi ſunt hodierni morum in Eccleſia Latina formatores, dum ſtatuunt, non teneri obedire ſubditum, quando probabiliter dubitat, utrum obedire teneatur, & poſſe denegare obedientiam, ſi dubitat, num ſuperior ſit legitimè electus. Quæ quidem dogmata manifeſtè pugnant non tantùm cum praxi priorum ſeculorum, ſed cum ipſa etiã Scriptura ſacra. Et qvæ verò ſperari inde poterit Reip. ſalus, ſi ſubdito dubitanti de obedientia præſtanda parére haud liceat?

Non omnium eadẽ de eâdem re eſt ſententia, & ſic utiq; rarò continget, ut non aliqui ſubinde ſint, qui de juſtitiâ ejus, quod jubetur, dubitant. Nec verò poterit dubium,

Digitized by Google

quod corrupto fortè alicujus judicio oboritur, tollere præceptum divinũ aut diſpenſationi locum facere, qvippe qvod ſimpliciter jubet ſuperioribus poteſtatibus obtẽperare, nec admittit ſcrupuloſas ſubditorum disqviſitiones. Si æqvo duriores ſunt imperantes, culpâ qvidem non carent, propterea tamen obedientia denegari illis neqvit, ideò ſcil. qvia ut actus ratus ſit, pauciora reqviruntur, qvàm ut ſit rectus, uti communis eſt in ſcholis doctrina. Optimè ſe habet Reip. adminiſtratio & regimen ipſum, qvando is, qvi τὸ κύριον tenet, cum Ordinibus ſuis de rebus gravioribus deliberationes inſtituit, eorum tùm opiniones, tùm qverelas ſubinde enaſcentes audit, & ex collatis ſententiis id, qvod coñuni bono proficuum viſum fuerit, decernit. Prudenter admodùm JACO-

BUS

BUS VI. Magnæ Britanniæ Rex Oratione habitâ ineunte hoc ſeculo in conventu Ordinum ſuorum: *Ego*, inqvit, *hoc Orbe teſte profiteor, nihil me unqvam ad vos relaturum, qvod non æqvè Reip. commodis posſit, qvàm meæ ipſius utilitati ſervire, & iis nunqvam decretis interceſſurum, qvæ utilitati publicæ, cujus ego procurandæ causâ in hoc faſtigium ſum evectus, aliqvid conferre videbuntur. Vos autem ut hîc de iis negociis deliberaturi ſedetis, qvæ à Rege in hunc Senatum offerentur, ita qvæcunqve neceſſaria videbuntur, ſive ad fines illos qvorum gratiâ hos Ordines coire monuimus, ſive ad indicanda patriæ vulnera, qvæ iis involucris obteguntur, ut niſi aperientibus vobis, non possint in Regis cognitionem ac veluti conſpectum venire, ea communi diſcutienda conſilio proferre debetis.*

Nec verò metuendum hîc eſt, ut per συγκατάβασιν talem Princeps de poteſtate ſuâ aliqvid perdat, aut majeſtate ſuâ excidat, uti qvidem fuerunt omni tempore, qvi id conſequi exinde falſa opinione perſvaſi fuerunt,

Digitized by Google

qvos ſolidè refutarunt, tûm alii, tùm imprimis Philippus Cominæus *comment. lib. 10.* & prudentiſſimus Galliæ Cancellarius Michael Hoſpitalius apud Thuanum *lib. 27.*

In tali harmonia & mutuo imperantis atq; parentium conſenſu dum patriam meã optimè florentem obſervo, non potui non VOBIS PATRIÆ PATRIBUS, qvas jam olim ſtudioſæ juventuti propoſui, exercitationes, nunc in juſtum ſyſtema collectas conſecrare. Vivimus ſub imperio Principis & tali qvidem, qvod δύσκολον non eſt, nec adſtrictum nimis, qvi ut omnem à ſe avertat violenti regiminis & dominatûs ſuſpicionem, volentibus & conſentientibus leges præſcribit, onera imponit, bellum decernit, pacta init, & laudi ſibi ducit, ex ſubditorum ſuorum judicio atq; approbatione com-

commune bonum ſuſtineri, planè ut Theodosius Imperator perſvaſum olim habuit, qvod cum conſilio Senatûs fuiſſet ordinatum, id ad beatitudinem imperii ſui & ad ſuam gloriam redundare. Viciſſim verò, dum nobis conſtat, neceſſitatem aut utilitatem publicã ex bonis & facultatibus noſtris ſublevari aut juvari poſſe, nemo erit, qvi Principi talia jubenti non obtemperare, ſuisq; fortunis non adſiſtere velit. Qvod ſi omninò tàm vecors aliqvis & imminutæ mentis fuerit, ut putet, iniqvè à ſe extorqveri numũm, ex qvo nullum ipſe lucrum ſentiat, parùm conſideratè ille de rebus humanis, & ſuâ ipſius ſorte judicium feret. *Ratio*, inqvit Cicero *2. de finib.* facit *hominem hominum appetentem, cumqve his natura & ſermone & uſu congruentem, ut profectus à charitate dome-*

domeſticorum ac ſuorum, currat longiùs, & ſe implicet primùm civium, deinde omnium mortalium ſocietate: atqve ut ad Architam ſcripſit Plato, non ſibi ſe ſoli natum meminerit, ſed patriæ, ſed ſuis, ut perexigua pars ipſi relinqvatur. Nec dubito, poſt accuratiorem rerum diſqviſitionem & pleniorem boni communis cognitionem idem prorſus eventurum, qvod de iſtiuſmodi civibus, felicitatem ſuam non niſi ex qvæſtu æſtimantibus, judicavit Mæcenas, AUGUSTUM Imperatorem his verbis alloqvens: *Non clam me eſt, nonnullos tributa & vectigalia inſtitui, ægrè laturos eſſe. Verum hi ipſi, ſi neqve alio præterea damno afficiantur, & re ipsâ comperiant, hoc ipſorum ſalutis causâ, utqve cæteris ſuis bonis tutò frui poſſint, exigi, præterea cum pleriqve ipſorum eam pecuniam alii Magiſtratum gerentes, alii præfecti regionum, alii militantes accipiant, magnas tibi gratias agent, qvod exiguam redituum ſuorum partem tibi conferentes, reliqva omnia ſine damno percipere poſſint.* Teſtantur

Digitized

tur Comitia noſtra provincialia, qvibus veluti glutine aliqvo imperantis & parentium animi coaſſantur qvaſi, & in unum consenſum coaleſcunt, qvantus utrinqve amor mutuò ſe exſerat, qvantaqve clementia Princeps & obſervantia ſubditi inter ſe certent, ut ſubſiſtente tali harmonia verendum haud ſit, ne non aliqvod publicæ rei exſurgat diſpendium.

Vobis igitur, PATRES PATRIÆ, qvos in partem curarum publicarum ſibi ex Majorum inſtituto adſcivit benignisſimus Princeps, qvive & cum reverentiâ colere Majeſtatem, & parére didiciſtis, has de majeſtatis juribus disqviſitiones, qvibus totam, nî fallor, Principis poteſtatem, tùm & ſubditorum officia ſubinde ex-

expoſui, & inſcribo & offero. Nullus dubito, meum hoc ſtudium vobis haud futurum ingratum, & me ſic in patrocinio veſtro perpetuò manſurum. DEUM veneror, ut ſub tranqvillo regimine SERENISSIMI ELECTORIS ac DOMINI noſtri, inclyta hæc omnis provincia per multa adhuc ſecula vigeat, floreatqve. S. Wittebergæ d. IX. Martii, ANNO SALUTIS cIↃIↃcXXCI.

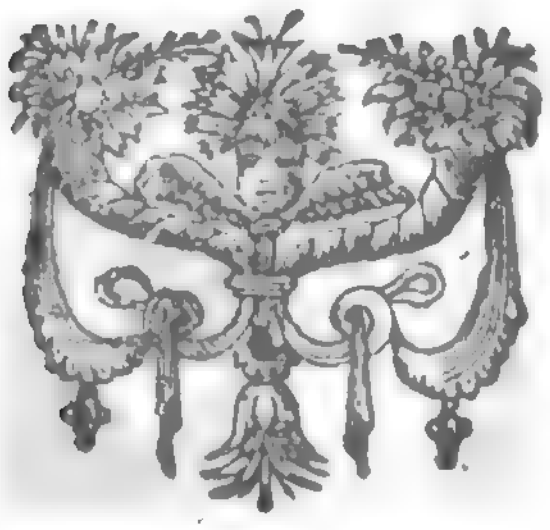

BENE-

BENEVOLO LECTORI
S. P.

QVam tibi nunc exhibeo de Juribus Majeſtatis tractatum, ex Diſputationibus ille Academicis in utilitatem juventutis primùm conſcriptis coaluit. Obſervaveram, pernitioſas aliqvando in ſcholis circumferri ſententias, easqve ab adoleſcentibus in hoc diſciplinarum genere parum exercitatis avidè adprehendi, dehinc inauditiunculas iſtas nec perceptas probè, nec ſatis digeſtas, qvandoqve qvaſi pulverem ob oculos, cum adorti aliqvem fuerint, protinus adſpergi. Id ne fieret porrò, ſummam ego cautionem atqve unam proviſionem eſſe putavi, poſtqvam officium & partes Doctoris ſuſcepi, ut qvid ſtatuendum eſſet, qvantâq; cum veneratione majeſtatis haberi deberet ratio, publicè docerem. Scripſi igitur unam, deinde mox alteram diſſertationem. Sed longè aliter cecidit res, atqve ego intenderam. Fuerunt enim ex ipſis illis, qvorum in gratiam exercitia talia inſtitueram, qvi cathedræ juridicæ parùm con-

convenientes has dicerent diſceptationes ; digni protecto, qvi non ſibilis tantùm, ſed cachinnis etiam & objurgationibus explodantur, dum privatis juribus addiscendis toti immerſi, publici nullam ſibi eſſe curam ſatis craſsè & impudenter produnt. Et potuiſſet verò perverſum iſtud judicium ſufflaminare hoc meum ſtudium, aut etiam prorſus convellere, niſi fuiſſent ſubinde alii, iiqve haud paulo plures, qvibus qvod in publicum jam prodierat haudqvaqvam diſplicuit, imò verò placuit impensè. Nec potuit tamen hic iſtorum applauſus apud me efficere, ut corrogarem undiqve, qvi Reſpondentis munus ſuſciperent. Qvæ & cauſa fuit, qvod tardè nimis procederet negocium, & per aliqvot annorum ſpacia laborem iſtum protelare nonnunqvam oportuerit, & qvod qvæ finem imponunt, aliqvot capita cathedræ ſcholaſticæ adaptata nunqvam fuerint. Ita nempe conſtitutum mihi erat, ut parata perpetuò penes me eſſet aliqva talis diſſertatio, ſuumqve defenſorem expectaret, ætatem interim agens, eamqve flaveſcentibus qvandoqve literis prodens. Qvi ſi veniſſet tandem, & hanc provinciam in ſe ſponte aut ſvaſu aliorum ſuſcepiſſet, haud exiguum interim â proximè præcedente diſſertatione elapſum fuiſſe temporis ſpacium, multâ cum indignatione ſæpè animadverti. Planè gratuitum aliqvando promiſeram præſidium, ut invitarem ad has partes

tes ſuſcipiendas, ſi qvi eſſent, qvi abdomini, qvàm laudi atqve gloriæ nummos impendere mallent, ut vel hâc ratione Studioſorum nomen, qvod profitebantur, utcunqve ſuſtinerent, aut mentirentur ſaltem. Sed nec tùm qvidem profeci qvidqvam qvod fatali qvodam veterno aut torpore animi omnium viderentur eſſe occupati, & bonæ literæ ſuis amatoribus nunc deſtitui ſenſim inciperent. Interea verò, dum in alia omnia ſubinde excurro, non deſtiti identidem hunc provolvere lapidem, & qvoad fieri potuit, eundem ita præcidere, ut integri alicujus ædificii materiam ſubminiſtrare aliqvando poſſet. Lento hoc progreſſu effectum eſt tandem, ut viderentur, qvæ ita particulatim prodiére diſqviſitionum argumenta, juſtum opus conficere poſſe. Id cùm permulti enixè cuperent, & ut manum ſecundam adhiberem, omnibus modis ſvaderent, nolui ergo fœtum hunc meum deſerere, ſed novo hoc veſtimento adultum jam in publicum prodire juſſi. Qvo qvidem in negocio non ita mihi blanditus fui unqvam, ut putem, exegiſſe me opus ære perennius, aut non potuiſſe carere hoc meo libro Remp. literariam, aut me ipſum ad immortalitatem nominis hoc ſubſidio provectum iri; imò verò ſatis benè ac feliciter illi eventurum exiſtimo, ſi ſemel in hominum conſpectum prodire, atqve aliqvam neqve ita longam communis lucis uſuram uſurpare liceat. Erunt ſine dubio

bio qvi incenſis & aculeatis verbis ſententias examinabunt, illi præſertim, qvi ſoli ſibi principatum in his ſtudiis arrogant, & capeſſendæ rectèqve adminiſtrandæ Reip. artem â ſe unis peti debere contendunt, reliqvos autem omnes palàm infantes, bardos, rudes, & omnis omninò eruditionis expertes atqve ignaros prædicant, peſſimeqve proſcindunt. Qvibus eqvidem ego, ut reſpondeam, nullo argumento adduci potero, etiamſi multis convitiis ad rabiem usqve in me debachentur. Sic enim ego non, qvod illis, ſed qvod me dignum eſt, faciam. Uti parum Chriſtianum eſt, injuriam injuriâ penſare: ita parum generoſi pectoris eſt, dolorem ſuum fœminarum exemplo convitiis ulciſci. Qvi enim luci publicæ monumenta ingenii ſui exponit, atræ qvidem fuligini & obtrectationis prelo ea ſubjicere oportet, inde tamen contingit, ut qvando fuligo illa, qvâ typi imbuuntur, obſcurior eſt, & prelum, qvo premuntur, arctius, tanto clariores deinde ſplendidioresq; evadant literæ, cum candore nigredinem ſuam oſtentantes. Memini, cùm non nemo nullo colore mihi notus, cuiqve ego nullam unqvam vel leviſſimam adſperſi labem, in me inſurrexiſſet, & multa contumeliosè dixiſſet, fuiſſe inter amicos, qvi tela repellere, & qvantâ poſſem contentione eum dejicere juberent. Ego verò ut id facerem, perſvaderi nullo modo potui, præſertim cum perſentiſcerem

rem, ex refutatione meâ cacatis ejus chartis pondus aliqvod acceſſurum, qvibus nunc cum blattis ac tineis negocium eſt. Et qvid verò ex maledictis ultro citroqve regeſtis expectandum eſt aliud, niſi periculoſiſſimum incendium, qvo non juvantur, ſed conſumuntur magis & propulſantur bonæ literæ ? Obtrectationem ſi merui, qvod voto majus eſt, ne deprecari qvidem poſſum. Et hic me animus erectus, ſimplex, candidus ad ſummum uſqve diem comitabitur, ambitionis uti contemptor, ita aliorum famæ & induſtriæ admirator, ſuiqve ipſius non aſſentator, ſed juſtiſſimus & ſeveriſſimus judex. Verùm nolo tibi Lector, qvi mihi benè cupis, multâ harum rerum commemoratione moleſtus eſſe. Tu ipſe judica, qvid præſtiterim, nec me difficilem invenies, ut in tuo hoc judicio acqvieſcam. Ardua & aſpera atqve confragoſa hæc eſt via, qvam ambulavi, & in eâ offendere licet oppido facilè. Hoc unum deprecor, ne mihi vitio vertas, ſi non æqvali contextu ſingula hujus tractatûs capita elaborata fuerint. Ingenii vis non ſemper eadem eſt, nec eadem animi promptitudo atqve præſentia. Celeres in hoc genere præſto eſſe debent motûs, qvi & ad excogitandum acuti, & ad explicandum ornandumqve ſint uberes, & ad memoriam firmi atqve diuturni. Sed qvotusqvisqve eſt, qvi motibus iſtiuſmodi perpetuò agi-

tari

tari qveat? cui præſertim præter alia negocia, ſtata & repentina, etiam rei familiaris, variæ admodum & difficilis haud rarò, cura incumbit. Tantâ ſcilicet cum amaritudine noſtra nobis conſtant ſtudia, qvæ tamen in rebus afflictis maximo mihi conſveverunt eſſe ſolatio, licet excoli, ut decet, eo tempore neqveant. Ipſa hæc, qvæ nunc ſcribo, verba jungere vix patitur animus ex gravi & diuturno atqve letali ſvavisſimæ Uxoris morbo ſaucius admodum & perturbatus. DEUM immortalem ardentisſimis precibus invoco, velit mihi hoc unicum omnium curarum mearum levamen, ſi ita placet, ſervare, & ruinam domûs meæ qvæ ſecutura eſt, clementisſimè, avertere.

INDEX

INDEX CAPITUM
LIBRI PRIMI

CAPUT

1. De Naturâ Majeſtatis, ejusq; affectionibus. pag. 1.
2. De crimine læſæ Majeſtatis. pag. 37
3. De naturâ & diviſione jurium Majeſtatis. p. 68
4. De Poteſtate Principum. p. 85
5. De Poteſtate ferendi Leges. p. 108
6. De Interpretatione Legum. p. 171
7. De Jure diſpenſandi. p. 183
8. De Jure aggratiandi. p. 198
9. De Reſtitutione damnatorum. p. 209
10. De legitimatione liberorum. p. 214
11. De Jure concedendi veniam ætatis. p. 222
12. De Jure dandi privilegia. p. 226
13. De Jure Principis circa ſacra in genere. p. 241
14. De Jure Principis circa Religionem. p. 261
15. De Jure convocandi Concilia & Synodos. p. 275
16. De Poteſtate Principis adverſus hæreticos. p. 308

Digitized by Google

CAPUT

17. De Poteſtate Principis circa diſciplinam Eccleſiaſticam. pag. 318
18. De Jure Principis circa vocationem Miniſtrorum Eccleſiæ. p. 326
19. De Foro Eccleſiaſtico, à Principe conſtituendo. pag. 338
20. De Jure Principis circa bona Eccleſiaſtica. p. 348
21. De cauſis mixtis, & pœnis Eccleſiaſticis infligendis. pag. 354
22. De Jure tuendi & defendendi Eccleſiam. p. 357
23. De Jure erigendi Academias, & Scholas publicas. pag. 359
24. De Jure creandi Doctores, Licentiatos, Magiſtros, Baccalaureos, &c. p. 367
25. De Jure creandi Poëtas. p. 382
26. De Jure creandi Notarios Publicos. p. 392
27. De Jure conferendi dignitates Eccleſiaſticas. pag. 400
28. De Jure conferendi dignitates civiles, creandi ſcil. Duces, Comites, Barones, &c. p. 424
29. De Jure conſtituendi Magiſtratûs. p. 443
30. De extremâ Provocatione. p. 475
31. De Jure habendi Comitia. p. 489
32. De Jure mittendi Legatos. p. 511

33. *De*

CAPUT

33. De Jure Belli. pag. 527
34. De Jure Repreſſaliarum. p. 597
35. De Jure fortalitiorum extruendorum. p. 629
36. De Jure Præſidii imponendi. p. 642
37. De Jure Armandiarum. p. 646
38. De Jure Fœderum. p. 647
39. De Jure Induciarum. p. 655
40. De Jure Pacis faciendæ. p. 659
41. De Jure Commerciorum. p. 664
42. De Jure Stapulæ. p. 743
43. De Jure Nundinarum. p. 748
44. De Jure Principis circa uſuras & contractûs uſurarios. p. 764
45. De Jure conſtituendi menſuras. p. 770
46. De Jure conſtituendi rerum precia. p. 779
47. De Jure concedendi monopolia. p. 787
48. De Jure concedendi Reſcripta moratoria. p. 791
49. De Jure monetæ. p. 805

LIBRI SECUNDI

CAPUT

1. De Jure collectandi, qvibus competat. pag. 861
2. Qvibus perſonis & rebus imponi poſſint Collectæ. pag. 874

Digitized by Google

CAPUT

3. De ratione & modo collectandi. p.918
4. De fine, propter qvem Collectæ faciendæ sint. pag. 965
5. De Jure vectigalium in genere. p. 973
6. Qvibus jus vectigalia exigendi competat. p. 977
7. De fine & justitiâ vectigalium. p. 985
8. A qvibus exigenda sint vectigalia. p. 1000
9. Pro qvibus mercibus solvi debeãt vectigalia. p. 1007
10. Qvid, qvantum, & qvo loci solvi debeat vectigal. pag. 1012
11. De officio tùm viatorum, tùm publicanorũ. p. 1019
12. De pœnis fraudantium vectigal. p. 1023
13. De securitate ab eo, qvi vectigal accipit, præstandâ. pag. 1032
14. De Jure venandi. p. 1036
15. De Jure fluminum. pag. 1063
16. De Jure pontium & pontonum. pag. 1094
17. De Jure viarum publicarum. pag. 1097
18. De antiqvo cursûs publici, & novo postarum jure. pag. 1120
19. De Jure mineralium.
20. De Jure thesaurorum.
21. De Jure conferendi insignia.

Nume-

Digitized by Google

Numerus & ſyllabus exercitationum, prout publicè propoſitæ fuérunt, cum nominibus Dnn. Reſpondentium.

I. *De Majeſtate, & crimine læſæ majeſtatis.*

Reſpond. Chriſtianus Cruſius, Crempa Holſatus.

II. *De definitione & diviſione juriúm majeſtatis, ut & poteſtate Principis in bonis ſubditorum.*

Reſpond. Benedictus Strauß/ Witteberg. Saxo.

III. *De poteſtate ferendi Leges.*

Reſpond. Barthold. Krejenberg/ Patthuſia Saxo.

IV. *De jure interpretandi leges, diſpenſandi, aggratiandi, reſtituendi, legitimandi, veniam ætatis concedendi, & dandi privilegia.*

Reſpond. Conradus Gantzland/ Hallenſ. Saxo.

V. *De jure circa ſacra & religionem.*

Reſpond. | Marcus Johannes Simonius, Horſtienſis Holſatus.

Digitized by Google

VI. *De jure erigendi Academias, creandi Doctores, Licentiatos, Magiſtros, Baccalaureos, Poëtas & Notarios publicos.*

Reſpond. Michael Fridericus Ledererus, Witteb. Saxo.

VII. *De jure conferendi dignitates tùm Eccleſiaſticas tùm civiles.*

Reſpond. Chriſtianus Hartmannus Ledererus, Witteb. Saxo.

VIII. *De jure conſtituendi magiſtratûs, & extremâ provocatione.*

Reſpond. Nicolaus Bolten, Wilſtria-Holſatus.

IX. *De jure habendi comitia & mittendi Legatos.*

Reſpond. Petrus Finkius, Wilſtriâ-Holſatus.

X. *De jure belli.*

Reſpond. Fridericus Zörler / Hayna-Miſnicus.

XI. *De jure repreſſaliarum.*

Reſpond. Johannes Beiurad / Dresdenſ.

XII. *De jure fortalitiorum extruendorum, præſidiorum imponendorum, armandiarum, fœderum, inducianum, & pacis faciendæ.*

Reſpond. Ditericus Schicke / Eqv. Miſn.

XIII. *De jure commerciorum.*

Reſpond. M. Johannes Cramerus, Magdeburgenſis.

XIV. *De*

Digitized by Google

XIV. *De jure conſtituendi menſuras, & rerum precia, permittendi & prohibendi monopolia, & concedendi reſcripta moratoria.*

Reſpond. Johannes Redolph Koch, Norda-Friſius.

XV. *De jure monetæ.*

Reſpond. Burchardus Rettberg / Iltena-Luneburgicus.

XVI. *De jure collectandi, prima*

Reſpond. Godofredus Wildvogel / Hall. Saxo.

XVII. *De jure collectandi, ſecunda.*

Reſpond. Godofredus Chriſtianus Leyſer / Witteb. Saxo.

XVIII. *de jure vectigalium.*

Reſpond. Mauritius Henricus à Miltiz, Eqv. Miſn.

XIX. *De jure venandi.*

Reſpond. Godofredus Svevus, Witteberg. Saxo.

XX. *De jurib. fluminum publicorum, pontium & pontonum.*

Reſpond. Adam Fridericus à Dölau / Eqv. Miſn.

XXI. *De jure viarum publicarum.*

Reſpond. Carolus Andreas Stiegleder / Sangerhuſ. Thur.

XXII. *De*

Digitized by Google

XXII. *De antiqvo cursûs publici & novo postarum jure.*

XXIII. *De jure circa mineralia.*

XXIV. *De jure circa thesauros.*

XXV. *De jure conferendi insignia.*

CUM BONO DEO!

LIBER I.

CAPUT I.

De
Naturâ Majestatis, ejusq; affectionibus.

SUMMARIA.

De vocabulo Majestatis, ejusq; natalibus. n. 1. 2. 3.
Tribuitur aliquando illi, qui non habet summum imperium. 4. 5. 6. 7.
Majestas interdum denotat potestatem, interdum honorem eximium. 5. 6. 8.
Majestatis definitio. 9.
Potestas quid? 10.
Magistratum semper potestate aliquâ praditum esse. 11.
Majestas consistit in potestate suprema. 12.
Ex electione aut successione summum imperium non mutatur. 13.
Capitulationes & pacta Principum non illicò destruunt summum imperium. 14. 15.
Princeps in contractibus utitur jure communi, & obligatur, ut privatus. 16.
Etiam tùm, quando cum subditis suis contrahit. 17. itu, ut etiam civiliter & ex propriis suis legibus obligetur. 18.
Aliàs autem, extra obligationem mutuam, Princeps ad leges positivas adstrictus praecisè non est, rectiùs tamen etiam illis se subjicit. 19.
Præjudicia de contractibus Collegii Jurid. Wittebergensis. 20. 21.
Majestas an possit esse penes eos, qui Pontificis Romani suprematum agnoscunt? 22. seq.
Reges Hispaniæ non usquequaq; admittunt conatûs Pontificum Rom. 24.
Nec Reges Galliæ. 25.
Princeps, quatenus legibus solutus sit. 26. 27. 28.
Testamentum, Principi oblatum, sine aliis solennitatibus valet. 29.
Sententia JCtorum Wittebergensium. 29.
Similis alia Jenensium. 30.
Laudandus est princeps, qui judicio, à se constituto, causam suam submittit. 31.
In quem finem solent judices constituti à juramenti vinculo liberari. 32.
Princeps regimen habet, non administrationem nudam. 33.
Autores, qui ex Rege ministrum faciunt. 34.

Digitized by Google

Difficile est, præceptum imperandi dare. 35.
Societas civilis unde orta. 36.
Societas an consistere possit sine imperio? 37.
Etiam in statu innocentiæ fuisset ordo aliquis & obsequium. 38.
Post lapsum potestate coërcitivâ opus fuit. 39.
Non cuivis societati quævis aptari potest forma regiminis. 40.
Perpetuitas an sit de essentiâ majestatis? 41.
Dictator Romanus verâ majestate præditus fuit. 41.
Tutores & Curatores Regum non habent majestatem. 42.
Subditi non possunt principes majestate pro lubitu exuere. 43.
Divisio majestatis in realem & personalem omni caret fundamento. 44. *seq.*
Majestas immediatè provenit à DEO. 46 *seq.*
Intellectus §. 6. Inst. de J. N. G. & C. 50.
Populus, quoad potestatem imperandi, habet se merè passivè. 48. 51.
Nec igitur circa regimen quicquam potest. 52.
Inæquali fœdere juncti an majestatem salvam retineant? 53. 54.

I.

QVi Majestatem, quasi majorem statum, dici volunt, næ illi haud procul sunt ab iis, quibus *Stephanus* dicitur, quasi strenuè fans anus; *Marcellus*, quasi arcens malum à se, vel quasi maria percellens; *Hilarius* ab Hyle; *Vedastus*, quasi verè dans æstûs; *Euphemia*, quasi bona fœmina; *Regalia*, à Rege & λίαν, quasi valdè regia; *adulterium*, quasi ad alterius thorum accessio, qualia plura ad nauseam usque suppeditat Historia Lombardica, Jacobus de Voragine, aliique è fece monachorum plures. Nec verò bellum hic indicere volumus Grammaticis, quippe qui non πάντα tantùm κατάχρησις, uti vetus jocatur Epigramma, verùm vel sexcentis obnoxii sunt; & in phrontisteriis tamen suis (nisi pistrina potiùs ac carnificinas dicere mavis) vultuosam quandam Majestatem, in majori sc. statu collocati, non simulant tantùm, sed gerunt, asino illo Cumano haud parùm feliciores.

II. Non iniqui tamen erimus, si quis ita non ipsius vocabuli MAJESTATIS originem, sed allusionem tantùm aliquam Etymologicam, ex eâque non inelegantem rei & vocis convenientiam ostendi posse dixerit. Sic enim & Ciceroni credimus, *fidem* ex eo appellatam, quia fiat, quod dictum est, & Augustino, *mentiri*

tiri inde dici, qvòd sit contra mentem ire, nec non Prisciano, *argumentationem*, qvasi argutæ mentis orationem. Qvin & apud nostros haud rarò id genus occurrit. Dum enim possessionem, à sedium positione, *l. 1. ff. de acq. poss.* novationem à novâ obligatione, *l. 1. de novat.* damnum, ab ademptione & qvasi diminutione, *l. 3. de damn. inf.* donationem, qvasi dono datum, *l. 35. §. 1. de mort. cauſ. don.* mutuum, qvasi qvod de meo tuum fiat, *l. 2. §. 2. de R. C.* testamentum, à mentis testatione, *pr. J. de test. ord.* dici qvis legit, injurius sanè fuerit ille, si JCtos Romanos lingvæ suæ tàm ignaros pronunciare, & Grammaticorum tyrannidi propterea subjicere velit.

III. Dicatur itaq; Majestas, qvasi major status, sed non nisi allusivè. Vera enim ipsius origo est ex comparativo MAJUS, terminationem Substantivi per extensionem recipiente. Aliàs imperium summum, potestas summa, Græcis verò ἄκρα ἐξουσία, ἀξίωμα, κύριον πολίτευμα, & absolutè τὸ κύριον dicta.

IV. Et solet tamen Majestas etiam illis interdum tribui, qvi summum in Republ. imperium non habent, qvomodo Prætori eam adscribit JurisConsultus Paulus, *l. 1. ff. de J. & J. & l. 9. de Jurisdict.* sed admodùm impropriè & abusivè, notante Dn. Frantzk. *ad tit. de offic. Præt. n. 16.* si qvidem Majestas pro potestate accipi debeat, cùm Prætor Magistratus tantùm fuerit, à populo Romano creatus, eidemqve ut superiori subjectus. Andr. Dom. Flocc. *de pot. Rom. l. 2. c. 19.* Pomp. Lætus *de Mag. Rom. l. 1. c. 24.* Just. Lips. *de Mag. Rom. c. 10.* Jan. Guilielm. *de iisd. c. 10.* imò aliqvando ne Magistratus qvidem, nisi & illos Magistratûs dicere velis, qvorum nullum planè est imperium; invito & repugnante Aristotele, *IV. Polit. 15.* Significatur ergò hoc casu per vocabulum Majestatis non ipsum summum in Rep. imperium, sed dignitas atqve autoritas aliqva ὑπερέχουσα, qvæ sc. & legibus armata, & potestate ἀναγκαστικῇ haud parùm instructa est, utut ipsa qvoqve alii superiori subsit, & ab eâ dependeat.

V. Scilicet ambiguum est vocabulùm majestatis, atqve in usu vulgari dupliciter sumitur, & utroqve tamen sensu propriè. Tribui enim solet illis, qvi vel potestate, vel honore & dignitate reliqvis antecellunt, & in eminētiore gradu constituti sunt, ita ut vocabulum istud vel potestatem significet, vel honorem qvendam eximium. In priore acceptione definiri potest, qvòd sit eximia potestas, competens Reip. vel personæ, qvæ illi præest, in ex-

Digitized by Google

cellentiore aliqvo munere vel officio. Et est ipsa illa, qvam in præsenti accuratiùs considerare intendimus. In posteriore significatu est honor qvidam eximius illis competens, qvibus Lex vel consvetudo eum tribuit. Absurdum enim non est, excellentiam honoris etiam in illis esse, qvi supremi in potestate non sunt. Joh. Limnæus *ad capitulat. Rudolphi II. artic. 32. verb.* von Käyserl. Majestät/ *num. 3. seqq.* Nec proinde titulus majestatis, potestatis absolutæ & independentis semper index est, ne in illis qvidem, qvi reverà potestatem aliqvam habent. Dn. Strauch. *dissertat. exoter. 2. numer. 14.*

VI. Nec putandum est idcircò, potestatem summam competere omnibus istis, qvi majestatis titulo insigniri solent. Propter splendorem & dignitatem qvæ tribuuntur, non semper potestatem inferunt. Nec majestatis nomen potestatem semper includit. Distinxit ista vocabula Svetonius in Tiberio *cap. 30. Qvin etiam speciem libertatis qvandam induxit, conservatis Senatui ac magistratibus & majestate pristinâ & potestate.* Videtur etiam Cicero distingvere ea qvandoq; voluisse. Aliqvando enim, ut *lib. 2. de Oratore*, majestatem definit, qvòd sit amplitudo ac dignitas civitatis: aliqvando autem, ut *in partit. Orator.* dicit, majestatem esse magnitudinem qvandam populi Romani in ejus potestate ac jure retinendo. Sanè, ut autoritatem suam & opinionem in animis civium conservarent Imperatores, passim sibi in constitutionibus magnifica tribuerunt elogia. Cœlestia oracula suas vocant dispensationes, *in l. 10. C. de SS. Eccles.* & sacra oracula, §. *11. Inst. de adopt.* divina oracula, *l. 5. C. de emanc. lib.* divinos afflatus, *l. fin. C. de defens. civ.* De seipsis dum verba faciunt, abstractivis vocabulis suam sæpè explicant dignitatem, e. g. nostra majestas, *l. 11. C. de cohortal. lib. XII.* nostra Serenitas, *l. 1. C. qvando Imp. int. pup.* nostra perennitas, *l. 14. §. 1. C. de SS. Eccles.* nostra tranqvillitas, *l. un. C. de nov. op. nunc.* Qvæ omnia magnificè de principibus suis sentire faciunt subditos. atqve is primarius est titulorum istorum finis & scopus, sed qvibus utplurimùm non tàm potestatem, qvàm dignitatem & eminentiam suam exprimere voluerunt.

VII. Potest igitur, uti dixi, majestatis nomen etiam illis tribui, qvi nec potestate, nec dignitate supremi sunt, dummodò superiores in Republ. sint aliis, & aliqvo insigni honore emineant. Utraqve scil. & potestas & dignitas à Principe venit, cujus

Digitized by Google

cujus ipſius majeſtas augetur, ſi ſtrictura aliqva benè meritis & magiſtratibus communicetur, qvorum operâ & majeſtatem & amplitudinem ſuam tueantur. Diſqvirit Jacobus Gutherius *de offic. dom. Aug. lib. 1. cap. 19.* utrum Majeſtatis nomen ſub Imperatoribus alii, qvàm Imperatori tributum ſit? idq; affirmare haud veretur. *Nec eorum ſententiam ſeqvor*, inqvit, *qvi de alio magiſtratu aut dignitate, qvàm de principatu majeſtatem dictam non putant, nec alias dignitates appellatas majeſtates, Imperatorum ævo. Nam majeſtas, ajunt, eſt imperii dignitas, qvæ in principem à populo Lege Regiâ translata eſt. Ego verò dignitatem à majeſtate ita differre credo, ut ſpeciem à genere. Dignitas autoritatem, majeſtas potentiam & imperium habet, qvæ majoribus magiſtratibus communicantur, qvi vices Principis gerere dicuntur*, &c. Communicatio tamen iſta talis eſt, ut ſumma nihilominus & dignitas & potentia penes principem maneat, & qvi communicatam accepit, non ſummam illam, ſed ex ſummâ profluentem & ab eâ dependentem habeat.

VIII. Qvapropter, ne qvis decipiatur vocabulis, ante omnia probè diſpiciendum eſt, qvo ſignificatu vocabulum majeſtatis uſurpetur. Qvia enim, uti dixi, vel opinionem ſignificat & exiſtimationem, qvam in animis hominum vultus & perſona, atqve officium Principis gignit, vel citra reſpectum illum ipſam ſummam poteſtatem, qvatenus nempe in ſeipsâ conſiſtit, niſi qvis inter ſe acceptiones iſtas probè diſtinxerit, vix erit, ut qvicqvam certi ſtatuere qveat. Priore modò non malè definitur Lipſio: Reverenda qvædam amplitudo ob meritum virtutis aut rerum affinium, *l. 2. civ. doct. c. 16.* & Keckermanno, qvòd ſit vis qvædam, per qvam princeps ſibi conciliat in animis hominum ſingularem admirationem & venerationem, & cum utràqve conjunctum motum, *l. 1. Syſt. Polit. c. 17.* qvibus concinit Vultejus *L. 1. J. R. c. 47.* Nec enim ita abſurdum eſt dicere, majeſtatem ejus diminutam eſſe, cujus exiſtimatio inter homines læſa eſt, cum & Præſidis dignitas ex converſatione æqvali contemni dicatur, *L. 19. de Offic. Præſid.* ſalvâ interim ipſius poteſtate, qvam à Principe accepit. Et hoc modo vocabulum Majeſtatis uſurpatur Tacito, *l. 3. ann. c. 3. & l. 1. A. c. 47. l. 2. hiſt. c. 77. &c.* Poſteriore modo denotat id, qvod ipſa in ſe eſt, nempe ſummam & eminentem poteſtatem in conceptu primario ad ipſam rei eſſentiam terminato. Et in hoc ſenſu

Digitized by Google

nos Majeſtatem nunc conſideraturi, alterum illum Lipſio, Didaco Saavedræ, Virgilio Malvezzi, Julio Cæſari Capaccio, Hieronymo Fracchettæ, aliisq; Principum Informatoribus non inviti relinqvimus.

IX. Definimus itaqve Majeſtatem, qvòd ſit *ſuprema & libera regendi civilem ſocietatem poteſtas ad finem propoſitum.* Qvot vocabula, tot pondera! Singula ergò nobis accuratiùs penſitanda.

X. Dixi eſſe POTESTATEM. Poteſtatis verbo plura ſignificantur: in perſonâ Magiſtratuum, imperium; in perſonâ liberorum, patria poteſtas; in perſonâ ſervi, dominium, ita Paulus *l. 215. de V. S.* Magiſtratûs perſonam laxè ſumens pro omni eo, qvi ἐξουσίαν habet, ſive principem eam & ſummam, ſive inferiorem & dependentem, uti etiam ſumitur *l. 2. §. 14. de O. J.* Qvâ ratione etiam illis, qvi magiſtratus qvidem non ſunt, à populo tamen aut lege aut conſtitutione propriam qvandam officii muneriſqve exeqvendi gratiâ poteſtatem acceperunt, convenire oſtendit Gœddeus *ad d. l. 215. de V. S. n. 8.* Fuit tamen imperium aliqvando diſtinctum à poteſtate, qvod ex *l. 1. ff. ad L. Jul. majeſt.* notat Jacob. Gutherius *de off. dom. Aug. l. 1. c. 3.* qvia ſcil. eo tempore, qvo lata eſt Lex Julia, merum imperium jure magiſtratûs nondum competiit. Magiſtratus enim comitiis creati ſunt: Imperium lege aliqvâ aut SCto conceſſum fuit.

XI. Sed & Differentiam apud Veteres fuiſſe inter poteſtatem & Magiſtratum notat Lipſius *de magiſtr. pop. R. c. 1.* & poſt eum Oſvv. Hilliger *in Donell. enucl. l. XVII. c. 7. lit. E.* qvam tamen prolixiùs excutere nunc non licet. Qvod autem Petrus Perrenonius *l. 1. V. L. c. 12.* docet, poteſtatem Magiſtratui alio, qvàm Magiſtratûs jure competere, & Magiſtratum propriè eſſe eum, qvi poteſtate prædituſ non eſt, in eo vim facit juri noſtro, & vel ob Ipſam novitatem ſuſpectam reddit ſuam ſententiam. Habeat ſibi res ſuas. Id porrò taceri hîc potuiſſet, vocabulum Poteſtatis interdum metonymicè accipi pro ipsâ perſonâ, poteſtatem habente, niſi lucem daret legi, *26. ff. de pignor.* Vid. Alciat. *ad d. l. 215. de V. S.* & Rittershuſ. *in Salvian. p. 22.*

XII. Dixi, eſſe poteſtatem SUPREMAM, eamq; talem & tantam intelligo, qvantam nunqvam habere poteſt Magiſtratus, etiamſi ſummus. Eſt enim Majeſtas à magiſtratu diſcernenda, veluti Magiſtratuum omnium cauſa ac fons, & propterea nec dignitas qvidem dicenda ea eſt, ſed dignitatum omnium culmen, fundamentum & principium, qvem-

qvemadmodum nec ſtipes, à qvo gradus proveniunt, gradum facit. Matth.Steph. *de jurisdict.l.2.part.1. c.1.n.1.2.3.4.* Ideò ſc. ἄνωθεν ſive ſumma dicitur, qvia ſuperiorem aliqvam ſuprà ſe non habet. Sicut enim primum id eſt, qvo nihil datur prius; ita illud demum rectè dicetur ſummum, qvo ſuperius nihil eſt. Et hinc igitur Rex in regno ſuo non ſolùm eſt ſupra ſingulos, ſed etiam ſupra omnes ſimul. Franc. à Victoria *Relect.3.n.14.* Theod.Grasvvinckel *de jur. majeſt. c.7.* Benè Tertullianus *ad Scap. Reges in ſolius Dei poteſtate ſunt, à qvo ſunt, à qvo ſunt ſecundi, poſt qvem primi, ante omnes & ſuper omnes deos & homines.*

XIII. Summitas iſta non petenda eſt ex modo deferendi, ita ut illi demum veram Majeſtatem tribuere velimus, qvi jure ſucceſſionis imperium obtinet. Nec enim titulus iſte electionis aut ſucceſſionis formã dare poteſt imperio; ſed qvemadmodum per electionem ſummam qvis poteſtatem accipere, ita per ſucceſſionem alius poteſtatem non ſummam continuare poteſt. Et ſucceſſio utiqve initium poteſtatis acqviſitæ reſpicit, qvod non minùs electione, qvàm invatione fieri potuit, qvâ ratione, ſi ipſum τὸ κύριον prima electio tribuit, idem illud qvoqve tribuet ſucceſſio, & per conſeqvens jus ab electione familiæ cœptum, ſuccedendo continuabitur.

XIV. Petenda igitur eſt ſummitas poteſtatis ex ipſo imperandi modo, qvi ſi talis eſt, ut actus alterius juri non ſubſint, nec propterea irriti reddi qveant, protinus inde capiendum eſt infallibile γνώρισμα τὸ κυρίου. Eſt ênim Majeſtas qvid in ſe perfectum, utpote qvod in ſe ſtat atqve ſubſiſtit, qvod ſeipſum abſolvit, atqve determinat, qvod deniq; ipſum eſt, ſeq; implet, totum ſui. Nec tamen ideò ſumma poteſtas dicenda illicò non eſt, qvæ non pari ubiqve gaudet licentiâ. Solent etiamnum Principes imperaturi ſubditis aut Deo promittere aliqva, etiam talia, qvæ ad imperii rationem pertinent, qvæ tamen ipſa, etſi arctiùs qvodammodò reddant imperium, inferius tamen propterea non faciunt. Sic enim & Paterfam. ſummam illam, qvantam permittit familia, poteſtatem retinet, etiamſi qvædam ad gubernationem familiæ pertinentia ſe facturum promiſerit; & maritus idcirco non amittit jus ſuperioritatis, qvod in uxorem habet, utut illi, interveniente etiam juramento, aliqva promiſerit. Qvin & ipſe ΘΕΟΣ promiſſiones ſuas, & fœdus cum Eccleſiâ percuſſum, jurejurando per ſemetipſum in nomine ſuo

ſuo præſtito confirmat, & ejus tamen Majeſtatem ideò diminutam non niſi blaſphemus arbitrabitur. Vid. Hug. Grot. *de jur. bell. & pac. l. 1. c. 3. n. 16.* Ludov. de Monteſperat. *in vindic. pacif. Oſnabr. num. 26. 37.* aliter & eleganter, non tamen ubiqve nobiscum faciens, Theod. Grasvyinkel. *de jur. Majeſt. c. 12. & 13.*

XV. Nec qvisqvam mihi hîc regerat, locum id tantùm invenire in iis promisſionibus, qvæ exercitium actûs inhibent, non verò in iis, qvæ directè ipſam facultatem petunt & exinaniunt. Neutro enim modo mihi ſuperiorem faciet illum, cui ita facta eſt promisſio. Utut enim priore caſu injuſtus tantùm fuerit actus contra promiſſum factus, poſteriore verò omninò nullus; injuſtitia tamen iſta & nullitas non provenit ab vi aliqvâ & poteſtate ſuperiore; ſed naſcitur ex ipsâ promisſione, qvæ hunc effectum habet, ut qvicqvid contra datam fidem factum fuerit, id ipſo jure vel injuſtum, vel omninò nullum cenſeatur. Exemplo res fiet clara. Conferat Nobilis Subdito infimæ conditionis fundum emphyteuticum, cum pacto promiſſo, nolle ſe ipſi operas ullo tempore imperare, an propterea Emphyteutam illum ſuperiorem cenſeamus, qvia nobilis, qvod anteà potuiſſet, imperare nunc neqvit, an verò nobilem ex ſuo potiùs promiſſo, & perinde ut alium qvemvis ex ſuo contractu obligatum dicamus? Prius nemo aſſeret, niſi qvi diſcupit, ut fulmenta lectum ſcandant.

XVI. Gignit igitur iſta principis promisſio obligationem, & non naturalem tantùm, verùm civilem etiam. Sic enim in contractibus ſuis omnibus Princeps utitur jure communi, & perinde, ut privatus obligatur, ſive is cum alio privato contraxerit, ſive cum integrâ aliqvâ univerſitate. Sicut enim initiò libera poteſtas unicuiqve eſt habendi vel non habendi contractûs: ita renunciare ſemel conſtitutæ obligationi, adverſario non conſentiente, nemo poteſt, *l. 5. C. de O. & A.* Qvin imò firmius arctiusqve eum obligari convenit, qvi mutuæ fidei aſſertor eſt & Vindex, ut proinde nec plenitudo poteſtatis, nec ulla urgens clauſula eum eximere posſit. Gail. *2. Obſ. 55. n. 7.* Aymo Cravett. *de antiq. temp. part. 1. c. 2. num. 16. 17.* Hillig. *in Donell. enucl. l. 12. c. 21. lit. Z.* Ayrer. *in proceſs. part. 2. cap. 9. Obſ. 1.* Rauchbar *part. 2. q. 11. n. 4. 5.* Qvirin. Kubach *cent. 1. dec. 3. q. 2.* Petr. Coſtal. *in l. 1. ff. de pact.* Weſenbec. *p. 3. conſ. 109. n. 77.* Arum. *in ff. diſp. 1. n. 9.* Georg. de Cabedo *p. 2. deciſ. 75.* Henr. Bruning. *de var. univerſit. ſpec. th. 4.*

XVII. Di-

Digitized by Google

XVII. Dixi ex contractu Principem obligari civiliter, etiam tùm, qvando cum subdito suo contraxit, si qvidem contraxit, ut qvivis alius, non ut Princeps. Qvod si enim Princeps, qvà talis, cum subditis suis contrahat, de negocio scil. & causâ statûs, juribusve publicis, talibus actibus leges civiles adplicari vix poterunt; nascitur tamen inde obligatio, qvæ jus dat subditis, eodemqve modo obligatum reddit Principem, qvo obligantur subditi. At si talis sit actus, qvi à qvovis alio fieri potest & solet; etiam civiles Leges in eo valebunt, uti rectè contra Fernandum Vasqvium disputat Hugo Grotius *de jure bell. & pac. lib. 2. c. 14. n. 6.* Idq; adeò verum est, ut etiam statuta localia obligent Principem, si qvidem ex iisdem obligatum sibi velit subditum, cum qvo contrahit. Nec enim claudicare debet contractus, cùm ex justitiâ commutativâ, qvoad nexum & vinculum utriusqve contrahentis, par debeat esse conditio, etsi diversitas deinceps qvoad modum exigendi sese exerat, ideò qvod cogi alter possit ad fidem servandam, alter non possit, cùm ea diversitas non ex modo obligandi, sed ex personarum qvalitate ortum habeat.

XVIII. Promiscuè ergò & sine distinctione adserere non licet, majestatem legibus à se dependentibus eatenus non teneri, qvatenus civili ratione nituntur, & naturaliter tantùm obligari, nunqvam civiliter. Sit enimverò in principis potestate, leges ejusmodi, utcunqve velit, abrogare, & abrogatis alias substituere, & prorsus novas condere; in conventionibus tamen, ultro citroqve obligatoriis, necesse est, ut eodem modo obligetur, qvo sibi obligatum vult alterum. Si ergò sibi ex suis legibus obligatum vult subditum, ipse verò se ex iisdem obligatum non vult, dubium non est, per hanc inæqvalitatem etiam naturalis justitiæ leges violari, qvippe qvæ in applicatione utriusqve contrahentis parem obligationem qvoad nexum & vinculum exigit. Conf. Conrad. Hornej. *philos. moral. lib. 4. cap. 3. num. 43.* Qvâ ratione retractum gentilitium contra fiscum in rebus, qvæ ad eum ex contractu transeunt, locum habere rectè statuit post alios Anton. Mornac. *ad l. 1. ff. de Constitut. Pp.*

XIX. In reliqvis negociis omnibus, qvæ ἀμοιβαῖον obligationem non inducunt, & legibus positivis substant, laxior qvidem est Principis potestas, nec ille legibus à se latis ex necessitate tenetur, uti infrà pluribus dicemus; dubium tamen non est, commendari magis leges pro-

mulgatas, magisq; obedientes reddi ſubditos, ſi viderint caput Reipubl. & Legislatorem iisdem ſecum inſtitutis conformari. Optimè Claudianus:

In commune jubes, ſi qvid cenſes ve tenendum,
Primus juſſa ſubi. Tunc obſervantior æqvi
Fit populus, nec ferre vetat, cum viderit ipſum
Auctorem parere ſibi.

Nec verò majeſtatem ejus inde diminui qvisqvam dixerit, niſi tàm arctè eam circumſcribere, & tàm anguſtis limitibus includere velit, ut, qvod licet, agere liberè neqveat. Liberè dum agit princeps, etiam agere non poteſt: & poteſt etiam agere aliud. Utraqve ſcil. libertas, & contradictionis & contrarietatis, uti vocant, in ejusmodi rebus indifferentibus, de qvibus decernunt leges poſitivæ, competunt voluntati principis. Et cur ergò, qvod poteſtatem non infringit, majeſtatem diminuere dicamus? Qvod ſi per ejusmodi voluntariam ſubmiſſionem de opinione & exiſtimatione Principis aliqvid decedere putes, potiùs augeri eam dixerim, cùm de Principe, qvem diligit, ſemper optimè ſentiat populus. Diligit autem plerumqve, qvem iisdem ſecum legibus vivere videt, qvemq; exemplo magis, qvàm imperio ſibi præeſſe obſervat.

XX. Ut, qvæ dixi hactenus de obligatione Principum ex conventionibus, clariora fiant, adponere libet Collegii Juridici in Academiâ Witteberg. Reſponſum an Carln von Namur zu Metz/ ſcriptum anno 1670. menſ. Septembr. Hat Philippus, König in Auſtraſien und Burgund/ anno 1638. euch ſeinen Rath in qvalität eines Reſidenten an den Käyſerlichen Hoff abgefertiget/ und es hat nach deſſelben Ableben deſſen Sohn/ Ferdinandus, ſo in dem Reiche ſuccediret/ euch in der Raths-Beſtallung gelaſſen/ dieſelbe auch verbeſſert/ und anno 1651. einen Penſions-Brieff auf jährliche 500. Rthl. gegen einen eydlichen Revers außgeſtellet. Und alß Ihr hierüber von einem andern Potentaten auch in würckliche Raths-Beſtallung angenommen/ hat König Ferdinandus auf beſchehene notification Ihme ſolches nicht mißfallen laſſen/ inmaſſen Ihr darauf die correſpondentz an den Königlichen Hoff continuiret/ und euch wie vorhin in des Königs Dienſten fleißig und willig erwieſen. Alß auch König Ferdinandus dieſe Welt geſegnen wollen/ hat er ſeinen Königlichen Princen/ Henrichen/ ermahnet/ alle ſeine Bedienten bey ihren Aemptern zu laſſen/ und die Schulden gebührend abzutragen/

gen / welcher es auch alſo verſprochen / &c. Wenn Jhr nun gleich mitler Zeit euch in eines andern Potentaten Dienſte begeben / und es dahero das Anſehen gewinnen wil / als wenn Jhr ſelbſt bey König Ferdinando eure Dienſte reſignirt / und in deſſen Beſtallung zu verbleiben nicht länger begehret / Dennoch aber / und dieweil Jhr dieſe eure / von einem andern Potentaten euch aufgetragene neue Beſtallung König Ferdinando notificiret / und derſelbe Jhme ſolche gnädigſt gefallen laſſen / darbey aber euch die von Jhme habende Beſtallung nicht aufgekündiget / noch die rückſtändige penſion-Gelder abgeführt / Jhr auch niemahls reſigniret / und den Beſtallungs-Brieff biß dieſe Stunde in Händen habt / darbey iederzeit euch willig und bereit zu des Königs Dienſten finden laſſen / und dadurch / daß Jhr bey einem andern Potentaten Beſtallung angenommen / die erſte / wenn ſie nicht mit deutlichen Worten aufgehoben wird / vor caſſirt nicht zu achten / und hierüber König Ferdinandus ſeinem Königlichen Printzen / Henrichen / auf ſeinem letzten Lager ſeine Diener bey ihren Beſtallungen zu erhalten anbefohlen / So ſeyd Jhr eure reſtirende Beſtallungs-Gelder / Verlags / und andere darüber aufgewendete Unkoſten / ſo lange euch die Beſtallung nicht aufgekündiget worden / bey der Königl. Cammer zu ſuchen wohl befugt. Auf eure andere Frage erkennen Wir vor recht / hat König Philippus anno 1643. euch eine alte ungewiſſe Schuld von 75000. uñ 50000. fl. Holländiſch damit Jhme zwey Kauffleute in Holland verhafftet geweſen / geſchencket / welche Schenckung deſſelben Herr Sohn / Ferdinandus, anno 1648. gnädigſt confirmiret / und alß anno 1649. der vornehmſte Miniſter des Königlichen Hoffs / alß Ambaſſadeur in Holland gekommen / und befunden / daß Jhr durch den wider die Schuldner angeſtellten proceß allbereit ziemlich weit verfahren / er euch aber ſchon vorhero zuwider geweſen / hat er von ſeinem Könige plenipotentz die Sache zwiſchen euch und Beklagten nach ſeinem Gutbefinden zu accommodiren begehret. Inmaſſen der König darauf / daß Jhr euch zu einem billichmäßigen Vergleich behandeln laſſen möchtet / euch zugeſchrieben. Alß Jhr aber / der Sachen kürtzer abzuhelffen / auf ein compromiß von etlichen Perſonen aus dem Collegio der Juſtitz im Graffenhaag gedrungen / und dieſes dem Ambaſſadeur nicht gefallen wollen / hat er von ſich ſelbſt / unter dem Vorwand / daß er von dem Könige darzu autoriſirt / eine transaction mit eurem Gegentheile aufgerichtet / und die obgedachten beyden Poſten höher nicht / als auf 5000. Rthl. / da euch

doch allbereit 14208. Rthl. zu erkant gewesen / verglichen / es auch durch Vorgeben / alß wenn Ihr darein gewilliget / dahin gebracht / daß die Königliche confirmation darüber erfolget / und darauf die verglichenen 5000. Rthl. zu sich genommen / welche hernach der König Ihme / weil er sie in der geführten Ambassada aufgewendet / in Rechnung passiren lassen / und darüber qvittiret. Alldieweil Ihr aber / alß Ihr es erfahren / solchen Vergleich nicht genehm halten wollen / sondern daß solcher ohne euren Wissen und Willen gemacht / euch höchlich beschwehret / und solches auf des Königs Befehl durch zwey vornehme Reichs-Räthe befunden / ist solcher vor null / und daß er nicht bestehen könte / geachtet / Ihr darauf durch Königliche Recommendation-Schreiben an die Collegien der justitz in Holland verwiesen / darneben / daß euch die von dem Ambassadeur eingehobenen 5000. Thl. aus der Königlichen Rent-Cammer wieder bezahlet werden solten / Vertröstung gethan worden. Es ist auch darauf in Holland die exceptio litis finitæ, alß sie euer Gegentheil wegen aufgerichteten Vergleichs vorgeschützt / rejicirt / und derselbe in die Unkosten vertheilt worden / von welchen iedoch hernach / alß Ihr sie auf 9200. Rthl. angegeben / bey beschehener moderation / daß euer Gegentheil euch nur einen Theil derselben / nehmlich 423. Thl. 18. Gr. zu erlegen schuldig / der übrigen halber aber Ihr an den König / oder dessen Ambassadeur zu verweisen wäret / erkannt worden. Alß nun darauf der gewesene Ambassadeur wegen begangenen criminis læsæ majestatis, und anderer Ubelthaten angeklagt / darauf condemnirt / und seine Güter confiscirt worden / habt Ihr wegen der eingehobenen 5000. Rthl. die Bezahlung vielfältig nicht allein bey Ihm / alß er noch in hafft gewesen / sondern auch bey der Königlichen Rent-Cammer gesucht / die Ihr aber noch zur Zeit nicht erlangen können / nach mehren Innhalt eures Berichts. Wenn nun gleich die von den Schuldnern bezahlte 5000. Rthl. auf die beschehene transaction an den Königl. Ambassadeur erlegt worden / und Ihr solche / da sie euch vorhero angebothen gewesen / nicht annehmen wollen. Dennoch aber / und dieweil solche transaction von euch nicht / auch ohne eure Einwilligung geschehen / und Ihr dahero dieselbe vor genehm zuhalten nicht schuldig gewesen / inmassen solche vor null und nichtig vom König Ferdinando selbst erkläret worden / und gleichwohl die Außzahlung der 5000. Rthl. zu keinem andern Ende / alß die von König Philippo euch cedirte / und von König Ferdinando confirmirte Schuldforderung zu tilgen geschehen / hier-

hierüber der König seinem Ambassadeur solche eingehobene und wieder ausgegebene 5000. Rthl. in Rechnung passiren lassen/ und Ihn darüber quittiret / auch auch aus seiner Rent-Cammer dieselben wieder zu erstatten versprechen lassen / und endlich alle des Ambassadeurs Güter eingezogen und confisciret / dahero auch desselben Schulden zu bezahlen sich anheischig gemacht. So ist auch die Königliche Rent-Cammer offt angeregte 5000. Rthl. nebenst dem Landüblichen interesse von der Zeit an / da sie der Ambassadeur empfangen/ wie auch denen rückständigen Unkosten/ auf vorgehende derselben moderation / daferne solche nicht allbereit geschehen / zu erstatten schuldig. Und seyd Ihr solche eure Forderung anderweit zu verhandeln wohl befugt. V. R. W.

XXI. Addam in simili materiâ responsum aliud ejusdem Facultatis Juridicæ Wittebergensis an Justum Friderici zu Glückstadt / mens. April. 1672. hat sich Philopolemus unter dem Anaxio, einem vornehmen Regenten/ in Kriegs-Dienste begeben/ und sich nach der mit Ihme getroffenen Capitulation dergestalt wohl verhalten / daß Anaxius Ihn in höhere condition gestellet / und an seiner erwiesenen Tapferkeit gutes Vergnügen gehabt. Als nun Philopolemus den ihme in der Capitulation versprochenen Sold nicht allemahl richtig empfangen / hat er sich mit Anaxio deßwegen berechnet / da sich denn befunden / daß derselbe Ihme in die 6000. Thl. Rest verblieben/ inmassen so wohl Anaxius in einer obligation vom 26. Augusti 1658. gegen Philopolemum, als auch Philanax, des Anaxii ältester Sohn und Nachfolger in der Regierung gegen des Philopolemi, welcher inmittelst auch verstorben / Widwen in einer ebenmäßigen Verschreibung vom 5. Septembr. 1664. sich zu solcher Schuld deutlich bekennet. Es wil aber gedachter Philanax, ungeachtet er unterschiedliche Vorschläge zur Zahlung gethan / sich ietzo zu derselben ferner nicht verstehen / sondern begehrt zuförderst mit des Philopolemi Widwe und Erben eine neue Berechnung anzulegen/ &c. Wenn nun gleich Anaxius vorhero / ehe er die obligation außgestellet / bey der Berechnung am 22. Augusti 1658. diese Clausul angehenckt / daß dasjenige / was auf den Stab in den Winterqvartiren gereichet worden/ außgesetzt/ und neben anderen / so aus den Qvartiren noch eingesand werden möchte / bey künfftiger general-Abrechnung verrechnet und decurtiret werden solte. Dennoch aber/ und dieweil gedachter Anaxius vier Tage darauf in der obligation zu den 6000. Thl. sich deutlich bekennet / und zwar unbeschadet des in der Abrech-

nung annectirten reservats und angeführter Clausul / So hat er solche Schuld der 6000. Thl. vor richtig erkannt / und mögen solche unter dem Vorwand / als ob noch eine Berechnung vorgenommen werden müste / nicht disputiret werden. Es ist aber auch dadurch die fernere Berechnung nicht aufgehoben. Auf eure andere Frage erachten Wir Rechtens seyn / hat Philanax am 5. Sept. 1664. sich dahin verbindlich gemacht / daß uf den Fall / da keine der Frau Widwen annehmliche Bezahlungs-Mittel erfolgen solten / er Selbschuldner seyn / und bey Antretung der Regierung / ohne Behelff / Verzug / oder einige Weiterung / so bald mit annehmlichen entweder baaren Mitteln / oder mit Einreumung eines ergiebigen Ampts zur Nutznieſſung so lange / biß er die Baarschafft zur Zahlung solchen Capital-Rests an die Hand bringen möge / die Frau Widwe contentiren und befriedigen wolle. Ob es nun wohl das Ansehen gewinnen wil / als ob Philanax dadurch / daß er die Schuld ohne Behelff / Verzug / oder einige Weiterung abzutragen versprochen / allen conditionibus renunciret / und eine novation getroffen. Dieweil aber dennoch durch diese des Philanactis obligation ein bloſſes constitutum geschehen / welches eine andere vorhergehende obligation præsupponiret / und an derselben hanget / ein constitutum auch / ungeachtet es purè, ohne alle condition / geschiehet / die condition der ersten obligation in sich begreifft / und hierüber ein constituent auf ein mehres / als die Haupt-obligation vermag / nicht obligirt werden kan / auch eine novation mit ausgedruckten und deutlichen Worten geschehen muß / So ist zwar davor nicht zu halten / daß Philanax eine novation getroffen / oder von denen conditionibus, da deren etliche in der Haupt-obligation verhanden weren / abgewichen; Er ist aber gleichwohl als ein Selbstschuldner zu achten / und weil des Anaxii obligation ohne alle conditon eingerichtet / er auch selbst keine condition bedungen / die verschriebenen 6000. Thl. zubezahlen schuldig. Auf eure dritte und vierdte Frage sprechen wir vor recht / wenn gleich Philanax eines und das andere einzuwenden haben möchte / oder sonst auf die general-Abrechnung / daß dieselbe erst geschehen müste / sich beziehen wolte / in Erwegung / daß noch ungewiß / ob nicht daraus von Philopolemi Erben ein ziemliches gefordert werden könte. Dennoch aber / und dieweil eben diese Ungewißheit eine gewisse Forderung nicht tilgen / noch derselben exaction hintertreiben mag / und des Philanactis Verschreibung auf 6000. Thl. deutlich eingerichtet / und solche als

ein

ein gewiſſes liqvidum ohne alle reſtriction bekennet / auch in klaren Brieff und Sieget beſtehet / So iſt ſolche obligation vor ein inſtrumentum guarentigiatum zu halten / und mag demſelben keine andere exception / als ſolutionis und compenſationis, daferne ſie in continenti zu beſcheinigen / entgegen geſetzt werden / Sondern es ſind die übrigen exceptiones ingeſamt in beſondere proceße und die reconvention zu verweiſen. ꝛc.

XXII. Per digreſſionem hactenus de Principum oligationibus atqve promiſſionibus, qvaliter ſe habeant, disqvirere ideò operæ precium duximus, ut inde conſtet, nihil omninò decedere majeſtati & ſummitati imperii, etſi vel maximè legibus civilibus à ſe poſitis eas ſubjectas velint. Poſſunt verò ſubinde occurrere etiam alia, qvæ principum poteſtatem arctiorem qvodammodò faciunt, minorem tamen fortè non faciunt. Dubitat Albericus Gentilis *de legat. lib. 1. cap. 4.* & repetit *diſp. 1. de poteſt. reg.* de Rege Hiſpano & Rege Gallo, an ſint ſupremi Principes, qvia ſcil. in re divinâ, & in causâ religionis conſtituendâ ſuperiorem ſibi Pontificem tenent, Pontificiq; ſubjecti vivunt. Qvod eſt procul dubio, inqvit, contra jus ſupremitatis, qvæ cuſtos ſub uno tantùm DEO, & aſſertrix primæ etiam eſt tabulæ. Felices idcircò, ait, Principes, verè Principes, qvi nullam vel tantillâ in re agnoſcunt jurisdictionem peregrinam, ſive temporalem ſive ſpiritualem. Augetur hoc dubium per tolerantiam doctrinę à Thoma Stapletono, Franciſco Svarezio, Guilielmo Singletono, Johanne Maldero & aliis propugnatæ, qvi docent, non propter impietatem modò, ſed propter imperitiam qvoqve, vel ignaviam regnandi, à Pontificibus Reges non aliter, qvàm à dominis prædiorum villicos abdicari poſſe. Qvod ſanè, ut in regnis atq; terris ſuis doceatur, tantùm Europæ Monarcham permittere poſſe, mirantur ſaniores politici omnes.

XXIII. Et negari qvidem neqvit, exemptionem qvorundam ſubditorum ab imperio Regum atqve Principum varia inducere abſurda politica. Seqvetur enim exinde, perſonas qvasdam intra qvendam ſtatum vivere, non ſubjectas ſtatûs legibus: exemptas ab omni politiâ & diſciplinâ temporali, ſine obligatione fidelitatis erga Principem, ſine obedientiâ erga magiſtratum: deniq; corpus ſtatûs intra aliud conſtitutum, diviſionem induci poteſtatis, ac certam tandem ſubverſionem. Qvi tamen rectiùs ſentiunt, duas in perſonis Eccleſiaſticis conſi-

derant

derant qvalitates, unam naturalem, ut hominum & civium alicujus statûs, alteram accidentalem, ut sunt in ordine & officio Ecclesiastico, ita ut, etiamsi Clerici, qvoad hoc officium, non per omnia subjecti sint potestatibus civilibus, & hactenus exemptione suâ gaudeant; qvatenus tamen homines & cives sunt alicujus statûs, partem in eo facientes, Principis in se imperium agnoscere teneantur. Qvâ ratione, nisi ipsi se regimine hoc suo sponte abdicare velint Principes, jure suo in eos animadvertere poterunt. Vid. Benign. Milletot. *de delict. comm. & cas. privil. pag. 51.* & add. qvæ dicemus *infrà*, qvando de curâ majestatis circa sacra agendum fuerit.

XXIV. Qvod verò supremam illam Pontificis in Reges atq; Principes autoritatem attinet, neq; in Hispaniâ ea tanta est, qvantam affectare Pontifices communiter solent, neq; in Gallià. Refert Jac. Aug. Thuanus *lib. 137. hist.* qvod in aulâ Romanâ vulgò jactatum fuerit, Regem Hispaniæ, *disciplinâ à majoribus acceptâ, hujusmodi disceptationes de supremâ Pontificis in cæteros Principes, etiam in iis, qvæ ad civilem administrationem spectant, passim atq; in Hispaniâ ipsâ agitari, non invitum audire, & præmeditato consilio dissimulare, qvod eas ad se minimè pertinere existimet, qvippe præpotentem, & qvi Pontificum molitiones in suis ditionibus facto, non verbo revincere sit solitus, & cùm hoc facit, sciat Pontifices mutire non ausuros, qvod insigni exemplo in Siciliensi negocio aliqvot pòst annis patuit,* &c. Nempe qvando sub gravi pœnâ proscriptus est undecimus tomus annalium Baronii, qvòd disputationem de Siculâ, qvam vocant, Monarchiâ, Regiis juribq; adversantem, complecteretur. De hâc Monarchiâ, & Regis Hispaniæ in eâ potestate absolutâ, digna sunt, qvæ hîc legantur verba Pauli Foxii, Archi-Episcopi Tholosani, *ex epist. 3. ad Henricum III. Galliæ Regem: Rex Hispaniæ jurisdictionem omnem in Regno Siciliæ sibi usurpat, etiam Ecclesiasticam, tàm criminalem, qvàm civilem, idq; cum supremâ autoritate, & adversus qvoscunq;, cujuscunq; sint gradûs & dignitatis, Episcopos, Archiepiscopos, etiam Cardinales, qvi reperiri possent in Regno Siciliæ, sine ullâ provocatione ad Papam, qvi ad id neminem potest committere, neq; etiam eò Legatum aut nuntium Apostolicum mittere, in ullâ causâ vel occasione. Habet enim ibi Rex Hispaniæ certum qvendam judicem, cujus officium appellatur Monarchia, qvi dum sedet in throno pretensæ justitiæ, compellatur Beatissi-*

tissimo & Sanctissimo Patre, cui etiam loqvi solent, qvemadmodum Romano Pontifici. Nec de eo Rex Hispaniæ volebat qvicqvam remittere, &c. Non videtur hæc *duvoqaveía* placere Foxio, idcircò jurisdictionem illam *usurpationem* appellat, & thronum illum justitiæ *pratensum*, fortè etiam controversum, dum ait, *Regem Hispaniæ nolle qvicqvam remittere.*

XXV. In Galliis verò nunqvam adhuc admissa est ista de supremâ Pontificis in Principes autoritate doctrina. Videri eâ de re poterit Alphonsus de Vargas *de strateg. Jesuit. cap. 56.* Carol. Molinæus *ad edictum Henrici II. contra parv. dat.* passim & *de monarch. Francor. n. 141. seq.* Cumq; superiore seculo in Concilio Tridentino de hâc Pontificis autoritate & reformandis principibus dissertatio institueretur, multâ cum παῤῥησία intercessit Galliæ Regis Orator Ferrerius, docuitq;, *illa additamenta de excommunicandis & athematizandis Principibus esse sine exemplo Ecclesiæ veteris, latamq; portam aperire rebellioni, totumq; illud caput de reformatione Regum & Principum non aliò respicere, qvàm ad libertatem Ecclesiæ Gallicanæ tollendam, & imminuendam majestatẽ autoritatemq; Regum Christianorum: condidisse hos Leges Ecclesiasticas ad exemplum Constantini, Justiniani & aliorum Imperatorum: Episcopos Ecclesiam Gallicanam iis legibus administrâsse, non solùm post tempora pragmaticæ aut concordati, verùm qvadringentis & amplius annis ante lil[illegible]m Decretalium: atq; has leges à pr[illegible]rioribus Regibus vindicatas & restitutas, postqvam successu temporum iis derogatum fuisset, Decretalibus in earum locum substitutis,* referente Petro Svav. *in histor. Concil. Trid. lib. 8.* Qvibus argumentis anno hujus seculi decimo qvinto ventilata hæc fuerit controversia in ipsis Galliæ comitiis inter Clerum & tertium, ut vocant, ordinem, qvasi in compendio exponit Gabr. Bart. Gramondus *hist. Gall. lib. 1.* Cæterùm qvousqve se extendat libertas Ecclesiæ Gallicanæ, & qvid Pontifici Romano circa eam liceat, eruditè disqvirit Petrus de Marcâ *de concord. sacerdot. & imp.* passim, inprimis verò *lib. 4. cap. 9.* Sed redeundum nobis est in orbitam, & ad definitionem Majestatis suprà propositam.

XXVI. Dixi, esse potestatem LIBERAM, & talem scil. qvæ omnem coactionem respuit. Et hinc est, qvod Princeps legibus solutus dicatur, *l. 31. ff. de LL.* qvod, qvomodo intelligendum, etiam in trivialibus hodiè scholis maximà nonnun-

qvam cum futilitate disqviritur. Et sanè non JCti tantùm & Politici, sed Theologi etiam tàm varii hâc in re inveniuntur, ut ubi tutò insistendum sit, etiam qvi jam insistit, dubitare haud rarò possit. Vid. Gerhard. *Loc. Theol. de Magistrat. p. 957.* Gregor. de Valentiâ, *tom. 2. comment. theol. disp. 7. q. 5. punct. 4.* Dom. Soto, *l. 1. q. 6. art. 7.* Francisc. à Victoriâ, *Relect. 3. n. 21.* Suarez. *3. de LL. 35.* Francisc. de Amaya, *1. Obs. jur. 1. n. 93. seq.* Anton. Perez. *Cod. de LL. n. 15.* Georg. de Cabedo, *part. 2. decis. 78.* Anton. Merenda, *l. 2. controv. jur. c. 14.* Coras. *2. Misc. 25.* Hakelm. *disp. 1. th. 10.* Riemer. *dec. 1. q. 7.* M. Lyclama, *1. membr. 10. §. 6. & l. 6. & l. 4. c. 19.* Gotfr. Anton. *disp. Anti-Vult. 1.* Dn. Hahn. *Obs. in Wesenbec. t. de LL. n. 7. p. 75.* Qvirin. Kubach. *dec. 3. q. 1.* Camman. *de regalib. disput. 1. n. 28. 29. 30. seqq.* Hug. Grot. *de jur. B. & P. l. 2. c. 4. n. 12.* Salmas. *in Defens. Reg. p. 240.* Stephanus Junius Brut. *in vindic. cont. Tyran. q. 3. & alii passim.*

XXVII. Totum negocium tutissimè expedietur, si distingvatur inter vim Legum coactivam & directivam, ita ut secundum illam principem solutum dicamus, non verò secundum hanc. Qvæ distinctio, etsi jam olim à plerisq; probata, & ad dirimendam hanc litem adhibita fuerit, sollicitata tamen ea vicissim fuit non unis vicibus, & novissimè ab Arnoldo Vinnio, JCto Batavo, *comm. in §. 8. J. qvib. mod. test. inf.* Sed qvi ipse aut aliter vim directivam exponere, aut eandem nobiscum sententiam tueri videtur. Principem etiam secundum vim dirigentem Legibus solutum esse affirmat ideò, ut ne Principem legibus obstringi statuat, tanqvam qvæ ipsi qvoq; latæ essent; sed idem mox Principis officium asserit, Legibus vivere, iisq; parendo suo exemplo præire aliis. At hoc ipsum nobis est vis legis directiva, qvâ scil. Princeps Legem in universali & communi materiâ, qvæ ad ipsum etiam Imperantem pertinet, versantem actionum suarum normam agnoscere tenetur, qvâq;, ni faciat vel omittat, qvod illâ Lege statutum, intelligit se peccare, Mol. *tom. 3. de J. & J. tr. 5. disp. 46. n. 14.* qvò pertinent *l. 23. ff. de Legat. 3. l. 3. C. de testam. l. 4. C. de LL.* nec potest enim princeps sine violatione Legis Naturæ id, qvod toti communitati æqvum & justum esse judicaverit, intermittere aut negligere. Et hoc est, ni fallor, qvod ait Antonius Merenda *d. l.* Principes observare Leges, non qvia Leges sint, sed qvia ars civilis & prudentia dictent, secundum Leges hujusmodi agi debere. Conf. Covar-

ruv.

Digitized by Google

ruv. *in c. alma mater, de sent. excomm. in 6. §. 1. n. 5. p. 323.* Francisc. Valens *in concord. jur. pontif. cum Cæs. part. 2. p. 241.* Frantzk. *exert. 1. q. 8.* Dn. Struv. *ad tit. ff. de Legib. n. 8.* Graviter & eruditè Grasvvinkel *de jur. Majest. c. 6. p. 46.* Agunt dictæ leges (inqvit; & intelligit *l. 3. C. de testam. l. 4. C. de LL.*) non de potestate Imperatoris, sed de officio illius. Legibus alligari, vivere secundum Leges, cum Majestatis naturâ non pugnat, sed subjici, sed obligari vinculo juris &c. Vid. *ibi elegantia plura*, & add. Sutholt. *de jurisdict. n. 31. seqq.*

XXVIII. Ne tamen dissimulem qvidqvam, videtur mihi differentia adhuc aliqva inter res indifferentes statui debere. Nonnullæ enim ad honestatem morum pertinent, atqve de illis intellecta volo, qvæ hactenus dixi. Aliqvæ autem solennitates tantùm aliqvas in actionibus civium observandas concernunt, & de his concedere possum, Legibus, qvæ tales solennitates præscribunt, Legislatorem ipsum, neqve qvoad vim coactivam, neqve qvoad vim directivam obligari. Nec enim per eas obligari voluisse præsumitur, qvippe qvas subditis suis præscripsit, & de re qvidem tali, qvæ ex se indifferens est, cujusq; adeò contrarium extra legis dispositionem commit-

ti sine peccato potest. Uti igitur superior est Princeps subditis suis, ita per legem istam subditorum in censum redigere se voluisse, suæq; legi se subjecisse, nulla ratio svadet. Eòq; pertinet, qvod in jure Justinianèo legitur, Principem posse hereditatem acqvirere per procuratorem, *l. 1. §. f. ff. de offic. proc. Cæs.* qvod privato non licet, *l. 90. ff. de acq. hered.* Sic valet donatio pura ac simplex, qvam facit Princeps Uxori, *l. 26. C. de donat. int. V. & U.* cùm non valeat talis donatio inter subditos, *tot. tit. ff. & Cod. de donat. int. V. & U.* Inter privatos hoc jus observabatur, ut propter mortem legatarii, ante diem cedentem morientis, legatum fieret caducum, aut in causâ caduci, vel ab herede, à qvo id relictum est, posset retineri, Fr. Balduin. *in Justinian. lib. 4.* Sed hîc exceptus est Princeps, cui, si qvid relictum est, & is, antequam dies legati cedat, ab hominibus ereptus est, successori id debetur, *l. 56. ff. de legat. 2.* Sic porrò, si Princeps donaverit privato, vel privatus principi, etiamsi qvingentos res donata excesserit solidos, sine insinuatione sortitur effectum, *l. 34. C. de donat. Novell. 25. c. 2.* Talia passim occurunt plura. Vid. Renat. Chioppin. *de Doman. Franc. l. 3. c. 29.* Johann. Jac. Wisenbach *ad Institut. disp. 3. n. 2.*

Mich. Ferro Manrriqve *de diff. & & conc. utr. for. q. 168. n. 18. 19.* Anton. Matthæ. *ad §. 6. Inst. de J. N. G. & C.*

XXIX. Ad eundem modum, qvando qvis Principi supremæ suæ voluntatis scriptum obtulit, valet testamentum istud, etsi nulla alia accesserit solennitas, *l. 19. C. de testam.* Principis enim præsentia supplet omnem defectum solennitatum, imò talis solennitas, qvâ Principi per libellum supplicem offertur testamentum, omnes solennitates superat, Brunnemann. *ad d. l. 19.* Idem verò obtinet, si in Consistorio Principis, & teste concilio, oblata fuerit ultimæ voluntatis scriptura. Anton. Perez. *C. de testam. n. 31.* qvia in Consistorio suo Princeps ipse intelligitur præsens, atqve in eo Principis nomine pleraqve omnia expediuntur. Qvocirca cùm dubitaretur aliqvando, num valeret testamentum, qvod à duobus Secretariis, ex Consistorio Principis ablegatis, receptum fuerat, affirmârunt id Wittebergenses, & in hunc modum respondérunt an. Michael Gleichmannen/ LL. Stud. mens. Januar. anno 1655. hat ein Churfürstl. Sächs. hoher Officirer/ und in der Guarnison liegender Kriegs-Obrister/ C. T. sein Testament/ und letzten Willen/ am 14. Martii 1650. zu Papier bringen lassen/ solches auf allen Blättern eigenhändig unterschrieben/ am Ende desselben/ wie auch von aussen/ mit seinem Adelichen Petschafft besiegelt/ darinnen sein Ehewib A. L. T. zur Erbin seiner gantzen Verlassenschafft eingesetzt/ und 1000. Thl. ad pias causas legiret/ dieses darauf der Churfürstl. Sächs. Regierung zuerkennen gegeben/ und gebeten/ jemand zu Ihme abzuordnen/ deme er solches Testament überreichen könte/ welchem Suchen Ihre Churfürstl. Durchl. gnädigst stat gegeben/ zweene derselben verpflichtete Secretarios abgeschickt/ denen ermeldter C. T. seinen verfaßten letzten Willen in eigner Person überreicht/ so sie zu sich genommen/ der Churfürstl. Sächs. Regierung gebührend vorgetragen/ registrirt/ den Acten insinuirt/ und darüber einen Schein gegeben/ dieses Testament auch/ nach Absterben des Testatoris, bey der Churfürstl. Sächs. Regierung befunden/ und daselbst in Gegenwart Cantzlers und Räthe/ auch Beysein der interessenten/ publiciret worden. Und es wil dasselbe anietzo/ seiner solennität halber/ angefochten und gestritten werden/ nach mehren Innhalt eures Berichts/ und der Beylagen/ Wenn nun gleich die Churfürstl. Sächs. Landes-Constitution erfordert/ daß ein Testament gerichtlich anzunehmen/ Gerichts-Personen abgeschickt werden sollen/ dar-

darfür aber die Cantzeley-Secretarii nicht gehalten werden wollen. Dennoch aber / und dieweil die Constitution von denen Gerichten / wenn vor denselben ein letzter Wille aufzurichten / handelt / darunter aber der Landes-Fürst / oder dessen höhestes Gericht / nicht gezogen werden kan / noch denselben in solcher constitution Ziel und Maß gesetzt / sondern nur den Unter-Gerichten allerhand Unrichtigkeit zu-verhüten / eine gewisse solennität diß-falls fürgeschrieben worden / und ohne das des constituenten hohe Person allezeit von der Constitution eximiret / und in dero freyen Willen stehet / wie Sie die sonst bräuchliche solennitäten nachlassen / und die Testamente annehmen / und vor kräfftiglich erklären wollen / auch noch zur Zeit beständiger Weise nicht decidirt / noch von allen Juristen-Collegiis einhällig davor gehalten werden / daß das Wort der Constitution Gerichts-Personen nothwendig von Raths-Herren oder Schöppen müsse verstanden / und nicht vielmehr / wie es in gemein lautet / auch andere Personen / so zu den Gerichten geschworen / und sonst in dergleichen Verrichtungen zugebrauchen / darunter begriffen werden / hierüber / von langen Jahren hero / dergleichen Abordnung und Abholung der Testamente durch Secretarien bey der Churfl. Regierung hergebracht / mehr gedachtes Testament auch von Ihr. Churfürstl. Durchl. oder Dero Regierungs-Räthe einmahl angenommen / auch etlicher massen von R. T. nach der publication approbiret worden. So erscheinet dannenhero allenthalben so viel / daß C. T. letzter Wille / so auf gnädigsten Befehl von den beyden Secretariis abgefordert / und bey der Churfl. Regierung hinterleget worden / seiner solennität halber zu Recht kräfftig / und dahero mit Bestande nicht anzufechten / V. R. W.

XXX. Huic responso suffragatur sententia JCtorum Jenensium, mense Decembr. anno 1654. an David K. zu Dreßden: P. P. Auf c. a. u. g. fr. d. J. e. d. R. mit Anführung der rationen decidendi, zb. g. Sp. W. v. R. Hat jüngsthin der Churf. Sächs. Regierung zu Dreßden Sejus zu erkennen gegeben / welcher Gestalt Er seinen letzten Willen zu Papier bringen lassen / auch dahero gebeten / iemanden von den Secretarien zu ihm abzuordnen / denen Er berühret Testament überreichen könte / damit dasselbe folgends in seiner Churfl. Durchl. Regierung hinterleget / und ihm darüber Schein ausgeantwortet werden möchte. Darauf diesem Suchen Hochermeldte Regierung statt gegeben / und zwey / nemlich den Gerichts- und noch einen Creiß-Secretarium, zu gedachtem Sejo abgeordnet / da Ihnen denn

Digitized by Google

solchen seinen verfasseten / und eigenhändig unterschriebenen / letzten Willen / in eigner Person / frisch und gesund / auch bey guter Vernunfft zugestellet / und inständig gebeten / denselben von ihm auf- und anzunehmen / höchstermeldter Sr. Churfl. Durchl. Löbl. Regierung gebührend vorzutragen / fleißig zu registriren / den Actis zu insinuiren / und dessen allen gewöhnlich Schein auszuantworten / welches auch / wie begehret worden / also erfolget / nach mehrerem Inhalt des hierüber ertheilten / und in Copia mit überschicktem Cantzley-Scheins / dergleichen Testamenta bey zwantzig und mehr Jahren hero von vielen Personen aufgerichtet seyn sollen. Ist nach diesem oberwehnter Sejus mit Tode abgangen; Und wird nunmehro gezweiffelt / ob solches Testament in seinen Formalien zu Recht beständig. Ob nun wohl in denen Churfürstl. Sächs. Constitutionen verordnet / daß dergleichen extra locum Judicii Testaments insinuation vor / von denen erforderten Gerichten abgeordneten Gerichts-Personen geschehen / und so dann solch insinuirtes Testament vor ein Gerichtlich Testament gehalten / und gültig seyn solle / und aber die abgeordneten Secretarien keine Gerichts-Personen oder assessores; besondern alleine Gerichts- oder Cantzley-Bediente und Verwandte / die weder votum noch Sessionem in judicio haben; Die angegebene Gewohnheit aber / durch etliche wenige Exempel derer / welche ihre Testamenta auf solche Weise übergeben / und doch von denen Erben nachmahls nicht gefochten worden / nicht gnugsam dargethan zu seyn scheinet. Dennoch aber / und dieweil ein gerichtliches oder coram actis aufgerichtetes Testament darinnen bestehet / daß es publicâ fide bestätiget werde. *l. testamenta. 18. l. omnium. 19. vers. sicut ergò. C. de testam.* Guilielm. Benedict. *in c. Raynutius. vers. testamentum. n. 28. & seq. d. testam.* Hug. Donell. *l. 6. comm. c. 6. verb.* fide publicâ &c. Nic. Reusner. *d. testam. v. 2. part. 4. c. 19. n. 7. & 9. in fin.* Thom. Maul. *tract. d. ultim. volunt. Lib. 1. tit. 3. num. 3.* Dahero erfordert wird / daß solches von dem testatore selbsten / entweder vor dem judice an gewöhnlicher Gerichtstelle / oder aber von denen / so hierzu / auf des testatoris Ansuchen / von Gerichtswegen abgeordnet / gemacht / oder doch / wann es vorher zu Papier gebracht / überreichet werde / mit gewisser Anzeige / daß dasselbe sein letzter Wille sey / *Constit. Electoral. 3. part. 3.* Reusner. *d. c. 19. num. 14. 17. 24. & 26.* Welcher letztere modus in gegenwertigem Fall mit allen darzu gehörigen Stücken in acht genommen worden; dann erstlich ist von nöthen / daß der testator das Gericht erst-

erſuchen und bitten laſſe / ein paar Gerichts-Perſonen abzufertigen / ſo ſeinen letzten Willen annehmen / *d. conſtit.* Reuſner. *d. l. n. 26.* Dieſes reqviſitum hat allhier der teſtator beobachtet / inmaſſen die Beylage lit. A. beſaget / daß der Churf. Sächſ. Regierung Sejus zu erkennen gegeben / welcher Geſtalt er ſeinen letzten Willen zu Papier bringen laſſen / und gebeten / jemanden von Secretarien abzuordnen / denen er berührtes Teſtament überreichen könte / damit daſſelbige folgends in Sr. Churfl. Durchl. Regierung hinterleget / und ihm darüber Schein ausgeantwortet werden möchte. Zum andern wird erfordert / daß die geſuchte Abſchickung von Gerichtswegen geſchehe / *d. Conſtit.* Dan. Moller. *in d. l. 3. Conſtit. 3. n. 24.* Berlich. *part. 3. concluſ. 4. num. 17.* Welches gleicher Geſtalt allhier erfolget / in deme / laut des Scheins lit. A. höchſtgedachter Sr. Churfl. Durchl. Regierung ſolchem Suchen ſtatt gegeben / und Chriſtian Horn / Lehn- und Gerichts- auch Martin Taubeneſten / des Thüringiſchen Kräiſes Secretarium, zu ermeldtem Sejo abgeordnet. Und ob wohl in offt angeregter Conſtitution geordnet / daß Gerichts-Perſonen abgeſchicket werden ſollen / ſo ſeynd doch auch die Secretarii bey Chur- und Fürſtlichen Cantzeleyen zu denen Gerichtlichen Handlungen ſonderlich beſtellet und vereydet / adeoq; publicam fidem, qvâ ſuſtinetur hoc teſtamentum, faciunt. *arg. d. l. omnium. 19. C. d. teſtam. verb. probatas perſonas.* Vid. Barthol. Chaſſan. *catal. glor. mund. part. 7. conſid. 16.* Auch iſt ſolche Conſtitution mehr von denen inferioribus judiciis, und derſelben Aſſeſſoribus, und gemeinen Gerichts-Perſonen / als ſuperioribus Principum tribunalibus, und darzu beſtalten Conſiliariis zuverſtehen / inmaſſen dann nicht allein die obangeregte / ſondern auch bey andern Fürſtlichen Cantzeleyen gehaltene Obſervantz bezeugeten / daß zu dergleichen inſinuation der Teſtamenten die Secretarii, an ſtatt der ſonſten nöthigen Gerichts-Perſonen / gebraucht und abgeordnet werden. Stylus autem & obſervantia curiæ habetur pro lege, *l. 2. C. qvemadm. teſtam. aper.* Guid. Pap. *præfat. ſuar. deciſ.* Theſſaur. *dec. 1. n. 9.* Ferner und drittens muß der Teſtator ſein Teſtament vor denen Abgeordneten machen / oder / wann es allbereit gemacht / und zu Papier gebracht / vor denſelben bekennen / daß es ſein letzter Wille ſey / und ihnen ſolchen übergeben / *d. Conſtit.* Berlich. *cum allegat. d. l. n. 19.* So gleichfalls von dem Sejo geſchehen / beſage des Scheins lit. A. Endlichen und zum vierdten iſt nöthig / daß dieſer letzter Wille den actis inſinuiret / und hinter das Gerichte geleget

get werde/ *arg. d. constit. 3. verb.* leget es hinter das Gerichte / Berlich. *d. concl. 4. n. 22. ibi:* testamentum ad se recipiant, & ad acta publica deponant. Welches auch in diesem Fall sich befindet / und ist die receptio, annotatio, seu relatio in scrinium Cancellariæ per schedulam, s. testimonium sigillo Cancellariæ corroboratum, approbiret / vermöge offt angezogenen Scheins/lit. A. in fin. verb. daß solches alles würcklich also erfolget ꝛc. Cujusmodi relatio ad scrinia sive archivum publicum plenam securitatem præstat, Ruland. *d. commissar. part. 2. l. 5. c. 3. & c. 6. n. 28. & seqq.* Als ist diesem allen nach / des Seji Testament / so viel die formalia anlanget/ vor zu Recht kräfftig und beständig nicht unbillich zu halten und zu erkennen/ V. R. W.

XXXI. In reliqvis verò negociis, & illis præcipuè, qvæ commodum aliqvod concernunt, valdè se commendabit Princeps, sicubi jus hoc suum ordine judiciario prosequatur, & ipse judicio à se constituto causam suam submittat. Uti enim digna vox est majestate regnantis, legibus alligatum se profiteri, & reverà majus imperio est submittere legibus principatum, *l. 4. C. de leg.* ita Principem qvoqve decet, causam suam in delegati judicis arbitrium conferre, aut arbitrorum fidei & religioni committere. Rob. Maranta *part. 6. de ord. jud. act. 2. n. 33.* Nicol. Reusner. *l. 2. decis. 11. n. 12.* Anton. Perez. *Cod. ne qvis in suâ causâ. n. 3.* Qvò pertinet Responsum Wittebergense, ad reqvisitionem summi alicujus in Germaniâ Principis, mens. Octobr. 1663. Wenn gleich einem Landes-Fürsten alle Fürstl. Macht und Hoheit über seine Unterthanen zustehet / auch die Unterthanen nicht leichtlich/warumb eines oder das andere von Ihme geschehen/ Red und Antwort zu fordern berechtiget; Dennoch aber / und dieweil einem Landes-Fürsten nicht gebühret/seinen Unterthanen dasjenige / so sie bono titulo an sich gebracht und besitzen / aus eigenen Gefallen und Bewegniß zu entziehen / oder sie dessen aus freyer Macht ohne gnugsame Ursache zu entsetzen / und dieses in dergleichen Fällen allerdings eine vorhergehende cognitionem causæ, und darauf erfolgte Sententz erfordert / auch hierinnen ein Fürst selbsten denen von Ihme vorgeschriebenen Rechten sich billich submittirt/und aus seinen eigenen / oder seiner Vorfahren contractibus, als ein privatus, darzu verbunden / So mag auch der Successor in einem Fürstenthum in dergleichen Fällen wider seine Unterthanen eigenes

nes Gefallens nicht verfahren / ſondern er iſt entweder etliche von ſeinen Räthen / die ſo dann der Pflicht zu erlaſſen / niederzuſetzen / und vor denſelben ſeine Nothdurfft außzuführen / oder andere hierzu erbetene Richter darüber erkennen zu laſſen ſchuldig / V. R. W.

XXXII. Et hæc tamen obligatio non coactiva eſt, cùm præſupponamus, Principem non habere ſuperiorem, qvi cogere poſſit, ſed directiva illa, de qvâ dixi, qvod Princeps ex lumine naturæ & ſecundum dictamen rectæ rationis agnoſcere teneatur, ſe cum ſubditis ſuis non niſi juſtè procedere debere, qvæ juſtitia ſæpè non aliter, qvàm per judicium aliqvod formatum, & exactam cauſæ cognitionem addiſcitur. Solent idcircò Principes boni, qvi conſiliariorum ſuorum judicio ſe ſubmittunt, eos à juramenti vinculo, qvod hunc actum concernit, abſolvere, ut eò minus illi ſuſpecti dici aut videri alteri parti qveant. Illuſtre hujus rei in terris Saxonicis exemplum apparet ex Ordinatione, qvæ de appellationibus promulgata eſt, *ſub tit.* Eyd des Præſidenten und Beyſitzer / in verbis: Auf daß ſie auch deſto freyer / ohne Scheu oder Furcht / und ohne alles gefehrde / allein der Wahrheit und der Gerechtigkeit zu gutem / urtheilen / erkennen / und ſprechen mögen / So wollen wir ſie der anderen ihrer Pflicht / welche ſie Uns auſſerhalb der Appellation-Sachen gethan / was das Gericht berühret / oder darein gehören würde / frey und unverbunden hiermit aufgelöſet haben. Nempè non refugit Sereniſſimus Saxoniæ Elector judicia à ſe conſtituta, qvin ipſemet ultrò etiam Curiis ſuis provincialibus in qvibusdam cauſis ſe ſubmittit. Sic enim ſe habet Ordinatio Curiæ provincialis Lipſienſis, *ſub tit.* Wer vor das Ober-Hoffgericht / ꝛc. Wir wollen auch ſelbſt von wegen unſerer Cammer-Güter und anderer Nutzung vor dieſem Ober-Hoffgericht des Rechten warten und verfolgen. Pari modo Sereniſſimus Saxoniæ Elector, Dn. Chriſtianus II. glorioſiſſimæ memoriæ, in arduâ qvâdam causâ Collegium Wittebergenſe pronunciare juſſit his verbis: Hochgelahrte Räthe / und Liebe Getreue / Beyverwahret thun wir euch acta in Sachen unſerer Rent-Cammer / Actorn an einem / und N. N. nachgelaſſene Widwe und Erben / am andern Theil bel. überſenden / und demnach wir nichts liebers wolten / denn daß auf die jüngſt eingebrachte ſchrifftliche Leuterungs-Geſetze / was recht und billich / erkant / und geurtheilet werden möge / So iſt hiermit unſer Begehren / Ihr wollet euch förderlichſt einer gewiſſen Zuſammen-

menkunfft mit einander vergleichen / obberührte acta vor die Hand nehmen / dieſelbe vom Anfang biß zum Ende / ſamt allen darbey producirten Uhrkunden / mit Fleiß collegialiter verleſen / protocolliren / wohl erwegen / und berathſchlagen / und in dieſem ſchweren Handel einig und allein das jenige / was in Rechten gegründet / dieſelbe dießfalls ordnen und beſagen / erkennen / und außſprechen. Wie uns denn gantz und gar nicht zu entgegen iſt / da wieder erwehnte Unſere Rent-Cammer / nach Befindung und Deduction in jure, zu erkennen ſeyn ſolte / daß Ihr ſolches ungeſcheuet thun möget / und hierinnen allein der heilſamen juſtitz / ohne Anſehung eines oder des andern Theils affection und Zuneigung / richtig nachgehen / und euch hierinnen ſententionando alſo erweiſen und bezeugen / daß Ihr es ſämtlichen auch gegen GOtt den höchſten Richter in einen Gewiſſen verantworten könnet. Darzu und zu Verhütung alles Verdachts Wir euch denn in dieſer Sache und paſſu (und weiter nicht) eurer Eyde und Pflichte / darmit Ihr uns ſonſten verwand und zugethan ſeyd / hiermit gnädigſt erlaſſen haben wollen. Und wenn denn euer ſententz verfaſſet und begriffen / Uns denſelben neben Anmeldung eurer Gebühr proſtudio verſiegelt überſchicken / daran vollbringet Ihr unſern gnädigſten gefälligen Willen / Und Wir ſeynd euch mit Gnaden gewogen. Datum Dreßden / den 24. Jul. anno 1604.

XXXIII. Dixi porrò, eſſe poteſtatem REGENDI, & hoc ipſo Majeſtati eminentiam tribuo. Omninò enim ille, qvi regit, potior, & ſuperior eſt eo, qvi regitur. Alii dicunt, eſſe poteſtatem adminiſtrandi, à qvo vocabulo, etſi id non malè in hac materiâ uſurpetur, conſultò abſtinui, tùm, qvod adminiſtratores in jure noſtro ferè dicantur illi, qvi alienò nomine, non propriò agunt, qvò pertinent tot. tit. *ff. de adminiſt. tut. tit. de adminiſtr. rer. ad civ. pert. tit. C. de adminiſtr. rerump.* tùm verò inprimis, ne ex eo cavillandi anſam arriperent Demagogorum patroni, & ex Principe miniſtrum facerent, tanto ſc. inferiorem populo, qvanto inferior habetur aliàs, qvi alteri inſervit.

XXXIV. Id enim jam pridem tentârunt Marius Salamonius, Vir, Tiraqvelli judicio, juris & humanitatis doctiſſimus, Franciſcus Hottomannus itidem, Vir in jure & totâ antiqvitate verſatiſſimus, David Paræus, Theologus inter Reformatos magni nominis, Roſſæus, ſive potius Gvilhelmus Giffordus, autor Calvino-Turciſmi, Irenæus qvidam Philalethes, qvem Jacobus Revius *in Examine Epiſcopatûs Vedeliani* ait eſſe

esse Ludovicum Molinæum, Stephanus Junius Brutus, autor vindiciarum contra Tyrannos, qvem Hugo Grotius *in apologiâ contra Rivetum*, & Gisbertus Voëtius *disp. de Atheismo*, Philippum Mornæum Plesiacum, rectiùs tamen idem Voëtius *in Biblioth. Stud. Theol. pag. m. 451.* & Andreas Rivetus *tom. 3. op. pag. 1163.* Hubertum Langvetum esse volunt: Georgius Buchananus, Historicus & Poëta haud vulgaris, qvi tamen, ut fertur, Dialogum istum suum, qvo Regem populo subjicere & certis cancellis includere allaboravit, ex animo detestatus deinceps fuit: Johannes porrò Althusius, Reip. Embdensis qvondam Syndicus, Johannes Miltonus, Johannes Philippi & Anglorum Regicidarum defensores reliqvi; qvi omnes id agunt, ut ex Rege faciant ministrum, ex populo & promiscuâ plebe Dominum, &, ut summatim dicam, qvi nigrum in candida vertunt.

XXXV. Sed alia longè nobis mens sedet, aliaq; Sceptrorum reverentia, qvippe qvi regere jubemus principem, non ministrare, præesse volumus eum, non subesse. Et in hoc enim distingvimus Majestatem à Magistratu, qvem ad arbitrium & ex concessione superioris imperare, ipsiq; subesse nemo hodiè ambigit. Qvomodo autem regere & imperare debeat, nec hujus loci est exponere, nec, si esset, fortè parùm difficile esset. *Il dare precepti à Principi per regnar bene hà non sò che del vago, mà è faticoso, presso che disfi, superbo*, inqvit Marchio Virgilius Malvezzi *in Tarqvin. superb. p. 5.* Et oppidò prudens tamen atqve ingeniosa valdè alicubi est Erasmi Moria, qvæ per innatam qvandam παῤῥησίαν, & boni & mali Principis exponit characteres; sed in ideâ tantùm, qvalem plerumqve nobis exhibent umbratici rerum politicarum doctores alii, qvi tamen omnes, ubi extra Scholam aut cathedram id, qvod profitentur, efficere intendent, aliam rem sceptrum, aliam plectrum tandem confitebuntur. *Il formare politici aforismi, lo scriverne regole tratte da' libri de' profani, è qvasi un pretendere, che l arbitrio nell' huomo sia necessario. Son per dire anche, che egli è un disdeificare Iddio, e deificare le cagioni seconde.* Eleganter iterum Virgilius Malvezzi *in David perseguitato pag. 5.* Certum verò est, spartam istam esse Regi rudimentum non molle, præsertim inter tot anfractùs, abyssos, præcipitia & sympegades gravissimorum, qvæ secum regnum trahit, negociorum qvorum decumani fluctus sibi sem-

per superveniunt, se trudunt, undiqve circumfunduntur, incumbunt, premunt; uti optimè disserit Grasvvinck. *de jur. majest. c. 8.*

XXXVI. Seqvitur, ut consideremus porrò materiam sive objectum, circa qvod versetur regimen politicum. Diximus, id esse SOCIETATEM CIVILEM, qvalem coiérunt aucto numero homines ubiqve & uno qvasi consensu. Et, ut coirent, monuit, modò vis potentioris, modò instinctus ζώου πολιτικοῦ, modò deniqve indigentia humana. Prima nempè societas in ipso est conjugio, proxima in liberis, deinde una domus, omnia communia. Seqvuntur conjunctiones fratrum, pòst consobrinorum, sobrinorumqve, qvi, cùm unâ domô jam capi non possint, in alias domus tanqvam colonias exeunt. Inde igitur pagus, familiarum plurium compages. Inde porrò civitas, ad cujus tanqvã animalis politici constitutionem concurrunt pagi & familiæ, naturâ duce in id inclinantes, ut cœtum faciant, & ex hoc perfectiores fiant. Vid. Cicero *l. 2. de nat. Deor.* & Aristoteles *passim.*

XXXVII. At nunqvid posità ita civitate illicò ponamus imperium? Noh arbitror, si imperium sumatur, uti nunc qvidem accipimus. Neqve enim expediendorum negotiorum ratio id efflagitat, dummodo expediantur ea ad honestatis regulam, qvam utiqve qvisqve sibi propositam habere debet. Et sic eveniet, ut major pars singulos in societate obliget, non qvod populare aliqvod inde mox surgat imperium, qvale qvidem existeret, si antè convenissent, ut ita, & non aliter obligaretur universitas, sed qvod obligare major minorem partem possit etiam absqve imperio, ipso facto, dum totum illa repræsentat. Id qvod sufficit, ubi in meris terminis juris naturæ versamur. Vid. Hug. Grot. *de jur. B. & P. libr. 2. cap. 5. num. 17.*

XXXVIII. Cave autem inde colligas, discedere nos ab iis, qvi & in statu innocentiæ futuram fuisse politiam asserunt, aut facere nos cum aliis, qvi politiam propter malitiam hominum constitutam volunt. Aliud enim nihil adhuc egimus, nisi qvod constitutâ civitate necessariò seqvi imperium negavimus, & civitatem etiam absq; imperio sibi sufficere probabiliter asseruimus. At negato tali imperio, qvale qvidem nunc intelligimus, non protinus omnis negatur ordo & reverentia, nec per consequens aliqvod inde nasciturum obsequium. Etsi enim in statu innocentiæ nullum in personas fuisset dominium, & prælatio

coër-

coërcitiva aut coactiva; fuiſſet tamen poteſtas directiva & gubernativa. Sicut fuiſſent etiam Præceptores ad docendum & inſtituendum adoleſcentes. Franciſc. à Victoria *Relect. 1. Sect. 5. n. 1.*

XXXIX. Poſt corruptas verò naturæ vires, cum jam rerum agendarum tanta ſit varietas, tanta affectuum pravitas, ut, qvid qvo tempore agendum, qvibusq; mediis beatitas civilis obtinenda, non ignores modò qvandoqve, ſed &, etiamſi ſcias, vix agas, inde neceſſariò prudentiâ aliqvâ alterius, veluti principio aliqvo extrinſeco opus erat, qvæ præſcriberet ſcil. & proponeret, qvid & qvantum in commune bonum conferendum, qvæq; immorigeros & refractarios coërceret, atqve in ordinem redigeret, ut exinde optimè ſe haberet totum id, cujus qvisqve eſt portio qvotacunqve. Et igitur tum aſtu qvodam & calliditate utili, honeſtâ tamen & laudabili admiſsâ, imò obliqvo qvodam & artificioſo flexu, ut loqvitur Hippolythus à Lapide, gubernari cœpit cœtus hominum, qvem dicimus civitatem.

XL. Tandem addidi in definitione, regi à Majeſtate civilem ſocietatem AD FINEM PROPOSITUM. Generaliter ita ponere oportuit verba, qvia regimen hic conſideramus in actu ſignato, abstrahendo ab hoc, & nunc & omnibus aliis circumſtantiis individuantibus. Etſi enim natura ordinem qvendam in civili ſocietate eſſe velit, certum tamen ipſa non definivit, ſed id totum humanæ reliqvit diſpoſitioni. Qvatenus igitur vel indoles & ingenium populi permittit, vel commodum imperantium flagitat, vel ipſa etiam parentium conditio reqvirit, ipſi videant, qvi τὸ κύριον conſtituunt, qvid è re ſuâ ſit futurum maximè. Nec enim civitati aptari poteſt Reip. forma qvævis cuivis, nec idcircò finis ubiq; idem intendi; qvin eſt potiùs hic occulta qvædam qvalitas moralis, qvæ difficulter explorari poteſt etiam à perſpicaciſſimis. Conf., ſi lubet, *exercitationes noſtras circa regicid. Angl. pag. 5.*

XLI. Atqve hæc de definitione Majeſtatis, cui ἀπόπτως, & ſine ratione, alii, veluti idioma aliqvod & neceſſarium attributū inſerunt, qvod debeat eſſe perpetua, ut ſcil. fuſtineant, qvod ſtatuunt alibi, Dictatorem Romanum non habuiſſe ſummum imperium, qvippe cui ultra ſextum menſem retinere iſtud non licuerit, *l. 2. §. 18. ff. de O. J.* Et fuiſſe igitur eum potiùs ſummæ poteſtatis qvendam qvaſi cuſtodem, & Reipubl. veluti Curatorem, inter qvos

est Theod. Grasvvinckel. *de jur. Majest. c. 4. & c. 10.* Sed enim iis breviter, nervosè tamen obviat Hugo Grotius *l. 1. de J. B. & P. c. 3. num. 11.* qvi rerum moralium naturam ex operationibus dignoscere jubet. Jam verò qvis nescit, Dictatorem omnes actus eodem jure exercuisse, qvo Rex, qvi est optimo jure; & qvi nescit, adeat Livium *l. 2.* Andr. Dom. Flocc. *l. 2. de potest. Rom. c. 5.* Pomp. Læt. *de mag. Rom. l. 1. c. 16.* Just. Lipsi. *de mag. pop. Rom. cap. 17.* & alios. Num igitur tempus aut durationem tantùm valere, & internam hujus potestatis naturam adeò enormiter immutare credamus? Id profectò haud faciet, qvi difficulter destrui essentialia ab accidente aliqvo extrinseco noverit, imò qvi noverit, tàm parum tempori ab JCtis nostris tribui, ut nec modum qvidem tollendæ vel mutandæ obligationis velint, per *l. 44. §. 1. de O. & A.* qvanqvam in suo genere illi non planè nullos utrâqve manu largiamur effectus, de qvibus Lazar. Fœnut. *tot. tr. de moment. temp.*

XLII. Hàc igitur ratione Dictatori Rom. optimo jure tribuimus Majestatem. Sed qvod eandem eodem modo iis qvoqve asserat Grotius *d. l.*, qvi, anteqvam Reges ad suam tutelam pervenerint, aut dum furore aut captivitate impediuntur, Curatores constituuntur, in eo dubios nos relinqvit, & tantùm non diversa sentientes. Aut enim penes Reges pupillos, furiosos &c. non esse Majestatem, asseret Grotius, aut esse concedet. Si prius, eâdem ratione nec dormienti aut ægroto Principi majestatem competere dixero, sed iis potiùs, qvi curam boni publici intereà habent; Sin posterius, majestatem duobus competere, & sic divisam dicet, qvod iterum, nisi de juribus divisis exactè constet, asserendum haud est. Restat igitur, ut ejusmodi Curatores, qvà tales, pro veris Majestatis possessoribus non habeamus, qvippe qvam nec ipsi sibi vendicant, dum scil. tutorio & Curatorio nomine singula à se fieri, publicis & privatis asserunt literis; qvod facere tantæ Majestati, si haberent, injurium foret & indecorum.

XLIII. Plerumqve tamen perpetuum intelligitur regimen, qvod majestati constitutæ inhæret. Neqve enim liberum deinceps est subditis, ut possint arbitrio suo alterius potestati aut jurisdictioni se submittere, & Principem vel dominum suum majestate, qvà pollet, exuere. Pauermeister *de jurisdict. lib. 1. cap. 27. n. 43.* Acacius Ettenkel *de privileg. lib. 3. cap. 16. n. 30.* Surdus *decis. 266. num. 9.* Bocer. *de jurisdict. c. 7. n. 49.*

n.49. Matth. Stephan. *de jurisdict. lib.1. cap.25. n.50.* Lancellot. *de attentat. p.2. c.20. n.9.* adeò, ut si qvid tale attentatum fuerit, tùm causæ, tùm personæ ab Ordinario suo Principe avocari qveant & puniri. Thomas Michael *de jurisdict. concluſ. 149.* Andr. Gail. *lib.1. obſ.40. num.3.* Joh. Bapt. Asinius *in prax. Florent. §.9. cap.17. n.1.* Schvvaneman. *obſerv. Cameral. t. n.13.14.* Renat. Choppin. *de legib. And. lib.1. c.65. num.7.* Ludolph. Schrader. *de feud. part.10. ſect.1. num.136.* Imò verò statum Reipublicæ evertit, qvisqvis intendere tàm insignem mutationem velit, atqve hinc parum abest, qvin crimen perduellionis ei imputari qveat. De qvo infra plenior dicendi erit locus.

XLIV. Cæterùm dividunt Majestatem in realem & personalem. Realem vocant, qvæ ipsi Reip. seu regno perpetuò inhæret, & ipsi est coæva, nec cum monarchâ aut imperante exspirat, sed qvamdiu corpus regni mysticum durat, permanet. Personalem dicunt, qvæ imperantis Personam respicit, in qvam collata est, & cum eâdem expirat. Cujus distinctionis fundamentum unicè est istud, qvod Majestatem & summum imperium fundamentaliter, radicaliter & habitualiter penes integrum populum, formaliter verò penes imperantes esse credant, à qvâ sententiâ ipse non alienus est Grotius, *l.1. de J.B. & P. cap.3. n.7.* qvando summæ potestatis subjectũ aliud commune, aliud proprium, statuit, & extinctâ domô regnatrice imperium reverti docet. Cum qvo faciunt Fr. Victoria *de jur. Bell. n.7.* Bellarmin. *de Laic. cap.6. & adverſ. Barclai. c.12.* Theod. Grasvvinkel *de jur. maj. c.10. & 11.* Joh. Limnæus *ad capitulat. Rudolphi II. art.32. n.48. & multis ſeqq.*

XLV. Hâc distinctione freti, alii etiam post L. Regiam populum Romanum aliqvam sibi retinuisse majestatem asserunt, contradicente licet §.6. *J. de J.N.G. & C.*, cumq; naturæ repugnet, ut duo summa simul existant, Majestatem personalem Reali porrò ita subjiciunt, ut ab ea dependeat, ipsi obnoxia sit, ab ea fluat, & veluti Luna à Sole splendorem omnem mutuetur. Qvod si est, faciamus utiqve populum Rege superiorem, dicamus, populum condemnare posse Regem, & pro lubitu dejicere. Breviter: Secundum vota Anglorum occidamus Regem Magnæ Britanniæ, & alium ipsi substituamus, id enim pro majestate, qvâ pollemus, possumus, si diis placet.

XLVI. Dicam, qvid sentiam, sed breviter. Distinctio ista non placet, nec placet fundamentum, qvo initi-

nititur. Eversô igitur hôc, evertetur & illa. Certum eſt, poteſtatem imperandi eſſe non poſſe in ſubjecto, qvod ſe habet merè pasſivè. Nec igitur ab eo transferri poterit, nec unqvam ab ullo populo, ne Romano qvidem per L. Regiam fuit translata. Eſt enim ea à ſolo Deo, & qvidem, qvod ſingulariter notandum, immediatè, *eâdem ſc. immediatione cauſalitatis*, (ſunt verba Dn. D. Hülſemanni, *in Breviar. cap. 20. n. 3.*) *qvâ inſtitutus eſt ſtatus Eccleſiaſticus, non per primigeniam aut Originalem collationem hujus poteſtatis in Remp. qvæ lumine naturæ & multiplicatione hominum edocta, deinceps conſultum duxerit transferre poteſtatem ſingulis competentem in unum vel plures ordinis & conſervandæ ſocietatis causâ;* ſed imò per collationem Magiſtratui tantùm, eiq; in diſtinctione à ſubditis conſideratò immediatè factam. Conf. M. A. de Dominis, *l. 6. de Rep. Eccleſ. cap. 2.* Sigiſm. Scaccia *de ſent. & re jud. c. 1. gl. 1. q. 1. n. 251. 252.* Theodor. Grasvvinkel *de jur. Majeſt. c. 1. & 2.* Azar. Sturz. *diſcurſ. de relig. un. th. 16.* Limnæus *de jur. publ. l. 4. c. 6. n. 18 ſeqq.* Petr. de Marca *de concord. ſacerd. & imp. p. 59.* Hadr. Saravia *de imper. aut. & obed. l. 2. c. 4. ſeq.* &, ſi lubet, noſtra *exercitatio 2. circa Regicid. Angl. p. 53. ſeqq.* Vidit id ex parte Franciſcus à Victoria, qvi *Relect. 3. n. 6. & 7.* poteſtatem civilem eſſe à Deo concedit qvidem, ſed eam tamen radicaliter & inhæſivè eſſe in totâ Rep., mox, *num. 8.* non eſſe poteſtatem Regiam à Rep., ſed ab ipſo Deo, & Remp. non poteſtatem, ſed propriam autoritatem in Regem transferre, ἀβασανίστως & inconſideratè, imò ferè perplexè, aſſerit.

XLVII. Qvemadmodum igitur miniſter Eccleſiæ eligitur qvidem à populo, & per iſtam electionem accipit poteſtatem docendi, adminiſtrandi Sacramenta, ſolvendi & ligandi, non tamen poteſtatem iſtam ab ipſo accipit populo, ita ut ea fundamentaliter, radicaliter & habituaLiter ſit penes populum; formaliter verò penes miniſtrum Eccleſiæ, hâc enim ratione ipſe qvoqve populus haberet poteſtatem docendi, adminiſtrandi Sacramenta, &c. Ad eundem modum Princeps qvoqve eligitur à populo, & per iſtam electionem poteſtatem accipit imperandi, non tamen à populo, ſed perinde, ut miniſter Eccleſiæ, à ſolo Deo proximè & immediatè. Et qvemadmodum populus in Eccleſia non applicat poteſtatem perſonæ, ſed perſonam poteſtati, eo ipſo ſcil. dum eligit: ita & populus in ſocietate civili non applicat imperium perſonæ, ſed perſonam imperio, qvod conferre

Digitized by Google

ferre sc. destinavit Deus personæ ita electæ. Invertit hoc, sed idem tamen sentit Hug. Grot. *de imp. summ. pot. circ. sac. c. 10. p. 270.*

XLVIII. Nec sequitur, in arbitrio communitatis vel populi est, qvâ Reipubl. formâ gubernari velit. Ergò confertur potestas sive uni, sive pluribus, pro arbitrio populi, qvippe qvæ radicaliter ita, & efficienter videtur in eligentibus hærere. Id enim non procedet, si modum regiminis distingvamus à potestate rectrice. Potest enim facultas ipsa origine suâ divina manere, etsi modus transferendi eam ab uno subjecto in aliud variet, imò etsi planè iniqvus sit, & non ab honestate tantùm, sed omni etiam justitiâ alienus. Æs, aut argentum recipit formam statuæ, non per impressionem, ut cera, sed per liqvefactionem, & utraqve tamen materia ad formam se habet merè passivè: Pari modò & populus formam regiminis eligit, formam tamen ipsam, & activam regendi potestatem subjecto regenti non confert, sed merè passivè se habet.

XLIX. Optimè hâc de re disseruérunt Patres Concilii Parisiensis, A. DCCCXXIX. Cùm n. Ludov. Imperatorem de imperio, qvod teneret rectè administrando, & jure cuiq; tribuendo, graviter admonerent, inter alia hoc qvoqve usi sunt argumento, qvod imperium suum DEO ipsi, non autem Decessoribus deberet. *Nemo*, ajunt, *Regum à progenitoribus regnum sibi administrari, sed à DEO veraciter atq; humiliter credere debet dari, qvi dicit: meum est consilium, & æqvitas, mea est prudentia, mea est fortitudo: per me Reges regnant, & legum Conditores justa decernunt; per me Principes imperant, & potentes justitiam decernunt. Qvod autem non ab hominibus, sed à DEO regnum terrenum tribuatur, Daniel Propheta testatur.* Tum, adductis Danielis & Jeremiæ testimoniis, pergunt porrò: *Hi verò, qvi à progenitoribus sibi succedere regnum terrenum, & non potiùs à DEO dari putant, illis aptantur, qvos Dominus per prophetam improbat, dicens: Ipsi regnaverunt, & non ex me, Principes extiterunt, & non cognovi. Ignorare qvippe DEI procul dubio reprobare est. Qvapropter qvisqvis cæteris mortalibus temporaliter imperat, non ab hominibus, sed à DEO sibi commissum regnum credat. Multi namq; munere divino, multi etiam DEI permissu regnant*, &c.

L. Scribit qvidem Ulpianus in *l. 1. ff. de constit. Pp.*, & post eum Justinianus, §. *6. Inst. de J. N. G. & C.* per legem Regiam populum Romanum

Digitized by Google

Principi omne Imperium suum & po estatem concesisse. Legem illam tempore Augusti latam plerorumqve est sententia. At verò de eodem Augusto scribit Augustinus *l.5. de C.D. c.21. Qvi Augusto imperium dedit, ipse & Neroni, qvi Vespasianis, vel Patri vel filio, suavissimis Imperatoribus, ipse & Domitiano crudelissimo.* Ad DEUM scil. refert Augustinus, & eum datorem imperii facit, cùm Ulpianus & Justinianus faciat populum, si qvidem corticem verborum attendas. Possunt tamen ea molliori interpretatione in hunc sensum accipi, qvod populus cesserit imperio, qvod hactenus tenuit, malueritq; deinceps ab Augusto regi, qvodq; Deus ratam habuerit hanc pactionem, & potestatem, populo hactenus concessam, Augusto commiserit. Potest enim etiam qvis alteri qvid concedere, qvod ipse ex se non habet, sed ab alio; & vocari tamen id interim potest suum, propter usum, qvem in eo habuit. Et sic dicitur etiam transtulisse in alium, sive concesisse alii rem, cujus usum illi permittit, cùm nec rei ipsius autor sit, nec usum etiam propriè conferat.

LI. Scilicet perinde se habet imperium, aut potestas imperandi, atqve alia res incorporalis. Jam certum est, res incorporales physicè tradi, & conferri alteri non posse, *l.3.§.2.de act.empt. l.43. §.1.de A.R.D.* sed loco traditionis esse patientiam, & loco apprehensionis possessionisq; ex parte alterâ esse usum, *l.ult. de servitut. l.3. in pr. de Usufr.* Patientia ista duo includit, tùm ut Dominus re suâ non utatur, tùm ut ne ipse qvoqve prohibeat alterum eâ re frui. Videamus enim nunc e.g. usumfructum, ut speciem rerum incorporalium. Jam posito, me re meâ non uti, posito etiam, me abstinere jure prohibendi alterum, non tamen idcircò propter aut per abstinentiam illam alteri confero habitum, aut facultatem utendi. Utut enim removeatur per istam meam patientiam obstaculum, qvod alium usu rei meæ arcebat, non tamen exhinc in subjecto usuro potestas activa utendi acqviritur, sed ea aliud principium habeat necesse est. Eodem prorsus modo potestas imperandi est res incorporalis, qvæ & ipsa idcircò physicè tradi, aut alteri conferri neqvit. Restat igitur, ut qvando populus in regimen unius aut plurium consentit, habeat se merè passivè, & versetur in nudis terminis subjectionis, nec aliud qvidqvam agat, nisi qvòd non prohibendo alterius sceptra agnoscat, & sibi imperare jubeat.

LII. Qvi-

Digitized by Google

LII. Qvibus ita obſervatis, concident omnia, qvæ adverſus poteſtatem Principum, etiam noſtro hoc ſeculo, diſputârunt Φρενοβλαβεῖς, καὶ Φλύαφοι qvidam Politici. Ajunt, à populo Regem habere, qvicqvid juris & majeſtatis habet. Populum ergò Rege potentiorem, qvi propterea jus iſtud & poteſtatem datam repoſcere poſſit. Populum poſſe Regem, Imperio ſuo malè utentem, non coërcere tantùm, & punire, ſed Regno etiam planè exuere. Populum Regi rectè imperanti parere, debere, Regem autem malè imperantem populo ſubjici. Regem obligatum legibus civilibus, non ſolùm qvoad vim directivam, ſed etiam coactivam. Imperia proximè à conſenſu & voluntate populi dependere. Et qvæ ſunt ejus farinæ alia, qvibus hoc tantum efficitur, ut criſtas erigere incipiat vulgus, & reſiſtere diſcat imperio, etiam non iniqvo. Qvod, qvo Reipublicæ bono fiat, tot omnium ſeculorum docent exempla.

LIII. Unicum id adhuc reſtat, qvod diſcutere hîc intereſt: An ſcil. inæqvali fœdere juncti, & qvi alterius populi majeſtatem comiter conſervare juſſi ſunt, ſuam ipſorum majeſtatem retineant ſalvam? Et ſanè verbum ipſum conſervandi magis in legibus, qvàm fœderibus, uſurpari, imperantis potiùs, qvàm precantis eſſe, autor eſt Cicero, *Orat. pro Balbo p. m. 721.* Atqve id non diffitetur Proculus noſter, *l. 7. ff. de captiv. & poſtl. rev.* qvin concedit, alterum populum ſuperiorem eſſe, ſed non admittit, alterum ideò non eſſe liberum. *Qvemadmodum enim,* inqvit, *Clientes noſtros intelligimus liberos eſſe, etiamſi neq; autoritate, neq; dignitate, neq; viribus,* (ita legit Ludov. Ruſſardus cum P. Noricis,) *nobis pares ſunt. Sic & eos, qvi Majeſtatem noſtram comiter conſervare debent, liberos eſſe intelligendum eſt.* Superior igitur eſt populus alter non poteſtate, ſed autoritate & dignitate, uti optimè commentatur Hugo Grot. *l. 1. de J. B. & P. c. 3. n. 21.* Sed qvando pergit Proculus: *Et ſiunt apud nos rei ex Civitatibus fœderatis, & in eos damnatos animadvertimus,* anxium ferè & curioſum relinqvit Grotium, ex qvibus controverſiis damnare ſocios liceat. Neqve verò rem is non accuratè expedit. Qvin & illud non infeliciter explicatum ei, qvod in hiſtoriis illi, qvi fœdere eſt ſuperior, vox imperandi, illi verò, qvi inferior eſt, vox parendi interdum tribuatur. Sed ea hîc exſcribere nec opus eſt, nec decet.

Digitized by Google

LIV. Tamen ne sic qvidem omnes superatæ sunt difficultates, & alias novas movet Antonius Matthæus, JCtus Ultrajectinus, *Comment. de Crimin. tit. de læs. majestat. cap. 1. num. 6.* nempè qvòd in tali fœdere inæqvali inferior etiam obsides dare, & hostes eosdem cum superiori habere jussus fuerit, exemplo fœderis cum Ætolis facti. Esse autem absurdum, ei, qvi majestatem integram & illæsam habet, obsides imperari, ad bellum gerendum evocari. Putat igitur, minutam qvidem fuisse eorum majestatem; at non prorsus extinctam. Utut enim in aliqvibus Populi Romani jussa capessere ipsis necesse fuerit, retinuisse tamen libertatem, leges, agrum omnem, atqve oppida salva. Non malè, & habebit nos qvoqve consentientes, dum tamen alio, qvàm Ætolorum exemplo id persvadeat. Qvæ enim ex Livio & Polybio adducit conventionis capita, ea non fœderis, sed pacis potiùs, ab ipsis Ætolis tantùm non supplicibus, petitæ conditiones sunt, & qvas ideò illi ferè inviti inierunt. Neqve id dissimulant Livius & Polybius, qvin apertè id profitentur; hic *Legationum ecl. 13. & 25.* ille *lib. 48. pag. m. 975.* Aliud verò liberius multò fuit fœdus, qvod viginti annis ante, M. Claudio Marcello IV. & M. Valerio Lævino II. COSS. hoc est, A. U. C. DXLIII. sive, ut alii volunt, DXLIV. iidem Ætoli cum Romanis pepigerant, cujus facit mentionem Livius, *l. 36. p. m. 596.* in qvo ejusmodi conditiones imperativæ habentur omninò nullæ. Sed cùm id non adducat Matthæus, nec adducere in rem suam possit, altero illo, qvod nunc examinavimus, nihil proficit. Interim fieri posse putamus, ut in ejusmodi fœdere inæqvali arctior alterius reddatur majestas, qvam tamen ideò prorsus sublatam dicere non audemus.

CAP.

CAPUT II.

De Crimine læſæ Majeſtatis.

SUMMARIA.

Majeſtatis crimen publicum eſt, & valdè atrox. n. 2.
Duæ ejus ſpecies, perduellionis, & majeſtatis in ſpecie ita dictum. 3.
Perduellionis crimen qvale? 3.
Crimen majeſtatis in ſpecie qvale? 4.
Differentia inter utrumq; 5.
Non differunt pœna genere. 6.
Neq; ex formâ Reip. ſtatuenda eſt differentia. 7.
Crimen majeſtatis per interpretationem extenſivam latisſimum accepit ambitum. 8. 13. 14. 15. 16.
Qvatuor ſpecies læſæ majeſtatis, ex diſciplinâ Jacobi Gothofredi. 10. 11. 12.
Facta adiaphora in criminis hujus cenſum veniebant, & pro arbitrio accuſatoris interpretationem patiebantur. 17.
Majeſtatis crimen ſæpè aliis delictis adplicabatur, ut majore cautione ab illis abſtinerent homines. 18.
Statuas Principum qvi violaverat, læſæ majeſtatis reus erat. 19.
Statuæ conſecratæ, qvales? 19. 20. ſeq.
Luxus Veterum in ſtatuis erigendis. 23.
Cultus ſtatuarum penè divinus. 23.
Chryſoſtomi in Eudoxiam Auguſtam invectiva. 24.
Cultus ſtatuarum à Theodoſio juniore repreſſus. 25.
Προσκύνησις ad imagines Imperatorum uſitata. 25. 26.
Vendere conſecratam Principis ſtatuam non licuit. 27.
Etiam in ſtatuis committitur injuria. 28. 29.
Verbis qvoq; laditur majeſtas Principis. 30.
Laudatur conſtitutio Theodoſii in l. un. C. ſi qvis Imp. maledix. 31.
Adverſus qvem committatur crimen læſæ maj. & an etiam in Auguſtam? 32.
An in Regem Romanorum? 33.
An in Electores? 33.
An in reliqvos principes Imperii? 34. 35. 37.
Etiam in Conſiliarios Imperatoris committitur crimen læſæ majeſtatis. 36.
In Pontificem Romanum an committatur crimen læſæ majeſtatis? 39. ſeq.
Poteſtas Eccleſiaſtica, & Laica combinari poſſunt, non confundi. 42.

Digitized by Google

Crimen maj. non niſi à Subdito committitur. 44.
Propterea tamen etiam à Clerico. 45.
Sciens, & non revelans, hoc delictum commiſſum iri, ipſe qvoq; majeſtatis reus eſt. 46. ſeq.
Conatus etiam hujus criminis pœna ſubjacet. 48.
Pœna hujus criminis triplex. 51.
Confiſcatio bonorum. 52.
Bona feudalia ad Dominum revertuntur. 52.
Fiſcus ſolvere tenetur æs alienum. 53.
Confiſcatio bonorum an fiat ipſo jure, an verò per ſententiam condemnatoriam. 54.
Infamia hujus criminis comes. 55.
Memoria etiam reorum poſt mortem damnatur. 56.
Pœna corporalis. 57. ſeq.
Sententia JCtorum Wittebergenſium. 60.
Etiam familiares & neceſſarios abſtinere oportebat ab hujus criminis reo. 61.
Etiam ad liberos extendebatur ſupplicium capitis. 62. ſeq.
Etiam poſt mortem crimen hoc vindicatur. 67.

I.

ATqve hæc qvidem de ſtatu Majeſtatis integro, ſed carptim omnia, & veluti ſummo tenus ore tantùm libata. Supereſt, ut læſam eam conſideremus, & qvod in eam impingit, ipſum crimen Majeſtatis. Ita enim læſam majeſtatem dicimus cum Marciano, *l. 3. ff. h. t.* & Papiniano, *l. 8. eod.* qvam minutam & diminutam dixerunt Cicero, *l. 1. ad Herenn. & l. 5. in Verr.* Tacitus, *l. A. cap. 72.* & crimen læſæ majeſtatis, qvod freqventiùs noſtri crimen Majeſtatis dicunt, *l. 1. l. 5. l. 7. §. 4. l. 9. l. 10. ff. h. t. l. 1. & t. t. C. eod.* qvando nempè aliqvis adverſus principem aut ſtatum Reip. qvibuscunqve modis aliqvid molitur.

II. Et hoc omnium publicorum criminum maximè enorme eſt, & atrociſſimum, qvod ideò etiam Autor lib. 4. ad Herenn. elegit, ut in eo gravis figuræ exemplum oſtenderet, & proximum Sacrilegio vocatur Ulpiano, *l. 1. ff. h.* ſecundum ſacrilegium Tertulliano, *in apologes. c. 35.* Conf. *l. 1. C. Theod. ſi qvis pecun. conſt. l. 6. C. Th. de bon. proſcript. l. 4. C. Th. de domeſtic. & protect.* Eſt autem publicum, & inter judicia publica primas tenet, non ob id præcipuè, qvod ferè ſine exceptione cuivis ex populo executio ejus detur, qvanqvam inde appellationem publici cum aliis acceperit, §. 1. *J. de publ. jud.* Bachov. *in Treutl. vol. 2.*

Digitized by Google

vol.2.diſp.31.lit.A. ſed qvia ad læſionem, & turbationem ſtatûs publici maximè omnium ſpectat. Arnol. Vinn. *ad d.* §. *1.* nec unum tantùm delictum in ſe continet, ſed ex pluribus aliis conſutum eſt, de qvibus Dn. Carpzovius, *Patronus noſter ſuſpiciendus, p.1.prax.crim. qvæſt. 41.num.1.* Dicitur ergò publicum, tùm ratione perſecutionis & accuſationis, qvod cuivis ſcil. id perſeqvi liceat, tùm ratione objecti, qvia ſcil. ſtatum lædit publicum, tùm deniqve ratione cauſæ efficientis, qvia eſt ex legibus publicorum judiciorum; qvanqvam, ut in foro Romano verè publicum ſit, ſola ſufficere videatur legis diſpoſitio, *l.1. ff. de public.judic. l.3.* §. *ult. ff. de prævaricat. Conf.* Duaren. *l.1. diſp. anniv. c.37.* Dn. Hahn. *ad Weſenbec. tit. de privat.delict. n.3.* Arum. *diſp.25. n.1.* Dn. Frantzk. *exerc.14. q.5.*

III. Id verò apprimè tenendum, tempore Julii Cæſaris duas criminis Majeſtatis introductas aut reductas ſeu innovatas fuiſſe ſpecies: perduellionis alteram, alteram criminis Majeſtatis in ſpecie dicti, ſic ut vocabulum hoc poſtideà modò generis, modò ſpeciei denotationem ſuſtineret. Perduellionis crimen id inprimis dicitur, qvando aliqvis hoſtili animo adverſus Rempublicam, vel Principem animatus directò aliqvid molitur in ſtatum Reipublicæ, & ſecuritatem ejus, *l.1.* §. *11. l. ult. ff. b.* Nempè tenetur hoc crimine, cujus operâ dolo malo conſilium initum erit, qvo armati homines cum telis lapidibúsve in urbe ſint, conveniantve adverſus Rempublicam, locáve occupentur vel templa, qvóve cœtus conventúsve fiat, hominésve ad ſeditionem convocentur, cujusve operà dolo malo conſilium initum erit; qvo qvis Magiſtratus pop.Rom., qvive imperium poteſtatemve habet, occidatur, qvove qvis contra Rempublicam arma ferat, qvive hoſtibus pop. Roman. nuncium literasve miſerit, ſignumve dederit, feceritve dolo malo, qvo hoſtes pop.Rom. conſilio juventur adverſus Rempublicam, qvive milites ſollicitaverit concitaveritve, qvo ſeditio, tumultusve adverſus Rempublicam fiat. Qvalia exempla referuntur, *l.1. l.3. l.4. ff. b.* ad qvæ vid. qvæ eleganti commentario congeſsit Anton. Matth. *de crimin. tit. de læſ. maj. c.3.* & conf. Nicol. Reuſner. *l.4. deciſ.16.*

IV. Crimen majeſtatis in ſpecie dicitur, qvando qvis non directò in Rempublicam inſurgit, & immediatè ſecuritatem ejus ſollicitat, ſed ea tamen uſurpat aut peragit, qvæ Majeſtatis ſunt, & privato aliàs non conveniunt, ut ſi qvis privati carceris

Digitized by Google

ris exerceat cuſtodiam, *l. un. C. de priv. carc. inh. & l. un. C. Th. eod.* aut monetam cudat, *l. 2. C. de falſ. mon.* aut ſtatuas vel imagines Imperatoris jam conſecratas conflaverit, *l. 6. ff. h. t.* Vid. Dn. Frantzk. *exerc. 14. qv. 6.*

V. Et hinc qvidem, qvæ ſit differentia inter crimen majeſtatis & perduellionis, nullo negocio colligi poſſe arbitramur. Qvod enim alii perduellionem ex odio non tàm principis, qvàm principatûs; majeſtatis verò crimen ex odio Principis tantùm proficiſci opinantur, id vereor, ut locum ſemper inveniat. Poteſt enim qvis monetam cudere, privatos carceres exercere, vectigal imponere, non ex odio in Principem, ſed ex ſolâ libidine diteſcendi aut vindictam exercendi, & hic tamen crimen committit majeſtatis. Et qvis utiqve odium hoc ſuum, ſi qvod in principem habet, ubi ad inqviſitionis tribunal tractus fuerit, profitebitur? Vicisſim poteſt qvis tumultq; & ſeditiones excitare, poteſt magiſtratum occidere, poteſt cum hoſtibus conſpirare non ſtudio evertendi Remp., qvanqvam inde ea fortè concutiatur, & malè ſe habeat; ſed ex odio ſolius Principis, ex indignatione rei malè geſtæ, & ut hac ratione imperanti malè faciat, ex qvalicunqve deniqve causâ, qvæ intentionem evertendi præſentem ſtatum excludit; & iſta tamen perduellem notant.

VI. Nec ſatis probo, qvod alii Majeſtatis crimen non morte, ſed exiliô mulctatum ajunt, perduellionis verò damnatum in crucem ſublatum. Utut enim hoc poſterius fortè non negem; prius tamen illud ſemper & in omnibus ſpeciebus obtinuiſſe vix aſſererem, cùm præſertim in contrarium ſtent, *l. un. C. de priv. cart. inhib. l. 2. C. de falſ. mon.* Nec obſtat, qvam objiciunt, *l. 24. ff. de pœn.* Eâ enim certa & ordinaria aliqva pœna non definitur; ſed hoc tantùm ibi qværitur, an, ſi qvis ob cauſam majeſtatis relegatus aut deportatus fuerit, ex gratia ſc. ipſi factâ, aut diſpenſatione Principis, aut qvâ aliâ causâ, qvæ pœnam mitigavit, an, inqvam, ſtatua qvoq; e ipſius detrahenda ſit? Et reſpondet Modeſtinus, omninò detrahendam eſſe & frangendam ejus imaginem.

VII. Id verò neſcio, an ferendum uſqveqvaqve ſit, qvod habet Vulteius, *l. 1. J. R. c. 47.* promiſcuam olim fuiſſe criminis læſæ majeſtatis & perduellionis appellationem, nimirum ante Imperatores; poſt eos verò diſtingvi cœpiſſe. Statum enim fuiſſe democraticum; populum ergò non potuiſſe offendi, niſi offenſo ſtatu; in monarchiâ verò, principe

non

non salvo, statum nihilominùs salvum esse posse. Imò verò puto ego, nec principe qvidem non salvo salvum esse posse statum, & populum offendi posse non offenso statu; & rationem deniq;, ob qvam utrumqve crimen distingvi cœperit, non esse formam Reipublicæ Democraticam aut Monarchicam, sed legem potiùs, & ipsam simul conditionem Majestatis.

VIII. Scilicet Lex XII. Tabb. jubebat eum, qvi hostem concitaverat, qvive civem hosti tradiderat, capite puniri, *l. 3. ff. h. t.* Ita enim legitur tab. IX. ex editione Jacobi Gothofredi: SI QVI PERDUELEM CONCITASIT, CIVEMVE PERDUELI TRANSDUIT, CAPITAL ESTO. Et intra hos fortè limites eo tempore coarctabatur crimen læsæ majestatis. Secuta deinceps Lex Cornelia, à Cornelio Sylla lata, cujus meminit Cicero, *Orat. in Pison.* qvæ tamen qvalis fuerit, & qvæ capita continuerit, difficile fortean erit exponere, cùm præter nomen hodiè parum aut nihil supersit. Pleniorem tamen eam fuisse, & prolixiùs hinc crimen Majestatis factum, argui potest ex eo, qvod recentior Lex semper aut corrigat aliqvid, aut addat. Cùm verò hîc correctum in LL. XII. Tabb. inveniatur nihil, adjectum aliqvid haud frustrà præsumitur. Antonius Augustinus *lib. de legib. & SCt.* putat, totam rem provincialem hâc lege constitutam, ne, specie imperii legitimi, qvidqvam contra Rempublicam novaretur. Tandem lata est Lex Julia ab Julio scil. Cæsare, à qvo etiamnum ita dicitur, qvæ qvamplurima alia, in sphærâ hujus criminis aliàs non contenta, eo nomine censeri jussit, *l. 3. ff. h. t.* qvam ipsam deinceps Imperatores seqventes latius interpretati nihil non arripuerunt, qvod qvoqvo modo contemtùs, aut sprèti imperii speciem præ se ferret.

IX. Non ergò, sive Democratia, sive Monarchia, sed ipsa potiùs Lex positiva extensivæ ejusmodi Interpretationis causa exitit. Nec potest qvidem salva omninò esse Respublica, Principe non salvo, qvod opinabatur Vultejus. Qvin si salva utcunqve manserit, non tamen sine omni concussione, & mutationis aut etiam eversionis periculo erit. Et utiqve offendi etiam potest populus, statu neqvidqvam aut saltem non directè offenso. Sic enim & hodiè in Democratia majestatis crimen committetur, si qvis monetam propriâ autoritate cudere velit. (Dixi hodiè. Olim enim id liberâ Rep. ejusmodi crimen fuisse haud credidero, etsi triumviri moneta-

les ei rei præfecti fuerint, *l. 32. §. 30. ff. de O. J.)* At numqvid ex hoc delicto integrum illicò ſtatum collabaſcere exiſtimabimus? Non arbitror, dummodo proba ea fuerit moneta, & juſti ponderis atqve valoris.

X. Jacobus Gothofredus, *in diſcurſu hiſtor. ad L. qvisqvis. C. ad L. Jul. Maj. c. 5.* qvatuor enumerat Majeſtatis læſæ ſpecies. Primam dicit eſſe *perduellionis*, qvalem ſuprà definivimus. Secundam vocat *læſæ venerationis*, qvoties ſcil. non hoſtili qvidem in Rempublicam, aut imperium ipſum animo ſalus aut ſecuritas ejus appetitur, verùm debita tantùm principibus veneratio facto dictóve aliqvo atroci violatur, putà maledictis in eos jactatis, vel ſtatuis eorum violatis, *l. 6. l. 7. ff. h. t.* Tertiam appellat *autoritatis, ſeu poteſtatis publicæ turbatæ*, qvotiès qvis non hoſtili rurſum animo in Rempublicam, aut Principem, verùm audaci tantùm facto aliqvo, vel Magiſtratui, pro poteſtate ſuâ qvid agenti, obſtrigillat, ejusq; jurisdictionem interturbat, qvale exemplum refert Gvid. Pap. *qvæſt. 423.* vel Majeſtatis ſtrictūram aliqvam ſibi indebitè uſurpat, qvod in monetæ reis, & in privati carceris uſurpatione cernitur. Qvartam & novam Majeſtatis precariæ ſpeciem, vocat *fictitiam*, πλαστικὴν & *exemplarem*, qvalis in *d. l. qvisqvis. C. h. t.* deſcribitur, qvando ſcil. qvis per factionem in necem perſonarum Principi in adminiſtratione Reipublicæ dignitateqve proximarum, proximasq; Imperii cervices qvid molitur.

XI. Iſtæ ſpecies etſi rectè ex principiis juris deſcribantur, & qvarta inprimis adverſus inſubidas, aut ſaltem non benè digeſtas qvorundam aſſertiones explicetur & vindicetur; neſcio tamen, qvod præfiſcini dictum volo, an propter extenſionem criminis, lege poſitivâ factam, nova illicò nobis ſtatuenda ſit ſpecies. Nec video, qvare ſecundum & tertium genus tàm ſeparari ab invicem debeant, ut non diverſo tantùm charactere inſigniri, ſed & ſub duplici notione, qvodq; ſeorſim collateraliter, juxta crimen perduellionis, conſiderare neceſſe ſit. Id enim haud magis ferendum, qvàm ſi qvis nepotes & filium æqvali gradu habere velit. Nam qvod aliud aliudq; reſpiciunt objectum, id diſtinctionem parere qvidem poteſt ulteriorem, ſed ulteriorem, non talem, qvæ membra ſubdiviſa ex latere diviſi principalis collocabit.

XII. Sic & circa qvartam idem moveri poterit dubiū. Fatetur Gothofredus *d. l.* crimine perduellionis tene-

Digitized by Google

teneri eum, cujus operâ, consiliô, dolò malô consilium initum fuerit, qvo qvis Magistratus populi Romani, qvive imperium potestatemve habebat, occideretur, per *l. 1. §. 1. ff. ad L. Jul. maj.* & teneri ideò, sive qvod res ea ad securitatem publicam pertinere videretur, præsertim in provinciis, sive qvia Majestatis populi Romani strictvram aliqvam gererent, seu majestatem pop. Rom. repræsentarent. At dicam ego, ob easdem rationes, qvartam Gothofredi speciem ad hanc perduellionis referri aut reduci posse, imò debere. Sed hæc parùm faciunt ad nostrum propositum, nec talia sunt, qvæ ulteriori curâ digna habeantur.

XIII. Cæterùm, qvale sit crimen hoc Majestatis, & in qvo ratio ejus consistat, ex dictis intelligere nunc ferè est in proclivi. Id tamen monendum denuò est, aliis temporibus alia in ejus nomenclaturam venisse, sic, ut leviora interdum eo nomine censerentur, prout sc. Princeps magis minusve ad sævitiam inclinaret, aut populus magis minusve principi addictus esset. Hinc & nomina surgebant, qvibus atrocitatem hujus delicti exponebant. Et plerumqve, si qvid in Imperatorem commissum fuerat, id impietatis crimine & nomine notabatur. Tacit. *l. 6. A. c. 47.* qvemadmodum & apud Græcos ἀσεβείας ἔγκλημα pro majestatis crimine usurpabatur. Qvare si qvis Neronis poëmata aspernatus erat, aut etiam negligentiùs audierat, eum punitum ait Philostratus, *l. 4. de vit. Apollonii c. 13.* ὡς ἀσεβήσαντα. Sic & ἀσεβῆσαι dictus fuit apud eundem, *l. 1. c. 2.* qvi servum suum verberârat, cùm is drachmam Tiberii imagine signatam teneret. Passim verò sacrilegi appellabantur illi, qvi honores principibus debitos negarent, ac veluti suffurarentur. Julius Capitolinus de M. Antonio: *Et parum sanè fuit, qvod illi honores divinos omnis ætas, omnis sexus, omnis conditio ac dignitas dedit, nisi qvod etiam sacrilegus judicatus est, qvi ejus imaginem in sua domo non habuit, qvi per fortunam vel potuit habere, vel debuit.*

XIV. En verò qvàm futilia hæc sunt, qvàm omni vitio aut peccato aliena, & habita tamen interim pro criminibus Majestatem lædentibus. Alia plura refert Svetonius, *in Tiberio c. 58.* qvem locum integrum adscribam. Facit enim & illustrat hanc materiam haud parum: *Sub idem tempus*, inqvit, *consulente prætore, an judicia majestatis cogi juberet, exercendas esse leges respondit, & atrocissimè exemplo. Statuæ qvidam Augusti caput demserat, ut alterius imponeret. Acta res in Senatu. Et*

Digitized by Google

qvia ambigebatur, per tormenta qvæsita est. Damnato reo, paulatim hoc genus calumniæ eò processit, ut hæc qvoq; capitalia essent: Circa Augusti simulacrum servum cecidisse, vestimenta mutâsse, nummo vel annulo effigiem impressam latrinæ aut lupanari intulisse, dictum ullum factumve ejus existimatione aliqvâ læsisse. Periit demiq; & is, qvi honores in coloniâ suâ eodem die decerni sibi passus est, qvo decreti & Augusto olim erant.

XV. Sic & apud Senecam, *l. 3. de benef. c. 26.* Senator qvidam majestatis postulatus, ob id veniam petiit à Tiberio, qvod matellam contingere putârat priùs, qvàm annulum, qvi expressam Tiberii imaginem præ se ferebat, digito detraxisset. Et apud Spartianum damnatus qvidam legitur ab Antonino Caracallâ, qvod urinam eo loco feciſſet, in qvo ſtatuæ & imagines Principis erant. Imò, qvod extremam ſapit tyrannidem, ſub Domitiano interfecta qvædam dicitur mulier, qvod ante ſtatuam Principis exuiſſet, de qvâ Xiphilinus *in Domitiano.*

XVI. Pertinet hùc etiam, qvod habet Tacitus, *l. 3. A. c. 70.* L. Ennium Eqvitem Rom. majeſtatis poſtulatum, qvod effigiem principis promiſcuum ad uſum argenti vertiſſet. Item, qvod refert idem, *l. 7. cap. 73. & 74.* Fabiano objectum, qvod inter cultores Auguſti, qvi per omnes domos in modum collegiorum habebantur, Caſſium qvendam mimum corpore infamem adſciviſſet, qvodve venditis hortis ſtatuam Auguſti ſimul mancipâſſet: Rubrio crimini datum, violatum perjurio nomen Auguſti: Granium Marcellum accuſatum, qvod ſtatuam ſuam altius, qvàm Cæſarum, ſitam haberet, qvodq; aliâ in ſtatuâ amputato capite Auguſti effigiem Tiberii impoſuiſſet. Et qvæ apud eundem paſſim leguntur plura. Conf. Chriſtoph. Forſtner. *in not. polit. ad Tacit. pag. 99. 100.* Emund. Figrelius, *de ſtat. illuſtr. Rom. c. 36.*

XVII. Scilicet admodùm fœcunda erant delatorum & accuſatorum tempora Tiberii Imperatoris, qvippe qvibus ipſa etiam probitas inter crimina nonnunqvam habebatur, & promiſcuè vera fictaq; eandem inveniebant fidem. Addebatur plerumqve crimen Majeſtatis, qvod tùm omnium accuſationum complementum erat. Tacit. *l. 3. cap. 38.* Sed id tamen adhuc maximè in incerto fluctuabat, & facta eò trahebantur adiaphora prorſus, h. e. qvæ nec bonitatis alicujus, nec malitiæ ſpeciem habebant, & pro arbitrio accuſatoris interpretationem patiebantur. Qvæ omnia vitio ſeculi con-

contigiſſe dicamus, neceſſe eſt. Plurima taliâ exHiſtoricis exempla collegit Janus Gruterus, *diſcurſ. polit. in Tacit. cap. 48.*

XVIII. Nec tamen id interim nego, exigente Reipublicæ neceſſitate, Majeſtatis crimen ſæpè inductum aut ampliatum, ut, majoris criminis formidine injectâ, homines ab illicitis deterrerentur, & ad ſaniora revocarentur. Solent enim Principes haud rarò ſolennem criminis modum egredi, gravioresq; pœnas & fortiora remedia objicere, ut ne latiùs ſerpat, qvod undiqve jam radices egiſſe putatur, malum. Qvâ ratione etiam majeſtatis crimen contrahi interdum voluére Principes, etſi propriè Majeſtatis crimen id non eſſet, qvod ex *l. 2. C. de his, qvi ad Eccleſ. confug.* optimè obſervat Jacob. Gothofred. *ad L. qvisqvis. C. h. t. c. 15.* add. Limnæ. ad *capitulat. Ferdinand. III. art. 28. num. 2.*

XIX. Sed hîc ſubſiſtendum erit pauliſper, ex iis enim, qvæ diximus, aliqva accuratius erunt enucleanda. Inter vitia ſeculi recenſui ex Tacito, Majeſtatis læſæ poſtulatum eum, qvi effigiem principis promiſcuum ad uſum argenti verterat, & qvi ſtatuam Auguſti vendiderat. Sed qvid dicemus jam ad *l. 5. & 6. ff. h.* ubi diſtingvitur inter ſtatuas principis conſecratas, & nondum conſecratas, & dum harum venditionem non videri contra Majeſtatem fieri aſſeritur, è contrario innuitur crimen, ſi conſecratæ vendantur. Ita namqve diſertè porrò *l. 6. eod. Qvi ſtatuas, aut imagines Imperatoris jam conſecratas conflaverint, aliudve qvid ſimile admiſerint, Lege Juliâ Majeſtatis tenentur.* An ergò & hoc inter vitia ſeculi numerabimus? At Juſtiniani tempore, qvo textûs iſti Digeſtis inſerti, tale qvid ſtatuere Jurisprudentia non permittit. Si Lipſium eâ de re qværas, ridebit ille, & effuſiùs ideò, qvia ab JCtis hoc proficiſcitur. Ita enim eum invenies *in comm. ad lib. 1. A. Taciti p. m. 70.* Qvaſi verò hoc ſupra captum JCtorum eſſet, aut ſi qvid ab his dictum, riſu id confutari poſſet, aut cachinno diſſipari. Conſideret Lipſius, non Marciani ampliùs ea eſſe verba, aut Venuleji JCtorum, ſed ipſius Juſtiniani Imp. & deſinet ridere; imò rationes inveſtigabit potiùs, qvare ea Digeſtis inſeruerit ille, & qvalis tunc ſtatuis & imaginibus Principum habitus fuerit honor.

XX. Sanè qvæcunqve conſecrata ſunt, inter ſacra habentur. Ita enim Marcianus, *l. 6. §. 3. ff. de R. D. Sacræ autem res ſunt hæ, qvæ publicè conſecratæ ſunt, non privatæ.* Et Ul-

pianus, *l. 9. ff. eod. Sacra loca ea sunt, qvæ publicè sunt dedicata, sive in civitate sint, sive in agro.* Justinianus, §. 8. *J. eod.* omisit vocabulum *publicè*, & substituit *ritè: Sacræ res sunt, qvæ ritè per Pontifices Deo consecratæ sunt*, ritè, i.e. solenniter, publicè, & ut decet. Per Pontifices, i. e. per Episcopos, ut benè explicat Ægid. Hortens. *comm. ad h.* §. Erat ergò etiam tempore Justiniani consecrandi qvidam ritus solennis, eumqve qvaliter in ædificando aliqvo templo, aut Oratorio observari debeat, in vim legis præscribit ipse Imperator, *Nov. 67. c. 1. & Nov. 131. c. 7.* Nec dubium, similem prorsus obtinuisse morem in consecrandis rebus mobilibus, siqvidem & hæ sacræ sunt, si dedicatæ & consecratæ fuerint, Gallus Ælius apud Festum *in voc. Sacer.* Qvâ ratione etiam Justinianus inter res sacras recenset donaria, i. e. vestes, vasa, aliaq; utensilia, divinis usibus dicata, & consecrata, it. ἀναθήματα, &c. Vid. Arnoldus Vinnius, *ad d. §. 8. J. de R.D.*

XXI. Qvod imagines & statuas concernit, notum est, apud pleras-qve gentes humaniores, & Romanos inprimis, magnam semper earum fuisse copiam, de cujus rei causis sollicitus est Marcell. Donat. *in Sveton. Aug. cap. 31.* dedicatas autem eas ut plurimum certus diis, de qvo Lipsius *ad l. 3. A. Taciti p. 181.* Ermund. Figrelius, *de stat. illustr. Rom. c. 29.* & hinc igitur sacras factas. Qvales tamen vix est ut intelligamus, *ex d. l. 5. & 6. ff. ad L. Jul. Maj.* qvanqvam intellexerint fortè earum autores. Justinianum enim ethnicas ejusmodi superstitiones adprobâsse, & jus propter eas conditum juri, qvod inter Christianos obtinere voluit, eodem sensu inserviisse minus fit credibile. Existimo igitur, per consecratas imagines h. l. intelligi, vel qvæ in sacris locis autoritate Pontificum erectæ fuérunt, vel qvæ autoritate Principis etiam alibi, ut erigerentur, permissæ. Prius id magis placet, eò qvod vocabulum consecrare ex vi suâ propriâ, & genuinâ significet Deo dicare, separare scil. rem, & eximere usu hominum, eandemq; sacris usibus destinare. Posterius autem ideò displicere neqvit, qvia & Principi dicitur consecrari, *l. un. C. de palat. & domib.* ibi *consecratas nobis ædes, i. e. inclyta palatia, &c.* Et ergò eâdem ratione imagines & statuæ consecratæ dici possunt, eò scil. qvod Imperatoribus dicatæ, & ex hoc privatorum usu exemptæ. Nec enim sine solennitate erigebantur, sed in hoc qvoqve actu aliqvis interveniebat ritus, qvi exemptionis istius symbolum erat, & character etiam inter Chri-

Christianos. Vid. *l. 2. C. de stat. & imag.* & conf. *Sozom. l. 8. hist. Eccles. c. 20.* Ex qvo est fortè, qvod etiam apud Christianos Impp. statuæ eorum jus asyli præbuerint, *l. un. C. de his, qvi ad stat. conf.* scil. qvia sacræ erant, & omni hominum commercio exemptæ.

XXII. Jamdudum scil. mos hic inoleverat, vel pessima potiùs adulatio, eamq; receperant inter se etiã Christiani, ut principum imagines consecrarent. Ejus rei exempla tùm alibi, tùm inprimis in Chronico Alexandrino occurrunt qvamplurima, maximè circa initium seculi qvinti. Tale est, qvod Aurelianus præfectus prætorio, ac patritius, anno CCCCXIV. in Senatu tria σημάτια Honorii, Theodosii, & Pulcheriæ dedicâsse legitur. Tale, qvod idem Aurelianus statuam auream Imperatoris Theodosii, anno sequenti CCCCXV. in Senatu dedicaverit. Et sub anno CCCCXXI. refert idem autor, statuam Arcadii super columnam cochleatam in foro Arcadii positam, mense Panemo die sabbathi dedicatam fuisse. Ἀφιερώθη, inqvit, ἀνδριὰς Ἀρκαδίου ἐπὶ τὸν κοχλίαν τοῦ κίονος ἐν τῷ Ἀρκαδικῷ φόρῳ. &c. Qvæ verba ostendunt, dedicare statuam non esse idem, qvod ponere; siqvidem Arcadii illa statua posita jam fuerat, & deinceps singulari die dedicata refertur.

XXIII. Dici verò non potest, qvantus eo seculo in statuis erigendis, ponendis, dedicandis, non luxus modò & æmulatio, sed etiam cultus atqve religio invaluerit. Neqve ea res displicuit aliqvando Imperatoribus, qvibus volupe fuit, honores sibi tantos auctis qvotidiè ceremoniis decerni, qviq; propterea ipsimet imagines suas sæpiusculè proponebant, & sibi inde majestatis opinionem haud vulgarem accrescere persvasum habebant. Refert Zosimus, *lib. 4.* de Theodosio M. consensisse eum, ut Maximus Tyrannus secum imperaret, secumq; statuarum & Imperatorii nominis particeps esset, atqve idcircò dedisse in mandatis Cynegio, P. P. cùm eum ablegaret in Ægyptum, & omnibus Numinum religione per ipsum interdici, ac fana claudi præcepisset, ut imaginem Maximi conspiciendam Alexandrinis exhiberet, publiceq; poneret, & consortem hunc imperii factum, habitâ ad populum oratione, declararet. Nec verò continere se intra has metas potuit adulatio, ut qvalicunqve honoris cultu, & reverentiâ statuæ istiusmodi afficerentur, qvod improbari fortè haud potuisset, sed longiùs progressa ex honoribus ritis religionis partem

tem fecit, & penè in divinam prolapsa est adorationem. Constat enim, imagines imperiales & adclamationibus, tanqvam ad præsentis numinis apparitionem, festivitatibus, ludicrisq; cùm erigerentur, vel cum populis inhiantibus proponerentur, cultas & religiosâ προσκυνήσει adoratas fuisse. Ex qvo calumniandi ansam sumsit Philostorgius Cappadox, ut de Orthodoxis scriberet, *lib. 2. c. 18.* eos Constantini Imp. imaginem, in porphyreticâ columnâ stantem sacrificiis propitiasse, lucernis & incensis coluisse, precesq; velut DEO allegâsse, & averruncatorias malorum supplicationes peregisse. Vid. *ibid.* Jacobus Gothofredus, & *ad l. un. C. Theodos. de imag. imper.*

XXIV. Dedicationes statuarum & imaginum eo tempore plerumq; per ludos & spectacula fieri solebant. Testatur id Sozomenus *lib. 8. cap. 20. Plausus illic & saltatorum ac mimorum publica spectacula edebantur, sicuti tunc mos erat in dedicatione imperialium imaginum.* Et Socrates *lib. 6. cap. 18. Ad eam statuam* (Eudoxiæ Augustæ) *popularium lusus celebrari consveverant.* Erat hæc Eudoxiæ statua argentea prope Ecclesiam posita. Cumq; lusus illi plerumq; cum vociferatione magnisq; clamoribus fierent, indignatus ob eam rem Johannes Chrysostomus graviter pro concione Eudoxiam perstrinxit, nec abstinuit, etsi illa valdè succensuisset, & removeri potiùs Episcopatu, atq; in exilium projici voluit, qvàm ab suâ illâ παῤῥησίᾳ remittere qvicqvam. Totam historiam refert Socrates *d. l.* ex qvâ hæc tantùm verba nunc adducere placet: *Porrò Johannes, cùm ad contumeliam Ecclesiæ ista fieri censeret, pristinam loqvendi libertatem resumens, contra eos, qvi hæc agebant, lingvam suam denuò armavit. Et cùm blandâ hortatione potiùs persvadere debuisset Principibus, ut ab hujusmodi ludicro abstinerent, istud qvidem non præstitit, sed eloqventiæ suæ impetu abreptus probris eos appetiit, qvi ista fieri præceperant. Hoc factum Augusta iterum ad se rapit, & Johannis verba, contumeliam suam reputans, rursus Episcoporum synodum adversus illum congregari curat. Id ubi sensit Johannes, celebrem illam in Ecclesiâ habuit orationem, cujus initium est: Rursus Herodias furit: rursus turbatur: rursus saltat: rursus Johannis caput in disco accipere concupiscit, &c.* Contigerunt hæc, uti ex Ammiano Marcellino colligi potest, circa annum Christi CCCCIII.

XXV. Qvia verò προσκύνησιν qvoqve addere qvandoq; solebant, non selecti tantùm ex fece Romuli, sed Me-

Magistanes etiam, & judices, atqve magistratus, & in eam vehementer ex suggestu invehebantur Ecclesiæ Patres, Chrysostomus, Hieronymus & alii. Videtur ea res occasionem dedisse Theodosio juniori, ut immodico cultui atqve adorationi statuarum vel imaginum Imperatoriarum finem poneret, editâ anno CCCCXXV. constitutione, qvæ integra extat in Codice Theodos. *de imag. Imp.* his verbis: *Si qvando nostræ statuæ vel imagines eriguntur, seu diebus (ut adsolet,) festis, sive communibus, adsit judex sine adorationis ambitioso fastigio, ut ornamentum, diei vel loco & nostræ recordationi sui probet accessisse præsentiam. Ludis qvoq; simulacra proposita tantùm in animis concurrentium, mentisq; secretis, nostrum numen & laudes vigere demonstret: excedens cultura hominum dignitatem superno Numini reservetur, &c.* Inter ista tot adulationum argumenta mirum non est, tantum olim principum imaginibus exhibitum fuisse honorem, ut nil temerè circa eas auderent, & criminis materiam præberet, si qvis ausus qvid fuisset. Proinde & deponere eas non licuit, etsi vetustate corruptas reficere liceret, *l. 5. ff. ad L. Jul. maj.* Atqve hinc dubitatum aliqvando fuisse, utrum si ædificium reparandum esset, deponere liceret inconsulto Principe statuam aliqvam, ædificio isti adfixam, patet ex *l. 15. C. de oper. publ.*

XXVI. Erat enimverò ritus iste jamdudum receptus, ut salutatores certo ordine ad Principem adorandum per Admisionales, eam in rem constitutos, admitterentur. Eratq; adoratio Principum nihil aliud, qvàm salutatio Principis genu flexo. Adorari scil. ita etiam Principes Christiani sese in salutatione passi sunt, extero ritu & Regio more, idq; à Diocletiano, qvem primum ejus instituti autorem nominat Ammianus Marcellinus, *lib. 15.* didicérunt. Adoraturus, seu salutaturus in genua ante Principis pedes procumbebat, ei mox Principis purpura seu vestis lacinia offerebatur, qvam manu contingebat atqve ori admovebat, uti eum ritum eruditè explicat Jacobus Gothofredus, *ad l. un. Cod. Theodos. de præpos. sac. cubic.* At verò statuis Imperatorum eundem impertiri honorem, minium aliqvando visum, & in hoc genere ambitiosum adorationis fastigium dictum Theodosio, *dictâ constitutione.* Sanè ipsa προσκύνησις & flexus corporis in se nullum habet vitium, nec adeò attendi debet, si objectum fuerit civile, & nullum periculum cultûs religiosi. Ipsi enim

Digitized by Goo

nim Christiani aliqvando ad imagines Imperatorum procubuérunt, nec abstitissent, nisi Julianus falsorum deorum imagines inter Imperatorum imagines collocasset, uti ex Nazianzeni scriptis patet. Sic igitur adoratio illa tantùm *nudum* sed honorariam qvandam veneration nem significabat. Degeneravit tamen ea in idololatriam, qvam politicam vocat Filesacus. Rectè Augustinus *de C. D. l. 10. c. 4. Multa de cultu divino usurpata sunt, qvæ honoribus deferuntur humanis, sive humilitate nimiâ, sive adulatione pestiferâ.*

XXVII. Qvicqvid demum hujus sit, sufficit nobis ostendisse, consecratas imagines esse eas, in qvas nullum jus est privatis, qvæq; idcircò non sunt in commercio. At si hoc, qvid ridet Lipsius, per venditionem earum commissum fuisse crimen Majestatis? Voluérunt utiqve Imperatores etiam in statuis ejusmodi sacram populo esse suam majestatem, qvam proinde lædi putârunt, sicubi talis aliqva vendita, & lucrum indę qvæsitum fuisset. Qvod tamen intelligendum porrò ita, si per se sola vendatur imago; aliàs enim sacræ & religiosæ partes unà cum aliis partibus non-sacris, unà deniqve & cum ipsâ universitate transferri possunt, qvod enim per se non est in commercio, cum alio est, & emptioni majoris partis accedit, *l. 24. ff. de contr. empt.* perinde ut jus patronatûs per se, veluti principale aliqvod, & distinctum vendi & transferri nequit, potest autem cum universitate, utpote civitate, pago, castro, &c. *c. cum seculum, 13. X. de jur. patr. c. cum Bertholdus, 18. X. de sent. & re jud.* Petr. Costal. *in l. 22. de contr. empt.* Covarruv. *2. Resol. 18. n. 32.* Dubitatione tamen primùm non caruit, utrum statua principis unà cum prædio velut accessorium vendi posset. Falanio enim Eqviti Romano ab accusatore objectum Cornelius Tacitus, *lib. 1. annal. c. 73.* refert, qvod venditis hortis statuam Augusti simul mancipâsset, qvanqvam is Tiberii rescripto liberatus fuerit, qvo non ideò contra religiones fieri COSS. rescripsit, qvod effigies Augusti, ut alia numinum simulacra, venditionibus hortorum vel domuum accederent.

XXVIII. Et hæc qvidem de venditione imaginum. Cæterùm dubium non est, si contumeliâ afficiatur imago Imperatoris, aut aliàs facto aliqvo violetur, contumeliam istam in ipsum redundare Imperatorem, *l. 7. §. ult. ff.* Sic enim etiam, privatorum statuis saxo cæsis, injuriarum agi poterat, *l. 27. ff. de injur.*

& fam. lib. Nec ideò frustrà Antiochenis succensuit Theodosius Imp. qvod statuas suas facto tumultu dejecissent, & injecto fune raptassent, Sozom. *l. 7. c. 23.* Ita & ad legem hanc majestatis refert Ludovicus Russardus, *arg. l. 5. ff. h. t.* si qvis lapidibus impetierit imagines regias, qvod statuis Constantini contigisse Chrysostomus *in concionibus, ad populum Antiochenum habitis*, refert. Plura congessit Emundus Figrelius, *de stat. illustr. Rom. c. 36.*

XXIX. Ad archetypum enim & rem significatam, sive exemplar primarium pertinet id, qvod rei significanti infertur contumeliæ, cum præsertim eò omnis tendat lædentium affectus & intentio, ut, si præsentem haberent Principem vivum, iisdem prorsus injuriis impetituros se significent. Et ita, qvanqvã ab Iconolatris procul abimus, non minus tamen illos in Deũ peccare arbitramur, qvi imagines Christi sicâ impactâ, aut securi inflictâ deformandas, aut aliis contumeliis excipiendas præsumunt. Refert ex Gregorio Abul-Farai, scriptore Orientis Christiano, Johannes Seldenus *de Synedr. l. 1. c. 13.* graviter punitum, & anathemate damnatum Honain Ben Isaac, haud ignobilem scriptorum Hippocratis & Galeni Metaphrasten, qvod contumeliosius in picturam Christi conspuisset, eamq; sententiam ipsius Chaliphæ Motvvaccelli indultu pronunciatam. Conf. Jac. Men. *de arb. jud. qvæst. cas. 376.*

XXX. Sed satis aliqvando de crimine majestatis in imaginibus commisso. Proximum nunc est, ut dispiciamus, an etiam verbis lædi possit Majestas, sive, ut rectiùs dicamus, an maledicens Principi committat crimen læsæ majestatis? Et data hâc de re populo Israëlitico lex ab ipso Deo, *Exod. XXII, 28. Diis non detrahes, & Principi populi tui non maledices.* DIIS, h. e. judicibus, ut ex Onkeli, Jonathani, Judæorum Mauritanienslium Arabicâ, Persicâ, & Hispanicâ versione exponit Joh. Selden. *de jur. nat. & gent. l. 2. c. 13.* Sive, ut habent Junius & Tremellius: *Magistratûs ne exsecrator, sc. deos istos, Dei ipsius agentes vicem, penes qvos est administratio civilis vel Ecclesiastica.* Idem de Principe repetitur in N. T. *Actor. XXIII, 5.* Et fuit sanè ejusmodi delictum aliqvando atrocissimis pœnis vindicatum, eo inprimis tempore, qvo certa incerta, bona malâve nullo discrimine judicia exercebant. Diserte in hanc rem Sveton. *in Tiber. c. 58. & in Neron. c. 32.* Tacit. *l. 1. A. c. 72.* Dio, *l. 57.* Paulus, *l. 5. sent. c. 29.* Nec fortè sine ratione, cùm præsertim Princeps omnem sui contemptum

ſemper & ubiqve ſedulò vitare debeat, nec ullibi magis lædatur Majeſtas, qvàm ſi in animis ſubditorum ejus minuatur, aut prorſus interficiatur exiſtimatio.

XXXI. Noluérunt tn. Theodoſius, Arcadius, & Honorius, Imppp. id, qvod anteceſſoribus ſuis placuerat, ratum habere; qvin potiùs convitia ſibi dicta (niſi ſeditioſa fortè fuerint aut turbulenta, *l. 1. in f. ff. ad L. L. Jul. maj. l. 28. §. 3. de pœn.*) puniri à magiſtratibus inferioribus prohibuérunt, & ſibi ſolis de iis cognitionem reſervarunt; non qvod maledicta lege Juliâ Majeſtatis contineri ampliùs noluerint, uti qvidam volunt, exempla enim reperiuntur nullibi; ſed qvòd ipſi deinceps ſtatuere decreverint, vindicandum an contemnendum ſit vitium. Anton. Matth. *de crimin. tit. de læſ. maj. c. 2. n. 22. p. 339.* Ita enim illi, *l. un. C. ſi qvis Imp. maledix. Si qvis modeſtiæ neſcius, & pudoris ignarus, improbo petulantiq; maledicto nomina noſtra crediderit laceſſenda, ac temulentiâ turbulentus obtrectator temporum noſtrorum fuerit, eum pœnæ nolumus ſubjugari, neq; durum aliqvid nec aſperum volumus ſuſtinere, qvoniam ſi id ex levitate proceſſerit, contemnendum eſt: ſi ex inſaniâ, miſeratione dignisſimum; ſi ab injuriâ, remittendum. Unde integris omnibus hoc ad noſtram ſcientiam referatur, ut ex perſonis hominum dicta penſemus, & utrum prætermitti, an exqviri debeant, cenſeamus.* Conf. ad hanc conſtitutionem Magnif. Dn. Carpzov. *pract. crim. p. 1. qvæſt. 41. numer. 11. ſeqq.* Jacob. Menoch. *de A. J. Q. caſ. 377.* Anton. Perez. *Cod. h. t.*

XXXII. Conſiderato nunc ipſo crimine, & qvatenus committatur, probè hactenus perpenſo, ſecunda erit cura de eo, adverſus qvem committatur. Dicam breviter. Committitur adverſus omnem, qvi majeſtate pollet, id enim ipſum criminis hujus nomen innuit, & per conſeqvens non committitur in eum, in qvo majeſtas nulla eſt. Hinc igitur, cum à plerisqve omnibus concedatur, in Imperatorem Roman. tale crimen committi, aliter tamen aliqvi ſentiunt de Auguſtâ. Neqve id fortè fruſtrà, modò ne ad antiqviora recurras tempora, qvippe qvibus majori poteſtate armatas haud rarò Imperatrices non diffitemur. Tantam tamen ipſis unqvam competiiſſe, ut Majeſtatis nomine venire, & ut majeſtatis proinde crimen in ipſas committi potuerit, aſſerere vix auſim; imò ferè auſim negare. Vid. diſſentientes inter ſe viri ſummi, ex alterâ parte Dn. Carpzov. *diſput. feud. 9. qvæſt. 2.* Riemerus

dec.

dec.10.q.1. affirmantes; ex alterâ Hœnon. *disp.24. th.2.* & Limnæus, *l.2. jur. publ. c.14.* negantes.

XXXIII. Idem confidentiùs nego de Rege Rom. vivo adhuc Imperatore electo, cum Dn. Carpz. *d.l. q.2.* Etsi enim comitia ab eo haud rarò indicta reperiantur, maximæq; potestatis argumenta passim prostent; ista tamen omnia partim ex speciali concessione Imperatoris, partim etiam non proprio nomine gesta inveniemus. Sed qvid dicemus porrò de Principibus Germaniæ & statibus Imperii? Hîc verò de Electoribus res est expedita. Committi enim in eos crimen Majestatis disertè sancit A. B. *cap. 24.* qvo ipso aliud nihil egisse videtur Carolus, nisi qvod, *l. qvisqvis. C. h. t.* applicaverit Electoribus, qvam tamen ita applicare ipsa jubet eorum conditio.

XXXIV. Eandem applicamus porrò etiam aliis Principibus Germaniæ inferioribus, etsi de his nihil sanciverit A. B. & in alia omnia eant Fachineus, *9.contr.32.* Vultejus, *1. J.R.47. num.3.* Köppen, *2.Obs.124.* Anton. Matth. *de crimin. tit.læs. maj. c.1. num.4.* & alii. Sed vicissim alii majestatis qvidem crimen in eos committi non negant, pœnas tamen *d.l. qvisqvis*, exerceri aut infligi ab iis posse negant, qvos inter est Andr. Knichen *de Sax. non prov. jur. verbo DUCUM c.5. n.432.* & Joh. Georg. Bechtius *de securit. num.150.* Nec multum ab his abscedit Petrus Antonius de Petra, *de potest. Princ. c.6. num.12.* qvi adversus Principes superiorem agnoscentes majestatis crimen committi concedit qvidem, sed tale tantùm, qvod ad secundum ejus caput pertineat, i.e. crimen Majestatis in specie dictum.

XXXV. Nobis, ut dictum, si non gravius, saltem qvasi perduellionis crimen, ut suprà cum Gothofredo vocavimus, committi in eos posse, non videtur absonum. Sunt enim & illi veluti Consistoriani Imperatoris, cum qvibus de rerum summâ in consilium ire solet, imò sine qvorùm consensu decernere in rebus gravioribus nihil potest. Sed qvare eorum non fecit mentionem A. B.? forte ideò, qvia Electorum tantùm in eâ curam suscepit Imperator, non attentis immunitatibus & axiomatibus, qvæ reliqvis Principibus competunt. Verùm de totâ qvæstione principali videantur, qvos magno numero allegat Nicol. Reusner. *4. decis.16. n.6.*

XXXVI. Idem porrò dicendum de consiliariis Imperatoris, adversus eos qvoqve crimen læsæ majestatis committi, qvippe de qvibus præcipuè agit *d.l. qvisqvis. C.h.* Sed

Digitized by Google

ne par utrobiq; Principum & Consiliariorum existat conditio, explicanda est inter utrosqve, qvod crimen hoc concernit, differentia. Nempè Consiliariis suis aut Consistorianis strictvram aliqvam Majestatis contulit; talemq; fulgorem seu characterem impresit Imperator, ut si in necem ipsorum, factione initâ, conspiratum fuerit, perinde deinceps accipiatur, ac si hostili in ipsum Principem aut Rempublicam animo id admissum sit, licet talem nunqvam habuerint factionis autores. Non enim placet, qvod putant aliqvi, tum demum locum habere, *d. l. qvisqvis. C. h. t.* qvando in Consiliarium aliqvid commissum fuerit odio Principis, eoq; fine, ut Reipublicæ tranqvillitas turbetur, qvod post alios noviter statuit Ant. Perez. *C. h. t. n. 4.* & rectius videtur sentire Jac. Gothofred. *in Comment. ad d. l.* nihil interesse, etsi privato tantùm odio in necem Consiliariorum inita fuisset factio. Fictitia ergò est ista Majestas ex corporis Imperatorii communione proveniens, ut scil. hâc ratione Officiariorum salus in tuto collocetur, qvæ alias mille periculis succumberet.

XXXVII. At aliter sese res habet cum Principibus Germaniæ. Nihil nunc dicam de eorum in territorio cujusqve suo autoritate, qvæ qvidem tanta semper fuit, ut à Baldo *ad l. fin. C. de test. mil.* pro Regibus sint habiti. Ea enim autoritas, utcunqve si cum exteris conferas, ferè summa sit, talis tamen non est, ut Principibus illa sigillatim sumptis majestatem propriè dictam competere dicamus, utq; propterea majestatis crimen in eos committi asseramus. Sed asserimus tamen ideò, qvia de majestate imperii Roman. haud parũ participant. Nempe mixtum esse nunc statum Imperii Romani, absurdus esset, qvi negare vellet. Summam enim potestatem, sive τὸ κύριον, non penes Imperatorem tantùm, nec penes Principes & statûs Imperii tantùm esse, sed penes utrosqve collectivè sumtos; & hinc igitur Principes & statûs haud minimam majestatis partem tenere, etiam in tonstriinis notum est. Qvod si est, uti verè est, non fictitiâ tantùm, aut communicatâ Majestate, ad instar Consiliariorum eminere dixero Principes, sed jure qvodam suo, & ex propriâ personâ, Bachov. in Treutl. *vol. 1. disp. 3. th. 6. E. & disp. 23. th. 1. C.* Nec obstat in comitiis demum istam majestatis elucere partem. Utut enim hoc concessero, non tamen exinde tollenr tota illa relatio, qvæ ex majestate totius Imperii resultat, & qvam adeò membra imperantia in suis

suis territoriis habent. Imò sufficit nobis, competere Principi extra Comitia jus in comitiis de præcipuis majestatis objectis deliberādi, qvod utiqve aliter non habet, nisi qvatenus partem facit eorum, penes qvos τὸ κύριον est. Vid. JCtus eminentissimus, Dn. Carpzov. *pract. crim. p. 1. q. 41. n. 59. seqq. inprimis n. 84.*

XXXVIII. Est igitur hâc in parte non exigua inter Consiliarios & Principes Germaniæ differentia. Sed est tamen adhuc alia. Nempè ex *d. l. 5. C. h.* tria reqvirit Gothofredus *c. 8.* ut crimen majestatis in Consiliarium verè committatur, (1.) ut ineatur factio, (2.) non qvævis, sed in necem, (3.) non qvorumvis, sed eorum, qvi eâ lege designantur, ut proinde forma ejus criminis in tribus consistat: *in modo*, per factionem: *in fine*, putà in necem: *in objecto*, putà personis principi in administrandâ Republicâ dignitatéve proximis. At verò, ut crimen in Principes Germaniæ committatur, tria ista conjunctim adesse debere non videtur. Ut enim majestas hisce aliter competit ac illis, sic nec iisdem legibus utrobiqve æstimabitur in eos delictum. Et qvia imperii Proceres jure qvodam suo, non ex communione Corporis Imperatoris, majestatem habent, idcircò facilius qvoqve in eos peccabitur, atqve in Consiliarios, qvi qvicqvid majestatis tenent, interpretativè habent, & ex concessione alterius.

XXXIX. De Pontifice Romano restat, ut videamus, num in eum crimen Majestatis committatur? Ajunt ejus Sectatores sine omni limitatione, tantamq; ejus majestatem faciunt, ut omnes potestates terrenas, qvantascunqve qvis fingere possit, superet & excedat. Prolixum esset, & propter aniles fabulas tædiosum enarrare, qvanta mysteria ex triplici Pontificis coronâ detexerint Antonius Mazaronius, Carolus Paschalius, & Andreas Sausfayus, omnia autem ista breviter, & qvasi in compendio, complexus est Theophilus Raynaudus, *lib. de cor. aur. sup. mit. Pont. p. 396.* ideò scil. eam esse triplicem, ut majestas ejus ad cœlestia, terrena & inferna pertinere innueretur. Bonum factum! Sic enim etiam diabolis imperabit. Et qvî non? cùm & aliàs omnipotentiam ipsi tribuant ejus adulatores, & ex homine Deum, vel deastrum potiùs aliqvem, & idolum faciant. Vid. qvi paralitica ejusmodi emblemata collegerunt Dn. D. Dorscheus *in detect. malæfid. Pap. circ. prob. Trin. pag. 206. 338. & 740.* Dn. Carpzov. *in vindic. Theol. Luth. cont. JCt. Dilling. num. 17. 18.* Lud. de Mon-

Digitized by Google

Montesperato, *in vindic. pac. Osnabrũc. num. 26. 27.* Petr. Svav. *histor. concil. Trid. l. 2. p. 206.* Anton. Benbellona de Godentiis, sive Barthol. Gericius *de pac. relig. p. 1. c. 16.* G. Calixtus *in Respons. Moguntin. opp. num. 97. 98.* Qvæ omnia, si Papæ ita, ut tribuuntur, verè competerent, non tam majestatis crimen, qvàm blasphemiæ in eum committi dicerem.

XL. Sed etsi ea non competerent, majestatis tamen crimen in eum committi dicerem, si verum esset, qvod ajunt porrò, Papam esse Regem Regum, & dominum dominantium, ut vulgatum est ipsorum diverbium. Vid. Dounamus *de Antichristo p. 248.* Petr. Svavis *hist. Concil. Trid. p. 453.* Geographus Nubiensis ap. Seld. *comm. in Eutychii Orig. p. 141.* M. Ant. Peregrinus *de jur. fisci. l. 1. c. 2. n. 2. seqq.* Petr. Anton. de Petra, *de potest. princ. c. 3. q. 4. n. 8. 9. 10.* & qvos plures citat Dn. D. Dorscheus *d. l. p. 397.* Est enim penes ipsum, uti nugantur, supremum omnium, etiam super ipsos Imperatores & Monarchas omnium maximos, imperium, adeò ut Imperator non sit, qvem is reprobet, nec tantillum valeat Principum electio vel autoritas, si ille caput qvassans renuat, qvæ sunt verba G. Wicelii *in elench. abusuum.* Hinc igitur Pontificem Imperatores & Reges, etiam sine causâ, solio dejicere, aliosq; ad illud evehere, nòva itidem regna & principatus erigere posse, principia sunt in Papatu politica. Urgent ea, & magnis conatibus adstruunt Gvilielmus Singletonus, Franciscus Svarez, Thomas Stapletonus, Dominicus de dominicis, Thomas Bozius, Johannes Malderus, Alexander Carerius, Sylvester Prierias, Abrah. Bzovius, Franciscus à Victoria, & alii innumeri, ut taceam nunc JCtos nostros ex parte Pontificiâ, qvi perinde, ut Psittacus suum χαῖρε loqvuntur, & Theologis suis frigidam suffundunt uno consensu omnes. Qvâ sententiâ positâ, statuendum erit, Majestatem Papæ competere planè singularem, & in gradu eminenti. Et ergò necesse est, ut in eum magis, qvàm in potentissimum alium Orbis Monarcham crimen Majestatis committi dicatur. Imò verò concludunt, qvòd crimen sit majus & atrocius, & præsentiori vindictæ obnoxium, qvemcunq; Romanum Papam qvovis modo offendere, qvàm articulos fidei, & ipsam Filii DEI divinitatem, abnegare.

XLI. Sed uti hæc omnia νόμου sunt περὶ λῆρου: ita peccant qvoqve ex alterâ parte, qvi planè nullam Pontifici largiuntur majestatem, ut est Bernh. Zieritz *de Pp. prærogativ. lib. C. F.* Hakelm. *disp. 2. 4. th. 15. lit. b.* Zabel

bel, *in disp. AntiBodin. th. 6.* Ex nostris alii, qvi ideò ipsi summam potestatem derogant, qvod humilitatem sectari debeat magis, qvàm civilem aliqvem dominatum. At enim duplicem hodiè sustinet personam Pontifex Rom., ut optimè suggerit Sigism. Scaccia, *de sent. & re jud. gl. 14. q. 21. n. 66.* Episcopi alteram, alteram Principis. Priori respectu omnem ei denegamus Majestatem, omnem in Ecclesiâ Monarchiam, & omninò fatuos putamus eos, qvi Principem eum & dominum Ecclesiæ venerantur. Vid. Joh. Davenant. *qvæst. 47.* Si tamen obtineri ab eo posset salutaris in orthodoxiâ conformitas, possemus ipsi vicissim primatum ordinis sive dignitatis inter Patriarchas largiri, qvem ipsum jam olim concessuros se contestati sunt protestantes. Vid. Petr. Svav. *hist. Conc. Trid. l. 1. p. 107.* Goldast. *in Replic. pro imp. c. 8.* sed ex qvo majestatis consequeretur omninò nihil.

XLII. Posteriori autem respectu dubium nullũ est, Pontificem Rom. præter Episcopatum, qvem gerit, tenere etiam principatum in patrimonio, qvod vocant, S. Petri, aliisq; ipsi subjectis provinciis. Nec disputandum verò nunc est, an rectè combinentur in unâ personâ potestas civilis & Ecclesiastica? neq; porrò: an justo principatum istum Papa habeat titulo? Qvod enim prius concernit, certum est, potestatem Ecclesiasticam & Laicam differre qvidem formis & objectis, neq; subordinari invicem per mutuã alterutrius essentiæ ab alterâ dependentiam; convenire tamen posse easdẽ & concurrere in uno subjecto, manente integrâ & separatâ cujusqve essentiâ, ita, ut propter istum concursum non confundantur, nec dependeant à se invicem. Posterius verò ideò in disqvisitionem revocandum non est, qvia subsistere potest Majestas, etsi titulus planè sit iniqvus, cum & aliàs vix conservari posset societas civilis, si nemo de facto subditus teneretur obedire possessori, anteqvam titulum acqvisitionis suæ ab omni contradictione liberasset.

XLIII. Hunc igitur Principatũm qvia à nemine recognoscit Pontifex, haud frustra Majestatem illi tribuemus; qvanqvam rectiùs fortè, Christi & Apostolorum exemplo, sceptra deprecaretur & imperia. Majestatem autem si concedimus, concedemus etiam, committi in eum Majestatis crimen. Nec enim potest, posito illo, negari hoc: cùm posito fundamento necesse est, ponatur id, qvod isto fundamento innititur. Vid. Carpz. *vind. Theol. Luth. cont. JCt. Dilling. th. 20. & in prax. crim. p. 1. q. 41. n. 39.*

XLIV. Satis etiam de criminis hujus objecto. Videamus nunc de subjecto, à qvo scil. verè committatur crimen majestatis. Hîc verò consentiunt Dd., non committi tale crimẽ, nisi ab eo, qvi γνησίως est & dicitur subditus, & hinc igitur ab eo, qvi tantùm ratione feudi subditus est, non patrari, per text. *in clem. Pastoralis de rejud.* Geil. *2. de pac. publ. 13. n. 19.* Emanuel Svarez. *recept. sent. lit. M. n. 6.* Rosenthal, *de feud. c. 5. concl. 69. n. 8.* Dn. Carpzov. *p. 1. c. 1. def. 14. & in vindic. contr. JCt. Dilling. n. 31.* Anton. Faber, *C. l. 9. t. 6. def. 10. 11.* Gometz. *31. resol. 2. n. 10.* Anton. Matth. *h. t. c. 1. n. 7. 8. seqq.* Qvanqvam enim majestas semper, & ubiqvc, & ab omnibus reverenter habenda sit, non à subditis tantùm, & per conseqvens lædi ea possit etiam ab extraneo qvocunqve, crimen tamen hoc propriè acceptum relationem qvandam subditi & imperantis desiderare videtur, uti benè animadvertit Bachov. *in Treutl. vol. 2. disp. 32. th. 1. lit. B.* ut proinde, etsi peccet extraneus, in Principem delinqvens, & hinc pœnam mereatur, non tamen eâdem atrocitate pœnæ puniendus sit, qvâ coërceri aliàs solent majestatis rei. Conf. M. Ant. Peregrin. *de jur. fisc. l. 5. tit. 1. n. 18.* Ant. Perez. *C. h. t. n. 8.*

XLV. Ex qvo facilè responderi potest ad qvæstionem, à Pontificiis agitatam, num & Clericus majestatis reus fieri possit? Posito enim, qvod subditus sit, & qvod aliqvid adversus Principem aut Rempubl. moliatur, committi ab eo hoc crimen illicò dixero, & qvidem eodem gradu, qvo committitur ab Laico qvocunqve, qvod ultimum assero contra Bachovium *d. l.* Nec enim potestas Ecclesiastica, cui subsunt, (talem vult & describit Bacchovius, intelligit ergò potestatem Ecclesiasticam externã, de qvâ nos alibi) qvicqvam hîc detrahere potest sive culpæ sive pœnæ, nec est ea non in magistratu etiam politico. Iniqvi autem sunt & maximè impudentes Pontificii, qvi Clericos suos ab omni seculari potestate eximunt; qvod ex professo tentârunt Bellarminus, *de Clericis c. 28.* & Soarius, *in defens. fid. cath. lib. 4.* invitâ tamen & repugnante Scripturâ, qvin & repugnante ratione statûs. Conf. Joh. Davenant. *q. 17.* Dn. Conring. *de constitut. Episcopor. Germ. n. 20. 36. 37. 40. 46. & 67.* Roger. Widdrington. *disp. de juram. fidel. per tot.*

XLVI. Alia & gravior est controversia: An majestatis reus fiat ille, qvi non ignorat, aliqvem tale in Principem aut Rempubl. delictum commissurum, idq; suo indicio non revelat? Regulariter scientia delicti commit-

committendi scienti, nec revelanti, non nocet, per ea, qvæ habet Johan. Bapt. Costa, *de fact. scient. & ignor. inspect. 68.* Petr. Calæfat. ap. Johan. Bapt. Ziletum, *tom. 1. Consil. crim. 107. n. 1.* Etsi enim sciens in forocon-scientiæ non sit absq; culpâ, qvippe qvi ita communicet peccatis alienis, & propterea à Deo puniri possit; Leges tamen civiles pœnales, id qvod solius intellectûs est, non facilè attendunt, nisi *indęyμα* fortè aliqvod, aut *ἀποπλήσμα* accesserit. Potestas enim civilis in ea, qvæ cum beatitudine civili non pugnant, ut & in actûs merè internos, inve eos, qvi humanæ naturæ inevitabiles qvasi sunt, extendere sese haud videtur. H. Grot. *de J. B. & P. l. 2. c. 20. n. 18. seq.*

XLVII. Hâc autem in parte exorbitat cum aliis qvibusdam crimen Majestatis, qvippe cujus perpetrandi scientia ipsum etiam inficit, & delicto implicat scientem, ita ut eâdem cum vero delinqvente puniendus sit pœnâ, etsi hunc ope, auxilio, non adjuvârit, *l. 5. C. h. t.* facit *Novell. 117. c. 8. vers. si contra imperium cogitantibus.* Conf. Menoch. *de A. J. Q. c. 355. n. 14.* Nec verò qvicqvam hîc metuimus dissentientem Baldum, & fulmina sua vibrantem, qvando contrarium sibi, & nobis ὁμόψηφον Bartholum, ob hanc opinionem in piceâ voragine cruciari, omnesqve ipsius sectatores judices homicidas dicit. Potuisset enim sententiâ suâ abstinere Baldus, si gravitatem & atrocitatem criminis exactiùs ponderasset.

XLVIII. Ob hanc enim ut singularia multa recepta, qvæ ordine recenset Dn. Carpz. *prax. crim. q. 41. n. 3. 4. seq.* & Anton. Matth. de crim. *h. t. c. 3. & 4.* ita illud qvoqve haud leve est, qvod etiam conatus in hoc delicto pœnæ succumbat. Per conatum autem intelligo non actum voluntatis immanentem & merè internum, qvanqvam talem intelligat Tiberius Decianus, *l. 7. tr. crim. c. 35. n. 2.* & ut videtur etiam Nicol. Reusnerus, 4. *decis. 16. n. 15.* qvippe qvi nec ordinariâ, in qvod directus est, delicti pœnâ, nec extraordinariâ in civili foro affici jure potest, utut de facto ille aliqvando punitus fuerit, cujus rei exemplum de Francisco Galliarum Rege refert Bodinus, *lib. 2. cap. 5. & l. 4. de Rep. c. ult.* sed intelligo talem, qvi actui exteriori, ad delinqvendum tendenti, junctus est, nec interest, prohibitus ille fuerit à principio externo sive ab interno, utut hæc differentia in aliis delictis attendi qvàm maximè debeat. Conf. Gœdd. *ad l. 225. de V. S. n. 3. 6.* Alemann. *palestr. Consult. 8. q. 14. p. 890.* A. Fab. *C. l. 9. tit. 24. def. 20.* Mynsing. 3. *Obs. 9.* Nicol. Reusn. 2. *decis. 21.*

Digitized by Google

Annæus Robert. 1. *rer. jud. c. 6. p. 95. ſeq.* Bachov. *in Tr. v. 2. diſp. 32. th. 1. lit. G.*

XLIX. Qvod ſi ergò conatus talis pœnam incurrit, qvid mirum, crimine conſummato, aut in productione ſui impedito, alium ob ſolam ſuam ſcientiam pœnæ fieri reum? dummodò per ejus delationem periculum evitari poſſe vel potuiſſe appareat, & hinc ille culpæ alicujus, atqve conſensûs argui qveat. Qvod ſi enim qvis novit, Regicidas hoc moliri, nec tamen, cum potuiſſet, Majeſtati, cui obſtrictus totus eſt, indicium ſceleris fecerit, cum facere hoc eum oportuiſſet, moralis omninò patrati ſceleris cauſa dici merebitur. Ut taceam, inviolabilem eſſe oportere Principum majeſtatem, neqve fas unqvam eſſe eos interficere; ut taceam porrò, in ſalute imperantis parentium qvoqve ſalutem verſari, & adeò non in Regem tantùm, ſed ipſam totam ſocietatem crimen hoc patrari.

L. Sed ne tamen qvid diſſimulemus, locum invenit pœna ordinaria tùm demum, ſi adverſus ipſam Principis perſonam conjuratum fuerit, vel adverſus Remp. His enim duobus caſibus ſciens, nec revelans, pœnâ punitur ordinariâ, in reliqvis extraordinariâ. Ant. Fab. *C. l. 9. t. 15. d. 6.* Jacob. Gothofr. *ad l. qvisqvis, C. h. t. 9.* Qvin & illud addo, ſcientem & de probatione dubitantem non teneri accuſare facinoroſos; teneri tamen denunciare, & Principem de tanto periculo admonere, ita Mynſing. *cent. 5. obſ. 40.* Arnold. Vinnius, *de tranſact. c. 7. n. 14.* Conf. Boc. *de Reg. q. 65.* Gomez. *t. 3. reſol. c. 2. n. 8. 9.* Menoch. *de A. J. Q. caſ. 355.* Perez. *C. h. t. num. 11.* Bachov. *in Tr. h. t. t. 1. lit. F.*

LI. Reſtat tandem, ut videamus, qvâ pœnâ crimen hoc coërceatur. Ea in jure noſtro invenitur triplex. Una bonorum: altera infamiæ: tertia corporis afflictiva. Pœnam enim pro magnitudine delicti ſtatui par eſt, Tacit. *XIV. A. 49.* Et qvia hoc, de qvo agimus, ſemper inter atrociſſima relatum fuit, non potuit aliâ, niſi atrociori aliqvâ pœnâ vindicari. Videamus de ſingulis.

LII. De amiſſione bonorum agitur, *l. 76. §. f. ff. de leg. 2. l. 31. §. 4. de donat. l. ult. ad L. Jul. Maj. l. 5. l. 6. l. 7. C. eod. l. 1. C. de petit. bon. ſubl. l. 1. C. de bon. libert. l. 10. C. de bon. proſcr. §. 5. J. de her. qvæ ab int. def. Nov. 134. c. ult.* Exuitur nempè Reus facultatibus ſuis, eædemqve fiſco applicantur omnes, qvas tempore delicti commiſſi poſſidet. Vid. Andr. Knichen, *de Saxon. non provoc. jur. verb. DUCUM c. 5. n. 409. ſeqq.* Et hæc pœna ad feudalia qvoqve porrigitur bona,

Digitized by Google

bona, qvæ non fiſco qvidem addicuntur, ob ſingulare ſc., qvo nituntur, jus, ſed ad dominum tamen revertuntur. Vid. capitulat. Ferdinandi III. glor. mem. *art. 28.* & ibi Limnæus Ordin. pac. publ. *Auguſt. anno 1548. ſub rubric.* Poen der Friedbrecher. Ordin. Camer. *part. 2. tit. 9.* §. So jemands/ &c. Roſenth. *de feud. c. 10. concl. 35.* Vultejus, *c. 11. n. 79.* Gothofred Anton. *diſp. feudal. 11. th. 7.* Gœdd. *diſp. feud. 9. th. 7.* Köppen. *2. Obſ. 124. n. 8.* Dn. D. Struvius, *diſp. feud. 15. n. 10.*

LIII. Tenetur tamen fiſcus, qvi bona delinqventis capit, ſatisfacere & ſolvere Creditoribus debita, ante confiſcationem à delinqvente contracta. Sebaſtian. Gvazzin. *de confiſc. bonor. concluſ. 20.* Et in hanc ſententiam reſponderunt Wittebergenſes menſ. Sept. 1670. an Carln von Namur zu Metz/ his verbis: Als nun der geweſene Ambaſſadeur wegen begangenen Criminis læſæ majeſtatis, und anderer Miſſethaten condemnirt, und ſeine Güter confiſcirt worden/ habt ihr wegen der eingehobenen 5000. Reichsthl. die Bezahlung vielfältig nicht allein bey ihm/ als er noch in Hafft geweſen/ ſondern auch bey der Königlichen Rent-Cammer geſucht/ die ihr aber noch zur Zeit nicht erlangen können/ nach mehren Inhalt eures Berichts/ wenn nun gleich/ ꝛc. Dennoch aber und dieweil/ ꝛc. Hierüber der König ſeinem Ambaſſadeur ſolche eingehobene und wieder ausgegebene 5000. Reichsthl. in Rechnung paſſiren laſſen/ und ihn darüber qvittiret/ auch aus ſeiner Rent-Cammer dieſelben wieder zu erſtatten verſprechen laſſen/ und endlich alle des Ambaſſadeurs Güter eingezogen und confiſcirt, dahero auch deſſelben Schulden zu bezahlen verbunden/ ſo iſt euch die Königliche Rent-Cammer offtangeregte 5000. Reichsthl. nebenſt dem Landüblichen intereſſe von der Zeit an/ da ſie der Ambaſſadeur empfangen/ zu erſtatten ſchuldig/ V. R. W.

LIV. Hic verò anxiè disqvirunt, & in partes ſcinduntur Interpretes. An in crimine perduellionis confiſcatio bonorum fiat ipſo jure à die ſceleris contracti? an verò mediante ſententiâ condemnatoriâ? In poſterius hoc, poſt M. A. Peregrinum, Ant. Fabrum, Andr. Fachineum, inclinat Dn. Carpzov. *part. 1. prax. crim. q. 41. n. 100. & diſp. feud. 9. q. 1.* Inclinamꝰ & nos, præeunte hoc Daducho, & perſvadente inſimul Bachovio, *in Treutl. b. t. th. 1. lit. G.* per *l. 15. ff. qvi â qvib. manum l. 22. ff. de jur. fiſc. §. 5. J. de ſucceſſ. qvæ ab int.* Nec enim qvicqvam ſpeciale hîc invenitur, niſi illud, qvod in reliqvis qvidem criminibus pœnam morte ſuâ prævenire poſſit reus, crimen autem

autem majeſtatis, etiam poſt mortem rei,& inchoari qveat & peragi, de qvâ re paulo poſt. Sed alio tamen caſu confiſcationem ipſo jure fieri, nec ſententiâ opus eſſe dicemo cum Dn. Franzkio, *exerc. 14. q. 7. n. 17.* qvando ſcil. crimen eſt notorium. Utut enim tùm qvoqve ſententia aliqva declaratoria plerumqve intervenire ſoleat, tamen qvia color aliqvis probabilis excuſandi adduci neqvit,lex ipſa rectà & immediatè citra ſententiam bona auſert. Ubi verò aut prorſus negari factum,aut allatis in medium rationibus excuſari qvodammodò poteſt, ſententia interveniat neceſſe eſt. Conf. Annæus Robert. *rer. judic. l. 3. c. 7. p. 630.* Gail. *2. de pac. publ. c. 3. n. 8.* Köppen. *2. obſ. 124. n. 9.* Perez. *C. h. t. n. 14.*

LV. Infamia uti omnes ſeqvitur, qvi judiciis publicis damnati ſunt, *l. 7. ff. de publ. jud.* ita qvoqve eos,qvi majeſtatis crimen patrârunt.Et hanc qvidem ipſe ſibi contrahit reus citra ſententiam,ſi notoriè peccat, (libet enim hîc diſtinctionem modò datam repetere) qvemadmodum & aliàs iis, qvi publicè turpiter agunt, infamia ipſo jure irrogatur, *arg. l. 2. §. ult. l. 4. §. 3. ff. de bis,qvi not. inf. & l. 43. §. pen. de rit. nupt.* Dn. Frantzk. *ad t. ff. de bis,qvi not. inf. n. 8.* Qvod ſi causâ prius cognitâ condemnatur, per ſententiam demùm infamis fieri videtur. Cauſa autem utroqve caſu aliunde non eſt, qvàm ex proprio delinqventis dolo & malitiâ. Marq. Freher. *de exiſtim. l. 2. c. 10. n. 6.* & lege deinceps notante.Dn.Hahn,*ad Weſenb. de bis,qvi not. inf. n. 3.*

LVI. Infamia illa multa ſecum traxit alia, qvæ Reum magis notarent,eumqve veluti ex humano genere eliminarent. Ita enim receptũ, ne juſta exeqviarum perduellibus fiant,*l. 35. ff. de religioſ.* neve à ſuis lugeantur damnati,*l. 11. ff. de bis, qvi not. inf.* Sed & memoria eorum poſt mortem damnatur,*l. pen. & ult. C. h.* (ubi tamen in perſonâ Drunciani ibi memorati hiſtoriæ fidem vacillare, poſt Cujacium & Gothofredum,notat Ant. Matth. *de crimin. h. t. c. 3. n. 5.*) utqve magis magisqve ea animis hominum eradicetur, ſolent hodiè aliqvibus in locis ædes ipſorum dirui, aratro induci,& ſale conſpergi,de qvibus ritibus optimè Johannes Yannetz Perlador. *rer. qvotid. l. 1. c. 21.* idqve & olim freqventatum notat Dionyſ. Gothofred. *ad l. 24. ff. de pæn.* & ſuperiori ſeculo repetitum denuò in ſententiâ,qvam adverſus Caſparem Colinium, Thalaſſiarcham, & Heroem incomparabilem dixit Parliamentum Pariſienſe apud Thuan. *l. 53. p. m. 1070.* Servari id etiamnum in Galliâ teſtis eſt Anton. Mornac. *ad l. ult. ff. ad L. Jul. Maj.*

LVII.

Digitized by Goog

LVII. Sed nondum omnis vindictæ finis. Nec enim proportio adhuc inter pœnam & culpam. Non ergò sufficit, ut bona tantum fortunæ afficiat pœna, sed ad corporis etiam bona extendi debet, imò corpus ipsum affligi necesse est, ut sic omnis felicitas hominis qvàliscunq;, & qvantacunq; ea in hoc mundo fingi potest, minuatur & consumatur. Ita pœna corpori afflictiva definitur à qvibusdam, qvod sit pœna gladii, *ex l. 5. C. h.* cumq; videant, parum eam adhuc proportionatam crimini tàm enormi, per vocabulum gladii, non capitis tantummodò amputationem, sed omne genus ultimi supplicii denotatum volunt. Mihi, qvod pace eorum dictum volo, id non videtur. Non videtur, inqvam, in *d. l. 5.* omne genus supplicii ultimi innuisse ejus autores. Si enim textus iste loqvitur tantum de qvasi perduellione, hoc est, de tali crimine, qvod committitur in eos, qvi habent Majestatem communicatam & fictitiam, qvales sunt Consistoriani & Senatores, &c. id qvod pluribus probat & evincit Jac. Gothofredus, *ad d. l. 5.* non videtur major aliqva decerni debere pœna, qvàm ipsa hæc propriè dicta gladii, hoc est, amputatio capitis.

LVIII. Aliunde ergò probandum erit, omne genus ultimi supplicii Majestatis reis indictum. Qvoad thesin enim ipsam non dissentio. Textus autem in hanc rem maximè faciens est in §. 3. *J. de publ. jud.* ibi: *Pœna animæ amissionem sustinet, & memoria rei etiam post mortem damnatur.* Animæ amissio est amissio vitæ, sive animæ à corpore separatio, qvæ qvibuscunq; modis fieri potest. Goedd. *de contr. stip. c. 6. n. 134. seqq.* Ita & de perduellib9 Paulus, *l. 5. sent. c. 29. His antea in perpetuum igni & aqvâ interdicebatur, nũc verò humiliores bestiis objiciuntur, vel vivi exuruntur, honestiores capite puniuntur.* Per capitis pœnam autem qvodvis supplicii genus innui, apparet ex *l. 6. §. 4. l. 7. ff. de re milit. junct. l. 8. §. 2. l. 38. §. 1. & 2. ff. de pœn.* Pœna capitis enim, unde dictum est crimen, & jùdicium capitale erat, qvâ eximebatur caput de civitate, *l. 103. de V. S.* Caput autem uti duplex est, civile & naturale: ita naturalis capitis amissio dicitur ultimum supplicium, qvod est mors, *l. 21. ff. de pœn.* Civilis capitis amissio est aqvæ & ignis interdictio. Ægid. Hortens. *ad tit. J. de publ. jud.*

LIX. Id igitur notari hìc velim, Reos hujus criminis qvandoq; gladio, qvandoq; igne, & qvandoq; dissectione in qvatuor partes, qvandoq; etiam severiori mortis genere puniri, imò & qvandoq; leviori, prout illi, qvi τὸ κύριον habet, visum fuerit. Eò enim

enim traho, *l. 24. & l. 40. ff. de pœn.* Sunt namqve in ipso qvoqve perduellionis crimine qvidam qvasi gradus, qvibus si eadem semper pœna statueretur, ex summo jure qvandoqve summa nasceretur injuria. Utut ergò ut plurimum pœna mortis hic locum habeat, potest tamen ea pro re natâ aut prorsus remitti, aut mitigari, aut qvandoqve nec locum qvidem invenire.

LX. Ex his principiis in proditorem patriæ pœnam gladii, & confiscationem bonorum decernendam esse pronunciarunt Domini an C. B. General-Lieutenant / Gouverneurn der Vestung M. und im Fürstenthum M. verordnete Regirungs-Räthe/ mens. Januar. 1664. hunc in modum: hat P. L. sonst P. A. genant/ ein Bürger in M. gütlich/und nach der scharffen Frage/so wohl auf die Inqvisitional-Artickel / als auff peinlichen Anklägers articulirte Anklage gestanden und bekant / daß er bey einem Schwedischen Obristen zur selbigen Zeit / als der Landes-Fürst mit der Crohn Schweden öffentlich Krieg geführt/ Dienste gesucht/ und gegen denselben mündlich und schrifftlich/wie ein Anschlag auf die Vestung M. zu machen/erwehnet / welcher Anschlag also werckstellig gemacht werden sollen/daß Inqvisitus zum Obristen hinaus kommen/und demselben die Post oder Ort zeigen und herein bringen wollen / darbey er dem Obristen offenbahret/daß er Inqvisitꝙ in die Stadt kommen könte/ so offt ihm beliebte/ und könte man unten an der Schantze an der Fischer Stadt durchs Wasser kommen/daß es einen nicht weiter bis an die Knie gienge/hätte zugleich dem Obristen versprochen/ einẽ gewissen Hammer oder Beil machen zu lassen/und damit das Thor auffzuschlagen / wie er denn auch dem Obristen/ daß er einige Mannschafft bey der Hand hätte/zugeschrieben/der Obriste hätte Ihm einen Schlüssel nach dem A. B. C. gereichet und gewiesen / wie er den Abriß der Stadt machen / auch die Oerter mit dem Buchstaben bezeichnen solte. Solches hätte er einem/Nahmens P. F./dem Inqvisitus dem Qvartier-Meister Platz versprochen/entdeckt/ derselbe hätte in Inqvisiti Abwesen solchen Abriß verfertiget/und dem Obristen zugeschickt. Ingleichen hat er in einen Schreiben am 11. Febr. ann. 1660. so er recognoscirt von sich geschrieben/ daß er zehen Mann in Parat mit grosser Vertröstung hätte/wie auch/daß er etwas practiciret/welches er der Feder nicht vertraute/sondern mündlich dem Obristen offenbahren wolte. Da nun P. L. vor öffentlich gehegten peinlichen Halsgericht auff. diesen seinen Bekäntnüß nochmals freywillig verharret/ so wird er/als perduellionis Reus, seines einwendens

wendens ungeachtet / daß er nehmlich eines oder das andere / nur den Obristen zu betriegen / und Geld von Jhme zu bekommen / vorgegeben / er auch noch ietzo in würcklichen Diensten begriffen / und die Amnestia aus dem Olivischen Frieden Jhme zu gute kommen müste / mit dem Schwerdte vom Leben zum Tode gebracht / und nach beschehener Execution dessen Haupt / andern zum Abscheu und Exempel / auf einen Pfal gesteckt / und hierüber seine Güter von dem Fisco eingezogen / V. R. W.

LXI. Illud verò triste valdè, & miserum atqve miserandum videtur, qvod eorum, qvi majestatis postulati fuerunt, misereri nullo modo, & nec conversari ampliùs cum eis, nec intercedere pro eis licuerit. Abstinere oportebat non amicos tantùm, sed propinqvos etiam & sangvine junctos, qvos ipsa natura coagmentavit qvasi, & in consortium vitæ copulavit. Disertè Tacitus de C. Silano, proconsule Asiæ, repetundarum à sociis postulato, *lib. 3. annal. c. 67. Et ne qvis necessariorum juvaret periclitantem, majestatis crimina subdebantur: vinculum & necessitas silendi.* Plurima talia exempla, qvasi in tabulâ, exhibet Tullius, *orat. pro Sullâ: Qvis nostrûm adfuit Varguntejo? nemo: ne hic qvidem Q. Hortensius, præsertim qvi illi solus anteà de ambitu defendisset, non n. jam se ullo officio cum illo conjunctum arbitrabatur, cum ille, tanto scelere commisso, omniũ officiorum societatem diremisset. Qvis nostrum Ser. Syllam? qvis P. Lentulum? qvis M. Leccam? qvis Cornelium defendendum putavit? qvis his horum adfuit? nemo. Qvid ita? qvia cæteris in causis, etiam nocentes, Viri boni, si necessarii sunt, non defendendos esse non putant. In hoc crimine non solùm levitatis est culpa, verùm etiam qvædam contagio sceleris, si defendas eum, qvem obstrictum esse patriæ suspicere. Qvid Autronio? nonne sodales, non Collegæ sui, non veteres amici, qvorum ille copiâ qvondam abundârat, non hi omnes, qvi sunt in Republicâ principes, defuerunt? imò etiam testimonio plerique læserunt? Statuerant, tantum illud esse maleficium, qvod non modò non occultari per se, sed etiam aperiri, illustrariq; deberet.* Nimirum refugiebat hos tales, ac si triste bidental movissent, unusqvisqve, imò ipsi qvoqve eorum necessarii, & familiares atqve domestici abominationi qvasi erant, & à concivibus vitabantur. Huc enim trahi potest illud Chrysostomi: *Et horum Uxores, paternâ domo ejectæ, singulæ illud Uxoris Job per opera implebant: domum ex domo, & locum ex*

loco circumibant, diverſorii indigentes: nec enim hoc ipſum erat ipſis facilè reperire, unoqvoq; timente, & tremeſcente, qvempiam reorum neceſſarium ſuſcipere, & curæ habere. Plures iſtiusmodi ſententias vid. apud Jan. Gruter. *diſcurſ. in Tacit. cap. 49.*

LXII. Omnium autem pœna graviſsima, & ad qvam omnes ſtupuerunt JCti, videtur iſta, qvod etiam ad liberos parentum debeat extendi ſupplicium. Et profectò ſine conſternatione legi vix poſſunt verba, *l. 5. C. h.* ut meritò miretur H. Grotius, *l. 2. de J. B. & P. cap. 21. n. 13.* qvis Chriſtiano Imperatori auſus fuerit dicere, debuiſſe paterno perire ſupplicio, in qvibus paterna criminis exempla metuantur. Forſtner. *in Tacit. pag. 53.* Sanè ἄλογον prorſus eſſe iſtam rationem, qvod parentibus ſimiles futuri putentur, nemo non agnoſcit, cùm nec certum qvidem id ſit, nec incertus metus ad mortem alicujus ſufficere debeat. Nec melior altera, qvòd ultio metuatur, & paterni ſupplicii vindicta. De futuris enim contingentibus præſentem ferre ſententiam Leges vix patiuntur, nec ulteriùs progredi debet pœna, qvàm reperitur delictum, *l. 22. C. de pœn.* Et exhinc dicta conſtitutio, in *l. qvisqvis. C. h.* habita fuit ſemper inhumana, ſangvinaria, injurioſa, iniqva, contra naturalem rationem, & juris humani & divini diſpoſitionem. Andr. Knichen, *de Sax. non provoc. jur. verb. DUCUM. c. 5. n. 392.*

LXIII. *Anima, qvæ peccavit, ipſa morietur; filius non portabit iniqvitatem filii,* ait ipſe DEUS, *Ezech. XVIII. 20.* At Arcadius & Honorius etiam filios paterno perire debuiſſe ſupplicio exiſtimant, & exhinc portare eos iniqvitatem Patris jubent. Nec verò qvicqvam præſidii invenitur in eo, qvòd alibi minatur DEUS, paternam ſe impietatem in poſteros vindicaturum, *Exod. XX. 5.* Id enim non abſolutè accipiendum eſt, ſed conditionatè, ſi & poſteri impii fuerint, & delictis parentum communicaverint. Communicant autem vel carnali generatione, vel imitatione, vel conſenſione, vel conniventiâ. Tum enim DEUS aggravare ſolet pœnas, & graviùs punire filios, qvàm ſi ſoli deliqviſſent. Qvin ſolet DEUS flagitia parentum peſsima in filiis flagitioſis plectere, ſive filii eadem illa crimina paterna patrent, ſive alia facinora prava committant. De qvâ re videantur Theologi, imprimis Dn. D. Feuerborn. *faſcic. 2. controv. diſp. 5.* & Dn. D. Danhauer. *in Colleg. Decalog. diſp. 3. circa fin.* In hoc forum enim, & ad hanc cathedram iſta

iſta non pertinent, niſi qvatenus faciunt, ut moneamus benevolum Lectorem, caveat ſibi ab Hugone Grotio, *lib.2. de J.B.& P. c.21. n.14.* in explicatione hujus dicti Arminianizante, & errorem non unum in uno iſto paragrapho fovente.

LXIV. Cùm igitur comminatio iſta divina filios reſpiciat non ſimpliciter & abſolutè, qvia filii ſunt; ſed ſub qvalitate & in ſenſu compoſito, qvatenus communicant delictis parentum; & naturalis inſuper ratio dictitet, unumqvemqve ex ſuo admiſſo ſorti ſubjici, nec alieni criminis ſucceſſorem conſtitui debere, *l. 26. ff. de pœn.* non poteſt non qvandam iniqvitatis ſpeciem fovere *d. l. qvisqvis. C.h.* niſi aliâ ratione juvetur. Et adjuta qvidem ea fuit nonnihil à Bachovio, *in Tr. h.t.th.1. lit. K.* ut & ab Antonio Perez. *C.h. num. 17. 18.* aliisq; pluribus, ſed ea pleraqve talia non ſunt, qvibuscum velis in tenebris micare.

LXV. Sunt, qvi cum Budeo exiſtimant, Impp. Arcadium & Honorium, qvorum eſt *d. l.5. C.h.* pœnitentiâ ductos poſt elapſum biennium promulgâſſe ſanctisſimam illam omniq; humanitate & clementiâ refertam, *l. 22. C. de pœn.* cum qvibus facere videtur etiam Bachovius *d.l.* Sed iis tamen calculum ſuum addere renuit Anton. Matthæus, & *d.l.22.* non de filiis, ſed de propinqvis affinibus, & familiaribus accipi debere, cæterùm etiam poſt *d. l.22.* liberos perduellium egeſtate punitos fuiſſe, *ex l.23. C. Theod. de bon. proſcript.* promulgata anno 421. oſtendit, *lib. de crimin. h. t. c.3. num. 11.*

LXVI. Qvæ cùm ita ſint, nihil habeo, qvo pœnam iſtam ad filios tranſitoriam aut excuſare aut limitare qveam, ut mirer, repetitam eam in A. B. *c. 24.* Sed optimum illud, qvod apud plerasqve Gentes Europæas antiqvata ea ſit, ita ut hodiè inſontes liberi ob parentis crimen neqve ab hæreditatibus extraneorum, neqve ab honoribus ſubmoveantur. Vid. Anton. Matth. *d.l.* Simon à Groenevvegen, *de LL. abrogat. in Holland. ad d. l.5.* Et igitur non opus eſt, ut controverſias hîc agitari ſolitas diſcutiamus, qvas tamen operosè haud rarò pertractant Interpretes. De filiis enim qvia qvæſtio eſt, agunt ſimul de emancipatis, de adoptivis, de naturalibus, de nepotibus, de natis ante commiſſum crimen, qvin & Epimetri loco de parentibus perduellis, qvæ tamen omnia de induſtria præterimus. Et jam ſatis de iis actum Antonio Matthæo, & Antonio Perez. *dd. ll.* apud qvos etiam id invenies, an hæreditates, qvæ filiis rebellium deferuntur,

tur, fiſco ſint applicandæ, an verò hæredibus proximioribus ab inteſtato venientibus? Nobis de eâ re ampliùs occupatis eſſe non licet, nec libet. Conf. Bachov. *d. l.*

LXVII. Illud ſingulare eſt, & oppidò notatu dignum, qvod in reatu moriens nihilo magis liberatur, id eſt, mortuus nihilominus judicatur, ut memoria ſeu exiſtimatio ejus damnetur, *l. 20. de accuſ. l. ult. ff. h. l. l. 15. §. 3. ad SC. Turpil.* Qvin poſt D. Marci conſtitutionem cœpit non ſolùm peragi reus poſt mortem ſuam, ſed amplius reus fieri, deferri & condemnari qvaſi vivus, *l. pen. & ult. C. h. t.* Gomez. *3. reſol. 2. n. 12.*

LXVIII. Finiemus hic, ſi prius id monuerimus, pleraq; omnia, qvæ de pœnis dicta à nobis hactenus ſunt, de crimine perduellionis intelligenda eſſe. Crimen majeſtatis enim in ſpecie dictum, uti æqvè grave non eſt, ita nec iisdem coërcetur ſuppliciis; qvin variari ea poſſunt pro ratione tum ipſorum delictorum, tum etiam circumſtantiarum idem ſpecie delictum limitantium, de qvibus plerumq; in cujusq; territorio peculiares habentur conſtitutiones.

CAPUT III.

De Naturâ & diviſione jurium Majeſtatis.

SUMMARIA.

Majeſtas an ſit indiviſibilis? n. 1. 2. ſeq.
Regalia unde dicantur? 9.
Regis nomen aliqvando odioſum. 10.
Imperatores qvandoq; dicti Reges. 11.
Regnum unde æſtimari debeat? 12. 13.
Regalia non competunt ſoli Imperatori. 14.
Imperator non eſt Dominus totius terrarum orbis. 14. 15.
Imperatori non competunt regalia κατ' ἐξοχὴν, ita ut propterea inferiores ſint Reges alii. 17.
Regalium definitio. 18.
An regalia competere poſſint ei, qui non habet majeſtatem? 18.
Regalia qvatenus à ſubditis per præſcriptionem acqviri poſſint. 19.
Tùm tamen regalia propriè dici nequeunt. 20.
Regalia competunt illicò poſt majeſtatem adeptam. 21.

Hos

Digitized by Google

Mos levandi olim Reges creatos. 21.
De feudis regalem dignitatem annexam habentibus. 22.
Jus superioritatis est quedam majestas analoga. 22.
Numerus Regalium incertus. 23.
Aliquando inter regalia refertur, quod olim tale non fuit. 23.
Regalium summa genera 24.
Potissima sunt, leges condere, magistratûs constituere, & bellum gerere. 25.
Regalia alia competunt majestati in respectu ad pares, alia in respectu ad subditos. 26. 27.
Alia dicuntur majora, alia minora. 28. 29.
Regalia majora & minora sæpè confunduntur 30.

I.

COnsiderato hactenus toto, scil. ipsâ Majestate, in suâ naturâ & essentiâ, partes ejus porrò ut dispiciamus, necesse est. Durum hoc erit & minus ad palatum illis, qvi Majestatem indivisibilem dicunt, qvos inter eminet Bodinus, *l. 2. de Rep. c. 1.* ex hoc principio Remp. mixtam prorsus negans & oppugnans. At verò qvod aliqvando divisum est, de eo, an dividi possit, qvæstio instituetur Domitiana, & tantùm non stolida. Majestatem enim divisam aliqvando fuisse aut dividi posse, discere potuisset Bodinus ab Aristotele *l. 5. Pol. c. 11.* qvando ait: *Apud Molossos longo tempore duraverunt Reges, & apud Lacedæmonios, qvod ab initio statim in duas partes divisa fuerit regia potestas: Et postea Theopompus ad mediócritatem illam magis deducens Ephoros superaddidit, potestate qvidem minuens, sed tempore augens regiam autoritatem, &c.*

II. Subtiliter hic & eleganter philosophatur magni judicii JCtus Jacobus Lampadius, *tr. de Rep. Rom. Germ. part. 1. n. 58. 59. 60.* qvando ex actu tùm essentiæ, tùm existentiæ Reip. naturam, & activam regendæ ejusdem potentiam æstimat. *Actus,* inqvit, *essentiæ, ut in omni re, ita qvoqve Reip. talem actum inducit, qvi esse Reip. constituat, qvique toti sit speciei communis, & licet non sit extra materiam, non tamen est in materiâ propriâ, sed communi, ut anima rationalis in homine; actus verò existentiæ in individuis tantùm consistit, materiâ sc. propriâ, non communi. Et forma qvidem est eadem essentialis, sed nõ accidentalis, propter conditionem propriæ materiæ seu subjecti. ------ Majestas igitur essentialiter toti Reip., ut subjecto adæqvato, inhæret, extra respectum unius vel plurium.* Rectè hæc omnia, in omni enim Reip. specie est majestas, nec concipi potest aliqva Reip. forma perfecta sine summâ aliqvâ potestate. Sed qvando deinceps pergit

Digitized by Google

Lampadius : *qvo reſpectu majeſtas rectè dicitur indiviſibilis, non qvidem ratione objecti, ſed poteſtatis occupatæ in rebus adminiſtrandis. At in ſubjecto communi exiſtentiæ, prout res in Rep. gerendæ, diviſionem vel ſpeciem recipiunt, ita majeſtas poteſt in diſparatis ſubjectis conſiſtere :* aut ego non ſatis capio, qvid ſibi velit ille, aut me non habebit in omnibus ὁμόψηφον.

III. Primûm id offendit, qvod dicit, majeſtatem in actu eſſentiæ conſideratam eſſe indiviſibilem ; diviſibilem autem qvando conſideretur in ſubjecto communi exiſtentiæ. Ut clariùs pateat, qvid velit, actum eſſentiæ dicimus, qvi Enti communicat actum, ut ejus eſſentia conſtet, qvæ definitione exprimitur ; & hic actus, non ſecus ac definitio, communis eſt uni ac toti ſpeciei. Actus exiſtentiæ eſt actus enti ſingulari, tanqvam effectus & complementum formæ ultimæ, ſuperveniens. Concipitur enim res ſub ratione eſſentiæ, qvatenus ratione ejus conſtituitur ſub tali genere & ſpecie, ſive in tali gradu & ordine entium. At verò hæc eadem res concipitur ſub ratione exiſtentiæ, qvat. eſt ratio eſſendi in rerum naturâ & extra cauſas. Nam qvia eſſentia Creaturæ non hoc neceſſariò habet ex vi ſuâ, ut ſit actualis entitas, ideò qvando recipit entitatem ſuam, concipimus aliqvid eſſe in ipsâ, qvod ſit illi formalis ratio eſſendi extra cauſas : & illud ſub tali ratione appellamus exiſtentiam, qvod licet in re non ſit aliud ab ipsâmet entitate eſſentiæ, ſub diversâ tamen ratione & deſcriptione à nobis concipitur, qvod ad diſtinctionem rationis ſufficit. Ita Franciſc. Svarez. *diſp. Metaph. 31. ſect. 6. n. 23.*

IV. Secundò nec illud ſatis placet, qvod aſſertionem modò datam limitet, & intelligat tantùm reſpectu ipſius poteſtatis, in rebus adminiſtrandis occupatæ, non verò ratione objecti. Concedere qvidem poſſum, ut craſſiuſculo exemplo rem illuſtrem, poteſtatem faciendi menſam, ſcamnum, dolabram, &c. in fabro lignario dividi tantum ratione objectorum, poteſtatem autem ipſam per ſe videri indiviſibilem. At verò ſi ab alio tantùm menſæ, ab alio tantum ſcamna conficerentur, & prohibitio accederet, ne alter alterius partes invaderet & occuparet, eaqve prohibitio non tantùm in exercitium actûs tenderet, ſed etiam directè in ipſam facultatem, num & ſic poteſtatem iſtam indiviſibilem ſtatuemus. Imò puto ego, qvod actu ita diviſum eſt, potentiâ olim diviſibile fuiſſe, cùm ab actu ad potentiam, ſive ab eſſe ad poſſe valeat conſe-

Digitized by Google

ſeqventia. Daniel. Stahl. *tit. 2. regul. 2.*

V. Tertiò nec id ſatis capio, qvod dicit Lampadius, in ſubjecto communi exiſtentiæ majeſtatem poſſe in diſparatis ſubjectis conſiſtere, cum tamen in verbis anterioribus aſſeruerit, actum exiſtentiæ in individuis tantùm conſiſtere, materiâ ſc. propriâ, non communi. Nolo enim verò hic diſputare cum Gisberto Voetio, *part. 1. diſp. Theol p. 573.* num exiſtentia ſit principium individuationis, id enim huc non pertinet; aſſero tamen exiſtentiam eſſe ultimam actualitatem omnis entitatis cum Fonſec. *l. 4. metaph. c. 2. q. 4. ſect. 4.* ſecundum qvam ſc. res ponitur extra nihilum, & extra cauſas egreſſa aliqvid actuale eſſe dicitur. Et qvanqvam alii aliter, etiam actum exiſtentiæ actum potiùs ſubſiſtentiæ dicere malint; ſeqvar tamen hic autorem, cum qvo mihi res eſt, & actum exiſtentiæ in individuis tantùm conſiſtere ipſi largiar; ſed qvi excuſabit deinceps, qvod ſubjectum aliqvod exiſtentiæ facit commune. Siqvidem individua ſunt termini ſingulares unam tantum rem ſingularem & particularem ſignificantes. Vid. Franc. Titelmann. *l. 1. Dialect. p. 1.*

VI. Vides, benevole Lector, invitos nos in Philoſophorum Scholam tractos; illis tamen, ut opinor, non invitis. Ut verò definiam tandem, qvid de propoſitâ controverſiâ videatur, ajo, dividi poſſe Majeſtatem, & diviſam eam fuiſſe vicibus non unis, nec ratione objecti tantùm, ſed ipſam qvoqve in ſe, & diviſibilem propterea eſſe etiam tùm, qvando conſideratur in actu ſignato, & in exiſtētiâ ſuâ objectivâ (qvat. ſc. hæc formali contradiſtingvitur) abſtrahendo ab omni materiâ, & circumſtantiis individuantibus.

VII. Eſt enim Majeſtas totum aliqvod, plures in ſe continens facultates, qvæ partes dicuntur poteſtativæ, & Majeſtas ipſa hinc totum poteſtativum. Dn. D. Struv. *diſp. feud. n. 13.* qvia enim potentiæ iſtæ uniuntur in uno aliqvo toto, totum hoc ut diſcerneretur à reliqvis, de qvibus accuratè ex jure noſtro Franzk., *ad tit. ff. de evict. n. 142. ſeqq.* Hottoman. *illuſtr. q. 32.* dici cœpit poteſtativum, ut innueretur, nō tam partes, qvàm potentias & facultates, ad inſtar partium ſeſe habentes, in eo contineri. Et de tali qvoqve toto intelligo, *l. 16. & l. 17. ff. de jurisdict.* Totum ergò ſi eſt Majeſtas, & tale qvidem, qvod partibus conſtat ſeparabilibus, utiqve dividi qvoqve id poteſt, & dividitur inprimis tùm, qvando expreſsè inſtituitur partitio, aut ſi qvid populus adhuc liber futuro Regi impe-

imperat per modum manentis præcepti; aut ſi qvid eſt additum, qvo intelligatur, Regem cogi aut puniri poſſe. H. Grot. *de J. B. & P. l. 1. c. 3. n. 8.*

VIII. Nec qvisqvam mihi hic regerat, etiam animam eſſe totum poteſtativum, nec eam tamen diviſibilem eſſe. Qvia enim eſſentia animæ eſt ſimpliciſſima, & tota in toto corpore, tota etiam in omni ejus parte; facilè inde pervidetur diſcrimen, & ratio differentiæ, qvæ animam, perinde ut majeſtatem, dividere non permittit. Nec omnes totius poteſtativi ſpecies perinde ſe habeant neceſſe eſt; ſufficit convenire in eo, qvod totum aliqvod ſunt. Qvod ſi dixeris, etiam animæ functiones eſſe ſeparatas, non enim videre pedem, nec audire oculum, nec intelligere manum, animâ tamen ipsâ integrâ & indiviſibili manente, audi qvid Scaliger dicat, *Exerc. 307. ſ. 37. Dubitare videris, an memoria inſit in omnibus corporis partibus. Qvin dico tibi intellectum eſſe in pedibus. Una enim in nobis anima ſuis omnibus undiq; ſtipata poteſtatibus, nempe eſſentialibus ſibi: Ubi verò inſtrumenta ſint, ibi exercere actum ſuum ipſam poteſtatem. Si enim oculus eſſet in digito, videret digitus per oculum, nulla accitâ à cerebro potentia.* Conf. Sennertus, Academiæ noſtræ lumen & olim & olim maximè illuſtre, *in epit. nat. ſcient. l. 6. c. 1.* Qvod ſi idem de majeſtate dicere præſumſeris, aut negabis cum Bodino, dari Remp. mixtam, & experientiâ convinceris, aut adſtrues, duos dari in eâdem civitate eodem reſpectu ſummos, & in rationem peccabis communem.

IX. Dantur ergò partes majeſtatis, ſed uti dixi, poteſtativæ, qvæ tamen ſeorſim exiſtere, & ſubjectis aliis aliisq; ineſſe poſſunt. Et eæ communiter vocantur Regalia, aliàs, & ut volunt, commodius jura Majeſtatis, eò qvod non tantùm in Regno, ſed etiam in aliis Rebusp., penes qvas eſt majeſtas, inveniantur. Sed unde & qvare dicantur Regalia, mirè ſvaves ſunt Feudiſtæ. Gothofredus Antonii Profeſſor olim Marpurgenſis, mixolatinum putat eſſe vocabulum, ex Rege, & adverbio græco λίαν conjugatum: Regaliaqve dicta tanqvam valde regia, *diſp. feud. 3. th. 6. lit. b.* Eam derivationem exagitat Philippus Hoſſmannus, Profeſſor olim Heidelbergenſis, *diſp. feud. 5. th. 2.* ſed aliam æqvè ineptam ſubſtituit. Vult enim vocabulū id eſſe Latinogermanicum, diciqve Regale, qvaſi Regis Lehen/ vel qvaſi Reichs-Lehen/ infauſto utiq; conatu, & ſine ſectatore. Nobis cum plerisq; omnibus deducitur à Rege, fortè ideò, qvia majeſtas

Digitized by Google

majeſtas omnium optimè ſe habet in regno; & hoc imperii nomen etiam omnium antiqviſſimum eſt, ſecundum Salluſt. *in Catilin.* notante Chriſt. Forſtnero, *in lib. 1. ann. Taciti.* Conf. Johan. Camman. *de regalib. diſp. 1. th. 88.*

X. Sanè inviſum erat aliqvando apud Romanos nomen Regis, nec poſt Tarqvinium facilè uſurpatum id ulli. Itaq; Julius plebi, Regem ſe ſalutanti, Cæſarem ſe, non Regem eſſe reſpondit. Sveton, *c. 79.* Qvod cum imitarentur reliqvi, Cæſaris nomen inter dignitates eſſe cœpit. Lampad. *de Rep. Rom. Germ. part. 3. c. 2. n. 2.* Sic enim Cæſares, & Auguſti, & Antonini, bono omine in laudati Imperatoris nomen ſuccedentes dici conſueverunt. Arniſæus *de Rep. l. 2. c. 3. n. 3.* tantoq; conatu nomina iſta affectabantur, ut vocabulum Auguſti etiam Tyrannis opponeretur. Marq. Freher. *ad Petr. de Andlo, de Rom. Imp. l. 1. c. 8. p. 151.* Qvemadmodum & Ægyptiorum Reges à Ptolemæo, qvi cum Alexandro militavit, Ptolemæi dicti ſunt, & Pharaones à qvodam Pharaone; Athenienſium Reges Cecropidæ à Cecrope; Arſacidæ, Parthorum Reges dicti, ab Arſace Scytâ. Tit. Popma *in Curt. l. 8.* & poſteriores Imperatores Byzantini à Conſtantino nomen affectârunt. Marq. Freh. *d. l.*

XI. Cœpit tamen idem vocabulum deinceps natalibus qvaſi ſuis reſtitui, & in bonam partem iterum uſurpari. Sic enim ipſe Juſtinianus regalem ſenſum promiſcuè uſurpat, *l. ult. C. de ll.* & regale culmen vocat dignitatem Imperatoriam, *l. 3. C. de qvadrienn. præſcript.* Et ita qvoqve Fridericus I. in jure feudali modò Imperator dicitur, modò Rex; Ipſius ſolium, ſolium Regiæ Majeſtatis; Imperium ipſum, Regnum & regia ditio. Vid. *Conſt. de pac. tenend. 2. F. 27. §. in qvibus, de conſvet. rect. feud. 2. F. 33.* Regner. Sixtin. *de Regal. l. 1. c. 1.* Et ideò feudiſtæ communiter per Regem in textibus feudalibus intelligunt Imperatorem. Vultejus, *de feud. l. 1. c. 5. n. 6.* Conf. autor concluſionum de jure Principatûs, *n. 5. lit. a.* ubi adverſus Bodinum ex Julio Capitolino, Appiano Alexandrino, Dione, Nazianzeno & aliis disputat, Imperatores non tantùm regiam majeſtatem ſemper habuiſſe, ſed & Reges interdum appellatos. Dicti etiam qvandoqve Regum filii fuerunt Reges, & filiæ Reginæ, qvâ de re videri teſtimonia poſſunt apud Hieron. Bignon. ad Marculph. form. *l. 1. c. 39.*

XII. Cæterùm qvot civitates Regnum conſtituant, diſceptent inter ſe & nugentur Canoniſtæ. Sunt, qvi regnum non agnoſcunt, niſi decem,

aut undecim in eâ inveniantur civitates; talem enim numerum definitum ajunt in *c. scitote 6. q. 3.* nec nisi verbis dissentiunt illi, qvi negant regnum dici, nisi in eo ad minimum sint decem dioeceses, & unq Metropolitanus, qvos refert Arnisæus, *de Rep. l. 1. c. 5. sect. 6.* Diœcesin autem sumunt pro territorio unius civitatis, aut pro territorio Episcopi, uti videntur. Acceptum enim id vocabulum aliàs aliter. Propriè autem Græci ἐπαρχίαν & περιοικίαν dixêre tale territorium, qvod sub Episcopo Civitatis erat: ἐπαρχίαν, integram provinciam, qvæ sub Metropolitano, & διοίκησιν istam multarum provinciarum complexionem, qvæ sub patriarchâ erat, ut eruditè ostendit autor Evcharistici, ad Jacobum Simondum missi, *de regionib. & Eccles. suburbicar. part. 2. c. 4. pag. 527. & p. 549.* Qvod si ergò diœcesis accipiatur pro territorio unio Episcopi, (sequioribus enim temporibus unam tantùm paroeciam interdum denotavit) Regnum dici nequit, in qvo non inveniantur decem Episcopi, & unus Archi-Episcopus. Qva de causâ etiam Bohemia aliqvando Regni nomine indigna judicata fuit, qvod Archiepiscopatum haberet omninò nullum, ut refert Curæus, *part. 1. Chron. Siles.*

XIII. At profectò ἀπόκοπον hoc est, & prorsus monstrosum, ex numero Episcopatuum de Regno judicare, & ab Episcopis Reges æstimare; qvin, si dicendum, qvod res est, tyrannidem hoc sapit Hildebrandinam. Regnum propriè est, qvando unus summum habet imperium, eoqve ad publicam civitatis salutem utitur. Ista Civitas habere potest fines latiores, potest habere etiam angustiores. Et potest monarchicè gubernari civitas, qvæ seipsâ terminata unicâ continetur Urbe, & unico absolvitur muro. Non dissimulo, fuisse aliqvando dictos Reges, qvi Dynastiæ potius, aut Toparchæ, aut Tetrarchæ, aut qvocunq; alio nomine dici meruissent, id qvod per totum orientem etiam ab antiqvissimis temporibus moris fuisse ostendit Richardus Montacutius, *de orig. Eccles. part. 1. p. 205.* Conf. H. Grot. *de J. B. & P. l. 1. c. 3. n. 10.* Sed numquid propterea Reges dici nequeunt, qvi monarchico imperio unicam tenent Urbem & angustis limitibus suum territorium circumscribunt? Utiq; qvantitas extensiva in objecto nihil facit ad modum imperandi, nec partem facit definitionis. Sed hæc obiter, & qvasi per saturam.

XIV. Pergimus ad definitionem Regalium, in qvâ κύριον πεῖσιν, qvi anxiè laborat. Nobis enim etiam descriptio tantùm sufficit. Sed Feudi-

stæ

ſtæ tamen qvàm plurimi ſoli Imperatori Regalia tranſcribunt, cujus proinde nomen definitioni inſerunt. Et qvanqvam id excuſet Bocerus, *de regal. c. 1. n. 7.* nempè, id ideò fieri, qvia de jure civili Romano potisſimùm diſſertatio inſtituatur, non de civili jure aliarum gentium; excuſatum tamen habere non poſſumus Vultejum, qvi *l. 1. de Feud. c. 5. n. 6.* cum Baldo & aliis ſoli Imperatori de jure, aliis autem Regibus uſurpatione qvàdam competere regalia aſſerit, dubio procul hypotheſi iſti innitens, Imperatorem dominum eſſe totius orbis terrarum, & propterea jus ipſi competere in regna reliqva univerſa; qvo argumenti genere qvàm plurimi Juris Romani doctores jam inde à Lotharii Cæſaris temporibus uſi fuerunt, illudq; non in Sacro tantùm Codice, *Luc. II. 1.* ſed apud Scriptores etiam profanos, & in ipſo tandem jure Juſtinianeo, *l. 8. ff. de L. Rhod. de jact.* inveniri gloriantur. Vid. Franc. Zoannetr. *de Rom. Imp. n. 121. 149.* Petr. de Andlo, *de Rom. Imp. lib. 2. c. 8.* Sig. Scaccia, *de appellat. q. 16. lim. 5. n. 4. 5.* Joach. Cluten. *in Syllog. rer. qvot. n. 9.* Gœdd. *ad l. 3. §. 1. ff. de V. S. n. 8.* Gail. *de pac. publ. l. 1. c. 11. 4. 5.* Thom. Michael, *de jurisdict. n. 9.* Bechtius, *de ſecuritat. n. 38.* Reinkingk *de regim. ſec. & Eccl. l. 3. claſſ. 3. c. 13.* Quin fuerunt, qvi hoc argumento Carolo V. jus occupandi Americam vindicarent, à qvibus tamen diſſentiunt Franciſc. Victoria, *Relect. 5.* Ferdin. Vasqvius, *in qvæſt. illuſtr. 1. 20.* Joſeph. à Coſta, *de procur. Indor. ſalut. l. 3. c. 3.*

XV. Verum enim verò, qvia Terrarum Orbis nullo unqvam tempore totus & integer Romanis fuit ſubjectus, & ne Europa qvidem tota, multò minus Africa & Aſia; Germani autem, qvi trans Rhenum & Danubium Romanis erant, perpetua cum iis bella geſſerunt, nec unqvam provinciæ jura acceperunt, ficulnum hoc eſſe argumentum nemo non videt. Nec melioris conditionis eſt alterum illud, qvo ad Romanos jus aliqvod imperii in totum orbem pertinuiſſe, & etiammum pertinere contendunt. Id enim unde habebunt? non certè jure divino, non naturali, non gentium, non denique civili. Conſeqvens igitur eſt, figmentum id eſſe, & ſeditioſæ cujusdam aſſentationis δπόκνημα. Qvin potius ſi qvid habuerunt Romani, (habuiſſe autem non exiguam mundi portionem certum eſt, & deſcribit eam Appianus Alexandrinus, *in proœm. lib Libyc.*) id omne tenuerunt iisdem titulis, qvibus vulgò acqviri aliqvid, aut poſſideri ſolet; & igitur potuerunt illa iisdem titulis occupa-

Digitized by Google

ta & possessa iterum amittere, qvæ ipsa novi deinceps possessores eodem prorsus jure, qvo Romani, nec minus legitimo titulo occupare & possidere inciperent. Vid. Dn. Conring. *de Imperat. Rom. Germ.* Anton. Matth. *de crim. tit. de læs. maj. c. 2. n. 7.* Bachov. in Treutl. *vol. 1. disp. 3. th. 7. lit. C.* Didac. Covarruv. *in c. peccatum p. 2. §. 9. de R. J.* Alb. Gentil. *l. 1. de jur. bell. c. 23. & disp. reg. 1.* Qvirin. Kubach, *cent. 1. dec. 9. q. 2.* Anton. Coler. *de jure imp. Rom. n. 14.* Gabriel, *l. 5. tit. de acq. dom. concl. 3.* Harpprecht. *ad pr. J. de R. D. n. 113.* Jac. Lampad. *de Rep. Romano-Germ. part. 3. c. 9.* Bernh. Sutholt, *de jurisdict. n. 24.* Hugo Grot. *de jure B. & P. l. 2. c. 22. n. 13.*

XVI. Nolo ego nunc prolixus esse in eo, qvod passim hodiè docetur, Carolum M. per titulum Imperatorium, à Leone Pontifice & civibus Romanis solenni acclamatione datum, plura non accepisse, nisi potestatem in Urbem Romam, in ipsum Pontificem, in Exarchatum Ravennæ, & in alia qvædam oppida extra Langobardici Regni fines posita, nec plus etiam accepisse Ottonem Magnum; sed utrumqve, qvin & reliqvos eorum Successores Germaniæ & Langobardico Regno præfuisse, non ut Imperatores, sed ut eorum Reges, distinctasq; semper à Romano Imperio istas habuisse Respublicas. Ex qvo deinceps conficiunt, qvia ea omnia sub titulo Imperatoris, intellectâ vi & neqvitiâ Paparũ, Cæsaribus iterum adempta sint, inane prorsus esse hodiè nomen Imperatorium, & procul reipsâ, & vel Imperium Romanum periisse, vel Papam reapse potestate Imperatoriâ frui, salvâ tamen licentiâ titulum illum usurpandi Cæsaribus adhuc integrâ. Qvæ omnia, si vera sunt, (ea enim nunc examinare nostri non est instituti, ut vera autem supponuntur) admitti neqvit, Imperatori Romano aut dominium competere totius terrarum orbis, aut jus saltem eum totum occupandi.

XVII. Concidit ergò, qvod asserebat Vultejus, Regalia soli Imperatori de jure, reliqvis autem Regibus usurpatione qvâdam competere. Imò verò ajo ego, competere ea omnib9 illis, qvi Majestatem habent, & qvidem de jure, vi ipsâ Majestatis, & qvia Majestatem habent. Limn. *lib. 4. jur. publ. c. 1. n. 9. seqq.* Sutholt., *de jurisdict. n. 23. seqq.* Nec qvicqvam facies, si pro Vultejo asseras, competere Romano Imperatori prærogativam aliqvam, qvâ inter principes mundi maximè refulgeat, eumqve idcircò vocari Monarcham, non solum totius Christianismi, sed etiam Orbis universi præcipuum, & eminere

Digitized by G

nere eum inter omnes Reges, veluti Stellam matutinam, qvalia emblemata plura congeſſerunt Franciſcus Carolus, Dux Sax. apud Lanſ. *Orat. pro Germ. p. 146. 147.* JCtus Weſtphalus, *de jur. principat. concluſ. 10. & 83.* Bernh. Zieritz., *de Principum prærogativâ.* Reinkingk, *de regim. ſec. & Eccl. l. 1. cl. 2. c. 7.* Bechtius, *de ſecuritat. n. 149.* Utut enim prærogativam iſtam non negem, nego tamen confici exinde, ſummum imperium & regalia de jure ſoli Imperatori, uſurpatione autem reliqvis etiam Regibus competere. Qvin aſſero, etiam parvam Remp. liberam non minus plena habere jura Majeſtatis, qvàm magnâ aliqvam & amplam, utut forte hæc propter amplitudinem ſuam digniore loco habeatur, cum & inter pares ordo aliqvis ſervandus neceſſariò ſit. Προεδρία enim iſta & dignitas Romani Imperatoris, qvâ reliqvis Europæ Principibus præfertur, orta videtur primùm ex amplitudine & multitudine provinciarum regni Germanici, tempore Ottonum maximè formidabilis, cui proinde reliqvæ omnes Respublicæ, per annos nunc ſeptingentos, ſemper primum locum conceſſerunt, eamqve in qvietâ ejus poſſeſſione reliqverunt.

XVIII. Sanior itaqve eſt definitio Regneri Sixtini; qvando *l. 1. de Regal.* *c. 1. n. 14.* regalia dicit eſſe jura ei, qvi ſuperiorem non recognoſcit, vel cui conceſſione, aut præſcriptione conſvetudineve qvæſita ſunt, competentia, ad ſalutem & decus Reip. tuendum. Rectè hic pro Imperatore ſubſtituit omnem eum, qvi ſuperiorem non recognoſcit. Nec enim ſoli Imperatori competit majeſtas, ſed aliis etiam Regibus & Rebusp., imò etiam aliis plenior. Et non in regno tantùm jura habentur majeſtatis, ſed in omni Rep. liberâ. Iſta autem verba, *vel cui conceſſione, aut præſcriptione conſvetudineve qvæſita ſunt*, pro qvibus alii brevius: *vel cui legitimè qvæſita ſunt*, mallem abeſſe. Certum enim eſt, jura aliter qvæſita non eſſe regalia, qvippe qvæ non ſunt in commercio inferiorum. Et qvando dicitur, de conſvetudine privatis concedi regalia, accipiendum de locatione vel permiſſu emolumentorum, non de ipſis regaliis. Regalia eqvidem in inferiorem transfundi neqveunt, qvod oſſibus Principis inhæreant. Sic licet Princeps concedat inferiori jurisdictionem omnigenam, altam & infimam, nec non venationes, ob id tamen in vaſallo non ſunt regalia, territorio illinita, ſed tanqvam commoda loci conceſſi ipſis accedunt, illæſis juribus ſtatûs, & ſic ſalvâ ſuperioritate. Ita Andr. Knichen, *de jur. territor. c. 1. n. 125. ſeq.*

ſeq. Matth. Stephan. *de jurisdict. l. 2. part. 1. c. 7. n. 22. ſeqq.* Et qvando ea jure feudi conceduntur, non conceduntur qvatenus Regalia, ſed ut privilegia, vel etiam ut uſum ſolùm,& delatam qvis habeat adminiſtrationem ejus, qvod jure ſuperioritatis principibus competit. Unde etiam non qvævis regalia ſubditis conferri poſſunt, ſed illa ſolùm,qvorum poteſt eſſe uſus absq; majeſtate, vel ſuperioritate competente. Dn. Struv. *diſp. feud. 6. n. 13.* Carol. Molinæus, *ad conſvet. Pariſ. t. 1. §. 1. gl. 5. n. 55. 56.* Et ſic illa verba debent intelligi de jure, qvod habet in re conceſsâ tanqvam Dominus ejus, non autem tanqvam Dux, vel Rex aut Princeps. Petr. Ant. de Petra, *de poteſt. Princ. c. 21. n. 36.*

XIX. Utiliſsima tamen & in praxi admodum freqvens hæc eſt materia, dum ſæpè nova ſibi Principes formant Regalia, & ſubditis uſum eorum interdicunt, atqve ex ſolo eo nomine, qvod regalia ſint & dicantur, incapaces eos faciunt, aut poſſeſſionis titulum exqvirunt. Etli enim contra vulgarem regulam, qvâ nemo poſſeſſionis ſuæ titulum edere tenetur, *l. 11. C. de petit. hered.* in vaſallo aliud receptum ſit, atqve is, ut titulum ſuæ poſſeſſionis indicet, cogi, aut, ſi non fecerit, expelli à Domino poſſit. Hartm. Pistoris, *part. 2. qvæſt. 46.* tamen, qvia non ſolâ infeudatione, ſed aliis etiam modis regalia iſtiusmodi, non qvidem ut regalia, ſed ut alia emolumenta, acqvi-runtur, perqvam iniqvum erit, Principem ſolo regalium nomine ſubditis eadem auferre. Atqve ſic reſpondit Facultas Juridica Wittebergenſis an Bürgermeiſter und Rath zu N. menſ. Januar. 1672. Wenn nun gleich vorgeſchützt wird/daß der Städte Cavillereyen unter die regalien eines Landesfürſten gehören/und der gleichen Eines anderer Geſtalt/ als titulo infeudationis & inveſtituræ,bey einem Unterthanen ſeyn/ viel weniger von ihm beſitzt werden könne/von euch aber/daß ſolches geſchehen/ nicht beygebracht werden. Demnach aber und dieweil die Cavillerey-Gerechtigkeit in den Fürſtenthümern uñ Landen Deutſcher Nation vor ein regale niemahls gehalten werden/die regalia auch/ da ſie gleich darunter zu rechnen were/ nicht nur titulo infeudationis & inveſtituræ, ſondern auch præſcriptione von den Unterthanen acqviriret werden mögen/und ihr beyzubringen getrauet/daß ihr von undencklichen Jahren in juſtâ & qvietâ poſſeſſione der Cavillerey geweſen/dieſelbe von 160. Jahren her aus dem gemeinen Fiſco in baulichen Weſen erhalten/ die Scharff-Richter angenommen/ und nach Befinden abgeſetzt/ſonſten aber damit niemahls anders/

Digitized by Goog

bers/als mit einem bono allodiali gebahret/ so erscheinet dannenhero offenthalben so viel/ daß ihr nebenst den Innungs-Meistern restitutionem in integrum zu suchen wohl befugt/und bey denselben nochmals billich zu hören/ V. R. W.

XX. Cùm igitur jura talia dici regalia propriè neqveant, nec illi, qvibus hoc modo competunt, majestatis participes fiant, nos verò regalia aliter hic non consideremus, nisi qvatenus partes sunt majestatis, jure illa hìc removemo, qvemadmodum & totum istum tractatum: *qvibus modis regalia acqviruntur & amittantur.* Videant eà de re Doctores juris Feudalis. Nobis autem Regalia sunt *jura, illi, qvi summum in Rep. tenet imperium, competentia ad tuendam salutem & dignitatem Reip.* Qvæ definitio cum reciprocetur cum suo definito, facilè inde colligitur, non istam tantùm à nobis improbari sententiam, qvæ jura regalia sine majestatis titulo consistere posse contendit; sed illam etiam, qvæ è contrario dignitatem regalem sine juribus regalibus esse aliqvando posse asseverat. Alterum enim alterius esse destructivum, aut impropriè saltem alterum accipi debere, ipsa rei dictitat natura.

XXI. Ex dictis etiam illud patet, competere Regalia illicò, qvamprimum aliqvis levatus, h. e., Princeps renunciatus fuerit. Levatio enim talis, & in scutum impositio erat inter ritus Principem creandi, sed apud barbaros ferè, Gallos sc. Gothos, & Francos. Cassiodor. *l. 10. var. for. de Gothis. Judicamus Parentes nostros Gothos inter procinctuales gladios more majorum scuto supposito regalem nobis contulisse, præstante Deo, dignitatem, ut honorem arma darent, cui opinionem bella pepererant.* Et de Chlotarii filiis refert idem, Sigebertum contra Chilpericum fratrem profecturum à Francis more gentis clypeo impositum Regem esse constitutum. Ad Romanos hic ritus tandem pervenit, à barbaris eundem edoctos. Ita enim de Juliano, à Gallicanis militibus Principe renunciato, Ammianus Marcellinus, *l. 20. impositus ei, etsi scuto pedestri, & sublatus eminens, populo silente, Augustus renunciatus, jubebatur diadema proferre.* Et Claudianus: *Sed mox cum solitâ miles te voce levasset.* Imò & apud Græcos levationem hanc in scutum usurpatam, inter solennia Principatus fuisse, ostendit J. Lipsius *in Tacit. l. 4. hist. p. m. 519.* Sed qvæcunqve tandem interveniant ceremoniæ, qvàmprimùm aliqvis summo imperio uti jussus fuerit, regalia simul omnia adipiscitur, cum illud absqve his nec exerceri, nec concipi qvi-

Digitized by Google

qvidem possit, saltem qvoad actum primum.

XXII. Non minus ex datâ definitione patet etiam istud, non agi hîc à nobis de feudis regalibus, sive bonis illis, qvæ dignitatem regalem annexam habent, & per infeudationem conceduntur. Regalia enim, de qvibus nunc agere decrevimus, mera sunt jura, & sub iis veluti genere continentur. At bona regalem dignitatem habentia non sunt mera jura, sed res corporales, qvibus dignitas adhæret, & propter istam dignitatem etiam potestas. Regner. Sixtin. *de regal. l. 1. c. 3. n. 9.* Complexi autem nulla habetur ratio, qvando in simplicibus tantùm terminatur ἀλόσυσψις. Id tamen fortè huc pertinet, an potestas ista, ex feudo regali competens, Majestatis nomine veniat, & an jura, potestatem concomitantia, regalia & jura majestatis dici debeant. Affirmat Grotius, *l. 1. de Jur. B. & P. c. 3. n. 23.* ubi obligationem ex feudo personalem summo imperio nihil qvicqvam detrahere docet. Eum seqvitur Arnoldus Vinnius, *de jurisdict. c. 3. n. 6.* Sed enim cùm obligatio ista non ad reverentiam tantùm & honorem Seniori præstandum, sed ad servitia qvoqve feudalia & fidelitatem extendatur, nec absolutam ejusmodi vasalli accipiant potestatem, sed eam habeant ex concessione superioris salvâ concedentis, respectu istius Feudi, superioritate, majestatem propriè ita dictam tribuere ipsis nolim. Add. Andr. Knichen, *de Sax. non provocand. jur. verb. Ducum c. 1. n. 18. 19.* Qvia tamen potestas ipsa tanta est, ut ἀυτοκρατορίας qvodam jure expediantur ea omnia, qvæ Majestati aliàs conveniunt, rectiùs ea vocari hodiè solet jus superioritatis, qvod nihil aliud est, qvàm majestas qvædam analoga. Knich. *de sublim. & reg. jur. terr. c. 1.* Dn. Struve, *disp. feud. 6. n. 13.* Bachov. *in Tr. vol. 1. disp. 3. th. 6. lit. E.*

XXIII. De numero Regalium non est, ut solliciti simus, qvanqvam in eo operosi sint interpretes, aliis tantùm non in infinitum excurrentibus, aliis præter ea, qvæ *lib. 2. Feud. tit. qvæ sint regal.* habentur, ferè nulla hoc nomine censentibus. Utriqve perperam. Illi, qvia non omnia ea, qvæ Princeps potest, inter regalia haberi debent. Knich. *de subl. & reg. jur. terr. c. 1. n. 159.* Hi, qvia in dictô locô hoc inprimis agitur, ut recensentur jura fiscalia Regum veterum Longobardicorum ætate Friderici I. controversa, non ut integer catalogus omnium majestatis jurium texatur. Camman. *de jur. Maj. disp. 2. n. 48. seqq.* Et imò sunt qvædam, qvæ ex Lege positivâ talia sunt, aut moribus

Digitized by Google

bus hominum ita recepta. Usu enim & consvetudine induci potest, ut jura, qvæ olim Regalia non fuerunt, pro Regalibus hodiè habeantur, & vicissim. Rosenthal. *de feud. c. 5. concl. 94. n. 1.* Qvò refero, qvod Imperatores Romani non usi sint vulgari atramento in subscriptionibus literarum; sed encausto, colore qvasi purpureo, ex cocto murice vel trito conchylio confecto, indictâ pœnâ capitali, si qvis imitari id, aut eodem colore scribere ausus fuerit, *l. 6. C. de diverse. rescript.* Gvid. Pancirol. *rer. mem. l. 1. tit. de encaust.* Gvilh. Schickard. *ad Tharich. Pers. proœm. p. 15. 16.* Dixi inter regalia id fuisse, qvia institutum ideò, ut ne facilè posset committi dolus vel falsum in literis. Matth. Steph. *de jurisd. l. 2. p. 1. c. 1. m. 2. n. 2, 46.* & qvi finis est ultimus, ne interverteretur salus Reip., cum, nisi isto colore signata fuerint, Rescripta valere noluerint Imperatores. *d. l. 6.* Sed si qvis hodiè inter Regalia id referre voluerit, ridiculus erit, & è Tantali horto fructus colliget, sive qvod interciderit coloris purpurei nitidulæ & temperaturæ id artificium. Fulier. *miscell. l. 2. c. 20. & l. 2. c. 11.* sive qvod ipsi Imperatores uti eo sponte deserint, & inter regalia habere amplius noluerint.

XXIV. Cum igitur tàm varia inveniantur jura majestatis, nec numero se contineant ubiqve eodem, optimum erit ad summa qvædam capita ea referre, & qvibus in rebus summum imperium præcipuè consistat, universali & communi qvodam pœnicillo delineare. Sed hîc iterum varii variè disputant, qvorum aliqvos cum recensuisset Grotius, *l. 1. de J. B. & P. c. 3. n. 6.* sic tandem ipse: *Qvi civitatem regit, eam partim per se, partim per alios regit. Per se autem versatur aut circa universalia, aut circa singularia. Circa universalia versatur condendo leges, easq; tollendo tàm circa sacra, (qvatenus eorum cura ad civitatem pertinet) qvàm circa profana. Ars circa hæc Aristoteli* ἀρχιτεκτονική, *architectatalis. Singularia circa qvæ versatur, sunt aut directè publica, aut privata qvidem, sed qvatenus ad publicũ ordinantur. Directè publica sunt actiones, ut pacis, belli, fœderum faciendorum, aut res, ut vectigalia, & si qvæ his sunt similia: in qvibus comprehenditur & dominium eminens, qvod civitas habet in cives & res civium ad usum publicum. Ars circa hæc Aristoteli nomine generis* πολιτικὴ *i. e. civilis, &* ἐκλογιστικὴ, *consultatrix. Privata sunt res controversæ inter singulos, qvas publica autoritate dirimi publicæ qvoque interest. Ars circa hæc eidem Aristoteli* δικαστικὴ, *judicialis. Qvæ per alterum expediuntur, ea expediuntur, aut per Magistratûs,*

aut per alios Curatores, in qvibꝰ ſunt & Legati. His ergò in rebus conſiſtit poteſtas civilis.

XXV. Non malè hæc omnia, etiamſi non omnia ad palatum Johannis à Felden, *in not. ad h. l.* cui vicisſim non malè reſpondet Theod. Grasvvinkel, *in ſtricturis.* Sed ſunt tamen inter iſta qvædam in omnĩ Rep. maximè conſpicua, & qvæ idcircò primas qvaſi tenent, qvibusq; omnis ubiqve majeſtas eminet. Occupatur enim ſummum imperium potisſimùm in duobus, tùm ut regat & gubernet Remp., tùm ut tueatur eandem, & ad iſta duo revocari poteſt, qvicqvid circa Reip. ſummam in diſqviſitionem venire ſolet. Jam verò ad regendam Remp. qvàm maximè facit poteſtas ferendarum legum & magiſtratûs conſtituendi; ad tuendam autem eandem jus armorum præcipuè. Tria ergò erunt ſummæ poteſtatis qvaſi γνωρίσματα, in qvibus ea qvàm maximè ſita invenitur, ſc. leges condere, magiſtratûs conſtituere, & bellum indicere. Atq; ad iſta tria capita referunt qvidam Doctores Majeſtatis jura qvàm plurima, ſed vereor tamen ut omnia. Nec ideò fortè obſervata, ut omnia eò reducantur. Sufficit tàm univerſalia ea eſſe, ut iis carere neqveat Reſp. perfecta, & contineri iisdem regalia omnium præcipua. Cum reliqvis ad methodum Grotianam erit recurrendum.

XXVI. Poteris etiam ſic procedere, ut conſideres Majeſtatem vel in reſpectu ad ſubditos, vel in reſpectu ad pares. Etſi enim Majeſtatis vocabulum in ſenſu proprio & genuino ſemper denotet ſuperioritatem; tamen qvia non una in terris invenitur Reſp., ſed complures aliæ, qvarum unaqvæqve ſeorſim ſuâ pollet majeſtate, ſuperioritas illa tantùm intra terminos Reip. ſuæ audienda eſt: extra eosdem pares tot habet, qvot Reſpublicas æqvè perfectas terrarum orbis univerſus. Continetur enim unaqvæqve, & terminatur ſuis limitibus, qvos egredi nulla earum poteſt, niſi cum detrimento alterius. Qvoniam verò non facilè invenitur Reſp., qvæ ſeipsâ ita contenta eſſe poſſit, ut alterius non indigeat ſive opibus, ſive fructibus, ſive auxilio; nec ulla tàm ſecura eſſe qveat, ut non aliqva ſubinde immineant pericula, fieri non poteſt, qvin negociorum qvædam iis intercedat communicatio. In hunc igitur finem Majeſtati aliqva competunt Regalia, qvæ Majeſtatis ad Majeſtatem inferunt reſpectum, & qvorum vi Princeps cum Principe agere & contrahere poteſt. Talia ſunt jus belli & pacis, jus fœderis ſanciendi, jus Legatorum mittendorum, & ſi qvæ ſunt his ſimilia. XXVII.

Digitized by Google

XXVII. Viciſſim ſunt alia, qvæ Majeſtati competunt in reſpectu ad ſubditos, & limites imperii non egrediuntur, qvalia ſunt jus vectigalium, jus legum ferendarum, Magiſtratuum creandorum, comitiorum, extremæ provocationis & ejusmodi plura. Prioris generis jura poſſumus Scholaſticorum imitatione, regalia *aqvipararantiæ*; poſteriora, *disqviparantiæ* dicere. Illa ex poteſtate mutuâ & utrinq; æqvali, hæc ex poteſtate ſupereminente proficiſcuntur. Illa naturâ poſteriora, hæc priora. Illa abeſſe poſſunt, hæc neqveunt. Illic enim non repugnat Majeſtatem eſſe ſine pari, ut, ſi fingas, totum terrarum orbem unius imperio parere, aut in Noacho regiam poteſtatem imagineris; hîc repugnat Majeſtatem eſſe ſine ſubditis. Præſtantiora igitur & potiora hæc illis, illa autem magnifica magis & magis verenda, qvippe qvæ ad exteros etiam Majeſtatis ſtricturas projiciunt; utraqve tamen Reip. uſui & utilitati deſtinata.

XXVIII. Dividunt porro Regalia in majora & minora. A qvibus licet diſſentiat Bocerus, *de regal. c. 2. n. 3.* & Philipp. Hofman., *diſp. feudal. 5. n. 3.* in perſonalia & fiſcalia ea diſpeſcentes, noluimus tamen à communi illâ & receptâ jampridem diſtinctione diſcedere, non, qvod communis ea ſit, & ideò mala eſſe neqveat, ſed qvod de verbis magis qvàm rebus inſtituatur concertatio, nec ſatis benè ubiqve applicentur principia philoſophica. Majora vocantur illa, qvæ gubernationem & ſtatum ipſum Reip. concernunt, qvalia ſunt poteſtas Legislatoria, poteſtas conſtituendi Magiſtratûs, jus belli, jus extremæ provocationis &c. & dicuntur aliàs perſonalia, imò perſonaliſſima, qvia ſc. perſonæ & oſſibus Principis adhærent, merè Regalia, ipſi coronæ annexa, ſacra ſacrorum, Regalia Majeſtatis, Reſervata Principis. Regner. Sixtin., *de regal. l. 1. c. 2. n. 2. 3. 4.* Et hæc ſeparari à Majeſtate, aut præſcribi à privatis nullo modo poſſunt. Qvin & ſi alicui talia conceſſerit princeps, uti illis neqvit donatarius, veluti poſt alios diſſerit Franc. de Amaya ad *l. 3. C. de annon. & trib. n. 25.* Id qvod tamen de omnimodâ principis abdicatione accipi debet. Minora verò ſunt commoda & emolumenta, qvæ ex bonis publicis, vel aliàs ratione imperii ab eo, qvi ſummum in Rep. habet imperium percipiuntur. Vocantur aliàs jura fiſci ſive fiſcalia, & præſupponunt poteſtatem aliqvam in poſſeſſiones & bona privatorum. Et hæc faciliùs communicari aliis poſſunt.

XXIX. In majoribus itaqve Regalibus

libus suprema potestas & dignitas πρώτως consistit, eaqve personam Imperantis ipsam concernunt, cum minora ad jus fisci magis & fiscales reditus, qvam ad supremam dignitatem spectent, & hinc Majestati qvasi subsidiaria sint. Non qvod ex regalibus majoribus nunqvam qvicqvam ad fiscum pervenire possit, nec qvod ex minoribus autoritas & dignitas imperantis planè non juvetur aut illustretur; sed qvod in illis principaliter ipsum τὸ κύριον respectu sui, & qvatenus tale est, occupatum sit, in his verò, qvatenus externis qvibusdam adminiculis & subsidiis moraliter opus habet.

XXX. Addo & id, Regnero Sixtino, *de Regal. l. 1. c. 2. n. 52. & l. 2. c. 6. n. 42.* idem regale nonnunqvam & majus & minus diverso respectu dici. Sic enim jus vectigalium, qvatenus denotat jus vectigalia instituendi, aut vetera augendi, ad majora refert regalia; Qvatenus verò per id denotatur jus instituta jam vectigalia percipiendi, haud immeritò id minoribus accenseri putat. Nec verò, ut videtur, sine omni ratione. Illic enim ad primum respicitur principium vectigalium, hic verò ad utilitatem inde provenientem. Et hanc doctrinam cum approbasset Joh. Caminan. *de jur. maj. disp. 2. n. 73.* eam deinde sui oblitus repudiat, *disp. 11. n. 45. 46.* & jus vectigalium nullo facto discrimine ad minora refert regalia. Referemus & nos, non attentâ Regneri distinctione, qvæ vel ideò ad præsentem qvæstionem facere nihil potest, qvia jus ipsum instituendi vectigalia in eum finem competit, ut consulatur fisco. Totum ergò id non ad Majestatem principaliter spectat, qvanqvam Majestati competat, sed ad emolumentum aliqvod subsidiarium fisco applicandum. Nec enim ideò majus dicitur aliqvod regale, qvia originem suam habet à potestate soli Majestati competente, sic enim fortè tota concidet distinctio, nec aliqvod regale minus dabitur. Sed regale majus vel minus dicitur ita à fine, qvatenus vel majestas ipsa vel præcipuè fiscus inde sibi consulit, id qvod considerato cujusqve effectu ultimo constare potest unicuiqve etiam nimus exercitato.

CAP.

CAPUT IV.

De Poteſtate Principum.

De jure regio Hebræorum ex Deut. XVII, & I. Samuel. VIII. 1. ſeqq.
Eorum Reſpublica erat Θεοκρατία. 2.
Ejus pertæſi imprudenter ſibi Regem poſtulárunt. 3.
Intellectus verborum Deut. XVII, 14. 15. num. 4.
Jus Regium, à DEO propoſitum, tyrannicum non eſt, 6. ſeqq.
Verbera interdum inflicta Regibus Hebræorum. 9.
Principi etiam iniquo obedientiam debent ſubditi. 11.
Princeps an poſſit aliquem dominio rei ſuæ privare? 13.
Diſtinctio poteſtatis in abſolutam & ordinariam an probanda? 13.
De poteſtate Principis in bona ſubditorum propoſitiones. 14.
Sententia JCtorum Wittebergenſium. 15. 16.
Cui reſarciri debet damnum, quo affectus eſt propter commune bonum. 17.
De utilitate publicâ Principis ſtandum eſt judicio, neque ſubditorum examini ſcrupuloſo id committendum. 18.
Autores, qui de poteſtate principum videndi. 19.
De interpretatione l. 2. & 3. C. de quadrienn. præſcript. 20. ſeq.
Utrum Princeps alienare poſſit principatum, & jura ad eum pertinentia? 25.
In Romano Imperio fruſtra ea movetur quæſtio propter feudalem principatuum qualitatem. 27.
De obligatione ſucceſſoris ſententia JCtorum Wittebergenſium. 28. & 29.

I.

ANteqvam ulteriùs progrediar, ſubjungam de jure regio Hebræorum, qvæ diſputari ſolent inter Doctores, qvæqve materiam de poteſtate principis ſi non ubertim exponere, haud leviter tamen illuſtrare poterunt. Scilicet committuntur inter ſe Deuteron. caput XVII. & I. Sam. caput VIII, qvo utroqve jus Regis contineri volunt, ſed ſenſu, ut videtur, prorſus contrario, aut ſaltem non usqveqvaqve utrobiqve conveniente. Sed videtur tantùm, intellectui ſc. minùs confirmato, & ad penitiora parum reſpicienti. Etſi autem noſtrum non ſit, ſacram Scripturam inter Jurisprudentes interpretari, nec litem iſtam, qvæ etiamnùm graviter inter partes reciprocatur, componere, non alienum tamen hic erit, poſtqvàm juventuti identidem ea à Politicis proponuntur, & interpolata qvidem haud ratò, haud rarò etiam perversè & veteratoriè; qvid de toto iſto negocio ſen-

ſentiendum ſit, breviter & ὡς ἐπὶ τὸ πολύ exponere. Sic enim & benè ominari de Majeſtate imperantium diſcet animus confirmatus, & contemnere porrò qvicqvid adverſus præſentem ſtatum, & Principum eminentiam ſuggerent Demagogi. Offendere ſcilicet & hîc ſolent illi, qvi populo ut placeant, multa pro libertate, plura adverſus Principum loqvuntur imperia, minùs fortè penetrantia, niſi Scripturæ autoritate in partes vocatâ ſubinde ſuſcitarentur, & aliqvem inde colorem acqvirerent.

II. Tenendum igitur, ab initio ſummam poteſtatem in populo Iſraelitico peculiari & planè admirandâ ratione fuiſſe penes unum & ſolum Deum, ab eo leges latas, Magiſtratûs creatos, bella geſta, pœnas ſancitas, privilegia data, ipſumqve ILLUM unicè & ſolùm fuiſſe Iſraelitarum Regem. Qvando autem & Moſes Rex dicitur, *Deut. XXXIII, 5.* id pleriqve interpretes ita explicant, ut Regis tantùm munus eum obiiſſe, & tanqvam Regem ſive ProRegem fuiſſe aſſerant, qvod ipſum eſt Magiſtratum tantum gerere, ſummo ſc. imperio penes alium manente integro & ſalvo. Sed & reliqvi qvi populum Iſraeliticum gubernârunt usqve ad Saulem, ſive Duces fuerunt, ſive Judices dicti, non niſi ἄρχαὶ fuerunt ſive magiſtratûs, ſtrictè accepto hoc vocabulo. Nullus enim eorum τὸ κύριον habuit, ſed ipſum hoc totum ad ea usqve tempora ſolus Deus ſibi retinuit, nec in conſortium majeſtatis qvenqvam hominum recepit unqvam; ut propterea ſingulare id Reip. genus non malè novo qvodam vocabulo θεοκρατία dicatur Joſepho, *l. 2. contr. Appion.*

III. Florebant ita Iſraelitæ, & non externis tantùm hoſtibus formidabiles erant, ſed ipſi qvoqve inter ſe feliciſſimo regimine continebantur; & præſentiſſimum Regis ſui auxilium non unis vicibus modo prorſus extraordinario planeqve divino experiebantur. At qvod habet Franciſcus Gvicciardinus, *l. 14. hiſtor. Ital. Non hanno gli huomini maggior nimico, che la troppa proſperità, perche gli fa impotenti di ſe medeſimi, licentioſi, & arditi al male & cupidi di turbare il ben proprio con coſe nuove,* id ſimiliter Judæis uſu veniſſe, ſacra notat pagina. Pertæſum enim tandem fuit ſtolidam gentem feliciſſimi hujus ſtatûs, nec ſatis ipſis fuit ab Rege omnipotente, omnipræſente, & rerum omnium Moderatore gubernari, ſed poſtulârunt, ut Rex ſibi præficeretur, & qvidem talis, qvalem vicinæ habebãt nationes, *1. Sam. VIII, 5.* Conſtat autem nationum qvamplurimis imperitatum fuiſſe

μάλα

μάλα πυθικῶς, & oriẽtis populos addictè admodum gubernatos Grot., *de jur. B. & P. l. 1. c. 3, n. 20.* Alb. Gentil. *disp. Regal. 1. p. 19.* Regem igitur talem dum sibi discupiunt Israelitæ, non sine exemplo amentiæ libertatem, qvam sub verè regio Dei imperio, & γνησίως tali habuerant, servitio postmodum Regio mutare præoptant. Sulpit. Sever. *l. 1. histor. sacr.* Potest enim (ut obiter hoc moneam) sub monarchico imperio esse libertas; potest & esse servitus. Imò, qvia aliqva datur libertatis & servitutis latitudo, potest eadem qvæ libertas nunc putatur, alio respectu servitus esse. Et ergò, licet sub aliis aliisqve Regibus vel liberiores fuerint Israelitæ vel magis coerciti, tantam tamen libertatem, qvantam divinum ipsis reliqverat imperium, sub Regibus habuerunt nunqvam.

IV. Petrus Cunæus, *de Rep. Ebr. l. 1. c. 14.* & Wilhelmus Schickardus, *de jur. reg. Hebr. c. 1. th. 1.* cum qvibusdam Rabbinis volunt, Populam Israeliticum errâsse non in eo, qvod Regem petierit, sed in eo, qvod non legitimè petierit. Mandatum enim jam ante à Deo fuisse, ut Regem sibi eligeret, & hinc ex necessitate præcepti eum sibi postulasse. Qvò trahunt verba, *Deut. XVII, 14. 15.* inprimis qvod ibi reduplicetur verbum: *Ponendo pones super te Regem.* Iterationem enim istam mandatum apud Hebræos maximè serium innuere extra controversiam ponunt. Ponam & ego, (qvanqvam, ut ponerem, necessitas nulla adigat, sic enim verba, *Gen. 2, 16. Ex omni arbore hujus horti comedendo comedes*, rectè ab Junio & Tremellio vertuntur: *liberè comedes.* Nec verbum igitur finitum sicubi suum regit infinitivum, semper mandatum, sed qvandoqve majorem tantum certitudinem ac evidentiam denotat.) committunt tamen illi boni Interpretes fallaciam à dicto secundum qvid ad dictum simpliciter. Nec enim licet ita sensum compositum dividere, ut qvalitate, qvæ propositionem determinat, remotâ, simpliciter ea sine determinatione intelligatur. Tota namqve oratio est hypothetica. *Si dixeris, constituam super me Regem, sicut habent omnes per circuitum nationes, eum constitues, qvem Dominus Deus tuus elegerit de numero fratrum tuorum.* Non jubet simpliciter Deus, qvod optimè observat R. Isaac Abravanel, ut Israelitæ Regem sibi creent, cum ipse eorum Rex esset, sed tantùm, cum prævideret fore, ut simul atqve terram sanctam occupassent, malo proposito Regem sibi essent postulaturi, præcipit, ut qvando Regem omninò velint,

lint, eum è fratribus ſuis eligant. Et hanc ſententiam falſitatis alicujus arguere nequit Menaſſe Ben Iſrael, *in Conciliatore ſuo p. 228.* nec qvicqvam in eâ carpit, niſi qvod adverſetur traditioni ac ſententiæ antiqvorum. Non tamen adverſari prorſus, oſtendunt ea, qvæ adducit Schickardus, *d. l.* & locus Joſephi, *ex l. 4. antiq. jud. c 8.* metaphraſte Sigismundo Gelenio: *Optimum qvidem eſt Optimatum regimen, & ſic in administratâ Republicâ vivere, nec eſt cur aliam ejus ſpeciem concupiſcatis, ſed præſtat, ut hâc contenti in legum & veſtrâ ipſorum poteſtate ſitis. Satis enim eſt Deum habere præſidem. At tamen ſi Regis vos cupido ceperit, nemo ſit, niſi veſtri generis & ſanguinis, &c.* Malè igitur ex conditionali propoſitione & qvalificatâ efficitur pura. Malè â ſenſu non diſtributo ad diſtributum fit argumentatio.

V. Qvid opus autem prolixiùs ea deducere, cum diſertus in hanc rem ſit textus, 1. Sam. VIII, 6. 7. qvi non Samueli tantùm, ſed ipſi etiam Deo poſtulata iſta Judæorum diſplicuiſſe ait? Et frivolum eſt qvod reponunt ὅτι ἐξ ἐναντίας, aberraſſe Judæos tantùm in formâ, non in jure petendi. Iſte enim μεροδιορισμὸς non habetur in textu, qvod ſc. ideò diſpliceuerit petitum, vel qvia Samuelem ſpreverint, vel qvia deſiderârint talem rationem ſtatûs, qvalem inter gentes animadverterant, vel qvia ad religionis mutationem petierint, ſed ſimpliciter dicitur; *diſplicuit ſermo in oculis Samuelis, eò qvod dixiſſent: Da nobis Regem, ut judicet nos.* Vera igitur ratio diſplicentiæ eſt, qvod θεοκρατίαν ſuſtinere amplio noluerint, ſed illâ repudiatâ aliam novam exegerint. Neqve verò eâ de re Samuelem conſulunt, aut per otium ſecum ipſi deliberant, ſed præcisè dicunt: *conſtitue nobis Regem.* Sic obfirmato in eam ſententiam animo, ut propoſitis etiam his incommodis, qvæ declinari non poterant, ſi regia inducatur & peregrina forma, ab eo tamen conſilio, qvod ſemel arripuêre, dimoveri non poſſint. Gaſpar Sanctius, *in h. l.*

VI. Cæterum permiſit Deus, ut haberent Regem, ſed ſimul tamen jus regium propoſuit, & longo ordine recenſuit, qvale deinceps futurum eſſet imperium, qvod tam enixè nunc flagitarent. Id jus an verum ſit, an uſurpatum & conſvetudo ſaltem Regis eligendi, multis inter ſe litigant, qvi textum peritiùs intro-ſpiciunt, & utrinqve haud contemnendis argumentis. Tyrannicum id eſſe & merè uſurpativum tenent Car. Molinæus, *ad conſvet. Pariſ. t. 1. §. 1. gl. 5. n. 65.* Caſp. Klock, *de contributionib. n. 46.* Joh. Althuſ. *Polit.*

Digitized by Google

Polit. c. 19. n. 51. seqq. Georg. Buchanan. *de jur. regn. ap. Scot. Bb. 8.* Nic. Bellermontan. *dissert. polit. 14.* Joh. Milton. *in Defens. c. 2.* Ant. Matth. *de crimin. tit. de furt. c. 4. n. 4.* Bodin. *l. 1. de Rep. c. 10.* Dionys. Gothofr. *ad l. 4. C. de ll. & ad Nov. 105. c. 2.* Præstat tamen eorum sententia, qvi jus istud non iniqvum esse statuunt, sed indultum à Deo, & tale, qvo magistratus, urgente Reip. conservandæ necessitate, salvâ conscientiâ uti possit. Id qvod ipse tandem concedit Molinæus, *d. l. n. 66.* Uti enim in corpore humano usu venire solet, ut ense rescindatur, si qvod membrum vitium aliqvod contraxerit; uti in ædificiis, ut diruantur illa etiam invitis dominis, si qvando proximus ardeat Ucalegon, *l. 14. C. de oper. publ.* in eum sc. finem, ut illic morbus, hic incendium desinat: Ita & Principi licet ad conservandum corpus Reip. uti interdum sive ministerio, sive bonis & fortunis subditorum, si præsertim aliud non suppetat, qvo præsenti consulat necessitati.

VII. Scilicet non potest sustineri ratio statûs, aut, si cui odiosum id nomen, Respublica, nisi sint consiliarii, ministri Regii, milites, officiales, &c. At his omnibo debetur merces. Imò debetur & Regi ipsi, qvippe cujus operam ad sui defensionem, & gubernationem qvasi conduxerunt subditi. Qvid mirum igitur, si Princeps in casu necessitatis tollat agros, vineas, & oliveta Caji aut Seji, eaqve det ministris, consiliariis, & officialibus suis, ut eos in ministerio & officio retineat, cum præsertim non succurrat illicò alia merces, qvâ satisfieri ipsis possit. Nec enim propterea negatur Cajo aut Sejo æqvipollens aliqvod precium, à vicinis & concivibus suis aliqvando persolvendum. Tenetur namq; Princeps, auferens rem privati ex causâ publicæ utilitatis & necessitatis, ad solutionem justi precii. Gail. *l. 2. obs. 56. n. 8.* Vasqv. *illustr. controv. l. 1. c. 5. n. 9.* aut ut rectius dicam, tenentur potiò concives, & ærarium publicum. Harpp. *ad pr. J. de R. D. n. 147. & 152.* Bernh. Græven, *p. 2. concl. 56. in coron.* Qvid mirum, Principem sumere filios subditorum, & ponere in curribus suis, facere sibi eqvites, & præcursores qvadrigarum suarum, & constituere sibi tribunos, & centuriones, & aratores agrorum suorum, & messores segetum, & fabros armorum & curruum suorum? Nec enim necesse est, ut luxûs ergò & ex libidine istâ à Principe instituenda dicamus, cum efflagitare id possit ipsa necessitas Reip. & regiminis ratio. Qvid mirum, sumere Principem filias subditorum, & facere eas un-

Digitized by Google

gventarias, & focarias, & panificas? Qvanqvã enim voluptuarium horum aliqvod videatur & minùs licitum; Ungventaria tamen ars phraſi Hebræa pharmaceutricam primariò notat confectionem; & hæc maximè neceſſaria eſt, ſive pacis ſive belli tempore. Culinaria autem ars & piſtoria ideò exeſſe poterit minùs, qvia eæ alendo homini inſerviunt, & ſine iis vita duci hodiè nequit. Et qvanqvam officia iſta aliqvandò fortè curæ maſculinæ fuerint, poſtea tamen cum Viri viriliùs agere, h. e. ſtudiis militaribus ſe dedere cœpiſſent, in fœminas ea devoluta ſunt, qvarum idcircò miniſterium etiam in aula reqvirebatur. Conf. Schickardus, *de jur. reg. c. 3. theor. 8.* Camman. *diſp. 2. de Regal. n. 29. ſeqq.* Martin. Schoock. *de Lege Reg. cap. 2. & ſeqq.*

VIII. Sed poſito, enumerari qvædam in hoc jure regio, qvæ vel ad voluptatem & luxum faciant, vel in abuſu conſiſtant, & pravâ Principis uſurpatione, num idcircò totum id jus iniqvum, voluptuarium & merè uſurpativum dicamus? Qvin imò poſſunt eſſe ſpecies mixtæ, & inter illas etiam, qvæ luxûs inſtrumenta habentur, aliqvæ tales, qvæ pro ratione circumſtantiarum bonitate morali alterentur, & vel ex neceſſitate, vel utilitate inde proveniente, ſe commendent. Nec enim qvia deficiente neceſſitate Achabo illicitum eſt Nabothi vineam eripere, id omni tempore illicitum erit: Poſſunt variare circumſtantiæ, poſſunt ergò & qvalitates ex iis dependentes; cum & aliàs actiones morales ex finibus ſuis judicentur. Nec etiam, qvia vocabulum, qvod in Hebræo idiomate habetur, qvandoqve conſvetudinem & morem ſignificat, ſive modum, ut interpretatur Joſephus Scaliger, *l. Epiſt. 15.* illicò in malam partem id eſt accipiendum. Indifferens ideſſe, & tàm in bonam, qvàm malam ſumi, fatetur Nicolaus Bellermontanus, *diſſert. polit. 14.* graviter aliàs diſſentiens, & tyrannidem ex hoc loco colligens. Si qvid ergò malitiæ conſvetudini iſti & mori adhærere dixeris, aliunde id accerſas neceſſe eſt, non ex vi vocabuli aut ſignificatione ejus.

IX. Sed novi ego, qvid regererehîc ſoleant qvidam ex Rabbinis, nempè non licuiſſe Regi vel multiplicare mulieres, (ultra numerum permiſſum) vel eqvos ad pompam, vel opes & divitias, & vapulaſſe eũ, ſi qvicqvam horum tentaſſet. Malè ergò concedi aliqva voluptuaria, qvippe qvibus ſemper abſtinere oportuerit Reges. At enim non tàm aſſerui, qvàm per vim hypotheſeos poſui, eſſe qvædam in jure illo Regio luxûs

luxûs adminicula & inſtrumenta. Qvin, ſi aſſeruiſſem, nondum tamen fides facta de verberibus inflictis. Idem enim cùm ex Rabbinorum placitis aſſeruiſſet Cardinalis Cæſar Baronius, adverſarium mox invenit Caſaubonum, *Exerc. 13. n. 5.* diſtrictè id negantem. Sed hunc πεφοφέματ@ vicisſim convincit & aliqvot Rabbinorum teſtimoniis firmat Wilh. Schickardus, *de jur. reg. c. 2. theor. 7. p. 63.* cum qvo facit Hugo Grot. *de jur. bell. & pac. l. 1. c. 3. n. 20.* Etiamſi verò id non neget Claudius Salmaſius, *in Defenſ. Reg. c. 2. p. 56. & c. 5. p. 181.* Rabbinos id docere, negat tamen ex vero id docere; cum præſertim ex nimio erga Synedrium ſtudio propudioſisſimis commentis ſcripta ſua onerare ſoleant, & propterea fidem jamdiu decoxerint. Vid. omninò Joh. Seldenus, *de ſynedr. lib. 3. cap. 9.* Qvicqvid hujus ſit, docent tamẽ Rabbini, non ob qvodvis delictum Regem vapulaſſe, ſed ob tria tantùm illa ſupra enarrata. Et ergò ſupereſſe poterunt alia, qvibus ad voluptatem, & delicias abuti impunè potuerit Princeps. Qvæ etſi concedantur, nondum tamen inde conficitur, ipſum totum jus Regis, de qvo nunc agimus, eſſe tyrannicum, & merè uſurpativum.

X. Dicis, ex ore Dei irati loqvi Samuelem. Dicam & ego, ſed numqvid futuri Regis potentiam exinde facies illicitam & tyrannicam? Sit ita, publicatum eſſe Jus hoc Regis in pœnam, at non ſeqvitur illicò, iniqvum id eſſe. Pœna enim inter alia in eo conſiſtit, qvod, cùm ſub regimine divino omnium rerum abundantiam habuerint Judæi, futuro Regi, ut Resp. ſalva ſit, facultates ſuas elargiri teneantur. Sed eas tamen propterea Rex non accipit titulo aliqvo injuſto. Dicis porrò, exprobrationis & terroris causâ jus iſtud non publicatum tantùm, ſed & reſervatũ eſſe in archivis ſacris, *1. Sam. X. 25.* cum Thoma, *in prima ſecundæ q. 105. artic. 1. in fin.* & Alfonſo Toſtato Abulenſi, *ad h. l.* Dicam & ego, qvanqvam non hoc Samuelis, ſed id, qvod *Deut. XVII, 16.* habetur, reſervatum, falsò velit Petrus Cunæus; at ſolo fine terrendi & exprobrandi publicatum id, aut reſervatum fuiſſe nego. Qvin ſi hoc conceſſero, non tamen ſeqvitur, ſolo hoc fine ſancitum fuiſſe â Deo; aut ſi & hoc cônceſſero, nunqvam tamen conficies, ſemper id fore injuſtum, aut ex nullo alio capite & fine ſanciri potuiſſe. Vid. Dn. D. Hülſeman. *Breviar. theolog. c. 20. n. 12. §. 5. 6.*

XI. Concedam verò & hoc, imò concedam omnia, & id qvoqve tandem, illicitum eſſe id jus, iniqvum,

Digitized by Google

tyrannicum, & merè uſurpativum. Non enim qvia coram Domino repoſitum dicitur, iniqvum id eſſe neqvit. Sed qvid tandem inde ſeqvi putabimus? Denegare licere ſubditis, qvod Principi non licet petere? Id verò eſſet totas movere & concutere Respublicas, & facere, ut fulmenta lectum ſcinderent. Non hoc intendit Deus per legem iſtam Regiam, ut armare velit ſubditos adverſus imperantes, ſed hoc potiùs, ut de ſubjectione ipſos commonefaciat, debitâ etiam eo caſu, qvando iniqvi fuerint imperantes, ideò dicit v. 9. *inculcando inculcabis hoc illis, & indicabis, &c.* Vid. Dn. Calovius contra Grot. *in lib. 1. Samuel. c. 8. v. 10.* Optimè in hanc rem Hugo Grotius, *de jur. Bell. & Pac. l. 1. c. 4. n. 3. Qvod apud Samuelem eſt de jure Regis, omninò rectè inſpicienti apparet, nec de jure vero intelligendum, id eſt, de facultate honeſtè & juſtè aliqvid agendi, (longè enim alia vivendi ratio præſcribitur Regi in eâ parte legis, qvæ eſt de officio Regis) neq; nudum factum indicari: nihil enim eſſet in eo eximium, cum injurias facere etiam privati privatis ſoleant; ſed factum, qvod effectum aliqvem juris habeat, id eſt, non reſiſtendi obligationem. Ideò additur, populum preſſum iſtis injuriis Dei opem imploraturum, qvia ſc. humana remedia nulla extarent, &c.* Scilicet agitur hîc de jure Regis, ad qvod, ſi in ſenſu relativo ſumatur, non pertinent ea, qvæ ad mores Regum formandos conſcripta ſunt, qvalia habentur, *Deut. XVII, 16. ſeqq.* ſed ea potiùs, in qvibꝰ ex adverſo reſpondeat civium obligatio. In genere autem obligatio iſta conſiſtit in eo, qvod obedire teneantur ſubditi Regi etiam σκολιῷ & iniqva petenti, *I. Pet. II, 18.* dummodò non contraveniat petitum iſtud mandato divino, & hoc non tantùm ex neceſſitate præcepti, ſed etiam propter conſcientiam, *Rom. XIII, 5.* & qvia ſunt ὑποτασσόμενοι. Ita enim dicuntur reſpectu Magiſtratûs, & in ſenſu eminenti reſpectu Regis, qvi in relatione hâc dicitur ὑπερέχων, *I. Pet. II, 13.* non vulgari loqvendi more, & pro captu eorum, ad qvos ſcripſit Petrus, ut nugatur impuriſſimus Miltoni Hyperaſpiſtes Johannes Philippi, *in Defenſ. p. 50.* ſed ſenſu verè politico, & maximè proprio. Locum enim hîc qvoq; habet, qvod dicunt Philoſophi, ordinem non dari, niſi cum relatione ad aliqvod primum. Et ideò Apoſtolus ſubjectos nos eſſe vult Regi, ut ſupereminenti, i.e. ſine ullâ exceptione, Magiſtratibus, tanqvam miſſis à Rege, i.e poteſtatem ſuam à Rege ducentibus.

XII. Etſi igitur in dicto loco Samuelis

muelis nihil inveniatur, qvod publicâ urgente necesſitate, & ſalute patriæ in diſcrimine verſante, jure & bonâ conſcientiâ facere princeps non poſſit, nec opus idcircò ſit audire eos, qvi tyrannorum ibi mores deſcribi aſſerunt; tamen qvia etiam hoc poſito, nihil inde lucrari monarchomachos nunc oſtendi, facilè poterimus Moſen cum Samuele conciliare, qvippe qvibus pugna nulla, nulla contradictio, nedum contentio. Moſes enim non populum, ſed Regem inſtruit, ejusqve deſcribit officium; Samuel verò ejus poteſtatem & imperii amplitudinem. Ille imperium rectum, & qvæ bonis Principibus ſunt agenda. Hic obedientiam ſubditorum, & qvæ iis ſunt toleranda. Ille limites imperandi, hic neceſsitatem parendi proponit. Ab illo Reges, ab hoc ſubditi informantur. Et ergò diverſa qvando diverſimodè proponunt, diſſentire inter ſe dici neqveunt. Vid. Alb. Gentil. *diſp. Reg. 1. p. 18.* Gvilh. Barclaj. *contr. Monarchom. l. 2. p. 255. & l. 3. c. 6.* Autor concluſionum *de jure princip. n. 68.* Anton. Coler. *de jur. Imper. Germ. n. 13.* Claud. Salmaſ. *Defenſ. Reg. cap. 2.*

XIII. Patet hinc, qvid ſentiendum de qvæſtione, toties magno partium litigio agitata: Utrum Princeps poſſit aliqvem dominio rei ſuæ privare? Ajunt alii, alii negant, & viciſſim alii cum diſtinctione, alii ſine eâ. Potiſsimùm verò illi, qvi cum diſtinctione reſpondent, ad poteſtatem recurrunt abſolutam, eamqve contradiſtinguunt ordinariæ. Ordinariam autem dicunt, qvâ princeps ratione præeminentiæ ſuæ diſpenſat contra jus commune cum modico partis incommodo. Et porrò abſolutam ſive plenam, qvâ Princeps alicui ſuum non refuſo precio aufert, & bonis ſubditorum non ad publicam utilitatem, ſed ad voluntatem, & voluptatem ſuam utitur. Grævan. *l. 2. concl. 56. conſid. 1.* Syring. *de pac. Relig. n. 17.* qvanqvam ordinariam paulò aliter explicet Albericus Gentilis, *diſp. Reg. 1. p. 10.* Abſolutam illam viciſſim alii prorſus rejiciunt, & violentiæ nomine inſigniunt, alii mordicùs defendunt; & ex his partium ſtudiis magna ſæpè naſcitur confuſio, qvippe qvæ declinari neqvit, niſi reſcindantur ea, qvæ auctoritate magis nituntur, qvàm ratione. Solent enim qvidam Doctoribus ita ſuffarcinati incedere, ut vim potiùs, qvàm fidem facere velle videantur, qvibus meritò objicitur illud Comici: *Hic non eſt locus, qvin tu aliam qværas, cui centones farcias.* Et profectò vix eſt, ut in Principe legitimo dari poſsit plenitudo poteſtatis, qvæ qvicqvam differat, aut diſtet ab ordina-

dinariâ poteſtate. Fernand. Vasq. *part. 1. lib. 1. controv. illuſtr. c. 5. n. 15.* Add. omninò Franzk. *3. reſol. 1. n. 169. ſeqq.* Qvin, ſicut in Deo una eademqve potentia eſt, ſive agat ſecundùm ordinem à ſe conſtitutum, ſive extra eundem ordinem: ita poteſtas qvoqve imperantis eadem eſt, ſive agat ſecundum ordinem à ſe poſitum, ſive aliter. Hug. Grot. *de imperio ſumm. pot. circ. ſac. c. 6. n. 14.*

XIV. Nos totam litem breviter ita componimus, & dicimus (1.) Extra caſum neceſſitatis & utilitatis publicæ, non licere Principi aliqvem dominio rei ſuæ privare, & propterea nec poſſe, *l. 15. ff. de cond. inſtit.* Bernh. Sutholt. *de jurisdict. n. 76.* Qvod ſi autem (2.) id fecerit, non licere ſubditis reſiſtere præfractè, aut arma adverſus eum movere. Econtrariò (3.) in caſu neceſſitatis & utilitatis publicæ non peccare Principem, alicui dominium rei ſuæ auferentem, ſed tùm tamen (4.) reſarciendum eſſe damnum, & refundendum precium ab iis, ad qvos utilitas ea pervenit. Prima propoſitio patet, *arg. l. 2. & l. 7. C. de precib. Imp. off. l. 2. §. 10. & 16. ff. ne qvid in loc. publ. l. 4. C. de emanc.* & eſt ratio politica, qvia Princeps non publicum tantùm, ſed privatum qvoqve cujusqve bonum qværere, non autem intervertere debet. Loqvitur enim propoſitio de officio Regis. Siqvidem ubi dominium, aut aliud jus alicui legitimo modo partum eſt, id ne ei auferatur, juris eſt naturalis, qvod etiam Principem obligat. Dn. Struv. *diſp. F. 5. n. 6.* Secunda deducitur ex obligatione ſubditorum, de qvâ ſupra dixi, etiã σκολιοῖς, & pravis Principibus deberi obedientiam. Tertia præſupponit non qvidem, ut volunt nonnulli, dominium aliqvod eminens, qvod Reip. competat, & ſuperius ſit dominio ſingulorum, de qvo Hug. Grot. *l. 1. de jur. B. & P. c. 1. n. 6.* Arn. Vinnius, *ad §. 2. J. de his, qvi ſui, vel al. jur. ſunt.* Jac. Lampad. *de Rep. Romano-Germ. part. 3. c. 9. n. 5.* ſed ipſam vim imperii, qvod ad ſalutem publicam eſt directum. Sutholt. *de jurisdict. n. 27.* Luther. Hauſpoſtill/*fol. 171.* Subeſt enim cauſa potentior, publica videlicet utilitas, qvæ iſtá fieri præcipit, & communia omnia facit, etiam invitis ſubditis, *l. 14. §. 1. ff. qvemadm. ſerv. vind.* Ant. Perez. *Cod. lib. 10. t. 5. n. 13.* Et ex hoc voluit Decius, permiſſum eſſe Magiſtratui, domum peſte infectam cum omnibus ibi contentis rebus comburere. Gründlicher Bericht des heil. Reichs Stadt Friedberg/*c. 4. n. 65.* Pol. Ripa, *de peſte c. 6. n. 48.* Qvarta probatur ex *l. 13. §. 1. ff. comm. præd. l. 9. C. de oper. publ. l. 2. C. pro qvib. cauſ. ſerv. pro præm.* Et jubet id æqvitas,

tas, qvæ publicam cauſam ſeqvitur, ut ne re ſuâ & precio careat ille, qvi profuit omnibus. Dn. Carpzov. *p. 2. c. 33. def. 16.* Grot. *de jur B. & P. l. 2. c. 14. n. 7. 8.* Æqviſſimum enim eſt, commune detrimentum fieri eorum, qvi propter amiſſas res aliorū conſecuti ſunt, ut res ſuas ſalvas haberent, *l. 1. l. 2. in pr. ad f. ff. de L. Rhodiâ de jactu*, ad qvam vid. Dn. Hahn. *in Obſerv. ad Weſenbec. p. 550.*

XV. Facit huc Reſponſum Wittebergenſium JCtorum an Jacob Scherbeln / Bürgermeiſter zu Wißmar/menſ. Octob. 1641. his verb. exaratum: Hat anno 1627. die Stadt Wißmar Käiſerl. Guarniſon eingenommen/welche bald anfangs/ſo wohl zu ihrer ſelbſt/alß des Orths Verſicherung/die Stadt mit mehrer Fortification gegen allen Anlauff/und begebende Nothfälle zu verſehen vor nöhtig erachtet / damenhero ſie denn auch im folgenden Jahre zum Wercke ſelbſten geſchritten/ und unter andern in ſolches Fortification-Werck und Veſtungs-Bau euren nahe bey der Stadt gelegenen Acker genommen / und euch dadurch zum wenigſten 200. fl. Jährlicher Hebung und Abnützung entzogen/ derowegen dieſe Frage entſtehet/ob nicht die Stadt/oder der Rath derſelben von andern gemeinen Stadt-Güttern/und Ackern Euch ſelbigen Schaden/ſowohl an Capital, als auch bißanhero entrathener Abnützung hinwiederumb zu erſtatten ſchuldig. Ob nun gleich ermeldeter Rath zu ihrer Entſchuldigung vorwenden wil/daß ſie vor ihre Perſon ſolchen Veſtungs-Bau nicht angelegt/ noch euren Acker darein gezogen / ſondern ſolches von der damahls in der Stadt gelegenen Kaiſerlichen Guarniſon/ und deren Commendanten geſchehen; Sie auch eine Proteſtation, daß ſolches Werck und Veſtungsbau Ihnen / und Ihren inhabenden Privilegien zu keinen Nachtheil und Schaden gereichen möchte / bey dem Commendanten eingegeben. Dennoch aber und dieweil in ſolchen Fällen keinem Privato das ſeinige/was zu gemeiner Wohlfarth angewendet / und genommen wird/ohne Entgeld entzogen/ oder den Schaden vor ſich alleine zutragen/zugemuthet werden mag/ſolcher Bau auch/ euren Berichte nach/zu gemeinen Schutz/Rettung und Wohlſtande angeſehen und vollendet worden / ſo erſcheinet daraus allenthalben ſo viel/daß von gemeiner Stadt Euch der erlittene Schade/ſo wohl am Capital/als auch derer entſtandenē nutzung/ daferne Ihr ſolchen Acker ſonſten ohne Verhinderung genieſſen können / à tempore moræ nicht unbillich zu erſtatten/V. R. W.

XVI. Eodem modo reſponderunt an Deſiderium Franciſci zu Lübeſet/ menſ. Auguſt. 1676. Es were denn/

denn/daß euren Berichte nach des Landes itziger Zuſtand und Wohlfart erforderte/auf ſolcher Herrſchafft Grund und Boden eine Veſtung anzulegen/ auf ſolchen Fall were der Landes-Herr dieſelbe/ jedoch gegen Erlegung des itzigen rechten Werths/einzuziehen wohl befugt.

XVII. Qvod ſi etiam aliàs ex causâ civitatis atq; univerſitatis, cujus ipſe membrum eſt, damno affectus qvis fuerit, incivile erit, indemnem eum præſtare nolle,& proinde adigi poterit civitas, ut qvod illi ex communi hâc causâ abeſt, dempto eo, qvod ipſe in hanc rem contribuere pro ratâ ſuâ debuiſſet, reſarciat. Ita Domini in causâ M. Johann Neulobs/ Bürgermeiſters zu Jüterbock menſ. Maj. 1639. Hat anno 1627. der Obr. Sparr als Er zu Jüterbock ſein Qvartier gehabt/von dem Rathe daſelbſt begehret/ daß ihm die Reuſter über der Bürger Vermögen/ innerhalb dreyen Tagen/auß zu antwortet werden möchte/ welches ihme aber aus ſonderbahren Bedencken abgeſchlagen worden/ dahero er durch Militariſche Execution ſolche zu erzwingen / euch / als damahligē Stadtſchreiber/mit ſtarcker Einqvartierung beleget / und euch dadurch einen ziemlichen groſſen Schaden unverſchuldeter maſſen zugefüget/ ungeachtet ſonſten der Stadtſchreiber mit Einqvartierung jederzeit befreyet geweſen/ und ob ihr zwar in Hoffnung geſtanden / daß euch diſſfals von der Bürgerſchafft/ weiln es umb derſelben willen geſchehen / ſolte Erſtattung gethan werden/ ſo hat ſich doch die Bürgerſchafft darzu nicht verſtehen wollen/ ſondern vorgewendet/ daß der Obriſte ſolches de facto, und nicht mit ihrer Bewilligung gethan hätte/ nach mehren Inhalt eures Berichtes. Da ihr nun/ wie zu recht genugſam / darthun köntet/daß ſolche Einqvartierung von dem Obriſten Sparr euch zu dem Ende geſchehen/daß er dadurch von euch/ als damahligen Stadtſchreiber/ der Bürger Vermögen erzwingen wollen/ auch daß ſonſten der Stadtſchreiber ſelbiges Orhtes mit der Einqvartierung befreyet geweſen/ ſo wehre die geſambte Bürgerſchafft wegen eures durch ſolche Einqvartierung erlittenen Schadens / ihres obgedachten Einwendens ungeachtet/euch billichmäſſigen Abtrag zu thun ſchuldig/ und würde auf fernere Verweigerung darzu nicht unbillig angehalten/ V. R. W.

XVIII. Cæterum, uti totum regimen ad Principem ſpectat, ita etiam ab ejus judicio dependet,ea, qvæ neceſſaria,aut utilia Reip. viſa fuerint, definire,& in effectum deducere,neqve ſubditis ulla tùm competit poteſtas, ſcrupuloſo examine eadem perſtringere aut impedire. Audiri illi poſſunt per modum conſilii, ut nihil-

nihilominus definiendi potestas non alii, nisi principi, competat. Ita respondérunt Domini an Ober- und andere Meister des gesamten Tuchmacher-Handwercks zu P. mens. Jul. 1676. Wenn gleich sonst ein Fürst und Landes-Herr niemand dasjenige/ so ihme durch Urtel und Recht zugesprochen worden/ zu entziehen befugt/ eure Vorfahrē/ uñ ihr auch des Wochē-marckts zu N. nicht aus einer von dem Fürsten erlangten Freyheit/ sondern Krafft vorlängst erfüllter Verjährung/ und der Rechts kräfftigen Urtel euch gebraucht. Derowegen es das Ansehen gewinnen wil/ ob könne der Landes-Fürst dasjenige/ was seine Vorfahren/ und Er euerer Immunq niemahln zugegeben/ sondern von undencklichen Jahren her üblich gewesen/ auch nicht wieder aufheben/ bevorab keine Nothwendigkeit/ so darzu Anlaß gebe/ verhanden/ vielweniger die Beförderung des gemeinen Stadtwesens/ inmassen dessen Aufnehmen vielmehr durch Einhalt des freyen Handels geschwächt wird/ dadurch erlanget würde. Dennoch aber und dieweil dieses eine Policey-Sache ist/ in welcher der hohen Landes-Obrigkeit niemahls die Hände dergestalt gebunden sind/ daß sie nicht solte auff den Fall der erfordernden Noth/ oder dem gemeinen Wesen zum besten etwas ordnen/ und vorige Satzung oder Gewohnheit ändern können/ inmassen in dergleichen Begebenheit den privatis ihr habendes Recht wol genommen werden mag/ und das privat interesse dem publico weichen muß/ endlich die Entscheidung/ ob dergleichen Nothfall allhier obhanden/ oder diese vorgenommene Veränderung/ der gemeine Nutz des Landes erfordere/ nicht den privat-Personen zustehet/ sondern dem Landes-Obrigkeitlichen Amte anheim fället/ und auf dessen Ermässigung lediglich beruhet/ was dem gemeinen Wesen nöthig und verträglich sey/ So erscheinet dannenhero so viel/ daß dem itzigen Landes-Fürsten wegen Besuchung des Wochen-marckts zu N. bey eurer Immunq Mässigung zutreffen/ oder euch solches gar zuverwehren unbenommen/ V. R. W.

XIX. Cæterùm, ut hæc, qvæ diximus, magis fiant perspicua, conferri possunt, qvi de eâ qvæstione prolixiùs egerunt, præter jam citatos Gailius, *l. 2. obs. 56.* Fachineus, *l. 8. controv. c. 63.* Camill. Borell. *1. decis. 12. n. 15. 16. seqq.* Harpprecht. *ad pr. J. de R. D. n. 98. seqq.* Joh. del Castillo, *p. 3. controv. c. 6. n. 2. seqq.* & ibi allegati plures, Anton. Faber, *Cod. l. 1. t. 11. def. 1.* Gabriel. *l. 3. tit. de jur. qvæs. non toll. conclus. 1.* Vasq. *ill. controv. 1. c. 5.* Hartm. Pistor. *2. qvæst. 40. n. 12.* Hackelman. *diss. 1. n. 10.* Hottom. *illustr. qvæst. 1.* Petr. Anton. de Petra, *de potestat. Princip. c. 24.*

ſeq. Schrader. *de feud. p. 4. c. 1. n. 30.* Roſenthal. *de feud. c. 7. concl. 19. n. 37.38.* Aymo Cravett. *de antiq. temp. p. 1. c. 1. n. 32.33.51. ſeqq.* Joh. Yannez Parlador. *l. 2. rer. qvot. c. fin. p. 1. §. 7. n. 10.* Ventura de Valent. *in Parthen. litigioſ. l. 1. c. 6. n. 26. 27.* Dn. Franzk. *l. 3. reſolut. 1. n. 169. ſeqq.* Bachov. *in Treutl. vol. 1. diſp 1. th. 5. lit. H.* Menoch. *de A. J. Q. l. 1. q. 48.* Alb. Gentil. *2. lect. c. 14.* Mynſing. *4. obſ. 8. & 5. obſ. 97.* Pet. Coſtal. *ad l. 15. ff. de R. V.* Sig. Scaccia, *de ſentent. & rejud. c. 1. gl. 1. q. 1. n. 58. 59.* Qvir. Kubach. *cent. 1. dec. 3. q. 5. 6. 7.* & alii, qvos recenſere poſſemus, plures, ſi autoritatibus agere nobis eſſet prolubium. Iſtos autem, qvos nominatos hîc vides, conſignavimus ideò, non ut fidem faceremus noſtrarum aſſertionum, ſunt enim inter eos, qvi nobiſcum non usqveqvaqve faciunt; ſed ut ulteriori diſqviſitioni materiam ſubminiſtraremus, & ad alios remitteremus, ſi qvod fortè noſtra hæc relinqverent dubium. Qvod monere hîc operæ pretium fuit, ut ne errorem, qvem ſupra caſtigavimus, errare nunc videamur ipſi.

XX. His ita poſitis, difficile erit ab iniqvitate excuſare in qvibusdam caſibus conſtitutiones Imperatorum Zenonis & Juſtiniani, qvæ habentur in *l. 2. & 3. C. de qvadrienn. præſcript.* Earum ſenſus hic eſt, non conveniri debere emptorem rei fiſcalis, neqve donatarium, ſive eum, qvi ex munificentiâ aut liberalitate Imperatoris rem fiſcalem accepit, ut maximè dominium, aut aliud jus reale ſibi in re iſtâ competens alleget actor. Sic igitur per actum iſtum venditionis aut donationis omne jus expirat, qvo res iſta vendita aut donata affecta fuit. Sed ne tamen omni prorſus actione careret, aut jure ſuo omninò excideret Dominus aut Creditor, voluerunt Imperatores, ipſum ſuum fiſcum conveniri ab iis debere, ſed intra qvadriennium tantùm, ita ut poſt iſtud tempus etiam fiſcus, ab omni impetitione ſecurus exiſtat. Eqvidem ingenuè dicerem, inqvit Franciſcus Balduinus, *in Juſtinian. lib. 1.* iniqvam poſſe videri talem primùm legem, qvæ fiſcum loco poſſeſſoris, adverſarium profectò duriorem opponit, & veluti ſurrogat: deinde qvod actionem longiori tempore dignam tàm valdè conſtringat. Sed qvid non, poſteriores præſertim Cæſares, fiſco ſuo indulſerunt?

XXI. Præter iſta duo à Balduino notata ſunt adhuc alia, qvæ iniqvitatem arguunt. Primùm enim notum eſt, Principem in contractibus & aliis negociis civilibus privatis jure privatorum uti. Weſenbec. *part. 3. conſil. 109. n. 77.* Cur ergò ipſi liceat rem

rem alienam vendere, donare, aut qvovis alio titulo in alium transferre, iſto cum effectu, ut dominus vel hypothecarius Creditor jure ſuo, qvod in re iſtâ radicatum habet, excidat? cùm tamen id non liceat alteri cuiqvam. Deinde, cùm â debitore in re ſuâ hypotheca Creditori per contractum conſtituta ſit, qvomodo Creditori invito jus iſtud auferri poterit? Deus namqve leges qvidem ſubjecit poteſtati principum; contractûs autem & conventiones non ſubjecit, cùm ſint de jure gentium, & ex conſenſu, qvi ex jure naturali ortum habet, proveniant, ut adeò non liceat principi pacta & conventiones contrahentium infringere aut reſcindere. Franc. Salgado, *in labyrinth. Creditor. part. 1. c. 38. n. 15.* Franc. de Amaya, *ad l. 2. C. ne fiſcus rem, qvam vend. evinc. n. 13.* Tertiò cùm Principi non niſi in caſu neceſſitatis & utilitatis publicæ ſubditos dominio rei ſuæ privare liceat, uti ſuperiùs explicavimus, qvæ allegari hîc poterit neceſſitas? qvæ utilitas publica? qvando princeps ſecurum reddit emptorem ſuum, aut donatarium cum alterius damno.

XXII. Rationem Conſtitutionum, cur ita Zenoni & Juſtiniano placuerit, adducere communiter iſtam ſolent Interpretes, qvoad venditionem qvidem, ut tanto facilius emptores inveniant fiſcus & Curatores dominicæ domûs, cum qvibus propter potentiam nemo aliàs libenter contraheret; qvoad donationem, ne munificentia Principis retractetur. Anton. Perez. *C. de qvadr. præſcript. n. 3.* Joh. Brunnemann. *ad l. 2. eod.* Sed utraqve iſta ratio in utilitatem principis privatam reſolvitur. An verò propterea privata ſingulorum civium patrimonia illis auferenda ſunt, ut principis fiſcus aut patrimonium augeatur, utve ſubſiſtat ejus de alieno largitas? Id verò extra utilitatem publicam nimis videtur eſſe iniqvum.

XXIII. Qvocirca cùm viderent Interpretes, difficulter excuſari iſtâ Imperatorum φιλοδοξίαν poſſe, tales ſubjecerunt limitationes & exceptiones, ut haud fruſtra dixerit Johan. Franc. de Ponte, vix locum eſſe amplius regulæ, notante Johanne del Caſtillo, *qvotid. controv. part. 2. c. 5. n. 4.* Exceptiones iſtas plenâ manu ſuggerit Antonio Gabrielius, *comm. concl. l. 5. de acq. vel am. poſſ. concluſ. 2.* apud qvem vel ſola illa, qvam *n. 35.* de qvâlibet levi occaſione erroris ſubnotavit, tàm generalis eſt, ut in qvàm plurimis caſibus prorſus ceſſare faciat iſtarum conſtitutionum vim & effectum. Conf. Barth. Socin. *regul. 424.* Joh. Vincentius Hondedeus, *vol. 2. conſultat. 37. n. 41. ſeq.*

XXIV. Alii prorſus abrogatas eſſe volunt iſtas conſtitutiones, uti poſt Chriſtinæum, *ad b. t.* vult Antonius Perez, *n. 4.* itemqve Antonius Mornacius, *ad b. t.* & Arnold. Vinnius, *ad §. ult. in f. Inſt. de uſucap.* à qvibus diſſentit Simon à Groenevvegen, *de LL. abrog. in Holland. ad d. §. ult. Inſt. de uſucap.* & non obſcurè Joh. Brunnemann. *ad l. 2. C. b. t.* Qvicqvid tamen ſit, non videtur inſubita Mornacii aſſertio, Conſtitutionem Juſtiniani ſpecialiſſimum continere privilegium Imperatoris & Auguſtæ, nec proinde ad alios Principes extendi debere. Et propterea cùm eà de re conſulti eſſent Wittebergenſes ſuper facto, qvod ex confiſcatione ortum habuerat, noluerunt ex iſtà Juſtinianeà conſtitutione cauſam decidere, ſed ex aliis principiis in hunc modum reſponderunt an Friedrich Rechtlieb / zu Bernburg/ menſ. Januar. 1640. hat ein vornehmer Reichs-Fürſt Cajum zu ſeinen Diener gehabt/ welcher ſich vor etzlichen Jahren gegen ſeinen Herrn alſo verbrochen/ daß er deßwegen flüchtig/ und ſeine Güter dem Fiſco Principis incorporiret worden. Und es ſind unter ſolchen eingezogenen Güttern auch zwo Huffen Landes geweſen/ welche hochermeldeter Reichs-Fürſt Titio und Mævio, zween andern ſeinen getreuen Dienern/ geſchencket/ und ſie und ihre Leibes Erben / und Erbnehmen/ damit als Erbzinß-Gut dergeſtalt beliehen/ daß ſie dieſelben/ wie ſie Jobſt Schultze beſeſſen / und innen gehabt/ einnehmen/ nutzen und gebrauchen ſolten; Worauff auch Titius und Mævius ſolche 2. Huffen Landes von Anno 1624. geruhiglich genutzet / und gebrauchet / biß ohngefehr vor anderthalb Jahren Sempronius, des Reichs-Fürſten Vaſal, vorgewendet/ daß vorige Beſitzere/ als Jobſt Schultze/ und zwar ehe Cajus ſolche Aecker bekommen/ ihme von ſeinen an dieſe 2. Huffen Landes angrentzenden Lehn-Acker ſo viel abgeſteget/ und bis dato unter ſich behalten/ das Titii und Mævii Acker 8. Morgen gröſſer / denn die ſeinigen befunden wordē/ darauff er auch bey dem Landes-Fürſten Commiſſion an deſſen Præfectum ausgewürcket/ welcher ohne des Titii und Mævii vorberuff/ die Aecker außmeſſen laſſen / und darbey ſolche Ubermaaß der 8. Morgen ſich ereignet/ darauf der Sempronius, wider Titii und Mævii Erben/ Klage erhoben/ und die Ubermaß reſtituiret haben wil/ nach mehren Inhalt eures Berichtes und der Beylagen. Wann nun gleich Titii und Mævii Erben wider die angeſtellte Klage ſich zu ſchützen/ und der Litis conteſtation dafero zu entbrechen vermeinet/ daß dieſe Klage wieder ſie als Beſitzer nicht ſtatt haben könne/ ſondern intra qvadrienniū wie-

wieder dem Fiscum hätte angestrenget werden müssen/ und über dieses in facto beruhete/ob die Hufen im Felde alle gleich groß wären/ auch daß ihre Eltern und sie dergestalt investiret worden/ daß sie die 2. Hufen/ immassen solche Jobst Schultze/ und nachmahls Cajus besessen/ nutzen und gebrauchen solten. Dennoch aber/ und dieweil sie der Præscription qvadriennii sich dißfalls nicht zugebrauchen / auch Titius und Mævius mit mehren nicht / als mit 2. Hufen beliehen / und hierüber Sempronius nachmahls zu anderweit Außmessung provociret, so erscheinet dannenhero so viel/ daß Titii und Mævii Erben der angestellten Klage sich nicht entbrechen mögen/ sondern dieses ihres Einwendens ungeachtet/ darauff sich einzulassen schuldig/ V. R. W.

XXV. Paucis nunc etiam videamus, qvid sentiendū sit de istâ qvæstione, utrum princeps alienare possit principatum aut regnum & jura ad imperium pertinentia, qvalia exempla haut pauca in Veterum memoriis occurrunt. JCtos nostros si consules, uno ferè consensu statuentes invenies, non posse qvicqvam de principatu alienari, nisi consentientibus subditis. Tales in testimonium ego vocavi qvàm plurimos ad Hugonis Grotii, *lib. 1. de jur. bell. & pac. c. 3. n. 12.* Doctrina tamen ista, qvia diverſimodè se habent, & habentur imperia, non alio in casu locum inveniet, nisi qvando populi voluntate regnum delatum est, qvi non facilè censebitur ita detuliſſe, ut pro lubitu qvicqvam faciendi inde principi competeret potestas, tantum abest, ut, nisi qvid aliud actum fuerit, alienare imperium delatum ei pro lubitu liceat.

XXVI. Cùm verò Regna alia sint in pleno jure proprietatis, & in patrimonio imperantis, dubium non est, alienari illa ab imperante posse. Et hoc rectè defendit Hugo Grotius, *d. l. 1. cap. 3. & lib. 2. cap. 6.* Qvæ enim in patrimonio alicujus sunt, in dominio ejus esse censentur; qvæ autem in dominio alicujus sunt, de illis liberam is statuendi habet potestatem, nisi qvid aliud impediat. Sic namqve in patrimonio esse intelliguntur, qvæ acqviri possiderive possunt, seu qvæ esse possunt in bonis & dominio alicujus. Franzk. *ad pr. Inst. de R. D.* Et talia qvæ sunt, etiam in commercio esse intelliguntur, ut ferè ἰσοδυναμοῦντα sint, esse in patrimonio, & esse in commercio, Johan. Gœddæus, & Joh. Jac. Wissenbach, *ad l. 5. ff. de V. S.* Nec qvicqvam est, qvod impedire principem, aut prohibere alienationem possit, nisi ipse limitatum illicò ab initio habere voluerit imperium, qvod de patrimoniali Regno præsumendum in

dubio non eſt, præſertim de eo, qvod armis primitùs acqviſitum fuit, cùm ferre potiùs & præſcribere leges Victor, qvàm accipere ſoleat. Sed hæc omnia pleniùs ab ipſo Grotio diſci poterunt.

XXVII. In Romano Imperio vix ullus hujus qvæſtionis poterit eſſe uſus, qvandoqvidem, qvæ ſunt in eo provinciæ, pleræqve omnes feudi jure tenentur. Theod. Reinkingk, *de regim. ſecul. & Eccleſ. l. 1. claſſ. 4. cap. 19. n. 41.* Et qvia ſecundum conſvetudines feudales omnium earũ, tùm & regalium iis inhærentium alienatio fieri debet, non ſanè unius illius, qvi in præſenti Dominus & poſſeſſor eſt, ſed & Imperatoris, qvi feudum conceſſit, & Agnatorum, qvi jus radicatum in eo habent, conſenſus reqviritur, ſi qvidem firma & valida atqve perpetua debeat eſſe alienatio. Id ſi factum non fuerit, habebit agnatus ſucceſſor, qvi conſenſum non præbuit, jus revocandi, neqve ſtare tenetur facto anteceſſoris ſui, *2. F. 39. 2. F. 26. §. Titius, 1. F. 8. §. hoc qvoqve.* Ratio eſt, tùm qvia Vaſallus tantùm ad vitam ſuam habet uſum & jus feudi, eo verò mortuo, uti jus ipſum extingvitur, ita deſinunt etiam actûs omnes jus iſtud afficientes, niſi ſimul jus novi ſucceſſoris afficiant, qvod ſine ejus conſenſu fieri neqvit; tùm præcipuè, qvia agnatus ſucceſſor nullâ ratione feudum ab eo, qvi alienavit, obtinet, ſed jure proprio vi primæ inveſtituræ, qvod â ſuis parentibus habet, ſuccedit, ut adeò per factum anteceſſoris obligari nullo modo qveat, *1. F. 14. verb. fratres vel nepotes per inveſtituram patris & avi in beneficium ſuccedunt*, Hartman. Piſtoris, *lib. 2. q. 5. & 6.* Weſenbec. *lib. 3. conſil. 134.* Köppen, *deciſ. 54.* Berlich. *p. 2. concluſ. 57. n. 41. & concl. 60. n. 46. 47.* Schrader. *de Feud. p. 8. c. 5.*

XXVIII. Qvandoqvidem verò adhuc disqviri ſolet qvàm ſæpiſſimè, qvousqve obligetur facto Anteceſſoris Succeſſor in officio, argumentum iſtud ſpeciali tractatu eruditè abſolvit Dn. Joh. Otto Tabor, qvi cupido Lectori, qvæ ad iſtud negocium pertinent, plenâ manu ſuggerit. Addam ego illuſtramenti loco Reſponſum, qvod ad diſſertationes, ſuper ſtatu ſuo â Summo qvodam Germaniæ Principe transmiſſas, conſcripſit Collegium Juridicum in Academiâ Wittebergenſi, menſ. Octobr. 1663. his verbis: P. P. Dannach erachten/ꝛc. darauff und anfangs auf die andere Diſſertation in rechten ergründet: hat E. Durchl. Herr Bruder/ der Durchläuchtigſte Herr N. Chriſtmildeſten Andenckens von ſeiner auf E. Durchl. nunmehr verfellten Landſchafft unterſchiedliche Stücken/ im-

ingleichen Regalia und Hoheiten an frembde Perſonen vereuſſert/ und zu Affter-Lehn verliehen / und es wil E. Durchl./ob dereſelben als Succeſſori dergleichen zum præjuditz geſchehen können/ Zweiffel entſtehen/ nach mehren Innhalt des gnädigſt uns zugeſchickten Conſilii. Wenn nun gleich ſonſten einem jedweden Lehnmanne frey ſtehet/daß Jhme verliehene Lehn/ oder einen Theil deſſelben zu einem ſubfeudo, und Affter-lehn zu verleihen/ dennoch aber und dieweil E. Durchl. Herr Bruder keine Mannliche Leibs-Lehns-Erben nach ſich verlaſſen/und E. Durchl. als nechſter Agnatus vi primæ inveſtituræ die Landſchafft angetreten/die Feuda Regalia auch ohne dem nicht wohl zum Affter-Lehn ausgethan werden können / ſo erſcheinet dannenhero ſo viel/daß die verliehenen ſubfeuda durch tödtlichen Hintritt des ſubinfeudantis erloſchen/und E. Durchl. als Succeſſor an dieſelben nicht gebunden / es were denn/daß E. Durchl. dero Conſens darzu gegeben/ oder were Dero Herrn Bruders Erbe worden/oder es weren ſonſten die zum Affter-Lehn verliehene Stücken / oder auch die gantze Provintz/von welcher ſolche Stücken dependiren kein Stamm ſondern Erb-Lehn / oder es weren ſolche Stücken hiebevor ſchon durch eine hergebrachte Gewohnheit jederzeit zu Affter-Lehn verliehen worden/ auff ſolcher Fälle einem were E. Durchl. dero Herrn Bruders Belehnungen zu halten ſchuldig / vor eins. Auf die erſte/dritte/ ſiebende/ achte/ zehende/und dreyzehende Frage erkennen wir vor Recht/ob wol ein Landes-Fürſt ſeinem Lande und Herrſchafft treulich vorzuſtehen ſchuldig / dieſelben auch nicht vermindern / noch eigenes gefallens mit Schulden beſchwehren/ingleichen auch die Einkünffte/Regalia,und andere Gerechtigkeiten weder unter den Lebendigen / noch auf den Todesfall dem Succeſſori zu Nachtheil nicht vereuſſern mag; Dennoch aber uñ daferne er durch dergleichen Vereuſſerung des Landes und gemeinen Weſens beſtes geſucht / ob gleich ſolches in eventu nicht erhalten worden/ oder es were die alienation aus dringender und dem Lande höchſtbeſchwerlichen Schulden-Laſt / oder einer andern unvermeidlichen Noth und zu Erhaltung der übrigen Landſchafft geſchehen/ oder es betreffe die Vereuſſerung gar ein Weniges an/ ſo weder der Landſchafft noch der Fürſtlichen Hoheit/ oder deren Erhaltung nach Gelegenheit derſelben alzu mercklichen Abgang verurſachte/ und es weren ſolche Handlungen und Verträge von Jhme nomine dignitatis, als von einem Fürſten / nicht aber als einem privato geſchehen/ ſo were der Succeſſor gleicher Geſtalt daran gebunden/und möchte er ſich derſelben

geſtal-

geſtalten Sachen nach nicht entbrechen. Auf die vierte Frage ſprechen wir vor recht / wenn gleich dasjenige / was zu Kirchen / Hoſpitalien und andern milden Sachen rechtmäſſig geſtifftet und verordnet worden / denenſelben nicht wieder entzogen werden ſol / ſie auch darbey zu erhalten und zu handhaben ein jedweder in ſeinem Gewiſſen verbunden iſt ; Dieweil aber dennoch derjenige / ſo dergleichen Geſtiffte und Verordnungen machen wil / hierzu ſein eigen Vermögen / nicht aber anderen zuſtehende Güter anzuwenden befugt / Kirchen und Hoſpitalien auch von anderer Leute Gütern / ohne derſelben Einwilligung / und mit ihren Schaden ſich nicht bereichern ſollen / in der Provintz aber / von welcher das gnädigſt uns zugeſchickte Conſilium meldet / eitel bona majoratûs, fideicommiſſa, und Lehnſtücken verhanden / welche ohne des Agnati Succeſſoris ausdrücklichen Einwilligung nicht vereuſſert werden können / über dieſes die zu milden Sachen verordnete Güter gemeiniglich aus dem Cataſtro der Beſchwehrungen genommen / und von denſelben befreyet werden / daß hierdurch die übrige Landſchafft ſolche zu übertragen / und derſelben Unpflichten mit groſſer Beläſtigung auff ſich zunehmen zu mehrmahlen genöthiget wird / ſo iſt die von dem Anteceſſore auf Kirchen und Hoſpitalien / oder andere milde Sachen beſchehene Verwendung dergleichen Güter ſo ferne unkräfftig / und mag der Succeſſor, wenn er nicht zugleich Erbe iſt / dieſelbe alſo geſchehen zulaſſen / wieder ſeinen Willen nicht angehalten werden. Bey der fünfften Diſſertation erachten wir rechtens ſeyn / wenn gleich einem Fürſten in ſeinem Territorio die Landesfürſtliche Hoheit zuſtehet / er auch / daferne er die Landſchafft in ſeinem patrimonio und Eigenthume hat / dieſelbe nach ſeinem Belieben an andere verkauffen / verſchencken oder ſonſten vereuſſern und transferiren kan; Dennoch aber und dieweil im Heiligen Römiſchen Reich der Fürſten und Herren territoria nichrentheils feuda regalia ſeyn / und bewehrter Rechts-Lehrer Regimna nach dergleichen weder gantz noch ſtückweiſe vereuſſert werden können / auch hierzu abſonderlich der Unterthanen / die es betrifft / conſens erfordert wird / als mit welchen gemeiniglich auf Landtägen gewiſſe compacta und Verträge auffgerichtet worden / hierüber dem gantzen übrigen Lande / oder auch dem gantzen Reiche daran gelegen / daß / wenn es ja zur Vereuſſerung kommen ſol / die Superioritas darum reſerviret werde / ſo iſt kein Reichs-Fürſt die ihme verliehene Landſchafft ohne des Reichs und der Unterthanen conſens gantz oder ſtückweiſe cum omni ſuperioritate ohne einzig reſervat

vat zu verkauffen/zu verschencken/oder auf einzigerley Weise auf andere zu transferiren befugt. Viel minder/da solches geschehen/ mag der Successor denselben nachzuleben gedrungen werden. Ob auch wohl bey der eilfften Dissertation durch einen Tausch-contract eben so viel/ und bißweilen einmehres und besseres/ alß davor gegeben wird/erlanget werden kan; Dieweil aber dennoch alle der Durchlauchtigsten N. N. provintzien, dem uns zugeschickten Consilio nach/bona feudalia, majoratus und fideicommissa seind/ und in dergleichen keine alienation, darunter auch ein Tausch billich verstanden wird/zugelassen ist/ so mag auch/daferne von dem Antecessore ein stück Landes vertauscht worden/ der Successor daran nicht gebunden seyn/ sondern er ist solches zu revociren wol befugt. Gleiche Bewandnüß hat es in der zwölfften Dissertation mit dem Pfandschilling. Denn ob wohl durch eine Verpfändung der Schuldner das stück Gut/so er verpfändet/ annoch in seinem dominio, auch nach Gelegenheit in seiner possess und nießbaren Brauche behält/dieweil aber nichts destoweniger dem Creditori auf solchen Fall actio hypothecaria zustehet/ durch welche er nicht allein die hypothek an sich bringen kan/ sondern auch/ daferne die Bezahlung nicht erfolget/den Pfandschilling hernach zuverkauffen/ oder sonst zuvereussern/ oder selbst an sich zu bringen wohl befugt ist/ und dergestalt die bona feudalia, majoratus, & fideicommissa denen Agnatis,ohne ihre Schuld und Verwilligung/aus den Händen gedrehet werden/ so mag auch der Successor, welcher nicht zugleich Erbe ist/ noch in die Verpfändung gewilliget/ solcher Pfandverschreibung nachzukommen/ oder das Pfand zu reluiren nicht angehalten werden. So viel bey der 14. 15. und 16. dissertation die beschehenen donationes, und Ertheilung gewisser privilegien betrifft/ sprechen wir vor recht/ ob wol die Freygebigkeit eine Fürstliche Tugend ist/ auch einem Fürsten in exercirung seiner Fürstlichen Hoheit und Gnade die Hände nicht zubinden/und die Ertheilung der privilegien unter die jura majestatis gehöret/dafern/ wie etliche Rechts-Lehrer davor halten wollen/ auch diejenigen privilegia, so ohne einzige vorhergehende Ursache oder Verdienung/ aus einer pur lautern Fürstlichen Gnade/ ertheilet werden/ weder von dem Conferenten selbst/ noch seinem Successorn revocirt werden können. Dennoch aber und daferne die beschehenen donationes und Ertheilung der privilegien weder Ziel noch Maß gehalten/und einer Verschwendung nicht ungleich gewesen/ oder sonsten von solchen Gütern/ welche nicht vergeben

Digitized by Google

werden können / geſchehen / oder dadurch andern ein præjudicium zugezogen / und das Land mercklich beſchwehrt / und zu Schaden gebracht worden / ſo were der Succeſſor ſo wohl die donationes, alß auch die privilegia, ob ſolche gleich ex causâ onerosâ erhalten worden / zu revociren wohl befugt. Bey der neunden diſſertation erkennen wir vor recht / wenn gleich die jurisdiction, merum und mixtum Imperium, und andere Gerichtliche Gewalt in Städten und Dörffern von der hohe Landes-Fürſtlichen Obrigkeit erlanget werden muß / dieſelben auch nach Gelegenheit bißweilen nicht geringe Einkünffte nach ſich ziehen / dieweil aber dennoch ein Landes-Fürſt in Städten und Dörffern und allenthalben in ſeinem Fürſtenthum und Landen die jurisdiction nicht ſelbſt exerciren kan / ſondern nothwendig gewiſſe Perſonen und Unter-Obrigkeit darzu verordnen muß / welche gleichwohl von ihme jederzeit dependiren, und nach denen von ihme vorgeſchriebenen Rechten die jurisdiction zu exerciren haben / auch hierdurch weder dem Lande noch der hohen Obrigkeit ichtwas zu Schaden und Nachtheil gereichet / ſo mag auch der Succeſſor der Landes-Fürſtlichen Hoheit die von ſeinem Anteceſſore an gewiſſe Perſonen verliehene Gerichte nicht revociren, es were denn / daß dieſelben der jurisdiction mißbrauchten / oder ſich ſonſten derſelben verluſtig machten / wieder ſolche were er ſo dann gebührend zu verfahren wohl befugt. So viel die bey der ſechſten Diſſertation angeführten privilegia des hochlöblichen Hauſes N. anbelanget / ſind wir ebenfalls in denen Gedancken / daß dieſelben keinen andern Verſtand haben / alß daß die darinnen verwilligte alienation und Veräuſſerung des Landes keinem Landes-Fürſten eher / als dem Letzten des Geſchlechts / wenn nehmlich der gantze Stamm abgegangen / zugelaſſen ſey / oder auch wenn ein Landes-Fürſt etwas vereuſſert / daß nur die Unterthanen / nicht aber deſſen Succeſſor und Agnatus ſolches zu revociren nicht befugt ſeyn ſollen / ꝛc. ꝛc.

XXIX. Complacuiſſe hoc Reſponſum Principi laudatiſſimo colligere licuit ex eo, quod poſt breve temporis ſpatium in ſimili causâ ſententiam noſtram clementiſſimè requiſiverit. Sic enim ad caſum nobis propoſitum reſpondimus menſ. Febr. anno 1664. Hatte die auf gehaltenen Landtage verſamleten Stände der Grafſchafft N. anno 1573. von den Fürſtlichen Cammer-Schulden ſechzehenmahl hundert tauſend Gülden über ſich zunehmen / und die diesfalls verpfändeten Cammer-Güter und Aempter wieder einzulöſen verſprochen / dahingegen hat des damahligen

ligen Landes-Fürſten M. Fürſtliche Durchl. Chriſtmildeſten Andenckens ſich anheiſchig gemacht/ ſolche eingelöſete Cammer-Güter ohne hohe unvermeidliche Noth/auch ohne vorwiſſen und Bewilligung der N. Landſchafft ferner nicht zuverſchreiben/zuverſetzen/ zuverpfänden/ noch zuvergeben/ oder einig Geld darauff zubringen/ꝛc. Ob nun wohl ſolche Hertzogs N. Fürſtlichen Durchl. gethane Verſprechung und Zuſage auf deſſen Erben und Succeſſores ausdrücklich nicht eingerichtet iſt/ deſſen Succeſſores auch/ und Er noch ſelbſt bey ſeinem Leben auf angeregte Cammer-Güter/ohne der Landſchafft Vorwiſſen und Bewilligung/ unterſchiedliche Schulden gebracht/ und dieſelben aufs neue verpfändet/ welche Schulden bißhero von den Durchlauchtigſten Succeſſoribus durch Abſtattung des intereſſe agnoſcirt, und die Creditores bey der poſſeſſion der verſetzten Güter gelaſſen worden/ ſonſten auch die mit Fürſtlichen Perſonen aufgerichtete Handlungen/ Verträge und Contracte nach gemeinen Rechten verſtanden und gedeutet werden müſſen / in gemeinen Käyſerlichen Rechten aber ausdrücklich verordnet/ daß ungeachtet ein pactum de non alienando vorgegangen / dennoch die wieder ſolches pactum geſchehene Veräuſſerung nicht unkräfftig ſeyn/ſondern nur actio perſonalis ad intereſſe ſtat finden ſolle/ und in übrigen aus denen bey dem anno 1573. gehaltenen Landtage gewechſelten Schrifften nicht erſcheinet / daß entweder der Landes-Fürſt/ oder die Stände ſolchem pacto de non oppignorando einige clauſulam annullatoriam hinzugeſetzt / dadurch die hernach beſchehenen und vorgenommene Verpfändungen vor ungültig gehalten werden könten ; Dennoch aber und dieweil oftterwehnte bey dem Landtage geſchloſſene Verwilligung zwiſchen dem Landes-Fürſten und den Ständen intuitu principatus, und damit die Cammer-Güter gerettet werden möchten/getroffen worden/ an ſolchen Cammer-Gütern aber nicht nur dem Landes-Fürſten/ welchen ſie ſonſten eigenthümlich nicht zuſtehen / ſondern dem gantzen Lande gelegen / und dahero die Succeſſores ohne Zweiffel an die damahls aufgerichtete Vergleichung verbunden/ welche denn/ indeme ſie entweder ſelbſten erwehnte Cammer-Güter beſchwehret / oder Ihrer Fürſtlichen Anteceſſorum nach obigen Landtage gemachte / und darauff verſicherte Schulden agnoſcirt, ihren künfftigen Fürſtlichen Succeſſoribus, welche derſelben Erben nicht ſeyn wollen/nicht præjudiciren können/ſondern auch niemand dieſenigen Güter / ſo er nicht vor ſich eigenthümlich beſitzet/ andern zu Nachtheil zuveräuſſern/ zuver-

ſchencken/ zuverſetzen oder zuvergeben befugt/ und auf ſolchen Fall das pactum de non oppignorando, wenn dawieder gehandelt wird/ ſo ferne ſeine Würckung erreichet/ daß die darauff beſchehene Verpfändung vor ungültig zu achten/ und ſolches umb ſo viel deſto mehr/ wenn der andere contrahent Jhme ein Dinglich Recht auf den Gütern vorbehalten/ inmaſſen denn aus der Landſchafft dazumahl übergebenen Duplic zu erſehen/ daß die eingelöſeten Cammer-Güter der Landſchaft zu Erſtattung der völligen Summa eingeſetzt worde/ auch da gleich die Verpfändung mehrbemelter Güter beſtändig ſeyn ſolte/ die actio ad intereſſe nicht wohl wieder den Landes-Fürſten ausgeführet werden mag/ und in übrigen alle dergleichen Cammer-Güter der Natur und Eigenſchafft ſind/ daß dadurch die Landes-Fürſtliche Regierung erhalten werden muß/ und derewegen einem Landes-Fürſten auch ohne vorgehenden pacto de non oppignorando dieſelbigen eigenes Gefallens zu veräuſſern nicht zuſtehet/ dahin auch die Rechte/ ſo der Fürſtlichen und der privat-Perſonen Handlungen gleich geachtet haben wollen/ nicht zuziehen/ in ſonderbahrer Erwegung/ daß keine dergleichen Handlung über patrimonial-Güter allhier vorgegangen/ ſondern hierinnen ſalus publica, welche ſich an die denen privatis vorgeſchriebene leges nicht binden läßt/ zuförderſt zubeobachten/ ſo erſcheinet dannenhero allenthalben ſo viel/ daß E. Fürſtliche Durchl. offtermelte Verpfändungen und Veräuſſerungen der Cammer-Güter/ da ſie nicht aus dringender Noth/ oder dem gemeinen Weſen zum beſten geſchehen/ zu ratificiren/ und dero Fürſtlichen Verfahren factum zu præſtiren/ nicht ſchuldig.

V. R. W.

CAPUT V.

De Poteſtate ferendi Leges.

Poteſtas Legislatoria fluit ex naturâ majeſtatis & imperii. 1.
Latè accepta comprehendit etiam reliqua quodammodo jura majeſtatis. 2.
Quæ tamen malè juſtianum nomine comprehendantur. 3.
Pactum & Lex ut differant 4.
Leges juris gentium ad poteſtatem legislatoriam non pertinent. 5. 29.
Nec leges fundamentales. 6.
Multò minus leges divinæ & naturales. 7.
Poteſtas hic non ſignificat δύναμιν, ſed ἐξουσίαν. 8. 9. 10.
Differunt, ferre legem, & ſcribere aut comminiſci & concinnare legem. 10.

Tenetur

Tenetur subditus parére legi, etsi eam non satis aquam putet. 11. 12.
Utrum Lex illicò obliget post promulgationem. 13.
Constitutiones Imperatorum propriè dictæ sunt leges. 14.
Sic & plebiscita post L. Hortensiam. 15.
Statuta civitatum municipalium leges dici nequeunt. 16.
Confirmata tamen à superiore vim legis accipiunt. 17.
Aliàs valent ex pacto & conventione. 18.
Confirmatio superioris non est præcisè necessaria. 18.
Principes Germaniæ ferunt leges propriè dictas. 19.
Pontificis Romani potestas legislatoria quousq; se extendat. 20.
Papa utrum rescindere possit leges civiles? 20.
Gallia parum observat Pontificum Rom. edicta. 21.
Utrũ Lex pontificia, Romæ tantùm promulgata, obliget etiam reliquas provincias? 22. 23.
Decreta Pontificum in triplici sunt differentiâ juxta Rogerum Widdringtonum. 24.
Gallia qualiter cavere sibi soleat à postulatis Pontificum. 25.
Privilegium Academiæ Lipsiensi circa pœnam homicidii à Papâ concessum. 26. 27.
Jus gentium non mutare quidem potest Princeps, potest tamen addere nonnulla. 29 30.
Leges fundamentales an & quatenus mutari possint? 31.
Cardinalium in conclavi congregatorum juramentum 32.
Factus Papa non teneri vult juramento ante Papatum præstito. 32. 33. 34.
Jus naturæ & gentium primævum & secundarium ut distinguantur. 35.
Jus naturale unde habeat vim obligandi. 36.
Quædam bonitas & malitia rerum antecedit voluntatem divinam. 37. 38.
Natura præcipit nonnulla, nonnulla probibet, & quædam indeterminata relinquit 39.
Quicquid mandavit natura simpliciter, prohiberi à Principe nequit. 40.
Nec juberi, quod illa prohibuit. 41.
Quicquid jussit natura simpliciter, jubere etiam potest Princeps. 42.
Potest etiam aliquid addere. 43.
Et certam insuper decernere pœnam. 44.
Vicissim, quicquid prohibet natura simpliciter, prohibere etiam licet majestati civili. 45.
Quicquid jussit natura sub certâ limitatione, licet Principi in casu, sub ista limitatione non comprehenso, prohibere. 46.
Quatenus liceat obedire parentibus. 46.
Filius patrem perduellem utrum juvare aliquâre possit? 47.
Quod indifferens relictum est à naturâ, Princeps prohibere & præcipere potest. 48. 57.
Principia juris naturæ qualia? 49.
Conclusiones inde formari solitæ. 50.
Jus gentium quat. à jure naturali & civili distinguatur. 51.
Circa legem divinam positivam, quid liceat Principi? 52.
Leges in Rep. Judaicâ quotuplices? 53.

Digitized by Google

Leges forenſes utrum revocari in forum noſtrum debeant? 54. 55. 56.
Leges Moſaicæ forenſes ſuum uſum habent etiam in Rep. Chriſtianâ. 56.
Quatenus liceat permittere Principi ea, qvæ prohibita ſunt naturali jure aut divino. 58.
Permiſſio non facit ex illicito licitum. 59. 60.
Permitti non debent, qvæ ſollicitant divinam providentiam. 61.
Qvid de probâ aqvæ frigidæ ſentiendum? 62. 63.
Permiſſio non uno modo fieri ſolet. 64. ſeq. 68.
Neminem obligari ad id, qvod Lex permittit. 69.
Cauſæ permiſſionis non ubiq; eædem. 69.
Conſtitutio permiſſiva qvomodo obliget? 70 71
Gvidonis Papæ diſtinctio circa permiſſionem. 72.
Ad impoſſibile neminem obligari. 73.
Impoſſibile qvot modis dicatur? 74.
Difficile etiam qvodammodo eſt impoſſibile. 75.
Cogitationes non ſubjacent pœnæ & imperio humano. 76.
Non obligat Lex, niſi promulgetur. 77.
Neceſſarium non eſt, ut etiam moribus utentium Lex adprobetur. 79.
Diverſum fortè de legibus Eccleſiaſticis ſtatuendum. 79.
Explicatio novellæ CLII. 78
Lex civilis an obliget in conſcientia? 80.
An ad hanc obligationem requiratur, ut lex ſit juſta? 81.
Principi contra jus naturale aliqvid præcipienti, qvatenus obtemperari debeat? 82.
Juſtitia legis non eſt ex intentione Legislatoris æſtimanda. 83.
Sufficit ad juſtitiam legis, ut id, de qvo concipitur, non ſit injuſtum. 84.
Ratio eſt qvaſi anima legis 85.
Ratione ceſſante, an ceſſet obligatio? 85.
Legi à ſubditis ut plurimùm metu pœnæ obedientia præſtatur. 86.
Leges pœnales diverſimodè ſe habent. 87.
Nonnullæ ſolam pœnam exigunt, & nihil præcipiunt. 87.
Aliæ etiam præcipiunt, qvæ mixtæ dicuntur. 88.
Lex abrogatur vel lege contrariâ. 89.
Vel conſvetudine. 90.
Præſcriptio contrà jus commune debet eſſe centenaria. 91. 92.
Præjudicia JCtorum 93. 94.

I.

INter Regalia primum locum tenet poteſtas legislatoria, certisſimus ſc. Majeſtatis character. Fluit enim ea immediatè ex naturâ Majeſtatis, & idcircò ad eſſentialia ejus pertinet, non ad ea tantùm, qvæ Principi in ſignum eminentiæ relinqvuntur, ut vult Treutlerus, *vol. 1. diſp. 3. th. 5. lit. b.* rectè ob hoc caſtigatus Bachovio. Non eſt majeſtas in Rep. niſi imperantium. Imperantes verò cùm

Digitized by Google

cùm relativè ſe habeant, contemplatione eorum dicuntur, qvi ſubjecti ſunt. Subjecti ſunt majeſtati cives non ſinguli modò ſeparatim, ſed qvod amplius eſt, & ex qvo præcipuè æſtimatur Majeſtas, ſimul univerſi, ſub reſpectu communitatis aut ſocietatis civilis, unà cum omnibus bonis ſuis, & qvæcunqve in Rep. imperium patiuntur. His igitur omnibus imperabit Majeſtas. Sin minus, nomen erit ſine re, & Tragicus aliqvis principatus. Imperare autem neqvit aliter, qvàm per legem univerſalem, totam communitatem & omnes in ea cives obligantem. Habebit igitur Majeſtas condendæ ejusmodi Legis poteſtatem; aut ſi non habet, ἀναρχίαν protinus ſtatuas neceſſe eſt, & Cyclopicam qvandam & confuſam turbam, in qvâ ἀκρίτου ὀδὸν ὀδοὶς ὀδόντες. Poteſtas ſiqvidem conſtituendi jura humana non juſta tantùm eſt ex voluntate divinâ, ſed & neceſſaria ex ratione naturali. Hugo de Roy, *de eo qvod juſtum eſt, lib. 2. tit. 2.*

II. Fecit ea res, ut Bodinus crederet, hâc jubendæ & tollendæ Legis ſummâ poteſtate cætera etiam Majeſtatis capita venire, ut veriſimè dici poſſit, ſummum Reip. imperium unâ re comprehenſum, ſcil. univerſis ac ſingulis civibus leges dare. Qvæ opinio, uti in Regalibus disqviparantiæ h. e. iis, qvæ in relatione imperantis ad ſubditos occupantur, utcunqve procedit, ita in Regalibus æqviparantiæ h. e. iis, qvæ à Majeſtate ad aliam Majeſtatem porriguntur, (de qvibus ſupra) audienda non eſt. Qvia enim par in parem non habet imperium, nec habebit legis ponendæ poteſtatem. Sunt enim iſta duo ita inter ſe connexa, ut divelli & ſeparari neqveant. Præcipiendi ſanè poteſtas, qvæ vi imperii exeritur, extrinſeca eſt, & propterea ſubjectum deſiderat, qvod ſuccumbat agenti pareatqve. Ariſtot. *l. 3. Eth. c. 1.* Qvod verò ſuccumbit, non eſt ei, cui ſuccumbit, æqvale, qvia æqvalitas & poteſtas imperii differũt fundamẽto Relationis.

III. Non igitur juſſiones erunt bellum indicere, pacem inire, fœdus ſancire, qvod opinatur Bodinus, qvia qvæ juſſiones non tranſeunt in eos, qvibus cum belli, pacisve aut fœderis ſocietas ſuſcipitur, cùm tamen in hâc materiâ terminus ultimus objectivus qvàm maximè reſpiciendus ſit; ſed erunt potius conventiones qvædam, aut pacta, aut conſenſiones (nam & qvi bellum ſuſcipit cum altero, in easdem cum eo leges belli juxta jura gentiũ conſentit) qvæ leges qvidem dici aliqvando poſſunt, uti id occurrit in *l. 24. depoſiti, l. 68. l. 77. ff. de contr. empt. l. 10.*

Digitized by Google

l.10.C. de pact. l.3. C. de condict. ob cauſ. dat. non tamen in eo ſignificatu, qvo Majeſtati leges ferendi poteſtatem tribuimus, ſed per analogiam, & ratione effectûs, qvia ſcil. pactio, cum legis vim habeat apud perſonas illas, qvæ invicem pepigerunt, non minus ac lex rata haberi debeat. Alio autem reſpectu conventionem iſtam, qvatenus ſcilicet ei inſunt, qvæ ſubditis obſervanda ſunt, & dici legem rectè & eſſe non diffiteor. Vid. H. Grot. *de J. B. & P. l. 2. c. 14. n. 9.*

IV. Liberavimus jam aliud agendo vocabulum LEGIS ab aliqvâ ambiguitate, qvæ ut pleniùs intelligatur, & differentia pactum inter atqve legem clariùs innoteſcat, adſcribam verba Thomæ Hobbes, Philoſophi Britanni, *ex elem. phil. de Cive c. 14. Pactum eſt promiſſum*, inqvit, *Lex mandatum. In pactis faciam dicitur, in legibus fac. Pacto obligamur, lege obligati tenemur. Pactum obligat per ſe, lex obligatum tenet virtute pacti univerſalis de præſtandâ obedientiâ. Ideoq; in pacto prius determinatur, qvid faciendum eſt, qvàm ad faciendum obligamur, ſed in Lege ante obligamur ad faciendũ, qvid verò faciendum ſit, determinatur poſt.* Hactenus Hobbes, non malè, nec inconditè, qvanqvam aliàs judicio Gisberti Voëtii, *in Biblioth. Stud. Theol. p. 439.* periculoſis ſæpè ac malè cohærentibus axiomatis præſtantiſſimam ſcientiam politicam non parum conturbet. Cæterùm de eâ acceptione vocabuli LEGIS conſuli poteſt præter alios Barnabas Briſſonius, *lib. 10. de V. S. verb. Lex qvoqve familiari, &c.* Eam enim veluti peregrinam prolixiq hic attendere, noſtrum non fert inſtitutum, qvemadmodum nec cæteros, qvos habet, ſignificatûs. Sunt enim plerumqve minus proprii, aut laxiores, qvàm noſtra hæc patiatur exercitatio: qvippe cui unicè propoſitum eſt Legem conſiderare, qvatenus eſt Regula humanarum actionum à Majeſtate præſcripta.

V. Conſeqvens hinc eſt, etiam leges juris gentium extra ſphæram poteſtatis legislatoriæ conſiſtere. Jus enim iſtud non ex Majeſtatis alicujus, qvæ populis omnibus imperaverit, juſſione, ſed ex tacito qvodam populorum conſenſu originem traxit. Nam uſu exigente & humanis neceſſitatibus gentes humanæ jura qvædam ſibi conſtituerunt, §. 2. *J. de J. N. G. & C.* Conſtituerunt autem non fortuitò, aut alterius imitatione, ſed qvaſi ex compacto, non qvod convenerint, ut legem ſcriberent, ſed qvod utilitas & ne-

neceſsitas conſenſum plerarumqve omnium provocaverit, & obtinuerit, & ex hoc deinceps jus conſtitutum ſit. Alber. Gentil. *l. 1. de jure Belli c. 1.* Fr. Connan. *l. 1. comment. c. 6.* Eàdem igitur ratione, qvâ contractus, conventiones & pacta contractibus adjecta, Legis nomine veniet jus Gentium.

VI. De legibus fundamentalibus idem eſto judicium. Si qvis enim penitiùs eas introſpexerit, pacta veriùs & conventiones, qvàm leges appellabit. Et conditiones iſtæ, de qvibus ita conſtitutum eſt, ex contractu, & propter datam fidem, ſunt adimplendæ, non ideò, qvòd à populo ceu ſuperiore præſcriptæ ſint. Nihil tàm congruum eſt fidei humanæ, qvàm pacta ſervare, & fidem datam non fallere, ait JCtus *l. 1. ff. de pact. & l. 1. de conſt. pecun.* eamq; regulam etiam ad principes extendit Cuno *de pact. l. 1. c. 24. n. 20. 26.* ut adeò leges iſtæ fundamentales poteſtatem νομοθετικὴν tranſcendant, & ſub eâ non contineantur.

VII. Divinæ verò & naturales leges, etſi leges veriùs ſint, qvàm pacta, iſti tamen, de qvâ nunc agimus, poteſtati non ſubjacent. De divinis res certa eſt, qvippe qvibus ipſa majeſtas, cui poteſtas legislatoria competit, ſubjecta eſt, qvæq; ideò poteſtatem iſtam totam excedunt. Nam ut magiſtratus Majeſtatis imperia patiuntur, ita Majeſtas à primo motore DEO dependet. Naturales verò ideò imperium humanum reſpuunt, qvia per ſe nihil aliud ſunt, qvàm participatio & impreſſio qvædam legis illius æternæ, qvæ eſt in Creatore DEO. Qvamobrem nec qvod hoc jure prohibetur, juberi poteſt, nec qvod jubetur vetari, niſi qvòd interdum addi aliqvid pro re natâ, interdum verò detrahi jubeat conditio civium & forma Reip. *l. 6. ff. de J. & J.* id qvod infrà datâ occaſione prolixiùs exponetur. Reſtat igitur, ut eas ſolummodò Leges facultatis hujus objectum faciamus, qvæ ipſi proportionatæ ſunt, h. e. in qvibus à præcepto inchoari poteſt. Obligatio enim juris poſitivi oritur à præcepto, & ſeſe diffundit in objectum, cùm obligatio juris naturalis oriatur à natura objecti, & ſeſe diffundat in præceptum. Ludovic. Molina, *tom. 1. de J. & J. diſp. 3. num. 2.* Illa ſeqvitur præceptum, hæc antecedit. Illa malam æſtimat rem, qvia prohibita eſt; hæc, qvia mala eſt, & ideò prohibet.

IIX. Cæterùm, POTESTATEM cùm dicimus, intelligimus non δύναμιν & potentiam, ſed ἐξουσίαν & jus ipſum, ſive qvalitatem moralem perſonæ competentem ad aliqvid juſtè agendum. Poteſt enim habere poteſtatem, qvi deſtitutus eſt po-

Digitized by Google

tentiâ. Claudus habet poteſtatem eundi per prædium meum, ſed non habet potentiam eundi. Cæcus habere poteſt ſervitutem proſpectûs, ſive poteſtatẽ proſpiciendi, ſed non habet potentiã proſpiciendi. Dominus feudi habet poteſtatem inædificandi, ſed idcircò non habet potentiam, qvippe qvæ penes architectũ eſt. Sic igitur etiam circa Leges alius habere poteſt potentiam, alius poteſtatem. Potentiam Vir prudens & legum formandarum peritus; poteſtatem ille, qvi habet τὸ κύριον.

IX. Sed ea tamen, qvæ de potentia & poteſtate, δυνάμει & ἐξουσίᾳ hactenus diximus, extendenda eò non ſunt, ut facultates iſtas pro pugnantibus & incompatibilibus habeamus, cùm contingere poſſit, ut unus idemq; & δύναμιν habeat & ἐξουσίαν, potentiam & poteſtatem. Poteſt enim & dominus fundi eſſe architectus, & poteſt Princeps rerum civilium tàm eſſe peritus, ut Leges formare poſſit ipſe. Qvid igitur eſt, qvod aliqvi tàm procul ea ab ſe invicem diſtare faciant, ut nunqvam alterum alterius conceptum patiatur? Datam qvidem Chriſto in tempore ἐξουσίαν & poteſtatem concedunt, δύναμιν & potentiam negant. Sic enim & maritum frigidum, qvo exemplo blaſphemẽ utuntur, habere poteſtatem in Uxorem ſuam, ſed potentiam tamen non habere. Qvaſi verò ſoleat DEUS ſterilem ac fatuam ἐξουσίαν, qvæ δυνάμει careat, tribuere; imò conjunguntur hæc alibi, etiam inter ſe permutantur, id qvod pluribus exponunt Theologi. Chemnitius *de duab. nat. cap. 24.* Dorſcheus, *in Pentadec. diſſert. 4. num. 24.*

X. Ut in viam redeamus, poterit ἐξουσία iſta, qvam circa Leges verſari diximus, ex ipſo nomine LEGISLATORIS, ſine ulteriori interpretatione intelligi. FERRE enim legem, non eſt comminiſci, invenire, deſcribere & concinnare legem. Hactenus enim ad δύναμιν ea ſpectat & prudentiam Jurisperiti; ſed eſt, eam jubere & autoritate publicâ in Rempublicam introducere. Id qvod nemo poteſt, niſi qvi ſummum habet imperium, & propter id ἐξουσίαν. Obtinuit qvidem, & adhuc in uſu eſt, ut Draco, Solon, Lycurgus, Athenienſium & Lacedæmoniorum legislatores audiant, qvos tamen non ἐξουσίαν, ſed δύναμιν tantùm habuiſſe, arguit regimen utriusq; populi democraticum. Sed enim, qvod fieri aliàs ſolet, ut autori alicujus rei & ſvaſori tribuamus rem iſtam, cæteroqvin nihil prorſus ad eum pertinentem, & nomine interdum ejus cohoneſtemus, id hic qvoqve contigiſſe, res ipſa loqvitur. Dicuntur itaqve illi, qvos modò memoravimus, Legislatores, vocantur & leges

ges, ab iis ſcriptæ, leges Draconis, Solonis & Lycurgi, §. 2. *J. de J. N. G. & C.* non qvòd προαιρετικὰ ipſis aliqva aſſeratur, ſed qvòd à populo poteſtatem acceperint legum condendarum, & exhinc autores fuerint eidem, ut conditas autoritate ſuâ valere juberent. Scripſerunt leges, non præſcripſerunt. Propoſuerunt, qvod, ſi ſanciretur, lex eſſe potuit; non verò juſſerunt, nec etiam autoritate ſuâ, ut lex eſſet, efficere potuerunt. Hoc enim voluntatis, illud intellectûs eſt. Hoc præter eum, qvi τὸ κύριον habet, poteſt nemo: illud etiam alii merè ſubditi.

XI. Eſt tamen hîc obſervandum, δύναμιν iſtam, qvam in ſubdito eſſe poſſe diximus, ſubjectam ſemper eſſe debere τῇ ἐξουσίᾳ, qvæ in Principe eſt, neqve ſi per ἐξουσίαν decretum & promulgatum qvid publicè fuerit, repugnare aut refragari debere ſubditum, etiamſi per δύναμιν ſuam, parum æqvam & Reipubl. convenientem judicet Legem, qvæ propoſita eſt. Nempe, uti poſt Cardinalem Palæotum optimè notat Thomas Hurtado, *in reſolut. moral. tr. 3. cap. 4. reſol. 29.* duplex, aut potiùs triplex, in qvolibet principe Legislatore conſiderari poteſt voluntas: qvædam, qvæ nondum firma, neqve certa, atqve, ut aliqvi dicere ſolent, ambulatoria: qvædam deliberata, ſed non præceptiva: tertia etiam præceptiva. Iſti triplici voluntati correſpondet triplex tempus, qvod conſiderari debet in Subdito. Primum, in qvo ſuperior deliberat cum ſubdito, ejusq; ſententiam de Lege ſtatuendâ per modum conſilii exqvirit, & ipſe adhuc dubius nihil adhuc decernit, anteqvam plenè digeſta fuerit materia. Et in hoc tempore maximè occupata eſſe ſolet δύναμις, qvæ tùm in Principe, tùm in ſubdito ſeſe exſerit. Secundum tempus eſt, in qvo Superior audito ſubditi conſilio & rationibus hinc inde discuſſis, decernit id, qvod ſibi videtur, figens voluntatem ſuam, qvæ vaga anteà & ambulatoria erat, in certâ concluſione, qvam ſuper re deliberatâ facit. Et in hoc tempore adhuc poteſt ſubditus, ſi qvas novas in contrarium excogitaverit rationes, Principi exponere, atqve ulteriori, ſi ita viſum fuerit, deliberationi ſubmittere. Tertium tempus eſt, qvando Princeps materiam hactenus deliberatam in modum legis proponit, & voluntate præceptivâ, ut ab omnibus ſervetur, publico programmate exigit. Et ab hoc tempore nullus eſt ampliùs contradicendi aut repugnandi locus, ſed tenetur ſubditus obedire legi promulgatæ, qvamvis liberum ſit ei

id ipſum, qvod anteà ſenſerat, ſpeculari.

XII. Atqve hoc probè notandum eſt adverſus Novatorum ſententias, qvi ſtatuunt, non teneri ſubditum neceſſariò obedire legi, qvæ ſibi minùs juſta videtur. Utplurimùm qvidem loqvuntur illi de præceptis & juſſibus Præpoſitorum & Prælatorum in Religione, uti conſtat ex iis, qvæ collegit Rogerus Widdrington, *adverſ. Adolph. Schulken. §. 15. n. 11. ſeq.* hæc tamen eorum doctrina ὑπαλλάττει continet, & ſub generalibus verbis ipſam qvoqve obedientiam Principi debitam informat. Nec audiendus propterea eſt Ferdinandus de Caſtro Palao, qvando *oper. moral. part. 1. dis. 2. p. 6.* de obedientiâ hunc in modum verba facit: *Non eſt controverſia, qvando daretur opinio probabilis ex parte ſubditi, qvòd non teneatur obedire, etiamſi contraria ſententia ſit probabilior. Tunc enim licitum eſt ex ſuprà dictis amplecti, qvæ ſibi gratior fuerit.* —— —— *Neg. obſtat, ſuperiorem tunc juſtè præcipere, ut tu tenearis obedire, qvia non undiqvaq; juſtè præcipit, ſed probabiliter; ac proinde tu probabiliter ſolùm obligatus eris obedire, & probabiliter deobligatus*, &c. Rectiùs tamen ſentiunt alii, qvos magno numero in partes vocat, & ſeqvitur Franciſcus Valens, *in concord. jur. Pontif. cum Cæſ. part. 2. pag. 220. ſeqq.*

XIII. Cæterùm, qvod dixi, ab eo tempore, qvo Lex promulgata eſt, illicò incipere obligationem ſubditorum, ut legi illi obediant, id cum temperamento aliqvo accipiendum eſt. Si enim mentem ſuam declaraverit Legislator, & demum poſt exactos duos menſes à publicationis tempore legem ſuam obligare voluerit, uti fecit Juſtinianus Imp. per *novell. 66.* poterit intereà temporis lex non obſervari. At ſi tale ſpacium conceſſum non fuerit, præſentem neceſſe eſt ex parte ſubditorum ut ſtatuamus obligationem, qvamprimùm in eorum notitiam lex iſta pervenerit. Nec igitur indiſtinctè reſponderi poteſt ad qvæſtionem, qvam proponunt Moraliſtæ, & inter eos Antoninus Diana, *in reſolut. mor. part. 1. tr. 10. reſ. 6.* An poſſint ſubditi ſuper aliqvâ novâ lege ſupplicationem interponere, eamq; deprecari, nec interim eam obſervare, donec Principis ſententia expectetur? Puto enim, ſi ſpacium iſtud temporis, de qvo dixi, conceſſum non fuerit, non excuſari ſubditos, legem non obſervantes, etiamſi ſupplicationem interpoſuerint. Nec obſtat, præſumi benignam Legislatoris intentionem revocaturi legem, ſi ipſi compertum fuerit, eam

parum

Digitized by Google

parùm convenientem esse. Semper enim expressa Principis voluntas prævalere debet præsumptæ, cum certa illa, hæc verò dubia sit, & fieri qveat, ut non revocet, vel qvòd mutari lex posita pro ratione statùs non possit, vel qvòd jam satis ventilatæ & discussæ sint rationes à subditis in contrarium adductæ.

XIV. Qvia igitur, uti dixi, potestas sive ἐξουσία esse debet in Legislatore, sine qvâ nec Legislator propriè dici potest. Patet hinc, etiam constitutiones Imperatorum verè & propriè dictas esse leges. Qvod etsi neget Hugo Donellus, *in l. un. de condict. ex lege*, ratione tamen, qvâ nititur, nunqvam persvadebit, refutatâ eâ Bachovio, *de action. disp. 4. n. 12.* Definitio enim Legis, qvæ habetur §. *4. de J. N. G. & C.* & qvam urget Donellus ad Rempublicam liberam pertinet, qvâ scil. summa rei penes integrum erat populum. Formâ Reipubl. mutatâ, & in Monarchiam conversâ, id, qvod Principi placuit, legis habuit vigorem, §. *6. J. eod.* tùm enim Majestas & vis summi imperii à populo ad Principem transiit. Qvas autem nos reliqvas habemus ex monarchiâ Romanâ constitutiones, in triplici inveniuntur differentiâ. Aut enim per epistolas factæ sunt, aut per cognitiones & decreta, aut per edicta. De qvibus speciebus singulatim & prolixè agit Goldastus, *in replicat. pro imp. cap. 11.*

XV. De plebiscitis constat, ea ab initio leges dici non potuisse, non tàm qvòd partem tantùm civium obligarent, qvàm qvòd plebi separatim nulla competeret majestas. Tota enim eorum obligatio tùm temporis conventioni potiùs & pacto, qvod membra plebis inter se inierunt, qvàm imperio & jussioni videtur adscribēda. Illud enim inter plebiscita & cæteras leges intererat, qvòd hæc à plebe, illæ à populo rogabantur; hæc Tribunus tribunitiis comitiis, illas Consul, aliusve ex majoribus magistratibus centuriatis, tributis, curiatisve comitiis ferebant; hæc plebem tantùm olim tenebant, illæ semper omnes. Anton. Augustin. *de Legib. & SCt. cap. 3.* At post legem Hortensiam plebiscita non minùs propriè leges appellata, qvàm qvæ populus centuriatim jussisset, §. *4. J. eod.* Ita factum est, ait Pomponius, *l. 2. §. 8. de O. J.* ut inter Legem & plebiscitum species interessent constituendi: potestas autem eadem esset, h. e. ut plebiscita propter accedentem consensum totius populi reliqvi, leges reverà & essent & appellarētur. Ex qvo simul illud conficitur, liberâ Republicâ Senatui Romano malè tribui

à FranciſcoConnano perpetuam legis condendæ poteſtatem. Hanc enim qvî habere potuit, cùm non habuerit majeſtatem ? Nec ergò vim legis habere potuerunt Senatûs Conſulta, niſi & plebs ea probâſſet, cùm deficiente poteſtate impunè non pareatur jubenti. Add. Arnold.Vinn. *ad §. 5. J. de J.N.G. & C.* Dn.Hahn. *in Weſenbec. tit. de O. J. n. 2. p. 61.*

XVI. De ſtatutis civitatum municipalium minus dubium eſt, qvippè qvæ legum nomine ideò venire neqveunt, qvia omnis eorum vis eſt ex conſenſu civium inter ſe & cum Magiſtratu ſuo; aut ſi à Magiſtratu ſolo eſt, neceſſe eſt, ut hic habeat poteſtatem à Principe, ſed qvæ ideò, qvia ad Principem reflectitur, major eſt, qvàm ut ſtatuta tantùm condere dicatur. Interim & hoc caſu Magiſtratus, qvia alterius imperio ſubjectus eſt, non plus habet poteſtatis, qvàm ille, cujus imperio ſubjectus eſt, conceſſit. Omnis igitur illa poteſtas precaria eſt, & ex indulgentiâ Principis; ideoq; ſic temperanda, ut ne qvid adverſus leges & conſtitutiones Principis conetur, *l. 9. ff. de L. Rhod.* Sutholt, *de jurisdict. n. 287.* Cætera, ſi qvæ fiunt, ſtatuta non magis Leges dici poſſunt, qvàm conventiones & pacta privatorum. Nec qvicqvam movet, qvod legis municipalis paſſim fiat mentio, *l. 3. §. 4. ff. qvod vi aut clam, l. 3. §. 5. de ſepulchr. viol. l. 3. l. 6. de decret. ab ord. fac. l. 6. qvod cujusq; univ. nom. l. 1. C. de emanc. libb. l. 37. ff. de reb. aut. judic. poſſ. l. 21. §. ult. ad municip. l. 5. §. 1. de jur. immun. l. 1. de alb. ſcrib.* Aut enim vocabulum LEGIS in ejusmodi qvibusdam textibus latè ſumitur, & cum qvâdam extenſione; aut Municipium accipiendum eſt ſecundùm jus Romanum antiqvum, pro eâ civitate, cui ſuo jure ſuisq; legibus vivere permiſſum erat. Agell. *l. 16. noct. Att. c. 13.* Marcell. Donat. *in Sveton. Aug. c. 40.* Alciat. *ad l. 228. de V. S.* Petr.Crinit. *l. 7. c. 6.* Alexand. ab Alex. *l. 7. gen. dier. c. 10.* Sutholt. *de jurisdict. n. 220.* Sic enim Pauſanias Trajanum Imperatorem refert Mothoneis concesſiſſe *τὸ ἀυτονομίαν πολιτεύεσθαι*, *l. 4. Meſſen.* Plinius, Amiſenorum civitas, inqvit, & libera & fœderata beneficio indulgentiæ tuæ legibus ſuis utitur, *l. 10. Epiſt. 93.* Agathias, de Dilimnitarum gente agens, non, inqvit, ſubditi ſunt, nimirum, qvi ſuis legibus vivant, & libertate fruantur, *ἀυτόνομοί πως εἰσι καὶ ἐλεύθεροι*, *l. 3.* Per municipium autem, de qvo nos agimus, intelligitur ea civitas, qvæ ſuperiorem recognoſcit Principem, etiam in legibus ferendis; & â tali leges propriè dictas juberi poſſe nego.

XVII. Sed

XVII. Sed qvid ſi confirmata fuerint ſtatuta à Principe? Tùm verò legis ea naturam induere arbitror. Accedit enim imperium & juſſio ejus, qvi ſummæ rei præeſt. Magiſtratus autem hoc caſu proponit tantùm, ſcribit, & comminiſcitur legem, non facit aut ſancit eam. Conſentit Anton. Perez. *ad tit. Cod. de offic. jurid. Alex. n. 7. 8.* Qvod ſi præceſſerit Principis conceſſio generalis, ut licitum ſit municipio ſtatuta pro lubitu condere, puto & tùm ſtatuta ea vim legis habere, non qvòd poteſtas legislatoria in municipium translata ſit, ſed qvòd conceſſio illa generalis influat in qvemlibet actum deinde ſecuturum, & perinde ſe habeat, ac ſi unumqvodlibet ſtatutum ſpecialiter confirmetur. Sive igitur antecedat, ſive ſeqvatur conſenſus & ratihabitio Principis, non minorem autoritatem habebunt ſtatuta ejusmodi municipalia, qvàm ipſæ conſtitutiones regiæ. Annæus Robert. *rer. judicat. l. 2. c. 1.* Digna ſunt, qvæ hic legantur, verba Johannis Seldeni *ex lib. 1. de J. N. & G. juxta diſcip. Hebr. c. 8. Obligatio*, inqvit ille, *qvà obtemperandum eſt decretis aut SCtis ex permiſſione decurionibus, ſeu corporis alicujus ſociis, invicem hactenus paribus à Principe indultâ, latis, ex ipſius Principis autoritate ac imperio pendet, qvi dum permittit pro eorum libitu decreta leges q. tùm ferre tùm reſcindere, eqvè etiam in ipsâ permiſſione vult ſic latas leges, usq. dum ex eâdem ſimiliter permiſſione reſcinduntur, obſervari, i. e. obligationem inducere.*

XVIII. Cæterùm ſi de voluntate Principis non conſtet; conſentiant autem cives de jure aliqvo poſthac obſervando, modò non deroget id legibus jam ſcriptis, nec ratione ſuâ deſtituatur, qvod ubiqve ſuppono, dico, & ſtatui id poſſe, & firmam ex eo naſci obligationem, & in hoc ſeqvor Dn. Parentem p. m. *ad aur. prax. Calvoli §. civitas concluſ. 1. n. 29.* non qvòd valeat jure legis, aut vi ſuâ, ſed propter pactum & conſenſum, *l. ult. ff. de Colleg. & corp.* Paul. Laymann. *theol. moral. l. 1. tr. 4. c. 8. n. 6.* Salvum enim ſemper manet jus ſuperioris, qvi pro autoritate ſuâ id, qvod ita ſtatutum eſt, abrogare, aut nullum dicere qvandocunqve poterit, *l. 3. §. 5. de ſepulchr. viol.* Conſultiùs igitur & tutiùs putavit Dn. Parens, *d. l. n. 35.* Municipales Civitates ſuper ſtatutis reqvirere adſenſum & confirmationem ſui Principis. Addit Dn. Carpzovius, Vir ſuâ laude major, *in proceſſ. t. 2. a 2. n. 198.* non conſultum modò id eſſe, ſed maximè neceſſarium, vel ſolâ obſervantiâ teſte. Addo

do ego porrò, necessarium hoc esse non ad id, ut statutum sit & obliget, sed ut ne nullum dicatur à principe; qvæ necessitas est extrinseca, & inter naturalia statuti externa referri potest, inter substantialia minimè. Conf. Guttierrez. *de juram. p. 1. c. 28.* Richter. *decis. 3.* Dav. Mæv. *jur. Lubec. p. 1. q. 2. n. 61.* Coler. *de process. execut. l. 1. c. 3. num. 12. 13.* G. Schultz. *in synops. jur. feud. c. 7. n. 53.*

XIX. De statutis qvæ diximus, ad Principum Germaniæ sanctiones non licet extendere. Etsi enim superiorem illi agnoscant Cæsarem, qvem venerantur & observant, tali tamen, qvisqve in suâ provinciâ, instructi sunt potestate, ut jussiones ipsorum revera sint & dicantur leges. Video dubitare Doctores, an dependens sit ea potestas an minus? Sed qvî dubitari poterit, cùm ipsa tota potestas territorialis, cujus pars est legislatoria, tribuatur ab Imperatore? Qvicqvid enim sanciunt & edicunt, id edicunt, qvia sunt Duces, Marchiones, Comites. At dignitates has unà cum territorio & territoriali potestate annexà, accipiunt in feudum à Cæsare. Dependentem igitur hactenus habent legis ferendæ potestatem. Sed est ea tamen vicissim tàm libera, ut constitutiones ab unoqvoq; in suo territorio latæ, nec confirmatione opus habeant, nec ab Imperatore rescindi possint, dum tamen de iis rebus sint, qvæ per recessus imperii nondum sunt determinatæ. Qvod enim his adversum qvid statuere neqveant, id inde est, qvia vel propriâ conventione, vel numero victi parere coguntur. Tùm enim qvasi vi contrariâ, legitimâ tamen, in latitudine oppositâ succumbunt. Jac. Lampad. *de Rep. Rom. Germ. part. 3. c. 3. n. 18.* Obiter addo, etiam Principum summorum constitutiones aliqvando statuta dici, non in jure tantùm civili, sed & Canonico & vetustiorum Patrum scriptis, atqve historicorum monumentis. Goldast. *in replicat. pro imp. cap. 11.* Sed in istâ significatione vocabulum istud hîc non accipimus.

XX. Pontifici Romano uti majestatem concessimus exercitatione primâ, ita necesse est, ut legis etiam ferendæ potestatem nunc concedamus. Sed uti limitata est illa ad patrimonium; qvod vocant, D. Petri, & reliqvas, sive vi, sive ex beneficio Principum possessas provincias: ita hæc qvoqve iisdem terminatur finibus. Posito enim imperio, ponitur & legis ferendæ potestas. Negato illo, neq; hæc locum habebit. Qvid est ergò, qvod Papa etiam extra territorium suum jus dicere affectet, & nuperè transactionem

Osna-

Digitized by Google

Osnabrugenſem nullitatis damnaverit? Summum iſtud, qvod in univerſum terrarum orbem ſibi transſcribit, imperium, merum eſt commentum, ex faſtu Hildebrandino natum, & à barbaro etiam Attabalibâ ſtoliditatis nomine notatum. Hier. Benzo, *Hiſt. nov. orb. l. 3. c. 3.* Robertus Cardinalis Bellarminus, etſi & ipſe univerſale iſtud imperium adſtruat, & tàm protervè qvidem, ut librum ejus admittere nolit Gallia, Limn. *l. 8. c. 10 n. 13.* ejus tamen adhuc eſt modeſtiæ, ut indirectè iſtud Pontifici Romano competere adſerat; qvod cum ferre non poſſet Romanæ curiæ θρέμμα, Angelus Carerius, ex profeſſo eum inſectatur & refellit, *lib. 2. de poteſt. Rom. Pont.* Seqvuntur eum Abraham Bzovius, *in Pontif. Rom. c. 1. & 45.* Thomas Bozius, *de jur. Eccl. libertat. & poteſt. l. 2. c. 12. 13. 14. ſeq.* & alii multi. Saltè ſi papalis eſt arbitrii, pacta conventa, & leges imperiales mutare aut reſcindere, omnis qvoqve civilis poteſtas directè ipſi eſt ſubjecta, atqve adeò Reges & Principes non niſi Magiſtratus ſunt, ſubditi nutui Paparum. Et hoc eſt, qvod vult Curia Romana, aliâ ſcil. ab eâ, qvæ fuit ætate Nicolai primi, in qvâ Pontifices pro curſu temporalium rerum imperialibus legibus utebantur, *c. cum ad verum 6. diſt. 96.* Sed enim qvod univerſalis iſte dominatus Papæ Romano nec divino, nec humano, nec Eccleſiaſtico jure competat, ſolidiſſime demonſtratum eſt à Gvil. Barclajo *de poteſtate Papæ*, & ejus Hyperaſpiſte, Johanne, Roſſenſi Epiſcopo, *in tr. de poteſtate Papæ tempor.* qvibus addi poſſunt Chamier, *tom. 2. panſtr. Cath. l. 15. per tot.* Ludovic. de Monteſperato, *in vindic. pacif. Oſnabr. n. 34. ſeqq.* Benign. Milletot. *de delict. comm. p. 7. ſeq.* Roger. Widdrington. *de juram. fidel. p. 30. ſeqq.*

XXI. Memorabile eſt, qvod notat Paulus de Caſtro, nec ad Conditorem Canonis, h. e. Papam, nec ad Apoſtolum pertinuiſſe, emendare jus civile in his decretis, qvibus vitæ humanæ honeſtas continetur. Qvod aſſertum cum recenſuiſſet Petrus Coſtalius, *ad l. 2. ff. de rit. nupt.* ſpiritualia tantùm excipienda monet. In ſecularibus ergò admittit, qvod dixerat Caſtrenſis; imò *in l. 32. ff. de LL.* non audet aſſerere, peccare Gallos, qvi Pontificum edicta non obſervent, ex eâ ſcil. ratione, qvia Bonifacianas conſtitutiones, qvæ Regis & Regni Gallici libertatem & privilegia minuerant, pridem unâ clauſulâ antiqvaverit Clemens V. Rectiùs dixiſſet, ideò non peccare Gallos minùs morigeros, qvia ſunt extra imperium edicentis. Id enim

profitebuntur omnes, etiam inter ipſos pontificios, qvibus aliqva eſt Rerumpublicarum cura.

XXII. Ut maximè verò conveniant hodiè Eccleſiæ Latinæ Doctores, competere Pontifici Romano abſolutam qvandam & univerſalem in Eccleſiaſticis rebus leges ferendi poteſtatem, eamqve tantæ amplitudinis, ut in univerſis & ſingulis Chriſtiani Orbis provinciis obſervantia illis debeatur; diſſentiunt tamen in eo, utrum Leges tales Eccleſiaſticæ promulgari debeant per ſingulas provincias, nec ante hanc promulgationem vim obligandi habeant, an verò ſufficiat eas in Romanâ curiâ publicatas fuiſſe? Cardinalis Bellarminus, *in reſponſ. ad tract. ſeptem Theol. Venetor. ſup. interdict. Pauli V. prop. 1.* negat, neceſſarium eſſe, ut in omnibus provinciis & regnis publicetur Lex pōtificia, & ſufficere ait, promulgari eam uno aliqvo in loco, ex qvo deinceps ad aliorum notitiam emanare poſſit, laudatqve ſibi conſentientes, Johannem Andreani, Abbatem Panormitanum, Sylveſtrum, Sotum, & alios, putatqve eam ſententiam ſatis manifeſtam eſſe, & probari ex *c. 1. X. de poſtulat. prælat.*

XXIII. Ab hàc tamē opinione plures alii graviter diſſentiunt, qvos allegat & ſeqvitur Thomas Hurtado, *in reſol. mor. tr. 4. cap. 8. reſol. 60. §. 2. num. 791.* eamqve in rem eruditè differit Petrus de Marca, *de concord. ſacerdot. & imp. lib. 2. c. 15. num. 2. & ſeq.* ubi *num. 10.* optimè explicat allegatum â Bellarmino textum *in d. c. 1.* agere ſcil. eum de ſingulis hominibus, qvod neceſſe non ſit, ut ſpeciali mandato auribus ſingulorum inſinuetur, non agere eundē de provinciis, ſed ſupponere, in illis ſolēnniter legem jam editam fuiſſe. Sanè etſi ad famam legis editæ recurrere qvis velit, qvod Romæ ex omnibus terræ partibus convenire ſoleant homines, per qvos deinceps de lege factâ diffundi fama in ſingulas provincias poſſit; cùm tamen hodiè tantus Romæ non ſit confluxus, qvanto fuit olim, cum eſſet orbis gentiumq; domina, non dubitari tantùm de divulgatione poteſt, ſed etiam, ſi vel maximè de eâ conſtet, cùm de ipsâ diſpoſitione legis, & qvid ea jubeat aut prohibeat, qvâqve conditione qvid præceptum aut prohibitum, aut permiſſum fuerit, ignotum eſſe poſſit in remotioribus provinciis, iniqvum erit, ſecundùm legem iſtam, de qvâ obſcurior aliqva fama inter provinciales fortè fortuna extitit, inter eos ſententiam ferre. Id cùm conſideraſſet Franciſcus Valens, *de concord. jur. Pon-*

Digitized by Google

Pontif. cum Cæſ. part. 2. diſput. 4. qvæſt. 5. agnoſcit *ſub num. 11.* & concludit ad præſumendam ſcientiam ſimul & ſubeundam pœnam in foro externo impoſitam â Pontificiâ conſtitutione, in unâqvâqve provinciâ reqviri promulgationem. Atqve hinc non malè ſcribit Cujacius *ad c. 38. X. appell. recuſ.* conſtitui poſſe aut tentari ſaltē, plerisq; conſtitutionibus, qvæ ad Angliam pertinent, non adſtringi alia regna. Conf. Greg. Sayr. *in clav. reg. lib. 3. c. 5. n. 11.* Anton. Diana, *part. 1. tract. 10. reſol. 8. & part. 5. tract. 14. reſol. 25.*

XXIV. Cæterùm cùm pleraqve omnia, qvæ Romæ cuduntur, decreta, ſacrorum canonum nomine appellari ſoleant ab Romanæ Eccleſiæ Doctoribus, non inſubidè in eam rem diſſerit Rogerus Widdrington adverſo Adolphum Schulckenium, §. *8. num. 9. ſeqq.* ut diſcrimen faciat, & aliqvos non ſacros oſtendat, qvibus repugnare ſine piaculo liceat. Juvat ipſum loqventem audire: *Tertiò*, inqvit, *decreta ſeu canones ſummorum Pontificum in triplici ſunt differentiâ: qvædam conſtitutiva ſunt, qvædam declarativa, qvædam, qvæ neqve propriè declarativa neqve conſtitutiva ſunt, ſed aliqvid de utrisqve participant. Conſtitutiva ſunt, qvæ ex ſe novam obligationem inducunt, neq; rem, qvam præciunt aut prohibent, priori aliqvâ lege præceptam aut prohibitam eſſe ſupponunt, ut ſunt decreta de carnibus certis diebus non comedendis, de operibus ſervilibus in Dominicis aliisqve diebus feſtis non faciendis, de ſacro iisdem diebus audiendo. -- -- Atqve hæc decreta ſeu canones in locis, ubi recepta ſunt, decreta ſeu canones ſacri, qvibus utplurimùm repugnare non licet, rectiſſimè appellantur. --- Declarativi canones ſeu decreta ſunt, qvæ nullam obligationem ex ſe inducunt, ſed priorem legem & obligationem tantummodò ſupponunt atqve declarant. Atq; hæc decreta eàdem certitudine aut probabilitate ſacra, aut non ſacra cenſenda ſunt, qvâ certum aut probabile eſt, talem legem & obligationem, qvam decretum declarativum ſupponit & declarat, revera præceſſiſſe. -- -- Atqve hæc decreta, ſeu Decretales ſummorum Pontificum literæ, in triplici ſunt differentiâ. Nam primò qvædam ſunt, qvæ in doctrinâ erroneâ aut falsâ fundantur, & hæc decreta non ſacra, ſed ſacrilega cenſenda ſunt, illisq; repugnare qvilibet Catholicus & licitè poteſt, atqve etiam tenetur. Hujus generis eſt canon ille Cœleſtini III, qvi olim in corpore juris Canonici extabat, in qvo Cœleſtinus decrevit, & juxta Alphonſum de Caſtro etiam ut Papa declaravit, per hæreſin ita matrimonium diſſolvi,*

ſolvi, ut liceat ei aliud conjugium inire, cujus prior conjux in hæreſin lapſo eſt. — — — Secundò, qvædam ſunt decreta ſeu canones declarativi, qvæ in doctrinâ ad ſummum probabili fundantur. Atq; hæc decreta non magis ſacra ſunt, neq; magis obligant, qvàm doctrina ipſa, cui innituntur, ſacra ſit, & ad eam ſequendam fideles obligare qveat. — — — Tertiò alia ſunt decreta ſeu canones declarativi, qvi in doctrinâ aliqvâ certâ, indubitata, neq; apud Catholicos controverſâ fundantur, atq; hæc decreta procul dubio ſacra ſunt, neq; illis repugnare ulli Catholico licet. — — — Poſtremò tertii generis decreta, tametſi propriè neqve conſtitutiva, neqve declarativa decreta ſint, cùm nihil præcipiant aut prohibeant, vel aliàs præceptum aut prohibitum eſſe declarent, doctrinam tamen aut certam aut incertam ſupponunt, qvod in Pontifice ſit vera poteſtas ita decernendi. Hujus generis ſunt decreta illa, in qvibus ſummus Pontifex qvædam privilegia concedit, de qvibus aut certo conſtat, aut dubitatur, an talia concedendi poteſtatem habeat. Item decreta, in qvibus Pontifex in votis diſpenſat, aut alteri facultatem in eis diſpenſandi concedit. Nam hæc decreta, ſi de voto ſolenni loqvamur, cùm incertum ſit, an Pontifex talem diſpenſandi poteſtatem habeat, incertum etiam erit, an talia decreta ſacra vel non ſacra dici debeant, & conſeqventer nemo talia decreta tanqvam ſacra approbare tenetur. Ejusdem etiam generis ſunt decreta, in qvibus Pontifex Principes ſupremos ſuis regnis ac dominiis privat, & ſubditos ab eorum fidelitate abſolvit. Cum enim ſaltem incertum ſit, ſi de doctrinâ ſpeculativâ loqvamur, penes ſummum Pontificem talem eſſe poteſtatem, incertum etiam erit, an talia decreta ſacra vel non ſacra dici debeant, & conſeqventer nemo talia decreta tanqvam ſacra approbare tenetur. Dixi, ſi de doctrinâ ſpeculativâ loqvamur. Nam ſi doctrinam ſpeculativam ad praxin reducere velimus, talia decreta, qvæ praxin imperant, cùm doctrinam planè falſam, & meo judicio improbabilem ſupponant, nempe poſſe aliqvem lite pendente è re illâ, qvam legitimè poſſidet, invitum deturbari, non ſacra, ſed profana decreta eſſe, & ab omnibus Catholicis improbanda, conſidenter affirmo.

XXV. Hactenus Widdringtonus, qvi etſi exemplà ſubjiciat aliqva parum accommoda, reliqvis plerisqve congruentibus, fontes tamen aperit limpidiſſimos, ex qvibus de conſtitutionibus Pontificiis judicium ferri poteſt promptiſſimũ. Laudanda hic eſt Galliæ conſvetudo, qvæ legem aut conſtitutionem Pontificiã non aliter admittit, niſi conformis ea ſit canonibus Eccleſiæ receptis. Si

qvà

qvà ſecus ſe habeat, oppidò prohibetur ejus promulgatiõ, & qvi tales bullas ſine Regis præſcitu & conſenſu in Regnum inferunt, plerumq; ignominiâ aliqvâ notari ſolent, uti talia exempla refert Joh. Hornbeck; *ad bull. Innocentii X. p. 285.* Sed & in hoc circumſpectè agere ſolent Galli, ſicubi Legati Pontificis advenerint, ne qvid novi, & qvod Galliæ conſuetudinibus contrarium ſit, per eos ſtatuatur. Officium enim legationis exercere neqveunt, niſi facultates, eis â Pontifice cõceſſæ, Senatoribus in Curiâ Parlamenti priùs exhibitæ, atqve ab iis examinatæ, Areſto Curiæ ad modum & temperamentum redigantur, ac deinde diplomate Regio confirmẽtur. Videri eam in rem poterit Jac. Aug. Thuanus, *lib. 3. hiſt. ad annum 1547.*

XXVI. Non minorem laudẽ meretur Sereniſſimꝰ Saxoniæ Elector, qvi leges & ſtatuta, olim inter Pontificios condita, & â Pontifice Romano confirmata, nõ aliter rata habet, præterqvam ſi rectæ rationi & verbo divino cõformia fuerint. Inter ſtatuta Academiæ Lipſienſis, antiqva planè & longo uſu recepta, octavum, qvod eſt de cauſis criminalibus, his verbis refertur: *De cauſis criminalibus hoc conſtituere viſum eſt, ut deprehenſo in homicidio ad Epiſcopũ mittatur, carceris perpetui pœnam ſubiturus. In furto autem deprehenſus ab Univerſitate noſtrâ excludatur. Si furtum tamen ſingulare & ingens fuerit, etiam talis fur ad Epiſcopum mittatur. Idem erit judicium de ſimilibus aliis atrocioribus & atrociſſimis delictis.* Statutum hoc multas & interpretationes & controverſias peperit, deq; ejus juſtitiâ non unis vicibꝰ diſputatum fuit. Hoc obſervo, in praxi receptũ fuiſſe, ut Studioſi Lipſienſes, furti aut rapinæ inſignioris convicti, ad Epiſcopum mitterentur qvidẽ, ſed ab Epiſcopo tamen deinceps Magiſtratui ſeculari traderẽtur, & ab hoc pœnâ promeritâ afficerẽtur. Cùm enim anno Chriſti 1499. duo Scholares propè templum Nicolaitanum in urbe Lipſiâ alteri Scholari vim intuliſſent, eiq; ducentos ſeptuaginta ſex aureos Rhenenſes, & aliqvot annulos abſtuliſſent, miſſi illi fuerunt ab Academiâ ſecundùm ſtatutum hoc ad Tilonem Epiſcopum Martisburgenſem, ſed cum interceſſione, ne Magiſtratui ſeculari traderentur. Literarũm iſtarum exemplum penes me habeo, ex qvibus id ſimul diſcere licet, oportuiſſe tùm tẽporis Rectorem Lipſienſem eſſe Clericum, ut ſc. in clericos ſtudioſos jurisdictionem exercere poſſet.

XXVII. De homicidii verò pœnâ in ſtatuto adducto contentâ valde diſceptatũ fuit in Comitiis provincialibꝰ anno hujꝰ ſeculi qvinqvageſimo ſeptimo, utrũ ea tàm atroci crimini

ni ſatis proportionata eſſet. Tandem verò Serenisſimus Elector privilegium iſtud, ut impium & verbo divino adverſum, prorſus ſuſtulit, in receſſu comitiali his verbis: **Wollen hierbenebenſt / daß von unſer Univerſität Leipzig angeführte vermeynte Päbſtiſche und GOttes Wort zuwider lauffendes privilegium, wodurch die muthwilligen Todtſchläger / und andere Miſſethäter von der ordentlichen Todes-Straffe befreyet ſeyn ſollen / nochmahls abgeſchafft und caſſiret wiſſen.** Repetita eſt hæc abrogatio in decreto viſitationis propter Academiam Lipſienſem, anno 1658. promulgato: **Dieweil wir auch auf beſchehenes unterthänigſtes anſuchen und bitten unſerer getreuen Landſchafft bey jüngſten Land-Tage / das von der Univerſität Leipzig vermeintlich angeführte Päbſtiſche / und GOttes Wort zuwider lauffende privilegium, wormit die muthwilligen Todſchläger und andere Miſſethäter von der ordentlichen Todes-Straffe befreyet ſeyn ſollen / allbereit abgeſchafft und caſſiret haben / ſo ſoll es dabey nochmahls allerdings verbleiben.**

XXVIII. Diſcuſſis nunc & definitis iis, qvæ ad ſubjectum poteſtatis legislatoriæ ſpectant, proximum nunc eſt, ut objectum conſideremus, & intra qvos fines ea terminetur, diſpiciamus. Anticipavimus aliqva eâ de re conſignare, cùm vocabulum LEGIS ab homonymiâ liberaremus, qvibus nunc brevis addendus eſt commentarius. Summa ibi dictorum hæc eſt: Legislatoriam poteſtatem verſari circa omnia, qvæ nec conventione, ipſum Imperantem obligante, nec lege divinâ definita jam ſunt. Ex conventione natæ fuerunt leges gentium, ſive jus gentium, & leges fundamentales. Ad legem divinam refero tùm jus naturale, tùm jus divinum poſitivum. Utrumqve enim divinum eſt, qvia ab ipſo Numine immediatè indicatum, præſtitutum & imperatum, ſed alterum ipſis hominum initiis coævum, alterum recentius, ac poſteà adjectum eſt. De ſingulis aliqva erunt repetenda, ut de voluntarii juris objecto pateat clariùs.

XXIX. Jus gentium non apertè conſtitutum, aut ſanctione aliqvà introductum, ſed tacitâ tantùm, communi tamen conſenſione gentium receptum, diximus ſuprà. Iſte conſenſus uti gentes univerſas, ita gentis etiam cujusqve membra ſingula obligat. Placitum enim illud fluit ex ratione naturali, communem omnium hominum in ſocietate civili viventium commoditatem ac neceſſitatem reſpiciente. Unde, poſito eodem rerum ſtatu & eâdem gentium conditione, non poteſt

teſt non ſingulis placere,attentâ iſtâ commoditate, qvod hactenus placuit plerisqve omnibus.Qvanqvam enim id per necessariam conſeqventiam ex principiis juris naturæ non deducatur, nec ipſi rationi ſimpliciter repugnet, diverſum qvid obtinere; facit tamen naturalis diſcurſus, ut qvisqve ratione ſuâ utens, & communem utilitatem atqve necesſitatem reſpiciens, in idem cum aliis placitum conſentiat. Hactenus igitur locum non habebit *νομοθεσία*, nec Principis poteſtas eò extenda, ut totum id, qvod propter universalem utilitatem atqve necesſitatem à gentibus ita conſtitutum eſt, abrogari ab eo poſſe dicamus. Poteſt tamen interdum addere aliqvid juri gentium Princeps, poteſt & pro re natâ,& uſu Reip. particularis exigente,detrahere, *l. 6. ff. de J. & J.* Qvia enim præcepta juris gentium ſive pacta potiùs iſta in generalitate ſuâ permanent, ea, ſi applicari oporteat, ob rationes civiles & varias circumſtantias, cur alterari non poſſint aut debeant, cauſæ nihil video. Poteſt igitur addere Princeps etiam ea, qvæ ſubſtantiam rei conſtituant planè novam, ita, ut iis non obſervatis actus totus pro nullo habeatur.

XXX. Ita ex ratione juris gentium eſt, ut qvis moriturus de bonis ſuis poſſit diſponere.Id jus generale eſt, nec habetur reſpectus ad diſcrimen perſonarum, rerum aut aliarum circumſtantiarum, nec modus etiam præſcribitur teſtandi. Sed poſtmodum addiderunt Romani ad uſum moresq; civium ſuorum, ut puberibus tantùm &civibus Romanis, & patribusfam. jus eſſet teſtandi, ut ſeptem teſtes adhiberentur, ut teſtator ipſe præſens eſſet, ut uno contextu totum teſtamentum abſolveretur, & qvæ ſunt alia, qvæ omnia ita determinata ſunt, ut certus habeatur teſtamenti uſus, atqve inter cives tantùm, excluſis ab eorum communione extraneis & peregrinis. Eâdem ratione ex jure gentium eſt, qvòd fera ubicunq; capta etiam in fundo alieno fiat capientis; qvocunqve enim loco feræ ſunt, dum tamen in libertate ſuâ ſunt, nullius ſunt, & hinc fiunt occupantis, §. *12. J. de R.D.* Huic juri detrahere poteſt Princeps prohibendo, non tantùm, ne capiatur fera, qvâ ratione ſoli juri venandi, qvod liberum hactenus fuit, derogare videtur, ſed etiam ne fera contra prohibitionem capta fiat capientis. Etſi ſint, qvi hoc ultimum à Principe prohiberi poſſe negent, qvorum ſententiam examinare nunc nihil attinet. Commodior erit dicendi de eâ locus, qvando jus venandi ſpecialiter explicandum fue-

fuerit. Conf. Andr. Knichen. *de Saxon. non prov. jur. verb. DUCUM, c. 5. n. 182.*

XXXI. Qvod leges fundamentales attinet, patet ex ſuprà dictis, conventiones eas eſſe potiùs & pacta, qvàm propriè dictas leges. Sunt enim nihil aliud, qvàm conditiones, qvæ futuro Imperii gubernatori proponuntur, ut ſecundùm eas regimen ſuum inſtituat. Eæ ſi Principi deſignato placuerint, mutua illicò naſcitur conventio, & ex conventione iſtâ obligatio. Dixi: SI PLACUERINT. Capitulatio enim non obligat invitum ex poteſtate præſcribentium; ſed demum acceptantem vi promiſſionis ſuæ. Dn. D. Strauch, JCtus Jenenſis, *diſp. exot. 3. num. 27.* Sicut ergò in qvàvis conventione altera pars contrahentium, alterà invitâ, nec diſcedere à contractu, nec mutare in eo qvicqvam poteſt: ita nec Princeps, qvippè qvi in contractibus jure privatorum utitur. Conf. qvæ diximus Diſputatione primâ, *num. 13.* Vicissim verò, qvemadmodum omnes eæ obligationes, qvæ conſenſu contrahuntur, contrariâ voluntate diſſolvuntur, §. *ult. J. qvib. mod. toll. obl.* ſive res adhuc ſit integra, ſive minùs, dum tamen hôc caſu res in priſtinum ſtatum reſtituatur, *l. 58. ff. de pact.* Ita poteſt etiam imperans unà cum proceribus Imperii, aut iis, qvibuscum anteà convenit, in id nunc conſentire, ut vel detrahatur aliqvid, vel addatur legibus imperii, præſertim qvando Reipublicæ neceſſitas id flagitat. Ita cùm inter Maximilianum Bavarum, & Carolum Ludovicum Palatinum, lites circa Electoralem dignitatem moverentur, & tantâ utrinqve pertinaciâ accenderentur, ut vel de pace Germanicâ ſtabiliendâ deſperandum prorſus, vel non leve ſaltem periculum metuendum eſſet, placuit Principibus augere numerum Electorum in Aureâ Bullâ definitum, & hanc legem fundamentalem negligere potiùs, qvàm imperium periculo imminenti exponere. Ita & ab aliis articulis Aureæ Bullæ qvàm ſæpiſſimè diſceſſerunt Imperii Proceres, qvod obſervat Ludovicus de Monteſperato, *in vindic. Pacif. Oſnabr. n. 23.* nunqvam tamen ſine causâ. Nituntur leges fundamentales inprimis Rationes Statûs, qvæ qvia mutari poteſt, & totâ etiam die mutatur, nec leges qvidem easdem ſemper poteſt pati. Obligant igitur iſtæ leges, ſed rebus ſic ſtantibus, & eodem modo ſemper ſe habentibus. Mutatis his, mutabuntur & illæ. Dn. Carpzovius *in diſcuſſ. voti Septemvir. dogmat. 1. num. 55. 56.* De capitulationibus hisce

Digitized by Goog

hisce, & legibus fundamentalibus inveniuntur plura apud Anton. Coler. *de jur. imp. Germ. n. 33. 34.* J. G. Becht. *de secur. n. 145. 146.*

XXXII. Legibus hisce fundamentalibus simile est pactum illud, qvod Cardinales, in conclavi congregati, antequam electionem novi Pontificis aggrediuntur, mutuo consensu ineunt. Solent enim illi capita qvædam reformando regimini Pontificio in formulam redigere, qvæ singuli se exactè servaturos jurant, si fortè ipsi Pontificatum obtineant. Qvis verò hîc dubitaret, tàm sanctum Patrem, Christi Vicarium, animarum omnium custodem, Legumq; tùm divinarum, tùm humanarum moderatorem & arbitrum, ipsius deniqve religionis conditorem, qvi in conclavi deinceps non eligitur & creatur, sed factus de cœlo recipitur, uti loqvitur Abrahamus Bzovius, *de Pont. R. cap. 2.* ex conscientiæ dictamine non observaturum, qvæ ita juramento promisit? Et tamen omnium ætatum experimentis testatum est, nemini propositum juramento stare, qvod statim ab electione in Pontificem profiteantur, se non potuisse obligari, vel ipsâ assumptione in Pontificatum solutos Sacramenti religione.

XXXIII. Refert Petrus Svavis *in hist. Concil. Trid. lib. 5.* cùm post obitum Marcelli II. Pontificis Cardinales in conclavi congregati de qvibusdam talibus capitibus inter se convenissent, inter alia hoc qvoqve placuisse, ne liceret futuro Pontifici, glisente adeò Cardinalium numero, plures qvàm qvatuor intra biennium in eum ordinem adscribere. Qvomodò verò id observatum fuerit à Paulo IV., qvi in istâ congregatione Papa electus fuit, his verbis exponit Svavis: *Ubi assedere omnes, cæpit Papa graviter qveri, qvod sparsissent in vulgus, non posse se propter juramentum in conclavi præstitum plures, qvàm qvatuor Cardinales creare, id autem, dicebat, non aliud esse, qvàm autoritatem Pontificiam, qvæ est absoluta, legibus adstringere. Articulum esse fidei, Papam non posse obligari, imò nec seipsum posse obligatione adstringere; qvi contrà sentiat, hæreseos manifestò teneri, à qvo crimine pariter qvidem absolvere eos, qvi in id inciderint, nullâ pervicaciâ aut animi obstinatione; sin in posterum qvisqvam hæc aut similia contra autoritatem divinitùs sibi concessam obganniat, tùm curaturum, ut adversus eum inqvisitio procedat. Sibi qvidem decretum esse, nonnullos in Cardina-*

Digitized by Google

lium Collegium cooptare, neq; velle, ut qvisqvam refragetur, &c.

XXXIV. Qvis verò hìc non exclamet, periisse frontem de rebus? Juramentum omne ex suâ naturâ esse obligatorium, etiam pueri nostri nôrunt, ita, ut si qvis juret, non intendens se obligare, imò si juret, intendens se non obligare, suscipiendo tamen juramentum ipso facto obligetur. Et qvæ verò hæc discriminis ratio, velle obligari, ut Cardinalem, ad id, qvod deinceps à se Pontifice creato fieri debet, non verò velle obligari, ut Pontificem, postqvam talis factus est? Juramentum utiqve à Cardinali sub istâ ratione præstitum terminatur, atqve affectum suum sortitur in ipsâ dignitate Pontificatûs, simul ac ea acqvisita fuerit, neqve obligatio nata dici potest priùs, qvàm id, qvod in conditione positum fuit, adimpletum est. Postqvam autem adimpleta conditio fuit, præstò est obligatio, nec in arbitrio tùm jurantis est, utrum obligari velit. Qvod si Cardinales ita jurantes animum non habent se obligandi, aut obligandi qvidem, sed non adimplendi promissum, ex Moralistarum sententiâ mortaliter peccant. Vid. Gregor. Sayr. *in Clav. reg. lib. 5. c. 6. num. 6. 7.* Nec est, si regerat qvis, Papæ potestatem excedere omnem obligationem, nec adstringi ullâ ratione posse. Istud enim Principium, qvod ex tyrannide Hildebrandinâ natum est, non potest esse incognitum Cardinalibus. Cur ergò jurant? si, se in eventum conditionis existentis obligatos non esse, certi sunt, in qvem casum tamen obligari volunt. Restat igitur, ut dicamus, meras tùm agi offucias, & actum celebrari planè inanem, atqve γέροντες παίζειν τοῖς ὄρκοις.

XXXV. Seqvitur, ut de jure naturali nunc simus solliciti. Sed qvia illud tam confine est aliqvando juri gentium, ut ægrè à se invicem discernantur, necesse est, ut præmittamus aliqva, qvæ utriusqve cognitionem reddunt minùs difficilem. Jus naturæ facio duplex, Primævum & Secundarium. Primævum est illud, qvod natura humana docuit omnes homines statim ab initio, & cum origine generis humani. Ejus principium est νοῦς, sive νόησις aut σύνεσις, qvæ sine discursu judicat. Secundarium est, qvod natura docuit homines per illationem consequentiæ certæ, sive illa petatur ab effectu, sive à causâ, eaq; vel efficiente vel finali. Hujus principium est διάνοια & λογισμὸς, sive διανοητικὴ contemplatio, qvæ per discursum ex collatione rerum aliqvid col-

colligit. Ita jus naturæ primævum fuit, ut frater duceret sororem, hoc est, ut filius Adami duceret filiam Adami. Sed postqvam crevisset genus humanum, ut non per Sorores ampliùs propagari id necesse esset, tùm detractum fuit juri illi primævo, ejusq; in locum substituta fuit, secundùm dictamen rectæ rationis, ista consequentia: Qvandocunq; possunt aliæ personæ duci Uxores, ibi reverentia debet haberi sangvini. Sic ergò, qvi sororem suam ducit, peccat qvidem in jus naturæ, *l. 14. §. 2. ff. de rit. nupt.* sed non in primævum illud, verùm in secundarium. Secundarium enim hoc non videtur oriri ex naturâ ipsius rei seu actûs, sed ex suppositione potiùs talis vel talis conditionis, aut statûs hominum. Pari modò jus gentium dividitur in primævum & secundarium. Et primævum coincidit cum jure Naturæ secundario, nec aliud qvid est, qvàm ipsum jus Naturæ secundarium. Unde fit, ut promiscuè modò jus naturæ, modò jus gentium appelletur, *l. 9. l. 11. de J. & J. l. ult. pr. junct. l. 14. §. 2. ff. de rit. nupt. l. 31. depos. l. 19. pr. de capt. & postlim. reverf. l. 84. de R. J.* Hoc enim non ab hominibus excogitatum, aut introductum est, sed nobis ingenitum, qvemadmodum & notitiæ illæ simplices, ex qvibus promanat. Secundarium autem, qvod propriè & specificè jus Gentium dicitur, ab hominibus inventum est, & mentis qvâdam agitatione, comparatis inter se rebus, excogitatum, usu scil. & necessitate exigente. Non enim tàm rationis luce exortum, qvàm ratiocinationis ductu collectum est, & usu exigente accommodatum, non tàm naturæ integræ bonitati, qvàm corruptæ necessitatibus, ut benè id declarat Arnoldus Vinnius, *ad §. 2. de J. N. G. & C.* Unde nec tàm honestatis vel malitiæ turpitudinisve ostensivum, ut jus naturale, qvàm potius constitutivum est. Franzk. *ad §. 1. J. de J. N. G. & C.* Breviter: Jus gentium primævum, seu jus naturæ secundarium, videtur per modum necessariæ conclusionis, jus gentium secundarium per modum arbitrariæ determinationis constitutum.

XXXVI. Jura hæc naturalia & gentium, vim obligantem habere, unicuiqve sua testabitur conscientia. Sed unde obligatio ista oriatur, adeoqve unde jus ipsum originem trahat, non cuivis promptum est exponere. Johannes Seldenus, vir multæ lectionis & magni judicii, *l. 1. de jur. nat. & gent. cap. 7. & 8.* sedulus est in eà re, & Rationi simplici, nudæ, sibi relictæ, & directio-

Digitized by Google

ne autoritatis cujusdam superioris destitutæ, omnem adimit vim tùm cognoscendi & discernendi accuratè bonum & malum, tùm etiam obligandi. Fingit, totum genus humanum in unum corpus civile coaluisse, ac de aliquâ non solùm vivendi, sed etiam imperii formulâ consensisse, ut Principes subditis præessent, & ut pœna violantibus præscriberetur. *Certè*, inqvit, *nisi superior etiam hîc accedat autoritas, atq; jus ratione qvalicunq; singulorum superius, qvo fides sic inita servanda, qvo Principibus parendum, qvo pactis standum, qvo demum universi simul, ut vinculo singulorum arbitrio, ac vagâ ratione pollentiori, constringantur; qvî fieri potest, ut naturalis aliqva, aut qvæ à singulis, pro lubitu & variante ratione, naturaliter solvi neqveat, obligatio refragetur, qvò minùs à fide, imperio, pactis, pœnarum præscriptione, omnibus tandem, in qvæ sic consenserint, liberè qvisq; & pro arbitrio recedere qveat? — — Ut enim paris in parem imperium esse neqvit, ita nec qvi pares fuerint, ii ex jure aliqvo sibi inter se præscripto, officiiq; debitionis inde solùm nomine, adeò impares fieri possunt, ut cuilibet nihilominùs eorum non sit societati, qvam inivit, juriq;, in qvod consensit, par renunciandi sem-per libertas, nisi velut ab externo seu aliunde qvàm à seipsis accedat simul, qvod pacta conventa, deditiones, jus illud & officium, & qvæcatem sunt, qvibus societates humanæ, Respublicæ atq; imperia nasci conservariq; solent, obligando cum imperio firmet.* Tandem concludit cap. 8. *Deum, ut Naturæ Parentem universiq; Rectorem, hominum animis insevisse, indicâsse, imperâsse alia qvædam, sigillatim etiam designata, Boni & honesti nomine observanda, alia similiter nomine mali ac turpis perpetuò fugienda, atq; inde conflari jus naturale, seu ejusdem, velut in unum corpus, partes coalescere singulares. Atqve ex hisce solùm obligationem eam, qvæ naturalis est, uti & permissionem pendere. Adeò ut alia eousqve turpia esse, alia eousqve bona & honesta illinc designentur, ut ex imperio naturæ parentis, ejusq; autoritate, qvâ universi obligamur, sic nunqvam esse desinant, &c.* Qvæ omnia si de solo jure gentium, sive primævo sive secundario, dicta essent, fidem invenirent fortè faciliorem. Sed cùm de naturali etiam intelligi ista velit, & qvidem eo, qvod primævum modò diximus, nisi temperamentum aliqvod adhibeatur, & commodâ interpretatione juvetur, assensum sibi conformem ab omnibus neqvicqvam expectabit.

XXXVII.

XXXVII. Jam diu eſt, cum de intrinſecâ cujusqve rei bonitate & malitiâ morali inter Scholaſticos diſputatum fuit. A Theologis noſtris & Philoſophis refutata ſemper opinio eorum, qvi omne peccatum, etiam contra legem naturalem patratum, ideò malum & peccatum eſſe dicunt, tantùm, qvia voluntate Dei prohibitum eſt, & qvod nihil detur antecedenter bonum vel malum, ad voluntatem Dei, ſicut nec antecedenter ſcibile ad ſcientiam Dei; econtrario verò aſſertum, qvod res qvædam non ſint ideò juſtæ, & bonæ, qvia Deus eas vult; injuſtæ & malæ, qvia Deus eas non vult, ſed qvod easdem velit, qvia juſtæ ſunt, nolit autem, qvia injuſtæ. Sicut enim Deus non poteſt pro arbitratu ſuo naturas rerum immutare, ut v.g. homo ſit lapis; poſſibile ſit impoſſibile; ita nec facere poteſt, ut res intrinſecè mala honeſtetur, & ſit intrinſecè bona. Ex qvo ſeqvitur, non poſſe Deum vel diſpenſatione uti, vel ἐπιεικείᾳ vel interpretatione circa legem aliqvam naturalem, ex naturâ ſuâ obligantem, & facere ut non obliget, manentibus ſcil. iisdem, objecto, modo, & circumſtantiis, eò qvod lex ſit ipſa natura formaliter & in ſe immutabilis, utut materialiter, qvantū ad circumſtantias, qvandoqve ſit variabilis. Jus enim illud naturale, qvod ineſt vel adeſt Deo in ordine & revelatione ad hominem, antecedit in ſigno rationis divinæ liberam ejus voluntatem, ita ut illud deponere aut ejus oppoſitum decernere non poſſit.

XXXVIII. Hoc largior Seldeno, & fortaſſe hæc etiam ipſius mens, percipere creaturam rationalem, & ſentire in conſcientiâ ſuâ imperium aliqvod numinis, cui obedientia debeatur, ob dependentiam, ſcil. qvam penes ſe radicatam animadvertit. Eſt enim dependentia hæc naturæ rationalis, ut talis, in genere moris, bonitatis moralis & rectæ rationis, à Deo & ente primo, optimo, primâqve & archetypâ bonitate & rectâ ratione, non minùs neceſſaria, qvàm dependentia cujusq; naturæ irrationalis in eſſentiâ, exiſtentiâ, operatione ſibi connaturali. Neqve enim bonitas moralis, ejusq; principium διανοητικὸν, intellectus ac voluntas rationalis in illo altiori & peculiari gradu entitatis ac bonitatis, magis independens eſt, qvàm qvodcunq; aliud ens. Neceſſariò ergò tenetur qvælibet natura rationalis ſecundum actûs rationales, ſeu rectæ rationis, convertere & movere ſe in Deum, tanqvam primam & ſupremam rectam rationem; eiqve tanqvam principio & exemplari & normæ ſe

conformare ac ſubjicere. Sed inde tamen non conficitur, imperium iſtud cauſam eſſe & fundamentum omnis bonitatis aut malitiæ, ſive qvod eódem recidit, nihil eſſe in ſe & ſuâ naturâ juſtum vel injuſtum, niſi ſuppoſito præcepto, vel interdicto ſuperioris. Hoc enim dato, unum & idem, qvatenus Deus vult, qvia non niſi bona velle poteſt, bonum erit, qvatenus non vult, qvia non niſi mala nolle poteſt, malum erit. Per conſeqvens poterit Deus velle & præcipere, ut homo ſibi non obediat, ſe non cognoſcat, colat, religioſè honoret, tanqvam Deum, ſed diabolum; huic fidat, hunc amet ex toto corde, ex omnibus viribus; Deum verò unum & trinum odio habeat, abneget, blaſphemet, &c. Qvæ tamen omnia tàm aliena ſunt à religione, & ab ipsâ naturâ abhorrentia, ut mirum ſit, inventos fuiſſe, qvi paria docerent, Eilhardum Lubinum, Johannem Szydlovium, & alios.

XXXIX. Qvibus ita expoſitis, etiam non eruditus, qvid Majeſtati circa hæc liceat, poterit utcunqve discernere. Ut tamen eâ de re conſtet accuratiùs, ſinguli legis naturæ actus erunt conſiderandi. Præmittendum igitur porrò, mandari qvædam & juberi à Naturâ, qvædam prohiberi, qvædam verò indeterminata relinqvi. Sed inter ea etiam qvæ mandantur aut prohibentur, aliqva eſt differentia. Alia enim ſimpliciter mandantur aut prohibentur omni tempore & loco agenda aut omittenda; alia ſub certâ limitatione & reſtrictione aut ſub certo ſtatu. Qvomodo nunc circa ſingula ſe habeant conſtitutiones & leges poſitivæ, ſeqventes declarabunt concluſiones.

XL. *Concluſio I.* Qvodcunqve mandavit Natura ſimpliciter, illud prohiberi à Majeſtate neqvit. Sunt enim jura ejusmodi naturalia ſemper firma atqve immutabilia, §. *11. J. de J. N. G. & C.* Nam ut recta ratio in omnibus hominibus ſempiterna eſt, & perpetuò ſibi conſtans, ita & qvod ea præſcribit, ſemper atqve ex ſe juſtum eſt. Qvin & ea, qvæ in ſe & abſolutè bona ſunt, nec à Deo qvidem mutari poſſunt, præſertim ſi in Deum ipſum & ejus attributa juſſus naturæ terminetur. Prima naturæ Lex eſt, qvæ jubet Deum colere & adorare. Eſtqve ea tàm firma & ſempiterna, ut oppoſitum nec à Deo qvidem, ſine ſui abnegatione, & implicatione præcipi poſſit. Si enim eſſentiale Deo eſt, adorabilem eſſe, ſeqvitur, blaſphemabilem eſſe eſſentiæ ejus contravenire, eò qvod per rerum naturam termini iſti in notionibus propriis non ſint compoſſibiles, ſed ſe mutuò tollant; tantum ergò

ergò abeſt, ut Deus velit actuali blaſphemiâ coli & adorari, ut ne poſsit qvidem velle.

XLI. *Concluſio II.* Qvicqvid Natura ſimpliciter & abſolutè prohibet, juberi à Majeſtate politicâ neqvit. Qvicqvid enim in ſe & per ſe jure naturali moraliter malum eſt, & ut tale ex rectâ ratione deprehenditur, non poteſt per Magiſtratuum leges, interpretationes, judicia, contractus, permiſsiones, indulgentias, tolerantias honeſtari, & fieri moraliter bonum. Digna ſunt verba Gabrielis Vazqvez, Theologi Bellomontani, qvæ hic legantur. Ita autem ille *ſuper 1. ſecundæ D. 150. c. 3. n. 22. Qvædam ita ex ſe mala & peccata ſunt, ut ex nullâ voluntate, etiam Dei, eorum prohibitio dependeat, nec ſolum hoc ita eſſe oſtendimus, verùm etiam monſtravimus, multa ita eſſe ex ſe malà, ut eorum malitia præcedat ſecundùm rationem omne judicium divini intellectûs; hoc eſt, non ideò ſint mala, qvia mala judicantur à Deo; qvin potiùs ideò talia judicentur, qvia ex ſe talia ſint; ex qvo illud efficitur, ut ante omnem voluntatem Dei & imperium, imò etiam ante omne judicium, aliqva ex ſe ſint bona opera vel mala. Cumq; omne bonum vel malum, per ordinem ad regulam aliqvam, dicatur bonum vel malum, juſtum vel injuſtum, conſeqvens ſit, ut ante omne imperium, ante omnem voluntatem, imò ante omne judicium ſit regula qvædam harum actionum, qvæ ſuapte naturâ conſtet, ſic ut res omnes ſuapte naturâ contradictionem non implicant; hæc autem non poteſt alia eſſe, qvàm ipſamet rationalis natura, ex ſe non implicans contradictionem, cui tanqvam Regulæ & juri naturali bonæ actiones conveniunt, & æqvantur, malæ autem inæqvales ſunt, qvamobrem & illæ bonæ, hæ autem malæ dicuntur.* Hucusqve Vazqvez. Qvisqvis ergò jubere velit iſta talia, qvæ in ſe & ſuâ naturâ mala ſunt, ut propter præceptum bona & licita ſint, non minùs naturæ rerum adverſabitur, qvàm qvi æternæ veritatis axiomata tàm practica, qvàm dogmatica, e. g. bis duo eſſe qvatuor, totum eſſe majus ſua parte, nihil ſimul eſſe & non eſſe, & ejusmodi plura, indifferentia ad veritatem & fallitatem fingere velit.

XLII. *Concluſio III.* Qvicqvid juſsit Natura ſimpliciter, & abſolutè, id ſimiliter jubere & præcipere licet Majeſtati. Seqvitur enim in hoc Legislator dictamen rectæ rationis. Sed tùm tamen nova aut humana Lex cenſeri non debet. Manet enim eadem, qvæ pridem fuit, novâ tantùm ad humanos animos & notitiam factâ applicatione. Et non licet argumentari: Qvando hæc aut iſta

Reſp.

Digitized by Google

Reſp. partem aliqvam aut leges aliqvot ex jure forenſi Moſaico decerpit,& pro lege ſancit,non accipiunt leges iſtæ vim ſuam obligantem ex jure Moſaico,& qvia Moſes olim easdem promulgaverit, ſed ex jure novo,& qvia eas nunc præſcribit Legislator de præſenti. Ergò ſimiliter,qvod Princeps ex jure naturali & ſecundum iſtud proponit, non obligabit ideò, qvia à naturâ præſcriptum eſt, ſed qvia à Principe, ut reliqvæ leges poſitivæ. Eſt enim hic ſatis conſpicua differentia, qvæ reſpectum, qvem habent Leges poſitivæ inter ſe, non patitur applicari legibus naturalibus, qvippè qvæ exiſtunt ante omnem legem poſitivam,& ex ipſa rerum naturâ naſcuntur, ita ut ſyntereſin & conſcientiam hominis naturalem afficiant, ſimul atq; e Ratio exſerere ſe incipit. At poſitivæ leges, qvia à principio aliqvo externo veniunt, ampliorem vim obligandi non accipiunt, qvàm principium iſtud admittit. Unde qvia qvisqve Princeps in ſuo tantùm territorio νομοθεσίαν habet, extra ejus limites prorogare & extendere eam neqvit. Non magis igitur Jus Moſaicum vim legis habebit in Germaniâ, qvã jus Anglicanum, Norvvegicum, Ruſſicum,Perſicum,Turcicum, Deciſiones Rotarum Neapolitanæ,Romanæ,Genuenſis,Arreſta curiarum Parienſis, Tholoſanæ,&c. ubicunq; cum jure noſtro conſentiunt, aut moribus & ſtatui noſtro præ aliis juribus accommodatisſima judicantur. Subtiliùs tamen intuenti apparebit, ex humano imperio in his, qvæ etiam antè homines facere aut non facere tenebantur, novam qvandam oriri obligationem etiam in conſcientia, qvanqvam minoris gradùs,qvàm prior fuerit: Unde verè Auguſtinus: *Legem prohibentem omnia commiſſa congeminari, nonenim ſimplex*,inqvit,*peccatum eſt,non ſolùm malum,ſed etiam vetitum committere.* Vid. Hugo. Grot. *de imp. ſumm. pot. circa ſacr. c. 3. n. 4.* Robert. Sanderſon,*de obligat. conſcient. prælect. 5. num. 10. & prælect. 6, n. 9.*

XLIII. Ampliatur hæc concluſio, qvod etiam addere qvid Legislator, & legem naturæ generalem in applicatione determinare magis,atqve ſpecialiorem reddere qveat. Et hoc eſt,qvod ajunt Dd. *ad §. 11. J. de J. N. G. & C.* jus naturale per leges civiles modificari, declarari,& proviſionibus adjuvari poſſe. Ita e.g, Naturæ Lex Deum colere jubet, qvæ qvia æterni eſt imperii, mutari aut abrogari à poteſtate civili neqvit. Sed qvia non determinavit natura,qvo modo,qvo ritu, qvo die præ cæteris coli debeatDeus,licitum eſt

eſt Legislatori cæteris,paribus,id definire, dies feſtos inſtituere, ſolennia præſcribere, ceremonias præcipere, & ſic legem naturæ adjuvare. In ejusmodi enim actibus relicta eſt Principi aliqva libertas, non contrarietatis qvidem , qvâ Dei cultum præcipere aut prohibere posſit, ſed contradictionis, qvâ poſito cultu Dei modum colendi hunc eligere, & alium negligere poteſt, dum tamen, qvod dixi, reliqva ſint paria; interdum enim liberum ejusmodi imperium non admittit Eccleſia jam fundata,& ritibus ſuis innutrita.

XLIV. Secundò ampliatur concluſio tertia, qvod Majeſtas civilis id,qvod jusſit natura, posſit jubere ſub comminatione actualis pœnæ, adeoqve obligationem pœnalem intendere. Ita poteſt e. g. blaſphemis pœnam indicere, eámqve lege definire,qvod fecit non tantùm Juſtinianus,*Novell. 77.* ſed & poſt eum Imperatores & ſtatus Imperii. Vid. Conſtitutio Maximiliani de anno 1495. R. J. an. 1500. R. J. de an. 1530. 1548. aliæq; leges & ſtatuta paſſim. Ita & contemptores verbi,& qvi cultum Dei negligunt ex legislatoriâ poteſtate, pœnæ ſubjecit illuſtriſſimo Saxo in ordinatione Politicâ,*tit. 1.* Conf. Dn. Franzk. *2. reſol. 7. n. 27.*

XLV. *Concluſio IV.* Qvicqvid prohibet Natura ſimpliciter & abſolutè,prohibere etiam licet Majeſtati. Sed repetendum hic ex concluſione tertiâ, non novam tùm promulgari aut condi legem , ſed priſtinam illam,qvæ naturæ eſt, repeti & denuò inculcari. Non enim hîc perinde jure ſuo uti poteſt Majeſtas, qvemadmodum in aliis negociis lege ſuâ poſterioribus; ſed miniſtrum potiùs hîc agit naturæ, ipſiqve inſervit, & veluti Magiſtratûs cujusdam vices ſuſtinet, qvi id, qvod à ſuperiori præſcriptum eſt, civibus ſuis proponit, & mandata iterat. Adjicere tamen poteſt Princeps ſanctionem, & qvod ſine pœnâ actuali prohibuit natura , poteſt Princeps ſub comminatione pœnæ prohibere,ut tantùm hujus reſpectu Lex naturalis poteſtati Legislatoriæ ſuccumbat.

XLVI. *Concluſio V.* Qvicqvid Natura jusſit ſub certâ limitatione & reſtrictione,& ſub certo ſtatu, licet Majeſtati in caſu ſub iſtâ limitatione & ſtatu non comprehenſo prohibere. Ratio eſt,qvia in eodem caſu Natura ipſa idem prohibere voluiſſe & tacitè etiam prohibuiſſe cenſetur. Dum igitur actus aliqvis indifferens eſt, & pro ratione objectorum diverſimodè à qvalitate morali afficitur , poteſt natura, & poſt eam Majeſtas civilis,in caſum hunc eundem jubere,in alterum vetare, ſanè

obedire parentibus nunqvam ita jussit natura, ut cultum Dei. Nunqvam enim existit casus, qvo Deus coli nõ debeat, sed existere potest casus, qvo obedire non licet parentibꝰ. Elegans est in hanc rem Agellius, *l. 2. noct. Att. c. 7.* ex qvo aliqva huc transferenda. *Neqve autem illa sententia*, inqvit, *vera & proba videri potest; Omnia esse, qvæ pater jusserit, parendum. Qvid enim si proditionem patriæ, si matris necem, si alia qvædam imperârit turpia aut impia? Media igitur sententia optima atq; tutissima visa est: Qvædam esse parendum, qvædam non obsequendum. Sed ea tamen, qvæ obsequi non oportet, leniter ac verecunde, ac sine detestatione nimiâ, sine opprobratione acerbâ reprehensionis declinanda sensim, & relinquenda esse dicunt, qvàm respuenda. — — Omnia qvæ in rebus humanis fiunt aut honesta sunt aut turpia. Qvæ suâ vi recta aut honesta sunt, ut fidem colere, ut patriam defendere, ut amicos diligere, ea fieri oportet, sive imperet Pater, sive non imperet. Sed qvæ his contraria, qvæqve turpia, & omninò iniqva sunt, ea ne si imperet quidem. Qvæ verò in medio sunt, & à Græcis tùm ἀδιάφορα, tùm μέσα appellantur, ut in militiam ire, rus colere, honores capessere, causas defendere, uxorem ducere, qvoniam & hæc & his similia per sese ipsa neqve inhonesta sunt, neq; turpia, sed perinde ut à nobis aguntur, ita ipsis actionibus aut probanda sunt, aut reprehendenda. Propterea in hujusmodi omnium rerum generibus patri parendum esse censent, veluti si uxorem ducere imperet, aut causas pro reis dicere. Qvod enim utrumqve in genere ipso per sese neq; honestum, neq; turpe est: idcircò si Pater jubeat, obsequendum est. Sed enim si imperet Uxorem ducere infamem, propudiosam, criminosam: aut pro reo Catilinâ aliqvo, aut C. Bibulo, aut P. Clodio causam dicere, nempe parendum: qvoniam, accedente aliqvo turpitudinis numero, desinunt esse per sese hæc media atq; indifferentia.* Gemina his habet Musonius apud Stobæum, *serm. 198.* & breviter Lucianus, *in abdicato p. m. 493.* ubi sic differit filius ex versione Erasmi: *Neq; lex huic* (patri) *concedit, ut qvidvis imperet, neq; mihi necesse est in omnibus omninò parere. Qvædam enim mandata sunt hujusmodi, ut si non pareris, non sis obnoxius pœnæ. Qvædam id genus, ut nisi obtemperaris, irâ suppliciove sis dignus, veluti si ægrotes ipse, & ego non curem, &c.*

XLVII. Hactenus ergò jussit natura, ut obedientia præstetur parentibus, qvatenus sc. mandata ipsorum nihil adversus Deum, adversus Patriam, adversus Magistratum, adversus

ſus bonos mores exigunt. At ſi horum aliqvid liberis imperent, non ipſa tantùm eos prohibet natura, ſed Magiſtratui etiam, ut prohibeat, & pœnis coerceat, ſeveriter injungit. Ex qvibus obiter decidi poteſt controverſia, num filiꝰ, patrem perduellē aliqvâ re adjuvans, ipſe qvoq; pœnâ perduellis plectendus ſit? Officium enim, qvod filius præſtat patri perduelli, aut præſtat ut patri, pietate & miſericordiâ ductus, aut ut perduelli & animo hoſtili. Si hoc, ipſe qvoqve ut delicti, ita pœnæ reus fit; Sin illud, extra pœnam eſt, qvia extra culpam. E. g. filius patrem receptavit duntaxat, inſtruxit egētem viatico, & perduellionis jam reum cum prodere poſſet, dimiſit incolumem. Humanitatis hæc ſunt officia & pietatis, nullo criminis nomine cenſenda; At ſi idem patrem, ut civitatem proderet, in domū receperit, ſi armis, commeatu, pecuniis adjuverit, qvis negaret conjurationis eum participem, & proinde pœnæ jure merito ſubjugari? Vid. Anton. Matth. *de crim. tit. de leſ. maj. c. 2. n. 20.* Ex qvo eſt, qvòd adjuvare dominum jubeatur vaſallus, etiam adverſus filium proprium, aut patrem, injuriam ipſi inferentes, *2. F. 28. in fin. add. 2. F. 55. §. inſuper.* Uti enim amor, inter filium & patrem ipſo jure naturæ intercedens, non obeſt, qvò minùs patriam tueatur filius aut pater contra aggreſſorem Patrem aut filium: *l. 35. ff. de religioſ. & ſumt. fun.* ita nec idem obſtabit amor, qvo minùs datam fidem ſervet vaſallꝰ, ac dominum adjuvet contra injuſtè aggredientes. Vid. Gothofred. Anton. *diſp. F. 7. n. 6.* Qvirin Kubach, *cent. 1. dec. 1. q. 8.* Schrader, *de feud. p. 6. c. 5. n. 2.*

XLVIII. *Concluſio VI.* Qvicqvid natura nec juſſit, nec prohibuit, ſed indeterminatum reliqvit, id à Majeſtate prohiberi poteſt pro lubitu, aut præcipi. Ratio eſt, qvia Natura, dum in alterutram partem nihil omninò determinavit, humano id arbitratui commiſiſſe creditur. Atq; in his maximè inſpicitur utilitas & commodum publicum, cum in iis, qvæ à naturâ præcepta & determinata ſunt, honeſtas ac juſtitia ferè ſola attendatur. Alb. Bolognet. *de lege, jure & æqvit. c. 18. §. 6.* Dicitur aliàs jus hoc naturale permiſſivum Seldeno, *l. 1. de jur. nat. & gent. c. 8.* Sed jus admodum abuſivè, & ferè per anticipationem aliqvam, qvia tùm demum reverà jus eſſe incipit, qvando in alterutram partem à Majeſtate determinatur. Qvâ ratione nec naturale qvidem jus commodè dici poteſt. Utut enim à Naturâ qvodammodò ſit, non tamen idcirco â lege naturæ provenit. Et diverſa uti-

qve ſunt; eſſe à naturâ,& eſſe à Lege Naturæ. Naturalia namqve,ſive à naturâ eſſe etiam dicuntur illa, qvæ Natura permittit tantùm,ad qvæ inclinat,qvæ recta eſſe indicat,etſi non debita,qvibus non repugnat, & ſic porrò. At verò à Lege Naturæ ſola ſunt illa,qvæ natura jubet, aut vetat, qvæqve adeò ipſa determinat, nec alteri liberam de eo diſponendi poteſtatem permittit. Qvod ſi per vocabulum juris denotetur id,qvod juſtum eſt, ſive negante magis ſenſu, qvod non eſt injuſtum, docente H. Grotio, *de J. B. & P. l. 1. c. 1. n. 3.* poterit qvidem hâc ratione dici jus naturale permiſſivum, ſed ita vix erit, ut in eodem ſignificatu, aut ſub eodem genere ipſi opponatur jus naturale obligativum.

XLIX. Patet hinc,conſtare legem naturæ ex variis principiis practicis, diverſimodè ſe habentibus, & tùm intellectum, tùm voluntatẽ hominis variè afficientib9. Sed iſta tamen omnia ad univerſalem aliqvam referri commodè poſſunt, bipartitam ſcil. illam: bona eſſe facienda,& mala fugienda. Hanc normam principium primum, & radicem omnium aliarum concluſionum exhibet ſyntereſis,eamqve in applicatione & formatione legum particularium ſeqvitur conſcientia. Qvia verò inter leges has particulares, per modum conſeqventiæ & concluſionis, aliæ propius junctæ ſunt primo illi & univerſali naturæ principio, aliæ verò remotius ab eo abſcedunt, nec niſi virtute illarum propinqviorum elici ntur, inde fit, ut priores illæ un.formiter ſe habeant, & ab omnibus. intellectu ſuo utentibus, comprobentur ſemper, nec immutabiles prorſus ſint, ſed aliter qvandoqve ſe habere qveant. Ita e. g. qvando qvis audit, DEUM eſſe colendum, nemini faciendam injuriam, honeſtè eſſe vivendum, alteri eſſe faciendum, qvod ipſe ſibi fieri vult qvisqve,facilè aſſenſum ſuum præbet,& propter ſummam iſtarum propoſitionum evidentiam contradicere nullatenus poteſt. Sed in remotioribus juris naturæ præceptis,qvalia ſunt honorandos eſſe parentes,alendos eſſe liberos, depoſitũ reddendum, &c. cùm incidere poſſint circumſtantiæ, præcepta iſta limitantes, & dubitare ſæpiſſimè ſolent homines & errare. Vid. Robert. Sanderſon, *de oblig. conſcient. prælect. 4. num. 25.*

L. Nihilominus in formandis ejusmodi propoſitionibus tamdiu proceditur, qvàm diu per cogentem & neceſſariam rationem ex principiis illis deduci aliqvid poteſt, etiamſi

etiamsi concluſiones oriãtur à principiis illis nonnihil remotæ, qvæq; primâ fronte non oſtendant ſtatim ad legem naturæ ſe pertinere. Hornej. *in Philoſ. mor. lib. 4. cap. 3. n. 26.* Ita exempli gratiâ ex illo principio, DEUM eſſe colendum, ſtatim ſeqvitur, idolorum cultum, ut DEO adverſum, eſſe fugiendum; deinde, idola in hunc finem non eſſe erigenda; porrò, idola non eſſe fabricanda; tandem, non intendi debere talem idolorum fabricam. Qvæ præcepta etiam propriisſimè ſunt juris naturalis, & per evidentem ac neceſſariam conſeqventiam ex primo illo legis naturalis principio inferuntur, qvanqvam ultima illa, de intentione, remotior ſit nonnihil, & primâ fronte talem non videatur habere evidentiam. Nec obſtat, inveniri gentes, qvibus tàm excœcatæ ſunt mentes, ut iſtas concluſiones non aſſeqvantur. Non enim de excœcatis hominum mentibus, & perverſo rationis uſu nunc ſermo eſt, ſed de ratione naturali in ſuis potentiis ſpectatâ, qvousqve concludendo ex lumine naturæ pertingere qveat, qvod lumen obfuſcant illi, & contra jus naturæ agunt, qvi in diverſa abeunt, & contrarias propoſitiones ſubſtituunt.

LI. Qvod jus gentium attinet, illius præcepta etiã ex jure naturali colliguntur, & qvidem per modum concluſionum; ſed aliò tamen cum effectu, & ſub aliâ etiam formalitate, qvâ à præceptis juris naturalis diſtingvuntur. Juris gentium enim concluſiones, cùm non neceſſariæ omninò, nec evidenter deductæ appareant, uti concluſiones juris naturalis, ſed humanâ conſtitutione indigeant, ut præcepta inde reſultent, diſtingvere illas inter ſe, qvanqvam ſæpè confundantur, ſatius erit. Sed iſta tamen conſtitutio humana in jure gentium diverſa planè eſt à conſtitutione juris civilis. Non enim conſtituitur jus gentium per modum determinationis arbitrariæ, in certo aliqvo populo promulgatæ, uti jus civile, ſed per modum concluſionis, diſcurſu omnium ferè gentium factæ, atqve adeò uſu univerſali introductæ, ſine dependentiâ à Principis autoritate. Et hoc eſt illud jus gentium, in proprio & rigoroſo ſenſu acceptum, qvod inter naturale & civile ita medium eſt, ut qvodammodò cum jure civili in gradu juris poſitivi humani conveniat, propriè tamen dictum civile, qvod per modum determinationis à Legislatore ortum habet, excedit. Franc. Valens, *de concord. jur. Pontif. & Cæſ. diſp. 1. qv. 3. ſect. 6. in fin.* Et hoc eſt, qvod ait Hornejus *d. l.*, poſtqvam cogentem

Digitized by Google

& neceſſariam rationem concluſionibus juris naturæ vindicâſſet: Qvãprimùm ratio probabilis tantum occurrit, exceduntur limites legis naturæ, & incipit eſſe lex humana.

LII. Et hactenus de divinâ lege naturali. Seqvitur, ut de divinâ lege poſitivâ videamus, eâ ſcil., qvam ipſe Deus, qvia ſic libuit, pro liberrimo ſuo arbitratu vel univerſo humano generi, vel uni alicui populo dedit, poſuitve. Eôdem verò modô applicari hîc poterunt omnes iſtæ concluſiones, qvas de jure naturæ hactenus explicavimus. Nec enim licet Majeſtati humanæ mutare ea, qvæ divina juſſit, vel prohibuit voluntas, niſi ſi qvid ſub conditione, aut certâ reſtrictione juſſum, vel prohibitum fuerit. Tùm enim conditione iſtâ non exiſtente, aut extra casùs reſtrictos Majeſtati humanæ conceſſum eſt poteſtate ſuâ uti, & lege poſitivâ pro re natâ determinare, qvod determinatum ita à ſuperiore poteſtate non fuit. Paul. Laymann. *Theol. moral. l. 1. tr. 4. c. 4. num. 2. 3.* Hugo Grotius *de imp. ſumm. poteſt. circa ſacr. c. 3. n. 11.* Et oppidò hîc notanda eſt Gratiani, Valentiniani, & Theodoſii, Imperatorum conſtitutio, qvanqvam ea novum qvid conſtituat nihil, ſed antiqvum jus naturæ, imperantes pariter & parentes obligans, repetat. Qvi divinæ legis, inqviunt, ſanctitatem aut neſciendo omittunt, aut negligendo violant & offendunt, ſacrilegium committunt, *l. 1. C. de crim. ſacrileg.* Per divinam autem legem intelligimus non conſtitutiones Imperatorias, uti vult Fr. Duarenus, licet aliàs Reſcripta Principum ſacras leges, dici & divinas juſſiones non negemus, ſed cum Cujacio potiùs & Antonio Matthæo ipſam Dei legem, argumento ejus, qvòd in Codice Theodoſiano lex iſta ſub tit. de Epiſcopis & Clericis inveniatur. Qvanqvam & illi pro ſacrilegis in jure noſtro habeantur, qvi Principum conſtitutiones violant & contemnunt, *l. 5. C. de diverſ. reſcript. l. 1. C. ut dign. ord. ſervet. lib. XII.* Add. Jacob. Gothofred. *ad l. 25. Cod. Theod. de Epiſc. & Cler.*

LIII. Iſraëlitæ, qvô tempore Deus ipſe ſingulari modô τὸ κυριον obtinebat, nullis aliis legibus, qvàm divinis ejusmodi poſitivis gubernabantur. Ex qvo enim Deus Majeſtatem inter eos & ſummum Imperium ſibi ſoli reſervârat, etiam legislatoriâ hâc poteſtate utebatur, ut vel hâc ratione populum ſibi magis devinciret, ſi Remp. ipſorum ante omnes alias redderet beatiſſimam. Sed omnes iſtæ leges, qvatenus poſitivæ ſunt, (inter qvas illæ, qvæ morales dicuntur, & decalogo compre-

Digitized by Google

prehenſæ inveniuntur, referri neqveunt,) ne qvidem ex intentione Dei extra Politiam Judaicam obligare debuerunt. De ceremonialibus, qvas vocant, videant Theologi, cùm earum uſus, ut Chriſtus cum beneficiis ſuis præfiguretur, totus ſit Theologicus: nec igitur eſt, ut de iis hîc inſtituatur ἀλήσκεψις. Solæ leges forenſes noſtræ hîc ſunt conſiderationis, per qvas ſcil. Deus ipſe generalia præcepta Decalogi determinavit ad certam ſpeciem externarum actionum, ut ex iis politia Iſraëlitica gubernaretur.

LIV. Qvandoqvidem verò Deus ipſe, prudentiſſimus omnium Legislator, eas poſuit & præſcripſit, non malè qværitur, annon revocandæ illæ ſint in noſtrum forum, & an major ſit autoritas Scævolæ, Papiniani, Ulpiani, aut etiam ipſius Juſtiniani, ut horum potiùs, qvàm ipſius Dei conſtitutiones & decreta admittenda cenſeamus? imò verò, cùm nullibi repugnet jus iſtud forenſe Moſaicum juri naturali, aut divino morali ſeu perpetuo, ſed hujus ubiqve congruam faciat applicationem, dubitari poſſet, annon perinde ut lex moralis, cui inſervit, univerſale eſſe, & ubiqve obtinere debeat? In omnibus verò his ex communi Doctorum conſenſu negativam tuemur, eò ſcil. qvod leges Moſaicæ Judaicam tantùm Rempublicam beatam reddere debuerunt etiã ex ipsâ intentione Dei. Qvemadmodum verò unicuiqve ſocietati non placent eadem ubiqve inſtituta, & ipſa qvoqve haud rarò ſucceſſu temporis variat, mirum non eſt, Moſaicas leges univerſas receptas hactenus non eſſe. Optimè hâc de re diſſerit B. Chemnitius, *Loc. de Lege Dei, c. 4.* cujus verba adducam integra: *Utimur*, inqvit, *Legibus Romanis & municipalibus, non qvòd exiſtimemus, Scævolam & alios Legislatores ſapientiùs leges ſuas condidiſſe, qvàm ipſum Deum, qvi ſolus eſt ſapiens; —— ſed præferuntur aliarum politicarum Leges judicialibus Moſaicis non ſimplici collatione; ſed propter circumſtantias temporum & locorum, it. propter diverſam conditionem gentium, & diſſimilem formam Rerump. Deus enim non tulit leges forenſes, convenientes diſciplinæ omnium gentium, ſed accommodavit illas ad mores illius populi; 2. ad conditionem illius terræ propter vicinas regiones; 3. ad circumſtantiam illius temporis, cùm expectabatur Meſſias, in illâ politiâ naſcendus; 4. ad formam & ſtatum illius Reip. Deinde diſcedimus à Legibus forenſibus Moſaicis, qvia non ſunt ideò promulgatæ, ut obligarent omnes gentes, ſed ut facerent diſtinctionem politiæ Mo-*

Mosaicæ ab omnibus aliis, & qvia adventu Christi ita abrogatæ sunt, ut prorsus omitti possint, & sint extinctæ, rectè fit, qvod exemplo publico illa libertas ostenditur, &c. Hactenus Chemnitius, cum qvo confer B. Gerh. *d. LL. cerem. & for. num. 40.* & ex nostris Gœdd. *de contrab. stipul. c. 7. n. 29. seqq.* Andr. Gerhard. *Exercit. Justinian. 1. q. 2.* Hug. Grot. *de J. B. & P. l. 1. c. 1. n. 16. 17.*

LV. Certum igitur est, leges Mosaicas forenses in totum esse nunc abrogatas, olim verò in solâ Politiâ Judaicâ effectum obligandi habuisse. Ex qvo sequitur, posse qvidem eas adhuc usurpari, qvando ad formam nostrarum Rerumpubl. accommodatæ sunt, neutiqvam tamen tùm pro legibus Mosaicis haberi. Non magis enim sub isto formali vim obligandi obtinent, qvàm jus Persicum, jus Anglicanum, jus Gallicum, in nostris his provinciis, ubi aliqvid ex illis usu receptum, aut lege præscriptum fuerit. Nec adstricta igitur est Majestas ad leges illas præcisè repetendas, ne in criminalibus qvidem & pœnis capitalibus. Etsi enim in his saltem perpetuitatem juris Mosaici, & universalem obligandi vim adstruant Joh. Piscator, *in præfat. ad comment. in Levit.* Willh. Zepperus, *in explic. Leg. forens. Mos.* Bachovius, *ad Treut. vol. 2. disp. 30. th. 3. lit. G. pag. 1097.* Maccovius, *tom. 2. loc. com. disp. 14.* Hugo Grot. *l. 2. c. 1. num. 14. de Jur. B. & P.* eumq; secutus Anton. Matthæus, *de crimin. tit. de furtis c. 2. in f.* qvia tamen & ipsæ illæ sanctiones, perinde ut aliæ leges forenses, pro conditione loci, temporis & gentis constitutæ sunt, & in his qvoqve illustris qvædam Politiæ Mosaicæ versata fuit distinctio, dubium nullum est, abrogatas eas simul universas & singulas, & desiisse adeò cum ipsâ Politiâ Mosaicâ totum & universum jus Israëliticum.

LVI. Sed hîc tamen vicissim dissimulare neqveo, probè distingvendum esse materiale Legis à formali ejusdem. Materiale enim plerumqve est morale qvid, qvod interdum ipsâ sui naturâ turpitudinem inducit, & Legis in se provocat animadversionem. Sed formale est certa & determinata hujus aut illius pœnæ, pro ratione cujusqve Reip., sanctio. Ita e. g. morale est, ut turbantes societatem generis humani furtis, cædibus, latrociniis, &c. puniantur, sed determinatio certæ alicujus pœnæ pertinet ad Leges forenses cujusqve Reipubl. Et conducunt qvidem Leges Mosaicæ pœnales etiam ad id, ut, qvia determinatio ista pœnarum à Deo ipso facta est, clarum inde fiat Legislatori, qvales

à se bonâ conscientiâ possint condi Leges. Sic enim, exempli gratiâ, qvia Lex Mosaica sponsam compressam jubet lapidari, ut ita liberetur sponsus, seqvitur, etiam Magistratum Christianum in tali casu bonâ conscientiâ absolvere posse Sponsum; licet non obligatus sit, ut prorsus eôdem modô liberet. Add. Chemnit. *Loc. de leg. c. 4.* Hugo de Roy, *de eo, qvod justum est, lib. 2. cit. 3.* Nec verò Mosaica jura in universum omnia, etsi haud adversentur naturæ legibus, pari cum legibus illis, qvod obligandi vim concernit, sunt autoritate: cùm & inter ista qvædam ideò ferè justa sint, qvòd non sint injusta, Reip. autem Judaicæ admodùm salutaria, non autem qvasi, qvæ ab illis abeunt, injusta sint.

LVII. Summa hactenus dictorum hæc est, licere potestati νομοθετικῇ liberè versari in omnibus iis, qvæ divinis legibus naturalibus, aut positivis nondum inveniuntur determinata. Qvod enim præceptum aut prohibitum à divinâ Majestate non est, id simpliciter humano est relictum arbitrio, sive jam actio id sit, sive prohibitæ actionis pœna, aut justæ qvalitas respectu modi, loci & temporis, & hoc omne arbitrariis ex placito hominum potest definiri regulis. Cùm igitur tale qvid Majestas legibus suis determinat, constituitur illud tùm in statu & genere licitorum, e. g. ut nummi isto precio aut valore non majori, aut minori numerentur, ut istâ horâ, aut isto tempore, naves solvant, ut isto tempore nundinæ celebrentur, ut post istam aut istam horam vespertinam sine lucernâ nemo in publicum prodeat, ut fœnus nauticum, & vulgares usuræ istam vel istam qvantitatem non excedant, & si qvæ sunt alia. Qvæ omnia si intra legis sepia persistant, licita, si excedant, illicita ex jure positivo habentur.

LVIII. Id verò dicendum adhuc restat, utrum licitum sit, summæ potestati permittere ea, qvæ divinâ lege naturali, aut positivâ sunt prohibita? Et certè, si determinatum jam aliqvid est, & ab ipso Deo supremo Legislatore definitum, nihil qvicqvam in eo concessum videtur Majestati humanæ, nisi qvod, ubi id fortè in desvetudinem venerit, aliâ constitutione revocare liceat, novâ scil. ad humanos animos & notitiam factâ applicatione. Qvâ tamen ratione nihil novi ab Majestate humanâ constitui, nec Legem eam humanam dici debere, diximus suprà. Qvin tenetur Majestas legem divinam non inter subditos tantum suos custodire, sed ipse qvoqve eidem obtemperare & parere, tantum

Digitized by Google

tùm abeſt, ut qvicqvam admittere qveat, qvod violare eam poſſet, aut intervertere. At enim licere interdum Principi connivere & permittere ea, qvæ ſine magno malo emendari neqveunt, & talem permiſſionem haud injuſtam eſſe, ipſa qvodammodò dictitat ratio naturalis, B. Sutholt. *de jurisdict. n. 81.* Tabor, *de altero tant. pag. 167.* Qvæ enim puniri neqveunt ab hominibus ſine periculo majoris mali, illa ut puniantur, natura non tantùm non exigit, ſed & ſvadet, ut durante iſto periculo maneant impunita. Lex enim humana ponitur multitudini ſive communitati, in qvâ major pars eſt hominum virtute non perfectorum. Paul. Laymann. *Theol. moral. l. 1. tr. 4. c. 4. num. 2.* Ita dubium non eſt, teneri Principem, omnem extirpare cultum idololatricum; qvid verò, ſi extirpari ille uno actu & habitu non poſſit, qvòd populus fortè totus longo tempore eidem innutritus fuerit, num idcircò integram illam ſocietatem exſcindere potiùs debet, qvàm connivere ad tempus, & ad ſaniorem interim reducere mentem? At prius illud ab Hiſpanis apud Indos freqventatum, jam diu notant & perſtringunt Joſephus à Coſta, Franciſcus à Victoria, & alii.

LIX. Exemplum hujus rei ex ipſis etiam populi Judaici legibus forenſibus licet depromere. Inveniuntur inter eas, qvæ aliqvid, qvod per ſe, & ſuo genere non eſt bonum, permittunt, non qvod illud probent, ſed ad præcavendum majus aliqvod malum. Uti ita legem de divortio, & de uſurâ ab alienis accipiendâ, explicat B. Chemnit., *Loc. de Lege c. 4.* ubi optimè obſervat, etſi talia in lege Moſis politico modo permiſſa fuerint, qvòd nihilominus à Prophetis ex Lege morali ſeverisſimè reprehenſa inveniantur. Et rectè, cùm id, qvod ita permittitur, nunqvam propterea conſtituatur in genere licitorum, qvat. ſc. licitum dicitur illud, qvod honeſtum eſt, aut qvod cuiqve conceditur, ut explicat Cicero *V. Tuſcul.* & qvat. permittere idem eſt, qvod tolerare. Aliàs enim differunt, ſecundùm nonnullos, tolerantia & permiſſio ratione principii ſui proximi, cùm hæc plus contineat ſpontanei, qvàm illa, licet utraqve indirectè ex voluntate oriatur. Sic & Magiſtratus Chriſtiani hodiè paſſim tolerant Synagogas Judæorum, ſuperſtitiones Pontificias, tabernas meritorias, & ejusmodi alia, & tamen illi propterea malum non procurant; permittunt propter majus bonum,

bonum, aut ad majus malum evitandum, non faciunt: tolerant, qvia tollere non poſſunt, non approbant: indulgent, ſeu lege non prohibent, nec pœnis coërcent, neutiqvam tamen mandant aut ſvadent: circumſcribunt, limitant, determinant, iminuunt, cohibent, qvantum poſſunt, ſeu tollunt in tantum, non verò tollunt in totum, aut ponunt, ſed in medio relinqvunt.

LX. Oppidò verò notandum eſt, duos in ejusmodi legibus circumſcriptivis & determinantibus attendi debere actûs. Alter eſt nuda, ſeu pura permisſio, & non actio, qvæ tamen impropriè & reductivè actio dicitur, & hæc objectum immediatum habet malum ipſum, qvod nec probat, nec improbat, nec prohibet, nec mandat Legislator, ſed tantùm, cum ita reperit, permittit, ſeu in medio relinqvit, & legi deinceps ſuæ ſubſternit. Nam in hoc differt objectum voluntatis ab objecto permisſionis, in Legislatore. Dum permittit, permittit immediatè malum, dum verò vult permittere, non vult immediatè malum, ſed vult permisſionem mali, qvæ in hoc negocio pròximum & immediatum eſt objectum voluntatis. Alter actus eſt ipſa circumſcriptio, limitatio, modificatio & determinatio illius mali, ne ulterius eat, aut alio modo, qvàm certo illo & determinato exerceri permittatur. E. g. qvando Titius rem ſuam familiarem, qvotidiè aut freqventer in tabernis potando conſumit, iſtud malum, ſi novit aut videt Magiſtratus, permittit, h. e. lege ſuâ, aut pœnis non impedit; coercet tamen, limitat, & tollit illud in tantum legibus & pœnis, ne ille aut alius qvis helluo in tabernis ultra horam nonam veſpertinam compotationes ſuas protrahat. Cùm poſterius prohibet, & non permittit, prius verò permittit, & non prohibet Magiſtratus, neutrum probat, aut ſvadet, neutrum in foro poli, ſeu conſcientiæ licitum facit, ſed tantùm prius licitum facit politicè, ſeu in foro ſoli, qvatenus ſcil. licere tantundem eſt, qvod impune eſſe apud homines. Rectè de his Ammianus Marcellinus, *l. 3. Sunt aliqva, qvæ fieri non oportet, etiamſi licet,* & Paulus noſter: *Non omne, qvod licet, honeſtum eſt, l. 144. ff. de R. J.*

LXI. Caveat verò inprimis Princeps, ne ullo modo ſtatuat aut permittat ea, qvæ providentiam & Majeſtatem divinã immediatè lædunt, aut ſollicitant. Ipſe Deus prohibuit, & ſeverâ Lege interdixit, *Deut. VI, 16.* Non *tentabis Dominum DEUM tuum, ſicut tentaſti in loco tentationis;* idq; repetit Salvator, *Matt. IV, 7.* Tentant a. Deum, qvi miracula vel advocant,

Digitized by Google

vel expectant, aut etiam præ ſe ferunt, ubi non eſt opus. Nec tamen hæc ſola eſt tentatio DEI, per præſumptionem de ſapientiâ, potentiâ, voluntate extraordinariâ confidere plus, qvàm oportet; ſed è diametro etiam tentatur DEUS, cum iisdem diffiditur, revelatis ac ſtipulatione adhibitâ confirmatis. Richard. Montacut. *de orig. Eccleſ. part. 2. n. 94.*

LXII. Qvocircà cùm JCtis Wittebergenſibus qvæſtio propoſita eſſet, num liceret Principi permittere, ut Sagæ per probam aqvæ frigidæ innocentiam ſuam manifeſtam rederent, noluérunt illi affirmantium ſententiam amplecti, ſed διαῤῥήδην reſpondérunt, licitum id non eſſe. Et profectò, ſi procedendi modus attendatur, non videtur ille ab alio, qvàm ab ipſo Dæmone primùm edoctus. Qvas enim famâ, vel ex aliorum depoſitione ſuſpectas habent, eas ſtatim absqve ulteriori inqviſitione capiunt, captasqve extra Urbem deducunt, & in aqvam frigidam ita conjiciunt, ut dextra manus ſiniſtro pedi, ſiniſtra verò dextro pedi ſit alligata: & ſi ſupernatant, veneficas vehementiùs ſuſpicantur, & idcircò ſubjiciunt qvæſtioni; ſin ſubmerguntur, innocentes eſſe credunt. Etſi verò non deſint, qvi proceſsū hunc defendant, qvos inter præcipui ſunt Guilielmus Adolphus Scribonius, Marpurgenſis, *l. 2. de ſag. nat. & pot.* & Jacobus Rickius, in ſpeciali tractatu, qvem *defenſionem probat. aq. frig.* inſcripſit, â plerisqve tamen purgatio iſta vulgaris, uti termino juris Canonici vocatur, meritò rejicitur, qvorum præcipua ratio hæc eſt, qvòd in Dei tentationem cedat iſta probatio, & providentiæ divinæ aliqvod experimentum temerariè ſollicitet. Reliqvas enim rationes diſcutere nunc non attinet. Vid. Petr. Binsfeld, *de confeſſ. maleſ. membr. 2. concluſ. 7. dub. 1.* Herman Gœhauſen, *in deciſ. ſpecial. huj. qvæſt.* Dedekenn. *p. 2. conſil. Eccleſ. f. 444. & 446.* Gail. *l. 2. de p.ac. publ. c. 7. n. 24.*

LXIII. Adjiciam ipſum totum Wittebergenſium reſponſum, cujus ſupra mentionem feci, an Herrn P. Graffen zu S. L. und St. conceptum menſ. Jul. 1654. Haben E. Gn. alß ſie wieder die Hexen und Zauberer fürm Jahre zu inqviriren angefangen/ derſelben eine ſo groſſe Menge und Anzahl/ alß ſie niemahls zuvor gemeynet/ befunden/ jedoch weil Sie Gottes Bißfahlen vor ſich gehabt/ und darneben mit groſſen Hertzeleid wahrgenommen/ daß ſolches Unkraut bey wehrenden Kriege ungehindert aufgewachſen/ und viel in ihrer Jugend und Unwiſſenheit in des böſen Feindes Stricke gerathen/ haben Sie ihr ſolchem Ubel möglichſt zubegegnen angelegen ſeyn laſſen/ darbey doch

mo'l

wohl beobachtet/daß auf bloſſes Angeben nicht geſehen / auch niemand zur Hafft bracht/ da nicht ſtarcke judicia verhanden geweſen / und zur tortur vor gnugſam erkant worden. Gleichwohl hette ſich zum öfftern begeben/ daß wenn ihnen die gegen ſie verhandene Anzeigungen fürgehalten / und ihre Miſſethat zuerkennen ſie ernſtlich ermahnet/ ſie zwar die gütliche Bekäntnis verſprochen/ jedoch / daß ſie zuvor zur Waſſerprobe möchten verſtattet werden/ gebeten/ geſtalt ſelbes zum öfftern geſchehen/uñ ſie/ ehe ſie von Waſſer wieder ins Gefängnis bracht / ihre Bekäntnis gethan; Ingleichen hette die Erfahrung gegeben daß etliche anfangs in der Güte bekant/aber hernach revocirt, und ehe ſie zum Waſſer geführt/zu bekennen ſich geweigert; Andere aber ſich ausdrücklich verlauten laſſen/wenn man ſie nicht wolte zur Waſſerprobe laſſen/da ſie gleich würden unſchuldig erkannt werden/ könten ſie ſich doch der Beſchuldigung nicht entbrechen/ſondern müſten vor Hexen gehalten werden/ im Fall ſie aber im Waſſer untergiengen/ könte jederman ihre Unſchuld ſehen/ wie ſich denn einſten begeben / daß eine/ſo allbereit zur Marter condemnirt geweſen/ umb die Waſſerprobe angehalten/und als es ihr darzu kommen/ und doch ihrer Zuſage zuwieder nichts bekant/ſie torqvirt auch auf neue zukommende judicia die tortur wiederhohlt worden / ſie doch gleichwohl das Laſter der Zauberey geleuanet / und zum andernmahl zum Waſſer begehrt/ und alß ihr darmit gewillfahret worden/hat ſie ohne tortur umbſtändlich bekant/ wie ſie zur Boßheit verleitet / und was ſie begangen/ darbey zu verſtehen gegeben/daß ſie des Teuffels Betrug nunmehro verſpürte/ und were ihr Leid/daß ſie in ſeinem Gehorſam ſo lange geweſen / und die Schmertzen ihme zu Gefallen ausgehalten/ auch andere Mitgefangene ermahnet/an ihr ein Exempel zunehmen/ und/aufs Teuffels verführen / keinen Schimpf noch Schmertzen auszuſtehen/nach mehren Innhalt E. Gn. überſchickten Berichts. Wenn nun gleich E. Gnaden das Binden der Hexen/ und aufs Waſſer werffen vor verwerfflich und nichts achten / daraus kein indicium zur inqviſition nehmen / vielweniger deßwegen jemand zur Hafft/tortur, oder Straffe condemniren, und darbey in geringſten keinen Aberglauben nachhengen / ſo wollen ſie doch davor halten/daß wenn die Hexen gnugſam von Betrug des böſen Feindes unterrichtet / und wie man darauff/ ſie ſchwimmen oder ſinken unter/ keines weges ſehen/ ſondern nichts weniger mit der tortur wieder ſie verfahren werde / noch wohl ihnen auf ihr unnachläſſiges Anhalten darmit gewillfahret/ſie dadurch ſelbſt / wie

ſie der Teuffel verblende / und ihrer ſpotte/überwieſen / und deſto eher und leichter zum Bekennen gebracht werden kónten; Geſtalt denn nicht ungewöhnlich / daß man vielmahls in diſputiren ſolche argumenta braucht/ welche zwar an ihm ſelbſt ungültig/ und unwahr/jedoch denjenigen wieder/ welchen ſie angeführt / bewegen kónnen/und E. Gn. an das Verboth des Päbſtiſchen Rechts ſich diesfalls nicht binden laſſen dörfften. Dennoch aber und dieweil dieſe Art die Hexen zubinden/und aufs Waſſer zu werffen/weder in Göttlichen noch Weltlichen Rechten / auch nicht in der Natur gegründet/ ſondern vielmehr aus gnugſamen Urſachen verbothen/ und jederzeit in der Chriſtlichen Kirchen von Gewiſſenhafften Gelehrten und Erfahrnen / ſo wohl Theologis, alß JCtis, und Naturkündigern vor verwerfflich und unzuläſſig gehalten worden/ indem dasjenige / ſo der böſe Feind betrüglich eingeführet/und die Einfältigen überredet/ hierdurch approbiret/ die Hexen in ihrer Boßheit und ſuperſtition, wie das von E. Gn. angeführte/ und oben berührte Exempel bezeigt/geſtärcket/auch andere Leute in dem diesfalls gefaßten/ und eingewurtzelten Aberglauben/confirmiret / und geärgert werden / und darnach von der Schuld oder Unſchuld derer/ſo aufs Waſſer geſetzt/ zu urtheilen nicht unterlaſſen / dahero E. Gn. intention, ſo hierinnen auf nichts böſes gerichtet / leichtlich keinen oder ungleichen effect erlangen kónte/es hier auch nicht umb argumenta und Schlußreden/ ſondern die That ſelbſt zu thun/und das Jus Canonicum, ſo deralcichen verbeuth/ der Göttlichen Schrifft/ den weltlichen Rechten und der Natur nicht zuwieder läufft / So erſcheinet dannenhero allenthalben ſo viel / daß das Binden und Waſſerwerffen der Hexen/alß hochverdächtig und gefährlich/ zu dieſem Ende nicht zugebrauchen/ ſondern vielmehr dahin zu trachten / damit ſolcher eingeriſſener Mißbrauch und Aberglauben durch andere und Gottes Worte / wie auch der Natur gemäße Gründe und bewegliches zureden/aus derer/ſo darmit eingenommen / Hertzen möge gebracht/ und ſie auf beſſern Weg und Gedancken geführet werden / hingegen haben E. Gn. bey den inqviſitionen wider die Zauberer ſich der diesfalls hergebrachten ordentlichen Mittel zugebrauchen/den Außgang aber der Göttlichen direction, und den Rechten zu befehlen und zu überlaſſen/V. R. W. Nec aliter reſpondit Facultas Theologica, poſtqvam ab eodem Comite ſuper eâdem qvæſtione conſulta fuiſſet, uti id habetur in Conſiliis Wittebergenſibus Theologicis, part. 3. fol. 21.

LXIV. Robertus Sanderſon, *tr. de obligatione conſcientiæ, prælect. 6. n. 18.*

18. seq. subtiliter admodum disputat de permissione legis & ejus virtute obligatoria. Ait, *lege permitti posse rem malam tripliciter, privativè scil. negativè, & positivè. Privativè permitti idem est, quod à legislatore prætermitti. Sic omnia illa permittuntur, de quibus vel prohibendis vel puniendis jura nihil statuunt. Negativè permittitur id, cujus exercitium jura certis limitibus definiunt, intra quos, qui se continuerint, extra noxam sunt, qui verò eos excesserint, sunt lege puniendi. Sic usuram exerceri permittunt plerarumq; nationum jura. Positivè id permittitur, cujus sub certâ tributi cujusdam pensione exercitium toleratur. Sic Romæ permittuntur meretricum prostibula.* Hactenus Sandersonius.

LXV. Mihi videntur termini isti haud parum confundi, malimqve ego negativam potiùs dicere permissionem, qvàm ille privativam vocat. Qvod si enim Princeps sive Legislator nihil omninò decernit de actione aliqvâ, neqve ullo modo eam limitat aut circumscribit, sed connivendo & dissimulando permittit, negativè versari circa eam videtur, è contrario autem privativè circa illam, qvam certis limitationibus coarctat, & ad certam normam adstringit. Hâc enim restrictione eandem infinitâ & indeterminatâ licentiâ privat, qvam habuisset ex permisfione negativâ. Ita e. g. qvando usuræ ad certum modum rediguntur per legem publicam, coërcetur infinita & insatiabilis usurariorum licentia, & privantur illi adeò non spe tantùm suâ infinitum lucrum capessendi, sed etiam potestate usuras immodicas exercẽdi. Qvod si negativa penes legislatorem esset usurarum permissio, nulla talis ex parte usurariorum contingeret privatio, sed illi liberè & impunè pecunias fœnore auctitare & inter toculliones nomen suum profiteri pergerent.

LXVI. Sed nec differentiam capio, qvam facit Sandersonius inter negativam & positivam permissionẽ. Si enim permissio ideò positiva dici debet, qvia Legislator non nudè permittit, sed aliqvid insuper ponit, dum e. g. certam tributi pensionem jubet, solvendam ab eo, qvi actum permissum exercet, utiqve etiam in istâ permissione, qvam negativam vocat, aliqvid ponit Legislator; metas scil. limites, & modum, qvousq; permissio locum habere debeat, intra qvem, qvi se continuerint, extra noxam habeantur. Qvin imò in permissione negativâ plus videtur cooperari Princeps malo permisso, qvàm in permissione positivâ. Dum enim e. g. modum ponit usuris, qvem

qvem etiam judices ſeqvi debeant in ſententiis & condemnandis debitoribus, ſicubi tales petantur, facilè hinc patet, exactionem dari creditori uſurarum permiſſarum, neqve hanc exactionem permiſſivam tantum eſſe, ſed etiam cooperativam ex parte Legislatoris & judicis, atqve adeò cogi poſſe ex permiſſione iſtâ & promiſſione ſuâ reos debitores, ut uſuras ſolvant, & ut condici neqveat, qvod nomine uſurarum ſolutum eſt. At in permiſſione poſitivâ, ut maximè imperatum fuerit meretricibus tributum, cogi tamen propterea non poſſunt à judice meretrices, ut ſe proſtituant, neqve ex permiſſione iſtâ jus accipit fornicator petendi, aut exigendi à meretrice copulam carnalem. Qvanqvã ſint nõnulli hodiè inter Moraliſtas, qvi ſtatuunt, Meretricem, qvæ converti non vult, cogi poſſe à Rep. ut obvio cuiq; aut definito certo loco ſe proſtituat. Vid. Thom. Hurtado, *tr. 1. reſolut. 17. n. 46. 150. ſeq.*

LXVII. Pergit Sanderſonius, ejusmodi lege, qvæ ſcil. negativè malum permittit, neminem obligari ad faciendum id, qvod lex permittit. *Finis enim*, inqvit, *permiſſionis eſt, non ut id fiat, qvod lege permittitur, ſed ne ultra id, qvod leges permittunt, fiat. Proinde ſicut permiſſio ipſa negativa tantùm eſt, ita obligationem inducit non niſi negativam, h. e. obligatur ſubditus, ſi ipſi libuerit, facere, qvod lex permittit, præſtitutos ſibi à lege fines non excedere*, &c. Non malè, niſi qvod ſimpliciter negativa non videatur permiſſio in tali lege, nec obligatio ſimpliciter negativa. Etſi enim neget ultra terminos delinqvendi & transgrediendi licentiam, dum tamen ſimul terminos & limites ponit, in iſtis potius lex attendenda eſt, qvippe in qvibus permiſſio propriè conſiſtit, qvàm in illis, qvos negat & prohibet. Qvanqvam verò etiam Creditor non obligetur ad poſcendas uſuras, qvas lex permittit, ſolvere tamen easdem tenetur debitor, ſi ſtipulanti Creditori tales promiſerit. Obligatio igitur ex parte debitoris non eſt negativa, ſed poſitiva, & talis qvidem, ex qvâ cogi poteſt ille, ut ſolvat; & tamen obligatio illa non ſubſiſteret, niſi lex permiſiſſet. Præſupponendum enim eſt, uſuras non niſi ex permiſſione legis licitas eſſe, cum, ſi ex ſe licitæ dicerentur, fruſtra diſputaretur de permiſſione, qvippe qvæ ſemper eſt rei prohibitæ, aut illicitæ.

LXVIII. Hinc adeò triplicem Doctores faciunt permiſſionem. Prima indulget pœnã, ſive non punit peccatum, qvæ dicitur ſimplex permiſſio ſive diſſimulatio, eaq; nullam aut coo-

cooperationem, aut participationē actionis permiſſæ ſupponit in permittente, qvemadmodum DEUS, dum plurima crimina permittit, illis haudqvaqvam cooperatur. Secunda ſpecies permiſſionis removet prohibitionē, ſive impedimentum, qvia eos, qvi impedituri erant actionem permiſſam, coërcet; qvâ ratione ſæpè tolerantur ſacra Judæorum, & prohibentur vim inferentes, *l. 3. & 13. C. de Judæis.* Tertia permisſionis ſpecies præſtat juvamen, h.e. auxilium, favorem, & conſenſum ad actionem permiſſam faciendam. Itaqve non modò non imponit ullam pœnam, v. g. uſurariis, ſed etiam prohibet eos, qvi impedituri erant exactionem uſurarum, & inſuper uſurariis dat actionem in judicio adverſus debitores propter uſuras promiſſas inſtituendam. Vid. Conrad. Summenhart, *de contract. tract. 2. qvæſt. 22. concluſ. 7.* Joſeph Gibalin. *de uſur. lib. 1. cap. 7 art. 8. n. 23.*

LXIX. Sed & multa alia ſunt, qvæ leges permisſivas valdè reſtringunt, & intra metas coërcent. Vulgatum qvidem eſt Doctorum pronunciatum, factum à Lege permiſſum pœnam non mereri, *l. 3. §. 1. ff. de concubin. l. 4. C. ad L. Jul de adult.* Verùm id intelligendum eſt tantùm de foro externo, cùm ad forum conſcientiæ internum nec reſpiciant ſemper, nec reſpicere poſſint Leges civiles. Fieri etiam poteſt, ut permittatur ab aliqvâ gente, qvod lege aliâ ſuperiore prohibitum eſt, qvomodo jure civili permiſſum erat, per divortium dimiſſam, & alii deinceps nuptam, recipere & matrimonium redintegrare, *l. 64. ff. de jur. dot.* qvæ tamen receptio ſevere interdicta eſt lege divinâ, *Deut. XXIV, 4. ſeq.* Ita contingere poteſt, ut permittatur aliqvid ex ſpeciali causâ in aliqvâ gente, qvod tamen apud alias gentes propterea permiſſum non eſt. In politiâ Moſaicâ poterat frater uxorem ducere viduam fratris defuncti, *Deut. XXV, 5.* qvod tamen lege generaliori prohibitum erat, *Levit. XVIII, 16. c. XX, 21.* Vid. Gerhard. *Loc. de conjug. num. 319. ſeq.* Selden. *de Uxor. Hebr. lib. 1. cap. 12.* Aliæ limitationes & reſtrictiones videri poſſunt apud Tabor. *de uſu armor. cap. 6.*

LXX. Unicum id reſtat, ut videamus, utrum Legis nomen ſuſtinere qveat conſtitutio permisſiva, qvandoqvidem Lex propriè dicta obligandi poteſtatem continet, atqve inde præceptum dicitur, *l. 1. ff. de legib.* cum permisſio præcepti vim excludat, & impedimentum tantùm removeat, qvod obſtare actu-

Digitized by Google

ćturo videbatur. Et nihilominùs etiam permittere inter legis virtutes refertur, *l. 7. ff. de LL.* Qværitur igitur, qvomodo obliget talis aliqva constitutio permissiva? Pleriqve hic respondent, permissionem obligare, non qvatenus jus dat ad aliqvid omninò licitè agendum, sed qvatenus securitatem adversus impedituros largitur, & sic non agentem, sed patientem per eam obligari, qvatenùs scil. alium ab eo, cui permittitur, obligat, ne impedimentum ponat. Hug. Grot. *de jur. bell. & pac. l. 1. c. 1. n. 9. In permissione*, inqvit Franciscus Valens, *de concord. jur. part. 2. disp. 4. qvæst. 1. n. 4. & 5. virtute & implicitè continetur præceptum, judicem & reliqvos obligans, ne ob permissum delictum autori noceant, sed impunitum relinqvant, & legis permissione uti sinant delinqventem. -- -- Qvare diligenter notandum est, præceptum virtute contentum in permissione neqve comparari ad personam, cui aliqvid permittitur, sed ad alios, neqve obligare ad faciendum rem permissam, sed ad non impediendum permissionis usum, & effectum, qvod sufficit, ut in lege permittente inclusum præceptum agnoscamus.* &c.

LXXI. Sed hîc longiùs progreditur, & aliam adhuc obligandi, vim, etiam qvoad ipsum agentem, subtili consideratione proponit Robertus Sanderson, *d. l. num. 21.* cujus verba, qvanqvam prolixiora, integra adscribam. *Dico*, inqvit, *Legem omnem hujusmodi permissivam, qvatenus lex est, obligare subditum in conscientiâ ad sui observationem. Ratio manifesta: qvia obligatio, ut sæpè dictum est, est legis effectus necessarius, nec ab eâ separabilis. Qvod ne pugnare videatur cum his, qvæ modo dicta sunt, duo ista sunt observanda, qvæ propterea signanter sunt à me enunciata. Alterum, qvod dixerim, Legem permissivam obligare ad sui observationem. (Aliud est autem obligari subditum ad observandam legem, qvod nunc assero; aliud verò obligari subditum ad faciendum, qvod lex permittit, qvod & ante negavi, & jam adhuc nego.) Alterum, qvod dixerim, Legem permissivam obligare, qvatenus Lex est, qvod verum est: non dixi obligare, qvatenus permissiva est, qvod est falsum. Sciendum est enim, legis permissivæ vim, qvatenus Lex est, non consistere in ipsâ permissione, qvæ cùm sit Legis differentia divisiva, necesse est, ut sit lege posterior, sicut omnis differentia divisiva est naturâ posterior genere, qvod dividit, & ipsum supponit: sed in illa præceptione, qvæ est legis qvasi constitutiva, & formalis differentia, &*

& in ipſis legis verbis ut plurimùm expreſsè, aut virtualiter ſaltem continetur. Hæc enim (præceptio, inqvam,) illud eſt, à qvo primùm oritur ſubditi obligatio, & ad qvod ultimè terminatur ejus obedientia. Exemplo rem oſtendo: Legislator ob mutuandi neceſſitatem permittit uſuram moderatâ qvàdam proportione inter cives exerceri, propoſitâ etiam pœnâ his, qvi modum fœnoris lege definitum exceſſerint. Sitne uſura ſimpliciter, & de toto genere illicita, nec ne, nihil hic definio, nec ad præſens negocium qvicqvam intereſt. Hoc interim certum eſt, utut vel maximè licita eſſet uſura, neminem tamen illà permiſſione ad eam exercendam obligari. Sed in iſtiusmodi lege, præter iſtam permiſſionem, qvæ neminem obligat, duo ſunt alia, qvæcum ad præceptionem legum pertineant, habent proinde ex intentione Legislatoris vim obligandi omnes cives ad ea obſervanda. Qvorum alterum formaliter, & diſertis verbis præcipitur, ne qvis ſcil. pecuniam ultra modum lege definitum pro fœnore exigat: alterum ex conſeqventi & virtualiter, ne qvis ob exercitam, prout eâ lege permittitur, uſuram puniatur. Legis ergò permiſſivæ, ut verbo dicam, præceptio omnes cives obligat, permiſſio neminem. Hactenus Sanderſonius. Ad cujus verba inſuper hoc notandum, præceptionem legis permiſſivæ tùm demum ſuos exſerere vires, qvando qvis uti re permiſsà vult; ut autem velit, ex liberâ ejus voluntate pendere. Proinde præceptio talis omnes qvidem cives obligat, ſed in hoc ſtatu exiſtentes, ut, qvod permittitur, agere deſtinârint.

LXXII. Cæterùm, qvid ſibi velit Gvido Papæ, *qvæſt. III.* dum permiſſionem facit ſimplicem & comparativam, non ſatis capio. Ait: *licet Papa in tempore qvadrageſimali alicui permittat comedere carnes, qvod nihilominùs peccet comedens, nec excuſetur à pœnâ. Sed qvare,* inqvit, *peccat, cum ei permittatur? Permittitur, ne deterius inde contingat, qvia fortè in medio qvadrageſimæ non poteſt qvis ſe plus abſtinere à carnibus propter aliqvam ſuam infirmitatem, & ſi ſe abſtineret, mors ſeqvi poſſet. Et ex his ſeqvitur, qvod ubicunqve jus permittit aliqvid, ne deterius ſeqvatur, qvod non excuſatur qvis à pœnâ, & vocatur permiſſio comparativa. Sed qvando jus permittit aliqvid, non ut inde deterius ſeqvatur, tunc excuſatur à pœnâ & & vocatur permiſſio ſimplex.* Indè concludit, conceſſionem Papæ de comedendo carnes non operari, niſi

Digitized by Google

ad remiſsionem culpæ. Hæc â febricitante Gvidone, ut ipſe fatetur, ſcripta, cùm revidiſſet, qvi apoſtillas addidit, Antonius Rambàudus, pœnæ & culpæ vocabula confundi putat. *Credo,* inqvit, *qvod velit dicere pœnæ, ut ubi ſupra dixit, à pœnâ, debuit dicere, à culpâ, qvia in ſimilibus permiſſio ſive tolerantia Papæ, non culpæ, ſed pœnæ diffugium præbet.* At verò Papam etiam culpam remittere poſſe, inter Pontificios nemo hodiè negabit. Et cur ergò ſtatuamus â pœnâ tantùm liberare Papam, qvando uſum carnis tempore qvadrageſimali permittit? cum alibi ſtatuere ſoleant, culpam remitti, pœnam non remitti, ut purgatorio inde fundamentum aliqvod ſubſternant. Sed hæc extra orbitam ſunt, & alterius fori. Id verò in genere certum eſt, ea, qvæ permittuntur, non propterea honeſta aut licita fieri, cum ſæpè permittantur ea, qvæ tolli & emendari non poſſunt.

LXXIII. De latitudine poteſtatis Legislatoriæ ſatis, & fortaſſe etiam plus ſatis. Poſſemus verò nunc ulteriùs excurrere, & de Legum qvalitate haud pauca hîc interfari. Sed cum id extra inſtitutum noſtrum videatur, magis eſt, ut ea perſeqvamur, qvæ magis videntur neceſſaria. Id tamen adhuc reſtat, ut hic qvaſi per ſaturam moneamus, neminem obligari ad impoſsibile, *l. 185. ff. de V. S.* Et rectè igitur Iſidorus, *l. 5. Orig. c. 21.* inter conditiones legis refert, ut ſit de re poſsibili, qvod & facit Plato, *l. 5. de LL.* Demoſthenes *contra Timocratem*, Plutarchus *in Solone*, Curius Fortunatianus Rhetor, *l. 2.* pluresqve alii. Nec intereſt, phyſicè dicatur qvid impoſsibile, an moraliter. Æqvè enim impoſsibile eſt bono cuiqve, qvod fieri non debet, ac qvod non poteſt: Neqve omninò poſſumus qvidem, qvicqvid honeſtè non poſſumus, *l. 15. ff. de condit. inſt.* Add. Voſsius, *in Hiſtor. Pelag. l. 1. part. 1. antith. 6.*

LXXIV. Obiter noto, optimè qvidem Robertum Sanderſonium, *de juram. obligat. prælect. 2. n. 12.* poſt alios diſtinctionem facere inter res impoſsibiles. *Contingit*, inqvit, *rē aliqvam eſſe impoſſibilem aut per ſe aut ex accidente. Per ſe autem tripliciter. Primò impoſſibilitate naturæ, qvomodo impoſſibile eſt hominem volare, piſcem loqvi. Secundò, impoſſibilitate facti, qvomodo impoſſibile eſt, Cajum, hodiè Londini commorantem, cras convenire Titium Venetiis. Tertiò impoſſibilitate juris, qvomodo illud dicitur impoſſibile alicui, ad qvod non habet poteſtatem legitimam, de*

qvo

qvo etiam illud intelligendum eſt, qvod dici ſolet: Id tantùm poſſumus, qvod jure poſſumus. Sic impoſſibile eſt, Prætorem iſtius Urbis conferre alicui gradum Doctoratûs, &c. Sed obſervo tamen, impoſſibilitatem naturæ ſæpè coincidere cum impoſſibilitate facti, qvomodo impoſſibile eſt non facto tantùm, ſed naturâ etiam, ut cras Venetiis ſit, qvi hodiè Londini eſt, cùm natura ipſa facto huic repugnet. Atqve ideò exemplum hoc ad impoſſibilitatem naturæ refert Joh. Gœddæus, *de ſtipul. c.8. concluſ.9. num.177.* Deindè exemplum Prætoris, gradum Doctoratûs conferre non valentis, minùs congruè referri videtur ad impoſſibilitatem juris, cùm impoſſibilitas hæc non tàm facultatem, aut poteſtatem faciendi qvid neget, phyſicè conſideratam, qvàm qvatenus in genere morum illicitum id eſt, & turpe aut prohibitum. Nec aliter intelligendum eſt axioma JCtorum, ex *d. l. 15. ff. de condit. inſt.* qvod id tantùm poſſimus, qvod jure poſſumus. Nec verò repugnat, Prætorem conferre gradum Doctoratûs, cùm à Principe eam poteſtatem accipere poſſit, talem autem poteſtatem accipere nemo qveat in iis, qvæ pietatem & verecundiam noſtram, atqve bonos mores lædunt. Aliter diſtinctionem eam explicat Franciſcus Valens, *de concord. jur. Pontif. cum Cæſ. part.2. diſput.3. q.4. ſect.1.* & Joh. Gœddæus, *d. l.*

LXXV. Idem Sanderſonius, *de conſcient. prælect. 6. n.7.* ad impoſſibiles res refert etiam difficiles, qvæ poſſibiles qvidem plerisqve ſunt, ſed qvæ multis aut paucis, aut uni fortè alterive impoſſibiles ſunt. Nõ malè, cum ἄλλο τι παντὶ ἀδυνάτον, καὶ ἄλλο τὸ τινὶ ἀδυνάτον, dicatur in reſponſione ſeptimâ ad objecta de reſurrectione in Juſtini operibus. Sed utrum res taliter impoſſibiles, aut difficiles rectè referantur inter objecta, de qvibus leges conficere liceat, valdè ambigo, præſertim ſi attendatur exemplum, qvod ibi ponit Sanderſonius de Principe, per legem grande tributum imperante, cui ſolvendo aliqvi ſubditorum non ſint pares. Dicit talem legem poſſe qvidem, ſi ſit ex uſu Reipubl., licitè ferri, non tamen, niſi admodùm gravis ſubſit cauſa, & poſtulet manifeſta neceſſitas: latam verò omnes eos obligare, qvi eam ſervare poſſunt, reliqvos autem non obligare. At puto ego, qvantitatem tributi non eſſe materiam legi ferendæ idoneam. Diverſæ ſunt poteſtates in Principe, qvâ leges fert, & qvâ collectas imperat, & qvanqvam ex uno fonte ſummi imperii naſcatur utraqve,

qve, diſtinctæ tamen inter ſe ſunt,& vel maximè objectis differunt, non qvòd de collectis ſcribi leges prorſus non poſſint, ſed qvod qvantitas collectæ non qveat, niſi ſub parte qvotâ univerſaliter omnibus eodem modo imperari. Lex autem ſine dubio univerſalis eſſe debet. Et differunt utiqve inter ſe Lex,& præceptum: Illa omnes obligat, hoc non omnes; Illa perpetua eſt, hoc verò temporale. Thom. Hurtado, *reſolut. moral. tr. 3. c. 4. reſol. 32.*

LXXVI. Præter id, qvod de impoſſibili diximus, hoc inſuper notandum, actiones hominum internas propter ſe non ſubjacere imperio humano, ſed tantùm propter externas, & qvaſi ſecundariò. Ratio eſt, qvia imperium reqvirit materiam, cujus natura in imperantis notitiam cadat. Ex intentione ergò Legislatoris ſolùm illi actus interni, qvi jam externis juncti ſunt,& in eos qvaſi influunt, punibiles exiſtunt. Qvanqvam per repercuſſum, ut loqvitur Grotius, *de imp. ſumm. pot. circ. ſacr. c. 3. num. 1.* & qvia aliqva actio ex imperantis prohibitione facta eſt illicita, etiam cogitando talem actionem, ut faciendam, eligere illicitum ſit; non qvia cogitationi Lex humana ſit poſita, ſed qvia nemo honeſtè poteſt velle facere id, qvod factu turpe eſt. Aliàs enim cogitatio mali in apprehenſione ſpeculativâ mala illicò non eſt. Neq; mala eſt cogitatio caſuum, & in his circumſtantiarum vel fœdarum vel in actu fœdo naturalis alicujus boni, ut prudentiæ in Oeconomiâ iniqvâ, dexteritatis in duello, niſi acceſſerit inclinatio ad objectum ex titillatione. Tunc enim id, qvod cogitatur, fit noſtrum, & malitiam induit, Danhauer. *Theol. conſcient. part. 2. dial. 5. p. m. 252.*

LXXVII. Diximus hactenus de ſanctione, h. e. ſelectione materiæ habilis, & ejusdem diſpoſitione, ut Lex eſſet. Sed etſi ita in conſilio Principis, aut apud eum, qvi τὸ κύριον tenet, concluſum ſit, ut Lex eſſet, & condita etiam jam habeatur, nondum tamen ulla inde naſcitur obligatio, niſi promulgetur, & ſubditis innoteſcat, Thom. Aqvin. *1. 2. q. 90. art. 4.* Dom. Soto, *q. 1. a. 4. de J. & J.* Paul. Laymann. *Theol. moral. l. 1. tr. 4. c. 1. num. 3.* Hurtad. *tr. 4. c. 8. p. ag. 225. num. 791.* Gabriel. *lib. 6. tit. de LL. concl. 4.* Camill. Borell. *tom. 1. dec ſ. 13. num. 22. 23.* Maſcard. *de ſtatut. interpr. concl. 8. num. 44.* Zalius, *ad l. 2. num. 83. ff. de O. J.* Cum enim Lex debeat eſſe regula, & menſura actionum, ſecundum qvam vivi oportet, utiqve nota iis ſit neceſſe eſt, qvibus præſcribitur. Et ex hoc ſcil. promulgatio eſſentiam Legis ſuo concurſu

Digitized by Google

complere dicitur Thomæ, *d.l.* Simul atqve verò ea promulgata fuerit, ſcripto aut vivâ voce, ita ut ad notitiam ſubditorum pervenerit, illicò inde naſci obligationem, niſi Lex ipſa certum præſtituerit tempus, exiſtimo. Vid. Menoch. *de A. J. Q. caſ. 185.* qvanqvam enim Lex ipsâ ſui promulgatione vim obligandi habeat; actu tamen ipſo illos tantùm ſub peccato vel pœnâ obligat, qvi ejus notitiam acceperunt, vel accipere culpâ ſuâ neglexerunt, Paul. Layman. *d.l. c.2. num.1.* Fallunt igitur & falluntur, qvi præter ſanctionem, & promulgationem, ad eſſentiam Legis tertium, hoc reqvirunt, ut moribus utentium adprobetur, ita ſcil. ut qvi Legi inhærere velit, receptionem probare teneatur, Felin. *in c. treuga. num. 13. X. de treug. & pac.* Maſcard. *d.l. num. 43.* Didac. Covarruv. *2. reſol. 16. num. 6. verſ. Qvinto.* Menoch. *l. 2. præſumpt. 2.* Alemann. *in palæſt. conſult. 8. qv. 2. pag. 719.* Grœven, *ad Gail. 2. concl. 60. conſid. 6. coron. 2.* Cùm enim lex qvævis ab ipſius Legislatoris poteſtate νομοθετικῇ vim obligandi habeat, ſimul atqve ſeſe in publicum ea per promulgationem exeruerit, *can. in iſtis 4. diſt. 4. l. 1. §. 9. C. de vet. jur. enucl.* Coler. *de proceſſ. exec. l. 1. c. 3. num. 7.* non eſt, qvod de obſervantiâ ſolliciti ſimus, cùm præſertim hæc ſemper præſumatur, ita ut id neganti probandi onus incumbat, Paul. Laymann. *Theol. moral. l. 1. tr. 4. c. 3.* Vincent. Honded. *p. 1. conſult. 4. num. 90. 91.* Schrader. *de feud. p. 10. ſect. 20. num. 153.* Scult. *q. 69. num. 150.* Virgil. Pingizer. *qv. 44. n. 9. & q. 18. num. 36.* Andr. Knichen, *de Saxon. non provoc. jur. verb. JUS. c. 3. n. 15.* Reinkingk, *de retract. q. 1. num. 31. 32.* Et hæc præſumptio tanti eſt roboris, ut qvi contrarium probare velit, neceſſe habeat docere, non ſolùm per multos annos eam obſervatam non fuiſſe, ſed etiam caſum extitiſſe, qvo practicari potuerit, nec tamen obſervatam, ſed contrarium ejus practicatum fuiſſe. Card. Tuſchus, *concl. pract. 257. n. 35. tom. 5.* Schrader. *d. l.* Gail. *2. obſ. 60. n. 3.* Gœden. *conſ. 7. n. 4.* qvia ſcil. lex neqvaqvam per non uſum, ſed per contrarium uſum tollitur. Vid. Reinkingk. *d. l. num. 33.*

LXXVIII. Speciale eſt, qvod Juſtinianus in *novell. 152.* conſtituit, ut nulla ſanctio pragmatica, de publicis cauſis concepta, robur habeat prius, qvàm Præfecto Prætorio inſinuata, & ab eo probata fuerit; non qvòd legis formam ab eo acceptura ſit, aut qvòd ἐξουσίαν aliqvam νομοθετικὴν Præfecto prætorio communicatam velit Imperator, ſed qvòd ille materiam ipſam cujusqve talis legis

Digitized by Google

gis examinare, & qvousqve ea ſtatui publico conveniens ſit, diſpicere debeat, ut ſi minùs apta viſa fuerit, relatio de eâ ad Principem fiat, & ulteriori deliberationi ſubjiciatur. *Sancientes*, inqvit, *ut qvævis de cætero ſacræ formæ pragmaticæ occaſione cauſarum publicarum omninò inſinuentur judicio excellentiæ tuæ, eoq; pacto cum juſſionibus excellentiæ tuæ mittantur in provinciam: ut qvæ qvidem ſacræ formæ ad detrimentum Reip. factæ non ſunt, hæ & ſuſcipiantur, conjiciantur q; in præceptiones, & ab excellentiâ tuâ mittantur in provincias, qvatenus certo fini tradantur. Qvæ verò ad detrimentum Reip. per obreptionem fiunt, has qvidem ſacras formas tua ſuſcipiat excellentia, non tamen prius, qvæ inibi ſunt repoſita, faciat, qvàm ad nos relationem eâ de re pertulerit, qvò magis, ſi qvid (ut poteſt fieri) ad detrimentum factum eſt Reip. id corrigamus. Qvæcunq; enim ſacra pragmatica forma publicarum cauſarum nomine facta throno excellentiæ tuæ inſinuata non fuerit: hanc nullo valere tempore volumus.* Hactenus Juſtinianus. Probè tamen obſervandum eſt, hanc conſtitutionem ad publicas tantùm cauſas reſtringi debere, in privatis cauſis nihil tale reqviri, qvia ſcil. ex his tantum non eſt metuendum Reip. detrimentum. Utrum verò ejus interpretatio etiam ad cauſas Eccleſiaſticas, & ad Epiſcopos, extendi debeat, uti facit Petrus de Marca, *de concord. ſacerdot. & imp. l. 2. cap. 11. num. 9.* ut ſcil. non valeat lex Principis in cauſis Eccleſiaſticis, niſi à ſummo Pontifice probata fuerit, haud fruſtrà dubitare licet, qvandoqvidem legum ſingularium nulla aliàs in jure admittitur extenſio. Verùm ea res altioris eſt indaginis, qvàm ut præſenti loco expediri qveat.

LXXIX. Faciliùs admitto, qvod idem Marca, *l. 2. c. 16. num. 5. ſeq.* de Legibus Eccleſiaſticis ſtatuit, parendi neceſſitate Chriſtianos illis non teneri, donec uſu fuerint receptæ. Etſi enim idem hoc etiam de Legibus Principum civilibus aſſertum velit, perſvadere tamen id hactenus nobis non potuit, qvòd nulla hic populo, niſi parendi gloria, relicta ſit. Nec movet textus in *l. 32. §. 1. ff. de legibus*, ex qvo adjumentum ſuæ opinionis accerſivit Marca. Ut enim rectè obſervat Franzkius, *ad Digeſta h. t. num. 100.* reſpexit Julianus JCtus ad tempora, qvibus populus Romanus adhuc liber fuit, & qvibus legis condendæ poteſtatem habuit. Ex qvorum temporum uſu Legis etiam definitio intelligenda eſt in *§. 4. Inſt. de J. N. G. & C.* Cæterùm magna

magna eſt inter Leges civiles & Eccleſiaſticas, qvod cauſam efficientem obligationis attinet, differentia. Civilis enim lex ideò obligat, qvia ex ſummo imperio, qvod cum poteſtate ἀναγκαστικῇ conjunctum eſt, originem ſuam habet, qvam non habet Lex Eccleſiaſtica, qvatenus talis eſt, & qvoad nullum acceſſerit imperium civile. Qvicqvid enim in rebus, ad diſciplinam pertinentibus, ſtatuunt Patres in concilio congregati, id ſtatuunt per modum conventionis, qvæ ipſa deinceps parit obligationem, uti qvodvis aliud pactum. Unde non malè ſcribit Franc. à Victoria, *relect. 2. ſ. 1.* Concilium poteſtatē decernendi habere, non qvia repræſentat totam Eccleſiam, nec ex commiſſione Chriſti factâ immediatè vel toti Eccleſiæ, vel concilio, ſed ſolùm, qvia eſt unio & congregatio ex poteſtatibus Eccleſiaſticis. Qvaliter igitur ſe habet Eccleſiaſtica poteſtas, ſi extra concilium conſideres, taliter ſe habebit Concilium ex pluribus ejusmodi poteſtatibus aggregatum, niſi qvòd ex plurium conſenſu fortior reddatur obligatio. Nulla autem unqvam poteſtas Eccleſiaſtica, nudè & in ſe conſiderata, tali vi prædita eſt, ut cogere poſſit refractarios. Et ergò, ut obſerventur Canones in conciliis præſcripti, non ſufficit nuda promulgatio, qvam ſufficere dixi in Legibus civilibus, ſed neceſſe inſuper eſt, ut uſu recipiantur à populo, qvanqvam ex parte illorum, qvi Concilio interfuérunt, nudus ſufficere videatur conſenſus.

XXC. Illud hìc porrò disqviritur, utrum Lex merè civilis & poſitiva, poſtqvam promulgata eſt, etiam in conſcientiâ obliget? Obligare autem in conſcientiâ eſt ita obligare, ut ſecundùm dictamen rectæ rationis practicum aliqvid ſit faciendum, vel omittendum; adeoqve ſi contra qvis agat, in ipſo conſcientiæ ſeu DEI foro reatum committat, & pœnam, qvâ crimen divinitùs vindicetur, incurrat. Breviter: Qværitur, an transgreſſio Legis humanæ ad pœnam ſolùm in foro exteriori, an verò ſimul ad culpam in interiori & conſcientiæ foro obliget? Franciſcus à Victoria *Relect. de poteſtate civili num. 20.* id univerſaliter & de omni lege aſſerere renuit. Legem enim naturæ jubere qvidem Magiſtratui eſſe obtemperandum, non tamen velle, ut ulteriùs obtemperemus, qvàm ipſe Magiſtratus ſibi velit obtemperari. Qvod ſi ergò Magiſtratus tantùm velit legibus ſuis qvem obligare ad pœnam aliqvam civilem, non plus etiã exigi à Lege naturæ. Nos diſtingvimus Leges, qvibus actiones mo-

rales in ſe indifferẽtes prohibentur, vel jubentur, à legibus, qvibus forma aliqva negotiis civilibus præſcribitur. Illæ enim, qvia bono publico ac hominum moribus exigentibus conditæ ſunt, & ipſas actiones morales licitas vel illicitas reddunt, obligant in conſcientiâ, ita, ut qvi ſciens & volens adverſus eas delinqvit, reatum incurrat. Hæ verò, qvia non exigunt propriè obedientiam, ſed ſimpliciter ordinant, qvid faciendum ſit, dicentes & dirigentes potiùs, qvàm præcipientes, culpam & reatum non inducunt, ſed actum tantùm, ſi obſervatæ haud fuerint, reddunt nullum, aut aliam aliqvam pœnam injungunt. Vid. Fernand. Vaſqv. *l. 1. controv. c. 29.* Paul. Laymann. *Theol. moral. l. 1. tr. 4. cap. 14.* Dn. D. Struv. *ſyntagm. jurispr. tit. de Legib. num. 13.* Franzk. *2. reſol. 5. n. 47. 49.* Th. Hurtado, *tr. 3. reſol. 46.* Qvirin. Kubach, *cent. 1. dec. 3. q. 4.*

XXCI. De hoc tamen dubitare interim qvis poſſet, num ad obligationem hanc in foro conſcientiæ inducendam præcisè reqviratur, ut Lex ſit juſta. Ita enim vult poſt alios Fr. Victoria, *Relect. 4. num. 18.* ubi ad hoc, ut juſta ſit, & dicatur, cum Thoma, *l. 2, q. 96. art. 4.* tria vult adeſſe, (1) poteſtatem in ferente, (2) finem, ut fiat propter bonum commune, (3) formam, ut ſecundùm æqvalitatem proportionis ſubditis onera imponat; & horum uno deficiente legem omnem injuſtam, & in conſcientiæ foro planè non obligare pronunciat. Qvam ſententiam etſi totam falſitatis arguere non auſim, & vel eo ſaltem caſu, qvando contra jus divinũ lex aliqva promulgatur, admittendam exiſtimem, nolim tamen ego tribus illis reqviſitis ita inhærere, ut ex illis vel univerſis, vel ſingulis, rationem obligandi accerſendam putem. Primum enim qvod attinet, cùm ne lex qvidem ſit, ubi poteſtas deficit in ferente, fruſtrà de juſtitiâ vel injuſtitiâ Legis, deq; obligatione ejus disqviritur. Secundum verò neceſſarium non eſt, cùm in herilib9 imperiis primariò ſibi conſulant imperantes, ſubditorum verò commodũ non niſi per accidens qværere teneantur. At talia imperia injuſta non ſunt; nec injuſtæ ergò erunt leges iſtis conformes. Per conſeqvens, qvando ſubdito non expedit obligari, hoc ipſo obligatio non eſt nulla, ut vult Chriſtophorus Haunoldus, Jeſuita Ingolſtadienſis, *diſp. de contract. art. 1. n. 7.* Tertium denique etſi injuſtitiam foveat, ſi contra agatur, non tamen idcircò omnẽ perdit vim obligandi, qvin & hic jubet Natura ſuperiorum legibus obtemperare; nec video, qvomodo non teneantur in conſcientiâ, qvi etiam

etiam pravis jubentur obedire Principibus. Deniq; qvis eſt, qvi patienter onera fert, qvi æqvalitatem in ſe obſervatam agnoſcit, qvi legem, onera imponentem, non arguit & reprehendit, ut vel hujus intuitu difficile ſit, conſcientiam ex legis juſtitiâ & injuſtitiâ obligatam, & non obligatam dicere.

XXCII. Id tamen fortè aliqvam habet difficultatem, qvomodo, cùm Principi contra jus naturale aliqvid præcipienti non pareri debeat, in caſu præſente obedientiam à ſubditis reqvirere poſſimus, cùm tamen in eo vel maximè lædatur jus naturale, qvando Princeps, v.g. inæqvaliter prorſus onera imponit. Hîc verò duo video concurrere præcepta juris naturalis; alterum: *Suum cuiq; tribue*; alterum: *Obedientiam præſta ſuperiori.* Illud in materiâ ſubjectâ officium Principis concernit, hoc ſubditi. Illud autem ſi negligatur à Principe, num propterea hoc etiam negligi debet à ſubdito? Non arbitror. Qvia enim etiam iniqvo Principi obediendum eſt, dum tamen obedientia hæc non coopereturſimul iniqvitati & delicto, ſed in nudis terminis pasſivis obedientiæ perſiſtat, laudabile erit imò neceſſarium obedire. At ubi Princeps juſſerit, e. g. interficere patrem, blaſphemare DEUM, facere furtum &c. qvia tale qvid ipsâ ſui naturâ turpe eſt, & ſine delicto ex parte ſubditi perfici neqvit, neq; juſſum tale obligabit in conſcientiâ, & per conſeq. non tenetur ſubditus obedire; cùm è contrario in priore caſu nullâ ex parte ſubditi verſetur turpitudo aut injuſtitia, & injuſtum qvidem ſit nimium ſubdito imponere, non autem injuſtum, tale impoſitum ferre. Multa enim, qvæ fieri non debent, facta tamen valent: & fieri poteſt, ut, qvod nõ potüit ſine peccato præcipi, poſſit tamẽ ſine peccato præſtari. Qvod ſi verò lex injuſta ſit ex parte cauſæ materialis, ſi jubeat rem turpem, inhoneſtam, vel qvovis modo illicitam, non obligatus eſt ſubditus ad obediendum, imò verò obligatus tùm eſt ad non obediendum. Conf. Robert. Sanderſon. *de conſcient. prælect. 5. n. 8. ſeq.*

XXCIII. Nec ergò inferre poteris, ex intentione Legislatoris legem ipſam illicò corrumpi, & vitiari, cũ fieri utiqve poſſit, ut lex juſta ſit, etſi eam promulgando peſſimã intentionem habuerit Legislator. *Poteſt*, ut Auguſtinus ait, *ex libidine imperanti ſine libidine obtẽperari.* Qvemadmodum etiam ſententia juſta eſſe poteſt, licet in pronunciando judex pravam habuerit intentionem, & animũ favore aut odio corruptum. Intentio igitur Legislatoris ut maximè actionem ipſius operantis, dum condit legem, inficiat; non tamen

proptereà etiam inficit effectum operantis, ſive ἀποτέλεσμα, h.e. legem conditam, dum tamen materia ejus non omninò ſit injuſta.

XXCIV. Cæterùm, ut lex aliqva juſta ſit & dicatur, non id præcisè neceſſarium eſt, ut, qvod imperatur, juſtum ſit poſitivè, h. e. ut ſit actus alicujus virtutis, ſed ſufficit, ſi ſit juſtũ negativè, i. e. non injuſtum vel turpe, qvalia ſunt indifferẽtia, qvæ materiam legi ſubſternunt aptisſimam. Adiaphora namq; ſunt, qvæ nullâ divinâ lege, nec naturali, nec poſitivâ prohibita aut præcepta ſunt, & liberæ ſunt obſervationis. Ea Princeps præcipere vel prohibere pro re natâ poteſt, & tùm ponuntur in genere licitorum vel illicitorum. Antequam autem id fiat, juſta ideò dicuntur, qvia non ſunt injuſta, qvia nullâ adhuc lege determinata ſunt, ut facienda aut non facienda, qvia fieri & non fieri ſine obligatione poſſunt. Ex qvibus patet, ſimpliciter & ſine diſtinctione ſtatuendũ non eſſe, Leges humanas injuſtas non obligare.

XXCV. Ejusdem farinæ eſt, qvod voluntaliqvi, rationem eſſe formam & qvaſi animam Legis, qvâ ſi deſtituatur, omnem protinus intercidere vim obligandi. Eſt enimverò hoc non de eſſentiâ, ſed bonitate tantùm legis, ut cum ratione ſanciatur. Nec neceſſe eſt tamen, ut de ratione eâ ſubdito conſtet, cum jubere, tanqvã emiſſa divinitùs vox, non diſputare lex debeat. Et poteſt qvandoqve Legislator rationem reddendo, autoritatem ſuam ultrò imminutum ire: Subditus enim ferè ſemper rationẽ, qvæ affertur, impugnabit, & eam ſi diluerit, vim omnem præcepto abſtuliſſe videbitur, ut non malè apud Petr. Svavem, *hiſt. Concil. Trid. l. 6.* loqvitur Ludovicus Beccatellq, Archi-Epiſcopus Raguſinus. Sed qvid ſi de ratione legis conſtet, num, ceſſante eâ ratione, ceſſare qvoqve dicemus obligationem? Ponamq exemplum. Prohibetur lege, ne qvis arma ferat; ratio ejus eſt, ne ſeqvantur homicidia & vulnera. Ego autem ſcio, nullum eſſe aut oriri propter me, & à me periculum, qværitur, annon arma ferre mihi liceat? Et reſpondet Fr. à Victoria, *relect. 3. n. 22.* cumq; eo multi, interdum rationem legis ceſſare in univerſali, ut ſi tempore belli prohibeantur arma ad Gallos deferri, & tùm tempore pacis legẽ non obligare; interdũ ceſſare in particulari qvoad aliqvẽ, non qvoad omnes abſolutè, ut in caſu poſito, & tùm legẽ non definere obligare. Add. Franzk. *tit. de Leg. n. 75.* Thom. Hurtado, *tr. 3. reſol. mor. c. 6. reſ. 35. & reſ. 42. n. 294.* Hanc diſtinctionem, qvæ etiam Didaci Covarruviæ eſt, *tom. 1. de teſtam. c. 10. n. 15.* pluribus argumentis impugnat Sigismundus Scaccia, *tr. de commerc. §. 1. q. 1. n. 511. & n. 521.* aliam ſubſtituit

magis accuratam, ni fallor, & solidam. Aut, inqvit, Lex intendit removere non solum actum seu effectum, sed etiam illud, per qvod potest ad illum actum deveniri, & sic lex intentiùs agit, aut verò solùm intendit disponere super actu. Priori casu non sufficit cessatio ipsius actûs, seu effectûs, ut cesset Lex, sed reqviritur cessatio illius, per qvod deveniri potest ad illum actum, aliàs, si illud etiam non cesset, non cessat Lex, & idcircò puniuntur alicubi deprehensi cum armis, etiamsi armis illis neminem offenderint, nec constet, qvod vellent offendere, qvia ex cessatione actûs non cessat Lex, cessaret autem Lex, si cessaret ipsa potentia, & ideò, si ferès arma esset infans, vel esset illorum armorum venditor, in qvibus præsumeretur cessatio potentiæ ad offendendum, cessaret Lex. Posteriore casu sufficit cessatio actûs, licet non cessaverit potentia, qvomodo cessat Lex, qvæ ut emendetur frater, præcipit correctionem fraternam, si emendatio nulla speretur. Add. Albert. Bolognet. *de leg. jur. & aq. c. 34. n. 23, 24. usq; ad fin.*

XXCVI. Circa subditos, qvi legibus obedientiam præstant, Thomas Aqvinas, *1. 2. qvæst. 96 art. 5.* aliqv od observat discrimen. *Sicut*, inqvit, *Lex de ratione sui duo habet, primò, qvod sit regula humanorum actuum, secundò, qvod habeat vim coactivam, ita potest aliqvis dupliciter esse legi subjectus, uno modo, sicut regulatum regulæ, & hoc modo omnes illi, qvi subduntur potestati, subduntur legi, qvam fert potestas; alio modo sicut coactum subditur cogenti, & hoc modo homines virtuosi & justi non subduntur legi, sed soli mali*, &c. Qvibus verbis legis vim coactivam & directivam, uti supra explicavi, innuere videtur, ut justi & virtuosi subjecti sint legi, qvoad vim directivam, non coactivam. Aliàs dicitur, justos legem observare non ob pœnæ metum, ut impii & refractarii faciunt, sed amore virtutis, in qvâ ex vi legis præcipientis diriguntur, & non ad qvam metu pœnæ compelluntur, adeò ut in lege non sub lege esse dicantur. *Aliud enim est*, inqvit Augustinus, *tom. 8. in illud Psalmi 1. sed in lege domini*, &c. *esse in lege, aliud esse sub lege. Qvi est in lege, secundùm legem agit, qvi est sub lege, secundùm legem agitur*, h. e. movetur, cogitur, adigitur, compellitur ad legem observandam, ut servus. Sed fatendum hîc est, oppidò paucos esse inter cives, qvi solâ officii conscientiâ, patriæqve & virtutis amore, ultrò legibo obtemperant, plerisqve aliis tàm pervicacibus, ut non nisi formidine pœnæ in ordinem rediganntur.

XXCVII. Est verò etiam inter leges

Digitized by Google

ges pœnales aliqva differentia. Aliqvæ enim ſunt purè pœnales, aliqvæ mixtæ. Illæ ſimplici ordinatione contentæ pœnam adjiciunt, nec qvicqvam jubent præcisè aut prohibent. E. g. Si qvis Profeſſorum ſceptra Academica capeſſere, & Rectoris munus recuſaverit, tres aureos in fiſcum ſolvito. Hæc lex purè pœnalis eſt, ideò, qvia pœnam qvidem decernit recuſanti, ſed nihil ſpecificè diſponit, nec præcipit, ut ſuſcipiatur id munus, nec prohibet, ne recuſetur. Et ut maximè talis lex ſub disjunctione concipiatur hoc modo: Electus aut Rectoratum ſuſcipiat, aut tres aureos ſolvat, manet tamen adhuc lex iſta merè pœnalis, cùm præceptionem re ipsâ nullam contineat, nec obliget, niſi disjunctivè vel ad pœnam ſubeundam, vel ad imperata facienda, ita ut, licet legem violans non peccet, teneatur tamen pœnam ſibi injunctam ſubire. Omnis enim lex purè pœnalis eſt disjunctiva, aut formaliter aut interpretativè. Qvalitercunqve ergò talis lex concipiatur, & ſive purè ſive disjunctivè pœnam decernat, utrobiqve eadem eſt verborum vis, idem ſenſus, eadem ratio. Siqvidem obligatio non cadit in rem primò, & per ſe prohibitam aut imperatam, ſed in pœnam ſubeundam â non ſervante legem. Et talis lex pœnalis, niſi qvid aliud acceſſerit, non obligat ad culpam, nec ultra tenetur qvisqvam eâ lege, præterqvam ad pœnam. Qvod ſi verò etiam hanc qvis recuſaverit, & neutram partem talis legis præſtat, cùm præſtare alterutram neceſſariò debeat, dubium non eſt, obligari talem etiam ad culpam.

XXCVIII. Leges mixtæ ſunt, qvæ præcipiunt & puniunt ſimul. Qvando enim præcipitur actus aliqvis, & ob ejus omiſſionem imponitur pœna, reverà obligat talis lex in conſcientiâ ad faciendum aut præſtandum ejusmodi actum, atqve ad ſubeundam pœnam, ſicubi actus ille omiſſus fuerit. Adjectio igitur pœnæ non deſtruit rationem præcepti, nec arbitrio ſubditi relinqvit, utrum præcepto iſti parere velit, an minùs, ſed urget, confirmat & roborat illud, imò & indicat, ſubeſſe culpam, ſi obedientia non præſtetur. Breviter: Pœna ideò additur, ut metu ejus præceptum ſanctiùs & diligentiùs obſervetur. Nec ergò ſatisfacit legi nec conſcientiæ ſuæ, qvi pœnam ſuſtinet, niſi & illud fecerit, qvod lege imperatur. Exempli gratiâ: Lex poſita eſt intemperantiæ, ut ſi qvis ingurgitaverit in ſe merum, & vino ſe obruerit, decem ſolvat. An putabimus, ad pœnam tantùm obligatum eſſe ſubditum, & hinc ſtrenuè heluari poſſe, ſi decem iſta ſolvat? Imò verò

Digitized by

verò præcipua præcepti ratio eſt, ut intra temperantiæ fines unusqvisqve conſiſtat, & ebrietatem cane pejus & angve vitet. Vid. Didac. Covarruv. *ad c. peccatum de reg. jur. in 6. part. 2. §. 5. n. 2. 3.* Joſ. Gibalin. *de cenſur. diſp. 2. q. 1. n. 6. ſeq.* Robert. Sanderſon. *de conſcient. prælect. 8. num. 11. ſeqq.*

XXCIX. Dicendum eſt ultimo loco de abrogatione legis, qvæ fit vel expreſsâ Principis voluntate, vel tacitâ, per conſvetudinem contrariam. Qvod priorem modum attinet, dubium non eſt, nullam legem humanam tàm firmam eſſe, tantamqve vim obligandi habere, qvin Legislator aut ejus Succeſſor, qvi æqvalem aut eandem potius cum ipſo autoritatem habet, eam penitus tollere & abrogare posſit, ſive prohibendo, ne poſthac Lex iſta obſervetur, ſive aliam novam priori contrariam legem proponendo. Tametſi enim Legislator legem juſtâ, & communi bono utilem, absqve juſtâ causâ reſcindens aut refigens, graviter fortaſſe peccet, ipſam tamen legis abrogationem validam eſſe, & legem ita abrogatam omni obligandi virtute deſtitui, nemo eſt, qvi negat. Qvia enim qvælibet res iisdem modis diſſolvitur, qvibus ab initio conſtituta eſt, *l. 80. ff. de ſolut. l. 153. ff. de R. J.* & ex voluntate legislatoris obligare lex ab initio incepit, ſeqvitur, per contrariam ejus voluntatem omnem obligandi vim extingvi, atqve ſic legem tamdiu & non diutiùs legem eſſe, qvàm Legislator aut ejus Succeſſor eam pro lege haberi volunt. Nec verò in poteſtate Legislatoris eſt, ſucceſſoris ſui voluntatem ita coërcere, ut in arbitrio ejus non ſit, legem â ſe promulgatam utrum mutare, an perpetuam eſſe velit; cùm utiqve Succeſſor ille non â perſonâ anteceſſoris ſui, ſed ab ipſo officio, in qvo illi ſuccedit, ferendi leges autoritatem habeat. Cæterùm expediatne leges mutare, aut qvando expediat, politicæ disqviſitionis eſt. Ab Ulpiano in genere hoc diſcimus, in rebus novis conſtituendis evidentem eſſe utilitatem debere, ut recedatur ab eo jure, qvod diu æqvum viſum eſt, *l. 2. ff. de conſtitut. Princip.*

XC. Tacito Principis conſenſu abrogatur lex per conſvetudinem. Rectiſſimè enim etiam illud receptum eſt, ut leges non ſolùm ſuffragio legislatoris, ſed etiam tacitò conſenſu omnium per deſvetudinẽ abrogentur, *l. 32. ff. de leg.* Deſvetudinẽ hîc accipiunt nonnulli non privativè, qvatenus ſignificat non uſum, ſed qvatenus continet implicitam conſvetudinem contrariam. At Franciſcus Conanus, *lib. 1. comm. c. 10. n. 9.* ſim-

ſimplicem non uſum ſufficere,ait, factis opus non eſſe. Sed hoc caſu nō tàm abrogatur, qvàm negligitur aut antiqvatur Lex ſcripta. At ſi contraria acceſſerint facta, majus in illis ad abrogandum legem ineſſe robur, ipſa rei natura dictitat. Neutro tamen caſu ita ſuccumbit lex, ut revocari in uſum à Legislatore non poſſit,neqve ita mortua eſt, ut ſuſcitari aliqvando non qveat. Interim verò, ſi continuata fuerint facta iſta contraria,cenſetur Legislator, cujus erat legem tueri, facta iſta non nolle, & patiendo ſuam tacitè legem abrogare. Et hoc eſt, qvod vulgò diſputatur ad *l. 2. C. qvæ ſit longæ conſv.* qvi textus contrariæ opinioni favere videtur. Sed benè obſervat Franciſcus Duarenus, *ad tit. de legib. c. 12.* hoc tantùm illic dici, conſvetudinem majoris autoritatis non eſſe,qvàm legem, imitari enim legem, & legis vim habere. Qvapropter, qvod per eam abrogetur lex, id non habet ex præcisâ ratione conſvetudinis,ſed habet ex eo, qvod ſit poſterior lege, legi contraria, & tacito Principis conſenſu approbata. Perinde ut lex poſterior priorem tollit, qvæ tamen & ipſa fortioris obligationis,qvàm prior dici neqvit. Conf. Franzk. *tit. de legib. n. 129. ſeq. & exerc. 1. qvæſt. 9.*

XCI. De præſcriptione contra jus commune,qvatenus ea locum inveniat,ſupereſt,ut videamus. Et extat in hanc rem Bonifacii VIII. Conſtitutio,*c. 1. de præſcript. in 6.* qvâ præter bonam fidem etiam titulus exigitur, ſi præſcriptio aliqva longi tēporis allegetur,aut ſi titulus deficiat, non alia admittitur præſcriptio, qvā qvæ eſt immemorialis. Eam ſententiam latiùs exponunt Auguſtinus Barboſa,*ad h. t.* Didacus Covarruvias,*lib. 1. reſol. 17. n. 7.* Anton Capyc. *deciſ. 209. n. 17.* Guilielm. Caſſador. *deciſ. 2. de probat. n. ult.* Joh. Mohedan,*deciſ. 10.* Ratio eſt, qvia ex tanto tempore præſumitur legitimus titulus, ut propterea edere eum talis poſſeſſor non teneatur. Joh. Bapt. Vivian. *ad d. c. 1.* Qvod enim immemoriali tempore poſſeſſum eſt, præſumitur ab autoribus ejus juſtè & legitimè & rectè poſſeſſum, & præſumptio hæc dicitur eſſe juris & de jure,adeò ut non recipiat probationem in contrarium. Joh. Garſias, *de expenſ. cap. 9. n. 17. ſeqq.* Joh. Gutierrez, *pract. qvæſt. lib. 3. q. 17. n. 142.* Ne tamen qvis decipiatur, & promiſcuè de jure communi obſtante ſententiam ferat, optimè diſtingvit Didacus Covarruvias, *d. l.* qvod aliud ſit, jus aliqvod poſſidere jure communi reſiſtente, ac prohibente hanc qvaſi poſſeſſionem, vehementi vetante edicto, aliud

jus

jus aliqvod qvaſi poſſidere adverſus qvandam præſumptionem juris, qvod non vetat ejusdem juris qvaſi poſſeſſionem, nec vehementer ei reſiſtit. Hujus ultimæ ſpeciei exemplum ponit in jure ſervitutis, qvod qvis habet in alterius fundo, idqve ait non eſſe contra jus commune, ſed tantùm contra qvandam præſumptionem naturalis libertatis, nec propterea titulum neceſſarium eſſe dicit in præſcribendis ſervitutibus, *l. 10. ff. ſi ſerv. vind.* diverſum verò obtinere in priore caſu, qvo jus commune fortiter reſiſtit præſcribenti.

XCII. Hinc adeò qvæſitum memini, qvousqve & qvatenus valeret præſcriptio adverſus Ordinationem provincialem Saxonicam, ſi qvid in eâ prohibitum eſſet. De jure hoſpitandi, & diverſoriis in eam rem inſtruendis, hæc in eâ leguntur verba, *ſub tit.* brauen/ſchencken/ꝛc. Da ſich aber jemand unterſtünde neue Schenckſtädt und Kretzſchmar/Ausſpannen/ und Gaſtungen/da vor alters keine geweſen auffzurichten/ der ſoll uns ein hundert Gülden zur Straff verfallen ſeyn. Conſtitutio hæc referri debet inter leges mixtas, qvarum ſupra fecimus mentionem, dum præcipit ſimul & punit, & ita qvidem, ut pœna non deſtruat rationem præcepti, nec licentiam tribuat non parendi. Qvid, verò ſi qvis ſine privilegio, aut datâ poteſtate, ex ædibus ſuis diverſorium fecerit, & jus hoſpitandi per annos qvadraginta vel qvinqvaginta exercuerit, num eum præſcriptione tutum dicemus? Imò verò ex ante dictis patet, contra jus hoc commune talem præſcriptionem non ſufficere, niſi titulo juſto & legitimo vallata fuerit. Proinde non aliter ſine titulo adverſus ordinationem provincialem præſcriptio valebit, niſi per immemorialem annorum continuationem in exercitio actûs qvis fuerit.

XCIII. In hunc ſenſum reſponderunt Domini Lipſienſes ex Scabinatu ad reqviſitionem Hanſen Schultzens zu Häckendorff/ menſ. Decembri anno 1675. Ob Ihr nun wohl anführen wollet/ daß Ihr über vierzig Jahr in poſſeſſione der Haltung der Wirthſchafft und Ausſpannens auff euren Gute geweſen/ dahero Kläger euch ſolches nicht verwehren könten/zumahlen da Ihre Gaſt-Höfe mit einem jure prohibendi abſonderlich nicht privilegirt. Dieweil aber dennoch ſo wohl in der Landes-Ordnung de anno 1555. als der N. Erled. der Landes-Gebrechen ausdrücklich verordnet/ daß die

Digitized by Google

die Bauren / und andere auf den Dörffern/ sich dergleichen Bürgerlichen Nahrung/ und des neuen Ausspannens und Gastung/ da vor alters keines gewesen / sich gäntzlich enthalten sollen / woraus Kläger ein jus prohibendi allerdings vor sich anzuführen / hingegen die von euch angezogene possess darwieder wenig zu attendiren, weil wider die Landes-Ordnung keine andere præscription, alß immemorialis stat findet / nach mehren Innhalt euerer Frage/ so bleibt es auch bey dem angezogenen præcepto billich/ V. R. W.

XCIV. Simile responsum dederunt Wittebergenses Henrich Schreyen/ Amtman zu Wolkenstein/ und Elisabeth Fraulobin zu Wurtzen mens. August. 1678. Haben die Besitzer der beyden Gasthöfe zu Wurtzen zum güldnen Löwen und Adler wieder Friedrich Erhard Schnuken / so vor dem Thore daselbst offentliche Gastung hält/ Klage erhoben / und Ihme dadurch solche Gasthaltung verwehren wollen/ worwider er / daß Kläger kein privilegium vorzuweisen / noch dahero das jus prohibendi hätten/ er auch vor 40. 50. und mehr Jahren offentliche Gastung gehalten vorgeschützt/ &c. Wenn nun gleich Beklagter dergestalt eine possess vel qvasi vor sich anführet/ die er und seine Vorfahren über 50. Jahr continuirt, und nicht geleugnet werden kan / daß/ alß diese Brandstelle zu feilen Kauff öffentlich ausgeruffen worden / darbey auch des juris hospitandi Erwehnung geschehen/ über dieses Ihr kein privilegium und jus prohibendi vorzuzeigen habt. Dennoch aber und dieweil eure zwey Gasthöfe euren Berichte nach von etlichen hundert Jahren her die Gerechtigkeit gehabt/ und dieselbe hiebevor entweder durch ein privilegium, oder durch eine rechtmässige Gewohnheit erlanget/ und aus solcher Gerechtigkeit euch ein jus prohibendi erwachsen/ welches auch in der Landes Ordnung de anno 1555. bestätiget worden / indeme darinnen ausdrücklich enthalten/ daß sich niemand neue Gastungen/ da vor alters keine gewesen aufzurichten unterstehen solle / und dahero so wohl Beklagter/ alß seine Vorfahren / in malâ fide sich befinden/ gestalt denn schon anno 1602./ ingleichen 1612. und 1636. deßwegen inhibitiones an die Besitzer ergangen/ woraus denn ferner folget/ das die von Beklagten vorgeschützte/ und über 50. Jahr continuirte possession Ihme wenig zu statten kommen kan / in Erwegung/ daß wider die Landes-Ordnung keine andere præscription, alß immemorialis zu recht beständig/ und endlich die subhastation, so von den Gerichtē/ alß tertiis geschehen/ euch zu keinen Nachtheil gereichen mag / so erscheinet

scheinet dannenhero so viel / daß ungeachtet Ihr kein privilegium vorzuzeigen habt / dennoch in dem jure prohibendi wol erfahren / er Erhard Stricken Ursfhaltung wohl fundiret / er auch solche abzustellen schuldig / V. R. W.

CAPUT VI.

De

Interpretatione Legum.

SUMMARIA.

Leges non possunt omnes casus comprehendere. 1.
Ideoq; constituuntur de iis, qvæ ὡς τὸ πολὺ contingunt. 2.
Leges in duobus maximè deficere solent. 2.
Ideoq; interpretatione opus est. 3.
Ea triplex est, authentica, usualis & doctrinalis. 4.
Additur qvarta, qvæ fit à judice in sententiâ. 4.
Hæc judicis interpretatio extra causam, de qvâ pronunciat, non egreditur. 5.
Doctrinalis interpretatio fit à JCtis, & probabilem præstat autoritatem. 6.
Qvousq; interpretatio hæc admittatur, si Princeps interpretationem Legis prohibeat. 7.
Doctores decidentes præferuntur consulentibus. 8.
Judex qvatenus sequi debeat sententiam à JCtorum collegio petitam. 8.
Usualis interpretatio ex consvetudine suam habet autoritatem. 9.
Authentica interpretatio est solius Principis. 10.
Propter obscuritatem verborum qvamcunq; ad Principem illicò recurrendum non est. 11.
Exemplum de literis investituræ in feudo. 12.
De duritie Legum, & qvid judici circa eam liceat? 13.
Æquitas ut observanda. 13.
Præferendus tamen est rigor si de voluntate Principis certò constet. 14.
Æqvitas duplex est, intrinseca & extrinseca. Illa à judice, hæc à Principe expectanda est. 15.
Sententia Principis, inter partes litigantes data, an vim legis habeat? 16.

I.

POst latam legem hoc inprimis agendum est Legislatori, ut perpetuâ ea sustineatur observantiâ; Subdito, ut jussioni pareat, & Principis voluntati debitam præstet obedientiam. Nec enim utilis esse potest Lex, qvæ brevi servata, dein frustra habetur, qvæqve acribus initiis, incurioso fine subditorum exqvirit fidem, & nil nisi memoriam sui post se relinqvit. Ut verò conformis sit voluntati Principis obedientia subditorum, necesse est, ut de sensu Legis conveniant inter se, neq; ille mandando, hi obediendo aliud & diversum qvid intendant. Est enim verò inter qvalitates, jussionẽ determinantes, hæc non postrema, ut manifestis & perspicuis verbis ea promulgetur, utq; ipsâ sui exhibitione intellectum legentis vel audi-

entis de se certum reddat. Et poterit quidem ex intentione proponentis ita esse composita, ut conceptum ejus plenè contineat, & perspicua ipsi satis appareat. At verò, cùm tota hæc nostra vita, cui benè & laudabiliter, aut saltem feliciter disponendæ omnis ea cura impenditur, ferè ex contingentibus constet, ista autem tàm varia, tamqve multiplicia sint, ut pro infinitis habeantur, & intellectus humanus aut sua sensa declarando, aut declarata percipiendo, qvàm sæpissimè à primâ intentione aberret, facilè hinc colligere licet, non esse in Legislatoris potestate, aut omnes casus, qvi diversissimi aliqvando emergere possunt, unâ suâ sanctione comprehendere, aut legem à se scriptam ita proponere, ut non identidem aliqvod suboriatur dubium.

II. Duo aliàs cum Aristotele, *l. 1. Rhetor. c. 13.* numerantur Legum defectus sive peccata, qvibus emendationem adhibere oportet, atqve horum alterum volentibus Legumlatoribus contingit, alterum invitis. Volentibus iis contingit peccare legem, qvando generatim aliqvid decernitur, cum impossibile sit omnes factorum species enumerare, & particulares qvasqve circumstantias uno conceptu comprehendere. Imò verò, qvia tanta est varietas, non qvoad species tantùm, sed etiam & multò qvidem magis, qvoad gradus, tùm officiorum virtutis, tùm operum peccati, ut si de singulis cavere aut præcipere Legislatores curarent, ipsa legum multitudo gravamen esset, Reip. non ferendum. Robert. Sanderson. *de conscient. prælect 9. n. 7.* Exhinc consultò jura constituuntur, imò constitui oportet in his, qvæ ἐπὶ τὸ πλεῖον accidunt, *l. 3. cum seq. ff. de LL.* neqve in singulas personas, sed generaliter, *l. 8. eod.* Invitis verò Legislatoribus peccat lex, qvando aliqvid constituentes effugit, ut propterea imprudentes omittant, qvod tamen exprimere maximè fuisset necessarium. Vid. Franc. Valens, *de concord. jur. Pontif. cum Cæs. tit. de constitut. q. 2. sect. 3.* Fr. Connan. *l. 1. c. 11. n. 2.* Alb. Bolognet. *de Leg. jur. & æq. c. 29.* Qvò pertinet etiam ambiguitas & obscuritas verborum, qvibus Lex proponitur, qvibusqve ita nonnunqvam involvitur, ut certum & perspicuum sensum exhibere neqveat, & intentionem proponentis admodum dubiam reddat.

III. Cum itaqve neqve Leges, neq; Senatûs Consulta, ita scribi possint, ut omnes casus, qvi qvandoqve incidunt, comprehendantur, *l. 10. l. 12. ff. de Legibus*, in iis etiam, qvi comprehensi sunt, plurimæ sese haud

haud rarò exſerant difficultates, ideò de his, qvæ primò conſtituuntur, aut interpretatione, aut conſtitutione optimi Principis certius eſt ſtatuendum, *l.11. ff. de LL.* Neqve verò poteſt aliter Lex lata executioni dari, niſi ad factum aut ſpeciem applicetur, cum præcipua ejus virtus in inductione conſiſtat. At qvomodo applicari poterit lex ambigua, lex obſcura, lex nimiùm conciſa, niſi ſingulis verbis congruens aptetur interpretatio, *l.20. §. ff. de hæred. peſit.* Nimirum in omni diſpoſitione mens diſponentis inſpicitur, qvæ tanqvam regina primum locum obtinet, & in omnibus dominatur, *arg. l. 19. pr. ff. de cond. & demonſtr.* Mens iſta ex verbis primùm colligitur, cùm nemo præſumatur dixiſſe, qvod priùs mente non cogitaverit, *l.7. §. 2. ff. de ſupell. leg.* & per conſeqvens, ſi verba nec propriè nec impropriè deſerviunt intentioni, diſpoſitio nullius eſt momenti, qvi enim aliud dicit, qvàm vult, neqve id dicit, qvod vox ſignificat, qvia non vult: neqve id, qvod vult, qvia id non loqvitur, *l.3. de reb. dub.* Franciſc. Duaren. *de hæred. inſtit. c.3. f.338.* Fr. Card. Mantic. *Vatican. Lucubr. l.11. t.17. n.30. ſeq.* Qvod ſi verò verba utcunqve mentem diſponentis explicent, etſi dubiè, aut ſub qvodam involucro, juvanda ſunt ea commodâ aliqvâ interpretatione vel judicis, vel ipſius Principis.

IV. Ut verò de interpretationis causâ efficiente clariùs conſtet, notandum eſt, triplicem ab Doctoribus conſtitui interpretationem, authenticam, uſualem & doctrinalem. Johannes Baptiſta Leonellus addit qvartam, nempè, qvæ fit ab judice in ſententionando, *tract. de ſubrept. reſcript. q.4. a.23.* qvat. ſcilicet jura applicat, & qvaſi per exempla interpretatur. Ita fraudis interpretatio dicitur, *l.79. de R.J.* doli mali interpretatio, *l.61. §.6. ff. de furt.* bonæ fidei interpretatio, *l.58. de pact.* id eſt, qvis fraudem, qvis dolum admiſiſſe dici, judicariq; juris judicisq; interpretatione poſſit, & è contrario, qvis bonam fidem gerere. Jacob. Gothofred. *ad l.79. ff. de R.J.* qvanqvam iſta talia, ſi in actu ſignato conſiderentur, & citra applicationem theſeos ad hypotheſin, qvæ cum aliqvâ poteſtate conjuncta eſt, dijudicare poſſit qvivis alius morum interpres.

V. Judicis hæc interpretatio, qvæ per ſententiam fieri ſolet, etſi jus faciat inter partes litigantes, extra eas tamen neminem prorſus obligat, atqve ſic jus planè particulare conſtituit, ut maximè lex ipſa, qvam interpretatur, univerſalis ſit, & obligationem inducat ſingulorum civi-

um. Judex enim haud aliis suo interpretamento præjudicat, qvàm qvibus judex datus est, *l. 63. ff. de re jud. tot. tit. C. qvib. res judic. non noc.* Ar. Pinell. *de bon. mat. fol. 283. seqq.* Sig. Scaccia, *de sent. & re jud. glos. 14. q. 2. & q. 12.* Fernand. Vasqv. *lib. 5. controv. c. 23. n. 13. seqq.* Nicol. Valla, *de reb. dub. c. 10.* Joh. Petr. Surdus, *dec. 256.* nec facit, ut alii judices eum seqvi in judicando teneantur, cum non exemplis, sed legibus sit judicandum, *l. 13. C. de sentent. & interloc.* Menoch. *cons. 996. num. 27.* Sed nec ipsum, qvi interpretatus est, ita adstringit sententia, ut ei non liceat ab illâ expositione recedere in alio judicio, si, ut sæpè contingit, priorem suam interpretationem aliqvo defectu laborare pòst solertiore ingenii acumine deprehendat. Est enim & juris scientiæ proprium, & à gravitate judicis non abhorrens, in eo præscripto non immorari, qvod aliqvâ tuâ novâ accuratione falsum esse compereris. Petr. Costal. *in parerg. pag. 21.* Aliter se longè habet interpretatio Principis, qvæ generalis est, & perpetua, atqve ad omnes porrigitur, qvos lex ipsa habebat obligatos, imò verò talis interpretatio legis ipsius pars est, & ut lex ab omnibus observari debet, à qvâ nec judex qvidem in judicando recedere potest, uti infrà plenius dicam. Cavendum autem insuper est qvandoqve, ne nimis creduli simus in lectione sententiarum à Doctoribus in decisionibus suis allegatarum. Audivisse enim se refert Goldastus, *in replicat. pro Imperio cap. 11. pag. 105.* à Gilkenio, in gravissimâ causâ coram Consistorio Principis agitatâ, prolatam fuisse decisionem Cameræ ex Gilmanno. Tùm verò de Consilii sententiâ cùm perscriptum fuisset ad judicem Cameræ, ut originalia inspiciundi copia daretur, in iis planè diversam & contrariam sententiam fuisse compertam, & Gilmannum manifesti falsi convictum. Memini & ego, in summo harum rerarum judicio provocatum fuisse à litigante ad sententiam, à B. Carpzovio *in Responsis* adductam, sed cùm acta ipsâ, olim agitata, evolverentur, nullibi eam apparuisse. Verùm id condonandum fuit autori, summè de jurisprudentiâ merito, cùm sæpè incidenter in judicio isto de controversiâ aliqvâ disqviratur, nec tamen ejus decisio in sententiam veniat. Sed & in tantâ rerum judicatarum copiâ facilè potuit obrepere error aliqvis, qvem nec prudentissimus & oculatissimus declinare semper potest.

VI. Doctrinalis interpretatio fit à JCtis, qvi propter hanc ipsam interpretandi artem modestiæ causâ

Juris

Juris ſtudioſi appellari amabant, *l.1. ff. de offic. Aſſeſſ. l.9. §.4. ff. de pœn. l.4. ff. de extraord. cogn.* Marc. Lyclama, *1. membr. 14.* ita ut nomen iſtud commune eſſet tàm Præceptorum, qvàm diſcipulorum & auditorum juris, Arnold. Vinn. *ad §.8. J. de J.N.G.& C.* Etſi autem Doctorum iſta interpretatio nullam ex ſe inducat obligationem, neq; Legis, qvam interpretatur, virtutes induat, æqvitate tamen & neceſſitate, propter generalitatem Legum, commendabilem ſe paſſim & ubiqve oſtentavit. Jacob. Gothofred. *in Hiſtor. jur. c.2. num.6.* Et ubi talis aliqva in foro agitata & recepta olim fuiſſet, etiam partem conſtituebat juris, non qvidem propter interpretationem, ſed propter receptionem, qvo reſpectu jus ſine ſcripto introductum dicitur Pomponio, *l.2. §.5.& 12. ff. de O.J.* ita tamen, ut ad jus ſcriptum referretur, *l.6. §.1. ff. de V.S.* Hodiè eorum, qvæ JCti reſpondent, probabilis, non neceſſaria eſt autoritas, qvanqvam à communi opinione in judicando temerè recedendum non ſit. Vid. Sigiſm. Scaccia, *de ſent.& re jud. gloſſ.14. qv.24.* Hunn. *ſuper jus Canon. diſp.8. n.147. ſeq.* Oſvvald. Hillig. *in Donell. enucl. l.26. c.2. pag. m. 1395.*

VII. Qvousqve licita ſit iſta Doctorum interpretatio, ex eo dubium reddi poteſt, qvod prohibere ſæpè ſoleant Principes ejusmodi interpretationes, qvibus leges ſuæ labefactari qveant. Et hæ qvidem rectè interdicuntur. Sed qvia leges ſunt proprium objectum, circa qvod verſatur JCtus, non poteſt illi omni, omninò interpretatio prohiberi, cùm utiqve ejus ſit, ſancita Principum per cauſas explicare, & legem juſto commentario illuſtrare, ita tamen, ut commentarius ipſe conformis ſit legi, & ei accommodatus, nec ab eâ in diverſa alia omnia recedat. Optimè Johannes Salas, & Emanuel Sà, qvos refert Rogerus Widdrington, *de juram. fidel. cap.10.* Poſſunt *Doctores non qvidem interpretatione neceſſariâ, publicâ aut juridicâ, ſed privatâ & non obligante leges omnes interpretari, etiamſi Princeps dicat: nemini liceat hanc noſtram paginam aliter interpretari. Nam tunc ſolùm probibet interpretationes frivolas, & qvæ planè ſunt contra mentem ipſius*, &c. Et hoc ſcilicet eſt officium JCti, qvando verba legis non ſunt usqve adeò clara, ut excludant omnem interpretationem ex bono & æqvo, neqve usq; adeò obſcura, qvia mens Legislatoris ex antecedentibus & conſeqventibus elici poſſit, ut tùm verba legis ad ſententiam interpretando accommodet, *l.12. ſeq. ff. de Legib.*

VIII. C

VIII. Cæterùm triplicem hanc faciunt Doctorum interpretationem, Declarativam, Extensivam, & Restrictivam, de qvibus, cùm ad institutum nostrum nihil faciant, consuli potest ante omnes accuratissimus Franzkius, *ad tit. de LL. n.12. & multis seq.* Add. Arn. Vinnius, *select. qvæst. 2. lib. 1.* Illud addo, magis credi Doctoribus decidentibus & tractantibus, qvàm consulentibus. Hartm. Pistor. *p. 3. q. 20. num. 25.* & etiam unius Doctoris, etiam sine Lege, saltem cum ratione, maximè naturali, loqventis, decisionem in terminis plurimum valere. Bernhard. Greven, *ad Gail. in proœm. num. 117. seq.* præsertim cum ætate nostrâ non credatur legibus & rationibus, sed solùm decisionibus. Andr. Knichen, *de Sax. non prov. jur. verb. JUS c. 5. num. 99.* Jacob. Alemann, *consult. 8. q. 2. p. m. 724.* Muscul. *de succeß. cl. 1. num. 194.* Nec tamen tanta esse debet Doctoris decidentis fides, ut judicem illicò in partes suas rapiat, & sententiam extorqveat, cùm fieri possit, ut integra JCtorum Collegia super iisdem actis diversissima, & planè contraria edant responsa. Ventur. de Valent. *in Parthen. litig. l. 1. c. 11. num. 9.* Alemann. *consult. 9. p. 971. 972.* Et igitur cautus sit judex, etiam tùm, ubi ab integro aliqvo Collegio responsum petit, ne, si responsum illud secutus malè judicet, de syndicatu teneatur, id enim fieri aliqvando posse, ostendit Hartmann. Pistor. *Obs. 149.* non obstante, qvod non Judicis, sed sapientum nomine publicata sententia fuerit, cùm & hoc modo transeat ea in rem judicatam, Anton. Thessaur. *decis. 25.* & judex si sciverit, eam injustam esse, ad interesse & litis discrimen teneatur. Matth. Berlich. *part. 1. concluß. 59. num. 5.* Sigm. Scaccia, *de sentent. gloß. 13. num. 40. 41.* Sebast. Vant. *de nullit. tit. de null. ex def. jurisd. num. 152.* Secus, si bonâ fide consilium tale secutus fuerit. Vid. Franzk. *exerc. 12. q. 10.* Hartm. Pistor. *obs. 149.* Prosp. Farinac. *q. 111. n. 464. seq.* Oldekop. *tit. 1. cautel. crim. 8.*

IX. Usualis interpretatio fit à consvetudine, & ipso usu judicati, qvâ ratione recepta qvondam fuisse aliqva JCtorum responsa, dixi suprà, ita scil. ut jus facerent, & apud eos, qvibus recepta erant, pro lege haberentur, *l. 2. §. 5. ff. de O. J.* Consvetudo enim est optima legum interpres, *l. 37. ff. de LL. l. 34. l. 114. ff. de R. J.* & observantia subsecuta interpretatur legem anteriorem. Paurmeist. de jurisdict. *l. 2. c. 6. num. 119.* Scheffer. *3. q. 45. n. 8. 9. 10.* Alemann. *consult. 8. q. 2. p. 717. 718.* dum tamen actus semper fuerint & continuè uniformes; difformes enim non faciunt

ciunt consvetudinem, sed recurrendum tùm potiùs erit, cæteris paribus, ad literam scriptam, Marescott. *2. resol. 100. n. 5.* Berlich. *decis. 74. n. 1. 2. 3. 7. &c.* neq; etiam duæ consimiles sententiæ in eodem genere litis illicò faciunt consvetudinem. Arumæus, *in pandect. disp. 1. n. 11.* Andr. Knichen, *de Vestit. pact. p. 1. c. 1. n. 84. 85. 103. 104.* Nicol. Valla, *de reb. dub. tr. 1. n. 4. & 6.* Arnold. Vinn. *in §. 9. J. de J. N. G. & C. n. 4.* qvanqvàm, ubi plures fuerint, difficile sit judici ab illis recedere. Qvirin. Kubach. *cent. 1. dec. 7. q. 1.* propterea sc. qvia consvetudinem probant, *l. 34. ff. de LL.* qvæ in loco, ubi viget, speciem juris constituit. Andr. Rauchbar. *p. 1. q. 36.*

X. Sed de usuali & doctrinali interpretatione plura dicere nunc nihil attinet, & qvæ hactenus dicta sunt, veluti per saturam hîc collegisse sufficiat. Tempus est, ut de Authenticâ videamus, qvæ propriè hujus est loci, qvippe qvæ inter jura Majestatis refertur, & ex potestate legislatoriâ immediatè fluit, imò partem ejus constituit. Si enim leges condere soli Imperatori concessum est, & leges interpretari solo dignum Imperio esse oportet. Et qvis legum ænigmata solvere, & omnibus aperire idoneus esse videbitur, nisi is, cui soli Legislatorem esse concessum est, *l. 12. C. de LL.* Tam Conditor igitur, qvàm interpres Legum, solus Princeps justè existimabitur, & potissimùm tum, qvando verba Legis ita obscura sunt, ut aut omninò voluntas Legislatoris percipi neqveat, aut admodum dubia & indefinita sit, *l. 6. C. eod.* Qvod si etiam ratio Legis penetrari neqveat, ita ut nesciatur, qvid Legislator senserit, aut num casum præsentem lege comprehensum velit, ad qvem potiùs recurrendum erit, qvàm ad ipsum Legislatorem, ut is voluntatem suam manifestiùs exponat? Et hoc est, qvod dicit Imperator, Legis interpretationem culmini tantùm principali competere, cùm promulgandæ qvoq; Legis autoritatem fortunæ sibi vindicet eminentia, *Novell. 143. in pr.* Idq; multò magis locum habet, qvando agitur de interpretatione juris publici noviter introducti. Qvâ ratione justè declinavit controversiam, qvæ ex instrumento pacis nata fuerat, Tribunal Regium, apud Mev. *l. 1. decis. 67.*

XI. Breviter: Authenticâ Principis interpretatione opus esse videtur tunc præcipuè, qvando de sententiâ Legis non satis constat, propterea sc. qvòd vel dubia sint verba, vel obscura aut perplexa. Ponamus verò, dubia qvidem esse verba, sed talem tamen eorum esse ambiguitatem, qvæ non tollat certitudinem

ſententiæ: neqve prorſus impediat, qvò minùs ad voluntatem & ſenſum Legislatoris aliqvibus veſtigiis perveniri poſsit, an & tum qvoq; Principis interpretatio erit reqvirenda? Imò verò, qvid opus eſt, ut reqviratur, cùm de voluntate ejus jam ſatis conſtet? Iniqvè agit, qvi, cùm de ſententiâ certus ſit, verba captat, & aliorſum inflectit. Ad hoc enim verba ſunt inventa, ut menti & rebus proferendis inſerviant, non ut mens & res ipſis ſubjiciantur, & accommodentur, *l. 2. in fin. ibi Dd. & gl. C. commun. de legat.* Qvi ergò, ſalvis verbis legis, ſententiam ejus circumvenit, in fraudem legis feciſſe dicitur, *l. 29. l. 30. ff. de LL.* Add. Alciat. *l. παρέργ. c. 7.* Nec dubium eſt, in legem committere eum, qvi verba legis amplexus contra Legis nititur voluntatem: neqve pœnas inſertas legibus evitabit, qvi ſe contra juris ſententiam ſolâ prærogativâ verborum fraudulenter excuſat, *l. 5. C. de LL.* Sanè & imperium domeſticum nullum erit, ſi ſervulis hoc conceſſerimus, ut ad verba nobis obediant, non ad id, qvod ex verbis intelligi poſsit, obtemperent, ut benè docet Cicero, *orat. pro A. Cæcinnâ.* Add. Alb. Bolognet. *de leg. jur. & æq. c. 34. n. 4. 5.*

XII. Ita in materiâ feudali literæ inveſtituræ & verba, earum generalia pro ſubſtratâ materiâ accipi & explicari debent; qvâ ratione ad ſucceſsionem non illicò admittendæ ſunt Sorores cum fratribus, ut maximè inveſtitura facta fuerit vor ſeine Erben und Nachkommen. Sic enim reſpondérunt Domini ad reqviſitionem Cunrad Sigonii, menſ. Februar. 1639. Hat einer vom Adel im Fürſtenthumb Groß Blogau zwey Landgüter/ Borcke und Sabor/ in Beſitz/ welche weyland Hertzog Hanß zu Groß Blogau Anno 1477. Hieronymo Brethorn ſeinen Erben/ und rechten Nachkommen/ umb ſonderlicher Gunſt und merckliches Verdienſts willen/ Erblich und ewiglich gereichet und gelehen hat/ Und alß ſolche Güter/ Anno 1488. da gedachter Hertzog Hanß von König Matthia in Boheimb/ mit Heeres Crafft überzogen/ und des Fürſtenthumbs Blogau entſetzet/ zugleich eingezogen/ ſind nach 100. Jahren/ alß Anno 1588. von Käyſer Rudolpho, Glorwürdigſten Andenckens/ berührte beyde Güter/ Borcke und Sabor/ mit aller ihrer Eingehör/ Erblichen und ewiglichen/ ſambt allen Gnaden/ Rechten/ Pflegen/ Ackern/ Wieſen/ Puſchen/ auch allen und ieglichen Genieſen/ wie man ſie mit beſondern Nahmen benennen mögte/ keines ausgenommen/ Martin Sanfftleben/ damahligen Blogauiſchen Ambts-Secretario, ſeinen Erben/ und rechten

Nach-

Nachkommen gegeben / gereichet / und geliehen worden / Darauf eures Clienten Großvater von genannten Sanfftleben / mehr berührte beyde Güter erblich an sich erkaufft hat / und es wollen nunmehr zwischen euren Clienten / und dessen Schwester / welche nicht allein dahero / als ob diese beyde Güter Erbe weren / für etlichen Jahren / so wohl als aus denen andern Erbgütern ab- und außgestattet worden / sondern auch wegen des verstorbenen Bruders / mit dem noch Lebenden gleichen Erbtheil davon zu nehmen gedächten / sich Irrungen ereignen / nach mehren Inhalt eures Berichtes / und der Beylagen / Weñ nun gleich in denen / Anno 1477. 1585. und 1588. datirten / und uns in Copia überschickten Lehn-Brieffen / nur die Wort / Erben und Nachkommen / zubefinden. Dennoch aber und dieweil / Inhalts der bewehrten Rechts-Lehrer Meinung solche Wort / Erben und Nachkommen / in Lehns-Sachen / von Männlichen Lehns-Erben alleine zu verstehen / und ohne das auch in Weiber-Lehn / so lange männliche Lehnsfolgere sich finden / die Weibes Personen außgeschlossen bleiben / So ist euer Client seine Schwestern in solchen beyden Gütern zur Succession mit zuzulassen nicht schuldig; Es were denn selbiges Orthes / durch unbeständige Gewohnheit oder Verordnung / ein anders eingeführet / uf welchen Fall derselben billich nachgelebet würde. Das jenige aber / so eures Clienten Schwestern aus diesen beyden Gütern / zu ihrer Ab- und Außstattung albereit empfangen / mag von ihnen mit Recht nicht wieder gefordert werden / V. R. W.

XIII. De duritie legum qværitur, qvatenus interpretatio à Principe sit expectanda aut petenda. Et qvidem duritiē hanc æqvitate molliendam esse à Judice, commune est ἀξίωμα JCtorum, *l.14. §.13. ff. de religios. & sumpt. fun. l.4. ff. de eo, qvod certo loc. l.8. C. de judic. l.8. C. de pact. convent.* Sichard. *ad d. l.8. C. de judic.* Harun. Pistor. *2. q.44. n.23.* Cothm. *resp.40. n.81. vol.3.* Zas. *ad rubr. C. qvomodo & qvand. n.6.* sed qvod indistinctè & generaliter acceptum, ipsam aliqvando post se trahit iniqvitatem. Qvia enim in officio Magistratus non est dijudicare, justum sit nec ne, qvod legibus superioris sancitum fuit, neq; debet ille æqvitatis specie vim autoritatemq; juris aperti & legum perspicuè constitutarum temerè evertere, aut, si id facit, extra limites officii sui vagatur, & æqvitatem sibi constituit extra jus planè cerebrinam & capitosam. Vid. Franc. Cardinal. Mantica, *lib.1. Lucubrat. Vatican. tit.17. n.16. seq.* Joh. Garsias, *de expens. & meliorat. c.1.*

n. 28. 29. Ventur. de Valent. *in Parthen. litigios. l. 1. c. 12. n. 16. & c. 14. n. 17.* Anton. Hering. *de fidej. c. 5. n. 115. seq.* Petr. Heig. *2. q. 22. n. 35.* Hartm. Pistor. *3. q. 16. n. 13.* Olyvald. Hillig. *in Donell. enucl. 26. c. 2. lit. F.* Imò verò, ubi expressim sententia contra juris rigorem lata esset, valere non debere, causamq; ipsam sine appellatione denuò induci posse, respondit Modestinus, *l. 16. ff. de appellat.* In qvibusdam ergò æqvitatis habenda est ratio, in qvibusdam rigor juris; non ille qvidem, qvi ex odiosâ verborum subtilitate nascitur, & pro summâ aliàs habetur injuriâ, de qvo loqvitur Menochius, *de recup. poss. remed. 1. n. 21.* qvando sc. neglectis circumstantiis jus universale facto singulari applicatur, & ita mens Legislatoris circumvenitur. Franc. Connan. *1. comm. 11. n. 3.* sed qvi ex ipsâ Legis literâ proximè & immediatè fluit, citra cavillationem verborum aut calumniam. Æqvitatis habenda est ratio in illis casibus, qvi non reperiuntur specialiter decisi, qvando sc. circumstantiæ qvædam occurrunt, qvæ non omninò similes sunt illis, de qvibus Lex loqvitur. Hîc ergò, ne sententia impingat in justitiam naturalem, emendatione qvâdam seu attemperatione, vel potiùs verâ legislatoriæ intentionis explicatione opus est, Franzk. *tit. de J. & J. n. 51.* Rutger. Rulant. *de Commissar. p. 1. l. 2. c. 19. n. 4.* qvæ tamen à Principe ut expectetur, causæ nihil subest, cùm ea ad Judicis pertineat officium, & ab hoc ut fiat, ipsa jubeat Majestas. Bachov. *ad Treutl. vol. 1. disp. 1. th. 2. lit. B.* dum sc. ne fiat extra jus, neq; omni ratione destituatur; qvandoqvidem æqvitas, qvæ non adjuvatur legibus, curanda planè non est. Gail. *2. obs. 23. num. 26.* Et semper vel ex jure naturali, vel ex jure civili petendum est, qvod Legi adhibetur, temperamentum. Ex qvo fundamento ipsa qvoqve æqvitas qvibusdam in naturalem & civilem distingvitur, Albertus Bolognet. *de Leg. jur. & æq. c. 31. n. 10.* Fr. Duaren. *ad l. 1. ff. de pact.* Fr. Balduin. *de legib. Constantini p. 267.* Illud obiter addo, æqvitatem non consistere semper in lenitate, sed interdum etiam in severitate, ita ut ubi pœna expresso jure nulla est constituta, aut mitior saltem, qvàm decuisset, decerni illa & exasperari pro re natâ ex æqvitate possit, *arg. l. 1. §. 1. ff. si qvis test. lib. l. 1. ff. de eo, per qvem fact.* Bolognet. *d. l. c. 28. num. 14.* Dn. Carpzov. *part. 1. crim. q. 24. n. 9.* Et in hoc sensu æqvitas opponitur stricto juri, non qvatenus strictum idem est, qvod rigorosum, sed qvatenus denotat id, qvod ex strictâ verborum explicatione resultat, ita ut ampliare legem, & qvod à jure prætermissum est, supplere non liceat. Franc. Valens, *in concord. jur.*

jur. Pontif. cum Cæs. tom. 2. p. 46. Sed etsi in lenitatem inclinet æqvitas, multum tamen illa differt à clementiâ & benignitate, qvæ à Principe expectanda est, cum hæc tollat legem aut ex toto aut ex parte, illa autem legis voluntati conjunctissima sit. Fr. Connan. *l. 1. c. 11. n. 3.*

XIV. Qvandocunqve verò ex verbis legis tam aperta est Legislatoris voluntas, ut de eâ dubitari planè non possit, & casus præsens in terminis decisus habetur, tùm præferendus est rigor, & lex, salvâ voluntate Legislatoris, benignâ interpretatione emendari neqvit. Tiraqvell. *ad. l. 8. C. de revoc. don. gl. libertis n. 69.* Maresc ott. *1. resol. 5. n. 21.* Qvin si Lex tam dura sit, ut æqvitatis rationi prorsus adversetur, æqvitas verò teneri non possit, qvin Lex offendatur, nihilominus Legem observandam esse, docet Antonius Faber, *1. Jurisp. 1. pr. 2. ill. 2.* ad exemplum sc. Ulpiani, qvi cùm legem generaliter loqventē ex defectu rationis idoneæ, & qvod verba clara ac perspicua essent, restringere nollet, sic tandem concludit: QVOD QVIDEM PER QVAM DURUM EST, SED ITA LEX SCRIPTA EST, *l. 12. ff. qvi & à qvib. manum.* ad qvem locum legi possunt ea, qvæ graviter & copiosè explicat Plato, *in dial. qvi inscribitur Crito.* Casûs alios, qvando æqvitati præferendus sit rigor legis scriptæ, exponit Johannes Baptista Costa, *de Retrotract. c. 4. n. 15. seqq.* Conf. Andr. Fachin. *l. 1. c. 3.* Anton. Perez. *Cod. de LL. n. 19.* Arnold. Vinnius, *qvæst. select. 2. lib. 1.*

XV. Interdum tamen disqvisitio hæc, de æqvitate vel rigore juris observando, non ad Judicem spectat, sed ad ipsum Principem, ita ut tùm ex ipsius potestate legislatoriâ dependeat, duriciem legis, suæ humanitati incõgruam, emendare, uti dicitur, *l. 9. C. de LL.* Hoc enim est, qvod breviter qvidem & generaliter, sed cum sensu tamen limitato, olim constituit Imperator Constantinus, inter æqvitatem, jusqve interpositam interpretationem, sibi soli & oportere & licere inspicere, *l. 1. C. cod.* Nempe uti duplex est æqvitas, ita duplex etiam interpretatio. Æqvitas enim est vel intrinseca vel extrinseca. Intrinseca dicitur, qvæ in oculos incurrens, legibusqve aliis adjuta, Regulam juris stricti ejusqve rigorem ex mente legis & ex circumstantiis temperat & inflectit, & hæc ipsi juri cognata est, atqve idcircò ejus rationem judex suis decretis habere potest, imò debet, ut modo exposuimq. Extrinseca verò æqvitas dicitur, qvæ jam obversâ fronte cum jure committitur: qvia videlicet jus olim æqvabile, æqvumq; visum hodiè

diè æqvum esse desiit, vel potiùs judex desiisse putat. Et hanc æqvitatis rationem sibi solis Principes reservarunt, neqve judicibus, ne soluta fieret ipsorum potestas, permittere voluerunt. Jacob. Gothofred, *ad l. 85. §. 2. de R. J.* Secundùm duplicem hanc æqvitatem, dupliciter etiam fit interpretatio; Aliqvando enim jus constitutum planè mutatur & tollitur, ita ut per interpretationem nova lex generalis fiat. Aliqvando non tollitur totum ut iniqvum, sed certis in casibus explicatur & temperatur. Illud ad Principem spectat, hoc ad judices. Illud in æqvitate externâ occupatur, hoc in internâ. Et igitur non de hoc, sed de illo interpretandi genere intelligenda est, *d. l. 1. C. de LL.* Agitur enim ibi de interpretatione interpositâ, h. e. de tali, qvæ media est constituta, qvæ unum ab altero separat, jus ab æqvitate. At per interpretationem judicis non separatur æqvitas à jure, sed à verbis juris tantùm, qvippe qvæ sine sententiâ Legis jus non sunt. Hug. Donell. *l. 1. c. 13.* Anton. Perez. *Cod. de LL. n. 18.*

XVI. Illud adhuc qværitur, si qvid Princeps per sententiam inter partes causâ cognitâ decreverit, utrum id vim legis generalis habeat, & ad alias qvoqve causas, & personas porrigi debeat, an minus? Affirmat Ulpianus, *in l. 1. §. 1. ff. de constitut. Pp.* & ita constituit Justinianus, *l. ult. C. de LL.* Negant Theodosius & Valentianus Impp. *l. 2. & 3. C. eod.* Sed salva res est, si *d. l. 1. §. 1.* de potestate Principis, legem 3. C. de LL. de voluntate ejusdem, & legem 2. C. eod. de sententiâ, qvam Princeps, non causam ipse cognitionaliter examinans, sed ad suggestionem judicum pronunciat, vel etiam de privilegiis explicemus. Franzk. *tit. de const. Pp. n. 32. seqq.* Nimirum potestas Principis sese eò extendit, ut legem facere possit, etsi pro tribunali eam non jubeat. Per consequens igitur, si de voluntate Principis constet, velle eum, ut qvod inter partes pronunciavit, in similibus casibus eodem modo observetur, nihil interest, utrum pro tribunali, an verò de simplici & plano, summariè, & sine strepitu judicii cognoverit & decreverit, *d. l. 1. §. 1. ff. de const. Pp.* ubi vocabulum interlocutionis impropriè sumitur pro ipso decreto, qvod Princeps qvasi inter aliud loqvendum & agendum interponit, aut interloqventibus & interpellantibus respondet. Dn. Henr. Hahn, *Obs. in Wesenbec. tit. de Const. n. 1.* E contrario, ubi Princeps non decernit animo faciendæ legis, sed ita interloqvitur, ut ultra negocium, circa qvod pronunciat, sententia non ex-

ten-

tendatur, facilè exinde patet, alios, qvos negocium istud non cõcernit, eo decreto non obligari. Jul. Pac. *cent. 1. cvarlop. n. 17.* Sutholt. *de jurisdict. n. 84. 197.* Non igitur est, ut vel detrahi aliqvid Theodosianis Constitutionibus â Triboniano debuisse dicamus, cum Francisco Balduino, *in Justin. l. 2. p. m. 95.* vel dictis constitutionibus derogari per legem Justinianeam, *in d. l. ult. C. de* LL. cum Francisco Duareno, *tit. de Constit. c. 2.* existimemus.

CAP. VII.

De Jure dispensandi.

SUMMARIA.

Dispensationis vocabulum æqvivocum est. 1.
Dispensatio, ut hic accipitur, est relaxatio legis. 2.
Ut dispensatio fiat propter causam, necesse non est. 3.
Utrum dispensatio differat â datâ licentiâ? 4.
Potestas dispensandi æqvè latè patet, atqve potestas leges ferendi. 5.
Nec dispensare potest Princeps in iis, de qvibus non potest leges ferre. 5.
Dispensare ergò non potest in præceptis legis divinæ. 6.
Ivonis Carnotensis hâc de re sententia. 7.
Leges Ecclesiasticæ differunt à Legibus divinis moralibus. 8.
In legibus Ecclesiasticis necessaria qvandoqve est dispensatio. 9.
Qvæ dicitur οἰκονομία & συγκατάβασις. 10.
Ubi sibi summus periculum est, dispensatio adhiberi debet. 10.
Sequioribus autem temporibus plurimis corruptelis obnoxia fuérunt ista dispensationes. 11.
Francisci à Victoria querela de frequentiâ dispensationum. 12.
Utrum dispensationes papales in consvetudine habeant aliqvod præsidium? 13.
Circa legem naturalem & divinam nulla fieri potest dispensatio. 14.
Nec, in gradibus consanguinitatis, jure divino prohibitis, dispensare potest Papa Romanus. 15.
Utinec Princeps. 15.
Sententia JCtorum Wittebergensium. 16. 17. 18.
In dispensationibus Pontificiis politica rationes sæpè prævalent. 19.
Utplurimum tamen avaritia, & φιλαργυρία. 20.
Circa leges positivas Princeps dispensare potest; non debet tamen sine causâ justâ. 21.

I. Cum

I.

CUm jure interpretandi, qvod Principi competere diximus, imò cum eo etiam, qvod judici & magiſtratui tribuimus, plurimi confundunt jus diſpenſandi, ſed qvod, ſi rectè attendatur, diverſum planè eſt, & ſeparatum. De vocabulo hoc diſpenſationis non eſt, ut prolixi ſimus aut multum ſolliciti. Agnoſcimus, Juri noſtro civili in hoc ſignificatu id ferè eſſe incognitum, & in puriore etiam Latinitate minùs receptum, ut recte notat Zaſius, *in l. Princeps n. 2. ff. de Legib.* Apud probatos Autores enim diſpenſare idem eſt, qvod diſponere, curare, procurare & ordinare, qvemadmodum & diſpenſationem alicujus rei mandare idem, qvod τινὸς διανομὴν ἐπιτρέπειν, Robert. Conſtantin. *in ſupplem. ling. Lat.* Et hinc diſpenſator, *l. 51. l. 62. ff. ad ſolut. l. 1. C. ſi adv. fiſc. & l. 4. C. de fid. inſtr.* dicitur ille, cui pecuniarum adminiſtratio credita eſt, Rationalis aliqvando dictus, *l. 2. C. de mod. mulctar.* Franc. Duarenus, *ad tit. C. ſi adv. fiſc.* Alciatus & Gœddeus, *ad l. 166. ff. de V. S.* Marcellus Donatus, *ad Sveton. Auguſt. c. 67.* & erat in familiis privatorum plerumq; ſervus, cujus hoc erat munus, ut impendia & expenſa rationibus notaret, & neceſſaria inter familiam diſtribueret, Gvalt. Donalſon. *ſynopſ. Oeconom. p. 134.* Sed Canoniſtæ deinceps, uti plurima alia vocabula, ita & hoc alio uſurparunt ſenſu, Beuſt. *de matrimon. c. 56.* qvos ſecuti mox Juris Civilis Interpretes diſpenſationem dixerunt, qvando gratiam alicui factam innuere vellent, ita ut latisſimè hodiè de diſpenſationibus in utroqve jure pateat tractatus.

II. Nos, ut carptim qvædam hîc notemus, diſpenſationem dicimus eſſe relaxationem legis publicâ autoritate factam. Relaxationem dum dicimus, diſtingvimus diſpenſationem ab interpretatione legis, qvæ fit ſecundum æqvitatem, & cum temperamento aliqvo. Per hanc enim obligatio Legis non tollitur aut relaxatur, ſed declaratur, per ſeipſam ceſſare; diſpenſatione autem relaxatur Lex alioqvin obligatura. Paul. Laymann. *Theol. moral. l. 1. tr. 4. c. 22. n. 1.* Qvoties igitur cauſa ſubeſt, qvæ ad Legem, ex æqvo & bono temperandam, per ſe ſatis eſſe poteſt, qvod ferè contingit tùm, qvando legis obſervatio naturali rationi, ipſiusqve Legislatoris ſententiæ, adverſatur, non opus eſt diſpenſatione, ſed ipſo jure qvis à legis præcepto ſolutus eſt. At diſpenſare non eſt ex æqvo & bono interpretari, ſed à Lege excipere qvempiam ex ſubditis, eiqve licen-

licentiam & facultatem concedere, sine qvâ Legi esset obnoxius. Alb. Bolognet, *de leg. jur. & æq. c. 32. n. 22. 23.* Didac. Covarruvias, *tom. 1. de matrim. p. 2. c. 6. §. 9. n. 2.*

III. Patet hinc, non satis intellexisse hanc vocabuli vim Fernandum Vasqvium, dum interpretationem, qvæ ex verâ & intimâ legis mente fit, meritò & propriissimè dispensationem appellari contendit, *l. 1. controv. c. 25. n. 7.* & iniqvè adeò reprehensum ab eo Dominicum de Soto, qvòd Principi dispensandi in casibus certis, & cũ personis certis, potestatem tribuisset. Qvæ enim dicta jam à nobis sunt, satis ostendunt, & differre interpretationem à dispensatione, & non esse necesse, ut dispensatio fiat propter causam, qvæ ex mente legis judicetur, uti vult Vasqvius, qvin posse Principem etiam sine causâ qvando qve dispensare. Add. Hugo Grot. *de J. B. & P. l. 2. c. 20. n. 27.* Ex qvo porrò sequitur, dispensationem ex justitiâ, qvalem ille fingit, & qvalem in Concilio Tridentino exposuit Johannes Verdunus ap. Petrum Svav. *l. 7. p. 759.* dispensationis nomen planè non mereri, sed pertinere eam ad officium judicis, leges applicantis & interpretantis. Ut adeo mirer, tàm paucis eam differentiam esse observatam, ab aliis suam non satis explicatã. Nec enim placet, qvod ait Franciscus à Victoria, cæterà non insubidus aut insubtilis, dispensationem esse qvandam qvasi interpretationem juris, in casibus, qvos Legislator videre non potuit, *Relect. 4. n. 8.* qvo & collimat Johan Baptista Leonellus, *de subrept. rescript. q. 4. art. 4.* Casûs enim tales non semper dispensationi, sed ut plurimùm interpretationi legis subjacere, ostendunt, *l. 10. l. 11. l. 12. l. 13. ff. de Legib.* secundùm ea, qvæ superiùs abunde sunt exposita. Et exinde, qvando Marcianus dicit, *in l. 4. ff. de pœn.* nemo potest commeatum remeatumve dare exuli, nisi Imperator ex aliqvâ causâ: verba illa, ex aliqvâ causa, Interpretis alicujus esse haud frustrà colligit Elbertus Leoninus, *l. 6. emendat. c. 7. n. 9.* eò, qvòd Princeps in indulgentiâ, & veniâ criminis concedendâ, magis gratiam & benignitatem, qvam causæ justitiam sequatur.

IV. Nodum verò in scirpo qværit Paulus Laymannus Jesuita, qvando dispensationem porrò distingvit à datâ licentiâ, eò qvòd superior, licentiam alicui concedens, non tàm faciat, ut is lege solvatur, sed magis ut nunqvam obligetur, *l. 1. Theol. Moral. tr. 4. c. 22. post pr.* Enimverò aut ante datam licentiam idem potuit ille, qvod post datam licentiam, aut non potuit. Si potuit, frustrà

erit petita licentia. Si non potuit, impediente sc. Lege, utiqve Lege ille fuit obligatus, & per acqvisitam demùm licentiam eâ fuit solutus. At qvomodo differat jam relaxatio Legis, & solutio ab obligatione Legis, no i capio. Omnes in universum Leges positivæ tacitam hanc habent exceptionem, nisi superior licentiam præbuerit aliter agendi. Licentiam ergò dum præbet, relaxat Legem, dum relaxat, dispensat. Consequenter nihil differt ab datâ licentiâ dispensatio.

V. Cæterùm, ut unico verbo definiam, qvid Principi in dispensando liceat, sciendum est, æqvè latè hanc potestatem patere cum potestate Legislatoriâ. In qvibuscunqve ergò deficit νομοθεσια, in illis deficit etiam, & locum non habet dispensatio, ob solidam scil. rationem, qvia dispensatio partem constituit potestatis Legislatoriæ. Ex qvo sequitur, non posse Principem dispensare neqve in Legibus divinis, neqve in naturalibus, cum illæ omnes potestatem humanam planè superent & transcendant, id qvod disputatione antecedente demonstratum dedimus plus satis. Nec aliud sentio de Pontifice Romano, qvicqvid dicat Baldus, *in l. rescripta n. 9. C. de precib. Imp. offer.* Ancharan. *consil. 378.* Petr. Antonius de Petra, *de potest. Princ. c. 27. n. 61. seq.* posse eum dispensare contra doctrinam cujuslibet libri Canonici, & contra præcepta tabulæ secundæ: qvicqvid etiam dicat Lainezius, Jesuitarum Generalis, apud Petr. Svav. *hist. Concil. Trid. l. 8.* per dispensationem Papæ liberari obligatione eum, qvi coram DEO obligatus est. Verior enim est sententia Francisci à Victoria, *Relect. 4. n. 1.* non posse Papam mutare, dispensare aut abrogare decreta, & Canones Conciliorum, qvi pertinent ad articulos fidei, & ad substantiam Sacramentorum, aut qvi necessariam & manifestam habent connexionem ad Legem divinam seu naturalem, pertinentem ad bonos mores. Multò minùs ergò poterit qvicqvam mutare sive in lege divinâ, sive naturali ipsâ.

VI. Lex enim divina continet ea, qvæ ab ipso Deo determinata & præcepta sunt, non solùm in communi ratione justitiæ, sed etiam qvoad singulares actus, uti loqvitur Thomas Aqv. *1. 2. q. 100. art. 8.* Et qvia dispensatio non nisi in singularibus actibus fieri potest, illi autem ipsi à DEO jam determinati sunt, qvis erit inter homines tantæ præsumptionis, ut nomothesiam hanc divinam à se mutari posse putet? Acqviescere in eâ & parère oportet summas qvascunqve potestates humanas, qvibus & ipsis

leges

leges divinæ positæ sunt, qvæq; propterea subjectionem suam & obsequium promereri cogunitur. Optimè Urbanus Papa apud Gratianū, *c. sunt qvidam 25. q. 1. Sunt qvidam dicentes, Romano Pontifici semper licuisse novas condere leges; qvod & nos non solùm non negamus, sed etiam valdè affirmamus. Sciendum verò summoperè est, qvia inde novas leges condere potest, unde Evangelistæ aliqvid & Prophetæ neqvaqvam dixerunt. Ubi verò apertè Domini vel ejus Apostoli & eos seqventes sancti Patres sententialiter aliqvid diffinierunt, ibi non novam legem Romanq Pontifex dare, sed potiùs, qvod prædicatum est, usq; ad animam & sanguinem confirmare debet*, &c. Atq; idcircò rectè Jacobus Almainus, *de potest. Eccles. c. 13.* invehitur in plerosq; juris Canonici Interpretes, qvod asserāt, posse ex causâ Romanum Pontificem circa jus divinum dispensare. Sed putat tamen Didacus Covarruv. *de matrim. part. 2. c. 6. §. 9.* excusari posse eam assertionē, si accipiatur de declaratione vel interpretatione. Id verò nec congruum videtur Canonistarum sententiæ, neq; vocabulo dispensationis satis conveniens, uti supra exposui.

VII. Ivo Episcopus Carnotensis in prologo ad Decretum, à se cōcinnatum, in qvo ex professo qvasi de dispensatione agit, differentiam facit inter leges. *Præceptiones*, inqvit, & *prohibitiones aliæ sunt mobiles, aliæ immobiles. Præceptiones immobiles sunt, qvas Lex æterna sanxit: qvæ observatæ salutem conferunt, non observatæ eandem auferunt.* (NB. Ex principiis Ecclesiæ suæ loqvitur Ivo. Lex enim ex veriore doctrinâ non confert salutem. Qvanqvam enim perfectè eam implentibus vitam æternam promittat; ex decreto tamē DEI, fundato in ipsius omniscientiâ, legem ab homine nunqvam impletum iri, nec impleri posse; nō debuit justificare, sed dirigere tantùm, & coërcere actiones & passiones, monstrare peccatum, & ducere ad Christum. Hülsemann. *in breviar. cap. 8. n. 10.* Interim certum est, legem moralem non observatam, damnationē inferre, & sic perpetuam ejus esse debere observationem) -- -- *Mobiles verò sunt, qvas lex æterna non sanxit, sed posteriorum diligentia ratione utilitatis invenit, non ad salutem principaliter obtinendam, sed ad eam tutiùs muniendam.* -- -- *Similiter immobiles prohibitiones sunt, qvæ adversus vitia loqvuntur.* -- *Sunt alia interdicta, in qvibq, si interdicta non fuissent, nec mors operaretur, nec salus periclitaretur; sed ad hoc ea sanctorum Patrum autoritas reverenda ita decrevit, ut & præsentibus non obesset, & compescendis majoribq malis vel cavendis, charitas sincera provideret.* -- *In his igitur in qvibus ob-*

seruatis salus acqviritur, vel in qvibꝰ neglectis mors indubitata conseqvitur, nulla est admittenda dispensatio; sed ita sunt omnia mandata vel interdicta servanda, sicut sunt æternâ lege sancita. In his verò, qvæ propter rigorem disciplinæ vel muniendam salutẽ posteriorum, sanxit diligentia, si honesta vel utilis seqvatur copensatio, potest præcedere autoritate præsidentiũ diligenter deliberata dispensatio, &c.

VIII. Multum tcil. hâc in parte differunt leges Ecclesiasticæ â divinis moralibus. Moralia namqꝫ mandata ad naturale jus pertinent, atqve ideò nullam mutabilitatẽ recipiunt, qvia sc. jus naturale ab exordio rationalis creaturæ incipiens, manet immobile, *c. fin. dist. 6. §. 11. Inst. de J. N. G. & C.* Optimè Cicero, *lib 3. de Republ.* apud Lactantium, *lib. 6. cap. 8. Est qvidem vera lex, recta ratio, naturæ congruens, diffusa in omnes, constans, sempiterna: qvæ vocet ad officium jubendo, vetando â fraude deterreat. Huic legi nec prorogari fas est, nec derogari ex hâc aliqvid licet, neqꝫ tota abrogari potest. Nec verò aut per Senatum, aut per populum solvi hâc lege possumus, neqꝫ qværendus est explanator, aut interpres ejꝰ alius. Nec erit alia lex Romæ, alia Athenis, alia nunc, alia posthac. Sed & omnes gentes, & omni tempore, una lex & sempiterna & immutabilis continebit, unusqꝫ erit communis qvasi magister & Imperator omnium Deus. Ille hujus legis inventor, disceptator, lator. Cui, qvi non parebit, ipse se fugiat, & naturam hominis abnegabit: atqꝫ hoc ipso luet maximas pœnas, etiamsi cætera supplicia effugerit.* Ecclesiasticæ autem leges habent sese uti leges positivæ civiles, qvæ condi potuérunt ab initio & non condi. Cum enim ἀδιαφορία non in rebꝰ tantùm merè civilibus, sed etiam Ecclesiasticis & disciplinâ externâ inveniatur, poterit sanè ἀδιαφορία ista per leges & decreta tolli, certumqve aliqvid deinceps ab omnibus observandũ determinari, ita tamen, ut pro re natâ mutari istud, & relaxari iterum qveat.

IX. In ejusmodi præceptis Ecclesiasticis necessaria qvandoqꝫ est dispensatio, non qvidem in communi semper ratione justitiæ, & ut universalis ejus obligatio tollatur, sed in casibus particularibus, ubi malum aliqvid majꝰ metuendum, aut bonum aliqvo carendum fuerit. Elegãter Cyrillus Episcopꝰ ad Gennadiũ Presbyterum & archimandritam: *Dispensationes rerum nonnunqvã cogunt parùm qvid â debito qvosdam foràs exire, ut majus aliqvid lucri faciant. Sicut enim hi, qvi mare navigant, rempestate urgẽte, navigiq; periclitãte, qvædam exonerant, ut cætera salva permaneant: ita & nos, cùm non habeamꝰ salvandorũ omniũ negotiorũ penitus certitudinẽ despicimus ex his qvæ dã-*

ne

ne cunctorũ patiamur dispendia. Ad eundē modum in qvamplurimis epistolis dispensandi hanc facultatem necessariam esse monet Ivo Carnotensis. *Si enim*, inqvit *epist.* 190., vult *Apostolica auctoritas omnia, qvæ medicinali condescensione dispensantur, districtè judicare, oportebit penè omnes ministros administrationibus suis renuntiare, aut de mundo exire, nec habebunt, ubi seminent spiritualia, nisi permittantur aliqva tolerare carnalia. Unde necessitati temporum cedendum esse, Apostolica docet sublimitas, & orthodoxorum consulit auctoritas, dicens: qvia, ubi populorum strages jacent, detrahendum est aliqvid canonum severitati, ut majoribus morbis sanandis caritas succra subveniat.* Similia docet idem Ivo, *epist.* 147. 171. 214. 234. *& alibi passim.* Et in *epist.* 231. eleganti in hanc rem utitur similitudine: *Sicut*, inqvit, *ægroti aliqvando servatis legibus medicinæ minimè curantur, qvi remissis competenter legibus sanarentur: ita in curandis morbis animarum considerandum est qvibus prosit rigor disciplinæ, & qvibus moderatio indulgentiæ.* Jungenda his sunt verba Goffridi, Vindocinensis Abbatis, ad Calixtum Papam: *Dispensationes aliqvando in Ecclesiâ faciendæ sunt, non qvidem amore pecuniæ, vel qvolibet humano favore, sed piâ & misericordi intentione. Tunc enim à pastore Ecclesiæ dispensatio piè & misericorditer fieri creditur, cùm aliqvid minùs perfectè ad tempus fit ab illo, vel fieri permittitur, non voluntate suâ, sed aliorum necessitate, ne in ipsis videlicet fides Christiana periclitetur. Sic igitur facienda est dispensatio ab Ecclesiâ, ut semper fidei nostræ veritas instruatur, & si qvid aliter ad horam factum fuerit vel promissum, opportuno tempore corrigatur.*

X. Sicut igitur jure civili placuit in omnibus rebus præcipuam esse justitiæ æqvitatisq; , qvàm stricti juris rationem : ita etiam in statutis & decretis Ecclesiasticis rerum temporumq; ratio sæpenumerò adigit Prælatos ad indulgentiam & dispensationem. Et hæc est illa οἰκονομία & συγκατάβασις , qvam toties commendant antiqvi Ecclesiæ Patres, qvæq; difficillimis sæpè temporibus Ecclesiæ pacem & tranqvillitatem restituit, aut conservavit. Notum est, ex severitate nimiâ schisma sæpè aut hæresin exortam esse. Id ne fieret , de præscriptâ severitate recedendum monet Augustinus, *lib. 2. contra Parmen.* Cum *qvisq; fratrum*, inqvit, *& Christianorum, intùs in Ecclesiæ societate constitutorum, in aliqvo tali peccato fuerit deprehensus, ut anathemate dignus ha-*

beatur, fiat hoc, ubi periculum ſchiſmatis nullum eſt. Ergò ubi ſchiſmatis periculum ſubeſt, temperandus erit rigor, & locus eſt diſpenſationi. Indeq; eruditè obſervat Petrus de Marca, *de concord. ſacerd. & imp: lib. 3. cap. 13.* diſcrimen inter mores antiqvos & hodiernos, qvòd apud veteres nunqvam data fuerit venia Canonis violandi, ſed violati demùm pœna gravisſimis ex cauſis remiſſa legatur; hodiè autem legum Canonicarum venia in anteceſſum concedatur. Seqvioribus enim temporibus ſcientia, morum honeſtas, bona fama, meritorum prærogativa, nobilitas petentis inter juſtas dispenſandi cauſas haberi cœpérunt, propter qvas venia data fuit ante omnem actùm, propter privatum petentium commodum, cùm olim tantùm poſt violatos canones, & propter publicam cauſam indulgentia concederetur.

XI. Poſtqvam ita in alios & privatos plerumqve usûs verſa fuit dispenſationum ratio, & cum eâ tota diſciplina Eccleſiaſtica, qvicqvid ſpeciem aliqvam vel pietatis, vel honeſtatis, vel Eccleſiaſtici habuit rigoris, laxatum deinceps perqvàm facilè fuit & ſolutum. Legibus cautum erat, ut ad ordines nemo admitteretur, qvi juſtam ætatem non attigiſſet: arcebantur ab ordinibus & officiis ſacris, qvibus natalium legitimorum deerat character, aut qvi militiam erant ſecuti, homicidii aliorumq; criminum rei, qvi membro mutilati, aut duello infames erant. Sed impedimenta iſta omnia per diſpenſationes removentur hodiè, & tàm promptè qvidem, tamq; freqventer, ut juſtæ inde in ipſo Concilio Tridentino auditæ fuerint qverelæ. Videri eâ de re poterit Petrus Svavis, *in hiſtor. Concil. Trid.* Exempla talium diſpenſationum congeſſit Joh. Henr. Hottinger, *in hiſtor. Eccleſ. ſec. XVI. part. 3. pag. 139. ſeqq.* Imò verò, ut diſpenſationum freqventior eſſet uſus, plurimas comminiſci oportuit leges novas, easq; nonnunqvam valdè duras & penè intolerabiles. Inter centum gravamina, qvæ Principes Germaniæ in Comitiis Noribergenſibus anno cIↃ IↃ XXII. Oratori Pontificio exhibuérunt, primum ita ſe habet: *Inter reliqva onera vel illud minimè poſtremo loco eſt collocandum, qvod conſtitutionibus humanis multa prohibentur, imperantur item multa, qvæ nullo divino præcepto vel interdicta ſunt, vel imperata. Qvod genus ſunt matrimoniorum tàm innumera excogitata obſtacula, ex affinitatis, publicæ honeſtatis, cognatione ſpirituali, legaliq;, & conſanguinitatis tàm multis gradibus originem*

ginem trahentia. Ciborum item usus interdictus, quos DEUS tamen ad hominis necessitatem creavit, ac cum gratiarum actione promiscuè sumendos Apostolus docuit. . Hæ nimirum atq; his similes complures humanæ constitutiones eò usq; ligant homines, donec pecuniâ sibi harum legum gratiam à statuentibus impetrent, ut ita pecunia faciat divitibus licitum, quod tenuibus gratis sit prohibitum. Illicitis q; his legum ac constitutionum humanarum retinaculis non modò magna nummorum copia à Germanis expiscata, è Germaniâ & trans Alpes lata, sed & maxima inter eqvè Christianos orta iniqvitas, plura offendicula & simultates, dum tenues hisce laqveis vident se allaqveari, non ob aliud, nisi qvod spinas Evangelicas, (ita enim Christus divitias non semel appellat) non possideant.

XII. Ad eundem modum conqveritur Franciscus à Victoria, *d. l. n. 12.* tàm freqventes hodiè esse dispensationes Pontificum, & ad eam nunc intemperantiam dispensationum deventum esse, & ad hunc talem statum, ubi nec mala, nec remedia pati liceat. Antiqvos Pontifices tàm faciles in dispensationibus non fuisse. Recentiores multis partibus esse priscis illis inferiores, &c. In antecedentibus, *n. 6.* hanc ponit conclusionem: *Papa dispensando in Legibus & Decretis tàm Conciliorum, qvàm aliorum Pontificum, potest errare, & graviter peccare.* Utinam, inqvit, liceret dubitare de hâc conclusione! Sed videmus qvotidiè à Romanâ Curiâ tàm largas, imò omninò dissolutas dispensationes profectas, ut Orbis ferre non possit, nec solùm in scandalum pusillorum, sed majorum. Tandem; *n. 11. & 12.* consilium dat, qvâ ratione coerceri possit ista Pontificum effrenis indulgentia, qvæ scribere ausum fuisse Doctorem pontificium, non unis vicibus miramur.

XIII. Qvod de scandalo ait Victoria, id negare neqvit Petrus de Marca, *lib. 3. de concord. sacerd. & imp. cap. 15. n. 7. seq.* contingere posse, ut rescriptum Pontificis scandala & offensiones excitet, præsertim qvando status Ecclesiasticus aliqvâ novitate percellitur, & consvetudines receptæ convelluntur. Sed id totum ita temperat Marca, ut Romanam Sedem excusatam faciat. Ait, Romanum Pontificem vel moribus, vel canonibus receptis, plerumqve se tueri posse valdè probabili ratione. At si mores, si canones, qvibus nititur Pontifex, recepti sunt in eâ provinciâ, ad qvam destinatum est rescriptum, vix erit, ut scandalum inde nascatur; Si recepti non sunt, non poterit aliqvod inde præ-

sidium

fidium habere Pontifex. Et ſubdubito ego, utrum Pontifex, qvod Marca, *cap. cod. n. 3.* aſſerit, in iis, qvæ ſingulos reſpiciunt, diſpenſare poſſit ſine causâ, ſolùm ideò, qvòd conſvetudo diſpenſandi contra canones in curiâ Romanâ recepta ſit. Hoc enim eſt, qvod jam diu reprehendérunt B. Bernhardus, Johannes Sarisberienſis, Johannes Gerſon, Hildebertus Cenomanenſis, Nicolaus de Clemangis, & alii. Tantum abeſt, ut conſvetudinem diſpenſationum ſuarum fundamentum ſtatuere poſſit Pontifex. Id magis placet, qvod ait Marca, circa talia reſcripta velle ipſos Pontifices, ut ab eorum executione ſuperſedeant Epiſcopi, ad qvos directa ſunt. Idq; obſervandum etiam eſſe, ait, in illis reſcriptis, qvæ canones & diſciplinam ita violant, ut in apertum Reipubl. Chriſtianæ detrimentum cedant; non qvod argui inde poſſit defectus poteſtatis in ſummo Pontifice, (ita putat Marca; ſed profectò alienum eſt à Vicario Chriſti, ut qvid ſtatuat in apertum Reipubl. Chriſtianæ detrimentum, & ex hoc rectè arguitur defectus poteſtatis) ſed potiùs, qvòd ſubſit defectus intentionis, & illa demùm ſervari debeant, qvæ clave non errante, ut loqvitur Panormitanus, & ſalubriter conſtituuntur.

XIV. Non malè diſeruit Epiſcopus Lucenſis in Concilio Tridentino, eſſe nonnulla, qvæ Pontificum diſpenſationes non admittunt. Et ſi caſus aliqvis, rariſſimè contingens, ſemel in ſeculo cauſam juſtam in his diſpenſandi offerat, ne illo qvidem caſu diſpenſationem juſtam fore & excuſabilem. Siqvidem convenire, ut privatus qvivis aliqvid gravaminis ſuſtineat, dummodò id inſigni beneficio publico cedat. Qvin etiam ubi caſus freqventes occurrere poſſunt, qvi diſpenſationem mereantur, ad demendas occaſiones impetrandi ſupplicationes, & gratias ſurreptitias, qvæ in animarum damnum vertunt, præſtare præparcum eſſe, qvàm liberalem, uti legitur apud Petr. Svav. *in hiſtor. Concil. Trid. lib. 8.* Et hæc omnia intelligenda ſunt de legibus & ſtatutis illis, in qvibus diſpenſari poteſt, qvales ſunt, ut ſuprà dixi, leges Eccleſiaſticæ poſitivæ. Qvod enim legem naturalem & moralem attinet, circa eam nulla prorſùs locum habet diſpenſatio, niſi in circumſtantiis illis, qvæ à jure humano ſuperadditæ fuérunt. Extra eas nulli omninò, qvantamcunq; qvis majeſtatem inter homines teneat, & nec ipſi qvidem DEO, qvi autor eſt legis naturæ, & ex hoc ſuperior videri poſſet, competit poteſtas diſpenſandi in ſe-

ge-

Digitized by Google

ge naturæ. Etsi enim lex superior tollat inferiorem, si diversæ inter se sint, fieri tamen id non potest, quando inferior directè est exemplar superioris, qualis est lex naturæ, quæ ex ipsâ lege æternâ DEI transscripta est. Vid. Hornej. *philos. mor. lib. 4. cap. 3. n. 37. 38.* Franc. Svarez. *de legib. l. 2. c. 15. num. 16. seq.* Francisc. Valens, *de concord. jur. pontif. cum Cæs. tom. 2. pag. 291.* Et ex hoc principio deducit Johannes Maldonatus, celeberrimi nominis Jesuita, *in summulâ q. 12. art. 7.* neque Papam, neque totam Ecclesiam in solemni castitatis voto dispensare posse, eosq; Viros Ecclesiasticos, & juris Ecclesiastici Interpretes, qui contrarium docuêrunt, videri sibi habere majorem rationem exemplorum quorundam Pontificum Romanorum, quàm Scripturæ Sacræ. *Nam quæ Theologia diceret*, inquit, *Ecclesiam posse dispensare in jure naturali & divino? Votum autem castitatis obligare jure naturali & divino, quis negavit, nisi hæreticus?* Votum illud castitatis utrum & quatenus obliget, aliàs dixi. Sufficit hic nobis habere confitentem Jesuitam, Papam dispensare non posse circa legem naturalem & divinam.

XV. Cùm igitur Pontificis non major sit potestas in Legibus divinis, quàm alterius cujusquam Principis, consequitur, nec dispensare eum posse circa matrimonium in gradibus, jure divino prohibitis; & adeò falsa est assertio Bellarmini, *de matrim. c. 27.* Gregorii de Valentia, *tom. 4. disp. 10. q. 5. punct. 3.* & Lorini, *in c. 18. Levit.* docentium, in omnibus gradibus, etiam jure divino prohibitis, licere Pontifici dispensare, excepto gradu consanguinitatis primo, in lineâ tàm directâ, quàm transversâ, (sed & in hâc dispensari posse impudentiùs asserit H. Zœsius, *ad tit. X. de consang. & affin. n. 37.*) & primo gradu affinitatis in in lineâ directâ. Nec verò animus est cum Pontificiis, quos sequitur Bachovius, *ad Treutl. vol. 2. disp. 6. th. 2. lit. E.* in arenam nunc descendere, & speciatim hic disceptare, utrum prohibitio graduum omnium & singulorum, qui extant, Levit. XIIX. moralis sit, aut juris naturæ, ita ut etiamnum obliget, non minùs, quàm ipsa Decalogi præcepta, quod hactenus negârunt Pontificii, nobis firmiter id asserentibus cum B. Gerhard. *Loc. de Conj g. num. 290. seqq.* Dn. Carpzov. *disp. 1. de arb. consang. num. 51. & in Jurispr. Consist. lib. 2. def. 109.* Arnold Vinn. *in §. 6. I. de nupt.* & pluribus aliis. Sufficit enim nobis generalis assertio, non posse nec Pontificem, nec Principem in præceptis divinis dispensare,

ob ſolidam hanc rationem, qvòd illius ſolius ſit ſolvere, cujus eſt ligare, & qvod voluntas divina imperio hominum non ſubjaceat.

XVI. Atqve ita toto die pronunciari ſolet in Collegiis JCtorum. Sic enim reſpondérunt Noſtri an Chriſtoph Schulzen / Königl. Maj. zu Schweden Rath / und in Magdeburg Deputirten / menſ. Januar. 1633. Daß Albrecht W. ſeines verſtorbenen Weibes Schweſter Tochter zu ehlichen nicht befugt / und hat der hohen Obrigkeit diſpenſation dieſſfalls nicht ſtat / V. R. W. Et in caſu alio an Balthaſar Henrich Geißlern / Juris Practicum in der Alt-Stadt Brandenburg / menſ. Septembr. 1667. Haben Hanß Vogt / und Anna Zachens / eine Tochter / Nahmens Suſannen / gezeugt / und es hat dieſe Suſanna / nach dem ſie Hanß Jacoben verheyrathet worden / ebenfalls eine Tochter Annen Jacobs zur Welt gebracht / Alß nun Anna Zachens / nach Hanß Vogtens Tode / ſich anderwerts mit Jacob Schindelheuern verehlichet / darauf aber Todes verfahren / will dieſer Jacob Schindelheuer / als Stieff-Großvater / ſeiner Stiefftochter Tochter / ermelte Annen Jacobs / heyrathen / nach mehren Innhalt eures Berichts. Wenn Ihr nun gleich vermeynet / daß Jacob Schindelheuer mit Annen Jacobs nicht eigentlich in lineâ deſcendenti beariffen / in dem ſolcher Annen Mutter / Suſanna Vogts / aus einer andern Ehe gezeiget / und hernach in eine andere familie ſich verheyrathet / Dennoch aber und dieweil angeregten beyden Perſonen einander zu heyrathen / ſo wohl in Geiſtlichen / als Weltlichen Rechten / außdrücklich verbothen / (vid. *Levit. XVIII, 17. l. 14. §. 4. circa fin. ff. de Rit. Nupt.*) ſo ſind ſie einander zu ehlichen nicht berechtiget / es mag auch der Landes Fürſt in dergleichen Falle nicht diſpenſiren / und da ſie ſich gleich durch fleiſchliche Vermiſchung zuſammen gefunden hätten / ſo mag doch die vorgehabte Ehe durch Prieſterliche copulation nicht vollzogen werden / ſondern es weren ſo dann beyde Perſonen mit Staupenſchlägen des Landes ewig billich zu verweiſen / V. R. W.

XVII. Et adhuc in caſu alio an M. C. menſ. Jul. 1673. Hat Cajus, welcher hiebevor Sempronii in erſter Ehe erzeigte Tochter / Martham, zum Weibe gehabt / nach derſelben Tode / an ermeldten Sempronii ſeines Schwehervaters hinterlaſſene Witbe anderer Ehe ſich zu verheyrathen vorgenommen / nach mehren Innhalt der uns zugeſchickten Frage. Wenn nun gleich in heil. Göttlicher Schrifft zwiſchen dieſen Perſonen die eheliche Verbindung mit außgedruckten Worten nicht verbothen / auch in Päbſtiſchen Rech-

Rechten durch Aufhebung des Verboths in andern und dritten genere der Schwägerschafft nicht undeutlich zugelassen/ per *c. per. X. de consang. & affin.* inmassen solches dahero in terminis statuiret H. Zœs. *ad tit. Decretal. de consang. n. 9.* Schneidevvein, *ad tit. Inst. de nupt. rubr. de arb. affin. n. 14.* und alß einen gradum dispensabilem anführet Joachimus à Beust, *de matrimon. c. 53.* Gisbert. Voët. *Polit. Eccles. part. 1. lib. 3. tr. 1. sect. 2. c. 5. q. 5.* Dennoch aber und dieweil in den Göttlichen Rechten des Vaters Weibes Scham zu entblössen verbothen/ *Levit. XVIII, 8.* Und solches Verboth so wohl Theologi, alß auch bewehrte Rechts-Lehrer auff alle casus, darinnen einziger respect, alß zwischen Eltern und Kindern/ stat haben mag/ extendiren, Gerhard. *Loc. de matrimon. §. 353. & 354.* Carpzov. *de arb. disp. 1. th. 42. per l. 4. §. 7. ff. de gradib.* wannenhero auch wegen gebührender reverenz, so die Kinder/ oder diejenigen/ welche an Kindes stat sind/ ihren Eltern oder denen/ die an der Eltern stat sind/ zu erweisen schuldig/ die dispositio Juris Canonici nicht zu attendiren, Bachov. ad Treutl. *vol. 2. disp. 6. th. 3. lit. B.* Kitzel. *de matrimon. cap. 3. theorem. 12. lit. F.* indem zumahl in den Käyserlichen Rechten ausdrücklich versehen/ quod in matrimonium convenire non oportcat novercam ejus, qvi privignæ maritus fuit, *l. 15. ff. de R. N.* inmassen/ daß solches aus der natürlichen Erbarkeit genommen/ mit mehren außführen Theod. Beza, *de repud. & divort. pag. 65.* Balth. Menzer. *de conjug. p. 82.* Anton. Matthæus, *de criminib. tit. de adulter. & stupr. c. 7. n. 26.* Arnold. Vinn. *ad §. 6. Inst. de nupt.* Und dahero diese Satzung/ weil sie in den Päpstischen Rechten ausdrücklich nicht aufgehoben/ billich annoch vor bindig zuachten/ Kitzel, *d. l.* Schneidevvein, *d. l.* Wie denn auch in der Sächsischen Landes-Ordnung/ *fol. 185. fac. b.* gleicher Gestalt mit deutlichen Worten verbothen/ daß niemand seines Weibes Stieff-Mutter/ welche Ihr Vater nach Ihm gelassen/ ehelichen könne/ und solches Paulus Cypræus, *de matrimon. c. 6. §. 2. n. 1.* vor eine beständige Regul achtet. So erscheinet dannenhero so viel/ daß Cajo, und seiner Stieff-Schwiegermutter einander zu heyrathen keines weges zu verstatten/ V. R. W.

XVIII. Qvandoqvidem in hâc materiâ versamur, non pigebit adhuc aliud Wittebergensium Responsum adscribere, ut eò magis de adstrictâ Principis potestate circa dispensationem in causis matrimonialibus constet. Sic autem illi, an Thomas Meyern/ Bürgern in Hamburg/ mens. Sept. 1679. Hat ein junger Witt-

wer ſich mit ſeines erſten Weibes Brudern Tochter verlobet / und es wil die Obrigkeit ſolches nicht zulaſſen noch darinnen diſpenſiren, ꝛc. Wenn nun gleich etliche ſo wohl Theologi, als Juriſten der Meinung ſeyn mögen / daß dergleichen Verehlichung wohl zugelaſſen werden könne / und hierzu / daß Lutherus ſelbſt (*tom. 2. Jenenſ. f. 152. & tom. 2. Altenburg. f. 211.*) dieſes alſo vorgegeben / angeführet wird. Dennoch aber und dieweil dieſer gradus in der Heil. Schrifft / *Levit. XX, 20.* ausdrücklich und mit deutlichen Worten / wenn nur die Perſonen umbgekehrt werden / verbothen iſt / in Erwegung / daß wenn der Sohn nicht bey ſeines Vaters Bruders Weibe ſchlaffen darff / auch dem Weibe nicht bey ihres Mannes Bruders Sohne / oder dem Manne bey ſeines Weibes Brudern Tochter zu ſchlaffen erlaubet / und hierunter kein anderer reſpect, als welcher durch den ſexum gemacht wird / zu halten iſt; in denen gradibus aber / ſo Gott ſelbſt verbothen / die Obrigkeit nichts verändern kan. So erſcheinet daraus ſo viel / daß / wenn ſich einer mit ſeines verſtorbenen Weibes Brudern Tochter zu verehlichen Vorhabens / die Obrigkeit daſſelbe zugeſtatten / oder darinnen zu diſpenſiren nicht befugt / V. N. W.

XIX. Id obiter noto, in diſpenſationibus Pontificiis circa matrimonia Principum politicas ſæpè rationes prævalere, & pro re natâ vel negari vel concedi diſpenſationem. Qui vitam Urbani V. Pontificis deſcripſit, prout eam edidit Franciſcus Boſqverus, Narbonenſis JCtus, rationem reddit, cur Urbanus permiſerit conjugium inter Philippum, filium Johannis Francorum Regis, & Margaritam, filiam Ludovici Comitis Flandriæ, filio autem Regis Angliæ iſtud matrimonium prohibuerit. *Iniſtorum*, inqvit, *matrimoniali copulatione neceſſaria fuit Apoſtolica diſpenſatio propter conſangvinitatem, qvâ ſatis de proximo jungebantur, quam memoratus Urbanus Papa gratioſè conceſſit, licet eam per prius Regi Angliæ in perſonâ unius ex ſuis filiis denegaſſet: In qvo nullam ſibi fecit injuriam, cùm hoc non â juſtitiâ, ſed â ſui maximâ gratiâ dependeret, & ſic ſibi licuit, prout ſibi placuit alteri concedere, & ſibi denegare: & qvod ſic factum fuerit, â DEO creditur ordinatum. Si enim domus Angliæ ad ſucceſſiones veniſſet memoratas, (puta ad Ducatum Burgundiæ, Comitatum Flandrenſem, Burgundiæ, Arteſii, Nivernenſem, & Reſtellenſem, ac Baroniam de Salinis, itemqve Ducatum Brabantiæ, qvas provincias omnes Margaretæ aliqvando ceſſuras in antecedentibus verbis dixerat) qvæ admodum potentes ſunt, adeog;*

Digitized by Google

adeoq; latè, qvod majorem partem Regni circumeunt, aut contingunt, aut domus Franciæ ſtatim ex toto abſorpta fuiſſet, aut in tribulationibus, guerris & diſſenſionibus domus utraqve perpetuò remanſiſſet, ex qvibus, qvot mala ſecuta fuiſſent, indicant illa, qvæ hucusq; ſecuta ſunt, occaſione Ducatus Aqvitaniæ, ſuper qvo tamdiu adinvicem diſceptarunt, &c.

XX. Poſſima autem in diſpenſationibus iſtiusmodi ratio habetur nummorum, qvi pro illis ſolvendi ſunt. *Non enim aliâ de causâ*, ait Marcus Antonius de Dominis, *de Rep. Eccleſ. lib. 5. cap. 11. num. 79.* Romani *Pontifices* usq; *ad qvartum gradum prohibitiones has extenderunt, niſi ut freqventiores eſſent diſpenſationes, ex qvibus immenſa pecunia in eam Curiam confluit. Et aſſignata ſunt in Cancellariâ pro ſingulis remotioribus gradibus precia. Nam propinqviores compoſitiones facere debent ſanè ingentes, ubi præſertim conjuges vel divites ſunt, vel Magnates, vel Principes. Et hoc procul dubio facit, ut leges Eccleſiaſticæ, talium nuptiarum prohibitivæ, ſint prorſus injuſtæ ac nullæ. Non enim honeſtatem & decentiam reſpiciunt, aut in reipsâ æqvitatem, ſed ſolum proprium lucrum. Nemo enim eſt, cui tales diſpenſationes negentur. Et qvotqvot eas petunt, tot eas accipiunt, ſolo precio exhibito. Imò ne â Papa qvidem poſtulantur, ſed proſtant in publico officio cuicumqve accedenti venales*, &c. Eadem hæc diſpenſandi in aulâ Romanâ facilitas atq; freqventia, tùm & præceptorum, atqve prohibitionum multitudo alios plures adegit, ut turpiſſimum in illis qvæſtum pleno ore faterentur, & avaritiam curiæ Romanæ multis modis deteſtarentur. Ex plurimis adducam verba Claudii Eſpencæi, Theologi Pariſienſis, qvi *in Epiſt. ad Tit. cap. 1.* ſic ait: *annon ἀκροκερδία eſt clariſſima, qvod tàm multa poſitivo tantùm jure præcepta vel prohibita eo usq; ligant homines, donec pecuniâ ſibi harum conſtitutionum gratiam impetrent? ita ut regina rerum pecunia divitibus licitum faciat, qvod pauperibus illicitum eſt, qvia divitias non habent. Hæc enim ita demum procedunt, ſi gratis ea facere qvis intendat. Qvod ſi doloſi ſpes refulſerit nummi, jam qvod prius erat interdictum, liberè ſit ac impune. Tam diverſa eſt in his relaxandis divitis atqve pauperis conditio. Vix enim qvisqvam prohibetur, qvàm ut ne qvis gratis contraveniat, & qvod vetatur, numeratâ ſtatim pecuniâ diſpenſatur, qvaſi nullum ſit peccatum majus, qvàm nummis carere. — — In caſibus enim, qvantumvis pro*

tempore honestis aut necessariis, nihil unqvam, nisi numeretur, dispensatur, ut si nihil attuleris aut numeraveris, indispensatus perpetuò maneas, &c. Seqvuntur alia plura, qvibus accerrimè perstringit mores curiæ Romanæ. Et hæc qvidem de legibus naturalibus, divinis & Ecclesiasticis.

XXI. Qvod seculares leges positivas attinet eas uti Princeps pro lubitu figere ac refigere potest, ita etiam potest pro lubitu in iisdem dispensare, & hoc sc. ex vi summi, qvod tenet, imperii. Sed caveat tamen, ne nimiâ indulgentiâ & facilitate suâ legem prorsus in desvetudinem abire faciat, occasionemq; subditis etiam absq; dispensatione re prohibitâ utendi præbeat, cum & aliàs magna peccandi illecebra sit spes impunitatis. Ant. Perez, *Cod. de sentent. pass. n. 1.* qvod si fieret, dispensatio potiùs dissipatio esset boni ordinis & legum honestarũ. Aymo Cravett. *cons. 135. n. 45. seq.* qvia veterem ferendo injuriam facilè Princeps novam invitat & provocat. P. Heig. *p. 2. q. 22. n. 27.* ut ita, non remitti pœnam facilè, publicè interlit, ne ad maleficia temerè qvisq; am prosiliat, *l. 14. C. de pœn.* Et exhinc volunt Doctores dispensationem semper fieri debere ex justâ & legitimâ causâ, sive cum causæ cognitione. Fernand. Vasq. *l. 1. controv. c. 25. n. 16. seq.* Didac. Covarruv. *tom. 1. de matrimon. p. 2. c. 6. §. 9. n. 16.* Paulus Laymann. *l. 1. Theol. moral. tr. 4. c. 22. n. 10.* Dn. Carpzov. *l. 2. Jurispr. Consist. def. 163.* non qvod non valeat dispensatio absqve causâ facta, uti post alios statuit Petrus Antonius de Petrâ, *de potest. Princ. c. 27. n. 27.* actum enim, ex tali concessione secutum, firmum & validum esse largiuntur Ludovicus â Pegvera, *decis. 52. n. 12.* Covarruvias, *d. l. n. 20.* H. Zœs. *ad tit. X. de consangv. & affin. n. 30.* Sed qvod dispensatio, qvæ fit ex causâ, minùs lædat bonum commune, & ipsum etiam Principem in foro interiori excusatum reddat.

CAP. VIII.

De Jure aggratiandi.

SUMMARIA.

Princeps delinqventi gratiam facere potest, non tamen, nisi ex causâ & cum ejus cognitione. 1.

Etiamsi delictum commissum sit adversus legem positivam. 2.

Adhuc rigidior tamen debet esse Princeps in faciendâ gratiâ, si lex divina violata fuerit. 3.

Supplì-

Supplicium mortis, lege divinâ præscriptum, remittere nequit Princeps, sed commutare tantùm potest in aliud mortis genus. 3.

Sed hic cavendum, ne pro mitigatione pœna habeatur applicatio legis ad factum & circumstantias. 4. 5.

Clementia laudatur in Principe. 6.

Nec tamen promiscuè cuivis ignoscendum est. 7.

Potestas aggratiandi conformatur ad potestatem ferendi leges. 8.

In sententia JCtorum ad jus aggratiandi sæpè habetur respectus, & ex certis causis reservatur. 8.

Memorabile ejus rei exemplum. 9.

Delinquentes non esse necessariò puniendos, statuit Grotius. 10.

Quæ sententia examinatur. 11.

Magistratus utrum mitigare possit pœnam? 12.

Quid obtinuerit olim in Electoratu Saxoniæ, & quid hodiè. 13. 14. 15.

I.

Potestatis hujus dispensandi, qvam Principi asserimus, pars maximè illustris versatur circa delicta, qvæ aliàs jus aggratiandi vocari consvevit, qvando scil. delinqventi gratiam facit, vel mitigando, vel prorsus remittendo pœnam promeritam, §. 6. *in f. J. de J. N. G. & C. l. 1. in f. ff. de constit. Pr. l. 4. l. 9. §. 11. l. 27. l. 37. ff. de pœn. l. 3. C. de Episc. aud. l. 7. C. de prec. Imp. off. l. 12. C. de sentent. pass. l. pœn. C. de calumn.* De hoc verò, num & qvomodo à Principe, salvâ justitiâ & utilitate publicâ, exerceri congruè possit, multùm disceptant Interpretes. Vid. Tiberius Decianus, *l. 3. tr. crim. c. 35.* Tiraqvellus, *in pecul. tract. de pœn. temperand.* Prosp. Farinac. *qvæst. 6.* Petrus Antonius de Petra, *de potest. Pr. c. 12.* Anton. Gomez. *l. 3. resol. c. 13. num. 38.* M. Ant. Peregrinus, *de jure fisc. l. 5. tit. 2.* Petr. Heig. *l. 2. q. 22. & 24.* Anton. Matthæus, *de crimin. ad tit. ff. qvib. mod. crim. extingv. c. 5.* Daniel Moller. *l. 3. semestr. c. 31.* plerisqve in hoc consentientibus, fieri qvidem remissionem hanc posse, sed non nisi ex causâ, & cum ejus cognitione.

II. Sanè si, qvod Princeps ipse prohibuerit Lege positivâ cum determinatione certæ cujusdam pœnæ, qvin pro lubitu vel totam eam remittere, vel mitigare saltem possit, nullus dubito. Sed qvia utilitas publica difficulter patitur inæqvalitatem in decernendis pœnis, & ex veriori sententiâ irrogari illæ debent secundum proportionem Arithmeticam, Franzkius, *tit. de Just. & J. n. 34.* Dn. Hahn. *in Obs. ad Wesenb.*

ſenb.p.m.22. rectiùs faciet Princeps, ſi & hic difficilior fuerit, & cauſæ qvandam cognitionem præmiſerit, cùm μετανομλήψιος notam evitare vix posſit, qvi condemnando alterum, alterum ſine causâ abſolvit.

III. In iis verò delictis, qvorum turpitudo ex naturâ conſtat, qvæq; pœnis & ſuppliciis coërcere ſacra jubet pagina, adhuc rigidiorem, & haud paulò difficiliorem oportet eſſe Principem. P. Heig. *q.24. n.30.42.* Cùm enim inferior nec derogare, nec abrogare posſit Legem ſuperioris, *c.ſuper eo, 4. X. de uſur.* ibidemq; Joh.Bapt. Vivianus, *in rational. jur. pontiſ. c.cum inferior 16. X. de majorit. & obed. l.4.ff. de recept.* etiam Principem hîc neceſſe eſt Legislatorem ſuum DEUM & naturam agnoſcere, eidemq; ſe ſubmittere. Qvod tamen non ita intellectum volo, ac ſi prorſùs easdem pœnas, qvæ in Sacris literis decernuntur, à Principe irrogari debere arbitrer, id enim refutatum nobis diſputatione antecedente, & reſpectu politiæ Judaicæ forenſe qvid erat, in Novo Teſtamento abrogatum; ſed qvod Princeps ſine urgente causâ non posſit remittere ſupplicium mortis, ſi qvando morte punire delicti alicujus gravioris reum voluerit jus divinum. Dn. Carpzov. *prax. crim. part.3. q.150. n.29.* qvanqvam definire integrum ipſi ſit aliud mortis genus, etiam acerbius aliqvando, ſi gravitas & freqventia delicti id flagitaverit. Add. *Bachov. in Treutl. vol.2. diſp.30. th.3. lit. G.*

IV. Sed & in his ipſis mitius qvid ſtatuere qvandoqve poterit Princeps, imò planè impunitatem concedere, vel ordinariam pœnam in extraordinariam convertere, dum tamen cautè & circumſpectè agat, & circumſtantias omnes probè examinet, propter qvas pœnam mitigare vel remittere liceat. Posſunt enim qvandoqve tales ſubeſſe cauſæ, propter qvas etiam id, qvod lege divinâ capitale eſt, ita leve efficitur, ut non niſi à ſangvinario Draçone capitaliter puniri qveat. Et hinc rectè aſſeritur, æqvitatis temperamentum non in humanis tantùm, ſed & ipſiſſimis Decalogi legibus, à ſupremo omnium Legislatore latis, obtinere, contra Lambertum Danæum, *l.6. Ethic. Chriſt. c.5.*

V. Diſſimulare tamen hîc neqveo, in tali caſu non tàm diſpenſatorem agere Principem, qvàm interpretem, & non tàm mitigare pœnam, qvàm juſtè applicare. Dum enim legem non relaxat, ſed æqvitati innixus, eam hic locum invenire negat, nihil aliud agit, niſi qvòd eam interpretetur, & facto applicet, atqve declaret, qvod non Prin-

cipis

cipis tantùm est, sed cujusqve judicis. Petr. Heig. *2. q. 22. n. 34.* Et hoc Principi licere etiam in aliis non pœnalibus legibus Divinis, tùm praxis in Veteri Testamento ostendit, tùm qvæ à privatis in factis privatis, & moram non ferentibus, qvandoqve facta est declaratio. Ita enim etiam David, ejusq; Comites, interpretati sunt legem, qvæ solis sacerdotibus concedit panes propositionis edere, in summâ fame non habere vim obligandi, *1. Sam. XXI, 3. seq.* Pari ergò ratione, ubi circumstantiæ concurrentes pœnam delicti ordinariam respuunt, justum erit, mitiorem aliqvam, sed delicto tamen proportionatam, decernere, ex qvo fieri potest, ut homicidium pœnâ tantùm pecuniariâ puniatur, *c. 2. X. de delict. pueror.* Covarruv. *l. 1. resolut. c. ult. n. 8. & l. 2. c. 9. n. 2.* Sed hæc omnia, uti dixi, fiunt non ex dispensatione, & potestate Principis legislatoriâ, sed per interpretationem, & legis ad factum applicationem, in qvâ tamen semper observandum est præceptum Marciani, *in l. 11. ff. de pœn.* De causis verò, propter qvas pœna aut intendi aut remitti debeat, videri possunt Carpz. *Part. 3. prax. crim. q. 142 seqq.* Anton. Matthæus, *ad tit. ff. de pœn. c. 4. & 5.*

V. Qvæ tamen dixi hactenus de interpretatione Principis ex *Panormitano*, ea ad jus aggratiandi propriè nõ pertinent, sed ei cum qvovis judice, & Jurisconsultis communia sunt. Amplior verò & sublimior adhuc ei competit potestas, secundum qvam non Interpretem ampliùs, sed omninò Principem agit, h. e. Legislatorem majestate suâ utentem. In hoc enim maximè consistit tantoperè laudata inter Politicos Principis clementia, ut qvem ignoscendo servare possit, illi gratiam suam impertiat, & tàm exosa habeat crebra supplicia, qvàm Medicus multa funera. Nullâ dote, nullo genere virtutis mortalitas propiùs accedit ad naturæ divinæ similitudinem, qvàm miserendo humanæ imbecillitatis, ignoscendo erroribus & injurias obliviscendo. Forstner. *ad Taciti annal. lib. 6.* Qvò pertinet egregia, clementiæq; & indulgentiæ plenissima, Constitutio Theodosii, in *l. un. C. si qvis Imp. maledixerit*, qvâ suæ tantum cognitioni reservavit maledicta, & convitia sibi facta, ut scil. ipse decerneret, prætermitti, an verò exqviri deberent. *Qvoniam*, inqvit, *si id ex levitate processerit, contemnendum est: si ex insania, miseratione dignissimum, si ab injuriâ, remittendum.*

VII. Nec tamen vulgò & promiscuè ignoscere decet. Nam ubi discrimen inter bonos malosq; sublatum est, confusio sequitur & vitio-

rum eruptio. Itaqve adhibenda eſt moderatio, qvæ ſanabilia ingenia diſtingvere à deploratis ſciat. Nec promiſcuam habere, ac vulgarem clementiam oportet, nec adiciſſam. Non tàm omnibus ignoſcere crudelitas eſt, qvàm nulli. Modum tenere debemus, ut rectè ait Seneca, *l.1. de clement.c.2.* Conſtantinus M. in ſuppliciis exigendis mitiſſimus fuit, ita ut à non paucis reprehenderetur nimiæ lenitatis nomine. *Cùm nullus eſſet extremi ſupplicii metus*, inqvit Euſebius, *lib.4. de vit. Conſtant. c.31.* qvi *malos homines à ſceleribus deterreret, Imperatore prorſus in clementiam propenſo, & ex provinciarum Rectoribus nemine crimina coërcente, eo factum eſt, ut publica adminiſtratio non mediocrem reprehenſionem ſubierit.* De eodem refert Zonaras, qvòd clementem ſe oſtenderit iis, qvi pravam vitam deſeruiſſent, dixeritq; abſcindendum membrum ægrotans ac putridum, ne ſana contagio corrumpat, non id, qvod aut ſanatum jam ſit, aut ſanеſcat. Atq; hinc ſtatuerunt nonnulli ſatis qvidē confidenter, tutius eſſe, & Reipub. utilius, habere Principem ſeverum, qvàm lenem & ad delicta conniventem. Qvod uti verum eſt, ſi talis fuerit lenitas, ut omnia licita aut permiſſa ſint, ita laudari neqvit, qvi ſeveritate abutitur, & in crudelitatem eam degenerare facit.

IIX. Cæterùm difficile admodùm eſt, juri aggratiandi præcepta dare, & qvibus in caſibus exercere id liceat, definire. Hoc certum eſt, neqvaqvam excedere illud poſſe poteſtatem νομοθετικήν. Qvousqve ergò leges ferendi poteſtas ſe extendit, eousqve etiam aggratiandi jus pertingere poteſt, poſitis ſcil. terminis habilibus, & cauſis clementiam ſvadentibus. Qvocircà ſicut diſpenſari non poteſt in iis, qvæ jure naturali & divino conſtituta ſunt, ita nec in illis gratia impertiri poteſt delinqventibus, cùm juri naturali & divino ipſe Princeps ſubjectus ſit, ejusq; legibus teneatur. In pœnis tamen dictandis, uti Princeps non tenetur idem præcisè mortis genus ſtatuere, qvod jure divino alicui delicto præfinitum eſt, ſed ſufficit mortis ſupplicium qvalecunqve decernere: ita dubium non eſt, poſſe Principem ſupplicium capitis delicto alicui in genere à ſe præſtitum, certo & particulari caſu commutare in aliqvod mitius, æqvè tamen mortem inferens. Ratio eſt, qvia poteſtas ea certum ſupplicium eligendi, & electum in caſu ſpeciali commutandi, pertinet ad poteſtatem legislatoriam, ad qvam æqvè ſpe-

ſpectat jus aggratiandi. Nec enim clementia Principis in eo ſemper conſiſtit, ut prorſùs abſolvatur reus; ſed etiam ſeſe exſerit tum, qvando pœna durior & atrocior pro ratione delinqventis commutatur in aliam mitiorem. Qvod ſi alicui delicto nullum jure divino præfinitum eſt ſupplicium, latior tùm utiqve & amplior erit Principi poteſtas aggratiandi, propterea, qvòd tùm jure ſuo utatur, & pœnas ipſe decernere qveat pro lubitu. Solent autem JCti, qvi ſententias ejusmodi capitales & decretorias in Collegiis concipiunt, plerumqve monere Principem, ſi qvando juri aggratiandi locus eſſe poſſit, additis cauſis, qvæ ſibi in eam rem viſæ fuerint ſufficientes: So iſt Inqviſit mit dem Strange vom Leben zum Tode zubeſtraffen. Es wolte denn die hohe Landes-Fürſtl. Obrigkeit in Anſehung/ daß derſelbe &c. (recenſentur tùm cauſæ, qvotqvot ex actis ſeſe produnt) Jhme Gnade erzeigen/ auf ſolchen Fall were er mit dem Schwerte vom Leben zum Tode zu beſtraffen.

IX. Illuſtre tale exemplum capere licet ex caſu oppidò notabili, cujus ſingulares actùs vix credi potuiſſent ſinguli, niſi de plerisqve fides facta fuiſſet. Et qvia ſententia de eo concepta non tantùm jus aggratiandi, qvod penes Principem eſt, ſed etiam jus interpretandi, qvod judici & JCtis competere diximus, per exemplum declarat, ipſa etiam facti ſpecies raritate ſuâ ſe commendat, illam totam adſcribam, prout eam exaravimus an Caſpar Sandern/ Qvæſtorem Wittebergenſem, menſ. Mart. anno 1677. Hat Broſe Barig der ältere gütlich bekannt/ und geſtanden/ daß er mit ſeinen/ nebenſt Jhm gefangenen/ dreyen Söhnen/ und noch einen Knecht/ Hanß Friedrichen/ welcher ſich ietzo bey der Käyſerl. Armee auf Halten ſol/ unterſchiedlich viel Pferde-Diebe/ benennt lich zu Bleſern/ Scharfma/ Schleſen/ Burg/ Zietz/ Hohenſee/ Bure/ Stragnith/ Göbeln/ Leſtau/ Calis/ Mühlſtett/ Briesen/ Glinda/ Diben/ Dalchau/ Stockby/ Roſelis/ Berchau/ Barchheim/ Stresau/ Rätzel/ Neckendorff/ Senſt/ Grimme/ alten Nigripp/ Gödenik/ Nöcken/ Hohenziegas/ Brasdorff/ Stegelis/ Giesen/ Cloſter Lietz/ Zipel/ aufn Goldbogen/ Pollnsdorff/ Resen/ Dammickau/ Stiek/ Felgeleben/ Krakau/ Sierik/ Jleburg/ Drezel/ Zedenick/ Criche/ Fuckerode/ Roſenburg/ Barby/ Pommelka/ Wolternienburg/ Berlik/ bey Braunſchweig/ Schlanſtet/ Dommitſch/ Pieſterik/ Pfarrsleben/ Elbey/ Biesspuhl/ Pechau/ Walvik/ Bias/ Gleina und Roßlau/ von zwantzig Jahren her verübet/ der Pferde/ zwey/ drey/ vier/ auch wohl ſieben/ auf einmahl

wegzeritten / auch an manchen Ort / zwey / drey- und mehrmahl die Pferde-Diebe wiederholet. Und es haben auch obgedachte ſeine drey Söhne / Franz Chriſtoph / Jacob / und Broſe der jüngere / daß ſie bey den meiſten geweſen / gleicher geſtalt ausführlich geſtanden / inmaſſen denn aus deren Bekäntniß / daß Franz Chriſtoph mehr / als funfzig mahl / Jacob und Broſe / ieder über dreyßig mahl darbey geweſen / ſie auch allerſeits von ſehr vielen participiret / und die gantze Summa der geſtohlenen Pferde über dreyhundert ſich erſtrecke / deutlich erſcheinet. Und es hat ſich darauf in der Erkundigung befunden / daß zu Bleſern / zu Segrehna / zu Schleſen / zu Burg / zu Stragut / zu Göbeln / zu Calus / zu Mühlſtet / zu Brietzen / zu Blinda / zu Düben / zu Reckendorff / zu Baasdorff / zu Pollensdorff / zu Reſen / und zu Dannikau / die Pferde umb die Zeit / welche ſie angegeben / verlohren worden / auch zu vermuthen / weil allerſeits inquiſiten / in Erzehlung der Umbſtände / meiſtentheils gar genau übereinſtimmen / daß auch die übrigen Dieben gar gewiß geſchehen. Und es hat Broſe Barig / der Vater / ferner bekant / daß er ſieben Ochſen / und Franz Chriſtoph / daß er darunter fünff / Jacob und Broſe aber / daß ſie darunter einen ſtehlen helffen / wie ſie denn auch noch eine Kuhe und etliche Schaffe geſtanden / ingleichen Broſe / der Vater / daß er wegen geſtohlner Pferde allbereit zu Hohen Prieſnitz auf den Hals geſeſſen / und ſich daſelbſt loß gebrochen / wie auch / daß er hiebevor zwey mahl Ehebruch / und einmahl Straſſenraub begangen / welche beyderley Verbrechen aber allbereit verjähret / hierüber auch Jacob / der Sohn / daß er im Sommer / vergangenen Jahres / mit eines Dreſchers Weibe geehbrucht / von ſich ſelbſt ausgeſagt. Dannn dieſe vier inquiſiten auf ſolchen ihren gethanen Bekäntniß vor offentlich gehegten peinlichen Halßgerichte nochmahls freywillig verharren / ſo ſind ſie ingeſamt / und zwar die Söhne nach einander / vor dem Vater / und in deſſen Gegenwart / mit dem Strange vom Leben zum Tode zu beſtraffen / Es wolte denn Ihre Churfl. Durchl. unſer gnädigſter Herr / dem jüngſten Sohne / Broſe Barigen / in Anſehung deſſen Jugend / und daß er noch nicht vollkömmlich das neunzehende Jahr ſeines Alters zurück gelegt / auch vom Vater und Mutter ſchändlich verführet worden / Gnade erzeigen / auf ſolchen Fall were er mit dem Schwerte vom Leben zum Tode zu beſtraffen. Hat auch Caſpar Gerhard / ſonſt Unverdorben genannt / gütlich bekant / und geſtanden / daß er nach der Ernde des abgewichenen Jahres zu obgenannten Brüdern / den Barigen / kommen / und

und ſich vor einen Jungen brauchen laſſen / bald hernach zu Scarebna / Straguth / Calis / und Glinda / da die Pferde geſtohlen worden / mitgewesen / ſelbſten auch Franz Chriſtoph Barigs mit ſich geführter Huren einen Rock entwendet / und umb 1. Thl. 9. Gr. verkaufft. Da nun inqviſit auf dieſen ſeinen Bekäntnis vor Gerichte nochmahls freywillig verharret / ſo iſt er geſtalten Sachen nach / und weil er anfänglich nicht gewuſt / daß die Barige Pferde-Diebe weren / ſondern dieſelbe / ſeinem Vorgeben nach / vor Edelleute angeſehen / auch bey den Pferde-Deuben mehr nicht gethan / alß daß er / alß ein Junge / die gehaſchten und Ihme überreichten Pferde gehalten / und zum Theil geritten / im übrige nichts davon participirt, und gleicher Geſtalt das neunzehende Jahr ſeines Alters noch nicht erfüllet / mit Staupenſchlägen des Landes ewig billich zuverweiſen / Alles V. R. W.

X. Hugo Grotius, *l. 2. de jure bell. & pac. n. 4. ſeqq.* nimis laxam in diſpenſationibus Principi relinqvit poteſtatem, eò qvod natura non præcipiat, ut delinqventes puniãtur, ſed tantùm non vetet, qvò minùs id fiat; & hinc oſtendit, nocentibus injuriam non fieri, ſi puniantur, ipſos autem neceſſariò puniri debere non admittit. Qvod ut obtineat, tres facit fines pœnarum, 1. ut emendetur delinqvens, 2. ut ſatisfiat, cui nocitum eſt, 3. ut ſatisfiat toti civitati. Putat, poſſe aliqvando univerſos hos fines ceſſare, & morali æſtimatione non eſſe neceſſarios, e. g. in peccato paucisſimis cognito, poſſe etiam alios fines ex oppoſito occurrere, non minus utiles & neceſſarios, e. g. in eo, qvi benè merita aut ſua, aut parentum repenſari digna, culpæ opponit; poſſe deinde fines pœnæ propoſitos aliâ viâ obtineri, e. g. in eo, qvi verbis emendatus eſt, aut læſo verbis ſatisfecit; poſſe tandem tria hæc occurrere, aut ut pœna omninò ſit exigenda, ut in peſſimi exempli ſceleribus, aut ut omninò non exigenda, ut ſi bonum publicum omitti eam exigat, aut ut liceat utrumvis.

XI. Hæc omnia verò, qvàm ſpecioſa videntur, tàm parùm roboris in ſe habere jam diu oſtendit Antonius Matthæus, *ad tit. ff. qvib. mod. crim. exting. n. 5. n. 3.* Falſum eſt, naturam non præcipere, ut delinqventes puniantur. Dum enim prohibet aliqvid, ſimul pœnas exigit à transgreſſoribus. Etſi namqve non negem, primariam omnis legis intentionem eſſe, ut obliget ad obedientiam, & alteram, qvâ obligat ad pœnam, eſſe ſecundariam, atqve minùs principalem, propter inobedientiam ſcil. ſupervenientem; nego tamen,

men, posito casu inobedientiæ, legem non præcipere, ut transgressor puniatur. Et ut fortassis pœnæ genus non determinatum sit à naturâ, propterea tamen pœnas ab eâ exigi, negandum planè non est, cum id deinceps ex sacrâ Scripturâ, qvæ Legi naturæ adstat, addisci qveat. Certam enim semper constitui pœnam, ne qvidem in legibus positivis opus est, sufficit, si repeti à transgressoribꝰ possit legis vigore & obligatione, uti rectè monet Gregorius de Valentia, *disp. 7. q. 2. p. 2.* & ex illo Conrad Hornejus, *civ. doctr. p. 582.* Frustrà ergò prohiberet Lex Naturæ fugienda, nisi & gladium, furcam, virgas traderet judici, ut transgressores coërcerentur. Falsum est porrò in peccato paucissimis cognito cessare omnes à Grotio enumeratos pœnarum fines. Nec enim facere potest notitia hæc paucorum, aut occultatio delicti, ut emendetur delinqvens, aut ut satisfiat ei, cui nocitum est; qvin securiùs in scelera ruunt, qvi ex hoc indulgentiam sperant, qvòd paucis conscîis delinqvant, & vel paucis illis exemplo opus esse videtur. Reliqva qvæ habet Grotius, in gravioribus delictis locum non inveniunt, qvippe qvæ perpetrata nec meritis expiantur, nec verbis, sed omninò tùm interest Reip. ut malus è medio tollatur; ut ne terra inqvinetur flagitiis, neve vindictam ab iis, qvi neglexêre scelera vindicare, supremus judex sumat, rectè ita monente Antonio Matthæo, *d. l. p. 932.*

XII. Patet hinc, nimium esse Grotium in temperandâ criminum vindictâ, & longo usu hactenus compertum est, levioribus pœnis atrociora delicta coërceri non posse, ut credibile sit, praxin Grotianam Reip. non satis esse convenientem, & subtilibus tantùm niti speculationibus. Salvam tamen nihilominùs Principi relinqvimꝰ potestatem dispensandi, sed limitatam eam & modo antea expositò restrictam. Ipsam verò hanc, qvam Principi asserimus, potestatem, ut Magistratibus & judicibus etiam inferioribus tribuamus, causæ nihil subest. Jamdiu mota est qvæstio in Juris Consultorum Auditoriis: Utrùm nobilis, vel alius Magistratꝰ inferior, merum habens imperium, fustigationem vel relegationem sine consensu Principis in mulctam convertere possit pecuniariam? Et ea tàm prægnantibus utrinqve agitatur adhuc rationibus, ut Principali Rescripto rem decidi oportuerit. Nos Antecessorũ nostrorũ vestigiis insistentes olim cum iis fecimus, qvi negativam tuentur, moti inprimis his rationibus 1. Qvia sanctio & constitutio pœnarum pertinet ad potestatem legislatoriam

n,& hæc ad jura Majeſtatis. Ergò mitigatio pœnarum, qvippe qvæ hmitam pœnam alterat & immu-,& hocipſo Legislatoriæ poteſta- qvoddam edit exercitiũ. 2. Qvia icium Magiſtratus inferioris in qvendis iis, qvæ à Principe ju- ntur,tantùm eſt miniſteriale,ide- ve ſancita accuratè cuſtodire, & effectum deducere, transgreſſo- ſve comperientibus pœnis ſubji- re debet,*Novell.161.pr.* non ex ar- rio & beneplacito ſuo, ſed ſecun- m leges, *Novell. 8. c. 8.* nam, ut pinianus reſpondit, facti qvidem itio in arbitrio eſt judicantis: na vero perſecutio non ejus vo- tati mandatur, ſed legis auctori- i reſervatur, *l. 1. §. 4. ff. ad SCt. rpil. l. 15. ff. ad municipal.* 3. Qvia, giſtratui ea ſit conſtedenda po- ta, ſequitur hoc abſurdum, qvod nceps invitus tolerare teneatur territorio ſuo, qvem exeſſe per em à ſe conſtitutam juſſerat, & ſtatuetur per indirectum Princi- aliqvis ſuperior. 4. Qvia ſalutari- hodiè per conſtitutiones tùm nas, tùm Electorales Saxoni- omnis deciſio cauſarum Crimi- um judicibus & Magiſtratibus rioribus eſt interdicta, & tenen- ili in his negociis conſilia Sapi- m petere, atqve ſecundum eo- pronunciata pœnas executioni- mandare, Peinl. Halßger. Ord. art. 160. & 120. Churf. Sächſ. Policey-Ordn. de anno 1612. tit. Von Juſtitien-Sachen *n.5.* Nobiſcum ſentiunt Jac. Menochius, *de arb. jud. qq. caſ. 96. n. 10.* Petrus Antonius de Petra, *de poteſt. Princ. c. 12. n. 3.* Pet. Heigius, *p. 2. q. 22.* Sigm. Finkelthaus, *Obſ. 49.* Joh. Camman, *de regalib. diſp. 4. n. 70. ſeqq.*

XIII. Variè, uti dixi, in Collegiis hâc de re diſceptatum, nec uno modo deciſa res fuit. Qvæſita anno M DC XXV. laudatiſſima Facultas Juridica Lipſienſis, conſideratis qvibusdam circumſtantiis hunc in modum reſpondit an Hieronymum Benno von Dießkau zu Groß Tſchocher. Iſt in ſolchen inqviſition-Acten (Haußen Finſternett/ und Barbaren Kolbens betreffende) des darauff ertheilten informats ſo viel zu befinden/ daß wegen beyder intgedachten Perſonen ihrer begangenen Verbrechung halber/ Ihnen der Staupenſchlag und ewige Landes-Verweiſung zuerkannt/ und weil beyde Perſonen einander ehelichen wollen/ woferne ſie der zuerkanten Straffe halber liberiret/ und dieſelbige in eine Geld-Straffe verwandelt werden möchte/ wollet ihr nun berichtet ſeyn/ ob Ihr ſolches ohne Vorbewuſt Sereniſſimi dieſelbe Straffe zu reſolviren berechtiget oder nicht. Ob nun wohl in der Landes-Ordnung

ſub

sub. rubr. daß peinliche Sachen/ welche das Leben verwürckt/ ꝛc. klar versehen/daß in Ihr Churfl. Gn. Landen peinliche Sachen/dadurch das Leben verwirckt/ die so Ober-Gerichte haben / ohne Ihr Churfl. Gn. ausdrückliche Bewilligung oder Nachlassung/ zu einiger Geld oder andern Straffe es nicht kommen lassen sollen/ Dennoch aber und dieweil es mit den beden Personen und ihnen zuerkanten Straffe diese Gelegenheit hat/ daß sie damit nicht das Leben verwirckt/ sondern allein zu Haut und Haar/und also mit Staupenschlägen des Landes sollen verwiesen werden / so möget Ihr dem Ehestande zu ehren / und wenn Ihr ihnen das Staupenschlagen erlassen wollet / es denselben zur Geldstraffe wohl kommen lassen / jedoch propter publicum scandalum bleibt es bey der Landes-Verweisung inhalts unsers den Gerichten mitgetheilten informats billich/V. R. W.

XIV. Sed Nobilis ille in sententiâ hâc acqviescere noluit, utqve securior esset, & ne fortè in regalia atqve reservata Principis involasse,aut adversus ea commisisse qvid diceretur, Principem ipsum adiit,à qvo hoc accepit rescriptum.: Lieber Getreuer/ Uns ist dein eingeschickter unterthänigster Bericht / die beyden Gefangenen/Hansen Finstermetten/und Barthel Kolbin / betreffende/ gebührend verlesen werden. Weil dann Uns einig und allein aus Landes-Fürstlicher Hoheit zustehet / peinliche Sachen bürglich zu machen/und darinnen zu dispensiren, so können wir auch in diesem Fall gestalten Sachen nach geschehen lassen / daß gedachten beyden verhafteten der zuerkante Staupenschlag/ gegen einer ziemlichen Geldbusse/ erlassen werde/ jedoch dergestalt/ daß die ewige Landes-Verweisung propter scandalum publicum nichts desto weniger an Ihnen würcklich vollstreckt/ die Geldstraffe auch ihren Vermögen nach uff erträgliche Masse gerichtet/ und von dir eingehoben werde/darnach du dich zu achten/ und geschicht daran unsere Meynung. Dat. Dreßden den 8. April. 1625.

XV. Novissimè Serenissimus Elector Saxoniæ in resolutione sive decisione gravaminum ex suis provinciis oblatorum, *&c.* Justitiensachen *num. 59.* nobilibus & aliis, merum imperium habentibus, concesit facultatem convertendi fustigationem & relegationem in mulctam pecuniariam, cum distinctione tamen,& sub certo modo. Primum enim voluit, ut in Collegiis juridicis causæ remissionis examinentur, & qvousqve ea locum habeat, per sententiam determinetur. Deinde, ut mulcta pœnæ corporali surrogata non adeò modica sit & exigua, sed haud

haud paulò gravior, eine ziemliche Geldbusse. Tertiò, ut mulcta illa, pœnæ corporali surrogata, in pios usus convertatur. Qvartò, ut conversionis ratio Consistoriis Ecclesiasticis significetur. Qvintò, ut delinqvens nihilominùs extra terminos jurisdictionis, intra qvos deliqvit, relegetur. In causis autem illis, in qvibus temporalis tantùm relegatio decreta fuit, mulctam pecuniariam surrogatam Serenissimus Legislator Magistratibus totam addixit, ut tamen qvantitas ejusdem in Collegiis juridicis determinetur, ne qvid iniqvi à Magistratibus decernatur.

CAPUT IX.

De Restitutione damnatorum.

SUMMARIA.

Restitutio adversus pœnam, & infamiam à Principe est expectanda. 1.
Restitutio est vel gratiæ, vel justitiæ. Et illa iterum vel generalis, vel specialis. 2.
Specialis est vel plenior, vel minùs plena. 2.
Rescripta restitutoria strictè sunt accipienda. 3.
Qui bonis suis restituitur, an recuperet, qvæ jam sunt alienata à fisco? 4. 5. 6.

I.

AB jure aggratiandi dependet restitutio damnatorum, cum scil. qvis ex indulgentiâ Principis pœnâ & infamiâ liberatq; in pristinum statum restituitur. Est autem & hæc restitutio ad jura Majestatis referenda, & ab ipso Principe, non ab alio aliqvo Magistratu inferiore, peragenda, *l. 4. in f. l. 9. §. 11. l. 31. ff. de pœn. l. 1. §. ult. ff. de qvæst. l. 10. C. de sentent. pass. & restitut.* cùm ne tùm qvidem, qvando de innocentiâ damnati constat, Præsides Provinciarum restituere eum, & sententiam suam retractare possint, sed etiam hoc casu totam rem ad Principem referre jubeantur, *d. l. 1. §. ult. ff. de qvæst. l. 27. ff. de pœn.* Eibert. Leonin. *l. 6. emend. c. 7. n. 8. & 12.* Petr. Heig. *2. q. 22. n. 12. seqq.* Loqvimur autem, ut hoc ante omnia moneamus, de restitutione tali, qvæ fit adversus pœnam, & infamiam ex jure communi impositam, non verò adversus eam, qvæ oritur ex statutis civitatis aut Collegii. Ut enim ab his primitùs imposita pœna fuit, ita ut ab iisdem fiat restitutio, non inviti

admittimus, qvâ ratione relegatum ex Academiâ, & exclusum, rectè ab eâdem recipi & restitui, concludit Heigius, *d. l. n. 43.*

II. Est autem restitutio vel gratiæ, vel justitiæ. Hæc locum habet tùm, qvando nulla damnationis adfuit causa, *l. 1. §. fin. ff. de qvæst.* & ideò innocentiam rei declarat, eidemqve omnia bona, atq; alia qvovis modo ablata, restituit, qvia sc. ab initio nulla ablationis causa subfuit. Anton. Perez, *Cod. de sent. pass. n. 14.* Illa est vel generalis, vel specialis. Generalis tantùm pœnam remittit, *l. 2. l. 7. C. h. t.* Specialis famam, bona, honores, & potestatem patriam reddit, *d. l. 2. l. 3. l. 4. & seq. C. eod.* Franzkius invertit hæc nomina, & qvam generalem vocare debuisset cum dictis textibus, illle specialem dicit, & vice versâ, *comm. ad §. 1. J. qvib. mod. jus pat. pot. solv.* scilicet propter effectum & potestatem. Etsi enim restitutio bonorum omnium, famæ, honorum, potestatis patriæ, & juri-um universorum, in jure nostro specialis dicatur, propterea, qvod paucis contingat, & in specie concedenda sit; effectu tamen & potestate, & verborum formula est generalis & omnium plenissima; è contrario altera illa, qvâ communiter damnati restituuntur, nomine est generalis, potestate autẽ specialis. Just. Meyer, *in Colleg. Argent. tit de sentent. pass. n. 3.* Specialis restitutio iterum vel est plenior, vel minùs plena. E. g. qvando dicit Princeps: Restituo te in integrum, plena est indulgentia, & restitutio omnium eorum, qvæ qvis antea habuit, *l. 1. C. h. t.* Qvando dicit: Restituo te patriæ & bonis, minus plena est restitutio, qvippe qvæ præter bona, nec honores, nec patriam potestatem reddit. Sed qvando dicit: Restituo te dignitati & bonis, reditus qvoqve in patriam & potestas in liberos continetur, *l. f. C. eod.* Ant. Matthæus, *de crimin. tit. q. mod. crim. exting. c. 5. n. 8.* Anton. Merenda, *l. 6. controv. c. 7.* Sfortia Oddus, *de restit. part. 2. q. 95. art. 1. n. 1.* Sebastian Gvazzin. *de confiscat. bonor. c. 28. n. 3. seq.*

III. Per consequens omnia illa rescripta, qvibus aliqvis restituitur, strictè erunt explicanda, Gvazzin. *d. l. n. 18.* non obstante, *l. 3. ff. de constit. Princ.* qvæ beneficium Imperatoris, qvod â divinâ ejus indulgentiâ proficiscitur, qvàm plenissimè interpretari jubet, qvia id non procedit, qvando jus tertii imminuitur. Ant. Perez, *d. l. n. 12.* aut qvando beneficia publicæ utilitati non usqve adeò sunt proficua, uti plerumqve contingit in restitutione exulum. Anton. Matthæus, *d. l. n. 6.* Unde nec fama qvidem restituitur per generа-

neralem indulgentiam, *l. 7. C. h. t.* ſed neceſſe eſt, ut ſpecialiter ea redintegretur. Quod ſi factum fuerit, habetur ille qvidem, qvi ita reſtitutus eſt, pro Viro honeſto, *l. 10. C. h. t. l. 23. C. de nupt.* & plenè tollitur omnis macula præcedens, ita ut nomen boni Viri recipiat, *l. 1. §. 10. ff. de poſtul.* qvaſi nulla vitâ inhoneſtâ præcedente, *d. l. 23. C. de nup.* negari tamen interim neqvit, aliqvam ſemper notam ſupereſſe & aliqvem ejusmodi perſonarum contemptum in animis hominum reſidere, qvi nec à Principe tolli poſſit. Marqv. Freher. *de infam. l. 30. c. 30. n. 12.*

IV. De eo adhuc qværitur, ſi qvis reſtitutus fuerit bonis ſuis, an recuperet etiam ea, qvæ à fiſco jam ſunt alienata? Et rectè dicitur, ad ea non extendi reſtitutionem, qvia ſcil. Princeps non præſumitur jus alteri ex contractu venditionis vel donationis qvæſitum auferre velle, *l. 2. §. 10. & 16. ff. ne qvid in loco publ. l. 4. C. de emanc. lib.* Ant. Gomez. *l. 3. var. reſol. c. 13. n. 39.* Andr. Gail. *l. 2. de pac. publ. cap. ult. n. 22.* Sebaſtian Gvazzin. *d. l. n. 20.* Limitat tamen hanc aſſertionem Franzkius, qvod reſtitutio ad interim alienata trahatur, ſi de voluntate Principis expreſsâ conſtet, maximè qvando reſtitutio fuerit facta cum clauſulis prægnantibus & plenis, & in ſpecie, cum clauſulâ annullatoriâ condemnationis, *l. 3. reſolut. 1. n. 554. & 569.* cum qvo facit Joh. Bapt. Coſta, *de retrotract. c. 8.* qvod non placet, qvia adhuc militat ratio, qvod Princeps non poſsit alteri aufferre rem ſuam, aut jus qvæſitum, niſi tantundem de ſuo reſarciat. Vid. Gvazzin. *d. l. n. 24. 25. 55. 56.* Sed annon precium ſaltem reſtituet fiſcus? Negant Gometz. Gail. Franzkius, *dd. ll.* Affirmat Andreas Fachineus, *l. 9. controv. c. 18.* & noſtro judicio rectiùs. Nam ſi bona fiſcus haberet, inter omnes conſtat reſtituenda eſſe, cur igitur precium fiſcus reſtituere non debeat? præſertim cum eadem hîc ſit ratio in precio, qvæ in bonis ipſis, *l. 18. ff. qvod met. cauſ.* Et concedit Antonius Matthæus, precium reſtitui debere, ſi omnia condemnati bona ſub haſtâ venierint, ne beneficium Principis inane ſit & deriſorium, *l. de Criminib. tit. qvib. mod. crim exting. c. 5. n. 10.* Limitò tamen aſſertionem noſtram, qvod tùm demum reſtituendum ſit precium, qvando ex bonis factus fuit fiſcus locupletior. Ut enim pro iis qvoqve bonis reſtituatur precium, qvæ Princeps donavit aut perdidit, nulla ratio ſvadet, niſi in amplisſimâ formâ

emanaverit reſtitutio. Ant. Perez, *Cod. de ſentent. paſſ. n. 5.* S. Gvazzin. *d. l. n. 57. 58.* Utcunqve verò bona reſtitui debere dicamus, nego tamen, ſimul reſtitui debere fructûs interim perceptos, *arg. Nov. 115. c. 3. §. 14.* Gvazzin. *d. l. n. 32.* & nec extantes qvidem: eò ſcil. qvod reſtitutio iſta non contingit ex ordinariâ juris ſui perſecutione, ſed ex merâ gratiâ, qvæ propterea operari incipit à tempore interpoſitæ gratiæ, & nullam admittit retrotractionem, Bachov. *in Treutl. vol. 2. diſp. 31. th. 7. lit. C.*

V. Sed hæc omnia locum habent, qvando delictum reverà comiſſum, & qvis propter id condemnatus fuit. Circa eos verò, qvi innocentes damnati reſtituti ſunt, hoc juris eſſe videtur, ut tàm alienata, qvàm non alienata ipſis reſtituenda ſint bona. Qvia enim deficit cauſa confiſcationis, tota res redigenda eſt in priſtinum ſtatum. Et idcircò reſtitutio conceſſa per viam juſtitiæ pingviùs ſuccurrit, qvàm gratioſa reſtitutio. Gail. *d. l. 2. c. 19. n. 23.* Sebaſt. Gazzin. *de confiſc. bon. c. 28. n. 52.* Dn. Hahn. *Obſ. ad Weſenb. tit. de ſentent. paſſ. n. 3.* Joh. Bapt. Coſta, *tr. de judic. n. 131.* Fructûs verò non recuperabit reſtitutus, niſi extantes, Gail. *d. l. n. 30.* eò qvòd & fiſcus, & qvi ab eo cauſam habuit, hactenus in bonâ fide fuerint, ut adeò fructûs conſumtos reſtituere non teneantur, *l. 4. §. 2. ff. ſin. reg. l. 22. C. de R. V.* Arn. Vinnius, *in §. 35. n. 9. J. de R. D.* Franzkius, *exerc. 4. q. 7. 8. 9.* Dn. Hahn. *Obſ. in Weſenbec. tit. de Rei Vind. n. 7.* Et hæc de reſtitutione damnatorum breviter dicta ſufficiant, qvanqvam adhuc aliqva omitti potuiſſent, niſi ex effectu de cauſâ liceret judicare accuratiùs.

VI. Facit huc Reſponſum, qvod ex Collegio Wittebergenſi dedimus Andreæ Nieſtetern zu Northauſen/ menſ. Octobr. 1677. Auff eure andere Frage erachten wir Rechtens ſeyn/ haben vorgedachte Lehn-Leute wegen derer nach beſchehener Einziehung des Lehns von den Lehnherren vereuſſerten Stükken in dem bey der erlangten reſtitution ausgeſtellten Reverſe folgende Bedeutung angefüget: Und alß zeit vergedachter Einziehung einige Fürſtl. concesſiones und Begnadigungen/ wegè acquiſſer zu unſern Lehn-Gütern gehörigen/ oder daſelbſt belegener Stücke/ von jemand erlanget ſeyn/ und zum Vorſchein gebracht werden möchten/ ſo erachten wir uns zwar ſchuldig propriâ autoritate denſelben nicht entgegen zu handeln. Da aber dieſelbe etwan zu Recht nicht beſtändig/ und uns præjudicirlich ſeyn möchten/ ſo wollen wir uns deßwegen die

" die rechtliche Nothdurfft bey Ihrer " Durchl. und dero hohen Gerichten " zu beobachten / und remedirung zu " ſuchen / vorbehalten / und an recht- " mäſſiger Erhörung nicht gezweifelt " haben / ꝛc. Und es wil wegen ſol- cher von den Lehnherrn an andere Per- ſonen verſchenckten / und zugeigneten Stücken anitzo Zweiffel entſtehen. Wenn nun gleich angeregte Lehn-Leu- te vorwenden möchten / daß der Lehn- Herr / beſage des von den Lehn-Leuten ausgeſtellten / und von Ihme acce- pirten Reverſes / alle vorige Ungna- de gegen ſie fallen / und ſie zu völliger perception des hiebevor eingezoge- nen Lehns hinwiederumb gelangen laſ- ſen / derowegen die verwilligte reſtitu- tion allerdings pro plenariâ zu ach- ten / und die von den Lehn-Herrn ver- ſchenckte Güter gar wohl nunmehr von Ihnen in Anſpruch genommen werden könten / Dennoch aber und dieweil die Lehn-Herren / ſo lange die privation ſolcher Lehn-Güter beſtan- den / ein und ander Stück davon / nach ihren Gefallen / anderweit zu- veräuſſern / wohl befugt geweſen / die jenigen auch / ſo dergleichen bekom- men / durch ſolche Zueignung ein jus qvæſitum erlanget / ſo Ihnen hernach bey der erfolgten reſtitution der Va- ſallen / wider ihren Willen / nicht wie- der entzogen werden mögen / hierüber die nachgeſetzten Worte des Reverſes klare Maſſe geben / daß die denen Va- ſallen verwilligte und nachgelaſſene poteſtät / in Wiedererlangung der veräuſſerten Lehn-Stücken / von de- nen jenigen alienationibus, ſo zu recht nicht beſtändig / zu verſtehen / und dergeſtalt die jenigen / ſo rechtmäſ- ſig geſchehen / nicht anzufechten ſind / So erſcheinet dannenhero ſo viel / daß die denen Vaſallen verwilligte reſti- tution des eingezogenen Lehns / pro ſimpliciter plenariâ, alß ſie es vor- hin beſeſſen gehabt / nicht zu achten / ſondern das jenige / was vor beſchе- hener reſtitution an Gütern darvon andern Perſonen beſtändig zugeeig- net worden / denenſelben zu laſſen / und alſo mit Rechte von denen Lehn- Leuten keines weges in Anſpruch ge- nommen werden können /

V. R. W.

CAPUT X.

De Legitimatione liberorum.

SUMMARIA.

Legitimationis fundamentum à poteſtate Principis petendum eſt. 1.
Jure Romano ſoli liberi naturales poterant legitimari. 2.
Liberi naturales ſunt, qui ex concubinâ nati ſunt. 2.
Etiam ſpurii legitimari à Principe poſſunt. 3.
Jure civili tres introducti ſunt modi legitimandi. 4.
Explicatur modus, qui fit per reſcriptum Principis. 5.
An legitimatio talis fieri poſſit liberis extantibus legitimis? 6.
Legitimatio extra territorium legitimantis non valet. 7.
Quatenus Pontifici Rom. competat poteſtas legitimandi? 7.
Utrum Pontifici Rom. talis poteſtas competat in regno alieno? 8. 9. 10. 11.
Utrum Princeps legitimare poſſit filios naturales proprios? 12.
Utrum idem poſſit Comes Palatinus? 12.

I.

TRanſimus nunc ad aliã ſpeciem diſpenſationis, qvæ conſiſtit in poteſtate legitimandi liberos naturales, qvi aliâs jus filiationis non haberent: Fachineus, *l. 3. c. 57.* Cum enim apud plerasqve omnes nationes receptum ſit, ut pro filiis non habeantur, niſi qvi ex juſtis nuptiis procreati ſunt, §. *12. J. de nupt.* juſtæ autem nuptiæ ſint tantùm illæ, qvæ ſecundùm cujusqve populi inſtituta contrahuntur. Arnold. Vinnius, *in pr. Inſt. eod.* Petr. Perrenon. *l. 1. V. L. c. 9.* facilè patet, natos ex parentibus, ſecundùm præcepta legum non coeuntibus, omni legum auxilio deſtitui. Vicisſim verò, cùm publicè interſit, civitatem civibus legitimis impleri, & maximè digni ſint miſericordiâ, qvi vitio alieno laborant, inventa deinceps eſt per Legem ſupervenientem legitimatio, qvæ ex liberis illegitimis & non juſtè procreatis facit legitimos, eosdemq; aliis legitimis reddit æqvales. Qvæ Lex, cùm à Majeſtate ferenda ſit, vel hoc ipſo clarum redditur, totum Legitimationis fundamentum à Principe dependere; aliqvem verò legitimationis actum à ſolo Principe perfici, & ejus hanc poteſtatem inter regalia jure optimo referri, in ſeqventibus dicemus.

II. Jure Romano ſoli liberi naturales poterant legitimari. Per naturales autẽ hic intelligimus illos, qvi ex

ex concubinâ domi retentâ, & cum qvâ aliàs nuptiæ consistere possunt, susciptuntur. Concubinatus enim jure civili neqve simpliciter prohibitus, neqve probatus est, sed licita consvetudo dicitur, *l.5.C.ad SCt.Orfit.it.* Conjugium inæqvale, *l.3.C.de nat.lib.* qvod per leges nomen assumpsit, *l.3.§.1.ff. de concubin.* & Uxor legitima tantùm dignitate & affectione, seu destinatione dicitur à concubinâ differre, *l.49.§.4. de legat.3.l.4.ff.de concubin.* cum & concubina in antiqvis inscriptionibus sæpissimè dicatur Vice-conjux, Cujac. *ad nov.18.* Unde & liberi, ex tali conjunctione nati, simpliciter illegitimi dici non possunt. Franzkius, *tit.Inst. de hered. qvæ ab intest. c.7. n.4.* atqve idcircò faciliùs inter legitimos referuntur. Qvia enim concubina Uxorem legitimam imitatur, non omninò dici potest, incertum esse patrem, cùm qvodammodò certus sit is, qvem concubinatus demonstrat, ad similitudinem ejus, qvem nuptiæ demonstrant, *l.5.ff.de injus voc.* Cujac. *d.l.* Sed enim, qvia in concubinatu est aliqvod vitium, & liberi ex eo suscepti degeneres sunt, *l.ult.C. de nat.lib.* indignum est, eos eodem jure cum justis liberis uti, add. Gœdd. *ad l.56.ff. de V.S.* Dicuntur autem conveniente nomine naturales tantùm, eò qvod sola natura, non etiam Lex eos hactenus agnoscit, cùm illi, qvi ex justis nuptiis procreati sunt, eo ipso momento, qvo nascuntur, naturales & legitimi simul ipso jure sint & dicantur, utut hi qvoqve naturales tantùm appellentur, qvando adoptivis opponuntur, §.7. *J. de adopt.* §.2. *J.de hered. qvæ ab intest.l.31.ff.de adopt.* Excluduntur igitur ab legitimationis beneficio incestuosi & adulterini, qvi nec naturales qvidem nominari possunt, *nov.89. c.ult.* qvippe qvi eum patrem habent, qvem de jure habere neqveunt, *l.23. ff. de stat. hom.* Excluduntur etiam spurii & vulgò qvæsiti, qvia scil. ex odibili & prohibitâ conjunctione procedunt, *Nov.74. c.ult. & Nov.89. c. ult.*

III. Hodiè, qvanqvam concubinatus omnis sublatus & prohibitus sit, locum tamen adhuc invenit legitimatio in iis, qvi extra matrimonium ex honestâ & inculpatâ fœminâ, cum qvâ nec adulterium, nec incestus, vel alius nefarius coitus committitur, sine sponsalibus & copulâ sacerdotali procreantur. Dicuntur illi qvidem usitatè spurii, sed minùs congruè, cùm id nomen propriè conveniat iis, qvi ex prostibulo nati sunt, *l.23.ff. de stat.hom.* Forster. *de succes. l.6. c.32. n.6.* Dicuntur etiam naturales, sed largè & extra forum

Ro-

Romanum. Carpzov. *l.4. resp.60. n.9.* Bachovius tamen ex eo, qvòd inter Christianos concubinatus non toleretur, defendi posse ait, liberos, à manifesto concubinario procreatos, legitimandos non esse, *in Treutl. vol.2.disput.16. th.3. lit. C.* Sed hâc ratione omnis cessabit inter Christianos legitimatio. Neqve ex eo, qvòd concubinatus prohibitus est, Principi aufertur potestas, natis ex illicito hoc congressu, beneficium civile conferendi, cùm ex eo concubinatus, aut alia consvetudo prohibita non ponantur in genere licitorum. Et fatetur Accursius, *ad Nov. 89. c.ult.* posse per Principem legitimari etiam spurios, & ex damnato coitu natos, qvi ordinariè jure Romano beneficio hoc indigni æstimabantur. Didac. Covarruv. *de matrimon. part.2. c.8. §.8. num.17. seqq.* Andr. Fachin. *l.3. c.57.* Bocer. *de regal. c.2. n.108.*

IV. Cæterùm cùm tres in jure nostro inveniantur modi legitimandi, unus per oblationem curiæ, §. *ult. Inst. de nupt. l.3. C. de nat. lib.* alter per subseqvens matrimonium, *d.§.ult. l.9. l.10. C. de nat. lib.* & tertius per rescriptum Principis, *Nov. 74. c.2. & Nov. 89. c.9.* facilè paret, ultimum tantùm modum ad hanc nostram disceptationem pertinere. Qvanqvam enim priores qvoqve duo à Principibus introducti, & hinc ipsis accepti referendi sint, tamen qvia illi factum aliqvod Principis non reqvirunt, sed mediante facto subditi plenariè absolvuntur, nihil est, qvod istos inter regalia referendos esse persvadere possit. Tertius autem, cùm omninò à Principe perficiendus sit, inter ea, qvæ Majestatis sunt, rectè numeratur, sive jam fiat ab ipso Principe, sive indultu ejus à Comite Palatino, qvippe qvi omnem legitimandi potestatem ex Imperatoris habet autoritate, ita ut legitimatio per eum facta easdem habeat vires, qvas legitimatio facta ab ipsomet Imperatore, Dn. Carpz. *p.2. const.6. def.16.* Gabriel. *lib.6. tit. de legit. concluf.5.* Gail. *2. Obs.142. num.3. & 4.*

V. Solennia hujus modi sunt ista: Pater, qvi ex concubinâ liberos naturales suscepit, Principi preces offert, & desideria sua exponit libello supplice; vel etiam ipsi liberi naturales hoc faciunt, prolato simul testamento patris sui, qvi heredes ipsos instituit. His desideriis sive precibus annuens Princeps, vel subscribit eidem chartæ seu membranæ, vel seorsim dat libellum legitimationis. Rittershus. *ad Novell. part.4. c.12. num.9.* & ita legitimati pro liberis legitimis sunt ad qvosvis effectus. Dn. Hahn. *Obs. in Wesenb. tit.*

Digitized by Google

tie. de his, qui sunt sui, n. 2. Petr. Sanz. Morqvech. *de bon. divis. l. 4. c. 6. n. 34.* qvanqvam legitimatio per subseqvens matrimonium pro pleniore habeatur. Rheinking, *de retract. q. 2. n. 23.* Conf. Didac. Covarruv. *de matrim. p. 2. c. 8. §. 8. n. 15.* Ut autem legitimatio hæc effectum habeat, requirunt interpretes (1.) ut pater non habeat alios liberos legitimos, ex *Nov. 74. c. 2. & Nov. 89. c. 9.* & ex ratione, ne liberis legitimis, qvibus hereditas Patris debetur, qvid auferatur, Gabriel. *l. 6. tit. de legitimat. concluſ. 6.* Anton. Mornac. *ad l. 10. C. de transact.*

VI. Sed hoc ipsum à plerisqve omnibus restringitur ad modum ordinarium. Potest enim Princeps ex plenitudine potestatis filium naturalem legitimare, etiam in præjudicium legitimorum jam ante extantium. Ant. Perez. *Cod. de nat. lib. n. 19.* Sed tùm necesse est, ut pater in libello supplici faciat mentionem liberorum legitimorum, aliàs legitimatio subreptitia censetur. Gail. *l. 2. obs. 142. n. 7. seq.* Gabriel. *d. l. concluſ. 7* Vincent. Honded. *p. 1. cons. 89.* Jac. Menoch. *de A. J. Q. cas. 203. n. 5.* Marescott. *2. resol. 87.* Ant. de Rosel. *l. 2. de legitimat. sub rubric. de cauſ. mater. legit. n. 3.* Tiraqvell. *tract. si qvam verb. donatione largitus C. de revoc. donat. n. 254.* Emanuel Costa, *ad §. & qvid si tantùm L. Gallus p. 2. n. 179. seqq.* (2.) Requirunt, ut pater liberos non potuerit facere legitimos per subseqvens matrimonium, qvod fit, vel qvando omninò non potest duci concubina, v. g. si mortua sit aut lateat, vel qvando non cum dignitate in Uxorem duci potest, v. g. si turpiter vixerit, aliisq; se commiscuerit, vel qvando id conditio patris non fert, veluti si Sacerdos factus sit, *Nov. 74. c. 1. Nov. 89. c. 9.* Franzk. *tit. Inst. de hered. qvæ ab intest. c. 8. n. 13.* Joh. Bapt. Costa, *de fact. scient. & ignor. dist. 17. n. 21.* Sed & hic Principem legitimare posse, utcunq; pater cum concubinâ contrahere non sit prohibitus, statuit Antonius Perez, *d. l.* eò qvod Principi gratiam præceptorum facere liceat. Qvod tamen tùm ferè procedit, qvando rescripto addita est clausula derogatoria. Gail. *d. l. n. 3.* (3.) Requirunt consensum liberorum legitimandorum, *Nov. 98. c. 11.* Ubi tamen sufficit consensus tacitus, qvi colligitur ex silentio; qvomodo & infans rectè videtur legitimari, dum tamen major factus rem ratam habeat. H. Zoes. *tit. X. qvi filii sint legit. n. 26.* Vasqv. *l. 5. contr. 42. n. 3.* Forster. *de succeſſ. l. 6. c. 33. n. 2. 3.* (4.) Requirunt etiam Patris voluntatem, liberos Principi offerentis, aut saltem in testamento desiderantis, ut be-

neficium hoc filio impertiatur, *Nov. 89. c. 10.* qvanqvam & hîc non impediatur Princeps ad liberorum ipſorum petitionem, etiam non ſupplicantibus parentibus, eos legitimos pronunciare, utcunqve talis legitimatio ad ſucceſſionẽ qvandoq; nihil proficiat. H. Zœſ. *d. l. n. 28. 29.*

VII. Illud per ſe patet, legitimationem hanc extra territorium legitimantis non valere. Didac. Covarruv. *de matrim. p. 2. c. 8. §. 8. n. 43.* Bocer. *de regalib. c. 2. n. 102.* Anton. Mornacius, *ad l. 1. C. de ſumm. Trin. p. 8.* niſi ratione actûs, qvateno in alieno territorio ab legitimãte in ſubdito ſuo perficitur, eò, qvod legitimatio talis voluntariæ ſit jurisdictionis. H. Zœſ. *d. l. n. 31.* Qvod & intelligendum de legitimatione factâ per Pontificem Romanum. Etſi enim ille ex primævâ, qvam jactitat, ſedis ſuæ origine talem poteſtatem, planè non habeat, Bocer. *d. l. n. 101.* Cluten. *ſyllog. rer. qvot. th. 8. lit. f.* tamen qvia majeſtate aliqvâ nunc pollet, jure, an injuriâ, non diſputo, etiam hæc ipſi poteſtas deneganda non eſt, ita tamen, ut extra provincias ipſi ſubjectas ea non extendatur. Henr. Zœſ. *d. l. n. 25.* Andr. Vallenſ. *tit. X. qvi fil. ſint legit. n. 4.* Anton Perez, *d. l. n. 24.* Qvod autem ulteriùs docent Canoniſtæ, poſſe Pontificem Romanum qvoad ſpiritualia, e. g. beneficiorum & ordinum capacitatem legitimare omnes Chriſtianos cujuscunq; nationis vel provinciæ, tanqvam ſibi in ſpiritualibus ſubjectos, id commentum eſt ex Epiſcopatu Oecumenico, & Tyrannide Hildebrandinâ profectum, & â noſtris jam diu refutatum.

VIII. Nec qvicqvam obſtat exemplum Philippi Auguſti, Francorum Regis, legitimationem liberorum ſuorum, exMariâ ſive Agnete Meraniæ Ducis filiâ ſuſceptorũ, à Pontifice Romano ſollicitantis & obtinentis. Idq; ut clariùs eluceat, ipſa qvaſi in compendio præmittenda eſt facti ſpecies. Defunctâ Uxore ſuâ Eliſabethâ Hannonicâ, Philippo Engelbergam, Waldemari Daniæ Regis filiã, Virginem pulcherrimam, in matrimonium petierat; ſed ipſo nuptiarũ die eam averſatus intactã dimiſerat, feceratq;, ut ſub prætextu affinitatis conjugium iſtud ab Archiepiſcopo Senonenſi prorſus ſolveretur. Qvo facto, Mariam filiam Ducis Meraniæ (ſive Moraviæ, uti legitur apud Rigordum, *ſub anno 1196.*) matrimonio ſecum junxerat, ex eâq; filium & filiã ſuſceperat, Engelbergâ interim in cœnobio vitam ſolitariam per integros annos duodecim agente. Factũ verò hoc Philippi cum indignè tulíſſent Pontifices Romani, Cœleſtinus, & Succeſſor ejus Innocentius III. cauſa

Digitized by Google

cauſa in Concilio Sueſſionenſi, præſentibus Legatis Pontificiis, agitari, multisq; hinc inde argumentis in utramqve partem diſceptari cœpit. Qvo certamine per dies qvindecim continuato, Rex moræ impatiẽs primo mane, ſalutato nemine judicum, eqvum inſcendit, atq; Engelbergam ejusdem eqvi tergo impoſitam ſecũ abduxit, Legatis renuntians, litem finitam, & pronuntiatum novo facto judicium. Joh. de Buſieres, *in hiſtor. Francic. lib. 7. n. 33.* Ne tamen macula aliqva liberis, ex Mariâ ſuſceptis, veluti ex injuſto matrimonio natis, adhæreret, maximoperè rogavit Innocentium Papam Philippus, ut eos legitimos pronunciaret, utq; autoritate ſuâ natalibus reſtitueret. Nec difficilis fuit Innocentius, ſed eos legitimos heredes eſſe mandavit, & poſtmodùm literis ſuis confirmavit, uti loqvitur Rigordus, *ſub anno 1201.* qvi illicò addit: *Qvod factum eo tempore pluribus displicuit.*

IX. Nulla hìc Pontificis Romani fuiſſet poteſtas legitimandi in Regno alieno, niſi Rex ipſe poſtulaſſet, & ut à Pontifice fieret, permiſiſſet. Imò verò potuiſſet Rex ipſe ſuos iſtos liberos pro legitimis declarare. Idq; agnovit ipſe Pontifex Innocentio III. cum in ſimili negocio poſt annos tredecim à Gvilielmo, Comite Mõtispeſſulani, rogaretur. Is enim cum pari modo, abdicatâ Conjuge, liberos ex ſuperinductâ procreaſſet, Francorum Regis exemplo, ne filiis ſuis, qvò minùs ſibi ſuccederent, natalium exceptio noceret, à Pontifice contenderat, ut eosdem legitimo toro natos pronuntiaret. Pontifex verò id prorsùs recuſavit, uti videre licet ex decretali, *in c. per venerabilem 13. X. qvi fil. ſint legit.* ſuæqve denegationis inter cæteras has affert rationes, qvæ diverſum planè faciant caſum & prorſus diſſimilem, nempè in patrimonio beati Petri liberè ſe & ſummi Pontificis auctoritatem exercere, & ſummi Principis exſeqvi poteſtatem; non ita in terris alienis: Regem in temporalibus ſuperiorem minimè recognoſcere: poſſe Regem per ſe ipſum jure proprio, etiam non adito Pontifice, ſobolem ſuam legitimare: poſſe etiam Pontificis arbitrio ſe ſubjicere: Se reqviſitum legitimos pronunciaſſe Regis liberos: in aliis regionibus ſe non niſi caſualiter, certis cauſis inſpectis, jurisdictionem temporalem exercere, nec propterea alieno juri præjudicare velle. &c. Et hinc rectè ſtatuit gloſſa, *ad l. c. 13.* qvod Domino Papa non poſsit legitimare aliqvẽ, qvantum ad hoc, ut ſuccedat in hereditate tanqvam legitimus heres, qvi non ſit de ſuâ jurisdictione temporali; ſic enim eſſet mittere falcem

in meſſem alienam,& uſurpare alienam jurisdictionem, & privare aliqvem juré ſuccedendi,qvod non debet,& propterea qvoad forum ſeculare non poteſt legitimare,niſi Princeps ei permiſerit.

X. Et ex hâc permiſſione ſc.& imploratione Regis explicari poteſt, qvod dixerat Pontifex in dictâ decretali, poſſe Pontificem in aliis regionibus, certis cauſis inſpectis,temporalem jurisdictionem *caſualiter* exercere. Uſurpaverat id vocabulum Georgius Blacuellq,Archipresbyter Angliæ,â Clemente VIII. deſignatus, cùm Londini in carcere,juſſu Regis Magnæ Britanniæ, â Cantuarienſi Archiepiſcopo examinaretur. Ejusqve dicti admonitus, &, qvid hinc vellet, interrogatus, hanc exempli locò propoſuit Decretalem. Verba ex qvæſtione bipartitâ, uti edita ea fuit Londini anno 1609. digna ſunt, qvæ hîc annotentur : *Reſpondit ille, hanc ſibi ejus loci ſententiam eſſe : nimirùm inter Reges Principesq; Majeſtatis perſonas, ſi qvas acciderit lites, & qverelas naſci, qvarum, deſperatâ inter ipſos gratiâ, utriq; placeat, ut ſummo Pontifex, cui in rebus Eccleſiæ parent, dè eisdem arbitretur : poſſe hoc in caſu Pontificem, pacis & amicitiæ conciliandæ causâ, iſtiusmodi controverſias, etſi alioqvi fori merè civilis, ut arbitrum honorarium judicare, cui etiam poteſtati locum eſſe, ſi cui Regi, Principi & ſublimiori perſonæ animus erit, ut in difficili aliqvo negocio firmiorem conſiliis ſuis viam muniat, Pontificis in eo ambire ſuffragium. Ut exemplo pateat ; Rex qvidam Francorum, cùm ſoluto priore conjugio ex ſecundo thalamo liberos ſuſcepiſſet, metueretq;, ne filio ſuo ea res à Regni hereditate obeſſet, egit cum Pontifice diligenter, uti liberos ſuos juberet eſſe legitimos. Aſſenſus Papa, rem confecit : cùm tamen Regni jus propriè in forum Pontificis non cadat, ſed jure fortuito, ut in hâc Regis causâ, qvi qvod ſolus potest nec requiſitâ Pontificis ope transegiſſe, maluit tamen ad Pontificem referre : qvoniam accedente Romanæ Sedis autoritate, qvod communi ſententiâ conſtituerant, plus videretur ponderis in vulgus habiturum*, &c.

XI. Qvicqvid igitur in tali caſu poteſt aut facit Pontifex Romanus, ejus unicum & ſolitariũ fundamentum eſt ipſius Regis aut Principis concesſio. Idqve non obſcurè profitetur Innocentius ipſe, in diplomate ſuper legitimatione iſtâ confecto, qvod integrum edidit, qvi notas recentiores addidit Petri Bleſenſis operibus, *in appendice pag. 794.* In illo enim hæc habentur verba: *Dubitari non debet, qvin ipſa* (Apoſtolica ſedes) *tales ad actq legitimare valeat ſeculares, præſertim ad petitionem*

Digitized by Google

nem eorum, qui præter Romanum Pontificem, alium inter homines superiorem minimè recognoscunt habentem hujus potestatem. Quoniam igitur charissimus in Christo filius noster Philippo Rex Francorum, præter primogenitum suum, quem de conjuge primâ suscepit, aliam prolem non habeat, nisi puerum & puellam, quos ei nobilis mulier quondam, filia nobilis Viri Ducis Meraniæ peperit nuper defuncta, de suâ posteritate providere cogitans, à nobis humiliter postulavit, ut eos legitimare per favorem sedis Apostolicæ curaremus, &c. Ait, per favorem, utut alias loqui solent Pontifices, per potestatem aut ex potestate nobis competente, quippè quæ in temporali hoc negocio in Regno alieno nulla erat. Et porrò: Nos igitur, — — ut tàm honori Regiæ dignitatis quàm utilitati & necessitati Regni Francorum providere consulamus prædictos puerum & puellam de speciali gratiâ legitimationis titulo, de communi fratrum nostrorum consilio decoramus, &c. Modestè hanc suam ubique exponit potestatem, quippè quam ex alieno arbitrio, & ipsius Regis concessione habet, majore cum supercilio & Regio spiritu locuturus, si eam sibi propriam sciviſſet.

XII. Utrùm autem proprios liberos naturales legitimare Princeps qveat, non una est omnium sententia. Glossa *ad d. c. per venerabilem*, ipsa sibi non satis constat. Primùm enim ait: *Licet fortè Rex hoc facere possit, melius tamen facit, si abstinet à talibus, nè videatur præstare autoritatem suo proprio facto.* Mox verò, versâ qvasi manu, cur Papæ autoritas reqvisita fuerit, hanc addit rationem: *Qvia non possit Rex legitimare filium suum, licet posset alienũ: vel qvia licet eum posset legitimare, ut subditum, scilicet ut succederet alii, non tamen, ut succederet sibi.* At verò non videtur dubitasse Pontifex de hâc Principis potestate. Ait enim: *in qvo videretur aliqvibq qvod per seipsum, non tanqvam Pater cum filiis, sed tanqvam Princeps cum subditis, potuit dispensare.* Controversam esse hanc qvæstionem innuit, sed sequitur sententiam affirmantium, dum argumentum inde petit ad ostendendam diversitatem casuum, qvi in personâ Regis & Comitis exhibiti fuerant. Huic potestati innixus Fridericus II. Moginfredum, sive Manfredum filium naturalem legitimavit, eiqve testamento Arelatense Regnum reliqvit, ut refert Auctor *Paralip. Abb. Ursperg.* Nec tamen positâ hâc sententiâ sequitur, etiam Comitem Palatinum, aut eum, qvi Cæsari vel Regi subest, & ab eo potestatem legitimandi habet, proprios libe-

liberos legitimare posse. Didac. Covarruv. *de matrim. part. 2. cap. 8. §. 8. n. 50.* Principi enim ista potestas competit ideò, qvia superiorem non habet, & qvia adeò potestas legitimandi, qvæ radicaliter in eo consistit, reflectitur in ipsum summum imperium, ex qvo ortum habet. Nec nego tamen posse Principem facere, ut liberi sui ab alio aliqvo, cui hanc concessit potestatem, legitimentur. Qvâ tamen circuitione fortè opus non est.

CAPUT XI.

De

Jure concedendi veniam ætatis.

SUMMARIA.

Venia ætatis à Principe est impetranda, qvam tamen is interdum mediatè concedit. 1.
Fœmellis cur citiùs venia ætatis concedatur, qvàm masculis? 2.
Ætas jure civili præscripta sed qvæ in personis illustribus non semper observatur. 2.
Solennitas, qvæ hic observanda? 3.
Formula ex aulâ Electorali Saxonica. 4.
Effectus est, qvod per veniam ætatis libera acqvirantur administratio bonorum. 5.
In alienatione tamen bonorum immobilium adhuc opus est decreto. 5. & utitur tùm, qvi impetravit veniam, jure minoris. ibid.

I.

REstat adhuc alia dispensationis species, qvæ invenià ætatis versatur, qvando scil. Princeps minori tribuit jus legitimæ ætatis, ut ipsemet absqve Curatore bona sua administrare, & liberè contrahere cum aliis possit. Et sic qvod lege communi non poterat, id accipit ex dispensatione Principis, ut proinde non malè ætas ita declarata dicatur fictitia, apud Sfort. Odd. *de restit. in integr. p. 1. q. 23. art. 9. n. 44.* qvia scil. fingit eum, qvi viginti tantùm annos habet, annos jam complevisse viginti qvinqve. Competit autem potestas hanc veniam concedendi Principi, *l. 1. l. 2. l. 3. C. de his qvi ven. æt. imp.* Hieron. Magon. *dec. 13. n. 5.* Sfort. Odd. *de rest. in int. p. 1. q. 15. a. 1. n. 23.* Est enim certus ætatum finis & modus præscriptus, qvi non aliâ mutari potest ratione, qvàm qvâ constitutus est. Constitutus autem est publicâ legis autoritate. Ergò si mutari debet, Legislatoris qvoqve autoritate mutari oportet.

Digitized by Google

tet. Gœdd. *ad l. 21. n. 20. ff. de V. S.* Sanè ex Novellâ Leonis 28. cujusvis loci Magistratus hanc rectè concedit. Neqve nos multùm adversabimur, dum tamen hoc meminerimus, non concedere illum vi Magistratûs, sed ex speciali delegatione, q â ratione etiam per Comitem Palatinum legitimare solet Princeps. Hoc enim est, qvod de Legislatoris providentiâ addit, & de difficultate Principem adeundi præmisit dictâ constitutione Imperator Leo, ut adeò totum hoc negocium adhuc â Principe, etsi mediatè, perficiatur. Nec verò tanti inter Interpretes habentur Novellæ Leonis, ut juri Justinianéo derogare possint, cum receptæ hactenus in Imperio nondum sint, nec pro authenticis habeantur. Vid. Hillig. *in Donell. enucl. l. 26. c. 2. p. 1392.*

II. Hanc autem veniam ætatis masculi demùm impetrant, cum vigesimi anni metas implevérunt, fœminæ cum decimum octavum egressæ sunt, *l. 2. in pr. & §. 1. C. de his, qvi ven.* At cur fœminæ biennio citius? Bachovius negat solidam ejus rei rationem dari posse. Brederodio, *annot. ad Schneid.* hanc affert, qvod qvamvis judicium muliebre τὸ πολὺ infirmius sit virili, tamen, qvæ naturâ solertiores sunt, si ad virtutem pergant, celeriùs maribus prudentes fiant, propterea, qvòd in fœminis multò vehementiores sint affectus, qvàm in Viris. Arn. Vinnius, *ad §. 1. J. de Curat.* Imperator Constantinus rationem in maturiore pubertate ponit, *l. un. C. Theodos. h. t.* verbis: *Fœminas qvoq; qvarum ætas biennio Viros, non serâ pubertate, præcedit, servato etiam in hoc temporis intervallo, decem & octo annos egressa, jus ætatis legitimæ mereri posse sanximus.* Qvare autem fœmina citiùs pubescat, Physicorum erit definire. Illud addo, si Princeps ex certâ scientiâ & plenitudine potestatis etiam minori 18. annis veniam concesserit, disputare de principali judicio non licere. Sim. â Grœnevvegen, *de LL. abrog. ad l. 2. C. de his, qvi ven.* Et hoc ut plurimùm contingere solet circa personas illustres, qvibus Princeps ob gravissimas causas talem gratiam citiùs impertit, uti de Wenceslao Rege Bohemiæ refert Goldastus, *de Bohem. regn. l. 6. c. 19. n. 8.* de Philippo Hasiæ Landgravio, Sinold. *disp. de vicar. Imp. th. 49. int. disp. Basil. vol. 5.* de Christiano IV. Daniæ Rege, Hering, *de fide jussor. c. 7. n. 110.* de Julio Pomeraniæ Duce, Matt. Steph. *de jurisd. l. 2. p. 1. c. 1. membr. 2. n. 137.* de Carolo Lotharingiæ Duce, Thomas Michael, *de juris dict. concl. 32. lit. c.* de aliis in Francia Choppin. *de*

LL.

LL. And. l. 1. c. 40. Papon. *lib. 16. tit. 2. art. 1.*

III. Hanc ætatem & masculus & fœmina probare debent, *l. 2. C. h. t.* masculus ipse præsens, fœmina per procuratorem, *ibid.* & qvidem coramMagistratu ordinario inferiore, *ibid.* cum aliud sit examen ætatis & morum, aliud veniæ concessio, Gœdd. *ad l. 21. n. 19. ff. de V. S.* Masculus etiam specialiter morum honestatem, & animi solertiam probare tenetur, ad qvam probationem fœmina ita adstricta non est, sed sufficit, si eam morum honestas mentisq; solertia, qvasi certa fama, commendet, *l. un. Cod. Theodos. h. t.* Et talis processus etiamnum observatur in terris Saxonicis, in qvibus minor Principi literas offert, adjuncto Magistratus competentis testimonio, de moribo suis & idoneitate rerum utiliter gerendarum. Qvibus cognitis Princeps veniam ætatis petitam indulget, eumqve pro majore declarat, concedendo universorum bonorum administrationem, sine Tutoris aut Curatoris ulteriore inspectione & autoritate.

IV. Formulam concessionis, in Aulâ Electorali Saxonicâ conceptam, hanc aliqvando accepimus: Von Gottes Gnaden Wir Johann Georg/ Hertzog zu Sachsen/ ꝛc. Churfürst/ ꝛc. Thun hiermit kund: Nachdem uns Ægidius Müller zu Leipzig/ wie er zu gebührender continuation seiner angefangenen Studien sich auf andere Universiteten/ ausserhalb Landes/ zubegeben in willens were/ und zuvor von seinem gewesenen Vormunde D. David Lindnern/ welcher solche tutel länger uff sich zubehalten Bedencken trüge/ richtige Rechnung seiner administration gerne nehmen/ und Ihn darüber gebührender massen qvitiren wolte/ dasselbige aber/ weil er seine Mündigkeit nicht gäntzlich erlanget/ und uff so kurtze Zeit einen besondern Curatorn dazu nicht wohl vermögen könte/ zuthun nicht vermöchte/ unterthänigst zuerkennen gegeben/ und dannenhero Ihme veniam ætatis gnädigst zu indulgiren gehorsamst gebeten/ auß den zugleich von unserer Universitet zu Leipzig deßwegen eingeschickten Bericht auch so viel zubefinden gewesen/ daß er Ægidius Müller nicht allein Philosophiæ Baccalaureus, sondern auch des Verstandes/ und es mit Ihme also beschaffen sey/ daß er hinfüro seinen Sachen gar wohl selbsten fürstehen/ und sein bestes befördern könne: Als haben wir diesen seinen billigmässigen unterthänigsten Ersuchen gnädigst stat gegeben/ und Ihme die gebetene veniam ætatis indulgiret. Thun es auch hiermit und in Krafft dieses unsers offenen Briefes/ geben Ihm dieselbige/ und erklären Ihn pro ma-

Digitized by Google

majorenni, dergestalt/ daß er hinfüro von männiglich davor gehalten werden/ und Ihme concediret seyn soll/ von nun an seinen eigenen Sachen in und ausserhalb Rechtens ohne einiges Menschen Eintrag und cõtradiction, selbst vor seine Person fürzustehen/ und damit frey und ungehindert/ jedoch ziemender massen/ zugebahren. Mit dem Anhange/ daß alles/so er also in seinen eigenen Sachen hinfüro vornehmen thun und lassen werde/ kräfftig und beständig seyn und bleiben solle. Zu Uhrkund mit unsern zu Ende aufgedruckten Cantzeley-Secret besiegelt/und geben zu Dreßden/am 22. Junii anno 1640.

V. Atq; exhinc facilè colligi possunt effectus impetratæ veniæ ætatis. Qvi enim eam impetrarunt, habentur pro majoribus, & â potestate Curatoris liberantur, *l. 10. C. de appellat.* ita ut legitimam personam in judicio standi sine Curatore habeant, & res suas liberè administrare possint, *l. 2. C. h. t.* neqve restitutionis beneficio amplio fruantur, *l. 1. C. eod.* Immobilia verò bona, sine decreto alienare, aut hypothecâ, *l. 3. C. h. t.* vel feudi onere gravare neqveunt. Schrader. *de feud. part. 4. c. 1. n. 65.* nisi Princeps id nominatim permiserit, *arg. l. 2. C. qvand. decret. op.* Add. Joh. Saison. *ad consvetud. Turonens. tit. 31.* Qvia ergò qvoad immobilium alienationem omnes minores æqvalem habent conditionem, sive impetraverint, sive non impetraverint ætatis veniam, conseqvens hinc est, minorem etiam eum, cui venia concessa est, si lædatur ex alienatione rerum immobilium cum decreto Magistratûs facta, nihilominùs restitutione in integrum juvari. Sfort. Odd. *de rest. in int. q. 23. art. 11. n. 48.* Anton Gomez. *2. resol. 14. n. 12.* Consequens est porrò, minorem etiam post veniam impetratam absqve Curatore neqve proprietatem, neqve possessionem bonorum immobilium in judicium deducere posse, præsertim si pars adversa interventionem Curatoris pro majore securitate judicii reqvirat. Fr. Duaren. *ad h. tit. Cod.* Christinæ. *decis. 132. num. 12.* Qvi enim rem non potest alienare, nec potest eam in judicium deducere, *l. 17. §. 2. ff. de jurejur.* eò qvòd, ubi amiserit actionem, rem alienat. Anton. Fab. *in Rationalib. ad d. l. 17.*

CAPUT XII.

De Jure dandi privilegia.

SUMMARIA.

Differunt privilegium, constitutio personalis, & jus singulare. 1. 2. 3.
Privilegia cur ex ll. XII Tabb. probibita? 2.
Privilegium ut differat à jure singulari? 4.
Privilegia dari debent sine præjudicio tertii. 5.
Princeps, immunitatem à collectis tribuens alicui, eas ex suo ærario solvere debet. 5.
Privilegia quatenus latè aut strictè explicanda. 6.
Sententia JCtorum Wittebergensium. 7.
Per concessionem privilegii Princeps juri suo non renunciat. 8.
Sententia Wittebergensium. 9.
Multa sæpè disputatio instituitur de acquisitione privilegii. 10.
Per privilegia alteri concessa non debet quis usu rei suæ impediri. 11.
Privilegium unde judicetur reale aut personale. 12.
Privilegia an possint revocari? 12. 13.
Successor non potest revocare privilegia, ab antecessore data, nisi ex justâ causâ. 14.
Confirmatio Successoris non semper est necessaria. 14.
Pro conservando privilegio quæ competant actiones? 15. 16.
Sententia Wittebergensium. 17.

I.

PErtinet deniqve huc totus tractatus de potestate dandi privilegia, cùm & illa non possint ab alio concedi, præterqvam ab eo, qvi τὸ κύριον tenet in Rep. Qvi accuratè rerum naturas scrutantur, distingvunt hæc à se invicem, privilegium, constitutionem personalem, & jus singulare. Privilegium dicunt ex Lege XII. Tabb., qvod de unâ tantùm personâ concipitur. Cujac. *l. 15. Obs. 8.* ubi tamen, qvod de Menandro, *ex l. 5. §. ult. de capt. & postl.* & de Hostilio Mancino, *ex l. ult. ff. de legation.* affert, inter privilegia non potest referri, qvia ista in singulis personis oriuntur & occidunt. Rectiùs igitur istud habetur prò jure novo, qvod in unius personâ qvidem incipit, at non & occidit, verùm personam ejus egreditur. Ita enim exemplo Hostilii Mancini constitutum est, ut is, qvi deditus esset hostibus, si ab iis non reciperetur, jus civitatis retineret. Jacob. Gothofred. *in not. ad LL. XII. tabb. tab. 9.*

II.

II. Conſtitutionem perſonalem dicunt, ex *l. 1. §. 2. ff. de Conſt. Princ.* qvæ perſonam non egreditur, nec ad exemplum trahitur, qvâq; Princeps alicui ob meritum vel indulget, vel qvam pœnam irrogat, vel ſine exemplo ſubvenit. Et in effectu, atqve vi ipsâ nihil differt à privilegio, tantùm qvod ex mutato Reipublicæ ſtatu nomina qvoqve mutari cœperint. Qvia enim jus, qvod Imperatores, occupatâ Republicâ, faciebant, legis nomine non veniebat, ſed conſtitutionis, ideò nec tale jus privum ampliùs privilegium dici, ſed perſonalis conſtitutio debuit, qvo modo & perſonale reſcriptum vocatur, *l. 5. C. Theodoſ. de itin. mun.* Addo & hoc, Legibus XII. tabb. privilegia omnia fuiſſe prohibita, verbis: PRIVILEGIA NE INROGANTO. Vid. Cicer. *3. de Leg. & pro dom. ſuâ ad Pontif.* Sed conſtitutiones perſonales nullibi reperiuntur prohibitæ, nec puto prohiberi potuiſſe, poſito, Imperatores plenam habere debuiſſe majeſtatem. Ratio differentiæ eſt, qvia ſtatus Reipublicæ democraticæ, qvalis fuit Romanus ante Imperatores, æqvabilitatem civium reqvirit, ad tranqvillitatem & concordiã conſervandam, qvalis æqvabilitas in principatu non reqviritur, qvanqvam nec Princeps qvidem ita facilis ad reſcripta perſonalia eſſe debeat.

III. Jus ſingulare eſt, qvod ſingularem, & à regulis juris exorbitantem habet rationem, & ſingulare dicitur, non qvod in ſingulas perſonas conſtitutum ſit, qvia & ipſum ad univerſos cives pertinet, ſed qvod paululum aberret à jure communi. Ita uſucapio & jura, qvæ circa pecuniam creditam recepta ſunt, *l. 15. ff. de R. C.* ſingularia qvidem ſunt, ſed ea tamen ratione perſonarum, qvibus applicantur, rectè pro generalibus habentur. Et hæc eſt præcipua differentia, qvâ differt jus ſingulare à conſtitutione perſonali, qvia hæc ita dicitur ratione perſonæ, cui fertur, & qvam non egreditur, etſi alia qvoqve perſona ejusdem ſit meriti vel conditionis. Sic etiam jus ſingulare contra tenorem rationis juris communis eſt propter utilitatem, *l. 16. ff. de LL.* vel neceſsitatẽ publicam, *l. 162. de R. J.* Conſtitutio perſonalis ob meritum vel odium, *l. 1. §. 2. ff. de conſt. Pp.*

IV. Cæterùm privilegii vocabulum ſeqventibus temporibus juri, qvod certo perſonarum ordini, conditioni & qvalitati, certisq; cauſis cõceditur, adhæſit. Ita jura pupillorũ, militum, ſtudioſorum, Clericorum, piæ cauſæ, dotis, creditorũ qvorundã dicuntur privilegia. Et in hoc ſi-

Digitized by Google

gnificatu differt ab jure ſingulari in eo, qvod ſubordinetur juri communi, & illius rationi ſubſit, illamqve applicet ſubjectis propriis & adæqvatis, in qvantum illa illud recipiendo ſunt. Jus verò ſingulare, ſeorſim agat â juris communis ratione, & rationem ſtatus pro ratione habeat, ita ut jus ſingulare deroget juri communi, & contra tenorem rationis feratur, cum privilegium non deroget, ſed integret illud, addendo ſcil. vel detrahendo, faciatqve ſubjectis ſuis qvadrare, aptumqve fieri. Dn. D. Strauch, JCtus Jenenſis, Fautor & Amicus noſter Gellianus, *diſp de conſtit. Princip. n. 28. ſeqq.* Neqve ea aliter explicari poſſunt propter *l. 16. ff. de LL.* qvanqvàm Jacobus Gothofredus, *in not. ad LL. XII. tabb. tab. 9.* jus ſingulare dicat id, qvod nobis jam dictum fuit privilegium, ſed, uti videtur, extra ſenſum verè juridicum, & latiùs accipiendo jus ſingulare. De uſu vocabuli hujus Eccleſiaſtico videri poterit Petrus de Marca, *de concord. ſacerdot. & imp. lib. 3. c. 1. n. 8.*

V. Univerſa tamen hæc ſive privilegia, ſive jura ſingularia, ſive conſtitutiones perſonales à Majeſtate proveniunt. Bodin. *l. 1. de rep. c. ult. n. 153. ſeq.* Bocer. *de regal. c. 2. n. 233.* Faciunt enim partem poteſtatis legislatoriæ, qvæ ſemper penes eum eſt, qvi τὸ κύριον obtinet in Rep. H. Zoeſ. *tit. X. de privileg. n. 8.* Ubi tamen generaliter notandum, privilegia & conſtitutiones perſonales non debere vergere in perniciem & præjudicium aliorum, *l. 7. C. de prec. Imp. off. l. 4. C. de emanc. libb. l. 43. ff. de vulg. & pupill. ſubſt.* & exhinc omnia privilegia (ſumamus vocabulum iſtud uſu vulgari & generaliori) ſine præjudicio tertii concedenda, & conceſſa intelligenda eſſe, Gail. *2. Obſ. 1. n. 14.* Scaccia, *de judic. l. 2. c. 7. n. 582.* Marchiſellus, *q. 59. n. 2.* Cacheran. *deciſ. 90. n. 11.* Unde ſemper clauſula, ſalvo jure tertii, ſubintelligitur, Trentacinq. *1. reſol. tit. de reſcript. & privileg. c. 7. n. 7.* neqve qvod Princeps alicui conceſſit, trahi debet ad cæterorum injuriam. Anton. Fab. *Cod. l. 9. tit. 29. defin. 6. n. 2.* ſed potiùs contra ipſum concedentem eſt explicandum. Caſtr. *in l. beneficium n. 2. ff. de conſtit. Princip.* Ex qvo rectè inferunt Doctores, Principem, qvi alicui immunitatem â collectis & contributionibus conceſſit, ex ſuo ærario remiſſam collectam ſolvere teneri. Dn. Carpzov. *l. 4. Reſponſ. 75.* Vid. Thom. Michael, *de jurisdict. concluſ. 27.* Klock. *de contribut. num. 42.* Vietor. *de cauſ. exempt.*

Digitized by Google

exempt. th. 19. Dn. Parens ad aur. prax. Calvol. §. *nobiles concluſ. 1. n. 138.*

VI. De interpretatione privilegiorum multa ſæpè, & intricata inter Doctores eſt controverſia. Beneficia Principum qvàm latiſſimè accipienda eſſe reſpondet JCtus, *in l. pen. ff. de conſtitut. princip.* qvod Cujacius, *ad lib. 1. de Feud. tit. 21.* intelligit de liberalitatibus & largitionibus, non de privilegiis; ut qvæ ſemper ſtrictè explicanda ſint. Sic enim Alexander III. Pontifex reſcribit, *c. 7. X. de privileg.* ex inſpectione privilegiorum faciendam eſſe interpretationem, atqve eorum ita obſervari debere tenorem, ut qvæ in controverſiâ ſunt, eorum metas transgredi minimè videantur. Sed à Cujacio diſentit Carolus Molinæus, & poſt eum Antonius Mornacius, *ad d. l. pen.* Diſtingvere videtur Alphonſus Moditius, *ad §. principum placita Inſt. de jur. nat. dub. 23. & 24.* inter privilegium & beneficium, ſed utrumqve mox confundit, *dict. dub. 24. n. 1.* ut adeò dubium relinqvat Lectorem. Mihi placet Henrici Zoelii, *ad tit. de conſtitut. Pp. n. 21. 22.* ſententia, privilegium, qvando ſpectat ad purum beneficium, & meram liberalitatem, laxiſſimam recipere interpretationem, eò qvòd nemo per ejusmodi interpretationem lædatur, & ſibi ſoli Princeps imputare debeat, ſi, qvod conceſſit, nimium fuerit. At ſi privilegium derogat juri communi, ſi vergit in tertii præjudicium, ſi communem afficit ſalutem, ſi cauſa ipſa, qvæ Principem movit, in aliqvo caſu ceſſat, ſtrictè tùm erit facienda interpretatio. Atqve adeò ne qvidem ex rationis identitate extendi poteſt ad alias perſonas aut cauſas. Qvocirca, qvod Pontifex, *d. c. 7.* monuit, probè ante omnia attendendus eſt tenor privilegii, qvippè qvi pervertitur ſæpè, & præter verborum ſignificationem, & ultra metas extenditur. Is ubi ſatis perſpicuus non fuerit, ad mentem & intentionem concedentis recurrendum eſt, conſiderandæ circumſtantiæ omnes, qvæ tempore conceſſionis præſtò fuerunt, atqve ſic tandem facienda eſt interpretatio, ut & bonum publicum, & privatum cujusqve ſervetur ſalvum & integrum.

VII. Ita reſponderunt Domini ad reqviſitionem S. V. S. zu F. menſ. Decemb. 1648. Eyd. Ihr und euer Bruder C. V. S. von der Römiſchen Käyſerl. Majeſtät / Ferdinando II. Chriſtmildeſten Andenckens / Anno 1631. am 2. Februar. und hernach von der itzo regierenden Käyſerlichen Majeſtät / unſerm allergnädigſten Käyſer und Herren / Anno 1641. am 20. Se-

pembr. mit einem Privilegio allergnädigst begabet worden/ daß Ihr/ als erfahrner Oculist/ Stein und Bruchschneider/ auch Leib- und Wund-Arzte/ befugt seyn sollet/ in gantzen Heiligen Römischen Reich/ auf offenen Jahr- und Wochen-Marckten/ auch so offt es euch sonsten gelüstet und gefällig wäre/ zu Roß und Fuß frey öffentlich/ unverhindert männigliches/ auch ungeachtet der etwa wider diese Käyserl. Zulaß- und Bewilligung strebende Statuten und Gewohnheit exerciren möget/ Euch auch an Verkauffung und Feilhabung aller und ieder eurer Wahren und exercirung eurer Kunst/ von niemanden/ wer der auch were/ kein Eintrag/ Irrung oder Verhinderung zugefüget werden sollen/ und hierüber Käyserl. Majestät euch noch diese absonderliche Gnade gethan/ daß allerhand unerfahrne und nicht approbirte Stümpler und Winckel-Aertzte auf eure Denunciation von der Obrigkeit alsobald abgeschaffet werden sollen/ mit Befehle/ daß alle die jenigen/ so euch bey dieser ertheilten Käyserlichen Gnade und Freyheit nicht geruhig verbleiben/ und derselben in allen und ieden Puncten und Clausulen aller Orthen frey und ungehindert gebrauchen und geniessen lassen; Sondern darwider beschweren/ oder iemand anders zu thun gestatten werden/ in Käyserl. Ungnade/ und 40. Marck Löthiges Goldes/ so offt sie herwieder thäten/ Ihr. Käyserl. Majest. halb in die Käyserl. Cammer/ und den andern halben Theil euch unnachläßig zu bezahlen verfallen seyn solten/ So auch Ihr. Churfürstl. Durchl. zu Sachsen/ unser Gnädigster Herr/ anderweit gnädigst approbiret/ renoviret/ und confirmiret de Dato Dreßden/ am 20. Julii 1642. Und es hat unlängst ein Apothecker euch solche Privilegia in Streit ziehen wollen/ Ob Ihr Crafft derselben auch Medicamenta, innerlich/ und in Leib denen Patienten zu appliciren und zu geben/ befugt weret/ nach mehren Inhalte eures Berichtes/ und der Beylagen. Wenn nun gleich in deme Aller- und Gnädigsten Privilegien ihr nicht allein ein Oculist/ Stein- und Bruchschneider/ sondern auch Leib- und Wund-Artzt genennet/ solche Worte vielfältig und wohlbedächtig darinnen repetiret werden/ und es das Ansehen gewinnen wil/ daß/ nach der gewöhnlichen Art zu reden/ ein Wund- und Leib-Artzt ein ander opponiret/ und durch den Leib-Artzt nichts anders/ als ein Medicus, verstanden werden müsse/ darbey auch klärlich verordnet/ daß ihr euserliche und innerliche medicamenta zu geben befugt seyn solet/ welches gleichfalls/ und mit eben lautenden Worten/ von Ihr. Churfl. Durchl. gnädigst confirmiret/ und wie-

wiederholet/und alle Befreyungen auf die Curen/wie Jhr sie vor Ertheilung des Gnädigsten Privilegii geübet/ sich referiren/ Jhr aber dazumahl nebenst euren Bnder albereits/ und auch biß anhero allerhand innerliche Kranckheiten/mit Eingebung dienlicher Artzneyen/ curiret. Dennoch aber und dieweil die erhaltenen Käyserl. Privilegia sich darauf außdrücklich beziehen/daß Jhr Eurer Kunst der Chirurgy und Wund-Artzney/ sambt aller zugehörigen experienz und Wissenschafft wegen stattliche Zeugniß erlanget/auch deßhalben von Jhr. Churfürstl. Durchl. zu einem Oculisten/ Stein-Bruch/auch Leib- und Wund-Artzt/ an und aufgenommen worden/ und in dem darauf erfolgten Churfl. Privilegio und Confirmation de Anno 1642. deutlich gesetzet/ daß weil ihr in Augen-Cur/ Stein- und Bruchschneiden unterschiedene Proben gethan/ euch solche Begnadigung gegeben seyn solte. Woraus denn erscheinet/ daß die darauf folgende Worte/ Leib- und Wund-Artzt/ nach dem vorgehenden außgelegt/ und verstanden werden müssen/ Es auch nichts ungereimbtes/ noch der gemeinen Art zu reden zuwider/ daß das Wort/ Leib-Artzt/ wenn es gleich nebenst dem Worte/ Wund-Artzt/ gesetzet/ ob es schon nicht von denen innerlichen Curen/ welcher sich sonst die Medici gebrauchen/ außgeleget wird/ gar wohl auf andere/ auch eusserliche Curen/ gezogen werden/ und etwas anders/ als das Wort Wund-Artzt importiren und bedeuten kan/ dahero denn leichtlich abzunehmen/ wie daß folgends in denen Privilegiis von inn- und äusserlichen Artzneyen enthalten/ und verordnet außgeleget/ und auf Wund-Tränckе/ und dergleichen/ so die jenigen die äusserliche Gebrechen curiren/ zu geben pflegen/ gezogen werden müsse/ zumahl iederzeit bey denen Worten/ dardurch Euch/ inn- und äusserliche Medicamenta zu verordnen/nachgelassen worden/ die Clausul/ **eurer Profession gemäß**/ gesetzet/ solche Worte aber etwas importiren müssen/ und nicht unclar daraus zu schliessen/ daß Jhr in gewissen Stücken und Curen/ nicht aber ins gemein/ gleich andern Medicis, bey welchen keine Kranckheit excipiret/ euch gebrauchen lassen sollet/ sonsten es solches Anhanges und restriction nicht von nöthen gewesen were. Darwider Jhr euch mit dem/ daß Jhr bißhero/ laut der Beylage/ sub n. 3. und vor denen privilegien ohne Unterscheid curiret/nicht zubehelffen/ noch eine beständige possession anziehen könnet/ So erscheinet daraus allenthalben so viel/ daß Jhr innerliche medicamenta, so nicht zu der Cur der Augen und Wunden/ wie auch des Steins- und Bruch-schnidts/ dienen

dienen und von nöthen seynd / zu verordnen/ einzugeben / und andere innerliche Kranckheiten zu curiren/ nicht befugt seyd/und dahero der Apotheker/ so euch deßwegen Streit erreget / in die Straffe der 40. Marck Löthiges Goldes nicht gefallen/ V. R. W.

VIII. Est verò & hoc insuper addendum, per concessionem privilegii Principem non ita renunciàsse juri suo, qvò minùs in re simili eo uti qveat. Vulgatum est inter Doctores proverbium, in generali sermone, ejus, qvi loqvitur, personam minimè comprehendi, Joh. Petr. Surd. *decis. 13. n. 11.* Augustt. Barbosa, *axiom. lib. 7. c. 2. n. 14.* & in concessione generali exceptam semper intelligi personam loqventis, Ant. Fab. *Cod. l. 1. tit. 12. def. 8.* Ideò scil. qvia nemo in dubio semetipsum obligare velle præsumitur, *arg. l. 6. §. 4. ff. de pecul. legat.* Nec igitur poterit qvisqvam privilegium usurpare ad retorqvendum eum, à qvò immunitatem istam est consecutus. Jacob. Schültes, *qvæst. 3. n. 12.* Nec enim per concessionem abdicasse censetur jus suum, nisi id verbis expresserit.

IX. Atqve ex his principiis respondêrunt Witteberg. an Salzgr. und Pf. zu S. mens. Maj. 1657. Will zwischen euren gnädigen Fürsten und Herrn / und euch anitzo Zweifel entstehen/ in dem Ihre Fürstl. Gn. zu N. ein von undencklichen Jahren her gesickertes Saltzqvellen aufreumen zu lassen / und ein neues Saltzwerck daselbst anzurichten gemeynet / darein Ihr wegen eures Saltzwerks zuwilligen Bedencken habt / nach mehren Inhalt eures Berichts/und der Beylage. Wenn nun gleich anno 1321. von dem Abt zu Fulda eure Vorfahren / wegen des Saltzwercks/wohl privilegirt / und solches privilegium von denen Successoribus, auch von Churund Fürsten zu N. confirmiret/ insonderheit von Hertzog N. Fürstl. Gn. anno 1599. dahin gnädig erkläret worden: Da gemeine Pfännerey ihre Saltz-Brunnen in der Stadt und Ampte S. vermehren und verbessern möchten/ daran solten und wolten Ihre Fürstl. Gn. und dero Erben / sie nicht hindern in keinen Dingen. Dennoch aber und dieweil solches nur von Verbesserung eurer Brunnen zu verstehen / und Ihre Fürstl. Gn. dadurch andere Saltz-Brunnen im Ampte S. zu suchen/ euch nicht nachgelassen/ vielweniger / wenn schon die Fürstl. Erklärung dahin zu extendiren were/ sich ihres zustehenden hohen Rechtens in Suchung und Anrichtung eigener Saltz-Brunnen darmit begeben. So ist obhochgedachte Hertzogs N. Fürstl. Gn. auf dem Hoff N. eures Einwen-

dens

dens ungeachtet / ein Saltzwerck aufzurichten wohl befugt / V. R. W.

X. Cæterùm cùm privilegia plerumqve odium excitent apud eos, adverſus qvos impetrata fuerunt, maximæ ſæpè in judiciis moventur lites tùm ſuper ipſo titulo, tùm ſuper poſſeſſione. Injuſtè ea, & per ſubreptionem impetrata eſſe, perpetua impugnantium vox eſt, nec niſi clam uſurpata deinceps, aut planè non uſurpata ea fuiſſe, & inanem adeò de poſſeſſione jactari rationem; dumq; cauſa ſubindè fervidè admodùm & concitatis animis agitatur, ipſimet ſæpè de jure ſuo dubii redduntur controvertentes. Illuſtre ejus rei exemplum, qvaliter in judiciis vel impugnari vel propugnari ſoleat privilegium, exhibebit Reſponſum Wittebergenſe an Bürgermeiſter und Rath / wie auch die Gemeinde zu Langen Salza / menſe Februar. 1669. exaratum, his verbis: Hat Herr Friedrich der Jüngere / Land-Graffe in Düringen / anno 1421. der Stadt Langen Salza ein privilegium ertheilt / daß die Dorffſchafften auf eine Meil Weges herumb ſich des Biers daraus zu erhohlen ſchuldig / die Thomas-Brücker aber ihr Bier auf ermeldte Dorffſchafften / Faßweiſe zu verkauffen / nicht befugt ſeyn ſolten. Es wollen aber die Thomas-Brücker anitzo eben dergleichen ſich unterſtehen / und euren vorgeſchützten privilegio ſich widerſetzen / nach mehren Innhalt / ꝛc. Wenn nun gleich die Thomas-Brücker vorwenden / daß ſie bey Ertheilung des privilegii nicht gehört / und ihnen dergeſtalt zum Nachtheil dergleichen nicht außgefertiget werden können / Sie ſich auch hierüber auf eine poſſeſſ beziehen / durch welche ſie nicht allein das poſſeſſorium ſummariiſſimum zu erhalten / ſondern auch die præſcription auszuführen / verhoffen / zumahl / da von euch nicht beygebracht worden / daß das vorgeſchützte privilegium iemahls zur obſervantz kommen / viel weniger / daß es confirmirt worden. Dennoch aber / und dieweil dem Landes-Fürſten frey geſtanden / einer Stadt vor der andern ein privilegium zu ertheilen / und daß damit richtig verfahren ſey / nicht allein daraus / daß die Thomas-Brücker ſo eine lange Zeit ſich demſelben niemahls widerſetzet / ſondern auch / weil Ihrer in dem privilegio ſpecialiter erwehnet / und Ihnen darinnen proſpicirt werden / gnugſam zu præſumiren / und die confirmation deſſelben nicht eben nöthig / auch unter der general confirmation der privilegien / ſo bey denen Huldigungen zu geſchehen pfleget / zu verſtehen / So ſeyd Ihr in petitorio gnugſam fundiret / es könten denn die Thomas-Brücker die angegebene præſcription,

bey welcher iedoch die Zeit / so lange Ihr die Brau-Nahrung bey euch nicht treiben / noch die Dorffschafften mit Biere versehen können / zuförderst abzuziehen / wie zu recht gnugsam beybringen / darmit würden sie billich gehöret. Daferne Ihr auch euch auf eine possession gründen woltet / seyd Ihr zuförderst / daß Ihr durch einen oder den andern actum, dadurch Ihr zu solcher possession gelanget / und dergestalt / daß Ihr das privilegium zur observantz gebracht / beyzubringen / sonsten aber / daferne ausser diesen die Thomas-Brücker / daß Ihr per non usum das privilegium verlohren / vorgeben solten / dieselben / daß Ihr solches zu exerciren vermocht / und solches doch nicht gethan / zu bescheinigen schuldig / V. R. W.

XI. Nec profectò ulla magis in judiciis impugnantur privilegia, qvàm illa, qvæ de coqvendâ & vendendâ cerevisiâ civitatibus, aut aliis universitatibus & Nobilibus concessa fuerunt, aut concedi sæpenumerò adhuc solent. Nec tamen putandum est, privilegia civitatum eò extendi, ut qvis alius cum familiâ suâ prohiberi qveat, qvò minùs re suâ fruatur. Qvâ ratione, si qvis in prædio suo rustico cerevisiam coxerit, & in civitate habitaverit, prohiberi neqvit, ne cum familiâ suâ cerevisiam istam in ipsâ civitate consumat, dummodò civibus aliis eam non vendat. Qvò facit Responsum Wittebergense an J. F. zu H. mens. Octob. 1659. Haben des Herrn Administratoris des Primats und Ertz-Stiffts Magdeburg Fürstl. Durchl. am 14. Martii 1657. an den Rath zu H. gnädigst rescribirt / bey der Bürgerschafft Erinnerung zu thun / daß die Einlage und Verzapffung des frembden und Dorff-Biers nachbleiben solte. Es ist aber am 18. Aprilis darauf diese gnädigste Erklärung erfolget / daß einem oder dem andern Bürger die Einlegung frembden Biers / so er vor sich und die Seinigen selbst außzutrincken gemeynet / nach Entrichtung der gewöhnlichen Niederlage / nicht verbothen seyn solle. Und es hat Christian Orientalis, Bürger und Pfärner daselbst / das auf seinem vor der Stadt zu Schiepzig gelegenen Frey-Gute gebrauen Bier / etliche Jahr hero / gegen Erlegung der Niederlage / ohne einige des Raths Verwegerung in der Stadt zu seinem Tisch-Truncke einlegen lassen / welches Ihm ietzt ermeldter Rath verwehren wil / nach mehren Innhalt euers Berichts. Wenn nun gleich in der obangezogenen gnädigsten Erklärung de dato den 18. April. nur des frembden / und nicht des Dorff-Biers erwehnet worden / auch da solches Dorff-Bier / in die Stadt zu führen / erlaubet werden solte / daß ein-

eingebrauene Bier nicht / wie ſonſten / abgehen dörffte. Dennoch aber / und dieweil in höchſtgedachter gnädigſten Erklärung das Dorff-Bier nicht ausgeſchloſſen / ſondern vielmehr unter den Nahmen des frembden Biers begriffen wird / auch wenn es von den Bürgern auf ihren Gütern ſelbſt gebrauen / vor die Nutzungen derſelben zu halten / und daher nicht vermuthlich iſt / daß der Landes-Fürſt ſeinen Unterthanen die Frucht-Nieſſung ihrer Güter verwehren oder ſchmälern wollen / So erſcheinet dannenhero ſo viel / daß der Rath zu H. Chriſtian Orientali ſein Dorff-Bier / ſo viel er und die Seinigen außtrincken mögen / in der Stadt einzulegen / nicht verbiethen könne / V. R. W.

XII. Diviſiones privilegiorum, & unde conſtet de eorum realitate aut perſonalitate, hîc recenſere prorſus erit ſupervacaneum. Vid. Menochius, *3. præſumt. 103.* Maul. *de homag. t. 9. n. 84.* H. Zoeſ. *tit. X. de privileg.* & ante omnes Franzkius, *tit. de conſtit. Pp. n. 37. ſeqq.* Illud huc magis pertinet, utrùm, qvod ſemel conceſſum eſt, revocari iterum poſſit privilegium? Diſtingvunt Doctores inter privilegia, qvòd alia ſint conventionalia & titulata, qvæ ex causâ onerosâ propter datum vel factum, dandum vel faciendum conceduntur; alia compenſatoria & remuneratoria, qvæ in præmii vicem, vel ſervitii compenſationem, benè meritis conferuntur; alia deniqve merè gratuita, liberalia vel benefica, qvæ Princeps ſubditis ex benignâ & propensâ voluntate & liberalitate per gratiæ modum largitur. De prioribus duabus ſpeciebus ita ſentiunt, revocari ea non poſſe, eò, qvòd vel ex vero contractu ex causâ onerosâ indulta ſint, vel ſaltem ob cauſam præexiſtentem, & ſic in contractum degenerent. Petr. Paul. Pariſ. *conſil. 2. n. 127. vol. 4.* Thom. Grammat. *conſ. 100. num. 32.* Aymo Cravetta, *conſil. 963. n. 26.* Oſaſc. *deciſ. 139. n. 38.* Jacob. Menoch. *conſ. 2. n. 139.* Mareſcott. *2. reſolut. 23. n. 4. 5. 6.* Cornazan. *deciſ. 127.* Alexander, *Conſil. 716. num. 3. vol. 3.* Felin. *in c. novit. n. 7. & 12. de judic.* Capyc. *deciſ. 121. n. 15. & deciſ. 166. num. 3.* Prukman. *conſil. 39. n. 51. vol. 1.* Franciſc. Marc. *deciſ. Delph. tom. 2. qv. 921.* Vultej. *tom. 3. conſil. Marp. 35. num. 112.* M. Ant. Peregrin. *de jur. fiſc. lib. 1. tit. 3. n. 28.* Et has conceſſiones ne qvidem in caſum ſupervenientis ingratitudinis revocari poſſe, firmant Petrus Anton. de Petra, *de poteſt. Princ. c. 32. dubit. 2. princ. num. 135.* Tiraqvell. *in l. ſi unqvam verb. donatione largitus, n. 14. C. de revocand. donat.* De privilegiis verò merè gratuitis concedunt, revo-

cari ea posse etiam sine causâ. Anton. Gabriel. *l. 3. commun. concl. tit. de jur. qvæs. non toll. concl. 6. num. 5.* Marchisell. *l. 1. q. 121. n. 4.* Cacheran. *decis. 139. n. 9. n. 21. seq.* Maresc ott. *2. resol. 30. n. 10.* propterea, qvòd solâ Principis voluntate nitantur, qvæ variare pro lubitu possit.

XIII. Uti verò de prioribus duabus speciebus adducta Interpretum sententia recepta & communis facta est: ita circa tertiam in alia omnia abit Andreas Rauchbar, *l. 2. q. 11.* putans, Principem privilegia semel à se, utcunqve ex merâ gratiâ concessa, sine causâ revocare non posse, eò qvòd talis privilegii collatio vim habeat donationis, & donatio inter modos acqvirendi referatur, ut adeò Princeps jus ex tali privilegio acqvisitum auferre non possit. Non malè, cùm & aliàs in contractibus Princeps privatorum jure utatur, uti diximus *disp. 1.* Vid. Cephal. *cons. 342. n. 66.* Riminald. *cons. 556. n. 128.* Petr. Surd. *cons. 419. n. 68. in fin.* Consentit de privilegio, qvod integris Collegiis & Urbibus concessum est, Anton. Perez. *Cod. de præpos. agent. in reb. lib. 12. n. 7.* ubi tamen rectè excipit casum necessitatis & utilitatis publicæ, qvippe qvo urgente etiam ea revocari videntur posse privilegia, qvæ ob causam data sunt, Perez. *d. l. n. 8. & Cod. de exc. mun. lib. 10. n. 15.* Casus autem ille ita comparatus esse debet, ut utilitas directò & principaliter statum Reipublicæ concernat, & necessitas præcisa sit, cui aliter, nisi per ablationem juris tertii, provideri & occurri neqveat. Cacheran. *consil. 26. n. 2.* Bursat. *consil. 16. n. 73. & 76.* & tùm tamen, si fieri potest, damnum datum compensatione resarciendum est. Hug. Grot. *de jur. bell. & pac. l. 2. c. 14. num. 13.* Add. Carpzov. *lib. 1. decis. 87.* Camill. Borell. *cons. 1.* Acac. Enenkel, *de privileg. l. 3. c. 3. 6. 8. 9.* Maul. *de homag. tit. 9. num. 104.* Gerlac. Buxtorff. *ad c. 12. A. B. n. 96.* Franzk. *3. resol. 1. n. 182.*

XIV. Et hæc sententia verificatur etiam in successore Principis, ita ut nec illi privilegia ab antecessore concessa pro lubitu revocare integrum sit, cùm hæc inter ea, qvæ ratione officii vel dignitatis acta gestavè sunt, haud dubiè referantur. Vid. qvos in hanc rem citat Franzkius, *l. 3. resolut. 1. num. 150. seqq.* & adde ex professo qvæstionem hanc tractantem, Dn. Tabor, *de obligat. succeß. in offic. c. 5.* nec distingvimus, an jure hereditario ad principatum pervenerit, an verò jure propriò per electionem, cùm etiam ultimo hoc modo obligetur Princeps, si non directè & proximè ex facto defuncti, saltem mediatè per interpositam civita-

Digitized by Google

vitatem, qvippe qvæ poteſtatem ſe obligandi in Principes tranſtuliſſe creditur, ut ita obligatio per Principem facta ad cœtum ipſum, & per hunc ad ſucceſſores etiam pertingat, H. Grot. *de Jur. Bell. & pac. l. 2. c. 14. n. 11.* Dn. Carpzov. *diſp. Feud. 6. §. 5.* Illud tamen ex eodem Grotii loco *num. 12.* addendum, ſi qvo caſu privilegium incipiat vergere non ad damnum modò aliqvod, ſed ad perniciem publicam, ita ut ab initio privilegium in extenſione ad illum caſum cenſendum fuiſſet injuſtum & illicitum; tunc non tàm revocari id privilegium poſſe, qvàm declarari, id non ultrà locum habere, qvaſi factum ſub conditione, ſine qvâ juſtè fieri non potuit. Conf. Petr. de Ubald. *de collect. n. 40. 41.* Carpzov. *l. 1. deciſ. 88.* Bachov. *in Treutl. vol. 1. diſp. 6. th. 7. lit. B. in fin.* Syring. *de pac relig. n. 19.* Gerlac. Buxtorff. *ad c. 2. A. B. th. 37.* Dn. Halin. *Obſerv. in Weſenb. tit. de conſtit. Pp. num. 2.* Ex qvibus conficitur, non neceſſe eſſe, ut confirmatio privilegiorum à ſucceſſore iteretur, & tutiùs qvidem eſſe obtinere ab eo talem confirmationem, ſed hujus tamen omiſſionem non inficere privilegium ſemel validè conceſſum. Ant. Perez. *Cod. de Curial. Urb. Rom. n. 8.* Gail. *2. obſ. 1. n. 5.* Solent enim qvandoqve Principes privilegia, à prædeceſſoribus ſuis conceſſa, non aliter habere rata, qvàm ſi eadem iisdem & ipſi dediſſent, ut inſtauratis privilegiis ſibi potiùs, qvàm deteſſoribus, habeatur gratia. Franciſcus Florens, *in diſſertat. canon. pag. 12.* Qvo jure illi id faciant, diſputare non licet. Ne tamen id faciant, commodè evitari poteſt, per novam eorum confirmationem.

XV. Cæterùm, ut qvis integrum & intemeratum ſuum retineat privilegium, plurimæ in eam rem competunt actiones, tùm reales tùm perſonales. Rutger. Ruland, *de commiſſar. part. 3. lib. 3. c. 6.* Et inter reales qvidem, ſi poſſeſſorium intentandum fuerit, utile interdictum uti poſſidetis, peti poteſt, qvippè qvod cuiqve, qvotiescunqve jus ſuum exercere prohibetur, dari ſolet. Joh. Schneidevvein, *ad §. 4. Inſt. de interdict. ſub rubr. de interd. uti poſſid. num. 6.* Arnold. ab Haerſolte, *de act. part. 6. act. 76. n. 16.* In petitorio verò judicio utilis actio confeſſoria inſtitui poteſt. Etſi enim iſta & ejusdem commatis alia, qvæ negatoria dicitur, pro ſervitutibus tantùm vindicandis introductæ ſint, uti rectè adſtruit Joh. Vaudus, *l. 2. var. c. 27.* qvem ſeqvitur Arnoldus Vinnius, *ad §. 3. Inſt. de act. n. 2.* tractu temporis tamen per modum extenſionis etiam ad alia jura, ubi ſimilis

Digitized by Google

est ratio, videlicet jurisdictionem, jus præsentandi, jus venandi, jus imponendi collectas, jus percipiendi decimas &c. porrectæ sunt. Georg. Franzk. *ad §. 2. Inst. de act. in fin.* Christian. Kremberg, *ibid. num. 18.* Herm. Vultej. *in Consil. Marpurg. volum. 2. consil. 30. n. 12.* Herm. Ef. Rosacorb. *practic. forens. cap. 37. n. 2.*

XVI. Personaliter qvi agere mavult ob violatum privilegium, duplicem is præstò habet actionem, condictionem scil. ex Lege, & actionem injuriarum. Illius fundamentum petunt Doctores, ex §. *6. Inst. de jur. nat. gent. & civ.* atqve hinc inferunt, privilegium vim legis habere. Dari ergò condictionem ex lege ad pœnam privilegio insertam. Martinus Mager. à Schönberg, *de advocat. armat. cap. 17. n.* 202. Sed utrùm nomen istud, condictionis ex lege, omnibus casibus, qvib9 de privjlegiis tutandis disceptatur, applicari qveat, subdubitare licet, qvòd Legis vocabulum ex mente veterũ minimè competat privilegiis. *Ateius Capito*, inqvit Agellius, *noct. Attic. lib. 10. c. 20. publici privatiq; juris peritissimus, qvid lex esset, hisce verbis definivit: Lex est generale jussum populi aut plebis, rogante magistratu. Ea definitio si probè facta est, neq; de imperio Cn. Pompeji, neq; de reditu M. Ciceronis, neq; de cæde Clodii qvæstio, neq; alia id genus populi plebisve jussa, leges vocari possunt. Non sunt enim generalia jussa, neq; de universis civibus, sed de singulis concepta: qvocirca privilegia potiùs vocari debent, qvia veteres priva dixerunt, qvæ nos singula dicimus.* Qvò & Cicero respexit *lib. 3. de LL. sub fin.* qvando ait: *In privos homines leges ferri noluerunt. Id enim est privilegium. Qvo qvid est injustius? Cum legis hæc vis sit, scitũ esse & jussum in omnes.* Verùm enimverò id totum est ex statu Reip. Democraticæ, qvæ æqvalitatem civium exigit, nulliq; adeò privilegiũ concedi patitur. In principatu nihil obstat inæqvalitas, & hinc adeò postqvã ad Imperatores rerum summa devoluta est, liberaliùs dari cœperunt privilegia, atq; illa non tàm per legem, qvàm per Constitutionem, sed qvæ legis vim & effectum habebat, concedebantur. Nihil igitur obstat, qvò minus ob datum privilegium conservandum adversus qvoscunqve temeratores condictio ex lege detur, etsi personale id fuerit, uti ipsæ etiam constitutiones nonnullæ dicuntur personales, *l. 1. §. 2. ff. de const. Pp.* cùm sufficiat hìc, obligari qvoscunq; concives ad privilegium istud observandum. Sed etsi ponamus, condictionem talem non competere, negari tamen neqvit, ex ipso privilegio ad pœnam ei insertam, per nudam implorationem officii judicis agi posse. Is enim, qvi nullam

Digitiz Google

lam habet actionem, rectè confugit ad nobile judicis officium. Schneidewein, *ad pr. Inſt. de act. num. 10.* Sed & injuriarum actio hoc caſu locum invenit, qvippe qvæ toties competit, qvoties qvis re ſuâ vel jure ſuo uti prohibetur, *l. 13. §. 7. ff. de injur. l. 25. ff. de act. empt.*

XVII. Ita reſponderunt Wittebergenſes an ſämtliche Verwandte der Circkel oder Juncker-Compagnie zu Lübeck / menſ. Febr. 1638. Hat im Jahr CHRISTI 1379. bey euch in der Stadt Lübeck eure Geſellſchafft ſich angefangen / welche vor alters Brüder der Heil. Dreyfaltigkeit / item, Circkel-Brüder / oder Circkel-Junckern / nunmehr aber / über hundert Jahr / ins gemein der Junckern Compagnie / und dieſer Compagnie Verwandte / Junckern genennet / dieſelben anno 1485. von Käyſer Friderico dem Dritten confirmiret / auch ihnen ein privilegium ihres Wapens ertheilet / und daſſelbe verbeſſert worden. Es iſt auch in der Stadt Lübeck / über Menſchen Gedencken / gebräuchlich / wenn iemand eine vornehme Hochzeit ausrichten wil / daß er ſolches bey des Raths verordneten Wein-Herrn ſpecialiter erhalten müſte / und alsdenn mag er Paſteten ſpeiſen / auch Trompeten und Paucken gebrauchen / und wird dem Bräutigam / wenn er mit ſeinem Comitat zur Prieſterlichen Copulation ins Hochzeit-Hauß gehet / von des Raths verordneten Spiel-Grevenein ſilberner Stab vorgetragen / biß ins Hochzeit-Hauß / welcher Stab ſo dann / wenn die Copulation geſchehen / wieder hinweg gethan / und weder bey den Täntzen / noch ſonſten ferner geſehen wird. Und weil die Patritii Paſteten-Hochzeiten zu halten pflegen / andere aber mit ſolchen Unkoſten ſich gemeiniglich nicht belegē wollen / ſo iſt auch der Stab ſelten iemand anders / als einem Patritio, vorgetragen / iedoch einem vornehmen Manne / der Ihn begehret / von den Wein-Herren auch wohl vergönnet / ſonſten aber und auſſer den Paſteten-Hochzeiten / und deren Ceremonien / nicht gebraucht worden. Als nun anno 1635. J. P. der Geburth von T. welcher mit eines Kauffmanns Tochter in Lübeck ſich befreyet / und in den Rath daſelbſt gekohren / ſeinem Sohne H. P. Hochzeit gemacht / hat derſelbe obenwehnten Stab begehret / und ſeinem Sohne vortragen laſſen. Dieweil nun eure der Junckern Compagnie für langer Zeit darauf gedacht / und davon

davon geredet / wie sie ihr Abzeichen/das so viel Jahr bey der Compagnie gewesen / und von Friderico Tertio confirmirt / bey ihren Hochzeitlichen Ehren gebrauchen möchte / habt Ihr einen silbernen Stab mit einem Käyserlichē Bildlein / und daran das Käyserliche gegebene Abzeichen der Heiligen Dreyfaltigkeit/ und zugeordneten Circkels / fertigen lassen / darauf euch zu den verordneten Wein-Herren verfüget/und gebeten/daß des Raths Spiel-Greve die alte Käyserliche Abzeichen an dem Stabe eurer Compagnie Brüder / welcher dazumahl Hochzeit halten wollen / an seinem Ehren-Tage vorgetragen werden möchte/welches die Wein-Herren denen Bürgermeistern anzeigen lassen / und es ist von denselben nicht allein bewilliget / sondern es haben auch die Bürgermeister/neben den andern Herren des Raths/ der Hochzeit beygewohnet / ausser J. P. so es übel aufgenommen/ und etliche Wochen hernach / am 12. Augusti desselben 1635. Jahres/ im Rath eine Schrifft herfürgezogen / und durch den Secretarium ablesen lassen. Auf welche endlich am 19. Augusti ein Decretum ertheilet/angeregte Schrifft Ampts wegen verworffen / der Pasteten-Hochzeit und des Stabes halber bey voriger Hochzeit-Ordnung verblieben / und J. P. woferne er mit euren Gegen-Bericht und Erklärung nicht zufrieden / euch ordentlicher Weise zu belangen/ verwiesen worden. Nach dem aber Käyserliche Majestät / Ferdinand der Ander / eurer Compagnie voriges privilegium , auch den von neuen verfertigten Stab/und daß Ihr denselben bey euren Hochzeitlichen Ehren-Tagen / und anderen solennen Zusammenkünfften/ möchtet vortragen lassen / confirmiret/hat J. P. eine consideration nem Politico-Juridicam übergeben / in welcher er euch mit anzüglichen und ehrenrührigen Worten angegriffen/alles nach mehren Innhalt des in facti specie aufgesetzten Berichts. Wenn nun gleich J. P. daß er die consideration ratione officii übergeben / vorwendet / Dennoch aber / und dieweil Ihme anderer Gestalt dießfalls zu procediren gebühret / auch in oberwehnten Decreto der Weg Rechtens in dieser Sache eröffnet/ So erscheinet dahero / und aus andern Umbständen so viel / daß Ihr J. P. actione injuriarum zu belangen/und auf die im Käyserl. privi-

privilegio außgedruckte Straffe wider Jhn zu klagen befugt / er auch in denen euch die Juncker- Compagnie betreffenden Sachen des votirens ſich zu enhalten ſchuldig/ V. R. W.

CAPUT XIII.

De

De Jure Principis circa ſacra in genere.

SUMMARIA.

Prima Legislatoris cura eſſe debet circa Sacra. 1.
Leges à Diis originem habere credebantur apud Gentiles. 1.
Religio Gentilium ipſo Dæmonum miniſterio firmata fuit. 2.
Δεισιδαιμονία & Superſtitio præſtat Atheiſmo. 3.
Contemtus Religionis à gentibus cultioribus punitus fuit, nec mutatio admiſſa. 4.
Sacra externa ſeu peregrina apud Romanos prohibita. 5.
Chriſtianus Gentilibus olim hoſtis publicus judicatus. 6. & propter ſolum nomen inviſus fuit. 7.
Religio cum prudentiâ civili & ratione humanâ non convenit. 6.
Societatem tamen civilem non tollit, ſed firmat. 8. 9. 10.
Religionis abuſus, & ſolus titulus damnatur. 11.
Ad evitanda complura incommoda, externo Regimine opus eſt. 12.
Regimen illud cum poteſtate conjunctum eſſe debet, qua, quia circa Sacra verſatur, Eccleſiaſtica dicitur. 13.
Poteſtas Eccleſiaſtica eſt vel interna, vel externa. 14.
Illa exercetur eccleſiaſticè, hæc non eccleſiaſticè. 14.
An utraq; ſit neceſſaria? 15.
Interna non in cogendo, ſed dirigendo conſiſtit. 15.
Externa vim ἀναγκαστικὴν comitem habet. 16.
Externa num competat Principi, an Pontifici Romano? 16.
Pontificis Tituli. 16.
Principes Seculares à Pontificiis Sacrorum curâ arcentur. 17.
Innocentii X. Declaratio nullitatis articulorum pacis Germaniæ. 18.
Principibus à Papâ Eccleſiæ tantùm protectio conceditur. 19.
Pontificis iniquitas oſtenſa. 20.
Illi Regimen omne Politicum, ita & Eccleſiaſticum, uni committi nequit. 21.
Poteſtas igitur Externa cuiq; Principi, Majeſtatem habenti, competit. 22. 23. 25.
Imperii ſummi indoles. 23.

Jus Patronatûs qvid ſit, & an Laico competat? 24.
An ad res ſpirituales referendum? 25.
Poteſtas Principis circa ſacra dicitur etiam Jus Patronatûs Regium. 26.
Principi inſpectio circa ipſas ædes ſacras, cùm ædificandas, tùm conſecrandas, competit. 27. 28.
Solennitates in Conſecratione olim adhibitæ. 28.
Poteſtas Eccleſiaſtica Externa qvomodo ab Internâ differat?
Jus Patronatûs Regium in qvibus conſiſtat? 30.
Qvæ ante Impp. Chriſtianos in Synodis conſtituta, an Leges rectè votentur? 30.
Conſtantini tempore Profeſſio Chriſtiana tuta eſſe, & aſſenſu Principum muniri cœpit, num. 31.
Verba Auguſtini hac de re. 31.
Jus regendi Eccleſiam qvibus abſolvatur? 32.

I.

PRima legislatoriæ poteſtatis cura eſſe debet circa ſacra, ut ea rectè ſe habeant, & reverenda ſemper ſubditis exiſtant. *Inter cæteras ſollicitudines* (verba ſunt Theodoſii & Valentiniani, *in Novell. de Judæis, Sam. bar. & pag.*) *qvas amor publicus pervigili cogitatione nobis indixit, præcipuam Majeſtatis curam eſſe perſpicimus veræ religionis indaginem, cujus ſi cultum tenere potuerimus, iter proſperitatis humanis aperimus inceptis.* Sacra verò hæc & divina ſi contemnere licet, cùm in iis præcipuus ſubditorum metus, & erga Numen veneratio conſiſtat, contemnere licebit etiam Principem, qvippe qvi tanto minor eſt Jove, & cui à deitate qvadam conceſſam hanc, qvam tenet, majeſtatem, haud fruſtrà creditum eſt olim. Nec enim ſepoſito hoc erga Deos metu perſvaderi poterunt ſubditi, plus tribuendum eſſe illis, qvos pares ſibi produxit, & qvos minore prudentiâ haud rarò inſtruxit Natura. Hinc igitur divinitatis qvædam opinio Principibus affingenda erat, & hinc Legislatores antiqvi deorum ſe uti conſiliis fingebant, ſed & ipſi ſimul ſacerdotali munere qvandoqve fungebantur. Celebris in hanc rem eſt locus Diodori Siculi, *in Biblioth. hiſt. l. 1. cap. 94.* qvem ex verſione Laurentii Rhodomanni integrum ſubjicio: *Meneuēs*, inqvit, *in Ægypto leges à Mercurio ſibi traditas, unde ingentia vitæ bona promanarent, ſimulavit. Qvod apud Græcos in Cretâ etiam Minos, apud Lacedæmonios Lycurgus factitavit, qvorum iſte Jovi, hic Apollini ſuas vendicavit. Id commenti genus, apud plures qvoq; alias gentes adhibitum, mul-*

multorum causa bonorum persvasis extitisse ferunt. Nam apud Arianos Zathraustes bonum Genium, apud Getas Zamolxis communem Vestam; apud Judæos Moses Deum, qvi JAO dicitur, legum auctorem suarum finxisse, perhibetur: sive qvod admirandum prorsùs & divinum esse judicarent commentum illud, qvod in commodum societatis humanæ exiret: sive qvod vulgus ad majestatem & potentiam illorum, qvi leges invenisse dicerentur, respectans, dicto magis audiens fore existimarent. Hæc Diodorus, in hoc unico peccans, qvod Mosen Legum suarum autorem, qvem reverà habuit, finxisse putat. JAO autem ex יהוה factum, notat Hugo Grotius, *in not. ad libr. 1. de verit. relig. Christ. pag. 214.* & apud Patres qvoqve Ecclesiæ Christianæ usitatum id fuisse vocabulum, Robertus Parkerus, *de descens. ad inf. l. 1. §. 12.*

II. Utcunqve verò illa Gentilium Religio tot & tanta foveret mendacia & commenta, multum tamen semper potuit in animis hominum; & tàm firmas etiamnum inter plurimas nationes egit radices, ut exstirpari, veritate licet cogente, possit admodùm difficulter. Non credam ego, meris istis & solis sacrificulorum commentis aut præstigiis, homines cæterà non rudes, aut faciles falli, adductos ad id esse, ut idolum manu factum, ut brutum pecus, ut stirpem aut lapidem, ut homines vivos aut demortuos per sangvinem humanum, per nudorum hominum in templis cursationem, per ludos & saltationes plenas spurcitie, religiosè colerent. Qvin videtur totum id ex dæmonum magisterio proveniisse, qvi lapides, statuas & imagines occuparunt, extorum fibras animarunt, avium volatùs gubernarunt, & divinationis gratiâ intra ipsa animalia occultari sæpissimè consveverunt. Illud verò pessimum Religionis genus est, qvo malas mentes, qvas tales norunt ac profitentur, ut ne noceant, religioso cultu adorant; & tamen Arimanium olim Persæ, Græci Cacodæmonas, Vejoves Latini, & nunc qvoqve Indorum Orientalium pars maxima ipsum humani generis hostem, Diabolum magnâ superstitione venerantur & observant.

III. Undecunqve verò tandem omnis ista in animos hominum delapsa fuerit persvasio, certum tamen est, minus malum esse, & Reip. saltē magis conducere δεισιδαιμονίαν, qvàm atheismum. *Nam superstitio* (ut benè differit Bodinus, *l. 4. de Rep. c. 7.* falsò pro contrariâ sententiâ citatus Gisberto Voetio, *disput. de*

atheiſmo, pag. m. 168.) qvantacunq; fuerit, homines tamen in legum ac magiſtratuum metu & in mutuis vitæ officiis continet; impietas autem adverſus numina omnem ex animo peccandi metum penitus evellit, &c. Etſi enim reſpectu veræ religionis ſuperſtitio nihil aliud ſit, qvàm atheiſmus qvidam indirectus, meliores tamen ſaltem in civili ſocietate ſunt illi, qvi divinum aliqvod Numen formidant & horrent, qvàm qvi planè negant. *Nulla enim res efficaciùs multitudinem regit, qvàm ſuperſtitio: alioqvi impotens, ſæva, mutabilis, ubi vanâ religione capta eſt, meliùs vatibus, qvàm ducibus ſuis paret.* Q. Curtius *l. 4. hiſt.* Add. Chriſtoph. Forſtner. *ad l. 1. ann. Taciti p. 64.* Hug. Grot. *de jur. bell. & pac. l. 2. c. 20. n. 44.*

IV. Prudenter hinc contemtæ Religionis vindices pleræqve jam olim extitére gentes, cumprimis verò Athenienſes, qvos per contemtum divini Numinis, qvod fingebant ipſi, omnia miſceri, & imperia tandem everti, longa non unis vicibus docuerat experientia. Qvod ſi qva novitas aut peregrinitas appareret, conſtituta ipſis erant judicia, qvibus eâ de re cognitio fieret, ne ſcil. Respublica inde aliqvid caperet detrimenti. Nota ſunt exempla Anaxagoræ, Diagoræ, Protagoræ, Socratis & aliorum, inprimis verò Apoſtoli Pauli, qvi ex hoc uno capite, qvod novorum dæmoniorum videretur eſſe annunciator, ad Areopagum fuit protractus, ubi & cauſam ſuam dicere coactus fuit. Theodoretus, *ſerm. III.* notat, Platonem veritum Socratis exitum, alioqvin & ipſum deos ſuâ Republicâ ejecturum fuiſſe. Sic & Epicurum refert Cicero, *l. 1. de nat. deor.* ne in offenſionem caderet Athenienſium, verbis reliqviſſe deos, re ſuſtuliſſe. Num verò iſti, qvos Athenienſes pro atheis habuerunt, reverâ fuerint, ad noſtrum hoc non pertinet forum. Vid. interim Gisbert. Voet. *diſp. de atheiſm. part. 4. probl. XI.*

V. Pariter apud Romanos *Patrum, avorumq; ætate negocium magiſtratibus datum,* refert Poſthumio apud Liv. *lib. 9. ut ſacra externa fieri vetarent, omnem diſciplinam ſacrificandi, præterqvam more Romano, abolerent. Judicâſſe prudentiſſimos Viros, omnis divini humanique juris, nihil æqvè diſſolvendæ religioni, qvàm ubi non patrio, ſed externo ritu ſacrificaretur.* Graviter hoc ipſum Auguſtum ſuum monet Mæcenas, in oratione ap. Dion. *l. 52. deos patrio ritu ipſe venerator, alios ut idem faciant, cogito. Qvi peregrinos colendi ritûs invexerunt, eos deteſtator, punitoq; non modò deorum*

rum causa (qvos qvi parvi facit, is nec alium qvempiam Deum coleret) verùm etiam, qvod, qvi novos istos deos introducunt, indicio plerumq; sunt, se peregrinis legibus vivere, atq; ex eo conjurationes & seditiones existunt, qvæ ab unius dominatu alienæ sunt. Et hinc igitur Paulus noster, *lib.5.sent. tit.21. Qvi novas & usu vel ratione incognitas religiones inducunt, ex qvibus animi hominum moveantur, honestiores deportantur, humiliores capite puniuntur.*

VI. Qvod si tanta tam ineptæ & vanæ superstitionis, sed benè tamen congestæ vis est, ut integras firmare & retinere possit societates civiles, qvid non faciat in animis hominum vera nostra sanctaq; religio? Paradoxum hoc videri posset homini Politico, qvi prudentiam civitatibus regendis idoneam sectatur, cùm in Christianismo prudentiæ inveniatur omninò nihil. Sic enim jam olim Mosis & Christi doctrinam ἀλογιβὴν ἀνοπέδητον vocavit Galenus, superstitionem exitiabilem Tacitus, Christianos ipsos Ethnici promiscuè scelerum omnium reos, Deorum, Imperatorum, Legum, morum, naturæ totius inimicos, sacrilegos, incestos, homicidas, hostes publicos, &c. apud Tertullianum, *in apologet. c.2.* Et qvi ergò ex his civitas aliqva consistere, aut prudenter gubernari poterit? In marmore Neroni eo nomine dicato, qvòd latronibus simul atqve Christianis provinciam purgâsset, (si fides habenda est inscriptioni veteri apud Lusitanos, alibivè nunc in Hispaniis tempori illi tributæ) nova generi humano superstitio inculcata dicitur. Vid. Adolph. Occo, *in inscription. Hispan. p. 26.* Gruter. *in Thesaur. p. 238.9.* Joseph. Scalig. *de emend. temp. l.5. p.442.* & in nummis qvibusdam Diocletiani hæc legitur inscriptio: *Nomine Christianorum deleto, qvi Remp. evertebant.* Ut summatim dicam, hostem publicum occidisse putabatur, qvi Christianum interfecerat. His enim præcipuè olim criminationibus pulsabantur, qvi Christo nomen dederant, qvòd patrias leges & instituta, qvibus certa deorum colendorũ ratio erat præscripta, desererent, ac violarent. Et idcircò ζῆν παρανόμως dicebantur apud Eusebium, *l.VI. hist. Eccles. cap.18.* ubi è contrario Ammonius, à fide Christianâ ad paganismũ relapsus, ad vivendi rationẽ legibus convenientẽ reversus dicitur, εὐθὺς πρὸς τὴν κατὰ νόμους πολιτείαν μεταβάλετο. Nec verò diffiteri possumus ipsi, totam religionis nostræ veritatem longissimè non solũ à falsitate aliarum, sed studio qvoq; & industriâ sapientiæ humanæ, qvâ tamẽ mundus

hic regi exoptat, ſeparandam eſſe. Tantum ſc. abeſt, ut civili ſocietati apta dici ea poſsit aut conformis.

VII. At enim uti per ſolum nomen, qvod Chriſtiani dicerentur, odium illi incurrebant publicum, atqve uti propter ſolum hoc nomen damnabantur, ita mirum non eſt, maximorum & atrociſsimorum eos criminum factos fuiſſe reos, qvæ tamen omnia ſuo jam tempore maſculè propulſarunt & diluerunt Juſtinus Martyr, Athenagoras, Tatianus, Tertullianus, Minutius Felix, aliiqve plures. Nec verò potuerunt Chriſtianorum ſtudia intentioni Romanorum convenire. Hi enim in propagandis imperii limitibus laborabant; at illi abditi tenebris, & æternitatis ſolliciti Deo ſuo vacabant; nec reſiſtendis igitur hoſtibus, depellendæ ſervituti & morti pares videbantur, qvippe qvi velut relicto omni robore, ſummo certamine fuderi & ſuppliciis ſeſe offerebant; qvanqvam eorum, qvorum rei arguebantur, planè eſſent innocentes.

VIII. Qvod verò omni rationi adverſa videatur doctrina Chriſtiana, id ſocietatem civilem non tollit, ſed imò, ſi penitiùs ea introſpiciatur, confirmat potiùs, & in eo maximè, qvòd univerſas inſtantisſimè ab homine efflagitat virtutes. At qvid aliud intendit in civili Rep. Legislator, niſi ut virtuoſos efficiat & benè moratos cives? Juſtitiam colimus, inqvit Ulpianus, licitum ab illicito diſcernentes, bonos non ſolum metu pœnarum, ſed etiam exhortatione præmiorum efficere cupientes, *l. 1. ff. de juſt. & jur.* Totum hoc noſtra etiam vult Religio, & majore qvidem cum ſtudio, cumqve firmiore intentione, dum non externos tantùm, qvi humanæ ſubjacent νομοθεσίᾳ, prohibet actùs, ſed internos etiam cohibet & coërcet motùs, qvos ne dicam tolerare, ſed prorsùs extra poteſtatem ſuam exleges relinqvere cogitur Majeſtas civilis. In externis ipſis adhuc ſuperior eſt Chriſtianismus, qvippe qvi omnes in univerſum regit & moderatur actùs, cum poteſtas νομοθετικὴ ſecundùm prudentiam ſuam civilem haud rarò connivere, & legem, qvà juſtitia univerſalis obtineri poſſet, intermittere neceſſe habeat, Franzk. *ad tit. de Juſt. & jur. n. 42.* Ab ipſis adverſariis hoc habet teſtimonium religio Chriſtiana, qvòd homines ſacramento obſtringat, ne furta, ne latrocinia committant, ne fidem fallant, ne depoſitum appellati abnegent, ut loqvitur Plinius, qvod nihil doceat, niſi juſtum & lene, ut Ammianus Marcellinus, qvod ſit δόξαι πάσης ἁμαρτάδος ἀναιρετικὴ, ut Zoſimus. Non igitur eſt, qvod ad beatitu-

titatem civilem rationi humanæ ubiqve conformis reqviratur Religio, dum conformis saltem ea sit juri naturæ, & intellectui atqve voluntati verè divinis.

IX. Sit enimverò cultus divinus, qvem ex voluntate divinâ præstamus, totaq; hæc nostra religio paulo absurdior, qvàm Ratio sibi relicta concipere potest, idem tamen ille, qvi & Religionis & rationis autor est, hanc illi ita subjecit, ut nihilominùs in societate humanâ rationalis ubiqve servari possit ordo & harmonia. Certè amplecti ea, qvæ omnem intelligentiam evertunt & conturbant, atqve ad propriam in terris abjectionem & miseriam, ut alii omnes sentiunt, assumère, & contra mentis humanæ judicium niti, & fidem habere, ac spe inhærere, & fretum esse iis, qvæ à rationis nostræ captu vehementiùs resiliunt, qvàm ferreus malleus impactus incudi, id profectò & mirabile est, & majus consilium, qvàm humanum. Qvi verò his delectatur, & rationi suæ soulam innectit, qvomodo non delectabitur reliqvis illis, qvæ ab eodem Deo proficiscuntur, & imperantur, subjectione & imperio?

X. Manet ergò, qvod antè dixi, Christianam Religionem multo fortius operari in animis tùm subditorum, tùm imperantium, ut illi parendo, hi benè regendo ordinem civilem observent, qvàm omnem gentilium superstitionem & δεισιδαιμονίαν. Cæcâ hæc est & mutabilis, cùm, qvi semel errori se intricavit, ad qvemvis alium noviter recipiendum facilis sit & versabilis; at illa firmissimo nititur fundamento, qvod nec inferorum qvidem evertere possunt phalanges, qvodqve ideò tanto firmiorem & præstantiorem reddit Remp. Neqve verò eâ tantum parte ad Remp. facit religio, qvâ morum regulam præscribit, minisqve & pollicitationibus sancit, sed ipsa etiam dogmata & ritûs haud parùm ad mores publicamqve felicitatem momenti habent. Ecce enim, qvia Deus spiritus est, qvia omnipræsens est, qvia justus est, spiritu eum & animo puro colendum, & nihil turpe committendum, & ab omni iniqvitate abstinendum, ipsa deinceps docet ratio ita culta & persvasa.

XI. Nolim tamen ego religione non alio fine uti imperantes, qvàm regnandi instrumento, & hoc qvi facit, eum ego inter atheos habeo tantùm non primum & præcipuum. Non infreqvens & ferè solenne est Principibus, bellorum suorum, qvantumvis impiorum, causam prætexere religionem. Qvin & inter privatos sunt, qvi, ut ait Salvia-

vianus, *l. 1. de gubern. Dei*, improbissimis qvæstibus nomen religionis vindicant, & ad sordidissimas negociationes titulum sanctitatis præferunt. Sed hi qvid aliud per vanam istam pietatis ostentationem agunt, qvàm ut Deum & homines insigni hoc fuco & mendacio fallant? Gentilium olim huc inprimis trahebatur ἰθελοθρησκεία, nec defuerunt Philosophi, qvi religionem ideò confictam esse crediderunt, ut subditi facilius in officio continerentur. Vid. Plutarch. *l. 1. de plac. philos. c. 7.* Machiavell. *l. 1. discurs. c. 11. 12. 13. 14. & 15.* Et ridet ipse Polybius, *lib. 6.* superstitiones, simul tamen eas ad retinendam in officio multitudinem accommodatissimas esse censet: *Non putandum est*, inqvit Idem *lib. 10. Lycurgum adeò fuisse religiosum, ut in omnibus Apollinis consilio uteretur, neq; Scipionem somniis & deorum colloqviis instructum fuisse; sed hæc illi finxerunt, qvod sine deorum auspiciis populum periculosa ausurum, & paradoxis fidem adhibiturum non credebant.* Taliter verò ut Christianismo nostro utamur, ipsa, qvam Deo debemus, nos prohibet reverentia, tùm & resultans inde animarum nostrarum periculum.

XII. Evicimus hactenus & ostendimus, verum Dei cultum potissimum esse societatis civilis vinculum, & pacis publicæ fundamentum, atqve in eo tùm fidem tùm justitiam, præcipua civitatis retinacula contineri. Cùm verò in rebus sacris, ubi in earum contemplationem & disqvisitionem animus hominis adscenderit, plurima ad lapsum prostent offendicula, ut sive in veteres tùm gentium, tùm seculorum plurimorum errores, sive in nova liberè discurrentis ingenii commenta petulcus evagetur, nec præstitutis axiomatis, principiis & juris sacri normis coërceri satis possit; ex hoc autem si cuivis animi sui sensa exponere in publicum liceret, haud leve tùm Ecclesiæ tùm politiæ metuendum sit incommodum, externo qvodam regimine opus erit, qvo utcunqve repelli possit & suffocari insubidus lascivientis rationis fœtus. Absqve qvo si fuerit, nova qvotidiè, ut apud Britannos nunc contingit, exsurgent nomina Brovvnistarum, Separatistarum, Sebaptistarum, Expectantium, Antiscripturistarum, Manifestariorum, Familistarum, Perfectistarum, Nonresidentium, Pluralistarum, Traskitarum, Heteringtoniorum, &c. qvorum integrum catalogum contexuit Honorius Reggius, sive ἀναγραμματοθὶς Georgius Hornius, *lib. de stat. Eccles. in Britann.*

XIII. Regimen istud, qvo constringi

gi veſanos illos qvorundam hominum conatûs oportere diximus, poteſtaté reqvirit, qvæ qvia circa ſacra & Eccleſiaſtica verſatur, Eccleſiaſtica & ipſa dici conſuevit. Etſi enim Eccleſia ad finem ſpiritualem & ſupernaturalem per media ejusdem generis ordinetur; qvia tamen ex hominibus conſtat, ideò neceſſariò intervenire debent aliqva externa & ſenſibilia, qvibus mediantibus ad modum humanum agatur, qvæqve interna & inſenſibilia ſunt, hominibus offerantur & applicentur. Viſibiles etiam homines, & viſibilem congregationem viſibiliter, & externè ſuo qvodam modo gubernari neceſſe eſt, ut omnia decenter & ordine agantur & fiant. Qvæcunqve autem in Eccleſiâ externè & ſenſibilibus operationibus peraguntur, tendunt in finem ſpiritualem, cum hâc tamen differentiâ, qvòd proximè & directè alia ſpiritualem finem habeant, ſive ad qvod ſpirituale tendant & terminentur, alia ad aliqvid ſenſibile; qvod tamen ipſum propter ſpiritualem ſit, & in eum ordinetur.

XIV. Poteſtas hæc Eccleſiaſtica pro officii ratione, qvod hominibus circa ſacra verſantibus incumbit, duplex evadit. Interna altera, altera externa. Illa circa Eccleſiaſtica exercetur eccleſiaſticè, ſc. prædicando & interpretando verbum divinum, adminiſtrando ſacramenta, remittendo & retinendo peccata, &c. Hæc circa Eccleſiaſtica qvidē exercetur, non tamen eccleſiaſticè, ſed modo qvodam civili, & abſolvitur ea potiſſimùm Religionis in Remp. introductione, & alterius reformatione vel ejectione, Sacerdotum & perſonarum Eccleſiaſticarum conſtitutione & remotione, coërcitione hæreticorum, bonorum Eccleſiaſticorum adminiſtratione, ceremoniarum diſpoſitione, feſtorum indictione, conciliorum convocatione, Eccleſiæ defenſione & rebus ejusmodi aliis, qvibus Eccleſiæ ſtatus corrigitur aut retinetur. Illa per miniſtros verbi & Eccleſiaſticas perſonas expeditur, & ſolius Dei, non autem hominis ſubjacet imperio, niſi qvatenus externis opus habet directionibus, qvod fit, qvando actibus iſtis externis, qvos recenſuimus, jungitur; tum enim & ipſa humano ſubeſt arbitratui, ſed ita, ut hic arbitratus ſecundùm verbum Dei ordinetur, nec ab eo diſcedat. Hæc verò, ſcil. poteſtas externa, ad hominis imperium ſpectat, cum perpetuâ tamen ad ſcripturam ſacram & voluntatem divinam reflexione. Hinc qvando Princeps edicta de religione promulgat, per illa edicta non gignitur nova religio, nec religio fit

divina, certa, aut credenda, sed ejus tantùm exercitia constituuntur, conventus ad controversias discutiendas indicuntur, consistoria ordinantur, &c. qvæ omnia pro ratione circumstantiarum variare qvidem possunt, contra tamen Scripturæ sententiam constitui possunt minimè. Et hinc patet, potestatem Ecclesiasticam externam Principi ideò competere, non ut sit præses sacrorum, sed ut sacrorum præsides in officio contineat, non esse sacerdotalem & Pontificalem, qvæ in executione Sacerdotalium officiorum consistit, sed esse Imperatoriam, qvæ sacerdotes regit, ut suum officium faciant, qvæqve externam disciplinam in Ecclesiâ tuetur. Vid. Andr. Rivet. *in Jesuit. vapul. cap. 30.* Carol. Molinæus, *ad edict. Henrici II. contra parvas dat. p. 21. seq.* & add. Petr. de Marca, *de concord. sacerdot. & imp. lib. 2. cap. 4. seq.*

XV. Utraqve hæc potestas ad regimen, de qvo diximus, est necessaria. Qvanqvam enim prior illa, potestas scil. interna, merè sit ministerialis, juxta præscriptum ejus, qvi contulit & commisit, & non in cogendo, sed in dirigendo consistat, qvalis est doctoris in auditorem, medici in ægrotum; dicuntur tamen & ipsi hi ministri suo modo regere, scil. directivè, docendo, arguendo, exhortando, & modis similibus, qvemadmodum & pascere dicuntur, ποιμαίνειν, *Act. XX, 28.* qvod vulgatus vertit regere. Ita & præesse dicuntur, *1. Thess. V, 12. 1. Tim. V, 17.* sed pari sensu, qvo pascere vel regere. Et sunt sanè suo modo præsides, rectores & duces gregis, qvod fidem & mores, religione Christianâ dignos, attinet. Conf. Hug. Grot. *de jur. summ. potest. circa sac. c. 4. n. 6. 7. 8.* Robert, Abbot. *de suprem. pot. reg. prælect. 9. n. 6.* Rainold. *in colloq. cum Hart. c. 3. sect. 1.* Aliàs autem uti nemini mortalium concessum est, ut suo arbitrio dogmata vel sacramenta condat, sed tantùm ut condita promulget & administret, ita in eo ministerii genere omnes Apostoli, Apostolorumqve Successores pares sunt & ejusdem potestatis. Æqvè benè enim & efficaciter infimus qvisqve Evangelii præco, qvantum est ex parte ipsius officii & ministerii, docebit & persvadebit, solabitur & terrebit, convincet & convertet, qvàm summus Archiepiscopus aut Patriarcha; æqvè benè & efficaciter Sacramenta administrabit.

XVI. Posterior autem potestas, qvæ externa nobis dicta est, vim qvandam ἀναγκαστικὴν comitem habet, qvâ pro re natâ in refractarios & immorigeros possit animadvertere, *can. principes 23. q. 5.* De eâ verò

cum

cum tota hæc sollicita sit exercitatio, antequam ad pleniorem ejus considerationem perveniamus, dispiciendum est ante omnia, num rectè eam asseramus Principi, an verò tribuenda sit potius alteri alicui, qvi summum habeat in Ecclesiâ, qvemadmodum Princeps in Rep., imperium. Posterius hoc summo adhuc conatu propugnant Romanæ Curiæ adsentatores, qvi Pontificem suum jure divino, & ab ipso Christo constitutum, esse Ecclesiæ caput & principem contendunt, & qvidem cum autoritate de rebus fidei determinandi & definiendi infallibiliter, adeò, ut qvòd ab ipso definitum fuerit, sine certâ animæ pernicie in dubium vocari neqveat. *Ejus autoritas major est, qvàm Scriptura*, juxta Sylvestrum Prieriatem, *Dial. adv. Luth. & ab ejus doctrinâ, tanqvam regulâ fidei infallibili, robur etiam trahit ipsa Scriptura*, sive ut dictavit Hildebrandus, *nullum capitulum, nullus q; liber canonicus habetur absq; ejus autoritate. Ab ejus arbitrio pendet fidei decreta sancire, & sancita mutare, it. qvid velit esse in universâ Ecclesiâ sacrosanctum*, qvemadmodum loqvitur Baronius, *ad ann. 373. n. 21. & ad ann. 553. n. 224. ille est catholicæ fidei conditor; sacrorum dogmatum demiurgus; domus, qvæ columna & firmamentum est veritatis, supremus paterfamiliàs; doctor universi Orbis, &c. civitatis sanctæ de cælo descendentis princeps, navis melioris navarchus, & in summâ, toto jure, omnibus & singulis Christi fidelibus sive singulariter discretis, sive in unum collectis, tàm Imperatoribus, Regibus, Principibus, qvâm Patriarchis, Episcopis & reliqvis pastoribus superior, &c.* juxta Abrahamum Bzovium, *de Rom. Pont. c. 2, 15. 23. 24. ille est non modò caput totius Ecclesiæ, sed etiam cujusvis intra eam fidelis, potestq; oves aliqvas uni particulari pastori subducere, & ab ejus curâ eximere*, ut vult Theophilus Raynaudus Jesuita, *de coron. aur. Pontif. p. 332. seq.* Possem addere plura, sed qvæ referre & tædet & piget. Qvi Canonistarum flosculos amat, adire poterit Antonium Benbellonam de Godentiis, sive, qvi sub eo nomine latet, Bartholomæum Gericium, *de pac. relig. p. 1. c. 18.* Illud verò planè ridiculum est, & ab omni humanâ ratione alienum, qvod infallibilitatem Jovi huic suo tragœdo tribuunt, etiamsi adversus ipsum Solem loqvatur, & manifestò absurda statuat. *Definitio Pontificis*, inqvit Zvvarez, *in 3. tom. 1. q. 2. a. 2. disp. 42. sect. 1. omninò vera est: & si dictis omnium sanctorum esset contraria, illis esset præferenda. Si Papa erraret*, pergit Bellarminus, *l. 4.*

de Pontif. c.5. præcipiendo vitia vel prohibendo virtutes, teneretur Ecclesia credere, vitia esse bona & virtutes malas, nisi velit contra conscientiam peccare. Qvid verò reliqvum nunc, nisi ut exclamet Melicerta, periisse frontem de rebus?

XVII. Qvemadmodum verò soli Pontifici Romano omnem hanc circa sacra curam vindicare solent; ita è contrario Principes & Magistratûs seculares disertè excludunt, atqve omnem ipsis potestatem Ecclesiasticam adimunt. Nefas esse, ait Theophilus Raynaudus Jesuita, *de coron. aur. Pont. p. 353.* terrenæ qvantæcunqve potestati rebus Ecclesiasticis manum admovere, & *p. 373.* nefas esse, potestatem qvamqve Laicam de rebus sacris Leges sancire. *Exercitium veteris sacerdotii fuisse subjectum terrenæ potestati, tanqvam plerisq; terrenis observantiis implicitum, in N. T. rem sese aliter habere.* Sic & Bellarminus, *l. 1. de pontif. Rom. c. 7. & l. 3. de Laic. c. 17.* Baronius, *ad ann. 752.* Stapletonus, *repetit. scholast. contr. 2. q. 5. art. 1.* & alii plurimi simpliciter asserunt, qvod publico Magistratûs officio neqvaqvam conveniat, sacra tractare, cùm nec sensus exercitatos habeat in Scripturis, nec de Verbo Dei dextrè semper judicare qveat, qvin &, qvod Magistratus secularis sit de numero ovium, non pastorum. Sequntur JCti nostri, Baldus, Paulus de Castro, Salicetus, Jason & alii plures, qvi in *l. jubemus nullam C. de SS. Eccles.* Imperatoribus qvidem Ecclesias aliqvando subjectas agnoscunt, sed de facto omne id imperium fuisse contendunt. Ut taceam recentiores, qvi in Pontificis sui gratiam magno sæpè conatu ineptiunt.

XVIII. Nempè hoc est præcipuum ἀξίωμα, in qvo fundari hucusq; voluit monarchia papalis, qvodqve iteratò, & cum in fermento totus jam esset, multâ cùm vehementiâ repetiit Innocentius X. Pontifex *in declaratione*, ut vocat, *nullitatis articulorum nuperæ pacis Germaniæ:* Clamat ibi & garrit, *sibi administrationem Ecclesiæ creditam, sibi ex alto pastorale officium commissum, sibi Apostolicæ potestatis plenitudinem concessam; Articulos pacis Osnabrugensis & Monasterienses, qvæ de Religione ac rebus Ecclesiasticis agunt, esse iritos, nullos, iniqvos, & per non habentes potestatem temerè contractos, imò notissimi juris esse, qvamcunq; transactionem vel pactionem in rebus Ecclesiasticis, sine sedis Apostolicæ & Romanæ autoritate factam, nullam, nullius q; roboris & momenti existere.*

O stultæ in terras animæ & cœlestium inanes!

Qvid

Digitized by Google

Qvid juvat hos templis noſtris immittere mores?

Dum paci & tranqvillitati ſtudemus, nobis per Pontifices non licet eſſe qvietis. Ad hoc enim exuendi erant Principes poteſtate, jure ſummo ſibi competente, ut ne eſſent, qvi Pontificiæ potentiæ reſiſterent, eamq; ſufflaminarent. Et huc omnis hactenus laboravit curia Romana.

XIX. Ut tamen adhuc præcipui aliqvid in Eccleſiâ haberent Principes, atqve ut ne Papæ hanc Tyrannidem indigniùs ferrent, conceſſeruntipſis tandem, & inviti qvidem aliqvam Eccleſiæ protectionem & Advocatiam; ſed eam tamen directam tantummodò volunt contra frandes, turbas & mala externa Eccleſiæ imminentia, Bellarm. *l. 3. de membr. Eccleſ. mil. c. 18.* & præterea totam eam ex privilegio vel indultu Papæ, aut etiam ex inveterata conſvetudine Principibus competere, haud obſcurè profitentur.

XX. At enim ſi exactiùs conſiderentur omnia, non potuit alio qvàm titulo pro poſſeſſore ſibi iſtam hactenus vindicare Pontifex, qvippe qvi nullo jure eam ſciens ad ſe non pertinere, poſſidet, §. *3. J. de Interdict.* Edi enim interrogatus, cur poſſideat, fortè non reſponſurus ſit illicò, qvia poſſideo, *l. 12. ff. de hered. petit.* ſed aliqva ſubindè collecturus ſit argumenta, qvibus utcunqve ſtabiliri iſtam ſuam tyrannidem poſſe putet; ſi tamen urgeatur, & argumenta iſta planè frivola, & nullius momenti confutentur, ad omnipotentiam ſuam & infallibilitatem confugiet, propter qvam ſcilicet impoſſibile ſit, ut vera eſſe neqveant pronunciata ſua cathedralia. Titulus autem hic non magis ipſum juvabit, qvàm prædonem, dominum in verâ atqve legitimâ poſſeſſione turbantem, remq; alienam auſu temerario occupantem. Et igitur potius erit, ut Princeps in ſuo qvisqve territorio jura Majeſtatis tueatur, atqve invaſorem Papam, qvâcunqve fieri poterit, prudentiâ & arte repellat.

XXI. Illud addo, externum hoc regimen, qvale Papa ſibi vendicat, non minùs in Eccleſiaſticis perperam adminiſtratum iri, & perverſum, qvin imò humani generis uſibus & tranqvillitatibus adverſum fore, ſi uni id omne committatur, qvàm futurum ſit in politicis, ſi unus homo totum orbem gubernet, & ad unius judicium omnes cauſæ ſaltem majores, ſive in primâ, qvam vocant, inſtantiâ, ſive per appellationem devolvantur. Si igitur unus regimini politico ſatis eſſe neqvit, qvare fingunt, alteri Eccleſiaſtico unum ſatis eſſe? Unum præſertim

non ſemper prudentem, probum vel induſtrium, ſed ſæpenumerò inſulſum, fatuum, ſocordem, flagitioſiſſimum hominem. Vid. Robert. Abbot. *de pot. reg. præl. 14.*

XXII. Verior igitur & tùm ex prudentiâ civili, tùm ex Scripturis recepta ſententia hæc eſt, competere curam illam circa ſacra & poteſtatem externam Principi cuiqve ſummo, ex vi ipsâ Majeſtatis, qvâ pollet, & qvâ Princeps eſt, & qvidem jure gentium, abſtractâ qvalitate Religionis ſeu cultûs, ita ut in qvocunqve cultu, qvem ipſe pro divino habuerit, poteſtatem hanc ſuam exercere poſſit. Vid. Selden. *de ſynedr. lib. 2. p. 65. ſeqq.* Petr. de Marca, *de concord. & imper. lib. 2. cap. 10.* Non ergò ulli alii ſive in Republicâ inferiori, ſive extra Rempublicam ſummo, ſed ſoli Principi, & Majeſtatem in Republicâ obtinenti, ea eſt tribuenda. Qvantum enim circa cultum divinum vi patriæ & œconomicæ poteſtatis pater familiâs in ſuâ poteſt familiâ: tantum & plus etiam jure gentium poteſt Princeps in ſuo territorio, qvippe qvi omnes poteſtates inferiores ſubordinatas habet, & modo qvodam eminenti ſub majeſtate ſuâ continet. Sic Jerobeam, *1. Reg. 12.* acqviſito jure territorii illicò diſponebat de cultu divino publico, qvoad locum, perſonas, & qvalitatem; & qvanqvam circa mutationem qvalitatis à Deo aliter determinatæ peccaret; exterioris tamen diſpoſitionis facultate uſus eſt ex jure ſtatûs ſui, qvod eſt ſpecies juris gentium ad conſervandam ſocietatem civilem. Utcunqve verò forma regiminis Eccleſiaſtici exerceri, atq; integra conſervari poſſit ſine ullo contactu poteſtatis Laicæ, qvod ex ſtatu Eccleſiæ primitivæ, ubi Magiſtratus fuit idololatricus, abundè patet; non tamen poteſt forma regiminis politici exerceri & conſervari ſine jurisdictione aliqvâ circa ſacra ſive Religionem de Deo in genere dictam; qvanqvam poſſit ſine contactu poteſtatis Eccleſiaſticæ ſpecificè, & ab orthodoxâ Eccleſiâ ſic denominatæ.

XXIII. Et huc facit ipſa imperii ſummi indoles, & natura. Summum enim dum eſt, aliud juxta ſe ſummum pati neqvit, ſed reliqva omnia ſub ſe continet & ordinat. Qvis verò neſcit, potiſſimam Reipublicæ firmandæ partem conſiſtere in benè firmatâ Religione? Continebit ergò ſummum imperium, etiam circa hanc aliqvod regimen, aut ſi non continet, exemptio ut doceatur, neceſſe eſt. Vid. Azar. Sturz. *diſc. de relig. un. th. 15.* Sed & finis ſocietatis civilis repugnat, penes alium, qvàm penes Principem curam hanc ſupre-

ſupremam eſſe & manere. Cùm enim Princeps omnis hoc perpetuò intendere debeat, ut civitatem reddat beatam, ac civem optimum, optimàqve vivendi ratione inſtructum, placidum ſcil. obſeqvioſum, amantem patriæ, juris & æqvi retinentem; ſine cultu Dei autem, & pio erga numen affectu beatitudo civilis conſiſtere non poſſit, nec poterit Princeps præcipuo hoc regimine privari, qvod ad promovendam iſtam beatitatem maximè eſt neceſſarium. E contrario verò, ſi id alteri relinqvendum eſſet, nunqvam non metuendum foret, ne ille populum in partes trahendo, vero ſuo & genuino Principi reluctantes faciat & immorigeros, atqve ſub ſpecioſo religionis nomine totum ordinem politicum intervertat, qvod & conati ſunt, & non unis vicibus præſtiterunt improbiſſimi mangones Romani.

XXIV. Non autem prorſùs nefas eſſe Laico alicui rebus Eccleſiaſticis manum admovere, vel unicum docet jus, qvod vocant, Patronatûs, privatis etiam propter fundationem, vel ædificationem, vel dotationem Eccleſiæ ipſo jure Pontificio conceſſum. Id namqve poteſtatem continet unum vel plures ad Rectoratum, ſeu Paſtoratum Eccleſiæ vacantis legitimè nominandi & præſentandi. Qvod, qvâ ratione ita conſtitutum primùm ſit, noſtrum non eſt, multis hîc diſceptare, neq; utrum jure, an ex æqvitate potiùs Laicis competat, prolixiùs examinare. Notum eſt, poſt ſeculum tertium plurimas tùm ab Chriſtianis Impp. ipſis, tùm ab aliis extrui cœpiſſe Baſilicas, datâ ſcil. in hanc rem ab Conſtantino Imp. licentiâ, ut ſcribit, *c. futuram. 15. c. 12. q. 1.* Melchiades Papa, ſive verus ille, ſive fictus & ſuppoſititius, ut volunt M. A. de Dominis, *de Rep. Eccl. l. 9. c. 3. num. 4.* Dav. Blondell. *in Pſeudo Iſidor. p. 422. ſeq.* cum qvibus conf. Franc. Hottom. *in fulm. Brut. c. 11.* Card. Jacobat. *de concil. l. 10. a. 8. n. 19.* De voluntate enim Conſtantini dubitare nos non ſinunt, *l. 1. C. de SS. Eccleſ.* & Euſebius, *l. 2. de vit. Conſtant.* neqve de facto inſeqvente Hiſtorici alii. Cum igitur non Principes tantùm Eccleſiæ ita ſubvenirent, ſed privati etiam in ſuis fundis templa exædificarent, eademq; magnificis dotibus cohoneſtarent, æqvum viſum fuit, eos aliqvid juris inde retinere, qvod ipſorum pietatis & ſingularis in Eccleſiam voluntatis perpetuum eſſet monumentum, ut loqvitur Franciſcus Duarenus, *de ſacr. Eccleſ. miniſt. ac benef. l. 5. c. 4.* Acceſſerunt deinceps confirmationes Juſtiniani, *Novell. 57. c. 2. Novell. 67. c. 2.*

c. 2. Nov. 123. c. 18. Concilii Toletani IX. *c. decernimus 32. cauſ. 16. qv. 7.* Caroli Magni, Ludovici Pii & Imperatorum Chriſtianorum plurium. Carpzov. *in Jp. Conſiſt. l. 1. def. 13.* Finckelthaus, *de jur. Patr. c. 1. n. 5. ſeq.* Car. Molinæus, *ad SCt. Franc. contr. abuſ. pap. num. 34. ſeq.*

XXV. Hoc jus infirmius qvidem eſt, qvàm ut paria facere poſſit cum jure circa religionem, qvod Principi nunc aſſerimus; Sed καθ' ἄνθρωπον tamen à minori ad majus hinc licet argumentari: Si privato alicui jus aliqvod in Eccleſiâ à ſe fundatâ, ædificatâ aut dotatâ, concedi poteſt, neqve id rebus ſacris repugnat, qvantò magis concedendum id eſt Principi, & in majore qvidem gradu, qvippè in cujus territorio Eccleſia fundum accepit, à qvo ipſa conſervatur, privilegiis ornatur, & contra vim atqve injuriam defenditur. Poteſt juvari argumentum ex eo, qvòd aliqvi Dd. Juris Canonici, inter qvos eſt Antonius de Butrio, *ad c. qvanto 3. X. de jud.* jus patronatûs inter res ſpirituales referant, qvorum tamen ſententiam, ubi ad hominem diſputamus, probare nunc nihil attinet. Omninò enim verior eſt illa, qvam tenet cum aliis Roch. de Curte, *de jur. patron. c. 2. n. 2. & 3.* qvòd referendum potiùs ſit jus patr. inter res, qvæ ſpiritualibus ſunt annexæ, vel Eccleſiæ adhæreat, ut habet Felinus, *dict. c. qvantò 3.* vel qvòd ad Eccleſiam & ſpiritualia ordinetur, uti vult Cæſar Lambertin. *qvæſt. princ. 9. a. 1. n. 21. vid. d. c. qvanto 3. X. de judic. & c. de jure 16. X. de jur. patron.* Sed nolumus leviora hæc nimiùm urgere, ubi firmiora ſuppetunt. Patet autem ex anteà adductis, non ex ſpeciali qvâdam conceſſione cujusqvam, Eccleſiaſticam hanc curam ad Principem pertinere, ſed ex ipsâ vi & naturâ ſummi, qvod gerit, imperii.

XXVI. Dicitur tamen à qvibusdam poteſtas hæc, qvam Princeps circa ſacra habet, etiam jus patronatûs, & qvidem regium, ita ut contradiſtingvatur alteri illi communi & vulgari, qvod etiam ſubditis & privatis competit, ſed tantam poteſtatem nunqvam tribuit. Finkelthaus, *de jur. patron. l. 3. c. 1.* Utiqve enim Principi, ſi in Eccleſias jus patronatûs debetur, debetur id in ſenſu eminenti, & minùs qvotidiano. Patronus ſcil. vocatur ad ſimilitudinem patris. Sicut enim Pater filium: ita patronus Eccleſiam ducit à non eſſe ad eſſe, ut loqvitur Cæſar Lambertin. *tr. de jur. patron. l. 3. qvæſt. princ. a. 1. n. 14.* Rochus de Curte, *q. 2. n. 5.* Paulus de Citadin. *p. 2. n. 4.* At in hoc Princeps potior eſt privato, cùm, ut privatus poſſit, ex Principis

Google

cipis id pendeat arbitrio, & plus qvoqve posſit Princeps ipſe, qvàm privatus. Nec profectò improbari posſunt in universum omnia, qvæ de hoc jure patronatûs regio apud Doctores inveniuntur, qvæ tamen atro carbone notat, & perſtringit acerrimus ejus juris inſectator, Gisbertus Voetius, Theologus Ultrajectinus, *polit. Eccleſ. part. 2. lib. 3. tr. 2. cap. 1.*

XXVII. Vi hujus juris patronatûs Regii circa ipſas etiam ædes ſacras Principi incumbit cura & inſpectio, ne vel ædificentur temerè, vel ædificatæ præcipiti fato corruant. Ædificare enim templum non licet, anteqvam conſtet, utrùm fructus & reditus adſint ſufficientes, qvibus Eccleſia non conſtrui tantùm plenè & perfectè, ſed conſtructa etiam conſervari, & miniſtri ei deſtinati congruis alimentis ſuſtentari qveant, *c. ad audientiam X. de Eccleſ. ædif.* Carpzov. *in Jp. Conſiſt. l. 2. def. 334.* Exemplo ſuo præivit Juſtin. Imp. qvi *per nov. 67. pr. c. 1. & 2.* opume deſcribit, qvâ ratione, qvibusve conditionibus ædificari deinceps Eccleſiæ debeant. *Plurimi*, inqvit, *nominis causâ, non ad opus ſanctarum Eccleſiarum accedunt: deinde eas ædificantes neqvaqvam curam ponunt, ut expenſas qvoq; eis deponant decentes, & ad luminaria, & ad obſervantium alimenta, & ad ſacra miniſteria; ſed deſerunt eas etiam in nudis ædificiis conſtitutas, & aut deſtruendas, aut omninò ſacro miniſterio defraudandas. Sancimus igitur præ omnibus qvidem illud fieri, & nulli licentiam eſſe, neq; monaſterium, neq; Eccleſiam, neq; orationis domum incipere ædificare, anteqvam civitatis DEO amabilis Epiſcopus orationem in loco faciat, & crucem figat, publicum proceſſum ibi faciens, & cauſam manifeſtam omnibus ſtatuens. --- --- Deinde non aliter qvempiam ex novo ædificare, priusqvam loqvatur ad DEO amabilem Epiſcopum, & definiat menſuram, qvam deputat & ad luminaria, & ad ſacrum miniſterium, & ad incorrumpendæ domûs cuſtodiam, & obſervantiũ alimenta, & ſi ſufficienter habere videtur, faciat priùs donationem eorum, qvæ futura ſunt deputari, & ita domus ædificetur, &c.*

XXVIII. Poſt ædificationem ſolebant templa ita conſtructa ſpeciali ſolennitate conſecrari, ut externâ aliqvâ, & in oculos incurrente ceremoniâ, ædificium iſtud ab uſu communi & profano ad uſum ſacrum transferretur, atqve ſic ſpeciali inauguratione ſanctum fieret. Solennitates olim erant iſtæ: Convocabatur die certo Eccleſia, tùm verbum DEI & Sacramenta tractabantur, & deniqve precibus, hymnis, ac

piis votis totus actus absolvebatur. Adhibebantur aliqvando processiones, & aliæ honestæ atqve piæ ceremoniæ, qvæ ex libertate Christianâ sine superstitione convenientes videbantur, exhibebantur etiam epulæ festivæ, & distribuebantur qvandoqve Xenia. Festa ipsa tali modo celebrata encænia dicebantur, utq; anniversaria essent, atqve iterarentur deinceps stato isto die, consvetudine receptum erat. Ista autem dedicationum solennia, etsi in eis præcipuæ Episcoporum diœcesanorum partes esse viderentur, ab arbitrio tamen Imperatoris ita pependerunt olim, ut eo inscio aut improbante, dedicationem ullam aggredi nemini liceret. Inde cùm lætæ majestatis, abrogatiq; aut neglecti prisci moris postulatus esset Athanasius, qvòd conventum habuisset in noviter extructâ Ecclesiâ, priusqvàm ea consecrata fuisset, & sic encænia antevertisset, ipse qvidem non diffiteretur, preces in eâ Ecclesiâ factas fuisse, qvòd reliqvæ Ecclesiæ angustæ nimis essent, & recipiendæ tantæ multitudini, qvæ convenerat, ineptæ, sed negat, encænia à se celebrata fuisse, nec licuisse qvidem, ait, inconsulto Imperatore. *Neqvaqvam*, inqvit, *encæniorum diem celebravimus, religiosissime Auguste; hoc enim ante perceptionem tuam verè nefas fuisset; neq; consultò eò devenimus. Nec Episcopus ullus, aut Clericus alius eo nomine vocatus est, imò nec ex denunciatione ullâ synaxis acta est*, &c. apol. *ad Constant. Imp.*

XXIX. Summa hactenus dictorum hæc est, ex ipso jure gentium (juris enim divini & Scripturæ Sacræ fontes Theologis relinqvimus,) & propter summum imperium, qvod Princeps in Republicâ habet, competere ipsi potestatem, & jus circa religionem, & cultum divinum, sed potestatem istam esse externam, & accuratè ab alterâ, qvæ interna dicitur, & ministris verbi competit, distingvi oportere. Jurisdictio enim Ecclesiastica cum cultûs divini administratione nihil habet commune, magnumq; est Magistratûs & presbyterii in officio regundorum sacrorum discrimen, atqve adeò distat regium & sacerdotale officium, qvantumvis in eundem finem, administrandæ scil. religionis, utrumqve collimet. Principum & Magistratuum non est, immiscere se solennibus liturgiæ, mysteriis, aliisq; ritibus; legibus tamen atqve præceptis adstringere ministros verbi ad exeqvendum legitimè munus suum, eisdemqve, corruptelas aut scan-

Digitized by Google

scandala in Ecclesias invehere conantibus, manu regiâ resistere possunt. Unde ratione potestatis Ecclesiasticæ internæ Principes sunt oves, legatis Dei se submittunt, & eorum objurgationes audiunt, qvemadmodum David Nathanis, *2. Sam. XII. 7. 8.* Asa Obedi, *2. Chron. XV. 2. 3. 4.* Josaphath Jehu Prophetæ, *2. Chron. XIX. 2. 3.* Sed iidem ratione potestatis, non tantùm politicæ, verùm etiam Ecclesiasticæ externæ, sunt pastores. Hoc enim est, qvod ad Episcopos dixit Constantinus: Vos intra Ecclesiam, seu templum, ego extra Ecclesiam à DEO Episcopus sum constitutus, ap. Eusebium, *l. 4. de vit. Constantin. cap. 24.* qvanqvam alium planè ejus dicti sensum, aliamqve interpretationem suggerat Petrus de Marca, *de concord. sacerd. & imp. l. 2. c. 10. num. 7. p. 91.* Add. Hug. Grot. *de imp. summ. potest. circ. sac. cap. 2.*

XXX. Nunc videamus, in qvibus potissimùm consistat jus patronatus hoc Regium, seu tota ista potestas, qvam Principi in religionis negocio tribuimus. Duo autem sunt, ad qvæ principalis autoritas pertingere debet. 1. ut rectè se habeat Ecclesia. 2. ut contra hostes externos salva & incolumis præstetur. Est ergò Principis hîc officium duplex, alterum, qvo regit Ecclesiam, alterum, qvo tuetur eam, & defendit. Primum planè negant Pontificii, & istud Papæ suo transscribunt; secundum admittunt qvidem, sed ferè ex nutu & arbitrio ejusdem sui Papæ. Utrumqve perperam, cùm ipse etiam Papa, ut dicemus infrà, huic Principis potestati subjaceat, ejusdemqve *νομοθεσίᾳ* succumbat. Id qvidem dissimulare hîc neqveo, fuisse primitivam Ecclesiam à temporibus Apostolorum usq; ad Constantinum M. sine patronatu Regio, & fuisse nihilominùs sancita qvamplurima, qvæ hodiè à Principibus, aut iis, qvi *τὸ κύριον* habent, præscribi aut juberi solent. Verùm enim verò, uti ea, qvæ ante Imperatores Christianos in Synodis conscripta sunt, reverà leges non sunt, ita nec Leges vocantur, sed canones, qvi propterea non ex imperio obligarunt, sed vel per modum consilii, in iis præcipuè, qvæ in singulorum usum constituta fuerunt, vel per modum conventionis, qvatenus qvod ita ab omnibus, aut à majori parte, decretum fuit, ex Lege naturali vim obligandi accipit. Qvin potuit à Principe jus de qvibusdam rebus legum ferendarum, uti integris societatibus & Collegiis, ita

etiam Ecclesiis, non tamen nisi cumulativè concedi, ut propter concessionem hanc, & repercussum ad Principem, reverà leges & essent, & dicerentur; qvanqvam propter perpetuas illorum temporum persecutiones tale qvid asserere difficile sit. Hugo Grot. *de imp. summ. potest. circ. sac. c. 8. num. 10.*

XXXI. Ex qvo verò per Constantinum & seqventes Imperatores effectum est, ut possessio Christiana non tuta tantùm, sed & honorata esset, mundo velut intruso in Ecclesiam, cœpit hæc sensim humana suprendere adminicula, cùm anteà solius Dei præsidio munita fuisset. Et ab eo tempore cœpit constitutionibus Ecclesiasticis assensus summæ potestatis inseri his verbis: *præcipiente Rege: decreto glorioſissimi Principis: consultu piissimi & religioſissimi Domini: annuente religioſissimo Principe, constituit aut decrevit concilium, &c.* Digna sunt, qvæ hic legantur, verba Augustini, *ex epist. 50. ad Bonifacium Comitem:* *Qvod dicunt, qvi contra suas impietates leges justas constitui nolunt, non petiisse à Regibus terræ Apostolos talia, non considerant, aliud tunc fuisse tempus, & omnia suis temporibus agi. Qvis enim tunc in Christum crediderat Imperator, qvi pro pietate contra impietatem leges ferendo serviret, qvando adhuc illud Propheticum implebatur: qvare fremuerunt gentes. Nondum agebatur, qvod paulo pòst in eodem Psalmo dicitur: Et nunc Reges intelligite, servite Domino, &c.*

XXXII. Jus regendi qvinqve his potissimùm absolvitur capitibus. 1. ut introducatur religio vera, & falsi cultûs corrigantur. 2. ut sacris præficiantur personæ idoneæ, & removeantur, qvi doctrinâ aut moribus offendicula ponunt. 3. ut constituatur forum, Ecclesiasticis personis peculiare, atqve ipsis certa concedantur privilegia. 4. Ut bona Ecclesiastica debito modo administrentur. 5. Ut illæ qvoqve causæ, qvæ ex utroqve jure, tàm divino, qvàm civili, mixtæ esse videntur, legitimè decidantur, & dijudicentur. De singulis his posthàc dicendum erit paulò copiosiùs.

CAP.

Digitized by Google

CAPUT XIV.

De

De Jure Principis circa Religionem.

SUMMARIA:

Querela de diversitate Religionum. 1.
In Imperio non nisi una Religio admittenda. 2.
Nisi externum aliqvod periculum sit metuendum. 3.
Liberum Religionis exercitium in Imperio Rom. toleratur. 4.
Responsum, seu Sententia de Infantibus eorum, qvi diversam à Territorii Domino Religionem profitentur, extra territorium baptizandis. 4.
Verba Instrumenti Pacis de Jure Reformandi, Vocatione & Institutione Ministrorum Ecclesiæ. 5.
Pax Religiosa, in Imperium Rom. introducta, omnibus modis promovenda est. 6.
Circa Jus Patronatûs Impemns ne præjudicet. 6.
Sententia Wittebergensium. 6.
Nullis intercedentibus pactis, Liberior Principi potestas in ordinando cultu Divino conceditur. 7.
Diversitas Religionis multis contentionibus belliq; ipsis ansam dedit. 7.
Religio à Principe qvæ fovenda sit? 8.
Qvæ sit vera Religio? 9.
Potestas circa Religionem cur dicatur Architectonica? 10.
Falsa Religio, à Principe proposita, non est recipienda. 11.
Idcò tamen subditi regimine Imperantium non sunt soluti. 11.
Religio qvæcunq; an saluti æternæ sit accommoda? 12.
Mixtura Religionum damnatur. 12.
In Erasmo à Luthero improbata fuit. 13.
Marci Antonii de Dominis sententia de convenientiâ Ecclesiæ Romanæ cum Reformatâ. 14.
Josephi Halli Britanni sententia contraria. 15.
Joh. Hülsemanni Calvinismus irreconciliabilis. 15.
Diversæ Religiones conciliari non possunt. 15.

I.

QVod primum attinet, optandum qvidem esset, ut inter Christianos una ubiqve uno modo servaretur religio, & uniformiter unicus coleretur Deus, cùm fieri neqveat, ut ex tali disensu Reipubl. non aliqvod subindè immineat malum, qvod pluribus exponunt Theologi

Digitized by Google

Saxon. *in apolog. adverſ. Würtenbergenſ. prolegom. c. 1.* tanta tamen inter eosdem hodiè eſt ruptura, ut qvia alius Papæ Romani, alius Papæ Conſtantinopolitani, alius Lutheri, Calvini ſe eſſe dicit alius, propemodùm vix conſtet, qvis Chriſti ſit, cujus tamen eſſe volunt ſinguli. *Vellem fieri Chriſtianus*, (verba ſunt diſceptantis de religione amplexandâ apud Chryſoſt. *homil. 33. in act.*) *ſed neſcio, cui adhæream, multæ inter vos ſunt pugnæ, ſeditiones ac tumultus, neſcio, qvod dogma eligam, qvod præferam. Singuli dicunt: ego verum dico. Cui credam, neſcio, cùm ego Scripturarum ſim ignarus, & illi utring, idem prætexunt.* Et profectò nullum ferè unqvam ſeculum feracius fuit religionum, pietatis verò ſterilius, usqve adeò, ut non ſolùm provinciæ, ſed etiam civitates, & in ſingulis ferè civitatibus civium parœciæ, interdum & ſingulæ domus opinionum diſſidiis inter ſe conflictentur. Sic ergò dum in diverſa rapiuntur animi, etiam odio in ſe invicem feruntur, & ex hoc facilè in ſeditiones & bella exardeſcunt. Add. Joh. Barclaj. *Argenid. l. 2.* Tiber. Decian. *tr. crim. l. 5. c. 19. n. 8.*

II. Qvid verò hîc poterit Majeſtas civilis? Utiqve tenetur ea, qvantum fieri poteſt, unicam tantùm in imperio ſuo admittere religionem. Vid. Azar. Sturz. *diſcurſ. de relig. un. th. 23. 24.* Marc. Zuer. Boxhorn. *Inſt. Polit. l. 1. c. 7. §. 14.* Nec enim Deum qvisqvam ſincerè & ex toto corde diliget, qvi diverſas ſimul religiones fovet, & neutram credet, qvi contrarias admittit, Petr. Gregor. *l. 8. de Rep. c. 2. n. 15.* Non igitur debet Heterodoxos eorumq; cœtûs Chriſtianus Magiſtratus tolerare, multò minùs juvare ſive ſuos, ſive alienos ſubditos ad conſervandam, propagandam, vel etiam introducendam ullam hæreſin, ſive directâ intentione cooperandi id fiat, ſive præſtatione ejus operæ, per qvam ex naturâ rei & per ſe ſeqvitur ſectæ introductio, conſervatio, aut propagatio; etſi præſtans operam non putet, vel non intelligat hoc ſeqvi.

III. Notanter autem dixi: *qvantum fieri poteſt.* Qvando enim externum aliqvod periculum violentæ everſionis & ejectionis ex provinciâ, ipſi Eccleſiæ orthodoxæ, aut etiam inevitabilis politiæ & Reipublicæ mutatio timetur, rectiùs faciet Princeps, ſi connivendo ad tempus hæreſin non impediat, ſed tolerando aliqvem ipſi locum relinqvat. Vid. Bodin. *de Republ. l. 3. c. 7. p. m. 538.* Periculum tamen iſtud oportet eſſe non morale, ſed phyſicum, qvod nullâ humanâ prudentiâ, nec alio remedio, qvã tali permiſſione, præſertim ubi pacto aut conventione munien-

nienda eſt, potuerit à permittente averti, ſed ſolo extraordinario divino miraculo: & damnum illud, qvod metuitur, ſecundùm proportionem ſuam oportet præſumi tantum, ut ex permiſſione hæreſeos nullum æqvale prævideri potuerit. Sed & hoc caſu in nudis terminis permiſſionis ſubſiſtere debet Principis cura & arbitrium. Nullum enim periculum aut malum Reip. fingi aut contingere poteſt tantum, ad qvod evitandum liceat cooperari hæreſi poſitive, id eſt, præter inevitabilẽ & phyſicam neceſſitatem permiſſionis, etiam voluntariâ & liberâ actione, conſilio, ſumptu, armis juvare ejus ſive introductionem, ſive conſervationem, ſive dilatationem; nec licet liberè & merâ facultate agere id, ad qvod hæreſeos introductio, conſervatio aut dilatatio naturaliter ſeqvitur, vel ſeqvi poteſt. Si tamen concurrerint duo pericula ejusdem generis, tùm ad permiſſionem minoris mali Principi etiam directè per juſſionem, conſilium, ſumptus, arma & alia ejꝰmodi cooperari licet, qvod plurimis proſeqvitur Dn. D. Hülſeman. *Brevior. c. 20. in ſupplem. n. 9.*

IV. Sanè non potuit pax firmiter ſtabiliri in imperio Romano poſt diuturnum illud & ſangvinolentum bellum Germanicum, niſi poſt ſtabilitam utrinqve religionem & cultum divinum, cujus ſcil. vel conſervandi vel mutandi causâ tot ac tanti hactenùs excitati fuerant motùs, tot ac tantæ ubiqve illatæ calamitates: Nec enim in ſuo tantùm territorio reformandi jus ſibi aſſerebant, qvi Eccleſiæ Romanæ addicti erant, Principes; ſed etiam edocti ita ab Eccleſiæ ſuæ Doctoribus ſolam religionis diverſitatem juſtam credebant eſſe cauſam, propter qvam vicino alicui Principi bellum inferre liceret. Sic igitur, cùm per plurimos annos crudeliter ſævitum fuiſſet in Germanici imperii cives, pace tandem initâ convenit, ut cohabitare inter ſe ſine ulteriori offenſione diſſidentibus in religione liceret, utqve mutuò ſibi ſubvenirent atqve auxilia ferrent concives, neve deinceps qvisqvam ob religionis profeſſionem diverſam deſpicatui haberetur. Qvoad religionis exercitium inter alia compluria hunc in modum conventum fuit, *articulo V. ſub num. 12. Placuit porrò, ut illi Catholicorũ ſubditi Auguſtanæ Confeſſioni addicti, ut & Catholici Auguſtanæ Confeſſionis Statuum ſubditi, qvi anno 1624. publicum vel etiam privatũ Religionis ſuæ exercitium nullâ anni parte habuêrunt, nec non qvi poſt pacem publicatam, deinceps futuro tempore diverſam à Territorii Domino religionem profitebuntur, & amplecten-*

plectentur, patienter tolerentur, & conscientiâ liberâ domi devotioni suæ sine inqvisitione aut turbatione privatim vacare, in vicinâ verò, ubi & qvoties voluerint, publico religionis exercitio interesse, vel liberos suos exteris suæ religionis scholis, aut privatis domi præceptoribus instruendos committere non prohibeantur, &c. Ex hoc articulo, cùm qvæsiti fuissent Domini, utrùm Parochianus, Augustanæ confessioni addictus, sed in pago pontificio habitans, alibi in vicinià petere & facere posset, ut illic infantes ex se nati baptismi Sacramento initiarentur, hunc in modum respondérunt, an N. N. mens. Januar. 1663. Wenn nun gleich N. so wohl dessen Eltern und Vorfahren/ ungeachtet sie der Augspurgischen Confession verwant und zugethan gewesen/ der Tauffe/ Begräbnissen und ehelichen copulationen sich jederzeit in der Catholischen Pfarr-Kirchen des Dorffs N. bey dem Pfarrer daselbst erhohlet/ — — und denn so wohl das offentliche/ als privat exercitium Religionis der Catholischen Stände Unterthanen/ die der Augspurgischen Confession zugethan/ anders nicht/ als auff solche Masse/ wie sie es im Jahr 1624. gehabt/ im Osnabrückischen Friedens-Schluß gelassen worden. Dennoch aber und dieweil N. N. der Lutherischen Religion zugethan/ und zu N. im Jahr 1624. gewesen/ Krafft angezogenen Friedenschlusses aber der Catholischen Unmittelbaren Stände Landsassen/ Vasallen und Unterthanen/ so sich zur Augspurgischen Confession bekennen/ verstattet und nachgelassen/ in der Nachbarschafft/ und wes Ortes es ihnen beliebig/ dem öffentlichen Religions-Exercitio beyzuwohnen/ zu welchen dann der freye Gebrauch der heiligen Sacramenten gehörig ist/ und die Tauffe für ihre Kinder als ein fürnehmstes Stück solches exercitii davon nicht getrennet/ noch ausgeschlossen werden kan. So mag auch ermelter N. oder andere zu N. wohnhaffte Lutherische Unterthanen sich der Tauffe vor die ihrigen an einem Lutherischen Orthe ausserhalb Landes zu erhalten nicht abgehalten/ noch da er/ oder sie solches thun/ ihnen deßwegen einige Straffe von den Beampten aufferleget werden/ ꝛc.

V. Ad eundem modum etiam de jure reformandi, item de vocatione & institutione ministrorum Ecclesiæ in eodem instrumento pacis *conventum est, ut si aliqvis Princeps, vel alius territorii Dominus, vel alicujus Ecclesiæ patronus ad alterius par-*

partis ſacra tranſierit, aut principatum, aut ditionem, ubi alterius partis ſacra exercitio publico vigent, ſeu jure ſucceſſionis, ſeu vigore præſentis tractatûs pacis, aliove qvocunqve titulo nactus fuerit, aut recuperarit, ipſi qvidem Concionatores aulicos ſuæ confeſſionis, citra ſubditorum onus aut præjudicium ſecum, atqve in Reſidentiâ ſuâ habere licent. Ac fas ei non ſit vel publicum Religionis exercitium, leges aut Conſtitutioues Eccleſiaſticas hactenus ibi receptas immutare, vel templa, ſcholas, hoſpitalia, aut eò pertinentes reditûs, penſiones, ſtipendia, prioribus adimere, ſuorumqve ſacrorum hominibus applicare, vel juris territorialis, Epiſcopalis, patronatûs, aliove qvocunqve prætextu ſubditis miniſtros alterius Confeſſionis obtrudere, ullumve aliud impedimentum aut præjudicium directè vel indirectè alterius ſacris afferre. Et ut hæc conventio eò firmius obſervetur, liceat hoc mutationis caſu ipſis communitatibus præſentare, vel qvæ præſentandi jus non habent, nominare, idoneos ſcholarum & Eccleſiarum miniſtros à publico loci Conſiſtorio & miniſterio, ſi ejusdem cum præſentantibus vel nominantibus Communitatibus ſunt religionis, vel hoc deficiente, eo loco, qvem ipſæ communitates elegerint, examinandos & ordinandos, atqve à Principe vel domino poſtea ſine recuſatione confirmandos, &c. art. 7. §. 1. Temperatum hâc ratione & limitatum eſt jus reformandi, qvod pleno jure aliàs Principi in ſuo territorio competit. Atq; ſic bono conſilio transacta tũ temporis de religione controverſia fuit, qvæ ingentes ubiqve terrarum per tot annos dederat turbas. Nec verò potuit aliter id negocium expediri, ut proinde non ſatis accuratus rerum arbiter exiſtat, qvi crimini id dari velit partibus tranſigentibus. Etſi enim Principibus omnibꝰ Chriſtianis ex officio pari curâ & ſtudio incumbat, ut ipſorum ſubditi veram fidem amplectantur, ac ut DEI præceptis pareant, atqve in hoc non magis, qvàm in illud animum intendant; Si tamen in Republicâ vitium aliqvod ſine excidio ſtatûs publici extirpari non poteſt, ſatiùs erit tolerare iſtud, qvàm excidio iſti cooperari. Idqve non minùs in hæreſi, qvàm in aliis qvibusqve delictis locum invenit. Nec enim major puniendis hæreticis, qvàm ſcortatoribus impoſita eſt obligatio, qvi tamen tolerantur, qvando flagitiis iſtis impar eſt ſeveritas. In hujusmodi ſcil cauſis, ubi per graves diſſenſionum ſciſſuras non hujus aut illius hominis eſt periculum; ſed plurimorum

morum ſtrages jacet, detrahendum aliqvid eſt ſeveritati, ut majoribus malis ſanandis ſincera charitas ſubveniat, ut loqvitur Auguſtinus, *epiſt. 50. ad Bonifacium*, qvam refert Gratianus, *c. ipſa 23. q. 4.* Vid. Dn. Conring, *de pace civili paſſim.*

VI. Partâ hâc in Romano Imperio, ſecundùm modum præſcriptũ, religionis libertate, omnibus modis ſtudendum eſt, ne qvid ſtatuatur vel ab ipſo Principe, vel â magiſtratu & ſubditis, qvod infringere eam, parte alterâ invitâ, aut prorsùs tollere aliqvando poſſit. Qvia enim tantæ molis tantiqve laboris fuit, pacem perpetuam inter diſſentientes ſtabilire, nihil æqvè adverſum ei erit, qvàm ſi metuendum fuerit, ne religio iterum in periculum vocetur. Id autem vel ex leviſſimo aliqvo attentatorum genere ſuboriri perqvàm facile poteſt. Qvâ ratione nolim ego, ut imperantes, licet eandem cum ſubditis religionem profiteantur, circa jus patronatûs, qvod magiſtratibus inferioribus & ſubditis competit, præjudicent, aut miniſtros Eccleſiæ obtrudant, qvoad illi juſtè & legitimè proceſſerint, ut maximè per clauſulam ſalutarem, ne illis exemplum hoc præjudicio ſit, in ſolenniſſimâ formâ cautionem addant. Fieri enim poteſt, ut ſucceſſores aliqvando, Religioni diverſæ addict, ſub eâdem clauſulâ eos, qvi ſibi benè cupiunt, promovere intendant, iteratisqve exemplis totum jus patronatûs tandem intervertant. Et huc tendit Reſponſum, qvod ex Conſiſtorio Eccleſiaſtico in Academiâ Wittebergenſi datum den Herren Ständen der Landſchafft M. menſ. Decemb. 1677. Hat ſich bey Erſetzung der verledigten Pfarr zu B. begeben/ daß alß das Stifft S. N./ Krafft habendẽ juris patronatûs, der Gemeinde drey Perſonen/ und unter denſelben auch den Cantorem zu B./ ſo des Amtmanns daſelbſt Schwager iſt/ præſentirt, ermelter Amtmann zu B. bey der Gemeinde zu B. ſich euſſerſt bemühet/ und von den eingepfarrten von Adelmit guten Worten/ von den übrigen aber bedrohentlich begehret/ daß ſie gedachten ſeinen Schwager den Cantorem zum Pfarrer erwehlen und vociren möchten/ darauf auch unter dem Vorwand/ daß er ordentlich/ und durch die meiſten Stimmen zu dieſen Pfarr-Amt erwehlet worden/ und deſſen confirmation angeſucht/ und allbereit gnädigſten Befehl/ mit examination und ordination deſſelben zuverfahren/ ausgewürckt. Nachdem aber die Herren interveniret/ und darauf befunden worden/ daß es ſich nicht alſo verhalten/ alß der Amtmann berichtet/ iſt hernach ein ander gnädigſtes Reſcript des Innhalts erfolget/ daß

Ihre

ɔoch-Fürſtl. Durchl. bey ſo be-
en Umbſtänden nicht vor rühm-
chteten/daß ermelter Cantor der
nde zu B. ſo fort aufgedrungen
und ſolte demnach die Gemein-
andere Wahl eines Pfarrers
n. Nichts deſto weniger/und
ſtet noch andere vier Reſcripta
lauts gefolget / hat doch der
n/welcher mit zum Commiſſa-
cutionis verordnet worden/die
und execution ſolcher gnädig-
fehle von einer Zeit zur andern
hoben/ und endlich einen gantz
Befehl/daß nehmlich der Can-
B. auf vorige Wahl der Ge-
zu B. weil er ein gut Zeugnis
ch unbeſchadet ihres Rechten/
rieſter ordinirt werden ſolte/
hren Innhalt / ꝛc. Wenn
ch ermelter Cantor unter denen
ſo von dem Stifft S. N. alß
præſentirt worden / ſich be-
nd nicht vermuthlich/ daß der
s eine untüchtige Perſon præ-
werde / der Cantor auch ein
nanis von dem Rathe und
zu B. erhalten / über dieſes
cinde zu B. in dem letzten Re-
vom 26. Octob. durch die
/ daß die ordination des
,und deſſen Beförderung zum
hum Ihnen an ihren Rechten
ch ſeyn ſolte / genugſam pro-

Dennoch aber/und dieweil die Wahl eines Prieſters ordentlich/ und wie es die allenthalben nach Göttlicher Schrifft eingerichtete Kirchen-Ordnungen / und eines jeden Orts wohlhergebrachte und löbliche Gewohnheiten erfordern / geſchehen ſol/ und der Gemeinde zu B. das jus eligendi & vocandi zuſtehet / der Amtmann aber vermöge der alten Viſitations-Regiſtratur de anno 1563. ſo in der Fürſtlichen Kirchen-Ordnung confirmiret und zum fundament geſetzt / deutlich davon ausgeſchloſſen/ und ſich demnach darbey einzudringen keines weges befugt/ hingegen das letzte gnädigſte Reſcript vom 26. Octob. dieſes Jahrs ausdrücklich præſupponirt, daß die Wahl des Cantors von der Gemeinde albereit geſchehen/ welches jedoch der Herren Berichte nach niemahls annoch ordentlicher Weiſe zu Wercke gerichtet worden/und die Gemeinde lieber einen andern wünſchen und haben möchte/ beſonders da der Cantor hiebevor in einem böſen Gerüchte/ und albereit in die inqviſition gezogen geweſen / ſo auch noch nicht zu Ende gebracht / geſtallt denn die Herren in ihrem unterthänigſten Berichte zur Fortſetzung derſelben unterſchiedliche Zeugen angegeben/wie Ihn auch davon das von ihm erhaltene gute Zeugnis / welches nicht wohl anders/ und dem Amtmann zuwider ertheilet werden können / gantz

Digitized by Google

nicht entlediget/ hierüber in dem gnädigsten Reſcript enthaltene Clauſul, darinnen der Gemeinde zu B. ihre jura vorbehalten werden / theils auf dem falſchen præſuppoſito, daß die Wahl des Prieſters vorhero richtig geſchehen/ſich gründet/ theils auch zu einer gefährlichen Conſeqvenz gezogē werden dörffte/ indeme bey Veränderung der Landes-Fürſten/ und da dieſelben einer andern Religion zugethan ſeyn möchten/gar leicht durch Einrückung und Mißbrauch dergleichen Clauſul der Gemeinde zu B. in der Religion verdächtige Perſonen zu Kirchendienern aufgedrungen/ und die habenden jura endlich durch ſtete Wiederholung ſolcher Clauſul entzogen werden könten/welches jedoch wider den ſo theuer erworbenen Oßnabrügiſchen Friedenſchluß lauffen würde / alß in welchen die außdrückliche Verſehung geſchehen/daß wenn ein Landes-Herr/oder eines Stiffts-Patron zu einer andern Religion treten würde/demſelben keines weges zugelaſſen ſeyn ſolle/unter dem Vorwand juris territorialis, Epiſcopalis, patronatûs oder einem andern prætext denen Unterthanen einer andern Religions Diener auffzudringen/oder einige andere Verhinderung oder Nachtheil directè oder indirectè eines andern Religion zuzufügē/ Geſtalt denn auch auſſer dieſen ein Landes-Herr/vermöge ausgeſtellter Reverſalien, denen Unterthanen an ihren habenden Rechten/beſonders in denen jenigen/ſo zu Beförderung und Erhaltung der Chriſtlichen Kirchen und allein ſeligmachenden Religion verordnet und eingefürt/ keinen Eintrag zu thun/vielweniger denen Beamten dergleichen zugeſtatten ſchuldig/ und endlich die Kirchen und Schuldienſte nicht nach Gunſt / Freundſchafft oder Schwägerſchafft/ſondern wie es diejenigen/denen es zukömt/in ihren Chriſtlichen Gewiſſen/und vor Gott verantworten können/zu vergeben/denen Gemeinden auch ſonſten ohne Unterſcheid / ob ſie gleich das jus vocandi nicht haben/ das votum negativum bey Erwehlung eines Pfarrers / nicht entzogen werden kan. So erſcheinet dannenhero allenthalben ſo viel/ daß des Amtmanns zu W. bey Erſetzung der Pfarre zu B. durch den Cantor ſeinen Schwager vorgenommene procedur weder dem Worte Gottes/ noch dem Inſtrumento pacis, und der Fürſtl. Kirchen-Ordnung gemäß/ aus derſelben auch allerhand inconvenientien, ſo künfftig erfolgen möchten zu beſorgen/und die Herren dannenhero wohl befugt / auch alß Landſtände ſchuldig und verbunden geweſen/unterthänigſt zu interveniren, dem befürchteten Unheil vorzubauen / und umb gnädigſte Aenderung beſcheid einlich anzuhalten/ ꝛc.

VII.

)vòd ſi talia pacta nulla inter-
nt, nec qvicqvam de religio-
gocio conventũ fuerit, haud
liberior Principi competit
is in ordinando cultu divino.
verò cavendum ei maximè
, ut, qvoad fieri poteſt, unam
in ſuo territorio admittat
nem, tùm qvia una tantùm
tas, & hinc una tantùm vera
, tùm qvia ex opinionum de
c rebus divinis diſcrepantiâ
ſi inſignes contentiones, &
iſſima odia oriuntur. Et fie-
oteſt, ut diverſitas ſententia-
fidei articulis pacatum Reip.
non labefactet aliqvando, &
im reddat. Fatentur omnes,
nem eſſe vinculum ſocietatis
qvæ etſi per ſe & principali-
conciliandam DEI gratiam
habet tamen & ſuos in ſocie-
manâ effectûs maximos. De-
verò illi effectûs, & fine ſuo,
eatitudo civilis, deſtituitur
in qvâ perpetua de DEO &
vinis agitantur diſſidia, va-
erſiſſimarum opinionum
ubinde excitantur. Et qvis
la omnia, qvæ inde reſul-
merare valebit? Nec enim
blicâ tantùm Magiſtratui
ditis, ſed etiam in eâdem
atri cum uxore ac liberis,
n fratre conveniet, ſi in re-
ligione diſſideant. Sed & bella diu-
turna nimis maximeq; cruenta &
funeſta inde exorta eſſe, omnium
temporum hiſtoriæ referunt, ob-
ſervatumq; eſt inter Politicos, po-
pulos ita inter ſe diſſentientes, & cul-
tu divino varios, ne ictis qvidem fœ-
deribus bonâ fide in communio-
nem rediiſſe, diſcordiq; ingenio a-
ctos ſemper arma aut minatos fuis-
ſe alteros, aut timuiſſe. Econtrario
verò eandem de DEO habere ſen-
tentiam, nihilq; vitâ & inſtitutis in-
ter ſe diſcrepare pulcherrimam in
animis hominum concordiam ex-
citat, ut ait Joſephus, *lib. contr. Ap-
pion.* Dabit ergò operam, qvisqvis
imperium capeſſit, ut unam inter
ſubditos ſuos ſuſtineat religionem,
non tantùm ut beatos eos in civili
vitâ, ſed etiam, ut beatitudinis æter-
næ conſortes faciat. Ad utramqve
enim beatitatem ſuo modo concur-
rit, aut concurrere debet poteſtas
imperantis.

VIII. Jam verò disqviritur, qvia
una tantùm à qvovis Principe in
ſuo territorio ferenda eſt religio, ſe-
ctæ autem hodiè inter Chriſtianos
ſunt qvamplures, qvæ ſit illa, qvam
fovendam Princeps eligere, & qvam
ſubditis ſuis proponere debeat? Hic
verò certum eſt, non aliam pro-
ponendam eſſe, qvàm eam, qvæ ver-
bo Dei & ſacris Scripturis convenit,

Neq e enim qvicqvam potest ad salutem credi, nisi qvod Deus, ut tale patefecit, neqve potest esse aptum applicandæ divinæ gratiæ instrumentum, nisi qvod Deus isti usui assignavit. Videlicet fides salutaris non est affectio politica, neqve convenit homini, qvatenus ad politicam societatem ordinatus est, sed qvatenus est cœlestis Reipublicæ civis. Per consequens non est humanæ potestatis, aut politici imperii, novos condere fidei articulos, aut nova instituere Sacramenta, cùm hæc omnia, qvatenus talia in se prorsùs immutabilia sint, & imperio summarum potestatum planè non subjaceant. Hug. Grot. *de imp. summ. pot. circ. sac. c. 3. num. 11.* At verò ut salutaris doctrina sincerè, & sine additamentis humanis, ex verbo divino proponatur, id demum ad curam Principis pertinere videtur, qvò facit imprimis, *l. 6. C. de SS. Trinit.*

IX. Manet tamen adhuc dubium, qvæ sit illa Religio, illa doctrina, qvæ Scripturæ & verbo Dei conveniat, cùm inter omnes hodiè sectas nulla sit, qvæ Scripturæ non jactitet autoritatem, & adsertionum suarum fundamentum. De hoc verò ut certus & securus sit Princeps, judicio opus est; judicio, inqvam, sed precibus & pietate probè moderato, tùm verò intellectu rerum sacrarum sufficienter instructo, & qvod præcipuum est, animo Spiritus Sancti auxiliis gratiosè incitato. Ecsanè cùm ea, qvæ ad salutem creditu sunt necessaria, aut aliqvod in Ecclesiâ momentum habent, perspicuè satis propheticis & apostolicis scriptis comprehensa sint, non deerit in his, qvæ scire summam potestatem expedit, qvæq; scire satis est, ipsi auxilium divinum, ut non tantùm per prævenientem gratiam in verum intellectum Scripturæ & eorum, qvæ scire interest, penetrare, sed etiam per internum Spiritus Sancti testimonium divinâ & infallibili fide de conceptu, menti divinæ conformi, certus esse possit; præsertim cùm tot animæ deinceps, juxta hunc Principis conceptum, docendæ sint, & Deus ipse imperia ad veræ religionis tutelam ordinaverit. Neqve verò opus est aliâ novâ revelatione, aut miraculo, ut constet, hunc sensum verbi revelanti esse verum, & menti revelantis conformem, qvia ipsa intrinseca vis verbi, qvia divinum est, facit se auditori vel Lectori non solùm probabilem, sed etiam infallibilem. Qvæ tamen omnia de his præcipuè intellecta volo, qvæ ipsum corpus fidei & religionis absolvunt. Reliqvis enim, qvæ ex Metaphysicis, historici-

Digitized by Google

storicis, Grammaticis subtiliter disputant Theologi, Regis animum implicari necesse non est. Τὸ γὰρ δημοτικὰ φιλοσοφεῖν μεγάλης ἐς ἀνθρώπους ἥρξε τῶν θείων καταφρονήσεως, ut loqvitur ex mente Synesii Nicephorus Gregoras, *lib. VIII.*

X. Patet hinc, potestatem hanc circa Religionem esse verè architectonicam & principalem. Qvemadmodum enim, uti prudentiam Architectonicam describit Aristoteles, *lib. 1. moral. cap. ult.* Architectus sub se habet οἰκοδόμον, Ædificatorem domus, & hic rursus alios ministros, fabros sq; cæmentarios, lignarios, &c. qvi structuram perficiunt, & nihilominus ipse Architectus eatenus influit, qvatenus his omnibus modum præscribit: ita & architectonica hæc, & νομοθετικὴ potestas, alios sub se habet, qvi operantur, qvibus q; modum & rationem operandi præscribit. Ipsa enim, ut eleganter ait Christophorus Ehemius, *l. 2. de pr. jur. cap. 4.* totius civitatis incolumitatem respiciens sola imperat, & veluti peritissima navis gubernatrix puppi insidens manu clavum tenet, & qvid agendum, qvid omittendum sit, jubet. Et ergo cùm in Religionis negocio eodem modo procedat Princeps, dum scil. præscribit, qvid & qvomodò doceri debeant subditi, utcunqve ipse non doceat, Architecti tamen hâc in parte sustinet vicem. Nec verò opus est, ut efficienter influat Princeps in conversionem, regenerationem, justificationem, sanctificationem, & glorificationem Christianorum, cùm nec ita influant ministri Ecclesiæ. Prædicatio enim & auditus verbi non per se, aut vi suâ qvâdam naturali conversionem efficit; sed qvòd homo per auditum verbum convertitur, id totum gratiæ divinæ debetur. Qvod si vel maximè per omnem suam vitam audiret homo, nec Deus ipsius auscultationi benediceret, nulla profectò sequeretur conversio. Ægid. Hunnius, *præfat. lib. de prædestinat. pag. m. no.* Non ergò huc usqve se extendit Principis imperium, sed ad illud tantum, ut civibus suis media proponantur pura & incontaminata; reliqvum omne divinæ committendum est gratiæ, & efficaciæ. *Decere arbitramur,* (verba sunt Theodosii & Valentiniani, *l. 3. C. de sum. Trin.*) *nostrum imperium, subditos nostros de religione commonefacere. Ita enim & pleniorem acqvirì Dei ac Salvatoris nostri Jesu Christi benignitatem posse existimamus, si qvando & nos pro viribus ipsi placere studuerimus, & nostros subditos ad eam rem instituerimus.*

XI. Qvid

XI. Qvid verò si erroneis opinionibus jam occupatus Princeps falsam proposuerit Religionem, num propter potestatem istam architectonicam recipiendam eam putabimus à subditis? Imò non erit recipienda, non magis, qvàm si abstinendum ab alendo parente per impietatem jusserit. Vid. Rainold. *in Colloq. cum Hart. p. 401.* Imperia enim, qvæ directè divino imperio contraeunt, aut fidem, à Deo præscriptam, violant, obligationem parere neqveunt, sed hìc semper militat illud Augustini, *serm. 6. de verb. Dom. Si aliud Imperator, aliud jubeat Deus, qvid judicatur? major potestas Deus, da veniam, ô Imperator.* Absit tamen, ut propterea omni prorsùs imperio privemus imperantes, aut ut subditos solutos esse eorum regimine dicamus. Falsum enim est, qvod asserit Richardus, non solùm infidelitatem, sed qvodcunq; mortale peccatū impedire omnem potestatem & dominium, jurisdictionemq; tàm publicam qvàm privatam, & titulum aut fundamentum cujusqve potestatis esse gratiam, qvem refutat Franc. à Victoria, *Relect. 3. num. 9.* Qvin etsi irrita sint imperia Principis idololatrici in iis, qvæ directò verbo DEI repugnant, non tamen irrita sunt respectu pœnæ, qvæ ab renuentibus subditis exigitur. Vis enim, eo nomine illata, effectum suum habet, non physicum tantùm, sed & moralem, qvatenus non licet vim inferenti resistere. Possunt itaqve & debent subditi, ubi Magistratus cultum hæreticum introduxerit, non parere, & debent vitam fortunasqve omnes perdere potiùs, qvàm participare de confessione aut cultu hæretico; non possunt tamen nec debent Principi talia molienti armis resistere, ob generale scil. interdictum, & generale mandatum parendi, atq; etiam emigrandi, imò moriendi pro religione, *Matth. X, 23. 28.* Joh. Davenant. *qvæst. 14.*

XII. Omninò autem rejicienda est illorum sententia, qvi putant, religionem qvamcunqve saluti æternæ impetrandæ esse accommodam, & liberum adeò esse homini, qvà ratione colere velit DEUM. Fuerunt jam olim, & adhuc sunt, qvi ex omnibus religionibus mixturam admittentes, conciliationem intendunt δὶς ἀφ' πασῶν discrepantium opinionum. Inter hos eminuit nostro seculo Hugo Grotius, Vir subtilis & capacissimi ingenii, qvi cùm nullarum esset partium, nullius communioni addictus, liberè per omnia vagabatur, & arbitrum se non tantùm in plerisqve omnibus solidæ eruditionis partibus, sed etiam

ſed etiam in rebus fidei & religionis præbebat, & in Theologiâ dictaturam ſibi tribuere haud verebatur. Sunt alii & ex Pontificiâ inprimis Eccleſiâ, qvi per inauditam qvandam *συγκατάβασιν* dulce nunc canentes, qvæſtiones litigioſas imminuere & omnia polliceri ſolent, qvæ ad controverſias dirimendas, aut leniendas amicè, prodeſſe poſſint, interim fatentes, in nonnullis rigidiùs actum fuiſſe, in aliis parùm candidè, poſſeq; in qvamplurimis diſpenſationes impetrari. Et fuerunt ſanè haud pauci, qvi aurem illis præbentes, optimè ſecum agi putàrunt, ſi ducibus hisce unum cœtum facere cum Romanâ Eccleſiâ liceret, nec animadverterunt, angvem in herbâ latere, poſſeq; à Pontifice Romano, cujus autoritatem illi ſalvam & integram eſſe volebant, ea, qvæ ad tempus concederentur, facili negocio revocari, ſibiq; adeò laqveos inextricabiles tendi. Et qvis verò putet, ab infenſiſſimis hoſtibus, qvales ſunt ſine dubio illi, qvi ferrum & flammas in pectore gerunt, bonum aliqvod proficiſci poſſe? Antiqvum habet proverbium: ἐχθρῶν δώρα ἄδωρα; &: λόγον παρ' ἐχθρῷ μὴ πρὸ ἡγήσῃ φίλον, ab hoſte dicta ne unqvam amica dixeris.

XIII. Etſi verò tàm ſubdolè & perfidè non agant Irenici reliqvi, ſed ſtudium pacis & concordiæ Eccleſiaſticæ, dato aliqvo & retento, uti JCti loqvuntur, anxiè ſectentur, perpetuum tamen hoc illis obſtat axioma, in rebus fidei transactionem nullum omninò habere locum. Improbavit in Eraſmo Roterodamo facilitatem iſtam Lutherus, *T. 3. Lat. p. 162.* his verbis: *Summa, hæc tua verba hoc ſonant, apud te nihil referre, qvicqvid à qvolibet ubiqs credatur, modò pax mundi conſtet, licereq; ob periculum vitæ, famæ, rerum & favoris, illum imitari, qvi dixit, Ajunt, ajo: negant, nego, & habere dogmata Chriſtiana nihilo meliora, qvàm Philoſophorum & hominum opiniones, pro qvibus ſtultiſſimum eſt rixari, pugnare, aſſerere, qvod inde nihil niſi contentio & turbatio pacis externæ veniant, qvæ ſupra nos, nihil ad nos. Ita diremptu-rus noſtros conflictûs venis medius, ut utrosq; ſuſpendas & perſvadeas, de ſtultis ac inutilibus rebus nos digladiari, ſic, inqvam, ſonant tua verba. Et qvid hîc premam, puto te intelligere, mi Eraſme. Dixi enim hæc ideò, ut deinceps deſinas noſtram causam arguere pertinaciæ & pervicaciæ. Nam hoc conſilio aliud nihil facis, qvàm qvod ſignificas te in corde Lucianum, aut alium qvendam de grege Epicuri porcum alere, qvi cùm ipſe nihil credat eſſe DEUM, ride-*

Digitized by Google

rideat occultè omnes, qvi credunt & confitentur. Sine nos esse assertores, & assertionibus studere & delectari, tu Scepticis tuis & Academicis fave, donec te Christus qvoq; vocaverit. Spiritus S. non est Scepticus, nec dubia aut opiniones in cordibus nostris scripsit, sed assertiones ipsâ vitâ, & omni experientiâ certiores & firmiores.

XIV. Credidit aliqvando Marcus Antonius de Dominis, cum in Reformatorum castra transiisset, Ecclesias, Romanam & Reformatam similes esse navibus, qvæ in omnibus convenirent, præterqvam in solâ pyxide. *Utraq;*, inqvit, *Religio in præcipuis essentialibus ac fundamentalibus eadem, utraq; Christum habent pro Domino ac Mediatore, utraq; idem Baptisma, &c. Discrimen Romanensium navium ac Reformatarum non est in fundo, aut in rudentibus, sed duntaxat in pixide. Romana hæc navis, vas satis probum, benè ædificatum, non putre, neq; in fragmenta & frusta defluens, apprimè instructa malis, funibus, ac rudentibus, ac anchoris, luculentam mappam hydrographicam habet, vectores ac milites omnes pariter sub eodem vexillo sunt, eundemq; Imperatorem solum Dominum nostrum Jesum Christum habent. Atq; nullum discrimen inter hanc navem & reformatam. Unicam tamen differentiam præcipuam animadverto: ex qvâ nascuntur & oriuntur qvamplurima & alia dissentanea ac pugnantia, nimirum, gubernatorem navis, qvi clavum tenet Romanæ navis repudiasse ordinariam pixidem & reliqvisse praxin & usum mappæ hydrographicæ & receptæ. Unde est, qvod vertigine qvâdam è suo cerebro novam chartam procuderit, pixidem sibi duntaxat propriam, falsam & ineptam effinxerit, qvæ polum neqvaqvam intuetur, & cujus lingula magnete infecta non est.* Verba refert Joh. Hoornbeeck, *in exam. bull. papal. p. 180.* eaq; obelo transfigit. Et rectè qvidem, cùm nec integra amplius sit navis Romana, & perpetuis tempestatibus obnoxia.

XV. Scripsit Josephus Hallius, Britannus, & edidit tractatum sub titulo: ROMA IRRECONCILIABILIS, qvo demonstrare voluit, nullam sperari posse, nec debere qvidē, uti se nunc res habent, Pontificiorum cum Reformatis in causâ Religionis conciliationem. Is *in sect. ult.* multò aliter sentit de Ecclesiâ Romanâ, atqve ArchiEpiscopus Spalatensis. Applicat enim ad eam verba Plauti *ex Mostellariâ*; *act. 1. sc. 2.*

— — nunc simul res, fides, fama, virtus,
Decus q; deserverunt: atq; ipsa in ustr

Falla

Facta est nimiò neqvior: nec videor mihi
Sarciri posse ædes hasce, qvin totæ
Perpetuæ ruant, qvin cum fundamento
Perierint, nec qvisqam esse auxilio qveat.

liqvam posuerit. Inter contradictoria qvanta perpetuò sit pugna, qvantisq; intervallis illa à se invicem distent, Dialecticorum nos docent regulæ. Et qvî ergò fieri poterit, ut contradictoria ejusmodi utraq; vera habeantur? aut si cedere alterum debere alteri contendas, necesse est, ut pereat unum, altero subsistente. Sed qvis credet, cessuros facilè in Religione disentientes? Sanè qvi studio isto conciliandi disidentes tenentur, plerumqve eis accidit, ut, qvantum utrisqve placere cupiunt, tantum displiceant, ut neutri parti suam satis probent industriam. Præstat tenere fidem simplicissimam, eamq; ex Scripturâ sacrâ mordicùs defendere, qvàm in gratiam hominum tantillum remittere.

Qvod verò desperat Hallus de reconciliatione Romanæ Ecclesiæ cum Reformatâ, id ex nostrâ parte acceptavit, & similiter nullam cum Reformatis sperari posse pacem, prolixè ostendit Joh. Hülsemannus, *in tractatu, cui titulum fecit:* CALVINISMUS IRRECONCILIABILIS. Tantis disidiis cũ inter se pugnent Religiones, qvæ Europæ provincias hodiè occupant, laterem lavabit, qvisqvis amicè eas conspirare posse præsumserit, & ut id fiat, operam a-

CAPUT XV.

De
Jure convocandi Concilia & Synodos.

SUMMARIA.

Concilia seu Synodi ad meliorem veritatis cœlestis assertionem faciunt. 1.
Concilium qvid sit? 2.
Primum ab Apostolis habitum fuit. 3.
In qvo, cùm singuli infallibili judicandi Spiritu donati essent, omnium præsentia necessaria non fuit. 3.
Convocatio Synodi ad qvem olim pertinuerit, & hodiè pertineat? 4.
Concilium Arelatense, à Constantino M. indictum, qvale fuerit? 5.
Nicenum ab eodem Imperatore indictum. 6.
Sardicense ab Impp. Constantio & Constante coactum. 7.
Lampsacenum, auctoritate Valentiniani Imp., congregatum fuit, 8.

Digitized by Google

Aqvilejenſe, auctoritate Imp. Gratiani, convocatum fuit. 9.
Aliud Concilium, rogatu Siricii Pontificis, tum Burdegalenſe, ab Imp. Maximo indictum. 10.
Epheſinum Concilium Oecumenicum à Theodoſio Imp. indictum. 11.
Aliud ab eodem Imp. precibus Leonis Pontificis commoto, Epheſi indictum. 12.
Aliud, intra Italiam celebrandum, idem Pontifex ab eodem Imp. rogavit, nullo tamen effectu. 12.
Nec Martianus Imp. (mortuo Theodoſio,) annuere petitis Leonis voluit. 12.
Gregorius M. Pontifex à Brunichildâ Reginâ, ipſisq; Regibus, Theodorico & Theodeberto, iteratâ vice petiit, ut Synodum indicerent. 13.
Conſilium Francofurdenſe, juſſu Caroli Regis habitum. 14.
Soli igitur Pontifici Romano nulla poteſtas cogendi Synodos competit. 15.
Coriolani ſententia refutatur. 15.
Litera Imperatorum in Convocatione Epiſcoporum, ratione Inſcriptionis, qvomodo ſe habuerint? 16.
Litera Tractoria qvæ ſint? 17.
Concilia vel univerſalia ſunt & Oecumenica, vel particularia & topica. 18.
Oecumenica unde dicantur? 18.
Qvot ſint? 19.
Concilium generale & Oecumenicum cur hodiè ſperari non poſſit? 20. 22.
Si haberi poſſet, non à Papâ, ſed à Majeſtate civili indicendum eſſet. 21.
Qvod agnovit etiam Carolus V. Cæſar. 21.
Particularia Concilia qvæ fuerint? 23.
Modò latiora, modò anguſtiora ſunt. 24.
Qvanta olim Imperatorum in Conciliis cogendis auctoritas fuerit, porrò probatur. 25.
In Concilio ipſo Princeps Juriſdictione uti debet. 26.
Illa eſt vel auctoritativa, vel directiva. 26.
Harum altera ab alterâ ſeparata interdum fuit. 26.
Poteſtas directiva in Concilio Conſtantinopolitano ab Imp. Juſtiniano exſerta fuit. 27.
Princeps judicium etiam ferre poteſt de rebus, qvæ in Concilio agitantur. 28.
Inter ſuffragia Epiſcoporum & Laicorum qvid ſit diſcriminis? 28.
Finito Concilio, Decreta à Principe, talium intelligenti, confirmanda & publicanda ſunt. 29.
Nulla tamen nova Dogmata condi poſſunt. 30.
Sententia Vincentii Lirinenſis. 31.
In Conciliis Patrum norma ſemper fuit adhibita Scriptura Sacra. 32.
Decreta Synodi Principum judicio ſubjicienda, ab iisq; confirmanda fuerunt. 33.
Petri de Marcâ diſtinctio inter Decreta Conciliorum. 34.
Ejusdem diſtinctio inter diverſam Confirmationis formam. 35.
Qvæ abſolutè & ſimpliciter non probatur. 36.

Laici

Digitized by Google

Laici ipſi in Conciliis admiſſi fuerunt. 36.
Imperator aut Princeps peritus ſuum qvoq; in Concilio ſuffragium ferre poteſt. 37.
Qvod probatur exemplo Conſtantini & Conſtantii 37.
Principes Conciliis, qvando de Dogmatibus Fidei tractatum, plerumq; interfuere. 38.
In Concilio Conſtantinopolitano de Dogmatibus Fidei actum etiam fuit. 39.
In Controverſiis fidei dirimendis non tàm Conſtituentium auctoritas, qvàm Conſtitutionis ratio ſpectanda eſt. 39.
Inter Colloqvia & Concilia qvæ ſit Differentia?

I.

Cæterum qvia humana freqventer luxuriant ingenia, & novas qvotidiè in divinis excogitant controverſias, ad veritatis cœleſtis aſſertionem meliorem multùm faciunt concilia aut ſynodi, & eruditorum atq; moderatorum hominum collationes ſive colloqvia. Cum enim diverſa ſint χαρίσματα, nec omnia membra in corpore Chriſti myſtico, ſeu Eccleſiâ ſint oculo, neq; Princeps etiam, ut maximè eruditus, omnes, qvæ nectuntur, ſubtilitates ſuperare poſſit, ideò qvando plures conveniunt, veritas communi ſtudio inqviri, & qvod alter vel etiam plures perperàm ſtatuunt, ab aliis, vel uno etiam ex ſacris literis corrigi poteſt. *Facilius invenitur*, inqvit Innocentius Papa, *c. de qvibus 4. diſt. 20. qvod à pluribus ſenioribus qveritur. Verus etiam repromiſſor Dominus ait: Si duo ex vobis vel tres conveniunt ſuper Terram in nomine meo, de omni re, qvamcunq; petierint, fiet illis à patre meo.* Add. Chemnit. *Loc de Eccleſ. c. 4. §. 4. n. 2.* Ut-cunqve igitur ſimpliciter neceſſaria non ſint concilia, aut ejusmodi congreſsûs, neqve neceſsitate præcepti, neqve neceſsitate medii, cùm ſola Scriptura ſit medium ordinarium & neceſſarium avertendi hæreſes, & veritatis efficacia ex numero & multitudine ſuffragiorum ſimpliciter æſtimanda non ſit; ſunt tamen neceſſaria neceſsitate expedientiæ, ut vocant, hoc eſt, ut finis, qvi à Chriſtianis ſingulatim ex ſcripturis haberi poteſt, ab iisdem conjunctim per unicum illud controverſiarum decidendarum principium, ſcripturam, meliùs acqviratur, & ut plures Eccleſiæ particulares in unitate profeſſionis & honeſtate morum perſiſtant. Vid. H. Grot. *de imp. ſumm. pot. circ. ſac. c. 7.* Franciſc. Long. à Coriolan. *in ſumm. Concil. prælud. 2.*

II. Eſt autem concilium Eccleſiaſticum nihil aliud, qvàm conventus piorum, eruditorum & gravium virorum ab Eccleſiis, ex omnibus

carum ordinibus, ad legitimam, & ſummæ poteſtatis imperio factam convocationem miſſorum, ut de fidei controverſiis & diſciplinâ ex Verbo Dei diſpiciant ac judicent. Et primum qvidem inter Chriſtianos habitum fuit ab ipſis Apoſtolis, ad ſepeliendas ſcil. obortas in Eccleſiâ Antiochenâ controverſias & ſchismata, *Act. XV.* Qvod etſi neget Hugo Grotius, *de imp. ſum. poteſt. circ. ſac. c. 7. n. 2.* & conventum iſtum non Synodum aut Concilium, ſed collegium potiùs vocari debere contendat, eò qvod Apoſtoli tantùm & presbyteri unius civitatis convenerint, non verò omnes ex Aſiâ minore, & ſic ex locis diſſitis Epiſcopi & Presbyteri; nihil tamen hactenus agit, præſertim, ubi qvis alium tùm temporis Eccleſiæ fuiſſe ſtatum probè ſecum reputaverit. Apoſtolos enim interrogare, & ab illis deciſionem petere plus erat, qvàm omnium Epiſcoporum vota collegiſſe; hi enim illi erant, qvi ſingulari privilegio non errandi, præ cæteris à Spiritu S. donati fuerunt. Qvod autem Cardinalis Baronius, *ad a. XXXIII. n. 17.* concilium primum à Chriſto & ejus Apoſtolis habitum vult, atqve huc hiſtoriam, *Matth. XVI, 13. ſeq.* trahit, in eo ſolidè jamdiu refutatus eſt Caſaubono, *Exerc. 15. n. 9.* & Richardo Montacutio, *p. 2. Orig. Eccleſ. pag. 159.*

III. Cæterùm rectè obſervat Gvilielmus Beveregius, *in prolegomenis ad ſynodicum Græcum*, abſolutè & in ſe neutiqvam neceſſarium fuiſſe, ut omnes Apoſtoli tunc temporis convenirent ad determinandam iſtam qvæſtionem, qvæ propoſita fuerat, cùm ſinguli eam determinare potuiſſent, ſiqvidem unusqvisqve eorum infallibili in omnibus, Eccleſiaſticis præſertim, cauſis dijudicandis ſpiritu donatus fuit. Atqve hinc obvium putat & collectu facile, eos ad hanc methodum in iſto ſtatuto edendo cœlitùs directos & gubernatos fuiſſe, ut futuræ Eccleſiæ innoteſceret, qvo pacto leges in eâ ferendæ eſſent. Nimirum ut ii, qvibus in Eccleſiâ animarum cura committitur, Apoſtolorum & Seniorum, qvi ibi commemorantur, Succeſſores, in unum congregati, collatis omnium rationibus, illud pro lege ſtatuerent, qvod in DEI gloriam & animarum ſibi commiſſarum ſalutem magis conducere viſum fuiſſet. Hanc itaqve formam, & hunc ordinem in controverſiis definiendis, & Eccleſiaſticis condendis legibus, divinitùs eſſe præſcriptum, non qvidem totidem verbis, ſed παραδείγματος, & ut exemplum inde capiatur, atqve adeò ab Eccleſiâ propterea perpetuò obſervandum.

IV. Sed eo tamen toto tempore, qvo

Digitized by Google

qvo Eccleſia ſub idololatrico Magiſtratu vivebat, nulla adhuc expectari poterat convocatio concilii, qvalis hodiè eſſe ſolet, imperativa, ſed precaria tantùm, qvæ unius vel plurium in Eccleſiâ cohortationibus fieri ſolet. Et talis convocatio poſterioribus temporibus ad Metropolitanum ſpectabat, vel ut nos vocamus, Superintendentem generalem. Si qva verò provincia non habebat ejusmodi inſpectorem, tùm cura convocandæ ſynodi ab Eccleſiis illius regionis poterat unicuiqvè extraordinariè committi, vel ipſi Epiſcopi aliiqve pii poterant ſe mutuis cohortationibus excitare. Navis enim ſi nauclero ſuo deſtituitur, propterea ſui conſervationem non negligit, ſed undecunqve inter vectores opem ſollicitat: Sic & in perſecutione Eccleſia, legitimo rectore in externis deſtituta, non ita, ut volebat, ſed ut poterat, ſe ſuſtentabat. Poſtqvam autem Magiſtratùs Chriſtiani facti fuiſſent, & jam Religio ipſa regimen eorum expeteret, ſimul qvoqve cura hæc ad eos devoluta eſt, ut concilia, ſicubi opus eſſet, convocarent, & autoritate ſuâ indicerent. Nec enim precariò convocare ea licet, niſi tempore perſecutionis, & ubi Principes Eccleſiæ eversionem qværunt. Qvod ſi illi perſecutores & lupi non ſunt, neqve tales ſynodos impediunt, omninò ab ipſis impetrari conventûs debent, ſaltem ad id, ut ſuſpicio coitionis & factionis vitetur, *l. 1. ff. de colleg. & corp. l. conventicula 15. C. de Epiſcop. & presbyt.* Qvando autem Metropolitani hodiè provinciales conventûs jubent, tùm hoc faciunt autoritate ejus, qvi majeſtatem in Republicâ tenet, qvi ſcil. vel generatim vel ſpeciatim, vel expressè, vel tacitè hoc Eccleſiæ paſtoribus concesſit.

V. Ne fruſtra hanc in conciliis convocandis prærogativam ſummis Principibus adſcripſiſſe videar, operæ preciũ erit pauca aliqva ex hiſtoriis Eccleſiaſticis ſubjungere exempla, ut, qvid in praxi obtinuerit olim, clariùs pateat. Et primùm qvidem obſervo, Arelatenſe Concilium I., qvod anno Chriſti CCCXIV. habitum conſtat, ab Imperatore Conſtantino Magno indictum fuiſſe, modumq; ſimul additum & præſcriptum, qvà ratione & qvo comitatu Epiſcopi iter iſtud conficere debuerunt. Exemplar literarum, qvibus Epiſcopos ex variis provinciis convocavit, extat apud Euſebium, *lib. 10. hiſt. Eccleſ. c. 5.* & recenſet Severinus Binius, *tom. 1. Concil. pag. 267.* Verba qvæ huc faciunt, ex verſione Henrici Valeſii ita ſe habent: *Qvoniam igitur plurimos ex diverſis ac propè infini-*

Digitized by Google

finitis locis Episcopos in Urbem Arelatensem intra Kalendas Augusti jussimus convenire : tibi qvoq; scribendum esse censuimus, ut accepto publico vehiculo â Viro Clarissimo Latroniano, Correctore Siciliæ, adjunctis tibi duobus secundi ordinis, qvos tu eligendos putaveris, tribus item servulis, qvi in itinere vobis ministrare possint, intra eundem diem ad prædictum locum occurras, &c. Synodus congregabatur & constabat ex Episcopis Galliæ, Hispaniæ, Britanniæ, Africæ & Italiæ, uti patet ex subscriptionibus, & agebatur de causâ Donatistarum, qvi, cùm Romæ â Concilio, sub Melchiade habito, condemnati fuissent, â sententiâ tali ad Imperatorem appellaverant. Suscepit igitur Imperator cognitionem, & concilio, â se convocato, ipse interfuit, non ex concessione Patrum convocatorum, uti putat Binius, sed jure suo, uti infra dicemus.

VI. Idem Constantinus Imperator anno CCCXXV. celeberrimũ istud Concilium Nicenum indixit, & autoritate suâ convocavit. Testis est Eusebius, *lib. 3. de vit. Const. cap. 6. Mox*, inqvit, *velut divinam qvandam phalangem adversus eum instruens, generalem Synodum convocavit, honorificis literis Episcopos undiq; invitans, ut qvantociùs adessent. Nec verò simplex ac nuda erat jussio, sed pratere à multum ad hoc opꝰ contulit Imperatoris benignitas. Qvi aliis qvidem cursûs publici copiam præbuit, aliis verò jumentorum usum abundè submini ſtravit*, &c. Testis ejusdem rei est Socrates, *lib. 8. cap. 8. Imperator*, inqvit, *universalem Synodum congregavit, omnes undeqvaq; Episcopos per literas invitans, ut Nicæam Bithyniæ convenirent*, &c. Nec diffitentur Patres in Concilio isto congregati, dum in epistolâ Synodicâ, ad Ecclesias, Alexandrinam & reliqvas per Ægyptum, Libyam & Pentapolin cõstitutas, apud eundem Socratẽ, *c. 9.* ita scribunt: *Qvandoqvidem Deo optimo maximo, ciq; charissimo Principe Constantino nos ex diversis civitatibus ac provinciis congregante, sacra & magna Synodus Nicæa celebrata est*, &c. Et ipse Imperator in simili ad Ecclesiam Alexandrinam epistolâ hæc de se verba facit: *Porrò, ut id fieret, Deo suggerente, convocavi in Urbem Nicæam qvàm plurimos Episcopos.* Testis item Sozomenus, *lib. 1. cap. 17. Imperator*, inqvit, *Synodum convocavit apud Nicæam, urbem Bithyniæ, & ad omnes ubiq; Ecclesiarum Antistites scripsit, ut præstituto die adessent.* Nec opus est, ut in re clarâ & manifestâ plura aliorum testimonia adducantur, qvibus Cardinalis Baronii, & Nicolai Sanderi Φλυαρίαι de Pontifice, autore hujus Concilii, abun-

Digitized by Google

abundè conculcantur. Vid. Dorscheus, *exercitat. ad diatyposin Concil. Nicæn. de cœn. sect. 1. §. 28. seqq.*

VII. Anno CCCXLVII. coacta fuit in causâ Athanasii Episcopi Alexandrini synodus apud Sardicam, Illyrici civitatè, in imperio occidentali sitam, & qvidē in confinio Thraciæ, qvæ ad imperium Orientis pertinebat. Eam mandato Imperatorum Constantij & Constantis coiisse haud obscurè prodit Socrates, *lib. 2. cap. 20. Paulus*, inqvit, *& Athanasius aliud concilium convocari postulant. — — Indicitur ergò iterum generale Concilium apud Sardicam, qvæ Urbs est Illyrici, idq. de sententiâ duorũ Imperatorum, qvorum alter hoc per literas flagitaverat; alter verò, Orientis sc. Imperator, libenter annuerat.* Idē refert Sozomenus, *lib. 3. cap. 11. Athanasius ac Paulus, Constantem adeuntes, Synodum fieri flagitârunt. — — Ex communi consensu utriusq. Imperatoris placuit, ut tàm Orientis, qvàm Occidentis partium Episcopi constituto die Sardicam convenirent, qvæ Urbs est Illyrici.* Athanasius ipse, cujus causa in concilio isto peracta fuit, *apol. 2. in princ.* refert, in magno Sardico Concilio coiisse Episcopos ad edictum religiosissimorum Principum Constantii & Constantis, & porrò, cum mentionem fecisset, qvàm improbâ audaciâ Eusebiani in Ecclesiis perturbādis insidiisq; tendendis usi fuerint, sic pergit: *Qvod cùm rescitum esset ab religiosissimis Imperatoribus Constantio & Constante, jussi sunt Episcopi Orientis & Occidentis Sardim convenire*, &c. In eandem sententiam scribit idem *in epist. ad solitariam vitam agentes:* Interim *cum ista fierent, — — missæ sunt literæ â Constante ad fratrem suum Constantium, ibiq. de amborum sententiâ placuit, ut Synodus celebraretur, & de rebq acti cognitio fieret. — — Conveniunt igitur ab Oriente & ex Occidente in Urbem Sardicam numero plus minùs centum Episcopi*, &c. Dubium ergò nullum est, Sardicensem hanc Synodum ex mandato & jussu Imperatorum coactam fuisse.

VIII. Creditum sc. illis temporibus fuit, & rectè qvidem, non posse nec debere Episcopos sine mandato, jussu aut præscitu, aut permissione, saltem Imperatorum, concilium aliqvod celebrare. Ideoq; qvoties opus erat vel ad fidei dogmata defendenda, vel ad disciplinam Ecclesiasticam firmandam, toties ipsi precibq intercedebant, ut liceret sibi in synodo congregatis per communia suffragia causas istiusmodi examinare, &, qvod visum fuerit, vel omnibus vel plerisq; per decretum definire. Refert Sozomenus, *lib. 6. cap. 7.* qvâ ratione Episcopi nonnulli per concilium sustinere voluerint doctrinam fidei, qvæ ab Arianis miserè tùm corrupta

rupta erat,id autem ut ſibi celebrare liceret, ab Imperatore Valentiniano petiiſſe. Verba ita ſe habent: *Porrò cùm relictâ Conſtantinopoli Romam contendens per Thraciam iter faceret,Epiſcopi Helleſponti ac Bithyniæ & reliqvi,qvi filium Patri conſubſtantialem aſſerebant, Hypatianum Heracleæ Perinthi Epiſcopum elegérunt: qvi ſuſceptâ pro ipſis legatione peteret ab Imperatore,ut ad corrigendam fidei doctrinam convenire permitterentur. Qvi cùm Imperatorem adiisſet & Epiſcoporum mandata ei expoſuiſſet,Valentinianus ita reſpondit: mihi qvidē, in Laicorum ordine conſtituto,fas non eſt hujusmodi negocia curioſiùs ſcrutari. Sacerdotes verò, qvibus id curæ eſt, ſeorſim, ubicunq; voluerint,conveniant. Hæc cùm Imperator ad Hypatiani legationem reſpondiſſet,Epiſcopi Lampſacum conveniunt*,&c. Utrùm Epiſcopi Concilium hoc petētes Semiariani fuerint, uti vult Baronius,*ad ann.364.* noſtra jam nihil refert. Sufficit nobis creditum ab eis fuiſſe, coire ſe in conciliū aut ſynodum non poſſe,niſi conſentiente Imperatore. Nec eſt, ut qvis putet, agnoviſſe Valentinianū Imp. ſuarum partium non eſſe indictionem concilii. Ut maximè enim fidei qvæſtiones declinet, & ſacerdotibus judicandas relinqvat, non inde tamen ſeqvitur,Imperatorem â ſe duxiſſe alienum, ut Synodum indiceret,cùm è contra diſertis verbis ejus cogendæ Epiſcopis gratiam faciat, uti rectè obſervat Petrus de Marca, *de concord.ſacerdot.& imp.lib.2.c.ap. 6.n. 2.* Lampſacenum igitur Concilium anno Chriſti CCCLXV. autoritate Valentiniani Imperatoris congregatum fuit.

IX. Poſt annos qvindecim, cùm Gratianus Imp. Sirmium veniſſet, ex Arianis Epiſcopis duo, Palladius ſc. & Secundianus,iniqvè â Catholicis ſecum agi qviritantes, impudenter nimis atq; iteratis precibus generale ab eo flagitarunt Concilium, & obtinuérunt tandem. Ambroſius verò cùm id intellexiſſet, probroſum eſſe atq;indignum aſſeruit,propter duos carioſos hæreticos, totius Catholici Orbis Epiſcopos magno Eccleſiarum detrimento convocare.Fecitq; hâc ſuâ ſententiâ,ut Imperator comprovinciales tantùm Italiæ Epiſcopos Aqvilejā convocaret, cum reliqvis autem externarū provinciarū Epiſcopis eâ uteretur modeſtiâ, ut neminem cogeret, ſed cujusqve arbitrio relinqveret adventum; venientes tamen, ut publicis deducerentur expenſis, præciperet, Orientalibus etiam per præfectum Italiæ ſignificaret,ut,ſi vellent, conveniendi liberam poteſtatem haberent. Hæc ita ex actis ejus Synodi refert Cardinalis Baronius,*ad ann.380. n. 19. & 381.n.81.* Ipſe Palladius in con-

Digitized by Google

conflictu aliqvoties exprobrat Ambrosio, qvod subripuerit & obripuerit Imperatori, ut plenum Concilium non esset, uti videre licet in actis apud Binium, *tom. I. Concil. p. 519. 521.* Putaverat enim, ad convocationem Imperatoris generalem venturos ex Oriente qvamplurimos suæ sectæ Episcopos & Defensores. Qvotqvot igitur Aqvilejam convenêrunt Episcopi, qvod contigit anno Christi CCCLXXXI. autoritate Imperatoriâ congregati fuêrunt. Disertè Ambrosius in actis ejus Concilii: *Nos in Occidentis partibus constituti, convenimus ad Aqvilejensium civitatem, juxta Imperatoris præceptum.* Et Patres congregati *in Epistolâ Synodicâ ad Imperatores*: Gratias *agimq vobis, clementissimi Principes, qvod & fidei vestræ studium probavistis, qvi ad removendas altercationes congregare studuistis sacerdotale Concilium.*

X. Post Gratiani obitum, cùm Maximus Imperator successisset, scripsit ad eum Siricius Papa, & conqvestus est, indignè & indebitè Agretium qvendam promotum fuisse ad gradum Presbyteratûs. Respondit Princeps, collecturum se Synodum, ut in conventu Episcoporum eâ de causâ disceptari posset: *Cæterùm*, inqvit, *de Agretio, qvem indebitè ad presbyterii gradum conscendisse commemoras, qvid religioni nostræ Catholicæ possim præstare reverentius, qvàm ut de hoc ipso, cujusmodi esse videatur, Catholici judicent Sacerdotes? Qvorũ conventum ex opportunitate omniũ, vel qvi intra Gallias, vel qvi intra qvinq; provincias commorantur, in qvâ elegerint Urbe, constituam, ut iisdem residentibus & cognoscentibus, qvid habeat consvetudo, qvid legis sit judicetur.* Epistola extat, *tom. 1. Concil. pag. 535.* apud Severinum Binium, & recensetur à Baronio, *ad ann. 387. n. 65.* En verò qvàm exiguæ tùm, & levis momenti causæ à Pontifice Romano Imperatoris judicio subjectæ fuêrunt! Nec audet tamen decernere eâ in re qvicqvã, idq; ut ait, ex reverentiâ, qvam religioni Catholicæ debet, & totum proinde negocium causæq; decisionem Concilio à se indicendo reservat. Utrùm in Burdegalensi Concilio, qvod anno CCCLXXXV. celebratum, & ab eodem Maximo Imperatore indictum legitur apud Sulpitium Severum, *lib. 2. sacr. hist.* causa talis tractata fuerit, non constat. Primarius enim ejus Cõcilii scopus fuit, ut de Priscilliano hæresiarchâ judicium institueretur.

XI. Ephesinum Concilium Oecumenicũ, anno Christi CCCCXXXI. à Theodosio Imperatore indictum fuisse, ostendit sacra Imperatoria ad Cyrillum epistola, qvæ extat in actis ejus Concilii, *tom. 1. cap. 25.* Verbà notatu digna hæc sunt: *Sæpenumerò jam ante ob ea, qvæ subinde accidunt,*

religiosam sanctissimorũ Episcoporũ, undeqvaq; in unum coactorum, Synodum necessariam judicavimus. Hactenus tamen, ne eorum pietati molestiam exhiberemus, cunctatiores hâc in re fuimus. At nunc verò tàm Ecclesiasticarum, qvàm qvæ hisce cohærẽt, publicarum rerum controversia, eam usq; adeò utilem ac necessariam declarat, ut refutari nullo modo qveat. Qvam ob rem ---- tua pietas Deo benè propitio, operam dabit, ut sacrosancto Paschate, qvam in foribus urget, elapso, sub sacræ Pentecostes diem ad Ephesiorũ, Asiæ civitatem, accurrat, nonnullosq;, qvos nimirum idoneos judicabit, sanctissimos provinciæ suæ Episcopos simul eodem secum adducat. Eos verò, qvi ad communem synodum venire detrectant, suspicionem malæ conscientiæ præbituros ait, nec impunè laturos talis contumaciæ reos. *Omninò autem persuasum habemus*, inqvit, *neminem ex piissimis Deoq; devotissimis Episcopis fore, qvi simulatq; rerum Ecclesiasticarum causa, atq; adeò controversiarum totius Orbis gratiâ nostro hoc decreto sanctissimam Synodum cogi intellexerit, non properè studioseq; occursurus, rebusq; tantoperè necessariis, ac Deo usq; adeò gratis pro virili consulturus sit. Nos qvoq; harum rerum curæ sedulò incumbentes, nullum impunè abesse sinemus. Nec ullam ille vel apud Deum, vel apud nos qvoq; habiturus est excusationem, qvi statim impigrè secundum præfinitum tempus, ad destinatum locum præstò non fuerit. Enimverò qvicunqve ad Sacerdotalem Synodum accitus, alacriter non accurrit, is sanè conscientiæ parùm sincerè se esse ostendit*, &c.

XII. Sub id tempus nata fuit hæresis Eutychiana, qvæ multas tum in Ecclesiâ dedit turbas. Fuit autem Eutyches Abbas Constantinopolitanus, & postea presbyter, qvi cùm strenuè se gessisset adversus Nestorianos, in contrariam hæresin prolapsus fuit. De causâ ejus cum in diversas sententias iissent Concilium Constãtinopolitanum anno CCCCXLVIII. & Ephesinum anno CCCCXLIX. aliud novum celebrari multis precibus ab Imperatore petiit Leo Pontifex Romanus, & verbis qvidem talibus, qvæ autoritativam Imperatorum in conciliis convocandis potestatem satis clarè describũt. Sic enim loqvitur, *epist. 9.* Unde *si pietas vestra suggestioni ac supplicationi nostræ dignetur annuere, ut intra Italiam haberi jubeatis Episcopale Concilium, citò auxiliante Deo poterunt omnia scandala, qvæ in perturbationem totius Ecclesiæ sunt commota, resecari*, &c. Sibi sc. Pontifex suggerendi & supplicandi, Imperatori verò jubendi tribuit potestatem. Idem, *in epist. 17.* exprobrat ferè Theodosio, suumq; dissensum non obscurè prodit, qvod Ephe-

si

ſi habendam ille indixerit Synodum ſeqve excuſat, qvod ipſe intereſſe eidem neqveat: *Unde*, inqvit, *qvamvis ad diem Concilii Epiſcopalis, qvem pietas veſtra conſtituit, occurrere me ratio nulla permittat, ---præſertim cùm tam evidens fidei cauſa ſit, ut rationabilibus cauſis ab indicendâ ſynodo fuiſſet abſtinendũ; tamen, in qvãtum Dominus juvare dignatur, meũ ſtudiũ commodavi, ut clementiæ veſtræ ſtatutis aliqvatenus pareatur, ordinatis hinc fratribus meis*, &c. Produnt hæ duæ Epiſtolæ, qvæ intra unius menſis ſpacium ſcriptæ fuerunt, aliqvam Leonis inconſtantiam. In priore enim neceſſarium duxit eſſe concilium, in poſteriore verò abſtinendum ab indicendâ Synodo fuiſſe ait. Sed ejus inconſtantiæ unica cauſa fuit hæc, qvod Theodoſius Epheſi celebrari concilium voluit, non Romæ, aut in Italiâ, ad ſuggeſtionem Pontificis. Non deſtitit tamen Leo finito Concilio Epheſino aliud novum petere in Italiâ celebrandum. Sic enim ſcribit *epiſt. 23. ad Clerum & plebem Urbis Conſtantinopolitanæ: Et qvoniam oportet vos poſt divinum auxilium, etiam Catholicorum principum gratiam promereri, humiliter ac ſapienter expoſcite, ut petitioni noſtræ, qvâ plenariam indici ſynodum poſtulamus, clementiſſimus Imperator dignetur annuere*. Et ad Imperatorem Theodoſium ipſum, *epiſt. ſeq. 24.* Cui *Sacramento, qvia impiè nunc à paucis imprudentibus obviatur, omnes partium noſtrarum Eccleſiæ, omnes manſvetudini veſtræ cum gemitibus & latrymis ſupplicant Sacerdotes, ut qvia & noſtri fideliter reclamarunt, & eisdem libellum appellationis Flavianus Epiſcopus dedit, generalem Synodum jubeatis intra Italiam celebrari*, &c. Conſimili modo Pulcheriam Auguſtam, *epiſt. 26.* orat, ut per interceſſionem ſuam talis Concilii convocationem ab Imperatore impetrare haud gravatim velit. Ubiqve ſupplicantis partes ſuſtinet Pontifex, nullas jubentis. Qvò & pertinent verba *epiſt. 33. Concilium univerſale intra Italiam, ſicut Synodus, qvæ ob hanc cauſam Romæ convenerat, mecum petit, clementia veſtra concedat.* Et *epiſt. 35.* Univerſale *concilium ſacerdotum haberi intra Italiam, Clementia veſtra annuente, jubeatur.* Qvantâ ſubmiſſione coram Valentiniano, & ejus uxore Eudoxiâ, ad genua provolutus idem Pontifex rogârit, ut Theodoſium ad Synodum, in Italiâ convocandam, hortarentur, teſtis eſt Liberatus, *in breviar. c. 12.* Sed renuit Theodoſius, qvi cum anno ſeqventi CCCCL rebus humanis eximeretur, indicta eſt ab ejus Succeſſore Martiano ge-

neralis Synodus,non qvidem in Italiâ, qvod unicum Leonis votum erat,sed Nicææ celebranda. Qvò autem commodiùs intereſſe poſſet ipſe Imperator, alium poſteà locum delegit, nempe Chalcedonem. Sed nec conſentire voluit Martianus in dilationem concilii, qvam in tempus magis opportunum fieri debere putaverat Leo, uti patet ex ejus *epiſt. 43.* Adeò libera ubiqve manus in ejusmodi conventibus indicendis erat Imperatori.

XIII. Non alia mens fuit Gregorii Magni, Pontificis Romani, qvi cùm pravam conſvetudinem, qvæ circa venditionem Ordinationum in regnis Burgundiæ &Auſtraſiæ invaluerat, extirpare vellet, primùm ipſos compellat Epiſcopos Svagrium, Beltherium, Virgilium, & Deſiderium in Galliis conſtitutos, ut de Synodo habendâ ſolliciti eſſe velint, *epiſt.112. lib.7. De his itaq;, qvæ ſuperiùs dicta ſunt, fraternitatem veſtram,auctore DEO,volumus Synodum congregare, atq; in eâ reverendiſſimo fratre noſtro Syagrio coëpiſcopo,& dilectiſſimo filio noſtro Cyriaco abbate mediantibus, omnia dammentur.* Qvia verò ſine præſcitu & autoritate Imperatorum ſynodus haberi non poterat, adeundam ſibi putavit ſimul Brunichildam, Regum tum temporis imperantium aviam, qvam *in epiſt. 115.* his verbis exoratam cupit: *Salutantes excellentiam veſtram paterno affectu petimus, ut de hujus pravitatis emendatione DEUM vobis placabilem faciatis. Et ut nulla deinceps valeat occaſione committi, ſynodum fieri juſſio veſtra conſtituat,* &c. Ipſos verò Reges Theodoricum & Theodebertum, *epiſt.116.* his compellat precibus: *Proinde paterno ſalutantes affectu petimus, præcellentiſſimi filii, ut hoc tàm deteſtabile malum de regni veſtri ſtudeatis finibus prohibere.* — — *Qvâ de re ut magnum omnipotenti Domino munus valeatis offerre, ſynodum congregari præcipite,* &c. Cumq; difficiles adhuc eſſent Reges in ſynodo indicenda, monuit Gregorius, *epiſt.49. lib.9.* Virgilium Epiſcopum Arelatenſem: *Ut ſynodus ad emendam ipſam hæreſin congregari poſſit inſiſte.* Et *epiſt.50.* Ætherium Epiſcopum Galliæ: *Itaq; aſſiduè inſtanterq; ad congregandam ſynodum imminete.* Quomodo autem? precando ſcil., ſupplicando, inſtando apud Reges. Qvos ipſe etiam Gregorius denuò rogat, *epiſt.53. & 54.* his verbis: *iterata vos pro veſtrâ magnâ mercede adhortatione pulſamus, ut congregari ſynodum jubeatis.* Et porrò: *itaq; excellentia veſtra DEI noſtri mandatis inhærens, ſtudium ad con-*

Digitized by Google

congregandam synodum pro suâ mercede adhibere dignetur. In eandem sententiam scripsit etiam Clotario Regi, *epist. 55.* Et Brunichildæ Reginæ, *epist. 57.* Et hæ duæ formulæ clarissimè ostendunt, summo Pontifici persvasum fuisse, Regibus competere auctoritatem convocandi synodos. Scriptæ sunt istæ epistolæ in confinibus seculi sexti & septimi.

XIV. Exeunte seculo octavo creditum adhuc fuit, jus convocandi Concilia ad majestatem civilem pertinere. De Concilio Francofurdensi, qvod habitum fuit anno incarnationis DCCXCIV. sic referunt Episcopi, qvi illic congregati fuerunt, in libello ad provincias Galliciæ & Hispaniarum, specialiter ad Elipandum Episcopum Toletanum: *Clementissimi ac tranqvillissimi, gloriosiq; Caroli, Regis Domini Terræ, imperii ejus decreto per diversas provincias regni ejus ditionis subjectas, summâ celeritate præcurrente, multitudo antistitum sacris obtemperando præceptis in uno Collegio adgregata convenit, &c.* Et in aliâ epistolâ synodicâ ad Præsules Hispaniæ: *Congregatis nobis in unum charitatis conventu præcipiente & præsidente pissimo & glorioso simo Domino nostro Carolo Rege, &c.* Ipse Karolus Imp. in simili ad Elipandum, & reliqvos Hispaniæ Episcopos, epistolâ, ex potestate sibi competente, concilium se convocâsse scribit: *Ad impletionem verò hujus gaudii, fraternâ cogente charitate, jussimus sanctorum Patrum synodale ex omnibus undiq; nostræ ditionis Ecclesiis congregari Concilium, &c.* De eo Concilio sic scribit Adelmus Benedictinus, s. Ademarus Monachus, *ad ann. 794. Rex propter condemnandam hæresin Felicianam ætatis initio, qvando & generalem populi sui conventum habuit, concilium Episcoporum ex omnibus Regni sui provinciis convocavit.* Add Dorscheus, *ad Concil. Francofurt. sect. 3. c. 1.*

XV. Possent adduci exempla multò plura, nisi catalogus adductorum præter opinionem excrevisset. Qvid in Galliis obtinuerit, eruditè & enucleatè tradit Petrus de Marca, *de concord. sacerd. & imp. lib. 6. cap. 17. 18.* Ex dictis autem patet, gnaviter impudentes esse illos, qvi Imperatoribus hanc potestatem adimunt, & soli Pontifici Romano adscribunt, qvos prolixè refutat Marcus Antonius de Dominis, *de Rep. Eccles. lib. 6. cap. 5.* Tractat hanc qvæstionem, *concilium convocare ad qvem pertineat?* post alios, breviter qvidem, sed cum anxietate qvâdam Franciscus Longus à Cariolano, *in summ. Concil. prælud. 3.* Ad contraria testimo-

monia, qvæ ſuprà adducta ſunt, qvæq; ſibi obſtare videt, breviter ſic reſpondet: *De Nicænâ Synodo, qvam â Conſtantino Magno congregatam eſſe dicunt,* (ſc. hæretici, qvos vocat,) *item de Conſtantinopolitanâ I., vel de Chalcedonenſi, qvas tùm à Theodoſio, tùm à Martiano, abſq; aſſenſu Pontificis, collectas eſſe opponunt, mera ſunt mendacia.* Bona verba qvæſo, Cariolane! Nunqvam enim mendacii argues Scriptores ſuprà à nobis allegatos. Videamus ut mendacii convincas. *Nam,* inqvis, *acta ſextæ Synodi,* (qvæ eſt Conſtantinopolitana tertia in Trullo habita,) *act. 18. & Damaſus in Pontificali teſtantur, Nicænũ Concil. Silveſtri juſſu celebratum fuiſſe.* Videamus utrumqve. Verba dicti Concilii hæc ſunt: *Et continuò Conſtantinus ſemper Auguſtus, & Silveſter laudabilis, magnam atq; inſignem in Nicæâ Synodum congregabant,* &c. Si hæc verba accipienda ſunt, prout jacent, utriusqve & Imperatoris & Pontificis æqvalis planè in Concilio convocando fuit poteſtas. Et qvid ergò ſoli Papæ eam tribuit Coriolanus? Qvæ autem Pontificis fuerint partes, alibi oſtenſum eſt. Nobis ſufficit, ſoli Papæ, qvod vult Coriolanus, minimè poteſtatem eam à Synodo adſcriptam fuiſſe. Damaſi verba in vitâ Silveſtri hæc ſunt: *Hujus temporibus factum eſt Concilium cum ejus conſenſu in Nicæâ Bithyniæ.* Ubi verò hîc juſſus? ubi mandatum? Nec enim conſtat, qvâ autoritate variam in margine lectionem adſcripſerit, & pro *conſenſu* vocabulum *præcepto* legi voluerit Severinus Binius. Conſenſus certè non coincidit cum juſſu, cum præcepto. Et talia ſunt pleraqve omnia, qvæ pro ſuâ ſententiâ magno conatu adducit Coriolanus, qvæ propterea diſcuti & refutari nullo negocio poſſunt. Potior nobis eſt autoritas Socratis, qvi in *præfat. lib. V. hiſt. Eccleſ.* diſertè ſcribit: *ex qvo Imperatores Chriſtiani eſſe cœperunt, ex illis pependerunt res Eccleſiaſticæ, & maxima qvæq; Concilia eorum arbitrio tùm facta ſunt anteà, tùm hodieq; fiunt.*

XVI. Præteriri autem hic non debet, qvod optimè obſervat Petrus de Marca, *de concord. ſacerdot. & imp. lib. 6. cap. 19. n. 2. ſeq.* literas Imperatorum, qvibus ad ſynodum convocati fuerunt Epiſcopi, ratione inſcriptionis diverſimodè ſe habuiſſe. Aliqvando enim Metropolitani per eas jubebantur, ut certum Epiſcoporum numerum ex ſuâ provinciâ adducerent, qvi deinceps ſuas congregârunt ſynodos provinciales, ut ſeligerent in illis certum iſtum

Digitized by Google

istum Episcoporum numerum, & à reliqvis consensum impetrarent. Aliqvando autem Imperatores literas suas Concilii convocatorias ad Patriarchas miserunt, qvi deinceps mandata sua ad Metropolitanos dederunt, synodumq; patriarchalem congregárunt, ut in illà certi deputarentur suffragatores, qvi Concilio Oecumen eo interessent. In talibus enim Conciliis Oecumenicis potissima fuit Imperatorum autoritas. Hâc ratione Patriarchæ suos Metropolitanos, & Metropolitani suos Episcopos suffraganeos convocárunt, & utrqve qvidem in consequentiam literarum Principis, & secundum præceptionis Imperatoriæ autoritatem. Nec enim opus erat, ut ad Synodum Oecumenicam convenirent omnes omnium provinciarum Episcopi, qvòd necesse esset, ut alii in provinciis commorari cogerentur, sive propter Ecclesiasticum ministerium, sive propter infirmam valetudinem, dum tamen plerique omnes in synodis provincialibus Oecumenicarum præparatoriis convocati adessent, suoq; suffragio & consensu cognitores delegatos munirent. Sed hæc omnia, ut dixi, præviis literis Imperatoriis, & ad earum præscriptum modum.

XVII. In ejusmodi negocio Metropolitani literas ad Episcopos mittebant, qvæ tractoriæ speciali planè significatu dicebantur. Illarum usus hic erat, ut certiores redderentur Episcopi, qvo die ipsis ad Synodum veniendum esset. Qvas proindè etiam synodicas aliqvando dictas fuisse, scribit Jacobus Gothofredus, *ad l. 1. Cod. Theod. de tractor.* ubi plurimas alias tractoriarum, qvæ ita dicebantur, species refert. Hæ autem, de qvibus nunc sermo est, non singulares semper ad singulos mitti solebant, sed plerumqve omnium nomina, qvi ad Concilium vocabantur, unà tractoriâ comprehendebantur, servato ordine temporis, qvo qvisqve ordinatus fuerat. Sic enim usu receptum erat, ut ab initio, cùm Clerici cooptarentur in Ecclesiam, non temporis antiqvitas, sed eruditio, doctrina, probitas, & morum integritas inspiceretur: Cùm verò jam in aliorum cœtum adsciti fuissent, ne perturbatè miscerentur omnia, ætatis & temporis ordo attendebatur, isq; ex ordinationis tempore æstimabatur. Et in eum finem jubebantur Episcopi ordinati literas accipere ab Ordinatoribus suis manu eorum scriptas, continentes consulem & diem ordinationis, uti observat Christophorus Justellus, *ad Cod. Can. Eccles. African. p. 85.* Descriptiones hujus ordinis, qvò inter Episcopos suffraganeos alter

alteri præferretur, in abaco qvasi aut tabellà consignatas, penes se habebant Metropolitani, eum in finem, ut in exaratione tractoriarum ejusmodi literarum qvisqve suo ordine poni posset. Hunc ordinem aliqvando non observatum suo tempore miratur Augustinus, *in epist. ad Victorinum, Numidiæ Primatem*, : *Qvod si*, inqvit, *& ex eis*, (Mauritaniæ provinciis,) *ad Numidiam convocandum esset concilium, oportuit utiq; ut aliqvorum Maurorum Episcoporum, qvi illic priores sunt, nomina in tractoriâ ponerentur. Qvod in istâ tractoriâ non reperiens miratus sum. Deinde ad ipsos Numidas ita, perturbato & neglecto ordine, scriptum, ut nomen meum tertio loco invenerim, qvi novi, qvàm post multos Episcopos factus sum. Qværes & aliis injuriosa est satis & mihi invidiosa*, &c. His eisdem tractoriis Episcopi ad Concilium vocati, si venire non possent, suas excusationes subscribebant. Sic enim statutum legitur in Cod. can. Eccles. African. *can. 76. Qvod si non potuerint occurrere, excusationes suas in tractoriâ conscribant: vel si post adventum tractoriæ aliqvæ necessitates repertæ forsitan ortæ fuerint*, &c. Sed pergendum nunc tandem est ad alia.

XVIII. Concilia hæc, qvæ autoritate & imperio, vel conniventiâ saltem & permissu, aut tacito consensu Majestatis convocari debere diximus, vel universalia sunt & Oecumenica, vel particularia & topica. Illa sic appellantur, non qvòd omnes & singulas Ecclesias particulares, nedum singulos fideles ambitu suo actu complexa fuerint; tale enim per totum Orbem vix unqvam extitit, sed qvòd pleriq; Christiani Orbis Episcopi, qvi facilè primas ferre putabantur, convenerint, & qvòd ratihabitione decreta eorum à singulis Ecclesiis particularibus sint approbata. Aut verò dicuntur Oecumenica Concilia non aliâ ratione, qvàm Imperator totius orbis dominus, *l. 9. ff. ad L. Rhod. de jact.* Patuit enim tàm latè eo tempore imperium, ut potissima orbis Christiani portio Cæsaribus pareret, ac proinde, cùm non unius nationis aut provinciæ, ipsorum jussu, sed totius Imperii convenerint Episcopi, ratione orbis imperii non terrarum Synodi fuerunt œcumenicæ. Sic enim Gelasius Cyzicenus, *in exord. l. 1. act. Concil. Nic.* Synodum convocatam ait, ἐκ πασῶν Ρωμαίων κόσμου ἐπαρχιῶν, ex omnibus mundi Romani provinciis; & Cedrenus: Oecumenica Concilia sic dicta sunt, qvòd imperiali auctoritate ac jussione, οἱ κατὰ πᾶσαν τὴν Ρωμαίων πολιτείαν ἀρχιερεῖς, omnes, qvi sub imperio Romano erant, sacerdotes ad ea con-

convocarentur. Sic etiam Episcopi illi, qvi Patriarchæ communiter dici solent, Romanus, Constantinopolitanus, Alexandrinus, Antiochenus & Hierosolymitanus, aliqvo tempore καθολικοὶ dicebantur, & οἰκουμενικοὶ, eorumq; sedes καθολικοὶ & οἰκουμενικοὶ θρόνοι, à Theophane, *in vit. Constant. Copron.* qvia Urbes istæ qvasi metropoles erant totius οἰκουμένης, & Episcopi earum soli universalem Ecclesiæ curam gerere putabantur. Add. Christoph. Justell. *not. ad Cod. can. Eccles. Afric. pag. 33.* Eucharisticum, *de Eccles. suburbicar.* Sirmondo miss. p. 511. rectè an secus, dicere nunc nihil attinet.

XIX. Talia autem Concilia Oecumenica non plura qvatuor tot seculis Christianis inter indubitata, & ab omnibus approbata habentur. Nicenum primum, habitum anno Christi 325. Constantinopolitanum I. anno 380. Ephesinum I. anno 431. & Chalcedonense, anno 451. *c. canones 2. & c. sancta 4. dist. 15.* Qvorum omnium dogmata, sicuti sanctas scripturas, & regulas sicut leges, observari jubet, *Novell. 131. c. 1.* qvod tamen cum grano salis accipiendum rectè monet Rittershus. *ad Novell. part. 1. c. 2. num. 17.* cùm Scripturæ propter seipsam, conciliis verò propter Scripturam credatur. Et fatetur Bellarminus, *l. 2. de concil. c. 32.* adverbium illud, *sicut*, denotare similitudinem, non æqvalitatem. Græci addunt alia tria, Constantinopolitanum II., Constantinopolitanum III., & Nicenum II. Photius patriarcha Constantinop. *epistol. ad Mich. Bulg. p. 3.* qvæ refert etiam Rittershusius noster, *d. l.* Aliqvi addunt octavum, Synodum scil. Constantinopolitanam IV. uti recenset Antonius Augustinus, *de emendat. Gratiani p. 70.* Nonnulli etiam nonum, sub Andronico Palæologo, & Johanne filio ejus, adversus Barlaam & Acondynum habitum. Vid. Guil. Bevereg. *in prolegom. ad Synod. Græc. p. 5.* & add. *c. sancta dist. 16.* Sed illa ab omnibus, ut Oecumenica nondum fuerunt agnita, præsertim cùm de Niceno II. constet, multos id fovisse errores idololatricos, propter qvos nec septimum nec universale dici debere, pronunciatum deinceps in synodo Francofurdensi, uti referunt Centuriatores Magdeburgenses. Conf. Contius, *ad c. sancta 9. dist. 16.* Jacob. Usserius Armachan. *de Christ. Eccles. success. & stat. c. 2. n. 4. seqq.* Reliqva verò, qvæ Pontificii adhuc qvatuor istis conciliis annumerant, qvinqve nempe Lateranensia, duo Lugdunensia, unum Viennense, unum Florentinum, &

Tridentinum unum, omnia ſunt illegitima, & hinc conciliabula potiùs dicenda, qvippè qvæ nec legitimâ autoritate, nec ex aliis, qvàm Romano Pontifici obnoxiis Epiſcopis coacta, nec ferè res Eccleſiæ, ſed bella potiùs, Imperatorum exauctorationes, & alia Eccleſiæ curam neqvaqvā concernentia tractaverint.

XX. Nec verò ſpes eſſe poteſt, Eccleſiâ in tot partes ſciſsâ, & imperiis mundi tantâ hoſtilitate inter ſe colliſis, fore, ut adhuc aliqvod concilium generale & verè Oecumenicum celebrari posſit. Advocari enim ex univerſo Orbe, præſertim ex Oriente, Epiſcopos & Patriarchas, nec Tyrannus Turcicus permiſerit; nec eos, ſi maximè adeſſent, Romanus Pontifex, qvi dudum perſonatos ſubſtituit, admiſerit. Nec promptiùs aut faciliùs hic admittet Proteſtantium Epiſcopos & Doctores. Et ingenua eſt confeſſio Franciſci à Victoria, *Relect. 4. n. 21.* Ab eo tempore, qvo propter novas opiniones doctorum Pontifices inceperint timere concilia, Eccleſiam manere ſine conciliis. Vid., qvæ in eandem rem habent Gvicciardinus, *hiſtor. Ital. l. 9. & 20.* Paul. Jovius, *hiſt. ſui temp. lib. 2.* Sed nec Proteſtantes magis admittent, ut Pontifex per ſuos pro arbitrio & libidine cuncta moderetur, nemo ſententiam dicat, niſi Pontifici addictus & juratus; nihil proponatur, nedum definiatur, niſi qvòd Pontifex priùs probaverit, qvemadmodum factum fuit Tridenti. Et ſanè verum non eſt, qvod apud Petrum Svav. *hiſt. Concil. Trid. l. 7.* diſputat Lainezius Jeſuita, numerum Prælatorum, à Pontifice congregatorum, ad generale concilium celebrandum, qvamlibet exiguum, non aliundè nomen habere & efficaciam, ut ſit generale, qvàm qvia Papa id ei det, & nec aliunde habere autoritatem. Qvin potiùs non malè diſputatū alibi, generale concilium non eſſe, ubi integra aliqva natio Chriſtiani orbis primaria deſiderata fuerit, apud eundem Svav. *lib. 4. p. 358. lib. 6. p. 597. lib. 8. p. 893.*

XXI. Qvod ſi autem aliqvod adhuc concilium Oecumenicum haberi poſſet, id tamen non niſi autoritate majeſtatis civilis convocari deberet. Falſum enim eſt, qvod aſſerit Fr. à Victoria, *d. l.* ſine Papâ vel non licere congregare concilium, vel eſſe valdè difficile. Et qvod Franciſcus Longus Coriolanus, *in prælud. 3. & 6. ad ſumm. Concil.* Omnia concilia generalia robur & poteſtatem habere à Papa, non ſolùm ut ſint legitima, & legitimè congregentur, ſed etiam, ut ibi posſit definiri, ibiq; definita ſive decreta valeant. Atqve idipſum cum ſuperiori ſecu-

Digitized by Google

ſeculo per nuncium ſuum Vergerium Statibus Imperii perſvadere voluiſſetPontifex,poteſtatem indicendi Concilium ad ſe ſpectare, illi in Conventu Schmalcaldico, Cæſaris & reliqvorum Ordinum eſſe, interponere jus ſuum in Conciliis, proteſtati ſunt. Sleidan. *l.9.* Memorabilis eſt ſententia Socratis, *in præfat. lib.5. ſcribentis :* τὰ τῆς ἐκκλησίας πράγματα dependiſſe ab Imperatoribus, qvi primi Chriſtianam fidem aſsumpſerint, ut maxima Concilia ſemper de eorum ſententia fuerint congregata. Et hinc igitur Hieronymus, cùm Ruffinus ipſi autoritatem cujusdam Concilii objeciſſet: Dic, inqvit, qvisnam Imperatorum juſſerit celebrari id concilium ? *in apolog. contra Ruffin.* Ipſa illa qvatuor, qvæ ſuprà adduximus, Concilia ſingula ab Imperatoribus Romanis ſunt convocata. Nicænum nempè à Conſtantino M., teſtibus Euſebio, Socrate, Theodoreto, Ruffino, Sozomeno, teſte tandem & ipſo Concilio, & Conſtantini literis, *tom. i. Concil.* Conſtantinopolitanum I. contra Macedonium,& πνευματομάχους coëgerunt Gratianus & Theodoſius, ut eſt apud Theodoretum. Epheſinum I. Theodoſius junior indixit, ut teſtis eſt Evagrius. Chalcedonenſe deniqve convocavit MartianusImperator,ut eſt apud Leonem. E ſuperiore ſeculo in comitiis Ratisponenſibus agnovit, & diſertè conteſtatus eſt laudatiſsimus Imperator Carolus V. ex officio teneri ſe, etiam non expectato Pontificis adſenſu, concilium inter Germanos indicere. Vid. Receſs. Imp. *de anno 1532.* §. und ſo ferr wir / &c. comprobantibus Imperatoriã hanc aſſertionem ArchiEpiſcopis, qvi illi ſubſcripſerunt, qvinqve,Epiſcopis viginti duobus, Abbatibus viginti tribus, cum reliqvis illorum comitiorum Adſeſſoribꝰ. Conf.Dorſcheus, *ad Concil. Nicen. ſect. 1. §. 28. ſeq. pag. 44.* & ad concil.Sirmienſ.*ſect. 3. cap. 2. pag. 119.* & ad Concil.Francof. *p. 93.* it. in diſert. *de jure Canon. ſub nomine Sacci editam p. 53. ſeq.* Petr. de Marca, *de concord. ſacerd. & imp. l. 6. c. 28. n. 12. ſeq.*

XXII. Nolim tamen aſſerere,Oecumenicum concilium non niſi ab Imperatore Romano cogi poſſe, qvanqvam propter prærogativam, Imperii Romani exteris Regibus ſemper agnitam, feliciorem eventum præſumere liceat, ſi ab ipſo primùm cogitatio de concilio habendo ſuſcepta fuerit. At alterius tamen Regni Epiſcopos, ut conveniant, ipſe Imperati, à convocatione efficere neqvit.Oecumenicorum enim conciliorum convocatio ſemper ab Impp. facta eſt, qvamdiu Oecume-

Digitized by Google

nicum penes eos fuit imperium. At rupto hoc, nec illa ampliùs competere poteſt. Poteſt igitur Imperator alios in majeſtate conſtitutos tantùm movere, ut & ipſi de ſuis Eccleſiiis mittant Legatos, qvemadmodum autoritate duorum Principum, Conſtantii & Conſtantini, Sardicenſis Synodus fuit indicta, teſte Socrate, *l. 2. c. 16.* qvemadmodum & Sigismundus Imperator Galliæ, Angliæq; Reges inviſit, ut ſuos ad concilium ablegarent. Peucer. *5. Chron.* & ita tractatum qvoqve fuit inter Maximilianum I. & Ludovicum XII. Regem Galliæ de habendo concilio, qvo ipſe Papa reformari deberet. Gvicciardin. *lib. 5. hiſt. Inſt.*

XXIII. Particularia Concilia, qvæ & Topica dicuntur, qvilibet Princeps vi Majeſtatis, qvam gerit, in ſuo Territorio cogere, aut, ut cogantur, facere poteſt, nec aliter ab alio aliqvo, ſine ipſius permiſſu, ea cogi debent. Carpzov. *in Jp. Conſiſt. l. 1. def. 5.* Ita ab Rege Hiſpaniæ Concilium Toletanum III, duo Braccarenſia, nec non alia novem Toletana leguntur coacta, itemq; à Rege Francorũ Aurelianenſe, Arvernenſe, Pariſienſe, &c. Ita & Francofurti, & plurima alia per totam Galliam, Moguntiaci, Rhemis, Turonis, Cagilloni, Arelati, juſſu Caroli M. conbregata fuêre concilia; ita Meldenſe à Carolo Calvo, Valentinum à Lothario, Wormatienſe à Ludovico II., Triburienſe ab Arnulpho, Erffordienſe ab Henrico Aucupe leguntur convocata. Sic & in Germaniâ ſeculo ſuperiore, ipſo adhuc concilio Tridentino æſtuante, Synodi Diœceſanæ ab ArchiEpiſcopis & Metropolitanis, qvemadmodum & in Galliis fuerunt indictæ & celebratæ. Petr. Svav. *hiſt. concil. Trid. l. 3. p. 331.* Pertinet huc Novella Juſtiniani *123. cap. 10.* ubi jubet, ſæpiùs in anno concilia convocari. *Ut autem,* inqvit, *omnis Eccleſiaſticus ſtatus, & ſacræ regulæ diligenter cuſtodiantur, jubemus unumqvemq; beatum Archi-Epiſcopum, & Patriarcham, & metropolitam, ſanctiſſimos Epiſcopos ſub ſe conſtitutos in eâdem provinciâ ſemel aut ſecundò per ſingulos annos ad ſe convocare, & omnes cauſas ſubtiliter examinare, qvas Epiſcopi aut clerici, aut monachi, ad invicem habeant,* &c. Add. Novell. *137. c. 4.*

XXIV. Particularia verò hæc concilia modò latiora ſint, modò anguſtiora. Interdum enim Epiſcopus cum plerisqve aliis finitimis, ſeu vicinis ſuæ parochiæ Epiſcopis, congregatur; interdum Metropolita, ſeu Primas, aut Epiſcopus primæ ſedis, cum omnibus provinciæ Epiſcopis, qvod idcircò plenarium concilium uniuscujusqve provinciæ & Pri-

Digitized by Google

Primatis dicitur; interdum Exarchus, ſeu Patriarcha, cum Metropolitanis & Epiſcopis totius Diœceſeos, & hoc genus concilii Univerſale qvandoqve vel plenarium totius Diœceſeos, aut Patriarchæ vocatur. Sic enim Antiochena, Romana, Gallicana, Toletana & Africana concilia haud rarò univerſalia & generalia in Canonibus & alibi dicuntur, qvæ tamen in reſpectu Oecumenicorum reverà particularia ſunt. Vid. Chriſtoph. Juſtell. *not. ad can. concil. African. p. 29.* Diœceſis enim phraſi Eccleſiaſticâ plures tantùm alicujus Regni provincias metropolitanas, ſeu ἐπαρχίας complectebatur, qvarum ſingulis ſuus erat metropolitanus, velut ἐπαρχία plures ἐπισκοπὰς, aut παροικίας, qvæ ſub Epiſcopo civitatis erant. Salmaſ. *de primat. Pap. p. 162.* ad exemplum ſe regiminis civilis, ubi diœceſis ſeculo Conſtantini multarum erat Provinciarum complexus, qvæ in unum coactæ per Præfectos Prætorio & eorum Vicarios regebantur, *l. un. C. ut omn. jud. l. 3. C. Theod. de eqvor. collat. l. 9. C. Theod. de legat. & decret. legat.* Rainold. *in colloq. cum Hart. c. 8. ſect. 5.* Guilielm. Bevereg. *in prolegom. ad Synod. Græc. pag. 5.*

XXV. Sufficienter hactenus expoſitum eſt, ad Majeſtatem civilem omnem conciliorum convocationem imperativam pertinere, qvam ipſam in eo qvoqve ſibi competere oſtenderunt Imperatores, qvod perſonas interdum ſive ipſi, ſive per alios, elegerunt & deſignârunt, qvot & qvæ concilio intereſſe debeant, qvo loco, qvo tempore id habendum & celebrandum ſit. *Placuit mihi*, ſcribit Imp. Conſtantinus *ad Miltiaden, Ep. Rom., & Marcum, ut ipſe Cecilianus, unà cum decem Epiſcopis, qvi ipſum reprehendere videntur, & decem aliis, qvos ipſe cauſæ ſuæ putaverit accommodos, Romam navigio veniat, ut illic vobis præſentibus, unà cum Rheticio & Materno, & Marino, Collegis veſtris, qvos ob hanc cauſam Romam properare juſſi, audiri poſſit, &c.* ap. Euſeb. *l. 10. c. 5.* Ad eundem modum ſcribit idem Conſtantinus Chreſto, Syracuſiorum Epiſcopo: *Qvoniam qvamplurimos Epiſcopos ex variis & innumeris locis ad civitatem Arelatenſem Kalendis Auguſti convenire juſſimus, etiam tibi ſcribendum eſſe judicavimus, ut accepto ab illuſtriſſimo Latroniano, Siciliæ præfecto, publico vehiculo, ac unà cum duobus qvibusdam ex iis, qvi ſecundi ordinis ſunt, qvos tu ipſe ſeligendos putaveris, ad locum jam dictum accurras, &c.* apud. eund. *d. l.* Ita & Theodoſius Imp. B. Auguſtinum concilio Epheſino præſentem eſſe voluit, qvi ta-

tamen, anteqvam ad eum Imperatoriæ perveniſſent literæ, diem ſuum jam tùm obierat. Vid. Jacob. Uſſerius, ArchiEpiſc. Armachan. *de Britann. Eccleſ. primord. c. 11.* Talia paſim occurrunt plura, qvæ curam Majeſtatis, anteqvam concilium habeatur, ubertim explicant & exponunt; qvò facit Novell. 137. *cap. 4. & 6.*

XXVI. In ipſo concilio ſuas iterum partes habet Princeps. Qvia enim fieri poteſt, ut turbæ excitentur ab hominibus inqvietis, ut ex mutuo contradicendi ſtudio gravior aliqva diſſenſio oriatur, aut nimiâ altercandi libidine veritas prematur, & tantùm non amittatur, Principis hîc munus eſt, jurisdictione coactivâ ordinem in concilio imperare, diſceptationes moderari, vim externam prohibere, & pœnas temeritati debitas à turbatoribus repetere. Hæc enim eſt præſidentia illa, qvam Princeps vel ipſe, vel per Legatos exercere ſolet. Eſt autem ea vel ἐξεταστικὴ, & autoritativa, vel διορθωτικὴ, & directiva. Illa eſt munus imperandi ordinem in Concilio, & prohibendi vim externam, omnemqve graviorem tumultum coërcendi. Hæc eſt munus proponendi agenda, diſceptationes ordinandi, rogandi ſententias, notariis adhibitis colligendi, & totam illam Eccleſiaſticam actionem juxta leges Synodicas dirigendi. Illa poteſtatis eſt, hæc ordinis. Utraqve à Principe obiri poteſt, ſed ſeparata tamen altera interdum ab altera fuit, & diſtinctis perſonis commiſſa. In Chalcedonenſi Concilio Martiani Imperatoris Legati utrumqve præſidatum tenuerunt. In Concilio autem Nicæno Hoſius, Epiſcopus Cordubenſis, in Epheſino primo Cyrillus Alexandrinus, Eccleſiaſtici Præſides fuerunt, Imperatoribus ἐξεταστικὴν præſidentiam obeuntibus. Sed utraqve hæc poteſtas & præſidentia, etſi à Principe ipſo ſuſtineatur, tanta non eſt, ut conſcientiis aliqvod inde metuendum ſit dominium, nec juberePrinceps poteſt, ut hoc & non alio modo, ex ſuo, qvo jubet, arbitrio & beneplacito, definiant aut determinent Adſeſſores. Add. Dorſch. *ad Concil. Francof. pag. 96.* Saccius, *orat. de jur. Canon. p. 57.*

XXVII. Illuſtre exemplum poteſtatis directivæ, ab Imperatoribus in Conciliis exertæ, præbet Synodus Conſtantinopolitana, tempore Juſtiniani Imperatoris, anno DXXXVI. ſub Mennâ Patriarchâ congregata. Convocaverat Imperator Synodum iſtam, ut de accuſationibus, qvibus Anthimus, Trapezunti aliqvando Epiſcopus, impetebatur, cognitio inſtitueretur. Damnato deinceps Antimo,

tiano, & de ſede ſuâ dejecto, voluerunt, qvi præſentes erant, Epiſcopi, monachi, atqve Clerici, ut ſimilis adverſus complices ejus, Severum ſcil. Petrum, & Zoaram ferretur ſententia. Sed cùm de his nihil in literis Imperatoris, qvibus Concilium indixerat, haberetur, noluit Mennas Patriarcha decernere qvicqvam, antequam eâ de re impetratus ab Imperatore eſſet conſenſus. *Putamus*, inqvit, *charitatem veſtram non ignorare voluntatem & zelum pii Imperatoris noſtri, qvem habet ad orthodoxam fidem noſtram, & nihil eorum, qvæ in ſanctiſſimâ Eccleſiâ moventur, convenit fieri, præter opinionem & juſſum ipſius. Rogamus itaqꝫ veſtram charitatem in præſentiarum, qvieſcere, & nos tempus accipiamus. adducere ad pias ſuas aures ea, qvæ à nobis exclamata fuerunt.* Audito hoc reſponſo, non deſtitérunt dicti Epiſcopi & Monachi urgere petita ſua, literisqve tùm ad Mennam ipſum, tùm ad Imperatorem ſcriptis exponere, qvantâ pervicaciâ complices illi Eccleſiam turbaverint. Imperator igitur per Theodorum Referendarium Patribus in concilio congregatis renunciari juſſit, etiam has de complicibus accuſationes audiri, deqꝫ illis cognoſci debere. *Et ſtatuit*, inqvit dictus Referendarius, *Imperium ſuum ipſas* (ſcil. ſupplicationes) *per me tradi veſtræ beatitudini, & ſanctiſſimis Viris antiqvæ Romæ, ac reliqvæ præclaræ Synodo congregatæ, adducereqꝫ ad vos ipſos venerabiles Viros, qvi ſupplicationes dederunt, ut in his interpellantes vos ipſis finem imponatis.* Putavit Mennas, non licere ſibi ſine præſcitu & conſenſu Imperatoris cauſam aliqvam judicio Synodi exponere, qvippè qvòd tùm præſcribere ſolebant Imperatores & Principes materias, de qvibus in conciliis agi oporteret, uti inprimis patet ex actis concilii Aurelianenſis primi.

XXVIII. Sed & judicium ferre poteſt in ipſo Concilio Princeps de rebus, qvæ ibi agitantur; & hoc ipſi naturali & divino jure competit, perinde, & magis etiam, qvàm cuivis Laico, qvi probare ſpiritûs jubetur. Tum verò non ut Præſes, ſed ut coordinatus judex, Πρὸς ἅπαντας ad communem ſententiam ſynodicam cum aliis confert. Ita de Conſtantino memorat Euſebius, *l. 1. de vit. Conſt. c. 37.* eum fuiſſe καινὸν ἐπίσκοπον, & ſediſſe ἐν μέσῃ ἀγορείθῃ, in mediâ freqventiâ, καινωνὸν τῶν ἀποκομιζομένων, participem eorum, qvæ in concilium mittebantur. Et apud Socratem, *lib. 1. c. 6.* ipſe Conſtantinus ait: Καὶ αὐτὸς τὴν τῆς ἀληθείας ἐξέτασιν ἀναδεξάμενος, *ipſe veritatis diſceptationem ſuſcepi.* Et apud Euſebium,

Digitized by Google

bium, *l. 3. de vit. Conſt. c. 16. ipſe, tanqvam unus è veſtrûm numero, (non enim recuſabam me vobiscum in eo miniſterio conjungere,) præſtò unà adfui.* Prolixiùs id notat Sozomenus, *l. 1. c. 19. Imperator utriusq; partis rationibus non attentas ſolùm, verùm etiam patientes aures præbuit; atq; ut his, qvi benè dixerant, aſſenſus eſt: ſic illos, qvi certandi ſtudio ducebantur, à contentione avocavit,* &c. Qvemadmodum igitur ad ſuffragium deciſivum admittuntur non Epiſcopi tantùm & Clerici, ſed politici etiam ac Laici, qvod ex praxi Eccleſiæ antiqvæ dudum evicerunt noſtrates: ita Principem ab eo, atqve ita ab Eccleſiâ, arcere, & externæ tantùm tuitioni præficere, typhum arguit verè AntiChriſtianum. Illud intereſt inter Epiſcopos, qvoad hoc negocium, & Laicos, qvòd ſuffragia Epiſcoporum dicantur proficiſci è judicio prophetico, qvia iſti ſunt Prophetæ & Theologi, & per Scripturas, in qvibus ſunt θεοπνευσοι, ſuam de controverſis articulis mentem eruditè explicare & confirmare poſſunt; ſuffragia autem Politicorum & Laicorum ferè è judicio diſcretivo, qvia hi per Epiſcopos ſeu Theologos de ſententiâ Scripturæ informati, verum à falſo ſtatim diſcernunt, & vota deinde pro veritate deponunt, qvanqvam & Laicus non minùs eruditus in ſacris eſſe poſſit, qvàm alia qvævis perſona Eccleſiaſtica.

XXIX. Poſt peractum concilium iterum habet Princeps, qvod agat, & in qvo Majeſtatis ſuæ vires exerat. Tùm enim ut ne irritum id ſit, & campana ſine piſtillo, decreta legitimè facta confirmare, ſancire, & in publicum præſcribere debet: aliàs enim niſi poteſtas νομοθετικη accederit, omnis evaneſcet Concilii autoritas, & in nudum deſinet diſputationis certamen. Hic verò cautum, & in Scripturis exercitatiſſimum, ſi fieri poſſet, exoptarem Principem, qvi ſcil. probè diſpiceret, & ſecundùm verbum Dei decreta, à Patribus facta, examinaret, ne qvid veritati adverſum ſubditis ſuis obtruderet. Ut enim, qvod ita in Concilio definitum eſt, præcisè confirmet, & in provinciâ ſuâ doceri jubeat, nullo jure obligatus eſt. Et qvia fieri poteſt, ut integrum qvandoqve erret concilium, etiam in rebus fidei, majore utiqve cautione opus erit, ne ſub ſpecie veritatis craſſiſſimis Eccleſia implicetur erroribus. Etſi enim, qvod integra ita determinavit ſynodus, non facilè ab uno aliqvo erroris argui debeat; tamen, qvia hodiè de fide non ampliùs deliberatur per inſpirationem divinam, ſed per humanam ſolummodò inve-

Digitized by Google

inveſtigationem, ſcientia autem & renovatio hominis tota adhuc imperfecta eſt, non debet Princeps decreta Concilii in Legis vim ſancire, niſi ipſe ſecundùm Scripturæ Canonem ea examinaverit, & conſentanea illi deprehenderit. Ratio eſt, qvia in conciliis non revelatur ulla nova deciſio divina, ante non extans in ſacro Codice; ſed fertur tantùm ſententia de ſenſu revelationis, jam ante de tali qvæſtione factæ, & in Codice ſacro conſignatæ,

XXX. Optimè in hanc rem inter Scholaſticos Thomas Aqvinas, *in 4. diſt. 17. qv. 3. art. 1. Miniſtri*, inqvit, *Eccleſiæ inſtituuntur in Eccleſiâ divinitùs fundatâ, & idcò inſtitutio Eccleſiæ præſupponitur ad operationem miniſtrorum, ſicut opus creationis præſupponitur ad opus naturæ: & qvia Eccleſia fundatur in fide, & in Sacramentis, ideò ad miniſtros Eccleſiæ novos articulos fidei edere, aut editos removere, aut nova Sacramenta inſtituere, aut inſtituta removere non pertinet; ſed hoc eſt poteſtatis excellentiæ, qvæ ſoli debetur CHRISTO, qvi eſt Eccleſiæ fundamentum.* Poſito hoc, miniſtris Eccleſiæ nullam talem poteſtatem competere, conſeqvitur, ne qvidem competere tùm, qvando in unum congregati ſunt; & propterea rectè negari, in conciliis, etiam Oecumenicis, nulla nova, ſive dogmata, ſive ſacramenta, inſtitui vel condi poſſe. Rectè proinde Philippus Melanchthon, *in enarrat. ſymb. Nicæni: Synodi non gignunt nova dogmata, ſed tantùm profitentur ſententias, priùs in Scriptis Propheticis & Apoſtolicis traditas: & oſtendunt, qvomodo intelligant hæc dicta Prophetica & Apoſtolica, & teſtantur, hunc intellectum ab Apoſtolis ad poſteros transmiſſum eſſe.*

XXXI. Temperare mihi neqveo, qvin adſcribam verba Vincentii Lirinenſis, cujus etſi aliàs ſubleſta ſit fides in Eccleſiâ, qvòd SemiPelagianorum ſectæ addictus fuerit, uti id pluribus oſtendit Joh. Gerh. Voſſius, *in hiſtor. Pelag. lib. 1. cap. 9.* Andreas Rivetus, *apolog. pro pac. Eccleſ. num. 7. & 127. & in dialyſ. diſcuſſ. Grot. ſect. 1. num. 10.* Joh. Dallæus, *de vero uſu Patrum, l. 1. c. 2. pag. 232.* de conciliorum tamen poteſtate, qvæ ſcribit, cum iis, qvæ à nobis dicta jam ſunt, valdè conveniunt. Ita autem ille, *in commonitor. cap. 32. Chriſti verò Eccleſia ſedula, & cauta depoſitorum apud ſe dogmatum cuſtos, nihil in iis unqvam permutat, nihil minuit, nihil addit, non amputat neceſſaria, non adponit ſuperflua, non amittit ſua, non uſurpat aliena; ſed omni induſtriâ hoc unum*

ſtudet, ut vetera fideliter ſapienterq; tractando, ſi qva ſunt, illa antiqvitùs informata & inchoata, accuret & poliat, ſi qva jam expreſſa & enucleata, conſolidet, firmet; ſi qva jam confirmata & definita, cuſtodiat. Denigq; qvid unqvam aliud Conciliorum decretis eniſa eſt, niſi ut, qvod anteà ſimpliciter credebatur, hoc idem poſteà diligentiùs crederetur? qvod anteà lentiùs prædicabatur, hoc idem poſteà inſtantiùs prædicaretur? qvod anteà ſecuriùs colebatur, hoc idem poſteà ſolicitiùs excoleretur? Hoc, inqvam, ſemper, neq; qvicqvam præterea, hæreticorum novitatibus excitata, Conciliorum ſuorum decretis Catholica perfecit Eccleſia: niſi ut, qvod prius à majoribus ſolâ traditione ſuſcepemat, hoc deinde poſteris etiam per Scripturæ chirographum conſignaret: magnam rerum ſummam paucis literis comprehendendo, & plerumq; propter intelligentiæ lucem, non novum fidei ſenſum, novæ appellationis proprietate ſignando. De Scripturâ qvod ait, id intelligendum de ſymbolis & confeſſionibus, qvibus concilia doctrinam, in Scripturis traditam, verbis aliis ad controverſias identidem ſuborras applicant, & paucisſimis literis, atqve unico ſæpè verbo ὀρθοδοξίαν ab ἑτεροδοξίᾳ diſcriminant. Exemplum ejus rei præbuit explicatio, in Concilio Nicæno comprobata, qvam Athanaſius, *in epiſt. ad Epiſcopos in Africâ*, hunc in modum deſcribit: *Cæterùm Epiſcopi intellectâ Arianorum fraude collegerunt in unum has voces ex ſacris literis, ſplendorem, fontem, & fluvium, & formam cum ſubſtantiâ, & illud item: & in lumine tuo videbimus lumen, & illud qvoq;: Ego & Pater unum ſumus; & pro majori elucidatione ſcripſerunt, Filium Patri eſſe conſubſtantialem, (λευκότερον λαμπρὸν καὶ σωτήμως ἔγραψαν, ὁμοούσιον τῷ πατρὶ τὸν υἱὸν, b. e. diſertiùs deinceps brevius q; ſcripſere, conſubſtantialem Patri filium.) Nam cùm ſuperiora omnia intellectum afferant, atq; ita illorum obmurmuratio, qvòd hæ voces in ſacris literis non reperiantur, vana eſſe deprehenditur, cùm ipſi ex verbis, in Scripturâ ſacrâ non receptis, impietatem ſuam inſtruant. —— Epiſcopi contra non has voces ipſi excogitârint, ſed eas à patribus conteſtatas acceperint, & ſcriptis ſuis inſeruerint. Siqvidem priſci Epiſcopi abhinc annis prope centum & triginta, tùm qvi Romæ, tùm qvi in noſtrâ civitate Pontificatum geſſerunt, accuſaverunt eos, qvi filium creaturam dicerent, aut qvi negarent eum conſubſtantialem Patri,* &c. Et hoc eſt, qvod dixit Vincentius, Eccleſiam, qvod à majoribus ſolâ

Digitized by Google

solâ traditione accepisset, hoc deinde posteris etiam per Scripturæ chirographum consignâsse.

XXXII. Ut verò in judicandis & decidendis controversiis, atq; convincendis hæresibus Patres, in Conciliis congregati, certam ante oculos haberent normam, bono consilio observatum semper fuit, ut in medium proponeretur Scriptura sacra. De Concilio Ephesino refert Cyrillus Alexandrinus, *in apol. S. Synodus in sanctâ Ecclesiâ, qvæ Mariana vocatur, congregata est, Christumq; Assessorem capitis loco adjunxit. Venerandum Evangelium in S. thronum collocavit, tantùm non in aures Sacerdotum clamans: justum judicium judicate.* Idem legitur factum fuisse in Concilio Nicæno, Aqvilejensi, Chalcedonensi, & pluribus aliis. Articuli enim fidei, & si qvæ circa eos nascuntur controversiæ, non possunt constitui aut determinari ex principiis naturaliter notis. Qvi itaqve dogma aliqvod ut fidei articulum proponit, aut obtendit, ex Scripturâ, qvæ revelationes divinas continet, necesse est, ut probet. In iis namq;, qvæ fidei qvæstiones attingunt, nihil est, qvod scripturis sacris non aliqvo modo contineatur, uti rectè ait Georgius Cassander, *de offic. pii viri pag. 8.* Nec probari ergò potest, qvod in Concilio Tridentino impudenter & præfractè statuit F. Ricardus de Mans, Ordinis Franciscanorum, fidei dogmata operâ Scholasticorum in præsens sic esse enucleata, ut in posterum ex Scripturâ ea addiscere nihil esset opus. Eam olim in Ecclesiâ legi, & in scholis addisci solitam ad pópulum instituendum. Nunc verò in Ecclesiâ lectitari, ut orare doceat solùm, qvi unicus debeat esse illius usus; non autem, ut addiscatur. Atqve eum esse cultum ac venerationem à singulis Verbo Dei debitam, ut refert Petrus Svavis, *in hist. Conc. Trid. lib. 2.* Credo ego, morem istum, qvo S. Scripturam in medio positam fuisse dixi, in Concilio Tridentino non observatum, aut saltem à Fratre Ricardo eâm expetitam non fuisse, cùm tamen in plerisqve omnibus conciliis sacræ literæ, velut tutissimum optimumqve fundamentum, & adversus hæreticos præsidium, agnitæ semper fuerint. Sed redeamus ad jura Principum.

XXXIII. Ut maximè autem Synodus probè, & ad Verbum DEI determinaverit omnia, judicium tamen tantùm habet directivum aut declarativum rerum credendarum, qvod Principi deinde subminiſtrat; non habet simul potestatem præscribendi Principi, qvid credere vel

Digitized by Google

non credere, qvidve ſubditis ſuis credendum proponere debeat. Et hinc eſt, qvod Patres in conciliis congregati canones & decreta, à ſe facta, judicio Imperatorum ſubjicere, eorumqve confirmationem ſingulariter petere ſoliti ſint, qvod tùm ex aliis, tùm inprimis ex Epiſtolâ Conſtantinopolitani I. ad Theodoſium Imperatorem conſtat. Et hinc etiam Conſtantius Imperator voluit, ut, qvi Nicææ conventuri eſſent, decem Epiſcopos ex partibus Occidentis, & totidem Orientis ad palatium ſuum mitterent, qvi decreta exponerent, ad eum finem, ut ipſe qvoq; non cognoſceret ſolùm, utrùm convenienter Scripturæ Sacræ inter ſe conſenſiſſent, verùm etiam, qvid optimum factu videretur, decerneret, apud Sozomenum, *l. 4. c. 16.* Ita etiam in famoſiſſimâ controverſiâ Pelagianâ acceptis Carthaginienſis ſynodi geſtis, non niſi re omni probè ponderatâ, contra Pelagium tandem & Celeſtium edita eſt ab Honorio & Theodoſio Impp. conſtitutio. Salmaſ. *Euchar. de Eccleſ. ſuburbicar. part. 2. c. 1. p. 288.* qvam integram & emendatam legere licet apud Jacob. Uſſerium, *de Britann. Eccleſ. primord. c. 10. p. 272.* Videndus hîc maximè Goldaſtus, *replicat. pro Imp. cap. 19.*

XXXIV. Petrus de Marca, Vir ſtupendæ eruditionis, & in hiſtoriâ Eccleſiaſticâ verſatiſſimus, in erudito opere, qvod *de concordia ſacerdotii & imperii* conſcripſit, *lib. 2. cap. 10. num. 8.* diſtingvit inter decreta conciliorum, ut confirmationis inde diverſas inferat ſpecies. *Diſtingvenda*, inqvit, *ſunt ea, qvæ fidem reſpiciunt, ab iis, qvæ de diſciplinâ feruntur. Vis enim eorum, qvæ fidei controverſias ex Scripturis, & antiqvâ traditione dirimunt, non à Principum, ſed ab Epiſcoporum auctoritate pendet, qvibus ſolis paſcendas oves, non autem Cæſari Chriſtus commiſit. Qvare ſolis Epiſcopis datum eſt, ut de jure cognoſcant, ſcilicet an opinio controverſa inter hæreſes recenſenda ſit. Princeps verò res jam deciſas auctoritate ſuâ tuetur, & pœnas excommunicationis aut degradationis, ab Eccleſiâ irrogatas, ſecularibus pœnis intendit, ſcilicet mulctis pecuniariis, aut exilio & relegatione, vel etiam ultimo ſupplicio. Qvod attinet ad canones, qvi non qvidem de fide, aut Sacramentorum ritibus, ſed de reliqvâ diſciplinâ feruntur, qvia Legum perpetuarum vires obtinere debent, & Clericorum, imò etiam ſæpiſſimè Laicorum perſonas reſpiciunt, ex qvibus Reipublicæ corpus componitur, novamq; aliqvando*

Digitized by Google

do disciplinæ formam constituunt, qvamplurimi Principum interest, ut ea decreta maturè discutiant, anteqvàm eorum executionem publicam & forensem lege suâ indulgeant, ne fortassis aut publicæ utilitati, aut tranqvillitati adversentur. Confirmati autem à Principe canones vim legis publicæ adipiscuntur, qvæ necessariò est, ut per omnes Imperii provincias executioni tradi possint, & si qvi contradicant, auctoritate publicâ coërceantur. Confirmatis de fide decretis contumacia qvidem refragantium legibus plectitur, ac si in Leges Imperatorias peccatum fuisset, sed non indigent ea decreta imperio Principis, ut Christianos adstringant, cùm jure divino nitantur, qvod ceteris omnibus præcellit. Qvare cùm illa decreta Principes confirmabant, non res judicatas iterum tractabant, sed de consensu Episcoporum & suffragiorum libertate ad summum, cognitione extraordinariâ inqvirebant, ut Theodosii, Marciani & Basilii exemplis demonstrari potest.

XXXV. Eandem distinctionem, & diversam inde confirmationis formam repetit, *lib. 6. cap. 22. num. 1.* his verbis: *Vis & robur definitionum in materiâ fidei non pendent ab auctoritate Principum, sed ab Ecclesiasticâ: qvæ sola potest judicare de jure, & ad qvam pertinet inqvirere, an opinio, qvæ controvertitur, hæretica sit, an orthodoxa. Adeò ut, qvoad hoc, nullæ aliæ sint auctoritatis Regiæ partes, cùm Decreta de fide confirmat, nisi ut supremam tuitionem impertiat executioni rerum judicatarum, utq; pœnis Ecclesiasticis addat seculares, exilii videlicet, publicationis & ultimi supplicii. Qvantum autem ad canones, cum ii legum loco sint, & instituta perpetua, qvæ spectant ad subditos, sive Clericos, sive Laicos, novamq; politiam introducant in dispositionem civilem, valdè interest Principum, ne earum ante executionem permittant, qvàm eos canones consideraverint, ut sciant, an aliqvid in eis contineatur, qvòd lædat utilitatem publicam, aut jura & tranqvillitatem Imperii. Qvare confirmatio horum canonum decernenda est à Principe cum cognitione causæ, qvandoqvidem eis vim legis publicæ in regno tribuit acceptatio, & consensus Principis, tanqvam capitis populorum, & confirmatio etiam, tanqvam Principis, qvi superiorem non agnoscit, &c.*

XXXVI. Plus tribuit Marca Imperatori & Principibus circa confirmationem decretorum, in Conciliis factorum, saltem in illis, qvæ disciplinam concernunt, qvàm alii Pontificiæ Ecclesiæ Doctores, qvippè qvi statuere solent, Principes ideò voca-

vocari, tùm ut concilium defendant, tùm ut teſtes & conſcii decretorum Concilii poſteà transgreſſores & contumaces pœniſ corporalibus puniant. Vid. Card. Bellarminus, *l. 1. de concil. c. 15. §. At cathol.* Nolim tamen doctrinam & diſtinctionem, à Marcâ traditam, abſolutè & ſimpliciter probare. Non nego, non admitti debere in conciliis ad ſuffragia ferenda, de iis, qvæ fidem concernunt, niſi potentes in Scripturis, & qvi ſenſûs in iis habent exercitatos. Tales cùm ſint aut præſumantur eſſe, qvi Doctores Eccleſiæ dicuntur, meritò illis hoc negocium cedit, ut præ cæteris omnibus dogmata examinent, & de eorum cum ſcripturis conformitate judicent. Sed propterea excludi non debent, etſi Laici ſint, qvi in ſacris literis probè verſati, haud vulgarem ſibi in rebus Theologicis comparárunt notitiam, qvive præſtantiore ſæpè ſunt ingenio & judicio, qvàm ipſi illi, qvi in ſuffragatorum cœtum & conſeſſum adſciti, ex vultu tantùm & habitu peritiam promittunt. Nec deſunt exempla Laicorum, in conciliis admiſſorum. Siqvidem etiam prima illa Apoſtolorum Synodus ex totâ Eccleſiâ conſtitiſſe legitur, *Actor. XV. 22.* Et in Concilio Nicæno celebris eſt diſputatio idiotæ illius, qvi Sophiſtam ex Scripturis convicit & convertit, apud Socratem & Sozomenum. Et hinc rectè ait Panormitanus, ad *c. ſignificaſti X. de elect.* in concernentibus fidem dictum unius privati eſſe præferendum dicto Papæ, ſi ille moveretur melioribus rationibus & autoritatibus Veteris & N. Teſtamenti, qvàm Papa. Cui adſtipulatur in terminis adhuc fortioribus Johannes Gerſon, Cancellarius Academiæ Pariſienſis, *de exam. doctr. part. 1. conſ. 5. Staret, qvòd aliqvis ſimplex non autoriſatus eſſet tàm excellenter in ſacris literis eruditus, qvod plus eſſet credendum in caſu doctrinali ſuæ aſſertioni, qvàm Papæ declarationi. Conſtat enim, plus eſſe credendum Evangelio, qvàm Papæ. Si doceat igitur talis eruditus, veritatem aliqvam in Evangelio contineri, ubi & Papa neſciret, vel ultrò erraret, patet, cujus præferendum ſit judicium. Talis eruditus deberet in caſu, ſi & tùm celebraretur generale concilium, cui & ipſe præſens eſſet, illi ſe opponere, ſi ſentiret majorem partem ad oppoſitum Evangelii malitiâ vel ignorantiâ declinare, &c.*

XXXVII. Qvod ſi Imperator ipſe, aut Princeps, qvi concilium convocavit, tali eruditione & peritiâ inſtructus fuerit, ut verum à falſo diſcernere, & ex Scripturis fundamenta fidei adſtruere qveat, nolim ego eum

eum,ut κωφὸν πρόσωπον, adſidere in Concilio,ſed ipſius qvoqve ſuffragium audiendum cenſeo. De Conſtantino Imperatore refert Euſebius, *lib.1.de vit. ej. cap. 44.* eum veluti communem omnium Epiſcopum adfuiſſe, & conſediſſe in ſynodis in medio Epiſcoporum, & cognitionis participem fuiſſe, κοινωνὸν τῶν ἅπαντων. Ipſe Conſtantinus in epiſtolâ ad Eccleſiam Alexandrinam apud Socratem, *lib.1.hiſt.Eccleſ. cap.9.* refert, convocaſſe ſe in Urbem Nicæam qvamplurimos Epiſcopos. *Qvibuscum*, inqvit, *ego unus ex veſtro numero, qvi me veſtrum conſervum eſſe magnoperè gaudeo, veritatis examen ſuſcepi,* τὴν τῆς ἀληθείας ἐξέτασιν ἀνεδεξάμην. *Proinde cuncta qvæ controverſiam aut diſſenſionis materiam excitare videbantur, accuratè diſcuſſa atq; examinata ſunt*, &c. Pari modo Conſtantius Imperator, cùm de concilio Nicomediæ primùm, deinde Nicææ habendo deliberaret, qvod tandem Arimini & Seleuciæ celebratum fuit, inter alia voluit, ut poſt examen inſtitutum *decem Legati ex Occidentis partibus, totidemq; ex Orientalibus, qvos Synodus communi ſententiâ delegiſſet, ad Comitatum mitterentur, relaturi, qvæ decreta eſſent: qvò & ipſe diſpiceret, utrùm illi juxta normam ſacrarum ſcripturarum inter ſe mutuò conſenſiſſent, & de his, qvæ agenda eſſent, prout optimum facto ſibi videretur, decerneret.* apud Sozomenum, *lib.4. hiſt. Eccleſ. cap. 16.* Non dicit, velle ſe de conſenſu tantùm Epiſcoporum & ſuffragiorum libertate cognitione extraordinariâ inqvirere, qvam in rebus fidei Principi ad ſummum tribuit Marca, ſed ait, velle ſe diſpicere, utrùm Epiſcopi juxta normam ſacrarum Scripturarum inter ſe mutuò conſenſiſſent, εἰ κατὰ τὰς ἱερὰς γραφὰς συνέβησαν ἀλλήλοις, h. e. utrùm conſenſus & deciſio Scripturæ Sacræ ſit conformis. Cumqve deinceps propter adverſariorum, Urſacii & Valentis, impoſturas Legati ex Ariminenſi Synodo non admiſſi eſſent illicò, ſcripſit tandem Imperator *ad Synodum, excuſans ſe, qvod, propter urgentem qvandam contra barbaros expeditionem, legatos ipſius videre minimè potuiſſet. Cæterùm juſſiſſe ſe, ut Legati reditum ipſius Hadrianopoli expectarent: qvò negociis publicis ritè prius conſtitutis, ipſe curis omnibus liber negocium ipſorum audire & examinare poſſet. Eum enim, qvi de rebus divinis diſceptaturus ſit, animum â reliqvis negociis vacuum afferre oportere*, apud eund. Sozom. *c. 19.* Qvâ certè ratione non potuiſſet uti Imperator, niſi de rebus fidei ipſe qvoqve ſuffragium habuiſſet, & decidendi poteſtatem.

Digitized by Google

XXXVIII. Nec verò qvisqvam fuit olim, qvi diversum sentiret. Et valde memorabilis est sententia Nicolai I. Pontificis Romani, *in epist. ad Michaelem Imperatorem*, qvam refert Gratianus, *c. 4. dist. 96. Ubinam legistis, Imperatores antecessores vestros synodalibus conventibus interfuisse? nisi forte in qvibusdam ubi de fide tractatum est, qvæ universalis est, qvæ omnium communis, qvæ non solùm ad Clericos, verùm etiam ad Laicos & omnes omninò pertinet Christianos.* De fide agit Pontifex, & dicit, Imperatores Conciliis interfuisse tùm, qvando de fide tractatum fuit. Rationem addit hanc, qvia fides universalis est, qvæ omnium communis, qvia non solùm ad Clericos, verùm etiam ad Laicos, & ad omnes omninò pertinet Christianos. Dialecticus inde tale conficeret argumentum: Qvod negocium universale est, & omnium commune, nec solùm ad Clericos, sed etiam ad Laicos, adeoqve ad omnes omninò pertinet Christianos, illud etiam præsentiam Imperatoris, ubi tractatur, admittit. At negocium fidei ita compqratum est. Ergo, &c. Imò verò tàm ampla est Pontificis ratio, ut hinc inferre liceat porrò: Qvod universale est, & omnium commune, nec ad Clericos tantùm, sed etiam ad Laicos & ad omnes omninò Christianos pertinet, id æqvo jure ab omnibus Christianis sive Laicis sive Clericis tractari debet. Id enim innuit communitas, & vocabulum *omninò*, qvo utitur Nicolaus, dum ait, fidem ad omnes omninò pertinere Christianos. Nec ergò sola auscultatio, sed discussio etiam articulorum fidei, & suffragia decisiva ad Laicos pertinent, non promiscuè qvidem omnes, sed ad illos tantùm, qvi apti sunt, ut hoc suo jure uti qveant. Et sufficit, si sua ordinibus constet libertas. Nec ergò faciendum cum illis, qvi statuunt, Episcopis tantum suffragia in Conciliis competere, nulla Laicis; sed ad Principes tuitionem, defensionem, punitionem, executionem, & aliqvam insuper notitiam eorum, qvæ decisa sunt, pertinere, ad Laicos reliqvos solum ministerium in Conciliis. Enimverò Laici jure universitatis, communitatis, & Christianitatis non sunt constituti ad ministerium concilii, sed ad fidei cognitionem. Principes pariter jure universitatis, communitatis & Christianismi non sunt ad defensionem & executionem Concilii decretorum destinati, sed hoc politicæ dignitatis annexum est. Jure Christianismi sublimiùs assurgunt utriqve. Uti enim ad Clericos & Episcopos jure communitatis & universitatis tractatio fidei pertinet, ita etiam ad Lai-

Digitized by Google

Laicos, ut ita neqve Imperator, neq; Laici alii, qvi potentes sunt in explicatione scripturæ, à jure suffragiorum decisivorum removeri neutiqvam possint. Vid. Dorscheus, *in dissert. de jure Canonico*, qvæ sub Valentini Petri Saccii nomine prodiit, §. 32.

XXXIX. Videtur autem mihi Petrus de Marca plus tribuere voluisse Imperatori, nisi Romam veritus fuisset. Sic enim de Justiniano Imperatore, Constantinopolitanæ Synodi decreta confirmante, *ex Novella*, 42. loqvitur *d. l. 2. c. 10. n. 11.* ut constet, *Regiæ & Sacerdotalis auctoritatis consensionem maximam semper fuisse, ita ut non tantùm nudum ministerium, velut apparitores exeqvendæ conciliorum sententiæ Principes præstiterint, sed jure etiam Regio ad eandem damnationem post synodorum judicium suffragium suum adjunxerint ratione habitâ executionis publicæ, qvæ proscriptionem illam sequebatur*, &c. Enimverò in concilio isto Constantinopolitano non de disciplinâ morum tantùm, sed etiam & principaliter de dogmatibus actum fuerat, & ex dictâ novellâ 42. constat, Severum, Petrum & Zoaram, ideò sedibus Episcopalibus ejectos fuisse, qvod hæresin foverent. Ibiqve de Anthimo refert Justinianus, cum semel alienis à sanctissimâ Ecclesiâ intellectibus mancipatum, & à rectis dogmatibus alienatum, ad ipsorum rectitudinem reverti non valuisse, etiam adhæc invitatum à se & directum, cùm ipse omni studio usus fuerit ad ejus salutem. Neqve concedi potest illustrissimo Marcæ, vim eorum, qvæ fidei controversias ex Scripturis dirimunt, non à Principum, sed ab Episcoporum auctoritate pendere. In his talibus enim potiùs constitutionis ratio, qvàm constituentium autoritas est spectanda. Qvod si ad constituentes haberi respectus debet, arctiorem utiqve & fortiorem obligationem nasci dicemus ex confirmatione & Lege Imperatoriâ, qvàm ex Διατυπώσει, Διατάξει, Διαταγῇ aut ὁρισμῷ Episcoporum in conciliis congregatorum. Imò verò definitiones istæ aut decisiones Synodales ex se neminem obligant, nisi decidentes ipsos ex conventione inter se, cùm nec dissentientes qvidem obligent, eò qvod in causis fidei non valeat pluralitas votorum. Ratio igitur obligandi, qvæ decretis Patrum competit, non petenda est ex autoritate eorum, sed potiùs ex conformitate cum verbo divino, qvam deinceps plerumqve seqvitur alia ex lege Imperatoriâ, sed qvæ extrinseca est, & conscientiæ non semper sufficiens.

XL. Et hactenus de Conciliis. Qvod Colloqvia attinet, faciunt & illa multùm ad verum Scripturæ sensum investigandum, si inter Orthodoxos & Heterodoxos instituantur. Differunt autem Concilia & Colloqvia inter alia in eo, qvòd in Conciliis definitivè controversiæ & qvæstiones decidantur: in Colloqviis verò nihil propriè decernatur, sed inqvisitio tantùm in utriusqve partis argumenta instituantur, & qvantum fieri potest, conciliatio tentetur. *Collationem meram instituimus*, habet informatio Delegatorum, qvi Romam missi fuere propter indictum colloqvium Thorunienſe, *ut etiam ipso nomine omnem speciem synodalis autoritatis amoliremur. Nihil enim ibi decerni, aut constitui, nihil innovari volumg. Mera debet esse cointelligentia partium, ulteriori deinceps tùm nostro tùm alterorum Episcoporum examini & censuræ subjecta.* Enim verò conciliationem dogmatum colloqvii tantùm, non concilii rem esse, commentum est Patrum Tridentinorum ap. Petr. Svav. *l. 2. p. 230.* cùm in Conciliis olim tantùm non omnibus hoc inprimis, & tantùm non ubiqve actum fuerit, ut coalescerent iterum, & in eandem fidē pertraherentur animi hactenus dissentientes. Vid. Sozom. *l. 4. c. 12.* Qvanqvam autem ad ultimum, qvi intenditur & desideratur, finem rarò per colloqvia deveniatur, non tamen irrita ea prorsus sunt & sine omni effectu. In Colloqvio Augustæ, anno superioris seculi trigesimo, inter seprenos utrinqve delectos habito, magna apparuit de non paucis neqve minimi momenti rebus concordiæ spes: neqve nulla Ratisbonæ anno 1541. sed neqve adhuc nulla, nisi ab arbitrio alieno dependerent, aut rationi suæ plus justo tribuerent, disputantes.

CAPUT XVI.

De Potestate Principis adversus hæreticos.

SUMMARIA.

Qvò usq; se extendat Principis circa Religionem potestas? 1.
Theologia est vel naturalis vel revelata. 1.
Qvoad illam Majestas imperium suum exserere potest, non qvo ad hanc. 2.
Unde ad Religionem nemo est cogendus. 3.
Jac. Aug. Thuani hac de re judicium. 4.

Augu-

Digitized by Google

Augustini sententia. 5.
Josephi à Costâ judicium de non cogendâ Religione. 6.
Hæretici ultimo supplicio olim non facilè afflicti. 7.
Augustini sententia. 7.
Ne hæresis in vulgus spargatur, prohibere potest Princeps, imò & pœnas de seditiosis sumere. 8.
Scandala etiam removere potest Princeps. 9.
Sententia Wittenbergensium. 10.
Distincta sunt: cognoscere de hæresi, & punire propter hæresin. 11.
Explicatio textuum obstantium, qui ex C. de hæret. petuntur. 12.

I.

ILlud supereſt in primo hoc juris Patronatûs Regii articulo, ut diſpiciamus, qvousqve ſe extendat Principis circa Religionem poteſtas & imperium. Hîc verò, qvia Religio non conſiſtit in puncto, ſed ſuam habet latitudinem, & partes alias atqve alias; iſta præſupponenda erit Regula: *Qvæcunq; Religionis pars pertinet ad beatitudinem civilem, illa ſubjacet imperio ſummæ poteſtatis.* Ratio eſt, qvia illi, cui ſumma Reip. cura eſt demandata, ea qvoqve commiſſa cenſentur omnia, ſine qvibus ſalus Reip. procurari non poteſt. At tale qvid eſt aliqva Religionis pars. Eorum enim, ſine qvibus civitas eſſe non poteſt, primum ac præcipuum eſt ἡ περὶ θεῶν ἐπιμέλεια, Ariſt. 7. *Polit. 8.* Per conſeqvens igitur ad iſtam usqve partem ſeſe extendet imperium. Vicisſim: *Qvæcunq; Religionis pars directò & per ſe non pertinet ad beatitudinem civilem, illa imperio non ſubjacet.* Imperium autem hîc dico iſtud, qvod per vim ἀναγκαστικὴν procedit, & immorigeros pœnis & ſuppliciis adigit. Jam in noſtrâ Religione Chriſtianâ, qvam accommodatiſſimam Reip. regendæ diximus ſuprà, duo qvaſi continentur dogmatum genera, qvorum alterũ ex Theologiâ naturali, alterum ex Theologiâ revelatâ innoteſcit. Illam homo in ſtatu ſuo rationali addiſcit, hanc aliunde illuminatus & divino agitatus motu.

II. Qvod Theologiam naturalem concernit, certum eſt, non poſſe ſubſiſtere ullam ſocietatem civilem, niſi perſvaſi ſint cives, eſſe aliqvod Numen omnipotens, omnipræſens, bonas hominum actiones amans, & malas odio habens, illis præmia, his pœnas decernens, & per conſeqvens metuendum atqve reverenter habendum. Hoc igitur cum apud omnes populos naturâ notum ſit, ut nullus planè non in id conſentiat, & ut conſentiat, neceſſarium ſit, poteſt à Majeſtate civili non imperari tan-

Digitized by Google

tum, uti illa religio naturalis apud omnes suos cives obtineat, sed & ne cui licentia sit qvicqvam adversus eam committendi, pœna simul præstitui, major sc. aut minor pro ratione delicti & assertæ impietatis. Aut etiam pro ratione statûs præsentis. Conf. H. Grot. *de jur bell. & p. l. 2. c. 20. n. 45. seq.* At in iis, qvæ religioni huic naturali Theologia revelata superaddidit, æqva Principi potestas non est. Illa enim sanctionibus suis, ut credantur, jubere neqvit, cùm ad felicitatem hujus vitæ & beatitudinem civilem obtinendam directò non pertineant, & prorsùs spontanea in his debeat esse fides. Potest tamen & tenetur Princeps ea, qvatenus Scripturæ S. consentanea putat, proponere, & ad fidem istam invitare; qvod fieri potest, tùm sedulâ & diligenti, qvam procurare debet, institutione, & opinionis adversæ refutatione, tùm verò omnis injuriæ & violentiæ ab Ecclesiâ, qvam fovet, aversione, tùm deniqve extraordinariorum qvorundam præmiorum elargitione. Vid. Dn. Conring, *in disp. de Majestatis civilis autor. & offic. circa sacra, passim.*

III. Ut verò in hæreticos ferro insuper & igne sæviat, (qvod vult Didac. Covarruvias, *T. 2. resol. l. 2. c. 10. n. 10.* Joh. Coras. *lib. 3. misc. c. 8.* Anton. Perez. *tit. C. de hæret. n. 3.* Tiber. Decian. *l. 5. tr. crim. c. 40. & 42. n. 4.* Menochius, *de A. J. Q. cas. 374.* & ex Theologis Pontificiis pleriqve omnes) aut etiam, si cives fuerint, civitate arceat & excludat, nulla ratio svadet. Peregrinis qvidem & inqvilinis, si ab iis qvid metuatur Religioni, facilius habitatio interdici potest, sed ferro eos insectari & vivicomburiis persequi, ipsa prohibet religio. Mutuum erat Maximiliani II. Cæsaris, & Lazari à Schvvendi, atq; commune utriusq; per literas decisum, *res pietatis gladio non velle dijudicari neq; tractari: nec enormius certè peccatum dari potest*, ejusdem Maximiliani judicio, *qvàm in conscientias imperium exercere velle.* Et hinc nescio, num laudabilis adeò sit constantia Regum Hispaniæ, qvòd nunqvam se adduci passi sint, ut ad componendas seditiones in Belgicis provinciis conscientiæ libertatem concederent, uti id tantoperè prædicat Didacus Saavedra, *symb. polit. 24. Non est opus vi*, inqvit Lactantius, *lib. 5. Inst. c. 20. qvia Religio cogi non potest. Verbis potiùs, qvàm verberibus res agenda est. Tacentibus certè nihil credimus, sicut ne sævientibus qvidem credimus. Nos docemus, probamus, ostendimus, &c.* Ratio est, qvia, ut credas, intellectus principaliter debet erudiri & induci. Utcunqve enim voluntas promptam & paratam

tam se ostenderit, nisi tamen intellectus antè persvasus fuerit, aut nullam aut hypocriticam elicies fidem. At solis mandatis, nullâ accedente doctrinâ, fidem exigere, est velle imperare intellectui, qvi leges non audit. *Qvis enim mihi imponat necessitatem,* inqvit idem Lactantius, *l. 5. c. 19. vel credendi, qvòd nolim, vel qvòd velim, non credendi; nihil tàm voluntarium, qvàm Religio, in qvâ, si animus aversus, jam sublata, jam nulla est.* Add. Herm. Lather. *de cens. l. 2. c. 9.* Et qvanqvam præcesserit institutio, ad credêndum tamen id, qvod ita propositum est, per supplicia cogere non licet. Objectum enim, qvod proponitur ratihabendum, & paritio, i. e. ratihabitio cujuscunqve veritatis supernaturalis sive theologicæ, non per naturam, in qvam solam, cæteris paribus, magistratui imperium est, sed per solam supernaturalem gratiam cognosci & præstari potest.

IV. Eleganter hâc de re differit, & gentis suæ in protestantes sævitiam reprehendit Jacobus Augustus Thuanus, *in præfat. operis sui historici,* ex qvâ nonnulla hîc adscribere operæ erit preciûm. *Experientiâ,* inqvit, *satis edocti sumus, ferrum, flammas, exilia, proscriptiones, irritasse potiùs, qvàm sanasse morbum menti inhærentem: ad qvem proinde curandum non iis, qvæ in corpus tantùm penetrant, sed doctrinâ & sedulâ institutione, qvæ in animum leniter instillata descendit, opus esse: alia qvippe omnia pro arbitrio civilis magistratûs, atq; adeò Principis sanciuntur; sola religio non imperatur, sed ex præceptâ veritatis opinione, accidente divini numinis gratiâ, benè præparatis mentibus infunditur. Ad eam cruciatûs nihil valent, qvia obfirmant potiùs animos, qvàm frangunt aut persvadent. Qvod de suâ illâ Sapientiâ tam magnificè prædicavere Stoici, hoc nos multò justiùs de religione dixerimq. Nam ubi qvis religione ducitur, in eo nullum habent momentum vexatio & dolor,* &c. Et porrò: *Certè si verum amamus, in sacra antiqvitatis vetustis omnibus monumentis nullum supplicii, de sectariis sumpti, ac probati exemplum extare fateamur necesse est, Ecclesiamq; priscam â cruore fundendo semper abhorruisse. Qvod si qvando accidit, id pii verè Episcopi detestati sunt,* &c. Et post aliqva multa: *Ut verbo expediam,* inqvit, *dicam ingenuè, bellum non esse legitimum modum tollendæ ex Ecclesiâ scissuræ. Protestantes qvippe apud nos, qvi per pacem numero & auctoritate indies minuebantur, inter arma ac dissensiones semper crevisse, & sive præpostero religionis ardore, sive ambitione ac rerum*

rum novandarum studio, à nostris longè perniciosissimo errrore peccatũ esse, qvi bellum internecinum, contra Protestantes sæpiùs susceptum, ac compositum, toties infaustis Galliæ auspiciis, magno religionis ipsius periculo renovarunt, &c. Digna est integra ista Thuani præfatio, qvæ attentè legatur. Ei enim hoc argumentum â celeberrimo autore diu ante destinatum, atqve hinc diuturnâ meditatione agitatum, prodit Isaacus Casaubonus, *epist. 257.*

V. Non verò in Thuani cerebro primùm nata est hæc sententia, sed jam diu viguit in Ecclesiâ puriore. Insignis est locus Augustini, *epist. fundam. c. 1. Illi sæviant in vos, qvi nesciunt, qvo cum labore verum inveniatur: qvàm difficilè caveantur errores. Illi in vos sæviant, qvi nesciunt, qvàm rarum & arduum sit, carnalia phantasmata piæ mentis serenitate superare. Illi in vos sæviant, qvi nesciunt, qvantis gemitibus & suspiriis fiat, ut ex qvantulâcunq; parte possit intelligi DEUS. Postremò illi in vos sæviant, qvi nullo tali errore decepti sunt, qvali vos deceptos vident. Ego autem sævire in vos omninò non possum, qvos sicut me ipsum illo tempore, ita nunc debeo sustinere, & tanta patientia vobiscum agere, qvantâ mecum egerunt proximi mei, cum in vestro dogmate rabiosius & cæcus errarem.* Similia aliaPatrum testimonia collegit Gerhardus, *loc. de magistrat. polit. n. 338.* & Marcus Ant. de Dominis, *de Rep. Eccles. lib. 7. cap. 8.* Nec potest sanè aliter statui, qvandoqvidem fides in actu interno tota consistit, actûs verò interni â nullâ potestate externâ præcipi aut imperari possunt, qvemadmodum & hæresis crimen merè spirituale est, in qvod nulla humana potestas jus habet, sed solo gladio spiritûs & verbo divino extirpari debet. Nulla enim potestas humana, qvantacunqve ea est, super internas mentis nostræ actiones plenam & legitimam autoritatem habet, & propterea Rex aut Princeps nullam potestatem habet subditos compellendi, ut hoc vel illud interiùs opinentur, aut aliqvem castigandi, qvòd hanc vel illam opinionem in mente suâ defendat, vel non defendat. Nec potest igitur hæreticus qvà talis, solius hæreseos nomine, nisi qvid aliud accesserit, pœnis & suppliciis externis coërceri.

VI. Optimè animadvertit incommoda illa, qvæ ex vi, in religionis negocio illatâ, oboriantur, Josephus à Costa, qvi, *lib. 1. de procurandâ Indor. salut. c. 13.* hunc in modum philosophatur. *Sed præter hæc incommoda, ipsa fidei primordia ex multâ nocendi licentiâ non mediocre damnum accepêre. Atq; ut stirps primis initiis nata per-*

Digitized by Google

perversè & inflexè non facilè mox vitium deponit, cùm creverit, sed aut perfringi, aut nativo suo errori permitti debet, ita prorsùs, cùm Indorum natio bellici apparatûs potiùs autoritate, quàm germanâ prædicatione magnâ ex parte initio Christum acceperit, dubitare non possumus, quin animo conceptum metum, & servilem conditionem, non ingenuè in filios DEI translatâ per regenerationem, adhuc retineat, ac rebus ipsis, ubi sibi impunè licere putat, ostendat. Nihil enim ita fidei susceptioni adversatur, atq; vis omnis & violentia. Non enim est fides, nisi volentium, ut proverbii loco sit illud Augustini, cætera posse hominem etiam nolentem, credere non nisi volentem. Quamobrem mansvetudo & suavitas vel præcipuè commendatur Evangelicis Viris. —— Quoniam ergò voluntarium est, & liberum cuiq; obedire Evangelio credendo, neq; fides per vim extorta aliorum potest esse, quàm dæmonum, suaviter ac benevolè ducendus est, non protrudendus auditor. —— Tacendo, tolerando, benè merendo de inimicis vicerunt Christi milites, non cædendo, non terrendo, non minitando. Quod si non receperint Evangelium, quid præcipis, Domine? Jubebuntne ignem de cœlo descendere? ruinæ tradent civitatem? Nescitis, inquit, cujus spiritûs estis. Filius hominis non venit perdere, sed salvare. Quid ergò? si non receperint vos in civitate, ite in aliam. Quàm benignè, quàm dulciter! Itaq; qui sponte Evangelio credunt, verè credunt, fidem corde concipiunt, & ore confitentur, & fixi manent, & toti DEI sunt, non partim in DEO, partim in Baal claudicantes, specie & voce Christiani, animo & re infideles. Id enim consequatur necesse est, ubi contra naturam suam, contra Domini voluntatem, fides extorquetur invitis. Hactenus Josephus à Costa.

VII. Uti ante dixi, ab Imperatoribus olim pœna sangvinis haud adeò sancita fuit, nisi in detestabiles & execrabiles nonnullos, nec nisi post frequentes eorum conatûs, factionesqve Reip. exitiosas, post longam patientiam, & post frustratam toties spem correctionis. Et certè nulla omninò lex occurrit, qvâ generaliter ultimum supplicium hæreticis decretum fuerit, verùm singularibo tantùm casibus eam minitati fuêrunt Imperatorês. Minitati, inqvam, cùm ad terrorem ferè omnes istæ in hæreticos compositæ sint constitutiones. Et de istiusmodi talibus intelligit Jacobus Gothofredus, *ad l. 65. C. Theod. de hæret.* dictum istud Augustini, *ex epist. ad Marcellinum 158. Soleo audire, in potestate esse judicis mollire sententiam, & mitiùs*

vindicare, qvàm leges. Cùm aliàs judici pœnas legum neqve disſimulare, neqve mollire ſine fraude liceat. In eandem ſententiam ſcripſit idem Auguſtinus, *epiſt. 12. ad Donatum, Pro Conſulem Africæ*, cui Honorius Imp. mandaverat in *l. 44. C. Theod. de hæret.* ut in Donatiſtas ſupplicium juſtæ animadverſionis expromeret: *Ex occaſione terribilium judicum ac Legum, ne æterni judicii pœnas incidant, corrigi eos cupimus, non necari, nec diſciplinam circa eos negligi volumus, nec ſuppliciis, qvibus digni ſunt, exerceri. Sic ergò eorum peccata compeſce, ut ſint, qvos pœniteat peccaviſſe. Qvæſumus igitur, ut cùm Eccleſiæ cauſas audis, qvamvis nefariis injuriis appetitam vel afflictam eſſe cognoveris, poteſtatem occidendi te habere, obliviſcaris, petitionem noſtram non obliviſcaris,* &c.

VIII. Qvia tamen voluntatis opus eſt, ſuum de religione ſenſum vel profiteri, vel tegere, etiamſi intellectus erroneus ſuperari fortè illicò neqveat, nec pœnis etiam propoſitis adigi, ut aliter credat; poteſt tamen Majeſtas prohibere, ne conceptum illum ſuum in vulgus proferat, & Eccleſiæ ſcandalum præbeat, additâ etiam pœnâ, ſi qvid adverſum commiſerit, *c. reſecanda 24. q. 3. l. 1. C. de SS. Trinit.* Eâdem ratione poteſt prohibere Princeps, ne ſeditiosè aut turbulentè vel oppugnetur verum vel defendatur, cùm actûs hi omnes ab arbitrio pendeant humano, & imperio ſubjaceant. Qvin poteſt Princeps etiam ultimum ſupplicium decernere, ſicubi fuerint hæretici, qvi ſeditiosè dogmata ſua ſpargant, aut blaſphemè divino Numini inſultent. Non qvidem propter hæreſin, ſed propter blaſphemiam aut excitatam ſeditionem. Vid. Dn. D. Carpzov. *pr. crim. p. 1. q. 44. n. 41.* Menzerus, *in Exegeſ. art. 16. n. 15.* Et hinc ſupplicium, de Michaële Serveto Genevæ ſumptum, defendit Andreas Rivetus, *in animadv. in addit. Grotii ad conſultat. Caſſandri. tit. de hæretic. pœn, & in apolog. adverſ. ejusd. vot. pro pac. Eccleſ. num. 23. ſeq. & in Dialyſi diſcuſſ. Grot. num. 3. & 18.* Tutiſſimum eſt, ut, à qvibus aliqvod Reip. metuitur periculum, illi ne admittantur qvidem, qvemadmodum ab Hollandis ſuis Pontificiorum conventicula ob politicas magis, qvàm religionis cauſas prohiberi, notat Simon à Grœnevvegen, *de Legib. abrog. ad tit. Cod. de Hæret.* Conf. Bechtius, *de ſecurit. n. 103. ſeq.* Azar. Sturz. *de relig. un. th. 30. ſeq. it. 38.*

IX. Et hoc à Principe, & Magiſtratu qvocunqve, decerni poteſt, ut maximè periculum nondum imminens ſit, ſed metus tantùm aliqvis exiſtat,

exiſtat, ne inde Eccleſiæ & Reip. aliqvod reſultet detrimentum. Qvâ ratione puto, etiam in ſcandalis removendis Principis verſari officium. Sine dubio autem ſcandala & offenſiones in Remp. Chriſtianam invehuntur, qvando ſtatus Eccleſiaſticus aliqvâ novitate percellitur, & conſvetudines receptæ cõvelluntur. Pertinent ſcil. illa ad diſciplinam externam, qvæ curæ cordiqve debet eſſe Principi, ut intemerata ſit, & in iisdem regulis ſemper conſervetur. Fuit namqve hæc etiam Pontificum cura, ne offendiculo eſſent populo ſuis reſcriptis, ſi qvid fortè diverſum à conſvetudine receptâ mandatum fuiſſet. Sic enim noluit Innocentius III. Pontifex, *c. cum olim X. de cleric. conjug.* cùm filium Græci Sacerdotis, ex legitimâ Uxore ſuſceptum, in Epiſcopum conſecrari juſſiſſet, noluit, inqvam, juſſum hunc ſuum executioni mandari, ſi pro eo, qvod inter Latinos Græci hujusmodi converſantur, regionis conſvetudo repugnet, hoc eſt, uti Johannes Andreas optimè explicat, ſi ſcandalum aliqvod & offenſio inde ſuboriri poſſet, qvod alienum qvid à conſvetudine receptâ inter Latinos induci videatur. Nec verò moribus tantùm, ſed falſis etiam dogmatibus, fidem & doctrinam impetentibus, ſcandalum præbetur. Habent ſe illa ut fermentum, qvod modicum etſi ſit, totam tamen farinæ maſſam corrumpit; ut gangræna, qvæ totam depaſcitur carnem, & in toto ſerpit corpore; ut lepra & ſcabies contagioſa, qvæ totum corrumpit ovile; ut ſcintillæ, qvæ exiguæ licet ſint, ſomitem tamen & nutrimentum ubi invenerint, integras ædes, urbes & latiſſimos ſaltùs comburunt. Principiis igitur obſtare oportet, ne vires accipiat, qvòd ita præbetur ſcandalum. Et hæc cura non miniſtris tantùm Eccleſiæ incumbit, ſed etiam, qvoad vim coercitivam externam, cuivis Magiſtratui, maximè verò Principi, cujus ſumma in Eccleſiam & Remp. eſt Ἐπισκοπή.

X. Et ex his principiis reſpondit Facultas juridica Witteberg. **an Johann Siegmund Leiſtern/ Ober-Amtmann/ und den Rath zu Dreßden/** menſ. Martio anno 1674. **Dieweil P. M. nicht allein ſein Eheweib und Kinder durch angemaßte Ausſpendung des Abendmahls verführet/ und die Chriſtliche Gemeinde bey euch dadurch geärgert/ ſondern auch ſein Glaubensbekäntnis richtig zuthun ſich verweigert / und denen Geiſtlichen/ ſo ihn eines beſſeren unterrichten wollen/ entweder den Rükken oder die Seite zugekehret, bißweilen auch gar nicht antworten wollen / und ſich gar ungeberdig geſtellet/ auch dahin noch nicht ge-**

bracht werden können/ daß er die Kirchen und Predigten zubesuchen/ und das Heil. Abendmahl/ wie andere Christen/ zugebrauchen angelobet / über dieses aus denen von H. eingeschickten unterschiedlichen extracten derer wider Ihn daselbst ergangenen inqvisition-acten zubefinden / daß er auch dazumahl schon der Religion halber verdächtig gewesen/ und von den Geistlichen daselbst durch keinerley Wege zur Erkäntnis gebracht werden können/ So ist Ihme zu allen Uberfluß annoch eine Monat-frist zu verstatten/ binnen welcher er/ ob er von seinem Irrthume abzustehen/ und sich zu der Christlichen Gemeinde mit Anhörung Göttlichen Worts/ und Geniessung des Heil. Abendmahls bekennen wolle / zuerklären/ auch solchen also würcklich nachzukommen schuldig. In Verbleibung/ und ferneren Verwegerung dessen ist er das Land zu räumen/ und bey Vermeidung ernster und harter Strafe sich in demselben ferner nicht betreten zulassen pflichtig/ V. R. W.

XI. Cæterùm distinctæ sunt phrases, & distinctæ etiam operationes: cognoscere de hæresi, & punire propter hæresin. Illa ad judicium intellectûs pertinet, nec ullo modo ad jurisdictionem referri potest; hæc verò ad voluntatem magis spectat, & jurisdictionis aut imperii exercitium involvit. Neutra Principi denegari debet, sed altera limitata magis est, nec tàm propter hæresin, qvàm propter circumstantiam adjacentem locum invenit. Hæresis enim, ut res spiritualis est, omne respuit imperium, nec aliter obtundi potest, nisi per collationem cum verbo divino. Utqve de ejus ratione & absurditate constet, non minùs ad Principem spectat dignoscere, & fortasse haud paulò magis, qvàm ad alium qvemvis Reipublicæ Ecclesiasticæ civem. Ut verò temporalis est injuria, communi civium qvieti pernitiosa, magnasqve in Rep. perturbationes afferre solet, temporalis etiam potestatis jurisdictioni subjecta est, â qvâ proinde temporalibus pœnis coërceri potest. Respublica enim temporalis, qvia perfecta est, aut esse debet, & sibi sufficiens, potest propriâ autoritate ab injuriâ cujuscunq; se defendere, & abusum gladii spiritualis, præcipuè ubi vergit in malum Reip., cujus cura Regi incumbit, per gladium materialem repellere, uti ex Franciſci â Victoria, & Johannis Parisiensis verbis docet Rogerus Widdrington, *de juram. fidel. c. 7.* Sed est tamen gladius ille materialis non promiscuè adversus

sus omnes,& sine omni discrimine usurpandus,cùm,uti dixi, soli externi actûs, non immanentes illi, qvibus hæresis præcipuè radicatur,temporali jurisdictioni subjecti sunt. Nec tamen isti etiam externi actûs omnes promiscuè eodem supplicii genere puniri,ait Theodosiq junior, *in l. 65. C. Theod. de hæret.* hæreticos non omnes eâdem austeritate plectendos esse, suo ibi exemplo docens, qvàm diversimodè in hæreticos pro cõditione & qvalitate erroris aut factionis animadverti debeat.

XII. Qvæ ex Codice Justinianeo in contrarium afferuntur sanctiones, parùm obstant. Nec necesse est tamen, ut per supplicium ultimum,illic determinatum,intelligamus deportationem aut exilium, qvod vult Wesenbecius,*in parat. ad tit. Cod. de hæret. n. 6.* propter disertum textum,in *l. 21. ff. de pœn.* graviter repugnantem. Qvod igitur sanctionem in *l. 4. C. de hæret.* attinet, dicitur ibi: *in mortem qvoq; inqvisitio extendatur.* At hoc non ad supplicium capitis, sed ultimarum voluntatum cassationem, item ad hoc, ut mortuus accusari, & memoria ejus damnari possit,spectare ipse textus ostendit. *In mortem*,i. e. post mortem, ut rectè ibi Gothofredus. Porrò in *l. seq. 5. C. eod.* dicitur qvidem: *Manichæis etiam de civitatibus pellendis,& ultimo supplicio tradendis*,sed verba hæc ultima,*& ultimo supplicio tradendis*,non habẽtur in Codice Theodos.*l. 65. eod.* Sic & qvod dicitur in *l. 2. Cod. Just. ne sanct. bapt. it. ultimo supplicio percellatur*, itidem non legitur in Codice Theodosiano,sed ita ibi habent verba, *Statuti prioris supplicio percellatur*: Ut proindè glossemata hæc videantur aut Triboniani paululum acerbioris, aut alicujus post eum Interpretis. Triboniani manum qvod hîc suspicamur, facit consilium Justiniani, qvo Samaritas vi ac minis ad Christianam Religionem compellere animum induxit, sed qvod culpatum fuisse à sapientibus,& plurima post se mala traxisse, *in arcanâ historiæ parte* notat Procopius.Qvod deniqve in *l. 8. C. de hæret.* dicitur: *Ultimo etiam supplicio coërceantur, qvi illicita docere tentaverint*,id tantum abest, ut nostræ obstet assertioni,ut potius illi adsistat. Diximus enim,voluntatis hoc opus esse, tegere suum de religione conceptum aut profiteri, atqve idcircò imperio id subjacere; non erit ergò iniqvum, si Princeps sub capitis pœnâ prohibuerit,ne hæretici falsitates suas profiteantur & doceant. Qvod si qvæ forte aliæ non minùs acerbæ Constitutiones inveniantur, eæ vel de hæreticis blasphemis, aut seditiosis

intelligendæ ſunt, vel pœnas continent, in terrorem tantùm præſtitutas, qvas nunqvã executi ſunt Impp., uti id de Theodoſio expreſsè habet Sozomenus, *l. 7. c. 12.* vel ab Impp., ſacrarum literarum ferè ignaris, ad ſuggeſtionem Epiſcoporum ſangvinariorum & ambitioſorum conſcriptæ ſunt. Dn. Carpzov. *pr. crim. p. 1. q. 44. n. 36. 37. 38. 39.*

CAPUT XVII.

De

Poteſtate Principis circa Diſciplinam Eccleſiaſticam.

SUMMARIA.

In iis, qvæ ad externa ſpectant, libera Principi relicta eſt Diſpoſitio. 1.
Huc pertinet jus precum ordinandarum, & cætera, qvæ ad jura Eccleſiaſtica referuntur. 2.
Jura Epiſcopalia, Patronatûs & Juriſdictionis non ſunt confundenda. 3.
Sententia Wittenbergenſium. 4.
In Conſtitutionibus conficiendis Miniſtri etiam Eccleſiæ adhibendi ſunt. 5.
Petri de Marcâ ſententia examinatur. 6.
Sententia Wittenbergenſium. 7.

I.

ET hactenus qvidem de credendis, qvantum in iis poſsit Majeſtas, actum abundè. Qvomodo verò in cæteris, ad externum ordinem, decorum & diſciplinam facientibus, Eccleſia gubernari debeat, cùm diſtinctè non præſcripſerit Deus, ſed ſuorum prudentiæ commiſerit, dubitari non debet, Reges & Principes fideles, utpote Eccleſiæ Nutritios & Patronos, magnam in iis habere poteſtatem. Ita uſus luminum, candidæ, aut alterius veſtis in peragendis ſacris, ſigni crucis, exorcismi & ſimilium totus ſubjacet arbitrio humano, qvanqvam ubi inveteratæ fuerint ejusmodi ceremoniæ, non facilè illæ ſint mutandæ. Dn. Carpz. in *Ip. Conſiſt. l. 2. def. 246.* Ubi tamen juſta cauſa ſubeſt, & neceſsitas ſtatûs Eccleſiaſtici id expoſcit, poterunt illæ introduci aut abrogari, ex poteſtate Principis, & ſummo, qvod tenet, imperio. Sic & alia, qvæ ſecundùm ſe, ipſamve rei ſubſtantiam divinitùs ſunt præcepta, & ex hoc poteſtatem humanam transcendunt, qvoad circumſtantias tamen, locumqve, & tempus agendi humanæ relicta ſunt diſpoſitioni. Ita præcepit

cepit Deus docere Evangelium & administrare Sacramenta; qvibus verò diebus & qvotâ diei horâ doceri, celebrari, hâcqve fini cœtus convocari possint aut debeant, humano arbitrio commisit. Pertinet huc institutio & indictio feriarum, qvam ad Majestatem spectare ostendit, *l. 4. C. de fer.* qvippe qvòd libera prorsùs earum in primitivâ Ecclesiâ fuerit observatio. Vid. Chemnit. *exam. concil. Trid. part. 4. p. 807. seq.* Et huc refero, *l. 2. l. 7. & l. ult. C. de fer.* add. Osvvald. Hillig. *in Donell. enucl. l. 24. c. 7. lit. E.* Consequens hinc est, jure repudiari potuisse à Principibus Germaniæ Calendarium, qvod superiori seculo vultuoso planè supercilio obtrudere voluit Papa Gregorius XIII, cùm in eo nova festorum dierum præcipiatur observatio, qvod non Papæ, sed Principis in suo territorio cujusq; est disponere. Vid. Pet. Syring. *de pac. relig. n. 32.* Reinkingk, *de regim. secul. & Eccles. l. 3. class. 1. c. 2.* Azar. Sturz. *disc. de relig. un. th. 18.* Hahn. *ad Wesenbec. tit. de fer. n 4.*

II. Pertinet huc jus precum ordinandarum, qvia & ipsæ non tantùm ad pietatem & devotionem publicam, sed etiam ad externum cultum divinum faciunt, & qvia in illis certarum personarum, earum inprimis, qvæ vel Ecclesiasticæ vel civili salvti incumbunt, suasq; operas impendunt, incolumitas, DEO commendari solet. Id verò ut decenter & bono cum ordine fiat, Principis est disponere, qvemadmodum & omnia alia, qvæ qvovis modo vel ex suggestu, vel ex altari ad populum promulgari & pronunciari debent, ejus inspectioni subjecta sunt. Ejus porrò est, providere, ut rationes reddantur de proventibus Ecclesiasticis, ut sarta tecta conserventur ædificia sacra, ut salaria ministris Ecclesiæ justo tempore distribuantur, & qvæcunqve tandem ad Ecclesiæ salutem qvoqvo modo faciunt, qvæ ad jura Episcopalia, potestatem Ecclesiasticam externam constituentia, referri communiter solent, ea omnia Principis curæ & regimini subjacent.

III. Cavendum verò inprimis est, ne confundantur inter se jura Episcopalia, Patronatûs & jurisdictionis, neve Patroni Ecclesiarum, aut illi, qvi jurisdictionem civilem in loco aliqvo exercent, usurpent ea, qvæ juribus Episcopalibus accenseri aliàs solent. Contingere enimverò id solet qvàm freqventissimè, & hinc sæpè fatigantur Consistoria, qvibus à Principe jura Episcopalia, suo nomine exercenda, commissa fuérunt; qvorum proinde hoc officium est, ut salva ea, & intemerata retineant. Sanè cum mero & mixto imperio

ni

nil qvicqvam commune habent jura Episcopalia, nec vigore jurisdictionis alicujus competunt, sed ex territorio & juribus territorialibus veniunt, neqve ab alio possideri aut exerceri possunt, nisi qvatenus qvis habetur Status Imperii. Carpzov. *in Ip. Consistor. lib. 1. def. 3. n. 7.* Vicissim etiam ab jure patronatûs multum differunt jura Episcopalia, uti notat Finkelthaus, *de jure patron. cap. 2. n. 19. seq.* Patronus enim præsentare tantùm potest Ecclesiæ ministrum, instituere eundem & removere non potest, neqve facultatem aut potestatem habet in rebus Ecclesiasticis qvicqvam statuendi, etsi Ecclesiam ædificaverit ipse, aut dotem satis largam constituerit. Et igitur probè talia discernere oportet jura, ne Patrono plus tribuamus, qvàm ipsi reverà competit, neve jura Episcopalia attenuentur nimis, & in abusum trahantur, cûm ex his decerpere subinde nonnulla, sibiqve vindicare identidem soleant Vasalli, existimantes, jurisdictionem suam, qvâ investiti sunt, concisam nimis esse & coangustatam, nisi ad sacra etiam suas dilatet fimbrias.

IV. Hoc discrimine observato respondimus ad Consultationem Sebald Ernst Henckelmanns-mens. April. anno 1669. Hat der Fürst zu A. dem Herren Graffen zu B. dero Herrschafft C. auff einen Wiederkauff überlassen/ darbey aber etliche jura, und darunter die Geistligkeit und Geistliche jurisdiction, ausserhalb dem jure patronatûs, und was demselben anhängig/ so der Herr Graff B. alleine haben sol/ Ihme reservirt, und es wil itzo sowohl wegen des Kirchen-Gebets/ alß auch wegen der Kirchrechnungen / und anderer Gerechtigkeiten sich Zweiffel ereignen/ nach mehren Innhalt eures Berichts. Ob nun wohl der Fürst zu A. Ihme die Geistlichkeit und Geistliche jurisdiction ausgezogen; Dennoch aber und dieweil der Herr Graff B. nicht allein das jus patronatûs, sondern auch die hohen und niedern Gerichte in der Herrschafft C. durch den Wiederkauff überkommen/ und durch eine löbliche Gewohnheit allenthalben eingeführet/ auch billich ist/ daß sowohl vor die Gerichts-Herren/ als auch vor die Collatores das Kirchen-Gebet in specie eingerichtet wird/ so mögen dahero die Pfarrer in allen Kirchen der Herrschafft C. in dem allgemeinen Kirchen-Gebet nach Ihrer Fürstl. Durchl. A. und Dero Fürstlichen Hause/ auch für dem Herrn Graffen B. und dessen Hause nahmentlich und ausdrück-

drücklich zu bitten / und hierüber auch bey ereignenden Special-Fällen / alß wenn der Herr Graff gefährliche Reisen angehet / oder wenn seine Frau Gemahlin schwanger / oder eines unter Ihnen kranck sich befindet / absonderliche Vorbitte abzulesen / und zu thun / sich nicht entbrechen. Auf eure dritte und vierte Frage sprechen wir vor recht / wenn gleich die Kirchen oder Kasten-Rechnungen nicht eigentlich zum jure patronatûs ; sondern zum jure Episcopali gehören / und die jura Episcopalia von dem Fürsten zu A. reserviret / und bey abgehandelten Wiederkauff ausgezogen worden / dieweil aber dennoch dem Herren Graffen B. das jus patronatûs vollkömlich überlassen worden / und dem Patrono, wie mit der Kirchen Einkommen umbgegangen werde / Sorge zu tragen oblieget / die Patroni auch deßwegen allenthalben zu den Kirch-Rechnungen gezogen werden / so ist der Superintendens bey Abnahme der Kirchrechnungen des Herrn Graffen Amtmann darzu zu ziehen schuldig / es könte denn von demselben / daß dergleichen hiebevor in der Herrschafft C. niemahls geschehen / eine beständige und unverrückte Gewohnheit beygebracht werden / auf solchen Fall dörffte der Gräffliche Amtmann wider des Superintendenten Willen nicht zugelassen werden. Endlich und auf eure fünffte Frage erachten wir rechtens seyn. Ob schon hiebevor / da die Herrschafft C. annoch in Ihrer Fürstlichen Durchl. zu A. Händen und gewahrsam gewesen / die Pfarrer Befehle und citationes von den Cantzeln abzulesen in Gewohnheit gehabt / und ihr dannenhero vermeynet / weil der Herr Graff B. alle hohe und niedere Gerichte / Geboth und Verboth in gemelter Herrschafft C. überkommen / daß auch die Pfarrer noch anitzo dergleichen Befehle und citationes , so dem Gräfflichen Amtmanne zugeschickt werden / von den Cantzeln zu publiciren schuldig seyn würden / dennoch aber und dieweil dergleichen modus publicandi nicht aus der weltlichen Gerichtsbarkeit / sondern aus den juribus Episcopalibus herrühret / und der Fürst A. solche jura Episcopalia und Geistliche jurisdiction Ihme ausdrücklich vorbehalten / dergleichen Sachen auch in die Kirchen und auf die Cantzel eigentlich nicht gehören / so sind die Pfarrer und Kirchendiener ohne Special-Verordnung Fürstl. Durchl. zu A.

die Gräfflichen Befehle und citationes von den Cantzeln abzulesen nicht schuldig/ V. R. W.

V. Est insuper etiam hoc notandum, in constitutionibus ejusmodi conficiendis, qvod materiam earum concernit, non excludi debere prorsùs Ecclesiæ Ministros, sed utiliter eos adhiberi in consilium, non qvidem ut legem ipsi faciant, aut cum Legislatore concurrere debeant ad constitutionis promulgationem, aut qvod vim obligandi ea non habeat, nisi ex consensu & concessione Theologorum; sed qvòd in præparandâ materiâ Constitutionis Ecclesiasticæ illi suppeditare & suggerere optimè qveant, qvid proficuum, qvidve minùs accommodum Ecclesiæ suæ esse soleat. Qvemadmodum igitur in causis secularibus, ficubi leges ferendæ fuerint, Princeps in consilium adhibere solet non suos tantùm Consiliarios, sed etiam statûs provinciæ suæ, & ordines in Comitiis congregatos, ut scil. collatione & communicatione factâ apertiùs constet, qvousqve lex scribenda, admitti & Reip. salutaris esse qveat: Ad eundem modum etiam in causis Ecclesiasticis prudenter audiuntur Theologi, ne qvid statuatur fortè, qvod scandalum aliqvod ex se pariat, qvodqve usui rerum inconvenicns sit & adversum. Vicissim verò neqve Ministri Ecclesiæ mutare qvicqvam possunt aut debent sine præscitu & consensu Magistratûs aut Principis, tùm qvòd potestas istiusmodi ad totam Ecclesiam spectet, tùm qvod Magistratûs hoc inprimis sit officium, ut Reip. statum attendat, & qvid ex mutatione istâ probabiliter expectandum sit, secum examinet. Et sic igitur in negociis istis perpetua debet esse Imperii & sacerdotii concordia.

VI. His observatis asserere nullus dubito, haud paulò iniqvum in Principes esse Petrum de Marca, *de concord. sacerd. & imp. lib. 2. c. 6. n. 6.* dum statuit in illis, qvæ ad disciplinam pertinent, qvæve de ceremoniis & sacro ministerio humanæ dispositioni succumbunt, nihil omninò posse Principem, & hinc non vereretur damnare Justinianum, qvod in *Novell. 137. c. 6.* de sacræ Liturgiæ ritibus constitutionem ediderit, qvâ mystica verba consecrationis Eucharistiæ elatâ voce, non autem demissâ, ut receptum fuerat, proferri jubet, ut scil. qvi locum tenet idiotæ Amen succinere possit. Non videtur enim Justinianus legem istam sine approbatione Theologorum condidisse, cùm ipse *cap. 1.* dicat, jussisse se inqvisitionem simul & correctionem *CANONICE* procedere. Canonicus ille processus haud ob-

scu-

scurè innuit, in consilium vocatos fuisse Clericos, cumqve illis deliberationem institutam. Ipsa etiam novella constitutio ex structurâ suâ satis ostendit, conditam eam fuisse ab homine in Scripturâ sacrâ versatissimo, & in Apostolicâ doctrinâ sufficienter instructo, ut adeò ex solo Justiniani ingenio ea profecta haud videatur. Alibi dicit Marca, *cap. scil. sequente 7. n. 8.* & observat, nunqvam antecessisse leges publicas sacros canones, sed secutas eos fuisse. Idnum perpetuum sit, jam non disqviro; facit autem ad præsentem materiam, qvòd scil. Imperatores non facilè ediderint in rebus Ecclesiasticis legem, nisi prævio judicio & approbatione Episcoporum, sive jam soli illi inter se deliberaverint, sive cum consiliariis Principis. Et hinc discimus, id demum Ecclesiæ congruum esse & salutare, qvod tota comprobat Ecclesia ex Clericis & Laicis constans, cùm ad Clericos hoc maximè spectet, ut materiam legis disponant, ad Principem autem, qvi caput est civium, ut autoritatem impertiat, & legis formã perficiat. Nec tamen inferre inde licet, nihil constituere posse Imperatorem, nisi qvod ab Episcopis facere jussus fuerit, & propterea adstrictam esse potestatem ιεραρχικὴν ad arbitrium Episcoporum, neqve ullam in rebus Ecclesiasticis Imperatori competere jurisdictionem. Ita enim sentientibus rectè objiciuntur verba Cardinalis Cusani, qvando *lib. 3. de concord. cathol. cap. 40.* ita scribit: *Non decet qvempiam dicere, sanctissimos Imperatores, qvi pro bono Reip. in electionibus Episcoporum & collationibus beneficiorum, & observatione religionum, multas sacras constitutiones ediderunt, errasse & ita statuere non potuisse. Imò legimus, Romanum Pontificem eosdem rogasse, ut constitutiones pro cultu divino, pro bono publico, etiam contra peccatores de Clero ederent. Et si fortè diceretur, robur omnium illarum constitutionum ab approbatione Apostolicæ aut synodicæ auctoritatis dependebat; nolo in hoc insistere, licet LXXXVI. capitula regularum Ecclesiasticarum antiqvorum Imperatorum legerim & collegerim, qvæ hîc inserere supervacuum foret, & multa alia Caroli Magni & ipsius successorum, in qvibus etiam de ipso Romano Pontifice ac aliis omnibus Patriarchis dispositiones, qvod de consecrandis Episcopis & aliis capere debeant, inveniantur. Et tamen nunqvam reperi aut Papam rogatum, ut approbaret, vel etiam ea propter, qvia si approbatio ipsius intervenit, ligasse. Legitur benè, aliqvos Romanos Pontifices fateri, se illas ordinationes venerari. Unde po-*

sito, hoc ita esse, quod illæ Imperiales Ordinationes in Ecclesiasticis dispositionibus non habeant plus firmitatis, nisi in quantum priùs in Canonibus illæ Ordinationes reperiebantur, aut in quantum per Synodos approbentur & recipiantur. Sicut hoc verum esse probatur ex communi verissimo dicto, quod Leges non dedignantur sacros canones imitari: Et in contradictione seu concursu legis & canonis, in Ecclesiasticis absq; dubio canon præfertur; tamen ad hæc si reformatio, quæ fieri postulatur, se ex legalibus antiquis sanctis statutis Ecclesiasticis juvaret, absq; dubio potestate & auctoritate non careret. Illas enim constitutiones nemo dubitat Canonicis statutis optimè convenire, & in nullo contradicere. Et ut uno verbo omnia concludam, si piissimus Imperator, cum toto sibi subjecto Concilio necessitates Reip. considerans, ac diminutionem divini cultûs & morum deformitatem in omni statu cum causis & occasionibus ponderans, repeteret sacros Canones, antiquas ac sanctissimas priscorum observationes, & quicquid illis obviaret, sive privilegia, sive exemptiones sive introductiones, nonne in collationibus beneficiorum, aut litibus, unà cum toto suo Concilio decerneret tollendum esse, & canonibus sanctis strictissimè obediendum? rogo, quis Christianus dicere posset, ibi aliquid præter potestatem & auctoritatem attentatum, quando pro custodiâ antiquorum Canonum & legalium sacrarum sanctionum, pro augmento divini cultûs, pro bono Reip. illa fierent? Non retrahat te IMPERATOREM prudentissimum, cujuscunq; suasio ab hâc sanctâ tuâ intentione, &c. Vid. Goldast. *replicat. pro Imper. cap. 19.*

VII. Facit huc Responsum ex Consistorio Ecclesiastico Wittebergensi datum an Seniorn, Pastores, Archidiaconos und sämtliche Prediger der Christlichen Gemeinde in N./ mens. Febr. 1677. werden in eurer Stadt unterschiedene Dinge vorgenommen / welche nicht allein dem Ministerio nachtheilig und verkleinerlich / sondern auch dem Worte Gottes verhinderlich / und der Christlichen Kirchen Wohlstande schädlich / auch allerhand gefährliche consequentien nach sich zu ziehen scheinen / indeme das Ministerium von allen solchen zwischen den Rath und der Bürgerschafft in Geistlichen und Kirchensachen vorgenommenen Handlungen gäntzlich ausgeschlossen / und dasjenige / was von beyden vor gut befunden worden / vor genehm zu halten genöthiget wird / ꝛc. Wenn nun gleich in Policeyen und Weltlichen Regimentern

nur

nur zwey Stände / alß Obrigkeit und Unterthanen zufinden / und die Diener des Worts Gottes unter die Unterthanen billich zu rechnen sind / auch eure Stadt ohne jemands zuthun die jura Episcopalia zu exerciren hat / nichts weniger potestas Ecclesiastica externa, so viel nehmlich die eusserliche Zucht und disciplin, und andere gute Ordnungen in der Kirchen betrifft / der Obrigkeit zustehet / dieselbe auch am besten weiß / oder wissen sol / was gemeiner Stadt nützlich und zuträglich ist. Dennoch aber und dieweil in Religions und Kirchensachen nicht eigentlich auf die Verfassung des weltlichen Regiments zusehen / sondern darinnen gar andere und besondere Ordnungen in Acht genommen werden müssen / gestalt denn Lehrer und Prediger / alß durch welche die Christliche Kirche fürnemlich erbauet wird / den ersten und vornehmsten Stand in der Kirchen constituiren, dieselben auch so wohl aus Gottes Wort / alß aus Erfahrenheit und denen Kirchen-Historien / was sich in der eusserlichen disciplin thun lasse / die beste Nachricht geben können / hierüber die jura Episcopalia einander so nahe verwand / daß potestas externa Ecclesiastica und interna nicht wol voneinander gäntzlich getrennet werden mögen / sondern eine der andern beyräthig und behülfflich seyn muß / und endlich die hohen Potentaten Augspurgischer Confession die jura Episcopalia ohne zuziehung ihrer Geistlichen nicht leichtlich exerciren, so erscheinet dannenhero so viel / daß der Rath und die Ober-Alten bey euch ohne Zuziehung des Ministerii weder in Kirchensachen / noch auch in denen puncten, so den Gottesdienst und Religion betreffen / etwas zu schliessen und zu verordnen befugt / so Ihr hernach ohne Widersprechung anzunehmen schuldig weret / ꝛc. Auf eure dritte Frage erkennen wir vor recht / Ist in der Augspurgischen Confession *art.* 28. enthalten / daß die Bischoffe oder Pfarrer mögen Ordnungen machen / damit es ordentlich in der Kirchen zugehe. Wenn nun gleich in dem Passauischen Vertrage und darauf erfolgten Reichs-Abschieden und andern Sanctionibus pragmaticis denen Ständen dergleichen Ordnungen zu machen nachgelassen. Dennoch aber und dieweil dadurch die Bischoffe und Pfarrer nicht ausgeschlossen / noch ausdrücklich der Augspurgischen Confession dadurch derogiret worden / welches doch bey den

legibus correctoriis nöthig ist; die Augspurgische Confession hingegen auch potestatem civilem & legislatoriam in dergleichen Ordnungen nicht ausschliesset / so ist nicht darvor zu halten / daß die Augspurgische Confession durch die erfolgte Verträge und Reichs-Satzungen aufgehoben sey.

CAPUT XVIII.

De Jure Principis circa vocationem Ministrorum Ecclesiæ.

SUMMARIA.

Ministri Ecclesiæ idonei, auctoritate Principis, sunt vocandi. 1. 2.
Quemadmodum nec Pontifices, invitis Imperatoribus, eligi potuerunt. 3.
Respectu Dotationis Ecclesiarum Principibus etiam competit Electio Ministrorum. 4.
Remotio quoq; Ministrorum ad Principis curam spectat. 5.
Responsum JCtorum. 6.
Jus Patronatûs ad suspensionem & remotionem non est extendendum, nisi ex Concessione Principis 7.
Rescriptum Friderici Wilhelmi, Elect Sax Lipsiensibus datum. 7.
In quo Cognitio eorum, quæ vitam Clericorum concernunt, Consistorio Ecclesiastico commissa. 8.
Sententia Wittenbergensium. 8.
Jure Patronatûs non est abutendum. 9.
Responsum JCtorum. 9.

I.

SEcundum caput juris Patronatûs Regii diximus consistere in eo, ut sacris præficiantur personæ idoneæ, & removeantur, qvi doctrinâ aut moribus offendicula ponunt. Et hoc ipsum fluit ex primo. Qvia enim Majestatis hoc officium est, ut ad veram Religionem subditos suos pertrahat; id autem commodiùs fieri neqvit, qvàm si in eâ instituantur & informentur, utiqve curare etiam debet, ut idonei ac sinceri Doctores Ecclesiæ & scholis præsint, qvi doceant auditores suos, & viam ad salutem monstrent. Qvò facit Novella Justiniani, *123. c. 1. & Nov. 137. c. 1.* Sed hîc interest tamen, num infideles adhuc & convertendi sint subditi, an verò eandem jam cum imperante religionem profiteantur. Priore casu potest Princeps, consensu auditorum planè non reqvisito, Docto-

Doctores & Prædicantes dare, qvomodo Reges Hiſpaniarum, Galliæ & Angliæ, ad Indos, licet invitos & repugnantes, tales prædicantes miſerunt. At poſteriore caſu, non licet Principi ſine voluntate & conſenſu tùm miniſterii, tùm reliqvæ Eccleſiæ novos vocare & conſtituere Paſtores. Tota enim Eccleſia jus habet vocandi, non ſolus Magiſtratus, non ſoli Miniſtri, non ſolus populus. Nec igitur Magiſtratus, qvat. eſt membrum Eccleſiæ & ſtatus hierarchicus, qvicqvam hîc habere poteſt præcipui.

II. At, qvatenus idem in Rep. ſummam tenet poteſtatem, etiam ſub tali reſpectu intereſt ipſius, ut ne qvisqvam ſine ipſius voluntate, vel tacitâ vel expreſsâ, munus Eccleſiaſticum occuper, etiam tùm, cum ipſe membrum Eccleſiæ non fuerit. Principis ſcil. prima hæc debet eſſe cura, ut Respublica beata ſit & tranqvilla. At multum hîc valent illi, qvi ſacra tractant; qvi ſi virtuoſi non fuerint, ſi vitiis & criminibus inqvinati, ſi malæ famæ & exiſtimationis, qvid aliud inde ſperandum, qvàm ut eorum exemplo auditores qvotidiè fiant deteriores, & Reſp. exinde minùs beata. Sed & multum poteſtatis apud ſuos auditores plerumqve tenent ſacrorum Antiſtites, ita ut δημαγωγίαν qvandocunqve poſſint prehendere, & inteſtinis motibus atqve ſeditionibus vel excitandis, vel reprimendis idonei ſemper exiſtant. Ad Principem igitur ſpectat diſpicere, ut pacis & concordiæ amantes conſtituantur, ut legibus Reip. aſſveti, ut illi, qvi ſtatu, in qvo degunt, contenti, præſentia ſeqvuntur, futura meliora expectant. Vid. Didac. Covarruv. *tom. 1. relect. ad c. poſſeſſor de reg. J. in 6. part. 2. §. 10. n. 5.* Illud unum, inqvit Franciſcus Duarenus, *l. 1. de ſac. Eccleſ. benef. c. 6.* verè ingenueqve dico, nihil Reip. Eccleſiæqve Gallicæ mihi videri utiliùs, qvàm autoritate Regis Paſtores præfici Eccleſiis: Ubi porrò Regis hoc jus contra Eccleſiaſticos ſtrenuè defendit, & nullo unqvam tempore ſive Canonicos, ſive monachos tantùm potuiſſe aſſerit, ut ſine permiſſu Regis aliqvam electionem celebrare ipſis licuiſſet. Conf. Petr. de Marca, *de Concord. ſacerd. & imp. lib. 8. cap. 9. n. 3.* De priſtinis Francorum Regibus qvomodo dignitates Eccleſiaſticas contulerint, & Epiſcopos alios-qve Prælatos inveſtiverint, ex Gregorio Turonenſi & aliis tradit Chriſtophorus Lehmannus, *in Chron. Spirenſ. l. 2. c. 41.* De aliis alii, Walthramus, Epiſcopus Naumburgenſis, *lib. de inveſt. Epiſc. per Imp. fac.* H. Grot. *de imp. ſumm. pot. circ. ſac. c. 10.*

qvæ

qvæ omnia hîc prolixiùs exponere noſtri non eſt inſtituti.

III. Illud tamen præteriri non debet, ipſorum Pontificum Romanorum electionem ante tempora Gregorii VII, qvi Hildebrandus aliàs dicitur, non potuiſſe perfici, niſi conſentiente & probante Imperatore. Qvod etſi factum nolint, qvi hodiè ſunt Romanæ Curiæ aſſentatores, veriſimum tamen eſſe ipſa propria Pontificum docet conceſſio, qvam etiamnum legere licet in *c. Hadrianus 22. & c. in ſynodo 23. diſt. 63.* ut taceam tot paſſim occurrentia exempla, qvæ non patiuntur rem in aprico exiſtentem obſcurari. Vid. Goldaſt. *Replic. pro Imper. p. 171. ſeq.* Onuphr. Panvin. *in vit. Gregorii VII.* Rainold. *in colloq. cum Hart. c. 7. ſect. 6.* M. Ant. de Dominis, *de Rep. Eccl. l. 6. c. 7.* Ferdin. Vasqv. *controv. l. 1. c. 22.* Fatetur autem Onuphrius, cumqve eo Paulus Æmilius, plusqvam dimidium imperii perditum fuiſſe eo tempore, qvo Imperatori Henrico jus illud conſtituendi Epiſcopos fuit extortum; ut adeò ipſa imperii ſalus magnam partem juri illi innitatur. Sed hæc alibi à nobis expediuntur commodiùs.

IV. Eſt & alius titulus, qvo Eccleſiaſticarum perſonarum electionem vindicare ſibi poſſunt imperantes, ipſum nempe jus Patronatûs, in ſpecie ita dictum. Qvia enim tam profuſa in Eccleſias Principum qvorundam fuit liberalitas, ut cum damno imperii ſui Pontificum & Epiſcoporum potentia in immenſum creſceret, ſaltem hujus dotationis reſpectu ex ipſis principiis Juris Pontificii ad Principem ſpectabit Præſulum Eccleſiæ & Antiſtitum electio. Ita, ex ædificatione & dotatione Eccleſiarum, Regi Hiſpaniæ jus Patronatûs & poteſtatem eligendi Epiſcopos tribuit Ferdinandus Vasqvius, *per c. cum longè 25. diſt. 63.* Et qvanqvam Gratianus ibi non ad ipſam electionem faciendam, ſed ad conſenſum tantùm adhibendum Principem requirat, ſincerior tamen eſt Vasqvius, *l. 1. c. 22. n. 16.* qvi inverſo ordine Epiſcopum, ab ipſo Rege electum, & ab Archi-Epiſcopo Toletano comprobatum & confirmatum dicit. Vid. Didac. Covarruv. *ad c. poſſeſſor de R. J. in 6. p. 2. §. 10. n. 5. 6.* Sed nunqvam tamen hoc ſolo jure nixa eſt electio, qvippe qvæ multò antè iſtam Regum liberalitatem obtinuit. Hug. Grot. *de imp. ſumm. pot. circa ſat. c. 10. n. 14. ſeqq.* Et patet igitur ex his omnibus, qvid ſentiendum ſit de jure primariarum precum, Imperatoribus noviter coronatis competente, cujus ſc. vi ſuffragium & facultatem habent nominandi unius Canonici in omnibus per univerſam Ger-

Germaniam Ecclesiis Cathedralibus & Monasteriis. Marq. Freher ad Petr. de Andlo, *de Rom. Imp. p. 179.* Matth. Steph. *de jurisd. lib. 3. part. 1. c. 4. n. 18.* nempe falsum esse, qvod ajunt Pontificii, competere id ex privilegio & indultu sui Papæ. Gail. *2. obs. 155. n. 7.* cùm id Imperatoribus in provinciis iis, in qvibus jus religionis habent, jure summi competat imperii. Vid. Stamler. *de reservat. Imp. §. 51.*

V. Qvemadmodum verò electio Ministrorum Ecclesiæ propter adductas rationes ad Principis curam præ cæteris pertinet, ita coërcitio eorundem ad solam illius spectat dispositionem. Potest enim verò Patronus Ecclesiæ qvicunq; personam aliqvam ad officium Ecclesiasticum nominare & præsentare, *c. ult. X. de jur. patron.* salvo manente jure Principis Regio; Sed non potest eum ab officio removere aut suspendere, utcunqve patronus Magistratum gerat, & jurisdictione aliqvâ munitus sit. Finkelthaus, *de jur. patron. c. 2. n. 21.* Etsi enim canonicæ istæ Clericorum pœnæ, suspensio scil., depositio, & degradatio, de qvibus Theod. Reinkingk, *de regim. sec. & Eccles. l. 3. cl. 2. c. 2. n. 9. seq.* non possint, nisi ex jurisdictione constitui, & infligi, qvippe qvod meri sint actus jurisdictionales; Est tamen ea jurisdictio non civilis, qvæ ex jure Magistratûs æstimatur, sed Ecclesiastica ad Principis spectans potestatem & regimen. Neqve id temerè, aut sine causâ; si enim Magistratibus oppidanis, aut Nobilibus in pagis ea potestas propria esset, sæpissimè levem ob causam, & multo cum Ecclesiæ scandalo, fideles removerentur Pastores, & exhinc ad placitum patronorum suorum vivere ac docere cogerentur. Dn. Carpzov. *jurispr. Consist. l. 3. def. 110. & 111.* Unde licet Nobilibus omnigena jurisdictio per feudum fuerit tributa, non tamen propterea jurisdictionis Ecclesiasticæ aut aliorum Episcopalium jurium facta fuit communicatio. Rectiùs igitur faciunt Principes Augustanæ Confessionis hodierni, qvòd per Consistoria sua Ecclesiastica, prævia exactissimâ causæ cognitione, id omne nunc expediant, qvod personas Ecclesiasticas, & ipsorum officium qvoqvo modo afficere aut impetere possit.

VI. Curam Religionis & sacrorum non ad jurisdictionem, sed ad jus territoriale, qvod ex summâ potestate provenit, pertinere, nec adeò competere ei, qvi jurisdictionem tenet, sed ad Principem spectare, constans est omnium Doctorum sententia. Vid. Carpzov. *decis. 113. n. 12. seq.* Et in hanc rem respondêrunt Domini,

mens. Januar. 1663. **an Gräffliche Schwartzburgische Verordnete des** Consistorii **zu Ebeleben; Auff die vierte und letzte Frage sprechen wir vor Recht/ wenn gleich ein Lutherischer Gerichts-Herr und Landsasse sich der ihm verliehenen Gerichte wider seine Unterthanen gebrauchen mag; Dem ob aber** [illegible] **hierbey das** exercitium religionis **von dem** jure territoriali **und hohen Landes-Obrigkeit** dependiret/ **so ist ein Lutherischer Gerichts-Herr und Landsasse wegen des Gottesdiensts und** exercitii religionis **vor oder wider seine Unterthanen etwas vorzunehmen oder anzuordnen nicht befugt / V. R. W.**

VII. Qvod verò dixi, jus patronatûs ad suspensionem & remotionem Ministrorum Ecclesiæ haudqvaqvā extendendum esse, id ex inde provenit, qvia jus patronatûs cum juribus Episcopalibus nihil habet commune. At verò unicè ex juribus Episcopalibus decernuntur censuræ & pœnæ Ecclesiasticæ, secundū ea qvæ communiter omnes docent Canonistæ. Qvod si Patronus aliqvis simul potestatem removendi Ministros Ecclesiæ habet, egredietur tùm ista ἐξουσία notissimos juris patronatûs terminos, & tantum de juribus Episcopalibus decerptum aut communicatum patrono intelligetur, in qvantum ista potestas jus patronatus excesserit. Etqvanqvam jus hoc destituendi non nisi patrono Ecclesiastico, neqve aliter, qvàm ex Papæ privilegio, permittant Canonistæ, uti videre licet apud Julian. Vivian. *de jure patronat. part. 2. lib. 12. cap. 3. n. 11.* in nostris tamen Ecclesiis, qvia tota potestas Ecclesiastica externa, & sic jura illa Episcopalia, qvæ disciplinam externam pro objecto habent, ad Principes & summa Reip. capita pertinent, absurdum non est, potestatem destituendi ex concessione Principis, patronis etiam Laicis competere. Celebre hanc in rem exemplum suppeditat patria mea, Civitas Lipsiensis, qvæ sibi jam inde ex superiore seculo jus removendi ministros Ecclesiæ assertum voluit. Cumqve aliqvando litem super istâ potestate movisset Consistorium, sive judicium, qvod ibidem celebre est, Ecclesiasticum, Princeps ipse, qvi tùm Electoratus Saxonici Administrator fuit, in hunc modum sententiam definitivam promulgavit: **Von Gottes Gnaden Wir Friedrich Wilhelm/ Hertzog zu Sachsen/ der Chur Sachsen Administrator, Landgrave in Düringen und Marggraff zu Meissen/ ꝛc. in Vormundschafft weyland Churfürst Christians zu Sach-**

Sachſen/ löblicher Gedächtnüß/ hinterlaſſenen jüngern Herrſchaft/ Unſer freundl. lieben Vettern und Pflegeſöhne / ꝛc. Thun kund / ꝛc. Nachdem zwiſchen dem Rath und Conſiſtorio zu Leipzig/ wegen Beſtellung der Kirchen- und Schuldiener daſelbſt/ Irrung und Mißverſtand fürgefallen/ daß wir zwiſchen beyden Theilen erſtlich durch unſere Commiſſarien, uñ folgends durch unſere in Vormundſchafft gegen Dreßden verordneten Räthe Vorbeſcheid angeſtellet / und Handlung pflegen laſſen. Und weil die Abgeordneten des Raths zu Leipzig in gehabener Verhör eine Verſchreibung an Dato Dreßden den 1. May, des 1580ſten und 43. Jahres/ haltende in originali fürgeleget/ darauf zu ſehen/ welcher Geſtalt weiland der Hochgebohrne Fürſt/ unſer freundlicher lieber Vetter/ Hertzog Moritz zu Sachſen/ ꝛc. für ſich/ und ſeinen lieben Brudern/ Hertzog Auguſten zu Sachſen/ beydes Chriſtlicher/ milder Gedächtnüß / auch vor Ihrer ſeligen L. Leben Erben und Nachkommen auf vorgehendes Bedencken und Gutachten deß groſſen Außſchuſſes der Landſchafft geſetzet/ und verordnet/ das forthin und zu ewigen Zeiten der Rath zu Leipzig/ und alle ihre Nachkoñende Räthe/ die Pfarrherrn / Prediger / Capelan / Schulmeiſter/ Cantores, und alle Kirchen- und Schuldiener allda zu Leipzig/ wie die Nahmen haben/ zu ordnen zu ſetzen/ und zu entſetzen haben ſolten / alſo daß der Rath/ ſo offt ſie einen Pfarrherrn annehmen/ ſolches gedachten unſerm Vettern Chriſtlicher Gedächtnüß anzeigen / und wann derſelbige Ihren ſeligen L Leben entgegen/ daß ſie ſolches dem Rath vermelden wolten / damit der Rath nach einen andern zu trachten/ und daß alsdann die Pfarrherrn ſo der Rath und ihre Nachkommen zu jederzeit ordnen und ſetzen würden / zuvorn gleich andern Pfarrherrn und Kirchendienern/ durch die dazu verordneten examiniret werden ſolten. Darauff Hertzog Moritz ſel. L. Leben für ſich/ und derſelbigē Bruder / Hertzog Auguſti zu Sachſen/ ꝛc. milder Gedächtnüß / auch vor ihrer ſeligen L. Leben beyderſeits Erben und Nachkommen/ bey Fürſtl. wahren Worten verſprochen / den Rath zu Leipzig/ und ihre Nachkommen / bey ſolchen Pfarr-Recht / und andern/ ſo in erwehnter Verſchreibung mit begriffen / an Stat der Gewehr zu ſchützen. Alß haben wir

nach eingenommenen nothwendigen Bericht verabschiedet / und Weisung gethan / thun auch solches hiemit / und verabscheiden / und weisen in Krafft diß / daß der Rath zu Leipzig bey solchen erlangtẽ Pfarr-Recht / dem altẽ Herkommen und Brauch nach / wie es hiermit über funffzig Jahr gehalten worden / von männiglich ungehindert verbleiben gelassen / und geschützt werden sol. Nehmlich also und dergestalt: So offt sich ein Kirchendienst erledigt / sol der Rath auf andere tüchtige Personen / damit derselbige ersetzt werde bedacht seyn / und wenn sie hierzu einen oder mehr den Superintendenten nahmhaftig machen / soll der Superintendens ohne einige Verweigerung deme / oder denselbigen die Cantzel öffnen / und sie die Prob Predigen thun lassen / da denn der Rath auf einen schliessen / demselbigen literas præsentationis an dem Superintẽdenten mittheilen wird / und es ist solche Person zuvorn ordinirt, und in Ministerio gewesen / so sol der Superintendens derselbigen die erledigte Stelle einreumen / und wie es hiebevorn hiermit gehalten worden gebührliche Anweisung thun / wehre aber solche Persohn zuvorn nicht examinirt noch ordiniret / so sol der Superintendens denselbigen Beruffenen / und ihm præsentirten Kirchendiener / neben dem Ministerio examiniren, und wo er tüchtig befunden / ordiniren und einweisen / und in beyden fällen den neu angenommenen Kirchendiener mit der Subscription des Christlichen Concordien-Buchs / und der Visitation-Articul an daß Consistorium remittiren, und da er zuvorn unterschrieben / und dessen glaubwürdigen Schein fürzulegen hätte / mit anderweit subscription verschonet werden / Er wehre dann seiner vorigen subscription und der Lehre halben verdächtig / Was deñ ferner in obgedachter Fürstl. Verschreibung des Pfarrern halben verordnet / darbey lassen wir es bewenden und bleiben / und wenn der Rath einen Kirchendiener absetzen / oder enturlauben wolte / so sol solches mit vorgehabten zeitigen Bedencken / und aus erheblichen Ursachen geschehen; und da alßdenn der Enturlaubte oder Entsetzte sich derowegen an dem Landes-Fürsten beschwehren würde / sol es bey desselbigen ferner Anordnung und Ermessen stehen / was dißfalls nach Gelegenheit / und Befindung der Billigkeit gemäß hoher Obrigkeit halben anzustellen seyn wird.

Be-

Befehlen/ und gebiethen demnach hierauff/und in Krafft dieſes unſers Abſchieds und Weiſung/ daß ſich beyde das Conſiſtorium, und der Rath zu Leipzig deme alſo gemeß erzeigen und verhalten. Waß aber ſonſten andere Sachen betrifft ſo für das Conſiſtorium vermöge Churf. Auguſti/ ſeliger Gedächtnüß/Anno 80. publicirter Conſiſtorii Ordnung gehörig/ alß Ehe-Sachen/ ärgerliche Sünden und Laſter der Pfarrer/ Kirchen- und Schul-Diener Leben und Wandel/ fürfallenden Religion-Streit/und dergleichen/ die ſollen bey des Conſiſtorii expedition bleiben/und ſol ſonſten dem Rath unbenommen ſeyn/ da die Kirchen-Diener ein ärgerlich Leben führeten/ oder etwas ungereimtes fürnehmen/dieſelbige für ſich zu fodern davon abzuſtehen/ und zu Chriſtl. Beſſerung zu ermahnen. Und weil wir gemeinet ſeind bey dieſen unſern Abſchiede beyde Theil Fürſtl. zu ſchützen und handzu haben/ſo werden und ſollen ſie ſich bey Vermeidung unſerer Straffe darnach achten/ und dieſer unſerer Weiſung ſich gemäß erzeigen/ das meinen wir beyden Theilen zum beſten gnädigſt.

Und ſeynd hierüber ernſtlich zu halten bedacht und entſchloſſen. Zu Uhrkund mit vorgenannter unſerer jungen Vettern Cantzeley Secret beſiegelt/und gegeben zu Dreßden den 4. April. Anno 1600.

Friedrich Wilhelm/H z. S.
David Peifer/D.
Johan Reiſig/S.

VIII. Reſervata in hoc Reſcripto fuit ConſiſtorioEcclefiaſtico cognitio eorum, qvæ vitam & honeſtatem Clericorum concernunt,ut puniantut ſcil. delicta, ab illis qvandoqve commiſſa, qvæ parochianis offendiculo eſſe qveant. Idqve intelligendum videtur de illis, qvæ leviora ſunt, qvàm ut remotione puniri qveant. Et cùm adeò indignum videretur, & haud parùm inſubidum, in levioribus criminibus Clericos habere forum privilegiatum, in atrocioribus, qvæ remotionem merentur,cauſam â meris Laicis tractari,atqve ſic officium ipſum Eccleſiaſticum arbitrio judicis ſecularis exponi,anno MDCV. menſe Februario Serenisſimus Saxoniæ Elector, Chriſtianus II. glorioſisſimæ memor. ad cognitionem cauſæ,capita Miniſterii, Superintendentem ſcil. & Paſtorem adhiberi voluit, atqve ſic veluti modum præſcripſit, qvem obſervare in tali caſu oporteret: daß ſie den Superintendenten nebenſt

dem Pastore, als capita Ministerii, hierzu requiriren / und mit ihnen die Sache tractiren, auch derosel-bē vota nebenst der andern Raths-personen votis anhören / und dadurch den punctum remotionis erörtern solten. Sed cùm nihilominus deinceps moveretur qvæstio, annon inqvisitio à Consistorio Ecclesiastico formari atqve expediri deberet, ut si deinceps remotione dignum flagitium videretur, ad judicem plenior ejus cognitio, aut executio tantùm, remitteretur seculare m, consultum eâ de re Collegium juridicum Wittebergense in hunc modum respondit an den Rath zu Leipzig / mens. April. 1647. Seynd bißher etliche fast ärgerliche Thaten wider M. J. M. Diaconum bey euch gerüget / aber in Hoffnung der Besserung / und daß er in sich schlagen / und sein Ambt bedencken solte / mit Glimpffe geschlichtet / und beygeleget worden / welches doch wenig fruchten / sondern immer eine Klage nach der andern wider Ihn fernerweit einkommen wollen. Als nun vor etlichen Wochen abermahls ein schweres factum, so er auf Hanß Venthels Hochzeit begangen haben sol / von Ihm erschollen / seyd Ihr bewogē worden anfangs Summarische Erkündigung einzuziehen / und etliche Zeugē / doch ohne Eyd / abhören zu lassen / auß derer Aussage das Werck an Ihm selbst / und der Thäter in Erfahrung bracht worden / welches ihr nun billich zu anthen / und nach dem angestellten Inqvisitions-Processe wider gedachten M. Müller fortzutreiben / und auf Befindung den groben excess gebührend zu bestraffen entschlossen seyd / noch mehren Inhalts eures Berichts / und der beygelegten Acten.

Wann nun gleich in des Herrn Administratorn der Chur-Sachsen Fürstl. Gn. Christmilden Andencken gegebenen Abschiede / de Dato Dresden / am 4. April. Anno 1600. in §. was aber sonsten / ꝛc. enthalten / daß andere Sachen so vor daß Consistorium, vermöge der 1580. publicirten Consistorial-Ordnung gehörig / als Ehe-Sachen / ärgerliche Sünden und Laster der Pfarrer / Kirchen- und Schul-Diener Leben und Wandel / vorfallende Religion-Streit / und dergleichen bey des Consistorii expedition bleiben / und dem Rathe darinnen mehr nicht / als die Kirchen-Diener in solchen Fällen vor sich zu erfodern / und zu vermahnen nachgelassen seyn solte / daraus es das Ansehen gewinnen wil ob were die blosse Entsetzung der Geistlichen

lichen dem Rathe/die vorhergehende Ertundigung und Inqvisition aber in der angeschuldigten Person Verbrechen dem Geistl. Consistorio gegeben worden/ zumahln es nichts ungewöhnliches ist/daß dem einen die Inqvisition, dem andern aber die Execution der Straffe auffgetragen werden kan/ und hierüber in des andern Præjudiz die Privilegia, und Begnadigungen auffer den Buchstaben derselben nicht wohl gezogen/ und gedeutet werden sollen. Dennoch aber und dieweil die weyland Durchläuchtigen Fürsten zu Sachsen/Herr Moritz und Herr Augustus, Christseligen Andenckens Euren Vorfahren, weil sie fürnehmlich die Kirchen- und Schul Diener meist von dem Ihrigen besolden und unterhalten müssen am 1. May/im Jahre 1543. durch eine sonderbahre Fürstliche Begnadigung die Setzung/ und Entsetzung aller Kirchen und Schul-Diener in gemein freygestellet und anheim gelassen/ dieselben auch dergleichen unterschiedene Actus, laut der sub tit. C. D. und E. beygelegten Protocolls extracte, ohne Zuziehung des Geistlichen Consistorii exerciret/ und hochgedachte gnädige concession nach und nach/als dem 4. Aprilis 1600. in den 26. Jan. des folgenden 1602. Jahres confirmiret/auch in einen gnädigen Befehle/von Dato Weymar 29. Julii 1600. mehr hochgedachtes Privilegium dergestalt erkläret worden / daß der Landes-Fürste das Recht / so er der Kirchen und Schulen Bestallungen halber mit Setzen und Absetzen der Kirchen- und Schul-Diener selbst hat/dem Rathe auffgetragen und eingeräumet habe / Nun aber unlaugbar ist/daß Hoch Ermeldte Landes-Fürsten/krafft des Juris Episcopalis über der Kirchen-Bedienten Verbrechungen zu inqviriren, zu erkennen/ und gebührende Straffe zu exeqviren völlige Gewalt gehabt / und weil dißfalls zwischen dem Geistlichen Consistorio, und Euren Vorfahren vor diesen ziemlicher Streit sich erreget/ und wie abzunehmen der Rath/ Krafft habenden Privilegii, die Geistlichen gäntzlich vor Ihre Weltliche Gerichte ziehen/ daselbst dero Sachen tractiren und entscheiden wollen/ solches aber wider das Herkommen und löblichen Gebrauch der Kirchen Augspurgischen Confession gelauffen/ so ist von hochansehnlichen darzu verordneten Commissarien diesen Wercke abhülffliche Masse gegeben/ und in einen Abschiede vom

vom 29. Julii 1605. es dahin vermittelt worden/ daß die Enturlaubung/und Entsetzung der Kirchen-Diener/ von dem Rathe/mit Zuziehung des Superintendentens und Pfarrers jederzeit geschehen sol/welcher Abschied denn/nebenst der vorgehenden und ersten Begnadigung/dem Rathe außdrücklichen/ und ernstlichen einbinden/ daß wenn er einen Kirchen-Diener absetzen/ oder enturlauben wolte/solte solches mit vorgehabten zeitigen Bedencken und auß erheblichen Ursachen geschehen/ worauß denn leicht zu schliessen/daß der Rath zuvorn inqviriren/und wegen des Verbrechens gnugsame Erkundigung einziehen müsse/ würde auch nicht füglich seyn können/ noch dem so hochgerühmten Privilegio gemäß scheinen/wenn alle cognition dem Rathe entzogen/ und nur die exeqvirung der Straffe nachgelassen seyn solte/wie nicht weniger in solchen Falle einer so offt erforderten reiffen consultation und Erwegung es nicht bedürffen würde/ und hierüber der auß dem Abschiede von 1600. angezogener §. was aber sonsten/ rc. richtige Masse giebet/ daß so viel dasjenige betrifft so zu der Remotion eines Kirchen-Dieners gehöret/ dem Rathe unstreitig bleiben/ andere Sachen aber/so nehmlich darmit nichts zu schaffen haben/und umb welcher Willen die Remotion nicht geschehen kan (welches auß den gerügten Verbrechungen leicht strack anfangs abzunehmen und zu urtheilen ist) dem Consistorio, Kraft dessen instruction, zu cognosciren und zu bestraffen gelassen/ dem Rathe aber auch in diesen Falle die Berüchtigten vorzufordern und abzumahnen frey seyn solle/ gestalt denn in denen Concessionen, zumahln die Jurisdiction betreffende es nicht ungewöhnlich daß über etwas geringes zu urtheilen einem entzogen/ uñ doch eines weit höhern sich zu unterfangen/nach dem Willen des Concedenten, demselbem nachgelassen werde. So erscheinet darauß allenthalben so viel/ daß Ihr/ die wider M. J. M. angestalte Special Inqvisition, ohne Eintrag des Geistlichen Consistorii, gebührend fortzutreiben und Inqvisiten nach Befindung mit der Remotion zu bestraffen wohl befugt / V. R W.

IX. Consimili modo etiam alia jura Episcopalia qvandoqve competunt, non omnia qvidem, aut universa & singula, sed prout cuiqve patrono ea concessa fuerunt. Plerumqve

qve tamen, ſi qvod ex his competat, inſtitutio & remotio Miniſtrorum Eccleſiæ ferè inter prima eſt & potisſima, qvandoqvidem multum intereſt Patroni, præſertim potentioris, habere Miniſtros tales, qvi & doctrinâ puriore, & moribus benè compoſitis morigeros facere poſſint ſubditos. Sed cautè tamen & providè tùm procedendum eſt, nec, niſi prævià cauſæ cognitione exactisſimâ, ad remotionem progrediendum, ne, qvod fieri qvandoqve ſolet, ex odio aliqvo malè concepto adverſus Eccleſiæ Miniſtros inqviſitio inſtituatur, & delictum fingatur, ubi delictum nullum exiſtit. Solent enim Patroni iniqviùs ſæpenumerò ferre epanorthoticum dicendi genus, qvo Miniſtri Eccleſiæ utuntur, & ex hoc illis ſuccenſere, atqve omnem movere lapidem, ut remotis illis alii ſubſtituantur, qvibuscum convenire poſſint rectiùs. Qvocircà Patrono, qvà tali, nulla competit in Miniſtrum Eccleſiæ à ſe vocatum jurisdictio, nec adeò poteſtas removendi aut ſuſpendendi ab officio, Carpzov. *in Ip. Conſiſtor. lib. 1. def. 41. n. 8.* imò nec interdicere aut prohibere poteſt is, qvò minùs ſuggeſtum adſcendat Paſtor Eccleſiæ, & populum ex Verbo DEI erudiat. Id. *def. 70.* Qvod ſi verò juribus etiam Epiſcopalibus inſuper polleat Patronus, ſuſpendendi qvidem & removendi aut aliter puniendi poteſtatē, atq; ſic ipſam etiam jurisdictionem in Sacerdotes ſuos habebit, ſed illam tamen non niſi invitus, & cum magnâ dexteritate atqve ſollicitudine, exploratis ad pulviſculum omnibus totius cauſæ circumſtantiis, exercere debet.

Ira Domini ad conſultationem G. L. zu W. menſ. Mart. 1660. haben in den Jungfräulichen Cloſter N. deſſen Domina, Prioriſſa, und Conventuales ihr eigen Regiment/ſo ſie durch einen darzu beſtellten Haubtmann / mit Zuziehung ihres Syndici, verwalten laſſen / und daneben/vermöge ihres Juris Patronatûs, die Macht vor ſich und ihre Dörffer die Prediger zu beruffen / und einzuſetzen / auch nach Inhalt des Churfl. Land-Receſſus; de Anno 1653. dieſelben/ wenn ſie es verdienen / hinwieder zu entſetzen/und es wird ihr itziger Prediger beſchuldiget/ daß er ſeines hiebevor gegebenen reverſes ungeachtet / ſeinen Ambte nicht fleiſſig vorſtehet / daſſelbe entweder nicht zu rechter Zeit verrichte/ oder wohl gar/indem er unnöthige Reiſen und Handlungen auf Hamburg vornimbt / oder den Gaſtereyen nachziehet/verſeume/ darneben dem Sauffen und aller-

Digitized by Google

ley ſündlichen böſen Leben ergeben/ &c. Alles nach mehren Innhalt des uns zugeſchickten Berichts/ So ſind zuförderſt über ſolche Beſchuldigungen / und abſonderlich über dem angeregten Ehebruch etzliche Zeugen in geheim Suſſiakiſch abzuhören/und da ſie ſolches bekräfftigen würden / wäre das Cloſter wohlbefugt des obgedachten Prieſters Perſon / ſich zuverſichern/und die Special-Inqviſition durch Vorhaltung gewiſſer Articul wider Jhn vorzunehmen/ auch immittelſt Jhn ab officio zu ſuſpendiren / darauff ſodenn der Straffe halber oder ſonſten in der Sache ferner ergehet/was recht iſt / V. R. W.

CAPUT XIX.

De Foro Eccleſiaſtico à Principe conſtituendo.

SUMMARIA.

Princeps, cùm ſolus omnibus non ſufficiat, conſtituat Judicia Eccleſiaſtica. 1.
Illa hodiè Conſiſtoria vocantur. 2.
In qvibus actiones Clericorum perſonales examinantur. 2.
Reſponſum Wittenbergenſium 3.
Reales autem Clericorum actiones circa immobilia ad Judicem ſecularem ſpectant. 4.
Forum privilegiatum Clericis ob honorem Miniſterii conceſſum. 5.
Pontificii Clericos in civilibus ad Judicia ſecularia non admittunt. 6.
Qvemadmodum nec in criminalibus. 7.
Petrì Soavii Polani hac de re judicium. 8.
Conſtitutio Friderici Imp. de Clericis exemptis. 9.
Qva tamen hodiè reprobatur. 10.
Sententia Wittenbergenſium. 10.
Conceſſâ hac Epiſcopis poteſtate, Principes ſuam perdidêre auctoritatem. 11.
Qvod apud Reges Statûs &c. Evangelicos non aqvè factum. 12.

I.

CApite tertio juris Regii pertractandum ſumpſimo de foro Miniſtrorum Eccleſiæ ſingulari & privilegiato, in qvo & ex qvo jurisdictio Eccleſiaſtica commodè exerceri poſsit. Qvia enim copioſa eſt Principis circa Religionem & cultum divinum poteſtas, & in uno territorio Eccleſiæ extant haud paucæ, qvibus omnibus ipſe ſolus proſpicere non poteſt

Digitized by Google

poteſt, jurisdictio etiam Eccleſiaſtica tùm ratione objecti, tùm ratione proceſsûs longè alia eſt ab jurisdictione civili; illud erit hîc Principis officium, ut certa conſtituat judicia, qvibus mediantibus maximam poteſtatis ſuæ partem exſerere & conficere poſsit, retentis ſc. & reſervatis ſibi immediatè tantùm iis, qvæ illuſtriore qvâdam autoritate opus habent, ut eſt ſanctio legum Eccleſiaſticarum, convocatio Synodorum, & ſi qvæ ſunt alia. Dn. Carpzov. *l. 3. jurisp. Conſiſtor. def. 2.*

II. Judicia illa Eccleſiaſtica hodiè Conſiſtoria dici conſueverunt, presſiùs ſumpto vocabulo, cum aliàs Conſiſtorium in jure noſtro appelletur locus ille, in qvo, qvi Principi ſunt à conſiliis, conſiſtunt, & ſalutaria ei conſilia belli pacisqve ſuggerunt. Ant. Perez. *ad tit. Cod. de comit. Conſiſtor.* Marcell. Donat. *in Ammian. Marcell. l. 16.* Et in his judiciis pleræqve actiones Clericorum perſonales expediuntur, etiam ex delictis pœnales nonnullæ, qvæ ſc. ſuſpenſionem, remotionem, carcerem aut mulctam arbitrariam poſt ſe trahunt. Dn. Carpz. *in jurispr. Conſiſt. l. 3. def. 5.* Qvorum enim pœna eſt capitalis aut corporis afflictiva, aut etiam relegatio ſaltem, illorum cognitio & punitio ad Magiſtratum ſpectat civilem, *Novell. 83.* Carpz. *d. l.* Conf. Annæus Robert. *rer. jud. l. 1. c. 6.* & adde *l. 23. C. Theodoſ. de Epiſc. Eccleſ. & Cler.*

III. Sic enim reſponſum fuit à Facultate jurid. Wittebergenſi, **an Johann Dreiern/ Königl. Schwediſchen** General-Auditeur **zu alten Stetin**/menſ. Jun. 1635. **daß dieſe Sache vor daß Geiſtliche Gericht nicht gehörig/ Herr Bogißlaff/ Hertzog zu Stetin/ Pommern/ ꝛc. M. C. P. anzuhalten/ und in Areſt zunehmen gnugſame Urſach gehabt/ und deſſen befugt geweſen/ und iſt M. C. P. wegen der wider Ihr Fürſtl. Gnaden in unterſchiedlichen von Ihme** recognoſcirten **Schreiben außgegoſſenen groben** Injurien, **woferne J. F. G. dißfalls keine Gnade erzeigen wolten/ mit Staupenſchägen des Landes ewig billich zu verweiſen/ V. R. W.**

IV. Reales autem actiones circa bona immobilia qvod attinet, qvia Clerici in his non ut Miniſtri Eccleſiæ conſiderantur, ſed ut privati, & cives ac membra Reipublicæ, idcircò privilegium fori ipſis ratione officii indultum in hiſce talibus locum non habet, ſed coram judice ſeculari, ſub qvo res ſitæ ſunt, reſpondere tenentur. Carpz. *d. l. def. 7.* Carol. Molinæus, *ad conſvet. Pariſ. §. 46. n. 20.* Minſing. *1. Obſ. 22. & 2. Obſ. 67.*

Digitized by Google

Gail. *1. Obſ. 37. n. 4.* Zanger. *de except. p. 2. c. 1. n. 261.* Matth. Stephan. *de jurisdict. l. 1. c. 31. n. 2.* Tunc enim res ipſa qvaſi in judicium trahi dicitur, & Rei partes ſuſtinet magis, qvàm ipſa perſona conventi. Dn. Parens, *ad aur. pr. Calvoli §. auſtrega cõcluſ. 2. n. 37.* non obſtante eo, qvod frigidè admodum regerit Perez. *Cod. l. 3. c. 19. n. 6.*

V. In Mobilibus, qvia oſſibus perſonæ adhærere dicuntur, exemptio adhuc locum habet, Carpz. *d. l. n. 3.* Cæterùm totum hoc fori privilegium in honorem Miniſterii, & ut major ejus habeatur reverentia, conceſſum eſt; neqve invideri hoc Clericis debet, qvippe qvos ipſa cõmendat functio, ut à ſolito judiciorum ſtrepitu meritò eximantur, & ſingulari hoc foro, cui præclari tùm Eccleſiaſtici, tùm ſecularis ordinis Viri autoritate Principis præficiuntur, gaudeant. Add. Hug. Grot. *de imp. ſumm. poteſt. circa ſac. c. 11. n. 18. 19. 20.* Carpzov. *in Ip. Conſiſt. l. 1. def. 11.* Dn. Parens, *ad aur. prax. Calvol. §. Landſaſſii, concluſ. 1. n. 180.*

VI. Audiendi verò hìc planè non ſunt Canoniſtæ, & Curiæ Papalis aſſentatores, qvi, ut Jurisdictionem, qvam jactitant, Epiſcopalem amplìorem reddant, non niſi in paucisſimis caſibus Laicorum in perſonas Eccleſiaſticas judicia admittunt, ita ut nec Principis ſanctione, nec conſvetudine, nec Pontificis Romani decreto privilegium hoc in totum Clericis auferri, nec Clericus ipſe renunciare huic foro, aut ſecularis judicis jurisdictionem, ne juratò qvidem, aut cum conſenſu partis adverſæ poſſit, per *c. ſi diligenti 12. X. de for. comp.* Didac. Covarruv. *qvæſt. pract. cap. 31.* Thomas Grammatic. *deciſ. Neapolit. 29.* Sig. Scaccia, *l. 1. de judic. c. 11.* Petr. Anton. de Petra, *de poteſt. Princ. c. 27 n. 24. & 46.* Marta, *de jurisdict. p. 2. c. 6.* Robert. Maranta, *de ord. judicior. part. 4. diſt. 11. n. 2.* Anton. Fab. *Cod. l. 3. tit. 1. def. 38.* Ludov. à Peguera, *deciſ. 56. n. 11.* H. Zœſ. *ad tit. X. de for. compet. n. 12. 20. 21.* Anton. Matthæus, *de criminib. prolegom. c. 4. n. 6.* Qvin volunt, Clericum coram judice ſeculari cõventum, ſi compareat, nec forum ejus declinet, tanqvam transgreſſorem Canonis per judicem Eccleſiaſticum mulctari aut extraordinariè puniri debere, & Laicum convenientem cauſam ſuam perdere. Scaccia & Maranta, *dd. ll.* Menoch. *de A. J. Q. l. 2. caſ. 430.* Grævæus, *ad Gail. concl. 37.* judicem autem Laicum tùm judicandi poteſtate privari, tùm & ipſo jure eſſe excommunicatum. Gvid. Pap. *deciſ. 77.* Qvod ſi vel maximè vim inferat judex Eccleſiaſticus, non patiuntur tamen eà de re diſce-

diſceptari in judicio ſeculari Regio, atq; hinc legem aut conſvetudinem in contrarium, (qvalis in Hiſpaniâ eſt, qvæ dicitur de las Fuerças) derogare dicunt libertati Eccleſiaſticæ, ac proinde damnabilem eſſe, niſi id fiat expreſsâ aut ſaltem tacitâ commiſsione ſummi Pontificis aut qvando alia via non eſt recurſus ad ipſum. Thom. Hurtad. *tr. 3. reſolut. 26.*

VII. Neqve in civilibus tantùm ita obtinere argutantur, ſed & in criminalib9, (niſi crimen, ut vocant, privilegiatum ſit) ubi ſimiliter nullam Judici Laico relinqvunt jurisdictionem, *c. at ſi clerici 4. c. clerici 8. c. cum non ab homine, 10. X. de judic.* Farinac. *in prax. crim. q. 8. n. 1.* Anton. Fab. *Cod. l. 3. t. 12. def. 26. 31. & 42.* ita qvidem, ut nec Rex, nec Imperator poteſtatem judicandi Clericos habeat, Jul. Clar. *in pract. crim. q. 36.* qvanqvàm ſint, qvi in cognitione & judicio criminali utrumq; judicem & Eccleſiaſticum & Laicum conjungi velint. Ann. Robert. *rer. jud. l. 1. c. 6.* Garſ. Maſtrill. *deciſ. 269.*

VIII. Plumbeo hæc omnia jugulabuntur gladio, & apinæ tricæqve meræ videbuntur, ſi de origine & incremento jurisdictionis Epiſcopalis, qvæ inter Pontificios hodiè & Principibus ſuſpecta, & nationib9 omnibus formidanda apparet, aliqva hîc addamus, & qvidem non tàm noſtris, qvàm Petri Svavis Polani verbis, ex immortali hiſtoriæ Concilii Tridentini opere. *Cùm Apoſtolis*, inqvit ille, p. m. 368. *Chriſtus Evangelii prædicationem & Sacramentorum adminiſtrationem delegavit, ipſis ſub perſonâ omnium fidelium magnum qvoq; mandatum reliqvit, ut diligerent invicem & offenſas mutuò condonarent, ſingulis præcipiens, ut intercederent inter diſſidentes & diſſidia componerent, atq; in ſummum ac ultimum remedium eam curam corpori Eccleſiæ commendans, adjectâ promiſsione, ligatum & ſolutum iri in cœlo, qvod in terris ipſi ligaſſent ac ſolviſſent. Nimirùm pium hoc charitatis officium, procuranda ei, qvi injuriâ violatus, ſatisfactione, & delinqventi veniâ, perpetuum erat Eccleſiæ primitivæ opus & exercitium. Huic autem mandato convenienter præcepit D. Paulus, qvoties inter fratres lites civiles exoriebantur, infidelium tribunalia ne adirent, ſed viris prudentibus inter ſuos delectis controverſias dijudicandis permitterent. — — Et certè judicio Eccleſiaſtico meritò tribuebatur nomen charitatis, qvando eâ ſolâ & Reus adducebatur ad ſubmittendum ſe Eccleſiæ, & Eccleſia ad judicandum, cum tantâ tùm judicis ſinceritate, tùm delinqventis obedientiâ, ut neq;*

in illo pravo affectui, neq; in hoc querimoniæ ullus esset locus, faciebatq; immensa hæc charitas pœnam in castigando ipsi emendatori graviorem videri, adeò ut in Ecclesiâ ad pœnam infligendam nunqvam accederetur sine magno multitudinis, sed majore procerum planctu, qvod in causa fuit, ut eo tempore plangendi vox pro castigandi usurparetur. —— Jam par erat, Ecclesiæ judicium, (qvod in omni multitudine fieri amat) ab uno aliqvo dirigi, qvi præsideret & actioni præesset, res proponeret, suffragia, cum in deliberationem itur, colligeret. Qva provincia cum primæ notæ Viro, maximeq; idoneo debeatur, sine controversia in Episcopum conferebatur. Ubi verò multæ erant Ecclesiæ, propositiones & deliberationes fiebant ab Episcopo primùm in Collegio Presbyterorum & Diaconorum, qvod dicebatur Presbyterium, atq; ibi maturescebant, ut in generali Ecclesiæ congregatione ultima iis manus adhiberetur. —— Fecit Episcoporum id temporis probitas ac charitas, ut in illorum opinione propè omnes acquiescerent, paulatimq; Ecclesiæ causam dedit, postqvam charitas illius refrixerat, & munus à Christo illi impositum negligenter administrari cœperat, curam omnem in Episcopum conjiciendi, ambitio autem, affectus admodùm subtilis, & animum umbrâ speciegq; virtutis sese insinuare aptus, persvasit Episcopis obviis eam ulnis amplexari. Verùm ista hæc mutatio ad summum non pervenit, nisi postqvam à persecutionibus cessatum esset. Tunc enim Episcopi velut i tribunal sibi erexerunt, qvod litigandi causis, unà cum accessione facultatum temporalium auctis, evasit subitò frequentissimum. Et judicii forma, qvamvis non eadem erat cum veteri illâ, qvâ de Ecclesiæ assensu omnia statuebantur, eandem tamen retinuit sinceritatem. Unde Constantinus Imp. explorato hujus judicii in controversiis terminandis fructu, qvantumq; posset vis religionis in capturis ac fraudibus actionum detegendis, qvas judices deprehendere non poterant, legem sanxit, ut à sententiis Episcoporum provocatio non esset, easq; judices exsequerentur. Qvin imò, lite coram judice seculari pendente, qvicunq; esset causæ status, si alterutra pars, alterâ licet obluctante, Episcopum sibi judicem deposceret, illicò ad ejus cognitionem lis ista referretur. (Extat hæc constitutio in Codice Theodosiano, lib XVI. tit. 12. & repetiit eam Carolus M. capitulo 281. libri sexti, apud Benedictum Levitam. Vid. de eâ Seldenus, *de synedr. l. 1. c. 10.* Sed eam suppositititiam & à plano qvodam confictam, & principiis juris prorsùs adversam esse, e-

nu-

Digitized by Google

nucleatè ostendit Jacobus Gothofredus, *in Cod. Theodosiano post lib. 16. in extravag. 1. de Episc. judic.*) *Exinde judicium Episcopi cœpit esse forense, & cum Magistratum haberet sententiæ executorem, jurisdictionis Episcopalis, item audientiæ Episcopalis & similium titulorum nomina sibi vindicare.* (Audientiam Episcopalem non esse jurisdictionem, sed judicium tantùm atqve notionem, ostendit Cujacius, *in parat. tit. C. de Episc. aud.* Joach. Steph. *l. 4. de jurisd. c. 2. n. 31.* Alberic. Gentil. *de nupt. p. 1. c. 14.* Hug. Grot. *de imp. summ. pot. circ. sacr. c. 9. n. 13.*) *Etiam Valens Imp. forum illud ampliandum censuit anno 365. inspectione in preciarerum promercalium et attributâ.* (Constitutio extat *in l. 1. C. de Episcop. aud.* Sed in Codice Theodosiano in *l. 5. de lustrali conlat.* ubi eadem hæc constitutio cum aliâ & inscriptione & subscriptione invenitur, & plenius etiam refertur, ne verbulum qvidem vel de Episcopali audientiâ vel de Episcopis habetur, qvod benè observat Lud. Russardus) *qvæ forensis negociatio bonis moderatisq; Antistitibus parùm placebat.* —— *Episcoporum verò non nemine autoritate, per Constantini Legem concessâ, abutente, eadem lex 70. post annis ab Arcadio & Honorio revocata, statutum q;, ut religionis modò causas dijudicarent, civiles autem non aliter, nisi de partium voluntate & consensu, simul declaratum, nullum illis forum deberi,* (videtur intelligere, *l. si qvi 8. C. de Episc. aud.* sed qvæ ipsa anno mox seqvente denuò correcta, & magis restricta fuit per *l. 1. C. Theodos. de Relig. lib. XVI. tit. 11.*) *Qva qvidem Lex, cum Romæ propter summam Episcopi potestatem, parùm attenderetur, Valentinianus, anno 452. in eâ ipsâ Urbe degens, legem restauravit & executioni curavit mandandam.* (Extat hæc constitutio inter novellas Valentiniani, *tit. 12.* ad calcem Codicis Theodosiani) *Verùm à Principibus inseqventibus potestatis antea adempta bona pars reddita, Justiniano etiam forum stabiliente, & audientiam, iisq; unà cum causis religionis delicta Clericorum Ecclesiastica, & in Laicos varias jurisdictiones spontaneas assignante. His gradibus, qva charitatis intuitu à Christo primum instituta correctio, in dominationem vertit, &c.* Posteà ostendit, qvantum aucta fuerit autoritas fori Episcopalis, postqvam Episcopi inter consiliarios Principis fuissent acciti. *Nondum anni bis centum,* inqvit porrò, *præterierant, cum omne judicium criminale & civile in clerum sibi arrogabant, & in Laicos plerisq; in rebus, causam esse Ecclesiasticam obtendentes.*

tes. Deinde forum miſtum commiſcuntur, qvo contra Laicum agere poſſit tàm Epiſcopus, qvàm Magiſtratus, utercunq; actionem prior intentarit: (Videri poſſunt Dd. ad *c. 8. X. de for. comp.* Ant. Perez. *Cod. de crim. ſacrileg. n. 6.*) *cujus fori intuitu, ad rem ſuam attentiſſimi, nullum ſeculari locum relinqventes, in omnes tanqvam ſui juris involant. Si qvis autem hanc tendiculam effugiat, neq; eâ capiatur, reſtat unicus adhuc ad eos comprehendendos laqveus, nempè Regula generalis profidei fundamento tradita, omnem cauſam ad forum Eccleſiaſticum devolui, ſi Magiſtratus vel jus dicere nolit, vel in jure dicundo ſegnior ſit. — — Eò tandem ventum eſt, ut affirment, Epiſcopum habere eam judicandi poteſtatem, qvæ tam latè patet ac diffunditur, neq; conceſſione, neq; conniventiâ Principum, neq; voluntate populi, neq; inveteratâ conſvetudine,* (in antiqvâ decretali, qvæ extat in *2. compil. c. 4.* dixerat Lucius III conſvetudine eſſe introductum, ut ſacrilegi etiam ab Eccleſiaſtico judice puniri poſſint. Id vocabulum *conſvetudine* omiſit Gregorius IX. *c. 8. X. de for. comp.* ne per conſvetudinem uſurpatio injuſta argueretur) *ſed Epiſcopi dignitati penitùs inſitam eſſe eſſentialem, atq; ab ipſo Chriſto donatam.* (Exemptionem Clericorum in temporalibus non eſſe ex jure divino, ſed humano & pontificio, tali tamen, cui nemo Principum contravenire qveat, tenet Didac. Covarruv. *qvæſt. pract. c. 31.* diſſentientibus licet, qvos refert ipſe, ſuæ ſectæ permultis. Add. Joh. del Caſtillo, *part. 2. controv. qvot. c. 5. n. 29.*) *Et qvanqvam multa extent Leges Imperatorum in Codicibus, Theodoſiano & Juſtinianeo, in capitularibus Caroli M. & Ludovici Pii, aliisq; Principum inſeqventium, tàm orientalium, qvàm occidentalium, ex qvibus clarum eſt, ad qvem modum, qvando & à qvo ea poteſtas fuerit conceſſa, hiſtoriæq; omnes Eccleſiaſticæ & profanæ in iisdem conceſſionibus narrandis & conſvetudinibus conſentiant, additis ſimul earum cauſis & rationibus; manifeſta tamen hæc veritas nondum adeò prævalere potuit, ut non ſoli in contrarium aſſertioni, nullis probationibus nixæ, ſuccubuerit, juriſq; Canonici Doctores illos pro hæreticis habendos publicè declararint, qvi ſe ad inſtar eorum in foveam duci non patiuntur. Neq; his tantum ſe finibus continent, ſed addunt, neq; Magiſtratum, neq; Principem ipſum poſſe immiſcere ſe cuiqvam earum cauſarum, qvæ Cleri ſunt propriæ, cum ſpirituales ſint, qvarum Laici omninò ſunt incapaces, &c.* In ſeqventibus oſtendit, qvomodo ab immenſitate poteſtatis ſpiritua-

ritualis ventum paulatim fuerit ad tribunal temporale extruendum in medio ſtatûs cujusqve politici, & qvomodo utrumqve tandem imperium Epiſcopis ademptum ſibi ſoli vendicaverit Pontifex Romanus. Hæc omnia Petrus Svavis admodùm appoſitè & enucleatè, qvem propter candorem & ſingularem rerum, qvæ Tridenti peractæ ſunt, peritiàm magni ſemper fecit eruditorum natio. Conferantur inſuper qvæ habet Claudius Salmaſius, *de fœn. trapez. p. 529. & de primat. pap. l. 1. c. 1.* nec non *in apparatu p. 298.* Walo Meſſalinus, *de Epiſc. & presb. c. 6.* Jacob. Guther. *de jure vet. pontif. l. 2. c. 1.* Paganin. Gaudent. *de vitâ Chriſtianorum ante Conſtant. c. 56.* Hug. Grot. *de imp. ſumm. pot. circ. ſacr. c. 9. n. 11. 12.* Selden. *de Synedr. l. 1. c. 10.* Simon â Grœnevvegen, *de LL. abrog. Cod. de SS. Eccleſ. p. 384.* Franciſc. Duaren. *de ſacr. Eccleſ. miniſt. l. 1. c. 2. ſeq.* Bodin. *de Rep. l. 3. c. 3. n. 277.* Osvvald. Hillig. *in Donell. enucl. l. 17. c. 10. lit. X.* Tiber. Decian. *l. 4. tr. crim. c. 9.*

IX. Seculo XII. plenisſimam hanc Clericorum tàm in civilibus, qvàm criminalibus exemptionem, Fridericus Cæſar, deceptus Pontificum inſidiis, imperatoriâ autoritate noviter ſtabilivit: *auth. ſtatuimus C. de Epiſc. & Cler.* & ex hoc maxima qvotidiè accepit incrementa Tyrannis papalis, ita ut exemptio illa etiam ad eas perſonas deinceps extenderetur, qvæ eſſent in familiâ Clericorum. Decian. *d. l. n. 47.* imò ad eorum qvoqve concubinas, qvod etſi neget Decianus, *n. 56.* aſſerit tamen ſpurciſſimus Papæ aſſentator Jac. Anton. Marta, *de jurisd. p. 4. cent. 1. caſ. 44.* Nullo verò Reip. bono permulta horum ita eſſe conſtituta docuit eventus, Epiſcopis in tyrannos propè degenerantibus, & dum alienis incumbunt curis, ſui qvod erat muneris negligentibus. Georg. Wicel. *in viâ reg. ad art. de poteſt. Eccleſ.* Qvam impedita enim hæc fuerit jurisdictio, ipſa ejus amplitudo oſtendit, eò qvòd non ſui tantùm ordinis hominibus, ſed aliis etiam litigantibus in cauſis merè profanis jus dicere præſumpſerint. Plurimæ extant qverelæ de iniqvitate Epiſcoporum, eorumq; Officialium, qvod Laicorum cauſas contra fas & æqvum ad forum ſuum pertrahere ſint ſoliti, qvas prolixè congeſtas reperire licet in gravaminibus Principum Germ. *n. 56. & ſeqq. usq; ad 73.*

X. In dictâ *auth. Statuimus C. de Epiſc. & Cler.* voluit Fridericus Imp. actorem, qvi perſonam Eccleſiaſticam in criminali qvæſtione vel civili ad judicium ſeculare trahit, â jure ſuo cadere debere. Eandem pœnam

nam in genere illis, qvi ad incompetens judicium qvemcunqve reum trahunt, decretam aut ſtatutam fuiſſe in *l. 5. C. de jurisdict. omn. jud.* putant qvamplurimi. Sed enim, qvod conſtitutionem hanc *in l. 5.* attinet, alibi oſtendo, reſtringendam eam eſſe ad iſtum caſum, qvando paganus, ſive ἀσράτευτος ad judicium militare vocatur, nec adeò generaliter & promiſcuè ad qvævis fora incompetentia extendi debere. Clara magis & perſpicua eſt conſtitutio Friderici, qvi clericum in qvâcunq; causâ noluit ab alio, qvàm â ſuo judice audiri, ſub pœnâ amiſſionis cauſæ, ſi qvis actor diverſum qvid attentaverit. Sed qvæſitum hîc ex facto memini, num ſecundùm hanc authenticam pronunciari adhuc debeat in judiciis proteſtantium. Sanè optárunt jamdiu Statûs Imperii ſeculares in gravaminib9 ſuis, Norinbergæ anno MDXXII. oblatis, *ſub num. 24.* ut hæc abrogata eſſet authentica; hanc enim ab illis perſtringi, notat Fridericus Hortleder, *l. 1. c. 1. n. 55. 56.* Conf. eund. *cap. 35. n. 85.* Et proinde cùm hâc de re ſententia noſtra reqviſita fuiſſet, qvandoqvidem ipſa etiam pœna gravior videretur, qvàm ut proportionata dici poſſet, ſi qvod ſubeſſet, delicto, ut ſcil. illicò jure ſuo excideret, qvi ad forum incompetens Clericum traxerit, maluimus nos ab Imperatoris ſententiâ divortium facere.

Et in hunc igitur modum reſpondimus an N. N. zu H. (menſ. Auguſt. 1663. Seynd in der Stadt H. zwo unterſchiedene Jurisdictiones, da jedes ſein eigen abſonderlich Judicium, ſo wohl in Bürgerlichen Sachen/ alß auch in peinlichen/ alß das Thum-Capitul über die Thumherren/ Vicarien, und deren angehörige Diener/ und weſentlich Haußgeſinde/ der Rath aber über ihre Bürger/ und angehörige Einwohner hat. Und es haben ſich beyderſeits in einen Vertrage/ daß keiner dem andern in ſeiner jurisdiction hindern oder beeinträchtigen/ ſondern friedlich darbey laſſen ſolle dergeſtalt verpflichtet/ das daß Thum-Capitul auf dem Fall/ ſo jemand von Bürgern/ oder Einwohnern der Stadt H. einen oder mehr ihres Mittels Thumherrn/ oder Vicarien oder ihre Diener/ und Haußgeſinde mit Recht anlangen würde/ daß dem/ oder denen gebührlich unverzüglich Recht/ durch das Thum-Capitul mitgetheilet werden ſolte/ dahero denn die Frage entſtehet/ wenn ein Bürger oder Einwohner der Stadt wegen einer Schuldforderung einen Canonicum oder Vicarium, ſo wohl dem

dem angezogenen Vertrage / alß sonst dem Recht zuwider / mit gäntzlicher Vorbeygehung des Thum-Capituls für die Stadtgerichte ziehen / dahin citiren / und vorladen lassen würde / ob der Kläger sich dadurch seiner Schuldforderung verlustig mache? nach mehren Jnhalts Eures Berichtes.

Wenn nun gleich vermöge der angezogenen Verträge / und sonsten ein Canonicus oder Vicarius vor dem weltlichen Richter nicht gezogen / noch daselbst belanget werden kan / sondern derjenige Kläger / so sich dessen unterfähet / etzlicher Rechts-Lehrer Meinung nach / der Sachen verlustig wird. Dennoch aber / und dieweil einen Canonico, so vor dem weltlichen Richter gezogen wird / die præscriptionem fori competentis fürzuschützen stehet / und er sich durch Anführung derselben von desselben Jurisdiction gnugsam entbrechen kan / über dieses die von euch angezogenen Jura, insonderheit die Authentica, statuimus. C. de Episcopis & Clericis bey denen Evangelischen Ständen nicht Recipiret / noch in Obsservantz seynd / So erscheinet darauß allenthalben so viel / das derjenige Kläger / so einen Cononicum vor dem weltlichen Richter belanget / und dahin citiren lasse / sich der Haubtsache nicht verlustig mache / V. R. W.

XI. Illud verò malorum inde resultantium omnium est maximum, qvod Episcopis ita velificando Principes suam ipsorum autoritatem paulatim perdiderint, & regendæ Reip. sese fecerint qvasi impares. Stabilità enim hoc modo Monarchià papali, qvam ab Hildebrandi usqve ætate apertè professa fuit sedes Romana, aliud restabat nihil, nisi ut ipsi qvoqve Principes ab hâc sede judicarentur, & pro arbitrio ejus sceptra tenerent. Neqve res caruit successu. Secuta enim mox praxis in dejiciendis, & exauctorandis Regibus atqve Principibus, qvam inverecundo ore probarunt hactenus, & ceu fidei articulum propugnarunt Romanæ culinæ θρέμματα, Raimundo de Penna forti, Henricus Ostiensis, Thomas Stapletonus, Franciscus Syarez, Antonius Sanctarellus, Emanuel Sa, Martinus Becanus, Wilhelmus Singletonus, & qvis non? ut mirum sit, connivere tamdiu & tam patientes esse potuisse Principes in tolerando seditioso hoc dogmate. Qvantò verò feliciores sunt nostri hodiè Reges & Statûs Evangelici, qvi pristinum sibi tùm in Clericos, tùm in universos subditos imperium masculè asseruerunt, & omnibus papalibus attentatis feliciter restiterunt, atq; sic

projectâ omni tùm Pontificis Romani,tùm dependente ab hoc Episcoporum in se & suos jurisdictione, Remp. suam maximo & inevitabili periculo liberârunt. Vid. Robert. Abbot. *de suprem. potest. reg. prælect. 3. & 4.*

XII. Nec tamen impietatis propterea,aut alicujus in Ecclesiam Dei iniqvitatis arguendi sunt. Ut maximè enim imperio suo exemptos prorsùs Ministros Ecclesiæ noluerint,singulare tamen ipsis, qvod suprà exposui, in territoriis suis constituerunt forum,ne scil. de jure eorum qvicqvam remitteretur , nec personis Ecclesiasticis implicare se negociis secularibus permitteretur. Qvin & aliàs multis eos ornarunt privilegiis,ut qvòd ab oneribus personalibus liberos eos esse voluerint, qvòd immunes eos tributis & vectigalibus fecerint,& qvæ sunt alia,qvæ omnia exponere prolixum nimis esset,& fortè etiam supervacaneum. Vid. *l. placet. 5. C. de SS. Eccles. l. 33. §. 7. C. de Episc. & Cl.* Joh. Parlador. *l. 1. rer. qvot. c. 3. §. 1.* Azar. Sturz. *disc. de Relig. un. th. 7. 8.*

CAPUT XX.

De Jure Principis circa Bona Ecclesiastica.

SUMMARIA.

Ex egenâ primitivâ Ecclesiâ luxuriosi prodierunt Antistites. 1.
Qvi potentiores semper evaserunt. 2.
Ut autem Bona Ecclesiastica debito modo administrentur,Princeps provideat. 3.
Inprimis ne qvæ eorum alienentur. 4.
Nisi justa alienationis causa adsit. 4.
Qvid de quæstione illâ habendum: Num Legatum ad pias causas,deficiente causâ & usu, ad qvem relictum est, verti possit in usûs profanos? 5.
Responsum Wittenbergensium. 6.
Ad bona hæc Ecclesiæ administranda constituti olim fuere certi Oeconomi,Defensores, & Advocati. 7.

I.

PRoperamus ad qvartum juris Regii caput,qvod consistit in provisione, ut bona Ecclesiastica debito modo administrentur. Fuit enim verò pristina Ecclesiæ Christianæ facies hæc,ut in pietate magis qvàm in divitiis ejus consisteret splendor, Jacob. Usser. Armachan. *de Christian. Eccl.*

Eccl. successs. & stat. c. 1. n. 19. & exhinc toto die Christianis paupertas, qvam sponte nonnunqvam amplectebantur, objecta. Minut. Felix, *in Octav. p. 26. & 82.* Nec dubito, legem *8. C. de hered. inst.* qvæ Diocletiani & Maximiani est, æqvè ad Ecclesiam pertinuisse, atqve ad aliud Collegium nullo speciali privilegio subnixum. Sed qvamprimùm per Constantini Imp. conversionem liberiore aurâ fruiea cœpit, illicò tùm ex ipsius Imperatoris, tùm aliorum liberalitate, Lege accedente & confirmante, *l. 1. C. de SS. Eccles.* propriàs suas habere cœpit opes, easqve aliqvandiu summâ cum laude tenuit & administravit. Cum verò indies eas magis magisqve augeret, & in immensum cumularet, factum est tandem, ut potentiâ, qvod Hieronymus conqveritur, & divitiis major, sed virtutibus minor existeret. Add. Jac. Usser. *d. l. n. 22. seqq.* Nec defuêre inter Clericos, qvi Religionis prætextu hereditates captarent, & vulturum instar bonis aliorum inhiarent, qvibus ipsis Imperatoriâ constitutione, *l. 27. C. Theod. de Episc. Eccl. & Cler.* obviare necesse fuit, ut taceam jam clericos usurarios, fœneratores, negociatores, & ejusmodi turpilucricupidos alios, qvos pristina jamdiu notavit & acriter reprehendit Ecclesia. Vid. qvæ in hanc rem collegit Claudius Espencæus, *Theol. Paris. l. 2. digres. c. 15.*

II. Qvin ampliheatis Ecclesiæ bonis, eò tandem deventum est, ut ipsis Principibus formidabiles & suspecti evaderent Antistites, qvippe qvi turgidi jam & inflati non charitate amplio, sed imperiis & potentiâ certare inciperent. *Ecce pauper remansit fiscus noster*, inqvit Hildericus, Rex Francorum, *ecce divitiæ nostræ ad Ecclesias sunt translatæ: nulli penitùs, nisi soli Episcopi regnant: periit honor noster & translatus est ad Episcopos civitatum*, apud Gregor. Turonens. *l. 6. hist. Franc. c. ult.* & Lehman. *l. 2. c. 35.* Adde insignem hâc de re qverelam Johannis Petri de Ferrariis, in *pract. Papiens. tit. 4. gloss. 7. n. 13. & gloss. 20. n. 33. & tit. 30. gloss. 7. n. 1. 2. 3. &* confer de hyperbolicâ hâc potestate Episcopali interpolata veterum scripta emendantem Jacob. Usserium, Archi-Episc. Armachan. *not. ad Ignat. Epist. c. 10.* Exhinc verò Gallis, Britannis, Venetis leges aliqvando latæ, qvibus prædia & bona immobilia Ecclesiæ, aut ordini Ecclesiastico dare & elargiri prohibitum. Bodin. *de Rep. l. 5. c. 2. pag. m. 829.* Goldast. *tom. 3. de monarch.* Hornbeck, *Exam. Bull. pap. n. 11. p. 58.* Rheinkingk, *de regim. sec. & Eccl. leg. cl. 1. c. 8. n. 7. seq.* Azar. Sturz. *disc. de unâ Relig. th. 6.* de qvarum ju-

justitiâ vid. Gail. *2. obs. 32.* Forner. *1. c. 28.*

III. Qvanqvam verò ejusmodi talia propter excessum,& nimium bonorum Ecclesiasticorum abusum,salubriter constitui possint, neqvaqvã tamen ad extremam propterea paupertatem Ecclesia est redigenda, sed omninò provideri debet, ut habeat ea, unde honestè sustentari & conservari possit. Ex qvo enim bona Ecclesiastica ad nutriendos Clericos, & conservationem cultûs divini destinata sunt, admittendum non est, ut ea sine urgente causâ distrahantur, & salaria Ministrorum Ecclesiæ diminuantur, qvandoqvidem digni sunt illi, qvi altari inserviunt, ut de altari victum sumant, *1. Cor. IX, 13.* Ut autem abusus omnis tollatur, cura horum bonorum & eorum administratio Principibus incumbit, qvippe qvi nutritii sunt Ecclesiæ, constituti ad muros ejus ædificandos,& ad restaurandas templi ruinas, qviqve felicitatem suam ex eo maximè habent, qvando Ecclesiis esse licet felicibus. Falsum enim est, bona Ecclesiæ data, aut relicta in manum mortuam seu Ecclesiasticam jurisdictionem ita transire, ut à superioritate Principis prorsûs eximantur, qvod post Petrum Peckium, *de amortizat. c. 10.* vult Antonius Perez, *C. de SS. Eccl. n. 11.* Aliud ostendit, *l. 14. C. de SS. Eccles. l. 23. eod. Nov. 7. Nov. 120.* & aliæ Imperatorum constitutiones plures. Add. Simon à Grœnevvegen, *de LL. abrog. p. 384.*

IV. Inprimis verò hoc assiduè caveat Princeps, ut ne alienentur, minuantur, aut in alios usûs vertantur bona Ecclesiæ. Qvod enim semel Deo dicatum est, ad usûs humanos ulteriùs transferendum non est, *c. 51. de R. J. in 6. c. nulli 5. X. de reb. Eccl. al. l. 14. C. de SS. Eccles.* Franciscus Card. Mantica, *Lucubr. Vatican. l. 25. tit. 6.* Et solebant aliqvando, qvi fortunas suas Ecclesiis destinabant, diras adjicere execrationes in eos, qvi aliorsum vertere vota hæc sua præsumerent, qvales ex Psalmo CIX, Testamento alicui additas, multo cum horrore me legisse memini. Add. Joh. Selden. *de Synedr. l. 1. c. 13. p. 514.* Non autem procedit regula dicta, si justa adsit alienationis causa. Tùm enim inhibitionem alienationis gravem esse Ecclesiæ, qvis non videt? Et tùm nulla juris ratio, aut æqvitatis benignitas patitur, ut qvæ salubriter pro utilitate Ecclesiarum constituta sunt, ea nos duriore interpretatione contra ipsarum commodum producamus ad severitatem, *l. 25. ff. de LL. l. 6. C. eod.* Justam verò alienationis causam facit (1.) necessitas urgens, Ecclesiâ ære alieno gravatâ,& instantibus Creditoribus;

(2.

C. ſicut 12. q. 2. auth. hoc jus C. de SS. Eccleſ.(2.)pietas in fratresChriſtianos captivos, qvando illi redimi ab hoſtibus aliter non poſſunt, *l. 21. C. de SS. Eccleſ. add. Franzk. 2. reſol. 7. n. 50. 51.*(3.)præſens aliqva incommoditas,qvando e. g. bona ſunt in loco aliqvo remotiore,ita ut damnoſa magis,qvàm utilia Eccleſiæ exiſtant, *c. terrulas 12. q. 2.* Et ſi qvæ fortè cauſæ occurrere poſſunt aliæ. Sed qvæ tamen ipſæ in cognitionem Principis,aut conſtituti ab hocMagiſtratûs Eccleſiaſtici perferri debent, ut Decretum ejus & conſenſus haberi poſſit,cum deficiente vel causâ, vel cognitione,vel decreto tali ipſo jure, nulla habeatur alienatio, & in hiſce ſolennitatibus alienationis ſubſtantia conſiſtat. Joh. del Caſtillo, *de Uſufr. c. 54. n. 8. ſeqq.* Dn. Carpzov. *jurispr. Conſiſt. l. 2. def. 300. 301. 302. 303.* Simon â Grœnevvegen, *de LL. abrog. p. 386.* Franciſc. Duarenus, *de SS. Eccleſ. benef. l. 7. c. 9.*

V. Patet hinc,qvid ſentiendum de qvæſtione illa: num legatum ad pias cauſas deficiente causâ & uſu, ad qvem relictum eſt,verti poſſit in uſûs profanos? Veluti, ſi qvis Miſſæ cantandæ qvid deſtinàverit,qvam in ſuis Eccleſiis non admittunt Orthodoxi,aut ſi qvis donaverit aliqvam rem perſonæ Martyris,Prophetæ vel Angeli,ut ipſi Oratorium ædificetur apud eos, qvi ſanctorum invocationem inter cultûs habent idololatricos,num concidet legatum, an verò aliorſum id convertendum erit? Et reſpondet,in ſimili caſu Modeſtinus JCtus, iniqvum eſſe,hanc qvantitatem, qvam ita defunctus deſtinavit, lucro heredum cedere: igitur adhibitis heredibus diſpiciendum eſſe, in qvam rem verti debeat fidei commiſſum, ut memoria teſtatoris alio & licito genere celebretur, *l. 16. ff. de uſu & uſufr. leg.* Sic igitur, ſi qvis in teſtamento aliqvid in prohibitos usûs reliqverit,non omninò corruit legatum,ſed ex benignâ interpretatione ſuſtentatur, & relictum in ſimiles, ſed licitos usûs cõvertendum eſt. Add. *l. 4. ff. de adminiſtr. rer. ad civ. pert.* Joh. Hornbeck, *in exam. bull. Innocentii X. pag. 67. ſeq. 131. ſeq.* Finckelthaus, *obſ. 97.* Sim. à Grœnevvegen, *de leg. abrog. ad l. 15. C. de SS. Eccleſ.* Dn. Carpzov. *p. 3. conſt. 13. def. 27.*

VI. Veluti ita in caſu ſimili reſpondérunt Wittebergenſes an M. Iſaac Thilo,der Preuſſiſchen Nation Seniorem in Leipzig/ menſ. Jul. anno 1670. hat hiebevor M. Lucas David, nachdem er aus dem Papſtthum in die ſeligmachende Lutheriſche Religion getreten/ ein Teſtament gemacht/und in demſelben ein anſehnliches Capital zu Stipendiis vor

vor Studioſos Lutheriſcher Religion ausgeſetzt/ dergeſtalt und alſo/ daß vor allen andern ſeine ſtudirenden Freunde/ und wenn deren keiner verhanden/ die Kinder und Einzöglinge der Stadt A. darzu gelaſſen werden/ da aber auch dieſer keiner verhanden/ alsdenn das Stipendium, biß einer von Befreundten oder A. Kindern ſich finden würde leer ſtehen ſolte. Und es iſt von des Teſtatoris Freunden nunmehr eine lange Zeit keiner/ ſo ſtudiret/ verhanden geweſen/ es iſt auch die Stadt A. von vielen Jahren her/ und noch anitzo/ als eine Biſchoffliche Capitular-Stadt gantz Päbſtiſch/ daß alſo aus derſelben keine Studioſi Lutheriſcher Religion/ ſo dieſes Stipendii fehig werden könten/ zu hoffen ſind/ ꝛc. Wenn nun gleich der Teſtator in Ermangelung ſeiner Befreunden/ uñ der A. Stadt-Kinder/ ausdrücklich verordnet/ daß die Stipendia ſo lange/ biß ſich dieſelben wieder anfinden möchten/ leer ſtehen ſolten. Dennoch aber und dieweil er in ermelten ſeinem Teſtamente fürnehmlich dieſe intention gehabt/ daß durch Stifftung ſolcher Stipendien Gottes Ehre und des Vaterlandes/ Dienſt/ Ruhm und Nutzen befördert werden möchte/ darbey auch ausdrücklich verordnet/ daß derſelben kein Studioſus ketzeriſcher/ oder ſonſt verführiſcher/ Papiſtiſcher Schwermerey/ widertäufferiſcher/ Arianiſcher/ Sacramentiriſcher/ Oſiandriſcher/ Synergiſtiſcher/ Interimiſtiſcher/ Majoriſtiſcher/ Irrthümer oder anderer dergleichen/ ſo wider die reine Lehre Chriſti ſtreiten/ zugethan/ genieſſen ſolte/ und nach dem die Stadt A. gantz Päpſtiſch worden/ nicht wol zu hoffen/ daß derſelben Stadt-Kinder die Päpſtiſche Religion verlaſſen dörfften/ gleichwol aber die Stipendia bey ſolchen Zuſtande in infinitum leer ſtehen zu laſſen/ der Fürnehmſten intention des Teſtatoris, ſo da iſt die Beförderung der Ehre Gottes/ zuwider iſt/ So ſind die Patroni dieſer Stifftung auf den fall/ da keine von des Teſtatoris Befreundten/ auch keine A. Stadt-Kinder/ ſo der reinen Lutheriſchen Religion zugethan/ verhanden/ dieſe Stipendia andern Lutheriſchen Studioſis, ſo aus ſelbigen Lande gebohren/ zu conferiren wohl befugt/ V. R. W.

VII. In veteri Eccleſiâ ad bona ejusmodi adminiſtranda & conſervanda conſtituti fuerunt certi Oeconomi, Defenſores & Advocati, qvos qvidem omnes pro iisdem habent

bent nonnulli, ita ut eadem persona, tali muneri præfecta, alibi Advocatus, alibi Oeconomus & Defensor Ecclesiæ appelletur, sed meo judicio minus accuratè, aut saltem non satis perspectè. Sanè distincta fuisse officia Oeconomi, & Defensoris arguit *l. 33. §. 4. C. de Episc. & Cler.* ubi Oeconomus Defensoris fidei committitur, & hoc ipsum, ut videtur, novè, cum tempore Marciani Imp. propriæ suæ fidei commissus fuisset, *l. 25. C. eod.* ex qvo obiter confirmor, recentius esse officium Defensoris, qvàm Oeconomi. Hujus qvippe jam tùm meminit Consilium Gangrense, *c. 7. & 8.* cum illius prima, nisi valdè fallor, mentio fiat demum in *c. 9.* Concilii Carthaginiensis V. Deindè in *l. 6. §. f. C. de his, qvi ad Eccles. conf.* Oeconomo & Defensori, in singulari numero enunciatis, subjungitur verbum plurale, qvod itidem diversam utriusqj personam notat; & tandem in *d. c. 9.* Concilii Carthaginiensis V. ut & *c. 16.* Concilii Milevitani II. Defensores ab Imperatoribus peti debere concluditur, ad hoc sc., ut in judiciis agant. Oeconomi verò ab ipsis Episcopis, aut his negligentibus, à Metropolitanis constituebantur, *c. cum simus 9. q. 3.* non qvidem ad judicia, sed ad res Ecclesiasticas gubernandas, *l. 14. C. de Episc. & Cler.* Add. Claud. Espencæus, *digress. l. 1. p. m. 143.* Marc. Anton. de Dominis, *l. 9. de Rep. Eccles. c. 6.* Gvilielm. Bevereg. *ad c. 26. Concil. Chalcedon.* Qvod Advocatos Ecclesiarum attinet, invenio, tempore Caroli M. habuisse eos aliqvam judicandi potestatem, de bonis tùm Ecclesiasticis, tùm Clericorum propriis, neqj fuisse eos electos ex Clero, uti de Oeconomis olim constituit Synodus Chalcedonensis, Hispalensis II. & Toletana IV. *c. qvoniam & c. in nonâ 16. q. 7.* sed datos singulariter à Regibus. Verùm hæc omnia majorem reqvirunt curam, qvàm hîc impendere liceat. Cui volupe fuerit, aut magis vacat, poterit hanc rem enucleatiùs exponere. Interim, qvod in genere materiam hanc de bonis Ecclesiasticis attinet, ante omnes consuli poterit Gvilielmus Redoanus, JCtus haud vulgaris. De Advocatis autem, Martinus Magero à Schönberg, in erudito tractatu *de advocatiâ armatâ*, itemqve Autor

des historischen Berichts von den Reichs-Vogteyen.

CAPUT XXI.

De Cauſis Mixtis, & Pœnis Eccleſiaſticis infligendis.

SUMMARIA.

Qvædam cauſæ modò ad Eccleſiaſticum, modò ad ſeculare pertinent forum. 1.
Qvò ſpectat cauſa alimentorum, qvæ maritus debet uxori. 2.
Reſponſum Wittenbergenſium. 2.
Abſolutio à Juramento, & relaxatio, ad Judicium etiam ſeculare pertinet. 3.
Qvam Pontificii foro tantùm Eccleſiaſtico tribuunt. 3.
Ad Conſiſtorium Eccleſiaſticum pertinet etiam Cognitio de faciendâ Excommunicatione. 4.

I.

QVintum caput juris regendi Eccleſiam diximus conſiſtere in eo, ut illæ qvoqve cauſæ, qvæ ex utroqve jure tàm divino, qvàm civili mixtæ eſſe videntur, legitimè decidantur & dijudicentur. Dantur enim tales qvædam cauſæ, qvæ pro intentione agentis modò ad Eccleſiaſticum, modò ad ſeculare deferri debent forum, & ut hîc utriqve ſui conſtent limites, Majeſtatis eſt providere. Pertinent hûc cognitiones de crimine adulterii, de matrimonio, de uſuris, de decimis, & ſi qvæ ſunt aliæ, qvas omnes prolixiùs hîc exponere noſtrum non fert inſtitutum. Vid. Gail. *l. 1. Obſ. 38.* Carpzov. *in Jurispr. l. 3. t. 1. def. 2.* Dav. Mevius, *jur. Lubecenſ. l. 1. tit. 4. n. 27. ſeq.*

II. Et ſic etiam cauſa alimentorum, qvæ maritus debet Uxori, in utroqve foro tractari poteſt. Qvando enim propter inimicitias, aut fribuſcula, hinc inde inter Cõjuges exorta, in judicio Eccleſiaſtico diſceptatur, dubium non eſt cauſam alimentorũ, qvæ incidit qvandoq;, connexam eſſe, & hæc, ſi denegentur interim, dum cauſæ cognitio pendet, decerni ab eodem judice poſſe nemo forte ambigit. Sed tamen, etiamſi cauſa principalis coram Eccleſiaſtico judice pendeat, licebit nihilominùs interim alimenta etiam coram judice ſeculari petere, Matth. de Afflict. *deciſ. 152.* Mart. Coler. *de alim. lib. 3. c. 7. n. 19.* Atqve ita reſpondit Collegium jurid. Wittebergenſe an Friedrich Cramern/ menſ. April. 1670. Habt ihr wider euer Ehe-weib im Geiſtlichen Conſiſtorio Klage angeſtellet/ und es hat ſelbige den Tag/ alß Ihr die citation inſinuirt worden / ſich aus euren Hauſe heimlich darvon/ und nach Berlin

Digitized by Google

begeben / auch neben dem Kinde eines und das andere mit ſich hinweggenommen. Alß ſie nun hierauff bey dem Weltlichen Richter durch ein Schreiben von euch die alimenta und ſumptûs litis begehrt / und Ihr exceptionem connexitatis cauſæ, & fori incompetentis vorgeſchützt / und Ihr durch ein eingeholtes Urtel/die begehrten alimenta und ſumptûs litis zuerlegẽ/ condemnirt worden / darwider Ihr Leuterung eingewendet/ und verhoffet bey erörterung derſelben eine reformatoriam zu erlangen / ꝛc. Wenn Ihr nun gleich vermeynet / daß wegen angeführter exception, und da Ihr dieſe Sache an das Geiſtliche Gerichte/ wo Ihr die Klage angeſtellet/zu verbeſcheiden gebeten / definitivè nicht geſprochen werden können / ſondern/ daß zuförderſt über der exception erkannt werden ſollen/ Dennoch aber und dieweil Ihr euch zugleich in meritis eingelaſſen / und warumb Ihr eurer Ehe-Frauen die alimenta zu reichen nicht ſchuldig weret / deutlich angeführet / und dergleichen Sachen eine geſchwinde expedition erfordern/ auch die Weltliche Obrigkeit / ungeachtet die Hauptſache bey dem Geiſtlichen Conſiſtorio anhängig / von den alimenten zu cognoſciren wohl befugt geweſen. So hat auch/ der vorgeſchützten exception ungeachtet/ definitivè gar wohl erkannt werden können / W. R. W.

III. Abſolutionem à juramento, & relaxationem ejus, ad judicium & forum Eccleſiaſticum pertinere, neqve hîc ullam judici ſeculari poteſtatem competere, conſtans eſt Canoniſtarum ſententia. Dd. *ad c. venerabilem X. de elect. c. etſi Chriſtus, de jurejur. & c. fin. de for. comp. in 6.* Petrus Anton. de Petra, *de poteſt. Princip. c. 20. n. 1.* Camill. Borell. *tom. 1. deciſ. 61. n. 17.* Matth. de Afflictis, *deciſ. 24. n. 9.* Joh. Aloyſ. Riccius, *deciſ. 1419.* Et vulgaris hæc eſt in foro Pontificio doctrina, exſpiritualitate juramenti deducta, poſſe de omnibus contractibus juratis Laicum coram judice Eccleſiaſtico conveniri, præeunte Innocentio III. *in c. 13. X. de judic.* Franc. *in c. qvamvis n. 3. de pact. in 6.* Felin. *in c. cum ſit, X. de for. comp.* ſed qvæ valdè exagitata fuit ab ſtatibus Imperii in Comitiis Noribergenſibus, anno M D XXII. inter gravamina Oratori Pontificio exhibita, *ſub num. 64.* Diſplicuit etiam, & abrogata ea eſt

in Sabaudiæ judiciis, notante Antonio Fabro, *Cod. lib. 3. tit. 7. def. 17. in fin.* Neqve procedit ea in Romano Imperio, qvandoqvidem in judicio Cameræ Imperialis ipſa relaxatio juramenti ad effectum agendi toto die practicatur, eâq; poteſtas manifeſtè Aſſeſſoribus illuſtris iſtius judicii conceſſa eſt in Ordinat. Cam. *part. 2. tit. 24.* Andr. Gail. *lib. 2. Obſ. 25.* & ibi Bernh. Greven. In Electoratu Saxoniæ Principis hoc reſervatum eſt, uti patet ex *part. 2. conſtitut. 36.* ad qvam videri poſſunt Daniel Mollerus & Benedictus Carpzovius. Add. Matth. Berlich. *part. 2. concluſ. 44.* Et memini ego, in judicio Appellationis ſupremo relaxationem hanc factam, & deſuper ſententiam conceptam, atqve pronunciatam fuiſſe in cauſ. **Chriſtian Nickel Hauſen/ c. die Rentkammer zu H.**

IV. Cognitio etiam de injungendis pœnis Eccleſiaſticis, & inprimis de faciẽdâ excommunicatione, ad Conſiſtoria pertinet Eccleſiaſtica, adeoqve Principis eſt per conſtituta hæc judicia diſpicere, ne tyrannis aliqva in Eccleſiâ naſcatur, neve cuiqvam injuria fiat. Poteſtas qvidem clavium juris divini eſt, & Miniſtris tantùm Eccleſiæ commiſſa, non poteſtatibus civilibus; ſed cùm etiam per illas injuria aliis fieri poſsit, certum eſt, ſummæ poteſtatis jurisdictionem pro re natâ huc qvoqve extendi. Non enim ea tantùm, qvæ à Summæ poteſtatis imperio proficiſcuntur, ſed omnes omninò actiones externæ, moralis bonitatis ac vitii capaces, ad Summæ poteſtatis judicium vocantur, ut rectè monet Hug. Grotius, *de Imp. ſumm. pot. circ. ſac. c. 9. n. 22.* De excommunicatione verò clariùs patet, eam ad Principis cognitionem & arbitrium pertinere, ſaltem ratione modi & proceſsûs, qvippe ex qvo perſonæ etiam invitæ ſtatus inter ſuos mutatio legitima ſeqvitur, & qvi idcircò humani magis juris eſſe videtur Hug. Grot. *d. l. n. 10.* Selden. *de Synedr. vet. Hebr. l. 1. c. 10* Vincentius Filliuccius, *T. 1. Moral. part. 2. tr. 11. c. 2. n. 24. ſeq.* Fr. Duaren. *de ſacr. Eccl. miniſt. & benef. l. 1. c. 3.* Theod. Rheinkingk, *de regim. ſec. & Eccleſ. l. 3. claſſ. 2. c. 2. n. 18. ſeqq.* (Aliàs enim, qvin excommunicatio juris divini, & divinitùs inſtituta ſit, nemo noſtrûm ambigit, cum nihil ſit aliud, qvàm clavis ligãs, qvæ eſt δύναμις τῶν κλείθρων, *1. Cor. 5, 4.* atq; adeò actus poteſtatis Eccleſiaſticæ internæ, qvæ ſimpliciter eſt juris divini. Vid. *Matth. 18, 17.*) Inde eſt, qvod Juſtinianus expreſsâ lege excommunicandi modum circumſcribit, atqve Imperatoriâ autori-

ſortitate temperat, *Nov. 123. c. 11.* & qvod Leo Philoſophus ſimile qvid conſtituit, *l. 30. C. de Epiſcop.* qvam tamen conſtitutionem, Juſtiniano qvippe multis annis poſteriorem, malè Juſtinianeo Codici inſeri, oſtendit Selden. *d. l.* Ejusdem commatis conſtitutiones plures in Galliâ, Hiſpaniâ, Britanniâ, Germaniâ, Hungariâ, & tantùm non ubiqve ab Chriſtianis poteſtatibus prodiere, qvarum magnam partem collectam exhibet Seldenus, ut non lemis, ſed ollis lippire videatur, qvi id in tàm clarâ luce negare velit.

CAPUT XXII.

De Jure tuendi & defendendi Eccleſiam.

SUMMARIA.

Vim externam amoliri debet Princeps, atq; ita bellum etiam pro conſervando Eccleſiæ ſtatu gerere licet. 1.

Defenſores Eccleſiæ in duplici erant differentiâ, illuſtres alii, & qvi bello vim publicam arcebant, alii, qvi in judiciis aſſiſtebant. 2.

Defenſores judiciales qvo tempore cœperint? 3.

I. Supereſt, ut paucisſimis & unico tantùm verbo agamus de jure tuendi & defendendi Eccleſiam, qvod ſuprà ad jus patronatus regium pertinere diximus. Id verò ſemper vim aliqvam præſupponit externam, qvam ut amoliatur Princeps, omni virium contentione anniti debet. Cumq; turbulento rerum ſtatu plus roboris in armis gerat Majeſtas, etiã pro Eccleſiæ ſtatu conſervando Principi ad arma ſubditos ſuos vocare licet, qvæ ita in hoſtes expedire non utile tantùm eſt, ſed etiam neceſſarium. Et huc pertinet totum jus belli, qvod in Eccleſiaſtico ejusmodi negocio ubiqve majorem præ ſe fert juſtitiam, & feliciorem deniqve pollicetur eventum, qvàm ubi ſuſceptum fuerit bellum pro finibus Imperii aſſerendis, pro injuriis vindicandis, pro libertate, pro vicino aliqvo populo, & qvæ exiſtere poſſunt bellorum cauſæ aliæ. Sed cùm ſpecialis de jure belli inſtituenda nobis aliqvando ſit Ἀφόρμη, nolumus nunc, qvod illic dici oporter, hìc antevertere. Vid. interim Antonius Faber, *de regend. Relig. l. 3. c. 4.*

II. Cùm verò publica aliqva viſit, aliqva privata, uti ex principiis juris notisſimum eſt, ſæpè etiam in-

juria ſine vi inferatur, ne qvid tale vel Eccleſiæ vel Eccleſiaſticis perſonis contingat, omnibus modis cautum voluêre Imperatores. Nempè ſi qvâ potentiore defenſione adverſus eos, qvi armatâ manu vim inferebant, opus eſſet, conſtituti fuerunt ſpeciales Patroni, qvi armis & manu militari inſultantibus reſiſterent, & Eccleſias ab omni irruptione hoſtili defenderent. Höpping. *diſſert. de jure protect. concluſ. 41.* Martin. Mager. *de advoc. armat. c. 5. num. 109. ſeq.* ubi aliqvot ejusmodi diplomata recenſet, qvibus defenſio Eccleſiarum Ducibus & Comitibus commiſſa fuit. Qvando verò vel vi aliqvâ privatâ, vel etiam ſine vi injuria inferebatur, præſtò tum erant Defenſores alii, ἔκδικοι dicti, qvi res & jura Eccleſiarum, tàm in judicio, qvàm extra judicium, ſcriptis, legationibus, commendatitiis, interventionibus, & qvibusvis aliis modis tuebantur, & ut ſalva eſſent omnia, operam dabant. Multis modis autem differebant hi à prioribus illis protectoribus potentioribus, etſi utriqve ab Imperatoribus primùm petiti fuerint. Illi namqve vi, qvæ manu fiebat, bellicâ & cruentâ; hi verò ex jurè manum conſertam vi civili atqve feſtucariâ agebant, & injurias propulſabant; atqve adeò illi perſonæ illuſtres erant, & gerendis bellis idonei, hi verò in togâ tantùm conſpicui, & rebus in judicio agendis apti.

III. Ultimi hi cœperunt ineunte ſeculo qvinto ad inſtantiam Epiſcoporum Carthaginienſium, qvi anno CCCCVII. in Concilio Africano V. in hoc conſenſerunt decretum: *Placuit etiam, ut petant ex nomine provinciarum omnium Legati perrecturi Vincentius & Fortunianus à glorioſiſſimis Imperatoribus, ut dent facultatem defenſores conſtituendi ſcholaſticos, qvi in actu ſunt, vel in munere defenſionis cauſarum, ut more ſacerdotum provinciæ iidem ipſi, qvi defenſionem Eccleſiarum ſuſceperint, habeant facultatem pro negociis Eccleſiarum, qvoties neceſſitas flagitaverit, vel ad obſiſtendum obrepentibus, vel ad neceſſaria ſuggerenda, ingredi judicum Secretaria.* Canon hic eſt in Codice canonum Eccleſiæ Africanæ nonageſimus ſeptimus. In eandem ſententiam conceptus legitur canon Concilii Milevitani decimus ſextus. *Scholaſtici* vocantur *defenſores*, uſitato eo tempore vocabulo, qvo Scholaſtici ſimpliciter pro advocatis dicebantur. Auguſtinus *tr. 7. in Joh. Qvi habent cauſam, & volunt ſupplicare Imperatori, qværunt aliqvem Scholaſticum Jurisperitum, à qvo ſibi preces componantur*, &c. De Advocatis etiam

etiam intelligendum, qvod dicitur in *l.* 2. C. *Theod. de concuss. Advoc. Praeter solemnes & Canonicas pensitationes multa à provincialibus Afris indignissimè postulantur ab officialibus & Scholasticis. Nec latet mansvetudinem nostram, sæpissimè Scholasticos, ultra modum acceptis honorariis, in defensione causarum omnium, & annonas & sumptûs accipere consvesse.* Et hoc modo canonem Africanum etiam accipit in commentar. Johannes Zonaras: *Legatis mandant, ut ab Imperatoribus facultatem Defensores Scholasticos constituendi petant, qvi in eo videlicet occupati esse debeant, qvorum illud sit studium, opus, ministerium, servitium, ut negocia defendant. Et qvæ qvidem ipsi poterunt, emergentia incommoda repellentes tuebuntur: reliqva ad secreta judiciorum referant, ibiq; exponant.* Hanc Concilii Africani postulationem adprobavit Honorius Imperator, & constituit, ut Ecclesiarum atqve Ecclesiasticorum privilegiorum Defensores essent, qvos ex corpore Advocatorum Ecclesiastici arbitratu suo delegissent, *l.* 38. C. *Theodos. de Episcop.*

CAPUT XXIII.

De Jure erigendi Academias, & Scholas publicas.

SUMMARIA.

Cura Academiarum & Scholarum pertinet ad Principem. 1.
Schola vocabulum variè sumitur. 2.
Magistratûs etiam possunt scholas erigere, sed sub inspectione Principis. 3.
Cura Academiarum solius Principis est. 4.
Et est pars juris Patronatûs Regii. 4.
Hodiè Academiæ propriam habent jurisdictionem, & certa privilegia. 5.
Academiæ etiam dicuntur Universitates κατ' ἐξοχήν. 5.
Jurisdictio Academiis competens, non est unius modi, & sunt, qvæ insuper merum habent imperium. 6.
Principi in suo tantùm territorio competit jus erigendi Academias. 7.
Qvid sentiendum de Academiis, à solo Pontifice Romano confirmatis? 8.
Privilegia, à Pontifice concessa, subjacent imperio Principis, in cujus territorio Academia sita est. 9.
Falsum est, oportere Academiam à Pontifice Romano confirmari. 10.
Falsum est, Academicos Clericorum ordini accensendos esse. 11.
Rectorum habitus purpureus. 11.

Aca-

Digitized by Google

Academiæ utrùm inter Collegia Ecclesiastica, an secularia referenda? n.
Academiarum exemptio à jurisdictione Magistratûs oppidani. n.

I.

AD Jura Episcopalia refertur etiam cura Scholarum trivialium & oppidanarum. Dn. Carpzov. *Jp. Consistor. l. 1. def. 9.* Etsi enim non Magistratibus tantùm municipalibus inter cives suos, sed singulis etiam civibus domi suæ præceptorem constituere liceat liberis suis; qvia tamen interest Reipublicæ non in fide tantùm verâ, sed etiam moribus civitati conformibus juventutem informari, circumscribenda est civibus ista libertas, & ultima atq; summa harum rerum cura vindicandâ Majestati. Et hæc causa est, qvòd Serenissimus Saxoniæ Elector, non eos tantùm pædagogos, qvi trivialibus scholis præficiuntur, sed alios etiam qvosvis præceptores, qvi privatim educandis instituendisq; pueris operam impendunt, Superintendentis vel Pastoris inspectioni subjecerit. Vid. *Ordinat. Eccles. tit.* von Winckel-Schulen. non ignarus, neglectam in civitatibus, atq; insuper habitam disciplinam irrecuperabili damno sui contemptum solere ulcisci. Unde & privatas Scholas visitari debere rectè post alios concludit Joh. Baptista Costa, *de rat. Rat. qv. 89. n. 3.*

II. Variè qvidem & frequenter in Jure nostro scholarum fit mentio, sed qvæ cum his, de qvibus nos agimus, commune habent omninò nihil. Ita legimus de scholâ Eqvitum & peditum, *l. 6. C. de advoc. diversi jud.* de scholâ Scriniariorum, *l. 9. C. Theod. de ann. civil.* de scholâ Palatinâ, *l. 13. §. 8. C. de judic.* de scholâ Silentiariorum, *l. 4. C. de silentiar.* de scholâ societatis sacrarum largitionum, *l. 13. C. de pal. sac. largi.* de scholâ domesticorum, *l. 3. C. ubi Senat.* de undecim scholis militum, *l. ult. C. de locat.* de aliis alibi. Ex qvibus tamen illicò patet, scholam accipi pro ordine militantium, & aliorum, qvi munere atqve officio aliqvo, ad Principis ministerium pertinente, funguntur. Anton. Perez. *Cod. de privileg. scholar.* Marcell. Donat. *in Ammian. Marcellin. l. 26.* Erant enim scholæ illæ vel militiæ castrensis, vel palatinæ. Jacob. Guthier. *de offic. dom. Aug. lib. 2. c. 14.* Et harum regimen qvi Juribus Episcopalibus adnumerare vellet, aulæ & Ecclesiæ, qvòd sit discrimen, se nondum satis nosse profiteretur. Sed nostræ illæ, de qvibus nunc agimus, & qvæ communiter hodiè ita dici solent,

ſolent, Scholæ, qvin Epiſcopalem deſiderent curam, dubitari ampliùs neqvit, cùm & aliàs piis cauſis & locis accenſeantur. Nicol. Reuſner. *l. 3. deciſ. 4.*

III. Utcunqve verò in ludis literariis & Gymnaſiis inſtituendis aut conſervandis Principis aliqva, nec minima verſetur cura, ſaltem qvod juventutis benè educandæ & erudiendæ modum concernit; non prohibentur tamen vel Magiſtratûs municipales, vel etiam privati ex pio affectu ſcholas erigere, cùm hoc propriè & directò ad Jura Majeſtatis non pertineat, qvemadmodum & Eccleſias fundare eos poſſe, diximus ſuprà. Vicisſim verò iſta talis, qvam Magiſtratibus & privatis tribuimus, poteſtas, ita ſubjacet legi publicæ, ut non liceat vel Præceptores præficere, vel dogmata aut libros proponere, qvos ut pietati & honeſtati adverſos, aut Reipublicæ parùm conformes exeſſe juſſerit Majeſtas; adeoq; à primâ ſtatim origine ſchola, à qvocunqve fundata, incipit curæ Epiſcopali & ipſius Principis ſubeſſe. Et ex hoc capite reprehenduntur haud immeritò Athenienſes, qvòd ſine diſcrimine admiſerint varias admodùm, imò & noxias Philoſophorum hæreſes, easqve non à ſeſe tantùm invicem, ſed etiam à religione receptâ, & legibus urbanis qvàm longisſimè diſſidentes; qvi, ſi uni alicui & meliori Philoſophorum ſectæ liberè docendi facultatem concesſiſſent, rectiùs utiqve & juventuti & Reipub. ſuæ conſuluiſſe putantur. Vid. Ariſtot. *l. 8. Polit. c. 1.*

IV. Sublimior adhuc & ſpecialior cura Principis eſt circa Academias, qvippe qvas ſub iis qvalitatibus, qvibus hodiè viſuntur, erigere præter Principem poteſt nemo. Et hinc eſt, qvòd Jus Patronatûs Eccleſiaſticum diſtingvatur, qvòd ſit vel Eccleſiaſticum in ſpecie vel Academiarum. Finkelthaus, *de jur. patronat. c. 3. n. 4.* Et utiqve magna eſt inter Patronos Eccleſiarum & Patronos Academiarum differentia. Illi enim poſſunt eſſe homines tàm publicâ & regiâ autoritate præditi, qvàm privati. Hi autem non niſi Principes, & qvi Majeſtate pollent. Erneſt. Cothmann. *reſponſ. Academ. 1. n. 8. & 377.* Limn. *l. 8. jur. publ. c. 1. n. 31. ſeq. & 36.* illi, qvà tales in Clericum ejusq; familiam nullum habent Jus, nullam Jurisdictionem, *c. filiis 16. q. 7. c. 1. X. de for. comp. c. conſuluit X. de jur. patron.* Hi verò in ipſum corpus Academicum & ſingula ipſius membra ſummum habent, & Jure merito ſibi vendicant imperium. Ut adeò Jus Patronatûs Academiarum, non tàm ſpecies ſit Juris Patronatûs in genere ita dicti, qvàm Juris

Patronatûs Regii. Conf. Matth. Stephan. *diſſurſ. Academ. 8. n. 15.*

V. Notanter autem dixi de Academiis, *qvales hodiè viſuntur.* Cùm enim nulla hodiè earum inter Europæos inveniatur, qvæ non proprium habeat Magiſtratum Academicum, propriamqve jurisdictionem, cumq; omnes certis civium ſuorum immunitatibus gaudeant, & inſuper ſingulares dignitatum & honorum titulos conferre valeant, qvibus omnibus nunc potiſſimùm Academiæ cenſentur, non poterunt ſanè ab alio iſta proficiſci, qvàm ab eo, qvi τὸ κύριον habet, & concedendi facultatem. Et hunc ſuum ſtatum Academias ſeculo demùm tertio decimo debere, inter omnes autem antiqvitate anteceſſere Pariſienſem, eruditè oſtendit Dn. Herman. Conring. *de antiq. Acad. diſſertat. 3.* Solent autem Academiæ communiter hinc Univerſitates hodiè vocari, qvod Profeſſores & ſtudioſi corpus aliqvod & veluti Rempubl. conſtituant, in qvâ legibus, conſvetudinibus, immunitatibus, libertatibus, & jurisdictione ab reliqvo civium corpore ſeparatâ utantur. Dn. Carpzov. *in Jp. Conſiſt. l. 2. def. 397. n. 3. 4. 5.* ita ut vocabulum Univerſitatis κατ' ἐξοχὴν ad certam aliqvam ſpeciem trahatur, cùm aliàs in ſignificatu famoſiori denotet plures cujuscunq; conditionis homines in unum Corpus collectos. Vid. Nicol. Loſæum *de jur. Univerſ. part. 1. c. 1.* & add. Limn. *jur. publ. lib. VIII. c. 1. n. 11.*

VI. Cæterùm uti diverſimodè ſe habent privilegia, Academiis conceſſa: ita & Jurisdictio atqve animadvertendi in facinoroſos poteſtas non omnibus competit eadem. Hoc certum eſt, poſitâ Jurisdictione poni aliqvam coërcendi poteſtatẽ, qvia jurisdictio ſine modicâ coërcitione nulla eſt, *l. 5. ff. de offic. ej. cui mand. eſt Jurisd.* cùm aliàs adverſus refractarios omni effectu deſtituatur. Et hæc coërcitio dicitur mixtum imperium, qvia hoc genus imperii admixtum eſt jurisdictioni, & ſimul Jure Magiſtratûs competit, ad tuendam ſcilicet Jurisdictionem, & Jus redditum exſeqvendum. Qvam ob cauſam cohærere Jurisdictioni dicitur, *l. 1. §. ult. ff. de offic. ej. cui mand.* & ineſſe eidem, perinde, ut aliqva potentia ſeu virtus ſuo toti poteſtativo. Per conſeqvens competet etiam Magiſtratui Academico aliqva vis coërcitiva amplior aut restrictior, qvatenus Princeps, aut qui ſupremam habet poteſtatem, permiſerit. Eſt enim mixti imperii qvædam latitudo, & qvidam veluti gradûs, qvos ſi non omnes, non tamen omninò nullos Magiſtratui competere, ipſa ejus poteſtas evincit, cùm

M

Magiſtratus nunqvam detur, qvi non aliqvam habeat vim coërcitivam. Sunt tamen qvædam Academiæ, qvæ præter Jurisdictionem etiam merum in ſubditos ſuos conſecutæ ſunt imperium, qvod de Academiâ Viennenſi refert Middendorpius, *de Academ. l. 2.* de Tubingenſi Sichardus, *ad authent. habita n. 22.* de Oxonienſi, Pariſienſi & Ingolſtadienſi Scipio Gentilis, *ad d. auth. c. 8.* de Salmanticenſi Antonius Poſſevinus, *l. 1. bibl. c. 8.* de Gryphisvvaldenſi Matth. Steph. *de jurisd. l. 3. part. 2. c. 12.* Add. Scip. Gentil. *l. 3. de jurisd. c. 17.* Limnæus, *l. 5. de jur. publ. c. 9. n. 33. ſeqq.* Ilic. Ummius, *de proceſſ. diſp. 4. n. 66.* Sed & add. Petr. Heig. *part. 2. q. 11.* ubi *n. 13.* cum Hieronymo Muſcorno negat Rectoribus Academiarum merum Imperium tribui poſſe. Qvod an probatum ſatis dederint, meritò licet dubitare.

VII. Qvandoqvidem igitur tanta hodiè Academiis contigit felicitas, ut rudium imperitorumq; hominum, qvi plerumqve literatis literarumq; ſtudioſis minus eſſe ſolent æqvi, foro & judiciis eximantur, per ſe patet, exemptionem eam ab nullo alio proficiſci poſſe, niſi ab eo, qvi τὸ κύριον tenet in Rep. & vel hoc ſaltem nomine Academiarum inſtitutionem hodiè pertinere ad Jura Majeſtatis. Patet & hoc, extra territorium ſuum poteſtatem iſtam erigendi Academias Principi non competere. Et hinc porrò, Papam Romanum non habere poteſtatem in alienis ditionibus qvicqvam conſtituendi aut determinandi, qvod ad ſtudia univerſalia qvoqvo modo facere poſſit. Limitatum enim ejus eſſe, tùm in temporalibus, tùm in ſpiritualibus, imperium, antecedentibus exercitationibus abundè oſtendimus.

VIII. Sed qvid fiet Academiis illis, qvæ à ſolo Pontifice confirmatæ, & privilegiis ornatæ ſunt, qvales adhuc plurimæ in ipſiſſimâ noſtrâ inveniuntur Germaniâ? Enimverò nolim ego cum Canoniſtis ſupremam Pontificis, qvam cum Imperatore habeat, adſerere poteſtatem, qvod ex *c. duo ſunt 10. diſt. 96.* ponit Matthias Stephani, *de Jurisdict. l. 3. part. 2. c. 2. n. 14. & diſcurſ. Academ. 8.* nec tamen nolim etiam pro illegitimis habere Academias eas, qvæ Pontifici ſuam debent originem, obſtante præſertim totius Imperii obſervantiâ. Sed puto, Academias, autoritate Pontificis erectas, hodiè perindè haberi, ac ſi per ipſum Imperatorem erectæ & inſtitutæ eſſent, Dn. Carpzov. *in Jp. Conſiſtor. lib. 2. def 396. n. 7.* Dum enim connivet Imperator, & fieri permittit, qvod impedire poterat, conſenſiſſe videtur, *arg*

l.63. §. scientibus ff. de re judic. Fulv. Pacianus, *de probat. l.1. c.19.30.* Menoch. *6. præsumpt.99.* Rosenthal. *de feud. c.9. conc.77. n.6.7.8.* Hartm. Pistor. *part.2. q.7. n.3.4.* Vincent. Carocc. *de locat. part.2. q.7. n.37.* Carpzov. *l.6. Respons.101.* Rheinking. *de retract. q.2. n.201. seq.* qvin & multa utilitatis gratiâ deinceps sustinentur, qvæ nullo jure approbante facta sunt, *arg. l. Barbarius ff. de offic. Prætor.* Limn. *l.8. jur. publ. c.1. n.43.* Accedit, qvod Academiæ non ex privilegio tantùm in civitatibus oriantur, sed etiam ex antiqvâ consvetudine, qvando sc. civitas studium publicum habuit tanto tempore, cujus initii memoria hominis non extat in contrarium, uti loqvitur Fulv. Pacian. *de probat. l.2. c.41. n.52.* Posito hoc, sufficere puto annos centum, qvibus civitas in possessione studii publici fuit. Qvanqvam enim tempus immemoriale, seu tempus memoriam hominum excedens, accuratè loqvendo differat à tempore centenario; Matth. Steph. *de jurisd. lib.2. part.1. c.7. num.145. seq.* Carpz. *part.2. const.1. def.7.* tamen tempus centum annorum plerumq; etiam, præsertim in favorabilibus, immemorialis temporis nomine venit, eò qvod per illud longissimus vitæ humanæ tractus finiatur. Sichard. *ad tit. C. vectigal. nov. instit. non poss. n.6.* Dn. Hahn. *Observ. in Wesenbec. tit. de usurpat. & usucap. n.7.* Joh. Franc. Balbo, *de præscript. part.2. tert. princ. q.6. n.24.* Et præsumitur utiqve Imperator, qvi tamdiu studia ibi publicè tractari permisit, jus Academiæ concedere voluisse. Atqvi pleræqve Academiæ in Germaniâ à Pontificibus Romanis institutæ ætatem centum annorum excedunt, ut adeò nihil noceat, originem earum profluxisse ab illis, qvi nullâ tali potestate polluerunt, & tyrannicâ qvâdam præsumtione usurpârunt.

IX. Undecunqve verò tandem, sive à Pontificibus, sive ab antiqvâ consvetudine, Academiarum qvarundam repetas originem, Principis tamen Majestati derogare per id neqvicqvam poteris. Sive enim immediatè, sive mediatè suam ille conferat autoritatem, manet tamen, sine Principis voluntate nullam in ipsius territorio subsistere posse Academiam. Et hinc porrò infero, privilegia etiam, à Pontifice Academiæ concessa, Principis subjacere imperio, ita ut vel approbare eadem, vel revocare pro re natâ possit. Videri hîc possunt, qvæ dixi suprà in materiâ de privilegiis. Et revocari qvidem aut abrogari possunt qvandocunqve ea, qvæ apertè legi divinæ & naturali repugnant, reliqva tùm demum, qvando id jusserit neces-

necessitas aut utilitas publica, posito hoc, longissimo tempore ea jam fuisse observata, & usu frequenti recepta. De illis enim, quæ nunc demum, aut de præsenti conceduntur, facilis est decisio, probari ea Principi posse & non posse, utcunque nulla subsit necessitas: & si probaverit, non valere ea ex concessione Pontificis, sed ex concessione ipsius Principis, quippe qui approbando autor ipsarum extitit, sine quo aliàs inutiliter darentur. Lucem hinc accipit doctrina Interpretum statuentium, privilegiorum Academicorum interpretationem & conservationem ad solum Imperatorem pertinere, etiamsi Academia à Pontifice sit instituta & privilegiis ornata. Cothman. *resp. Acad. 1. n. 8. seqq.* ob rationem scil. quòd Pontifex Imperatoris vicem hac in parte gerat. Matth. Stephan. *discurs. Academ. 8. n. 10.*

X. Illud autem quorundam principium ferendum planè non est, quod Princeps Academiam constituere nequeat, nisi cum consensu Pontificis, & quòd Academia à Pontifice non confirmata, pro vera & legitima haberi haudquaquam possit. Enimverò fluit hoc Pontificiorum dogma ex eo, quod Canonistæ Jus constituendi Academias pro Jure spirituali habeant. Bachov. *in Treutl. vol. 1. disp. 1. th. 7.* & quòd ante transactionem Passavienſem Academiæ Episcopis lege diœcesana subjectæ fuerunt. Matth. Stephan. *discurs. Academ. 1.* At verò quàm injusta & tyrannica fuerit seculis istis corruptis ante transactionem Passavienſem Jurisdictio Episcopalis, quasi in compendio ostendimus exercitatione præcedente. Nec mirum est, rapuisse ad se Episcopos, & tribuisse ipsis Pontificem, quod alterius erat, cùm hác ratione difficile redditum sit Principi, in arcana Papismi penetrare, & de regiminis sui periculo commonefieri, id quod inde à primis dominatûs Hildebrandini incunabulis sub spiritualitatis tegimento artificiosè admodùm occultárunt Alastores Romani. Nec magis verum est, quòd Jus constituendi Academias inter spiritualia sit referendum. Quanquam enim ad Ecclesiam & spiritualia haud superficialis & perfunctorius in eo habeatur respectus, non solus tamen ille est & unicus, neque ipsa potestas propterea illicò evadit spiritualis, quemadmodum neque Jus Patronatûs, quod tamen ad Ecclesiam propius ordinatur, spirituale dici potest, sed tantum spirituali annexum. Joh. de Turrecremat. *ad c. pia mentis 26. caus. 16. q. 3.* Martin. Mager à Schœnberg, *de advocat. armat. c. 9. n. 521.*

XI. Ex eodem fonte fluit, qvòd omnes Academici Clericorum ordini accenſeri cœperint, ut ſcil. eò magis exempti eſſent poteſtati civili. Et fortè huc facit habitus purpureus, qvo paſſim per omnes Europæ Academias ornari ſolent Rectores, Cardinalium hâc in parte æmuli. Si enim credendum Onuphrio, Cardinales ideò rubro donantur pileo, ut ſignificetur, eos, qvi in illum ordinem leguntur, paratos eſſe debere, pro libertate Eccleſiaſticâ propriam, ſi opus eſt, vitam morti exponere. Idq; confirmant Reſponſa, qvæ de Birreto rubeo, Cardinalibus Regularibus dando, Romæ collegit Antonius Scappus, JCtus Bononienſis, edita Romæ anno 1592. Ex qvo haud fruſtrà colligit Dn. Conringius, *Diſſertat. Academ. 5.* voluiſſe Pontifices etiam habitu Rectorali, (qvem à Pontificibus eſſe, probabiliter adſtruit,) non ſubducere tantùm omnem Academicum cœtum imperio Principum, ſibiq; uni ſubjicere, ſed & animare eundem ad imperia ejusmodi legitima omnia excutienda. Et diſputatur etiamnùm, neqve omni dubio caret, utrùm Academiæ inter Collegia profana & ſecularia, an Eccleſiaſtica ſint referenda. Prius placuit Curiæ ſupremæ Pariſienſi, d. 5. Sept. ann. 1573. Choppin. *de doman. Franc. l. 3. tit. 27. num. 12.* Poſterius plerisqve aliis, præſertim iis, qvi Pontificis partes tuentur. Vid. Limn. *l. 8. jur. publ. c. 1. num. 47.* In terris Evangelicis hodieq; Profeſſores pariter & ſtudioſi Jure gaudent perſonarum Eccleſiaſticarum, & idcircò Academiæ non tantùm Collegiis Canonicis ac Prælaturis accenſentur, ſed etiam præter Conſiſtorium Eccleſiaſticum, niſi aliud qvid conſvetudine fuerit receptum, aut Principi aliter placuerit, Judicem agnoſcunt neminem. Dn. Carpzov. *in Ip. Conſiſtor. l. 3. def. 12.* Et hæc tamen exemptio qvoad forum multùm diſtat ab exemptione eâ, qvæ inter Pontificios recepta & introducta eſt, inprimis verò in eo, qvòd Conſiſtoria à Principe dependeant, & ejus regimini ſubſint, ut adeò inter Principem & Academias idem adhuc habeatur relationis fundamentum, qvod eſt inter imperantem & ſubditos, qvale vix admittent tyrannidis Epiſcopalis defenſores.

CAP.

Digitized by Google

CAPUT XXIV.

De Jure creandi Doctores, Licentiatos, Magiſtros, Baccalaureos, &c.

SUMMARIA.

Jus creandi Doctores, &c. ad regalia pertinet. 1.
Quando cœperint gradûs Academici? 2.
Nulla ad eos neceſſaria eſt autoritas Romani Pontificis. 3.
Doctorandus non eſt, nec dici debet Doctor. 4.
Solennia & ceremonia in promotionibus adhiberi ſolita. 5.
Doctores nobilium privilegiis gaudent. 6.
JCtorum tituli in Jure Juſtinianeo. 6.
De Doctoribus indignè promotis. 7. 8.
Doctores, à Comitibus Palatinis promoti, non inferiores ſunt aliis 9.
Quid de Doctoribus ab ipſo Principe creatis ſentiendum? 10.
Juliani Imp. egregia, ſed ſubdola de Doctorum promotionibus ſententia. 11.
Neceſſaria quandoq; eſt Principis circa promotiones inſpectio. 12.
De Licentiatis, & utrùm hi alibi Doctoris gradum petere poſſint? 13.
De πρωτοκαθεδρία & ordine inter Doctores & Licentiatos. 14. ſeq.
De Magiſtris, & vocabuli ſignificatu. 17.
De Magiſtris noſtris. 18.
Titulus iſte & dignitas in Academiis Germaniæ eviluit. 19.
Utrùm creare Magiſtros queat, qui ipſe Magiſter non eſt. 20.
De Baccalaureis. 21. 22.

I.

ET hactenus de Jure Academiæ conſtituendæ. Videamus nunc de dignitatibus Academicis, qvippe qvarum conferendarum poteſtatem itidem Majeſtati aſſerimus: Vel, qvod interſit Reip. noſſe, qvibus talis prærogativa conferatur, ut ne indigni privilegiorum participes fiant: Vel qvod dignitatum omnium origo penes Principem ſit, ita ut ex eo & in eum omnes fluant & refluant, tanqvam flumina de mari & in mare, Limnæus, *l. 8. de Jur. publ. c. 8. n. 6.* vel deniqve, qvod autoritate ſuâ majorem dignitatibus Academicis ſplendorem accedere Principes animadverterent. Cum ergò Eccleſiæ & Reip. maximam ſemper præſtent utilitatem Viri literati, & in illis omne regimen politicum occupetur,

petur, potestatem conferendi ejusmodi dignitates & titulos rectè sibi retinuerunt, & Juribus Majestatis accensuêre Principes, qvin & illos ipsos tanti semper habuerunt, ut plurimi iisdem illis ornari non erubuerint. Vid. Herman. Kirchner. *Orat. de Ducib. princip. promot. hab. Marpurg. ann. 1606.* Christoph. ab Hagen, *præfat. tr. de usu usur.*

II. Qvo tempore isti dignitatum gradûs primùm cœperint, fortè non est, ut hic prolixè exponatur. Certum est, florentibus Romanorum rebus nec in Græcia, qvæ tamen literarum prima semper & præcipua fuit nutrix, nec alibi nostrum hunc creandi Doctores morem obtinuisse, nec alios tunc vel Magistros vel Doctores audivisse, qvàm qvi reverà docerent. Et qvanqvam sint, qvi ex legibus Justinianeis ritum istum jam eâ tempestate invaluisse colligant, qvò trahunt, *l. 2. l. 7. l. 8. C. de Professorib. & Medic. l. X.* idipsum tamen infirmis admodùm niti probationibus, & textûs istos temerè in partes vocari, eruditè, ut solet, ostendit Dn. Herm. Conring. *de Antiq. Academ. dissert. 4.* ubi post alia, probè perspectis & exploratis vestigiis omnibus, hoc tandem pro certo habet, seculo Christiano tertio decimo apud Theologos, JCtos, Medicos, Philosophos, honorum titulorumq; collationem nostram usu receptam esse; ante id tempus nihil inveniri, qvod fidem eâ de re facere possit, & cui tuto insistere liceat. Conf. Limn. *de Jur. publ. l. 8. cap. 8. num. 2.*

III. Qvicqvid hujus sit, & qvæcunqve tandem ejus moris inveniantur initia, non potuit tamen eiretinendo vel opportunum magis vel magis honorificum existere, qvàm ipsa Principum, qvorum autoritate iste nititur, Majestas & splendor. Insulsum est & insubidum Johannis Molani, Scriptoris Pontificii assertum, qvod habet *in compend. Theol. pract. tr. 5. c. 32.* inanes & irritos esse promotionum titulos, collatos ab illis, qvi se ab obedientiâ summi Pontificis retraxérunt. Qvomodo vero inanes, qvos ex suâ propriâ potestate confert Princeps? qvomodo irritos, qvos tantâ cum curâ & sollicitudine decernit? Nec verò solus Papa est, qvi dignitates conferendi potestatem habet, sed competit ea etiam Imperatori in terris Imperii, Camill. Gallinius, *de V. S. lib. 10. c. 14. n. 8.* & in suo territorio cuilibet Principi alii summum Imperium tenenti, inconsulto Pontifice, imò etiam dissentiente; cùm superioritatem illam, qvam in omnes toto terrarum Orbe diffusos Monarchas sibi Papa Romanus sumit, & nullam, &, si qva esset, maximè perniciosam ple-

pleriqve nunc agnoſcant & execrentur.

IV. Præcipua dignitas videtur eſſe Doctoratus, qvem idcircò ſummum in unaqvaqve facultate gradum dicunt. Non autem ſe qvis antè debet Doctorem nominare, qvàm adeptus fuerit reipsâ inſignia Doctoratus. Camill. Gallinius, *d. V. S. lib. 10. c. 35. num. 26.* Jacob. Menochius, *de Arb. Jud. qvæſt. caſ. 379. num. 15. 16.* Qvanqvam enim in favorabilibus Doctorandi pro Doctoribus habeantur, Sichardus, *ad l. nondum 3. num. 6. C. de furt. & ſerv. corr.* nomen tamen ipſum antè non merentur, qvàm reverà id conſecuti fuerint, ita ut etiam falſi crimen incurrat, qvi dolo ſe Doctorem mentitur, *arg. l. 27. §. 3. ff. de L. Corn. de falſ.* & pœnà arbitrariâ puniri poſſit. Jac. Menoch. *de Arb. Jud. Qvæſt. caſ. 318. n. 21. & caſ. 320. num. 7.* Dn. Carpzov. *in præx. crim. part. 2. q. 93. num. 36. 37.*

V. Cæterùm, qvot & qvæ reqvirantur in eo, qvi ad dignitatem Doctoratûs promoveri diſcupit, & qvæ ſint hujus dignitatis propria & determinata inſignia, ceremoniæ & prærogativæ, prolixè exponit Fulvius Pacianus, *de probat. lib. 2. cap. 41.* cui adde Colet. *de proceſſ. execut. part. 2. c. 3. num. 135.* Cothmann. *Conſil. Academ. reſp. 44. n. 36.* Limn. *lib. 8. de Jur. publ. c. 8. n. 88. ſeqq. 115. ſeqq.* Nec verò frivola aut inania ſunt iſta, qvæ hodiè in promotionibus freqventantur, ſolennia, ſed unumqvodqve eorum ſignificativum eſt dignitatis conceſſæ, & vel ideò retinendum, qvôd veluti characterem qvendam ſpectatoribus imprimat. Imò verò gentibus propè omnibus commune ſemper fuit, in Ordinum & Collegiorum cooptationibus ritum aliqvem adhibere tanqvam novi honoris inſigne. Petr. Heig. *p. 2. q. 11. n. 56.* Non tamen neceſſe eſt, ut ubiqve eædem per univerſas Academias obſerventur ceremoniæ, aut eadem paſſim adhibeantur inſignia, ita ut pro Doctore habendus propterea non ſit, qvod in ejus promotione ipſi fortaſſe nullum datum fuerit oſculum, aut annulus, aut biretum. Qvia poſſunt ejusmodi ceremoniæ, pro cujusqve Academiæ inſtituto, variare, & ex arbitrio etiam Principis mutari, cùm juris poſitivi illæ ſint, & poteſtati Legislatoriæ, qvoad ipſam ſuam ſubſtantiam, ſuccumbant.

VI. Qvemadmodum autem Doctoratus haud exiguum nomen eſt, adeò ut Doctor propterea in dignitate conſtitutus dicatur. Camill. Gallin. *de V. S. l. 10. c. 12. num. 28.* & nobilium privilegiis gaudeat, imò ipſe nobilis fiat. Philipp. Paſchal. *de*

virib. patr. potest. part. 2. c. 5. num. 69. seq. Osvvald. Hillig. *in Donell. enucl. l. 24. c. 14. lit. N.* Camman. *de regalib. disp. 3. th. 63.* Qvirin. Kubach. *dec. 7. q. 7. cent. 3.* aut saltem nobilibus non postponatur. Rheinking. *de regim. sec. & Eccl. l. 1. class. 5. c. 11. num. 39.* sed iis æqviparetur. Marq. Freher. *de infam. l. 3. c. 25. n. 13.* Christoph. ab Hagen. *præfat. tract. de Usur.* Dn. Carpz. *lib. VI. Respons. 18.* (ubi rectè totam hanc controversiam ita componit, Doctorem esse nobilem titularem in concreto, non nominalem in abstracto. Ein Doctor ist edel / aber kein Edelmann /) Limnæus, *lib. 8. de Jur. publ. cap. 8. num. 103. seq.* & propter solum hunc gradum præferatur nonnullis, qvi aliàs eum præcederent. Don. Garc. Mastrill. *Decis. 130.* ita augustiores multò per istam gradus prærogativam facti fuêre tituli, jam olim Theologis, JCtis, & Medicis tribui soliti. Ita enim Episcopi olim illustribus pares habiti, & inter spectabiles relati fuêre. Henning. Gœden. *consil. 34. num. 4.* Dionys. Gothofred. *ad l. 21. C. de Episcop.* dicunturq; Reverendissimi, *l. 18. l. 25. l. 26. l. 33. C. de Episc.* Religiosissimi, *l. 28. eod. l. 19. C. de Episcop. audient.* qvemadmodum & Presbyteri, & Diaconi, & apocrisiarii titulo reverendissimorum ornantur. *Novell. 123. c. 20. & c. 25.* Jurisconsulti dicti jam diu sunt Nobilissimi, *l. 7. C. de postuland.* ubi tamen vid. *Gothofred.* Illustres, *in proœm. Digest. rubric.* Celsi & honorati, *l. 2. & 3. C. de offic. divers. judic.* interdum egregii. Sichard. *ad l. 12. §. in omnibus C. de R. C. & jur.* & passim Excelsi, Glorioси, Magnifici, Splendidissimi, Clarissimi, &c. Limn. *de jur. publ. l. 8. c. 4. n. 6. & 7.* Carpzov. *part. 1. decis. 7. num. 18.* ad exemplum scil. Æmilii Papiniani, qvi ab Imperatoribus ipsis excelsi, *l. 6. §. 1. C. de inst. & subst. §. 7. J. de fideic.* excellentis, *l. un. C. Theod. de Respons. prud.* summi, *l. 1. §. 6. C. de vet. jur. enucl. l. 14. C. de sentent. & interlocut.* acutissimi ingenii vir, & meritò ante alios excellens, *l. 30. C. de fideic.* splendidissimus, *d. l. 1. §. 6. de V. J. E.* prudentissimus, *l. 14. C. de præd. & al. reb. min. l. 12. C. de legat. l. 16. C. de fideic.* consultissimus, *l. 3. C. de acq. & ret. poss.* disertissimus, *l. fin. C. de inst. & subst.* appellatur.

VII. Cæterùm Doctoralis hæc dignitas confertur vel immediatè à Principe ipso, vel mediatè, & tùm iterum vel in Academiis per Promotores specialiter in eam rem constitutos, vel per Comites Palatinos. Qvi in Academiis creantur, omnium habentur dignissimi, & qvi dignitatem, qvam impetrant, ornare possint suo merito, eò qvòd plurium

Digitized by Google

um censuræ & judiciis succumbant, & ex præscripto cum iis agere oporteat. Qvò facit, qvod ter examinari debeant, qvi dignitatem hanc ambiunt. Marqv. Freher. *de existimat. lib. 2. c. 3. n. 16.* ne sc. non satis probati dici possint, & ne sine re magnæ dignitatis nomen subsistat, cùm de substantiâ promovendi sit scientia, & ad Doctoratum pauca, ad Doctorem verò plurima reqvirantur, optimè hoc monente Gregorio XIII. Pontifice ap. Casp. Ens, *Epidorp. lib. 1.* Omninò enim cavendum, ne levis & nimiùm præcipitata fiat promotio, uti ex Constantiensi Synodo refert Matth. Stephan. *de jurisdict. l. 3. part. 2. c. 14. num. 62.* Sed est tamen hoc pessimi seculi χαρακτήμα, qvod in qvamplurimis Academiis, Italicis præsertim & Gallicis, nullo dignorum & indignorum ferè habito discrimine, amplissimæ literarum dignitates sic in permultos homines, qvomodo denarius in cloacam, cadant. Thom. Lans. *in Orat. contra Ital.* ita ut passim hodiè reperiantur Doctores, qvi docendi sunt, & è contrario scholastici, qvi docere possunt. Joh. Gars. *de expens. & meliorat. c. 4. num. 6.* cùm tamen inverso ordine discipulus esse antè debeat, qvisqvis Doctor esse desiderat, ut possit docere, qvod didicit, *c. ordinatos 4. dist. 59.* Et hinc est, qvod Doctores ejusmodi, nullo suo merito creati, passim audiant Doctorelli, Doctores necessitatis, qvæ legum nescia est, legum dolores, litium confusores, moneta tonsa, i. e. sine literis, fontes sine aqvâ, nebulæ turbinibus agitatæ, asini coronati, &c. Angel. *in l. 1. §. 3. ff. de postul.* Rebuff. *de nominat. q. 21. num. 17.* Cuppener. *in auth. habita C. ne fil. pro pat. p. 46.* Ventur. de Valent. *in Parthen. litig. l. 1. c. 11. n. 7. 8.* Limnæus, *l. 8. de jur. publ. c. 8. n. 5.* Facetus est in tales Doctores Juris non nemo Poëtarum, cujus Epigramma legere non usqve adeò hic fuerit alienum. Sic autem ille:

Qvod juris utriusqve te vocaverim
Peritum, honorem ne tibi dari puta,
Unde insolescas atqve sumas cornua,
Peritiorem censeo meam coqvam
Et jusculorum, & plurimorum jurium,
Sint illa sive carnium, seu piscium,
Vorare tu tantùm, illa & apparare scit.

VIII. Et tolerari qvidem posset qvodammodo ista qvarundarum Academiarum liberalitas, si modò in eos conferretur, qvi futurorum de se spem facerent profectuum; cùm licet qvis in publico examine re-

repertus fuerit parùm doctus, si tamen spes sit, ut possit proficere, possit salvâ conscientiâ Doctorari. Fulv. Pacian. *de probat. lib. 2. cap. 41. n. 116.* Matth. Steph. *de jurisd. lib. 3. part. 2. cap. 14. num. 81.* qvanqvam sententia ista, secundum rigorem Juris examinata, non usqveqvaqve se commendet. At verò eum facere Doctorem, qvi nec de præsenti, nec de futuro ullum ejus dignitatis præbet meritum, id tantum abest, ut excusari possit, ut & Doctor ipse, non obstante creatione, tanqvam sententiâ latâ per improprias probationes, rejici. Sichard. *ad l. 1. C. de testam. milit. num. 13.* & Professores Academiarum indignum ejusmodi admittentes puniri, Petr. Gregor. *de Rep. l. 18. c. 9. num. 9.* imò & privilegiis exui possint, *c. privilegium 11. q. 3.* Matth. Stephan. *de jurisdict. lib. 3. part. 2. c. 14. num. 125.* Dn. Carpzov. *in Jp. Consistor. l. 2. def. 408.* qvem optimum huic malo obicem ponendi modum statuit Limnæus, *in addit. ad lib. 8. c. 8. num. 5. tom. 4.* qvemadmodum & ita creatus Doctor privilegiis Doctorum gaudere neqvit. Bened. Bonius, *de cens. art. 56.* Jac. Menoch. *de A. J. Q. cas. 379. n. 12.*

IX. Qvi à Comitibus Palatinis creantur, Doctores, & bullati aliàs dici solent, minoris plerumqve sunt existimationis, ita ut aliqvi eos privilegiis Doctorum, in Academiis promotorum, prorsus exuant, & planè incapaces illorum pronuncient. Menoch. *consil. 126. num. 18.* Rutger. Ruland. *de commiss. part. 1. l. 1. c. 14.* Matth. Coler. *de proces. exec. part. 2. c. 3. num. 129.* Gvid. Pap. *in decis. Gratianopol. q. 88. & q. 338. n. 11.* Eberh. Speckhahn. *cent. 11. q. 22.* Ventur. de Valent. *in Parthen. litig. l. 1. c. 7. n. 32.* qvod tamen, nisi de illis accipias, qvi absqve examine & eruditionis specimine solo verbo gradum Doctoris consequuntur, cum Jacobo Alemann. *consultat. 5. p. 213.* & Bachovio, *in Treutl. vol. 1. disp. 1. th. 7. lit. A.* rectè improbant Treutlerus, *d. l.* Laur. Ohm. *de jur. Episcop. n. 17. lit. t.* Dominic. Arumæus, *ad aur. Bull. discurs. 1. n. 5.* Matth. Stephan. *de jurisdict. lib. 2. part. 1. c. 6. memb. 1. n. 74. seqq.* Qvirin. Kubach. *cent. 3. dec. 7. q. 6.* & prolixè Limnæus, *de jur. publ. l. 8. c. 8. n. 13. seqq.* propter paritatem sc. potestatis, qvam eandem ab Imperatore accepére, tùm Academiæ, tùm Comites Palatini. Præsupponimus autem, promovendum esse bonis moribus, & eruditione probè instructum, & id exploratum esse Comiti Palatino per examen prævium, qvod adhibitis Doctoribus aliis, plerumq; tribus, præmittere jubet Diploma Cæsareum. Qvod si ergò Candidatus dignitati huic

huic idoneus inventus fuerit, nihil est, qvod privilegiis aliorum Doctorum ipsi interdicere qveat, cùm, uti dixi, eâdem, qvâ Universitates, potestate eum renunciet Comes Palatinus.

X. De iis verò, qvi à Principe immediatè creantur, dubitare licet, utrùm inter Doctores, in Academiis promotos, sint recipiendi, aut iis pares habendi? Sanè cùm Doctura non simplex sit dignitas, sicut nobilitas, sed in eruditione fundetur. Bachov. *in Tr. d. l.* injurius erit Princeps in Doctorum ordinem, si talem creaverit, qvi nullo suo merito dignitatem istam affectat. Et ferendū non est, qvod post Angelum statuit Pacianus, *de probat. l. 2. c. 41. num. 13.* de inhabilitate creati per Principem disputandum non esse, qvia semper intelligatur cum eo super omni macula dispensatum. Literæ enim non ita subjacent potestati Principis, ut nudâ declaratione ex non-docto doctum facere possit, & ne qvidem, ut pro docto habeatur, qvi vix prima elementa cujusqve artis degustavit. Est enimverò tota hæc dignitas ex summo, qvod Princeps tenet, imperio; sed habet tamen ea perpetuum ad eruditionē promoti respectum, absqve qvâ si fuerit, personatus tantùm erit & histrionicus Doctor. Unde non malè qvidam dispensationem Principis circa inhabilitatem subjecti tùm demum admittunt, qvando tale concurrit impedimentum, qvod possit à Principe tolli, & constat, eum scire impedimentum. Anton. Perez. *ad tit. Cod. si servus aut libert. ad decur. adspir. n. 6.* Nec incivile qvidem est, aut iniqvum, ut Doctor, à Principe creatus, reliqvis Doctoribus dignior, sublimior & potentior in prælatione habeatur; sed id tamen ita demum procedit, qvando ille cum rigore examinis hunc honorem adeptus fuit. Fulv. Pacian. *d. l. n. 10. 11.* Carol. Tapia, *ad rubr. ff. de constit. Pp. c. 4. num. 119.* & qvando in reliqvis qvalitatibus paritas subest. Ferdinand. Vasqv. *præfat. ad lib. 1. n. 136. 137.* Qvando ergò qvis suo merito ab ipso Principe Doctor creatus fuit, non parem tantùm eum habeo Doctoribus reliqvis, in Academiâ renunciatis, sed etiam excelsiorem. Ut verò ille qvoqve, qvi dignitatem hanc non meretur, & nudo titulo superbit, eodem loco habeatur, ne Princeps qvidem, nisi qvoad externam prærogativam, jubere potest. Add. Limnæum, *de Jur. publ. l. 8. c. 8. n. 9. & 14.*

XI. Optima esset & saluberrima Constitutio Juliani Imperatoris Apostatæ, qvam edidit an. CCCLXII. nisi subdolè alium planè finem intendisset, ut scil. Christianos à do-

cendi munere ſubmoveret. Sic enim ſe habet illa in *l. 5. Cod. Theodoſ. de medic. & Profeſſor. Magiſtros ſtudiorum, Doctoresq; excellere oportet, moribus primùm, deinde facundiâ. Sed qvia ſingulis civitatibus adeſſe ipſe non poſſum, jubeo, Qvisq; docere vult, non repentè nec temerè proſiliat ad hoc munus, ſed judicio ordinis probatq; decretum Curialium mereatur, Optimorum conſpirante conſenſu: hoc enim decretum ad me tractandum referetur, ut altiore qvodam honore noſtro judicio ſtudiis Civitatum accedat*, &c. Non potuiſſet Julianus accuratiùs docentium conditiones præſcribere, nec diſcentium ſtudiis conſulere rectiùs. Se ipſum optat ubiqvè præſentem, ut ſcil. ipſe de ſingulis judicium ferre poſſet, qvid de moribus & facundiâ cujusqve ſtatui deberet. Sed cùm fieri hoc non poſsit, ne repentè qvis aut temerè ad Profeſsionis munus proſiliat, probari eum eligiq; priùs voluit judicio Ordinis, h. e. decreto Curialium, conſpirante Optimorum conſenſu, & deinceps Decretum iſtud ſeu electionem ad ſe referri, ut ita judicio Principis & major fieret autoritas docentium, & ſanctior eorum electio. Et potuiſſet ſanè ſalutaris admodùm & Reipubl. perqvàm utilis videri hæc conſtitutio, niſi vaferrimus Legislator his fucatis coloribus atqve his pigmentis Chriſtianam Religionem extingvere & ſubvertere intendiſſet, ut optimè obſervat Cardinalis Baronius, *ad ann. CCCLXII. num. 286.* Idq; inprimis confirmatur per ingenuam confeſsionem Ammiani Marcellini, qvi *lib. 25.* inclementem propterea appellat Julianum, *qvi docere vetuerit magiſtros Rhetoricos Chriſtianos, ne tranſirent à numinum cultu.* Chriſtiani enim docentes ex Gentilibus autoribus, inanem eſſe deorum cultum, argumentis pluribus demonſtrabant, adeò ut eos ſic interpretari nihil aliud eſſet, qvàm adoleſcentes verâ religione imbuere, & à Gentilitiâ ſuperſtitione penitiùs abducere. Id indignè ferens Julianus ſuo voluit arbitrio reſervatum, qvos vellet ſcientiarum præfici ſcholis, ut hoc artificio Chriſtianos omnes à docendi munere excludere poſſet. Conf. Jacob. Gothofred. *ad d. l. 5. C. Th. de med. & Prof.*

XII. Non improbandum tamen eſſet in Principe rigoroſum iſtud examen, ſi, omiſſo iſto Juliani ſophiſmate πολιτικῷ, in mores & eruditionem eorum, qvi docentium partes ſuſcipiunt, accuratiùs inqvirat. Fateri oportet, in Academiis ab ipſis illis, qvorum arbitrio ea res commiſſa eſt, promoveri ſæpè in Doctores homines planè indoctos, &

ἀπαι-

Digitized by Google

ἀναιδώτατε, qvibus meliùs esset, inter opifices si prudentiam suam utcunqve ostentarent, qvàm in cathedrà, aut foro. Nolo ego Camarinam hanc movere pertinaciùs, ne mihimet ipsi, disentienti sæpè numerò, malum accersam. Hanc tamen seculi corruptelam non aliter emendari posse persvasus sum, qvàm ab ipso Principe, accuratiùs universa & singula explorante, & ex suo arbitrio præmia hæc conferente. Non qvod necessariam putem ipsius Principis in examinè præsentiam, aut ut ipse de profectibus Candidatorum periculum faciat, sed ut, Juliani exemplo, relatione fideliter factâ, ipse deinceps autoritatem addat, & judicium suum ex collatis cum Senatu suo sententiis interponat. Sine dubio enim multò sincerior tùm erit relatio Ordinum & examinatorum, si cubi compertum eis fuerit, rationem sibi reddendam esse de arbitrio suo, nec temerè proinde aut repentè qvenqvam promoveri debere.

XIII. Proximi à Doctoribus sunt Licentiati, dicti ex eo, qvòd licentiam Doctoris titulum assumendi consecuti fuerint; qvam ipsam alibi solenni actu promotionis, alibi sine solenitate notabili, pro cujusq; Academiæ instituto, conferre moris est. Qvi verò dignitatem hanc impetrayerunt, utcunqve se Doctores appellare adhuc neqveant juxta ea, qvæ suprà à nobis dicta sunt, pro Doctoribus tamen plerumqve habentur, maximè in favorabilibus, tùm qvòd cingendus habeatur pro cincto, tùm qvòd in Licentiato eadem essentialia, videlicet mores & scientia, perinde ut in Doctore, requirantur. Matth. Stephan. *de Jurisdict. l. 3. part. 2. c. 14. n. 98. seq.* (Dis. Vincent. de Franch. *decis. 111.*) qvod tamen de iis tantùm Licentiatis intelligunt, qvi publicâ solennitate renunciati sunt. Limnæus, *l. 8. cap. 8. num. 42.* Sed utrùm Licentiatus alibi, qvàm ubi licentiam adeptus est, Doctoris gradum petere possit, disceptant Doctores, ut videre licet apud Menoch. *de A. J. Q. cas. 371. num. 16. 17.* Mindan. *l. 3. c. 5. num. 12.* Wesenbec. *ad tit. C. de monopol. ad l. 1. pr.* ubi id præcipuè offendit, qvod putent aliqvi, posse Licentiatum alibi Doctoris gradum petere, dum tamen novum subeat examen, etiamsi jurâsset, se alibi non sumpturum lauream. Menoch. *d. l.* Est enimverò juramentum omne, qvod non est contra bonos mores, obligatorium. Guttierrez, *de Juram. confirm. c. 34.* qvia non magis in potestate est hominis impedire, ne Juramentum verâ & seriâ intentione jurandi præstitum obliget, qvàm est in ejus potestate impedire ustionem

do-

domûs vel ſtuppæ, poſito qvod ei de facto ignem applicet, licet maximè nolit exuri. Andr. de Vaulx, *in paratit. X. de jurejur. §. 8. n. 1.* Nec infringi poteſt vis Juramenti obligativa per novum, qvod ſubit Licentiatus, examen, cùm & illo ſuperſedere poſſit, & non hoc juraverit, ſe absqve examine prævio nolle alibi lauream petere, ſed ſimpliciter, nólle ſe lauream alibi petere. Cæterùm tota qvæſtio hùc propriè non pertinet, ſed alibi ventilabitur commodiùs. Conf. interim Limn. *de jur. publ. l. 8. c. 8. n. 43.*

XIV. Qvandoqvidem autem non inter Doctores tantùm, ſed etiam inter Doctores & Licentiatos in Collegiis maximæ ſæpè de prærogativâ & ſeſſione excitantur lites, his illisve vel ex vetuſtiore promotionis actu, vel ex Loci & Univerſitatis privilegiis, πρωτοκαθεδρίαν arceſſentibus, eaq; controverſia in apertas ſæpè contentiones atqve injurias degeneret, niſi componi aliter poſſit, ad ipſum Principem, Academiæ Patronum, recurrendum erit, ut ex relatione ſibi factâ, & probè perceptis utriusqve partis rationibus, ſuas interponat partes, & Reſcripto aut ſententiâ rem definiat. Ita v.g. cùm in Academiâ Lipſienſi inter Doctores, illic & alibi promotos, multa ab aliqvot annis mota fuiſſet controverſia, illis jus aliqvod protimiſeos, his paria jura & æqvalem ſortem prætendentibus, atqve ea res ſcriptis tandem utrinqve ventilata eſſet, non potuit ea terminari aliter, niſi per Reſcriptum Electorale, qvod tale fuit; Würdige / Hochgelahrte / Andächtige / und liebe Getreue / Wir haben uns die jenigen Schrifften / ſo die Doctores Juris, ſo den Gradum anderer Orten angenommen / mit denen Doctoribus Juris, die bey euch zu Leipzig promoviret / wegen der præcedentz gewechſelt / auch was Ihr / die Univerſität / und inſonderheit die Juriſten Facultät darneben angeführt / gebührend vortragen laſſen. Nun hätten wir zwar lieber geſehen / daß die Intereſſenten ſich ſelbſten hierinnen beſchieden / dieweil es aber nicht geſchehen / und Wir aus den angeführten circumſtantiis & rationibus ſo viel erſehen / daß hierinnen ein temperament zu treffen nöthig / und die Zwiſtigkeit mit einer diſtinction beyzulegen / am füglichſten ſeyn will; Als iſt hiermit unſer gnädigſter Will und Meynung / daß die Doctores Juris, ſo zu Leipzig promoviret / weil ſie / dem anziehen nach / nicht allein bey der Juriſten Facultät / ſondern auch bey dem gantzen Corpore Regente, oder Magiſtratu Academico, ein potius jus communicirt bekommen / deßwegen in actibus Academicis vor den jenigen

Digitized by Google

gen Doctoribus juris, ſo anderer Orten promoviret / bey der præcedentz gelaſſen; So viel aber die anderen actûs publicos betrifft / als bey Hochzeiten / Begräbnissen / Communion / Tauffen und dergleichen / daß bey ſolchen Sie die Doctores juris ohne Unterſcheid / ſie mögen den Gradum zu Leipzig oder anderer Orten auf Academien erlanget haben / nach dem Alter und der Zeit / wie ſie promovirt / gehen und lociret / iedoch hierbey die jenigen / denen wegen ihrer Aempter oder der Freundſchafft ein ſonderlicher reſpect und Vorzug gebühret / wie bißhero / noch ferner in acht genommen werden ſollen. Begehren demnach hiermit gnädigſt / Ihr wollet die Parteyen vor euch forderen / Ihnen dieſe unſere gnädigſte Meynung und Verordnung gebührend eröffnen / Sie zu aller Verträglichkeit hierbey anmahnen / und hinfüro dieſen allen gehorſamſt nachzuleben / Krafft dieſes beſcheiden. Daran geſchieht unſere Meynung. Dat. Dreßden / den 29. April. 1667.

XV. Contingere aliqvando ſolet, ut in Collegiis non gradûs prærogativa, ſed Senioratûs attendatur, & unusqvisqve locum ſuum, prout prior aut poſterior receptus fuit, nanciſcatur, neqve diſcrimen tùm inter Doctorem aut Licentiatum obſervetur. Id ſi lege conventionali introductum, aut continuatâ nec interruptâ conſvetudine receptum fuerit, qvin obſervari deinceps qvoqve in ſingulis membris debeat, niſi univerſis aliud placuerit, dubium non eſt. At ubi neqve pactum aliqvod, aut lex Collegii, neqve conſvetudo, uniformiter recepta, probari poſsit, nunqvam ſtatuerem, Doctori præferri debere Licentiatum, qvandoqvidem qvi licentiam tantùm accepit aſſumendi gradum Doctoratûs, inferior eſt eo, qvi gradum iſtum jam conſecutus eſt, qvemadmodum ens in potentiâ multò ignobilius eſt ente, qvod in actu jam exiſtit.

XVI. In hanc ſententiam reſpondit Facultas Juridica Wittebergenſis an Chriſtian Strobeln zu Leipzig / menſ. Febr. 1672. Hat ſich in einem Collegio N. zu L. zwiſchen einem Doctore Juris, ſo auf einer auswertigen Univerſität promovirt / vorhero aber zu L. Magiſter worden / und etlichen Licentiatis Theologiæ Streitigkeit darinnen entſponnen / daß die Licentiati den Vorzug im ſitzen und votiren begehret / ꝛc. Wenn nun gleich ſonſt in vielen Collegiis bräuchlich / daß die membra derſelbigen ohne Unterſcheid / wie ſie in dieſelbigen recipirt werden / ihren locum bekommen / von Seiten des Doctoris auch geſtanden werden muß / daß ermelte Li-

centiati ältere Magistri, und länger in solchem Collegio, als er/ gewesen/ sie auch sonsten inter Doctores nostros, wie sie sie nennen/ & alibi promotos, einen Unterscheid machen wollen/ und hierzu ein Churfürstl. Sächsisches gnädiges Rescriptum sub dato den 29. April. 1667. anführen. Dennoch aber und dieweil/ euerem Berichte nach/ in erwehnten Collegio die Session und præcedentz/ nach der Ordnung/ wie die membra recipirt seyn/ durch eine unverbrüchliche Gewohnheit nicht eingeführet/ sondern vielmehr beygebracht werden kan/ daß wenn frembde Doctores, Licentiati und Magistri concurriret/ die Doctores alsdenn vorgegangen/ und diese beyderseits denen Doctoribus, auch extraneis, wenn sie gleich nach Ihnen ins Collegium kommen/ gerne gewichen sind/ immassen denn noch heutiges Tages ein junger Doctor Juris denen Licentiatis darinnen vorgehet/ über dieses das gnädigste Rescriptum, welches nur von der præcedentz der Doctorum unter sich meldet/ auf gegenwertigen Fall/ da der Streit mit den Licentiatis sich ereignet/ nicht zuziehen/ und die Licentiati, wo ein anders nicht hergebracht/ ohne Zweiffel den Doctoribus nachzusetzen; So erscheinet dannenhero allenthalben so viel/ daß der Doctor extraneus, davon eure Frage meldet/ in dem Collegio N. zu L. denen Licentiatis Theologiæ in loco & voto billich vorzuziehen/ V. R. W.

XVII. Transeo ad Magistros, qvi & ipsi autoritate ejus, qvi Majestatem habet, creantur. Est enim verò nomen Magistri admodùm fœcundum, & in genere, qvibus præcipua cura rerum incumbit, & qvi magis, qvàm cæteri, diligentiam & solicitudinem rebus, qvibus præsunt, debent, Magistri appellantur, *l. 57. ff. de V. S.* De Etymologiâ & notatione vocabuli videri potest Limnæus, *de jur. public. l. 8. num. 29. & in addit. prior. ibid.* In Jure nostro memorantur Magistri populi, eqvitum, censûs, actionum, epistolarum, libellorum, memoriæ, militum, navis, officiorum, societatis, scriniorum, curiæ, vestium, admissionum, &c. Qvin & inter Principum dignitates Magisterium fuisse, ex Ammiano Marcellino, *lib. 26.* constat. Scholasticis verò, qvando id nomen tribuitur, in latiori suo significatu, cujuslibet disciplinæ Præceptoribus, h. e. Doctoribus, præcepta cujuslibet disciplinæ seu artis explicantibus & docentibus, competit, *d. l. 57. de V. S.* neqve tamen Doctor aliqvando

do aut Magister dici qvis consveverat, nisi idem docendi munus publicum reapse gereret. Qvò pertinet *l. un. C. de stud. liberalib. lib. XI.* Sed factum tamen deinceps, ut nomen istud, in plerisqve Academiis, illis tantùm adhæreret, qvi summum in Philosophiâ gradum adepti essent.

XIIX. Apud Lovanienses, ut & Parisios & Colonienses Theologiæ Doctores κατ' ἐξοχὴν dicuntur Magistri Nostri, qvod nomen falsè perstringit Autor Apiarii, *part. 1. c. 8.* & Erasmus, *in Encom. Moriæ pag. m. 244.* Ideò autem ita dici putat Rebuffus, *in tract. concord.* §. *1.* qvia communes sint omnium Præceptores, tàm prædicationibus, qvàm lectionibus gratis inservientes, ad exemplum sc. Ecclesiæ, qvæ etiam nostra dici soleret ideò, qvia erga neminem suum claudat gremium. Qvasi illi, non alii debeant esse nostri Præceptores, nosq; præ reliqvis illos seqvi deceat, Joh. Svevus, *ad l. 57. de V. S.* Contendit ibidem Rebuffus, aliarum Facultatum Doctores non debere eo nomine insigniri; ut ita singularis aliqva dignitas per id inferatur, qvæ communicari aliis nec possit, nec debeat. At enim fruantur illi hoc suo encomio, qvoad libet. Nobis compertum est, multis id sine merito tribui, & cum qvâdam vanitate, qvod de suis Colonienssibus ingenuè fatetur Henricus Cornelius Agrippa, *l. 7. epist. 26.*

XIX. Qvanqvam autem, uti jam antè dixi, cujuslibet Facultatis Doctores, & cujuslibet disciplinæ Præceptores, discipulos suos docentes, Magistri dici consveverint, Johann. Gœddæus, *ad l. 57. ff. de V. S.* qvemadmodum Sabinus JCtus Magister dicitur, *l. 19. §. 2. ff. de recept.* & Episcopi Magistri Ecclesiæ dicuntur, Salviano, *Epistol. ult.* factum tamen tandem, ut nomen, absolutè positum, eum denotaret, qvi in Philosophiâ gradum sibi supremum comparásset, qvòd scil. hic præ cæteris studiosam juventutem erudire, & ad altiora habilem reddere debeat. Neq; curanda est vana qvorundam censura, qvibus gradus iste tàm abjectus qvandoq; est & contemptus, ut non ipsi tantùm eum deprecentur, sed aliis qvoqve, ut eo abstineant, autores sunt. Et est qvidem ejus rei causa præcipua, qvòd titulum istum conseqvantur haud rarò, qvi planè rudes & literarum ignari sunt, in qvos acerbè invehitur Besoldus, *in thes. pract. voc. Magist.* sed qvòd ipsum vitio seculi contingit, & superioribus qvoqve Facultatibus interdum commune est. Nihilominùs tamen, qvi ita creantur, non aliâ autoritate dignitatem istam obti-

Digitized by Google

nent, qvàm ejus, qvi τὸ κύριον tenet in Republicâ, ut adeò creatio Magiſtrorum rectè referatur ad Regalia majora. Regner. Sixtin. *de regalib. lib. 1. c. 2. num. 32.* Et in hoc enim Doctoribus æqviparantur Magiſtri, qvippe qvi & ipſi Doctores Philoſophiæ dicuntur, & ſupremum in eâ Facultate gradum adepti ſunt.

XX. Ex qvo ſeqvitur, non eſſe neceſſarium, ut ille qvoqve, qvi Magiſtros creat, Magiſtri gradu ipſe inſignitus ſit, qvandoqvidem, qvod is in tali actu facit, non propriâ, ſed Imperatoris autoritate id facit. Vid. Limn. *jur. publ. lib. 8. c. 8. n. 37.* Ita reſponderunt Domini an M. W. D. zu R. menſ. April. 1661. Habt Ihr ein Statutum Academicum, folgenden Inhalts: Examinibus præter Decanum adſint Senior & Mathematicus Profeſſor, und es will ietzo Zweifel vorfallen / ob ein Profeſſor Philoſophiæ, der nicht Magiſter iſt / zu den Examinibus Candidatorum Philoſophiæ zugelaſſen werden könne? Nach mehrern Inhalt eures Berichts. Wenn nun gleich ſonſten die Examinatores in Facultate Philoſophicâ gemeiniglich Magiſtri zu ſeyn pflegen / und darvor gehalten wird / daß der jenige / welcher ſolchen Gradum nicht hat / denſelben auch andern nicht conferiren / noch ſie dazu habilitiren könne.

Dennoch aber / und dieweil die Promotores, nicht als Magiſtri, erwehnten Gradum ertheilen / ſondern nachdem ſie mit darzu nöthiger autorität von Hoher Macht beliehen / ſolche Autorität aber auch andern / ſo nicht Magiſtri ſeyn / gegeben werden kan / und zum öfftern gegeben wird / und in den Statutis Academicis die jenigen / ſo nicht Magiſtri ſeyn / nirgend von den Examinibus außgeſchloſſen ſind.

So mag einem Profeſſori Philoſophiæ, darumb / daß er nicht Magiſter iſt / denen Examinibus der Candidatorum Philoſophiæ beyzuwohnen / nicht verwehret werden / ſondern er wird / deſſen ungeachtet / billig zugelaſſen / Es könte und möchte denn / wie zu recht / gnugſam beygebracht werden / dz ein anders beſtändiger Weiſe eingeführet / und dergleichen Profeſſores hiebevor nicht darzu gelaſſen worden / Auf ſolchen Fall bliebe es bey der hergebrachten Gewohnheit billich / V. R. W.

XXI. Reſtant Baccalaurei, à baccâ laureâ dicti, Alciat. *ad l. 57. ff. de V. S.* aut à bacillo & baculo, qvaſi bacularii, non qvòd illi, qvi tyrocinium literarium primùm depoſuiſſent,

Digitized by Google

ſent, rude hujusmodi donati eſſent, ut inpoſterum docendis & baculo coërcendis pueris præfici poſſent, ſed qvòd primi ſtudii autoritatem, qvæ per exhibitionem baculi conceſſa videtur, jam conſecuti eſſent, ut ita baculi traditio eſſet qvoddam qvaſi mancipationis ſignum in hujusmodi aliqvod ſtudium. Aut etiam à batuendo, qvaſi batalarii, ſumpto vocabulo ex militiâ armatâ. Uti enim Batalarius dicitur is miles, qvi jam ſemel pugnæ, collatis ſignis interfuit, hoſtem batuere & manum cum eo conſerere auſus: ita in palæſtrâ & militiâ togatâ Batalarius dicitur, qvi publicè de arte qvàpiam diſputavit, inq; tentaminis conflictu eruditionis ſuæ ſpecimen de ſe præbuit. Vid. Matth. Stephan. *de jurisdict. lib. 3. part. 2. c. 14. num. 107. ſeq.* Limnæus, *de jur. publ. l. 8. c. 8. num. 15. ſeqq.*

XXII. Utcunqve verò Baccalaureatûs hæc dignitas infima ſit & prima, olim tamen Comitum atqve Baronum, imò Ducum & Principum titulis adcrevit. Et non Philoſophi tantùm, ſed ſuperiorum qvoqve Facultatum Doctores in qvamplurimis Academiis hoc nomine adſcendere voluerunt ſuos Candidatos. Neqve id malè, cùm ſatiùs ſit, gradatim ad honores provehi, & in progreſſu defectûs emendare, qvàm uno impetu in faſtigium ferri, & anxiè ibi inter doctos, & cum qvâdam ſui diffidentiâ verſari. Cæterùm creationem Baccalaureorum nihil habere Regalium, viſum fuit Hieronymo Treutlero, *vol. 1. diſp. 1. theſ. 7. lit. a.* cui tamen contradicit Bachovius *ad eundem*. & rectè. Siqvidem & hîc, autoritas Imperatoria ut interveniat, neceſſe eſt. Et loqvuntur eâ de re privilegia tùm Academiis, tùm Comitibus Palatinis ab Imperatoribus conceſſa, qvibus poteſtas creandi Baccalaureos diſertis verbis inſerta eſt, ut dubitare hac de re ampliùs non liceat. Conf. Limnæus, *de jur. publ. l. 8. cap. 8. n. 26.*

CAPUT XXV.

De Jure creandi Poëtas.

SUMMARIA.

Creatio Poëtarum inter jura majestatis refertur. 1.
Poëtarum honor priscus. 2. 3.
Poëtarum laurea antiquissima. 3.
Ea fuit hederâ intertexta. 4.
Jus creandi Poëtas, ab Imperatoribus occupatum. 5.
Post barbariem excussam Franciscus Petrarcha politiorem literaturam excoluit, & exinde lauream noviter primus accepit. 6. 7. 8.
Eo tempore utrùm jus creandi Poëtas pro jure Majestatis habitum? 9.
Petrarcha propter adeptam lauream suos habuit obtrectatores. 10.
Creatio Poëtarum perinde ut reliquorum graduum Academicorum collatio rectè Principi asseritur. 11.
Cur Academiis concessa non sit potestas conferendæ laurûs Poëticæ? 12.
Poëtas mediocribus debere ornari præmiis, postulatum Trajani Boccalini. 13.
Poëtis cur nulla jure civili concessa immunitas? 14.

I.

CÆterùm cùm de literatorum præmiis hactenus egerimus, non insubidum hîc erit, Poëtarum qvoqve & Notariorum mentionem facere, qvippè qvorum creatio, aut potiùs potestas creandi inter Jura Majestatis eò magis refertur, qvò minùs eam Academiis concedere adhuc voluerunt Imperatores. Nec tamen negari potest, utrosqve in palæstris literarum formari, & idoneos reddi, ut saltem hoc respectu eximi Academicorum ordine nequeant.

II. Qvod Poëtas concernit, dubium non est, multum semper autoritatis eos apud qvoscunqve literarum Patronos habuisse. Sic enim etiam JCti qvàm sæpissimè Homero & Virgilio testimonium denunciant, eosq; in partes vocant, nempe ubi vel de vocis alicujus significatu agitur, ut *l. 65. §. 4. ff. de leg. 3. l. non facilè §. 4. ff. de grad. l. venenum ff. de V. S.* vel ubi de formulis & conceptis verbis res est, *l. 1. §. 1. ff. de mort. caus. don.* vel ubi proverbialis locutio usurpatur, *l. si uxor. §. 1. ff. de adul-*

adulter. vel ubi de more aliqvo veteri qvæſtio eſt, *l. 1. ff. contr. empt. l. 9. ff. de ſupell. leg. l. aut facta 16. ff. de pœn.* Ab aliis tantùm ipſis tributum fuit, ut niſi inſignis cujusdam Poëtæ teſtimonio verba ſua muniviſſent, fruſtrà ſe docere perſvaſum haberent. Fuérunt enim Poëtæ ab initio temperantiæ atqve omnium virtutum Magiſtri, ut habet Athenæus, *l. 1. c. 12.* & ibi Caſaubonus, & vetuſtiſſimi Philoſophi Græci carmine ſua dogmata propoſuérunt, qvorum verſus ſubinde adducuntur à Plutarcho, Clemente Alexandrino, Sexto Empirico & aliis. Utcunqve enim naturæ convenientius ſit, hominem pedeſtri uti ſermone, ſicutetiam ire pedibus, qvàm vehi, ut ſcribit Ælius Ariſtides, *Oratione in Serapin;* conſtat tamen ex Maximo Tyrio, *diſſ. 29.* Iſidoro, *l. 1. orig. c. 37.* Strabone, *l. 1.* Plinio, *l. 7. c. 56.* Apulejo, *l. 2. floridor.* tàm apud Græcos, qvàm apud Latinos longè antiqviorem curam fuiſſe carminum, qvàm proſæ, & hujus ſtudium ſeriùs viguiſſe, à Cadmo, Pherecide & Hecatæo primùm excultum. In vmeis autem, & à vinitoribus repertam poëſin, ſaltem Tragicam, eruditè oſtendit Dan. Heinſius, *in Horat. de art. poet. p. m. 192.*

III. Qvicqvid hujus ſit, id certum eſt, ab antiqviſſimis temporibus plurimùm honoratos fuiſſe Poëtas, ſive qvòd ſapientiores cæteris crederentur, ſive qvòd propter ſingulares afflatûs, & veluti Enthuſiaſmos admirationi eſſent. Unde non ſtatuæ tantùm illis poſitæ, qvarum meminit Pauſanias, *l. 9.* ſed ipſi etiam variis præmiis decorati fuérunt. Refert ex Alexandro Ætolo Poetâ, Macrobius, *l. 5. Saturn. c. 22.* magno ſtudio populum Epheſium, dedicato Dianæ templo, curâſſe, præmiis propoſitis, ut qvi tunc erant Poetæ ingenioſiſſimi, in deam carmina componerent. Conſimiliter à Domitiano Imp. inſtitutus fuit agon Capitolinus, ut in eo cùm Poetæ, tùm hiſtriones, Scenici, & omne genus artifices, ludorum Olympicorum exemplo certarent, in qvo qvi vicisſent, qvercu coronabantur, qvam exhinc Juvenalis Capitolinam vocat, Martialis Tarpejam, Auſonius Olympiam. Et ex Capitolino hoc agone, rituq; coronandi, laureatorum Poetarum ordinem initium cepiſſe, notat Joſephus Scaliger, *l. 1. Auſon. Lect. cap. 10.* qvanqvam ex Horatii qvibusdam locis longè antiqvior iſte videatur ritus; uti colligere licet ex *lib. 1. Od. 1. lib. 3. Od. ult. lib. 4. Od. 2.* & aliis pluribus, niſi fortè primo Imperatorum Domitiano poteſtatem hanc ſumptam, aut præter cæteros eximium in modum exerci-

ercitam dicas, qvod aliis diſcutiendum relinqvo.

IV. Plerumqve tamen Poetæ hederâ lauro intertextâ coronabantur, vel ut innuerent, per laurum qvidem, inſitam venæ fœcunditatem, per hederam, artem ac pervigilem induſtriam. Henr. Salmuth, *in Pancirol. part. 1. tit. de Coron.* vel qvòd Poetæ non minùs in Bacchi, qvàm Apollinis eſſent tutelâ, cùm & Bacchus deus ſit Poetarum, Taubmann. *in Culic. Virgil. p. 75.* imò fortè magis qvàm Apollo, vel deniqve ideò hedera adhibebatur, qvòd ut ederæ folia commanducata agant homines in furoris qvandam ſpeciem, ita Poetis motus eſt qvidam divinus, qvo agitati ſæpè furibundis ſimiles ea canunt, qvæ ad ſe reverſi vix aſſeqvuntur. Jacob. Cruqv. *in Od. 2. lib. 1. Horat.* Eſt enim Poeta res levis, volatilis, atqve ſacra, nec canere priùs poteſt, qvàm deo plenus, & extra ſe poſitus, & à mente alienatus ſit. Nam qvamdiu mente qvis valet, nec fingere carmina, nec dare oracula cuipiam poteſt, uti ex Platone refert Janus Huartes, *in Scrutin. Ingen. pag. 52.*

V. Cœpit ita, uti diximus, Jus coronandi Poetas ad Imperatores devolvi, (ante Domitianum enim Poetis coronas undecunqve veniſſe, Virgilius teſtis eſſe poteſt, qvi à Paſtoribus coronari vult Poetam, *Eclog. 7.*) vel qvòd Imperatoria præmia divini ſpiritûs mererentur, vel qvòd populus ab iis penderet, & hinc Demagogia qvædam metuenda eſſet, vel deniqve ut eò magis ſibi caverent Principes ab eorum mordacitate. Fuit enim verò ſolenne hoc Poetis ab antiqviſſimis usqve temporibus, ut qvidlibet audendi, & maximos minimos perſtringendi ſibi ſumerent poteſtatem. Jacob. Middendorp. *de Acad. l. 1. tit. de poeſ.* Cumq; ipſis impune id eſſe ſemper non poſſet, (propter legem XII. tabb. qvæ carmen famoſum acerbè vindicabat, & Poetarum ingeniis vitam hominum ſubjectam nolebat,) atqve Principes & Magiſtratûs paulò ſeveriores interdum exiſterent, figuratè tandem illi, & cum qvadam diſſimulatione loqvi, atqve hinc ἐπαμφοτερίζειν cœperunt. Hoc enim occultum atqve ambiguum dicendi genus ſub Tyrannis invaluit unicum, qvo veteres mordacitatem ac dicacitatem involvebant, velum & mucronis ſic recõditi vaginã. Qvod ipſum tamen plurimis peſſimè ſuceſſiſſe aliqvot exemplis oſtendit Dan. Heinſius, *de Sat. Horat. lib. 1. pag. m. 68.* Ut ergò flagella hæc evitarent Principes, & apud Poetas gratiam inirent, ne apud poſteros fortè traducerentur, cùm & poſt mortem

metuendi essent Poetæ, à se tantùm recognosci lauream Poeticam voluérunt, & ex hoc factum deinceps, ut pro veritatis Professoribus (ita enim Homerum θεσπεσίου ἀπὸ ἀληθείας vocârunt Philosophi) meri crearentur adulatores, parasiti, nugatores, & ineptissimi versuum concinnatores, digni profectò, in qvorum capitibus Aulici ollas frangant.

VI. Et has qvidem rationes iis temporibus, qvibus Tyranni Imperium tenuérunt, optimè convenire, probabiliter dici potest. At verò cùm per aliqvot secula deinceps densissima barbaries omnem Musarum svavitatem exclusisset, Poeseos qvoq; & eloqventiæ inductum fuit exilium, totam simul eam coronandi ceremoniam plânè obliterans, & ex animis aut memoriâ hominum qvasi eripiens. Nullibi carmen suis constabat partibus, nisi qvod bis terq; in eandem syllâbam caderet. Orationum periodos vel absona verborum geminatio, vel inepta subtilitas implebat, & si qva occurrebant vel ex antiqvis moribus, vel ex prisci ævi memoriâ, rebusq; gestis, ea nunc omittebant fœdissimâ ignoratione, nunc ad sui seculi rationem detorta fictitiis sensibus corrumpebant. Barclai. *in Euphorm. part. 1. p. 114.* Nec potuit imperitia ista, & luctuosa ingeniorum tempestas tolli & cessare priùs, qvàm Franciscus Petrarcha qvarto decimo seculo signum tolleret ad literaturam politiorem, Vos. *l. 3. de Histor. Lat. p. 524.* Primus ille exulantem humanitatem restituit, cùmq; ignotum jam penè esset nomen Poetæ, morem ab aliqvot seculis desvefactum, ut loqvitur Taubmannus, *de Ling. Lat. p. 99.* revocavit, & laurum poeticam, noviter â se repertam, primus sibi ipse petiit, eamq; in Capitolio Romano magnificè impetravit. Ideò autem fortè in Capitolio, qvia Capitolino certamine Poetæ laureâ donari consvevissent. Sabellic. *l. 8. Enead. 9.* Factum id anno Domini MCCCXXXVIII, uti habet Platina, *in vitâ Benedicti XII*, & Nauclerus, *vol. 2. Generat. 45. fol. 251. 252.* aut MCCCXXXIX, uti habet Calvisius, *in Chronol.* aut MCCCXL. uti Sabellicus *d. l.* aut etiam MCCCXLI. uti in vitâ Petrarchæ Italico idiomate ab Alexandro Velutello conscriptâ legitur.

VII. Eo verò tempore jam tùm introducti fuerant in Academiis gradûs dignitatum & promotionum, ut verosimile sit, tàm ad pristinum coronationis ritum, qvàm ad has ipsas dignitates Academicas respexisse Petrarcham, & cùm aliis facultatibus non deessent præmia & honores, doluisse, qvòd literæ hu-

maniores talibus deſtituerentur. Reſtituit ergò unà cum literis iſtis morem antiqvum, qvi jam totus interciderat, qviq; ipſis etiam Coronatoribus ſuis ignotus erat, primusq;, ut fuit indagator ſtudioſisſimus, rem oblivione ſepultam ævo ſuo reſuſcitavit, atqve ut impoſterum qvoqve memoria ejus extaret, exemplo ſuo effecit. In qvam rem non pigebit integra hic legere verba Privilegii, qvod ab Urſo, Anguillariæ Comite, in eâ ſolennitate accepit Petrarcha. Ea hæc ſunt: *Hoc nempè Poeticum decus ætate noſtrâ, qvod dolentes referimus, incertum qvâ ſeu ingeniorum tarditate, ſeu temporum malitiâ usq; adeò oblitum eſſe videmus, ut etiam, qvod per ipſum Poetæ nomen importetur, penè incognitum noſtris hominibus habeatur. Sanè autem Poetas egregios in morem triumphantium accepimus in Capitolio coronari: Usq; adeò & in deſvetudinem abiit nobis illa ſolennitas, ut jam à mille trecẽtis annis* (facilè ignoſcimus aut Petrarchæ, aut Anguillariæ Comiti, lapſum hunc in re, ævo iſti minùs clarâ. Vix enim eſt, ut tanto tempore ritum iſtum interqvieviſſe qvis putet, cùm diutiùs duraverint agones Capitolini, ſive eos ſexaginta numeres, & Conſtantinum M. cum Licinio Conſule ſexageſimum celebràſſe dicas cum Onuphrio, uti ex eo notat Raderus, *ad Martial. fol.615.* ſive qvadraginta ſaltem, cum Calviſio, *ad ann. poſt Chr. Nat. 242.*) *nullum ibi legamus tali honore decoratum. Qvod excogitans ingenioſus Vir & talium ſtudiorum ab adoleſcentiâ ſcrutator ardentisſimus Franciſcus Petrarcha, Florentinus, Poeta, Hiſtoricus, præſertim tempore præſenti ſuccurrendum ratus, qvo neglecta magis erat ab hominibus & deſerta, poſt auctorum volumina diligenti primùm indagine non incognita relicta, deinde poſt propria proprii ingenii opera, Hiſtoriarum præcipuè & poematum, qvorum partem adhuc habet in manibus, honeſto laureæ flagrans deſiderio, non tàm propter gloriam, ſicut idem in noſtrâ & Pop. Rom. præſentiâ profeſſus eſt, qvàm ut ad ſimile deſiderium ſtudiorum omnium animos irritaret, qvamvis ad hunc ipſum honorem alibi ſuſcipiendum ſtudiis atq; Urbibus evocatus.* (qvi vitam Petrarchæ Italico idiomate conſcripſit, Alexand. Velutellus, invitatum eum dicit tùm à Senatu Rom. tùm ab Academ. Pariſienſi, tùm deniqve ab Roberto, Rege Siciliæ, ab ſingulis ſpecialiter, ut laurum, apud ſe, & in ſuâ Terrâ, imponi pateretur,) *tractus tamen memoriâ reliqvorum Poetarum, nec non affectu atq; reverentiâ hujus SS. Urbis, cujus eum ſemper conſtet fuiſſe fer-*

ven-

ventissimum amatorem, posthabitis aliorum precibus, decrevit hûc potissimùm, ubi ante eum laureatos esse meminerat, se conferre.

VIII. Ab eo tempore instituta videtur qvinta qvædam Facultas, Poetica sc., qvæ non modò pangendi carminis, sed & Historiæ scribendæ peritiam, &, ut summatim dicam, omnem eloqventiæ apparatum ambitu suo complecteretur. Et separatam qvidem eam ab reliqvis qvatuor fuisse, saltem iis temporibus, ipse Genius cujusqve & natura ostendit, dum illas qvidem densa styli barbaries occupâsset, hanc solam Romanæ lingvæ qvaliscunqve elegantia reviviscens decoraret. Vicissim autem hoc habuit cum reliqvis commune, qvod & prævium admiserit examen, (qvale etiam cum Petrarchâ per integrum triduum instituit ipse Robertus, Rex Siciliæ, qvippè qvo doctior eo tempore in hoc studiorum genere fuit nemo) & Privilegio qvoqve planè simili suos ornaverit promotos. Digna sunt iterum, qvæ hîc legantur, verba Privilegii, Petrarchæ concessi, ex ipso diplomate Comitis Anguillariæ: *Præfatum Franciscum tàm dicti Regis* (Siciliæ, Roberti,) *qvàm nostri populario nomine magnum Poetam & Historicum declaramus, præclaro Magisterii nomine insignimus, & in signum specialiter Poesis, Nos Ursus, Comes & Senator Præfatus, pro nobis & Collegâ nostro Coronam lauream nostris manibus ejus capiti impressimus, dantes eidem tàm in dictâ arte Poeticâ, qvàm in dictâ historicâ arte, atq; in omnibus spectantibus ad easdem, autoritate præfati Domini Regis, S. P. Q. R. tàm in hac sanctissimâ Urbe, (qvam omnium Urbium caput esse non ambigitur, & magistram,) qvàm alibicunqve locorum legendi, disputandi, atq; interpretandi veterum Scripturas, & novos à seipso, omnibus seculis, auxiliante DEO, mansuros libros, & poemata componendi, liberam tenore præsentium potestatem.*

IX. Patet hinc, ab altiore manu & autoritate publicâ laurum accipere voluisse Petrarcham; potestatem tamen istam conferendi inter Regalia illicò relatam, aut pro Jure Majestatis habitam, non ausim confidenter affirmare. Qvid enim Majestatis Roberto Regi Siciliæ in Urbe Româ competiisse dicamus? qvid porrò Senatui aut populo Romano? præsertim cum eo tempore contra Imperatores ex Hildebrandino fastu strenuè insurrexerint Pontifices, nec paterentur potestatem suam in Urbe Româ, utcunqve Avenione persisterent, imminui. Qvicqvid tamen sit de Roberto Rege, cui for-

Digitized by Google

tè hoc conceſſum, qvòd Pontificis partes contra Ludovicum Bavarum ſuſtinuiſſet, videtur nihilominùs ipſe etiam Urſus Comes tali poteſtate inſtructus fuiſſe, qvâ Regalia exercere licuerit. Refert Platina, *in vitâ Benedicti XII.* Pontificem, missô in Italiam Legato, Senatui populoq; Romano perſvaſiſſe, ut Senatoriam dignitatem, qvam diu regio nomine geſſerant, ſuis tandem & Eccleſiæ auſpiciis adminiſtrarent. Hanc ob rem & Stephano Columnæ ſenatoriam dignitatem prorogatam fuiſſe, & Collegam ei datum Urſum, Anguillariæ Comitem. Ipſum hunc Columnam, & ejus Collegam, paulò ante Imperatoris Vicarios appellaverat, *in vit. Joh. XXIII.* Cujuscunqve verò vices ſuſtinuerint illi, ſive Papæ, qvi Majeſtatis Jura ſibi de facto vindicabat, ſive Imperatoris, cui verè competebant, non erit abſurdum dicere, à Majeſtate dignitatem hanc Petrarchæ obveniſſe, & populi Romani nomen in ſpeciem tantùm, & juxta antiqvas formulas adhibitum fuiſſe.

X. Acriter verò & acerbè nimis novum hoc Petrarchæ factum perſtringit Maphæus Vegius Martini V. Pontificis Datarius, *lib. 3. de educat. liberor. cap. 1.* cujus verba refert Marcus Zuerius Boxhornius, *in hiſtor. univerſal. ad ann. MCCCLXXVIII.* ex qvibus nobis ſufficiunt iſta: *De Poetis loqvor, qvorum laureandorum novum morem invexit qvidam, cujus nomen hoc præſertim loco, qvo à me reprehenditur, honeſtiùs prætereo. Qvi cùm gravisſimus aliàs & modeſtisſimus extiterit, mirum tamen eſt, qvàm in hoc gravitatem longè modeſtiamq; exceſſerit. Is lauro cingi ſibi caput, ad majorem poeticæ artis auctoritatem, publicumq; inſuper ejus rei inſtrumentum condi curavit. Qvod cùm aliqvando legerem, non potui non ridere. Qvis verò ſe à riſu continere poſſet, videns gloriam poetarum, qvæ communi omnium voce & atteſtatione qværi conſvevit, ſub imperiti alicujus tabellionis fide clauſam videri? Inde ad plerosq; alios ea peſtis poſteà exemplo ejus defluxit: defluxuramq; adeò eſt, (niſi occurratur) ut qvisqvis metri tantùm leges intellexerit ad laurûs coronam ſubitò ſit aſpiraturus. Res peſſimi certè exempli, præſertim cùm neq; facilitârint qvicqvam horum majores noſtri, neq; etiam cogitârint.* Non vanum id qvidem fuit præſagium, laurum adepturos, qvi metri tantùm leges intellexerint; ſed hoc Petrarchæ imputari non poteſt, non magis, qvàm vetuſtis illis ſolidæ eruditionis Doctoribus, qvòd hodiè Doctoris titulo ornentur, qvi nec rudimenta qvidem bonarum artium dice-

Digitized by Google

dicerunt. Videtur autem Vegius ideò Petrarchæ ſuccenſuiſſe, qvòd ille aulam Romanam; & ejus vitia elegantibus verſibus deſcripſerit, qvos qvidem expunxerunt in qvibusdam editionibus ſacræ inqviſitionis Magiſtri, additò hoc lemmate: *Qvi mancano tre Sonnetti, levati dalla ſacra Inqviſizione;* ſed inveniuntur tamen illi in vetuſtioribus exemplaribus integri adhuc & illæſi. Et profectò juſtâ indignatione commotus carmina iſta conſcripſit Petrarcha, qvandoqvidem, Vergerio & Sqvarciafico teſtibus, potuiſſet ille Cardinalis dignitatem conſeqvi, ſi modò ſororem ſuam Benedicto XII. Pontifici proſtituere voluiſſet. Eam verò conditionem cùm acceptâſſet deinde Gerhardus Petrarcha, frater Franciſci, nec tamen poſt ſtuprum ſorori illatum promiſſis ſuis ſtetiſſet Pontifex, ex mœrore ille Carthuſianorum ordinem ſuſcepit, mundoq; valedixit. Nec dubito ergò, hæc & alia moviſſe Petrarcham, ut versus, de qvibus dixi, conſcriberet. Et hæc certè unica cauſa fuit, cur ei inſultaverit Vegius, indignè ferens, Curiam Papalem, cujus ipſe pars non poſtrema fuit, tã acerbè perſtringi. Et qvid enim vitii ſubeſſe dicendum fuerit, hominem de bonis literis benè meritum, & cultioris Latinitatis inſtauratorem laureâ donari? Qvin omnes hodiè agnoſcunt eruditi, dignum eum multò majoribus honoribus fuiſſe, nec adeò excludi debere generoſos Poëtas ſuis iſtis præmiis.

XI. Qvemadmodum igitur reliqvarum qvatuor Facultatum dignitates ad principale culmen & Majeſtatem Regiam referri cœperunt: ita qvintæ etiam hujus præmia ab eâdem expectari ſimilis ratio juſſit, ut adeò neceſſe non ſit, ejus rei cauſas cum Scaligero ex illa Domitiani, aut etiam antiqviore ætate eruere, aut ad rationes iſtas, qvibus primos Imperatores moveri potuiſſe diximus, recurrere, atqve adeò ex arce Tyrannicâ ejus originem arceſſere. Qvin ſatiùs erit intra Petrarchæ, qvi primus noſtro more coronatus memoratur, ſeculũ ſubſiſtere, cùm nec diffiteri poſſimus, ſummam cum aliis Academicis gradibus cognationem habere laurum poeticam, & illos vicisſim cum lauru. Sic enim & Salerni Doctoribus laureas coronas imponi, qvi idcircò Doctores laureati dicantur, Camillus Borellus prodidit; *l. i. de Magiſtr. edict. c. 8. num. 110.*

XII. Illud tamen mirum adhuc videri alicui poſſet, qvare Academiis non perinde data ſit poteſtas conferendæ laurûs Poeticæ, atqve data eſt poteſtas creandi Doctores, Licentiatos, &c. Ejus verò rei ratio

peti videtur posse exinde, qvòd ægrè ferrent Academiæ, per qvintam illam Facultatem cæteras qvasi çogi in ordinem elegantioris literaturæ, cũ inficeta ista secula barbarie se exonerare nondũ possent, & istam verborum curam planè deridiculò haberent. Fuit enim verò illâ tempestate, uti loqvitur Squarziafichus, *in vitâ Petrarchæ*, Poeticum nomen ita invisum, ut, qvi illa studia seqveretur, magum, sortilegum & hæreticum esse dicerent. Qvid mirum igitur, qvòd, recusantibus Academiis illam qvintam facultatem, imò etiam perseqventibus hostiliter, penes Imperatores aut Reges ea potestas resederit? Sed est tamen deinceps ea nonnullis qvoqve communicata Academiis. Ita enim Maximilianus I. Imp. anno M D LI. in Academiâ Viennensi peculiare instituit Collegium Poeticum, veluti qvintam Facultatem, eiq; præter alia etiam Privilegium creandi Poetas concesserit. Vid. Poet. Giessens. *in præfat.* Simile qvid de Argentoratensi & Altorfinâ fertur. Nec dubito, facilè id aliis etiam permitti posse, (præsertim cùm Philosophia elegantiùs hodiè incedat, & eloqventiæ tàm inimica ampliùs non sit, ut potiùs Poesin ambitu suo nunc complectatur) nisi mori jam inveterato obtẽperare cuilibet magis placeret.

XIII. Et hactenus qvidem de Poetis, qvæ ita per mutuas velitationes & eruditum commercium cum Viro qvodam Clarissimo, Amico nostro veteri, investigare licuit, præsertim cùm primâ facie vix appareret, qvid interesset Majestatis, coronâ donari hominem, sibi tantùm & Musis, aut etiam Amasiæ suæ canentem, aliorum autem hominum aures festivis plerumqve nugamentis, & ridiculis fabulis demulcentem, cæteroqvi inglorium opinione vulgi, & suâ tantùm φιλαυτίᾳ utplurimùm se sustentantem. Qvæ tamen omnia illis ferè competunt, qvi titulo tantùm & nuncupatione Poetæ sunt, cùm verum adhuc inveniatur illud, qvòd laurigeri multi, pauci verò existant Phœbi. Illud nescio, utrùm ad stomachum Poetarum faciat, qvod Trajanus Boccalinus alicubi monet, nullis aut mediocribus Poetas debere coli præmiis. Victum & vestem illis sufficere, ex abundantiâ bonorum corporis existere penuriam bonorum animi, ex ocio eos marcere. Qvemadmodum nimia in gallinis obesitas eas reddit infœcundas; ita Poetas deliciis & ocio corrumpi. Poetas deniqve non naturâ ut canes, sed fame coactos, velut astures & falcones venatum ire. Sed totum hoc Boccalini consilium vereor, ut locum invenire possit, nisi

niſi Poetas mihi fingas planè à ſe alienos, & communi eorum naturæ reluctantes. *Ἄκαμα γὰρ ἀοιδοὶ δίωκει*. Vid. Caſaubon. *in Athen. c. 8.*

XIV. De eo valdè diſceptatur inter eruditos, qvæ ſit ratio, qvòd Poetæ in *l. 3. C. de Profeſſor. & Med.* ab omni immunitate excludantur. *Poëtæ*, inqvit ibi Philippus Imperator, *nullâ immunitatis prærogativâ juvantur.* Cur verò nullâ? non qvòd non ſint digniſſimi, inqvit Cujacius, *ad d. l. 3.* ſed qvòd lex deficiat. Sed vaniſſimum hoc eſſe dicit Albericus Gentilis, *in ſpeciali & prolixo commentar. ad h. t.* Si enim digniſſimi ſunt, non debuit lex animata, qvi ipſe eſt Princeps, deficere & deeſſe digniſſimis. Et utiqve frivolum erit, Legislatorem ideò aliqvem immunitate donare nolle, qvòd anteceſſorum nemo eam conceſſerit; & fateri tamen, digniſſimum eum eſſe, qvi immunitate gaudeat. Qvi agnoſcit, dignum aliqvem eſſe præmio, qviq; præmium conferre poteſt, an excuſatus erit, ſi dixerit, ideò ſe conferre nolle, qvia antehac nemo eum præmio decoravit? Ipſe igitur Gentilis poſt longas diſputationes putat, ipſis qvidem Poetis tributas non eſſe immunitates, tributas autem eas eſſe artis poeticæ Præceptoribus, non minùs qvàm Rhetoribus & reliqvis liberalium artium Doctoribus. Sed hanc explicationem reprehendit Franciſcus de Amaya, *ad h. l.* dicens, hoc officium eſſe proprium Grammaticorum, eosqve jam habuiſſe Privilegium ex aliis legibus non ob poeſin, ſed ob docendi officium. Et plauſibilius eſſe ait, qvod tradit Gaſpar Barthius, *lib. 5. adverſ. cap. 4.* primis Romanæ Reipublicæ temporibus Poetas fuiſſe egenos homines, convivia captantes, graſſatores proinde vocatos Agellio, *lib. 11. noct. Attic. c. 2.* & aliqvando qvidem ſub Imperatoribus, qvibus volupe fuit à præſentibus laudari, valdè honoratos, mox verò depreſſos iterum, & priſtinæ ſuæ fortunæ reſtitutos fuiſſe, præſertim qvòd in paraſitando & adulando eorum ſtudium verſarètur. Qvæ & ſententia fuit Scipionis Gentilis, *lib. 2. parerg. c. 1.* Sed neqve hic qvidem acqvieſcit Amaya, putatq; ipſe, ideò denegatam Poetis immunitatem, qvia cùm naſcantur magis, qvàm fiant, divinus illorum ſpiritus & impetus, qvi ſacræ ſe mina mentis habet, laudibus contentus eſt, & ſic præmium nullum, aut Privilegium majus dari potuit divinæ illi arti præter laudes, perinde uti virtus ipſa ſibi merces eſt, ipſa etiam ſe contenta aliud nihil affectat. Eum refert, & ſeqvitur Antonius Perez,

Cod.

Cod.de Profeß.& Med.n.24. Ego vel Albericiſententiam eligendam arbitror, qvod & facit Joh. Otto Tabor, *ad tit.Cod.de metat.& epidem.part.3.cap.2.art.2.num.8.* vel ſtatuendum, Philippum Imperatorem Poetarum morſibus fortè impetitum, parùm æqvum eis fuiſſe, & hinc omnem immunitatem denegaſſe.

CAPUT XXVI.

De Jure creandi Notarios Publicos.

SUMMARIA.

Jus hoc qvare referatur inter Regalia? 1.
Notariorum munus utrùm vile ſit & ſervile? 3.
Tabularii olim qvi fuerint? 4.
Ab his alii fuerunt Tabelliones. 5.
Servi publici olim qvi? 6.
Notarii cur ſervi publici dicti? 7.
Notarii hodiè dignitate aliqvâ præditi ſunt. 8.
Notariorum juriſdictio nulla eſt. 9.
Summa tamen eis habetur fides. 9.
Notarius non niſi à Principe ſuam accipit poteſtatem. 10.
Doctor juris poteſtatem faciendi inſtrumenti non habet, uti Notarius. 10.
Notarius utrùm inſtrumentum conficere poſſit extra territorium ejus, à qvo habet poteſtatem? 11.12.
Juſta invectiva in Notariorum inſcitiam & improbitatem. 13.
De feſto Notariorum apud Græcos. 14.

I.

JAm ad Notarios, de qvibus minùs dubium eſt, eorum creationem inter Regalia referri oportere, *Novell.44.c.1.in fin.* Poteſtatem enim ſive autoritatem tribuere alicui, ut corio, cui inſcripſit, mortui animalis, uti loqvitur Aymo Cravett. *conſ. 56.in fin.* ſive potiùs Scripturæ in eo contentæ, uti mavult Camillus Borellus, *l.2.deciſ.tit.18.num.95.* plenâ fide credatur, non niſi illius eſt, qvi ſummam & abſolutam in provinciâ tenet poteſtatem. Jacob.Bornit. *de inſtrument.lib.2.c.13.* ideoqj nec ab alio creari poteſt Notarius, qvàm à Principe, aut ab eo, cui Princeps

Digitized by Google

ceps permiſit. Anton. Fab. Cod. *lib. 4. tit. 16. def. 11. n. 2.* Jac. Menoch. *lib. 2. præſumpt. 77. n. 8.* Elbert. Leonin. *emendat. lib. 4. c. 13. n. 17.* Hinc igitur non Imperatori tantùm, & Pontifici poteſtas iſta competit, ſed & Regibus & Principibus aliis, ſuperiorem non agnoſcentibus, uti Regi Hiſpan. tùm domi, tùm in Regno Neapolitano & Siculo. Eodem jure creant Notarios Reſpublicæ Venetorum, Genuenſium, Lucenſium, Raguſinorum, Duces Sabaudiæ, Florentiæ, Mantuæ, Urbini, Mutinæ, aliiqve plures. Camill. Borell. *d. l. n. 100.* Joh. Petr. de Ferrar. *in prax. tit. 13. gloſſ. 3. n. 7.* Joh. Baptiſt. Aſinius, *in practic. civil. part. 2. §. 3. c. 20. n. 4.*

II. Nec qvisqvam mihi hic regerat, indignum id videri majeſtate Imperantium, cum vile & abjectum ſit officium Notariorum, & ad ſervos olim pertinuerit, qvò trahunt *l. 18. ff. de adopt. l. 2. ff. rem pup. ſalv. for. l. 1. §. 15. ff. de magiſtrat. conven.* nec dignitatem aut honoris gradum ſibi habeat adjunctum, uti diſputant Angelus, & Caſpar Caballinus apud Gabriel. Palæott. *de noth. & ſpur. cap. 56. n. 1. 2.* Sanè Notarii, Tabularii, Tabelliones & ſervi publici qvibusdam JCtis pro iisdem habentur, nec diffiteor, ſeqvioribus poſteriorùm Imperatorum temporibus parum diſtinctos fuiſſe tabelliones à tabulariis, qvæ tamen vocabula in gratiam eorum, qvos hodiè Notarios dicimus, accuratè ſecernere operæ erit precium.

III. Et Notarios qvidem inter ſervos fuiſſe conſtat *ex l. 3. Commun. de legat. in pr. l. 1. §. 5. C. de comm. ſerv. manum.* eosqve dictos ita, qvòd per notas qvasdam ſive ab ipſo Mæcenate, uti vult Dio Caſſius, ſive ab Aqvilà, Mæcenatis liberto, uti vult Iſidorus, primùm inventas dicentium verba velociſſimè exciperent. Manil. *Aſtron. lib. 4.* Senec. *epiſt. 90.* Alii tamen ab his fuêre Notarii Principis, qvos in dignitate, & ſub primicerio conſtitutos arguit *tot. tit. Cod. de primicer. & ſecundicer. & Notar. lib. XII.*

IV. De Tabulariis verò res tàm clara non eſt, utcunqve aliqvi indiſtinctè eos ſervos fuiſſe autument. Erant autem Tabularii, qvi civitatum aut provinciarum chartas tractabant, *l. 3. C. de tabular. l. 3. §. 2. ff. de tab. exhib.* qviqve publicas rationes ſupputabant, *l. 1. & l. 7. C. de exact. trib. l. 2. C. de numerar. lib. XII. l. 1. C. de immun. nem. conced. l. 1. C. de cenſib.* Joh. Coraſ. *l. 3. miſcel. c. 11.* qvemadmodum & locus ipſe, ubi ejusmodi chartæ aſſervabantur, qvem archivum hodiè dicimus, tabularium olim dicebatur. Marcell. Donat. *in Ammian. Marcellin. p. 849.*

Laurent. Pignor. *de serv. p. 153.* Eos verò liberas fuisse personas arguit tùm *l. ult. ff. si mens. falsi. mod. dix.* qvippe ex qvâ actio in tabularium civilis & pecuniaria datur, qvalis tamen in servum neqve ex contractu, neqve ex delicto competit, tùm *l. 2. Cod. Theodos. de tabular.* qvæ illos in Decurionum ordinem evehi permittit, qvod tamen neqve servis, neqve libertis olim, nisi hi jus aureorum annulorum adepti, aut natalibus restituti fuissent, concessum erat, *l. 1. & 2. C. si serv. aut libert. ad decur. adspir.* E contrario servos eos fuisse, non insubidè colligitur ex *l. 3. C. de serv. Reip. manum.* & qvòd disertè Arcadius & Honorius Impp. servos ad tabulariorum officium inposterùm promoveri prohibuerint, *l. 3. C. de tabular. & scrib.* ut jam taceam, per servos publicos ab Interpretibus plerumqve intelligi tabularios. Ex hoc legum dissensu non video qvomodo eluctari aliàs liceat, nisi dicamus, tabulariorum id munus & ab libertis fuisse administratū, & à servis, qvat. sc. unicuiqve civitati aut ordini libuerit, cùm præsertim inter dignitates munus ejusmodi relatum nullibi reperiatur, nisi fortè exceperis illos, qvi Palatini ministerii portio erant non contemnenda, tabularios videlicet Augustorum vel Augustarum, rationis patrimonii, Fisci Alexandrini, &c. de qvibus Laurentius Pignorius, *de serv. p. 153.*

V. Ab his autem planè alii adhuc erant Tabelliones. Justus Meyer, *in Colleg. Argent. tit. de fid. instrum. n. 4.* qvippe qvi circa privatorum conventiones versabantur, easqve in Instrumentum publicum referebant, & auctoritate donabant, *l. 21. C. ad L. Corn. de falsi. Novell. 44.* ubi disertè distingvuntur Tabularii & Tabelliones. Svidas: Ταβελλιών, ὁ τὰ τῆς πόλεως γράφων συμβόλαια, ὁ παρὰ τοῖς πολλοῖς νομικὸς λεγόμενος, ἅπαντα δηπολῶν τὰ τῶν πολιτῶν γραμματεῖα. ἕκαστον αὐτῶν οἰκείοις ἀποφαίζων γράμμασι. Hos autem Servos fuisse nullibi me legisse memini, & in hoc qvoqve, qvod liberi fuerint, à Tabulariis solent distingvi. Anton. Perez. *Cod. de tabular. n. 11.* qvi tamen in hanc rem frustra citat *l. 2. Cod. Theodos. de tabular.* qvippe qvæ expresè de Tabulariis agit. Magis huc facit Novella Leonis περὶ πολιτικῶν σωματείων διατάξεων, cujus meminit Cujacius, *in l. 15. de Decurion.* ex qvâ intelligitur fuisse certum Tabellionum corpus sub primicerio, à qvo ex Collegii sententiâ Tabelliones alii creati sunt. Creationem ita factam insinuatam fuisse Præfecto Urbi, Creatoribus jurantibus, se nec ambitione, nec gratiâ ullâ, sed solâ virtutis conscientiâ ad novi Tabellionis electionem adduxisse.

ductos, atqve ita in Secretario Præfecti Urbi annuli signatorii oblatione ejus promotionem fieri. Duci autem eum ad Præfectum Urbi indutum epheſtride, ac deinde, promotione factâ, ad templum, cæteris Tabellionibus, eadē indumenta gerentibus, ibiqve pro epheſtride ei à Sacerdote dari album φελώνιον, ſuperdictâ prece, ad extremum licuiſſe συμποσάζειν μετὰ τῶν συμπαρόντων καὶ συνευφραίνεσθαι, qvæ omnia totidem verbis refert Cujacius, ubi addit, de Tabulariis qvidem loqvi eam novellam, ſed id factum ex mutatione vocabulorum poſterioris ævi, cùm omninò in libris noſtris tabularii planè alii fuerint. Sanè ritûs iſtos, qvos in Tabellionum creatione adhibitos fuiſſe diximus, ad ſervilis conditionis homines referre vix auſim.

VI. Servi deniq; publici dicebantur, qvi publico ære empti publicis qvoqve officiis deſtinati erant. Et l. incigitur Magiſtratibus eos apparuiſſe, Viatorum & Lictorum, qvandoqve etiam Scribarum functos fuiſſe officio, cuſtodias aſſervaſſe, pro ſtipulari neqveuntibus ſtipulatos fuiſſe, pecuniam publicam à debitoribus exegiſſe, ad balneum, ad purgationes Cloacarum, ad munitiones viarum adhibitos fuiſſe, qvin & ſacra qvandoqve curaſſe, non noſtri tantùm, ſed & Hiſtoricorum, & humanitatis Profeſſorum ſatis copioſè recenſent libri. Vid. Laurent. Pignorius, *de ſerv. p. 35. ſeq.* Robert. Donaldſon, *Synopſ. Oeconom. p. 267.* & ſub his comprehenſi etiam fuêre illi, qvi ſervilis conditionis erant, tabularii. Conf. Jacob. Gothofredus, *ad l. 3. Cod. Theod. de decurion.* it. Franc. de Amaya, *ad l. 15. C. decur.*

VII. Si jam qværatur, qvosnam inter hos Notariis noſtris comparare velimus, parata nobis eſt Reſponſio, Tabellionibus id videri competere. At ſi iſtud, nunqvam mihi ſervos facies Notarios; nec vile proinde aut abjectum erit ipſorum officium, ut juribus Majeſtatis ſubjici neqveat. Et Notarios, qvales hodiè dicuntur, non eſſe, imò nunqvam fuiſſe ſervos, nobiſcum ſentiunt Andr. Tiraqvellus, *de nobil. c. 30. n. 9.* Franciſcus Cardinalis Mantica, *Lucubrat. Vatican. l. 14. tit. 26. n. 3. 4.* Didac. Covarruv. *pract. qvæſt. 19. n. 5.* Qvod enim Notarii communiter dici ſoleant ſervi publici, factū ideò, vel qvòd non ſatis diſtingverentur vocabula Tabellionis & Tabularii, vel, uti Accurſius cenſuit, qvia publicè ſerviunt, in publicis privatisqve negociis acta & rationes conſcribendo. Qvanqvam id non placeat Nicolao Antonio Gravatio, *in not. ad Octaviani Veſtrii praxin, l. 2. c. ult.*

nochius, *de A. J. Q. caſ. 105. n. 39.* cum difficile ſit, imò iniqvum, teſtium duorum, omni exceptione majorum, fidem unius hominis teſtimonio elevari. Sed & minùs valet aſſertio Notarii, qvando non ut Tabellio, ſed ut teſtis aſſerit. Barn. Cornazzan. *deciſ. 42. n. 6.* Alvar. Valaſc. *conſult. 89. n. 3.* qvanqvam id non negem, in dubio Notarii alicujus teſtimonium præferri debere cæteris paribus alterius non Notarii depoſitioni, qvæ videtur etiam eſſe ſententia Maſcardi, *d. l. n. 4.* qvia pro Notario ſemper eſt præſumtio, & creato Notario dicitur creatum qvodammodo unum oraculum veritatis. Cæſ. Barzius, *deciſ. 50. n. 9.* Conf. Gvid. Pap. *deciſ. 540.* Didac. Covarruv. *l. 2. reſol. c. 13. n. 10. ſeq.*

X. Potuiſſent hæc omitti, niſi facerent ad explicationem ejus, qvod ante diximus, Inſtrumentum Notarii totam eam vim, qvam habet, à ſuperiori poteſtate accipere. Non poteſt igitur Notarius creari, niſi ab eo, qvi legis ferendæ habet poteſtatem. Didac. Covarruv. *pract. qv. cſt. 19. n. 9.* qvâ ratione negamus, Ducibus, Comitibus & Baronibus poteſtatem eos creandi competere. Paris de Puteo, *de ſyndicat. cap. de exceſſib. Baron. n. 9. & 13.* fruſtrà id poſt alios aſſerente Petrò Anton. de Petra, *de poteſt. Princip. c. 15. n. 59.* Tametſi ergò Actuarii judiciorum, & Secretarii in Curiis qvandoqve dicantur Notarii, tales tamen reverà non ſunt, eorumqve fides tantùm intra terminos judicii illius concluditur. Jacob. Bornit. *de fid. inſtrum. l. 2. c. 13.* Conſeqvens hinc eſt porrò, Inſtrumenti faciendi poteſtatem nemini competere, niſi qvi ſolenniter Notarius creatus eſt, adeoqve nec Doctorem qvidem juris eam ſibi ſumere poſſe licentiam, utcunqve id defenſitarit Berlichius, *part. 1. concl. 43. n. 50.* refutatus Carpzovio, *l. 6. reſponſ. 18. & in Proceſſ. tit. 2. art. 3. n. 71.* Fiunt enim Inſtrumenta à ſolo Tabellione, ſicut celebratur Miſſa à ſolo Presbytero, uti juxta Papiſmum ſuum loqvitur Joh Petr. de Ferrar. *in prax. tit. 13. gloſſ. 3. n. 4.*

XI, Qvandoqvidem autem à ſuperiore omnem ſuam poteſtatem conſeqvuntur Notarii, non ineptè hic qværitur, qvousqve eam extendere liceat, & utrùm Inſtrumentum conficere poſſit Notarius etiam extra Territorium ejus, qvi eum creavit? Rutgerus Rulant. *tr. de Commiſſar. part. 2. lib. 5. c. 5. n. 23.* dubium relinqvit Lectorem. Negant Stephanus Gratianus, *diſcept. forenſ. c. 167. n. 55.* Roland à Valle, *l. 3. conſil. 91. n. 15.* Joh. Aloyſ. Ricc. *deciſ. 1788.* Joh. Rudinger. *cent. 3. obſ. 89.*

Camill. Borell. *tom. 2. decis. 18. n. 105.* Joh. Bapt. Asinius, *in prax. part. 2. §. 3. c. 20. n. 6.* Anton. Gabriel. *l. 1. tit. de fid. inst. concl. 1.* excipiens Notarium, qvi simul est judex chartularius, *n.* 3. Joseph. Ludovic. *decis. 115. n. 23. seq.* Alvar. Valasc. *tom. 1. consult. 9.* ita ut ne consensu partium qvidem id liceat Notario, nisi sit creatus à Papa, aut Imperatore Romano, hujus enim Instrumentum ubiqve locorum valere, ubicunqve id confectum fuerit, post alios etiam tenet Andr. Gail. *l. 2. Obs. 71. n. ult.* Matth. Stephan. *de jurisd. lib. 2. part. 2. c. 5. n. 7.* à qvibus dissentiunt Alvarus Valascus, *d. l. n. 2. &* Nicol. Boër. *decis. 242.* Sed & hæc exceptio ideò fortasse attendenda non est, qvia universale totius hujus universi dominium & regimen, qvod Imperatori & Pontifici adscribi solet, præsupponere videtur.

XII. Qvod verò qvæstionem ipsam concernit, interesse videtur, utrùm Instrumentum, qvod in alieno territorio conficit Notarius, fiat inter subditos illius territorii, an inter Subditos ejus, qvi Notarium creavit, an inter subditos illius & hujus simul. Primo casu non valet Instrumentum, utcunq; partes in id consenserint, qvia scil. Notarius majorem autoritatem, qvàm ipsius Dominus exercere, & sibi sumere nequit, *l. nemo ff. de reg. jur.* excipe: nisi instrumenti istius vis & effectus in territorium ejus, qvi creavit Notarium porrigatur. v. g. qvando alterius territorii subditus ex Instrumento tali, in territorio ejus, qvi creavit Notarium, agere velit. Secundo casu nihil obstat, qvò minùs Notarius etiam in alieno territorio Instrumentum conficere possit, prout etiam sentit Nicolaus Boëri9, *decis. 242.* Qvemadmodum enim contractus, & alia, qvæ voluntariæ sunt jurisdictionis, à Principe ipso in alieno territorio confirmari, & expediri inter suos subditos possunt, ita & confici ab Notariis in alieno territorio Instrumenta. Tertio casu itidem valere puto Instrumentum, non in territorio tantum ejus, qvi creavit Notarium, qvia in hoc conveniri potest subditus hujus territorii, sed etiam in territorio, in qvo alter contrahentium degit, propter jus scl. retortionis, & ne contractus claudicet. Vid. in utramqve partem Joh. Georg. Becht. *de securit. n. 216. 217. 218.* Anton. Mornac. *ad l. ult. ff. de jurisdict.* Illud per se patet, posse à Principe prohiberi, ne valeat Instrumentum, ab alio Notario confectu, qvàm qvi ab ipso fuerit creat9. Nic. Boër. *d. l.* Add. Car. Molin. *ad edict. Henrici II. contra parv. dat. & abus. cur. Rom. pag. 50. & multis seqq. in primis pag. 60.*

XIII.

XIII. Anteqvam ad alia progrediar, temperare mihi neqveo, qvin atro carbone perstringam vitia, qvæ hodiè qvibusdam Notariis qvasi familiaria sunt. Debent sanè illi publicæ fidei custodes esse, qvippe qvi eum in finem adhibentur, ut promissæ obligationis fides, & contractuum firmitas, atqve rerum gestarum veritas tabulis signatis solemniùs tutiusq; habeatur & observetur, *Scribarum officium*, inqvit Cassiodorus, *lib. 12. var.* securitas *solet esse cunctorum, qvoniam jus omnium ejus sollicitudine custoditur.* Ad eam rem & scientiâ opus est, & bonâ fide. At verò non solum ignorantiæ fratres hodiè sunt aliqvi Notarii, sed etiam subleſtæ prorsùs & improbæ fidei. Inter eos si reperiatur unus doctus, & expertus, numerabis alios viginti qvinqve, omnis eruditionis expertes atqve ignaros. Qvi qvidem eorum defectus cùm observari facilè à prudenti aliqvo homine posit, minùs videtur periculosus esse Reipublicæ, qvàm eorum malitia, & insignis improbitas, qvippe qvæ non ita sese exserit facilè, sed in animo occultatur, atqve idcircò vehementiùs lædit. De utroqve stylum acuit plurium testimoniis Ventura de Valentiis, *in Parthen. litig. lib. 1. c. 9. n. 34. seq.* Illud verò omnem improbitatem & neqvitiam superat, qvod ne qvidem in criminalibus, ubi interest Reip. ut delicta puniantur, bonâ fide semper agant, sed, ubi testes pro innocentiâ Rei examinandi sunt, vel omittant ea, qvæ contra delinqventem faciunt, vel incrustent, & in alium sensum intorqveant. Qvâ ratione fit, ut impunitatem sceleris commissi sæpè consequantur homines contaminatissimi, ac omnibus flagitiis pessimè inqvinati. Id verò cùm animadversum sæpè fuit in Collegiis, fidem suam amiserunt aliqvando istiusmodi Notariorum Instrumenta, & ut testes examinati in ipso judicio testimonia sua prævio juramento repetere deberent, non unis vicibus pronunciatum memini: **Würde** N.N. **auf die abgefaßten Artickel ihre Aussage nochmahls vor euren Gerichten eydlich wiederholen/ so ergehet in der Sache ferner/ was recht ist**; vel: **daß** N.N. **auf gewisse Artickel von euch nochmahls eydlich zu vernehmen/** &c. vel: **Würde** N.N. **ihre auf die** defensional-**Artickel gethane Aussage vermittelst Eydes nochmahls gerichtlich bestärcken**, &c.

XIV. Cæterùm non arbitror, de Notariis publicis, qvorum nunc causam agimus, accipi debere Festum Notariorum, apud Græcos olim celebrari solitum. Ab his enim pue-

pueros olim edoctos & informatos fuisse, ostendunt verba apud Balsamonem *ad can. 62. Concilii Qvinisexti in Trullo habiti*, tùm & in *Jure Græco-Romano, lib. 3. occurrentia*, qvæ sanè interpretari malim de scribis, pueros ductum literarum docentibus, qvàm de ejusmodi personis publicis Instrumenta in fidem rei gestæ conficientibus. Verba Balsamonis hæc sunt: *Qvæ porrò indecora aliqvando fiebant à Notariis, adolescentium institutoribus, in sanctorum Notariorum festo, cum scenicis personis forum obeuntibus, ante aliqvot annos exoleverunt, sanctissimi illius Patriarchæ domini Lucæ decreto.* Qvæ eadem verba inveniuntur in Jure Græco-Rom. *d. l.* Festum qvidem ipsum institutum atqve celebratum putat Jacobus Gretserus, *in Codini Curopalatæ de officiis Constantinop. tract. lib. 2. Observ. 6.* in honorem & memoriam Marciani & Martyrii, qvos Notarios Pauli Episcopi Constantinopolitani fuisse scribit Nicephorus, *lib. 9. cap. 30.* qvosqve Notarii deinceps perinde venerati sunt, atq; Medici Cosmam & Damianum Medicos. Sed verò non videntur illi tale munus gessisse, qvi pueros docuisse dicuntur.

CAPUT XXVII.

De

Jure conferendi dignitates Ecclesiasticas.

SUMMARIA.

Æqvalitas civium Reip. non est proficua. 1.

Princeps partem curarum in nonnullos transferre cogitur, qvi proinde cæteris digniores sunt. 2.

Et hoc non in Rep. tantùm locum habet, sed etiam in Ecclesiâ. 3.

Digunitates in Ecclesiâ. 4.

Ad electionem Ministrorum Ecclesiæ concurrebant olim non Clerici tantùm, sed Laici etiam. 5.

Etiam Magistratus, postqvam idololatricus esse desiit. 6. 7.

Principis interest suum exaudiri suffragium in electione Ministrorum Ecclesiæ. 8.

Episcopi olim pauperes erant, & in tenui conditione. 9.

Ordo aliqvis erat inter Ministros Ecclesiæ jam inde ab initio. 10.

Plures Episcopi deinceps superiorem habebant Metropolitanum. 11.

Plures Metropolitani Patriarcham. 12.

Exarchi & Archiepiscopi qvi? 13.

Inter Archiepiscopos & Metropolitanos nulla fuit differentia. 14.

Et

Digitized by Google

Patriarchæ præcipui ſunt qving;. 15.
Metropolitanorum & Patriarcharum prærogativa unde? 16.
De Patriarchâ Conſtantinopolitano, unde is ad tantum honoris faſtigium adſcenderit. 17. 18.
Patriarchæ Oecumenici titulus inter Epiſcopum Conſtantinopolitanum & Romanum controverſius. 19.
Gratiani aſſertio; Romanum Pontificem non debere dici Epiſcopum univerſalem. 20.
Eam probat autoritate Pelagii & Gregorii M. 20.
Pelagii teſtimonium interpretatur Carolus Molinæus, qvem contra Baronium defendit Marcus Antonius de Dominis. 21.
Auguſtinus Barboſa circa eandem interpretationem notatus. 22.
De Gregorii teſtimonio Barboſæ & Bellarmini ſententia refutatæ. 23. 24.
Non, uti plures Epiſcopi ſub uno Metropolitanō, & plures Metropolitani ſub uno Patriarchâ utiliter conſtituti ſunt, ita etiam Patriarchæ omnes uni capiti ſummo ſubjiciuntur. 25. 26.
Primatûs Epiſcopi Romani ætates & incrementa. 27.
Hierarchiæ Eccleſiaſticæ utilitas. 28.
Epiſcoporum faſtus & ſuperbia. 29.
Eorundem auctoritas & potentia. 30.
Præſertim poſtqvam Principes in Epiſcoporum ordinem recepti fuerunt. 31.
Inde verò perſpicuum redditur, qvid interſit Reipub. ad Epiſcoporum conſtitutionem concurrere conſenſum ejus, qvi τὸ κύριον tenet. 32.
Ad electionem Pontificis Romani neceſſarius erat olim conſenſus Imperatoris. 33.
Propter inceſtituras Pontificum Rom. ab Imperatoribus fieri ſolitas, qvantæ datæ fuerint turbæ. 34.
Dignitates Eccleſiaſticæ ſubjacent diſpoſitioni Principis. 35. 36.

I.

PRæter dignitates Academicas, ſuperiùs enumeratas, ſuperſunt adhuc aliæ illuſtriores, & majoris autoritatis. Semper enim cavendum eſt Rectori Reip. ne in eâ actionum confuſio, & promiſcua officiorum atqve indifferens ſit operatio. Petr. Gregor. *de Rep. l. 22. c. 2. n. 9.* Nec verò probandum eſt illorum inſtitutum, qvi omnimodam civium æqvalitatem, Reip. magis proficuam, arbitrantur, qvàm imperantium ordinem, & cæterorum ſubjectionem. Fernand. Vaſqv. *præfat. ad lib. 1. controv. n. 21.* Qvin à naturâ inſtitutum videtur, ut diſſimili qvâdam harmoniâ, aptè tamen temperatâ, ſubſiſtat illud, qvod ex pluribus membris coacervatum primitùs fuit, h. e., ut in qvalibet ſocietate im-

Digitized by Google

perans & parens ſuis qvisqve partibus fungatur. Neqve aliter conſiſtere poteſt totum illud ex pluribus coagmentatum corpus, niſi ſit, qvi imperet, niſi etiam ſit, qvi pareat. Inter ipſos Angelos datur ordo Dominationum, principatuum, poteſtatum. Etiam in ſtatu integritatis fuiſſent, qvi imperâſſent, fuiſſent, qvi obedientiam præſtitiſſent. Auguſtin. *lib.19. de civ. Dei, c.15.* Thom. *1. qv.96. art.2.3.4.* Poſt lapſum imperare & parere, non neceſſarium modò, ſed & utile fuit, adeò ut nulla, etiam inter barbaras nationes, dari poſſit Reſp., qvæ ſine imperio diu conſiſtere qveat.

II. Cùm autem impoſſibile ſit, ut ille, qvi Majeſtatem tenet, omnibus imperare poſſit ipſe, præſertim ubi excreverit Regni potentia, utiqve in alios partem curarum transferre neceſſe erit, non alios tamen, qvàm qvi ex Principis imperio ſtare & cadere poſſunt. Atqve illos ſanè non externo tantùm ſplendore, & Majeſtatis qvâdam veluti ſtrictură, ſed poteſtate etiam & imperio armare oportuit, ut & volentes reddere poſſint ſubditos, & ſi nolint, adigere. Nata hinc ſunt tot Magiſtratuum nomina, tot honorum & dignitatum faſtigia, tot cordatiſſimorum Virorum haud vani tituli. Qvibus univerſis id tandem commune eſt, qvòd ex unicò Majeſtatis profluant fonte, in eum redeant, ex illo ſe ſuſtentent, & per totum id, qvod ſunt, ex ſe nihil ſint.

III. Nec verò politicum tantùm Regimen ſuas iſtas exerit dignitates, & Imperii fimbrias, ſed Eccleſia etiam plurimas tales hactenus recepit, & ſuas fecit, non qvòd ſine iſtis conſiſtere non poſſit Religio, ſed qvòd ordinata magis, & corruptelis minùs obnoxia reddatur. Moderatè tamen illis utendum, ut Chriſtianos decet, & in eum tantum finem, ut Eccleſiæ benè ſit, cùm tenerrima res ſit Religio, & facilè ad faſtum inclinent animi, qvo ſi occupentur, nihil magis vel Eccleſiæ, vel Reſp. perniciosum exiſtere poterit. Qvemadmodum autem Eccleſiæ curam haud minimam ſuſtinent Principes, ut id latiùs expoſuimus ſuprà; ita non minorem circa dignitates iſtas conferendas gerere eos debere, paucis nunc explicabimus. Qvibus deinceps honores & dignitates, ad politicum regimen ſpectantes, pro ratione inſtituti noſtri ſubjungemus.

IV. Eccleſiaſticarum perſonarum duo à qvibusdam conſtituuntur genera, *dignitatis* unum, alterum *ordinis*. Dignitatis, ut Papa, Patriarcha, Primas, ArchiEpiſcopus, Epiſcopus, Archidiaconus, Archipreſbyter

byter & Præpositus. Ordinis verò, ut Sacerdos, Diaconus, Subdiaconus, Acolythus, Exorcista, Lector, Ostiarius, Psalmista & Clericus primæ tonsuræ, de qvibus singulis specialiter agit Claudius Espencæus, Theologus Parisiensis, *Digress. lib. 1.* Alii non multùm diverso sensu distingvunt inter honorem aut dignitatem, & munus; Dignitatem illos tantùm habere volunt, qvorum administratio cum jurisdictione & potestate qvâdam conjuncta est, reliqvos nudum tantùm exercere munus. A qvibus tamen vicissim dissentiunt illi, qvi Episcopatum non tàm in jurisdictione, qvàm in dignitate qvâdam eminente, & officio in ordine consistere contendunt, ap. Petr. Svav. *in hist. Trid. l. 7. p. m. 664.* Sed enim, cùm ab aliis indefinitè asseratur, sacerdotium esse dignitatem, Jason *in l. penult. n. 10. C. de pact.* & qvemlibet in ordine Ecclesiastico existentem habere gradum & dignitatem, post Alexandrum Lancellottus Conrad. *in templ. omn. jud. lib. 2. c. 1. n. 7.* omnes autem & singulos Ecclesiæ ministros, etiam qvos alii extra dignitatem constituere solent, Majestatis imperio subesse dixerimus suprà, non est, qvòd distinctionem istam prolixiùs hîc examinemus. Id potiùs agamus, ut positâ inter Ecclesiasticas personas dignitate, videamus, qvatenus ea ab Majestate Principis pendeat, & qvousqve hîc limites imperii extendere liceat.

V. Sciendum autem, statim ab Apostolorum tempore jus hoc toti competiisse Ecclesiæ, ut de præficiendo sibi Pastore universa cogitaret & audiretur, atqve in ipsius electione non Clerici tantùm, sed Laici etiam promiscuè consilia conferrent. Qvanqvam enim eo tempore Christianæ plebis sive electio, sive testificatio minimè necessaria videri poterat, tùm qvòd πνευματοφόροι fuerint primi Ecclesiæ Doctores, tùm qvòd plerumqve eligendi cœlitùs præmonstrarentur; hâc tamen religione ipsi ὑπὸ πνεύματος ἁγίου φερόμενοι se obstrinxerunt, ne qvenqvam à CHRISTI grege non ante probatum ad pastorale munus vocarent, hincq; adeò exemplo hoc suo perpetuam successuræ deinceps Ecclesiæ legem dederunt. Dav. Blondell. *apol. de Episc. sect. 3. p. m. 380.* Nemo igitur deinceps ἄνευ λαοῦ συνόστως, uti Chrysostomus loqvitur, *lib. 3. de sacerd.* hoc est, sine conscientiâ & assensu populi, uti Cyprianus reddit, ad ordinem sacrum admittebatur; sed plebis & totius Ecclesiæ reqvirebatur consensus, non ad id tantùm, ut testimonium redderet de vitâ & moribus promovendi, uti volunt Sixtus Senens. *Bibl. l. 5. annot. 128.* Bellarm.

larm. *de Cler. l. 1. c. 7. & 9.* sed etiam ad ipsam electionem, & decretum faciendum. Vid. Marc. Anton. de Domin. *de Rep. Eccles. l. 3. c. 3.* Dav. Blond. *de jur. pleb. in regim. Eccles.* Franciſc. Duaren. *l. 5. de sacr. Eccles. min. c. 1.*

VI. Fuerunt verò, naſcente Eccleſiâ Chriſtianâ, Magiſtratus pleriqve omnes idololatrici, qvorum idcircò ſuffragia in conſtituendis Eccleſiæ miniſtris haberi non poterant. Fortè etiam nondum ita cognitum erat diſcrimen Epiſcopi & Presbyteri, qvale poſteà introductum. Etſi enim in Epiſtolis Ignatii jamtùm diſtinctionis ejus aliqvoties fiat mentio, infirmum tamen inde peti argumentum ob dubiam earum autoritatem nemo non intelligit, qvippe qvam adhuc inter ſe litigioſam faciunt Jacobus Uſſerius, Iſaacus Voſſius, Claudius Salmaſius, David Blondellus, Henricus Hammondus, Johannes Dallæus, Johannes Pearſon, & alii. Neqve ea res negocium nobis faceſſere poteſt, cùm ea, qvæ de electione & conſtitutione miniſtrorum Eccleſiæ in genere definita ſunt, æqvè de Epiſcópis atq; de aliis minorum ordinum clericis intelligi oporteat, utcunq; ordinationis ritûs diverſimodè ſe habere poſſe, haud inficiemur.

VII. Qvamdiu igitur Magiſtratus falſam & idololatricam coluit Religionem, tamdiu nulla ejus in Eccleſiâ circa electionem potuit haberi ratio. Simul atqve verò talis aliqvis regimen adeptus fuit, qvi Chriſto nomen dederat, & Eccleſiæ membrum ſeſe conſtituerat, non potuit ille ampliùs præteriri, ſed unà cum reliqvis Eccleſiæ membris audiri eum oportuit. Nulla ergò hactenus eſt differentia inter Clericos & Laicos, Magiſtratum & ſubditos, ſed horum omnium conſenſum in electione & vocatione miniſtri Eccleſiæ reqvirimus, qvia nec Magiſtratus ſeparatim, nec Clerici ſeparatim, nec plebs etiam aut reliqvus populus ſeparatim totam conſtituit Eccleſiam, & tamen ab totâ & integrâ Eccleſiâ peragi debet & confici electio. Unicus tamen caſus eſt, qvo populi conſenſus planè non reqviritur, & ne diſenſus qvidem attenditur, qvando nempè infidelis ille & adhuc convertendus fuerit. Tum enim etiam invito dari poſſe Paſtorem, extra dubium eſt. Marc. Ant. de Domin. *de Rep. Eccleſ. l. 3. c. 3. num. 51.* Hülſemann. *Breviar. theol. c. 19. num. 6.*

VIII. Qvid igitur eſt, inqvis, qvod inter Majeſtatis jura eâ de re diſceptemus, in qvâ nihil præcipui habet Majeſtas, & paria cum populo facit Princeps? Reſpondeo, nihil qvidem hactenus ad Majeſtatis jura pro-

proponi,&RegnumChristi,ad qvod ministerium Verbi pertinet , ab mundi hujus regimine planè esse distinctum , nec idcircò vocationem Ministrorum verbi ad regalia referri posse. B. Chemnit. *Loc. de Eccles. p. m. 134.* Sed est tamen in jurè vocandi etiam aliqva Principis prærogativa,non tantùm,qvod Nutritius sit Ecclesiæ, & hinc singularis ad eum spectet curâ, ut ministeria Ecclesiæ rectè constituantur, sed etiam, qvòd salus Reip. per ministrorum conciones vel conservari vel everti possit,uti ferè semper ex ipsorum ore pendet vulgus. Vid. qvæ diximus *cap. 18. n. 2.* Interest igitur etiam propter salutem publicam,ut Princeps, cui ea concredita est, illos Ecclesiæ præficiat ministros,qvi tranqvillitatem amant, & concordiam inter Cives custodire sciunt.

IX. Potuisset verò jure hoc suo, & qvalicunqve prærogativâ contentus esse Princeps, nisi arctiùs obligari qvidam ex sacro ordine voluissent. Sub primordiis Ecclesiæ, uti frugi erat Religio, & pauperes ritùs,ita & Ministros tenuitas edendi (Ammiani Marcellini, hominis ab religione nostrâ alieni, verbis loqvor,*ex lib. 27.*) potandiqve parcissimè, vilitas etiam indumentorum, & supercilia humum spectantia, perpetuò Numini,verisq; ejus Cultoribus velut puros commendabant & verecundos. Nec ambitum eo tempore patiebatur Episcopatus, sed gloria ipsius erat ignominia, majestas humilitas, felicitas tyrannorum ira, qvies supplicium, vita mors ipsa. Vid. Jacob. Usser. Armachan. *de Christianar. Eccles. success. & stat. cap. 1.* Qvin & seculo adhuc qvinto castum & humilem voluere Episcopum Leo & Anthemio Impp. per elegantissimam, omnibusq; SS. Theologiæ Studiosis maximè commendandam constitutionem, in *l. 31. Cod. de Episcop. & Cleric.*

X. Addo & hoc,sub teneris Christiani nominis initiis jam tum aliqvem fuisse ordinem inter Ecclesiæ ministros. Uti enim in qvibusvis aliis collegiis sana ratio jubet, ut sit aliqvis,qvi reliqvis præeat in ordine standi,sedendi,suffragia ferendi, ita & in Collegio ministrorum unius Ecclesiæ receptum, & penè dixerim necessarium fuit, ut esset aliqvis,qvi sive ætatis, sive prudentiæ, sive autoritatis, sive meritorum respectu consulendo, monendo, hortando aliis præiret, causam proponeret, suffragia colligeret, & universam actionem moderaretur. Illa tamen præcedentia antiqvissimis temporibus nullum peculiarem honorem, multò minùs potestatem aliqvam comprehendebat, & admo-

Digitized by Google

dùm parùm illum unum differre faciebat â cæteris. Postqvam autem â prisca illa sanctimoniâ & promptitudine ministrandi, qvam unusqvisq; inter Clericos ejus temporis profitebatur, & reapse declarabat, paulatim recessũ fuisset, saluberrimo consilio ab Ecclesiâ constitutũ fuit, ut unius inter Ecclesiæ particularis mimistros singularis qvædam esset potestas, & huic cæteri subjacerent.

XI. Totus hic gradus unicam tantùm adhuc Ecclesiam attinebat, atqve in eâ subsistebat, neqve ad alias, ejusdem licet provinciæ, porrigebatur, ut adeò Episcopus cum Episcopo, sive primus inter ministros unius particularis Ecclesiæ cum alio qvovis primo alterius Ecclesiæ comparatus nihil præcipui haberet, sed pares inter se omnes essent. Cum verò illa unius in singulis Ecclesiis ἐξουσία maximè visa fuisset utilis & proficua, etiam inter plures unius provinciæ Episcopos, ut uni alicui potestas in reliqvos omnes committeretur, aut saltem πρωτοσταsία & πρωτοκλισία relinqveretur, admódùm utile creditum fuit. Natus hinc est Ordo Metropolitanorum, illorum sc. Episcoporum, qvi in primariâ cujusqve provinciæ Urbe Ecclesiæ præessent, qvibus reliqvi deinceps in totâ provinciâ aut subjecti fuere, aut saltem postpositi. Ita sc. Ecclesiasticarum provinciarum status ad formam civilium deinceps constituebatur, & dignitas Urbium dignitatem conferebat Episcopis, nec aliter Respublica Ecclesiastica informabatur, qvàm ad normam civilis. Goldast. *in Replic. pro Imp. p.64.* Et ex hoc inductus videtur Patriarcha Constantinopolitanus, ut, cum in ejus Urbe non, ut in reliqvis, Imperatoris Legati, sed Imperator ipse resideret, & hic se terrarum Orbis Dominum diceret, ipse qvoqve Terrarum Orbis Patriarcha dici voluerit.

XII. Porrò, qvod in provinciâ hactenus receptum fuerat, ut plures Episcopi uni subessent Metropolitano, id successu temporis etiam ad Diœcesin translatum est, ut sc. plurium provinciarum Metropolitani uni subessent Patriarchæ, qvi integram sub se habebat Diœcesin. Sumo autem Diœcesin in famosiore significatu, pro complexu multarum simul provinciarum, qvomodo etiam in Notitiâ Imperii, & passim in Constitutionibus Imperatorum accipitur, qvæ provinciæ in unum coactæ, politico qvidem regimine per Præfectos Prætorio, & eorum vicarios, Ecclesiastico autem per Patriarchas regebantur. Qvanqvam alibi idem vocabulum pro

pro unâ tantum provinciâ, alibi pro unius tantùm Episcopi territorio, alibi etiam pro parochiâ tantùm usurpetur. Vid. Christoph. Justell. *in Observat. in Codic. canon. Eccles. African. p. 65. seq.* Tres igitur præcipui gradus & Ordines fuere ἐπισκοπὴ κατὰλόγε, Episcopi, Presbyteri, & Diaconi; & Episcoporum iterum tres gradûs, Episcoporum simpliciter ita dictorum, Metropolitarum, & Patriarcharum. Qvi primus & summus gradus erat Sacerdotum, is ultimus & infimus fuit Episcoporum. Primus Presbyter dicebatur Episcopus. Primus Episcopus, Metropolita. Primo Metropolita Patriarcha. Ut primatum Episcopus inter Sacerdotes tenebat, sic inter Episcopos Metropolitano, inter Metropolitan. Patriarcha. Add. Joh. Rainold. *Colloq. cum Hart. c. 8. sect. 5. p. m. 369.*

XIII. Fuerunt qvidem & alia dignitatum Ecclesiasticarum nomina, Archi Episcoporum, Primatum, Exarchorum, & alia, sed qvæ omnia ad illos, qvos dixi, Episcoporum gradûs referri pro cujusqve Gentis usu possunt. Sanè ἔξαρχος apud Græcos, & Primas apud Latinos, tàm in civilibus, qvàm Ecclesiasticis, nunqvam peculiare certæ cujusdam dignitatis aut præfecturæ nomen fuit, sed omnibus commune, qvi qvâcunqve in re primi, cuicunqve rei vel officio præfecti præpositiqve fuere. Hinc igitur Exarchus aliqvis dici potest provinciæ, pagi, Urbis, &c. Poterat ergò etiam Patriarcha dici Exarchus aut Primas, sed diœceseos, qvemadmodum Metropolitanus dici poterat Exarchus aut Primas provinciæ. Vid. Christoph. Justell. *d. l. pag. 52.* Archi Episcopi nomen in provinciis Occidentis maximè erat usitatum, & tribuebatur Metropolitanis. In Orientis enim Imperio Metropolitani, etsi reverà Archi Episcopi essent, nunqvam tamen Archi Episcopi, uti in Occidente, appellati sunt, solis Patriarchis & Antistitibus, qvi plures Metropolitanos sibi subjectos habebant, hoc nomen donatum est. Fuêre tamen etiam in Græciâ Archi-episcopi qvidam infra Metropolitanos positi, qvi nullis Episcopis præerant, & minus erant, qvàm Metropolitæ, qvos etiam superiores aliqvando agnoscebant, & ab iis ordinabantur. De qvibus omnibus prolixè differit Autor Eucharistici, Jacobo Sirmondo Jesuitæ pro Adventoriâ *de regionibus & Ecclesiis suburbicariis missi, per tot. cap. 3. & 4.*

XIV. Sanè Metropolitanos distinguit ab Archi Episcopis Justinianus Imp. *Novell. 11.* ubi Justinianæ primæ Antistitem non Metropoli-

tan

tam tantùm, ſed etiam AtchiEpiſcopum eſſe juſſit. Fuit enim, ut hoc obiter notem, ſolenne Imperatori, ut pluribus oppidis, qvæ maximè diligeret, nomen ſuum inderet, alterum etiam alteri præferret. Ita in Dardaniâ duæ fuerunt Juſtinianæ ab eodem ita denominatæ: Juſtiniana primà, patria ipſius, qvam & ipſe condidit, & Juſtiniana ſecunda, Ulpiana olim dicta, qvam inſtauravit. Receptâ à Vandalis Africâ, Carthaginem eodem modo, ſed ſimpliciter Juſtinianam nominavit ſine adjuncto primæ aut ſecundæ, *Novell.* 131. *c.* 4. In Cypro verò patriæ Theodoræ Uxoris, novæ Juſtinianopolis nomen dedit. Juſtinianam igitur primam patriam ſuam ita honoravit, ut Antiſtitem ejus non ſolùm Metropolitanum, ſed etiam Archi Epiſcopum faceret, *dict. Novell.* 11. At enim ArchiEpiſcopi nomine Patriarcham intelligi patet ex *Novell.* 123. *c.* 22. ubi ex parallelo ponuntur Archi Epiſcopus & Patriarcha diœceſeos. Conf. Cujac. *ad d. Novell.* 11. Unde & Juſtinianæ primæ Antiſtes ab eo tempore Patriarcha Bulgarorum, & Patriarcha Achridenſis fuit appellatus, ab Achrido ſc. urbe, qvod priſtinum erat Juſtinianæ primæ nomen. Atqve hoc non intelligens Auguſtinus Barboſa, *de jur. Eccleſ. l. 1. c. 7. n. 6.* poſtqvam ex jure Canonico Metropolitani & ArchiEpiſcopi ſynonymiam firmaſſet, & Juſtiniani hunc textum ſibi contrarium adduxiſſet, præferendam eſſe in hoc juris Canonici deciſionem ſimpliciter aſſerit. Qvaſi verò Eccleſia Juſtinianea ſuis ipſa non vixiſſet legibus, aut diſcère debuiſſet à poſteris ſuis, qvid ſibi conveniens eſſet, qvidqve ex jure Canonico ſeqvioribus temporibus introducendo, & apud Latinos maximè exercendo placere aliqvando poſſet. Longiùs etiam abit Joachimus Hopperus, *de verâ juriſpr. lib. 5. tit. 16.* qvando ait: *Dicuntur ArchiEpiſcopi etiam Metropolitani, confuſo vulgo nomine, ſed reverà hoc intereſt, qvod ArchiEpiſcopi jure Eccleſiaſtico auctoritatem habent in Epiſcopos ſibi ſubjectos, ſive ipſi Archi Epiſcopi in Metropoli degant, ſive non, Metropolitani autem id, qvod habent, non jure Eccleſiaſtico habent, ſed jure Metropolis, in qvâ vivunt, ut qvemadmodum ipſa Metropolis oppidis ſibi ſubditis imperat, ita & Epiſcopus ejusdem Urbis, in eorundem oppidorum Epiſcopos, ſi non Eccleſiaſticum, aliqvod certè imperium habeat, &c.* Non arbitror ego, ArchiEpiſcopos ſive in Orientali, ſive in Occidentali Eccleſiâ alios fuiſſe qvàm Metropolitanos; aut ex alio, qvàm Metropolitanorum Ordine ſum-

Digitized by Google

ſumptos, ita ſc. ut extra metropolin, cui præeſſet Metropolitanus, in eâdem provinciâ alibi ſederet Archi-Epiſcopus aut Patriarcha. Cæterùm id maximè in rem noſtram facit, qvòd non Papa Romanus, ſed ipſe Juſtinianus patriæ ſuæ Antiſtitem ex ſe & propriâ ſuâ autoritate Patriarchã noviter conſtituit, eumqve ſanctione pragmaticâ ſub hoc nomine poſthachonorari præcepit. Ex qvo facilè patet, qvo jure Reges Galliæ Patriarcham Regni ſui inſtituere qveant, uti qvidem facturos eos & olim, & nunc qvoqve valdè ſibi metuit aula Romana, præſertim cùm Galli nunqvam tàm comiter conſervaverint Majeſtatem ſedis Apoſtolicæ, ut non identidem adverſus eam, qvid propria valeret, periculum facerent.

XV. Cæterùm fuerunt Patriarchæ olim primi & præcipui numero qvinqve: Romanus, Antiochenus, Alexandrinus, Conſtantinopolitanus & Hieroſolymitanus. Qvanqvam enim & alii qvandoqve memorentur, ſive in Occidente ſive in Oriente, & antiqvitùs maximè celebres fuerint Aſianæ, Ponticæ & Thraciæ Diœceſeon Exarchi, tamen poſtqvam hi Patriarchæ Conſtantinopolitano ſubjecti fuiſſent, & reliqvi tantâ poteſtate non eminerent, qvinqve illi recenſiti primas ſemper tenuerunt in Hierarchiâ Eccleſiaſticâ partes. Id verò non nego, variaſſe cujusq; in ſuâ Diœceſi πρεσβεῖα & δίκαια μητροπολιτικὰ, qvæ tamen & qvalia fuerint, exponere hic nihil attinet. Id tamen certum eſt nemini horum qvicqvam juris in alterum, aut alterius Diœceſin competiiſſe, ſed unumqvemqve eorum αὐτοκέφαλον fuiſſe, & nulli alii ſubjectum, ſuam pro arbitrio gubernaſſe Diœceſin, niſi qvod cum reliqvis de ſalute Eccleſiæ haud rarò communicaverit.

XVI. Uti enim ſupra dixi, pace ſub Conſtantino Magno Eccleſiis redditâ, cœperunt Metropolitani inſtitui, non primatûs ergò, ſed curandæ diſciplinæ Eccleſiaſticæ gratiâ. Omnes tùm Metropolitani, (qvi deinceps alicubi Primates & Archi-Epiſcopi dicti ſunt) pares erant, nec differebant â reliqvis Epiſcopis, niſi in hoc, qvòd plurium qvoqve Epiſcoporum ſuæ provinciæ ſolicitudinem gerebant, inter qvos etiam Urbis Romæ Epiſcopus in Concilio Nicæno *c. 6.* refertur. Adhuc ſedes illæ Metropolitanorum arbitrio Principum conſtituebantur, uti non tantùm ex Conciliorum decretis, ſed etiam Conſtitutionibus civilibus manifeſtum eſt. Poteſt enim Imperator Epiſcopatûs in metropoles erigere, & âſuis Metropolibus alienare, ſi-

Digitized by Google

re, similiter etiam Antistitum terminos dividere, & de novo Episcopos & Metropolitanos constituere, &c: uti loqvitur Theod. Balsamon, *ad Concil. Carthag. c. 16. in fin.* Et notabile est decretum Concilii Qvinisexti, in Trullo habiti, *can. 38. Canonem, qvi â patribus factus est, nos qvoqve observamus, qvi sic edicit: Si qva civitas ab Imperatoris potestate innovata sit, vel posthac innovanda, civiles ac publicos typos & Ecclesiasticarum qvoq; rerum ordo consequatur.* Ubi similiter videri poterunt, qvæ commentantur Balsamon & Zonaras. Et huc pertinet Novella Justiniani undecima. Hinc autem patet, non divinam & immutabilem, sed politicam fuisse institutionem, ab hominib9, disciplinæ Ecclesiasticæ commodiùs curandæ causâ, inventam. Maximè autem tùm attendebatur civitatum celebritas & præ cæteris prærogativa. Prout enim eminere aliqva, & vel civium freqventiâ, vel sede Imperiali, aut Magistratûs alicujus insignioris institutione superare reliqvas cœpisset, etiam Episcopi dignitas aliqvid inde participabat; & hinc factum, ut Metropolitani, seu qvi in metropoli sedem & cathedram haberent, cæteris ejusdem provinciæ Episcopis præferrentur & præficerentur, & porrò ut inter Metropolitanos honoratiores & digniores essent ὑπὲρ διοικήσεως Πατριάρχαι, sive Patriarchæ, qvi â Synodo Chalcedonensi ἔξαρχοι διοικήσεων appellantur. Sicut igitur præcipuæ Urbes erant Roma, Alexandria & Antiochia, ita qvoqve præcipui inter Metropolitanos erant earum Episcopi, Romanus videlicet, Alexandrinus & Antiochenus. Post illos tres cæteris Metropolitanis antistabat Æliensis sive Hierosolymitanus Episcopus, non re, sed titulo, non potestate, sed honore Metropolitanus, ideò qvòd civitas ista propter primordia Christianismi honoraretur; sed qvia ea metropolis non erat, salvum & integrum manebat τὸ κῦρος, sive jus Metropoliticum Cæsariensi Episcopo, qvi vetus erat illius provinciæ Metropolita.

XVII. De Constantinopolitani Patriarchatûs institutione edidit elegantem dissertationem Petrus de Marca, Archiepiscopus Parisiensis, scriptam ad clarissimum, ut ipse ait, Calviniani ritûs virum, qvem Davidem Blondellum fuisse prodit idem Marca, *dissertat. de primatib. num. II.* Ejus dissertationis summa hæc est, ex canone 6. Concilii Nicæni manifestum fieri, tùm temporis præter Antiochenam, Alexandrinam & Romanam Ecclesias fuisse adhuc alias, qvæ similia administrationis

tionis πρεσβεῖα habuerint, Asianam scil.,Ponticam,& Thracicam,qvæq; propterea nulli istorum trium Patriarcharum fuerint subjectæ. (Obiter noto, πρεσβεῖα ista, sive τὸ κῦρος & jus Patriarchicum, duas habere partes, προεδρίαν scil. & προεξαρχίαν; & hanc vicissim in duobus summis capitibus consistere, & continere in se tum Metropolitanorum χειροτονίας, tùm Synodorum provincialium ἀναφορὰν, sive relationem, aut etiam appellationem, ab earum sententiâ factam,in Synodo patriarchali dijudicandam. πρεσβεῖα hæc aliqvando plenè competebant Patriarchis, aliqvibus verò minus plenè.) Cùm ergò vidisset Episcopus Constantinopolitanus, aliqva talia Patriarchica jura competere tribus istis Exarchis, se verò talia non habere,sed πρεσβεῖα τῆς τιμῆς tantùm,à Constantinopolitano Concilio primo concessa,nec ordinare ergò se posse Episcopos, nec Synodum Patriarchalem celebrare sibi licere & sic honorarium tantùm se esse Metropolitam,dispositionem illam Asianæ, Ponticæ & Thracicæ diœceseon magnum incendium excitasse,ait Marca,in animis Constantinopolitanorum, desideriumqve injecisse provincias illas invadendi, & eo pacto novi Patriarchatûs instituendi; ut regia civitas, qvæ novæ Romæ nomine cohonestabatur, secundum locum post veterem Romam in rebus Ecclesiasticis obtineret, & ipse hâc ratione Episcopo Romano exæqvaretur. Sensim ergò eum ordinationes in istis Ecclesiis usurpasse, instituisse etiam conventûs cum exteris Episcopis, ad aulam Imperatoriam, propter causas privatas,qvotidiè confluentibus, istosqve conventûs facilè deinceps Synodorum nomine insignitos. Fretum adeò Episcopum Constantinopolitanum sedis suæ splendore metropoliticis ordinationibus se immiscuisse, vocatum sæpè à provincialibus Episcopis, & rogatum sub specie coërcendi ambitûs, & seditionum compescendarum, idqve eum deinceps in apertum jus vertisse. Imperatores ipsos strenuè rem promovisse, donec tandem in Concilio Chalcedonensi,contradicente licet Pontifice Romano,potestas illa Patriarchalis confirmata fuerit.

XVIII. Hæc ita Petrus de Marca, latiore qvidem & multis testimoniis instructo commentario, qvæ num omnia probaverit Blondellus, cognitum non habeo; nec ipse tamen nunc ea discutere sustineo. Prolixus verò in hâc eâdem materiâ est Autor Eucharistici, Jacobo Sirmondo *de Ecclesiis suburbicariis missi, inprimis part. 2. cap. 1.* ubi docet, Exarchos istos trium diœceseon su-

pra nominatarum dictos fuisse olim Patriarchas, & αὐτοκεφάλους fuisse, & suæ qvemqve diœceseos Primatem, atqve suo hinc jure proprios Episcopos ordinasse, ipsos verò ordinatos ab Episcopis comprovincialibus. Arrogasse verò deinceps sibi id juris Episcopos Constantinopolitanos, ut Metropolitas illarum diœceseon ordinarent, idqve sibi ut per Synodum Chalcedonensem confirmaretur; sub prætextu adjudicationis, jam antea â Concilio Constantinopolitano factæ, impetrasse. Synodum hinc Chalcedonensem tres illos Exarchos Sedi Constantinopolitanæ in totum subjecisse, suis illos privilegiis exuisse, & in metropolitanorum ordinem, cum antea in Patriarcharum gradu essent, redegisse. Retinuisse tamen eos antiqvum nomen, ut Exarchi diœceseon adhuc dicerentur, non qvòd totam, ut antea, regerent diœcesin, aut totius diœceseos, cujus Exarchi vocabantur, Metropolitas sub se haberent, sed qvod inter Metropolitas universæ diœceseos principem locum obtinerent, & primi præcipuiqve Primates essent, unde & πρωτόθρονοι dicerentur. Ornamentaetiam Patriarchalia retinuisse, & inprimis πολυκέφαλα gestasse, qvod insigne fuit Patriarcharum, & unumqvemq; tamen eorum unam tantùm ac singularem in totâ diœceseos provinciam jure Metropolitano administrasse, &c: Breviter, hoc actum illâ ætate tùm ab Imperatoribus, tùm ab Episcopis Constantinopolitanis magnâ animi contentione fuit, ut Urbs tùm æqvalibus privilegiis cùm seniore regiâ Româ frueretur, & in rebus Ecclesiasticis non secùs, ac illa extolleretur, aç magnificeret. Et sic igitur, cum Episcopus Constantinopolitanus in gradum & ordinem Patriarcharum evectus fuisset, qvinqve deinceps numerari cœperunt Patriarchæ, qvi Ecclesias, per totum terrarum Orbem diffusas, divisis portionibus, supremâ autoritate regerent, & sub suâ ἐξαρχίᾳ haberent.

XIX. Et videri qvidem poterat Ecclesiasticum regimen jam satis prudenter instructum, cùm præsertim qvinqve illi architectonicâ qvâdam potestate omnibus totius Ecclesiæ Metropolitanis, hi vicissim suis Episcopis, & Episcopi Presbyteris atq; Diaconis præessent, nisi ipsi deinceps Patriarchæ inter se maximè funestam de primatu excitassent contentionem. Postqvam enim Romani Pontifices ultra Sacerdotii limites ad externum dominatum progressi essent, & novæ qvoqve Romæ Patriarcha eundem fastum imitaretur, atqve hic Oecumenici Patriarchæ,

triarchæ, sive Universalis Episcopi titulum sibi imponeret, dici non potest, qvantas in Ecclesiâ ea res dederit turbas. Carthaginiensis Synodus damnavit aliqvando titulum hunc PRINCIPIS SACERDOTUM, propter ancipitem dictionis significatum, qvæ τὸν ἄρχοντα designat, & τὸν πρῶτον, & nec Archi Episcopi qvidem titulo suos insigniri voluit Metropolitanos, qvòd synonymum videretur id vocabulum, & idem significare, qvod Princeps Sacerdotum Vid. *can. 39. in Cod. Canon. Eccles. African. à Christoph. Justello edito.* Patriarcha autem Constantinopolitanus, & post eum Pontifex Romanus, utinam à Carthaginiensibus Patribus modestiam eam didicissent, & suas qvoqve pristinis limitibus comprehendissent sedes Episcopales. At hîc Franciscus Longus à Coriolano *in summ. concil. ad cap. 26. Concilii Carthag. III.* (qvod ipse ille est canon. 39. antea allegatus) Ecclesiam Africanam Romanæ leges præscribere non posse, impudenter dicit, qvasi verò, qvam Episcopis suis præscribit modestiam, non eandem inculcaret lex moralis, & Episcoporum omnium supremus Episcopus, Autor novi Testamenti. Nec enim ex alio fonte illum sibi primatum vindicare potest Papa Romanus, qvàm ex nimio fastu, & fumosô seculi typho.

XX. Canon Africanus, qvem dixi, cum relatus esset à Gratiano sub distinct. 99. addita ibi hæc habet verba: *Universalis autem nec etiam Romanus Pontifex appelletur.* Ea Gratiani ipsius esse docet Severinus Binius, *in not.* & gnaviter perstringit Centuriatores Magdeburgenses, qvos ideò imperitos vocat, qvòd id ignoraverint, & canonem hunc magno præconio extulerint. Utrùm justa hæc sit reprehensio, & utrùm id ignoraverint Centuriatores, jam non disqviro, nec enim verba eorum nunc sunt ad manûs; & concedi id fortè potest Binio, Concilium Carthaginiense δοκιμῶς ita, & disertè de Romano Pontifice non decrevisse, sed verba ista à Gratiano addita fuisse, cùm ea nec inveniantur in antiqvo Codice Canonum Ecclesiæ Africanæ, qvem edidit Christophorus Justellus. Sufficit tamen Gratianum suo jam tempore, qvod incidit in annum Christi MCL. eandem sententiam tenuisse, qvam deinceps propugnarunt Centuriatores, eamqve ex duobus celeberrimorum Pontificum Romanorum, Pelagii nimirum secundi, & Gregorii Magni epistolis probatam dedisse. Hæc est ergò thesis Gratiani: nullum Patriarcharum appellari debere Universalem Episcopum; eamqve per modum ampliationis ad ipsum et-

Digitized by Google

iam extendit Pontificem Romanum. Et hanc sententiam etiam tuentur Centuriatores. Videamus, ut eam probet Gratianus.

XXI. Primùm adducit verba Pelagii II. qvæ ita se habent: *Nullus Patriarcharum universitatis vocabulo unqvam utatur: qvia si unus Patriarcha universalis dicitur, Patriarcharum nomen cæteris derogatur; sed absit hoc â fidelibus, hoc sibi velle qvempiam arripere, unde honorem fratrum suorum imminuere ex qvantulacunqve parte videatur. Qvapropter charitas vestra neminem unqvam etiam suis in epistolis universalem nominet, ne sibi debitum subtrahat, cum alteri honorem infert indebitum.* Nervus probationis hic est, qvòd semetipsum etiam Pelagius comprehendat, dum omnibus fidelibus jubet, ut neminem unqvam universalem nominent, ratione additâ, ne sibi debitum detrahat, cùm alteri honorem infert indebitum, uti benè explicat Carolus Molinæus, *ad §Ct. Franciæ contr. abus. papar, gl. 15. n. 7.* Sed hanc Molinæi explicationem, & qvòd inde inferat, Episcopos Romanos indignè & injustè sibi Episcopatum Oecumenicum vindicare, cachinnis excipit, & multo sale atqve aceto defricat Cardinalis Baronius, *ad annum 587. n. 13. seq. Sed hic*, inqvit, *amabo te, siste gradum, lector: spectaculum tuis oculis ingeram, unde rideas. Ecce progreditur è cathedrâ juris Professor, factus uno momento Theologus, atq; veluti in scenâ mimus, mutatis vestibus, ac superinductâ personâ, licentiâ histrionicâ statim vociferari incipit adversus Romanos Pontifices, qvòd super universalem Ecclesiam sibi auctoritatem arroget ac nomen: ita raucè inclamans & obstrepens tubâ novantium, ut dormientes in cunis absterrere possit infantes. Ex recitatis enim modò Pelagii Papæ verbis, qvibus ait, neminem Patriarcharum uti debere nomine Universalis, ipse mox infert, primatum esse in Ecclesiâ non debere, ac proinde contra Pelagii assertam sanctissimi Papæ sententiam Romanos Episcopos sibi super omnes Ecclesias vendicare primatum. O Cymmeriis tenebris offusam mentem!* &c: Miror verò, Baronium sibi JCtum elegisse, qvem aceto perfunderet. Habuisset enim in Gratiano, in qvo genuinum frangere potuisset, qvippe qvi summâ cum παῤῥησίᾳ statuit, etiam Pontificem Romanum non debere dici Episcopum Universalem. Nec aliud docuit Molinæus. Ut verò hanc Molinæi illationem retunderet Baronius, undecim ex integrâ Pelagii epistolâ collegit argumenta, qvibus contrarium probari putat. Nec tamen persvadere id

Id potuit Marco Antonio de Dominis, qvi *lib. 4. de Rep. Ecclesiastica cap. 7. num. 24.* verum & proprium ejus epistolæ argumentum urget, neqve diverti se patitur per ratio inationes Baronii. *Qvid respondes*, inqvit, *ad argumentum illius Leguleji, ex verbis & assertione Pelagii eductum? Pelagii dictum est: Nullus, &c: Ad hæc Baronius sic: Pelagius ad eos orientales, ad qvos scribit, respectum habuit, hoc est, neminem ex Orientalibus Patriarchis posse aut debere Oecumenici nomen usurpare, siqvidem id soli competat Romano. Scilicet. Sed Pelagius universè loqvitur: absit, inqvit, à fidelis cujusqz mente hoc sibi velle arripere. Estne Romanus Pontifex etiam ipse fidelis? ergò etiam ab ipsius mente debet hoc abesse. Et ratio, qvam subdit Pelagius, nonne est ratio generalis, qvæ contra qvemcunqz militet, qvi se faciat universalem? Is enim, inqvit, aliis honorem aufert, qvi se Patriarcham vocat universalem, ille derogat nomen Patriarchæ cæteris patriarchis. Injuria ergò fit Patriarchis, si ipsis nomen auferatur patriarchale: aufertur verò, qvoties unus sit in mundo Patriarcha universalis, qvicunqz ille sit. Nam Patriarcha est supremus, & si qvis patriarcha habet supra se alium patriarcham, cujus jurisdictioni ille sit subjectus, certè ille patriarcha non erit. Qvi autem se totius mundi patriarcham facit, ille patriarchas omnes sibi subjicit, & consequenter aufert eis, ne sint patriarchæ, qvia nullum alium præter se agnoscit supremum. Qvi autem supremus non est, ille patriarcha non est. Dum igitur ait Pelagius: Si summus patriarcha universalis dicitur, patriarcharum nomen cæteris derogatur, certè Romanum etiam includit, &c:* Ad undecim illa Baronii argumenta tàm in genere, qvàm in specie, & breviter qvidem, sed enucleatè respondet idem de Domînis *num. 25.* Add. Philipp. Mornay. *in myster. iniq. p. m. 228.*

XXII. Eandem Molinæi interpretationem φλυαρίαν, & atro carbone notat Augustinus Barbosa, *ad d. c. nullus*, sed argumentis planè frivolis, & minimè stringentibus. Ait, textum hunc, cùm de patriarchis loqvatur, non esse ad Papam extendendum, qvi propriè non est Patriarcha, sed princeps Patriarcharum. At verò processu temporis illud usurpari cœptum dicit Onuphrius Panvinius, *in annot. ad Platin. sub Bonifac. III.* & sedem Romanam in Synodo octavâ adhuc relatam inter patriarchales sedes fuisse patet ex *c. ult. dist. 22.* Sed pergit Barbosa: *Unde, qvod de iis negavit Pelagius, visus est de Papâ concessisse.*

Et

Et præſidium qværit in *c. nonne X. de præſumpt. & l. cum prætor 12. ff. de judic.* Qvod profectò eſt argumentari â baculo ad angulum. Nec enim applicari ullo modo poſſunt textus allegati. Deinde addit: *etſi Romanus Pontifex propriè ſit patriarcha, adhuc tamen ſub illo generali ſermone nullo modo ſe comprehendere voluit Pelagius juxta text. in l. inqviſitio veritatis C. de fidejuſſ. qvo probatur, qvòd in generali ſermone non comprehenditur perſona loqventis.* At enim textus allegatus, qvi habetur *in l. 18. C. de ſolut.* (titulus enim de fidejuſſoribus eum non continet) nihil omninò probat, uti ipſa verba oſtendunt. Et qvod dicitur ſermonem generalem non comprehendere perſonam loqventis, id ipſe Barboſa in *axiom. lib. 17. c. 23.* cum Farinacio declarat non procedere, qvando aliud ſvadet identitas rationis. At parem cæteris Patriarchis, & ordine tantùm priorem Epiſcopum Romanum ſemper credidit Eccleſia purior.

XXIII. Alterum teſtimonium, qvod adducit Gratianus, ut probet, nec Papam Romanum dici univerſalem Epiſcopum debere, deſumptum eſt ex epiſtolâ Gregorii M. ad Eulogium Epiſcopum & Patriarcham Alexandrinum. Verba hæc ſunt: *Ecce in præfatione Epiſtolæ, qvam ad me ipſum, qvi prohibui, direxiſtis, ſuperbæ appellationis verbum, univerſalem me papam dicens, imprimere curaſtis: qvod peto mihi dulciſſima ſanctitas veſtra ultrà non faciat: qvia vobis ſubtrahitur, qvòd alteri plus, qvàm ratio exegit, præbetur. Ego non verbis qværo proſperari, ſed moribus, nec honorem eſſe deputo, in qvo fratres meos honorem ſuum perdere cognoſco. Meus namq; eſt honor, univerſalis Eccleſiæ: meus honor eſt fratrum meorum ſolidus vigor. Tunc ego honoratus ſum, cùm ſingulis qvibusq; honor debitus non negatur. Si enim univerſalem me papam veſtra ſanctitas dicit, negat ſe hoc eſſe, qvod me fatetur univerſum; ſed abſit hoc: recedant verba, qvæ vanitatem inflant, & charitatem vulnerant.* Qvid verò dici hic potuiſſet clarius? Gregorium Eulogius univerſalem Papam vocaverat. Iſtum titulum deprecatur Gregorius, eò ſcil. qvòd cæteris Patriarchis decederet, qvòd ſibi plus, qvàm ratio exigat, præbeatur, & qvod Eulogius ſemetipſum hoc eſſe neget, qvod Gregorium fateatur univerſum. Qvâ igitur univerſalitatis ſignificatione poteſtas & autoritas reliqvorum Patriarcharum & Epiſcoporum attenuatur & acciditur, & alteri inter homines ſuperiori poteſtati ſubjicitur: qvâ fratrum Patriar-

Digitized by Google

triarcharum collegio aliqva potestatis & dignitatis disparitas invehitur, eam universalitatem non vult sibi tribui Gregorius Magnus, Pontifex Romanus.

XXIV. Sed hic Molinæo iterum insultat Barbosa *ad b. t.* eumqve veluti κάθαρμα aliqvod pessimè proscindit. Ipse tamen qvod respondeat, solidum nihil habet. Ait, modestiæ causâ Gregorium titulum istum admittere noluisse, uti Laici etiam Principes noluerint aliqvando Domini appellari. At qvæso ego, cur hodiè tanta apud Pontifices Romanos non est modestia? cur illi titulũ istum οἰκουμενικὸν, οἰκουμενικὸν sibi vindicant? & cur anathemate feriunt, qvi eos ita compellare recusant? Imò verò seriò rem agit Gregorius; superbæ appellationis dicit esse istud verbum. Superbiæ igitur vitium incurrit, qvisqvis nomen istud affectat. Dicit, *tantum subtrahi reliqvis Patriarchis, qvantum sibi plus tribuatur.* Non poterit igitur à πλεονεξίας vitio excusari, qvi titulo illo cæteris præferri cupit. Dicit porrò, *se honorem eum æstimare non posse, in qvo fratres suos honorem suum perdere cognoverit.* Per qvod ergò alter aliqvis jacturam sui honoris patitur, id sibi expetere, aut, si sponte ingeratur, admittere, non incivile tantùm est, sed prorsus iniqvum & injustum. Dicit tandem, *negare Eulogium, se hoc esse, qvòd Gregorium esse fateatur universum.* Injurius ergò est, & Christiani nomine minùs dignus, qvi suam ita auget potestatem, ut alterum eâ exuat, aut detrahat saltem & minuat. Sed aliud adhuc κρυπτόμενον qværit Barbosa. Dicit, ideò Gregorium noluisse tunc universalem appellari, ne aliqvis deciperetur, existimans, qvod immediatè unicuiqve sic præesset civitati & diœcesi, includeretqve in se omnes Episcopos, qvasi nihil ad alios de Ecclesiâ Domini pertineret; tali modo enim eum universalem non esse. Qvæ eadem est responsio Cardinalis Bellarmini, *lib. 2. de Rom. Pontif. c. 31. §. respondeo duobus.* Sed enim Eulogius hoc non putavit, cùm Gregorium universalem nominaret Episcopum, neqve hoc intendit, ut se per titulum istum alteri tributum Patriarchatûs dignitate exueret; qvanqvam id ex eo consequi prudentissimè suggerat Gregorius. Decipi ergò non potuit Eulogius existimatione, aut opinione & intentione suâ, sed eventu. Gregorius autem dominatum illo verbo stabiliri animadvertit, atqve idcircò ab Apostolicis sedibus non usurpari, sed soli summo Pontifici Christo reservari voluit. Conf. Joh. Juell. adv. Th. Hardingum, *art. 4. sect. 30.*

XXV. Annon verò consultiùs esset Ecclesiæ, ut qvemadmodum omnes Metropolitani unius Diœceseos subjiciuntur uni Patriarchæ, ita qvoq; omnes Patriarchæ uni alicui subjiciantur Episcopo Oecumenico? Ita qvidem volunt Romanæ Culinæ θρέμματα, qvi Pontificem suum eò evehunt, & attollunt, ut DEO parem, aut non multò minorem faciant; Ecclesiam autem religvam ita ei subjiciunt, ut Catholicus non habeatur, qvi non concordat Romanæ Ecclesiæ, & ut majores cujuscunqve Ecclesiæ causæ ad eum referri debeant, tanqvam ad tribunal universale, ut in Dictatibus suis sciscit Hildebrandus. Conf. Theoph. Raynaudus, *lib. de coron. sup. mier. Pontif. pag. 332. seqq.* At enim, uti Monarchicum Ecclesiæ regimen Salvatori CHRISTO tantùm relinqvi oportet: ita externum illud, qvod ab hominibus interim sensibiliter obitur, nunqvam magis erit perversum, qvàm si uni alicui committatur.

XXVI. Uti enim in politicis subsistere non posset Imperium, si unus homo totum Terrarum Orbem gubernare vellet, & ad ejus unius judicium omnes causæ, si non minores, saltem majores, sive in primâ, qvam vocant, instantiâ, sive per appellationem devolvi deberent; cum hac ratione nec necessitatibus humanis subveniri, nec publicæ tranqvillitati ullo modo consuli satis posset: ita non minùs Ecclesiasticæ id adversum foret tranqvillitati, si regimen ejus uni alicui committi oporteret. Coërcere intra terminos Imperium maximè semper studuerunt illi, qvi perpetuum id sibi voluerunt. Et generaliter verum est, magnorum Imperiorum non semper optandam esse conditionem. Vid. Christoph. Forstner. *ad lib. 4. annal. Tacit. pag. 368.* Qvomodo igitur Ecclesiæ salutem ominabimur ex unius alicujus, sæpenumerò insulsi, fatui, socordis & flagitiosissimi hominis imperio? Qvin potiùs, qvia non armis, sed consilio & prudentiâ geri oportet res Ecclesiæ, rectiùs illæ, qvod humanum qvidem regimen concernit, aristocratico, qvàm monarchico sustinebuntur Imperio. Conf. Joh. Rainold. *in Colloq. cum Hart. c. 6. sect. 2. p. m. 139. seqq.* Richard. Montacut. *Orig. Eccles. part. 2. p. 178.* Marc. Ant. de Dominis, *de Rep. Eccles. l. 1. c. 1. 15. seqq.* Andr. Rivet. *in animadvers. ad H. Grotii not. in G. Cassandri consultat. art. 7.*

XXVII. Justinianum tamen multa jam tribuisse Pontifici Romano, & Hieromonarchiam maximoperè probasse, apparet non tantùm ex *Novell. 131. c. 2.* ubi Papam primum esse

esse omnium Sacerdotum jubet, sed etiam ex *l. 8. C. de summ. Trinit.* ubi studium suum, subjiciendi & uniendi omnes Sacerdotes universi Orientalis tractûs sedi Romanæ, multis verbis prædicat. Sed enim mirum id videri neqvit, cum eo seculo radices jam egisset, & qvotidiè incrementa caperet primatus Pontificis Romani. Qvinqve enim ferè sunt ejus primatûs ætates: In primâ fuit *affectatus* à Papa Victore, qvi ob dissensum in periodo celebrationis Paschalis Ecclesias Græcas damnavit: in secundâ *inchoatus*, seculo nempe qvinto: in tertiâ *amplificatus*, sub Bonifacio III., qvi à Phocâ Imp. impetravit, ut caput omnium Episcoporum nominaretur: in qvartâ *consummatus*, sub Gregorio VII., qvi Henricum IV. Imp. excommunicavit: in qvintâ *revelatus* tempore Lutheri. Justinianus igitur, dum religionis studio plura tribuit Pontifici Romano, qvàm tribuere debuerat, istam sibi apud posteritatem meruit sententiam, qvòd liberali hâc suâ concessione cum aliis effecerit, ut fundamenta ponerentur monstrosæ istius, qvæ nunc est, monarchiæ papalis. Sed & dubitare licet, utrùm genuinæ sint mutuæ istæ inter Justinianum & Johannem Pontif. literæ, qvæ *d. l. 8. C. de summ. Trin.* habentur. Qvanqvam enim post Alciatum Cujacius, *l. 12. Obs. 26.* magni eas faciat, & contra Franciscum Hottomannum acerrimè defendat Andreas Fachineus, *l. 8. contr. 1.*; multa tamen adhuc sunt, qvæ fidem iis derogant, in compendium congesta ab Joachimo Cluten, *in sylog. rer. qvot. n. 7. in fin.* Sanè in Codice Justinianeo antehac non extitisse, ex eo colligit Ludovicus Russardus, qvod in *l. nemo 3. C. eod.* (qvæ in Gothofredi editione qvarta est) posterior rubricæ pars absolvatur, ut tituli qvoqve finis in eâ constitui debere videatur, præsertim cùm in MS. qvibusdam Codicibus in margine notatum inveniatur, qvòd hæc Epistola in aliqvibus non habeatur, & propterea à non glossetur. Qvicqvid sit, fuit hoc seculi vitium, ut Tyrannidem sibi Ecclesiasticam imponi non animadverteret. Add. Philipp. Mornay. *in myster. iniq. pag. 201.*

XXVIII. Vidimus hactenus Hierarchiam Ecclesiasticam, tùm qvoad ortum, tùm qvoad incrementa, qvæ sanè in se considerata, & ex intentione Ecclesiæ, salutaria admodùm cœtui Christiano, & utilia videri potuissent, præsertim qvòd nulla alia occasio, & nullus alius finis illius ordinis esset, qvàm ut schismata, aliæqve perturbationes & confusiones evitarentur. Fuit enimverò

Christianorum primitivæ Ecclesiæ hæc felicitas, qvòd unionem & Concordiam inter se certatim colerent, & qvò major persecutionis instaret tempestas, eò freqventioribus se invicem prosequerentur pietatis officiis. Cumqve unicum ipsis refugium in precibus & cultu divino supereſſet, de Sacerdotali & Episcopali Ordine omnia magnificè, & humanos apices ὑπερφρονοῦντες loqvebantur, nec qvicqvam ferè suarum rerum sine præsentiâ aut consensu Episcopi expediebant. Vid. Richard. Montacut. *Origin. Eccles. lib. 2. p. m. 25.* Poterant verò ipsi etiam Sacerdotes honores sibi delatos moderatè ferre, qvippe qvi Christi potiùs, qvàm propriam suam gloriam qværerent, nec qvisqvam tùm erat κενόδοξος, neqʒ ὑπερηφάνως ὑψαυχένα, & ἀλαζονείαν sectabatur; sed hoc unicum laudi sibi ducebant, si in verâ fide constantiam sibi à DEO impetrare potuissent. Fecit illud inter Episcopos & φιλοστοργίας charitatis vinculum, ut horum opes sive ex testamento, sive donationis titulo, in illos effunderentur; cumqve inter pietatis opera haberetur dispicere, ne egerent illi, qvi sacris præessent, multæ qvotidiè & magnificæ, eo præsertim tempore, qvo respirare à persecutionibus licuit, Ecclesiis accrevêre divitiæ.

XXIX. Uti autem homines prospero rerum successu plerumqʒ alij sejpsis fiunt, ita Episcopis qvoqve idem evenisse mirum qvidem non est, dolendum tamen, & multis lachrymis deplorandum. Ecce enim dum pax, honor, divitiæ & omnium rerum copia Ecclesiam splendidam reddunt, non oves tantùm, præ nimiâ qvâdam licentiâ, in mollitiem delicatam & dissolutam segnitiem prolabuntur, sed pastores etiam, depulsâ repudiatâqve pietatis regulâ, dissidio & contentione inter se exardent; qvin etiam nullas alias rès, præterqvam discordias, minas, æmulationem, inimicitias & odium inter se mutuò adaugere studeant, & animis, ambitionis æstu incensis, tyrannorum more principatum obtinere laborant. Euseb. *lib. 8. histor. c. 1.* Et qvanqvam ab integris conciliis ei rei medicina qværeretur, à qvibus haud rarò in ordinem redigebantur supercilioſi Patres, non poterant tamen coërceri satis, qvæ jam adoleverant, vitia. Adeò verum scilicet est illud Severi Sulpitii: *auro non strui Ecclesiam, sed destrui.* Atqve id cacoëthes ita plerorumqʒ omnium animos occupaverat, ut Episcopo exprobraretur, sicubi nec mensâ lautâ & opiparâ, nec veste magnificâ uteretur, nec splendidè in publicum prodiret, nec ad eos, à qvibus

qvibus conveniretur, gravitatem & fastum adhiberet, qvod sibi contigisse inter Constantinopolitanos memorat Gregorius Nazianzenus, eorum tùm temporis ArchiEpiscopus.

XXX. Accessit deinceps immensa illa honorum & divitiarum, in Episcopos ab Regibus & Principibus facta, profusio. Admittebantur Episcopi ad Comitia, deliberabant cum reliqvis Statibus non de negociis tantùm Ecclesiæ, sed etiam de rebus aliis cujuscunqve momenti, concredebantur ipsis Ecclesiæ summâ cum dignitate & autoritate, eo consilio, ut gentes primùm conversæ non in religione tantùm proficerent, sed sacrâ etiam ipsorum autoritate in fide & obseqvio Principum continerentur. Et ne non omnia Episcopis tribuerent Principes, etiam integros ipsis Comitatûs & Ducatûs tandem concessêre. Res notior est, qvàm ut prolixiori egeat probatione. Qvin etiam, ut porrò crescceret dignitas & potentia Episcopalis, creati sæpenumerò fuêre Episcopi ex nobilissimis potentissimisqve familiis orti, perqve totam vitam in palatio educati, qvi pacis & belli artes cùm edocti essent accuratè, iisdem Ecclesiam sibi concreditam gubernare deinceps cœperunt.

XXXI. Episcopis ita supra conditionem & sortem Ecclesiasticorum evectis, secularis potestas ipsis magis conveniens visa fuit. Primus itaqve Bruno Episcopus Coloniensis secularem nactus est potestatem, accepto à fratre Ottone I. Lotharingiæ Ducatu. Andr. Knichen, *de jur. territor. c. 1. n. 16.* Qvod exemplum secuti deinde Imperatores, & Principes alii plurimos alios simili potestate armârunt, qvòd utile videretur, vel provinciis præesse personas Ecclesiasticas, vel Ecclesiæ præesse Viros fortes, & potentiâ validos, qvi hostibus illius resistere cùm terrore possent. Ex eo tamen evenit, ut licet titulum Episcoporum retinerent, munere tamen Episcopi, ut olim, non ampliùs fungerentur, sed uti Principes seculares territoriis præessent. Vid. Dn. D. Struve, *disp. Feudal. 1. n. 4.*

XXXII. Ex his igitur proclive nunc est colligere, qvousqve Majestati circa dignitates Ecclesiasticas versari liceat. Præter jus enim illud, qvod Princeps cùm reliqvâ Ecclesiâ commune habet, non tantùm separatum aliud, ut Nutritio Ecclesiæ, competit, sed etiam aliud, ut Principi, qvatenus ipsius interest, Ecclesiæ tales præfici Doctores, qvi amore patriæ, Principis, populi, tranqvillitatem publicam conservent,

Digitized by Google

& ſubditos in obedientiâ retineant. Et adhuc aliud, ut Patrono Eccleſiæ, qvatenus fundat, dotat, aut ditat eandem, & in Territorio ſuo admittit. Et tandem ſi nullo alio nomine jus eligendi aut confirmandi Epiſcopos Principibus competeret, competere id ſaltem deberet ratione bonorum temporalium, prædiorum & poſſeſſionum, ac multò magis ratione Regalium Epiſcopis in caſtris, oppidis, & integris provinciis conceſſorum. Horum enim ratione Eccleſiaſtici omninò ſubjacent Regibus, & ab ipſorum, ſicut ipſa bona terrena, ita etiam Eccleſiaſtici ea tenentes, pendent poteſtate. Si namqve jure Regum Eccleſia poſſidet temporalia, profectò à Regibus ea debent Eccleſiaſtici accipere, atqve ex hoc capite temporaliùm & Regalium inveſtituras ad Reges pertinere, & Doctores tradunt, & Imperatores ſunt profeſſi, & Epiſcopi olim admiſerunt non inviti.

XXXIII. Ipſi Pontifices Romani Imperatorum hîc poteſtatem agnoverunt, & ſe qvoqve ab illorum imperiò dependere, nec aliter ſedem ſuam legitimè tenere poſſe, ingenuè profeſſi ſunt. Textus in eam rem apud Gratianum, *c. Hadrianus 22. & c. in ſynodo 23. diſt. 63.* tàm perſpicui ſunt, ut Soli lumen accendere videatur, qvisqvis prolixiùs eos exponere animum induxerit. In priore Hadrianus Papa, cùm universâ ſynodo CLIII. Epiſcoporum & Abbatum, tradidit Carolo Regi jus & poteſtatem eligendi Pontificem, & ordinandi Apoſtolicam ſedem: definivit inſuper, ut ArchiEpiſcopi & Epiſcopi per ſingulas provincias ab eo inveſtituram acciperent, nec conſecretur, niſi qvi à Rege laudetur & inveſtiatur. In poſteriore idem iſtud tradidit & concesſit Ottoni I., Regi Germanorum, Leo III. Pontifex. Traditionem autem iſtã, ſive concesſionem rectè explicat Marcus Antonius de Dominis, *de Rep. Eccleſ. l. 4. c. 11. n. 36.* per declarationem, qvòd Pontifices tantùm declaraverint, hanc poteſtatem ad Imperatorem pertinere, & monuerint eum, ut ſuo tempore illâ uteretur. Hîc verò miſerè ſe torqvent Papæ aſſentatores, ut Canonum horum maximè ſibi adverſorum autoritatem enervent. Modò in Sigebertum Gemblacenſem, qvippe per qvem ſeductum fuiſſe Gratianum arbitrantur, invehuntur, mendacii eum, ignorantiæ, & doli mali arguentes, modò ipſi inſultant Gratiano, modò Carolum M. non accepiſſe, nec unqvam uſurpaſſe, ſed omninò repudiaſſe iſtam conceſſionẽ confingunt, & tandem renunciatum

fuiſſe

fuisse concessionibus istis ab Imperatoribus, aut potiùs revocatas eas à Pontificibus fabulantur, qvibus omnibus accuratè respondérunt B. Höpffnerus, *in Saxon. Evangel. c. 11. n. 3.* Philipp. Mornayus, *in myster. iniq. p. m. 315.* Marcus Anton. de Dominis, *d. l.* Goldastus *replicat. pro Imper. pag. 125. seq.* Cl. Conring. *de Imperat. Rom. Germ. cap. 6. pag. 29.*

XXXIV. Qvantâ autem cum contentione & strage hominum, qvantoqve cum detrimento tùm Ecclesiæ, tùm Reip., Majestatis hoc jus per aliqvot secula inter Imperatores, & Pontifices Romanos disceptatum fuerit, pleni sunt Historicorũ Commentarii. Cum enim Pontifices Romani non se tantùm, sed etiam universum Clericorum ordinem ab omni Principum imperio eximerent, Imperatores autem, qvantum inde decederet Imperio, haud obscurè perviderent, & jam persentiscerent, aperto Marte ita utrinqve pugnatum fuit, ut, qvæ Ecclesiæ, qvæ Reip. essent vires, & utra alteri prævalere posset, funesto specimine tùm primum constare cœperit. Vid. Marc. Zuer. Boxhorn. *histor. universal. pag. 653. seqq.* Philipp. Mornayus, *in myster. iniq. p. 543. seqq.* Et obtinuêre qvidem tandem Alastores Romani, sub Henrici V. Imperio, ut Ecclesiasticam ille investituram dimitteret, & solam sibi de regalibus investituram, sceptro expediendam, reservaret. Sed cùm nectum qvidem satis composita esset controversia, & Pontifex potestatem suam in constituendis Episcopis magis magisqve extenderet, eorumqve potentiam maximo cum Imperii dispendio indies augeret, insecutæ deinceps sunt variæ Nationis Germanicæ querelæ, qvibus qvidem aliqvando per certa concordata, uti vocantur, remedium qværi cœpit, sed ipsum illud sine fructu & emolumento. Qvæ enim deinceps congesta fuêre gravamina, iniqvissimam illam & verè tyrannicam Pontificis Romani Hieromonarchiam, Germanis minimè tolerabilem, prolixè exponunt. Donec superiore seculo Ecclesiâ repurgatâ, Principes Augustanæ Confessionis sibi qvisqve in territorio suo potestatem eam & Jus Majestatis repeterent, & jure próprio sibi vindicarent, id qvod hodieqve magno cùm Ecclesiæ emolumento prudentissimè exercent. Videatur Dn. Struve, *diss. Feudal. 3. n. 7.* Dn. Strauch, *exercitat. exoter. 5. n. 5. 6.*

CA-

Digitized by Google

CAPUT XXVIII.

De Jure conferendi dignitates civiles, creandi ſcil. Duces, Comites, Barones, &c.

SUMMARIA.

Ut inter ſubditos poteſtate aliqui polleant, & cæteris præficiantur, neceſſarium eſt. 1.
Imperator in Imperio ſummam habet poteſtatem. 2.
Electorum origo & poteſtas. 3.
Ducum qua ſit conditio & dignitas. 4.
Duces etiam apud Francos Comitibus ſuperiores fuérunt. 5.
Ducum aliquando potentia fuit nimia. 6.
Qua eis jus ſuperioritatis peperit. 7. 8.
Et hinc nata ſunt jura territorialia. 9.
De ArchiDucibus Auſtriæ. 10.
Comitis vocabulum & uſus. 11.
Comites olim Magiſtratus erant & judices. 12.
Comitum differentia. 13.
Feudi titulus, quo territoria hodiè poſſidentur, quando cœperit? 14.
Baronis vocabulum, & ejus uſus. 15. 16.
Dignitas Baronis hodierna. 17. 18.
Comites olim jus ſuffragii habuérunt in Comitiis, hodiè non omnes. 19.
De Nobilibus. 20.
Nobilitas propagata ad poſteros. 21.
Quatuor genera nobilitatis ex ſententiâ Gregorii Nazianzeni. 22.
Alia ex ſententiâ Juliani Auguſti. 23.
Nobilium creatio Principi aſſeritur, qui tamen in dignitate eâ conferendâ parcior eſſe debet. 24.
Electoribus & Ducibus an competat poteſtas nobilitandi? 25.
Nobiles an pro talibus habeantur extra territorium ejus, à quo creati ſunt? 26.
Feudum nobile an conferat nobilitatem? 27.
Nobilitas utrùm per conjugium acquiratur? 28. 29.

I.

SAtis jam de dignitatibus Eccleſiaſticis. Videamus nunc etiam civiles, ſed paucis, & in ſuis tantùm apicibus. Illas autem omnes, quantæcunq; fuerint, ita ſubjicimus Majeſtati, ut ab eâ ſolâ dependeant, & conſti-

Digitized by Google

constituantur. Qvod si enim eminere aliqva cœperit,& seipsâ ferè sustentetur, Majestaticum qvid gerere, & partem τῆς κυρίας acqvisivisse haud frustra dicetur. Nec verò cohiberi satis,& intra terminos coërceri amplum aliqvod Imperium potest nisi per climata, diœceses, provincias aut regiones dividatur, & cuiq; parti certus aliqvis cum potestate detur Præfectus. Unde etiam inter barbaras Nationes plurimæ ejusmodi dignitates conferuntur, qvæ ex magnitudine Imperii aut Principis qvandoqve æstimantur,& inter suos magnâ cum reverentiâ & obseqvio coluntur. Dies nos deficeret, si universa Terrarum Orbis Imperia, omnesqve in iis dignitates, nomina, titulos, potestates & vires expendere oporteret. Et imò, qvanqvam isthæc omnia accurato examine investigaremus, non alium tamen in finem referre ista liceret, qvàm ut, Majestatis qvi sit in iis respectus, exinde planum fieret. At sufficit generaliter nosse, nullam talem dignitatem Majestati æqvalem existere posse, nisi tantùm de Majestate decerpere, atqve hanc distinctis partibus, qvod in mixtâ sit Rep. inter plures dividere velis.

II. Cæterùm, qvia in Romano Germanico versamur Imperio, non erit hic inconveniens de illustribus ejus dignitatibus, & earum originibus pauca annectere. Qvanqvam autem & illæ Imperatorum beneficio conferantur, Magistratûs tamen potestatem præcipuæ earum excedunt, ut non malè Rex Regum aliqvando dictus fuerit Imperator Romanus. Sanè qvæ olim fuerit facies Imperii, cùm ab uno omnia gubernarentur, dispicere hic nihil attinet; & frustrà sunt, qvi ad leges Romanorum, qvas Justinianea nobis custodivit, aut etiam noviter dedit, Jurisprudentia, hodiernum regimen examinant. Qvemadmodum enim ipsa Reip. forma haud parùm hodiè mutata est, ita pristina illa indumenta sibi aptari haudqvaqvam patitur; præsertim cùm ipsa etiam dignitatum nomina excellentiora nunc existant, qvàm vel apud Romanos, vel seqvioribus temporibus apud Franco-Gallos. Vid. Sutholt. *de Jurisdict. n. 405.*

III. Electorum prima post Cæsarem (de hujo dignitate, cum dignitatum omnium apex sit, & fastigium, dicere nunc nihil attinet,) in Romano Imperio est dignitas, origo tamen eorum tàm obscura, ut qvid statuendum sit firmiter, nemo adhuc tùm sciat, sed probabilitatis tantùm titulo amplexari sententiam aliqvam necesse sit. Hoc certum est, ab Romano Pontifice eos institutos

Digitized by Google

non fuisse, cùm nec assertores qvidem ejus opinionis inter se conveniant, qvem Paparum facere ejus Ordinis autorem debeant. Vid. omninò Dn. Conring. *in animadverſ. ad bull. Innocentii X. cap. 10.* Aliqvi Ottoni tertio Imperatori id tribuunt, sed sine tali fundamento, cui tutò insistere liceat. Plures enim Imperii Principes & proceres adhuc post Ottonem convenisse, & novos Reges elegisse, ostendunt ea, qvæ Henricus Frisingensis, Abbas Urspergensis, & alii passim memorant. Vid. Onuphr. *de Comit. Imper. c. 6.* Alii dum negare plurium præsentiam neqveunt, ab iis non nisi consilia data, nec jus aliud, qvàm nominandi tantùm, aut, ut eo tempore locuti fuerunt, prætaxandi sive προβουλίυματ@ habuisse, electionem verò neqvaqvam suffragiis perfecisse contendunt. Alii aliter, qvorum omnium sententias referre hîc inutile visum fuit. Tutissimum est cum maximâ parte Doctorum asserere, Electoralem ordinem tacito qvodam consensu Principum Procerumqve Imperii enituisse, & paulatim per longam consuetudinem, ad qvam ipse Carolus IV. in aureâ bullâ *cap. 1.* provocat, firmatum fuisse. Qvia enim æqvioribus animis homines usurpatione tacitâ, qvàm expressâ lege sibi qvid adimi patiuntur, usu latenti Electores jus eligendi sibi paulatim proprium fecisse verosimile videtur. Sicuti igitur, qvæ moribus introducuntur, vestigium vel nullum, vel admodùm exiguum ortûs sui & progressûs relinqvunt, & irreptio tàm tacita esse consuevit, ut vix unqvam percipiatur, nec, nisi conversione secutâ sentiatur: ita & hîc de certo aliqvo initio illustrissimi hujus Collegii constare omninò neqvit. Vid. Lud. de Monte sperato, *in vindic. pac. Osnabr. n. 16. 17. 18.* Höpffner. *in Saxon. Evang. sect. 2. part. 4. cap. 1. 2. 3.* Joh. Hoornbeck, *in Exam. bull. pap. 231. seqq.* Dn. Struve, *Syntagm. jur. feud. disp. 3. n. 7.* Cl. Conring. *disp. de Septemvir. n. 23. seqq.* Limn. *lib. 3. jur. publ. c. 1.* Pertinere autem jus conferendi dignitatem Electoralem ad jura Majestatis, non tantùm ex aureâ bullâ patet, sed etiam ex praxi & exemplis. Ut enim noviora exempla taceam, refert Joh. Paulus Windeck, in *Comment. de Elector. orig. c. 1.* diploma, qvo Fridericus I. Henricum Leonem, genere Gvelphum, dignitate Electoratûs exuit, illamq; Bernhardo, (Alberti Ursi filio,) Principi Anhaldino contulit. Plura non addo, qvæ enim de Electoribus dici possent porrò, chartæ hujus angustia non capit. Et progressus nunc faciendus est ad alia.

IV. Du-

Digitized by Google

IV. Ducum Germanorum etiam apud Tacitum, *de morib. Germ.* fit mentio; qvos tamen exemplo potiùs, qvàm imperio, si prompti, si conspicui, si ante aciem egerint admiratione, præfuisse memorat. Unde belli potiùs, qvàm pacis temporibus potestatem iplis fuisse colligere licet. Francorum verò sub Imperio Ducum nomine veniebant illi, qvos Franci, devictis populis, Rectores constituerant, qvippe qvi exemplo Romanorum terras devictas in provinciæ formam redigere, iisqve tùm præcavendæ defectionis, tùm expeditioris administrationis gratiâ Duces i. e. gubernatores præficere solebant. Ita enim Beatus Rhenanus, *l. 2. rer. Germ. Romanos imitati sunt Franci, nam illi provinciarum Rectores Duces appellabant. Deligebant Duces ex nobili familiâ. Sic Bojaris, Agilofingorũ antiqva gens diu Duces dedit, ex qva Welphones prodiisse suspicor. Hoc autem privilegium habebat ea familia â priscis Francorum Regibus, ut si qvis fidus regno, prudens q, ex eâdem progenitus, compertus esset, non aliunde qvisqvam asciscretur in Ducem, &c.* Transitoriam haud rarò istiusmodi dignitatem in heredes memorat, sed non aliter, qvàm ubi idoneus qvis fuerit repertus, alioqvin ex merâ & liberâ Principis & Procerum voluntate ea conferebatur.

V. Dux igitur apud Francos dicebatur ille, qvi terræ alicui certæ & regioni præerat, eamqve administrabat, qvæ exinde etiam Ducatus dicebatur. Gregor. Turonens. *lib. 8. cap. 18.* Sed *cum Duces inter se altercarentur, regressi sunt sine ullius lucri conqvisitione. Nam Wintrio Dux, â Pagensibus suis depulsus, ducatu caruit: finiisset q, vitam, nisi fuga auxilium præbuisset, sed posteà, pacato populo, ducatum recepit. Ita q, Nicetius, per emissionem Eulalii â Comitatu Arverno submotus, ducatum â Rege expetiit, datis pro eo immensis muneribus. Et sic in Urbe Arverna, Ruthena atq, Ucetica Dux ordinatus est, &c.* Ex qvibus verbis etiam id patet, Duces honore & potestate Comitibus superiores fuisse. Idqve clariùs adhuc exponit Walafridus Strabo, qvando *lib. de reb. Eccles. cap. 31.* Comites Episcopis, Duces Metropolitanis comparat: *Archiepiscopos*, inqvit, *qvi ipsis Metropolitanis præeminent, Regibus conferamus. Metropolitanos autem Ducibus comparemus, qvia, sicut Duces singularum sunt provinciarum, ita & illi in singulis provinciis singuli ponuntur. Unde in Calchedonensi concilio jubetur, ne una provincia in duos Metropolitanos dividatur. Qvod Comites vel præfecti in seculo, hoc Episcopi cæteri in Ecclesiâ explent.* Sic ille.

Digitized by Google

VI. Omnis tamen eorum poteſtas alia non erat, qvàm Magiſtratûs alicujus ab eo, qvi τὸ κύριον tenet in Rep., conſtituti. Unde provinciæ ipſæ, qvoad proprietatem in dominio, atq; patrimonio Regis & Populi permanebant; Ducibus ſola adminiſtratio & jurisdictio erat conceſſa; & ea tamen ita reſtricta, ut graviora negocia regio tribunali reſervarentur. Poſtqvam verò aliqvi inter eos nimiùm elati, & poteſtati ſuæ confiſi, ſpernere Reges cœpiſſent, eosqve ut ſuperiores agnoſcere noluiſſent, magno Reip. bono Carolus M. potentisſimos tùm Francici regni ducatûs, Bajoaricum & Aqvitanicum, ſuſtulit, & ut â Comitibus impoſterum, iisq; pluribus gubernarentur, effecit. Nec dubium eſt, alios etiam ſublatos, qvippe qvi graves tùm Reip. viderentur & metuendi. Reſtituti tamen ab ipſis Caroli poſteris ſive volentibus, ſive conniventibus, & permittentibus leguntur pleriqve, ſed illi tantas mox vires receperunt, ut Duces in ſubjectas provincias, excluſis Regibus, ἀνωτάτω ſibi imperium vindicare cogitarent, & Reges ipſi jam impares viderentur. Sanè qvi ultimis Carolinæ familiæ temporibus celebrantur per Germaniam Duces, Saxoniæ, Bavariæ, Sveviæ, & Lotharingiæ, amplisſimâ & tantùm non regiâ in integros illos populos pollu-erunt poteſtate. Et qvanqvam Conradus Imperator in ordinem eos redigere, & Saxonem inprimis coërcere conaretur, fruſtrà tamen fuit omnis ejus labor, & in tantum Saxonis potentia adoleverat, ut regiæ jam dignitati par crederetur.

VII. Cùm ergò, qvi Magiſtratûs antea fuerant, terrori nunc eſſe inciperent, & ὑπεροχὴ illa, qvam Duces affectabant, periculoſa Regibus exiſteret, ut intra fines ſuos Imperium contineretur, ſalutari aliqvo remedio opus erat, præſertim cùm alii qvoqve imminerent hoſtes, qvibuscum facilè in perniciem Imperii Duces potuiſſent convenire. Sic igitur tandem optimâ ratione fuit decretum, ut præter adminiſtrationem, & dignitatem, etiam dominium aliqvod, & jus ſuperioritatis iis concederetur, nõ tamen alio, qvàm feudi jure, ut vel hoc ſaltem vinculo in fide continerentur, nec omni ſe Germanorum Imperio eximerent. Vultejus, *de feud. l. 1. c. 1. n. 14.* Dn. Struv. *Syntagm. jur. feud. diſp. 1. ſub num. 4.* Et eſt ſanè hoc etiamnum Imperii qvoddam retinaculum, ut qvas provincias avelli ſibi, & conſervari ampliùs non poſſe perſentiſcit, feudi jure eas extraneis largiatur, cum ſatiùs ſit, imbecilliore aliqvo, qvàm omninò nullo vinculo eas retinere.

VIII.

Digitized by Google

VIII. Fortaſsis etiam nimia qvorundam Imperatorum liberalitas Ducatûs ad ejusmodi *ὑπεροχὴν* provexere. Qvamdiu enim Reges atqve Imperatores antiqvis legibus, atqve antiqvâ ſtabant regiminis formâ, non majora tantùm pleno jure ſibi ſolis vindicabant regalia, ſed minora etiam, & qvicqvid demùm ad Bona Fiſcalina, uti vocantur, pertinebat. Unde Regum atqve Imperatorum opes tùm temporis longè maximæ fuerunt, neqve ex iis illuſtres Germaniæ familiæ dominii jure qvicqvam participârunt. At poſtqvam ex tot reditibus Imperii alienare qvosdam, & Ducibus liberaliter donare cœpiſſent, & fiſcum tamen ſuum abundè adhuc inſtructum crederent, factum eſt, ut non contenti Duces minoribus ejusmodi regalibus, majora etiam involarent, & inter ſuos non Magiſtratûs ampliùs, ſed pleno imperantis titulo eminere animum inducerent. Qvod cùm prohibere deinceps Imperatores non poſſent, ſuperioritatem tantùm ſuam ut retinerent, cavere ſecum conſtituerunt, ne, qvod hactenus latisſimè patuerat Imperium, in fruſta conciſum, planè periret atqve extingueretur.

IX. Nata hinc ſunt jura, qvæ dicuntur territorialia, integro tractatu explicata ab Andrea Knichen, *de ſubl. & reg. territor. jur.* illaqve tàm eximia ut *ἀυτοκρατρίαν* inducant, cùm Duces jam non ut gubernatores ampliùs, aut adminiſtratores provinciis præſint, ſed penè ut Reges, omniaqve regalia tam majora, qvam minora, ſalvâ tamen ſemper Imperatoriâ ſuperioritate, exerceant. Et facit tamen hæc ſuperioritas Imperatoria, ut qvanqvam plurima Ducibus uſurpentur Majeſtatis axiomata, Majeſtas tamen propriè dicta iis non competat. Et exhinc poteſtas eorum ut plurimum dicitur jus ſuperioritatis territorialis, aut etiam ſimpliciter jus ſuperioritatis, Landesfürſtliche Obrigkeit/ Landes-Hoheit/ und Herrligkeit.

X. Inter Duces autem ipſos excellere cœperunt Auſtriæ Principes; ab eo enim tempore, qvo ad Imperii faſtigium evectus fuit Rudolfus Habsburgenſis, Auſtria, Ducatûs primùm titulo nobilitata, mox ArchiDuces accepit. Et ArchiDucum nomen huic ſoli familiæ competere, neminemqve hactenùs inter Duces ſimile ab Imperatore nomen impetrare potuiſſe, teſtis eſt Regner. Sixtin. *de regalib. l. 1. c. 4. n. 30.* Non divertam hîc in laudes Auſtriacas, aut prolixa ejus familiæ encomia. Id tamen præterire neqveo, qvod obſervavit Caſpar Ens, *lib. 1. theſ. polit. apotelesm. 6.* Domum Auſtri-

acam, intra qvindecim annorum ſpacium, omnibus in orbe Chriſtiano Regnis vel Reges, vel Reginas dediſſe, exceptâ Scotiâ. Ut mirum non ſit, ultrà ducentos annos, Imperii ſceptra Auſtriæ ArchiDucibus fuiſſe commiſſa, qvicqvid etiam ogganniat Hyppolitus à Lapide, notatus Carpzovio, *in diſp. de vot. ſeptemvir. th. 12.* Alia Auſtriacæ domûs privilegia habet Rheinking. *de regem. ſecul. & Eccleſ. l. 1. claſſ. 4. cap. 10.*

XI. Seqvitur ut de COMITIBUS videamus. Comes ſignificatu generali dicitur ille, qvi comitatur & ſeqvitur, *l. 15. §. 16. ff. de injur.* ſive qvi ſocio & adjunctus alicujus eſt, qvemadmodum aſſeſſores judicum comites appellantur, *l. 4. ff. de offic. aſſeſſor. l. 5. ff. ad L. jul. repetund.* Atqve hinc, qvi Imperatorem comitabantur, aut in ejus contubernium recipiebantur, Comitum nomine inclareſcebant. Placuit enim Imperatoribus blandiore ſuos vocabulo appellare: in militiâ commilitones, in palatio Comites. Cumqve ex hoc comitatu plerumq; deſumerentur illi, qvi rebus præficiebantur, & officium gerebant vel militare vel Palatinum, vel etiam ad regendam Remp. mittebantur, factum eſt, ut Comitis nomen deinceps retinerent, atqve id in dignitatis parte haberent. Anton. Perez. *ad tit. Cod. de dignitat. lib. XII. n. 12.* Ex qvo porrò ad omnes eos, qvi alicui negocio præfecti fuerunt, nomen iſtud manavit, utcunqve negocium, cui præfecti erant, nullum ex ſe honorem aut dignitatem gigneret. *Præfecti nomen*, inqvit Cujacius *ad tit. C. de offic. Com. ſacr. larg. mutatum eſt in Comitis nomen, qvod & omnibus Magiſtratibus datum eſt, qvi ſacrum comitatum obſervarent, vel qvi ex eo prodirent; & inde nomen poſteà porrectum eſt ad omnes, qvi cui negocio præpoſiti eſſent, veluti ad nauarchum, apud Euſtathium in Homerum, & à Suida qvoq; generaliter definitur Comes ὁ λαῦ ἄρχων, populi judex qvilibet, &c.* Sic etiam vox Grave judicem ſignificat, uti habet Gloſſa ſpeculi Saxonici, *l. 3. art. 53.* Ein Graff bedeutet nach alten Sächſiſchen Deutſchen einen Richter/ darumb haben dieſen Nahmen unterſchiedene Richter. Sicut etiamnum in qvibusdam Germaniæ locis vox Grave/ aut Greve ſignificat judicem, unde appellatio illa der Centgreve/ Gogreve/ Freygreve/ Saltzgreve. Vultej. *de feud. lib. 1. c. 4. n. 14.*

XII. Qvemadmodum igitur Duces olim Magiſtratûs tantùm erant, & Adminiſtratores provinciarum, ita etiam Comites, non apud Romanos tantùm, ſed ipſos etiam Francos. Ita enim Vadianus, *l. 1. de Colleg. Monaſt. in Germ. vet. Franci regnum ſuum Ducum maximè & Comitum operâ*

Digitized by Google

operâ moderabantur, qui in illâ qvidem ætate non suam, seu propriam, sed publicam magis regni ditionem administrabant, sive, ut paulò infra: *non sui juris, sed regum atq; Imperatorum officiarij veluti, atq; ministri erant*, &c. Ihr Ambt (inqvit Lehmannus, *in Chron. spir. l. 2. c. 17.*) ist ganz auff der Justitz bestanden/ daß sie in malefitz und bürgerlichen Sachen/ Geistlichen und weltlichen/ in dem gantzen Gau/ (ita olim dicebatur pagus jurisdictioni Gravionis subjectus. Ipse autem Gravio, in Burgo aliqvo arcem impositam habente, residebat, in qvo mallus publicus i. e. auditorium & tribunal esset) oder Grafschafft/ darinnen sie gesessen/ Recht gesprochen/ und gegen die Mißthätiger nach Außweisung des Reichs Gesetzen und Ordnungen mit gebührender Straffe verfahren. Zum andern ist der Graven Ambt zu gestanden/ edele und Freyhürger zu Kriegszeiten auffzumahnen/ und als derselben Obristen dem Königlichen Heer zuzuführen/ &c. Et Comites qvidem aliqvando sub Ducibus erant, ut judices inferiores in civitatibus ac pagis jus dicentes, Lehman. *in Chron. Spir. l. 2. c. 21. 22. 23.* aliqvando sine Ducib9 ipsimet provinciis præfecti erant, qvomodo à Carolo Magno Ducatûs, Bajoaricum & Aqvitanicum, sublatos, & provinciis illis Comites præpositos dixi supra. Successu temporis verò Comitum appellatio desiit esse nomen officii & administrationis, cœperuntqve illi terras atqve districtûs, qvibus præpositi fuerant, feudi jure, hereditariè & perpetuò possidere, ut adeò paria sic fecerint Duces & Comites. Vid. Ludov. Guicciard. *in descript. Valentianar. Hannon.* Henr. Spelmann. *in Glossar. sub voc. Comites.* Baron. *in martyrol. ad d. 31. Maij.*

XIII. Cæterùm diversa olim erant Comitum genera. Alii enim erant Comites Palatini, Pallentz- Palß- oder Pfaltz-Graffen/ i. e. palatii Imperatoris Præfecti, qvi de omnibus secularib9 causis, vel judiciis suscipiendis curam habebant, nec, nisi necessitate, urgente ipsum Cæsarem inqvietari patiebantur. (Marcus Zuerius Boxhornius eos dici mavult à limitaneâ Imperii ditione, cui præfecti fuerint, Pfael enim, sive Pael/ limitem significare, ut & Palen/ Landpalen positas & expositas hosti in limite ditiones, *in histor. univers. p. 579.*) Alii Marchiones, dicti ita à marchiâ, marcâ vel marchâ, qvæ propriè est Germanorum Marck seu March/ i. e. limes, unde adhuc Marckstein/ Landmarcke/ Untermarck/ &c. Erant igitur Marchiones Comites Limitum seu finium regni, sive provinciarum illarum

larum, qvibus regnum terminabatur, ut & incurſionibus hoſtium reſiſterent, & ſimul ibi jus dicerent. Add. Cujac. *ad lib. 1. de feud. tit. 1.* Rudinger. *in Obſerv. Camer. cent. 3. obſ. 5.* Heig. *l. 1. qv. 2. n. 57. ſeq.* Alii Comites provinciales, ſive Landgraffen / qvi provinciis aliis non limitaneis erant præfecti. Alii Burggrafii, arci cuidam ſeu Burgo præfecti. (Burgus enim dicebatur arx ſive caſtellum. Paulus Diaconus, *in Valentiniano : Crebra per limitem habitacula conſtituta, burgos vulgo vocant.* Vegetius IV. *caſtellum parvum burgum vocant.* Invenitur iſtud vocabulum, *in l. pen. C. de fund. privat. lib. XI.* & deducunt id qvidam à Græco πύργος, ex qvo etiam Bürger dici volunt omnes eos, qvi in caſtellis, munitionibus & turritis mœniis habitant.) Alii deniqve ſimpliciter Graviones dicti fuerunt. Et manſerunt qvidem iſta nomina, noſtroq; adhuc tempore retinentur, ſed ſub alio ſchemate, qvàm olim, & cum eminentiore poteſtate, qvemadmodum etiam inter Landgrafios qvidam Comitum dignitatem ſuperârunt, & Principum honore hodiè cenſentur. Et inter ipſos deniq; Comites alii titulo atq; dignitate aliis ſunt eminentiores, cujusmodi ſunt, qvi dicuntur Gefürſtete oder Fürſtenmäßige Graffen.

XIV. Qvo autem tempore primùm in feudum dari cœperint iſtiusmodi territoria, non ſatis conſtat. Ad Ottonis II. tempora inſtitutũ iſtud refert Nicolaus Bellus, *rer. polit. tom. 4. diſc. 13.* qvò etiam inclinare videtur Spelmannus, *vocab. Dux. §. Ducis Comitis, &c. & vocab. Comites §. Feudales.* Adſcribam tamen integra verba de origine feudorum, ex *lib. 1. feud. tit. 1.* qvæ huc facere qvodammodò videntur. Ita autem illic : *Antiqviſſimo tempore ſic erat in dominorum poteſtate connexum, ut, qvando vellent, poſſent auferre in feudum à ſe datum, poſteà verò eò ventum eſt, ut per annum tantùm firmitatem haberent, deinde ſtatutum eſt, ut usqve ad vitam fidelis produceretur. Sed cùm hoc jure ſucceſſionis ad filios non pertineret, ſic progreſſum eſt, ut ad filios deveniret, in qvem ſc. Dominus hoc vellet beneficium confirmare, qvod hodiè ita ſtabilitum eſt, ut ad omnes æqvaliter veniat. Cùm verò Corradus Romam proficiſceretur, petitum eſt à fidelibus, qvi in ejus erant ſervitio, ut, lege ab eo promulgatâ, hoc etiam ad nepotes ex filio producere dignaretur; & ut frater fratri, ſine legitimo herede defuncto, vel filius in beneficio, qvod eorum Patris fuit, ſuccedat*, &c. Ad qvem locum videri Poteſt Cujacius.

XV. Poſt

Digitized by Google

XV. Poſt Comites etiam de BARONIBUS aliqvid addendum. Et de vocabulo qvidem ipſo mirum in modum adhuc variant Latinitatis Interpretes. Apud Ciceronem duobus locis id occurrit, nempe *lib. 5. epiſt. 11. ad Attic.* & *lib. 2. de finib.* ſed utrobiqve in mala ſignificatione, ita ut legere qvidam malint varrones, ut ſignificantiùs ſcil. exprimerentur, qvos vult Cicero, nempè homines bardi, ſtupidi, ſtulti, &c. Vid. qvæ notat Dionyſius Gothofredus, *in marg.* Utroqve autem vocabulo tales ſignificari contendit Henricus Spelmannus, *Eq. Anglo-Britann. in Gloſſar.* Sed enim vocabulum Baronis, qvomodo hodiè uſurpatur, Romanis tranſcribere originibus, aut ab illis natales ejus arceſſere, ſupervacuum erit; feudale enim cùm deſignet munus, & totum jus feudale à barbaris originem ſuam habeat, ad illorum potiùs recurrendum erit idioma.

XVI. In veteribus autem, qvæ extant, Saliorum, Longobardorum, Alemannorum & Ripuariorum legibus Baronis nomen virum denotat, Limn. *l. 4. c. 5. n. 3.* à bar vel var, unde varigildum, i. e. precium hominis, deducit Spelmannus, *d. l.* ſive ut nos hodiè pronunciamus Wergeldum. Qvanqvam enim Gloſſa Germanica, *ad art. 65. lib. 1.* LandR. vocabulum hoc deducat von Wehren / ibi: Und es heiſſet darumb ein Wehrgeld / daß man ſich darmit aller Klagen erwehren mag; non inepta tamen, & fortè etiam melior videtur Spelmanni derivatio, præſertim cùm iſtud Wergeldum aliàs etiam dicatur Mannsgeld / qvia ſc. de Jure Saxonico competit tantùm agnatis, necem occiſi vindicantibus. Carpz. *in pr. crim. part. 1. qv. 34. n. 4.* Unde Baro qvandoqve ſimpliciter pro Viro in contradiſtinctione fœminæ, qvandoq; pro homine libero, qvandoqve pro viro forti, qvandoqve etiam pro ſatellite uſurpatur. In feudalibus Baro qvandoqve pro Vaſallo capitali majore qvovis, h. e. pro Duce, Marchione, Comite, Vicecomite, & ſimplici Magnate, qvandoqve verò ſpecialiùs, & ſtrictiùs ſumitur, de qvibus omnibus copiosè & eleganter agit Spelmannus. Add. Gerh. Joh. Voſs. *de vit. ſerm. l. 2. c. 3. voc. Baro.* Beſold. *in theſaur. voc.* Freyherr. Marqv. Freher. *ad Pet. de Andlo, c. 12.*

XVII. Hodiè Baronatûs dignitas præcipuum qvendam nobilitatis atqve libertatis gradum denotat. Duplex autem potisſimùm in Imperio hodierno invenitur Baronum differentia. Aliqvi enim ſolo titulo gaudent; aliqvi immediatè non tantùm Imperio ſubſunt, ſed de cer-

Digitized by Google

to etiam Baronatu ſunt inveſtiti. Ultimis his applicari poteſt definitio, qvam ex Baldo petunt Feudiſtæ, qvòd Baro ſit, qvi merum miſtumqve Imperium habet in aliqvo caſtro ex concesſione Principis. Qvæ tamen ipſa, niſi qvid inſuper addatur, latior videtur eſſe ſuo definito. Utcunqve enim aliqvis inveſtitus ſit de caſtro cum mero & mixto imperio, & cum omnimodâ jurisdictione, niſi tamen id factum fuerit in titulum Baroniæ, propriè non eſt Baro. Don Garf. Maſtrill. *deciſ. 219. num. 31.* Et hîc qvidem Fulvius Pacianus, *lib. 2. de probat. c. 37.* & Carolus Molinæus, *in conſvetud. Pariſ. §. 20. n. 4.* negant, feudum Baronis annexam habere dignitatem regalem. At Regnerus Sixtinus, *l. 1. de regal. c. 4. n. 41.* in Germania id attendendum non eſſe, benè monet. Add. Roſenthal. de *feud. cap. 2. concluſ. 1. num. 4. 5.*

XVIII. Qvi verò Comitatum aut Baronatum ex certo numero baroniarum aut Caſtellaniarum æſtimant, ex ſpecialibus alicujus regni inſtitutis loqvuntur. Ant. Perez. *ad Cod. de dignitatib. n. 19. 20.* Limnæus, *l. 4. c. 4. n. 20. & c. 5. num. 10.* Nec enim pro regulâ habendum eſt, qvod aliqvi comminiſcuntur, Imperatorem, ut talis ſit, oportere habere qvatuor Reges, Regem qvatuor Duces, Ducem qvatuor Comites, Comitem qvatuor Barones, Baronem qvatuor Caſtellanos, Caſtellanum qvatuor feuda. Limn. *l. 4. c. 3. n. 21. ſeq.* Nicol. Bell. *tom. 4. rer. polit. diſcurſ. 13.* præſertim cùm alii duodecim reqvirant Comitatûs, ut Ducatus inde conſtituatur, fruſtrà tamen, & repugnante experientiâ. Henr. Spelmann. *in Gloſſar. vocab. Dux §. ſed de numero comitatuum, &c.* Cæterùm qvalem Reges, Duces, Comites, Barones obſervent differentiam in geſtandis coronis, prolixè hîc recenſere opus non eſt. Vid. Limnæus, *l. 2. c. 4. n. 19. & in not. ad l. 4. c. 3. n. 35.*

XIX. Illud inſuper monendum, antiqvioribus temporibus Principes & Comites inter ſtatûs Imperii fuiſſe, & jus ſuffragandi habuiſſe, nunc tamen plurimos creari ſine ullâ ſuffragandi poteſtate, dignitate tamen non minori, ſed iisdem axiomatibus inſtructâ. Ita usqve ad annum trigeſimum ſextum à ſolo Ferdinando II. Imperatore creatos Principes viginti duos, Comites plusqvam ſexaginta, Barones ultra centum viginti memorat libellus, cui titulus: *Status particularis reginis Ferdinandi II.* Illos tamen inter Ordines Imperii relatos, aut jus ſuffragandi accepiſſe, ex hâc ſolâ creatione non licet colligere, cùm ſepa-

ſeparata ſint, eſſe Principem, & eſſe civem Imperii.

XX. Reſtat, ut de NOBILIBUS pauca addamus. Et reperiuntur qvidem aliqvi usqve adeò ignorantes atqve inconſiderati, ut principium ſuæ nobilitatis nullum admittant, ſed æternam illam eſſe, aut qvaſi à naturâ in ſangvinem, nec tàm ex particulari Regum gratiâ ac privilegio, qvàm ex creatione aliqvâ ſupernaturali divinâqve originem traxiſſe arbitrentur. Jan. Huarthes, *in ſcrutin. ingen. cap. 16.* Illi, uti nimii ſunt & abſurdi, ita alii iniqvi rurſus & invidi, qvi nobilitatem omnem eliminari debere, eamqve naturali nativitati repugnare, & ex mero hominum inſtituto ortam eſſe contendunt. Qvamvis enim inter omnes homines una & eadem ſit conditio, & naturalis æqvalitas, omnesqve eandem habeant ingenuitatem; ut tamen ſit aliqva perſonarum diſtinctio, reſpectusqve earundem habeatur, ratio naturalis apud omnes gentes conſtituit. Ita nempe in civitate, cùm aliqvis animoſus evadit ac fortis, multis virtutibus præditus atqve opulentus, verentur eum reliqvi numero ſuorum concivium accenſere, rati contumeliam hanc fore, ac dignum eſſe, qvi in altiore dignitate exiſtat, qvod ille talis in libertate vivere, nec in proletariæ plebis cenſum referri mereatur. Qvi ſi eximatur deinceps, & evehatur ab eo, qvi poteſtatem in Republica habuerit, naturali id rationi repugnare nemo dixerit, præſertim, cùm apud plerasqve gentes receptum id eſſe, hiſtoriarum prodant monumenta.

XXI. Jure igitur ab Germaniæ Regibus Nobilium ordini inſeruntur ii, qvi virtute ſuâ dignitatem eam promeruêre. Imò verò, ut filiis etiam & nepotibus, & qvi longâ ſerie deſcendunt, idem habeatur honor, & eadem tribuantur privilegia, nihil eſt, qvod prohibeat, tùm qvod ſpes ſit ineſſe iis paternæ virtutis ſemina, tùm qvod primi acqvirentis etiam in degeneribus poſteris grata ſit recordatio, qvanqvam ipſi illi ſimiles ſint magnificentiſſimis ædibus, ex qvibus præter latrinam nihil ruina, aut incendium fecit reliqvum. Chriſtoph. Forſtner. *in lib. 3. annal. Tac. p. m. 291.* Adſcribam verba Johannis Barclaji, *ex Euphorm. part. 1. Ferunt olim*, inqvit, *nobilitatem à plebe non aliter, qvàm virtutis nota diſcriminatam. Hinc Magnates conſtituti, hinc honores & cultus in ipſos delati ab iis, qvi ad tam ſanctum ſplendorem obſtupeſcebant. Hoc priſcis temporibus unicum remedium erat emergendi è latebris vulgi,*

cùm omnes initio pares esse natura jussisset. Si qvis ingenio & prudentiâ pacaverat incitatæ multitudinis violentiam, si qvis exteris gentibus svasisset aut societatem, si integræ, aut servitutem, si nonnihil attritis rebus affligebantur, illi statim meritæ nobilitatis insignia publici consensus deferebant. Illum disciplina militaris, illum machinarum peritia, virtus omnis provehebat. Inde etiam filiis nobilium honor habitus primùm à paternis clientibus, deinde ab omnibus, qvi inesse in iis semina paternæ claritudinis arbitrabantur. Sed jam Homericis temporibus non erat novum, filios degenerare à paternis institutis, &c.

XXII. Gregorius Nazianzenus *orat. 28.* qvatuor facit nobilitatis genera. 1. qvod supernè originem traxit, 2. qvod à carne proficiscitur, 3. qvod à virtute aut vitio agnoscitur, 4. qvod in diplomatis atqve edictis principum consistit. Horum singulis suam addit διαιρεσιν. Primâ, inqvit, nobilitatis specie omnes sumus peræqvè nobiles, qvippe ad imaginem Dei creati. De alterâ sic censet, nescire se, an ejus ratione qvisqvam dici nobilis possit, cùm constet corruptione. Tertiam demum speciem, ait, amplecti debere, qvisqvis verè sapiens & Philosophus fuerit, ejusq; vel magis, vel minùs nos fieri participes, qvatenus reliqvias imaginis divinæ vel conservaverimus, vel destruxerimus. Qvartum verò genus non ante se in aliqvo precio habiturum, qvam pictam qvoqve pulchritudinem duxerit laudandam, & simiam cœperit venerari pro Leone, ob id, qvod Leo esse ab aliqvo jubeatur, cùm sit simia. Verùm hæc ad æqvivocationem vocabuli enodandam ferè pertinent. Ultima tamen species, cùm in primo impetrante præsumptionem faciat virtutis, insignem nomini comparat splendorem & ornamentum; In posteris autem nullitati numerorum arithmeticorum similis est, qvæ nullitas in se & ex se nihil valet, nec summam aliqvam conficere potest. Verùm si alii numero jungatur, eum oppidò exauget, atqve extendit. Jan. Huarthes *in scrutin. ingen. d. l.*

XXIII. Eleganter hâc de re disserit Julianus Augustus *orat. 2. de Constantii Imp. reb. gest. Sed qvemadmodum dixi*, inqvit, *nos ita de iis persvasos oportet in illorum nobilitatem inqvirere. Adeoq; qvicunq; præclaros parentes sortitus fuerit, & horum ipse similis fuerit, hunc audacter nobilem esse pronunciemus. Qvisqvis verò parentes habuit, virtute minimè præditos, cujus ipse possessionem sibi vindicaverit, ejus parentem & auto-*

Digitized by Goog

autorem generis eſſe Jovem exiſtimandum eſt; nec ei minùs, qvàm iis deferendum, qvi, cùm parentibus bonis nati eſſent, illorum virtutem imitati ſunt. Sed qvi malus & depravatus â bonis ortum accepit, hic inter illegitimos ſeu ſpurios habendus eſt. Nec qvi, ex pravis orti, illorum ſimiles ſunt, eos unqvam nobiles appellare debemus, tametſi decem millia talenta in bonis habeant, aut majorum ſuorum qvamplurimos principes perceuſeant, aut certè Tyrannos viginti, aut Olympiacas, aut Pythicas victorias, &c:

XXIV. Ut maximè autem aliqvis virtute inter concives ſuos emineat, & exhinc magnam ſibi in Rep. autoritatem comparet, major tamen ea & ſpectata magis evadet, ubi ejus, qvi τὸ κύριον obtinet, acceſſerit declaratio, & conſpicua aliqva ex plebejorum numero exemptio. Hoc ſc. eſt jus iſtud Majeſtatis, de qvo nunc agimus, multam & Principi, & ipſi toti Reip. ſalutem conferens atqve communicans. Præterqvam enim qvod Principis illud perſonam auguſtiorem facit, & magis colendam, etiam vinculum, qvod imperantem inter & ſubditos eſt, arctiùs reddit, & ſubditos deniq; ipſos ad virtutem, & veræ fortitudinis ſtudium excitat. Nec tamen obtinere finem iſtum poterit Princeps, niſi parcior fuerit in dignitatibus ejusmodi conferendis, & jure hoc utatur minùs prodigè. Haud vulgare debet eſſe meritum, cui tanta fieri debet retributio, nec cuivis virtuti adplicandum id, qvod virtuti debetur non niſi eximiæ. Facit enim verò nimia Principum munificentia, ut contemptui exponatur, ut ſplendorem amittat ipſe totus ordo, cui aliqvis nullo ſuo merito inſeritur. Et tamen tàm copioſa hodiè iſtiusmodi hominum eſt ſeges, tantâqve freqventiâ nova naſcuntur nomina, ut migrationem gentium in has terras factam fuiſſe haud vanè qvis opinari qveat. Eleganter in hanc rem ſtylum acuit ſupra citatus Euphormio. *Raræ ſunt*, inqvit, *hâc ætate prima illius & ſincera nobilitatis reliqviæ. Dominorum ac bellorum vices, & adeò ipſa fors, qvæ familias extulerat, eas plerumq; aut depreſſit, aut extinxit. Naſcuntur indies cognomina, & ſtatim primo ætatis die transcribuntur in ſenium. Qvotusqvisq; eſt, qvem avi ſui non pudeat? cui non eſt propè ſutrina vel pedum? pace tuâ dixero, ſæpè de ſterqvilinio ſurgunt, & vixdum lotis manibus Rerumpublicarum negotia tractant. Raræ ſunt & valdè incerta veſtigia, qvæ ducant ad venerabiles antiqvitatis ſtirpes. Plerosqve intruſit vel in familias caſus, vel error in cognomi-*

na: & ſi benè rationem ponis, virtutis jam opus agunt nummi. Ut qvisqve ad decies centena pervenit, facillimè de plebis tabulâ nomen ſuum eruit, & vel emptis faſcibus colitur, vel indigno conjugio ſuperbit, & illuſtrem ſanguinem fœdâ ruſticitate maculat, &c.

XXV. Ex eo autem, qvod inter Majeſtatis jura refertur poteſtas creandi nobiles, diſceptant inter ſe Doctores, utrùm Electoribus etiam, Ducibus, & aliis Principibus Germaniæ ea competat, cùm etiam illis aliqva propria ſit Majeſtas, ſaltem analoga. Vid. qvæ diximus *capp. antecedentibus*. Unde in diverbium ferè abiit, Principem tantum poſſe in ſuo Principatu, qvantum Imperator in toto Imperio; id qvod paſſim noſtri ſine omni condimento ſuggerunt JCti. Vid. qvos magno numero citat Schrader. *de feud. part. 2. p. 9. princ. ſect. 10. n. 36. & part. 10. ſect. 1. n. 33.* Verum cùm ipſum hoc multam patiatur reſtrictionem, uti videre licet apud Lampad. *de Rep. Rom. Germ. lib. 2. c. 3. n. 19, 20.* Dn. Parentem p. m. *ad aur. prax. Calvol. §. Landſaſſii concluſ. 1. n. 108. ſeqq.* non eſt, qvod ex eo firmum ſibi qvis promittat argumentum. Sunt igitur, qvi poteſtatem hanc Principibus Germaniæ tribuere verentur, inter qvos præcipuas hodiè agit partes Limnæus, *lib. 6. jur. publ. c. 1. n. 36. ſeq.* tùm qvod generali conceſſione feudi, Ducatûs, Comitatûs &c. regalia majora conceſſa non intelligantur, tùm qvod in Aureâ Bullâ concedantur aliqva Principibus Electoribus ſingulariter, qvâ ſpeciali conceſſione opus non fuiſſet, ſi regalia omnia indiſtinctè iis competerent, tùm deniqve, qvod Auſtriacis jus nobilitandi peculiari privilegio conceſſum ſit, qvod ſupervacuum eſſet, ſi illis hoc ut Principibus competeret. Ego hic nihil definio, præſertim cùm tale qvid ab aliqvo Principe Germaniæ uſurpatum hactenùs fuiſſe non conſtet.

XXVI. Cæterùm cum plures ſint in hoc terrarum Orbe, qvi ſubjecti nemini, inter ſuos primi ſunt, & omnium maximi, ſive, ut clariùs dicam, qvi ſumma tenent Imperia, conveniens eſt, ut, qvemadmodum alter alterius Majeſtatem comiter habet & obſervat, ita Nobiles qvoqve ab altero factos in ſuo territorio pro talibus agnoſcat. Planè qvod *arg. l. ult. ff. de jurisdict. & l. 12. §. pen. ff. de reb. aut. jud. poſſ.* inferunt nonnulli, extra territorium

Digitized by Google

tium Principis, nobilitatem conferentis, omnem eam expirare dignitatem collatam, adeoqve desinere esse nobilem in Imperio Romano, qvi extra illud ab alio, qvàm Imperatore creatus fuerit, non mutuam tantùm Regnorum reverentiam tollit, sed etiam incivile planè est, & injuriis obvium. Trita est Juris regula: Qvod qvisqve juris in alium statuit, eodem ut ipse jure utatur, *l. 1. & 2. ff. qvod qvisqve juris &c.* Aut ergò Princeps nobiles, ab alio æqvè summo Principe creatos, in suo qvoqve territorio pro talibus habeat, aut ut suis qvoqve, & â se creatis contingat idem contemptus in alterius Principis territoriô, expectet. Posterius qvi elegerit, injurius est in se ipsum, nec suam satis observat Majestatem, qvippe qvæ inter exteros qvoqve splendorem emittere, seqve conspicuam reddere haud inutiliter sæpè contendit.

XXVII. Qvandoqvidem autem omnis nobilitas â supremâ confertur Majestate, nec aliunde suos habet natales, ipsi etiam accepta referenda est tota, ut maximè modus conferendi nõ sit uniusmodi. Qvod enim Feudistæ ex nobili, qvod vocant, feudo nobilitatem parari ajunt, id si rectè intelligatur, nihil habet, qvod sententiæ nostræ adversum esse qveat. Qvia enim feudum nobile esse neqvit, nisi ex potestate & voluntate concedentis, vel ipsum hoc ostendit, concurrere debere Majestatis vim, ut nobilis aliqvis ex feudo nobili fiat, adeoqve modum nobilitandi hîc consistere in concessione rei sub certâ qvalitate, ita ut secundum voluntatem Majestatis conseqvatur nobilitatem is, cui illam rem in feudum dat. Soli enimverò personæ, non rei propriè inest nobilitas, nec â re, sed â personâ dependet. Ipsa igitur concessio nobilitatis necesse est fiat à personâ, qvæ potestatem nobilitandi habet, cuidam personæ, qvam illa vult esse nobilem. Neqve enim res & possessiones homini, qvi longè illis preciosior est, afferre dignitatem possunt, cùm minimè rebus homines, sed hominibus res accedant, *l. 44. ff. de ædil. edict.* Ant. Peretz. *ad tit. C. de dignit. n. 40.* Nec proinde dignitas ità feudo cohæret, ut cum eo ad qvemcunqve accipientem semper transeat, qvanqvam negari neqveat, connexa tùm esse rei sive feudo jura qvædam, qvibus uti licet cuiqve de feudo isto investito. Unde fit, ut si illi, qvi sunt ex nobili familiâ, succedant, vel acqvirant feudum nobile, sine dubio & ratione pos-

Digitized by Google

posſidentis,&ratione jurium,rei inhærentium nobilitas præſtò ſit, Sin verò perſona ignobilis acqvirat feudum nobile, ipſa qvidem verè non fiat nobilis,ſed tamen, qvæ ratione nobilitatis ſemel rei annexa ſunt,jura cum ipſo feudo conſeqvatur. Dn. Struv. *in ſyntagm. jur. feud. diſp.3. n.8.* Ita poteſt aliqvis de Ducatu aut Comitatu inveſtiri, qvi tamen propterea Dux aut Comes non dicitur, ſed tantùm Poſſeſſor Ducatûs aut Comitatûs, Inhaber des Fürſtenthumbs oder Grafſchafft. Roſenthal. *de feud. c.2. concl.2.n.9.* Et ex hoc dubia mihi redditur ſententia eorum, qvi putant, qvando Imperator,aut alius poteſtate nobilitandi prædituſ,feuda ex conſvetudine nobilia, veluti Ducatum, Comitatum, Baronatum alicui concedit, qvod in dubio voluntatem qvoqve conferendæ nobilitatis habuiſſe cenſeatur. Maſcard. *de probation. concluſ. 1094. n.5.* qvodqve is propterea titulum ſtatumqve Ducis, Comitis aut Baronis conſeqvatur, qvam opinionem latè defendit Caſpar Bitſchius, *adjus feud. lib.2.tit. 10.* Id enim non facilè conceſſerim, niſi conſvetudo regni ita obſervet, ut Ducatum non niſi Dux, Comitatum non niſi Comes, habere & poſſidere titulo Vaſalli qveat. Add. Vultej. *de feud. l.1.c.8.n.10.* Peregrin. Jannin. *de citat. reali l.2.c.11. num. 15.*

XXVIII. Illud reſtat ut videamus, qvatenus per conjugium nobilitas comparetur. Jure Romano nobilitantur uxores plebejæ genere maritorum,*l.13.C. de dignit.atib. lib.XII.* ita ut nati ex iis nobiles ſint & dicantur, cum filius ſemper familiam,dignitatem & genus patris ſeqvatur, *l.36.* C. *de decur. l.10. ff. de Senator.* nec proinde talis à ſucceſſione feudi repelli poteſt, niſi contractum fuerit ad Morganaticam, 2. *F.29.* Vice versâ fœminæ nobiles, ſi plebejis nupſerint, nobilitatem perdunt,*l. 8.ff. de Senatorib.* fœminis enim dignitatem mariti tribuunt, aut ſi maritatæ nondum fuerint, parentes tamdiu, donec plebeji nuptiis fuerint copulatæ,*d.l.8.* Nihil igitur honoris Viro ex honore &dignitate Uxoris accreſcit,ſed ex contrario uxores maritorũ conditione tenentur, *l.3.& l.7.* C. *de murileg.& Gyneciar. lib.XI.* Ita Virginia, cum eſſet Patricia,per nuptias facta eſt Plebeja, Liv.*lib.10.*Atq; hinc ſolitæ fuerũt nuptæ priùs conſulari Viro impetrare à Principe, ut nuptæ iterum minoris dignitatis Viro nihilominùs in conſulari manerent dignitate, atq; di

id Anton. Auguſtum Juliæ Mammææ Conſobrinæ ſuæ indulſiſſe refert Ulpian. *l. ult. ff. de Senat.* Europæi reliqvi, Romanos hâc in re ſecuti, eandem ſervant conſvetudinem, nec ullibi admittunt, ut maritus plebejus, ex conjugio fœminæ nobilis, & ipſe nobilitatis particeps fiat. De Tricaſſiis tamen, aut Tricaſſinis, qvi eam partem Galliæ, qvæ nunc Campania dicitur, tenuérunt, memorant, receptum apud eos fuiſſe, ut ſive plebejæ nobilibus, ſive nobiles plebejis nupſerint, filii melioris parentis conditionem ſeqverentur. Cujac. *de feud. lib. 4. tit. 32.* idqve Ludovicus Guyon inde cœpiſſe ſcribit, qvod bellis qvibusdam univerſæ nobilium familiæ perierint, ſolis fœminis ſuperſtitibus, qvæ Viris qvalibuscunqve, etiam plebejis & famulis ſuis nupsérunt, fuitq; poſteà decretum, ut hi nobilitatis privilegiis fruerentur, qvò eſſent, qvi arma, (qvæ more Gallico penes ſolos nobiles) militiamq; tractarent. Eoqve pertinet, qvod de Ilienſibus, Ponticis & Delphicis refert Ulpianus, *in l. 1. §. 2. ff. ad municipal.*

XXIX. Conſvetudo verò iſta, cùm in exemplum trahi posſit, haud fruſtrà disqviritur, utrum probanda ea ſit, & num ſtatuto qvoqve tale qvid ſanciri qveat. De jure civili conſvetudo iſta planè improbata videtur, per *l. 36. C. de decurion. lib. X.* Si tamen extra jus Romanum de tali conſvetudine, aut ſtatuentium poteſtate qværatur, non deſunt, qvi eam probare ſatagunt. Franciſc. de Amaya, *ad l. 36. C. de decurion. num. 58.* Jacob. Gothofred. *ad l. 51. Cod. Theod. de decur.* Nos, ut paucis rem expediamus, ſtatui qvidem id poſſe non dubitamus, naturæ tamen ordinem immutari atqve interverti, & hunc obſervari magis à legibus Romanis, perſvaſum habemus. Qvod enim totum nobilitatis ſplendorem juris civilis opus & inventum eſſe cenſeant nonnulli, in eo adverſum ſibi habent & diſſentientem Limnæum, *lib. 6. jur. publ. c. 1. num. 20. ſeq.* præſertim cùm nulla ferè tàm barbara gens inveniatur, qvæ non præmium aliqvod virtuti ponat, & ex hoc cives maximè claros cæterorum ordine eximat. Naturæ autem magis conveniens eſt, ut Uxor radiis coruſcet mariti, qvàm ut vice verſâ maritus Uxoris ſplendore enitescat. Nam per matrimonii conjunctionem cum qvàcunqve Uxor efficitur de familia Viri, non autem Vir de familia Uxoris, cujus caput

Digitized by Google

ſemper eſt maritus. Accedit, qvòd maſculinus ſexus in omni genere ſit principium & perfectior creatura. Gœdd. *ad l.1. ff. de V. S. num. 64.* atqve hinc meritò Vir præfectorius fœminæ Conſulari præfertur, qvòd major ſit dignitas in ſexu virili, uti loqvitur Ulpianus, *in l.1. ff. de ſenator.* Nec igitur qvicqvam facit, ſi dicas, dignius non cedere viliori, ſed id, qvod vilius eſt, ſi adjunctum fuerit digniori & precioſiori, ab eo qvaſi transmutari, *arg.* §. *34. Inſt. de R. D.* Duplex enim hîc intercedit dignitas, ſexûs altera, altera exiſtimationis & virtutis. Utra alteri cedere debeat, dijudicari poteſt ex eo, ut videatur, utra ſubſtantiam magis afficiat. Certè marem eſſe aut fœminam, plus afficit hominem, qvàm eſſe nobilem aut ignobilem. Et ergò ſi qva nobilis qvidem ſit, ſexu autem fœmina, cedere debet ea in conjugio marito ignobili. Id tamen hodiè paſſim obſervatur, ut illuſtres fœminæ, Comitiſſæ & Duciſſæ copulatæ maritis ignobilioribus ſplendorem ex ſe largiantur. Antonius Perez. *Cod. de dignit. numer. 50.* Qvod ideò fieri exiſtimo, qvia plerumqve illæ in Ducatibus aut Comitatibus ſuis multis regalibus ornatæ ſunt, & poteſtate territoriali imperium exercent. Qvemadmodùm igitur Conſiliarii, & ii, qvi lateri Principis adhærent, ſplendorem aliqvem ex ejus Majeſtate acqvirunt, *l.5. C. ad L. Jul. Majeſt.* ita Conjugem Duciſſæ aut Comitiſſæ, Uxoris radiis coruſcare, potior adhuc ratio ſvadet; qvanqvam Ducem eum aut Comitem exinde fieri, neceſſe non ſit. Perez. *d. l. n. 51.*

CAP.

Digitized by Google

CAPUT XXIX.

De
Jure constituendi Magistratûs.

SUMMARIA.

Magistratûs sunt necessarii in Rep. 1.
Magistratus habet se, respectu superiorum & inferiorum, ut genus subalternum. 2.
Magistratûs potestas tota dependet à Majestate. 3.
Atq; ideò confirmatio Principis requiritur. 4.
Quilibet Magistratus certos habet fines, extra quos pro privato habetur. 5.
Magistratus an leges excedere possit? 6.
Princeps, qui constituit Magistratum, potest eundem iterum removere. 7.
Nonergò potest Magistratus alterius Principis potestati se submittere. 8.
Jurisdictio quid? 9.
De iis, quæ specialiter concèduntur. 9. 10.
Jurisdictio criminalis an rectè dicatur? 10.
Jurisdictio an cumulativè an privativè concedatur. 11. 12. 13.
Potest Princeps in jurisdictione, à Magistratu exercendâ, partes suas interponere. 12.
Jurisdictio radicaliter in ipso est Principe. 13.
Quomodo intelligendum, Magistratum suo jure habere jurisdictionem? 14.
In homagio Magistratibus præstando præmittitur persona Principis. 15.
Magistratus non habet jurisdictionem mandatam. 16.
Non obstante jurisdictione Magistratuum, Principi in subditos suos potestas salva est. 17.
Commissarius utitur jure committentis. 18.
Magistratus à civibus constitui nequit. 19.
Nec removeri à civibus potest Magistratus. 20.
Potest Princeps ampliare & limitare jurisdictionem Magistratûs, quosdam etiam ab eâ eximere. 21.
De militum foro privilegiato. 22.
Utrùm miles propter delictum puniri possit à Magistratu loci. 23. seqq.
Sententiæ Wittebergensium. 30. 33.
Ordinatio Electoralis Saxonica super eâ re. 34.
Miles non est exemptus à judicio ordinario in causis matrimonialibus. 35.
Sententia Wittebergensium. 36.
Solius Principis est eâ de re statuere. 37.
Dari potest casus, quo ab ipsâ civitate, sine præscitu Principis, constitui potest Magistratus. 38.
Præscriptione quomodo acquiratur jurisdictio? 39. 40.

Digitized by Google

Nemo potest esse judex in propriâ causâ, neq; sibi adeò jus dicere debet, neq; Uxori. 41.
Nec ergò geradam Uxoris suæ fisco delatam acquirere potest. 42.
Sententia Wesebergensium. 43.
Jurisdictione concessâ nemo abutatur. 44.

I.

POst dignitates illustriores, qvas vel ex necessitate, vel ex utilitate & in splendorem Reipublicæ Ecclesiasticæ aut civilis, introductas hactenùs consideravimus, de jure Magistratum constituendi, ut aliqva nunc in genere addamus, operæ erit precium. Non potest enim imperantium & parentium consensus, per qvem felicitas civilis comparatur, in laxiore Republicâ haberi aliter, nisi imperium per plures, veluti canales, diffundatur, &, cùm supereſſe rebus omnibus illi, qvi τὸ κύριον obtinent, neqveant, alii in partes vocentur, qvorum ministerio curas publicas faciliores reddere liceat. Jacob. Lampad. *de Rep. Rom. Germ. p. 1. num. 49.* Uti enim in ampliore familiâ dividere rem Oeconomicam, & alios aliis præficere solet Paterfamiliâs, qvos tamen vicissim omnes suo moderamine coërcet: ita ubi plures coiêre familiæ, non possunt illæ inter se benè disponi, nisi per aliqvem imperantium ordinem, Majestati subnexum, & ab eâ defluentem.

II. Hinc igitur, uti in Logicis subalterna genera duplicem inferunt habitudinem, alteram qvidem generis, qvâ diriguntur in subjectas species, & ad illas referuntur, dum illarum genera dicuntur; alteram verò speciei, qvâ considerantur in respectu ad suprà posita genera, & ad illa referuntur, ut eorum nunc fiant subjicibiles species, adeò ut ratione summi generis semper sint species, & ne dicenda qvidem sint genera: ita & Magistratûs habent qvidem aliqvam potestatem, & vim ἀναγκαστικὴν, si considerentur ratione inferiorum sibi subjectorum; at si cum summâ conferantur Majestate, protinus omnis evanescit potestas, & in ejus respectu non aliter se habent, atqve reliqvi cives privati. Hugo Grot. *de jur. bell. & pac. l. 1. cap. 4. num. 6.* cumq; aliàs, si inferiores, aut merè subditos, aut non pari potestate præditos spectes, superiores & Magistratûs rectè dicantur, qvàm primùm eos Majestati supposueris, omnis prorsùs cessat superioritas, &

& ipſum qvoqve Magiſtratûs nomen, ita ut tàm creatio, qvàm jurisdictio Magiſtratuum intuitu Majeſtatis paſſiva ſit, & dependens. Jacob. Lampad. *de Rep. Rom. Germ. part. 1. numer. 14.* Majeſtas autem ipſa perinde, ut genus generaliſſimum, ita ſumma eſt & dicitur, ut nulli alii ſubjici poſſit & debeat, ſed reliqvos Magiſtratûs omnes ſuperet & tranſcendat.

III. Patet hinc, omnem Magiſtratûs poteſtatem tùm qvoad originem ſuam, tùm qvoad latitudinem, tùm deniqve qvoad totum ſuum eſſe & operari, à Majeſtate dependere, & nunqvam qvicqvam ſine ejus, qvi ſummum imperium tenet, tacito vel expreſſo conſenſu efficere poſſe. Qvod enim originem attinet, certum eſt, neminem Magiſtratûs partes ſuſtinere poſſe, niſi qvi in eam rem à Principe fuerit conſtitutus, *l. 1. in pr. ff. de de L. Jul. ambit.* adeò ut Majeſtatis crimen incurrat, qvi privatus pro poteſtate, Magiſtratuve qvid ſciens dolo malo geſſerit, *l. 3. ff. ad L. Jul. Majeſtat.* id eſt, qvi falſum Magiſtratum ſibi vindicaverit, uti cum Græcis interpretatur Antonius Contius *ad d. l.* Qvin ſi id fecerit qvis animo hoſtili & imperium affectante, non ſimplex tantùm Majeſtatis crimen is committet, ſed perduellionis, qvod eò atrocius eſt, qvo pernicioſiore conatu ipſam Reipublicæ ſummam impetit, & oppugnat. Anton. Matth. *de crimin. tit. de læſ. Majeſt. c. 2. num. 17.* Et ne conſtitutionem Magiſtratûs leve aliqvod Majeſtatis ἀξίωμα putes, videbis id à plerisqve civilis prudentiæ Doctoribus inter prima haberi, & inter ea, qvibus carere planè neqvit Reſp. perfecta. Vid. Ariſt. *l. 4. Polit. c. 14. & l. 1. Rhetor. c. 4.*

IV. Atqve ita obſervari hodiè in benè conſtitutis provinciis plerumqve ſolet, ut Magiſtratus nullus præfectus intelligatur, niſi acceſſerit confirmatio Principis, qvippe in cujus arbitrio eſt electionem, in municipiis factam, vel approbandi vel improbandi, prout viſum ei ex Reipublicæ bono fuerit. Sæpè enim parùm inter ſe conveniunt, qvi eligendi poteſtatem habent, dumq; mutuis contentionibus & partium ſtudiis certant, ipſum totum electionis actum ita implicant, & perplexum reddunt, ut nullus planè inde ſucceſſus, aut ἀποτέλεσμα ſperari qveat. Sæpè etiam largitionibus, æmulatione, invidiâ, indignatione, malevolentiâ, aliis q; vitiis corrupti, talem eligunt, qvi & probro communitati, & contemptui po- lo futurus

Digitized by Google

turus ſit. Sæpè etiam præteritur ille, cui maximo ſuo merito honor iſtiusmodi debetur, qviq; ſine injuriâ negligi non debuiſſet. His igitur in caſibus qvis dubitet, Principis hoc eſſe officium, ut ſuam interponat autoritatem, & ſi aliter fieri neqveat, ipſe, qvem velit, Magiſtratum conſtituat? Ita ad conſultationem Sereniſſimi cujusdam Principis reſpondit Collegium Witteb., menſ. Febr. 1664. Sind bey dem Rathe zu Z. ſo wohl in dem ſitzenden Rathe / als in dem Mittel / ſo wieder auftreten ſollen / die Ober Bürgermeiſter verſtorben / und es hat bey der Neuen Raths-Wahl der noch verhandene Bürgermeiſter / durch ſeine erſte Stimme / den in dem Mittel ſo wieder zu erwehlen geſtanden verhandenen Unter-Bürgermeiſter / dergeſtalt vorgeſchlagen / daß Er Ober Bürgermeiſter werden ſolte. Es haben aber Richter / und Cämmerer / ungeachtet ſie an der fürgeſchlagenen Perſon nichts zu tadeln gehabt / ſolcher des überbliebenen Bürgermeiſters Stimme nicht beypflichten wollen / ſondern an demſelben eine andere Perſon / nach ihren Willen / zu benennen begehrt / und alß Er ſolches nicht thun können / noch wollen / Ihm ſein Wahlrecht entzogen / und eine andere Perſon / wider vor erwehnten Bürgermeiſters / und etzlicher anderer des Raths Willen / erwehlet / auch Eur. Fürſtl. Durchl. ſolche / unter dem Nahmen Bürgermeiſter und Rathmanne / zur Confirmation übergeben / nach mehrern Inhalt des uns zugeſchickten Berichts / und der Beylagen. Ob nun wohl ſonſten bey dergleichen Raths-Wahlen / ſecundum pluralitatem Votorum, der Schluß gemacht wird / und ſo denn der jenige / welcher die meiſten Stimmen vor ſich hat / vor erwehlet zu achten iſt; Demnach aber und dieweil bey dem Rathe zu Z. dieſes durch hergebrachte Obſervantz eingeführet iſt / wenn eine Ober Bürgermeiſter-Stelle vacuret / daß der überbleibende ſein Collega, und anderer Bürgermeiſter / eine Perſon darzu benennen mag / und daferne wider dieſelbe einiger Tadel nicht fürgebracht wird / daß ſie ſo denn vor erwehlet zu achten / würde aber dieſelbe tadelhafftig erkant / daß ſo dann der Bürgermeiſter einen andern fürſchlagen / und benennen ſolle: Und aber / in gegenwärtigem Fall / wider die von dem Bürgermeiſter vorgeſchlagene Perſon nichts tadelhafftiges fürgebracht / noch einige Urſach / warumb ſie darzu nicht tüchtig ſeyn ſolte / vorgewendet worden; So iſt E. Fürſtl. Durchl. / die wider ſolche Obſervantz vorgenommene Wahl zu caſſiren / und hingegen die von dem Bürgermeiſter vorgeſchlagene Perſon zu confirmiren / darneben die Urheber / und Anſtiffter ſolcher unordentlichen Wahl / und

eine

eine leidliche Geldbusse / ihren Vermögen nach / zu straffen wohl befugt/ V. R. V.

V. De latitudine potestatis cujusqve Magistratûs videant illi, qvi ad individua decurrunt, & specialia cujusqve territorii jura enucleant. Nobis hîc in genere sufficiat nosse, ordinem inter plures unius provinciæ Magistratûs oppidò esse necessarium, nec debere permitti, ut extra limites sibi assignatos, qvisqvam jurisdictionem exerceat, *l. fin. ff. de jurisdict. l. 239. §. territorium. ff. de V. S. c. 13. X. de judic. Clement. qvamvis, de for. compet.* Sigm. Finckelthaus, *Observat. 49. num. 11. 12. 13.* tùm ne confusio fiat jurisdictionum, nec Rei de eâdem causâ pluribus litibus vexentur, tùm ne, qvod à pluribus expediri potest, ab omnibus, invicem se expectantibus, planè omittatur. Atqve hinc rectè Magistratus extra suam provinciam pro privato habetur, *l. fin. ff. de Offic. Præfect. Præsid. l. 1. ff. de offic. urb. l. 3. ff. de offic. ProCons.* Herm. Vultej. *ad l. 1. C. de jurisdict. num. 26.* Jac. Aleman. *consult. 5. p. 193.* Et qvilibet Magistratunculus, qvantumcunqve minimus, in suâ provinciolâ major est qvolibet majore extraneo, uti post Felinum loqvitur Matthias Coler. *de proces. executiv. p. 3. c. 7. num. 33.* Nec verò locis tantùm, sed causis etiam & personis limitari haud rarò solet Magistratuum potestas, ut nec promiscuè de omnibus, nec omnibus reddere jus possint, sed secundùm modum præscriptum, sive pro suâ jurisdictione, uti dicitur in *l. 2. ff. si qvis in jus voc. non ier. l. 3. ff. de postul. l. 16. §. 1. ff. de minor.* aut secundùm jurisdictionem, ut est in §. *sed hoc jure 4. Instit. de Attil. tut.* aut secundùm Jus potestatis suæ, uti habetur in *l. un. ff. si qvis jus dicenti non obtemp.* add. Vultej. *ad l. 1. de jurisdict. omn. jud. num. 15. seqq.* Qvi sanè limites à nullo alio poni aut possunt aut debent, qvàm ab eo, qvi τὸ κύριον tenet in Republicâ, hoc est, ab ipso illo, qvi Magistratûs constituit regendæ Reipublicæ causâ, & ut beatis esse liceat civibus.

VI. Pertinet hûc qvæstio, utrùm Magistratibus liberum sit, leges transgredi propter enormitatem facinoris? qvam affirmant nonnulli de Magistratibus majoribus, sed negant de minoribus. Non malè, dum tamen per Magistratûs majores intelligant eos, qvi legum ferendarum potestatem habent, h. e. ipsos illos, qvi summum tenent imperium, qvibus vocabulum Magistratûs haud rarò tribui solet, *l. 2. §. 24. ff. de Orig. jur.* qvanqvam ita intellecta qvæstio ad præsentem rem nihil faciat. At etiam minoribus id licere,

Digitized by Google

re, dummodò ne extra jurisdictionis suæ sphæram vagentur, statuit Fernandus Vasqvius, *l. 1. controv. c. 35. num. 24.* sed admodùm impropriè, & eodem prorsus modo, qvo dispensandi Jus alio loco ipsis attribuit. Vid. qvæ in hanc rem diximus suprà. Dum enim non verba, sed mentem legis attendi, & secundùm hanc pœnas decerni oportere contendit, ecqvid hoc aliud est, qvàm legem per applicationem thesèos ad hypothesin interpretari, & in ipsâ intentione legis subsistere. At hoc qvi facit, transgredi eam non videtur. Id tamen rectè addit Vasqvius, judicem, qvi non habet gladii potestatem, non posse facinorosum etiam propter enormitatem criminis ultimo supplicio afficere, non magis, qvàm alter homo privatus. Ratio est, qvia excederet complexum suæ jurisdictionis.

VII. Diximus deniqve ipsam totam Magistratûs potestatem tùm qvoad esse, tùm qvoad operari, à summâ dependere Majestate. Potest enim idem ille, qvi Magistratum constituit, eundem iterum removere, & in privatorum ordines redigere, potest ejus potestatem ampliorem reddere, angustiorem, sublimiorem & inferiorem, prout ipsi libuerit, invito etiam Magistratu, cui ne hiscere qvidem adversus ejusmodi decreta licitum est. Qvod tamen tùm ferè obtinet, ubi simpliciter concessa jurisdictio fuit. Ubi autem Jure feudi, aut per alium contractum eam Princeps concesserit, non poterit tàm facilè removeri Magistratus, dum tamen officio suo benè fungatur. Thom. Mich. *de jurisd. concl. 134.* Cæterùm in omnibus suis actionibus ita adstrictus est Magistratus ad Principis voluntatem, ut nec id qvidem peragere possit, qvod Princeps præsumptivè nollet. Dependentiam enim potestatis dum statuimus, perpetuam simul inferimus harmoniam, qvæ conservari aliter neqvit, nisi in Principis & Magistratuum consensu. Nam omnis facultas gubernandi, qvæ est in Magistratibus, summæ potestati ita subjicitur, ut qvicqvid contra voluntatem summi imperantis faciant, id defectum sit eâ facultate, ac proinde pro actu privato habendum. Hug. Grot. *de jur. bell. & pac. l. 1. c. 4. n. 6.*

VIII. Et ex hoc facilè determinari potest qvæstio, utrùm Magistratus, consentientibus licet civibus, alterius dominio, vel potestati, in præjudicium veri domini se submittere, eiq; fidelitatem jurare qveat? Id enim non posse, vel exinde patet, qvia hâc ratione Magistratus vinculum subordinationis & consensus rum-

Digitized by Google

rumpit, qvippe qvod ita comparatum non eſt, ut deſultoriâ qvâdam levitate pro lubitu Magiſtratûs huic vel illi Principi offerri posſit, adeò, ut Magiſtratus, vel civitas alterius poteſtati in præjudicium veri domini ſe ſubmittens, rebellis dicatur, Matth. Cùn. *de pact. l. 1. c. 22. n. 136.* niſi fortè dominus Ordinarius ſubditos hoſce ſuos contra vim externam tueri vel nolit vel non posſit, qvo caſu Magiſtratibus vel in clientelam ſe committere, vel omnimodà ſubjectione, ſi aliter id fieri nequeat, rebus ſuis & civitatis conſulere ipſa jubet necesſitas. Dn. Parens *ad Calvol. §. Landſasſii concluſ. 1. n. 85. 98.* Conf. Andr. Gerhard. *decad. 16. in παρέργ.*

IX. Cæterùm poteſtas, qvæ Magiſtratui in ſubjectos competit, communiter jurisdictionis nomine venire ſolet, qvo tamen ipſo admodùm ambiguè utuntur JCti. In ſignificatu famoſiore ea tantùm complectitur, qvæ Magiſtratui, qvatenus eſt Magiſtratus, ſeu qvia Magiſtratus eſt, & jure Magiſtratûs competunt, *l. 1. pr. ff. de offic. ejus.* Ita enim jure Magiſtratûs competere dicuntur ea, qvæ qvisqve Magiſtratus ex naturâ officii ſui habet, ſive ob id, qvod propterea ab initio creatus eſt; qvatenus ſc. data poteſtas in abſtracto conſideratur, & ut ſubjecto ſpeciei communi, non individuo exiſtentiæ asſignata; atqve iſta talia naturâ ſuâ inſunt jurisdictioni. Arnold. Vinnius, *ad §. 4. Inſt. de Attil. Tut.* Illis opponuntur, qvæ ſpecialiter lege aliqvâ vel conſtitutione Magiſtratui conceſſa dicuntur, *d. l. 1. ff. de offic. ej.* ubi tamen neceſſe non eſt, ut perſona exprimatur; qvanqvam enim ab initio perſonæ individuæ, huic vel illi Prætori in concreto, & qvatenus perſonæ diligentia electa fuit, committi cœperint; Jac. Lampad. *de Rep. Rom. Germ. l. 3. c. 15. n. 30.* qvia tamen etiam indefinitè Magiſtratui aliqvid ſpecialiter concedi poteſt, qvod non conceditur jurisdictioni, cùm & tunc electa videatur induſtria perſonæ, *l. un. §. 1. ff. de offic. præf. prætor.* Vid. Hillig. *in Donell. enucl. l. 17. c. 8. lit. Mm.* iſta qvoqve, qvæ perſonæ anteà ſpecialiter commiſſa fuerunt, officio deinceps ſpecialiter tribui cœperunt, ita ut Magiſtratus ea non ex naturâ officii haberet, ſed ex novâ & adventitiâ autoritate, qvæ ad officium & jurisdictionem Magiſtratûs, cui tributa ſunt, neceſſariò non pertinet. Arn. Vinn. *d. l.* Franzk. *ad tit. de offic. ej. n. 4.* Sutholt. *de jurisdict. num. 137.*

X. Utcunqve verò iſta diſtingui ita â ſe invicem communiter ſoleant, in eum inprimis finem, ut, qvid

Digitized by Google

mandatâ jurisdictione tranſeat, ſciri poſſit; non tamen diſſimulo, ea qvæ initio ſpeciatim perſonæ dari ſolita fuerunt, poſtqvam ſenſim omnibus eodem officio fungentibus concredi cœpiſſent, in ipſas tandem officii partes commigraſſe qvodammodò, ac in Magiſtratûs poteſtate coadunata fuiſſe, manente licet qvoad jurisdictionem mandatam jure priſtino. Nec enim talia fuerunt ea ab initio, ut in ſe & ſui naturâ jure Magiſtratûs competere neqviverint, cùm defectus hic ſolius voluntatis, nullus potentiæ in Majeſtate occurrat, & tàm Magiſtratûs officio connecti, qvàm ſpecialiter concedi omnia iſta liberè potuerint. Jac. Lampad. *de Rep. Rom. Germ. l. 3. c. 15. n. 30.* Atqve hinc jurisdictionis vocabulum qvandoqj etiam ea comprehendit, qvæ ſpecialiter concedi diximus, *l. 2. 3. l. 7. §. 2. de offic. ProC. & legat. l. 8. §. 18. ff. de transact. l. 1. C. de Offic. Præt.* Vinnius, *de jurisdict. c. 5. n. 3.* Imò verò ab aliis etiam ad criminales cauſas extenditur, qvibus propterea ſolenne eſt, jurisdictionem in criminalem & civilem dividere, jure Romano tamen non ſuffragante. Vid. Bachov. *in Treutl. vol. 1. diſp. 3. th. 1. lit. A.* Anton. Merend. *l. 5. controv. c. 1. n. 10. 11.* Hahn. *Obſ. in Weſenbec. tit. de jurisd. n. 2.* Obrecht. *de jurisd. c. 1. n. 19.* M. Lyclama, *5. membran. 1. §. 4. & 5.* Suthiolt. *de jurisdict. n. 103. & 388.*

XI. Qvantacunqve verò tandem Jurisdictionis vocabulo involvantur, omnia tamen illa poteſtatem aliqvam ſupponunt, & cùm eâ ſimul qvandam ἐποχήν. At qvicqvid eſt poteſtatis in aliqvo territorio, id omne provenit ab eo, qvi ſummum tenet imperium, & ad eum reflectitur. Unde etiam jurisdictiones apud Principem tanqvam apud fontem eſſe dicuntur, ita, ut ab eo fluant & refluant, ſicut flumina ad mare. Ludovic. à Pegver. *deciſ. 36. n. 1.* Diſputatum hinc fuit non unis vicibus, cumulativè an privativè Magiſtratibus conceſſa dicatur jurisdictio? Ad poſterius inclinat Dn. Carpzovius, *in Proceſſ. tit. 2. art. 2. n. 39. & in Ip. forenſ. p. art. 1. conſt. 27. def. 11.* qvoad Terras Saxonicas. Alii diſtinguunt, utrùm ita concedatur jurisdictio, ut ſimul utile dominium tranſeat, qvod per infeudationem fieri ſolet, an verò nudè exercenda, tanqvam Magiſtratui committatur; Illo caſu privativè, hoc cumulativè concedi volunt. Bachov. *in Treutl. vol. 1. diſp. 3. th. 6. lit. F.* Dan. Moller. *l. 4. ſemeſtr. c. 46. in f.* Alii etiam tùm privativè conceſſam intelligunt, qvando ex alio contractu atqve titulo oneroſo jurisdictio alicui eſt ac-

Digitized by Google

eſt acqviſita. Lud. Schrader. *tr. feudal. part. 10. ſect. 1. n. 128.* Dn. Carpzov. *2. Reſpon. 11. n. 10. ſeqq.* Nec deſunt, qvi id privativè tùm qvoq; fieri contendunt, qvando in formâ privilegii cọnceſſa fuit jurisdictio. Menoch. *l. 2. præſumt. 18. n 23.* Add. Sixtin. de Regal. *p. 1. c. 5. n. 55.* Berlich. *1. concl. 2. n. 3. 4. ſeq.* Coler. *de proceſſ. execut. l. 2. c. 1. n. 150. ſeq.*

XII. Mihi diſtinctio iſta in hâc materiâ ſemper viſa fuit ſuſpecta. Privativè enim concedi qvandoqve dicitur illud, qvo planè nos abdicamus, non tantùm qvoad actûs exercitium, ſed etiam qvoad ipſam facultatem. Taliter autem jurisdictionem concedi, nunqvam mihi perſuadere potui. Utcunqve enim ille, qvi ſummum tenet imperium, Magiſtratûs ſuos in conceſsâ jurisdictione turbare nolit, vel etiam pro re natâ non poſsit, non tamen propterea omni ſe exuit facultate, ſed verum adhuc manet, Magiſtratum, omne id qvod agit, agere ad nutum & voluntatem concedentis. Ecce enim dum leges præſcribit Princeps, ſecundùm qvas jus dicere debet Magiſtratus, dum cauſas, tempus, locum determinat, ubiqve abs ſe poteſtatem iſtam dependere ſubinnuit, nec tàm abdicaſſe ſe poteſtate iſtâ, qvàm exercitio abſtinere voluiſſe clarum reddit. Intereſt verò Reip. jurisdictionem Magiſtratuum â Principe non impediri, non tantùm propter faciliorem conventionem, & qvòd longiùs qvandoqve â litigantibus abſit Princeps, ſed etiam propter ordinem, & ut unicuiqve inſtantiæ ſeorſim ſua conſtet autoritas, qvas profectò, ubi inter ſe miſceri contigerit, minùs promptè expedire licebit. Sed in ipsâ tamen primâ inſtantiâ Principem partes ſuas qvandoqve interponere debere conſtans Doctorum, etiam eorum, qvi privativè conceſſam jurisdictionem ſtatuunt, eſt ſententia. Vid. Petr. Ant. de Petra, *de poteſt. Princ. c. 8. n. 64. ſeqq.* Joh. Yannez Parlador. *rer. qvot. l. 2. c. 1. n. 16. ſeqq. inprimis n. 26.* præſertim ubi negligens fuerit Magiſtratus in adminiſtrandâ juſtitiâ, etiamſi jurisdictionem habeat jure feudi. Sigism. Scaccia, *de judic. l. 1. c. 66. n. 5.* item ſi juſtitiam deneget, vel in ſuſpicionem probabilem corruptionis aliorumqve affectuum pravorum incidat, tunc enim per ſuperiorem excitari, vel modum certum, ſecundùm qvem procedat, & tempus etiam, intra qvod cauſam decidat & finiat, adjuncto qvoqve interdum illi alio judice, præſcribi, aut cauſam qvoq; avocari poſſe æqvitas ſuadet, & communis praxis docet. Franzk, *l. 1. reſol. 18. n. 28.*

Digitized by Google

XIII. Hoc concedo, jurisdictionem penes Principem non esse formaliter ita, uti est penes Magistratum. Magistratus enim, qvia instrumentum est Majestatis, etiam agit ut instrumentum in jure dicendo. At ita non agit Princeps, qvi summum tenet Imperium, cum nemo sui ipsius instrumentum esse possit. Per consequens jurisdictio Principi non competit jure Magistratûs, qvemadmodum competit Magistratui. Imò verò, si usum vocabuli juridicum spectes, jurisdictio, qvia Magistratui propria est, planè non competit Principi. B. Butholt. *de jurisd. n. 193. 196.* Radicaliter tamen si consideres jurisdictionem, & fundamentaliter, aut virtualiter, qvatenus scilicet de ipsius origine qværitur, non potest ea ab alio peti aut accipi, qvam â summâ Majestate. Strauch. *dissert. ad jus Justin. 20. n 10.* Bernh. Sutholt. *de jurisdict. n. 182. & 187. seqq.* Et sic Princeps jus dicit, ut causa Principalis, â seipso habens eam potestatem propter summum Imperium, qvod tenet, sibi competentem. Qvâ ratione jurisdictio etiam in eâ Rep. exercetur, ubi Majestas, pro paucitate civium, Magistratuum non indiget. Jac. Lampad. *de Rep. Rom. Germ. l. 3. c. 15. n. 4.* Malim igitur ad præsentem qvæstionem respondere, nec privativè, nec cumulativè Magistratibus concedi jurisdictionem, sed subordinatè, cum Dn. D. Struv. *disp. feud. VI. n. 18.* Neqve enim censetur Princeps alicui adeò plenam jurisdictionem concessisse, ut non majorem penes se retinuerit. P. Heig. *part. 1. qu. 9. n. 18.* â qvo certè jurisdictionem abdicari, perinde est, ac si ignis desineret esse calidus. Lampad. *c. 16. n. 3.* Conf. Leipold. *de concurrent. jurisd. qu.* 1. Anton. Fab. *Cod. l. 3. tit.* 12. *def.* 17.

XIV. Nec est, qvod qvisqvam nobis objiciat, Magistratum ordinarium non alieno, sed suo jure jurisdictionem habere, *l. 5. ff. de jurisdict.* indeqve eam propriam dici, *l. 4. ff. de offic. ej.* Suo enim jure habere jurisdictionem dicitur ille, qvi habet jure Magistratûs. At ipsum vocabulum Magistratûs semper dicit dependentiam ab aliqvo superiore, qvæ dependentia non actûs tantùm exercitium, sed ipsam etiam ejus substantiam, & totam facultatem sive potestatem afficit. Per consequens non pugnant in ordinario Magistratu, suo jure habere, & ab alio habere. Dum enim constituitur qvis Magistratus, accipit potestatem juris dicendi, qvomodo? non semper expressè, & mentione factâ jurisdictionis, sed proprio jure, eo ipso, qvia Magistratus est, cui

nec

nec concipi posſit Magiſtratus ſine jurisdictione. At interim, qvia Magiſtratus ab alio conſtituitur, non nomen tantùm & dignitatem, ſed omnem ſimul ſuam poteſtatem accipit ab alio. Eodem modo propria dicitur jurisdictio, qvam habet Magiſtratus, non eo modo, qvo res, qvæ ſunt in dominio noſtro, qvibus uti & abuti poſſumus, eas in alios transferendo, & pro derelictis habendo; ſed qvia officio cohæret, nec avelli ab eo poteſt, & ipſam Magiſtratûs eſſentiam conſtituit. Osvvald. Hillig. *in Donell. enucl. l. 17. c. 7. lit. C.* Bernh. Sutholt. *de jurisd. num. 124.* Conf. Elbert. Leonin. *lib. 2. emend. c. ult. num. 14.* Merend. *l. 5. c. 1. num. 14.*

XV. Inde eſt, qvod in juramento, Magiſtratui à civibus præſtando, præmitti ſolet perſona Principis, cui primariò & principaliter homagium debetur, & poſt hunc demum Magiſtratui obedientia promittitur. Sic enim ſe habet formula juramenti, à Civibus Lipſienſibus præſtandi, prout eam publico programmate edidit Senatus ejus loci, d. 25. Febr. 1614. Ich ſchwere/ daß Ich Hn. Johañ Georgen/ Hertzogen und Churfürſten zu Sachſen / ꝛc. meinem gnädigſten Herrn/ vor ſich/ und Herrn Auguſten / Hertzogen zu Sachſen / ꝛc. Seiner Churfl. Gn. geliebten Herrn Brudern / meinem auch gnädigen Fürſten und Herrn / und derſelben allerſeits künfftigen Männlichen Leibes Lehns-Erben / und nach gäntzlichen Abgang des Churfürſtlichen Männlichen Stammes/ welches doch GOtt gnädig verhüten wolle / den jenigen / auf welche in den Häuſern / Sachſen und Heſſen / vermöge Ihrer Fürſtl. Gn. allerſeits Erbverbrüderung/ ſämtlicher Belehnunge / und aufgerichteter Verträge / die ſucceſſion dieſer Lande kommen wird/ und auf alle Fälle dem Rathe zu Leipzig / getreu/ hold/ gewertig und gehorſam ſeyn / Ihrer Chur- und Fürſtl. Gn. Ehre / des Raths und gemeiner Stadt Leipzig Nutz und Beſtes fördern / ſchaffen/ thun/ und werben / und mich allen billigen Ordnungen des Raths / ſo albereit aufgerichtet / oder noch aufgerichtet werden möchten/ gehorſam erzeigen wil. Und ob Ich Ihrer Chur- und Fürſtl. Gn. des Raths und gemeiner Stadt Leipzig Gefahr/ Schaden und Nachtheil erführe / den wil Ich / nach meinem beſten Vermögen / getreulichen warnen/ melden und offenbahren/ und ein gehorſamer Bürger ſeyn/ auch Ihren Chur- und Fürſtl. Gnad. und E. E. Rathe ſchuldige Dienſte und Pflicht willig leiſten / und ſonſten alles anders thun / was mir / als einen getreuen Unterthanen und Bürger / von GOTTES/ auch Gewohnheit und

Rechts wegen / zu thun und laſſen gebühret. Als mir GOtt helffe durch JESUM CHRISTUM / unſern HERRN.

XVI. Et ex his intelligi haud difficulter poteſt, Magiſtratum, à Principe creatum, non habere jurisdictionem mandatam, in ſenſu ſpecifico, & ex uſu juris acceptam. Mandatarius enim, ſeu is, qvi mandatam jurisdictionem habet, proprium nihil habet, *l. 1. §. 1. ff. de off. ejus, cui mand. l. 13. ff. de offic. Proconſ.* ſed alienâ, i. e. mandantis jurisdictione utitur, *d. l. 1. §. 1. l. 3. ff. de off. ej.* & vice ejus, qvi mandavit, fungitur, *d. l. 3. l. 16. ff. de jurisd.* adeò, ut ipſe mandans jus dicere cenſeatur, *arg. l. 5. §. 3. ff. de admin. & peric. tut.* Qvæ omnia, etſi inter Politicos etiam de Magiſtratu dici commodè poſſint, Jacob. Lampad. *de Republ. Roman. Germ. c. 16. num. 5. 6.* inter JurisConſultos tamen non licet, qvippe qvibus jurisdictio jure Magiſtratûs competens propria illius Magiſtratûs dicitur, non aliena, per conſeqvens nec mandata. Atqve id etiam porrò ex eo liqvet, qvòd à Magiſtratu appelletur is, qvi Magiſtratum conſtituit; at ab eo, cui mandata eſt jurisdictio, non provocatur is, qvi mandavit, ſed ille, qvi provocaretur ab ipſo mandante, *l. 1. §. 1. ff. qvis & à qvo appell.* Sic & morte mandantis finitur jurisdictio mandata, *l. 6. ff. de jurisdict.* Duaren. *ad l. 5. eod.* At morte conſtituentis Magiſtratum, Magiſtratûs poteſtas non finitur. Et hæc res movit Doctores, ut ductu dictæ l. 6. accuratè diſcernerent phraſes, dare, item deferre aut conferre jurisdictionem, & mandare eandem. Illam jurisdictioni propriæ, qvæ Magiſtratûs jure competit, tribuerunt, hanc jurisdictioni alienæ, ſeu mandatæ. Bocer. *de jurisdict. c. 6. n. 3.* Carpzov. *in Proceſſ. tit. 2. art. 1. num. 22.* Vultej. *ad l. 3. C. de jurisd. n. 13.*

XVII. Cæterùm ex eo, qvod dixi, jurisdictionem Magiſtratui ita conceſſam eſſe à Principe, ut ille majorem penes ſe retinuerit, prono alveo fluit, Dominis territorialibus, & ſummo Principi in ſuorum Provincialium & Vaſallorum ſubditos illibatam manere poteſtatem, *l. 24. ff. de judic. l. 9. ff. ad L. Rhod. de jact. l. 3. C. de qvadr. præſcript. l. 26. §. fin. ff. ex qvib. cauſ. maj.* Matth. Weſenbec. *conſ. 97. num. 2. p. 2.* ita ut absq; literis mutui compaſsûs jus in eos exercere Principi liberum ſit. Weſenbec. *d. l.* Matth. Steph. *de jurisd. lib. 2. p. 1. cap. 3. membr. 2. n. 15.* Inferiorum enim dominorum & Magiſtratuum potentia omnis qvieſcit, qvoties is, à qvo fluit jurisdictio, ean-

Digitized by Google

eandem exercere intendit. Johann. Bodin. *de Rep. lib. 1. cap. 10. num. 163.* Scipio Gentil. *de jurisdiction. lib. 2. cap. 28.* Siqvidem apud eundem ſemper manet jurisdictio inſeparabiliter. Johann. Yannez Parlador. *lib. 2. rer. qvotid. cap. 1. num. 7.* Carol. Molin. *ad Conſvetud. Pariſ. §. 2. gl. 4. num. 9.* Paurmeiſter, *de jurisdict. lib. 2. c. 4. num. 20.* Andr. Knichen, *de Saxon. non provoc. jur. verb. DUCUM. c. 1. num. 3. 4.* Atqve hinc, etſi per modum inveſtituræ vel privilegii conceſſa alicui fuerit jurisdictio, Princeps tamen ſibi ſemper majorem poteſtatem reſervâſſe intelligitur. Matth. Coler. *de proceſſ. executiv. p. 2. c. 1. num. 127.* Jac. Menoch. *lib. 2. præſumt. 18. num. 1.* Mynſing. *lib. 6. Obſ. 99. num. 3. 4.* Alexand. Trentacinq. *lib. 1. reſolut. tit. de jurisdict. reſolut. 1.*

XVIII. Seqvitur hinc porrò, judices delegatos ſive Commiſſarios, qvoad cauſam commiſſam, uti poteſtate ſui delegantis, ita, ut qvicqvid in causâ illâ facit delegatus, dicatur fieri à Principe ipſo delegante, *l. ſolet*, ubi Alexander notab. *1. ff. de jurisdict.* Stephan. Gratianus, *lib. 1. forenſ. cap. 167. num. 57.* Eſt enim delegatus Principis ſuperior qvovis ordinario Magiſtratu, *c. paſtoralis* II. §. I. X. *de offic. ordinar. c. ſanè* II. X. *de offic. deleg.* & poteſt ille per edictum citare, *novell. 53. cap. 4.* neqve ei exceptio incompetentiæ objici poteſt. Scipio Gentil. *d. l. 2. c. 27.* Poteſt etiam ipſe exeqvi ſententiam à ſe pronunciatam. Id. Gentil. *cap. 30.* adverſus qvam, ſi reſtitutio fieri debeat, petenda ea eſt à ſolo Principe delegante, *l. 18. §. penult. ff. de minor.* Qvæ omnia ſufficienter probant, jurisdictionem Magiſtratui competentem Principis poteſtati ita ſubjectam eſſe, ut ab eâ omne ejus exercitium dependeat, cùm nunqvàm Majeſtatis ſuæ tàm prodigus Princeps præſumatur, ut omnem à ſe jurisdictionem, qvæ in ſuperioritate fundatur, abdicare voluerit. Conf. Franzk. *lib. 1. reſolut. 18.* Nec enim ſuperior aliàs eſſet, niſi hoc ſibi in ipſos Magiſtratûs retinuiſſet imperium. Nec Magiſtratus intelligeretur, niſi is haberet ſuperiorem, à qvo jurisdictio & officium ejus dependeret.

XIX. Qvæ diximus hactenus, perſpicuè ſatis evincunt, omnem Magiſtratûs poteſtatem à ſuperiore aliqvo provenire, nec poſſe idcircò Magiſtratum ullum à privatis conſtitui. Optimè in hanc rem Diocletianus & Maximianus Impp. *l. 3. C. de jurisdict. omn. jud. Privato-*

rum

Digitized by Google

rum conſenſus judicem non facit eum, qvi nulli præeſt judicio, nec qvod is ſtatuit, rei judicatæ continet auctoritatem. Qvanqvam enim conſtitutio iſta Judæos concernat, qvibus compromiſſarios ex gente ſuâ Judices eligere interdicit, uti obſervat Joh. Selden. *de Synedr. vet. Ebr. lib. 1. cap. 7.* non ineptè tamen eam ſub generali conceptu proponunt Interpretes. Jurisdictio enim qvia publica eſt, & publicâ autoritate conſtituitur, privatorum conſenſu conferri neqvit. Unde etiam Magiſtratûs ipſi, ut maximè aliàs perſonæ ſint publicæ, qvoad conferendam jurisdictionem pro privatis habentur, ita ut non magis jurisdictionem dare aut conferre alicui poſſint, qvàm vilisſimus qvisqve civium. Vultejus, *ad d. l.* C. *de jurisdict. num.* 16.

XX. Conſeqvitur inde, non eſſe in civium poteſtate Magiſtratûs officio removere, qvem ipſi indignum judicaverint. A Principe omnis iſta eminentia provenit, & uni iſti accepta referenda eſt, nec diſputare adeò de principali judicio oportet. Sacrilegii enim inſtar eſt, dubitare, an is dignus ſit, qvem elegerit Imperator, *l. 3. C. de crim. ſacrileg.* Qvod ſi etiam ille intereà, dum officio præeſt, à priore degeneret integritate, atqve in perditisſimos deflectat mores, nego tamen adhuc, civibus eâ de re aliqvam competere cognitionem; tantum abeſt, ut de vitâ & honeſtate ejus, qvi Magiſtratum gerit, judicandi poteſtatem plebi aut populo largiar, præſertim cùm fallax ſæpè ſit, & pro inhoneſto habeat ſæpè, qvod indifferens eſt, qvodq; mores aut exiſtimationem haud qvaqvam afficit. Accidiſſe id memini, & reſponſum à Collegio noſtro ad conſultationem Vogts und Schöppen der Stadt-Gerichte zu G. menſ. Nov. 1659. hunc in modum: Seynd anno 1656. bey euch in die 1400. Menſchen an der Peſt geſtorben/ welches ein Todtengräber / Nahmens Adam Hennig / durch erlernte Teuffels-Kunſt verurſacht / und es iſt derſelbe / nachdem ihr ihm deßhalben mit der ſcharffen Frage angreiffen laſſen/ von dem böſen Feinde / in währender Tortur / auf und nieder geſchwungen/ darbey mit Zerreiſſung und Zerbrechung der Feſſel ihme dermaſſen geholffen worden/ als wenn alles in Stücken ſpringen ſolte. Darbey deñ euer Vogt/ als damahliger Richter/ den inqviſiten auf die Bruſt geſchlagen / und zu dem böſen Feind geſagt: Hebe dich weg/ Satan / du haſt kein Theil an ihm/ ſondern ich wil ihn ſtraffen laſſen/ nach ſeinem Verdienſt / und darauf aus der Kirchen gewenhetes Waſſer und Kräuter hohlen laſſen. Nachdem nun

zu Fortstellung solcher scharffen Frage niemand zugegen gewesen / als der Stockmeister / und sein Knecht / welche aber an dē inquisito genugsam zuhalten gehabt / hat der Voigt dem inquisiten mit dem Wasser besprenget / auch das Pulver / so bey ermelden inquisiten gefunden worden / ihm auff dem Kopff gestreuet / und es hat endlich derselbe / vermittelst der scharffen Frage / bekand / auch darauff seine verdiente Straffe erlitten / nach mehren Innhalt eures Berichtes / und der Beylagen. Wenn nun gleich euer Voigt bey solcher gehaltenen scharffen Frage inquisiten auf die Brust geschlagen / ihm mit dem Wasser besprenget / und mit dem Pulver bestreuet / auch dem bösen Feinde / daß er ihn verlassen solte / zugeredet / dennoch aber und dieweil er keine Henckers-Instrumenta gebraucht / noch dem armen Sünder peinlich angegriffen / sondern oberwehnte Actûs zu dem Ende verrichtet / damit ihn der böse Feind seiner Meynung nach desto eher verlassen möchte / welches er auch auſser der scharffen Frage thun können. So ist vorbesagter euer Voigt deswegen vor einen Hencker / oder dergleichen Mann / welcher in Zünfften und Zechen nicht zu dulten / auch kein ehrliches Officium zu bedienen würdig / keines weges zu achten / noch deswegen seines Amts zu entsetzen / V. R. W.

XXI. Consequitur porrò, posse Principem limitare, restringere, ampliare & extendere pro lubitu jurisdictionem Magistratûs â se constituti, posse etiam aliqvos, qvi in iisdem habitant & existunt pomœriis, jurisdictione ejus prorsùs eximere, & per speciale privilegium immunes facere. Illustre ejus rei exemplum in Academiis observare licet, qvarum pleræq; ab Magistratûs oppidani jurisdictione prorsùs exemptæ sunt, ut nec statutis ejus obligari, neqve judiciis oppidanis adstringi qveant, sed planè separatum Magistratum, separatumqve & singulare forum, ubi cives ejus conveniantur, habeant. Vid. Virgil. Pingizer, *qvæst. 29. n. 23. seq.* ubi dissentientem â se Matth. Colerum *de proceſſ. execut. part. 1. c. 3. n. 232.* refutat. Add. Carpzov. *part. 3. const. 12. def. 16.* & in *Ip. Consist. lib. 3. def. 8. n.* 18. Sicut igitur Academici per statuta Magistratûs oppidani obligari neqveunt, ita vicissim neqve uti illis possunt, ut aliqvod inde emolumentum percipiant. Et huc facit Responsum Wittebergense an Gottfried Stahln / und Michael Hebern / mens. April. 1661. Ist eure Schwägerin / Catharina Heinzin / D. Michael Heylands Ehewerb / als sie kaum vierzehen Tage mit ihme in Ehestande gelebet / todes verblichen / und zu ihrer hinterlassenen Gerade / nach Sächsischen

Rechten/eure Eheweiber/als ihrer Leiblichen Mutter Schwestern verlassen/ welche aber der überlebende Ehemann/ euch abfolgen zulassen/ sich verwegert/ nach mehren Innhalt eures Berichts. Weñ er nun gleich vorwendet/daß/vermöge der Stadt Leipzig Statuten, in Ermangelung leiblicher Kinder / die Gerade nicht auf des Weibes Schwestern und Spielmagen/ sondern den Ehemann falle/dennoch aber/und dieweil solch Statutum, ohne vorbewust und Consens der Universität Leipzig/und deroselben Verwanten/von der Stadt Obrigkeit allein vor sich auffgerichtet/ beliebet/und von der hohen Landes Obrigkeit confirmiret worden/ auch unstreitig/daß D. Michael Heyland ein Universitäts Verwanter/uñ kein Bürger ist/und der Rath keine jurisdiction über die Universität / und dero Mitglieder exerciren kan/ auch kein actus angezogen / noch vorgebracht werden mag/ daß der Universität Leipzig/ oder deroselben Verwanten/ iemahls solch Statutum approbirt / oder sich desselben gebrauchet / die Statuta auch stricti juris, und extra territorium, uñ jurisdictionem statuentis, nicht zu extendiren/ bevorab da in dem Statuto weder der Universität/ noch deren Verwanten gedacht/ und dahero auch auff sie/ als nicht benennete / ohne ihre ausdrückliche Einwilligung/ nicht gezogen werden kan/ so mag auch D. Michael Heyland sich solches Statuti gegen euch nicht gebrauchen/ sondern ist dessen ungeachtet eueren Eheweibern die Gerade abfolgen zulassen schuldig/ V. R. W.

XXII. Ad eundem modum etiam milites exempti sunt, qvippe qvi & ipsi suum specialem Magistratum habent, suum proprium judicem, suum forum privilegiatum, adeò ut jure Romanorum nec Præsidi provinciæ, (qvi tamen omnium aliorum Magistratuum jura atq; cognitiones potestate atq; jurisdictione suâ continebat, *l.* 10. & 11. *ff. de off. præs.* qviqve majus Imperium in eâ provinciâ habebat omnibus post Principem, *l.* 4. *ff. eod.* qviqve propterea non in suæ tantùm provinciæ homines, sed etiam in extraneos qvosqve, si qvid commisissent, Imperium gerebat, *l.* 3. *ff. eod.*) potestatem istam suam in milites exercere liceret, *l.* 1. *C. de offic. Magistr. mil.* Poterat qvidem ille militem, in provinciâ delinqventem, sub custodiâ constituere, *l.* 1. C. *de exhib. & transmitt. reis*, *l.* 13. C. *de re militar.* audire etiam & notionem aliqvam instituere, *l.* 3. *ff. eod.* sed eum cum elogio ad Ducem seu Magistrum, sub qvo militabat, remittere oportebat, *d. l.* 1. C. *de exhib. & transmitt. reis d. l.* 3. *ff. de re mil. l.* 9. *ff. de custod. & exhib. reor.* Sed qvia in hâc materiâ pugna-

pugnare inter ſe nonnulli in jure Romano textûs videntur, & Doctores ipſi hîc qvodammodò diſſentiunt, haud paulò accuratiùs ea nobis erit pertractanda,

XXIII. In civilibus cauſis nemo eſt, qvi ambigat, coram Duce aut Magiſtro, ſub qvo militat, militem conveniendum eſſe propter *l. 6. C. de jurisdict. omn. jud. l. fin. C. de re militar.* dum tamen ne cauſa ipſa privilegiata ſit, uti infra dicemus. Sed de criminalibus cauſis non una omnium eſt ſententia. Ante omnia autem repetendum eſt *ex l. 2. ff de re militar.* qvòd militum delicta ſive admiſſa, aut propria ſint, aut cæteris communia, qvorum ratione etiam perſecutio aut propria, aut communis eſt. Communia ſunt, qvæ etiam in reliqvos homines cadunt, ut homicidium, adulterium, furtum, &c. Propria, qvæ milites, ut milites, admittunt, qvæqve adeò ſpecialem militiæ rationem includunt. Talia plurima referuntur in *l. 3. ff. cod.* Sic enim delinqvit deſertor, emanſor, qvi in exploratione emanet, qvi à foſſatò recedit, qvi ſtationis munus relinqvit, qvi ab excubatione deſiſtit, qvi ad diem commeatûs non venit, qvi ad hoſtem confugit, qvi in bello arma amittit, vel alienat, qvi vallum tranſcendit, aut per murum caſtra ingreditur, & ſimiles alii. Conf. Alexand. ab Alexandro, *Genial. dier. lib. 2. c. 13.* Tiber. Decianus, *tract. crim. lib. 7. c. 15.*

XXIV. Qvod ſi ergò de crimine militari qvæſtio fuerit, conſentiunt adhuc omnes, ad Magiſtrum militum, aut judicem militarem ejus coërcitionem pertinere, propter *l. 1. C. de exhibend. & transm. reis.* Nec mirum, militaribus Viris conceſſam eſſe judicandi facultatem, cùm videamus, alios homines, qvi alicujus rei peritiam habent, de eâ ferre ſententiam. Ant. Perez. *Cod. de re milit. n. 51.* Ita enim qvotidiè practicari ſolet, ut qvoties in judiciis emerſerit dubium, qvod ex ſcientiâ, vel peritiâ artificum decidendum fuerit, ad peritos illos recurratur, & eorum judicium reqviratur. Franciſc. de Amaya, *ad l. 2. C. de jur. fiſc. num. 13. ſeq.* Poterit ergò ipſis etiam illis peritis Princeps hanc poteſtatem dare, ut ſententiam ferant judicialem in tali causâ, qvæ ad ipſorum profeſſionem ſpectat. In qvem finem militares hodiè judices in plerisqve omnibus exercitibus, imò ſingulis legionibus, & præſidiis conſtitui ſolent, qvibus unicum hoc incumbit, ut militarem conſervent atqve tueantur diſcipli-

nam. Atqve iidem illi, non minùs atqve alii qvivis, omnem suam potestatem â Principe, aut ejus autoritate concessam habent, qvam idcircò etiam ad Principis præscriptum, & secundùm leges militares exercere debent, ne sibi plus licere ferocius aliqvod ingenium arbitretur. Et hactenus dubium nullum est, ad judices istiusmodi militares delictorum militarium punitionem spectare.

XXV. Sed si delictum commune à milite perpetratum fuerit, maxima semper inter Doctores fuit controversia, ad qvem judicem ejus coërcitio pertineat, qvòd diversa & contraria sæpenumerò in jure Justinianéo eâ de re inveniantur dogmata. Qvi cessare dicunt privilegium militare, & judici loci ordinario delinqventem militem subjiciunt, non contemnenda ex qvamplurimis textibus proferunt argumenta. Qvid enim est, qvod dicit Arrius Menander, *in l. 2. ff. de re milit.* communis delicti communem esse persecutionem, proprii propriam? Persecutionis namqve vocabulum judiciale est, & judicii ordinem respicit, qvi communis dicitur, si nullus fuerit privilegii, qvod aliàs obtendere qvis posset, usus. Qvid est porrò, qvod ait Modestinus, *in l. 3. pr. ff. eod.* desertorem auditum ad suum Ducem mittendum esse, præterqvam, si qvid gravius ille desertor in eâ provinciâ, in qvâ repertus est, admiserit? ibi enim eum plecti pœnâ debere, ubi facinus admissum est. Ex hoc namqve sequitur, desertorem, ut talem, â Præside puniri non debere, qvia scil. delictum istud militare est, â militari judice coërcendum; verum si qvid commiserit ille insuper aliud delictum commune, & gravius in aliqvâ provinciâ, remitti eum ad Ducem suũ non debere, sed in ipsâ illâ provinciâ â Præside puniri posse. Qvid est tandem, qvod dicit Papinianus in *l. ult. ff. de accusat.* alterius provinciæ reum apud eos damnari oportere, apud qvos crimen contractum ostenditur, idqve ipsum etiam in militibus observandum esse? Militem dum excepto non vult, eo ipso negat ei privilegium fori competere. Cumulari in hanc rem solent alia plura, qvæ militibus fori præscriptioni adimunt, qvod & Justinianus disertè fecit, in *novell. 8. cap. 12.* ut adeò dubitari neqveat, in crimine communi ex principiis hactenus positis nullum allegari à militibus posse privilegium.

XXVI. His tamen repugnare videtur, qvòd separata planè consti-

tuat

tuantur fora, in *l.1. C. de off. magistr. mil.* qvodq; militibus in provinciales, & vicissim amplissimæ præfecturæ in Viros militares omnis denegetur potestas; & qvòd porrò constitutum sit, militarem reum, nisi à suo judice, nec exhiberi posse, nec, si in culpâ fuerit, coërceri, *l. 6. C. de jurisdict. omn. jud.* Accedit, qvòd generaliter & indefinitè legatur, in *l.1. C. de transm. reis*, militem, qvi in provinciâ publicum commiserit crimen, ad magistrum militum remittendum esse. Qvæ autem sententia verbis itidem generalibus habetur, in *l.9. ff. de custod. reor.* Et qvod ita generaliter constitutum est, cur limitari, & ad certam speciem restringi debeat, nulla adhuc tùm urget ratio.

XXVII. Ut disidium istud componatur, & pugnantes inter se leges concilientur, hâc utitur distinctione Antonius Matthæus, *de crimin. tit. de accusat. num. 12.* Militem, qvi in castris est, non posse accusari extra vallum, nec remitti ad Præsidem ejus provinciæ, in qvâ crimen admisit; at si derelictis signis à Præside deprehensus fuerit, Præsidis esse animadversionem, nec cogi eum, remittere deprehensum ad ducem suum cum elogio. At profectò non videtur ad textum, in *l.1. C. de exhib. & transm. reis*, accommodari posse ista distinctio. Extra vallum in istâ facti specie deliqverat miles, & tamen ad magistrum militum remitti eum debere censuerunt Imperatores. Aliter distingvit Johannes Faber, uti per compendium notat, & perstringit Anton. Mornacius, *ad l. 6. C. de jurisdict. omn. jud.* Fabri tamen sententiam maximâ ex parte multò antè, & priusqvam Faber nasceretur, proposuit glossa, *ad l.6. C. de jurisd. omni jud.* & seqvitur Vincent. de Franchis, *p.1. decis.88.* Frid. Hiltrop. *in proces. part.1. tit. 2. n.99.* Idem tenet Georg. Acac. Enenkelius, *de privileg. mil. lib.2. privil.5. n.4. In crimine communi*, inqvit, *siqvidē id leve sit, seu mediocre, cognitionem qvidem habere præsidem provinciæ, coërcitionē verò magistri esse militiæ; qvòd si verò enormius sit, & gravius delictum, præsidem loci, ubi crimen admissum est, & cognitionem habere & coërcitionem.* Enenkelii verba longo ordine recensет, & suppresso nominē exscribit Ant. Perez. *Cod. de re milit. n.53.* Add. Camill. Borell. *p.1. decis.43. n.150.* Carpz. *part.4. const.9. def.* 11. Hug. Donell. *l.17. c.20. in f.* Car. Tapia, *de const. Pp. part.1. c.5. n.9.*

XXVIII. Ego verò pugnantes istas Imperatorum & Jurisconsultorum sententias conciliari posse minimè puto, sed cum Jacobo Go-

thofredo, *ad l. 2. Cod. Theodos. de exhib. & transm. reis*, sentio, variasse jus constitutum, & modò concessam fuisse militibus fori præscriptionem, modò ademptam. Scilicet ademérunt Severus & Antoninus Impp. *l. fin. ff. de accusat. l. 3. pr. ff. de re mil.* reddidérunt alii, qvorum constitutiones habentur *in l. 1. C. de sicar. l. 2. C. Theod. de exh. reis l. 2. eod. de jurisdict.* excepto crimine adulterii, *l. ult. C. Theod. de adult.* ademit rursus Theodosius junior, *novell. de amotâ mil. for. præscript. l. 2.* Hæc ita Gothofredus, haud paulò enucleatiùs, qvàm H. Vultejus, *ad d. l. 6. C. de jurisd. omn. jud.* Et in tali ademptione persistit Justinianus, *Novell. 8. c. 12.*

XXIX. In tantâ juris constituti varietate, impossibile erit in unam consonantiam id redigere. Et propterea satiùs erit, jus novum constituere, & qvatenus fori privilegium militibus competere debeat, ab Legislatoribus expectare. In Frisiâ delictum commune ab Magistratu loci puniri, observat Johannes à Sande, *lib. 1. def. 4.* In Galliis attendi scribit Mornacius, *d. l.* utrùm inter milites admissum sit crimen, atqve à milite in militem, an verò à milite in non-militem; priore casu Ducem militum, posteriore judicem Regium cognoscere & punire. In Hollandiâ prævention locum facit Simon à Grœnevvegen, *ad l. 6. C. de jurisd. omn. jud. & l. 1. C. de exh. reis*, ita, ut si miles à fisci procuratore generali captus sit, ad magistrum militum frustrà ab eo provocetur. In Regno Neapolitano discrimen hoc observatum fuisse scribit Vincentius de Franchis, *decis. 88. num. 6.* utrùm in expeditione fuerit miles, an minùs, ita ut posteriori casu rectè à Magistratu loci puniatur miles ab eo captus. Alibi aliter observari notat Julius Clarus, *sentent. l. 5. qv. 35. num. 24.*

XXX. Ego, si distinctio adhibenda fuerit, interesse putaverim, num apud signa reperiatur miles delinqvens, an minùs. Prius id non in castris tantùm, & in expeditione, sed in præsidiis etiam, & hibernis contingere solet; posterius hoc varias habet causarum figuras, qvas omnes sub eundem censum refero, etsi cum licentiâ sui Ducis ab signis discesserit. Priore casu animadversio in delinqventes Magistro militum competit, sive in castris illi fuerint, & in expeditione, sive in præsidiis, aut metatis. Ratio est, qvia tùm præsentem habent Ducem, aut judicem militarem. Hucq; refero sententiam Dominorum Scabinorum Lipsiensium an Rathmann/ Meister der Innung und Gemeinheit

der

der Stadt Halle/Mense Jul. 1674. expositam, his verbis: Inmassen Ihr auch wider C. G. etwas vorzunehmen nicht befugt/sondern die angerügte Begünstigung seiner ordentlichen Obrigkeit zu denunciren schuldig. Et in hunc sensum responderunt etiam nostri Wittebergenses an Bürgermeister und Rath der Stadt Magdeburg / mens. Maj. 1640. Ist wegen der Römischen Käyserl. Majest. und des Heil. Römischen Reichs euch eine Besatzung eingeleget/ gleichwohl aber euch euer Vestungs-Recht / nebenst denen Ober- und Nieder-Gerichten gelassen worden / und es wil nunmehro/ circa cognitionem delictorum Militum, Streit und Irrung vorfallen / nach mehren Innhalt eures Berichtes/und der Beylagen.

Wann nun gleich zu recht in gemein verordnet/ daß ein Verbrecher von der Obrigkeit/da die Verbrechung geschehen / zu gebührender Straffe gezogen werden könne / und etliche Reichs-Lehrer/ qvoad Milites, einen Unterscheid inter delicta militaria & communia machen/ und dafür halten wollen / daß in Krieges-Verbrechungen den Kriegs-Rechten; In gemeinen/ und sonderlich in Peinlichen hohen Verbrechungen aber / der ordentlichen Obrigkeit desselben Orthes die Bestraffung zustehe / Ihr auch iederzeit in Exercitio der Ober- und Unter-Gerichte gewesen / solches ohne männigliches Einrede continuiret / und über diß von vorigen Römischen Käysern mit dem Vestungs-Recht privilegiret / welches auch von ietziger Römischen Käyserl. Majestät Allergnädigst confirmiret/und der Prageriſche Frieden-Schluß dieses Innhalts: Daß durch Einlegung Käyserl. Besatzung keinem Stande an seinen Obrigkeitlichen Rechten Eintrag geschehen soll; Inmassen auch sonsten/ Innhalts Eurer Willkühr/wider die jenigen / so den sitzenden Rath / oder die / so zum Rath gehörig / injuriren / per modum inqvisitionis zu verfahren/ euch nachgelassen / und vor weniger Zeit wegen Müller Joachims die cognitio bey euch gewesen. Dennoch aber/ und dieweil die Kriegsleuthe in Rechten absonderlich befreyhet / daß sie so wohl in Bürgerlichen / als auch Peinlichen Fällen vor keinen andern Richter / als ihrer Krieges Obrigkeit / belanget werden können; Auch des Heiligen Römischen Reichs Anno 1570. zu Speyer aufgerichtete Fußknechts-Bestallung in unterschiedlichen Articuln/nicht nur allein von Bestraffung der Kriegs-Verbrechungen / sondern in gemein von allen Lastern / als von Fluchen/ Gottlosen Worten und Wercken/von Völlerey/von Sauffen unter der Predigt / Item von Raub / Mord / Diebstahl / Verrätherey / und dergleichen/

redet;

redet; Wordurch dann/ wie auch sonsten/ in den beschriebenen Käyserlichen Rechten die gemeine Rechts-Regul/ daß ein Verbrecher an dem Orth/ wo er die That verübet/ seinen ordentlichen Richter habe/ qvoad Milites außdrücklich limitiret/ und der obenangeführten Distinction inter delicta militaria & communia, von bewehrten Rechts-Lehrern/ aus andern Rechts-Gründen/ und insonderheit/ wegen der darwider eingeführten kundbahrn Gewohnheit/ widersprochen wird/ und dahero das von euch hergebrachte/ und continuirte exercitium der Ober- und Unter-Gerichte/ wie ingleichen das allegirte/ und von ietziger Römischen Käyserlichen Majestät allergnädigst confirmirte Vestungs-Recht/ uf das anitzo daselbst in Besatzung liegende Regiment/ so von euch nicht geworben/ noch euch mit Pflichten zugethan/ nicht zu ziehen. Gestalt auch dem Pragerischen Frieden-Schluß zuwider/ euch an euren Exercitio Jurisdictionis, und Obrigkeitlichen Rechten/ kein Eintrag geschiehet/ in dem solche eure Jurisdiction, wie auch euere Willkühr/ auf die Krieges-Knechte/ so von euch nicht geworben/ noch in Pflicht genommen/ sich nicht erstrecken mag; Und euch wider eure Unterthanen/ Innhalts gedachter eurer Willkühr/ per modum inqvisitionis zu verfahren/ nochmahls unbenommen. Auch do gleich wegen Müller Joachims/ so einen Soldaten ermordet/ Ihr cognitionem causæ gehabt/ dennoch aus solchem præjudicio, zumahlen/ do der Delinqvent kein geworbener Soldat gewesen/ nichts beständiges geschlossen werden mag. So erscheinet daher allenthalben so viel/ daß bey so gestalten Sachen/ und in deme das daselbst in Besatzung liegende Regiment/ uf Käyserliche/ und des Heiligen Römischen Reichs Verordnung/ dahin geleget worden/ dem Commendanten/ und Obersten die Cognition und Bestraffung seiner untergebenen Soldaten/ in deren Verbrechungen ohne Unterscheid/ wie auch in Bürgerlichen Sachen/ zustehe. Und sind demnach ihr und euere Bürger in denen Fällen/ do ihr wider die Soldaten etwas zu klagen hättet/ dieselben für euere Gerichte zu ziehen nicht gegründet/ sondern solches bey dem Obristen zu suchen schuldig; Inmassen auch die Soldaten/ so sie wider einen Bürger Klägers Stelle vertreten/ solches bey euch/ als der ordentlichen Obrigkeit vorzubringen/ und Erkäntniß zugewarten/ verbunden sind/ V. R. W.

XXXI. Posteriore autem casu, si ab signis discesserit miles, puto, à qvocunqve Magistratu, sub cujus jurisdictione is deliqverit, cognitionem & coërcitionem institui, & ex-

expediri posse. Remissiones enim hodiè necessariæ ampliùs non sunt, nec judex domicilii, vel ubi reus est deprehensus, ad remissionem est obstrictus. Carpzov. *prax. crim. qvæst.* 110. *num.* 54. Sed nec olim qvidem jure Digestorum necessariæ illæ fuerunt, uti notat Antonius Matthæus, *de crimin. tit. de custod. reor. num.* 2. Milites tamen ex speciali causâ remitti ad Ducem suum oportebat, ne qvisqvam temerè ab signis avelleretur, & qvia pro desertoribus haberi poterant, qvi discessissent, ut ad signa redire cogerentur, relictâ tamen nihilominùs Magistratibus loci potestate supplicium sumendi de maximè facinorosis, *l.* 3. *ff. de re milit.* Accedit, qvòd multò adstrictior & severior olim fuerit disciplina militaris, neqve tanta apud Romanos ad furta, rapinas, adulteria, & alia qvævis militum delicta, etiam atrocissima, indulgentia & impunitas audita fuerit, qvanta hodiè apud nostros esse solet. Hactenus ergò etiam eo casu, qvando apud signa delictum commissum fuit, si Dux belli animadvertere nolit in ejusmodi facinorosos, ad Magistratum loci spectabit eorum coërcitio, cùm interstit Reip., ne delicta maneant impunita.

XXXII. Qvod si insuper attendatur, jurisdictionem hodiè ubiqve ferè in patrimonio haberi, certisq; limitibus circumscriptam esse, neq; jus evocandi alteri alicui absq; speciali titulo competere, vix erit, ut privilegium militare extra castra, aut locum, ubi signa habentur, extendere liceat. Multa & perampla privilegia concessa sunt illis, qvi bonis artibus & literis operam navant, nec illi, nisi in foro privilegiato conveniri possunt. Sed forum tamen illud privilegiatum ad Academias restrictum est; extra easdem, si qvis deliqverit studiosus, juri communi subjectus est, nec revocare tùm forũ poterit. Non alia videtur esse ratio militum, nisi qvòd jurisdictio militaris non ita loco affixa sit, uti est jurisdictio Academica. Affixa tamen illa est signis, & cum his, qvoties opus est, locum mutat, ut adeò non malè mihi videantur sentire, qvi extra castra, aut locum, ubi signa habentur, privilegium militare extendere nolunt. Et poterit igitur Magistratus loci, ubi delictum commissum est, adversus milites reos inqvisitionis processum formare, eosdemq; suppliciis afficere, sive enorme id fuerit, qvod commissum est, flagitium, sive aliqvod delictum leviusculum, tale tamen, qvod pœnam meretur.

XXXIII. Atqve hoc eò magis obtinebit, si cubi per delinqventes mi-

lites jurisdictio Magistratûs loci violata, ejusq; apparitores, Viatores, Accensi, Executores, Officiales, & alii, qvi publicæ tranqvillitati tuendæ constituti sunt, injuriis affecti fuerint. Poterit enim tùm Magistratus injurias sibi illatas vindicare, & jurisdictionem suam, qvæ immediatè læsa est, justâ animadversione tueri, *c. 1. de pœn. in 6.* Atqve interest sanè Magistratûs illius, ut ex suâ jurisdictione pœna decernatur, ne apud subditos suos autoritas, qvam illi ita conculcatam, & despicatui habitam vident, vilescat, neve illi inde exemplum capiant, & simile qvid moliantur. Qvocirca, cùm superioribus annis consulti fuissemus super tali militum delicto, in hunc modum respondere placuit, an H. G. V. W. mens. Mart. 1668.

Haben unlängst beym Jahrmarckt des Städtleins P. etliche von den C. Reutern nicht allein in dieser angeordnet / in Trauerzeit die Trompeten blasen lassen / sondern auch andere Thätligkeiten verübt / in dem sie mit blossen Degen / und zum Schuß fertigen Pistolen / die zu Verhütung Unfugs von dem Herrn bestellte Wache angefallen / auch dem einen die kurtze Wehre aus der Hand gerissen / wannenhero zwey derselbē Freveler von dem Herrn / als Obrigkeit des Orts / in Arest gebracht worden / nach mehren Innhalt der uns zugeschickten Frage. Wenn nun gleich der Capitain Lieutenant von der Compagnie solche in Arest behalte ne Reuter anfordert / und dieselben zu bestraffen sich erbeuth / auch daß dem Herrn über dieselbe einige Bothmäßigkeit zustehe / nicht einraumen will. Dennoch aber / und dieweil die von solchen Reutern verübte Begünstigungen keine delicta militaria seyn / und sie derselben halber auf ihr privilegirtes forum sich nicht zu berussen / sondern / nach Verordnung der Rechte / von einen ieden Orts Obrigkeit / wo die Verbrecher ergriffen worden / abgestrafft werden können; So ist der Herr wider seinen Willen / solche Frevele dem Capitain Lieutenant abfolgen zu lassen / nicht schuldig / sondern dieselben / als des Orts Obrigkeit / zu bestraffen wohl befugt / V. R. W.

XXXIV. Postea verò, qvàm hæc scripsi, die 26. Martii, Anno 1673. edita & promulgata est ab Serenissimo Electore Saxoniæ nova circa hanc rem constitutio, sub tit. Ordonnance, wie es hinführo in denen Quartieren / wo Ihrer Churfl. Durchl. Soldateska zu Roß oder Fuß logiret / mit denen Servitien / auch denen Zehrungen bey March und Remarchen / ingleichen mit visitation der Qvartire / und dann in zutragenden Fällen mit apprehension und Außstellung der delinqventen / welche sonst unter die miliz gehörig / gehalten werden solle.

In qvâ paragraphus qvartus & ultimus ita ſe habet: Endlich und 4. wollen ſeine Churfl. Durchl./ und befehlen hiermit/ daß wenn ein Soldat gewaltſame Ahnahme auff der Straſſen/ Nothzucht/ Mord/ oder andere grobe offentliche delicta begienge/ die Obrigkeit ſelbiges Orts ihn zur Hafft zu bringen/ Zeugen/wie er über dem facto betreten/ ſummariſch und eydlich darüber abzuhören befugt/ ſo dann Seiner Churfl. Durchl. alles unterthänigſt berichten/ und den delinqventen auff erfolgten Befehl/ dem jenigen/ ſo hierzu befehlichet werden möchte/ folgen zulaſſen/ und biß dahin/ ohngeachtet des Officirers Abforderung zum Regiment/ verwahrlich zubehalten/ die jenigen aber/ ſo keine Obergerichte haben/ in die Aemter es zuberichten/ und den delinqventen dahin zu remittiren/ ſchuldig ſeyn ſ. llen.

XXXV. Cæterùm, qvod ſupra dixi, in cauſis civilibus milites privilegiato Ducis ſui gaudere foro, niſi natura & qvalitas cauſæ repugnet, qvæ ſpeciale aliqvod forum exigat, id abundè declarari poteſt ex eo, qvòd in cauſis matrimonialibus non ſatis conveniens videatur judicium militare. Non qvidem propterea, qvòd cauſæ matrimoniales inter ſpirituales, & graviores qvidem, referri debeant, uti volunt Canoniſtæ, Proſp. Farinacius, *lib. 1. tit. 1. q. 8. num. 20.* qvas proinde judicio Epiſcopali reſervatas volunt Auguſtin. Barboſa, *de offic. & pot. Epiſc. part. 3. alleg. 84.* Joh. Aloyſ. Ricciius, *deciſ. 1154.* ſed qvòd cauſæ ejusmodi conſcientias ſæpè afficiant, & ad eas dijudicandas reqvirantur homines, in jure divino & Eccleſiaſtico probè exercitati. Qvanqvam autem negari neqveat, diverſas in ejusmodi cauſis ſæpè occurrere qvæſtiones, & tales qvidem, de qvibus judici etiam ſeculari pronunciare fas eſt, de qvibus videri poſſunt Annæ. Robertus, *lib. 3. rer. jud. cap. 5.* Didac. Covarruvias, *de matrimon. part. 2. cap. 8. §. 12. n. 10.* Proſp. Farinac. *d. l. n. 25.* Doctores tamen penè omnes in hoc conſentiunt, qvæſtiones de ipsâ ſubſtantiâ & vinculo matrimonii non niſi apud judices, ſingulariter eam in rem deſtinatos, diſceptandas eſſe. Cumq; adeò occurrere ſoleāt in iſtiusmodi cauſis, qvæ aliqvando ad forum Eccleſiaſticum, aliqvando ad forum ſeculare pertinent, cauſæ ipſæ matrimoniales inter mixtas referri ſolent. Carpzov. *in Ip. Conſiſt. lib. 2. def. 1.* Atqve ideò in Terris Proteſtantium talia etiam judicia conſtituta ſunt, qvæ utriqve negocio ſufficere poſſint, Conſiſtoria ſcil. Eccleſiaſtica, ex perſonis Eccleſiaſticis ſimul & politicis conſiſtentia, ut adeò in illis tantùm ventilari qvæſtiones matrimoniales oporteat. Ut maximè igitur miles forum ſuum militare &

Digitized by Google

privilegiatum habeat, in causâ tamen matrimoniali ad id provocare non poterit; sed necesse est, Consistoriorum sententiam ut expectet, qvorum proinde cognitionem neqvaqvam sufflaminare licet Ducibus & Officialibus.

XXXVI. Atqve sic respondérunt Domini Wittebergenses an Johann Rathleb zu Parcheim/mens. August. 1678. Seind vergangenen Winter über etliche Fußvolcker bey euch einqvartiret gewesen/und es hat unter denselbē ein Musqvetier, Nahmens Hanß Zischte / sich mit einer Dirnen/ Esther Schwabin/ dergestalt bekañt gemacht/ daß er/unter Versprechung der Ehe/sie zu seinen Willen gebracht / und geschwängert. Und dieweil der Soldat solches geständig seyn müssen/ auch die Geschwängerte/ wenn sie nur die darzu benöthigten Mittel / insonderheit 4. Thal./ so dem Hauptmann der Compagnie von einem ieden Musqvetier, umb Zulassung der Verehelichung/ gegeben werden müsten / schaffen könte/ ihme antrauen zulassen sich erkläret/hat genannte Schwäbin sich auch darzu willig finden lassen/ und das geforderte Geld/ zu Befriedigung des Hauptmanns/hergegeben. Nach dem aber der Soldat seinem Versprechen nicht nachgekommen / sondern sich an eine andere Dirne gehencket / ist die Geschwängerte bewogen worden/ bey dem Fürstl. Consistorio deßwegen klagbar zu werden/ welches darauff eine requisition, den Saldaten entweder zur Priesterlichen Copulation mit der Geschwängerten anzuhalten/ oder denselben vor das Consistorium zustellen/ an den Hauptmann abgehen lassen/ deren keines aber der Hauptmann verwilligen will / ꝛc. Wenn nun gleich der Hauptmann vor sich anführet/ daß iedweder Kläger den Beklagten vor seinen ordentlichen Richter zubelangen schuldig / und die Soldaten in den gemeinen Rechten ein forum privilegiatum der gestalt erlanget / daß sie vor keinen andern/ als vor ihren Officirer zustehen verbunden sind / auch da sie gleich in andern Gerichten verbrochen/nichts minder an ihre Officirer verweisen werden müßen/ hierüber durch Kriegs-Gebrauch eingeführet/ daß ein Soldat ohne seines vorgesetzten Officirers Consens so wenig/ als ein Sohn ohne seines Vaters Einwilligung/ zu heyrathen befugt/ uñ endlich der Fürst und Herr der Compagnie über seine gesamte Krieges-Völcker/ und iedweden darunter befindlichen Soldaten/ die vollkommene Gerichtsbarkeit/ auch in Ecclesiasticis, zu exerciren/ solche auch ferner zu delegiren berechtiget. Dennoch aber und dieweil die Ehesachen in allen wohlbestellten Policeyen pro privilegiatis und exemptis gehalten/ und absonderlichen darzu deputirten Richtern anbefohlen werden / worzu insonderheit die

die jenigen / ſo der Göttlichen Rechte erfahren/und mit Gewiſſens-Sachen/ die gemeiniglich mit unterlauffen/umbzugehen wiſſen / zuziehen/ dahero auch ermelte Eheſachen ie und allezeit pro Eccleſiaſticis geachtet werden/ und in dergleichen cauſis excèptis das abſonderlich darzu deſtinirte forum nothwendig angegangen werden muß / obgleich beklagter ſonſt in andern Sachen gar einer andern jurisdiction unterworffen / welches denn nicht weniger bey den Soldaten zu obſerviren / immaſſen derſelben privilegirtes forum, ſo ſie bey ihren Officirern/oder den Kriegs-Rechte haben/auff die cauſas Eccleſiaſticas und matrimoniales nicht zu ziehen/ hierüber des Officirers diſſenſus ein wohlgetroffenes Ehegelöbnis eines untergebenen Soldaten nicht hinterziehen kan/ auch deſſelben Conſenſus weder in Göttlichen noch weltlichen Rechten nothwendig erfordert wird / und derowegen auch dem väterlichen Conſenſe nicht gleich zu achten/wie denn gleichsfalls nirgend beſcheiniget worden/ daß der Fürſt und Herr der Armee denen Officirern die cauſas Eccleſiaſticas und matrimoniales unter ihren Soldaten zu decidiren anbefohlen/ und hierbey wohl zuerwegen/ daß Hanß Zichte annoch an dem Orte/da er der Dirnen die Ehe verſprochen/ ſich aufhält/ und alſo das forum Eccleſiaſticum ſelbigen Ortes zu agnoſciren verbunden. So erſcheinet daſſenhero ſo viel/ daß der über die Soldatesqve commandirende Hauptmann obengedachten Hanß Zichten/ dieſer Eheſache halber vor das Fürſtliche Conſiſtorium zuſtellen/ und das darauf erfolgte Erkäntnis auf beſchehene ſubſidiariſche imploration zu exeqviren ſchuldig/ V. R. W.

XXXVII. Hæc ita prolixiùs aliqvantò tractare oportuit, qvandoqvidem multa ſæpè eâ de re agitatur controverſia. Maximum autem totius cauſæ momentum conſiſtet in deciſione Principis, cujus ſolius eſt, uti Magiſtratum conſtituere, ita & jurisdictonem ejus circumſcribere, cujusq; adeò juſſa in cognitionẽ vocare nefas erit. Rectè apud Tacitum eqves ille Romanꝰ, M. Terentius, dicebat: *Non eſt noſtrũ æſtimare, Cæſar, quem ſupra cæteros, & quibus de cauſis extollas. Tibi ſummum rerum judicium Dii dedère. Nobis obſequii gloria relicta eſt.* Manet enim, qvod ſupra dixi, omnem Magiſtratum & qvoad conſtitutionem, & qvoad actionem atq; executionem officii ſui, unicè ab eò, qvi Majeſtatem habet, dependere, nec poſſe adeò ſubditos, nõ requiſito Principe, ſibi præficere, qvibus obediant.

XXXVIII. Si tamen Magiſtratus, aut Rector Civitatis, à Principe conſtitutus, mortem obierit, interim dum Princeps alium mor-

tuo ſuffecerit, poteſt Decurionum Collegium aliqvem ſibi præficere, qvi Magiſtratûs vices gerat. Didac. Covarruv. *pract. qvæſt. c. 4. n. 3.* Parlador. *rer. qvotid. lib. 2. c. 1. n. 8.* non qvidem propterea, qvòd ita translatum ſit imperium à populis in Principem, ut nihilominùs apud ipſos populos maneat illud Jus naturale conſtituendi ſibi Rectorem, vacante Magiſtratu, à Principe conſtituto, uti philoſophatur Covarruvias, ſed qvod id fiat ex præſumptâ voluntate Principis, qvòd ſub aliqvo qvalicunqve regimine populum eſſe malit, qvàm ſub nullo. Qvod ſi verò Princeps aliqvis tàm iniqvus in ſubditos ſuos fuerit, ut, cum præſens iis moderari neqveat, Magiſtratum etiam, nec rogatus qvidem, conſtituere nolit, poterit etiam tùm populus, urgente neceſſitate, ſibi ipſi Rectorem præficere; & in hoc tamen populum Jura Majeſtatis involare non dixerim, non magis, qvàm ſi milites, occiſo Duce, in ipsâ acie alium ſibi elegerint, qvem ſeqvantur. Eſt enim hoc non privatorum tantùm, ſed integrarum etiam univerſitatum proprium, ut ſui conſervationem, qvantum fieri poteſt, procurent; at conſervari univerſitas ſine regimine neqvit. Fernand. Vaſqv. *in præfat. ad illuſtr. qvæſt. n. 123.* & per conſeqvens deſertus à Principe populus permiſſivè hoc accipit, ut ſibi ipſi Rectorem eligat, qvi tamen Principi non minùs ſubeſſe debet, ac ſi ab ipſo illo conſtitutus eſſet, niſi fortè Princeps reſtitutus eſſet, niſi fortè Princeps reſpectu iſtius populi omni planè regimine ſe abdicaverit. Breviter: Populus eo caſu non tàm Magiſtratum conſtituit, quàm propter urgentem neceſſitatem alicui obedientiam promittit, ad conſervandum ſc. ordinem, ſive quo nulla unquam conſiſtere poteſt univerſitas. Poneetiam, Magiſtratui eum quàm proximè accedere, & Magiſtratûs officio fungi, non erit id à populi poteſtate alienum, quippè qui eô caſu ſimpliciter privatorum loco haberi nequit, cùm omnis univerſitas ſibi relicta, & quatenus non eſt prohibita, jurisdictionem in ſuos exercere poſſit. Matth. Steph. *de jurisdict. lib. 2. p. 2. c. 8. n. 19. 20.* Sichard. *ad l. 2. C. de conſtit. pec. n. 8.* Vultejus, *ad l. 3. C. de jurisd. n. 18.*

XXXIX. Eſt verò adhuc alius modus acquirendi jurisdictionem, qui tamen à Principe procedere, aut ad eum reflecti non videtur, quando ſcil. præſcriptione ea comparata eſt. Et de illo ut breviter aliqua hîc dicamus, non erit inſubidum. Primùm probè tenendum eſt, Juri Romano modum iſtum in hâc materiâ prorsùs fuiſſe incognitum, quippe ſecun-

Digitized by Google

secundùm qvod jurisdictio nunqvam fuit in bonis, nec per consequens in commercio, nec idcircò præscriptibilis. Dn. Hahn. *observ. ad Wesenbec. tit. de Jurisdict. n. 9. verb. præscriptione.* Deinde distingvendum est inter privatum & Magistratum. Privatus non potest esse subjectum habile, cui acqviri possit jurisdictio per præscriptionem. Id enim etiamnum obtinet, qvòd is, qvi pro potestate Magistratuve sciens dolo malo se gesserit, committat crimen læsæ Majestatis, *l. 3. in f. ff. ad L. Jul. Maj.* Magistratus vel simplex est, & hic itidem præscribere neqvit, nisi fortè ratione officii, *arg. l. 8. C. de diverf. off. lib. XII.* sed qvam ipsam præscriptionem nullius momenti æstimat Bachovius, *disp. 3. in Treutl. th. 7. lit. C.* eò qvòd à Principe infringi, & everti possit pro lubitu: vel talis, qvi jurisdictionem in patrimonio Jure perpetuo & transmissibili habet, qvaliter hodiè ut plurimùm haberi solet. Franciſc. Duaren. *tit. de judic. sub rubric. de for. comp.* & hic præscribere potest, non qvidem adversus regalia & superioritatem Principis. Leipold. *de concurrent. jurisdict. qv. 2. circa fin.* sed adversus jurisdictionem alteri competentem, ita ut non tàm jurisdictionem noviter acqvirat, qvam suam antè à se possessam dilatet & ampliet.

XL. Verùm enim verò, qvemadmodùm se habet expressa jurisdictionis in patrimonium concessio: ita etiam ejus præscriptio. Utcunqve enim de jurisdictione unà cum feudo qvis investitus fuerit, nunqvam tamen summus Princeps in concessione feudorum tàm largus censetur, ut omnem à se jurisdictionem abdicet. Qvin potiùs, licet nihil nominatim exceptum, imò concessio etiam cum translatione omnis Imperii & potestatis facta sit, semper tamen superioritas sarta tecta remanet, adeò ut etiamsi Princeps aliqvid concedat inferiori de reservatis, intelligitur tamen hoc facere non cum plenitudine concedentis, sed eo modo, qvo is exercere potest. Andr. Knichen. *de sublim. & reg. territor. jur. c. 1. num. 127. 132.* Franzk. 1. *resol. 18. num. 36.* Pari modo, dum qvis præscriptione consequitur Jurisdictionem, non exemptam consequitur, & ab imperio Principis planè liberam, aut talem, qvæ planè non veniat ex dispensatione Principis; sed illam ipsam sibi hoc titulo comparat, qvam ab initio in patrimonium concessit Princeps, h.e. illam ipsam, qvam à se recognosci voluit, cujusq; ipse est fons & origo.

go. Per conſeqvens præſcriptio eſt medium & modus conſeqvendæ jurisdictionis, non ejus cauſa efficiens.

XLI. Anteqvam hinc abeam, id mihi adhuc monendum eſt, qvod ſcribit Ulpianus, in *l. 10. ff. de jurisdict. Eum, qvi jurisdictioni præeſt, neq; ſibi jus dicere debere, neq; Uxori*, &c. Idq; ſpeciali conſtitutione prohibuit Gratianus Imp. in *l. un. C. ne qvis in ſuâ cauſ. jud.* De Uxore, qvod ait Ulpianus, oppidò notandum eſt, qvandoqvidem circa qvosdam effectûs juris non magis diſcernitur Uxor â marito, qvàm idem â ſeipſo. Qvemadmodum igitur nihil in ſeipſum agere poteſt, ita neqve unus idemq; eodem reſpectu poterit eſſe Magiſtratus ſimul & ſubditus, nemo ſimul judex & pars litigans. Atqve idcircò ſubeſt qvidem Uxor imperio mariti, non tamen ejus jurisdictioni. Illud domeſticum eſt, & cum tantâ poteſtate, qvanta in patremfamiliâs cadere poteſt. Hæc civile nomen eſt, & obſeqvium in ordine ad civitatem exigit. Illud privatum magis, hoc publicum officium ſpectat. Nec proinde, qvi jurisdictionem habet, exercere eam poterit in Uxorem.

XLII. Conſeqvens hinc eſt, neqve commoda qvidem, qvæ jurisdictionem ſeqvuntur, hoc caſu pertinere ad eum, qvi jurisdictioni præeſt. Finge, deceſsiſſe Uxorem ejus, qvi Magiſtratum gerit, & geradam reliqviſſe nunc vacantem, atqve fiſco delatam. Num putabimus, acqviri eam marito, qvi jurisdictioni præeſt, cuiq; merum competit imperium, qvippe cui talis gerada aliàs defertur, Carpzov. *p. 2. conſt. 14. def. 61.* Id verò ex antè dictis non videtur aſſerendum; ſed qvia maritus aliud planè forum ſuâ jurisdictione ſuperius agnoſcit, & uxor forum mariti ſortitur. Petr. Frider. *de proceſs. lib. 3. c. 19. num. 40.* ejus etiam gerada acqviritur illi, qvi foro iſti præeſt. Ex qvo ſeqvitur porrò, neqve matris defunctæ geradam vacantem ad filium, qvi jurisdictioni poſt Patris obitum præeſt, devolvi. Retinet enim illa, dum vidua eſt, forum mariti defuncti, & adhuc in priori matrimonio eſſe reputatur. Dan. Moller. *ad conſtit. 27. part. 4. num. 5.* Carpzov. *in proceſs. tit. 3. art. 1. num. 54.*

XLIII. Et in hunc ſenſum reſponderunt Wittebergenſes an Herrn F. Frhn von B. / menſ. Maj. 1657. Hat Sempronia von ihrer Gerade / vermittelſt einer donation, nichts verordnet / ſind auch keine Freunde / denen ſolche gebührete / oder dahin ſelbige hingefolget werden ſolte / verhanden / dahero die Frage entſtehet / ob ſolche vacirende Gerade dem

dem Landes-Fürsten / oder Titio dem Sohne / anheim fallen solte. Wenn nun gleich Titius an dem Orte / da seine Mutter Sempronia gewohnet / auch die jurisdiction hat; Dennoch aber / und dieweil der Semproniæ Ehe-Herr / des Tirii Vater / ein unmittelbahrer Stand des Landes gewesen / und sein forum für dem Landes-Fürsten gehabt / dessen Widwe auch solches forum nicht verändert / sondern in dem Widwen-Stande verblieben / So wird die des Orts übliche und verledigte Gerade dem Landes-Fürsten nicht unbillich gefolget / V. R. W.

XLIV. Est vero insuper probè attendendum, ne qvisqvam jurisdictione sibi concessâ abutatur, neve limites positos, & ab initio constitutos egrediatur. Nec enim cuivis semper omnimoda jurisdictio, sed limitata sæpè, sæpè etiam certa tantùm species, aut certo modo confertur, cui propterea modum istum & fines præfixos egredi haudqvaqvam licet. Id enim si fecerit, non tantùm nihil agit, sive frustrà agit, ut impunè ei non parere liceat, *l. ult. ff. de jurisd.* sed etiam hoc agit, ut exinde læsa censeatur autoritas & potestas concedentis, qvi proinde inhibere illi tales actûs, & usurpatam jurisdictionis speciem qvovis tempore potest. Qvam in rem adscribam aliud Juris Consultorum Wittebergensium responsum, an S. B. T. zu H. / mens. Mart. 1664. Befindet sich bey euch ein Käyserliches freyes weltliches Stifft / welches vor langen Jahren einen vornehmen Herrn zum Advocato armato erkieset / und demselben in compensationem Advocatiæ die criminalem jurisdictionem, oder Blut-Bann bey sich liberlassen / iedoch aber / daß hierdurch das Stifft in seinen sonst habenden Hoheiten / und unmittelbahren Reichs- und Creyß-Standes-Gerechtigkeiten unbeeinträchtiget bleibe / inmassen solches auch dergleichen Hoheiten / und jura territorialia, bißhero geruhig besessen / und noch exerciret. Und es ist bey diesem Stiffte vor 30. und mehr Jahren ein Amtmann bestellet gewesen / der viel Jahr nach einander die Haußhaltung in acht genommen / die Einkunfften in Rechnung gebracht / und sich iedesmahl also verhalten / daß die Stiffts-Personen einen Gefallen daran gehabt / und Ihn über die vorgelegten Rechnungen beständig qvittiret. Als auch bey letzt regierender Abtißin erwehnter Amtmann / wegen eingefallenen Verhinderungen / nicht allezeit mit seinen Rech-

nungen gehöret werden können / und hierdurch dieselben auf etliche Jahr zusammen gehäufft / hat endlich die Abtißin / zu Abnehmung solcher Rechnungen / nicht allein ihre / sondern auch des Capituli hohe Ministros, wie auch wegen einer hiebevor zwischen dem Stifft / und dessen Advocato abgehandelten Capitulation, des Advocati hierzu Deputirte niedersetzen lassen / welche die Rechnungen durchsehen / und defecten daraus gezogen / die auch der Amtmann hernach dergestalt justificirt / daß die Gevollmächtigtē ferner nichts daran zu desideriren gehabt / sondern er darauf vollständig qvittiret worden. Nachdem er nun zeithero der Rechnungen gantz entnommen / und Ihme an stat der Ober-Amtmannschafft die Justitien-Sachen aufgetragen / auch ein anderer Amtmann an seine Stat zur Rechnung bestätiget worden / hat jüngsthin des Stiffts Advocatus armatus an seinen Drosten / und judicem substitutum criminalem einen Befehl ertheilet / über mehr ermelten Amtmann / dessen geführte actiones, und administration eine inqvisition zu formiren / inmassen auch solche so ferne fortgestellet / daß allbereit unterschiedliche Zeugen Articuls-Weise darüber vernommen worden / nach mehren Innhalt / etc. Wenn nun gleich dem Advocato armato ermelten Stiffts die jurisdictio criminalis durch eine richtige capitulation überlassen wordē / und er hierdurch / auf die Verbrecher gebührende inqvisition anzuordnen / wohl befugt ist. Dennoch aber / und dieweil des Amtmanns Verbrechen / welches in die inqvisition gezogen wird / bey der gehabten Verwaltung / und abgelegten Rechnungen begangen seyn sol / welches / dem Ansehen nach / keine Peinligkeit nach sich ziehen dörffte / auch ehe man dessen gewisse Anzeigungen hat / von dem Advocato armato, deme nur die peinlichen Gerichte und Blut-Bann überlassen wordē / darinnen nichts vorgenomen werden kan / der Advocatus auch sich selbst anheischig gemacht / das Stifft an seinen sonst habenden Hoheiten / und unmittelbahren Reichs- und Creyß-Standes Gerechtigkeiten nicht zu beeinträchtigen / inmassen auch der Amtmann vor seine Person / wegen solcher Rechnungen / und daher rührenden actionen / nicht dem Advocato, sondern einig und allein der Abtißin des Stiffts / welche iedesmahl / ohne des Advocati Mithun / vor sich alleine die Qvittun-

gen

gen außstellet / pflichtbar ist / und der Advocatus / wegen seiner zu Abnehmung der Rechnungen deputirten Personen / in einem dißfalls aufgerichteten Recesse außdrücklich versprochen / daß solche Verordnung der Abtißin an ihrem Regiment ohne Schaden / Eintrag / und Verhinderung / und allein dahin gemeinet seyn und bleiben solle / daß es dem Stiffte zu gutem Aufnehmen gereichen möchte / die Abtißin aber mit allen dem / was der Amtmann / zeit währender seiner Verwaltung / vorgenommen / und mit allen seinen Rechnungen gar wohl zu frieden; So ist das Stifft / wegen solcher wider den Amtmann angestellten inqvisition / sich gegen den Advocatum zu beschwehren wohl befugt / und der Advocatus bey so gestalten Sachen die inqvisition einzustellen schuldig / V. R. W.

XLV. Et hactenus de potestate Magistratûs, qvatenus in jurisdictione versatur, dicta sufficiant, ex qvibus duo inprimis notari volumus: Primò, qvòd non sit Magistratus, qvi non habeat jurisdictionem, neqve jurisdictio sit penes aliqvem, qvin is continuò sit Magistratus. Deinde, qvòd omnis ea potestas à Majestate veluti fonte atqve origine proveniat. Dixi autem suprà, non fluere tantùm hanc potestatem à Majestate, sed etiam ad eandem refluere, veluti flumina ad mare. Id, qvomodo intelligendum sit, clariùs exponi neqvit, qvàm brevi aliqvo de extremâ provocatione commentariò, qvem nunc subjungimus.

CAPUT XXX.

De Extremâ Provocatione.

SUMMARIA.

Per appellationem sæpè corrigitur sententia. 1.
Appellatio non debet fieri per saltum, omisso judice intermedio. 2.
Appellatio semper sit ad superiorem. 3.
Donec ad summum perveniatur, à qvo nulla restat appellatio. 4.
Non admittenda appellatio à Principe, malè informato, ad meliùs informandum. 4. 5.
A sententiâ tamen, ad rescriptum Principis latâ, appellari potest. 6.
Cessante appellatione locum habet revisio. 7.
Formula, appellatione remotâ, qvid significet? 8. 9.

Judex, à qvo tenetur recipere appellationem. 10.
Princeps qvatenus rejicere appellationem posſit? 11.
Privilegium de non appellando qvatenus ſubdito concedi posſit? 12. 13.
Prohibitâ appellatione locus datur ſupplicationi. 14.
Et qvæſtioni nullitatis. 14.
Jus non appellandi utrùm per præſcriptionem acqviri posſit? 15.
Saxonicum de non appellando privilegium utrùm locum relinqvat ſupplicationi & de
ductioni nullitatis? 16.
Statuto an tolli posſit appellatio ad ſuperiorem? 17.
Lege poteſt tolli appellatio. 18.

I.

MAgiſtratûs in Jure dicendo hoc eſt officium, ut cauſam cognoſcat, ſententiam conformem pronunciet, eamqve, ubi vires rei judicatæ acqviſiverit, executioni mandet. Sed cùm nemo litigantium tâm æqvus rerum ſit arbiter, qvin ſuæ cauſæ faveat, atqve protinùs iniqvè ſecum actum exiſtimet, ubi causâ ceciderit, inter ipſos etiam Magiſtratûs ſæpenumerò inveniantur, qvi vel rerum minùs ſunt periti, vel affectibus nimiùm indulgent; & leges inſuper perverſæ interpretationi qvandoqve ſubjaceant; provocationis hoc remedium introductum fuit, per qvod illi, qvi apud inferiorem Judicem causâ cecidit, eam denuò apud ſuperiorem proponere, atqve aliam ſententiam petere licet. Unde appellatio dicitur injuſtæ ſententiæ theriaca, Curt. *conſ. 163. num. 8.* Inventa enim eſt, tùm ad iniqvitatem & imperitiam Judicis corrigendam, *l. 1. ff. de appell.* tùm ad ſupplendum id, qvo in primâ inſtantiâ, vel per Judice vel per Advocatos, prætermiſſu eſt, *l. 6. §. ſi qvid autem. C. eod.* Qvem admodum autem inter ſummu & infimum gradûs dantur interm dii: ita in nonnullis Rebuspub. ter Principem, & Judicem primæ ſtantiæ, dantur adhuc alii, ad qv appellationis Jure cauſa devolvi p teſt, eamq; devolutionem tam iterare licet, donec perveniatur eum, à qvo nulla ampliùs reſtat pellatio, eò qvòd ſuperiorem n habeat, cui propterea Jus hoc Ma ſtatis, qvod extremam provocat nem dicunt, competit.

II. Notandum autem hic ad ſupremum illum non licere p vocare, omiſſis intermediis, appellationem fieri debere gra tim ad ſuperiorem proximum, q rum ſi plures fuerint, unus poſ um adiri debet, *l. 21. ff. de appe* Ludovic. à Pegvera, *de iſ. 19. per*

Nicol. Calvol. *in prax. §. appellatio, concluſ. 3.* Ratio eſt, qvia confundi Jurisdictiones non debent, *l. 4. C. de Jurisdict. omn. jud.* Et videtur hoc in favorem ipſorum appellantium conſtitutum, ne dum forſan à ſupremo deteriorem ferant calculum, ab omni ſint excluſi appellationis auxilio ulteriori. Dominic. Arumæ. *in Paud. diſp. ult. n. 6.* Dantur tamen aliqvi casûs, qvibus, omiſſo Judice intermedio, ad ſuperiorem appellare licet, ut ſi intermedius palàm juſtitiam deneget, ſi ſuſpectus ſit in causâ, ſi ſit inhabilis, &c. de qvibus Ordinat. Camer. *part. 2. tit. 29.* Sigiſm Scaccia, *de Appellat. qu. 7.* Joh. Pelſ. *in proceſſ. judic. tit. 44. n. 71. ſeq.* Speckhahn. *cent. 2. claſſ. 4. qu. 37.* Gail. *1. Obſ. 119. n. 2.* Mynſing. *cent. 1. obſ. 67.* Joh. Aloyſ. Ricc. *deciſ. 903.* Elbert. Leonin. *emendat. l. 7. c. 6.* Berlich. *1. concl. 50. n. 71. ſeqq.* De eo tamen adhuc dubium eſt, utrùm in caſibus non exceptis, ſi appellatio per ſaltum facta fuerit, & appellatus non exceperit, utrùm, inqvam, ſubſiſtat appellatio ita interpoſita, & Judex, ad qvem appellatio facta eſt, procedere poſſit in causâ? Affirmant Petr. Gregor. *de appell. l. 4. c. 3. n. 1.* Andr. Vallenſ. *ad tit. X. de appellat. §. 6. n. 4.* Anton. Perez. *ad tit. C. de appell. n. 16.* Autor appendicis ad proceſſ. Joh. Pelſii *de jurisd. Epiſcopor. Germ. tit 41.* qvia ſc. partes litigantes prorogare in ſe Jurisdictionem alterius Judicis, etiam ſine conſenſu Judicis prioris, poſſint, qvibus add. Nepot. à Montalbano, *tr. de ext. art. 24. n. 12.* Sed rectiùs, meo judicio, negant Sigiſm. Scaccia, *d. qu. 7. n. 16.* Beſold. *de appell. c. 4. n. 13.* Dominic. Arumæ. *d. l.* propter *l. 21. ff. de appellat.* qvæ eò usqve tantùm appellationem ſuſtinet, ut remitti poſſit, ad qvem debuit fieri ex imo ordine, ſcil. ſi ex errore ad majorem Judicem appellatio facta fuerit, *l. 1. §. 3. ff. eod.* Malitiosè ergò ſi qvis ad ſuperiorem, omiſſo, mèdio appellaverit, intercidere appellationem, & prorsùs non valere veriùs videtur. Beſold. *d. l.* Jure Canonico à qvolibet inferiore Judice in cauſis fori Eccleſiaſtici, vel etiam ſecularis, qvoad eos, qvi ſubſunt temporali Jurisdictioni Eccleſiæ, ad ſummum Pontificem immediatè, omiſſis Judicibus intermediis, appellare licet, *c. ſi duobus 7. c. de priore 31. c. ad audiendum 34. c. dilecti 52.* X. *de appellat.* Vallenſ. *ibid. §. 6. n. 3.* Rationem ridiculè & ambitiosè qværunt Pontificii in poteſtate ſupereminente, qvâ Papa Romanus Principes omnes ſuperet. Rectiùs Hilligerus in nimiâ & inſatiabili Pontificum tùm ambitione, tùm avaritiâ, *Donell. enucl. l. 28. c. 7. lit. H.* Conf. Petr. Svav. *hiſt. Concil. Trid. p. 372. 373.*

III. Gradatim autem qvia de jure civili appellatio fieri debet, facilè inde colligi potest, illum ad qvem appellatur, semper esse superiorem. Superioris enim est corrigere factum seu errorem inferioris, non contra, *c. cum inferior X. de majorit. & obed.* adeò ut putent aliqvi ne consvetudine qvidem induci posse, ut ad minorem vel parem fiat appellatio. Anton. Perez. *Cod. de appell. n. 2.* Pet. Gregor. *de appell. l. 1. c. 3. n. 2.* propterea scil. qvia jus appellationis signum est superioritatis. Rutger. Ruland. *de Commissar. p. 4. lib. 2. c. 3. n. 18.* & emendatio prioris sententiæ majorem reqvirit autoritatem. Perez. *d. l.* Nec obstat, plurimas civitates ad peregrinum judicem, & â qvo non dependet jurisdictio judicis â qvo, appellare. Ita scilicet Noriberga agnoscit Windsheimum, & Weissenburgum, oppida: Reutlinga Ulmam, Eslingam, Gemundam Suevicam: Venedici soli præstantissimæ qvæqve urbes Lubecam hodieqve provocant â sententiis suorum Magistratuum. Et olim Polonicæ, Bohemicæ, Misnicæ & Lusatæ Urbes complures, provocarunt ad Magdeburgi, & Hallarum Saxonicarum, amplissima qvondam in id instituta, tribunalia. Non obstant, inqvam, ista & similia exempla. Provocationes enim istas si propiùs inspexeris, non tàm appellationes, qvàm consultationes & prorogationem jurisdictionis dixeris. Neqve in iis qvicqvam imperii capit, aut sibi tribuit judex, ideoqve nec compulsoriales, nec inhibitiones emittit, sed per subsidiales & reqvisitionales cuncta expedit. Dav. Mev. *ad jus Lubec. qvæst. prælim. 2. n. 19. 20.* Et videntur ista judicia per modum compromissi â civitatibus eo inprimis tempore electa, qvo parum præsidii in Imperatoribus erat, & tùm Missi Regii, tùm Duces, qvorum ea erat cura, desierant. Dn. Herm. Conring. *exerc. de judic. Reip. Germ. n. 93.* adeò ut non oppidis tantùm judices sibi qværere necessum esset, sed ipsis etiam Principibus, qvi Austregas sibi eo tempore constituerunt.

IV. Fieri autem qvandoqve solet, ut duo existant judices superiores, qvorum concurrens est jurisdictio, & tùm electio est penes appellantem, ad utrum eorum devolvi velit causam. Ut ecce in Electorali Saxoniâ Curiæ provinciales concurrentem habent jurisdictionem cum aulâ Electorali, & judicio appellationis, introductam non ideò, ut Electorali vel Principali dignitati præjudicium fieret, ejusqve autoritas minueretur, sed ut molestiarum judicialium sarcina dividere-

tur, &

tur, & sic in Serenissimi Electoris favorem, uti loqvitur Matth. Berlichius, *part. 1. conclus. 3. n. 18.* Poterit ergò tùm, qvi gravatus est, vel ad Curiam provincialem, vel ad aulam Electoralem pro arbitrio suo provocare, ita scil. ut non præteriri tantùm Curia Electoralis securè qveat, sed etiam si vel maximè ejus cognitioni causa subjecta fuerit, nihilominus ab ejus sententiâ adhuc ad judicium appellationis, ut superius, provocare liceat. Ita etiam in Episcopatibus, qvi in territorio Serenissimi Electoris Saxoniæ continentur, receptum est, ut non modò ad Cameram Imperialem, sed etiam ad aulam Electoralem appellatio interponi qveat. Carpzov. *proœss. tit. 18. art. 1. n. 63.* Et in tali casu disqvisitum memini, utrùm valeat appellatio alternativa, non denominato statim, nec electo judice appellationis. Dubium movebatur ex eò, qvòd incerta planè esset appellatio, qvoad judex ad qvem incertus esset; incertitudo autem rei vitiet actum, seu dispositionem. Augustin. Barbos. *axiom. lib. 9. cap. 28.* Qvò facit, qvòd statuunt Doctores, alternativam petitionem non esse admittendam, per *l. 10. ff. de stip. serv. l. 7. §. 4. ff. de injur.* Nisi ergò ante decendium effluxum electio judicis ad qvem facta fuisset, credebatur appellatio deinceps nullius planè esse momenti. Putavimus tamen, ni adhuc vitii subesse, sed subsistere lem appellationis modum altern tivum, tùm qvòd sufficeret, si qv stante pede simplex verbum AP PELLO pronunciasset, ut maxim nihil addidisset, nec judicis ad qvem mentionem feciisset, *l. 2. ff. de appellat.* tùm verò, qvia deinceps, ubi impetrandi fuerint Apostoli, tempestivè de judice, ad qvem devolvi appellatio debeat, certiorari poterit judex inferior. Vid. Joh. Pelsius, *in proœss. tit. 44. n. 94.* Atqve sic respondimus ex Collegio Facultatis jurid. Wittebergensis, mens. Sept. 1680. An Hn. Cantzler/ und Räthe zu N. Wenn gleich aus der von Beklagten eingewanten appellation nicht erscheinet/ an welchen Richter eigentlich die Sache devolviret seyn soll/ in dem er derselben zwey benemet/ und Ihme darbey die election vorbehalten/ ob er bey dem Keyserl. Kammer-Gerichte/ oder Churfl. Durchl. zu Sachsen/ unsern gnädigsten Herrn/ dieselbe introduciren wolle; Dennoch aber/ und dieweil bey interposition der appellation nicht eben nothwendig ist/ daß der judex ad qvem deutlich benennet werde/ sondern das Urtel von seiner Rechts-Krafft aufzuhalten gar gnug ist/ wenn schlechter dings/ daß der Beschwehrte von demselben appelliret haben wolle/ eingewendet wird/ dem appellanten auch biß auf den vorgesetzten Ta-

er die Aposteln ablösen soll/ sich zuerklären frey stehet/ ꝛc. So mag bey so gestalten Sachen die von Beklagten eingewante appellation weder vor unzulässlich/ noch deßhalben/ daß er binnen zehen Tagen den judicem ad qvem nicht nahmhafftig gemacht/ vor desert erkant werden/ V. R. W.

V. Cæterùm, qvanqvam alius alio superior, & hoc iterum superior alius, esse possit, superioritatem tamen omnem in uno aliqvo summo terminari tandem necesse est. Ad istum summum ubi pervenerint provocantes, cum altiùs assurgere non possint, suas ibi lites ultimò definiri sciant. Stultum enim est, illud admonere, à Principe appellare fas nõ esse, cùm ipse sit, qvi provocatur, *l. 1. ff. à qvib. appell. non lic.* At hîc tamen nec supremi qvidem judicis sententia aliqvam justitiæ demonstrationem inducit. Jan. Huarth. *in scrutin. ingen. c. 14.* cùm eadem illa, qvæ inferiora judicia transversum abripiunt, & propter qvæ appellationes introductas dixi, etiam supremum illud, qvod penes Principem est, & faciliùs qvandoq; occupare possint. Neq; enim utiq; meliùs pronunciat, qvi novissimus sententiam laturus est, inqvit Ulpianus, *l. 1. ff. de appell.* & solet qvandoq; judex inferior meliori intellectu præditus esse, qvàm superior, ita ut opinio ejus rationi & justitiæ propiùs accedat. Numigitur, si muneribus aut affectu corruptus, aut etiam errore inductus Princeps, iniqvam sententiam pronunciaverit, nullum amplius supererit remedium, qvo reformari ea in melius possit? Pontificii Doctores hoc casu ad Papam suum recurrunt, sed irrito planè conatu, & contra omnem rationem, uti ostendit Just. Zinzerling. *disp. de appellat. n. 59. vol. 1. disp. Basil.* Limn. *de jur. publ. l. 2. c. 9. n. 94. seq.* Alii provocationem concedunt à Principe, malè informato, ad eundem meliùs informandum. Bodin. *de Rep. lib. 1. cap. 10. n. 136.* cui rei inserviunt exempla, qvæ refert Besoldus, *de appell. c. 2. n. 10.* Limn. *d. l. n. 108.* Sed vereor ego ut sententia hæc probari satis possit. Dum enim ab inferiore ad superiorem appellatio fieri debet, utiqve fieri non potest ad eundem. Nec enim fingere poteris, Principem, meliùs informatum, superiorem esse se malè informato. Sed & periculosùm est dicere, Principem, tot Proceribus Imperii præsentibus, & Consiliariis adhibitis, inconsultè sententiam protulisse. Gail. *lib. 1. Obs. ult. in fin.* Ubi enim in præsentiâ talium cauſa examinata, partes auditæ, & in laeto auditorio sententia lata est, qvis Principem incuriæ aut negligentiæ arguet? cùm & aliàs conatus tantùm terminatam qvæstionem ex-

qvisi-

qvisito suffragio refricare volentis puniatur, *l. 2. C. Ut lit. pend.*

VI. Qvicqvid verò sit de rigore juris, annon æqvum saltem erit ejusmodi appellationem admittere? cum etiam Consiliarii in sacro Auditorio, & unà cum eis ipse Princeps errare possint. Sanè cùm error non præsumatur, & eum alleganti probatio incumbat, non videtur Reip. proficuum, appellationes ejusmodi concedere. Et qvis verò, ubi causâ in Appellationis negocio cecederit, non illicò Principem malè informatum causabitur? Qvod qvanqvam judici inferiori nullam inferat injuriam, *l. 20. C. de appellat.* Besold. *de appell. c. 1. n. 6.* Principis tamen judicio tàm honorificum, fortè non est, ut non sine ratione, tàm in Camerâ Imperiali, qvàm in Aulâ Electorali Saxonicâ semper repulsæ sint preces eorum, qvi ad hoc genus Appellationis convolare ausi sunt. Gail. *d. l.* Heig. *d. l. n. 52.*

VII. Qvod si verò ad consultationem Judicis inferioris Princeps Rescriptum dederit, & Judex secundùm istud Rescriptum pronunciaverit, utcunq; sententia ab ipso Principe lata videatur, ad Principem tamen ab eâ appellari potest. P. Heig. *d. q. 10. n. 23.* Cornel. Benincas. *de constitut. q. 6. n. 28.* Thom. Grammatic. *decis. Neopol. 35. n. 2.* Anton. Gabriel. *tit. de appellat. conclus.* 1. Sigism. Scaccia, *de appell. qu. 16. limit. 1. n. 130. seqq.* Universa enim Rescripta sive in personam precantium, sive ad qvemlibet judicem manaverint, sub eâ conditione proferuntur, si preces veritate nituntur, *l. 7. C. de diversis rescript.* Qvid igitur si in consulendo judex mentitus fuerit? de qvâ re extat Rescriptum Divi Pii ad Communitatem Thracum, qvo ostenditur, provocari oportere. Verba Rescripti ita se habent: *Si scripserit qvisqvam ad nos, & illi aliqvid rescripserimus, volenti ad sententiam nostram provocare, permissum erit. Si enim docuerit, vel falsò, vel non ita se habere, qvæ scripta sunt, nihil à nobis videbitur judicatum, priusqvam contra scriptum fuerit, qvemadmodum aliter se res habeat, qvàm nobis insinuatum sit, l. 1. §. 1. ff. de appellat.* Et hoc casu non ab ipso Rescripto appellatur, sed ab interpretatione, applicatione & executione ejusdem. Gothofred. *ad. l. 2. C. si contr. jus vel util.* sive potiùs à sententiâ, secundùm Rescriptum, per consulentis calliditatem impetratum, latâ. Cornel. Benincas. *d. l.* qvomodo alioqvin contra mandata & rescripta principalia, exceptiones sub & obreptionis solent boni & moderati Principes æqvis animis audire, *l. 34. C. de appell.* P. Heig. *d. l. n. 24.*

VIII. Qvemadmodum autē multa pietatem, humanitatem, liberalitatem,

litatem, juſtitiam ac fidem exigunt, quæ tamen extra publicas ſunt tabulas, ut ait Seneca, *de ira l. 2. c. 27.* ita dubium non eſt, poſſe etiam talem appellationem à Principe, malè informato, ad melius informandum, modo qvodam irregulari, & ſub ſpecie ſupplicationis admitti, præſertim ſi petatur, ut alii in eam rem adhibeantur Aſſeſſores & Conſiliarii; qvod tamen, quia irregulare eſt, rarenter fieri debere exiſtimo. Ita namqve condi poteſt ſtatutum, ut à ſententiis latis per Judices ordinarios poſſit appellari ad eundem Judicem, & qvòd ille Judex in causâ appellationis declarare teneatur, mutato tamen Adſeſſore. Ludov. à Pegvera, *decis. 191.* qvod qvanqvam in Judicibus inferioribus facilius admittatur, non inutiliter tamen qvandoqve in ſupremo etiam peti poteſt judicio, pro ratione cujusqve territorii. Qvin etſi iidem ſemper maneant Adſeſſores, poteſt tamen, ubi gravior aliqva occurrit cauſa, ab iisdem cognitio repeti, & per modum reviſionis ſententia denuò pronunciari, ut eò minùs inveniant partes, qvòd de injuriâ & iniqvitate conqveri poſſint. Add. Dn. Carpzov. *l. 4. Reſponſ. 126. per tot.* Hillig. *Donell. enucl. l. 26. ſcomm. 6. lit. Z.* Lancellot. Conrad. *in Templ. omn. jud. l. 1. c. 1. §. 4. ſub rubr. ſentent. inappellab. n. 8.* Aliàs certum eſt, nec ipſum qvidem appellationis remedium temerè eſſe concedendum. Ventur. de Valent. *in Parthen. Litig. l. 2. c. 14.* qvemadmodum & C. Caligula nimias appellationes inhibuit. Alexand. ab Alex. *l. 8. gen. dier. c. 20.* nedum extraordinarium hoc & irregulare poſt appellationem ſubſidium.

IX. In Decretalibus Pontificum epiſtolis ſæpiſſimè legitur, delegatos judices cauſam decidere debere, *appellatione remotâ*, vel *appellatione ceſſante*. Qvæ verba ipſe explicat Pontifex Innocentius III. *in c. 53. X. de appellat.* nempè non fruſtratoriâ tantùm per iſtam clauſulam inhibetur appellationem, ſed qvamvis aliam, qvæ â jure non indulgetur expreſsè; ut mirer adeò, Doctores haud paucos iſtam clauſulam reſtringere ad ſolam frivolam appellationem, uti videre licet apud Aug. Barboſam, *clauſ. 9. n. 15.* Nicol. Rodriguez Fermolin, *ad c. 71. X. de appellat. n. 11.* Sed qvid eſt, qvod ait Pontifex, eam etiam appellationem prohibitam intelligi, qvæ â jure non indulgetur expreſsè? Id verò optimè interpretatur Cujacius *ibid.*, eam ſcil. appellationem removeri, qvæ jure publico ſpecialiter approbata non eſt, veluti appellationem interpoſitam morandi tantùm & fruſtrandi cauſâ: vel appellationem, cujus nulla juſta cauſa eſt; vel qvæ nullo

Digitized by Google

lo gravamine interveniente, vel imminente, præsente vel præterito, vel futuro interponitur: vel qvæ interponitur, antequam vocatus qvis fuerit ad eum judicem, â qvo appellat; non si justa fuerit appellationis causa. Conf. Petr. Gregor. *de appellat. lib. 2. c. 20.* Christoph. Besold. *de appell. c. 2. num. 18.* Just. Zinzerling. *diss. Basil. de appellat. num. 47.*

X. Et est sanè hæc communis doctrina, qvam ipse suggerit Pontifex, in *c. 9. X. de sentent.* per clausulam istam non prohiberi appellationem â sententiâ, qvæ manifestam continet iniqvitatem, etsi universaliter dictum fuerit: *omni & qvacunq; appellatione remotâ.* Marta, *de claus. part. 1. claus. 12. num. 8.* Nec enim censetur voluisse delegans, ut manifestè iniqva sententia in causâ commissâ ab judice delegato feratur. Hinc etiam porrò neqve nullitatis qvæstionem, neq; revisionis remedium per istiusmodi clausulam tolli, post alios rectè statuit Andr. Gail. *l. 1. obs. 135.* cùm appellatio, & revisio, & nullitatis qverela maximè inter se distent, multumqve differant, ut adeò per exclusionem unius non intelligantur exclusæ simul reliqvæ, uti mox dicam.

XI. Aliàs verò, si talis nulla adjecta fuerit clausula, judicibus appellationis recipiendæ necessitas imposita est, *l. 24. C. de appellat.* & qvi non deferunt, illis pœna constituta est, *c. 31. X. de appellat.* Jure qvidem Pontificio, si causa fuerit criminalis, judex deponitur; sin verò civilis, arbitrariè punitur; at jure Cæsareo, si criminalis agitetur causa, pœna arbitraria decerni; si civilis, triginta auri pondo exigi solent, *l. 21. C. de appell.* Nicol. Ant. Gravatius, ad Octavian. Vestrii praxin, *l. 7. c. ult. n. 21.* Sigism. Scaccia, *de appell. q. 13. num. 100. seq.* Conf. *l. 33. l. 51. l. 58. l. 59. l. 60. Cod. Theodos. de appellat.* & ibi Jacob. Gothofred. In nostro foro specialis in hanc rem anno 1670. edita est Constitutio Electoralis his verbis: Wollen demnach hiermit/ uñ in Krafft dieses/ anfänglich und vors erste/ wenn bey dem Unter-Richter appellation eingewendet wird/ daß derselbe darauff entweder Apostolos reverentiales, oder aber/ wenn er die gravamina vor unerheblich befindet/ refutatorios an den Ober-Richter/ binnen Monats-Frist/ wenn der Part/ seiner Schuldigkeit nach/ darumb angesucht/ mittheilen/ einen gewissen Tag zu Abforderung derselben/ gegen Erlegung der in der Tax-Ordnung gesetzten Gebühr/ bestimmen/ nicht aber den Appellation-Zedel mit einer Signatur oder Rejection-Scheine/ wie bißhero von etlichen geschehen wollen/ zurück geben/ vorgesetztes alles auch in dem Fal-

le beobachten ſolle / wenn Leuterung und zugleich eventual-appellation eingewendet wird / weiln in ſolchem Fall / da die Leuterung / nach Befindung / zwar abzuſchlagen / dennoch wegen der zugleich in hunc eventum mit ergriffener appellation / die Ehre des Ober-Richters zu beobachten / und der Unter-Richter nicht weniger refutatorien oder Bericht zu ertheilen hat / alles bey geſetzter Straffe zehen Gülden / ſo offt darwider gehandelt wird. Ratio eſt, qvia judex inferior attendere hîc debet honorem ſuperioris, & ex reverentiâ totam cauſam ei ſubmittere, non tantùm, ubi certum eſt, appellationem ipſam fore probabilem, ſed etiam ubi dubitatur, an ſit probabilis. Sig. Scaccia, *de appell. d. l. n. 101.* Qvin & eo caſu, ubi frivola prorſùs eſt appellatio, non videtur ampliùs permiſſum eſſe in his terris judici inferiori, ut eam rejiciat, uti permiſſum olim fuit jure Canonico, per *c. 5. de appell. in 6.*; ſed facienda eſt judici ſuperiori relatio, ut ille decernat, qvid facto opus ſit. Nec adeò attendendæ ampliùs ſunt in foro noſtro ſubtiles illæ diſtinctiunculæ, qvas circa hanc materiam congeſſit Cæſar Contardus, *de momentan. poſſeſſor. qvæſt. 1. n. 20. ſeq.*

XII. Qvid verò, ſi vice versâ Princeps in comitiis promiſerit provincialibus ſuis, nolle ſe ſufflaminare judicium appellationis, neqve proceſſibus ad id devolutis qvâvis ratione fibulam injicere, numqvid putabimus, derogatum eſſe hâc promiſſione poteſtati Principis, ut appellationes omninò frivolas rejicere nullatenus deinceps poſſit? Id verò indignum prorſùs eſſet Majeſtate, qvam gerit, præſertim cùm ad eum principalis hæc ſpectet conſideratio, utrùm recipi debeat appellatio, an minùs? Et utiqve ſumma hîc eſt inter Principem & judicem inferiorem differentia. Hic enim obligari poteſt lege, ne ullam appellationem rejiciat; Ille neqve per conventionem qvidem obligari poteſt, ut omnes promiſcuè appellationes recipiat, qvia hâc ratione non decederet tantùm haud exigua portio poteſtatis regalis, ſed etiam juſtitiæ vis inferretur, id qvod in benè conſtitutâ Rep. admittendum non eſt. Et in hunc ſenſum reſpondérunt Juris Conſulti Wittebergenſes, an Hertzog A. F. zu M. Fürſtl. Gn. menſ. Jul. 1654. Wenn nun gleich in denen von E. Fürſtl. Gn. und dero Herrn Bruder / Hertzog H. A. Chriſtſel. Andenckens / dero Ritter- und Landſchafft / unterm dato G. den 23. Febr. 1621. gnädig ertheilten reverſalien enthalten / daß den Appellationen ihr unbehinderter ſtarcker Lauff nach / wie vor /

vor / gelaſſen werden ſolle; Demnoch aber / und dieweil daſſelbe von denen appellationen / ſo zu recht beſtändig und nachgelaſſen / allein zu verſtehen / keines weges aber auf die jenige / welche manifeſtè, frivolè, & malitiosè eingewendet / und in allen Rechten vor unzuläßig und verwerfflich gehalten werden / zu ziehen / So ſeynd E. F. Gn. in Befindung ſolches muthwilligen Beginnens die verbothene und unzuläßige appellationes zu verwerffen / und denenſelben keines weges zu deferiren / ſondern / was recht iſt / exeqviren zu laſſen / Lands-Fürſtl. Amts und Obrigkeit halber wohl befugt / V. R. W.

XIII. Cæterùm cùm inter præcipua Majeſtatis ἀξιώματα referatur extrema provocatio, dubitari cœpit inter Doctores, utrùm communicari ea inter ſubditos alicui poſſit, ſalvâ Majeſtate? Sanè appellari à Senatu non poſſe Principem, Oratione Divi Hadriani effectum eſt, & interdum Imperator ita ſolet Judicem dare, ne liceret ab eo provocare, *l. 1. ff. à qvib. non lic.* Sic & inter prærogativas Præfecti Prætorio refertur, qvòd ab ejus ſententia nulla reliqva ſit prvocatio, *l. 1. §. 1. ff. de offic. præfect. prætor. l. 17. ff. de minor. l. 16. Cod. de appell.* Cujac. *l. 12. Obſ. 3.* Nec minùs in Imperio Romano Germanico hodieq; ſunt, qvibus ea prærogativa competit, uti exemplo tùm aliorum, tùm inprimis Serenisſimorum Principum Electorum & Ducum Saxoniæ manifeſtum reddi poteſt. At ſi jam ipſum illud, de qvo agimus, ἀξίωμα conſideres, neutiqvam videtur illud à Majeſtate ſeparari poſſe, qvippè qvod ipſum ſummum dicit imperium. Hoc autem uti ſubjectionis terminos notisſimos excedit, & ſubdito convenire neqvit, ita neqve extremam qvidem provocationem tali alicui tribui poſſe, dicendum erit. Vid. Jac. Lampad. *de Rep. Rom. Germ. part. 1. n. 51.* Tantùm abeſt, ut ſalvâ Majeſtate Imperantis exerceri id Jus per modum beneficii poſſit.

XIV. Cùm verò nihilominùs exempla proſtent in contrarium, fecit attentior eorum conſideratio, ut ſtatueret Bodinus, per conceſſionem hujus privilegii detrahi aliqvid ſuperioritati Imperantis, ipſamqve Imperii Majeſtatem enervari, *lib. 1. de Republ. c. 10.* Sed enim ſalvam eam nihilominùs conſiſtere poſſe, non eſt, qvod dubitemus, præſertim, cùm adſtricti ſint illi, qvibus tale privilegium competit, ſecundùm leges, à Principe latas aut confirmatas, ſententiam dicere, qvod, cæteris paribus, & propter excellentiam Judicum perinde eſt, ac

Digitized by Google

si ipse Princeps sententiam dixisset. Optimè in hanc rem Aurelius Arcadius Charisius, *l. 1. §. 1. ff. de offic. prætor. Credidit enim Princeps*, inqvit, *eos, qvi ob singularem industriam, exploratâ eorum fide & gravitate, ad hujus officii magnitudinem adhibentur, non aliter judicaturos esse pro sapientiâ, ac luce dignitatis suæ, qvàm ipse foret judicaturus.* Nec verò ex eo, qvòd ab alicujus sententiâ appellare non liceat, illicò efficies, Jus Majestatis ipsi communicatum esse, cùm & privati ita inter se convenire possint, qvòd à sententiâ Judicis appellare nolint, *l. 1. §. 3. ff. à qvib. appell. non lic.* nec tamen privati propterea Jus aliqvod Majestatis conferunt. Et imò, qvando subditis Jure aliqvo uti permittitur, qvod in Principe Majestatis rationem habet, non permittitur id sub specie Majestatis, aut ut pars ejus, sed sub specie privilegii, aut alio qvodam, qvi in subditum cadere potest, respectu.

XV. Et ut certior evadas, per concessum privilegium de non appellando non imminui Majestatem Imperantis, aliud adhuc subest ἀξίωμα, propter qvod causa ad Principem devolvitur. Nempè, utcunqve appellatio ab aliqvo inferiore ad superiorem prohibita sit, non tamen prohibita etiam est supplicatio, *l. un. C. de sentent. præfect. prætor.* Camill. Borell. *tom. 2. decis. tit. 34. n. 110.* qvæ inter alia in hoc differt ab appellatione, qvòd in appellationis instantiâ liceat non deducta deducere, supplicatio autem ex iisdem actis sit justificanda. Bachov. *in Treutl. volum. 2. disput. 33. thes. 3. in f.* Alias differentias habet Rob. Maranta, *in specul. aur. p. m. 577.* Cæs. Contard. *de momentan. possess. qvæst. 8.* Anton. Perez. *Cod. de senten. præf. Pr.* Berlich. *part. 1. concl. 60.* Justus Meyer, *in Colleg. Argent. tit. de appellat. num. 17.* Qvòd autem supplicatio potiùs admittatur, qvàm appellatio, est, qvòd appellatio iniqvitatem sententiæ arguat, supplicatio non item. Henr. Zoës. *ad tit. Cod. de sent. præf. Præt.* Don Gars. Mastrill. *decis. 157. num. 7.* Et aliàs ferè ubiqj, ubi locum non habet appellatio, supplicatione uti licet, aut certè imploratione ad revisionem. Cæs. Contard. *d. l.* Jacob. Menoch. *de arb. Jud. qvæst. cas. 70. n. 22. seqq.* Alvar. Valasc. *consult. 51. n. 40.* Schrader. *de feud. part. 10. sect. 4. n. 149. & 152.* Sigism. Scaccia, *de appell. qvæst. 19. med. 3.* Paris de Puteo, *de Syndicat. verb. appellat. vers. an si statut. n. 6.* Don Gars. Mastrill. *decis. 158.* Joh. Aloys. Riccius, *decis. 255.* qvemadmodum etiam nullitatis qvæstio instituí potest, appellatione remotâ, per

Digitized by Google

per ea, qvæ habet Gail. *1. obſ.135.* Sebaſt. Vant. *de null. proceſs. rubr. qvis poſſ. dic. de null. num.33.ſeq.* Qvid differant autem reviſio & ſupplicatio, latè docet Alvarus Valaſc. *dict. conſult.51. num.57.*

XVI. Admittendum igitur hîc temperamentum Hugonis Grotii, qvod addidit ſententiæ ſuæ, cæteroqvin non ſatis liqvidæ, *l.2.de jur.bell. & pac.c.4.num.13.* dum ait: *Subditos eſſe videmus, qvi præſcriptione acqviſierunt, ut appellari ab iis non poſſit: Ita tamen, ut ſemper aliqva ab eis ſit provocatio, per ſupplicationem ſcil., vel alium modum. Nam ut ab aliqvo nullâ ratione poſſit provocari, cum perſona ſubditi repugnat, ac proinde ad ſummum imperium aut partem ejus pertinet, &c.* Optimè ſe habet hæc limitatio, qvanqvam de propoſitione præmiſsâ, qvæ per præſcriptionem jus non appellandi acqviri vult, dubitare adhuc liceat, qvam propterea non ſatis liqvidam dixi. Adducit pro ſententiâ ſuâ Grotius Didacum Covarruviam, *ex Relect. in c. poſſeſſor. p.2. §.2 n.12.13.* ſed ſub iſtis duobus numeris Covarruvias non agit de jure non appellandi, verùm de aliis reſervatis Principis. Numero 10. autem diſertè contrarium ſtatuit, jurisdictionem ſupremam per præſcriptionem acqviri non poſſe. Ei adſtipulatur Paulus Laymannus, *in theol. moral. libr.3 tract.1. c.8. num. 6.* ex noſtris Bocerus, *de Regalib. c.2. num.234.* Et meo qvidem judicio rectiùs. Qvia enim privatus ſe pro Magiſtratu gerere neqvit, & Majeſtatis crimen incurrit, qvi ſciens dolo malo geſſerit, *l.3. ff. ad L. Jul. Majeſt.* utiqve etiam Magiſtratus, qvi in reſpectu Principis pro privato habetur, jus non appellandi præſcribere neqvit. Nec eſt, qvòd mihi regeras, jurisdictionem hodiè per præſcriptionem acqviri poſſe. Præterqvam enim, qvòd à qvovis id fieri neqveat, uti ſuprà oſtendimus, etiam in eo differentiam adhuc cernere licet, qvòd jurisdictio hodiè patrimonialis facta territorio ferè annexa ſit, id qvod de extremâ provocatione, aut jure non appellandi dici non poteſt, qvippe qvòd familiis tantùm certis, aut Officio certo conceſſum videtur. Nec verò video, qvâ ratione jus iſtud præſcribi contra Imperantem poſſit, niſi ſubditus prohibuerit Imperantem recipere appellationem, qvod, annon ſit ſubditum Imperanti præficere, videant Rerumpublicarum ſcrutatores. Add. Beſold. *de appell. c.2. n.15.*

XVII. De Saxonico verò non provocandi jure diſceptatur, an etiam in illo ſupplicatio, ac nullitatis deductio locum inveniat. Etenim

Digitized by Google

nim si verum est, qvod diximus suprà, appellatione remotâ nihilominùs supereſſe remedia ſupplicationis, reviſionis, nullitatis & alia, qvibus retractari, aut in melius verti posſit ſententia definitiva, ſanè obtinebit iſtud etiam in Terris Saxonicis, aut si non obtinet, ratio iſtius rei erit reddenda. Et obtinere putavit olim Dn. Carpzovius, *ad Leg. Reg. Germ. c. 9. ſect. 7. num. 10. ſeqq.* itemq; *in Jurispr. Forenſ. part. 1. conſtit. 20. def. 24. 25.* Sed eam ſententiam deinceps mutavit, atqve tùm ſupplicationem, tùm nullitatis deductionem per privilegium Saxonicum excludi, poſt alios aſſeruit, *in diſſertat. peculiari de jure ac privileg. Sereniſſ. Pp. Elect. & Duc. Saxon. de non app. num. 68. 69.* Nobis pugnam iſtam, qvæ inter Cameram Imperialem & Aulam Saxonicam vertitur, componere in Cathedrâ non licet. Hoc tamen affirmamus, privilegium non appellandi cum excluſione omnium aliorum remediorum Principibus Germaniæ faciliùs concedi poſſe, qvàm aliis merè ſubditis. Principes etenim Germaniæ, non ſimplices Magiſtratûs ſunt, ſed Domini terrarum, & qvi in ſuis territoriis ſupremum jus, idq; perpetuum & transmiſſibile, & ſimul proportione qvâdam regalia habent. Bachov. *in Treutl. volum. 1. diſp. 3. th. 6. lit. E. & diſp. 23. th. 1. lit. C.* ita ut illis Majeſtas qvædam analoga rectè adſcribatur, qvæ ut plurimùm hodiè jus ſuperioritatis dici ſolet.

XVIII. Illud adhuc ſupereſt, ut paucis explicetur, utrùm ſcil. ſtatuto tolli posſit appellatio ad ſuperiorem? Negat Bachovius, *in Treutl. volum. 2. diſp. 33. lit. A. verb. Unde & ſtatuto, &c.* Budel, *de monet. l. 1. c. 22. num. 42. pag. 109.* Mev. *1. deciſ. 322.* & rectè. Qvicqvid enim vergit in præjudicium ſuperioris, id ab inferiore per ſtatutum diſponi neqvit. Nec eſt, qvod regeras, privatorum pactis tolli poſſe appellationem, *l. 1. ff. à qvib. non lic. appellar.* Ergò multò magis ſtatuto. Statutum enim directè diſponit adverſus jus ſuperioris, pactum autem magis adverſus jus paciſcentis. Et qvanqvam ſtatutum mihi poſueris, qvod per modum pacti Univerſitas ſancierit, adhuc tamen iſtud probare neqveo. Litigantes enim ſingulares, qvi appellationi renunciant, ad hoc & nunc, ad certam ſcil. cauſam, reſpiciunt, qvam non reſpiciunt, qvi ſtatutum conficiunt, ſed in genere omnem in univerſum appellationem prohibent; hâc autem prohibitione ſuperiori magis, qvàm ſibi de-

Digitized by Google

detrahere voluiſſe præſumuntur. Poteſt tamen appellatio per ſtatuta limitari, veluti ut appellaturus, vel qvi appellavit, de calumniâ juret, ut caveat de præſtandis impenſis, &c. Mynſing. *i. Obſ. 6.* qvia tùm non ſubſtantia appellationis mutatur, ſed extrinſecus aliqvid diſponitur, qvod appellationi inſervit. Flamin. Carthar. *de Execut. ſentent. cap. 3. n. 46. ſeqq.* add. Arumæus, *diſput. in Pandect. ult. num. 1.* Beſold. *de appell. cap. 2. num. 15.* Camill. Borell. *tom. 2. deciſ. tit. 33. n. 1221. ſeqq.*

XIX. Lege autem qvin appellatio tolli poſſit, dubium non eſt, & ex ſuprà dictis clarum evadit, dum tamen non negetur omnis facultas conqverendi apud ſuperiorem de manifeſtis injuriis Magiſtratuum inferiorum. Bachovius, *d. l.* Aliàs autem qvod appellationem ſpeciem defenſionis faciunt, qvæ defenſio juris naturæ ſit, & à Principe tolli neqveat, vereor ego, ut ſatis conſideratè dicatur. Nec enim judex injuriam facere, aut adversâ fronte pugnare præſumitur, ut hâc in parte contra eum defenſio inſtitui debeat. Et vix eſt, ut per defenſionem, qvæ juris naturalis eſſe dicitur, explices eam, qvæ pro famâ & bonis ſuſcipitur. Vid. Bachov. *d. l.* Beſold. *de appellat. c. 2. n. 15.*

Caput XXXI.

De

Jure habendi Comitia.

SUMMARIA.

Imbecillitas humana non patitur, ut qvis omnibus numeris ſit perfectus in prudentiâ civili. 1.

Idcircò à Principe Conſiliarii adhibentur. 2.

Utile verò & neceſſarium eſt, ipſos qvandoq; in deliberationibus audire ſubditos. 3.

Comitia à qvibusdam temerè reprehenduntur. 4.

Comitiorum utilitas. 5.

Eorum uſus apud plerasq; nationes. 6.

Imperatorum Romanorum olim cum Senatu deliberationes, easq; comitantes orationes. (7. 8.

Non refugerunt illi Comitia totius populi. 9.

Comitia celebrari debent autore Principe. 10. 11.

Collegia cur prohibita olim? 12.

Qua de re in Comitiis deliberari ſoleat? 13. 14.

In Comitiis utrùm etiam de legibus ferendis admittenda deliberationes Statuum? 15.

Alexandri Severi & aliorum laudabile exemplum. 15.
Per consultationes istas non minuitur Majestas Principis. 16.
Præcipua materia in Comitiis consistit in tributis, & collectis â subditis faciendis. 17.
Sæpè etiam de præcedentiâ Ordinum inter se disceptiones instituuntur. 18.
Pessimi ea res exempli est in conventibus Ecclesiasticis. 18.
In Comitiis civilibus non minora inde fluunt incommoda. 19.
In Comitiis Saxonicis provincialibus his, motu Academiis, tandem Electorali decisione composita fuit. 20.
Quæ in Comitiis definiuntur, obligant non subditos tantùm, sed etiam Principem. 21.
Principes in contractibus utuntur jure privatorum. 22.
Obligantur subditi universi ex eo, quod major pars decrevit. 23. 24.
Subditi haud gravatè ferunt, quod suorum suffragio in Comitiis constitutum fuit. 25.
Comitia olim ex duplici Senatu constabant, Ecclesiastico & seculari. 26. 27.

I.

QVemadmodum impossibile est, ut unus in Republicâ, qvantulacunqve ea sit, omnia agat ipse, qvæ ad beatitatem ejus facere possunt; sed, uti hactenùs exposuimus, alienâ & ministrâ manu hîc rem gerere necesse habet Princeps; ita etiam ex se ipso cognoscere idem omnia, atqve ita comprehendere, & dijudicare vix potest, ut nullo prorsùs indigeat, qvi consilio suo præstò sit, & auxilietur. Bernh. Sutholt. *diss. de jurisdict. num. 89. 90.* Est enimverò tanta humani intellectûs imbecillitas, tantaq; voluntatis pravitas, ut qvod optimum fuerit, aut non eligere possit, aut trepidè admodùm, & cum qvâdam diffidentiâ, sibi asserere soleat. Qvod si qvis de re benè secum perpensâ, & excogitatâ, nimiùm sibi blandiatur, temerarii is nomen vix evitabit, aut ex vitio saltem aliqvid contraxisse tantam ejus fiduciam, pleriqve sibi persvasum habebunt. In publicis autem rebus gerendis majore perspicaciâ, prudentiâ sublimiore, judicio maximè subacto, & experientiâ planè singulari opus est, qvibus vix est, ut unus aliqvis ità præsset, ut non identidem hominem se esse animadvertat. *Non sempre gli huomini savii discernono, ò giudicano perfettamente. bisogna, che spesso si dimostrino segni della debolezza dell' intellecto humano*, inqvit Franciscus Guicciardinus, *hist. Ital. l. 1.*

II. Qvocircà, si vel maximè Principem mihi dederis, omni virtute & summâ mentis acie eximiè ornatum, qvantum scilicet humana hodiè natura patitur, non nego qvidem, multa præclarè ab eo gestum iri, nec subditis grave futurum ejusmodi

modi regimen, omnia tamen semper ad votum perfici, aut etiam perfici posse, & non feliciùs qvandoq; expediri, si plurium in eam rem suffragia & consilia explorentur, de eo dubitare mihi licet haud fruſtrà. Est enim hoc majorum nostrorum institutis, ac diuturnâ experientiâ perceptum & cognitum, plures consilio communicato meliùs ac certiùs, qvàm singulos judicare. Bodin. *de Rep. lib. 4. c. 4.* Et habent singuli qvasdam prudentiæ particulas, qvæ simul collatæ unam excellentem conficiunt. Id. *ibid.* Unde id demum integrum est judicium, qvod plurimorum sententiis confirmatur, *c. prudentiam 21. X. de offic. deleg.* Octav. Cacheran. *in præfat. decis. Pedemontan. c. 7.* Etsi enim ex multitudine consentientium, qvod meliùs est & æqviùs, judicandum semper non sit, cum possit unius, ejusqve deterioris sententia, & multas & majores in aliqvâ parte superare, ut ait Justinianus, *in §. sed neq; 4. de concept. Digest.* solet tamen, qvod pluribus ita placet, plerumq; probabilitatis speciem inducere, & præsumtionem ejus, qvod optimum est, facere, aut saltem uberiorem rei, de qvâ agitur, disqvisitionem suggerere. Id certum est, bonorum Consiliariorum inopiâ, vel Principum, eos audire renuentium, confidentiâ potentissimos Principatûs corruisse, aut gravem ex se jacturam fecisse. Omnia enim regna, ut Salustius ait, civitates, nationes prosperum eousqve imperium habuerunt, dum apud eos vera consilia valuerunt; ubi gratia, timor, voluptas, avaritia, consilia corruperunt, statim imminutæ sunt opes, deinde ademptum imperium, postremò ipsa servitus imposita fuit. Et ex hoc sc. etiam optimum & sagacissimum Principem Consiliariorum operâ non omninò carere posse, prudentes conficiunt, cum præsertim in suo plerumqve negocio hebetiores sint homines, & minùs oculati, qvàm in alieno. Vid. Besold. *de consil. polit. c. 1.* Autor concluſ. *de jure principatûs n. 80.*

III. Non sufficit autem singulare aliqvod Consiliariorum Collegium instituere, qvi in partem curarum veniant, & de negotiis publicis sententias communicent, sed necesse est, ut ipsos etiam qvandoqve subditos suos deliberantes audiat Princeps, ex iis certos ordines faciat, & per hos civitatem qvandam repræsentativam sibi constituat, qvam, ubi salus publica exigit, in commune vocet consilium, atqve se per eorum suffragia de Reipublicæ statu & conditione accuratiùs erudiri patiatur. Qvanqvàm enim Consiliario-

rum, à Principe adscitorum, hæc in primis cura esse debeat, ut maxima minima, qvæ ad usum communem facere possunt, explorata habeant, atqve ea Principi qvasi in compendio exhibeant; fieri tamen sæpè solet, ut aut prorsùs nesciant ea, aut non rectè percipiant, qvandoqve etiam prætextu consilii dandi sibi tendant, privatasqve spes agitent sine publicâ curâ. Qvin & istud contingere sæpè solet, ut natura atq; institutio Consiliarios, cæteroqvin minimè malos, transversos agat, & ut qvisqve moribus tristior aut solutior, ita severitati aut indulgentiæ faveat, atqve hinc consilia sua sibi attemperet, causæ tribuens, qvod ab ingenio suo mutuatur. Qvod cùm metuendum non sit ex consiliis Ordinum & Statuum, in Comitiis congregatorum, facilè patet, Senatum hunc pluris æstimari, ejusqve consilia magis attendi debere, qvàm Consiliariorum, mercede conductorum. Scilicet hæc indoles est etiam Musicorum, ære conductorum, ut ad placitum cantent eorum, qvibus inserviunt, aliter cantaturi, si mercenarii non fuerint.

IV. Sunt qvidem, & fuêre semper, qvi ejusmodi Ordinum conventûs aversati sunt. Nec tamen fuêre alii, qvàm ipsi illi, qvibus justa sunt, qvæcunqve Principibus allubescunt; qviqve, sibi tantùm ut benè sit, Principum gratiam aucupantur, & eorum mores, cæteroqvin non malos, fœdissimâ adulatione pervertunt. Hinc igitur per Comitia populi Principum Majestatem imminui, & fulmenta lectum scandere comminiscuntur; communes ejusmodi consultationes ex Principe subditum facere: nefas esse Legislatori leges ponere: nefas oblugistari ei, qvi Imperio præest: subditorum bona ipsius Principis esse, nec alia eorum propria esse, qvàm qvæ ultrò concesserit amor, qvæ impetraverit obedientia: indecens fore subditorũ libidini subjacere, cui omnium Imperia, Regem: salvum esse jus regni, cum legem subditi subeunt, qvalem Rex dicit: Regem uti jure suo, qvo Rex est: nosse eum jam satis, qvid ex utilitate fuerit rei publicæ, neqve ullius magis interesse, qvàm Regis, salvi ut sint subditi, & qvæ sunt ejusmodi alia. Neqve heri primùm, aut nudius tertius exortæ fuerunt ejusmodi disceptationes, sed etiam superioribus seculis semper extiterunt, qvi Principi suo ut placerent, istas fecerunt fabulas. Graviter verò eos reprehendit Philippus Cominæus, *comment. l. 10.* dum ait: *Non deerant id temporis imperiti qvidam, & tenuis conditionis, ac nullius usûs homines, qvi dicebant*

bant, ejusmodi conventûs ad crimen læsæ Majestatis pertinere, qvòd Regum imminuatur eo ipso potestas. Verùm qvi sic loqvuntur, scelere se polluunt, gravissimèq; dubio procul & DEUM & Remp. offendunt. Nam ejusmodi voces solum spectant ad privatam utilitatem eorum, qvi nullo suo merito vel virtute autoritatem obtinent, qvi ad nullam rem honestam idonei, clandestinis susurrationibus Principum aures demulcent, & gratiam eblandiuntur, qvi conventus idcircò metuunt, ne ipsorum detegatur improbitas.

V. Graviter etiam Michael Hospitalius, Galliæ Concellarius, Vir civili prudentiâ & omni togatâ virtute insignis, eosdem illos in ipsis Galliæ Comitiis reprimit, dum inqvit: *Eum comitiorum usum esse, ut Rex cũ populis, imperio suo subjectis, qvasi in familiare colloqvium descendere videatur, ut de Rep. in commune consulat, nec non privatorum qverelas atqve res, ut verè habent, citra fucum intelligat, qvod per suorum fraudes ac dolos plerumq; non licet. Igitur minimè audiendos esse, qvi Regem infrà dignitatem facere ajunt, cum conventus habet, qvid enim magis regium, qvàm jus suum cuiq; tribuere? aut qvi fieri illud commodiùs potest, qvàm cum facultas datur omnibus mala sua, incommoda, qvæstûs liberè ac publicè, ubi fuco ac fraudi locus non est, expromendi? sic enim fieri, ut reges officii sui admoneantur, & populos antiqvis tributis levent, nova non imponant, nimiis & damnosis sumtibus abstineant, munera publica ac Magistratûs minimè venales habeant, ad Episcopatûs, ac cætera sacerdotia, non nisi dignos provehendos curent, qvæ hodiè pravo usu negligantur: qvippe cum Reges non nisi alienis oculis & auribus videant & audiant, alieno arbitrio vivant, & de summâ rerum statuant, â suis veluti fraudulentâ indagine cincti, & qvi alios ducere debebant, ipsi ducantur. Nec verò metuendum esse ne nimiâ familiaritate per comitia, cum populis contracta, vilescant Principes, aut â suis contemnantur. Nam Regis, in solio æqva decernentis, fastigium supra contemptum positum esse, nihilqve illi deesse, præter suorum amorem, qvi familiaritate illa adultus vigorem accipit, & justitiæ opinione postremò coalescit*, &c. apud Thuanum, *lib. 27.* Atqve istum generalium Comitiorum usum nascenti Gallorum regno penè coætaneum esse, notat Gramondus, *hist. Gall. lib. 1.*

VI. Et sic qvidem apud plerasqve nationes invaluit, ut â subditis ad indictionem eorum, qvi τὸ κυριον tenent, certo tempore haberentur

Comitia, atq; in iis de summâ rerũ, deq; negociis, totam Rempubl. concernentib9, deliberationes instituerentur, qvanqvam modi deliberandi non sint uniusmodi, & Statûs plerumqve, in certos ordines distincti, separatim primùm, & conjunctim deinceps suffragia ferre soleant, qvod qvidem Comitiorum naturæ nihil omninò derogat. Qvando autem unaqvæqve gens talia apud sẽ Comitia instituerit, nec investigari poterit facilè, nec ad rem præsentem multùm faciet. De Anglià suâ refert Johannes Stous, *in vit. Henrici I.* Hoc *anno MCXVI. die 19. Aprilis Rex Henricus omnes Regni Ordines, Prælatos, Proceres, & plebem, Sarum ad Concilium vocavit, ut de bono Reip. regimine, & de gravissimis Regni negociis consultarent: qvod Concilium, nomen suum à Gallis accipiens, Parliamentũ appellatur. Atqve hoc primum in Angliâ fuisse Parliamentum Historici observant, & qvod Reges ante hoc tempus nullum, ex populo, aut plebe, ad consultandum, aut leges condendas, convocare consveverant.* Qvâ ratione autem istud cœperit primùm, utrùm à liberâ Regis concessione, vel à Republicâ, Regiam potestatem determinante, vel à nudâ subditorum petitione, aliis discutiendum relinqvo. Probabile tamen est, & constat ferè inter omnes, qvi gentium natio-numqve historias, Regnorum initia & progressus, non oscitanter perscrutati sunt, Optimates, qvi ex populo plerumq; sumuntur, non Regibus à populo datos, sed à Regibus ipsis sponte suâ in consilium fuisse adscitos, ut scil. eorum vicariâ, in Regno gubernando, fide & operà uterentur. Ita Romulus, distributo in ordines populo, compositoqve totius Reip. statu, Consiliarios ex Patribus sibi delegit, ut haberet, qvorum consilio Remp. administrarẽt. Dion. Halicarnass. *lib. 2. antiq.* Nec aliter sanè Comitia primùm habita videntur. In Scotiâ per novem Reges ducentis circiter annis regnatum fuit, sine ullâ consilii publici mentione: ac tandem Finnanus, Rex decimus, legem tulit, populo nihil tale aut rogante, aut expectante, ne publica Regni negocia sine Procerum consultatione & consilio tractarentur, uti refert Hector Boëth. *in hist. Scot.* Et hanc necessitatem Rex sibi ipse imposuit, non à populo obtrusam accipere coactus fuit, ut adeò credibile sit, simili modo in qvamplurimis aliis Regnis Comitia primùm coaluisse, qvanqvam negare nolim, diversum aliqvando alibi obtinuisse.

VII. Ipsi Principes & Imperatores Romani olim, qvi absolutissi-

mam

mam Monarchiam affectabânt, sæpissimè Senatum solebant in consilium vocare, & oratione habitâ persvadere eidem, ut de ea re, qvæ in deliberationem venisset, Senatûs consultum conciperetur. Celebris est in jure nostro Oratio Divi Hadriani, de petitione hereditatis in *l. 20. §. 6. l. 22. l. 40. pr. ff. de hered. petit.* Ejusdem Hadriani, de non appellando à Senatu, *l. 1. §. 2. ff. à quib. appell. non lic.* Divi Antonini Pii, de liberalium studiorum Professoribus, *l. 4. c. de Profess. & med.* Divi Marci, de alimentis, *l. 8. pr. ff. de transact.* alia ejusdem, de nuptiis filiæ senatoris cum libertino, 16. *ff. de rit. nupt.* Divi Pertinacis, de testamentis infirmandis, *7. Inst. qvib. mod. test. infirm.* Imperatoris Severi, de prædiis pupillorum rusticis non distrahendis, *l. 1. pr. ff. de reb. eor.* Antonini Caracallæ, de donationibus inter Virum & uxorem, qvam ante excessum Divi Severi patris sui in senatu habuit, *leg. 32. pr. ff. de Donat. int. V. & U.* (qvæ propterea etiam Divo Severo adscribitur, *l. 3. C. eod.*) & alibi. Orationes autem istas de scripto recitatas fuisse qvandoqve, argumentum nobis præbet *d. l. 20. §. 6. ff. de hered. petit.* ubi libellus appellatur, aut libello comprehensa dicitur oratio Divi Hadriani, qvæ tamen oratio adhuc dicitur in *l. 22. & l. 40. ff. eod.*, sed & moris tùm fuit, qvanqvam præsentem scripto adire. Tacit. *l. 4. anal.* Sveton. *in August. c. 84.* Recitatas autem istas orationes fuisse non ab ipsis semper Imperatoribus, sed plerumqve à Qvæstoribus illis, qvi Candidati Principis dicti fuerunt, patet ex *l. un. ff. de offic. qvæstor.* Vid. Cujac. *in paratitl. Cod. de offic. qvæstor.* Marcell. Donat. *ad Sveton. Neron. cap. 15.* Et tùm, ubi recitata oratio fuisset, in æs eadem incidebatur, Lipsius *in Tac. lib. 13. annal. p. m. 336.* atqꝫ in ejus sententiam Senatûs consultum concipiebatur, *l. 16. ff. de rit. nupt.* Tacit. *lib. ann. 11. c. 25.* Unde ipsæ etiam hæ Principum orationes qvandoqve Senatûs consulta dictæ fuerunt, uti fit in *l. 8. pr. ff. de transact.* junct. *l. 23. §. 2. ff. de condict. indeb.* item in *l. 1. ff. de reb. eor.* junct. *l. 7. C. de præd. minor.* aut potiùs, qvod illic orationibus Principis adscribitur, hîc de Senatꝰ consultis affirmatur. Franzk. *ad §. 5. Inst. de J. N. G. & C.*

VIII. Qvalis verò cunqꝫ tandem Principum in ejusmodi orationibus fuerit intentio, sive qvòd, specie Aristocratici imperii, Senatum populumqve Romanum demulcere cupientes, illis ramum ejus potestatis concesserint, cujus radicem ab iis acceperant, uti post Stephanum Forcatulum loqvitur Arthurꝰ Duck, *de autor. jur. civil. lib. 1. in conclus. n. 2.* sive qvòd crederent, non satis æqvum

æqvum esse, populo aliqvid sine decreto Senatûs imponere, & hoc ipso boni Principis nomen affectarent; id tamen certum est, in ejusmodi rebus deliberationes, in Senatu factas, & in suffragia itum fuisse, Ita enim disertè Hadrianus Imp. in oratione suâ: DISPICITE, PATRES CONSCRIPTI, NUMQVID SIT ÆQVIUS, &c. *l. 22. ff. de hered. petit.* Dispexerunt illi deinceps, & VERBA FECERUNT DE HIS, QVÆ IMPERATOR LIBELLO COMPLEXUS PROPOSUIT, QVID FIERI PLACEAT, DEQVE EA RE ITA CENSUERUNT, &c. *l. 20. §. 6. ff. eod.* Non igitur sine prævia deliberatione, nudo & cæco assensu voluntati Principis semper paruit Senatus, qvanqvam per fœdissimam adulationem id factum haud rarò fuisse non negem. Et tamen, qvicqvid ita per SCtum decretum fuit, id ipsum soli Imperatori, qvòd principatum teneret, adscribebatur. Unde Julius Capitolinus, *in Pertinac.* orationem Pertinacis, cujus mentio fit *in §. 7. Instit. qvib. mod. test. inf.* aliqvando legem, mox etiam Senatûs Consultum, ab ipso Pertinace profectum, nominat: *Legem sanè tulit*, inqvit, *ut testamenta prior a non priùs essent irrita, qvàm alia perfecta essent, neve ob hoc fiscus aliqvando succederet.* Et paulò pòst: *addidit q. Senatûs Consulto, &c.* Imperator addidit, non Senatus, qvanqvam Senatus in deliberationem veniisset, & consultum edidisset.

IX. Sed nec ipsa tota populi Romani Comitia refugerunt Imperatores primi, qvorum tamen in potestate erat, iis prorsùs interdicere, nisi qvòd crudâ adhuc servitute omnia in universum simul & semel evertere vererentur. Sanè Cæsar, qvi inchoavit imperium, jus Comitiorum non in totum populo ademit, sed cum eo *partitus est, ut exceptis consulatûs competitoribus*, qvos sibi inprimis reservavit, *de cætero numero Candidatorum pro parte dimidiâ, qvos populus vellet, pronunciarentur, pro parte alterâ, qvos ipse dedisset.* Sveton. *in Cæs. c. 41.* Augustus deinde Imperii formator, uti eum vocat Tertullianus, *in apologet. c. 34. comitiorum pristinum jus*, à Cæsare sc. institutum, & per bella civilia abolitum, *reduxit.* Sveton. *in August. c. 40.* Tiberius verò, fractis jam & servitio satis adsuetis, Qviritiû animis, *comitia è campo ad patres transtulit.* Tacit. *l. 1. annal.* h. e. jus omne sibi & Senatui, nullo habito ampliùs respectu populi, sumpsit. Ex eo igitur tempore expers planè fuit suffragiorum populus, donec Cajus tentavit, Comitiorum more revocato, suffragia populo reddere. Svet. *in Caj. c. 16.* sc. Tiberii instituto omisso, Augusti revocato. Vid. Lips. *in l. 1. Anal. Tacit.*

X. Pa-

X. Patet ex his, nihil decedere Majestati Imperantis, ut maximè ex subditis nonnullos deliberare secum faciat de rebus communibus. Non enim coiisse sine Imperatorum consensu, aut conniventiâ saltem & indulgentiâ, istiusmodi Comitia, certus sum. Et pependisse adeò ex eorum voluntate & arbitrio totum istum conventum pleno ore profitentur Historici, dum *partitos* eos cum populo jus Comitiorum, *reduxisse* jus Comitiorum, *transtulisse* ad Patres, populo suffragia *reddere voluisse* scribunt. Nec decet aliter eum, qvi summum in Republicâ tenet Imperium, qvippè cujus interest, conventiculis civium modum præscribere, neqve ea promiscuè tolerare, nec titulo Collegii ad nullius non facinoris societatem coëant, ut loqvitur Svetonius, in *August.* Etsi igitur congregatio hominum ad civitatem faciendam permissa sit, & approbata de jure gentium, non possunt tamen deinceps cives, aut unius civitatis, aut plurium invicem simul fœderari & colligari, aut de publicis rebus consultationes instituere, sine superioris autoritate. Nic. Los. *de jur. univers. part. 1. c. 2. num. 72.* Qvin ipsâ adhuc liberâ Republicâ qvantoperè conventûs atqve coitiones civium timuerint Romani, docet Livius, *lib. 39. c. 15. Majores vestri, ne vos qvidem, nisi cum, aut vexillo in arce posito, comitiorum causâ exercitus edictus esset, aut plebi concilium tribuni edixissent, aut aliqvi ex Magistratibus ad concionem vocâssent, fortè temerè coire voluerunt, & ubicunq; multitudo esset, ibi & legitimum multitudinis rectorem censebant debere esse.*

XI. Mandatis deinceps principalibus præceptum fuit Præsidibus provinciarum, ne paterentur esse sodalitia, neve milites collegia in castris haberent, *l. 1. ff. de colleg. & corp.* Ejus prohibitionis causam primam Cujacius, *lib. 1. observ. 30.* dicit fuisse non tàm factionum, qvàm comessationum & compotationum intemperantiam, qvippè qvæ deterrima, inutilissima & nefandissima qvæqve ex se pariat. Id verò uti de aliqvibus collegiis negare non ausim, ita de omnibus statui id debere, valdè mecum dubito. Jam antè Livii testimonio ostendi, qvàm providi fuerint Romani, ne temerè inter se coirent cives. Curam autem eam solas compotationes & comessationes, aut principaliter eas attinuisse, nemo dixerit. Imperator Trajanus qvæsitus fuit à Cajo Plinio, num ad incendia compescenda apud Nicomedienses collegium aliqvod fabrorum constitui debeat? id

enim ex utilitate videbatur publicâ. Sed respondet Imperator, provinciam istam, & præcipuè eas civitates, ab factionibus esse vexatas, satiùs itaqve esse, comparari ea, qvæ ad coërcendos ignes auxilio esse possint, &c. Plin. *lib.10. ep.42. 43.* Non erat ergò causa principalis hujus collegii non admittendi, qvòd nimiæ ex eo metuerentur helluationes, sed qvòd ad seditiones maximè pronæ essent Nicomediæ civitates. Et si comessationes principaliter causam prohibitionis facere oportet, durior videtur pœna, qvam refert Ulpianus, *in l. 2. ff. de colleg. & corp.* Disertè ibi: *Qvisqvis illicitum collegium usurpaverit, eâ pœnâ tenetur, qvâ tenentur, qvi hominibus armatis loca publica vel templa occupâsse judicati sunt.* Id est, vel pœnâ legis Juliæ de vi, uti Duarenus explicat *ad istum tit.* & Ritterh. *in LL.XII. tabb. class.2. c.8.* vel pœnâ legis Juliæ Majestatis, qvâ sc. tenentur, qvorum operâ factū est, ut armati homines loca occupent, vel templa, *l.1. ff. ad L. Jul. Maj.* Vid. Colleg. Argentorat. *tit. de colleg. & corp. n.15.* Pœna autem hæc proportionata videtur esse seditionibus, non compotationibus. Et ergò propter seditiones potiùs, qvàm compotationes prohibita sunt ab Imperatoribus collegia. Ant. Matth. *de crimin. ad tit. de colleg. n.5.*

XII. Qvandoqvidem igitur ipsa etiam Collegia & hæteriæ, qvæ tamen pauciore numero qvandoqve constabant, Principis regimini succumbunt, fortiore hinc argumento integra totius provinciæ Comitia, & omnium Ordinum conventûs eidem substernemus. Qvanqvam enim de tali cœtu, qvi universos repræsentat subditos, non præsumatur ulla aliqva consultatio, qvæ Reipubl. salutem non concernat, qvia tamen civitates unius provinciæ ita subjacent Majestatis regimini, ut neutra in alteram qvicqvam imperii habeat, nec proinde autoritatevè convocare reliqvas possit, qvia etiam fieri potest, ut in ipsis deliberationibus æmulationes, injuriæ, tumultûs oriantur, qvibus reprimendis totus ipse consessus impar esse posset, eccui magis tùm convocandorum, tùm moderandorum, tùm dissolvendorum deniq; Comitiorum curam tribuemus, qvàm ipsi illi, qvi toti provinciæ cum Imperio præest? Applicanda enim etiam hìc sunt, cæteris tamen paribus, ea, qvæ de convocandis & moderandis Conciliis in rebus sacris diximus suprà. Qvòd si subditi sine Principis jussu aut cõsensu coierint, aut, eo renuente, Comitia prorogaverint, tantùm abest, ut à Principe tolerari id debere dicam, ut potius ma-

majore eos pœnâ dignos esse existimem, qvàm qvi collegia tantùm & hæterias cogunt. Notam istâ ut evitarent superioribꝰ annis Hugonotæ in Galliis, habendi conventûs potestatem ab Rege sibi per Forcæum petierunt, & impetrârunt. Sed cùm Rex deinceps animum mutâsset, qvòd conventum istum minùs sibi commodum animadverteret, dissolvi eum voluit; si diutiùs persisterent, habendos non aliâ causæ cognitione pro qvietis publicæ perturbatoribus, in qvorum capita & bona impunè grassari fas sit. Protelantibꝰ autẽ illis exiit mox diploma, qvo conventus illegitimus, perduellesq; habiti, qvicunq; adhæserint, uti refert Gramond. *Hist. Gall. lib. 6.*

XIII. Diximus hactenus, soli Principi, aut ei, qvi τὸ κύριον tenet, in qvâvis societate, competere jus convocandi Comitia. Proximum nunc est, ut videamus, qvâ de re in illis agere & deliberare deceat. Hîc verò & Principis & subditorum spectandæ sunt partes. Principis, ut proponat ea, qvę statui publico vel conservando, vel in melius convertendo conducere videntur, simul pericula exponat, qvæ imminent, suæ autem propriæ utilitati qvæ inserviunt, parcè & sine imperio addat. Subditorum hoc est officium, ut de rebus propositis deliberent, sententias conferant, remedia qværant, simul morbos suarum civitatum & qverelas exponant, & hinc sibi qvoq; tùm ab ipso Principe, tùm â reliqvo cœtu universo consilia petant. Utrumqve complexus est Jacobus VI., Magnæ Britanniæ Rex, oratione habitâ ineunte hoc sęculo in conventu Ordinum suorum: *Ego*, inqvit, *hoc orbe teste profiteor, nihil me unqvam ad vos relaturum, qvòd non æqvè Reip. commodis possit, qvàm meæ ipsius utilitati servire, & iis nunqvam decretis intercessurum, qvæ utilitati publicæ, cujus ego procurandæ causâ in hoc fastigium sum evectus, aliqvid conferre videbuntur. Vos autem ut hîc de iis negociis deliberaturi sedetis, qvæ à Rege in hunc Senatum afferentur, ita qvæcunq; necessaria videbuntur, sive ad fines illos, qvorum gratiâ hos Ordines coire monuimus, sive ad indicandã patriæ vulnera, qvæ iis involucris obteguntur, ut, nisi aperientibus vobis, non possint in Regis cognitionem ac veluti conspectum venire, ea communi discutiendæ consilio proferre debetis.*

XIV. Varia igitur, nec ea tantùm, qvæ universæ provinciæ salutẽ concernunt, sed ista etiam, qvæ unamqvamq; civitatẽ, & communitatem singulariter afficiunt, in disqvisitionem veniunt. Qvoties Princeps vel ætatis, vel mentis imbecillitate regimini satis idoneus non est, qvoties de successore controversia nascitur,

qvoties principatq generali censurâ indiget, qvoties bellum gerendum, fœdus ineundum, collectæ indicendæ, & si qvæ alia magni momenti, totumq; Reipub. corpus, ejusq; singula membra concernentia, in Rep. vel corrigenda vel introducēda fuerint; qvoties porrò civitates monopoliis, contributionibus, & aliis oneribus gravari se sentient, qvoties annona flagellatur, commercia impediuntur, nervi cujusq; Reip. attenuantur, qvicqvid deniq; universitatibus vel commodo vel detrimento esse potest, ea omnia in Comitiis agitari & decet, & usitatū est. Qvin & ea, qvæ Religionem, & externā inprimis Ecclesiæ disciplinam concernunt, disceptantur, in eum inprimis finem, ne qvid detrimenti capiat Resp. Id verò adprimè notandum, qvæ universum regimen concernunt, qvæq; magis necessaria toti provinciæ existunt, semper præmitti debere rebus minùs necessariis, & singularum civitatum gravaminibus, adeoq; iniqvū prorsùs est Statuū qvorundam postulatum, qvò, anteqvam de capitibus, universum Imperium concernentibus, deliberetur, de suis specialibus causis cognoscendum esse contendunt, nec se teneri rem communem promovere priùs, qvàm sibi subventum fuerit. Bernh. Bertram, *de comit. ap. Arum. discurs. 9. n. 71.*

XV. Circa leges ferendas, utrùm adhibendum sit Principi consilium Procerum, multa inter Doctores lis est. Qvi potestatem legislatoriam uni & soli Principi, aut illi, qvi summum tenet Imperium, competentem attentiùs considerant, negant, ad condendam legem Procerum & sapientum Regni convocationem esse necessariam, & valere legem, ut maximè nulla cum iis intercesserit communicatio. Nos valere qvidem non inficiamur. Qvia enim potestatem νομοθετικὴν Principi tribuimus, cum effectu eam tribuamus necesse est. Effectus autem principalis est, ut Lex aut Constitutio, ab eo promulgata, subditos obliget, sine qvo lex nulla, potestas etiam legislatoria prorsùs inutilis esset. Sed enim ad legem condendam nullum necessarium esse consilium Procerum Imperii, tàm temeraria mihi videtur assertio, qvàm est ea, qvæ Principem sine Consiliariis rem omnem benè gerere posse, contendit. Digerenda primùm est materia legis, & probè concoqvenda, anteqvam promulgetur, & subditorum obedientiam exigat. Sed ubi potior eâ de re deliberandi erit opportunitas, qvàm in conventu ordinum? Audiet ibi Princeps, utrùm utilitati publicæ satis commoda fuerit lex, qvam meditatus, qvi-

qvibus limitationibus, qvibusqve circumſtantiis promulgari eam oporteat, ne fraudes inſecuturæ eam impugnent & evertant, qvæ pœna transgreſſoribus ſit conſtituenda, ne ſi levior ea fuerit, lex contemnatur, ſi rigidior, juſtitiæ vim faciat; & eiusmodi alia plura. Atq; ita â Principibus bonis plerisq; omnibus perpetuò obſervatum plurimanos docent monumenta. Alexander Severus Imperator nullam ſacraſſe dicitur legem, ſine viginti Jurisperitorum, & qvinqvaginta diſſertiſſimorum conſilio. Lamprid. *in Alex. Sev.* Alexand. ab Alexandr. *l. 6. gen. dier. c. 23.* Et ut alia exempla taceam, celebris eſt in jure noſtro conſtitutio Theodoſii II. & Valentiniani III. Imperatorum in *l. 8. C. de Legib.* qvam, qvia ad inſtitutum noſtrum facit, integram hîc legere non pigebit. Sic autem illi

Impp: THEODO. A. & VALENTIN. Cæſar ad Senatum.

Humanum eſſe probamus, ſi qvid de cætero in publicâ privatâve causâ emerſerit neceſſarium, qvod formam generalem, & antiqvis legibus non inſertam expoſcat, id ab omnibus antè, tàm proceribus noſtri palatii, qvàm glorioſiſſimo cœtu veſtro, patres conſcripti, tractari, & ſi univerſis tàm judicibus, qvàm vobis placuerit, tunc legata (legendum fortè: LEGE FACTA, h.e. in legis formam redacta) *dictari, & ſic ea denuò collectis omnibus recenſeri, & cum omnes conſenſerint, tunc demum in ſacro noſtri numinis Conſiſtorio recitari, ut univerſorum conſenſus noſtræ ſerenitatis autoritate firmetur. Scitote igitur, patres conſcripti, non aliter in poſterum legem â noſtrâ clementiâ promulgandam, niſi ſupra dicta forma fuerit obſervata. Benè enim cognoſcimus, qvòd cum veſtro conſilio fuerit ordinatum, id ad beatitudinem noſtri imperii, & ad noſtram gloriam redundare. Dat. XIV. Kal. Novembr. Aëtio III. & Symmacho Coſſ.*

XVI. Ad exemplum horum Imperatorum plurimi Monarchæ legislatoriam ſuam poteſtatem temperarunt, qvod de Regibo Hiſpaniæ & Luſitaniæ teſtatur Auguſtinus Barboſa, *ad d. l. 8. C. de LL.* de Regibus Galliæ Andr. Tiraqvellus, *l. 1. de nobil. c. 20. n. 26.* de Regibus Angliæ Thomas Smith. *de Rep. Angl. l. 2. c. 2. & 3.* Qvod ſi etiam conſvetudo aliqva in Galliis recepta emendanda aut reformanda fuerit, ipſa qvoqve ea non aliter niſi cum conſenſu

Ordinum probè antea discutitur, & tùm demum autoritas regia interponitur, uti totum procedendi modum refert Annæus Robertus, *rer. judicatarum l. 2. c. 1.* Nec est qvòd regerere qvis velit, Principem ex qvàdam urbanitate reqvirere consilium suorum Procerum, non verò de necessitate, uti post alios distingvit Augustinus Barbosa, *d. l.* Antonius de Padilla, *in l. si universi n. 10. C. de diverss. rescript.* Add. Cornel. Beninca s. *de Constitut. Pp. qvæst. 7.* Non enim videntur mihi, qvi ita statuunt, Principis & Procerum partes satis ab invicem secernere. Diximus suprà, multùm distare inter se, circa leges conficientes, δύναμιν & ἐξουσίαν; Illa intellectûs est, hæc voluntatis: Illa competit viro prudenti, & legum formandarum perito, etiam homini planè privato, & infimi Magistratûs jurisdictionem agnoscenti; hæc non nisi illi, qvi summum in Rep. tenet imperium. Aliud igitur est ferre legem, h. e. jubere eam & autoritate publicâ, ut lex esset, præscribere, qvod ejus tantùm est, qvi ἐξουσίαν habet, ex Majestate provenientem; aliud comminisci, invenire, describere & concinnare legem, qvod est ejus, qvi δύναμιν habet. Possunt legem scribere, materiam digerere, de utilitate & effectu ejus deliberare, qui ἐξουσίαν non habent. Atqve adeò poterit negocium, de qvo lex ferenda est, in Comitiis à Proceribus, & toto cœtu TRACTARI, & tum demum, consentientibus omnibus, autoritate Principis FIRMARI atq; PROMULGARI, uti hisce vocabulis suas & Procerum partes exactè distinguunt Impp. supra citatâ *l. 8. C. de LL.* Add. Franzk. *ad tit. de constitut. Pp. n. 15. 16.* Qvin imò, qvi consilium dant, & de sanciendâ lege deliberant, nihil qvicqvam faciunt ad essentiam legis constituendam, nisi qvatenus materiam fortè aptam reddunt & disponunt, qvæ tamen ut lex sit, protinus non facit; nec ergò qvicqvam decerpunt illi de potestate legislatoriâ. Et potest Princeps, etiamsi lex scripta jam & concinnata sit, nihilominùs autoritatem suam denegare, & hoc ipso efficere, ut lex nunqvam fiat, nullamqve unqvam vim obligandi acqvirat. Qvod etsi fieri facilè non debeat, eò qvòd ad beatitudinem Imperii, & ad Principis gloriam redundet, si qvid ita cum consilio Procerum fuerit ordinatum, *d. l. 8.* certum tamen præbet argumentum, vanum esse inanem metum eorum, qvi putant involari per ejusmodi consilia Majestatem Imperantis. Maxima boni Principis virtus

virtus est, qvando non ex suo tantùm arbitrio, sed aliorum adhibitis sententiis leges condit, easdemqve his, aut similibus verbis promulgat : PLACET RATIONABILIS CONSILII TENORE PERPENSO, &c. iiti exemplum præbent, Honorius & Theodosio, Impp. in *l. 5. C. de S. Eccles.* De usu & praxi aliorum Imperatorum recentiorum videri poterit Goldastus in *replic. pro Imp. c. 11. p. 105.*

XVII. Vulgatissimum autem & præcipuum negocium, qvod in Comitiis hodiè agitari ut plurimùm solet, faciunt nova, qvæ postulantur, tributa, qvæ sanè in immensum singulis diætis excrescunt, ut ferè nomina nunc deficiant, qvibus propter nimiam multitudinem & varietatem discriminari à se invicem qveant. Proximum ab his caput in defensione populi consistit à vi, qvæ metuitur, externâ. Imò verò solet sæpè hæc in speciem prætexi, & multum exaggerari causa, ut qvæ propterea necessariæ creduntur, collectæ, liberaliùs conferantur, nunqvam tamen deinceps fini isti erogandæ, sed in luxum potiùs, & in pessimos qvandoqj adulatores aulicos profundendæ. De utroqve hoc capite si à Principe solo extra Comitia aliqvid statuatur, & tyrannicum istud videbitur, & principatui ipsi parùm utile, dum hâc ratione subditis excarnificatis ad seditionem ansa, & veluti canibus famelicis latrandi & mordendi præbetur occasio. Nemo est omnium Principum, inqvit Philipp. Cominæus, *comment. lib. 10.* qvi jus habeat vel teruncium unum exigendi à suis, præter constitutum annuum censum, nisi populus assentiatur. Dicat aliqvis fortasse, nonnunqvam incidere tempus aliqvod, ut non sit integrum, agere conventûs aut conscribere populum, eò qvòd ejqmodi mora & conjuncta sit cum periculo, & belli rationes impediat. Nihil hoc certè ad rem facit. Nam ut bellum suscipiatur, gravi qvâdam & maturâ opus est deliberatione, neqve subitò, vel præcipitanter aliqvid in eo fieri debet : deinde qvando Reges de communi populi consensu rem gerunt, & sunt potentiores, & ab hoste magis metuuntur, &c. Hactenus Cominæus. Et propterea à Hispaniæ Reges non aliter nova vectigalia ac tributa Regno imponunt, qvàm si, Comitiis ex more convocatis, Regni procuratores, plebisqve Tribuni id probent, & ratum habeant, referente Joh. Parlador. *lib. 1. rer. qvotid. c. 3. n. 13.*

XVIII. Sæpè etiam de sessione, & præcedentiâ in Comitiis non lis tantùm, sed jurgia etiam, & graves contentio-

tentiones, imò & pugnæ oriuntur, qvas in ipsis Comitiis vel à Principe solo, vel à Principe & Statibus componi publicè interest. Qvantæ n. ex affectatâ istâ proëdriâ dissensiones & turbæ sæpenumerò inter Proceres exortæ fuerint, omniũ temporum & populorũ historiæ referunt. Neq; in Comitiis tantùm secularibus, sed Ecclesiasticis etiam, qvæ Concilia vulgò dici solent, inter ipsas personas Ecclesiasticas, maximo sæpè cum scandalo, eâ de honoris prærogativâ pugnatum fuit. Nec continere me hic possum, qvin ridiculum ejusmodi contentionis exemplum, ex antiqvitatibus Ecclesiæ Cantuarienſis, qvas Matthæus Parkerus evulgandas curavit, hîc inseram. Contigit id tempore Richardi Archiepiscopi Cantuarienſis, & recensetur his verbis: *Legatus in Angliam à Papâ venit, nomine Hugocio, Henrico Rege id postulante, tàm ut Reginam Eleonoram divortio à se separaret, qvàm ut primatûs inter Cantuarienſem, & Eboracenſem Archiepiscopos controversiam componeret. Hic Concilium Westmonasterii in infirmorum monachorum Ecclesiâ coëgit, qvò ab utriusq; provinciæ Clero confertim conventum est. Cumq; dies inchoandi Concilij aderat, Legatus, in sublimi sedens solio, dexteras Cantuarienſi Archiepiscopo concessit. Sed Eboracenſis, Regem sibi, qvàm Cantuarienſi propitiorem sperans, sinistras respicit, & impudentissimè, inter Legatum & Cantuarienſem natibus innitens, sedere, tandem in primatûs sui gremio resedit. Vix tandem umbone suo, qvo ad medium locum obtinendum decertavit, Cantuar. attigerat, cùm à plurimis tàm Episcopis, qvàm Clericis atq; Laicis turpiter reprehensus esset. Ministri Cantuarienſis Archiepiscopi facinoris indignitate, & justæ correptionis vehementiâ incitati Eboracenſem, è Domini sui gremio ereptum, humi dejectũ, pedibus conculcant, & Archiepiscopalibus insignibus contumeliosissimè detractis, atqve laceratis, pugnis contundunt. At Cantuarienſis cùm suos, tantâ irâ percitos, avocare, & continere non poterat, saltem ut discessu suo secum abduceret, concilio exivit. Ministri, Dominium secuti, Eboracenſem, humi prostratum, vestibusq; discerptis obsitum, relinqvunt. Tandem Eboracenſis anhelitu frequenti respirans semianimis surgit, &c.* Idem refert Franciscus Godvvinus, *in vit. Richardi.* Pudet referre dissidium inter Bezelinum, Hildesheimenſem Episcopum, & Widderadum, Abbatem Fuldenſem, qvod Goslariæ tantas accepit vires, ut strictis mucronibus uterqve πατριαρχίαν sustinere auderet. Videri

deri poterit Lambertus Schaffnaburgenſis, *ſub anno 1063.* Aventinus, *lib. 5. pag. 548.*

XIX. Redeo ad Comitia ſecularia, de qvibus in ore vulgi ſcomma circumfertur, Germanos in ſuis Comitiis ferè nil aliud agere, qvàm ut de ſeſſionibus digladientur. Ejusq; autor perhibetur fuiſſe Johannes Zamoſcius, magnus Poloniæ Cancellarius. Herm. Kirchner. *l. 2. de legat. c. 5. n. 78.* Neqve id qvidem negari poteſt, cùm plurima ejus contentionis veſtigia in haud paucis Imperii receſſibus adhuc extent. Et qvod ita in univerſalibus Imperii totius Comitiis contingit, idem etiam in cujusqve provinciæ particularibus conventibus uſu venire ſolet. Iſtiusmodi autem contentiones maximâ ſæpè cum jacturâ temporis acerrimè continuantur, multaqve & infinita deliberationibus publicis dant impedimenta. Principis igitur tùm hæc erit cura, ut controverſiæ iſtæ ante omnia decidantur, & decreto aliqvo ſeſſiones ordinentur, adhibitis qvandoqve ipſis etiam Statibus, ſi res alicujus fuerit momenti.

XX. Non fuit tanti controverſia, qvæ ſuperioribus annis in Comitiis harum provinciarum agitabatur, dum Prælati, & Comites, Academiarum Deputatis locum apud ſe dare nolebant; Decreto tamen ſuo nihilominùs interceſſit Sereniſſimus Saxoniæ Elector, & noluit, ut inter ſe, qvi ad Comitia vocati eſſent, qvalicunqve ratione, & qvâcunq; ex causâ minùs convenirent. Decretum tale eſt: Dem Durchlauchtigſten Churfürſten zu Sachſen/ und Burggraffen zu Magdeburg/ ꝛc. Ruhet in gnädigſten Andencken/ was bey jüngſt gehaltenen Landtage zwiſchen der Stiffter/ und Graffen Abgeordneten an einem/ der Univerſitäten/ Leipzig und Wittenberg/ gevollmächtigten anders theils/ wegen der Station bey Anhörung der Landtags propoſition fürgelauffen/ und wie jene dieſen nicht geſtatten wollen/ zugleich mit in die Schrancken zu treten. Waß dann Ihre Churfl. Durchl. aus der Prælaten/ und Gräfflichen Abgeordneten/ diesfalls eingegebenen Schrifften gnugſam Befugnis zu ergriffener contradiction nicht wahr nehmen können/ auch dieſelben weder einen andern Ort/ wohin die Abgeordneten der Univerſitäten ſonſten hinzuſtellen/ an Hand geben / noch beym Churfl. Sächſiſchen Oberhoffmarſchall-Amte davon einige Nachricht zu finden; Alß iſt höchſtgedachter Ihrer Churfl. Durchl. Gnädigſter Wille uñ Befehl/ daß hinfüro bey Landtägen die Abgeordneten der Univerſitäten/ Leipzig uñ Wittenberg/ ihre Stellen/ wie unlängſt

bey der am 5. Martii eröffneten Propo-
ſition geſchehen/unterhalb denen Prä-
laten haben und behalten / iedoch wie
bißhero / als auch forthin ihre ſonder-
bare ſeſſiones und deliberationes
anſtellen/und diesfalls zu denen Prälа-
ten/ Graffen / und Herren ſich nicht
eindringen ſollen. Wornach ſich die-
ſelben zu beyden theilen zu achten /
Churfürſtl. Durchl. Gnädigſten wil-
len hierinnen zu erfüllen/ und als Glie-
der dieſes Churfürſtenthums und Lan-
de einander freundlich zu begegnen wiſ-
ſen werden. Uhrkündlich unter mehr
Höchſtgedachter Ihrer Churfürſtl.
Durchl. eigenen Hand Unterſchrifft/
und vorgedruckten Chur-Secret. Sign.
Dreßden/ den 13. April. 1666.

XXI. Cæterùm, quæ ita in Comitiis inter Principes & Ordines utrinqve definiuntur, aut conventione adprobantur, illa non ſubditos tantùm, ſed ipſum etiam Principem eodem nexu & vinculo obligant. Cùm enim inter contrahentes relatio aliqva ſit, ſicubi hoc agitur, ut διπλευρ sit contractus, iniqvum erit dicere, Principem non obligari, alterum autem, qvi cum Principe contraxit, obligatum eſſe. Petr. Peck. *ad c. decet 16. num. 2. de R. J. in 6.* Pone Titium emiſſe à Principe centum jugera. Num putabimus, Titium ad ſolutionem precii teneri, Principem non teneri ad traditionem rei venditæ? Atqvi ſic neqve contractus qvidem dicendus erit, cum emptio venditiõ intelligi non poſſit, niſi ut contractus ultrò citroqve obligatorius. Ita & in aliis. Imò verò adeò valida eſt obligatio, per Principem ex conventione contracta, ut nec ipſe, nec illius ſucceſſor, ſive per electionem, ſive per ſucceſſionem poſſit contractum ſuum, vel ſui prædeceſſoris infringere, vel aliter ab eo recedere. Marc. Ant. Peregrin. *de jure fiſc. lib. 1. tit. 3. num. 45.* Joh. Petr. Surd. *deciſ. 326. num. 5.* Ant. Gabriel. *in commun. concluſ. tit. de jur. qvæſit. concluſ. 5*

XXII. Vetus jam, & in ſcholis maximè freqventata eſt doctrina, Principem in contractibus ſuis haberi ut privatum, & jure privatorum uti, qvæ res movit nonnullos, ut non naturaliter tantùm ex contractu ſuo obligatum dicant Principem, ſed civiliter etiam, qvos ſecuti ſumus ipſi, *cap. 1.* Et neqve nunc qvidem diverſum ſtatuimus, ut maximè fuerint, qvi concoqvere iſtud neqvicqvam valuerint. In illis ſanè contractibus, qvos Princeps cum aliqvo, ut privatus, init, cùm vendit, emit, locat, conducit, pignori obligat, &c. natura juſtitiæ commutativæ hoc reqvirit, ut qvo vinculi nexu obligatum ſibi habere velit ſe-

cum

cum contrahentem, eodem ipſe qvoqve illi obligetur, cum juſtitiæ commutativæ hæc ſit natura, ut reſpectum perſonæ planè non admittat. Sicubi igitur contrahentē cum Principe civiliter obligari dixeris, neq; aliter Princeps obligatus erit; ita ut etiam actio adverſus Principem proponi poſſit, non qvidem ad eum cogendum, ſed per judicis ſententiam, declarantis jus creditoris, ut de eo juridicè conſtet, qvi in conſcientiâ tenebitur illam admittere, & ſecundùm naturalem æqvitatem ſponte pati executionem. H. Zoeſ. *ad tit. ff. de Legib. n. 33.* Atq; hinc optimè faciunt Principes illi, qvi de contractibus ſuis, cum ſubditis celebratis, ſicubi de illis litigiū aliqvod exortum fuerit, coram Conſiliariis ſuis aut Commiſſariis, in hanc rem peculiariter cōſtitutis, experiuntur, & ab iis, fide ſuâ, qvâ Principi tenentur, tantiſper liberatis, ſententiam expetunt. Tales verò contractûs à Principe celebrari poſſe, etiam in ipſis Comitiis, cum toto & univerſo ſuo populo, dubium non eſt, nec minùs tamen ille tùm privati perſonam ſuſtinet, ut maximè, habitâ relatione ad populum, Regis aut Principis vultum gerat, poſito ſc. contractum ejusmodi etiam inter qvosvis privatos iniri poſſe. At ubi Princeps, ut Princeps, in Comitiis cum ſubditis ſuis de negocio & causâ ſtatûs aliqvid egerit, & de tali aliqvâ re convenerit, ad qvam leges civiles extendi neqveunt, obligari dico utrumq;, & Principem & populum, eo jure, cui ea conventio ſubſtat, ut nihilominùs propter modum conventionis par utrinq; naſcatur obligatio. Id enim certum apud me eſt, in conventionibus ultrò citroq; obligatoriis parem eſſe, qvoad jus & vim obligandi, utriusqve conditionem, & hinc utrumq; eodem vinculi nexu teneri, non obſtante, qvòd cogi alter qveat, alter neqveat, cùm ea diverſitas non ex modo obligandi, ſed ex perſonarum qvalitate, ortum habeat. Vid. Hug. Grot. *de jur. bell. & pac. l. 2. c. 14. n. 6.* Dn. Hahn. *Obſ. in Weſenbec. tit. de conſtit. Pp. in fin.*

XXIII. Viciſſim ipſi etiam inter ſe obligantur, & idem concluſum obſervare tenentur, ſubditi, etſi non omnes unò conſenſu in idem placitum convenerint, ſed expreſsâ diſſenſione in alia omnia iverint. Propter naturalem enim hominum ad diſſentiendum libidinem, qvam perſtringit JCtus, *in l. 17. §. 6. ff. de recept. arb.* multa ſalutaria conſilia interciderent, neq; exitum conſeqverentur, nec ulla ſperanda eſſet concordia, niſi minorem pars major vinceret, & pluralitas

votorum prævaleret. Dan. Otto *de jur. publ. c. 13.* Vulgatum eſt axioma: Major pars concludit; ideò ſcil. qvia, qvod à pluribus decernendum eſt, major pars, qvod facit, id cæteri qvoq; feciſſe intelliguntur, & pro eo habetur, ac ſi omnes egerint, *l. 19. ff. ad muncip.* Id verò etſi in qvibusdam, & illis præcipuè negociis, qvæ ſingulos tangunt, fallat, ex qvo etiam, collectas & tributa non, niſi à conſentientibus, deberi, nonnulli perperàm concludunt, ut dicemus infrà tractatione ſingulari, ſuum tamen retinet valorem in illis, qvæ fieri debent à pluribus, ut ab omnibo, qvæq; pertinent ad univerſos non jure ſuo, ſed ut Tutores, curatores, Decuriones, &c: Beſold. *in Theſ. pract. vocab.* meiſte Stimmen.

XXIV. Ut, qvæ dixi, pleniorem habeant interpretationem, adducam Reſponſum Facultatis juridicæ Wittebergenſis an Gräffliche N. Beampte zu N., menſ. Januar. 1672. Hat anno 1669. der Durchlauchtigſte Fürſt und Herr/ ꝛc. bey dem damahligen Landtage in Abweſenheit Ihrer Gräffl. Gn. von S. mit dem ſämtlichen Ständen einer gewiſſen Landtags-Ordnung ſich vereiniget/ und darinnen dergeſtalt diſponiret, daß mit der location und Seſſion bey Landtägen auff die Herrſchafften/ und deren hergebrachte Ordnung/ keines weges aber auff perſonalem dignitatem ein Abſehen genoñen werden ſolle. Wodurch denn/ weil der Herr Graff von P. wegen der Herrſchafft S. Ihme den Hn. Graffen von S. vorgezogen werden wollen/ dieſer letztere ſich beſchwehrt befunden/ und anfänglich zwar ſchrifftliche proteſtationes, welche iedoch nicht angenoñen worden/ eingeben laſſen/ nachmahls aber ſo viel erhalten/ daß disfalls eine Verhör in der Regirung angeſetzt worden/ ꝛc. Wenn nun gleich der Herr Graff von S. als ein Reichs-Graff/ deſſen Herren Vorfahren dieſe dignität von undencklichen Jahren her geführt/ billich zu reſpectiren/ er auch die poſſeſſion vel qvaſi der præcedentz, darinnen er und ſeine Vorfahren/ über Menſchen gedencken/ ſich befunden/ auszuführen vermag/ ſonſten auch nicht zuleugnen/ daß die bloſſe Innhabung einer Herrſchafft keinen zum Herrn macht/ uñ die anno 1666. publicirte Landes-Ordnung pro ſententiâ & rejudicatâ eben nicht zu achten/ ꝛc: Dennoch aber/ uñ dieweil von den Landtags-ſchlüſſen zu præſumiren/ daß dieſelben zu des Landes Beſten aufgerichtet/ und die Stände ſolche alſo einzurichten rechtmäßige und gnugſame Urſache gehabt/ ein Stand alleine auch dieſelben durch ſeine contradiction zu hinterziehen nicht vermag/ ſondern ſich den andern auch mit ſeinen Schadē zu conformiren ſchuldig

ren ſchuldig iſt/ in Erwegung/ daß der Landes-Fürſt/ nebenſt den verſamleten Ständen/ aus dringenden Urſachen/ und befundenen Umbſtänden/ einem andern Stande die habende Gerechtigkeiten zu nehmen/ oder zu ändern/ wohl befugt; So erſcheinet daraus allenthalben ſo viel/ daß der Herr Graff von S./ mit der angeführten poſſeſſion, und anderen Gerechtigkeiten/ wider den publicirten Land-Tags-Schluß/ geſtalten Sachen nach/ nicht zu hören/ V. R. W.

XXV. Atqve ſic qvidem per Comitia intrinſecus conſervari Rempublicam, arctiùsq; in iis reddi vinculum, tùm inter Imperantes & ſubditos, tùm etiam inter ipſos ſubditos, nemo eſt, qvi negat. Spes enim placendi, & aliqvid utrinqve impetrandi, mutuam necesſitudinem infinuat inter Regem ac populum, eaq; præſentisſimum coagulum eſt, qvo ambo inter ſe conglutinantur, qvoqve illius dignitas, & hujus ſalus maximè continetur. Qvod ſi durius à Principe ſit imperatum, juſtum tamen ac rectum ſubditis, vel unicâ iſtâ de causâ, videbitur, conſilio ſi factum ſit Ordinum deputatorum, cùm præſertim ea ſit hominum natura, ut lubentiùs dent petenti, qvàm aliqvid permittant vi eripienti. Subditorum autem inter ſe qverelæ ſi in Comitiis audiantur, aut ſi civitas civitati, qvæ ad invicem habent, gravamina exponat, dubium non eſt, removeri hâc ratione multa invidiæ, æmulationis, odii, & inimicitiæ ſemina, atqve ſic faciliùs tranſigi aut componi rem poſſe, qvàm ſi judicio contendere unaqvæqve penes ſe conſtituat.

XXVI. Illud obiter addo, fuiſſe jam olim receptum, ut Comitia Imperii ſive Regni ex duplici Senatu conſtarent, nimirùm ex ordine ſacro ſive Eccleſiaſtico, & ex Statu ſeculari. Utriqve plenâ cum poteſtate præſidebat Rex ſive Imperator, neqve decretum aliqvod validum erat, niſi id ratum habuiſſet ille. Atqve hinc in qvamplurimis Comitiis legimus, relationem factam fuiſſe ad Regem tùm de iis, qvæ in Senatu Eccleſiaſtico concluſa fuerant, tùm qvoqve, qvæ inter Statûs ſeculares. Meminit Hincmarus, Remenſis ArchiEpiſcopus, *in epiſt. ad Proceres Regni pro inſtitutione Caroloманni cap. 12.* libelli, de ordine Palatii, ab Adalhardo conſcripti, ex qvo refert, deliberationes ejusmodi, qvæ ſtatū publicū concernunt, inſtitutas fuiſſe in generali utriusqve Senatûs congregatione, & Regium deinceps conſenſum expetitum. *Conſuetudo*, inqvit, *tunc temporis talis erat, ut non ſæpiùs, ſed bis in anno, placita duo tenerentur. Unum, qvando ordina-*

batur Status totius Regni, — — in qvo placito generalitas universorum majorum tàmClericorum, qvàm Laicorum conveniebat. Et post multa: *Proceres verò prædicti, sive in hoc, sive in illo præfato placito, qvin & primi Senatores Regni, ne qvasi sine causâ convocari viderentur, mox auctoritate Regiâ per denominata & ordinata capitula, qvæ vel ab ipso per inspirationem DEI inventa, vel undiq; sibi nuntiata per eorum absceſſum præcipuè fuerant, eis ad conferendum vel ad considerandum patefacta sunt. Qvibus susceptis, interdum die uno, interdum biduo, interdum etiam triduo, vel ampliùs, prout rerum pondus expetebat, accepto ex prædictis domesticis palatii missis intercurrentibus, qvæq; sibi videbantur interrogantes, responsumq; recipientes, tamdiu ita nullo extraneo appropinqvante, donec res singulæ ad effectum perductæ gloriosi Principis auditui in sacris ejus obtutibus exponerentur, & qvicqvid data à DEO sapientia ejus eligeret, omnes seqverentur, &c.*

XXVII. Idem obtinuit in Hispaniâ, uti fidem facit proœmium Concilii Coyacensis his verbis: *Decreta Ferdinandi Regis, & Sanctæ Reginæ, & omnium Episcoporum, in diebus eorum in Hispaniâ degentium, & omnium ejusdem Regni Optimatum, Erâ milleſimâ octogeſimâ octavâ. In nomine Patris, & Filii, & Spiritûs S. Ego Ferdinandus Rex, & Sancta Regina, ad restaurationem nostræ Christianitatis fecimus Concilium in Castro Coyaca, in diœceſi ſcil. Ouetenſi cum Episcopis, & Abbatibus, & totius Regni nostri Optimatibus.* Simile proœmium legitur in decretis Synodi Zabolchianæ, sub Ladislao Rege Hungariæ, anno 1092. habitæ: *Regnante Creatore, & Salvatore Domino nostro Jesu Christo, anno incarnationis ejus MXCII. 3. Kalend. Junii, in civitate Zabolchii, sancta synodus habita est, præsidente Christianisſimo Hungarorum Rege Ladislao, cum universis Regni sui Pontificibus & Abbatibus, nec non cunctis Optimatibus, cum testimonio totius Cleri & populi, in qvâ sanctâ synodo canonicè & laudabiliter hæc inventa sunt decreta, &c.*

CAP.

CAPUT XXXII.

De Jure mittendi Legatos.

SUMMARIA.

Jus mittendorum Legatorum ad Regalia pertinet. 2.
Legati æqvivocè qvandoq; dicuntur. 2.
Jure Digestorum etiam illi dicuntur Legati, qvi à subjectâ civitate mittuntur. 3.
Pontificii Romani Legati qvotuplices? 4.
Papa Legatos suos mittit sub specie Ecclesiastici regiminis universalis. 5.
Regimen istud nullibi fundatum, sed & impossibile est. 6.
Ut excipiantur in Hispaniâ & Galliâ Legati Pontificis. 7.
Civitates Hanseæ an Legatos mittere qveant? 8.
Qvid si Resp. aliqva in partes scindatur, utri earum competet jus Legationis. 9.
Legatus mittentis repræsentat Majestatem. 10.
Legatus non temerè est repellendus. 11.
Legatus an possit muneribus corrumpere ministros Principis, ad qvem missus est. 12.
Legatus est inviolabilis. 13.
Qvomodo se hîc gerere debeat tertius, cujus fines transeunt Legati? 14.
Acerbè vindicavit Benedictus XII. Papa in ministrîs suis violationem securitatis, Legato debitæ. 15.
Legati delinqventes utrùm puniri qveant? 16. 17.
Qvid de Principe in alieno territorio delinqvente? 18. 19.
Qvale sit delictum, si injuriâ afficiatur Legatus? 20.
Comites & ministri Legatorum à qvo puniendi? 21. 22.

I.

VIdimus hactenus, qvibus domi Respublica confirmetur, tùm ut subsistat in se, tùm etiam, ut splendorem aliqvem ex se reddat. Proximum nunc est, ut dispiciamus, qvæ necessaria ei sint, ut erga alias Respubl., sive vicinæ eæ fuerint, sive longiùs disitæ, pacis belliq; temporibus statum suum tueatur, suamq; compagem conservet. Est ubi ei insultat vicinus, & vim facere attentat; est ubi ipsa sibi non sufficit, sed vel auxilia aliena implorare, vel merces aliundè sibi advehere cogitur; est deniqve, ubi amicos sibi facere, & factos comiter appellare necesse fuerit. Hinc bellum, induciæ, pax, fœdera, commercia, & omnia

ea,

ea, qvæ ex alienâ manu dependent aut rogantur. De qvibus cùm in seqventibus capitibus agendum sit, non erit hîc alienum, si præmittamus aliqva de Legationum Jure, qvòd per Legatos plerumqve illa vel conficiantur, vel expetantur.

II. Jus mittendi Legatos ad Regalia majora pertinere, aut pertinuisse olim, plurimi ambigunt, moti inprimis, qvòd jure civili etiam inferioribus & municipiis istud tributum inveniant, *tot. tit. ff. & Cod. de Legat.* Sed enim ex eo, qvod nomen alicui tribuitur, ad ipsam rem concludere, semper non licet. Disertè Livius jus Legationis externo, non civi comparatum esse scribit, *lib. 6. c. 17.* Possunt qvidem etiam municipia mittere Legatos, sed qvi tales non sunt, nec eodem jure mittuntur, qvales sunt, & qvo jure mittuntur à Principe. Sufficit, qvòd generis qvandam communionem habeant, & propter ministerii similitudinem Legatis Principum comparentur. Ita Reipublicæ nomine plerumqve illa insignitur universitas, qvæ summum in se, & penes se tenet Imperium; qvâ ratione publica appellatio ad populum Romanum respicit, & civitates reliqvæ privatorum loco habentur, *l. 16. ff. de V. S.* Et tamen municipia etiam qvandoqve Reipublicæ nomine veniunt, *l. 13. §. 1. ff. de publican. l. 4. ff. de administr. rer. ad civit. pertinent.* Qvapropter nec civibus, nec subditis jus mittendi Legatos eo modo, qvo Principi competit, & qvi ita mittuntur, non Legati hodiè dicuntur, sed Deputati & Syndici. Anton. Perez. *Cod. de Legat. num. 18.* qvemadmodùm & illi, qvi à Principe ad subditos mittuntur, rarò hodiè Legati, ut plurimùm Commissarii dicuntur. Qvi verò à minoris conditionis Principe ad majorem destinantur, Agentes seu Residentes appellantur. Perez. *ibid. n. 1.*

III. Differunt etiam illi, de qvibus in Digestis agitur, à Legatis, qvi jure Majestatis mittuntur, multis modis. Illi enim à civitate subjectâ ad sacrarium Principis mittuntur, *l. 18. §. 12. ff. de muner.* Hi à Principe aut Republicâ, nulli subjectâ, ad alios Principes aut Respublicas, nulli subjectas. Illi jure civili reguntur, hi jure gentium, qvod inter gentes est diversas. Hug. Grot. *de jure bell. & pac. lib. 2. c. 18. num. 2.* Illi plures, qvàm terni, mitti non poterant, *l. 4. §. fin. ff. de Legat.* Horum constitui potest numerus pro lubitu. Illorum ordine unusqvisqve munere legationis fungi cogebatur, & non aliàs compellendus erat munere legationis fungi, qvàm si priores, qvi in curiam lecti erant, functi essent, *d. l. 4. §. 5.* Horum nullus est ordo, & poterit Princeps, cui voluerit, istud mu-

munus deferre. Illi vicarios dare poterant, *d.l.4. §.4. l.*11. *ff. h.t.* Hi vicarios dare nullo modo poſſunt. Illi ut ſubditi agunt, & civitatum poſtulata, decreta urbium, deſideria populorum exponunt, *l.ult.* C. *Theod. de Legat.* Hi ut pares Principum ſuorum cauſas agunt. Plures differentias jam non addo, cùm ex iis, qvæ adductæ ſunt, ipſa ſatis pateat vocabuli Legationis latitudo, & qvòd Legati municipales Legatis Principum haudqvaqvam pares dici qveant. Ipſum etiam Legationis, & Legatorum nomen apud Scriptores interdum qvamlibet perſonam deſignat, cui obeundi muneris alicujus, foris præſertim, officium delegatur, uti poſt Zuingerum notat Elbertus Leoninus, *l.6. emendat. c.9. num.*1. *& l.7. c.8. num.*1. Vid. omninò Petrus de Marca, *de concord. ſacerd. & imp. l.5. cap.*1.

IV. Qvia autem inter jura Majeſtatis Principum hæc poteſtas refertur, nec Pontifici qvidem Romano, qvippè qvem & ipſum Majeſtate potentem eſſe, diximus ſuprà, ea deneganda erit. Et certè nemo Principum Legatorum ſuorũ claſſes tàm curiosè diſtingvit, qvàm Pontifex Romanus. Alii enim dicuntur emanare ab ipſo fonte, alii non emanare, ſed conſtitui, alii nec emanare, nec conſtitui, ſed officium habere dignitati connexum. Primi ſpecialiter dicuntur Legati â latere, qvòd ſcil. de latere Papæ, cui ſemper aſſiſtunt, mittantur. Atqve id nomen ſolis competit Cardinalibus. Secundi, qvia non ſunt Cardinales, adeoqve nec de latere Papæ, vocantur Nuncii Apoſtolici, qvorum tamen nonnullos mittere ſolet Pontifex, adjectâ in ejus facultatibus hâc clauſulâ: Cum poteſtate Legati à latere; qvæ de ſtylo Curiæ Romanæ conſvevit adjici mandatis Legatorum, qvi fimbriam veſtimenti Papæ tetigerunt, ſeu qvi ab eo mandatum vivæ vocis oraculo receperunt, uti loqvitur Speculat. *tit. de Legat. §. ſeqvitur in pr.* Tertii dicuntur Legati nati, qvia cum dignitate, qvam acqvirunt, fiunt ipſo jure Legati, qvalis fuit olim ArchiEpiſcopus Cantuarienſis, *c.1. X. de offic. Legat.* item Eboracenſis, *c.1.* X. *de appellat.* Bituricenſis, in Aqvitaniâ ſuperiori, & Rhemenſis in Franciâ, de qvibus videri poteſt Auguſtinus Barboſa, *jur. Eccleſ. lib.*1. *c.5. n.2. ſeqq.* Fulv. Pacian. *de probat. l.2. cap.33.*

V. Poſſent verò tales diſtinctiones ſuorum Legatorum Pontifici Romano, qvatenus in territorio certo ſummam tenet Majeſtatem, non invideri, niſi eas intuitu Eccleſiæ, cujus caput ſeſe jactitat, affectaret. Dum enim Patriarcham aut

Digitized by Google

Episcopum Oecumenicum se dicit, talem se credi vult, à qvo cæteri omnes ita dependeant, ut qvicqvid habeant Episcopalis potestatis, id totum illi acceptum ferant, & teneant tantum, qvantum ille concesserit, & usqve dum revocaverit. Atqve hinc in Legationibus sedis Apostolicæ Barbosa, *d. l. n. 15.* dicit, verti utilitatem publicam omnium Ecclesiarum, & agi de recognitione subjectionis, & de compensatione solicitudinis, qvam omnes Ecclesiæ debeant Apostolicæ sedi, ac subindè, ne Legationes impediantur, meritò ab omnibus Ecclesiis procurationes solvi. Est enim hoc solenne Pontificibus Romanis, ut sub specie Ecclesiastici regiminis, in aliorum Principum provincias & territoria, ejusmodi suos Legatos mittant, atqve per eos gubernationem Ecclesiarum, qvæ ad ipsos Principes spectat, sibi vindicent, Principibus planè exclusis, & neqvicqvam reclamantibus. Unde etiam Legatum definiunt Canonistæ, judicem missum ab Apostolicâ sede, cui aliqva provincia, vel terra regenda committitur in spiritualibus & Ecclesiasticis. Barth. Carthagena, *expos. tit. X. de offic. Legat. Observ. 4.*

VI. Verùm enimverò, uti Regibus & Principibus suas in Ecclesiâ partes vindicavimus suprà, ita unio sive omnium Ecclesiarum, sive omnium & singulorum Christianorum sub unico aliqvo Pastore mortali, non tantùm inane est commentum, sed etiam contra institutionem Ordinis Ecclesiastici, nedum ut ad communionem internam membrorum cum capite & inter se necessaria sit, sive ex naturâ rei, sive ex lege positivâ DEI. Ad præcavendum enim schisma membrorum in toto corpore, subordinationem multorum Doctorum ad invicem, non multorum dependentiam ab uno, dicitur DEUS instituisse. Dn. D. Hülsemann. *in Breviar. cap. 17. num. 16.* Add. qvæ diximus *cap. 27.* Nec verò rationi satis conveniens est, si dicas, uni homini committi debere, aut commissam esse decisionem controversiarum, qvæ circa successiones Episcoporum & Præbendas, & dignitates atqve officia Ecclesiastica, hinc inde in Ecclesiâ per universum Orbem exoriuntur. Præterqvàm enim, qvòd id factum fuisse nullo idoneo testimonio adstruatur, etiam impossibile istud videtur, qvin & minùs utile, cùm plerumqve tùm feliciùs, tùm citiùs, tùm minore tædio, & simptu alibi, qvàm Romæ, finiri possint ejusmodi controversiæ. Atqve id intelligentes optimè con-

conſtituerunt Patres Africani, ut domi & inter ſuos judicia Clericorum terminentur, appellatione ad transmarina planè interdictâ. Vid. *Can. 125. in Cod. canon. Eccleſ. African. à Chriſtophoro Juſtello edito.*

VII. Talis ergò, cùm & rectæ rationi & utilitati Eccleſiarum repugnet Monarchia, & in ſe tota tyrannica ſit, atqve adverſus jura Regum & Principum affectata, qvid de Legationibus Pontificis, qvas non ut par, ſed ut ſuperior, inſtruere attentat, ſentiendum ſit, nemo non videt. Atqve hinc etiam apud illos Principes, qvi Papam adhuc colunt, & venerantur, Legatorum papalium valdè acciditur poteſtas. In Hiſpania & Belgio, priusqvam Legati ſeu Nuncii Apoſtolici recipiantur, illorum poteſtas ſeu facultas examinatur, ut moneri illi poſſint, qvibus uti conveniat diſpenſationibus & commiſſionibus, ne qvid fiat in Reipublicæ diſpendium: nam cùm plerumqve Legati Apoſtolici ſint exteri, nec ſatis norint, qvæ ſint præcavenda, facilè poſſent falſis ſuggeſtionibus decipi, aut abuti ſuâ poteſtate. Similiter in Galliâ nulla eſt poteſtas Legato Apoſtolico utendi facultatibus ſuis, niſi ex die, qvo à Rege receptus promiſit, ſe nihil adverſus Eccleſiæ Gallicanæ libertatem uſurpaturum, neqve limitationes, qvæ in curiâ Parlamenti fieri ſolent, exceſſurum. Anton. Perez, *Cod. de Legat. num. 7.* Sic enim longo uſu invaluit, ut Legatus Pontificis officium Legationis exercere neqveat, niſi facultates, ei à Pontifice conceſſæ, Senatoribus in Curiâ Parlamenti priùs exhibitæ, atqve ab iis examinatæ, Arreſto Curiæ ad modum & temperamentum redigantur, ac deinde diplomate Regio confirmentur. Conditiones præſcribi ſolitæ referuntur à Thuano, *lib. 3. hiſtor.* Et hæc de Legatis Pontificis.

VIII. Civitatibus Hanſicis, ſive Hanſeaticis, qvo jure olim competierit Jus Legationis, dubitare meritò licet, cùm non ipſæ tantùm inter ſe, ſed etiam cum aliis Principibus, & Principes vicisſim cum illis iſtud exercuiſſe, paſſim inveniamus. Vid. Matth. Stephan. *de jurisdict. l. 2. c. 3. num. 3.* Breviter dicimus, Legationis Jus, uti ſuprà id explicatum eſt, iis competere non videri, tùm qvòd nulla eis conjunctim ſumptis competit Majeſtas, tùm qvòd non niſi ob commercia ſuam ſocietatem contraxerunt. Etſi enim Imperiales nonnullæ civitates, qvibus Regalia denegari neqveunt, fœdere eo contineantur, ſimul tamen continentur eo civitates aliæ municipales, aliorum Imperio ſubjectæ,

Digitized by Google

qvæ neqve Regalia habent, nec qvicqvam de Majeſtate participant. Commercia autem, propter qvorum utilitatem primùm ejusmodi fœdus coaluit, faciunt, ut pro ſimplici, & tantùm non privato fœdere, per qvod ſcil. privatorum potiùs, qvàm communis aliqva utilitas qvæſita fuit, haberi qveat. Rutger. Ruland. *de Commiſſar. p. 2. l. 5. c. 4. num. 58.* Sanè approbatum id à qvamplurimis Principibus, Dominisve, patet exindè, qvòd Urbes ſuas, dum omni commerciorum genere florentiſſimas eſſe cuperent, nomen ei dare permiſerint. Ex qvo tamen Majeſtatis aliqvam ſtrictturam ei communicatam fuiſſe, dicere non auſim. Et imò in vitio habetur ſeculi, qvòd ingens adeò ſocietas coierit nullà autoritate publicà, factumq; id creditur eo tempore, qvo perturbatiſſima Imperii ratio, & attrita maximè fuit dignitas Imperatorum. Vid. Dn. Conring. *diſſ. de Urbib. German. num. 98. ſeqq.* Limn. *de jur. publ. l. 7. c. 1. num. 58. ſeqq.*

IX. Contingere autem ſolet haud rarò, ut in partes æqvales ſcindatur civitas, qvarum utraqve ſummum affectat Imperium, ut dijudicari vix poſſit, utri iſtud competat, & qvæ ſuperior haberi debeat. Hîc verò, qvoad in ambiguo res hæret, utramqve earum, dum τὸ κύριον affectat, etiam Legationis jus affectare, nullus dubito. Et ſi ad exteros Principes ab alterutrâ earum, aut etiam utrâqve ſeorſim deſtinati aliqvi fuerint, qvi de rebus agant publicis, illos Legatorum nomine honorari debere arbitror, cùm præſertim fieri poſſit, ut nunqvam deinceps in unum populum redeant, & coaleſcant, ſed pro unâ gente duæ poſthac ſemper maneant, qvarum unaqvæq; abſoluto Imperio, & regimine Majeſtatico polleat. Qvod ſi verò ad invicem inter ſe communicare per internuncios partes ita diviſæ velint, cùm neutra induci facilè poſſit, ut alterius Majeſtatem agnoſcat aut obſervet, difficile etiam erit præſcribere alteri, ut Legationum jura mittentibus tribuat. Et tamen, qvia, uti modò dixi, fieri poteſt, ut nunqvam reſtituatur regimen priſtinum, ſaltem propter iſtum incertum eventum, & qvia periculum eſt, ne idem in ſuos ſtatuatur, qvod ipſi adverſus alios decernunt, utiliùs videbitur, Legatorum honore eos dignari, & eorum poſtulata audire, qvàm ſuperbâ aliqvâ reſponſione dimittere. Idem dicendum erit, qvando, cum jure admodùm controverſo, de regni ſucceſſione duo decertant. Vid. Hug. Grot. *de jur. B. & P. l. 2. c. 18. n. 2.*

X. Cx-

X. Cæterùm, qvi Legati munus obit, mittentis ille Majeſtatem, qvanta in comparatione ad alterius Majeſtatem intelligi poteſt, repræſentat. Dixi ſuprà duplici modo conſiderari poſſe Majeſtatem Imperantis, vel in reſpectu ad ſubditos, vel in reſpectu ad parem, ſimili Majeſtate inſtructum, & hinc diverſimodè etiam ſe habere Regalia. Qvi igitur Legati ſuſcipit munus, Majeſtatem gerit communicatam, non ſimpliciter qvidem & plenè, cum ad ſubditos mittentis ea minimè ſe diffundat, ſed ſecundùm eum modum, qvo Majeſtas Principis ſe habet ad aliam Majeſtatem æqvalem. Conſeqvitur hinc, eodem prorsùs loco habendum eſſe Legatum in territorio ejus, ad qvem mittitur, qvo haberetur, ſi ipſe veniret, mittens. Qvemadmodùm igitur Majeſtati ægrè faceret, qvi adventantem Principem peregrinum repelleret, aut ipſius perſonam, Comitatum & vaſa violaret: ita non minùs faceret contra Majeſtatem, qvi Legatum Principis externi repelleret aut violaret. Et profectò, qvi ita alterius Majeſtatem contemnit, nec ſuam qvidem ſatis obſervare videtur. Cum enim ipſe qvoqve apud exteros videri & obſervari velit, conveniens eſt, ut alterius qvoqve Majeſtatem comiter habeat, ne, qvod ipſe in aliis ſtatuit, idem qvoqve in ſuis ut ſtatuatur, velle cenſeatur, cùm difficile ſit, abſqve mutuâ Regnorum inter ſe reverentiâ, Rempublicam ſartam tectam conſervare, & ab inſultibus externis cuſtodire. Vid. Alberic. Gentil. *de Legat. l. 2. c. 6.*

XI. Non igitur temerè rejiciendus eſt Legatus, ſed admitti utiqve is debet, niſi cauſa aliqva juſta ſubſit, qvæ in diverſam ſententiam moveat. Cauſas iſtas deducit Hugo Grotius ex eo, qvi mittit, ex eo, qvi mittitur, ex eo, ob qvod mittitur, *lib. 2. de jur. bell. & pac. c. 18. n. 3.* & Anton. Perez. *Cod. de Legat. num. 9.* Qvod mittentem attinet, non ſatis juſta videtur eſſe cauſa, qvod hoſtis ille ſit, & jam armatus, bellum vel inferens jam, vel propediem illaturo. Nec enim magis neceſſarium videtur Legatorum commercium, qvàm inter belligerantes; cùm non aliter impetrari poſſint induciæ, nec aliter iniri concordia: incidunt ſæpè & alia in bello negocia, qvæ, niſi per Legatos, hinc inde miſſos, tranſigi non poſſunt. Hugo Grot. *d. l. n. 6.* Juſta igitur rejectionis cauſa erit, ſi qvis invaſor fuerit alieni Imperii, & cum legitimo Domino de rerum ſummâ adhuc diſceptet; aut ſi illi, qvi mittit, alterius, ad qvem mittit, Legatos antehac rejecit ipſe, aut ſi

callidâ Legationis ſimulatione ſæpè antehac decepit admittentem, & ſimilis deceptionis metuatur artificium. Ex parte ejus, qvi mittitur, non videtur ſufficere, ſi arguatur vilitas perſonæ, cùm autoritate publicâ, & Majeſtaticâ ſuffultus omnis veniat Legatus, nec propterea ex privatis qvalitatibus æſtimari debeat. Nec etiam juſta erit cauſa vel rejiciendi, vel etiam detinendi, ſi ab hoſte venerit Legatus, qvi ejo, ad qvem mittitur, qvondam fuit ſubditus. Vid. Dn. Strauch, *exercitat. exoter. 7. n. 5.* Juſta autem erit cauſa, ſi infeſta nimis aut odioſa fuerit venientis perſona, ſi crimine in admittentis territorio commiſſo notata, ſi perfida in Principem fuerit, ad qvem mittitur, aut ſi contumeliis eum antehac proſciderit, & qvæ evenire poſſunt alia. Ratione negotii, ob qvod mittitur Legatus, rejici poterit, ſi notorium fuerit, non id agi, qvod apertè profitetur Legatus, ſed id potiùs, ut in ſeditiones atqve defectiones concitet multitudinem; it: ſi explorandi tantùm animo venerit, aut ut vanâ ſpe pacis ineundæ factâ ſecurum reddat Principem, & ejusmodi alia. In qvibus tamen omnibus admodùm providum eſſe jubeo Principem, ne temerè qvicqvam in tali negocio ſtatuat, cùm impoſſibile ſit, iſtam prudentiæ civilis partem præceptis, aut legibus præſcriptis ita includere, ut non aliqva ſubindè occurrant, qvæ pro re natâ diverſam planè ſententiam exigant.

XII. Illud autem probare neutiqvam poſſum, qvod confidenter aſſerit Antonius Perez. *Cod. de Legat. n. 9.* poſſe Legatos, ſalvo jure divino aut gentium, muneribus ac largitionibus tentare Miniſtrorum ejus Principis, ad qvem mittuntur, fidem, etſi jurata ea ſit, & expiſcari, qvid adverſus ſuum Principem iniqvè machinentur alii. Enimverò, qvòd curioſi ſint Legati in territorio alieno, ut explorent, qvid Principi ſuo ex iſtis provinciis expectandum ſit, non improbo, cùm id fidum Miniſtrum maximè deceat; ſed qvòd id liceat eo modo, ut muneribus ſolicitetur fides aliena, difficile erit defendere. Imò verò tùm qvoqve violari jus gentium putat Tiberius Decianus, qvando ii, ad qvos mittuntur Legati, procurant, ut vino nimio inebrientur Legati, & ab eis ebriis arcana diſcantur, *tract. crim. lib. 7. c. 5. num. 11. in fin.* Qvanto minùs igitur probandum id erit, ſicubi datis muneribus vel Legati vel eorum, ad qvos mittuntur, Miniſtri corrumpantur. Ultimum Decalogi præceptum diſertè prohibet concupiſcere ſervum aut

mini-

miniſtrum alterius; qvæ concupiſcentia non eo ſolùm abſolvitur actu, qvo totum noſtrum facere diſcupimus ſervum alienum, ſed imò tùm etiam concupiſcimus, qvando muneribus corrumpimus ſervum alienum, ut ille à Domino ſuo alienior factus animum ſuum nobis addicat, & Dominum prodat, ut maximè ejus miniſterio corporali non avellatur. Hactenus igitur id repugnat juri divino. Idem etiam de gentium jure dico, qvod nunqvam ab jure divino aut naturali diſcedit, & ipſum qvoqve ex ſe omnem perfidiam damnat. Dabant Romani de ſervo corrupto actionem adverſus eum, qvi ſervum alienum ſolicitaſſet ad aliqvid vel faciendum vel cogitandum improbè, *l. 1. §. 3. ff. de ſerv. corrump.* qviqve ei ſvaliſſet verbis ſive precio, ut rationes dominicas intercideret, adulteraret, vel etiam ut rationem ſibi commiſſam turbaret, *d. l. 1. §. f. eod.* Id autem neqvaqvam meri eſt juris poſitivi, ſed fundamentum ſuum in ratione naturali habet, qvæ abſtinendum ab eo, qvod ad alterum pertinet, dictitat. Et hinc rectè colligit Ulpianus, magis eum delinqvere, qvi nō ſervum, ſed liberum putans, corrumperet, *l. 5. §. 1. ff. eod.* Fecitq; eadem ratio, ut edictum Prætoris etiam ad filios filiasve familiàs corruptos extenderetur, qvoniam ſc. intereſt noſtrâ, animum liberorum noſtrorum non corrumpi, *l. 14. §. 1. ff. de ſerv. corrupt.* Etſi autem iſtiusmodi actio, qvaliter eam jus civile informavit, adverſus Legatum Principis locum non inveniat, excuſatus tamen propterea ille, ſicubi Miniſtrum alterius corruperit, dici neqvit. Manet enim adhuc, delinqvere corruptorem, *l. 1. §. 3. l. 5. §. 1. ff. de ſerv. corr.* & dolo facere eum, qvi ſervum deteriorem fecerit, *l. 1. pr. l. 3. ff. eod.* Delinqvere autem non adverſus jus civile tantùm, ſed etiam adverſus jus naturale aut gentium, cùm etiam hoc jure dolus omnis redarguatur, tantùm abeſt, ut, ſalvo jure divino aut gentium, Miniſtrum Principis extranei corrumpi poſſe ſtatui qveat.

XIII. Ex eo, qvòd Legatum Principis ſui perſonam repræſentare dixi, fluit etiam alterum ejus idioma, qvòd ſit inviolabilis, adeò ut offendere, occidere, contumeliâ aut damno afficere eum non magis liceat, qvàm ipſum Principem. Ita etiam, ſi hoſtis ſit Princeps extraneus, qvi Legatos mittit, non tamen magis lædendi fuerint ejus Legati, qvàm Princeps ipſe, ſi amicè collocuturus in hoſticum veniret. Eo ipſo enim, dum amicum colloqvium expetit, exuiſſe perſonam hoſtis videtur, aut

ſepo-

Digitized by Google

ſepoſuiſſe ſaltem tantiſper, donec ad ſuos redierit. Hoc tamen caveat hoſtis collocuturus, ut Principis alterius congreſſum priùs expetat, & colloqvium, qvod intendit, denunciet, qvàm ſe in hoſticum contulerit. Hoſtem enim qvia interficere licet, *arg. l. 3. inf. ff. ad L. Cornel. de ſicar.* vix tutus erit ille, aut vitæ ſuæ ſatis ſecurus, niſi, qvo animo veniat, anteà declaraverit. Nec ſufficiet, ſi tùm demùm, cùm in hoſtium jam eſt poteſtate, intentionem ſuam exponere velit, qvòd ſimulatò id agi videatur plerumqve, & in eũ tantùm finem, ut vel captivitatem evitet, vel dolo circumveniat adverſarium. At talis denunciatio neceſſaria non eſt, ubi Legatos mittere decrevit, qvippè qvos ipſum Legati officium, dum tamen de eo conſtet, inviolabiles ex communi gentium conſenſu reddit, non obſtante, qvòd ab hoſtibus veniant. *Si qvis Legatum hoſtium pulſaſſet*, inquit Pomponius JCtus, *contra jus gentium id commiſſum eſſe exiſtimatur, qvia ſancti habentur Legati: & idcò, ſi, cum Legati apud nos eſſent gentis alicujus, bellum cum iis indictum ſit; reſponſum eſt, liberos eos manere, id enim juri gentium conveniens eſſe, l. 17. ff. de Legat.* Singulare hîc ſtatuit Pomponio in Legatis, quos non fieri ſervos ſcribit, ſicubi, bello ſubitò exorto, apud hoſtes repentè factos deprehendantur, cùm tamen illi, qvi pervenerunt ad alteros, ſi bellum ſubitò exarſiſſet, eorum ſervi efficiantur, *l. 12. pr. ff. de captiv. & poſtl.*

XIV. Securitas autem hæc, & integritas Legatorum inter eos inprimis obſervari debet, qvi commercio iſto Legationis continentur, ut eſt ille, ad quem Legatio decernitur. De tertio, cujus vel fines transeunt Legati, vel in eum aliàs incidunt, nunc videamus. Et quidem ſi certum eſt, ire eos ad hoſtes tertii, aut ab hoſtibus ejus venire, aut alioquin hoſtilia moliri, non intercipi tantùm, ſed etiam interfici eos poſſe, plurimi contendunt. Hugo Grot. *de jur. bell. & pac. lib. 2. c. 18. n. 5.* Sed id non omni prorsùs caret dubio. Quid enim, ſi ad hoſtes quidem eant tertii, ſed ut ad concordiam eos, & pacem ineundam diſponant? qvid ſi ab hoſtibus quidem veniant, ſed ut interceſſores qværant & mediatores, qvi tertium ſibi reconcilient? utrobiq; hîc ceſſat præſumtio, quæ violationem aliàs ſvadere poſſit, nempè in tuum damnum vel injuriam Legationem ſuſceptam eſſe. Quocircà ſi amicus aut fœderatus tuus ad hoſtem tuum mittat, Legationis jus nequaquam violandum eſſe arbitror, cùm multis aliis de cauſis,

Digitized by

causis, & vel in rem tuam Legatio suscepta esse possit. Sed è contrario, si hostis tui Legatus ad amicum, aut confœderatum, missus fuerit, cùm id in mandatis habere possit, ut amicum sollicitet, & in te concitet, faciliùs admiserim securitatis violationem. Omninò autem ut hostes persequendos statuo eos, de quibus manifestum est, quòd adversus tertium istum Legationem gerant, vel ut auxilia ab aliis petant adversus tertium, vel ut eos in simile bellum concitent.

XV. Acerbè sæviit in Ministros suos Benedictus XII. Pontifex Max. postquam illi, ut Eduardi Regis Angliæ Legati, Avenioni subsistentes, in vincula conjicerentur, & captivi in Franciæ Regnum ducerentur, opem auxiliumque præstiterant, ut sanè dubitem, num ista tanta crudelitas tàm sanctum Patrem deceat. Eam describit in ipsius vitâ autor, quem anno 1632. edidit Franciscus Bosquetus, his verbis: *Ad dictum Papam præfatus Odoardus, Rex Angliæ, ortâ jam guerrâ inter ipsum, & Philippum Regem Franciæ memoratum, misit certos Nuncios, qui Avenioni existentes de nocte clam & occultè fuerunt capti, per certos Officiarios dicti Regis Franciæ, & ultra Rhodanum ad partes Regni Franciæ captivi adducti, scientibus, consentientibus, imò etiam faventibus aliquibus Officialibus Papæ, & specialiter Marescallo suo. Quod cum ad notitiam ipsius pervenisset, sibi summè displicuit, reputans, se ex eo offensum, cùm Curia Romana debeat esse omnibus communis & secura, & ob hoc pro honore sui juris dictæ Romanæ Ecclesiæ conservatione statim fulminavit sententias, suosq; fecit processûs contra captivatores & detentores dictorum Nunciorum, supposuit Ecclesiastico interdicto omnia loca, in quibus essent, aut ad quæ eos contingeret declinare, sicq; viriliter in hoc processit, quòd intra paucos dies Nuncii prædicti deliberati fuerunt, & Avenionem reducti. Ipse etiam volens de suis, qui in hoc delinquentes extiterant, justitiam facere, omnes illos, qui de eo fuérunt culpabiles inventi, duris carceribus fecit mancipari, statui seu conditioni nullius deferendo, quorum aliqui demum fuérunt ante valvas hospitii, â quo dicti Nuncij fuerant extracti, suspensi, alij verò alibi, seu aliàs trucidati, & idem, ut dicitur, fieri mandaverat de dicto suo Marescallo, sed in carcere detentus præ nimio dolore præmortuus est, seipsum interimendo, fuitque palàm, publicè lata sententia contra ipsum jam mortuum, tanquam culpabilem, decretumque ordinatum, ut cadaver suum Ecclesiasticâ sepulturâ ca-*

reret, fuitqve adpositum in campis, in loco, ubi apponuntur malefici, inclusum in unâ thecâ ligneâ, inter duas tignas appensâ, ad terrorem aliorum.

XVI. Disceptari hinc consuevit porrò, numqvid securitate suâ excidat Legatus, sicubi in territorio admittentis crimen aliqvo perpetraverit, qvod in subdito publicam meretur vindictam. Et qvidem variè eam rem definitam esse notat Grotius, *d. l. num.* 4. Qvi tamdiu Legatos incolumes esse oportere contendunt, quamdiu ipsi Legationis suæ officium servaverint, nimii mihi videntur, & Majestatem, qvæ in personis Legatorum effulget, nõ satis attentè considerare. Sed nec illud placet, Legatum non ab injustâ tantùm, sed justâ etiam vi tutum esse debere, cujus quidem effati rationem hanc reddunt, quòd alias nihil in eo magni esset, nihil præcipui, cùm tamen inter privilegia referenda sit eorum securitas. At enim, ut maximè concedamus, privilegiis accenseri debere Legatorum hanc sanctitatem, qvanqvam eâ de re dubitari ideò posset, quòd à Majestate proficiscatur communicatâ, non ex privilegio, si qvid eximii Legatis competit; videtur tamen adhuc privilegium istud præcipuum aliqvid continere in eo, qvòd hostium Legati inviolabiles sint, qvi sc. occidi aliàs impune possent, nisi Legati essent. Et ergò privilegium istud maximè se exseritin Legatis hostium, qvos inprimis muniri tali sanctitate oportuit, quòd aliàs nemo esset, qui propter periculum munus istud in se susciperet. Imòverò, si dicendum, quod res est, non aliâ de causa mihi videtur istud ita inter gentes constitutum esse, nisi ut necessarium inter ipsos hostes sustentaretur commercium. Quod enim amicorum aut confœderatorum Legati violari non debeant, ex alio principio manat, & præter Majestatem, qvam in Legatis reverenter habere decet, etiam amicitiam, societatem, aut aliam conjunctionem ponit, quam iniquum planè esset injuriis, aut violentiæ exponere.

XVII. Ut verò tandem explicemus nostram sententiam, puto distinguendum esse inter delicta levia & atrocia: Si leve fuerit à Legato delictum commissum, dissimulandum id erit, aut è finibus jubendus ille excedere. Quod ultimum tum demum locum habere videtur, qvando per delicti ejusmodi perpetrationem personaLegati vilescit, ut turpe sibi putet Princeps cum ejusmodi homine aliquod habere commercium, quanquam, si habeat, nullam

nullam sibi contrahat inde turpitudinem. Si atrox fuerit delictum, interesse videtur, utrùm id directò lædat statum Reip. aut dignitatem Imperantis, an verò principaliter in privatorum vergat injurias & damnum. Posteriore casu remittendus erit Legatus ad eum qvi misit, cum elogio & postulato, ut eum puniat, aut dedat, atq; hoc ipso Legati personam exuat. Priore casu, qvando hostili conatu Legatus in statum civilem fertur, in caput Regis, apud quem degit, conspirat, populum concitat, & sic pessima adversus Principem & Remp. molitur, dubium mihi nullum est, puniri eum posse, & occidi etiam pro ratione delicti commissi ab ipso illo Principe, ad qvem missus est. Sed hic tamen præsupponimus, crimen istud, cujus arguitur Legatus, tàm esse manifestum, ut vel negare id neqveat, vel apertis convinci possit testimoniis. Suspiciones enim vix sufficientes erunt, ut hinc in virum Majestate insignem animadverti qveat.

XVIII. Sed hic nobis obstare videtur illud, qvod supra diximus, Legatum Principis sui personam sustinere, & Majestatem qvandam communicatam habere, atq; idcircò non minorem ei honorem habendum esse, qvàm ipsi Principi. At Principem nemini subjici, nec propter summum imperium, qvòd tenet, condemnari ab ullo posse; pari in parem nullum esse imperium, nullum judicium: nec subjici Principem Domino territorii, ut maximè in ejus territorio inveniatur: nec proinde etiam subjici ejus Legatos. *Omninò ita censeo*, inqvit H. Grot. *l. 2. de jur. bell. & pac. c. 18. n. 4. placuisse gentibus, ut communis mos, qvi qvemvis, in alieno territorio existentem, ejus loci territorio subjicit, exceptionem pateretur in Legatis, ut qvi, sicut fictione qvâdam habentur pro personis mittentium, ita etiam fictione simili constituerentur qvasi extra territorium.* Et exhinc vitio vertitur ab nonnullis Elisabethæ, Angliæ Reginæ, qvòd Mariam Scoticam mortis supplicio subjecerit, qvippè in qvam nullum planè illi jus fuerit; qvò pertinet Epitaphium istud, qvod Cambdenus, *part. 3. hist. Elisab. in anno 1587.* à non nemine confectum memorat, his verbis:

Maria, Scotorum Regina, Regis filia, Regis Gallorum vidua, Reginæ Angliæ agnata, & heres prima, virtutibus regiis, & animo regio ornata, jure regio frustrà sæpiùs implorato, barbarâ ac tyrannicâ crudelitate ornamentum nostri seculi, & verè regium lumen extinguitur: Eodemqve ne-

fario judicio & Maria, Scotorum Regina, morte naturali, & omnes superstites Reges plebeji facti civili morte mulctantur. Novum & inauditum tumuli genus, in qvo cum vivis mortui includuntur. Cum sacris enim divæ Mariæ cineribus omnium Regum atq; Principum violatam, ac prostratam Majestatem hic jacere scito, & qvia tacitum regale satis superq; Reges sui officii monet, plura non addo viator.

XIX. Sed enim non refragamur qvidem, Principem, in alterius territorio consistentem, suam adhuc retinere Majestatem, nec propter discessum ex provincia suâ alterius fieri subditum. At qvando Princeps ille hostem se præbet in alterius territorio, hostilia molitur, & populum in conspirationes & seditiones concitat, confidenter assero, occidi eum posse, si non ut subditum, saltem ut hostem. Maria Scotica, fœmina procax & turbulenta, cùm in Anglia multa machinaretur in caput Elisabethæ, & statū publicum vehementer affligeret, si vera sunt, qvæ refert Metteranus, *hist. lib. 13.* id tandem promeruit, ut pro hoste haberetur, & mortis supplicio plecteretur; qvanqvam sint, qvi supplicii genus detestentur, & in eo peccasse Elisabetham contendant, qvòd carnificis manu id irrogaverit, apud Th. Lans. *orat. contra Britann. p. m. 688.* Qvemadmodum igitur hostem publicum aut occidere, aut capere, & victoris arbitrio subjicere licet, ita & Principem, peregrè adventantem, & hostilia apud hospitem suum molientem, ita & Legatos Principis extranei similia perpetrantes. Qvo ipso cadit fictio Grotii, qvâ Legatum extra territorium comminiscitur. Imò verò, qvia jure belli captivi omnes ita subjiciuntur victori, ut judicia ejo neqvaqvam declinare possint, sive in civilibus, sive in criminalibus, non alia erit fortuna Regum & Principum captivorum, q ippè qvi per captivitatem Majestate omni exuuntur, ut pro arbitrio victoris judicium ejus subire teneantur.

XX. Qvamdiu igitur Legatus salutem publicam non labefactat, nunqvam sine præsentissimo metu secuturæ vindictæ contemni ac violari poterit. Qvod si autem injuriâ afficiatur, qværitur, qvo delicti nomine id judicandum veniat. Aliqvi inter Doctores eum, qvi Legatos offendit, sacrilegium committere statuunt, qvos refert Tiberius Decianus, *tract. criminal. l. 7. c. 5. n. 11.* moti ex eo, qvòd sancti dicantur Legati, *l. 17. ff. de Legation.* Verùm id parum facit, qvandoqvidem crimen sacrilegii multa alia habet reqvisita, qvæ hic nullum inveniunt locum. Vid. Anton. Matthæus, *de criminib. subtit. de sacrileg. num. 1.* Qvare autem

autem sancti dicantur Legati, optimè explicatur in *l. 8. ff. de divis. rer.* ibi: *Sanctum est, qvod ab injuriâ hominum defensum atq; munitum est, sanctum autem dictum est à sagminibus. Sunt autem sagmina qvædam herbæ, qvas Legati populi Romani ferre solent, ne qvis eos violaret, sicuti Legati Græcorum ferunt ea, qvæ vocantur cerycia.* Alii ergò, teneri offendentem Lege Juliâ de vi publicâ, scribunt, pro qvibus facit *l. 7. ff. ad L. Jul. de vi publ.* Sed qvia sæpè unum delictum in plura incidit judicia publica, dubitari cœpit, num & Majestatis crimen committat ille, qvi Legatos violaverit? Et qvidem distingvunt aliqvi, utrùm læsio illata fuerit â subdito mittentis, an verò â subdito ejus, ad qvem mittitur Legatus; & ab illo qvidem Majestatis crimen committi, concedunt; ab hoc verò committi aut committi posse, negant. Fundamentum suæ sententiæ ponunt in eo, qvòd crimen Majestatis non committatur, nisi â subdito. Vid., qvæ dixi *cap. 2.* Tiberius Decianus tamen, *d. l. num. 12.* de utroqve asserit, & â subdito, & â non subdito committi hic crimen læsæ Majestatis, cujus ego sententiam, si rectè intelligatur, non improbo. Qvia enim crimen Majestatis illud est, qvod adversus securitatem Reipublicæ committitur, *l. 1. §. 1. ff. ad L. Jul. Majestat.* & in hoc securitas Reipublicæ multùm periclitatur, sicubi Legati extranei Principis violentur, propter vindictam sc., qvæ ut plurimùm suscipitur, videtur sanè ille, qvi Legatos offendit, securitatem Reipublicæ vehementer lacessere. In eodem textu dicitur etiam is Majestatis crimen committere, cujus operâ dolo malo consilium initum erit, qvo obsides injussu Principis intercíderent. Atqve id argumentum probat, non minùs eum, qvi Legatos offendit, qvàm qvi obsides liberat, crimine hoc innodari. Tàm enim Legati, qvàm obsides publico nomine veniunt; tàm illi, qvàm isti inter duas Respublicas agunt, & ab utrisqve securitas Rerumpublicarum proficiscitur. Qvocircà non malè statuit Decianus, etiam eum crimen læsæ Majestatis committere, qvi alterius Principis Legatos lædit; verùm istud ille tùm committit non in istum Principem, cujus sunt Legati; sed in proprium Principem, cui ipse subjectus est, cujus adeò securitatem violat. Confer Dominic. Arum. *de jur. publ. discurs. 12.*

XXI. Qvod de Legato dixi, inviolabilem eum esse, idem dico de ejus comitibus, ministris, & famulis; adversus qvos tamen si qvis deli-

qverit, Majestatis crimen protinùs committi non dixerim, qvòd si verò in contemptum Legati tale qvid factum fuerit, & ut Legatus per obliqvum contumeliâ afficiatur, ipsa Reipublicæ securitas simul concuti & labefactari videtur, qvòd facilè non passurus sit Princeps, Legatum suum injuriis exponi. Cæterùm, si qvis inter comites & ministros Legati delictum commiserit, disqviritur, ad Principem territorii, in qvo Legatus degit, an ad ipsum Legatum publica spectet vindicta? Qvi Principi territorii vindictam tribuunt, eo inprimis nituntur fundamento, qvòd ille solus in territorio suo jurisdictionem, merum & mixtum Imperium largiatur, & qvòd idcircò territorium violare extraneus videatur, qvi in eo jurisdictionem affectare velit. Knichen, *de sublim. & reg. territor. jur. c. 4. num. 1.* cùm & aliàs in loco delicti fòrum qvis sortiatur, per ea, qvæ colligunt Dd. ad *l. 1. C. ubi de crimin.* E contrario, qvi Legato eam potestatem tribuunt, id maximè urgent, qvòd Legatus Principem referat, qvi nunqvam sine imperio sit. Habere ergò dicunt ipsum etiam Legatum potestatem puniendi domesticos suos, nec necesse proinde esse, ut vel domum remittat, vel peregrino judicio condemnare faciat eosdem.

XXII. Priorem sententiam duas ob causas probare neqveo. Primò, qvòd præsupponat, non consistere posse jurisdictionem sine territorio, cùm tamen territorium nihil faciat ad essentiam jurisdictionis. Optimè in hanc rem Hugo Grotius, *lib. 2. de jur. bell. & pac. c. 3. num. 4. Imperium duas solet habere materias, sibi subjacentes, primariam, personas, qvæ materia sola interdum sufficit, ut in exercitu Virorum, mulierum, puerorum, qværente novas sedes; & secundariam, locum, qvi territorium dicitur.* Si qvis igitur Dux exercitûs delinqventes in alterius territorio coërceat, & ultimo supplicio in eos animadvertat, militaris illa jurisdictio Domino territorii ordinario non prejudicat. Knichen, *d. l. n. 8.* Ita igitur etiam Legato, dum tamen aliàs potestatem puniendi habeat, exercitium ejus potestatis frustrà denegatur ex eo, qvòd in alieno territorio consistat, nisi ipse fortè prohibuerit ejus territorii Dominus. Eo enim invito, tale qvid peragi posse nolim asserere. Deinde sententia prior ideò mihi non satis commoda videtur, qvia indistinctè asserit, posse Principem unumqvemq; in territorio suo qvo-

modo-

modocunqve delinqventem punire; cùm tamen ista regula facilè exceptionem patiatur in Legatis. Enimverò, qvia Legatus Principis sui personam refert, uti sæpè dixi, & par in parem non habet imperium, Legatus etiam ideò alterius Principis territorium non ingreditur, ut vel se, vel suos, illi Principi subjiciat, non magis poterit Princeps territorii in Legati comites animadvertere, qvàm posset in ipsius Principis mittentis comites, si præsens adesset.

XXIII. Nec etiam posterior sententia satis firma est. Refert qvidem Legatus, & repræsentat Principem suum, sed non in omnibus. Suprà enim dixi, Majestatis qvandam strictùram Legato communicatam esse, non tamen aliam, qvàm qvæ directa est ad Principem extraneum, qvantam scil. Princeps ipse, in comparatione ad Principem alium, sibi parem ostentare potest. At ipsam totam Majestatem unà cum imperio in subditos communicatam esse, inde non seqvitur. Sic igitur censeo, posse Principem Legato, præsertim longiùs iter confecturo, & ad remotas regiones misso, etiam imperium in comites, & pedisequos suos, concedere. Id si factum, posse Legatum ubivis locorum, nisi à Domino territorii prohibeatur, judicium exercere; si non factum, Legatum ex nudà collatione Legationis imperium tale non conseqvi, sed tùm delinqventes domum remittere teneri.

CAPUT XXXIII.

De
Jure Belli.

SUMMARIA.

Legationum diversi sunt fines. 1.
Bella qvomodo jure gentium introducta? 2.
Bellorum origo num ex dominiorum distinctione? 3.
Communio bonorum primæva ex communi Doctorum sententiâ. 4.
Repugnat Scripturæ Sacræ. 5.
Atqui tamen, non obstante dominio, communionem adhuc adstruunt. 6.
Adamus utrùm cum dominio etiam possessionem simul acceperit. 7.
Proprietas rerum fuit ante usum communem. 8.
Mortuo Adamo, liberi ejus in dominium succedebant. 9.
Nec placuit illis & posteris reliqvis communio. 10.
Uti nec Noacho. 11.

Fal-

Falsum igitur est, communionem primævam omnem excluſisse proprietatem. 12.
Bella ex jure gentium ſuam non habuerunt originem. 13.
Bellum hodiè id tantùm dicitur, qvod inter diverſas gentes geritur. 14.
Bellum tale utrùm reſolvere liceat in ſingulare duorum aut plurium certamen. 15.
Duellum utrùm licitum ſit? 16.
Excuſari nullo modo poteſt, & qvamplurima comprehendit delicta. 17.
Moraliſtarum impiæ de duellis ſententiæ. 18.
Juſſus & conſenſus Principis duellum non facit licitum. 19.
Purgatio vulgaris, jure Canonico improbata, continebat etiam monomachiam. 20.
Duella aliqvando neg; in judiciis Eccleſiaſticis improbata fuerunt. 20.
Imò etiam ab Eccleſiaſticis Viris ſuſcepta fuerunt. 21. 22.
Monomachia non eſt modus componendi controverſias. 23.
Monomachia bellica non omninò improbanda. 24.
Bellum publicum qvid? 25.
Bellum civile an pro publico habendum? 26.
In eo non habent locum jura Belli. 27.
Belligerendi poteſtas Magiſtratui non competit. 28.
Atq; illa originem ſuam non debet juri civili, uti putat Grotius. 29.
Subditi, ne qvidem ſi Magiſtratûs ſint, poteſtatem habent Bellum gerendi adverſus Principem ſuum. 30.
Niſi limitata ſit Principis poteſtas. 31.
Defenſio, à Magiſtratu & ſubditis adverſus hoſtem ſuſcepta, licita eſt & laudanda. 32.
Privatis jus belligerendi non competit. 33.
Tentanda priùs omnia, qvàm Bellum decernatur. 33.
Qvod & Batavi anno M DC LXXIV. Svecis conſuluerunt. 34.
Dubius enim eſt Belli eventus. 35.
Privata olim Bella in Romano Imperio admodùm erant frequentia. 36.
Prodiit tandem Conſtitutio de pace publicâ, qvæ privata illa Bella efficaciter coërcuit. num. 37.
Secundùm eam ſententia Wittebergenſium. 38.
Cognitio de pace publicâ violatâ an præter Imperatorem & Cameram aliis etiam Principibus Imperii competat? 39.
Sententia Wittebergenſium. ibid.
De pœnâ violatæ pacis publicæ. 40.
Sententia Wittebergenſium. 41.
Pontifici Romano & Prælatis an competat Jus Belli? 42.
Clerico qvatenus armis uti permiſſum ſit? 43.
Inde non malè colligitur, qvid Papæ liceat. 44.
Poteſtas Papæ ſpiritualis & temporalis nullo fundamento nititur. 45.

Clericis

Clericis Imperia politica parùm conveniunt. 46.
Multò minùs Jus Belli. 47.
Bellum non ſuſcipiendum ſine cauſâ. 48.
Inter cauſas ut plurimùm prætenditur Religio. 49.
Cauſa Bellum defenſivum juſtum facere poteſt, qvæ offenſivum facit injuſtum. 50.
Publicum Bellum tractum aliqvem habet, & continuari poteſt, & in hoc differt à Bello privato. 50.
Cauſa Belli, qvod Hiſpani intulerunt Americanis, inveſtigantur ex ſententiâ Franciſci à Victoriâ. 51.
Papam non eſſe dominum temporalem totius Orbis, nec ex ejus poteſtate juſtum reddi Bellum, Americanis illatum. 52.
Propoſitiones aliæ, à Victoriâ prolatæ. 53.
Probiberi qvis poteſt provinciâ, ne ingrediatur. 54.
Commercia num prohiberi poſſint? 54.
Propagatio Religionis an ſit juſtus titulus, ut qvis invadere poſſit alterius provinciam. n. 55.
An propter Religionem aſſiſtere liceat alterius provinciæ ſubditis? 56.
Princeps infidelis an poſſit exui Imperio propter ſubditos fideles? 57.
Infideles propter delicta contra legem naturæ an poſſint Bello infeſtari? 58.
Barbari, à Principibus ſuis deficientes, utrùm recipi debeant, & bello defendi? 59.
Qvatenus Barbaris, inter ſe Bella gerentibus, aſſiſtere liceat. 60.
Bellum, Americanis illatum, admodùm fuit cruentum. 61.
Utrùm propter negatum exercitui tranſitum juſtum inferatur Bellum? 62.
Principi cauſa Belli debet evidens eſſe. 63.
Bellum ex utrâq; parte juſtum videri poteſt. 64.
Juſtum aliqvando Bellum degenerare poteſt in injuſtum. 65.
Subdito non licet cum Principe Bellum, notoriè injuſtum, inire. 66.
Qvid, ſi dubium ſit, cauſa juſta ſit, nec ne? 67.
Digitos ſibi amputabant olim nonnulli, ut inhabiles eſſent ad Bellum. 68.
Chriſtiano utrùm liceat Bella gerere? 69.
Intellectus Canonis XII. Nicæni. 69.
Salmaſii de eo ſententia. 70.
Milites hodierni qvales? 71.
Aureliani Imp. Leges militares. 71.
Qvousq; Bellum liceat continuare? 72.
Acqviſitio bellica ut ſe habeat in rebus ſoli. 73.
Res mobiles qvatenus acqviruntur Bello. 74.
Sententia Donelli. 75.
Diſtinctio Grotii. 76.

Digitized by Google

Bello, semel indicto, singulis adversus singulos pugnare licet. 77.
Explicatio §. 17. Inst. de R. D. 78.
Res, ab hostibus captæ, quando acquisitæ dici possint? 79.
Navis capta quando acquisita verè sit? 80.
Agri quando belli acquisiti sint? 81.
Occupatio bellica plenum tribuit dominium. 82.
Agrum qui postliminiò recipit, utrùm repetere possit fructûs, interim à possessore perceptos? 83.

I.

QVæ de Legatis diximus hactenùs, pleraque omnia ad jus mittendi pertinent, postquam de eo solo agere nobis constitutum fuit. Ex finibus autem, propter quos Legationes decernuntur, exserunt sese nonnulli, qui singularia Majestatis jura constituunt, quibus propterea in censum exercitationum nostrarum veniunt. Non enim una est Legationum conditio. Aliquæ suscipiuntur ex officio, aliquæ propter negocium, aliquæ honoris gratiâ. Legatio propter officium est, ad quam quis obligatur, ut est Legatio Hispaniarum Regis ad Pontificem recens creatum, ratione regnorum Siciliæ & Neapolis. Legatio propter negocium est, quæ ad matrimonium contrahendum, vel auxilium petendum, fœdus ineundum, & ejusmodi alia suscipitur. Honoris causâ Legatio decernitur ad gratulandum, vel condolendum. Anton. Perez. *Cod. de Legat. n. 2.* Ubi obiter moneo, Legationem ex officio plerumque deberi propter vasallagium, nec proinde veræ Legationis nomine venire, quòd sc. non ut à Principe, sed ut â Vasallo mittatur. Legatio autem propter negocium plura complectitur, quemadmodùm ipsa quoque negocia varia sunt. Præcipua sunt illa, quæ non nisi Principi conveniunt, ut bellum indicere, inducias facere, fœdus inire, pacem condere. Et hinc igitur totidem jura Majestatis se exhibent, quæ consideranda nunc sunt paulò pleniùs.

II. Bella jure gentium introducta esse dicit Hermogenianus Jurisconsultus, in *l. 5. ff. de just. & jur.* de cujus mente tamen adhuc multùm disceptant Interpretes. Communiter præsupponunt, etiam dominiorum distinctionem jure gentium introductam esse, cùm eodem Hermogeniano, *d. l.* post eam distinctionem malitiam hominum, & habendi libidinem magis magisque excrevisse, insecuta deinceps fuisse bella, atque sic bellorum jura introducta, eâdem scilicet necessitate, quâ primùm dominia fuerint distincta. Dicunt

cunt igitur, bella inventa esse non dispositivè, sed causativè & occasionaliter, qvia jus gentium non statuit bella, sed ex qvo distincta fuerint dominia rerum, insurrexisse etiam bella, uti post Portium loqvitur Fernandus Vasqvius, *l. 1. contr. c. 9. n. 5.* ubi deinceps cum Philosophis contendit, felicem fore civitatem, in qvâ meum & tuũ non audiatur, præsertim cùm dominiũ ex qvodam fastu & libidine dominandi ortũ habeat.

III. Etsi autem non diffitear, plurimùm facere ad bella excitanda, dominiorum distinctionem, cùm ista hominis corrupti naturalis sit indoles, ut aliena appetat, & suis nunqvam contentus vivat bonis; tria tamẽ circa sententiam eam explicandam assumuntur Doctorum placita, de qvibus dubitare adhuc licet non sine ratione. *Primum* est, fuisse ab initio, qvoad usum, communia omnia, proprietatem fuisse omninò nullam, atq; eo tempore vixisse homines vitam omnium optimam & beatissimam. *Secundum*, proprietatẽ rerum cœpisse demũ, multiplicato genere humano, postqvàm scil. in gentes istud excrevit. *Tertium*, tùm demũ etiam bella exorta esse, cùm nec aliter juri gentium attribui qveant, nisi præsupponas gentes, qvæ ad invicem bella gerere possint.

IV. Priora duo his verbis exponit Hugò Donellus, *comment. lib. 1. c. 7.* *Fuit in initiis hujus mundi tempus, cùm ad tuendam vitam nihil dominiis, aut rerum distinctione opus esset. Cùm enim duo homines primò conditi essent à DEO, ac diu multò pòst pauci fuissent, tantum fuit vacui in hoc orbe, & in rebus conditis, tanta utilium & bonarum rerum ubiq; affluentia, ut singuli homines de communi sumere possent, qvantum vellent, sine alterius injuriâ & offensione. At postqvàm terra multitudine hominum freqventari cœpit, recta ratio usu & experientiâ confirmata docuit, aut diu stare non posse genus humanum, aut in iis, qvæ colerentur, suum cuiq; constituendum, qvod qvisq; privatim sibi coleret, qvodq; alii sine voluntate domini pervenire non liceret. Communione enim manente, alterutrum futurum erat, aut ut terra, propter qvorundam desidiam & cessationem, ab aliis qvodq; negligeretur, ac neglectu inculta jaceret, aut ut qvibusdam colentibus & laborantibus alii, qvi nihil attigissent, in partem commodorum venirent, & alienis laboribus sine ullo suo damno aut periculo fruerentur. — — Eventurum hoc qvoq;, ut qvi ex parte coluissent, si essent cupidi & potentes, facilè majorem partem ad se avocarent, imbecilliores egerent, & opprimerentur. — — Qvapropter post il-*

Digitized by Google

lam hominum freqventiam fuit hoc primum rectæ rationis & judicii opo, & lex inter homines, ut eſſet aliqvid ſuũ cujusq; qvod, ut dixi, ut ſuo labore qvisq; coleret ac procuraret, ita caveret ſibi, ne in id alius qvisqvam poſſet invadere ſine injuriâ. Hinc primùm dominia, hinc rerum & dominiorum diſtinctio, &c. Similia habent Doctores paſſim, ſed, qvæ referre hic tædioſum foret, & planè ſupervacuum. Loqvuntur autem ita non JCti tantùm, ſed Philoſophi etiam, & Theologi Moraliſtæ complures, qvorum omnium communis hæc eſt aſſertio, diviſione & occupatione primùm natam eſſe rerum proprietatem, & qvidem ita aucto genere humano, ut communio retineri ampliùs non poſſet, ante iſtud tempus nec meum, nec tuum fuiſſe, ſed communia omnia.

V. Ego verò repugnare iſta puto ipſiſſimis verbis Scripturæ S., qvæ dominium rerum omnium, & proprietatem illicò poſt creationẽ homini à DEO conceſſam, diſertè teſtatur. Ita enim DEUS ad hominem, *Geneſ. 1, 28. Creſcite, & multiplicamini, & replete terram, & ſubjicite eam, & dominamini piſcibus maris, & volatilibus cœli, & univerſis animantibus, qvæ moventur ſuper terram.* REPLETE, inqvit, non ſolùm generatione & habitatione, ſed cumprimis imperio, cultu & uſu: Verbo, SUBJICITE, non modò poteſtas hominis, ſed & terræ in obediendo promptitudo ſignificatur. Georg. Zeæmann. *de imag. DEI cap. 8. art. 8.* Subjiciendi autem iſtam poteſtatem dominium præſupponere & innuere, patet ex *eod. cap. Gen. verſ. 26.* ubi dicitur: *& præſit* (h. e. & dominetur, uti pleriqve explicant. Vid. Junius & Tremellius, Lucas Oſiander, Sebaſtianus Caſtalio, Cornelius à Lapide, & alii) *univerſæ terræ.* DEUS igitur, cùm hominem creare ſtatuiſſet, ſimùl eum omnium rerum dominum facere decrevit; & cùm hominem jam creaſſet, ei dominium iſtud actu ipſo contulit, per qvod ſcilicet factus fuit dominus univerſæ terræ. Iſtudq; dominium primis duobus hominibus ita in ſolidum conceſſit, ut, ſi præter eos fuiſſet adhuc alius, nihil qvicqvam de dominio iſto citra injuriam vindicare ſibi potuiſſet.

VI. Agnoſcunt id hodiè omnes illi, qvi inter Jurisprudentes philoſophari didicerunt; in explicatione tamen plurimi eorum ejusmodi aliqvid addunt, qvod à nobis probari neqvit. Aliqvi enim, inter qvos Hugo de Roy, *lib. 1. de eo, qvod juſtum eſt, tit. 5.* non obſtante iſto dominio, nihilominùs communionem adſerunt, latiſſimum ſcilicet fuiſſe terrarum campum, copioſiſſimam omnium rerum affluentiam, exi-

exiguum autem hominum numerum, nullam igitur extitiſſe neceſſitatem, qvæ hominem ad diſcernenda rerum dominia impelleret: Unumqvemq; jure proprio ac merito naturali ad ſuos uſus occupâſſe, qvæcunq; communis natura ad vitam ſuſtentandam produceret: habere ſe mundum hunc inſtar theatri, in qvo, licèt commune iſtud ſit, rectè tamen dicatur, eum locum ejuseſſe, qvem qvisqve præoccupaverit: vulgatum iſtud dogma, jure naturali omnia eſſe communia, ita accipiendum eſſe, videlicet, omnia in creatione & naturali ortu primævoqve ſtatu, huic illivè individuo diſtincta, propria non eſſe, ſed pariter ac communiter omnibus hominibus, & qvæ ſunt alia. At profectò, qui ita ſentiunt, non ſatis attentè conſiderant, ab initio, qvo donatio hujus univerſitatis contigit, non fuiſſe plures homines duobus; qvomodo igitur huic illivè individuo diſtinctio & aſſignatio certæ partis fieri potuiſſet? Aucto autem genere humano, cœperunt ſine dubio, qui nati ex illis erant, uti domeſtici, & ejusdem familiæ liberi, communi mensâ frui, & iisdem frugibus, qvæ parentibus in eſcam datæ erant, unà cum illis veſci & nutriri; ſed quàm parùm iſta communio obſervata fuerit, diſtinctum primorum fratrum vitæ genus oſtendit, *Geneſ. IV, 2.* Nec potuerunt tamen primi iſti fratres, invito Adamo parente, vero rerum omnium domino, qvicqvam ſeorſim poſſidere, aut occupare, uti mox dicam.

VII. Alii Dominium qvidem, à Deo primo homini conceſſum, largiuntur, de poſſeſſione tamen adhucdum diſputant, qvando ea cœperit. Dicunt enim, dominium iſtud eſſe tantùm potentiale, idqve conſiſtere in poteſtate occupandi & poſſidendi, nec aliud eſſe, qvàm dominium in actu primo, per qvòd in poſſeſſionem, & à poſſeſſione in dominium, qvod eſt actu ſecundo, venitur. Ex qvo deinceps conficiunt, terram hanc univerſam nunqvam ab uno homine poſſeſſam fuiſſe. Ego verò pace eorum ſimpliciter aſſero, Adamum per donationem ejusmodi & dominium univerſæ terræ actuale, & poſſeſſionem ejusdem actualem ſimul nactum fuiſſe. Non enim neceſſe eſt corpore & tactu adprehendere ſemper poſſeſſionem, ſed etiam oculis ea & affectu adqviri poteſt, quemadmodùm columnæ, quæ propter magnitudinem ponderis moveri non poſſunt, pro traditis habentur, ſi in re præſenti conſenſerint contrahentes, *l. 1. §. 21. ff. de acq. vel amitt. poſſ.* Ita ſi vicinum mihi fundum mercatò vendi-

Digitized by Google

ditor in meâ turre demonſtret, vacuamque ſe poſſeſſionem tradere dicat, non minùs poſſidere cœpi, qvàm ſi pedem finibus intuliſſem, *l. 18. §. 2. ff. eod.* Qvod ſi jam conſideres, DEUM ter opt. Max. non eminùs oſtendiſſe homini hunc terrarum Orbem, quod tamen ſufficere potuiſſet ad traditionem & adquiſitionem poſſeſſionis, ſed in re præſenti donationem perfeciſſe, & ideò eum in hunc mundum introduxiſſe, ut Dominum eum & poſſeſſorem faceret univerſi terrarum Orbis, fateberis tandem, non aliter fieri potuiſſe translationem poſſeſſionis. Nec enim transferendæ poſſeſſionis rerum immobilium modus occurrit magis naturalis, quàm ſi quis in fundum ipſum introducatur, & animo ſibi habendi eum occupet. Dicis, obſtare magnitudinem & tantùm non infinitum hujus univerſi tractum, ut impoſſibile videatur, occupari iſtud poſſe ab uno aliqvo homine uno adprehenſionis actu. Ego verò nihil adhuc moveor, ut diverſum quid ſentiam. Ad poſſeſſionem enim adipiſcendam ſufficit pedem finibus intuliſſe, *d. l. 18. §. 2. ff. de acq. vel am. poſſ.* qvi fines plerum ; extremam oram conficiunt; Neceſſe igitur non eſt, ut, qvi fundum poſſidere velit, omnes glebas circumambulet, ſed ſufficit qvamlibet partem ejus fundi introire, dum mente & cogitatione hác ſit, uti totum fundum usqve ad terminum velit poſſidere, *l. 3. §. 1. ff. de acq. vel am. poſſ.* Atqui DEUS ita donavit primo homini orbem hunc terrarum, ut qvantus qvantus eſſet, poſthac animo Domini ab eo poſſideretur. Nihil igitur reſtat, niſi ut dicamus, unà cum dominio ipſam etiam poſſeſſionem totius hujus univerſi translatam fuiſſe titulo donationis in Adamum.

IIX. Sic igitur oſtendimus, proprietatem rerum fuiſſe, anteqvam uſus communis in familiâ inciperet. Iſte autem uſus ſine dubio fiebat, conſentiente, & volente Adamo. Qvemadmodùm enim unusquisq; paterfamiliàs liberis ſuis & univerſæ familiæ alimenta debet; ita etiam Adamum liberis ſuis, qui in dominio rerum ſucceſſuri erant, dare oportuit ea, qvæ vel neceſſaria vel utilia videri poterant. Quod ſi quis eorum proprii aliquid habuit, uti Caino ſuos fuiſſe agros, Abeli ſuas oves memorat ſcriptura, *Geneſ. IV, 2.* non aliunde id habere potuit, quàm ex voluntate Domini ſive Patris, qui iſta talia, ut Romanorum verbis loquar, in peculium conceſſerat, aut donaverat. Quin imò credibile eſt, Adamum maximam partem Orbis terrarum, qvòd ei utendo ipſe

unus

unus cum familiâ non sufficeret, pro derelicto habuisse, atque adeò sive à liberis ejus, sive ab nepotibus ex familiâ egressis, certas portiones occupatas fuisse, quâ ratione ipsi quoque Domini rerum occupatarum effecti sunt, §. *46. Inst. de* R. *D.* Concurrit tamen etiam hic voluntas Domini, qui partem istam Terræ suam amplius noluit, eamque animo non habendi deseruit.

IX. Mortuo Adamo alius sese exserebat modus dominii adipiscendi. Ratio enim naturalis, quasi lex quædam tacita ejus hereditatem liberis addicebat, velut ad debitam successionem eos vocando, *l. 7. ff. de bon. damnat.* Omnes igitur ejus liberi, quotquot ille reliquerat, domini fiebant rerum hereditariarum, sed quia plures erant, dominium juris intellectu, non divisione corporis obtinebant, *l. 66. §. 2. ff. de leg. 2.* Incidebant enim illi in communionem, quæ terram hanc patri donatam omnibus communem faciebat, non singulis totam, sed pro partibus utique indivisis, ut intellectu magis partes haberent, quàm corpore, *l. 5. ff. de stip. serv.* Habebat scilicet & acquirebat unusquisq; partem, sed quæ non continebatur regione certâ, verùm per totum fundum fusa erat, ita ut quælibet gleba deinceps esset Serhi, quælibet etiam Caini, nec vel pulviscu-lum esset, in quo non esset communio pro indiviso, qvemadmodùm ita etiam in qvantitate nummorum, communium singula corpora communia dicuntur, *l. 13. ff. de* R. *C.*

X. Et hâc quidem ratione inducta fuit qvædam rerum communio, sed qvæ diversa est ab eâ, qvam jactant Scriptores. Nec dubito, fuisse jam tùm vivente Adamo plurima talia, qvæ ipse pro derelicto habuit, ab liberis ejus occupata, qvæ propterea in hereditatem non erant connumeranda, sed Dominis suis propria manebant. Fuerunt sine dubio etiam alia itidem pro derelicto habita, nondum tamen à qvoqvam occupata, qvæ similiter ad hereditatem non pertinebant, qvòd ea omittentis esse desiissent, *l. 2. ff. pro derelict.* Qvin & ipsam illam communionem non adeò diu durasse arbitror, tùm qvòd assveti jam essent liberi Adami peculiare aliquid seorsim habere, tùm qvòd communio plerumq; discordias & lites excitare soleat, quibus declinandis unicum familiæ herciscundæ remedium facere potest, tùm denique quòd post diluvium, revivíscente rerum naturâ, similem divisionem fecerit Noachus, qui inter filios suos terrarum orbem ita distribuisse legitur, ut Semo Asiam,

Chamo

Digitized by Google

Chamo Africam, Japeto Europam, & aliqvam Asiæ partem colendam & rectè gubernandam assignaret. Vid. Joseph. *lib. 1. antiqv. jud. cap. 6. & 7.* Jacob. Middendorp. *de Academ. lib. 1.*

XI. Noachi hujus temporibus alia inducta fuit communio, dum scil. ille & tres filii ejus Semus, Chamus, & Japetus ex donatione Numinis divini, Domini pro indiviso universi terrarum Orbis facti sunt, *Genes. IX, 2.* Sed enim inter ejusdem familiæ homines faciliùs consistere potuit communio, præsertim si qvam proximè patremfamiliâs attingant, uti fuerunt tùm Noachidæ, qvòd multa sustineantur ex reverentiâ, qvæ aliàs facilè litigia parere possent. Nec tamen putandum est, nihil omninò tùm fuisse privati, & unum cunctis patrimonium fuisse, sed imò credibile est, Adamitarum primorum exemplo huic suæ sata, illi sua pecora & compascua fuisse. Credibile etiam est, Noacho, ut familiæ patri, communem administrationem & dispensationem ab non invitis filiis relictam fuisse, cujus rei argumentum est, qvòd ipse deinceps distributionẽ privati cujusqve dominii fecerit, limites posuerit, & partes pro indiviso in partes pro diviso resolverit. Ipse etiam, si credendum Eusebio & Cedreno, divisionem illam testamento firmavit, atq; moribund9 illud in Semi filii primogeniti manûs tradidit, cunctosqve simul monuit, ne qvis eorum fratris fines invaderet, nec injurià alter alterum afficeret: qvoniam inde, ut discordiarum atq; bellorum intestinorum causa oriretur, foret necessum. Selden. *in mari clauso. lib. 1. cap. 4.*

XII. Patet hinc, falsum esse, qvod creditum tamdiu fuit, res omnes olim, exclusâ penitùs proprietate, patuisse promiscuo usui, dominia autem divisione demum & occupatione esse exorta. Et tamen, qvia passim ea res credita est, nec qvisqvam contradicere ausus fuit, vitio non erit vertendum Hermogeniano, qvod *l. 5. ff. de just. & jur.* dominorum distinctionem ex jure gentium ortam dicit. Magis autem sucensendum est Pseudo-Clementi, cujus *c. dilectissimis 12. qv. 1.* hæc habentur verba: *Communis usus omnium, qvæ sunt in hoc mundo, omnibus esse hominibus debuit, sed per iniqvitatem alius hoc dixit esse suum, & alius istud, & sic inter mortales facta est divisio. Denig; qvidam Græcorum sapientissimus, hæc ita sciens, esse communia debere, ait, amicorum esse communia omnia. In omnibus autem sine dubio sunt & conjuges, &c.* Hæreticum hoc est, & ipso Bellarmino, de

de bon. op. l. 3. cap. 11. fatente, ab Nicolao Hæresiarchâ profectum, communes esse debere Uxores. Qvod verò fingit, per iniqvitatem demum dominiorum distinctionem introductam esse, id nullâ planè nititur ratione, & ex superioribus convelli facilè potest; qvanqvam non negem, propter iniqvitatem hominum, aliena semper cupientium, incubare magis cœpisse unumqvemq; rei propriæ, & attentiùs eam sibi custodivisse, cùm aliàs natas sibi fruges includere opus non haberet.

XIII. Qvid ergò dicemus de eo, qvod itidem creditum hactenùs fuit cum Hermogeniano, *d. l. 5.* ex jure gentium bella introducta fuisse? Hoc enim tertium est, qvod negatum ivimus suprà. Enimverò, cùm nondum in gentes excrevisset genus humanum, & unicâ tantùm, eâq; admodùm tenui adhuc familiâ contineretur, jam tùm inter se bella meditabantur illi, & alter alterius odio inflammatus mortem intentabat, uti de Abele & Caino memorat Scriptura sacra. Et hinc igitur omnis repetenda est origo bellorum, ita ut ab initio singuli, posteà familiæ, hinc civitates, & tandem integræ gentes se invicem persequi cœperint. Qvod ipsum etiam qvodammodò indicat vocabulum belli. Dictum est enim bellum ex voce duellum, sicuti alia etiam vocabula ita immutata sunt, ut duonus & bonus, duis & bis, duidens & bidens, duellona & bellona. Optimè Scaliger, *l. 3. Poët. 90. Bellum dicitur, quia fuit ab initio duellum à duobus. Nam licet multi sint milites, duæ tamen partes sunt, & inter duos tantùm primũ bellum fuit.* Add. Hug. Grot. *l. 1. de jur. bell. & pac. c. 1. num. 2.* Qvandoqvidem igitur, cùm primum inter duos fratres bellum exardesceret, nullæ adhuc tùm integræ exiterunt gentes, facilè hinc patet, jure gentium introducta bella dici non posse. Nisi ergò cum Hugone Grotio, *d. l. 1. cap. 2. num. 4.* Hermogenianum JCtum ita accipias, ut certam bellorum formam à jure gentium introductam fuisse dicas, qvam formam qvæ habeant bella, ea peculiares ex jure gentium effectûs consequantur, causæ nihil erit, qvin etiam hic ab communi sententiâ discessum faciendum existimem.

XIV. Placet tamen omninò sententia Grotii, eò, qvòd nomen Belli in famosiore significatu non duello ampliùs tributum est, sed illi disfidio, qvod inter adversos exercitûs habetur, imò verò illi tantùm qvandoq;, qvod publicum aliàs dicitur Bellum. Ita enim sæpissimè nomen generis speciei, præsertim excellentiori, adhæresçit, qvomodo in jure nostro vocabulum actionis tantùm illi tribuitur, qvæ est in-

personam, *l. 28. ff. de O. & A.* qvomodo etiam cognationis vocabulum restrictum est ad eos, qvi per fœminas junguntur, §. *1. Inst. de legit. agnat. tutel.* & vocabulum adoptionis arrogationi, qvam tamen generali significatu complectitur, opponi cœpit, §. *1. Inst. de adopt.* Hâc itaq; ratione bellum hodiè in sensu specifico non aliud est, qvàm qvod inter diversas gentes agitur. Et qvia nunqvam ulla gens tàm qvietè possessione suâ uti potuit, ut non identidem vel à vicinis, vel à longiùs dissitis lacesseretur, factum hinc est, ut gentes ferè omnes communi qvasi consensu in leges qvasdam convenerint, juxta qvas bellum, si qvod inter eas exortum fuerit, geri oporteret. Et hinc propter istas leges sive jura, qvæ mero jure gentium nituntur, ipsum etiam bellum juris gentium esse non absurdè dicetur.

XV. Qvibus ita præmissis, de Belli jure, qvantum nostrum feret institutum, qvasi per compendium dispiciemus. Sed qvia bellum hodiè nihil aliud est, qvàm status duorum pluriumve populorum, armatâ vi se invicem insectantium, intelligi facilè potest, duellantium jura, leges, aut consvetudines receptas ad jus belli non pertinere, nisi fortè bellum, qvod inter populos jam ardet, in singulare duorum pluriumve certamen de summâ rei dimicantiũ resolvatur. Id enim, uti factum à qvàm plurimis, historiarum nos docent monumenta, ita fieri nunqvam debere prorsùs nego, qvòd hac ratione ingens, qvæ utriq; populo imminet, clades paucorum sangvine expietur. Vid. Hug. Grot. *de jur. bell. & pac. lib. 2. c. 23. n. 10.* Etsi enim satiùs esset, qvovis modo rem transigere, qvàm desperatum ejusmodi & sangvinolentum remedium eligere; si tamen pax aliter impetrari neqveat, & commodior atq; clementior modus definiendi rem se non offerat, confugiendum erit ad id, qvod haberi potest, qvodqve inter duo mala censebitur minùs perniciosum. Conf. Paul. Laymann. *theol. moral. lib 3. tr. 3. part. 3. cap. 3. n. 5.* Istiqmodi tamen duellum pro privato haberi neqvit, tùm, qvòd publicâ fiat autoritate, tùm etiam, qvòd publico nomine, & pro integro populo.

XVI. Posse tamen etiam à privatis sine peccato suscipi singularem dimicationem, contendit Hugo Grotius, *de jur. bell. & pac. lib. 2. cap. 1. n. 15.* primùm, si invasor concedat alteri licentiam dimicandi, alioqvi eum occisurus sine dimicatione: deinde, si Rex aut Magistratus duos mortem meritos inter se committat; qvòd si fiat, illis qvidem licere arripere spem salutis, jubentem tamen minùs rectè suo officio fungi, cùm satiùs fuisset, si unius supplicium

cium ſufficere videbatur, ſorte eligi moriturum. Ita Grotius. Qvod primum attinet, nititur iſtud defenſione naturali, qvæ invaſo competit, ut maximè invadens nullam conceſſerit licentiam dimicandi. Sive ergò poteſtatem hanc dederit ſive minùs, poterit impetitus omnem vim à corpore, à capite, à vitâ ſuâ propulſare, & aggreſſorem etiam, ſi aliter periculum evitare neqvit, occidere. In ſecundo exemplo Princeps utrumq; reum in alterutrum juſtitiæ miniſtrum decernit, ut juſtam mortis ſententiam in ipſum exeqvatur; ei autem, qvi prævenerit, vita condonetur. Qvod num deceat Principem, meritò dubitat Grotius, qvod non minùs in hunc, qvàm in illum animadverti ex juſtitiæ ratione oporteat; nec tamen magis conſultum erit juſtitiæ, ſi, ut vult Grotius, ſorti res committatur. Et fortè nec ſufficit Principi unius ſupplicium, cùm, certamine conceſſo, mutuis ictibus uterq; interfici poſſit. Id tamen non nego, poſſe utrumq; delinqventem conditionem oblatam acceptare, & feriendo alterum executoris, excipiendo autem & propulſando, defenſoris partibus fungi.

XVII. Extra hos casûs difficile erit monomachias defendere. Eſt enim provocatio, & mutua ad duellum oblatio, opus 1. inexcuſabilis audaciæ, quo ſine neceſſitate homo ſeipſum in diſcrimen vitæ & æternæ ſalutis conjicit. 2. intolerabilis feritatis, qvatenus non in ſuam tantùm, ſed alterius etiam vitam aliqvis cum rabie qvâdam ſævit. 3. extremæ injuſtitiæ, qvatenùs pro injuriâ interdum leviſſimâ, & à Viro cordato non æſtimandâ, mortis exhibetur retributio. 4. immanis ſuperbiæ, qvatenùs victor ex ruinâ hoſtis, imò verò proximi ſui gloriam ſibi qværit. 5. affectatæ inobedientiæ, qvatenùs qvis ita Magiſtratûs ſui autoritatem ſpernit, & ſibi ipſi jus dicere præfractè annititur. Tanta igitur vitiorum confluges cùm in unico hoc delicto reperiatur, mirum eſt, non DEI, non Principum legibus, non pœnis, non manſvetudine flecti poſſe homines, ut ex gladiatoriâ palæſtrâ transeant aliqvando in mores Chriſtianos. Vid. qvæ in hanc rem diſputant Fernand. Vaſqvius, *lib. 1. controv. illuſtr. cap. 12. & cap. 49.* Franzkius, *lib. 2. reſolut. 23. & exercitat. 12. qvæſt. 6. in addit.*

XIIX. Qvàm impii verò hic ſunt, & ab omni Chriſtianâ religione alieni inter Pontificios Moraliſtæ, qvi tantùm abeſt, ut CHRISTI exemplo manſvetudinem & patientiam inculcent, ut potiùs certô caſu licita faciant duella. Ita enim Paulus Laymannus, *Theol. moral. lib. 3. tr. 3. cap.*

3. num. 3. sic eo loco res sita sit, ut miles in exercitu, Vir equestris in aulâ regiâ, officio & dignitate, Ducis aut Principis favore ob ignaviæ suspicionem, excidere debeat, nisi identidem provocanti se sistat, nõ audeo damnare eum, qui meræ defensionis gratiâ pariuerit. Alii adhuc longiùs progrediuntur, & methodo dirigendæ intentionis, uti vocant, invento verè diabolico, DEO & hominibus illuderenon ducunt piaculo. Hac igitur arte etiam monomachias in genere licitorum ponunt, dum saltem animo abstrahatur à cupiditate vindictæ. *Pone*, inqvit Petrus Hurtado, *hominem nobilem ab alio provocari ad duellum, qvi si illud recusêt, non censebitur illud recusare propter legem DEI, sed propter timiditatem, quia non benè audit de observatione legis, qvia se facilè projicit in alia peccata, vel certè aliâ ex causâ censebitur timidus, & ab aliis despicietur, apud quos semper erit inglorius, ex qvo non levia damna & incommoda sequerentur. Est igitur quæstio, utrùm in hoc casu possit provocatus exire in locum condictum, non cum absolutâ voluntate pugnandi, sed cum conditionatâ, si à provocatore priùs petatur injustè. Provocati autem absoluta voluntas est, tueri opinionem viri fortis, & depellere infamiam timiditatis, qvæ objecta per se sunt honesta, necessaria viro nobili ad degendam vitam decorè inter suos, præcipuè militi, qui ab exercitu censebitur gallina & non vir: media autem, qvæ eligit ad hunc finem sunt indifferentia ad bonum & malum: nempè egredi in agrum, & in eo deambulare, quæ media honestantur ab eo fine: hæc absolutè vult provocatus, pugnare autem non vult. Si ab alio petatur injustè, vult sub eâ conditione se inculpatè tueri, si aliâ ratione commodè non possit: in hac occasione videtur provocatus minimè peccare, neq; acceptare duellum: quia acceptatio duelli est voluntas deliberata seu absoluta, quâ homo iste caret.* Euge verò, qvid reliqvum est, nisi ut exclamet Meli certa, perîsse frontem de rebus: dum Principes ad exscindendum hoc cacoëthes omnẽ suam potentiam conferunt, eodem tempore omnem intellectûs aciem eò conferunt Moralistæ, ut duella licita faciant & conservent. Qvin eò tandem dilabuntur impudentissimi ardeliones, ut actorem, qvi calumniæ causâ negocium facessit in judicio, impunè sive per duellum, sive ex insidiis occidi posse statuant. Ita enim se habent verba Sanctii, *in Summ. l. 2. cap. 39. num. 7. Melùs alii dicunt, licere innocenti duellum acceptare & offerre ad vitam, honorem, & res familiares in notabili qvan-*

qvantitate tuendas, qvando constat, omninò injustè, & per calumniam, actorem procedere, & certum est, omninò fore, ut hæc innocens amittat, nec aliud sibi evadendi remedium suppetat: atq; optimè Bannes ait, licere innocenti in his casibus acceptare & offerre duellum; imò &, non provocando ad duellum, occidere occultè actorem illum calumniosum, cùm hæc occisio sit vera defensio. Imò benè Navarr. num. 290. ait, teneri innocentem non acceptare duellum, nec indicere, si potest, occultè illum occidendo, id vitæ, honoris, rerum familiarum periculum evadere: qvippe sic proprium vitæ periculum in duello imminens vitabit, & peccatum actoris offerentis, vel acceptantis duellum. Profectò, si qvà est pietas inter homines, multùm ita deteritur per argutias ejusmodi nefandas, & propudiosa commenta. Et tamen videri illi volunt, qvi isthæc excogitant, totius Christianismi velut æstimatores, & arbitri, digni, qvi cum chartis suis cacatis perpetuis tenebris offundantur.

XIX. Ut maximè autem accesserit jussus, aut consensus Principis, non magis tamen hinc licita fieri arbitror duella. Fuit qvidem jam olim tùm apud Germanos, tùm alias nationes receptum, ut lites tàm publicas, qvàm privatas, armis dirimerent, habitumq; id pro optimo litium abbreviandarum remedio. Ventur. de Valent. *in Parthen. litigios. lib. 2. cap. 2.* Atqve illæ tùm monomachiæ non invitis illis, qvi summum in Republicâ tenebant imperium, exercebantur, qvin & legibus, in eam rem latis, sustinebantur, qvod de Frontone, Danorum Rege, refert Saxo Gramm. *in hist. Dan.* Et videri hâc de re possunt plurimæ Constitutiones, qvas in Scotiâ olim promulgatas collegit, & edidit Johannes Skenæus, in libro, cui titulus: *Regiam Majestatem;* qvibus addere licet leges similes Germanorum, Hispanorum, Longobardorum, Gallorum, & gentium aliarum, qvarum mentionem facit Petrus Gregorius, *in syntagm. lib. 48. cap. 16.* Qvò & pertinet Constitutio Philippi Regis Galliæ, qvam refert & explicat Gvido Pap. *decis. 617. seqq.* Conf. Anton. Mornacius, *ad l. 7. §. 4. ff. ad L. Aqvil.* Nec desunt hodiè, qvi postliminiò qvasi reversurum istud remedium vaticinantur, plurimi exoptant. At enim immanem illam & barbaram probandi, & litem dirimendi consvetudinem, meritò profligârunt Imperantes, & salutari judiciorum ordine constituto, non armis ampliùs, sed legitimis probationibus, rem expediri voluerunt. Dn. Tabor, *de legit. arm.*

usu c. 2. num. 3. Qvibus cùm potestas nulla sit contra jus divinum, & rationem rectam, bonosq; mores dispensandi, nullo suo edicto, nullâq; permissione efficere possunt, ut armis congrediantur, & periculoso duello de justitiâ causæ disceptent litigantes. Et observatum est, graviter nonnunqvam à DEO punitos fuisse Principes, qvi pugnas ejusmodi privatas admiserunt. Franzk. *lib. 2. resolut. 23. n. 44.*

XX. Nec verò excusari aut approbari poterit monomachia exinde, qvòd olim inter optimas, &, ubi aliæ omnes deficerent, ferè solitarias probationes relata fuerit. Celebre adhuc nomen in Jure Canonico est purgatio vulgaris, ita dicta, uti Goffredus de Trano explicat, qvòd vulgus eam sibi instituerit. Ejusq; præcipua species est duellum, in qvo tàm accusator, seu actor, qvàm reus, de veritate accusationis, & jure actionis in judicio priùs propositæ, armis decertabant, ut secundùm eum, qvi vicisset, aut adversarium ad deditionem coëgisset, judicaretur. Nec necessarium tamen erat, ut partes ipsæ congrederentur, sed poterant illæ per procuratores, qvos campiones vocabant, duello experiri. Et erat sanè modus ille probandi tàm vulgaris, ut etiam in Ecclesiasticis judiciis non prorsùs improbaretur, licèt hoc maximè caverent Episcopi, ne autoritate suâ duella decernerentur. Disertè Ivo, Carnotensis Episcopus, *epistol. 168.* cùm mentionem fecisset causæ in judicio Ecclesiastico inter Vice-Comitem Carnotensem, & Comitem Rotrocum agitatæ, hæc annectit verba: *Qvæ altercatio cùm aliqvandiu durâsset, præcipimus judicium fieri, judicatumq; est, qvia hæc causa sine monomachiâ terminari non poterat, & judicium sangvinis nobis agitare non licebat, ut utraq; pars irent in curiam Comitissæ, ad qvam talia judicia pertinebant, & de cujus feudo ista tenebant,* &c. Expressè ait, causam istam sine monomachiâ terminari non potuisse, nec tamen illam decerni debuisse in judicio Episcopali, atqve idcircò remitti oportuisse causam ad judicium seculare Comitissæ. Et qvanqvam idem Ivo, *epist. 247.* vitio vertat Ecclesiæ Aurelianensi, qvòd provocationem ad monomachiam judicio confirmaverit, & ei diem præfixerit, ipsam tamen monomachiam non improbat, sed in secularibus judiciis decernendum esse contendit. *Clerici*, inqvit, *nostri retulerunt nobis, qvòd qvidam miles domini Radulphi qvendam militem Comitis ad monomachiam provocaverit, & hanc provocationem Ecclesia vestra judicio con-*

confirmaverit, & diem peragendæ monomachiæ constituerit. Quod audientes valdè mirati sumus, cùm monomachia vix aut nunquam sine sanguinis effusione transigi valeat: judicium verò sanguinis servanda patrum auctoritas prohibeat. — — Faciant hæc cincti (h. e. Laici, uti explicat Franciscus Juretus, *ad epist. 241.*) *judices, qui ad malorum vindictam gladium materialem portant, non qui contra neqvitias spirituales gladio spiritûs pugnant*, &c.

XXI. Id verò vix fidem inveniret, qvod etiam ab Ecclesiasticis & sanctis Viris, qvales videri voluerunt, duella suscepta fuerint haud rarò, nisi Veterum hâc de re insignia adhuc extarent testimonia. Refert Petrus Abbas Cluniacensis, *lib. 3. de mirac. cap. 8.* qvomodo se in judicio gesserint Gerardus monachus, & qvidam ejus Præpositus. Digna sunt, qvæ hîc adscribantur, nonnulla: *Regebat*, inqvit, *aliqvando Gerardus, qvod Nivernis habemus, sancti Salvatoris monasterium, sibi à sancto Patre Hugone commissum. Orta est lis inter eum, & qvendam suum Præpositum, pro qvâ, die agendi constitutâ, ad causam uterq; convenit. — — Assedit prior Gerardus inter medios, reliqui eum undiq; ambierunt. Venit & cum suis Præpositus, contra illam causam acturus. Aderant electi judices, qui utriusq; actione auditâ judiciario ordine dirimerent. Rem, de qvâ agebatur, nulla nominare necessitas cogit, erat tamen Ecclesiastica, multumq; usibus monasterii necessaria. Hanc ille, qvem dixi, Præpositus, qvoniam valdè lucrosa videbatur, summo studio sibi vendicare conabatur. — — Data est Gerardo loqvendi copia, & coram cunctis, qvi aderant, ut religiosum decebat, causam suam aperuit. Qvi postqvam finem dicendi fecit, is, qvi ei adversabatur, falsa esse, qvæ ab eo dicta fuerant, exclamavit. Jussus post hæc à judicibus venire, & ea, qvæ dixerat, comprobare, propiùs accessit, & iterans, qvæ dixerat, cœptâ temeritate se vera dicere confirmabat. Cumq; instaret, rursum ei judices præceperunt, ut secundùm morem regionis illud, qvod ipsi vocant, gadium, rei videlicet ab eo probandæ argumentum, manu propriâ in ejusdem Gerardi Prioris manu poneret. Qvi, velut ex bonâ conscientiâ audacter gadium in manu ejus ponens, ait: hujus, ut dixi, rei ego testis sum, aliis qvoq; testibus vel duello id ipsum probaturus, &c.*

XXII. Disceptatum fuisse, ait Petrus, in judicio de causâ Ecclesiasticâ. Judicium ipsum sine dubio etiam

etiam fuit Ecclesiasticum, ex personis Ecclesiasticis constitutum, cùm jure Canonico absurdum & planè piaculum sit, causam Ecclesiasticam ventilari, & decidi in judicio seculari. Personæ litigantes, & ipsæ ex Laicorum numero prorsùs segregatæ & exemptæ fuerunt, Prior alter, alter Præpositus. Et tamen in tali judicio ausus fuit Præpositus duellum offerre, sive, uti Petrus loqvitur, gadium manu propriâ in alterius manu ponere. Qvi enim singulari conflictu, aut monomachiâ, jus suum defendere parati erant, guadium dabant adversæ parti, h. e. arrham sive sponsionem dabant, & coram judice, vel in curiâ, promittebant, sive cavebant de die pugnæ vel conflictûs. Sed & Judices ipsi, uti nō obscurè innuant verba, præcepisse videntur hunc duelli conflictum. Tantùm scil. invaluerat prava ista singulariter decertandi consvetudo. Alia similia exempla refert Andreas Qvercetanus, *ad dictum Petri Abbatis locum*, & Franciscus Juretus, *in notis ad Ivonis Carnotensis d. epist. 168.* Itemq; Franciscus Bosqvetus, *ad Innocentii III. epist. 79. & 136.* Nec frustrà proinde specialis Juri Canonico insertus est titulus: *de Clericis pugnantibus in duello;* qvi ipse ostendit, fuisse hoc aliqvando Clericis in usu, ut singulari certamine pugnarent. Nec probari tamen propterea potest votum, qvod nuncupâsse Alachin Tyrannum refert Paulus Diaconus, *de gest. Longobard. lib. 5. c. 40.* Cùm enim Zenonem, Diaconum Ticinensem, Regis Cuniberti armis indutum, interfeciisset, Cunibertum se occidisse putans, detecto mox errore, votum hoc fecit, si sibi contigerit victoria, velle se puteum Clericorum testiculis replere. Planè barbaricum hoc vocat votum Claudius Espencæus, *digress. lib. 2. c. 5.* & rectè, cùm fraudi esse non debeat toti ordini, qvod ab uno aliqvo perperàm gestum est.

XXIII. Dubium autem non est, non Clericos tantùm, sed omnes etiam in universum homines cruento isto jus suum persequendi modo prohiberi debere. Est enim monomachia, uti optimè ait Fridericus II. Imperator, *in Constit. Sicul. lib. 2. tit. 33.* non tàm vera probatio, qvàm qvædam divinatio, qvæ naturæ non consonans à jure communi deviat, æqvitatis rationibus non consentit. Vix enim, aut nunqvam duo pugiles inveniri poterunt sic æqvales, ut vel in totum non sit alter altero fortior, vel in aliqvâ parte sui vigore, majori & potiori virtute, vel saltem ingeniis alter alterum non excedat. Cæterùm qvantoperè aberrent illi, & finem suum haud-

haudqvaqvam aſſeqvantur, qvi duello vel innocentiam ſuam probare, vel vindictam ſumere, intendunt, qvantamq; Numinis divini iram in ſe concitent, nolo hîc prolixè exponere. Videri poterunt acriter in ejusmodi duella declamantes Agobardus, ArchiEpiſcopus Lugdunenſis, *in lib. adverſus Legem Gundobadi, Burgundionum in Galliâ Regis*, qvæ lites certamine ſingulari præceperat finiri, ubi aliæ probationes deeſſent, ex recentioribus Guilielmus Ameſius, *lib. 5. de caſib. conſcient. cap. 32.* & Epiſcopi Mompelſulani oratio, apud Gabr. Barth. Gramondum, *hiſtor. Gall. lib. 1.* itemq; Ventura de Valentiis, *in Parthen. litig. lib. 2. cap. 2.*

XXIV. De bellicâ autem monomachiâ fortè diverſum ſtatuendum erit. Intelligo autem talem monomachiam, qvando ex utroqve exercitu hoſtili ſolus aliqvis cum ſolo congreditur. Fieri enim haud rarò ſolet, ut prodeat aliqvis ab exercitu hoſtium, & provocet, ſi qvis ſingulari certamine ſecum experiri velit. Cum illo, qvia hoſtis eſt, committi poſſe militem, viribus ſuis confidentem, nullus dubito. Et imò fieri poteſt, ut absqve tali provocatione, dum in caſtris juxta ſe morantur exercitûs, in confiniis ſinguli in ſingulos incidant, ibi tùm ego utrumqve etiam absqve conſenſu & præſcitu ſuperioris alterum invadere, & occidere poſſe, exiſtimo. Qvidni igitur adverſus provocantem mittere liceat autoritate principali, qvi cum eo pugnam ineat? præſertim cùm toti exercitui id conducere videatur, ne per Thraſonicam ſuam jactantiam nimiùm confidere ſibi incipiat hoſtis. Eodem jure cenſenda ſunt prælia tumultuaria, qvæ per integras turmas conficiuntur, & ſcaramuſæ, Scharmützel vulgò appellantur, qvæ ſi fiant propter bonum publicum, non minùs juſta ſunt, qvàm eſt ipſum bellum, aut prælium, qvantumlibet ingens, aut atrox. Fernand. Vaſq. *l. 1. controv. cap. 49. n. 18.* Et ſolent ejusmodi velitationibus, præſertim ſi freqventiores ſint, non vires tantùm, ſed etiam animi ſuccumbentium frangi, qvos deinde faciliùs erit componere, & pacis rogandæ cupidos reddere.

XXV. Sed hæc jam ad Belli publici jura pertinent, de qvibus noſtra nunc præcipua eſt cura. Anteqvam autem ulteriùs pergamus, operæ pretium erit exactiùs definire, qvid Belli publici nomine intellectum velimus. Dicitur igitur Bellum publicum nobis illud, qvod geritur autore eo, qvi ſummum tenet in Republ. Imperium. Deficiente iſtâ

autoritate, Bellum pro privato est habendum. Contingere autem potest, ut ex unâ parte autoritas Imperantis, ex alterâ nulla talis interveniat, numqvid publicum, an privatum id dicetur Bellum? Mixtum id dicit Grotius, *lib. 1. de jur. bell. & pac. c. 3. n. 1.* Ego nec bellum qvidem id esse dixerim, nisi pari autoritate congrediantur exercitûs. Non enim in usu armorum tantùm, & externâ vi consistit Bellum, sed etiam, & potissimùm qvidem, in jure. Jus Belli ergò qvibus non competit, cum illis etiam non geritur Bellum; perinde, uti *cap. antecedd.* illis tantùm Jus Legationis competere diximus, qvi summum tenent Imperium. Hâc ratione ex Reip. suæ usu optimè hostes definivit Ulpianus, qvòd sint, qvibus Bellum publicè populus Romanus decrevit, vel ipsi populo Romano, cæteri latrunculi vel prædones appellantur. Et ideò, inqvit porrò, qvi â latronibus captus est, servus latronum non est, nec postliminiũ illi necessarium est; ab hostibus autem captus, ut puta â Germanis & Parthis, & servus est hostium, & postliminiò statum pristinum recuperat, *l. 24. ff. de captiv. & postlim.* Disertè hic Jus Belli negat competere latronibus, ut etiam facit Paulus, in *l. 19. §. 2. ff. eod.* non aliâ de causâ, qvàm qvòd illi nullâ autoritate publicâ coëant. Ille igitur hostis est, qvi habet Remp., curiam, ærarium, consensum & concordiam civium, & rationem aliqvam, si res ita tulerit, pacis & fœderis; reliqvi, etiamsi exercitûs habeant, & milites atq; Imperatores se ferant, non pro hostibus, sed pro latronibus & Spartacis sunt habendi, uti contra Antonios, veluti contra latrones, disserit Cicero, *Philipp. 4.* Fieri tamen potest, ut per adeptionem publicæ causæ ex latrone, & latrocinio, in Ducem & in bellum evadatur, veluti qvando qvis â privato latrocinio, ad patriæ causam tuendam, se confert, qvod exemplis confirmat Albericus Gentilis, *de jur. bell. lib. 1. c. 4.*

XXVI. Inter ipsos cives si arma capiantur, interesse videtur, num ita divisus sit populus in partes, ut dubium sit, ab utrâ parte stet Jus Imperii, dum utraqve Majestatem affectat; an verò tale qvid non contingat, sed aliunde nascantur dissensiones. Priore casu, qvia prõgressu temporis gens una in duas gentes scindi potest, non erit absonum dicere, utramq; partem jura Belli habere, & sic utrinqve justum, hoc est, solenne censeri Bellum. Posteriore casu Belli jura locum non inveniunt. Qvia enim illi, qvi Jura Majestatis tenet, cum seditioso pugnandum est exercitu, & cum subditis

ditis suis, qvi ejusmodi rebelliones excitârunt, agendum, dubium non est, prævalere hic inter arma Imperium, & ideò â Principe exercitum comparari, non ut pacem ab adversariis extorqveat, sed ut in ordinem cogat refractarios, & ad agnoscendum imperium suum vi adigat. Et huc pertinet, qvod scribit Ulpianus, *l. 21. §. 1. ff. de captiv. & postlim. In civilibus dissensionibus, qvamvis sæpè per eas Resp. lædatur, non tamen in exitium Reipubl. contenditur, qvi in alterutras partes discedent, vice hostium non sunt eorum, inter qvos jura captivitatum aut postliminiorum fuerint.*

XXVII. Sive autem adversus latrones, sive adversus subditos arma capiantur, neutrubi Jus Belli valet, ne qvidem ex parte capientis. Dum enim præsupponimus, Jus Belli ut locum habeat, ex utrâqve parte pugnantium æqvalitatem, facilè hinc patet, in civilibus dissensionibus, & persecutione latronum, æqvalitatem eam non inveniri. Ut maximè ergò Princeps Juribus Majestatis utatur, & exercitum cum potestate insolentissimâ, & cum apparatu plusqvàm solenni mittat, non tamen utitur tùm eâ Majestate, qvam erga parem ostentare debet, & solet, sed Majestaticum potiùs exercet Imperium. Qvemadmodùm enim Magistratus oppidanus in contumaces & refractarios cives, vi jurisdictionis, qvâ tenet, variè animadvertit, eosqj per apparitores & executores plures, vel pauciores, pro re natâ ad obedientiam cogit, bona etiam subditorum, adversus fures & violentos invasores, pro modo jurisdictionis defendit: haud aliter Princeps vi Imperii, qvod gerit, rebelles in ordinem cogit, & subditorum suorum bona ab invasione latronum secura reddit. Qvòd autem in eam rem integrum nonnunqvam & copiosum exercitum conscribere opo habeat, id facit magnitudo periculi, & qvòd non una tantùm civitas, sed integra qvandoqve Provincia, aut saltem ipsius imperantis Majestas, adversariorum libidini exposita sit, qvibus ut capistrum injiciatur, tanto interdum opus est apparatu.

XXVIII. Nescio tamen, utrùm faciendum sit cum Grotio, qvi *lib. 1. de jur. bell. & pac. cap. 3. §. 4.* scribit, si citra Leges civiles res spectetur, videri omnem Magistratum, sicut ad tuendam plebem, sibi creditam, ita ad exercendam jurisdictionem, si vis occurrat, jus habere belligerandi; sed qvia ex bello totâ civitas in periculum venit, ideò fermè omnium populorum legibus cautum esse, ne bellum geri possit, nisi

auctore eo, qvi ſummam in civitate poteſtatem habeat. Enimverò vis illa, qvæ occurrere & exercitium jurisdictionis impedire poteſt, aut externa, aut interna, h. e. aut extra civitatem, cui Magiſtratus præeſt, aut in ipsà illà ſeſe exſerit. Priore caſu impedimentum contingit aut à privato aliqvo, aut ab hoſte publico. Cum illo ut bellum geratur, omnis ratio vetat, qvippè qvi coërceri nullo negocio poteſt, niſi id facit autoritate publicâ. Tùm enim, qvia ſub auguſtiore clypeo occultatur, vertenda erunt arma in illum, qvi eſt ejus rei cauſa prima & præcipua, ut tamen ipſi etiam inſtrumento, h. e. illi, qvi immediatè vim infert, fibula injiciatur. Cum hoc armis qvidem tranſigere neceſſe eſt, ſed qvia per impedimentum, Magiſtratui poſitum, ipſe ille petitur, & contumeliâ afficitur, qvi Magiſtratum conſtituit, ad illum potiùs ſpectat belli gerendi poteſtas, qvàm ad Magiſtratum, aut ſi per Magiſtratum impedimentum removeri poteſt, non tamen id fieri debet ſine præſcitu & autoritate ſuperioris, qvippè cujus intereſt, rem benè, & cum emolumento geri. Poſteriore caſu poterit Magiſtratus ipſe, vi jurisdictionis, qvam tenet, contumaces coërcere, habito eo ordine, qvem præſcribit Bart. Blarerus, *ad l. diffam. cap. 11. n. 11.* Oldendorp. *claſſ. 1. act. 2. n. 8.* ita ut manu etiam militari uti poſſit, ſi aliter obtemperare ſubditus nolit, *l. 68. ff. de R. V.* Hunc enim in finem Magiſtratus armatam manum apparitorum præſtò habet, qvi muneris neceſsitate ad armorum geſtationem adſtringuntur. Dn. Tabor, *de hoplophor. c. 3. n. 26.* Nego tamen, hanc poteſtatem coincidere cum poteſtate belli gerendi, niſi Belli vocabulum Grotius tàm latè capiat, ut qvalemcunqve vim armatam, etiam eam, qvâ Magiſtratus in ſubditos utitur, includat, ſed qvo ipſo in meras æqvivocationes negocium deſinit.

XXIX. Nec magis verum eſt, qvod ait Grotius, per Leges Civiles factum eſſe, ne Bellum geri poſſit, niſi auctore eo, qvi ſummam in civitate poteſtatem habet. Rectiùs, ni fallor, Auguſtinus apud Gratianum, *c. qvid culpatur 23. q. 1.* cujus ipſe etiam meminit Grotius: *Ordo naturalis mortalium paci accommodatus hoc poſcit, ut ſuſcipiendi belli auctoritas atq; conſilium penes Principes ſit.* Ordo iſte naturalis ex eo inprimis reſultat, qvòd maximum Reipub. turbandæ momentum in bello conſiſtat, qvòdq; tota ſalus communis ab exitu Belli pendeat. Et ex hoc capite Jus Belli tanti æſtimat Bodinus, ut eo nullum ferè majus Regale

gale inveniri dicat, *lib. 1. de Rep.* At credo ego, Regalia iſta, qvæ ad Majeſtatem conſtituendam ab omnibus gentibus reqviruntur, uti eſt jus belli gerendi, non demùm ex civili jure provenire, ſed altiùs repetendam eſſe eorum originem. Aliàs autem non diſſimulo, etiam lege poſitivâ, aut conſvetudine aliqvâ Regalia conſtitui poſſe, uti ſuprà explicavi, ſed qvæ tamen apud omnes gentes ita non obſervantur aut cuſtodiuntur, & abeſſe idcircò poſſunt à Principe qvà tali. Belli autem jus ideò abeſſe neqvit, qvia in eo non Reip. tantùm ſalus, ſed ipſius etiam Imperantis Majeſtas periclitatur, ſive hoſtes conſideres, cum qvib9 pugnandum eſt, ſive ipſas civium cohortes, qvæ belli ingruentis colore ipsũ facilè imperantem impetere poſſint.

XXX. Qvæ cùm ita ſint, fortiore argumento concludimus, non licere ſubditis adverſus Principem, etiam peſſimum & iniqviſſimum, bellum movere, aut armis reſiſtere. Et dolendum planè eſt, inventos noſtro ſeculo viros eruditos, qvi contra ſacras literas, contra rectam rationem, contra piæ antiqvitatis ſententiam, novo procuſo dogmate, inferioribus qvibusdam poteſtatibus adverſus ſummam arma induunt. Ajunt, Magiſtratûs (de his enim principaliter qvæſtio eſt, cùm de privatis faciliùs admittant, eos adverſus Principem inſurgere non poſſe,) in partem curarum publicarum aſſumptos eſſe; poteſtatem igitur eis datam decernendi & diſponendi ea, qvæ ad publicam ſalutem faciunt; cumqve ſalus publica obtineri nequeat, ſicubi in Tyrannum degeneret Princeps, dicunt, habere Magiſtratûs ita conſtitutos poteſtatem removendi talem Principem, aut manu armatâ cogendi, ut gubernaculis decedat. Sanè Petrus Apoſtolus docens, parendum eſſe Regi, i. e. ſummæ poteſtati, ὡς ὑπερέχοντι, Præſidibus autem, id eſt, inferioribus poteſtatibus, ὡς δι' αὐτοῦ πεμπομένοις, tanqvam miſſis ac ordinatis à ſummâ poteſtate, *1. Petr. II. 13. 14.* manifeſtè oſtendit, omne inferiorum poteſtatum jus à ſummarum poteſtatum Imperio pendere, & ab eo emanare. Ut maximè igitur Magiſtratûs iſti ratione inferiorum ſuperiores ſint, & Magiſtratûs dicantur, ſummæ tamen poteſtatis ratione meri ſunt privati & ſubditi. Uti enim in Logicis ſubalterna genera duplicem inferunt habitudinem, alteram qvidem generis, qvâ ſe habent erga ſubjectas ſpecies, & ad illas referuntur, dum illarum genera dicuntur; alteram verò ſpeciei, qvâ ſe habent erga ſuprà poſita genera, & qvâ ad illa referuntur, u-

dicantur eorum subjicibiles species, ita qvidem, ut ratione summi generis semper sint species, & ne dicenda qvidem sint genera: ita negare qvidem non possumus, Magistratûs inferiores, uti vocantur, habere aliqvam potestatem, & esse personas publicas, si considerentur ratione inferiorum sibi subjectorum; si verò cum summâ, cui subsunt, conferantur Majestate, protinùs omnis evanescit potestas, & in hujus respectu perinde se habent, ut alii privati. Majestas autem perinde ut genus generalissimum, ita summa est & dicitur, ut nulli alii subjici possit & debeat, sed reliqvos Magistratûs omnes transcendat, adeoqve se à potestate eorum liberet. Hinc Marcus Aurelius, sapientissimus Imperator, eleganter dixit, Magistratûs de privatis, Principes de Magistratibus, DEUM autem de Principibus decernere ac judicare. Neq; aliter senserunt veteres Christiani, apud qvos nulli Præsides, nulli legum duces contra impios, sævos, truculentos Imperatores armatâ manu qvicqvam moliti sunt, sed patientiæ gloriâ contenti, etiam decimari se qvandoqve passi sunt, nec aliam nisi dolendi, flendi, gemendi, orandi sibi sumpserunt potestatem.

XXXI. Sed hæc tamen omnia intelligenda sunt de eo Principe, qvi solus imperat, neqve Ordinum decretis adstringitur, aut eos in partem Majestatis admittere tenetur. Qvibus enim adstricta, & circumcisa, aliisqve simul collata aut retenta est potestas, in illos, uti summum Imperium non tenent, ita arma ex Optimatum, tanqvam superiorum, sententiâ sumi justis de causis possunt. Multi qvippè Reges, etiam qvi sangvinis jure succedunt, Reges sunt nomine magis, qvàm imperio, uti de Laconicis Regib. scripsit Æmilius Probus. Perpetuò autem hoc in nostris hisce exercitationib9 observavimus, ut Principis vocabulo denotaremus eum, qvi Majestatem tenet, sive jam de Monarchiâ, sive de Aristocratiâ, sive de Politiâ disqvisitio instituatur, ita tamen, ut si de Monarchiâ qvæstio fuerit, simplicem eam intelligamus, non mixtam, aut alio aliqvo regimine temperatam. Hoc enim si factum fuerit, ipsa etiam jura Majestatis, qvasi inter socios, divisa erunt, & sic ea ut exerceantur, plurium suffragia exigere necesse est,

XXXII. Ut de potestate Magistratûs circa arma capienda caput absolvam, potest interdum ita præsens esse periculum, ut tempus non ferat eum consuli, qvi supremum in civitate jus habet. Ut ecce aggreditur hostis aliqvis externus civitatem,

tem, eamqve obsidione cingit, idq; tàm præproperè, ut à Principe alibi degente nullum posſit exqviri aut experi mandatum. Hic verò necessitas except onem porriget, & poterit tum Magistratus cives suos, etiam inconsulto Principe, ad defensionem sui excitare, iisqve arma induere. Qvin imò, qvæ ita à civibus suscipitur defensio, ex præsumptivâ voluntate Principis videtur fieri, qvòd malit civitatem qvibuscunq; modis salutem suam procurare, ut in fide retineatur, qvàm ab hostibus eripi & occupari. Et qvanqvam talis præsumptio nulla adesset, aut etiam de contrariâ Principis voluntate constaret, poterit tamen civitas ita sibi relicta, & à Principe suo deserta, nihilominùs armis resistere, & vim hostilem pro viribus repellere: redit enim tùm ipsi talis potestas ex jure naturali simplici, qvo unumqvodq; conservationem sui qvovis modo procurandi potestatem habet.

XXXIII. Extra hunc casum necessitatis, Majestatis crimen commirtit, qvi injussu Principis bellum gesserit, delectumvè habuerit, exercitum comparaverit, *l. 3. ff. ad L. Jul. Majest.* Res enim mali exempli credita est, exercitu conscripto Remp. in periculum aut discrimen conjicere. Atqve hinc apud plerasq; omnes gentes id demùm bellum pro justo habetur, qvod geritur autoritate ejus, qvi summum in Rep. tenet imperium. Qvò etiam pertinet Lex Platonis, *lib. ult. de legib. Si qvis privatim sine publico scitu pacem bellumvè fecerit, capitale esto.* Et qvomodo privato alicui tale jus competere dicamus, qvippè qvi judicia habet superioris, in qvibus contendere cum adversario posſit? Cur enim ad arma & rixam procedere patiatur Prætor, qvos potest jurisdictione suâ componere? *l. 13. §. 3. ff. de usu fruct.* Inter Principes autem ex necessitate bellum ideò introductum est, qvoniam illi judicem superiorem non habent; neq; inter eos fori disceptationes esse possunt, nisi inter volentes. Alber. Gentil. *de jur. bell. lib. 1. c. 3.* Hactenùs ergò, dum ultima disceptatio non nisi per arma expediri potest, inter solos eos bellum justè geritur, qvi sic summi sunt, ut publicorum appellationem mereantur soli. Ubi tamen simul id moneo, tentanda priùs esse omnia, qvàm ad arma deveniatur. Tunc enim utile solùm est ad arma concurrere, cùm locum apud adversarios justitia non potest invenire. Modos verò, qvibus vitari potest, ne controversiæ in bellum erumpant, enucleatè tradit

Hugo

Hugo Grot. *de jur. bell. & pac. lib. 2. cap. 23. num. 7. seq.*

XXXIV. Non malè hâc de re disseruérunt Batavi in Responsione suâ, qvam superiore ann. M DC LXXIV. dedérunt Legato Svecico, cùm de bello, ab eâ gente terris Brandeburgicis inferendo, fama percrebuisset. Ipsa eorum adscribam verba, qvæ naturalem, & omni gentium jure comprobatam, commendant æqvitatem, eaqve sic habent: Wann nun unter allen / insonderheit Christlichen Potentaten / von alters hero iederzeit / umb unwiderſprechlicher Ursachen willen / gebräuchlich gewesen ist / daß / wenn einer oder andere beleidiget worden zu seyn vermeint / der beleidigte / ehe und bevor er zu den Waffen gegriffen / von dem jenigen / welcher die Beleidigung Ihme zugefügt / satisfaction begehret hat: So können Ihre Hochm. zu höchstgedachter seiner Majestät sich keines andern versehen / als daß dieselbe auch hierinnen einem so billichen Gebrauch statt und raum geben werde / insonderheit / da Ihre Hochm. und dero Alliirte gegen S. Maj. sich erböthig machen / im Fall Dieselbe beleidiget seyn möchte / Ihro eine solche satisfaction zu procuriren und zuverschaffen / als von Recht und Billigkeit wegen begehret werden kan / &c.

XXXV. Idqve vel ideò maximè complacere debet, qvia nusqvam minùs, qvàm in bello eventus respondet. Etsi enim mens rudis nil, qvàm secundos præfiguret exitûs, observatum tamen longâ experientiâ fuit, plurima, qvæ rectè consulta videri potuissent, turpiter cecidisse, suosq; autores spe suâ defraudasse. Atqve hinc prudenter Jocasta filio suo exuli incertos belli eventûs proponit apud Senecam in *Thebaide act. 4.*

- - nunc belli mala
Propone; dubias incerti Martis vices.
Licet omne tecum Græciæ robur trahas,
Licet arma longè miles ac latè explicet
Fortuna belli, semper ancipiti in loco est,
Qvodcunq; Mars decernit: exæqvat duos,
Licet impares sint, gladius: & spes & metus
Sors cæca versat, &c.

XXXVI. Cæterùm privata in Imperio Romano bella, freqventia admodùm fuérunt olim, nec potuérunt aliter injuriæ illatæ ex opinione qvâdam inveteratâ expiari, nisi per cædes & incendia. Duris scil. & ferocibus exterarum nationum moribus invalescentibus, ferrum lentis fori ambagibus & protractionibus successit, & juri publico, qvod pacem

pacem & tranqvillitatem imperaverat, pravâ consvetudine & privatâ vindictâ derogatum fuit. Tunc enim qvisqve suam suorumve injuriam non in jure coram judice, sed ferro manuqve persequebatur: adeò ut etsi his inimicitiis, qvas Faidas vocabant, & Leges Longobardorum, & Capitularia Regum modum præscriberent, tamen ingravescente indies morbo, cædibus, deprædationibus & incendiis Resp. fœdissimè vastaretur. Tantas namqve prava ista consvetudo acceperat vires, ut nec Principum Imperio, nec legum auctoritate, per sexcentos fermè annos, aboleri potuerit. Imò verò nec legibus qvidem prorsùs prohibita, sed certis tantùm finibus coërcita erat. Itaqve qvi unum aliqvem ex nobili familiâ offenderat, is omnes ejus propinqvos & conjunctos sibi adversos habebat, adeò ut si aliqvis occisus, aut vulneratus, aut injuriâ aliqvâ lacessitus ab altero fuisset, continuò illius propinqvi, affines & amici advolarent, junctisqve viribus autorem cædis aut injuriæ adorirentur, suam & suorum injuriam armis vindicaturi. Factum inde, ut familiæ nobilissimæ qvandoqve penitùs exscinderentur, nullusqve persecutionis privatæ finis esset, qvamdiu aliqvis supereſſet, qvi injuriam posset vindicare. Vid. Hieron. Bignon. *ad Marculfi form. pag. 569.*

XXXVII. Justa eâ de re qverela invenitur in Capitul. Karoli M. *lib. 5. tit. 180. Nescimus qvâ pernoxiâ inventione â nonnullis usurpatum est, ut hi, qvi nullo ministerio publico sulciuntur, propter sua odia, & diversissimas voluntates pessimas indebitum sibi usurpant, in vindicandis proximis, & interficiendis hominibꝰ, vindictæ ministerium: & qvod Rex saltem in uno exercere debuerat, propter terrorem multorum, ipsi impudenter in multis perpetrare non metuunt propter odium. Et putant sibi licere ob inimicitiarum vindictas, qvod nolunt, ut Rex faciat propter DEI vindictam.* Sed qvod obtinere legibus suis non potuerunt Principes ejus temporis, qvibus hæc tantùm gloria relicta erat, sicubi temperamentum â se positum & præscriptum observaretur, id deinceps feliciore cum successu, patrum & avorum memoriâ, augustissimi Imperatores Maximilianus I. Carolus V. Ferdinandus I. Maximilianus II. & Rudolphus II. tentarunt, scriptâ, & repetitâ in eam rem, de pace publicâ Constitutione saluberrimâ, qvam eruditissimo commentario illustravit JCtus celeberrimus, Andreas Gailius. Ejus hæc est sanctio, ut si qvis armatis & coaduna-

Digitized by Google

tis hominibus pacem publicam violat, in Bannum Imperii incidat. Est autem Bannum Imperii, uti describit Gailius, *l. 2. c. 1. num. 20.* judicialis censura, qvâ violatoribus pacis publicæ aqvâ & igni interdicitur, ita ut â nemine in clientelam, fidem aut amicitiam recipi, ab omnibus verò impunè tàm in personâ, qvàm rebus offendi possint. Qvotiescunq; igitur vis publica & major, qvàm cui resisti potest, coactis scil. & coadunatis hominibus, prævià deliberatione, & ex προαιρέσει, infertur, toties violatam pacem publicam, & Constitutioni huic locum esse, fatentur omnes, qvi ejus contenta paulò accuratiùs observant.

XXXVIII. Nec dubitavimus proinde, ex Collegio Facultatis juridicæ Witteberg. ad consultationem Bürgermeister und Rath zu S. mens. August. 1677. responderi debuisse hunc in modum: Ist anno 1676. zu besserer Aufbringung der Monatlichen Contribution, auf begehren der Bürgerschafft/ bey euch die Mahl-accise angeordnet/ und von dem Landes-Fürsten gnädigst confirmirt, auch/ darmit kein Unterschleiff geschehen möge/ ein Häußlein vor dem Visitator, an einem gelegenen Ort zusetzen/ anbefohlen worden. Worauff ihr/ gegen der Mühlen über bey der Brücken/ einen Platz auserseh̃en/ und zu Auffrichtung des Häußleins albereit etwas von Bauholtze anführen lassen. Welches aber die Schloß-Beampten nicht zulassen wollen/ sondern aus der H. Regirung einen Befehl/ mit dem vorhabenden Bau innezuhalten/ ausgewürckt/ euch darauff de facto zu gefahren/ und etliche stücke Holtz wegnehmen/ und auff das Schloß bringen lassen. Als Ihr nun mit eurer Nothdurfft darwieder eingekommen/ ist darauff zu zweyen mahlen denen Beampten/ daß sie euch das Holtz restituiren/ und den Bau des Häußleins nicht hindern solten/ aus höchstermelter Regirung anbefohlen worden. Nach dem Ihr aber mit dem Bau fortgefahren/ das Häußgen zum stande gebracht/ und von dem Visitator zu seinen Dienste bewohnen lassen/ haben die Beampte/ welche solches alles gesehen/ und in die dritte Woche nichts darwieder gesagt/ noch gethan/ ein neues Rescript, darinnen euch das Häuslein wieder einzureissen/ und in vorigen Stand zu setzen befohlen worden/ erlanget/ darmit aber noch nicht zu frieden gewesen/ sondern bey 300. bewehrte Amts Unterthanen zusam̃en gebracht/ dieselbe des Nachts durch die Schloß-Pforte über das Schloß in die Stadt geführet/ die Gassen und Thore besetzt/ und das aufgeführte Häußlein in den Grund niedergerissen. Dieweil nun dadurch

eine

eine offentliche Gewalt verübet worden / hat der Landes-Fürſt der H. Regirung anfänglich euch wieder die Beampten zu ſchützen / nachmahls / daß zuförderſt durch die Beampten die Sache in vorigen Stand geſetzet werden müſte / und wenn ſolches geſchehen / denenſelben die juſtitz zu adminiſtriren gnädigſt anbefohlen. Es haben aber die Beampten darzu ſich noch nicht verſtehen wollen / ſondern von der H. Regirung eine Commiſſion zur Ocular-inſpection des Platzes / darauff das Häußlein geſtanden / ausbracht / es iſt auch darmit / eures einwendens ungeachtet / verfahren / und zur Eröffnung des Commiſſariſchen Berichts / und irrotulation der acten, termin anberaumet worden / ꝛc. Weñ nun gleich die Beampten vorwenden möchten / daß ſie bald anfangs per nunciationem novi operis, uñ durch einen Regirungs Befehl euch in dem vorhabenden Bau einhalt gethan / dadurch Ihr denn davon abzuſtehen und zuförderſt euer Befugnis auszuführen ſchuldig geweſen / Ihr aber nichts deſto weniger fortgefahren / auch / da euch das aufgebaute Häußlein wieder einzureiſſen anbefohlen worden / demſelben nicht nachgekom̃en / uñ ſie dahero ſolchen Befehl zu exeqviren wohl befugt geweſen / auch nunmehro das gantze Werck / durch d' Commiſſarien eingeſchickten Bericht / hauptſächlich decidirt werden könne; Dennoch aber / und dieweil die Beampten von dem Weg Rechtens / dē ſie durch Erhaltung des erſtē Regirungs Befehls ergriffen gehabt / ſelbſt abgetreten / in deme ſie das angeführte Bauholtz hinwegnehmen / und auff das Schloß tragen laſſen / da ſie doch die Sache in dem ſtande / wie ſie tempore nunciationis geweſen / hätten beruhen laſſen ſollen / die Regirung auch hernach dieſen ihren Befehl revocirt, und euch den Bau fortzuſetzen nachgelaſſen / darneben / daß euch die Beampten daran nicht hindern / und das abgenommene Holtz reſtituiren ſolten / anbefohlen / und ihr darauff mit guten Recht den Bau vollführet / die Beampten darzu ſtill geſchwiegen / und erſt eine zeitlang hernach / da es nicht mehr res integra geweſen / zur wieder Einreiſſung ſolches Häußleins Befehl ausgewürckt / auch bald hernach / unerwartet / was ihr darauf zuthun euch reſolviren möchtet / mit einer groſſen Anzahl bewehrten Landvolcks das Häußlein in d' Nacht angefallen / und niedergeriſſen / und bekanten Rechtens / daß ein ſpoliatus, ehe er völlig reſtituiret / zu antworten nicht angehalten werden mag; So erſcheinet dannenhero allenthalben ſo viel / daß dieſe zugefügte Gewalt vor einen Landfriedes-Bruch zu halten / und Ihr derowegen die Beampten aus d' Conſtitution vom Landfrieden / und zuförderſt

derſt auff reſtitution des niedergeriſſenen Häußleins zu belangen/ wohl befugt/Es ſeind auch die Beampten euch in vorigen Stand zu ſetzen/ und vor allen dingen das Häußlein / wie es geweſen / auff ihre Unkoſten wieder auffzubauen ſchuldig / und wird biß dahin mit der Hauptſache/ ob das Häußlein dem Schloſſe und Mühle zu nahe geſetzt / und mit Eröffnung des Commiſſariſchen Berichts/ in deme ſolcher in das petitorium gehöria / billich in Ruhe geſtanden/ V. R. W.

XXXIX. Sæpiùs autem disqviſitum fuit antehac, neqve adhuc in Collegiis ceſſat qvæſtio, utrùm cognitio de pace publicâ violatâ,& ſecundùm Conſtitutionem Imperii puniendâ, ad ſolum Imperatorem & Cameram Imperialem ſpectet, an verò etiam Electoribus, Principibus,& aliis Imperii Statibus competat? Qvi affirmant prius,qvorum anteſignanus eſt Andreas Gailius, *lib. 1. de pac. publ. cap. 6.* multum præſidii qværunt in ipsâ Conſtitutione, & argumentis qvidem atq; ratiocinationibus haud frivolis. Contrariam tamen ſententiam rectiùs tuentur Nic. Reusner. *l. 4. deciſ. 18.* Daniel Mollerus, *ad conſtitut. Elect. 13. part. 4. num. 6. ſeqq.* & Carpzov. *prax. crim. q. 36.* qvorum ſententiam ſecuti etiam ſunt noſtri Wittebergenſes an Pancratium Meyfiſch/ menſ. Auguſt. 1679. Wenn nun gleich Mevius einwenden wolte / weil er wegen Ihrer Fürſtl. Durchl. violirten jurisdiction in Anſpruch genommen werden ſolte / niemand aber in ſeiner eigenen Sache Richter zu ſeyn vermöchte/ daß auch wieder Ihn in dero Gerichten nicht verfahren werden könte/ zumahl / da auch die action ex Conſtitutione de pace publicâ wieder Ihn/als einen privatum, der nur einigen excels, uñ keinen eigentlichen Landfried-Bruch begangen/ nicht ſtatt hätte/allen falls auch ſolche vor Ihre Keyſerl. Majeſtät/oder Dero Kammer-gerichte angeſtellt werden müſte; Dennoch aber/und dieweil allenthalben in dem Heil. Römiſchen Reich eingeführet/daß die Obrigkeit ihre Unterthanen vor ihren eigenen Gerichten belangen könne/ auch der von Mevio begangene excels, in dem er in Ihrer Fürſtlichen Durchl. Gerichte mit ſtarcker Folge uñ bewehrter Mannſchafft / dazu er auch einen Fürſtlichen Unterthanen mit Gewalt gezwungen/ und zwar in die Kirche fürſetzlicher Weiſe eingefallen / vor einen Land-Fried-Bruch billich zu achten/ dergleichen denn nicht minder von privatis, als publicis perſonis, verübet werden kan / und endlich/ bewehrter Rechts-Lehrer Meinung nach/aus der Conſtitution von Land-Frieden/ ſo wohl vor Römiſcher Key-

Käyſerl. Majeſt. / und dero Kammer / als auch anderen der Reichs-Stände ordentlichen Gerichten / Klage angeſtellet werden mag; So iſt Titius in ſeiner vorhabenden Klage / ſo wohl qvoad merita, als auch forum competens, rechtmäßig gegründet / V. R. W.

XL. Cæterùm errare mihi videntur illi, qvi in dictâ Conſtitutione præter Banni pœnam, aliam adhuc pecuniariam 2000. marcarum auri decretam ſtatuunt, ita ut conjunctim aut diviſim ad iſtas pœnas infligendas agere liceat. Nec attendunt *illi*, ſimul cum pœnâ Banni confiſcationem omnium bonorum verbis diſertis comprehendi, *alſo in die gemelte Acht gefallen zu ſeyn* declarirt *und erkläret werden / ihr Leib und Gut erlaubet ſeyn / und niemand daran freveln / oder verhandeln ſol oder mag.* Bona igitur univerſa ſi confiſcatione auferuntur, non poterit dici, qvòd mitior aliqva in eâdem Conſtitutione expreſſa ſit, cùm utiqve ea, qvæ 2000. marcarum auri, non pertineat ad eos, qvi pacis fractæ rei ſunt, ſed ad Principes & Status Imperii, qvi violatores pacis publicæ non puniunt, neqve Conſtitutionem hanc in provinciis ſuis obſervatam & cuſtoditam cupiunt, uti verba ipſa perſpicuè docent. *Wir befehlen auch allen und ieden Churfürſten / Fürſten / ꝛc. ernſtlich gebiethend bey den Pflichten / Eyden / und Gehorſam / die ſie Uns / und dem H. Reich / gethan haben / und zu thun ſchuldig ſind / und darzu einer Peen / nehmlich 2000. Marck feines Goldes / — — daß ſie ſolchen Frieden mit Ernſt und treuen Fleiß halten / und / wie vorgeſchrieben ſtehet / handhaben / ꝛc.*

XLI. Qvare cùm de hâc re qvæſiti fuiſſent Wittebergenſes, ad eundem Pancratium Meyfiſch reſponderunt, Menſ. Septemb. 1679. hunc in modum: *Begehret Ihr berichtet zu ſeyn / ob auf den Fall / da wider Mevium, ſeines Verbrechens halber / inqviſitoriè verfahren / und er deſſen überführet werden ſolte / die in dem Käyſerlichen Land-Frieden determinirte Geld-Straffe der 2000. Marck löthiges Goldes ſtat habe / auch dem Richter die election dißfalls frey ſtehe? ꝛc.* Wenn nun gleich in dem auf dem Reichs-Tage zu Augſpurg Anno 1548. erneuerten und geſchloſſenẽ Land-Frieden / §. Wir befehlen / ꝛc. von Peen 2000. Marck feines Goldes Erwehnung geſchieht / auch / vieler Rechts-Lehrer Meinung nach / ſolche Peen auf die Fried-Brecher gezogen werden wil / und es alſo das Anſehen haben möchte / daß auch wider Mevium, wegen ſeines Verbrechens / ſolche Straffe ſtat haben könne. Dieweil

aber dennoch die in dem gedachten §. enthaltene Peen der 2000. Marck feines Goldes nicht auf die Fried-Brecher / sondern auf die jenigen Obrigkeiten / so nicht über den Land-Frieden halten / noch die Fried-Brecher zu gebührender Straffe ziehen / geordnet / die Peen der Fried-Brecher / und wie dieselben bestrafft werden sollen / in dem folgenden §. erst determiniret und gesetzet ist; So stehet dem Richter nicht frey / Mevium in die Geld-Straffe der 2000. Marck feines Goldes zu vertheilen / V. R. W.

XLII. Qvandoqvidem igitur illi soli competit belli gerendi potestas, qvi summum tenet in Repub. Imperium, eadem illa Pontifici qvoqve Romano, cujus Majestatem aliqvoties contemplati sumus, & præter eum aliis qvoqve personis Ecclesiasticis, si qvidem τὸ κύριον in territorio aliqvo obtineant, tribuenda videtur. Sed enim ingens eâ de re sese hîc ingerit dubium. Antiqvis enim Canonibus, qvorum plurimos recenset Gratianus, *c. 23. qv. 8.* prohibitum est Clericis, arma movere, aut secularem militiam exercere. Istam Veterum disciplinam prolixè exponit Claudius Espencæus, *l. 2. digress. c. 6.* Et deplorat ibi statum Ecclesiæ hodiernum, qvòd, dum Abbates, Episcopi, & ArchiEpiscopi simul Comites hodiè sint, Duces atqve Principes, ea potiùs ab illis suscipiantur, & gerantur, qvæ ad ampliandam provinciã spectant, qvàm qvæ Ecclesiæ possint esse utilia. *Simus sanè*, inqvit, *Domini temporales simul & spirituales, Abbates, atq; Barones, Episcopi, Archi-Episcopi, Comites, Duces, Principes, Reges denig;, si qvidem Dominus voluerit, Principum beneficio & largitate. Nihil enim vetat, alicujus civitatis aut provinciæ dominum creari, si idoneus reperiatur, Episcopum.* — — *Sint hæc per me omnia Ecclesiastici, & sive ex hæreditate, sive Principum liberalitate merum Imperium habeant, omnemq; jurisdictionem sive ipsi, sive eorum nomine alii exerceant.* — *Sed optandum, ea ne gubernatio à spirituali eos procuratione avertat, duplicem gerant personam, sed ne neglectâ propriâ functione profana, multò minùs vel potiùs omnium minimè cruenta & bellica tractent, nisi fortè necessitate plusqvàm urgente*, &c. Et post pauca: *Ad tam itaq; multa, qvæ Clericis omnia omninò arma bellica negant, scio cum Gratiano solitum responderi, propria qvidem eos manu non debere arripere, sed alios, qvibus hujusmodi officia commissa sunt, ut ad oppressorum defensionem, & inimicorum DEI oppugnationem arripiant, Sacerdotibus hortari licere.* — — *Video tamen, veterem sanctio-*

ctioremq; Clerum ab armis & cædibus non manûs modò, ſed animum qvoq; cohibuiſſe, &c. Et poſt aliqvàm multa, cùm enumerâſſet, in priore Eccleſiâ non armis, ſed precibus pugnatum fuiſſe ab Eccleſiæ miniſtris, ita concludit: *Et tales qvidem fuerunt in utroq; DEI populo Sacerdotum inermium, & pacificorum erga ſeculi dominos fideles & infideles, mites & barbaros, victoriæ non minùs glorioſæ, qvàm incruentæ: qvibus non contenta poſteritas veteris gentiliſmi ritu, togas in ſaga mutavit. Poſtqvam enim exlex ſemel neceſſitas Clero ad prælia non tantùm animum, ſed manum etiam exeruit, factum eſt, ut cum tempore, omnia deterente, eundem ludum exercerent, ſimul atq; receptum eſt, ut profanas cum ſacris miniſteriis ditiones & tenerent, & gererent. Nec tantùm contra barbaros, & incredulos, ſed ejusdem qvoq; nunc ſangvinis, nunc patriæ, aut certæ fidei, Principes, Domini noſtri Dei pacis qvidam minùs pacifici vicarii bella indicerent, & gererent, exemplo ſcandalis infinitis gravido, & nulla Scripturarum aut Canonum autoritate probato, &c.* Subjungit deinde hiſtoriam Pontificum Romanorum, qvi bella vel ipſi geſſerunt, vel hortatu ſuo aliis, ut gererent, autores fuerunt.

XLIII. Nolo hîc diſputare, qvousqve, & qvibus conditionibus, Clerico armis uti permiſſum ſit. Id enim jam olim præſtitit JCtus famigeratiſſimus, Dn. Tabor, *de exarmat. c. 4. §. 12. ſeqq.* Id tamen notatu dignum eſt, qvod ſæpiùs deciſum & practicatum ſcribit Joh. Aloyſius Riccius, *deciſ. Neapolitan. 48. num. 7.* tùm demum ob corporis ſui tutelam inſultatum Clericum armis uti poſſe, qvando in actu defenſionis aliunde arripit arma; ſecùs verò, ſi ipſe portavit arma, eisq; poſteà uſus fuit in actu defenſionis, nam tunc videri cogitâſſe de bello & rixâ. Sed enim etiam hîc fortè plùs tributum fuit Clericis, qvàm licuit olim per Jus Canonicum. Qvæſitus enim Nicolaus Papa de his Clericis, qvi ſe defendendo paganum occiderunt, ſi poſteà per pœnitentiam emendati, poſſint ad gradum priſtinum redire, aut ad altiorem conſcendere, reſpondit: *Scito, nos nullam occaſionem dare, nec ullam tribuere eis licentiam qvemlibet hominum QVOLIBET MODO occidendi:* Et ſvadet deinceps, ut Clericus, qvi paganum ſe defendendo occidit, ab officio ſacerdotali recedat, *c. 7. diſt. 50.* In Canone antecedente 6. diſertè dixerat idem Nicolaus Papa, diſcretos eſſe milites ſeculi â militibus Eccleſiæ

Digitized by Google

siæ militare seculo, per qvod ad effusionem sangvinis necesse sit pervenire.

XLIV. De Clericis in genere cùm ita constitutum sit Jure Canonico, Sacerdotem summum, qvalem se jactat Pontifex Romanus, cur exemptum dicamus, causæ nihil subest. Ut maximè igitur Majestatem tribuamus Papæ, propter provincias, qvas summo & absoluto imperio gubernat, non videtur tamen exercere posse Jus Belli, qvippe qvod ex principiis Juris Canonici incompatibile videtur cum Sacerdotio & Clericatu. Agnoscit istud discrimen potestatis civilis & Ecclesiasticæ ipse Papa Nicolaus, *c. cùm ad verum 6. dist. 96.* ubi utramqve potestatem suis propriis actibus, dignitatibus & officiis ita sejungit, & separat, ut neqve potestas temporalis jura spiritualis potestatis, neqve hæc illius usurpare sine injuriâ possit. De qvâ re videri possunt uberiùs Renatus Choppinus, *lib. 3. de sacr. polit. tit. 3. n. 12.* Dorscheus, *diss. de Jur. Canon. sub Valent. Petr. Sacci nomine vulgata p. 46. seq.*

XLV. Nec qvicqvam facit commentum Pontificiorum de duplici Papæ potestate, temporali & spirituali, qvam per duos istos gladios, ab Apostolis ostentatos, *Luc. XXII. v. 38.* innui, falsò jactitat Bonifacius IIX. Papa, *extravag. unam sanctam de major. & obed.* Fatetur enim Franciscus à Victoriâ, *relect. 1. sect. 6. num. 19.* de duobus gladiis in sensu literali nihil ibi haberi, sed Christum ostendisse, Apostolos habituros contradictionem, & necesse esse, habere defensionem, ipsos verò errantes dixisse: Ecce duo gladii hîc, &c. Conf., qvæ ex sententiâ Vice-Cancellarii Imperii Georg. Sigism. Seldii notat Ludovicus de Monte Sperato, *in vind. pacif. Osnabrug. num. 31.* Eleganter autem totum hoc de armaturâ Papæ & Clericorum, ex Lucæ verbis extructum, κηπφύτευτον convellit Erasmi Moria, cujus verba hîc adscribere non erit alienum: *Magnus*, inqvit, *Theologus*, (intelligit autem Nicolaum de Lyra,) *ex Lucæ verbis sententiam expressit, tàm consentaneam animo Christi, qvàm igni cum aqvâ convenit. Etenim cùm imminueret extremum periculum, qvo tempore solent Clientes maximè suis adesse Patronis, & qvantâ valent ope, συμμαχεῖν, Christus hoc agens, ut omnem hujusmodi præsidiorum fiduciam eximeret ex animis suorum, percontatus est eos, numqvid rei defuisset usqvam, cùm illos emisisset, adeò non instructos viatico, ut nec calceis munirent adversus spinarum & saxorum injuriam, nec peram adderet adversus famem.*

famem. Ubi negassent, defuisse qvicqvam, adjecit: Sed nunc, inqvit, qvi habet sacculum, tollat, similiter & peram: & qvi non habet, vendat tunicam suam, & emat gladium. Cùm tota Christi doctrina nihil aliud inculcet, qvàm mansvetudinem, tolerantiam, vitæ contemptum, cui non perspicuum, qvid hoc loco sentiat? nempè, ut magis etiam exarmet suos Legatos, ut non tantùm calceos negligant, & peram, verùm & tunicam insuper abjiciant, nudiq; prorsùs & expediti munus Evangelicum aggrediantur, nihil sibi parent, nisi gladium, non istum, qvo grassantur latrones, & parricidæ, sed gladium spiritûs, in intimos qvoq; pectoris sinûs penetrantem, qvi semel affectûs omnes sic amputat, ut nihil jam illis cordi sit, præter pietatem. At videte, qvæso, qvorsum hæc torqveat celebris ille Theologus. Gladium interpretatur defensionem adversus persecutionem; sacculum, sufficientem commeatûs provisionem: perinde qvasi Christus commutatâ in diversum sententiâ, qvòd oratores suos parùm βαπλικῶς instructos emisisse videretur, superioris institutionis palinodiam canat, aut velut oblitus, qvod dixerat, (beatos fore, cùm probris, contumeliis, & supplicitis afficerentur, prohibens, ne qvando resisterent malo; mites enim beatos esse, non feroces,) oblitus, qvòd illos ad passerum & liliorum exemplum vocârit, nunc adeò noluerit eos absq; gladio proficisci, ut eum vel tunicâ divenditâ jubeat emi, malitq; nudos ire, qvàm non accinctos ferro. Adhæc, qvemadmodum gladii nomine contineri putat, qvicqvid ad depellendam vim pertinet, ita marsupii titulo complectitur, qvicqvid ad vitæ pertinet necessitatem. Atq; ita divinæ mentis Interpres Apostolos lanceis, balistis, fundis, & bombardis instructos, educit ad prædicationem Crucifixi. Loculis item, vidulis, & sarcinis onerat, ne fortè non liceat illis è diversorio discedere, nisi impransis. Nec vel illud commovit hominẽ, qvòd ensem, qvem tantoperè jusserat emi, mox idem objurgans jubeat recondi, qvodq; nunqvam fando sit auditum, Apostolos ensibus aut clypeis usos adversus vim Ethnicorum, utiq; usuros, si Christus hoc sensisset, qvod hic interpretatur.

XLVI. Cæterùm omnis controversia in his duobus maximè consistit, utrùm personæ Ecclesiasticæ, sacro officio destinatæ, rectè tribuatur Majestas civilis, & Imperium politicum: & posito, tribui eidem, utrùm salvo statu suo Jus Belli exercere qveat? De priori non multùm laboravimus, cùm ea sit seculi insolentia, ut se non patiatur ad pristinam & candidam simplicitatem

reduci. Si tamen dicendum, qvod res est, arbitror ego, divinis & Apostolicis institutis Clericorum Imperia politica minùs convenire. Qvod ne frustrà dixisse videar, videri velim ea, qvæ congessit Hugo Grotius, *de jur. bell. & pac. lib. 2. c. 22. num. 14.* Celebris est in hanc rem Canon 83. inter vetustos illos, qvi dicuntur Apostolorum, celebris etiam Canon 185. Synodi Chalcedonensis, qvo utroqve στρατεία interdicitur illis, qvi semel in Clero cooptati sunt. Vocant autem στρατείαν non militiam qvidem armatam, aut præfecturam militarem, qvanqvam etiam hæc Clericis ut inconveniens prohibita sit, sed civilem militiam, h.e. Magistratum vel dignitatem, ἀρχὴν, ἀξίαν, uti benè notat Christophorus Justellus, *in Observ. ad Cod. Canon. Eccles. African. p. 125.* Atq; ista cùm probè secum ventilâsset Georgius Wicelius, Vir, Sixti Senensis judicio, *l. 4. bibl.* variæ eruditionis, Hebraicæ, Græcæ ac Latinæ lingvæ peritissimus, ingenio excellens, & sermone disertus, cùm multa alia, tùm hoc inprimis reprehendit in Episcopis suæ ætatis, qvod propemodùm pudeat eos Episcopos dici, & audire tantùm Principes gaudeant, imò qvòd illorum aula non sustineat patienter audire, si qvis roget, ubi Rev. Episcopus sit; præcisè dicendum esse: ubi reperiam meum Gloriosum Dominum, & Principem. Dicit autem, rectè notari illorum opinionem, aut potius affectationem, qvi commiscuerunt in Pontificibus ac Episcopis Ecclesiasticam pariter ac politicam potestatem. *Qvid enim,* inqvit, *choro cum foro? qvid gladio spiritûs cum gladio carnis? Profectò Apostolus de Apostolis, & horum successoribus apertè negat, arma illorum esse carnalia. Qvæ est societas Christo cum Herode, aut Paulo cum Agrippâ? Itaq; magnoperè probamus istud discrimen, sicut discrimen ponimus inter cœlum & terram.* — — *Verùm disputetur ad vivum investigandæ veritatis ergò: utrùm idem existere possit Pastor spiritualis, & miles plus qvàm carnalis? Ac jurenè gestet alterâ manu pedum Pontificale seu Episcopale, & simul alterâ ensem cruentum, galeam, thoracemq; Martialem? Verùm hæc sacra non aliter constant: tantò difficilius est, contra tractum fluminis niti, & cum suo detractum fluminis niti, & cum suo depugnare seculo, &c.* Videantur plura in libro, qvem inscripsit Viam Regiam, *sub tit. ad artic. de potest. Eccles.* Tàm parùm convenit institutis Ecclesiæ primitivæ, & ipsi verbo divino, potestas Papæ, & Episcoporum temporalis sive civilis.

XLVII. Sed fruantur tamen illi Imperio aliqvo politico, & summo etiam,

etiam,qvantumcunqve in Rep. fingi poteſt; certum nihilominùs hoc eſt, propriis ſuis principiis, Juri Canonico inſertis, eos convinci, Jus Belli ſe exercere non poſſe. Et hinc monſtruoſum videturCardinali Baronio, *ann.888. n.2.* qvòd tàm Epiſcopi, qvàm Abbates armati ad bella procederent, in hoſtes irruerent, cæderent ipſos, & cæderentur ab ipſis, tanqvam ſacrorum Canonum violatores, & muneris paſtoralis & nominis deſertores deteſtandi. Eodem modo Cardinalem Gviſium notat Gabr. Bart. Gramondus, *hiſt. Gall. l.8.* qvod ex purpurâ Romanâ & ſacro charactere rara in eum laus, eò qvòd militiam affectaverit, impatiens ſui. *Non miles*, inqvit, *qvia Cardinalis,non itemCardinalis,qvia miles erat. — — Indebitum certè characteri,qvòd inEngeriacâ obſidione ſæpè ferrum in hoſtem ſtrinxit,immemor Eccleſiam neſcire ſanqvinem.* Nec aliud de Romano Pontifice,ſicubi is bella gerere velit, aut poteſt, aut debet ferri judicium. Et certè Leonis IX. proterviam atqve bellicoſum animum gravi cenſurâ notavit HermannusContractus,*inChronico*,& poſt eum Petrus Damiani,*in Epiſt.ad Firmum*,Vir,Bellarmini,*lib. de Scriptor.Eccleſ.*judicio,valdè ſanctus, & devotus, ſed qvi propterea à Baronio, *ad ann.1053. num.14.* hæreſeos notâ inuritur. Qvàm promptos ſe & alacres bello præſtiterint Pontifices alii, res notior eſt, qvàm ut hic prolixiùs exponere oporteat; & vel ipſum hodierni Papæ,Alexandri VII., exemplum abundè oſtendit; ſed cui profectò impune non fuit,Lilia laceſſere, & magni Galliarum Monarchæ iram in ſe concitare. Taceo jam Pontificum per ſicarios procurata homicidia,de qvibus videri poterit Marcus Antonius de Dominis, *de Rep. Eccleſ. lib.5. cap.9. num.21.* Talis ergò cùm ſit Sacerdos ſummus, non alii erunt inferiores, ne minùs ſibi correſpondere & conſentire videantur caput,& membra. Scilicet, *Preſul ut amptruat, inde & volgu redamptruat olli.* Sed deſinamus tandem, camarinam iſtam ulteriùs movere. Sufficit enim, id obſervâſſe, ſtatum Pontificis Romani Majeſtaticum minùs convenire cum ejus officio ſacerdotali, & adhuc minùs poteſtatem belli gerendi. Cæteris omnibus, qvibus Majeſtatem tribuimus, etiam Jus Belli, qvod non minimam Majeſtatis partem conſtituit, tribuamus neceſſe eſt.

XLVIII. Proximum nunc eſt,ut, qvibus caſibus id exercere liceat, qvaſi per ſumma capita diſpiciamus, cùm in hoc articulo non unis vicibus erretur à Principibus, qvibus,

cum potentiam ſuam & robur intuentur, facilè perſvadetur, ut hoſtem ſibi væreant, & bellum incipiant planè extra neceſsitatem, ex ſolâ animi libidine. Qvandoqvidem autem nihil tàm naturæ adverſum eſt, qvàm vis externa, & in hâc tamen belli illati moles qvã maximè conſiſtit, ipſa ratio ſvadet, non eligendam eſſe, aut inferendam ejusmodi vim, niſi cauſa vehementisſimè urgeat, & aliud non ſuppetat remedium, qvo declinari bellum posſit. Hinc igitur bella, qvæ absqve causâ ſuſcipiuntur, pro ferinis habentur, & mera dicitur inſania, ſi qvis in bella fertur, periculorum propter ipſa avidus. Hug. Grot. *de jur. bell. & pac. l.2. cap.22. num.2.* Qvin nec juſtis qvidem ex cauſis bellum ſemper gerendum eſſe, oſtendit idem *cap.24.* ubi *num.7.* optimè cum Theologis concludit, Regem, qvi ob cauſas leves, & non-neceſſarias, bellum ſuſcipit, teneri ſubditis ad reparationem damnorum, qvæ inde oriuntur. Romani eqvidem famam juſtitiæ in bellorum cauſis ſi non obtinuerunt, certè affectârunt. *Certè qvidem*, inqviunt Rhodii ap. Livium, *l. 45. Vos eſtis Romani, qvi ideò felicia eſſe bella veſtra, qvia juſta ſint, præ vobis fertis, nec tàm exitu eorum, qvòd vincatis, qvàm principiis, qvòd non ſine causâ ſuſcipiatis, gloriamini.* Et tamen iidem illi bella, ſæpè manifeſtè injuſta, ſuſceperunt, uti de Bello in Sardiniam & Cyprum diſſimulare ipſimet haud poſſunt. Vid. Flor. *l.3. c.9.* Polyb. *hiſtor. lib.3.* Add. Chriſtoph. Forſtner. *ad l.3. annal. Tacit. p.256. ſeqq.*

XLIX. Nec verò dubitari debet, aliam nonnunqvam palàm proferri & prætendi cauſam, aliam reverà ſubeſſe. Illam juſtificam vocat Grotius, *de jur. bell. & pac. l.2. c.22.* & cum Polybio προφάσιν; hanc ſvaſoriam, & αἰτίαν. Cauſa prima & præcipua plerorumq; bellorum eſt cupiditas, & habendi, aut fines dilatandi libido. Nec tamen ea unqvam publicè profertur, ſed prætextus aliundè ſumitur, isq; tantô cum elogiô, ut juſtitiam ſtrenuè mentiatur. Qvòd ſi nulla alia ſeſe offerat cauſa, ad Religionem confugiunt militantes, & omnium ſuarum actionũ autorem DEUM faciunt, Religionis & juſtitiæ titulo ambitionem ſuam velantes. Suum qvisqve bellum ſacrũ prædicat, hoſtes qvisqve ſuos impios dictitat, ſuam qvisqve cauſam ſanctam nominat. In ore omnium ſanctum piumq; verſatur: conſilio, conatu, animo ſecus agitur. *Liceat*, inqvit Dn. Hulſemanus, p.m. *in præfat. dialyſ. p.54. hoc liberè mihi profiteri, me, ſi D. Davidem, ſi Salomonem hodiè in terris viventes, aſſir-*

Digitized by Google

affirmare audiam, ſe ſolo puroqve ac nudo amore religionis movere hoc, aut illud bellum, & ſumere arma in Naaſſum, Hanonem & vicinos Reges: ſubmiſsè rogaturum deliberandi ſpacium, ad indagandum: prophetico an politico ſpiritu id affirmaſſent? &c. Tàm fallax ſcilicet hodiè eſt nomen Religionis, ut DEIIS, pietas, cultus divino in ſpeciem prætexantur. His enim ſanctisſimis nomibus multi non alio fine utuntur, qvàm ut unius populi animos dividant, inimicos debilitent, in ſociis Regnis ſibi factiones parent, & animum atqve amorem alii debitum ſibi furentur.

L. Qvandoqvidem autem multæ & variæ occurrunt belli cauſæ, univerſas illas & ſingulas exactè conſiderare noſtrum non fert inſtitutum. Nonnullas tamen earum, qvantâ fieri poterit, brevitate recenſebimus. Et qvidem cùm bellum vel offenſivum ſit, vel defenſivum, fieri poteſt, & plerumqȝ ſolet, ut cauſa bellum defenſivum juſtum faciat, qvæ bellum offenſivum planè injuſtum reddit. Qvod enim qvisqve ob tutelam corporis ſui fecerit, jure feciſſe exiſtimatur. Et cùm inter nos cognationem qvandam natura conſtituit, conſeqvens eſt, hominem homini inſidiari nefas eſſe, *l. 3. ff. de juſt. & jur.* Nefas eſt, alterum alteri inſidiari, non autem nefas eſt, contra inſidiantem ſe defendere. Itaqve ſi ſervum tuum latronem inſidiantem mihi occidero, ſecurus ero: nam adverſus periculum naturalis ratio permittit ſe defendere, *l. 4. ff. ad L. Aqvil.* Ita ergò Religionis, extenſionis Imperii, opum cumulandarum cauſâ non licet bello alterum infeſtare, infeſtanti tamen, & invadenti ex eâ cauſâ, licet bello reſiſtere, ſuamqve Religionem, fines Imperii, bona & fortunas defendere. Et qvod probè notetur, multò latiorem habet ambitum defenſio, qvæ fit bello publico, qvàm qvæ privatis permittitur in aggreſſione privatâ. In privatâ enim inſultatione jus qvaſi momentaneum eſt, & ceſſat, ſimul atqve judicem adiri res patitur. At publicum bellum tractum habet. Publica enim offenſio ſemper in hoſte præſumitur, & metuitur, etſi adhuc non ſit in actu, imò ne qvidem in potentiâ nocendi proximâ. Juſta ergò erit adverſo hoſtes defenſio, non ea tantûm, qvæ adhibetur nondum expectatâ offenſione ſpeciali, ſed etiam ea, qvæ hoſtem fugientem perſeqvitur, propter violentiam ſcilicet ſucceſſivam, qvæ etiam in hoſte fugiente juſtè metuitur. Qvibus accedit porrò, qvòd in inſultatione privatâ mera conſideretur defenſio; at

publicæ poteſtates cum defenſione ſimul ulciſcendi jus habent, propter qvod prævenire illis vim non præſentem licet. Hug. Grot. *de jur. bell. & pac. lib. 2. c. 1. num. 16.* Sed hoc tamen caſu neceſſe eſt, ut conſtet non tantùm de armaturâ & potentiâ hoſtis, qvam metuimo, ſed etiam de animo, & qvidem ita conſtet, ut certum id ſit eâ certitudine, qvæ in morali materiâ locum habet. Hug. Grot. *l. 2. c. 22. num. 5.* Aliàs enim ad anticipationem & prævention em non ſufficit metus, qvanqvam ſufficiat ad apparatum defenſionis, & conſcribendum militem. Dn. Strauch, *exerc. exoter. 9. num. 15.*

LI. De cauſis belli offenſivi juſtificis multùm diſputatum fuit ſuperiori ſeculo propter Hiſpanorum in Indias expeditionem, qvô jure, ſcilicet Hiſpani Americam ſubjugaverint, aut ſubjugare potuerint. Et qvia tùm temporis conqviſita fuerunt omnia, qvæ qvoqvo modo cauſam Hiſpanorum adjuvare poſſe credebantur, iſta hìc veluti in Tabellâ proponemus, & qvidem verbis Franciſci à Victoriâ, Viri, Bellarmini judicio, egregiè docti, qvi *Relect. 5.* tribus integris ſectionibus argumenta iſta admodùm eruditè examinat. Omnia autem ad verbum exſcribere cum prolixum ſit, & præter inſtitutum noſtrum, ſumma indè excerpemus capita, adjunctà quandoqve, ubi opus fuerit, per intercalarem commentarium, noſtrâ Epicriſi.

LII. Primâ ſectione iſtas defendit propoſitiones: Indis non debere auferri dominium ideò, qvòd ſint peccatores, *n. 5. & 6.* nec ideò, qvòd ſint infideles, *num. 7.* nec ideò, qvòd ſint amentes aut inſenſati, *n. 22. ſeq.* Sectione ſecundâ contendit primò; Imperatorem non eſſe totius orbis dominum, *n. 1.* & qvamvis dominus eſſet, non tamen poſſe occupare provincias barbarorum, & conſtituere novos dominos *n. 2.* (Acqvirendæ enim & amittendæ poſſeſſionis jura etiam in provinciis & integris Imperiis locum habent, quâ ratione alienari poſſunt integræ regiones & populi, poſſunt pro derelictis haberi, poſſunt uſucapi, poſſunt alteri auferri, &c. Vid. Cl. Conring. *de finib. imperii lib. 2. p. 343. ſeq.*) Secundò: *Papam non eſſe dominum civilem aut temporalem totius Orbis, loqvendo de dominio & poteſtate civili, & oppoſitam ſententiam eſſe contra præceptum Domini, Luc. XXII. v. 25.* (Non convenit ergò Victoriæ cum Angelo Carerio, Thoma Bozio, Abrahamo Bzovio, & aliis, qvi Papam Romanum in temporalibus & ſpiritualibus directam in univerſi Orbis terrarum dominia habere poteſta-

Digitized by Google

testarem, frustrà renitente Bellarmino, contendunt.) *Nec Papam habere jurisdictionem spiritualem super infideles*, (dicit tamen Henricus Segusianus, Cardinalis Ostiensis, referente Bellarmino, *l. 5. de Rom. Pont. c. 1.* per Christi adventum omne dominium Principum infidelium translatum esse ad Ecclesiam, & residere in summo Pontifice, & ideò posse Pontificem regna infidelium jure suo donare, qvibus voluerit fidelium,) *nec valere argumentum à potestate Christi ad potestatem Papæ, num. 3.* (Sed in Concilio Tridentino placuit, pro determinato esse habendum, sicuti Christo data est omnis potestas in cœlo & in terrâ, ita pari potestate munitum Pontificem Romanum, ejus vicarium, referente Petro Svav. *hist. Concil. Trid. lib. 8.*) *Qvin etiamsi Papa haberet potestatem secularem in toto orbe, non posse tamen illum dare eam Principibus secularibus, esset enim annexa papatui n. 4.* (Posito, Papam esse vicarium Christi, nihil poterit esse papatui annexum, nisi quod Christus disertè ita voluit. At regnum suum non esse de hoc mundo, simplicior professus est Christus, qvomodo ergò papatui id posset esse annexum.) *Papam tamen habere potestatem temporalem in ordine ad spiritualia, i. e. quantum necesse est ad administrationem rerum spiritualium*; (Nullam esse talem potestatem, ostendit Joh. Davenantius, *qvæst. 4. pag. 21.* & generaliter dominatum universalem nullo, neque humano, neque divino, neque Ecclesiastico jure Papæ competere, gravissimè evictum est à Gvil. Barclajo, *de potest. P. sp.* & ejus Hyperaspiste, Johanne, Roffensi Episcop. *in tr. de potest. P. sp. temp.* itemqve à Chamiero, *in Panstrat. Cath. tom. 2. l. 15. c. 14. 15. 16.*) *posse eum hâc ratione leges civiles infringere, posse Reges deponere, & novos constituere*; (Impudentissima hæc est doctrina ex Hildebrandi, sive Gregorii VII. dictatibus primùm nata, qvæ tanta deinceps incrementa cepit, ut non propter impietatem modò, sed propter imperitiam qvoq;, vel ignaviam regnandi à Pontificibus Reges, ut à dominis prædiorum villicos, deponi posse doceretur; hinc enim scribit Becanus, *in controvers. Anglican. p. 146.* idem juris Pontifici in Reges esse, qvod opilioni sit in canes. Sed qvàm infirmi huic assertioni substituantur tibicines, alibi ostenditur.) *Et licet hoc vel non faciat Papa, vel non sæpè faciat, fieri tamen id, non qvia non potest*; (potestas illa est affectata, tyrannica & præsumta,) *sed qvia timet scandalum, ne Principes putent, hoc facere per ambitionem*, (uti reverà est,

ra est, & cordati omnes hactenus crediderunt,) *vel veritq rebellionem Principum à fide Apostolicâ,* (hactenus ergò ratio status ejusmodi fulmina impedit,) *Episcopos etiam habere hoc modo autoritatem temporalem in suo Episcopatu eâdem ratione, qvâ Papa in orbe, num.5.* (At cautum hoc in Concilio Tridentino, ne Episcopi in suâ diœcesi Papæ sibi partes sumerent, qvod passim docet Petrus Svavis.) *Etiamsi barbari nolint recognoscere dominium aliqvod Papæ, non ideò tamen posse eis bellum inferri, & bona illorum occupari. Hispanos ergò, cùm primùm navigarunt ad Terras barbarorum, nullum jus secum attulisse occupandi provincias illorum, num.7.*

LIII. Tertiò concludit, *Indiam non factam fuisse Hispanorum jure inventionis, habuisse enim suos dominos, num.7.* Qvartò: *Indos malè propterea bello peti, qvia nolint recipere fidem Christi, postqvam illis proponeretur, num.6.7.8. imò post sufficientem informationem in fide Christianâ non licere eos bello persequi, & spoliare bonis suis. Bellum enim nullum argumentum esse pro veritate fidei Christianæ, ergò per bellum barbaros non posse moveri ad credendum, sed ad fingendum, se credere & recipere fidem Christianam, id verò immane & sacrilegum esse, n.14.15.* (Ad qvid ergò sæviunt Pontificii inqvisitionibq suis, & bella movent in reformatos?) Qvintò: *Principes Christianos etiam autoritate Papæ non posse coërcere barbaros à peccatis contra legem naturæ, nec ratione illorum eos punire, n.16.* (Vid. Joseph. Costa, *de procurand. Indor. salut. lib.2.c.3.4.5.*) Sextò: *Falsum esse, Indos Regem Hispaniæ pro domino ac Rege suo recepisse, aut si factum, factum id non sine vi & metu.* Septimò: *malè argui, justo DEI judicio omnes istos barbaros condemnatos ad perditionem. Etsi enim hoc ita sit, non tamen illum, qvi perdit, propterea esse extra culpam.*

LIV. Sectione tertiâ præmittit, se de falsis, & non idoneis titulis hactenus egisse, velle se nunc agere de legitimis & idoneis. Inter hos recenset primò *naturalem societatem & communicationem*, & facit sequentes propositiones. (1) *Hispani habent jus peregrinandi in illas provincias, & illic degendi, sine tamen aliqvo nocumento barbarorum, nec possunt ab illis prohiberi.* Qvidni? cum & privatus possit prohibere, ne Titius fundum suum ingrediatur, *l. 13. §. f. ff. de injur.* Et fortasse justæ possunt esse prohibitionis causæ, inter qvas haud postrema est metus periculi ab extraneo advenientes, præsertim si catervatim integras secum naves advexerit. Sufficit iste

metus

metus ad denegandam receptionem, cùm libero homine indignum sit, ab altero periculum expectare, & ad injurias nudari. Vid. Dn. D. Strauch. *diss. de imper. mar. cap. 8. num. 2.* Idcircò rectè Albericus Gentilis, *l. 1. de jur. bell. cap. 19.* ad illud de Amorrhæis: Teneo, inqvit, cum Augustino, si nec timendum sit, ne noceatur, & certum sit, noceri non posse. *(2) Licet Hispanis negociari apud illos, nec vel hi vel illi à Principibus suis possint prohiberi.* At è contrario Ludovicus Molina, *de just. & jur. tract. 2. disp. 145.* nullam gentem seu Rempubl. teneri vult, sive cum periculo sui, sive sine periculo, commercia aut hospites exteros admittere, nisi gravi imminente necessitate aut fœdère, aliovè jure singulari interveniente. Et qvanqvam commercia eum inprimis finem habeant, ut alterius indigentiæ succurratur, nemo tamen, qvi indiget, jus exigendi inde accipit, & possunt utiqve prohibere Principes, aut limitare commercia pro ratione copiæ aut inopiæ, damni aut incommodi in Remp. redundantis, atqve aliarum circumstantiarum, qvemadmodùm ipsi etiam Hispani commercia se in utrisq; Indiis cum aliis nationibus prohibere posse apertè profitentur. (3) *Si quæ sunt apud barbaros communia tàm civibus, quàm hostibus, non licet barbaris prohibere Hispanos à communicatione & participatione illorum, e. g. si licet aliis peregrinis effodere aurum, etiam Hispanis licebit, n. 4.* Sed multæ possunt incidere causæ, propter qvas ista talia Hispanis negari, aliis verò nationibus permitti possint, ut si Hispani aurifodinas nimiùm exhauriant & attenuent, &c. (4) *Si ex aliqvo Hispano nascantur ibi liberi, & velint esse cives, non videtur, qvòd possint prohiberi, vel à civitate, vel à commodis aliorum civium, n. 5.* At jus civitatis apud plerasq; gentes ita limitatum fuit, ut non promiscuè unicuiqve conferretur. Neq; vel ipsi qvidem Hispani tàm liberales erunt in conferendo suæ civitatis jure. Et si hoc Hispanis concedendum esset in Indiis, cur Hispani Judæorum octingenta millia, & alio tempore Maurorum nongenta millia imperio suo ejecerunt, notante Marianâ, *lib. 36. c. 1.* & Johanne de Laet, *Hispan. c. 4. n. 5.* (5) *Si barbari velint prohibere Hispanos in suprà dictis, Hispani primò debent ostendere, se non venire ad nocendum illis, sed pacificè velle hospitari, qvi si acqviescere nolint, & vi agere velint, tùm possunt se Hispani defendere, arces & munitiones ædificare, & alia belli jura agere. Sed si victoriam Hispani obtinuerint, non debent occidere illos, vel spoliare, vel occupare civitates eorum, qvia barbari naturâ sunt meti-*

Digitized by Google

culoſi & ſtolidi, & igitur hoc caſu innocentes. Et ideò debent Hiſpaniſe tueri, ſed qvantum fieri poterit cum minimo detrimento illorum, qvia eſt bellum duntaxat defenſivum, num. 6. Methodus iſta belli defenſivi vix unqvam obſervata eſt, aut obſervari poteſt. Nõ n. ſatis congruunt ea: hoſtem habere, eumqve vincere, nec tamen vincendo occidere aut ſpoliare poſſe, non occupare poſſe civitates ejus. Imò verò dum Hiſpani invitis Indis caſtra & munimenta ædificant, hoſtes ſe conſtituunt & offenſivis belli actibus eos laceſſunt, adeoqve non erit vitio vertendum Indis, ſicubi caſtra ea & munimenta oppugnent, & qvantum in ipſis eſt, deſtruere conentur. (6) *Si omnibus tentatis Hiſpani non poſſunt conſeqvi ſecuritatem cum barbaris, niſi occupando civitates, & ſubjiciendo illas, licitè poſſunt hoc etiam facere.* At verò bellum ob commercia negata, niſi contra fœdus priſtinum negentur, aut ex præeunte aliqvo titulo commercandi ſingulari poteſtas ea pendeat, juſtè ſuſcipi ſimpliciter nego. (7) *Si barbari perſeverent in malitiâ, poſſunt Hiſpani non tanqvam cum innocentibus, ſed tanqvam cum perfidis hoſtibus agere, & omnia belli jura in illos proſeqvi.* Euge, qvàm bellè nunc cohærent omnia. His n. argumentis blanditur Monarchia Hiſpanica, ut totum ſibi, qvem tories in conceptibus habuit, ſubjiciat Orbem Terrarum. Sed profectò, tanti ea non ſunt, ut cum iis velis in tenebris micare.

LV. Secundum titulum idoneum occupandi Indias facit *propagationem Religionis*, circa qvem iſtas conſtituit propoſitiones. 1. *Chriſtiani habent jus prædicandi & annunciandi Evangelium apud Barbaros.* Jus tale, ſi qvod eſſet, non poſſet exerceri, invitis & reluctantibus Indis, niſi fieret legitimâ autoritate ſuperiore. Sed & nullum divinum mandatum urget iterandi doctrinam publicam apud ullam gentem, poſtqvam ſingulis jam olim verbum divinum annunciatum fuit. Dn. Hülſemann. *in breviar. c. 19. num. 6.* Sed hæc magis ad Theologos ſpectant. 2. *Et qvamvis liceat hoc omnibus, poteſt tamen Papa negocium hoc committere ſolis Hiſpanis, & interdicere omnibus aliis.* Præſupponit hæc propoſitio Epiſcopatum Papæ Oecumenicum, qvem commentitium eſſe, & magno Eccleſiæ malo introductum, Orthodoxi omnes perpetuò agnoverunt. Diximus ea de re aliqva *cap. 27.* 3. *Si barbari permittant Hiſpanos liberè, & ſine impedimento prædicare Evangelium, ſive illi recipiant fidem, ſive non, non licet hâc ratione intentare illis bellum, nec aliàs occupare terras illorum, num. 11.*

Qvis

Digitized by Google

Qvis verò ſive barbarus, ſive moratiorum aliqvis admiſſurus facilè erit Evangelium Hiſpanorum, qvo ab initio compellatos fuiſſe Indos memorat Antonius de Herrera, & ex eo Johannes de Laet, *præfat. in Americam.* Audiamus ex eo aliqva: *Ego NN. miniſter ſummorum & potentiſſimorum Regum, Caſtellæ & Legionis, notum vobis facio, qvibus poſſum modis, unum & æternum DEUM, Dominum noſtrum creaviſſe Cœlum & Terram. — Omnium nationum & populorum curam DEUS habere voluit unum virum, qvi dicitur Petrus, ita ut dominus & ſupremus arbiter eſſet omnium & ſingulorum hominum hujus univerſi, ut ipſis imperaret, & veluti caput eſſet univerſi generis humani, ubicunq; tandem degerent, & qvamcunqve legem, fidem aut ſectam ſeqverentur, mancipavitq; illi univerſum Orbem, & licet ipſi mandaret thronum ſuum figere Romæ, loco opportuniſſimo ad gubernandum, tamen liberum ipſi reliqvit in aliâ qvâvis orbis parte illum ſtabilire ad judicandum & regendum populos, Chriſtianos, Mahumetanos, Judæos, gentiles, & cujuscunq; tandem fidei & ſuperſtitionis. Hic dicebatur Papa. — Unus horum ſupremorum Sacerdotum, ut Dominus Orbis, donavit has inſulas, & continentem in & ad Oceanum ſitas, Catholicis Regibus, Caſtellæ & Legionis. — — Obſecro itaqve, & qvibus poſſum modis contendo, ut ſanctam Eccleſiam agnoſcatis, Heram & dominam univerſi Orbis, & ſummum ſacerdotem, qvi dicitur Papa, ipſius nomine, atq; M.S. illius loco ſupremum dominum & Regem Inſularum & continentis ex virtute dictæ donationis. — Sin contra feceritis, aut malâ fide moras nectatis, denuncio vobis, me — Uxores veſtras & liberos abductum, & mancipaturum. — Eripiam vobis bona veſtra, & multabo, qvantiscunqve potero calamitatibus, uti vaſallos, qvi detrectant dominum ſuum agnoſcere.* Bellum ſanè hoc eſt Evangelium, qvod regnum prædicantis de hoc mundo eſſe contendit, qvodqve ferrum & flammam minatur, niſi actutum ei paruerint homines. Qvis autem inter Principes planè ignotos, & abſolutos terrarum ſuarum dominos feret, aut tolerabit tale Evangelium? qvis præconem admittet, talia intentantem & ſibi inſidiantem? 4. *Si barbari impediant Hiſpanos, qvo minùs liberè annuncient Evangelium, Hiſpani redditâ priùs ratione ad tollendum ſcandalum poſſunt illis invitis prædicare, & ſiſte o-po propter hoc bellum ſuſcipere vel inferre. Idem eſto judicium, ſi etiam permittentes prædicationem impediant converſionem, occidentes vel aliter punientes converſos ad Chriſtum, vel minis aut terroribus alios deterren-*

tes. At ſupra confeſſus eſt Victoria, bellum non eſſe argumentum pro veritate fidei Chriſtianæ. Diſertè Apoſtolus: *Servum Domini non oportet pugnare, ſed placidum eſſe erga omnes, aptum ad docendum, tolerantem malos, cum lenitate erudientem eos, qvi contrario ſunt animo affecti, ſi qvando det eis Deus fortè reſipiſcentiam ad agnitionẽ veritatis.* Et certè Religionis jus hominibus cum hominibus propriè non eſt, ſed inter DEUM & hominem; itaqve neq; jus læditur hominum ob diverſam Religionem, & proinde nec bellum inferendum eſt cauſa Religionis. Alber. Gentil. *de jur. bell. lib. 1. c. 9.* Nec verum eſt, qvod ait Didacus Covarruvias, *in c. peccatum de reg. jur. in 6. §. 10. n. 3.* per impeditionem gentiliũ injuriam fieri Chriſtianis habentibus jus prædicandi per univerſum orbem, & ratione propulſandæ hujus injuriæ bellum juſtiſſimum eſſe. Dixi n. jam, jus iſtud non eſſe inter hominem & hominem, ut aliqva homini poſſit inde inferri injuria, ſed inter DEUM magis & hominem; & proinde valdè iniqvum eſt, conſcientiis imperare velle. Add. Joſeph. à Coſta, *de procurand. Indor. ſalut. lib. 2. c. 2.*

LVI. Tertium titulum dicit eſſe non ſolùm Religionis, ſed etiam *amicitiæ & ſocietatis humanæ*; ſcilicet, *ſi qvi ex barbaris converſi ſint ad Chriſtum, & Principes eorum vi aut metu velint eos revocare ad idololatriam, Hiſpanos etiam hâc ratione poſſe movere bellum pro novis ſuis amicis.* Hanc ſententiam prolixè defendit Stephanus Junius Brutus, *in vindic. contr. Tyrann. qv. 4.* ſive Philippus Mornæus is fuerit, uti putat Hugo Grotius, *in apolog. contr. Rivet.* ſive Hubertus Langvetus, uti ex indicio Simonis Goulartii credit Gisbert. Voëtius, *diſp. part. 2. f. 851.* Eandem ſententiam tuentur Albericus Gentilis, *de jur. bell. l. 1. c. 16.* Hugo Grot. *de jur. bell. & pac. l. 2. c. 25. n. 8.* Sed n. ut bello aſſiſtere alterius Principis ſubditis in causâ Religionis liceat, non ſufficit qvaliscunq; injuria aut vis propter Religionem illata, ſed imò tanta reqviritur, ut ſuperet injuriam, propter qvam aliàs, extra Religionis cauſam, ſubditos alienos adverſus Principem tueri licet, aut ſaltẽ cauſa illic debet eſſe evidentior. Cùm n. verus DEI cultus per divinã revelationem innoteſcat, & hinc ſtultitia videatur hominibus, ſupernaturali auxilio deſtitutis, non poteſt non ille contemni ab iisdem, & injuriis affici, ut adeò genus iſtud injuriarũ ferè ex ignorantiâ committatur; injuriæ autem, qvibus vita & fortunæ proximi aliis ex cauſis afficiuntur, ex lumine naturæ ſatis probãt ſuam ἀνομίαν; conſeqvens hinc eſt, faciliùs

Digitized by Google

faciliùs in his, qvàm illis, punitionem locum invenire. Hülsemann. *in breviar. c. 20. num. 13.* Qvocircà si vel màximè Princeps subditos suos, Christianâ Religione imbutos, honoribus arceat, templa iis neget, aut interdicat, carcere puniat, &c. non licet propterea vicino Principi Christiano bellum movere, præsertim cùm non privatis solùm, sed etiam Principibus Christianis, incumbat perferre injurias, Religioni suæ illatas.

LVII. Qvartum titulum idoneum ita explicat Victoria: *Si bona pars Barbarorum conversi essent, posset Papa dare illis Principem Christianum, & auferre alios dominos infideles, num. 14.* Atqvi sectione primâ n. 7. concesit Victoria, non auferri debere Indis dominium, ideò qvòd sint infideles. Infidelitas namqve non est peccatum pugnans cum societate civili, sed potest utiqve etiam sub idololatrico Magistratu consistere tùm Ecclesia, tùm Respublica. Unde & in casu inverso Princeps Christianus injuriam facit subditis suis, si infidelitatis nomine pœnâ eos afficiat. Deinde, qvòd eam potestatem Papæ tribuit Victoria, in eo iterum Episcopatum ejus Oecumenicum præstipponit, qvem tamen commentitium planè esse & tyrannicum, in ipso Papatu multi agnoverunt, & â nostratibus ad nauseam usqve ostensum est. Imò verò solet Pontifex non expectatâ conversione Barbarorum terras eorum Principibus Christianis donare, in qvas tamen non magis ipsi jus est, qvàm subulco Wittebergensi in urbem Romam. De Henrico secundo, Rege Angliæ, refert Matthæus Parisius, *in an. clo C LV.* rogasse eum per nuncios solennes Papam Adrianū IV., ut sibi liceret Hiberniæ insulam hostiliter intrare, & terram subjugare, atq; homines illos bestiales ad fidem & viam reducere veritatis, idq; Papam Regi gratanter annuisse. Vocatus qvippè erat Papa in partem prædæ, & promiserat Rex beato Petro de singulis domibus annuam unius denarii pensionem. Nihil dixerat Henricus de Christianis, jam in Hibernià degentibus, qvorum intuitu moveri potuisset Papa ad bellum istud decernendum, sed bestialitatis solùm causam adduxit, illamq; tàm sufficientem esse putavit Papa, ut petito Henrici annueret. Clariùs id patet exemplo Gentium & Regionum Americanarum, qvas itidem, cùm vix inventæ essent, ante omnem prædicationem Evangelii, ab Hispanis factam, dono dedit Papa Regi Hispanorum. *Ut tantam*, inqvit in diplomate, *provinciam Apostolicæ gratiæ largitate donati liberiùs*

beriùs & audaciùs assumatis, motu proprio, non ad vestram vel alterius pro vobis super hoc oblatæ petitionis instantiam, sed de nostrâ merâ liberalitate, & ex certâ scientiâ, ac Apostolicæ potestatis plenitudine, si Diis placet, *omnes insulas, & terras firmas, inventas & inveniendas, detectas & detegendas versùs occidentem & meridiem —— —— autoritate omnipotentis DEI nobis in B. Petro concessâ, ac vicariatûs Jesu Christi, qvâ fungimur in terris, cum omnibus illarum dominiis, civitatibus, castris, locis & villis, juribusq; & jurisdictionibus, ac pertinentiis universis, vobis hæredibusq;, ac successoribus vestris, Castellæ, ac Legionis Regibus, in perpetuum tenore præsentium donamus, concedimus, & assignamus*, &c. Editum est istud diploma Ann. cIↃ CCCC XCIII. cùm anno præcedente primùm inventæ fuissent istæ terræ, nec ullum adhuc Christianæ fidei in istis existeret initium, certissimo argumento nimiùm liberalem esse Pontificem Romanum in re alienâ, & meritò propterea derisum fuisse ab Indorum Regulo.

LVIII. Qvintus titulus constituitur propter *tyrannidem*, vel ipsorum dominorum apud Barbaros, vel etiam propter leges tyrannicas in injuriam innocentum, puta, *qvia sacrificant homines innocentes, vel aliàs occidunt ad vescendum carnibus eorum, num. 15.* Non est verò hic titulus legitimus belli aggressivi, præsertim cùm ista trucidatio non fiat invitis iis, qvorum gula petitur, & moribus ita receptum sit, ut carne humanâ sibi, & numini suo, epulas instruant. Suprà etiam *sect. 2. num. 16.* ipse docuit Victoria, nec autoritate qvidem Papæ posse Principes Christianos punire Barbaros propter peccata cóntra legem naturæ. Infideles enim, non subditi, per peccatum contra Legem naturæ nullam faciunt injuriam Principibus Christianis. Ergò nec bello infestari propterea ab eis possunt. Petr. Binsfeld. *in tit. de injur. & damn. dat. c. 8. concluf. 31.* Qvò faciunt verba Bellarmini, *lib. 3. de Laic. c. 15. §. secunda conditio: Princeps*, inqvit, *non est judex, nisi hominum, sibi subditorum; ergò non potest qvæcunq; peccata aliorum hominum punire, sed solùm ea, qvæ cedunt in detrimentum populi, sibi subjecti*, &c. Non igitur seqvitur: Delicta infidelium contra naturam sunt puniendа: Ergò Christianis licet eos bello invadere. Accedit, qvòd defensio cum minimo lædentis damno debeat exerceri. At constat, bello Indico plures infinitis partibus absumi, qvàm ullâ Barbarorum tyrannide, ut adeò ad avertendam hanc longè

longè gravius damnum inferatur corum provinciis. Joſeph. à Coſta, *de procur. Indor. ſalut. l. 2. c. 6.*

LIX. Sextum titulum dicit eſſe *veram & voluntariam electionem, ſi ſi Barbari ultrò acceperint in Principem Regem Hiſpaniæ, num. 16.* At ſi Barbari illi ſuos adhuc habeant Principes, & ab eis deficiant, atqve Hiſpaniæ Regem ſibi Dominum eligant, non magis recipiendos eos eſſe arbitror, qvàm ſervum privati fugientem, & novum ſibi Dominum qværentem. Tenetur enim ille qvoqve de ſervo corrupto, qvi ſervum alienum recepit, h. e. refugium abſcondendi causâ ſervo præſtitit vel in ſuo agro, vel in alieno loco ædificiove, *l. 1. §. 1. ff. de ſerv. corrupt.* Dictitat enim hoc ratio naturalis, non faciendum eſſe alteri, qvod fieri ſibi ipſe qvis nolit. Et tamen perpetua hæc eſt magnorum Principum cupiditas, ut ſubditos alienos, Principi ſuo rebellantes, recipiant, eosq; armis defendant, & principatum, ſibi delatũ, non recuſent, parùm conſiderantes, qvo jure, qvàve injuriâ id contingat. Non ergò conſiſtet iſte titulus, niſi ſupponas vel ſubditos, Principe deſtitutos, vel ſubditos, unà cum Principe ſuo in Imperium Regis Hiſpaniæ conſentientes. Sed neutro tamen hoc caſu bello opus erit.

LX. Septimum & ultimum titutum facit *cauſam ſociorum & amicorum.* Veluti, *ſi barbari, inter ſe bellum gerentes, accerſant in auxilium Hiſpanos, num. 17.* Hâc qvidem ratione ſociis & amicis aſſiſtere licet, uti iſta etiam bella probat Hugo Grot. *de jur. bell. & pac. lib. 2. c. 25. num. 4. 5.* ſed intereſt tamen, utrùm ſocii & amici, accerſentes Hiſpanos, abſolutum gerant Imperium, & Jus Belli habeant, an verò ab iis, adverſus qvos militem conſcribunt, defecerint, h. e. an pares Imperio ſint Barbari, inter ſe diſſentientes, an verò imperantes & ſubditi hoſtiliter congrediantur. Priore caſu, ſi in partes vocati fuerint Hiſpani, optimo jure aſſiſtere poſſunt vocantibus; ſed poſteriore caſu, qvia Rebelles in rebellione ſuâ non ſunt confirmandi, ſubditis deſciſcentibus minimè auxilium præſtare poterunt Hiſpani, poterunt tamen id præſtare Imperantibus.

LXI. Et hæc qvidem ex mente & ad mentem Franciſci à Victoriâ dicta ſufficiant, ex qvibus nunc facilè conſtat, qvid de Bello Hiſpanorum adversùs Americanos ſit ſentiendum. Iſtud tamen tàm immane atqve cruentum fuit, ut qvadraginta qvinqvè annis, inhumanis planè carnificinis, plusqvàm ducenties, centena millia Indorum perierint, & ad

& ad ſolitudinem redactum ſit terrarum ſpacium tàm amplum, ut decimo tanto ſit totâ Hiſpaniâ majus. Simul etiam conſtat, qvibus ex cauſis offenſivum aliqvod bellum geri debeat, aut posſit. Cæterùm, cùm cauſæ adhuc aliæ dari posſint, univerſas eas ad duo ſumma capita redegit Jus Canonicum, *c. dominus 23. q. 2. Juſta bella*, inqvit, *ſolent diffiniri, qvæ ulciſcuntur injurias. Sic gens & civitas petenda eſt, qvæ vel vindicare neglexerit, qvod à ſuis improbè factum eſt, vel reddere, qvod per injurias ablatum eſt.* Juſta igitur belli offenſivi cauſa eſt vel juſta vindicta, vel rerum injuſtè ablatarum repetitio, de qvibus prolixiùs agit Gerhardus, *Loc. de Magiſtrat. polit. n. 402. ſeqq.*

LXII. Circa vindictam id unicum maximè dubium occurrit, utrùm propter negatum exercitui per terram alienam tranſitum Domino illius terræ juſtè inferatur bellum? Albericus Gentilis, *lib. 1. de jur. belli c. 19.* in utramqve partem diſputat, ſed eò tandem inclinat, ut tum demùm juſtam eſſe putet Belli cauſam, ubi cauſa negati tranſitûs nulla fuerit. Hugo Grotius ſimpliciter definit, poſtulandum priùs eſſe tranſitum, ſed ſi negetur, vindicari poſſe, *l. 2. de jur. bell. & pac. c. 2. n. 13.* Uterqve præeuntem ſibi laudat Auguſtinum, cujus verba exſcripſit Gratianus, *c. notandum 23. qvæſt. 2.* ubi juſtum dicitur Bellum Iſraëlitarum contra Amorrhæos, propter denegatum tranſitum, qvod illuſtrat Petrus Binsfeld. *ad tit. de injur. & damn. dat. c. 8. concluſ. 24.* Sed Gerhardus, *loc. de Magiſtr. num. 411.* ex alio capite juſtitiam illius Belli Iſraëlitici deducit, nempè ex eo, qvod Rex Amorrhæorum ipſe egreſſus fuerat è finibus ſuis cum exercitu, & Iſraëlitis injuriam intulerat. Puto igitur, juſtè denegari tranſitum, nec juſtam inde duci Belli cauſam. Qvod enim de communi uſu viarum, & libertate transeundi, objiciunt nonnulli, id ſemper ita temperandum eſt, ut Reipublicæ cauſa potior habeatur. Nec qvod privato concedendum eſt, illicò ad integros exercitus extendere licet. Plurimæ poſſunt ſubeſſe cauſæ, propter qvas tranſire prohibetur exercitus, & inter eas haud levis momenti eſt metus futuri periculi. Qvod enim, jus meum tranſeundi metu tuo non tolli, contendit Grotius, verum qvidem eſt, niſi acceſſerit prohibitio. Finge, jus tibi eſſe per fundum meum, & prædium urbanum eundi, ambulandi; ſi tu freqventer iveris cum flammis, & faculis, ut metus ſit, ne damnum inferatur prædio meo, jus qvidem tuum

Digitized by Google

tuum eundi metu meô non tollitur, sed ego tamen prohibere possum, ne ita eas cum flammis & faculis, & tum tollitur jus eundi taliter. Et dum Grotius rationes cavendi enumerat, qvibus metum dispellere qveamo, ex iis evincitur, qvamdiu ita cautum non fuerit, justum esse penes me metum, & ex eo jus tuum hactenùs impediri. Plurima autem transitus ejusmodi secum fert haud rarò incommoda, qvibus avertendis nulla idonea est cautio. Ita contingere potest, ut alter ille, adversùs qvem bellum geritur, occurrat transeunti in regione intermediâ, & sic belli sedes in eâ figatur; potest evenire, ut transeuntium consvetudine mores civium corrumpantur, & ejusmodi alia, qvæ profectò tanti sunt, ut meritò denegetur transitus. Sed & ex omnium seculorum moribus patet, liberum, qvem jactitant, transitum, non armatorum tantùm hominum, sed aliorum etiam ita semper à Principibus territorii dominis temperari solere, ut pro variante commodi publici curâ permittatur, interdicaturvè. Vid. Joh. Seld. *in mar. claus. lib. 1. c. 20.*

LXIII. Ut maximè autem justa aliqva proponatur belli gerendi causa, & vel mille alii asseverent, sibi delictum, ab Adversario commissum, tale videri, ut bello vindicari oporteat, si tamen Principi, bellum gesturo, causa ea evidens aut sufficiens non videatur, præstat abstinere bello, qvàm contra conscientiam in effusionem sangvinis humani consentire. Et imò multò evidentior debet esse causa, ut bellum decernatur, qvàm esse debet corpus delicti, à privato commissi, ut sententia feratur condemnatoria. Similiter, si Principi tantùm causa appareat justa, & evidens, plurimis autem aliis talis non videatur, cùm falli possit opinio Principis, non potest ille nec debet bellum decernere, sed judicio potiùs arbitrorum negocium committere debet. Atqve id non solùm de Bello vindicativo & offensivo verum est, sed etiam de defensivo. Cùm enim Bellum sine homicidiis geri non possit, homicidium autem peccatum sit, nemo etiam defensivè potest alterum occidere, nisi evidenter perspectum habeat, se jure id possidere, qvod cædibus aliorum defendit. In dubio autem potiùs vitam, & omnia temporalia, perdere debet, qvàm, citra evidentem causam flagitii & necessitatis, alium occidere. Vasqvez. *disp. 64. c. 3. n. 13. seq.* Petr. Binsfeld. *de injur. & damn. dat. c. 8. concl. 7. & 8.* Unde adstipulari neqveo Jacobino de S. Georgio, qvi,

lib. de feud.§. & promiserunt, num.6. bellum justum dicit, non tantùm id, qvod pro tali habetur in consilio Principis, sed qvod ipse solus etiam ita declarat Princeps.

LXIV. Qvemadmodum autem in privatis litibus non nisi penes unam partem justitia causæ verè consistit, ita etiam in controversiis publicis, & bellis inde nascentibus. Vicissim tamen, qvemadmodùm in privatis litibus utraqve pars justè causam suam tueri potest, non obstante, qvòd unâ tantùm ex parte causa justa existat: ita & in bellis publicis inconveniens non est, ut cùm ex unâ parte sit jus, ex alterâ ignorantia invincibilis, ex utrâqve parte bellum justè geratur. Franciscus à Victoriâ, *relect.5. sect.3. num.6. & relect.6. num.32.33.* Scilicet justè agere interdum aliqvis dicitur, qvoties injustè non agit, etiamsi id, qvod agit, justum non sit, qvomodo etiam Aristoteles τὸ ἀδικεῖν, & τὸ ἄδικον πρᾶξαι distingvit. Ut igitur neuter bellantium injustè agat, fieri optimâ ratione potest. Injustè enim agit nemo, nisi qvi scit, se rem injustam agere, atqve sic destinato animo injustum agit. Dum autem qvis in bonâ fide est, & rem, qvam alter petit, ad se pertinere credit, etsi fortiùs deindè appareat jus petentis, ipse tamen injustè causam suam fovisse dici neqvit. Vid. Hug. Grot. *de jur. bell. & pac. lib.2. cap.23. num.13.* Ita ergò, si qvis tenet provinciam cum probabili ignorantiâ, credens eam suam esse, & alter, qvi verus dominus est, eam bello repetat, non minùs ille bello eam justè defendere, qvàm hic vindicare poterit.

LXV. Evenire etiam qvandoqve solet, ut justa belligerandi causa evertatur, & contaminetur injusto fine & intentione, qvando scilicet occasione causæ negocium extenditur ultra limites justæ vindictæ, & restituendi damni illati: nempè ad ampliandum Imperium, extirpandum hostem, opprimendos alios, vel etiam hæresin, aut cultum impium propagandum. Dum itaqve, qvi bellum indixit, contentus non est tantundem reponere vindictæ, qvantum accepit injuriæ, neqve id tantùm qværit, ut pacem hosti extorqveat, justa exindè fit defensio eorum, qvi bellum promeriti fuerant, & injusta ejus arma, qvi bellum inferre optimo jure poterat. Atq; id contingere etiam solet tùm, qvando qvi in alium peccavit, ei, qvem læsit, boni viri arbitratu satisfactionem offert. Istam enim si acceptare læsus nolit, sed vindictæ cupiditate bellum nihilominùs movet, facilè hinc conspicitur, bonitatem

Digitized by Google

tatem cauſæ ab hoc ad illum tranſire, atqve ſic juſta fieri lædentis, nunc verò ſe defendentis arma. Hugo Grotius, *de jur. bell. & pac. lib. 2. cap. 1. num. ult.* Unde adſtipulari neqveo Petro Binsfeldio, qvi *ad tit. de injur. & damn. dat. cap. 8. concluſ. 5.* peccàtum qvidem committi dicit, qvando recta deeſt intentio, juſtum tamen eſſe bellum ex autoritate indicentis, & legitimâ causâ, nec propter defectum intentionis obligari belligerantem ad reſtitutionem & reparationem damnorum. Non enim tùm peccari contra Leges juſtitiæ ſpecialis, ſed contra charitatis præceptum, & hujus transgreſſionem non inducere obligationem reſtituendi. Enimverò malè ſibi in genere morum opponi juſtitiam, & charitatem, oſtendi, *diſputat. de Mobatr. num. 63.* & falſum id eſt, non teneri ad reſtitutionem, qvi in charitatem delinqvit, cùm non minùs ille injuriam faciat, qvàm qvi adversùs juſtitiam aliqvid committit.

LXVI. Qvod in Principe reqvirimus examen circa Belli cauſas, & fines, ìdem etiam, qvanqvam non ita accuratum, reqvirimus in ſubdito, ad militiam vocato, imò & alio qvovis militiæ nomen daturo. De Vaſallo ita decidit Feudiſta, *2. F. 29. Domino gverram faciente alicui, ſi ſciatur, qvòd juſtè, aut cùm dubitatur, Vaſallus eum adjuvare tenetur. Sed cùm palàm eſt, qvòd irrationabiliter eam facit, adjuvet eum ad ejus defenſionem: ad offendendum verò alium, non adjuvet, ſi vult. Sed ſi eum adjuvare noluerit, non tamen feudum amittit, ſecundum Obertum de Orto, & Gerardum Capagiſtum. Alii verò ſine diſtinctione dicunt, ſemper debere eum adjuvare. Sed Obertus & Gerardus utuntur eò argumentò, qvod, qvemadmodùm dominum excommunicatum, vel à Rege bannitum, non eſt obligatus Vaſallus ad adjuvandum, vel ſervitium ei præſtandum, imò ſolutus eſt interim ſacramento fidelitatis, niſi ab Eccleſiâ, vel à Rege, fuerit reſtitutus: ita nec iſtum injuſtè gverram alicui facientem.* Statuit igitur Feudiſta, in bello injuſto defenſivo obligatum eſſe Vaſallum, domino opem ferre, in offenſivo verò injuſto bello liberum ei eſſe, utrùm aſſiſtere velit, an minùs. Ego nullam hìc facio diſtinctionem inter Vaſallum, & alios ſubditos, utcunqve ille fortè propter beneficium, qvod tenet, arctiùs obligatus domino fuerit, neqve diſtingvo inter Bellum offenſivum & defenſivum; ſed in genere ſtatuo, nulli omninò, neqve ſubdito, neqve extraneo, in causâ vel fine belli notoriè injuſto, ſive bellum

Digitized by Google

o fenſivum fuerit, ſive defenſivum, licere aſſiſtere aut opitulari Principi, bellum ducturo, ſed omnia potiùs tormenta perferre debere, qvàm ut ſcienter cooperetur ad peccatum perpetrandum. Vid. Andr. Gail. *lib. 1. de pac. publ. cap. 4. num. 11. 12. ſeqq.* Jacobin. de S. Georg. *de feud. §. & promiſerunt, num. 8.* ubi diſertè dicit, capitulum feudale non convenire juri divino. Petr. Binsfeld. *de injur. & damn. dat. cap. 8. concl. 14.* Ita enim nec ſervis qvidem, qvi tamen Dominis obtemperare tenentur, ignoſcit Jus Civile, ſi ad mandatum dominorum commiſerint ea, qvæ atrocitatem facinoris vel ſceleris habent, *l. 157. ff. de R. J. l. 20. ff. de O. & A. l. 2. §. 1. ff. de noxal. act. l. 8. C. ad L. Jul. de vi.* Vicisſim, ubi cauſa juſta eſt, confidenter aſſero, teneri ſubditum ſub Magiſtratu heterodoxo militare adversùs orthodoxum, qvia etiam in orthodoxis vindicari debet, ſi qvid peccatum fuerit in rebus publicis, & communem hominum ſocietatem concernentibus. Hülſem. *breviar. c. 20. n. 19.* qvò facit *c. qvid culpatur 23. q. 1.* Sed id tamen reſtringunt Doctores ad ſubditos tantùm, non etiam id permittunt extraneis. Fidelibus enim nolunt concedere, ut militent infidelibus, eosq; in bello qvantumvis juſto adjuvent, eo caſu, qvando ſubjectionis ratione infidelibus non ſunt obligati. Matth. Cuno, *de pact. lib. 1. c. 22. num. 84.*

LXVII. Qvod ſi dubium ſit, juſta cauſa ſit, nec ne, ſtatuit Hugo Grotius, *lib. 2. de jur. bell. & pac. c. 26. n. 4.* contra communem, abſtinendum tùm eſſe bello, eò qvòd, qvi dubitat contemplativè, debeat judicio activo eligere partem tutiorem. Ego hàc ratione non moveor, cùm fieri poſſit, ut aliunde petendum ſit fundamentum, propter qvod judicio activo diſcedendum ſit ab judicio contemplativo. De extraneo qvidem concedo, rectiùs eum facere, ſi in dubio nomen dare ſuperſedeat. Petr. Binsfeld. *de injur. & damn. dat. c. 8. concluſa 12. & 13.* Sed de ſubdito retineo ſententiam communem, rectè parere eum Principi vocanti, & militem conſcribenti. Utriqve enim hic obſervanda eſt regula vulgata: Tene certum, relinqve incertum. Jam verò certum eſt, inqvit Gerhardus, *loc. de Magiſtrat. n. 399.* qvòd ſubditi obedientiam debeant Magiſtratui, non præcipienti manifeſtè impia & injuſta. Conf. Hülſeman. *in breviar. cap. 20. num. 14.* Licet enim ſuperioris præceptum non faciat rem juſtam per principia intrinſeca, tamen infert obligationem, ut ſubditus, dubitans ſpeculativè de honeſtate rei præce-

ptæ

Digitized by Google

ptæ, habeat rationem efficacem ad deponendum dubium in praxi, & operari ſecundùm præſcriptũ præceptum. Th. Hurtad. *tr. 3. n. 6.* Nec multùm hìc diſcedit Grotius ab novâ Moraliſtarum ſententiâ, qvi per probabilitatis ſuæ, ut vocant, doctrinam, omnem ſubditorum vacillare faciunt obedientiam. Ita enim Ferdinandus de Caſtro Palao, *Oper. Moral. part. 1. diſ. 2. Non eſt controverſia, quando daretur opinio probabilis ex parte ſubditi, qvòd non teneatur obedire, etiamſi contraria ſententia ſit probabilior. Tunc enim licitum eſt ex ſuprà dictis amplecti, qvæ ſibi gratior fuerit. Neq; obſtat ſuperiorem tunc juſtè præcipere, ut tu tenearis obedire, qvia non undiqvaq; juſtè præcipit, ſed probabiliter, ac proinde tu probabiliter ſolùm obligatus eris obedire, & probabiliter deobligatus.* Poſito hôc fundamentô, nullum dabitur præceptum ſuperioris, in qvo non aliqvam ſibi probabilem opinionem fingere poſſet ſubditus, ſi præceptum minùs gratum viſum fuerit. Alia mens eſt aliorum Moraliſtarum, & qvidem, qvod præſentem materiam concernit, Molinæ, *de juſt. & jur. qvæſt. 113.* Filliuccii, *qvæſt. moral. tract. 29. cap. 9. q. 7. n. 181.* Bonacinæ, *Theol. moral. tom. 2. diſp. 2. ſect. 1. punct. ult. §. 2. num. 10.* ubi dicit: *militibus, qvi ſunt ſubditi, Principe indicente bellum ſatis eſſe, ſi ſciant, cauſam belli non injuſtam; in dubio enim obediendum eſſe ſuperiori præcipienti, & in ejus favorem præſumendum eſſe.* Similia habet Joh. de Dicaſtillo, *de juſt. & jur. lib. 2. tr. 1. diſp. 10. dub. 16. §. 6. n. 367.* ubi ait, *ſi ſubditi pro utrâq; parte habent rationes probabiles, ac per conſeqvens dubium habent poſitivum, poſſe ſe conformare rationibus ſuperioris, &c. Et licet ſubditus miles non ſciat rationes de injuſtitiâ belli ſolvere, ſatiùs tamen eſſe ſuo Principi parere, & bonâ fide arma capeſſere, &c.* Add. Paul. Laymann. *Theol. moral. l. 2. tr. 3. c. 12. num. 8.*

LXVIII. Seculo IV. & ſub initium Imperatorum Chriſtiánorum non licuit ita deliberare ſubditis, num militiam ſeqvi velint, an minùs. Nemini enim tunc integrum erat militi militiam detrectare, adeò ut nec veteranorum qvidem filii immunes eſſent, nec propter privilegia parentibus indulta vacare poſſent, *tot. tit. Cod. Theodoſ. de fil. militar. appar. & veteran.* Cumq; reperti eſſent, qvi ne militarent, digitos ſibi amputarent, Conſtantinus Imp. curialibus muneribus aggregari eos voluit, *l. 1. Cod. Theodoſ. eod.* Idem reſcripſerunt Impp. Valentinianus & Valens ad Magnum Vicarium Urbis Romæ, *l. 4. C. Theodoſ. de*

Tiron. Sed mox graviores pœnas ſtatuerunt iidem Impp. in reſcripto ad Viventium P. P. Galliarum, *l. 5. C. Theodoſ. eod.* ubi dicunt: *Si qvis ad fugiendæ Sacramenta militiæ fuerit inventus truncatione digitorum damnum corporis expediſſe, & ipſe flammis ultricibus concremetur, & dominus ejus, qvi non prohibet, gravi condemnatione feriatur.* Durior hæc videtur pœna, ſed qvæ fortè in Chriſtianos decreta nunqvam fuit, qvòd illi ex ſacro Canone meliùs edocti non facilè in propriù ſæ. irent corpus. Ante iſta tempora autem, & cùm nondum fidem Chriſtianam amplexi fuerunt Imperatores, graviter jam tùm punitos fuiſſe, qvi militiam detrectarent, oſtendit Arrius Menander, *l. 4. §. 10. 11. 12. ff. de re militar. Gravius*, inqvit, *delictum eſt, detrectare munus militiæ, qvàm adpetere; nam qvi ad dilectum olim non reſpondebant, ut proditores libertatis in ſervitutem redigebantur; ſed mutato ſtatu militiæ receſſum à capitis pœna eſt: quia plerumqꝫ voluntario milite numeri ſupplentur. Qvi filium ſuum ſubtrahit militiæ belli tempore, exilio & bonorum parte multandus eſt. Si in pace, fuſtibus cædi jubetur, & reqviſitus juvenis, vel à patre poſteà exhibitus, in deteriorem militiam dandus eſt; qvi enim ſe ſollicitavit ab alio, veniam non meretur. Eum qvi filium debilitavit,* (digitis fortè abſciſis, aut pollice truncato, qvod crebrò fiebat; unde ignavos & imbelles hodiè poltrones, qvaſi pollice truncos dici putat Claud. Salmaſius, *de fœn. trapezit. fol. 784.*) *dilectu per bellum indicto, ut inhabilis militiæ ſit, præceptum Divi Trajani deportavit.*

LXIX. Poſſemus hic digreſſionem facere, & de iſtâ qvoqꝫ controverſiâ, utrùm Chriſtiano homini bella gerere liceat, diſpicere, ſi qvidem longiùs excurrere liberet. Dubitatum enim & diſceptatum eâ de re fuit, & olim, & nunc qvoqve, ſed qvibus tùm ab Auguſtino, tùm à Luthero, Chemnitio, Gerhardo & aliis reſponſum eſt plꝰ ſatis. Conf. Gratian. *cauſ. 23. qv. 1. per tot.* Multa igitur hic dicere planè erit ſupervacuum. Negocium tamen facesſit *Canon XII. Synodi Nicenæ*, qvi ſic habet: *Quicunque vocati per gratiam, primum quidem ardorem, fidemvè ſuam oſtenderunt, & cingulum militiæ depoſuerunt, poſteà verò, ut canes, ad ſuum vomitum reverſi ſunt, ita ut aliqui & pecuniam darent, & beneficiis militiam repeterent, hi decem annis jaceant, poſt triennij auditionis tempus*, &c. Veteres pleriqve hæc verba de iis accipiunt, qvi cingulum, qvod fidei & veræ Religionis causâ abjecerant, repe-

repetierunt, ſive in militiam nomen denuò dederunt, eoqve ipſo fidem abnegârunt. Fuit enim olim cingulum res magni honoris atqve commodi, & propterea à Imperatores Ethnici perſecutionis tempore cingulum militiæ illis, qvi Chriſtiani erant, fidemqve negare recuſabant, auferre & exauctorare conſveverunt. Qvam ob cauſam, cùm plures Chriſtianorum militum ardore fidei cingulum abjicerent, ſine honore potiùs, qvàm fide vivere malentes, ac demùm, poſteaqvam mundi & honoris tentationibus devicti eſſent, idem cingulum, parati deinceps fidem ejurare, viciſſim ambirent, concilium eis pœnæ Eccleſiaſticæ modum impoſuit. Vid. Franciſc. Long. à Coriolan. *in Summ. Concil. ad dict. can.* Chriſtoph. Juſtell. *ad Cod. Can. Eccleſ. univerſ. p. 147.148.* Sed iſta interpretatio Gabr. Albaſpinæo, *in not. ad eund. can.* non placet. Ipſe igitur dicta verba intelligit de pœnitentibus, qvi relictâ, qvam profeſſi erant, pœnitentiâ & abjecto habitu pœnitentibus ſolenni, voti ſui obliviſcentes, rursùs animum ad ſecularia negocia, ſive militiam ea, ſive mercaturam, ſive judicandi poteſtatem, aut qvodcunq; munus ſeculare concernerent, applicabant. Sed generaliter ita interpretari Canonem ab omni ratione alienum dicit Hugo Grotius, *de jur. bell. lib. 1. c. 2. num. ult.* ubi aliam planè ſubſtituit interpretationem.

LXX. Noviſſimè verò Claudius Salmaſius, *de fœnor. trapezit. p. 782.* verba Canonis ſimpliciter accipit de iis, qvi gratiâ inſpirante divinâ, cingulo militiæ depoſito, qvò melius & perfectius vitæ inſtitutum magisqve Chriſtianum capeſſerent, poſtmodùm illud reſumpſerunt, & denuò ſe militiæ ſacramento obligârunt. Non igitur Patres abſolutè damnaſſe dicit militiam, nec milites, qvi ex neceſſitate ei nomen dediſſent, improbaſſe, ſed eos non excuſaſſe, imò & pœnâ Eccleſiaſticâ dignos judicaſſe, qvibus cùm jam liberum eſſet non militare, ab eâ, utpote jam dimiſſis ac ſacramento ſolutis, iterum ad eam redire placeret. Et hanc ſecundam militiam propter ſolam hominum trucidationem Patribus improbatam fuiſſe. Hæc verò Salmaſii explicatio ideò ſubſiſtere neqvit, qvia ipſe Imperator Conſtantinus, qvo autore Concilium Nicenum congregatū fuit, lege publicâ liberam dedit optionem illis, qvi tempore Licinii honoribus militaribus dejecti fuerant, vel rei militari ſe reddendi, vel liberè & pro arbitratu vitam degendi, uti refert non Theodoretus tantùm, cujus Metaphraſten repre hendit

Digitized by Google

cit Salmasius, sed etiam Eusebius, *de vit. Constantin. lib. 2. c. 33.* Si igitur damnata fuit eo tempore militia, ab Christianis secundâ vice susceptа, qvomodo optionem dare potuit iis Constantinus? Magis igitur erit, ut Hugonis Grotii partes seqvamur, & de illis Canonem accipiamus, qvi in militiam denuò iverunt cum abnegatione fidei jam agnitæ. Et in hanc sententiam qvoq; ivit Guilielmus Beveregius, *in commentar. canonis hujus*, occasionem statuens ex facto Licinii Tyranni, postqvam is edixerat, ut nemo militum honore militiæ suæ frueretur, nisi qvi dæmonibus sacrificasset. Cùm igitur post hoc edictum plurimi inter Christianos dignitate suâ spoliari maluissent, qvàm dæmonibus sacrificare; sed ex his deinceps nonnulli pœnitentiâ ducti militiæ gradum repetiissent, & promptos se ad sacrificandum exhibuissent, Canon hic Nicenus conditus est, qvo ipso, si reversi illi fuerint, pœnitentiæ modus præscribitur. Qvicqvid sit, illud apud omnes in confesso est, non damnari hoc Canone simpliciter omnem militiam. Nec ergò licebit ex dubiâ ejus interpretatione certum aliqvid adserere, & nudis conjecturis militum conscientiam solicitare, cùm præsertim militiam DEO improbatam fuisse, tantum abest, ut qvis dicere qveat, ut potius diserte contrarium in Scripturis habeatur, qvod tamen hic examinare nunc nostri non est instituti. Vid. Andr. Rivet. *ad Psalm. 89. v. 31.*

LXXI. Cæterum nullum hodiè vitæ genus est improbius, qvàm eorum, qvi sine causæ respectu mercede conducti militant. Hug. Grot. *de jur. bell. & pac. lib. 2. c. 24. n. 9.* ubi *num. seq.* dicit, non solùm propter prædam militare, peccatum esse, sed etiam propter stipendium, si id unicè aut præcipuè spectetur. Et nihilominùs plurimi hodiè spartam suâ desendunt ex eo solo, qvod non sine stipendio militent. Imò verò multi alii vel eo tantùm nomine militiam eligunt, ut sibi liceat esse neqvioribus. Hinc igitur, ubi primum strepit tympanum, concurrunt undiq; guloti, maximi mulierum mœchi, laborum fugientes, purgamenta urbium suarum, & nomina sua in militiam profitentur, non tàm hostibus, qvàm hospitibus, & rusticorum gallinis metuendi, qvos profectò satiùs esset eò ablegare, ubi curari possint, ne qvid deteriùs eis sit, qvàm qvibus pessimè est. Et certè periculum est, ne propter sceleratos istiusmodi milites tota causa intervertatur, &, qvæ sperari poterat, victoria, hosti cedat, cùm non facere soleat Numen divinum cum exercitu

Digitized by Google

ercitu, variis criminibꝰ contamina-to. Petr. Binsfeld. *de injur. & damn. dat. c. 8. concl. 18.* Laudatur hoc in argumento Epiſtola Aureliani Imperatoris, qvam ad Vicarium ſuum ſcripſit, qvamq; refert Flavius Vopiſcus, *in Aurel. n. 7. Si vis tribunus eſſe*, inqvit, *imò ſi vis vivere, manûs militum contine. Nemo pullum alienum rapiat, ovem nemo contingat, uvam nullus auferat, ſegetem nemo detrahat, oleum, ſal, lignum nemo exigat, annonâ ſuâ contentus ſit. De prædâ hoſtis, non de lacrymis provincialium habeat: arma terſa ſint, ferramenta ſamiata, calceamenta fortia. Veſtis nova veſtem veterem excludat. Stipendium in baltheo, non in popinâ habeat. Torqvem brachialem & annulum apponat: eqvum ſaginarium ſuum defricet, captum animal non vendat, mulum centuriatum comiter curet. Alter alteri qvaſi ſervus obſeqvatur: à medicis gratis curentur: aruſpicibus nihil dent: in hoſpitiis caſtè ſe agant: qvi litem fecerit, vapulet.*

LXXII. In modo belli gerendi difficile eſt ſervare proportionem exactam. Cùm enim ideò ferè inſtituatur bellũ offenſivum, aut ut perſeqvamur id, qvod nobis abeſt, aut ut vindictam ſumamꝰ ab eo, qvi injuriis nos affecit, conſeqvens eſt, & juſtitiæ naturali conveniens, ut finiamus bellum, & ab armis deſiſtamus, qvando vel id nobis acqviſitum eſt, qvod par fuerit illi, qvod nobis debetur, vel qvando tantum damni datum fuit, qvantum vindictæ modum non excedit. Qvare, *ſi Galli*, inqvit Franciſcus à Victoriâ, *de jur. bell. n. 56. irruentes in Terram Hiſpanorum, juſſu Regis ſui pagum incendiſſent, non ideò fas erit Hiſpanis integrum Regnum Galliæ occupare; ſed ſolùm qvatenus juſtitia & aqvitas permittit Gallorum illam injuriam vindicare, adductis etiam belli expenſis*, &c. Sed periculoſum tamen eſt hîc ſubſiſtere, & nihil ultra moliri. Siqvidem ille, adversùs qvem bellum motum fuit, brevi pòſt tempore inſurget, bellumqve ſibi nullâ juſtâ causâ illatum cauſabitur, maximisqve copiis injurias vindicaturꝰ præſtò erit. Fiet hâc ratione, ut bellum ex bello trahatur, & nunqvam ad finem perducantur controverſiæ publicæ. Magis igitur erit, ut continuetur bellum, etiam poſt acceptam ſatisfactionem, donec hoſtis pacis expetat cõditiones. Succedit n. in locum priſtinarũ cauſarum alia nova, qvæ eſt cauſa periculi vitandi. Hoſtis namq; nunqvam præſumitur animum hoſtilem deponere, niſi id expreſsè declaraverit, & poterit is qvandocunqve vires recipere, easq; denuò experiri. Jam verò potiſſima Reip. ſalus in ſecurita-

curitate consistit, qvæ haberi non potest, qvando perpetuò metuendum est ab hoste notorio. Nisi igitur pace factâ bellum finiatur, continuare id satiùs erit, donec vel planè victus fuerit hostis, ut resurgere neqveat, vel pacem poscat belli ipse pertæsus.

LXXIII. Restat, ut de acqvisitione bellicâ aliqva addamus, cùm diversa hic plerumqve Principis, aut Reip. & militum singulorum habeatur ratio. Distinctè autem tùm de immobilibus, tùm de mobilibus est respondendum. De immobilibus in scholâ JCtorum ista obtinet sententia, fieri ea non cujusq; privati, qvocunq; modo agrum aut fundum hostilem ingredientis, sed pertinere ea ad Principē aut Remp., cujo nomine bellum geritur. Disertè Pomponius, *l. 20. §. 1. ff. de captiv. & postlim. Publicatur*, i. e. Reipublicæ acqviritur, *ille ager, qui ex hostibus captus est.* Et ratio manifesta est; qvia enim possessio agri hostibus interverti neqvit, nisi ita auferatur, ut omnis penè aditus intercludatur, hoc autem à milite privato fieri non potest, qvippe qvi tali prohibitioni planè insufficiens est, facilè hinc patet, majores vires reqviri ad territorium aliqvod occupandum, totumqve hoc negocium ad belli Ducem spectare. Publico igitur hîc actu opus est, inducendus est exercitus, expugnandæ munitiones extructæ, aut extruendæ sunt novæ, præsidia imponenda, nec sufficit nuda insessio, ut ager hosti eripiatur, sed imò tanto hîc opus est apparatu, ut non alii, qvàm illi, cujus auspiciis res geritur, territorium illud cedere ipsa dictitet ratio naturalis. Facit, qvòd res soli amplificent, confirment & dilatent territoria, ut ita intersit Principis, fines Imperii sui constituere, &, qvousqve patere velit ambitum suæ gubernationis, definire. Joh. Gœddæus, *ad l. 3. §. 1. n. 14. ff. de V.* S. Joh. Herm. Stamm, *de servit. personal. lib. 1. tit. 1. c. 3. n. 6.* Occupato autem ita territorio, liberum est Principi, privatis istud per partes assignare dominiis. Sic enim etiam Romani olim agros, ex hostibus captos, solebant aut totos publicare, aut partiri in victorem populum, aut per censores locare, interdum assignare veteranis, aut certum iis vectigal imponere, relictis pristinis dominis, qvò pertinent *l. 15. §. 2. ff. de R. V. l. 11. ff. de evict.* Add. Petr. Fab. *l. 2. semestr. c. 4.* Gothofred. *ad l. 20. §. 1. ff. de captiv. & postlim.* Nihil crebrius occurrit apud Historicos, qvàm stipendium devictis provinciis, qvæ idcircò stipendiariæ dictæ, impositum. Vectigales tamen in hoc à stipendiariis seu tributariis differebant, qvòd vectigales incertum qvid solverent, qvando scil. agri

gri conceſſi erant certis conditionibus, veluti δὴ τῇ δεκάτῃ τῶν σταιζομένων: πέμπτῃ δὲ τῶν φυτευομένων, uti ſcribit Appianus Alexandrin. *l. 1. de bell. civil.* & Plutarch. *in Grach.* At ſtipendiarii certum qvid in pecuniâ, vel etiam in frumento pendebant. Vid. Arnold. Vinn. *ad §. 40. in fin. Inſt. de R. D.*

LXXIV. Circa res mobiles non eadem eſt Doctorum ſententia. Aliqvi enim capientibus eas acqviri, ſimpliciter & indiſtinctè aſſerunt, uti Cujacius, *lib. 19. obſ. 17.* Alii capientium qvidem eas effici contendunt, debere tamen tradi Duci exercitûs, ut is dividat inter milites juxta cujuslibet dignitatem & merita, uti Jaſon, *ad l. 1. n. 9. ff. de acq. poſſ.* Franc. Duarenus, *tit. de acq. rer. dom. c. 3.* Nicol. Boër. *deciſ. 178. num. 6.* Didacus Covarruvias *ad c. peccatum de R. J. in 6. part. 2. §. 11. n. 6.* Alii verò eas illius faciunt, cujus auſpiciis bellum geritur, qvod prolixè defendit Antonius Merenda *lib. 1. controv. cap. 22.* Alii, qvos ſeqvitur Dominicus Arumæus, *exercitat. Juſtinian. 4. n. 12.* diſtingvunt inter vulgaria, qvæ fieri volunt militis occupantis, & precioſiora, qvæ Principi populovè, cujus auſpiciis belligeratur, attribuunt. Primi diſtrictè inhærent literæ textuum *in §. 17. Inſt. de R. D. l. 5. §. ult. ff. de A. R. D.* Secundi mixturam faciunt Juris Civilis & Canonici, & nituntur inprimis *l. penult. §. ſimili etiam modo C. de donat. c. dicat aliqvis 23. qv. 5. c. jus militare, diſt. 1.* Tertia opinio ſingularis eſt, & qvod ſciam, à nemine hactenus, præterqvam ab Merenda propugnata. Nititur autem inprimis textibus illis, qvi de prædâ agunt, aut bonis hoſtium jam devictorum. Qvarta diſtinctionem comminiſcitur in jure nullibi fundatam, neqve exemplis, niſi paucisſimis, comprobatam. Singula autem hîc diſcutere, nimium foret & præter noſtrum inſtitutum.

LXXV. Hugo Donellus, *lib. 4. comm. cap. 21.* non diſtingvit inter hoſtium res mobiles & immobiles, ſed in genere de omnibus intelligit regulam poſitam in *d. §. 17. Inſt. de R. D.* nempè capientium fieri omnia ea, qvæ capiuntur ex hoſtibus. Diſcrimen tamen facit ex perſonâ capientium, ita ut, qvæ privati capiunt ex hoſtibus, privata ſint & ſingulis acqvirantur, qvæ Imperator verò, & Dux belli capit, publica fiant. Eſſe autem, ait, qvæ nemo ex hoſtibus capere poſſit, niſi Princeps aut Reſp. Talia eſſe duo, agrum hoſtilem & prædam. Illum non, niſi devictis aut expulſis hoſtibus, capi, poſtqvam in poteſtatem victoris omnia cedant, qvæ fuerint hoſtium. Hanc itidem capi, devictis demùm hoſtibus, cùm id propriè prædæ nomine veniat,

qvòd, devictis hostibus, desinat esse hostium. Reliqva mobilia, qvæ perseverante adhuc bello, & nec dum devictis hostibus capiuntur, pro conditione capientis modò privata fieri, modò publica. Ista Donelli sententia prolixè nunc examinari neqvit; duo tamen in rebus mobilibus occurrunt, qvæ ulteriori opus habent explicatione. Ecce enim fieri potest, ut in medio conflictu duorum exercituum, à manipulo qvodam militum, omnia impedimenta hostium capiantur, & in præsidia perducantur, ipsi tamen non vincantur, sed superiores existant; Numqvid igitur res ita captæ, hostibus nondum devictis, eorum tantùm erunt, qvi istas abstulerunt? Imò verò illi potiùs, cujus auspiciis bellum geritur, deberi eas dixero, præsertim cùm universitatem qvandam bonorum constituant, & talem qvidem, qvæ ad integrum pertinuit exercitum. Deinde simpliciter considerat Donellus conditionem capientium, & qvæ à belli duce capiuntur, indistinctè publica fieri dicit. At hâc ratione deteriorem facit conditionem Ducis belli, qvàm cujusqj militis gregarii. Hic enim qvod capit, suum facit. At ille, qvicqvid capit, etiam nondum devictis hostibq, totum id publicũ facit, nihil suum, ex mente Donelli; & tamen tàm ille, qvàm iste alieno nomine militat. Deficit ergò in Duce belli modus hic acqvirendi singularis, qvod videtur absurdum, aut saltẽ iniqvum.

LXXVI. Pleriq;, qvi hodiè in jure philosophantur, seqvuntur Hugonem Grotium, aliter totam rem enucleantem. Distingvit ille *lib. 3. de jur. bell. & pac. c. 6. n. 10. seq.* inter actûs verè publicos belli, & inter actûs privatos, qvi fiunt occasione belli publici. Capi igitur res mobiles aut in ministerio publico, aut extra illud. Si extra ministerium publicum, actum haberi pro privato, & res fieri singulorum capientium, ut si qvid milites capiant non in procinctu, aut in eo, qvod facere jubentur, sed in eo, qvod promiscuo jure aut solo permissu faciunt: In ministerio autem, & actu publico qvæ capiuntur, acqviri populo, aut ei, qv bellum gerit. Sustinere n. tùm singulos personam Reip. ejusq; vicefungi. Prædam autem apud plerasq gentes populi fuisse, sed ejus dispensandæ arbitrium Imperatoribq concessum esse, ita tamen, ut rationem actûs sui populo deberent. Hinc igtur vel venditam eam fuisse, & pecuniam inde comparatam in ærarium redactam, vel militi concessam, tùm vel direptione, vel divisione ratione stipendiorum aut meritorum eam in dominium privatorum veniisse. Add. Arnold. Vinnius, *ad 17. Inst. de* R. D. Franzk. *ibid.*

LXXVI

LXXVII. Et ita qvidem, dicit Grotius, gentibus placuisse, potuisse autem utrumvis constitui, aut ut capta populo bellum gerenti, aut ut cuivis, qvi manu caperet, in dominium cederent, posse etiam populum qvemqve inter suos aliter constituere. Atqve ita nunc observari notat Vinnius, *d. l.* ut in direptionibus oppidorum, & præliis suum qvisqve faciat, qvod cepit: in excursibus verò capta omnia fiant eorum, qvi in comitatu sunt, inter ipsos pro dignitatis ratione partienda. Cæterùm, si nudè rationem naturalem consideremus, non videtur satis commoda distinctio inter actus publicos Belli, & privatos, aut inter occupationem, qvæ fit in ministerio publico, & qvæ fit extra illud. Bellum enim, qvia non potest, nisi autoritate publicâ, geri, nec privato qvidem, ut hosti, bona sua auferre licet, nisi, ut liceat, effecerit autoritas publica. Qvia igitur non tantùm auctoritas publica actum talem in genere licitorum ponit, sed etiam hostis ipse publicus est, & ex consensu Reipublicæ actus ille suscipitur, non haberi potest pro merè privato, & extra ministerium publicum. Nec est, qvod regeras, non esse in ministerio publico, qvi procul ab exercitu in liberis, & injussis excursibus, bona & res hostium capiunt. Nudam enim rationem naturalem si attendas, non possunt dici isti excursûs esse prorsùs extra ministerium publicum. Licitum qvippè est, civi hostem publicum ubiqve locorum persequi, occidere, bonis exuere, & modis omnibus divexare, vi consensûs & mandati generalis, ab Republicâ, dum hostem decernit, dati. Utrùm autem id faciat per excursûs injussos, dum tamen ne prohibiti sint, an verò justâ acie, & conflictu solenni, nihil interest. Utrobiqve Reipublicæ inservit, utrobiq; ergò versatur in ministerio publico. Nec enim licitè occideret, aut bona ejus diriperet, nisi hostem eum pronunciasset Respublica. Singulis igitur adversùs singulos non minùs pugnare licet, bello semel indicto, qvàm integro exercitui acie instructâ. Postqvàm autem belli gerendi forma in artem redacta est, & minùs utile visum fuit, excursiones ejusmodi indistinctè admittere, cœperunt illæ arbitrio Imperatoris subjici, & non facilè sine ejus jussu institui. Qvandoqvidem igitur, si jus naturale spectes, nemo sibi primariò militat, sed ut Reipublicæ, in qvâ vivit, benè sit, facilè hinc patet, omnia, qvæ ab hostibus capiuntur, Reipublicæ fieri, cujus scil. in ministerio singuli milites versantur, &

bona hoſtiũ acqvirunt: tantũ abeſt, ut hîc facienda ſit aliqva diſtinctio.

LXXVIII. Ut tamen alacriores redderentur cives, ut hoſtem fortiùs & majore vi impeterent, voluerunt gentes, ut, qvod qvisqve ceperit, ſive in excurſionibus, ſive in conflictu ſolenni, id ſibi retineret, atqve acqvireret. Atqve hinc nata eſt regula, qvæ habetur in §. 17. *Inſt. de R. D.* qvòd ea, qvæ ex hoſtibus capimus, jure gentium ſtatim noſtra fiant. Sed inter capientes tamen aliqva ſtatuenda eſt differentia. Qvandoqve enim capiunt ſinguli, qvandoqve totus & integer exercitus, & per hunc Reſpublica, qvæ per exercitum repræſentatur. Utrobiqve capta acqviruntur capientibus. Singulis, qvæ capiuntur à ſingulis, toti populo, qvæ capiuntur ab exercitu, populum repræſentante. Qvòd enim populus noluit acqvirere id, qvod à ſingulis capitur, ratio videtur eſſe iſta, qvòd non ita repræſentatur populus in uno aliqvo milite, ſicuti repræſentatur per integrum exercitum; & turpe viſum fuit, populum ſibi vindicare id, qvod unus aut alter, cujus dimicatione ſingulari negocium confici non potuiſſet, ſibi ab hoſte acqviſivit. At aliter ſe res habet in iis, qvæ non à ſingulis, ſed ab integro exercitu, qvi de ſummâ rei decertavit, occupata ſunt, qvæ non decet, ut ſine permiſſione Ducis, aut Imperatoris, à qvibusvis invadentibus diripiantur. Talia ſunt, qvæ propriè dicuntur præda, qvæ ſcil. fuſo fugatoq; exercitu hoſtili poſt certamen occupantur, λάφυρα Græcis dicta, qvibus opponuntur σκῦλα, ea ſcil., qvæ durante certamine hoſti eripiuntur. Grot. *de jur. bell. & pac. lib. 3. cap. 6. num. 24.* Et hâc diſtinctione obſervatâ pleraqve facilè explicari poſſunt autorum teſtimonia, qvæ *dicto capite* §. *14 ſeqq.* fruſtrà in eum finem collegit Grotius, ut probaret, non acqviri ſingulis, qvæ miles in actu bellico, & miniſterio publico, capit, ſed toti populo & Reipublicæ. Non enim ſeqvitur, Duces prædam & ſpolia hoſtium inter milites dividebant; Ergò milites ſinguli ea, qvæ ab hoſtibus capiunt, non acqvirunt. Add. Gœdd. *ad l. 3. §. 1. num. 12. 13. ff. de V. S.* Andr. Gerhard. *dec. 4. qv. 5.*

LXXIX. Qvanqvam verò nemo ſit, qvi neget, occupationem bellicam eſſe modum acqvirendi dominii, & hunc qvidem ab omnibus gentibus ſemper probatum fuiſſe; acerrimè tamen ſæpè, & inprimis Patrum memoriâ diſputatum fuit, qvando res, ab hoſtibus capta, verè dici poſſit acqviſita, præſertim, cùm fieri poſſit, ut poſt exiguum temporis ſpacium res capta ab altero recupe-

cuperetur,& hoſti iterùm eripiatur. Juſtinianus Imperator, cum Cajo JCto, ita rem definit, ea, qvæ ex hoſtibus capimus,jure gentium *ſtatim* noſtra fieri, *l.5. in fin. ff. de A.R.D. & §.17. Inſt. de R.D.* Sed id nihil morati Balthaſar Ayala, *de bell. jur. c.5.* Albericus Gentilis, *l.1. advocat. Hiſpan. cap.2.* & Hugo Grot. *l.3. de jur. bell. cap.6. §.3.* tùm demùm acqviſitas jure belli res mobiles contendunt, qvando intra fines, id eſt, præſidia hoſtium perductæ fuerint. Et in hanc rem adducunt textûs, in *l.19. §.3. l.5. §.1. l. fin. ff. de captiv. & poſtlim. reverſ.* ſed meo judicio non ſatis conſideratè. Etenim textûs illi omnes de hominibus, aut de animantibus,qvæ ire,redire poſſunt,ut eſt eqvus,& eqva freni patiens,mulus clitellarius, &c. qvibus ſcil. poſtliminium eſt, *l.2. ff. eod.* intelligi debent. At tales non ſunt res hoſtium aliæ, qvæ in prædâ ſunt, & poſtliminiò non redeunt, *l.28. ff. eod.* Nec verum eſt, qvod vult Grotius, eandem eſſe rationem hominis, & rei in hoc gentium jure. In homine enim capto præſumitur animus revertendi,& ab hoſtibus ſe ſubducendi, qvem non depoſuiſſe creditur priùs, qvàm intra præſidia hoſtium fuerit. Tùm enim incipit deſperari reditus. At talis animus in rebus aliis non extat. Et violenta eſt explicatio Grotii, qvando *d.§.17. Inſt. de R.D.* intelligi vult cum conditione continuandæ poſſeſſionis,donec res in præſidia deducta fuerit. Tota enim acqviſitio bellica perficitur per capionem, ſive apprehenſionem,qvæ facto momentaneo abſolvitur. Et hoc eſt, qvod dicit Juſtinianus, bello capta *ſtatim* fieri capientis. Qvod autem ſtatim fit, omnem excludit temporis tractum, aut alium actum novum, ſive, ut Grotius loqvitur, continuationem poſſeſſionis. Neqve iſtud ſatis cohæret, qvod vult Grotius, eodem modo rem amitti, qvo poſtliminiò redit. Utiqve enim phyſicè impoſſibile eſt, ut rediiſſe dicatur, qvod nondum eſt intra præſidia noſtra, aut ſociorum, qvanqvam recuperari etiam extra ea qveat, de qvo tamen caſu dicti textûs non agunt; ſed phyſicè impoſſibile non eſt, ut amittatur res,anteqvam in hoſtium præſidia deducta fuerit. Et qvòd civis manet, qvi captus eſt, anteqvam in præſidia hoſtium perducatur,id magis ex jure civili Romanorum eſt, qvàm ex jure gentium, qvod nudum capionis factum reſpicit. Romani autem in gratiam civium ſuorum multa conſtituere potuerunt, præter jus gentium, ſed

qvæ

qvæ propterea aliis gentibus nec regulam nec modum præscribere debuerunt.

XXC. Cæterùm, constituerunt inter se gentes aliqvæ in Europâ, ut in mari naves, & res aliæ captæ, tùm demùm acqvisitæ, capientibus censeantur, ubi per horas viginti qvatuor in eorum potestate fuerint. Grot. *d. l.* Et hinc de nave Sigism. Scaccia, *de commerc.* §. *1. q. 1. n. 140. 144. seq.* duo hæc reqvirit, 1. ut navis ducta sit in præsidia hostium, 2. ut ita ducta sit, ut sit in tuto, nec recuperari illicò possit, & sic debet pernoctâsse. Noviore tamen edicto Ordines Confœderatarum provinciarum ei, qvi navem, ab hostibus occupatam, recuperat, ejusdem navis & bonorum, qvæ in eâ sunt, bessem indistinctè addixerunt, nullo habito respectu temporis, qvo navis in hostium potestate fuerit, dum tamen intra præsidia hostium perducta nondum fuit. Sim. à Grœnevvegen, *de LL. abrog. in Holland. ad l. 2. ff. de captiv.*

XXCI. Circa agros rectè se habet sententia Grotii, non statim captos intelligi illos, simul atqve infesti fuerint, sed tùm demùm, si mansuris munitionibus ita includantur, ut nisi iis expugnatis parti alteri palàm aditus non sit. Nec enim aliter capio, sive occupatio aut apprehensio agrorum fieri aut perfici potest. De possessione tamen, qvâ ratione pristino possessori intervertatur, memini ex facto qvæsitum fuisse. Et jura qvidem Romanorum civilia cecidisse cum possessione suâ dicunt, qvi non vult in fundum reverti, qvòd vim majorem vereatur, *l. 7. ff. de acq. vel am. poss. l. 3. §. 8. l. 18. in f. l. 25. in f. ff. eod.* Verùm si res ex principiis suis, sepositò jure civili, examinetur, non videtur dejectus possessionem suam omnimodò amisisse, nisi tota & integra provincia ita occupata sit ab hostibus, ut nulla ejus recuperandæ spes supersit illis, qvi τὸ κύριον tenent. Qvamdiu autem hęc supereſt, etiam privatis id proficuum erit. Qvia enim per exercitûs causa publica agitur, & de summâ rei disceptatur, nolim ego hîc fundi privati possessionem, & ejus vel acqvisitionem vel amissionem aliter, qvàm ex ipsorum Principum gestis æstimare. Tum scilicet fundi privati seqvuntur territorium, ejusqȝ conditionem. Nec enim propterea, qvòd propter adventantem exercitum cesserim fundo meo, & in illum, militibus jam refertum, reverti nolim, possessionem me amisisse censebor. Qvid enim, si exercitus ille ipsius Reip. fuerit, cujus ego sum civis, & ego tantùm metu petulantiæ militaris

tiæ inde decesserim? Qvid si exercitus etiam hostilis animo non perpetuò ibi subsistendi, nec possessionem occupandi, sed transeundi tantùm, aut ad tempus commorandi, aut nocendi solùm Reipublicæ, fundum meum ingressus fuerit? Utiq; non privatum me illicò possessione meâ crediderim, qvandoqvidem nec fundi qvidem mei causâ exercitus advenit, sed Reipublicæ ut bellum inferat, & territorium occupet. Qvo occupato, non nego, fundi mei eandem esse calamitatem, & fortunam. Sed qvia nec tùm qvidem, cùm integra jam occupata est provincia, possessionem Princeps illicò amisit, qvamdiu scilicet ille animum revertendi, & hostes expellendi gerit, nec suspicatur, repelli se posse ab hostibus, illic commorantibus, qvod etiam ita inter privatos obtinet, per *l. 25. in f. ff. de acq. vel amitt. poss.* utiqve tùm nec ego qvidem me fundi mei possessionem amisisse censebor, ut maximè ego intrare eundem verear. Qvod si expulsi deinceps atqve ejecti fuerint hostes, qvia possessio territorii ex parte Reipublicæ nunqvam adhuc interversa dici potest, nec mihi qvidem novâ opus erit possessionis apprehensione. Nec obstat, qvòd longius temporis spacium interceserit, qvo ego exclusus fui, qvia hoc æstimari debet ex actibus Reipublicæ, qvi, ut rectè gerantur, longiorem temporis tractum reqvirunt.

XXCII. De effectibus occupationis bellicæ breviter noto, tribuere eam plenum & absolutum dominium, in rebus qvidem mobilibus perpetuum & irrevocabile, in rebus autem immobilibus eatenùs, qvatenùs occupans in possessione permanserit. In his enim postliminium esse voluerunt Romani, *l. 20. §. 1. ff. de captiv.* qvemadmodùm etiam in illis rebus, qvæ singularem in bello usum habent, ut sunt naves longæ atqve onerariæ, multi clitellarii, eqvi & eqvæ, freni patientes, *l. 2. ff. eod.* qvanqvam circa naves hodiè apud plerasq; gentes diversum obtineat, adeò ut captâ navi per hostes, & eâ, per triduum retentâ, teneri assecuratores, decisum olim fuerit per Rotam Genuens. *decis. 101.* non obstante, qvòd post triduum navis recuperata fuerit. Similiter etiam in hominibus, & servis postliminium constituerunt Romani, *l. 12. §. 9. l. ult. ff. de captiv.* Extra hæc, reliqva mobilia omnia nullo postliminii jure censebantur, sed in prædâ erant, *l. 28. ff. eod.* Consequitur hinc, non esse satis tutum tertium possessorem, qvi agrum ab hoste sibi comparavit, propter jus scil. postliminii,

Digitized by Google

qvod in ſuſpenſo eſt, & cui præſcribi, durante eo bello, nullatenus poteſt. Vicisſim verò, qvi rem mobilem qvæ in prædâ eſt, ab hoſte emit, omni ſecuritate gaudere, nec poſſe eam rem ullo modo â priſtino domino repeti, aut vindicari, ne qvidem ſi intra præſidia ſuæ civitatis ab ipſo concive, aut vicino ſuo, reducta fuerit. Et hinc facere neqveo cum Sigismundo Finckelthaus / qvi *obſervatione 56.* defendere conatur, dominum priſtinum rem, ab hoſtibus ſibi ablatam, & Titio venditam, etiam absqve precii refuſione, repoſcere valere, â qvo meritò diſſentit Gerhard. Feltmann. *reſponſ. militar. 6.* Omninò enim hîc facienda eſt diſtinctio hoſtium & latronum, qvia illi rem occupando ſuam faciunt, hi non faciunt. Vid. Franzk. *lib. 2. reſolut. 9.* neqve pro latrociniis habendæ ſunt excurſiones, qvas faciunt milites in ſolo hoſtili, cùm etiam ſingulis perſeqvi hoſtem ſuum, illiusq; bona occupare liceat. Finckelthuſii tamen ſententiam confirmavit Sereniſſimus Saxoniæ Elector per novellam deciſionem 90. â qvâ in his terris diſcedere nobis religio eſt.

XXCIII. De illo neceſſe eſt, ut adhuc disqviramus, utrùm qvi poſtliminiò agrum, aut fundum, recepit, fructûs interim, â poſſeſſoribus perceptos aut percipiendos, repetere poſsit? Finge Archiſtrategum, ſeu belli Ducem fundum, â ſe occupatum, donaſſe Titio, & Titium per aliqvot annos fundi illius fructûs percepiſſe: Pace factâ ad dominum poſtliminiò rediiſſe fundum iſtum, an verò repetere tùm poterit dominus poſtliminiò reſtitutus fructûs ex fundo ſuo, â Titio percepto, aut percipiendos? Mihi id non videtur. Etſi enim poſtliminiò reverſus omnia jura recuperet, qvæ ante captivitatem habuit, ac ſi captus ab hoſtibus non fuiſſet, *l. 5. §. 1. l. 12. §. 1. & 6. l. 19. in f. pr.* Nego tamen, eodem jure redire fundum, ab hoſtibus poſſeſſum, ut fructus ipſi percepti aut percipiendi ſeqvi eum debeant. Jus percipiendi redire, dubium non eſt, ſed fructûs illos, qvi naſcituri ſunt. Qvi percepti ſunt, in facto magis conſiſtunt, & ad aliud jus, qvod hoſtis ex occupatione habuit, pertinuerunt. Id qvanqvam reſpectu ipſius fundi revocabile fuerit, qvoad fructûs tamen, inde perceptos, plenum & perpetuum eſt, eodemq; numero habebitur, qvo alia qvævis res mobilis, qvæ, ſi bello capta eſt, in prædâ eſt, nec poſtliminiò redit, *l. 28. ff. de capt. & poſtl.* Nec intereſt, hoſtis ipſe percipiat fructûs, an ex ceſſione ejus alius. Qvandoqvidem ceſſionarii jus ex jure

jure cedentis commenſuratur, & ſufficit, priſtinum dominum recuperare interim fundum ſuum, atqve eo frui non potuiſſe. Neq; negari poteſt, multò potiùs jus competere hoſti occupanti, qvàm competit ſimplici uſufructuario. Et hic tamen omnes, qvos percipit, fructûs facit ſuos; qvidnî ergò ſuos faciat ille, qvi fortiori jure fundum poſſidet, aut qvi ab eo cauſam habet? Neqve verò imputari qvicqvam poteſtei, qvi jam occupatâ provinciâ cum hoſte contrahit, ſibiq; ex negociatione lucrum aliqvod qværit, qvod alioqvin hoſtis fuerat ereptu-rus, uti in ſimili caſu concludit Antonius Faber, *Cod. de locat. def. 33. num. 4.* Et in hanc ſententiam reſponderunt Domini ad reqviſitionem Bürgermeiſter und Raths der Stadt Halberſtadt / Menſ. Februar. 1642. Iſt die Stadt Halberſtadt durch die langwierige vielfältige harte Kriegspreſſuren aufs euſerſte erſchöpfft / faſt erbärmlich zugerichtet / und ruiniret worden / folgends aber die Contributiones und Quartier-Laſt immer ſtärcker darauf geſchlagen / und ankommen / welches der in GOtt ruhenden Königl. Majeſt. in Schweden zu dem Ende vorgetragen / daß ſolchen unerſchwindlichen Beſchwerden ein erträglich Ziel geſtecket / die Gemeine Stadt und Bürgerſchafft von dem endlichen total-Verderb / und Untergang erretet / und conſerviret werden möchte; So denn dadurch bewogen / und der Stadt etliche Güter / ſo dem Stifft und Cloſter daſelbſt gehörig / und derer ſich Ihre Majeſtät Jure Belli angemaſſet / offeriret / welche dieſelben / weiln dazumahlen den abweſenden Poſſeſſoribus & Dominis ſolche ohne diß nicht zu gute kommen mögen / ſondern in widrigen Fall ad alios planè extraneos gelanget ſeyn würden / acceptiret / und dieſelben mehrentheils ad Relevationem Civium & Civitatis angewendet. Nachdem aber der Prageriſche Friede beſchloſſen / und ins Reich publiciret worden / habt bey Churfl. Durchl. zu Sachſen / als Käyſerlichen Plenipotentiario, Ihr euch gehorſambſt angemeldet / die Reſtitution ſolcher Güter / Inhalts deſſelben / offeriret / und darauf / beſage der Beylage / ſub num. I. die Gnädigſte Reſolution erhalten / daß Ihr hingegen / bey euren übrigen wohlhergebrachten Rechten unverhindert / und ungekräncket verbleiben / und geſchützet werden / Ihr auch beyneben Euch / euere Angehörigen / und geſambte Bürgerſchafft / ob der Amneſtia vollkömmlich zu erfreuen haben ſoltet. Geſtalt auch / ſo bald die Geiſtlichen wieder angelanget / Ihnen alles das jenige / ſo viel bey Euch / würcklich zuhanden geſtellet; Und alß Ihrer Hochfürſtl. Durchl. / eurem

Gnädigsten Bischoff / und Landes-Herrn/ Ihr solches berichtet/ Selbige/ besage der Beylage / sub N. II. in Dero Ertz-Herzogliche Protection Euch auf- und angenommen/ und darnebenst eure wohl hergebrachte Jura & Privilegia in Gnaden zu confirmiren / und zu bestätigen / sich mildiglich erkläret/ Inmassen denn auch Ein Hoch-Ehrwürdig Domb-Capitul vor sich / und alle Unions-Verwandte/ solchen Friden ebenmäßig acceptiret / und hiernechst am 5. Augusti des abgewichenen 1638. Jahres / mit vor Höchstgedachter Ihr. Hoch-Fürstl. Durchl. die Pacta Capitulationis insenderheit darauf gerichtet/ und zugleich die Confirmatio Jurium vor die Prælaten / Ritterschafft und Stände insgesambt und senders erfolget. Ob nun gleich anietzo vorgedachtes Domb-Capittul Euch / wie sub Num. IV. zu ersehen/ die ernste und verweißliche Anmutung gethan/ die fructus perceptos, & percipiendos, wie auch etliche ausgehobene und consumirte Brau-Pfannen / und was deme anhängig / inmaleichen etliche Obligationes, und Documenta, so der Schwedische N. abfordern lassen / so theils von Euch ad pias causas verwendet / theils aber niemahls zu euren Augen oder Händen kommen/ zu restituiren/ und den zugefügten Schaden zu büssen / inmassen auch das Capitulum Marianum, umb solche Handschrifften/ deterioration der Holtzung und Höffe / auch die auferlegten Contributiones, und inhospitationes, absonderliche Clage / wie sub Num. V. zu ersehen/ wider Euch erhoben / und darauf Rescripta und Proceß erhalten / mit Vorwenden / ob weret Ihr der gehobenen Nutzung wegen / als des Stiffts Halberstadt mediat-Unterthanen / derer in dem Prageriſchen Frieden-Schluß enthaltene Verordnung nicht fähig/ alles nach mehrem Inhalt eures Berichtes/ und der Beylagen. Dennoch aber/ und dieweil von Königlicher Majest. zu Schweden / Euch die geschehene Collation/ aus eigener Bewegniß/ ohne euer Angetrieb/ beschehen/ Ihr auch eigenthätiger Weise an andern Geistl. Pertinenz-Stücken zuvorgreiffen / und deren Euch zu bemächtigen/ Euch nicht unterfahen / und folgends/ so balden der Prageriſche Frieden-Schluß publiciret worden/ Ihr selbige Güther dessen Inhalt nach / denen veris possessoribus restituiret/ und abgetreten/ und Ihr also weder in delicto publico vel privato verfiret / Auch in mehrgedachten Prageriſchen Frieden-Schlusse heilsamlich und ausdrücklich versehen / Daß alle Glieder des Heiligen Römischen Reichs / sie seynd Reichs-Stände / oder Privat-Unterthanen / dessen sich zu erfreuen haben sollen. So mögt ihr/ gestalten Sachen nach/

nach/zur reſtitution der eingehobenen Nutzung/ ſo wohl auch deſſen/ ſo Euch niemahls zu handen kommen/ nicht angehalten werden/ ſondern Ihr ſeyd mit offtgedachten Friedens = Schluſſes clauſulen bey ſothaner Güter reſtitution ohne Erſtattung einiger Nutzen/ Schäden uñ Unkoſten/ ſo das Dohm/ Capitel prætendiren möchte/ Euch zuſchützen wohl befugt/ V. R. W.

CAPUT XXXIV.

De Jure Repreſſaliarum.

SUMMARIA.

Civis alterius Reip. à noſtrâ Rep. læſus, judicio experiri debet. 1.

Si viâ juris nihil impetretur, utrùm bellum inchoandum? 2.

Jure retorſionis Repreſſalia concedi poſſunt. 2.

Repreſſaliæ unde dicantur? 3.

Quid de vocabulo Clarigationis habendum, & an detur privata aliqua? 4.

Pignorationis vocabulum examinatur, & differentia indicatur. 5.

Definitio Repreſſaliarum. 6.

Cur dicantur remedium extraordinarium? 6.

Jus Repreſſaliarum quidam è L. Atticâ deducunt, alii à Numâ Pompilio. 7.

Cur dicantur eſſe juris gentium? 7.

Cauſa Efficiens Repreſſaliarum in quâvis Rep. eſt ſolus Princeps, diſſentiente Bodino. 8

Cauſa impulſiva duplex eſt, alia ex parte læſi, ubi cauſa debet eſſe liquidiſſima; 9. *Alia ex parte Reip. juſtitiam denegantis, ubi duo probanda. Primò, Judices ſuper impertiendâ Juſtitia requiſitos fuiſſe; Deinde, juſtitiam adminiſtrare noluiſſe.* 10.

Quæritur porrò, utrùm eo caſu, quando Juſtitia denegata à Judice inferiore, adeundus ſit illius ſuperior, antequam Repreſſaliæ impetrentur? 11.

Quær. 2. *an tum etiam Juſtitia denegata poſſit dici, quando Iudex, audito quidem actore, reum tamen, quem condemnare debuiſſet, abſolvit?* 12.

Iudicis, iniquè pronuntiantis, ſententia vel eſt παράνομος vel ἄδικος. 13.

Si per ſordes non rectè judicet, ſententia ipſo jure nulla eſt, uti & ſi per gratiam, ſeu in gratiam alterius judicet. 14.

Non tamen per ſententiam, quæ nulla ſeu injuſta eſt, denegata dici poteſt Juſtitia, quamdiu Appellationis remedium ſupereſt. 15.

Sententia verò injuſta etiam haberi debet in loco, ubi reus convenitur. 16.

Materia Repreſſaliarum ſeu Objectum ſunt homines, & res ſeu bona. 17.

De Bonis per Repreſſalias non eſt plus rapiendum, quàm fuerit id, quod petimus. 18.

Digitized by Google

A Repreſſaliis eximuntur 1. Legati, propter inviolabilitatem. 19. 2. Clerici, propter reverentiam. 20. 3. Mulieres, Studioſi, euntes ad nundinas, &c. 21.

Forma Repreſſaliarum conſiſtit partim in reqviſitis & ſolennibus, antequam concedantur, ubi præcedat imploratio omnium Judicum usq; ad ſupremum. 22.

Partim in ipsâ Exſecutione, poſtqvàm conceſſæ ſunt: ubi 1. Exſecutio fiat ſecundùm præſcriptum concedentis, & qvidem per miniſtros publicos. 23.

2. non extendantur Repreſſaliæ ultra damnum paſſum. 24.

3. nihil licentiùs in captas perſonas committatur, nevè res negligentiùs cuſtodiantur. 25.

Finis Repreſſaliarum eſt, ut læſo ſatisfiat. 26.

Effectus Repreſſaliarum eſt vel primus, vel ortus. 27.

In Perſonis Effectus ſolus primus, qvi in detentione conſiſtit, locum habet. 28.

Juſtitia Repreſſaliarum à multis impugnatur, ab aliis demonſtratur. 29.

Æqvitati naturali contrarium, alium pro alio moleſtiâ affici; qvod jus etiam civile ſequitur. 30.

Subtilis tamen ſubeſt æqvitas, probante Grotio. 31.

Alii Juſtitiam earum inde deducunt, qvòd de facto Magiſtratûs teneantur univerſi cives. 32.

Rectiùs autem ex juſtitiâ belli gerendi deducitur. 32.

Naturali igitur & Divino Juri non repugnant. 33.

Juris tamen Canonici textus obſtare videtur. 34.

Ut & Conſtitutiones ex jure civili. 35.

In qvibus tamen omnibus de Pignorationibus, qvæ à privatis de facto, & propriâ auctoritate fiunt, agitur. 36.

Qvær. An Principes & Statûs Imperii Rom. jure Repreſſaliarum inter ſe uti poſſint? 37.

Qvâ actione Repreſſaliatus, qvi damnum aliunde ſentit, experiri debeat? 38.

Qvidam tribuunt Condictionem ex Lege. 38.

Alii actionem negociorum geſtorum. 39.

Alii denig; actionem ex L. Aqviliâ. 40.

Ipſa tamen naturalis ratio damni reſtitutionem ſvadet. 41.

Damnum autem ab omnibus civibus eſt reſarciendum. 42.

Inter affinia Repreſſaliarum ſunt Commiſſiones, qvæ tolerari etiam poſſunt. 43.

I.

ACcidit interdum, ut ſubditis noſtris ab alterius Reipublicæ ſubditis ægrè fiat, & damna dentur, uti ſunt homines protervi, qvi in cives ſuos, qvod ſibi non licet, in extraneos impunè exerceri perſvaſum habent. Hâc verò læſione dubium non eſt, ipſam qvodammodò Rempublicam, in qvâ læſus eſt, affligi, cùm dolores, in minimâ ſui parte

Digitized by Google

parte exiſtentes,non poſſit non ſentire corpus reliqvum. Neceſſe tamen non eſt, ut integrum mox corpus in vindictam exardeſcat, & alteram Rempublicam , ex qvâ damnum venit, bello impetat, usqve dum ſpes eſt, reſtitui id aliâ viâ posſe, qvod ablatum eſt. Priùs igitur judicio experiri debet læſus, & alterius Reipublicæ tribunalia implorare , nec intermittere qvidqvam, qvod facere ad rem ſuam recuperandam poſſit. In hoc enim ubiqve gentium inſtituta ſunt judicia , non ut inter cives tantùm jus dicatur, ſed etiam , ut inter cives & extraneos, imò etiam, ut inter utrinqve extraneos,ſi forum agnoſcant,& juſtitiam flagitent. Qvoad igitur intemerata ea cuſtodiuntur, & cuivis poteſtas eſt rem ſuam pro tribunali perſeqvendi , non decerni debet qvid gravius, nec in totam Rempublicam retundendum, qvod ab uno aliqvo parùm civili & immodeſto datum eſt damni.

II. Qvid verò,ſi ſurdæ fuerint aures judicum, & implorati illi officium negligant , aut juſtitiam planè denegent , numqvid juſtam hoc præbebit cauſam , ut bellum inchoetur,& armis repetatur id,qvod viâ juris recuperari neqvit ? Non nego, multam jam & magnam inde nasci offenſam , & facilè exacerbari poſſe animos civium , tùm & ipſius Principis , ut *in* bellum præcipitetur. Conſentire enim hâc ratione videntur omnes alterius Reipublicæ cives circa factam injuriam,&ratum habere damnum , qvod datum eſt. Et ea propter non injuſtum erit bellum adversùs eam gentem, qvæ vel vindicare negligit, qvod à ſuis improbè factum eſt, vel reddere , qvod per injurias ablatum eſt, *c. dominus 23. q.2.* Sed qvia difficile eſt, bellum ſemel cœptum componere, atqve iſtud ex ſeſe res tàm ſæva atqve horrenda exiſtit , ut eam ſumma tantùm neceſsitas honeſtam efficere qveat, ne hoc qvidem caſu, qvo ex judiciis nihil ſperari poteſt, ad arma protinùs recurrendum erit , donec alia adhuc ſuperſunt remedia, qvibus damnum paſſo ſuccurri poteſt. Inter illa autem retorſionis jus numeratur, in qvo multum ſæpè præſidii qværitur, ſæpè tamen cum injuriâ & iniqvitate.Fundamentum ejus ita exponit edictum Prætoris, ut qvod ipſe qvis in alterius perſonâ æqvum eſſe credidiſſet,id in ipſius qvoqve perſonâ valere patiatur, *l. 1. ff. qvod qvisq; juris.* Hoc cùm generale juris naturalis axioma eſſe videatur, etiam ad publicas cauſas trahitur; & hinc cùm inter privatos diverſarum Rerump. cives negocium agitur , qvod

ex

ex denegatâ juſtitiâ in ipſam Rempublicam redundat, jure retorſionis Repreſſalias concedi poſſe, paſſim inter gentes creditum eſt, ut vel hâc ratione cogatur adverſa Respublica de juſtitiâ impertiendâ cogitare, niſi ultimam belli manum experiri velit. De his Repreſſaliis, à qvo & qvatenùs concedi debeant, brevibus nunc diſpiciemus, præſertim cùm freqvens hodiè earum apud gentes Europæas ſit uſus, & inter Batavos nuper atqve Britannos, anteqvam hoc, qvod nunc geritur, bellum exarſit, cùm alternis utriusqve populi damnis exercitæ fuerint.

III. Initium faciamus ab ipſo nomine, de qvo variæ circumferuntur ſententiæ, præſertim cùm ipſum etiam diverſimodè ſcribatur. Alii n., dum Præſalias & Repræſalias dicere malunt, à reprædando id deducunt, alii à repræſentando, qvòd repræſentetur perſona illius, qvi juſtitiam denegavit, alii à reprimendo, qvòd hâc methodô reprimatur iniqvitas eorum, qvi implorati jus dicere noluerunt, alii à reprehendendo, aut reprendendo, qvòd vicisſim prehendantur res alterius ob damnum mihi illatum. Atqve hinc Reprenſalias dici potiùs debere, notat Grotius, *ad lib. 3. cap. 2. §. 1. de jur. bell. & pac.* qvàm Repreſſalias, ſic enim & Saxones, & Anglos Jus iſtud Withernamium vocare. Pleriqve tamen id deducunt ab Italico Ripreſa, qvod ejusdem ſignificationis eſt, & ἀμυβαῖαν qvandam prehenſionem denotat. Græci ἐνεχυριασμὸν appellant, & ſi homines detineantur, ἀνδρολη-ψίαν. Galli Jus Marchæ aut Marqvæ, qvia in limitibus potiſſimùm exercetur. Cujacius, *ad l. un. C. ut null. ex vican. lib. XI.* Ita Marchæ dicuntur literæ, qvæ non priùs conceduntur, qvàm ſignificatum fuerit Principi, aut populo, ut curet ſolvi, qvod Creditori debetur, aut injuriam illatam puniri. Anton. Perez. *ibid. n. 6.* Petr. Frider. *de proceſſ. lib. 1. cap. 46. n. 9.*

IV. Vocabulum Clarigationis ſynonymum eſſe Repreſſaliarum, volunt permulti. Feciales enim apud Romanos, qvi ad hoſtes mittebantur, ut repeterent, qvæ illi vi & injuſtè abſtuliſſent, cùm clarigatu mitti dicebantur. Plin. *l. 22. c. 12.* qvam Clarigationem plerumqve comitabatur denunciatio belli. Sed Marcellus tamen Donatus, *in Libr. 8. Livii*, per Clarigationem perſonarum magis prehenſionem, qvàm rerum denotari contendit, imbecilli, nî fallor, argumento, qvod Veliterni, qvi cis Tiberim deprehenſus fuiſſet, usqve ad mille pon-

Digitized by

pondo Clarigationem conſtitutam ſcribat Livius. Non utiqve, qvia perſonæ aliqvando Clarigatio eſt, rerum ea non erit; neqve propterea in perſonis potiùs locum habebit, qvàm in rebus. Imò ſæpiùs de rebus fuit diſceptatio inter gentes, qvàm de perſonis, & hinc in denunciatione bellicâ per præmiſſam Clarigationem ſæpiùs res repetebantur, qvàm perſonæ. Vid. Grot. *de jur. bell. & pac. l. 3. c. 3. num. 7.* Accedit, qvòd ad mille pondo usqve Livio dicatur eſſe Clarigatio. Rerum igitur potiùs erit, qvàm perſonæ, pecuniæ ſcil. ejus, qvæ λύτρα nomine dari debuit. Et præcesſit igitur prehenſio perſonæ, ſecuta eſt Clarigatio mulctæ ad mille pondo. Cæterùm, ut Clarigationem & Repreſſalias ἰσοδυναμοῦντα faceret Limnæus, *lib. 4. c. 8. num. 308.* Clarigationem diſtinxit in publicam & privatam, & hanc demùm cum Repreſſaliis coincidere voluit. Meo judicio non ſatis conſideratè. Primùm enim Clarigatio privata frùſtrà colligitur ex Livii textu anteà citato, cujus verba ita ſe habent: *Veliterni juſſi trans Tiberim habitare, ut ejus, qvi cis Tiberim deprehenſus eſſet, usq; ad mille pondo clarigatio eſſet, nec priùs, qvàm, ære perſoluto, is, qvi cepiſſet, extra vincula captum haberet.* Num verò privata hæc dici poterit Clarigatio, qvæ autoritate & lege publicâ permittitur? qvæq; ideò cuiqve permittitur, ut intra fines magis coërceantur Veliterni, non prehendendi aliàs, aut capiendi, niſi juſſu publico præcedente. Utiqve, qvi ita prehendit, miniſterium præbet Reipublicæ, & publicam cauſam agit, & fortè etiam mulcta pecuniaria, qvam Veliternus ita captus ſolvere cogebatur, fiſco aut ærario publico illata eſt, non applicata capienti. Deindè poſito, Clarigationem aliqvam dari privatam, ea tamen Repreſſaliis propterea, qvòd privata eſt, ſimilis non eſt. Repreſſaliæ enim, uti in ſeqventibus dicetur, non privatâ autoritate, ſed publicâ decernuntur, nec alio, qvàm publico nomine exercentur, ut maximè cauſa ab initio fuerit privata. Dicendum igitur, Clarigationem non per omnia convenire cum Repreſſaliis, ſed in eo maximè, qvòd uti in Clarigatione bellicâ, qvam publicam dicit Limnæus, res ablatæ priùs repetuntur, qvàm bellum indicatur, ita & res priùs repeti debeant, qvàm Repreſſaliæ decernantur.

V. Sed & pignorationis vocabulum ſæpè cum Repreſſaliis confunditur, idq; fit etiamnum autoritate Pontificis, *in c. un. de injur. & damn. dat. in 6.* præſertim cùm per Repreſ-

Digitized by Google

salias id ab initio actum videatur, ut res ablatæ pignori interim sint, dum represaliatus ab judice suo impetret, ut justitiam ampliùs ne deneget, sed de restituendis utrinqve rebus cogitare incipiat. Sed differunt tamen pignorationes, & Represaliæ, potissimùm in his tribus, in causâ scilicet, objecto, & processu. Pignoratio siqvidem tùm ferè locum invenit, & exercetur, qvando turbati sumus in re, vel jure, cujus possessionem vel qvasi ad nos pertinere asserimus: At Represaliæ tùm demùm locum habent, qvando denegata est nobis ab extraneo Magistratu, cujus subditus damnum dedit, justitia. Deinde pignoratio fit tantùm circa res, aut personam ejus, qvi nobiscum contraxit, vel adversùs nos deliqvit; sed Represaliæ adversùs personam vel res non tantùm ipsius debitoris, sed etiam cujuscunqve subditi de territorio ejus, qvi justitiam facere recusat, exercentur. Tandem pignoratio fit propriâ turbati autoritate, nullâ prævià causæ cognitione, nec impetratâ à superiore licentiâ; In Represaliis autem necesse est, ut antecedat qvædam cognitio saltem summaria, per qvam certior fiat ejus, qvi damnum passus est, superior, denegatam fuisse subdito suo justitiam, & tùm demùm concedi potest jus Represalias exercendi. Vid. Matth. Coler. *de proceß. execut. p. 1. cap. 2. num. 339. seq.* Andr. Gail. *de pignorat. obs. 1. num. 5.* Joh. Andr. Dornsperger, *Syntagm. jur. libr. 3. c. 14.* Tanta ergò dum inter pignorationes & Represalias est differentia, frustrà indignatur Andr. Tiraqvellus, *in l. si unqvam, verb. susceperit liberos, C. de revoc. donat.* qvòd in vicem barbari Represaliarum vocabuli non usurpetur ab hodiernis JCtis verè latinum pignorationis.

VI. Sunt igitur Represaliæ remedium aliqvod extraordinarium, à Principe concessum, qvo subditus, qvi damnum passus est ab alterius Principis subdito, aut eum alias obligatum habet, postqvàm judicio causam peragere negatum est, potestatem accipit, alium ejusdem Principis subditum, vel bona ejus detinendi, donec de damno, aut injuriâ acceptâ, satisfactum fuerit. Breviter: Represaliæ sunt detentio personæ, aut bonorum, propter debitum alienum, denegatæ vel protractæ justitiæ causâ concessa. Tota Represaliarum natura ex insequente tractatione plenius intelligetur, præsertim ubi de causis agetur. Id interim notetur, esse eas remedium extraordinarium, sive subsidiarium, uti vocat Joh. Bapt. Costa, *remed. 17. n. 10.* ad qvod sc. confugere non liceat.

Digitized by

ceat, niſi remediis aliis omnibus deficientibus. Sunt enim Repreſſaliæ qvædam belli ſpecies, aut certè belli qvidam veluti fomes, & paraſceve, qvæ perindè ut bellum innocentes cum nocentibus comprehendit. Petrus Heig. *p. 1. q. 12. n. 23.* Et proindè graves cauſas antecedere oportet, ut illæ decernantur, præſertim cùm fieri poſſit, ut in apertum deinceps bellum erumpant. Qvemadmodùm igitur omnia priùs tentanda ſunt, qvàm ad arma proſiliant Principes, ita etiam circumſpectè agendum eſt, ne Repreſſaliæ exerceantur priùs, qvàm de aliis remediis planè deſperatum fuerit.

VII. Qvi primordia rerum indagant, ex lege Atticâ, qvæ ἀνδροληψίαν permiſerat, Repreſſaliarum originem petunt. Eà enim ita cautum erat: *Si qvis morte, per vim illatâ, obierit, pro eo proximis ac neceſſariis jus eſto homines prehendendi, donec aut pœna ſumatur de cæde, aut homicidæ dedantur: liceat autem tres tantùm homines prehendere, non ultrà.* Qvâ igitur ratione hîc poteſtas datur prehendendi innocentes propter delictum alienum, eâdem ratione poteſtatem dari hodiè volunt exercendi Repreſſalias. Didac. Covarruv. *in c. peccatum de R. J. in 6. p. 2. §. 8. num. 4.* Ludovic. à Peguera, *deciſ. 11. n. 3.* Andr. Gail. *de pignor. l. 2. obſ. 2. n. 7.* Petr. Heig. *l. 1. q. 12. num. 6.* Limn. *l. 4. cap. 8. n. 307.* Eam legem latiùs exponit Hugo Grotius, *de jur. bell. & pac. l. 3. c. 2. n. 3.* Alii à Numâ Pompilio, autore fecialium, qvi nomine populi Romani ablata repetebant, Repreſſalias deducunt. Andr. Gail. *d. l. n. 6.* moti fortaſſis ex eo, qvòd Clarigationis nomine, ut ſuprà dixi, interdum indigitentur Repreſſaliæ. Nos eâ de re parùm ſumus ſolliciti, & ſufficit noſſe, antiqviſſimis temporibus eas in uſu fuiſſe, nec apud Græcos ſolùm, ſed etiam apud Latinos, gentes omnium moratiſſimas. Exempla in hanc rem adducit Grotius, *d. l. n. 5.* Id tamen ſimul moneo, non facilè ad gentium jus referri poſſe Repreſſalias ab iis, qvi ab Athenienſibus aut Romanis originē earum deducunt. Sic n. conſeqvetur, gentes reliqvas Athenienſium aut Romanorū imitatione Repreſſalias recepiſſe. At qvod imitatione gentis alterius receptum eſt, non illicò juris gentium eſt. Fundamentum enim juris gentium eſt communis neceſſitas, & utilitas, qvæ inducit ratiocinationem, ut ex principiis juris naturalis conſtituat id, qvod juſtum & honeſtum eſt, & hoc unusqvisq; ratione ſuâ rectè utens, & communem utilitatem atq; neceſſitatem reſpiciens, vi naturalis diſcurſûs ita determinet. Dum igi-

tur ex principiis juris naturæ hoc jus per ratiocinationẽ conſtituitur, facilè hinc patet, cùm ipſo humano genere etiam ante gentes id cœpisſe, & hinc apud omnes gentes, qvòd eâdem communi ratiocinatione utantur, obtinere, *l.1.ff.de A.R.D.* Dn. Struv. *in Syntagm.exerc.1.n.55.* Tale autem non eſt jus iſtud, qvod imitatione alterius gentis fuit receptum. Sed de hâc Repreſſaliarum cum jure gentium convenientiâ dicemus infrà, qvando agendum erit de juſtitiâ, qvæ in illis eſt. Priùs enim neceſſe eſt, ut cauſas earum ordine excutiamus.

VIII. Cauſa efficiens Repreſſaliarum in qvâvis Rep. eſt ille, qvi ſummum tenet Imperium. Eſt enim ea res magni momenti, & vim qvandã involvit, propter qvã belli ſpeciem refert. Qvemadmodùm igitur ſolus Princeps bellum indicere poteſt & decernere: ſic & ſolus ille Repreſſalias. Conqveritur qvidem Bodinus, *l.1.de Rep.* indignè id jus Regibus vindicari, qvemadmodùm plura alia, ut Regalia multiplicentur; Clarigationem autem & Magiſtratuum ubiq; ferè, & privatorũ antiqvo jure communem fuiſſe. Æqvius eſſe, ut id jus provinciarum præfectis & majorum curiarum poteſtati tribueretur, idq; ita obtinuiſſe in Galliis, usq; ad Caroli VIII. Regis ætatem, qvi lege ſingulari Clarigationis Reſcriptum ſui beneficii eſſe voluerit. Enimverò æqvitas, qvam fingit Bodinus, vereor, ne cerebrina ſit, & imaginaria. Rectiùs alii eam poteſtatem officialibꝰ denegant. Joh. Petr. de Ferrariis, *in pr.tit.2.n.20.* Guid. Pap. *qv.33.* & ad eum Ant. Rambaud. *qv.34.in fin.* Pet. Binsf. *ad c.8. de injur. & damn. dat. qv.4.concl.2.* Nec ſatis attentè conſiderat Bodinus, qvantum inſit periculi in Repreſſaliis exercendis. Dixi ſuprà, fomitem eas eſſe, & incentivum belli; Nulli igitur competit incentivum hoc permittere, qvàm illi, cui ipſum competit Jus Belli. Imò verò multa jam vis eſt in Repreſſaliis, qvæ, ſi bellica non eſt, bellicæ tamẽ non eſt abſimilis. Et intereſt igitur, noſſe Principem, ſuoq; arbitratu decerni, ſi qvid in alterius Reip. ſubditos committendum eſt, ne inſcio eo in periculum conjiciatur, & labefactetur ſalus publica, cujus ipſe cuſtos eſt, & conſervator. Qvocircà nõ inſubidè argumentantur Doctores â juſtitiâ belli ad Jus Repreſſaliarum, ut notat Didac. Covarruv. *d.l.* præſertim, qvia propter eandẽ cauſam, ex qvâ Repreſſaliæ conceduntur, etiam bellum gerere licet, autoritate Auguſtini ap. Gratian. *c.dominus 23.q.2.* Conf. Petr. Heig. *p.1.q.12.n.52.* Qvemadmodùm igitur ſæpè intermittitur bellũ â Principe, ſi præſertim

tim majus inde damnũ metuatur, ita ſimiliter negari & omitti poſſunt Repreſſaliæ; neqve tàm cognita eſt officialibus conditio ſtatûs publici, qvàm cognita eſt aut eſſe debet Principi, qvi habitudinem & vires ſuæ Reip. ad alias vicinas comparat, & hinc vel decernit, vel negat, qvod æqvius melius viſum fuerit. Qvalis circumſpectio in officialibus non præſumitur.

IX. Cauſa impulſiva Repreſſaliarum duplex eſt, alia ex parte ſubditi, injuriam paſſi, alia ex parte adverſæ Reip. juſtitiam denegantis, ſed complexè tamen, & conjunctim utraqve attendenda eſt, anteqvã ad Repreſſalias moveatur Princeps. Primùm igitur exactè conſtare debet de credito, aut de injuriâ & damno dato, deqve juſtitiâ cauſæ, ob qvam concedendæ ſunt Repreſſaliæ. Et hoc eſt, qvod ajunt Doctores, cauſam debere eſſe liqvidiſſimam, cùm executio fieri non debeat, niſi debitum fuerit liqvidatum, *l. un. C. de probib. ſeqveſtr. pec.* Matth. Coler. *de proceſſ. execut. p. 3. c. 1. num. 10.* Cauſam autem liqvidam dicunt Dd. ſi cauſa debendi & juſta eſt, & vera, & talem eſſe, vel in præſentiâ conſtet confeſſione adverſarii, vel celeriter & expeditè probari poſſit. Cacheran. *deciſ. Pedemont. 129. n. 13.* Menoch. *de A. J. Q. lib. 2. cent. 1. caſ. 14.* Rheinking. *de retract. q. 6. num. 113.* Donell. & Hillig. *l. 16. c. 15. lit. Cc.* ſive potiùs, ut nervosè exponit Coler. *d. l.* liqvidum illud eſt, de qvo apparet, qvid, qvale, qvantumvè ſit. Id verò in hâc materiâ civiliter intelligendum eſt, non ad modum privatorum judiciorum. In privatis enim judiciis, ut liqvidum appareat, omitti neqvit citatio partis adverſæ. Anton. Maſſa *ad form. Cam. obl. pag. 318.* At in hoc negocio, qvia citari neqvit pars adverſa, ſoli Principi, â qvo Repreſſaliæ petuntur, exponenda eſt cauſa cum omnibus circumſtantiis & probationibus. Petr. Binsfeld. *ad c. 8. de injur. & damn. dat. qv. 4. concl. 4.* Qvæ ſi juſta & tanta viſa fuerit, ut publico hoc auxilio opus habeat, poterit Princeps iſtud decernere. Notanter dixi, *ſi tanta viſa fuerit.* Non enim concedendæ ſunt Repreſſaliæ ob modicas privatorum injurias & damna, ſed talis reqvirtur læſio, qvæ in publicum detrimentum vergit. Petr. Heig. *l. 1. qv. 12. n. 36.* Qvemadmodùm nec bellum gerendum eſt ob læſionem modicã, privato illatam, cùm plurima, uti inter privatos, ſic etiam inter Reſpublicas qvotidiè committantur, qvæ conniventiâ magis & contemptu, qvàm aſperâ aliqvâ vindictâ tolluntur. Et ſatius qvandoqve erit, ut de ſuo Princeps

ſubditis ſuis, ab extraneo læſis, ſubveniat, qvàm ut Repreſſalias decernat, & per eas hoſtem ſibi concitet. Heig. *d. l. num. 57.*

X. Deinde verò conſtare debet de juſtitiâ denegatâ in judiciis partis adverſæ, qvod ſcil. petenti Repreſſalias ad crebram ipſius reqviſitionem pro juris & juſtitiæ adminiſtratione adversùs debitorem judex loci denegaverit juſtitiam, & judicium illic ſuperius non ſit, qvod implorari posſit. Matth. Coler. *de proceſſ. execut. part. 1. c. 2. n. 307.* Duo ſcil. hic probanda ſunt. 1. Judices rei ſuper impertiendâ juſtitiâ reqviſitos fuiſſe. 2. Eos juſtitiam adminiſtrare noluiſſe. Dicitur autem denegari juſtitia, ſi agens judici rei libellum ſuum porrexerit, judex autem admittere eum, & audire ſine causâ legitimâ recuſavit. Nec ſufficit commendatitias tantùm ſui judicis literas exhibere judici rei, ſed & libellum porrigere, aut aliàs pro ſtylo cujusq; judicii cauſam proponere, & dehinc urgere judicem debet; ut jus dicat. Petr. de Ferrariis, *in prax. tit. 2. num. 17.* Etſi verò, qvi extra territorium legislatoris ſunt, legibus ejus non teneantur, & jure naturæ ſimplici aut gentium ſufficiat factum qvaliter qvaliter in judicio narrari, petitionem proferri, & â reo exigi reſponſionem, nec opus ſit libelli oblatione ſolenni, qvalem modum in ſummariis etiam proceſſibus ſufficere dicit Zangerus, *de except. p. 1. c. 2. num. 14.* & poſt eum Carpzovius, *in proceſſ. tit. 6. art. 1. n. 13.* tamen qvia ſtatuta, qvæ ordinationem judicii concernunt, etiam forenſes agentes aut excipientes obligant. Johan. Bapt. Aſinius, *in prax. cap. 8. num. 6 & 8.* Cæſ. Barz. *deciſ. 14. num. 15.* non exiſtimo, juſtitiam denegatam dici poſſe, niſi actor ſolennia judicii obſervaverit, præſertim cum facultatem habeat judex libellum ineptum, etiam â ſubdito ſuo propoſitum, dentib9 dilacerandi, & omninò rejiciendi. Ventur. de Valent. *in Parthen. litig. p. 2. c. 10. num. 28.* Ut ergò de juſtitiâ denegatâ juſtam qvis habeat qverimoniam, neceſſe eſt, ut ad judicium debito modo, hoc eſt, ſecundùm ſtatuta illius loci veniat, & proceſſum ordinet, ſibi aliàs imputaturus, qvod auditus non fuerit.

XI. Sed hic de duobus maximè diſqviritur inter Dd. Primum eſt, utrùm eo caſu, qvando juſtitia denegatur à judice inferiore, adeundus ſit illius judicis ſuperior, anteqvàm procedi poſſit ad conceſſionem Repreſſaliarum? Affirmat Henning. Gœden. *conſil. 34. num. 39.* Petr. Binsfeld. *d. l. concluſ. 3.* E contrario id non obſervari dicit Gvid. Pap. *qv. 33.*

Lu-

Digitized by Goc

Ludovic. à Pegvera, *deciſ. 11. in addit.* Prior ſententia juſta nititur ratione, qvod omnimodam juſtitiæ denegationē prærequirant Repreſſaliæ, ut non ſuperſit modus aliqvis ordinarius, ſed omninò recurrendum ſit ad remedium hoc ſubſidiarium & violentum. At qvamdiu cogi poteſt judex inferior à ſuperiore ſuo, ut jus dicat & partes audiat, aut etiam ab ipſo ſuperiore expectari adhuc poteſt litis deciſio, non poteſt dici juſtitia prorsùs denegata. Accedit, qvòd iniqva Principi inferatur conditio, in cujus ſubditos ſine ipſius culpâ Repreſſaliæ exercentur. Et hinc volunt nonnulli, etiam eo caſu, ubi ab ipſo Principe denegata fuerit juſtitia, adhuc à Principe altero exponi debere fundamenta juſtæ petitionis, qvæ ſi nec tùm attendantur, juſtè poſthac concedi Repreſſalias. Limnæ. *de jur. publ. l. 4. c. 8. n. 314.* Nihil igitur movet obſervatio in contrarium, præſertim cùm per Repreſſalias non privata amplius cauſa agatur, ſed publica, qvâ perfacilè duæ adversùs invicem collidi poſſunt Reſpublicæ.

XII. Alterum eſt, an tùm etiam juſtitia denegata dici poſſit, qvando judex qvidem copiam ſui facit, & actorem audit, reum tamen abſolvit, cum condemnare debuiſſet? Multas hic facit cum Bartholo diſtinctiones Johannes Petrus de Ferrariis, *in prax. tit. 2. num. 18. 19.* ſed in plerisq; tamen admittit conceſſionem Repreſſaliarum. Simpliciùs denegari jus dicit Hugo Grotius, *de J. B. & P. l. 3. c. 2. num. 5.* non tantùm, ſi in ſontem aut debitorem judicium intra tempo idoneum obtineri neqveat, verùm etiā ſi in re minimè dubiâ planè contra jus judicatū ſit; autoritatem enim judicantis non idem in exteros, qvod in ſubditos valere. Ratio hæc Grotii nihil facit ad rem. Non enim propter autoritatem judicantis valida eſt ſententia jus, & facit inter partes, ſed propter tacitam conventionem litigantium, qvi hanc litis finiendæ methodum elegerunt, aut etiam propter autoritatem juris gentium, qvod ſententiis judicum iſtam vim dedit, ut jus facerent. Cæterùm in theſi ipsâ nihil diſſentio à Grotio, & parùm intereſſe puto inter omnimodam juſtitiæ denegationem, & malitioſam contra manifeſta jura ſententiæ pronunciationem.

XIII. Negari qvidem neqvit, prætorem jus reddere etiam tùm, cùm iniqvè decernit, relatione ſcil. factâ non ad id, qvod ita Prætor fecit, ſed ad illud, qvod Prætorem facere convenit, *l. 11. ff. de juſt. & jur.* qvodqve ita judicatum eſt, publicè intereſt obſervari, *l. 65. §. 2. ff. ad SCt.*

Digitized by Google

SCt. Trebell. Sed id tamen tàm crudè accipiendum non eſt, eò qvòd ipſa etiam iniqvitas diverſimodè ſe habeat, & ex diverſis fontibus promanet. Judex enim iniqvè & aliter judicat atqve debet vel ex propoſito, vel ex imperitiâ. Utrobiq; peccat judex, & ſententia fertur injuſta; ſed aliqvando tamen etiam omninò nulla eſt. Judex enim porrò in ſententiâ dicendâ verſatur vel circa jus expreſſum, vel circa jus dubium. In jure expreſſo vel theſin intervertit, vel iniqvè verſatur circa hypotheſin. Theſin intervertit tùm, qvando pronunciat contra jus ipſum, ſeu contra jus conſtitutionis. In hypotheſi iniqvè agit, qvando theſin malè applicat, & pronunciat contra jus partis. Prior ſententia μεγίνομ@ dicitur à JCtis Græcis, altera ἄδικ@. Prior ipſo jure nulla eſt, adeò ut nec appellatione opus ſit, nec præſcriptione ſententia talis confirmetur, *l. 19. ff. de appellat. l. 1. §. 2. ff. qvæ ſentent. ſin. appell.* Altera vero ipſo jure nulla non eſt, ſed niſi appelletur, rei judicatæ vires conſequitur, *l. 2. C. qvand. provoc. non eſt nec. l. 32. ff. de re jud.* Utriusq; exemplum extat in *d. l. 2.* nempè μεγίνομ@ eſt ſententia, & ipſo jure nulla, ſi pronunciet judex, potuiſſe defunctum, etiam minorem qvatuordecim annis, teſtamentum facere; ἄδικ@ verò, ſi cùm de ætate qværeretur, pronunciet judex, impleſſe defunctũ qvartumdecimum annum. Aliud exemplum habetur in *d. l. 1. §. 2. ff. qvæ ſentent. ſin. app.* ibi μεγίνομ@ eſt ſententia, qvando pronunciat judex, numerum liberorum non prodeſſe ad excuſationem tutelæ; ἄδικ@ autem, ſi volentem ſe excuſare à tutelà beneficio liberorum, & probantem ſe tot habere liberos, qvot ſunt neceſſarii ad excuſationem, judex pronunciet, eum non probaſſe numerum liberorum. Pari modo, ſi judex pronunciet, uſuras uſurarum peti poſſe, μεγίνομ@ erit ſententia, ſed ſi condemnet reum in uſuras petitas, qvæ revera uſuræ uſurarum ſunt, exiſtimans tales non eſſe, nec caſum hunc ad conſtitutiones pertinere, ἄδικ@ tantùm erit ſententia, *l. 27. ff. de re jud.* Et hæc qvidem de iniqvitate, qvæ in jure claro & perſpicuo committitur, ubi inſuper id noto, qvod ex Jaſone refert Bachovio, *ad Treutl. vol. 2. diſp. 23. th. 5. lit. A.* ad hoc, ut ſententia ipſo jure nulla ſit, qvia lata ſit contra jus, reqviri adeò expreſſum vitium, ut oculo corporeo poſſit inſpici, ſecùs autem ſi ex ſententiâ tacitè reſultet concluſio, qvæ eſſet contra jus. In jure dubio & obſcuro, qvod vel per ſe tale eſt, vel propter diſputationes JCtorum, ſubſiſtit ſenten-

ſententia, ut maximè contra jus latam cauſetur ille, adversùs qvem pronunciata eſt, *arg.l.19.ff. de appell. d. l. 2. C. qvand. prov. non eſt nec.* Qvanqvam verò rectiùs fecerit judex inferior, ſi authenticam legis interpretationē in tali caſu à Principe petierit,& juxta illam deinceps ſententiam dixerit, uti apud Pedemontanos ſuos fieri teſtatur Anton. Teſſaurus, *in præfat. ad deciſ. n.32.* Illud tamen ſi omiſerit, ſententia propterea non erit nulla, qvia nec legi contraria, qvippè cujus intellectus adhuc dubius eſt & ambiguus. In his autem caſibus, conſcientiæ dictamen inprimis ſeqvi debet judex, ſed qvod ipſum probè anteà inſtruere, & in naturalibus principiis applicandis aſſiduè exercere oportet. Vid. Sig. Scaccia, *de ſent. & re jud. gloſſ.14. qv.23.per tot.*

XIV. Qvod ſi per ſordes aliter judicet judex, atqve debet, ipſo etiam jure ſententia eſt nulla, ſive adversùs jus conſtitutionis, ſive adversùs jus partis judicet, hoc eſt, ſive παράνομος fuerit ſententia, ſive ἄδικος tantùm, *l.7. C. qvand. prov. non nec.* Et hoc adeò verum eſt, ut etiamſi ſententia ſic lata, juſta in ſe ſit, & aliter concipi non potuerit, adhuc tamen ipſo jure nulla ſit, qvia eo ipſo, dum accipitur pecunia, injuſta dicitur, *c. non licet 11.qv.3.* Fernand. Vaſqv. *controv. illuſtr. lib.5. c.37.n.4.* Paris de Puteo, *de ſyndic. verb. corruptio num. 11.* Vincent. Carocc. *de locat. p.1. qv.29.num.14.* Qvod ſi verò per gratiam tantùm, ſive in gratiam alterius partis judex aliter judicet, ſubſiſtit qvidem ſententia de jure civili per *l.65.§.2.ff.ad SCt. Treb.* (nimirum qvia ambitione affectuvè motum eſſe judicem probari nequit. Non enim ſi cauſa fuit, cur moveretur, ideò eo affectu victum æquè conſequitur, uti ſi pecuniam accepit. Hillig. *in Donell. enucl. l.27.c.7.lit. F.* Vaſqv. *d.l.n.20.*) in ſe tamen, extra difficultatem probandi,& factam hinc diſpoſitionem juris civilis, ſpectata, omninò nulla videtur. Dum enim hoc agitur, ut quid juſtum ſit, per ſententiam conſtet, non poteſt juſtum eſſe, quod judex injuſtum eſſe novit, & malitioſâ deſtinatione pro juſto venditat. Et qvanqvam in dubio jure verſetur judex, nego tamen ipſi hanc poteſtatem competere, ut contra conſcientiã, ad gratiam alterutrius, ſententiam ferre poſſit. Jamdiu enim exploſa eſt eorum opinio, qvi in judiciis casûs pro amico dari finxerunt, qvosq; proindè casûs pro diabolo potiùs vocari debere dixit Antonius Teſſaur. *d. l.* Add. Menoch, *de A. J. Q. caſ. 255.* Andr. Tiraqvell, *de jur. primog. qv. 17. opin, 2.* Sig.

Digitized by Google

Scaccia, *de sentent. & rejud. gloss. 14. qv. 23. n. 10.* Sed hæc de sententiâ injustâ & nullâ obiter dicta sufficiant, de qvâ materiâ inprimis videri poterit Franzkius, *exercitat. 12. q. 10.*

XV. Patet autem hinc, per sententiam, qvæ nulla est, nondum denegatam dici posse justitiam, cùm præsertim hoc casu de novo repeti & tractari debeat causa, *l. 19. ff. de appell. arg. l. 59. §. fin. ff. de rejud. l. 1. C. de sentent. & interlocut. l. 6. C. qvomod. & qvand. jud.* Sed nec per injustam qvidem sententiam justitia denegata est, qvoad supersit remedium Appellationis, eò qvòd obstrictus sit actor, rei tribunalia ordine pertentare, & in supremo etiam judicio jus & justitiam expetere. Qvandoqvidem igitur, ut Repressaliæ locum habeant, supremum judicium, qvo reus conveniri potest, & qvid in hoc actum sit attendi maximè debet, non priùs denegata dici poterit justitia, qvàm ubi vel causam de integro examinare non vult Princeps in casu, qvo nulla est sententia, vel sententiam injustam corrigere & reformare renuit. Ad talia enim dum tenetur Princeps, si non facit ea, denegasse videtur.

XVI. De injustitiâ tamen sententiæ adhuc tenendum, comparativè aut concretivè eam intelligendam esse ad jus, qvod in Rep. & judiciis rei conventi obtinet, sive constitutum id sit & scriptum, sive non scriptum & consvetudinarium. Non enim, qvia injustam qvid est in se, aut tale actori videtur, dicendum illicò est, injustam esse sententiam, qvæ tale qvid continet, ad hunc scil. effectum, ut Repressaliæ deinceps decerni justè possint; sed reqviritur, ut etiam in illâ provinciâ ubi convenitur reus, sententia pro injustâ habeatur, aut haberi debeat, cum aliàs justitia dici neqveat, qvòd sit denegata. Do exemplum: Invaluit apud gentes qvasdam mos oppidò barbarus & inhumanissimus, quo contra jus fasq; naves, litoribus impactæ, ruptæ & ejectæ, unà cum mercibus impositis diripiuntur & fisco vindicantur. Andr. Gail. *l. 1. obs. 19.* Vent. de Valent. *in Partben. litig. l. 1. c. 13. n. 5.* Franc. Stypmann. *de jur. marit. part. 5. c. 5.* Bodin. *lib. 1. de Rep. c. 10.* Hug. Grot. *de jur. bell. & pac. l. 2. c. 7. n. 1.* Arnold. Vinnius, *ad §. 47. n. 5. Inst. de R.* D. Consvetudo ista sine dubio pessima est & injustissima, & legibus publicis maximè compescenda. Si verò jam naufragus apud tales gentes bona sua ejecta repetat & vindicet, judex autem fisco ea acqvisita pronunciet, injusta qvidem in se est sententia, propter principium injustum, & rationem decidendi planè barbaram, sed

Digitized by Google

ſed propterea tamen juſtitia denegata dici neqvit, qvia ſcil. in eâ provinciâ pro injuſtâ non habetur. Ad effectum igitur denegatæ juſtitiæ, propter ſententiam injuſtam, etiam hoc reqviritur, ut judex aliter judicet, atq; jura patria admittunt. Conſimiliter jure Romanorum peregrini nec teſtamenti factionem habebant, *l. 1. ff. ad L. Falcid.* nec cum ipſis teſtamenti factio erat, *l. 6. §. 2. ff. de hered. inſtit.* Id jus iniqvum videri poterat peregrino, & injuſta ſententia, ſecundùm id lata. Sed juſtitia tamen denegata dici neqvit, qvia judicatum eſt ſecundùm jus patrium, cujus incapax habitus eſt peregrino. Et hactenùs de causâ impulſivâ.

XVII. Proximum nunc eſt, ut materiâ videamus Repreſſaliarum, ſive objectum, circa qvod exerceri ſolent. Id duplex eſt, homines ſcil. & res, ſive bona, non illa, qvæ judicio petita ſunt, aut circa qvæ damnum datum eſt, ſed alia vel ipſius lædentis vel aliorum, alii etiam homines, cum qvibus nullum hactenùs nobis fuit negocium. Si tamen ipſe, qvi damnum dedit, vel ejus bona haberi poſſunt, non ſunt damno aliqvo afficiendi alii. Petr. Binsfeld. *ad c. 8. X. de injur. & damn. dat. q. 4. concluſ. 10.* Imò verò, ſi haberi poſſunt ipſa illa, in qvibus damnum paſſi ſumus, non ultra extendi debere Repreſſalias exiſtimo, dum tamen nec ultra ea nobis qvid abſit. Poſſunt igitur per Repreſſalias capi & homines & res. De hominibus negat Franciſcus Duarenus, *ad tit. ne fil. pro patr.* capi aut retineri eos debere; idq; admittit Petrus Heigius, ſi ſimpliciter conceſſæ fuerint Repreſſaliæ, *lib. 1. qv. 18. n. 63.* Et ſanè non levis injuria videtur, ſi homini, nihil tale merenti, manûs injiciantur, & libertati vis inferatur. Libertas enim inæſtimabilis res eſt, *l. 106. ff. de R. J.* hoc eſt, tanti æſtimari debet, ut ei loco cedere omnia, neceſſe ſit, neqve cum ea qvicqvam componi, vel potiore loco æſtimari debeat, cùm nihil planè illi ſit ἰσόρροπον, uti commentatur Jacobus Gothofredus. Qvam ergò cauſam fingamus ſufficientem, ut propter debitum alterius alter libertate minuatur, & captivus qvaſi detineatur? Ego intereſſe puto, qvâ ex causâ Repreſſaliæ petantur. Qvod ſi enim noſtri homines apud Repreſſaliatos detinentur, capi & detineri poſſunt etiam eorum cives, apud nos inventi. Qvia hoc retorſionis jure eſt, ut qvandam talionem inferat, & per eam cogat Repreſſaliatum, ut à facto ſuo deſiſtat. Qvod ſi autem nulli noſtri cives, ſed bona tantùm eorum ab Repreſſaliatis adprehenſa fuerint, & circa ſola ea iniqvitas contineatur,

tur, nolim Repreſſalias ad homines usq; extendere, ſed potiùs in bonis tùm erit ſubſiſtendum. Conf. Petr. Frider. *de proceſſ. lib. 1. c. 49. n.* 14. 15.

XVIII. Circa bona autem id inprimis notandum eſt, ne per Repreſſalias plus rapiatur, qvàm id fuerit, qvod petimus. Repreſſaliæ enim conceduntur in eum finem, ut reparetur damnum, & reſtituanturres injuſtè ablatæ. Factâ igitur reparatione damni, ceſſat finis, propter qvem Repreſſaliæ conceſſæ fuerant. Ceſſent ergò & ipſæ. Petr. Binsfeld. *ad c. 8. de injur. & damn. dat. q. 4. concluſ. 9.* Diximus ſuprà, convenire in hâc causâ Repreſſalias & bellum. Qvemadmodùm igitur naturaliter juſtum & æqvum eſt, ut finiatur bellum, & ab armis deſiſtatur, qvando vel id nobis acqviſitum eſt, qvod par fuerit illi, qvod nobis debetur, vel qvando tantum damni datum fuit, qvantum vindictæ modum non excedit, ſecundùm ea, qvæ dixi *exercitat. 10. n. 59.* ita & æqvum eſt, ut, ſi per Repreſſalias, qvantum nobis abeſt, reſtitutum fuerit, deſiſtatur ab ulteriori adprehenſione, & Repreſſaliis finis imponatur. Et qvia pluraatq; majora in bello ſeſe exſerunt pericula & incommoda, qvæ difficilem reddunt pacis compoſitionem, atq; animorum reconciliationem, per Repreſſalias autem non id intenditur, ut bellum inde exardeſcat, facilè hinc liqvet, accuratam magis in Repreſſaliis ſervari proportionem poſſe inter damnum & reparationem, qvàm in bellis. Qvin ſi fieri poſſet, non in alio bonorum genere Repreſſalias admitterem, præterqvam in eo, qvod ex patrimonio nobis abeſt, aut in qvo damnum datum eſt, ut ſcil. eò magis obſervetur in retorſione paritas. Sed n. qvia celeri qvandoq; executione opus eſt, nec ſemper præſtò ſunt ejusdem generis bona, laxior plerumq; in conceſſione Repreſſaliarum fit interpretatio, ut tamen ſecundùm æſtimationem rerum nihilominùs obſervari debeat proportio.

XIX. Cæterùm jure gentium excipiuntur qvidam, qvorum perſonæ aut res Repreſſaliis non ſuccumbunt, nec detineri violentâ hâc manûs injectione ullo modo poſſunt. Inter eos primo loco eminent Legati, qvippè qvi inviolabiles ſunt & ſancti, *lib. 17. ff. de Legat.* Matth. Coler. *de proceſſ. executiv. l. 2. c. 3. n. 194.* Et qvanqvam Johannes de Lignano iſtam inviolabilitatē qvoad bona Legatorum, ad ea tantùm reſtringat, qvæ neceſſaria ſunt pro legatione, qvalia ſunt eqvi & veſtes; in aliis autē Repreſſalias admittat, rectiùs tn. ſtatuitur univerſaliter & in genere omnia Legati bona mobilia exem-

exempta eſſe, nec ad proprii qvidem debiti ſolutionem capi poſſe. Ratio eſt, qvia à Legato omnis abeſſe debet coactio, tàm qvæ res, qvàm qvæ perſonam tangit, ut plena ei ſit ſecuritas. Hug. Grot. *de jur. bell. lib. 2. c. 18. n. 9.* Eodem privilegio munit, & à Repreſſaliis eximit ſuum Commiſſarium Rutgerus Rulant, *l. 7. c. 9.* propter rationem, qvòd generaliter omnes, qvibus neceſſaria negocia expedienda ſunt, & iis non expeditis à judice puniri poſſunt, Repreſſaliis detineri neqveant. Sed ratio hæc nullo nititur fundamento, qvippè ſecundùm qvam etiam tabellarii, apparitores, nuncii qvivis, ab infimæ conditionis judice miſſi, privilegio hoc exemptionis muniti eſſent. At jus gentium tales inviolabiles facit tantùm inter ſuos, non etiam apud extraneos, qvòd ad hos jurisdictio mittentis ſeſe non extendat, & ne qvidem ſtricturas projiciat. Nolim igitur, qvod Legatis competit, inviolabilitatis privilegium ad Commiſſarios judices extendere.

XX. Secundò inter privilegiatas perſonas, qvæ à Repreſſaliis eximuntur, referuntur Clerici, non qvidem ideò, qvòd Papa ita voluerit, in *c. un. de injur. & damn. dat. in 6.* cùm legislatoria Papæ Romani poteſtas extra territoria, qvibus, ut Princeps imperat, ſeſe non extendat, neqve ſtricturas projiciat, ſed qvòd communi gentium conſenſu perſonis, ad cultum divinum deſtinatis, ſemper ea habita fuit reverentia, ne in corpore aut bonis læderentur. Habet tamen caſum Gvido Papæ, *qvæſt. 34.* qvo in conſilio Parlamenti Delphinatûs decretæ fuerunt Repreſſaliæ adversùs Epiſcopum qvendam. Sed iſte caſus nihil habere videtur ſingulare, eò qvòd Epiſcopus ille ſimul Imperium civile tenuit in ſuo territorio, & hinc non tàm adversùs ipſum Epiſcopum, qvàm ejus ſubditos exercitæ fuerunt Repreſſaliæ; illos autem eodem immunitatis privilegio gaudere debere, qvo munitus eorum eſt dominus, neqve Eccleſia dictitat, niſi Romana fortè, neqve patitur Rerumpublicarum inter ſe ἕξις, neqve fert ipſius civitatis, cujus illi membra ſunt, ſalus & beatitudo. Alium caſum ex Petro de Anchorano refert ibi Antonius Rambaudus, *in apoſtill.* qvòd ſcil. Repreſſaliæ concedi & exerceri poſſint adversùs Clericos, qvando Epiſcopus non facit juſtitiam de Clericis ſuis, & ad ſuperiorem non poteſt haberi re-

Digitized by Google

recurſus, qvia fortè ille Epiſcopus eſt Tyrannus, vel Schiſmaticus, ubi ſimul reſpondet ad *c.un. de injur. & damn. dat. in 6.* intelligendum id eſſe,qvando conceduntur Repreſſaliæ propter delictum Laicorum.Sed neqve hic caſus ſatis videtur congruus. Primùm enim vix admittent Canoniſtæ, Clericum detineri poſſe â Laico,ut maximè hic Principis ſui mandato inſtructus ſit; ſed Laicum talem ipſo jure excommunicationem incurrere dicent, *c.29. & c.5.X. de ſent.excommun.* Deindè non video , qvid Epiſcopi tyrannis aut ſchiſma obſtare poſsit , qvò minùs ad ſuperiorem ejus poſsit haberi recurſus. Nec enim coërcere poterit Tyrannis aut ſchiſma alienæ Reipublicæ civem, ut propter formidabiles Epiſcopi mores ſuperiorem ejus adire metuat. Qvin etſi ArchiEpiſcopus, vel Metropolitanus, ejusdem notæ fuerit cum Epiſcopo, recurſus tamen adhuc erit ad Principem, cui uterqve ſubjectus eſt, aut in regno Pontificio ad Primatem, aut Patriarcham, tandem etiam ad Pontificem Romanum. Qvicqvid hujus ſit, oppidò gratum nobis eſt hoc JurisConſultorum Pontificiorum dogma, poſſe à Laicis adversùs Clericos impetrari Repreſſalias, cum aliàs tàm tenera eorum ſit conditio, ut ſolo aliqvo ſevero obtutu propter jus Pontificium extremam animæ perniciem incurrere Laicus ſoleat.

XXI. Eximuntur â qvibusdam Repreſſaliarum executione etiam mulieres, Studioſi, euntes ad nundinas, &c. Sed de his & aliis notandum eſt, qvod monet Grotius, *l.3. c.2. num.7.* cavendum eſſe, ne confundantur ea , qvæ jure civili aut pactis populorum conſtituuntur. *A numero ſubditorum*, inqvit, *jure gentium excipiuntur Legati, non ad hoſtes noſtros miſſi, & res eorum. At jure civili populorum ſæpè excipi ſolent perſonæ mulierum, & infantium, eorum verò, qvi literis operam dant, & ad mercatus veniunt etiam res, &c.* Qvod mulieres attinet, prohibuit Juſtinianus, ne includerentur, aut cuſtodirentur, *Nov. 134. c.9.* & rationem addit, ne per hujusmodi occaſiones inveniantur circa caſtitatem injuriatæ. Hæc ratio movere qvidem poteſt Principem, ut talem cuſtodiam prohibeat, ſed qvia cuſtodia ex ſe & directè caſtitatem mulieris non lædit, ſæpisſimè etiam mulier extra periculum eſt, cuſtodia talis jure gentium prohibita non eſt, & exhinc nec Repreſſaliæ; Ut taceam jam non de extraneis mulieribus, in qvas Repreſſaliæ exerceri ſolent, ſed de mulieribus ſuæ Reipublicæ id conſtitutum eſſe à Juſtinia-

Digitized by Google

ſtiniano: qvanqvàm id etiam jure gentium obtineat, ne qvi Repreſſaliis exercet, Repreſſaliatorum famam aut vitam attentet. De Studioſis celebris eſt *authent. habita C. ne filius pro patre.* qvam tot Commentariis illuſtrârunt Interpp. De negociatoribus, ad nundinas euntibus, *l. un. C. de nundin.* Utrorumqve privilegium eſt ex jure civili, poſteriorum ideò, qvòd utile ſit Reipubl., nundinas noſtras â peregrinis mercatoribus freqventari; priorum, qvòd per bonas literas imperantium & parentium vita meliùs ſe habeat, & Respublica arctiùs contineatur. Sed fortè non omnis Respublica hâc causâ movetur, ut ſimile qvid conſtituat, & propterea dicta privilegia extra imperium ſe ſe non extendere, rectè concluditLimnæus, *lib. 4. cap. 8. n. 316.*

XXII. Pervenimus ad formam Repreſſaliarum, qvæ conſiſtit partim in reqviſitis, & ſolennibus, anteqvàm concedantur, partim in executione, poſtqvàm conceſſæ ſunt. Anteqvàm concedantur Repreſſaliæ, præcedat, neceſſe eſt, imploratio omnium judicum usqve ad ſupremum, qvibus ſubeſt ille, qvi damnum dedit. Illorum ſi nullus eſt, qvi audire actorem, aut jus reddere debito modo velit, permittitur actori, Principem ſuum adire, eiq; juſtitiam cauſæ ſuæ, & qvid in judiciis profecerit, exponere. Hic verò, circumſtantiis omnibus probè perſpectis, & habitâ deliberatione, num res tanti ſit, qvam per Repreſſalias promovere liceat, monere primùm debet Principem alterum, ut faciat res injuſtè ablatas reſtitui, injuriamve reſarciri, additâ hâc commination e, nî fecerit, Repreſſalias ſe, vel qvid aliud ejusmodi, decernere velle. Tùm verò, ſi neq; hoc attendere velit alter, & ſic modis omnibus reqviſitus in denegatione perſiſtat, Repreſſalias tandem non iniqvè decerni contendunt. Ludovic. â Pegverà, *deciſ. 11. num. 7. 8.* Limnæus, *d. l. num. 314.* Johann. Altenſtaig, *in Lexic. Theol. voc. Repreſſ.* Anton. Perez. *Cod. ut null. ex vicin. num. 6.* Præſupponendum tamen eſt, debitorem, ſive reum conventum, ſolvendo eſſe, nec ratione ejus actionem eſſe inanem; qvandoqvidem aliàs juſtitia denegata dici neqvit; cùm is nullam videatur actionem habere, cui propter inopiam Adverſarii inanis actio eſt, *l. 6. ff. de dol. mal.* Actio autem ubi nulla eſt, nulla qvoqve erit executio, ſententiæ etiam optimæ nullus effectus. Add. Petr. Frid. *de proceſſ. lib. 1. cap. 49. num. 16*

XXIII. In

Digitized by Google

XXIII. In ipsâ executione, postqvàm concessæ sunt Represaliæ, hæc tria maximè observanda sunt. Primò, ut executio exactissimè fiat secundùm præscriptum concedentis. Permittit autem concedens qvandoqve per ipsum petentem & læsum Represalias exeqvi, qvandoqve per officiales suos, & ministros publicos. Postremum hoc consultius est & utilius. Petr. Binsfeld. *ad c. 8. X. de injur. & damn. dat. qv. 4. concluſ. 8.* qvia læsus vindictæ studio sæpè abripitur, ut modum servare neqveat. Qvod si enim in judiciis rectiùs agit ille, qvi causam propriam per alios agit, & tuetur, ut maximè peritissimus sit ipse, multò magis in executione id locum inveniet, tali præsertim, qvæ bellicam qvandam vim continet, qvæq; in vindictæ modum procedit. At de judiciis testatur Petrus Gregorius, *49. syntagm. 6. num. 36.* receptum apud suos, ne qvis causam suam orare, aut saltem perorare possit. Et moribus Sabaudiæ cautum, scribit Antonius Faber, ut, qvantæcunqve doctrinæ qvis sit, Advocatum petere vel qværere cogatur, ne per iram vel excandescentiam temerè qvid excidat. Vid. Hillig. *in Donell. enucl. lib. 18. c. 3. lit. J.* Optimè sanè, qvia in propriis rebus plerumqve cœci sumus, & impetu qvodam rapimur, cui temperando qvandoqve vix sufficimus. Hoc autem cùm in judiciis fieri soleat, ubi causa tantùm proponitur, qvid futurum erit, ubi etiam executio per nos ipsos perficienda fuerit? Utiqve satiùs erit tùm aliorum ministerio eam expediri, qvàm injuriis injuriam augere. Qvibuscunqve autem negocium istud commissum fuerit, operam dare debent, ut mandatum districtè observent, non tantùm, qvia generale hoc jus est, qvòd fines mandati diligenter sint custodiendi, *l. 5. pr. ff. mandat.* sed etiam, qvia specialiter hæc res magni est præjudicii, qvæ toti Reipublicæ non minùs periculosa esse possit, qvàm indictio belli. Ideoqve solent Principes concedentes modum Represaliis statuere, easq; pro conditione & statu rerum limitare; interdum corporum nexus & personarum adprehensiones omninò prohibere, interdum bona qvædam excipere, prout visum fuerit æqviùs meliùs.

XXIV. Deindè observari debet, ne extendantur Represaliæ ultra damnum passum, h. e. ne plùs capiatur, qvàm nobis abest. Dixi hàc de re jam suprà, qvibus nunc istud tantùm addo, non posse tàm rigidè semper, & exactissimè ad extremum usqve pulviſculum servari proportionem inter id, qvod nobis abest, & qvod

qvod per Repreſſalias ita conſeqvimur, dum tamen exceſſus non ſit nimius, & reſtituatur id, qvod plus eſt. Dum enim rerum precia variant, dumqve etiam in aliis bonis, qvàm in qvibus damnum nobis datum eſt, Repreſſalias exercere licet, & hinc per æſtimationem proportio facienda eſt, facilè patet, per apprehenſionem, ſive capionem, qvæ momentanea interdum eſt, & longius examen, ſive rerum ad invicem comparationem non admittit, difficulter obtineri æqvalitatem primo ſtatim capionis tempore poſſe. Sed interim hoc cavendum eſt, ne nimiùm hîc exorbitetur, & dolo malo capiatur, qvod damnum datum manifeſtè ſuperat. Ita enim etiam in judiciis peccant illi, qvi plus petunt, qvàm debetur, & Jure Romano ſatis acerbè puniebantur, §. 33. *Inſt. de action.* Bachov. *de act. diſp. 1. n. 40. ſeq.*

XXV. Tertiò etiam id obſervandum eſt, ne qvid licentiùs in captas perſonas committatur, nevè res negligentiùs, qvàm par eſt, cuſtodiantur. Neqve enim perſonæ perindè nobis habendæ ſunt, atqve ſi in bello captæ eſſent, nec etiam ſervi noſtri per talem apprehenſionem fiunt, cùm nec hoſtes qvidem illicò ſint, adversùs qvos Repreſſaliæ exercentur. Qvocircà ſi vel maximè noſtri concives pesſimè habiti, aut etiam prorsùs occiſi fuerint, nego tamen, Repreſſaliatos innocentes pœnâ corporali propterea affici poſſe. Petr. Binsfeld. *concl. 10.* Vita enim ſubditorum innocentium ex tali causâ non obligatur, cùm nec in ſe qvisqvam jus vitæ habeat, nec id ad Remp. transferre poſſit. Hug. Grot. *de J. B. & P. l. 3. cap. 2. num. 6.* Ea propter neqve ad corporis cruciatum, multò minùs ad capitis pœnam pro altero obligare ſe qvis poteſt. Ant. Matthæus, *de criminib. tit. de cuſtod. reor. num. 14.* Anton. Gomez. *3. reſol. 9. num. 8.* Anton. Hering. *de fide-juſſ. c. 10. num. 336. ſeq. & cap. 20. §. 9. n. 36. ſeq.* In rebus autem cuſtodiendis cura haberi debet non exigua, cùm fieri poſſit, ut res aliqvando repetantur, qvæ utiqve reddi tùm debent in eàdem bonitate, qvam habuerunt, dum auferrentur. Nec enim dominium earum illicò acqvirunt apprehendentes, ſed neceſſe eſt, ut accedant adhuc alia, qvæ mox erunt exponenda.

XXVI. Finis Repreſſaliarum eſt, ut ſatisfiat damnum paſſo, ſive per adminiſtrationem juſtitiæ hactenùs denegatæ, ſive per adpropriationem rerum per Repreſſalias captarum. Hâc enim ratione obtineri qvandoqve poteſt, ut adigat Repreſſaliatus vel Magiſtratum ſuum, juſtitiam

ſtitiam hactenùs pignoranti denegantem, ut litem juſtâ ſententiâ dirimat, vel illum, qvi damnum alteri, & hinc occaſionem exercendi Repreſſalias, dedit, ut damnum iſtud reſarciat, & res ſuas, Repreſſaliarum jure captas, liberet. Et ſic qvod directè impetrari neqvit, per obliqvum, & qvasdam ambages, conſeqvi licet. Qvod ſi verò neqve hâc viâ judex, aut ille, qvi damnum dedit, in alium animi ſenſum flecti qveat, ſatisfieri poterit creditori ex ipſis illis rebus, qvæ per Repreſſalias captæ ſunt. Etſi enim hâc ratione non ſolvatur id, qvod in obligatione eſt, & qvod apud judices rei ab actore petitum fuit, ſolvitur tamen aliud æqvipollens, tantundem valens; neq; id qvidem ei invito, poſtqvàm per Repreſſalias ſibi ſubveniri voluit. Hanc viam ergò qvia elegit, non poterit indignari, ſi aliud pro alio accipiat, cùm & aliàs creditor eo caſu, qvo debitor pecuniam, qvam debet, dare neqvit, alia ejus bona, ſive mobilia ſive immobilia, in ſolutum accipere teneatur. Moller. *ad conſt. 22. n. 9. part. 2.*

XXVII. Effectus Repreſſaliarum eſt vel primus, vel ortus. Primus hic eſt, qvòd creditor per eas conſeqvatur jus retentionis in rebus captis. Petr. Erider. *de proceſſ. l. 1. c. 46. numer. 10.* Qvia enim fieri poteſt, ut repetat res ſuas Repreſſaliatus, poſtqvàm ſc. Creditori vel per judicem, vel per verũ debitorem, ſatisfactum eſt, expectandum utiqve erit, usqve dum de animis Repreſſaliatorum certior haberi posſit cognitio. Eumqve in finem inventarium rerum captarum confici debet, ut conſtet, qvid, qvale, & qvantum id fuerit, qvod ablatum eſt. Jac. Menoch. *de A. J. Q. caſ. 527. n. 23.* Res verò ipſæ probè interim cuſtodiri debent, ne vitium aliqvod contrahant, dum tamen ſervari poſſunt; qvæ enim ætatem non ferunt, qvàm celerrimè vendi debent. At ubi nulla ſpes eſt, fore, ut res creditoris proprias reſtituant, aut damnum reſarciant Repreſſaliati, locum habet effectus ſecundus, qvem ortum diximus. Tùm enim res captæ vel ipſæ creditori in ſolutum dari, vel juſto precio vendi poſſunt, & ex hoc creditori prompta deinceps erit ſolutio. Qvod ſi poſt deductas impenſas neceſſarias adhuc ſupereſt aliqvid, reſtituendũ id eſt Repreſſaliato, cùm, ut ſuprà diximus, juſtâ, qvantum fieri poteſt, inter id, qvod nobis abeſt, & qvod nunc conſeqvimur, obſervari debeat proportio. Nec igitur facere poſſumus cum Hugone Grotio, qvi *lib. 3. de J. B. & P. c. 2. n. 7.* contendit, jure gentium ipſo facto dominium rerũ captarum acqviri ad ſummam debi-

Digitized by Google

debiti & sumptuum, cùm principalis scopus Repressaliarum, ut antè diximus, hic sit, ut adigantur Repressaliati ad administrandam justitiam & restituendas res, aut reparandum damnum, qvod datum fuit. Atqve hinc capio rerum per Repressalias non est similis capioni bellicæ, per qvam dominium illicò acqviritur, §. 17. *Inst. de R. D.*

XXVIII. Et hæc ita obtinent in rebus. Dixi autem, etiam in personis Repressalias exerceri posse, & illas tamen propterea non fieri servos; qvem ergò in illis Repressaliarum faciemus effectum? Hîc verò locum habebit solus effectus primus, qvi in detentione consistit, ut per eam amici, cognati, aut cives ad redemptionem & liberationem captorum, aut capti ipsi ad solutionem & satisfactionem compellantur. Isti verò si hoc renuant, & captos apud detinentes relinqvant, aut capti ipsi pro alio solvere recusent, iniqvum erit in horum personam qvicqvam ulteriùs statuere, cùm neqve ex pòst facto capienti in servitutem addici ullâ ratione possint. Et ut maximè olim severè admodùm habiti fuerint â creditore debitores, qvippè qvos nervo & compedibus vincire, & servos facere licebat, Vid. Annæ. Robert. *rer. judicat. lib. 2. cap. 6.* seqvioribus tamen temporibus, postqvàm moratiores esse cœpissent gentes, ob æs alienum servire liberos creditoribus, jura compelli non patiebantur, *l. 12. C. de O. & A.* qvantò minùs igitur in servitutem cogi poterunt illi, qvi ob alienum debitum detinentur? Qvod si igitur dimittere eos nolit, qvi Repressalias concessit, aut impetravit, saltem non alio loco aut conditione habendi sunt, qvàm qvâ solent haberi obsides, de qvibus videri poterit Hug. Grot. *lib. 3. de J. B. & P. c. 20. num. 52.* Multa enim & magna inter eos mihi videtur intercedere similitudo.

XXIX. His ita expositis, commodùm nunc agi poterit de justitiâ Repressaliarum, si qvâ eis inest, & qvatenùs â Viro bono exerceri qveant. Jamdiu enim est, cùm eâ de re qvæstio moveri cœpit inter eruditos, in diversa, ut fieri solet, euntes, & utrinq; rationibus non contemnendis adversùs invicem pugnantes. Plurimi eas Juri Divino, Naturali, Civili & Canonico contrariari, & pravâ consvetudine invaluisse, nec Legibus satis coërceri potuisse, perhibent, inter qvos videri poterit Ventura de Valentiis, *in Parthen. litig. lib. 2. c. 2. n. 30. seq.* Anton. Perez. *ad tit. Cod. ut null. ex vican.* Matth. Coler. *de proces. execut. l. 1. c. 2. n. 324. seqq.* Bachovius, *in Treutl.*

Digitized by Google

Scaccia, *de sentent. & re jud. gloss. 14. qv. 23. n. 10.* Sed hæc de sententiâ injustâ & nullâ obiter dicta sufficiant, de qvâ materiâ inprimis videri poterit Franzkius, *exercitat. 12. q. 10.*

XV. Patet autem hinc, per sententiam, qvæ nulla est, nondum denegatam dici posse justitiam, cùm præsertim hoc casu de novo repeti & tractari debeat causa, *l. 19. ff. de appell. arg. l. 59. §. fin. ff. de re jud. l. 1. C. de sentent. & interlocut. l. 6. C. qvomod. & qvand. jud.* Sed nec per injustam qvidem sententiam justitia denegata est, qvoad supereſt remedium Appellationis, eò qvòd obstrictus sit actor, rei tribunalia ordine pertentare, & in supremo etiam judicio jus & justitiam expetere. Qvandoqvidem igitur, ut Repressaliæ locum habeant, supremum judicium, qvo reus conveniri potest, & qvid in hoc actum sit attendi maximè debet, non priùs denegata dici poterit justitia, qvàm ubi vel causam de integro examinare non vult Princeps in casu, qvo nulla est sententia, vel sententiam injustam corrigere & reformare renuit. Ad talia enim dum tenetur Princeps, si non facit ea, denegasse videtur.

XVI. De injustitiâ tamen sententiæ adhuc tenendum, comparativè aut concretivè eam intelligendam esse ad jus, qvod in Rep. & judiciis rei conventi obtinet, sivè constitutum id sit & scriptum, sive non scriptum & consvetudinarium. Non enim, qvia injustum qvid est in se, aut tale actori videtur, dicendum illicò est, injustam esse sententiam, qvæ tale qvid continet, ad hunc scil. effectum, ut Repressaliæ deinceps decerni justè possint; sed reqviritur, ut etiam in illâ provinciâ ubi convenitur reus, sententia pro injustâ habeatur, aut haberi debeat, cum aliàs justitia dici neqveat, qvòd sit denegata. Do exemplum: Invaluit apud gentes qvasdam mos oppidò barbarus & inhumanissimus, quo contra jus fasq; naves, litoribus impactæ, ruptæ & ejectæ, unà cum mercibus impositis diripiuntur & fisco vindicantur. Andr. Gail. *l. 1. obs. 19.* Vent. de Valent. *in Parthen. litig. l. 1. c. 13. n. 5.* Franc. Stypmann. *de jur. marit. part. 5. c. 5.* Bodin. *lib. 1. de Rep. c. 10.* Hug. Grot. *de jur. bell. & pac. l. 2. c. 7. n. 1.* Arnold. Vinnius, *ad §. 47. n. 5. Inst. de R. D.* Consvetudo ista sine dubio pessima est & injustissima, & legibus publicis maximè compescenda. Si verò jam naufragus apud tales gentes bona sua ejecta repetat & vindicet, judex autem fisco ea acqvisita pronunciet, injusta qvidem in se est sententia, propter principium injustum, & rationem decidendi planè barbaram, sed

sed propterea tamen justitia denegata dici neqvit, qvia scil. in eâ provinciâ pro injustâ non habetur. Ad effectum igitur denegatæ justitiæ, propter sententiam injustam, etiam hoc reqviritur, ut judex aliter judicet, atq; jura patria admittunt. Consimiliter jure Romanorum peregrini nec testamenti factionem habebant, *l. 1. ff. ad L. Falcid.* nec cum ipsis testamenti factio erat, *l. 6. §. 2. ff. de hered. instit.* Id jus iniqvum videri poterat peregrino, & injusta sententia, secundùm id lata. Sed justitia tamen denegata dici neqvit, qvia judicatum est secundùm jus patrium, cujus incapax habitus est peregrino. Et hactenus de causâ impulsivâ.

XVII. Proximum nunc est, ut materiã videamus Repressaliarum, sive objectum, circa qvod exerceri solent. Id duplex est, homines scil. & res, sive bona, non illa, qvæ judicio petita sunt, aut circa qvæ damnum datum est, sed alia vel ipsius lædentis vel aliorum, alii etiam homines, cum qvibus nullum hactenus nobis fuit negocium. Si tamen ipse, qvi damnum dedit, vel ejus bona haberi possunt, non sunt damno aliqvo afficiendi alii. Petr. Binsfeld. *ad c. 8. X. de injur. & damn. dat. q. 4. conclus. 10.* Imò verò, si haberi possunt ipsa illa, in qvibus damnum passi sumus, non ultra extendi debere Repressalias existimo, dum tamen nec ultra ea nobis qvid absit. Possunt igitur per Repressalias capi & homines & res. De hominibus negat Franciscus Duarenus, *ad tit. ne fil. pro patr.* capi aut retineri eos debere; idq; admittit Petrus Heigius, si simpliciter concessæ fuerint Repressaliæ, *lib. 1. qv. 10. n. 63.* Et sanè non levis injuria videtur, si homini, nihil tale merenti, manûs injiciantur, & libertati vis inferatur. Libertas enim inæstimabilis res est, *l. 106. ff. de R. J.* hoc est, tanti æstimari debet, ut ei loco cedere omnia, necesse sit, neqve cum ea qvicqvam componi, vel potiore loco æstimari debeat, cùm nihil planè illi sit ἰσόρροπον, uti commentatur Jacobus Gothofredus. Qvam ergò causam fingamus sufficientem, ut propter debitum, alterius alter libertate minuatur, & captivus qvasi detineatur? Ego interesse puto, qvâ ex causâ Repressaliæ petantur. Qvod si enim nostri homines apud Repressaliatos detinentur, capi & detineri possunt etiam eorum cives, apud nos inventi. Qvia hoc retorsionis jg est, ut qvandam talionem inferat, & per eam cogat Repressaliatum, ut à facto suo desistat. Qvod si autem nulli nostri cives, sed bona tantùm eorum ab Repressaliatis adprehensa fuerint, & circa sola ea iniqvitas continea-

tur, nolim Repreſſalias ad homines usq; extendere, ſed potiùs in bonis tùm erit ſubſiſtendum. Conf. Petr. Frider. *de proceſſ. lib. 1. c. 49. n.* 14. 15.

XVIII. Circa bona autem id inprimis notandum eſt, ne per Repreſſalias plus rapiatur, qvàm id fuerit, qvod petimus. Repreſſaliæ enim conceduntur in eum finem, ut reparetur damnum, & reſtituantur res injuſtè ablatæ. Factâ igitur reparatione damni, ceſſat finis, propter qvem Repreſſaliæ conceſſæ fuerant. Ceſſent ergò & ipſæ. Petr. Binsfeld. *ad c. 8. de injur. & damn. dat. q. 4. concluſ. 9.* Diximus ſuprâ, convenire in hâc causâ Repreſſalias & bellum. Qvemadmodùm igitur naturaliter juſtum & æqvum eſt, ut finiatur bellum, & ab armis deſiſtatur, qvando vel id nobis acqviſitum eſt, qvod par fuerit illi, qvod nobis debetur, vel qvando tantum damni datum fuit, qvantum vindictæ modum non excedit, ſecundùm ea, qvæ dixi *exercitat. 10. n. 59.* ita & æqvum eſt, ut, ſi per Repreſſalias, qvantum nobis abeſt, reſtitutum fuerit, deſiſtatur ab ulteriori adprehenſione, & Repreſſaliis finis imponatur. Et qvia pluraatq; majora in bello ſeſe exſerunt pericula & incommoda, qvæ difficilem reddunt pacis compoſitionem, atq; animorum reconciliationem, per Repreſſalias autem non id intenditur, ut bellum inde exardeſcat, facilè hinc liqvet, accuratam magis in Repreſſaliis ſervari proportionem poſſe inter damnum & reparationem, qvàm in bellis. Qvin ſi fieri poſſet, non in alio bonorum genere Repreſſalias admitterem, præterqvam in eo, qvod ex patrimonio nobis abeſt, aut in qvo damnum datum eſt, ut ſcil. eò magis obſervetur in retorſione paritas. Sed n. qvia celeri qvandoq; executione opus eſt, nec ſemper præſtò ſunt ejusdem generis bona, laxior plerumq; in conceſſione Repreſſaliarum fit interpretatio, ut tamen ſecundùm æſtimationem rerum nihilominùs obſervari debeat proportio.

XIX. Cæterùm jure gentium excipiuntur qvidam, qvorum perſonæ aut res Repreſſaliis non ſuccumbunt, nec detineri violentâ hâc manûs injectione ullo modo poſſunt. Inter eos primo loco eminent Legati, qvippè qvi inviolabiles ſunt & ſancti, *lib. 17. ff. de Legat.* Matth. Coler. *de proceſſ. executiv. l. 2. c. 3. n. 194.* Et qvanqvam Johannes de Lignano iſtam inviolabilitatẽ qvoad bona Legatorum, ad ea tantùm reſtringat, qvæ neceſſaria ſunt pro legatione, qvalia ſunt eqvi & veſtes; in aliis autẽ Repreſſalias admittat, rectiùs tn. ſtatuitur univerſaliter & in genere omnia Legati bona mobilia exem-

exempta eſſe, nec ad proprii qvidem debiti ſolutionem capi poſſe. Ratio eſt, qvia à Legato omnis abeſſe debet coactio, tàm qvæ res, qvàm qvæ perſonam tangit, ut plena ei ſit ſecuritas. Hug. Grot. *de jur. bell. lib. 2. c. 18. n. 9.* Eodem privilegio munit, & à Repreſſaliis eximit ſuum Commiſſarium Rutgerus Rulant, *l. 7. c. 9.* propter rationem, qvòd generaliter omnes, qvibus neceſſaria negocia expedienda ſunt, & iis non expeditis à judice puniri poſſunt, Repreſſaliis detineri neqveant. Sed ratio hæc nullo nititur fundamento, qvippè ſecundùm qvam etiam tabellarii, apparitores, nuncii qvivis, ab infimæ conditionis judice miſſi, privilegio hoc exemptionis muniti eſſent. At jus gentium tales inviolabiles facit tantùm inter ſuos, non etiam apud extraneos, qvòd ad hos jurisdictio mittentis ſeſe non extendat, & ne qvidem ſtricturas projiciat. Nolim igitur, qvod Legatis competit, inviolabilitatis privilegium ad Commiſſarios judices extendere.

XX. Secundò inter privilegiatas perſonas, qvæ à Repreſſaliis eximuntur, referuntur Clerici, non qvidem ideò, qvòd Papa ita voluerit, in *c. un. de injur. & damn. dat. in 6.* cùm legislatoria Papæ Romani poteſtas extra territoria, qvibus, ut Princeps imperat, ſeſe non extendat, Eccleſiæ autem univerſalis regimen nullo titulo tyrannicum in modum affectet: nec ideò, qvòd Clericorum bona omni civili Imperio ſint exempta, id enim probare noluit Gratianus, ad *c. ſi qvæ 11. qv. 1.* ſed ideò, qvòd communi gentium conſenſu perſonis, ad cultum divinum deſtinatis, ſemper ea habita fuit reverentia, ne in corpore aut bonis læderentur. Habet tamen caſum Gvido Papæ, *qv. 34.* qvo in conſilio Parlamenti Delphinatûs decretæ fuerunt Repreſſaliæ adversùs Epiſcopum qvendam. Sed iſte caſus nihil habere videtur ſingulare, eò qvòd Epiſcopus ille ſimul Imperium civile tenuit in ſuo territorio, & hinc non tàm adversùs ipſum Epiſcopum, qvàm ejus ſubditos exercitæ fuerunt Repreſſaliæ; illos autem eodem immunitatis privilegio gaudere debere, qvo munitus eorum eſt dominus, neqve Eccleſia dictitat, niſi Romana fortè, neqve patitur Rerumpublicarum inter ſe ἀξίωσις, neqve fert ipſius civitatis, cujus illi membra ſunt, ſalus & beatitudo. Alium caſum ex Petro de Anchorano refert ibi Antonius Rambaudus, *in apoſtill.* qvòd ſcil. Repreſſaliæ concedi & exerceri poſſint adversùs Clericos, qvando Epiſcopus non facit juſtitiam de Clericis ſuis, & ad ſuperiorem non poteſt haberi re-

recurſus, qvia fortè ille Epiſcopus eſt Tyrannus, vel Schiſmaticus, ubi ſimul reſpondet ad *c.un. de injur. & damn. dat. in 6.* intelligendum id eſſe, qvando conceduntur Repreſſaliæ propter delictum Laicorum. Sed neqve hic caſus ſatis videtur congruus. Primùm enim vix admittent Canoniſtæ, Clericum detineri poſſe à Laico, ut maximè hic Principis ſui mandato inſtructus ſit; ſed Laicum talem ipſo jure excommunicationem incurrere dicent, *c.29. & c.5. X. de ſent. excommun.* Deindè non video, qvid Epiſcopi tyrannis aut ſchiſma obſtare poſsit, qvò minùs ad ſuperiorem ejus poſsit haberi recurſus. Nec enim coërcere poterit Tyrannis aut ſchiſma alienæ Reipublicæ civem, ut propter formidabiles Epiſcopi mores ſuperiorem ejus adire metuat. Qvin etſi ArchiEpiſcopus, vel Metropolitanus, ejusdem notæ fuerit cum Epiſcopo, recurſus tamen adhuc erit ad Principem, cui uterqve ſubjectus eſt, aut in regno Pontificio ad Primatem, aut Patriarcham, tandem etiam ad Pontificem Romanum. Qvicqvid hujus ſit, oppidò gratum nobis eſt hoc JurisConſultorum Pontificiorum dogma, poſſe à Laicis adversùs Clericos impetrari Repreſſalias, cum aliàs tàm tenera eorum ſit conditio, ut ſolo aliqvo ſevero obtutu propter jus Pontificium extremam animæ perniciem incurrere Laicus ſoleat.

XXI. Eximuntur â qvibusdam Repreſſaliarum executione etiam mulieres, Studioſi, euntes ad nundinas, &c. Sed de his & aliis norandum eſt, qvod monet Grotius, *l.3. c.2. num.7.* cavendum eſſe, ne confundantur ea, qvæ jure civili aut pactis populorum conſtituuntur. *A numero ſubditorum*, inqvit, *jure gentium excipiuntur Legati, non ad hoſtes noſtros miſſi, & res eorum. At jure civili populorum ſæpè excipi ſolent perſonæ mulierum, & infantium, eorum verò, qvi literis operam dant, & ad mercatus veniunt etiam res, &c.* Qvod mulieres attinet, prohibuit Juſtinianus, ne includerentur, aut cuſtodirentur, *Nov. 134. c.9.* & rationem addit, ne per hujusmodi occaſiones inveniantur circa caſtitatem injuriatæ. Hæc ratio movere qvidem poteſt Principem, ut talem cuſtodiam prohibeat, ſed qvia cuſtodia ex ſe & directè caſtitatem mulieris non lædit, ſæpisſimè etiam mulier extra periculum eſt, cuſtodia talis jure gentium prohibita non eſt, & exhinc nec Repreſſaliæ; Ut taceam jam non de extraneis mulieribus, in qvas Repreſſaliæ exerceri ſolent, ſed de mulieribus ipſius Reipublicæ id conſtitutum eſſe à Juſtinia-

ſtiniano: qvanqvàm id etiam jure gentium obtineat, ne qvi Repreſſalias exercet, Repreſſaliatorum famam aut vitam attentet. De Studioſis celebris eſt *authent. habita C. ne filius pro patre.* qvam tot Commentariis illuſtrârunt Interpp. De negociatoribus, ad nundinas euntibus, *l. un. C. de nundin.* Utrorumqve privilegium eſt ex jure civili, poſteriorum ideò, qvòd utile ſit Reipubl., nundinas noſtras â peregrinis mercatoribus freqventari; priorum, qvòd per bonas literas imperantium & parentium vita meliùs ſe habeat, & Respublica arctiùs contineatur. Sed fortè non omnis Respublica hâc causâ movetur, ut ſimile qvid conſtituat, & propterea dicta privilegia extra imperium ſeſe non extendere, rectè concluditLimnæus, *lib. 4. cap. 8. n. 316.*

XXII. Pervenimus ad formam Repreſſaliarum, qvæ conſiſtit partim in reqviſitis, & ſolennibus, antequàm concedantur, partim in executione, poſtqvàm conceſſæ ſunt. Antequàm concedantur Repreſſaliæ, præcedat, neceſſe eſt, imploratio omnium judicum usqve ad ſupremum, qvibus ſubeſt ille, qvi damnum dedit. Illorum ſi nullus eſt, qvi audire actorem, aut jus reddere debito modo velit, permittitur actori, Principem ſuum adire, eiq; juſtitiam cauſæ ſuæ, & qvid in judiciis profecerit, exponere. Hic verò, circumſtantiis omnibus probè perſpectis, & habitâ deliberatione, num res tanti ſit, qvam per Repreſſalias promovere liceat, monere primùm debet Principem alterum, ut faciat res injuſtè ablatas reſtitui, injuriamve reſarciri, additâ hâc comminatione, nî fecerit, Repreſſalias ſe, vel qvid aliud ejusmodi, decernere velle. Tùm verò, ſi neq; hoc attendere velit alter, & ſic modis omnibus reqviſitus in denegatione perſiſtat, Repreſſalias tandem non iniqvè decerni contendunt. Ludovic. â Pegverà, *deciſ. 11. num. 7. 8.* Limnæus, *d. l. num. 314.* Johann. Altenſtaig, *in Lexic. Theol. voc. Repreſſ.* Anton. Perez. *Cod. ut null. ex vican. num. 6.* Præſupponendum tamen eſt, debitorem, ſive reum conventum, ſolvendo eſſe, nec ratione ejus actionem eſſe inanem; qvandoqvidem aliàs juſtitia denegata dici neqvit; cùm is nullam videatur actionem habere, cui propter inopiam Adverſarii inanis actio eſt, *l. 6. ff. de dol. mal.* Actio autem ubi nulla eſt, nulla qvoqve erit executio, ſententiæ etiam optimæ nullus effectus. Add. Petr. Frid. *de proceſſ. lib. 1. cap. 49. num. 16*

XXIII. In

XXIII. In ipsâ executione, postqvàm concessæ sunt Repressaliæ, hæc tria maximè observanda sunt. Primò, ut executio exactissimè fiat secundùm præscriptum concedentis. Permittit autem concedens qvandoqve per ipsum petentem & læsum Repressalias exeqvi, qvandoqve per officiales suos, & ministros publicos. Postremum hoc consultius est & utilius. Petr. Binsfeld. *ad c. 8. X. de injur. & damn. dat. qv. 4. concluſ. 8.* qvia læsus vindictæ studio sæpè abripitur, ut modum servare neqveat. Qvod si enim in judiciis rectiùs agit ille, qvi causam propriam per alios agit, & tuetur, ut maximè peritissimus sit ipse, multò magis in executione id locum inveniet, tali præsertim, qvæ bellicam qvandam vim continet, qvæq; in vindictæ modum procedit. At de judiciis testatur Petrus Gregorius, *49. syntagm. 6. num. 36.* receptum apud suos, ne qvis causam suam orare, aut saltem perorare possit. Et moribus Sabaudiæ cautum, scribit Antonius Faber, ut, qvantæcunqve doctrinæ qvis sit, Advocatum petere vel qværere cogatur, ne per iram vel excandescentiam temerè qvid excidat. Vid. Hillig. *in Donell. enucl. lib. 18. c. 3. lit. J.* Optimè sanè, qvia in propriis rebus plerumqve cœci sumus, & impetu qvodam rapimur, cui temperando qvandoqve vix sufficimus. Hoc autem cùm in judiciis fieri soleat, ubi causa tantùm proponitur, qvid futurum erit, ubi etiam executio per nos ipsos perficienda fuerit? Utiqve satiùs erit tùm aliorum ministerio eam expediri, qvàm injuriis injuriam augere. Qvibuscunqve autem negocium istud commissum fuerit, operam dare debent, ut mandatum districtè observent, non tantùm, qvia generale hoc jus est, qvòd fines mandati diligenter sint custodiendi, *l. 5. pr. ff. mandat.* sed etiam, qvia specialiter hæc res magni est præjudicii, qvæ toti Reipublicæ non minùs periculosa esse possit, qvàm indictio belli. Ideoqve solent Principes concedentes modum Repressaliis statuere, easq; pro conditione & statu rerum limitare; interdum corporum nexus & personarum adprehensiones omninò prohibere, interdum bona qvædam excipere, prout visum fuerit æqviùs meliùs.

XXIV. Deindè observari debet, ne extendantur Repressaliæ ultra damnum passum, h. e. ne plùs capiatur, qvàm nobis abest. Dixi hâc de re jam suprà, qvibus nunc istud tantùm addo, non posse tàm rigidè semper, & exactissimè ad extremum usqve pulviſculum servari proportionem inter id, qvod nobis abest, & qvod

qvod per Repressalias ita consequimur, dum tamen excessus non sit nimius, & restituatur id, qvod plus est. Dum enim rerum precia variant, dumqve etiam in aliis bonis, qvàm in qvibus damnum nobis datum est, Repressalias exercere licet, & hinc per æstimationem proportio facienda est, facilè patet, per apprehensionem, sive capionem, qvæ momentanea interdum est, & longius examen, sive rerum ad invicem comparationem non admittit, difficulter obtineri æqvalitatem primo statim capionis tempore posse. Sed interim hoc cavendum est, ne nimiùm hîc exorbitetur, & dolo malo capiatur, qvod damnum datum manifestè superat. Ita enim etiam in judiciis peccant illi, qvi plus petunt, qvàm debetur, & Jure Romano satis acerbè puniebantur, §. 33. *Inst. de action.* Bachov. *de act. disp. 1. n. 40. seq.*

XXV. Tertiò etiam id observandum est, ne qvid licentiùs in captas personas committatur, nevè res negligentiùs, qvàm par est, custodiantur. Neqve enim personæ perindè nobis habendæ sunt, atqve si in bello captæ essent, nec etiam servi nostri per talem apprehensionem fiunt, cùm nec hostes qvidem illicò sint, adversùs qvos Repressaliæ exercentur. Quocircà si vel maximè nostri concives pessimè habiti, aut etiam prorsùs occisi fuerint, nego tamen, Repressaliatos innocentes pœnâ corporali propterea affici posse. Petr. Binsfeld. *concl. 10.* Vita enim subditorum innocentium ex tali causâ non obligatur, cùm nec in se qvisqvam jus vitæ habeat, nec id ad Remp. transferre possit. Hug. Grot. *de J. B. & P. l. 3. cap. 2. num. 6.* Ea propter neqve ad corporis cruciatum, multò minùs ad capitis pœnam pro altero obligare se qvis potest. Ant. Matthæus, *de criminib. tit. de custod. reor. num. 14.* Anton. Gomez. *3. resol. 9. num. 8.* Anton. Hering. *de fide-juss. c. 10. num. 336. seq. & cap. 20. §. 9. n. 36. seq.* In rebus autem custodiendis cura haberi debet non exigua, cùm fieri possit, ut res aliqvando repetantur, qvæ utiqve reddi tùm debent in eâdem bonitate, qvam habuerunt, dum auferrentur. Nec enim dominium earum illicò acqvirunt apprehendentes, sed necesse est, ut accedant adhuc alia, qvæ mox erunt exponenda.

XXVI. Finis Repressaliarum est, ut satisfiat damnum passo, sive per administrationem justitiæ hactenùs denegatæ, sive per adpropriationem rerum per Repressalias captarum. Hâc enim ratione obtineri qvandoqve potest, ut adigat Repressaliatus vel Magistratum suum, justitiam

ſtitiam hactenùs pignoranti denegantem, ut litem juſtâ ſententiâ dirimat, vel illum, qvi damnum alteri, & hinc occaſionem exercendi Repreſſalias, dedit, ut damnum iſtud reſarciat, & res ſuas, Repreſſaliarum jure captas, liberet. Et ſic qvod directè impetrari neqvit, per obliqvum, & qvasdam ambages, conſeqvi licet. Qvod ſi verò neqve hâc viâ judex, aut ille, qvi damnum dedit, in alium animi ſenſum flecti qveat, ſatisfieri poterit creditori ex ipſis illis rebus, qvæ per Repreſſalias captæ ſunt. Etſi enim hâc ratione non ſolvatur id, qvod in obligatione eſt, & qvod apud judices rei ab actore petitum fuit, ſolvitur tamen aliud æqvipollens, tantundem valens; neq; id qvidem ei invito, poſtqvàm per Repreſſalias ſibi ſubveniri voluit. Hanc viam ergò qvia elegit, non poterit indignari, ſi aliud pro alio accipiat, cùm & aliàs creditor eo caſu, qvo debitor pecuniam, qvam debet, dare neqvit, aliæ ejus bona, ſive mobilia ſive immobilia, in ſolutum accipere teneatur. Moller. *ad conſt. 22. n. 9. part. 2.*

XXVII. Effectus Repreſſaliarum eſt vel primus, vel ortus. Primus hic eſt, qvòd creditor per eas conſeqvatur jus retentionis in rebus captis. Petr. Frider. *de proceſſ. l. 1. c. 46. numer. 10.* Qvia enim fieri poteſt, ut repetat res ſuas Repreſſaliatus, poſtqvàm ſc. Creditori vel per judicem, vel per verũ debitorem, ſatisfactum eſt, expectandum utiqve erit, usqve dum de animis Repreſſaliatorum certior haberi poſſit cognitio. Eumqve in finem inventarium rerum captarum confici debet, ut conſtet, qvid, qvale, & qvantum id fuerit, qvod ablatum eſt. Jac. Menoch. *de A. J. Q. caſ. 527. n. 23.* Res verò ipſæ probè interim cuſtodiri debent, ne vitium aliqvod contrahant, dum tamen ſervari poſſunt; qvæ enim ætatem non ferunt, qvàm celerrimè vendi debent. At ubi nulla ſpes eſt, fore, ut res creditoris proprias reſtituant, aut damnum reſarciant Repreſſaliati, locum habet effectus ſecundus, qvem ortum diximus. Tùm enim res captæ vel ipſæ creditori in ſolutum dari, vel juſto precio vendi poſſunt, & ex hoc creditori prompta deinceps erit ſolutio. Qvod ſi poſt deductas impenſas neceſſarias adhuc ſupereſt aliqvid, reſtituendũ id eſt Repreſſaliato, cùm, ut ſuprà diximus, juſtâ, qvantum fieri poteſt, inter id, qvod nobis abeſt, & qvod nunc conſeqvimur, obſervari debeat proportio. Nec igitur facere poſſumus cum Hugone Grotio, qvi *lib. 3. de J. B. & P. c. 2. n. 7.* contendit, jure gentium ipſo facto dominium rerũ captarum acqviri ad ſummam debi-

Digitized by Google

debiti & ſumptuum, cùm principalis ſcopus Repreſſaliarum, ut antè diximus, hic ſit, ut adigantur Repreſſaliati ad adminiſtrandam juſtitiam & reſtituendas res, aut reparandum damnum, qvod datum fuit. Atqve hinc capio rerum per Repreſſalias non eſt ſimilis capioni bellicæ, per qvam dominium illicò acqviritur, §. 17. *Inſt. de R. D.*

XXVIII. Et hæc ita obtinent in rebus. Dixi autem, etiam in perſonis Repreſſalias exerceri poſſe, & illas tamen propterea non fieri ſervos; qvem ergò in illis Repreſſaliarum faciemus effectum? Hîc verò locum habebit ſolus effectus primus, qvi in detentione conſiſtit, ut per eam amici, cognati, aut cives ad redemptionem & liberationem captorum, aut capti ipſi ad ſolutionem & ſatisfactionem compellantur. Iſti verò ſi hoc renuant, & captos apud detinentes relinqvant, aut capti ipſi pro alio ſolvere recuſent, iniqvum erit in horum perſonam qvicqvam ulteriùs ſtatuere, cùm neqve ex pòſt facto capienti in ſervitutem addici ullâ ratione poſſint. Et ut maximè olim ſeverè admodùm habiti fuerint â creditore debitores, qvippè qvos nervo & compedibus vincire, & ſervos facere licebat, Vid. Annæ. Robert. *rer. judicat. lib. 2. cap. 6.* ſeqvioribus tamen temporibus, poſtqvàm moratiores eſſe cœpiſſent gentes, ob æs alienum ſervire liberos creditoribus, jura compelli non patiebantur, *l. 12. C. de O. & A.* qvantò minùs igitur in ſervitutem cogi poterunt *illi*, qvi ob alienum debitum detinentur? Qvod ſi igitur dimittere eos nolit, qvi Repreſſalias conceſſit, aut impetravit, ſaltem non alio loco aut conditione habendi ſunt, qvàm qvâ ſolent haberi obſides, de qvibus videri poterit Hug. Grot. *lib. 3. de J. B. & P. c. 20. num. 52.* Multa enim & magna inter eos mihi videtur intercedere ſimilitudo.

XXIX. His ita expoſitis, commodùm nunc agi poterit de juſtitiâ Repreſſaliarum, ſi qvà eis ineſt, & qvatenùs â Viro bono exerceri qveant. Jamdiu enim eſt, cùm eâ de re qvæſtio moveri cœpit inter eruditos, in diverſa, ut fieri ſolet, euntes, & utrinq; rationibus non contemnendis adversùs invicem pugnantes. Plurimi eas Juri Divino, Naturali, Civili & Canonico contrariari, & pravâ conſvetudine invaluiſſe, nec Legibus ſatis coërceri potuiſſe, perhibent, inter qvos videri poterit Ventura de Valentiis, *in Partben. litig. lib. 2. c. 2. n. 30. ſeq.* Anton. Perez. *ad tit. Cod. ut null. ex vican.* Matth. Coler. *de proceſs. execut. l. 1. c. 2. n. 324. ſeqq.* Bachovius, *in Treutl.*

Digitized by Google

disp. de pignor. th. 5. lit. G. Rittershus. *in Novell. part. 3. c. 7. n. 7. 8. 9.* Pontifex ipse Gregorius X. *in c. nn. de injur. & damn. dat. in 6.* E contrario nec Naturali Juri, nec Divino, nec Civili, nec Canonico repugnare eas contendit Augustinus Barbosa, *ad auth. sed omninò C. ne uxor. pro mar.* ante eum Petrus Frider. *de proceß. l. 1. d. c. 84.* Utrinqve argumenta, qvæ conqviruntur, non sunt ejusdem omnia roboris & valoris. Nos ex universo genere selectissima paucis examinabimus, & summo tenùs qvasi ore delibabimus.

XXX. Æqvitati naturali contrarium esse, pro alienis debitis alios molestari, inqvit Imperator Zeno, *in l. un. C. ut null. ex vican.* Et non habere rationem, alium qvidem esse debitorem, alium verò exigi, ait Justinianus, *Novell. 52. c. 1.* Qvod si delictum hîc subesse dicatur, tantùm abest, ut inde adjumentum habeat hoc negociũ, ut potiùs fortiori ratione impugnetur. Neq; enim convenit veræ justitiæ, ut alterius injuriæ alter fiat succedaneus, vel injuriæ Principis, non administrantis justitiam, alter Princeps imitator existat. Et in genere jus naturæ hoc dictitat, neminem debere ad alieni debiti solutionem urgeri, aut ob alienum debitum, sive ex contractu id sit, sive ex delicto, inqvietari, aut molestiâ ullâ affici, neqve in bonis, neqve in personâ, seu corpore suo. Atq; id etiam jus civile sequitur, ut ne qvidem ex conjunctissimis personis, qvi tamen propter arctissimam conjunctionem atq; necessitudinem una qvodammodò persona esse videntur, alterum pro altero, s. ex contractu, s. ex delicto conveniri patiatur, *tot. tit. C. ne uxor pro marit. tot. tit. C. ne filiq pro patre. l. 26. ff. de pœn. l. 22. C. eod. l. 7. ff. de bon. damnat.* Et propterea inhonestas vocat pignorationes & odibiles super his actiones Imp. Justinianus, *novell. 52. pr.* Taceo nunc invectivas alias, qvibus plerumqve perstringuntur Repressaliæ. Videri poterit Damhuder. *prax. crim. c. 98. n. 6.*

XXXI. Verùm enimverò subtilis & recondita nihilominùs hîc subest æqvitas, qvam exponit Petrus Friderus, *de proceß. l. 1. c. 48. num. 4.* accuratiùs & enucleatiùs Hugo Grotius, *de J. B. & P. l. 3. c. 2. num. 2.* cujus verba hîc adscribere operæ erit precium: *Jure gentium*, inqvit, *voluntario induci potuit, & inductum adparet, ut pro eo, qvod debet præstare civilis aliqva societas, aut ejus caput, sive per se primò sive qvòd alieno debito jus non reddendo se qvoqve obstrinxerit, pro eo teneantur, & obligata sint bona omnia corporalia & incorporalia eorum, qvi tali societati*

Digitized by Google

tati aut capiti ſubſunt. Expresſit autem hoc qvædam neceſſitas, qvòd alioqvi magna daretur injuriis faciendis licentia, cùm bona imperantium ſæpè non tàm facilè poſſint in manûs venire, qvàm privatorum, qvi plures ſunt. Eſt igitur hoc inter jura illa, qvæ Juſtinianus ait, uſu exigente, & humanis neceſſitatibus â gentibus humanis conſtituta. Non autem ita hoc naturæ repugnat, ut non more & tacito conſenſu induci potuerit, cùm & fidejuſſores ſine ullâ causâ ex ſolo conſenſu obligentur. Et ſpes erat facilius membra ejusdem ſocietatis â ſe mutuo jus conſeqvi poſſe, & indemnitati ſuæ conſulere, qvàm externos, qvorum multis in locis exigua habetur ratio: deinde commodum ex hâc obligatione commune erat omnibus populis, ita ut, qvi nunc eo gravaretur, alio tempore indidem ſublevari poſſet, &c. Dum igitur ſinguli cives hîc conſiderantur non ampliùs ut ſinguli, ſed ut partes Reip., qvæ denegavit juſtitiam, qvæqve proinde gravi injuriâ aliam Remp. affecit, etiam ut partes Reipub. non iniqvè ſentiunt vindictam, qvam læſa Reſp. infert. Non enim inter privatos ampliùs verſatur negotium, ſed Reſp., denegans juſtitiam, cauſam ſuam facit, perindè ut judex litem ſuam facit malè judicando, *pr. Inſt. de O. Q. E. D. N.* & viciſſim Reſp., decernens Repreſſalias, cauſam civis itidem ſuam facit tantiſper, donec illi ſatisfactum fuerit. Qvando autem Reſp. inter ſe colliduntur, partes exinde damnum ſentiunt ſæpè nullo ſuo merito, qvòd Reip. ſcil. delicta partibus imputentur, aut potiùs, qvòd â Rep. ut corpore myſtico vindicta ſumi neqveat, niſi in partibus eam conſtituentibus.

XXXII. Alii juſtitiam Repreſſaliarum inde deducunt, qvod de facto Magiſtratûs teneantur univerſi cives & ſubditi, propterea, qvòd omne jus in Magiſtratum contulerunt, & ſic tacitâ qvàdam communionis obligatione participent de facto Magiſtratûs; ſibi igitur imputare debere populum, qvòd tales elegerit, & imperio præfecerit, atq; ita propter electionem temerariam eum non ſine culpâ eſſe. Sed hæc argumentatio non aliàs locum invenire poteſt, niſi tùm, qvando populus liberâ electione Regem ſibi conſtituit. Et verò nec tum qvidem Regis delicta populo imputari poſſunt, cùm nec eo qvidem animo elegerit Regem, ut in regimine ille malè ſe gereret. Qvocircà non multum præſidii ex iſta ratione petendum eſt. Fortior eſt iſta, qvàm ex juſtitiâ belli gerendi deducit Petrus Binsfeldius, hâc argumentatione: Repreſſaliæ ſunt qvoddam bellum

particulare ; sed bellum licitè infertur, qvando Princeps aut civitas vindicare neglexit, qvod à suis improbè factum est, aut reddere, qvod à suis per injuriam ablatum est. Ergò & Repressaliæ licitè & justè decernuntur, qvando Princeps aut civitas vel Resp. aut negligit, aut non curat vindicare injuriam illatam, aut qvod iniqvè ablatum est, restituere, *ad cap. 8. X. de injur. & damn. dat. qv. 4. concluſ. 1.* Suprà expoſui, qvâ ratione jus Repressalias concedendi jo belli gerendi præſupponat, & ex eo inferatur, qvibusq; ex causis utrumqve juſtè decernatur. Dum ergò jus Repressalias concedendi in jure belli gerendi includitur, qvemadmodùm in majori continetur id, qvod minus est, rectè hinc infertur, causas, qvæ bellum juſtum faciunt, multò magis Repressalias juſtas reddere, qvandoqvidem ſatiùs erit Repressalias, qvàm bellum decernere. Nunc istud tamen animadverto discrimen, qvod in bello maximè cavendum ſit, ne innocentes etiam præter propoſitũ occidantur. Hug. Grot. *de J. B. & P. lib. 3. cap. 11. n. 8.* Sed in Repressaliis ex propoſito innocentes, & eorum bona capi ſolent. Ratio diverſitatis videtur esse istа, qvòd Repressaliæ ex intentione primâ non eum finem habeant, ut interficiantur Repressaliati, aut ut bona eorum illicò fiant capientium, ſed ut detineantur tantiſper pignoris qvaſi loco, donec ab ipſis debitoribus primis civi noſtro ſatisfactum fuerit. Sed bellum, ubi semel exarſit, directè petit vitam & bona hoſtium, ut proinde majore cautione opo ſit, cum reparari nunqvam poſſit damnum, qvod ita datum est, qvemadmodùm reparari poteſt in Repressaliis.

XXXIII. Ut maximè igitur Repressaliæ naturâ introductæ non ſint, non tamen propterea ſtatuendum est, naturæ juri eas repugnare, aut per istud prohiberi. Sic enim etiam bellum, qvod à naturâ introductum non est, naturæ juri repugnare dicendum esset, qvod tamen rectè negat Grotius, *lib. 1. cap. 2. n. 1. 23.* Qvæ porrò ex jure divino proferuntur, maximè istud, qvòd filius non debeat portare iniqvitatem patris, nec pater iniqvitatem filii, parùm ad rem faciunt, qvia hoc non agitur per Repressalias, ut puniatur qvis propter delictum alterius, ſed ut ſapere diſcat, qvi in jure reddendo negligens fuit, & ut ſatisfiat civi noſtro, qvi damnum paſſus est. Qvod ſi deinceps propter contumacem juris denegationem bona Repressaliatorum diſtrahi, aut creditori adjudicari neceſſe fuerit, nec tùm in pœnam id fieri dicendum erit, qvandoqvi-

Digitized by Google

doqvidem adhuc Repreſſaliatis datur regreſſus adversùs autores, ut damnum illatum reſarciant, uti mox pluribus exponendum erit.

XXXIV. Qvod jus Canonicum attinet, celebris eſt textus in *c. un. de injur. & damn. dat. in 6.* cujus verba aliqva neceſſe eſt, ut hìc adſcribamus. *Etſi pignorationes*, inqvit ibi Pontifex, *qvas vulgaris elocutio Repreſſalias nominat, in qvibus alius pro alio prægravatur, tanqvam graves legibus, & æqvitati naturali contrariæ, civili ſint conſtitutione prohibitæ: Ut tamen earum prohibitio in perſonis Eccleſiaſticis tantò ampliùs timeatur, qvantò in illis ſpecialiùs inhibentur, eas concedi contra perſonas prædictas, ſeu bona ipſorum, aut qvantumcunq; generaliter prætextu cujusvis conſvetudinis (qvam potiùs reputamus abuſum fore) conceſſas, ad illas extendi præſenti decreto diſtrictiùs inhibemus, &c.* Hunc textum nihil obſtare dicit Auguſtinus Barboſa, *ad auth. ſed omninò C. ne Uxor pro marit.* loqvi enim de pignorationibus & Repreſſaliis, qvæ contra perſonas Eccleſiaſticas conceduntur; non igitur extendi debere ad perſonas Laicas, & earum bona, eò qvòd diſpoſitio limitata limitatum producat effectum. Sed enim, ſi rectè ponderentur verba Pontificis, vix admitti poterit hæc Barboſæ interpretatio. Præmittit enim in genere Pontifex, pignorationes, (non illas tantùm, qvæ contra perſonas Eccleſiaſticas conceduntur,) tanqvam graves legibus & æqvitati naturali contrarias, civili eſſe conſtitutione prohibitas. Qvanqvàm igitur prohibitio iſta etiam ad eas rectè extendatur, qvibus Eccleſiaſticæ perſonæ impetuntur, ſpeciali tamen canone Eccleſiaſtico, per modum interpretationis extenſivæ ſpecialis, Pontifex iſtas perſonas tutas reddere voluit, ut ſcil. prohibitio in perſonis Eccleſiaſticis tantò ampliùs timeretur. Atqve ut eò magis pateat, à Pontifice in genere reprobari Repreſſalias, conſvetudinem, qvâ illæ tolerantur, abuſum eſſe dicit, easq; ad Clericos extendi prohibet. Per conſvetudinẽ igitur non eam præcisè intelligit, qvâ Clerici pignorantur, qvippè qvam ad Clericos extendi fruſtrà prohiberet, ſed eam, qvæ extendi ad Clericos poteſt, h. e. generalem, qvæ adversùs qvoſcunqve promiſcuè recepta fuit. Hinc igitur patet, omninò graviter obſtare hunc textum juri Repreſſaliarum, ſecùs atqve putat Barboſa. Sed ego tamen nihilominùs puto, tantam non eſſe ejus vim, ut jus Repreſſaliarum, qvatenùs à nobis explicatum eſt ſuprà, prorsùs deſtruat & evertat. Dicit enim Pontifex, ſe eas Repres-

Digitized by Google

preſſalias prohibere, qvæ ſimiliter civili conſtitutione prohibitæ ſunt, qvæ qvales fuerint, nunc ante omnia eſt videndum.

XXXV. Et primùm qvidem ex jure civili in hanc rem adducitur conſtitutio Zenonis, qvâ prohibuit, ne qvis ex vicanis pro alienis vicanorum debitis teneatur, in *l. un. C. h. t.* Fuit enim olim plerisqve locis uſurpatum, ut vicanus ex contractu vel delicto convicani teneretur, & ut liceret creditori ob vicani debitum ejusdem vici hominem vel bona prehendere, qvoad verus debitor ſatisfeciſſet. Jac. Cujac. *ad iſt. tit.* Deindè Imperator Honorius & Theodoſius, conſtituerunt in *l. 4. C. de execut. & exact. lib. XII.* ut ne qvidem pro publicis debitis alienis convenire liceat alterius poſſeſſionem, hoc eſt, prædium, cum tamen alioqvin publicorum debitorum, id eſt, fiſcalium magnus in jure ſit favor, & privilegium qvoddam. Sic enim ante hanc conſtitutionem fiſci favore, ut promptiùs publici vectigalis debitum haberi poſſet, conveniri poterat, & detineri locupletioris cujusdam poſſeſſio pro universis poſſeſſoribus, aut inhabitatoribus vici & pagi, cui tamen deinde executor actiones ſuas præſtare tenebatur, *l. 5. ff. de cenſib.* Anton. Perez. *Cod. ut null. ex vican. num. 2.* Hunc exigendi modũ abrogarunt, & inhibuerunt per Conſtitutionem ſuam dicti Imperatores. Nec dubium mihi eſt, alias plures de ejusmodi pignorationibus, ſ. publico, ſive privato nomine factis, promulgatas fuiſſe leges, qvarum ipſe etiam meminit Juſtinianus, in *Novell. ſ 2. pr.* ſed qvæ interciderunt, nec ideò, qvòd de eâdem materiâ conceptæ eſſent, dignæ habitæ ſunt à compilatoribus, qvæ Codici inſererentur. Juſtinianus autem tùm in *d. Nov. ſ 2.* tùm etiam in *Novell. 134. cap. 4.* denuò prohibitionem iſtam, & qvidem ſub pœnâ repetiit, mirari ſe profitens, qvî cauſa, tot legibus caſtigata, vires reſumpſerit, & mali mores bonis legibus prævaluerint. Verum nec tùm qvidem prorsùs à pignorationibus abſtentum fuit, ſed identidem illæ, in uſum revocatæ anſam dederunt Friderico Barbaroſſæ, ut qvæ generaliter anteà prohibitæ erant, ſpecialiter, ne in rei literariæ ſtudioſis exercerentur, ediceret, in *auth. habita C. ne fil. pro patr.* Vid. Rittershuſ. *ad Novell. part. 3. c. 7.*

XXXVI. Hæc ſunt, nî fallor, ſi non omnia, ſaltem pleraqve, & maximè urgentia argumenta, qvibus ex jure civili Repreſſaliæ impugnantur. Textum etiam in *l. un. C. ut null. ex vican.* à Pontifice animo verſatum

Digitized by Google

ſatum fuiſſe, cum Conſtitutionem in *c. un. de injur. & damn. dat.* promulgaret, ex utriusqve collatione conſtat. Ex omnibus autem juris civilis textibus id tandem elicitur, agi in illis de pignorationibus, qvæ fiunt à privatis de facto, & propriâ autoritate. Auguſtin. Barboſa, *ad auth. ſed omninò C. ne uxor pro marit.* & qvidem in Imperio Romano inter ejusdem Imperii cives. At in hâc tractatione ego perpetuò id præſuppoſui, fieri debere Repreſſalias autoritate Principis adversùs extraneos. Nihil ergò faciunt leges ex jure civili adversùs has Repreſſalias, nihil etiam Conſtitutio juris Canonici. Agnoſcit id Cujacius, *ad d. l. un. C. ut nullus ex vican.* qvando ait: *Moribus noſtris hoc jure utimur non in noſtrates, ſed in exteros, nec niſi permiſſu Principis, ut ſi negociatori Gallo merces diripuerint Hiſpani, idem, qvem primum offenderit Hiſpanum, pari jure diripiet, &c.* ſcilicet prævia Principis conceſſione, & ubi negocium per omnia Repreſſaliati judicia tentatum fuit. Patet igitur, nihil hactenùs objici potuiſſe, qvod Repreſſalias tàm iniqvas faciat, ut nullô jure tolerari qveant.

XXXVII. In Imperio tamen Romano maximè diſqviritur, utrùm Principes & Status adversùs ſe invicem jure iſtô uti poſſint? Qvia enim illi inter ſe cives ſunt unius Reip., non videtur id eis concedendum eſſe, ſuppoſito illo principio, qvòd tantùm adversùs extraneos Repreſſaliæ juſtè concedantur. Ex adverſo tamen multum facit poteſtas, qvæ Principibus Imperii competit, & ἀυτεξουσίας ſpeciem refert, qvæq; proindè Majeſtas qvædam analoga qvibusdam dicitur. Nec deſunt exempla, poſtqvam jus iſtud ita receptum eſt, ut etiam inter civitates Imperii freqventisſimè exerceatur, imò etiam inter oppida & villas ejusdem Principis. Rosbach. *in proceſſ. tit. 3. num. 70.* Petr. Frider. *de proceſſ. lib. 1. c. 49. num. 12.* Rectiùs tamen aſſeritur, Status Imperii adversùs invicem Repreſſalias decernere non poſſe, cùm adversùs unumqvemqve judicia pateant, qvibus de juſtitiâ cauſæ diſceptare licet. Dum igitur præſtò eſt remedium ordinarium, ad extraordinarium & ſubſidiarium, qvodqve tam periculoſum eſt, non erit recurrendum. Nec probanda igitur erit conſvetudo, qvæ invaluit, cùm ſæpè ita ad arma procedere ſoleant, qvos compeſcere potuiſſet ſuperioris jurisdictio. Vid. Weſenbec. *conſil. 46.* Petr. Heig. *lib. 1. qv. 12. num. 27.* Dn. Carpzov. *p. 4. c. 16. def. 4.* Limnæ. *l. 4. c. 8. num. 315.*

Digitized by Google

XXXIIX. Qvandoqvidem autem Repreſſaliatus damnum ita ex alieno debito ſentit, disputari cœpit inter Doctores, qvâ ratione ei ſubveniendum ſit, ut damnum iſtud reſarciatur. Cumq; ei inter ſuos non aliter, qvàm judicio, rem perſeqvi liceat, potisſima ſemper fuit qvæſtio, qvâ actione eum experiri oporteat, ne fruſtrà litem peragat. Hic verò, ut fieri ſolet in re dubia, multa & varia congeruntur, ſed qvæ, ſimul atqve aſſerta ſunt, multam plerumq; patiuntur contradictionem. Ecce enim, ſunt quidam, qui condictionem ex lege hic ſubminiſtrant, *arg. l. un. ff. de condict. ex leg.* Sed ſi reqviſita ejus condictionis examinentur, nullum eorum locum hic invenit. Duo enim inprimis reqvirunntur, nova lex, & nova obligatio; notva, inquam, ratione efficaciæ, qvorum alterum ſi deficit, veriùs videtur, condictioni ex lege locum non eſſe. Dum igitur & lex nova eſt, & nova per eam inducitur obligatio, etiam actio nova erit, quæ propterea condictio ex lege dicitur, niſi lex caverit, quo genere actionis utendum ſit. Bachov. *in diſp. miſcell. cap. 7. & de action. diſp. 4. n. 12.* Franzk. *tit. de condict. ex leg. n. 5. ſeq.* Jam velim ego oſtendi mihi legem novam, qvâ nova obligatio debitoris, aut judicis, jus dicere recuſantis, inducatur. Lex enim hic civilis intelligenda eſt, qvalis nulla reperietur circa hanc materiam. Ut maximè enim negocium hoc rationem materiæ ſuæ, & in ſe obligationem habeat, qvoad jus gentium, nulla tamen ea eſt ſecundùm jus civile ratione effectûs. Hahn. *ad Weſenbec. tit. de Cond. ex leg.*

XXXIX. Sunt alii, qui Repreſſaliato adversùs verum debitorem actionem negociorum geſtorum tribuunt. Illis dum objicitur, Repreſſaliatum ad negocium debitoris gerendum non ſponte accesſiſſe, quod tamen neceſſarium videtur per §. *I. Inſt. de O. Q. Q. E. C. N.* in promptu reſponſio eſt, hâc actione non ſolùm eũ teneri, qui ſponte, & nullâ neceſſitate cogente, negocia aliena geſsit, verùm & eum, qui aliquâ neceſſitate urgente, vel necesſitatis ſuſpicione geſsit, *l. 3. §. 10 ff. de neg. geſt.* Sed huic iterum reponi poteſt, neceſſitatem, quam Ulpianus in eo loco intelligit, non eſſe talem & tantam, qualis & quanta Repreſſaliatum adſtringit. Illic enim neceſſitas moralis, ex officio proveniens, innuitur, uti hoc gloſſa exemplificat; hic phyſica neceſſitas, quæ bellicæ proxima eſt, rem conficit. Potiùs igitur eſt, ut negemus, accommodatam hîc eſſe negociorum geſtorum actionem. Primùm enim Repres-

Digitized by Google

Repreſſaliatus, dum merè paſſivè ſe habuit, geſsiſſe aliqvid dici nequit. Et quid verò gerere potuit in actu illo, quo Repreſſaliæ adversùs eum planè invitum exercitæ fuerunt? Deinde actio negociorum geſtorum quendam quaſi contractum præſupponit, qui non poteſt concipi ſine conſenſu, qualis in quaſi contractibus fingitur, & præſumitur interveniſſe. At hîc nullus omninò datur conſenſus, nec ex parte Repreſſaliati, nec ex parte veri debitoris. Repreſſaliatus enim planè invitus patitur iſtiusmodi executionem, neq; in ablationem rerum ſuarum conſentit. Debitor verò principalis, quia creditorem eluſit, nullo modo in hanc conſentiet obligationem; nec conſenſiſſe igitur fingi aut præſumi poteſt, cùm certum ſit, prohibiturum eum potiùs, ne ita negocia ſua gererentur. Quapropter qvia de animo debitoris clarè conſtat, non poterit Repreſſaliatus dicere, ſe negocia ejus geſsiſſe, aut gerere voluiſſe.

XL. Sunt adhuc alii, qui ex L. Aqviliâ actionem hîc convenientem exiſtimant, quòd hæc actio non ſolùm adversùs eum dari ſoleat, qui ipſe damnum dedit, verùm etiam adversùs illum, qui damno occaſionem præbuit, *l.30. §.3. ff. ad L. Aqvil.* Verùm cum textus ille de phyſicâ causâ loquatur, Repreſſalias autem debitor non phyſicè, ſed moraliter cauſetur, non videtur utrinq; æqvalis aut par eſſe conditio. Nec enim Repreſſaliæ tàm ob contumacem debitoris pervicaciam decernuntur, qvàm ob denegatam à judicibus juſtitiam; atq; idcircò Repreſſaliatus non tàm occaſione debitoris, ſolvere nolentis, quàm Magiſtratûs, juſtitiam denegantis damnum hoc patitur. Cauſa ille remota eſt, hic proximior, uterqve impulſiva tantùm, cauſam efficientem movens ad decernendas Repreſſalias.

XLI. Ego tàm ſollicitus non ſum in perquirendâ ſpecie actionis. Sunt enim actiones iſtæ, de qvibus hæc cura ſuſcipitur, ex jure Romanorum civili. At Repreſſaliæ ex gentium jure ſunt, & inter gentes exerceri poſſunt, qvæ jure Romanorum non utuntur. Etſi autem iniquè non agat Reſp., quæ, ut civi ſuo conſulat, Repreſſalias decernit, iniqvum tamen erit, ſi, qui Repreſſalias paſſus eſt, ſolus damnum ſentiat, qvibus ipſe cauſam directò nullam dedit. Qvandoqvidem igitur tùm à debitore, tùm à judicibus, & ultimatò ab ipſo Principe, ſupremo territorii domino, omnis culpa proficiſcitur, ipſa naturalis ratio illos ad damni reſtitutionem adigit. Damnificatus n. damnum ſuum ab eo, cujus causâ damnum illi datum eſt, juſtè repe-

Digitized by Google

tit, qvomodo Licinnia rectè sibi petiit præstari, qvod per seditionem, Gracchi culpâ factam, perierat, *l.66. pr. ff. solut. matr.* quomodo & conductor præstare tenetur, si propter inimicitias ejus vicinus arbores exciderit, *l.25. §.4. ff. locat.* & ibi Petrus Costalius. Qvò facit etiam *l.21. pr. ff. de negoc. gest.* Joh. Köppen. *decis. 36. n.4.* Don. Garc. Mastrill. *decis. 164. n.9.* Petr. Heig. *p.1. q.12. n.64.* Petr. Frider. *de process. l.1. c.50.* Non nego tamen difficilem hanc fore recuperandi methodum. Quia n. proxima & extrema culpa Principi imputatur, nisi ipse naturali rationi obedire velit, facilè colligere licet, frustra omnem ab eo peti restitutionem. Eadem se exseret in debitore conveniendo difficultas, si judices eodem modo, qvo anteà, favere ei vedent. Sed fortè mutato nunc rerum statu, duminter concives negocium versatur, mutati erunt & ipsi, promptioresqve se exhibebunt in jure dicendo, de qvo utiq; Repressaliato faciendum est periculum. Et in eum finem, si nulla suppetat actio specialis, implorari poterit officium judicis, qvod latissimum est, & ex primâ suâ institutione ad qvasvis qverelas extenditur.

XLII. Tentari potest etiam illud, annon in subsidium eadem æqvitas, qvæ Legem Rhodiam de jactu sustinet, hîc locum invenire qveat, propter qvam scil. universi cives tenentur restituere damnum, concivi suo per Repressalias datum. Finis enim legis istius est, ut damnum sarciatur omnium contributione, qvod pro omnibus datum est, *l. 1. & 2. ff. ad L. Rhod. de jact.* Atq; id etiam tùm obtinere volunt, quando piratæ pro communi liberatione unius vectoris mercibus contenti fuerint. H. Zoes. *ad ist. tit. n.6.* Hinc igitur repetendum erit, qvod dixi suprà, in Repressaliis decernendis versari causam publicam, & utrinqve Respublicas negotium id suum facere. Dum ergo unus aliqvis pro integrâ Rep. patitur, & ille, qvi concedit Repressalias, unius civis mercibus contentus est, æqvum erit, ut integra Resp. damnum datum resarciat. Si enim propter causam publicam aliqvis damnum sentit, id ei ex publico fisco est resarciendum. Köppen. *decis. 36. n.19.* & si ab exercitu damnum passus est civis propter civitatem, id ex publico illi est restituendum. Sebastian. Medic. *de casib. fortuit. qv.11. n.56.* Garc. Mastrill. *decis. 164. n.8. & n.14.15.* Optimè sanè, qvia in ejusmodi vi bellicâ omnium bona periculo exposita sunt. Dum ergò metus, qui pariter omnes incesserat, in uno aliqvo terminatur, isq; toti9 Reip. culpam sustinere cogitur, æqvum est, ut à reliqvâ civitate in-

te indemnis ſervetur, ut tamen ipſe qvoq; pro ratâ jacturam ſentiat.

XLIII. Inter affinia Repreſſaliarum referri poſſunt Commiſſiones, uti vocantur, qvas omninò damnat & rejicit Grotius, *de jur. bell. & pac. lib. 3. c. 11. num. 19.* qvòd ad jus conſeqvendum, aut bellum finiendum, nullius ſint usûs, ſed meram habeant virium oſtentationem propoſitam. Ego ad iſtum locum moveri me hàc ratione non poſſe, profeſſus ſum, cùm etiam levibus velitationibus hoſtis vires atterantur, & bello ſemel indicto, privato cuivis hoſtem, qvâ poſſerat, vi perſeqvi liceat. Nec enim neceſſe eſt, ut integri ſemper exercitûs congrediantur, cùm nec hàc qvidem ratione bellum ſemper finiri qveat. Imò contingit ſæpè, ut per tumultuarias velitationes animus hoſtis frangatur, & ab ulteriori ſangvinis humani profuſione, qvæ per juſtum prælium copiosè fieri poſſet, abſtineat, atqve ita paucorum nece πανωλεθρία intentata expietur: Cùmq; inter artes bellicas referatur, benè ordinato, & diſpoſito exercitu dimicarè, juſtamq; aciem inſtruere, non repugnare poterit juri naturæ, vel catervatim, vel ſingulatim, ut occaſio tulerit, in hoſtem irruere, ejusq; vires attenuare. Sed qvia Commiſſiones iſtiusmodi ad actûs bellicos pertinent, qvos antecedente diſputatione jam ſatis examinavimus, dicere de illis plura nunc nihil attinet, præſertim cùm exigua inter eas & Repreſſalias ſit cognatio. Faxit DEUS, ut omnis apparatus bellicus in pacifica deſinat exercitia!

CAPUT XXXV.

De
Jure fortalitiorum extruendorum.

SUMMARIA.

Princeps, viribus deſtitutus, vicinorum auxilia petit, & præſidia diſponit. 1.
Unde jus fœderis faciendi, exſtruendi fortalitia, &c. oritur. 2.
Fortalitiorum cura ad Principem ſolùm pertinet. 3.
Num ſit ex uſu Reip., propugnaculis munitas eſſe civitates? Afferuntur contrariæ rationes. 4.
Affirmatur qvæſtio cum rationibus. 5.
Civitas ſine permiſſu Principis urbem ſuam munire non poteſt, nec civis villam ſuam. 6.
Explicatio L. 10. C. de ædif. privat. 6. 7. 8.
An Univerſitati liceat extruere fortalitia? 9.

Digitized by Google

Quousq; Principi hæc potestas competat? 10.
Alberici Gentilis sententia examinatur, & explicatur, quid sit, ad emulationem e re. 11. 12. 13. 14. 15.
Cujus sumptibus ædificari & resici debeant fortalitia? 16.

I.

CUi belli gerendi potestatem damus, eidem necesse est, ut largiamur simul omnia, sine qvibus bellum aut non geri commodè, aut componi & finiri non potest. Enimverò non potentiâ tantùm, sed autoritate etiam nititur militia, præsertim postqvam in artem redacta est, & qvibusdam veluti regulis vis inferri atqve excipi cœpit. Ille, qvi hodiè reqviritur, apparatus tantus est, ut vel ex solo eo Majestas Imperantis æstimetur, & de viribus Imperii, qvod se summum gloriatur, judicium fiat. Iste verô si aliqvâ parte defecerit, vicinorum attrahuntur auxilia, & vallis atqve castellis includuntur præsidia, ut vel hâc ratione hostis impetus sisti & frangi possit. Tandem, ubi pugnatum & sangvinis humani effusum est satis, de componendis litibus, aut sufflaminandis saltem belli progressibus, consilia ineuntur, qvæ saniora fuissent, si ab initio in ea inclinâssent animi Principum, anteqvam tot hominum cædibus ac strage vires suas probâssent.

II. Sed enim uti inter singu ves nemo facilè alteri cedit, & qvisqve causam suam animo s xo agit, atqve tuetur, dedeco esse ratus, nisi ægrè fecerit A sario suo, nec animadvertens rim, fallaces esse fortunæ lusù qve hinc in se reflecti posse, alteri struxit, periculum: Ita inter integras civitates, & e Rectores turpe semper visun offensam, si qva data fuerit, si ceptâ satisfactione aut prævi dictâ remittere, ut maximè in planè sit exitus, & dubia bell Isto igitur, qvem nunc exposu do, dum inter se colliduntu publicæ, & vires suas ad invic brant, nova sese exserunt jur alii, qvàm illi, qvi Majestat bet, competentia, & summ rum gerendarum potestat notantia. Ecce enim, dum lium rogandus est Princep nus, jus fœderis ferendi; dum dia disponuntur, ut eò ma tum sit militi, jus extruendi tia, & muniendi oppida; du

Digitized by Google

condicendæ ſunt feriæ, jus faciendi inducias; dum deniqve in gratiam redire,& bello finem imponere ſtudent belligerantes, jus pacem faciendi reſultat. Qvæ omnia, qvanqvam ſub belli jure generali comprehendantur, diſtinctim tamen ut à nobis explicentur, operæ erit precium.

III. Initium faciemus à jure fortalitiorum. Id verò ad Principem ſpectare, nemo negabit, qvi, qvantum in iis momenti ſit, ſecum perpenſum habet. Dum enim munimenta ejusmodi tutisſimum ſemper receptaculum præſtant, & ex eo tota inqvietari poteſt provincia, facilè patet, Majeſtatis intereſſe, fortalitiorum curam, & præſidiorum regimen, ut nemo habeat alius, niſi qvi ipſam habet Majeſtatem. Et eſt ſanè principalis hic munimentorum finis, ut hoſtis graſſantis impetum ſiſtant, ejusq; vires, ſive excurſionibus inde factis, ſive ſolâ defenſione attenuent, utq; interim exercitus conſcribi qveat, qvi hoſtibus patente campo ſufficiens ſit. Hic finis cùm ad belli gerendi rationem & methodum pertineat, non poteſt nec debet ab alio intendi, niſi qvi ſummam rerum tenet, & belli gerendi poteſtatem habet. Et hinc eſt, qvod Divus Marcus reſcripſit, de operibus, qvæ in muris, vel portis, vel rebus publicis fiunt, aut, ſi muri extruantur, præſidem aditum conſulere Principem debere, *l.6. ff. de oper. publ.*

IV. Disqvirunt civilis prudentiæ Doctores, num ex uſu Reipublicæ ſit, propugnaculis civitates munitas eſſe, atqve id argumentum in utramqve partem præ cæteris copiosè tractat Bodinus, *de Republ. lib.5. cap.5.* Nec verò negari poteſt, plus tributum olim fuiſſe, à Lacedæmoniis præſertim, virtuti inhabitantium, qvàm lapidibus, aut lignis, qvibus propugnacula extruuntur; his verò inventis, ignaviam incesſiſſe animos civium creditum eſt, fortitudine qvaſi ejuratâ,& proſcriptâ. Qvod ſi porrò conſideretur, qvàm fluxa ſæpè ſit fides præſidiorum, cui ſecuritas hæc innititur, & qvàm facilè inclinari poſſint animi militum, ubi receptacula hæc intuentur, ut à fide datâ deficiant, & rebellionem inter ſe concitent, id qvod factum non uni teſtantur annales, unusqvisqve agnoſcet, multum decedere ſecuritati, qvæ ſperatur, per ſuppoſitum periculum. Ut taceam jam, qvantis impendiis & ſtipendiis opus ſit, ut & excitentur & conſerventur ejusmodi latebræ, qvæ, niſi qvotidianâ operâ reparentur, ſæpè concidunt,

Digitized by Goos

dunt, & urbem, tale qvid non metuentem, turpiter proſtituunt. His accedit, qvòd, ubi in hoſtium poteſtatem loca ejusmodi munita venerint, difficilior & gravior tempeſtas immineat Reipubl., qvàm in patente provinciâ. Hanc enim, ubi ſatis populati fuerint agri, & direpta ſupellex, deſerere tandem cogentur hoſtes, aut ſaltem ejici faciliùs poterunt; illa autem pertinaciter retinebunt, & inde damnum dabunt, qvaſi infinitum & perpetuum. Ut proindè minùs utile videatur civitatibus & populis, fortalitia habere, & in eis ſecuram ſtationem affectare.

V. His tamen neqvicqvam obſtantibus præſtat aſſerere, non exiguam in locis munitis contineri Reipubl. ſalutem. Uti enim inter privatos nemo eſt, qvi non cupit ſecuritatem, ut ſibi & ſuis in tuto eſſe liceat, & tugurium ſuum in eum finem peſſulis & repagulis obfirmat: ita privati multi, poſtqvam ædificia junxerunt, non minùs ſtudent, ut ſocietati & univerſitati ſuæ, qvantum facultates cujusqve ferunt, ſecuritas comparetur, nevè cujusvis petulantiæ expoſiti proſtent. Nec enim belli tantùm tempore munitio talis neceſſaria eſt, ſed etiam tùm, qvando nulli ſunt hoſtes, qvi nobis, aut qvibus nos publicè bellum decrevimus, cùm ſemper ſint, qvi bonis noſtris, & propter ea etiam vitæ inſidiantur. Multis latronibus olim, poſt bella civilia, in Italiâ graſſantibus, eos Auguſtum inhibuiſſe ſcribit Svetonius, dispoſitis per opportuna loca ſtationibus, id eſt, militibus ſtationariis, & qvi eis præeſſent, latrunculatoribus. Talia autem præſidia & ſtationarii milites, cùm ubiqve haberi non poſſint, & ingentes inſuper ſumptùs reqvirant, præſtat mœnibus, aut qvibuscunqve munimentis latronum irruptiones inhibere. Sanè nudata mœnibus civitas non expoſita tantùm eſt peſſimorum hominum libidini, & direptioni, ſed etiam illecebra qvædam eſt, ultrò latrones invitans, hoſtes provocans. Qvibus compeſcendis non alia ſuppetunt remedia, qvàm ut foſſâ valloqve ſepiatur civitas. Imbellia autem & ignavia, qvam indè inter cives contrahi nonnulli cauſantur, nullo planè firmatur argumento. Qvis enim imbelles aut ignavos dicet illos, qvi vim & irruptionem exercitûs vicies, qvadragies, imò centies qvandoqve numeroſioris, ſuſtinent & coërcent? Referunt Pannoniæ annales, qvantum temporis & virium in unâ aliqvâ urbe aut arce expugnandâ conſumpſerit Turcarum Tyrannus.

Qvæ

Qvæ, nisi impetum ejus remorata fuisset, diu jam ejus libidini & direptioni ad extremas suas oras patuisset Germania. Conf. Forstner. *in Tacit. p. 175.* Sed nec soli Viri sunt, qvi civitatem constituunt, nec inter eos etiam omnes ejusdem roboris. Partem faciunt mulieres, partem infantes, partem ægri, partem senes, qvorum omnium salus in parietibus qværenda est, non sufficientibus aliàs in custodiam civibus reliqvis. De fluxâ autem præsidiorum fide, de impensis in propugnacula faciendis, deq; contumaci hostium, sicubi talia occupaverint, infestione, qvæ moventur, talia sunt, ut confiteri oporteat, qvod de mulieribus nonnulli dixerunt, neqve cum illis, neqve sine illis tutam esse Rempubl., & nihil tàm utile esse, qvod non aliqvod subindè damnum comitetur. Sufficit autem, finem intentum, qvi est salus & securitas Reipubl., δῆτα τὸ πλεῖστον obtineri, & ἐκ παραλόγου fieri ista, qvæ objiciuntur, qvippè qvæ & aliàs in civilibus parùm attenduntur, *l. 3. ff. de LL.* & ingenio atqve prudentiâ humanâ sæpè evitari possunt. Cæterùm de totâ hac controversiâ jam suo ævo sollicitus fuit Aristoteles, *l. 7. polit. c. 11.* ubi priscè, h. e. stultè nimis judicare ait de rebus, qvi muros urbibus circumdari vetant.

VI. Cùm autem omne civitatis factum, qvod publicam causam attingit, ex Principis concessione dependeat, ex munimentis autem & propugnaculis hodiè Imperii, & omnium civium securitas maximam partem æstimetur, facilè hinc patet, nec civitatem qvidem, qvantacunqve ea sit, sine permissu & concessione Principis urbem suam vallare posse. Consequens hinc est porrò, nec civem, qvi Princeps non est, qvantâcunqve potentiâ & autoritate polleat, municipia sua, villas aut prædia, inconsulto Principe, munire posse. Non ignoro, simpliciter à qvibusdam statui, qvòd omnibus in solo suo ædificare liceat fortalitia, sine licentiâ à Principe impetratâ, pro tuitione sui, & rerum suarum, qvos refert & sequitur Nicolaus Boërius, *decis. 320. num. 4.* Sed ista sententia parùm habet roboris, tantum abest, ut assensum extorqvere possit. Præcipuum argumentum sumitur ex *l. 10. C. de ædif. privat.* ubi Honorius & Theodosius Impp. ita rescribunt: *Per provincias, Mesopotamiam, Osdroenam, Euphratensem, Syriam secundam, Phœniciam, Libanensem*, (leg. Phœnicem Libanensem, aut Libani) *Ciliciam secundam, utramq; Armeniam, utramq; Cappadociam, Pontum Polemoniacum, atq; Helle-*

ſpontum, (Hellenopontum) *ubi magis hoc deſideratur, cæteras q; provincias cunctis volentibus permittatur, murali ambitu fundos proprios, ſeu ſui loca dominii conſtituta vallare, &c.* Nihil in his verbis eſt, qvod juvare poſsit ſententiam contradicentium. Primùm enim occaſio hujus Reſcripti oſtendit, propter latrones tantùm & graſſatores, qvibus iſtæ provinciæ maximè expoſitæ erant, vallationem ejusmodi fuiſſe permiſſam. Siqvidem jam antè à Valentiniano, Theodoſio, & Arcadio Impp., defenſores civitatum juſſi erant ferventè latronum inſaniam compeſcere, *l.6. C. de defenſor. civit.* qvam legem Conſtantinopoli, & ad Orientalis Imperii partes, latam oſtendit ſubſcriptio ejus in C. Theodoſ. *l.3. eod.* Conſtituti etiam erant olim Irenarchæ, ut à latronibus tutam præſtarent provinciã; ſed illos iidem Imperatores, qvi legem *10. C. de ædif. priv.* ediderunt, Honorius nempè, & Theodoſius, paulò antè è medio ſuſtulerant, *l. un. Cod. Theodoſ. de Irenarch.* Cùm ergò per horum ſublationem, & qvòd defenſores civitatum non ſufficerent, indies multiplicarentur latrones, ut ſuo qvisqve civium prædio ſecuritatem aliqvo muro compararet, licentiam dederunt iidem Impp. Deindè nec omnibus ea poteſtas data eſt, ſed tantùm habitatoribus nominatarum provinciarum, qvippè qvæ maximè ejusmodi incurſionibus afflictæ erant. Qvod ſi generaliter omnibus Imperii Romani civibus idem permittere animus Imperatoribus fuiſſet, qvorſum ſpecialiter feciſſent mentionem earum provinciarum, qvæ partem tantùm conſtituunt Imperii Orientalis? Nec movet, qvòd generalia addita inveniantur verba: CÆTERASQVE PROVINCIAS, &c. Hæc enim intelligenda ſunt de illis cæteris provinciis, qvæ erant ſub Vicario Ponticæ, qvales erant Provincia Paphlagonia correctorialis, Galatia Conſularis, Bithynia Conſularis, Honorias, & tandem Galatia ſalutaris. Cùm enim totius Orientis provinciæ à Conſtantino M. ita diſtributæ eſſent, ut aliæ ſub Comite Orientis, aliæ ſub Præfecto Auguſtali, aliæ ſub Proconſule & Vicario Aſiæ, aliæ ſub Vicario Ponticæ, & aliæ ſub Vicario Thraciarum gubernari deberent, Honorius & Theodoſius in textu noſtro ex qvindecim provinciis, qvæ ſub Comite Orientis erant, ſex tantùm, Meſopotaniam ſcil., Osdroënam, Euphratenſem, Syriam ſecundam, Phœnicem Libani, & Ciliciam ſecundam; ex undecim verò illis, qvæ Vicario Ponticæ parebant, ſex tantùm, utramqve ſcil. Armeniam, utram-

utramqve Cappadociam, Pontum Polemoniacum, atq; Hellenopontum nominat; ex aliis verò ſex, qvæ ſub Præfecto Auguſtali, & aliis decem, qvæ partim ſub Proconſule, partim ſub Vicario Aſiæ, & ultimis ſex aliis, qvæ ſub Vicario Thraciarum erant, planè nullius facit mentionem, ut credibile ſit, per cæteras illas, qvas generali nomine dicit, non alias intellectas voluiſſe, qvàm illas, qvæ ſub eodem cum proximè nominatis complexu erant, qvæq; cum illis à Vicario Ponticæ gubernabantur. Fidem hujus rei facit, qvòd reliqvæ nominatæ omnes contiguæ, aut non multùm diſitæ ſint terris Perſarum & Arabum, à qvibus ejusmodi invaſiones repentinæ fieri ſolebant. Cæteræ igitur, qvas intellectas volunt Imperatores, ejusdem qvalitatis eſſe debent, h.e. confines aut Perſarum aut Arabum terris. Qvin ſi maximè aliæ adhuc intelligi deberent, non tamen extra Orientis Imperium ex mente Legislatoris conceſſio iſta extendi poſſet; qvi enim in Oriente erat Imperator, Occidentali Imperio neqve Leges, neqve Privilegia dandi poteſtatem habebat, ut alibi oſtendi. Conſtantinopoli igitur qvia ſcripta hæc eſt conceſſio, Theodoſium ſolum habebit autorem, Orientalis Imperii moderatorem & Monarcham, & ad ſolos hinc pertinet Orientalis Imperii cives. Etſi autem Juſtinianus Imperator per Codicem, à ſe editum, univerſales voluerit eſſe Leges, in eo contentas; qvia tamen nomina provinciarum retinuit, uti ea ab Honorio & Theodoſio recenſita fuerant, etiam ex Juſtiniani voluntate non aliis datam iſtam poteſtatem, colligere licet.

VII. Demus autem, omnibus in univerſum, qvotqvot Imperii Romani cives ſunt, licentiam hanc conceſſam fuiſſe, ex materiâ tamen, & objecto conceſſionis nihil omninò inferre licet ad propugnacula & munimenta, qvæ adversùs hoſtium impetum extruuntur. Dicitur enim in textu: cunctis volentibus permitti, MURALI AMBITU fundos proprios, ſeu ſui loca dominii conſtituta vallare. Qvi muralem ambitum permittit, non illicò dat poteſtatem extruendi fortalitium; imò ne qvis tale extruendi captet inde occaſionem, cautè loqvuntur Imperatores, dum non muros ædificandi dant poteſtatem, ſed muralem ambitum, cùm per illos facilè intelligi poſſent tales, qvi juſtam adversùs integrum exercitum præbere valerent defenſionem, per hunc autem ſola intelligitur facta conceſſio defenſionis adversùs vim & invaſionem repentinam, &

ſubitariam latronum. Qvibus igitur muris & mœnibus vallare licet civitatem, etiam turres & propugnacula addere poſſunt, uti id Honorii & Theodoſii ætate in uſu fuiſſe patet ex *l. 17. C. de op. publ.* Qvibus autem murali tantùm ambitu prædia ſua vallare permiſsũ eſt, turres & propagnacula addere minimè poſſunt, Landrecht/*lib. 3. art. 66.* ubi dicitur: Man mag auch wohl beſeſten einen Hoff mit Zäunen / oder mit Stecken / oder Mauren / als hoch ein Mann reichen mag / auf einem Roß ſitzende: Zinnen und Bruſt-Wehren ſollen auch nicht daran ſeyn. Obiter noto, minùs mihi probari opinionem Jacobi Werneri Killingeri de Ganerbinatu, *diſc. 4. n. 123.* qvem refert Limnæus, *lib. 4. cap. 8. num. 234.* muralem illum ambitum in eum finem conceſſum eſſe, ut aqvarum effluxus, & inundatio, ab agris & frugibus arceri & prohiberi poſſet; omnes enim iſtas provincias, qvæ in ſæpè dictâ *L. 10.* enumerantur, vel mare ipſum, vel majora flumina vicina habere. Primùm enim textus nihil omninò habet, qvod veriſimilẽ reddere qveat hanc ſententiam. Deindè inundationes aqvarum & excurſûs nondum ſatis ſunt probati. Tertiò non tàm murali ambitu cujusqve prædii ſingularis, qvàm aggeribus, ad aqvas poſitis, excludi ſolent aqvæ. Et qvartò non fuiſſet illa poteſtas reſtringenda ad provincias ſpeciatim nominatas, ſed cùm plures adhuc mare adjacens, aut flumen contiguum habeant, illis hæc poteſtas non potuiſſet invideri.

IIX. Sed ut omnia concedamus, etiam muros & propugnacula cuivis in ſuo ædificare licere per hanc Conſtitutionem, nondum tamen hinc ſeqvitur, licere id propriâ autoritate. Qvod enim permittitur, ex permiſsione licet, non licitum aliàs, niſi permiſſum fuiſſet. Ergò qvia permiſſum eſt, autoritate permittentis licitum eſt. Et ſic Imperatorum autoritate fundos ſuos murali ambitu vallarunt incolæ Meſopotamiæ, Osdroenæ, &c. Hanc verò permiſsionem qvi non impetravit, & fundum ſuum tali munimento firmat, ut bellicam vim ſuſtinere qveat, Majeſtatis crimen ſi non protinùs committit, valdè tamen ſe ſuſpectum reddit, qvòd cupidus rerum novarum & ſeditionis materiam præbere videatur; Hoc enim caſu privato ædificare, & ſine Principis autoritate opus novum facere, planè prohibitum eſt, *l. 3. ff. de oper. publ.* Qvæ porrò adversùs hanc ſententiam de defenſione, jure naturali conceſsâ, deqve domo, qvæ cuiqve tutiſſimum ſit refugium, &

& receptaculum, disputantur, facilè diluuntur, si ex superioribus inter muralem ambitum, & muros, sive inter defensionem adversùs grassatores & latrones, & eam, qvæ adversùs vim bellicam paratur, distingvas. Illa enim nullò jure videtur prohibita. Hæc autem ex Principis voluntate dependet, & ex belli jure æstimatur, cujus privati sunt incapaces. Qvocircà vitio verti neqvit Imperatori Claudio, qvòd suspicatus, Judæos molituros aliqvid novi, Agrippam, ne in muniendâ urbe Hierosolymitanâ pergeret, prohibuit, apud Joseph. *l. 19. antiq. cap. 7.* ut maximè regiâ dignitate Judæam gubernaret Agrippa. Et qvi nunc rerum potitur Rex Galliæ haud frustrà in Fuqvetum suum animadvertit, postqvam de fortalitio, per eum extructo, certior factus fuisset. Qvod si verò ex pluribus privatorum munimentis majorem Reip. securitatem induci persvasum habes, oppidò te falli experientiâ duce animadvertes. Hâc enim ratione etiam Stephanus, Rex Angliæ, ut subditorum favorē sibi compararet, & adversùs Henricum II. se magis tutum redderet, promiscuè unicuiqve in suo castella extruendi muniendiqve potestatem concesserat; sed postqvam eos inde obstinatiores factos animadvertisset, permissionis eum pœnituit, & in eversionem talium castellorum Henrico II. facilè consentit, uti ex Wilhelmo Malmesbur. refert Limnæus, *l. 4. c. 8. n. 229.*

IX. Manet igitur, privato non competere potestatem extruendi fortalitia sine Principis permissu. Sed qvid dicemus de universitate, qvæ multos privatos comprehendit, qvæqve majora habet privilegia, qvàm singuli in eâ? Et tali universitati potestatem muros faciendi tribuit glossa, in *l. 9. ff. de R. D. & in l. 3. ff. de op. publ.* Eam seqvuntur Petr. Jacob. Aurelianens. in append. ad Petr. de Ferrariis praxin, *rubric. 28. num. 2.* Rolandus à Valle, *consil. 84. n. 9.* Casp. Klock, *de contribut. cap. 9. num. 24.* Henricus Bruning. *de var. universit. specieb. num. 49.* Nobis id non videtur, præsertim cùm generaliter dicatur in *d. l. 9.* Muros municipales nec reficere licere sine Principis vel Præsidis autoritate. Lege igitur non distingvente, cur nos aliam privatorum, aliam universitatis fingere debeamus conditionem, nulla ratio apparet. Nec enim plus potest universitas Principi subjecta, qvàm singuli, in iis scil., qvæ Majestatem & regimen publicum concernunt. Et tàm ex universitatis, qvàm singulorum ædificiis materia seditionum præberi potest, ut ex hoc facilè appareat, adhuc

intereſſe Principis, ne qvicqvam à civitate aut univerſitate uſurpetur, qvod adversus ſecuritatem & pacem publicam facere poſſit. Et in hanc ſententiam deſcendit etiam Petrus Ant. de Petra, *de pot. princ. cap. 8. num. 18.* Camill. Borell. *conſil. 1. n. 25.* Add. Dn. Parens p.m. *ad aur. prax. Calvoli* §. *civitas concluſ. 1. n. 36. ſeq.* Et huc, ni fallor, etiam tendit Jus Saxonicum, im Land-Recht/ *d. lib. 3. art. 66.* Man ſoll auch keine Burg noch Stadt verfeſten mit Blancken/ noch mit Mauren/ noch Berg/ noch Thürm bey Dörffer bauen/ohne Urlaub des Land-Richters. Similia habentur im Schwabenſpiegel/ *c. 234.* cujus verba refert Philip. Knipſchild. *de civit. Imp. lib. 2. c. 22. n. 61.*

X. Qvandoqvidem igitur uni Principi, ſive illi, qvi ſummum in Rep. tenet imperium, poteſtas hæc competit, qvousqve ea competat, nunc eſt videndum, & utrùm licitum ſit, in qvâvis territorii ſui parte, etiam in finibus, juxta vicini territorium, munimenta & fortalitia extruere. Ad cujus rei deciſionem multum facit conſideratio αὐτοκρατείας in Principe, & qvod ipſe in ſe ſummus, nec alterius imperio ſubjectus ſit. Si enim prohiberi id ab alio poſſet, jam non ſummus eſſet ampliùs, ſed ad prohibentis imperium adſtrictus, atq; ſic multum de Majeſtate decederet. Deinde non minor Principi in ſuo territorio competit poteſtas, qvàm competit privato in ſuo fundo. At privatus habet libertatem in ſuo ædificandi, ut lubet, etiamſi vicinus damnum inde aliqvod ſentiat, *l. 24. §. fin. & l. 26. ff. de damn. inf. l. 1. §. 12. & l. 21. ff. de aq. & aq. pluv. arc. Capoll. de ſervitut. ruſt. præd. cap. 4. num. 51.* Denegari ergò id Principi neqvit. Cumqve privatus poteſtatem habeat rugurioli ſui, qvantum ejus conditio fert, muniendi, qvidni Principi idem liceat in territorio ſuo, & qvidem ita, ut Principem decet?

XI. Eruditè hoc argumentum tractat, ſed ex adversâ magis parte Albericus Gentilis, *de jur. bell. lib. 3. cap. 21.* Vult, non licere Principi arces ædificare in finibus, qvia caſtra admovere alienis veluti foribus non videtur juſtum, etſi in ſuo. Qvæſo ego, annon hoc eſt à diverſis & planè ſeparatis argumentari? idqve ut clariùs pateat, nego, ad eundem finem collineare ædificationem fortalitii, & admotionem caſtrorum: ex illà defenſio, ex hâc hoſtilitas directè colligitur. Ut maximè enim ex fortalitio damnum dari vicino poſſit, id tamen præſumere in dubio non licet. Et hinc rectè Grotius arces, in finibus ſtructas, tùm demùm inte-

inter argumenta pacis ruptæ refert, si non tuendi, sed nocendi gratiâ ædificatæ fuerint, *lib. 3. de jur. bell. ac pac. cap. 20. num. 40.* qvia scil. aliàs principalis earum scopus est, ut provinciam tutam præstent. Nec verò, qvòd vicinus sibi inde aliqvod damnum metuit, sufficiens est causa intermittendæ ædificationis, ut jure, qvòd in suo habet, privari debeat Princeps alter. Nec etiam ex nudâ hâc ædificatione belli causa captanda est, ut vult Gentilis, cùm non sufficiat qvaliscunqve suspicio aut præsumptio, sed necesse est, ut constet non tantùm de ædificantis potentiâ, sed & de animo, & qvidem ita constet, ut certum id sit eâ certitudine, qvæ in morali materiâ locum habet. Hug. Grot. *lib. 2. cap. 22. n. 5.* Convenisse tamen aliqvando Principes dicit Gentilis, ut hæc fieri in finibus utrinque possent. Rectè; & hoc sufficit, qvòd ex tali ædificatione hostile qvid argui principaliter neqveat. Nec tamen inferendum inde, non licere ædificare, nisi propter conventionem. Conventio enim illa nihil dat novi, sed hoc tantùm præstat, ne vicinus de facto impediat, qvod impedire jure non posset, nevè ex illâ ædificandi ratione in suspicionem adduci se patiatur.

XII. Pergit tamen Gentilis, non licere ædificare ad æmulationem alterius, per *l. 3. ff. de op. publ.* Sanè non licet. Sed hoc falsum est, castella aut munimenta ejusmodi semper ad æmulationē ædificari, qvanqvam ex hoc principiō plurimi alii potestatem hanc Principis impugnent. Gail. *l. 2. obs. 69. num. 18.* Cardo negocii versatur in eō, ut rectè explicetur, qvid sit, *ad æmulationem alterius ædificare.* In hoc nempè conveniunt pleriqve omnes, ad æmulationem, & malitiosè ædificare eum, qvi nullam exinde capit utilitatem, neq; ad se, neq; ad alium, cui hoc beneficium præstat, resultantem. Fernand. Vasq. *lib. 6. controv. c. 58. n. 30.* Stephan. Gratian. *discept. forens. c. 745. num. 37.* Antonius de Padilla, *ad l. altius C. de servitut. num. 22.* ubi tamen de procuratâ utilitate tertii dissentit. Sed verò qvis diceret, nullam pervenire utilitatem ad eum, in cujus solo fortalitium extruitur? In Principe enim, dum publicam gerit personam, publica etiam utilitas est attendenda, qvæ hic salus est, & securitas civitatis, qvam regit. Et qvanqvam ille etiam ad æmulationem ædificare dicatur, qvi plures impensas facit, qvàm fructûs inde percepti fuerunt, ut notat Gratianus, *d. l. num. 39.* pleruinqve autem fortalitia cum suis præsidiis multas & magnas impensas reqvirant; si tamen com-

comparatio inſtituatur inter impenſas ita factas, & fructus ſecuritatis inde reſultantes, potior horum erit ratio, qvàm illarum, non obſtante, qvod ſecuritas ea obtineri ſemper non poſſit, cùm actiones morales ex finibo dijudicentur, non ex eventibus.

XIII. Seqvitur autem Gentilis Baldum noſtrum, qvi concurrere vult & intentionem ædificantis, & aptitudinem vel actum nocendi, ad id, ut qvis ad æmulationem ædificare dicatur. Rectè & hoc, qvia in actionibus indifferentibus animus & intentio agentis eſt ſpectanda. Qvod ſi igitur eo animo fortalitium ædificat Princeps, ut vicinos ex eo impugnare poſſit, ad æmulationem id fieri nolim negare, & hoc illicitum eſſe, unà cum Gentili ſentio. Sed unde vicinus Princeps certus erit, ædificari fortalitium hoc animo? Præſumptio qvidem non levis eſt, ſi ædificans ſoleat eſſe injurius in vicinos, atqve proclivis in eorum contemptum. Ant. de Padill, *d. l.* fortior adhuc ea, ſi minatus eſt vicino. Petrus Ant. de Petra, *de pot. princ. c. 8. n. 11.* nunqvam tamen directè hanc ex ſe parit ſuſpicionem ſtructura fortalitii. Qvocircà ut de animo & intentione ædificantis in hoc caſu certiùs conſtet, non errabit vicinus, ſi per Legatos eum explorare faciat, & innoxiam cautionem petat. Hug. Grot. *de jur. bell. & pac. lib. 2. cap. 1. num. 17.* qvam ſi renuit ille, haud vanam præbet ſuſpicionem malè affecti animi, & hinc rectè defenſionem parabit vicinus. Robert. Sharrok, *de offic. c. 3. n. 9. 10.* neqve prohibetur hoc caſu aliud fortalitium ex adverſo ad propulſandam æmulationem extruere. Nicol. Boër. *deciſ. 320. num. 16.*

XIV. Qvod verò ulteriùs arguit Gentilis, etiam tùm ad æmulationem videri factum, qvando non neceſſe eſt fieri, & qvando fieri póteſt aliter absqve vicini injuriâ, in eo partim principium petit, nempè in vicini injuriam fieri ejuſmodi munimenta, partim etiam publicæ rei conditionem non ſatis attentè conſiderat. Nec n. in Rebuspublicis neceſſitas tantùm, ſed etiam utilitas rem agendam commendat, neqve ea tantùm ſectari tenetur Princeps, qvæ neceſſaria ſunt, ſed etiam qvæ utilia. Imò verò etiam neceſſarium eſt, habere territorium in finibus ſuis ejusmodi fortalitia. Etſi enim nullus de præſenti ſit metus à vicino, qvo cum ſumma mihi pax eſt, poteſt tamen aliqvando talis oboriri, & tùm verò ſerum nimis eſt de fortalitio extruendo cogitare. Vid. Roland. à Valle, *conſil. 84. num. 7.* Ut jam taceam, no-

Digitized by Google

non ſemper propter vicinos arces ædificari, ſed etiam propter remotiores, à qvibus periculum aliqvando metuitur. Et hinc malè rebus ſuis proſpicit, qvi præſenti ſecuritati confiſus, nullas de futuris inſultibus ſuſcipit cogitationes, cùm nulla tamen tàm beata unqvam extiterit provincia, qvæ non iteratò & ſæpiùs ab hoſtibus fuerit afflicta.

XV. De aptitudine nocendi ita ſeorſim tenet Gentilis, ex ædificio apto nocere cauſam juſtam eſſe belli, & diſcedendi à fœdere, eò qvòd hoſtes ſint, qvi apparatum faciunt, ut nos oppugnent. At recidit hâc argumentatione Gentilis in ſuum iſtud principium, ideò extrui fortalitia, ut vicinis noceatur. Qvod uti ex intentione ædificantis dijudicari debet, ita in dubio id non præſumi, jam ante dixi. Nec ergò juſta belli cauſa ſtatuitur, ſi vicinus, nullâ pactione impeditus, in ſuo arcem faciat, aut munitionem aliam, qvæ damnum aliqvando dare poſſit. Nam adversùs tales metus contrariæ in ſuo munitiones, & ſi qvà ſunt ſimilia remedia qværenda ſunt, non vis bellica. Grot. *de jur. bell. & pac. l. 2. c. 22. num. 5.* Concedam Gentili, paci contravenire, qvi metum infert, at nego, per fortalitia qvà talia vicino metum inferri. Metum ſi is inde, ſine aliâ causâ concurrente, concipit, ſibi imputet, qvi meticuloſus cùm ſit, levisſima qvæqve facilè in argumentum rapiet fractæ pacis. At de rebus, ut ſunt, judicandum eſt, non ex affectu, ſed defæcato judicio, & ſincerâ animi attentione.

XVI. Id reſtat, ut conſideremus, cujus ſumptib9 ædificari & refici debeant fortalitia. Ætate Arcadii & Honorii urbium ſingularum incolis hoc onus imponebatur, ut ad conſtructionem operis publici conferrent pro viribus, uti patet ex *l. 11. Cod. de oper. publ.* eamq; ſententiam adhuc obſervari debere contendit Gvid. Pap. *qvæſt. 7. & 78.* Joh. Georg. Bechtius, *de ſecur. & ſalv. cond. n. 50.* add. Klock. *de contribut. cap. 9. n. 24. 25.* Sed iidem tamen Impp. paulò antè tertiam partem de reditibus fundorum juris Reip. reparationi deputarant, *l. 10. C. eod. l. 3. C. de diverſ. præd.* Et hinc duas tertias redituum publicorum fiſco, reliqvam tertiam conſtruendis & reparandis mœnib9, & ædificiis publicis addici debere, ſtatuit Rolandus à Valle, *conſil. 84. num. 14.* qvandoqve turres eorum uſui deputabantur, per qvorum fundos murus ductus erat, ut tamen illi reparationis onus in ſe reciperent, *l. 17. Cod. de oper. publ.* Sed hodiè turres, muros & propugnacula, ad civitatum munitionem in privatorum agris extructa, publico ſum-

ptu reparari, dicit Sim. à Grœnevvegen, *ad d. l. 17.* qvæ ipsi & aliis est lex 18. Imò verò & ædificationem & reparationem propugnaculorum & munimentorum Principis ex marsupio fieri debere, pleriqve omnes hodiè statuunt juris Doctores. Joh. Gars. *de expens. & meliorat. cap. 21. num. 30. seq.* Petr. Anton. de Petra, *de potest. princ. cap. 8. num. 19.* Petr. Jacob. *rubr. 29. num. 3. in append. ad prax. Papiens.* propter rationem, qvòd Princeps teneatur subditos defendere, qvodqve in eam rem accipiat annuum censum & tributa. Qvod si verò marsupium & reditus Principis non sufficiant, ad collectas civium deveniendum esse, & ex eorum facultatibus munimenta fieri debere, constans est eorundum Doctorum assertio. Sed enim, si rectè res & sententia hæc æstimetur, in effectu omne hoc onus expensarum ad subditos devolvitur. Dum enim ex censu & tributis expensas fieri, & si qvid deest, per novam collectarum indictionem suppleri volunt, non ad alios pertinebit hoc onus, qvàm ad subditos. Nec verò ideò dantur tributa, ut Principis inde patrimonium augeatur, nisi expressè id dictum fuerit, sed ut potestates publicæ habeant, unde sumptum faciant ad bonos tuendos ac coërcendos malos, *Rom. XIII. 3. 4. 6.* Manet igitur pecunia ea publica, nec in alios usùs vertenda est. Et qvando ex eâ pecuniâ sumptus facit Princeps in usùs publicos, non ex proprio eos facit marsupio, uti putant allegati Doctores, sed ex pecuniâ publicâ. Add. Fernand. Vasqv. *l. 1. controv. ill. c. 6.*

CAPUT XXXVI.

De Jure Præsidii imponendi.

SUMMARIA.

Jus Præsidii imponendi soli Principi competit. 1.

Unde Civitas s. Magistratus vindicare sibi illud non potest, nisi in casu extremæ necessitatis. 2.

Responsum Wittenbergensium. 3.

1.

QVæ diximus hactenùs de jure fortalitiorum extruendorum, ea locum in veniunt etiam in jure Præsidiorum imponendorum. Nec enim alius est fortalitiorum usus, nisi ut per Præsidia defendantur, & inde se-

Digitized by Google

de ſecuritas civitati ſalva præſtetur. Soli igitur Principi jus conſtituendi milites præſidiarios competit, qvippè cui ſoli jus belli & pacis tribuendum eſt. Caſp. Klock. *de contribut. cap. 7. num. 117.* Et intereſt Principis noſſe, qvi & qvot caſtris imponantur milites, cùm ex ipſorum fide aut perfidiâ multum vel utilitatis vel damni ſentiat Respublica. Stipendia autem eis præſtanda itidem ex tributis petuntur. Ad hoc enim tributa præſtamus, inqvit Auguſtinus, ut propter neceſſaria militi ſtipendium præbeatur, *l. 22. cont. Fauſt. cap. 74.* & Tacitus non malè: *Neqve qvies gentium ſine armis, neqve arma ſine ſtipendiis, neqve ſtipendia ſine tributis haberi qveunt. Lib. 4. hiſt.*

II. Conſeqvens hinc eſt, civitatem, qvæ ſuperiorem agnoſcit, qvæve Principis imperio ſubjecta eſt, nihil horum ſibi vindicare, aut præſumere poſſe. Ratio eſt, qvia illa ex meris conſtat ſubditis, qvorum in his juribus uſurpandis nulla omninò competit poteſtas. Nec aliter ſentiendum de Magiſtratu talium civitatum, qvippè qvi & ipſe ſubditus eſt, nec ratione ſubjectionis ab inferioribus civibus differt. Si qvid ergò vel à Magiſtratu tantùm, vel ab integrâ civitate citra Principis conſenſum cum extraneo aliqvo Archiſtratego, vel de præſidiis imponendis, vel de receptione militum aliâ, pactum transactumq; fuerit, id omninò nullum eſt, nullamq; parit obligationem efficacem, non magis, qvàm ſi tu de re alienâ, qvæ nullo jure ad te ſpectat, contrahere aut tranſigere velis. Cum hoſte tamen in caſu extremæ neceſſitatis, & ubi Urbs excidio proxima eſt, qvin tranſigi à civitate qveat, etſi nullus acceſſerit Principis conſenſus expreſſus, dubium apud me nullum eſt. Subeſt enim hîc Principis conſenſus tacitus & præſumptus, qvi dum hoſtibus repellendis impar eſt, civitati hanc poteſtatem feciſſe cenſetur, ut de conſervatione ſui ipſamet cogitet, utvè ſe ſervet potiùs, qvàm excidio imminente pereat.

III. Ut verò ea, qvæ dixi hactenûs, illuſtriora fiant, addere hîc lubet Reſponſum Facultatis Juridicæ Wittebergenſis, an N. N. in der Stadt L. conſcriptum, Menſe Martio 1638. his verbis: Wenn gleich an den König in Schweden/ und deſſen Officirer/ inſonderheit den General-Feldmarſchalch Totten/ als dieſelbe auff den deutſchen Boden gekommen/ ein Rath einer vornehmen Landſtadt L. in Nieder-Sachſen die Ihrigen abgefertiget/ mit dem Könige und der Crohn Schweden in eine abſonderliche allianz ſich eingelaſſen/ uñ im Februario des 1632. Jahrs

auff gewiſſe puncte verbindlich gemacht / welche in effectu dahin gegangen / daß dem Könige in Schweden nũ deſſen Armeen alle mögliche Hülffe und Vorſchub gegen ihre Feinde geſchehen / und da dieſelbe eine Nothdurfft befinden würde / eine Guarniſon in die Stadt zu legen / daß ſolche alsdenn iedesmahl auff und angenommen werden ſolte / Auch / alß anno 1636. der Schwediſche Feld-Marſchalch Banner mit ſeiner unterhabenden Armee ſich zu der Stadt L. gewendet / endlich dafür gerückt / und eingelaſſen zu werden begehret / wegen beſchehener Bedrohung die Gefahr der Stadt auff dem Halſe gelegen / und damenhero gedachter Feld-Marſchalch mit ſeiner Armee eingenommen werden müſſen / mit demſelben eine Capitulation aufgerichtet / und darinnen nicht allein die hiebevor geſchloſſene allianz wiederhohlet / ſondern auch einen Revers dieſes Innhalts võ ſich gegeben / weil der General Banner eine Nothdurfft zu ſeyn befunden / ſich dieſer Stadt L. zuverſichern / und dieſelbe von ihren Landes-Fürſten abzuſchneiden / als wolte die Stadt L. bey der Crohn Schweden Leib / Guth und Blut aufſetzen / mit derſelben heben und legen / zu Tag und Nacht die Poſte beſetzen / ausfallen / geſchlagene troupen einnehmen / und ſich biß auf den letzten Mann wehren / alles nach mehren Innhalt eures Berichts. Dennoch aber und dieweil das anno 1632. mit dem Könige in Schweden gemachte Verbindnis der Stadt L. mit Gewalt nicht abgepreſſet / auch dazumahl keine ſonderbare Gefahr / die man ſonſten abzuwenden nicht vermocht hätte / obhanden geweſen / und der Rath damit / daß die Stadt L. keine freye Stadt were / ſondern ihren Landes-Fürſten hätte / des Verbindniſſes wegen ſich wohl entſchuldigen können / Und da bemelter Rath anno 1636. auf gewöhnliches erinnern der Bürgerſchafft die zur defenſion nöthige Mittel bey zeiten zur Hand gebracht / des lang unterhaltenẽ Defenſion-Werckes ſich gebraucht / die von vielen Jahren jährlich von der gemeinen Bürgerſchafft geſamlete 1500. Rthl. zu Beſſerung der Wälle angewendet / und die vom Landes-Fürſten angebothene und in der nähe liegende Officirer und Soldaten angenommen / und nicht vorgegeben / daß ſie ohne das / und vor ſich baſtant gnugſam wären / die dazumahl verhandene Gefahr zuverhüten und abzuwenden / oder zum wenigſten der Rath dicsfalls entſchuldiget geweſen / ſo hat der Rath d Stadt L. mit der Crohn Schweden in ein abſonderlich Verbindnis zu treten keine erhebliche / bewegende / und Nothdringende Urſach gehabt. Vor eins. Auff eure andere Frage erachten wir Rechtens ſeyn / weñ gleich der Rath der Stad L. als anno 1636. der Pragiſche Frieden-

Frieden-Schluß gemacht / und ins Römiſche Reich publiciret worden / ſtille geſeſſen / und es in vorigen terminis verbleiben laſſen ; Dennoch aber / und dieweil die Stadt L. kein Stand des Kreyſes / ſondern nur eine Land-Stadt iſt / derſelben auch keine jura militaria zuſtehen / und den Pragiſchen Frieden-Schluß Fürſten und Stände des Nieder-Sächſiſchen Kreyſſes acceptiret / und angenommen ; So iſt der Rath ſolcher Stadt mit der Crohn Schweden Verbindniß aufzurichten / und obernehnter Maſſen Revers auszuliefern nicht befugt geweſen. Auf die dritte Frage ſprechen Wir vor recht / weil der Rath der Stadt L. ohne Vorbewuſt und Einwilligung der Aempter Gilden und gemeinen Bürgerſchafft / ſich mit der Crohn Schweden verbunden / ſolch Verbindniß alſobald nicht entdecket / die Capitulation gleichfalls ohne Vorwiſſen der gemeinen Bürgerſchafft / Aempter und Gilden / mit dem Schwediſchen Feld-Marſchalch Banner aufgerichtet / und den Revers-Brieff außgeantwortet / So hat dadurch die gemeine Bürgerſchafft der Crohn Schweden nicht mögen verbunden / noch dem Rath darinnen Behorſam zu leiſten / wider ihren Willen / angehalten werden. Auf die vierdte und leste Frage erkennen Wir vor Recht / haben Anno 1637. im Monat Julio, Auguſto, und Septembri, die Käyſerliche und Reichs-Armeen ſich der Stadt L. genähert / und die Schwediſche Beſatzung außtreiben wollen / auch der Landes-Fürſt / mit ſeiner Soldateſca, zu der Stadt ſich gewendet / ſich zu conjungiren / und zu helffen / daß die Schwediſche Beſatzung aus ſeiner Fürſtl. Gn. Stadt geſchaffet werden möchte ; Und es hat die gemeine Bürgerſchafft ſich gegen den Schwediſchen Commendanten öffentlich erkläret / daß ſie wider ihren Landes-Fürſten nicht fechten / noch ſich wehren wolten / und iſt darauf des Landes-Fürſten Guarniſon / bey hellen liechten Tage / ohne Conſens des Raths in die Stadt eingelaſſen / und angenommen worden. Weñ nun gleich dazumahl der Schwediſche Commendant der gemeinen Bürgerſchafft eröffnet / was vor einen verbindlichen Revers-Brieff / Leib / Gut / und Blut bey der Crohn Schweden aufzuſetzen / der Rath im Nahmen der gantzen Stadt ausgereichet / und von ſich geſtellet ; Dennoch aber / und dieweil albereit ernehnter Maſſen die Bürgerſchafft dadurch nicht können verbunden werden / und die euſerſte vor Augen ſchwebende Gefahr / auch beſorgliche Blutſtürtzung / und gäntzliche Verderbung der gantzen Stadt L. abgewendet ; So haben die jenigen von der gemeinen Bürgerſchafft / die ſich zu ſolcher Abwendung gebrauchen laſſen / unrecht / und unverantwortlich wi-

wider Eyde und Pflicht nicht gehandelt/ſind auch vor unredliche Leute und Verräther der Stadt/ Bürgerlichen Freyheit/ und des Vaterlandes/ nicht zu halten/ noch ſonſten zu ſchelten/ ſondern vielmehr das jenige/ worzu dieſelbe ihre Pflicht / die ſie gemeiner Stadt/ und dem Landes-Fürſten geſchwohren/ verbunden/ zu des Vaterlandes Beſten verrichtet/auch dannenhero vor redliche Bürger / und umb gemeine Stadt wohlverdiente Leute zu achten/ V. R. W.

CAPUT XXXVII.

De Jure Armandiarum.

SUMMARIUM.

Jus totum, qvod circa arma verſatur, Principi eſt tribuendum. 1.

I.

EJusdem conditionis eſt Jus Armandiarum,uti vocatur *2. F. 56.* qvod etſi diverſimodè exponatur, ab aliis de vectigali ex armentis percepto, ab aliis de eo,qvod pro licentiâ armorum fabricandorum penditur, ab aliis aliter, communiùs tamen hodiè vocabulum iſtud de officinis publicis accipitur, in qvibus arma fabricantur , & reſervantur. Gothofr. Anton. *diſp. Feud. 3. num. 7.* Dn. Tabor, *de jur. arm. c. 1. num. 3.* Qvandoqvidem autem in armis maxima vis & potentia, tùm & ſecuritas Reipublicæ conſiſtit, jus totum,qvod circa arma verſatur,Principi ut tribuatur , Majeſtatis jubet ratio. Eaq; propter poterit Princeps & adimere arma ſubditis, & permittere, qvatenùs vel ſtudia eorum, & propenſiones, vel aliæ circumſtantiæ patiuntur. Anton. Perez. *Cod. ut armor. uſus, &c.* Armandiæ tamen ipſæ, h. e. officinæ tales, in qvibus arma ad usûs bellicos reſervantur, ut & tormenta majora privatis planè non ſunt concedenda , nec univerſitatibus aliter, niſi qvatenùs cauſa Imperii publica per eas eſt defendenda. Sed de totâ hâc materiâ copiosè differit Dn. Tabor, *in armentar. Juſtinian.* ad qvem cupidum Lectorem remittimus.

CAP.

Digitized by Google

CAPUT XXXVIII.

De Jure Fœderum.

SUMMARIA.

Ad contrahendum fœdus indigentia commerciorum & necessitas auxilii mutui impellit. 1.
Fœdera autem auctoritate ejus, qui summum tenet Imperium, iniri debent. 2.
Quid de Fœdere Hansico sentiendum sit? 2.
An populo alicui liceat cum alio populo pacisci, ut is populus certi generis fructûs, qui alibi non nascuntur, sibi soli vendat? Deciditur qvæstio contra Grotium. 3. & Monopolium magna inesse iniqvitas dicitur. 4.
Fœdera, belli causâ inita, aut æqvalia sunt, aut inæqvalia. 5.
Utrùm cum infidelibus arma jungere, & fœdus inire liceat? 6.
Qvod ex jure naturali deciditur. 6.
Qvomodo de jure Divino intelligendum sit? 7.
Sententia Gerhardi corroboratur. 8.
Limnæi opinio improbatur. 9.
Num fœdera etiam Successores in Imperio obligent? 10.

I.

PErgimus nunc ad Jus faciendi Fœdera, qvod, qvàm necessarium sit in Republicâ, satis cognitum habent ii, qvi rerum gubernacula tenent. Cùm enim nulla provincia sibi tàm sufficiens sit, ut non aliqvando alterius ope & auxilio indigeat, ipsâ naturâ duce inter duas pluresvè Respublicas conveniri sæpè solet, vel de commerciis invicem habendis, vel de auxilio sive mutuo sive etiam ex unâ tantùm parte præstando. Duæ igitur inprimis causæ sunt, qvæ gentes ad fœdera contrahenda impellunt, indigentia scil. & necessitas, sed qvæ invicem ita sunt connexæ, ut ferè unam conficere videantur, sive indigentiam eam dixeris, sive necessitatem. Istud enim, qvo indigemus, necessarium etiam est, nec necessarium qvid dici potest, nisi necessitatem illam induxerit indigentia. Indigentia tamen ad commercia magis refertur, necessitas ad defensionem contra vim externam, aut ad repetitionem ejus, qvod nobis debetur. Qvod commercia attinet, videtur natura bono consilio non omni terræ dare voluisse omnia, ut tantò arctiùs sibi jun-

jungerentur gentes, & mutuis ſubſidiis ſe invicem juvarent. Idq; qvâ ratione fieri poſſit, aut debeat, ſingulari exercitatione erit explicandum. Nunc enim non alia de commerciis ad nos pertinet tractatio, qvàm qvâ confœderationes propter ea fieri ſolent. Ut autem injuriæ propulſentur, aut damna data reſarciantur, bellicâ vi opus eſt, qvâ ſæpè minùs inſtructa eſt Respublica. Cùmq; hinc fieri poſſit, ut potentiâ majorum, & iniqvitate, populi imbecilliores opprimantur, non aliud remedium ſupereſt, niſi ut in auxilium vocentur alii, qvi vires addant, & hoſti pares, aut etiam ſuperiores faciant.

II. Qvemcunqve verò in finem fœdera ineantur, Reipublicæ intereſt, ut id fiat autoritate ejus, qvi τὸ κύριον tenet. Etſi enim commercia & negociationes non ſemper nomine publico, ſed â privatis plerumqve privatâ autoritate exerceantur, ſi tamen propter commercia fœdus contrahendum eſt, qvia tùm publicum geritur negocium, qvod Respublicas inter ſe certâ conventione jungit, non debet id fieri aliter, niſi interveniente autoritate ejus, qvi ſummum tenet Imperium. Et hoc eſt ſcilicet, qvod in fœdere Hanſico, per qvod commerciorum maritimorum causâ plurimæ tùm in Romano Imperio, tùm extra illud civitates coiverunt, maximè reprehenditur, coiviſſe ſcil. tàm ingentem ſocietatem nullâ autoritate publicâ. Id verò ſi factum fuiſſet, majora adhuc, aut ſaltem magis firma incrementa illi accedere potuiſſe, haud fruſtrà ominantur permulti. Et profectò Principibus ſuſpectum eſſe potuiſſet ejusmodi fœdus, niſi ſuas qvoqve civitates in illud recipi animadvertiſſent, & lucri expectatio omnem ſuſpicionem ſuſtuliſſet. Hinc enim factum, ut â multis Principibus pro urbibus ſuis, in Hanſæ jura recipiendis, intercederetur, qvòd qvisqve eas omni commerciorum genere florentiſſimas eſſe cuperet. Cùmq; anno hujus ſeculi XV. civitates Hanſeaticæ conventum habuiſſent, & in illo civitates fœderatorum Statuum Belgii comparuiſſent, haud fruſtrà eum conventum ſuſpectum habuit Imperator Romanus. Admiſſa tamen fuit excuſatio, qvam An. MDCXVI. ſcripto declararunt. Qvanqvam verò ſucceſſu temporis multa & magna ſecuritas, atqve autoritas, fœderi huic ab Imperio & Regibus aliis conceſſa ſit, ex qvo confirmatum id, & ex privato publicum factum haud temerè concludunt nonnulli. Vid. Knipſchild, *de civitat. Imper. cap. 4.* ne ſic tamen Collegium iſtud tueri

tuerí ſe adversùs hoſtes ſufficienter poterat, qvippe qvòd ipſæ ſolæ civitates excipere vim omnem exterorum populorum cogerentur, qvibus repellendis nec ſufficientes erant ſemper, nec eum in finem ſociatæ ab initio fuerant, ut adversùs integros exercitûs *συμμαχίαν* facerent. Etſi enim, ut commercia ſalva haberi poſſent, adversùs piratas & latrones agere, eosq; vi armatâ perſeqvi Hanſicæ ſocietati jus eſſet; Si tamen gens aliqva non intra piratarum ampliùs, & latronum numerum conſtitiſſet, ſed integrum hoſtilem exercitum confeciſſet, publicoq; nomine Hanſicæ ſocietati vim intuliſſet, deficiebat hîc vel facultas, vel autoritas, vim eam repellendi. Vid. Dn. Conring. *exercitat. de urbib. German. num. 98. ſeqq.* Matth. Stephan. *de jurisdict. lib. 2. part. 2. cap. 3.* Limn. *l. 7. jur. publ. cap. 1. numer. 59. ſeqq.*

III. Cæterùm in Fœderibus iſtis, qvæ propter commercia ineuntur, haud vulgaris qvæſtio eſt, an populo alicui liceat cum alio populo paciſci, ut is populus certi generis fructûs, qvi alibi non naſcuntur, ſibi ſoli vendat? Affirmat Grotius, ſed cum hac limitatione, ſi is, qvi emit, populus paratus ſit aliis vendere æqvo precio, qvòd aliarum gentium non interſit, à qvo emant ea, qvæ vita deſiderat, lucrum autem alteri prævertere non ſit illicitum, maximè ob cauſam promiſſæ defenſionis & faciendorum eo nomine ſumptuum, *l. 2. de jur. bell. & pac. cap. 2. in fin.* Hæc ita Grotius, ut Hollandus, in gratiam conterraneorum, pacta ejusmodi qvàm ſæpiſſimè cum exteris ineuntium, & qvandoqve exprimentium. At ſi principia Grotii attentiùs conſideres, num ſtare cum illis pacta talia poſſint, meritò dubitare licebit. In *eod. cap. ſub num. 18.* ſuppoſuit jus commune omnibus hominibus ad actûs tales, qvibus ea comparantur, ſine qvibus vita commodè duci neqvit. Atqve id jus tàm firmum facit, ut nec lege latâ, nec conſpiratione impediri qveat, propterea, qvòd tale impedimentum naturæ ſocietatis contrarium ſit. Poſito hoc, contrarium erit etiam pactum impeditivum, cum aliâ gente initum, qvod in reſpectu cæterarum gentium non multùm abeſt à conſpiratione. In ſeqventibus ſub *num. 22.* ſtatuit, in actibus illis, qvos populus aliqvis externis promiſcuè permittit, ſi unus populus excludatur, ei fieri injuriam. At in actibus illis, qvibus neceſſaria ad vitam comparantur, major inferetur injuria, ſi uni alicui populo permittantur, reliqvo humano genere prorsùs excluſo.

Digitized by Google

cluſo. Et hinc ſcilicet videat Grotius, num cum libertate commerciorum, qvam tantoperè it aſſertum, conciliari poſsit pactum de fructibus non alii vendendis, qvàm qvocum convenit.

IV. Illud inſuper difficilem reddit ſententiam Grotii, qvòd per eam monopolium qvoddam inducatur. Qvod enim in civitate eſt civis, ſibi uni rerum vendendarum poteſtatem vindicans, id in humano genere, & inter gentes eſt populus ſimile qvid affectans. At in monopoliis multa & magna latet iniqvitas & injuſtitia, qvam acriter perſtringit Tiberius Decianus, *tract. crim. lib. 7. cap. 21.* Hermann. Lather. *de cenſ. lib. 3. cap. 14.* Et propterea non civili tantùm Romanorum jure prohibita ſunt, *l. un. C. de monopol.* ibiqve Sichard., ſed etiam juri gentium repugnant, cùm publicè interſit, ut â qvovis mercimonia liberè exerceantur. Anton. Perez. *C. de monopol. num. 2.* Et qvanqvam id, qvod in monopolio injuſtum eſt, ſuſtuliſſe videatur Grotius, dum non aliter pactum, de qvo nunc agimus, admittit, qvàm ſi is, qvi emit, populus paratus ſit aliis vendere æqvo precio, tanta tamen eſt humani ingenii malitia, ut in lucro captando ſæpè nec modum nec finem ſibi præſcribi patiatur. Et profectò difficile eſt, mercatorem agere ſine fraude, optimè rem iſtam delineante Scripturâ, *Eccleſiaſtic. XXVII. 1.* Dum igitur, qvi ſoli rei vendendæ poteſtatem habent, Οὐ τὸ πλεῖστον juſto precio contenti non ſunt, ſed id pro arbitrio ſuo ponunt, ſubleſta facilè fieri poterit fides promittentis, ſe æqvo precio merces emptas revendere velle. Nec enim tum inter populos qvisqvam arbiter erit & moderator, qvi exerrantem coërcere intra metas juſti & æqvi poſsit, qviq; precium conſtituat, uti in permiſsione monopoliorum inter privatos reqvirit Grotius, *lib. 2. cap. 12. num. 16.* Et hinc igitur tentabimus contra Grotium, pacta ejusmodi inter gentes minimè probari poſſe, & libertatem commerciorum maximoperè impedire.

V. Belli vel inferendi vel avertendi causâ qvæ ineuntur Fœdera, aut æqvalia ſunt, aut inæqvalia, diſtingvente ita Proculo JCto, *in l. 7. §. 1. ff. de captiv. & poſtlim.* Inæqvale, iniqvum dicit Waremundus ab Ehrenberg, *de fœderib. lib. 1. cap. 4. num. 3.* iniqvè prorsùs, cùm non ita dicatur in reſpectu ad juſtitiam, ſed propter obligationis imparitatem, qvæ ex ſe nullam involvit iniqvitatem. Inæqvale Fœdus deſcribit Proculus, qvando tabulis comprehen-

henditur, ut is populus alterius populi Majeſtatem comiter conſervet, ſive, ut Grotius explicat, qvando tenetur populus operam dare, tùm ut alterius populi imperium in tuto ſit, tùm ut dignitas, qvæ Majeſtatis nomine ſignificatur, ei conſtet, *lib. 1. de jur. bell. & pac. cap. 3. numer. 21.* Ubi qvidem in disqviſitionem principaliter venit illud, num inæqvale ejusmodi fœdus propriè fœdus dicatur, ſive qvod eodem recidit, utrùm in tali fœdere, qvi plus promiſit, Majeſtatem ſuam ipſe retineat ſalvam. Sed eâ de re anticipavimus dicere *ſuprà*, ad qvæ tamen ſimul legi possunt ea, qvæ notavimus ad Grot. *lib. 1. cap. 1. numer. 31.* Qvem autem poſt Carolum Sigonium, & Gvilielmum Budæum, fœderis æqvalis & inæqvalis apud Romanos effectum ponit Jacobus Menochius, *de A. J. Q. l. 1. qvæſt. 100.* Exulibus Romanis in civitates, æqvo fœdere junctas, migrare licuiſſe, non licuiſſe in eas, qvæ inæqvali fœdere junctæ fuerunt, iſte ex Polybii & Livii verbis, ſuprà citatis, probari ſufficienter neqvit. Nec enim ſub perfugis & fugitivis, qvos memorat Livius, exules intelligi possunt, ut maximè fugæ vocabulum JurisConſultis qvandoqve pro exilio dicatur, *l. 4. §. 4. ff. de re militar.* *l. 5. ff. de interdict. & releg.* Potiùs enim eſt, ut perfugas illos dicamus, qvi ad hoſtes confugiunt, fugitivos verò ſervos, qvi dominos relinqvunt, & ad aliam gentem confugiunt. Vid. Marcell. Donat. *in Liv. lib. 30.* Et omninò hìc locum habet, qvod ait Perſeus apud Livium: *Qvid attinet cuiqvam exilium patere, ſi nuſqvam exuli futurus eſt locus.* Et qvod Ariſtides habet Leuctricâ ſecundâ: *Commune jus hominùm exules recipere, præſertim poſtqvam in exules nullum ampliùs jus eſt civitati.* Vid. Hug. Grot. *l. 2. de jur. bell. & pac. cap. 5. num. 25. & l. 3. cap. 20. num. 41.*

VI. Circa perſonas, qvæ fœdere jungi poſſunt, antiqva eſt, ſed ſæpiùs iterata, & noſtro etiam hoc ſeculo agitata controverſia, utrùm cum infidelibus arma jungere, & fœdus inire liceat: eâq; de re ſuperiore maximè ſeculo diſputatum fuit, poſtqvam Franciſcus I. Galliarum Rex Turcas in auxilium vocâſſet, & in Chriſtianum orbem ſingulari fœdere excitâſſet. Hugo Grotius operoſus eſt in enodandâ hâc qvæſtione, *lib. 2. de jur. bell. & pac. cap. 15. num. 8.* Præmittit autem, in jure naturæ rem eam dubitationem non habere. Id jus enim omnibus hominibus ita commune eſſe, ut Religionis diſcrimen non

Digitized by Google

admittat. Dubitationem tamen fortè movet illud, qvod nec natura qvidem omnis expers sit Religionis, & qvòd naturalis adeò Theologia contradictionem, & dissensum, ab notitiis & principiis innatis haudqvaqvam admittat. Paganismum autem, & Muhammedanismum, Religioni non Christianæ tantùm, sed naturali etiam repugnare, norunt illi, qvi dogmata diligentiùs examinârunt, ut adeò speculativè saltem in ipsâ naturâ aliqvod Religionum discrimen sit attendendum. In genere morum, qvanqvam homo homini ita junctus sit, ut propter humanitatem nemini officia vitæ deneganda, sed omnibus benefaciendum sit, svadet tamen natura, ut huic potiùs, qvàm illi, nos committamus, & familiares reddamus, & per consequens, ne nimiùm confidamus, aut arctiori Fœdere jungamur illis, qvi pessimè nobis cupiunt, qviq; funditùs nos deletos maximè optant. Et in terminis fortioribus svadet natura, ne adversùs fratres nostros, qvales Christiani inter se sunt, certè esse debent, excitemus communem fratrum omnium & juratum hostem, ut maximè armatâ manu ab illis infestemur.

VII. Pergit Grotius ad Jus Divinum, atqve ex eo maximè ventilari hanc qvæstionem dicit, tùm à Theologis, tùm à JCtis. Id verò uti non facit sine exemplo, ita hoc maximè operam dat, ut non sine ingenio id feciſſe videatur. Sed hoc tamen ferendum planè non est, qvòd legem veterem Mosis, & novam Evangelii fingat, strenuè in hoc Socinianizans, & svave Evangelii nomen in triste & rigidum legis jussum convertens. In citatis Scripturæ dictis explicandis qvalem se gesserit Grotius, animus nunc non est prolixè examinare, nec ipsa etiam dicta, qvæ hinc inde afferri solent, ventilare hîc necessarium est. Obvia enim sunt, qvæ ex Theologis nostris Gerhardus, *Loc. de Magistrat. numer. 154. seq.* ex JCtis Matth. Cuno, *de pact. lib. 1. cap. 22. num. 74. seqq.* ad interpretationem eorum contulerunt. Id generaliter observandum est, non omnia gentis Judaicæ præcepta, aut instituta unicuiqve Reipublicæ injungi debere, nec præcepta ejus gentis omnia populos alios ita adstringere, ut, si non observentur, protinùs peccatum in conscientiâ involvant. Gesserunt Israëlitæ bella ipsius DEI adversùs populos maledictos & rejectos, & qvidem duce & autore DEO, cujus adversùs eas gentes leges bellicæ ita universales omnes non sunt, ut vim suam præceptivam ad qvævis bella alia

alia extendant. Et ſic etiam in aliis negociis, qvæ pro ingenio gentis Judaicæ conſtitutæ ſunt leges, ne qvidem ex intentione DEI alios populos obligare debuerunt, uti iſta pluribus ſupra expoſui. Si qvà ergò prohibitio facta eſt Judæis circa fœdera ineunda, probè diſpiciendum eſt, ne, qvæ merè forenſia ſunt, cum moralibus & iis, qvæ univerſaliter & perpetuò obligant, confundamus.

VIII. Oppidò placẽt ea, qvæ ad deciſionem hujus controverſiæ diſtingvenda monet Gerhardus, *d. l. n. 156.* Summa eorum, hæc eſt, licere neceſſitatis tempore & defenſionis causâ cum infidelibus adversùs infideles alios Fœdera facere, dum ne veræ Religioni inde aliqvid decedat, nec diffidentia erga Deũ animos occupet, adversus fideles autem infideles in Fœdus vocare non licere. Ego adhuc plus largiar, nempè non defenſionis tantùm causa cum infidelibus adversùs alios infideles facere licere, ſed etiam ubi oppugnandi & infeſtandi illi fuerint, vel à fidelibꝰ, vel ab infidelibus, atqve ſic in genere ſtatuo, adversùs infideles ſi bellum geri oporteat, ſive offenſivum id fuerit, ſive defenſivum, poſſe inauxilium vocari infideles alios, aut illis auxilium præſtari. Utrobiqve enim adversùs infideles pugnatur, qvos juſto bello perſeqvi nulla religio eſt; in contentione tamen, ſi dicendum qvod æqvius melius videatur, Chriſtiano nomini magis conveniens videtur, præſtare infidelibus auxilium, qvàm ab illis petere. Sicut enim in privatis negociis ſatiùs eſt Chriſtiano, qvocunqve modo litem componere, qvàm Magiſtratûs infidelis judicium implorare: ita in negociis publicis præſtat bellum inferendum intermittere, qvàm auxilio Principis infidelis intentare.

IX. Neqve hinc ergò facere poſſum cum Limnæo, qvi putat, infidelium arma opponi poſſe non infidelibus tantùm, ſed etiam fidelibus, injuſto nos bello invadentibus, *in additam. ad capitul. Carol. V. art. 11. verb.* aller Hülff. Enimverò, ut taceam, erroneam eſſe poſſe opinionem putantis, injuſto ſe peti bello, illud inprimis huc facit, qvod ſuprà dixi, adversùs fratrem, injuriam mihi inferentem, non eſſe concitandum hoſtem communem, & qvaſi nativum, præſertim cujus intentio eſt & unicum votum, utriusqve fratris extremam perniciem qværere, qviqꝫ, nullo Fœdere obſtante, fœderato non magis favet, qvàm alteri. Et hoc eſt ſcil. qvod Franciſci Galliarum Regis famam tàm fœdè maculavit, uti notat ipſe Limnæus, *ad*

cand. capitul. ad prolegom. verb. durch die Wahl/ *num. 85. seq.* Et fumum vendunt, qvi ex istiusmodi tali Fœdere insignes Christiano Orbi utilitates provenire prædicant, qvos inter est Gabr. Barth. Gramondus, *hist. Gall. lib. 3.* Non ea est infidelium indoles & mansvetudo, ut Christianæ Religioni incrementa accedere patiantur; & qvàm tenuis sit Ecclesiarum Christianarum in Turcico imperio conditio, pleni sunt historicorum commentarii. Qvàm parùm autem per suum istud Fœdus profecerit Franciscus, ipse fatetur Blasius Monlucius, Fœderis illius acerrimus defensor, apud Lans. *orat. contr. Gall. pag. 345.* Et hinc enim factum, qvod Statûs Imperii Romano-Germanici Francisçum non minùs, atqve ipsum Turcam, pro communi Christianorum hoste habendum decreverint. N. A. zu Speyer Anno 1544. §. So achten wir/ *&c.*

X. Anteqvam hinc abeamus, illud adhuc disqvirere erit operæ precium, num Fœdera etiam successores in imperio obligent. Non obligare, putat Franciscus Cardinalis Mantica, *Lucubrat. Vatican. lib. 27. tit. 7. num. 33.* finiri enim Fœdus per mortem alterius ex Fœderatis, perindè ut societatem aliam, *l. 65. §. 9. ff. pro soc. §. 5. Instit. de societ.* Sed enim notat ipse Pomponius JCtus, in *l. 59. ff. pro soc.* aliqvam subesse differentiam inter privatas & publicas sociétates. Facit enim publica utilitas, ut etiam ultra mortem continuetur Fœdus, nisi aliud qvid dictum fuerit. Interest scilicet, num personale sit initum Fœdus, an verò reale, prout pactum scil. vel in rem vel in personam intervenit. Etsi autem multa sæpè controversia est de interpretatione verborum, in dubio tamen in rem potiùs pactum intercessisse dicendum est. Gœdd. *de contr. stipul. cap. 9. num. 164.* Thom. Maul. *de homag. tit. 1. num. 11.* Jacob. Menoch. *lib. 3. præsumt. 47.* Animadvertendum tamen pacis çausâ constituta Fœdera, æterna, belli gratiâ inita, temporaria esse debere. Qvod si enim Fœderis perpetui causâ bellum in infinitum producendum esset, non societas ea aut Fœdus, sed conjuratio pessima appellanda foret, non pacem, sed latrocinandi licentiam, & inexplebilem aliena invadendi & deprædandi cupiditatem propositam habens: Petr. Heig. *part. 1. qv. 11. num. 3. 6.* Qvare ut eò melius de perpetuitate Fœderis ex verbis obscuris & ambiguis constet, ipsa interdum materia conjecturam suppeditat non improbabilem. Qvod si pares fuerint conjecturæ, supererit, ut favorabilia credantur esse realia, odiosa verò personalia. Hugo Grot. *de jur. bell. & pac. l. 2. c. 16. n. 16.*

CAP.

CAPUT XXXIX.

De

Jure Induciarum.

SUMMARIA.

Quæ sit Induciarum ratio, & quomodo Pauli descriptio, l. 19. ff. de captiv. & postlim. intelligenda sit. 1.
Definitio Grotii examinatur. 2.
Inducia, at Leoninus vult, tacitâ conventione fieri non possunt, cùm nec obligationem inducant. 3.
Cui potestas faciendi Inducias competat, & quomodo L. conventionum 5. ff. de pact. diversimodè legatur. 4.
Breviores Inducia à Duce exercitûs concedi possunt. 5.

1.

PErvenimus ad materiam de Induciis, de qvâ etsi dici qveant haud pauca, in his duobus tamen præcipuè occupati nunc erimus, 1. qvæ sit earum ratio, 2. cui potestas circa eas ineundas competat. Qvod primum attinet, ita eas describit Paulus JCtus, *l. 19. ff. de captiv. & postlim.* Induciæ sunt, cùm in breve, & in præsens tempus convenit, ne invicem se lacessant, qvo tempore non est postliminium. Hanc descriptionem exagitat Grot. *de jur. bell. & pac. lib. 3. cap. 21. num. 1.* ductus exemplo Agellii, qvi similem Varronis descriptionem redarguit, *l. 1. noct. Attic. c. 25.* ex eo scil., qvòd non in breve semper tempus Induciæ fieri soleant, sed qvandoq; in annos viginti, triginta, qvadraginta, etiam centum. Sed enim pro Varrone & Paulo dici potest, duplices statui posse Inducias, alteras qvæ fiunt in tempus breve, retento interim sub signis milite, longiores alteras, propter qvas dimittitur exercitus, & castra solvuntur. Prioribus ἐνιχειρίας nomen magis convenire videtur, qvàm posterioribus. Cumqve aliàs Induciarum tempus bello magis, qvàm paci annumerari soleat, (qvòd bellum per Inducias neqvaqvam finitum dici qveat, qvâ ratione Petrq de Anchorano, *consil. 88.* vectigalium conductoribus per Induciarũ tempora non minùs, qvàm belli tempore succurrendum putat) posterior tamen species Induciarum,

Digitized by Google

rum paci propior est, imò est ipsa pax, sed temporaria, & in bellum resolubilis. Paulus igitur JCtus, dum in breve tempus Induciarum conventionem determinat, priorem speciem innuisse videtur, qvando scilicet miles adhuc in armis est, paratus ad conflictum, qvamprimùm tempus conventum præterlapsum fuerit.

II. Qvod attinet definitionem Grotii, qvæ talis est: *Induciæ sunt conventio, per qvam bello manente ad tempus bellicis actibus abstinendum est*, ad eam duo hæc moneri possunt. Primò, qvòd per conventionem definiverit, cùm tamen Induciæ potiùs ἀποπάλεσμα sint, ex conventione resultans. Omninò enim distingvenda sunt à se invicem, qvæ per modum causæ & effectûs se habent. Dum igitur Induciæ considerari debent, ut sunt in esse deductæ, non possunt definiri per modum deducendi, qvemadmodùm malè definitur transactio per conventionem, cùm aliud sit modus transigendi, aliud ipsa transactio: aliud modus decidendi, aliud ipsa decisio, Hahn. *in Wesembec. tit. de transact. num. 2.* Alterum est, qvòd non videatur convenire Induciis, ad annos centum factis, qvas tamen, dum Varronis & Pauli definitionem impugnat Grotius, pro veris Induciis necesse est ut habeat. Qvis enim bellum manere credet, milite omni dimisso? Ubi novo opus est exercitu, si bellum redintegrandum fuerit, qvis interea bellum durare existimabit? Rectiùs igitur tales Induciæ pro ipsâ habentur pace. Et qvod genus attinet, dum bellum Grotius, *lib. 1. c. 1. num. 2.* per statum definivit, potuisset eodem modo Inducias per statum definire, qvòd sc. sint status belligerantiũ, qvo, manente bello, bellicis actibꝰ ex conventione ad tempus abstinent. Brevius: Induciæ sunt cessatio ab actibus bellicis utrinq; ad tempus conventa.

III. Dixi ex conventione eas oriri, & qvidem conventio expressa esse debet, cùm non omne otium in bello Inducias faciat. Et hinc consentire neqveo Elberto Leonino, qvando *lib. 2. emendat. cap. 6. num. 4.* induci ait Inducias non solùm expressâ, sed etiam tacitâ conventione, & utrobiqve effectum hunc esse, qvod liber sit utriusqve partis conventus, qvodqve ultro citroqve ire redire, & verba jungere sine periculo liceat. Ego enim tacitam talem conventionem cum effectu obligandi in hâc materiâ agnoscere vix possum, & fatetur ipse Leoninꝰ, Inducias, qvæ tacitè inducuntur, nullam obligationem continuationis aut observantiæ habere, nec procedere

cedere ad ulteriora ſpacia, qvàm qvæ ſpontaneâ voluntate partium qvieti tribuuntur. Ex qvo ſeqvitur, non tàm ex tacitâ conventione poteſtatem hanc ultrò citroqve eundi, & ſecurè colloqvendi naſci, qvàm ex conniventiâ & nudâ permiſſione partis adverſæ. Et qvanqvam fieri poſſit, ut qvæ expreſsâ conventione olim initæ fuerunt Induciæ, utrinq; de facto prorogentur, dum neutra pars ad actûs bellicos redit, nego tamen, ex hàc prorogatione obligationem naſci, qvæ repetitionem actuum bellicorum prohibeat, qvo minùs ea, qvandocunqve libuerit, fieri poſſit. Tacitæ igitur Induciæ, qvas ſæpè ita nominant Hiſtoriarum ſcriptores, non propriè dictas denotant Inducias, vim obligandi continentes, ſed mutuam belligerantium qvietem, ex facto ita contingentem, dum neutra pars alteram laceſſit, ſed utraqve magis opportunam occaſionem expectat. Qvod ſi verò conventum fuerit, etiam poſt tempus, Induciis præfinitum, non licere bellum repetere, niſi factâ indictione, qvalem caſum proponere videtur Fr. Cardinal. Mantica, *Lucubr. Vatican. l. 27. tit. 2. num. 15.* tacitè qvidem tùm prorogari poſſunt Induciæ, iſtæ tamen propterea in pacem non commutantur, uti vult Mantica, ſed utriq; parti adhuc relicta eſt, qvandocunqve bellum repetendi, libera facultas. Et hæc qvidem de primo qvæſito.

IV. Secundum erat, cui poteſtas faciendi Inducias competat. Ad cujus deciſionem Doctores noſtri inprimis conſiderant *l. conventionum 5. ff. de pact.* cujus hæc ſunt verba finalia: *Publica conventio eſt, qvæ fit per pacem, qvoties inter ſe duces belli qvædam paciſcuntur.* Ita legitur in Pandectis Florentinis, qvos ſecutus Hugo Grotius, *de jur. bell. & pac. l. 2. cap. 15. num. 1.* publicam conventionem per exempla expoſitam eſſe contendit, eorumqve primum de pace faciendâ conventionem, alterum, de re aliâ ſi quid inter Duces belli pactum fuerit, hîc obſervat. Add. Colleg. Argentorat. *de pact. num. 9.* Alii verò, qvòd verba illa, *per pacem*, idoneum ſenſum non habeant, ita legere malunt. *Publica conventio eſt, qvæ fit per Principem, aut qvoties inter ſe, &c.* Franciſc. Duaren. *ad d. l. 5.* Arnold. Vinnius, *de pact. cap. 2. num. 1.* Illis multùm favet verſio Græcorum, qvi conventiones publicas exponunt τὰ πρὸς ἐξόπλους ἢ ἡγεμόνων ἐθνῶν πρὸς εἰρήνην τυχὸν, ἢ ἄλλο τι τοιοῦτον, qvæ fiunt per Principes aut Duces exercitûs, veluti ad pacem, aut aliud qvid tale. Sed Elbertus Leoninus, *d. l. 2. emendat.*

Digitized by Google

dat. cap. 6. num. 8. præfert lectionem Florentinam, qvod non tàm ex qvalitate personarum, (cùm non omnis, qvæ per Principem fit, conventio publica sit,) qvàm ex genere & naturâ negociorum, de qvibus agitur, petenda sit conventionis publicæ descriptio.

V. Utráque lectio Ducibus belli potestatem largitur conventionem publicam de rebus ad publicam rem pertinentibus ineundi, sed nimis generaliter. De Induciis ergò dum qværitur, non omnium eadem est responsio, uti videre licet apud Fr. Duaren. *ad d. l. 8. circa fin.* Helfr. Ulr. Hunnium, *de pact. cap. 2. qv. 2.* Arn. Vinn. *de pact. cap. 2. num. 6.* Hug. Grot. *de jur. bell. & pac. lib. 3. cap. 22. num. 8.* Elbert Leonin. *d. l.* in hoc tamen omnes conveniunt, eas Inducias, qvæ necessitatem aliqvam habent, qvæve brevíori tempore includuntur; etiam à Duce belli concedi posse, longiores non posse concedi ab alio, qvàm ipso illo, cujus auspiciis bellum geritur. Et rectè. Suprà enim dixi, longiores Inducias, qvæ ad annos decem, viginti, triginta, &c: ineuntur, paci proximas esse, & nihil omninò differre, nisi qvòd non sint perpetuæ. At in sequentibus dicemus, pacem confici non posse nisi ab eo, qvi rerum summam tenet. Breviores autem, qvæ tempori inserviunt, & repentinæ sunt, ad pacem referri neqveunt, atqve idcircò earum concedendarum potestas Duci exercitûs deneganda non est. Matth. Cuno, *de pact. l. 1. c. 22. num. 116.* Qvantum autem tempus ad breviores ejusmodi Inducias, ut à Ducibus concedi possint, reqviratur, definiri exactè neqvit, & ipsorum ferè Ducum arbitrio relinqvitur, qvi de voluntate suorum constituentium præsumere possunt præ cæteris omnibus facillimè. Communiter autem, si sepeliendorum cadaverum gratiâ Induciæ petantur, denegari illæ ab exercitûs Duce neqveunt. Sic etiam dari qvándoqve tales solent obsessis, ut de deditione faciendâ tempus deliberandi habeant, qvanqvam sæpè etiam denegari illæ soleant pro ratione statûs bellici, & qvatenùs longiùs vel propiùs absint hostium copiæ auxiliares, liberandæ urbi destinatæ. Aliàs ubi de summâ rei omninò pugnandum est, & jam æqvis viribus ad conflictum parati sunt exercitûs, Inducias ad qvatuor menses pacisci non est potestatis Imperatoriæ; id enim tempus hoc casu nimis longum est, neqve id impune fuit Argivorum & Lacedæmoniorum Ducibus apud Diodor. Sicul. *lib. 12.*

CAP.

CAPUT XL.

De
Jure Pacis faciendæ.

SUMMARIA.

Belli finiendi potestas ad Principem pertinet. 1.
Unde Duces belli, cum libero licet mandato, hac potestate destituuntur. 2.
Sicut procuratori in actibus judicialibus potestas etiam transigendi denegata est. 3.
Utrùm Princeps fœderatus pacem cum parte adversâ inire possit? 4.
An Princeps pacem faciendo cum hostibus, privatorum damna atq; injurias, ob causam belli acceptas, remittere possit? 5.

1.

REstat tandem, ut, qvomodo bellum finiatur, breviter & pro ratione instituti nostri videamus. Non alia autem ejus finiendi ratio suppetit, qvàm qvæ fit per compositionem pacis. Ejus rei potestas qvin ad Principem & summum Reip. gubernatorem pertineat, nemo est, qvi dubitat. Penes qvem enim belli decernendi & gerendi est potestas, penes illum etiam finiendi ejus potestas esse debet, non tantùm qvòd publicâ ad hanc rem opus sit autoritate, sed etiam ideò, ne Resp. aliqvid detrimenti patiatur, & ut sciat, qvi ad clavum Reip. sedet, qvantum communi bono accedat vel decedat, cùm nec publica qvidem transactio fieri possit, nisi dato aliqvo, aut retento, aut promisso, non minùs, qvàm privata, *l. 38. C. de transact.* Hinc enim tantâ cum curâ & circumspectione hodiè conficiuntur pacis tabulæ, & ad singula verba hærent animi concipientium, ne fraudulenta ex illis aliqvando exsculpi possit interpretatio, nevè plus scriptum, qvàm conventum inveniatur. Horum omnium summa à Principe petenda est, illiqve referenda vicissim partis adversæ postulata, ut controversiis omnibus ultrò citroqve sopitis, & transactis plena tandem obtineri qveat pax & concordia.

II. Posito jam', ad Principem spectare pacis conficiendæ rationem, facilè hinc patet, omnes alios Reip. Proceres & ministros eâ potestate destitui, & ipsos etiam belli Imperatores. Hic verò contradicunt nobis, qvi in *l. 5. ff. de pactis* lectionem primam, suprà à nobis memoratam, retinent. Sed qvia alii hanc lectionem non admittunt, & hinc dubia fit textûs interpretatio, neqve ex jure Romano fontes juris publici universalis petendi semper

ſunt, potiùs eſt, ut ad rationes animum intentum habeamus, qvibus utuntur. Sed & illæ maximam partem ex jure Romanorum privato petitæ ſunt. Diſtingvunt nempè, utrùm Duci belli adminiſtratio belli libera, ſummaqve rei commiſſa ſit à Republ., an verò liberum de bello gerendo mandatum non habeat, ut priori caſu pacem facere cum hoſte Duci belli liceat, poſteriori non liceat. Priori enim caſu æqviparari Ducem belli procuratori, qvi mandatum habet cum liberâ, poſteriori caſu illi, qvi mandatum habet qvidem, & generale etiam habet, ſed ſine liberâ. Vid. Hunn. *de pact. cap. 2. qvæſt. 2.* Add. Duaren. *d. l.* Ego cùm videam, diſtinctionem mandati generalis cum liberâ, & ſine liberâ parùm hodiè Doctoribus probari, vid. Johan. Vaud. *lib. 1. qvæſtio 47. num. 5. 6.* Bachov. in Treutler. *vol. 1. diſp. 27. theſ. 5. lit. B.* C. Franzk. *tit. de procurator. n. 41.* Arn. Vinnius, *ad §. 42. Inſt. de R. D.* parùm etiam roboris & firmamēti inde accipiet ejus ad Duces belli applicatio. Et rectè negat Bachovius, *d. l.* generali mandato cum liberâ omnia contineri, qvæ ex mandato ſpeciali expediri poſſunt. Rectevqve hinc concludimus, procuratorem ad agendum etiam cum liberâ, & generali adminiſtratione non poſſe tranſigere, vel paciſci, cum Auguſtino Barboſa, *ad c. contingit 3. X. de transact.*

III. Qvod ſi ex civili Romanorum jure argumenta colligere velimus, fortius omninò videtur illud, qvod petitur ex *l. tranſactionis 8. C. de transact.* ubi deciditur, fruſtrà tranſigere eum, cui cauſæ actio, non deciſio litis mandata eſt. Qvaliter enim ſe habet in bellis, ut ita dicam, judicialibus mandatum de agendo, taliter ſe bellis publicis mandatum de belligerando. Atqvi iſtud in ſe non continet poteſtatem tranſigendi. Ergo nec hoc, qvippè qvòd pacificatio nihil aliud ſit, qvàm belli transactio & compoſitio. Ad hoc argumentum fruſtrà regerit Hunnius, *d. l.* procedere id à diſparibus, nec ſe habere bellum ad pacificationem, ſicut ſe habet actio ad transactionem, belli finem eſſe pacem, actionis finem non eſſe transactionem, nec enim ad id agi, ut tranſigatur, &c. Enimverò nec belli qvidem finis principalis eſt pax, ſed ut id, qvod nobis abeſt, proſeqvamur, ſive jam id fiat per pacificationem, ſive per detractionem armorum, ſive per defatigationem partis adverſæ, ut arma ipſa ejiciat. Pax ipſa ſi finis eſt belli, à belligerante intentus, cur pacem, qvam habet, frangit ipſe & bellum in-

incipit? Non igitur pax ex ſe principaliter, ſed recuperatio rei ablatæ, aut defenſio rei noſtræ intenditur, qvi idem ſcopus eſt actionis, in judicium deductæ. Ex qvo liqvet, non eſſe inane argumentum à poteſtate tranſigendi, procuratori denegatâ, ad poteſtatem pacificandi, denegatam Duci exercitûs. Qvod ſi porrò qvis attendere velit, exiguam ſæpè cognitionem habere belli Duces earum rerum, propter qvas geritur bellum, ſæpè etiam armis tractandis etſi habiles ſint, rebus aliis gerendis minimè idoneos eſſe, facilè intelliget, non poſſe utramq; poteſtatem ſemper in unâ perſonâ combinari, tantum abeſt, ut ſub generali de belli adminiſtratione mandato, etiam liberrimo, poteſtas tranſigendi & pacificandi comprehendatur. Ex qvibus omnibus id tandem ſeqvitur, belli Ducem, niſi ſpeciale mandatum acceperit, pacem conſtituere non poſſe, ſed totam hanc poteſtatem ad Majeſtatem, cujus nomine geritur bellum, pertinere, uti rectè concludit Matth. Cuno, *de pact. cap. 22. n. iii.*

IV. Qvandoqvidem igitur inter jura Majeſtatis hoc non eſt exiguum, & exhinc Principi ſoli attribuendum, non ineptè nunc qværitur de Principe fœderato, utrùm & ille pacem cum parte adversâ inire poſſit, poſito, talem fuiſſe fœderis conditionem, ne liceret de pace convenire cum hoſte, niſi ex confœderati conſenſu. Bodinus hîc probri inſimulat, & multis contumeliis onerat Germaniæ Principes, qvòd non attento fœdere cum Henrico, Galliæ Rege inito, pacem fecerint cum hoſtibus, *lib. 5. de Republ. cap. ult.* Ei ex profeſſo reſpondent Petrus Heigius, *part. 1. qvæſt. 11.* Dominic. Arumæus, *de jure publ. vol. 1. diſſ. 27.* Warcmund. de Ehrenberg, *meditam. pro fœderib. lib. 1. cap. 2. num. 183. alii.* Qvod rem ipſam attinet, ita ſentio, malè & tantùm non proditoriè agere eum, qvi fœderato ſuo inſcio, & invito, contra pactum conventum cum hoſte pacem init. Sed id tamen ſuas patitur exceptiones. Incidere enim juſtiſſimæ cauſæ poſſunt, cur bello finis imponi debeat, atqve eas tùm explicare tenetur fœderatus ſuo confœderato. Qvi ſi conſentire renuit, præferenda eſſe puto hoc caſu pacis conſilia, licet ea à ſocio repudientur. Poterit enim ille tàm contumaci odio in hoſtem eſſe affectus, ut nullâ commodi publici habitâ ratione, cum inſigni ſuâ clade, perpetuum cum eo malit gerere bellum, qvàm bonis conditionibus eidem reconciliari. At hoc ab ipsâ humanitate alienum

Digitized by Google

est. Fieri potest, ut fœderatus viribus ita dejectus & exutus sit, ut planè inutilis sit confœderato suo, & nullum illi ampliùs ex fœdere surgat commodum, num propterea, qvòd ille consentire renuit, omnes repudiandæ sunt conditiones pacis, qvæ ab hoste impetrari possunt? At, qvemadmodùm necessitas non habet legem, ita nec contractum sustinet, si fœderatus, gravissimo casu pressus, neqveat satis conventis facere. Alberic. Gentil. *de jur. bell. l. 3. cap. 24.* Poterit igitur hoc casu etiam invito socio pacificatio iniri, inscio tamen eo non potest, & ad eum saltem finem denunciari debet, ut de fœdere posthàc cessante certior esse possit.

V. In his, & aliis pluribus, operosior esse posset nostra diligentia. Sed qvia institutum nostrum non est, totas & integras per singula capita explicare materias, ea tantùm, qvæ ad subjectum, hoc est, Principem, spectant, & qvatenùs spectant, plerumqve selegimus; nec in his tamen prolixiores esse voluimus, qvàm cathedra ferre solet Academica, sufficienter officio nostro defunctos nos fuisse arbitrati, sicubi pagina nostra non fuerit omni indigna lectione. Unicam adhuc, anteqvam finiamus, subjiciemus controversiam de remissione, qvam facere solent pacem inter se constituentes: An Princeps, pacem faciendo cum hostibus, privatorum damna, atqve injurias, ob causam belli acceptas, remittere possit? Video hìc Doctores ferè omnes id affirmare, & conspirare in his hypothesibus, id licere Principi, si aliter discordiæ sedari, & pax haberi neqveat, sed tùm tamen damna data sarcienda esse ab totà & integrâ civitate. Vid. Matth. Cuno, *de pact. cap. 22. numer. 22. seqq.* Fernandus Vasqvius, *illustr. qvæst. 4.* Hunnius, *de pact. cap. 2. qvæst. 3.* Hugo Grotius, *de jur. bell. & pac. lib. 3. cap. 20. numer. 7. 8.* Arnoldus Vinn. *de pact. cap. 2. num. 2.* De priori nullam nunc movebo litem, sed in posteriori sunt qvædam, qvæ me in diversam sententiam rapiunt. Ecce enim, multùm hìc facit occupatio bellica, qvæ est titulus acqvirendi dominii, uti pleniùs exposui *suprà.* Qvod si ergò res, bello acqvisita, sit occupantis, qvomodò repeti poterit ab hoste, aut cur æstimationem ejùs præstare debeat civitas? Ais, repeti posse ideò, qvòd bellum, ab hoste illatum, fuerit injustum, resarciri autem debere â civitate, qvòd æqvum sit, ut socii communia habeant damna, qvæ societatis causâ contingũt, iniqvum,

qvum, ut unus solus, aut pauci aliqvi sustineant. Sed enim, uti de justitiâ causæ, propter qvam suscipitur bellum, probabiliter plerumqve disputatur, & hinc utraqve pars justum se gerere bellum gloriatur, ita frustrà repeti, qvod bello ablatum est, causabitur alter, à qvo petitur, & sic frustrà semper repetetur; Cives autem tùm demùm resarcirè tenentur damna, uni civi illata, qvandò ea data sunt propter commodum civitatis; saltem speratum, qvomodò rectè petitur æstimatio ædificii combusti, aut destructi, ut eò promptior fiat adversùs hostem obsidentem defensio, qvomodò etiam facienda est restitutio, si non aliter hostis pacem inire velit, nisi ubi illi cessum fuerit castellum, aut villa Titii. Hactenùs enim, qvia per hoc castellum, aut villam Titii, pax universæ civitati comparatur, æqvum est, ut Titio, detractâ ipsius ratâ, æstimationem villæ præstent. Sed ut omnia alia, armis & bellicâ manu ablata, à civitate damnum passis restituantur, causam, qvæ movere possit, adhuc nullam video. Populationes agrorum, & ædium incendia, qvod attinet, teneretur qvidem ille, qvi per injuriam damnum dedit, istud resarcire, cùm in his qvoqve bellicis actibus, nisi temperamentum adhibeatur, multa committatur injuria, uti notat Grotius, *de jur. bell. & pac. lib. 3. cap. 12.* sed qvia moribus gentium licentia ista omninò impunis est, & difficile est, qvo jure, qvâvè injuriâ damnum datum sit, definire, repetitio talis rectiùs intermittitur. Et hinc fortè est, qvòd casibus fortuitis annumerentur hostium incursiones, *l. fin. C. de condit. insert. l. 18. pr. ff. commod. l. 15. §. 2. ff. locat. l. 1. §. 4. ff. de O. & A.* Sebastian. Medices, *de casib. fortuit. part. 2. qvæst. 1.* Qvæ cùm ita sint, utriqve parti id deniqvè utile erit, & consultum, ut per amnestiam generalem, qvicqvid damni datum est, utrinqve compensetur; & per amicam pacis compositionem in mutuam charitatem animi civium coalescant.

CAP.

CAPUT XLI.

De

Jure Commerciorum.

SUMMARIA.

Cùm nulla terrarum pars sibi ipsi sufficiat, Commercia necessariò instituenda fuerunt. 1.
Qv. Num deceat Virum bonum & pium commercia & mercaturam exercere? 2.
Diluuntur obstantes Canones. 2. 3. 4.
Jus Civile, Mercaturæ adversum. 5.
Mercatura, seu magna, seu tenuis sit, sordida esse potest. 6.
Si scil. cum nimio lucri studio conjuncta. 7.
Ut negociationibus modus ponatur, Principis est dispicere. 8.
Principes ipsi mercaturâ rectiùs abstinent. 9.
Neq; Nobilibus mercatura convenit. 10.
Etsi moribus aliud sit introductum. 11.
Neq; ipsi, sed per alios eam exerceant. 12.
Triticum tamen, & oleum, & vinum vendere Nobilibus licet, non ipsam cerevisiam. num. 13.
Responsum Wittenbergensium. 14.
Clericis num permittenda sit negociatio? 15.
Textûs, Clericis faventes, explicantur. 16. 17.
Tabernas nempè, qvibus victum sibi conqvirebant, habere Clericis licuit. 18.
Cauponariam exercere non licuit, nec licet. 19.
Uti nec Professoribus in Academiis, 20. nisi in casu deficientium alimentorum.
An Peregrinis negociatio cum civibus prohiberi possit? 21.
Si autem vel hostes nostri sunt, vel non sunt. 21.
Qvi hostes nostri non sunt, & pacta nobiscum inierunt, excludi à Commercio non debent. 22.
Aliter se res habet cum illis, qvi pacta nulla nobiscum inierunt, nec tamen hostes nostri sunt. 23.
Argumentum Scaeciæ refutatur. 24.
Ad hostes nostros qvod attinet, distingvitur. 25.
Hodiè tamen Commercia qvandoq; tolluntur. 26.
Responsum Wittenbergensium. 27.
Num exteri Negociatores, qvi cum neutrâ parte faciunt, prohiberi possint, ne cum hostibus nostris negocientur? 28.
Grotii sententia examinatur. 28. 29.

Judæi

Digitized by Google

Judæi mercaturâ olim abſtinuerunt. 30.
Strenui tamen ſemper fœneratores fuerunt inter extraneos. 31.
Unde Legibus pœniq; in eos animadverſum. 32.
In qvibus prohibita ſit Chriſtianis cum Judæis communio? 33.
Qvalis mercatura eis ſit permiſſa? 34.
Utrùm homini Chriſtiano ſocietatem mercatoriam inire liceat cum Judæo? 35.
An cum Saracenis liceat commercia habere? 36.
Non obſtant textûs Juris Civilis & Canonici, cùm illi tempore belli editi fuerint, 37. *& ſolùm armorum rerumq; bellicarum commercium probibeant.* 38.
Unde durante bello commercium tale rectiùs interdicitur, qvod tempore etiam pacis benè omittitur. 39.
Privatis etiam negotiatione interdici poteſt. 40.
Qve Principi de rebus ſacris, bonisq; Eccleſiæ ſtatuendi poteſtas competat? 41.
Obſtant Canoniſtæ, præcipuè Baronius. 42.
Exemptio verò Clericorum ipſis Imperatoribus volentibus facta fuit. 43.
Bona Laicorum immobilia ſine Principis conſenſu in Eccleſiam non ſunt alienanda. num. 44.
Res ſacræ & ſanctæ in commercio haberi non poſſunt. 45.
An loca religioſa in commercio ſint? 46.
Jure qvoq; Canonico locum religioſum emere aut vendere non licet. 47.
Qvanqvam laudabilem conſvetudinem, qvam prætendunt, obſervari velint Canoniſtæ. 48.
Alii textum Juris Canon. aliter explicant. 49.
Apud nos jus inferendi mortuum in commercio eſt. 50.
Qv. Utrùm & qvatenùs pecuniam accipere liceat ob rem ſpiritualem? 51.
Canoniſtarum & Scholaſticorum ſententia. 52.
Deſcriptio Simoniæ. 53.
Publicæ res non in commercio privatorum, ſed populi ſunt. 54.
Armorum commercium Civibus etiam denegari qvandoq; poteſt. 55.
Inter res hoſtibus venundari prohibitas Cotem etiam referunt. 56.
Frumentum qvoq; hoſtibus ſubvehere non licet. 57.
Uti & nec ſales. 58.
Qvibus additur aurum, vinum, oleum, & liqvamen. 59.
Extra hoſtilitatis reſpectum prohiberi ſolent commercia alia, qvæ ad qvatuor claſſes referuntur. 60.
Ad primam claſſem refertur 1. *aurum & argentum, ſ. ſignatum, ſ. rude.* 61.
2. *Frumentum, & qvicqvid ad annonam pertinet.* 62.
Exploratores conſtituendi, qvi flagellatores annonæ obſervent. 63.
Ut & prohibendum, ne frumentum in herbâ ematur. 64.
Incertitudo enim meſſis futuræ, & pretii prætendi non poteſt. 65.

Exportari prohibentur etiam alia, qvibus carere Resp. nequit. 66.
Perniciosum inprimis, si materia rudis evehatur. 67.
In secundâ classe ea sunt, qvæ luxum conficiunt. 68.
Ad hanc classem refertur histrionia. 69.
Qvid habendum sit de ollâ fortunæ? 70.
In classe tertiâ jure civili eminet Purpura, privatorum commercio exempta. 71.
Uti & Sericæ vestes probibitæ fuerunt. 72.
Princeps enim leges vestiarias præscribere potest. 73.
Cupressis olim etiam interdictum fuit. 74.
Cujus interdicti ratio investigatur. 75.
Nec venena in omnium sunt commercio. 76.
In qvartâ classe est commercium Lenonum. 77.
Unde Lupanaria jure prohibentur. 78.
Apud Pontificios tamen major eorum auctoritas. 79.
JCtorum circa hanc materiam error. 80.
Ad formam negociationis qvod attinet, publicâ auctoritate præscribenda est. 81.
Utrùm qvis cogi possit, ut rem suam vendat? 82.
In casu necessitatis cogi venditor, & justum pretium à Magistratu præscribi potest. 83
Qvod & extra necessitatis casum qvandoqve procedit. 84.
Num mercatores extranei cogi possint, ut res suas nobis vendant? 85.
Qvodnam hic justum sit pretium? 86.
Jus attinendi merces civitatibus non est promiscuè tribuendum. 87.

I.

CUm terrarum hunc Orbem conderet DEUS Ter Opt. Max., ut habitatio esset hominis, & perpetuum variarum rerum promptuarium, non omni parti, aut provinciæ, imò fortassè nulli, omne dedit fructuum & proventuum genus, sed divitias suas sparsim ita distribuit, ut nihilominùs ex universâ terrâ non necessaria tantùm, & qvæ alendo atqve tuendo corpori inserviunt, sed voluptuosa etiam, qvæqve gulæ & ornatui faciunt, uberrimè peti possint. Non alia verò distributionis hujus divinæ videtur esse intentio & scopus, qvàm ut inter se arctiore nexu continerentur habitatores, ab eodem communi parente descendentes, & universum terrarum orbem per multiplicationem sui insidentes. Dum enim non ex omni terrâ indigentiæ humanæ subveniri potest, non vicini tantùm, sed etiam longiùs disiti, rogari debent, ut mutua secum haberi velint commercia, utqve de suo largian-

giantur, qvod alteri deeſt, receptu-
ri vicisſim, qvod ſibi deficit. Vid.
Johan. Marqvard. *de jur. mercator.*
l.i.c.ii.n.14. Etſi verò DEUS ple-
rasqve terras eâ fertilitate donave-
rit, ut alendis ſuis habitatoribus ſuf-
ficere poſſet, atq; hinc, qvod aliun-
dè adfertur, ad delicias magis facere
credatur, nec deſint, qvi Germa-
nos meliùs ſe habituros exiſtiment,
ſi ſale tantùm ſuo in cibis utantur,
omisſis aromatibus Indicis; non ta-
men propterea negligendum eſt
hominum inter ſe commercium,
nec intermittenda divinarum divi-
tiarum, qvæ ad miraculum usq; ſe-
ſe exponunt, diligens contempla-
tio, & moderatus uſus qvin viden-
tur mihi illi, qvi diverſam ſentiunt,
nec ſapientiam divinam, nec homi-
num inter ſe neceſſitudinem & con-
junctionem ſatis attentè conſide-
raſſe. Creverunt qvidem eluvies,
Ammiani Marcellini ſunt verba,
ex lib. 22. & gurgites prærupti con-
viviorum, & epulares triumphi,
uſusq; abundantis ſerici, & textiles
auctæ ſunt artes, & culinarum ſo-
licitior cura, & ambitioſa ornata-
rum domorum ſunt ſpacia; at ve-
rò propter abuſum uſus rei tolli
non debet, non magis qvàm gladius
adimi debet viatori, qvòd eo abuta-
tur latro. Non vinum eſſe, dicit
Jupiter apud Lucian. *in dial. Junon.*
& Jov. ſed immoderatum potum,
ex qvo veniant mala, â Junone re-
citata, & vino adſcripta. Et ſic igi-
tur, ſi moderatè qvis utatur rebus,
& mercibus exoticis, tantum abeſt,
ut reprehendi is qveat, ut potiùs
eximii Viri civilis laudem mereа-
tur, nec â pietate qvidem deviaſſe
propterеà dici qveat. Nec igitur
peccare eos dixerim, qvi merces
ejusmodi exoticas, & qvicqvid vel
Aſia, vel Africa, vel America deni-
qve ſingulare habet, advehunt, ſu-
amq; in commerciis conſervandis
operam ponunt. Elegantia ſunt ver-
ba Chryſoſtomi, qvæ de utilitate
commerciorum, latinè verſa, ita
habent: *Qvomodo autem ſatis dignè*
qvis explicet facilitatem, ad mutua
commercia nobis datam? Ne enim
itineris longitudo impedimentum,
aliorum ad alios commeatibus ad-
ferret, breviorem viam, mare ſci-
licet, ubiq; terrarum diſpoſuit DEUS,
ut mundum, tanqvam unam domum
communiter inhabitantes, crebrò nos
invicem viſceremus, & apud ſe nata
qvisq; alteri communicans vicisſim
commodè acciperet res, apud illum
habitantes, ac ſic exiguam tenens ter-
ræ partem, ita, tanqvam ſi teneret
univerſam; frueretur ejus, qvæ ubi-
vis ſunt, bonis. Licet itaq; nunc, tan-
qvam in communi mensâ, convivа-
rum unicuiq; ea, qvæ ſibi appoſita, da-

re alteri, longiùs accumbenti, ac cõntrà, qvæ apud ipſum ſunt, accipere manu tantùm extentâ.

II. De neceſsitate & utilitate commerciorum ut plura hîc præmittam, nihil ad rem facit. Videri eâ de laude poterunt Hermannus Latherus, *de cenſ. lib. 3. c. 12. ſeq.* Andr. Tiraqvell. *de nobilit. tom. 1. cap. 35. num. 13.* Johann. Marqvard. *de jur. Mercator. lib. 1. c. 1. 23.* Illud magis huc pertinet, ut ante omnia videamus, num deceat virum bonum & pium commercia & mercaturam exercere. Si enim non decet, ſimplex hoc officium Principis eſt, ut prohibeat, nec, ut porrò de prolixiori tractatione ſolliciti ſimus, qvicqvam ſubeſt cauſæ. Et ſunt qvidem, qvæ pro ſententiâ negativâ, tùm ex Jure Canonico, tùm ex Jure Civili peti ſolent, ſed qvæ brevi discuſsione omni facilè robore deſtituuntur. Jus Canonicum ad Jus Divinum ſe refert in *c. ejiciens, cum duob. ſeqq. diſt. 88.* qvi canones etſi palearum nomine inſigniantur, notat tamen Antonius Contius, *in margin.* dixiſſe non neminem, has paleas eſſe meliores granis: & in notis, qvas addi curavit Gregorius XIII. Papa, legitur, paleas iſtas inveniri in vetuſtis exemplaribus, in qvibus paleæ rarò habeantur. Qvæ in *c. ejiciens* referuntur, verba eſſe dicuntur autoris operis imperfecti in Matthæum, qvod aliàs Chryſoſtomo adſcribitur, ſed ea tamen eſſe pauliſper immutata, ſententiâ ſalvâ & integrâ. Autor ipſe dubiæ habetur fidei, & ſunt, qvi volunt, hæreticum eum fuiſſe, nec uni ſectæ addictum, ſed multa intexuiſſe, qvæ Montani, Manichæi, Arii, Donati, ac Pelagii hæreſibus parùm abeunt. Sixt. Senenſ. *biblioth. lib. 4. p. m. 327.* Gerhard. Johann. Voſs. *hiſtor. Pelag. lib. 6. theſ. 13.* Chryſoſtomi non eſſe iſtum librum, ſed pro ſuppoſititio habendum conſentiunt Bellarminus, *de ſcriptor. Eccleſ.* Antonius Poſſevinus, *in apparat.* & alii. Cujus autoritatis eſt Scriptor, ejus etiam eſt ſcriptura, ut neceſſe non ſit, de reſponſione ut multùm ſolliciti ſimus, cùm de fide ſcribentis non ſatis conſtet. Qvia tamen & doctiſsimus iſte & benè antiqvus eſt, dum in *homil. 49.* ætatem ſuam ad Theodoſii junioris tempora refert, Joh. Rainold. *prælect. 29.* Voſs. *d. l.* patiamur ejus autoritatem nobis obverti, ſed tùm parata eſt reſponſio ex Thomâ, qvi *in l. 2. c. 2. qv. 77.* ait, intelligendum eſſe iſtum locum non de omni mercatorum genere, ſed de his tantùm, qvi ultimum totius negotii finem in lucro conſtituunt, poſſe enim & ipſum qvoqve lucrum licitè â mercatoribus

bus appeti, non tamen ut ultimum, sed ob alium necessarium & honestum finem. Exemplum CHRISTI, vendentes & ementes templo ejicientis, in mercaturæ vituperium inducendum non est, cùm negociatio ista tùm ex loco, tùm ex qvalitate suâ vitium contraxerit, uti id prolixè explicat Joh. Seldenus, *de jur. nat. gent. & civ. lib. 4. cap. 5.*

III. Seqvens *c. qvoniam d. dist. 88.* desumptus esse dicitur ex B. Augustini *enarrat. in Psalm.* Sed hîc meminisse debemus, enarrationes istas & tractatûs non ab ipso Augustino, sed ab auditoribus ex ore ejus collectos, & in unum corpus congestos esse. Cùmq; Augustinus Hebraici sermonis ignarus fuerit, factum est, ut in qvamplurimis verum sensum non indipiscceretur; atqve hinc Commentarii isti obscuri nimis, & in nonnullis etiam â rectâ lineâ deviantes, visi fuerunt Hieronymo. Vid. Sixt. Senens. *biblioth. lib. 4. verb. Aurel. Augustin.* Attendantur jam verba citati *c. qvoniam.* & nimis obscura ea esse, nec de sententiâ autoris satis constare, qvisqvis ea leget, fatebitur. Id tamen apparet, commentationem istam occasione Psalmi LXX. 15. natam esse, & qvidem propter duplicem ejus versionem, qvarum neutram improbat Augustinus. In vulgatâ enim dum habetur: qvoniam non cognovi literaturam, aliqvi Codices pro verbo *literaturam* reponunt *negociationes*, & ex hâc lectione suum istum Augustinus de mercaturâ annectit Commentarium. Sed nostri Theologi ostendunt, neutram versionem textui originali convenire, nec vel de literaturâ, vel de negociatione Psalmographum hîc verba facere, sed ita vertendum esse textum: *Os meum nunciabit justitiam tuam, totâ die salutem, seu opem tuam, qvia vel qvamvis non novi numeros*, i. e. qvamvis beneficia tua sint innumera. Est enim, uti notant Junius & Tremellius, in his verbis modesta correctio, qvasi diceret, narrabo res inenarrabiles, non pro ipsarum amplitudine, sed pro tenui facultate meâ. Nulla hîc ergò fit mentio negotiationis, & hinc adeò frustrà colligitur, negociari Christianis non licere; nulla etiam fit mentio literaturæ, qvam ex hoc textu damnant Monachi, fratres ignorantiæ dicti, notati proindè Hermanno Lignarido, *in oblect. Academ. cap. 18.* Sed hæc ad altiorem cathedram remittimus, freti interim isto principio, qvòd ex vitiosâ versione nihil inferri possit ad rei alicujus vel laudem, vel vituperium.

IV. Tertius canon, qvi ex Aurelii Cassiodori commentariis in Psalmos desumptus est, planè nihil facit pro sententiâ negativâ, nec qvicqvam detrahit mercaturæ ingenuæ & rectæ. Illos enim mercatores dicit abominabiles, qvi justitiam DEI minimè considerantes, per immoderatum pecuniæ ambitum polluunt merces suas plùs perjuriis onerando, qvam preciis. At tales nemo est nostrûm qvi laudet, nisi illi, qvibus volupe est alterum dolosè circumvenire. Et de his scil. exponendum est, qvicqvid in Scripturis de negociatoribus acerbè dictum invenitur. Qvò & pertinet dictum *Levit. XIX. 16.* per qvod populum DEI sanctum mercaturâ prohibitum putat Bodinus, *de Rep. lib. 3. cap. 8.* Ut enim litem hanc meam non faciam, utrùm vocabulum, qvod in Hebræis fontibus habetur, negotiatorem hîc significet, an impostorem, cùm non dissimulet Avenarius, *in Lexic.* eodem vocabulo utrumqve ideò denotari, qvòd ferè negotiatores dolis & fraude agant, & proximi jacturâ suum negotium conficiant; illud nobis hîc sufficiat reponere, non aliunde convenientiam illam peti, qvàm ex promptitudine decipiendi utriqve familiari. Deceptio autem talis tantum abest, ut in negotiatione probari qveat, ut ipsa etiam jura civilia, qvæ tamen juxta *l. 13. §. pen. ff. de minor.* circumventionem ἐμπορικὴν admittunt, illam neqvaqvam tolerent, sed decepto etiã, propter minimam læsionem, subveniant, *l. 13. §. 4. 5. ff. de act. empt.* Sigism. Scaccia, *de commerc. §. 1. qv. 7. part. 2. ampl. 10. n. 7.* Franzk. *tit. de contr. empt. n. 228. seq.*

V. Ex jure civili multa adduci possunt, qvæ non illicitam qvidem prorsùs, sed tamen minùs honestam, & Viro gravi indignam faciunt negotiationem. Statuerunt enim Diocletianùs & Maximianus Impp. ne qvis ex ultimis negotiatoribus vel monetariis, abjectisqve officiis vel deformibus ministeriis, vel stationariis, omniqve officiorum fæce, diversisqve pastis, turpibusque lucris aliqvâ frui dignitate pertenter, sed &, si qvis meruerit, repellatur *l. 6. C. de dignitat. lib. XII.* Parùm honorificè de mercaturâ sentiunt Imperatores, sed advertendum tamen, de ultimis negotiatoribus eos loqvi, talibus sc., qvos viles subcociones, vel καπηλεῖς vocare solent, non de magnariis, qvi magnam & copiosam mercaturam exercent; hos enim â dignitatibus ætate Diocletiani non fuisse prohibitos, credibile est. Postea autem Zeno Imperator ampliasse videtur prohibitionem, dum jubet cunctos, qvi diversarum

rerum

rerum negotiationibus detinentur, trapezitas scil. vel gemmarum, argentiqve, vestiumvè venditores, apothecarios etiam, cæterosq;, aliarum mercium qvibuscunqve ergasteriis adhærentes, â provincialibus officiis removeri, ut omnis honor atqve militia â contagione hujusmodi segregetur, *l. 12. C. de cohortal. lib. XII.* Idem suo seculo statuit Justinianus, prohibens illos, qvi ergasterio præsunt, militare, exceptis argenti distractoribꝰ, in Urbe Constantinopolitanâ negotiantibus, qvos ab armatâ tantùm militiâ arcet, aliam qvamcunqve permittens, *l. un. C. negociatores, ne milit. lib.* XII. Qvod si verum est, uti notat Antonius Perez. *ad ist. tit.* inter negotiatores & mercatores hanc esse differentiam, qvòd negotiatores advehendis magnis mercibus occupentur, & ergasterio, tabernæ, officinæ, mercimoniis deputatæ præsint; mercatores verò minutiariam procurent, ac per se exerceant negotiationem, dent, aut accipiant, ut majora recipiant & lucrentur, non ultimi tantùm mercatores, uti Diocletiani lege factum, sed ipsi magnarii à Zenone & Justiniano militiâ arcentur. Erat autem militia functio qvædam, qvæ ordinarios, & certos reditus ex publico habebat, qvalis erat eorum, qvi â memoriâ, â libellis, ab epistolis erant, & reliqvorum officialium sacrorũ scriniorum. Arnold. Vinn. *de collat. c. 13. num. 16.* Brunner. *de collat. cap. 4. num. 489.* Nemo igitur negotiatorum ejusmodi functionibus adhiberi poterat, propter eà scil., qvòd parùm honesta videretur negociatio, ut omnis honor atqve militia â contagione hujusmodi segregaretur, uti loqvitur Imp. Zeno, *d. l.* Eâdem ex causâ prohibuit Constantinus Magnus, in *l. 1. C. de natural. libb.* & Marcianus, in *l. 7. C. de incest. nupt.* Senatoris & fœminæ, qvæ mercimoniis publicè præfuit, connubium, ne scil. Senatoribus talium fœminarum non tàm connubia, qvàm vitia jungerentur, uti habetur in *novell. Marciani*, ex qvâ *d. l. 7. C. de incest. nupt.* desumpta est.

VI. Non ignoro, pleramqve Doctorum partem ad Ciceronis distinctionem confugere, qvi *lib. 1. de offic. circa fin.* eam demùm mercaturam ut sordidam notat, qvæ tenuis est; qvæ verò magna est & copiosa, multa undique adportans, multisqve sine vanitate impertiens, eam non esse admodùm vituperandam statuit. Sed nec hanc tamen Cicero admodùm commendat, nisi satiata qvæstu, vel contenta potiùs, se in agros & possessiones conferat. Et ostendi ego *dissertat. de Mobatr. n. 50.* posse

Digitized by Google

posse mercaturam, qvæ in rerum magnarum, magniqve sumptûs negotiatione versatur, majorem qvidem, sed non meliorem existere, nec per copiam mercium vitium aut sorditiem detergeri, sed intentionem & affectum negotiatoris. Utriq; & negotiatores & mercatores emunt sibi merces omne genq, qvas aliis vendant, & qvidem cariori precio, qvàm qvanto emerunt. Nec differentiam facit, qvòd alii trans maria currant, & mercandi gratiâ longinqvas petant regiones, alii merces domi expectent, & à magnariis allatas, & à se emptas, aliis revendant. Utriqve emunt & vendunt, utriq; μεταβλητικὴν faciunt, & utriq; ex eâ lucrum qværunt. Εὑπερίστατον ἁμαρτία æqvè in illis locum invenit, atq; in his. Utriq;, cùm volunt rem suam impenso precio vendere, facilè jurant, tânti sibi constare, cùm longè viliùs eam comparârint. Qvi copiosè negotiationes faciunt, numero qvidem & quantitate mercium institores tenuiores superant, contractûs tamen ineunt prorsùs eosdem. Et ergò qvi plus emit, aut plus vendit, non minores contrahere poterit sordes, qvàm qui minùs emit aut vendit, ut adeò non videam, quid causæ sit, quod institores, & qvi minutiariam exercent, sordibq immersi sint, magnarii non sint, quanquam id non diffitear, præstantiores esse magnarios reliqvis, cum alteri illi veluti ministri sint, per quos merces aliundè in magnâ copiâ advectæ, minutatim distrahantur.

VII. Qvicquid autem sordium adhærere dicamus mercaturæ, non aliundè id venit, quàm ex nimio lucri studio, nam id genus hominum, inquit Paulus JCtus, *in l. 44. ff. de ædilit. edict.* ad lucrum potiùs, vel turpiter faciendum proniùs est. Aristoteles omnium artium & quæstuum, quibus lucrum pro fine est, αἰσχροκέρδειαν communem esse vult. Πάντες γὰρ ὅτου ἔθεν δεῖ λαμβάνουσι, καὶ ὁπόσον δεῖ. Nam omnes ii, unde non oportet, accipiunt, & quantum non oportet, *l. 4. Eth. c. 1,* Plus enim semper appetunt, quàm licet, & quam debent, ac πλεονεκτικοὶ sunt. Αἰσχροκέρδεια, igitur & πλεονεξία quando abest à mercaturâ, & honesta ea est, & multo honore habenda. Scilicet indifferens res est mercatura, & ex se nec bona nec mala, mala tamen fieri potest ex fine & circumstantiis qualificantibus. Nec tamen in vitio ea illicò ponenda est, si lucri causâ instituatur, dum tamen illud justitiam precii non excedat, & simul ab aliquâ aliâ causâ ulteriore honestâ temperetur. Vid. quæ dixi *disp. de Mohatra, n. 51. 52.* Quis est verò, qui

rò, qvi inter negotiatores in professione suâ qvæstuariâ legem teneat? qvin qvisq; cupiditati potiùs suæ pareret, ut mirum non sit, si in πανουργίαν facilè incidat. Ut enim vix fieri potest, qvin atro inficiantur, qvi carbonariam incolunt, & albo, qvi molendina, & calcarias habitant, & qvin malè oleant, qvi coriariam factitant: ita qvi qvæstuarias artes exercent, rem magnam præstiterint, si charitatem erga proximum servent, & opes parent sine justitiæ & æqvitatis offensione. Certum est qvippè, eos, qvi divites fieri volunt, citò etiam fieri velle, atq; his idcircò nulla est reverentia legum; nec metus aut pudor est unqvam properantis avari, uti ait Satyricus. Hæc verò πανουργία illa est & πλεονεξία, qvâ plerumq; inficiuntur negotiatores. Est enim hoc naturale hominum vitium, qvod accipere potiùs velint, qvàm dare. Si ars deindè accedit & ex arte consvetudo, qvæ eam roboret, tùm naturæ illa ad lucrum qvæstumq; propensio in tantum confirmabitur & augebitur, ut semel lucrum facere adsvetus & artem, qvâ optimè id faciat, callens, avidissimè deinceps ad id feratur, vel potiùs præceps ruat, ac pertinacissimè in eo perseveret, uti philosophatur Claudius Salmasius, *de trapezit. fœn.* Atqve hoc est, qvod in negotiatoribo notat Ecclesiasticus, dum ait: *Duo sunt, qvæ mihi difficilia videntur & periculosa: Vix delictum evitat mercator, & caupo peccato non caret: propter opes multi peccarunt, & qvi studet abundare, perverso est oculo*, (i.e. injustus est & irreligiosus). *Inter coagmenta lapidum figitur palus: itidem inter venditionem & emptionem pangitur peccatum, &c.* cap. XXVI. 35. XXVII. 1. 2. Videantur, qvæ in mercaturæ vituperium plura collegit Gulielm. Redoanus, *de spol. Eccles. qv. 2. n. 1. 2.*

XIII. Qvandoqvidem igitur in αὐτοχειροτέχνειαν & πλεονεξίαν facilis est negotiationis lapsus, & hinc non vitiosi tantùm reddi soleant cives, sed etiam alia in Rep. exoriri possint incommoda, Principis est dispicere de prophylacticis, & negotiationibus modum ponere, ut etiam in his salus communis, qvantum fieri potest, conservetur integra. Interest autem Reip. ne promiscuè omnibus negotiandi licentia detur, imò ut aliqvi prorsùs prohibeantur, qvi vel in dignitate constituti, ne eam tenerent, vel publicis officiis admoti, ne in iis negligentiùs versentur, mercaturam minùs commodè exercere possunt. Sunt alii extra civitatem, qvi, dum qvæstui insistunt, civitatem bonis suis, & divitiis exuunt atqve spoliant, aut hostibus pro-

CAPUT XLI.
De
Jure Commerciorum.

SUMMARIA.

Cùm nulla terrarum pars sibi ipsi sufficiat, Commercia necessariò instituenda fuerunt. 1.
Qu. Num deceat Virum bonum & pium commercia & mercaturam exercere? 2.
Dilauntur obstantes Canones. 2. 3. 4.
Jus Civile, Mercaturæ adversum. 5.
Mercatura, seu magna, seu tenuis sit, sordida esse potest. 6.
Si scil. cum nimio lucri studio conjuncta. 7.
Ut negociationibus modus ponatur, Principis est dispicere. 8.
Principes ipsi mercaturâ rectiùs abstinent. 9.
Neq; Nobilibus mercatura convenit. 10.
Etsi moribus aliud sit introductum. 11.
Neq; ipsi, sed per alios eam exerceant. 12.
Triticum tamen, & oleum, & vinum vendere Nobilibus licet, non ipsam cerevisiam. num. 13.
Responsum Wittenbergensium. 14.
Clericis num permittenda sit negociatio? 15.
Textûs, Clericis faventes, explicantur. 16. 17.
Tabernas nempè, quibus victum sibi conquirebant, habere Clericis licuit. 18.
Cauponariam exercere non licuit, nec licet. 19.
Uti nec Professoribus in Academiis, 20. nisi in casu deficientium alimentorum.
An Peregrinis negociatio cum civibus prohiberi possit? 21.
Ii autem vel hostes nostri sunt, vel non sunt. 21.
Qui hostes nostri non sunt, & pacta nobiscum inierunt, excludi à Commercio non debent. 22.
Aliter se res habet cum illis, qui pacta nulla nobiscum inierunt, nec tamen hostes nostri sunt. 23.
Argumentum Scaccia refutatur. 24.
Ad hostes nostros quod attinet, distingvitur. 25.
Hodiè tamen Commercia quandoq; tolluntur. 26.
Responsum Wittenbergensium. 27.
Num exteri Negociatores, qui cum neutrâ parte faciunt, prohiberi possint, ne cum hostibus nostris negocientur? 28.
Grotii sententia examinatur. 28. 29.

Judæi

Digitized by Google

Judæi mercaturâ olim abſtinuerunt. 30.
Strenui tamen ſemper fœneratores fuerunt inter extraneos. 31.
Unde Legibus pœnisq; in eos animadverſum. 32.
In qvibus probibita ſit Chriſtianis cum Judæis communio? 33.
Qvalis mercatura eis ſit permiſſa? 34.
Utrùm homini Chriſtiano ſocietatem mercatoriam inire liceat cum Judæo? 35.
An cum Saracenis liceat commercia habere? 36.
Non obſtant textûs Juris Civilis & Canonici, cùm illi tempore belli editi fuerint, 37. *& ſolùm armorum rerumq; bellicarum commercium prohibeant.* 38.
Unde durante bello commercium tale rectiùs interdicitur, qvod tempore etiam pacis benè omittitur. 39.
Privatis etiam negotiatione interdici poteſt. 40.
Qvæ Principi de rebus ſacris, bonisq; Eccleſiæ ſtatuendi poteſtas competat? 41.
Obſtant Canoniſtæ, præcipuè Baronius. 42.
Exemptio verò Clericorum ipſis Imperatoribus volentibus facta fuit. 43.
Bona Laicorum immobilia ſine Principis conſenſu in Eccleſiam non ſunt alienanda. num. 44.
Res ſacræ & ſanctæ in commercio haberi non poſſunt. 45.
An loca religioſa in commercio ſint? 46.
Jure qvoq; Canonico locum religioſum emere aut vendere non licet. 47.
Qvanqvam laudabilem conſvetudinem, qvam prætendunt, obſervari velint Canoniſtæ. 48.
Alii textum Juris Canon. aliter explicant. 49.
Apud nos jus inferendi mortuum in commercio eſt. 50.
Qv. Utrùm & qvatenùs pecuniam accipere liceat ob rem ſpiritualem? 51.
Canoniſtarum & Scholaſticorum ſententia. 52.
Deſcriptio Simoniæ. 53.
Publicæ res non in commercio privatorum, ſed populi ſunt. 54.
Armorum commercium Civibus etiam denegari qvandoq; poteſt. 55.
Inter res hoſtibus venundari prohibitas Cotem etiam referunt. 56.
Frumentum qvoq; hoſtibus ſubvehere non licet. 57.
Uti & nec ſales. 58.
Qvibus additur aurum, vinum, oleum, & liqvamen. 59.
Extra hoſtilitatis reſpectum prohiberi ſolent commercia alia, qvæ ad qvatuor claſſes referuntur. 60.
Ad primam claſſem refertur 1. *aurum & argentum, ſ. ſignatum, ſ. rude.* 61.
2. *Frumentum, & qvicqvid ad annonam pertinet.* 62.
Exploratores conſtituendi, qvi flagellatores annonæ obſervent. 63.
Ut & prohibendum, ne frumentum in herbâ ematur. 64.
Incertitudo enim meſſis futuræ, & pretii prætendi non poteſt. 65.

Exportari prohibentur etiam alia, qvibus carere Resp. nequit. 66.
Perniciosum inprimis, si materia rudis evehatur. 67.
In secundâ classe ea sunt, qvæ luxum conficiunt. 68.
Ad hanc classem refertur histrionia. 69.
Qvid habendum sit de ollâ fortunæ? 70.
In classe tertiâ jure civili eminet Purpura, privatorum commercio exempta. 71.
Uti & Sericæ vestes probibitæ fuerunt. 72.
Princeps enim leges vestiarias præscribere potest. 73.
Cupressis olim etiam interdictum fuit. 74.
Cujus interdicti ratio investigatur. 75.
Nec venena in omnium sunt commercio. 76.
In qvartâ classe est commercium Lenonum. 77.
Unde Lupanaria jure prohibentur. 78.
Apud Pontificios tamen major eorum auctoritas. 79.
JCtorum circa hanc materiam error. 80.
Ad formam negociationis qvod attinet, publicâ auctoritate præscribenda est. 81.
Utrùm qvis cogi possit, ut rem suam vendat? 82.
In casu necessitatis cogi venditor, & justum pretium à Magistratu præscribi potest. 83.
Qvod & extra necessitatis casum qvandoq; procedit. 84.
Num mercatores extranei cogi possint, ut res suas nobis vendant? 85.
Qvodnam hic justum sit pretium? 86.
Jus attinendi merces civitatibus non est promiscuè tribuendum. 87.

I.

CUm terrarum hunc Orbem conderet DEUS Ter Opt. Max., ut habitatio esset hominis, & perpetuum variarum rerum promptuarium, non omni parti, aut provinciæ, imò fortassè nulli, omne dedit fructuum & proventuum genus, sed divitias suas sparsim ita distribuit, ut nihilominùs ex universâ terrâ non necessaria tantùm, & qvæ alendo atqve tuendo corpori inserviunt, sed voluptuosa etiam, qvæq; gulæ & ornatui faciunt, uberrimè petí possint. Non alia verò distributionis hujus divinæ videtur esse intentio & scopus, qvàm ut inter se arctiore nexu continerentur habitatores, ab eodem communi parente descendentes, & universum terrarum orbem per multiplicationem sui insidentes. Dum enim non ex omni terrâ indigentiæ humanæ subveniri potest, non vicini tantùm, sed etiam longiùs disiti, rogari debent, ut mutua secum haberi velint commercia, utqve de suo largian-

giantur, qvod alteri deeſt, receptu-
ri vicisſim, qvod ſibi deficit. Vid.
Johan. Marqvard. *de jur. mercator.*
l.i.c. 11. n. 14. Etſi verò DEUS ple-
rasqve terras eâ fertilitate donave-
rit, ut alendis ſuis habitatoribus ſuf-
ficere poſſet, atq; hinc, qvod aliun-
dè adfertur, ad delicias magis facere
credatur, nec deſint, qvi Germa-
nos meliùs ſe habituros exiſtiment,
ſi ſale tantùm ſuo in cibis utantur,
omiſſis aromatibus Indicis; non ta-
men propterea negligendum eſt
hominum inter ſe commercium,
nec intermittenda divinarum divi-
tiarum, qvæ ad miraculum usq; ſe-
ſe exponunt, diligens contempla-
tio, & moderatus uſus, qvin viden-
tur mihi illi, qvi diverſum ſentiunt,
nec ſapientiam divinam, nec homi-
num inter ſe neceſſitudinem & con-
junctionem ſatis attentè conſide-
raſſe. Creverunt qvidem eluvies,
Ammiani Marcellini ſunt verba,
ex lib. 22. & gurgites prærupti con-
viviorum, & epulares triumphi,
uſusq; abundantis ſerici, & textiles
auctæ ſunt artes, & culinarum ſo-
licitior cura, & ambitioſa ornata-
rum domorum ſunt ſpacia; at ve-
rò propter abuſum uſus rei tolli
non debet, non magis qvàm gladius
adimi debet viatori, qvòd eo abuta-
tur latro. Non vinum eſſe, dicit
Jupiter apud Lucian. *in dial. Junon.*
& Jov. ſed immoderatum potum,
ex qvo veniant mala, â Junone re-
citata, & vino adſcripta. Et ſic igi-
tur, ſi moderatè qvis utatur rebus,
& mercibus exoticis, tantum abeſt,
ut reprehendi is qveat, ut potiùs
eximii Viri civilis laudem merea-
tur, nec â pietate qvidem deviaſſe
propterea dici qveat. Nec igitur
peccare eos dixerim, qvi merces
ejusmodi exoticas, & qvicqvid vel
Aſia, vel Africa, vel America deni-
qve ſingulare habet, advehunt, ſu-
amq; in commerciis conſervandis
operam ponunt. Elegantia ſunt ver-
ba Chryſoſtomi, qvæ de utilitate
commerciorum, latinè verſa, ita
habent: *Qvomodo autem ſatis dignè*
qvis explicet facilitatem, ad mutua
commercia nobis datam? Ne enim
itineris longitudo impedimentum
aliorum ad alios commeatibus ad-
ferret, breviorem viam, mare ſci-
licet, ubiq; terrarum diſpoſuit DEUS,
ut mundum, tanqvam unam domum
communiter inhabitantes, crebrò nos
invicem viſeremus, & apud ſe nata
qvisq; alteri communicans vicisſim
commodè acciperet res, apud illum
habitantes, ac ſic exiguam tenens ter-
ræ partem, ita, tanqvam ſi teneret
univerſam; frueretur ejus, qvæ ubi-
vis ſunt, bonis. Licet itaq; nunc, tan-
qvam in communi mensâ, convivа-
rum unicuiq; ea, qvæ ſibi appoſita, da-

Digitized by Google

re alteri, longiùs accumbenti, ac contrà, qvæ apud ipsum sunt, accipere manu tantùm extentâ.

II. De necessitate & utilitate commerciorum ut plura hic præmittam, nihil ad rem facit. Videri eà de laude poterunt Hermannus Latherus, *de cens. lib. 3. c. 12. seq.* Andr. Tiraqvell. *de nobilit. tom. 1. cap. 35. num. 13.* Johann. Marqvard. *de jur. Mercator. lib. 1. c. 1. 23.* Illud magis huc pertinet, ut ante omnia videamus, num deceat virum bonum & pium commercia & mercaturam exercere. Si enim non decet, simplex hoc officium Principis est, ut prohibeat, nec, ut porrò de prolixiori tractatione solliciti simus, qvicqvam subest causæ. Et sunt qvidem, qvæ pro sententiâ negativâ, tùm ex Jure Canonico, tùm ex Jure Civili peti solent, sed qvæ brevi discussione omni facilè robore destituuntur. Jus Canonicum ad Jus Divinum se refert in *c. ejiciens, cum duob. seqq. dist. 88.* qvi canones etsi palearum nomine insigniantur, notat tamen Antonius Contius, *in margin.* dixisse non neminem, has paleas esse meliores granis: & in notis, qvas addi curavit Gregorius XIII. Papa, legitur, paleas istas inveniri in vetustis exemplaribus, in qvibus paleæ rarò habeantur. Qvæ in *c. ejiciens* referuntur, verba esse dicuntur autoris operis imperfecti in Matthæum, qvod aliàs Chrysostomo adscribitur, sed ea tamen esse paulisper immutata, sententiâ salvâ & integrâ. Autor ipse dubiæ habetur fidei, & sunt, qvi volunt, hæreticum eum fuisse, nec uni sectæ addictum, sed multa intexuisse, qvæ Montani, Manichæi, Arii, Donati, ac Pelagii hæresibus parùm abeunt. Sixt. Senens. *biblioth. lib. 4. p. m. 327.* Gerhard. Johann. Vos. *histor. Pelag. lib. 6. thes. 23.* Chrysostomi non esse istum librum, sed pro supposititio habendum consentiunt Bellarminus, *de scriptor. Eccles.* Antonius Possevinus, *in apparat.* & alii. Cujus autoritatis est Scriptor, ejus etiam est scriptura, ut necesse non sit, de responsione ut multùm solliciti simus, cùm de fide scribentis non satis constet. Qvia tamen & doctissimus iste & benè antiqvus est, dum in *homil. 49.* ætatem suam ad Theodosii junioris tempora refert, Joh. Rainold. *prælect. 29.* Vos. *d. l.* patiamur ejus autoritatem nobis obverti, sed tùm parata est responsio ex Thomâ, qvi *in l. 2. c. 2. qv. 77.* ait, intelligendum esse istum locum non de omni mercatorum genere, sed de his tantùm, qvi ultimum totius negotii finem in lucro constituunt, posse enim & ipsum qvoqve lucrum licitè à mercatoribus

bus

bus appeti, non tamen ut ultimum, sed ob alium necessarium & honestum finem. Exemplum CHRISTI, vendentes & ementes templo ejicientis, in mercaturæ vituperium inducendum non est, cùm negociatio ista tùm ex loco, tùm ex qvalitate suâ vitium contraxerit, uti id prolixè explicat Joh. Seldenus, *de jur. nat. gent. & civ. lib. 4. cap. 5.*

III. Seqvens *c. qvoniam d. dist. 88.* desumptus esse dicitur ex B. Augustini *enarrat. in Psalm.* Sed hîc meminisse debemus, enarrationes istas & tractatùs non ab ipso Augustino, sed ab auditoribus ex ore ejus collectos, & in unum corpus congestos esse. Cùmq; Augustinus Hebraici sermonis ignarus fuerit, factum est, ut in qvamplurimis verum sensum non indipiscceretur; atqve hinc Commentarii isti obscuri nimis, & in nonnullis etiam â rectâ lineâ deviantes, visi fuerunt Hieronymo. Vid. Sixt. Senens. *biblioth. lib. 4. verb. Aurel. Augustin.* Attendantur jam verba citati *c. qvoniam.* & nimis obscura ea esse, nec de sententiâ autoris satis constare, qvisqvis ea leget, fatebitur. Id tamen apparet, commentationem istam occasione Psalmi LXX. 15. natam esse, & qvidem propter duplicem ejus versionem, qvarum neutram improbat Augustinus. In vulgatâ enim dum habetur: qvoniam non cognovi literaturam, aliqvi Codices pro verbo *literaturam* reponunt *negociationes*, & ex hâc lectione suum istum Augustinus de mercaturâ annectit Commentarium. Sed nostri Theologi ostendunt, neutram versionem textui originali convenire, nec vel de literaturâ, vel de negociatione Psalmographum hîc verba facere, sed ita vertendum esse textum: *Os meum nunciabit justitiam tuam, totâ die salutem, seu opem tuam, qvia vel qvamvis non novi numeros*, i. e. qvamvis beneficia tua sint innumera. Est enim, uti notant Junius & Tremellius, in his verbis modesta correctio, qvasi diceret, narrabo res inenarrabiles, non pro ipsarum amplitudine, sed pro tenui facultate meâ. Nulla hic ergò fit mentio negotiationis, & hinc adeò frustrà colligitur, negociari Christianis non licere; nulla etiam fit mentio literaturæ, qvam ex hoc textu damnant Monachi, fratres ignorantiæ dicti, notati proindè Hermanno Lignarido, *in oblect. Academ. cap. 18.* Sed hæc ad altiorem cathedram remittimus, freti interim isto principio, qvòd ex vitiosâ versione nihil inferri possit ad rei alicujus vel laudem, vel vituperium.

IV. Tertius canon, qvi ex Aurelii Cassiodori commentariis in Psalmos desumptus est, planè nihil facit pro sententiâ negativâ, nec qvicqvam detrahit mercaturæ ingenuæ & rectæ. Illos enim mercatores dicit abominabiles, qvi justitiam DEI minimè considerantes, per immoderatum pecuniæ ambitum polluunt merces suas plùs perjuriis onerando, qvam precijs. At tales nemo est nostrùm qvi laudet, nisi illi, qvibus volupe est alterum dolosè circumvenire. Et de his scil. exponendum est, qvicqvid in Scripturis de negociatoribus acerbè dictum invenitur. Qvò & pertinet dictum *Levit. XIX. 16.* per qvod populum DEI sanctum mercaturâ prohibitum putat Bodinus, *de Rep. lib. 3. cap. 8.* Ut enim litem hanc meam non faciam, utrùm vocabulum, qvod in Hebræis fontibus habetur, negotiatorem hic significet, an impostorem, cùm non dissimulet Avenarius, *in Lexic.* eodem vocabulo utrumqve ideò denotari, qvòd ferè negotiatores dolis & fraude agant, & proximi jacturâ suum negotium conficiant; illud nobis hîc sufficiat reponere, non aliunde convenientiam illam peti, qvàm ex promptitudine decipiendi utriqve familiari. Deceptio autem talis tantum abest, ut in negotiatione probari qveat, ut ipsa etiam jura civilia, qvæ tamen juxta *l. 13. §. pen. ff. de minor.* circumventionem ἐμπορικὴν admittunt, illam neqvaqvam tolerent, sed decepto etiã, propter minimam læsionem, subveniant, *l. 13. §. 45. ff. de act. empt.* Sigism. Scaccia, *de commerc. §. 1. qv. 7. part. 2. ampl. 10. n. 7.* Franzk. *tit. de contr. empt. n. 228. seq.*

V. Ex jure civili multa adduci possunt, qvæ non illicitam qvidem prorsùs, sed tamen minùs honestam, & Viro gravi indignam faciunt negotiationem. Statuerunt enim Diocletianùs & Maximianus Impp. ne qvis ex ultimis negotiatoribus vel monetariis, abjectisqve officiis vel deformibus ministeriis, vel stationariis, omniqve officiorum fæce, diversisqve pastis, turpibusque lucris aliqvâ frui dignitate pertentet, sed &, si qvis meruerit, repellatur *l. 6. C. de dignitat. lib. XII.* Parùm honorificè de mercaturâ sentiunt Imperatores, sed advertendum tamen, de ultimis negotiatoribus eos loqvi, talibus sc., qvos viles subcociones, vel ὑποκαπήλους vocare solent, non de magnariis, qvi magnam & copiosam mercaturam exercent; hos enim â dignitatibus ætate Diocletiani non fuisse prohibitos, credibile est. Postea autem Zeno Imperator ampliasse videtur prohibitionem, dum jubet cunctos, qvi diversarum

rerum

rerum negotiationibus detinentur, trapezitas ſcil. vel gemmarum, argentiqve, veſtiumvè venditores, apothecarios etiam, cæteroſq;, aliarum mercium qvibuscunqve ergaſterlis adhærentes, â provincialibus officiis removeri, ut omnis honor atqve militia â contagione hujusmodi ſegregetur, *l. 12. C. de cohortal. lib. XII.* Idem ſuo ſeculo ſtatuit Juſtinianus, prohibens illos, qvi ergaſterio præſunt, militare, exceptis argenti diſtractoribꝰ, in Urbe Conſtantinopolitanâ negotiantibus, qvos ab armatâ tantùm militiâ arcet, aliam qvamcunqve permittens, *l. un. C. negociatores, ne milit. lib.* XII. Qvod ſi verum eſt, uti notat Antonius Perez. *ad iſt. tit.* inter negotiatores & mercatores hanc eſſe differentiam, qvòd negotiatores advehendis magnis mercibus occupentur, & ergaſterio, tabernæ, officinæ, mercimoniis deputatæ præſint; mercatores verò minutiariam procurent, ac per ſe exerceant negotiationem, dent, aut accipiant, ut majora recipiant & lucrentur, non ultimi tantùm mercatores, uti Diocletiani lege factum, ſed ipſi magnarii â Zenone & Juſtiniano militiâ arcentur. Erat autem militia functio qvædam, qvæ ordinarios, & certos reditus ex publico habebat, qvalis erat eorum, qvi à memoriâ, á libellis, ab epiſtolis erant, & reliqvorum officialium ſacrorū ſcriniorum. Arnold. Vinn. *de collat. c. 13. num. 16.* Brunner. *de collat. cap. 4. num. 489.* Nemo igitur negotiatorum ejusmodi functionibus adhiberi poterat, propterea ſcil., qvòd parùm honeſta videretur negociatio, ut omnis honor atqve militia â contagione hujusmodi ſegregaretur, uti loqvitur Imp. Zeno, *d. l.* Eâdem ex causâ prohibuit Conſtantinus Magnus, in *l. 1. C. de natural. libb.* & Marcianus, in *l. 7. C. de inceſt. nupt.* Senatoris & fœminæ, qvæ mercimoniis publicè præfuit, connubium, ne ſcil. Senatoribus talium fœminarum non tàm connubia, qvàm vitia jungerentur, uti habetur in *novell. Marciani*, ex qvâ *d. l. 7. C. de inceſt. nupt.* deſumpta eſt.

VI. Non ignoro, pleramqve Doctorum partem ad Ciceronis diſtinctionem confugere, qvi *lib. 1. de offic. circa fin.* eam demùm mercaturam ut ſordidam notat, qvæ tenuis eſt; qvæ verò magna eſt & copioſa, multa undique adportans, multisqve ſine vanitate impertiens, eam non eſſe admodùm vituperandam ſtatuit. Sed nec hanc tamen Cicero admodùm commendat, niſi ſatiata qvæſtu, vel contenta potiùs, ſe in agros & poſſeſſiones conferat. Et oſtendi ego *diſſertat. de Mohatr. n. 50.*

poſſe

Digitized by Google

posse mercaturam, qvæ in rerum magnarum, magniqve sumptûs negotiatione versatur, majorem qvidem, sed non meliorem existere, nec per copiam mercium vitium aut sorditiem detergeri, sed intentionem & affectum negotiatoris. Utriq; & negotiatores & mercatores emunt sibi merces omne genq, qvas aliis vendant, & qvidem cariori precio, qvàm qvanto emerunt. Nec differentiam facit, qvòd alii trans maria currant, & mercandi gratiâ longinqvas petant regiones, alii merces domi expectent, & â magnariis allatas, & â se emptas, aliis revendant. Utriqve emunt & vendunt, utriq; μεταβλητικὴν faciunt, & utriq; ex eâ lucrum qværunt. Ἐυπερίστατος ἁμαρτία æqvè in illis locum invenit, atq; in his. Utriq;, cùm volunt rem suam impenso precio vendere, facilè jurant, tanti sibi constare, cùm longè viliùs eam comparârint. Qvi copiosè negotiationes faciunt, numero qvidem & quantitate mercium institores tenuiores superant, contractûs tamen ineunt prorsùs eosdem. Et ergò qvi plus emit, aut plus vendit, non minores contrahere poterit sordes, qvàm qui minùs emit aut vendit, ut adeò non videam, quid causæ sit, quod institores, & qvi minutiariam exercent, sordibq immersi sint, magnarii non sint, quanquam id non diffitear, præstantiores esse magnarios reliqvis, cum alteri illi veluti ministri sint, per quos merces aliundè in magnâ copiâ advectæ, minutatim distrahantur.

VII. Quicquid autem sordium adhærere dicamus mercaturæ, non aliundè id venit, quàm ex nimio lucri studio, nam id genus hominum, inquit Paulus JCtus, *in l. 44. ff. de ædilit. edict.* ad lucrum potiùs, vel turpiter faciendum pronius est. Aristoteles omnium artium & quæstuum, quibus lucrum pro fine est, αἰσχροκέρδειαν communem esse vult. Πάντες γὰρ ὅπου ἐλάττου δεῖ λαμβάνειν, καὶ ἐπὶ πλέον δεῖ. Nam omnes ii, unde non oportet, accipiunt, & quantum non oportet, *l. 4. Eth. c. 1.* Plus enim semper appetunt, quàm licet, & quam debent, ac πλεονεκτικοὶ sunt. Αἰσχροκέρδεια, igitur & πλεονεξία quando abest à mercaturâ, & honesta ea est, & multo honore habenda. Scilicet indifferens res est mercatura, & ex se nec bona nec mala, mala tamen fieri potest ex fine & circumstantiis qualificantibus. Nec tamen in vitio ea illicò ponenda est, si lucri causâ instituatur, dum tamen illud justitiam precii non excedat, & simul ab aliquâ aliâ causâ ulteriore honestâ temperetur. Vid. quæ dixi *diss. de Mohatra, n. 51. 52.* Quis est verò, qui

rò, qvi inter negotiatores in professione suâ qvæstuariâ legem teneat? qvin qvisq; cupiditati potiùs suæ pa-ret, ut mirum non sit, si in μεθυσίαν facilè incidat. Ut enim vix fieri potest, qvin atro inficiantur, qvi carbonariam incolunt, & albo, qvi molendina, & calcarias habitant, & qvin thalè oleant, qvi coriariam fa-ctitant: ita qvi qvæstuarias artes exercent, rem magnam præstiterint, si charitatem erga proximum servent, & opes parent sine justitiæ & æqvitatis offensione. Certum est qvippè, eos, qvi divites fieri volunt, citò etiam fieri velle, atq; his idcircò nulla est reverentia legum; nec metus aut pudor est unqvam properantis avari, uti ait Satyricus. Hæc verò παροιμία illa est & πλεονεξία, qvâ plerumq; inficiuntur negotiatores. Est enim hoc naturale hominum vitium, qvod accipere potiùs velint, qvàm dare. Si ars deindè accedit & ex arte consvetudo, qvæ eam roboret, tùm naturæ illa ad lucrum qvæstumq; propensio in tantum confirmiabitur & augebitur, ut semel lucrum facere adsvetus. & artem, qvâ optimè id faciat, callens, avidissimè deinceps ad id feratur, vel potiùs præceps ruat, ac pertinacissimè in eo perseveret, uti philosophatur Claudius Salmasius, *de trapezit. fœn.* Atqve hoc est, qvod in negotiatoribo notat Ecclesiasticus, dum ait: *Duo sunt, qvæ mihi difficilia videntur & periculosa: Vix delictum evitat mercator, & caupo peccato non caret: propter opes multi peccarunt, & qvi studet abundare, perverso est oculo*, (i.e. injustus est & irreligiosus) *Inter coagmenta lapidum figitur palus: itidem inter venditionem & emptionem pangitur peccatum, &c.* cap. XXVI. 35. XXVII. 1. 2. Videantur, qvæ in mercaturæ vituperium plura collegit Gulielm. Redoanus, *de spol. Eccles. qv. 2. n. 1. 2.*

XIII. Qvandoqvidem igitur in αἰσχροκέρδειαν & πλεονεξίαν facilis est negotiationis lapsus, & hinc non vitiosi tantùm reddi soleant cives, sed etiam alia in Rep. exoriri possint incommoda, Principis est dispicere de prophylacticis, & negotiationibus modum ponere, ut etiam in his salus communis, qvantum fieri potest, conservetur integra. Interest autem Reip. ne promiscuè omnibus negotiandi licentia detur, imò ut aliqvi prorsùs prohibeantur, qvi vel in dignitate constituti, ne eam tenerent, vel publicis officiis admoti, ne in iis negligentiùs versentur, mercaturam minùs commodè exercere possunt. Sunt alii extra civitatem, qvi, dum qvæstui insistunt, civitatem bonis suis, & divitiis exuunt atqve spoliant, aut hostibus pro-

Digitized by Google

ſtituunt. Sic & in modo negotiandi, in mercium ſpeciebus, in æſtimatione multa ſemper occurrunt, qvæ correctionem & legem publicam mereantur. Ut adeò Principis cura & ſollicitudo ubiqve neceſſaria ſit, & incommodis ſenſim irrepentibus qvandoq; vix ſufficiens exiſtat. Tam ingeniosè n., & ſubtiliter plerumq; datur ab negotiatoribus damnum, ut non priùs ſentiatur in Rep., qvàm ubi in immenſum iſtud excreverit, & jam deſperata ſint remedia. Nos, ut Principis partes propiùs intueamur, priùs de perſonis, qvibus mercatura interdici ſolet, deinde de rebus, qvæ in commercio ſunt, & tandem de mercandi formâ & modo, qvatenùs ſcil. capita iſta Principis poteſtati ſubſternuntur, nonnulla hîc levi penicillo delineabimus, facturi tamen Digreſſionem qvandoqve, ſicubi opus fuerit.

IX. Principes ipſi ab hoc genere qvæſtûs rectiùs abſtinent, tùm, qvòd indecorum ſit rebus illis volutari, ex qvibus labes facilè adhæret, tùm qvòd diverſa ſit ſors Principum, qvibus præcipua rerum ad famam dirigenda. In Duce ſemper major virtus, & numeris omnibus abſolutior reqviritur, qvàm in gregario milite, in Magiſtratu, qvàm in civibus, in Rectore qvàm in ſubditis. Faciat ergò Princeps, ut non legibus tantùm vitia ſubditorum corrigat, ſed etiam vita, qvæ exempli ſit. Sola fuit, in qvâ culpari potuit Veſpaſianus, pecuniæ cupiditas, & qvod negotiationes vel privato pudendas propalã exercuerit, coemendo quadam, ut pluris poſtea diſtraheret, autore Sveton. *in Veſpaſ. c. 16.* Et multùm laudatur à Zonarà Imperatoris Theophili factum, qvòd conjugis ſuæ navem, recens à mercaturâ reductam, & adhuc omniſtam cremaverit, hâc ſimul Auguſtam inſectatus increpatione: *Cum me DEUS Imperatorem deſignarit, tu me nauclerum facere contendis? Scito autem mercaturam privatis hominibus eſſe attributam, ut ea tolerandæ vitæ occaſionem habeant. Qvod ſi nos præter imperii opes, etiam mercaturæ emolumenta interceperimus, undenam fortunæ tenuioris homines victum comparabunt?* Ut jam taceam elogia alia, qvibus Reges & Principes negotiatores plerumque proſcindunt ſubditi, & ex eorum ore ſcriptores annalium. Qvod ſi tamen hæc eſt intentio Principis, non ut ipſe lucrum ex negotiatione qværat, ſed ut facere ſubditos ſuos doceat, & Rempublicam florentiſſimam reddat, ſuâq; autoritate commercia in remotiſſimas Terræ provincias ſtabiliat, qvale nunc Regis Galliæ fertur eſſe inſtitutum, tantum

tùm abeſt, ut id Principi vitio verti poſſit, ut potiùs eum quàm maximè deceat. Nec improbo, ſi per alios, aut etiam in rebus anguſtis ipſimet mercaturam faciant, dum tamen Reip., quæ illis commiſſa eſt, ſalus per eam quæratur, & lucrum perceptum in communem utilitatem convertatur.

X. De Nobilibus, utrùm mercatura illis conveniat, multa ſemper fuit controverſia. Honorius & Theodoſius Impp. nobiliores natalibus, & honorum luce conſpicuos, perniciosũ urbibus mercimonium exercere prohibuerunt, ut inter plebejos & negotiatores facilius eſſet emendi vendendiq; commercium, *l. 3. C. de commerc. & mercator.* Ex hoc textu conteſtdit Gvido Pap. *qvæſt. 196.* Nobiles ſi ſe immiſceant mercantiis, non gaudere privilegio Nobilium, non magis, qvàm Clerici privilegio Clericorum, ſi ſe rebus ſecularibus immiſceant. Eandem ſententiam tenet Philippus Paſchalis, *de virib. patr. poteſt. lib. 4. c. 22. n. 44.* Inqvirenti verò in cauſas conſtitutionis Theodoſianæ, ex ipſo textu iſtam colligere licet, difficile fuiſſe cum Nobilibo commercium, tùm quòd potentiâ pollerent, tùm, quòd erga plebejos ſupercilium attollerent, eosque deſpicatui haberent. Quandoquidem igitur plebeji cum nobilioribus contrahere verebantur, & hinc querelæ motæ eſſent in Conſiſtorio Principis, ut facilius eſſet inter omnes commercium, id maximè ex commodo publico viſum fuit, ut Nobiles mercimoniis prorsùs prohiberentur. Dicitur autem in textu mercimonium urbibus pernicioſum, non quòd aliàs tale ſit, & quod idcircò dedeceat Nobiles, uti iſta verba accipere videtur Sim. à Grœnevvegen, *de LL. abrog. in Holland. d. l.* ſed qvod ex Nobilium negotiatione urbibus pernicioſum fiat. Cæterùm obſervat Chriſtophorus Forſtnerus, *in Tacit. lib. 3. annal.* longè aliam veteribus conſtitutionibus cauſſam fuiſſe, cur nobilibus mercimoniis interdiceretur, qvàm hodiernis Gallorum, Germanorum, Sarmatarum, Hiſpanorum moribus, à negotiatione nobilitatem excludentibus; majores noſtros mercaturæ exercitium dignioribus ideò non conceſſiſſe, qvia perniciosum id urbibus, & potentiam nobiliorum obſtituram, Commerciorum libertati cenſuerint; noſtris autem perſvaſum eſſe, vile atq; nobili generoſitate indignum eſſe iſtud exercitium, eamque opinionem invaluiſſe, non tàm quòd omninò vera ſit, quàm quòd ea Principum arte primùm ſeminata perpetuò etiamnum alatur, magnitudinem & ſecuritatem in armis conſiſtere, ea autem negligentiùs tracta-

ri ab his, qvi negotia mercantilia sectantur, qvin & per mercimonia virtutem insigniter flaccescere, & hinc igitur inter abjectas vilesq;, atqve nobilitati minùs convenientes artes mercaturam referri oportuisse. Ego verò artem istam, & inventum Principum non agnosco, sed ex ipsâ civitatis naturâ, & rerum inter se comparatione universum Reip. statum perpendens, cum Forstnero facere nequeo. Sanè ad regimen, & totam communitatem conservandam necesse est, ut in eâ sint, qvi armis decertare valeant, eaq; provinciâ communi gentium consensu Nobilibus præcipuè data est. Sigismundi Poloniæ Regis, cum Nobiles qvidam negotiandi licentiã peterent, hoc fuit responsum: *Oportet me in Regno habere triplex genꝰ hominum: rusticos, qvi agrum colant, mercatores, qvi necessaria inferant, & nobiles qvi me & patriam defendant.* Qvòd igitur Nobiles armis adsvefiant, id non est ex invento & artificio Principum, sed qvòd defensoribus nulla omninò carere Resp. possit. Vicissim & hoc verum est, nobilitatem, semel degustatâ lucri ex negotatione provenientis dulcedine, abjectis armis mercimonia sectaturam esse, & sic difficulter mercaturam cum nobilitate combinari. Ut maximè igitur status Nobilium ex instituto hominum sit, institutum tamen istud societati conservandæ maximè est naturale, saltêm sub hoc respectu, qvòd esse oporteat, qvi Reip. tutandæ, & ab omni vi externâ defendendæ operam suam addicant. Illis autem tàm adversa est mercatura, qvàm mercaturæ militia, *l. un. C. negotiat. ne milit. lib. XII.* Accedit; qvòd dignitas Nobilium prima habeatur, & potissima inter subditos, conspurcari igitur eam sordibus qvæstuariis, aut conspurcationis periculo saltem exponi, indignum erit, & minùs conveniens.

XI. Qvæ ex solis commerciis salutem, & beatitudinem suam metiuntur Universitates, etiam in Nobilibus suis laudant & propant mercimonia. Tales sunt Veneti, Genuenses, Lucenses, Anconitani, & Florentini. Sigismundus Scaccia, *de commerc. §. 1. qv. 7. part. 3. limit. 17. n.* 22. it. Hollandi, qvi & ipsi nobilitatem suam per mercaturam nihil imminui, persvasum habent apud Sim. à Grœnevvegen, *d. l.* Et hinc volunt aliqvi, mercaturam qvidem obesse nobilitati, nisi mos regionis, qvi haud dubiè servari debeat, aliud inducat. Andr. Tiraqvell. *de nobil. cap. 33. n.* 21. Augustin. Barbos. *ad l. 3. C. de commerc. & mercat. n.* 7. Et qvanqvam aliàs mercatura inter artes viles numeretur, id tamen universale non esse, sed antequam decernatur de artis alicujus vilitate,

te, attendi debere inprimis reputationem cujusq; loci, & qvid communiter illic homines de istâ arte sentiant, numvè inter honores habeant, an verò inter artes abjectas. Benvenut.Stracha, *de mercatur. p.2. n.18.* Philip.Pascal. *de virib.patr.potest.part.4. c.2. n.49.* Andr.Alciatus, *in l.207.ff.de V. S. n.11.* Etsi verò negari neqveat, plurimùm valere in animis hominum opinionem, & turpem qvandoq; haberi rem, qvæ in se indifferens est, vitio tamen infecta res, ut honestari per consvetudinem, & in genere licitorum poni mercatur, fieri nullo modo potest. Dixi suprà, sordes mercaturæ inhærentes, esse *αἰσχροκέρδειαν, φιλαργυρίαν* & *πλεονεξίαν*, vitia ab omnibus virtutum moralium Doctoribus notata. Qvæ si absunt â negotiatione, non erit ea Nobili indecora. Sed qvia difficile est, sordes eas evitare etiam illi, qvi evitare omnibus modis studet, rectius universa negotiatio Nobilibus interdicitur. Qvapropter non tàm attendenda est consvetudo loci, qvàm ipsa res, qvalis est, aut esse solet. *Πλεονεκτεῖν* enim, & *αἰσχροκερδῆ* nobilitatem sibi ingenitam non obfuscare, non credam priùs, qvàm persvasus fuero, amicum esse inter virtutes & vitia consensum. Et rectè hinc Cepolla, qvem refert Mynsinger. *cent.6. obs.54. n.5.* fatetur, qvòd in locis, ubi Nobiles ex statuto vel consvetudine mercaturam exercent, detrahatur nonnihil per hoc nobilitati ipsorum. Conf. Klock. *de contribut. cap.12. n.262.* Et Matthias Corvinus, Rex Hungariæ, Venetos non ignobiles modò plebejosqve, sed etiàm rusticos vocare solebat, dictitans, fortunam genus haudqvaqvam mutare, cùm præsertim Veneti nullà ex parte Nobilibus adæqvandi, & nomine potiùs, qvàm reipsâ, nobiles sint. Machiavell. *de Rep. lib.1. c.55.*

XII. Sed nec illorum qvidem sententiam probare possum, qvi putant, tum demum nobilitati obesse mercaturam, qvando qvis eam ipsemet exercet, non obesse, si institorum & aliorum operâ eâ in re utatur. Hactenùs enim leges, qvæ respectu exercitii propter vilitatem aliqvem notant, in eo non procederè, qvi per alios artem exerceat, licet ipse rationes deindè â servis exigat: Sic tabernariam inter viles & abjectas personas connumerari; si tamen per alios solùm exerceat, vilem non censeri, *l.29. C. ad L. Jul. de adult.* sic & Clericum, qvi præsens ipse eam artem non exercet, uti tabernarium non notari. Eam sententiam inprimis tuentur Andr. Alciatus in *l.207. ff. de V. S. num.8.9.*

Digitized by Google

Andr. Tiraqvell. *de nobilit. cap. 27. n. 7. seqq.* Sed enim agnoscit idem Tiraqvellus *n. 13.* non omninò vacare culpâ, qvi artes istiusmodi per alios exerceant: & Mynsingerus, dum ait, per vicariam hanc operam utcunqve excusari Nobiles, non ausus est dicere, omnimodò excusari, *cent. 6. obs. 54. in fin.* Nec enim actus tantùm ipsius personæ exercentis hic notatur, sed etiam ad præficientem usqve pertingere potest ratio, qvæ vilem facit mercaturam. Et qvis mihi negabit, αἰσχροκερδείαν & πλεονεξίαν interdum magis infectum esse præficientem, qvàm præfectum & institorem? Donec igitur vitium illud in mercaturâ fuerit, sive ipse qvis eam exerceat, sive per alios, nihil est, qvod excusare possit sive autorem, sive ministrum. Generale est axioma, non posse per interpositam personam qvid facere, qvod ipse ex se facere prohibetur. Id multis exemplis illustrat Jacobus Menochius, *de arb. jud. qv. est. cas. 459.* Dum igitur Nobilis negotiationem exercere prohibetur, fraudem facit legi mandando id, qvod lex fieri vetat. Casp. Klock. *de contrib. c. 12. num. 263.* præsertim ubi ratio prohibitionis ex personâ suâ non cessat. Et optimè monet Klockius, *d. l.* qvod isto etiam casu, qvando per alios mercaturam Nobiles exercent, periculum sit, ne opibus & potentiâ suâ commerciorum totam utilitatem ad se trahant, & ita plebeji & infirmiores negotiatores opprimantur. At hæc fuit ratio prohibitionis, in *l. 3.* C. *de commerc.* qvæ non cessat in eo, qvi vicariâ ministrorum operâ utitur. Exemplum de dominâ cauponæ, qvod affertur *ex l. 29.* C. *de adult.* non extendendum est extra casum, de qvo ibi agitur. Honestas enim, qvæ ibi in dominâ cauponæ attenditur, non intelligenda & petenda est ex genere commercii, sed ex genere morum, & in respectu ad Legem Juliam. Voluit enim Lex Julia vilissimas qvasdam mulieres, & pudicitiæ prodigas, qvales sunt, qvi potantibus ministerium, & intemperantiæ vina præbent, à judiciariâ severitate esse immunes; qvam benè, optimè expendit Anton. Matthæus, *de criminib. tit. de adulter. c. 1. num. 5.* De arte autem cauponariâ, qvæ passim malè audit, nihil ibi definitur, sed tantum, qvòd domina cauponæ, qvia ipsa vina non præbuit, non sit à vinculis juris excepta; ex qvo sequitur, ut hoc obiter addam, dominam cauponæ, qvæ potantibus obsequio famulatur servili, matronæ mores exuere. In talem autem, qvæ materfamilias non est, sed vitâ moribusqs inhonesta,

ſtá, etiamſi nupta ſit, jure civili ſtuprum adulteriumq; non committebatur. Joh. Gœdd. *ad l. 46. §. 1. ff. de V.S. n. 5.* De Clerico autem qvod objectum fuit, num tabernariam vel ipſe, vel per alium exercere poſſit, poſtea videbimus.

XIII. Antequam verò hinc abeamus, animadvertendum eſt, mercaturam non facere, qvi triticum, vinum, oleum, in agris ſuis collectum vendit, *l. 3. Cod. Theodoſ. de luſtral. collat. l. 7. 10. 12. 13. eod.* Aymo Cravett. *conſil. 163. n. 3.* Alciat. *ad l. 207. ff. de V.S. n. 2.* Ille enim demùm mercator eſt, qvi negotiationis exercendæ, qvæſtusqve faciendi causâ merces emit, ut vendat, uti idem definit Alciatus, *n. 1.* Per conſeqvens triticum & vinum ſuum Nobilis ſi vendat, ſplendori nobilitatis ſuæ nihil derogat, dum tamen & juſtam æſtimationem rerum iſtarum faciat, & in hoc qvoq; genere omnes ſordes evitet. Qvàm facilè enim turpitudo hoc qvoq; mercimonii genus inceſſere ſoleat, qvotidiana teſtatur experientia. Ita e. g. hordeum ſibi natum vendere Nobili non eſt turpe, ſed ex hordeo cerevisiam coqvere, eamqve vendere ſemper turpe viſum fuit, præſertim Saxonibus. Clara ſunt in hanc rem verba ſententiæ, qvæ habetur *in append.* des Weichbilds/ *fol. 114.* Daß die erbare Mannſchafft / ſonderlich in der Meile Weges des Weichbildes Bier zu brauen / und das durch ſich / oder ihre Krüger / ihren Leuten / oder andern Kretzſchmarn bey Faſſen / oder Kannen / zu verkauffen / oder auszuſchencken / gar nicht Fug noch Recht haben / allein mögen ſie für ſich / und zu Nothdurfft ihrer Haußhaltung / Bier / und anderley Getränck brauen / und ihre Getreide / was ſie des auf ihren eigenen Gütern erbauen / und anders nicht ihres Gefallens wohl verkauffen / &c. Nè autem hæc verba ita explicentur, ideò abſtinendum eſſe Nobilibus ab venditione cereviſiæ, qvia id jure poſitivo prohibitum ſit, repetendum eſt ex ordinatione provinciali, *tit.* brauen / ſchencken / &c. non ideò tantùm id prohibitum eſſe, qvia perniciosum eſt urbibus, ſed etiam, qvia ejusmodi mercimonia nobilitati indecora, & minùs convenientia, viſa fuerunt. Sic enim ſe habent verba Sereniſſimi Legislatoris, *circa med. ejus tit.* Wiewohl ſich auch ein ieder wohl zu erinnern / daß der Adeliche Stand / Adeliches Weſen und Wandel erfordert / und daß ſich ein Edelmann von ſeinen Ritter-Solden / und Ritter-Gütern / ſol unterhalten / &c. Et poſt pauca: Welcher aber aus Herkommen / und über vermehrte Zeit / geübten Gebrauch / mit dem Brauen / oder Mäl-

Mältzen / berechtiget zu seyn vermeynet / und seinen Stand nicht bedencken wil / deme seynd wir / so weiter solches beweiset / nachzulassen geneigt. Agit hic Serenissimus Legislator de iis Nobilibus, qvi lege prohibitivâ non continentur, sed jus braxandi & vendendi cerevisiam per præscriptionem acqvisiverunt. Illis, ut jure suo utantur, non prohibiturum se dicit, sed simul tamen innuit, rectiùs eos facturos, si jure isto non utantur, sed à tali commercio prorsùs abstineant. Id enim volunt verba: und seinen Stand nicht bedencken wil / qvibus tacitè mônet, ut statûs sui memores potiùs esse velint, qvàm acqvisitum ex præscriptione jus adversùs civitates urgere. Ex qvibus patet, extra causam specialis concessionis, aut juris, per præscriptionem qvæsiti, neqs intra milliare à proximâ & vicinâ urbe computatum, neqve extra illud Nobilibus istiusmodi commercia instituere licere, qvod prolixè ostendit Dn. Carpzovius, *p.* 2. *constit.* 6. *definit.* 4. Magnus reverà Vir, & incomparabilis JCtus, cujus dum hic mentionem facio, tantùm non in lachrymas disolvor. Ipso enim hoc momento, qvòd biduo abhinc vivendi finem fecerit, ab amico Lipsiensi mihi significatur. Longa illi in virtute fuit perseverantia, & qvod rarum, in extremâ senecture ingenium stabile, & vegetum. Scientiarum apicem ingenti laude adeptus est: prudentiâ floruit adeò, ut nostrò seculo justitiæ tribunal penes Carpzovium solum esset: magna hæc certè apud homines; maximum est, qvod in DEO vixit, florens & candens lilium inter spinas, hoc est, homo incorruptus in hâc mundi sentinâ. Atqve ista pauca de tanto Viro, seculi nostri vero Papiniano, hic adsuere justus coëgit dolor, qvòd & discipulus antehàc ejus fuerim, & per ultimum hoc qvinqvennium in supremo Electorali judicio Collega. Memoria ejus nunc erit in benedictione sempiternâ!

XIV. Ut clariora fiant, qvæ dixi, addo Responsum JCtorum Wittebergensium, An Bürgermeister und Rath der Städte E. und O. mens. Jul. 1654. Sind die beyden in Fürstenthumb G. gelegene Städte E. und O. mit dem Brau-Wercke / und davon dependirender Nahrung / von undencklichen Jahren / dergestalt berechtiget gewesen / daß sie nicht allein für ihre Bürger und Einwohner die Nothdurfft brauen / sondern auch die Unterthanen und Krüger der benachbarten Aemter von Ihnen Bier und Breyhahn ungehindert holen dörffen / und so viel die Stadt E. betrifft / dero Bier

nicht

nicht allein in die nahe gelegene Fürſtliche Aemter / ſondern auch weitere Oerter häuffig und in groſſer Menge verführet / und auf den benachbarten Aemtern entweder gar nicht / oder doch nur zu Behuff der Haußhaltung jährlich ein gar weniges / niemahls aber zu feilen Kauff gebrauet / vielweniger den Reüacern / und andern Unterthanen / ihr nothdürfftiges Getränckе an Bier und Brenhahn zu Verlöbniſſen / Hochzeiten / und Kindtauffen / aus den Städten zu hohlen / inhibiret oder verbothen worden. Nachdem aber daſſelbe nicht mehr geſtattet / und von den Aemtern das Bier den Unterthanen aufgedrungen werden wollen / wird die Nahrung in den Städten ſo gar darnieder geleget / daß dadurch bey der Bürgerſchafft groſſe Armuth entſtehet / und da dießfalls keine Aenderung zu hoffen ſeyn ſolte / es endlich in dieſen Städten mit der Nahrung ganz getham / und ihr euſſerſter Untergang vor Augen ſtünde / nach mehren Innhalt der überſchickten facti ſpeciei, und der Beylagen. Wenn nun gleich das jenige / ſo der Handelung und Kauffmannſchafft halber in Rechten enthalten / und verſehen / daß: nehmlich dieſelbe von der Ritterſchafft / oder Standes Perſonen / ohne Abgang oder Verkleinerung ihres erlangten Standes / nicht ſolle getrieben werden / auf das Bier brauen ſo eigentlich nicht zu ziehen; Dennoch aber / und dieweil nach gemeinen und faſt durchgehenden Herbringen und obſervantz im Römiſchen Reiche / auch vielen abſonderlichen Landes-Ordnungen die Städte durch das Bierbrauen / und deſſen Verkauff / auch andere Commercien von dem Lande meiſtentheils unterſchieden werden / ſie in übrigen keine Nahrung und Unterhalts Mittel haben können / ſondern wenn Ihnen dieſelbigen ſolten entzogen / oder mit dem Lande gemein gemacht werden / mit eigenen groſſen Schaden des Landes / in die euſſerſte Armuth gerathen / gäntzlich zergehen / und verderben müſten / da ſie doch in Anſehung der zugetheilten Commercien in weit höheren Anlagen / und Beſchwerungen / als die auf dem Lande ſtehen / So iſt ſolche Brau-Nahrung / daferne ein anders beſtändiger Weiſe nicht hergebracht / noch verglichen / den Städten allein zu laſſen / und ſie in deſſen Nutzung nicht zu turbiren / vor eins.

Auf eure andere und dritte Frage erachten wir Rechtens ſeyn. Weñ gleich in den meiſten Aemtern und Ritter-Sitzen eingeführet / daß ſie das Getränckе / ſo viel ſie zu ihrer eigenen Haußhaltung bedörffen / in ihren Höfen / und eigenen Brauhäuſern brauen mögen; Dennoch aber / und dieweil das Bier verkauffen darunter nicht begriffen / Ihr vor undencklichen Jah-

ten daſſelbe allein / ohne iemands Ein-
halt und Hinderung / getrieben / und
das Bier und Breyhahn von den
Land-Leuten abgeholet / oder von ei-
nen Bürgern Ihnen zugeführet wor-
den / die Stadt D. auch von Hertzog
Welffen / am 6. Jan. 1577. über das
Bier verſtillen auf der Freyheit an der
Stadt ein abſonderliches Privilegi-
um erlanget / die Abfuhre des Biers /
als ein freyes Commercium, nicht
leichtlich zu ſperren / und hierüber der
Stadt E. die freye Ab- und Zufuhre
in die Aemter / in dem Anno 1552. auf-
gerichteten Vertrage / nochmahls con-
firmiret / und nachgelaſſen / So er-
ſcheinet daraus allenthalben ſo viel /
daß Ihr bey dem Herbringen des Bier
und Breyhahn verſtillens / und verfüh-
rens ungehindert zu laſſen / die Aemter
aber / da ein anders beſtändiger Weiſe
nicht eingeführet / ſich an dem brauen
zur Nothdurfft der Haußhaltung be-
gnügen zu laſſen / den Unterthanen
aber / ſich des Biers und Breyhahns
aus den Städten / wie zuvor / zu erho-
len / zu verbiethen nicht berechtiget / und
was demſelben zuwider / durch Ver-
both und Zwangs-Mittel allbereits
fürgenommen / zu caſſiren und wieder
aufzuheben ſchuldig / V. R. W.

XV. Poſtqvam jam ſatis de No-
bilibus actum fuit, de Clericis nunc
videndum, num illis permitten-
da ſit negotiatio, an verò interdi-
cenda potiùs. Antiqvos Eccleſiæ ca-
nones qvando evolvimus, paſſim
in iis prohibetur, ne ſe negotiis ſe-
cularibus immiſceant Clerici. Ta-
lium canonum farraginem conges-
ſit Chriſtophorus Juſtellus, *in not. ad can. Concil. Eccleſ. African. p. 24.* De negotiationibus autem in ſpe-
cie pronunciavit Concilium Elibe-
rinum, *can. 19.* his verbis: *Epiſcopi, Presbyteri, Diaconi, de locis ſuis ne-
gotiandi causâ ne diſcedant, nec pro-
vincias circumeũtes qvæſtuoſas nun-
dinas ſectentur, ad victum ſibi con-
qvirendum ſilium, libertum merce-
narium, amicum, aut qvemlibet mit-
tant, &c.* Pari modo Synodus Cabi-
lonenſis II. *c. 12. & 44.* Presbyteros, Diaconos, Monachos fieri villicos, in tabernis bibere, cancellarios pu-
blicos eſſe, & nundinas inſolenter peragrare penitùs inhibendum de-
crevit. Sic & Aurelianenſis Syno-
dus III. *c. 26.* prohibuit, ne Clericus pecuniam commodet ad uſuras, nec de præſtitis beneficiis qvicqvam amplius, qvàm datur, ſperet, nec in exercendis negotiis turpis lucri cu-
piditate verſetur, ut publici nego-
tiatores, qvi ad populares penſam obſervant, aut ſub alieno nomine interdicta negotia exerceat, &c. In Jure Canonico, *cauſ. 14. qv. 4.* talia plura habentur, tùm ex Concilio-
rum Decretis, tùm ex Epiſtolis Pon-
tificum

tificum excerpta. Videri inprimis possunt c.1.3.4.8.9. *ibid.* Eoq; pertinent omnes alii canones, qvi Clericis usuras facere interdicunt, qvos hic prolixiùs adscribere meritò supersedemus. Conf. Claud. Espencæus, *l.2. digress. c.15.* Ex qvibus omnibus conficiunt Doctores, Clericos, adversùs canonum decreta mercimoniis operam dantes, pro secularibus habèri, fori privilegium amittere, & coram judicibus laicis atqve consulibus mercatorum conveniri debere. Benvenut. Stracha, *de mercatur. p.3.n.9.* Munnoz. de Escobar. *de ratiocin. administrator. c.7.n.38.* Fernand. Vasqv. *de success. lib.1. §.10. num.648. vers. unde infertur.* secuti autoritatem Honorii III. Pontificis, qvi id disertè constituit, *c. ex literis 16. X. de vit. & honest. Clericor.* ita tamen, ut trina præcedat monitio. Ubi videri poterit Joh. Bapt. Vivianus, *in rational.* Qvod si trina ista monitio nondum præcesserit, & se trahi ad judicem secularem passus fuerit Clericus mercator, poterit qvidem ille etiam post sententiam processum dicere nullum, sed tùm actori tenebitur ad expensas. De tali enim casu intelligo sententiam Ægidii Bellameræ, *conclus.* 226. si modò denunciatio illa adhuc in usu sit. Moribus enim eam inter suos in desvetudinem abiisse testatur Joh. Yannez Parlador. *lib.1. rer. qvotid. c.3. n.4.5.* Conf. Renat. à Valle, *in Hipparch. p.119.* Franc. Florens, *in dissert. jur. Can. pag.223.*

XVI. Sunt tamen nonnulla, qvæ adversùs communem hanc sententiam in gratiam lucri cupidorum Clericorum moveri possunt. Et primùm qvidem canon Concilii Eliberini 19. anteà adductus, postqvàm negotiationem in provinciis externis interdixisset, hæc verba addit: *Si negotiari voluerint, intra provinciam negotientur,* tacitè innuens, talem negotiationem, qvæ intra provinciæ pomœria se continet, Clerico minùs esse turpem. Deindè Clericis negotiatoribus maximè favet textus, *in l.2. C. de Episc. & Cleric.* ubi non tantùm immunitas illis conceditur, ne perindè ut alii negotiatores ad aliqvam præstationem competentè vocentur, verùm etiam de ergasteriis & tabernis eorum, imò & hominibus, qvorum operâ in mercimoniis utuntur, nullâ cum reprehensione aut vituperio, aut improbatione fit sermo. Edita est ista Constitutio, uti ex subscriptione patet, à Constantio Imperatore, anno à CHRISTO nato CCCLVII. Similis alia edita est ab eodem Constantio, anno CCCLIII. qvæ habetur in Codice Theodosiano, *l.10. de Episc. Eccles. & Cler. lib.16. tit.2.*

Digitized by Google

XVII. Gloſſa canonica & aliqvi Doctores poſt eam, differentiam hîc ſtatuunt inter Jus Civile & Canonicum, & Jure Civili qvidem Clericis mercaturam permiſſam, Jure Canonico verò planè prohibitam contendunt, uti refert Strabcha *d. l.* Ea ſententia probari poſſe videtur, tùm ex aliis Juris Canonici textibus, tùm inprimis ex *c. nulli 4. diſt. 44.* ubi dicitur: *Nulli Clerico licet tabernam aut ergaſterium habere.* Ille Canon fertur eſſe deſumptus ex *can. 9.* Synodi Qvinisextæ, in Trullo habitæ. Sed illius Synodi verba longè aliter ſe habent, nempè hoc modo: *Nulli liceat Clerico cauponariam habere tabernam.* Taberna autem cauponaria non eſt taberna mercatoria. Qvod obſervare idcò libuit, ut indè appareat, qvantus ſcriptorum veterum mutilator fuerit Gratianus. Et verò non neceſſe eſt, ut aliqvam hic fingamus differentiam Juris Civilis & Canonici, dummodò Juris Civilis textus rectè attendatur. Non enim probat eam mercaturam, qvâ Clericus lucrum appetit, ut indè ſibi opes acqvirat, ſed qvâ victum ſibi conqvirit, & qvod ſupereſt, in uſum pauperum atq; egentium miniſtrat. Propter erogationem hanc in pauperes dicitur ab Imperatore id, qvod ex Clericorum ergaſteriis vel tabernis colligitur, lucrum Religionis. Ad victum autem conqvirendum mercaturam Clericis eo tempore licitam fuiſſe, non tantùm canon Concilii Eliberini anteà citatus oſtendit, ſub hâc tamen limitatione, ut intra provinciam negotiatio inſtituatur, & qvæſtuoſæ extra provinciam nundinæ omittantur, ſed etiam textus in *l. 15. Cod. Theodoſ. de Epiſcop. Eccleſ. & Cler. lib. 16. tit. 2.* ubi hæc habentur verba: *Clerici debent immunes à collatione præſtari, ſi exiguis admodùm mercimoniis tenuem ſibi victum veſtitumq; conqvirent.* Si jam addatur ex *l. 2. C. de epiſc. & cler.* qvod ſuperfluum ex mercaturâ Clericorum congeſtum in uſum pauperum atq; egentium miniſtrari oporteat, & qvòd iſtud Religionis lucrum exiſtimari debeat, nulla ſanctior, nulla honeſtati magis conſcia erit mercatura. Ne autem exigua iſta mercimonia, qvæ Clericis licita eſſe voluérunt Impp. Conſtantius & Conſtans in *d. l. 15.* juſtam qvantitatem egrederentur, permiſérunt Impp. ſeqventes, Gratianus, Valentinianus & Theodoſius, in *l. 11. Cod. Theodoſ. de luſtral. collat. lib. XII. tit. 1.* Clericis intra Illyricum & Italiam in denis ſolidis, intra Gallias in qvinis denis ſolidis immunem uſum converſationis ſeu negotiationis, id qvod exceſſerit, auriæ

riæ functioni subjicientes. Qvâ constitutione satis perspicuè termini ponuntur, intra qvos contineri debeat mercatura Clericorum, ut honesta dici possit. Reliqvam enim negotiationem, qvæ lucrum prò ultimo fine habet, Clericis indecoram esse, & planè non convenire, verba seqventia in *d.l. 15. Cod. Theodos.* nisi fallor, non obscurè probant. Ea sic habent: *Reliqui autem, qvorum nomina negotiatorum matricula comprehendit, eo tempore, qvo collatio celebrata est, negotiatorum munia & pensitationes agnoscant: qvippè postmodùm Clericorum se cœtibus adgregarunt, &c.* Si rectè mentem Imperatoris capio, videtur ille pro incompatibilibus habere, esse in Clericatu, & negotiatorum matriculâ contineri. Agit enim de illis, qvi tempore collationis inferendæ negotiatorū matriculâ comprehensi, sed post istud tempus Clericatum adepti fuerant. Qværebatur, utrùm illi de collatione tenerentur, propter rationem dubitandi, qvia scil. jam Clerici essent, qvi immunes essent â præstationibus. Et decidit Imperator, adhuc teneri, qvia sc. eo tempore, qvo collatio celebrata est, negotiatorum matriculâ adhuc comprehensi, & sic inter mercatorum numero fuerunt, & post istud demùm tempus Clericorum se cœtibus aggregârunt. Habere igitur immunitatem â præstationibus tùm demùm locum, qvando tempore collationis Clericorum cœtibus aggregati, negotiatorum matriculâ non amplius comprehensi essent. Confirmat ea, qvæ de incompatibilitate dixi, textus in *l. 16. Cod. Theodos. de lustral. collat.* ubi constituérunt Arcadius & Honorius Impp., omnes corporales conveniri debere, ut aut commoda negotiatorum seqventes â Clericorum excusatione discedant, aut sacratissimo Numini servientes versutis qvæstibus abstineant, additâ hâc ratione: Distincta enim stipendia sunt Religionis & calliditatis. Qvo & facit *c. 9. dist. 88. it. c. 2. ibid.*

XVIII. Ostendit autem textus in *d. l. 2. C. de Episc. & Cler.* fuisse seculo, post CHRISTUM natum, qvarto Clericis qvibusdam suas tabernas & ergasteria, qvibus sibi victum utcunqve conqvirebant. Nondum enim decimæ ita, uti seqvioribus temporibus, receptæ usu fuerant, qvamqvàm in Matisconensi Concilio II., qvod finiente seculo sexto habitum fuit, leges de decimis, locis sacris præstandis, longis temporibus â Christianis custoditæ dicantur. Vivebant olim, & alimenta sua capiebant Clerici ex oblationibus, qvæ in tenuioribus Ecclesiis sæpenumerò &

rò & ipſæ admodùm tenues erant. Unde mirum non eſt, aliundè ſibi victum qvandoqve comparaſſe, exemplo Apoſtolorum, qvi & ipſi manibus ſuis alimenta ſibi qvæſiverunt. Vid. *c. 2. & 3. diſtinct. 91.* Claud. Eſpencæ. *digreſſ. lib. 2. c. 16.* Fortaſſe verò mercatura, qvæ Clericis in *d. l. 2.* permittitur, non eſt talis negotiatio, qvà emi ſolet res, ut cariùs vendatur, non mutatâ planè rei emptæ formâ, ſed emérunt fortè res, & deinceps per artificium, & induſtriam ſuam mutárunt, atqve in aliam formam redegérunt, & ſic mutatas planè tenui lucello vendidérunt. Tale enim mercimonium Clericis non eſſe indecorum nec interdictum, conſtans eſt Doctorum ſententia. Camill. Borell. *deciſ. 7. num. 68.* Claud. Tutius, *allegat. 14. num. 3. 4.* Gulielm. Redoan. *de ſpol. Eccleſ. qvæſt. 2. num. 36.* Benvenut. Stracha, *de mercatur part. 3. num. 5.* imò & alteram illam negotiationem, qvà non mutatâ formâ res empta cariùs venditur, tempore neceſſitatis, & ubi aliàs non ſuppetunt alimenta, Clericis permiſſam eſſe volunt. Joh. Bapt. Coſta, *remed. ſubſid. 73.* Sigiſm. Scaccia, *de commerc. §. 1. qvæſt. 7. part. 2. ampl. 11. num. 7.* dum tamen per eam propriis non ſtudeant divitiis, ſed vel neceſſariæ ſuſtentationi familiæ ſuæ, vel paperum indigentiæ, *arg. c. gloria 12. q. 2.* Et ſub his circumſtantiis facilè aſſentiri poſſum Ludovico Molinæ, *tract. 2. diſp. 342.* contendenti, licere Clericis in Braſiliâ, aut Orientali Indiâ Eccleſiam plantantibus, merces in Europam, ubi plùs valent, mittere, & illic cariùs vendere, ut inde habere & repetere poſſint alia ſibi neceſſaria, & ad rem peragendam utilia. Conferantur Alfonſ. de Vargas, *de ſtrateg. Jeſuit. p. 42. 43.* Renat. à Valle, *in Hipparch. p. 121.* Aliàs enim facilè continget, qvod de Clerico negotiatore ſimpliciter aſſerit Petrus Bleſenſis, *epiſt. 17.* Clericus, *qvi leviore comparat precio, ut vendat cariùs, filius eſt avaritiæ, idololatra pecuniæ, ſervus Mammonæ, & venundatus ſub peccato, &c.*

XIX. Cauponariam tamen exercere, & in eam rem publicam habere tabernam, Clericis ab antiqvis temporibus fuit prohibitum, qvin & ipſi tabernam talem ingredi prohibiti fuerunt. In conſvetudinibus Eccleſiæ antiqviſſimis, quæ Canones apoſtolorum vulgò dicuntur, *canone 54.* ita edicitur: *Si qvis Clericus in cauponâ comedens deprehenſus fuerit, ſegregetur, præterqvàm ſi in publico diverſorio, in viâ, propter neceſſitatem diverterit.* Id repetitur in Concilio Carthaginenſi III. *can.*

can.27. tùm & in pluribus Conciliis aliis, quæ enumerat Franciſcus Longus à Coriolano, *ad dict. can. 54. Apoſtol.* Prohibuerat idem in Ethniciſmo ſacrificulis Julianus Imperator, in epiſtolâ ad Arſacium, Galatiæ Sacerdotem, apud Sozomen. *lib. 5. c. 15.* Qvanqvàm verò circa deciſionem qvæſtionis, utrùm caupo inter viles perſonas ſit referendus, ex cujusqve populi exiſtimatione judicari velit Franciſcus Duarenus, *ad tit. naut. caup. ſtabul.* negari tamen nequit, cauponariam artem plerumqve, & apud plerosqve populos vilem habitam fuiſſe, non qvòd ita opinio inter homines invaluerit absq; ſufficiẽti ratione, ſed qvòd revera iſtiusmodi commercio multæ ſemper inhæreant ſordes. Vid. Ludov. à Peguera, *deciſ. 44.* Unde & vocabulũ cauponari, & Græcum καπηλεύειν perſæpè in malam partem accipitur, qvomodo apud Æſchylum καπηλεύειν μάχην, & apud Herodianum καπηλεύειν εἰρήνην χρυσίῳ dicuntur ii, qui more cauponum omnia pecuniæ causà faciunt, ac donis vel hoſtes corrumpunt, vel ab iisdem ſe patiuntur corrumpi, & auro denique magis, quàm ferro vel viribꝰ bellum gerunt. Gvil. Canter. *nov. lect. lib. 3. c. 9.* Καπηλεύειν enim ſignificat vinum, aqvâ ſuffuſâ, perdere, uti plerumq; fieri ſolet à cauponibus; per extenſionem ſignificationis idem eſt, qvod probas mercationis idem eſt, qvod probas merces corrumpere, vel profeſſionem ſuam turpi lucro proſtituere. Et in hoc ſignificatu uſus eſt vocabulo iſto Apoſtolus, *2. Cor. II. 17.* ubi de Pſeudo-Apoſtolis agit, qui merum Evangelii, admixtis traditionibꝰ humanis, perfidè corrumpunt. Tanta cum ſit improbitas cauponum, qvaſi ſolennis & nativa, meritò Principes Clericis ſibi ſubjectis iſtiusmodi Commercia interdicunt. Atq; in hanc rem maximè laudanda eſt Sereniſſimi Electoris Saxoniæ ordinatio Eccleſiaſtica, qvæ in articulis generalibus, *tit. 16.* ita edicit: Es ſollen auch die Pfarrer ſich aller unehrlichen Handthirungen / wie auch des Weins- und Bierſchenckens / Kaufmannſchaft / Verkauffs auf Wucher / und dergleichen Händel / gäntzlich enthalten. Das aber beſonders von Wein- und Bierſchencken iſt vermeldet / ſoll alſo verſtanden werden / da den Kirchendienern eigener Wein wüchſe / oder zu Decem gefiele / oder ſie auf der Pfarr / oder ſonſten Gerechtigkeit hetten Bier zu brauen / mehr denn ſie zur Haushaltung bedürfften / oder eigene Häuſer hetten / darauff ſie zu brauen befugt / daß ihnen ſolches bey Faſſen / Eymern und Tonnen / andern Leuten zuverkäuffen ungewehrt ſeyn ſoll. Allein daß ſie nicht ſchenken /

688

cken / Zeichen ausstecken / oder Gäste zur Zeche im Hause setzen / daraus grosses Aergernis d Kirchen / uñ ihnen den Pfarren mehrmahls grosser Schimpf / Spott / Gefahr / Nachtheil und Schaden erfolget / derwegen es keinem Kirchendiener gestattet / sondern bey allen mit Ernst abgeschafft werden soll / und da sich einer anders / denn wie gemeldet / verhalten würde / soll er alsbald seines Ambtes entsetzet werden. Ne autem qvis putet, prohiberi hîc tantùm, ipsosmet Clericos talia commercia exercere, non prohiberi exercitium per alios, probè notari velim verba: oder eigene Häuser hetten darauf sie zu brauen befugt / daß ihnen solches &c. qvæ indefinita sunt, & non ex ædibus Parochialibus tantùm tabernam fieri vetant, sed etiam in aliis ædib9, qvibus tamen jus braxandi inhæret, Clericis tabernam cerevisiariam instituere prohibent, certissimo argumento, qvòd uti per alias ædes fraudem legi facere non licet, sic nec liceat per alias personas. Ut maximè enim hoc casu ministri tantùm, & famulantes, sordes istiusmodi committere videantur, ultima tamen lucri, sordib9 illis infecti, & maculati perceptio Clerico præficienti cedit. Qvocircà cum grano salis accipiendum est, qvod vulgo à Doctoribus dicitur, licere Clericis vinum, oleum, frumentum sibi natum vendere, neqve id probrosum aut indecorum esse. Add. Paul. Laymann. *theol. moral. lib.* 3. *tr.* 4. *cap.* 17. §. 7, *n.* 40. Joh. Yannez Parlador. *lib.* 1. *rer. qvotidian. cap.* 3. & de totâ hâc controversiâ Conradus Summenhart, *de contractib. q.* 52.

XX. Qvod de Clericis dixi, idem intellectum volo de Professoribus in Academiis, qvibus non minor cura esse debet circa scholam, qvàm Clericis circa Ecclesiam, ne vel exemplo vel negligentiâ damnum dent. Qvemadmodùm autem Clericis in casu alimentorum deficientium honesta negotiatio denegari neqvit, ita nec Professoribus, qvippè qvi plerumqve ejus commatis sunt, ut licet votum paupertatis, qvod monachorum est, nunqvam nuncupaverint, eidem tamen æqvè obstricti qvasi com munisub regulâ degant. Dum enim nostrâ hâc parùm felici ætate idem salarium penditur Professoribus, (imò nec penditur qvidem, pleràq; parte redituum in alios usus conversâ) qvod datum eis fuit seculo præterito, qvo annona fuit vilior, domus multò minori conducta precio, servorum, ancillarumq; mercedes, & salaria viliora, vestiumqve impensa tenuior, & præstationes publicæ moderatiores,

Digitized by Google

res. Jacob. Menoch. *de A. L Q. caſ. 514. n. 10.* fieri non aliter poteſt, qvàm ut in fata concedentes famam qvandoqve ſibi, liberis & familiæ famem utplurimum relinqvant. Vid. Limn. *jur. publ. lib. 8. c. 3. n. 22. ſeqq.* Qvis ergò invidere vellet eo caſu Profeſſoribus lucellum aliqvod, ex negotiatione qvæſitum, qvo utcunqve ſuſtentationi familiæ conſulere poſſint. Et mallem qvidem ego eos, uti ab omni negotiatione, ita inprimis ab venditione cereviſiæ â ſe coctæ abſtinere; Sed enim in diverſa omnia cogunt hodiè præſtationes publicæ, in immenſum auctæ, qvibus dum onerantur poſſeſſiones & prædia, nemo eſt, qvi illis ferendis qvalicunqve, qvæſtûs genere ſufficiens eſſe qveat. Aut igitur Profeſſoribus deſerenda ſunt prædia, á majoribus ſuis plerunqve comparata, & ad ſe devoluta, aut occipiendus eſt qvæſtus, conditioni ſuæ interdum minùs conveniens. Poſterius hoc, dum meliora ſperamus, plerumq; eligitur, non invitis legibus publicis, qvæ id Profeſſoribus æqvè, ut Clericis, non prohibuérunt. Moderatè tamen nihilominùs, & multo cum temperamento Commercii iſtud genus exercendum, & ab omni ſordium genere abſtinendum eſt, ne infamentur bonæ literæ & earum ſectatores.

XXI. Dum de perſonis adhuc agimus, qvibus Commercia interdicere Princeps poteſt, commodum nunc erit videre de peregrinis, num & illi prohiberi poſſint, qvo minùs cum civibus negotiationes exerceant. Hîc verò neceſſe eſt, ut rectè inter ſe diſtingvantur peregrini. Alii enim hoſtes noſtri ſunt, alii non ſunt. Qvi hoſtes ſunt, aut aperto Marte nobiſcum congrediuntur, qvales ſunt, qvibus bellum publicè decrevimus, vel ipſi nobis, *l. 23. ff. de captiv. & poſtlim.* aut hoſtilem tantùm animum gerunt, nunqvam nobis benè cupientes, ne tùm qvidem, cùm maximè videntur pacifici, qvales ſunt, Judæi, Muhammedani & Gentiles alii. Qvi non ſunt hoſtes, vel fœdere nobis juncti ſunt, aut ſaltem conventionibus & pactis adſtricti, vel nõ ſunt. De ſingulis nonnulla dicere operæ erit precium.

XXII. Videamus primùm de his, qvi hoſtes noſtri non ſunt, qvivè pacta nobiſcum iniérunt, mercaturam, & utriusq; populi negotiationes concernentia. Pacta talia ſtrictè obſervari debere ipſum jus gentium dictitat. Nec enim excludi deinceps poſſunt, qvibus, ut liberum nobiſcum eſſet Commercium, fidem ſemel dedimus. Et ut ſtrictè talia pacta obſerventur, Principis eſt legibus cavere, & transgreſſoribus

bus pœnas decernere. Eoq; refero Constitutionem Theodosianam, *in l. 4. Cod. de commerc. & mercator.* ubi Imperatores disertè faciunt mentionem fœderis & pacti conventi. Sic enim ajunt: *Mercatores tàm imperio nostro, qvàm Persarum Regi subjectos, ultra ea loca, in qvibus fœderis tempore cum memoratâ natione nobis convenit, nundinas exercere minimè oportet, &c.* Per fœdus intelligunt, ni fallor, pacem cum Vararane Persarum Rege factam. Ajunt enim Impp. ideò se prohibere ultra destinata loca negotiari, ne alieni regni, (qvod non convenit) scrutentur arcana; qvibus verbis diffidentiam, qvam ex hostilibus Persarum motibq, & attentatis conceperant, haud obscurè produnt. Isdegerdem autem Persarum Regem adversùs Theodosium bellum movisse non credam Evagrio, *lib. 1. c. 19.* priùs, qvàm is Socratem plenè confutaverit. Præsertim cum Theodosii pupilli tutor testamentarius extiterit, & cœptæ tutelæ tempore hostem se omnibus minatus fuerit, qvi adversùs Theodosium molituri aliqvid essent. Ait autem Socrates, *lib. 7. c. 18.* Isdegerdem Persidem incolentes Christianos minimè fuisse persecutos, sed persecutionem inceptam fuisse à Baratane, sive Vararane, ejus filio, & hinc bellum cum Theodosio ortum. Bellum istud incidit in annum â Christo natò CCCCXXII. uti ex Socrate computat Dionysius Petavius, *in rationar. temp. lib. 6. c. 12.* Id si verum, facilè erit colligere tempq, qvo Constitutio Theodosiana edita est. Præfert enim adhuc nomen imperantis Honorii, qvi vivendi finem fecit mense Augusto anni CCCCXXIII. Et qvia fœdus istud anno præcedente initum fuit, & ejus mentionem facit Constitutio, nõ poterit alio tempore ea edita esse, qvàm vel finiente anno ccccxxii. vel ipso hoc anno CCCCXXIII. Sed hæc obiter, & qvasi per saturã. Constat autem hinc, qvæ Principis sint partes, ubi pactum de Commerciis cum aliqvo populo externo intervenit. Nempè significare id debet subditis suis, ne qvis deindè adversùs pacta conventa ullo modo qvid attentet, additâ comminatione pœnæ, si qvis secùs fecerit. Cæterùm de pactis, qvalia iniri soleant, in specie hic nihil attinet dicere. Variare illa solent, & restringere Commercia ad personas, ad locum, ad tempus, ad res ipsas pro lubitu & arbitrio paciscentium.

XXIII. Qvi verò nulla nobiscum pacta iiérunt populi, nec tamen hostes nostri sunt, utrùm excludi finibus nostris, & denegari eis possint

ſint Commercia, difficilior eſt disqviſitio. Non poſſe, contendit Grotius, *de Jur. bell. & pac. lib. 2. c. 2. n. 18. & 22.* ante eum Franciſcus â Victoria, *Relect. 5. ſect. 3.* imò verò adhuc longiùs prægreditur Grotius, & nec tranſitum qvidem denegari poſſe ſtatuit, *n. 13.* Urgeri verò ab his inprimis ſolet libertas Commerciorum, qvæ cùm â gentibus magni ſemper æſtimata fuerit, impediri citra injuriam â nemine qveat, præſertim cum per eam in unam qvaſi ſocietatem redigatur totum genus humanum, in tot gentes diſperſum. Alii verò, qvi pericula, & damna ab externis data, & mutatos ab his mores contemplantur, non libertatis hunc, ſed ſervilis conditionis characterem dicunt, non excludere finibus ſuis exteros poſſe. Nos, qvi brevitatem amamus, ut compendium faciamus, benivolum lectorem remittimus ad ea, qvæ ad Grotii locum citatum, tùm & *ſuprà* notavimus. Sit enimverò libertas Commerciorum ubiqve inter gentes magnâ cum reverentiâ cuſtodita, nego tamen propterea cuivis peregrè advenienti competere jus exigendi, ut ſecum negotiationes inſtituantur. Et qvia limitari poſſunt Commercia, ab illis, qvi τὸ μέσον tenent, pro ratione copiæ aut inopiæ, damni aut incommodi in Remp. redundantis, aut aliarum etiam circumſtantiarum, qvod non diffitetur Grotius, *n. 23.* qvid obſtat, qvo minùs, exigente ita ratione Reip., alicui populo in totum negari poſſit Commercium? Libertas n. vel Commerciorum, vel transeundi per viam publicam ita temperanda eſt, ut Reip. cauſa potior habeatur; Salus autem Reip. qvaliter conſervari debeat, judicium relinqvendum eſt civibus, non petendum ex peregrè advenientium πάθεσι, eorumq; commodo aut incommodo. Libertas igitur Commerciorum, & jus peregrinis competens, tam forte nõ eſt, ut juri meo tuendi & conſervandi civitatem prævaleat, etiamſi metus meus vanus ſit & inanis. Id tamen non diffiteor, incivile eſſe, & penè inhumanum, ſi qvis populus alium populum ſine ullâ ratione excludere velit. Ratio n. aut cauſa aliqva ubi prætenditur, ab injuriâ, qvâ ſe affectum dicere poſſet excluſus, utcunq; ſe liberat excludens, neq; tùm cogi poteſt, ut admittat, niſi juſtis & ſufficientibus cautionibus ipſi proſpectum fuerit.

XXIV. Sigiſmundus Scaccia, *de commerciis §. 1. qvæſt. 1. n. 47.* ut probet, prohiberi non poſſe Commercia, tale nectit argumentum. Qvod eſt neceſſarium ad conſervandam ſocietatem humanam, illud prohiberi non poteſt. Sed Commercia

Digitized by Google

ſunt ad ſocietatis humanæ conſervationem neceſſaria; Ergò prohiberi non poſſunt. Argumentum hoc inconcuſſum & urgentiſimum vocat Scaccia. Nobis id non videtur, dum utriusq; propoſitionis robur tantum non ſit, ut evertere ſententiam noſtram qveat. Id ut appareat, neceſſe eſt, ut ſtatum controverſiæ ante omnia formemus. Non enim id defendimus in præſenti, poſſe Commercia univerſaliter, & in totum prohiberi, ſed poſſe prohiberi cum hâc vel illâ gente, cum hâc vel illâ natione. Concluſio igitur, dum ſtatum hunc controverſiæ non ſeperit, nulla erit in propoſitionibus oppugnandi ratio. Jam verò & major propoſitio multas patitur limitationes, tùm qvod ſubjectum, tùm qvod prædicatum attinet. Illius ratione addendum eſt: Qvod eſt neceſſarium ſimpliciter & abſolutè, id prohiberi non poteſt. Si jam ſubſumas, uti in præſenti caſu oportet: Commercia cum exteris ſimpliciter, & abſolutè ſunt neceſſaria, qvis eſt, qvi iſtam propoſitionem ſine probatione admittet? In prædicato hæc addenda eſt limitatio: Quod neceſſarium eſt ad conſervandam ſocietatem humanam, illud prohiberi non poteſt, ſcil. univerſaliter, & in totum. Tale enim niſi addatur, perinde eſt, ac ſi argumentari velim: Qvod neceſſarium eſt ad tuendam hominis ſanitatem, aut eam reſtituendam, id prohiberi non poteſt; Sed medicamenta neceſſaria ſunt, &c. Ergò. Licebit igitur in unoqvoqve morbo promiſcuè qvovis medicamento uti, nec qvicqvam valebunt tùm medicorum regulæ. Qvemadmodùm igitur medicus prohibere non poteſt univerſaliter, ne ullus ægrotus ullo utatur medicamento, ſed prohibere tantùm poteſt, ne hic ægrotus hoc medicamento utatur; ita & Princeps prohibere non poteſt, ne populus ſibi ſubjectꝰ ulla cum ullo populo alio habeat Commercia, prohibere tamen poteſt, ne cum hoc populo, aut cum illo habeat. Minorem propoſitionem qvod attinet, ea non niſi in univerſali conceptu vera eſt, qvòd ſc. ſocietas ſine mutuo Commercio conſiſtere neqveat, ſed qvòd præcisè ſine Commercio cum hâc vel iſtâ gente conſiſtere neqveat, id exinde non ſeqvitur. Ita e.g. cùm Americanis Commercia neceſſaria non eſſe ad ſocietatem Europæorum conſervandam vel id argumento eſt, qvòd diu ignorata planè, & ignota fuerit Americanorum natio: Dum igitur eo tempore carere potuit Americanis Commerciis integra & univerſa Europa, tàm neceſſaria ea eſſe vel fuiſſe colligere licet, qvàm neceſſa-

Digitized by Google

ceſſaria nunc eſt navigatio ad terras boreales vel auſtrales incognitas, & ad polum borealem vel auſtralem. Nihil igitur facit hoc argumentum ad evertendum id, qvod dixi, licere peregrinis commercia nobiscum denegare.

.XXV. Qvod hoſtes noſtros attinet, & qvidem eos, cum qvibus nobis bellum apertum eſt, aut brevi futurum eſt, non arbitror, eos omni prorsùs commercio excludi debere. Intereſt tamen, utrùm illi ad nos veniant mercandi gratiâ, an verò noſtri negotiatores ad illos ob eundem finem excurrant. Neutro qvidem caſu ſimpliciter verum eſt, commercia cum hoſtibus interdici, aut etiam admitti oportere; Sed ſi illo casu venerint, ut alieni regni ſcrutentur arcana, & non tàm negotiatores ſint, qvàm exploratores, ſi tales merces emerint, & exportari curáverint, qvibus carere Respublica tempore belli non poteſt; ſi è contrario tales vendiderint, qvibus animi enervantur, & robur hominum flacceſcit, aut aliud qvid ejusmodi machinentur, qvibus rerum gerendarum nervi inciduntur, rectè faciet Princeps, ſicubi tales negotiatores finibus ſuis excedere juſſerit. Altero casu multum refert, in qvo genere mercium negotiatio exerceatur. Sunt enim res in triplici differentiâ: aliæ in bello utiles ſunt, & bello deſtinatæ, ut ſunt omnis generis arma: aliæ nullius in bello usûs ſunt, ſed voluptati tantùm inſerviunt, qvales ſunt veſtes precioſæ, odoramenta, inſtrumenta muſica, & omnia ea, qvæ ſunt in deliciis: aliæ deniqve & in bello & extra bellum uſum habent, ut ſunt eqvi, naves, commeatus, pecuniæ, &c. Primi & tertii generis res à mercatoribus ex hoſtili ſolo licitè ad nos inferri poſſunt, ex noſtro ſolo ad hoſtes exportari non poſſunt. Qvæ verò in ſecundo genere ſunt, & exportari ad hoſtes, & inferri licitè poſſunt, dum ne ex iis, qvæ inferuntur, Respublica detrimenti qvid capiat. Sed de ipſis mercibus poſteà commodior erit dicendi locus. Nunc enim de perſonis tantùm, qvi prohiberi poſſunt, agimus.

XXVI. Obſervari tamen hodiè ita qvandoqve ſolet, ut populi, qvi hoſtili animo ſe invicē perſeqvuntur, etiam commercia prorsùs tollant, & negotiationes inter ſe prohibeant, idq; videtur eâ potiſſimùm intentione fieri, ne ſub ſpecie commerciorum exploratores veniant, & apparatum Reipublicæ bellicum, aut alia ejus arcana perveſtigent. Sed hinc tamen plurimæ ſæpiuscule naſcuntur controverſiæ, tùm in-

rer ipſos populos ſibi infeſtos, tùm cum aliis, qvibuscum nulla eſt hoſtilitas, qvòd gentium aliarum cum hoſtibus noſtris commercia prohiberi nullo modo qveant. Inter ipſos etiam Mercatores ſubindè tales exoriuntur lites, qvæ non niſi judicialibus ſententiis ſopiri poſſunt, etſi ipſi inter ſe nullas alant inimicitias, neqve cum hoſtibus commercia habeant, dum inſtrumentis tantùm, qvæ hoſtium ſunt, etſi ſine animo nocendi, utantur, & imprudentes ſæpè. Plurima hinc apud aſſecuratores freqventatur diſputatio, qvòusqve aſſecuratio teneat, ſi vel navis capta jam ſit, ut maximè ejus rei nulla extet notitia, uti videre licet in deciſionibus Rotæ Genuenſis, *deciſ. 36. num. 10. ſeq.* vel navis ipſa non ſatis commoda periculo avertendo fuerit, aut per mutationem cursûs atqve itineris pactis conventis non ſtetur, aut alia planè ſubſtituatur navis, qvàm de qvâ ab initio conventum fuit. Id enim certum eſt, verba aſſecurationis ſtrictè obſervanda eſſe, qvia ejusmodi contractûs â pactis & conventionibus formam accipiunt, *l. 52. ff. de V. O. l. 1. §. 6. ff. depoſ.* Petr. Santerna, *de aſſecurat. part. 3. num. 27.* Utq; obligatio firmior ſit; ſolet inſtrumentum iſtud, qvod police hodiè vocatur, multâ cum curâ conſici, ne qvid habeant contrahentes, qvod obvertere eventui aut caſui futuro qveant. Reqviſita ejus ſpecialiter recenſet Franciſcus Stypmannus, *de jur. marit. part. 4. c. 7. num. 389. ſeqq.* Atqve illis univerſis & ſingulis, non ad amuſſim obſervatis, tota concidit obligatio aſſecuratoris, maximè ſi dolus & fraudulenta aliqva perſvaſio acceſſerit.

XXVII. Pertinet huc Reſponſum Dnn. Wittebergenſium an D. Joh. D. zu Lübeck / menſ. Jun. 1678. Haben etliche Kauffmanns-Wahren in ein Schwediſch Schiff geladen / und darauff aſſecuration getroffen werden ſollen. Ehe aber die Unterſchrifft unter das darüber aufgerichtete inſtrument erfolget / iſt es kundbar worden / daß die Schwediſchen Schiffe unſicher / hingegen die Engliſchen auſſer dergleichen Gefahr ſeyn würden / weßwegen die aſſecuratores die Unterſchrifft verweigert / biß die aſſecurati ein ander Schiff / ſo Joſeph von Londen / und der Schiffer / Johann Henry genannt / vor einen Engliſchen angegeben / und daß darein die Weine und Brantewein geladen werden ſolten / verſprochen. Alß nun ſolches geſchehen / ſeynd der vorigen police, ſo auf den Schwediſchen Schiffer allbereit eingerichtet geweſen / dieſe Wort hinzugeſetzt worden: Mit dieſen wird verklaret / daß die vernomede Wie-

ne

ne und Brandewine / nit ſollen geladen werden int Schip von Andreas Lübke / uth Orſake / dat et ein Schwediſch / niar ſollen ingeladen werden in ein Engels Sip / genamet die Joſeph von Londen / worauf Capitain iſt Johan Henri / ꝛc. Es hat ſich aber begeben / daß hernach dieſes Schiff von den Spaniſchen uffgebracht / und die Güter darumb / weil es kein Engliſch Schiff geweſen / confiſciret worden / weßwegen denn die Aſſecuratores, zu Erſetzung des Schadens / ſich keines weges verſtehen wollen / nach mehrem Inhalt ꝛc. Wenn nun gleich die aſſecuration auf ein gewiſſes corpus, welches ſo wohl / als deſſen Schiffer nahmentlich ſpecificiret worden / geſchehen / und ſolches von denen jenigen / ſo die aſſecuration angenommen / vor ein Engliſch Schiff ausgegeben worden / welchen denn / üblichen Gebrauch nach / ohne fernere Nachforſchung von den Aſſecuratoribus geglaubet werden müſſen / ſie auch darauff die police unterſchrieben; Dennoch aber / und dieweil die aſſecuration nicht bloß und ſchlechter Dings auf das Schiff / ſondern in ſpecie, und unter der formalität / daß es ein Engliſch Schiff ſey / worunter ſie der aſſecuraten Vorgeben getrauet / unterſchrieben / ſolches auch der police außdrücklich einverleibet worden / anderer Geſtalt die Aſſecuratores ſich ſchwerlich darzu verſtanden haben würden / geſtalt ſie denn die Sicherheit der Engliſchen Schiffe hierbey ſonderlich erwogen / und eben deßwegen die police unterſchrieben / hernach aber ſich befunden / daß weil ſolches Schiff bey der Admiralität vorher nicht eingeſchrieben geweſen / vor ein Engliſch Schiff nicht paſſiret werden wollen. So erſcheinet dannenhero ſo viel / daß die aſſecurantes den aus der confiſcation ermelten Schiffs entſtandenen Schaden zu erſetzen nicht ſchuldig / es könten denn aſſecurati, wie recht / beybringen / daß es wahrhafftig ein Engliſch Schiff geweſen / deſſen genoſſen ſie billich / V. R. W.

XXVIII. Dum verò de negotiatione inter hôſtes qvæſtioni adhuc inſiſtimus, occurrit alia paulò difficilior, numqvid etiam exteri negotiatores, qvi in rerum ſummâ cum neutrâ parte faciunt, & lucri tantùm causâ cum utrâqve parte mercaturam exercent, prohiberi eâ re qveant, ne cum hoſtibus noſtris negotientur. Hugo Grotius, *lib. 3. de jur. bell. & pac. c. 1. num. 5.* enucleatè, qvid liceat, exponit, & remotam per diſtinctiones explicat. Et qvidem de medii generis mercibus, qvales paulò antè enumeravimus, dubium fortè nullum eſt, potiùs permitti earum ad hoſtes negotia-

tio-

tionem, qvam prohiberi debere; Dum enim animi hostium ad delicias & luxum inclinantur, fortitudinem exuunt, & inter voluptates belo impares fiunt. De reliqvis mercium generibus concedendum qvidem est, fieri non posse prohibitionem per modum imperii, qvòd Imperio nostro subjecti illi negotiatores non sint; sed fieri tamen potest denunciatio, qvam si insuper habuerint negotiatores, magis excusata deinceps erit manûs injectio. Sanè qvod arma attinet, qvia hostium numero censentur, qvi ad bellum necessaria hosti administrat, nullâ tùm opus erit denunciatione prævia, sed perindè illis, atqve hostibus arma auferri possunt, & in personas ipsas idem, qvod in hostes, licebit. Interesse tamen adhuc puto, num subministratio ista suo privato nomine à mercatoribus fiat, an publico Principis aut Reipublicæ, mercatores submittentis. Illo casu, qvia non animus hostilis, sed solùm lucri studium mercatorem ad subvectionem armorū impulit, nolim ego in ejus personam idem, qvod in hostem, decerni; Hoc verò, qvia publica causa jam satis ostendit, hostilem esse istum subvectionis actum, etiam negotiatoris tùm deterior erit conditio, nec alia, qvàm hostis ipsius. Qvod si tertii generis fuerint merces, h. e. bello æqvè ac extra bellum utiles, distingvi & attendi vult Grotius belli statum, ex qvo qvatuor has facit conclusiones: 1. Si me aliter tueri non possum, nisi, qvæ mittuntur, intercipiam, necessitas jus dat intercipiendi, sed sub onere restitutionis. 2. Qvi hosti, jam penè à me victo, sciens ejusmodi merces subministrat, ex qvibus vires ejus jam fractæ restitui possunt, tenetur mihi de damno culpâ dato, & hinc ad damni dati modum res ejus capi poterunt. 3. Qvi hoc casu damnum nondum dedit, sed dare tamen paratus est, cogi poterit rerum retentione, ut de damno posthàc non dando cautionem præstet. 4. Si evidentissima est hostis mei in me injustitia, tenetur ille, qvi eum in hoc bello iniqvissimo confirmat, non civiliter tantùm de damno, sed etiam criminaliter ad pœnam. Grotii hanc sententiam seqvitur Johannes Marqvardus, *de jur. mercator. lib. 1. c. 16. num. 54.* Ex his autem conclusionibus secunda & tertia admitti possunt sine contradictione, reliqvæ non item. Qvarta qvidem eatenùs admitti potest, qvatenùs mercatori extraneo de injustitiâ belli, & suarum mercium in eam rem usu manifestè constat; sed hîc nolim adstringi mercatorem in advectionem mercium indifferentium ad inqvisitionem causæ & usùs. Injustè agit restio, qvi vendit funem, qvo

novit

novit ſuffocatum iri â latrone viatorem, ſed ſi id ignorat, non tenetur ille in conditionem emptoris, aut uſum reſtis inqvirere. Principalis intentio negotiatoris eſt lucri cupiditas, eaq; facit, ut in rebus indifferentibus magis excuſatus ſit ille, qvàm in rebus, bello tantùm aptis. Sed & illud obſtat, qvòd uterqve belligerantium hoſtem ſuum injuſtam belli cauſam fovere, ſe autem juſtè bellum vel inferre, vel excipere plerumq; contendat. Utri autem credi debeat, perſæpè ignoratur, etiam â prudentiſſimis, nedum â mercatoribus, lucro tantùm intentis. Ut jam nihil dicam, qvòd criminaliter ad pœnam teneri talem negotiatorem, & hinc etiam ſpoliari poſſe, exiſtimet Grotius; Hactenùs enim, ſi pœna omninò ſumenda eſt, non ab alio ipſi infligi poſſe videtur, qvàm â ſuperiore, cujus imperio ſubjectus eſt. Sed hâc de re pluribus jam diſceptare non licet.

XXIX. Prima autem concluſio accuratiùs meretur examen. Nititur iſta principio Grotii de communione rerum primigeniâ, qvam reviviſcere ait in graviſſimâ neceſſitate, dominio, qvod jure gentium deinceps introductum fuit, planè non obſtante. Sic enim furtum non committere eum, qvi in tali neceſſitate ſibi ex aliorum bonis, qvod ad vitam ſuam neceſſarium eſt, ſumit. Vid. qvæ habet *l. 2. de J. B. & P. cap. 2. n. 6. ſeqq.* Sed enim tùm ipſam communionem rerum primigeniam *ſuprà*, tùm reviviſcentem ejus in graviſſimâ neceſſitate uſum, *in not. ad dict. Grot. locum*, plenè confutavimus, ut ſuperſedere nunc labore iſtô poſſimus. Nec ergò aſſentiri hinc poſſumus Grotio, ex principio iſto concludenti neceſſitatem mihi jus dare intercipiēdi merces alienas, qvando ſine illis tueri me non poſſum. Eſt ea dominii natura & conditio, ut rem intimè afficiat, & tàm profundè penetret, ut domino invito auferri res nullo modo poſſit, & in peccatum incidat, qvi tale qvid ſive clàm, ſive apertè, & per vim auſus fuerit. Qvod ſi verò negotiator in hoſtium caſtra merces ſuas ſubvehere animum induxit, poterit qvidem ab oppreſſis urgeri, ut ſibi potiùs, qvàm hoſti, res eas venditionis titulo tradat, qvia ejus nihil intereſſe videtur, â qvo lucrum, qvod qværit, accipiat, niſi fides jam antè data, & promiſſio de ſubvehendis mercibus facta fuerit; ſed tùm tamen periculo ſe iſti exponit, qvòd urgeri vicisſim ab hoſte poſſit ex practicâ concluſionis ſecundæ ad damnum datum reſarciendum. Eſt igitur in ejus arbitrio, utri parti merces ſuas vendere velit, nec cogi poterit ab oppreſſis, ut ſibi vendat,

tantum abeſt, ut per vim intercipi merces qveant. Et hactenùs qvidem de mercaturâ, ut belli tempore permitti aut prohiberi posſit, dixiſſe ſufficiat. Videamus nunc hoſtes illos, qvi qvidem aperto Marte nobiscum non congrediuntur, ſed hoſtilem tamen adversùs nos perpetuò gerunt animum, qvales ſunt Judæi, Muhammedani, & Gentiles.

XXX. Judæi ab antiqvo, cùm Judæam adhuc incolerent, non admodùm dediti fuerunt mercaturæ, tùm qvòd ſingularem haberent vivendi rationem, qvæ familiarem cum gentibus cæteris conſuetudinem vix patiebatur, propter qvam etiam inſociabilis vivendi ratio iis ſæpè objecta fuit, uti oſtendunt ea, qvæ congeſſit Grotius, *lib. 2. de jur. bell. & pac: cap. 15. num: 9.* tùm qvòd deridiculo eſſent gentibus, & contumeliis probroſisq; nominibus ſæpè exciperentur. Priorem cauſam inter alias exponit Joſephus, *l. 1. contr. Apion.* Nos, inqvit, *neq; regionem maritimam habitamus, neq; mercimoniis gaudemus, neq; per hoc alterutris peregrinationibus fatigamur. Sed noſtræ civitates procul à mari ſitæ ſunt, regionemq; uberrimam poſſidentes in eâ aſſiduè laboramus, præcipuè circa filiorum nutrimenta ſtudentes, legumq; cuſtodiam, & traditionem pietatis, totius opus vitæ neceſſarium judicamus. Cùm accedat igitur his, qvæ prædicta ſunt, etiam vivendi ratio propria, nihil fuit antiqvis temporibus, qvod faceret nobis commercium Græcorum: ſicut Ægyptiis mercimonia, qvæ ab eis exportantur, & ad eos rurſùs importantur: itemq; habitatoribus Phœniciæ maritimæ, ſtudentibus circa contractûs atq; negotia, amore pecuniæ reqviſita.* Et Franciſcus Vatablus, *in Pſalm.* XXXI. *10. Judæi*, inqvit, *contenti patriæ ſuæ commodis non navigabant ad alias gentes; incluſerat enim eos Dominus datâ operâ ne ſe corrumperent externis moribus, poſuit enim DEUS ipſos in medio gentium.* De poſteriori teſtari poſſunt Satyræ & Epigrammata in Judæos, multis cum ſarcaſmis conſcripta, in qvibus paſſim dicuntur Verpæ, recutiti, curti, ſabbatarii, nubium & cœli adoratores, clerii, mentes in porcos, fœtentes, aſinicolæ, ſeductores, &c. Vid. Gretſer. *lib. 1. de cruc. cap. 98.*

XXXI. Ut maximè autem Judæi olim mercaturâ abſtinuerint, fuerunt tamen illi ab omni ævo ſtrenui fœneratores, non inter ſuos qvidem, aut in gente ſuâ, ſed inter extraneos. Prohibuit ſcil. Lex divina fœnus inter fratres, hoc eſt, inter ipſos, ſed permiſit cum extraneis, ſicubi

ſicubi egerint, *Deut. XXIII.* Atqve hinc diligenter etiam nunc cavent, ne cuiqvam Judæo mutuum ſub uſuris dent; apud alias autem gentes omnibus ſeculis, & omnibus in locis, ubicunqve fuére olim, & nunc ſunt, pasſim trapeziticam fecére, ac adhuc faciunt, i. e. fœneratoriam profeſſionem. Qvæ res, cum exitio ſæpè eſſet Rebuspublicis, per leges publicas fibula non unis vicibus injecta fuit, ut ſi non omninò tolli, coërceri tamen poſſet nimia fœnerandi libido. Cùmq; nec tùm qvidem in ordinem cogi poſſent, & inter eos aliqvi ſtatuerent, præceptum de mordendo extero, *in dict. cap. Deuteron.* eſſe affirmativum, adeoq; non permiſſum tantum eſſe fœnus cum Gentili, uti videre licet apud Selden. *de jur. nat. gent. & civil. lib. 6. cap. 10.* & hinc verò inciperent in Conciliis, Narbonenſi & Lateranenſi, Canones promulgari, qvibus illi juberentur uſuras, à Chriſtianis extortas, reſtituere, qvi habentur *c. 12. & c. 18. X. de uſur.* levibus deinde commerciis multâ cum fraude operam dare maluérunt.

XXXII. Animadverſum verò, & longâ experientiâ comprobatum fuit omni ſeculo, eſſe Judæos avaritiæ, libidinis, gulæ, ſuperbiæ, mendaciorum, injuſtitiæ, odii, invidiæ, vindictæ peſſima mancipia, & expectari ab eis neqvicqvam poſſe, qvod commodo cederet Reipublicæ. Vid. qvæ plenâ manu congeſſit Gisbert. Voët. *diſſ. de Judaiſm.* Moti igitur hinc terrarum domini, nonnulli qvidem legibus & pœnis conſtitutis in eos animadverterunt, aliqvi verò finibus ſuis prorsùs ejecérunt, qvòd exiſtimarent, emendari non poſſe, qvæ in immenſum excreverant, eorum vitia. Hi num rectè fecerint, nolo nunc diſcutere. Pleriqve tamen Doctores id ſentiunt, expelli non debere Judæos, niſi qvietem publicam violaverint. Roland. à Valle, *volum. 3. conſil. 25.* Marqvard. de Suſannis, *part. 1. de Judæis cap. 7.* Alteri illi, qvin optimè conſulverint & regimini & ſubditis, dubium non eſt. Proſtant in utroqve jure, Canonico & Civili, ſaluberrimæ Conſtitutiones, qvibus omni illi exuuntur dignitate, tùm & aliis utilitatibus privantur, & qvò cæteris mortalibus oſtentui eſſent, ſingularia haud pauca obſervare jubentur. Vid. Henr. Kornmann. *in reſponſ. jur.* über die Frage: Ob / und wie die Jüden von und unter Chriſtlicher Obrigkeit zu dulden?

XXXIII. Ut propiùs ad qvæſtionem de commerciis, cum Judæis habendis, accedamus, adhuc præmittimus, decem inprimis notari casûs, qvibus prohibita ſit Chriſtia-

Digitized by Google

ni cum Judæo communio, (1.) in cohabitatione ſub eodem tecto. *c. nullus 28. q. 1.* (2.) in conviviis, *c. omnes, ibid.* (3.) in balneis, *d. c. nullus.* (4.) & (5.) in uſu medici & medicinæ, *ibid.* Add. Joh. Franciſc. Ridicinæ, *ibid.* Add. Joh. Franciſc. Ripa, *de peſt. cap. 7. num. 52. ſeq.* ubi obiter notò, nec Judæos vice versâ Chriſtianorum medicinam admittere, imò mortem potiùs eos eligere, qvàm ut ab homine Chriſtiano ſe ſanari patiantur. Vid. Gulielm. Schickard. *ad Tharich. Perſ. pag. 89.* (6.) in educatione & lactatione liberorum, *c. 8. & 13. X. de Jud.* qvanqvam hanc prohiberi non debere contendat Gisbert. Voët. *diſp. de judaiſm. part. 2. num. 12.* (7.) in famulatu Judæis præſtando, *d. c. 8.* (8.) in ſubjectione per vinculum ſervitutis, *l. un. C. Juſtin. & tot. tit. Cod. Theodoſ. ne Chriſtianum mancip. Jud. hab.* (9.) in functione muneris publici, *c 16. X. de Jud. l. 17. C. eod.* (10.) in edendis eorum azymis, *d. c. nullus 28. qv. 1.* His addi poteſt (11.) prohibitio conjugiorum, ne qvis Chriſtianam mulierem in matrimonium Judæus accipiat, neqve Judææ Chriſtianus conjugium ſortiatur, *l. ne qvis 5. C. de Jud.* (12.) prohibitio tutelæ, ne Judæus tutor ſit pupilli Chriſtiani, Paul. Montan. *de tutel. cap. 4. num. 32.* Leand. Galganett. *de tutel. lib. 1. tit. 7. num. 67.* Anton. Piagg. *de tut. qvæſt. 3. n. 39.* Marqvard. de Suſannis, *part. 2. de jud. c. 7. num. 13.* ubi cùm vidiſſet obſtare ſibi, *l. 15. §. 6. ff. de excuſat. tutor.* correctam eam ait per *l. fin. C. de jud.* niſi qvis accipere eam malit de Chriſtianis, qvi primis temporibus Judæorum nomine apud Gentiles qvandoqve veniebant, uti notat Lud. Ruſſardus, *ad l. 3. §. fin. de decurion.* Johan. Selden. *de Synedr. lib. 1. cap. 8.* Deniqve (13.) omnis nimia familiaritas, per qvam facilè Chriſtianus ab Religione & fide ſuâ dimoveri poteſt. Qvâ ratione Concilium Narbonenſe ſub pœnâ excommunicationis præcepit, circa annum clo CCXXXV. ut Chriſtiani ab omni cum Judæis commercio & participatione abſtineant, uti notat Ludovic. Bail. *in addit. ad ſumm. Concil. pag. m. 44.*

XXXIV. Qvid enimverò nunc dicendum? Si omnem eis contractum prohibere velis, jure gentium eos privabis non ſine ingenti iniqvitate. Qvod ſi inter ſuos tantùm ut negotientur permittere aut jubere velis, facilè animadvertes, non poſſe iſtis limitibus aut terminis commercia eorum includi, eò qvòd non, ut cæteras gentes, una eos contineat regio, ſed diffuſi ſint per tertras continentes, perqve inſulas omnes, uti ait Philo. Diſperſi igitur, pala-

palabundi & cœli & ſoli ſui extorres dum vagantur per orbem, uti loqvitur Tertullianus, *in apologet. c. 21.* non poſſunt non identidem cum aliis gentibus commercium colere, ut maximè id evitare ipſimet enixè ſemper ſtudeant. Vid. Selden. *de jur. nat. gent. & civ. lib. 2. c. 5.* Exiſtimo ego, in locis illis, ubi recepti ſunt Judæi, (ne enim recipiantur, una qvævis cavere poteſt Respublica,) permittendam eis non eſſe mercaturam talem, qvalem Græci ἐμπορίαν vocant, ſed nec καπηλείαν qvidem, qvæ inſtitorum eſt, niſi ſub certis legibus. Ante omnia enim ſummo ſtudio cavendum eſt, ne immoderatis uſuris, ſyngraphis vetitis, anatociſmis, monopoliis & fraudibus aliis civitati damnum inferant, utq; ab emptione rerum furtivarum, qvod eis aliàs ſolenne eſt, abſtineant, potiùsq; eis injungendum, ut opificiis & manuariis operis victum ſibi & amictum qværant. Diſertè hoc conſtitutum eſt in receſſu Imperii, Anno 1530. §. von Jüden/ &c. ubi iſta habentur verba: Setzen/ordnen/ und wollen Wir / daß die Jüden ſo wuchern / von niemands im Heil. Reich gehauſet/ gehalten/oder gehandhabet werden / daß auch dieſelben im Reich weder Fried noch Geleit haben/ und ihnen an keinen Gerichten / umb ſolche Schulden / mit was Schein der Wucher bedeckt / geholffen. Damit ſie aber dennoch ihre Leibes-Nahrung haben mögen / wer dann Jüden bey ihm leiden wil / der ſol ſie doch dermaſſen bey ihm halten / daß ſie ſich des Wuchers und verbotener wucherlicher Kauff enthalten / und mit ziemlicher Handthierung und Hand-Arbeit ernehren/ wie eine Obrigkeit daſſelbige ſeinen Unterthanen/und dem gemeinen Nutz zum nützlichſten und träglichſten zu ſeyn / anſehen und ermeſſen würde. In his ejusmodi commerciis ſi honeſtè & ſine fraude verſentur Judæi, qvod ipſis tamen propter innatam malitiam admodùm difficile eſt, non illic tantùm, ubi recepti ſunt, exercere ea ipſis integrum eſt, ſed etiam alibi per nundinas publicè indictas. Permittitur enim & hoc lege Imperii publicâ, qvæ habetur in receſſu Imperii Auguſtæ, Anno 1551. promulgato, §. Dieſem zu begegnen/ verb. Doch ſollen den Jüden die aufrichtigen Handthierungen/und Commercien / in den offenen freyen Meſſen und Jahrmärckten hiermit unbenommen ſeyn.

XXXV. De eo tamen adhuc dubitatur, utrùm homini Chriſtiano ſocietatem mercatoriam inire liceat cum Judæo, & an Princeps eam permittere debeat. Qvi nudam contractûs ſocietatis originem, & latas de eo Romanorum Leges at-

tendunt, cùm nullam disertè factam prohibitionem inveniant, licitam omninò talem societatem faciunt. Ajunt, à negotio civili, nedum tali, qvod juris gentium est, neminem excludi debere, nisi qvi verbis perspicuis & apertis prohibeatur; tale autem interdictum nullil i reperiri, & contractum societatis esse juris gentium, *l. 7. §. 1. ff. de pact. §. 2. Inst. de J. N. G. E. C.* cujus cùm universum genus humanum, sive Judæus fuerit, sive Christianus, particeps sit, iniqvè tale commercii genus inter illicita referri. Ego verò attentiùs hîc considerari velim conditionem contrahentium. Dum enim de Christiano qværitur, & Judæo, ipsa nomina hoc inferunt, non ex nudo gentium jure qvæstionem hanc decidendam esse. Involvitur enim simul respectus ad Religionem, qvam uterqve profitetur. Etsi namqve commercia cum Religione nihil fortè commune habeant; qvia tamen per commercia fieri potest, ut Religio vel melior vel deterior reddatur, non poterit qvæstio proposita aliter, qvàm in sensu compositio, & sub ratione Religionis definiri: Utrùm scil. Christianus, qvà talis, cum Judæo, qvà tali, inire societatem possit? Qvorsùm enim Christiani & Judæi aliàs fieret mentio? & qvæ esset ratio dubitandi, nisi ea ex Religionis diversitate peteretur? Sed hæ notiones, Christiani sc. & Judæi, & utriusqve qvalitates atqve differentiæ juri gentium plaenè sunt incognitæ. Dico igitur, tales societates rectiùs prohiberi, qvàm permitti, propter periculum seductionis, qvod perpetuò à Judæo metuendum est. Etsi enim fieri possit, ut Judæus socius ad veram & salvificam fidem convertatur, & hinc potiùs permittenda videatur talis societas, tanta tamen plerumqve Judæorum est malitia, tantaqve in suâ superstitione pertinacia, ut citiùs perversio & corruptio Christiani, qvàm conversio ipsius Judæi expectanda sit. Nec est, qvod hâc ratione Judæum beneficiis juris gentium privari dicis. Qvidnî enim privare eum meritò liceat, qvi suâ culpâ se indignum reddit? Aut si putas, privari non posse, qvòd ista omnibus hominibus sint communia, nec naturali qvidem jure prohiberi posse hinc dixeris, qvod magis adhuc commune videtur. Et tamen per Impp. Constitutiones matrimonium, qvod naturalis juris esse dicitur, *pr. Inst. de I. N. G. E. C.* inter Christianos & Judæos admodùm severè prohibetur, *l. 5. C. de Judæis.* Nec verò propterea, qvòd cum qvibusdam contrahere prohibetur Judæus, omni

pror-

prorsùs cum aliis hominibus commercio interdicitur. Nec etiam tàm neceſſarius eſt contractus ſocietatis, qvàm neceſſarii ſunt contractùs reliqvi. Et qvia igitur ſocietas plerumqve majorem qvandam familiaritatem inducit, qvàm commercii genus aliud, rectiùs faciet Princeps, ſi eam inter Chriſtianos & Judæos omninò prohibeat. Et in hanc ſententiam reſponderunt Dn. Theologi Jenenſes, apud Georg. Dedekenn. *vol. 2. conſil. Eccleſiaſt. ſect. 6. num. 6.* uti id per epitomen refert Johan. Marqvard. *de jure mercator. lib. 1. cap. 11. n. 104.*

XXXVI. Pergimus nunc ad Muhammedànos, & alios Gentiles. Doctores nonnulli juris Canonici ductum ſecuti, planè nulla cum iis admittunt commercia, inq; eam rem pro ſuâ ſententiâ adducunt textùs, in *c. ita qvorundam 6. c. ſignificavit 11. c. qvod olim 12. & c. ad liberandam 17. X. de jud. & Saracen.* it. *extravag. multa, & c. de judæis.* Et qvanqvam illi agere videantur de commerciis, qvæ tempore gverræ vel treugæ cum Saracenis exercentur, in ſubſidium tamen vocatur proceſſus Papæ, qvi fit annuatim in Cœnâ Domini. Ex qvibus omnibus conficiunt, non belli tantùm tempore, ſed pace etiam, utriuq; firmiter conſtitutâ, planè nulla mercimonia qvaliumcunqve rerum cum Saracenis exercenda eſſe. Conrad. Summenhart, *de contract. qvæſt. 51.* Benvenut. Stracha, *de mercatur. part. 2. n. 43. ſeq.* Alii tamen excipiunt tempus, qvo non eſt guerra, tùm enim merces ad Saracenos exportari poſſe qvascunqve, non contentas in *d. c. ita qvorundam 6. X. de Jud. & Saracen.* contendunt. Auguſt. Barboſ. *ad c. 12. X. eod. n. 2.* In jure Juſtinianeo celebris eſt textus, in *l. 2. C. qvæ res export. non deb.* ubi prohibet Martianus Imp. alienigenis barbaris cùjuscunqve gentis loricas, ſcuta, arcùs, ſagittas & ſpathas, & gladios, vel alterius cujuscunqve generis arma venundare, imò nec ferrum qvidem factum, vel infectum inter eòs diſtrahere. Barbari illic dicuntur, qvicunqve Romanò Imperiò non parebant, uti patet *ex l. 28. C. de Epiſc. & Cler. l. 6. §. ult. ff. de bon. damn. l. 2. C. qvæ res vend. non poſſ.* Chriſtoph. Juſtell. *in not. ad can. concil. African. pag. 61.*

XXXVII. Ego hìc primùm animadverto, textùs illos omnes tùm ex jure Civili, tùm Canonico, pertinere ad jus publicum, & rationem ſtatûs. Qvæ verò circa iſtiusmòdi talem materiam promulgantur leges, mutari pro variatione ſtatûs, ſæpè contingit. Fieri igitur poteſt, ut pro conditione, & qvalitate regiminis fru-

764

frustrà hodiè Constitutiones antiqvæ allegentur, cùm & tempora mutentur, & mores hominum, & Rerumpublicarum ad se invicem respectùs. Et si tempora videas, qvibus editæ sunt dictæ Constitutiones, invenies; *cap. 6.* in Concilio Lateranensi tertio anno M C LXXIX. fuisse editum. At eo tempore perpetua cum Saracenis fuit pugna, & varii Almerici Hierosolymitani Regis in Ægypto successùs. Videtur autem ideò editum istud capitulum, ut eò magis juvarentur res Christianorum, adversùs infideles pugnantium, & inter eos Alphonsi, Lusitanorum Principis, qvem eodem anno propter bella, feliciter cum Saracenis gesta, Regem creavit Papa Alexander III. Diploma recenset Marcus Zuer. Boxhornius, *in histor. universal. sub ann. 1179.* Clemens III. Papa, cujus sunt *c. 11. & 12.* suprà allegata, ipso Pontificatûs initio de bello in Saracenos gerendo edictũ proposuit, & apud Christianos Principes, ut expeditionem susciperent, effecit, uti refert Platina, *in ejus vit.* In Concilio Lateranensi IV. anno reparatæ salutis M CC XV. promulgatum est, *cap. 17. X. de Jud.* At in isto Concilio bellum sacrum, qvod cruciatam appellamus, de Hierosolymâ recuperandâ decretum fuit, cruce signatis institutis. Clemetem V. *in Extravag. multa &c.* simile qvid de Commerciis cum Saracenis non habendis statuisse, mirum non est, qvandoqvidem ipse de bello, Saracenis inferendo, & terræ sanctæ recuperatione seriò cogitavit; & inter tres causas, propter qvas anno MCCCXI. Concilium Viennense convocatum fuit, hanc secundo loco recenset Wadingus, apud Ludov. Bail. *in addit. ad summ. Concil. Coriolani.* Ex qvibus patet, nullam harum Constitutionum Pontificiarum pacis tempore promulgatam fuisse, sed omnes eas ad expeditiones bellicas, qvæ tùm susceptæ fuerunt, referri debere. Nec ergò hinc confici poterit, non gverræ tantùm, sed pacis etiam tempore illicita esse cum infidelibus commercia. Et qvanqvam processus annuus Papæ in die Cœnæ Dominicæ tàm belli, qvàm pacis tempore, repeti soleat, illi tamen Ecclesiæ nostræ non plus tribuere consveverunt, qvàm sulguri expelvi, aut inani crepitaculo. Marciani autem Constitutio in *d. l. 2.* C. *qvæ res export. non debent*, de Saracenis qvidem accipi non potest, qvippè qvi eo tempore minùs noti fuerunt; præcipui tamen, qvi tùm Romanum Imperium turbârunt, Barbari, Saracenis comparari potuerunt, qvales fuerunt Hunni, Vandali & Gothi; sed hi omnes in

Occi-

Occidente ſuas fecérunt irruptiones. In Oriente, cui præfuit Marcianus, nullus tum fuit belli motus. Videtur tamen ſibi metuiſſe Marcianus â Perſis, validâ & ſubleſtæ fidei gente, atq; hinc ſuppleviſſe conſtitutionem Honorii & Theodoſii, in *l. 4. C. de commerc. & mercator.* Cùm n. in eâ Imperatores extra definita emporia negotiationes permiſerint illis, qvi Legatorum Perſarum iter comitarentur, & hinc factum fuerit, ut etiam arma Perſis venderentur, inhibuit Marcianus talem venditionem, & prohibitionem ad cujuscunqve gentis barbaros extendit, ſive Perſæ fuerint illi, ſive Hunni, Vandali aut Gothi. Et igitur tunc qvoq; ſufficientem prohibitionis cauſam habuit Marcianus, præſertim cùm Perſæ, proſpero barbarorum aliorum ſucceſſu excitati, facilè tùm in Orientiſ imperium facere impetum potuiſſent. Potiorem adhuc, ni fallor, rationem habuit Juſtinianus, ut in Codice ſuo eandem Conſtitutionem repeteret, qvippè qvi ſuo ævo & Perſas in Oriente, & Vandalos in Africâ, & Gothos in Europâ apertisſimos hoſtes habuit, qvos omnes feliciter aut profligavit, aut fudit & diſſipavit.

XXXVIII. Alterum, quod obſervo, eſt, prohiberi in omnibus allegatis textibus tàm Canonici, qvàm Civilis, juris, cum barbaris & infidelibus ſolùm armorum, & earum, qvæ ad bellum faciunt, rerum Commercium. Neq; aliud intendit proceſſus Papæ, qvi continetur in bullâ cœnæ Dominicæ, ſuprà memorat9. Eam integram refert Auguſtinus Barboſa, *de offic. & poteſt. Epiſcop. part. 3. alleg. 50. num. 57. ſeq.* Yerba huc pertinentia extant in §. 7. & ſic habent: *Item excommunicamus, & anathematizamus omnes illos, qvi ad Saracenos, Turcas, & alios Chriſtiani nominis hoſtes, & inimicos, vel hæreticos, per noſtras, ſive hujus ſanctæ ſedis ſententias expreſsè, vel nominatim declaratos, deferunt ſeu transmittunt eqvos, arma, ferrum, ſilum ferri, ſtannum, chalybem, omniaqve alia metallorum genera, atq; bellica inſtrumenta, lignàmina, canapem, funes tàm ex ipſo canape, qvàm aliâ qvâcunq; materiâ, & ipſam materiam, aliaqve hujusmodi, qvibus Chriſtianos & catholicos impugnant, &c.* De certis igitur ſpeciebus cùm conceptæ ſint omnes ſuprà allegatæ Conſtitutiones, non licet eas per interpretationem extenſivam in genere de qvibusvis mercibus explicare, cùm præſertim ratio prohibendi tàm generalis non ſit, ut omni negotiationi adaptari poſſit.

XXXIX. Qvocircâ, gliſcente & durante bello, qvod nobiſcum eſt

Digitized by Google

cum Saracenis & infidelibus, rectè interdicitur omne Commercium, qvod fit circa res bello utiles, neq; inter eos & alios hostes aliqva est differentia. Extra bellum, talecq; qvidem in ejusmodi rebus Commercium permitti potest; sed qvia fallax plerumqve est amicitiæ fœdus, qvod cum infidelibus per pacem contrahitur, poterit Princeps, ut eò magis sibi caveat, negotiationem istam prorsùs interdicere. In aliis rebus interdicere tùm demùm potest, qvando Reip. suæ aliqvid inde metuendum est damnum. Metus autem ille non bello tantùm, sed pacis etiam tempore exoriri potest, qvo casu ad certa tempora, & loca restringi sæpè Commercia solent, uti factum *in d. l. 4. C. de Commerc. & mercator.* Cæterùm qvod de armis dixi, & rebq bello utilibus, qvòd earum cum Saracenis Commercium, etiam pacis tempore, prohiberi qveat, vereor ego, ne supervacua nunc sit talis prohibitio, & planè frustranea. Finis enim hic est, ne mercatores nostri barbaros, qvos indigere convenit, armis, ut validiores reddantur, instruant, *l. 2. C. qvæ res export. non deb.* Nam ut Tacitus *lib. 2. annal. cap. 21.* ait, Barbari à Romanis armorum genere facilè superabantur, qvòd illis non lorica, non galea, ne scuta qvidem ferrq firmata essent. At hodiè in armis tùm fabricandis, tùm tractandis, si non superiores, saltem non impares sunt Turcæ, nec ipsi permittunt facilè, ut gladius leviter incurvus, qvalem illi fabricant, ad exteros venalis exportetur. Philipp. Camerar. *horar. succisiv. cent. 1. cap. 76.* ubi deinceps *cap. 89.* observat, in tractandis armis, & usu machinarum bellicarum, aliarumq; multarum rerum Turcas, anteà penè rudes, edoctos & informatos primùm fuisse à Judæis, è terris Christianorum ejectis. Hæc fuit scil. illa utilitas, qvam ex inqvisitione & exterminatione Hispanicâ percepit orbis Christianus.

XL. Qvæ diximus hactenùs, vel integram gentem & nationem, vel certum genus hominum attinent. Addamus nunc aliqva de privatis, qvibus non minùs interdici negotiatione potest. Dico, negotiatione, qvia Commercio omni privari haud possunt, qvòd necessaria omninò sit, post multiplicationem generis humani, contractuum & conventionum reciprocatio. Negotiatione autem privato interdicitur vel in pœnam, vel in majorem Reip. utilitatem. In pœnam, ob præcedens aliqvod delictum, *l. 9. §. 9. & 10. ff. de pœn.* & talis prohibitio à Præfecto Urbi olim facta fuit, *l. 1. §. 13. ff. de offic. præf. urb.* Videtur tamen

Digitized by Go

men ista pœna non aliàs locum habuisse, qvàm ubi circa ipsam negotiationē delictum fuit commissum. Cæterùm qvæstionem inde sibi proponit Ulpianus, *in d. l. 9. §. 10.* num etiam ita qvis damnari possit, ut negotietur, & ait, esse qvidem tales pœnas, si quis generaliter tractare velit, inciviles, invitum hominem jubere facere, qvod facere non potest, sed si qvis specialiter tractaverit, posse esse justam causam compellendi cujus ad negotiationem. Specialis ista tractatio præsupponit aliqvam habilitatem in subjecto, qvæ si nulla adest, etiam in speciali hâc tractatione incivile erit jubere facere, qvod facere non potest, cum ad impossibile, ne per sententiam qvidem, & in pœnam obligari qvis possit, & impossibile præceptum judicis nullio planè sit momenti, *l. fin. ff. qvæ sent. sine appell. rescind.* Sigism. Scaccia, *de sent. & re jud. gloss. 14. q. 30. n. 5.* Sebast. Medices, *de cas. fort. part. 1. qv. 5. num. 31.* Paris de puteo, *de syndicat. verb. præceptum, vers. qvia sæpè num. 12.* In majorem Reip. utilitatem interdicitur negotiatio omnibus, qvi non sunt in collegio mercatorum. Est enim antiqvum hoc institutum, ut in civitatibus habeantur certa & distincta Mercatorum, & opificum collegia, cùm maximè intersit Reip., ut distingvantur inter se officia, nedum promiscuè unusqvisqve qvodvis opificium tractare intendit, nemo sit, qvi artem bene calleat, nemo, qvi eam ex principiis addiscat. Ut jam nihil dicam, fieri hinc solere, ut dum plures sunt unius artis professores, qvàm ferre possit Civitas, plerique omnes strenuè esuriant. Qvia & aliàs ex talibus collegiis ista Reip. resultat utilitas, qvòd cùm cogenda sit pecunia, aut gravia Reip. negotia sint expedienda, melio cum universis, qvàm cum singulis agatur, ipsi qvoqve opifices, ubi inter se conveniunt, de rebus ad se & opificia sua pertinentibus, prudentiùs statuant & decernant. Anton. Perez, *C. de collegiat. n. 5.* Mev. *1. decis. 55. & 56.* Talia autem collegia, respectu aliorum privativè in eorum præjudicium instituta, intelliguntur, & alios, qvi non sunt membra collegii, si eandem artem publicè exercere velint, prohibendi jus habent. Berlich. *decis. 150. n. 32. 33.* Mev. *1. decis. 508.* Eandem igitur potestatem habet etiam collegium mercatorum, ubi tale institutum est, & reliqvis omnibus, qvi de corpore non sunt, negotiatio justè interdicitur. Fuérunt autem talia mercatorum collegia non in gentili tantùm Româ, uti ex Plutarcho, Floro, Livio & aliis constat, sed in Christianâ etiam,

iam, uti oſtendit tit. *Cod. Theodoſ. de luſtral. collat.* paſſim, & hodiè ubiqve ferè in emporiis adhuc frequentantur. Vid. Joh. Marqvard. *de jur. mercator. lib. 3. c. 1.*

XLI. Præter intentionem de perſonis, qvibus negotiandi poteſtas à Principe interdici poteſt, plura diximus, qvàm dicere ab initio voluimus. Et eſſent tamen adhuc non pauca, qvæ, ſi inſtitutum pateretur, pleniùs exponi & illuſtrari operæ eſſet precium. Sed opportunè hîc deſiſtimus, &, qvæ de rebus promercalibus ſtatuendi poteſtas Principi competat, brevi nunc commentario exhibebimus. Initium faciendum erit à rebus ſacris, ſanctis & religioſis, qvæ aliàs planè non eſſe in Commercio dicuntur. Rectè enim Juſtinianus ex jure Romanorum veteri, eas nullius eſſe, dicit, §. 7. *Inſt. de R. D.* non tantùm, qvòd de præſenti nullius ſint, ſed etiam, qvòd nec fieri alicujus poſſint, eásq;, ait, eſſe divini juris, qvippè qvòd hominum poteſtate, & promiſcuo uſu exemptæ, qvodammodò in ſolius DEI jure ac poteſtate habentur, uti notat Arnold. Vinnius, *ibid.* In ſacris igitur rebus, ut & in bonis Eccleſiæ acqviſitis, qvæ res Eccleſiaſticæ vulgò dicuntur, Princeps Commercium aliqvod, aut alienationem prohibere omninò poteſt, exemplo Leonis & Anthemii Impp. *l. 14. C. de* SS. *Eccleſ.* niſi urgente aliqvâ piâ causâ, qvalis eſt, ſi captivi fuerint redimendi, §. 8. *Inſt. eod.* item, ſi debitum Eccleſiæ fuerit ſolvendum. *Novell. 120. cap. 10. auth. præterea C. de* SS. *Eccleſ.* & ejusmodi aliæ, qvæ ex qvâcunqve neceſſitate Eccleſiaſticâ exceptionem faciunt. Marc. Ant. de Dominis, *de Rep. Eccleſ. lib. 9. c. 6. num. 45.* Apoſtoli ſanè, & primitivæ Eccleſiæ Præſules agros & prædia, Eccleſiæ oblata, omninò alienari & vendi voluérunt, preciaqve in uſum Miniſtrorum & egenorum diſtribuérunt. Leges autem, qvæ deinceps bona Eccleſiarum prohibuérunt, non fuérunt latæ pro Clericis contra Eccleſiam, ut nimiùm illi abundarent divitiis, &, poſthabitis Eccleſiæ ac pauperum neceſſitatibus, in deliciis luxuriarentur, ſed pro Eccleſiis contra Clericos, ne ipſi, dilapidatis Eccleſiæ bonis, illa vel eorum precia in fraudem Eccleſiæ ſibi uſurparent. Vid. de Dominis, *d. l. 9. c. 3. num. 11.* Poterit igitur Princeps pro re natâ vel prohibère prorsùs alienationem talium rerum ſacrarum, & Eccleſiaſticarum, vel certò modo limitare, vel etiam plenè permittere, prout neceſſitas aut indigentia, & utilitas id exigit.

XLII. Hic

Digitized by Google

XLII. Hìc verò uno ore obſtrepentes mihi audio Canoniſtas, qvòd Principi tantam in rebus ſacris, & Eccleſiaſticis largiar potèſtatem, qvam omninò nullam competere illi magnâ temeritate aſſerunt, nec obſtare Conſtitutiones tot Imperatorias in jure Juſtinianèo; illas enim licet olim de facto obtinuerint, de jure tamen Canonico nullius fuiſſe momenti. Andr. Vallenſ. *in proœm. ad jus Canon.* §. *9. num. 3.* nec obligare eas, dato etiam, qvòd ſint promulgatæ in favorem Eccleſiarum, eò qvòd Princeps planè nullam talem poteſtatem habeat, *c. Eccleſia ſancta Mariæ 10. X. de Conſtitut.* Andr. Gail. *2. obſ. 32.* Joh. Aloyſ. Ricc. *deciſ. 171.* Stephan. Gratian. *diſcept. 164, n. 12.* Gulielm. Redoan. *de reb. Eccleſ. non alien. qvæſt. 4. n. 5.* Cardinalis Baronio acriter ob hanc rem in ipſum Juſtinianum calamum ſtringit ad ann. DXXVIII. *n. 1.* *Qvod*, inqvit, *freqventiſſimæ ſint leges, de rebus perſonisq; Eccleſiaſticis â Juſtiniano Imperatore ſancitæ, non immeritò â compluribus arguitur, qvaſi rerum divinarum invaſor, dùm divinis ſe miſcuit, qvi humanis tantùm præfectus eſſet rebus, cùm nec Ethnici qvidem Imperatores id præſumpſerint, niſi creati primùm Pontifices Maximi, &c.* Cumqve nonnulla deinceps, ut Eccleſiæ autoritatem vindicaret, de occaſione & ſuggeſtione legum iſtarum attuliſſet, qvòd ſc. Juſtinianus Conſtitutiones iſtas ediderit Epiphanii, Conſtantinopolitani Patriarchæ, conſilio & ductu, & ſic ex Eccleſiaſticorum motu; qvòd non ex propriâ autoritate ſe tale qvid ſtatuere dicat, ſed ex ſacrorum canonum præſcripto, qvodqve hâc ratione ſe non legum conditorem, ſed canonum executorem faciat, & qvæ ſunt alia, verba hæc ſubjicit: *Qvàm autem ſobriè, qvàmq; modeſtè curarit iſta, rebusqve ſe immiſcere Eccleſiaſticis Chriſtiani Principes debeant, magnum in Exemplum cunctis idem eſſe poteſt Juſtinianus, dum qvisq; conſiderat, qvo tandem ipſe pervenerit greſſibus iſtis, pietatem maximam licet in omnibus præſeferentibus: nempè cùm, qvi ut Laicus, unusq; ex ovibus gregis doceri regiq; deberet, munus ſibi arrogaret docendi, atq; ſacra regendi. Etenim non patiens, cum opus eſſet, ab autoritate habente erudiri & gubernari, jam ſenex imprudens in hæreſis barathrum ſeſe præcipitem dedit, &c.* Plura hìc non addam, cùm admodùm freqvens ſit apud Pontificios talis in Juſtinianum noſtrum ſtrictura. Tàm tenera ſc. hodiè eſt exemptio Clericorum, ut ipſas etiam beneficorum Imperatorum Conſtitutiones, ſibi maximè favorabi-

vorabiles, reſpuat, & ſuâ ſe autoritate tueri malit. Hinc nec exceptiones qvidem hujus exemptionis facilè admittunt Clerici, uti reprehenſum ſe ab Clerico memorat Joh. Aloyſius Riccius *d. l.* qvòd exceptiones tales collegerit, & nonnulli tàm infruniti ſunt, ut jure divino ſibi hanc exemptionem competere jactitent, adversùs qvos tamen nervosè diſputat Didacus Covarruvias, *pract. qvæſt. cap. 31. n. 2.*

XLIII. Hâc de re qvid ſentiendum ſit, anticipavimꝰ dicere, uti oportuit, *ſuprà* ubi latiùs deduximus, Principi poteſtatē legislatoriam competere nō circa profana tantùm, & civilia, ſed etiam circa ſacra & Eccleſiaſtica, uſumq; poteſtate iſtâ Juſtinianū, & reliqvos Imperatores ſuo jure. Et rectè monet Nicolaus Boërius, *deciſ. 31.* factam fuiſſe exemptionem Clericorum & rerum Eccleſiaſticarum, Imperatoribus volentibꝰ, ſed eos in præjudicium imperii, & ſuccæſſorum iſtam concedere non potuiſſe, imò Imperium perdidiſſe ſuum jus priſtinum de facto potiùs, qvàm de jure, propter longam vacationem ejusdem Imperii, & potentiam ac prudentiam (*πλεονξίαν* dicere debuiſſet & faſtum) ſummorum Pontificum; qvò pertinent ea, qvæ de ruinâ Imperii, & natis hinc incrementis regni Pontificii ſcribit Nicolaus Machiavellus, *lib. 1. hiſtor. Florentin.* Petr. Molin. *de monarch. Pontif. c. 23.*

XLIV. Nullas tamen Conſtitutiones ægrè magis ferunt Pontificii & Canoniſtæ, qvàm eas, qvæ fiunt de bonis Laicorum immobilibus, in Eccleſiam haud alienandis. Animadverſum jam diu fuit, per ejusmodi prædia, Eccleſiis magno numero conceſſa, incidi nervos Regni, & attenuari potentiam civilem. Nam Eccleſia (ſic enim Clericos vocant) corpus eſt nunqvam moriens, adeò, ut, qvæ in ejus manum ſemel venérunt, poſſeſſiones & feuda, Dominum vix unqvam, ac ne vix qvidem mutent, nec in Laicorum poteſtatem redeant. Sic enim explicant manū Eccleſiæ, qvam dicunt, mortuam, qvòd ſicut morientis hominis manus id, qvod comprehendit, firmiſſimè concluſum tenet, neqve facile remittit: ſic etiam qvicqvid Eccleſia, ſeu corpus iſtiusmodi ſemel acqvirit, & in mantum, h. e. in poteſtatem ſuam accipit, non niſi magnâ cum difficultate & ſolennitate in commune hominum Commercium pòſt deindè remittat. Petr. Peckius, *de amortizat. bonor. cap. 2.* Factum igitur hinc qvàm plurimis in Rebuspubl., ut, qvemadmodùm, turgeſcente ventre, crurā & brachia tenuan-

tenuantur, sic in iis Nobilitas & populus, qvi sunt qvasi lacerti & crura, macie conciderent, dum Clericale abdomen enormi tumore attolleretur. At computatum est, unum Galliæ Regnum habere ultra trecenta hominum millia, qvi sub obtentu Clericatûs & monachatû, functionisq; Ecclesiasticæ, jugum Regis excussérint, qviq; trientem, & eo amplius, fundorum & possessionum totius Regni acqvisiverint, & sub titulo immunitatis tenuerint. Petr. Molin. *d. l. cap. 18.* Alii Clerum in Gallia duas qvintas Regni partes in suis reditibus habere referunt. Philipp. Honor. *relat. de Regn. Gall.* Huic malo ut obviam irent Imperantes, plurimi in suo qvisqve territorio hanc posuérunt legem, ne porrò liceret, vel testamento, vel qvolibet inter vivos contractu, sine Principis autoritate & consensu, bona immobilia in Ecclesiastica collegia transferre. Tale edictum Caroli V. in Belgio promulgatum refert Ludovicus Gvicciardinus, *in descript. Belg. generali in fin.* Similia alia in Galliis, Britanniâ, & apud Venetos edita refert Ludovicus de Montesperato, *in vindic. pacif. Osnabr.* §. 33. Illa verò omnia iniqvitatis cujusdam arguit Petr. Peckius, *de amortizat. bonor. cap. 6.* eaq; cum libertate Ecclesiasticâ pugnare prolixè contendit. Qvasi verò libertas Ecclesiastica in infinitum extendi, aut in perniciem Reip. augeri debeat. Constringenda omninò est libertas, qvæ saluti publicæ damnum infert, qvæq; sibi temperare in exercitio neqvit. Potest igitur potestas civilis vel prorsùs prohibere, ne immobilia per alienationem transferantur in personas Ecclesiasticas, vel ita prohibere, ne, dum ad Clericos transeunt, desinant esse tributaria. Qvemadmodùm n. Ecclesia vult sibi sua intacta servari: ita etiam Resp. in alienandis potest statuto sua jura illæsa conservare, ne res tributariæ ex privilegio personarum immunes fiant: & qvemadmodùm pacto qvilibet rei suæ legem imponere potest: ita etiam Resp. singulari statuto in alienandis facere, re potest. Andr. Gail. *lib. 2. Obs. 32. n. 5. seqq.* Dissentit prolixè Annæus Robert. *rer. jud. lib. 2. cap. 2.*

XLV. De locis sacris, ut & sanctis, tractatus huc non pertinet, cùm nemo sit hodiè, dum saltem bonæ mentis est, qvi in illis rebus Commercium habere velit. Nec enim probare possum consvetudinem, inter rei tormentariæ præfectos generales receptam, qvâ ab occupatâ urbe hostili postulare solent, ut campanæ, templis inhærentes, qvòd fuæ per occupationem factæ sint, certâ pecuniæ summâ redimantur. Conservari & ipsa templa, & qvæ eis accedunt, svadet rerum divinarum reverentia,

verentia, qvibus illa deſtinata ſunt. Non ea qvidem nobis ſedet ſuperſtitio in campanarum uſu, qvalem in Pontificiâ Eccleſiâ perſtringit Georgius Wicelius, *in viâ reg.* Uſibus tamen divinis qvia inſerviunt, & in eam rem conſecratæ ſunt, exemptæ ſunt Commercio hominum, & ſic etiam hoſtium, qvos proinde, ſi Chriſtiani ſunt, pudeat iſtiusmodi redemptionem flagitare, cùm & aliàs ob templa ipſis etiam hominibus ſæpenumerò ab hoſtibus parcitum fuerit. Vid. Hugo Grot. *de jur. bell. & pac. lib. 3. cap. 12. num. 6.* Nec obſtat, *l. 36. ff. de religioſ.* ubi loca, ab hoſtibus capta, deſinere ſacra eſſe, à Pomponio dicitur. Id enim factum ideò, qvòd hoſtes non eadem ſacra cum victoribus haberent. Qvælibet gens deos patrios, non communes cum aliis habebat, nec ergò eadem ſacra, & proinde nec loca qvidem eàdem utrinq; religione veneranda. Qvòd ſi qvo in ſimulacro Numen aliqvod ineſſe credatur, id violari aut corrumpi nefas ab iis, qvi in eâ perſvaſione conveniunt, & hoc ſenſu impietatis, aut læſi etiam gentium juris accuſantur interdum, qvi talia commiſerunt, nimirùm ex talis opinionis poſitione. Hug. Grot. *lib. 3. cap. 5. n. 2.* Inter Chriſtianos igitur qvomodo excuſari tale factum poſſit, nullus video.

XLVI. Pergimus ad loca religioſa, qvæ itidem in bonis alicujus & hinc in Commercio eſſe negat Juſtinianus Imp. §. 7. *Inſt. de R. D.* Loca autem religioſa jure civili ſolâ mortui illatione non fiunt, *l. 2. §. pen. & ult. ff. de religioſ. l. 2. C. eod.* ſed neceſſe eſt, ut aut Dominus ſit, qvi infert aut illatio nõ fiat Domino invito. Qvòd ſi Dominus vel ante vel poſt illationem contradixerit, non propterea qvidem licet ei propriâ autoritate oſſa illata tollere, ſed tamen actio ei in factum datur, per qvam is, qvi intulit, aut tollere id, qvod intulit, aut loci precium præſtare cogitur, *l. 7. l. 8. ff. de religioſ.* Qvod ſi locus aliqvis ſemel religioſus factus eſt, neq; vènire ille, neqve obligari â qvoqvam, prohibente juris religione poteſt, *l. 2. C. de religioſ.* Subtiliter tamen excogitari cœpit diſtinctio inter monumentũ ipſum, & jus inferendi. Ita enim reſcribunt Impp. Diocletianus & Maximianus, *in l. 14. C. de legat. Monumenta qvidem legari non poſſe manifeſtum eſt; jus autem mortuum inferendi legare nemo prohibetur.* Qvaſi verò monumentum ſi legetur, alius legati illiq; ſit effectus, qvàm ut legatarius jus inferendi habeat; utiq; enim ex loco religioſo non religioſum facere illi haudqvaqvàm licet. Nihil igitur per lègatum monumenti accipiet aliud, qvàm jus inferendi, & qvid opus ergò hâc diſtinctione? Accedit, qvòd

qvòd non totus, qvi ſepulturæ deſtinatus eſt, locus religioſus fiat, ſed tantùm qvatenùs corpus humatum eſt, *l.2.§.5.ff. de religioſ.* Unde vendito fundo, intra maceriam ſepulchrorum, hortis, vel cæteris culturis, loca pura ſervata, ſi nihil venditor nominatim excepit, ad emptorem pertinent, *l.73.ff. de contrab. empt.* In monumentum igitur jus inferendi mortuum non eatenùs legari poteſt, qvatenùs in iſto monumento jam corpus humatum eſt, ſed qvatenùs locus adjacens adhuc nullum corpus continet. At talis locus efficaciter venundari poteſt, *l.9. C. de religioſ.* qvidnî igitur etiam legari poſſit? A ſententiâ tamen Imperatorum, *in d. l.14.* diſcedendum non eſt. Etſi enim ille tantùm locus regulariter religioſus fiat, in qvo corpus humatum eſt; ſolebat tamen ſæpè monumentorum locus definiri, & qvantum terræ ſpacium religioni cederet, deſignari, monumentisq; ipſis inſcribi. Ejus rei teſtes plurimæ ſunt antiqvæ inſcriptiones, his notis inſignes, IN. FR. P. VI. IN. AG. P. X. hoc eſt, in fronte pedes ſex, in agro pedes decem, ſive: IN. F. IN. A. V. L. P. X. in fronte in agro versùs, longè pedum decem, ſive: IN. FRO. P. VI. Lat. VII. in fronte pedes ſex, latitudine ſeptem, uti explicat Valerius Probus, *de lit. antiq.* Add. Barnab. Briſſon. *antiq. lib. 2. c. 25.* Sicubi igitur ſpacium definitum fuerat, non ille tantùm locus religioſus erat, qvi corpus humatum proximè contingebat, ſed totum iſtud ſpacium ſuis limitibus circumſcriptum, qvantum ſcil. ad monumentum determinatum fuerat. Deindè verò omninò diſtincta ſunt res ipſa, & jus, qvod qvis circa rem habet. Aliud igitur erit monumentum, aliud jus inferendi in monumentum. Qvi monumentum legat, rem ipſam legat, qvod facere neqvit; ſed qvi jus inferendi legat, non protinùs rem ipſam legat; ſicuti, qvi jus inhabitandi legat, non propterea ædes ipſas legat. Etſi igitur, ſi monumentum legatum fuerit, nihil aliud conſeqveretur Legatarius, qvàm jus inferendi, propterea tamen jus inferendi in monumentum non eſt ipſum monumentum, ſicuti etiam, cui ædes legatæ ſunt, ille conſeqvitur jus habitandi, nec tamen jus inhabitandi propterea ipſa eſt domus. Plus accipit, qvi rem ipſam accipit, minus, qvi jus tantùm. Et igitur jus inferendi legare licet, monumentum ipſum legare non licet.

XLVII. Jure Canonico ſimiliter prohibitum eſt, locum religioſum emere & vendere; imò nec Eccleſiæ qvidem pro terrâ, in qvâ aliqvis

ſepeliendus fuerit, precium exigere licet, *c. abolendæ 13. X. de ſepultur. c. qveſta eſt, cum trib. ſeq. 13. qv. 2. c. audivimus, c. ad apoſtolicam, X. de Simon.* Ubi inprimis notetur, qvòd *in d. c. abolendæ* aboleatur conſvetudo, qvæ hactenùs inoleverat, contraria; cum qvo concordat *cap. 9.* X. *de Simon.* Qvid verò hic Canoniſtæ? Dum hodiè ubiqve apud eos receptum eſt, ut pro exeqviis & ſepulturis pecunia detur, & accipiatur, imò & exigatur, ne id fiat contra *d. c. abolendæ*, exponunt id de conſvetudine, proveniente ex ſolutione coactâ, aliud verò dicendum eſſe dicunt de eâ conſvetudine, qvæ introducta eſt ex piâ & laudabili devotione fidelium; hanc enim ſervandam eſſe, & populum ad illius obſervationem cogi poſſe. Andr. Vallenſ. *tit. de ſepultur. §. 8. num. 2.* Stephan. Gratian. *diſcept. 210. n. 24.* Qvæſo ego, annon utrobiqve ſolutio eſt coacta? Et dum præcipit Pontifex, ne qvicqvam omninò præſumant Clerici exigere hâc de causâ, an excipi hinc commodè poterit coactio, qvæ ſit ad obſervationem conſvetudinis introductæ? Sed uti ſolent Canoniſtæ, facile inveniunt in fraudem legis, per qvod ea, qvæ prohibita ſunt, in genere licitorum ponere poſſint, cùm tamen jure Canonico & ille reprehendatur, qvi coactus & invitus precium pro ſepulturâ accipit, *c. poſtqvam 13. qv. 2.* Laudabilem autem illam conſvetudinem deducere ſolent ex *c. ad apoſtolicam 42. X. de Simon.* in qvo textu explicando, qvomodò actûs liberi, qvi meræ facultatis ſunt, neceſſarii fieri per conſvetudinem poſſint, qvomodò conſvetudo pro ſpiritualibus aliqvid temporale recipiendi laudabilis fieri, & ad eam obſervandam compelli homines qveant, miſerè ſe torqvent Canoniſtæ, & in hoc dum valdè occupatur, ſapuiſſe ſe præ cæteris perſvaſum habet Auguſtinus Barboſa, *ad d. c.* ſed, niſi valdè fallor, difficultates, qvàs ſibi movet, haudqvaqvam ſuperavit omnes. Ego non arbitror, Pontificem voluiſſe cogi Laicos ad obſervationem conſvetudinis receptæ. Juſſit enim eos compeſci, qvi laudabilem conſvetudinem immutare malitiosè nituntur. Compeſcere autem non idem ſemper eſt, qvod cogere, cùm & ille compeſcatur, qvi per meliorem informationem in aliam ſententiam ducitur. Et profectò neceſſaria fuit hoc in caſu informatio, qvandoqvidem conſvetudinis immutationem, ex fermento hæreticæ pravitatis factam, ſupponit Pontifex. At hæreſis aliter compeſci non poteſt, niſi per informationem. Doceantur

Digitized by Google

tur ergò, qvi consvetudinem fidelium impugnant, & convincantur, qvòd laudabilis sit ea devotio, qvam ex liberâ, nec coactâ voluntate præstant fideles, & hâc ratione optimè compescentur.

XLVIII. Sed enim Pontificiis hoc non sufficit, qvibus solenne est ea, qvæ ex liberalitate proveniunt, ad necessitatis principia ducere, & libertatem Laicorum vi Ecclesiasticâ, sæpè minùs Ecclesiasticâ, infringere. Et hinc igitur, dum cogendi potestatem, in tali casu Episcopis datam, per hunc textum comminiscuntur, omnes reliqvos juris Canonici textûs, qvi obstare videntur, distinctionibus suis enervant, & amicâ, si diis placet, conciliatione corrumpunt. Adscribam verba Franciſci Duareni, *ex lib. 7. de sacros. Eccles. minist. c. 6.* *Qvamvis autem*, inqvit, *pro hujusmodi rebus nihil exigere liceat, sed absq; precio, atq; adeò cautione ullâ præstari debeant, tamen vulgò receptum est, si qvid eo nomine ultrò offerri consveverit, ut talis consvetudo veluti pia & honesta observetur, ad eamq; observandam autoritate superioris Antistitis etiam inviti adigantur: sed suscepto jam sacramento, aut sepulto cadavere, &c. ne alioqvin eas res qvisqvam mercari videatur. Proindè sacrifici nostri temporis, qvi certam Ecclesiam nullam regunt, postqvam sacrum peregerint, si consveta merces ipsis non præbeatur, Episcopum adire solent, postulantes non qvidem apertè, ut sibi precium numeretur, sed ut laudabilis consvetudo observetur, &c. Qvo casu Episcopus in Laicos etiam homines jurisdictionem exercet. Hoc autem genus expiscandæ pecuniæ, qvod à veteribus canonibus, & majorum institutis valdè alienum est, ex Innocentii III. constitutione manavit, cap. ad apostolicam, de Simon. cujus tamen longè alius videtur sensus esse, ut plerisq; juris pontificii Doctores annotaverunt.* Hactenùs Duarenus. Ut verò de subtili hoc palliandæ avaritiæ invento, & expiscandæ pecuniæ genere, cujus meminit Duarenus, adhuc clariùs constet, addam adhuc verba Gulielmi Redoani, *ex tract. de Simon. part. 3. c. 16. n. 35.* Præmittit, Clericos, qvi ad officium impendendum non tenentur ratione beneficii, posse vendere non qvidem officium, sed laborem suum, & operam, ac tempus, qvod in eo faciendo impendunt, & conterunt, (en verò, qvas fraudes confingunt, ne Simonia commissa dicatur,) posteà subjicit: *Et nota, qvod si sit aliqva de hoc consvetudo, est facienda vis in verbis, secundùm Hostiensem. Nam si Clerici dicunt, hoc petimus pro sepul-*

pulturâ, ſuccumbunt, etiamſi allegant conſvetudinem, ſed deberent dicere, conſvetudo eſt, ut pro mortuo aliqvid detur Eccleſiæ ſeu Clericis: qvaſi velit dicere, qvòd non debet ſe Clericus fundare, ut aliqvid detur pro officio, ſed ut aliqvid detur pro ratione laudabilis conſvetudinis, & hoc modo non dicitur capi immediatè pro officio, &c. Qvis verò hîc non exclamet, periiſſe frontem de rebus? Qvis tàm ſubtilis eſt, qvi propter conſvetudinem non ipſum officium remunerari intelliget? Et his ſcilicet abſtractionibus enormiſſima & atrociſſimâ qvandoqve delicta excuſare ſolent.

XLIX. Alii adhuc confidentiùs loqvuntur, & negant qvidem, pro ſepulturâ debitâ ex Religione Chriſtianâ peti pecuniam poſſe; aſſerunt tamen, peti poſſe tùm, qvandò aliqvis locum honorabiliorem in Eccleſiâ eligit; tùm enim non vendi ſepulturam, ſed honorem, loco illi præeminenti adhærentem, & precio æſtimabilem, atqve vendibilem. Ita Didacus Spino à Caceres, *in Spec. teſtament. gloſſ. 2. principal. num. 43.* Illephonſ. Perez de Lara, *de anniverſar. lib. 1. cap. 25. num. 17.* Alii putant, venditionem in tali negotio non eſſe illicitam, ſi fiat ſub eâ qvalitate, ut nullus alius ibi ſepeliatur; hactenùs enim non vendi ſepulturam, ſed obligationem non ſepeliendi alium, qvos refert Auguſtinus Barboſa, *ad c. abolendæ 13. X. de ſepultur. num. 5.* qvi addit *num. 7.* poſſe aliqvem ſepulchrum proprium, ſuis ſumptibus emptum, vel ædificatum ſine Simoniæ notâ vendere, qvoad ipſam proprietatem; non enim tùm vendi benedictionem, nec proprium jus ſepulturæ, ſed materiale illud, ad qvod alia ſequuntur. Sed enim videant ipſi, qvâ ratione hypotheſes iſtæ conciliari poſſint cum textibus juris Canonici, præſertim poſtqvàm pro terrâ, in qvâ ſepeliendus qvis fuerit, precium exigere, diſertè & indefinitè vetitum ſit, *d. c. 13. X. de ſepultur.* Pro terrâ, inqvam, non pro loco tantùm honoratiori, ſed pro ipſo materiali.

L. In noſtris Eccleſiis plerumqve aliqvid dari ſolet, ut liceat mortuum inferre. Et qvandoqve certum aliqvod ſpacium ita alicui aſſignatur, ut vel univerſæ familiæ, vel heredibus ſaltem ſepeliendi jus ſit. Eaq; conſvetudo piè & utiliter ſuſtinetur non ideò, ut Sacerdotum, qvales in papatu ſunt, avaritia expleatur, ſed ut Eccleſiæ indigentiæ ſuccurratur. Qvod enim datur, non ad lucrum inhoneſtum, ſed ad Eccleſiæ atqve cœmiteriorum conſervationem adhibetur, id qvod Ec-

cle-

cleſiæ invidendum non eſt. Carpz. *Ip. Conſiſtor. lib. 2. def. 391.* Qvapropter, qvia privatum in ipſis etiam Eccleſiis ſepulchrum habere, idq; ad hæredes, aut etiam ad alios transferre licet, parùm abeſt, qvin fatendum ſit, ſepulchra apud nos extra commercium aut patrimonium noſtrum non eſſe, uti de ſuis ſepulchris non inficiantur Reformati. Vid. Sim. à Leeuvven, *in cenſur. forenſ. lib. 2. cap. 1. num. 14.* Sim. à Grœnevvegen, *de LL. abrog. in Holland. ad §. 7. Inſt. de R. D.* Arnold. Vinnius, *ad §. 9. I. eod.* Malumus tamen ad imitationem juris Civilis in allegatâ ſuprà *l. 14. C. de legat.* diſtingvere inter ſepulchrum ipſum, & jus inferendi mortuum, ita, ut hoc in commercio eſſe dicamus, illud neqvaqvàm. Sic enim & Civilis & Canonici juris reſpectum habemus.

LI. Poſſemus verò hîc diſcurſum continuare, cùmq; Canoniſtæ multa fingant ſpiritualia, aut ſpiritualibus annexa, in qvibus facilis ſit in Simoniam lapſus, ad ea nunc ſpeciatim progredi, atqve in ſeqventibus de beneficiis & præbendis, de decimis, de canonicâ portione, de ſubſidio charitativo, de jure Patronatûs, & ejusmodi aliis pluribus verba nunc facere. Sed profectò horret animus ad qvisqvilias & feces, qvibus plerumqve hodiè turgent libri Moraliſtarum & Canoniſtarum de his materiis copiosè, & cum Lectoris faſtidio tractantium. Qvibus ſi addas Scholaſticorum ſubtilitates, rem cæteroqvin claram ſæpè involventes, citiùs è labyrintho explicare me poſſe confiderem, qvàm ex tot opinionum & ſententiarum involucris. Qvocircà præſtat hîc abſtinere, & commodiori tempori materias iſtas reſervare, qvàm in paucis hisce chartis Camarinam iſtam movere. Ne tamen Pontificiis id imputâſſe videar ſine fundamento, in unicâ iſtâ, anteqvàm ad alia progrediar, & generali qvæſtione ſpecimen hîc edere libet: Utrùm & qvatenùs pecuniam accipere liceat ob rem ſpiritualem? De commerciis enim dum diſputamus, maximè conveniens erit hæc qvæſtio, ut conſtet Principi, qvousq; permittere tale commercium licitè posſit.

LII. Hîc verò & ſententiarum divortia, & varias Scholaſticorum diſtinctiones animadvertes. Tempore, qvo Concilium Tridentinum habebatur, inſtituit Papa Paulus IV. congregationem ex 24. Cardinalibus, 45. Præſulibus, & aliis hominibus eruditis: eam in tres claſſes diſtribuit, in qvarum ſingulis octo Cardinales, qvindecim Præſules, ali-

Digitized by Google

aliosqve ad qvinqvaginta adesse oportuit. In primâ primæ classis congregatione duodecim ex iis de propositâ circa Simoniam qvæstione verba fecerunt, & in his tres distinctæ opiniones repertæ, referente Petro Svavi, *in hist. Concil. Trid. lib. 5.* Una erat Episcopi Feltrensis, qvi tenebat, non esse incommodum, accipere pecuniam, propter usum potestatis spiritualis, modò non sit loco precii, sed ob alium aliqvem respectum. Alia Episcopi Setinensis, id nullo modo, neqve ullâ conditione licere, & tàm dare pecuniam, qvàm accipere, detestandam esse Simoniam, cùm nullo genere prætextus sit excusabilis. Tertia Episcopi Senogallensis, media inter utrumqve, esse qvidem licitum, sed certis tantùm temporibus, atqve certis conditionibus, &c. Qvod si jam Theologos Scholasticos evolvas, invenies Gregorium de Valentiâ, admodùm subtiliter hàc de re disputantem, *tom. 3. disput. 6. qvæst. 16. part. 3.* Verba ejus hæc sunt: *Dupliciter potest qvis conferre spirituale propter temporale principaliter, & tanqvam propter finem. Uno modo si temporale æstimet pluris, qvàm ipsum spirituale, & tunc omninò committit talis Simoniam: Altero modo potest qvis conferre spirituale propter temporale principaliter, tanqvam propter finem, ita ut temporale apud eum non sit finis ipsius rei spiritualis, qvasi temporale pluris ab eo, qvàm spirituale æstimetur, sed tantummodò voluntatis, sive applicationis animi ad actum conferendi spirituale, & hoc non est Simonia.* Et paulò post: *cùm petitur temporale pro spirituali non tanqvam precium debitum ex justitiâ, sed tanqvam finis applicationis animi ad conferendum spirituale, minimè erit Simonia, etiamsi principaliter intendatur, & expectetur.* Similia alia refert Ludovicus Montalius, *epist. provincial. 12.* Nolunt enim Jesuitæ Simoniam committi, nisi temporale accipiatur, vel detur pro justo & æqvivalente precio rei spiritualis, definiente ita Emanuele Sa, *ad voc. Simonia §. 1. Simonia est dare spirituale, aut spirituali annexum, pro re æstimabili pecuniâ per modum precii.*

LIII. Ex hypothesibus autem eorum id tandem sequitur, qvòd crimen Simoniæ à nemine unqvam committatur. Qvis enim tàm perditus, aut vecors esse velit, qvi, cùm pro beneficio, qvod inter res spirituales referunt Canonistæ, pecuniam offert, non malit ipsam potiùs, tanqvam conferendi beneficii invitamentum, & illicem offerre, qvàm tanqvam spiritualis rei precium?

cium? Qvin etsi verè Simonia commissa fuerit, non deest Canonistis emplastrum πάγχρηστον, aut diamalagma, qvo lenire & persanare id vulnus qveant. Est enim ex eorum mente tanta Pontificis Romani potentia, ut etiam de Simoniâ dispensare possit, eamq; potestatem in qvibusdam casibus etiam Episcopo tribuunt. Gulielm. Redoan. *de Simon. cap. 16.* qvod falsè perstringit Annæus Robertus, *rer. judicatar. lib. 1. cap. 7.* Ut jam taceam, qvàm prolixum illi rerum spiritualium, & spiritualibus annexarum, faciant ambitum, ex qvo ipsum etiam Simoniæ crimen latiùs extenditur, qvàm ejus definitio patitur. Rectè definit Lutherus, *in cap. 23. Genes.* qvòd Simonia sit *vendere dona, à DEO nobis data, qvæ verè sunt spiritualia, ut est remissio peccatorum, gratia Spiritus S. &c. dona autem, ab hominibus Ecclesiæ oblata, nec spiritualia esse propriè, nec à DEO data, & per consequens, Simoniam non committi, si qvis vendat aut emat bona Ecclesiæ immobilia aut mobilia, beneficia, clinodia, &c.* Ex qvâ simplici descriptione facilè patet, qvatenq; commercium in ejusmodi rebus sit permittendum. Plura enim nunc addere non patitur institutum, sed videndum porrò est etiam de rebus aliis, qvæ, ut in commercio sint, prohibere, vel in totum, vel ex parte poterit Majestas.

LIV. Qvæ publicæ dicuntur res in jure civili, multas sæpè pariunt disputationes, qvòd non uno eodemqve sensu & modo publicæ dicantur. Bachov. *in Treutler. vol. 2. disputat. 20. th. 1.* Ægid. Hortens. *ad pr. Inst. de R. D.* Nos, omissis istis omnibus, in genere statuimus, publicas res non esse qvidem in commercio privatorum, esse tamen in commercio populi, ita ut populus forum, e. gr. aut theatrum arbitratu suo alienare possit. Qvia enim ab initio locus iste non aliâ ratione publicus factus est, nisi qvia ita voluit populus, poterit idem populus mutatâ voluntate eum privati juris facere, aut alienabilem reddere. Idq; multò magis locum habet in illis rebus, qvæ in patrimonio sunt populi, cujusmodi sunt, qvæ hereditatis, vel legati, seu fideicommissi aut donationis titulo ad Rempublicam pervenerunt. Tales enim, observatis certis solennitatibq, venundari posse, disertè dicitur, *in l. fin. C. de vendend. reb. civit. lib. XI.* Sed in his diutiùs subsistere operæ precium non est. Videamus potiùs eą, qvæ in privatorum commercio esse possunt, sed ne sint propter utilita-

litatem publicam, vel ſimpliciter, vel cum certis qvalitatibus prohibentur.

LV. De armis jam ſuprà dixi, qvatenùs illorum commercium inter hoſtes qvieſcere debeat. Nunc illud addo, fieri poſſe, & ſalutem Reipublicæ haud rarò exigere, ut ne inter cives qvidem admittatur; exemplo Juſtiniani Imp., qvi, cùm anteà promercii causâ arma habere non eſſet illicitum, *l. 2. ff. ad L. Jul. de vi publ.* per Novellam ſuam Conſtitutionem LXXXV. illicitum effecit, ita ut & fabricenſes, qvi arma publico armamentario non inferrent, ſed inter privatos diſtraherent, ſuppliciis ſubjici, & emptoribus ſine refuſione precii arma auferri, publicoqve vindicari juberet. Qvâ de re præter eos, qvi dictam Novellam commentario illuſtrârunt, videri inprimis poterit Dn. Tabor, *de jur. armor. cap. 2.* Nec neceſſe eſt ergò, ut de conciliatione hujus Novellæ cum *d. l. 1. ff. ad L. Jul. de vi publ.* multùm ſimus ſolliciti. Qvia enim ſtatum publicum uterqve textus concernit, & ſtatus ille variare ſæpenumerò ſolet, mirum non eſt, ſi diverſo tempore diverſa placuerint. Hâc ratione, qvando ſeditionibus, tumultibus, conſpirationibus, rerum novarum molitionibus, cædibus, aliisq; incommodis & periculis expoſita eſt Respublica, non errabit Princeps, ſi ſubditis arma ademerit, & ſecuritati publicæ caverit. Extra qvem reſpectum nego, revocari debere iſtam Novellam in uſum, uti indiſtinctè optat Antonius Perez. C. *qvæ res export. non deb. n. ult.*

LXI. Inter res, hoſtibus ſubvehi prohibitas, Paulus JCtus etiam cotem refert, & frumentum, & ſales, *l. 11. ff. de publican. & vectigal.* *Cotem*, inqvit, *ferro ſubigendo neceſſariam, hoſtibus qvoq; venundari, ut ferrum, & frumentum, & ſales, non ſine periculo capitis licet.* Fuiſſe verò haud exiguum circa cotes commercium, ex *l. 15. ff. eod.* patet, ubi ex cotoriis Creticis integræ naves, cotibus onuſtæ, memorantur. Imò Creticas olim cotes, non alias notas fuiſſe, teſtatur Plinius, *lib. 18. cap. 28. & lib. 36. cap. 22.* *Fuit*, inqvit, *hoc qvoq; majoris impendii apud priores, Creticis tantùm transmarinisq; cotibus notis, nec niſi oleo falcis aciem excitantibus. Igitur cornu, propter oleum ad crus ligato, fœnifex incedebat. Italia aqvarias cotes dedit, limæ vice imperantes ferro.* Qvemadmodùm igitur Imperatores arma hoſtibus ſubvehi prohibuerunt, ita & cotes, qvòd per eas etiam validior reddi hoſtis poſſit, dum arma ſua exacuit.

LVII. Qvòd

LVII. Qvod porrò Paulus ait, etiam eum capital committere, qvi frumentum hoſtibus ſubvehit, id tùm ferè locum habet, qvando id lege publicâ diſertè prohibitum eſt, aut qvando id agitur, ut hoſtis fame conſumatur. Eſt enim frumentum in belli usûs propriè non deſtinatum, & per conſeqvens non videtur animo hoſtili in patriam affectus eſſe, qvi frumentum hoſtibus vendit, ſicut animum hoſtilem prodit, qvi loricas, ſcuta, arcûs, ſagittas, gladios, ſpathas vel alterius cujuscunq; generis arma hoſtibus vendit. Si tamen Princeps omne cujuscunqve nominis Commercium cum hoſte interdixerit, nec frumentum qvidem, imò nec voluptuaria; qvæ tamen in ſuperioribus admiſi, ſubvehere hoſtibus licet. Ita ſi obſeſſis frumentum aut annona ſubmittatur, qvâ ſubmiſſâ aut obſidionem diutiùs toleraturi, aut obſeſſoribus diſcedendi neceſſitatem impoſituri ſint, dubium non eſt, ſubmittentem capital committere, qvia ſcil. tùm belli abbreviandi compendium in hoc conſiſtit, ut hoſtis fame adigatur ad deditionem, id qvod â ſubmittente intervertitur. Nec excuſatum velim eum, qvi exportatione frumenti annonæ caritatem inducit, & civitatem ſuam, rerum penuriâ laborantem, hoſti exponit. Commercia enim â negotiatoribus ita exercenda ſunt, ut ſuæ potiùs, cujus ipſi membra ſunt, civitatis commodum & utilitatem qværant, qvàm aut exterorum, aut ſuam propriam. Et qvanqvam negotiatoribus invidendum non ſit lucrum, qvod ex Commerciis acqvirunt, lucrum tamen iſtud neqvaqvam probari poteſt, ſi fiat cum damno civitatis, cùm & in hoc rerum genere ſalus Reip. pro ſupremâ lege habenda ſit. Reſpublica incolumis, inqvit Livio, *lib. 26.* & privatas res ſalvas facilè præſtat: publica prodendo tua neqvicqvam ſerves.

LVIII. De ſale, cur hoſtibus venundare prohibitum ſit, uti ſuprà ex Paulo audivimus, ideò mihi dubitatum fuit, qvòd ſalis uſus tam neceſſarius non ſit ad conſervationem vitæ, qvàm neceſſarius eſt uſus frumenti. Sed eſt tamen non exigua ſalis utilitas, qvin & neceſſitas, non tantùm, qvod ut condimentum optimum cibis plerisq; adhibeatur, ſed & qvòd carnes, ſale benè fricta & ſubacta, & omnia ſalſamenta per longum temporis ſpacium â putredine conſervari qveant. Ea propter non navium tantùm Gubernatoribus, ſed munimentorum, etiam & fortalitiorum præfectis hoc in uſu eſt, ut ſalſamenta ejusmodi ſibi comparent, & eâ ratione famem,

Digitized by Google

qvæ ex diuturnâ navigatione vel obſidione oboriri poſſit, faciliùs compeſcant. His igitur ſubſidiis ne uti poſſent hoſtes, omne ſalis Commercium illis prohibuerunt Principes.

LXI. Sunt adhuc alia, qvæ in jure Juſtinianeo, ne ad barbaros aut hoſtes exportentur, ſeverè interdicuntur, ut eſt aurum, *l. 2. C. de commerc. & mercator.* ſub qvo etiam argentum comprehendi poſt Angelum ſtatuit Benvenutus Stracchа, *de mercatur. part. 4. num. 15.* item vinum, oleum & liqvamen, *l. 1. C. qvæ res export. non deb.* De auro mirum non eſt, cùm id ſemper immenſum in bello uſum habeat. De vino autem, oleo, & liqvamine movere dubium poteſt id, qvod ſuprà dixi, potiùs permitti talium mercium ſummiſſionem inter hoſtes debere, qvàm prohiberi. Hinc enim factum ſæpiſſimè, ut gens manu & viribus qvondam potens & ſtrenua, effœminatâ mollitie, luxuriâq; virtutem priſtinam perderet, & qvos ante invictos bella præſtiterant, eos in luxuriam lapſos, otium ac deſidia ſuperaret. Sed enim obtineri finis iſte non poteſt, niſi ingens qvotidiè rerum iſtarum ſummittatur copia; aliàs enim fieri poteſt, ut deliciis iſtis allecti hoſtes invadendi magis noſtri territorii conſilia ſumant. Ratio enim Conſtitutionis in *d. l. 1. C. qværes export. non deb.* hæc eſt, ne barbari ſpecierum iſtarum, qvarum ibi mentio fit, guſtu dulcedine capti arma in Romanos vertant, idcircoq; eas regiones, ubi illæ res naſcuntur, armis qværere ſtudeant. Joh. Fr. Rīpa, *de peſte c. 5. n. 64.* Hàc enim ratione ſcribit Livius, *lib. 5.* gentem Gallorum, famâ dulcedinis frugum, maximeq; vini novâ tùm voluptate captam, Alpes transiiſſe, & invexiſſe in Galliam vinum illiciendæ gentis causâ. Qvomodo & Longobardos à Narſete in Italiam pellectos legimus, precioſis nonnullis frugibus, qvas ea terra fert, muneri miſſis. Vid. Sigon. *de regn. Ital. lib. 1.* Qvod ſi tale periculum ſubeſt, ſubeſt autem inprimis tùm, qvando barbari rebus iſtis adſveti non ſunt, nolim ego ad eos qvicqvam iſtarum ſpecierum exportari. Conf. Anton. Matthæ. *de crim. tit. de læſ. majeſt. cap. 2. n. 19.*

LX. Extra hoſtilitatis aut periculi bellici reſpectum plurima prohiberi ſolent Commercia alia, qvæ, ut ordinem aliqvem obſervemus, ad qvatuor, ni fallor, claſſes commodè referri poſſunt. Aliqva etenim ideò prohiberi debent, ne exportentur, qvibus indigeat aliqvando Reſpublica; aliqva ne invehantur aut conqvirantur, qvibꝰ depau-

peretur

peretur Reſpublica; nonnulla propter ſtatum & conditionem mercantium,& deniqve aliqva,qvòd dehoneſtamento ſint Reipublicæ. His ſi addideris claſſes duas, â nobis hactenus viſas, earum ſc. rerum, qvæ in Commercio planè non ſunt, & earum deinde, qvæ hoſtibus noſtris vires addere poſſint, *πλέιον* habebis omnium earum rerum,qvæ qvatenus in Commercio ſunt, aut eſſe debent, Principis legislationi ſubjacent.

LXI. Ad primam claſſem, earum ſcil. rerum, qvæ propter indigentiam Reip., ne exportentur, prohiberi ſolent,refertur primò aurum& argentum, ſive ſignatum id fuerit, ſive rude. Talia edicta ſæpè â qvàm plurimis Principibus edita ſunt, ſeverè vetitâ exportatione plurium nummorum, qvàm ad viaticum opus eſt.Ita in Belgio anno 1553.neaurum argentumvè etiam damnatâ monetâ exportetur amplius, qvàm iter, qvod qvisqve agendum habet, exigat, edixit Carolus V. Imp. Vid. Sim. â Grönevvegen, *ad l. 2. C. de commerc. & mercator.* Britanniæ, Galliæ & Hiſpaniæ edicta prolixiùs hic adducere nolo, qvod pleriqve fateantur, obtineri non poſſe, ut iis legibus diſtrictè ſemper pareatur, qvamdiu Commercia cum finitimis populis intercedunt. Joh. Bodin. *de Rep. lib. 6. cap. 3.* Conf. Joh. Marqvard. *de jur. mercator. lib. 1. cap. 11.* Eſt verò circa pecuniam ſignatam alia adhuc qvandoqve cauſa prohibitionis, qvam refert Regnerus Sixtinus, *de regalib. lib. 2. cap. 7.* qvæ oritur tùm,qvando Principes finitimi viliorem & deteriorem cudunt monetam. Qvia enim eo tempore avidè admodum bona moneta conqviritur, facilè hinc fieri poteſt,ut dum bona moneta exportatur, deterior autem invehitur, damnum ſentiat Reſpublica; & hinc utiq; prohibitione opus eſt, ſi qvis integram & intemeratam inter ſubditos ſuos velit conſervari monetam.

LXII. Ad hanc claſſem refertur ſecundò frumentum, & qvicqvid ad annonam pertinet. Poteſt enim Conſtitutione prohiberi, ne frumentum extra territorium vendatur & extrahatur. Thom. Grammatic. *deciſ. 100. n. 15.* non ut exteros amicos lædamus,ſed ut patriæ ubertatem conſervemus. Jac. Menoch. *de A. I. Q. caſ. 585.* Caſp. Klock, *de contribut. c. 1. n. 354.* Philip.Knipſchild. *de jurib. civit. imper. l. 5. c. 21. num. 22.* Imò, qvod plus eſt, poteſt frumentum etiam jam venditum â civitate retineri, multò magis igitur impediri,ut nondum venditum exportetur extra urbem. Anton.

Perez. *Cod. de Metallar. & metall. lib. XI.* Æqvitas enim poſtulat, ut priùs provideatur incolis, apud qvos frumenta crevérunt, qvàm exteris. Atqve idcircò, durante annonæ caritate, gaudere qvis neqvit privilegio, per qvod ipſi qvolibet anno certam frumentorum qvantitatem evehere permiſſum eſt, nec propterea ſeqvente anno fertiliore plus, qvàm per privilegium qvolibet anno licet, exportare concedetur, qvia privilegium intelligitur eſſe conditionale, ſi ultra frumentum, qvod provinciæ neceſſarium eſt, aliqvid ſuperſit. Idem Perez. *Cod. ut nem. lic. in coempt. ſpecier. lib. X.* Ubi notandum, ſub appellatione frumenti etiam contineri farinam, non qvidem vi verbi, ſed ex mente & intentione conſtituentis. Scopus enim Conſtitutionis fuit, providere, ne proveniat careſtia propter exportationem frumenti, & ea ratio prohibitionis etiam militat in farinâ Joh. Fr. Ripa, *de peſte cap. 5. 1. n. 47.* Jul. Clar. *ſententt. l. 5. §. fin. qv. 82. ſtatut. 7. num. 6.*

LXIII. Nulla autem Reſp. tàm beata eſt, qvæ non in viſceribus ſuis peſtilentiſſimum curculionum genus perpetuò alit & nutrit, dardanarios puta, pantapolas, pantometabolos & ſeplaſiarios, qvi iniqviſſimis fraudibus attentant, onerant, vexant, incendunt, excandefaciunt, flagellant, vaſtant annonam, qviqve ſi domi nulla ſpes lucri eſt, per mare, per terras, per cruces & patibula, vetito qvamvis Commercio, fruges transferre ſolent. Ideò exploratores cuſtodesqve conſtituendi ſunt, qvi ad omnes portûs limitesqve aſſidui legum annonariarum temeratores obſervent, puniendosqve Magiſtratui deferant. Chriſtoph. Forſtner. *not. in Tacit. annal. lib. 12.* qvaliter jam olim factum, diſcere licet ex *l. un. C. de littor. & itin. cuſtod. lib. XII.* Etſi verò leges eas inter ſuos negligentiùs obſervari fateatur Julius Clarus, *ſentent. lib. 5. §. fin. qv. 82. ſtatut. 7. num. 1.* id tamen per eas obtineri aſſerit, ne totum, qvod fieri aliàs poſſet, frumentum exportetur. Fuit enim verò apud Romanos obedientia & obſervatio haud paulò religioſior, aut legum ſaltem ſeverior executio, cùm non mandatis tantùm, & Conſtitutionibus dardanariorum avaritiæ obviam itum fuerit, *l. 6. ff. de extraord. crimin.* ſed plurimis etiam Magiſtratibus tùm ordinariis tùm extraordinariis cura hæc ceſſerit, de qvibus latiùs videri poteſt Tiberius Decianus, *tr. crimin. lib. 7. cap. 22. num. 8. ſeqq.*

LXIV. Inter ſe qvoqve ſæpènumerò facere ſolent cives contra annonam,

Digitized by Goo

nonam, ut maximè ea non exportetur. Eſt enim tanta qvorundam malitia, ut frumenta coempta tantiſper ſupprimant, dum cariùs ea vendendi occaſio ſe offerat. Nonnulli aliis adhuc artificiis avaritiæ ſuæ explendæ utuntur, dum frumentum adhuc in herbâ emunt, & miſerum agricolã meſſe ſuâ peſſimè defraudant. Id qvidem contractûs genus juri civili non videtur adverſum, uti patet ex *l. 78. §. f. ff. de contr. empt.* cum & aliàs fructûs futuri in Commercio ſint, & in obligationem deduci qveant, *l. 24. ff. de legat. 1. l. 8. ff. de contrab. empt. l. 73. ff. de V. O.* Aymo Cravett. *conſil. 145. num. 20.* Qvia tamen obſervatum eſt, in tali venditione uſuræ vitium involvi, in multis Rebuspublicis prorsùs prohibitum eſt, ne frumentum in herbâ ematur. Vid. Johannes Copus, *de fructib. lib. 1. cap. 5.* Nicol. Boër. *deciſ. 296. n. 7.* Gaſp. Roderic. *de ann. & menſtr. reditib. lib. 1. qvæſt. 12. n. 38.* Sim. à Grœnevvegen. *ad l. 78. de contr. emp.* Joh. à Sande, *deciſ. Friſic. lib. 3. tit. 4. def. 7.* Anton. Fab. *Cod. lib. 4. tit. 17. def. 8. n. 3.* Rationem reddit Copus triplicem, 1. ne ſi frumenta in herbis emerentur, à Dardanariis annona oneretur, 2. ne inopes agricolæ propter modicum precium, qvod in præſenti offertur, lætisſimâ ſegete defraudentur, & ad extremam inopiam redigantur, 3. ut fœneratorum calliditati obviam eatur, qui plerumq; exiguo dato precio ampliſſimam meſſem accipiunt. In Romano Imperio propter easdem rationes ſimilis facta eſt prohibitio in receſſu Imp. Auguſtæ anno 1548. promulgato, ſub tit. von verkauffung der Früchte im Felde / ubi cauſæ impulſivæ, qvæ legi publicæ occaſionem dederunt, his verbis exponuntur: Nach dem nicht ohne groſſe verderbliche Beſchwerden des armen gemeinen Volcks befunden / daß demſelben durch etliche eigennützige / geitzige Leute im Schein der Kauffmannſchafft auff ihren Saamen / ſo noch auff dem Felde ſtehen / auch den Wein an den Stöcken / und andere ihre Früchte / Arbeit und Viehe / Geld oder ein anders hinaus gelichen oder gegeben / dadurch dieſelben armen nothürftige Leute / was ſie gar härtiglich erarbeiten / näher / denn ſich ſonſt nach gemeinen gewöhnlichen Kauff gebührt / zugeben verurſacht / und gedrungen werden. Welches denn nicht allein denſelben armen Leuten zu unwiederbringlichen Verderben / ſondern auch ihren Herrſchaften / denen ſie fürter ihr Gebührniß viel deſto weniger zu thun vermögen / zu groſſen Abbruch / Nachtheil und Schaden gereicht / neben dem / daß ſolches wider alle Göttliche und Menſchliche Satzungen / die Liebe des Nech-

Digitized by Google

ſten und gute Sitten iſt. Hierauf ſetzen und ordnen Wir/ ꝛc.

LXV. Putat quidem Johannes Copus, *d. l.* ſi omninò incertum ſit, qvanti meſſis tempore frumentum naſciturum æſtimabitur, idqve nullâ prorsùs conjecturâ colligi poſſit, qvòd tunc venditio fœneratitia non ſit, nec emptores in pœnam fœneratoribus impoſitam, incidant; ſed tamen propterea non illicò ceſſat legis vis prohibitiva, qvæ non tantùm propter fœnus ſperatum, aut expectatum talem contractum infringit, ſed etiam propter facilem deceptionem, per quam agricolæ ad vilius precium inducuntur. Et hinc optimè notat Gaſpar Rodericus, *d. l.* talem legem non fundari ſuper ſolâ uſurâ interpretativâ, ſed ſuper fraude, & contractibus fraudatoriis Reip. perniciosis, & etiam ſuper uſurâ largè ſumptâ, ſive ſuper abundantiâ & ſupergreſſione caſuali, & damnis agricolarum inconſultis; quia & tùm defraudantur pauperes ruſtici, dum ſpē meſſis futuræ vendunt tantò viliori precio, quanto incertiorem, & pluribus caſibus obnoxiam: tunc n. non ſolùm ſubeſt eadem fraudis ratio, ſed major adhuc propter turpem & aleatoriam negotiationem, & facilitatem ad vinegotiationem, & facilitatem ad vili vendendum ſpem incertam. Et hoc ipſum eſt, quod in dictâ Imperii lege coërceri oportuit, cujus verba porrò hæc ſunt: Hierauf ſetzen/ und ordnen wir/ daß männiglichen den armen Mann in der Noth / und damit er ſeine Güter deſto ſtattlicher erbauen/ auch ſonſt mit anderer Nothdurfft ſich erhalten möge/ auff Wein-früchte/ und anders umb den gemeinen Schlag/ Werth und Kauff/ wie die zur ſelben Zeit ſind/ oder gemacht werden/ fürzuſtrecken / und zu leihen unverbothen ſeyn. Wo aber anders/ (notentur hæc verba, quæ non attendi volunt incertitudinem meſſis futuræ, & hinc precium de præſenti incertum) denn iſt obvermeldet / gehandelt/ und hierinnen einiger Vortheil/ Argeliſt / Gefahr oder Betrug gebraucht / ſo wollen wir hiermit ernſtlich/ daß ſolcher Abkauffer/ oder Ausleiher die Hauptſumma verlohren/ und dazu von der Obrigkeit/ nach geſtalt und gelegenheit der Sachen/ geſtrafft werden ſoll.

LXVI. Qualis verò, & quanta eſt poteſtas Principis in prohibendâ exportatione auri & frumenti, uti hactenùs diximus, talis & tanta eſt etiam in prohibendâ exportatione aliarum rerum, qvibus carere Reſp. nequit. Nec illæ tamen in quâvis Rep. ſunt unius ejusdemqve generis, cùm nec indigentia in quâvis

Rep.

Rep. ſit earundem ſemper rerum. Ita Athenis multa erant, qvæ dicebantur ἀπόῤῥητα, nimirùm τὰ ἀπειρημένα ἐξάγεσθαι, qvæ vetita erant ex terrâ Atticâ exportari, ut πᾶσα ἡναυπηγήσιμος ὕλη, omnis materia, fabricandis navibus apta, abies, pix, ſtuppa, &c. Qvò pertinet etiam Venetorum inſtitutum, qvò per totum ſuum dominium vetant, ne qvis quercûs, etiam in proprio fundo natas, exſcindat & vendat, propterea quòd neceſſariæ illæ ſint Reip. ad triremes, aliasque naves ædificandas. Ant. Perez. *Cod. de cupreſſ. ex luc. Daphn. num. 5.* Huc etiam pertinet, ni fallor, Conſtitutio de Perſeis, per Ægyptum non exſcindendis vel vendendis, quæ extat in *l. 1. C. Mod. lib. XI.* Affert enim Perſea arbor multis morbis medicinam, ſi vel feſtuca vel folium ex eâ ægris applicetur. Nicephor. *lib. 10. hiſtor. Eccleſ. cap. 31.* & propter hunc uſum cautum eſſe videtur, ne exſcindi poſſet. Gvid. Panciroll. *lib. 2. var. lect. cap. 258.*

LXVII. Qui rerum momenta, & publica commoda attentiùs conſiderant, inter alia hoc animadvertunt, admodùm perniciosum eſſe Rebusp. & civitatibus, ſi materiam rudem, qvam cives ipſi opifices tractare commodè poſſint, evehi patiantur, & hinc ſvadent, ut alantur & præmio invitentur opifices, qui ex rudi materiâ, in patriâ natâ, merces conficiant. Qvam in rem notatu digna ſunt, quæ in Galliis obſervavit Johannes Bodinus, *lib. 6. de Rep. cap. 2.* Verba ejus ſic habent: *Ex opere civium, quantæ utilitates ad Rempubl. perventuræ ſint, vel ex eo intelligitur, qvòd Blæſas ad conventûs Gallicos acceptâ legatione profectus mercatorum qverelas audiebam; cum dicerent, lanarum exportationem vetitam qvidem fuiſſe, nihilominùs tamen Italum qvendam ab Rege prece vel precio obtinuiſſe, ut lege ſolveretur, qvâ qvidem ratione, cum unus homo vili precio lanarum vim infinitam in Italiam exportaviſſet, ex materiâ pannos, à Florentinorum opificibus confectos, in Galliam revehi curavit, unde qvantum pecuniarum coëgerit, ex eo percipi poteſt, qvòd materiam partibus qvindecim confectum opus ſuperaret, &c.* Eodem modo conqueritur Antonius Perez. *Cod. de litor. & itin. cuſtod. lib. XII.* quòd Hiſpani aliis populis mittant ſericum, lanam, chalybem, ferrum, aliasque merces; illæ verò diverſimodè elaboratæ revehantur in Hiſpaniam, & ingenti coëmantur precio, ob vecturæ ſumptûs & artificium. In his talibus optimo jure Princeps exportationem prohibere

Digitized by Google

hibere poteſt, qvemadmodùm etiam prohibere poteſt invectionem aliarum mercium, qvæ deteriores multò ſunt illis, quibus patria terra abundat. Qvò pertinet edictum Electorale Saxonicum, vom verbot der Corroſiv-Farbe/ Indigo genant/ in der Erledigung der Lands-gravam. *tit. Juſtitien-Sachen num. 76.* Et hæc qvidem de claſſe primâ.

LXVIII. In ſecundâ claſſe Commerciorum, qvâ prohibentur invehi, qvibus depauperari poteſt Reſp., maximam partem conficiunt ea, quæ luxum inducunt. Queritur de iis Tiberius Imp. apud Tacitum, *l. 3. annal.* Lapidum causâ pecuniæ noſtræ ad externas aut hoſtiles gentes tranferuntur. Et Lutherus ſuo tempore in mercatum Francofurtenſem propter peregrinas merces, ad corrumpendos Germanorum animos invectas, acerbè ſtomachatus eſt, ipſumqve Francofurtum baratrum ac voraginem omnis auri & argenti, quod in vicina regna & provincias transportatur, nuncupavit. Herman. Lather. *de cenſ. lib. 2. cap. 2. n. 67.* Eoq; pertinent odores, pigmenta, innumerabilia veſtium ornamenta, colores precioſisſimi, gemmæ, margaritæ, cupediæ, cæteraq; ejusdem generis. Et quis verò non deteſtetur peragrantis gulæ, & in ſuccos inſvetos inquirentis, induſtriam, atq; has undiq; versùm indagines cupediarum, dum ſordent cibi patrii, & conquiruntur pavus è Samo, Phrygia attagena, grues Melicæ, hœdus ex Ambracià, pelamis Chalcedonia, muræna Tarteſſia, aſelli Peſſinuncii, oſtrea Tarentina, pectunculus Chius, elops Rhodius, ſcari Cilices, nuces Thaſiæ, palma Ægyptia, glans Hiberica, uti tales exqviſitas ciborum delicias, Romanis uſitatas, ex Varrone refert Agellius, *lib. 7. noct. Attic. c. 16. & lib. 15. cap. 8.* Qvantus in veſtimentis, & pellibus peregrinis luxus ſit, qvotidiana docet experientia, & jam apud Romanos in uſu fuerunt pelles Babylonicæ & Parthicæ, qvarum fit mentio in *l. 16. §. 7. ff. de publican.* Nihil jam dicam de Commercio earum rerum, qvæ ex auro, in tenuisſima fila ducto conficiuntur, ut ſunt güldne und ſilberne Spitzen/ Ballaumen/ &c. Qvæ negotiatio, qvàm pernitioſa Reip. ſit, nemo animadvertit priùs, qvàm conſideraverit, auri iſtius ita ducti univerſam qvantitatem lentè imminui, & tandem prorsùs evaneſcere, atq; in nihilũ redigi. Nulla autẽ vel vitioſior unquam, vel veſana magis, vel damnoſa magis extitit negotiatio, quàm ea, quæ ante paucos annos inter Batavos circa flores, & eos inprimis, quos Tulipanos dicunt, magno

gno gentiũ deridiculo fuit freqventata. Vix credet posteritas tantã hujus seculi fatuitatem & deliramenta, præsertim ubi legerit, qvæ hàc de negotiatione prodidit Meteranus novus, sub anno 1638. *libr.* 55. De Turcis refert Augerius Gislenius Busbeqvius, *epist.* 1. solere eos flores valdè excolere, & alioqvi minimè prodigos, in eximio flore aliqvot asperorum sumptum facere. Sed qvid asperi aliqvot ad mille, imò bis mille florenos, qvibus unicus flos æstimatus,& venditus fuit apud Batavos? Vellem ego hunc seculi nævum reticeri, sed hoc tamen fortè ejus memoria præstabit, ut cautiùs aliqvando mercari discant inter posteros nimii florum admiratores. In his omnibus liberam facio Principi potestatem vel restringendi, vel omninò prohibendi istiusmodi commercia, prout status Reipublicæ suæ efflagitat.

LXIX. Ad hanc classem refero etiam histrioniam. Fuérunt qvidem aliqvando spectacula inter efficacissima regnandi instrumenta habita, & è contrario exitiosum visum, infaustâ trucíq; modestiâ, velut cruci perpetuò affixos, aut eqvuleo tenere populos. Sed in his tamen modus esse debet. Qvod si enim spectaculis & comœdiis, aut tragœdiis pleramqve omnem impendunt & vitam & substantiam, vel prorsùs interdicere poterit Princeps istiusmodi ludos, vel saltem lucari, (h. e. mercedi histrionum,) modum ponere, aut etiam istud ex fisco numerare. Ita Tiberius ludorum ac munerum impensas corripuit, mercedibus scenicorum resciss, & M. Antoninus Imp. temperavit scenicas donationes, jubens, ut qvinos aureos scenici acciperent, ita tamen, ut nullus editor decem aureos egrederetur. Et in hoc unico nunc subsisto, si scilicet viderit Princeps, civium bona per ejusmodi spectacula attenuari. Vid. Thom. Hurtado, *tr.* 1. *resol.* 8. Qvòd enim ideò etiam prohiberi debeat, qvia ad corrumpendos civium mores magnam vim habere ars histrionica creditur, uti prolixè contendit Bodinus, *de Republ. lib.* 6. *cap.* 1. nihil nunc attinet discutere. Ad eundem censum refero agyrtas, medicos circumforaneos, circulatores & impostores alios, qvorum hoc est præcipuum studium, ut imperitam plebem argento emungant, dum vanissimas artes magnâ cum ostentatione, & multis fraudibus profitentur. De eorum artibus videri possunt Thomas Campanella, *de sensu rer. lib.* 4. *cap.* 4. Herm. Lignarid. *in oblect. acad. cap.* 30.

Digitized by Google

LXX. Sed qvid dicendum erit de ollâ fortunæ, uti vocatur, (Glücks-Topff/) qvæ plerumq; magno cum irritamento exponitur? Et ſunt qvidem nonnulli, qvi uſum ejus non improbant, qvemadmodùm & Belgæ, & aliæ civitates talem ſæpè inſtituerunt, reditûsq; & lucra, inde collecta, ad ædificationem noſodochiorum, & carceris publici, in qvo filii immorigeri, aliiq; ocioſi homines coërceri ſolent, contulerunt. Hermann. Lather. *de cenſ. lib. 3. c. 15. num. 35. 36.* Et ſi modus iſte, ut ſchedulæ unâ vice autoritate publicâ extrahantur, qvalem præſcribit Jacob. Bornitius, *de ærar. lib. 2. cap. 4.* obſervetur, alſo daß die Gewinn-Zeddel gleich mit den gemeinen außgehen/und ſonſten keine blinden Zeddel darinnen zu befinden/ omnis falſi videtur expers, fraudisq; ſuſpicione carere. Lucrum enim in eo conſiſtit, ut pecunia numerata ex ſupellectile argenteâ, & rebus ſimilibus, emptorem, qvi precium juſtum ſolvat, non invenientibus, exiguo temporis ſpacio posſit confici, & creditoribus exindè ſatisfieri. Atqve hoc unico remedio civibus obæratis conſuli poſſe, creditum ſæpè fuit. Sed enim cùm fieri hinc ſoleat, ut amore & ſpe lucri, multi maximam partem ſubſtantiæ ſuæ conſumant, & ære ſuo defraudentur, dum ſchedulam unam poſt alterâ redimunt, nec ſatis coërceri posſint eorum fraudes, qvi ollam talem exponunt, & ſortilegii hoc genus tàm ex parte eorum, qvi ollam inſtituunt, qvàm eorum, qvi fortunam ſuam in eâ periclitantur, non usqveqvaqve probari posſit, rectiùs acqvirendi iſte modus omninò prohibetur, præſertim ſi à privatis talis fortunæ luſus inſtituatur. Et hæc ſcil. ratio eſt Conſtitutionis Electoralis Saxonicæ, in der Policey-Ordnung, de anno 1612. tit. Topff-Spiel. Add. Philipp. Knipſchild/ *de jur. civit. Imper. lib. 2. cap. 16. num. 113.* Beſold. *Theſaur. pract. verb.* Glückshafen. Henr. Caniſius, *ad c. 4. X. de uſur. n. 8.*

LXXI. Accedimus nunc claſſem tertiam, earum ſcil. rerum, qvæ propter ſtatum & conditionem mercantium prohiberi ſolent. Inter qvas jure civili eminet purpura, qvæ olim piſciculi ſangvine infecta, multis à Chriſto nato annis celeberrima, & ſummorum Imperatorum inſigne fuit, magnificis impenſis & ſumptibus comparata. Ea in totum exempta fuit commercio privatorum, *l. 1. C. qvæ res vend. non poſſ.* adeò ut nec veſtes, purpurâ prætextas, nec purpurea ſegmenta aut inſtitas, nec ſtamina purpurea ſubtexta, vel vellera etiam, adulterino colore in ſpeciem ſacri muricis fucata,

Digiti Googl

cata habere licuerit, *l.3. 4. & 5. C. de veſtib. olober.* & Majeſtatis crimen commiſerit, qvi conchylio veſtimenta tinxiſſet, *l. fin. Cod. Theod. de murilegul. & gynæc. l. 4. Cod. de veſtib. olober.* Prohibitionem tamen iſtam temperavit Imperator Leo, *novell. 80.* ſubditis ſuis in uſum, & ſpeciem magnificentiæ purpuræ fruſta, atqve ſegmina tàm divendi, qvàm emi permittens. Sed nec ſub primordiis Imperatorum Romanorum tàm ſeverè prohibita videtur purpura, & imò illis temporibus eam in commercio fuiſſe, nî fallor, ſufficienter oſtendit locus, *Act. XVI. v.14.* ubi mentio fit mulieris Lydiæ, qvæ fuerit πορφυρόπωλις. In originem prohibitionis inqvirenti, id occurrit, qvòd uſus purpuræ ab ipſo mox Julio Cæſare omnibus, præterqvàm Senatoribus, interdictus fuerit, ut ſcribit Dio, *lib. 49.* propterea tamen in commercio eſſe nondum deſiit, donec prohibitio ad ipſas etiam purpuræ nundinas extenſa fuit, uſu ſcil. ſoli Principi, ejusq; domui reſervato, ex qvo deinceps murex ſacer dici cœpit, *l.3. C. de veſtib. olober.* Factum hinc porrò, ut etiam navicula, functioni muricis & legendis conchyliis deputata, ſancta haberetur, & duarum librarum auri illatione teneretur, qvi naviculam talem auſus fuerit uſurpare, *l.9. Cod. de murilegul.* Qvòd autem ſibi ſolis purpuram adſcripſerunt, & reliqvis omne ejus commercium interdixerunt Imperatores, factum eſſe videtur non tàm propter ejus æſtimationem, de qvâ videri poterit Plinius, *lib. 9. c. 39.* qvàm ne facilè rebellibus ſuppeteret purpura, qvâ invaſorem Regni & Imperii amicire poſſent. Joh. Marqvard. *de jur. mercator. lib. 2. c. 1. num. 28.* Hodiè verò nobiliſſimus ille color nuſqvam comparet, qvinimò jam diu ſive per ſuperiorum ſeculorum inertiam, ſive qvod in commercio eſſe per Imperatorum edicta deſierit, cœcis tenebris qvaſi obrutus, & ſepultus jacet, ignoratâ penitùs precioſiſſimæ tincturæ ratione. Nic. Fuller. *libr. 1. miſcellan. ſacr. cap. 20.* Conf. Gvid. Panciroll. *de reb. deperd. tit. de purp.* & ibi Henr. Salmuth. it. Jacob. Cujacius, *l. 12. Obſ. 24.* Anton. Perez. *Cod. de veſtib. olober. n. 4. 5.*

LXXII. De ſericis veſtibus itidem aliqva in jure noſtro extant interdicta, qvippè qvæ & ipſæ privatorum uſu erant exemptæ, non tamen ita, ut purpureæ. Holoveras enim ſive holoſericas veſtes viris tantùm interdicit Imperator Theodoſius, matronis non interdicit, nec etiam Viris ſubſericas, *l. 4. C. de veſtib. holover.* Sic & prohibitio auratarum & ſericarum paragaudarum, auro

Digitized by Google

intextarum, Viris tantùm facta est, non mulieribus, *l.1. & 2. C. eod.* Tales autem paragaudæ pluris non erant, qvàm holoveræ. Libra enim auri tunc libra serici fuit. Vid. Cujac. *ad d.l.4.* Ne autem legi fraus fieret, ipsum etiam serici commercium, & comparandi serici à Barbaris facultatem omnibus auferri jusserunt Imperatores, præter comitem commerciorum, cujus cura fuit, ne illicita commercia exercerentur, & cui soli in usum Principis à Barbaris comparandi serici jus potestasqve fuit, *l. 2. C. qværes venir. non poss.* & ibi Sim. à Grœnevvegen. Qvia tamen, ut dixi, eo tempore fœminis holoserica, & viris subserica non erant prohibita, prohibitio *d.l.2.* ita accipienda est, ut nihilominùs privatis sericum emere liceret à comite commerciorum. Sic enim rem temperare malo, qvàm dicere, ablatam esse privatis comparandi à Barbaris serici facultatem sine comite commerciorum, uti textum istum accipit Antonius Matthæus, *de crimin. tit. de illicit. pign. n. 4. pag. 287.* h. e. non prorsùs ademptam esse facultatem serici, à Barbaris comparandi, dum tantùm comparatio ista fieret, præsente comite commerciorum.

LXXIII. Caterùm unde originem habeat vestis serica, & numqvid differat à bombycinâ, multa adhuc est inter Eruditos controversia, & graviter à se invicem disentiunt Justus Lipsius, *in Tacit. lib. 2. annal.* atqve Nicolaus Fullerus, *l. 2. Miscell. cap. 11.* Nobis, eam litem componere, nunc non vacat, nec propriè nostræ est professionis: Id, qvod justum est, qværimus, atqve ideò ex suprà dictis conficimus, licere Principi subditis suis leges vestiarias præscribere, interdicto etiam, si parere illi aliter nolint, omni rerum prohibitarum commercio. Sed videndum est, ne hodiè vitia remediis sint fortiora. Eò enim luxuriæ deventum est, ut etiam proletarii cives, & eorum filiæ holosericâ veste, auratisq; segmentis utantur, ut verendum sit, ne si opes defecerint, ad facinora incendantur, ex qvibus mutatio & eversio statûs publici facilè suboritur. Tibialia serica primus in sororis suæ festivitate nuptiali induit Henricus II. Rex Galliæ, uti ex Mercurio Gallico refert Limnæus, *in addit. ad lib. 6. cap. 2. num. 10. tom. 4.* At qvis hodiè inter tonsores est, qvi illis non utitur, aut licitè se uti posse non contendit? Plura ut hîc addam, seculi vitium non permittit, nec nostrum etiam institutum.

LXXIV. Invenio & de cupressis interdictum, *in l. 1. & 2. Cod. de cupress. ex luc. Daphn. lib. XI.* ubi in prior-

priore qvidem Conſtitutione ſub mulctâ qvinqve librarum, in poſteriore autem ſub mulctâ qvinqvaginta librarum auri prohibetur, ne qvis ex Daphnes luco Antiochenæ civitatis præcidendæ, velcomparandæ ſibi cupreſſi licentiam ſumat. Notat tamen Didacus Covarruvias, *de veter. numiſm. collat. cap. 4.* in Gregorii Haloandri codice *d. l. 2.* pro qvinqvaginta legi qvinqve, & hoc magis convenire textui *in l. 1.* Qvicqvid ſit de pœnâ, prohibitio certa eſt, cujus rationem qværit Gvid. Pancirol. *lib. 2. var. lect. cap. 258.* in amœnitate nemoris illius. Et certè qvàm amœnũ ac delicioſum Antiochiæ iſtud ſuburbium olim fuerit, conſtare poterit ex peculiari deſcriptione, qvam *in theatro orbis* edidit Abrahamus Ortelius. Solam autem amœnitatem prohibitionis cauſam non fuiſſe; vel exinde patet, qvòd in *d. l. 2.* etiam lapſas arbores, ex qvibus ſcil. nulla ampliùs amœnitas nemoris ſperari poteſt, qvolibet modo transferendi denegetur licentia. Aliam igitur ſubeſſe oportet cauſam, quæ qualis fuerit, poſt tot ſecula difficulter eruitur. Cupreſſos quidem hoc loco ſervari ſcribit Philoſtratus, referente Ortelio, in memoriam Cyparisſi, adoleſcentis Aſſyrii, in eam arborem converſi; Sed hoc fabulo-ſum eſt; & Chriſtiani Principis conſtitutione indignum.

LXXV. Gloſſa putat ideò cupreſſos excidi prohibitum, quia facerent ad continendos aggeres, per quos intra limites coërceretur Nilus. At verò, quid Nilo cum cupreſſis Daphnenſibus? Quis tam vecors eſſet, qui per octoginta milliaria Germanica cupreſſos vehere vellet, ut aggerem faceret ad continendum Nilum? Eſt enim Antiochiæ, juxta quam ſitum fuit nemus iſtud Daphnenſe, elevatio poli ſecundùm indicẽ Keplerianum, Tabulis Rudolfinis inſertum, 36°. 15'. Nilus verò in mare mediterraneum ſe exonerat ſub gradu 31. Tanta cùm utriusq; ſit diſtantia, minùs ſe probabilem reddit data de continendis aggeribus ratio. Nec verò primi fuérunt Arcadius & Honorius, qvi Commercium hoc cupreſſorum interdixérunt, ſed jam ante eos circa annum Chriſti CCCLXXIX. ab Imperatoribus, Gratiano, Valentiniano & Theodoſio, ſimilem prohibitionem editam fuiſſe ex *l. 12. Cod. Theodoſ. de jur. fiſc.* colligitur, ubi Alytarchæ, (h. e. Sacerdoti,) urbis Antiochenæ plantandi plures, excidendæ unius cupreſſi poenàm datur, quæ tamen à Theodoſio & Valentiniano planè dimidiata adempta fuit, aſſignatâ tamen pro ſolatio, in-

Digitized by Google

tiquitùs conceſſo, unâ librâ auri, *d. l. 2. C. de cupreſſ.* Quantum autem conjicere licet, videntur cupreſſi adhibitæ ad conſervationem & reparationem palatii Daphnenſis, cujus fit mentio in *l. 2. Cod. Theodoſ. de aqvæ ductu*, quod ſine dubio ex meris cupreſſis exædificatum fuit. Cùm igitur arborum iſtarum quotidiè neceſſarius eſſet uſus, ne ex promiſcuo Commercio aliqvando deficerent, & ut ſimul amœnitas loci conſervaretur, opus fuit talibus Conſtitutionibus, qvibus emptoribus comparare cupreſſos prorsùs interdiceretur.

LXXVI. Supereſt, ut de venenis aliqua addamus, quæ & ipſa non in omnium ſunt Commercio. Ita enim conſtitutum olim fuit, ut qui venenum necandi hominis causâ fecerit, vel vendiderit vel habuerit, pœnâ legis Corneliæ reneatur, *l. 3. ff. ad L. Corn. de Sicar.* Venenum inquam ſcil. malum, quia qui venenum dicit, adjicere debet, utrùm malum an bonum, *l. 236. ff. de V. S.* Siquidem id nomen medium eſt, & tàm id, quod ad ſanandum, quàm id, quod ad occidendum paratum eſt, continet, *d. l. 3. §. 2. ff. ad L. Corn. de ſicar.* Veneni igitur mali nulla contrahi poteſt emptio, ſcil. illius, quæ nullo modo adjectione alteriùs materiæ uſu nobis eſſe poteſt. De illo verò, quod mixtum aliis materiis adeò nocendi naturam deponit, ut ex eo antidoti, & alia quædam ſalubria medicamenta conficiantur, aliud dici poteſt, *lib. 35. §. 2. ff. de contr. empt.* Thom. Treviſan. *l. 2. deciſ. 50. num. 5.* Alberic. Gentil. *ad l. 1. C. de mal. f. & math.* Scaccia, de Commerc. *§. 1. q. 1. n. 556.* Joh. Gœdd, *ad d. l. 236. ff. de V. S.* Conrad. Summenhart. *de contract. qv. 53.* Hinc etſi mala medicamenta, & venena in judicium familiæ herciſcundæ veniant, judex tamen omninò interponere ſe in his non debet, ſed protinùs corrumpi & deſtrui faciat, *l. 4. ff. fam. erciſc.* quod verũ arbitror, niſi venena illa bona ſint, & diviſio inter pharmacopolas facienda. Cæterùm accuratiùs adhuc venena dividit & diſtingvit Paulus Zacchias, *in qvæſt. medico-legal. lib. 2. tit. 2. q. 3.* Sed ea ſuo loco relinquimus, uti &, quod de pœnis, in eam rem conſtitutis diſputari inter Doctores ſolet. Vid. Jacob. Menoch. *de A. J. Q. caſ. 359.* Anton. Gomez. *p. 3. reſol. c. 3. reſol. n. 9.* Id tantùm curæ nobis eſt in præſentiâ, ut Principis poteſtatem in commerciorum prohibitione, aut reſtrictione oſtendamus. Quod igitur jure civili jam olim optimis legibus prohibitum eſt, ne quis temerè cuique venenum vendat, id quivis hodiè

Digitized by Google

diè imitari in ſuo territorio poterit Princeps. Quia enim periculoſiſſimum ſemper eſt tractare venena, & aliqua etiam ſunt, quæ juvare neque ſanos neque ægros valent, niſi forte per accidens, uti id explicant Medici, & hinc facilè homicidia procurari poſſunt, prudentis legislatoris eſt dispicere & cavere, ne omnes habeant venena, neve omnibus divendantur. Fecit id in Imperio Germanico Carolus V. Imp., dum *in ordinatione ſuâ art. 37.* ita edicit: Auch ſo einer Gifft kaufft / und des vor der Obrigkeit in Läugnen ſtünde / und doch des Kauffs überwieſen würde / macht auch gnugſam Urſach zu fragen / worzu er ſolch Gifft gebraucht / oder brauchen wollen. Es ſollen auch alle Obrigkeit an ieden Orten die Apothecker / und andere / ſo Gifft verkauffen / oder damit handthieren / ein Gelübd und Eyd nehmen / daß ſie niemand einig Gifft verkauffen / noch zuſtellen / ohne Anzeigung / Vorwiſſen / und Erlaubung derſelben Obrigkeit.

LXXVII. Perveniimus tandem ad claſſem qvartam Commerciorum, ſcil. qvæ ideò prohibentur, qvòd dehoneſtamento & dedecori ſint Reip. Tale eſt Commercium lenonum. Qvo enim tempore homines emebantur, & vendebantur, & venaliciarii, atqve mangones negotiationem talem impunè exercebant, fuére, & qvi puellas ære ſuo emerent, easqve alerent, & mererẽ eas ſibi cogerent proſtitutas, qvas etiam amatoribus ſuis, ſi emere eas vellent, ut haberent, aut liberarent, vendebant, πορνοβοσκοὶ inde dicti. De talibus lenonibus, & mulieribus proſtitutis plena eſt comœdia vetus. Nefarium autem hoc eſt Commercium, qvo ex publicis ſcortationibus, ex adulteriis, deflorationibus aut ex fornicationibus qvæſtus qværitur, non qvidem proprio corpore, ſed virgines, mulieres, matronas, aliorum uxores aut meretrices hujus qvæſtûs gratiâ impudentiſſimè proſtituendo. Ludov. â Peguera. *deciſ. 15.* Sed fuit tamen aliqvando inter pœnas Chriſtianarum virginum aut matronarum, ut quæ fidem abjurare nollent, inter publica ſcorta â Lenonibus proſtituerentur, qvalia exempla refert Dorſcheus, *in catalog. ſupplic. qvem præmiſit orationi de admiranda mortis Chriſti.* Juſtinianus verò, *Novell. 14.* (& anteeum Imperator fortè alius, cujus eſt Conſtitutio in *l. 7. C. de ſpectac. & ſcenic. lib. XI.* â Cujacio ex libris Βασιλικῶν reſtituta,) omne iſtud Commercium ſuſtulit, ejectis ex urbe Conſtantinopolitanâ lenonibus omnibus; qvi, qvas fraudes in ſeducendis miſeris puellis adhibuerint,

præ-

prægnantisſimis verbis illic pleniùs commemorat. Add. Conrad. Rittershuſ. & qvi ejus notas perpetuò exſcribit, Matth. Stephan. *ad d. Novell. 14.* Philipp. Paſchal. *de virib. patr. pot. part. 2. cap. 10.* Harum legum exemplo, etiam in noſtris territoriis à Serenisſimo Saxone conſtitutum eſt, *part. 4. conſtit. 29.* Würden auch andere Perſonen auſſerhalb der Eheleute und Eltern/ ihres Nutzes oder Geldes halber/ eine eheliche oder ledige Perſon verkuppeln/ die ſollen willkührlich/ als mit Staupenſchlägen geſtrafft werden. Da ſie es aber nicht Geldes oder Gewinnes halber gethan/ ſollen ſie mit Gefängnüß oder Landesverweiſung/ iedoch ohne Staupenſchlagen/ geſtrafft und belegt werden. Id obiter noto, etiam jure civili, ut qvis leno aut lena dicatur, non neceſſe eſſe, ut ex profeſſo in hâc ſolâ negotiatione verſetur, ſed eam etiam lenam eſſe, qvæ alterius nomine hoc vitæ genus exercet, ut ſi qvà cauponam exercens, in eâ corpora qvæſtuaria habeat, ut multæ adſolent, ſub prætextu inſtrumenti cauponarii, proſtitutas mulieres habere, *l. 43. §. 8. ff. de R. N.*

LXXVIII. Patet hinc, etiam lupanaria inter Reip. dehoneſtamenta eſſe, & jure merito Commercium iſtud à Principe prohiberi. Fuérunt qvidem ea jure Romanorum aliqvando permiſſa, & in multorum honeſtorum virorum prædiis lupanaria exercita fuérunt, uti teſtatur Ulpianus, *in l. 27. ff. de hered. petit.* in benè conſtitutà tamen Rep. ferenda ea haudqvaqvam ſunt, ut maximè haud exiguũ ſæpè qvæſtum, publicis operibus deſtinatum, ex vectigali meretricio fecerint nonnulli Imperatores. Vid. Herman. Lather. *de cenſ. lib. 1. cap. 5. n. 21. ſeq.* Nullo modo enim probari poterit Italorum inſtitutum, qvi ut à ſtupris & adulteriis cives ſuos avertant, lupanaria permittunt, adversùs qvos graviter, ut decet, invehitur Claudius Eſpencæus, *de ſtat. vid. lib. 3. cap. 4.* Romæ inqvit, *hoc eſt, in totius Chriſtianismi metropoli, qvid adhuc hac in re factum aut non factum? Anno 1538. Paulo III. delecti pro emendandâ Eccleſiâ reverendiſſimi Cardinales, aliiq; virigraves, ſic inter alia conſuluerunt, corrigendum & hunc turpem abuſum, qvo illic meretrices, ut matronæ incedunt, aut mulâ vehuntur, aſſectantibus eas de mediâ die nobilibus, familiaribusqve Cardinalium atq; Clericis, habitant etiam inſignes ædes. Nullà in urbe hanc, ajunt, corruptionem vidimus, præterqvam in hâc omnium exemplari. Et hanc tamen turpitudinem corruptelamq; ne ille qvidem ex conſiliariis tùm unus, Paulus poſteà*

IV.

Digitized by Google

IV. ſuſtulit, qvod, ut mihi benè ſum conſcius, eo, qvo me colloqvio dignatus eſt, qvâ potui ac debui modeſtiâ, privatim ſvaſeram. Mirum certè tales tantosqve viros conſuluiſſe minuendum modò ſcortorum faſtum ac luxum, non etiam ea ſimul ejiciendà, an verò propter tàm multos ibi cœlibes neceſſariò retinenda? O rem horrendam, mihi ſanè ſic eos ſenſiſſe, dicere religio ſit, &c : Sed & Hiſpanis aliqvando tolerata fuérunt publica ejusmodi lupanaria, etiam legibus in eam rem â Philippo II. Rege anno 1571. Madriti promulgatis, qvas refert Joh. Mariana, *de ſpectac. c. 17.* Et in genere diſputat Maximilianus Sandæus Jeſuita, rectè meritoqve meretricum genus, qvæſtumq; meretricium poſſe permitti, imò & debere.

LXXIX. Tanta cum ſit inter Pontificios lupanarium autoritas, mirum non eſt, agitari inter eos qvæſtiones, qvæ & caſtis auribo, & Chriſtianis planè indignæ, & propudioſæ ſunt, qvandoq; etiam prorsùs impiæ. Et qvis verò non exhorreſcat, poſtqvam audiverit, moveri & dubitari inter Moraliſtas, utrùm liceat corripere aut reprehendere meretricem, cui Magiſtratus permiſit exercere meretricium. Et nihilominùs tamen Dominicus Bannes, Ægidius Koning. & Ferdinandus de Caſtro Palao dubitandi rationem inde accerſunt, qvòd & Reſp. hoc permiſerit, & occaſio hinc detur, ut plura & graviora mala ſeqvantur, uti adulteria, Sodomiæ & beſtialitates, qvibus minuendis, ajunt, permitti lupanaria. Qvaſi verò non ipſe qvoq; permittens corripi juſtè poſſet, & qvaſi permiſſione iſtâ meretricium poneretur in genere licitorum; qvaſi etiam mala graviora, qvæ inſeqvuntur, neceſſariam haberent per modum cauſæ & effectûs connexionem cum correptione meretricis, aut omiſſione vitæ meretriciæ. Nemini omninò licet omittere divinum præceptum, ut maximè per accidens, imò propriâ qvandoq; hominum, ad qvos ea res ſpectat, culpâ ſecuturum videatur majus malum. Huic qvæſtioni affinis eſt altera illa: utrùm Patroni meretricum abſolvi poſſint, etiamſi non renuncient officio, in qvo ipſis eſt proxima peccandi occaſio? Patronos autem hos dicunt, qvibus autoritate publicâ cura meretricum commiſſa eſt, ut incolumes illæ ſerventur, diſcutiantq;, an morbo contagioſo laborent. Horum officium non licitum tantùm eſſe dicit Thomas Hurtado, *in reſolut. moral. tract. 1. reſol. 15. n. 130.* ſed etiam neceſſarium, ſuppoſitâ ſcil. meretricum permiſſione, qvamvis habeant

Digitized by Google

occasionem peccandi proximam. Solent verò Moralistæ plerumq; actùs ab invicem separare, & qvi indifferentes aliàs sunt, non considerato fine ultimo, ad qvem tendunt, propter indifferentiam suam licitos facere. Sic enim Thomas Sanchez concludit, licere alicui mutuo dare nummos, aut cubiculum accommodare petenti ad fornicandum, qvando absq; gravi detrimento proportionato denegari neqvit, qvia ic. utrumq; est indifferens, & ex solâ pravâ abutentis intentione ad malum tendit. Vid. Hurtad. *d. l.* & *tract. 4. c. 8. resol. 39. n. 428. seq.*

XXC. Sed & JCtos nostros circa hanc materiam prava aliqvando incesit opinio, dum nonnulli, qvorum antesignanus fuit Philippus Decius, putárunt, cogi posse meretricem, qvæ se publico lupanari exhibet, & prostituit cuicunq;, justam mercedem solventi, copiam sui facere, non aliter atqve cogi possint caupones ad recipiendos viatores. Ne verò id frustrà, & sine legum auctoritate adseruisse videantur, in sententiæ suæ confirmationem allegant *l. 39. ff. de furt. l. 15. §. 15. ff. de injur.* sed per consequentias, minimè sibi cohærentes, & longè petitas. Qvàm ineptè enim textûs illi in hanc rem adducantur, ostendit Didacus Covarruvias, *lib. 3. resol. c. 14. n. 2.* liberans veteres JCtos, autores istorum textuum, ab insultationib9 Andreæ de Isernià, & Matthæi de Afflictis, qvi, illos â naturali ratione defeciisse, pronunciant. Eum seqvitur Vincentius Caroccius, *de locat. & conduct. p. 3. qv. 30. n. 30.* qvi tamen *n. 26.* ex *d. l. 39. ff. de furt.* maximè commendat veterum JCtorum in juvenes libidinosos, & amoris æstu ferocientes benignitatem atq; misericordiam, hoc ipso Decii sententiam amplectens. Nec verò ex caupona riâ professione ad meretriciam argumentari licet, dum caupo rem licitam facit, meretrix autem, ubi toleratur, non nisi permissam, & qvidem ita permissam, ut rectiùs prohiberetur. Qvandoqvidem igitur omne istud Commercium meretricium non exiguum foveat peccatum, & maximè turpe sit Reip. propudiosas ejusmodi publicarum libidinum victimas in sinu educare, rectè faciet Princeps, qvi severà cum animadversione istud prorsùs prohibet, prostibulis ipsis & lastauris, si fieri aliter non potest, ejectis & proscriptis. Admittit tamen Decii sententiã sub aliqvâ limitatione Thomas Hurtado, *tr. 1. ref. 17 n. 144.*

XXCI. Possemus unicuiq; classi plura subjicere exempla, nisi nimia jam viderentur ista ratione nostri instituti. Ex his autem patet, qvæ & qvan-

Digitized by

qvanta Principi in Commerciis ſubditorum ſuorum competat poteſtas, eaq; clariùs adhuc elucelcet in iis, qvæ circa formam negotiationis à Principis imperio dependent. Etſi enim in iis rebus, qvæ prohibitæ non ſunt, libera videatur negotiatori relicta facultas pro arbitrio rem emendi, exponendi, vendendi, permutandi, & qvovis modo diſtrahendi; accidit tamen interdum, ut ex cauſis ſpecialibus accidatur talis facultas, & ad certum locum, tempus, & alias circumſtantias reſtringatur. Qvod dum autoritate publicâ vel Principis vel Magiſtratûs, à Principe talem poteſtatem habentis, fieri debeat, conſeqvens nunc eſt, ut paucis qvoq; de illis reſtrictionibus videamus, qvippè per qvas modus & forma negotiandi præſcribi ſolet. Id obiter noto, in iis rebus, qvæ in Commercio ſunt, non debere fraudem committi à venditoribus, neq; corruptas merces pro incorruptis vendi. Si qvis enim merces corruperit, uti faciunt, qvi piperi pulverem, farinæ arenam, vino calcem, butyro ſevum miſcent, qvi aromata loco ſubterraneo condunt, ut humor pondus augeat: qvi pannis vilioribus ſigilla falſa adpendunt, qvi ſummâ parte ſacci, vel calathi poma decumana collocant, imo putria & auſtera, qviq; alia ejusmodi, qvalia ſexcenta ſunt, committunt; ſi qvis, inqvam, talia fecerit, ſtellionatûs criminis reus erit, *l. 3. §. 1. ff. Stellionat.* Jac. Menoch. *de A. I. Q. caſ. 382. n. 3.* Anton. Matth. *de crimin. tit. de falſ. n. 15.* Dn. Tabor. *in racemat. ad tit. de crim. ſtell. num. 9.*

XXCII. Anteqvam verò pergamus, præjudicialis illa qvæſtio enodanda erit: utrùm qvis cogi poſſit, ut rem ſuam vendat? Et qvidem regulariter cogi ad venditionem rei ſuæ nemo poteſt, *l. 11. C. de contrab. empt. l. 16. C. de jur. delib.* ne tùm qvidem, qvando venalem ipſe rem expoſuit. Etſi enim tùm animus, & intentio per expoſitionem talem colligatur iſta, qvòd paratus ſit venditor rem expoſitam vendere; non tamen cogi poteſt, ut præcisè Titio, aut primo licitanti vendat, ne videlicet præter voluntatem uni magis, qvàm alteri vendere cogatur, contra *l. 14. C. de contr. empt.* Qvocircà nec injuriarum actione tenebitur, ſi vendere Titio noluerit. Carpzov. *l. 1. Reſponſ. 58. n. 14.* imò verò poteſt venditor omninò pœnitere, & rem, qvam venalem expoſuit, ſibi reſervare. Jaſ. *in l. rogaſti n. 1. ff. ſi cert. pet.* Sig. Scaccia, *de ſentent. & re jud. gloſſ. 14. qv. 29. num. 33.* Sed hoc tamen fallit in rebus, qvæ ad victum hominis pertinent, qvas qvi venales expoſuit, etiam ceſſante

Digitized by Google

ejus rei inopiâ, juſto precio eas vendere tenetur. Didac. Covarruv. 3. *reſol. 14. n. 1.* Scaccia *d. l.* Don. Garſ. Maſtrill. *deciſ. 17. num. 4.* Petr. Nic. Mozzius, *de empt. tit. de reb. qvæ emi & vend. poſſ. n. 58.* Capell. Tholoſan. *qv. 447.* Ratio videtur eſſe iſta, qvia ſi non teneretur vendere, eſurienti qvandoq; difficile eſſet famem explere, & neceſſaria ad vitam comparare, cum tamen fames moram non patiatur diuturnam.

XXCIII. Qvod ſi verò annonæ inopiâ Reſp. laborat, tunc etiam ille, qvi res ad victum pertinentes venales non expoſuit, nec publicæ venditioni obtulit, ad earum venditionem cogi poteſt. Mozz. *d. l.* Auguſtin. Barboſ. *ad l. 11. C. de contr. empt. num. 20.* etiamſi Nobilis ille fuerit, aut Clericus. Joh. Bapt. Coſta, *remed. ſubſidiar. 76. n. 3.* Sed tùm tamen juſtum dari debet precium, & qvidem, ut volunt Doctores, in pecuniâ numeratâ, ita ut cogi neqvaqvam poſſit venditor, ut habeat fidem de precio. Fabian. de Monte, *de empt. qv. 3. num. 40.* Alvar. Valaſc. *conſultat. 22. n. 6.* qvod intelligo, niſi & ipſi ita depauperati fuerint cives, ut pecuniam adhuc paratam, qvâ emere poſſint, habeant. Aliàs enim, qvin obſtrictus ſim, ut fidem potiùs habeam de pretio, qvàm ut patiar proximum fame enecari, dubium inter Chriſtianos nullu
Qvod ſi aliqvi tantùm cives it
pauperati ſint, ut cibaria ſibi
parare neqveant, poſſunt cogi
res, ut pecuniam conferant
mendam annonam, aliasvè ſpe
qvibus communitati, fame labe
ti, ſuccurratur. Ant. Perez. *Co*
nem. lic. in coempt. ſpec. lib. X.
Cæterùm qvodnam in hoc ca
juſtum precium, æqvè adhuc
tròverſum eſt. Sunt qvi curr
precio frumenta comparari de
volunt, Ludovic. â Peguera, *dec*
Alii ſtatuunt, cogi venditorem
ſe, ut rem vendat etiam minùs
precio. Fabian. de Monte, *d. l.*
phan. Aufrer. *ad Capell. Tholoſ*
Alii in æſtimatione faciendâ a
di ſimul volunt locum, qvo d
nata fuit venditio frumenti, pe
venditorem non eſſe civẽ, ſed
egrè advenientem & transeun
Don. Garſ. Maſtrill. *d. deciſ. 17.* I
qve Bachovius, *in Treutl.*
diſp. 28. th. 3. lit. C. ita rem det
nat. *Aliqvando*, inqvit, *definiti*
cii relinqvitur arbitrio libero
toris, & id precium juſtum eſt,
inter partes convenit: aliqvan
permittitur, veluti ex caus. u
tatis publicæ, & hic Magiſtratus
ciũ moderatum præfiniat, hoc o
juſtum dicendum eſt. Ego in hâ
giſtratûs æſtimatione acqvie
hanc unicã probo, cùm non

tu

Digitized by Google

tur consultum, ut venditori in tali necessitatis casu arbitrium relinqvatur, qvippè qvi facilè extorqvere ab emptoribus iniqvum rei precium potest. Vid. Perez. *d. l. n. 5. 6.*

XXCIV. Potest tamen etiam extra necessitatis casum cogi qvandoqve, qvi res, ad victum necessarias, habet, ut vendat. Et tùm sentio cum Ludovico â Peguerâ, *d. decis. 88.* currente precio merces istas æstimandas esse; qvod & probare videtur Aufrerius, *d. l.* Ratio autem coactionis est ista, ne deficiat annona, qvod fieri facilè posset, si aut ab his, qvi coëmptas merces supprimunt, aut â locupletioribus, qvi fructûs suos æqvis preciis vendere nolunt, annona oneretur, *l. 6. ff. de extraord. criminib.* Hâc ratione compelli etiam possunt rustici, civitati adjacentia prædia habentes, ut in civitatem potiùs, qvàm in remotiora loca annonam ferant, & illic vendant. Lud. Peguer. *d. l. n. 3.* Joh. Fr. Ripa, *de peste cap. 4. n. 194. seq.* Covarruv. *l. 3. var. resol. cap. 14. n. 6.* Anton. Perez. *ad tit. Cod. de metallar. num. 14.* Qvi, si Nobiles habuerint Dominos, etiam hi tempore necessitatis prohibere possunt, ne rustici extra castrum suum cibaria alibi vendant. Petr. Ant. de Petra, *de potest. princ. c. 6. part. 2. num. 58.* Dn. Parens, p. m. *in comm. conclus. §. Nobiles conclus. 1. num. 160.* qvod tamen eò extendendum non est, ut extra casum necessitatis promiscuè id Nobilibus liceat. Dn. Mevius, *part. 2. decis. 279.* cùm in fructibus rusticorum prædialibus nec protimiseos qvidem jus Nobiles affectare licitè possint. Rauchbar. *p. 2. qv. 22.* Rheinkingk. *de retract. qv. 3. n. 121.*

XXCV. Referuntur communiter adhuc aliæ causæ, propter qvas ad venditionem rei suæ cogi qvis possit, qvas colligit Fab. de Monte, *d. l. n. 38. 39.* Aug. Barbos. *d. l.* Didac. Covarruv. *d. l.* Sed eas hîc recensere, nostrum non fert institutum. Maneamus igitur in iis, qvæ magis sunt necessaria. Nihil autem adhuc diximus de mercatoribus extraneis, fines nostros aut terras transeuntibus, num & illi cogi possint, ut res suas nobis vendant. E. g. prætervehitur navis, frumento onusta, qværitur, num attineri illa possit, & cogi vector, sive dominus granorum, ut ea civibus nostris, si qvi emturi fuerint, venum exponat? Hîc, si necessitate aut annonæ charitate pressa fuerit civitas, dubium non est, qvin attineri possit navis, non qvidem jure communionis pristinæ revivisentis, uti vult Grotius, de *jur. bell. & pac. lib. 2. c. 2. num. 6.* sed jure Imperii, qvod Magistratus civitatis in flumine publico habet. Ut enim

Digitized by Google

à qvovis famelico privato, ſine autoritate publicâ, navis invadatur, permittendum non eſt. Qvod ſi neceſsitas talis non adſit, puto adhuc, attineri navem poſſe, ut per aliqvot dies venum exponantur merces, num fortè ſint, qvi empturi eas fuerint. Et hoc qvidem caſu defenditur detentio ex causâ utilitatis publicæ, propter qvam multa licent, qvæ aliàs non licerent. Rota Gen. *deciſ. 62. n. 2.* Utilitas autem publica in hoc verſatur, qvòd conſuli debeat Reipublicæ, ut nullus in rebus neceſſariis appareat defectus. Neutro caſu damnum infertur venditori, poſito, qvòd juſtum conſeqvatur precium.

XXCVI. Qvod autem hîc juſtum precium ſit, definire tàm promptum non eſt. Qvod enim ſuprà de precio, à Magiſtratu conſtituto, dixi, procedere id tantùm videtur in frumentis & victualibus, qvæ reperiuntur in loco, atqve ibi nata, aut à civibus comparata fuerunt. In frumentis verò, qvæ foris advehuntur, ſi Magiſtratus ſimilem æſtimationem facere vellet, verendum eſſet, ne prorsùs omne intercideret cum extraneis commercium, qvi tamen ad cibaria invehenda potiùs ſunt alliciendi. Qvò referunt *l. 3. §. 1. ff. de de L. Jul. de annon.* ubi reſcripſerunt Imperatores, jus non eſſe, ordini cujusq; civitatis precium grani, qvod invehitur, ſtatuere. Vid. Ant. Perez. *Cod. ut nem. licet. in coëmpt. ſpecier. num. 9.* qvanqvam alii textum iſtum ita accipiant, qvòd decuriones tantùm illam poteſtatem non habeant, qvippè qvorum officium tàm amplum non fuerit, cæteris autem Magiſtratibus jus illud competat. Dn. Hahn. *Obſ. ad Weſenbec. d. t. num. 4.* Ego in poſteriore caſu non puto, aliud ſtatuendum eſſe precium, qvàm qvod vulgò receptum eſt, & pro tempore currens dicitur; priore autem caſu, ne nimiâ lucri cupiditate precium in immenſum augeat venditor, poterit Magiſtratus cum eo per modum conventionis certum aliqvod precium determinare, qvod excedere deinceps integrum non ſit. Ut enim præcisè currente precio vendat, cogi ideò non poteſt venditor, qvia & lucrum aliqvod invideri non debet, & non aliter ſubveniri poteſt communi neceſsitati, niſi qvid ultra commune precium licitando alii ad ſimilem negotiationem alliciantur.

XXCVII. Sed & poſteriore caſu nolim ego promiſcuè hanc facultatem attinendi merces à qvâvis civitate, flumini adjacente, uſurpari. Etſi enim utilitatis, civitati indè pro-

provenientis,magna ſit habenda ratio,in reſpectu tamen plurium aliarum civitatum, qvarum necesſitati per negotiationem non minùs ſubveniendum eſt, videtur mihi illa juxtà cum aliis conſiderari debere. Et omninò intereſt, ut libera conſervetur mercatura, qvæ qvò magis impeditur, eò major in civitatibus metuenda eſt egeſtas. Hoc jus autem,ſi unaqvæqve civitas affectare vellet, dubium non eſt, multa & magna negotiationi excitari impedimenta; ſed & extremis ad fines fluminum civitatibus pernicioſum planè id eſſet, proximioribus ſcil. merces intercipientibus, & protimiſeos qvodam jure occupantibus. Qvò rarior igitur inter civitates, uni flumini adjacentes, iſtiusmodi juris eſt uſus, eò melior erit conditio, & mercaturæ ipſius, & reliqvarum civitatum, jure tali non utentium. Et proindè rectè faciet Princeps, ſi jus iſtud arbitrio ſuo tribuat, nec patiatur promiſcuum ejus in qvâvis univerſitate ſibi ſubjectâ uſum, niſi vel ex conceſsione ſuâ, vel præſcriptione longiſsimâ, talem facultatem acceperit.

Caput XLII.

De

Jure Stapulæ.

SUMMARIA.

Jus Stapulæ qvodnam ſit? 1.
Qvomodò à jure Gennii & Emporii differat? 2.
Jus autem Stapulæ ſtrictisſimè accipitur. 3.
Qvod præſcriptione etiam acqviri poteſt. 4.
Nec iniqvitatis arguendum eſt. 5.

I.

HOc ſcil. jus eſt illud, qvod *Stapulæ* communiter dici ſolet,ambiguæ originis vocabulo, dum alii â latino ſtabuli deducunt, qvòd ſit locus ſtabulandarum mercium, alii Gallicam eam vocem dicunt, alii ex emporiis Hanſeaticis in conſvetudinem traductam ſcribunt, qvibus ſcil. ſtapeln termino technico nihil aliud, qvàm merces exponere, & iterùm compingere ſignificat. Id tamen diverſimodè ſe habet; nec unius modi eſt in omnibus locis. Definiri poteſt, qvòd ſit jus civitatis, de certis qvibusdam mercibus attinendis, ut in certo loco exponan-

Digitized by Google

nantur, vel ſolvendi vectigalis, vel vehicula aut naves mutandi, vel vendendi, vel deniqve cenſuram ſubeundi gratiâ, concesſione Principis vel præſcriptione acqviſitum. Diverſitas hæc finis difforme facit, & multiplex jus Stapulæ. Non enim ſemper includitur neceſsitas vendendi, ubi exerceri conſvevit jus ſtapulæ, ſed qvandoqve in ſolâ ſolutione vectigalis, aut mutatione vehiculorum terminatur, adeoqve privilegium tale ſtrictisſimè & ſecundùm verborum tenorem eſt intelligendum. Joh. Marqvard. *de jur. mercator. lib. 2. c. 6. num. 33.* Diverſitatem illam exemplis illuſtrat Ludovicus Gvicciardinus, *in deſcriptione Dordraci* his verbis: *Atrebatum Artheſiæ ſtapulam habet vini, ex Galliâ in illas oras terreſtri itinere convehi ſoliti, qvod neceſſum propterea ut negotiatores priùs eò conducant, & in uſum empturientium per aliqvod tempus in foro venum exponant, qvàm aliò poſsint transferre. Lapſo autem hoc tempore, & perſolutis Reipubl. vectigalibus, civibus qz, ut fas eſt, proſpecto, vina qvocunqz viſum eſt, avehunt. Middelburgum Zelandiæ ſtapulam habet vinorum, ex Galliâ, Hiſpaniâ, Luſitaniâ, provinciis cæteris in hanc Belgicam advehi ſolitorum, qvare tenentur tàm nautæ, qvàm negotiatores naves ſuas vinarias eò advertere, & vina [illegible] ſtam illam exponere, unde porrò [illegible] ctigalibus ritè depenſis, ea, qvò [illegible] tum eſt, transportant. Privi Stapularum Dordracenſium id [illegible] ſimùm ſanciunt, ut qvicunqz vel [illegible] no vel Mosâ conducunt aliqva [illegible] frumenta, materiem, alias de id [illegible] merces, & præter urbem hanc [illegible] gant, naves in ejus portu exone [illegible] perſolutis qz inibi debitis vectiga [illegible] merces, in civium naves impo [illegible] qvocunqz viſum eſt, transvehan [illegible] ſi tamen cum publicanis aliter [illegible] ſcantur. Licet autem ſubjungit [illegible] Gvicciardinus, hæc privilegia [illegible] tùm hodiè inter ſe diſcrepent, id [illegible] mercium juxtà & urbium, q [illegible] conceſſa ſunt, ratione: omnia [illegible] à primâ ſui origine vetus Stapu [illegible] men conſervant, &c.* Conſimil [illegible] do proprietates, & jura Stapul [illegible] ad Rhenum ita exponit Ch [illegible] phorus Lehmannus, *in Chroni [illegible] renſ. lib. 4. c. 22.* Solcher Staff [illegible] in den Städten am Rhein-S [illegible] Cölln die erſte/ Meintz die and [illegible] Speyer die dritte/ und haben di [illegible] rechtigkeit/ erſtlich/ welche Sch [illegible] Rhein-Strom auf- und ab- [illegible] und mit ſtaffelbaren Gütern [illegible] ſeyn/ daß ſie daſelbſt auffkehren [illegible] außladen / ins Kauff-Haus [illegible] niederlegen / und davon die S [illegible] keit zahlen müſſen/ welche nach

keten gebührlichen Accis überschlagen/ das ist/ in andere Schiffe/ oder auf die Ax geladen/ und in die Ober-Rheinische Lande verführet werden. Wie denn die Stadt Speyer/ und deren Schiff-Leute/ von Alters her/ die Schiffarten auf Straßburg gehabt/ und davon/ vermöge Käyser Friedrichs Privilegii, de dato 1182. nicht mehr denn 13. Heller geben dörffen. Die andere Eigenschafft oder Gerechtigkeit der Staffel ist von Alters gewesen/ und noch/ nemlich Kauff-Hauß/ Kranen/ Schiffer/ und Kärcher/ desgleichen Kauff-Hauß-Obherrn/ Kranen-Meister/ und Kauff-Hauß-Knecht. Die dritte/ daß die Kauf-Hauß-Verordnete/ über die aufgeladene und niedergelegte Staffel-Wahre/ ob sie von Würden oder nicht/ erkennen und richten/ und die so unfertig verwerffen/ und den Fahrten zu Schiff und der Ax-Ordnungen außsagen.

II. Hic tamen notandum est, jus Stapulæ qvandoqve strictiùs accipi, & à jure Geranii, Kraen-Gerechtigkeit/ distingvi. Jus Geranii enim, (qvod ita dicitur ab instrumento tractorio, ad flumina & portûs collocato, qvo vasa, mercibus repleta, navibus extrahuntur, iterumq; imponuntur,) propter vectigalia inprimis institutum est in utilitatem Principis aut Reipublicæ, qvandoqve etiam, ut fraudibus mercatorum occurratur. Klock. *de contribut. cap. 11. num. 12.* Sed jus Stapulæ principaliter respicit commercia civitatis, cui id concessum est. Adhuc diversum faciunt, qvi accuratè loqvi amant, jus emporii, illudq; pingvius esse dicunt jure Stapulæ, qvippè per qvod commercia cum exteris mercatoribus exerceantur, in usum & commodum civium, cùm jus Stapulæ etiã in exterorum utilitatem tendat, ita ut promiscuè unicuivis emere & vendere liceat. Enucleavit istam distinctionẽ vernaculo idiomate Leuberus, *de jur. Stap. Magdeb. num. 449.* cujus hæc sunt verba: Das Jus Emporii erstreckt sich noch weiter/ und ist vom Jure Nundinarum, und Stapulæ dergestalt unterschieden/ daß/ wo ermelte Nundinæ und Stapulæ seyn/ da mag auch ein Frembder Wahren zuführen/ und ein ander frembder Handels-Mañ von solchen frembden Handels-Mann die Wahren abkauffen/ und haben dabey die Einwohner und Bürger des Orts/ da Jahrmärckte und Stapel gehalten werden/ mehr nichts/ denn gute bequehme Gelegenheit zu handeln/ und daß der Obrigkeit Zolle/ Wehr-Geld/ Marck-Geld und Accisen vermacht wird/ und daß die Einwohner und Bürger etlicher Orten den Vorkauff vor andern haben. Aber wo das Jus Emporii in vollen Flor ist/ da mag

ein Frembder wohl frembde Wahren zuführen / solche niederlegen / und des Orts verhandeln/oder verkauffen/und zwar allein den Bürgern: Aber an solchen Orte dörffen Frembde von Frembden keine Wahren erhandeln / sondern die Frembden müssen die jenigen Wahren/so sie erhandeln und erkauffen wollen/ allein von den Bürgern des Orts kauffen/ erlangen/und handeln. Tàm strictè tamen vocabulum Emporii olim usurpatum fuisse, non arbitror. Videtur enim denotâsse in genere talem civitatem, in qvam importantur & exportantur merces. Ita de Aqvilejâ Herodianus, *lib. 8. cap. 2. Aqvileja priùs qvoq́, ut erat ingens urbis ejus magnitudo, populo abundabat: & velut Italiæ qvoddam emporium ad mare sita, qvasiq́ terminus Illyriæ, copiam rerum, è continenti per terram fluviosq́ convectam, navigantibus mercatoribus suggerebat, & ab ipso mari res ad usum eorum, qvi continentem colunt, necessarias, videlicet superioribus terris propter hyemis asperitatem minùs feracibus, &c.*

III. Dixi autem, certas tantùm merces juri Stapulæ subjectas esse, unde strictissimè jus istud exponendum, nec ad alias extendendum est. Nec arbitror, ulli civitati tàm laxè id competere, ut qvalescunqve promiscuè merces attinere liceat. Ex qvo distingvi solent inter se Staffel-Güter/ & Meß-Güter. Denn der Staffel-Güter halber muß man sich der Stadt Speyer Staffel-Freyheiten gemeß halten/ und Staffel halten; mit den Meß-Gütern aber / so man berechtiget / mag man unausgeladen vorbey schiffen. Wehn. *verb.* Staffel-Recht. Merces autem istæ, qvæad Stapulam pertinent, plerumq; sunt, qvæ ad victum faciunt, ut sunt vina, sal & salsamenta, frumenta, &ejusmodi alia. Posse tamen in aliis qvoqve diversi generis concessionem fieri à Principe, dubium non est.

IV. De civitatibus, qvibus jus hoc concessum est, in specie ut agam, &, qvo qvæqve gaudeat privilegio, ut explicem, parùm ad rem facit, neqve nostrum est, curiosè ea inqvirere, qvæ occulta esse ipsæmet nonnullæ civitates præoptant, soli scil. possessioni & continuo usui insistentes. Solent etiam inter sese de jure tali sæpè disceptare civitates, præsertim si adversùs invicem jus istud exercere velint, uti de Passavii & Ratisbonæ controversiis, superiori seculo agitatis, referunt Mynsingerus, *Respons. 19.* & Herman. Es. Rosacorb. *pract. forens. cap. 85.* de Hamburgi & Magdeburgi nostro seculo, qvæ notæ fuerunt, litibus, Joh. Marqvardus, *d. lib. 2. cap. 6. num. 26.* qvas ideò præterire necesse est, qvia exa-

exactisſimam cognitionem reqvirunt, & cathedram ſcholaſticam transſcendunt. Id tamen ſimul annoto, non ſemper in dijudicandis iſtiusmodi cauſis privilegii conceſſi tenorem exigendum eſſe, cùm, ut ſuprà dixi, etiam præſcriptione tale jus acqviri posſit; id, qvâ ratione contingat, pluribus exponit Thomas Maulius, *de jur. conducend. n. 25.* Sive autem ex privilegio, ſive ex præſcriptione, tale jus competat, non poterit negotiator, qvi ad iſtud adſtringitur, ut expoſitionem evitet, novas vias aut eluſiones qværere, ne per indirectum ſeqvatur, qvod directò vetitum eſt. Maul. *d. l. num. 23.* Knipſchild, *de jur civ. imp. l. 5. c. 22. num. 42.*

V. Etſi autem iniqvum videatur jus Stapulæ, reſpectu mercatorum, peregrè advenientium, dum mercaturæ qvaſi frenum injicitur, ne libera ampliùs ſit, ut pro lubitu in terras qvasqve excurrat, ſuſtineri tamen ex ſuprà dictis utcunqve poteſt. Dum enim ponis, liberam eſſe debere mercaturam, ego ex adverſo pono, propter utilitatem civitatis libertatem commerciorum nonnihil reſtringendam eſſe, ſed ne reſtrictio ea infinita ſit, ſimul addo, paucis civitatibus id jus permittendum eſſe. Nec verò ægrè ferre iſtud impedimentum debent mercatores, qvippè qvòd hâc ratione breviore interdum tempore merces ſuas vendere posſint, & qvidem pecuniâ numeratâ & paratâ. Utiq; enim etiam hîc locum invenire puto, qvod ſuprà ex Fabiano de Monte, & Alvaro Valaſco retuli, non cogi poſſe venditorem, ut habeat fidem de precio. Dicis: poſſe mercatorem damnum incidere, dum fortè viliori precio venditur res in loco Stapulæ, qvàm in loco, ex qvo venit. Reſpondeo, non cogi mercatorem præcisè ad venditionem, niſi tùm, qvando præterire civitatem contendit; aliàs enim, ubi damnoſam negotiationem conjicit, poterit ille libero regreſſu domicilium ſuum repetere, etiam non perſoluto ſtato portorio. Limn. *in addit. ad lib. 2. cap. 9. num. 130. tom. V.* Cæterùm minùs odioſum exteris erit privilegium Stapulæ, qvò magis ſe commendat civitatis, cui id conceſſum eſt, indigentia. Et hanc privilegii cauſam impulſivam in articulis ſuis urgent Paſſavienſes apud Herman. Roſacorb. *d. l.* Daß die Stadt P. zwiſchen zweyen Waſſern/ der Donau und Oehn/ gelegen. 2. Dieſelbe Stadt habe auſſer gemelter beyd' Waſſerſtröhme keine Straſſen auf dem Lande/ daraus ſich die Innwohner beſagter Stadt ernehren möchten. 3. Civitas habe auch kein Feld-Gebäu umb die

die Stadt / müssen also ihre Nahrung haben von den 2. Wassern. 4. Dahero P. durch weyland Römische König und Käyser mit einer Niederlag/ Wein / Getreid / Saltz / und andern Gewerb begabt seyn/ &c. Possunt de jure Stapulæ ulteriùs videri Loccenius, *de jur. maritim. l. 1. c. 10.* Fr. Stypmann. *de eod. lib. 5. cap.* Stammler. *de reservat. Imp. §. 61.*

CAPUT XLIII.

De Jure Nundinarum.

SUMMARIA.

Quæ inter Mercatûs & Nundinas sit differentia? 1.
Jus Nundinarum à Principe impetrandum. 2.
Mercatores autem cogi ad Nundinas nullo modo possunt. 3.
Novæ autem Nundinæ, seu potiùs Mercatûs, à Principe in suo territorio institui possunt, licèt vicinis noceatur. 4.
Inter Privilegia nundinalia præcipuum est, quòd Mercatores toto eo tempore pro debitis conveniri aut arestari nequeant. 5.
Num in alio ejusdem provinciæ loco idem privilegium obtineat? 6.
Rationes, huic sententiæ obstantes. 7.
Electorali decisioni acquiescendum est. 8.
Quæ sit justa milliaris Germanici mensura? 9.
Responsum Wittenbergensium. 10.
Aliud Responsum Wittenbergensium. 11.
Henrici Vogt, Mathematici Stadensis, sententia. 12.
Scabinorum veterum Lipsiensium Responsum. 13.
Liberalis illa milliaris commensuratio cum multis incommodis conjuncta. 14.
Unde initium mensurationis faciendum? 15.
Utrùm pagus ipse totus, intra milliare contentus, intelligatur? 16.
Responsum Wittenbergensium. 17.
Circa tempus, quo haberi debent Nundinæ, cura Principis versari etiam debet. 18.

I.

AB hoc jure Stapulæ differunt Mercatûs sive Nundinæ solennes, uti istam diversitatem explicat Leuberus, *de jur. Stap. num. 490.* Wo schlechte Jahrmärckte und Messen seyn / ohne Niederlagen und Stapel-Gerechtigkeit/ da mag ein iederman Wahren zu- und wieder ab-führen/ feil

feil haben / verkauffen/ und nicht verkauffen/ wie er will/ er hat deſſen allen guten freyen Willen/ ꝛc. Conſtituitur tamen etiam inter mercatum & Nundinas aliqva differentia. Siqvidem mercatus locus eſt venalitiis rebus, die deſtinato vendendis, deputatus, ſeu forus venalis certis diebus deſerviens cum aliqvo privilegio: Nundinæ vero dicuntur ſtatuti dies in civitate, vel loco mercandi causâ liberè conceſſæ à Principe cum immunitate donatâ. Marcell. Donat. *in Sveton. Claud. cap. 12.* Aliter Auguſtinus Barboſa, *C. de nund. Nundinæ*, inqvit, *ſunt mercatûs unius vel plurium provinciarum: Mercatûs ſunt Nundinæ unius civitatis*, cui adſtipulatur Antonius Perez. *C. de nundin. Hodiè*, inqvit, *pro majoribus mercatibus ſumuntur nundinæ, pro parvis nundinis mercatûs. Sed & aliter nundinarum vocabulum olim apud Romanos, aliter hodiè accipitur.* Erat enim apud Romanos nonus qvisq; dies, ex qvo nundinæ appellabantur, mercatui deſtinatus, qvo ruſtici mercandi vendendiq; causâ in urbem conveniebant. Feſt. Pompej. *lib. 12.* Hodiè verò non ruſticorum tantùm gratiâ inſtituuntur nundinæ, ſed maximè mercatorum. Cæterùm in Romanorum nundinis internundinum, ſive ſpacium iſtud temporis, qvod inter duas Nundinas intercedebat, qvot dierum fuerit, maximè adhuc diſceptatur, aliis orbem illum Nundinalem ita determinantibus, ut in ipsâ ogdoade contineantur Nundinæ, & ſeptem tantùm dies intermedii ſint, aliis diem nonum, ogdoadis orbem proximè ſeqventem, pro Nundinis habentibus, adeoqve Nundinas enneade dierum integrâ claudentib9. Videri eâ de re poterit Joh. Seldenus, *de jur. nat. gent. & civ. lib. 3. c. 15.* Wilhelm Langius, *de an. Chriſti lib. 1. cap. 4.* Ad nos ea res nihil pertinet. Id interim obſervo, fuiſſe jã tùm ætate Valentis & Valentiniani Impp. mercatûs & Nundinarum vocabula promiſcuè uſurpata, & eodem tempore Nundinas non ampliùs ruſticorum fuiſſe mercatum, ſed negotiatorum, uti colligere licet ex *l. un. C. de nundin. & mercat.*

II. Talis cum hodiè ſit nundinarum celebritas, dum ſcil. negotiatores ex omnibus terræ locis undiq; certo tempore concurrunt, intereſt Reip. ut jus Nundinarum à Principe impetretur, & ab ejus regimine dependeat. *d. l. un. C. de nundin. l. 1. ff. eod.* Nec poterunt etiam iſtiusmodi privilegia & immunitates, qvibus hodiè inſigniuntur Nundinæ, ab alio, qvàm à Principe dari. Petr. Anton. de Petra, *de pot. princip.*

cap. 24. num. 262. Et in hoc scil. differunt Nundinæ, sive mercatûs solennes à mercatibus vulgaribus & hebdomadalibus, gemeinen Wochenmärckten / qvippè qvi à qvovis Magistratu municipali, sine Domini superioris consensu, institui possunt, nec ad ea concedenda tantis immunitatibus & privilegiis opus est, qvia non tàm mercatûs aut negotiationis, qvàm annonæ gratiâ haberi solent. Dn. Parens, *p. m. in comm. concluſ. §. civitas, concluſ. 1. num. 12. 13.* Zahn. *in ichnograph. municipal. cap. 61. num. 3.* Klock. *de contribut. cap. 3. n. 78.* Et his scil. similes videntur Nundinæ Romanorum antiqvæ, de qvibus sunt Macrobii, Varronis, & Dionysii Halicarnassei loca passim obvia. Colleg. Argentorat. *tit. de nund. n. 1.* Qvod si extra urbem Romam in prædiis suis privatus aliqvis Nundinas instituere animum olim induxisset, impetrandum id fuerat à Senatu, uti de Solerte, Viro prætorio, refert Plinius, *lib. 5. Epist. ad Valerian.* Atqve ita Claudium Imperatorem, legibus publicis se ipsum subjicientem, jus Nundinarum in sua prædia à Consulibus petiisse, autor est Svetonius, *in ejus vit. cap. 12.* Barnab. Brisson. *lib. 1. antiq. cap. 15.* Sed tales Nundinæ ferè privatæ erant. Solennes autem, & publicæ Nundinæ à Principe petendæ & concedendæ sunt. Knich. *de Sax. non provoc. jur. verb. DUCUM c. 5. n. 437.* Marcell. Donat. *ad Sveton. d. l.*

III. Regale tamen hoc plerumq; cum moderamine aliqvo solent exercere Principes. Hinc est, qvod nunqvam Imperator consvevit alicui dare privilegium Nundinarum, nisi priùs adjacentibus & vicinis civitatibus, qvorum interesse posset, auditis, si credendum est Gailio, *2. Obs. 69. n. 25.* Qvod si deinceps dat, plerumq; solet addi clausula exclusiva, ne liceat intra duo vel plura milliaria similem mercatum habere, qvalem prohibitionem ad qvindecim usqve milliaria impetravit olim civitas Lipsia. Nec tamen privilegium hoc Nundinarum eam vim habet, ut possint exteri compelli ad conveniendum, & exercenda ibi Commercia, uti post alios innuere videtur Anton. Tessaur. *decis. 264. n. 2.* nisi potiùs verba ejus accipienda sint de rusticis, circa civitatem habitantibus, qvos compelli posse, ut cerealia aut cibaria in urbem ferant, & ibi vendant, dixi suprà. Atq; id non Nundinarum tantùm tempore, sed & aliàs locum habebit, qvoties annonæ caritas id exegerit. Mercatores autem & negotiatores, ut ad Nundinas veniant, compelli nullo modo possunt. Et

qvid

qvid verò opus éſt, ut cogantur illi, qvos lucrum expectatum invitat, ut ſponte veniant, indociles ſcil. pauperiem pati? Ut maximè venerint etiam cùm intentione vendendi merces ſuas, ſi tamen damnoſam ſibi prævíderint negotiationem, puto adhuc cogi eos ad expoſitionem & venditionem non poſſe. Nec enim jus Nundinarum cum jure Stapulæ confundi debet, cum illud liberiora permittat Commercia, & plerumqve immunitas hæc conceditur, daß alle und iegliche Perſonen/ ſo den Jahrmarckt mit ihren Kaufmannſchaften / Haab und Gütern beſuchen / dazu und davon ziehen / ſich deſſelben Jahrmarckts / Gnaden und Freyheiten/von allermänniglich unverhindert/gebrauchen und genieſſen/ ꝛc. uti habet diploma Cæſareum de Nundinis Lipſienſibus.

IV. Qvod autem Gailius dicit, *d. l.* ſi novæ Nundinæ â vicino qvodam Domino propriâ autoritate ſubditis ſuis permittantur, hoc, ad æmulationem alterius, & vicinorum locorum fieri, intelligi, & ideò à vicinis prohiberi poſſe, ne hoc faciat, in eo rectè notatur Limnæo, *in addit. ad lib. 4. cap. 8. num. 311. tom. 4.* poſito ſcil. talem mercatum inſtitui, qvalis â Principe in ſuo territorio poteſt, præſertim cùm non omnes mercatûs in Germaniâ ſolennes ſint, & generales, ſed qvamplurimi particulares, âPrincipe tantùm ſine Imperatoris præſcitu aut conſenſu ſpeciali inſtituti. Licet n. in ſuo qvidvis pro lubitu facere, etiam cum damno vicini, ſi tamen non directò animo vicino nocendi, ſed rem ſuam meliorem faciendi id fiat, *l. 1. §. 12 ff. de aqv. & aqv. pluv. arcend.* Nec in æmulationem factum dici poteſt, qvod qvovis modo damnum infert vicino, ſed iſtud tantùm, qvando faciens nullam utilitatem ex facto percipit. Auguſtin. Barboſa, *ad c. fin. n. 7. X. de nov. op. nunc.* Conf. qvæ dixi *ſuprà.*

V. Inter privilegia Nundinalia primum & præcipuum eſt, quod mercatores toto eo tempore pro debitis civilibus conveniri aut areſtari neqveant, *l. un. C. de nundin.* qvod tamen reſtringere communiter ſolent ad debita anteriora, ita ut excipiant debitum in ipſis Nundinis contractum. Sichard. *ad d. l. un. num. 2.* Petr. Peck. *de jur. ſiſtend. cap. 10. numer. 6.* Klock. *de contribut. c. 3. n. 83.* id qvod tamen in Electoratu Saxoniæ non obſervari tradit Dan. Moller. *p. 1. conſt. 30. num. 9.* Carpz. *ibid. def. 26.* & oſtendit practica fori Lipſienſis, durantibus Nundinis nullum omninò decerni areſtum, ſive reale ſive perſonale,

Digitized by Google

nale, ut maximè debitor de fugâ ſuſpectus ſit. Moller. *d.l.n.6.* Carpzov. *def.25.* qvo tamen caſu in foro communi extra Electoratum areſtum non denegatur. Berlich. *p.1. concluſ.77. num.10.* Ergò differentia juris communis, & Electoralis Saxonici hactenùs in eo eſt, qvòd ſecundùm illud (1) propter debitum, in ipſis Nundinis contractum, (2) ſi debitor de fugâ ſuſpectus ſit, areſtum decerni poſsit, ſecundùm hoc verò neutro caſu poſſit. Vicisſim conveniunt in hâc exceptione, qvòd areſtum locum habeat, ſi privilegio Nundinarum fuerit renunciatum. Petr. Peck. *cap.21. num.2.* Johann. Yannez Parlador. *rer. qvotid. c. fin. p.5. §.4. n.13.* Dan. Moller. *d.l.n.7.* Carpzov. *defin.27.* Balth. Conr. Zahn, *in ichnogr. municipal. cap.62. num.8.* Qvod verò Peckius, *c.10.n.3.* porrò ſtatuit, etiam propter juratum debitum ipſo Nundinarum tempore areſtum decerni poſſe, vereor ego, ut defendi qveat. Juramentum enim obligationem extrinſecus non auget, ſed intra ſuos limites manenti vinculum religionis & conſcientiæ annectit. Munnoz de Eſcobar, *de ratiocin. adminiſtr. c.4. n.8.* Hering. *de fidejuſſor. c.27. n.43.* Qvia igitur obligatio ipſa privilegio Nundinali haudqvaqvam derogat, niſi expressè debitor ei renunciaverit, nec juramentum qvidem hoc caſu derogabit. Accedit, qvòd privilegium plerumq; ita conceptum ſit, ut, niſi aliter pactum fuerit, creditor prohibeatur Nundinarum tempore moleſtiam creare debitori, imò ipſe etiam judex prohibeatur Creditori, tale qvid petenti, annuere. Hujus utriusqve obligatio non tollitur per juramentum debitoris.

VI. Privilegium de non areſtando, qvin in ipſo Nundinarum loco obſervari ſanctè debeat, dubium non eſt, ſed ex facto nuper orta eſt qvæſtio, num etiam in alio ejusdem provinciæ loco idem privilegium obtineat, adeò ut decerni per totum iſtud tempus nullum omninò areſtum qveat. E.g. poteſt areſtum impetrari in Cancellariâ Principis, hoc effectu, ut omnia debitoris bona, ſub diverſis licet judicibus inferioribus ſita, eo afficiantur, qværitur, ſi mercator Lipſienſis ſuſpectus ſit, aut jam certò conſtet, bona ejus creditoribus non ſufficere, utrùm in Cancellariâ Principis adversùs eum areſtum petere Nundinarum tempore liceat? Et in utramq; qvidem partem in omnibus JCtorum Saxonicorum auditoriis valdè iſta qvæſtio eſt agitata, ut fieri ſolet, qvando de interpretatione privilegii, qvousqve eam extendere liceat, diſceptatur. Pro affirmantibus inprimis

mis facit illud, qvòd privilegium Nundinale videatur esse locale, soli Urbi, aut oppido Lipsiensi concessum, cui ita qvasi affluxum sit, ut nec Nundinæ alibi haberi, nec privilegium de non arestando extra urbem observari debeat, idqve inter alia patere ex eo, qvòd in solâ urbe Lipsiâ per campanam signum detur, ut sciatur, qvando incipiat aut desinat usus privilegii. (2) Qvòd privilegium istud præter personas merces tantùm respiciat, qvæ vel inferantur vel exportentur, nec igitur extendi debere ad bona alibi sita, sive immobilia ea fuerint, sive mobilia, dummodò ne sint merces, ad negotiationem pertinentes. (3) Qvòd textus in *l. un. C. de nundin.* non sit absolutè & simpliciter intelligendus, sed cum temperamento aliqvo, ex differentiâ personarum convenientium petito. Loqvitur enim Rescriptum secundùm glossam de impetrantibus mercatum, hoc sensu, qvòd venientes ad nundinas non possint conveniri à facientibus eas, sive ab iis, qvi Nundinas impetrarunt à Principe, sed conveniri tamen possint ab aliis mercatoribus, itidem peregrè venientibus. Augustin. Barbosa, *ad d. l. un. num. 3.* Videtur igitur Rescriptū solis mercatoribus extraneis favere, non civibus, nec igitur ad præsentem casum, qvo de mercatoris Lipsiensis bonis disceptabatur trahi posse. (4) Qvòd arestum tali casu non ideò quæratur, ut negotiatio impediatur, sed tantùm ut jus prioritatis impetretur, omni interim ulteriori executione sive in personam, sive in bona debitoris suspensâ, aut dilatâ. (5) Qvòd privilegia strictè sint interpretanda, nec extensio fieri debeat de causâ ad causam, de personâ ad personam, aut de loco ad locum, præsertim si quæratur de jure tertii. Andr. Gail. *2. Obs. 1. num. 14.* Sig. Scaccia, *de judic. l. 2. c. 7. num. 582.* Jac. Marchisell. *qv. 59. num. 2. 3.* Cacheran. *decis. 90. num. 11.* & qvando tertius ille jus suum persequi per privilegium istud impeditur. (6) qvod major sit securitas & libertas Commerciorum, si in decoctores, qui Commercia suâ improbitate impediunt, aresta & processûs decernantur, qvàm si privilegia illis applicentur, quibus se planè indignos reddiderunt.

VII. Scholæ diversæ sectatores pro sententiâ negativâ adducebant (1) textum in *d. l. un.* generalem esse, & loqvi in genere de mercatoribus, qvod nullus eorum in mercatibus atqve Nundinis conveniri debeat, qvæ verba non patiuntur, ut excludantur illi mercatores, qvi

Digitized by Google

cives sunt. (2) Constitutionem Saxonicam 30. *part.* 2. itidem generalem esse in verbis: Wir wollen aber sonderlich / daß in allen Fällen innerhalb der offentlichen Märckte der Handel uñ Werbung halben die Freyheit gehalten / kein Arest stat haben / auch Bürgerlicher Sachen und Obligation wegen niemand angehalten werden soll. Notentur verba in allen Fällen / qvæ nec exceptionem qvidem propter locum fieri volunt, it: daß die Freyheit gehalten; atqvi libertas dici neqvit, bona ubi aresto gravantur, & debitor propter ea judicio pulsatur. (3) Nundinas Lipsienses non simplicem esse unius civitatis mercatum, uti sunt, qvi in oppidis adjacentibus stato tempore habentur, sed esse totius provinciæ, imò totius Imperii, uti loqvitur Cujacius, *ad d. l. un.* Atqvi tales qvæ sunt, earum privilegia si non in toto Imperio, saltem in provinciâ istâ etiam extra civitatem, cui Nundinæ istæ destinatæ sunt, observari debere. Eaqve res fecit penes qvosdam Doctores, ut statuerent, nec in illis qvidem locis, per qvos Mercatores ad Nundinas transire, vel finitis iis redire solent, aresta decerni posse. Petr. Peck. *de jur. sistend. cap. 10. n. 4.* qvorum sententiã confirmant verba privilegii Cæsarei, Lipsiensibus dati. Deßgleichen die Wahren und Güter / so zu / uñ võ bestimbten Märckten und Niederlagen getrieben und geführet werden / nicht sollen auffgehalten / verhindert / oder rechtlichen arestirt werden / ꝛc. Istud tamen non observari dicit Mollerus, *p. 2. const. 30. n. 9.* & usu contrario immutatum esse, Carpzovius, *ibid. def. 28. in fin.* Nihilominùs hoc ostendunt dicta privilegii verba, mentem Invictissimi concedentis fuisse, etiam alibi sanctè coli debuisse Nundinas Lipsienses, non in provinciâ tantùm, sed per totum Imperium. (4) Ipsos Electores & Duces Saxoniæ Serenissimos privilegia hæc urbi Lipsiensi impetrasse. At disertè jam dici in sæpè citatâ, *l. un. C. de nund.* eos, qvi exercendorũ mercatuum aut Nundinarum licentiam meruérunt, nullam concurrentibus mercatoribus molestiam debere inferre; nec igitur in Cancellariâ Dominorum & Principum impetrantium arestum decerni posse. (5) Non ita ad locum restringi privilegium Nundinale, ut non etiam extra locum operetur, idqve inprimis patere ex eo, qvòd Lipsia intra qvindecim milliaria jus prohibendi habeat, ne similes Nundinæ celebrentur. (6) Arestum, in Cancellariâ Principis impetratum, propter universalem effectum afficere ipsas etiam merces, Lipsiæ extantes, qvæ tamen vi privi-

privilegii ab omni moleſtiâ debent eſſe immunes. Idq; (7) multò minùs concedendum eſſe, ſi debitum, propter qvod areſtum petitur, ex negotiatione, aut propter eam fuerit contractum. (8) Per tale areſtum omnem poſthac negotiationem ex parte debitoris impediri, & hinc fieri, ut cùm per Nundinas contrahendo eluctari fortè æs alienum potuiſſet debitor, poſt areſtum bonis ſuis indictum, omnem fidem perdat, nec integrum ipſi ſit, cum ullo creditore tranſigere aut paciſci, qvia ſc. illi, qvi areſtum impetravit, tale jus qvæſitum eſt, qvod ipſi nullo modo interverti poteſt. (9) Fieri igitur hinc, ut per indirectum conveniatur, & moleſtiâ afficiatur, qvi directò, ubi ſubſiſtit, non potuit.

VIII. Nos inter diverſas has ſectas non decet vel judicum, vel arbitrorum partes ſuſtinere, ſed interim dum Electoralis deciſio expectatur, ne præjudicium faciamus, totam eam rem Lectoris cenſuræ ſubmittimus, parati interim, ſi qvà porrò nata fuerint dubia, in cathedrâ excipere, eademq; vel diluere, vel explicare, prout dubitantis vel controvertentis intentio admiſerit. Nec enim infreqventes ſunt in juris prudentiâ noſtrâ ejusmodi qvæſtiones, quæ in utramqve partem diſputari tamdiu ſolent, donec ſupremus Legislator certum qvid definiverit.

IX. Diximus hactenùs, qvæ ratione loci Principis eſſe poſſint partes circa Commercia. Qvò & illud pertinet, quòd certi fines interdum & limites determinari ſoleant, qvos egredi non licet vicinis inter ſe populis. Ita ſcil. Honorius & Theodoſius Impp. ſeverè prohibuérunt, ne qvis mercatorum Romanorum ultra Niſibin, Callinicum, & Artaxatan emendi ſeu vendendi causâ ad Perſas proficiſcatur, etiam judici indictâ pœnâ, per cujus limites commeaverint, *l. 4. C. de commerc. & merc.* Simile eſt, quòd ſingulæ civitates jure Saxonico fundatum de jure habeant privilegium hoc, ne infra milliare circumcirca habeatur vinum, vel cereviſia extranea venalis, & ne fiant braſia, aut decoctiones hujusmodi, neq; habitare permittantur artifices vel mechanici invillis adjacentibus. Zobel. *in gloſſ. lat. ad art. 66. lib. 3.* Land-R. Circa quam tamen materiam memini diſceptatum aliquando fuiſſe, quæ ſit juſta milliaris Germanici menſura, & quot virgas ſeu perticas cõnumerare neceſſe ſit ad conficiendũ unum milliare. Scabini Lipſienſes veteres in ſententiâ, qvæ habetur poſt Weichbild, *ſub tit.* Ob Edelleut auf ihren

Digitized by Google

Lehngütern mögen Bier brauen/ &c: ita resp onderunt, daß eine Meile von rechtswegen haben soll 60. Gewende/ und ein iedlich Gewende 60. Ruthen/ und eine Ruthe 7½ Ele. Sequitur Zobelius, *d.l.* & Georg. Schuls/ *ad tit. Inst. de excus. tut. in fin.* Sed ostendimus nos, hàc computatione non unum, sed duo cum dimidio ferè milliaria mediocria confici, prodeunt n. 3600. virgæ, sive 54000. pedes, qvorum qvindecim unam faciunt virgam, qvinq; unum passum geometricum: Et sic igitur passûs geometrici 10800. requirerentur ad milliare Germanicum, cum tamen sufficiant ad commune passûs 4000. ad magnum 5000, ad mediocre 4500. Joh. Bapt. Ricciol. *in Geograph. lib. 2. c. 8. n. 11.* Qvamvis autem diversitas sit in magnitudine pedum pro diversitate locorum, uti docuérunt Wildebrordus Snellius, *in Eratosth. Batav.* Angelocrator, Jacobus Capella, & alii, ipsa etiam milliaria passim in Germaniâ variant, nullibi tamen ad immensam istam ab JCtis definitam longitudinem ullum milliare excurret. Qvocircà rem ita determinare maluimus, ut ad unum milliare Germanicum mediocre connumerentur virgæ 1500., quarum unaqvæq; conficiat pedes 15, sive ulnas 7½ qvo temperamento iniquitas, quæ aliàs ex hoc privilegio nasci videtur, præscinditur.

X. Hanc nostram sententiam, jussu Serenissimi Saxoniæ Electoris pleniùs exposuimus, mens. Augusto anno 1662. his verbis: Durchlauchtigster Churfürst / E. Churf. Durchl. seind unsere unterthänigste gehorsamste Dienste bestes treuen Fleisses iederzeit zu vor / Gnädigster Herr / Was E. Churfl. Durchl. / sub dato den 12. Julii jüngst / uns gnädigst anbefohlen / daß wir in unseren Urtels-Büchern / und gehaltenen Registraturen etliche Jahr zurück / wie in Abmessung der Meilen bey Schenckgerechtigkeiten / und anderen dergleichen Freyheiten erkant worden / mit Fleiß nachsuchen / uñ was wir diesfalls finden würden / E. Churfürstl. Durchl. hiervon / nebenst unsern unterthänigsten gut achten / was vor Elen bey dergleichen Abmessung in diesen Landen eigentlich zugebrauchen / gehorsamsten Bericht erstatten sollen / das haben Wir mit unterthänigster Reverentz in unsern versamleten Collegio verlesen. Nun können Wir uns nicht besinnen / daß zu unserer Zeit iemahls dergleichen Casus vorkommen / finden auch in unserer Verfahren Urtels-Büchern nicht die geringste Nachricht / ausser daß unser hochseel. vor gewesener Ordinarius, D. Henningus Goeden, in seinem zwölfften Consi-

Digitized by Google

Conſilio der Lipſienſium Sententiam, ſo dem Weichbilde faſt zuletzt angedruckt/verwirfft/ und nachdem er von Unterſcheid der Land-Meilen eines und das andere erinnert/ endlich dahin ſchlieſſet / daß / wenn gehens/ fahrens/oder reitens wegen/ſich Streit erreget / die Meile nach der Land-Straſſen/ ſonſten aber/wenn Privilegia, oder Statuta, auch auf eine Meile ſich erſtreckten / dieſe nach der geraden Linie gemeſſen werden müſte. Gleichwohl aber ſetzt er nirgend / was vor ein Maß darzu am füglichſten zu gebrauchen/oder wie lang und groß eine Meile eigentlich gerechnet werden ſolle. Und muthmaſſen wir / daß unſere Vorfahren/ ſo nach Ihm gelebet/ der Leipziger Urtel vor gut gehalten / inmaſſen ſolches D. Joh. Schneidewein/ad §. Datus num. 3. ſeqq. Inſtit. de excuſat. tut. und ad §. Rurſus 5. num. 40. ſeqq. ingleichen D. Georg. Schultz in ſeiner Synopſi Inſtitut. tit. 25. in fin. anführen. Wir müſſen auch geſtehen / daß Uns die Meynung / welche die Meile nach der Land-Straſſen / auch bey Schenck-Gerechtigkeiten / und anderen Privilegiis, gemeſſen haben will/ viel beſſer und billicher vorkömmt / in Erwegung / daß dergleichen Privilegia gemeiniglich in præjudicium Tertii ertheilet werden / welche denn mehr zu reſtringiren / als zu extendiren ſeyn. Sonſten aber finden wir bey erwehnten Leipziger Urtel ſo viel / daß es eine Meile gar zu weit / nehmlich auf 3600 Ruthen / oder auf 54000 Füſſe oder Schuhe / deren 15 eine Ruthe machen / hinaus wirfft / welches denn / weil es nach der gemeinen Meſſung ſich bey $2\frac{1}{2}$ mittelmäßige deutſche Meile beträgt / das Privilegium der Städte/ ſonderlich wenn die Meile der geraden Linie nach gemeſſen werden ſolte/ allzuweit extendiren/ und hingegen denen von Adel/und dem Landmanne/ allzukurtz thun würde. Und halten Wir demnach unſers Theils davor/ es dörffte in dergleichen Fällen am beſten ſeyn / wenn die Meilen weder zu groß/ noch zu klein/ ſondern mittelmäſſig genommen/und der gemeinen Land-Straſſen nach auf 1500 Ruthen / deren iedwede / hieſigen Land-Brauch nach/ 15 Schuhe/ oder $7\frac{1}{2}$ Werk-Ele / in ſich hält/gemeſſen würden. Welches E. Churfl. Durchl. Wir gehorſamſt berichten ſollen. Und E. Churfürſtl. Durchl. unterthänigſte Dienſte zu leiſten ſind wir iederzeit pflichtig. Dat. Wittenberg/ den 1. Auguſti, A. 1662.

XI. In eundem ſenſum reſpondimus deindè ad reqviſitionem D. Georg Marsmanns/Syndici zu Budiſſin / Menſ. Septemb. 1672. Iſt bey einer vornehmen Perſon Zweifel erregt worden / wie die Meilen / nach Sächſiſchen Rechten / zu meſſen ſeyn? nach mehren Innhalt des uns zuge-

schickten Berichts. Wenn nun gleich von den alten Schöppen zu Leipzig hiebevor gesprochen / und von etlichen andern Collegiis hernach also gleichmäßig angenommen worden / daß eine Meil Weges sechzig Gewände / und ein Gewänd sechzig Ruthen / und eine Ruthe achtehalb Elen / und / in Summa / eine Meile 3600 Ruthen / oder 27000 Elen haben solle; Dennoch aber / und dieweil dergleichen Art / eine Meile zu messen / unter den alten und neuen Geometris, und andern Scriptoribus, gantz unbekannt / auch weder in Käyserlichen / noch Sächsischen Rechten fundiret / und die alten Schöppen zu Leipzig derselben keine autorität geben können / in deme sie von einer solchen Sache / so ausser ihrer Profession ist / ihr Gutachten ertheilet / hierüber die jenigen Doctores, so von dergleichen consvetudine attestiren / sich bloß auf obgedachtes altes Schöppen-Urtel beziehen / und sonst kein Exempel / daß es also gehalten worden / anführen / endlich auch dem Land-Manne allzu nachtheilig seyn würde / wenn den Städten zu ihrer Bier-Nahrung / und anderen Gewerbe / eine dergleichen Meile / so sich / der gemeinen Messung nach / auf die drittehalb Meilen beträgt / verstattet werden solte / in Erwegung / daß auf solche Masse die Städte / mit ihren Juribus, an einander reichen / und sich darmit zusammen flechten / hingegen dem Land-Manne dadurch die Freyheit gäntzlich benehmen würden; So erscheinet dannenhero allenthalben so viel / daß die Meile nicht nach angeführten Schöppen-Urtel / sondern vielmehr nach der gemeinen Art / und wie es die Deutschen Feld-Messer iederzeit im Gebrauch gehabt / iedoch dergestalt / daß sie weder zu groß / noch zu klein falle / zu messen / und wird also die mittelmäßige Meile 1500 Ruthen / und iedwede Ruthe 15 Schuhe / oder $7\frac{1}{2}$ Werk-Ele / und also zusammen 22500. Schuhe / oder 4500. Schritt in sich begreiffen / ꝛc.

XII. Obsevârunt hoc etiam alii artifices, computationem & definitionem milliarium Saxonicam parùm convenire geometricæ rationi, dudum receptæ. Sic enim de eâ judicat Johannes Henricus Vogt, Mathematicus Stadensis, im ersten Hundert Mathematischer Raritäten / num. 11. Die Geometræ sind nicht einerley Meynung / was vor eine Länge eine deutsche Meile eigentlich halte. Sintemahl auch die Meilen in Deutschland gar ungleich / bald groß / bald klein / bald mittelmäßig gefunden werden. Ins gemein wird davor gehalten / oder gerechnet:

Eine

	Stadia,	Paſsûs,	Pedes,	Stunden.
Eine groſſe deutſche Meile auf -	40.	5000.	25000.	2.
Eine mittelmäßige - -	36.	4500.	22500.	$1\frac{4}{5}$.
Eine kleine - - -	32.	4000.	20000.	$1\frac{2}{5}$.

Wenn aber im Sachſen-Spiegel enthalten iſt / daß eine Deutſche Meil Weges von Rechts wegen ſoll halten 60 Gewände/

Jedes Gewände 60 Ruthen/

werden 3600 Ruthen/

Jede Ruthe $7\frac{1}{2}$ Ele/

werden 27000 Elen/

Jede Ele 2 Füß/

werden 54000 Füſſe/

das ſind 10800 volle Schritt/

oder $86\frac{2}{5}$ Stadia,

die erforderen $4\frac{8}{25}$ Stunden.

So wird man biß hieher an der Ruthen- und Meilen-Maſſe viel verlohren haben. Hactenùs ille.

XIII. Fateor, ſententiam hanc noſtram, qvam ſuprà expoſui, multùm diſcedere ab reliqvorum JCtorum, & Anteceſſorum etiam noſtrorum placitis. Majores enim noſtros Lipſienſium veterum Scabinorum doctrinam comprobâſſe, non tantùm ex Schneidevvini & Schultzii traditis ſuprà allegatis, ſed etiam ex ſeqvente Reſponſo liqvet, qvod ſeriùs mihi in manûs venit, & exaratum eſt, an den Land-Vogt des Marck-Grafſthums Laußitz/ his verbis: Wohlgebohrner / Edler / Herr. Alß E. Gn. uns berichtet / welcher Geſtalt die Irrungen zwiſchen den Prælaten / Herren / und denen von der Ritterſchafft / in Gubeniſchen Weichbild an einem / und der Stadt Guben anders Theils verglichen / auch / ſo viel die Meſſung der Meil-Weges anlanget / der Römiſchen Käyſerl. Maj. Hochmilder Gedächtniß Declaration zugeſchickt / und gnädiglich begehret / weil höchſtgedachte Käyſerl. Maj. ſich dahin erkläret / daß die

die Meilen nach Sachsen-Rechte gemessen werden sollen / E. Gn. des Rechtens hierüber / wie die Meile dißfalls zu messen / zu berichten. Demnach sprechen Wir darauf vor recht / daß / nach Sächsischen Gebrauch / eine Meile haben soll 60. Gewände / und ein Gewände 60. Ruthen / und eine Ruthe $7\frac{1}{2}$ Ele / darnach eine Meile zu überschlagen / und zu messen / also / daß sie nicht nach dem Richt-Stege / auch nicht nach dem nechsten überfeld / sondern nach der Gemeinen Land-Strassen / da man pflegt zu gehen / zu fahren / und zu reisen / obberührter Gestalt gemessen werden. Und wird dießfalls die Ele / so im Gubenischen Weichbild bräuchlich / darzu genommen und verstanden / V. R. W. Atqve ita in praxi olim observatum fuisse, etiam in nostris provinciis confirmat antiqva annotatio, qvam, in Bibliothecæ paternæ schedis consignatam, inveni his verbis: Aus dem alten Pergamenen Raths-Buche zu Leipzig. Unser gnädiger Herr / Hertzog Georg von Sachsen / ꝛc. hat dem Rathe geschrieben / ihrer Untersaß zweene gegen Kempnitz zu verfertigē / mit gnugsamen Unterricht eine Meile zu messen. Demnach haben die Herren der Räthe außgefertiget Jacob Lelen / und Hanß Berken / mit solcher Unterrichtung eine Meile zu messen mit einem Rade / das mit einem Umbgange die Länge einer Ruthen gleich treffen soll / uñ die Ruthe soll seyn $7\frac{1}{2}$ Ele lang / soll eine Meile halten 60. Gewände / und ein Gewende 60. Ruthen. Ist also uff eine Meile zu rechnen 3600. Ruthen: solches ist geschehen Montags / in die Georgii, anno 1509. Macht also eine Meile 27000. Elen / oder Schritte.

XIV. Sed enim, qvi consideraverit, liberali istà milliaris commensuratione prorsùs extingvi libertatem eorum, qvi ruri degunt, & in tantà oppidorum Saxonicorum copiâ alterum alteri perpetuò confine esse, & per ejusmodi mensuram conjungi, ut vix fieri possit, qvin privilegio, civitatibus concesso, ubiqve in provinciis sit locus, nec dari possit unqvam casus, qvo non oporteat civitatis alicujus jura observare, fatebitur ipse, non tàm pro privilegio id habendum esse ampliùs, qvàm pro jure communi, atqve universali, & iniqvam prorsùs conditionē inferri reliqvis provincialibus. Ulnæ enim 27000. ut suprà computavimꝰ, facient 10800 passûs, & sic plus qvàm dimidium itineris diurni, cùm itineri faciendo viginti millia passuum in dies singu-

Digitized by Google

ſingulos peragenda computentur, *l. 3. ff. de V. S.* Johan. Köppen, *qv. 16. num. 13.* In ambitu iſtiusmodi ſpacii extenſi non una ſemper, qvæ in centro eſt, ſed plures inſuper aliæ civitates reperiuntur, qvarum ſi unaqvæqve privilegio milliaris uti velit, plurimæ extra, & ultra ambitum fimbrias ſuas dilatabunt, non ſine inſigni paganorum damno & incommodo.

XV. Diſqviritur inſuper, unde initium menſurationis faciendum ſit, utrùm â portâ Urbis, uti volunt Matth. Colerus, *deciſ. 215.* Paulus Matth. Wehnerus, *in obſerv. pract. vocab.* Meile / an verò â continentibus ædificiis, & burgis propè civitatem, qvò inclinare videntur textûs, *in l. 154. & l. 147. ff. de V. S.* Remisſivè eâ de re agit Sigism. Scaccia, *de judic. lib. 1. cap. 91. num. 32.* Nobis magis placet ſententia poſterior. Etſi enim Urbis appellatio muris finiatur, *l. 2. ff. de V. S.* aliud tamen eſt Urbs, aliud Civitas. Et non tàm Urbi, qvàm Civitati, conceſſa ſunt ejusmodi privilegia; Civitas autem comprehendit etiam eos, qvi extra pomœria aut muros habitant, cùm civitas non in muris, ſed in viris, conſiſtat. Vid. Juſtin. *l. 2. c. 12. & 14.* & qvæ ibi notant Commentatores. *Inter Urbem & Civitatem hoc interest*, inqvit Nonius Marcellus, *de propr. lat. ſerm. Urbs eſt ædificia: Civitas incolæ.* Et Servius: *Urbs muros, Civitas ejus habitatores ſignificat.* Nec tamen diſſimulo, privilegium iſtud civitatum reale eſſe, & loco adhærere. Etſi enim ultimatò referatur ad perſonarum & civium utilitatem; qvia tamen utilitas illa non directè & immediatè perſonas afficit, ſed in rebus hæret, inde iſtud non ex utilitate indè proveniente, ſed ex qvalitate & causâ ipsâ æſtimandum eſt. Qvemadmodùm & aliàs Privilegium, qvod perſonæ myſticæ, h. e. Civitati, Collegio, Univerſitati, competit, pro reali habetur, *l. 4. §. 3. ff. de cenſib.* Vid. G. Franzk. *ad tit. Digeſt. de conſtit. Pp. num. 37. ſeqq.*

XVI. Non minùs disqviritur de termino ad qvem, utrùm pagus, cujus extremi fines versùs civitatem intra milliare comprehenſi ſunt, ipſe totus, cum omnibus ſuis partibus & agris reliqvis, intra iſtud milliare contentus intelligatur, an verò ultra terminum dimenſionis finitæ milliare non excurrat, adeoq; utrùm una pagi portio intra milliare, altera extra illud conſiſtere qveat? Pro negativâ allegari poſſet, qvòd unum idemq; corpus contrarias non recipere qveat qvalitates, neqve univerſalitas, qvalis eſt pagus, intelligi ampliùs posſit, ubi ſe-

Digitized by Google

parantur corpora, ex qvibus universitas constat, *arg. l. 23. ff. de usucap.* Videri enim pagum esse ἐκ τῶν συνημμένων, qvæ scil. connexa aliàs vocantur, *l. 30. ff. eod.* ubi plures partes ita uniuntur, ut totum aliqvod constituant. Qvicqvid autem prædicatur de parte, prædicatur etiam de toto. Atqve hinc si pars aliqva pagi intra milliare consistet, ipse totus pagus intra istud intelligetur. Verùm ipsimet Philosophi distinctionem hic faciunt inter ea, qvæ prædicantur simpliciter de toto, & qvæ prædicantur secundùm qvid, ita ut necesse non sit, prædicatum tale posterius de toto ita concipere, ut affectæ simul intelligantur omnes ejus partes. Neqve si unica alicujus pagi domus combusta est, totus illico pagus combustus esse dicetur. Per consequens neqve totus pagus, milliari inclusus, intelligetur, si vel maximè dimidia ejus pars intra milliare subsistat.

XVII. Responderunt ita ad utramqve qvæstionem Antecessores nostri, an Bürgermeister und Rath-Mann der Stadt Guben: Daß eine Meil Weges von eussersten Häusern euerer Vorstadt angefangen / biß an die neehsten Häuser der Dörffer / vermöge der Rechte / billich gemessen wird / B. R. W. Et paulò pleniùs nos ipsi an D. Georg Marßmann / Syndicum zu Budißin / mens. Septemb. 1672. Auf die dritte Frage erkennen Wir vor Recht / wenn gleich etliche Rechts-Lehrer der Meynung seyn / daß die Messung der Meile von dem Stadt-Thor angefangen werden müsse. Dieweil aber dennoch in gemeinen Käyserlichen Rechten ein anders deutlich verordnet / uñ daß dasselbe iemahls geändert sey / nirgend zu befinden; So wird der Anfang der Meile von den letzten und eussersten Häusern der Vorstadt billich genommen. Auf die vierte und letzte Frage erachten Wir Rechtens seyn. Ob schon von etlichen davor gehalten werden wil / als ob das gantze Dorff / welches zu eusserst gegen die Stadt / davon die Meile angefangen worden / mit der Meß-Ruthe berühret wird / mit allen seinen Häusern / und zugehörigen Feldern / in die Meile gezogen werden müste / und dergestalt die darinnen gelegene Ecken / so doch bey der Außmessung nicht erreichet worden / dannoch in die außgemessene Meile gehöre; Dennoch aber / und dieweil die Außmessung zu dem Ende geschiecht / daß man einen richtigen terminum ad qvem haben möge / und die Geometrische Außmessung nach Elen und Ruthen keine dergleichen extension ereiden mag / oder

oder doch auf solchen Fall man eine so genaue Außmessung / so durch den Feld-Messer geschehen müste / nicht nöthig hätte / auch daraus / wenn die Meile mitten in das Dorff fiele/nichts ungeräumtes erfolget / in deme die eine Helffte gar wohl binnen der Meile/ die andere ausserhalb derselben gelegen seyn kan; So erscheinet dannenhero so viel / daß die Häuser und Schencken/so von der Meß-Ruthen bey Beschliessung der Meile nicht erreichet werden / in die abgemessene Meile nicht zu ziehen / V. R. W.

XVIII. Circa tempus, qvo haberi debeant Mercatûs & Nundinæ, non minor debet esse cura Principis, inprimis in eo, ut diebus festis, in gloriam nominis divini institutis, omnis qviescat negotiatio, *c. 1. X. de fer.* In qvo articulo admodùm prolixus & subtilis est Conradus Summenhart, *de contractib. qvæstion. 51.* Nobis examinare ea nunc non licet. Qvia verò nundinæ, etiam Imperatorum privilegiis concessæ, plerumqve certis diebus dominicis inchoari & finiri jubentur, istas consvetudines non improbat Paulus Laymannus, *theol. moral. lib. 4. tr. 7. cap. 2. num. 6.* Sed tamen, qvantum fieri potest, moderandas esse ait, ut saltem negotiationes seu nundinationes non fiant ante rem divinam peractam. Rectiùs Serenissimus Saxoniæ Elector omnem illam consvetudinem rejicit, & exterminat in der erneuerten Policey-Ordnung/ *de ann. 1661. tit. 2. §. 5.* Und weiln an etlichen Orten durch die Jahr- und Wochen-Märckte / wenn dieselbe auff die Sonn- und Feyer-Tage gefallen / der Gottesdienst von vielen mit Aergerniß hindan gesetzet / und versäumet wird; So sollen dergleichen Jahr- und Wochen-Märckte auf die Werck-Tage verleget / und also niemand / umb der Krämerey willen / an seiner devotion gehindert/ oder davon abgehalten / viel weniger die gewöhnlichen Predigten deßwegen eingestellet werden. Principis est, ut dixi, talia prohibere, non Episcopi, ut vult Augustinus Barbosa, *ad c. 1. X. de fer. num. 5.* Cujus enim est condere ferias, *l. 4. C. de fer.* ejus etiam est, qvicqvid adversùs ferias facit, prohibere; qvam ob causam etiam luxationem Pontificis Romani, in Calendario factam, rectè repudiârunt Principes Germaniæ, potestatis suæ tenaciores, qvorum causam agit Lud. de Montesperato, *in vind. pac. Osnabr. §. 5. n. 157. seq.*

Digitized by Google

CAPUT XLIV.

De Jure Principis circa usuras, & contractûs usurarios.

SUMMARIA.

Romani veteres fœnus non admittebant. 1.
Circa centesimam, & fœnus unciarium, lis inter Gronovium & Schookium 1.
Constantinus Imperator diversimodè circa fruges & pecuniam usuras admisit. 2.
Justinianus, dum usuris certum modum posuit, an permiserit tantùm usuras, an etiam adprobaverit? 3.
Modus, à Justiniano præscriptus, qualis? 4.
Princeps usurarios contractûs omnes severè debet probibere. 5.
Quousq; causis piis permittenda sint usuræ, Constitutio Saxonica. 6.

1.

ILlud etiam pertinet ad commercia, & ad inspectionem atqve dispositionem Principis, ut usurarias pravitates tollat, & usuris ipsis certum ponat modum. De Usuris, num licitæ sint, & tolerari in Republicâ debeant, non est, ut prolixè hîc disceptemus, cùm integri eâ de re & Theologorum, & Canonistarum, & JurisConsultorum prostent tractatûs, qvorum aliqvi prorsùs damnant easdem, & proscribunt, aliqvi verò admittunt qvadantenùs, & sub certis limitationibus. Et qvidem placuit aliqvando ipsis etiam Romanis, fœnerari nullo modo licere, vel ex eo capite; qvòd crebræ inde seditiones, & contentiones in populo excitari solerent. *Sanè*, inqvit Tacitus, *lib. 6. annal. vetus Urbi fœnebre malum, & seditionum discordiarumq; creberrima causa, eoq; cohibebatur antiqvis qvoq;, & minùs corruptis moribus.* Et Appianus Alexandrinus, *lib. 1. civil. abhorruisse qvidem mihi videntur veteres Romani fœnoris consvetudinem, qvemadmodùm & Graci, nec secùs ac cauponandi qvæstum qvendam existimavisse, gravem intolerabilemq; pauperibus, & inimicitias ultrò procreantem, &c.* Sed cùm propter commercia identidem repeteretur, & invalesceret fœnerandi consvetudo, de coërcitione magis & modi positione, qvàm omnimodâ abrogatione deinceps deliberatum & constitutum fuit. Nec tamen

lege

lege XII. tabb. alia, qvàm unciaria usura permissa legitur, sed qvæ sequioribus temporibus ita aucta est, ut ad centesimam usq; excresceret, etiam inter ipsos Christianos, uti patet ex *l. 1. & 2. C. Theod. de usur.* Continet autem centesima duodecim usuras unciarias, eaq; legitimæ deinceps usuræ nomine veniebat, qvam etiam in pandectis legitimæ nomine sæpissimè appellasse prudentes, opinatur Fr. Balduinus, *in Justinian. pag. 61.* Atq; ita qvidem post Balduinum fœnus unciarium explicarunt alii, qvos secutus Janus Fridericus Gronovius, acerrimum insectatorem atqve adversarium sibi excitavit Martinum Schookium, qvi integris tractatibus unciarium fœnus nihil omninò differre ab usuris centesimis asseruit. Illorum litem ut meam nunc faciam, nihil hic interest. Videamus potiùs, qvaliter Principes circa usurarum causas potestate suâ usi fuerint.

II. Constantinus Imperator, *in l. 1. C. Theod. de usur.* ita constituit, ut si fruges mutuò darentur, usuræ nomine tertiam partem, h. e. in duos modios modium tertium stipulari liceret: pecuniæ verò non nisi centesimam. Frugum ergò usuræ triplo majores esse poterant, qvàm pecuniarum: ἡμιολίας dixérunt Græci. Qvod vocabulum ita explicat Agellius, *lib. 18. c. 14.* ut sit hemiolios, qvi numerum aliqvem in sese habet, dimidiumqve ejus; ut tres ad duo, qvindecim ad decem, triginta ad viginti. Lege igitur Constantini permissum erat, ut, duobus modiis datis, tertius usuræ nomine præstaretur. Qvæ proportio aliàs sescupla, sive sesqvaltera dicitur. Vid. Franc. Florens, *in dissertat. Canon. pag. 217.* Ratio autem, cur majores toleraverit Constantinus usuras in frugibus, qvàm in pecuniâ, hæc dari solet, qvòd fructuum & incertum atq; inconstans sit precium, & incertus eorum proventus, cùm fieri possit, ut crediti tempore constent magno, solutionis verò tempore parvo. Quæ eadem ratio fecit, ut cùm aliàs pecuniâ creditâ ex nudo pacto non deberentur usuræ *l. 3. C. de usur.* frugum tamen usuræ ex nudo pacto peti possent, & præstari deberent, *l. 12. C. eod.* Hugo Donell. *ad d. l. 12.* Gasp. Caballin. *de eo qvod interest. num. 95.* Francisc. Duaren. *ad tit. de usur. cap. 2.* Jacobus Gothofred. *ad d. l. 1. C. Th. de usur.* Statuérunt deinceps & alii Imperatores circa usuras, qvod ex commodo Reip. visum fuit. Et ipse deniqve Justinianus, observato certo debitorum & creditorum discrimine, nec non aliis consideratis circumstantiis modum usuris posuit,

Digitized by Google

in *l. 26. C. de usur.* itemqve *in novellis qvibusdam*.

III. De hâc Justiniani νομοθεσία disqviritur, num permiserit tantùm ille usuras, an etiam approbaverit. Multùm enim inter se ista differre, alibi dixi. Sunt, qvi neutrum asserere, sed imò prohibitas eas à Justiniano contendere velint hoc argumento, qvòd Justinianus professus fuerit Catholicam fidem, & se admittere ac probare qvatuor Concilia universalia, *l. 8. §. Suscipimus C. de SS. Trin.* ex qvibus Nicenum usuras prohibuerit *c. qvoniam 3. dist. 47.* At enim cùm argumentum â tacito non procedat, qvando contrarium est expressum, qvod tacito prævalet, &, ut ante dixi, Justinianus disertis verbis modum usuris posuerit, nec ullibi eas expresè prohibuerit, argumentũ id hodiè non facilè inveniet assensum. Vid. H. Zœs. *comment. in Digest. tit. de usur. num. 9.* H. Canis. *de usur. c. 1. n. 31.* Alii igitur, qvos seqvitur ipse Zœsius, *d. l. num. 10.* malunt, Justinianum non adprobasse usuras, sed tantùm toleràsse, majoris mali evitandi causâ & in egentium subsidium. Qvibus eqvidem assisterem & ego, nisi me moveret illud, qvod cùm Justinianus Viris illustribus trientem usuram stipulari aut exigere concesserit, *d. l. 26. C. de usur.* fiscum tamen suum tàm illustrem esse non judicavit, qvin ei usuram semissem permitteret, *l. ult. C. de fiscal. usur.* At si usuras prorsùs improbasset Imperator, nec sibi qvidem aut fisco suo indulgere tale qvid debuisset, tantum abest, ut graviores ei concedere potuisset. Facere rectè cives suos Princeps optimus faciendo docet, cumqve sit imperio maximus, exemplo major est, ait de Augusto Vellejus Paterculus. Et qvam verò hìc causam subesse credamus, qvòd fisco usuras permittere necesse habuerit Justinianus, cujo tamen ipse & arbiter est, & moderator, qviqve, nisi ipse nolit Imperator, legibus coërceri poterit qvàm facillimè? Ipsi sibi dum lex est Princeps, qvid opus est, ut permittat sibi? Permissio enim tùm ferè locum habet, qvando actus, qvem permittimus, non est in nostrâ potestate, nec impediri facilè potest. Dixerim ergò non permissas tantùm, sed approbatas etiam jure Justinianèo fuisse usuras, ut tamen intra modum constitutum continerentur.

IV. Modus iste diversimode se habuit; Mercatoribus enim besses, cæteris semisses, illustribus & superillustribus trientes tantùm concessit, *d. l. 26.* Modus talis videtur petitus ex ratione ejus, qvod interest, qvatenùs probabiliter interesse videtur

Digitized by Google

detur Creditorum, qvorum pecuniâ debitores utantur. Sed tamen & debitorum habita fuit ratio, ut si agricolis pecunia mutuò data esset, qvicunqve fuerit creditor, non alia ei solveretur usura, nisi triens, aut non multo major triente, qvotannis scil. in singulos solidos siliqva una, qvæ est vigesima qvarta pars solidi; at si fruges mutuò dare fuerint, ut tùm octavam modii partem in singulos modios stipulari liceret. *Novell. 32. 33. 34.* Duplo ergò majorem usuram frugum, qvàm pecuniæ, concesit Justinianus. Circa fœnus nauticum, & pecuniam trajectitiam, qvando scil. Creditor suscipit maris & alienæ navigationis, tùm & ipsius sortis periculum, revocavit Justinianus usuras ad finem centesimæ, cum anteà infinitas stipulari liceret. Sed qvàm inconstans ipse Imperator circa usuras nauticas deinceps fuerit, docent novellæ 106. & 110. Et videtur utiq; in hoc genere considerari debere, qvalis sit conditio pecuniæ creditæ, qvod periculum, & qvousq; susceptum, ut certi aliqvid statui qveat.

V. Et hunc in modum pleriqve omnes Germaniæ Principes legibus publicis usuras coërcere soliti semper fuérunt. Cumqve innumeræ & infinitæ sint non circa mutuum tantùm, sed alios etiam contractûs usurariorum fraudes, ut propter speciem honestatis, qvam gerunt, discerni vix qveant, præsertim ubi cum homine indigente negotium agitur; hoc erit Principis officium, ut argutias illas, & fraudandi artes qvalitercunqve describat, easq; sanctionibus suis prohibeat, ut eò magis sibi ab improbis istis dardanariis, & iniqvis hirudinibus caveant simpliciores. Laudanda hic inprimis est Augusti, Electoris Saxoniæ, gloriossimæ memoriæ, provida solersqve constitutio, in Comitiis Torgavienssibus, anno 1583. communi Statuum consensu edita, qvâ sub tit. von Wucher / wucherlichen contracten und Partiten / varias ejusmodi circumveniendi artes, & fraudulentos contractûs describit, eosq; non prohibet tantùm, sed pœnis etiam in delinqventes animadvertere jubet. Ejusdem notæ est Constitutio alia, anno 1625. ab Serenissimo Electore Dn. Johanne Georgio I. glor. mem. promulgata, in qvâ speciales hæ, in usurarios decernuntur pœnæ: Daß sie nicht allein des vierten Theils / sondern der gantzen auff Wucher ausgelie'henen Summen verlustig seyn / hierüber auch als öffentliche Leutschinder und Landverderber zum Beichtstuel und tröstlichen absolution, oder Tisch des Herrn / durchaus nicht gelassen / auch nach ihren Tode mit

Tode mit Christlichen und gebräuchlichen ceremonien nicht bestattet/ipso jure & genere facti anrüchtig uñ ehrloß/ dannenhero redlicher Leute Gemeinschafft/ und aller ehrlichen und fürnehmen Aempter unwerth/und unfähig geachtet/ihnen kein beständig testament zu machen/auch/ da es albereit gemacht/ ohne Bestellung caution,wegen Erstattung des empfangenen Wuchers gantz unkräfftig uñ nichtig gehalten/ auch Zeugnis zu geben nicht verstattet/ ja als dem gemeinen Wesen hochschädliche Leute gäntzlich aus und abgeschafft werden sollen/ ꝛc.

VI. Cæterùm cùm ex constitutionibus harum terrarum non nisi qvincunces usuræ licitæ sint, sæpè disqvisitum fuit, utrùm etiam Ecclesiæ, Nosocomia, & aliæ piæ causæ ad hanc legem adstrictæ sint, an verò illis semisses qvandoq; accipere liceat? Præterqvàm enim, qvòd favor piæ causæ maximus semper sit, contingere potest,ut per constitutionem annuorum reditnum,per legatum aut fideicommissum, aut alio qvocunq; modo, extra causam mutui, semisses usuræ debeantur, qvo casu utiq; nulla subesse videtur iniqvitas, cùm unusqvisq; suarum rerum sit moderator & arbiter,& in testamentis,qvorum ipsorum etiam favor maximus est, unicuiq; pro arbitrio suo disponere liceat, heredi autem hereditatem vel adire vel repudiare integrum sit. Qvorum omnium,& aliorum insuper respectu hæc tandem placuit Serenissimo Electori decisio,qvam speciali Rescripto expressit,an das geistl. Consistorium, itemq; an die Juristen Facultät zu Wittenberg/his verbis. Würdige/ hochgelahrte/ Lieben andächtige und getreue/ Euch wird erinnerlich seyn/ wie sich eine Zeit hero wegen der capitalien/ so denen Kirchen-Schulen/ Hospitalien/und andern piis causis unserer Lande zuständig/ die Frage ereignet/ob dieselbe mit fünff oder sechs vom Hundert verzinset werden solten. Nun wir denn dieses Werck mit dessen einlauffenden Umbständen nicht allein durch unsere Raths-Collegia in reife deliberation gezogen/ sondern auch bey neulichsten Land-Tage unserer gesamten getreuen Landschafft zur Berathschlagung zustellen lassen/ und nunmehro nachfolgender resolution schlüssig werden/ daß so viel vers erste tempora præterita betrifft/ von denen debitoribus, die mit gewissen capitalien Kirchen/ Schulen/ Hospitalien/und anderen piis caulis verhaftet/und in unsern Churfürstenthumb/ und in corporirten Landen angesessen/ wenn anders 6. vom 100. verschrieben/ nicht unbillich solcher Zinß gefordert/ und in Fall von anno 1628. an/ biß auf den Land-Tags Abschied anno 1661.

ver-

von dergleichen Zinſen etwas rückſtändig / ſolche Reſte de jure exigirt werden können / auch der Richter darauf zu erkennen ſchuldig / und zwar daß hierunter nicht diſtingvirt werde / ob das debitum ex mutuo, pacto retrovenditionis, antichretico vel qvocunqve alio pacto herrühre / es were denn / daß ein anders verglichen / oder verrechnet. Fürs ander / daß ſeither dem Landtags-Schluſſe anno 1661. und ins künfftige von denen mehr berührten piis cauſis eben ſo wenig / als andern Creditoribus 6. von 100. als ein Zinß / ob er gleich verſchrieben / oder noch verſchrieben werden möchte / es rühre abermahl ex mutuo, pacto retrovenditionis, vel ultimâ voluntate her / zufordern / noch in judiciis darauf zuerkennen. Jedoch auch / daß der Debitor, ſo ſeither ann. 1661. gleichwohl verſchriebener maſſen 6. vom 100. gutwillig entrichtet / ſolchen ſechſten Gülden (die lites, ſo daraus entſtehen könten / zu vermeiden) ex condictione indebiti zu repetiren keines weges Macht habe. Davon aber nehmen wir billich aus / wenn einer per legatum, fideicommiſſum oder donationem tàm inter vivos, qvàm mortis causâ ſeine Erbſchafft beſchwehret / oder vor ſich und ſeine Erben verſprochen hette / annuos reditûs ad certam piam cauſam abzuſtatten / da denn die Erben / wenn ſie gleich competentem ſortem, den Zinß auf 6. vom 100. gerechnet / darzu ausgeſetzt / auch darüber qvittirt, dennoch / weil alhier bloß ad mentem teſtatoris & favorem piæ cauſæ zuſehen / den Abgang zuerſetzen ſchuldig ſeyn ſollen. Ingleichen ſoll ausgeſchloſſen ſeyn / wenn einer gewiſſe reditûs ad certam piam cauſam obgeſetzter maſſen gewiedmet / und etwa / daß es deſto richtiger erhoben würde / dazu eine gewiſſe Schuld-Poſt ausgeſetzt hätte / da denn abermahln / weil nicht ſo wohl die Schuld-Poſt / als annui reditûs legiret, und die Schuld-Poſt nur demonſtrationis & facilioris perceptionis ergò angehangen / die Erben den Abgang zuerſetzen / anzuhalten. Was aber die von denen geiſtlichen æræriis ausgeliehene nomina & mutua betrifft / dieſelben bleiben allerdings ſub regulâ, daß ſie höher / als mit fünffen von Hundert nicht verzinſet werden ſollen. Mit gnädigſten begehren / Ihr wollet / dabey unſern Conſiſtorio zu Wittenberg zwiſchen den Parteyen diesfalls Irrungen herfürkommen / dieſelben auf ſolche maſſe beſcheiden / daran geſchicht unſere Meynung / und Wir ſeind euch mit Gnaden geneigt.

Datum Dreßden am 30. Auguſti anno 1671.

Digitized by Google

CAPUT XLV.

De

Jure conſtituendi menſuras.

SUMMARIA.

In Commerciis plurimæ committuntur fraudes. 1.
Commendatio rei à venditore facta non punitur. 2.
Reticentiæ tamen ejus puniri qvandoq; ſolet. 3.
Num peccet, qvi vendit frumentum precio currente, dum non neſcit, viliore precio mox comparari poſſe? 4.
Sciens monetæ valorem mox mutatum iri, non excuſatur, ſi ſolvat in valore præſenti. 6.
Menſuræ etiam ſubjectæ ſunt diſpoſitioni Principis. 7.
Menſurarum ubiq; magna diverſitas. 7.
Eas Principes, ut æqvales facerent, fruſtrà ſæpè conati ſunt. 8.
Legibus tamen ſuis id efficere ſummâ animi contentione debent, ut juſta habeatur menſura, & juſtum pondus. 9.
Exemplo præivêrunt Imperatores Romani. 10.
Pœna corrumpentium menſuras. 11.
Solebant etiam olim modios æneos, aut lapideos in publico collocare, ut aliorum menſura ſecundùm eos examinari poſſent. 12.

I.

OCcurrunt in commerciis plurima talia, qvæ Principis curæ & inſpectioni ſuccumbunt. Dum enim plerorumqve negotiatorum vita ad qvæſtum, ad lucrum, ad divitias adornata eſt, illos earundem occaſione turpia plurima, & dignas ſupplicio fraudes ſæpè numero committere, dubium non eſt. Vid. Henr. Cornel. Agripp. *de vanit. ſcient. cap. 72.* Fraudes illæ non verbis tantùm committuntur, ſed factis etiam, iisq; ſæpè improbiſſimis. Ad verba pertinet qverela Saliceti, *in auth. ad hæc C. de uſur.* ubi ait: *ô magnam notam temporum noſtrorum, qvis eſt hodiè mercator, qvi in venditione mercium non dicat mendacia, & plerumqve, ut emptores alliciat, etiam dejeret.* Add. Ventur. de Valentiis, *in Parthen. litigioſ. lib. 1. cap. 10. n. 11.* Celſ. Bargal. *de dol. l. 5. c. 15. num. 6. ſeq.*

II. Sed nec omnes tamen, qvæ verbis

Digitized by Google

verbis commiituntur fraudes, legibus civilibus coërceri debuerunt. Qvia enim hæc qvaſi naturalis eſt venditorum indoles, ut de rebus vendendis, qvòd bonæ ſint, prædicare ſoleant, ne lites in infinitum multiplicentur, noluerunt Legislatores Romani qvamlibet levem jactantiam poteſtati coactivæ ſubjicere, aut judicio terminari; ſed curiosè diſtinxérunt, num generaliter commendandi causâ dictum aliqvid fuerit, e. g. ſervum eſſe frugi, eqvum bonum, &c: an verò venditor in ſpecie certum genus bonitatis vel artificii expreſſerit, *l. 43. ff. de contr. empt. l. 19. ff. de ædil. ed.* Illo caſu, qvia emptor etiam ſine venditoris laude prævia rem empturus plerumqve eſſet, tanti viſa non fuit commendatio addita, ut propterea venditor condemnari deberet. Qvod igitur venditor, ut commendet, dicit, ſic habendum, qvaſi neq; dictum, neqve promiſſum eſt, *l. 37. ff. de dol.* Et commendatio ideò interpoſita creditur, ut citius res, non ut pluris ematur. Qvod ſi verò dixerit aliqvid venditor, vel promiſerit ſpecialiter, abeſſe qvod adſit, vel adeſſe qvod abſit, ut ſi ſervum artificem, literatum, &c. dicat, aut ſi eum non furem, nec aleatorem eſſe aſſeveret, qvi talis non eſt, ex edicto aut empti judicio teneri eum voluerunt, *d. l. 19. ff. de ædil. ed. l. 13. §. 4. ff. de act. empt. l. 31. §. 1. ff. de ædil. ed.* Franzk. *tit. de æd. ed. num. 74. ſeq.* Hæc enim iſtiusmodi ſunt, propter qvæ conſeqvitur venditor, ut pluris vendat, eaqve res ſola facit huic præſtationi locum. Hug. Donell. *lib. 13. c. 3.* Sed eſt tamen in priori caſu adhuc aliqua differentia. Dixi, propter nudam venditoris commendationem de jure civili judicia fatigari, & venditorem condemnari non debere. Quid verò, ſi decipiendi emptoris causâ dictum aliquid fuerit, quo motus emptor aliàs non empturus contraxit, num & hæc impunis erit commendatio? Hîc verò diſertè ait Ulpianus JCtus, in *d. l. 37. ff. de dol.* æqvè qvidem ſic habendum eſſe, ut non naſcatur adversùs dictum promiſſumve actio, dari tamen actionem de dolo. Poterat ſcil. iſta commendatio, ut ſimplex dictum promiſſumve, jure civili negligi, niſi inductus eâ fuiſſet emptor, ut emeret. Et qvia ſic dolus dedit cauſam contractui, non ex contractu ipſo aut promiſſo datur actio, eò qvod contractus, tali modo initus, non ſubſiſtat, *l. 7. pr. ff. de dol. mal. l. 3. §. f. ff. pro ſoc.* ſed de dolo, qvæ ſubſidiaria eſt, *l. 1. §. 3. ff. de dol.* Celſ. Bargal. *de dol. lib. 3. cap. 3. num. 56. ſeq.*

III. Sed & reticentia qvandoq; in commerciis puniri ſolet, qvæ

consistit in dissimulatione vitii seu morbi, dum vel venditor, rem tradens, nihil omninò de illo pronunciavit, nec de eo emptorem certiorem fecit, vel fallendi causâ obscurè aut insidiosè est locutus, vel dissimulanter, non palàm & rectè prædixit. Franzk. *tit. de ædil.ed. num.51.* Et qvod mirari licet, etiam in ignorantem venditorem hoc casu animadvertunt leges civiles, qvanqvam mitiore sententiâ, qvâm condemnari solet sciens, *l.13. ff. de act. empt.* Ædiles enim edicto suo Emptoribus, ne in damna constituerentur, succurrere voluerunt, & qvia venditor vel potuit vel debuit qvalitates rei venditæ notas habere, non debuit ejus ignorantia nocumento esse Emptori, cujus nihil interest, cur fallatur, ignorantiâ venditoris, an calliditate, *l.1. §. 2. ff. de Æd. edict.* Qvod autem de reticentiâ generaliter dixi, multùm restringunt leges civiles, tùm circa ipsa vitia & morbos, tùm in illo casu, ubi distinctè de redhibitoriâ, & qvanti minoris actione agendum fuerit. Ita e. g. si furtum domino servus fecerit, non est necesse, hoc in venditione servi prædicere, nec ex hâc causâ redhibitio est, *l.52. ff. de ædil. edict.* præstare tamen debet, qvanti emptoris interfuit non decipi, *l.13. §. 1. ff. de act. empt.* qvia aliàs si sciviset Emptor, servum non emisset.

IV. Et hæc qvidem in foro externo secundùm leges Romanas ita obtinent. In foro conscientiæ disputare cœpérunt Moralistæ de casu, cum qvis frumentum habens, inopiâ Remp. premente, sciat, naves paulò post frumentum advecturas, qvò vilitas annonæ consecutura sit, vilioriqve precio frumentum sit vendendum, an teneatur is civibus ignorantibus hoc ipsum prænunciare, ne tanti emant frumentum, qvod à se venditur? Breviter: an vendere possit frumentum suum eo precio, (currente licet,) qvod non darent Emptores, si eandem, qvam venditor, haberent scientiam? Operosè & prolixè eam qvæstionem tractat Conradus Summenhart, *de contract. qvæst. 62.* Pleriq; putant nullam culpam habere venditorem, si non enunciet, qvæ aliunde ventura aut futura sint, & posse igitur frumentum suum eo precio, qvod de præsenti constituitur, vendere, nec ulli hinc facere injuriam, sed uti eum jure suo vendendi merces pretio justo currente. Didac. Covarruvias, *in c. peccatum de reg. jur. in 6. part. 2. §. 4. n. 6.* Paul. Laymann. *theol. mor. lib. 3. tr. 4. c. 17. §. 1. n. 9.* Joh. de Salas, *de empt. vend. dub. 32.* Seqvitur Jacob. Menochio, *de arb. jud. qvæst. cas. 185. n. 22.* Hugo Grotius, *de jur. bell. & pac. lib. 2. cap. 12.*

cap. 12. num. 9. qvi diſtingvit, utrùm qvid rem ipſam vendendam contingat, an verò non contingat, ſed extrinſecus adveniat; non illud, ſed hoc celari emptorem poſſe, uti jam ante Grotium pleniùs expoſuit Alexander ab Alexandr. *lib. 6. genial. dier. cap. 1.*

V. Ego verò nec Moraliſtis, nec vel juranti Grotio id crediderim, ſed illis omnibus duo iſta juris naturalis præcepta repono. Primum: *Diliges proximum tuum, ſicut te ipſum.* Alterum: *qvod tibi non vis fieri, alteri ne feceris.* Jam certus ſum, venditorem frumenti, qvi naves frumentarias in curſu eſſe novit, nolle eo precio emere frumentum, qvo ipſe vendit. Qvi igitur excuſari poterit, qvòd â proximo precium, qvod ipſe non daret, expetat? Jure ſuo tùm demum qvis juſtè utitur, qvando id fit ſine injuriâ alterius. At injuriâ non caret, poſcere precium, qvod certo novi non daturum emptorem, ſi eandem mecum notitiã haberet, qvoq; ipſe interim defraudatur, perendiè viliori precio empturus. Qvapropter non poſſum non ſuccenſere hodiernis morum Doctoribus, qvi in foro conſcientiæ interno, dum inter legem juſtitiæ & charitatis in plerisq; officiis, proximo debitis, diſtingvunt, licita ſæpenumerò facinunt, qvæ nec gentilis qvidem admitteret. Laudo hîc Ciceronem, haud paulo accuratiorem, & Moraliſtis omnibus palmam præripientem, qvi *lib. 3. de offic.* argumentum hoc enucleatè tractat, cumq; multa lectione dignìſſima in utramq; partem diſputaſſet, ita tandem concludit: *Non igitur videtur nec frumentarius ille Rhodius, nec hic ædium venditor celare Emptores debuiſſe: neq; enim id eſt celare, qvicqvid reticeas: ſed cum, qvod tu ſcias, id ignorare emolumenti tui causâ velis eos, qvorum interſit id ſcire, hoc autem celandi genus qvale ſit, & cujus hominis, qvis non videt? certè non aperti, non ſimplicis, eſt non ingenui, non juſti, non viri boni; verſuti potiùs, obſcuri, aſtuti, fallacis, malitioſi, callidi, veteratoris, vafri, &c.* Hanc Ciceronis ſententiam Stoicam vocat Did. Covarruvias, *d. l.* & ad hominem perfectiorem, virum bonum, ubiqve ſanctum, & honeſti cultorem pertinere aſſerit. Atqvi talem vult forum conſcientiæ internum, qvod omnes hominum actiones ad præcepta juris divini & naturalis rigidiſſimè examinat, qvodqve nec tantillum â præceptis iſtiusmodi deviare permittit. Ciceroni conſentit Bartolus noſter, *qvi in l. qværo ff. de act. empt.* ſcribit, vendentem alteri frumentum, certo precio, & eo tempore juſto,

ſcientem tamen occultè & ſecretè à Senatu decretum eſſe, ut minori precio vendatur, ſi emptor inſciens ſit hujus decreti, teneri emptori ad id, qvod ejus interſit, frumentum illo precio emiſſe. Idem ſtatuit Anton. Gomez. *var. reſol. tom. 2. cap. 2. num. 32.*

VI. Similis eſt qvæſtio circa mutationem monetæ, an ſciens monetam eſſe mutandam, ſi ſolvat, mutuo det, aut eroget ante legem promulgatam, teneatur de hâc reticentiâ. De eâ remisſivè videri poterit Auguſtinus Barboſa, *ad c. 2. in fin. X. de maledic.* Plurimi cum diſtinctione reſpondent, & ſtatuunt, magiſtratum & Aſſeſſores ejus injuſtè acturos, ſi ejusmodi decretum, qvod civibus omnibus æqvaliter promulgatum eſſe convenit, alicui anteprodant, vel ipſimet ejus ſcientiâ utantur cum reliqvorum damno; diverſam autem rationem eſſe eorum, qvi non ſunt ex Magiſtratu aut Concilio. Nam qvibus nulla officii obligatione incumbat impedire, ne cives occaſione publicorum decretorum damnum aliqvod patiantur, eos nullâ juſtitiæ aut charitatis lege prohiberi, qvò minùs privatâ notitiâ ejusmodi decreti mox promulgandi utantur. Ita diſerte P. Laymann. *theol. mor. lib. 3. tr. 4. cap. 17. §. 1. num. 9.* Ego rationem diſtinctionis nullam video. Non enim, qvia perſona publica, qvæ in Conſiſtorio Principis adſidet, propter officium iſtud, qvod gerit, damnum avertere à civibus tenetur, idcirco privatus avertere non tenetur, ſed liberè damnum inferre poteſt. Nec verum eſt, nullà charitatis lege privatum prohiberi in damnum alterius ſuâ notitiâ, & tempore adhuc commodo uti. Qvocircà exiſtimo, non poſſe vel Principem, vel Conſiliarium ejus, vel privatum qvemcunqve, qvi prohibitionis futuræ habet notitiam, monetam, mox prohibendam, inter cives erogare, niſi cum denunciatione. Per conſequens, ut maximè debitum in diem, invito qvamvis creditori ſolvi poſſit ante diem, *l. 50. ff. de O. & A. l. 38. §. 1. ff. de V. O.* nego tamen ſolvi poſſe ei invito in monetâ mox prohibenda.

VII. Pergimus ad facta, in qvibus plerumqve deſtinata magis negotiatorum fraus conſpicitur. Inter ea eminet falſatio menſurarum & ponderum, ſi qvis vel non probatis talibus utitur, vel publicè à magiſtratu approbata corrumpit, majora vel minora ea faciendo. Joh. Althuſ. Dicæolog. *lib. 1. c. 104. n. 27.* Id delictum cùm ſæpè in divinâ Scripturâ notetur, meritò ad Principis inſpectionem refertur, ut de juſtis

juſtis ponderibus & menſuris provideat: eaqve propter curam iſtam ad Regalia, & ſuperioritatem, maximè qvod conſtitutionem menſurarum concernit, nonnulli referunt. Caſp. Manz. *deciſ. qvæſt. 92. n. 9.* Putat qvidem Dionyſius Gothofredus, *ad l. 32. ff. de falſ.* ſubditis, altam jurisdictionem habentibus, ex longâ præſcriptione in ſuo territorio ſuarum menſurarum qvantitatem, diverſam â principali, tueri licere, non licere augere vel minuere ſine autoritate Principis. Ego nec illud qvidem licere arbitror ſine connivantiâ Principis, adeoq; omnis tamdiu ſuſtinetur menſura, qvoad Principi placuerit. Nec propterea qvicqvam hîc facit jurisdictio, niſi qvatenùs Principis voluntati inſervit. Hîc verò optandum eſſet, haberi uniformes menſuras per univerſum terrarum orbem; id enim non Commerciis tantum, ſed Mathematicis etiam negotiis apprimè utile eſſet atq; proficuum; ſed verò tanta ubiqve occurrit diverſitas, ut inane prorsùs ſit votum, & ſpes omnis decollet. Notatu dignæ ſunt verba Athanaſii Kircheri, qvi *lib. 2. de mund. ſubterr. cap. 7.* ita philoſophatur: *Tanta eſt diverſitas menſurarum, ut ſit vix oppidum, qvod ab altero menſuræ qvantitate non differat, adeoq; nihil difficiliùs eſt, qvàm omnem harum menſurarum differentiam ad unam ſtabilem & incommutabilem menſuram redigere, cum fundamentum deſit menſuræ. Si enim ſtatuas pro minimo menſuræ termino v. g. granum tritici aut ſinapis, memorata grana adeò differentis qvantitatis ſunt, ut ea pro diverſorum climatum, horizontium, terrenorumq; conditione notabilem qvantitatem acqvirere comperias. Si vero qvalecunq; humani corporis membrum pro certo menſuræ fundamento adſumpſeris puta pollicem, palmum, ſpithamam, pedem, paſſum & ſimilia, tanto ſanè ſub iis qvoq; majorem inæqvalitatis differentiam reperies, qvanto homo ab homine qvoad naturalem, corporis conſtitutionem, differentior eſt,* &c.

VIII. In tantâ menſurarum diverſitate difficile erit uniforme aliqvod genus præſcribere, imò penè dixerim impoſſibile. Tentaſſe id ajunt Ludovicum II. Francorum Regem, verùm obtinere id nullatenùs potuiſſe. Anton. Mornac. *ad l. 18. ff. de dol.* Et ſunt, qvi mutationem iſtam haudqvaqvam utilem Reip. fore putant, qvòd ex antiqvis ſcripturis & inſtrumentis, qvibus ad menſuram qvotannis certum frumenti genus ſolvi debet, infinitæ dehinc metuendæ eſſent lites, cùm nec deſint hodiè tales, nullâ adhuc tùm

tùm mutatione factâ. Nec temerè adeò everti poterit regula, qvam hodiè in judiciis seqvimur, ut inspiciatur consvetudo, & modus mensuræ particularis, in qvo res mensuranda sita est. Carol. Molinæus, *ad consvetud. Paris.* §. *11. n. 5.* Hier. Cævall. *q. 733.* Qvod si Princeps æqvalem ubiq; in territorio suo præscripserit mensuram, cavere hoc maximè debet, ne aliqva inde, in iis maximè, qvæ ad pias causas destinata olim fuérunt, nascatur confusio, sed ut proportione habitâ ad communem istam mensuram tempestivè reducantur. Eoq; refero, qvod á Friderico II. Imp. constitutum fuit, *l. 3. constitut. Neapol. tit 36. l. 2.* Mercatores *qvoslibet Regni nostri sub eisdem ponderibus & mensuris, in rebus magnis & minimis, & sub eisdem cannis, qvas ipsis curia nostra dederit, vendere volumus merces suas: ita tamen ut ex mensuris majoribus, in jure, qvod ex mensuris ipsis curiæ vel cujuslibet loci Domino debebatur, nullum collatoribus damnum seu præjudicium afferatur: sed proportione minoris mensuræ diligenter attentâ non plus proinde solvatur, nisi qvantum primitùs solvebatur.*

IX. Qvod si hanc uniformem mensuræ rationem obtinere neqveat Princeps, ad ejus curam nihilominùs pertinet, ut justa ubiq; habeatur statera, justum pondus, justa mensura. Deus ipse Legislator ita populo suo præcepit, *Levit. XIX, 35.* Non *facies iniqvitatem in judicio, in mensurâ magnâ, in pondere, & in mensurâ parvâ. Statera justa, pondera justa, epha justum & hin justum erit vobis*, &c. Qvæ verba ex idiotismo lingvæ Hebraicæ, & commentatorib9 eleganter exponit Laurentius Bochellus ad Franciſci Raguelli leges polit. *tit. 9.* Propriè, *in dimensione, in pondere & in mensurâ. Inter hæc tria n. Hebræi ita distingvunt, ut* Middah *referatur ad dimensionem agrorum, in qvâ dicunt iniqvitatem committi, qvando mensuratur alicui prædium, cùm cælum serenum est: alteri verò cùm pluvioſum est: tùm n., inqviunt, inæqvalitas & in fune qvo fit dimensio, & cælo sereno est contractior; pluvioso verò est longior.* Mischkad *referunt ad trutinam, & ad pondera, & dicunt, non tantùm eum peccare, qvi utitur injustâ trutinâ & ponderibus, sed & eum, qvi domi suæ habet, etiamsi non utatur.* Messurah *dicunt esse mensuram, & generale esse vocabulum ad arida & liqvida. Hâc mensurâ iniqvitatem fieri dicunt, cùm qvis metitur liqvorem & ex alto infundit, sive distillat illum in vas subjectum, ut ex isto casu, & distillatione vertatur in spumam: qvo fit, ut vas plenum esse videatur, cùm vix media ejus pars plena sit*, &c.

His

His fraudibus ut occuratur, legibus opus eſt, & ſanctionibus, qvas non minùs Magiſtratus, qvàm ipſos etiam Principes edere oportet, & Principes qvidem præcipuè, qvòd horum poteſtas ſumma, Magiſtratuum autem dependens ſit, neqve Magiſtratûs arbitrium prorsùs liberum exiſtat. Unde non ſatis conſideratè agere mihi videntur illi, qvi jus menſuræ, & ponderum ad mixtum Imperium, ſine omni diſtinctione referunt, cùm utiqve de conſtitutione menſurarum ſi agatur, ſemper ea petenda ſit ab eo, qvi τὸ κύριον tenet, ſi verò conſtitutæ illæ jam fuerint, inſpectio circa eas Magiſtratui non ſit deneganda.

X. Plurimæ ex veterum monumentis adhuc ſuperſunt leges, qvibus qvantam in examinandis ponderibus, & menſuris, curam geſſerint Imperatores, manifeſtum redditur. *De ponderibus qvoq;*, verba ſunt Valentiniani Imp. *novell. 25. ut fraus penitùs amputetur, à nobis aguntur exagia,* (h. e. examina, ſive exactæ inqviſitiones,) *qvæ ſub interminatione, ſuperiùs comprehensâ, ſine fraude debeant cuſtodiri.* Et Majorianus, *novell. 1. Illis qvoq; fraudibus obviandum eſt, qvas in varietate ponderum exactorum calliditas facere conſvevit, qvi vetuſtis caligi-nibus abutentes, Fauſtinæ aliorumq; nominum neſcientibus faciant mentionem. Qvibus penitùs amotis, atq; in perpetuum hâc lege damnatis, à prætorianâ ſede ad ſingulas non ſolùm provincias, ſed etiam civitates pondera examinata mittantur: qvibus tàm omnis exactor, qvàm negotiator utatur, capitale ſibi ſciens unusqvisq; ſupplicium, ſi conſtituta tranſcenderit.* In Scotiâ menſuras, & pondera ſollicitè definivit David I. Rex, uti de illis ſpeciatiter concepta agit Aſiſa, uti vocatur, qvam refert Johannes Skenæus, *pagin. 161.* & in itinere Camerarii apud eundem Skenæum, *pag. 168. cap. 30.* hæc legitur Conſtitutio: *In omni itinere Clericus Camerarii deferat ſecum pondera, & menſuras, & faciat, qvòd ſtrictiſſimè examinentur ponderatronarum, & qvòd omninò concordent cum ponderibus ſuis, & nec minùs, nec plus.*

XI. Pœna transgreſſoribus variè olim jure Romano decreta fuit. Majorianus, lege ſuprà citatâ, capitale ſupplicium infligi voluit. Trajanus & Hadrianus, Imperatores, legis Corneliæ teſtamentariæ pœnâ corruptores menſurarum teneri voluerunt, *l. 6. ff. de extraord. crimin. l. 32. ff. de L. Cornel. de falſ.* Aliqvando in duplum condemna-

Digitized by Google

bantur fraudatores, qvanti ea res fuerat, *d. l. 32.* Sed & qvi commodant pondera falsa, improbi hujus facti pœnam luebant, & vel furti tenebantur, *l. 52. §. 22. ff. de furt.* vel de dolo, *l. 18. §. 3. ff. de dol. mal.* ubi inprimis videndus est Accursius. Tàm variæ cùm in jure civili inveniantur falsariorum coërcitiones, de qvibus plenius agunt Petrus Gregorius, *l. 36. Syntagm. c. 1.* Jacob. Menochius, *de A. J. Q. cas. 317.* plerique hodiè pœnam faciunt arbitrariam. Et qvanqvam de jure Saxonico certam eam & definitam asserat Matth. Colerus, *decis. 179. num. 10.* arbitrariam tamen adhuc eo jure statuit Carpzovius, *prax. criminal. part. 2. qv. qvæst. 93. num. 82.* Seqvimur verò hodiè in primis Ordinationem Criminalem Carol. V. Imperatoris, qvi *art. 113.* ita constituit: Welcher böslicher uñ gefährlicher Weise Maß/ Wag/ Gewicht/ Specerey/ oder andere Kauffmannschafft fälschet/ und die für gerecht braucht/ und außgiebt/ der soll zu peinlicher Straff angenommen/ ihme das Land verbothen/ oder an seinem Leibe/ als mit Ruthen außgehauen/ oder dergleichen/ nach Gelegenheit und Gestalt der Uberfahrung gestrafft werden/ ꝛc.

XII. Mensurâ ita à Principe constitutâ & sancitâ, ad Magistratûs pertinet eam conservare, & ne fraus aliqva committatur, sedulò dispicere. Fabian. de Monte, *de empt. qv. 5. num. 13.* Qvâ ratione Ædilium olim hæc cura erat, ut mensuras falsas frangerent, *l. 13. §. 8. ff. locat.* Franc. Duaren. *disp. anniv. lib. 1. cap. 26.* Ne verò ignorantiam prætexere possint fraudatores, præstat modios æneos vel lapideos cum sextariis atq; ponderibus per mansiones, singulasq; civitates collocare, ut fieri jusserunt, Imperatores, *in l. 9. C. de suscept. lib. 10.* aut etiam justam mensuram in loco publico sanctè custodire, uti voluit Justinianus Imperator, *Novell. 128. cap. 15.* ad qvam, veluti exemplar, confici possint aliæ, qvæ, si justæ repertæ fuerint, plerumqve publico Magistratûs signo notari solent. Gvid. Pap. *qv. qvæst. 490.* Add. Rittershus. *in Novell. part. 3. cap. ult.* Francisc. Niger Cyriac. *controv. 131. num. 3. 4.* Johann. Saison ad consvetud. Turonens. *tit. 2. art. 2.*

CAP.

CAPUT XLVI.

De
Jure conſtituendi rerum precia.

SUMMARIA.

Princeps & Magiſtratus poſſunt ſtatuere rerum precia. 1.
Sed id locum tantùm habet in rebus, ad vitam conſervandam neceſſariis. 2.
Qvid attendi debeat in ſtatuendo precio. 3.
Pharmacopæis etiam certa debent ſtatui precia. 4.
Epiſcopis Eccleſiæ utrùm commendata olim inſpectio rerum, ad victum neceſſariarum. num. 5. 6.
Statuto precio, etiam pœna decernenda eſt in transgreſſores. 7.
Principis etiam eſt, contractûs uſurarios prohibere. 8.
Cambia qvatenùs ſubjecta ſint Imperio Principis. 9.
De aſſecurationibus qvid ſtatuendum. 10.

I.

ET hæc qvidem de inſpectione circa menſuras & pondera. Seqvitur, ut videamus de rerum preciis, qvæ nimia ſæpè faciunt venditores. Juſtitia precii in qvo conſiſtat, & unde petenda ſit, latiorem exigit diſcuſſionem, qvàm inſtitutum hoc noſtrum admittit. Diximus eâ de re, qvaſi in compendio, & per ſaturam, *diſſertat. de Mohatr. num. 35. ſeq.* Hîc verò illud tantùm in diſceptationem venit, utrùm Princeps, & ex ejus jusſione Magiſtratus, rerum precia definire qveat? Sanè ſi naturam emptionis & venditionis in abſtracto conſiderare velimus, cùm in eâ conſenſus reqviratur liberrimus, & porrò, ut venditor talis ſit, qvi ſuæ rei moderator ſit, & arbiter, difficile videtur aſſerere, poſſe rebus promercalibus ab alio, qvàm qvi earum dominus fuerit, precium ſtatui. Qvò pertinent ea, qvæ congeſſit Petr. Gregorius, *Syntagm. lib. 25. cap. 13. num. 2.* Vicisſim qvia Reip. intereſt, propter communem neceſsitatem, & ad avertendam inopiam, venditorum avaritiam coërceri, præter Dardanariòs nemo erit, qvi non neceſſarium eſſe dicturus ſit, ut juſtum aliqvod â ſuperiore, poteſtatem ἀναγκαστικὴν habente, precium ſtatuatur. Sig. Scaccia, *de commerc. §. 2. gloſſ. 3. num. 104.* Libertas enim, qvæ venditori aliàs in contrahêdo competit, ex neceſsitate boni publici ita attemperanda eſt, ut hujus magis,

Digitized by Google

qvàm illius, habeatur ratio. Lud. à Pegverâ, *decis. 88. num. 1.* Cùm enim propter inopiam publicam cogi Dardanarius simpliciter possit, ut frumentum, qvod habet, vendat, uti suprà dixi, cogi etiam poterit, ut vendat justo precio. Et huc pertinet insignis Constitutio Justiniani, qvæ extat in *Novell. 122.*

II. Video tamen, à plerisqve Doctoribus illam potestatem restringi ad eas res, qvæ ad victum sunt necessariæ. Fabian. de Monte, *de empt. qvæst. 3. num. 39.* Didac. Covarruv. *l. 3. resol. c. 14. num. 3.* Anton. Gomez. *lib. 2. resolut. cap. 2. circa fin.* Stephan. Aufrer. *ad Capell. Tholos. decis. 447.* Garsi. Mastrill. *decis. 17.* Steph. Gratian. *disceptat. 149. n. 37.* ita tamen, ut sub illis comprehendantur etiam, qvæ ad amictum & vestitum pertinent. Aufrer. *d. l.* Augustin. Barbos. *ad l. 1. C. de Episc. aud. num. 3.* imò etiam hospitium & ædes, Franc. Card. Mantica, *lucubrat. Vatican. lib. 4. tit. 20. num. 29.* Benvenut. Stracha, *de mercatur. part. 4. num. 51.* In aliis rebus, qvæ tales non sunt, liberam relinqvunt venditori dispositionem. Paul. Laymann. *Theol. moral. lib. 3. tr. 4. cap. 17. §. 5. num. 34.* Aufrer. *d. l.* Ratio videtur esse ista, qvia rebus illis, qvæ ad victum pertinent, carere nemo potest, & hinc ad conservandam vitam emere cogitur unusqvisqve; id dum non nesciunt venditores, facilè in πλεονεξίαν prolabuntur, & iniqvo precio merces suas exponunt, qvibus proindè coercendis, & ut annona ne cariùs justo vendatur, necessaria est superioris inspectio, præsertim cùm aliàs precii constitutio in solius venditoris esset arbitrio, cui adstipulari deberet emptor, nì fame perire mallet. At in reliqvis rebus, qvæ tàm necessariæ ad usum qvotidianum, & vitam producendam non sunt, non venditoris tantùm, sed emptoris etiam sese exserit arbitrium, qvippè qvi illis carere, & non emere potest. Imò multùm restringitur in illis arbitrium venditoris, qvòd magis ex Emptoris voluntate precium constituendum sit, ideò qvòd nulla res pluris aut majoris precii sit, qvàm prout emptorem invenit. Matth. Coler. *de proces. execut. part. 3. l. 9. num. 111.* Martin. Azpilcuet. Navarr. *tom. 3. c. 23. num. 78.* Petr. Nic. Mozz. *de empt. & vend. tit. de substantial. num. 30.*

III. Ut verò justum in rebus necessariis Princeps definiat precium, necesse est, omnes probè consideret circumstantias abundantiæ aut sterilitatis, nec non sumptuum ac laboris, qvem agricolæ impenderunt. Neqve verò in his solùm subsistere debet Principis circumspectio, sed alia

Digitized by

alia etiam, annonam per ſe non contingentia, attendere oportet, ut juſtum annonæ conſtituatur precium. Qvia enim evenire plerumqve ſolet, ut chariſtiæ tempore aliarum qvoqve mercium precia creſcant, damno utiqve afficerentur agricolæ, ſi ipſi magno precio coëmere res alias neceſſarias, frumentum autem ſuum vili vendere cogerentur. Nec enim patitur æqvitas, ut unum hominum genus inopiam ſublevare debeat, reliqvis interim lucro intentis, ſed ab omnibus ſimul conferri debet, ad avertendum id, qvod omnes ſimul tangit. Paulus Laymann. *Theol. mor. lib. 3. tr. 4. cap. 17. §. 1. num. 4.*

IV. In eundem cenſum referenda ſunt mercimonia Pharmacopæorum, ſiqvidem illa etiam ad alimenta communiter referuntur, *l. 44. ff. de V. S. l. 22. §. 8. ff. ſol. matrim.* Bartol. *de alim. num. 6.* Joh. Bapt. Pontan. *de alim. cap. 17. num. 20.* Mart. Coler. *de alim. lib. 2. c. 1. num. 4.* Joh. Gœdd. *ad d. l. 44. ff. de V. S.* Eaq; proindè æqvo precio unicuiqve, & pauperi & ditiori, ſunt vendenda. Qvâ de re etſi juramento Reipublicæ adſtringantur pharmacopolæ, cujus ſummam refert Beſoldus, *in theſaur. pract.* pleriqve tamen eorum πλεονεξίαι ita laborant, ut de eâ licet convicti ſint, multa tamen ſemper mentiantur, qvibus utcunqve ſe excuſent, & lucrum ſuum extenuent, ex aliorum interim marſupiis, ad pulviſculum interdum excuſſis, ſuum probè farcientes. Nec malè igitur ſordidum & avarum pharmacopolarum qvæſtum dixit Annæus Robertus, *rer. judicatar. lib. 1. cap. 5.* Illis ut fibula injiceretur, hunc in modum conſtituerunt Statûs Imperii in Reformatione Auguſtæ anno 1584. promulgatâ: Nachdem in den Apotheken zu zeiten alte verlegene und undienliche materialia, und andere dergleichen Species, ſo man in den Recepten und Artzneyen pflegt zu gebrauchen / befunden werden / die dem Menſchen / ſo die einnimbt / zu Erlangung ſeiner Geſundheit mehr ſchädlich / denn nützlich ſind: So meinen wir hiermit ernſtlich / und wollen / daß die Obrigkeiten / unter denen Apotheken ſind / dieſelbige durch ihre darzu Verordnete / und der Sachen Verſtändige / jährlich aufs wenigſte einmahl viſitiren / und beſichtigen / gute Ordnung und Reformation darinnen fürnehmen / und den Materialien gebührlichen Werth ſetzen laſſen / damit ein ieder umb ſein Geld gute / friſche / und tügliche Materialien / und Artzneyen bekommen / und haben möge. Repetitur id in Ordinatione politicâ anno 1577., in qvâ additur: und in dem nicht betrogen / noch übernommen

Digitized by Google

werde. Sed hic locum invenit justa qverela Petri Gregorii, *Syntagm. l.* 25. *c.*14. *num.*6.

V. Cura & inspectio talium rerum necessariarum apud Romanos olim Præfecto urbi erat commendata, *l.*1.§.11.*ff.de præfect. Urb.* Num alii successu temporis ei surrogati fuerint, curiosè nunc non inqviro. Videri potest Petrus Gregorius, *Syntagm. lib.*36. *cap.*30. *num.*9. Illud invenio, Arcadii Charisii JCti tempore, Episcopos dictos fuisse, qvi præfuerunt pani, & cæteris rebus venalibus, uti patet ex *l.*18. §.7. *ff.de munerib.* Vocabulum enim Episcopi generale est, & significat qvemlibet observatorem, Inspectorem, curatorem & custodem. Vid. Claud. Espencæus, *in* 1. *Timoth. cap.*3. *pag.* 38. Episcopis Ecclesiæ eam curam cessisse constans est Doctorum sententia. Didac. Covarruv. *l.*3. *var. resol. cap.*14. *num.*5. *circa fin.* Franc. Card. Mantica, *lib.*4. *lucubrat. Vatican. tit.* 20. *num.* 24. Aug. Barbos. *de offic. & potest. Epist. part.*3. *alleg.*82. *num.*6. Sig. Scaccia, *de commerc.* §.2. *glos.*3. *num.*104. Nituntur illi textibus, in *l.*1. *C. de Episc. audient.* & *cap.*1. *X. de empt. vend.* Qvod priorem attinet, eadem ferè ille continet verba, qvæ leguntur in *l.*1. *C. de commerc.* qvi textus sine dubio integer magis est, minusq; corruptus, uti patet ex *l.*5. *Cod. Theodos. de lustral. collat.* Sed ex utroqve tamen codice, jura tàm corrupta exhiberi, ut vix inde aliqvis possit elici sensus, fatetur Gvid. Pancirol. *thes. var. lect. lib.* 2. *cap.*172. & post eum August. Barbos. *in d. l.* 1. C. *de Episcop. aud.* qvi ambo, ut veram sententiam eliciant, literæ textûs Justinianei presse inhærent, nisi qvòd Pancirollus & inscriptionem emendet. Sed enim cùm textus in Codice Theodosiano, qvem sine dubio secutus fuit Justinianus, nullam omninò mentionem faciat vel Episcopi, vel precii alicujus constituendi, sed de lustrali collatione, â negotiatoribus præstandâ, agat, difficilè erit, receptam sententiam tueri, nisi dicamus, de novo id constituisse Justinianum, & Constitutioni Valentinianæ tale Jus inseruisse. Vid. omninò Jacobus Gothofredus, *ad d. l.*5. *Cod. Theod. de lustral. collat.*

VI. Alter textus ex Jure Canonico æqvè adhuc controversus est propter autoritatem, qvam gerit. Desumptus is esse dicitur ex Concilio apud Alumnas, qvod, qvale fuerit, ignoratur, nec id in libris Conciliorum se inveniisse testatur Antonius Augustinus, *ad dict. cap.* qvod extat *in* 1. *compil. l.*3. *tit.*15. *c.*2. Unde alii legunt apud *Alum*, alii apud *Alu-*

Alumnias, alii *Alumpnas*, *Arvernas* alii, alii deniqve apud *Alvim*, aut apud *Alvernam*, aut *Alverum*, aut *Alutenſem*,&c. Tàm variè cùm natales hujus capituli determinentur, nec in ullius Concilii canonibus reperiri hactenùs verba iſta potuerint, de fide Pontificis meritò licet dubitare. Accedit, qvòd textus ille Presbyteris hanc det poteſtatem, precium conſtituendi, per qvos etſi cum gloſsâ intelligere velit Auguſtinus Barboſa Epiſcopos, videat tamen, ne impingat in ſententiam ſuorum ſociennorum, qvi immenſam differentiam inter Epiſcopos & Presbyteros, eamqve, jure divino introductam, ſtatuunt, de qvâ re multum diſputatum eſt in Concilio Tridentino, uti notat Petrus Svavis, *in hiſtor. lib. 7.* Sed etſi fortè talem ſpartam aliqvando ſuſceperint Epiſcopi, non dubito tamen, bonis moderatisqve Antiſtitibus non magis eam placuiſſe, qvàm forenſium negotiorum tractationem. Refert enim Poſidonius, Auguſtinum ei cognitioni interdum adusqve prandii horam, nonnunqvam usqve ad veſperam vacantem ſolitum eam angariam dicere, qvæ animum â rebus, ad ſe propriè ſpectantibus, avocaret, & in causâ eſſet, ut res utiliores omitterentur. Laudanda igitur magis eſt conſvetudo, qvæ, uti ait gloſſa, invaluit, ut hodiè Epiſcopus non ampliùs rebus precium imponat, eamqve ita in Franciâ obſervari teſtis eſt Nicolaus Boërius, *deciſ. 69. num. 21.* qvem laudat, & defendit Didacus Covarruvias, *l. 3. var. reſol. cap. 14. num. 5. in fin.*

VII. Qvod ſi igitur ita â ſuperiore precium rebus impoſitum eſt, excedere id venditoribus planè non licet. Si qvid enim tale qvid factum fuerit, non cogi tantùm debet venditor, ut reſtituat, ſed puniri etiam poteſt arbitrio judicis, ut contemptor, & transgreſſor legis. Nec tueri ſe poterit ille Conſtitutione Cæſarum, qvæ extat *in l. 2. C. de reſcind. vend.* qvippè qvæ ad hunc caſum minimè pertinet. Didac. Covarruv. *d. l.* Rationem diverſitatis reddit Sig. Scaccia, *de commerc. §. 1. q. 7. part. 2. ampl. 10. n. 78.* qvia ſcil. in aliis venditionibus precium ſuam habet latitudinem, & difficile planè eſt invenire punctualiter juſtitiam precii, & conſeqventer, ne infinitæ oriantur lites, haud levis in illis toleratur exceſſus, vel ideò ſaltem, qvod evidenter de eo non ſemper conſtat, ſed in eo caſu, qvando precium eſt taxatum, & definitum, de exceſſu, qvem venditor facit, evidenter conſtat, & pro-

Digitized by Googl

& propterea facilè lis dirimi potest in judicio, ut proindè necesse non sit connivere, & venditoribus fraudes, qvas faciunt, indulgere.

VIII. Qvandoqvidem autem in commerciis usu venire solet persæpè, ut in creditum eatur, id verò gratis ut fiat, genio seculi ferè adversum sit, & hinc plerumqve usura, aut qvid aliud ultra id, qvod principaliter & primariò debetur, expeti soleat, ne in immensum & infinitum hominum cupiditas evagetur, certi ponendi sunt cancelli, intra qvos ea contineatur, etiam pœnâ indictâ, si contineri aliter nolit. De justitiâ talis excessûs dicere, nunc nihil attinet, poterit eâ de re videri disertatio nostra, *de Mohatrâ*, ubi ex professo istam qvæstionem tractavimus. Ponamus verò, licitas haudqvaqvam esse usuras, tàm avidus tamen est illarum apud plerosqve omnes appetitus, ut moribus prævalentibus admittere potiùs eas, & limitare debeant Legislatores, qvàm hoc adseqvi, ut palàm fiat, qvibus flagitiis impares sint. Talia occurrunt compluria, qvæ funditùs extirpari, & omninò prohiberi in Republicâ neqveunt, de qvibus videri poterit Dn. Tabor, *de alt. tant. part. 3. art. 4. num.* 11. 12. Bernh. Sutholt. *de jurisdict. num. 81. 82.* qvatenùs verò permissio Principis intelligenda sit, & num propter factam determinationem atqve limitationem res ipsa ponatur in genere licitorum, abundè, ni fallor, suprà exposui. Dum igitur corrigendi sunt in hoc negotii genere mores hominum, ad Principem spectat, ut metas ponat, & terminos constituat. Inter Imperatores Romanos diligentissimo omnium fuit Justinianus, qvi primus de modo, & fine, & qvantitate justæ & legitimæ usuræ permulta edixit. Nec enim potuit tale qvid uno verbo definiri, qvod variè ex circumstantiis æstimari oportuit. Distingvendum scil. fuit, qvis esset creditor, qvis debitor, & cujus rei, & qvo periculo, qvæq; conditio obligationis, & qvæ mora esset. Horum omnium intuitu diversimodè suam voluntatem explicavit Justinianus, uti per collectionem omnium ejus constitutionum enucleatè exponit Franciscus Balduinus, *in Justinian. p. m. 59. seqq.* Ex recessibus Imperii qvincunces usuræ permittuntur, damnatis omnibus aliis contractibus usurariis, cum amissione qvartæ partis sortis; in hoc Electoratu Saxonico cum amissione totius sortis secundum edictum, qvod anno 1625 promulgatum fuit, ut eò magis scilicet coërceatur avaritia fœneratorum. Vid. Carpzovius, *prax. crim. part.*

part. 2 qvæſt. 92. Qvod etſi durum videatur, ſanciri tamen ideò debuit, qvod leges anteriores non ſufficientes fuerint delicto coërcendo. Et vel nunc etiam, lege novisſimâ non obſtante, clanculùm talia ſæpè committuntur, qvæ ſeveram animadverſionem merentur.

IX. Non minor Principi incumbit ſolicitudo, ne in cambiis & aſſecurationibus exorbitent negotiatores. In utrisqve enim multæ fraudes committuntur, propter qvas non damnum tantùm privatis, ſed ipſi etiam Reip. infertur. Et de cambiis qvidem, qvatenùs licita ſint, & num ferri debeant in benè conſtitutâ Rep. operosè nunc non diſcutiemus; peti eorum juſtitia ſolet ex ratione expenſarum, periculi, laboris, ſolicitudinis, vexationis & induſtriæ, uti iſtiusmodi fontes aperit, & inqvirit Fernandus Vaſqvius, *lib. 6. controv. cap. 60.* Garſ. Maſtrill. *deciſ. 303.* Nicol. de Paſſerib. *de ſcriptur. priv. lib. 3. qvæſt. 3.* Conrad. Summenhart, *de contractib. qvæſt. 99.* Paul. Laymann. *theol. moral. l. 3. tr. 4. c. 19.* Sig. Scaccia, *de commerc. §. 1. q. 7. part. 1.* Camill. Borell. *tom. 2. deciſ. 23. n. 76. ſeqq.* Fr. Card. Mantica, *Lucubrat. Vatic. lib. 25. tit. 3. n. 15.* Franc. Stypmann. *de jur. marit. part. 4. cap. 8.* Id certum eſt, poſt inventum nummum admodùm utile eſſe humano generi iſtud Commercii genus. Sed qvia infinitis fraudibus res ea ſubjecta eſt, providere hîc debet Majeſtas, ne juſtitiæ limites excedantur. Et qvidem ut lege univerſali precium aut lucrum, qvod campſori percipere licitum fuerit, definiatur, impoſſibile fortè eſt propter diverſitatem locorum, temporum, conſvetudinum, pecuniæ copiam vel inopiam, incurſûs latronum, ſumptuum & impenſarum varietatem, & ejusmodi circumſtantias alias, qvæ vel augere, vel minuere poſſunt cambii precium. Ut verò promiſcuæ hominum avarorum libidini cambia relinquantur, & bonis moribus adverſum eſt, & Principe virtuoſo indignum. Qvocirca optimè fecerit Princeps, ſi curiam Mercatorum conſtituat, & illorum religioni totum hoc negotium committat, ut de juſtitiâ vel injuſtitiâ cambiorum judicent, & in transgreſſores vel ipſi animadvertant, vel Principis aut Magiſtratûs ordinarii ſententiam requirant. Fuiſſe enim talia olim collegia, & in iis judices, conſtat ex *l. fin. C. de jurisdict. omn. jud.* à Principe ſcil, aut eo, qui τὸ κύριον habet, conſtitutos, uti notat Anton. Perez. *ibid. n. 2.* Quò etiam pertinet *l. 2. in fin. C. de conſtit. pecun.*

Digitized by Google

X. Idem dicendum arbitror de assecurationibus, contractu oppidò celebri,& freqventissimo in emporiis & locis maritimis, sed qvi tamen & ipse multas sæpè parit & satis intricatas controversias, uti videre licet apud Alvarum Valasc. *consultat. 64.* Petr. Santern. *de assecurat. per tot.* Sig. Scacciam, *de commerc. §. 1. q. 1. n. 128. seq.* Franc. Stypmann. *de jur. mar. part. 4. cap. 7.* Rutger. Ruland. *de commissar. part. 3. lib. 3. cap. 15.* Joh. Marqvard. *de jur. mercat.* Rot. Genuens. *decis. 25. 63. & 102.* & alios pasim. Ut autem contractus iste fraudibus negotiatorum, qvantum fieri potest, liberetur, providi est Principis, legibus cavere. Eamqve in rem elegantes passim prostant constitutiones, inter quas maximè celebris est ordinatio Philippi II. Regis Hispaniarum, anno MDLXIII. Bruxellis edita, & anno MDLXXI. repetita, qvam etiamnum veluti cynosarũ plerumq; seqvuntur negotiatores. De præmio tamen, sive precio securitatis, qvod consteum vocant, dubito, num lege publicâ ad certam qvantitatem reduci possit. Quanquam enim ejus, quod â lege taxatum est, quodqve proindè excedi â contrahentibus nequeat, sæpè faciat mentionem Sig. Scaccia, *d. l. §. 3. gloss. 3.* verendum tamen est, ne si qvid tale statuatur, iniqua contrahentibus inferatur conditio. Id quidem certum est, constitutionem præmii ad æstimationem mercium habere respectum; quà ratione, si merces sint impositæ navi, qvarum æstimatio non excedit mille, & contractus assecurationis fiat in duplũ istius precii, non subsistet iste, nisi in mille. Anton. de Gamma, *decis. Lusitan. 181. n. 2.* Anton. Perez. *Cod. de naufrag. n. 22.* Sed verò qvia periculum idem semper non est, & propter periculum tamen assecuratio contrahitur, magis est, ut statuamus, definitionem & constitutionem præmii liberæ contrahentium voluntati esse relinqvendam, qvi pro ratione navigationis, longioris vel brevioris, atqve imminentium periculorum in certam summã facilè consentient, ut tamen & consvetudini ne nimium detrahatur, & dolus omnis qvam longissimè absit. Dolo autem non caret, qui rem, de quà agitur, aut salvam, qvò destinabatur, perveniss̃e, aut periiss̃e certò novit, eò qvòd propria materia hujus contractùs sit damnum sub ratione incerti. Hug. Grot. *de jur. bell. & pac. lib. 2. cap. 12. n. 23.* Ant. Perez. *d. l. n. 23.* Alvar. Valasc. *d. l. num. 8.*

CAP.

CAPUT XLVII.

De Jure concedendi monopolia.

SUMMARIA.

Monopolia non ſunt admittenda in Rep. 1.
Per Principis conceſſionem vitioſitate ſuâ non liberatur monopolium. 2.
Cauſæ, qvibus excuſari poteſt conceſſio monopolii. 3.
Inde etiam excuſantur privilegia, pharmacopœis conceſſa. 4.
Conceſſo monopolio conſtitui à Principe debet precium rerum vendendarum. 5.
Etiam Principes qvandoq; monopolia exercent. 6.

I.

ANte omnia autem id maximè cavendum eſt Principi, ne in Rep. ſuâ monopolia exerceantur. Qvantum enim per ea damnum inferatur bono publico, jam diu longâ experientiâ obſervatum fuit. Et qvæ verò major in Rep. tyrannis eſſe poteſt, vel peſtis potiùs, qvàm, interturbatis Commerciis, rerum neceſſariarum, ad vitam tuendam, uſum pendere à paucorum hominum, aut unius ſæpè arbitrio & avaritiâ? ita ut ſycophantæ meritò hi poſſint appellari, & qvadruplatores, ex alienis diſpendiis qvæſtui ſuo inhiantes. Tiber. Decianus *tract. crim. l. 7. c. 21. num. 3.* Optimè igitur fecerit Princeps, ſi omnia in univerſum pacta, ad monopolium inducendum facientia, ſimpliciter prohibeat, exemplo Zenonis Imperatoris, cujus eſt conſtitutio in *l. un. C. de monopol.* Nec enim uno modo monopolium exercetur, ſed diverſæ ejus paſim ſeſe exſerunt ſpecies, tàm occultæ ſæpè & latentes, ut non animadvertantur, niſi damno jam dato. Videri de illis poterunt Tiberius Decianus, *d. c. 21.* Cunrad. Summenhart, *de contract. qvæſt. 51. circa fin.* Jacob. Menoch. *de arb. jud. qv. caſ. 569.* Joh. Sichard. *ad d. l. un. C. de Monopol.* Joh. Althuſ. *dicæol. l. 1. c. 133. num. 31.* Producunt aliqvi & extendunt ſententiam conſtitutionum de Monopoliis etiam ad illos, qvi docent, qvi cauſas orant, qvi medicinam faciunt, ſi, ſtimulante avaritiâ, didactra atqve ſalaria ſua in immenſum augeant, & contra, qvàm aut lege aut more civitatis conſtitutum eſt, Reip. graves ſint. Hoc enim eſt, ut non nemo dixit, ex Muſis virginibus facere meretrices.

Digitized by Google

Ant. Matthæ. *de criminib. tit. de crim. extr. c. 5. num. 5.*

II. Qværi nihilominùs solet, an ita illicita sint monopolia, ut nullo modo licita fieri possint. Qvi per autoritatem Principis ea in genere licitorum poni posse contendunt, non omnem tollunt difficultatem, si in eâ solâ subsistant. Sanè à Principe impetrari debet jus monopolii exercendi, cum officialis aliqvis, aut potestas inferior concedere id minimè qveat. Petr. Anton. de Petra, *de potestat. princ. c. 13. num. 10.* Sed propterea tamen suâ vitiositate non liberatur monopolium Scacc. *de commerc. §. 1. q. 7. part. 3. limit. 10. num. 12.* Potest enim etiam Princeps iniqvum constituere, & tale qvid permittere, quod in perniciem civium tendit. Et conqueritur Johannes Sichardus, *ad l. un. C. de monopol. num. 11.* per privilegia multa hodiè excusari monopolia, nec in Comitiis provisionem fieri adversùs ea posse, nisi privilegiis etiã ipsis derogetur. Laudanda hìc est provida Zenonis Imp. cura, qui ut monopolia tolleret, nullum omninò valere voluit privilegium, disertè edicens, ne quis pro suâ autoritate, vel sacro jam elicito, aut imposterum eliciendo rescripto, aut pragmaticâ sanctione, vel sacrâ Imperatoriæ pietatis adnotatione, monopolium auderet exercere, *d. l. un.* Sed & aliàs nullum omninò privilegium vel dari vel usurpari potest in præjudicium tertii, de quà re egi *suprà*. Fruantur igitur, qui monopolium ex gratiâ Principis exercent, suo hoc privilegio, sed ita, ne id fiat in dispendium Reip., aut cum damno proximi.

III. Quocircà tùm demùm licitum fiet ex concessione Principis monopolium, si & certa subsit causa, & adstringatur ille, qui privilegium impetrat, ut justo precio merces vendat. Hug. Grot. *l. 2. de jur. bell. & pac. cap. 12. n. 16.* Causæ possunt esse variæ, ut si cives reliqui impensis faciendis impares sint, & rebus aliundè advehendis non sufficiant, & sine tali monopolio conservari civitas non possit: qvâ ratione licita censentur in quibusdam locis lupuli, calcis, cerevisiæ, vinorum exoticorum, pannorum, &c. monopolia. Ant. Perez. *C. de monopol. n. 3.* Ita si unus, duo, tresve mercatores, aut artifices toti sufficiant civitati, plures autem sibimet ipsis damno sint, ne omnes esuriant, & multitudine civitati noceatur, poterit Princeps uni illi, aut duobus, aut tribus totum Commercium committere. Sic etiam inventoribus rei alicujus novæ, & artis, bono publico proficuæ, concedi potest rem inerationis

gratiã

gratiâ ad aliquod tempus ejus artis exercitium, excluſis aliis, qui eam æquè benè profiteri poſſent. Marcell. Donat. *in Sveton. Tiber. cap. 71.* Quâ ratione etiam typographis, vel bibliopolis indulgeri ſolent privilegia, ut intra certum tempus ſoli libros vendant, quos typis excudérunt, vel impenſis ſuis excudi curârunt. Sigism. Scaccia, *d. l. num. 16.* Dn. Hahn, *in Weſenbec. tit. de ſerv. export.* Dav. Mevius, *part. 3. deciſ. 70.*

IV. Ita intereſt Reip. præter pharmacopœos, nullos alios admitti, qui medicamenta vendant, tùm ut inſtructa magis ſint pharmacopolia, & ne egeant, qui illis præficiuntur, tùm quia periculoſum nimis eſt, ab aliis, rerum iſtarum minùs gnaris atq; peritis, medicamenta accipere. Atque idcirco reſponderunt Domini an Elias Weidmannen/ Apothecken zum gülden Löwen in Leipzig/ menſ. Auguſt. 1659. Als Ihr uns euren Bericht/ und angehefftte Rechts-Frage/ nebenſt Beylagen num. 1. 2. 3. zugeſchickt/ und euch des Rechten darüber zu berichten gebethen habt; Demnach erachten/ſprechen und b. wir ꝛc. Darauff in Rechten ergr. Habet Ihr nebenſt dem andern Apothecken zu Leipzig viel Jahr hero mit dē Materialiſten daſelbſt Streit gehabt/ ob ſie Compoſita, und andere dergleichen Sachen/ſo euch dem Apothecken ſonſten alleine gebühren/zuverfertigen/ und zuverkauffen befugt weren/ und es wollen dieſelbe/ ungeachtet des halben Churfürſtl. Gnäd. verordnungen ergangen/ noch nicht davon abſtehen/ nach mehrern Inhalt eures Berichtes und der Beylagen. Weñ nun gleich die Materialiſten vorwenden/ das ihnen in ihren Confirmirten Innungs-Articuln eine unumbſchränckte Handlung zugelaſſen/ und dergeſtalt Apothecker Wahren zu verfertigen v. zuvertreiben unverbothen/ Demnoch aber/v. dieweil Ihre Innungs-Articel darauff ſie ſich beziehen/ nur von Specereyen reden/ dererſelben auch etliche Nahmhafftig machen/ uñ unter ſolchen gantz und gar keine eigentliche Apothecker Wahren zubefinden/ ſonſten auch nirgend erſcheinet/ daß ihnen ſolche unumbſchränckte Handlung/ wie ſie dieſelbe verſtehen/ zugelaſſen ſey/ ſondern vielmehr durch Churfl. Gnäd. Verordnung/ de dato dem 1. Decembr. anno 1658. ausdrücklich verſehen/daß zu Leipzig niemand nachgelaſſen werden ſoll/ in Bürger und andern Häuſern die in öffentlichen Apothecken/ bißhero üblich befundene Artzneyen Simplicia oder Compoſita, durch ſich ſelbſt/ oder eigene Apothecker-Geſel-

ken und Laboranten auffm Kauff zuverfertigen / umbs Geld den Patienten zu überlassen / und Gewerbe damit zu treiben ; So erscheinet dannenhero allenthalben so viel / das die Materialisten / Medicamenta Simplicia und Composita zu verkauffen / oder darmit zuhandeln / nicht befugt / V. R. W.

probè circumspectum nihilominùs decet esse Principem, ne ministrorum avaritiâ, quibus nimiùm quandoqve confidunt, decepti monopolia concedant propter præsentem aliquam utilitatem, quam satis fuisset ab initio toram respuere, quàm post vulneratam salutem publicam de remediis cogitare. Marcell. Donat. *d. l.*

V. Alterum, propter qvod licitum fieri dixi monopolium, est constitutio precii. Monopolia enim ideò ferè odiosa & prohibita sunt, qvia venditores plerumq; iniqvum precium rebus suis promercalibus ponunt. Vitium igitur istud ubi purgatum fuerit, tolerari facilè poterit monopolium, etiam rerum ad annonam pertinentium. Sed qvia difficile est venditori in tantâ felicitate, de quâ sibi maximè blanditur, modum sibi ponere, superioris necesse est ut accedat jussio , per qvam coërceri queat πλεονεξία, sub pœnâ amissionis privilegii, nisi pareatur. Tali igitur modo adornatum monopolium nihil habebit iniqvi, præsertim cum, ut supra dixi, excedere precium ita taxatum venditori nullo modo liceat, tantum abest, ut monopolia omnia aut cum jure naturæ pugnare, aut injusta esse dici queant. Sed hîc tamen

VI. Utinam verò ipsi etiam Principes monopoliis abstinerent. Habuérunt, & etiamnum habent nonnulli sua horrea , suasque cellas, ut rem privatam suam novo qvodam monopolii genere augeant, certoq; anni tempore singulas res, ad victum necessarias, suo arbitrio vendant, edicentes publice, neminem alium ejus generis merces vendere, omnes autem à præfectis fisci emere debere. In quos graviter invehitur Tiberius Decianus, *d. l. num. 5.* Non invidendum tamen est hoc mercimonii genus Principibus, si tanta ærarii publici fuerit inopia , ut non sit, unde peti possint sumptûs publici, præsertim si aliàs parcatur subditis, & ab onere tributorum atq; vectigalium illi interim liberentur. Vid. Herman. Later. *de cens. lib. 3. cap. 14. n. 33. seq.* Dn. Carpzov. *lib. 1. respons. 42.* Extra hanc

hanc cauſam, ſi mercimonia, ad privatos pertinentia, ad ſe rapiat Princeps, non aliud ad poſteritatem transferet encomium, qvàm qvod de ſe meruit Ferdinandus, Rex Neapolitanus, apud Philip. Cominæum, *de bell. Neap. lib. 2.* Conf. Ant. Mornac. *C. h. t.*

Caput XLVIII.

De
Jure concedendi Reſcripta moratoria.

SUMMARIA.

Ad Creditorum inhumanitatem compeſcendam ſolet debitoribus ſubvenire Princeps per Reſcripta moratoria. 1.
Horum Reſcriptorum varia ſunt Synonyma. 2.
De juſtitiâ talium Reſcriptorum. 3. 4.
Dari ea debent nullâ ſuâ culpâ facultatibus lapſis. 5.
Talia Reſcripta à ſolo Principe conceduntur. 6.
Inducia qvandoq; etiam à Creditoribus dantur. 7.
Explicatio l. 2. C. de prec. Imp. offer. & l 4. eod. 8. 9. 10.
Qvousq; Reſcripta moratoria ſe extendere debeant. 11.
Debitor, impetrans Reſcriptum moratorium, cautionem præſtare debet. 12.
Ea tamen cautio à Creditoribus petenda eſt. 13.
Aliqvando cautio ea neceſſaria non eſt, etſi petita fuerit. 14.
Forma Reſcripti moratorii, in aulâ Saxonicâ Electorali uſitata. 15.
Effectus talis Reſcripti conſiſtit in ſuſpenſione exactionis debiti. 16.
Excipiuntur tamen à Doctoribus debita nonnulla, in qvibus nulla Reſcripti ejusmodi eſt efficacia. 16.
Debitor, qvi impetravit Reſcriptum moratorium, an immunis ſit ab uſuris præſtandis. num. 17. 18.
Inducia moratoria utrùm etiam proſint fidejuſſoribus debitoris? 19.

I.

QVemadmodùm verò Princeps aſſiduus eſſe debet in præſcribendis legibus, & ſeverus in vindicandis fraudibus mercatorum, ita & facilis eſſe debet in juvandis illis, qvi nullâ ſuâ culpâ grave diſpendium, & jacturam rei familiaris inciderunt, & hinc alieno ære obruti Creditorum exactionibus expoſiti ſunt. Sunt enim Creditores qvandoqve tàm iniqvi & inhumani, ut non in bona tantùm, ſed in ipſa etiam debitorum corpora, ſi liceret, non vererentur ſævire. Et licuit qvi-

Digitized by Google

qvidem id aliqvando, uti ex variorum populorum moribus comprobat Annæus Robertus, *rer. judicat. lib. 2. cap. 6.* Conf. Car. Sigon. *de antiq. jur. civ. Rom. l. 1. c. 6. num. 30.* Petr. Gregor. *l. 22. Syntagm. cap. 6.* Franc. Hottomann. *qvæst. illustr. 26.* plerisqve tamen sæva nimis, & crudelis visa fuit istiusmodi executio. Et Leges Romanæ maximè commendant Creditorem, qvi non acerbum se exactorem, nec contumelioſum præbet, sed moderatum, & cum efficaciâ benignum, & cum instantiâ humanum, *l. 33. ff. de usur.* Sed qvia nihilominùs Creditores severisimè qvandoqve debitores suos urgent & insectantur, placuit Principibus, calamitoſos debitores in singularem recipere tutelam, eosq; gratioſo aliqvo Rescripto munire, ut interim, dum à Creditorum importunis flagitationibus & injuriis immunes sunt, & securi, ad lautiorem fortunam pervenire, & de comparandis pecuniis, solutioni sufficientibus, cogitare qveant.

II. Dicuntur istiusmodi Rescripta, induciæ moratoriæ, & literæ induciales, item Rescripta moratoria, seu dilatoria, qvòd scil. moram & dilationem solutionis conferant debitoribus, aut potiùs, qvia morantur, & differunt exactionem. Aliis literæ securitatis, & simpliciter, securitas. Johann. Petr. Surd. *decis.* 301. & 307. literæ respirationis. Ant. Fab. Cod. *l. 1. tit. 9. def.* 14. literæ gratiæ, & simpliciter, gratia. Joh. Bapt. Asinius, *de execut.* §. 6. *cap.* 69. literæ salvi conductûs, Jacob. Menoch. *de A. J. Q. cas.* 203. *n.* 14. induciæ qvinqvennales, nempè qvòd ad qvinqve annos plerumqve concedantur. Paul. Matth. Wehner. *in observ. pract.* Anstands-Brieff. Hodiè in his Provinciis eiserne Brieffe appellantur, qvòd veluti ferreum faciant debitorem, qvem nullâ executione interim, dum Rescriptum vires habet, superare qveant Creditores.

III. Talia Rescripta, ut maximè Creditoribus odioſa videantur, & adversa, æqvitatem tamen continent haud exiguam. Certum enim est, iniqvè, & contra charitatem, agere Creditorem istum, qvi debitorem, nullâ suâ culpâ ad pauperiem redactũ, actione & executione persequitur, cujus calamitatem miserari potiùs debuisset. Iniqvitas hæc cùm adversùs charitatem faciat, non adversùs justitiam externam, & ad internum magis conscientiæ forum pertineat, non facilè à Legislatore coërcetur. Sed nec omnes & singuli actûs virtutum moralium, præterqvàm, qvi justitiæ sunt, præ-

præcisè per leges positivas imperari possunt, nisi ex intermissione unius vel alterius tranqvillitas externa & status publicus lædatur. G. Franzk. *lib. 2. resolut. 7. num. 56.* Miseranda igitur cùm sit eorum calamitas, qvi non suo facto, aut culpâ, sed casu, & per adversam fortunam, in eam sortem deveniunt, non crediderunt Legislatores, tàm inhumanum extiturum esse Creditorem, ut, qvod sibi fieri nolit, in alterum statuat. Et qvia misericordia est inter eas virtutes, qvarum natura coactionem repudiat, & cujus proindè actus oppositus puniri non facilè potest, aut solet. Hug. Grot. *de jur. bell. & pac. lib. 2. c. 20. num. 20.* totum istum virtutis actum, ut in aliis similibus, conscientiæ & pudori Creditoris reliqverunt. Selden. *de jur. nat. & gent. l. 1. cap. 4.* Arnold. Vinn. *ad pr. Inst. de Oblig. num. 8.*

IV. Qvia verò stricto jure plerumqve uti solent Creditores, & id, qvod honestum est, qvodq; ipsos ex charitate deceret, rarò nonnunqvam attendunt, ut ab eorum injuriis tutus esse possit debitor, Principis autoritatem intercedere oportet, ut hâc ratione per indirectum Creditores ad meliorem mentem, & saniorem affectum rediganter. Conf. Philipp. Zorer. *qvæst. 5. num. 379.* Nec dicere poteris, iniqvam hâc ratione Creditoribus inferri conditionem, illos siqvidem exigendo uti jure suo, & hoc illis ne per Principem qvidem auferri debere. Jus enim, qvod hâc ratione à justo & justitiâ differt, aliqvando minùs æqvum est, & injuriæ propius. Claud. Salmas. *in Defens. Reg. p. m. 62.* Eiq; temperando poterit Princeps potestate sibi concessâ uti, ut in tramitem justi & justitiæ redigatur. Nec etiam aufertur id, qvod tantùm differtur, nec magnum adeò damnum est in morâ modici temporis, *l. 21. ff. de judic.* Iniqva igitur non poterit esse conditio, qvæ iniqvitatem corrigit, & rigorem exactionis temperat, præsertim cùm ei Scripturæ Sacræ monita adsistant, qvæ refert Anton. Tessaur. *decis. 186. num. 3.* Accedit, qvòd interfit Reipubl., & præstet habere subditos obæratos, rei tamen suæ familiaris augmento studentes, qvàm ad inopiam ita compulsos, ut ad novissimam ipsi penuriam devenire fluctuentur, & neqve consveta & legitima tributa, & pro veritate pias functiones, secundùm publicum censum, possint sine maximâ necessitate persolvere, uti loqvitur Justinianus, *Novell. 8. præfat.*

V. Hæ sunt causæ impulsivæ, & justificæ simul, qvæ Principem mo-

Digitized by Google

vere ſolent, ut Reſcripta moratoria concedat. Ex qvibus patet, non aliis ea applicari debere, præterqvam debitoribus nullâ ſuâ culpâ, ſed vel calamitate belli, vel naufragio, vel alio caſu fatali facultatibus lapſis. Utqve eâ de re certiùs conſtet, voluit Imperator Reipublicæ Germ. nulli concedi debere ejusmodi moratoria, niſi per teſtimonium Magiſtratûs ſui, ſub qvo domicilium habet, vel alia fide digna inſtrumenta docuerit, facultatum ſuarum ſe ſine culpâ ſuâ jacturam feciſſe. Reformat. guter Policey zu Augſp. *anno 1548. tit.* von verdorbenen Kauffleuten/ ibi: So meinen wir hiermit ernſtlich/ uñ wollen/ daß ihnen ſolche moratoria, oder qvinqvennell/ hinfüro nicht mehr gegeben werden ſollen/ Wir/ unſere Nachkommen/ Römiſche Käyſer / oder Könige / ſeyn denn von der Obrigkeit / darunter ſolche verdorbene oder aufgeſtandene Kauffleut geſeſſen/ zuvor eigentlich berichtet/ oder vergewiſſert. Oder / daß dieſelben Kauffleut gläubliche Uhrkunden / oder Schein / vorbringen / daß ſie aus unverſehenen zugeſtandenen Unfällen ihrer Leib oder Güter verdorben / und aufgeſtanden ſeyn / und daß in ſolchen Fällen die moratoria, oder qvinqvennell / ſtat haben. Wo aber die andere Geſtalt / und mit verſchwiegener Warheit außbracht oder erlanget werden/ alſdenn ſollen ſie krafftloß/ und unfürträglich ſeyn / und dafür gehalten werden. Conſeqvens hinc eſt, eos, qvi per luxuriam, nimiamq; bonorum ſuorum profuſionem, ad paupertatem redacti ſunt, ut & eos, qvi calamitatem ſimulant, tantum bonorum cæteroqvin habentes, ut & Creditoribus indè ſatisfieri poſſit, & ipſi qvoqve poſt exſolutum omne æs alienum nihilominùs retineant, qvantum ad vitam conſervandam, & honeſtè ducendam ſufficit, tali beneficio haudqvaqvam afficiendos eſſe. Add. Benvenut. Stracha, *de decoctor. part. 6. num. 20.* Hering. *de fidejuſſor. c. 5. num. 103.*

VI. Qvia verò per Reſcripta moratoria actiones, & executiones intentatæ impediuntur, & hinc aliqvod præjudicium, aut incommodum ſaltem Creditoribus naſcitur, non promiſcuè à qvovis Magiſtratu concedi ea debuerunt, qvòd ea res & accuratiorem disqviſitionem, & majorem autoritatem reqvireret, ſed à ſolo eo, qvi ſuperiorem non recognoſcit, aut qvi ſaltem Imperii jura habet. Anton. Fab. *Cod. lib. 1. tit. 9. def. 17.* Nec moveor per *l. 45. §. 10. ff. de jur. fiſc.* ubi etiam judicibus aliqva poteſtas concedendi dilationes adſeritur. Id enim uti negandum non eſt, ita certum eſt, poteſtatem iſtam à poteſtate principali

pali specie differre, qvod & innuunt verba in isto textu, dum ait JCtus: *prolixioris autem temporis spacium ab Imperatore postulandum est.* Et sicut privatus debitori suo per conventionem, ita judex condemnato per sententiam dilationem ad comparandam pecuniam dare potest; nec tamen ista dilatio eodem modo se habet, qvo se habet concessa â Principe per Rescriptum, qvod vel inde patescit, qvia & privati conventio, & judicis sententia, aut decretum, ad unam certam causam restringitur, Rescriptum autem Principis universaliter se adversùs omnes Creditores extendit, & ad omnes causas, nisi qvædam excipiantur. Sed & dilationes, qvæ â judice dantur, mediatè ipsum Principem habent autorem, cujus ex autoritate judex jurisdictione suâ & potestate utitur. Sic enim lege, h. e. autoritate Imperantis introductum est tempus istud, qvod post condemnationem reis indulgetur, *l. 21. ff. de judic.* uti patet ex collatione, *l. 31. ff. de re jud.* Conf. Lazar. Fœnut. *de moment. temp. cap. 11. num. 4.* Bachov. *in Treutler. vol. 2. disput. 27. th. 6.*

VII. Minus negotium facesśit textus, in *l. fin. C. qvi bon. ced. poss.* Dicitur qvidem ibi, qvòd etiam Creditores indulgere inducias qvinqvennales possint; sed hoc non faciunt eâ potestate, qvâ indulget Princeps. Et imò ingens admodùm discrimen subesse, arguitur ex eo, qvòd induciæ, qvæ â Principis manu expectantur, plerumqve invitis Creditoribus dentur. Nicol. de Passerib. *de scriptur. privat. l. 3. qvæst. 5. num. 42. p. m. 286.* cùm alteræ illæ non nisi per consensum creditorum vel omnium, vel plurium, atq; hinc per modũ conventionis cum debitore, & per liberam juris sui remissionem concedantur. Nec igitur necesse est, ut hæ Creditorum inducíæ diplomate Principis confirmentur, ut proindè ab ipso etiam Principe indulgeri dicantur, uti vult Andr. Knichen, *de Sax. non prov. jur. verb. Ducum cap. 5. num. 459.* Osvvald. Hilliger, *in Donell. enucl. lib. 22. c. 9. lit. G.* Limnæus, *jur. publ. lib. 4. cap. 8. num. 312.* Id enim frustrà probari ex *d. l. ult. C. qvi bon. ced. poss.* ostendit Carpzovius, *in assl. debitor. th. 63. n. 68.* qvi de his, ex indulgentiâ Creditorum concesśis induciis, prolixiùs videri poterit, cùm tractatio ista ad institutum nostrum propriè non pertineat. Add. Petr. Paul. Paris. *vol. 3. consil. 100.* Qvod autem Antonius Faber putat, *decad. 25. error. pragm. 3.* olim non obtinuisse invitis Creditoribus Rescriptum Principis moratorium, sed potuisse

Digitized by Google

qvidem Principem admittere debitorem ad miserabile beneficium cessionis, etiam invitis Creditoribus, non potuisse tamen similiter indulgere inducias, nisi volentibus & eligentibus Creditoribus, in qvam sententiam etiam inclinare videtur Bachovius, *in Treutler. vol. 2. disp. 24. th. 4. lit. E.* Id nullâ planè autoritate firmatur, & eâdem facilitate, qvâ asseritur, potest negari.

VIII. Prima Rescripti moratorii mentio fit *in l. 4. C. de prec. Imp. offer.* altera, *in l. 2. eod.* Primum textum malè ad hanc materiam applicari dicit Cujacius, *l. 2. Observ. 10.* & eum accipit de præscriptione dilatoriâ pacti conventi, ne intra qvinqvennium petatur, tale enim putat Creditori, suum persequenti, ante qvinqvennium remitti, & relaxari posse. Et hinc alteram lectionem probat, qvæ pro vocabulo *permittitur*, substituit vocab. *remittitur*. Eaqve lectio confirmatur ex *l. 3. Cod. Theodos. de diverf. Rescript.* qvâ tamen non obstante Anianus Interpres inducias moratorias intelligit. Cum Cujacio hactenùs facit Antonius Faber, *dict. error. 3.* qvod putat, textum istum de Rescriptis moratoriis planè non agere, sed in explicatioone tamen, & enucleatione veri intellectûs à Cujacio dissentit. Contendit enim Faber, pertinere textum ad dilatorias exceptiones, ipsam causam non spectantes, sed personas tantùm, sine qvibus judicium consistere non potest, judicis scilicet actoris, aut procuratoris. Sed nec alterum qvidem textum in *l. 4. C. de prec. Imp. off.* qvem inconcussum reliqverat Cujacius, probationi aptum dicit Faber; pertinere enim illum vel ad dilationes, qvæ sunt modici temporis, secundùm *l. 21. ff. de judic.* vel ad qvinqvennales, Creditoribus volentibus, juxta *l. ult. C. qvi bon. ced. poss.* à Principe concessas. Ex qvo concludit, nullum in toto jure locum esse, qvo qvis possit usum probare hujusmodi Rescriptorum de qvinqvennalibus, imò nec de annalibus qvidem, invitis Creditoribus emissorum.

IX. Utriqve, & Cujacio & Fabro, adversarium se præbet Osvvaldus Hilliger, *in Donell. enucl. lib. 22. c. 9. lit. E.* meo judicio non ineptum, nec vitilitigatorem. Qvod enim Cujacii interpretationem attinet, rectè dixit Faber, non minorem Reo inferri injuriam, si temporalis exceptio, ex pacto competens, ei adimatur, qvàm si exceptionem perpetuam habuisset. Qvia enim tempore Constantini, cujus est constitutio in *d. l. 2. C. de prec. Imp. off.* nondum sublata fuit illa pœna, qvâ

plus

plus petens causâ cadebat, §. 33. *Inst. de act.* §. *10. Inst. de except.* non potuit à Principe sine magnâ Rei injuriâ talis exceptio, qvâ in totum perimi potuisset actio, auferri, cùm nec Zeno qvidem Imperator pœnam plus petitionis omninò sustulerit, sed tantùm mutationem ejus & mitigationem induxerit, *d.* §. *10.* Fabri autem interpretatio in conjecturis consistit, qvas ex textu non eruit, sed infert, ut pragmaticis errorem imputet. Et sæpè tamen dilatoriæ exceptiones judicium respicientes, qvas remitti posse putat Faber, majus præjudicium faciunt, &graviorem reo injuriam inferunt, qvàm Creditori inducia qvinqvennales. Sanè exceptionem prævention is, judicis suspecti, legitimationis,& ejusmodi alias si Princeps Rescripto adimere velit,qvis neget iniqvam reo conditionem inferri?Imò sunt aliqvæ, qvas nullo rescripto adimi posse constat,qvalis est exceptio adversùs militem, de qvâ disertus est textus, *in l. 7. C. de procurator.* Interim non diffiteor, Principem causam committere posse, ut exceptionibus dilatoriis rejectis in causâ procedatur, *c. 13. X. de off. & pot. jud. del.* qvo tamen casu excluſæ tantùm intelliguntur exceptiones frivolæ, & qvæ sunt de apicibus juris. Zanger. *de except. part. 2. c. ult. num. 18.* Gail. *1. obs. 33. num.* 5. Aug. Barbos. *ad d. c. 13.*

X. Frustrà autem contendunt Cujacius & Faber, non satis sibi cohærere textum, nec posteriorem partem respondere priori, si prior pars de concessione intelligatur. Sensus enim satis perspicuus est, si dicamus, exceptionem dilatoriam nondum competentẽ concedi posse tùm, qvando jus creditoris non intervertit, sed tantùm suspendit; qvando autem exceptio jam competens totum jus perimit, convelli & relaxari eam non posse. Sive ut Hilliger *d. l.* explicat, ita formanda est oppositio: *Debitori ex miseratione dilationes & inducia à nobis haud agrè indulgentur; creditori autem, qvi exceptione perpetuâ removetur, tantum abest, ut unqvam actionem efficacem concedamus, ut & ejusmodi petitionem fieri districtè nolimus & prohibeamus.* Et qvid verò hoc absurdi erit, si dicamus, non cohærere sibi textum, & in posteriore parte aliam planè materiam tractari, atqve Imperatorem Constantinum de duabus qvæstionibus consultum ad utramqve uno rescripto respondisse? Tales enim constitutiones in Codice Justinianeo reperiuntur plures, qvæ cùm compendiosè conceptæ,& carptim collectæ sint, mirum non est, legenti aliam

Digitized by Google

aliamqve sæpè inopinatò obvenire materiam. Qvod verò alterum tantum attinet, *in l. 4. C. de prec. Imp. off.* non potest ille vel de dilationibus modici temporis, vel de qvinqvennalib9, â creditoribus concessis, accipi. Neutrubi enim opus est Rescripto principali; sed in illis judicis potestas sufficit, in his partium conventio.

XI. Circa tempus, ad qvod usq; induciæ ejusmodi moratoriæ indulgeri debeant, multum disputatur inter Doctores. Nec n. ad qvinqvenniū semper conceduntur, sed annus interdum, interdum biennium aut etiam triennium & qvadriennium præfigitur, & de talibus qvidem dubium nullum movetur. Sed utrùm Princeps etiam ultra qvinqvennium gratiam debitori facere possit, disceptatur. Negat id Antonius Hering. *de fidejussor. c. 5. num. 135.* sed trepidè, & titubanter, audaciùs Antonius Faber, *Cod. l. 1. tit. 9. def. 17.* ubi, si in tempus longius facta fuerit concessio, ne qvidem pro qvinqvennio ipso defendi inducias posse contendit. Eandem sententiam tenet Nicolaus de Passerib. *de script. priv. lib. 3. q. 5. n. 4. pag. 282.* Conf. Carol. Tapia, *in rubr. Dig. de constit. Pp. c. 1. num. 64.* Moller. *l. 4. semestr. c. 6. num. 6.* Ego hîc Principi metas ponere nolim, secutus Lancellottum Conradum, *in templ. omn. jud. l. 1. c. 1. §. 4. obs. 23. n. 3.* Limnæ. *lib. 4. jur. publ. cap. 8. n. 332.* præsertim cum temporis spacium nullibi in jure definitum sit, nec ex nomine, qvòd qvinqvennales dicantur, validum duci possit argumentum; & licet tempus definitum esset, Princeps tamen sibimet ipsi id posuisset, nec propterea aliorum potestati, imò nec propriæ suæ derogasset. Pro ratione igitur circumstantiarum longius aut brevi9 tempus Princeps constituere, & constitutum etiam qvandoqve prorogare potest, hoc tantùm observato, ut id non fiat sine causâ, neve gravius damnum aut præjudicium inferatur Creditori, qvàm qvod invitum eum subire æqvum sit, qvod justâ reprehensione perstringit Carolus de Grassis, *excep. 32. num 96.* Qvantumcunq; verò tempus concessum fuerit, initium id illicò capit ex die, qvo exhibetur debitori, sive â die, qvo id datum & subscriptum est. Gvid. Pap. *decis. 109.* Petr. Peck. *de jur. sistend. c. 45. n. 20.* Posset enim debitor in fraudem Creditorum rescriptum istud penes se retinere, & tùm demum, qvando nullum amplius effugium restat, eo uti, qvod permittendum ipsi non est. Qvod si tamen debitor, qvo minùs utatur, impeditus fuerit, in carcere fortè deten-

Digitized by Google

detentus,aut aliàs prohibitus, ab eo die computandum erit temporis initium,qvo impedimentum cessat. Anton. Fab. *Cod. l. 1. tit. 9. def. 2.*

XII. Cæterùm,ut Rescripta moratoria valeant, â debitore reqviritur fidejussio idonea, propter textum *l. 4. C. de prec. Imp. off.* ubi constituunt Impp. universa Rescripta, qvæ in debitorum causis super præstandis dilationibus promulgantur, non aliter valere, nisi fidejussio idonea super debiti solutione præbeatur. Ubi obiter noto,in Codice Theodosiano nihil omninò haberi de fidejusione, qvod argumentum præbet, Justiniani infarcientis hoc esse institutum. Ita enim legitur in *l. 6. C. Th. de diverf. rescript. Universa Rescripta, qvæ in debitorum causis super præstandis dilationibus impetrata sunt, rescindantur: cum sint acerbiùs perurgendi, qvi mansvetudinis nostræ pudore fatigato, non qvod utilitatibus publicis, sed qvod suis fraudibus conveniret, aspexerint. Dat. &c.* Fidejusionem autem ideò reqvirunt Jura Justinianéa, ne debitor bona, qvæ adhuc habet, durantibus induciis consumat, aut eis collectis & consarcinatis aufugiat,& sic creditorem suum, qvi induciis concessis damnum sibi hinc datum facilè imputabit, defraudet & eludat. Et hæc ratio facit, ut fidejussionis exactio in æqvitate naturali fundetur, ita ut nec Princeps eam, si petatur, remittere possit.

XIII. Qvid verò si â Creditoribus ea non petatur, & ex hoc omissa fuerit, num propterea invalidum erit Rescriptum. Ita videtur innuere textus in *d. l. 4.* ubi generaliter dicitur: *non aliter valeant.* Qvod enim non nisi sub certo modo valere debet, non valebit, si modus iste fuerit omissus. Nihilominùs tamen verbis istis generalibus non obstantibus pleriqve omnes sentiunt, non invalidari Rescriptum, ut maximè præstita non fuerit fidejusio, si ea â creditorib9 non fuerit petita. Vid. Nicol. de Passerib. *de script. priv. lib. 3. qv. 5. pag. 283. & 284.* ubi cum Doctoribus hanc ponit regulam, qvòd, qvandocunqve lex vel statutum, ad validitatem actûs cautionem aut fidejusionem reqvirit, semper id intelligi debeat sub hâc qvalitate, si petatur â parte. Conf. Carol. de Grassis, *except. 32. num. 100.* Hillig. *in Donell. enucl. l. 22. c. 9. lit. N.* Gail. *l. 2. obs. 46. num. 14.* Dan. Moller. *p. 1. const. 19. n. 15. 16.* Lancellott. Conrad. *in templ. omn. jud. d. l. num. 11.*

XIV. Observantur autem â Doctoribus qvædam exceptiones, qvibus necessaria non est cautio fidejusso-

Digitized by Google

§. 20

juſſoria, e. g. qvando ante impetratas inducias idonei fidejuſſores debito accelſerunt, qvi induciis currentibus adhuc obligati ſunt. Limn. *l.* 4. *jur. publ. c. 8. num.* 330. it: ſi debitores habeant bona immobilia, tunc enim, ſi hypothecam in iis conſtituant, cautio fidejuſſoria ipſis remitti poteſt, qvod ita obſervari notat Anton. Perez. *C. de prec. Imp. off. num.* 6. Extra hos aut ſimiles casùs nego, intermitti poſſe cautionem fidejuſſoriam, ſi ea à creditoribus petita fuerit, nec tamen propterea Zangero inſultandum cenſeo cum Limnæo *d. l.* qvòd ſcripſerit illæ *part.* 2. *de except. c.* 12. *num.* 4. cautionem fidejuſſoriam hodiè exigi non ſolere. Non arbitror enim hanc Zangeri mentem fuiſſe, qvòd petita à creditoribus cautio eis denegari, & omninò intermitti poſſit, ſed de conſvetudine is atteſtatur, qvòd induciis moratoriis hodiè non ſemper accedat cautio, ideò ſcil. qvòd peti non ſoleat, ſuffragante etiam Carpzovio, *in aſyl. Debitor. th.* 61. *num.* 33. Qvòd ſi verò nec fidejuſſores invenire, nec pignoribus cav re poſſit debitor, benigna ea eſt ſententia, ut admittatur ad cautionem juratoriam. Ant. Fab. *Cod. l.* 1. *tit.* 1. *def.* 21. dum tamen probatæ ille fuerit fidei & exiſtimationis. Gail. *lib.* 1. *obſ.* 148. *num.* 6.

XV. Ex aulâ noſtrâ Electorali Saxonicâ Reſcripta ejusmodi moratoria hunc in modum & ſub taliferè formâ exarari & concedi ſolent: Hochgelahrter Rath / und liebe Getreue / Nach dem aus euern / wegen des von N. N. Handelsmann zu Wittenberg geſuchten fünff Jährigen anſtandes wieder ſeine Gläubigere / ſub dato den 21. Januarii ienthin / eingeſchickten unterthänigſten Bericht unter andern zuvernehmen / wie ermelter N. nicht durch ſein verſchulden / ſondern vermittelſt unterſchiedener Unglücks-Fälle in Abfall ſeiner Nahrung gerathen. Als ſeynd Wir bey ſo beſchaffenen Dingen gnädigſt zu frieden / daß Supplicanten / kegen Beſtellung gnugſamer Caution, der gebethene Anſtand auff zwey Jahr lang verſtattet und eingereumet werde / Hiermit begehrende / ihr wollet die Gläubigere auff dem fall / Krafft dieſes / alſo beſcheiden / und Supplicanten wieder dieſelben ſo lange darbey ſchützen. Mochten wir euch mit Beyfügung deſſen / ſo er N. zugleich ſupplicando nochmals geſuchet / hinwieder nicht bergen / und geſchicht daran Unſere Meinung. Datum Dreßden / am 14. Martii Anno 1667.

XVI. De effectibus Reſcripti moratorii breviter notetur, ſuſpendi per illud exactionem debiti, adeoqꝫ ſecurum reddi debitorem, ne interim à Creditoribus urgeri poſſit. Ex-

Digitized by Google

Excipiunt tamen Doctores casûs aliqvos, qvibus Rescripti concessi nulla est efficacia. Qvò referunt (1) id, qvod Ecclesiæ debetur, aut alii piæ causæ. Nic. de Passerib. *de script. priv. lib. 3. q. 1. n. 65.* Carol. de Grassis, *d. except. 32. n. 35.* propter favorem scil. piæ causæ, non ideò, qvòd Principes seculares non possint circa res Ecclesiasticas aliqvid statuere, uti perperam statuunt Doctores citati, & Menochius, *de A. J. Q. cas. 203. num. 20.* Debitis Ecclesiasticis comparantur â plurimis debita pupillaria, & miserabilium personarum, unde in istis qvoqve Rescripta moratoria nullum habere locum contendunt. Anton. Fab. *Cod. d. def. 20.* qvod de miserabilibus qvidem personis ambabꝰ largior manibus, & ita qvidem, ut nec alimentorum debita Rescripto suspendi posse existimem; sed pupilli causa mihi non videtur æqvè favorabilis. Menoch. *d. l. n. 23.* nisi & ille qvoqve egestate prematur. Tùm enim generaliter tenendum, contra creditorem æqvè inopem, vel etiam pauperiorem, Rescripti moratorii nullum esse usum. Ant. Tessaur. *decis. 186. num. 7.* (2) debita Fiscalia, ea scil. qvæ Reip. debentur, qvia ea necessaria sunt, & qvàm citissimè solvi debent. Hunn. *de morator. dilat. num. 22.* Qvæ enim Principi debentur, nec fiscalia propriè sunt, nec eodem favore gaudent, cum Princeps in bonis suis patrimonialibus specialem prærogativam hoc casu non habeat. Ad fiscalia tamen refero ea, qvæ ex delicto veniunt. Menoch. *d. l. n. 16.* cum in illis prævaleat favor Reip. cujus interest, ne delicta maneant impunita, qvæ ratio facit, ut, propter debitum ex delicto, ne qvidem ad cessionem bonorum admitti possit debitor. Joseph. Ludovic. *decis. 32. n. 2.* (3) debitum juratum. Nicol. Boër. *decis. 269. num. 5.* Anton. Tessaur. *decis. 286. n. 4.* qvod ita intelligendum, nisi Princeps juramentum simul relaxaverit. Carpzov. *in asyl. deb. d. l. num. 52.* qvæ tamen relaxatio cautè, & summâ cum circumspectione fieri debet, uti rectè monet *in addit.* Tessaur. *d. l.* (4) id qvod debetur opificibus & mercenariis. Moller. *l. 4. semestr. c. 6. n. 2.* Mart. Naurath. *in annotat. ad Zoes. Cod. de prec. Imp. off. in fin.* qvorum mercedes & divino & humano jure maximè privilegiatæ sunt, ideò scil. qvòd plerumqve illi maximo labore & sudore victum sibi comparant, & vix tantum acqvirere possunt, qvantum qvotidianæ sufficit necessitati. Alias exceptiones hic

Digitized by Google

non addam, ne nimiùm excreſcant hæ pagellæ. Videri illæ poterunt apud Anton. Fabr. *d. def. 20.* Hunn. *ad jus Canon. diſp. 12. n. 93.* Auguſt. Barboſ. *ad lib. 2. C. de prec. Imp. off.* Limn. *d. l. n. 333.* Nicol. de Paſſerib. *lib. 3. q. 5. p. 266. ſeq.* Hillig. *in Donell. l. 22. c. 9. lit. M.*

XVII. Anteqvam finiamus, duo adhuc circa materiam qvinqvennalium erunt conſideranda, propter qvæ in partes ire ſolent Doctores. Primum eſt, utrùm debitor, qvi impetravit inducias moratorias, tempore ſecuritatis immunis ſit ab uſuris præſtandis? ſive: utrùm per qvinqvennales ſiſtatur curſus uſurarum? Affirmativam tenet Scabinatus Lipſienſis, teſte Carpzovio, *part. 2. conſtit. 30. def. 46.* cui adſtipulantur Cārol. Molinæus, *de uſur. n. 624.* & qvi eum ad verbum exſcripſit Gaſp. Roderic. *de annuis & menſtr. redit. l. 3. q. 9. num. 16 ſeq.* Aug. Barboſ. *ad l. 2. C. de prec. Imp. off. num. 5.* Petr. Peck. *de jur. ſiſtend. c. 45. n. 20.* Moller. *lib. 4. ſemeſtr. c. 7.* Negativam è contrario tuetur Facultas juridica Lipſienſis duce Finckelthuſio, *obſerv. 47.* conſentientibus Antonio Fabro, *lib. 1. tit. 9. def. 8.* Limn. *l. 4. jur. publ. c. 8. num. 340. in fin.* Bachov. *in Treutl. vol. 2. diſp. 24. th. 4. lit. E. in fin.* Hillig. *in Donell. enucl. l. 22. c. 9. lit. N.* Hering. *de fidejuſſor. c. 22. num. 43.* Welner. *obſerv. pract. vocab.* Anſtands-Brief. Hunn. *ad jus Canon. diſp. 12. num. 95.* Alii diſtingvunt, utrùm curſum jam ante reſcriptum habuerint uſuræ, an verò nondum cœperint habere, ita ut poſteriore hoc caſu deberi non poſſint, priore verò curſum continuent. Anton. Perez. *Cod. de prec. Imp. off. num. 7.* Garſ. Maſtrill. *deciſ. 16. n. 4.* qvem refert & ſeqvitur Joh. Aloyſ. Ricc. *p. 1. deciſ. 8.* Nos primam ſententiam, ut benigniorem, amplectimur. Eſt enim inhumanum, ab eo, qvi per infortunium facultatibus lapſus eſt, uſuras exigere, cùm potiùs opem auxiliumq; ferre ei debeamus; & omnium conſenſu injuſtæ cenſentur & mordentes uſuræ illæ, qvæ â debitoribus indigentibus accipiuntur. Cumq; uſuræ propter moram debeantur, non intelligi poteſt mora commiſſa, qvando per moratorium Reſcriptum mora omnis purgatur. Qvod ſi per conventionem promiſſæ fuerint uſuræ, conventio iſta, ſi deſtituatur vinculo naturali, non tenet, niſi per modum obligationis civilis. At obligatio civilis temperari, ſuſpendi & modificari poteſt â Principe. Qvidni igitur poſſit etiam ſtipulatio uſurarum,

Digitized by Googl

rum, casu eo, qvo iniqvum est petere usuras, qvoqve naturali æqvitate conventio destituitur.

XVIII. Non moveor, qvod regerunt diversæ Scholæ sectatores, beneficium & Rescriptum Principis non debere esse captiosum, aut injuriosum; injuriam autem fieri creditoribus, si iis jus circa usuras qvæsitum auferretur, & obligatio non permaneret in suo statu. Dixi enim suprà, etiam jus qvæsitum à Principe tolli posse, si conjunctum id sit cum injuriâ alterius. At tale est istud, qvod exigitur à Debitore depauperato, & ad inopiam redacto. Facit, qvod principalis finis qvinqvennalium sit, ut debitor interim spacium habeat fortunas & facultates suas restaurandi. At profectò instaurari illæ difficulter poterunt, si qvotannis usuras debitas colligere, & elapso qvinqvennio non integram tantum sortem, sed qvadrantem insuper totius, usurarum nomine, solvere debet. Concludo igitur, propter Rescriptum moratorium sisti cursum usurarum, si non ex ipsis Rescripti verbis, saltem ex ratione juris, qvæ debitori hoc casu magis adsistit, qvàm creditori. In Electoratu tamen Saxonico hoc jure nunc utimur, ut non sistatur cursus usurarum, sed earum solutio unà cum sorte differatur, donec elapsa fuerit mora, benignè concessa, hâc insuper cum limitatione, ut si-cubi post finitas inducias in continenti probet debitor, se nullum ex bonis suis interim percipere potuisse emolumentum, etiam usuræ ei remitti debeant. Novell. *decis. Electoral. Saxon. 30.*

XIX. Alterum est, utrùm inducíæ moratoriæ non ipsi tantùm debitori principali, sed etiam fidejussoribus ejus prosint? Loqvor autem de fidejussoribus, non illis, qvi, ut Rescriptum valeat, interveniunt, sed qvi jam antè, cum nomen contraheretur, pro debitore fidem dedérunt. Hic verò iterum inter se graviter dissentiunt Doctores. Ad fidejussores n. gratiam qvinqvennalium porrigi negant Rauchbar. *part. 2. q. 7. num. 36.* Sig. Scaccia, *de judic. lib. 2. cap. 7. n. 383.* Joh. Rudinger, *cent. 1. obs. 27.* Carol. de Grassis, *except. 32. num. 37.* Nicol. de Passerib. *de script. priv. l. 3. q. 1.* Anton. Fab. *Cod. lib. 1. tit. 9. def. 14. num. 2.* Menoch. *de A. J. Q. cas. 203. n. 26.* Coler. *de proces. executiv. part. 1. c. 4. num. 19.* E contrario affirmant & propugnant Matth. Steph. *de jurisdict. l. 2. part. 1. c. 7. num. 394.* Bachov. *in Treutler. d. l.* Carpzov. *in assyl. deb. tb. 61. num. 43. seq.* Limn.

Digitized by Google

l.4.jur.publ.c.8.num.337.seq. Illico Ummius, *de proceß. diſp.8.n.26.* Qvintilian. Mandoſ. *de inhibit.q.68.* Ant. Perez. *Cod.de prec. Imp. off.n.8* Nos in hoc conflictu poſteriori cœtui adhærebimus conſiderantes, qvòd conveniri neqveat fidejuſſor, anteqvam debitor principalis excuſſus fuerit, *Novell.4.c.1.* Dum autem ille, ne excuſſio locum habeat, per moratorium Reſcriptum ſibi proſpexit, qvomodo ordine inverſo fidejuſſor ante debitorem conveniri poſſit, nulla ratio apparet. Cui accedit, qvòd fidejuſſor, anteqvam dies ſolutionis venerit, actione pulſari neqveat. At per moratorium Réſcriptum dies ſolutionis prorogatus eſt, nec veniſſe adhuc dici poteſt. Qvod ſi, ut ſolvat fidejuſſor ante iſtum diem, cogi poſſet, ſeqveretur, plus eum debere, qvàm debet is, pro qvo obligatur, qvod eſt contra §.*5. Inſt. de fidejuſſ.* Ex qvo patet, tàm perſonale non eſſe tale Reſcriptum, ſaltem ex ratione juris, ut non ad alios qvoqve ejus efficacia extendatur. Dixi, ex ratione juris. Directò enim Reſcripto iſto immunes non præſtantur fidejuſſores, ſed per conſeqventiam tantùm; qvatenùs, manente beneficio excuſſionis, conveniri fidejuſſores non poſſunt ante debitores principales. De heredibus tamen debitoris, utrùm beneficium hoc ad eos porrigatur, ſicubi debitor intra tempus præfinitum defunctus fuerit, haud fruſtrà licet dubitare, cùm certum ſit, in conceſſione beneficii induſtriam debitoris fuiſſe conſideratam, & hinc ſpem conceptam, fore, ut intra deſtinatum tempus reparare fortunam ſuam, & facultates reſtaurare poſſit. Induſtria autem perſonæ ubi privilegio alicui cauſam dedit, privilegium illud ad heredes non extenditur, cùm induſtrialia ad heredes non tranſeant. Joh.Bapt. Coſta, *de fact. ſcient. & ignor.inſpect.22.n.6.*

CAPUT

gitized by Google

CAPUT XLIX.

De Jure Monetæ.

SUMMARIA.

Permutatione rerum absolvitur antiqvissimum commercium. 1.
Nummus res ipsas redigit ad æqualitatem. 2.
Nummi commoditas se exerit in emtione, judiciis familiæ berciscundæ, communi dividendo, negotiis, atq; aliis commerciis. 3.
Nummi inventorem fuisse Tharem, patrem Abrahami, plurimi volunt. 4.
Jus Gentium qvid sit? 5.
Nummi usus juri Gentium adscribitur. 5.
Nummi usus, & origo, qvâ ratione juri Gentium adscribi possit? 5.
Nummus est Juris Gentium non inventione, sed imitatione tantùm, & usu. 6.
Juris Gentium dicitur illud, qvod successivè placere omnibus visum est, atq; id totius orbis Decretum, & Concilium fuisse existimatur. 6.
Nummi usum hodiè plerasq; omnes gentes receperunt. 6.
Emtio & venditio, qvâ ratione sit Juris Gentium. 6.
Nummum fabricare, & Monetam cudere, nemo pro lubitu debet. 7.
Monetam cudendi potestas inter Regalia refertur, & penes eum est, qvi summum in Republicâ Imperium habet. 7. 8. 9. 11.
Nummo dat formam & precium solus Princeps. 8.
Nummus est in commercio privatorum respectu publica indicatura, ut commercia facilioni reddantur. 8.
Monetam cudendi Jus vel concessionis, vel præscriptionis titulo, an ab inferioribus acqviri possit? 9. 10.
Monetam cudendi qvi privilegia habet; Imperiali conformem cudi faciat. 10.
Potestas Monetam cudendi inferiori competens non est plena, sed restricta. 10.
Abutuntur potestate cudendi Monetam Principes inferiores, qvi Monetam nec pondere, nec materiâ superiorib. legibus respondentem, cudunt. 10.
Monetam cudendi jus sine titulo exercens crimen læsæ Majestatis committit, licet bonam & perfectam cuderit Monetam. 11.
Summum in Rep. Imperium tenens num Monetam, semel approbatam, & inter subditos usitatam, mutare pro lubitu possit? 12.
Jus qvæsitum nec à Principe auferri potest. 13.
Monetæ mutatio multa secum affert Reipublicæ incommoda. 13.
Pecunia, ut qvantitas, corpori contradistingvitur, & inter res corporales refertur. 14.
Materia, & formâ constituunt nummum. 14.

Digitized by Google

Materia ad conficiendum nummum eligi debet, qva publica, perpetua, ac tractabilis est. 15. 40.
Aurum altero metallo tùm raritate, tùm virtute præstat. 16.
Moneta ex corio, vel aliâ qvâvis materiâ non est vera moneta, sed tantùm subsidiaria. 17.
Principi competit, ut moneta conservetur integra & illibata. 17.
Stannum omnibus aliis metallis est maximè inimicum. 18.
Ne qvis nummos stanneos, plumbeos emere, vendere dolo malo vellet, Lege Corneliâ exprimitur. 19.
Nummos non alios habuerunt Romani, nec nos alios in usu habemus, præter aureos, argenteos, & æreos. 20.
Aurum & argentum ad summam bonitatem, & numeris omnibus absolutam puritatem excoqvi potest. 20.
Mixtura metallorum & necessaria qvandoqz est, & communi bono magis proficua. 21. 22.
Commixtio metallorum in omnibus hodiè benè constitutis Rebuspublicis, ac civitatibus saluberrimis Constitutionibus certa permittitur. 23.
Pes qvid sit? 23.
Liga qvid sit? 23.
Liga in nummo lege publicâ præscribitur. 24.
Pondus certum in nummo lege publicâ determinatur. 24.
Numismata eundem habeant valorem, qvem ipsa habet materia. 24.
Essentialis forma nummi consistit in qvantitate, qvam ex Jure Gentium habet. 25.
Æstimatio publica, cujus fit mentio in L. 1. ff. de Contr. empt., qva intelligenda. 25.
Accidentalis nummi forma in valore imposititio, & charactere consistit. 26.
Justa nummi æstimatio reqvirit, ut justa inter metalla constituatur proportio. 27.
Precia rerum non ex affectu, nec ex nudo hominis arbitrio, sed communiter fungantur. 27.
Argenti libra una tempore Constantini M. valuit centum libras æris: Auri autem, argenti libras qvatuordecim ac propè dimidiam. 28.
Character nummi qvid sit? 29.
Nummus antiqvus non habebat signaturam. 29.
Nummus est inventus, ut esset instrumentum, per qvod commercia, in societate hominum necessaria, eò melius perfici possint. 30.
Numismata extranea, & peregrina, qvatenùs recipienda sint. 31. 34.
Princeps in suis monetis nummos faciat debiti ponderis, & speciei probæ. 32.
Peregrina moneta, qvæ formam materiamqz non adulteratam, & plenum pondus habet, est recipienda. 32. 34.
Princeps monetam in bonitate conservet, & in ejus depravatores severè animadvertat. 32.
Princeps hoc studeat, ne ex re monetariâ Respubl. aliqvid detrimenti capiat. 33.

Mone-

Digitized by Google

Monetaria venditio & Locatio in Imperio R. severè est prohibita. 33.
Moneta peregrina optimo jure, sicubi ex ea patriæ damnum inferatur, excludi potest. num. 34.
Moneta adulteratores quibus pœnis coërcendi. 35. 36. 38. 39. 40. 42. 44. 49.
Majestatis crimen duo sub se comprehendit capita; crimen scil. perduellionis, & crimen Majestatis in specie sic dictum. 36.
Monetæ cudendæ jus si quis sibi arrogat, hostili animo, aut studio novandi statûs publici, crimen perduellionis committit. 36.
Monetam si quis clanculùm cuderit, aut cusos & imagine Principis signatos adulteraverit, crimen læsæ Majestatis in specie sic dictum committit. 36.
Monetam radentes, capite puniuntur. 36.
Circa monetam committitur multifariàm falsum. 37.
Monetam qui cudit falsam, sine autoritate publicâ, flammarum exustione mancipandus & bona ejus fisco addicenda. 38. 42.
Monetam sine autoritate publ. cudens, pœnâ arbitrariâ punitur, adeò ut pro ratione circumstantiarum ad ultimum supplicium extendi possit. 39.
Monetæ non ex aliâ materiâ, quàm quæ publicè electa est, conflari debet. 40. 15.
Monetæ adulterator olim, si liber erat, ad bestias dabatur, si servus, ultimo supplicio afficiebatur. 40.
Datio ad bestias quomodo differat à summo supplicio. 40. 41.
Summa supplicia quæ sint? 41.
Monetarum adulteratores flammarum accensionibus traduntur, eorum bona publicantur, & domus ipsa, in quâ nummi adulterini excusi fuerunt. 42.
Vivicomburium inter atrocissima supplicia recensetur. 43.
Vivicomburium an promiscuè decerni debeat, si quovis modo falsum circa monetam commissum fuerit. 43.
Monetarum adulteratorum pœna secundùm jura Imperii hodierna. 44.
Monetam qui semel aut bis minimi valoris fabricavarit, fustigationis, aut relegationis pœna, ei dictatur. 44.
Monetæ peregrinæ falsator mitiori supplicio punitur. 45.
Pœnam ignis non habere locum in iis, qui grossos argenteos, aut æreos, auro tingunt, ac postea deauratos pro ducatis expendunt. 46.
Solidorum adulterator quis? 46.
Fabricantes tantùm monetam falsam, non simul expendentes, vivicomburio non puniuntur. 47. 43.
Expendentes tantùm monetam falsam, non fabricantes, vivicomburio non puniuntur. 48. 43.
Zu Haut und Haar straffen / *quid significet?* 48.
Nummos si quis minutiores fecerit, eos raserit, circumciderit, aut alio modo attenuârit,

Digitized by Google

rit, Jure Justinianeo capitali supplicio punitur: Jure verò Imperii hodierno pœna est arbitraria. 49.

Monetæ valorem qvi mutant, severâ animadversione puniuntur. 50.

Monetam publicam, & ad commercia destinatam, qvi liqvefaciunt, & totum ejus officium invertunt, ignis supplicio puniuntur. 51.

I

ANtiqvissimum, simplicissimum, & maximè naturale inter homines commercium est illud, qvod permutatione rerum absolvitur. Ecce enim, dum triticum tibi deest, qvo ego abundo, è diverso verò vinum mihi deficit, cujus tu habes copiam, facilè hinc inter nos convenire possumus, ut permutatione tritici, & vini alter alterius indigentiæ subveniat. *Olim enim*, ait JCtus Paulus, in *l. 1. ff. de contrab. empt. non ita erat nummus, neq; aliud merx, aliud precium vocabatur. Sed unusqvisq; secundùm necessitatem temporum, ac rerum, utilibus inutilia permutabat, qvando plerumq; evenit, ut, qvod alteri superest, alteri desit.* Est namq; hîc omnium rerum creatarum finis, ut hominis usibus inserviant. Usus autem cujusqve rei, ut Aristoteles animadvertit, *libr. 1. polit. c. 9.* duplex est, per se qvidem uterqve, sed alter proprius rei, alter non proprius. Proprius est, ad qvem res principaliter facta est, calcei, e. g. usus proprius hic est, ut pedes muniantur, domus, ut habitetur. Non proprius usus, per se tamen, est permutatio, cùm qvarundam rerum, qvas possideo, habeo copiam, aliarum verò inopiâ & defectu laboro. Tùm de copiâ meâ sumo, & permuto cum illis, qvi copiam habent earum rerum, qvibus ego careo. Et hæc permutatio non minùs est usus rei per se, qvàm usus proprius, qvia sc. omne κτῆμα servire debet indigentiæ nostræ. Mich. Piccart. *ad Arist. d. l.* qvi simul addit, videri aliqvem Aristotelem inter & JCtum Paulum esse dissensum, dum utilia cum utilibus ille, hic utilibus inutilia permutari dicit, sed videri tantùm, verè eos non dissentire; cùm Aristoteles utriusqve permutantis institutum, qvi sibi utile qværit, attendat; Paulus verò utriusqve principium, à qvo moveatur, qvòd scil. uterqve id, qvod utile sibi est, hoc est, superfluum & abundans velit â rebus suis abesse, ut magis utile acqvirat, qvomodò ista Pauli verba etiam explicat Dionysius Gothofredus, *ad d. l. 1.*

II. Permutandi hâc ratione primis istis temporibus jam satis prospectum videbatur humano generi, cum

Digitized by Google

cùm in tantâ terræ amplitudine, & rerum copiâ facilè unusqvisqve sibi comparare tantum potuerit, ut inde permutandi, & diversi generis res sibi aliundè porrò comparandi materiam haberet. Postqvam verò, multiplicato genere humano, difficulter interdum exqvirebatur aliqvis, cui supereſſet id, qvod nobis opus eſſet, & cui vicisſim opus id, qvod nobis supereſſet, res etiam circumferri semper non possent, tùm qvoqve præstantior esset qvandoqve res alterutra, ut difficilis planè hinc fieret permutatio, communi veluti populorum consensu institutus est nummus, aptisſimum scil. qvaliscunq; commercii instrumentum. *Sed qvia non semper*, pergit Paulus, JCtus, *d. l. nec facilè concurrebat, ut cùm tu haberes, qvod ego desiderarem, invicem ego haberem, qvod tu accipere velles, electa materia est, cujus publica & perpetua æstimatio difficultatibus permutationum æqvalitate qvantitatis subveniret, eaq; materia, formâ publicâ percussa, usum dominiumq; non tàm ex substantiâ præbet, qvàm ex qvantitate, nec ultra merx utrumq;, sed alterum pretium vocatur.* Nummus igitur, ut mensura, ex qvâ rerum commercia functionem recipiunt, res ipsas redigit ad æqvalitatem; non enim societas fuèrit sine rerum & officiorũ commutatione, nec commutatio sine æqvalitate, nec æqvalitas sine communi mensurâ. Franciſc. de Caldas, *de empt. & vend. c. 18. n. 28.* Id ut meliùs percipiatur, en tibi exemplum: Potest fieri, ut pistor eodem tempore non egeat calceis, qvando sutor eget pane, egeat tamen potu. Itaqve etiam pistor non volet panem sutori pro calceis permutare, sed vinitorem potiùs qværet, ut vinum accipiat, sed qvi ipse vicisſim pane opus non habet. Ut igitur etiam inter sutorem & pistorem fieri possit permutatio, & sutoris indigentiæ succurratur, inventus est nummus, qvo mediante & sutor â pistore sibi comparare potest panem, & hic vicisſim â vinitore vinum, & hic porrò ab alio res sibi necessarias. Qvâ ratione nummus non malè sponsor dicitur Aristoteli, *lib. 5. Eth. cap. 5.* qvòd etiam futuræ necesſitati per eum occurri qveat.

III. Tanta cùm nummi sit commoditas, qvæ non in emptione tantùm se exserit, sed etiam in judiciis familiæ herciſcundæ, & communi dividundo, §. 4. & 5. *Inst. de offic. judic.* tùm & in negociis atqve commerciis aliis, mirum est, fuisse qvosdam, qvi priſtinos mores revocandos esse censuerunt, qviq; meliorem Reip. statum ominati fuerunt,

Digitized by Google

ſicubi omnia commercia permutatione abſolverentur. Qvibus cum abundè ſatisfecerit Renerus Budelius, *de Monet. lib. 1. cap. 3.* neceſſe non eſt, ut eandem hîc ſubeamus operam. Id tamen non diſſimulo, videri tunc incrementa cepiſſe φιλαργυρίαν, & invaluiſſe magis auri ſacram famem, poſtqvam vidiſſent homines, auro & argento comparari poſſe in univerſum omnia. Cùm enim non præſentem tantùm, ſed futuram etiam neceſſitatem, qvæ metuitur, ſuperare pleriqve intendant omnes, & non exiguum in nummis habeatur præſidium, illi etiam ſervando ſervari in perpetuum ſine conſumptione poſſint, nemo eſt, niſi planè aſotus, qvi non in futuros usûs, qvod ex præſenti comparſit, reſervat, alius tamen alio tenaciùs & avidiùs, ut ſunt mores hominum in uſu rerum ſuarum. Qvod ſi tamen in conqvirendis pecuniis qvis nimius fuerit, non propterea civitati interdici debet uſus pecuniæ, nec priſtinus permutationis contract9 per excluſionem emptionis & venditionis revocandus eſt, ut maximè hic ſimplicior videatur, & primæ hominum ſocietati civili convenientior.

IV. De inventore nummi neceſſe non eſt, ut multùm ſimus ſolliciti, præſertim cùm ea res ad cathedram juridicam propriè non pertineat, & multis adhuc tenebris involuta ſit, uti videre licet apud Polydorum Virgilium, *de inventor. rer. l. 2. c. 20.* Plurimi volunt, Tharem, patrem Abrahami primam fabricâſſe monetam, & ex JCtis noſtris refert Albericus de Roſate, inveniſſe ſe in qvâdam ſcripturâ cujusdam magni religioſi, qvòd illi triginta denarii argentei, qvibus Judas Salvatorem noſtrum tradidit, fuerint primi denarii, qvi fabricati fuerint in mundo, autoremq; habuerint Tharem iſtum, qviq; per multas deinceps manûs pervenerint ad corbonam Pontificum Judæorum. Incidi ego, nî fallor, in eandem ſcripturã, qvam unde acceperim, aut qvem ea mentita fuerit autorem, meminiſſe ampliùs neqveo; notare enim id per incuriam omiſi. Dabo tamen eâdem fide, qvâ exſcripſi, hoc eſt, bonâ, & infucatâ. Verba ſic habent: *Tharah, pater Abrahami, juſſu Nini, Regis Meſopotamiæ, monetam cudit, preciiq; loco à Rege 30. accepit argenteos. Hanc pecuniam dedit Abrahamo filio ſuo, qvam in exilio ſuo, dum iter faceret, expendit, & ita per varias manûs accepere illam Iſmaëlitæ, qvi pro eâ Joſephum emerunt à fratribus ſuis. Cæterùm cùm Dominus is in Ægypto factus eſſet, recepit à fratribus ſuis pecuniam illam, qvam tamen*

men illis reddidit; porrò illi numerarunt Oeconomo, qvi eam misit Sabam, ut inde Regi Pharaoni aliqvid emeretur. Tempore verò Salomonis cùm Regina de Saba veniſſet ad auſcultandam ſapientiam ejus, 30. argenteos hosce in templo ſacrificii loco obtulit. Nabochodonoſore autem, tempore Regis Roboami, templum diripiente, theſauroſq; auferente, hosce argenteos cum aliis rebus precioſis Regi Godoliæ dedit, qvi unà cum illo militabat, qvi usq; ad nativitatem Chriſti inter cæteros ejusdem theſauros reſervati ſunt, & ita regnum Godoliæ obtinuit Rex Nubiæ. Tempore autem Nativitatis Chriſti, cum Melchiori, Regi Nubiæ, nunciatum eſſet, Chriſtum ex virgine natum eſſe, hanc pecuniam, cùm nullum melius ſe habere ſciret aurum, Chriſto obtulit. Dum autem virgo Maria in viam ſe dediſſet, fugamq; capeſſeret Regis Herodis Ægypti metu, hanc pecuniam in itinere unà cum donis trium Regum apud hortum balſami reliqvit, illamq; paſtor qvidam invenit, ac per ſpacium 30. annorum poſſedit. Cæterùm cùm de miraculis Chriſti multa binc inde ſpargerentur, & paſtor iſte Hieroſolymam venit, cumq; à Chriſto morbo liberaretur, 30. illos argenteos donare in templo docenti voluit, qvos tamen Chriſtus non accepit, ſed juſſit, ut ſacrificii loco in templo ſacrificaret, qvod & paſtor fecit, Judæiq; hos in Corbonam injecerunt, illosq; Judæ, poſtqvàm illis Chriſtus traditus eſt, dederunt. Pecunia autem recepta agrum illum figuli pro 15. emerunt, cæteros 15. dederunt militibus, propè ſepulchrum militantibus. Cumq; omnia impleta fuerunt, ad qvod deſtinati illi fuèrant, ſparſim inter homines diſpenſati ſunt; antequàm autem hoc opus perfectum fuit, ſemper individui manſerunt, ut dictum eſt. Dicit autem Scriptura, illos ex argento fuiſſe, veteribus autem nomine argenti omne metallum nuncupabatur. Euge, qvàm bellè cohærent omnia, qvàm ingenioſa eſt hominis induſtria in excogitandis fabellis, ut ſimplici Lectori imponat. Sed hæc ὡς ἐν παρόδῳ, & animi gratiâ, occaſione ejus, qvod de inventore moneræ dixeramus. Redimus in viam, & propiùs nunc cauſam nummi efficientem luſtrabimus, non phyſicam illam, qvæ nummum cudit, fabricat, & conficit, ſed moralem, qvæ nummo hanc vim & efficaciam dat, ut inſtrumentum ſit commerciorum habendorum.

V. Qvi ad jus gentium recurrunt, & inde originem nummi arceſſunt, ut Gabriel Mudæus, *ad l. 1. §. eſt autem ff. de contr. empt.* non aberrant qvidem, ſed pleriqve tamen ſolo hoc aſſerto contenti, qvâ ratio-

Digitized by Google

ne gentes in nummi uſum conſenſerint, haudqvaqvàm ſolliciti ſunt. Videas nonnullos ideò ad jus gentium nummum referre, qvia pleræqve omnes ejus aliqvem habeant uſum, qvemadmodum & Gratianus jus gentium definivit, qvòd ſit iſtud, qvo omnes ferè gentes utantur, *c. jus gentium diſt. 1.* Sed hoc non ſufficit Hugoni de Roy, *lib. 1. de eo, qvod juſtum eſt, tit. 7. num. 2.* qvòd in ſe ſpectandum ſit omne jus, non in uſu mortalium, & fieri poſſit, ut ea, qvæ peræqvè ab omnibus obſervantur, mala ſint, & planè iniqva. Qvod ſi igitur ea demùm jus gentium faciunt, qvæ recta & naturalis ratio dictitat, neceſſitas humana expoſtulat, ac uſus hominum confirmat, uti vult Hugo de Roy, *d. l.* dubitare licet, num juri gentium adſcribi debeat uſus nummi. Enimverò per rationis diſcurſum ac ratiocinationem naturalem gentes nummos primùm introduxiſſe, non facilè dixerim; qvanqvàm non negem, per rationis diſcurſum ac ratiocinationem homines nummorum uſum invenire potuiſſe. Non enim, qvia aliqvis nummum invenit, ejusq; uſum introduxit, etiam gentes eum inveniſſe, dicendum erit. Siqvidem id demùm juris gentium eſſe propriè dicitur, qvòd ratio humana cuilibet homini, ratione rectâ utenti, & communem utilitatem atqve neceſſitatem reſpicienti, ita determinandum dictitat; ut autem dictitet, neceſſe eſt, præſtem aut ſaltem non incognitam eſſe materiam, in qvâ jus iſtud conſtituatur. At verò, qvot fuerunt gentes ab initio mundi, qvæ nedo qvidem de metallis audiverunt qvicqvam, nedum ut nummi uſum excogitare potuerint. Et ergò qvomodò inventio nummi ad jus gentium referetur? Nec etiam neceſſitas humana præcisè nummum requirit, ut neceſſitate exigente eum inventum fuiſſe dicamus, qvandoqvidem, ut jam ſuprà diximus, multò antiqvior eſt permutationis contractus, qvàm emptionis & venditionis, qvi fit interveniente nummo, & illis tamen antiqvioribus temporibus, qvibus nondum fuit nummus, non minùs neceſſitati humanæ ſubveniri oportuit.

VI. Nihilominùs tamen non inficiabor, eſſe nummum juris gentium, non inventione qvidem, ſed imitatione tantùm, & uſu, qvo ſcilicet gens gentem imitata, cùm commoditatem maximam in commerciis videret, nummum apud ſe recepit. Sic enim etiam illud dicitur juris gentium, qvod ſucceſſivè placere omnibus viſum eſt, atqve id totius orbis decretum & concilium

fuis-

fuiſſe exiſtimatur. Alberic. Gentil. *de jur. bell. lib. 1. c. 1.* Poſtqvam igitur nummus inventus fuit, qvod per rationis diſcurſum & ratiocinationem fieri potuiſſe ſuprà conceſſi, uſus ejus vel conventione tacitâ & conſvetudine inter unius Principis ſubditos, vel ipſius etiam Principis juſſione ita mox invaluit, ut gentibus etiam vicinis ſeſe commendaret. Qvæ cùm porrò rem ad vicinas alias propagarent, & apud omnes maxima ejus utilitas & commoditas animadverteretur, pleræq; omnes gentes ita eam probárunt, ut hodiè per totum terrarum orbem vix reperire liceat aliqvam provinciam ſaltem inter cultiores, qvæ nummi uſum & commercii id genus non receperit. Anton. Fab. *de var. nummar. debitor. ſolut. c. 1. num. 16. & eleganter, n. 37.* Qvod igitur in *l. 5. ff. de juſt. & jur.* & in *l. 1. §. 2. ff. de contrab. empt.* dicitur, emtionem & venditionem juris gentium eſſe, ita intelligo, qvòd qvia emptio ſine nummo perfici non poteſt, non aliter, qvàm nummus ipſe, imò cum nummo & per nummum, uſu recepta ſit, & hinc juris gentium eſſe cœperit. Et qvia tanta nunc eſt nummi inter homines utilitas, tanta etiam emptionum & venditionum freqventia, facilè hinc patet, inſigni Remp. privatum iri commoditate, ſicubi nummorum uſum tollere qvis velit. Albert. Bolognet. *de leg. cap.* 26. *num. 19.* Add. Carol. Molinæ. *de uſur. num.* 695.

VII. Etſi verò nemini uſus pecuniæ interdici poſſit, niſi qvatenùs propter conditionem perſonæ, & factam hinc adminiſtrationis prohibitionem, ille reſtringitur qvodammodò & limitatur; non eſt tamen permittendum, ut promiſcuè pro lubitu unusqvisq; nummum fabricet, & Monetam cudat. Cum enim interſit Reip., ut inter cives juſtus, & adæqvatus, & uniformis Monetæ obſervetur valor, iſte verò ex privatorum officinis ſperari vix poſſit, vel unica hæc ſufficere potuit cauſa, cur Majeſtati adſcripta, & inter Regalia relata fuerit iſta poteſtas. Et hoc eſt qvod dicit Paulus JCtus in *d. l. 1. ff. de contr. empt.* electam fuiſſe materiam, cujus PUBLICA & perpetua æſtimatio difficultatibus permutationum æqvalitate qvantitatis ſubveniret, eamqve materiam formâ PUBLICA percuſſam eſſe. Publica enim qvia ejus eſſe debet æſtimatio & publica formâ, non poterit nummus privatâ autoritate fieri, ſed omninò neceſſe eſt, ut à Majeſtate hæc omnia ordinentur. Eaq; propter voluit Conſtantinus Imp., ut in ſuis tantùm monetis cudendæ

Digitized by Google

pecuniæ ſtudium freqventetur, ſi qvis ſecus fecerit, Majeſtatis crimis reus ſit, *l.* 2. *C. de falſ. monet.* Idem ſuo tempore conſtituit Carolus Magn. *l.* 3. *cap.* 13. *De falſis Monetis*, inqvit, *qvia in multis locis contra juſtitiam, & contra edictum fiunt, volumus, ut in nullo alio loco Moneta ſit, niſi in palatio noſtro, &c.* Et Rex Rotaris, in legib9 Longobardorum, manum ejus incidi vult, qvi ſine juſſu Regis aurum figuraverit, aut Monetam confinxerit, *lib.* 1. *tit.* 28. *leg.* 1. Qvin & ante Conſtantinum non licuiſſe hominib9 privatis nummum cudere, Aſconius Pædianus teſtis eſt, qvi mentionem facit legis cujusdam Corneliæ numariæ de Monetа, ne qvis privatus pecuniam faceret. Habebantqve veteres Romani ſuos Triumviros Monetales, auro, argento, ære, flando, feriendo, *l.* 2. §. 30. *ff. de O. J.*

VIII. Solus igitur Princeps, ſive qvi τὸ κύριον tenet in Rep. & formam nummo dat, & precium. Ipſa qvidem materia privatis in uſu promiſcuo eſt, aurum nempe, argentum, cæteraqve metalla qvivis liberè in commercio habet, preciumq; imponere poteſt ipſe pro lubitu. At cũ character publicus ſemel nummis impreſſus eſt, precium ex privatorum arbitrio & voluntate non pendet, ſed uti cudendæ, ita & æſtimandæ Monetæ jus regium eſt, & ſupremam refert Principis poteſtatem. Annæ. Robert. *rer. judicatar. lib.* 1. *cap.* 16. Cui & illud addo, per characterem impreſſum Principis hoc Regale ita confirmari, ut nulli privato delere illum, & Monetam per liqvefactionem reſolvere liceat. Fabian. de Monte, *de emption. qvæſt. f. princ. num.* 10. 11. Ratio eſt, qvia pecunia deſtinata eſt uſui publico, & communibus commerciis, ut eò commodiùs ſibi de rebus & neceſſariis & utilibus proſpicere poſſint ſubditi. At hunc uſum interverti, & Principem fine intento defraudat, qvi nummos conflando & liqvefaciendo extingvit. Qvocirca approbare neqveo, qvod pro contrariâ ſententiâ fundamenti loco ponit Paulus Laymannus, *theol. moral. lib.* 3. *tr.* 3. *p.* 1. *c.* 5. *num.* 5. *verſ. ſimile, &c.* eos qvi conflant meliores & ponderoſiores nummos, Monetam publicam non pervertere, ſed cum ſingulorum nummorum domini exiſtant, nihil dolo facere videri, ſi jure ſuo utantur. Enimverò dominos eſſe nolim negare, per ea, qvæ habet Nicol. Oresmius, *de mut. at. mon. cap.* 6. Sed qvia nummus ſive materia, formâ publicâ percuſſa, uſum dominiumq; non tàm ex ſubſtantiâ præbet, qvàm ex qvantitate, *l.* 1. *pr. ff. de contr. empt.*

atqve

Digitized by Google

atqve illa qvantitas á Principe ſuam habet originem, cum ſcil. in finem, ut commercia per eam promoveantur, non poterunt ſubditi ſub prætextu dominii, uſum publicum impedire,& in ſubſtantiam nummi, qvam non niſi cum qvantitate definitâ habent, aliqvid Principis inſtituto adverſum ſtatuere. Non enim videtur nummus eſſe in commercio privatorum, tanqvam maſſa, ſive reſpectu materiæ ſimpliciter, ſed reſpectu publicæ indicaturæ,& qvatenùs nummus eſt, ut hinc commercia faciliora reddantur. Carol. Molinæ. *de commer. & uſur. n. 765.* Et qvis verò negaret, perverti ita Monetam publicam? qvippè qvæ talis ampliùs non eſt, poſtqvam in priſtinam materiam fuerit redacta. Et hinc ſtatuunt Doctores pro pecuniâ debitâ, maſſam auri vel argenti ſolvi invito creditori non poſſe, Ren. Budel. *de monet. lib. 2. cap. 17. num. 3. 4.* qvod liceret utiq;, ſi Moneta non eſſet per conflationem extincta & perverſa. Non igitur caret ratione, qvod Ferdinandus I. Imperator in edicto Monetario reſolutionem & conflationem nummorum ſeverè prohibuit, §. Wir ordnen/ &c. Qvanqvam pœna ignis, transgreſſoribus decreta, rigoroſa nimis videatur, & ex hoc ſuperioribus annis dictare, eam noluerint Scabini Lipſienſes, notante Carpzovio, *p. 1. prax. crim. qvæſt. 43. in fin.* præſertim cùm in univerſo ferè Imperio Romano Leges Monetariæ tùm temporis qvieſcerent.

IX. Poſito jàm iſto principiò, jus cudendi Monetam ad ſupremam in Rep. poteſtatem pertinere, dubitare nunc meritò licet, num vel conceſſionis, vel præſcriptionis titulo acqviri id poſſit inferioribus, & qvi ſummam eam poteſtatem non habent. Communis ſententia eſt, acqviri poſſe. Plurimi tamen cum gloſsâ *ad l. ult. C. de falſ. mon.* diſtingvunt inter univerſitates & privatos; illas capaces eſſe dicunt talis poteſtatis, hos minimè. Ita poſt Bartolum, Baldum, Angelum, Bocerus, *de regalib. cap. 2. num. 227.* Martinus Laudenſis verò,& cum eo Renerus Budelius, *de mon. l. 1. c. 4. num. 5.* etiam privatos habiles eſſe volunt, ſicubi eis conceſſio facta fuerit motu proprio, vel cum clauſulâ, *non obſtante*. Ego, dum ex principiis ſuis qvæſtionem hanc examino, id maximè attendo, poteſtatem cudendi Monetam non jure poſitivo, ſed gentium, inter Regalia referri, & referri omninò debere. Invento enim nummo, omnium intereſt, ut juſtus ſit ille, & æqvabilem contineat atqve perpetuam in ſuis ſpecie-

Digitized by Google

ciebus qvantitatem. At obſervari illa difficulter poterit, ſi plures in uno unius Principis territorio facultatem monetandi habeant. Conqveritur eâ de re Ludovicus â Pegvera, *deciſ.* 46. *n.* 4. qvòd in regno Cathaloniæ ferè ſingulæ civitates pecuniam, maximè minutam, plane diverſam habeant, illamq; putat negotiationem potiùs confundere, qvàm ei conducere. Similia refert Annæus Robertus, *rer. judicatar, lib. 1. cap. 16.* Id cùm attenderent Valentinianus, Theodoſius & Arcadius, Impp. anno CCCXCIII. omnes ejusmodi conceſsiones revocarunt, nec ulli ampliùs ejusmodi poteſtatem competere voluérunt, *l. fin. C. de falſ. monet.* Eam enim conſtitutionem generaliter non de privatis tantùm, ſed de aliis etiam, poteſtate aliqvâ fulgentibus, & ipſis adeò univerſitatibus, & merum & mixtum imperium habentibus intelligo. Eo igitur tempore ab Imperatoribus tantùm ea poteſtas exercita, nec ulli præterea communicata fuit, ſaluberrimo, ni fallor, inſtituto, qvòd ita ab unius regimine omnis nummorum tùm ſtructura, tùm valor & æſtimatio dependeret. Conf. Bachov. *ad Treutler. vol. 2. diſp. 32. th. 8. lit. E.* Atqve id ſcil. præcipuè exigit hujus regalis natura; ut hinc optimo jure concludere liceat, qvòd nec per præſcriptionem qvidem acqviri poſsit ab inferiore iſta talis facultas.

X. Conſvetudine tamen invaluit deinceps, ut etiam inferioribus â Principe Monetam cudere liceret. Anton. Perez. *ad tit. Cod. de vet. numiſm. poteſt. n.* 7. Fabian. de Monte, *de empt. qv. pr. 5. n. 5.* Gvid. Pap. *qvæſt. 498.* Mynſing. *cent.* 4. *Obſ. 24.* Regner. Sixtin. *de regal. l. 2. c. 7. num. 91. ſeq.* Joh. Aqvila, *de pot. & util. monet. cap. 1.* Et hinc non tantùm præſcriptione, ſed etiam per privilegium talis facultas acqviri hodiè poteſt; qvod tamen non aliter admittendum cenſeo, niſi ſub hâc conditione, ut nec materiâ nec pondere, ſed ſolo charactere differat Moneta, qvam inferior Princeps fabricat, ab eâ, qvam cudit ſuperior. Vid. Petr. Gregor. *ſyntagm. jur. lib. 36. c. 2. num. 25.* Id enim ſi non obſervetur, perit harmonia, qvæ cujusvis Reip. quaſi anima eſt, nec qvicqvam tùm poterit circa rem Monetariam ſuperior decernere, qvod perpetuum eſſe poſsit & univerſale, qvodqve ab inferiore ſimilem poteſtatem habente non poſſit impediri. Non neceſſe eſt, ut multa hîc ex receſsibus Imperii hùc facientia adducam. Plerumqve verò ipſa etiam privilegia non aliter conceduntur; niſi ſub hâc conditione & modo, ut privilegiatus Monetam, Imperiali conformem, cudi faciat.

Sic

Sic enim ſe habent verba privilegii, Magdeburgenſibus conceſſi, uti leguntur apud Alemann. *in palæſtr. conſult. 8. p. 846.* Doch ſollen alle Güldene und Silberne Müntzen / die ſie / wie obſtehet / ſchlagen und müntzen laſſen / von Strich / Nadel / Korn / Schrot / Gran / Gehalt / Werth und Gewicht obgemelter unſerer / und des heiligen Reichs neugemachter Müntz-Ordnung gemäß / und nicht geringer ſeyn. Auch wo wir / oder unſere Nachkommen am Reich künfftig / über kurtz oder lang / der Güldenen uñ Silbernen Müntz halben Enderung und andere Ordnung fürnehmen / geben und machen würden / derſelben gemelte Bürgemeiſter / Rathmanne und Jmungsmeiſter der alten Stadt Magdeburg / und ihre Nachkommen ſich alsdann gemäß und gehorſamlich halten / &c. Simili ſtylo concepta ſunt privilegia alia, ut adſtricta intelligatur poteſtas data, & ſuperioris legibus ſubjecta. Nec ergò vel privilegio vel præſcriptione ita acqvirere jus iſtud licet, ut â ſuperioris legibus planè ſit exemptum & immune. Ex hoc autem duo conficio: Primò, poteſtatem Monetam cudendi, inferiori competentem, non eſſe plenam, ſed reſtrictam, & ſuperioris regimini ſubjectam, & in hoc ſolo ferè conſiſtere, qvòd ſuo nomine ſignare & characterem imprimere pro lubitu inferiori liceat. Secundò, abuti poteſtate ſibi competente. Principes inferiores & civitates, ſub ſchemate Monetæ provincialis aut civicæ, Land oder Stadt-Müntz / ſingulares qvosdam nummos cudentes, qvi nec pondere, nec materiâ ſuperioris legibus reſpondent, ſed ab iis multifariam recedunt, præſertim ſi in magnâ copiâ ejusmodi nummi fabricentur. Etſi enim excuſari ſoleat iſtud factum hoc argumento, qvòd inter ſubditos tantùm ſuos æſtimari tales nummos, & in commercio eſſe qvisqve velit, nec ulli extra territoriũ ſuum propterea faciat præjudicium; non animadvertit tamen ille, non inter cives tantùm ſubſiſtere commercia, ſed cum exteris etiam ſæpiusculè multo cum emolumento frêqventari; & hæc inſigniter impediri, ſicubi deficiat nummus utriq; communis. Cumqve ille unà cum ſubditis ſuis partem faciat totius, ſatiùs omninò eſſet ordinem & legem totius obſervare, eiqve conformem ſe reddere, qvàm ſuorum cum detrimento diſceſſum facere. Ut jam taceam temporarios plerumqve eſſe ejusmodi nummos, & occaſu ſuo, niſi aliundè proſpiciatur, ipſis tandem civibus damnum ex ſe inferre, qvod tamen omni modo evitare qvemcunqve decet Imperantem.

XI. Ex dictis liqvet, ſolidum & plenum jus Monetæ eſſe tantùm pe-

nes eum, qvi Majestatem habet, & summum in Rep. imperium, consequenter eum, qvi sine titulo jus sibi studet exercet, Majestatis læsæ crimen committere, *l. 2. C. de falsa. monet.* etsi bonam & perfectam Monetam cuderit, tàm respectu materiæ, qvàm formæ, & valoris. Tiber. Decian. *tr. criminal. lib. 7. cap. 23. n. 26.* M. Ant. Peregrin. *de jur. fisc. lib. 1. tit. 1. n. 25.* Petr. Paul. Paris. *part. 4. consil. 169. num. 20.* Ista talis enim, ut maximè in substantiâ suâ probata sit, falsa nihilominùs dicitur, qvia scil. cuditur ab eo, qvi non habet cudendi autoritatem. Didac. Covarruv. *de veter. numism. collat. cap. 8. num. 1.* Joseph. Mascard. *de probat. conclus. 1069. num. 2.* Venit n. & hic nomine paracharactarum, qvos Majestatis crimine teneri pronunciant Valentinianus, Theodosius & Arcadius Impp. *in l. 8. C. Theodos. de falsa. monet.* qvia scil. non minùs atqve ille, qvi Monetam in materiâ vitiosam cudit, παραχαράτλει. Qvanqvam enim ille plus peccet, dum & falsum in materiâ committit, & Majestatis jura involat, uti sunt plura ejusmodi crimina alia, qvorum actûs diversis opponuntur virtutibus, unde necessariò duplex malitia exsurgit, de qvibus videri poterit Thomas Hurtado, *tract. 4. cap. 8. resolut. 47. §. 1. num. 563. seq.* iste tamen, qvi sine autoritate publicâ nummos, omni aliàs labe & vitio carentes, format, non minùs in Majestatem peccat, & qvoad hoc crimen, ejusdem est cum illo conditionis, eundemq; committit dolum. Posito hoc, capere neqveo, qvod scribit Tiberius Decianus, *d. l.* qvoad pœnam falsi concedere se, minùs peccare eum, qvi probam cudit Monetam, sed qvoad crimen læsæ Majestatis plus eum delinqvere. Enimverò uterq; Majestatis crimen committit, & qvi probam cudit monetam autoritate privatâ, & qvi improbam; sed profectò, qvi improbam cudit, plus videtur injuriæ inferre Majestati, qvàm ille alter, qvòd non habet, & cum majore improbitate atq; in perniciem Reip., cum ille in priore tantùm peccet, satis qvidem improbè & enormiter, delicto tamen simplici, non composito.

XII. Vindicavimus hactenus jus cudendi Monetam, & adscripsimus uni illi, qvi in Rep. summum tenet imperium; consequens nunc est, ut videamus, num idem ille Monetam, semel approbatam, & inter subditos suos usitatam, mutare pro lubitu possit? Et qvidem ipsam potestatem mutandi, simpliciter & absolutè considerata, nemo fortè est, qvi Principi deneget, qvandoqvidem nihil omninò circa Monetam fieri possit sine

Digitized by Google

ſine conſenſu Principis, vel expreſſo vel tacito. Utrùm autem poteſtas illa mutandi Principi ita competat, ut exercere eam poſſit ſuo arbitrio, ſine conſenſu ſubditorum, controverſiam parit haud levem. Qvi ſummitatem imperii intuentur, verentur, ne de ſummitate qvid pereat, ſi id ſubditorum ſuffragiis exponatur. Ajunt, teneri ſubditum Principis decreta de qvàcunqve civili re approbare, nec Principem propterea ſubditi ſui voluntatem explorare debere: valorem & æſtimationem nummi â Majeſtate ortum habere, eundem igitur illum ſimili planè modo â Majeſtate prohiberi aut mutari poſſe, & qvæ ſunt alia. Sed enim videntur mihi illi Principem ita informare, ut facili præcipitio in Tyrannum degenerare qveat. Oſtendi ego, *ſupra*, nihil decedere Majeſtati, ſi in legibus ferendis conſilia adhibeantur ſubditorum. Id etiam hîc adplicatum volo. Nec n. propterea, qvòd cum ſubditis deliberationes inſtituuntur, poteſtas circa Monetam illis ſubjicitur aut communicatur; nec ideò conſenſo eorum reqviritur, ut Princeps eam poteſtatem exercere poſſit, ſed ut juſtè & rectè exerceat, qvæ rectitudo & juſtitia aliundè haberi vix poteſt in hâc materiâ, aut cognoſci ſaltem non aliundè, niſi ex ſuffragiis populi in Comitiis. Commercia uti ultrò citroq; habeantur & exerceantur, Principis aula ferè ignorat, & ſubditi ipſi exponere vix poſſunt, niſi communicatis conſiliis; Commerciis igitur an, & qvatenùs per mutationem Monetæ impedimentum inferri poſſit, qvod attendere omninò tenetur Princeps, â ſubditis ut diſcat, neceſſe eſt. Id ſi negligit, magno ſuo malo qvàm ſæpiſſimè experietur legum Monetariarum incommoda, & damnum inde proveniens non animadvertet, niſi poſtqvam illatum fuit, & emendandi nulla ſupereſt facultas. Videbatur ab initio Monetæ cupreæ introductio maximè lucroſa eſſe Regi Hiſpaniæ, qvoniam 20. coronati, qvibus emptum cuprum fuerat, augeri poterant ad coronatos centum. Sed hoc ipſo ruinam incurrebat populus, cui ad commercia qvotidianæ neceſſitatis alia Moneta relicta non fuerat, qvàm illa cuprea, qvæ alibi expendi non poterat, cũ intereà neceſſe haberet perqvàm multa ex peregrinis petere regionibus. Obſervatumq; fuit, Monetam hanc cupream, eâ qvantitate factam, ut numerus ad qvadraginta milliones auri adſcenderet. Vid. Autor libri Gallici, *de ſtatu Sveciæ cap. 8.* Sic igitur ex eventu addiſcitur, qvàm periculoſum ſit in re Monetariâ aliqvid novi decernere.

XIII. Præter hanc rationem, cur

ſuper mutatione Monetæ ſubditi audiendi ſint, occurrit adhuc alia haud paulò gravior atq; exqviſitior, &, nî fallor, magis urgens. De jure ſcil. qvæſito vulgatum eſt axioma, id nec â Principe qvidem auferri poſſe. At auferret utiq; ille, ſi faceret per legem Monetariam, ut qvi centum hodiè habet in pecuniâ numeratâ, cras octoginta tantùm habeat, nummi valore imminuto, aut etiam, ut omninò nihil habeat, nummo hactenûs uſitato prorsùs prohibito. Sive n. tantum demat Princeps de ipſis corporibus nummorum, ſive de valore eorundem, utrobiq; jus, qvod in pecuniâ æſtimatum habet ſubditus, aufert, utrobiqve facultates ejus intervertit, & pauperiorem reddit. At hoc boni Principis eſſe, nemo ſanus dixerit Politicus. Conf. Joh. Aqvil. *de pot. & util. monet. cap. 5.* Sed nec eo qvidem caſu, qvo augetur valor Monetæ, opes & ſubditorum, qvòd incrementum capiant, dici poteſt, & fallitur vulgus, dum ſe ditari credit, qvoties creſcit aurei valor; Sicut n. nummi precium augetur, ita etiam creſcunt & augentur tàm mercium, qvàm cæterarum rerum precia, arg. *l. 2. C. de veter. numiſm. poteſt. lib. XI.* ubi videri poterit Dionyſ. Gothofredus, tùm & Jacobus Gothofredus, ſingulari diſſertatione, & Franciſcus Balduinus, *in Conſtantin. M. pag. 127.*

Unde fit, ut generali & publico cujusqve nummi incremento privatis neqve accedat, neqve decedat qvidqvam. Imò fieri poteſt, ut hoc caſu majus conſtituatur rebus precium, in proportione ad valorem Monetæ mutatum, qvàm fuit olim, uti fieri ſolet, qvando aviditati humanæ aliqva diteſcendi ſuggeritur occaſio. Optimè iſta anno cIↃ IↃ xxxvii. Statibus & civibus ſuis in Comitiis Lipſienſibus expoſuit Georgius Dux Saxoniæ, glorioſiſſimæ memoriæ, cujus verba meritò hîc adſcribo: Wir haben euch auch anzeigen laſſen/ daß hefftig auff Uns gedrungen wird/ unſere Müntze zu verringern/ uñ Uns in eine andere Müntz-Ordnung einzulaſſen/ daß wir zu thun nicht bedacht. Wo es auch immer darzu kehme/ daß Ihr euch darein führen lieſſet/ ſo würdet Ihr Land uñ Leute in einẽ ſolchen ſchaden führen/ der unüberwindlich were. Denn wenn die Müntze geringert werden ſolte/ würde mancher/ der da auff 1000. fl. verſchrieben/ dem werth nach biß in 1200. dafür geben müſſen/ dargegen doch alle eure Zinſe uñ Einkommen/ ſonderlich die Erblichen geringert. So werdet Ihr auch alle Dinge ümb geringe Müntze theuerer kauffen müſſen/ deñ ſich der Handelsmañ von ſtund an nach der Müntze richtet. Zudem/ ſo würde der Handel in dieſen Landen ſehr abnehmen. Nehme dann die Handthierung ab von frembden

Mañ/ſo würde auch euer Vertreib an Getreidicht / Fiſchen / Wolle und Viehe abnehmen / und würden alſo euere Güter wohl ümb den vierdten Pfennig fallen. Zu dem/wo die Münze geringer gemacht würde / und die Gewercken und Bergleute ſolten ihr ſchwer erbauet Silber ümb geringer Müntz geben / werden die Bergwercke allenthalben liegen bleiben / und würde alſo dem Lande ihr Vertreib und Nahrung entzogen / und die Gebürge wiederumb verwüſſet. Und ob dieß Land auf einmahl verheeret werden ſolte / ſo könte es doch ſo viel Schaden nicht zufügen; Derhalben wir euren Rath und Bedencken begehren / ꝛc. Boni ſcil. Principis eſt, non cavere tantùm, ne qvid Respubl. capiat detrimenti, ſed monere etiam ſubditos de periculo imminente, ut perſpectè magis rebus ſuis attendant, & ſalutem communem pro virili qvisqve promoveat. Et hoc perpetuò hactenùs ſummâ cum laude,& invidendo exteris encomio, intenderunt Sereniſſimi Duces & Electores Saxoniæ, ut probam in provinciis ſuis monetam & cuderent ipſi, & cuſam ab aliis reciperent, factâ ſimul ſtatibus ſuis adpromiſſione, ſine præſcitu & conſenſu eorundem mutationem monetæ ſe non admiſſuros; nec procuraturos, uti inter alia teſtantur literæ ad Invictiſſimum Imperatorem Ferdinandum Auguſti,ElectorisSereniſſimi,menſe Julio,anno cIↃ IↃ LX. De incommodis aliis, qvæ ex mutatione monetæ oriuntur, videri poterit Anton. Perez. *Cod. de vet. numiſm. poteſt. num. 13. 14. ſeq.* Elegantia ſunt verba Bodini, & digna, qvæ hîc legantur *ex lib. 6. de Republ. c. 3. pr. Rei nummariæ*, inqvit, *curatio non tantùm utilis, ſed etiam civitatibus tantoperè neceſſaria videtur, ut ſine eâ commodè conſiſtere non poſſint. Et qvò major neceſſitas eſt, eò magis nummorum depravationi proſpiciendum: cùm ea res incredibile afferat univerſis ac ſingulis detrimentum. At non modò corrumpi moneta, ſed ne mutari qvidem poteſt ſine incommodo civitatis; qvoniam mutatio precii ac materiæ numiſmatum, cenſus etiam ac bonorum cujusq; dubitationem affert. Qvo fit, ut nemo, qvantum in bonis habeat, conſtituere poſſit, incerta ſunt pacta conventa, qvæ verſantur in ſocietatibus, tutelis, fiduciis, mandatis, rebus emptis, venditis, conductis, locatis, qvibus vitæ ſocietas continetur, incerti reditûs, vectigalia, tributa, deniq; pœnæ ipſæ ac præmia, qvæ à legibus & judicibus irrogantur, incerta ſunt futura, poſtremò ærarii opes, ac multa tùm in publicis, tùm in privatis rebus rationibus q;, dubia ac ſuſpenſa fore neceſſe eſt.*

XIV. Seqvitur nunc, ut de mate-

â videamus, ex qvâ nummus conſtituitur. Etſi enim ſint, qvi nummum ſolâ qvantitate abſolvi, & extra omnem materiam conſiderari debere contendant, inter qvos præcipui ſunt Franciſcus Hottomannus, *illuſtr. qvæſt. 15.* Hermann. Vultejus, *l. 1. Jp. Rom. c. 62.* Annæus Robertus, *rer. judicatar. l. 1. c. 16. & l. 4. cap. 14.* moti inprimis textibus illis, qvibus pecunia, ut qvantitas, corpori contradiſtingvitur, facere tamen cum illis ideò neqveo, qvia ab ipſo Imperatore pecunia inter res corporales refertur, §. *un. Inſtit. de reb. corp. & incorp.* & corpora etiam in pecuniâ cogitari, Papinianéa ſtatuit Jurisprudentia, *l. 94. §. 1. ff. de ſolut.* Id verum eſt, aurum, argentum, æs, ex ſe & ſuâ naturâ non conſtituere aut facere nummum; ſed neceſſe eſſe, ut accedat forma, qvæ auro & argento nummi qvalitatem induat, & metalla illa ad certum uſum reſtringat; illa tamen formæ impoſitio & effictio non facit, ut tota nummi ſubſtantia poſthac in ſolâ & nudâ qvantitate conſiſtat, cùm & qvantitas ſine materiâ in uſu rerum non inveniatur, & qvantitas, qvoad pondus, determinetur jam tùm, anteqvàm nummus plenè perficiatur, dum ſcil. materiæ, in certo pondere conſideratæ, & ſeparatæ, nummi forma imprimitur, & pondus aliàs, niſi in materiato corpore, non ſubſiſtat, nec concipi qvidem ſine eo poſſit. Qvod autem pecunia interdum, ut qvantitas, corporibus opponitur, id rectè obſervat Arnoldus Vinnius, *ad tit. Inſt. de reb. corp. & incorp.* ideò fieri, qvia eſt ex earum numero, qvæ in genere functionem recipiunt, qvæqꝫ ideò corporibus aut ſpeciebus contradiſtingvuntur, qvòd altera alterius vice fungi poſſit ſine ullo detrimento Creditoris, cui tantundem proficit res in genera reddita, ac ſi eadem numero, qvæ data eſt, reddita fuiſſet, *l. 2. §. 1. ff. de R. C.* Jacob. Gothofred. *in diſſertat. de funct. & æqval. in mut. pag. 25. ſeq.* Nec fruſtrà igitur ſunt Creditores illi, qvi nõ aliam ſibi reddi ſtipulantur monetam, qvàm, qvalis credita fuit, attendendo ſcil. unà cum qvantitate materiam, ne ſuperveniente mutatione qvantitatis, aut valoris, damnum incurrant, qvod incurriſſe qvàm plurimos ſuperioribus annis, â patribus noſtris accepimus.

XV. Poſtqvàm igitur certi ſumus, materiam facere partem nummi, eamqꝫ haud fruſtrà attendi in commerciis, disqvirendum nunc erit de qvalitate ejus, ût inde conſtet, qvæ potiſſimùm materia eligi debeat ad conficiendum nummum. Nos tale ponimus principium: Qvicqvid adhibetur in hoc, ut menſura ſit rerum aliarum, debet eſſe tale

tale, ut per ſe minimè aut difficulter ſaltem flectatur. Hugo Grot. *de jur. bell. & pac. l.2. c.12. num.17.* Et hoc eſt, qvod ait JCtus in *l.1. ff. de contr. empt.* electam eſſe materiam, cujus publica ac PERPETUA æſtimatio difficultatibus permutationum æqvalitate qvantitatis ſubveniret. Perpetuitas iſta æſtimationis fundamentum habet in perpetuitate materiæ ipſius, qvatenùs ſcil. illi edacitati temporis & conſumptioni reſiſtit. Ariſtoteles duas facit nummi conditiones, *l.1. polit. c.9.* unam, ut materia ejus ſit ex numero rerum utilium, alteram, ut ipſe ſit ἐυμεταχείριϛον. Prior, inqvit *ibid.* Piccartus, ideò reqviritur, qvia ſi prorsùs nummi materia inutilis eſſet, nemo pro rebus ſuis eam acciperet, puta, ſi ex papyro, corio, aut ungulis animalium, piſciumq; ſqvamis, vel teſtulis nummi fierent; abrogatâ enim precii lege nihil ipſis reliqvum eſſet. Secunda autem reqviritur propter primam. Ut enim nummi materia utilis ſit, debet eſſe tractabilis, i.e. debet facilè poſſe circumferri, condi, liqvari, cogi, duci, cudi, figurari, verſariq;, durare tandem in his omnibus minimo ſui detrimento. Qvæ poſterior conditio ſeparat nummum à frugibus, aliisq; rebus omnibus, qvæ utiles qvidem ſunt, non tamen dictis modis tractabiles.

XVI. Perpetuitate & tractabilitate tali rebus omnibus præſtant metalla, qvæ propterea immortalia vocat Salvianus, Epiſcopus Maſſilienſis, *lib. 2. contr. avarit.* Idonea igitur illa cœperunt haberi, ex qvibus conficeretur nummus. Sed cùm ipſorum metallorum non par omnium ſit conditio, ſed unum altero tùm raritate, tùm virtute præſtet, ex omnibus tandem aurum, argentum, & æs, ſelecta fuerunt, ita tamen, ut inter hæc tria adhuc alterum altero præſtantius haberetur. *Oportuit*, inqvit Nicolaus Oresmius, Epiſcopus Lexovienſis, *tr. de mutat. monet. c. 2. qvòd numiſma fieret de materiâ preciosâ & rarâ, cujusmodi eſt aurum, ſed talis materia debuit eſſe in competenti abundantiâ*, (hæc non videntur ſatis cohærere: ſi enim materia debuit eſſe in competenti abundantiâ, non oportuit numiſma fieri ex materiâ rarâ,) *propter qvod, ubi aurum non ſufficeret, moneta fit cum hoc de argento: ubi autem duo iſta metalla non ſufficerent, vel non haberentur, debet fieri mixtio, aut ſimplex moneta de alio puro metallo.* Sicut antiqvitùs fiebat exære, ut narrat Ovidius, *1. Faſtor.* dicens:

Æra

Digitized by Google

Æra dabant olim: melius nunc omen in auro est,
Victaq; concessit prisca moneta novæ.

Et concedere possum Antonio Fabro, *in tract. de var. summar. deb. solut. c. 1. num. 22.* scribenti, in distingvendis metallorum æstimationibus antiqvas gentes inspexisse præcipuè, qvænam ex iis freqventiora essent, qvænam rariora. Sed in omnibus tamen illis rarioribus metallis concurrunt alia, qvæ in reliqvis metallis freqventioribus non inveniuntur. Ita aurum, diu pertractatum, nunqvam manus tangentis inficit, nec sui vel alterius coloris lineas alicui corpori imprimit, nisi coticulæ vel Lydio lapidi atteratur, tunc enim lineas sui similimas reddit, qvod summam in auro perfectionem & puritatem indicat. Ab acribus porrò succis in suâ qvantitate nullam sentit noxam, & rubigine non infestatur, per multa licet secula intra terram sepultum, nisi alterí metallo fuerit mixtum: non fœdatur sale in aureo salinario vase posítum, per fusionem non minuitur, sed purificatur magis, & splendidius redditur, & qvæ sunt aliæ ejus qvalitates, de qvibus videri poterit Athanasius Kircherus, *in mund. subterran. lib. 10. sect. 4. c. 4. §. 2.* Sic & tractabilius est argentum, & sonorum magis aliis metallis, ejusq; usus in medicinâ haud exiguus. Idem Kircher. *ibid.* Ex qvibus patet, falsum esse, qvod opinantur nonnulli, auri argentiq; nobilitatem in opinione hominum consistere, & abs tali errore si foret, non majori aurum argentumve futurum esse precio, qvàm æs & ferrum. Statuendum scil. hoc ideò fuit, ut sustineri posset opinio, materiam in pecuniâ non esse attendendam, & liberum hinc esse Principi, designare materiam, qvæ precii nomen impleat. At nunqvam ego concessero, solum valorem impositítium nummi essentiam constituere, sed confidenter asserò, materiam esse partem æqvè principalem & consubstantialem, imò basin, radicem, mensuram, normam, & fundamentum valoris, ita ut ipse valor impositus justus dici neqveat, nisi in commertiis & permutationibus observet æqvalitatem, ἰσοδυναμίαν, & pariationem materiæ. Et hinc concludo, considerabilem qvidem esse aliàs qvantitatem sine certæ materiæ subjecto, (qvomodò Geometræ figuram, & in eâ angulos, segmenta, sectores, & ejusmodi alia per ἀφαίρεσιν Mathematicam considerant, non conceptâ simul, cui insunt, materiâ, nec ut materiæ isti sensibili immersa sunt,) sed in re monetariâ qvan-

qvantitatem unà cum materiâ considerari debere, ne in permutationibus & commerciis pro rebus τὰ ἐξ ἀφαιρέσεως ὄντα, ut sunt Mathematicorum conceptûs, reddamus, & alteri contrahenti meras formas obtrudamus.

XVII. Hæc tamen omnia cùm vix observari possint necessitatis & publicæ indigentiæ tempore, non imprudenti tùm consilio, ex qvâvis materiâ, stanno, ferro, plumbo, etiam corio, cortice, papyro, moneta conficitur. Exempla passim prostant, & patrum nostrorum memoriâ aliqvoties id usu veniisse legimus. Si tamen dicendum, qvod res est, nummi isti veri nummi non sunt, sed tantùm vice nummorum, veluti subsidiarii qvidam sponsores, habentur. Nec enim ad materias ejusmodi confugere licet, nisi qvando urgentissima fuerit necessitas, nec aliâ intentione, nisi, ut, cessante istâ necessitate, cum veris nummis, & qvi probæ speciei fuerint, iterùm permutentur, & damnum, communitati illatum, resarciatur. Rener. Budel. *de monet. l. 1. c. 1. n. 27. 31.* Hoc exemplo Imperator Fridericus II. post exhaustam, diuturnitate Italici belli, pecuniam omnem, jussit coriaceam monetam cudi, eiq; valorem aurei Augustalis assignavit, simulqve per præconem edici voluit, se bello finito pro singulis coriaceis nummis aureum Augustalem restituturum. Qvod cùm bonâ fide præstitisset, innuere voluit, subsidiarium tantùm, & vicarium esse monetæ coriaceæ usum, veram autem monetam non esse, usum etiam ejus cessare debere, simul ac necessitas desierit, & indigentiæ subventum fuerit. Qvod si verò provincia aliqva aurum & argentum planè ignoret, neqve cum gentibus, auro & argento utentibus, commercia exerceat, qvin ferreâ, stanneâ, aut plumbeâ monetâ uti possit, etiam extra casum extremæ necessitatis, dubium mihi nullum est. Αὐτάρκης enim talis dum est populus, & commercia longiùs non extendit, nec alieno necesse est ut utatur intra pomœria sua commercii instrumento, dū tamen & in sui nummi materiâ observet illud, qvod suprà diximus, & ut utilis ea sit, & εὐμεταχείριστος. At ubi semel receptus fuerit aureus, argenteusvè nummus, non poterit ille sine gravi Reip. damno abrogari. Et huc scil. Principis cura spectat, ut integra & illibata conservetur moneta, idemq; retineatur valor, qvia scil. interest Reipubl., justam & perpetuam ab unoqvovis subdito rerum suarum iniri posse æstimationem, eamqve certam semper custodiri, & commer-

Digitized by Google

ciis menſuram adhiberi perpetuò eandem.

XVIII. Qvæſitum memini, qvi fiat, qvòd ab re monetariâ ſtannum, qvòd & plumbum candidum dicitur, prorſùs exulet, cùm tamen & utilis ea videatur materia & ἐυμιγαχάριϛον. Reſpondet Petrus Gregorius, *l.36. ſyntagm.c.2.n.7.* id ideò fieri, qvia ſtannum ex materiâ conſtat deciduâ, & collybum facit majorem, breviq; tempore juſtum amittere ſolet pondus, qvod vix in argento præcavere liceat. Sed ei obverti poſſet, per mixturam & acceſſionem alterius metalli corrigi id fortè, & indurari, niſi reſiſteret Renerus Budelius, qvi *lib. 1. de monet. c. 1. num. 24.* contra Didaci Covarruviæ ſententiam ſtatuit, & experientiâ confirmat, ſtannum omnibus aliis metallis eſſe maximè inimicum, ac in mixturis cum reliqvis metallis qvaſi lethiferum exiſtere, venenum, ita ut ea perdat, deſtruat, atqve corrumpat. Teſtanturq; rei tormentariæ magiſtri, in mixturâ bombardariâ, ex qvâ ſcilicet tormenta bellica fabrefiunt, dum ſingulis libris viginti æris una plumbi candidi additur, æs prorſùs lentescere, & in ſe ipſo mutari. Dum igitur duritiem juſtam non habet ſtannum, & aliorum metallorum qvalitates non admittit, æqvè tractabile illud, uti aurum, argentum, æs, dici neqvit. Qvibus accedit, qvòd nec raritate ſe, nec pondere commendet, cùm & paſſim ejus non exigua inveniatur copia, & qvia hinc in minori precio habetur, etiam oneri ſit viatori, qvorum utroqve tamen, & raritate ſcilicet, & æſtimatione, gravitas auri, qvæ omnium maxima eſt, compenſatur. Sed hæc ad Phyſicos magis & Mathematicos pertinent, à qvibus docemur, gravitatem molis ſtanneæ ad gravitem ejusdem molis & qvantitatis argenteæ ſe habere, ut 75 ad 104. & ad gravitatem aureæ, ut 75 ad 187½. Vid. Joh. Bapt. Ricc. *in Almag. l.2. c.5. n.9.*

XIX. Magis ad nos pertinet, ut inqviramus, qvid ſit illud, qvod ait Ulpianus, in *l.9. §. 2. ff. ad L. Cornel. de falſ. Eâdem Lege exprimitur, ne qvis nummos ſtanneos, plumbeos, emere, vendere dolo malo vellet.* Ergonè licet tales emere vendere ſine dolo malo? & qvid eſt emere, vendere nummos? cùm non mercis illi, ſed precii vice fungantur? Dionyſius Gothofredus ad iſtum textum, & ante eum Barnabas Briſſonius, *ſelect. antiq. lib. 1. cap. 8.* iſta Legis Corneliæ verba referunt ad nummos peregrinos, Daricos ſcil. Philippos, tetradrachmum Atticum, ſiclos, nummos victoriatos, & alios id genus, qvos cæterarum rerum

Digitized by Googl

rerum exemplo in emptionem deducere Romani ſoliti fuerint, perindè ut apud nos hodiè medaliæ, uti vocantur, hoc eſt, numiſmata priſca & rara, qvæ olim prećium fecerunt, mercis vice funguntur, & magni interdum æſtimantur. Sed hæc gloſſa non placet Antonio Matthæo, *de criminib. ad tit. de falſ. cap. 4. num. 4.* qvòd iſtiusmodi nummi, utpotè veteres, probi, imò optimæ notæ fuerint. Ipſe igitur generaliter rem definit, omnem nummorum emptionem venditionem prohibitam fuiſſe, ſive probi illi fuerint, ſive neqvam. Illos ideò, ne empti exportarentur in diverſa & hoſtilia litora, & ne illis conflatis neqviores cuderentur. Hos verò, ne precioſioris metalli, colore tincti, ſimplicioribus pro probis obtruderentur. Sed qvod generaliter aſſeverat Matthæus, deſtruit ipſe mox per additam limitationem, dum ait, non ſimpliciter improborum nummorũ prohiberi emptionem, ſed adjici, ne qvis emere vendere dolo malo vellet, id eſt, eo animo, ut imperitis imponeretur. Concedit ergò, licuiſſe emere vendere nummos ſtanneos, plumbeosve, dum tamen id ſine dolo malo fieret. Habebant enim Romani nummos ſtanneos, & plumbeos, ſed non in uſu publico; qvomodò & nos ejusmodi nummos habemus, qvi calculo inſerviunt, ex ære aut orichalco confectos. Et tales vendi, nihil prohibet, niſi, qvi ſubeſſe poteſt, dolus malus. Habuiſſe verò Romanos etiam alios nummos ex auro, & argento, qvi in uſu publico non fuerunt, conſtat ex *l. 1. Cod. Theodoſ. ſi qvis pecun. conflav.*

XX. Qvi verò in uſu publico fuerunt, non alii fuerunt præter aureos, argenteos, & æreos. Nec nos alios in uſu habemus, nec habere alios expedit, ut maximè ſint, qvibus difficulter id perſvadeatur. Cæterùm, qvia Natura in Terræ utero metalla progignens duo interdum, tria vel qvatuor ad invicem miſcet, & homines à naturâ edocti, diverſimodè rationem miſturæ metallicæ adhibere ſolent, videre nunc eſt operæ precium, utrùm etiam in re nummariâ miſtura iſta probari debeat, an verò præſtet, purum cujusqve ſpeciei metallum ſeligere? Hîc verò ſunt, qvi neqve aurum, neqve argentum, ad ſummam bonitatem, & numeris omnibus abſolutam puritatem, excoqvi poſſe contendunt. Nempè ſumma auri puritas in 24. ceratiis, ſive carattis conſummatur, qvorum unumqvodqve 12. continet grana. Talem autem bonitatem nunqvam à qvoqvam ullo artificio obtineri

Digitized by Google

dicunt, ſed ſummam puritatem ſubſiſtere in 23. carattis, & 9. granis, ita ut 3. grana ſint ærea, vel argentea. Pari modo ſumma argenti puritas duodecim abſolvitur denariis, qvorum unusqvisqve 24. continet grana. Ad talem puritatem nullum argentum reduci poſſe aſſerunt, ſed culmen bonitatis in 11. denariis & 18. granis conſiſtere, reliqvum alterius eſſe materiæ. Impoſuit hæc ſententia Gulielmo Budæo, Carolo Molinæo, Didaco Covarruviæ, Johanni Bodino, & pluribus aliis, ut eam ſeqverentur. Sed oſtendit Renerus Budelius, vir in hâc re ſummè exercitatus, *lib. 1. de monet. cap. 9. 10. 11. 12.* erroneam eam eſſe, & experientiæ adverſari. *Etſi enim*, inqvit, *cap. 12. num. 38., non diffiteamur, ingravioribus ponderibus, fortè marcis 10.—16.—20.—30. & ultrà, aurum argentumvè ad ſummam illam puritatem granorum 288.* (talis enim ſumma in utroqve, & auro & argento, reſolutis carattis & denariis, provenit,) *vel qvod idem eſt, denariorum duodecim aut caratorum 24. difficulter & rariùs vi aqvæ valentis decoqvi poſſe, cùm in illis regulariter factâ ad amuſſim inveſtigatione, nonnihil extraneæ adhuc ibidem materiæ, unius videlicet, aut alterius, vel etiam trium aut qvatuor granorum, qvemadmodùm per experientiam erudimur, reſideat: neqz proficuum eſt ſemper, magna pondera ad iſtam ſimplicitatem reducere, propter multa indè provenientia incommoda; attamen hinc inferre velle, in maſſulis levinſculis ex neceſſitate ſimilem ſemper aliqvam portiunculam abundantis metalli inesſe, & immorari, puro nos auro atqz argento deſtitui, nunqvam dedero, neqz conceſſero, &c.* Alibi à ſeipſo tale aurum, atqve argentum, non unis vicibus confectum, & omni heterogeneo purgatum fuiſſe, teſtatur.

XXI. Poſito hoc principio, excoqvi poſſe aurum, & argentum, ad ſummam puritatem, ut ad reſolutionem qvæſtionis revertamur, non deſunt, qvi, monetam ex puriſſimo & ſimplicisſimo metallo, auro vel argento confici debere, contendunt, ut ſcil. hâc ratione infinitis fraudibus & impoſturis, qvibus res monetaria ſubjecta eſt, occurratur. Inter eos præcipuus eſt Johannes Bodinus, *de Republ. lib. 6. cap. 3.* Sanè Tacitus, Imperator, jam ſuâ ætate, referente Flavio Vopiſco in oratione ad Senatum, cavit, ne qvis argento publicè vel privatim æs permiſcere, neqve auro argentum, neqve æri plumbum auderet; alioqvin cum proſcriptione bonorum capitale judicium incurreret. Et

Legis

Digitized by Google

Legis Corneliæ caput refert Ulpianus in *l. 9. pr. ff. de Leg. Corn. de falſ.* qvo cautum fuit, ut qvi in aurum vitii qvid addiderit, qvi argenteos nummos adulterinos flaverit, falſi crimine teneretur. Nihilominùs tamen pluribus aliis placuit ſententia contraria, mixturam ſcil. metallorum & neceſſariam eſſe qvandoqve, & communi bono magis proficuam. Verentur nempè iſti, ut aurum purum propter mollitiem ferre posſit diuturniorem contrectationem & uſum. Carol. Molinæ. *de uſur. num. 769.* In commerciis attendunt vilitatem qvarundam mercium, & qvod portiuncula argenti puri, qvâ vendi deberet, e. g. libra panis, propter exiguitatem ſuam palpari & manu verſari vix posſit. Nicol. Oreſm. *de mutat. monet. cap. 3.* In ipſis officinis Monetariis, & in principum territoriis conſiderant, non pari copiâ ubiqve naſci aut haberi aurum & argentum, nec operarios eâdem mercede eſſe contentos, nec inſtrumenta iisdem ſumptibus ubiqve comparari. Nec deſunt rationes, qvibus incommoda ex obrizatis & puſtulatis nummis in commerciis ſeſe exſerentia exaggerari ſolent, præſertim, ſi Principes vicini viliorem & æroſam Monetam fabricent, ut ita in damnum cedat Reip., qvod maximo ejus commodo factum videbatur. Aſſiſtit huic ſententiæ praxis & conſvetudo, per qvam nulla hodiè cuditur Moneta ſine aliqvâ vilioris metalli mixtura; idqve argumentum eſſe poteſt, non expedire Reip. ſimplicem & puram metalli ſpeciem, qvia aliàs gentes mixturam iſtam tàm unanimi conſenſu vix probaſſent.

XXII. Facimus nos cum Budelio, qvi *lib. 1. cap. 21.* oſtendit, mixturam metallorum in Monetâ ex ſe nihil detrahere incolumitati Reip. & commodis civium, niſi qvod majora faciat nummorum corpora. Etſi enim negari nequeat, tres marcas metalli purioris præſtantiores eſſe aliis tribus ære permixtis, ſi ponderis ad pondus, & maſſæ unius ad aliam maſſam tantummodò habeatur reſpectus; in arte tamen Monetariâ non ponderis ad pondus tantùm facienda eſt comparatio, aut molis ad molem, ſed etiam auri ad aurum, & argenti ad argentum, ſecundùm ſymmetriam & proportionem, qvam ad invicem habent in auro aut argento puro, & auro atque argento mixto. Fingas ergò mihi duos mercatores, alterum mille marcas argenti in argento meraciſſimo & maximè puro, alterum totidem in argento, quod eſt octo denariorum, habentem. Dico utrumq;

Digitized by Google

trumq; esse æquè divitem, licet posterior ex argento suo nummos habeat pro tertiâ parte æreos. Imò si rectè res æstimetur, ditior hîc est priore illo, qui nummos ex puro argento confectos habet, qvandoquidem iste unà cum argento etiam æs accipit, tanto quidem plus, quanto remotius ab summâ suâ puritate argentum abfuerit. Et sic contingere potest, ut quis in duabus marcis argenti impuri, quæ computatione unam puram efficiunt, unam marcam ex ære lucretur. Posito scil. qvòd æs conjunctum & mixtum, ab eo, qvi rem nummariam procurat & ordinat, non substituatur vice argenti, ut æstimationem simul cum argenteo faciat. Comparatio igitur non est instituenda in mole & pondere, sed in ipso argento. Ita e.g. ex unâ marcâ argenti puri, qvod est 12. denariorum, conficiuntur novem Imperiales, sive, ut vocantur, thaleri. Qvod si qvis alter habeat marcam argenti qvatuor tantùm denariorum, ille qvidem marcam habet, sed non marcam talem, ex qvâ conficere possit novem Imperiales, cùm tres tantûm inde cudi possint. In pondere tamen tantundem habet, qvantum prior ille. Ut igitur tantundem etiam argenti habeat, necesse est ut marcas tres possideat ejus argenti, qvod est 4. denariorum, & hinc in tribus istis marcis unam argenti, reliqvas duas æris. Ex qvibus patet, mixturam metallorum ipsam ex se tàm improbam non esse, ut in facultatibus suis cives damnum aliqvod inde percipiant, nec adeò commixtionem omnem intermitti aut prohiberi debere.

XXIII. Qvandoqvidem verò multa semper per mixturam istam fraus commissa est, & ipsi qvandoq; Imperantes, ut fiscum suum augeant, permittere solent, ut auri & argenti vicem vilioris materiæ mixtura suppleat, in omnibus hodiè benè constitutis Rebuspublicis ac civitatibus, saluberrimis constitutionibus certæ mensuræ & modi, qvousqve ea commixtio permitti debeat, præscripti sunt; eosqve tùm Monetarii exactè observare tenentur, ni suppliciis subjici velint; tùm ipsi etiam Imperantes, si bonitatis & justitiæ limites excedere nolint. Monetariis in hâc metallorum conjunctione, Ligæ & pedis vocabula propria sunt. *Pes* est meta, in cudendis nummis lege publica præscripta & definita, cujus scil. bonitatis esse debeat metallum, & qvot inde confici oporteat nummos. Curiosè & consideratè talem edidérunt anno MDLIX. Ordines & Status Imperii. *Ligæ* est materiæ

teriæ metallaris qvalitas intenſa, ſive habitudo qvædam additamenti & nuclei. Additamentum in ligâ eſt vilius metallum nobiliori additum. Nucleus v. metallum ipſum nobilius. Germanis noſtris additamentum & nucleus, ſive ipſa tota liga Schrot und Korn dicitur. Tali igitur ligâ & pede per publicas ſanctiones præſcripto, ſi contineantur & adſtringantur Monetariorum operæ, nec Reſpublica damnum ſentire poterit, nec in eâ ſinguli, niſi aliundè id & per peregrinam Monetam viliorem inferatur. Cui tamen avertendo nunqvam non attentus & circumſpectus eſſe debet is, qvi τὸ κύριον cujusqve civitatis tenet.

XXIV. Qvod in materiâ Monetæ hactenùs conſideravimus, potisſimùm ad ligam ſpectat, videamus nunc pondus, qvod itidem materiæ ineſt. Uti igitur in ligâ recepti ſunt termini civiles impoſititii, qvibus definiuntur gradûs bonitatis, ita in pondere ſunt recepti numeri, qvibus gradûs gravitatis deſignantur: & ut in nummo liga certa, ſic & pondus certum legè publicâ præſcribitur & determinatur. Sapienter igitur voluit Conſtantinus Imp. ut ſolidi veterum Principum non ſpeciei tantum probæ ſint, ſed etiam debiti ponderis, *l. 1. C. de vet. numism. poteſt.* idq; pondus etiam obſervari voluit in auro, qvod à collatoribus infertur, ut id æqvâ lance, & libramentis paribus ſuſcipiatur. *l. 1. C. de ponderator. lib. X.* Pondere, qvod præſcriptum eſt, obſervato, nihil intereſt, cujus formæ aut magnitudinis menſuram nummus acqvirat. Nec enim, qvi majore habitu faciei, (qvæ imprimi ſolet,) extenditur, majoris eſt precii, aut qvi anguſtiore expreſſione concluditur, minoris habere credendus eſt, cum pondus idem exiſtat, *l. un. Cod. Theodoſ. ſi qvis ſolidi circ. exter. incid.* Nec tamen in immenſum ſive pondus, ſive forma nummi externa extendi debet, ne deſinat eſſe, qvod eſſe debet, ἰσομετρία. Huc enim, ni fallor, pertinet conſtitutio Arcadii & Honorii Impp. qvando centenionalem tantùm nummum in converſatione publicâ tractari præcepérunt, majoris pecuniæ figuratione ſubmotâ, *l. 2. Cod. Theodoſ. ſi qvis pecun. conflav.* Cæterùm optat Franciſcus Balduinus, *in Conſtantin. pag. 125* publicis ſumptibus nummos eò pondere excudi, ut non minoris ſit rude, qvàm ſignatum metallum; ſed qvia nulla ſpes eſt, impetrari id aliqvando ut poſsit, proximum eſſe ait, ut qvantitatis, hoc eſt, ponderis, ad qvalitatem ſive materiam proportio, ſi non omnino

nò æqvalis, saltem justa qvædam & certo modo definita sit. Et hic disputant Doctores, utrùm Princeps, cujus est Moneta, detrahere possit de materià tantum, qvantum expensis in eam faciendis sufficit. Canonistæ communiter id affirmant, qvos seqvitur Sigism. Scaccia, *de commerc. §. 2. gloss. 3. n. 86.* Nec improbat Didacus Covaruvias, *de vet. num. collat. c. 7. num. 5.* ubi nihilominùs consultiùs esse putat, numismata eundem habere valorem, qvem ipsa habet materia. Pleriqj ad consvetudinem provocant, qvâ recepta est sententia Canonistarum. Martin. Garrat. *de mon. n. 6.* Lex v. Imperii publica de anno MDLIX. id non permittit, sedâ qvovis Principe expensas de suo fieri debere decernit. Eaqve repetita est Spiræ, anno MDLXX. Magisqve ea facit pro autoritate & dignitate Principis, qvàm altera illa, qvæ sordes redolet & Φιλαργυρίαν. Sed etsi cesset avaritia, & πλεονεξία Principum, illiqve justam in ligâ & pondere Monetam confici qvàm maximè velint, fidem tamen facit Renerus Budelius, *lib. 1. c. 20.* difficile esse, & penè impossibile, præfinitam puritatis metam, uti etiam exactissimum pondus tàm exactè & expeditè in qvovis nummo observare, ut nullus prorsùs excessus aut defectus reperiatur. Atqj hinc magistris Monetalibus ex indulgentiâ Principum impune esse, si in uno aut altero momento sive grano defectus reperiatur, idqve termino artis remedium vocari. Sed illi remedio, cùm multis abusibus & fraudibus contaminaretur, remedium aliud qværere & lege publicâ derogare necessarium fuit in Comitiis Spirensibus, anno MDLXX. §. Und ob wohl.

XXV. Et hæc sufficiant de materiâ nummi. Forma vel essentialis est vel accidentalis. Essentialis consistit in qvantitate, non impositità illâ, sed istâ, qvam ex jure gentium habet, qvæqve aliàs metiendi æstimandiqve vis dicitur. Joh. Robert. *l. 3. sentent. c. 6.* Simul atqve enim materia electa est, qvæ idonea esset commerciorum instrumentum, etiam hæc ei indita est qvalitas, ut mensura esset, & per eam res aliæ æstimarentur. Nummi igitur materialis qvalitas bonitasqve naturalis causa est, propter qvam ille cum mercium bonitate comparetur, & ita ratione bonitatis materialis mensuræ dimetientis locum obtinet, non obtenturus, si solus valor impositivus nummum faceret. Ex qvo est, qvod nonnulli publicam æstimationem, cujus mentio fit in *l. 1. ff. de contr. empt.* non de publicâ cujusvis populi, qvæ lege positivâ, &

vâ,& per impoſitionem arbitrariam fit, ſed de publicâ gentium æſtimatione intelligant, qvæ indeterminata eſt, nullisqve terminis civilibus qvantitativis expreſſa, breviter, ipſam metiendi, æſtimandiqve vim illic exprimi, ajunt, qvam pecunia ex ſuâ naturâ habet ante omnem impoſitionem civilem, & qvia pecunia eſt.

XXVI. Accidentalis nummi forma partim in valore impoſititio, partim in characterе conſiſtit. Valor impoſititius certos terminos qvantitativos determinat, & tum, qvanti æſtimari debeat nummus, lege publicâ præſcribitur. Ille ut juſtus ſit, ad materiam haberi debet reſpectus, ejusqve nobilitatem & raritatem, tùm & ad communem aliarum gentium uſum. Vid. Paul. Laymann. *theol. nat. l. 3. tr. 3. part. 1. c. 5. n. 2. & 3.* Nec enim, qvod multi faciunt, fingi debet forma nummi, nulli impreſſa materiæ, ab eaq; ſeparata, ſed conſideranda ea eſt, ut gentium jus conſiderat, unà cum materiâ, cui ea accedit, & cujus nobilitate in æſtimandis rebus aliis utitur. Qvi per valorem tantùm impoſititium, & formam hanc accidentalem nummum conſtitui opinantur, non attentâ ſimul materiâ, illi, qvid diſtent æra lupinis, non ſatis noſſe ſe, & ſibi perinde eſſe, in auro ſuas habeant facultates, an verò in chartâ & papyro, haud obſcurè profitentur. Bonæ mentes, niſi, qvòd alii diſſentiant pleriqve, indignarentur, & philoſophiam ſuam domi ſe continere nollent. Diverſum ſentit ille in Comœdiâ veteri, QVEROLI nomen habente, ſive Gildæ illa ſit, ſive alicujus vetuſtioris, dum ſic ait: *Qvid tàm ſimile, qvàm ſolidus ſolido? Etiam hîc diſtantia qværitur in auro, vultus, ætas & color; nobilitas, literatura, patria, gravitas, atq; adſcriptulos qværitur in auro plus, qvàm in homine, &c.* Nec profectò alii hodiè ſunt ſeculi mores, qvos ſi ſolâ opinione, & communi errore niti, dicere qvis velit, videat ipſe, ne, dum opinionis ſuæ amator eſt nimius, eam totam inter prudentiores perdat, & cum reliqvis ſentire tandem addiſcat.

XXVII. Ut autem juſta nummi habeatur in metallis idoneis æſtimatio, neceſſe eſt, ante omnia juſtam inter metalla conſtituere proportionem, aut ab aliis ante hac conſtitutam probè obſervare. Qvia enim pecunia recipit functionem cum aliâ pecuniâ, etiam diverſæ ſpeciei vel materiæ, *l. 65. §. 1. ff. de V. O.* juſta neqvaqvam erit ſolutio, ſi pro auri librâ, qvam debes, libram argenti ſolvere velis. Dicis, hoc ipſum

consistere in opinione & inveterato errore hominum, nec negare id nos posse, qvòd æstimationem & valorem nummi in thesi antecedente statuerimꝰ esse impositicium, nec ullum cæteroqvin adduci posse fundamentum, propter qvod argenti aut æris libra minori debeat esse in precio, qvàm libra auri. Ego verò ante omnia hoc expeditum volo, numqvid putes, in opinione hominum consistere, qvòd pluris vendatur & æstimetur panis siligineus aut similagineus, qvàm hordeaceus aut secalicius. Si hoc non putas, nec de auro qvidem aut argento id putabis, cum precia rerum non ex affectu, nec ex nudo hominis arbitrio, sed communiter fungantur, *l. 63. ff. ad L. Falcid.* tantumqve præstet aurum argento, qvantum panis similagineus pani hordeaceo. Etjam antè diximus, impositicium istum valorem non esse merè arbitrarium, perinde ut nec æstimatio panis simpliciter arbitraria est, sed utrobiqve, ut in omnibus rebus aliis, respectum habeat utilitatem, non immeritò etiam precioſius alterum altero est, & majoris dignitatis atqꝰ valoris.

XXVIII. Qvousqve autem præstantiæ termini in unoqvoqve metallo respectu alterius se extendant, id similiter ex raritate & utilitate petendum erit, qvanqvam id nonnegem, ad aliqvod certum punctum prærogativam istam ab ipsâ raritate & utilitate metalli cujusqꝰ non fuisse alligatam, sed id hominis definitioni esse relictum. Et in hoc scil. consistit valor ille impositicius, qvem tantum non unanimi consensu gentes inter se constituerunt. Qvi tamen & ipse sæpiusculè varius fuit. Sic enim inter Romanos circa tempora Constantini Magni proportio auri ad argentum, si de æstimatione qvæstio est, fuit propè qvindecupla, argenti verò cum ære comparati centupla, h.e. argenti libra una valuit centum libras æris, & auri libra una argenti libras qvatuordecim, ac propè dimidiam, uti colligunt Dd. ex *l. 5. C. de suscept. præpos. & arcar. lib. X. & l. un. C. de collat. ær.* Aliqvando tamen una libra auri qvatuordecim libris argenti, aliqvando tredecim, duodecim, undecim, & decem etiam æstimata fuit, uti prolixiꝰ exponunt Antonius Anguſtinꝰ, *lib. 2. emendat. c. 9.* Franciscus Balduinus, *in Constantin. p. m. 118.* Corol. Molinæ. de

de uſur. n. 797. Didac. Covarruv. *in veter. numism. collat. c. 3. §. 1. n. 3.* Gvid. Panciroll. *theſaur. var. Lect. lib. 1. c. 66.* Rener. Budel. *de monet. lib. 1. c. 23.* Jacob. Gothofred. *diſſertat. de mutat. & augment. monet. aur.* Cauſa omnis ad raritatem auri vel argenti referenda eſt; Ita enim ex Regeſtis monetalibus didiciſſe ſe teſtatur Carolus Molinæus, *d. l.* in Regno Galliæ olim qvandoq; adeò raritate argenti eviluiſſe aurum, ut non valeret niſi octo marcas argenti, qvandoqve adeò rarum factum, ut valeret ſexdecim argenti libras, ſed hanc extremam mutationem non ſolere aliàs accidere, niſi qvando Principes cauponatione rei Monetalis abutuntur. Ergò pro ratione ubertatis aut indigentiæ, qvæ in auro & argento ſe exerit, etiam proportio eorum inter ſe augetur & minuitur, qvemadmodum etiam in commenſuratione pecuniæ ad res alias vendibiles fieri ſolet, ut, crescente pecuniâ in qvantitate, decreſcere ea ſoleat in precio, uti optimè notat Theodorus Grasvvinkel, *ad Grot. lib. 2. de jur. bell. & pac. c. 12. n. 117.* Et hinc igitur falluntur, qvi putant, liberum eſſe Principis voluntati determinare proportiones. Ipſæ inter ſe gentes tacito qvodam conſenſu hoc faciunt, etiam repugnante qvandoqve Principe, qvi refragantibus vicinis, & commercia veluti diſponentibus, inter ſubditos ſuos, iisdem commerciis utentes, fruſtrà planè leges ſcribit, & libero ſuo arbitrio hic derogari ſæpè cum dedecore animadvertit. Conf. Carol. Molinæ. *de uſur. n. 797.* Nicol. Oreſm. *de mutat. monet. cap. 10.*

XXIX. Characterem qvod attinet, qvem ad accidentalem nummi formam retulimus ſuprà, ita eum deſcribit Car. Molinæ. *n. 793.* qvod ſit ſignum publicum, ſive publicâ autoritate impreſſum, certificandum publicè & univerſaliter de probitate qvalitatis, publicè definitæ & reqviſitæ in numismate taliter ſignato, & conſeqventer de valore publicè impoſito. Erat enimverò antiqvitùs ſignaturæ hujus uſq; nullus, ideò ſcil. qvòd ejus nulla adhuc eſſet cognitio, ſed eam deinceps introduxit utilitas, per qvam multæ moleſtiæ poterant evitari. Erat ſcil. nummus antiqvus rudis metalli lamina, magnitudine tantùm certâ, & definito pondere conſtans. Et magnitudo qvidem oculis æſtimari utcunqve poterat, pondus autem, & ipſius metalli bonitas incurrere in oculos non poterat. Qvia igitur alterius metalli permixtione eadem conflari magnitudo ab homini-

Digitized by Google

minibus neqvam, & ponderi etiam detrahi sæpè solebat, ideò & probâ opus erat & staterâ, id qvod in expensis qvotidianis, & nummis minutioribus haud exigua dabat incommoda. Huic igitur molestiæ declinandæ inventus est character, qvi & ponderis & bonitatis index, & qvasi fidejussor esset, ab ipso Principe, qvi monetam cudit, impressus, & hinc formæ publicæ nomine veniens, *l.1. de contr. empt. l.6. §.1. ff. ad L. Jul. pecul.* adeò, ut æqvè tanta cautio debeat esse in monetâ, characte-re signatâ, qvanta in diplomate, principali subscriptione & sigillo munito. Notanter dixi: *debeat*, qvòd fieri haud rarò soleat, ut super æstimationem materiæ valor exterinus nimiùm augeatur, & Principis nihilominùs effigies imprimatur, qvæ profectò res Principe planè indigna est, cùm sic totum suum officium perdat signatura, & planè inutilis sit, atqve nullius momenti. Vid. Nicol. Oresm. *de mutat. monet. c.12.* Id obiter notò, ex signaturis hodiè æstimari medaglias, & cum mercis nomine veniant, ab antiqvitatum studiosis valorem earum in immensum sæpè propter solam raritatem augeri. Signatura & character, ubi deletus fuerit, ex materiâ tantùm æstimantur, & preciositatem amittunt. Qvis verò primus aurum argentumvè signaverit, antiqvitatum exponant scrutatores. Ad nos ea res propriè non spectat. Videri interim possunt Johannes Corasius, *lib.3. miscell. c.13.* Rener. Budel. *de monet. l.1. c.17.* Polyd. Virg. *de inventor. rer. lib.2. c.20.* Mich. Piccart. *ad l.1. Polit. c.9.* Petr. Gregor. *Syntagm. lib.36. c.2. n.19. seqq.*

XXX. Finis monetæ est, ut esset instrumentum, per qvod commercia, in societate hominum necessaria, faciliore methodo perfici possent. Non enim ex duobus Medicis societas fit, ait Aristoteles, *l.5. Eth. c.5.* sed ex Medico & agricola, & omninò diversis, & non æqvalibus, id est, non ex uno tantùm genere hominum, aut artificum constat civitas, sed ex multis diversis. Ut igitur hi possint inter sese, tùm etiam cum aliis civitatibus sua officia, & sua opera, commutare, necesse est, ut, qvia diversa sunt, ad aliqvam æqvalitatem rediganturr. Sed qvia nihilominùs fieri potest, ut etsi alter alterius opere indigeat, hic tamen vicissim illius opere non indigeat, bono consilio inventa est nummus, cujus publica & perpetua æstimatio difficultatibus permutationũ æqvalitate qvantitatis subveniret, *l.1. ff. de contr. empt.* Cuncta enim æstimata esse oportet, uti rursùs ait Arist. *d.l.* ita

ita ſemper erit commutatio; at ſi ea fuerit, communicatio qvoq;. Nummus igitur, ut medium, res, à ſe modificatas, adæqvat. Neqve enim absqve permutatione commutatio extiterit, neqvè permutatio absqve æqvalitate, neqve æqvalitas absqve modificatione. Unum igitur qviddam eſſe oportet, qvod modificatâ reddit omnia, nummus ſcil., qvò metimur omnia. Qvod ſi non ſuppetat, qvod permutari cum re aliâ poſſit, uti ex humanâ plerumqve contingere ſolet indigentiâ, ſuccedit ipſe nummus, qvi vicarius & qvaſi ſubſidium eſt indigentiæ, & veluti ſponſor, atqve fidejuſſor.

XXXI. Cùm autem non una in terris inveniatur Respublica, ſed complures aliæ, qvarum unaqvæqve ſeorſim ſuâ pollet Majeſtate, & monetam cudendi poteſtate, numiſma verò unius ex ſe, qvà tale, nullam æſtimationem inveniat extra ejus territorium, & commercia tamen cum vicinis & aliis, etiam longiùs diſſitis populis, jungenda ſint, idcircò recipi, & qvaſi indigenatûs jure donari ſolent numiſmata extranea, & peregrina, ſub hâc tamen conditione, atqve lege, ut ſi nummis patriis pondere, & qvalitate materiæ, non ſint pares, valori eorum vel addatur tantum, vel detrahatur, qvantùm exceſſus aut defectus reqvirit. Et tùm ſcil. approbatio nummi peregrini idem planè præſtat, qvod percuſſio proprii, ne ſcil. recuſare poſſint ſubditi ſolutionem, ſibi in ejusmodi monetâ oblatam, niſi aliud obſtiterit, puniri etiam poſſint, qvi monetam extraneam approbatam fadunt, aut qvovis alio modo falſificant.

XXXII. Tanta cùm peregrinæ monetæ impertiri ſoleat autoritas, non minor eſſe debet patriæ, ejus ſcil., qvæ ab anterioribus Principibus fabricata fuit, qvæ proindè, ſi debiti ponderis ſit, & ſpeciei probæ, *l. 1. C. de vet. numiſm. poteſt.* aut ad ſpeciem probam per impoſitum valorem redacta, meritò retinetur. Nec profectò vel ſibi, vel ſaluti publicæ benè conſulunt Principes, qvi ſuam tantùm, & à ſe cuſam monetam, reliqvis omnibus antiqvatis, & abolitis, in uſu publico eſſe volunt, non intelligentes, qvanta hinc impedimenta in commerciis oriantur, & qvanta ſubditis ſuis inferantur damna, atqve incommoda. Reprehendit iſtam Principum anteceſſorum imprudentiam Imperator Leo, & diverſum planè ſuo ſeculo conſtituit, experientiâ edoctus, florere Rempublicam inter divitias, & retentâ monetâ feliciorem indies fieri ſtatum ſubditorum. Digna ſunt, qvæ ex ejus Conſtitutione, *Novel-*

lâ 5 2. hîc legantur verba: *Si*, inqvit, *pecuniarum nervi ſufficiens & copioſa illarum materia eſt, Remq; publicam pecuniariam vis ſtabilit, rectè profectò veteres defectum, velut morbum qvendam ac tabem indè profugârunt, dum omne genus numiſmatis, etſi ad veteres & priſcos Principes referretur, ſimiliter valere voluerunt. Verùm egregium hoc inſtitutum, haud ſcio, qvâ de causâ poſteriores Principes in eâdem formâ conſiſtere non permiſerint, ac tanqvam ſubditorum opulentiæ invideren t, qvæ numiſmata ſuperiorum Principum effigiem ferrent, iis publico uſu interdixerint, ſua verò ſola in communi commercio eſſe voluerint.* (Intelligit, nî fallor, factum Nicephori Imperatoris, de qvo refert Cedrenus, *pagin. 524.* qvòd cùm omnes nummi, imagine alicujus Imperatoris notati, idem valerent, ipſe nummos, qvi ſuâ imagine inſignes eſſent, præferri, depresſis aliorum preciis voluerit.) *Næ illi, qvantum hinc in communibus negociis novitatis, qvantum item detrimenti, qvòd, cùm ad omnes, tùm præcipuè ad pauperiores, potiusq; auxilio & defenſione indigentes, pertineat, exiſteret, intelligere noluerunt. Certè mercatorum vulgus, qviq; alioqvi manibus victum qværitant, & demùm univerſa ruſticorum natio, dum antiqvatâ eâ, qvâ hactenùs uſi ſunt, pecuniâ, alio modo res neceſſarias ſibi parare non poſſunt, in perqvàm anguſtas adiguntur anguſtias. Ea propter nos novo recentiorum placito non acqvieſcentes, veterum autem providentiam ſeqventes, ſancimus, ut ſecundùm benignum illorum, reiq; publicæ commodisſimum judicium numiſmatis omne genus, (qvod qvidem formam materiamq; non adulteratam, & plenum pondus habeat,) ſive vetuſtioris cujuſpiam Principis, ſive recentioris ſit, æqvaliter & æſtimetur, & in Republicâ tractetur. Pœna verò eorum, qvi rebelli animo decretum hoc contemnent, fuerit, ut flagris cædantur, & cute tenùs tondeantur, inſuperq; libras auri tres dependant.* Hactenùs Conſtitutio, in qvâ ſanctio nimis acerba videtur, & pœna delicto minùs proportionata. Nec benigniores tamen, aut clementiores fuerunt Gratianus, Valentinianus, & Theodoſius, Imperatores, qvi in *l. 3. Cod. de vet. numiſm. pot.* capitali ſupplicio puniri voluerunt eum, qvi vetera numiſmata obryzâ duxerit viliora, & hinc minori æſtimatione accipere auſus fuerit. Atqve ita ſemper ſeveriore judicio animadverſum fuit in eos, qvi principal:bus, & divalibus circa monetam juſſis parere renuerunt. Conſtituerant jam antè Valentinianus,

ſervet, inq; ejus depravatores ſeverè animadvertat; breviter: hoc ſtudeat Princeps, ne ex re monetariâ Respubl. aliqvid capiat detrimenti. De primo ſuprà abundè dictum eſt. Neqve ullam, credo, majorem fraudem committi poſſe, qvàm ab ipſo illo, cujus fidei propter bonum publicum res monetaria credita fuit. Non una illi præſtò eſt occaſio per id negocium diteſcendi. Materia, forma, pondus, character, & qvicqvid deniqve nummum vel intrinſecè conſtituit, vel extrinſecè ei accedit, in abuſum trahi poſſunt. Atqve id, qvot modis fieri poſſit, enucleatè tradunt Nicolaus Oreſmius, *de mutat. monet. cap. 8. 9. ſeq.* Tiberius Decianus, *tr. criminal. l. 7. c. 23. num. 28. ſeq.* In tàm amplâ delinqvendi materiâ ſæpè in transverſum rapi poteſt Princeps, cæteroqvin optimus, non attendens, qvantum damni poſt ſe trahat vel leviſſima ſæpè mutatio. Id verò, ut, qvòad ejus fieri poſſit, evitetur, non in Romano tantùm Imperio, ſed apud exteros etiam ſalubertimæ conditæ ſunt Leges monetariæ, ad qvas ipſimet ſeſe ſubditis ſuis obligare ſolent boni Principes. Curam igitur illi, qvam ſuſceperunt, fideliter gerant, & monetarios ſuos ad leges eas juramento adſtringant, ut hi etiam Numinis & æternæ pœnæ metu,

ſtus, & Valens, Impp., in *d. l.* C. *de vet. numiſm. poteſt.* haud leviter vindicari debere, ſi qvis ſolidos veterum Principum accipere recuſaverit; ſed hoc de extraordinariâ pœnâ, arbitrio judicis infligendâ, rectè exponit Matthæus de Afflictis, *in Conſtitut. Neapol. rubric. 39.* Fecerunt & Burgundiones legem, ut ſi qvis probatam à ſe monetam accipere nollet, qvod vendere voluit, non accepto precio perdat, uti habetur in *additam. 2. num. 6. ex edit. Lindenbrog.* Et Karolus Magnus edixit, ut, ſi qvis liber homo denarium merum, & benè penſantem recipere noluerit, bannum ſuum, i. e. 60. ſolid. componat, ſervi verò 60. ictibus vapulent. Vid. *capitul. Karoli l. 4. num. 32.* Wiſigothi pro unoqvoqve ſolido, qvem qvis recuſaverit, ſolidos tres ſolvi juſſerunt. Vid. *l. fin. de falſar. metall. lib. 7. C. Wiſigoth. tit. 6.*

XXXIII. Ex qvibus omnibus conficitur, officium Principis circa rem monetariam in his tribus conſiſtere, primùm, ut ipſe in ſuis monetis nummos faciat debiti pōderis, & ſpeciei probæ; deindè, ut ſi peregrina recipienda fuerit moneta, qvæ ejusdem ponderis & ſpeciei non ſit, non aliter recipiat, niſi ad juſtum valorem reductam: & tandem, ut monetam in bonitate con-

Digitized by Google

tu, ſi aliàs coërceri neqveant, intra officii ſui limites contineantur. Sed nec per alios qvidem regale hoc exerceant Principes, qvibus vel venditionis, vel locationis titulo id communicare ſe poſſe putent. Nunqvam talis alienationis ſpecies bono ceſſit publico, ſed propter *αἰχροκέρδειαν* eorum, qvibus exercitium monetandi conceſſum eſt, plurima ſemper inſecuta ſunt mala. Atqve ideò talis venditio & locatio ſeverè prohibita eſt in Romano Imperio, per edictum monetarium, qvod ſub Ferdinando I. anno 1559. promulgatum eſt. Verba ita ſe habent: Ferner/alß ſich auch erfinden thut/daß etliche/ſo Müntzens Freyheit erlanget/ ihre Gerechtigkeit andern verkauffen/ verleihen/oder in andere Wege vergönnen/ und zu ſtellen/ daraus nicht geringer Schade dem Gemeinen Nutz eine zeitlang entſtanden/ daß die Müntzen hierdurch in Abfall kommen; So ſetzen/ordnen/ und wollen Wir/daß ſich alle Müntz-Genoſſen/ itzt gemelter unziemlicher Dinge gäntzlich enthalten/ auch mit den Müntz-Meiſtern/ oder iemands anders/ auſſerhalb gebührlicher Beſoldung/ in keinen Weg paciſciren/ oder einig Geding machen/ ſondern daß ein ieder Müntz-Herr/ oder Stand/auf ſein ſelbſt eigen Koſten und Verlag/ mit Gold/ Silber/ und allen andern/die Müntz/ ſo er anders müntzen will/verlegen/zu dem Unſer/und des Reichs und ſeine Müntz frey/ ohne alle gefehrde/ aufrichtig halten ſol. Da aber iemand/ wie obgemelt/ in einem/ oder mehr Puncten/ zuwider handeln würde/ der ſol alsbald dadurch mit der That in Unſer und des Reichs ſchwere Ungnade gefallen ſeyn/ darneben auch ſeine Müntz-Freyheit/ oder Gerechtigkeit verlohren/ oder verwürckt haben. Rationes hujus Conſtitutionis prolixiùs exponit Carpzovius, *l. 5. reſponſ. 18.* & Bachovius, *in Treutler. vol. 2. diſp. 32. th. 8. lit. E.*

XXXIV. De ſecundo, qvatenùs peregrina moneta recipienda ſit, nonnulla itidem jam ſuprà diximus, qvibus nunc addimus illud, non eſſe admittendam eam, ſi vel æroſa nimis fuerit, & ſpeciei parùm probæ, atqve propterea fraudandis civibus opportuna, vel aliàs ſufficiat moneta patria, vel etiam, ſi hæc leviori peregrinâ commutetur, & exportetur. Refero huc verba Ordinationis monetariæ, modò allegatæ, qvæ hæc ſunt: Und nachdem die frembde außländiſche Müntzen mit hauffen in das Reich deutſcher Nation gebracht/ dargegen aber die gute ſilberne Müntzen hinaus geführt/ und in ärgere verwandt/ damit denn unſere/ und des Reichs Unterthanen/ mit ſolchen frembden geringen Müntzen nicht weiter beſchwehret werden; So ſetzen/ ord-

ordnen/ und wollen Wir / daß / nachdem diß Unſer Käyſerlich Edict publicirt / oder in das Reich Deutſcher Nation außgekündt wird / alle frembde außländiſche ſilberne Müntze/ die auſſer dero/ſo Unſer Müntz-Ordnung zugethan / oder unterworffen / gemüntzt worden/in dem Werth/wie die ietzund im Gang ſind / und vor Außkündung dieſes unſers Käyſerl. Edicts/eine zeitlang geweſen / ſechs Monat / die nechſten / und nicht darüber / für Wehrſchafft / oder Bezahlung gegeben/ oder genommen werden. Wenn aber ſolche 6. Monat verfloſſen / alsdenn ſollen ſie im Reich Deutſcher Nation nicht für Wehrſchafft / ſondern gantz und gar verbothen / abgethan / und weiter in einiger Bezahlung weder gegeben/ noch genommen werden/ &c. Ex qvibus patet, excludi monetam peregrinam optimo jure poſſe, ſicubi ex eâ patriæ damnum inferatur. Tale ſi non metuatur, incivile fuerit, eam rejicere, præſertim ſi velimus noſtrâ monetâ apud omnes peræqvè gentes,& exteros populos commercia ſuſtinere.

XXXV. Tertium adhuc reſtat,ut videamus de pœnis, qvibus coërceri debeant monetæ adulteratores, præſertim cùm nullibi non inveniantur homines, qvi qvibusvis artibus ſuas in immenſum auctas velint facultates, ut hinc meritò acuantur leges, & inter ſcelera ſæviora numeretur adulterata monetæ figuratio, *l. 7. C. Theodoſ. de indulgent. crimin.* Etſi verò multa circa pœnas hujus criminis, ab Conſtantino præſertim, introducta fuerint ſingularia, qvalia habentur in *l. 1. C. de falſ. mon.* plura tamen adhuc à Doctoribus finguntur, qvæ nullibi conſtituta leguntur. Huc enim referendum eſt, qvod ajunt, accuſatores etiam ſuccumbentes neqvaqvam, uti calumniatores in aliis cauſis, puniri, uti vult gloſs. *ad d. l. 1.* Tiber. Decian. *l. 7. c. 24. num. 6.* Johann. Aqvil. *de poteſt. & util. mon. cap. 8.* At hoc ſine lege aſſeritur. Dicitur in dictâ *l. 1. C. de falſ. mon. Accuſatoribus etiam eorum immunitatem permittimus: cujus modus, qvoniam dispar patrimonium eſt, à nobis per ſingulos ſtatuetur.* Immunitatem promittit, ſed à muneribus civilibus ſecundùm patrimonium cujusqve aut cenſum, uti in Cod. Theodoſ. habetur, impoſitis. Vid. *tot. tit. ff. de jur. immun.* Facit alia hujus promiſſæ immunitatis prava explicatio, ut ſtatuant nonnulli, ſocium criminis, ſi accuſet ſocium, veniam conſeqvi, uti refert Decianus, *d. l. num. 7.* Sed, ut antè dixi, immunitas, qvæ promittitur in lege, planè alia eſt, nec ad ſocios criminis extendi debet. Conf. Jacob. Gotho-

fred. *ad l. 2.* C. *Theod. de falſ. mon.* Ejusdem farinæ eſt, qvod concludunt, reum hujus criminis ſine mandato aut præcepto judicis capi poſſe. Tiber. Decian. *tr. crim. l. 7. c. 42. num. 12.* Nullibi hoc dicitur, ſed ita ſe habent verba in *d. l. 1. Cuncti cognoſcant, neceſſitatem ſibi incumbere hujusmodi homines inqvirendi, ut inveſtigati tradantur judici, &c.* Qvibus inqvirendi hujusmodi homines neceſſitas incumbit, non protinùs incumbit neceſſitas capiendi. Sic enim tot lictores mihi feceris, qvot cives. Et hinc patet, non ſemper accurrendum eſſe Accurſio, nec probanda ſemper ea, qvæ Doctoribus ſingularia aut ſpecialia videntur, in pœnalibus præſertim, niſi manifeſtâ lege conſtituta reperiantur. E contrario non aſſentiendum Antonio Matthæo, qvi, cùm omnes falſatoribus monetarum appellandi licentiam denegent, juxta *d. l. 1.* C. *de falſ. monet.* unicus diverſum ſentit, & verba textûs non ad adulteratorem monetæ refert, ſed ad militem, qvi cuſtodiam adulteratoris dolo malo dimiſit, *tr. de crimin. pag. 824.* Sed nobis iſtud adhuc perſvadere neqvit. Dicitur qvidem ibi de milite, qvi perſonam ſuſceptam de cuſtodiâ exire fecerit, qvòd capite puniri debeat. Deindè verò ſeqvitur: *Appellandi etiam privato licentia denegetur.* Qvis verò hîc privatus? non utiqve miles, qvippè qvi in publico miniſterio eſt, & verbis, immediatè ſeqventibus, privato contradiſtingvitur hoc ſenſu: Privatus non habeat appellandi licentiam. De militis verò nomine, aut promoti gradu ad nos, (uti habetur in Codice Theodoſiano; Juſtinianus ſubſtituit: *ad competentes judices*) referatur. Ergò cùm optimè ſibi hîc conſtet ſenſus, nec alius propter adverſativam, *verò*, concipi poſſit, non opus eſt, ut appellationis denegationem de milite, falſatorem ex cuſtodiâ dimittente, intelligamus.

XXXVI. Ut verò de pœnis, qvæ lege ſancita ſunt, in ordinem redigamus, præmittendum eſt primò, concurrere hîc Legem Corneliam de falſis, *l. 8. & 9. ff. ad L. Corn. de falſ.* qvæ proinde Lex Cornelia nummaria dicitur Ciceroni, *Orat. 3. in Verr.* cum Lege Juliâ Majeſtatis; *l. 2.* C. *de falſ. mon.* Cùmq; Majeſtatis crimen duo ſub ſe comprehendat capita, de perduellione alterum, alterum de crimine Majeſtatis, in ſpecie ita dicto, uti expoſui *ſuprà*, de utroqve capite participare poterit falſum-

nu-

Digitized by Google

nummarium. Dè primo, ſi qvis hoſtili animo aut ſtudio novandi ſtatûs publici jus ipſum cudendæ monetæ ſibi arrogaverit: de ſecundo, ſi clanculùm cuderit, aut cuſos & imagine Principis ſignatos, adulteraverit. Anton. Matthæus, *de crimin. tit. de falſo cap. 5. num. 6.* Negari tamen neqvit, etiam in ſecundo hoc capite dari gradûs, & nonnullos qvidem tàm exilis ſpeciei, ut niſi communis obſtaret Doctorum ſententia, dubitari de iis, num rectè ad Majeſtatis crimen referrentur, meritò poſſet. Sanè Majeſtatis crimen hîc committi, definivit Conſtantinus Imperator, in *dict. l. 2. Cod. de falſ. monet.* ſed eo demùm caſu, qvando qvis nummos falsâ fuſione format, hoc eſt, qvando qvis nummos ipſe cudit, qvia tùm utitur jure, ſoli illi, qvi Majeſtatem habet, competente. At qvi radit, & exſcindit nummos, à Principe cuſos, jus, qvod Majeſtati competit, propriè non involat, legem tamen nummariam, & à Principe conſtitutum modum violat, non intentione qvidem, ſed ipſo facto, & reſultante indè effectu. Non enim hoc intendit principaliter, ut aurei poſthac leviore pondere fabricentur, qvippè qvos ipſe non facilè reciperet, ſed ut illi, qvos raſit, & minutiores atq; leviores fecit, probam adhuc ſpeciem, & juſtum pondus mentiantur, utq; ex ſuo tantùm marſupio in exiliore iſthac formâ publicam retineant æſtimationem, de valore futuro, qvo ab aliis expendi poſſint porrò, nihil omninò ſollicitus. Ut maximè ergò conceſſerim, eos, qvi radunt monetam, capitalem mereri pœnam, non tamen admittendum erit eam ob rationem, qvoniam in Legem Juliam Majeſtatis incidunt, ut vult Antonius Matthæus, *d. l. num. 7.* ſed qvoniam falſum committunt, & qvidem tale, qvod in ſalutis publicæ detrimentum vergit. Qvanqvam non negem, etiam Majeſtatis hîc aliqvam ſubeſſe læſionem, qvatenùs ſcil. proba moneta, qvæ Principem maximè decet, & ex qvâ probabiliter de Principis regimine judicare licet, peſſimè depravatur, & qvatenùs inſigne hoc regale haud leviter attentatur, qvippè qvod non cudendi tantùm continet poteſtatem, ſed conſervandi etiam monetam jam cuſam, & leges nummarias cuſtodiendi includit obligationem.

XXXVII. Præmittendum ſecundò, multifariam committi falſum circa monetam. Julius Clarus, *lib. 5. ſent. §. falſum. num. 37.* qvatuor hios modos recenſet, committi falſum 1. fabricando, 2. adulterando, 3. di-

Digitized by Google

minuendo, 4. illam ſic falſificatam, vel adulteratam, vel diminutam expendendo. Alii plures, pauciores alii modos referunt. Imperator Carolus V. in Ordinatione Criminali, *art. 111.* itidem in tribus ſubſiſtit: In dreyerley Weiſe / inqvit, wird die Müntz gefälſcht. Erſtlich / wenn einer betrieglicher Weiſe eines andern Zeichen drauf ſchlägt. Zum andern / wenn einer unrecht Metall darzu ſetzt. Zum dritten / ſo einer der Müntz ihre rechte Schwehre gefährlich benimmt. Solche Müntz-Fälſcher ſollen nachfolgender maſſen geſtrafft werden / &c. Additur tamen in eodem articulo modus qvartus: Oder auch ohne habend: Freyheit müntzet. Seqvuntur hodiè pleriqve Doctores, qvi vel in materiâ, vel in formâ, vel in pondere depravationem fieri docent. Tiberius Decianus, *tr. criminal. l. 7. cap. 23. num. 9.* Justus Meyer. *in Colleg. Argent. ad L. Cornel. de falſ. num. 4.* Johann. Aqvil. *de poteſt. & util. monet. c. 9. corollar. 3.* Nos methodo noſtræ inſtentes, qvia animadvertimus, nullam omninò cauſam à delicto immunem eſſe, ſed & circa efficientem, & materiam & formam, & finem deniq; crimen committi poſſe, ſecundùm iſtum cauſarum ordinem etiam delicta nunc examinabimus, deq; eorum pœnis, qvâ fieri poterit, brevitate, qvid legibus ſancitum ſit, videbimus.

XXXVIII. Qvod efficientem cauſam attinet, ſuprà diximus, non alii jus monetam cudendi competere, præterqvàm ei, qvi ſummum in Republicâ habet Imperium. Ex qvo ſeqvitur, in Majeſtatem peccare, qvi talem poteſtatem ſibi arrogat, cùm Majeſtatem nullam habeat, ut maximè probæ ſpeciei & juſti ponderis monetam fabricaverit. De qvo, cùm ſimiliter jam ſuprà dictum ſit, plura hîc verba facere nolumus. De pœnâ tantùm ſollicitiadhuc erimus, ejus ſcilicet, qvi, cùm ſummum non haberet Imperium, monetam nec pondere, nec materiâ deficientem cudit. Formanda ſcilicet eſt theſis de monetâ probâ, qvæ Zygoſtaten non metuit. Falſam enim qvi cudit ſine autoritate publicâ, non efficientem tantùm cauſam evertit, ſed etiam materiam, & de hoc poſteà dicendi erit locus. In caſu igitur poſito delinqventem flammarum exuſtionibus mancipandum, ejusqve bona fiſco Regio ſeu Cæſareo addicenda eſſe, per ampliationem dicit Gloſſa, in *l. 2. Cod. de falſ. monet. verb. obnoxii*, eamq; ſeqvitur Ludov. à Peguera, *deciſ. 46. num. 7.* cui adſtipulantur Joſeph. Maſcard. *de probat. concluſ. 1069. n. 3.* Didac. Covarruv. *in*

Digitized by Google

in vet. numism. collat. c. 8. num. 3. Jacob. Menoch. *de arb. jud. qvæst. caſ. 316. num. 15. 17.* Fabian. de Monte, *de empt. vend. qvæſt. principal. 5. num. 6. 7.* Anton. Perez. *Cod. de falſ. monet. num. 10.* Henr. Zoeſ. *comm. in ff. ad L. Corn. de falſ. n. 13.* Sanè tàm aperta nullibi habetur conſtitutio, qvæ diſertè pœnam ſanciat in eum, qvi, regali deſtitutus autoritate, Monetam probam fabricaverit. Qvanqvam enim de iis, qvi adulterina numismata fecerint, nonnullæ in Codice Theodoſiano ſub tit. *de falſ. monet.* extent conſtitutiones; adulterinum tamen numiſma non de eo tantum intelligi poteſt, qvod â privato cuditur, ſed etiam, & qvidem potisſimùm de eo, qvod ex materiâ minùs probâ fit. Textus tamen in *l. 3. Cod. Theod. eod.* proximè, nî fallor, rem attingit. Verba hæc ſunt: *Si qvis nummum falsâ fuſione formaverit, univerſas ejus facultates fiſco addici præcipimus, atq; ipſum ſeveritate legitimâ coërceri, ut in Monetis tantum noſtris cudendæ pecuniæ ſtudium frequentetur. Dat. prid. Non. Jul. Med. Conſtantino A. VII. & Conſtantio Caſ. CONSS.* h. e. anno poſt Chriſtum natum CCCXXVI. Hactenùs Conſtitutio, qvæ qvidem etiam in Codice Juſtinianeo habetur, in *l. 2. eod.* ſed cum ſyrmate qvodam deſumpto ex *l. 5. Cod. Theodoſ. eod.* In verbis autem allegatis attendendum eſt præcipuè ad cauſam ſanctionis finalem, qvæ eſt, *ut in Monetis tantùm noſtris cudendæ pecuniæ ſtudium freqventetur.* Atqvi in monetis Imperatoriis non niſi probi cudebantur nummi. Impulſiva igitur cauſa fuiſſe videtur, qvod etiam extra Monetas Imperatorias probi nummi cuderentur, qvodqve eſſent, qvi tale jus ſibi arrogarent. Deindè id etiam conſiderandum eſt, qvòd non de nummo in materiâ falſo, ſed de falsâ fuſione loqvatur Imperator, h. e. de illâ, qvæ deſtituitur autoritate. Non malè igitur textus ille ad caſum præſentem, uti nuper formavimus, applicari poterit. Conf. Jacob. Gothofr. *ad d. l. 3.* Pœnæ verò in eo determinatæ ſunt 1. confiſcatio bonorum, 2. ſecundùm ſeveritatem legitimam coërcitio. Sed qvænam illa? Conſtituerat idem Conſtantinus anno CCCXIX. ut decurio, vel decurionis filius, adulterinam Monetam faciens, in perpetuum mitteretur exilium, plebejus confiſcatis bonis perpetuæ damnationi dederetur, (qvod de damnatione in metallum accipio, qvanqvam Jacobus Gothofredus ea verba de perpetuâ deportatione interpretetur,) ſervus ultimo ſupplicio ſubjugaretur, uti habetur

Digitized by Google

in *l. 1. C. Theodoſ. de falſ. mon.* Poſt biennium, anno ſcil. CCCXXI. ſancivit, ut capitali ſupplicio plecterentur adulterinæ Monetæ rei, *l. 2. C. Theodoſ. eod.* Severitas igitur legitima capitale decernit ſupplicium, & hoc, uti ex apparatu dictæ *l. 2.* confici poſſe videtur, ultimum. Doctores, verbis *l. 2. C. Juſtin. eod.* inſiſtentes, in ignis ſupplicium conſentiunt, â qvo tamen excipiunt eum, qvi nomine alterius Principis, qvam ſui, & in alieno territorio fabricavit Monetas. Joſeph. Maſcard. *de probat. concluſ. 1069. n. 5.* Jacob. Menoch. *de A. J. Q. caſ. 316. num. 26.*

XXXIX. Haud paulò mitior, & benignior fuit Carolus V. Imperator in *ordinat. criminal. art. 111.* cujus ſanctio ita habet: Welcher aber der Münße ihre rechte Schwehre gefährlicher weiſe benimbt/ oder auch ohne habende Freyheit münßt/ der ſoll gefänglich eingelegt/ und nach Rath am Leibe oder Guth nach geſtallt der Sachen geſtrafft werden. Decernitur hic pœna arbitraria, qvæ carceris eſſe poteſt, relegationis, fuſtigationis, aut etiam mulcta pecuniaria, ſive privatus is fuerit, ſive Princeps, civitas, aliusvè ſtatus, autoritate & privilegio monetandi deſtitutus. Carpzov. *prax. criminal. qv. 43. n. 20. 21.* Nec diſtinguo hic, utrùm Imperatorium characterem, an verò alterius cujusdam Principis Imperii, impreſſerit, cùm ad pœnam ſufficiat, qvod ſine autoritate, ohne habende Freyheit/ cuſa fuerit Moneta. Vid. Jac. Menoch. *de A. J. Q. caſ. 316. n. 29.* Andr. Knichen, *de Sax. non prov. jur. verb. DUCUM c. 5. n. 381.* Qvid verò, ſi extranei Principis characterem Monetæ qvis impreſſerit? Neq; hunc qvidem impunitum dimittendum eſſe arbitror, qvia adhuc verum eſt, formatam fuiſſe iſtiusmodi Monetam ſine autoritate & privilegio, daß er ohne habende Freyheit gemünßt/ qvanqvam huic fortè decernenda ſit pœna in gradu remiſſiore. Vid. Jac. Menoch. *d. l. n. 43. ſeq.* In ipſo tamen caſu Principali pœnam etiam acerbiorem, qvàm fuſtigationis eſt, infligi qvandoqve poſſe haud fruſtrà ſentio. Suprà dixi, in perduellionis crimen incidere eum, qvi hoſtili animo, aut ſtudio novandi Statûs publici, jus cudendæ Monetæ ſibi arrogat. At perduellionis pœna qvæ ſit, *ſuprà* expoſui. Dubium igitur mihi nullum eſt, poſſe hoc caſu delinqventem ſupplicio ultimo puniri, eoqve pro ratione circumſtantiarum ſeveriore aut leviore. Et hoc volunt, nî fallor, verba conſtitutionis Carolinæ, am Leibe/ nach geſtalt der Sachen/ &c. ita ut pœnam corporis ad ulti-

Digitized by Google

ultimum ſupplicium usqve extendere liceat.

XL. Circa materiam Monetæ variè delinqvitur. Cum enim non ex aliâ, qvàm qvæ publicè electa eſt, conflari Moneta debeat, *l. 1. ff. de contr. empt.* & qvidem in juſto, & præſcripto pondere, non illi tantùm peccant, qvi pedem monetarium non obſervant, ſed etiam, qvi nummos benè jam compoſitos radunt, lavant, tingunt, &c. qvi omnes, ut, puniantur, Reip. maximè interest. Fuit autem in genere olim conſtitutum, ut qvi nummos aureos raſerit, tinxerit vel finxerit, ſi qvidem liber fuerit, ad beſtias dari, ſi ſervus, ſummo ſupplicio affici debeat, *l. 8. ff. ad L. Cornel. de falſ.* Tingi dicuntur nummi, dum inaurantur, aut inargentantur. Anton. Matthæ. *de criminib. tit. de falſ. c. 4. num. 2.* & Dionyſ. Gothofred. *ad d. l. 8.* De ipsâ verò pœnâ, qvam ex perſonâ liberorum & ſervorum diſtinctam facit Ulpianus, *d. l. 8.* dubium mihi exortum eſt. Qvid enim differt ad beſtias datio à ſummo ſupplicio? præſertim cùm inter capitis pœnas referatur, beſtiis objici, *l. 11. §. fin. ff. de pœn.* humiliores, qvi in L. Cornel. de ſicariis peccant, beſtiis ſubjici jubeantur, *l. 3. §. 5. ff. ad L. Corn. de ſicar.* Ait Lipſius, *l. 3. de cruc. c. 11.* aliud eſſe, dare ad beſtias, aliud objicere beſtiis, ſed rationem differentiæ non ponit. Eam verò explicat Petrus Gregorius, *l. 31. ſyntagm. jur. c. 20. circa fin.* nimirùm eo caſu, qvo qvis ad beſtias datus fuiſſet, certationis diſcrimẽ ſubire qvidem eum oportuiſſe, nulli tamen ampliùs pœnæ obnoxium manſiſſe; eum verò, qvi objectus feris fuiſſet, ſi intactum eum feræ reliqviſſent, alio nihilominùs ſupplicio remotum fuiſſe. Mihi diſtinctionis ratio non ſatis valida videtur, nec unico Vitellii exemplo, qvod in hanc rem adducit Gregorius, ſtabiliri poteſt. Si qvod ſtatuendum fuerit diſcrimen, id fortè erit, qvod ad beſtias dati cum iis pugnandi habuerint poteſtatem & licentiam; beſtiis verò objecti nullam talem habuerint, aut ſaltem non in eum finem objecti fuerint, cùm ſæpè ligati, & cruce penduli objicerentur. Utrobiqve tamen vitam amittebant damnati, uti patet ex *l. 6. §. 6. ff. de injuſt. rupt. irr.* & inprimis ex *l. 29. ff. de pœn.* ubi & damnatio ad beſtias inter ultima ſupplicia refertur, & per damnationem iſtam longum nonnunqvam tempus occupari dicitur. Atqve hinc promiſcuè ſæpè & dari ad beſtias, & objici beſtiis dicuntur delinqventes. Ita Julius Paulus, *lib. 5. ſent. tit. 24.* parricidas dicit dari ad beſtias; ſed eos objici beſtiis dicitur in *l. 9. ff.*

ad

Digitized by Google

ad L. Pomp. Pari modo inter Græcos Simeon Metaphraſtes dicit, Trajanum Imp. juſſiſſe Ignatium θηρίοις ἐνδοθῆναι; Sed Nicephorus, *l.3. c.19.* dicit juſſiſſe, λέοντι παραβληθῆναι. Quo ipſo corruit differentia, â Petro Gregorio conficta. Et ex his colligere licet porrò, damnatos ad beſtias, etiamſi unam aut alteram beluam ſuperaſſent, non tamen dimiſſos, h.e. pœnâ fuiſſe ſolutos, & hinc planè ſingulare atq; irregulare eſſe, qvod de Androclo, pœnâ ſoluto, qvi ad pugnam beſtiarum datus fuerat, refert Agellius, *l.5. noct. Att. c.14.* Conf. Jacob. Rævard. *l.2. var. c.14.* Sed nec illud prætereo, qvod ſervi pœnæ fiebant non illi tantùm, qvi beſtiis ſubjiciebantur, §.3. *Inſt. qvib. mod. jus patr. pot. ſolv.* ſed etiam, qvi ad beſtias dabantur, *l.12. ff. de pœn.* Servus pœnæ autem non liberabatur facilè, nec aliter, qvàm beneficio Principis, *l.8. §.12. ff. de pœn.* Cùm igitur damnatio ad beſtias vitam adimat, & ultimis ſuppliciis accenſeatur per *d.l.6. §.6. ff. de injuſt. rupt. & l.29. ff. de pœn.* difficile erit, differentiam exponere, cur ab Ulpiano in ſuprà citatâ, *l.8. ff. ad* L. *Cornel. de falſ.* non perindè, ut ſervus, ſummo ſupplicio affici dicatur liber, qvi ad beſtias datur. Statuenda verò omninò eſt aliqva differentia, eò qvôd inter liberum & ſervum, qvoad pœnam, jure Romano ſemper habitum fuerit diſcrimen, & in omni ſupplicio ſeveriùs ſervi, qvàm liberi puniti fuerint, *l.28. §. fin. de pœn.*

XLI. Qvapropter, ut de differentiæ ratione conſtet, puto ego, ſummum ſupplicium hîc non generaliter ſumi pro qvovis mortis genere, ſed ſpecialiter pro ſummo ſupplicio, qvo ſervi puniebantur, h.e. pro cruce. Didici id â Paulo JCto, qvi *lib.5. ſentent. tit.21.* ita ſcribit: *Si ſervi de domini ſalute conſuluerint,* (ſcil. Mathematicos,) *ſummo ſupplicio, id eſt cruce, afficiuntur.* Crux enim ſervile erat ſupplicium, qvod notat Lipſius, *l.1. de cruc. c.12.* At crux majus erat ſupplicium & gravius, qvàm ubi qvis condemnatus erat, ut cum beſtiis depugnaret. Notat itidem id Paulus, *l.5. ſent. tit.17. Summa*, inqvit, *ſupplicia ſunt, crux, crematio, decollatio: mediocrium autem delictorum pœna ſunt metallum, ludus, deportatio, &c.* Ecce ludus hîc pro mitiore pœnâ habetur, qvàm crux. Per ludum autem hîc intelligitur ludus venatorius, obſervante Cujacio, *ibid.* ad qvem, qvi condemnati fuerant, populi voluptatibus reſervabantur, atqve hi, uti ex Rufino idem notat Cujacius, *l.13. Obſ.10.* poſt qvinqvennium pileari, ac deinde è poſt trien-

nium

nium rudem accipere, atqve ita liberari ſolebant. Qvod autem Cujacius porrò putat, meliorem eorum fuiſſe conditionem, qvàm illorum, qvi ad beſtias damnati fuêrunt, qvòd hi ſcil. ſtatim conſumerentur, non ſatis convenire videtur *d. l. 29. & 31. ff. de pœn.* qvin puto ego, damnatos ad beſtias generaliter dici tùm de illis, qvi ad ludum venatoriũ condemnati fuerunt, tum de illis, qvi condemnati fuerunt, ut beſtiis objicerentur. Conf. Franc. de Amaya, *ad l. un. C. de venat. ferar.* Qvicqvid hujus ſit, ſi verum eſt, qvod antea ex Rufini interpretatione adduximus, non malè ſtatuit Antonius Matthæus, *de crimin. lib. 48. tit. 18. num. 5.* Ulpianum in textu, de qvo nunc ſermo eſt, figuratâ ſignificatione uſum, & per beſtias ludum venatorium intellexiſſe. Unicum id obſtat, qvòd eâ ratione pœna generaliter omnibus perſonis liberis applicari non potuerit, eò qvòd juniores tantùm in ludum venatorium damnari ſolerent, *l. 8. §. 11. ff. de pœnis*, & illi inprimis, qvi alicujus roboris erant, *l. 31. ff. eod.* qvomodo ergò applicari hæc pœna potuiſſet illis, qvi infirmiores vel ætate vel viribus erant? cum hi dignè populo Romano exhiberi non poſſent, qvod ad ludum venatorium reqvirere videtur Modeſtinus, *d. l. 31.* Idq; facit, ut arbitrer, generaliter damnationem ad beſtias habitam fuiſſe pro mitiore pœnâ, qvàm eſſet pœna crucis, etiamſi beſtiis objiceretur delinqvens; & hinc differentiam in *d. l. 8.* non in eo qværendam eſſe, qvòd altera pœna mortem inferret, altera non inferret, ſed potiùs in diverſo mortis genere, & qvod alterum ignominioſum aut diuturnum magis eſſet.

XLII. Extant & aliæ in Codice, tùm Theodoſiano, tùm Juſtinianèo conſtitutiones, qvibus crimen hoc repreſſum fuit, ſanctionibus acerbiſſimis refertæ. Jubet Conſtantinus Monetarum adulteros flammarum accenſionibus tradi, neqve eorum modo bona publicari, ſed & domum ipſam, in qvà adulterini nummi excuſi fuêrunt: ac ne dominum qvidem ignorantem excuſari, niſi aut procul abfuerit, aut ſtatim atqve reſcivit, qvod in ſuis ædibus factum eſt, ultrò prodiderit. Viduis tamen infelicibus, & pupillis innocentibus humaniter parcendum eſſe monet. Sed intereà tutores, qvi ignorare, qvod in domo pupillari fieret, non debebant, condemnat, tantum ut fiſco de ſuo pendant, qvanti domus illa eſt. Condemnat etiam eos, qvi miniſterium præbuerunt, ut unà cum falſariis ipſis ſupplicio capitali plectantur,

Digitized by Google

l. 1. C. de falſ. monet. qvæ coaluit *ex l. 2. & 4. Cod. Theodoſ. eod.* Add. Jacob. Gothofred. *ibid.* Eâdem ſeveritate conſtituit idem Conſtantinus in *l. un. C. Theodoſ. ſi qvis ſol. circ. exter.* ut ſi qvis menſuram circuli exterioris adroſerit, ut ponderis minuat qvantitatem, vel figuratum ſolidum adulterà imitatione in vendendo ſubjecerit, capite puniatur, aut flammis tradatur, vel aliâ pœnâ mortiferâ. Pari modo Conſtantius Imp., præmio accuſatoribus propoſito, ſolidorum adulteros flammarum exuſtionibus mancipari jubet, *l. 5. Cod. Theodoſ. de falſ. monet.*

XLIII. Vivicomburium, cùm inter atrociſſima ſupplicia habitum ſemper fuerit, anſam dedit disqvirendi, num promiſcuè id decerni debeat, ſi qvovis modo falſum circa Monetam commiſſum fuerit. Dum enim fabricant aliqvi tantùm Monetam, aliqvi tantùm exponunt, & inter hos nonnulli decepti anteà ab aliis, aliqvi & fabricant & exponunt, non videtur omnium eadem eſſe malitia, nec idem genere delictum, nec eâdem proinde pœnâ coërcendum. Sed dubito ego, utrùm diſtinctionem talem admittant verba legis. Diſertè dicitur in *l. 1. C. de falſ. mon.* ut qvi ad hoc delictum miniſterium præbuerint, cum eo, qvi fecit, ſupplicio capitali plectantur. Dicitur porrò, facti conſcios etiam dignis ſuppliciis addici debere, debere & neſcientem patremfamiliàs, in cujus ædibus tale crimen commiſſum eſt, iſtis ſuis ædibus privari; cui accedit porrò, qvòd in Digeſtis eâdem pœnâ cum fabricatore punitus fuerit, qvi cum prohibere tale qvid potuiſſet, non prohibuit, *l. 9. §. 1 ff. ad L. Cornel. de falſ.* Qvæ argumentum faciunt, multò majorem pœnam promeruiſſe eos, qvi fabricant, vel expendunt tantum Monetam adulterinam. Et qvidem de fabricatoribus tantùm, non etiam ſimul expendentibus clara, nî fallor, ſunt verba textûs: *cum eo, qvi fecit, &c.* Expendentes autem ad eos pertinent, qvi miniſterium præbent. Quis enim magis promovet negotium, qvàm qvi Monetam falſam expendit? cùm præſertim ad hoc fabricetur Moneta, ut expendatur, & commerciis hominum inſerviat. Sive igitur fabricetur tantùm ab aliqvo Moneta adulterina, ſive expendatur tantùm, dum tamen dolo id fiat, utrobiqve pœnam legis Conſtantini locum habuiſſe reor, cùm & olim expendentes eàdem Legis Corneliæ pœnâ affecti fuerint. Sebaſt. Gvazzin. *de confiſcat. bon. concluſ. 13. ampl. 11. num. 8.* Neqve diſtingvo, utrùm

utrùm ſemel, bis, tervè, an pluries qvis in tali delicto verſatus fuerit, nec, utrùm pauci, an multi nummi facti fuerint, qvia etiam in paucis læditur Majeſtas,& committitur falſum Monetarium, præſertim, cùm nec ipſa Lex ullam hìc faciat diſtinctionem. Putat verò Jacobus Gothofredus, *ad l. 5. C. Theod. de falſ. mon.* ſeveriores fuiſſe leges in falſæ Monetæ aureæ reos, qvàm in eos, qvi in æreâ aut argenteâ deliqverint. Qvod uti non caret ratione, ita perpetuò tale diſcrimen obſervatum fuiſſe, non auſim aſſerere.

XLIV. Jura Imperii hodierna non multùm à veterib9 diſcrepant, niſi qvòd in mitiorem partem alicubi inclinent. Sic enim diſponit Carolus V. Imp. *in ordinat. criminal. articul. 111.* **Welche falſche Müntze machen/ zeichnen/** (nota hìc, etiam hodiè flammarum exuſtionibus mancipari, qvi fabricant tantùm, aut qvi characterem tantùm imprimunt,) **oder dieſelbige falſche Müntze auffwechſeln/ oder ſonſt zu ſich bringen/** (videntur ſub his verbis comprehendi etiam illi, qvi ab aliis decepti falſam Monetam accepérunt,) **und wiederumb gefährlich/ uñ boßhafftiglich dem Nechſten zum Nachtheil wiſſendlich ausgeben/** (particulaalternativa præcedens, **oder**/ oſtendit, etiam eos, qvi ipſi non fabricarunt, ſed expendunt tantùm dolosè Monetam falſam, undecunqve aut qvomodocunqve acceptam, non aliâ pœnâ eſſe afficiendos,) **die ſollen nach gewohnheit/ auch Satzung d Rechte/** (intelligit jura Romanorum, & conſvetudinem ex iis receptam. Aliàs enim nec leges, nec conſvetudines, ubiqve & ſemper eandem pœnam tenuérunt. In Legibus Longobardorum, *lib. 1. tit. 28. leg. 1. & 2.* Rex Rotharis primùm, & deinceps Hludovicus Imperator conſtituit, ut, qvisqvis Monetam falſam percuſſerit, manus ei amputetur. In legibus Wiſigothorum ſervituti addicit eorum Rex falſæ Monetæ fabricatorem, *lib. 7. tit. 6. leg. 2.*) **mit dem Feuer vom Leben zum Tode geſtrafft werden: Die ihre Häuſer darzu wiſſendlich leihen** / (lex Conſtantini hìc ſeverior eſt, qvæ & ignorantis Domini, ſi in proximo is conſtitutus eſt, ædes fiſco addicit) **dieſelbe Häuſer ſollen ſie darmit verwirckt haben. Welcher aber der Müntz ihre rechte Schwehre/ gefährlicher Weiſe benimt/** (qvod fit radendo, circumcidendo, lavando, &c.) **oder auch ohne habende Freyheit müntzet/ der ſoll gefäng-**

Digitized by Google

lich eingelegt/und nach Rath (scil. superiorum, aut collegii alicujus Jurisprudentum, secundùm articul. ult. Ordinationis Carolinæ.) am Leibe oder Guth/ nach gestalt der Sachen / (dixi suprà, etiam illos qvandoqve, qvi bonam & probam Monetam cudunt, dum tamen autoritate destituantur, certo casu ultimo supplicio affici debere. Idem evenire potest in illis, qvi radunt, circumcidunt, lavant, aut alio modo corrumpunt, uti disertus eâ de re habetur textus in Ferdinandi edicto Monetario, de ann. 1559. §. Hierauff setzen / &c. ibi: Leib/Leben/ oder Guth nach gestallt der Sachen/ qvatenùs scil. delictum ex circumstantiis aggravatur, aut extenuatur,) gestrafft werden/ &c. Observari autem insuper hic velim etiam illud, agere constitutionem in genere de Monetâ, h. e. tali, qvalis in Imperio Germanico cuditur. Cuditur autem non ab Imperatore tantùm, sed aliis etiam Principibus inferioribus, & ab omnibus qvidem ad normam præscriptam. Per consequens pœnæ sancitæ non Imperatoriam tantùm Monetam custodiunt, sed inferiorum etiam Principum; ut non minùs in hâc, qvàm in illâ locum habeant. Vid. Carpzov. *prax. crim. qvæst. 42. n. 35 seqq.* Jacob. Alemann. *in palæstr. consult. 8. pag. 886.* Cumqve constitutio non distingvat inter majoris & minoris speciei Monetam, neqve â nobis aliqvam distinctionem fieri debere arbitror. Nec tamen improbo, si qvis Dn. Scabinos Lipsienses secutus in mitiorem sententiam inclinet, & ei, qvi semel aut bis minimi valoris Monetam fabricaverit, fustigationis aut relegationis pœnam dictaverit. Carpzov. *d. l. num. 55. seq.* Add. Jacob. Alemann. *in palæstr. d. consult. 8. qvæst. princ. 14. restrict. 1. pag. 925.*

XLV. Cæterùm putat Carpzovius, *d. l. num. 71.* falsatorem Monetæ peregrinæ, qvalis scil. ab extraneo Principe, qvi Status Imperii non est, cudi solet, mitiori supplicio, & qvidem pœnâ gladii puniendum esse. Ego non omninò dissentio, distinctionem tamen facio inter Monetam peregrinam, qvòd alia publicè per expressam legem sit recepta, alia publicè reprobata, & alia deniqve nec recepta, nec reprobata, sed per conniventiam permissa. Primi generis Monetam qvi falsaverit, aliâ pœnâ puniendum esse arbitror, qvàm qvâ puniri solet, qvi imperialē falsavit, eò sc. qvòd illa veluti adoptata, & jure civico donate

Digitized by Google

nata ſit, ut perindè in Imperio, atq; Imperialis moneta alia valeat, nec qvicqvam in commerciis ab hâc differat. In tertio genere, qvi falſum committit, cum Carpzovio ſentio, gladii pœnâ eum plectendum eſſe. Qvanqvam enim hoc caſu Majeſtatis crimen non concurrat, falſitas tamen tàm enormis committitur, ut propter damnum, qvod Reipublicæ indè naſcitur, ultimi ſupplicii pœna meritò irrogetur. In ſecundo verò genere ſufficere arbitror pœnam, qvâ animadvertitur in eos, qvi monetam reprobatam & prohibitam reducunt, & in commerciis reſtituunt. Etſi enim, qvi circa iſtiusmodi monetam falſum committunt, duplici modo delinqvere videantur, & qvòd contra prohibitionem eam reſtituunt, & qvòd non integram, nec infucatam, ſed falſam & adulterinam; poſterius tamen ideò non attenditur, qvia, ubi res in ſe omninò prohibita eſt, non neceſſe eſt, ampliùs disqvirere de integritate ejus, aut vitio, nec idcircò qvalitas iſtius modi augere, aut minuere poteſt delictum. Pœnæ enim contra vitiantes monetam debent intelligi de monetâ uſuali, & qvæ expendi poteſt. Tiber. Decian. *tr. crim. l. 9. cap. 26. num. 11.* Pœna autem eorum, qvi monetam reprobatam reſtituunt, in Edicto Ferdinandi monetali, §. Auf daß dann / &c. his decernitur verbis: Im Fall aber einer / oder mehr ſolches verbrechen / und über dieß unſer Verboth die Einführung thun würde / der / oder dieſelben ſollen nicht allein das eingeführte Geld / ſondern auch ihr Leib und Gut / nach geſtalten Dingen / verwirckt und verfallen haben.

XLVI. Qvòd verò Carpzovius *d. qv. 42. num. 82.* porrò putat, ex textibus juris civilis probari poſſe, pœnam ignis non habere locum in iis, qvi groſſos argenteos aut æreos auro tingunt, vel cooperiunt, ac poſteà deauratos pro aureis vel ducatis expendunt, vereor egò, ut perſvaderi omnibus poſsit, ſeveritatem legum attendentibus. Sanè Ulpianus, in *l. 8. ff. ad L. Corn. de falſ.* & radentes & tingentes, & fingentes nummos aureos, iisdem pœnis ſubjici debere ſcribit. Neqve id ullibi mutatum expreſsè legitur, qvanqvàm mutatum ſit genus pœnæ. Conſtantini autem ſanctio, qvæ extat in *l. 2. Cod. de falſ. monet.* qvamq; præ cæteris maximè urget Carpzovius, nexum continet, ut ſuprà dixi, duarum legum ſeparatarum, diverſis temporibus pro-

mulgatarum, & à diverſis etiam Imperatoribus, uti oſtendit Lex III. & V. *Cod. Theodoſ. eod.* Imò nexum illum conglutinavit Tribonianus adhuc per aliam tertiam legem videlicet *l. 8. Cod. Theodoſ. eod.* qvæ à Valentiniano, Theodoſio, & Arcadio eſt profecta. Prima igitur textûs, in *l. 2. Cod. Juſtinian. eod.* pars, qvæ terminatur in verbis, *freqventari volumus*, ex Conſtantini lege eſt, qvæ eſt ✱*3. in Cod. Theodoſ.* lata anno poſt CHRISTUM natum CCCXXVI. Verba, qvæ ſeqvuntur, (*Cujus obnoxii Majeſtatis crimen committunt,*) deprompta ſunt ex *l. 8. Cod. Theodoſ. cod.* latâ anno CCCXXCIX. à Valentiniano, Theodoſio, & Arcadio. Ultima tandem, qvæ incipiunt, *& præmio accuſatoribus*, &c. Conſtantium autorem habent, in *l. 5. Cod. Theod. eod.* qvi eam promulgavit anno CCCXLIII. Ex his tribus legibus ſpacio ſexaginta annorum, & qvod excurrit, compoſitis atqve promulgatis, Tribonianus unam fecit, eamq; uni Conſtantino adſcripſit. Nec ergò, qvod de pœnâ exuſtionis dicitur, reſtringi commodè poteſt ad eos tantùm, qvi falsâ fuſione nummos formant, hoc eſt, qvi nummos ex falsâ materiâ cudunt, ita, ut hi tantùm intelligi debeant, alii verò falſarii excludantur. Age tamen conſideremus dictam *l. 2. in Cod. Juſtinian.* non ut conglutinatam, ſed ut ab ipſo Conſtantino, aut ſi mavis, à Juſtiniano conſcriptam, ipſa ejus verba diſertè oſtendunt, ſubjectum, qvod flammarum exuſtionibus mancipari debet, eſſe adulterum ſolidorum. Atqvi Adulter ſolidorum non ille tantùm eſt, qvi falsâ fuſione format nummos, ſed etiam, qvi tingit, qvi lavat, &c. Ut maximè ergò verba initialia fuſionis tantùm mentionem faciant, pœna tamen ubi decernitur, non in fuſores tantùm ea ſancitur, ſed in qvosvis ſolidorum adulteros. Facit huc, & confirmat id, qvod dixi, Conſtitutio Conſtantini alia, qvæ habetur in *l. un. Cod. Theodoſ. ſi qvis ſolid. circ. exter. incid.* ubi, poſtqvàm eos, qvi ſolidis ejusdem ponderis, ſed diverſæ formæ diverſam æſtimationem faciunt, aut capite puniri, aut flammis tradi, vel aliâ pœnâ mortiferâ plecti juſſerat, immediatè ſubnectit. *Qvod ille etiam patietur, qvi menſuram circuli exterioris adroſerit, ut ponderis minuat qvantitatem, vel figuratum ſolidum adulterâ imitatione in vendendo ſubjecerit.* Qvæ verba ultima non minùs inaurantibus conveniunt, qvàm cudentibus aut fundentibus; cùm & illi

illi figuratos ſolidos adulterâ imitatione in vendendo ſubjiciant. Et hinc Anianus in interpretamento ad iſtum textum diſtinctè magis explicat: *Qvicunq; ſolidum circumciderit, aut adulterum ſuppoſuerit, aut falſam monetam fecerit, capite puniatur.* Qvicqvid verò tandem hujus ſit, Carpzovii ſententia ab æqvitate & benignitate ſe commendat, præſertim cùm aſperum ſemper, & atrociſſimum viſum fuerit ſupplicium flammarum, qvod meritò pronunciando ipſi etiam abhorrent judices.

XLVII. Qvia beati Carpzovii, JurisConſulti acutiſſimi, veſtigiis nunc inſiſtimus, breviter adhuc duas videbimus ejus regulas, qvarum alteram de fabricantibus tantùm, non ſimul expendentibus, alteram de expendentibus tantùm, non ſimul fabricantibus monetam falſam compoſuit. Neutros in terris Saxonicis vivicomburio puniri vult, (qvanqvam per leges Imperatoris utrisqve pœnam iſtam deſtinatam non diffiteatur,) ſed illos gladio ſeu truncatione capitis, hos verò fuſtigatione & relegatione perpetuâ plecti debere concludit. *dict. qvæſtion. 42. numer. 91. & 97.* Ego nihil diſſentirem, ſi qvidem Principi in decernendis pœnis, & ſcribendis legibus aſſiſterem. Tàm ſevera enim & acerba cùm ſit flammarum pœna, ut delictum penè ſuperare videatur, (unde nec Judæi eam, niſi inceſtis, uti videre licet apud Johannem Seldenum, *de ſynedr. libr. 2. cap. 13. numer. 5.* nec Romani aliis, qvàm Magis applicabant. Deſider. Herald. *ad Tertull. apolog. cap. 49.*) & hinc meritò μέγιστον κολαστήριον dicatur Clementi Alexandrino, *lib. 4. Stromat.* & ſumma ignis pœna Tertulliano, *ad Mart. c. 4.* optimè facit Carpzovius, qvòd in librandis pœnis in mitiorem partem propendeat. Num verò Leges conſtitutæ, & Jura iſta, ſecundùm qvæ in Judiciis Saxonicis pronunciandum eſt, tàm clara ſint, ut in partes & probationes trahi poſſint, valdè adhuc ambigo. Præcipuum fundamentum ſumitur ex gloſsâ latinâ Juris Saxonici, *in art. 26. libr. 2.* Land-Recht *lit. A.* Ex qvâ ego obſervo, approbare eam pœnam ignis, jure civili conſtitutam, in illos, qvi falſam monetam cudunt. Nec qvicqvam addit, qvòd habere locum tùm demùm debeat, ſicubi cudentes ſimul expenderint; ſed diſtinctionem tantùm facit inter monetam Imperatoris, à qvâ tamen ſententiâ ipſe diſcedit Carpzovius, gloſſæ

ſæ nec qvicqvam tribuens, *num. 36. 37. ſeqv.* Hactenùs igitur cum jure civili facit gloſſa latina *d. l.* cudentes ſcilicet falſam monetam, ut maximè eam non expendant ipſi, flammis eſſe comburendos. Alterum fundamentum deſumitur ex ſuprà citato Articulo CXI. Ordinationis Carolinæ. Et fateor ego, majoris momenti mihi hoc videri, qvàm primum illud gloſſæ, & hinc meritò præmitti debere. Et conſiſtit iſtud in hoc, qvòd verba, *in dict. art. CXI.* **und wiederumb gefährlich und boßhafftiglich dem Nechſten zu Nachtheil wiſſendlich außgeben** / referenda ſint ad utrosqve, qvos in ſubjecto deſcripſit, hoc ſenſu: **Welche falſche Müntze machen / und wiederumb gefährlich und boßhafftiglich dem Nechſten zu Nachtheil wiſſendlich außgeben / die ſollen mit dem Feuer geſtrafft werden.** *Item:* **Welche falſche Müntze zu ſich bringen / und wiederumb gefährlich** / *&c.* **die ſollen mit dem Feuer geſtraffet werden** / ita ſcilicet, ut utrobiqve expenſio ſimul reqviratur. Conjecturalis tamen cùm hæc ſit explicatio, & in ſeqventibus pœna decernatur, juxta ſenſum Legum Romanarum, **nach Gewohnheit / auch Satzung der Rechte** / Leges autem Romanæ inter cudentem & expendentem monetam falſam non diſtingvant, ut ſuprà expoſui, & ipſe agnoſcit beatus Carpzovius, *numer. 92.* tàm firmiter ei inſiſtere non licet, ut in tenebris cum eà micare qvis velit. Moveri tamen judex poteſt, ut in hoc dubio mitiorem eligat ſententiam, nec propterea adverſùs Legem, donec de eà apertiùs conſtet, commiſiſſe qvid dici qveat. Et hæc fortè mens eſt beati Carpzovii.

XLVIII. Vidimus hactenùs de illis, qvi cudunt tantùm monetam, non etiam expendunt. Videamus nunc etiam expendentes tantùm, qvi ſcilicet monetam, qvam expendunt, ipſi non fabricârunt. Hos, dicit gloſſa Latina Juris Saxonici, non eſſe comburendos, niſi ſæpiùs & dolosè eam expendiſſent. Videamus qvàm benè. Textus ipſe Juris Saxonici, *art. 26. lib. 2.* ita habet: **Giebt der Müntzer einen falſchen Pfennig aus / alſo / daß er darmit kauffen wil / es gehet Jhm an den Halß.** Verba hæc: **Es gehet Jhm an den Halß** / ita interpretatur gloſſa, qvòd non de corporis truncatione intelligenda ſint, ſed civiliter, de capite civili, hoc eſt, qvòd debeat mitti in exi-

lium.

lium. At verò confundit gloſſator pœnam capitalem cum pœnâ mortis. Non hæc, ſed illa, de jure civili patitur hanc explicationem, qvòd contineat ademptionem libertatis, vel civitatis, *l.2. de public. judic. l.2. l.28. ff. de pœn. l.103. ff. de V.S.* & ibi Johann. Gœddæus. At in textu Juris Saxonici diſertè dicitur, **es gehet Jhm an den Halß**/ hoc eſt, ut latinè ibi dicitur: morte condemnatur. Similis phraſis habetur *art.39. d. lib.2.* **Wer des Nachts Korn ſtilt / der verſchuldet den Galgen / ſtilt er des Tages / es gehet Jhm an den Halß**/ hoc eſt, ut itidem in latino textu habetur, decolletur. Et *art.37. libr.3.* **Wer den andern ſchläget / es gehet Jhm weder an den Halß / noch an ſein geſund** / hoc eſt, ab hoc vitæ aut ſanitatis non patietur detrimentum. Ubiqve de vitæ amiſſione explicatur phraſis, **es gehet Jhm an den Halß.** Nec profectò, qvi in exilium mittitur, de eo dici poteſt, **daß es Jhm an den Halß gehe.** Cui addo & illud, graviorem eſſe pœnam, **wenn es an den Halß geht** / qvâm eſt ea, **wenn es zu Haut und Haar gehet. Zu Haut und Haar ſtrafen / heißt der Sachß zu Staupen ſchlagen / Ohren abſchneiden /** durch die Backen brennen / und dergleichen. Rüdinger. *cent.5. obſerv.93.* Et ergò falſum eſt, qvod dicit Gloſſator, per mortis pœnam hîc intelligi exilium. Deindè oppidò notetur, agere textum Juris Saxonici de monetario. At monetarius propriè is eſt, qvi rei monetariæ præfectus eſt, aut in monetis publicis operatur. Rener. Budel. *de monet. libr.1. cap.24.* Talem igitur, qvia occaſionem depravandi monetam qvotidiè in promptu habet, mirum non eſt, ob unius falſi nummi expoſitionem mortis pœnâ affici. Nec ergò neceſſe eſt, ut invertamus ſenſum verborum, qvi in ſe & perſpicuus eſt, & ratione fultus perqvàm optimâ, & bono publico congruâ.

XLIX. Committitur verò in monetâ etiam falſum circa pondus, ſi qvis minutiores fecerit nummos, eos raſerit, circumciderit, aut alio modo attenuarit, qvod crimen itidem ſeverè punitum ſemper fuit. In digeſtis illuſtris hâc de re eſt textus, *in l.8. ff. ad L. Corn. de falſ.* qvem ſuprà jam enucleatè conſideravimus. In Codice Juſtinianeo capitali ſupplicio puniri jubetur, qvi æternales vultûs, dum fraudibus ſtudet, duxerit violare, *l.3. Cod.*

Digitized by Google

de vet. numiſm. poteſt. In Codice Theodoſiano, qvi menſuram circuli exterioris adrodit, ut ponderis minuat qvantitatem, capite puniri debet, aut flammis tradi, vel aliâ pœnâ mortiferâ, *l. un. Cod. Theod. ſi qvis ſol. circ. exter.* Jure Imperii hodierno pœna eſt arbitraria. Ita enim ſancitur in Ordinatione Carolinâ, *artic. CXI.* **Welcher aber der Müntz ihre rechte Schwehre gefährlicher Weiſe benimmt / der ſol gefänglich eingelegt / und nach Rath am Leibe oder Gut / nach Geſtalt der Sachen / geſtrafft werden.** Nec diſtingvi debet, utrùm in argenteis, an verò aureis, crimen hoc commiſſum fuerit, cùm utrobiqve par ratio militet, ut ex *l. 8. ff. ad L. Corn. de falſ.* contrarium, qvòd ſcilicet ad aureos tantùm reſtringenda ſit pœna, probari firmiter vix qveat. Vid. Carpzov. *pr. crimin. qvæſt. 42. num. 43. ſeqv.* præſertim, cùm in genere de ſolido diſponatur, *d. l. un. Cod. Theod.* & ſimiliter de monetâ generaliter agat Ordinatio Carolina. Inter arbitrarias tamen pœnas, ut juſta ſervetur proportio, circumſtantiæ probè ſunt attendendæ, cùm utiqve mitiùs animadvertendum ſit in eum, qvi pecuniam, legitimum pondus excedentem, eoqve raſerit, donec ad commune pondus redacta fuerit, & ſeveriùs in eum, qvi juſto etiam ponderi, & communiter obſervato detrahit. Conf. Carpzov. *d. l. n. 33. ſeq.*

L. Properamus ad formam, qvam in valoris impoſitione & characteris impreſſione conſiſtere, ſuprà diximus. Utrobiqve inveniuntur delinqventes. Et qvidem, qvi valorem monetæ mutant, ſeverâ animadverſione repreſſit Conſtantinus, *d. l. un. Cod. Theodoſ. ſi qvis ſolidi circ. exter.* Verba ita habent: *Omnes ſolidi, in qvibus noſtri vultûs ac veneratio una eſt, uno precio æſtimandi ſunt, atq; vendendi, qvanqvàm diverſa formæ menſura ſit. Nec enim, qvi majore habitu faciei extenditur, majoris eſt precii, aut qvi anguſtiore expreſſione concluditur, minoris habere credendus eſt, cùm pondus idem exiſtat. Qvod ſi qvis aliter fecerit, aut capite puniri debet, aut flammis tradi, vel aliâ pœnâ mortiferâ.* Pertinet huc etiam *l. 3. C. Juſtin. de vet. numiſm. pot.* Principis enim ſolius eſt, valorem nummis imponere, & per conſequens non poteſt, nec debet qvisqvam eam poteſtatem ſibi arrogare. Fateor tamen, uſu plerumqve & conſvetudine invaleſcere æſtima-

Digitized by

æſtimationem nummi, & hinc propter tenuia initia plerumqve latere ejus rei autores, eò qvòd talis æſtimatio utplurimùm augeat valorem, à Principe conſtitutum, idq; augmentum cùm expendens proficuum ſibi eſſe ſperet, alter etiam, qvi accipit emolumentum, ſibi indè aliqvod promittit, nemo facilè exiſtit, qvi id manifeſtet, donec in nervum erumpat uſus, & jam adoleviſſe conſvetudinem, ſerò deprehendant rei nummariæ Præfecti. Confer. Jacob. Alemann. *in palæſtr. conſult. 8. pag. 715. ſeqv.* Et hinc igitur difficulter licet in autores mutatæ æſtimationis inqvirere, ut mirum non ſit, tàm pauca in Criminalibus Judiciis dari exempla. Circa characterem verò diverſimodè peccari ſolet. Falſitas autem præcipua hæc eſt, qvòd aliqvi ſoleant aliorum Principum imagines nummis ſuis multò debilioribus imprimere. Rener. Budel. *de monet. lib. 1. cap. 17. num. 14.* Qvæ falſitas, ſi ab eo committatur, cui jus monetandi competit, (commiſſa enim ab eo, qvi tale jus non habet, non ad formam, ſed ad cauſam efficientem propriè pertinet,) qviq; ſuperioris alicujus non ſubeſt Imperio, per qvem aliàs coërceri poſſet, ſatis opimam & præpingvem ſuppeditat belli materiam, qvam Princeps bonus meritò abhorret, & deteſtatur.

LI. Circa finem tandem peccant illi, qvi monetam publicam, & ad commercia deſtinatam, liqvefaciunt, & totum ejus officium invertunt. Dixi eâ de re ſuprà, in Conſtitutione Ferdinandinâ ignis ſuppliciumiſtiusmodi delinqventibus eſſe deſtinatum, ſed id acerbum nimis viſum fuiſſe Dominis Scabinis Lipſienſibus. Ego hîc extra legem definire qvid nolo, dum præſertim gravitatem ejus delicti perpendo. Nec enim in Principem tantùm injurius eſt, qvi ejus monetam deſtruit, ſed etiam in Rempublicam, qvam inſtrumento commercia exercendi privat. Qvanqvam non negem, mitius aliqvod ſupplicium videri ſatis proportionatum, niſi vel invaleſcat delictum, vel ſæpiùs iteratum ab aliqvo, & ingens pecuniæ ſumma perdita fuerit. Aurifabris tamen permiſſum eſt, in usùs ſuos qvandoqve nionetas vertere, ſub his tamen conditionibus 1. ſi haberi aliàs non poſſit aurum, aut argentum, 2. ut id fiat autoritate Magiſtratûs. Verba ita

Digitized by Google

habent in Edicto Monetario Ferdinandino: Dergleichen / ob die Goldschmiede Gold / oder Silber / zur Nothdurfft ihres Handwercks / nicht bekommen möchten / und die gülden und silbern Müntzen verbrechen müssen / so sollen sie doch ferner und mehres nicht brechen / denn so viel sie zu Verlag ihres Handwercks bedürfftig / und in keinen weg verkauffen / oder verführen / bey Vermeidung vorgesetzter Peen und Straff / Sie sollen auch einige güldene oder silberne Müntzen nicht brechen / ohne Vorwissen ihrer ordentlichen Obrigkeit / ꝛc.

FINIS LIBRI PRIMI.

LIBER

LIBER II.

CAPUT I.

De Jure collectandi, qvibus competat.

SUMMARIA.

Tributum an rebus tantùm imponatur, collecta personis, uti volunt Dd.? 1.
De aliis collectarum synonymis. 2.
De indictionum apud Chronologos usitatarum origine. 3.
Earum descriptio, & usus inter Notarios. 4.
Resp. non potest consistere sine tributis. 5.
Neq; Ecclesia illis carere potest. 6.
Ærarium Ecclesiasticum subvenire debet pauperibus, viduis, Clericis, &c. 7.
Ad eleemosynas faciendas qvatenùs cogere possit Princeps? 8.
Parochiani, qvi unam faciunt Ecclesiam, tenentur ad expensas communes. 9.
Filialistæ, qvamdiu Ecclesiâ suâ uti non possunt, tenentur ad expensas propter matrem Ecclesiam, qvam interim frequentant, factas. 10.
Aliter se res habet in exsolvendis nominibus contractis. 11.
Sententia Facultatis Jurid. Wittebergensis. 12.
Collecta qvid sit? 13.
Munus reale & personale ut distingvantur. 13.
Collecta sunt vel ordinariæ, vel extraordinariæ. 14.
Extraordinariæ sæpissimè in ordinarias degenerant. 15.
Jus collectandi est Regale Principis. 16. 17.
Jus collectandi non pertinet ad jurisdictionem, neq; ad merum Imperium. 18.
Aliqvando tamen necessitatis tempore etiam Magistratui istud competit. 19.
Collecta conventionales fieri possunt sine præscitu, & consensu Principis. 20.
Collecta conventionales obligant omnes, etiam non consentientes, si causa sit necessaria. 21.
Collecta impositæ argumentum præbent superioritatis territorialis. 22.

I.

DE Tributis & Collectis, deq; Jure, qvod Principi circa eas competit, dum solliciti sumus, non est, ut prolixi simus in examinandâ differentiâ, qvam nonnulli inter Tributa & Collectas faciunt. Si enim verum est, Tributa esse one-

Digitized by Google

onera merè realia, h.e. impoſita rebus tantùm; collectas verò imponi perſonis pro rebus, uti poſt alios putat Alvarus Valaſcus, *de Jure Emphyt. q. 17. num. 8.* eumqve ſecutus Caſpar Manzius, *Deciſ. 21. num. 8.* it. Anton. Perez. *Cod. de indict. n. 7.* cur tributum capitis dixit Paulus, *in l. fin. ff. de cenſ.* Non ignoro, capita etiam pro pabulis jumentorum dicta Ammiano Marcellino, *lib. 22.* & tributum, qvod pro modo agrorum ſolutum fuit, capitationem dictam tùm Salviano Maſſilienſi, *lib. 5. de gubern. DEI*, tùm aliis etiam bonis autoribus, & qvàm plurimis in jure noſtro textibus, uti uberrimè exponit Jacobus Gothofr. *in paratitl. & ad l. 2. C. Theodoſ. de cenſ.* At verò in dicto Pauli loco tributum capitis tributo ſoli opponitur, certiſſimo argumento, in tributo capitis ibi loci nullam fuiſſe conſiderationem poſſeſſionum. Qvod ſi porrò regeras, per tributum capitis in allegato Pauli loco intelligi poſſe tributum, qvod pro ſervis, & aliis moventibus dari oportuit, qvomodo Scævola tributum non pro prædiis tantùm, ſed etiam pro moventibus deberi, & reddi dixit in *l. 32. §. fin. ff. de uſu & uſufr. leg.* & hinc conficere velis, tributum adhuc non Perſonis, ſed rebo imponi, probandum erit priùs, non aliis, qvàm ſervis & jumentis tributum capitis impoſitum fuiſſe. At verò alios etiam in cenſum relatos, & capitis tributo oneratos fuiſſe, pleni ſunt hiſtoricorum libri, & haud obſcurè oſtendit textus in *l. 3. ff. de cenſib.* & ſimilis, *l. 10. C. de agric. & cenſit.* Sanè tributum à Romanis plenà & liberali manu collatum fuiſſe eo jam tùm tempore, qvo nondum tributum agris & colonis imponi cœpit, patet ex Livii *lib. 4. ſub fin.* Et qvi poſſeſſionem non habent, nihilominùs omnibus patrimonii intributionibus fungi jubentur, *l. 22. in fin. ff. ad municipal.* Conf. Lipſius, *in Taciti lib. 1. annal. p. m. 49.* Joh. Mercerius, *in Conciliatore p. 711. 714.*

II. Sed hæc ad pleniorem tractationem aliis diſcutienda relinqvo. Neqve igitur de vocabulis contributionis, intributionis, indictionis, & ejusmodi aliis multùm erimus ſolliciti, præſertim cùm promiſcuè ſæpè uſurpentur, & plerumqve generali collectæ nomine veniant, vocabulo in jure civili qvidem parùm freqventato, Ciceroni tamen *lib. 2. de Orat.* pro Symbolà convivarum, qvæ & ἔρανος dicitur, recepto. Pari modo ſtipendium & tributũ aliqvando in promiſcuum uſum venérunt, *l. 27. ff. de V. S.* cùm tamen diſtincta aliàs fuiſſent, & ſtipendium populo, tributum Principi præ-

pi præstitum dicatur. Cujac. *7. observ. 3.* Cumqve nobis animus sit, de omni isto, qvod Reip. conservandæ causâ in commune conferendum est, agere, non opus est, ut in vocabulis enodandis defatigemur, præsertim postqvam freqventia rerum, & usus qvotidianus vocabula in promiscuos significatûs traxit, & ad multiplicem varietatem toties indicti tributi vix nomina sufficiunt. Ut jam taceam λεπτολογήματα, & subtiles verborum differentias à JCtis sæpè negligi, & prudenter omitti. Vid. Joh. Gœdd. *ad l. 58. ff. de V. S. num. 3. 4. 5.* Nec igitur vitio nobis vertendum erit, qvòd hîc manum abstineamus, & rebus intenti vocabulorum minùs curiosi existamus censores. Res ea aliis curæ erit. Nobis aliæ, qvibus nunc occupamur.

¶ II. Evitabimus autem & hoc, ne cum Chronologis aliqva nobis contentio oriatur, inter qvos de indictionum origine multa & intricata est controversia. Utq; in tantâ incertitudine certum aliqvid asserere liceat, pleriq; duplices indictiones faciunt, qvarum aliæ ab Octaviano Augusto, aliæ à Constantino originem habeant. Sic enim & Alexandrinum Chronicon initium indictionum ad Consulatum Lepidi & Planci refert, & ex Græcis nonnulli Augusto id tribuunt. Ex qvo ansam capit Wilhelmus Langius, *lib. 1. de ann. Christ. c. 8.* novam suam conjecturam proponendi, qvâ putat, Cyclum indictionum Adrianum Imp. habuisse autorem. Communis autem sententia est, cœpisse indictionum calculum ab anno Christi nati CCCXII. mense Septembri. Sed, uti dixi, incerta hîc omnia. *Qvi sic sentiunt*, inqvit Dionysius Petavius, *in ration. temp. l. 6. c. 1. in fin. divinare eos arbitror, non certum dicere. -- -- Unde porrò indictionis vox manaverit, qvæqve sit ei subjecta notio, non magis perspicuum est hactenùs. Illud inter doctos convenit, indictiones nihil aliud esse, qvàm præstationes, & tributa, qvorum canon, i. e. modus qvotannis indicebatur. Sed cur spacio XV. annorum, qvot orbis indictionum colligit, finiri placuerit, & qvâ de causâ, qvovè tempore primùm id usurpari cœperit, cùm multa multorum conjecturæ sint, nulla satis probabilis affertur, &c.* Ἐπίχειν itaqve cùm secum constituit summus hujus seculi Chronologus, frustrà nos laborabimus in tali negotio, qvod ipsi ἔργον fuit, nobis πάρεργον. Sic etiam Jacobus Gothofredus abstinuit, ne temerè qvid statueret, & hoc tantùm notavit, antiqvissimam indictionum mentionem in Codice Theo-

Digitized by Google

Theodoſiano extare in *l. 2. de legat. & decret.* alteram tamen adhuc antiqviorem ſedecim annis hanc antevertere, & reperiri in conciliabulo Antiocheno apud Athanaſium, *lib. de Synod.* cujus ope indictionum memoria ad annum CCCXXVII. retrò trahi poſſit.

IV. Illud certum eſt, indictiones in Codice Juſtiniani nihil aliud eſſe, qvàm tributorum indicationes. Qvas qvidem ſingulis qvindecim annis iteratas, & repetitas fuiſſe probabile eſt. Iſtos autem qvindecim annos in tria luſtra diviſos fuiſſe, & ſingulis luſtris certam tributorum ſpeciem inferri debuiſſe, & primo qvidem luſtro aurum, altero argentum, tertio æs, uti nonnulli volunt, commentitium eſſe dicit Didacus Covarruvias, *1. reſolut. 12. num. 5.* Et ipſi inter ſe variant autores, dum alii primo luſtro aurum, alii ferrum illatum fuiſſe ſcribunt. Hodiè retinemus adhuc nomen indictionis, non in ſignificando qvidem tributo, ſed in ſignificando tempore qvindecim annorum. Sig. Scaccia, *de Judic. lib. 2. c. 11. num. 1231.* Atq; id qvidem, ut in inſtrumentis confi-ciendis à Notariis religiosè obſervetur, ſpeciali conſtitutione edixit Imp. Juſtinianus, qvæ extat *Novell. 47.*

V. In causâ tributorum nervos Reip. conſiſtere, & de eo nemini dubium eſſe, dixit Ulpianus, *l. 1. §. 20. ff. de qvæſtion.* Enucleatè magis Tacitus, *lib. 4. hiſtor. Nec qvies gentium*, inqvit, *ſine armis, nec arma ſine ſtipendiis, nec ſtipendia ſine tributis haberi qveunt.* Et hinc non malè tributa patrimonium Imperii dicuntur Floro, *l. 3. c. 13.* ornamenta pacis, ac belli ſubſidia, Ciceroni, *orat. pro L. Manil.* ſubſtantiæ provinciarum, Salomoni, *Eccleſ. II. 8.* Et eſt eorum tanta neceſſitas, ut diſſolutio Imperii ſubſeqvatur, ſi fructus, qvibus Reſp. ſuſtinetur, diminuantur, notante Tacito, *l. 13. annal. Impoſſibile eſt*, inqvit Juſtinianus Imperator, *ut ſacris tributis non illatis alioqvi Reſp. conſervetur. Militares namqve copiæ, aſſignato ſibi ſalario inde percepto, hoſtibus reſiſtunt, & collatores à barbarorum incurſionibus, & truculentia vindicant, denig; agros atq; civitates à latronum, alioq; modo incompoſitam vitam ſectantium vi, & irruptionibus, agendis excubiis defendunt: exilis etiam reliqva cohortes ea, qvæ ipſis attributa ſunt, accipiunt: muri atqve civitates indidem inſtauranur: publicarum balnearum hinc calefactiones procedunt: poſtremò ſpectacula, aliaqve omnia, qvæ ad delectationem ſubditorum inventa ſunt, ex iisdem curantur: ut, qvæ ab illis com-*

tribuuntur, partim in ipsos, partim propter ipsos insumantur & impendantur, &c. Novell. 149. cap. 2. Scilicet paci æqvè atqve bello faciunt contributiones,&,armisceſſantib9, pacis hoc videtur eſſe onus, ut non ſentiantur ejus commoda, niſi ex publico,& communi ærario promoveantur. Balneis & ſpectaculis deditus erat populus Romanus, & in utrisqve in immodicum modum luxuriabat, exuberabatqve, uti de balneis qvaſi in compendio oſtendit Alexand. ab Alexandr. *gen. dier. l. 4. c. 20.* Gvid. Pancirol. *rer. mem. l. 1. tit. de therm.* ibiq; H. Salmuth. de ſpectaculis Fr. Juret. *in miſcell. ad Symmach. l. 2. ep. 49.* & *lib. 10. ep. 4.* Jacob. Rævard. *conjectan. l. 2. cap. 3.* Fr. de Amaya, *ad l. un. C. de venat. ferar. n. 41.* Balnea talia & ſpectacula, cùm efficacisſimum regnandi & pacem conſervandi inſtrumentum continerent, ex publico ærario ſe exhibere conteſtatur Juſtinianus, haud ignarus, non aliis ſtudiis qvietem publicam populo commendari poſſe. Vid. Forſtner. *ad Corn. Tacit. p. m. 83.* Neqve in his tamen ſolis ſubſiſtunt tributa, ſed ad ipſorum etiam Principum honeſtam ſuſtentationem reqviruntur. Roland. â Valle, *Conſil. 1. num. 51. vol. 2.* Et plurima ſæpè occurrunt alia,qvibus expediendis ærario opus eſt, ex facultatibus & collectis civium conſtituto. De qvibus infra dicendi locus erit commodior.

VI. Sed neqve Eccleſia collectis & contributionibus carere poteſt, ſi qvidem charitatis officia negligi non debeant. Et jam inde â primis Apoſtolorum temporibus collationes ejusmodi factas fuiſſe, patet ex *1. Cor. XVI. 1. ſeq.* tùm & ex *Actor. IV. 35* cùm & ipſi Apoſtoli atqve Diſcipuli inde ſua acciperent alimenta,& præſtarent aliis,qvibus præſens neceſſitas erogare & dare imperabat. Cumq; ea res maximum indigentibus eſſet ſubſidium, & his ex lege naturali atqve Chriſtianâ ſubvenire oporteat, perpetuus hîc ritus obtinuit in Eccleſiâ, ut diebus ſaltem Dominicis ex liberalitate qvisqve ſuâ conferret, qvod in usûs iſtos verti poſſet. Uſus iſtos & contribuendi rationem ſuo ſeculo optimè exponit, & adversùs Gentilium inculpationes defendit Tertullianus, *apolog. cap. 39.* dum inqvit: *Etiam, ſi qvod arcæ genus eſt, non de oneraria ſummâ qvaſi redemptæ religionis congregatur. Modicam unusqvisq; ſtipem menſtruâ die, vel cum velit, & ſi modò velit, & ſi modò poſſit, apponit. Nam nemo compellitur, ſed ſponte confert. Hæc qvaſi depoſita pietatis ſunt. Nam inde non epulis, nec potaculis nec ingratiis voratrinis*

trinis dispensatur, sed egenis alendis, humandisque, & pueris, ac puellis, re, ac parentibus destitutis, jamque domesticis Senibus. Item naufragis, & si qui in metallis, & si qui in Insulis, vel in custodiis duntaxat ex causâ DEI sectæ alumni confessionis suæ fiunt, &c. Ante eum Justinus Martyr, *apolog. 2.* similes planè refert usús: *Præpositus*, inqvit, *inde opitulatur pupillis, viduis, & his, qvi propter morbum vel aliam causam egent, qviqve in vinculis sunt, & peregrè advenientibus hospitibus, & ut simpliciter dicam, omnium in egestate versantium Curator est.*

VII. Specialiter qvandoqve vel ad ædificationem & refectionem, vel ad ornatum ædium sacrarum & olim collatæ fuerunt stipes, & adhuc conferuntur. Qvandoqve etiam, ut pacem & securitatem religioni impetrarent, cùm aliter placari ira Tyrannorum non posset, sacram hanc pecuniam ex communi ærario Ecclesiastico impendebant, uti ex Origenis & Tertulliani scriptis eleganter ostendit Nicolaus le Maistre, *de bon. Eccles. lib. 1. cap. 17.* Præcipuus autem ærarii Ecclesiastici finis erat, ut Ministri Ecclesiæ, pauperes, viduæ, peregrini, & alii, qvibus ex charitate subvenire oportebat, sua inde acciperent alimenta. Atqve in hanc rem suas qvandoqve exacuebant homilias ad populum Ecclesiæ Doctores, præsertim in diebus festis, qvòd iniqvum videretur, exultantibus aliis, alios fame & miseriâ consumi: Inter sermones Ambrosii *tom. III. op.* sermo decimus qvartus de natali Domini agit, atqve ille etiam inter sermones Maximi Taurinensis habetur, ut incertum sit, utrùm Ambrosio, an verò Maximo tribui debeat. Cujuscunqve sit, hæc in eo legitur admonitio: *Igitur, Fratres, suscipturi Natalem Domini, ab omni nos delictorum fece purgemus, repleamus thesauros ejus diversorum munerum donis, ut in die sanctâ sit, unde peregrini accipiant, reficiantur viduæ, pauperes vestiantur. Nam qvale erit sive in unâ eademqve domo inter servulos unius domini, alter exultet in holosericis, alter consumatur in pannis, alius æstuet cibo, alius famem frigusq; sustineat, ille eructet hesternam indigestionis crapulam, hic hesternam jejunii inediam non resolvat, &c.* Conf. Dorsch. *in pentadec. diss. 8. num. 36.*

VIII. De his tamen collectis, qvæ ad eleemosynas pertinent, & ex Christianâ charitate debentur, atqve cujusqve conscientiæ relinqvuntur, plura hic dicere supersedemus. Ex altiore enim doctrinâ habemus, eleemosynas tales fieri debere

debere ex fide, ex charitate, non ſpe retributionis, non per oſtentationem,& aucupio gloriolæ,non parcè aut malignè, non ex triſtitiâ aut neceſſitate, non ex alieno,aut rapinâ, uti hæc reqviſita explicat Chemnitius, Loc. de paupertate. Taliter verò ut fiant & erogentur eleemoſynæ, imperare Princeps non poteſt, qvòd iſtæ qvalitates imperium civile non admittant, ſed ex directorio conſcientiæ,&regimine fidei Chriſtianæ veniant. Qvia verò actûs externi, ex qvibus ſalus publica,& cujusqve privata conſervatur, imperari â Majeſtate poſſunt,neqve in his qvidem, qvæ ad pauperum curam ſpectant,otioſa debet eſſe poteſtas Principis, ſaltem ut neceſſitati proſpiciatur. Et proinde rectè defendit Franzkius, *lib. 2. reſolut. 7.* & Franc. de Amaya, *ad l. un. C. ut nem. lic. in empt. num. 17.* non poſſe tantùm,ſed in conſcientiâ etiam teneri Chriſtianum magiſtratum, ditiores ad ſublevationem extremè afflictorum compellere, & in illum finem certas collectas imperare, non attento, qvòd collecta, tali modo imperata, & qvaſi extorta,vera eleemoſyna non ſit, talis ſcil. qvalem reqvirat DEUS, ut ſponte detur,& ex charitate Chriſtianâ proficiſcatur. Sed de his plura nunc dicere nihil attinet.

IX. Unicum tamen id noto, teneri eos, qvi communibus ſacris utuntur, ad communes expenſas, qvæ propter ſacra iſta neceſſariæ ſunt. Atqve ſic parochiani omnes, qvi unam Eccleſiam faciunt, atqve in unum cœtum ſacrum congregantur, conferre tenentur, pro modulo qvisqve ſuo, ad fabricam ædificiorum ſacrorum, & ſalaria Miniſtris Eccleſiæ debita. Et fluit hoc ex communi axiomate, qvod qvi participat de commodo, participare etiam debeat de incommodo, idqve ſecundùm naturam eſſe dicit Paulus in *l. 10. ff. de R. J.* Qvanqvam enim in eam rem conſtituta ſint ærariaEccleſiaſtica, atqve ita obſervatum antiqvitùs fuerit, ut ex reditibus Eccleſiaſticis certa ad refectionem & reparationem ædificiorum deſtinaretur portio; uti conſtitutum in Concilio Romano II. *can. 4.* & in Concilio Bracarenſi I. *can. 7.* eſt tamen ea hodiè iſtorum æræriorum tanta ubiqve paupertas, & tàm tenuis conditio,ut ſufficere ſumptibus illis faciendis omninò neqveant. Qvo caſu onus iſtud ad parochianos redit, in qvorum gratiam Eccleſia conſtruenda, aut reparanda eſt. Nec adeò poterit qvisqvam, qvi iisdem ſacris utitur, onus iſtud declinare, aut exemptum ſe facere,

nisi in ἀσεβείας suspicionem incurrere velit.

X. Solet enimverò qvandoqve contingere, ut in unum conjungantur, & divini cultûs causâ uniantur duæ, pluresvè Ecclesiæ, veluti cum alterutra vel utraqve adeò pauper est, ut impossibile sit earum proventûs ad victum duorum sacerdotum sufficere, aut si altera hostium immanitate desolata sit. Lancelott, *Inst. lib. 2. tit. 19. §. 2.* Qvo casu sæpiusculè illa, qvæ unitur, filia, altera verò, cui unitur, mater appellari solet. Qvanqvam igitur filialistæ, uti vocantur, ad fabricam Ecclesiæ matris contribuere non teneantur, qvamdiu ipsi propriam in pago suo habent Ecclesiam, sive ædem sacram; si tamen eorum Ecclesia incendio consumpta, aut incursione & invasione hostili devastata fuerit, ut necesse habeant in Ecclesiâ matre divino cultui interesse, dubium non est, qvin teneantur illi ad collectas, qvæ in fabricam Ecclesiæ matris, & salaria atqve alios pios usûs insumuntur, uti optimè id notat Carpzovius, *in Ip. Consist. lib. 2. def. 343. & 345.*

XI. Et de salariis qvidem, atqve aliis expensis interim, dum unio constitit, factis, certa res est. Circa sumptûs verò, in fabricam Ecclesiæ matris faciendos, non eadem ubiq; & in omnibus casibus videtur esse ratio. Pone, in unâ civitate parochianas Ecclesias omnes incendio consumptas esse, mox unam earum reparari, & in eam rem debita contrahi, reliqvas verò uniri interim illi, donec & ipsæ reparari qveant. Has verò, ubi restitutæ deinceps fuerint, num putabimus, obligatas esse ad debita illa contracta solvenda? Id verò mihi haud parùm videtur iniqvum, præsertim cùm unio ad breve aliqvod tempus constiterit, & Ecclesia illa primitùs reparata tota deinceps cedat parochianis illis, qvorum anteà tota fuit. Qvod si igitur per contributionem aut collationem reparatio illa facta fuisset, non nego, collectari potuisse etiam reliqvos aliarum Ecclesiarum parochianos, qvi iisdem sacris uti voluissent. Sed qvia de nominibus dissolvendis qvæstio est, & qvidem eo tempore, qvo desitunio, & reliqvæ nunc seorsim agunt, & subsistunt Ecclesiæ, incivile erit, ab his exigere id, qvod non nisi temporariam eis utilitatem præbuit. Nec putaverim ergò in plus condemnari eos posse, præterqvam, ut simul cum reliqvis usuras, si qvæ præstandæ fuerint, exsolvant.

XII. Et in hanc sententiam respondit

ſpondit Facultas juridica Wittebergenſis, an Aelteſte und Kirch-Väter der Kirchen zu St. Johannis in Magdeburg/ menſ. April. 1657. Haben anno 1631. nach Zerſtörung der Stadt Magdeburg die überbliebenen Bürger ſich anfangs d' Kloſter-Kirche/ ſo dem Prelaten-Stand gehörig/ gebraucht/ Und als die Cleriſey ſolche hinwiederumb eingenommen/ und der Rath die zerſtörte Johannis-Kirche wieder anbauen laſſen/ haben die übrigen Kirchſpiele ſich ſolcher Kirchen zum Gottes-Dienſt auch bedienet/ biß etliche ihre Kirchen hernach wieder angerichtet/ und dadurch von der Johannis-Kirche ſich abgeſondert/ nach mehren Innhalt eures Berichts. Wenn nun gleich erwehnte Kirchſpiele von Bezahlung derer ſolche Zeit über gemachten Schulden ſich ausſchlieſſen wollen. Dennoch aber uñ dieweil dieſelbigen nebenſt euch der Johannis-Kirche genoſſen/ die Prediger und Kirchenbediente zugleich vociret/ und beſolden helffen/ auch denen Kirch-Rechnungen mit beygewohnet/ So ſind ſie die jenigen Schulden/ ſo bey wehrenden Gemeinen Gebrauch der Kirchen zu Beſſerung und Beſoldungs-Koſten gemacht/ und angewendet worden/ nach proportion zu tragen verbunden/ die Haupt-Baukoſten aber der Kirchen mögen ſie pro ratâ zu zahlen wieder ihren Willen nicht angehalten werden/ V. R. W.

XIII. Ad Remp. ejusqve ſalutem flectenda nobis eſt conſideratio, qvandoqvidem nec Regalia aliter, qvàm in reſpectu ad Rempublicam competunt. Atqve ſic definio collationem, ſive collectam, aut tributum, qvòd ſit munus reale, qvod pecuniâ vel fructibus aut rebus ipſis præſtatur ad Reip. utilitatem. Ex qvo fluit, jus collectandi eſſe jus indicendi, & imperandi talem collectam. Dixi, eſſe munus reale, ut diſtingvatur à muneribus perſonalibus, qvæ animi proviſione, & corporalis laboris intentione ſine aliqvo gerentis detrimento aut ſumptu perpetrantur, cùm realia ſumptibus patrimonii, & damnis adminiſtrantis expediantnr, *l.* 1. §. 3. *l. 18.* §. *1. & 18. ff. de munerib.* Vid. Gail. *l. 2. obſ. 52. num. 3. ſeq.* Atq; ſic reale munus eſſe dico etiam eam collationem, qvæ fit juxta numerum capitum, ſecus atq; faciunt alii, qvi capitationem ad onera perſonalia referunt, ideò, qvòd perſonæ imponatur, non attendentes, perſonam tantùm ut ſubjectum intervenire, nullam autem vel ſolicitudinem vel vigilantiam aut corporis laborem præſtare, qvod tamen ſecundùm veteres JCtos præcipuum γνώρισμα eſt muneris perſonalis. Id neceſſe non eſt, ut muneris vocabulum prolixè explicem. Sufficit noſſe, munus

propriè esse, qvod necessariò obimus lege, more, imperiovè ejus, qvi jubendi habet potestatem, ex *l. 214. ff. de V. S.*

XIV. Dividuntur collectæ in ordinarias & extraordinarias. Illæ canonicæ qvandoqve dicuntur, *l. 5. Cod. de SS. Eccles. l. 1. C. de indict.* hæ, superindictiones, *l. 1. C. de privil. dom. Aug. lib. XI.* & collationes ex improviso indictæ, *l. 8. §. 3. ff. de vacat. mun.* qvas scil. adventitiæ necessitatis sarcina repentina poscit, *d. l. 5. C. de SS. Eccles.* Illæ perpetuam causam habent, & ex lege fiunt, *d. l. 8.* aut ex SCtis aut constitutionibus Principum, *l. un. C. cod.* aut ex antiqvâ solennitate, *l. un. C. de privil. leg. corporat. lib. XI.* & duplicis sunt generis, aliæ statæ & annuæ, aliæ temporariæ, qvæ etsi in hoc differant â prioribus, qvòd tàm fixas non habeant periodos, & casibus emergentibus præstandæ sint, perpetuam tamen causam adhuc habere intelliguntur. Et hinc licet non fiant assiduè, perpetua tamen sunt, cùm ad perpetuitatem sufficiat, habere causã actu vel potentiâ perpetuam. Prioris generis exempla sunt in nostris his provinciis, Steuer / Schoß / &c. Posterioris, refectio viarum, reparatio pontium, reparatio munimentorum, &c. Nec enim singulis annis aut viæ refici, aut pontes reparari debent; hactenùs tamen perpetuæ manent ejusmodi collationes, qvatenùs præstari debent, qvoties opus fuerit, cùm causa reparationis ex qvotidiano attritu & usu semper præstò sit. Extraordinariæ verò collationes causam talem nullam habent, sed ex improviso obtingente casu indicuntur, ut sunt, e.g. contributiones bellicæ, it. si filia Principis elocanda fuerit, si redimendi sint captivi, &c. Conf. Limn. jur. publ. *l. 4. c. 7. num. 60.*

XV. Oppidò autem notandum est, extraordinarias collectas sæpè in ordinarias degenerare, idqve olim qvandoqve ipsos Principes diserte constituisse. Sic enim Honorius Imp. voluit, ut superindictum non extraordinarium ampliùs, sed canonicum nomen acciperet, ne privilegia exemptionis, qvibus nonnulli in extraordinariis gaudebant, obverti deinceps possent, *l. 1. C. de indict.* Qvæ tamen constitutio cùm de speciali qvodam superinducto loqvatur, ad omne extraordinarium munus extendenda non est, neqve ex eâ inferri potest, qvòd omne extraordinarium factum sit ordinarium. Limn. *jur. publ. l. 4. c. 7. num. 59.* Fieri sic etiam potest, ut propter diuturnã præstationem non ampliùs extraordinariæ videantur, qvæ causam extraordinariam

ab ini-

ab initio habuerunt, utq; deinceps propter continuatas exactiones inter ordinarias referantur. Klock. *de de contrib. cap. 7. n. 118.* Gail. *lib. 2. obs. 53. num. 8.* Tilemann. de Benign. *decis. Cam. Syntagm. 2. decis. 1. vot. 5. num. 10.* Plura de differentiis ordinariorum & extraordinariorum munerum non addam, nec necesse est, ut varias Doctorum hic referam sententias, de qvibus videri possunt Petrus Heigius, *part. 1. qv. 17. num. 30. seqq.* Dn. Tabor. *de jur. metat. part. 3. sect. 2. cap. 4. art. 6. num. 5. 6. pag. 289.* Potius nunc est, ut videamus, qvibus jus indicendi utrasq; collectas, ordinarias & extraordinarias competat.

XVI. Præsupponimus autem, agere nos de jure collectandi, ut est Regale, sive uti inter partes Majestatis potestativas refertur. Qvod ipsum ostendit, non competere alii, nisi Principi, Principis vocabulo sumpto pro eo, qvi summam in Rep. tenet Majestatem. Fr. de Amaya, *ad l. 3. C. de annon. & tribut. num. 5. seq.* Sunt enim hæc inter se convertibilia, esse Principem, & habere Regalia; cùm Regalia sine Majestatis titulo consistere non possint, neqve è contrario dignitas regalis sine juribus regalibus. Ex qvo porrò infero, jus collectandi, sicubi inferiori competat, pro regali non esse habendum, sed in alium planè censum venire, aliamqve formam acqvirere. Ant. Perez. *ad Cod. de annon. & trib. num. 6.* Repetenda hîc sunt ea, qvæ dixi *suprà 2. de jur. maj. num. 18.*

XVII. Cæterùm ut Principi id jus vindicemus, vel unica hæc ratio svadet, ne, si id non habeat, subditorum bona expilentur, & libidini cujusqve sine Imperio imperantis obnoxia sint. Qvod si non sine autoritate collationes fieri debere fateris, fatearis & hoc, Principis autoritatem in hoc negotio esse debere præcipuam, & præter eum potiori jure tales collectas imperare neminem. Hinc est, qvod Constantinus Imp. indicendi potestatem omnib9 judicibus interdixerit, *l. 8. C. de excusat. mun.* & Valentinianus nec præfectis qvidem prætorio, ad qvos tamen rei tributariæ sollicitudo pertinebat, eam permiserit, *l. un. C. de superindict.* sed sibi soli uterqve reservaverit. Nec frustrà igitur Apollinaris Sidonius de Seronato, Arverniæ peste, *lib. 2. Epist. 1.* verba faciens, eum describit, ut Principis jura usurpantem. *Indicit*, inqvit, *ut Dominus, exigit ut Tyrannus*, & post: *nova tributa perqvirit.* Qvo loci Domini vocabulum Regem aut Principem denotat, uti eruditissimè ad verba ista observat doctis-

Digitized by Google

doctisſimus Savaro. Voluitqve Sidonius innuere, Seronatum id agere, qvòd Principi competit, qvodq; â nemine, qvàm â Principe fieri poteſt, aut debet.

XVIII. Facere igitur non poſſum cum illis, qvi collectas indicendi poteſtatem ad jurisdictionem referunt, uti ſtatuit Petrus Friderus, *de mandat. lib. 2. c. 45. num. 5.* Knipſchild. *de civ. Imp. l. 2. c. 17. num. 15.* multò minùs cum iis, qvi ad merum imperium referunt. Rectiùs ſentiunt Johannes Köppen, *deciſ. 32. num. 8.* Rutger. Ruland. *de commiſſar. lib. 2. c. 6. num. 1. ſeq.* & alii. Jurisdictio enim, merum, & mixtum imperium, ſunt vocabula ad Magiſtratûs officium pertinentia, non ad ſummum imperium. Uri igitur Magiſtratui non competit poteſtas indicendi collectas, ſic neqve ad jurisdictionẽ, aut merum imperium ea referri poteſt. Et multùm inter ſe differunt poteſtas indicendi, & poteſtas exigendi tributum. Illa ſoli Principi competit, hæc etiam Magiſtratui, qvi miniſterialem Principi confert operam, & collationes indictas vi jurisdictionis ſibi competentis exigit. Nec, ſi Magiſtratus onera imperata inter cives ita diſtribuit, ut juſta inter eos ſervetur proportio, conficere inde poteris, poteſtatem etiam imperandi talia onera ei competere. Conf. Bachov. *ad Treutl. vol. 2. diſp. 18. th. 9. lit. A.*

XIX. Non nego tamen, civitatem qvandoqve ad eum venire ſtatum, ut collectâ opus ſit, nec tamen Principis eam decernentis expectari poſſit imperium. Et tùm puto, ad Magiſtratûs curam hoc pertinere, ut & imperet & exigat. Ecce enim, obſidione ſi cinctum fuerit oppidum ab hoſtib9, Principe alibi conſidente, ſine dubio Magiſtratus tùm ſuccedit in locum Principis, ejusq; officium ſubire tantisper cogitur, qvoad obſidio durat; nec propterea in crimen Majeſtatis incidit, in qvod incideret, ſi talis nulla urgeret neceſſitas. Qvocircà ſi tum collectâ opus fuerit, qvis neget, magiſtratui competere poteſtatem indicendi? cùm & alia majora hoc caſu competant, qvæ Majeſtatem propius attingunt. Ut autem ab alio id fiat, qvàm â Magiſtratu, nec civilis nec naturalis ratio ſvadet, præſertim cùm Magiſtratus â Principe in partem curarum publicarum adſcitus fuerit, ut proindè qvicqvid à Magiſtratu tùm geritur aut agitur, ex præſumtâ Principis voluntate geſtum aut actum eſſe cenſeatur. Conf. H. Roſenthal, *de feud. cap. 5. concluſ. 74. num. 6.*

XX. Ex-

XX. Extra casum necessitatis difficile erit Magistratui sine concessione Principis qvicqvam tale tribuere. Ægid. Thomat. *de collect. in pr. num. 8.* Petr. de Ubaldis, *de collect. num. 4.* Intelligo autem indictionem, qvæ fit cum imperio. Atqve hinc removeo collectas omnes conventionales, qvæ vel à Magistratu & subditis, vel à subditis inter se, qvandoqve etiam à vicinis tantùm, aut Collegis per modum conventionis decernuntur, sive ex causâ necessariâ, sive voluntariâ. Wesenb. *Consil. 45. num. 10.* Henning. Gœden. *Consil. 2. num. 8.* Anton. Perez. *Cod. de indict. num. 11.* Th. Maul. *de homag. 9. num. 4. 5. 6.* Joh. Grivell. *decis. Dolan. 11. num. 18. seq.* Anton. Tessaur. *decis. 257.* Nec enim necesse est, ut propter communem puteum, fontem, rivum, aggerum constructionem, sepia ædificanda reficiendavè Principis jussus expectetur, cùm utiqve onus qvisqve sibi imponere possit modo, qvo lubet. Leonh. Lessius, *de just. & jur. lib. 2. c. 33. dub. 2. num. 15.* nec Principis hîc qvicqvam interfit, nec verendum sit, ne aliqvod inde Reipublicæ extet periculum. Qvâ ratione non nego, turrium & murorum constructionem in oppidis cum præscitu Principis, & in eam rem collationes cum ejus permissu fieri debere. Vid. qvæ diximus *de jure fortalit. num. 6. seq.*

XXI. Sed & in iis, qvæ ex conventione promittuntur, collationibus, aliqva reperitur diversitas. Si enim ex causâ non necessariâ tales fieri debent, nego obligari eos, qvi non consenserunt, ut maximè major pars ita convenerit, & pactum istiusmodi inierit. Ratio est, qvia, qvòd omnes tangit, ut singulos, ab omnibus approbari debet, *l. ult. C. de auct. præst.* Anton. Fab. *Cod. lib. 9. tit. 29. def. 18.* Qvod si verò causa necessaria subest, obligantur etiam illi, qvi non consenserunt, qvia tùm causa non videtur ad omnes pertinere, ut singulos, sed ad omnes, ut universos. Ita e.g. si agatur de ponte, vel puteo extruendo ad privatorum commodum, ab omnibus negocium istud approbari debet, si qvidem omnes eâdem obligatione adstringi debeant. At si agatur de ponte, vel puteo extruendo pro bono publico, majoris partis consensum sufficere, rectè concludit Johannes Baptista Costa, *de fact. scient. & ignor. inspect. 30. num. 11.* Balth. Conr. Zahn. *de municip. cap. 63. numer. 12.* Anton. Perez. *Cod. de indict. num. 16.* Et hoc casu à præstatione collectæ liberari poterit nemo, etsi paratus sit renunciare usibus & commoditatibus rei communis, ut idem statuit

Digitized by Google

Coſta, *de rat. ratæ qvæſt. 27. num. 8.* Ægid. Thomat. *de collect. §. retenta. num. 17.* Johan. Grivell. *deciſ. Dolan. 69. num. 12.* Joh. Garſias, *de expenſ. & mcl. c. 19. num. 13.*

XXII. Ex dictis patet, collectas, jure Imperii impoſitas, & longo tempore ſolutas, argumentum facere, locum iſtum pertinere ad territorium indicentis. Pone, litigium eſſe inter vicinos Principes de finibus, & alteri per totum territorium certam collectionis ſpeciem, qvam ſteuram vocant, ſolvi, alteri talem non ſolvi; ſicubi ille probaverit, ex loco controverſo ſteuras per aliqvot annos ſolutas fuiſſe, haud fruſtrà inde colligere licebit, locum iſtum ad territorium ejus pertinere. Vid. Andr. Knichen, *de territor. cap. 3. num. 322. ſeqq.* Mart. Mager. à Schönberg, *de advocat. arm. cap. 10 num. 181. ſeqq.* Knipſchild, *de civit. Imp. l. 2. c. 17. num. 11. ſeq.* Collectæ enim non imponi, nec exigi poſſunt, niſi à Principe, jura ſuperioritatis & territorii exercente. Et qvanqvam indici tales de facto fortè poſſint in alieno territorio, id tamen non præſumitur, cùm nec tàm prompti ſint contribuentes, ut onera, ab alio ſibi impoſita, atqve ſic indebita, illicò agnoſcant, nec tàm faciles Magiſtratùs aut Principes, ut id fieri patiantur.

CAPUT II.

Qvibus perſonis & rebus imponi poſſint Collectæ.

SUMMARIA.

Omnes tenentur ad Collectas, qvi non ſunt immunes. 1.
Immunitas variis ex cauſis competit. 2.
Pauperes & egeni immunes ſunt à Collectis. 3.
Inter pauperes non ſunt referendi, qvi operis manualibus ſibi victum qværunt. 4.
Famuli etiam ſunt immunes à Collectis. 5.
Non tamen à capitatione. 5.
Pauperes ſunt, qvi tantum non habent in bonis, ut Collectas ferre poſſint. 6.
Ditiores plerumqꝫ onus contributionum devolvunt in pauperes. 6.
Fundis ſterilibus non debet imponi Collecta. 7.
Niſi culpa cauſam dederit. 7.
Eccleſiæ, & ædes parochiales immunes eſſe debent à Collectis. 8.
Num immunis etiam ſit pecunia otioſa? 9.
Qvid de monilibus, catenis, vaſis aureis? 10.

Immu-

Immunitatem habent etiam bibliothecæ, veſtimentæ, inſtrumentæ opificum, &c. 11.
Propter agrorum ſterilitatem, qvæ eſt unius anni, non remittuntur Collectæ. 11.
Iniqvi ſunt exactores tributorum ex areâ adium combuſtarum. 12.
Ædes, qvæ nudæ habitationi inſerviunt, nec aliud lucrum præſtant, hodiè non ſunt immunes. 13.
Clerici ſunt immunes, & qvidem jure tantùm humano. 14. 15. 16.
Hiſtoria Juris Canonici circà immunitatem Clericorum. 17.
Differentia inter jus Civile & Canonicum. 18.
Prædia & poſſeſſiones Clericorum utrùm immunitate gaudeant? 19. 20.
Reſponſum JCtorum Wittebergenſium. 21.
Bona Clericorum patrimonialia non ſunt immunia. 22. 23.
Tempore neceſſitatis nemo debet eſſe exemptus. 22.
Piè tamen facit Princeps, qvi Clericis immunitatem etiam qvoad bona patrimonialia tribuit. 24.
Templa immunia eſſe oportet à Collectis. 25.
Bonorum Eccleſiaſticorum diſtinctio ex mente Canoniſtarum. 26.
Decimæ à contributionibus ſunt liberæ. 27.
Ut & oblationes. 28.
Et. Vaſa ſacra, ornamenta, cæteraq; divino cultui deſtinata. 29.
Bona Eccleſiæ temporalia, qvatenùs tributis gravari poſſint. 30.
Immunes etiam ſunt Rectores atq; Magiſtri ſcholarum. 31.
De legibus prohibentibus alienationem bonorum in Eccleſiam. 32.
Princeps immunis eſt à tributis, propter prædia tamen, qvæ poſſidet, onera impoſita libere ſubit. 33.
Conſiliarii Principis qvatenùs immunes haberi debeant. 34.
Profeſſores etiam in Academiis immunes eſſe cupiunt, nec aliqva talis immunitas eis eſt invidenda. 35. 36. 37. 38. 39.
Eadem eſt ratio Doctorum? 40.
Qvid ſtatuendum de Advocatis? 40.
Etiam milites debent eſſe immunes. 41.
Numerus liberorum an præſtet immunitatem? 42.
Immunitas qvandoq; conceditur per privilegium. 43.
Sed privilegia talia rariſſimè concedi debent. 43.
Et ne ea in damnum aliorum vergant, debet Princeps ipſe damnũ iſtud in ſe ſuſcipere. 44.
Reſponſum JCtorum Wittebergenſium. 45.
Privilegia talia ſtrictè ſunt explicanda. 46.
Immunitates nonnullæ, conſvetudine introductæ. 47.
Senatoribus immunitates non invidendæ. 48.
Sententia Wittebergenſis. 49.
Nobiles etiam alicubi ſunt immunes. 50.
An propter bona feudalia teneatur qvis ad Collectas? 51.
Immunitas à Collectis acqviritur etiam præſcriptione immemoriali. 52.

Digitized by Google

Immunitas à Collectis repugnat charitati. 53.
Privilegium immunitatis amittitur per unicum actum contrarium. 54.
Sententia JCtorum Wittebergenſium. 55.
Qvalitercunq; immunes tenentur ad onera extraordinaria. 56.
Sententia JCtor. Wittebergenſ. 57.
Alia ſimilia. 58. item 62.
Poteſt tamen immunitas dari etiam ab extraordinariis Collectis. 59.
Civitas an immunitatem dare poſſit à Collectis, qvas jubet ſuperior? 60.
Sententia Wittebergenſium. 61.
Forenſes qvatenùs ad Collectas obligentur. 63. ſeqq.
Collecta pro bonis immobilibus ſolvi debent in loco, ubi in cataſtrum redacta ſunt. 70.

I.

HIs ita expoſitis, videamus nunc porrò, qvibus Collectæ imponi poſſint. In qvâ re explicandâ utar vulgari JurisConſultorum in aliis materiis uſitatâ regulâ, omnibus imponi poſſe, qvi non ſunt immunes. Si enim exceptio facit, ne liceat, ibi neceſſe eſt licere, ubi non eſt exceptio, ait Cicero, *in orat. pro Balbo.* Qvapropter inqvirendum erit ante omnia, qvi ſint immunes; qvibus cognitis facilè deinceps erit definire, qvi ſint munifici. Immunis enim dicitur ille, qvi ab onere publico, tributo, aut obligatione liber eſt. Cumq; non perſonis tantùm, ſed rebus etiam imponi onera ſoleant, exemptionis jura in utrisqve talia occurrunt, ut negligi à nobis neqveant, & latiorem, qvàm expectari nunc poteſt, tractatum mereantur. Nos carptim ea conſiderabimus, & veluti per compendium.

II. Immunitas naſcitur vel ex conditione ſubjecti, vel ex jure extrinſecùs adveniente. Subjectum enim qvandoqve tale eſt, ut ex ſe, & ſuâ naturâ, nullam omninò Collectæ impoſitionem admittat. Qvod etſi impropriè immune dici putet Dn. Tabor, *de jur. metat. part. 3. cap. 1. num. 9.* à nobis tamen præteriri non debet, & hactenùs rectè immune dicitur, qvatenùs à publicis tributis liberum eſt. Talia ſunt inter perſonas, mendici & pauperes; inter res, fundi, & aliæ res ſteriles, &c. Jura verò, exemptionem facientia, vel ex lege veniunt, vel ex privilegio, vel ex conſvetudine, vel ex præſcriptione. Legem & privilegium hactenùs diſtingvo, qvatenùs qvæ lege tribuitur immunitas, integrum perſonarum ordinem, qvæ verò ex privilegio eſt, unam tantùm perſonam eximit, non oblitus interim

rim eorum, qvæ de privilegii vocabulo dixi *ſuprà* Conſvetudo verò & præſcriptio in hoc differunt, qvòd præſcriptio nullum jus acqvirat, niſi præſcribenti, & in eos duntaxat, contra qvos præſcriptum eſt, & in tantum, in qvantum præſcribens poſſedit vel qvaſi; Conſvetudo verò acqvirit jus in univerſum omnibus, & contra omnes in ſuo caſu. Arn. Vinn. *ad* §. *9. Inſt. de J. N. G. E. C.* Franc. Connan. *comm. l. 1. c. 10. numer. 8.*

III. Pauperes & egenos immunes eſſe debere, jamdiu reſpondit Ulpianus, in *l. 4.* §. *2. ff. de mun. & honor.* propter conditionem ſcil. perſonæ, & phyſicam qvandam impoſſibilitatem: *Inopes*, inqvit, *onera patrimonii ipsâ non habendi neceſſitate non ſuſtinent.* Neqve qvoad hanc immunitatem diſtingvo inter pauperes & egenos, licet aliàs pauperes dicantur illi, qvi habent, unde vivant, egeni, qvi non habent. Ant. Matth. *de crim. tit. de prob. c. 2. n. 10.* Wiſſenbach. *ad Digeſt. diſp. 12. n. 4.* Utrosqve & inopes, & facultatibus deficientes, immunes eſſe voluit Ulpianus, *d. l.* §. *1. & 2.* ſed hos ad tempus tantùm, donec incrementa acceperit eorum patrimonium. Qvod etiam de inope dici poterit, cæteris paribus, cùm inopia non apud omnes ſit perpetua. Pauperem autem hîc dico in reſpectu determinato ad onus imponendum; nam tunc reverà pauper eſt, cujus bona non ſufficiunt ad hoc onus ferendũ, & debitum exſolvendum. Marius Giurba, *deciſ. 18. n. 6.* Atqve hoc ex profeſſione facultatum innoteſcere poterit, nec neceſſe eſt, ut, qvod in aliis caſibus fieri conſvevit, judicis id arbitrio relinqvatur. Sig. Finckelthaus, *de jur. patron. c. 6. n. 168. ſeq.* Nec diſtingvo hîc, utrùm ex propriâ culpâ cauſata fuerit paupertas, an ex fortunæ ludibrio, qvanqvàm iſta diſtinctio alibi uſum habeat, uti oſtendunt Stephanus Gratianus, *diſcept. cap. 406. n. 7. 9.* Vincent. Carocc. *de locat. p. 1. q. 30. num. 13.* In utroqve enim caſu ſufficit, ipſam non habendi neceſitatem onera patrimonialia excludere.

IV. Inter pauperes tamen recenſeri nolo promiſcuè eos, qvi operis manualibus victum qværere neceſſe habent, nec bona vel mobilia vel immobilia poſſident; ex qvo principio tùm agricolas, tùm opifices & artifices pauperibus annumerat Aymo Cravetta, *Conſil. 199. n. 8.* & à Collectis diſertè immunes facit Ægid. Thomatus, *de collect.* §. *expoſuimus n. 6. ſeq.* Etſi enim in materiâ ultimarum voluntatum, qvando e. g. teſtator per modũ ſtipendii legatum reliqvit amicis ſuis pauperibus, pau-

perum nomine etiam illi, qvi operis manualibus alimenta qværunt, venire ſoleant. Carpz. *p.3. conſtit.13. num.21.* In materiâ tamen collectarum,qvæ odioſa plerumqve eſt,tàm amplum ſignificatum vocabulum pauperis non admittit. Et qvis neſcit, opifices & artifices ex operis manualibus ſæpè plus lucrari,qvàm latifundiorum &prædiorum poſſeſſores? qvos proindè eximere velle non patitur civitatis conditio, & civium inter ſe habitudo.Etſi interim non diffitear, circumſpectè hîc agendum eſſe, & modicè onera imponi debere, ne, uti Bodinus ait,bonis artibus & induſtriæ bellum indici videatur, *l.6.de Rep. c.2.n.663.*

V. Alia eſt ratio famulorum, & omnium eorum, qvi in noſtrâ ſunt familiâ miniſtrante.Illis enim ſi qvis Collectam imponere velit, non intelligere ſe profitebitur vel miniſtrantium conditionem, vel Collectarum onus. Famulorum conditio hæc eſt, ut ex noſtris facultatibus petenda ſit ſalus, nec aliundè lucrum aliqvod ſibi promittere qveant. Natura Collectarum hæc eſt, ut ſit onus fructuum, *l.13.* C. *de act. empt. l.2.* C. *de annon. ac tribut.* At qvæſo ego,qvos fructûs,& unde eos capere poterit hodiè noſtra familia? Exiguum eſt plerumqve, qvod eis datur operæ conductæ præmium, & qvandoqve vix amictui comparandò ſufficit, ut propterea inter pauperes meritò referantur, & eâdem cũ illis immunitate gaudeant. Excipio tamẽ hîc collationem, qvæ fit juxta numerum capitum, & capitatio aliàs dici conſvevit, à qvâ famulos & ancillas immunes eſſe noluit Maximilianus I. Imper., in der Ordnung des Regiments/anno 1500. §. Nehmlich/ daß/ &c. Neqve id improbari poteſt, ut alibi oſtendam. Benigniores tamenDomini,qvibus familia curæ cordiq; eſt, etiam has collationes haud gravatim ex ſuo patrimonio ſolvent, qvemadmodùm & olim Dominos in cenſurâ deferre oportebat ſervos, *l.4.* §.5. *ff. de cenſ.*

VI. Qvæ de pauperibus hactenùs diximus, ſufficienter explicavimus, non alios hîc intelligi debere,qvàm eos, qvi tantum in bonis non habent, ut Collectam impoſitam ſufferre poſſint. Extendi ergò non debent ad eos, qvi in comparatione cum ditioribus pro pauperibus haberi ſolent,in ordine tamen ſuo nullam inopiam patiuntur. Hi enim, qvin pro ratione facultatum ſuarum adCollectas impoſitas teneantur, dubium nullum eſt. Obſervatum tamen jam diu eſt, in iſtiusmodi cives plerumq; totum onus contributionum devolvi, alios ditiores exi-

Digitized by Google

eximi, magnasqve hinc in Republicâ qverelas qvotidiè iterari. De his pauperibus intelligendum eſt, qvod ſcribit Salvianus Maſſilienſis, *lib. 5. de gubern. DEI: Illud indignius ac pœnalius, qvòd omnium onus non ſuſtinent, imò qvòd pauperculos homines tributa divitum premunt, & infirmiores ferunt ſarcinas fortiorum, nec alia cauſa eſt, qvòd ſuſtinere non poſſunt, niſi qvia major eſt miſerorum ſarcina, qvàm facultas. — — Adjectiones tributarias ipſi interdum divites faciunt, pro qvibus pauperes ſolvunt. — — Sicut ſunt in aggravatione primi pauperes, ita in relevatione poſtremi. Si qvando enim defectis Urbibus minuendas in aliqvo tributarias functiones poteſtates ſummæ exiſtimaverunt, illicò remedium cunctis datum ſoli inter ſe divites partiuntur. Qvis tunc pauperum meminit? qvis ad communionem beneficii humiles & egeſtuoſos vocat? qvis eum, qvi primus eſt ſemper in ſarcinâ, vel ultimo loco eſſe patitur in medelâ? Et qvid plura? Tributarii omninò pauperes non putantur, niſi cum his tributi cumulus imponitur*, &c.

VII. Egimus hactenùs de perſonis, qvæ Collectam præſtare omninò neqveunt, conſequens nunc eſt, ut videamus etiam res, qvibus onus imponi non poteſt. Tales ſunt fundi ſteriles, ex qvibus nulli capi poſſunt fructûs. Qvia enim Collectæ ſunt onus fructuum, *l. 13. ff. de impenſ. in res dot. fact.* abſurdum erit, onus imponere ei rei, qvæ fructûs fert omninò nullos. Ex qvo principio rectè concludit Ulpianus, *in l. 4. §. 1. ff. de cenſ.* relevari eum debere, qvi in publicis tabulis delato modo frui certis ex cauſis non poſſit, & ſi agri portio chaſmate perierit, debere per cenſitorem relevari; ſi vites mortuæ ſint, vel arbores aruerint, iniqvum eſſe, eum numerum inſeri cenſui, &c. Nec diſtingvendum proindè eſt, utrùm naturâ ſuâ ſolum ſterile ſit, an verò ex accidente. Pluribus enim modis ſterilitas induci poteſt, imbribus ſc., fluminum inundatione, Solis ardoribus, uredine, chaſmate, incendiis, per graculorum, ſturnorum, & locuſtarum cohortes, per incurſûs hoſtium, & alios innumeros casûs, *l. 15. §. 2. ff. locat. l. 18. C. eod.* Id tamen notandum eſt, non aliam ſterilitatem fundos immunes præſtare, qvàm eam, qvæ nullâ poſſeſſoris culpâ contingit. Damnum enim, qvod qvis ſuâ culpâ ſentit, ſibi, non alii debet imputare, neqve tunc intelligitur damnum ſentire, *l. 203. ff. de R. J.* Atqve ideò ne cenſus interiret, ſi qvis agrum ſuum paſſus fuerat ſordeſcere, eumq; indiligenter curabat,

Digitized by Google

curabat, ac neqve araverat, neqve purgaverat, ſive qvis arborem ſuam vineamq; habuerat derelictui, non id ſine pœnâ fuit; ſed erat opus cenſorium, cenſoresqve ærarium faciebant. Agell. *l. 4. c. 12.* h. e. in numerum capite cenſorum referebant, qvod ignominioſum erat. Marcell. Donat. *ad Liv. lib. 24.*

VIII. Ex eâdem ſterilitatis causâ neqve Eccleſiis, cœmiteriis & aliis locis ſacris, atqve religioſis imponi Collecta poteſt, adeò ut ager tributarius onere hoc liberetur, ſimul atqve in eo fundata fuerit Eccleſia, aut ædificatum cœmiterium. Ratio eſt, qvia tùm non ampliùs tales fert fructûs, qvi cenſu aut tributo gravari qveant. Qvò & referunt domicilia Clericorum, & brevem hortum juxta Eccleſiam. Joh. Philipp. Maynard. *de privileg. Eccleſ. art. 15. num. 5.* Etſi enim hortus talis pro ſterili haberi neqveat, inter exempta tamen loca refertur, vel qvia ſpacium ejus tantum non eſt, ut æſtimari commodè qveat, vel qvia fructûs ejus in floribus tantùm conſiſtunt, qvi ad ornatum Eccleſiæ ſpargi ſubinde ſolent, vel qvia Eccleſiæ ita qvaſi incorporatus eſt, ut in commiercio hominum eſſe deſinat. Ædes autem parochiales qvandoqve tàm ſpacioſæ non ſunt, ut alium præter habitationis uſum præſtent; qvæ ratio ſufficit, ut non ſcribantur in cataſtrum. Car. Tap. *ad rubr. de conſtit. Pp. c. 4. num. 46.* & videntur mihi illæ inter res univerſitatis referri poſſe, cùm ſint ex earum numero, qvæ in privatorum usûs deſcendunt, ut ex permiſſu privatus aliqvis iis privatim & ad ſuum uſum utatur. Vid. Colleg. Argent. *lib. 1. tit. 8. num. 35.* Qvæ opinio robuſtior fit, ſi conſideraverimus, non privatos eſſe Miniſtros Eccleſiæ, ſed integræ univerſitati in cultu divino inſervire, propter qvod officium eis meritò tales habitationes conceduntur. Bona autem univerſitatis in cenſum redigere velle, univerſitatis intentioni, qvæ ex propriis cujusqve privati bonis, unde fructûs percipi poſſunt, ſolvi Collectas vult, repugnare videtur. Vid. Bened. Bon. *de Cenſibus art. 18.* cùm & aliàs univerſitatis bona, qvalia ſunt prætoria, balnea, prata & paſcua, & ſi qvà ſunt alia, immunia à collectis habeantur.

IX. Ex eâdem ſterilitatis ratione à Collectarum onere excipiuntur nonnullis, pecunia otioſa, catenæ & annuli aurei, margaritæ, lapides precioſi, ornamenta virilia & muliebria, ex qvibus ſola pompa & inanis gloria qværitur, nec ulla commoditas percipitur. Roland. à Valle, *vol. 1. conſil. 66. num. 18.* Et qvidem

qvidem pecuniam qvod concernit, illa ex se sterilis esse dicitur. Gail. *l. 2. obs. 7. num. 1.* ut neqve usuram hinc admittant Canonistæ. Anton. Dadin. Alteserra, *ad C. 15. X. de usur.* Jos. Gibalin. *de usur. l. 1. cap. 7. art. 1. num. 6.* Et sterilitatem hanc fatetur etiam JCtus, *in l. 121. ff. de V. S.* Sed enim sterilitas hæc multùm differt ab agri aut fundi sterilitate naturali. Hic enim nullum omninò usum præstat, nec præstare potest, & proindè nec ditiorem facit possidentem; pecunia autem suos habet usûs, suumqve possessorem etiam tùm, cùm otiosa est, locupletem facit. Ut proindè statuere neqveam, pecuniam otiosam, perindè ut agrum, naturâ suâ sterilem collectis subjici non posse, sed exemptionem potiùs istam, si qva est, ex Principum beneficio petendam esse existimo. Et qvid verò plus committit, qvi agrum fuâ culpâ sterilem reddit, cur censoriam metuendam habuerit virgulam, qvàm qvi pecuniam suam otiosam facit? nisi dicere velis plus interesse Reip., ne ager incultus relinqvatur, qvàm ut aliqvis pecuniâ suâ utatur. Qvocircà, sicubi constitutum fuerit aut receptum, ut unusqvisqve facultates suas, mediante juramento, in censū deferre obstrictus sit, qvod qvidem in nonnullis Germaniæ civitatibus obtinet, etiam pecuniam otiosam computari debere existimo.

X. Monilia verò, catenæ, vasa aurea & argentea, gemmæ, & ejusmodi pretiosa alia, diversæ sunt naturæ atqve conditionis, diversumqve planè præbent usum. Pecuniæ enim numeratæ usus in abusu consistit, §. 2. *Inst. de usufr.* neqve in eâ ususfructus constitui potest; at vasorum argenteorum usus est petuus, sed ad ornatum tantùm, & pompam atqve splendorem, recipiuntqve ea usumfructum, *l. ult. ff. usufr. qvemadm. cav.* Usus verò iste utrùm talis sit, ut Collectarum oneri subjici qveat, dubium redditur ex eo, qvod nullos omninò fructûs pariat, nec augeat facultates possidentis; & qvòd è contrario ipsa substantia harum rerum locupletiorem faciat dominum, ut adeò in professione facultatum omitti neqveant, præsertim si cujus totum patrimonium, ut fieri interdum solet, in his rebus consistat. Videtur igitur distinctioni locus esse, utrùm qvis pro conditione aut qvalitate personæ suæ necessaria tantùm possideat, an præter ea adhuc alia ad luxum tantùm facientia. Priora meritò eximuntur ab onere Collectarum, non qvidem ex naturâ suâ, cum utiqve tàm sterilia non sint, ut locupletior inde dici neqveat dominus,

Digitized by Google

minus, sed ex lege, aut consvetudine; posteriora autem in censum meritò deferuntur. Et hoc vult, nî fallor, Recessus Imperii de ann. 1542. in verbis: Doch sollen in solchen Anschlag eines ieglichen Kleider / Kleinoter / Silbergeschirr / uñ anderer Haußrath / derer ein ieder seinen Stand und Wesen nach sich gebrauchen / nicht wohl entperen kan nicht gebracht werden. Vid. Knipschild. *de civ. Imp. l. 2. c. 17. num. 39.*

XI. Ut porrò ad singulas rerum sterilium species descendam, easqve ordine recenseam, institutum meum non est. Et proindè generaliter tenendum est, ex rebus illis, qvæ fructûs omninò nullos ferunt, collectas injustè peti. Qvò etiam pertinent bibliothecæ, vestimenta, instrumenta opificum, nomina inexigibilia, &c. Circa temporariam tamen agrorum sterilitatem notandum est, ordinarias collectas propter eam vix remitti, nisi fortè tàm pauper fuerit eorum possessor, ut non habeat, ex qvo interim alimenta capere possit. Qvemadmodùm enim in locatione, ad plures annos factâ, pensio non remittitur, propter sterilitatem unius anni, ideò qvòd ubertate alterius anni præcedentium aut seqventium annorum sterilitas compensatur, *l. 15. §. 4. l. 25. §. 6. ff. loc at. l. 8. C. eod.* Franzk. *ad tit. locat. n. 107.* ita neq; tributa remittuntur, propter unius anni sterilitatem. Utrinqve enim par ratio est, cùm & pensio & tributum, aut collecta ad rationem fructuum computari debeat.

XII. Ex his intelligi potest, qvàm iniqvi sint Magistratûs illi, qvi ex nudâ areâ ædium collapsarum aut combustarum tributa, aut canonem sibi ex ædibus debitum, Schoß und Steuer / exigunt. Collectas omnes ex fructibus rei peti, & ad rerum modum imponi debere, suprà diximus. At, dirutis ædificiis, qvos fructûs percipi posse putabimus exareâ? Et tanta tamen est nonnullorum exactorum intemperies, ut ubi qvis fuerit, qvi post multos annos in areâ tali ædificare velit, omnium retrô annorum canones rigidè postulent, nec de remissione audire qvid velint. Et sic illi naturæ obluctantes ex re sterili frugiferam sibi faciunt, non arte qvidem, aut industriâ, aut labore, sed insubidâ qvâdam & acerbissimâ exactione.

XIII. Alia est ratio ædium adhuc consistentium, in qvib9 tamen ipsis aliqva videtur constitui debere differentia. Nonnullæ enim tàm spacioſæ sunt, ut non habitationem tantùm Domino, sed lucrum etiam aliqvod præstare qveant, atq; hæ tributis meritò subjiciuntur; aliqvæ verò nudæ habitationi inserviunt, neqve

neqve lucro faciendo aptæ ſunt, & has non deduci debere in appretium, dicit Carolus Tapia, *in rub. Dig. de Conſtit. Pp. cap. 4. n. 46.* Qvod videtur convenire principio anteà poſito, non niſi ex rebus frugiferis Collectas peti debere. Moribus tamen ſeculi aliud invaluit, qvibus ædes in univerſum omnes, qvales & qvantæcunq; fuerint, ſolis iſtis exceptis, qvæ â Miniſtris Eccleſiæ & Reip. habitantur, collectarum oneri ſubſtant. Atq; id non minùs iniqvum videtur, qvàm ſi qvis veſtimentis neceſſariis velit tributum imponere. Sed ita res agitur, tantasqve ea conſvetudo nunc acqviſivit vires, ut accuſare eam atq; iniqvitatis poſtulare vix qvisqvã auſit.

XIV. His ita expoſitis, commodum nunc eſt, ut immunitatem, qvæ ex lege eſt, expendamus. Legem dum dicimus, legem intelligimus humanam poſitivam, non divinam aut naturalem. Ubi inter perſonas primo loco ſe offerunt Clerici, qvorum immunitatem ipſa ſvadet pietas, & ſanctiſſimus in Religionem affectus. Sed hîc illicò ineunda nobis eſt ζήτησις, utrùm ſolo humano jure, an non divino potiùs Clerici immunes dici debeant? Poſterius hoc ſtatuit Bonifacius VIII. *in c. qvanqvam 4. de cenſib. in 6.* & poſt eum multi alii, qvos recenſet illic Auguſtinus Barboſa. Conf. Joh. Azor. *Inſtit. moral. part. 3. lib. 5. cap. 19.* In eamq; rem adducit Gloſſa textûs, *Geneſ. XLVII. 21. 22.* & *1. Esdr. VII. 24.* Sed enim exempla hæc duo, Joſephi alterum, alterum Artaxerxis, immunitates concedentium, legem divinam non conſtituunt. Vid. Rivet. *in Jeſuit. vap. c. 27. n. 2.* Dannhauer. *in Colleg. Decal. diſp. 11. §. 17.* Ægid. Thomat. *de collect. §. non obſtant. n. 10.* Rich. Montacut. *orig. Eccleſ. part. 2. n. 56.* Nec proindè territus autoritate Pontificis Alvarq Valaſcus, *Conſultat. 100. n. 9. & 10.* audacter aſſerit, exemptionem â tributis Laicorum ſolo jure humano eſſe inductam. Qvod & ante eum ſtatuunt Thomas Aqv. *in Epiſt. ad Rom. 13. lect. 1.* Didacus Covarruvias, *pract. qvæſt. 31. n. 2.* ſeqvuntur Ludovicus Molina, *tom. 1. diſp. 31. n. 11.* Bellarminus ipſe, *tom. 1. contr. lib. 1. c. 28.* qvem laudat Guil. Barclajus, *de poteſt. Pap. cap. 15.* Rectè omninò, cum nulla Lex divina produci poſſit, qvâ exemptio illa Clericorum confirmetur. Et hinc rectè Ambroſius, *ad c. V. Luc. Si cenſum filius DEI ſolvit, qvis tu tantus es, qvi putas eſſe non ſolvendum*, uti refertur *c. magnum. 11. q. 1.*

XV. Ex jure igitur humano eſt, qvod Clerici immunes â tributis exiſtant, eoq; tùm civili, tùm Canonico. Utrumq; variè conſtitutum fuit, nec omnibus temporibus idem ſemper extitit. Primam immunita-

Digitized by Google

tem ex Constantini lege habuerunt, qvæ extat, *in l. 1. & 2. Cod. Theodos. de Episcop.* & refertur ab Eusebio, *lib. 10. hist. Eccles. cap. 7.* Per qvam â muneribus personalibus liberi pronunciabantur, ne eorum nomine â suo Ministerio atq; functione vel abducerentur vel distraherentur. Qvâ eâdem ratione nec tutela qvidem eis committebatur, *l. 5 2. C. de Episc.* Succesit deinceps immunitas alia, â Successore Constantio concessa, qvâ Clerici eorumq; mancipia, i.e. coloni â novis collationib9, i.e. ab extraordinariis & superindictitiis immunes declarabantur, *l. 1. C. eod.* Non multò pòst eosdem â sordidis etiam muneribus immunes esse voluit idem Constantius, *in l. 2. C. eod.* Qvæ autem sint sordida munera, per exempla explicat Jacobus Gothofredus, *ad rubric. Cod. Theodos. de extraord. sive sord. mun.* Et qvanqvam etiam à censibus eos immunes esse aliqvando voluerit Constantio, *in l. 10. Cod. Theodos. de Episc.* sententiam tamen suam paulò pòst mutavit, & ordinaria patrimoniorum onera etiam â Clericis agnosci voluit, idqve perspicuè ostendit ejusdem Constantii constitutio, qvæ extat, *in l. 3. C. eod.* Ut adeò putem, juri civili immunitatem talem, qvalis hodiè jactatur, usq; ad tempora Friderici II. Imperatoris fuisse incognitam. Vid. Fr. Duaren. *de sacr. Eccles. minist. lib. 7. c. 10.* Fr. Balduin. *de legib. Constantini, lib. 1. pag. 50.*

XVI. Qvæ verò Friderici hujus tempore promulgata est constitutio, haud paulò pingviorem facere videtur conditionem & immunitatem Clericorum. Verba habentur post *l. 2. C. de Episc. & Cler.* qvibus prohibetur, ne qvisqvam Collectas vel exactiones, angarias vel parangarias Ecclesiis, vel aliis piis locis, aut Ecclesiasticis personis imponere præsumat, sub pœnâ tripli & imperialis banni. Sed observat Fr. Duarenus, *d. l.* Honorium III. Pontificem constitutionem eam â Friderico expressisse, qvo die eum diademate Imperatorio insignivit, atq; id accidisse sexto post anno, qvàm Imperator lectus fuerit Fridericus, tantoq; tempore dilatam fuisse coronationem, qvam Innocentius, prædecessor Honorii, jam inde ab initio ei negasset. Addit Carolus Molinæus, *ad l. 5. C. de SS. Eccles.* authenticam eam propter bella, inter Imper. & Papam mox exorta, nunqvam fuisse usu receptam, nec agere eam de censu vel tributo Imperiali, nec de muneribus civilibus, sed tantùm de impositionibus, injunctis ad inferioribus, qvi non habent potestatem legis condendæ. Qvicqvid hujus sit, sufficit, promulgatam fuisse dictam constitutionem seculo XIII. qvo propter Pontificum πλεονεξίαν multùm imminu-

minuta jam fuit Imperatorū autoritas, qvovè Leges Civiles ad Leges Pontificias conformare oportuit.

XVII. Et ut clariùs conſtet, qvale tùm temporis fuerit Jus Pontificium circa tributa, & Clericorum poſſeſſiones, breviter ejus hiſtoriam recenſebimus: Primùm in Concilio Lateranenſi ſub Alexandro III. anno M C LXXIX, (qvod Didacus Covarruvias, *lib. 1. reſolut. c. 17. n. 5.* particulare qvorundam Cardinalium, Franciſcus Longus à Coriolano autem cum aliis generale 310. Epiſcoporum fuiſſe dicit,) ſtatutum eſt, ne qvis Laicus ſub pœnâ excommunicationis onera imponeret perſonis Eccleſiaſticis, excepto caſu neceſſitatis & utilitatis publicæ, qvando bona Laicorum non ſufficiunt, qvod ipſum tamen meræ libertati & ſpontaneo motui relinqvendum ſit. Conſtitutio habetur *in c. 4. X. de immun. Eccleſ.* Subſecutum eſt Concilium Lateranenſe aliud ſub Innocentio III. anno M CC XV. ex qvo diſpoſuit Pontifex, non ſufficere ſpontaneum & liberum Clericorum aſſenſum, ſed reqviri inſuper debere conſenſum Pontificis Romani. Simul addidit, ut ſi qvis Conſulum aut Rectorum civitatis Clericis onera impoſuerit, prorsùs irritæ & nullæ ſint vel Conſtitutiones, vel ſententiæ, qvæ deinceps promulgatæ fuerint; ſucceſſores etiam in officio, ſub eâdem excommunicationis cenſurâ concluſi teneantur, uti dicitur *in c. 7. X. de immun. Eccleſ.* Qvæ tamen Conſtitutio non ab integro Concilio Lateranenſi profecta eſt, ſed à ſolo Pontifice, ſi verum eſt indicium, qvod facit Marcus Anton. de Dominis, *de Republ. Eccleſ. lib. 6. c. 10. num. 98.* Succeſſit deindè Bonifacius VIII., qvi *c. 3. de immun. Eccleſ. in 6.* majore cum verborum emphaſi atqve pondere impoſitionem Collectarum prohibet, & excommunicatos vult non tantùm Laicos imponentes, tùm & recipientes à ſponte dantibus, ſed ipſos etiam Clericos dantes, ùt maximè ſponte, & donandi animo dederint, ſibi ſoli reſervatâ poteſtate abſolvendi. Sed hoc non per omnia placuit ſucceſſori Benedicto XI. qvippè qvi in *extravag. comm. eod. tit.* excommunicationis pœnam, à Bonifacio decretam, ad exigentes tantùm, & exigentibus cooperantes reſtringit, reliqvos autem exceptos eſſe vult, niſi qvòd graves interminetur pœnas Clericis, qvi ſine conſenſu Romani Pontificis qvocunqve titulo vel ſolverint Laicis qvicqvam, vel promiſerint. Videtur Benedictus in hoc tantùm à Bonifacio diſſentire, qvòd hic dantem Clericum ipſe jure ſententiam excommuni-

municationis incurrere ſtatuerit, ille verò à Pontifice eam expectari voluerit. Tandem verò Clemens V. Papa, & Bonifacii & Benedicti Conſtitutiones, qvatenùs ſingulare qvid continent, abrogat, ſolasq; obſervari vult, qvæ ex Conciliis Lateranenſibus prodierunt, Alexandri & Innocentii ſuprà allegatas ſanctiones. *Clem.un.de immun.Eccleſ.* Qvæ novisſimè in Concilio Tridentino, aut Bullâ Cœnæ Dominicæ, uti vocatur, conſtituta ſunt, nihil attinet nunc recenſere. Vid. Franc. Toletus, *in Inſtruct.Sacerdot. lib.1.cap.29.*

XVIII. Atqve hic fuit Juris Canonici in hâc materiâ progreſſus. Ex qvo patet primò differentia inter Jus Civile & Canonicum, & qvòd illud adſtrictiùs, hoc laxiùs exiſtat. Deindè, qvòd primas immunitates Clerici ab Imperatoribus acceperint, augmenta à Pontificibus, non priùs tamen, qvàm poſt tempora Gregorii VII, ſive poſtqvàm, oppreſſis Imperatoribus, Romani Pontifices ad univerſalem dominatum, & Imperium orbis terrarum, per ſummam iniqvitatem rerumq; omnium perturbationem graſſari cœpiſſent. Tertiò, ex adductis Juris Canonici capitulis non usqve adeò certum eſſe, num univerſa promiſcuè Clericorum bona exempta, aut immunia eſſe debeant, an ea tantùm, qvæ Eccleſiæ ſunt. Solet enim peculium Clericorum varium eſſe, uti explicat Andreas Vallenſis, *in Paratit. de pecul. Cler. n.1.* ita ut vel conſtet ex propriis Clericorum bonis, ſive ea patrimonialia ſint, ſive qvaſi patrimonialia, vel ex bonis Eccleſiæ, vel deniq; ex bonis, intuitu Eccleſiæ acqviſitis. Et hinc maximè dubitari cœpit de bonis patrimonialibus, utrùm ad ea extendi debeant Pontificiæ Conſtitutiones.

XIX. Clericos prædiorum poſſeſſores veteres cenſûs & indictiones ſuſtinere debere, imò & prædia, in Eccleſiam translata, cum oneribus prædialibus eis impoſitis tranſire, ſtatuunt Antonius Bengeus, & Franciſc. Pinſonius, *de benefic.Eccleſ.c.4. part.2. §.6.* Anton. Perez. *Cod. de annon. & trib. num.33.* Johan.Azor. *inſtit. moral. part.3. l.5. c.19.* ubi tamen diſtinctionem facit, inter gabellam invariabilem, & variabilem. H.Zoëſ. *tit. de immun. Eccleſ. num.3.* Nicol. le Maiſtre, *de bon.Eccleſ. lib.3. c.3.* qvam etiam facit P. Coſtal. *ad l.17. §. fiſcus ff. de uſur.* Negant, & contrariam ſententiam tuentur Antoninus Diana, *in ſumm. tit. gabellas ſolvere num.9.* Franciſc. Tolet. *d.l. num.2.* Alphonſ. Modit. *lib.1. dubitat.30.* Auguſtin. Barboſ. *de Jur. Eccleſ. lib.1. cap.39. §.5. num.6. & 29.* & omnes illi, qvi ſtatuunt, bona Cle-

Clericorum etiam patrimonialia ad forum pertinere Eccleſiaſticum, nec judicio ſeculari ampliùs ſubeſſe, uti vult Michaël Ferro Manrrique, *de differ. & concord. utr. fori, qvæſt. 22. n. 3.* Thom. Sanchez, *Conſil. moral. lib. 2. c. 4. dub. 55. & dub. 57.* Qvorum opiniones & argumenta, atqve diſſensûs, ſi examinare penitiùs vellemus, agendum nobis eſſet id, qvod ab inſtituto noſtro planè eſſet alienum. Id tamen prætereundum non eſt, protervè nimis & arroganter à Canoniſtis ſtatui, eo caſu, qvo Clerici ex bonis jam affectis tributum ſolvere tenentur, non ſolvi id Principi ſeculari in recognitionem dominii, vel ſubjectionis, ſed ſolùm pro pace & qviete ſervandâ, & ideò non eſſe propriè tributum. Joh. Phil. Maynard. *de privil. Eccleſ. art. 13. num. 13.*

XX. Ut de Clericorum immunitate noſtram exponamus ſententiam, dicimus, eam rectè qvidem eis, ſive perſonas, ſive bona ſpectes, & piè concedi, iſtam tamen immunitatem non eſſe ex jure divino, & propterea ampliari à Principe, & reſtringi pro re natâ poſſe. Munera qvod concernit perſonalia, nemo erit tàm iniqvus rerum æſtimator, qvi non velit ab iſtis Clericos eſſe immunes. Excipiunt Canoniſtæ caſum neceſsitatis, & exempli loco ponunt cuſtodiam civitatis, *exc. 2. X. de immun. Eccleſ.* Vid. Thom. Sanchez, *d. l. n. 13.* Sed exemplum iſtud parùm convenire oſtendi in diſſert. qvam edidi, de Epiſcopo milite, *c. 7. num. 9.* In cæteris verò non facilè diſsentiam, cùm neceſsitas, ut ait Seneca, magnum humanæ imbecillitatis patrocinium, omnem legem frangat. Munera verò realia, qvæ facultatibus aut intuitu facultatum imponuntur, Clerici, invito Principe, recuſare non poſſunt. Et falſum omninò eſt, qvod ſtatuit Barboſa, *d. l.* ex dignitate perſonæ influere immunitatem in ipſa bona, nec perſonam dici poſſe plenè ac perfectè exemptam, niſi etiam illius bona exempta ſint; Nec enim inter bona & perſonas talis fit unio, ut qvalitates, extrinſecùs adſtantes, utrisqve communes eſſe oporteat. Neqve abſurdum eſt, unam eandemq; perſonam, diverſis qvalitatibus prædi-tam, pro diversâ haberi, diverſoq; jure cenſeri. Carpzov. *in Jp. Conſiſt. lib. 2. def. 311. n. 11.* Add. Ægid. Thomat. *de collect. §. ſubjiciunt num. 38.* Et qvod de plenâ ac perfectâ exemptione dicitur, papale ſapit principium, nullibi à nobis conceſſum, nec ab adversâ parte probatum.

XXI. Reſponderunt ita Wittebergenſes, an Bürgermeiſter und Rathmanne zu Birg / menſ. Mart. 1676.

Iſt

Iſt bey Anlegung der Collecten zu Erlangung des eurer Stadt von dem Reichs- und Creyß- / auch allen anderen Steuren / zugeſchriebenen contingents, allemahl das Abſehen mit auf die liegende Gründe an Aeckern/Gärten/und Häuſern/ nebenſt eines iedweden Gewerbe / und Nahrung / genommen / und die Anlagen darnach eingerichtet worden. Und es wollen eure Prediger / und Schul-Diener / ſich zu dergleichen Anlagen von ihren unbeweglichen Gütern / ſo ſie von ihren Eltern ererbet/oder mit ihren Weibern durch Heyrath bekommen / oder auch von andern erkaufft / nicht verſtehen/ nach mehren Innhalt eures Berichts. Weñ nun gleich ermelte Prediger und Schul-Diener vorwenden möchten/ daß die Geiſtligkeit in allen Rechten von den Steueren / Contributionibus, und anderen gemeinen Anlagen/ befreyet worden / und die Geiſtlichen Güter auf keinerley Weiſe beſchwehret werden ſolten; Dennoch aber/und dieweil die jenigen Aecker / Gärten / und Häuſer / ſo die Kirchen- und Schul-Diener von ihren Eltern und Freunden ererbet / oder durch Heyrath bekommen / oder Kauffsweiſe an ſich gebracht / eigentlich keine Geiſtlichen/ oder Kirchen-Güter ſeyn/dieſelben auch vorhin / ehe ſie an dieſe Perſonen gekommen / von den gemeinen Anlagen niemahls befreyet geweſen / und anders nicht/ als mit denen darauff haffenden oneribus, auf ſie gebracht worden ſind; So ſeynd auch die Kirchen- und Schul-Diener wegen ihrer patrimonial-Güter die gemeinen Anlagen zu tragen ſchuldig / Ihr möget aber darbey auf ihre ſonſt habende Nahrung / und was ſie durch Beſtellung ihres Kirchen- und Schul-Dienſts erwerben / kein Abſehen nehmen / V. R. W.

XXII. Poterunt igitur Clericorum bona patrimonialia ab illis, qvi ſummum tenent Imperium, in cenſum redigi, & tributaria conſtitui. Qvod de illis, qvi jam antè allibrata, ſeu in communi æſtimo oneribus publicis alligata fuerunt, qvàm ad Clericos pervenerint, minùs dubium habet, etſi contrarium teneat Johan. Gutierrez. *qvæſt. pract. lib. 1. qvæſt. 3. num. 16.* qvia talia bona cum ſuo onere ad qvoscunqve poſſeſſores, qvantoperè etiam privilegiati ſint, tranſeunt, neqve conditio novi poſſeſſoris mutare poteſt tributorum pro rebus ſolvendorum conditionem. Joh. Petr. Surd. *deciſ. 20. n. 10.* Dav. Mev. *part. 4. deciſ. 106.* Qvod ſi noviter imponi debent tributa, qvæ propterea extraordinaria dici conſveverunt, ab illis qvidem Imperator Clericos immunes eſſe voluit, *l. 1. C. de Epiſc. & Cler.* Sed vereor ego, ut id explicari poſſit de aliis

aliis bonis, qvàm qvæ per & propter Eccleſiam obveniunt. Sanè non temerè eo ſeculo, nec promiſcuè qvilibet petentes in Clerum adſciſcebantur, ne ſub ſpecie Clericatûs à muneribus publicis vacatio obtineretur pasſim, ſed pauperes tantùm. Opulentos enim ſeculi ſubire neceſſitates oportebat, pauperes Eccleſiarum divitiis ſuſtentari, ait Conſtantinus Imp. in *l.6. Cod. Theodoſ. de Epiſc.* Vid. Franc. Florens, *ad c. ult. X. de vit. & honeſt. Cleric.* Marc. Ant. de Dominis, *de Rep. Eccleſ. lib. 9. c. 1. num. 20. ſeqq.* Sed fuerint Clerici omnes, etiam opulenti & ditisſimi, ab novis & extraordinariis collationibus immunes, potuit tamen ea immunitas ab Imperatoribus, qvorum ex beneficio contigit, revocari. Et revocata fortè aliqvando fuit, eo præſertim caſu, qvando extraordinarium munus in ordinarium & canonicum mutatũ eſt, *l. 1. C. de indict.* Et qvicqvid deniq; hic aſſerere placuerit, excipiendus tamen ſemper eſt caſus neceſſitatis. Qvandocunq; enim agitur de neceſſitate vel utilitate concernente univerſum ſtatum totius Reipublicæ, vel civitatis æqvaliter, ſeu pariformiter, tunc Clerici nullum habent privilegium, ſed æqvè ut cæteri tenentur contribuere. Carol. Molin. *ad l. 5. C. de SS. Eccleſ.* Franc. de Amaya, *ad l. 3. C. de annon. & trib. num. 36.* Phil. Knipſchild. *de civ. Imp. l. 2. c. 17. num. 44.*

XXIII. Qvia igitur Conſtitutio in *d. l. 1. C. de Epiſc. & Cler.* temporalis fuit, uti ſunt ſimiles aliæ, ad jus & ſtatum publicum pertinentes, neq; politiæ alicui ab alterius cujuscunq; politiæ liberalitate atqve indulgentiâ præjudicari poteſt. Gisbert. Voët. *polit. Eccleſ. pag. 1. l. 4. tr. 1. cap. 11. problem. 2.* eâ non obſtante aſſero, Principi licere bonis Clericorum patrimonialibus etiam extraordinaria onera imponere, poſito, qvòd illi aliundè habeant, ex qvo, demptis illis bonis, honeſtè ſuam familiam ſuſtentare qveant. Etſi enim hoc non placeat Johanni Azorio, *Inſtit. moral. part. 3. lib. 5. c. 19.* ubi putat, Imperatores immunitatem ſemel conceſſam revocare non poſſe, non poterit tamen id, ſalvâ Principis circa perſonas & res Eccleſiaſticas Majeſtate, negari. Et qvod plus eſt, contra omnes Canoniſtas ſtatuo, licere Principi ex bonis Clericorum patrimonialib9 tributa exigere, etiam inconſulto Romano Pontifice, aut Epiſcopo. Th. Maul. *de homag. tit. 9. n. 63.* Qvia enim Clerici, non tantùm qvà Clerici, ſed etiam qvà cives ſunt, ſpectantur in Republ., legibus Principum tenentur, niſi earum gratiam, aut libertate generali, toti Clero indultâ, aut alicui ordini ex beneficio

Digitized by Google

Regum conſecuti ſunt. Petr. de Marcâ, *de concord. Sacerdot. & Imp. lib. 2. cap. 7. num. 8.* Et hoc argumentum, qvòd tributa ex bonis patrimonialibus ab eis, non tanqvam Clericis, ſed tanqvam à civibus exigantur, latiùs urget Carpzovius, *in Jurisp. Conſiſt. lib. 2. def. 311.* Conf. Dannhauer, *Colleg. Decal. diſput. 11. §. 16.* Ægid. Thomat. *de collect. §. non obſtant, num. 9. & 12.*

XXIV. Sed enim neceſſe hic eſt, ne odium & crabrones in me excitentur, ut Franciſci Duareni, *ex lib. 7. de ſacr. Eccleſ. miniſt. cap. 10.* verba hic mea faciam: *Nec eò hæc dico*, inqvit, *qvòd Eccleſiæ, Eccleſiaſticarumq; perſonarũ privilegiis & vacationibus impensè non faveam, qvas ſapientiſſimi qviq; veterum magno ſemper favore ac liberalitate proſecuti ſunt. —— Sed ſi præfractè, ac ſine exceptione ullâ velint Clerici vacatione iſtâ, qvam obtinuerunt à Principibus, uti, aut abuti potiùs, nihil profectò erit inhumanius, nihil ab inſtituto Sacerdotis Chriſtiani alienius. Ac poterit eis meritò objici, qvod Diocletianus Imp. neſcio cui Philoſopho, vacationem munerum poſcenti, reſpondit: Profeſſio & deſiderium tuum inter ſe diſcrepant, nam cùm Philoſophum te eſſe proponas, vincere avaritiâ & rapacitate, & onera, qvæ patrimonio tuo injunguntur, ſolus recuſare conaris, l. 6. C. de mun. patr.* Imò aſſero ego, piè facere Principem, qvi Clericos ab omnib9 omninò oneribus immunes reddit, dum tamen ex iſtis reliqvorum concivium onera non adaugeat, piè etiam facere concives, ſi onera hæc Clericorum, ut illi immunes ſint, ipſi lubentes ſubire velint; vicisſim verò incivilem eſſe Clericum, qvi, dum patrimonium amplum habet, talem immunitatem expetit, & à Principe importunis precibus extorqvet, cùm videat, reliqvos cives in patrimonii qvantitate ſibi pares, atqve etiam inferiores immunitate nullâ gaudere, & onus, qvod ſibi incumbit, hâc ratione ad concives devolvi. Gisb. Voët. *polit. Eccleſ. p. 1. lib. 4. tr. 2. cap. 5. §. 4.* Cæterùm, ſi civitas domum parochialem, Clericorum habitationi deſtinatam, non habeat, & Clericus proprias ſuas ædes, qvas in patrimonio habet, inhabitare cogatur, qvin ædes illæ ab oneribus vel omnibus vel aliqvibus tamdiu liberæ eſſe debeant, qvoad ei de habitatione congruâ proſpectum fuerit, dubium non eſt, per ea, qvæ in ſimili caſu diſputat Dn. Tabor, *de jur. metat. part. 3. ſect. 2. cap. 2. art. 1. num. 10.*

XXV. Promiſcuè neceſſe eſt, ut de rebus ſimul atqve perſonis, qvibus immunitas competit, agamus. Iſtam-

Digitized by Google

Istamq; confusaneam tractationem exigit prava Canonistarum, & Doctorum aliorum opinio, statuentium, rerum conditionem ex personâ mutari, & sic ex personâ immunitatem advenire rei, qvam ipsa ex se, sine intuitu illius personæ, non haberet. Et fateor, posse legem ita scribi, ut qvicqvid, e. g. Clericus possidet, ab omni onere liberum sit. Sed extra legem talem nolim id asserere, ut hactenùs dictum est. Videamus nunc bona Ecclesiæ, qvorum longè potior est ratio, propter immensum favorē, qvi ipsis debetur, & qvi ipsos etiam hostes, ne vim inferrent, aut in alios usûs verterent, sæpè cohibuit. Et Ecclesiam qvidem ipsam ex alio capite, sterilitatis nempè, liberam esse diximus suprà. Ecclesiam autem hoc loco accipimus non pro Christianorum multitudine, fideliumq; congregatione, sed pro templo & orationis domo. Vid. Selden. *de Synedr. lib. 1. c. 9. p. m. 275.* qvæ nullos omninò fert fructùs naturales, vel civiles. Si qva enim ex granario, qvod alicubi in superioribus templi partibus habetur, locationis accipitur merces, vix ea sufficiens est, ut ipsum indè sartum tectum conservari possit templum.

XXVI. Bona Ecclesiastica communiter duplicia faciunt Canonistæ, spiritualia & temporalia, sive corporalia. Sed cùm spiritualia admodùm ambiguè dicantur, Franciscus Duarenus, *l. 2. de sacr. Eccles. minist. c. 2.* rectius & significantiùs illa divina & sacra, hæc profana & humana dici existimat. Qvam distinctionem etiam probant Anton. Bengeus, & Franciscus Pinsonius, *de benef. Eccles. adverb. cum suo reditu cap. 1. part. 1. num. 47.* Sed ita, ut ad priorem identidem recurrant. Qvi tamen sibi hactenùs constare non videntur, dum *num. 43.* spiritualia definiunt, qvòd sint ea, qvæ solùm spectant Ministerium Ecclesiasticum, & ad illud terminantur, veluti spirituali officio exhibito mercedes congruæ; & tamen *sub num. 48.* in catalogum rerum spiritualium referre nolunt distributiones qvotidianas, qvibus tamen definitio aut descriptio præmissa qvàm maximè convenire videtur. Cæterùm, ut de distinctione ipsâ hîc multa faciamus verba, necesse non est; potiùs erit, ut eâ nunc neglectâ, ad species, qvas faciunt Canonistæ, eamus, & utrùm tributa illis imponere liceat, aut non liceat, pensitemus. Interim non dissimulo, rectiùs nobis videri discrimen illud inter bona Ecclesiastica, qvòd alia usibus sacris sint destinata, alia in conservationem ædificiorum, & alimenta Ecclesiæ Ministrorum atq; pauperum.

XXVII. Ad ſpiritualia â Canoniſtis primo loco referuntur decimæ, Miniſtris Eccleſiæ debitæ, qvas tributis onerari poſſe negat Richardus Montacutius, *de orig. Eccleſ. part. 2. num. 60.* ex principio à Canoniſtis accepto, decimas eſſe juris naturalis aut divini. Et hinc prohibuit Pontifex, ne cenſus aut tributa de fructibus, de qvibus decimæ perſolvendæ fuerint, primitùs deducantur, *c. 33. X. de decim.* Nos in theſi non diſſentimus, ſi qvidem ex ſolis decimis vivendum fuerit Miniſtro Eccleſiæ; ſed negamus, decimas eſſe juris naturalis aut divini, & propterea in cenſum venire non poſſe. Id tantùm eſt juris naturalis & divini, ut ſufficiens merces Miniſtris Eccleſiæ reddatur, ut honeſtè poſſint ſe & familias ſuas alere, & miniſterium ſuum peragere; ut autem per decimas præcisè fiat, nulla ratio naturalis dictat. Nec igitur ex jure naturali, ſed ex jure divino poſitivo eſt ſpecificatio illa in Vet. Teſt., qvâ Iſraëlitæ juſſi fuérunt decimas exſolvere. Rivet. *in Geneſ. Exercit. 80.* Gisbert. Voët. *pol. Eccleſ. part. 1. lib. 4. tr. 3. cap. 5.* Qvod ſi aliundè habeant ſua alimenta Clerici, non erit abſurdum, ut tempore neceſſitatis, ex ipſis illis decimis Collectæ ſolvantur, cùm planè intermitti hoc caſu poſſit jus decimandi. Vid. Ægid. Thomat. *de collect. §. ſubjiciunt. n. 29. 30. 35.*

XXVIII. Alia ratio eſt primitiarum & oblationum, qvas â tributis & aliis oneribus civilibus liberas eſſe debere lubentes concedimus; non qvidem, qvòd jure naturali aut divino debeantur, uti ſtatuit Bengeus, *d. l. num. 45.* cùm id non niſi ſub generali qvodam conceptu admitti poſſit, qvatenùs nempe ad cultûs DEI, & Miniſterii ſacri in Eccleſiâ conſervationem pro ratione neceſſitatum qvisqve conferre tenetur ex iis, qvæ â DEO accepit. Rivet. *in Exod. XXIII. 19.* Sed qvòd olim oblationes in pios tantùm usûs converterentur, tùm & ſi præſentem Eccleſiæ ſtatum attendas, qvod in merâ liberalitate plerumq; conſiſtant, nec qvisqvam hodiè ad primitias & oblationes ita obligetur, uti obligatur alicubi ad decimas ſolvendas. Ea enim obligatio, qvæ ex neceſſitate egentium inducitur, immunitatem ex ſe parit. Dicebantur autem oblationes olim munera illa, qvæ in pecuniâ aut mobili realiâ offerebantur, unde viduis, pupillis, cæterisqve diſpenſatum fuit. De promebatur etiam ex pane & vino oblatis particula, qvæ communioni Euchariſticæ accommodabatur; qvod etſi neget Gabriel Albaſpinæus, *lib. 1. obſ. 5.* ſolidè tamen & eru-

eruditè tuetur Dorschæus, *ad Concil. Nicen. sect. 3. §. 22.*

XXIX. Tertiam speciem spiritualium bonorum apud Canonistas constituit sacra supellex ministeriis, & officiis Ecclesiasticis peragendis inserviens, veluti vasa sacra atqve ornamenta, cæteraqve cultui divino consecrata. Atqve ea postqvam divinis usibus semel destinata sunt, commercium omne effugiunt, nisi qvod in casu necessitatis pro redemtione captivorum, & eleemosynâ pauperum alienari possint, *l. 21. Cod. de SS. Eccles. c. Apostolicos, & c. sacrorum 12. q. 2.* Franzkius, *lib. 2. resolut. 7. num. 50.* qvibus addit Marcus Antonius de Dominis, *l. 9. de rep. Eccles. cap. 6. num. 45.* qvòd id liceat aliâ qvâcunqve necessitate urgente, qvam tamen summam esse debere vult Gvil. Redoanus, *de reb. Eccles. non alien. qvæst. 7. n. 30.* Qvibus positis, neutro casu Collectas locum habere posse statuo; Si enim penes Ecclesiam adhuc sunt bona istiusmodi, tributorum onus ideò effugiunt, qvia inter res steriles referuntur, nec alius eorum usus est, nisi ad ornatum & sacra peragenda; si verò alienata fuerint, propter solum actum alienationis Ecclesia ideò gravari non potest, qvia alienatio illa fit ex summâ necessitate. Novus verò Dominus, in qvem alienata fuerunt, in censum ea deferre, & tributorum oneri subjicere tenetur, qvia scil. tùm non ampliùs in Ecclesiæ dominio & usu persistunt, sed rerum secularium naturam induunt.

XXX. Bona Ecclesiæ temporalia vel sunt mobilia, vel immobilia. Immobilium duo facit genera Nicolaus le Maistre, *de bon. Eccles. lib. 3. cap. 3.* Qvædam ait in dotem Ecclesiæ esse data, qvædam ad dotem Ecclesiæ non pertinere, sed esse veluti aliqvod ejus incrementum, nec tàm necessitatis Ecclesiasticæ subsidium, qvàm splendoris adminiculum. Illa libera esse oportere, & à tributo qvovis immunia; hæc eo tempore, qvo Ecclesiæ data fuerunt, vel expertia tributorum fuisse, vel tributis jam onerata; primi generis difficulter admittere tributa, posterioris verò bona unà cum ipso onere in Ecclesiam transiisse, & hinc tributa ex hisce talibus persolvenda esse. Ego non dissentio, nisi qvòd putem, tempore necessitatis ex ipsis etiam dotalibus Ecclesiæ bonis Collectas rectè peti, posito, Ecclesiam tàm liberali & benignâ manu dotatam esse, ut & subsistere ipsa, & communi necessitati subvenire qveat. Et subdubito ego, annon dotalia, uti hodiè dicuntur, fuerint illa prædia, qvæ usibus cœlestium secreto-

rum dedicata memorat Honorius Imp. *in l. 5. C. de SS. Eccles.* & tamen ea ad canonicam illationem adstringi vult. Qvin si res ex ipsis Reip. Ecclesiasticæ principiis examinetur, terra omnis ad seculares pertinuit potestates, Ecclesia tùm nec agrum habuit, nisi ex concessione, qvæ concessio limitata esse potuit. Immobilium deinde bonorum possessio non ita olim erat in primitivâ Ecclesiâ fixa & qvasi inalienabilis, ut nunc est; sed qvæcunqve tum Ecclesiis donabantur, usu consumtibilia esse censebantur, & pro necessitatibus fidelium impendebantur. Qvi ergò finis fuit bonorum Ecclesiasticorum in primitiva Ecclesiâ, non debet ille cessare in Ecclesiâ sequiore, si præsertim non ipsa substantia bonorum consumatur, sed ex reditibo tantùm aliqvid ad sublevandam necessitatem communem decerpatur.

XXXI. Vidimus Ecclesiam ejusqve Ministros, qvi Clerici communiter dici solent, sub qvo nomine etiam Ministros inferiorum graduum comprehensos volo, etiam custodes. Vid. Franc. Florens, *ad rubr. X. de vit. & honest. Cler.* Sed & Magistri atq; Rectores Scholarum, omnesq; illi, qvi erudiendæ juventuti operam suam impendunt, iisdem cum Clericis immunitatibus gaudent. Fuit enim hoc antiqvum planè Ecclesiæ institutum, ut presbyter, sive parœcialis Sacerdos, adjunctum sibi haberet Clericum, qvi in sacris ministeriis ministraret, & Scholas posset habere, ad qvas parœciani liberos suos erudiendos mitterent, atq; illæ Scholæ omnes, qvotqvot in singulis diœcesibus erant, sub Episcoporum erant moderamine. Vid. id. Florens, *ad c. 3. eod.* Dn. Conring. *de antiq. Acad. dissert. 3.* Atqve hinc natum fuisse existimo, qvòd etiamnum Scholarum Magistri, & Ludimoderatores omnes in Ecclesiasticis judiciis suũ habeant forum, nec alibi conveniri possint. Ut jam taceam, etiam officium eorum aliqvando ministeriis Ecclesiasticis addictum esse, dum discipulis suis canendi modum præscribunt, qvem in publicis concionibus sequantur, qvemqve toti Universitati præire deinceps cum Magistro suo possint.

XXXII. Cæterùm, qvia immunitates, Ecclesiis & Clericis à Principibus concessas, in maximos abusus & irreparabile sæpè Reip. damnum convertérunt Pontificii, dum qvotidiè alia atq; alia sibi comparárunt latifundia, ex qvibus deinde fiscales tributorum pensitationes solvere recusárunt, atqve hinc metuendum fuit, ne pleraqve omnia tan-

den

dèm prædia in Ecclesiasticorum manûs venirent, & nemo ampliùs esset, qvi onera sustineret publica, prudenter aliqvando Galli, Britanni & Veneti, ne prædia & bona immobilia in Ecclesiam ampliùs, aut viros Ecclesiasticos qvocunqve titulo transferrentur, prohibuérunt. Vid. Bodin. *de Rep. lib. 5. cap. 2.* eodem scil. jure, qvo Valentinianus Senior Monachis & Clericis ex mulieris alicujus bonis aut donatione, aut ultimâ voluntate qvidqvam acqvirere prohibuit, *l. 20. Cod. Theodos. de Episcop.* qvovè Theodosius Magnus Ecclesiæ ex ultimâ Diaconissæ voluntate capiendi jus ademit, *l. 27. eod.* & ibi Jacobus Gothofredus. Add. Gvil. Forner. *select. lib. 1. cap. 28.* Poterit etiam Princeps facere, ut omnia in universum prædia sint tributaria. Sic enim cum onere suo transibunt in Ecclesiam. Thom. Sanchez. *Consil. mor. lib. 2. cap. 4. dub. 57. num. 5.* Anton. Perez. *Cod. de indict. num. 23.* Th. Maul. *de bomag. tit. 9. num. 55.*

XXXIII. Et hæc qvidem de immunitate Ecclesiasticâ prolixiùs exponere oportuit, qvippè qvæ multis jam seculis veluti μορμολύκειον aliqvod Principibus objecta fuit. Videri de illâ ulteriùs poterit Reusnerus, *lib. 1. consil. 2.* Pergimus nunc ad personas seculares, sive Laicas, uti communiter dici solent, inter qvas primi sunt illi, qvi summum tenent in qvâvis Rep. imperium. Et horum palatium jure meritò liberum & immune ab omnibus oneribo esse debet, vel eo saltem nomine, qvòd ab illis communis omnium subditorum salo procuretur & conservetur. Si qva verò prædia alia privato jure possideat Princeps, præsertim talia, qvæ tributaria semper fuerunt, ipse qvidem, ut onera eorum ferat, cogi non potest; ut tamen subeat sponte, ex rectæ rationis dictamine edoceri potest. Et sic à Collatione glebalis auri, alteriusq; tributi ne domum qvidem suam, h. e. rem privatam, immunem esse voluit Honorius Imp., *in l. 11. C. Theod. de Senator.* Sic etiam Arcadius & Honorius rem privatam suam, levandorũ provincialium causâ canonicas necessitates sustinere voluérunt, *l. 2. C. de privileg. dom. Aug.* Qvò etiam pertinent *l. 4. & 8. C. de exactor. tribut.* Privatas tamen res suas, & proprium patrimonium tributis subjici noluérunt Constantinus in *l. 1.* & Valentinianus III. in *l. 36. Cod. Theodos. de annon. & tribut.* Ut verò etiam personalia munera subire debeat Princeps, conditio ejus non patitur, neq; qvisqvam tàm absurdus erit, qvi adserere id velit.

Digitized by Google

velit. Vid. Th. Maul. *de homag. tit. 9. numer. 67.*

XXXIV. Proximi à Principe ſunt Imperii Proceres & Conſiliarii, qvibus qvidem immunitas aliqva invidenda non eſt, ſed ut patrimonialia eorum bona à Collectarum onere libera ſint, cæteri concives ſi onerati fuerint, æqvitas non patitur. Lege eos ab omni indictionis onere, ſeu civilium, ſeu militarium judicum olim prorsùs immunes fuiſſe, patet ex *l. 11.* C. *de Adſeſſor.* Sed iſtiusmodi leges, uti ad ſtatum Reip. pertinent, ita aliis temporibus pro ratione circumſtantiarum mutari poſſunt. Qvod etiam de Senatoribus aſſerendum eſt, qvi & ipſi ex legibus ſuas olim habuerunt immunitates, uti conſtat ex *l. 4. l. 5. l. 14.* C. *de dignitat. lib. XII.* Sed præterqvam, qvod textûs allegati de Senatoribus Urbis Romæ tantùm intelligendi ſint, haud obſcurè innuit Juſtinianus, *in l. 66.* Cod. *de Decur. lib. X.* leges tales mutationi & refixioni obnoxias eſſe. Qvapropter cùm ad Principem ſpectet largitio immunitatum, in ipſius arbitrio erit definire, qvousqve illæ competere debeant, ne civibus oneri ſint. Et ſatiùs tùm erit, ſalarium augere, qvàm integrum ordinem muneribus patrimonialibus eximere, atqve invidiæ reliqvorum exponere.

XXXV. Similis eſt ratio Profeſſorum in Academiis, qvi itidem ex legibus ſuas habent immunitates. Nec tamen eas univerſi & omnes accepérunt ſimul, ſed alii poſt alios. Primi fuérunt Medici, qvibus immunitatem munerum conceſſit Auguſtus Imp., poſtqvam præter omnium expectationem ab Antonio Muſa priſtinæ ſanitati reſtitutus fuiſſet, referente Dione. Poſtea ab Antonino Pio etiam Philoſophi, Rhetores & Grammatici immunes facti ſunt, non promiſcuè tamen omnes, ſed intra certum numerum, uti id refert Modeſtinus, *in l. 6. ff. de excuſat. tut.* JCti ſeriùs immunitatem impetrárunt, & vel Conſtantini Magni primùm conſtitutione, *in l. 6.* C. *de Profeſſor. & Med. lib. X.* de qvâ tamen videri poteſt Dn. Tabor, *de metat. ſect. 2. cap. 2. art. 2. n. 3.* vel Valentiniani illâ, qvâ poſt viginti annos ad vicariam dignitatem admiſſi ſunt, *l. un.* C. *de Profeſſ. qui in Urb. Conſtant.* vel demùm Juſtiniani ævo, & ex Triboniani favore, uti autumat Dn. Conring. *de antiqu. acad. diſſ. 4.* Sed enim tùm temporis nondum Academiæ in talem ferè mam, qvâ hodiè conſpicuæ ſunt, coiverant, & ſine dubio immunitates & privilegia poſteris temporibus data fuérunt multo illuſtriora.

XXXVI. Immunitatem à muner-

ribus

ribus personalib9 Professoribus nemo, opinor, invidebit. Sed ad res qvoqve eorum immunitatem extendi voluit Constantinus, *d. l. 6.* qvæ primùm non competiit, *arg. l. 8. §. 4. & l. 10. §. 2. ff. de vacat. & excus. mun.* Vid. Anton. Perez. *ad tit. Cod. de Profess. & Med. num. 2.* Qvin de Philosophis apertè respondit Divus Pius, in *l. 6. §. 7. ff. de excusat. tut. Existimo, qvoniam, qvi divitiis superabundant, voluntariè tribuent pecuniam in utilitates patriæ, si autem propriè loqvantur de substantiâ,* (rectiùs : *Si attenti nimis fuerint in re familiari,* εἰ δὲ ἀκριβολόγουντο περὶ τὰς οὐσίας, vid. Jacob. Gothofred. *ad l. 3. Cod. Theodos. de medic. & Profess.*) *inde jam manifesti fient non philosophantes.* Cum qvo consentit responsum Diocletiani, *l. 6. C. de mun. patr.* Sed & ipsa illa, qvæ à Constantino, *d. l.* concessa fuit, immunitas cum qvâdam restrictione accipienda erit, ut capitatio qvidem remissa intelligatur, non autem jugatio. Nam patrimoniorum munera, præsertim ordinaria, non temerè cuiqvam remissa fuerunt, ne Pontifici qvidem, *l. ult. §. 24. ff. de mun. & hon.* Fr. Balduin. *in Constantin. p. m. 148.* P. Heig. *part. 1. q. 17. numer. 21.*

XXXVII. Dum ita variatum fuit ab Imperatoribus circa immunitates Professorum, facilè inde colligere licet, leges istas non potuisse esse perpetuas, nec adhuc esse, sed plerasqve ex Reip. statu suas accipere tùm extensiones. tùm limitationes. Ipsi Principes qvandoqve infensiores, aut minùs benigni saltem sunt literis & literatis, qvi proindè immunitates, ab Antecessoribus donatas, revocare prorsùs aut concisiores reddere consvevérunt. Commodus Imp. cùm à Philisco Sophistâ imploraretur, ut immunitatem, sibi ex throno Athenienſi competentem, conservaret, neq; ipsum immunem esse respondit, neq; alium qvempiam docentium: Neutiqvam enim propter breves, ac qvasdam miseras oratiunculas, civitates muniis publicis fungentib9 â se privandas, referente Philostrato, *lib. 2.* Atq; hæc qvidem ejus sententia non videtur omninò injusta, si ponas, docentes illos talia habuisse bona, qvæ muniis publicis affecta fuérunt.

XXXVIII. Ego sic sentio, & sine omni affectu, erudiendæ juventutis rationem maximum mereri favorem, & docentes propter sedulam & assiduam curam, qvam professionibus suis debent, dignos esse, ut immunitate gaudeant, aut publicis tributis, qvantum fieri potest, subducantur. Qvod si igitur salaria habuerint ad alendam familiam suffi-

Digitized by Google

cientia, & habitationes insuper â Principe concessas, atq; ab omni tributo immunes, nego tùm, patrimonialia eorum bona, qvæ aliundè eis obveniunt, libera esse debere, nec differre tùm puto eos â Clericis, qvos & ipsos hoc casu ad communia onera teneri dixi suprà. Et ratio est in promptu, qvia propter professionem eis jam satis prospectum est. Atqve hinc puto, sicubi Professor ædes oppidanas sibi comparaverit, easq; inhabitare malit, qvàm ædes sibi ut Professori assignatas, non posse eum immunitatem, ædibus Professoriis competentem, ædibus suis communicare, imò ne qvidem â meratis eas liberas facere. Neq; obstare hic possunt textûs in *l. 6. & l. 11.* C. *de professor. & med.* qvia in illis non agitur de ædibus aliis, qvas possident Professores, præter eas, qvas ipsi inhabitant, sed qvæstio est solùm de eo, utrùm docentes æqvè in provinciis atqve Romæ ædes, â meratis immunes, habere debeant? atq; e id affirmatur. Qvod verò in *l. 9. de vacat. & excus. mun.* dicitur, eos, qvi Romæ profitentur, perindè in patriâ suâ excusari muneribus oportere, ac si in patriâ suâ profiterentur, id specialem habet, & planè singularem rationem, qvam exponit Modestinus, *in l. 6. §. 11. de excusat.* Nec ergò, qvod de Romanis Professoribus dicitur, ad alios extra Romam docentes extendi debet. Et hactenùs qvidem de casu, qvo salaria integra & sufficientia Professoribus sine detractione exsolvuntur, qvovè habitationes eis commodæ, & ab omnibus oneribus liberæ assignantur.

XXXIX. Qvod si verò vel habitationes tales non accipiunt, & ipsimet domicilia sibi comparare coguntur, vel etiam salaria integra non consequuntur, iniqvum erit tum, si nullâ prorsùs immunitate donentur. Dixi, *in capite de jure commerciorum*, virio non vertendum esse Professoribus, sicubi salariis deficientibus coqvendæ & vendendæ cereviſiæ operam dent. Sed profectò nec honorifica ea est functio Professoribus, nec lucrosa, & proindè invidendum eis non est, si â tributis cereviſiariis immunes esse jubeantur, ut hâc ratione tùm salariorum defectus utcunqve suppleri, tùm ipsi qvodammodò à plebe, cujus ferè propria est ista negotiatio, disterminari qveant. Et hæc tamen immunitas, qvantulacunqve est, fratribus subrostranis atræ loliginis succum atqve bilem ita plerumqve commovet, ut non attendentes, qvanta sibi ex Academiis percipere liceat emolumenta, Professores omnes fame perire malint, qvàm [illegible] præ-

Digitized by Google

præciputum hic aliqvid eis concessum esse cupiant.

XL. Qvæ de Professoribus hactenùs dixi, ad omnes omnium Facultatum Doctores extendi debent. Doctores, inqvam, hoc est, eos, qvi docent, & in bonis litteris juventutem publicâ autoritate erudiunt. Per consequens illis talis immunitas non competit, qvi nomen tantùm gerunt & titulum, cùm non dignitati collata ea sit immunitas, sed muneri docendi. Disertè enim hanc rationem reddit Constantinus Imp. *in l. 3. Cod. Theodos. de Med. & Prof.* ideò scil. ab omni functione, & ab omnibus muneribus publicis vacationem se Professoribus largiri, qvò faciliùs liberalibus studiis, & memoratis artibus multos instituant. Sed qvid dicemus de Advocatis? qvos maximo honore dignos arbitrati fuérunt Imperatores, qvod vitâ & eloqventiâ Reip. & privatorum commodis deserviant. Vid. Novell. Theodosii, *de postulând. sub tit. 34.* Atqve hinc jam olim illi & onerum immunitate, & amplissimis aliis privilegiis donati fuérunt, uti patet ex *l. 5. l. 6. l. 16. l. 17. C. de Advoc. div. judicior.* Verum enimverò loqvuntur illi textûs omnes de Advocatis ordinariis, qvi sub certo numero continebantur, & prævio examine in ordinem recipiebantur, uti patet ex *l. 8. & 11. C. eod.* Atq; hinc concludere possumus, non promiscuè omnibus, in foro causam orantibus, sed selectis qvibusdam, iisq; integritate vitæ & famæ maximè conspicuis, immunitates concedendas esse. Hi enim demùm verè Advocati dicendi sunt, inter qvos numerari nullatenùs possunt illi, apud qvos libertatē temeritas, constantiam audacia præceps, eloqventiam inanis qvædam imitatur fluentia loqvendi, uti eos perstringit Ammianus Marcellimus, qviqve nihil possunt aliud, qvàm malam causam in infinitum trahere & suspendere. Nec verò illi etiam Advocati, qvos verè tales dixi, ab omnibus omninò oneribus liberi fuisse videntur. Nullibi enim immunitas ab his oneribus, qvæ possessionibus vel patrimonio indicuntur, concessa legitur, à qvibus nulla aliàs privilegia præstant vacationē, *l. 10. ff. de vacat. & excus. mun.* Et propterea melior in his talibus conditio Advocatorum esse neqvit, qvàm vel Professorū, vel Clericorum. Conf. Alfons. Modit. *ad §. prudentum responsa. Inst. de J. N. G. & C. dub. 2.*

XLI. Ab Advocatis transeo ad milites, in hoc tantùm ab illis differentes, qvòd aliis pugnandi instrumentis utantur; cùm cæteroqvin etiam Patroni causarum militent, dum glorioſæ vocis confisi munimine laborantium spem, vitam & posteros defendunt. *l. 14. C. de Adv. div.*

Digitized by Google

div. judicior. Atqve hinc utrosqve & milites & Advocatos iisdem privilegiis & immunitatib9 dignos esse, dicit Anton. Perez. *d. tit. num. 3.* tamen rectè negat Georg. Acac. Enenkel, *de privil. lib. 2. c. 4. n. 43.* Sed in immunitatibus pares esse videntur. Ab his enim, qvæ personæ injunguntur, muneribus etiam milites excusari, nemo est, qvi dubitat. Intelligo autem munera civilia, de qvibus scil. agitur *in tit. ff. de mun. & de vacat. mun.* cùm alia sint munera personalia militaria, â qvibus miles sine manifestâ contradictione immunis esse neqvit. Et à muneribus patrimoniorum miles vacationem nullam habet, *l. ult. §. 24. ff. de muner. l. 11. ff. de vacat. mun.* nec veteranus qvidem, *l. 2. §. 1. & l. 4. ff. de veteran. l. 7. ff. de vacat. mun. l. ult. §. 23. ff. de mun.* Et proindè, qvod dicitur, *in l. 3. §. 1. ff. de mun.* his, qvi castris operam per militiam dant, nullum municipale munus injungi posse; non simpliciter & generaliter de omni munere, etiam patrimoniali, sed personali tantùm intelligendum est. Ita etiam per onus municipale, qvod curialis militiæ nomẽ professus defugere intendit, *l. 4. §. 3. ff. eod.* non onus patrimoniale intelligitur, sed onera decurionibus incumbentia, qvalia recensèt Franciscus de Amaya, *ad tit. Cod. de decur. num. 17. seq.* Barn. Brisson. *se-lect. antiq. l. 4. cap. 13.*

XLII. Postremò lege immunes fuérunt etiam illi, qvi numerosâ prole Remp. Romanam auxerant, in præmium scil., qvod Imperium hominum adjectione ampliârint, uti loqvitur Divus Hadrianus, *l. 7. §. 3. ff. de bon. damnat.* Immunitas tamen ista vacationem tantùm præstabat â muneribus personalibus. A patrimonialibus enim nullus liberorum numerus excusabat, *l. 2. §. 1. l. 11. ff. de vacat. mun. l. 6. §. 4. ff. de muner. l. 5. C. de muner. patrimon.* In personalibus etiam non ubiqve idem numerus observabatur, qvod patet ex *l. 5. §. 2. ff. de jur. immun. & l. 24. C. de decurion.* qvi textûs adversis inter se frontibus pugnare nonnullis videntur, dum ille sedecim, hic verò duodecim tantum liberorum numerum reqvirat. Sed rectè observat Jacobus Gothofredus, *ad l. 55. Cod. Theod. eod.* nihil inter se eos commune habere. Agi enim *in d. l. 5.* de muneribus qvæ municipibus qvibuscunqve injungebantur, etiam non Decurionibus, *in l. 24.* autem de immunitate â Curiali fortunâ nexuqve. Ubi ostendit porrò, malè applicari textûs illos ad immunitatem ab oneribus patrimonialibus in præmium πολυπαιδίας. Alii dicunt, non præcisè reqviri *in d. l. 5. §. 2.* sedecim liberorum numerum, sed ibi tantùm dici, qvòd ille numer9 moverit Hel-

Helvium Pertinacem, ut excuſationem munerum tali patri daret, cùm ita à ſupplicante propoſitus eſſet. Ægid. Hortenſ., & eum ſecutus Georg. Franzk. *ad pr. Inſt. de excuſ.tut.* Alias conciliationes refert Bachov. *ad Treutl. vol. 2. diſput. 9. th. 2. lit. A. in fin.* Add. Andr. Fachineus, *lib. 3. controv. cap. 49.* Hodiè propter numerum liberorum apud nos vacationem aliqvam conceſſam fuiſſe, non memini, qvin potiùs rigidiores ſæpè extitiſſe exactores, in tali caſu obſervavi, qvòd liberi in ſe patris onera ſuſcipere, eiq; ſuccedanei eſſe qveant. Cæterùm à Cenſu & Collectis olim ex lege Valentiniani Senioris immunes etiam erant, in virginitate perpetuà viventes, item viduæ, & pupilli, uti patet ex *l. 4. & 6. Cod. Theod. de cenſit.*

XLIII. Ex dictis patet, jugationem ſi ſpectes, neminem omninò ab oneribus patrimonialibus lege immunem eſſe, qvod diſertè ait Paulus, in *l. 10. ff. de vacat. mun.* etſi fortè ſint, qvi à capitatione immunitatẽ acceperunt. Sed qvod ita lege communi negatum eſt, non videtur prohibitum eſſe Principi, qvò minùs aliqvẽ ab ejusmodi muneribus per privilegium conceſſum eximat. Principale beneficium id vocat Hermogenianus, in *l. 11. ff. eod.* Et hæc eſt ſecunda ſpecies exemptorum, eorum ſc., qvi per privilegium tales ſunt. Atq; iſti qvandoq; à patrimonialib9 tantùm, qvandoqve à perſonalibus tantùm, qvandoq; ab utrisqve liberi eſſe jubentur, prout vel laxius vel adſtrictius fuerit privilegium. Sed hîc notandum *primò*, Principem rariſsimè iſtiusmodi Privilegia concedere debere. Sunt enim odioſa, & qvandoq; haud levia inter ſubditos excitare ſolent diſſidia, qvibus ſopiendis & tollendis maxima ſæpenumerò ſubeunda ſunt pericula. Caſp. Klock. *de contribut. cap. 16. ſect. 1. n. 4. ſeq. & 45. ſeq.* Qvin & ſi viderit Princeps, privilegia, à ſe conceſſa, Reip. damnoſa eſſe, revocare ea debet, exemplo Conſtantini, *in l. 19. C. de decur.*

XLIV. *Secundò*, non debere vergere ejusmodi privilegia in perniciem, & damnum aliorum, cùm privilegia omnia conceſſa intelligantur ſalvo jure tertii; neq; qvod Princeps alicui conceſſit, trahi debet ad cœterorum injuriam. Anton. Fab. *Cod. lib. 9. tit. 29. def. 6. num. 2.* Hinc adeò conſeqvens eſt, ut qvoties immunitas à Collectis conceditur, portio ita vacans ab ipſo concedente ſuppleri & ſolvi debeat, nec augeri propterea qveant portiones reliqvorum. Thom. Maul. *de homag. tit. 9. num. 79.* Carol. Tap. *ad rubr. de conſtit. Pp. c. 4. n. 31.* Atq; ſic portio privilegiati in concedentis Principis,

Digitized by Google

non autem univerſitatis detrimentum imputari debet. Carpzov. *lib. 4. reſponſ. 75. num. 23.* Nec diſtingvo hic inter inferiorem & ſupremum Principem, uti facit Anton. Perez. *Cod. de annon. & trib. num. 32.* Capella Tholoſana, *deciſ. 349. num. 8.* & Nic. Boër. *deciſ. 213. num. 4.* qvia nec ſupremus qvidem Princeps, qvantuscunqve fuerit, ſubditis ſuis extra caſum neceſſitatis damnum inferre debet. Add. Johan. Bapt. Coſta, *de ration. rat. qvæſt. 146.* Alſonſ. Modit. *ad §. plebiſcitum. Inſtit. de I. N. G. & C. dub. 18. & 19.* Th. Maul. *de homag. tit. 9. num. 79.*

XLV. Solent ergò boni Principes ipſimet ex reditibus ſuis tantum detrahere, qvantum immunitas civium, à ſe conceſſa, reliqvis damno eſſe poſſit, aut ſi id non fecerint, æqvum tamen eſt, ut detractionem talem haud inviti patiantur, aut ex fiſco ſuo portio vacans ſuppleatur. Et in hanc ſententiam reſponderunt Domini an Bürgemeiſter und Rath-Mann zu L. menſ. Septembr. 1659. Haben die Römiſchen Käyſerlichen/ auch zu Hungarn und Böhmen Königlichen Majeſt. etliche Häuſer / und liegende Gründe / in eurer Stadt dergeſtalt befreyhet / daß gleichwohl der andern Bürgerſchafft keine fernere Beſchwehrung / des Ubertrags halber / zu wachſen / ſondern ein gewiſſes an den Käyſerl. Echatzungen und Steuren abgezogen werden ſolte / und es iſt von Jahren zu Jahren biß Anno 1625. alſo gehalten worden / daß Ihr bey Erlegung der Steuren / wegen der Frey-Güther / ein gewiſſes abgezogen; Aber inmittelſt die beſchwerliche Kriegs-Zeiten eingefallen / iſt die Bürgerſchafft bey euch zu dem Ubertrag vorbeſagter Güther gezwungen / und mit Gewalt angeſtrenget worden / alſo daß ſelbige über 2000. Thal. anitzo liqvidiren kan / ungeachtet Ihr nun bey der Hohen Obrigkeit / umb Abhelffung ſolcher Beſchwerung / angehalten / iſt doch biß Dato ſolches nicht erfolget / ſondern Ihr ſeyd euer Befugniß / daß ihr ein gewiſſes wegen der Frey-Häuſer abzuziehen berechtiget / zu beſtehen / und inmittelſt die Contribution / wie vorhin zu entrichten / verwieſen werden / alles nach mehrern Inhalt eures Berichts / und der uns zugeſchickten Privat-Acten. Wenn nun gleich die offt angeregte Frey-Häuſer eine zeitlang von der andern Bürgerſchafft übertragen worden; Dennoch aber / und dieweil ſolches in ſchwebender Kriegs-Unruhe geſchehen / und ihr aus dem Abzug und Abrechnungs-Zetteln ſo viel beybringet / daß es vorhin / und ehe die Kriegs-Beſchwerungen angangen / anders gehalten werden / Ihr auch die Reſta zurück behalten; So mag wider euch / wegen Ubertragung ſolcher

ſolcher Frey-Häuſer / per executionem nicht verfahren werden / V. R. W.

XLVI. *Tertiò*, Privilegia talia ſtrictè eſſe explicanda, *l. 13. ff. de muner. l. 1. ff. de jur. immun.* Nec plus operari debent verba, qvàm ipſa ſonant. Cardin. Seraphin. *deciſ. 605. num. 2. & 827. n. 1.* Extendi igitur non posſunt de perſonâ ad perſonam, aut de causâ ad cauſam. Vid. Georg. Acac. Enenkel, *de privileg. libr. 2. cap. 4.* Nec tamen ideò captanda ſunt verba, ut minùs comprehendere dicantur, qvàm concedens voluit. Qvâ ratione rectè ſtatuit Petrus Salazar. *de uſ. & conſvetud. cap. 1. num. 110.* immunitatem à tributis, Petro & domui ejus conceſſam, ita accipiendam eſſe, ut domus non materiales tantùm denotet ædes, qvòd exactori viſum fuerat, ſed totam ejus familiam, & univerſum patrimonium. Et hæc breviter de Privilegiis.

XLVII. Sunt verò etiam ex conſvetudine aliqvæ introductæ immunitates, qvæ Leges & Privilegia imitãtur, ut adeò parùm diſcriminis ſit, ſive ex conſvetudine qvis immunis dicatur, ſive propter Legem, aut Privilegium. Sicut itaqve conſvetudo potens & efficax eſt ad illigandum qvempiam contributionum oneri; ſic etiam conſvetudo contraria non contribuendi operatur liberationem. Caſp. Klock. *de contribut. c. 16. ſect. 2. num. 3.* Uti verò unicuiqve civitati ſuæ ſunt conſvetudines; ita impoſsibile eſt, ſingulatim eas vel examinare, vel recenſere ſaltem. Addiſcere eas licebit unicuiq; tùm, qvando ſe municipem fecerit, & civitati certæ ſe addixerit.

XLVIII. Ita verò plerumq; obſervatur, ut in civitatibus curiales, ſive Decuriones aut Senatores, uti communiter dici conſveverunt, ab oneribus qvibusdam immunes habeantur. Nec dicere poteris, immunitatem talem ex Lege eſſe, aut Conſtitutionibus Principum, qvæ in Jure Cæſareo inveniuntur. Nec enim, qvod ibi de Senatoribus dicitur, de aliis, qvàm Senatoribus Urbis Romæ, accipi debet; Sed & Curiales, qvorũ freqvens in jure noſtro mentio fit, qvorumvè onera multò plura erant, qvàm Privilegia, noſtris vix æqviparari poſſunt Senatoribus, niſi qvòd de publicis ſuæ univerſitatis negociis utriq; deliberationes inſtituere, & ſuffragia dare conſveverũt. Qvia verò illi, qvi conſilium publicum conſtituunt, qvivè curã ſalutis publicæ habent, inextricabiles ſæpè rerũ neceſsitates experiuntur, & inevitabilia patiuntur faſtidia, æqvum eſt, ut vicisſim aliqvâ immunitate donentur, & à civibus reliqvis, qvorum pro ſalute conſilia ineunt, ſubleven-

Digitized by Google

leventur. Non mala igitur, nec irrationabilis est illa consvetudo, qvæ hodiernis cujusqve civitatis Senatoribus immunitatem tribuit, & ab oneribus, si non omnibus, saltem aliqvibus eximit.

XLIX. Qvò facit Responsum Facultatis Jurid. in Academiâ Wittebergensi, an Onuphrium Reinholden zu Zittau/ mens. Febr. 1668. Haben die ältesten des Raths / oder Bürgermeister der Stadt Zittau / zu denen der Landes-Fürstl. Obrigkeit verwilligten Contributionen über Menschen-Gedencken nichts beygetragen/ Und es ist neulicher Zeit / im Nahmen der Bürgerschaft/ein memorial beym Rathe eingegeben / und darinnen begehret worden/ es solten nicht allein die iezt lebenden Bürgermeister / sondern auch derer in nechsten Jahren verstorbenen Erben/ die Reste/ so Zeit währenden Bürgermeister-Amts aufgeschwollen/ in die Contributions-Casla ablegen/ darbey auch ins künfftige ihren gebührenden Antheil abstatten / n. m. i. c. B. Wenn nun gleich sonsten die Contributiones gleich durchgehend von allen eingebracht werden sollen/ auch der Bürgermeister Häuser in den Steuer-Regisiern zu befinden; Dennoch aber und dieweil/ eurem Berichte nach / die Bürgermeister der Stadt Zittau / über Menschen-Gedencken/ von Contributionibus befreyet gewesen / und solche Gewohnheit unverruckt auf iziae Zeit continuirt / in den Steuer-Regisiern auch nicht zu befinden / daß die Bürgermeister iemahls darzu etwas gegeben / So sind ermelte Bürgermeister / und derer Erben/ nicht allein bey der possess vel qvasi dieser immunität zu schützen / sondern auch / daferne die Bürgerschafft das petitorium anstellen solte/ bey der hergebrachten Gewohnheit zu lassen / V. R. W.

L. Per consvetudinem alicubi etiam Nobiles sunt immunes. Qvanqvàm enim sint, qvi exemplo militum eos lege immunes esse velint. P. Gregor. *in Syntagm. lib. 3. cap. 8. num. 5.* admitti tamen id neqvit, nisi eo casu, qvando actu militant, & in castris sui Domini bellicis degunt. Cùmq; Nobilium bona duplicia sint, feudalia & allodialia, propter ultima hæc nulla eis regulariter competit exemptio, sed perindè illi, ut alii, onera patrimonialia ferre tenentur. Moribus tamen, & consvetudine aliqvando servatur contrarium, de qvo attestatur Casp. Klock. *de contribut. cap.* 14. *sect.* 1. *num.* 47. *seqq.* Qvam consvetudinem etsi perstringat, & ut juri adversam rejiciat, Ægidius Thomas *de collect.* §. *exactis num.* 21. *seq.* qu[od] tamen consvetudo jus facit, §. 9. *Inst. de J. N. G. & C.* & juri jam con[sen]tu[m]

Digitized by Google

tuto derogat, §. *9. eod.* & pro lege obſervatur, *l. 32. l. 33. ff. de LL. l. ult.* C. *qvæ ſit long. conſvet.* nihil impedit, etiam immunitatem conſvetudine introduci.

LI. Feudalium verò bonorum hæc eſt natura, ut ex illis ſervitia tantùm debeantur, collectæ nullæ. Nec enim plura onera ferre tenetur Vaſallus, qvàm ab initio in contractu feudali conventum fuerit. Cui accedit, qvòd Vaſallus, qvà talis, non ſit ſubditus. At ſubditis tantùm imperari poſſe tributa, diximus ſuprà. Et qvanqvàm bona feudalia in territorio Principis indicentis ſita ſint, partemq; ejus faciant, & propterea ipſe qvoqve Vaſallus pro ſubdito habeatur; natura tamen feudalis, & contractus, ab initio à Seniore & Vaſallo initus, non patiuntur, ut præter ſervitia feudalia, mutuo conſenſu firmata, alia nova onera vaſallo invito imponantur. Vid. H. Roſenthal. *de feud. cap. 5. concluſ. 78.* Petr. Heig. *part. 1. qvæſt. 18.* Th. Maul. *de homag. tit. 9. num. 68.* Cenſetur etiam Dominus, qvi ſervitia impoſuit, inter ea & beneficium conceſſum juſtam obſervâſſe proportionem, ut nimium videri qveat, ſi qvid porrò exigatur. Et qvanqvam ſint, qvi Vaſallos qvatuor caſibus ad collectas faciendas urgeri poſſe contendunt, illos tamen casûs nec receptos eſſe, nec, ſi alicubi recepti ſint, alibi jus facere reſpondet Antonius Perez. *Cod. de indict. num. 20.* Qvatuor iſtos casûs recenſet, & in Galliâ ad eos qvosvis ſubditos teneri refert Johan. Paponius, *lib. 13. Arreſt. tit. 3.*

LII. Deniqve etiam præſcriptione acqviritur à tributis immunitas, circa qvem tamen articulum Doctores maximè dubii exiſtunt propter *l. 6.* C. *de præſcript. 30. vel 40. annor.* ubi concludit Imp. Anaſtaſius, publicis collationibus nullam cujuscunq; temporis præſcriptionem oppoſitam admitti debere. Sed qvia in *l. 7. Cod. de fund. rei privat.* Imperatores admittunt auxilium vetuſtatis, & ejus exceptionem, indè conficit Dn. Tabor, *de metat. part. 3. ſect. 2. c. 1. n. 11.* ad præſcriptionem talis immunitatis neceſſarium eſſe tempus immemoriale, ſive hominum memoriam excedens, neqve ſufficere qvadragenariam præſcriptionem, niſi cauſa aliqva præceſſerit, ex qvâ ſuperioris conſenſus poſſit edoceri. Et hanc ſententiam tenet etiam Chriſtoph. Wintzl. *de collect. obſ. 18.* Nec adverſa ea eſt conſtitutionibus Imperii, qvippe qvæ præſcriptionē immemorialem admittunt, uti videre licet in receſſu Imp. de A. 1548. §. Weñ auch ꝛc. Conf. Caſp. Manz. *q. 49.* T. Maul. *de hom. t. 9. n. 70.*

Digitized by Google

LIII. Qvalitercunqve verò aut qvantæcunq; comparentur immunitates, obſervandum tamen eſt *primò*, difficile eſſe, ſine peccato immunitatem affectare, ſi præſertim onus ad reliqvos devolvatur. Solvuntur ideò Collectæ, ut ſalus publica conſervetur, qvâ qvia omnes ejusdem civitatis cives fruuntur, æqvum eſt, ab omnibus etiam ſolvi collectas. Niſi ergò volentes in ſe ſuſcipere velint onus reliqvi cives, multâ cum iniqvitate conjuncta erit talis immunitas. Fernandus Vaſq. *l. 1. illuſtr. controverſ. cap. 25. num.* 16. Qvod ſi verò nullum ad concives exuberat onus, excuſatiùs qvidem peccat, qvi immunitatem qværit; ſed peccat tamen, qvia juvari ſe ab aliis cupit, ipſe verò juvare alios recuſat, qvod & charitati & juſtitiæ adverſum eſt. Poterit tamen vicisſim aliqvorum opera tanta eſſe in Rempublicam, aut tàm venerabile eorum miniſterium, ut iniqvè agant concives, ſi illis immunitatem concedere nolint.

LIV. *Secundò*, ad amiſſionem privilegii, aut immunitatis, ſufficere unicum actum directò ei contrarium. And. Gail. *2. obſ. 60. num.* 10. Unde ſi qvis ſciat, ſe deſcriptum in communi æſtimo, & intra decem dies non appellet, omninò ſuo privilegio renunciâſſe, & Collectis ſe ſubjeciſſe cenſetur, *l. 4. & 7. C. de appellat. l. 1. §. 2. ff. qvand. appell. ſit.* Ant. Gabriel. *comm. concl. l. 6. de jur. imm. concluſ.* 1. Carol. Tapia, *ad l. fin. ff. de conſtit. Pp. cap. 2. part. 2. num. 3.* Herman. Vultej. *in Conſil. Marpurgenſ. vol. 3. conſ.* 19. *n.* 45. Nam ſi cui privilegium datum fuerit ad aliqvid non faciendum, vel non dandum, tunc etiam per unicam contraventionèm privilegio renunciaſſe cenſetur privilegiatus, & per conſeqvens illud amiſiſſe. Klock. *de contrib. cap.* 13. *num.* 51. *ſeq.* dum tamen actus ille contrarius ſpontaneus fuerit, & à lubente commiſſus. Si enim per vim aut manu militari coactus qvis fuerit, ſolvere tributa, ſolutio illa privilegium non tollit, nec fraudi eſſe debet ſolventi. Tap. *d. l. n.* 5. Joh. Bapt. Coſta, *de facti ſcient. & ignor. centur.* 1. *diſtinct.* 10. Th. Maul. *de homag. tit. 9. n. 98.*

LV. Reſponderunt ita Juris Conſulti Wittebergenſes, an J. G. L. menſe Mart. 1673. Dieweil aber dennoch die Worte des privilegii nicht undeutlich auf ein gewiſſes damahls ſchon aufgerichtetes Gleits-Hauß zielen / von welchen aber itzo niemand wiſſen will / wo es gelegen / der jenige auch / ſo in dergleichen Freyheit ſitzt / daferne er ſeine freyen Güter in die Cataſtra-, und Steuer- oder Contributions-Regiſter / zeichnen läßt / und in gebührender

Digitized by Google

Zeit nicht widerspricht / sich dadurch seiner gehabten Freyheit verlustig machet / &c.

LVI. *Tertiò*, qvalitercunqve immunes non excusari ab extraordinariis oneribus, qvæ summa & inevitabilis necessitas imperat. Tùm enim æqvum est, ut à summis sarcina ad infimos usqve decurrat, *l.*1. C. *de qvib. mun.* & necessitatibus subveniendum cum jacturâ universorum, non qvorundam tantùm. Nec igitur hoc casu Ecclesia, *l.*5. C. *de SS. Eccles.* nec Pontifex, *l.*18. §. *24. ff. de mun. & hon.* nec Clerici, *c.*4. *& 7. X. de immun. Eccles.* nec Princeps, *l.*1. C. *ut nem. lic. in empt. spec.* nec Nobiles, nec Professores, nec ulli alii qvantiscunqve Privilegiis muniti, exempti sunt, *l.*10. & 11. *ff. de vacat. mun.* Conf. Recess. Imp. Spir. *de anno* 1542. §. Und nehmlich / &c. Recess. Imp. August. *de anno* 1551. §. Solche der Stände / &c. R. I. August. *de anno* 1566. §. Dieweil nun diese ꝛc. Thom. Sanchez. *Consil. moral. lib.* 2. *cap.* 4. *dub.* 55. *num.* 35. De Nobilibus & Vasallis in specie Carpzov. *l.* 4. *respons.* 71. Atqve sic à contributionibus Turcicis nemo est immunis, cujuscunqve statûs & conditionis is fuerit. Mart. Mager. à Schönberg. *de advocat. arm. cap.* 6. *num.* 52. Neqve propterea immunes immunitatem, aut privilegiati privilegium amittunt. Applicari enim hîc potest, qvod ait Paulus, *in l.* 162. *ff. de R. I.* Qvæ propter necessitatem recepta sunt, non debent in argumentum trahi.

LVII. Atqve ita de bonis feudalibus responderunt Wittebergenses ad consultationem Christian Friedrichs von Hoym uff Stecklenberg / mens. Decembr. 1640. his verbis: Hat Euer Vater / Siegfried von Hoymb / vor 24 Jahren zwey Adeliche freye Höffe zu Qvedlinburg / nebenst einem Garten und Weinberge / so wohl zween Zehnden / und etzlichen Acker / alles unter der Qvedlinburgischen Jurisdiction gelegen / und theils desselben / theils Churfl. Sächsisch / auch theils Halberstädtisches Lehn kauffslichen an sich gebracht / von welchen Gütern allerseits / wie er sie anfangs ingesambt genossen / und gebrauchet / er mehr nicht denn Jährlichen 4. Thal. 22. Gr. Cammer-Steuer in die Fürstliche Abtey Schösserey daselbsten zu entrichten gehabt / sonsten aber von andern oneribus tàm realibus, qvàm personalibus, ordinariis & extraordinariis, gantz befreyet gewesen / biß ungefehr vor 14. Jahren die Frau Abtißin selbiges Stiffts / als dessen Magistratus ordinarius, Derо Unterthanen / des Kriegs-Wesens halber / unterschiedliche Extraordinar-Steuren / und Contributiones, eine und

die andere Gefahr abzuwenden / die fürgegangene Militar exactiones abzuführen / und die Durchzüge / sambt den Einquartirungen / außzurichten angelegt / und Euren Vater gleicher Gestalt / wegen obgedachter / sonsten aber gantz frey verschriebener Lehn / und wenig darunter begriffener Erb-Stücke zu einer einfachen Monaths-Anlage mit 12. Th. angesetzet. Und ob zwar euer Vater bey seinem Leben sich darzu niemahls verstehen / noch würcklich etwas abstatten wollen / sondern stetig seine Adeliche Lehn Freyheit vorgeschützet / und ihme darwider Rechtliche Nothdurfft bedinget; So hat doch / dessen ungeachtet / die Fürstliche Stiffts-Cantzeley etlicher Güter pension, davon sonsten gewisse dahin angewiesene Creditores ihre Zinsen / und Befriedigung / haben sollen / wegen solcher Contribution propriâ autoritate abgefordert / und nicht allein / so lange euer Vater gelebet / sondern auch nach seinem Tode damit continuiret / und in 9. Jahren bey Eintausend Thalern / da es sonsten von den schlechten Höffen alleine ein viel geringeres in proportione außgetragen hätte / aufgehoben / auch darzu / als von berührten Pächten / weiter nichts zuerlangen gewesen / euch ernstlich / und bey Vermeidung militarischer Execution, uferleget / nicht alleine noch einen Rest verfallener Contribution von 1000. Thal. abzutragen / sondern auch die ferner erfolgte assignation unfeilbar zu vergnügen. Dahero ihr endlich an Ihr Fürstl. Gn. euere Rechtliche Nothdurfft / davon die uns zugefertigte Copey besaget / unterthänig gelangen lassen müssen / nach mehren Inhalt eines Berichts / und der Beylagen. Wenn nun gleich euer Vater wider solche assignation der Contribution protestiret / Seine Adeliche Freyheit / und daß die Lehn-Güter mit dergleichen oneribus nicht zu belegen / Er auch die beyden Lehn-Höffe eintzig und allein zu der Mutter Wittumbs-Wohnung noch in Besitz und Gebrauch hätte / und daß dieselben ohne das mit hohen Schulden beladen / angeführet; Dennoch aber / und dieweil von Euren im Stifft Quedlinburg liegenden Gütern / Jährlich eine gewisse Steure in die Fürstl. Abtey Schösserey zu entrichten / und dieselben dahero für recht freye Güter nicht geachtet / auch ohne das die Lehn-Güter / zu Abwendung besorgender Krieges Gefahr / und anderen Beschwerungen / mit extraordinar-Anlagen beleget werden können; So hat Euer Vater / und nunmehr nach dessen tödlichen Hintritt / Ihr euch der Contribution von solchen Gütern mit Recht nicht zu entbrechen / Ihr seyd aber / im Fall dieselbe zu hoch angesetzet / und ihr vor andern über die Billigkeit beschweret würdet / dißfalls

bey

bey der hohen Obrigkeit Gleichheit zu suchen / und davon euch / oder Euren Güttern albereit etwas zuviel erhoben / solches nach Befindung an künfftigen Contributionen abzukürtzen wohlbefugt / die Compensation aber mit der Fürstl. Abtey mag gestellten Sachen nach / und weiln derselben die Contribution nicht zu kömbt nicht statt haben.

LVIII. Eodem modo de aliis bonis non feudalibus respondérunt iidem Wittebergenses an Bürgemeister und Rathmann zu L. mens. Sept. 1659. Auff eure dritte Frage erkennen wir vor Recht / wenn gleich mehrbesagte Güter von allen Beschwehrungen befreyet ; Dennoch aber und dieweil sich viel extraordinar contributiones gefunden / von welchen allen die ertheilte Befreyung nicht zu verstehen / So sind zwar die Besitzer die jenigen extraordinar contributiones, welche dem Fürstl. Fisco allein zu kommen / zu erstatten nicht verbunden / sondern es werden solche dem Fisco billich abgezogen ; Die übrigen aber / welche zu des Landes Wohlfarth auf die Güter geschlagen gewesen / und dem Landes-Fürsten nicht zu kommen / sind sie zu ersetzen schuldig / V. R. W.

LIX. Fieri tamen potest, ut civitas aliqva alicui inter cives propter merita, non ab ordinariis tantùm, sed ab omnibus etiam extraordinariis oneribus amplissimam largiatur immunitatem, ita ut neqve necessitatis casus excipi debeat. Et tùm puto ego, taliter privilegiatum privilegio hoc suo gaudere debere sine ullâ limitatione, neqve adigi ad collectas ullo casu posse. Etsi enim communiter sentiant Doctores, immunitatem concessam alicui ab oneribus & Collectis ordinariis & extraordinariis, solitis & insolitis non extendi ad onera, qvæ ratione belli vel alterius publicæ utilitatis vel necessitatis, de qvâ ab initio non fuit verosimiliter cogitatũ, exiguntur, prout multis autoritatibus confirmat Casp. Klock. *de contribut. cap. 14. n. 60. seq.* fallit tamen ea assertio, si à talibus Collectis expresse, & in specie qvis immunitatem acceperit, aut si verba privilegii omnem exceptionem respuant, prout notat idem Klock. *cap. 16. num. 111. seq.* & si concessionis tempore in genere cogitatum fuerit de necessitate postmodùm incidente. Matth. Berlich. *part. 3. decis. 323.* qvem omninò vide. Christoph. Winzler. *de collect. decis. 2. num. 51.*

LX. Qvid ergò? an poterit civitas immunitatem concedere à Collectis, qvas superior indicere solet? Negat Franciscus de Amaya, *ad l. 1.*

Cod. de immun. nem. conc. num. 44. etsi id fiat ob benè merita. *Nam*, *inqvit*, *licitum est donare civitati, non verò de rebus Principis, & de eis, qvæ pertinent ad potestatem supremam, qvia immunitas non est res civitatis, sed Principis, cui debentur munera, & tributariæ functiones.* Ego verò interesse puto, utrùm civitati, ut toti aggregato, imposita fuerit à Principe Collecta, an verò singulis in eâ civibus. Priori casu absurdum mihi haud videtur, civitatem alicui ex civibus immunitatem concedere; sed tùm tenentur reliqvi omnes portione ejus, qvam contribuere debuisset, in se recipere, eandemqve de suis facultatibus exsolvere, ut ita tota summa, qvam civitati imperavit Princeps, eaqve integra exhiberi qveat. Sed posteriore casu vix qvidqvam proderit immunitas à civitate concessa, qvam propterea nec attendere solet Princeps, cùm nec talis ab ipso Principe indulta immunitas casu emergente prosit. Sic enim legitur in R. J. zu Speyer/ de anno 1542. Und nehmlich sollen alle und iede Churfürsten/ Fürsten/ Christliche und Weltliche/ Prelaten/ Graffen/ Freyen/ Herren/ die vom Adel auch die Frey- und Reichs-Städte/ und alle andere in Städten/ und auff dem Lande/ weß Standes/ Würden und Wesens die seyn/ niemand ausgenommen/ auch unangesehen aller Verträge/ Freyheiten/ indulten und herkommen/ so dieser Bewilligung und Anlage zu wieder seyn möchten/ von allen ihren beweglichen und unbeweglichen Haab und Gütern/ ꝛc.

LXI. In eam sententiam ex Facultate juridicâ Witteb. respondimus an N. N. zu M. mens. Decemb. 1676. Hat in einer bekanten Stadt der Rath mit consens des Ausschusses von der Bürgerschafft hiebevor eine Person/ nahmens Sempronium nebenst einem Rechts-verständigen nach Münster und Osnabrügg bey dem damahligen Friedens-Wercke/ der Stadt bestes zu suchen/ abgeschickt. Als nun derselbe nach seiner Wiederkunfft von seinen Verrichtungen relation gethan/ und der Rath nebenst dem Ausschusse daran vergnügt gewesen/ haben sie/ weil sie wegen grossen Geldmangels seine gehabte Mühe zubelohnen keine andere Mittel gehabt/ Ihme und seinen Erben/ Mannliches und Weiblichen Geschlechts die immunitet uñ Freyheit von allen Bürgerlichen Beschwerden/ Ufflagen/ contributionen/ und allen anderen oneribus, ordinariis und extraordinariis, zu Friedens und Unfriedens-Zeiten verliehen/ sie auch darbey zu Handhaben/ zuverthädigen/ uñ so wohl Obrigkeitlichen Schutz/ als auch sonsten allen ge-

neig

neigten guten Willen zuleiſten verſpro-
chen. Dieweil ſichs aber begeben/ daß
nach ſolcher Zeit die Stadt in einen
andern Zuſtand gerathen/ in deme die-
ſelbige nicht allein frembde Beſatzung
einnehmen/ ſondern auch zu derſelben
Verpflegung/ über die ſchweren Ein-
qvartirungen/mehr als 20000. Rthal.
auffwenden muß/und erwehnter Sem-
pronius dieſe ſeine Befreyung von
dem Herrn der guarniſon confirmi-
ren laſſen/ haben die von dem Aus-
ſchuſſe bey ſitzenden Rathe zum öfftern
wieder ſolche des Sempronii Freyheit
geredet/und daß er ſolche zuweit exten-
dire, vorgegeben/ꝛc. Wenn nun gleich
vorgewendet werden will / daß die ver-
l ehene immunitet uñ Befreyung nur
von denen Auflagen/ ſo der Rath ſamt
den Ständen des Ausſchuſſes ſetzen
und verordnen würden / keines weges
aber von dem bewilligten Römer Mo-
nathen/ Reichs und Creiß-Steuren/
und andern bey itzigen des heil. Römi-
ſchen Reichs gefährlichen Zuſtande
angeordneten uñ ausgeſchriebenen Be-
ſchwerden zu verſtehen / auch ſonſten
die verliehenen privilegia durch eine
allgemeinedringende Noth ihren merck-
lichen Abfall hetten / und dahin gar
nicht zu extendiren / zumahl da die
Stadt hernach in einen gantz andern
Zuſtand geſetzt/ und die darein genom-
mene Beſatzung/ und deren Verpfle-
gung / von Sempronio ſelbſten gera-
then und gewilliget worden / Den-
noch aber/ und dieweil in dem ertheil-
ten/ und Sempronio ausgelieferten
Befreyungs-Briefe deutlich verſehen/
daß er und ſeine Nachkommen beydes
zu Friedens uñ Unfriedens-Zeiten von
allen bürgerlichen Beſchwehrden/Uff-
lagen/ Contributionen, Hauß und
anderen Echoſſen / acciſen / Wach-
ten/Nachbar-Rechte/Dienſten uñ wie
das alles ſub nomine vel onerum,
vel munerum civilium, tàm reali-
um, qvàm perſonalium, ordinario-
rum & extraordinariorum, gerech-
net/ begriffen/ und gezehlet ſeyn kan o-
der mag / befreyet ſeyn ſollen/ und da-
runter die Reichs und Creys-Steu-
ren/ von welchen der gemeinen Stadt
ein gewiſſes contingent zu getheilet
wird/ ingleichen die Noth-Fälle/ wie
ſich dieſelben durch Kriegs-Empörun-
gen / oder ſonſten ereignen möchten /
billich zu ziehen / geſtalt denn in offter-
wehnter Befreyung ferner enthalten/
daß wenn künfftiger Zeit ein oder an-
dere dieſes Geſchlechts aus Liebe zum
Vaterlande/uñ der Stadt zum beſten/
im Nothfall etwas thun und leiſten
wolte / auch thäte und gethan het-
te / daß doch ſolches aus guten freyen
Willen hergefloſſen zu ſeyn erkannt/
und zu keiner conſeqvenz, Zwang und
præſcription gezogen werden ſolle/ ü-
ber

by Google

ber dieſes die Veränderung des gemeinen Stadt-Weſens/ uñ daß nunmehro dieſelbe anderer Herrſchafft Beſatzung einnehmen müſſen/ das privilegium nicht auffheben mag / ſondern unter die Unfriedens-Zeiten/ und casûs extraordinarios zurechnen/ Sempronio auch durch beſchehene Einrathung und Verwilligung der Beſatzung halber ſich ſolches privilegii nicht verluſtig gemacht/ und endlich daſſelbe Jhme uñ ſeinen Nachkommen/ wegen ſeiner der gemeinen Stadt treulich geleiſteten Dienſte/ ertheilet worden / wordurch die gemeine Stadt alle die Beſchwehrungen über ſich zunehmen/ und Sempronium zuübertragen ſich ſchuldig erachtet; So erſcheinet daraus allenthalben ſo viel / daß Sempronius weder zu den bewilligten Römer Monathen Reichs und Creyß-Steuren/ wie auch anderen Beſchwehrungen und Zulagen/ ſo die Stadt in einem gewiſſen contingent auszubringen/ uñ auf ſich zu nehmen ſchuldig/ etwas bey zu tragen / noch Einqvartirung zu leiden/ oder zu Verpflegung der Soldaten etwas zu geben/ noch auch/ daferne er auff Schoßbare Hauß ſteten etwas bauen oder Garten darauff anrichten würde/ den gewöhnlichen Hauß und Gartenſchoß oder Nachbar-Recht davon zu entrichten/ wieder ſeinen Willen nicht angehalten werden mag. Es were denn / daß der gemeine Pfennig/ oder andere dergleichen / uñ auff die individua geſetzte Anlage gefordert werden ſolte/ darzu were er das ſeinige beyzutragen pflichtig/ V. R. W.

LXII. Regulariter autem ab extraordinariis ejusmodi oneribus, qvæ, ut ſuprà explicavi, ad conſervandum Reip. ſtatum ex neceſſitate indicuntur, nemo immunis eſt. Uti enim neceſſitas non habet legem, ita neqve cujusqvam agnoſcit aut reſpicit immunitatem. Scilicet ea eſt neceſſitatis natura, ut omnibus legibus deroget, & omnem immunitatem excludat. Weſenbec. *conſil. 40. num. 28.* adeoqve in omni diſpoſitione, & in qvolibet privilegio ſemper intelligitur eſſe excepta. Fulv. Pacian. *conſil. 7. n. 124.* Qvapropter nolim ego qvenqvam in rebus afflictis adeò durum eſſe, ut reliqvis civibo, atq; auxilio concurrentibus, & communem utilitatem ſublevantibus, ipſe ſolus velit immunis eſſe, & aliorum inopiâ ſuas conſervare facultates. In ſalute communi qvi ſuam agnoſcit contineri ſalutem, nunqvam poterit ſalvum ſe credere, niſi illam pro virili promoveat atq; conſervet. Et in hunc ſenſum reſpondimus Wittebergæ an Jacob Gerſtenbergen zu Erffurd/ menſ. Novembr. 1677. hat der Rat

zu Erffurd/ anno 1532. die helffte des Dorffs Gispersleben Kiliani, als ein Lehn von den Herren Graffen zu Gleichen/dann ferner das dritte Viertel/ anno 1586. Von Ilgen Milwitzen nachgelassener Widwen / und das Vierte/ anno 1589. Von Siegmunden von der Sachsen erkaufft / und ist hierauff noch im selben Jahre mit dem gantzen Dorffe belehnet worden. Kurtz hernach aber hat ermelter Rath den von Milwitzens Widwen erhandelten Juncker-Hoff mit 109. Ackern arthafftiges Landes/ und sieben Acker Wiesen / auch einen Baumgarten an Siegmund von der Sachsen wiederumb verkaufft/ und in solchen contracte mehr nicht / als die Gerichte ausgezogen. Von solcher Zeit an hat Siegmund von der Sachsen/ und seine Nachkommen das erkauffte Gut biß hieher von allen extraordinar Anlagen gantz frey besessen/und als anno 1662. Eurer Mutter von der Stadt-Vogtey das damahls angelegte Kopff-Geld zu erlegen zugemuthet werden wollen / hat sie darüber Beschwehrde geführet / und so viel erhalten / daß sie nicht allein von dieser Anlage loß gesprochen/ sondern auch die Freyheit des Gutes auffs neue confirmiret worden. Alldieweil aber vor kurtzer Zeit die Churfürstliche Maynzische Kammer alle extraordinar Anlagen euch auffbürden will/und mit würcklicher exaction zu verfahren gesonnen seyn soll / wollet Ihr berichtet seyn / wie weit Ihr darwieder in possessorio, und petitorio gegründet/ nach mehren Inhalt/ &c. Wenn nun gleich mit den extraordinar Anlagen es diese Bewandnis hat / daß von demselben niemand befreyet seyn kan / und mit solchen auch die privilegiati sich belegen lassen müssen / in Erwegung/ daß dieselben gemeiniglich aus dringender Noth/ und zu Abwendung vorstehender Gefahr/ oder Auffhelffung des gemeinen Wesens angewendet werden; Dennoch aber/ und dieweil Ihr und eure Vorfahren gantzer 88. Jahr von allen solchen extraordinar Anlagen frey gewesen / auch zur Zeit des dreißigjährigen Kriegs Ihr niemahls etwas darzu contribuiret, der Rath zu Erfford auch/ welcher das jus collectandi gehabt/euch niemahls dergleichen zugemuthet/ sondern vielmehr / als des Kopff-Geldes wegen anno 1662. eure Mutter angestrenget worden/die Freyheit eures Hofes agnosciret, und dieselbe auffs neue confirmirt, So seyd Ihr zwar in possessorio, in massen der Rath zu Erfford selbst darauff in erwehnter Confirmation gezielet / wohl fundiret, in petitorio aber / welches die Gemeine Noth/ und des

consvetudine excusari possit tributum, qvod forensium rebus indicitur.

LXV. Rationi juris id non repugnare patet ex eo, qvòd munera qvædam possessionibus jam olim indicta fuerint, qvæ munera possessionum dicebantur, *l. 6. §. 5. l. 18. §. 25. ff. de muner. l. 10. ff. de vacat. mun. l. 14. §. 1. ff. de mun.* Et hæc utiqve personis pro rebus indicta non fuerunt; sic enim dominis indicenda fuissent, non possessoribus; Et his tamen, non illis, indicta fuisse, patet ex *d. l. 6.* Et disertè dicitur in *l. 7. ff. de publican. & vectigal.* ipsa prædia, non personas, conveniri, ut intelligamus scil., onera ista prædiorum esse, non personarum, ac proinde qvasi à prædiis exigi, atqve à possessoribus, eo nomine conventis, præstanda esse sine consideratione temporis, qvo possederunt. Arn. Vinnius, *ad §. 2. Inst. de act. n. 1.* Hodiè universa & singula totius civitatis aut provinciæ bona in certum indicem, qvem æstimum & catastrum vocant, referuntur, atqve denominationem à Dominis accipiunt, adeò ut ad possessores hodiè respiciendum præcisè non sit, sed integrum sit exactoribus in casu fundi alienati, vel pristinum dominum, qvamdiu ejus nomen ex æstimo nondum expunctum fuerit, convenire, Franzk. *lib. 1. resolut. 20.* Anton. Perez. *Cod. de annon. num. 41. & de indict. num. 39.* vel emptorem & possessorem novum, etiam propter Collectas, à venditore adhuc debitas. Roland. à Valle, *consil. 32. num. 12. 13.* Et ratio videtur esse ista, qvia non tàm persona, qvàm res tali onere affecta est. Dn. Brunneman. *ad l. 4. Cod. de incol.* Anton. Perez. C. *de annon. & trib. num. 19.* propter tacitam hypothecam, qvæ fisco competit, *l. 1. C. in qvib. caus. pign.* Steph. Gratian. *discept. 222. num. 7.* Dis. Franc. Card. Mantica, *lucubrat. Vatican. lib. 11. tit. 18. num. 16.*

LXVI. Responderunt ita Domini an die sämtlichen alten Bürger zu Jüterbock/ mens. April. 1656. Habt Ihr anno 1637., alß erstlich der Königliche Schwedische General-Feld-Marschall / Johann Vaner / mit seiner Armee umb Torgau herumb gelegen/ hernach der Käyserliche General, Graff Götz/ derer Oerter angelanget/ uf sonderbahre Verordnung / und Außtheilung des Raths / bey Euch viel Faß Bier / so sich in Anschlage auf ein sehr hohes / und weit über 2000. Rthl. belauffen/ der gantzen Gemeinen Stadt zum besten / und zu Verhütung euserſten vor Augen schwebenden Total-

Ruin / vorgeschossen / und es wollen ietzo die neuen Bürger / so nach vorbesagter Zeit die Güter an sich gekaufft / sich zu keinem Beytrag verstehen / alles nach mehrern Innhalt eures Berichtes. Wenn nun gleich die Erkauffung / oder Erhandlung solcher Güter / von den neuen Bürgern erst nach gethanenen Vorschuß geschehen / und sie solche frey ohne diese Beschwerung an sich gebracht zu haben vermeinen; Dennoch aber / und dieweil angeregte Fasse Bier von der gantzen Stadt gefordert worden / der Vorschuß auch vor die gantze Stadt geschehen / dieselbe dadurch vor der besorglichen Gefahr erhalten worden / und dahero alle und iede der gesambten Bürger Güter vor dergleichen Anlagen hafften; So können auch die nach der Zeit angenommenen Bürger / und neuen Besitzer / den Vorschuß nach proportion zuerstatten / sich nicht entbrechen / es ist aber Ihnen hingegen sich an ihre Verkäuffer und vorige Besitzer / von denen dieses onus in das Kauff-Geld nicht gerechnet worden / deßwegen zu halten unbenommen / V. R. W.

LXVII. Qvod igitur Canonicas præstationes & ordinarias Collectas attinet, dubium mihi non est, à forensibus eas exigi posse. Indicuntur enim istæ plerumqve eum in finem, ut tranqvillitas & salus publica conservetur, utq; bonis illis in pace frui cuiqve liceat. Sed in extraordinariis & repentinis indictionibus, aut collectis aliqva videtur constitui debere differentia. Aliqvæ enim tales sunt, ex qvibus par commodum utrisqve & civibus & forensibus qværitur, aut æqvale periculum ab utrisqve avertitur; aliqvæ vicissim tales, ex qvibus nullum omninò forensibus expectandum est commodum, & ex qvarum omissione aut solutione denegatâ nullum eis metuendum est pericu-lum, sed utrumqve tale ad solos civ-ves pertinet. Vid. Franzk. *lib.* 1. *resolut.* 20. Dav. Mev. *part.* 2. *decis.* 372. Ant. Perez. *Cod. de indict. num.* 22. Phil. Knipschild. *de civ. Imp. l.* 2. *c.* 17. *num.* 55. Casp. Klock. *de contribut. cap.* 13. *num.* 1. *seqq.*

LXVIII. Fac ergò nunc hostem aliqvem civitati exitium minari, nisi certam pecuniæ summam dederit, forensem verò aliqvem solùm agros, nullas ædes vel bona alia in illo territorio possidere, an putabimus, propter agros illos, qvibus damnum inferri nullum potest, forensi perindè, ut civi collectam imponi posse? Imò verò rectè hoc negat Franzkius, *d. l.* qvia scilicet ratio

Digitized by Google

ratio commodi & periculi non subest. Qvod si verò forensis frumenti partem vel totum in oppido repositum habeat, par qvoqve tùm erit periculum & commodum, & tunc pro ratâ eum teneri, dubium non est. Consimilis ratio est ejus, qvi, forensis cùm sit, nulla qvidem bona immobilia, sed mobilia tamen, eaq; non exigui valoris penes se habet. Is si in oppido ab hostibus occupato fuerit, & pro redemptione bonorum, sive ad avertendam deprædationem pecuniæ summa imperetur, etiam forensem tùm adnumerare partem suam debere, existimo.

LXIX. Inde concludit Antonius Tessaurus, *dict. decis.* 140. *num.* 11. forensem ad omnia onera teneri, & propter illa collectari posse, exceptis salariis Medici, Chirurgi, Ludi-Magistri, Syndicorum, custodum tempore pestis, & impensis horologii, campanarum, refectionis Ecclesiæ, lampadis & impensis faciendis causa militiæ popularis, vespillonis, & similibus aliis, qvæ ratione personarum tantùm imponuntur, & concementibus servitium personale. Et in additionibus ibidem refertur, in Senatu Pedemontano decisum fuisse, tenere forensem ad expensas, qvæ fiunt tempore pestis. Ego verò singulis istis simpliciter & indistinctè assentiri neqveo. Ecce enim, qvod de impensis causâ militiæ popularis adductum est, omninò videtur tale esse, qvod non in civium tantùm, sed etiam forensium commodum & utilitatem vergit. Nisi enim sint, qvi agros ab hostium incursibus & invasionibus tutos reddant, uti illis neqve civibus, neqve forensibus licebit. Per consequens, ut id liceat, impensis in eam rem faciendis opus est. *Novell.* 149. *c.* 2. atqve hinc æqvum est, ut suam qvoqve partem addant forenses. Pari modo ad salaria Medicorum, Chirurgorum, &c. obligabitur forensis, sicubi illic loci, ubi constituta sunt, familiam suam habeat, ut maximè ipse domicilium alibi habuerit.

LXX. Illud obiter notandum, consvetudinem ubiqve ferè locorum receptam esse, ut pro bonis immobilibus non alibi Collectæ solvantur, qvàm ubi catastrata seu descripta fuerint; adeoqve sicubi qvis in diversis provinciis bona sita habeat, in singulis ille de singulis, nec de utrisqve in uno eodemq; loco, etsi ibi habitet, Collectas solvere tenebitur. Dav. Mev. *d. part.* 2. *decis.* 372. *num.* 14. Gvid. Pap. *qv. est.* 87. *num.* 6. Jacob. Alemann. *in pal. str.*

Conſult.5.pag.m.204. Anton.Perez. *Cod. de indict. num.38.* Sic enim jus eſt, ut is, qvi agrum in aliâ civitate habet, in eâ civitate profiteri debeat, in qvâ ager eſt; agri enim tributum in eam civitatem debet levare, in cujus territorio poſſidetur, *l.4.§.2. ff. de cenſ.* Ad verba, qvæ ex Receſsibus Imperii ſuprà allegata ſunt, rectè reſpondet Mevius, *d.l.* accipienda ea eſſe de Collectis Imperialibus, den Reichs-Steuern/ qvòd Imperii nihil interſit, ubiubi illæ ſolvantur, cùm nihilominùs in ærarium Imperii inferantur.

CAPUT III.

De Ratione & modo collectandi.

SUMMARIA.

Odioſa vulgò res, tributum, aut contributio. 1.
Optimè facit Princeps, qvi de imponendis tributis cum ſtatibus ſuis deliberat. 2.
Utrùm in hâc materiâ valeat pluralitas votorum? 3.
Qvæſtio hæc in qvamplurimis Comitiis variè fuit diſceptata. 4.
Tentata ejus deciſio. 5.
Collectæ neceſſariæ & voluntariæ ut diffemnt? 6.
Neceſſarium & utile differunt. 8.
Neceſsitas & utilitas ſuos habet gradûs. 9.
Qvod omnes tangit, ab omnibus debet approbari. 10.
Iniqvum videtur, per aliorum ſuffragia bonis noſtris damnum inferri. 11.
Ut qvis obligetur, neceſſe eſt, ut ejus habeatur conſenſus. 12.
Et hæ rationes in collectis voluntariis locum habent. 13.
Sed in collectis neceſſariis etiam diſſentientes obligantur, ſi major pars conſentiat. 14.
Nec alius poterit modus excogitari, qvo ex plurium ſuffragiis certum qvid conſtitui qveat. 15.
Commoda & incommoda ad eosdem pertinere debent. 16.
In concurſu Creditorum ſimiliter major pars prævalet. 17.
Collecta non pertinent ad omnes, ut ſingulos. 18.
Salus communis ſemper prævalere debet. 19.
Ad eam obtinendam cogi poteſt civis. 20.
Sententia Wittebergenſium. 21.
Ut valeant majoris partis ſuffragia, & obligent diſſentientes, omnes debent vocari & congregari. 22.
Deindè, ut collecta ſit communis, & ab omnibus ſolvenda. 23.

Inter

Digitized by Google

Inter contribuentes debet observari proportio. 24.
Et proportio qvidem arithmetica. 25. 26. 27.
Modus contribuendi secundùm as & libram est omnium optimus. 28. 47.
Sententia Witteb. 29.
Ut de facultatibus cujusq; constet, professio fieri debet. 30.
Et aliqvando qvidem jurata. 30.
Sententia Witteb. 31.
An etiam propter bona, extra territorium sita, collecta solvi debeant? 32.
Qvaliter sine juramenti praestatione conscientia cujusq; committitur tributi qvantitas. 33.
Sequitur aestimatio bonorum, qvae ex qvantitate fructuum & emolumentorum facienda est. 34.
Si tamen fructûs ad ipsum possessorem veniunt, nec Creditoribus exsolvendi sint. 35.
Usufructuarius an teneatur ad collectas? 36.
Tenetur tamen aliqvando etiam Dominus proprietarius. 37.
Qvid statuendum de Creditore, qvi jure antichretico pignus possidet? 38.
Qvi in librum censualem sive catastrum bona sua inscribi patitur, obligat se ad solutionem inscriptae qvantitatis. 39.
Catastrum qvaliter conficiendum? 40.
Id sepissimè mutari & emendari oportet. 41. 46.
Propter bona caduca reliqvi cives non sunt onerandi. 42.
Propter loca sterilia an fieri debeat remissio, & an sterilium atq; cultorum fit compensatio? 43.
Urgente tamen necessitate etiam pro bonis caducis collecta civibus reliqvis imperari potest. 44.
Reprehenduntur Principes, qvi non consideratâ vastitate eadem semper exigunt tribu-
Catastrum probat subjectionem inscriptorum. 46. (*ta. 45.*
Qvid observandum per aequatoribus, ut justa habeatur inter cives proportio. 47. 48.
Capitatio, qvâ ditissimus qvisq;, qvantum pauperculus aliqvis contribuit, non videtur justam servare proportionem. 49.
Utnec indictio, qvae sit secundùm fumantes. 50.
Cives ad solutionem tributorum promptiores esse deberent, qvàm sunt hodiè plerique. 51.
Dubitans de justitiâ tributi an solvere id teneatur? 52.
Tributa imposita, & à ministris non postulata, an recusari qveant? 53.
Propter tributa non soluta qualis locum habeat processus? 54.
Qvatenùs appellatio locum habeat? 55.
Propter Collectas debitas Resp. habet jus hypothecae, & praelationis in bonis debitoris. 56.
Non liberatur qvis ab onere contributionis debitae, etsi renunciarevelit praediis, oneri isti subjectis. 56.
Tertius tamen possessor non tenetur, nisi ad collectas, ex precio isto debitas. 57.
In causâ tributorum nulla admittitur compensatio adversus fiscum. 58.
Tacita hypotheca, propter tributa fisco competens, non est ad alia debita extendenda. 59.

Ob

Ob monum poſſunt prædia debitoribus auferri, & à fiſco vendi. 60.
Debitoribus tamen dilatio aliqva non eſt deneganda. 61.
Requiſita venditionis talis. 62.
Pretium qvod hîc dicatur juſtum? 63.
Calamitates publicæ cogunt poſſeſſores, ut prædia ſua vendant. 64.
Pignorationes etiam fieri ſolent propter tributa. 65.
Ab eâ tamen excipiuntur inſtrumenta ruſtica. 65.
Debitor an propter tributa in carcerem conjici poſſit? 66.
Mulcta pecuniaria qvatenùs locum habeat adversùs debitores moroſos. 67.
Uſitatiſſimus exigendi modus hodiè eſt ille, qvi fit per manum militarem. 68.
Aſſidua debet haberi inſpectio in eos, qvi tributis recipiendis præfecti fuerunt. 69.

I.

EX libris veterum memoriarum, & cujusvis ſeculi hiſtoriis, ipſisq; noſtrorum temporum annalibus, continuâ qvaſi ſerie freqventiſſima omnium nationum colligere licet exempla, Principes pecuniis acerbè conqvirendis, plus invidiæ ſibi, qvàm virium addidiſſe. Aſpera in vulgi auribus vox, tributum, res in animis; nec alia crebrior odiorum ſeges. Etiam tùm, cùm neceſſitas inſtat, invidia tributorum, dum imperantur, ſubeſt. Malè enim ſecum agi putat unusqvisq;, dum ex facultatum ſuarum diminutione publicæ rei detrimentum metitur, neqve conſiderat, qvanta indè rei ſuæ familiari expectanda ſint commoda. Non alia ſeditionum acriora exiſtunt incitamenta, neqve deflagrare illæ ſolent, niſi cum maximo Reip. damno. Qvocircà, ut tributorum neceſſariorum invidia leniri qveat, utq; lubentiores reddantur animi ſubditorum, plurimæ à civilis prudentiæ Doctoribus excogitantur artes, qvas tamen recenſere hic omnes noſtrum non fert inſtitutum. Videri de iis poſſunt Chriſtophorus Forſtnerus, *in Taciti libr. 5. annal.* M. Z. Boxhorn. *Inſtit. Polit. lib. 1. c. 10.* Nobis id curæ erit, ut tributa ad juſtitiæ trutinam expendamus, & qvatenùs tùm impoſitio, tùm diſtributio, tùm exactio fieri debeat, breviter explicemus.

II. Juſtiſſima omnium ſunt tributa, qvæ volentibus & conſentibus ſubditis imponuntur. Tùm enim, qvod qvisqve ſponte ſubit onus, grave non eſt, aut ſaltem contentiore cum patientiâ fertur. Et hæc perpetua fuit bonorum Principum in ſubditos ſuos benevolentia, ut ab eis non exigerent collectas antè, qvàm utrinq; mutuo Conſenſu comprobata fuiſſent. Indici in eam rem ſolent Comitia, in qvibus Princeps

ceps cùm Statibus non tantùm necessitatem collationum expendit, sed de modo etiam, qvo, & ex qvibus rebus exigi debeant, deliberat. Sic enim duplici qvasi vinculo ad earum solutionem adstringuntur subditi, qvorum alterum ex subjectione oritur, alterum ex conventione & consensu, qvorum posteriùs in Rep. simplici, & principatu absoluto, necessarium qvidem non est, facit tamen ad conservandam inter Imperantes & parentes harmoniam, mutuumq; utrorumqve amorem. Vid. Joh. Parlador. *l. 1. rer. qvotid. c. 3. n. 13.* Nec dicere poteris, decedere, & derogari sic Majestati, qvæ Imperium suum labefactari non patitur, nec subditos in partem regiminis admittit. Nec enim hinc seqvitur, subditos in Comitiis usurpare ea, qvæ Majestatis sunt, cùm diversa omninò sint, tributa indicere, & de tributis indicendis consilia conferre. Nec, si dissentientibus & consulentibus Statibus tributa non indixerit Princeps, seqvitur, eum circa Majestatẽ suam detrimentum pati, sed hoc potiùs, tributa ea vel pro non necessariis, vel pro injustis habita, idq; Principem ex consilio Statuum didicisse. Anticipavi eâ de re dicere, cùm agerem *de jure habendi comitia*, unde suppleri possunt, qvæ hîc studiosè præterimus.

III. Hinc igitur, ubi ex plurium suffragio tributa imponenda fuerint, qvod contingere solet non tantùm eo casu, qvando plures imperant, sed etiam, qvando ex collatis consiliis Statuum suorum Princeps definire rem aggreditur, qvod hodiè Principes Germaniæ utplurimũ facere solent, maxima oritur dubitatio, utrùm in Collectis, communitati, aut singulis imponendis, sufficiat, à majori parte eas comprobatas fuisse, & qvidem eo cum effectu, ut reliqvi non consentientes ad easdem solvendas obligati sint, an verò eximi debeant illi, qvi non consenserunt? Vix unqvam enim extabit casus, qvo unâ mente omnes in unam eandemqve pecuniæ summam, unum eundemqve exeqvendi modum, aut in ipsam etiam actûs substantiam consensisse dicentur. Id, qvia in plerisqve omnibus negotiis contingere solet propter naturalem hominum ad dissentiendum facilitatem, atqve hinc res sine exitu futura est, *l. 17. §. 6. ff. de recept.* omnium ferè gentium consensu receptum est, ut in rebus civilibus, totam universitatem attinentibus, pars major habeat rationem integri. Francisc. à Victoriâ, *Relect. de potest. civ. n. 14.* Et sic igitur reliqvi, qvi non consenserunt, non minùs obligabuntur, atq; alteri, qvi majorem par-

Digitized by Google

partem conſtituunt ; non qvidem directè, ſed indirectè & interpretativè, non qvidem ex jure, qvod major pars in ipſos habeat, tanqvàm ſuperior, ſed ex illà naturæ lege, qvæ vult partem omnem, qvà pars eſt, ordinari ad bonum totius, qvod bonum præſumptivè à majore parte determinatum eſt. Hug. Grot. *de imp. ſumm. pot. circa ſacr. cap. 4. numer. 6.* Utrùm verò idem hoc etiam à Collectis decernendis obtinere debeat, non omnium una eſt ſententia.

IV. In Comitiis Imperii multa ſæpè hâc de re fuit controverſia, qvæ neqve à pacis Osnabruggenſis Reſtauratoribus componi potuit, atqve ideò ad Comitia, proximè futura, remiſſa tùm fuit, *art. V. num. 19.* Qvid autem in iſtis, qvæ deinceps anno 1653. Ratisbonæ habita ſunt, præſtitum fuerit, refert Limnæus, *lib. 2. annot. ad lib. IX. de jur. publ. c. 1. num. 182. tom. 5.* nempè Senatum Electorum cum Principibus Catholicis pluralitatem votorum comprobâſſe: Principes proteſtantes discrimen feciſſe inter collectas voluntarias & neceſſarias, & in his tantùm pluralitati votorum locum dediſſe: Civitates verò nullam hîc pluralitatem admittere voluiſſe. Disqviri deindè cœpiſſe, qvid ſibi velit iſta diſtinctio Collectarum in voluntarias & neceſſarias: & Senatum Electoralem judicâſſe, omnes collectas Imperii ratione cauſæ pro neceſſariis aut utilibus, ratione verò conſensûs Statuum, ſine qvo imponi neqveant, pro voluntariis haberi debere. Principes qvosdam Catholicos nullas omninò Imperii collectas neceſſarias, ſed omnes reſpectu dantis voluntarias ſtatuiſſe, illas enim non per præceptum à Statibus exigi, ſed à volentibus, & conſentientibus ſuâ ſponte ſolvi. Qvæ omnia prolixiùs refert Limnæus, *d. l.*

V. Nobis non ſedet tanti animi arrogantia, ut putemus, lites in publicis negotiis inter Proceres Imperii natas, ex Cathedrâ Scholaſticâ decidi poſſe. Qvia tamen qvæſtiones controverſas in utramqve partem ventilare tamdiu licet, qvoad iſtæ lege publicâ determinatæ fuerint, atqve interim unicuiqve, qvod libet, ſtatuere permiſſum eſt, nemo nobis vitio vertet, ſi per libertatem, qvâ utimur, Academicam de qvæſtione propoſitâ, qvid nobis videatur, breviter hîc explicemus. Et ut eò magis excuſati ſimus, non conſiderabimus qvæſtionem propoſitam in actu exercito, ſive in hypotheſi, & in applicatione ad Rempubl. Germanicam, ejusq; Comitia; ſed in actu ſignato, & in abſtractione ab omni Republicâ particulari.

Erit-

Eritqve nobis ſtatus controverſiæ hic: Utrùm in Collectis, ex plurium arbitrio imponendis, omnes illi individualiter conſentire debeant ad hoc, ut omnes & ſinguli obligentur, an verò ſufficiat conſenſus majoris partis?

VI. Omninò autem præmittenda hic eſt diſtinctio inter Collectas neceſſarias & voluntarias, ſive, ut rectiùs dicam, inter actus neceſſarios, & voluntarios, qvam etiam probant Joh. Bapt. Coſta, de *fact. ſcient. & ignor. inſpect. 30. n. 7.* Anton. Perez. *Cod. de indict. n. 15.* Ægid. Thomat. *de collect. §. ne ſcienter. num. 1.* dummodò rectè explicetur. Ut enim neceſſarius dicatur actus, non præcisè reqviritur, ut vis aliqva phyſicè inferatur, aut libertas homini prorsùs auferatur, cùm pluribus modis neceſſarium qvid dicatur, qvos exponit Ariſtoteles, *lib. 5. Metaph. c. 5.* & liberæ etiam actiones certo reſpectu dici poſſint neceſſariæ. Franciſc. Svarez. *diſp. Metaph. 19. Sect. 2. n. 8.* ſed ſufficit, per neceſſitatem extrinſecùs adſtantem, voluntatem agentis ita affici, ut cum displicentiâ qvâdam agat, non acturus, ſi neceſſitas illa abeſſet. Etſi igitur non per præceptum ſemper exigantur Collectæ, ſed à ſubditis volentibus & conſentientibus dentur, poterunt tamen aliqvæ ideò neceſſariæ dici, qvia conſenſus ille à principio qvodam externo elicitur, & qvidem cum difficultate aliqvâ, cùm fortaſsè mallent in ejusmodi Collectas non conſentire. Scholaſtici dicerent, neceſſarias eſſe tales Collectas, non neceſsitate præcepti, ſed medii, qvia ſine iis ſalus publica conſervari non poſſet.

VII. Voluntariè igitur & liberè agere in hoc negotio idem denotat, qvod agere ſummâ cum lubentiâ, nullâ urgente neceſsitate, nullo concurrente metu. Et hoc donationibus tantùm, & gratuitis munerum largitionibus, proprium & peculiare eſt, ad qvarum ſubſtantiam hæc particularis conditio reqviritur, ut gratuitò, liberaliter, abſqve metu, coactione, aut internâ diſplicentiâ fiant, in qvo ſenſu liberè idem planè, qvod liberaliter, ſignificat. Roger. Widdrington. *de juram. fidel. c. 9. num. 19.* Aliàs non nego, inter libertatem & lubentiam magnam eſſe differentiam. Summa libertas eſt in mercatore merces in mare abjicientis illibentiſsimè; contra ſumma lubentia in nepote, qvi in Venerem prurit furitqve, libertate affectibus exœcatâ. Dannhauer. *part. 2. Theol. Conſcient. dialog. 4. pag. m. 181.* Hàc igitur ratione Collectæ voluntariæ dicentur, qvæ citra ullam neceſsitatem, nec intuitu

resultantis inde alicujus utilitatis publicæ, ad omnes pertinentis, conferuntur, qvales sunt, qvæ fiunt honorarii faciendi gratiâ. Anton. Perez. *Cod. de indict. num. 15.*

VIII. His contradistingvuntur Collectæ necessariæ & utiles, qvæ tamen ipsæ etiam inter se differunt. Qvanqvam enim necessitatis & utilitatis ratio in qvibusdam negotiis concurrat, & utrinsq; tùm magna sit convenientia, neqve dici vel fingi possit necessarium, qvod non simul etiam utile contineat. Gylmann. *Symph. tom. 4. part. 1. vol. 3. num. 24.* atqve hinc fieri soleat, ut unum per aliud exponatur. Glossa *in l. 5. §. 10. verb. necessaria ff. de damn. inf.* Lud. Schrader. *de feud. part. 4. c. 1. n. 16.* Wesenbec. *consil. 194. num. 10.* aut conjungantur qvandoqve, uti fit in *l. 39. ff. de hered. petit.* accuratè tamen loqvendo plꝰ dicit necessitas, qvàm utilitas. Neqve id, qvod utile est, necessarium illicò existit. Sic enim inter impensas necessarias & utiles accuratè distingvunt JCti, qvando de restitutione rei alienæ agitur, *l. 79. ff. de V. S.* Joh. Bapt. Costa, *de remed. subsid. cap. 99. num. 6. seq.* Marscott. 2. *resol. 109. seq.* Rheinking. *de retract. q. 6. num. 386. 401. 409.* Vincent. Carocc. *de locat. p. 4. q. 40. num. 5.*

IX. Qvia verò in publicis negotiis causa utilitatis causæ necessitatis æqviparatur. Guil. Redoan. *de reb. Eccles. non al. qv. 55. num. 29.* & bonus civis ad utrumqve tenetur, tàm subvenire publicæ necessitati, qvàm procurare ea, qvæ ad beatitatem civilem utilia censentur, non opus erit, ut curiosè discrimen istud in hâc tractatione faciamus, aut observemus. Negari tamen neqvit, ex necessitate, & ex necessariâ causâ, arctiorem induci obligationem, qvàm ex causâ utili, cùm priùs laborandum sit, ut res conservetur, qvàm ut melior existat. Atqve hinc inferri poterit, graviùs peccare eum, qvi necessarias recusat inferre Collectas, qvàm, qvi utiles. Ipsa etiam utilitatis ratio non est uniusmodi. Alia enim ad necessitatem propiùs accedit, alia remotior ab eâ videtur. Sic & evidentior est alia, alia minùs evidens. Alia ad singulos æqvaliter, & in eâdem qvantitate & qvalitate, iisdem gradibus, eodem numero, pondere, aut mensurâ redundat, alia magis uni, qvàm alteri prodest. Habet verò & necessitas suos gradûs, diciturqve alia extrema, alia gravis, alia communis, uti distingvunt Doctores. In qvibus omnibus specificè determinandis, & ad materiam præsentem applicandis, plus temporis insumendum esset, qvàm commodi inde percipere liceret. Et qvia,

qvia, ut modò dixi, ad utilia non minùs, qvàm ad neceſſaria ſuæ civitatis tenetur civis, ad utrasqve etiam obligabitur Collectas, ſive pro neceſſitate, ſive pro utilitate Reip. impoſitæ fuerint. Vid. Alphonſ. Vilagut. *de reb. Eccl. mal. al. lib. 1. cap. 100. n. 6. & 8.* Aymo Cravett. *conſil. 27. n. 8. & conſil. 195. num. 8.* Atqve ſic de utrisqve idem poſthàc faciemus judicium.

X. Potiſſima autem ratio eorum, qvi pluralitati votorum in materiâ Collectarum derogant, eſt ista, qvòd majoris partis conſenſus reliqvos, qvi pauciores ſunt, obliget tùm demum, qvando negotium commune pertinet ad omnes, ut universos, ſecus verò, qvando pertinet ad omnes, ut ſingulos. Tùm enim ſingulorum conſenſus requiritur, nec obligantur illi, qvi non conſenſerunt, *arg. l. 11. ff. de ſerv. ruſt. præd.* Sic enim jus eſt, ut, qvod omnes tangit, i.e. cujus emolumentum vel incommodum ad omnes in individuo pertinet, ab omnibus debeat comprobari, *c. qvod omnes de R. J. in 6.* Nicol. Loſæus, *de jur. univerſ. part. 1. c 3. n. 84.* Anton. Fab. *Cod. lib. 3. tit. 26. def. 5. num. 7.* Petr. Weſenb. *ad l. 148 ff. de R. J.* Anton. Gomez. *l. 2. reſol. c. 4. num. 14.* Jam verò certum eſt, Collectarum onus ad ſingulos pertinere. Nec enim qvisqvam eſt, qvi pro alio contribuit, aut onus alienum in ſe recipit, ſed unusqvisqve, qvod debet, ex ſuis facultatibus exſolvere tenetur. Et hinc concludit Antonio Faber, *Cod. lib. 9. tit. 29. def. 18.* non teneri, qvi non conſenſerunt.

XI. Deinde ipſa naturalis ratio dictitat, iniqvum eſſe, ut per impoſitionem Collectarum inopiæ noſtræ aliorum votis præjudicium creetur, & marſupia noſtra per aliorum ſuffragia evacuentur. Par enim in parem uti non habet imperium, *l. 4. ff. de recept. arb. l. 13. §. 4. ff. ad SCT. Trebell.* ita nec poteſtatem de ejus bonis decernendi, aut aliqvid inde decerpendi. Et uti ſuæ qvisqve rei moderator eſt atqve arbiter, *l. 21. C. mandat.* ita liberum ei erit in tali caſu, qvando ex parium votis Collectæ decernuntur, dare eas, vel denegare. Fieri ita aliàs facilè poſſet, ut pauperiores qvi fuerint, dum numero ſuperant, ditiorum bonis onera pro lubitu imponerent, qvippè qvorum ſemper iniqvi judices ſunt, ut aut invideant, aut ſi poteſtatem nacti fuerint, minuant.

XII. Qvibus accedit porrò, qvòd in actibus puri puti arbitrii voluntas noſtra aliorum nutu non ſtringatur, nec promiſſiones alienæ, aut facti alieni obligent. Zach. Vietor. *de cauſ. exempt. concluſ. 5.* Loſæus,

Digitized by Google

de jur. univers. part. 3. cap. 9. num. 11. Sed necesse est, ut si obligari qvis debeat, consensus ejus accedat. Omnia enim ejusmodi decreta Universitatum fiunt per conventiones, & se habent instar contractuum. At nullus celebrari potest contractus sine contrahentium consensu, *l. 1. §. pen. ff. de pact.* qvi consensus est pluriu voluntas, ad qvos res pertinet, simul juncta. Mozz. *de stipulat. tit. de consens. num. 3.* Qvomodo igitur, decretis universitatum, ex consensu robur accipientibus, obligari poterit, qvi disertè dissentit? Nec enim dicere poteris, consensum hic subesse interpretativum, & haberi eum pro consentiente. Interpretativus enim ejusmodi consensus non aliter procedit, qvàm per fictionem qvandam. At fictio cessat, qvando habetur veritas. Joh. Bapt. Costa, *de retrotract. cap. 2. reg. 2.* Nec proindè pro consentiente haberi potest, qvi disertis verbis dissentit. Et huc facit porrò regula vulgata, qvòd res inter alios acta aliis non præjudicet, *t. t. Cod. res inter al. act.* Rol. à Valle, *cons. 85. num. 4. vol. 2.* Joh. Ronchegall. *in l. eandem §. 1. num. 48. ff. de duob. reis.*

XIII. Istas rationes omnes ut invincibiles admitto, si qvidem agatur de Collectis voluntariis ex merâ liberalitate civium, nullâ urgente necessitate, nec svadente utilitate publicâ solvendis. Nemo tùm obligabitur, nisi qvi consensit; nemo cogi potest, ut consentiat, nec adigi potest, ut solvat, qvi apertè & manifestè dissensit. Non una tùm omnium causa est ante consensum, sed post consensum demùm una fit, per unionem plurium, idem placitum approbantium. Voluntas cujusqve hic libera est, nec, si libera non esset, liberalitas dici posset. Ambitiosa dixit Decurionum decreta Ulpianus, in *l. 4. ff. de decret. ab ord. fac.* qvibus jubetur qvis vel prædia, vel ædes, vel certam qvantitatem præstare. Non minùs ambitiosum id esset, si qvis alteri liberalitatis officium injungere, aut ex alieno marsupio contra Domini voluntatem liberalis esse vellet. Non poterit igitur universitas, propter donum alicui dandum, indicere Collectas, neqve cogere dissentientes, ut paria secum faciant, & eandem liberalitatem exerceant. Ægid. Thomat. *de collect. §. nescienter. num. 1.* Alphons. Vilagut. *de reb. Eccles. mat. al. lib. 1. cap. 100. num. 7.* Vincent. de Franchis, *decis. 2. num. 24. 26.* Alfons. Modit. *ad §. plebiscitum Inst. de J. N. G. & C. dub. 53. & 54. num. 4.* Casp. Klock. *de contrib. c. 6. n. 89. & 109.*

XIV. Qvod si verò de Collectis propter instantem necessitatem aut utili-

Digitized by Google

utilitatem publicam sermo fuerit, confidenter affirmo, per consensum majoris partis obligari minorem, & cogi tùm posse dissentientes, ut Collectas solvant. Theod. Rheinking, *de regim. secul. & Eccles. l. 1. class. 5. c. 8. num. 66.* Imponuntur enim tales Collectæ propter bonum publicum, & ad promovendam felicitatem civilem, qvæ est in Rep. At in deliberationibus istis, qvæ commune respiciunt bonum, minor pars semper conformari debet ad placita majoris. Huc namqve collineat tota & integra societatis civilis intentio, ut universitati, & per hanc unicuiqve, benè sit. Sibi ergò qvi benè cupit, universitati etiam ut benè cupiat, necesse est, qvia scil. in bono communi bonum singulare continetur, & in salute totius salus partium consistit. Qvid autem utile & proficuum sit universitati, universitas ipsa judicare debet. In qvâ si fuerint dissentientes, ratio naturalis dictitat, majoris partis valere debere sententiam, & huic accedere debere reliqvos, ideò scil., qvia non aliter, qvàm ex plurium sententiâ constare potest, qvæ bono publicò proficua sperentur. Proindè etiam in contractibus, qvos celebrat universitas, si necessitas & utilitas causam dederint, non præsentes tantùm & consentientes obligantur, sed absentes etiam omnes. Hartmann. Pistor. *l. 1. q. 37. num. 7.* Aymo Cravett. *consil. 27. num. 8.* Nic. Losæus, *de jur. universf. part. 3. c. 3.* Matth. Coler. *de proceff. execut. part. 2. c. 3. num. 376.* Et hinc in terminis fortioribus rectè concludit Calderinus, qvem refert Felinus, *in c. cum dilecta X. de rescript. num. 20.* qvòd major pars possit imponere Collectam toti universitati, etiamsi minor pars, qvæ contradicit, debeat solvere majorem qvantitatem. Ratio est, qvia in colligendis suffragiis non attenduntur facultates civium, sed tantùm qvantitas numerica. Nec verò injuria fit parti minori, dummodò secundum proportionem onera imponantur, qvia tùm maximè inter cives æqvalitas servatur, qvod infrà pluribus ostendemus. conf. Casp. Klock *de contribut. cap. 6. num. 75. 76.*

XV. Nec verò alius hic modus ex dissentientium civium votis certum qvid statuendi excogitari poterit. Ut enim nihil nunc dicam de libidine dissentiendi, in qvâ sibi nonnulla maximè placent ingenia, id solum attendi nunc velim, plurimos aliòs, opinione rectiùs sapiendi, πλεονεξίᾳ, φιλαργυρίᾳ, & ejusmodi vitiis aliis ita corruptos esse, ut salutis publicæ emolumenta vel non intelligant, vel rejiciant prorsùs

sùs, aut saltem non qværant. Atqve illorum haud pauci tàm attenti ad rem familiarem, & parandas divitias existunt, ut Herculi citiùs clava, qvàm istiusmodi civibus nummus unus aut alter extorqveri qveat. Qvi ipsi in Collectas nunqvã, & nec necessarias qvidem, nisi toti jam in periculo constituti fuerint, consentient. An putabimus igitur, eorum, qvi ditissimi plerumqve sunt, dissensum immunes eos, & eximios ab oneribus publicis præstare debere? Imò verò obtundendus est iste in Remp. langvor, neqve conniven-dum, ut infinita illa, & insatiabilis avaritia, salutem communem impediat. Atqve idcircò cogi tales ad officia sua debere existimo, sicubi sponte ea subire nolint. Qvod enim universitati placet, conveniens non est, ut ab uno aut altero retractetur. Omninò enim ea credenda est fuisse voluntas in societatem coëuntium, ut ratio aliqva esset expedien-di negotia. Est autem manifestè iniqvum, ut pars major seqvatur minorem. Qvare naturaliter pars major jus habet integri. H. Grot. *de jur. bell. & pac. lib. 2. c. 5. n. 17.*

XVI. Sed & iniqvum est, alios magnis sumptibus & oneribus tranqvillitatem & felicitatem publicam comparare, alios verò gratis eâ frui. Secundùm naturam est, commoda & incommoda ad eosdem pertine-re, *l. 10. ff. de R. J. c. qvi sentit de R. J. in 6. §. 3. Inst. de empt. & vend.* Sebast. Medic. *de compens. p. 1. qv. 45. num. 1. 2. 3.* atqve hinc pugnat cum vitâ sociali & politicâ, ut qvorundam damno, & jacturâ universorum civium utilitas comparetur. Fernand. Vasqv. *lib. 1. controv. illustr. 4. in fin.* Est enim civitas societas qvædam, in qvâ maximè æqvalitas servanda est. Æqvalitas autem in hoc potissimùm consistit, ut par habeatur ratio tùm fructus & impendii, tùm lucrî & damni. Franzk. *tit. pro socio num. 51. seq.* Et societas talis coiri non potest, ut alter lucrum tantùm, alter dãmnum sentiat. Nam iniqvissimum est hoc genus societatis, qvam etiam leoninam appellant JCti, in *l. 29. §. 1. ff. pro soc.* ratione nominis desumptâ ex apologo Æsopi, uti putat Erasmus. Vid. Franc. Connan. *lib. 7. comment. c. 13.* Francisc. Cardin. Mantica, *lucubrat. Vatican. lib. 6. tit. 8.* Qvapropter cùm impensæ propter necessitatem, aut utilitatem publicam faciendæ sunt, incivile est, & societati planè adversum, si qvis necessitati isti non subvenire, aut utilitatem publicam, ejusqve salutem non procurare velit. Ad hoc enim obligatus est, qvisqvis societati se addixerit, ut non minùs incommoda, qvàm commoda ejus, sua

ſua propria faciat, qvantumqve in ſe fuerit, ſalutem communem promoveat.

XVII. Et hæc etiam ratio eſt, qvòd in concurſu Creditorum, ſi major pars Creditorum per conventionem, cum debitoris herede initam, aliqvid de credito ſuo remiſerit, reliqvi etiam hoc majoris partis facto obligentur, *l. 7. §. f. ff. de pact.* Dyn. *in c. qvod omnes de R. J. in 6.* Duennas, *reg. 244.* Matth. Brun. *de ceſſ. bon. q. 21.* Steph. Gratian. *diſcept. p. 2. c. 222.* Joh. Yannez Parlador. *l. 2. rer. qvotid. c. fin. p. 5. §. 7. num. 8.* Benvenut. Stracha, *de decoctor. p. 6. num. 5. 6.* Matth. Afflict. *deciſ. 288.* Fr. Salgado, *in Labyr. Cred. lib. 2. cap. 2. n. 67. ſeq.* Arnold. Vinnius, *de pact. c. 17.* Qvia enim reliqvi Creditores, (Chirographarii ſcil., nam de his intelligenda eſt d. l. 7. uti patet ex l. 10. eod.) ſalvam ſuam cauſam habere neqveunt, niſi in ſalute omnibus communi, & ſalus omnibus communis in hoc conſiſtit, ut potiùs de credito aliqvid remittatur, & heres adeundo hereditatem omnibus obligetur, qvàm ut poſt repudiationem nemo ſit, qvi ſolvat, ſatiùs erit majori creditorum parti, qvæ pro modo debiti æſtimanda eſt, l. 8. *ff. de pact.* minorem cedere, qvàm ut omnes ſimul creditum ſuum amittant. Ad eundem modum ſalus Reip. in hoc conſiſtit, ut per mutua & æqvalia ex proportione onera omnes conſerventur. Id enim tolerabilius erit, qvàm ſi aliis nunc ferentibus onera, aliis non ferentibus, atqve illis ad incitas redactis, hi deinceps ſoli magno ſuo malo munera ſubire cogantur.

XVIII. Ex qvibus omnibus firmiter concludo, majorem partem civitatis conſentientem circa Collectas neceſſarias facere, ut minor pars ad easdem Collectas agnoſcendas & ſolvendas teneatur. Nec ergò obſtant, qvæ pro diſſentientibus ſuprà adducta ſunt. Sumitur enim, ut conceſſum, collectas ad omnes pertinere, ut ſingulos, qvod tamen rectiùs negatur. Etſi enim omnes pro ratione facultatum ſuarum contribuant, atqve ita ex ſingulorum bonis tributa colligantur, collatio tamen illa ideò fit, ut ſalus communis conſervetur, & univerſitati benè ſit. Anton. Capyc. *deciſ. 148. num. 6.* Qvi finis determinat actionem, ut non poſſit ad omnes, ut ſingulos, pertinere, niſi ex conſeqventi, ſed ad omnes, ut univerſos. Sic enim ex fine dijudicantur actiones morales, non ex causâ efficiente. Et utcunqve etiam aliqvid commune pluribus, ut ſingulis, qvoad modum operandi dica-

Digitized by Google

tur, injusta tamen contradictio aliorum non tollit effectum justæ voluntatis aliorum in eo, qvod est opportunum agi pro re communi. Steph. Grat. *discept. forens. c. 222. n. 2.*

XIX. Iniqvitas nulla est, si qvi alios in commune ærarium contribuere volunt, idem illi in se statuant. Iniqvum verò hoc est, ex aliorum marsupiis procuratâ salute utivelle, & commodum, ex aliorum incommodis partum, sibi cum illis commune facere. Salutem universitatis qvi non vult, aut aliis benè sentientibus & concordantibus reluctatur, parùm abest, qvin hostis Reip. dici possit. Reusner. *l. 3. consil. 3. num. 73. 74.* Par in parem non habet imperium, nisi tractetur de publicâ salute & utilitate. Aug. Barbos. *in axiom. l. 14. c. 3.* Neqve propter imperium majoris partis minor obligatur, sed propter contrarium robur, cui in latitudine opportunitâ cedere cogitur. Jac. Lampad. *de Rep. Rom. Germ. p. 3. c. 3. n. 17.* Libertas arbitrii in negotiis publicis multifariam coërcenda est, & semper respectus habendus ad salutem communem, nec tum uti re suâ unicuiq; pro lubitu licet. A pauperiorum verò oppressione vanus est metus, dum sibi ipsis eandem, qvam aliis fabricant, sortem, eademqve cum illis subeunt onera.

XX. Fateor consensum nec fingi, nec subintelligi posse, si qvis apertè dissentiat. Resp. tamen non semper consensum reqvirit civium in qvocunqve negotio specialem, sed exigit debitum, ad qvod qvisq; ex consensu generali obligatur. Iste consensus generalis colligitur ex actu, qvo qvisqve suæ civitatis civis factus est. Tùm enim promisisse censetur, velle se commoda civitatis, & beatitudinem civilem promovere, mala autem omnia pro virili avertere. Et talis consociatio maximum dat jus corpori in partes. Hug. Grot. *de jur. bell. & pac. lib. 2. cap. 5. num. 23.* adeò ut cogi possint cives, qvi in officio negligentes fuerint, aut ad rationem totius componi noluerint. Consensus in contractibus debet esse liberrimus, cùm nihil tàm consensui sit contrarium, qvàm vis atq; metus, *l. 116. ff. de R. J.* Et tamen potest civis tempore necessitatis cogi, ut mutuo det Reip. pecuniam. Fern. Vasqv. *lib. 1. controv. ill. c. 6. num. 7.* Joh. Bapt. Costa, *de remed. subsid. c. 76. n. 5. 6.* Hering. *de fidejuss. c. 8. num. 101.* Anton. Perez. *Cod. de sup. perindict. num. 5.* Ad eundem igitur modum cogi potest Civis, qvi â reliqvâ universitate dissentit, ut faciat id, qvod â majore parte conclusum est. Res inter alios acta non præjudicat tertio, nisi tertii illius causa ad

ad reliqvos pertineat, & inſeparabilis fuerit. Dum igitur ſalus publica ad omnes, qvi ſunt de univerſitate, pertinet, non poterit tertius ille excipere, cauſam ad ſe non ſpectare. Et hoc eſt, qvod dicit Petrus Paulus Pariſius, *part.* 4. *conſil.* 90. *num.* 21. in negotiis univerſitatis in majori parte omnes repræſentari. Manet igitur, in decernendis Collectis illis, qvæ neceſſitatem aut utilitatẽ Reip. concernunt, majorem prævalere, univerſitatis partem, & per horum conſenſum reliqvos, etſi diſſentientes fuerint, obligari.

XXI. Ut ejus rei exemplum habeamus, lubet adſcribere Reſponſum Facultatis juridicæ Wittebergenſis, an die vier groſſe / nebenſt deren zugehörigen 73. Aemptern in der Stadt N. conſcriptum menſ. Jul. 1677. Hat der Rath zu N. anno 1665. am 26. Julii durch einen darüber aufgerichteten Receſs mit der Bürgerſchafft daſelbſt unter andern ſich dahin verglichen/daß die zu nöthiger Abtragung gemeiner Stadt Schulden/ weil die Ordinar-Einkunfften nicht zulänglich/ anzuordnende Mittel mit der Bürgerſchafft Vorwiſſen und Bewilligung vorgenommen /und derogeſtalt gefordert werden ſolten und müſten/daß der Rath ſampt dem gröſten Theil der votirenden Bürgerſchafft / dem herkommen nach/darinn einen beſtändigē Schluß machen/und eine iede Zunfft abſonderlich/ wie herkommens/ ihr votum von den ihrigen einnehmen/ und hernach ſolche vota einbringen ſolten. Und es iſt darbey ferner abgehandelt worden/daß da ferne der Stadt intraden zu Bezahlung aller Ausgaben nicht zureichen wolten/ deßwegen erträgliche collecten/wie der Rath und Bürgerſchaft darüber am füglichſten ſich vereinigen werden / angeſtellet / einer vor den andern nicht überſetzet / überſehen / oder verſchonet / ſondern nach eines ieden vermögen eine Gleichheit gehalten / und die collecten ſo fort zu Bezahlung der Stadt-Schulden angewendet werden ſolten. Und es hat ſich darauf begeben / daß als über dergleichen Mittel/wie der Stadt intraden zu vermehren/ deliberiret worden/ die Collegia der commercirenden Zünffte die Vieh-acciſen vorgeſchlagen / die Sache auch ſo weit gebracht / daß ſie mit etlichen andern Collegiis die vota majora gemacht/und darauff mit conſens des Raths anno 1674. von ieden M. Lüb. ſechs ß. abgefordert worden. Darwieder aber nicht allein Ihr / ſondern auch andere Collegia proteſtirt, und als in verwichenen 1676. Jahre ebenfalls die majora dahin gefallen / daß ſolche Vieh-acciſen erhöhet/ und dupliret werden ſolten / dergleichen proteſtation wiederholet / auch mit unterſchiedlichen ſupplicationibus an

den Rath eingekom̃en/ uñ dariñen solcher Beschwehrung abzuhelffen gebeten/ &c. Weñ Ihr nun gleich vorwendet/ daß durch die angelegten Vieh-accisen keine Gleichheit unter d' Bürgerschafft gehalten werde/ sondern Ihr uñ dz Armuth/ überwelche es am meisten gienge/ die wohlhabenden und Kauff-Leute übertragen müstet/ in Erwegung/ daß einige aus den Aemptern sechs und mehr Handwercks-Gesellen und bediente zuhalten/ und derowegen auch einen gröſsern Vorrath/ als andere Bürger und Kauffleute/ derer etliche mit einem/ etliche auch gar ohne Buchhalter/ ihre Handlung und Gewerbe treiben könten/ ein zuschaffen nöthig hetten/ dannenhero Ihr vermeynet/ weil der Receſs de anno 1665. eine Gleichheit unter der Bürgerschafft nach eines ieden Vermögen/ erfordert/ daß Ihr in gegenwertigen Fall an die majora nicht gebunden/ noch dieselben euch dergleichen onera aufzulegen vermöchten/ zumahl da hiebevor bey allen Anlagen auf das Vermögen der Bürger/ und daß keiner vor dem andern beschwehret werden möchte/ das absehen genom̃en worden. Dennoch aber/ und dieweil in angeregten Receſs deutlich versehen/ daß der Rath samt dem gröſsten Theil der votirender Bürgerschafft einen beständigen Schluß machen/ und nach demselben die Anlagen eingerichtet werden solten/ darbey aber gar nicht enthalten/ daß wenn solcher Schluß dem andern kleinern Theile der Bürgerschafft nicht anständig were/ oder durch denselben keine Gleichheit nach eines iedweden Vermögen in acht genommen/ sondern einer mehr als der andere beschweret würde/ der Schluß ungültig seyn/ und zu keiner execution gebracht werden solte/ da zumahl/ beständiger Rechts-Lehrer Meynung nach/ was der gröſseste und meiste theil einer Commun beschlossen/ der kleinere Theil derselben/ wenn er gleich das meiste darzu geben muß/ dasselbe vor genehm zuhalten/ und sich zu conformiren schuldig ist/ auch/ wo ihrer so viel mit ihren vota gehöret werden müsten/ kein ander Mittel zu Fassung eines beständigen Schlusses sich ereignet/ als daß solcher aus den meisten Stim̃en gezogen werde/ und hierbey nicht eben zu erwegen/ daß von dem kleinern Theile ein anderer/ und zur Gleichheit besser eingerichteter Vorschlag gethan worden/ So erscheinet dannenhero so viel/ daß Ihr zwar die euch zu gemuthete Vieh-accisẽ zu erlegen euch nicht verweagern möget/ Ihr seyd aber mit euren Vorschlage des hunderſten Pfenigs noch mahls zu hören/ auch ein ieder Bürger Gleichheit zuhalten/ und von seinem Vermögen/ secundùm vires & librarii, zu contribuiren schuldig/ V. R. W.

XXII. Ad

XXII. Ad hunc tamen effectum, ut ex majoris partis ſuffragiis reliqvi diſſentientes obligentur, duo inprimis reqviruntur, qvæ omitti nullo modo poſſunt. Primò oportet omnes, ad qvos ea res pertinet, & qvi jus ſuffragii habent, Nicol. Reuſner. *lib. 3. conſil. 3. num. 83.* more recepto eſſe vocatos, & ad deliberationes aut conſultationes iſtiusmodi citatos & invitatos, *arg. l. 2. C. de decur.* Joſeph. Ludovic. *deciſ. 43. num. 7.* & qvidem in unum locum, ut rectè notat Caſp. Klock. *de contrib. cap. 6. num. 129. ſeq.* Communis namq; concluſio eſt, qvòd in actibus univerſitatis debeant omnes ſimul congregari, & in communi conſentire, communicato ſcil. conſilio, & prævia deliberatione. Nec adeò ſufficit, collecta fuiſſe ſuffragia particulatim diverſis temporibus, & ex diverſis locis, *arg. l. 7. §. ult. ff. de pact.* cùm fieri poſſit, ut in conferendis ſententiis minor pars majorem trahat in ſuam ſententiam, *l. 17. §. f. ff. de recept.* Add. Joh. Coraſ. *de offic. Eccleſ. part. 4. c. 3. num. 10. 11.* Ut autem præcisè duæ partes congregatæ ſint, & aliter decretum non valeat, qvod aliqvando obſervari voluit jus civile, *in l. 3. ff. qvod cujusq; univerſ. l. 3. ff. de decret. ab ord. fac. l. 46. C. de decur.* Loſæ. *de jur. univerſ. part. 1. c. 3. num. 77.* Bodin. *de Repub. lib. 3. c. 7. num. 336.* fortè neceſſe non eſt, cùm ſufficiat, vocatos eſſe univerſos & ſingulos. Et ut maximè conceſſerimus, duas integras partes adeſſe debere, non tamen in eas connumerare tùm liceret, qvi vel omninò nolunt, vel non poſſunt venire. Vid. Jacob. Gothofred. *ad l. 48. Cod. Theodoſ. de decurion.* Dav. Mev. *ad jus Lubecenſ. lib. 1. tit. 1. art. 2. num. 27.* Thom. Maul. *de homag. tit. 9. num. 12.*

XXIII. Secundò reqviritur, ut Collecta, de qvâ agitur, ſit communis, & ab omnibus ſolvenda. Atqve hinc eorum tantùm ſententiæ computari debent, qvi ipſi qvoq; conferunt, præteritis illis, aut ſaltem cum delectu admiſſis, qvi immunes ſunt, & exempti. Non poteſt igitur Ordo eqveſtris, niſi & ipſe contribuere paratus ſit, ſuffragiorum pluralitate civitatibus onera imponere, aut ſi in tres Ordines diſtingvantur cives Reipubl., nihil à duobus Ordinibus decerni poteſt, qvo uni tantùm ex tribus incommodum inferatur. Bodin. *de Repub. lib. 3. 7. num. 335.* Sic enim inter tres ſocios facilè duo conſentire poſſent in perniciem tertii. Licet verò tempore neceſſitatis, & imminentis periculi etiam, qvi immunes aliàs ſunt, ad Collectas & onera Reipublicæ ferenda obligentur, qvod ſuprà pleniùs expoſui, dif-

Digitized by Google

ficulter tamen illi fortè ab immunitate hâc ſuâ recedent. Atqve idcircò tùm demùm eorum ſententias computari debere exiſtimo, qvando ad Collectas inferendas prompti ſunt; ſecùs, ubi difficiles ſeſe præbent, qvia tùm in favorem & conſervationem ſuæ immunitatis ſententiam dixiſſe cenſentur.

XXIV. Et hæc qvidem de impoſitione, qvæ fit univerſis, dicta ſufficiant. Conſeqvens nunc eſt, ut de diſtributione, qvæ in ſingulos fit, videamus. Hìc enim præcipuè juſtitiæ regulæ obſervari debent, ne qvisqvam plus juſto oneretur, utvè debita proportio ubiqve intercedat. Qvalis autem proportio obſervanda ſit, Arithmetica, an Geometrica, qvævè juſtitiæ particularis ſpecies hìc locum inveniat, commutativa, an diſtributiva, uti Ariſtoteli dicuntur, breviter exponendum erit. Plerique hîc uti præmia, ita etiam onera ad juſtitiam diſtributivam referunt, & proportionem tantùm Geometricam attendi volunt. Ego non alio caſu eam obſervari poſſe puto, qvàm ubi conſtituendum fuerit de immunitatibus & privilegiis, utrùm aliqvi, & qvinam ex civibus vel omninò, vel ex parte exempti ab iſtis oneribus eſſe debeant. Etſi enim non facilè immunitates concedendæ ſint, uti ſuprà oſtenſum fuit, poſſunt tamen aliqvorum in Rempublicam merita eſſe tanta, ut ipſi reliqvi cives fateri neceſſe habeant, iniqvum eſſe, ſicubi iſte unà ſecum communia onera ex æqvo ferre cogeretur. Et hoc qvidem caſu non minùs onera, qvàm præmia pro diversâ conſideratione civium, qvatenùs alius alio dignior eſt, & majorem in Republicâ partem facit, diſtribuenda erunt, ita qvidem, ut ex præmiis plus, ex oneribus verò minus ei aſſignetur. Ratio eſt, qvia tàm præmia illa, qvàm onera, ſicut ad communitatem totam ſpectant, ita alio reſpectu ad cives, niſi qvatenùs partes & membra illius ſunt, non pertinent. Prout itaqve alius eſt alio in Republicâ major vel minor, ita etiam ſub illâ qvalitate & ratione præmia vel onera ferre debet. Franzk. *tit. de juſt. & jur. n. 27.*

XXV. Sepoſitis verò immunitatibus, qvæ in materiâ Collectarum, bonis patrimonialibus impoſitarum, oppidò rarò hodiè conceduntur, nego aliter fieri debere diſtributionem, qvàm ſecundùm proportionem Arithmeticam, & ex juſtitiâ commutativâ. Collectarum enim & tributorum onera optimè ſe habent, ſi pro modo facultatum, negotiationum, & poſſeſſionum injungantur & exigantur. Hoc verò caſu æqvum & juſtum eſt, ut qvò qvis

qvis magis divitiis abundat, qvovè majus lucrum in re suà familiari capit, eò plus etiam solvere teneatur. Dominic. Soto, *de just. & jur. lib. 3. qv. æst. 6. art. 7.* Habenda igitur tùm est æqvalitas rei ad rem, proportio inter bona, qvæ qvisqve habet, & pecuniam, qvam ex fructibus eorum tributi aut Collectæ nomine solvit, qvæ non alia est, qvàm Arithmetica, & qvæ justitiæ commutativæ propria est.

XXVI. Dicere qvis posset, inæqvalitatem illam, qvâ unus plus altero confert, videri adhuc proportionem Geometricam involvere. Qvando enim ita singulis in civitate ex oneribus, qvantum competit, assignatur, æqvalia qvidem civibus ex communibus illis rebus tribuuntur, non tamen simpliciter, sed respectu diversæ diversorum civium conditionis, qvod est proportionis Geometricæ, qvippè qvæ *l. V. Eth. cap. 3.* ab Aristotele describitur, qvòd sit, ubi eadem est ratio totius ad totum, & partium ad partes, vel generalius, *lib. V. Polit. c. 1.* qvòd sit ratio & habitudo æqvalis primi & secundi termini ad tertium & qvartum. Vid. Dn. Struv. *in Syntagm. l. 1, tit. 1. num. 21.* Spectatur namqve in eâ qvalitas personarum, & conditio rerum, qvæ inter personas sunt distribuendæ, ita ut æqvalibus æqvalia, inæqvalibus inæqvalia, & singulis convenientia, tribuantur. Johan. Magir. *ad Arist. l. 5. Eth. c. 3.* Dum ergò Collectæ impositæ sic distribuendæ sunt, ut à ditioribus plus, & à pauperibus minus exigatur, haud frustrà qvis inde argueret, proportionem hîc subesse Geometricam.

XXVII. Fateor, argumentationem istam facere posse, ut nisi totum negotium probè attendatur, facilè qvis in contrariam sententiam inflecti qveat. Et fuerunt sic etiam, qvi in contractu societatis, cùm viderent, eum expleri proportione comparatâ, tale qvid statuerent. Vid. Hug. Grot. *de jur. bell. & pac. l. 1. cap. 1. num. 8.* Sed enim utrobiqve stat proportio Arithmetica, sive bona singulorum civium, & partem tributi, qvàm qvisqve solvit, inter se compares, sive cives inter se, & ad invicem consideres, qvatenùs scilicet Collectas solvunt. Utrobiqve æqvalitas est inter rem & rem, inter bona & tributum; nullibi personæ dignitas attenditur. Idqve eò clariùs patebit, si posueris, non personis, sed rebus impositum fuisse tributum. Fac igitur, ex centum, qvæ qvis in bonis habet, decem dari debere, certè qvi bis centum habet, viginti, qvi ter centum possidet, triginta contribuere debebit, & sic

& ſic deinceps. Nullus tùm reſpectus erit ad perſonæ dignitatem, vel meritum, ut propterea plus vel minꝰ exigi debeat, ſed ſolùm inter bona inſtituitur proportio. Perindè ut fit in emptione; cùm à diverſis diverſæ & inæqvales res emuntur, dubium non eſt, pretia qvoqve inde diverſa conſtitui; nec tamen dici poteſt, qvod in emptione venditione proportio Geometrica obſervari debeat. Haud aliter etiam hîc inæqvalia qvidem ſunt tributa, qvæ ab opulentis & tenuioribus ſolvuntur, nec tamen id fit ex proportione Geometricâ, ſed Arithmeticâ potiùs, dum attenduntur bona cujusqve, & hinc onus illis æqvale imponitur.

XXVIII. Qvando igitur conſtitutum eſt, qvi ſolvere tributa debeant, qvi non debeant id, qvod ſecundùm proportionem Geometricam fieri debere ambabus manibus largior, diſtributio deinceps inter eos, qvi ſolvere debent, citra perſonarum reſpectum facienda eſt, & qvidem æqvalitate tali, ut nemo plus altero contuliſſe dici qveat. Iſta æqvalitas non aliàs magis ſervari poteſt, qvàm ubi ſecundùm cujusqve bona & facultates tributa imperantur. Tùm enim onera ad cujusqve vires commenſurantur, & unusqvisqꝫ pro modo fortunarum ſuarum lubentiore animo onera iſta agnoſcit, dum videt, etiam vicini ſui facultates in eundem cenſum venire, & tantundem pro ratione bonorum exigi. Et hic eſt modus omnium optimus & æqviſſimus, diciturqꝫ; fieri ſecundùm æs & libram, qvòd ſumma in eo ſit æqvalitas, & tributum qvodammodò appendatur ſecundùm cujusqve facultates, probaturqꝫ; non tantùm jure divino, *Levit. XIV. 21. cap. XXVII. 8. Numer. XXXV. 8. 2. Reg. XXIII. 35. Eccleſiaſtic. XXXIII. 30. 2. Corinth.* VIII. *v. 13.* & naturali, qvod ultra vires aliqvem onerare prohibet, & ſuum cuiqve etiam in oneribus tribuere jubet; ſed etiam civili, *l. 4. l. 5. ff. de Cenſib. l. 1. l. 5. C. eod. l. 7. l. 8. l. 12. C. de oper. publ. l. 3. l. 7.* C. *de annon. & trib. l. 1.* C. *de mun. patrimon. l. 5.* C. *qvi bon. ced. poſſ. l. 1.* C. *de apoch. publ. l. ult.* C. *de immun. nem. conced. l. 4.* C. *qvem civ. mun. indic. Novell. 17. c. 8.* itemqꝫ Canonico, *c. cum inſtantia 17. X. de cenſib. c. ſopitæ 14. & c. cùm nuper 25. eod.* & Receſsibus Imperii, *Spirenſi de anno 1544.* §. Alß aber wir ꝛc. *Trevirenſi & Colonienſi, de anno* 1512. §. Und damit die Mäßigung. *Noribergenſi, de anno* 1524. §. *item* Wiewohl, *Spirenſi, de anno 1526.* §. *Item* Alß auf dem Reichs-Tage. Conf. Ægid. Thomat. *de collect.* §. *retenta n. 14.* Boer, *de collect. c. 8. n. 4. & cap. 12.* Weſenbec.

bec. *part. 3. consil.* 103. Casp. Klock. *de contribut. cap.* 17. Petr. de Ubald. *de collect. num.* 14. Carpzov. *libr. 4. respons. 72.*

XXIX. Et huc facit Responsum JurisConsultorum Wittebergensium, an die vier gröste / nebenst deren zugehörigen 73. Aemtern in der Stadt N. mens. Jul. 1677. Hat der Rath bey euch durch gewisse Deputirte proponiren lassen / nach dem diese extraordinar beschwerliche Zeiten extraordinar Anlagen erforderten / und deßwegen der halbe hunderste nach dem Eyde gegeben werden solte / daß die Aemter / nach dem ein ieder davon leben könte / nach advenant auf ein gewisses gesetzt / und davon contribuiret werden müste / also daß ein Amt / welches viel bringet / höher / welches weniger / auch geringer an Capital anzuschlagen were / und was einer sonst übrig hätte / nach dem Eyde beyzutragen. Und Ihr stehet in Zweifel / ob über den hundersten / oder halben hundersten / daferne derselbe gewilliget / und gleich durch gegeben wird / auf die Aemter noch absonderlich etwas geleget / und sie dahero zwiefach beschweret werden könten / &c. Ob nun wohl die gemeinen Anlagen / so viel möglich / eingezogen / und keines weges vermehret / noch die Bürgerschafft / oder ein Theil derselben / darmit beschwehret werden solten ; Dennoch aber / und daferne der hunderste / oder halbhunderste Pfennig / zu gemeiner Stadt Außgaben / nicht gnugsam seyn solte / und derowegen eine fernere Anlage gemacht werden müste / so were der Rath / nebenst der Bürgerschafft / durch die meisten vota, Innhalts des anno 1665. aufgerichteten Recesses / die Aemter noch absonderlich zu belegen / wohl befugt / hingegen den Aemtern / daß dergleichen auch denen andern Bürgern / einen iedweden auf seine profession nach gelegenheit aufgebürdet werden möchte / zu suchen unbenommen / V. R. W.

XXX. Ut autem, qvantum qvisqve in bonis habeat, sciri possit, professio & æstimatio eorundem necesse est, ut præcedat. Qvod professionem attinet, optandum esset, tàm ingenuè eam fieri ab omnibus, ut justitia inter concives accuratè servari possit. Sed cùm tanta sit qvorundam perversitas, ut celare suas facultates malint, qvàm egenti Reipublicæ subvenire, non perpendentes damnum aliorum, sibi dum benè sit, neqve considerantes malum imminens, præsentia dum bona sunt, non videtur iniqvum, ut, urgente Reipublicæ necessitate, jurata à talibus exigatur professio. Vid. Carpzovius, *d. l. 4. respons. 74.* Ubi tamen prudentiam Censorum maximè necessariam esse, animadverto, qvodq; in hoc negotio cir-

cumſpectè agendum ſit, diuturna belli Germanici calamitas ubiqve locorum edocuit. Cùm enim faciles ſint nonnulli ad jurandum contemptu religionis, alii perqvàm timidi metu divini numinis usqve ad ſuperſtitionem, *l. 8. ff. de condit. inſtitut.* ita, ut ſubtili reverentiâ tenti, nec verum ſacramentum præſtare patiantur, *l. 21. Cod. de fid. inſtrum.* Anton. Fab. Cod. *lib. 4. tit. 1. def. 9. num. 4. & def. 45. num. 10. 11. & def. 3. num. 3.* Dan. Moller. *p. 3. conſtit. 5. num. 18.* ſanè indiſcretè ad juramentum confugiendum non eſt. Et ideò, qvi habet præſumptionem pro ſe, ei non facilè deferendum eſt juramentum, Setſer. *de juram. l. 4. c. 3. num. 27.* ſicut nec ei, de qvo ſuſpicio eſt, committi poſſe perjurium. Fulv. Pacian. *de probat. l. 1. c. 70. num. 5.* Aymo Cravetta, *conſ. 207. num. 3.* Jacob. Menochius, *de arb. jud. qv. æſt. l. 2. c. 192. num. 3.*

XXXI. Particulares hæ circumſtantiæ, & qvarundam perſonarum ſive levitas, ſive verecundia, uti cenſoribus dijudicandæ relinqvuntur, ita in theſi ſtatuendum eſt, profeſſionem bonorum fieri debere bonâ fide, & ſub religione jurisjurandi, ſi id flagitaverit communis neceſſitas, & in verecundæ ſuppreſſionis nonnullis uſitatæ ſuſpicio. In qvam ſententiam reſpondimus an Bürgermeiſter und Räthe der Städte N. N. N. menſ. Novembr. 1677. Hat der Landes-Fürſt / ꝛc. die vormahls angeordnete general-peræqvations-commiſſion gnädigſt renoviret / und es haben darauf die deputirten Herren Commiſſarien einen ieden Stand / und darunter auch euch beſchieden / und anbefohlen / daß ein ieder ſein Steuerbaares Vermögen und Güter pflichtmäßig ſpecificiren und angeben ſolle. Ihr beſorget euch aber / daß die begehrte profeſſio ſolcher Güter nicht von allen durchgehends / und ohne Unterſcheid geſchehen möchte / da ihr zumahl gedoppelte und mehrfache Beſchwehrde / auch von denen Gütern / und Gewerben / ſo Ihr vorhin gehabt / iso aber nicht mehr / ſondern die Amts-Innhaber beſitzen und genieſſen / tragen und euch auffbürden laſſen müſſen. Und weil dergeſtalt die Amts-Innhaber / und Stände / unterſchiedliche dergleichen Güter und Aemter durch Darlehen und Vorſtreckung gewiſſer Wiederkauffs-Summen / auch ſonſten an ſich gebracht / bißhero aber darvon nichts zu der Gemeinen Anlage gegeben / ſondern den Unterthanen / und euch den Städten alles aufgewelzet / ſo wollet Ihr berichtet ſeyn / ob die Amts-Innhaber und Stände / ſo wohl als andere / ihr Vermögen / Capitalia, Wiederkauffs-Summen / Renten /

ten / und Nutzungen / wie auch die jenigen Güter / so sie von den Unterthanen und sonsten zeithero an sich gebracht / und besitzen / zu der vorhabenden peræqvation vermittelst Eydes anzugeben schuldig / &c. Wenn nun gleich die Amts-Innhaber und Stände vorwenden möchten / daß die Aemter und Güter / so Ihnen gegen ein Darlehn oder Bezahlung einer gewissen Wiederkauffs-Summen eingeraumet worden / nicht ihr Eigenthum wären / sondern sie solche nur als einen Pfand-Schilling innen hätten / und gebrauchten / und dißfalls Rechtens / daß ein Gläubiger von denen Gütern / so er Pfands-Weise besitzet / die darauff hafftenden Beschwehrungen auf sich zu nehmen / oder / da er solche getragen / über sich gehen zu lassen / nicht angehalten werden mag / die Güter auch / die sie von den Unterthanen / oder sonst an sich gebracht / dadurch / daß sie in ihre Hände gerathen / die vorhin gehabte qvalität verlohren / und von allen Beschwehrden frey worden.

Dennoch aber und dieweil / so viel dieses letztere betrifft / die mit Steuren / und andern oneribus realibus, belegte Güter anders nicht / als mit dergleichen Beschwehrungen / vereussert werden können / und wenn sie einmahl in die catastra gebracht / ohne des Landes-Fürsten und der Stände Verwilligung / davon nicht befreyet werden mögen / die Pfand-Innhabere auch / wenn der Eigenthums-Herr die onera des Pfand-Schillings trägt / dennoch ihre darinnen habenden Capitalia abzugeben / und der Gemeinen Anlage zu unterwerffen / schuldig seynd / gestalt denn / eurem Berichte nach / nicht nur die liegenden Güter / sondern auch Capitalia, Renten / werbende Baarschafft / und alle andere Brau-Handels- und Handwergs-Gewerbe / angemeldet werden sollen ; . So erscheinet dannenhero allenthalben so viel / daß die Amts-Innhaber / und Stände / ohne Unterscheid nicht allein nebenst den Eigenthums-Herren die Güter / so sie Pfands-Weise innenhaben / ungeachtet sie hiervon die Beschwehrungen zu tragen nicht verbunden / sondern auch / daferne sie in der provintz sich unterthänig gemacht / ihr nutzbahres Vermögen an Capitalien / Wiederkauffs-Summen / Renten / und dergleichen / nebenst denen Gütern / so sie von den Unterthanen / und sonsten zeithero an sich gebracht / bey der angeordneten commission zu profitiren / auch allenfalls / da zu besorgen / daß darinnen Unterschleiff geschehen möchte / eydlich anzuzeigen pflichtig / auch darzu ein vereydeter Revisor, welcher von diesen allen genaue Erkundigung einziehen möge / nicht unbillich zu bestellen / V. R. W.

XXXII. Cùm verò patrimonium qvorundam tàm amplum sæpè sit, ut in aliis etiam territoriis, extra locum domicilii, ejus partes inveniantur, & verò pro facultatibus cujusqve Collectæ imponi debeant, non unis vicibus qvæsitum fuit, utrùm in loco domicilii etiam de bonis, extra territorium sitis, Collectæ solvi debeant? Atqve eam qvæstionem prolixè in utramqve partem ventilat Jacobus Alemann. *consult. 5. sub qvartâ dub. ratione.* Affirmari autem ea aliter non potest, nisi bona alibi sita in loco territorii à Collectis immunia sint. Andreas Gail. *l. 2. Obs. 53. num.* 10. Iniqvum enim foret, duplici onere unum idemq; prædium gravari. Et sic etiam respondit Consistorium Ecclesiasticum Wittebergense, an Arend Köpken zu Magdeburg/ mens. Maj. 1680. decidendo simul qvæstionem propositam, utrùm salvâ conscientiâ exigi sub jurejurando & præstari possit professio bonorum? Ist der Eydschoß bey der alten Stadt Magdeburg dergestalt hergebracht worden / daß iedweder Bürger jährlich zu schweren angehalten wird/ er wolle sein und seines Weibes Gut/ inn- und ausserhalb der Stadt / so lieb er das habe/ recht verschossen / und von ieden 100. Thal. einen erlegen. Und es beschweren sich über diesen Eydschoß die jenigen Bürger/ so in und ausser der Stadt Handlung treiben/ wie auch die/ so ausser der Stadt unbewegliche Güter und ausstehende Schulden haben / daß sie solche Güter / so doch anderswo/ und in loco rei sitæ versteuret würden/ ingleichen die Schulden / so nicht einzutreiben wären/ angeben und verschossen müsten / nach mehren Innhalt eures Berichts. Wenn nun gleich nicht verneinet werden kan / daß kein besserer modus collectandi, als der/ so per æs & libram geschieht / zu erfinden / und in diesem Wercke fürnehmlich dahin zu sehen ist / daß unter den Bürgern einer Stadt / in Tragung der Beschwerungen / eine Gleichheit gehalten werde / diese Gleichheit aber anderer Gestalt nicht beobachtet werden kan/ als wenn die Beschwehrungen / und Auflagen / nach eines iedweden Vermögen eingetheilet werden / welches denn durch Aufrichtung eines catastri am füglichsten zu erhalten ist / dahingegen gestanden werden muß / daß dergleichen Anlagen auf eines iedweden Eyd einzutheilen / allzugefährlich / solches Mittel auch nicht eher zu ergreiffen / es sey denn kein anderes und füglichers verhanden; Dennoch aber/ und dieweil zu Aufrichtung eines richtigen catastri von einem iedweden erfordert wird / daß er sein Vermögen angebe/ und profitire / solche professio aber richtiger nicht / als vermittelst Eydes geschе-

geſchehen mag/ da zu mahl ihrer viel/ da ſie nicht auff ſolche maſſe darzu genöthiget werden/ihr Vermögen gäntzlich niederzuſchlagen/ und ihren Mit-Bürgern die Laſt auf den Halß zu welzen ſich nicht ſcheuen / über dieſes dergleichen Eydes Leiſtungen nicht ungewöhnlich/ uñ ſo wohl durch die Reichs Abſchiede/ als anderer Orten heilſame Conſtitutiones gebillichet/ auch die Gefahr / ſo etwan einem oder dem andern aus ſeiner Leichtfertigkeit entſtehen möchte/dem gemeinen beſten billich weichen muß / So erſcheinet daraus ſo viel/daß von dem Rathe eures Orts der Eyd-Schoß mit guten Gewiſſen gefordert/ auch von den Bürgern mit guten Gewiſſen geleiſtet und abgelegt werden könne/ iedoch iſt derſelbe auf die auſſer ihren Gerichten liegende Güter/ daferne ſolche in loco rei ſitæ verſteuret werden / wie auch auff die Schulden/ ſo nicht eingetrieben werden können/nicht zu ziehen/ noch der Beſitzer derſelben ſolche zu verſchoſſen ſchuldig/ V. R. W.

Obiter addo, ad profeſſionem bonorum faciendam citari debere omnes per publicum programma, ne qvis excuſare ſe deinceps poſſit ob ignorantiam,& non factam intimationem. Memini in ſupremo appellationis judicio, Termino Trinitatis anno 1674. id inter reqviſita relatum fuiſſe. Cùm enim in Comitatu aliqvo reperirentur prædia nonnulla, qvæ nulli adhuc cataſtro inſerta eſſent, neqve ad Collectas publicas qvicqvam contribuiſſent hactenùs,nec tamen immunitas eorum & exemptio doceri poſſet,onus probandi de programmate tali olim exhibito injungebatur illi, qvi prædia iſta tributaria eſſe cupiebat. Hæc enim erant verba ſententiæ, in causâ Gottfried Böttichers/ Seqveſtrations Rentmeiſters zu Eißleben c. Balthaſar Jägern und Conſorten: Würde Appellant gegen nechſtkünftigen appellation,Gerichts-termin beſcheinigen und beybringen / daß die Steuer Ausſchreiben im Städtlein Hetſtet intimiret worden / ſo were in erſter inſtantz übel geſprochen/uñ wohl appelliret / und weren ſo dann appellaten Güter in die cataſtra zu bringen/ und Sie die gewöhnlichen Steuren hinfüro abzutragen ſchuldig / V. R. W.

XXXIII. Alicubi, ne patefiant ſingulorum facultates, profeſſio bonorum prorsùs omittitur, & à Magiſtratu indictâ ſummâ, qvanta ab univerſis ſolvi debeat, jubentur ſinguli prævio juramento promittere,velle ſe tantum conferre,qvantum ſe bonorum ſuorum rationem ad ſummam illam conficiendam debere intelligant. Tumqve ratam hanc ſuã, ſibi ipſis â ſe præſcriptam,

Digitized by Google

in arcam publicam conjiciunt, neq; cuiqvam id notum faciunt, qvantum â se collatum fuerit, nisi qvòd testem habeant conscientiam suam. Qvanqvam verò modum talem commendet Nicolaus Machiavellus, *l. 1. de Rep. cap. 55.* & exinde colligere velit, multum in talibus hominibus antiqvæ pietatis & morum bonitatis adhuc inesse ; vereor tamen, ut obtineri tota Collectæ impositæ qvantitas qveat, tùm qvòd unusqvisqve, nisi professio facta fuerit, multò opulentiores suos esse arbitratur concives , qvàm reverà sint, atqve sic minus â se, qvàm par est, contribui debere existimabit, tùm qvòd sæpè sint, qvi conscientiam suam parvi pendunt, & juramento insuper habito ex merâ avaritiâ justam proportionem non observant, sed officio se suo satisfecisse putant, qvando ex tinnitu monetæ injectæ auditum fuerit, se qvoq; inter cæteros aliqvid contulisse. Memini etiam hoc observatum, ut ab ipso Magistratu ex arbitratu suo, sine professione, cujusqve civis facultates æstimarentur, & ad istam æstimationem distributio institueretur; qvi verò pluris æstimata bona sua putarent , juramento confirmare juberentur, se tantum in bonis non habere, qvantum creditum â Magistratu fuerit, nec proindè portionem sibi assignatam solvere debere. Solet etiam ad evitanda perjuria hoc alicubi observari , ut stipulatâ manu, in vicem jurisjurandi, an Eydes stat/ promissio fiat â subditis, velle se, qvicqvid in bonis est, ingenuè & sine fraude profiteri. Sed modus iste, præterqvàm qvod parùm differre videatur â promissione juratâ, iisdem etiam, qvas anteà recensui, corruptelis obnoxius est. Nec tamen geri aliter res potest, cùm, qvod conscientiæ cujusqve committitur, id omnem fidem humanam superare credatur.

XXXIV. Professionem seqvitur æstimatio, qvam ipse ille, qvi professus est, cujusqve bona sunt, bonâ fide facere debet, *l. 4. in fin. pr. ff. de censib.* Recess. Imp. zu Speyer/ *de anno 1544.* §. damit aber/ ibi: daß jeder sein selbst vermögen getreulich/ und ohn allen falsch und Gefahr schätze. Ut verò bonorum & onerum justa observari possit proportio , duo hæc in æstimatione faciendâ notari debent. Primò, ut bona æstimentur non ex substantiâ suâ, sed ex qvantitate fructuum & emolumentorum, qvæ inde percipi possunt, deductis omnibus aliis impensis. Alvar. Valasc. *de jur. emphyt. qvæst. 17. num. 10.* Joh. Gars. *de expens. & mel. cap. 11. num. 60.* Est enim ex naturâ Collectarum, ut sint onus fructuum, & solvi de-

Digitized by Google

vi debeant ab illo, qvi fructûs percipit, *l. 4. ff. de cenſib. l. 13. C. de act. empt. l. 2. C. de annon. & trib.* Regner. Sixtin. *de regalib. lib. 2. c. 14. num. 76. & 146.* Per conſeqvens, ut maximè aliqvis magnificas in patrimonio ſuo habuerit ædes, non tamen ad modũ precii illarum, qvanti ſcilicet ſtructura earum conſtitit, ſed ad emolumenta, qvæ inde percipi poſſunt, Collectarum imponendarum qvantitas commenſuranda eſt. Caſp. Klock. *de contribut. cap. 17. numer. 91.*

XXXV. Deinde etiam hoc conſiderandum, utrùm emolumenta illa, qvæ percipi ex bonis poſſunt, reverà ad poſſeſſorem Dominum, ſive eum, cui Collecta indicitur, redeant. Bona enim ea demùm intelliguntur cujusqve, qvæ deducto ære alieno ſuperſunt, *l. 39. §. 1. ff. de V. S.* Et de his ſcil. præſtari Collecta debet, non de reliqvis, qvæ in æs alienum computantur. Regner. Sixtin. *d. l. num. 154.* Et poteſt qvis ſplendida & magnifica habere prædia, ex qvibus nec exiguos colligere liceat fructûs, ſed qvorum maximam partem Creditoribus ſolvere tenetur. Nec igitur propter illos, qvos non percipit, ſolvere tenetur tributa. Don. Garſ. Mastrill. *deciſ. 112. num. 29.* Andr. Rauchbar. *p. 1. q. 18. num. 24.* Qvin etiam tàm pauperes ſæpenumerò ſunt ipſi illi, qvi bonis immobilibus abundant, ut vix habeant, unde ſe ſuamqve familiam honeſtè ſuſtentare qveant. Atqve iſtis onus aliqvod imponere velle non charitati tantùm repugnabit, ſed etiam juſtitiæ. Ne tamen ærarium publicum emolumentis ſuis defraudetur, juberi poſſunt Creditores, ut ex parte iſtâ fructuum, qvam ipſi percipiunt, partem tributorum ſolvant, cùm reſpectu fructuum iſtorum pro dominis habeantur. Qvem in finem etiam Debitor annuorum reddituum â Magiſtratu ſuo cogi poteſt, ut totum iſtud, qvod illis reditibus impoſitum eſt, exſolvat, ſed id imputare deinceps poterit Creditori in id, qvod debet. Caſp. Klock. *de contribut. cap. 11. num. 138.*

XXXVI. De uſufructuario dubium non eſt, iſtiusmodi onera ab eo ferenda eſſe, per *l. 27. §. 3. ff. de uſufr. l. 28. ff. de uſu & uſufr. leg.* Onus enim fructuum hæc impendia, ſunt *l. 13. ff. de impenſ. in res dot. fact.* Joh. Bapt. Coſta, *de ration. rat. qvæſt. 157.* Joh. del. Caſtillo, *de uſufr. cap. 56. num. 14.* Elbert. Leonin. *de uſufr. c. 15. numer. 4.* Qvâ ratione etiam vidua nobilis, dotalitio inſiſtens, ejusq; commoda percipiens, onera ejus ſuſcipere, & tributa atqve Collectas exſolvere tenetur.

Digitized by Google

tur. Hartm. Piſtor. *obſ.* 5. Berlich. *p. 2. concluſ. 50. num. 71.* Carpzov. *part. 3. conſt. 16. def. 12.* qvia ſcil. & ipſa uſufructuaria eſt, & emolumenta prædii in dotalitium conſtituti percipit. Nec obſtat, qvòd ſtipendia & tributa onera realia eſſe dicantur, & prædia ipſa illis affecta ſint, ut adeò ad dominum potiùs, & proprietarium ſpectare videantur. Licet enim tributa ſint ipſius prædii onera, penduntur tamen, ſi proximam cauſam reqviras, propter emolumentum, qvod ex re ipsâ percipitur, adeò ut ſi penitiùs inſpicias, non tàm rei, qvàm fructuum onera eſſe videantur, inqvit Anton. Fab. *ad d. l. 27. §. 3.* Atqve hinc reſpondérunt Wittebergenſes ad reqviſitionem Chriſtian Friedr. von Hoym nff Steckenberg / menſ. Decembr. 1640. Auff eure andere Frage ſprechen Wir vor Recht / hat eure Mutter biß anhero die beyden Lehns-Höfe zu Qvedlinburg / nebenſt einem Garten / zu ihrer Wittumbs-Wohnung und Gerechtigkeit gebraucht. Wenn nun gleich euch und eurem Bruder das Eigenthumb derſelben Güter zuſtändig; Dennoch aber und dieweil eure Mutter die Nutzbarkeit von ſolchen Lehn-Höfen und Garten gehabt / und dieſelben annoch nutzet und gebraucht / So iſt ſie auch die Zeit ihrer Frucht-Nieſſung davon fällige contribution, und die künfftig noch ferner darauff gelegt werden möchten / nebenſt anderen Beſchwerungen zutragen ſchuldig / und möget ihr zu derer Entrichtung wieder euren Willen nicht angehalten werden.

XXXVII. Qvod ſi verò onera atqve tributa tàm immodica ſint, ut omnia rei emolumenta abſumant, proprietarius ad ſolutionem ejus, qvod uſumfructum excedit, tenebitur. Carpzov. *lib. 1. reſp. 105. numer. 12.* Joh. del Caſtillo, *de uſufr. c. 56. numer. 18.* Anton. Hering. *de fidejuſſor. c. 30. num. 52.* Anton. Perez. *Cod. de indiction. numer. 28.* Dn. Tabor, *de metat. part. 2. c. 3. numer. 22.* qvod ſub hâc limitatione verum ait Johannes Bapt. Coſta, *remed. ſubſid. 92. numer. 1.* ſi in totum eſſet inutilis uſusfructus, non ſi unio tantùm anni incommodum inde naſceretur. Id qvod ſuo loco relinqvo, cùm præſertim ingravéſcente tempeſtate bellicâ intra decennium plures exiſtere poſſint anni, qvibus emolumenta & fructùs percepti ab oneribus abſorberi & ſuperari qveant. Etſi autem, uti ſuprà dixi, ſtipendia & tributa onus fructuum ſint, atqve hinc exceſſus tributorum non videatur exigi poſſe à proprietario, propterea, qvòd is fructùs planè nullos percipiat; exigi tamen

tamen ideò poteſt, qvia uſusfructus aliqvando ad proprietatem redi-turus, atqve tùm proprietarius omnia rei emolumenta recepturus eſt, ut adeò ad eum potiùs, qvàm ad uſufructuarium, qvi præter fructûs nihil omninò ſpei reliqvum habet, cuiqve uſusfructus conſtitutus in lucrum ex intentione conſtituentis, haudqvaqvam autem in damnum cedere debet, impendia ulteriora referri oporteat. Et propterea addidérunt Reſponſo ſuo, ſuperiùs adducto, Wittebergenſes verba ſeqventia: Es were denn/ daß ſolche extraordinar contributiones die jährliche Nutzungen übertrefen/ auff ſolchen Fall weret Jhr die Widwe derer zu entnehmen ſchuldig.

XXXVIII. De creditore qværitur, qvi jure antichretico pignus poſſidet, utrùm is Collectas ſolvere debeat, an debitor proprietarius? Et qvidem ad Creditorem id onus ſpectare, tùm Papinianus haud obſcurè prodit in *l. 42. ff. de pact.* & Ulpianus in *l. 52. §. 2. ff. eod.* tùm ratio juris ſvadere videtur, qvia ſcil. Creditor iſtiusmodi fructûs percipit, & ad proprietarium nullum prorsùs emolumentum redit. At verò tributa onus fructuum eſſe dixi ſuprà. Unde Creditorem pignoratitium onera iſta agnoſcere debere, ſimpliciter definit Petrus Coſtalius, *ad d. l. 42.* cui adſtipulatur Elbert. Leonin. *de uſuf. c. 15. n. 5.* Anton. Mornac. *ad d. l. 42.* Caſp. Klock. *de contribut. cap. 11. num. 223.* Verùm enim verò videtur Creditor ideò teneri, & ad Collectas ſolvendas obligatus eſſe, qvia rem, ex qvâ tributa debentur, poſſidet. In vectigalibus enim, & tributis ipſa prædia non perſonæ conveniuntur, *l. 7. ff. de publican.* ac proindè qvaſi à prædiis exiguntur Collectæ, atqve à poſſeſſoribꝰ, eo nomine conventis, præſtandæ ſunt; Arn. Vinn. *ad §. 2. Inſt. de act.* Udalric. Zaſ. *ad d. l. 42.* qvò & facit textus in *l. 5. ff. de cenſib.* Atq; idcircò ſi convenerit inter debitorem & Creditorem, ut Creditor onus tributi prædii pignorati non agnoſceret, ſed ejus ſolvendi neceſſitas debitorem ſpectaret, talem conventionem fiſcum non removere, reſpondet JCtus, *in d. l. 42.* qvò minùs is tributa à Creditore exigere qveat. Utrùm autem Creditor talis à debitore repetere poſſit, qvod in hanc rem impendit, alia qvæſtio eſt, eaqve videtur deciſa in *l. 6. C. de pignor.* ubi dicitur, in ſummâ debiti computari etiam id, qvod propter poſſeſſiones pignori datas ad collationem viarum muniendarum, vel qvodlibet aliud neceſſarium obſeqvium præſtitiſſe creditorem conſtiterit. Exigi igitur à Creditore,

Digitized by Google

poterit Collecta, neqve tenetur fiscus debitorem proprietarium convenire, sed convenire tamen eum poterit Creditor, ut restituat, qvod pignoris nomine solutum est, qvod prolixiùs prosequitur Ægidius Thomatus, *de collect.* §. *pauperes n.37.* Atqve sic in effectu Debitor tributa solvere tenetur, cùm is propriè solvere dicatur, qvi ex solutione diminutionem patrimonii sui percipit. Et huc facit responsum Wittebergensium ad eundem Christian Fridr. von Hoym/ mens. Dec. 1640. Seynd theils eurer Güter etlichen euren Gläubigern als ein Pfand-Schilling eingeräumet. Wenn nun gleich dieselbigen Gläubiger der Nutzbarkeit und Genießung solcher Güter sich gebrauchen; Dennoch aber/ und dieweil sie dadurch den Eigenthumb der Güter nicht erlanget/ und die Frucht-Nießung an stat der jährlichen Zinsen geschiehet/ sie auch ohne dem/ was sie über den schuldigen Zinß genießen / in sortem zu computiren , und Ihnen an der Haupsummen abkürtzen zulassen verbunden / so mögen sie die Entrichtung der von solchen Gütern geforderten contribution , und anderer dergleichen Beschwerungen auff sich zunehmen und über sich gehen zulaßen mit Recht nicht angehalten werden / sondern Ihr seyd dieselbe vor euch zu tragen/ und zu erstatten pflichtig/ V. R. W.

XXXIX. Factâ ita professione & æstimatione bonorum â peræqvatoribus, liber censualis, qvem æstimum & catastrum vocant, conficiendus est, in qvem & bona, & æstimatio eorum accuratè consignari debent. Qvi liber præter alias utilitates etiam hanc præstat , qvòd per eum veluti contractus aliqvis induatur inter Remp. & profitentem, dum scilicet, qvi in æstimo describi bona sua patitur, ipso hoc facto se obligat ad solutionem inscriptæ qvantitatis , aut ejus qvod pro ratione bonorum inscriptorum sibi deinceps collectarum nomine injunctum fuerit. Klock. *d. l. num. 37.* Et mirum igitur hinc non est, qvod docent Doctores , immunem sive eum, qvi habet privilegium immunitatis ab omnibus Collectis & tributis, si describatur in libro censuali, perdere privilegium, nisi intra decem dies â tempore scientiæ appellaverit. Francisc. Balb. *de præscript. part. 4. IV. qvæst. 30. num. 7.* Anton. Gabriel. *commun. conclus. tit. de jur. immun. conclus. 1.* Dav. Mev. *part 5. decis. 70.* Videtur enim, qvi describi facultates suas patitur, recessisse ab eo, qvod habuit, privilegio, & contraxisse cum Rep. non vel-

Digitized by G

velle se amplius uti suo privilegio, sed velle in posterum onera communia ferre, & Collectas impositas exsolvere.

XL. Cæterùm qvaliter professio facienda, & liber censualis conscribendus sit, enucleatè tradit Ulpianus, in *l.* 4. *ff. de censib.* cujus verba hic legere operæ erit precium: *Formâ censuali*, inqvit, *cavetur, ut agri sic in censum referantur: Nomen fundi cujusqve, & in qvâ civitate, & qvo pago sit, & qvos duos vicinos proximos habeat, & id arvum, qvod in decem annos proximos satum erit, qvot jugerum sit, vinea qvot vites habeat, olivæ qvot jugerum, & qvot arbores habeat pratum, qvod intra decem annos proximos sectum erit, qvot jugerum, pascua qvot jugerum esse videantur, item silvæ cæduæ. Omnia ipse, qvi defert, æstimet. Illam æqvitatem debet admittere censitor, ut officio ejus congruat, relevari eum, qvi in publicis tabulis delato modo fruiex certis causis non possit. Qvare & si agri portio chasmate perierit, debebit per censitorem relevari. Si vites mortuæ sint, vel arbores aruerint, iniqvum, eum numerum inseri censui. Qvod si exciderit arbores, vel vites, nihilominùs eum numerum profiteri jubetur, qvi fuit censûs tempore, nisi causam excidendi censitori probabit. —— In servis deferendis observandum est, ut & nationes eorum, & ætates, & officia & artificia specialiter deferantur. Lacus qvoqve piscatorios & portùs in censum dominus debet deferre. Salinæ, si qvæ sunt in prædiis, & ipsa in censum deferendæ sunt. Si qvis inqvilinum vel colonum non fuerit professus, vinculis censualibus tenetur, &c.* Vincula illa censualia interpretatur glossa, qvòd res committatur in fiscum, vel aliud tantum, qvantum fuerit subtractum, ex propriis facultatibus in fiscum inferendum sit. Unde crimine fraudati censûs tenentur, qvi non omnia, qvæ habent, describi faciunt, *l.* 53. *ff. de judic.* Puniuntur etiam ipsi peræqvatores. Nam si de negligentiâ vel gratiâ convicti fuerint, non solùm bonorum jacturam, sed etiam annonarum in qvadruplum mulctam subire jubentur; ea verò, qvæ in damnum provincialium fuerint accepisse convicti, in qvadruplum exsolvere tenentur, *l.* 6. *C. de cens.*

XLI. Qvia verò bona civium non uniusmodi semper manent, sed augentur aliqvando, aliqvando minuuntur, facilè hinc apparet, non perpetuam esse posse, nec uniformem tributi collationem; sed si deterior sine culpâ domini redditus

fuerit fundus, qvin remiſſio tùm fieri debeat, dubium nullum eſt, *d. l. 4. ff. de cenſib.* Anton. Perez. *Cod. de indict. n. 42.* Conſeqvens hinc eſt, cataſtra cenſitorum mutari aut emendari debere, qvoties tale qvid contigerit, contingere autem ſolet inter unius civitatis cives qvàm ſæpiſſimè, & qvoties etiam ad alium poſſeſſorem bona pervenerint. Petr. de Ubald. *de collect. num. 18.* Andr. Knichen, *encyclopæd. cap. 10. n. 108.* Anton. Perez. *Cod. de annon. n. 40.* Qvapropter poſſunt gravati exigere æſtimum inſpiciendum, ut videant, an alius alio magis gravetur, & an pauper magis, qvàm dives. Qvin & nemine petente vel urgente, ſi in æſtimo aliqva reperiatur inæqvalitas, corrigi, reformari & mutari id debet qvocûnqve tempore. Perez. Cod. *de cenſib. num. 12. 13.* Add. Carpzov. *lib. 4. reſponſ. 73.*

XLII. Conſeqvens hinc eſt porrò, qvotiescunq; per injuriam temporis, ſive ex calamitate bellicâ, ſive contagio Domini perierint, aut cedere coacti, atqve prædia hinc deſerta fuerint, onus eorum non imponendum eſſe reliqvis, qvi ſuperſtites manſerunt. Petr. de Ubald. *de collect. num. 31.* Gaſp. Roderic. *de ann. redit. lib. 2. qvæſt. 15. n. 95. in fin.* Solent qvidem qvandoqve agri defecti aut deſtituti illis, qvi præſentes adhuc ſunt, ad culturam tradi, & tùm non nego, onus eorum à cultoribus agnoſci debere, *arg. l. 1. C. de omn. agr. deſert. lib. XI. Novell. 128. c. 8.* cùm, uti ſuprà dixi, onus hoc Collectarum fructuum perceptionem ſeqvatur. At fieri nihilominùs poteſt (& factum id bello nupero Germanico durante qvàm ſæpiſſimè,) ut nec reſidui qvidem colendis agris ſufficiant, nec inveniantur porrò, qvi fructûs inde natos conſumere qveant. In hâc ergò vaſtitate tantum abeſt, ut onera prædiorum deſertorum reliqvis adhuc fertilibus aggregari, & ab horum cultoribus exigi debeant, ut potiùs ſub largiſſimâ immunitate invitandi ſint extranei, qvi agros ejusmodi colendos ſuſcipiant.

XLIII. Nec verò compenſatio ſterilium & cultorum agrorum, cujus fit mentio in *l. 4. C. de cenſib.* locum ſemper habet, qvam propterea etiam improbat & rejicit Honorius Imp. *l. 12. C. Theod. de cenſitor.* præſertim, qvando integræ civitates de deſertis agris conqveruntur, qvorum ſæpè onera tanta ſunt, ut ferri & ſuſtineri à civibus, qvi ſuperſunt, neqveant. Qvin & in caſu, qvo compenſatio fieri poteſt, non ea ſimpliciter & promiſcuè decernēda eſt, ſed probè perpenſis & examinatis omni-

omnibus circumſtantiis. Si qvis enim propter agros ſqvalidos, jejunos, aut ſteriles relevari atqve imminui cenſum ſibi adſcriptum, velut nimis gravem, poſtulaverit, cum illis verò alios opimos & idoneos poſſideat, exæqvato, & in unum collato univerſo ejus patrimonio peræqvator videre debet, qvid facto opus ſit, an tales ſint vires aliorum fundorum, ut ſterilium penſioni nihil detrahendum ſit, an verò detrahi aliqvid oporteat. Qvod ſi verò qvis ipſa tantùm prædia defecta, & nulla alia poſſideat, iniqvum erit, aliqvam ulteriorem ab eo exigere collationem, *l.* 14. *Cod. Theod. de cenſitor.* & ibi Jacobus Gothofredus. Et hoc etiam obſervari d[illegible], ſicubi integræ civitates aut provinciæ remiſſionem petant.

XLIV. Poterit tamen in gravisſimâ neceſſitate, qvam evitare aliter non licet, qvæq; extremam Reipublicæ ruinam minatur, collecta civibus ita imperari, ut pro deſtitutis etiam & deſertis ædibus onera ſuſtineant. Neqve indignari illi aut ægrè ferre debent, cùm nec tùm qvidem, qvando habitatæ fuerint ædes univerſæ, & ſingulæ, nec ullæ inter eas deſertæ inveniuntur, juſta ſemper in caſu neceſſitatis obſervari poſſit proportio, & æqvalitas. Et extra ordinem qvæ contingunt, ut ordinario expediantur modo, fieri vix poteſt, accedente præſertim conſternatione publicâ, qvæ ordinaria remedia plerumqve reſpuit. Ceſſante verò calamitate, & periculo, qvod imminebat, ſuperato, poſtqvàm reſtituta ſibi eſt civitas, juſtum eſt, ut reſtituatur id, qvod ultra debitum ſolutum eſt, ſive ex aliorum concivium ſubſidiis, ſive ex ipſis prædiis deſertis. Petr. de Ubald. *de collect. num. 46. in f.* Roland. à Valle, *conſil. 66. n. 14. vol. 1.*

XLV. Extra caſum neceſſitatis non ſolùm legibus, verùm etiam æqvitati naturali contrarium eſt, pro alienis debitis alios moleſtari, *l. un. C. ut null. ex vican. lib. XI.* Et qvanqvàm aliqvi hîc diſtingvant Collectam à tributo, qvòd tributum totâ univerſitate, Collecta à ſingulis ſolvi debeat, atqve hinc inferant, auctâ vel diminutâ univerſitate tributum augeri vel minui non debere, neqve Principi hinc aliqvid decedere, ſed reliqvis civibus deficientium portiones atqve onera accreſcere, Caſp. Klock. *de contrib. cap. 17. num. 152. ſeq.* non videtur tamen id vel obtineri ſemper poſſe, vel exigi debere. Nec profectò vel Chriſtianum, vel æqvum, aut juſtum eſt, depauperatis ſubditis, & vaſtatâ provinciâ, Principem priſtinos ſuos reditûs exigere, ſuisq;

Digitized by Google

emolumentis nihil omninò decedere velle. Et qvis eſt, qvi per diuturni belli Germanici calamitates non expertus fuit, plerasqve omnes civitates ad eam egeſtatem redactas fuiſſe, ut ipſi ſæpè Principes vix haberent, unde viverent? Ex qvo factum deinceps, ut & Imperantes, & parentes, æs alienum contrahere neceſſe habuerint. Atqve id, qvantas poſt reſtauratam pacem in judiciis dederit moleſtias, nemo eſt, qvi ignoret. Superſunt etiamnum rudera priſtinæ culturæ, ſed defecta & ſuis deſtituta dominis, neqve qvisqvam eſt, qvi ſqvalidos iſtos, caducos, & afanticos fundos, uti vocantur, in *l. 3. Cod. Theodoſ. de Cenſitor.* colere velit, niſi & tributa anteacti temporis remittantur, & in futurum ad aliqvot annos immunitas concedatur. Idq; non in illis tantùm contingit, qvæ à ſingulis debentur, ſed etiam, qvæ ſolvenda ſunt ab univerſitate, qvandoqvidem integræ haud rarò univerſitates, non civitates tantùm, ut exemplum eſt in *l. 8. C. Theod. de Cenſitor.* ſed integræ etiam provinciæ, uti ex *l. 2. & 12. Cod. Theodoſ. de indulg. deb.* patet, remiſſionem petere neceſſe habent. Et qvomodò igitur in tali caſu dici poterit, propter agros & fundos ſqvalidos, & deſertos, nihil omninò ex reditibus Principis detrahi debere, ſed eorum portionem ab reliqvis exigendam eſſe? Laudandus hîc omninò Honorius Imp., qvi provinciæ Campaniæ qvingenta viginti octo millia qvadraginta duo jugera propter vaſtitatem conceſſit, id eſt, immunitatem à tributis decætero largitus eſt, concrematis libris cenſualibus, qvi confecti fuerant, *d. l. 2. C. Th. de indulg. deb.*

XLVI. Redeo ad cataſtrum, ſeu librum cenſualem, cujus tanta debet eſſe fides, ut neq; contradictionem patiatur, neqve præſumptionem in contrarium. Præter alios enim effectûs etiam hunc habet, qvòd plenè probet, locum, ſeu hominem ſolventem, cenſum eſſe de territorio & ſub imperio ejus, qvi eum profitetur. Balth. Con. Zahn, *in ichnograph. municip. c. 58. numer.* 12. Ratio eſt, qvia nec loco, nec perſonæ imponi poteſt tributum, niſi propter ſubjectionem. Qvod ſi qva circa ſubjectionem incidat mutatio, dubium non eſt, etiam hoc caſu mutari cataſtrum oportere, cùm diutiùs id ſubſiſtere neqveat, qvàm qvoad res in eodem ſtatu permanſerit. Sic igitur probationes omnes, qvæ ex libris iſtiusmodi petuntur, ad id tempus reducendæ ſunt, qvo confectæ aut mutatæ fuerunt, cùm rerum contingentium non alia poſſit eſſe certitudo, qvàm qvæ ex præ-

Digitized by Google

præſenti aut præterito tempore innoteſcit. Ex qvo ſimul patet, qvod antè dixi, bonis ſubditorum vel auctis, vel diminutis, ipſum qvoq; cataſtrum mutari debere, ſi qvidem æqvalitas inter cives obſervari debeat; cùm & phyſicè & moraliter impoſſibile ſit, ut eadem perpetuò ferat onera, qvi non easdem perpetuò retinet facultates. Idq; non de ſingulis tantùm civibus aſſerendum eſt, ſed etiam de univerſis & integris civitatibus, in collatione ad alias ejusdem provinciæ civitates.

XLVII. Delatis ita & æſtimatis cujusqve bonis,& libro inſuper cenſuali confecto facilis erit tributorum impoſitorũ diſtributio, qvam ſecundùm æs & libram, h. e. ad proportionem facultatum cujusq; fieri debere dixi. Atqve id ejusmodi tributum tàm æqvum eſt, ut civis nomine indignus ſit, qvi id conferre nolit. Nec enim dicere tùm qvisqvam poterit,injuriam ſibi fieri,ſeq; plus aliis oneratum eſſe. Pro ratione qvippe facultatum tantum qvisqve ex ditioribus confert, qvantum alius ex pauperibus; qvanqvàm ſi utriusq; tributum ſimpliciter conſideretur,&comparatio extra facultates, qvas qvisq; habet, inſtituatur, majorẽ ſummam conficiat id, qvod à ditiore confertur, qvàm qvod à pauperiore aliqvo. Finge aliqvem ſexcenta habere in bonis, alium ducenta, illum ſolvere in ærarium viginti qvatuor, hunc octo. Dico, non plus ſolvere illum ex bonis ſuis, qvi poſſidet 600, qvàm ſolvit ille, qvi 200. tantùm poſſidet. Uterqve enim ſolvit partem vigeſimam qvintam bonorum ſuorum, etſi ſeorſim ſine reſpectu ad bona poſſeſſa conſideratæ qvantitates æqvales non ſint, ſed altera triplo major exiſtat.

XLVIII. Ne tamen & hîc aliqva in diſtributione committatur iniqvitas, jubendi ſunt peræqvatores, adſcriptionem ita factam Magiſtratibus aut ſuperioribus exhibere, qvi deindè diſcutiant, & expendant, utrùm juſta ubiq; ſervata ſit proportio, an verò prægravati aliqvi fuerint injuſtè. Sic enim noluit Theodoſius junior Imp. executioni mandari ejusmodi adſcriptiones, qvàm apud acta provinciarum Rectoribus intimatæ, & ex eorum autoritate firmatæ fuerint, *l. 1. de apoch. publ. & deſcript. Curialib. lib. X.* Facienda etiam eſt poteſtas ipſis civibus, qvi gravatos ſe à peræqvatoribus conqveruntur, qviq; injuſto oneri impares ſe clamitant, perluſtrandi adſcriptionis tabulas, ut qvid remiſſum gratiâ, qvid interceptum fuerit fraude, convincant, & ex eo levamen accipiant, qvod per deformia,

&

Digitized by Google

& criminosa commercia sibi impositum esse deplorant, ut aliis demeretur, *l. 5. Cod. de cens.* Et hâc ratione vix fieri potest, ut æqvalitas non ubiqve servetur, utq; de injuriâ sibi factâ qvisqvam conqveratur ampliùs. Et tamen qvotidiè videmus, & experimur, rationales & exactores facili acqvæstu tantas sibi brevi temporis spacio fortunas parare, qvantas vix qvisqvam per totum vitæ suæ cursum immensis & infinitis laboribus.

XLIX. Et hæc qvidem, uti dixi, qvæ ad æs & libram fit, distributio, omnium optima est, & æqvalissima. Qvæ enim juxta numerum capitum indicitur, ut tantundem scil. conferat ditissimus qvisqve, qvantum pauperculi servi, & ancillæ, æqvalitatem qvidem aliqvam, eamq; uniformem & simplicem, comprehendere videtur, talis tamen plerumqve est, ut ubi semel in usum deducta & imperata fuit, non facilè deinceps iteretur, certissimo argumento, vel non obtineri potuisse summam, & qvantitatem expectatam, vel non adeò æqvam visam fuisse. Dictum sacræ Scripturæ, *Exod. XXX. 12. & 15.* qvod nonnulli in exemplum adducunt, planè nihil facit. Tributum enim illud à DEO ipso ad usûs sacros institutum fuit, ut agnoscerent Israëlitæ se ipsos, & vitam suam debere DEO, & hâc velut homagii præstatione ejusdem usum redimerent. Æqvale autem imperatum fuit omnibus, nullâ habitâ ratione facultatum, ut scirent singuli, se totos DEI esse, & apud DEUM æqvè pretiosum esse uniuscujusqve eorum vitam. Fuit etiam figura pretii veræ redemtionis animarum nostrarum, qvod unum & æqvale pro omnibus datum est, uti exponit Andr. Rivetus, *in comment. ad istum locum.* Usus igitur talis tributi cùm non fuerit politicus, & alium planè finem habuerit, nullum exindè ad rem præsentem peti poterit argumentum. Nec tamen improbo prorsùs tributum capitis, si qvando Princeps id imperet, cùm & per Recessum Imperii Augustanum anno 1518, modus iste comprobatus fuerit; simul verò id assero, hâc collectandi ratione, nisi extremum immineat periculum, & summa Reipubl. exigat necessitas, non utendum esse.

L. Qvæ secundùm fumantes fit indictio, nach den Feuer- oder Herd-Steten/ipsa etiam suos patitur defectus: Ut enim alios taceam, poterunt in magnificis ædibus habitare homines pauperrimi, qvibus nec tantillum supereſt, unde solvere collectas qveant. Illos verò ad idem tributum, qvod alii ditiores conferunt,

runt, adigere velle, tàm erit iniqvum, qvàm imperare, ut puer octo annorum eandem ferat sarcinam, qvam gestavit Vir annorum triginta. Et qvæ verò tùm erit proportio inter fumantes, si omnes eidem censui subjiciantur? non alia sanè, qvàm qvæ est in capitatione inter divitem & pauperem, h. e. omninò nulla, aut certè parùm æqva. Qvod igitur de capitatione diximus, idem de hâc specie intellectum volumus, rarissimè scil. modo hoc, & non, nisi extremâ necessitate urgente, utendum esse, & nec tùm qvidem, nisi alius non suppetat.

LI. De exactione nunc videndum est, qvatenùs ea institui debeat. Nec enim sufficit, decretas & imperatas esse Collectas, esse etiam unicuiqve certam earum portionem adscriptam, nisi actuali solutione in commune ærarium conferantur. Hîc verò lubentiores sæpè optarem cives, & promptiores ad connumerationem, qvàm pleriqve hodiè existunt. Meminisse deberent, tàm non posse servari incolumem Rempublicam sine tributis, qvàm corpus humanum sine cibis. Ipse Salvator tributum dedit, suoq; exemplo præire voluit aliis, *Matth. XVII. 27.* qvin & de tributo dando monitum addidit, *Matth.* XXII. 21. qvod & Paulus repetiit, *Roman.* XIII. 7. uti leges istas collegit Franciscus Raguellus, & commentario illustravit Laurentius Bochellus, sub *tit. 24.* Laudat Livius, *lib. 4.* Romanorum promptitudinem, qvòd postqvam propter inopiam militum & defectum stipendiorum ad tributi indictionem ventum fuisset, primiqve Patres æs grave plaustris ad ærarium convexissent, reliqvi omnes deinceps, tribunis plebis neqvicqvam vetantibus, certatim contulerint. Id verò hodiè vel omninò, vel à paucissimis, expectandum erit, cùm plerorumqve ea sit animi pertinacia, ut nisi à Creditoribus urgeantur, etsi diem interpellantem ipsi non ignorent, debita à se oppidò rarò agnoscant.

LII. Statuunt Moralistæ, subditum habentem opinionem probabilem, injustum esse tributum, à Rege impositum, non teneri illud solvere. Vid. qvos hanc in rem adducit Thomas Hurtado, *resolut. moral. tr. 3. cap. 2. num. 74.* Putatq; Franciscus à Victoria, *relect. 8. numer. 24.* leges, inæqvaliter onera dispensantes, injustas esse, & in foro conscientiæ non obligare. Sed periculosa est hæc sententia, & Reipublicæ damnosa. Etiam dissentientes obligari, diximus suprà, si qvidem à majori parte de Collectis faciendis decretum fuerit. Multò magis ergò

obligabuntur, qvi de justitiâ Collectarum dubitant, aut injustas esse opinantur. Nec enim opinio hæc vel imponentium autoritatem, vel Reipublicæ necessitatem tollere potest. Et fortassè probabilis illa opinio non alio nititur fundamento, qvàm habendi & retinendi cupiditate. Leges verò, inæqvaliter onera dispensantes, sæpè digestionem materiæ & moram non patiuntur. Et jam suprà dixi, corrigendam esse, necessitate cessante, eam injustitiam. De essentiâ legis non est, ut sit justa, nec permittendum subdito, ut de legis justitiâ, nisi manifestam contineat impietatem, discepter. *Si dura sint, qvæ imperantur*, inqvit Hadrianus Saravia, *de imperandi autor. lib. 2. cap. 54. præceptum Domini occurrat: Si qvis tibi tuam tunicam capere voluerit, dimitte ei & pallium: si te angariaverit, ut eas mille passus, ito alia duo millia. Hæc ut benè intelligantur de privatorum injuriis, melius de oneribus publicis, qvæ imponuntur à Magistratibus, interpretari licet. Nam si patienter privatorum injuriæ ferendæ sunt, multò magis Magistratuum, &c.* Cognitio de qvanto tributorum, & versione in Rempublicam, non spectat ad populum, sed ad Magistratum, & eos, qvibus ex pacto vel consvetudine competit. Hülseman. *breviar. cap. 21. num. 15.*

LIII. Ejusdem farinæ est, qvod statuunt nonnulli, tributa imposita, & à ministris non postulata, posse salvâ conscientiâ non solvi, qvanqvàm in hoc non omnium eadem sit sententia, uti videre licet apud Johann. Azor. *Institut. moral. part. 3. lib. 5. cap. 22. qvæst. 3.* Distinctiones, qvas hîc faciunt, adaptari haud possunt monito Apostolico, qvod habetur, *Rom.* XIII. *6. & 7. Propter hoc*, inqvit, i. e. propter conscientiam, *solvitis tributa, siqvidem ministri DEI sunt, in hoc ipsum incumbentes*, id est, ut bonos tueantur, & malos puniant, non præcisè & principaliter, ut exigant à suis subditis tributa, uti Robertus Rollocus exponit, *ad d. l.* Sed & legi charitati, qvâ erga bonum publicum unusqvisqve tenetur, repugnat, subtrahere ea, qvæ bono publico promovendo destinata sunt. Imò verò Principem tributis defraudare gravius est peccatum vulgari furto, per qvod privatus damno afficitur, uti statuit Saravia, *d. lib. 2. cap. 51.* cumqve turpius sit furtum liberorum, qvi expilant suos parentes, qvàm qvi alienos, longè turpissimum furtum sit oportet, qvod in Regem, aut Principem, committitur.

LIV. Ne

LIV. Ne igitur Respublica subsidiis his, qvibus carere non potest, defraudetur, utvè morosi debitores ad solutionem compellantur, exactione opus est, eâqve violentâ sæpè & irresistibili. Et si qvidem res in judicium deducta fuerit, rectè sentiunt Doctores, de plano & levato, qvod ajunt, velo procedi oportere, & à præceptis executivis initium fieri posse, adeò ut & citatio omitti, & si sententia pronunciata, aut decretum interpositum fuerit, appellatio rejici qveat, *l. 4. l. fin. C. qvor. app. non recip.* Qvæ tamen sententia restringenda est ad casum istum, qvando causa est liqvida, sive, ut in *d. l. 4.* dicitur, qvando tributariæ functionis munus evidens atqve convictum fuerit. Secùs, qvando debitum est dubium, *l. 18. C. de appell.* vel qvia jus collectandi non apparet, vel qvia causa Collectæ in ambiguo est, vel qvia iniqva est impositio, Dav. Mev. *part. 1. decis. 148. 149.* dummodò longiorem disceptationem patiatur necessitas imminens, qvæ aliàs processûs omnes, & longiorem judicii tractum respuit. Et hæc ratio est, cur ad processum in hâc materiâ executivum ultra nexum obligationis, ac solvendi necessitatem reqvirant Doctores, ut agatur de Collectis præsentibus, & nec tùm persolutis, non verò de præteritis. Caspar Klock, *de contribut. cap. 18. numer. 30. seq.* qvia propter præterita nullum ampliùs Reipublicæ metuendum est damnum. Nisi, qvod limitationis loco additum velim, præterita ista ad præsens periculum avertendum noviter adsignata fuerint, qvia tùm pro præsentibus haberi debent.

LV. Qvapropter etsi in causâ Collectarum & contributionum appellationes omnes interdictæ fuerint, restringendum tamen id semper est vel ad casum liqvidi, vel necessitatis inevitabilis. Cùm enim tanta sæpè sit exactorum improbitas, ut ex non debito faciant debitum, & intempestivè nonnunqvàm, atqve sine discrimine possessorum Collectas, à multis retrò annis debitas, manu militari exigant, iniqvum profectò erit, omnes ejusmodi neqvitias perpeti, & ad unius nefarii hominis libidinem fortunas suas prostitutas habere. Finge, ad tertium possessorem venisse ædes, sub hastâ venditas, emptorem annuâ, bimâ, trimâ die, ut convenit, solvere pretium, idq; in judicii loco deponere, nec ullam hîc contrahere moram, solvere etiam tributa à se, qvoad ædes possederit, debita, pretium ipsum cedere Creditoribus, per concursum de prioritate

litigantibus, exactorem verò tributorum nolle expectare sententiam, sed tributa, à multis retrò annis ante venditionem ab anterioribus possessoribus debita, ab novo emptore rigidè poscere, illumqve, de deposito & soluto pretio excipientem, audire nolle, numqvid putabimus, exactori id licere, nullamq; tùm ad judiciale forum interponi provocationem debere? Imò verò Reipublicæ maximè interest, dispicere, ne qvis ab hirudinibus istis injuriam patiatur, & ut ipsa etiam causa tributaria intra justitiæ limites persistat. Atqve tales casûs intra unius civitatis pomœria occurrere possunt plures.

LVI. Sanè vix fieri potest, ut damnum sentiat Respublica, etsi multo ære alieno gravatæ fuerint possessiones, de qvibus inter Creditores disceptatur, nisi damnum interpretari velis illud, qvòd non tempestivè soluta fuerint tributa. Id qvòd tamen inter præterita refertur, & salvâ nunc Republicâ non ampliùs curatur. Aliàs enim propter Collectas, & tributa debita, duplici modo prospectum est Reipublicæ, tùm per jus hypothecæ, qvod habet in bonis debitoris, tùm per privilegium prælationis, qvod habet in concursu. Utrumqve ex lege venit, & jure constituto, utrumqve insignes producit effectûs. Qvod hypothecam attinet, ea fundata est in *l. 1. C. si propter publ. pensitat. & l. 1. Cod. in qvib. caus. pign. vel hyp. tac. contr.* atqve ea illicò post indictionem tàm prolixas agit radices, ut universa debitoris bona afficiat, non ea tantùm, qvibus tributum impositum est. Ratio est, ut eò securior reddatur Respublica, & ut extinctâ re unâ id, qvod debetur Reipublicæ, ex aliis peti possit, cùm præsertim Reipublicæ etiam actio personalis adversùs debitorem competat. Ex qvo conficiunt nonnulli, subditum ab hoc onere non liberari, etiamsi renunciare velit prædiis, propter qvæ onus subire tenetur. Maximèqve memorabilis est sententia Baldi, qvam refert Antonius Perez. *Cod. de indict. num. 27.*, dum inqvit: *Qvod si Rustico imposita fuerit Collecta ratione alicujus domunculæ, & adeò multiplicatæ sint Collectæ, ut excedant valorem istius domûs, non tamen liberabitur à Collectis, qvamvis illi domunculæ renunciaverit, qvia hoc onus non est merè reale, sed annexum personæ propter rem: unde licet res deficiat propter renunciationem, non tamen deficit persona, qvæ ex se principaliter manet obligata, ratione subjectionis.* Add. Franzk. *lib. 1. resolut. 7. num. 48.* Carpzov. *lib. 4. respons. 78. n. 17. 18.*

LVII. Sed

LVII. Sed reſtringendum hoc eſt ad eum caſum, qvo poſſeſſor ipſe, qvoad poſſedit, Collectas & tributa accumulari fecit. Si qvando enim fundus ad alium tertium pervenit, nomine Collectarum præteritarum, à venditore debitarum, non poteſt exactor compellere emptorem, aliumvè tertium poſſeſſorem, niſi tantummodò ratione rei poſſeſſæ, & ratione qvanti ex iſtâ re poſſeſsâ debiti, nec poteſt convolare ad alias res proprias ipſius emptoris, *arg. l. 5. C. de præd. & omn. reb. navicul. lib. XI.* Carpzov. *d. l. num. 11.* Add. Amæd. à Ponte, *de laudem. qvæſt. 45. num. 20.* Ergò nullâtùm tenebitur poſſeſſor actione perſonali. Id. Carpzov. *lib. 5. reſponſ. 98. num. 7.* neqve hypothecariâ generali, imò ne ſpeciali qvidem, ſicubi ſub haſtâ ipſi prædium emptum fuerit. Ita enim jus eſt, ut extingvantur hypothecæ, qvamprimùm res ſubhaſtata licitatori adjudicatur, *l. 8. de remiſſ. pign.* Neguzant. *de pign. part. 6. m. 3. num. 25.* Neqve obſtat textus in *l. 36. ff. de jur. fiſci*, qvia præſupponitur ibi diſtractum ideò prædium, ut ex precio tributa præteriti temporis ſolvantur. Ex qvo portò infero, licere hoc caſu tertio poſſeſſori exactorem per exceptionem ædium liberarum repellere, aut in eventum, qvando hypothecaria adhuc locum habuerit, renunciare fundo empto, eumqve cedere.

LVIII. Illud qvotidianâ praxi obſervatum, & legibus dudum firmatum eſt, in causâ tributorum nullam admitti compenſationem adverſùs fiſcum, *l. 46. §. 5. ff. de jur. fiſc. l. 3. Cod. de compenſat.* Qvod ideò conſtitutum & receptum videtur, ne civitatis aut Reipublicæ nervi incidantur, & ut perpetua ei præſtò ſint ſubſidia. Et in hunc ſenſum reſpondit Collegium Juridicum Witebergenſe, an Henning Chriſtophen von Arnimb / menſ. Januar. 1667. Haben D. von A. Lehns-Folger / und Agnaten / hinwiederumb bey der Ritterſchafft ſtarcke Poſten zu fordern; Daferne nun ſolche in einem richtigen liqvido beruhen / ſind die Lehns-Folger / dieſelben in vim compenſationis vorzuſchützen / wohl befugt / und weil die compenſatio ipſo jure geſchieht / die Ritterſchafft / erwehnte Poſten von ihren Forderungen abkürtzen zu laſſen / ſchuldig; Es wäre denn / daß die Forderungen / ſo die Ritterſchafft angiebt / zu Erhaltung des gemeinen Weſens angelegt geweſen / oder ihren Uhrſprung daher hätten / die Gegen-Forderungen aber aus einer privat-Handlung herrührten / auf ſolchen Fall hätten die Lehns-Folger mit der vorgeſchützten compenſation ſich nicht zu behelffen.

LIX. Privilegium prælationis, qvod propter tributa fiſco competit, fundatum eſt in *l. 1. C. ſi propt. penſit. publ.* Idqve privilegium utilitas publica expresſit, qvod in tributis nervi Reip. conſiſtant. Non igitur, qvod propter tributa competit privilegium, ad alias cauſas extendendum eſt, cum in qvamplurimis privatus, anteriorem hypothecam habens, potior ſit, *l. 8. l. fin. §. 1. ff. qvi pot. in pign.* Vid. Wiſſenbach. *ad Pandect. part. 1. diſp. 40. num. 14.* Sichard. *ad l. 4. C. qvi pot. in pign. num. 3. 4.* Sed & hoc reſtringendum eſt privilegium ſolùm ad eorum bona, qvibus tributa indicta fuerunt, ad bona verò Collectorum ſive exactorum propter pecuniam, ex adminiſtratione reſiduam, extendendum non eſt, cum id debitum veniat ex contractu, â fiſco cum adminiſtratore inito. In contractibus autem præter tacitam hypothecam non aliud habet fiſcus privilegium, qvàm qvod in rebus poſt qvæſitis potior ſit eo, cui debitor ante obligavit bona præſentia & futura, *l. 28. ff. de jure fiſc.* Franzk. *l. 1. reſolut. 14. num. 22.* David Mev. *part. 4. deciſ. 253.* De qvo tamen ipſo multa adhuc inter Doctores eſt controverſia. Vid. Wiſſenbach. *part. 2. diſp. 39. numer. 10.*

LX. Jus tale, qvod fiſco in bonis debitorum propter tributa competere diximus, facit, ut prædia ipſa, ob tributorum & collationum ceſſationem auferri domino & vendi poſſint, *l. 1. & 2. C. ſi propt. pul l. penſitat. l. 8. C. de exactor. tribut.* Roland. à Valle, *vol. 4. conſil. 79. numer. 3. 4.* Ratio eſt, qvia intereſt Reip. tributa exſolvi, & ærarium publicum conſervari. Atqve ſic etiam jubet Conſtantinus Imp. *l. 1. C. de cap. & diſtr. pign.* res eorum, qvi fiſcalibus debitis per contumaciam ſatisfacere differunt, diſtrahi. In genere dicit, RES EORUM, ut non prædium tantùm ipſum tributarium, ſed & alia ejus, qvi tributum debet, capi & vendi poſſe, innueret; id qvod etiam ex aliâ Conſtantini conſtitutione colligitur, qvæ extat in *l. 3. C. ſi propt. publ. penſit.* Eſtqve venditionis hujus effectus iſte, ut etſi aliena, non fiſci propria, res fuerit, fiſcus tamen venditor ſtatim dominum faciat emptorem, & priori domino non niſi ad precium actionem, eamqve temporalem, qvadriennio circumſcriptam, relinqvat, *l. 2. & 3. C. de qvadr. præſcript.* Qvod poſterius qvidem in favorem fiſci, priùs autem favore emptoris conſtitutum fuit â Zenone, ut faciliùs allicerentur homines ad res fiſci emendas, ſi intelligerent, ſe ampliùs inqvietari non poſſe. Nicol. Burgund. *de evict. cap. 36.*

cap. 36. num. 2. Et hoc eſt, qvod dicunt Imperatores, venditionem convelli non debere, emptorem perpetuam accipere emptionis firmitatem, & venditionem ne qvidem priore domino precium offerente revocari oportere, *d. l. 1. 2. & 3. C. ſi propt. publ. penſit.*

LXI. Obſervandum autem eſt, non propter omnem dilationem ſolvendi tributi ſtatim debitoris bona diſtrahi debere, ſed propter eam demùm, qvæ cum aliqva fuerit vel contumaciâ vel morâ conjuncta. Sic enim etiam veteres JCti reſponderunt, pro pecuniâ tributi, qvod ſuâ die ſolutum non eſt, qvo minùs prædium jure pignoris diſtrahatur, oblatam moratoriam cautionem non admitti, *l. 5. f. ff. de cenſib.* Neq; tamen omnis prorsùs debitoribus dilatio deneganda eſt, ſi qvam petant ad pecuniam comparandam, neqve illicò auferenda ſunt bona, ſimul atqve effluxus fuerit dies, qvo ſolvi tributa debuerunt. Etſi enim dies interpellet pro homine, & per illius effluxum debitor in morâ conſtituatur, incivile tamen eſt, manûs illicò injicere, & vel non petentem dilationem, bonis exuere, vel petenti, eam denegare. Qvanto verò tempore ceſſatum aut continuatum eſſe oporteat in non ſolvendo tributo, aut qvousqve dilatio concedi debeat, non omnium eadem eſt ſententia. Plerasqve eas recenſet Jacobus Menochius, *de arb. jud. qvæſtion. lib. 2. caſ. 55.* qvi concludit tandem, arbitrio judicis id relinqvendum eſſe. Iſtud tamen arbitrium intra certos limites olim coercitum fuit, uti patet ex *l. 45. §. 10. ff. de jur. fiſc.* ubi dicitur: *Fiſcalibus debitoribus petentibus ad comparandam pecuniam dilationem negari non placuit. Cujus rei æſtimatio ita arbitrio judicantis conceditur, ut in majoribus ſummis non plus, qvàm tres menſes, in minoribus verò non plus, qvàm duo prorogentur, prolixioris autem temporis ſpatium ab Imperatore poſtulandum eſt.* Add. Franciſc. Balduin. *de leg. Conſtantini lib. 2.*

LXII. Cæterùm ut venditio firma maneat, nec convelli qveat, probè obſervanda ſunt reqviſita, qvæ ex *l. 2. C. ſi propt. publ. penſit.* hoc ordine colliguntur. *Primum* eſt, ut fiat ob ceſſationem collationum, qvippè qvæ principalis cauſa eſt, propter qvam fiſco hæc competit poteſtas, ut rem alienam vendere poſſit. Vim facit vel Princeps vel Magiſtratus, qvi ſubditis bona aufert ſine cauſa. *Deinde*, ut præcedat permiſſio aut decretum Præſidis ſive Magiſtratûs, qvi conſideratis omnibus circumſtantiis judicare debet, num tanta ſit Reip. neceſſi-

tas,

tas, tanta reliqvorum qvantitas, tanta debitoris vel inopia, vel calamitas, vel contumacia & morositas, ut ad venditionem procedendum sit. *Tertiò*, ut fiat venditio ab his, qvibus periculum exactionis tributorum imminet, qvod qvale sit, multis explicat Klock. *de contribut. cap. 18. num. 227. seq.* *Qvartò*, ut fiat bonâ & sincerâ fide, sine fraude & sine intentione ægrè faciendi. *Qvintò*, ut fiat justo precio, & *Sextò*, ut fiat solenniter, i. e. prævia subhastatione solenni & legitimâ. Addunt alii, ut precium de præsenti solvatur, qvod fides de precio in tali casu habueri neqveat, *per l. 5. §. 1. ff. de jur. fisc.* cùm aliàs res captas pignori & distractas præsenti pecuniâ distrahi oporteat, *l. 15. §. 7. ff. de re jud.* Sed hoc mutatum esse videtur jure nostro Saxonico per *constitut. 32. p. 1.* uti notat Daniel Mollerus, *ibid. num. 10.* Addo ego *Septimum*, ut si prædia deserta, & domini absentes fuerint, speciali, aut in eventum edictali citatione ad actum subhastationis citentur. Justum autem precium fortè non aliud est, qvàm qvod ex subhastatione, legitimè institutâ, resultat, qvanti scilicet plurimi res subhastata vendi potest, cum nulla res pluris aut majoris precii sit, qvàm prout emptorem invenit. Martin. Azpilcueta Navarr. *tom. 3. c. 23. num. 78.* Petr. Nic. Mozz. *de empt. & vend. tit. de substantial. num. 30.* Franciscus Card. Mantica, *Lucubrat. Vatican. lib. 4. tit. 20. num. 6. 7. 8.*

LXIII. Fateor, iniqvum sæpè videri tale precium in comparatione ad illud, qvo antehac empta res fuit. Neqve improbo consilium & sententiam Carpzovii, qvam in *asyl. deb. th. 71.* proponit, debere scil. Magistratum rem ad pristinum statum revocare, & prædia vel adhuc subhastanda vel jam subhastata nullo reperto emptore, qvi æqvum offerat precium, ita taxari facere, qvanti tempore acqvisitionis valuerint; idqve precium, qvod debitor antehac exsolvit, vel saltem tale, qvod propiùs ad illud accedat, definire. Sed vereor, ut ea res effectum habeat. Qvotus enim qvisqve est, qvi flagrante bello & ingruentibus atqve irruentibus undiqv; malis, qvorum longissimam seriem nemo pervidere potest, domum, prædium, agrum eodem precio emere velit, qvo voluisset pacato adhuc rerum statu & prospero successu. Et qvis nescit, propter externas circumstantias precium augeri vel minui? inveniri emptores plures aut rariores? ut adeò in arbitrio non sit vel venditoris vel Magistratûs, aliud pretium, qvàm qvod ipsa ponit temporis præsentis

sentis conditio. Qvocircà etsi venditor vix qvintam, imò etiam minorem partem acceperit precii ejo, qvo ipsi antehac res constitit, injuriæ temporis id adscribendum est, & necessitati, qvæ rem tanti vendere coegit. Nec poterit deindè crescentibo rerum preciis contractum semel perfectum & consummatum rescindere aut retractare, cùm justitia precii non ex seqventi aliqvo tempore, sed ex tempore, qvo contractus initus est, æstimari debeat, qvanti scil. eo tempore res vendi potuit, *l. 8. in f. C. de rescind. vend.* Anton. Fab. *Cod. lib. 4. tit. 30. def. 2.* Qvod multò magis in causa tributorum locum habet, per *tot. tit. C. si propt. publ. pensitat.*

LXIV. Etsi autem venditio talis jure nitatur suo, & longâ experientiâ compertum sit, non aliter consuli qvandoqve communi bono posse, non temerè tamen â bono Magistratu ea institui debet. Triste est, res suas, & prædia, ab avis & proavis accepta, sub hastâ videre exposita, eaqve vilissimo precio, ex qvo ipse ne teruncium qvidem sæpè percipit, divendita, experiri, neqve adeò videre, unde alimenta posthac haberi qveant. Præscriptus est in Hispaniâ exactoribus modus, qvem laudat, & in hanc epitomen contrahit Antonius Perez. *Cod. de exactor. trib. lib. X.* ne vi excutiantur miseri coloni vel cives, non eorum domo, aut paucæ aliqvæ pecudes eripiantur, non vis aliqva corporibus aut fortunis, si omninò exiguæ sint, inferatur, non priventur eâ unâ vitæ commoditate, qvam solam habent, & qvâ ademptâ necesse est, ut in exilium abeant, vel miserrimam perpetuò inopes vitam ducant. Utinam hic modus observari potuisset inter Germanos, & adhuc posset! feliciora certè subinde extitissent fata, neqve pervia tot hostibus, aut prostituta fuisset nostra patria. At enim diversa omnia obtinuerunt. Major fuit superiore bello eorum numerus, qvi per nimias contributionum exactiones, qvàm qvi per hostium direptiones ad incitas redacti fuerunt. Plurimi, qvòd ferre onera ampliùs non possent, cedere patriâ coacti fuerunt. Non fructuum ampliùs habita fuit ratio, sed ipsius totius substantiæ, dum ne deserta ea â possessore esset. Ex qvo factum, ut propter unum fundum triplo aut qvadruplo plùs contributionis nomine exsolutum sæpè fuerit, qvàm ipse ab initio possessori constitit. Nemo rerum suarum tàm securus & certus esse potuit, ut in crastinum sibi earum possessionem polliceri auderet. Coegit ista calamitas sæpenumero Magistratûs, ut prædia de-

ſerta ſub haſtâ exponerent, qvandoqve etiam addicerent nullo omninò conſtituto precio, ſed hâc tantùm ſub conditione, ut novus poſſeſſor futura ferret onera, utq; ſubſidio & auxilio tantùm eſſet reliqvis concivibus. Sed deſino calamitates iſtas, qvas ipſe multo cum dolore non unis vicibus obſervavi, prolixiùs recenſere. Redeo in viam & ſtatuo, non licere exactoribus propter ceſſationem tributorum qvosvis promiſcuè fundos ſub haſtâ diſtrahere; ſed attendendam hîc eſſe neceſſitatem publicam, rationem ceſſationis, conditionem poſſeſſorum, qvalitatem fundi, & ejusmodi alia plura, qvæ ſæpè ne cogitata qvidem fuerunt, tantum abeſt, ut præcaveri potuerint. Et hoc eſt, nî fallor, qvod dicit Imperator, in *d. l. 2. C. ſi propt. publ. penſitat.* ſincerâ fide diſtrahi bona debitorum debere.

LXV. Pertinet huc etiam pignoris capio, qvippè qvæ ſimilem effectum habet, ut niſi venerit deinceps contumax & debitum exſolverit, vendi id qveat & diſtrahi. Sic enim per mores invaluit, nec rationi repugnat, aut legi civili, ut pignorentur ſubditi, penſiones annuas non ſolventes. Et poterunt tùm pignorationes fieri in qvâvis re mobili, exceptis inſtrumentis ruſticis, *l. 7. & 8. C. qværes pign. oblig.* Nec dicere poteris, cauſam tributariam potiorem eſſe, ut propter eam parci bobus aut inſtrumentis aratoriis minimè debeat. Rectè enim & eruditè *ad d. l. 8.* obſervat Jacobus Ruſſardus, eam etiam in debitis fiſcalibus locum habere. Ratio eſt, ne abductis aratris ſqvalere contingat arva; & proindè nihil ex iis capi poteſt, etiamſi ruſtici nihil aliud poſſideant. Petr. Peck. *de jur. ſiſtend. cap. 5. n. 22.* Conf. Joh. Franc. Ripa, *de peſte cap. 4. num. 221. ſeq.* Renat. Choppin. *de privileg. ruſticor. lib. 1. cap. 7.* In diſtractione talium pignorum non minùs circumſpectos eſſe oportet exactores, atqve in diſtractione prædiorum tributariorum.

LXVI. Nec verò voluit olim Conſtantinus Imp. vel pignoris capiones, vel prædiorum diſtractiones fieri ante, qvàm de contumaciâ debitoris ſufficienter conſtaret, adeò ut in eum caſum præmitti juſſerit cuſtodiam perſonæ, ſed militarem, apertam, & liberam. In carcerem detrudi tales debitores noluit, qvòd carcer inventus fuerit ad coercendos homines pœnâ dignos, *l. 2. C. de exactor. tribut.* Id qvod argumentum præbet ſummæ humanitatis atqve indulgentiæ, cùm aliàs ob privata debita in carcerem conjici qvis potuerit, *l. 1. C. qvi bon. ced. poſſ.* Qvod ſi verò deinceps debitor in obdu-

Digitized by Google

obduratâ neqvitiâ permanſerit, tùm demùm exactori poteſtatem fecit Conſtantinus ad res, omnemq; ſubſtantiam accedendi. Sed hoc, qvod ita â Conſtantino lege promulgatum fuit, moribus hodiernis haud paulò immutatum videtur. Poteſt enim hodiè ob fiſcale debitum qvis in carcerem conjici, etſi poſſideat bona, qvæ capi, & ſub haſtâ vendi qveant. Didacus Covarruvias, *lib. 2. reſolut. cap. 1. num. 4. in fin.* Simon â Gronevvegen, *de legib. abrog. in Holland. ad d. l. 2.* atqve adeò ex ſententiâ Bartoli optionem habet fiſcus, utrùm velit priùs debitorem carceri mancipari, an ad bona ejus pervenire, ita ut etiam variatio licita ſit. Anton. Perez. *C. de exactor. tribut. num. 19.* Klock. *de contribut. cap. 18. num. 123.*

LXVII. Solet alicubi etiam mulcta pecuniaria indici, nî collectæ ſolvantur, & tùm, ſi contumaciam auxerint debitores, non Collectæ tantùm, ſed ipſæ etiam mulctæ exigi poſſunt & ſolent. Klock. *d. l. num. 73.* Verùm iſte procedendi modus videtur tantùm adversùs eos exerceri poſſe aut debere, qvi cum bonis abundant, Collectas ſolvere recuſant, atqve adeò in extremâ veluti contumaciâ perſiſtunt: Si cui verò anguſta res domi fuerit, & tantùm vix ſuperſit, ex qvo Collectas aut tributa ſolvere qveat, improbus planè erit exactor, qvi afflicto afflictionem addere, & mulctam inſuper exigere velit pecuniariam. In illis verò caſibus, qvibus mulctam indicere licet, etiam id tenendum eſt, non cedere eam exactori, ſed in commune ærarium inferendam eſſe, tùm qvia cauſa ipſa eſt publica, tùm qvia metuendum aliàs eſſet, ne plus mulctæ, qvàm collectarum nomine exigeretur, dum ſine dubio oppidò faciles tùm extituri eſſent exactores ad mulctas indicendas.

LXVIII. Uſitatiſſimus per Germaniam exigendi modus hactenus fuit ille, qvi fit per manum militarem, qvi & olim aliqvando ab Imperatoribus probatus fuit, uti patet *ex l. 1. Cod. de offic. præf. Auguſtal.* Sed obſervat Klockius, *d. l. num. 90.* modum iſtum non omninò extra periculum eſſe, docuitqve experientia, plurimas inde excitatas fuiſſe ſeditiones. Plerisqve tamen executio iſta tàm gravis extitit, ut cùm facultatibus ipſum qvoqve animum perdiderint, neqve vel hiſcere contra auſi fuerint. Sed qvæſo ego, qvid obtentum tandem Principibus eſſe dicamus? hoc ſcil., ut poſtqvam exuſti omnibo bonis ſubditi fuerunt, ipſi etiam nihil haberent ampliùs, qvod ſplendorem eis apud exteros aut formidinem apud hoſtes com-

Digitized by Google

parare potuerit. Justiniani monitum est, in *l. 2. C. de off. præf. præt. Afr.* milites adversùs inimicos audaces & feroces, circa collatores autem mites & benevolos existere, & nullum damnum nullamqve læsionem in eos efficere debere. Sed qvæ hodiè sit militis licentia, avaritia, crudelitas, petulantia, neqvitia, nemo ignorat; atq; hinc qvalis per eum fieri soleat executio, etsi facta nondum sit, divinare poterit, qvisqvis ratione suâ utitur. Et tamen ita invaluerunt istiusmodi tribulationes, uti communiter vocantur, ut nihil freqventiùs in communi conversatione audiatur, & qvotidianæ inde apud censitores ingemineantur qverelæ. Gravissimè per istas exactiones & DEUM & naturam offendi, ostendit Christophorus Forstnerus, *ad Taciti annal. lib. 4.*

LXIX. Est verò etiam in ipsos censitores, eosqve, qvi in recipiendis & conflandis pecuniis occupati sunt, assidua â superioribus habenda inspectio, qvippè qvòd eorum tanta sæpè sit rapacitas, ut non tàm ærario publico, qvàm rei suæ privatæ dent operam, suamqve substantiam ex alienâ pecuniâ in immensum augeant. *Sunt apud nos plures*, inqvit Antonius Perez. *Cod. de exactor. tribut. num. 29. qvi exactoris, qvæstoris, seu susceptoris munus ex fide tractant, & rationes receptorum conficiunt, reddunteqve; sed etiam ex his non paucos videmus, qvi ad id mung accedunt sine ullo censu, & intra paucos annos ditissimi fiunt. Qvamobrem optandum foret, ut ab illis indilatè qvæsitarum opum ratio exigeretur, & ex iis opes illæ auferrentur, qvarum origo est incerta. Valdè etiam conduceret, providere, ne multi otiosi homines, præter qvæ nescio inania officiorum nomina annuis salariis Remp. qvasi prædæ habeant, & ne etiam aulici avidas manûs in contributiones injiciant, aut ex illis ambiant â Principe largitionem aliqvam*, &c. Conf. Hermann. Lather. *de censib. lib. 1. cap. 15.* Ego nihil addo, nisi qvòd & olim gravissima pœna decreta fuerit ipsis judicibus, seu Rectoribus provinciarum, qvi susceptâ Rep. sive illata qvocunqve prætextu usurparent, etsi mutuum interveniisse dicerent, *tot. tit. C. de his qvæ ex publ. collat. illat. lib. 10.*

CAP.

Digitized by Google

CAPUT IV.

De

Fine, propter qvem Collectæ faciendæ ſint.

SUMMARIA.

Finis Collectarum eſt, ut Reſpublica habeat neceſſaria ſubſidia. 1.
Plurimis in Republicâ expenſis opus eſt. 2. 3.
Privatæ civium opulentiæ pluris æſtimandæ, qvàm fiſci aut erarii publici. 4.
Extra ordinem qvandoq; indicendæ ſunt Collectæ. 5.
Requiſita Collectarum extraordinariarum. 6.
Subditus an teneatur ad Collectas, ſi noverit, in alios planè uſûs easdem verti. 7.
Principi etiam ad ſuſtentationem tributa ſunt ſolvenda. 8. 9.
An Subditi debita, à Principe contracta, in ſe ſuſcipere teneantur? 10. 11. 12. 31.

I.

RElqvum eſt, ut de fine publicarum collationum videamus, qvandoqvidem ex iſto pleraqve earum juſtitia æſtimanda veniat, ſi vel ipſe totus finis talis non ſit, ut propterea gravari debeant ſubditi, vel, ſi talis qvidem ſit, pecunia autem collecta in iſtum finem non convertatur. Qvod tributa concernit, qvæ certam, & qvotannis recurrentem habent præſtationem, illa ideò ab initio conſtituta fuerunt, ut Respublica perpetua haberet ſubſidia, qvibus ipſa conſervari poſſet. Impoſſibile enim eſt, uti dicitur in *Novell. 149. cap. 2.* ut ſacris tributis non illatis alioqvi Respublica conſervetur. Et ut conſtet, qvorſum tributa impendi oporteat, ſic ibi pergit Juſtinianus, ſive potiùs Juſtinus Curopalata: *Militares namq; copiæ, aſſignato ſibi ſalario inde percepto, hoſtibus reſiſtunt, & collatores à barbarorum incurſionibus & trucvlentiâ vindicant. Demiq; agros atq; civitates à latronum, alioq; modo impoſitam vitam ſectantium, vi & irruptionibus, agendis excubiis defendunt: ex illis etiam reliqvæ cohortes ea, qvæ ipſis attributa ſunt, accipiunt: muri atq; civitates indidem inſtaurantur, publicarum balnearum hinc calefactiones procedunt: proſtremò ſpectacula, aliaq;*

omnia, qvæ ad delectationem ſubditorum inventa ſunt, ex iisdem curantur: ut, qvæ ab illis contribuuntur, partim in ipſos, partim propter ipſos, inſumantur, & impendantur: nobis autem prorsùs nihil inde præter iſtarum rerum curas habere contingit, non tamen eas mercede vacuas, cùm magnus ille DEUS, & Servator noſter, JESUS CHRISTUS, magnitudine clementiæ ſuæ permultis propter hoc nos bonis remuneretur.

II. Scil. permulta ſunt, qvæ in civitate ſumptu publico facienda, reficienda, comparanda, conſervanda & expedienda ſunt. Ipſa in ſe Resp. ut ſubſiſtat, multas ſæpè facere oportet expenſas. Conſtituenda ſunt ſalaria Conſiliariis, Magiſtratibus, Judicibus, apparitoribus, executoribus, & qvibusvis aliis, in miniſterio publico verſantibus, qvibus ſanè carere neqvit Respublica, etſi ſibi ſoli relicta ſit, neqve cum aliâ Republ. commercium habeat. Qvod ſi porrò cum aliis Rebuspublicis agendum fuerit, id qvod utiqve neceſſarium ſæpè eſt, ut plurimùm non inutile, mittendi tùm ſunt, & recipiendi vicisſim Legati, facienda fœdera, ineunda pacta, firmanda commercia, & qvæ ſunt alia, qvæ haud contemnendam ſæpè pecuniam exigunt. Alendi ſunt etiam in pacatiſſimo Reipublicæ ſtatu milites nonnulli ad purgandam malis hominibus provinciam, & ut lateri Principis adhærentes perſonam ejus cuſtodiant, atqve ab omni vi externâ defendant. Ut alia nunc taceam, qvæ qvotidiè occurrunt, & ſine ſumptibus expediri nullo modo poſſunt. In hanc rem igitur conſtituta fuerunt tributa, & æraria publica, qvæ ad curam pertinent Principis, non ut per luxum & immoderatam vivendi rationem ea evacuet, atqve conſumat, ſed ut in ea, qvæ neceſſaria aut utilia Reipublicæ viſa ſunt, impendat, neqve tàm ſuam inde, qvàm ſubditorum ſuorum ſalutem qværat, aut ſuam non aliàs, niſi Reipublicæ ea ſimul proficua ſit.

III. Atqve hæc fuit mens, & intentio, non Juſtini tantùm, in *dict. Novell. 149.* ſed Tiberii etiam iſtius, qvi à Juſtiniano ſecundus imperavit, in *Novell. 161. cap. 2.* dum ſic ait: *Ex eo nobis in mentem venit, qvod pluris à nobis ſit ſubditorum opulentia, & medela, qvàm reditûs, qvi exindè inferuntur imperio. Contrahimus enim unà cum largitionibus præſidum, in arctum ipſa etiam ſuffragia, qvæ Imperialibus inferebantur rationibus, & magnum reddebant pecunia-*

Digitized by Google

cuniarum cumulum: qvò magis hâc causâ & Respublica meliore successu potiatur, & locupletior redeat, aliqvot retrò temporibus à nonnullis excogitatis præstationibus liberata. Una enim hæc res potentiæ nostræ studio est, ut provinciæ & bonis gubernentur legibus, & tutò inhabitentur, neq; non ex præsidum justitiâ fructum capiant, & tributa publica sine qverelâ inferantur. Neq; enim aliter conservare licet Rempublicam, nisi pientissimæ præstationes importentur in publicum, ex qvibus & militares nutriuntur copiæ, ut resistatur hostibus, & per agros ac Urbes agantur excubiæ: perfruuntur item reliqvi ordines attributis sibi salariis, reparantur qvoq; muri, & urbes, denig; omnia alia proveniunt, qvæ communem subditorum utilitatem concernunt.

IV. Qvod Tiberius ait, pluris apud se æstimari privatam civium opulentiam, qvàm publicam fisci aut ærarii, idem hoc de Constantio, Constantini Magni patre, refert Eutropius, *lib.10.* qvòd fuerit vir egregius, & præstantissimæ civilitatis, divitiis provincialium ac privatorum studens, fisci commoda non admodùm affectans, ducensq; melius, publicas opes à privatis haberi, qvàm intra unum clauſtrum reservari. Et laudatur Julio Capitolino M. Antoninus Philosophus Imperator, qvod in causis compendii judicans fisco nunqvam favit. Qvod enim qvidam egestatem civium dominantis securitatem esse existimant, id profectò principium est tale, ut contrarium verius videatur. Vid. Christoph. Forstner. *ad Taciti annal. lib. 4.* Et imperium, & fiscus abundat utens subjectis locupletibus, inqvit Justinianus Imperator, *Novell. 8. pr.* Utiqvè enim hullæ opes aut certiores sunt, aut utiliores, qvàm qvæ sunt in subditorum custodiâ, hæ solæ stabiles firmæq; permanent, qvibus Princeps, ubi necessitas exigit, utatur, ac fruatur cum voluntate ac studio subditorum.

V. Possunt verò præter ordinarias cujusqve Reipublicæ expensas, qvibus tributa destinata fuisse dixi, aliæ extra ordinem sæpè necessariæ esse, qvibus exsolvendis post excussum Principis fiscum, Th. Maul, *de homag. tit. 9. num. 37.* non alia suppetunt remedia, qvàm ut collationes fiant, & Collectæ indicantur. Ut ecce, si propter inimi-

Digitized by

imminentem aut minitantem hostem miles conscribendus, & arma paranda sint, si grande æs alienum emergat, si muniendum oppidum aut muri extruendi fuerint, & qvæ passim occurrere solent alia. Qvibus addere solent alii, si Principis filia elocanda fuerit, si Principi defuncto exeqviæ faciendæ sint, &c. Jac. Menoch. *de arb. jud. qvæst. lib. 2. cas. 181.* in qvibus tamen collectas non aliter admittunt alii, qvàm si longâ consvetudine ita alicubi receptum sit. Klock. *de contribut. cap. 8. num. 12. seq.* Winzler. *de collect. observat. 7. num. 11.* Th. Maul. *de homag. tit. 9. num. 28. seq.* Sic etiam propter Principis adventum, ut paratas facerent, hoc est, Regiæ aut Principis familiæ cibos exhiberent, Collectas jam olim indictas fuisse legimus. Vid. Hier. Bignon. ad Marculfi form. *lib. 1. pag. 448.*

VI. In qvibus omnibus tamen hæc inprimis observanda sunt, *Primò*, ut Collecta sumptibus & impensis in proportione respondeat, neq; ad plus dandum, qvàm necessarium fuerit, collatores adigantur, aut si qvid superfluum fuerit, ut id in commune ærarium ad futuros usûs referatur. *Deinde*, ut cessante causâ ipsa qvoqve deinceps cesset Collecta. Et *Tertiò*, ut non in alios usûs impendantur opes conqvisitæ, qvàm in qvos ab initio destinatæ fuerunt. Atqve hinc expedit sæpè, ut in Comitiis explicetur, qvare & qvorsùm tanta impendia facere oportuerit, utq; exindè intelligat populus, per Collectas istiusmodi salutem suam qværi, atq; procurari. Optimè in hanc rem Mecænas ad Octavium Augustum Cæsarem, apud Dionem Cassium, *Histor. Rom. lib. 52. Neq; clam me est*, inqvit, *nonnullos tributa institui ægrè laturos esse: verùm hi ipsi, si neq; alio prætereà damno afficiantur, & re ipsâ comperiant, hæc ipsorum salutis causâ, ut q; cæteris suis bonis tutò perfrui possint, exigi; prætereà cùm plerisq; ipsorum eam pecuniam, alii Magistratum gerentes, alii præfecti regionum, alii militantes accipiant, magnas etiam tibi gratias agent, qvòd exiguam reditvum suorum partem tibi conferentes, reliqva omnia sine damno percipere possint. Idq; eò magis fiet, si te continenter vivere, ac nihil prodigere videant. Qvis enim cùm videat, te in re familiari summâ parsimoniâ uti, in publicâ liberalissimum esse, non ultrò velit aliqvid con-*

conferre, cùm tuas divitias ſuam ſecuritatem & copiam eſſe judicet, &c.

VII. Non malè hinc ſtatuit Ludovicus Molina, *de juſtit. & jur. diſputat. 667. num. 7. ſeq.* Principem, qvi gravius tributum accepit, qvàm cauſa efflagitat, in conſcientiâ ad reſtitutionem ejus, qvod nimium eſt, ſubditis teneri, niſi aliis rebus id impendat, qvarum causâ juſtè tributa imperare poſſet. Vicisſim tamen periculoſa eſt aſſertio Johannis Azorii, *Inſtit. moral. libr. 5. cap. 22. qvæſt. 6.* ſtatuentis, ſubditum, certò ſcientem, non impendi tributa in rem, ob qvam impoſita ab initio fuerunt, non teneri ea ſolvere in conſcientiâ, nec peccare defraudando, nec obligari ad reſtitutionem. Etſi enim, qvod inter privatos datur, aut promittitur, ob certam cauſam, eâ non exiſtente, vel non ſecutâ, non debeatur; in publicis tamen doctrinam hanc applicare ſubditis vix licebit, præſertim circa negotium tale, qvod ad reſpectum Imperii & ſubjectionis pertinet. Nec enim per modum conventionis ſemper decernuntur tributa, ſed ex imperio ſubſtantiam capiunt, & ad indictionem imperantis debentur, *Rom. XIII. verſ. 6.*

VIII. Cæterùm, qvod dixi, tributa in alios usûs impendi non debere, qvàm in qvos ab initio deſtinata fuerunt, & rursùs, tributa neqve imponi, neqve exigi debere, niſi propter neceſsitatem aut utilitatem publicam; & porrò, tributa, aut Collectas, juſtam ad impendia & expenſas habere debere proportionem, non tàm ſtrictè accipiendum eſt, ut Principi inde in ſui ſuſtentationem nihil omninò decerpere liceat. Qvin imò, qvod in Regis ſuſtentationem datur, in communem utilitatem datum videtur, qvia Regis ſuſtentatio utilitas eſt publica. Franc. Toletus, *lib. 5. inſtruct. Sacerd. cap. 72. num. 4.* Et ſtatuendum hinc eſt, Regi aut Principi vel tributa exſolvenda, vel certos reditûs aſsignandos eſſe, ſolùm eum in finem, ut habeat, unde ſecundùm rationem dignitatis ſuæ vivat. Propterea enim, qvod Princeps pro Republicâ laborat, eam regendo, defendendo, & tranqvillitatem publicam conſervando, juſtum eſt, ut Reſpublica vicisſim eum dignè alat, & ſuſtentet, cùm natura hoc dictitet, dignum eſſe

Digitized by Google

operarium mercede suâ, Leonhardus Lesius, *de just. & jur. l. 2. c. 33. dub. 1. num. 5.*

IX. Est ergò hæc non scripta, sed nata lex, ut qvi sua nobis tempora impertiunt, qvod illi faciunt, ὅις λαοί τ' ἐπιτρέφεται καὶ πόσα μέμηλε, nostra etiam percipiant tempora, h. e. de nostris fructibus & laboribus sustententur, & non solùm ὑπαρχόντως, sed & ὑπερβαλλόντως procurentur. Ipso enim hoc suo ministerio DEI funguntur procuratione, & qvicqvid hujus intuitu in eos confertur, in DEUM ipsum refertur. *Ideò tributa præstatis*, ait Paulus, *Roman. XIII. 6. ministri enim DEI sunt in hoc ipsum servientes. Reddite ergò omnibus debita, cui tributum, tributum; cui vectigal, vectigal.* Digna sunt, qvæ hìc adscribantur, verba Chrysostomi, locum hunc Pauli enucleatè explicantia: *Qvæ est causa*, inqvit, *qvòd tributa pendamus Regibus, annon, qvod nostri providam curam gerunt? annon, qvòd præsint nobis? mercedem procurationis illius & curæ retribuimus. Profectò neqvaqvàm ab initio in hanc rem consentire voluissemus, si non multum nobis commodi, ex hâc illorum sedulâ curâ, & nostris rebus accrevisset. Omninò enim placuit hoc ab initio mortalibus, de communi omnium consensu nutriendos & sustentandos esse Principes, eò qvòd res suas proprias insuper habentes, & insecundis ponentes,* τῶν κοινῶν κηδόμενα πραγμάτων, *rerum communium curam agunt,* καὶ εἰς ταῦτα τὸν σχολὴν ἀναλίσκουσι, δι' ὧν καὶ σώζονται τὰ ἡμέτερα. *Et otium suum in id impendunt, ut res nostræ salvæ sint. Et porrò;* οὐκ εἶπε, δότε, ἀλλ' ἀπόδοτε, *non dixit Apostolus, date, sed reddite.* οὐδὲ γὰρ χαρίζῃ τοῦτο τοῖς, ὀφειλὴ γὰρ τὸ πρᾶγμα κἂν μὴ πράττῃς αὐτὸ, ἀγνώμων & ὑπόδικος εἶναι, &c.

X. Qværitur autem, sicubi Princeps ultra reditûs annuos, sibi destinatos, ampliores fecerit expensas, utrùm refundere eas, aut debita contracta in se suscipere teneantur subditi? Interesse videtur, utrùm voluptarii fuerint sumptûs, & in excessu nimii, (aliqvos enim tales, ut Principi facere liceat, ipsa humana jubet conditio,) an verò utiles, & necessarii. Posteriori casu teneri subditos, dubium non est. Recidit enim tùm qvæstio in eum casum, de qvo antè dixi, qvod Principi subministrari à subditis debeant omnia

mnia ea, qvæ ad victum & amictum, Principe dignum, tùm & ad totum regimen, & imperium sustinendum pertinent. Qvæ utiqve non ex necessariis tantùm constant, sed etiam ex illis, qvæ ütiliter geruntur, & sine qvibus Respublica beata esse non potest. Beatitudo autem civilis præcipuè reqvirit sufficientiam rerum, qvæ sæpè sine magnis sumptibus comparari neqveunt.

XI. Priore casu ex rigore juris, & si Principis officium consideres, qvod hactenùs neglectum est, ad ejusmodi debita solvenda adstringi subditi minimè possunt. Vid. prolixè Matth. Coler. *de proceſs. execut. part. 2. cap. 3. num. 326. seq.* Et maximè odiosæ eo casu censentur Collectæ. Regner. Sixtin. *de regalib. lib. 2. c. 4. num. 56.* Quis enim inter subditos non indignabitur, sicubi viderit facultates suas, multo sudore & labore comparatas, luxui alieno inservire, & immodicâ atqve fœdissimâ sæpè profusione consumi. *Magna certè*, (inqvit Philippus Cominæus, *comment. lib. 10.*) *est multorum Principum iniqvitas, qvi pecuniam pro suâ libidine suis imperant, & amplum alunt satellitium, ut miseram multitudinem in metu contineant, eaqvè deindè pecuniam temerè & voluptariè profundunt, nullo cum Reipublicæ bono, & de qvotidianis sumptibus nihil remittunt, & suos exhauriunt, & assentatorum stipati sunt turbâ. Sed est DEUS, qvi flagitium nullum sinit impunitum*, &c.

XII. Qvia tamen difficile est nonnunqvàm, utiles & voluptuarios sumptûs discernere, cùm tantas tutela provinciarum, & regimen politicum exigat impensas, ut privati vix capiant, & iniqvum insuper est, Principem ad rationes rigidè reddendas constringere, in dubio, & ubi de Principis immoderato luxu apertè non constat, tutiùs facient subditi, sicubi debita ita contracta in se receperint. Sic enim in moralibus obtinet, ut in dubiis id eligatur, qvod tutius est. Qvia igitur sufficientes sumptûs Principi præstare tenentur subditi, dum non constat manifestò, necessarios non fuisse, propter qvos debita contracta dicuntur, potiùs est, ut ea exsolvant, & in se recipiant, qvàm ut obligationis suæ immemores Majestatem PRINCIPIS exteris omnibus temerè, & multà

cum injuriâ, atqve impietate, proſtituant.

XIII. Qvando autem certum eſt, & manifeſtò conſtat, prodigè & profuſisſimè vitam à Principe actam fuiſſe, atqve debita ab eo contracta inerti luxui, ac prodigis epulis inſerviiſſe, non tenentur qvidem ſubditi debita iſtiusmodi in ſe recipere, aut exſolvere, Th. Maul. *de hom. tit. 6.* Piè tamen & laudabiliter fecerint, ſi & hoc caſu Principi facultatibus ſuis ſubveniant, & debita talia agnoſcant, non minùs atqve liberi, qvi Patris prodigi Creditoribus ſatisfaciunt, etſi ipſi obligati non ſint, & ne teneantur, ab hereditate paternâ ex beneficio Prætoris abſtinere qveant. Cæterùm, ſi ærarium totum exhauſtum, & Princeps eò redactus ſit, ut non habeat, unde Rempublicam defendat, & conſervet, atqve dignitatem & ſplendorem tueatur, etſi ipſe culpâ ſuâ per ludos, convivia, profuſas largitiones, bella inconſulta, cauſam inopiæ dederit, tenentur tùm ſubditi neceſsitati ejus ſubvenire, & nova tributa aut Collectas conferre. Anton. Perez, *Cod. de annon. & trib. numer. 13.* Sed vicisſim tamen tùm Princeps obligatus eſt ad reſtituendum hoc, qvod culpâ ſuâ intulit, damnum, ſi qvando ad pingviorem fortunam pervenerit. Paul. Laymann. *Theolog. mor. lib. 3. tract. 3. part. 1. cap. 3. num. 8.* Et ut perveniat, omnem movere lapidem, omnibusq; viribus anniti debet.

MANTISSA,

faciens

ad titulum Codicis:

Sine cenſu & reliqvis fundum comparari non poſſe.

I.

IN ſummo appellationis judicio Electorali, qvod Dresdæ haberi ſolet, ventilabatur cauſa, termino Martini, anno 1670. inter Mariam Hundin / & Daniel Kaulperſchen / qvæ pertinebat ad titulum Codicis: *Sine cenſu vel reliqvis fundum comparari non poſſe.* Facti ſpecies, qvalis tùm ſe habuerit, percipi poteſt ex Reſponſo Dnn. Scabinorum Lipſienſium, qvod refert Johannes Philippi, *ad novell. deciſ. Saxon. 65. obſerv. 2. in fin.* Incidenter multa disqvirebantur, qvæ ad titulum iſtum notari poſſent, qvorum aliqva hic commemorare non erit prorsùs alienum.

II. Primùm certum eſt, conventionem inter emptorem & venditorem, donatorem & donatarium, ut priſtinus Dominus, venditor vel donator, tributum prædii deinceps nihilominus ſolvat, neqve ratione fiſci valere, qvippè in cujus præjudicium nulla privatorum pacta valida eſſe poſſunt, neqve ratione ipſorum contrahentium. Huc enim tendunt verba in *rubricâ dicti tit. in Cod.* COMPARARI NON POSSE, & *in l. 1.* EX VENDITO ACTIO, UT PLACITIS STETUR, NON COMPETIT, it. *in l. 2.* NEC LICEAT cuiqvam rem ſine cenſu comparare vel vendere, & *in l. 3.* vocatur talis conventio PACTIO ILLICITA.

III. Ex hoc principio rectè deciditur, etiàm non agente fiſco, pactum tale pro nullo haberi debere, uti deciſum jam fuerat in causâ ſuprà memoratâ. Ad qvem eundem modum pronunciârunt etiam Scabini Lipſienſes, in causâ Chriſtian Ruderbolzen / und Conſ. c. Adam Kretſchmann / menſ. Octobr. 1677. Daß Beklagter / des libellirten Platzes halber / von Clägers Mütterlichen Hauſe pro ratâ Steuer-Schocke auf ſich zu nehmen / und ſolchem nach ſo wohl die von anno 1662. übertragene als künfftige Anlagen abzuſtatten ſchuldig. Et iterùm in eâdem causâ menſ. Octobr. 1678. Daß die Vertheilung derer jenigen Gefälle / ſo bloſſer Dinge intuitu rei abgegeben werden / nach proportion der Nutzungen / welche von Klägers Hauſe / und dem an Beklagten verkaufften Platze zu erheben / vorzunehmen. Et hanc ſententiam confirmavimus Witteberga menſ. Mart. 1680.

IV. Ita nempè eveniebat aliqvando, ut venditiones fierent à pauperioribus sub durissimis illis conditionibus, ut onera venditoribus manerent, ipsorum bona in ditiores transferrentur. Qvod seculi vitium acerrimè perstringit Salvianus Massilienſis, *lib. 5. de gubernat. DEI. Illud qvale*, inqvit, *qvam non ferendum, & qvod non dicam pati humanæ mentes, sed qvod audire vix possunt, qvod plerique pauperculorum atq; miserorum spoliati reculis suis & exterminati ab agellis suis, cùm rem amiserint, amissarum tamen rerum tributa petuntur: cùm possessio ab his recesserit, capitatio non recedit. Proprietatibus carent, & vectigalibus obruuntur. Qvis æstimare hoc malum possit? rebus eorum incumbunt invasores & tributa miseri pro pervasoribus solvunt. Post mortem Patris nati obseqviis juris post-humi, juris sui agellos non habent, & ad agrorum munus enecantur*, &c.

V. Videtur ergò oppressio pauperum ansam dedisse istis constitutionibus. Atqve hinc conficit Jacobus Gothofredus, *ad l. 1. C. Theod. h. t.* casu eo, qvo nulla oppressionis iniqvæ subest ratio, talem conventionem qvoad fiscum qvidem non esse servandam, inter ipsos tamen contrahentes pactum justum esse, & servari debere. Eoq; trahit textûs in *l. 42. & l. 52. §. pen. ff. de pact.* At verò, qvam adduximus causam harum constitutionum, illa tantùm est impulsiva, de qvâ notum est, qvod deficiente aut cessante illâ non semper cesset dispositio. Imò verò videtur istud pactum ipsam rei naturam evertere. Qvia enim solutio tributorum est onus possessionis vel certè dominii, qvod utrumq; per traditionem in emptorem transit, meritò absurda habetur ea conventio, per qvam id agitur, ut id, qvod rei inhæret, qvale est tributum, sequatur non possessorem. Qvemadmodùm pugnat cum naturâ emptionis venditionis, sicubi id agatur, ne dominium transeat in emptorem. *l. 80. ff. de contr. empt.*

VI. Nec obstat *d. l. 42. ff. de pact.* qvandoqvidem illa non de emptore fundi, sed de creditore, cui fundus pignori obligatus est, agit. Inter emptorem autem & Creditorem magnam esse etiam in hâc materiâ differentiam, optimè observat Franzkius, *ad tit. de act. empt. n. 159.* Debitor enim, qvi hypothecæ subjicit fundum suum, vel possessor, vel certè Dominus pigno-

pignoris manet, & hinc non absurdum est, ut pactio subsistat, qvia onus illud in dominũ transfertur; qvod non ita est in venditore, à qvo & possessio & dominium abscesit, & consequenter etiã onus tributi, qvod rei non personæ est, non habet, in qvo possit radicari. Illud enim perpetuò hîc tenendum & urgendum est, in collectis exigendis ipsa prædia, non personas conveniri, *l. 7. ff. de publican.* ut intelligamus scil. onera ista prædiorum esse non personarum, ac proinde qvasi à prædiis exigi, atqve à possessoribus eo nomine conventis præstanda esse sine consideratione tempotis, qvo possederunt. Arn. Vinnius, *ad §. 2. Inst. de act.*

VII. Disqvirebatur porrò, an non propter nullitatem pacti qvantitas pretii mutari deberet? qvandoqvidem præsumptio esset, pluris venditum fuisse fundum propter ablationem oneris inhærentis. Et sanè noluerunt Imperatores, contractum emptionis & venditionis propter qvamcunqve læsionem rescindi debere, eò qvod sine dubio nullus esset finis, nullus modus qverelarum in foro & judiciis, si promiscuè propter læsiones, sæpenumerò incidentes, actiones instituere liceret. Tùm demum verò succurrendum esse putârunt parti læsæ, si ultra dimidium læsio existat, ita ut optio detur Reo convento sive lædenti, utrùm velit totam rem restituere, an verò, qvod deest justo precio, supplere, *l. 2. C. de rescind. vend.* Nihilominùs tamen, qvia emptor immunitate, qvam pactus fuerat, frui non potest, non iniqvè aget ille adversùs venditorem, ut restituat id, qvod nimium fuit & justum rei pretium excesit. Nec enim locupletari qvis debet cum damno alterius, *l. 14. ff. de condict. indeb. l. 15. §. fin. l. 66. ff. eod. l. 50. ff. de act. empt.*

VIII. Hoc ipsum verò videbatur adhuc valdè controversum. Ex nullitate & invalidate pacti memini, illatum fuisse aliqvando inter Studiosos, nullam competere actionem ad repetendum id, qvod justum pretium excederet. Ego verò invertebam hoc, pactum pro nullo tùm non haberi, sed in vigore suo manere, si nulla competeret actio adversùs illud pactũ. Et urgebam porrò, non ex pacto dari istam actionem, sed ex æqvitate, & qvia pactum non subsisteret.

Digitized by Google

ret. Magis obstare videbatur, qvod regerebatur ex *l. 154. ff. de R. J.* ubi Ulpianus ait : *Cùm par delictum est duorum, semper oneratur petitor, & melior habetur possessoris causa : sicut fit, cùm dolo excipitur petitoris. Neq; enim datur talis replicatio petitori : SI NON REI QVOQVE IN EA RE DOLO ACTUM SIT.* Sed enim salva res est, si dicamus, dictam regulam juris tùm ad delicta pertinere, tùm non nisi in interdictis, & ubi judicio possessorio agitur, locum habere. In commune certè in interdictis possessor etsi vitiosè possideat, dũmodò à petitore non possideat, potior est, *l. 1. §. ult. l. 2. ff. uti possidet.* Deindè verò non agimus hîc de emptore, cui nota est ista juris dispositio, qvod pactum tale non valeat, sed de ignorante, & de damno vitando certante. Suum enim petentibus & de damno vitando agentibus non obest error juris, qvia error non est sufficiens adimendæ rei meæ causa.

IX. Qvamnam ergò actionem dicemus competere læso? Nonnemini videbatur, turpem subesse causam, & qvia utriusq; turpitudo subesset, meliorem & potiorem adhuc videri conditionem possidentis, nec adeò multùm gloriari posse læsum propter actionem sibi competentem. At verò respondebatur ex *l. ult. ff. de condict. sine caus.* non tàm turpem in proposito, qvàm nullam fuisse. Et qvanqvàm regereretur, etiam ob causam prohibitam nullam dari actionem, qvia resisteret scil. jus constitutum, adversùs qvod qvi delinqveret, nullum sibi ex eo promittere qveat auxilium; urgebatur tamen in contrarium non tantùm textus in *d. l. ult.* sed etiam qvod constitutum legitur *in l. 5. C. de condict. ob caus. dat.* ubi, qvod militi occasione procurationis non secutæ datum est, condicitur, ut maximè militem procuratorem constituere legibus interdictum sit. Videtur igitur hîc locum habere condictio sine causâ, qvippè qvæ etiam tùm datur, qvando causa nulla est, ita svadente æqvitate.

CAP.

CAPUT V.

De Jure vectigalium in genere.

SUMMARIA.

Vectigalis vocabulum est πολύσημον. 1.
Ut & nomen publicani. 2.
Publicani apud Romanos honorati, apud Judæos invisi. 3.
Inter portitores & publicanos utrùm aliqua sit differentia? 4.
Vectigal quid? 5.

I.

VEctigalis vocabulum πολύσημον est. Aliqvando enim latissimè sumitur pro omni proventu, qvi ex fundo, aut occasione fundi, haberi potest. Qvâ ratione dicitur in *l. 59. in fin. ff. de usufr.* cæsæ harundinis vel pali compendium, si in eo qvoqve fundi vectigal esse consvevit, ad fructuarium pertinere. Ubi Jacobus Russardus lapsum Accursii notat, qvòd vocabulum hoc isthîc propriè acceperit, cùm tamen agatur de vectigali fundi, qvod in compendio cæsæ arundinis vel pali consistit, fructuarioq; debetur, non autem, qvod ratione fundi debet. Atqve hæc Russardi interpretatio explicatior redditur ex *l. 9. §. fin. ff. eod.* Qvâ ratione vectigal qvemqve reditum significat, etiam privatum, utente ita ipso Cicerone, *lib. 6. paradox.* Vid. Gasp. Caballin. *milleloq. 174.* Alvar. Valasc. *de Jur. Emphyt. qvæst. 31.* Consvetudo tamen, verbi proprietatem publicis proventibus accommodam esse, maluit. Franciſc. Connan. *libr. 7. comment. c. 12. n. 2.* sed tùm iterùm variis rebus applicatur. Sic enim vectigales agri dicuntur isti, qvi, dum publici sunt, à civitatibus, aut populo, sub lege annuæ pensionis præstandæ locantur, ut qvamdiu ea præstetur, nec accipienti, nec illius successoribus, tàm universalibus, qvàm singularibus eos auferre liceat, dicunturq; illi agri aliàs emphyteuticarii, uti patet ex rubric. *tit. ff. si ag. vect. i. e. emphyteut. pet.* qvanqvàm hîc Triboniani manum hariolari velit Johann. Gœddæus, ad *l. 27. ff. de V. S. num. 19.* item ex *l. 15. §. 1. ff. qvi satisd. cogant. l. 23. Cod. de admin. tutor.* Pensio illa ex locatione municipibus aut civitati præstanda, vectigal, unde agri ipsi vecti-

Digitized by Google

gales, ex locatione verò privatorum, qvibus scil. contractum similem inire placuit, Canon appellatus est. Franzk. *ad tit. si ag. vectig.* Aliqvando etiam vectigalia pro tributis & stipendiis accipiuntur, & ad hanc significationem trahunt Dd. textum, in *l. 7. ff. de publican. & Vectig.* Sæpè etiam alia vectigalium loco sunt, veluti vicesima hereditatum & manumissorum, centesima, ducentesima, qvinqvagesima rerum venalium, qvadragesima litium, item reditus ex metallis, salinis, picariis, cretifodinis, cotoriis, &c. *l. 17. ff. de V. S.* Cujacius, *lib. 7. observ. 4.* Propriissimè autem vectigal dicitur id, qvod in itinere præstari solet, *l. 21. pr. ff. de donat. int. V. & U.*

II. Pari modo publicani dicti sunt non illi tantùm, qvi vectigalia, propriissimè ita appellata, conducta habent, sed in genere omnes, qvi publico fruuntur, (publica autem sunt civitatum velut bona, *l. 17. ff. de V. S.*) nam inde nomen habent, sive fisco vectigal pendant, vel tributum consequantur, & omnes, qvi qvid à fisco coniducunt, rectè appellantur publicani, *l. 1. §. 1. ff. de publican.* In qvâ significatione etiam illi, qvi salinas, cotorias, picarias, cretifodinas, metalla conducta habent, publicani dici possunt, qvia inter publica vectigalia, à qvibus publicani appellantur, *l. 16. ff. de V. S.* referuntur etiam vectigalia venalium rerum, item salinarum, & metallorum, & picariarum, *l. 17. ff. eod.* sed magis est, ut publicanorum loco sint, *l. 13. pr. ff. de publican. & vectig.* hoc est, ut impropriè tales dicantur. Qvi enim loco alicujus est, ipse talis non est. Et videtur igitur, hoc vocabulum esse ex iis, qvæ dicuntur ἀφ' ἑνὸς πρὸς ἓν. Sæpè etiam vectigalia absolutè publica dicta fuerunt, Marcell. Donat. *ad Tacit. annal. lib. 13.* ut vel hinc publicani nomen natum esse, haud frustrà censeatur.

III. Apud Romanos olim Principes eqvestris ordinis publicani fuerunt: Alexand. ab Alexandro, *l. 2. gen. dier. cap. 29.* Flos eqvitum Romanorum, ornamentum civitatis, firmamentum Reipubl. publicanorum ordine continetur, inqvit Cicero, *in orat. pro Plancio*, qvi & passim in epistolis ordinem publicanorum commendat. Judæis tamen, qvi vectigalibus præerant, admodùm invisi erant, uti patet ex historiâ Evangelicâ, *Marc. II. 26.* & *Luc. V. 30.* adeò ut etiam proverbium indè inter Rabbinos natum fuerit: *Ne contingat tibi Uxor è familiâ, in qvâ sit aliqvis publicanus, qvia omnes sunt publicani, i. e. latrones, scelerati, pec-*

Digitized by Google

peccatores. Sic enim conjunguntur, & æqviparantur, & ferè pro Synonymis habentur publicani, & peccatores, *Matth. IX. 11. c. XI. 19. c. XXI. 32. Marc. II. 15. 16.* interdum etiam pari cum gentilibus conditione habebantur, *Matth. XVIII. 17.* non qvôd ex Judæis nemo publicanus esse posset, qvod olim putavit Tertullianus, *lib. de pudicit. pag. m. 724. edit. Rigalt.* falso Codicis Græci textu deceptus, uti observat Isaacus Casaubonus, *exercitat. 13. num. 36.* sed qvòd non minùs exosi essent ob improbitatem, qvàm ipsi Ethnici, sive jam reverà Ethnici essent publicani, qvod nomen sufficiebat ad odium comparandum, sive Judæi, qvi ideò invisi erant, qvia cum Gentilibus in terrâ Israëliticâ, veluti Qvæstoribus, Præsidibus, Legatisq; Romanis contractum inibant, illisq; operam suam locabant, & eorum adeò exactiones non probabant tantùm, sed etiam promovebant; Judæi autem consortia, & conversationem cum gentilibus prorsùs vitabant. Vid. Qvistorp. *ad Matth. cap. 18.* Accedebat immensa plerorumqve exactorum neqvitia, qvòd plus æqvo per vim aut dolum extorqverent nomine vectigalium, qvòdq; adeò avaritiæ dediti esse solerent. Conf. Selden. *de jur. nat. & gent. lib. 2. c. 5. & de Synedr. lib. 1 cap. 9.*

IV. Meminit etiam Cicero, *lib. 1. de offic.* portitorum, qvod eorum perindè, ut fœneratorum qvæstus in odia hominum incurrant. Et hos portitores accuratè distingvit Claudius Salmasius, *de fœn. trapezit. pag. 243.* à publicanis propriè ita dictis, qvanqvàm utriq; publicanorum nomine communiter veniant. Non hos, sed illos intelligendos esse, ait, qvando publicani in Evangelio peccatoribus atq; Ethnicis æqviparantur. Publicanos Romanos, Græcis δημοσιώνας, honestioris fuisse ordinis, nec ita invisos: redemisse eos tributa, & vectigalia populi in provinciis, nihil verò ipsos exegisse, sed rursùs eadem vectigalia & portoria aliis locâsse, qvi ea exigerent, atqve hos secundos conductores portitores Ciceroni dictos fuisse. Illos præter id, qvod lege eis esset constitutum, nihil omninò exegisse: hos verò, ut rem suam facerent, & facultates suas augerent, præter illam summam, qvam publicanis reddere obligati fuerant, infinita corrasisse præter æqvum & justum, & per concusionem sæpè plus, qvàm licitum esset, extorsisse. Differentiam deniqve inter publicanos, & portitores, tantam intercedere ait, qvanta constitui solet inter magnarios mercatores, & viles subcociones, vel ὑποκαπήλους.

Digitized by Google

Secundùm hanc Salmaſii ſententiã omne odium, qvod in publicanos conceptum legitur, ad portitores referendum eſt, qvorum neqvitia in eo verſabatur, qvod plùs æqvo per vim aut dolum extorqverent â viatoribus nomine vectigalium, publicanis autem ſuis locatoribus præter id, qvod conſtitutum ab initio fuit, nihil redderent ampliùs. Non inſubida hæc videtur Salmaſii diſtinctio, ſed utrùm Veterum, & ipſius Ciceronis uſui ſatis conformis ſit, valdè ambigo, præſertim ſi attentè legantur ea, qvæ *orat. 7. in Verr. & lib. 1. ad Qvinctum fratrem epiſt. 1.* commemorat, ubi promiſcuè & publicanis & portitoribus eadem tribuit vitia. Nec profectò portitores â publicanis diſtingvere voluit Aſconius Pedianus, in *divinat. Cic.* ſed utrosqve ſub eadem nomenclaturâ comprehendit, qvando ait: *Mancipes ſunt publicanorum principes, Romani homines: qvi qvæſtûs ſui cauſa ſi decumas redimunt, decumani appellantur, ſi portum aut paſcua publica, portitores aut pecuarii, qvorum ratio ſcriptura dicitur. Hi omnes exigenda à ſociis ſuo periculo exigunt, & reipubl. repræſentant, providentes etiam in illa redemptione commodis ſuis, &c.* Ego hanc vocabulorum curam aliis relinqvo, & ad vectigalium conſiderationem redeo.

V. Definitur vectigal, qvod ſit munus reale pro mercium vecturâ, aut tranſitu Principi in auctoramentum præſtitæ ſecuritatis & refectionis viarum publicarum debitum. Munus hîc accipitur pro onere, *l. 18. & l. 214. ff. de V. S.* Reale dicitur, qvia nullum laborem, ſollicitudinem animi, aut vigilantiam, ſed ſolùm ſumtûs reqvirit, *l. 1. §. 3. l. 18. §. 18. ff. de mun. & hon.* nec proindè reale eſſe deſinit, etſi â perſonâ pro ſolo tranſitu ſolvatur, qvia ſcil. nec tùm qvidem ſollicitam animi proviſionem & corporalis laboris intentionem exigit. Vid. qvæ dixi *ſuprà de jure collectandi num. 9.* Etſi negari neqveat, vectigal rebus magis competere, qvæ invehuntur aut evehuntur, à vecturâ ſive â vehendo deductum, καθ' ὕστερον tamen etiam id, qvod â perſonis tranſeuntibus exigitur, denotat. Atqve hinc ſignificanter diximus, vectigal pro mercium vecturâ aut tranſitu ſolvendum eſſe, ut includeremus id, qvod â perſonâ pro ſolo tranſitu exigitur, pedagium aliàs dictum, Italis pedaggio, qvod exigitur pro tranſitu pedeſtri. Voſſ. *de vit. ſerm. l. 3. c. 35. p. 539.*

CAP.

Digitized by Google

CAPUT VI.

Qvibus jus vectigalia exigendi competat.

SUMMARIA.

Jus exigendi vectigal est Regale, & Principi competit. 1.
Civitatibus qvâ ratione id jus concedatur? 2.
Utrùm Concilium vectigal instituere possit? 3.
Utrùm præscriptione acqviri possit jus vectigalium? 4.
Qvod tamen privatus ita acqvirit, non habet, ut Regale. 5.
Ejus rei exemplum. 6.
Præscribi potest jus, non constituendi, sed exigendi vectigal. 7.
Etiam præscriptum hoc jus principium suum habere videtur ex voluntate Principis. 8.
Vectigal novum instituentes pœnâ ambitûs tenentur. 9.
Aliàs tenentur lege Juliâ Majestatis. 10.
Item de vi publicâ. 11.
Jure Canonico excommunicatione puniuntur. 12.
Pœna apud veteres Germanos. 13.

I.

DIximus Principi vectigal deberi, ut innueremus, ejus solius esse, & imponere vectigalia, & exigere. Vectigalia enim sine Imperatorum præcepto, neqve præsidi, neqve Curatori, neqve curiæ constituere, nec præcedentia reformare, & his vel addere, vel deminuere licet, ait Hermogenianus, *l. 10. ff. de publican. & vectig.* adeò ut nec decreto qvidem civitatum institui possint nova vectigalia, *l. 2. C. vectig. nov. instit. non poss.* qvia scil. hæc summi Imperii & Majestatis qvædam pars est. Anton. Perez. *ibid.* atqve hinc optimo jure inter Regalia refertur *2. F. 56.* Cujus qvidem rei ratio posset dari ista, qvia vectigalia nervi Reip. esse dicuntur Ciceroni, *orat. pro L. Manilia*, nisi vectigalium nomine illic non portoria, sed Scripturam & decumas intellexisset. Cujacius, *lib. 6. Observ. 19.* qvanqvam in portoriis etiam robur aliqvod Reip. consistat. Potissima tamen ratio, cur inter Regalia referatur jus indicendi vectigalia, duplex hæc esse videtur, primò, qvia ipsæ viæ publicæ, propter qvas vectigalia imponuntur, regalibus annumerantur,

Digitized by Google

cum injuriâ, atqve impietate, prostituant.

XIII. Qvando autem certum est, & manifestò constat, prodigè & profusissimè vitam à Principe actam fuisse, atqve debita ab eo contracta inerti luxui, ac prodigis epulis inserviisse, non tenentur qvidem subditi debita istiusmodi in se recipere, aut exsolvere, Th. Maul. *de hom. tit. 6.* Piè tamen & laudabiliter fecerint, si & hoc casu Principi facultatibus suis subveniant, & debita talia agnoscant, non minùs atqve liberi, qvi Patris prodigi Creditoribus satisfaciunt, etsi ipsi obligati non sint, & ne teneantur, ab hereditate paternâ ex beneficio Prætoris abstinere qveant. Cæterùm, si ærarium totum exhaustum, & Princeps eò redactus sit, ut non habeat, unde Rempublicam defendat, & conservet, atqve dignitatem & splendorem tueatur, etsi ipse culpâ suâ per ludos, convivia, profusas largitiones, bella inconsulta, causam inopiæ dederit, tenentur tùm subditi necesitati ejus subvenire, & nova tributa aut Collectas conferre. Anton. Perez, *Cod. de annon. & trib. numer. 13.* Sed vicissim tamen tùm Princeps obligatus est ad restituendum hoc, qvod culpâ suâ intulit, damnum, si qvando ad pingviorem fortunam pervenerit. Paul. Laymann. *Theolog. mor. lib. 3. tract. 3. part. 1. cap. 3. num. 8.* Et ut perveniat, omnem movere lapidem, omnibusq; viribus anniti debet.

MANTISSA,

faciens

ad titulum Codicis:

Sine censu & reliqvis fundum comparari non posse.

I. In

I.

IN ſummo appellationis judicio Electorali, qvod Dresdæ haberi ſolet, ventilabatur cauſa, termino Martini, anno 1670. inter Mariam Hundin / & Daniel Kaulperſchen / qvæ pertinebat ad titulum Codicis: *Sine cenſu vel reliqvis fundum comparari non poſſe.* Facti ſpecies, qvalis tùm ſe habuerit, percipi poteſt ex Reſponſo Dnn. Scabinorum Lipſienſium, qvod refert Johannes Philippi, *ad novell. deciſ. Saxon. 65. obſerv. 2. in fin.* Incidenter multa disqvirebantur, qvæ ad titulum iſtum notari poſſent, qvorum aliqva hic commemorare non erit prorsùs alienum.

II. Primùm certum eſt, conventionem inter emptorem & venditorem, donatorem & donatarium, ut priſtinus Dominus, venditor vel donator, tributum prædii deinceps nihilominùs ſolvat, neqve ratione fiſci valere, qvippè in cujus præjudicium nulla privatorum pacta valida eſſe poſſunt, neqve ratione ipſorum contrahentium. Huc enim tendunt verba in *rubricâ dicti tit. in Cod.* COMPARARI NON POSSE, & *in l. 1.* EX VENDITO ACTIO, UT PLACITIS STETUR, NON COMPETIT, it. *in l. 2.* NEC LICEAT cuiqvam rem ſine cenſu comparare vel vendere, & *in l. 3.* vocatur talis conventio PACTIO ILLICITA.

III. Ex hoc principio rectè decidi tur, etiàm non agente fiſco, pactum tale pro nullo haberi debere, uti deciſum jam fuerat in causâ ſuprà memoratâ. Ad qvem eundem modum pronunciârunt etiam Scabini Lipſienſes, in causâ Chriſtian Ruderbolzen / und Conſ. c. Adam Kretſchmarn / menſ. Octobr. 1677. Daß Beklagter / des libellirten Platzes halber / von Clägers Mütterlichen Hauſe pro ratâ Steuer-Schocke auf ſich zu nehmen / und ſolchem nach ſo wohl die von anno 1662. übertragene als künfftige Anlagen abzuſtatten ſchuldig. Et iterùm in eâdem causâ menſ. Octobr. 1678. Daß die Vertheilung derer jenigen Gefälle / ſo bloſſer Dinge intuitu rei abgegeben werden / nach proportion der Nutzungen / welche von Klägers Hauſe / und dem an Beklagten verkauffien Platze zu erheben / vorzunehmen. Et hanc ſententiam confirmavimus Wittebergæ menſ. Mart. 1680.

IV. Ita nempè eveniebat aliqvando, ut venditiones fierent à pauperioribus ſub duriſſimis illis conditionibus, ut onera venditoribus manerent, ipſorum bona in ditiores transferrentur. Qvod ſeculi vitium acerrimè perſtringit Salvianus Maſſilienſis, *lib. 5. de gubernat. DEI. Illud qvale*, inqvit, *qvam non ferendum, & qvod non dicam pati humanæ mentes, ſed qvod audire vix poſſunt, qvod plerique pauperculorum atq; miſerorum ſpoliati reculis ſuis & exterminati ab agellis ſuis, cùm rem amiſerint, amiſſarum tamen rerum tributa petuntur: cùm poſſeſſio ab his receſſerit, capitatio non recedit. Proprietatibus carent, & vectigalibus obruuntur. Qvis æſtimare hoc malum poſſit? rebus eorum incumbunt invaſores & tributa miſeri pro pervaſoribus ſolvunt. Poſt mortem Patris nati obſeqviis juris poſthumi, juris ſui agellos non habent, & ad agrorum munus enecantur*, &c.

V. Videtur ergò oppreſſio pauperum anſam dediſſe iſtis conſtitutionibus. Atqve hinc conficit Jacobus Gothofredus, *ad l. 1. C. Theod. h. t.* caſu eo, qvo nulla oppreſſionis iniqvæ ſubeſt ratio, talem conventionem qvoad fiſcum qvidem non eſſe ſervandam, inter ipſos tamen contrahentes pactum juſtum eſſe, & ſervari debere. Eoq; trahit textûs in *l. 42. & l. 52. §. pen. ff. de pact.* At verò, qvam adduximus cauſam harum conſtitutionum, illa tantùm eſt impulſiva, de qvâ notum eſt, qvod deficiente aut ceſſante illâ non ſemper ceſſet diſpoſitio. Imò verò videtur iſtud pactum ipſam rei naturam evertere. Qvia enim ſolutio tributorum eſt onus poſſeſſionis vel certè dominii, qvod utrumq; per traditionem in emptorem tranſit, meritò abſurda habetur ea conventio, per qvam id agitur, ut id, qvod rei inhæret, qvale eſt tributum, ſeqvatur non poſſeſſorem. Qvemadmodùm pugnat cum naturâ emptionis venditionis, ſicubi id agatur, ne dominium transeat in emptorem. *l. 80. ff. de contr. empt.*

VI. Nec obſtat *d. l. 42. ff. de pact.* qvandoqvidem illa non de emptore fundi, ſed de creditore, cui fundus pignori obligatus eſt, agit. Inter emptorem autem & Creditorem magnam eſſe etiam in hâc materiâ differentiam, optimè obſervat Franzkius, *ad tit. de act. empt. n. 159.* Debitor enim, qvi hypothecæ ſubjicit fundum ſuum, vel poſſeſſor, vel certè Dominus pigno-

pignoris manet, & hinc non absurdum est, ut pactio subsistat, qvia onus illud in dominũ transfertur; qvod non ita est in venditore, à qvo & possessio & dominium abscesit, & consequenter etiã onus tributi, qvod rei non personæ est, non habet, in qvo possit radicari. Illud enim perpetuò hîc tenendum & urgendum est, in collectis exigendis ipsa prædia non personas conveniri, *l. 7. ff. de publican.* ut intelligamus scil. onera ista prædiorum esse non personarum, ac proinde qvasi à prædiis exigi, atqve à possessoribus eo nomine conventis præstanda esse sine consideratione temporis, qvo possederunt. Arn. Vinnius, *ad §. 2. Inst. de act.*

VII. Disqvirebatur porrò, an non propter nullitatem pacti qvantitas pretii mutari deberet? qvandoqvidem præsumptio esset, pluris venditum fuisse fundum propter ablationem oneris inhærentis. Et sanè noluerunt Imperatores, contractum emptionis & venditionis propter qvamcunqve læsionem rescindi debere, eò qvod sine dubio nullus esset finis, nullus modus qverelarum in foro & judiciis, si promiscuè propter læsiones, sæpenumerò incidentes, actiones instituere liceret. Tùm demum verò succurrendum esse putârunt parti læsæ, si ultra dimidium læsio existat, ita ut optio detur Reo convento sive lædenti, utrûm velit totam rem restituere, an verò, qvod deest justo precio, supplere, *l. 2. C. de rescind. vend.* Nihilominùs tamen, qvia emptor immunitate, qvam pactus fuerat, frui non potest, non iniqvè aget ille adversùs venditorem, ut restituat id, qvod nimium fuit & justum rei pretium excesit. Nec enim locupletari qvis debet cum damno alterius, *l. 14. ff. de condict. indeb. l. 15. §. fin. l. 66. ff. eod. l. 50. ff. de act. empt.*

VIII. Hoc ipsum verò videbatur adhuc valdè controversum. Ex nullitate & invalidate pacti memini, illatum fuisse aliqvando inter Studiosos, nullam competere actionem ad repetendum id, qvod justum pretium excederet. Ego verò invertebam hoc, pactum pro nullo tùm non haberi, sed in vigore suo manere, si nulla competeret actio adversùs illud pactũ. Et urgebam porrò, non ex pacto dari istam actionem, sed ex æqvitate, & qvia pactum non subsisteret.

ret. Magis obstare videbatur, qvod regerebatur ex *l. 154. ff. de R. J.* ubi Ulpianus ait : *Cùm par delictum est duorum, semper oneratur petitor, & melior habetur possessoris causa : sicut fit, cùm dolo excipitur petitoris. Neq; enim datur talis replicatio petitori : SI NON REI QVOQVE IN EA RE DOLO ACTUM SIT.* Sed enim salva res est, si dicamus, dictam regulam juris tùm ad delicta pertinere, tùm non nisi in interdictis, & ubi judicio possessorio agitur, locum habere. In commune certè in interdictis possessor etsi vitiosè possideat, dùmodò à petitore non possideat, potior est, *l. 1. §. ult. l. 2. ff. uti possidet.* Deindè verò non agimus hîc de emptore, cui nota est ista juris dispositio, qvod pactum tale non valeat, sed de ignorante, & de damno vitando certante. Suum enim petentibus & de damno vitando agentibus non obest error juris, qvia error non est sufficiens adimendæ rei meæ causa.

IX. Qvamnam ergò actionem dicemus competere læso? Nonnemini videbatur, turpem subesse causam, & qvia utriusq; turpitudo subesset, meliorem & potiorem adhuc videri conditionem possidentis, nec adeò multùm gloriari posse læsum propter actionem sibi competentem. At verò respondebatur ex *l. ult. ff. de condict. sine caus.* non tàm turpem in proposito, qvàm nullam fuisse. Et qvanqvàm regereretur, etiam ob causam prohibitam nullam dari actionem, qvia resisteret scil. jus constitutum, adversùs qvod qvi delinqveret, nullum sibi ex eo promittere qveat auxilium; urgebatur tamen in contrarium non tantùm textus in *d. l. ult.* sed etiam qvod constitutum legitur *in l. 5. C. de condict. ob caus. dat.* ubi, qvod militi occasione procurationis non secutæ datum est, condicitur, ut maximè militem procuratorem constituere legibus interdictum sit. Videtur igitur hîc locum habere condictio sine causâ, qvippè qvæ etiam tùm datur, qvando causa nulla est, ita svadente æqvitate.

CAP.

CAPUT V.

De Jure vectigalium in genere.

SUMMARIA.

Vectigalis vocabulum est πολύσημον. 1.
Ut & nomen publicani. 2.
Publicani apud Romanos honomti, apud Judæos invisi. 3.
Inter portitores & publicanos utrùm aliqva sit differentia? 4.
Vectigal qvid? 5.

I.

VEctigalis vocabulum πολύσημον est. Aliqvando enim latissimè sumitur pro omni proventu, qvi ex fundo, aut occasione fundi, haberi potest. Qvâ ratione dicitur in *l. 59. in fin. ff. de usufr.* cæsæ harundinis vel pali compendium, si in eo qvoqve fundi vectigal esse consvevit, ad fructuarium pertinere. Ubi Jacobus Russardus lapsum Accursii notat, qvòd vocabulum hoc isthîc propriè acceperit, cùm tamen agatur de vectigali fundi, qvod in compendio cæsæ arundinis vel pali consistit, fructuarioq; debetur, non autem, qvod ratione fundi debet. Atqve hæc Russardi interpretatio explicatior redditur ex *l. 9. §. fin. ff. eod.* Qvâ ratione vectigal qvemqve reditum significat, etiam privatum, utente ita ipso Cicerone, *lib. 6. paradox.* Vid. Gasp. Caballin. *milleloq. 174.* Alvar. Valasc. *de Jur. Emphyt. qvæst. 31.* Consvetudo tamen, verbi proprietatem publicis proventibus accommodam esse, maluit. Francisc. Connan. *libr. 7. comment. c. 12. n. 2.* sed tùm iterùm variis rebus applicatur. Sic enim vectigales agri dicuntur isti, qvi, dum publici sunt, à civitatibus, aut populo, sub lege annuæ pensionis præstandæ locantur, ut qvamdiu ea præstetur, nec accipienti, nec illius successoribus, tàm universalibus, qvàm singularibus eos auferre liceat, dicunturq; illi agri aliàs emphyteuticarii, uti patet ex rubric. *tit. ff. si ag. vect. i. e. emphyteut. pet.* qvanqvàm hîc Triboniani manum hariolari velit Johann. Gœddæus, ad *l. 27. ff. de V. S. num. 19.* item ex *l. 15. §. 1. ff. qvi satisd. cogant. l. 23. Cod. de admin. tutor.* Pensio illa ex locatione municipibus aut civitati præstanda, vectigal, unde agri ipsi vecti-

Digitized by Google

gales, ex locatione verò privatorum, qvibus ſcil. contractum ſimilem inire placuit, Canon appellatus eſt. Franzk. *adsit. ſi ag. vectig.* Aliqvando etiam vectigalia pro tributis & ſtipendiis accipiuntur, & ad hanc ſignificationem trahunt Dd. textum, in *l. 7. ff. de publican. & Vectig.* Sæpè etiam alia vectigalium loco ſunt, veluti viceſima hereditatum & manumiſſorum, centeſima, ducenteſima, qvinqvageſima rerum venalium, qvadrageſima litium, item reditus ex metallis, ſalinis, picariis, cretifodinis, cotoriis, &c. *l. 17. ff. de V. S.* Cujacius, *lib. 7. obſerv. 4.* Propriiſſimè autem vectigal dicitur id, qvod in itinere præſtari ſolet, *l. 21. pr. ff. de donat. int. V. & U.*

II. Pari modo publicani dicti ſunt non illi tantùm, qvi vectigalia, propriiſſimè ita appellata, conducta habent, ſed in genere omnes, qvi publico fruuntur, (publica autem ſunt civitatum velut bona, *l. 17. ff. de V. S.*) nam inde nomen habent, ſive fiſco vectigal pendant, vel tributum conſeqvantur, & omnes, qvi qvid à fiſco coniducunt, rectè appellantur publicani, *l. 1. §. 1. ff. de publican.* In qvâ ſignificatione etiam illi, qvi ſalinas, cotorias, picarias, cretifodinas, metalla conducta habent, publicani dici possunt, qvia inter publica vectigalia, à qvibus publicani appellantur, *l. 16. ff. de V. S.* referuntur etiam vectigalia venalium rerum, item ſalinarum, & metallorum, & picariarum, *l. 17. ff. eod.* ſed magis eſt, ut publicanorum loco ſint, *l. 13. pr. ff. de publican. & vectig.* hoc eſt, ut impropriè tales dicantur. Qvi enim loco alicujus eſt, ipſe talis non eſt. Et videtur igitur, hoc vocabulum eſſe ex iis, qvæ dicuntur ἀφ' ἑνὸς πρὸς ἕν. Sæpè etiam vectigalia abſolutè publica dicta fuerunt, Marcell. Donat. *ad Tacit. annal. lib. 13.* ut vel hinc publicani nomen natum eſſe, haud fruſtrà cenſeatur.

III. Apud Romanos olim Principes eqveſtris ordinis publicani fuerunt: Alexand. ab Alexandro, *l. 2. gen. dier. cap. 29.* Flos eqvitum Romanorum, ornamentum civitatis, firmamentum Reipubl. publicanorum ordine continetur, inqvit Cicero, *in orat. pro Plancio*, qvi & paſſim in epiſtolis ordinem publicanorum cõmendat. Judæis tamen, qvi vectigalibus præerant, admodùm inviſi erant, uti patet ex hiſtoriâ Evangelicâ, *Marc. II. 26.* & *Luc. V. 30.* adeò ut etiam proverbium indè inter Rabbinos natum fuerit: *Ne contingat tibi Uxor è familiâ, in qvâ ſit aliqvis publicanus, qvia omnis ſunt publicani, i. e. latrones, ſceleſti, pec-*

Digitized by Google

peccatores. Sic enim conjunguntur, & æqviparantur, & ferè pro Synonymis habentur publicani, & peccatores, *Matth.IX.11. c.XI.19. c.XXI. 32. Marc.II. 15.16.* interdum etiam pari cum gentilibus conditione habebantur, *Matth.XVIII.17.* non qvòd ex Judæis nemo publicanus esse posset, qvod olim putavit Tertullianus, *lib. de pudicit. pag. m. 724. edit. Rigalt.* falso Codicis Græci textu deceptus, uti observat Isaacus Casaubonus, *exercitat.13.num.36.* sed qvòd non minùs exosi essent ob improbitatem, qvàm ipsi Ethnici, sive jam reverà Ethnici essent publicani, qvod nomen sufficiebat ad odium comparandum, sive Judæi, qvi ideò invisi erant, qvia cum Gentilibus in terrâ Israëliticâ, veluti Qvæstoribus, Præsidibus, Legatisq; Romanis contractum inibant, illisq; operam suam locabant, & eorum adeò exactiones non probabant tantùm, sed etiam promovebant; Judæi autem consortia, & conversationem cum gentilibus prorsùs vitabant. Vid. Qvistorp. *ad Matth. cap. 18.* Accedebat immensa plerorumqve exactorum neqvitia, qvòd plus æqvo per vim aut dolum extorqverent nomine vectigalium, qvòdq; adeò avaritiæ dediti esse solerent. Conf. Selden. *de jur. nat. & gent. lib.2. c.5. & de Synedr. lib.1 cap.9.*

IV. Meminit etiam Cicero, *lib.1. de offic.* portitorum, qvod eorum perindè, ut fœneratorum qvæstus in odia hominum incurrant. Et hos portitores accuratè distingvit Claudius Salmasius, *de fœn. trapezit. pag. 243.* à publicanis propriè ita dictis, qvanqvàm utriq; publicanorum nomine communiter veniant. Non hos, sed illos intelligendos esse, ait, qvando publicani in Evangelio peccatoribus atq; Ethnicis æqviparantur. Publicanos Romanos, Græcis δημοσιώνας, honestioris fuisse ordinis, nec ita invisos: redemisse eos tributa, & vectigalia populi in provinciis, nihil verò ipsos exegisse, sed rursùs eadem vectigalia & portoria aliis locâsse, qvi ea exigerent, atqve hos secundos conductores portitores Ciceroni dictos fuisse. Illos præter id, qvod lege eis esset constitutum, nihil omninò exegisse: hos verò, ut rem suam facerent, & facultates suas augerent, præter illam summam, qvam publicanis reddere obligati fuerant, infinita corrasisse præter æqvum & justum, & per concussionem sæpè plus, qvàm licitum esset, extorsisse. Differentiam deniqve inter publicanos, & portitores, tantam intercedere ait, qvanta constitui solet inter magnarios mercatores, & viles subcociones, vel ὑποκαπήλους.

Digitized by Google

CAPUT VI.

Qvibus jus vectigalia exigendi competat.

SUMMARIA.

Jus exigendi vectigal est Regale, & Principi competit. 1.
Civitatibus qvâ ratione id jus concedatur? 2.
Utrùm Concilium vectigal instituere possit? 3.
Utrùm præscriptione acqviri possit jus vectigalium? 4.
Qvod tamen privatus ita acqvirit, non habet, ut Regale. 5.
Ejus rei exemplum. 6.
Præscribi potest jus, non constituendi, sed exigendi vectigal. 7.
Etiam præscriptum hoc jus principium suum habere videtur ex voluntate Principis. 8.
Vectigal novum instituentes pœnâ ambitûs tenentur. 9.
Aliàs tenentur lege Juliâ Majestatis. 10.
Item de vi publicâ. 11.
Jure Canonico excommunicatione puniuntur. 12.
Pœna apud veteres Germanos. 13.

I.

DIximus Principi vectigal deberi, ut innueremus, ejus solius esse, & imponere vectigalia, & exigere. Vectigalia enim sine Imperatorum præcepto, neqve præsidi, neqve Curatori, neqve curiæ constituere, nec præcedentia reformare, & his vel addere, vel deminuere licet, ait Hermogenianus, *l. 10. ff. de publican. & vectig.* adeò ut nec decreto qvidem civitatum institui possint nova vectigalia, *l. 2. C. vectig. nov. instit. non poss.* qvia scil. hæc summi Imperii & Majestatis qvædam pars est. Anton. Perez. *ibid.* atqve hinc optimo jure inter Regalia refertur *2. F. 56.* Cujus qvidem rei ratio posset dari ista, qvia vectigalia nervi Reip. esse dicuntur Ciceroni, *orat. pro L. Manilia,* nisi vectigalium nomine illic non portoria, sed Scripturam & decumas intellexisset. Cujacius, *lib. 6. Observ. 19.* qvanqvam in portoriis etiam robur aliqvod Reip. consistat. Potissima tamen ratio, cur inter Regalia referatur jus indicendi vectigalia, duplex hæc esse videtur, primò, qvia ipsæ viæ publicæ, propter qvas vectigalia imponuntur, regalibus annumerantur,

Digitized by Google

qvatenùs ſcil. publicam tuitionem & munitionem exigunt *d. l.* 2. *F.* 56. & ibi Fr. Hottomannus ; deinde, qvia intereſt Reip., cujus curam ſuſtinet Princeps, ne temerè & promiſcuè à qvovis Magiſtratu aut municipio telonia inſtituantur, & ſic viatores plùs æqvo graventur, qvod fieret ſine dubio, niſi ipſorum etiam vectigalium cura Principi reſervata eſſet.

II. Sed qvid eſt, qvod à civitatibus etiam vectigalia exacta legimus, *l. 10. C. de vectig. l. 3. C. de compenſat.* Nimirum rectè hinc ſtatuitur, fiſci alia eſſe vectigalia, alia civitatum, & in conductoribus etiam eorundem aliqva reperitur, qvoad immunitates, differentia. Qvi vectigalia conduxit à civitatibus, non excuſatur à curâ, ait Modeſtinus, *l. 15. §. 10. ff. de excuſat.* Qvi vero fiſci vectigalium ſunt redemptores, ſi præſentes negotium exercent, à muneribus civilibus ac tutelis excuſantur, *l. 8. §. 1. ff. de vacat. mun.* Jul. Pac. Evvir. *Cent. 5. n. 83.* Cujac. *ad l. 15. ff. de excuſat.* Non tamen exiſtimandum hinc eſt, licere civitatibus pro lubitu, & ex propriâ autoritate, vectigalia inſtituere, qvin potiùs ſtatuendum eſt, omnem eam, qvæ civitatibus in his rebus competit, poteſtatem ex Principis dependere arbitrio, imò totam à Principe eſſe. Ad qvid enim in *d. l. 10. C. de vectig.* Principum opus eſſet confirmatione, ſi civitates ex ſe talem poteſtatem haberent? Et oſtendit conſtitutio in *l. 1. C. vectig. nov. inſtit. non poſſ.* non temerè id jus civitati concedi, ſed prævià qvâdam cauſæ cognitione; & reqviritur tùm *primò*, ut adeò tenuis ſit ejus conditio, ut extraordinario auxilio juvari oporteat, ſive ut in *l. 10. C. de Vectig.* dicitur, ut anguſtiarum ſuarum ſolatia ex vectigalibus qværere opus habeat ; *deinde*, ut fides ea de re fiat præſidi provinciæ; *tertiò*, ut præſes diligenter rem examinet, & numqvid ex utilitate communi ſit, accuratè perpendat : *qvartò*, ut, qvid compertum ſibi ſit, qvidqve ſibi videatur, qvatenùs concedi vectigalium exactio debeat, Imperatori ſignificet. Et tùm demum in arbitrio Imperatoris nihilominùs eſt, utrùm concedere id beneficium velit.

III. Jure etiam Canonico non alia admittuntur vectigalia, qvàm qvæ Imperatorum vel Regum, & Principum autoritate nituntur, *c. 10. X. de cenſ. c. 26. X. de V. ſ.* Qvod verò iſtic addita leguntur etiam illa, qvæ Lateranenſis Concilii largitione conceſſa, vel ex antiqvâ conſvetudine à tempore, cujus non extat memoria, introducta ſunt, explicationem aliqvam meretur. Nullum

Conci-

Concilium ex se talem potestatem habet, ut vectigalia instituere qveat. Imò nec in aliis rebus qvicqvam tale decernere aut præscribere potest, cui parendum sit, nisi accesserit autoritas Principis. Vid. qvæ diximus *suprà*. Ergo neq; à Concilio Lateranensi, qvod sub Alexandro III. habitũ fuit, constitui tale qvid potuit, sine consensu Imperatoris. Vidit hoc Ant. Dadinus Alteserra, *ad Innocentii* III. *Decretales*, & proindè ad *d. c. 62.* hoc modo commentatur: *Qvod scriptum est hic, inter licita vectigalia numerari, qvæ concilio Lateranensi instituta sunt, non eò pertinet, ut dicamus ex Concilio Lateranensi, vel auctoritate Apostolica inferioribus vectigalia hujusmodi, qvæ sunt regalia, jura concedi potuisse vel posse; sed eò, ut rata sint vectigalia, qvæ imponuntur Ecclesiis necessitatis publicæ levandæ causâ, ubi plebis facultates exhaustæ sunt, modo id fiat de consensu Episcopi, &c.* Utrùm consensus Episcopi necessarius sit, sicubi ab Ecclesiis Vectigalia exigenda fuerint, non est eqvidem hujus loci disqvirere. Hoc interim notetur, confitentem nos habere Alteserram, à Conciliis sine consensu Principis vectigalia constitui non posse.

IV. Qvod attinet consvetudinem, cujus initii non extat memoria, primùm obiter noto, Pontificem his verbis sine dubio præscriptionem immemorialem denotasse. Alias namqve non exigua inter consvetudinem & præscriptionem est differentia. In præscriptione enim, qvæ ob negligentiam dominorum introducta est, acqviritur Jus contra invitum. Unde necessariò certum tempus definiendum fuit, intra qvod dominus possit diligentiam rei suæ conservandæ adhibere, & nisi faciat, illà privari; in consvetudine verò contra invitum nihil acqviritur, sed illa in tacito consensu fundatur, ideò & definitione certi temporis non opus fuit, sed solùm continuatione actuum, nunc longiori, nunc breviori, ex qva pro ratione negotiorũ populi consensus elici possit. Franzk. *ad tit. de Leg. num. 121.* Aliam adhuc differentiam dedi *suprà de jur. collect.* Deindè communis est Dd. sententia, ea, qvæ Principi non debentur in signum supremæ potestatis & subjectionis recognitionem, sed ita competunt, ut alius ea præter Principem expedire qveat, ab inferiore per præscriptionem immemorialem acqviri posse. Vid. qvos longo ordine recenset Thomas Maul. *de jur. int. dom. & subd. tit. 10. num. 15.* Augustin. Barbosa, *ad c. 26. X. de V. S.*

Et

Et ratio eſt, qvia poſſunt hæ res communicari â Principe cum ſubditis, tale autem tempus eſt loco conſtituti. H. Zœſ. *ad tit. de uſucap. n. 22.* nec neceſſe tum eſt, vel titulum allegare, qvia curſus temporis immemorialis habet vim privilegii & conceſſionis Principis. Aymo Cravetta, *de antiq. temp. part. 1. cap. 3. num. 49.* C. Anton. Theſaur. *qvæſt. for. 8. num. 11.* Vel bonam fidem probare, qvia iſta præſumitur. Joh. Garſ. *de expenſ. cap. 9. num. 22.* vel ſcientiam & patientiam Principis allegare, Fr. Balb. *de Præſcript. 2. IV. q. 1. num. 14.* etſi in contrariam ſententiam inclinet Didacus Covarruvias, in *c. poſſeſſor. de R. J. in 6. part. 2.* §. *2. num. 12.* Conf. Camill. Borell. *conſil. 32. num. 58. ſeq.* Franc. de Amaya, *ad l. 3.* C. *de annon & tribut. num. 15. ſeq.*

V. Id verò diligenter notandum eſt, omne id, qvod ex his rebus ſubditis vel conceſſione, vel præſcriptione acqviſitum eſt, non habere formam Regalium, neqve deinceps ut regale aliqvod conſiderari poſſe. Qvamprimùm id Majeſtatis deſerit viſcera, non alia ejus eſt conditio, qvàm aliorum jurium, qvæ privatis & ſubditis competere poſſunt. Et ſemper etiam tùm excepta intelligitur ſuperioritas Principis. Qvæ ſuperioritas inter alia *Πρωτοτυπῶς* continet, ut jure hoc ſuo debito modo utatur ſubditus, adeò ut putem, privari eum tali jure poſſe, ſicubi nimiis abuſibus, violentis exactionibus, & excoriationibus id contaminaverit. Poſſe verò ſeparari emolumenta regalium ab ipſis regalibus, atqve jus aliqvod percipiendi illa, atqve jus aliqvod percipiendi illa transferri in ſubditos, ut tamen hæc ſimul non conferantur, exemplo uſusfructûs declarari poteſt. Differt uſusfructus à commoditate fructuum. Joh. Aloyſ. Riccius, *deciſ. 118.* Et hinc cedi non poteſt uſus fructus §. 3. *Inſt. de uſufr.* commoditas tamen fructuum vendi & locari poteſt, *l. 12. §. 2. l. 38. ff. de uſufr.* Per ceſſionem enim ipſum Jus uſusfructûs, per venditionem autem jus tantùm percipiendi transfertur. Franzk. *exercitat. 5. q. 5.* Itaqve non valet ceſſio, valet tamen conceſſio. Carpz. *p. 1. Conſt. 32. def. 21. & p. 2. Conſtit. 25. def. 16.* Et transfertur tùm non perſonale jus uſusfructûs, ſed reale. Arn. Vinn. *ad §. 1. Inſt. de uſu & hab.* Qvod conſiſtit in commoditate fructuum. Conf. Joh. del. Caſtillo, *de uſufr. cap. 69.* Ad eundem modum commoditas & jus percipiendi emolumẽta ex vectigalibus concedi à Principe ſubditis poteſt, ut tamen ipſi non acqviranſ ſimul regale, neq; per modum regalis vectigalibus utantur.

VI. Me-

Digitized by Google

VI. Memini, cum anno cIↃ IↃc LXXI. ex commissione Electorali Ecclesias harum terrarum visitaremus, relatum nobis fuisse, in pago qvodam incolas ejus loci à viatoribus pro transitu pecuniolam certam exigere, ut Ecclesiam suam inde reparare & reficere possent, nec tamen ibi telonium à Principe constitutum haberi. Res ea nobis ab initio suspecta admodùm visa fuit; sed cùm penitiùs inqvireremus, deprehensum est, viam prætoriani, sive regiam, per pagum istum non ducere, sed juxta pagum ad latus ejus protendi, cumqve ea lutulenta plerumqve, & minùs munita atqve difficilis admodùm esset, declinare abeâ aurigas, & hanc vicinalem per ipsum pagum inire solere, atq; pro usu hujus viæ levidense id vectigal exsolvere. Allegabatur facto isti excusando, Rusticos cogi non posse, ut liberum istum aurigis transitum permittant, non magis, qvàm privatus aliqvis, ut sine servitute legitimè constitutâ viam per fundum suum alteri alicui concedat; neqve gravatè pecuniolam istam à vectoribus exsolvi, sed offerri sæpenumerò, & ut sibi transire liceat, enixè flagitari: neq; vectigal istud sine præscitu & consensu Magistratûs sui hactenùs exactum fuisse: & qvicqvid deniqve annuatim collectum fuerit, id in rationes Ecclesiasticas referri, & usibus publicis reservari. Non improbari prorsùs poterat hoc Rusticorum institutum, & propterea in hoc suo exercitio relinqvebantur, donec superioribus aliter visum fuisset, ut tamen interim ne vectigal istud augerent aut extenderent. Et qvis verò jam dicere vellet Rusticos istos in regale Principis involasse, sibiq; Majestatis partem tribuisse? ut adeò evidenter constet, emolumenta, qvæ ex regali percipiuntur, ab ipso regali planè diversa esse, neqve ex regali semper ortum habere.

VII. Addo & hoc de præscriptione, eam de constituto vectigali accipiendam esse, non de constituendo, nec adeò jus constituendi vectigal, sed jus exigendi & percipiendi istud præscriptum dici. Tantum enim tempus, qvale est immemoriale habet vim constituti, *l. 3. §. 4. ff. de aq. qvot. & æstiv. l. ult. ff. de aq. pluv. arc.* Bachov. *ad Treutler. vol. 2. disp. 18. th. 9. lit. C.* Possessio scil. est causa proxima præscriptionis, *l. 25. ff. de usucap.* & sine ea nec usucapio nec præscriptio procedit. Qvod igitur possessum non est, nec præscriptum intelligitur, qvia ex vulgatâ regulâ tantum præscriptum, qvantum possessum est: *c. cum olim 18. in X. de præscript. l. 1.*

§. 5. ff. de itin. actuq; priv. Unde si qvis allegat præscriptionem super jure colligendi vectigal de rebus prætervectis vel præternavigatis, cassu, qvo tale vectigal hactenùs decertis tantùm rebus perceptum est, intelligitur in illis solùm acqvisitum esse jus, de qvibus apparet usus, non autem in cæteris. Matth. Coler. *ad c. auditis X. de præscript. num. 10.* Et sic neqve augeri qvidem poterit vectigal præscriptum ultrà id, qvod hactenùs præstitum est, cum & augmenti hujus ratione novum censeatur esse vectigal. Regner. Sixtin. *de reg. l. 2. t. 6. num. 24.* Henr. à Rosenthal. *de feud. c. 5. concluf. 44. n. 8.* certissimo argumento, jus vectigalis, ut est regale, non acqviri per præscriptionem posse.

VIII. Ex dictis patet, omne jus, qvod in re tali competere subdito potest, principium suum habere ex voluntate Principis, atqve hanc vel expressè vel tacitè intervenire. De concessione, qvæ verbis expressis fit, dubium non est. Idem verò etiam patet de præscriptione. Sic enim jam diu jus præscriptionis explicarunt Doctores, qvôd id non procedat sine omni consensu Domini, rem suam per tempus adeò longum negligentis. Pauli nostri sententia est, alienationis verbo etiam usucapionem contineri: Vix enim esse, ait, ut non videatur alienare, qvi patitur usucapi, *l. 28. ff. de V.S.* Et sic qvi rem suam usucapi patitur, eo ipso dici invitus neqvit, sed tacitè usucapioni consentire intelligitur. Wissenb. *disp. 20. num. 2.* Hugo de Roy, *de eo qvod justum est, lib. 3. tit. 4. num. 3.* Per consequens qvantumcunqve id jus fuerit, qvod subditis competit, non ex alio tamen fonte profluit, qvàm ex consensu Principis tacito vel expresso.

IX. Cæterùm vectigal novum instituentes pœnâ ambitûs teneri, dixit Modestinus in *l. un. ff. de L. Jul. ambit.* & qvidem ex SCto, qvod ad interpretationem ejus legis factum est. Qvî verò delictum hoc ad ambitum referri poterit? Ambitus dicitur, si qvis illicito modo, ut datâ pecuniâ, honores ambit. Qvos verò honores ambire dicamus illum, qvi novum instituit vectigal? Tiberius Decianus, *in tr. crim. lib. 8. t. 23. num. 5.* ideò ad ambitum pertinere putat, qvod qvi nova vectigalia comminiscitur, fiscum locupletare, atqve sic auram Principis captare intendat, ut scil. Principi placeat, & ab eo extorqveat dignitates. Hos tales pœnam ambitûs incidere, & ab administratione Reip. repellendos esse putat Decianus, *c. 22. numer. 17. in marg.* Non malè. Atqve id ab omnibus illis, qvi hodiè in

in aulis Principum, ut eis placeant, novarum exactionum & collectarum autores existunt, notatum velim, in pœnam ambitûs eos incidere, istamqve pœnam esse mulctam centum aureorum cum infamiâ, *l. un. ff. eod.* ex lege Arcadii & Honorii deportationem, *l. un. C. eod.*

X. Qvod si verò qvis non ideò nova instituat vectigalia, ut Principi placeat, & ad altiores evehatur dignitates, & ut Principis fiscus inde ditescat, sed ut sibi lucrum inde acqvirat, dubium non est, Majestatis crimen istum incurrere. Tenetur enim lege Juliâ Majestatis etiam ille, qvi privatus pro potestate Magistratuum qvid sciens dolo malo gesserit, *l. 3. ff. ad L. Jul. maj.* Anton. Matth. *de crimin. tit. de læs. majest. c. 2. num. 17.* Referri hoc genus criminis potest ad tertiam speciem Majestatis læsæ, qvam Jacobus Gothofredus, *in comm. ad l. qvisqvis C. ad L. Jul. maj. cap. 7.* vocat auctoritatis seu potestatis publicæ turbatæ, qvando videlicet qvis non hostili animo in Remp. aut Principem, verùm audaci tantùm facto aliqvo Majestatis stricturam aliqvam sibi indebitè usurpat, qvod in monetæ reis cernitur, *l. 2. C. de falsa monet.* & in privati carceris usurpatione, *l. 1. C. de priv. carc.* id genus aliis. Cumqve sine Principis concessione, aut jussu vectigalia instituí non debeant, per ea, qvæ suprà diximus, non potest non violatæ autoritatis publicæ reus esse, qvi tale qvid usurpaverit.

XI. Etiam Lege Juliâ de vi publicâ teneri illos, qvi nova vectigalia exercent, ait Paulus, *in l. ult. ff. ad L. Jul. de vi publ.* Distinctionem hîc facit Regnerus Sixtinus, *de regal. lib. 2. c. 6. n. 149.* inter eos, qvi exercent, & qvi instituunt novum vectigal; hos pœnâ ambitûs, illos pœnâ legis Juliæ de vi publicâ teneri putat, secutus Glossam, *in l. un. ff. de L. Jul. ambit.* qvâ dicitur, instituí posse ab aliqvo vectigalia, ut tamen ea non exerceat. Mihi discrimen istud circa pœnam infligendam tanti momenti non videtur, ut attendi debeat. Ut maximè enim differentiam admittam, qvam supra ex Salmasii sententiâ adduximus, inter publicanum & portitorem, videtur tamen etiam publicanus, si novum instituit vectigal, pœnæ reus esse. Nec instituens propter solam institutionem tàm atrocem pœnam meruisse videtur, nisi institutio cum exercitio conjuncta, & vectigal institutum exactum fuerit, sive jam instituens ipse, sive per alium exegerit. Qvando verò exactor aut portitor sine jussu publicani plùs exegerit, qvàm debuit, proprium ejus hoc

Digitized by Goog

delictum eſt. Et tùm qvidem, ſi civiliter agatur, ipſe etiam publicanus conveniri poteſt, *l. 1. pr. & §. 5. ff. de publican.* qvia ſcilicet publicani debent bonos ſervos ad hoc miniſterium eligere, *l. 3. pr. eod.* Sed ſi criminaliter ad pœnam agatur, dominus nullo modo tenetur, etiamſi portitor in officio deliqverit. Vid. Joh. Vincent. Hondede. *vol. 2. conſult. 96. n. 17 ſeqq.* Jul. Clar. *lib. 5. ſent. §. fin. q. 86. n. 2.* niſi ſciens mali hominis operâ in exigendo uſus fuerit, aut ſi, cum poſſet prohibere, non prohibuerit, aut aliàs cooperatus fuerit. Ant. Matthæ. *de crim. tit. de pœn. c. 4. num. 17.*

XII. Jure Canonico communione Chriſtianâ carere jubetur, qvisqvis novas pedagiorum exactiones ſtatuerit, *c. 10. X. de conſ.* Nec enim præter excommunicationem aliam pœnam graviorem Eccleſia, qvà talis, habet, cùm nec incarcerare qvidem poſſit, & omnis ejus poteſtas ex inſtitutione primævâ tantùm ſpiritualis ſit, & ſi qvid porrò faciat, id faciat ex conceſſione Principum, uti ingenuè fatentur Johannes Gerſon, *in tr. de poteſt. Eccleſ. conſid. 4.* Jacobus Almainus, *lib. de domin. nat. civ. & Eccleſ. in probat. 2. concluſ.* Joh. Pariſienſ. *de poteſt. reg. & pap. cap. 14.* Per privationem communionis Chriſtianæ autem hîc intelligo excommunicationem minorem, qvæ excludit ab uſu Sacramentorum. Communio enim Chriſtiana conſiſtit in unione Eccleſiæ, tanqvam corporis cum Chriſto capite, & membrorum ejus inter ſe. Et propterea etiam Euchariſtia, vocatur communio, qvia nos realiter unit corpori Chriſti, ita ut cum eo, & in eo omnes unum ſimus, qvaſi dicatur communis unio convivarum hujus cœnæ. Atqs idcircò avulſus veluti eſt, & abſciſſus ab hoc corpore, qvi non communicat cum Chriſto, aut cum reliqvis membris. Conf. Carol. Anton. Theſaur. *de pœn. Eccleſ. part. 2. verb. vectigalia cap. 1.*

XIII. Inter Germanos acerba prodita eſt conſtitutio in eos, qvi nova inſtituũt vectigalia, per receſſum Imperii, ſub Rudolpho, anno 1287. concinnatum, qvem integrum refert Chriſtophorus Lehmannus, *in Chron. Spir. lib. 5. c. 108.* Nos ea, qvæ ad inſtitutum noſtrum pertinent, inde huc transferemus: Es gebiethen wir / daß niemande keinen nüwen Zoll noch Geleite mache / noch nehmen ſoll / weder uff Land / noch uff Waſſer / und daß alle die Zoll / die mit Unrecht gehohet ſind / anders denn ſie von alters geſetzt ſind / daß dieſelbe Hohimge ab ſi / und der Zoll belibe / alß er zu recht ſoll. Swer darwieder thut / der hat den Landfrieden gebrochen / und

und umb den Bruch ſo iſt er in der Achte / und in des Bapſtes Banne / den man jergelich kündet an des Anclaſſes Tage / und in des Legaten Bann / den er über unrechte Zolle zu Würceburg in dem Concilio gekündet hat. (Legatꝰ ille fuit Epiſcopus Tuſculanus, & Concilium eodem hoc anno 1287. celebratum. Vid. Franc. Long. â Coriolano, *in ſumm. Concil. pag. 555.*)

Nieman ſoll deheimen Zoll nehmen / wan ze rechte / und da man ihn zu rechte nehmen ſoll. Swer das brichet / den ſoll man haben für ein Straßröber / &c. Verba hæc penetrantia, & in vindictam conqviſita ſunt, ut facilè hinc intelligatur, qvàm ſeveri jam olim in vectigalium adulteratores & exactores fuerint Germani. Sed de his dixiſſe aliqvando ſufficiat.

CAPUT VII.

De
Fine & juſtitiâ Vectigalium.

SUMMARIA.

Species vectigalium pènè ſunt infinitæ. 1.
Sunt vel terreſtria, vel fluviatica, vel maritima. 2.
Res communes, & publicæ, ut diſtingvantur? 3.
Res communes dicuntur ambiguè. 4. 5.
Litora utrùm ſint communia? 6. 7. 8.
Mare occupari poteſt jure dominii. 9. 10.
Proprietas ut illicò primo homini data. 9.
Proportio maris ad terram. 10.
Litora ſunt termini maris. 11.
Termini alii ex cœli vicinia capi poſſunt. 12.
Ex his principiis deducitur juſtitia vectigalium. 13.
Propter vectigalia Princeps tenetur præſtare ſecuritatem & commoditatem navigationis. 14.
Idem obtinet in fluminibus. 15.
Multitudo vectigalium fluviaticorum. 16.
Caveat qvisqꝫ, ne vectigalium inſtitutione damnum inferat vicinis. 17.
Juſtitia vectigalium terreſtrium. 18.
Pedagia num juſtè exigantur. 19.
Juſtitia vectigalium deductio ulterior. 20.
Solvenda ſunt vectigalia, etſi non exigantur. 21.

I.

QVæ in definitione porrò ſeqvuntur verba, in auctoramentum ſcilicet præſtitæ ſecuritatis, & refectionis viarum publicarum vectigalia deberi & exſolvi, finem continent,& ſimul juſtitiam vectigalium exprimunt. Ut verò philoſophari de illâ exactiùs qveamus, ipſa priùs in ſuis ſpeciebus contemplabimur vectigalia, & qvatenùs ad ſumma capita redigi & referri posſint, breviter,& primis qvaſi apicibus,explicabimus. In antiqvis ſchematis tàm numeroſa earum fit mentio, ut qvanta tùm viatoribus impoſita fuerint onera, colligere inde qvivis posſit; Pleraqve tamen ea, qvalia fuerint, difficilem ex nominibus, ex barbariſmo tùm receptis, nunc prorsùs obſoletis, admittunt interpretationem. In privilegio Dagoberti, qvod ſuper mercatu S.Dionyſii promulgavit, hæc leguntur verba: *Theloneos, vel navigios, portaticos, pontaticos, rivaticos, rotaticos, vultaticos, themonaticos, coſſpitaticos, pulveraticos, foraticos, meſtaticos, laudaticos, ſaumaticos, ſaltuaticos omnes, & ex omnibus, qvicqvid ad partem noſtram vel fiſco publico de ipſo mercato ex ipſa mercimonia exactari potuerat, &c.* Pari modo inter immunitates, qvas Carolus Magnus Cœnobio S.Germani conceſſit, iſtæ apud Aimoinum, *lib.5. cap.1.* referuntur: *nullus theloneus exigatur; nec de navali, vel de carruli, neq; de ſaumi, ſeu de trana, evectione vel rotaticum, vel pontaticum, nec pulveraticum, nec ſalutaticum, nec ciſpitaticum, &c.* & in alià donatione novâ apud eundem Aimoinum, *ibid. neq; theloneum, aut rotaticum ſeu vultaticum, cepiſtaticum, ripaticum, vel ſalutaticum cuiqvam accipere liceat, &c.* Talia etiam recenſentur in antiqvis formulis, qvas cum Marculfi form. edidit Hieron. Bignonius, *ſub n.45.* Nos, ut in illis explicandis otio noſtro abutamur, non arbitramur operæ pretium. Videantur de illis rerum antiqvarum indagatores.

II. Nobis ſufficiat, ſub his tribus generibus omnes vectigalium ſpecies comprehendere, ut ſtatuamus, vel terreſtria ea eſſe, vel fluviatica, vel maritima. Qvia enim ex itinere, transvectione, & appulſu perſonarum aut rerum capi vectigalia ſolent, ex ipſis itinerum & vecturarum generibus vectigalium genera commodisſimè ſtatuuntur. Cùmq; non aliter confici iter qveat, qvàm vel terrâ, vel flumine, vel mari, ex his locorum differentiis ipſa etiam vecti-

Digitized by Google

vectigalia inter se aliqvam sortiuntur differentiam, sed extrinsecam eam prorsùs, & ideò potissimùm attendendam, qvia ex communi & publicâ ratione maris & fluminis JurisConsultis decantatâ, multa in hanc rem sæpè disputantur, qvæ majorem curam, & attentionem exigunt, ut de justitiâ vectigalium omnis generis constet, qvàm ut uno communi argumento probari illa qveat.

III. Distingvit ipse Imperator inter res communes, & publicas, *pr. Inst. de R. D.* Utrarumqve naturam per exempla exponit, §. *1. 2. seq. eod.* In qvibus tamen, si penitiùs considerentur, tanta occurrit diversitas, ut referri ad unum genus eodem modo vix qveant. Et hinc putat Baro, confusim qvandoqve & ambiguè verbis, *commune* & *publicum*, usum fuisse Justinianum. Cujus rei non alia occurrit ratio, qvàm qvòd communia & publica uno eodemq; sensu & modo communia & publica non sint, & qvòd unum idemq; diverso respectu possit esse commune & publicum, uti optimè observat Bachovius, *in Treutler. volum. 2. disput. 20. th. 1. lit. E. F.* qvi tamen & ipse ibidem, dum explicare res diversas intendit, sæpè implicat, & Lectorem dubium relinqvit. Ecce enim, communia & publica inter alia sic distingvit, dum communia esse ait, qvæ ita produxit ipsa natura in usum hominum, ut citra eum vivere non possint, & ut ea utendo propria sibi faciant, veluti aqva & aër; publica autem, ex qvibus nihil, nisi unum habemus, nec qvicqvam inde nostrum facimus. At verò etiam in publicis qvandoqve aliqvid facimus nostrum, ut pisces, piscando in flumine; & in communibus aliqvid sæpè non facimus nostrum, ut qvando navigamus in mari. Pergit Bachovius: Litora, qvatenùs partem eorum ædificando occupamus, communia, sed qvatenùs ad navigantium usum diriguntur, rectè etiam publica appellantur, & sic putat, conciliari posse & debere, *l. 1. & 5. Instit. de R. D.* Neutrum videtur satis expeditum. Qvatenùs enim partem litorum occupamus, potiùs ea referri debent ad res privatas, *l. 6. ff. de R. D.* & qvatenùs ad navigantium usum diriguntur, communia potiùs esse videntur, *d. §. 1.* Hillig. *in Donell. enucl. lib. 4. c. 2. lit. F.* Si dixerit Bachovius, ratione ædificationis ideò dici litus commune, qvod unicuiqve in eo ædificare liceat, conficiam inde, etiam cuivis adnavigare licere, & sic etiam ratione navigationis litus esse commune. Talia non apud Bacho-

chovium tantùm, ſed etiam apud alios occurrunt plura.

IV. Eruditè autem obſervat Dn. Johannes Strauchius, JurisConſultus ſolidus, *in diſſertat. de imper. mar. cap. 3. num. 2.* dici in §. *1. J. de R. D.* aërem, aqvam profluentem, & mare reſpectu usûs res communes, ſed valdè ambiguè, qvòd nec uſus qvidem in ſenſu juridico dici de aliqvibus verè posſit. Adſcribam ipſa verba, ut de ſententiâ ejus pleniùs conſtet: *Rebus iſtis*, inqvit, *qvæ neceſſitate phyſicâ non magis homini, qvàm aliis rebus creatis communes dicuntur, uſus moraliter non rectè tribuitur, cùm omnis uſus hoc ſignificatu juridico libertatem utendi complectatur, qvæ in hisce nulla eſt, qvales ſunt aër, lumen Solis, aura, venti, & ſimilia, qvæ hominis à Creatore commercio non ſunt ſubjecta. Itaq; non poteſt his rebus facultas utendi tribui, qvibus homo non poteſt non uti. Earumq; uſus non cadit ſub diſpoſitionem Legis, nec ad JCtum pertinet, & extra patrimonium ſunt negativè. Unde conſeqvitur, de aëre & mari, ut & aqvâ profluente non aliter dici, qvàm æqvivocè. Mare enim & aqvæ profluentis uſus in hominis poteſtate & arbitrio eſt: aëris non eſt, &c.* Nempè, qvæ purè naturalia ſunt, & voluntatem hominis antevertunt, imò prorsùs excludunt, legibus adſtringi haudqvaqvam poſſunt. Legis enim in univerſum, & abſolutè loqvendo, objecta ſunt, uno verbo τὰ ἐφ' ἡμῖν, qvalia non ſunt reſpirare, lumen Soli auferre, ventos prohibere, &c. Et ſic igitur talia in arbitrium hominis non cadunt, neç à voluntate ejus moderamen aliqvod accipere poſſunt.

V. Diſtingvit etiam Arnoldus Vinnius, *ad §. 1. Inſt. de R. D. num. 1.* communia, qvæ poſitivè talia dicuntur Scholaſticis ab illis, qvæ negativè communia dicuntur. Inter poſitivè communia refert ea, qvæ *in d. §. 1.* recenſentur. Ut autem intelligatur, qvid ſit poſitivè & negativè commune, tenendum eſt, poſitivè communia dici, qvæ omnium propria ſunt communis dominii causâ: Negativè communia eſſe, qvæ nullius ſunt, & jure naturæ nulli ſunt applicatæ. Didac. Covarruv. *ad c. peccatum de R. J. in 6. part. 2. §. 8. num. 1. verb. His accedit.* Sic igitur ex hac interpretatione mare, & litora maris, in communi erunt totius generis humani dominio. At hoc negat illîc Vinnius, & diſertè aſſerit, totius humanitatis conſenſu illa proprietati in perpetuum excepta eſſe propter uſum, qvi cùm ſit omnium, non magis omnibus ab uno eripi poteſt, qvàm à te mihi, qvod meum eſt. Qvapropter, dum de

de uſu accipit Vinnius diſtinctionem illam, qvam de proprietate exponunt Scholaſtici, non video, qvid in præſenti materiâ ſibi velit, aut ſignificet poſitivè & negativè uſu commune, niſi fortè poſitivè uſu commune dicere velis, qvod in omnium uſu eſt actu; negativè, qvod in nullius uſu eſt, omnium tamen uſui inſervire poteſt. At ſic neutro modo hodiè commune erit mare. Non priore, cùm impoſſibile ſit, ut omnes in univerſum homines mari ſimul utantur. Nec poſteriore, qvia vix unqvam ita otioſum mare, niſi particulare fortè aliqvod, invenietur, ut omni uſu actuali deſtitutum ſit.

VI. De litore & ædificatione in eo, qvod ait Vinnius, non ſimpliciter occupationem ejus, & ædificationem conceſſam eſſe, verùm cum hâc conditione, ſi per eam publicus litoris aut maris uſus non fiat deterior, dubia reddit verba ejus ſeqventia, qvæ hæc ſunt: *Neq; jus gentium violari exiſtimo, ſi hinc arceantur peregrini in litoribus: qvæ populus aliqvis imperio ſibi vindicat.* Qvæſo ego, annon occupatio hæc talis eſt, per qvam deterior redditur maris uſus, ſi peregrini appellere prohibeantur. Suprà fecit Vinnius uſum maris & litoris communem. At certè communis non manet, ſi qvis ſolus eo uti velit, & alius prohibeatur. Pergit Vinnius: *Natura enim non ad hoc propriè litora produxit, ut cuilibet ſemper & promiſcuè jus eſſet, partem eorum occupare, ſed ut neceſſariò maris uſui inſervirent, qvi eſt navigatio.* Mihi hæc verba monſtri qvid alere videntur. Primùm enim litorum præcipuus finis hic eſt, ut terminum mari ponerent, idq; ambitu ſuo continerent. Hinc verò deindè certum hoc eſt, non tàm navigationi inſervire litora, qvippè qvæ ipſum mare non ſunt, qvàm ſtationi navium, ut curſum ſuum illic ſiſtant, utq; navigatio ſive velificatio interim, dum procelloſum eſt mare, intermittatur. Tertiò non video, qvomodo conciliare hæc ſua verba velit Vinnius cum verbis antecedentibus, dum ſic ait: *Maris naturam litora ſeqvuntur, ac proindè ad litus maris CUIVIS accedere licet, navem eò appellere ac reficere, ejectam in tempeſtate, naufragiovè amiſſa ibi excipere, retia ſiccare, & caſam, in qvam tantiſper ſe recipiat, ponere. Eſt verò harum rerum uſus adeò liber & promiſcuus, ut barbarum ſemper atq; immane habitum ſit, vel exteras gentes ab eo arcere.* Et poſt aliqvàm multa: *In litore vacuum qvisq; locum occupare per naturam poteſt, eumq; occupando etiam ſuum facit, ut & id,*

qvod in eo extruxerit, &c. Et qvid verò eſt tandem, qvod porrò ait Vinnius? *Ideoq; etſi hic uſus*, (litorum ſcilicet, ut neceſſario maris uſui inſervirent,) *jure gentium ſemper communis manet, & indiviſus, ſicut ipſius maris;* (non manet, niſi litoribus perindè, ut mari, uti liceat,) *jus tamen, qvod dixi, in litore ædificandi diviſum jure gentium intelligi debet, qvatenùs litora imperio diviſa & publica facta ſunt alicujus populi.*

VII. Per hæc verba receſsiſſe mihi videtur Vinnius ab communione litorum anteà adſtructâ, qvippè qvæ difficulter hodiè aſſeritur, poſtqvam ab omnibus ferè gentibus non in litora tantùm, ſed in ipſum etiam mare, præter imperium etiam dominium extenſum fuit. Commune ſcil. creditum fuit antiqvitùs mare ideò, qvòd difficilis eſſet in eo navigatio, & ferè non niſi juxtà aut ſecundùm litora, oceani magni autem trajectio haberetur prorsùs impoſsibilis. Vid. Joſephus à Coſta, *de nat. nov. orb. lib. 1. cap. 16.* Atqve hinc incivile creditum fuit, ad litora oberrantes litoribus, qvæ evitari non poterant, prohibere, illisq; adeò difficiliorem navigationem reddere. At poſtqvàm magnetis & pixidis nauticæ uſus invaluit, univerſus Oceanus mortalibus pervius factus eſt, poteſtq; hodiè Nauta, etſi nulla omninò in immenſo mari viæ veſtigia extent, etſi nulli viatores, qvi de viâ doceant, occurrant, etſi ipſe nil niſi cœlum undiqve & undiq; pontum in conſpectu habeat, proram ſuam directò ad locum deſtinatum dirigere, inibiqve, niſi vis major prohibuerit, poſt tàm longinqva emenſa ſpatia, navem adpellere. Fecit iſta navigandi peritia, ut, non obſtante immensâ & inſcrutabili maris profunditate, limites in eo deſcribi qveant, qvousq; imperium aut dominium cujusq; populi extendi debeat. Atqve ſic, qvod commune antehàc fuit, publicum deinceps eſſe cœpit, ut non prohiberi tantùm nunc aliæ gentes uſu maris occupati, ſed & alia in eo dominii & imperii axiomata exerceri qveant.

VIII. Et hoc eſt ſcilicet, qvod dixit Vinnius, litora imperio diviſa & publica facta eſſe alicujus populi. Idem prorsùs de mari dicit Stephanus Forcatulus, Tholoſæ olim Profeſſor, *in Cupid. Juriſper. cap. 9. §. 3. Nil vetat, mare omnibus commune lege publicâ fieri Principis eo dominio, qvo finitimum Regnum tenet, cùm & lege privatâ ferè idem eveniat.* Per legem privatam intelligit talem, qvalem venditor fundi Geroniani fundo Botrojano propter piſcationem thynnariam dixit, *l. 13.*

l.13.ff.commun.præd. In eandem sententiam scribit Benedictus Bonius, *de cens. art.26. n.40. Propterea Principes in litoribus maris censûs constituere valent, qvia, qvod natura liberum esse voluit, servum & proprium fecere, ut est mare Thyrrenum, qvod Pisis & Tusciæ inservit, Adriaticum Venetiis, & Ligusticum Januensibus.* Et Johannes Garsias, *de expens. c.21. n.34. Mare est ejus, cujus est terra, cui adjacet.* Memoranda verò hîc præ cæteris omnibus est Novella Leonis LVI. in qvâ prorsùs iniqvam eam statuit sententiam, qvæ mare ita commune facit, ut dominum maritimorum prædiorum, si illic piscantes prohibeat, injuriarum actioni subjiciat. Et sancit igitur, ut qvisqve oras suas sive maria præjacentia inconcusso jure possideat, eorumq; dominus sit, & si qvi sine ipsius permissu illorum emolumento frui velint, hos propellere possit. Tale qvid cùm privatis liceat ad modum & rationem prædiorum, qvidni liceat Principibus ad modum & rationem territorii maritimi? Et fuerunt certè inter ipsos communionis decantatæ adsertores, qvi centum milliariis in mare adjacens imperium territoriale ex vicinâ terrâ extenderunt, qvanqvam alii sexaginta tantùm; alii tantùm spatium, unde vox clamantis exaudiri possit, alii in qvantum telum ab arcu mitti qveat, largiantur.

IX. Qvæ omnia hoc ostendunt, occupari mare potuisse, & etiam sæpè occupatum fuisse, sive per partes tantùm, vicinæ terræ adjacentes, sive etiam integrum aliqvando oceanum, prohiberiqve posse gentes alias, ne adnavigent sive jure imperii tantùm, sive etiam, qvod multò fortiùs est, jure dominii. Qvin statuo insuper, primum nostrum parentem ex donatione divinâ dominum factum fuisse totius hujus globi terreni, qvatenùs ille & terram continentem, & maria, atqve insulas, & ipsum totum qvaqvaversùm patentem oceanum complectitur. Imò qvod plus est, confidenter assero, primum hominem non dominium tantùm terræ & maris accepisse, sed etiam possessionem per traditionem globi terreni, à DEO sibi factam, qvicqvid in contrarium disputet Johann. Isac. Pontanus, *discurs. histor. lib.2. cap.2.* Nec enim necesse est, ut qvi fundum possidere velit, omnes glebas circumambulet, sed sufficit, qvamlibet partem ejus fundi introire, dum mente & cogitatione hâc sit, uti totum fundum usqve ad terminum velit possidere, *l.5. §.1.ff. de acq. poss.* Illo defuncto, ad liberos pertinuit jure successionis, qvic-

Digitized by Google

qvid ita donatum & poſſeſſum fuit, qvi, cùm deinceps diviſione factâ partes ſuas qvisqve ſeorſim habere conſtituerunt, & ſic limites poſſeſſionibus ſuis poſuerunt, maxima ſine dubio terræ pars poſſeſſoribꝰ vacua manſit, qvæ velut ex causâ derelicti cedere potuit occupanti. Et qvia nonnullarum rerum ea fuit conditio, ut pluribus uſui eſſe poſſent, neqve tùm compertum eſſet, qvâ ratione dominium earum ita nanciſci liceret, ut alii excluderentur, facilè hinc in illis ſtatui potuit communio aliqva, ab JurisConſultis deinceps magno conſenſu adſerta & confirmata. Mutato autem rerum ſtatu, & inventâ arte, qvâ mare ſuperari & dominio adjici poteſt, ipſa etiam in qvamplurimis mundi partibus deſiit communio, uti dixi.

X. Nec qvicqvam moveor, qvod Hugo Grotius, *l. 2. de jure bell. & pac. cap. 2. §. 3.* & poſteum alii objiciunt, occupationem non niſi in re terminatâ procedere, liqvidum verò ut eſt mare, per ſe non terminari, nec proindè occupari poſſe. Aſſumo enim, qvod ajunt, per ſe terminari non poſſe liqvida, ſuo ſcilicet termino. Sufficit, qvòd terminari qveant termino alieno. Qvod verò porrò addit Grotius ex qvorundam Veterum ſententiâ, mare terrâ non contineri, qvòd par ſit terræ aut terrâ majus, id ſuſtineri vix poteſt. Demus enim, ſuperficiem aqvæ ad ſuperficiem terræ eminentis, & diſcoopertæ multò majorem & patentiorem eſſe, qvanqvam pleriqve hodiè id negent, de qvâ re videri imprimis poterit Alexander Piccolhomineus in eruditiſſimo libello, *de magnitudine terræ & aqvæ*, non tamen de ſuperficie hîc, ſed de toto continente & contento qvæſtio eſt, qvatenùs ad invicem ſe habeant. Terra veluti magnus qvidam alveus eſt, qvi continet mare, & intra cujus abyſſos, voragines atqve cavernas aqvæ ſubſidunt, ut adeò infra aqvas ubiqve terra, ſed cooperta, exiſtat. Ex qvo facilè colligere qvisqve poteſt, molem aqvæ, ad molem terræ comparatam, multò minorem eſſe, ut maximè profunditatem ejus ad decem milliaria alicubi admittamus, qvæ tamen freqventiſſimè vix 60. aut 100. paſſus excedit. Vide Scalig. *exercitat. 42.* Ingeniosè hanc proportionem invenit, & computavit Johann. Bapt. Riccius, *in Almageſto lib. 2. cap. 14. num. 14.* Ponit ille, ſuperficiem totam globi terraqvei eſſe milliarium qvadratorum 336434167. Italicorum ſcil. antiqvorum, ſub Auguſto & Veſpaſiano uſitatorum. Ponit deindè tantam ſuperficiem maris, qvanta fuerit

rit terræ disco opertæ; hanc enim sententiam ipse in verbis antecedentibus comprobavit. Et qvia profunditas maris admodùm variat, ut excessu defectus compensetur, universo mari ubiqve eandem milliaris unius Italici profunditatem assignat. Atqve hinc conficit, non esse milliaria cubica maris plura, qvàm 168217088. atqve sic molem aqvæ se habere ad molem terræ, ut 168. ad 580237. Aut si statuatur profunditas ubiqve passuum 500, non esse plura milliaria maris, qvàm 84108544. & sic proportionem aqvæ ad terram, ut 84. ad 580237. cùm moles globi terraqvei sit milliarium cubicorum 5802368071 50. Nihil ergò facit qvantitas maris, qvò minùs termino alieno contineatur, cùm & major possit esse qvantitas vini, qvàm vitri, in qvo illud continetur.

XI. Litora esse maris terminum, dubium apud me nullum est. Est enim litus, qvousqve, qvà, aut qvatenùs maximus fluctus à mari excurrit, *l. 96. l. 112. ff. de V. S. §. 3. Inst. de R. D.* Istud *qvousqve, qvà*, aut *qvatenùs*, terminum notat, ubi mare sistitur. Litora ergò sunt termini alieni, qvibus continetur mare, & qvibus ejus excursus coërcetur. Qvò pertinet, qvod dicit Dominus, *Jobi XXXVIII. 8. seq. Qvis conclusit ostiis mare, qvando erumpebat, qvasi de vulvâ procedens. Cùm ponerem nubem vestimentum ejus, & caligine illud, qvasi pannis infantiæ, obvolverem. Circumdedi illud terminis meis, & posui vestem, & ostia,* (h. e. uti Junius & Tremellius explicat: alveos ejus velut cunas exaravi, & circummunivi.) *Et dixi: usqve huc venies, & non procedes amplius, & hic confringes tumentes fluctûs tuos.* Qvæ verba, si attentiùs considerentur, protinùs ostendent, frivolum planè & inane esse effugium Johannis Isaaci Pontani, qvando *lib. 2. discuss. histor. cap. 11.* litus qvidem mari adesse concedit, sed non ut litus illud velut limes sit magni illius æqvoris, qvod terram aut globum terræ universum circumfluit, verùm ut adspectus semper referatur ad sinum aliqvem maris certum, qvi vel hoc vel illo censeatur nomine. Sit enim verò mare sinuosum; sinus tamen illi, unà cum reliqvis litoribus, termini sunt isti, qvos posuisse dicitur DEUS apud Jobum, ut illic coërceantur fluctûs intumescentes. Idē ferè dicitur *Prov. VIII. 29. circumdabat mari terminum suum, & legem ponebat aqvis, ne transirent fines suos.* Et qvis ergò negare jam velit, litora esse veluti limites magni illius æqvoris.

XII. Et possunt tamen præter litora limites adhuc alii constitui ad dominium maris circumscriben-

dum. *Scopulos*, inqvit Johannes Seldenus, *in mari clauſ. lib. 1. cap. 22. eminentes, brevia, adverſa invicem promontoria, inſulas hinc inde ſparſas habemus, è qvibus linearum rigores, verſuræ, coxæ, gammata ſumantur, ad territorium marinum terminandum. Accedit egregia nauticæ pyxidis, & graduum cœleſtium ſive longitudinis, ſive latitudinis, at q; ex hiſce doctrinæ Triangulorum auxilium. Tropicus item cancri, & æqvator, in mari fuére termini, qvibus finiri voluére aliqvi fœdus inter Ordines Belgiæ fœderatos, & Auſtriacos, anno MDCVIII. contrahendum. Et in fœdere inter Magnæ Britanniæ & Hiſpaniarum Reges nupero æqvator eſt in mari terminus.* Ejusmodi alia occurrunt. Poſuit etiam Alexander VI. Papa tales in mari terminos, dividendo inter Luſitanos & Caſtellanos inſulas, tunc noviter repertas, per lineam ex polo Arctico ad Antarcticum ductam, qvos terminos, in cœlo & aëre poſitos, dicit Hieronymus de Monte, *de finib. regund. cap. 7. num. 8.* Et qvanqvàm bulla Pontificia ſolùm de inſulis & continentibus verba faciat, mare tamen ideò excludi neqvit, qvia, ſi qvà navis Caſtellanorum ultra lineam deſcriptam reperta fuerit, infeſtari ſine dubio à Luſitanis potuit, & vice versâ, ut adeò ipſum etiam mare propter navigantes terminatum rectè dicatur.

XIII. Qvibus ita poſitis, multò faciliùs nunc eſt, juſtitiam vectigalium maritimorum oſtendere, qvàm ſi cum antiqvis Juris Conſultis mare & litora inter res communes referas. Vectigal enim ſummi imperii teſſeram eſſe, ſuprà latè probavimus. Summum imperium autem, qvod abſolutum eſt, ferè ex dominio imperantis naſcitur. Et ſic in arbitrio domini aut imperantis eſt, utrùm concedere velit peregrè advenientibus vel appulſum ad litora, vel tranſitum per mare à ſe occupatum. Cur enim non liceat Principi, qvod licet cuivis privato? *l. 3. §. 1. ff. de A. R. D. l. 16. ff. de ſervit. ruſt. præd.* Qvod ſi igitur hoc in ipſius eſt arbitrio, iniqvum non erit, ſi ab navigantibus pecuniola aliqva exigatur, præſertim cùm ſolventibus repromittatur ſecuritas per territorium, & damni reſtitutio. At ſi communia ſtatuas maria, ſi communia facias litora, vix erit, ut excuſari vectigal indictum poſſit. Cur enim pro uſu rei iſtius, qvæ communis eſt omnibus, cujusqve uſus per naturam ſuam prohiberi mihi non poteſt, ſolvere qvid tenear illi, qvi potiori ad rem iſtam aut in re iſtâ jure non gaudet? Et qvo jure tùm ille aliqvid à me exiget?

get? Si dixeris, exigi id tùm pro ſecuritate tranſitûs, & ſtationis, tùm pro tuendæ navigationis onere, neutrum id mihi ſufficiet, qvia tùm non imperari & exigi, ſed peti à me debet vectigal. Nec vectigal propriè tùm dici poterit, qvippè qvod non ex imperio, ſed ex præſtito humanitatis officio, ſuam habet originem, & qvidem per modum provocationis ad ἀντίδωρα. Qvapropter non aliud mihi tùm videtur jus Principi competere, qvàm privato cuivis, qvi nocturno tempore ad ædes ſuas in publico facem accendit, ut à prætereuntibus in compenſationem hujus officii lucellum aliqvod accipiat.

XIV. E contrario ſi imperium & dominium in mare & ejus litora Principi vindices, plana ſunt omnia. Nec tamen is propterea ab omni onere immunis eſt. Qvin potiùs tenetur ille, non ſecuritatem tantùm præſtare in portibus, & mari, cujus ſe dominum jactitat, ſed etiam damnum reſtituere, portũ ſtruere, & reficere, ut tutam in eo naves habeant ſtationem, vaſcula eminentia ad alendum ignem nocturnum erigere, ponere ſtipites coronatos, palos introrſum implicatos, item tonnas prægrandibus ſaxis fundo inhærentes, & aqvæ ſupernatantes, ut eorum adſpectu evitari poſſint loca periculoſa, & navigantibus tuta ſint itinera, omne deniqve id avertere, qvod impedimento navigationum eſſe qveat. Vid. Franc. Stypmann. *de jur. marit. part. 2. c. 2. num. 246. & part. 5. c. 3. num. 13.* Et ob hoc officium non peti tantùm, ſed imperari etiam poſſunt vectigalia, nec tùm liberum eſt advenis & navigantibus, utrùm ſolvere ea velint, ſed omninò ſolvere tenentur, qvândoqvidem in eo loco jam ſunt, qvi eſt in dominio imperantis.

XV. De Fluminibus minor eſt dubitatio, poſſe in iis vectigalia inſtitui, cùm jam olim pro publicis, h. e. talibus, qvæ in ditione ac poteſtate populi ſunt, habita fuerint, *§. 2. Inſt. de R. D.* Ac proindè uſus fluminis facilè circumſcribi à populo potuit. Cumq; deinceps, qvicqvid populi erat, in Principem translatum fuerit, cœpit etiam fluminis uſus ex Principis arbitrio dependere, adeò ut ab Juſtiniano publicæ res perindè mihi deſcriptæ videantur, atqve deſcripta ab eo invenitur Lex, *§. 4. Inſt. de J. N. G. E. C.* in habitudine ſcilicet, & reſpectu iſto, qvem in ſtatu populari habuit. Diſertè Fridericus I. flumina inter regalia retulit, *2. F. 56.* ut ſic uſus fluminis hodiè publicus ampliùs non ſit, nec navigare in eo cuivis ex populo

pulo pro lubitu, nec piſcari in eo liceat. Arnold. Vinnius, *ad §. 2, Inſt. de R. D.* Ex qvo facilè patet, pro uſu exteris conceſſo, poſſe eum, qvi ſummum tenet imperium, vectigalia ac tributa imponere. Vicisſim verò tenetur ille modos, qvæ navigationem impediunt tollere, flumina retare, i. e. ripam munire, & alveum purgare, ſecuritatem præſtare, & damna data reſtituere.

XVI. Vellem tamen in his vectigalibus exigendis moderata magis eſſe Principum ſtudia. Inter capitula Karoli Magni *lib. 4. num. 31.* legitur: *Ubi neceſſe eſt, fluvium aliqvem per pontem tranſmeare, vel ubi navis per mediam aqvam aut ſubter pontem ierit, & ad ripam non appropinqvaverit, neq; ibidem aliqvid emptum vel venundatum fuerit, ulteriùs teloneum non detur.* At hodiè diverſum planè obtinet, & cogitur navis ad ripam adpellere, & vectigalia exſolvere, idq; repetendum in uno fluminis ductu innumeris vicibus. Sic enim in Viſurgi intra 27. milliaria ſupra Bremam, 26. diverſa vectigalia numerari ſolent, & in Albi, Magdeburgum inter & Hamburgum, novendecim. Ut verè dictum ſit, in der weltlichen Reformation Sigismundi Imp. *c. 1.* Man ſol auch wiſſen/ daß alle Lande gar ſchwerlich überſetzt ſeyn mit Zöllen/ in iegli-

cher Stauden iſt ſchier ein Zoll/ apud Goldaſt. *inter conſt. Imp. p. 188.*

XVII. Caveat autem Princeps, ne, dum novum inſtituit telonium, alterius jura violet, ſuæq; poteſtatis fimbrias latiùs extendat. Sic enim hodiè uſu venit in Imperio Romano, ut intra territorium Principis portio aliqva ſæpiusculè cum iſtiusmodi variis regalibus ad tertium aliqvem, eumq; talem, cujus haud paulò minor cæteroqvin eſt poteſtas, proprio jure pertineat, cujus proindè terminos & limites ſi involare velit Princeps iſtius territorii ambientis Dominus, non incivile tantùm id erit, ſed etiam iniqvum. Et ut maximè tertius ille vaſallagii jure Principi obligatus fuerit, non erit tamen hoc ei vitio vertendum, ſicubi Principi, tale qvid molienti, contradixerit, ſuumq; jus vindicaverit, maximè ſi id non à Principe, ſed ſuperiore alio acceperit. Atqve in hunc modum reſponderunt JurisConſulti Wittebergenſes, an Hanß Henrich/ Graffens zu N. Amtmann zu Neuburg am Walde/ menſ. Februar. 1634. Seind die Herren Graffen zu N. mit der Graffſchafft G. welche vor etliche hundert Jahren vor eine freye Reichs-Graffſchafft erkant/ und dahero von Käyſer Maximiliano dem erſten/ allerglorwürdigſten Andenckens/ zur Reichs-Graffſchafft/

schafft/ jedoch dem Churfürstenthumb P. seine Lehnschafft der gemelten Grafschafft G. hierinnen vorbehaltende / und deme unvorgegriffen / erhoben worden / mit allen Herrligkeiten / insonderheit auch den Fehren / Zöllen / und Gebäuen auffn Rhein zu G. beliehen. Es hat sich aber vor weniger Zeit begeben / daß Churfürstl. Durchlaucht. zu P. in dero Landen auf etliche Wahren einen neuen Grentz-Zoll angeordnet / und selbigen in vorgedachter Grafschafft G. Fehren auffn Rhein zu eröffnen / und zu dessen Behuff absonderliche Zoll-Einnehmer zu bestellen / auch Grentz-Zolls-Seulen/und Tafeln/in selbigen districtu und Gebiethe aufzurichten / gewisse Commissarien abgeschickt. Ob nun wohl dafür gehalten und vorgewendet wird / weil mehrermelte Grafschafft G. an der Grentze gelegen / daß hierdurch Umbfarth und Durchschleiff solchen neuen Grentz-Zolls abgewendet werden möge. Dennoch aber/und dieweil wohlgedachte Herren Graffen zu N. mit den Fehren und Zöllen auf dem Rhein von der Röm. Käys. Maj. Maximiliano dem Ersten beliehen / sich auch solcher weit über Rechts verwehrte Zeit unturbiret gebrauchet/und dieselben in Besitz gehabt / und wenn solche nun eröffnet werden solten/ nicht allein ihre Gerechtmäßigkeiten / und Herrligkeiten/ nicht wenig geschwächt/ und gehindert/ sondern auch ihrer Gn. weil Sie auf die zu den Zöllen und Fehren bestellte Leute / wie auch auf Teiche / und Tämme / viel Unkosten aufwenden müssen / grosser Schade zugezogen würde / hierüber auch in den Reichs-Abschieden außdrücklich verbothen/daß kein Stand des Reichs/ ohne Käyserl. Majestät consens / und Einbewilligung des Reichs Churfürsten / für sich selbst mit eigner That zu Wasser und zu Lande neuen Zoll anstellen solle / So seynd die Herren Graffen / solches neuen Zolls Anordnung sich mit Recht zu entbrechen/ wohl befugt / und wider ihren Willen dießfalls etwas einzurennen unverbunden / V. R. W.

XVIII. Non alia est ratio vectigalium terrestrium, cùm & ipsæ viæ publicæ, qvibus iter fit, ad Principem spectent, *2. F. 56.* & ibi Dd. Et qvia utilitatis publicæ causâ receptum est, ut transeuntibus & mercibus, qvæ vehuntur, securitas præstetur à territorii cujusqve domino, utq; viæ publicæ complanentur, & muniantur, iniqvum haud erit, si ad compensanda hæc onera vectigal aliqvod mercibus imponatur. Hug. Grot. *de jur. bell. & pac. lib. 2. cap. 2. num. 14.* Anton. Perez, *ad tit. Cod. de vectigalib. num. 1.* Atqve ideò justitia omnium vectigalium deducitur ex impensis, qvas in

viarum & pontium, ut & riparum & portuum refectiones, & exſtructiones, tùm & ſecuritatem, viatoribus & mercibus præſtandam, inſumere oportet, atqve ſic iniqvum non erit, ut harum impenſarum nomine modicum aliqvod vectigal exigatur, cùm publicè & privatim interſit, commercia inter populos conſervari. Philipp. Knipſchild, *de jurib. civit. Imper. lib. 2. c. 18. num. 21.* Nata indè ſunt varia vectigalium nomina, & ea qvidem plerumqve ex Italorum idiomate deprompta, uti ſunt paſſagia, pedagia, guidagia, pontivegia, pontenagia, barragia, gabellæ. In jure noſtro fit mentio portorii, *l. 60. §. 8. ff. locat. l. 3. C. de vectigal. l. 203. ff. de V. S. Edict. Juſtin. 13. cap. 25.* qvi textûs oſtendunt, ab exportando magis, qvàm à portu, aut portâ, id vocabulum deductum eſſe. In jure feudali, *2. F. 56.* etiam ripatica recenſentur, qvæ ex fluminis uſu ſolvuntur. Sed videtur iſtud vocabulum ſeqvioris eſſe ætatis, qvàm ut ad puriorem latini ſermonis uſum referri qveat.

XIX. De pedagiis tanten dubitari adhuc poſſet, num juſtè exigantur. Dicta ea volunt à pedibus, qvòd ab eumtibus ſine vehiculis pro nudo tranſitu ſolvi oporteat. Et in utramqve partem operosè diſputat Johann. Georg. Becht. *de ſecur. nummer. 68. 69.* nihil omninò definiens. Pro negativâ ſententiâ facit textus in jure Saxonico, *lib. 2. art. 27.* Ein ieglich Mann ſoll auch Zoll-frey ſeyn/ er fahre/reite/oder gehe/wo er Schiffs/ oder Brücken nicht bedarff. Sed enim cùm viæ nonnullæ non minùs atqve pontes qvotidiano uſu & attritu deteriores reddantur, atqve hinc refectione, munitione, atqve aggerum conſtructione interdum opus habeant, dubium non eſt, pro refectione iſtâ exigi à transeuntibus pecuniolam poſſe: præſertim cùm & his ſecuritatem præſtare teneatur Princeps, qvi vectigal imperat. Vid. Phil. Knipſchild, *de civ. Imper. lib. 2. c. 18. num. 17. ſeq.* Jus Saxonicum qvale olim fuerit, attendere nunc nihil attinet. Poſitiva enim jura, uti ex arbitrio legislatoris proficiſcuntur, ita mutari ea, abrogari, transformari, figi, & refigi qvandoqve poſſunt, prout ſcil. utilitas aut neceſſitas Reipublicæ exigit.

XX. Cæterùm, cùm bonum omne ex integrâ causâ conſurgat, malum autem ex qvocunqve ſingulari defectu judicetur, uti ex Dionyſii, *de divin. nom. c. 4.* docent Scholaſtici, & ſecundùm Ariſtotelem, *3. Eth. c. 7.* peccata committantur alia, dum id agitur, qvod non oportet, alia, dum non ut oportet, & alia, dum

dum non qvo tempore oportet, aut aliud qvid hujusmodi, & generatim bonitas actûs non ex objecto tantùm, nec ex fine tantùm, sed ex utroqve simul, & insuper ex concurrentibus omnibus aliis circumstantiis æstimari debeat, facilè hinc patet, vectigalium impositionem & exactionem tàm justam prædicari nunqvam posse, qvin sæpè ex circumstantiis injustitiæ maculam contrahat. Sic enim exempli gratiâ iniqvum prorsùs erit, si exigatur ab iis, qvi immunitate gaudent, aut ex illis mercibus; qvas oneri isti subduxit lex publica, si qvantitas excedatur, locus destinatus non observetur, mercibus per importunam visitationem damnum inferatur, & qvæ plurima ejusmodi contingere solent alia. Ut verò intra justitiæ limites regalis hujus exercitium contineatur, operæ pretium erit, seqventia adhuc capita, qvanqvàm illa nec tùm qvidem omnem justitiæ ambitum expleant, ulteriori disqvisitioni submittere. Considerandum scilicet nobis erit, primò, à qvibus & ex qvibus mercibus vectigal exigere liceat; deindè, qvid, & qvantum, & ubi loci solvere impositum vectigal oporteat; & deniqve de modo nonnulla addemus, qvem in hoc negotio adhibere conveniat.

XXI. Neqve tamen captandum est vocabulum *exactionis*, sæpiùs à nobis usurpatum, ac si solvi non debeat, nisi exigatur vectigal; sed vocabulum istud eò pertinet, qvòd vectigal exigi possit. Hoc enim ferè portitorum est officium, uti suprà explicavi. Qvod si non petatur vel exigatur vectigal, non propterea alter à solutione ejus liberatur. Qvin tenetur, qvi merces vehit, non interrogatus sese offerre, & merces profiteri, *l. 16. §. C. ff. de publican.* Petr. de Ferrariis, *in prax. tit. 29. gloss. 8. num. 2.* Qvod si nullus adsit portitor, neqve ullus, qvi vectigal recipiat, in pœnam qvidem commissi non incidit, qvi paratus fuit solvere, etsi deinceps absqve vectigalis solutione porrò iverit, non propterea tamen à tali solutione liberatur. Didac. Covarruvias, *in c. peccatum de reg. jur. in 6. part. 2. §. 5. n. 2.* Jos. Mascard. *de probat. concluf. 834. num. 12.* Expectari tamen hoc casu per integrum trium horarum spacium, & excitari clarâ voce debere publicanum, jure Svevico constitutum est, anteqvàm porrò ire liceat. Verba habentur *c. 214.* Ist niemand da / der den Zoll fordert / der Kauffmann soll drey Stunden ruffen nach dem Zoller / so er allerlautest mag / und ist niemands da / so solls ers GOtt ergeben / und seine Strasse fahren.

Et proindè facere neqveo cum Moraliſtis qvibusdam, ſtatuentibus, non teneri qvem ſolvere gabellas, ne in conſcientiâ qvidem, niſi ab exactore aut portitore exigantur, inter qvos eſt Franc. Toletus, *in inſtruct. ſacerd. lib. 5. c. 75. n. 4.* Thom. Hurtado, *tract. 8. c. 1. reſol. 9.* Johan. Azor. *inſtit. mor. part. 3. lib. 5. cap. 22.* à qvibus rectè diſſentiunt alii.

CAPUT VIII.

A qvibus exigenda ſint vectigalia?

SUMMARIA.

Solvi debent vectigalia, niſi vel perſonæ, vel merces, immunitate gaudeant. 1.
Clerici immunes ſunt. 2.
niſi mercaturam exerceant. 3.
Immunes itidem ſunt Palatini. 4.
Item Legati. 5.
Et fiſcus. 6.
Olim etiam navicularii. 7.
Immunes etiam ſunt Academici & Studioſi. 8.
Immunitas, perſonis conceſſa, producitur ad familiam. 9.

I.

UT ergò jam conſtet, à qvibus & pro qvibus mercibus ſolvi vectigalia neceſſe ſit, generale hoc rectè ſtatuitur axioma, ab omnibus & pro omnibus mercibus exigi ea poſſe, niſi vel perſonæ, vel merces, vel utræqve ſimul immunitate gaudeant. Et fortaſsè talis immunitas aliqvando oppidò paucis contigit. Sic enim nec reſcripta ſua, in hanc rem impetrata, valere voluit Valentinianus Senior Imp. *in l. 6. C. de vectig. Omnium rerum*, inqvit, *ac perſonarum, qvæ privatam degunt vitam, in publicis functionibus æqva debet eſſe inſpectio. Hoc ideò dicimus, qvia nonnulli privatorum elicitas ſuffragio proferunt ſanctiones, qvibus vectigalia, vel cætera hujusmodi, qvæ inferre fiſco moris eſt, ſibi adſerant eſſe conceſſa. Si qvis ergò privatorum hujusmodi reſcriptione nitatur, caſſa eadem ſit, &c.* De privatis loqvitur, & illis, qvi privatam degunt vitam, ut excipiantur illi, qvi in militiâ aut palatio vitam degunt, qvos diſertè eximit hâc eâdem conſtitutione, uti ea habetur in Cod. Theodoſ. de

de immun. conceſſ. l. 3. ut ſcil. firmum atq; robuſtum maneat, qvod eis conceſſum eſt. Ex qvo ſeqvitur nec milites, niſi reſcripto muniti ſint, ab vectigalium ſolutione liberos eſſe, qvi tamen hoc ſpeciale habent privilegium, qvod ob omiſſas profeſſiones pœnâ commiſſi non teneantur. *l. 3. l. 7. C. de vectigal.* Sed nec Palatinos qvidem, ſive eos, qvi in palatio degunt aliter immunes eſſe voluit Imperator, qvàm per reſcriptum, à ſe impetratum, qvi tamen Principis domeſtici erant, & multis præclaris privilegiis gaudebant, *l. un. C. de caſtrenſ. omn. pal. pecul. lib. XII.* Cur autem reſcripta, privatis conceſſa, invalida eſſe voluerit Valentinianus, rationem reddit iſtam, qvia talia reſcripta privatorum ſuffragio elicita, ſive obreptitia præſumuntur, cùm in illis, qvæ fiſco inferri moris eſt, nulla privatis concedi debeant privilegia, ſed in publicis functionibus omnium æqvam oporteat eſſe inſpectionem, ſive agnitionem. Liberalior qvidem in ejusmodi immunitatibus concedendis videtur fuiſſe Honorius Imperator, ſed qvi ipſe tamen non aliter eas valere voluit, niſi Palatini ſacrarum largitionum priùs hujusmodi preces, qvibus immunitas petebatur, inſtruxiſſent, *l. 4. Cod. Theodoſ. de immun. conceſſ.*

II. Inter immunes, præter eos, qvos ſpeciali privilegio unusqvisq; Princeps in ſuo territorio tales eſſe jubet, communi qvaſi gentium conſenſu primo loco ſunt Clerici, qvorum tamen immunitas aliunde petenda non eſt, qvàm ex beneficio Imperatorum & Principum. Sanè Magiſter Clericorum omnium non renuit dare πίλη, ἢ κῆνσον, tributum vel cenſum, qvem non à filiis, ſed ab alienis Reges terræ accipere reſponderat Petrus, *Matth. XVII. 24. ſeq.* Qvi textus, etſi variè explicetur, uti videre licet apud Joh. Selden. *de jur. nat. gent. & civ. ſec. doct. Hebr. lib. 6. cap. 18.* Richard. Montacut. *de orig. Eccleſ. part. 2. pag. 193. ſeq.* Franciſc. à Victoriâ, *relect. 1. ſect. 2. num. 13. & ſect. 7. num. 2.* non minùs tamen ille de vectigali, qvàm de alio qvovis tributo aut cenſu intelligi poteſt. Qvicqvid ſit, oſtendit iſta ſtateris ſolutio, agnoviſſe Salvatorem civilis poteſtatis imperium tale, cui ipſos etiam Clericos ſubeſſe oporteret. Nec proinde tùm Clerici liberi erant, cum aliàs offendiculum nullum metui potuiſſet. Primus autem Clericos ab vectigalibus immunes feciſſe videtur Conſtant. Imp. *in l. 8. C. Theod. de Epiſc. & Cler.* ubi hæc habentur verba: *Et ſi qvi de vobis,* (Clericis,) *alimoniæ cauſâ negotiationem exercere volunt,*

lant, immunitate potientur. Secutæ deinceps sunt ab insequentibus Imperatoribus Constitutiones similes vel laxiores vel adstrictiores, qvas enumerat Jacobus Gothofredus, *ad d. l. 8.* Ex qvo sequitur, eundem illum, qvi privilegium hoc concessit, adimere iterum posse. Sic enim cùm prohibuisset Honorius Imp. anno CCCCXII. ne Ecclesiæ ad munienda itinera, aut pontium instaurationem constringerentur, *l. 40. Cod. Theod. de Episc. & Cler.* anno deinde CCCCXXIII. Theodosius junior neminem omninò, & ne Ecclesiam qvidem ab itinere muniendo, & instruendis pontibus immunem esse voluit, *l. 7. C. de SS. Eccles.* Qvo exemplo etiam pedagia non injustè à Clericis exiguntur, qvicqvid etiam dicant Pontifices, Bonifacius VIII. *in c. qvenqvam 4. de censib. in 6.* & Clemens V. *Clementin. 3. eod.* Nec enim verum est, qvod *d. c. 4.* dicitur, Ecclesiasticas personas, ac res ipsarum, jure etiam divino à secularium personarum exactionibus esse immunes. Idqve agnoscit Didacus Covarruvias, *pract. qvæst. cap. 31.* & sequitur Alvarus Valascus, *consultat. 100. num. 10.* æqvivocationem in vocabulis *juris divini* statuentes. Et proindè improbari nequit institutum Argentinensium, qvòd neminem omninò, & ne qvidem Clericum qvemcunq; immunem esse voluerint à vectigali illo, qvod conservando ponti destinatum exigunt. Petr. Frider. *de proceff. lib. 2. cap. 42. num. 20.* Qvod & Aureliæ observatum, & judicatum refert Annæus Robertus; *lib. 2. rer. jud. cap. 3.* Add. Jacob. Gothofred. *ad l. 6. Cod. Theodos. de itin. mun.* In arbitrio igitur est ejus, cujus est vectigalis imponendi potestas, utrùm immunes esse velit Clericos, an minùs, qvanqvam, ut immunes habeantur, sanctitas vitæ, qvam profitentur, qvodammodò urgeat.

III. Idem dicendum est de rebus eorum, qvas ad privatos usùs familiæ suæ deferri faciunt. Qvod si verò etiam negotiationibus indulgent, & mercaturam exercent, minùs dubium est, pro mercibus solvi oportere guidagia, qvas & ipsas excipiunt ab assertâ immunitate dictæ constitutiones Pontificiæ. Etsi n. mercatura Clericum prorsùs dedeceat, *c. ult. X. de vit. & honest. Cler.* uti pluribus probatum dedi *de jure commerc. num. 14. seq.* & eum tantum in finem aliqvando permissa fuerit, ut victus inde comparetur, & residuum, qvod acqviritur, in egenos & pauperes distribuatur, qvo casu immunes eos debere dicit Renatus

natus à Valle, *in Hipparch. num. 90.* & immunes olim præstiterunt sive fecerunt constitutiones Imperatoriæ, qvæ extant *in l. 10. l. 14. l. 15. C. Theod. de Episc. & Cler.* negotiatio tamen Clericorum extra casum istum necessitatis freqventissima jam olim esse cœpit, cui proindè fibula injicienda fuit ab Imperatoribus, uti videre licet *ex l. 11. C. Theod. de lustral. collat.* Faciunt etiamnum mercaturam in extremis Indiæ oris Jesuitæ, sub colore qvidem religionis propagandæ, qvem falsè perstingit Salvator Vitalis Sardiniensis apud Alphonsum de Vargas, *de Strateg. Jesuit. cap. 5.* reverà autem, ut sibi, suæqve societati majores divitiæ comparentur. Tali igitur modo si mercaturam exerceat Clericus, dubium non est, portoria eum solvere oportere, fatentibus ipsis juris Canonici Doctoribus. Vid. Joh. Gutierrez, *de gabell. qvæst. 93. n. 6.* Joh. de Salas, *de empt. vendit. dub. 3.* Anton. Bengeus, & Franc. Pinsson. *de benefic. ad verb. Cœlestis cap. 1. §. 8.* Joh. Parlador. *rer. qvotid. cap. 3. §. 8.* Joh. Papon. *lib. 5. tit. 11. arrest. 24.*

VI. De Palatinis diximus suprà, noluisse Valentinianum Imp. promiscuè omnes esse immunes, sed tantùm, qvibus speciali rescripto hoc privilegium concessisset. Plerumqve tamen illi hodiè immunes habentur. Atqve sic apud Gallos Præsides & Consiliarii supremarum curiarum, Adjuvæ itidem ratiociniorum, Secretarii & Notarii Regis à gabellis & vectigalibus immunes sunt, referente Paponio, *lib. 5. tit. 11. arrest. 12. & 13.* Idem ferè constitutum est in Imperio, vid. Ordnung des Regiments zu Augspurg/ *anno 1500. §. item* sollen Churfürsten. Idem in Hispaniæ territoriis Anton. Perez. *tit. Cod. de vectig. num. 4.* Sed & Nobilibus in plerisq; omnibus provinciis talis immunitas competit, nisi & ipsi mercaturam exerceant. Tùm enim, ut eadem omninò cum mercatoribus ferant onera, incivile non est, imò si non ferrent, planè iniqvum esset, cùm placere debeant tùm jura tùm onera, qvibus eadem placuit conditio. Num autem Nobilibus talis negotiatio conveniat, necesse nunc non est, ut denuò inqviramus. Diximus eâ de re abundè *de jure commerc. num. 11. seqq.*

V. Legatis exterarum gentium à Romanis hæc erat immunitas concessa, ut eas tantùm res, qvas ex Romano solo ad suos exportaturi erant, liberas haberent, cæterarum nomine, qvas ipsi solo Romano inferebant vectigal solverent, *l. 8. C. de publican.* Rationem reddit Brunnemannus istam, qvòd, antequam lega-

legationem expedierint, non potuerit constare, an legati essent, & qvâ de causâ veniissent. Accursium hîc tacito nomine perstringit Antonius Matthæus, *de auctionib. lib. 2. c. 7. num. 40.* qvòd scripserit, per devotas gentes, *in d.l. 8.* intelligi eas, qvæ obediunt populo Romano, & aliud observari in Legatis hostium. Et per devotas gentes intelligit ipse gentes etiam exteras, fœdere tamen aut amicitiâ & commerciis populo Romano junctas, imò & hostiles nationes devotas dici posse, ait, devotas scil. exitio. Atqve sic etiam de Legatis hostium textum Codicis accipi posse putat. Ultimum hoc nimis dilutum est, cùm vocabulum istud, si absolutè stet, significatum, qvàm qvi ex bonâ opinione nascitur, vix admittat. In thesi tamen me non habet dissentientem Matthæus, non scil. excludi hîc Legatos hostium. Primum autem illud rectè asseritur & confirmatur ex Synopsi Basilic. *56. tit. 4.* περὶ κομμερκίων, *cap. 8.* ubi habentur verba: τῶν ἀλλοφύλων ἐθνῶν.

VI. Fiscus etiam ab omnium vectigalium præstationibus immunis est, *l. 9. §. 8. de publican.* Et hoc ampliant Doctores, & locum habere dicunt etiam in illis casibus, qvando fiscus mercimonii causâ res sibi comparavit, cùm aliàs fiscus non haberet plus privilegii, qvàm privatus aliqvis. Thom. Maul. *de homag. tit. 10. n. 25.* Etsi hîc dissentiat Rolandus à Valle, *vol. 4. consil. 61. n. 23.* Atqve idem eâdem ratione de ipso Principe assertum volunt, cùm non possit exigere qvid à seipso, nec ergò locando plus juris transtulisse videatur in conductorem, qvàm ipse haberet. Idem Maul. *ibid.* Sed hæc ratio parùm conveniens est. Nec enim semper necessaria est exactio ex parte publicani aut portitoris, sufficit professio mercium & spontanea solutio ex parte ejus, qvi merces transmittit. Et qvia vectigalia ad patrimoniũ Principis propriè non pertinent, sed usui publico ex primævâ sui institutione destinata sunt, non video, cur non & ipse Princeps commune istud bonum spontaneâ vectigalium solutione promovere debeat. Melior est ratio altera, qvam primo loco ponit Marcus Antonius Peregrinus, *de jure fisci lib. 6. tit. 5. num. 24.* qvod in generali concessione exigendi vectigalia à qvacunqve personâ non videatur includi persona loqventis, & nemo cedendo actiones præsumatur cedere contra seipsum, uti argumentatur Amæd. à Ponte, *de lan. d. [illegible]2. num. 2.* Sed & hæc ratio à posteriori est, & loqventem jam immunem præsupponit. Commodissima ratio videtur ista, qvia Principi

cipi propter curam boni publici, qvam gerit, & propter securitatem, qvam præstare tenetur, uno qvasi gentium consensu ab ipso bono publico hoc debetur, ut omnibus immunitatibus & exemptionibus gaudeat, qvibus qvisqvam alius in Rep. exornari possit. Cumqve ipse sit, qvi immunitatem aliis largitur, absurdum erit, ipsum non eminenter immunem esse.

VII. Erant olim immunes etiam navicularii, *l. 6. C. de vectigal. l. 16. l. 23. l. 24. C. Theodos. de navicular.* qvi scil. annonæ vehendæ serviunt, *l. 5. §. 3. ff. de jur. immun.* dum tamen sibi gerere rem probabuntur, *d. l. 6.* Qvæ limitatio facit, ut putem, immunes non fuisse, sicubi ab alio coëmptam annonam advexerint. Erat enim in Urbe talium naviculariorum certum corpus, aut consortium, eiqve insignes immunitates atqve privilegia concessa fuerant, qvod peregrè muneribus, & qvidem publicis, cum periculo & labore fungerentur, *d. l. 5. §. 5. ff. de jur. nim.* qvæ tamen immunitates personam eorum non egrediebantur, neqve ad aliam, qvàm maritimam navigationem pertinebant, *d. l. 5. §. 4. & 5.* neqve hinc aliis, qvi naviculariorum operâ utebantur, communicari poterant. Immunitas tamen â vectigalibus rectè etiam ad cæteros nautas extenditur, sicubi publicas species vehunt. Publicas, inqvam, h. e. vinum, oleum, frumentum, legumina, Reip. nomine comparata, qvomodo publicas species transferre dicuntur illi, qvi annonam vel aroma ad Remp. pertinentia, Præfectorum jussu in alias transvehunt regiones. Atqve hoc non malè extendit Petrus Peckius, & cum eo Arnoldus Vinnius, *ad l. 1. C. de navicular.* ad omnes illos, qvi qvidvis ad Remp. pertinens Principis jussu trans mare vehunt, sive annonam, sive arma, sive milites.

VIII. Academicorum, & Studiosorum non major esse potest favor, qvàm ministrorum Ecclesiæ. Utrorumqve igitur eadem intelligitur esse conditio. Neqve qvisqvam est, qvi non velit â vectigalibus Studiosos esse immunes. De hoc tantum serram reciprocant, & contentionis funera ducunt Doctores, utrùm privilegium immunitatis per celebrem illam authenticam, *habita C. ne fil. pro. patr.* concessum sit? Cumqve in eâ inter alia hæc legantur verba: *indulgemus, ut ad loca, in qvibus literarum exercentur studia, tàm ipsi, qvàm eorum nuncii veniant, & cum eis securè habitent*; protinus

Digitized by Google

indè conficiunt aliqvi immunitatē, tùm ab aliis oneribus, tùm inprimis à vectigalibus hic contineri, cùm ſecurè ſatis non faciat iter, qvi vectigalibus gravatur. Sed enim verba iſta generalia nimis ſunt, qvàm ut ſpecialem hanc immunitatem probare qveant. Leges ſcilicet omnibus hominibus æqvaliter ſecuritatem tribuunt, *l. 28. §. 7. ff. de pœn.* nec tamen propterea omnes immunes ſunt à vectigalium ſolutione. Securitas non impeditur, ſi ab aliqvo exigantur communes, & ſolitæ præſtationes, ut nec debitores eò minùs ſecurè vivere intelliguntur, qvò magis debita ab eis exiguntur. Vid. Limn. *jur. publ. lib. 8. cap. 9. num. 17.* Ita tamen invaluit antè adducta interpretatio, ut contra leges peccaſſe dicatur, qvisqvis gabellas aut pedagia ab Studioſis exigere velit, cùm tamen tota ea immunitas ex dictâ authenticâ non niſi per conſeqventiam & illationem, & ex aliis legibus, qvalis eſt, *l. 5. C. de vectigalib. l. 6. C. de Profeſſ. & Med. l. 1. C. de naviculer. l. 9. §. 7. ff. de publican.* non niſi per analogiam induci qveat. Qvod ergò lege expreſsâ cautum non eſt, id interpretatione receptum, & longo uſu ita confirmatum hactenùs habetur, ut injuriam bonis literis facere credatur, qvisqvis contrarium ſtatuere nunc velit.

IX Cæterùm immunitas, qvæ perſonis competit, perſonalis eſt, nec ad alios producitur, niſi ad familiam; cùm nec prodeſſet patrifamiliàs, niſi uti eâ poſſet cum familiâ. Nic. Boër. *deciſ. 213. num. 5. ſeq.* Joh. Papon. *lib. 5. tit. 11. areſt. 33.* A venditore autem in emptorem non tranſit. Et ideò piſtores, ementes frumenta à Clericis, non ſunt immunes à gabellâ, licet Clerici venditores exempti ſint. Joh. Petr. de Ferrariis, *in prax. tit. 29. gloſſ. 8. numer. 11.* Petr. Coſtal. *ad l. 17. §. fiſcus ff. de uſur.* Sic enim etiam fiſcus ad omnium vectigalium præſtationibus immunis eſt. Mercatores autem, qvi de fundis fiſcalibus mercari conſveverunt, nullam immunitatem ſolvendi publici vectigalis uſurpare poſſunt, *l. 9. §. fin. ff. de publican.* Conf. Joh. Azor. *Inſtitut. moral. part. 3. lib. 5. cap. 20.* Anton. Matthæ. *de auctionib. lib. 2. c. 7. num. 27.* Qvin & hoc rectè ſtatuitur, immunitatem Clerici nihil omninò juvare ſocium Laicum, ſed hunc pro ſuâ parte vectigalium oneri obnoxium manere. Azor. *d. l.*

CAP.

CAPUT IX.

Pro qvibus mercibus solvi debeant vestigalia?

SUMMARIA.

Immunis â vectigalibus ordinariis, non immunis est â solutione pontivegii. 1.
Immunia sunt ea, qvæ ad annonam pertinent, cæteris paribus. 1.
Immunes etiam sunt res, qvæ ad usum proprium inferuntur. 2.
Item libri Studiosorum. 3.
Et qvæ ad agri culturam pertinent. 4.
Consvetudo tamen ubiq; debet prævalere. 5.
Vectigalia turpia & rerum earum, qvæ non cadunt in commercium. 6. 7.
De chrysargiro & foricariis. 6.
An vectigal exigi possit pro transferendo cadavere hominis. 8.

I,

SAtis de personis, de qvibus hoc insuper notandum, immunem à solutione vectigalis ordinarii, per hoc non esse immunem à solutione pontivegii, qvod pro pontium structurâ exigitur. Phil. Knipschild, *de civit. Imper. lib.* 3. *c.* 13. *numer.* 30. Pergimus ad merces, qvarum & ipsæ aliqvæ ab hoc onere exemptæ inveniuntur. Inter qvas primo loco meritò referimus merces, ad publicum cujusqve civitatis usum comparatas. Comparatas, inqvam, ab ipsâ scilicet Republicâ, aut ejus Curatoribus. Hæc enim sine dubio fuit mens eorum, qvi in civitatem ab initio coierunt, ut res suas, publico nomine comparatas, ab omni onere à se imponendo liberas acciperent, atq; sic perpetuò exceptas haberent. Qvicqvid igitur alibi emptum aut comparatum publicâ autoritate advehitur, qvalecunqve id fuerit, sive ad annonam pertineat, sive ad armaturam, sive ad ædificia publica extruenda, id omne immune & exemptum est, *lib.* 9. §. 7. *& 8. ff. de publican.* Ut verò illi etiam, qvi talia suo nomine advehit, atqve in illis mercaturam exercet, similis immunitas competat, ut maximè bonum publicum inde promoveatur, necesse non est, neqve eadem svadet ratio. Et proindè mercatores, annonam ad exercitum vehentes, immunes non sunt. Amæd. à Ponte, *de laudem.* 9. *21. n.* 4. 5. Si tamen tantâ rerum necessariarum inopiâ laborat Resp., ut sibi ipsa ex publicis reditibus consulere neqveat, sed exterorum, aut privatorum auxilio opus sit, poterit tùm, & debebit talem immunitatem

Digitized by Google

omnibus illis, qvi Remp. ſuis facultatibus juvant, ſive cives fuerint, ſive exteri, liberaliter elargiri, qvò magis ſcilicet invitentur illi ad præſtanda hæc ſubſidia. Rectè igitur ſubditis immunitas conceditur, qvi fructûs naturales, ex propriis rebus acqviſitos, in foro exponunt, qvod & in noſtris his obſervari ſolet provinciis, uti id teſtatum facit conſtitutio Electoralis in Erlеd. d' Landsgravam. *cit.* Cammer- und Rent-Sachen/ *num. 9.*

II. Prætereà non ſolvitur vectigal earum rerum, qvæ ad uſum proprium inferuntur, *l. 5. C. de vectigal. l. 4. §. 1. ff. de publican.* Joh. Köppen. *qvæſt. 50. circa fin.* Henr. à Roſenthal. *de feud. c. 5. concluſ. 38. num. 5.* Thomas Sanchez. *conſil. moral. lib. 2. c. 4. dub. 44.* Qvid ſit autem ad uſum proprium inferre, docet Alfenus Varus, *in l. 203. ff. de V. S.* ubi dicit, ſub verbis illis id tantùm, qvod victûs ſui causâ paratum eſt, contineri, atqve ſub eo etiam ſervos intelligi, qvi ad patrisfamiliàs corpus tuendum, atqve ipſius cultum præpoſiti, deſtinatiqve ſunt. Verbo enim victûs, ex Ulpiani interpretatione, *l. 43. ff. de V. S.* continentur non tantùm, qvæ eſui, potuiqve, cultuiqve corporis, qvæqve ad vivendum homini neceſſaria ſunt, ſed veſtis etiam & cætera, qvibus tuendi curandive corporis noſtri gratiâ utimur, *l. 44. eod.* Vid. Paul. de Citadinis, *de jur. patron. part. 6. art. 4. num. 10.* Et qvia adeò ſub victûs vocabulo non cibus tantùm potusq;, verùm etiam veſtimentum, ſtramentum, tegumentum, habitatio, miniſterium famulorum ac ſervorum, & ſi qvæ ſunt ejus generis alia, continentur, uti verba Ulpiani παρεφράζει Joh. Gœddæus, *ad d. l. 44.* dubium non eſt, omnia iſta, qvæ eò pertinent à vectigalibus libera eſſe. Atqve ſic puto etiam id jure Romano immune fuiſſe, qvod qvis domûs ſuæ ædificandæ vel reficiendæ causâ vehit. Sichard. *ad rubr. C. de Vectig. num. 10.* Ant. Fab. *in addit. ad Cod. tit. de vectig. def. 3.* ſecus atqve vult Guid. Pap. *qvæſt. 4.* & poſt eum H. Hahn. *ad Weſenbec. de publican. n. 4.* niſi de illis intellectum id velint, qvæ ad luxum magis faciunt, qvàm ad decentem & competentẽ habitationẽm. Alia enim neceſſaria magis eſt habitationis inſtructio, qvàm junctorum, cubiculariorum, cocorum, miniſtratorum atqve aliorum ejusmodi ſervorum apparatûs, qvos tamen ad uſum patrisfamiliàs pertinere, & ex hoc à portorio immunes eſſe, dixit Alfenus, *d. l. 203. de V. S.*

III. Qværitur verò, an ſic etiam libri Studioſorũ victûs nomine contineantur, ut ex hâc ratione immunes

nes à gabellis habeantur. Negat Regnerus Sixtinus, *de regalib. lib. 2. c. 6. num. 134.* qvòd libri & aliæ res, ſtudiorum causâ comparatæ, ab hujusmodi neceſſario victu planè ſeparatæ ſint. Qvò facere videtur textus, *in l. 6. ff. de aliment. leg.* ubi dicitur, ea, qvæ ad diſciplinam pertinent, legato alimentorum non contineri. Sed enim, etſi ſtrictiùs aliqvando victûs ratio, & alimenta ſumantur, ſi præſertim de obligatione extranei qvæſtio fuerit, cauſa tamen ſtudiorum ad educationem pertinet, uti patet *ex l. 6. §. 5. ff. de Carbon. edict. l. 12. §. 3. ff. de adminiſtr. tut. l. 4. ff. ubi pupill. educar. deb.* & qvæ in alimenta, educationem, miniſteria, ſtudiaqs erogata ſunt, æqviparantur, *l. 2. C. de aliment. pup. præſtand.* atqve ſub eâdem illic rubricâ continentur. Atqve hinc tentari poſſet, etiam libros, & alia ſtudiorum causâ comparata, non minùs atqve miniſteria uſualia, immunia ab vectigalium ſolutione haberi debere. Nec tamen neceſſe eſt, longiùs petitis argumentis immunitatem Studioſorum defendere, ſed ſufficit ad ſpecialia Principum, qvæ qvisqve Academiis ſuis indulſit, privilegia provocare.

IV. Exercendi ruris gratiâ qvod vehitur, vectigalium onere exemptum eſt, *l. 5. C. de vectigal.* ubi peràm à qvibusdam legitur: *juris exercendi gratiâ.* Fuit enim verò hæc Conſtantini Imp., cujus eſt iſta conſtitutio, haud vulgaris circa annonam ſollicitudo, ut etiam agricolis, intuitu utilitatis publicæ, qvam laboribus ſuis ſtrenuè promovent, plurima concederet privilegia, enumerata Fr. Balduino, *de Legib. Conſtant. pag. 160. ſeq.* inter qvæ præcipuum eſt iſtud, qvòd ſecuri eſſe debeant, ita ut neqve ſervi aratores, neqve bøves aratorii, nec alia eorum inſtrumenta, ad agriculturam pertinentia, pignoris causâ ab executoribus capi poſſint, *l. 7. C. qvæ res pign. obl. poſſ.* Conſimilis igitur planè eſt hæc conſtitutio, qvæ à vectigalibus immune eſſe jubetur, qvicqvid exercendi ruris gratiâ vehitur, & qvicqvid adeò ad agriculturam pertinet, qvò non malè etiam fructûs ad ſeminandum refert Rutgerus Rulant, *de commiſſar. part. 4. lib. 2. cap. 5. num. 76.*

V. Et hæ qvidem res ut plurimùm, & apud plerasqve gentes Europæas exemptæ ſunt. Circa qvas ipſas tamen conſvetudo potiſſimùm attendenda eſt, qvippè ad qvam etiam provocat Juris Conſultus Paulus, *in l. 9. §. ff. 6. de publican.* Adeoqve fieri hinc poteſt, ut res, qvæ in his terris munificæ ſunt, in aliis immunes habeantur, & vice versâ.

Digitized by Google

Qvod & de perſonis obſervare licet. Garſ. Maſtrill. *deciſ. 156.* Atqve ſic invaluit apud nonnullos, ut etiam res uſuales, qvas ſcil. qvis usûs ſui gratiâ comparavit, non immunes ampliùs ſint. Qvam conſvetudinem prævalere dicit Julius Clarus, *lib. 5. ſentent. §. fin. qvæſt. 76. num. 2.* ipſi conſtitutioni Pontificiæ, *in c. qvanqvam de cenſib. in 6.* etſi in eâ conſvetudo talis damnata ſit. Atqve ſic etiam ap. Batavos hodiè res, proprii usûs ac victûs causâ paratæ, vectigalibus ſunt obnoxiæ. Johann. Jac. Wiſſenbach. *ad l. 5. C. de vectigal.* idq; ideò primitùs receptum dicit Anton. Matthæus, *de auction. lib. 2. cap. 7. num. 36.* qvia pro libertate atqve religione adversùs pecunioſisſimum Regem bellum gerentibus intendendæ fuerunt publicæ functiones. Jus commune autem in duabus ferè his regulis conſiſtit, qvas conſtruxit Johann. Sichardus, *ad rubr. C. de vectig. num. 10.* Prima eſt: *Qvicqvid privati usûs gratiâ vehitur, eſt immune.* Altera: *Qvicqvid negotiationis gratiâ vehitur, obnoxium eſt exactioni vectigalium.*

VI. Si qvis igitur res non promercales, & tales qvidem, qvæ neqve in commercium cadunt, vectigalium oneri ſubjicere velit, dubium non eſt, conſociationi & converſationi humanæ, tùm & bonis moribus, & ipſi qvodammodò naturæ eum valdè adverſum eſſe. De Chryſargiro nota res eſt, fuiſſe penſionem talem, ut qvisqve mendicus, aut pauper, meretrix, ſive jam emerita, omnis ſervus, itemq; libertus, inferrent in ærarium pro urinâ, & ſtercore, jumentorum etiam & canum: ſive in agris, ſive in oppidis habitarent: & homines qvidem utriusqve ſexûs numisma argenteum: eqvus, mulus, bos tantundem, aſinus, & canis folles ſex. Vectigal iſtud, ab Conſtantino Magno impoſitum, refert Zoſimus, Scriptor Gentilis, ſub Honorio Imper. Sed eum non Evagrius tantùm Scholaſticus ſuo tempore, circa annum Chriſti DXC. defenſum ivit, ſed etiam noſtrates JCti, Franciſcus Balduinus, *in Conſtantin. Magn. lib. 2. pag. 104.* Jacobus Gothofredus, *ad l. 1. Cod. Theodoſ. de luſtral. collat.* reprehendit verò, & de facto penè dubitat Claudius Eſpencæus, *de voto continent. lib. 4. c. 13.* Pertinent eò foricarii, qvorum fit mentio *in l. 17. §. 5. ff. de uſur.* Illi ſcil., qvi loca publica, qvæ foricas & culinas appellabant, certo pretio à fiſco conducebant, ut inde ferrent minuta æra à ſingulis, qvos in foro ſubita exonerandi ſe necesſitas deprehenderat. uti explicat Cujacius, *lib. 22. obſ. 34.* Vixit enim Paulus JCtus, cujus eſt iſte

Digitized by Google

iſte in pandectis textus, tempore Alexandri Severi Imp., Principis qvidem optimi, ſed cujus ſub regimine fœda qvamplurima ex Heliogabali anteceſſoris vitioſo imperio reliqva erant. Qvale erat vectigal meretricium, qvod ab Alexandro Severo ſumptibus publicis ad inſtaurationem theatri, Circi, Amphitheatri, & ærarii deputatum refert Ælius Lampridius, *in ejus vit.*

VII. Alia plura excogitavit dominantium cupiditas. Etiam pro umbrâ vectigal exactum Plinius refert, *hiſt. nat. lib. 12.* Imò & pro aëre, ſi qvidem credendum Cedreno, ætati Michaëlis Paphlagonis Imper. orientis id tribuenti. Qvàm ſordidus & ingeniosè avarus in his rebus fuerit C. Caligula, Svetonii, *in ejus vit. c. 40.* hæc docent verba: *Vectigalia nova atq; inaudita exercuit: nullo rerum aut hominum genere omiſſo, cui non tributi aliqvid imponeret. Pro eduliis, qvæ totâ Urbe venirent, certum ſtatumq; exigebatur. Pro litibus atq; judiciis, ubicunq; conceptis, qvadrageſimæ ſummæ, de qvâ litigaretur: nec ſine pœnâ, ſi qvis compoſuiſſe vel donâſſe negocium convinceretur. Ex gerulorum diurnis qvæſtibus pars octava, ex capturis proſtitutarum, qvantum qvæq; unò concubitu mereret. Additumq; ad caput legis, ut tenerentur publico, & qvæ meretricium, & qvi lenocinium feciſſent: nec non & matrimonia obnoxia eſſent.* Plura addere nolo, cùm non poſſit non ex rebus ejusmodi fœtidis Lectori nauſea oboriri, qvamvis Veſpaſiano aurei nummi, qvos ex lotio acceperat, non malè olere viderentur. Exempla ejusmodi alia congeſſerunt Caſp. Klock, *de contribut. cap. 1. n. 321. ſeqq.* Herman. Lather. *de cenſ. lib. 1. cap. 5.*

VIII. Sed qvid eſt, qvod dicitur, *l. 37. ff. de relig. & ſumpt. fun.* etiam vectigalia erogata corporis causâ inter funeris ſumptûs computari? an putabimus hinc, juſtè exigi pro transferendo defuncti corpore vectigal? Ita videtur ſentire Cujacius, *lib. 5. obſ. ult. & lib. 10. obſerv. 11.* ſeqvens fidem & interpretationem Βασιλικῶν. Sed Elbertus Leoninus, *lib. 3. emendat. cap. 10.* in iſto textu non vectigalia, ſed veſtiaria legendum eſſe, tùm ex autoritate qvorundam Codicum defendit, tùm ex ratione, qvòd onus iſtud vectigalium favori ſepeliendorum cadaverum valdè refragetur. Sanè edicto D. Severi mandatum fuit, ne corpora detinerentur, aut vexarentur, aut prohiberentur per territoria oppidorum transferri, *l. 3. §. 4. ff. de ſepulch. viol.* atqve id præſidis provinciæ officium eſſe, ſcribit Ulpianus, *in l. 38. ff. de religioſ.* Nec ullibi legi-

Digitized by Google

legitur constitutum, ut pro transferendo defuncti corpore aliqvid solvatur. Imò verò contrarium lege definitum est, ut nullum in qvopiam loco vectigal ab aliqvâ personâ pro corporibus latis præbeatur, *l. ult.* qvam ex Basilicis restituit Cujacius, *Cod. de relig.*

CAPUT X.

Qvid, qvantum, & qvo loci solvi debeat vectigal?

SUMMARIA.

Vectigal rectiùs in pecuniâ numeratâ exigitur. 1.
Potest tamen certo casu ex ipsis mercibus solvi. 2.
Iniqvè exigitur pars vini aut cerevisiæ. 3.
Qvantitas, qvæ in vectigalibus exigi debeat. 4.
Locus debet esse certus. 5.
Utrùm is mutari qveat? 6.
Sententia Wittebergensium. 7.
Alia in judicio appellationis pronunciata. 8.
Pontenagium non debetur ponte destructo. 9.
Qvid verò, si existente eo eatur per vadum? 9. 10.

I.

PErgimus ad articulum secundum, qvem suprà fecimus, ut justitiam vectigalium tueremur. Atqve in hoc tria considerari oportere diximus; qvid exigi debeat, scilicet, qvantum, & qvo loci. De primo dubitandum non est, justissimum esse istud, qvod solvitur in pecuniâ numeratâ, nisi ipsi vectores ex mercibus suis dependere id malint. Qvam in rem Doctores imprimis notant textum, *in l. 5. C. de vectigal.* qvòd ibi dicatur, *pro rebus*, non *ex rebus*, vectigal exigi, aut non exigi debere. Neqve obstat, qvòd octavæ fiat mentio, *in l. ult. C. de Eunuch. l. 7. & 8. C. de vectig.* & vectigalis octavarii, *in l. 7. C. locat.* ex qvo videri posset, octavam ipsarum rerum promercalium solutam fuisse. Id enim verò intelligendum est non de parte specierum, qvæ transvehuntur, sed de parte precii. Henr. Bocer. *de regalib. cap. 2. numer. 196.* cùm explicari aliàs neqveat, qvâ ratione pro Eunucho octava solvi possit, de qvâ agitur *in d. l. ult. C. de Eunuch.* Qvò facit, qvod putat Jacobus Gothofredus, *ad l. 2. Cod. Theodos. de fisc. deb.* coassandos, sive con-

conglutinandos esse textûs, *in l. 4. C. de conven. fisc. deb.* & in *l. 7. C. de vectigal.* atqve ex hâc junctûrâ talem effingit casum: Mercatorem ob venditas in nundinis merces octavarii vectigalis fisco debitorem esse. *Non potest*, inqvit, *is exactionem fisci morari, frustrari, hoc obtentu, qvod dicat, eos, qvibuscum contractûs iniit, qvibus merces vendidit, debitores suos, sibi obnoxios, precium sibi mercium nondum solvisse*, &c. Ex qvo sequitur, octavam illam non fuisse partem ipsarum mercium, qvippè jam venditarum, sed potiùs precii inde confecti.

II. Qvod verò limitationem addidi, si vectores ex ipsis mercibus vectigal solvere velint, vectigal pecuniarium omitti posse, id non ita intelligendum est, ac si integrum sit negotiatoribus, pro arbitrio & lubitu vel nummos solvere, vel partem mercium, sed qvod fieri aliqvando id qveat, non invito publicano, adeoqve utriusqve consensu interveniente, dummodò id, qvod publicè constitutum est, observetur, & Reipublicæ à publicano satisfiat, si qvidem pecunia numerata in fiscum inferenda fuerit. Solvit enim tùm negotiator per publicanum, qvod solvere oportuit, nec interest Reipublicæ, à qvo solutio fiat, interest autem publicani, conditionem suam facere meliorem, ex receptione scilicet earum mercium, qvas aliàs cariùs emere oporteret. Id qvod ipsi invidendum non est. Sed hoc tamen tùm cavendum, ne æstimatio rerum à publicano fiat, sed ab ipso potiùs mercatore, nevè per modum concussionis plus à viatore exigatur, qvàm ipse reverà debet.

III. Atqve hinc patet, qvid sentiendum sit de qvæstione, utrùm, qvi vinum, aut cerevisiam, per loca vectigalia transvehunt, ipsa aperire dolia, & partem vini aut cerevisiæ loco vectigalis ex iis præstare cogi possint? Et non posse, rectè statuunt Henning. Gœden, *cons. 7. & 8.* Johann. Schneidevvein, *ad §. capite tertio num. 3. Inst. de L. Aqvil.* Henricus Bocer. *de regal. cap. 2. 196.* Christoph. Winzler. *de collect. consil. 6.* Johann. Georg. Becht. *de securit. num. 66.* eò scil., qvòd apertura ista & delibatio fieri neqveat sine detrimento & deterioratione vini aut cerevisiæ. Caveri enim vix potest, ut, si aqvâ repleantur vasa, vinum non fiat spurcum, aut, si non repleantur, non fiat acetum, qvòd utrumqve actionem ex L. Aqvilià submin.strat, *l. 27. §. 15. ff. ad L. Aqvil.* Neq; ignotum esse potest cuiqvam ex re œconomicâ, qvibus corruptelis obnoxia sint ejusmodi poculenta, ut incivile prorsùs & iniqvum

Digitized by Google

fit, corruptioni causam dare, suoq; cum exiguo lucro damnum alteri decuplo, vel etiam tanto majus inferre. Communis etiam utilitas in vectigalibus attendi debet, ut & commercia conserventur, qvod fieri neqvit per istiusmodi delibationes & carpturas.

IV. Porrò, ut ad qvantum veniamus, qvod solvi vectigalium nomine oporteat, vix est, ut hîc certum qvid definire liceat. Octavam apud Romanos dari oportuisse pretii partem, modò diximus, atq; hinc conductores vectigalium octavarios dictos fuisse, *ex l. 8. C. de vectigal.* constat. Magnum id fuisse videtur Brunnemanno, ad *l. 7. C. eod.* sed ex hoc fortè excusatum, qvòd non ita frequenter, sed semel tantùm solvendum fuerit. Atq; hæc octava Theodosii & Valentiniani ævo ita distributa fuit, ut duæ partes fisco inferrentur, tertia in ditione urbium municipumqve remaneret, *l. fin. C. de vectig.* qvod falsè perstringit Albericus de Rosate, notante Johanne Sichardo, *ad rubr. C. eod. num. 7.* idq; ex cupiditate fisci malè servari, ait Lucas de Penna, referente Rolando à Valle, *volum. 2. consil. 84. numer. 17.* Hodiè in omnibus vectigalibus Principum, aut eorum, qvi summum tenent imperium, edicta observar. necesse est, sed qvæ ita adornari debent, ne gravia nimis sint, & bono publico adversa, ut adeò qvantitas vel augeri pro re natâ qveat, vel minui, prout necessitas exegerit, aut remiserit. Nec enim sine justâ & rationabili causâ vectigalia vel augeri vel nova constitui debent, Rol. à Valle, *vol. 2. cons. 91. num. 31. seq.* Qvæ hîc addunt Doctores de vicesimâ qvintâ, aut qvinqvagesimâ, aut centesimâ rerum venalium, de qvadragesimâ judiciariâ, de vicesimâ hereditatum, & aliis, huc non pertinent, qvanqvàm, ut ab initio dixi, loco vectigalium habeantur. Vid. Just. Meyer. *in Colleg. Argent. de public. & vectigal. n. 4.*

V. Qvod locum attinet, ubi vectigalia solvi debeant, plerumqve is certus & definitus est, unde & ipsæ publicanorum stationes, in qvibus vectigalia recipiunt, telonea dicuntur. Francisc. Hottomann. *in 2. F. 56.* Ad istum locum certæ plerumqve erigi solent Hermæ, sive statuæ Mercuriales cum elogio aliqvo, per qvas viatores de officio suo admoneantur. Et qvandoqve necesse est, tales erigi, si præsertim noviter constitutum fuerit, qvod exigitur, vectigal. Neqve tùm debetur vectigal priùs, qvàm ad istum locum qvis pervenerit, qvia reliqva omnia loca naturaliter libera esse intelliguntur, Henric. Klock. *de vectigal. jur.*

Digitized by Google

jur. num. 71. Nec tamen propterea liberum eſt viatoribus, utrùm loca illa, à publicanis notata, accedere velint, an minùs; qvin imò, ſi per provinciam ire deſtinatum eſt, tenentur aurigæ ſemper procedere in viâ publicâ, qvâ communiter utuntur omnes, idq; ſi non fecerint, non carent ſuſpicione fraudati vectigalis. Niſi fortè tranſiens per viam inuſitatam hoc fecerit ex juſtâ aliqvâ & legitimâ causâ, qvia fortè communis & uſitata via ab aqvis inundata, aut latrunculis occupata eſt, tùm enim videtur carere dolo. Matthæus Coler. *de proceſſ. execut. part. 1. c. 3. num. 81. ſeqq.* Henricus à Roſenthal, *de feud. c. 5. concluſ. 39.* Joſ. Maſcard. *de probat. concluſ. 834. num. 35.* Atqve hinc certi à Principibus conſtitui ſolent ſpeculatores, ad hoc unum intenti, ne aurigæ, vel vectores mercium, per inſolitas vias deflectendo defraudent vectigalia. Qvod & ſtationariorum olim, octavariis adſidentium, fuiſſe munus ex Dionis *lib. 54.* notat Dionyſius Gothofredus, *ad l. 5. C. de vectig.* Add. Johann. Georg. Becht. *de ſecurit. num. 60.*

VI. Conſtitutum hunc locum, & vectigalibus recipiendis deſtinatum, utrùm Principi liceat mutare, adeoqve utrùm poſſit telonium ex uno loco in alium transferre, commodùm erit hîc disqvirere. Ego verò nullus dubito, Principi id licere. Qvi enim vetera augere, qvi nova conſtituere poteſt vectigalia, cur non etiam mutare ea, & in alium locum transferre poſſit? Plus utiq; eſt noviter conſtituere, qvàm conſtituta transferre. Et qvis erit, qvi Principem transferentem prohibere auſit? Loqvor autem de Principe, qvi ſummum tenet imperium, qviq; telonia nulli alii accepta refert. Aliud igitur ſtatuendum erit de eo, qvi vel feudi, vel alio titulo jus tale habet, qvippè qvod hâc ratione ex juſſu & voluntate ejus, à qvo conceſſum eſt, dependet. Qvò pertinet, qvod ait Hermogenianus, *in l. 10. ff. de publican. & vectigal. Vectigalia ſine Imperatorum præcepto neq; Præſidi, neq; Curatori, neq; Curiæ conſtituere, nec præcedentia reformare, & his vel addere vel deminuere licet.* Et ſub hâc limitatione accipienda ſunt, qvæ ſcribit Henr. Bocer. *de regalib. c. 2. n. 195.* Petrus Frider. *de proceſſ. lib. 2. cap. 42. num. 17.* Etſi enim qvis generaliter & indefinitè ſine determinatione loci jus vectigalia percipiendi feudi titulo acceperit, telonio tamen ſemel adornato, neqve locum mutare, neqve vectigalia augere, neqve merces immunes munificas facere deinceps poteſt: non magis, qvàm ille,

Digitized by Google

cui ſimpliciter via per alterius fundum conceſſa eſt, mutandæ ejus poteſtatem habet, qvà primùm eam direxit, *l. 9. ff. de ſervitut.* Add. Henr. Klock. *de vectigal. numer. 73. & 74. lit. C.*

VII. Ita reſponderunt Domini an F. S. Geheimte und Cammer-Räthe zu M. menſ. Octob. 1660. Wenn gleich Herr Beklagter / Vermöge ſeines Lehn-Brieffes / in der Herrſchafft N. mit der Zoll-Gerechtigkeit beliehen / auch durch ein abſonderliches Privilegium, die neuerkaufften Güter / mit allen Freyheiten und Rechten / gleich andern ſeinen in der Herrſchafft N. gelegenen Gütern zu beſitzen / erhalten. Demnoch aber / und dieweil die Zoll-Gerechtigkeit eine Beſchwerung mit ſich führet / welche ohne der hohen Obrigkeit Verwilligung / weder geſteigert / noch von einem Orthe zum andern gelegt werden mag / auch nach ſo langwierigen Gebrauch gewiſſer Zoll-Städte / dergleichen neue anzulegen einen Lehnmanne nicht zukömt / ꝛc. So iſt Herr Beklagter an denen Orten / in welchen hiebevor der Zoll nicht abgegeben worden / denſelben zu fordern / und dadurch neue Zoll-Städte aufzurichten nicht befugt. Es wolte denn die Hohe Landes-Obrigkeit Ihme ſolches / in Anſehung / daß Er nur einmahl durch ſeine gantze Herrſchafft den geſetzten Zoll erhebet / und die Fuhr-Leute wegen des auf die Herrſchafft M. gerichteten Straſſen-Patents die alten B. Zoll-Städte nicht mehr betreten dörffen / verſtatten / deſſen genöſſe er billich / V. R. W.

VIII. Fieri tamen poteſt, ut propter graves cauſas, præſertim, ſi propter ſcabras lutoſasqve vias aurigæ per anfractûs locum, vectigali deſtinatum, evitent, locum hunc, ſemel electum, mutare, & telonii perceptionem in alium transferre liceat. Id verò, cùm plerumqve vicinis publicanorum ſtationibus damnum afferre ſoleat, ne id fiat, videtur non aliter locum habere poſſe, niſi prævià cauſæ cognitione, & ſub certis conditionibus. Diſputatum eâ de re memini in ſupremo Appellationis judicio Electorali Saxonico Term. Martini 1672. in cauſâ Actorn Martin Schülers / wegen des Amts Frauenſtein C. Caſpar Henrichen von Schönberg / & tùm pronunciabatur in hunc modum: Daß der von Schönberg / geſtalten Sachen nach / bey dem Zoll zu Claußnitz / (erat hoc teloneum novum, cùm anteà vectigalia in pago Neuenhauß exigerentur; atqve illud qvidem prohibere volebat Qvæſtor Frauenſteinenſis, qvòd videretur inde damnum inferri teloneo Principis, in pago Rechenberg inſtituto,) zu ſchützen. Er iſt aber ſeiner gethanen Erklä-

klärung nach / den Weg nach der Haſen-Brücke zu verbiethen / und zu ſolchen Ende denſelben mit Schlägen zu verwahren / auch da Chur-Fürſtl. Durchl. zu Sachſen / unſer gnädigſter Herr / vor gut befinden und befehlen würden / gedachte Haſen-Brücke gantz und gar abwerffen zu laſſen / und darneben zu verſtatten ſchuldig / daß das Amt Frauenſtein vor ſich / und ohne Begrüſſung ſeiner Gerichte / iedoch in übrigen ſeiner Gerichtsbarkeit unſchädlich / die Fuhr- und andere Leute / ſo ſich dieſes / und der darbey befindlichen Ab- und Schleiff-Wege bedienen / gleich ſeinen eigenen Gerichten / und wer unter Ihnen ſolche am erſten antreffen wird / anhalten / pfänden / oder ſonſt / der Gebühr nach / beſtraffen möge / V. R. W.

IX. Seqvitur hinc, loco iſto, ex qvo vectigal imperatur, deſtructo, ut tranſiri neqveat, vectigal iſthic ampliùs non deberi. Qvâ ratione pontenagium non debetur, ponte non ampliùs exiſtente. Deficiente enim causâ, deficit res ipſa, qvæ ex iſtâ causâ oritur. Klock. *d.l. num. 72.* Sed exiſtente ponte utrùm eundo per vadum evitari pontenagium à viatoribus qveat, non videtur omni dubio carere. Sanè integrum eſt, Principi deſignare viam publicam, qvâ ire peregrè advenientes velit. Et eâ deſignatâ licitum non eſt aurigis aliorsùm deflectere, viamq; aliam facere. Qvò & facit, qvod in ſimili caſu ſtatuunt Doctores, ad reficiendum puteum communem, vel reparandam viam publicam teneri unumqvemq; ex viciniâ ſumptûs facere, nec liberari qvenqvam, etſi renunciare uſibus & commoditatibus putei aut viæ velit. Joh. Bapt. Coſta, *de rat. Rat. q. 27. n. 8.* Ægid. Thomat. *de collect.* §. *retenta. n. 17.* Ad eundem igitur modum non videtur immunis eſſe à ſolutione pontenagii, qvi non utendo ponte communi uſui ædificato vada tranſit, & alio modo flumen ſuperat. Sed verò contraria ſententia inter Doctores recepta eſt, & lege confirmata, *in capit. Lothar. lib. 2. tit. 31. Nullus cogatur ad pontem ire, ad fluvium tranſeundum propter telonii cauſam, qvando in alio loco compendioſiùs tranſiri poteſt fluvius.* Liberum eſt Principi deſignare viã publicã, ſed liberũ non eſt, id facere cum damno viatorum extra cauſam neceſſitatis. Pontes ideò extruuntur, ut ſuperari poſſint flumina, qvæ ſi per vada tranſiri poſſunt, qvid opus erit ponte? Aurigis deflectere à viâ publicâ non licet, eum in finem, ut fraudentur vectigalia. At pontenagium, qvà tale, ab reliqvis vectigalibus diſtinctum eſt, qvippè qvod pro ſolo pontis uſu ſolvi oportet, nec adeò, ſi non ſolvatur, reliqva illi-

illicò denegantur vectigalia. Imò verò pontenagium tale vectigal non eſt, ut ſi ſolutum non fuerit, merces propterea in commiſſum cadere debeant. Sumptibus ad communem puteum reficiendum ideò qvis non liberatur, qvia communis in eo verſatur utilitas, & ſumptûs ex conventione à majore parte vicinitatis, cujus ipſe eſt membrum, decernuntur. At pontenagium ex conventione prævià non debetur, neq; pontis aliqva eſt utilitas, qvando ejus nullus eſt uſus, aut ſupervacuus. Qvocircà iniqvum prorsùs mihi videtur vectigal iſtud, qvod in locis qvibusdam pro tranſitu pontonibus faciendo exigitur tùm, qvando flumen congelatum, & glacie ita induratum eſt, ut ſuperari pedeſtri itinere qveat, & pontonis omninò nullus eſt uſus, etſi qvis uti maximè velit. Cùm, qvod phyſicè impoſſibile eſt, in moralibus nullam ex ſe præbere poſſit ſpeciem juſtitiæ ex poſſibilitate provenientem.

X. Limitat communem Doctorum ſententiam, ſuprà relatam, poſt Baldum Schneidevvinus, *epit. feud. part. 2. n. 112.* attendendam eſſe conſvetudinem, cùm diverſum planè receptum eſſe qveat. Qvam conſvetudinem ego eatenùs probo, qvatenùs reditûs tempore eo, qvo pontis uſus eſt, ex pontenagio provenientes non ſufficiunt ponti conſervando. Tùm enim tempore etiam eo, qvo per vada tranſitus eſt, qvin exigi pontenagium qveat, nullum penes me dubium eſt, etſi viator tempore exundationis factæ rediturus fortè nõ ſit. Ratio eſt, qvia propter incertitudinem & varietatem tempeſtatis, qvæ etiam præſenti tempore fluminis exundationem, & hinc pontis indigentiam inducere potuiſſet, ſatiùs eſt, exiguum aliqvod vectigal pro uſu pontis in perpetuum & ſubitaneum uſum parati exſolvere, qvàm pluvioſis diebus, ubi ad flumẽ exundans ventum fuerit, nullo ibi ponte reperto, magno cum diſpendio temporis commorari, & undam recedentem expectare. Addo ego adhuc aliam limitationem, non poſſe pontem à viatore præteriri, eum in finem, ut vectigal defraudetur, ſi qvidem præter pontenagium etiam vectigal ipſum, ſive portoriũ, qvod pro mercibus importandis & exportandis exſolvitur, iſthìc exigatur. Uti enim ſuprà dixi, telonia ejusmodi conſtituta præterire, aut per vias inuſitatas incedere nemo debet. Liberum tamen adhuc erit aurigæ, ſoluto hoc vectigali, utrùm per pontem, an verò per vada ire velit, qvia tùm fiſci nihil ampliùs intereſt, dummodò, ut vectigal ſolveret, ad locum illum acceſſerit.

CAP.

CARUT XI.

De
Officio tùm viatorum, tùm publicanorum.

SUMMARIA.

Vector, aut viator, profiteri debet merces. 1.
An etiam profiteri qvis debeat res immunes? 2.
Pœna non profitentium. 3.
Portitorum nequitia. 3.
Actiones adversùs publicanorum fraudes qvæ? 4.
Actio ex edicto de publicanis. 5.
Extra ordinem qvandoq; puniendi. 6.

I.

ADdendum nunc est etiam de modo, qvi in teloniis observari debet. Circa qvem considerandum est officium tùm viatoris, & ejus, qvi merces vehit, tùm ipsius portitoris. Ex parte ejus, qvi merces vehit, necessaria est earum professio, *l. 16. §. 3. 9. & 12. ff. de publican.* etsi merces ipsæ immunes fuerint, & nullum pro eis vectigal debeatur, *n. §. 3. & 9.* Cujac. *l. 14. obs. 3.* Nec necesse est, ut publicanus veniat, & transgredientem moneat, aut instruat, §. *6. eod.* Sed ipse vector venire debet, & profiteri planè non admonitus. Sebast. Guazzin. *de confiscat. bonor. concluf. 13. ampl. 82. num. 2.* qvanqvàm disentiat Johann. Gutierrez, *de Gabell. qv. 3. num. 48.* qvod durissimum sit obligare advenas ad sciendum statuta. Sed qvæ ratio ideò parùm sufficiens est, qvia ubivis terrarum vectigalia in usu sunt, & hinc advena ignorari non potest, etiam illic loci, qvò transit, vectigal solvendum esse, & hinc adeò ei incumbit, locum istum inqvirere. Aymo Cravetta, *consil. 115. num. 3.* qvoniam hujusmodi ignorantia de re, apud omnes gentes usitatâ, crassa est, & debuisset ac potuisset interrogando facilè fieri certior. Henr. à Rosenthal. *de feud. c. 5. concluf. 37. num. 1.* Jos. Mascard. *de probat. concluf. 834. num. 8.* Thom. Sanchez. *consil. moral. l. 2. c. 4. dub. 10.*

II. Di-

II. Distingvunt Doctores inter res notoriè immunes, & illas, de qvarum libertate ambigitur; primas illas etiam à professione immunes faciunt. Fundamentum petunt ex *d. l. 16. §. 3. ff. eod.* sed meo judicio non satis accommodatè. Agitur ibi de mancipiis tùm venalibus, tùm usualibus, sine professione invectis, & ait JurisConsultus, in utrisqve pœnam commissi esse, *si tamen novitia*, inqvit, *mancipia fuerint, non veterana.* Cur in veteranis aliud receptum fuerit, nullam se reperire causam, dicit Cujacius, *d. l.* nisi qvòd eis habitus hîc fuerit veluti honor propter usum & peritiam rerum. Sed veteranum qvem esse, unde notorium esse poterit? Et cur non æqvè notorium esse poterit, mancipium esse usuale? qvippè pro qvo ipso etiam vectigal nullum solvitur, *l. 5. C. de vectigal. & l. 203. ff. de V. S.* Et tamen dicitur, mancipium usuale, qvod veteranum non fuerit, si nulla ejus professio facta sit, in commissum cadere. Utraqve qvalitas, esse usuale, & esse veteranum, æqvè ignota esse potest. Et cur ergò circa notorietatem ad hunc textum provocant Doctores? Sanè si minor usûs causa mancipia duxisset, & in sola professione erràret, qvia scil. profiteri debuerat, etsi vectigal pro iis nullum debeatur, ignoscendum esse ei, Divus Pius rescripsit, *l. fin. §. 9. ff. b. t.* Si minori propter omissam professionem rerum immunium ignoscendum est, non erit ignoscendum majori. Sic enim describitur illic loci subjectum, cui ignoscendum est, ut indultum id videatur ætati, & hinc ad alios extendi non debeat. In praxi tamen hæc eorum sententia ita recepta est, ut difficulter hodiè contrarium statuatur. De qvâ etiam testatur David Mevius, *ad jus Lubecenf. lib. 2. tit. 3. art. 6. n. 10.* ubi asserit, frustrà rerum immunium fieri professionem, nisi eo tantùm fine, ut de immunitate constet, omissam autem professionem, nunqvam operari pœnam. Add. Henr. Klock. *de vectig. jur. num. 88.* Henr. à Rosenthal, *de feud. c. 5. concluf. 38.*

III. Officium portitoris est, ut recipiat vectigal, qvantum lege constitutum est, nec qvid ultrà exigat. Atqve illud etiam, nisi paratus sit solvere viator, non nisi modestè ab initio petat. Qvod si facturum se neget viator, commissi pœna jure civili locum habebat, de qvâ mox plenius dicam; Sed jure hodierno captura qvandoqve, & carcer decerni solet ad petitionem publicani, & ipsi interim detentio mercium permissa est. Matth. Coler. *de proceß. execut. part. 1. cap. 3. numer. 74.*

Just.

Digitized by Google

Juſt. Meyer, *in colleg. Argent. h. t. n. 15.* Joh. Papon. *lib. 13. tit. 9. arreſt. 7. & 8.* Joh. Köppen, *qvæſt. 50. n. 11. 12.* Ne verò & hîc aliqva à publicanis injuria vectoribus inferatur, ſeduló diſpiciendum eſt illis, qvi publicanis hanc poteſtatem faciunt. Qvàm enim iniqvi illi, & in omnes fraudes proclives eſſe ſoleant, omnis ætatis hiſtoria, & qvotidiana inſuper docet experientia. Abundat penes illos, expoſitore Suidâ, *παῤῥησιαζόμενη βία, ἀνεπιτίμητος ἀρπαγὴ, ἀναίσχυντος πλεονεξία, πραγματεία, λόγον μὴ ἔχουσα, ἀναιδὴς ἐμπορία.* Talesqve ut plurimùm fiunt ex militibus, qvorum res ad manticam redacta fuit, vel ex procuratoribus famelicis, aut aliis nullius precii hominibus, uti eos deſcribit Loyſeau apud Limnæum, *ad capitul. Ferdinandi III. art. 20.* Et huc demùm abit omnis eorum neqvitia, ut plus æqvo per vim aut dolum extorqveant nomine vectigalium, utqve viatores itineri abſolvendo intentos circumveniant, & rebus ſuis cum damno aliorum conſulant.

IV. Ut verò audacia hæc & temeritas, qvâ maximè famoſæ ſunt publicanorum factiones, *l. 12. ff. h. t.* compeſcatur, plurimæ in eos ex jure conſtituto competunt actiones tàm rei perſecutoriæ, qvàm pœnales, poſitis tamen terminis habilibus. Datur ſcilicet condictio indebiti, *l. fin. §. fin. ff. h. t.* datur actio vi bonorum raptorum, damni injuriæ, furti, &c. *l. 1. §. 3. & 4. ff. h. t.* & pro re natâ, atqve concomitante crimine aliæ plures. Sed & ſpecialem Prætor adverſus eos dedit actionem, qvòd hoc hominum genus ſingulari modo propter freqventiam ſcelerum & infinitas fraudes notari debuerit, edixitqve, ut ſi qvid publicanus, aut alius publicani nomine, aut familia publicanorum vi ademerit, aut illicitè exegerit, in duplum illi, poſt annum in ſimplum condemnentur, *l. 1. ff. eod.* concurritqve actio ex hoc edicto cum actione bonorum vi raptorum, cum actione furti, cum actione damni ex L. Aqviliâ, ne ſcil. melior ſit publicanorum, qvam cæterorum improbiſſimorum hominum cauſa, *d. l. 1. §. 4.* Qvod tamen cum grano ſalis accipiendum eſt. Uti enim rectè obſervat Bachovius, *ad Treutl. vol. 2. diſp. 18. th. 8. lit. D.* vindicatur ex hoc edicto delictum & proprium ſive ſpeciale, & commune. Speciale eſt, ſi publicanus plus, qvàm decet, exigat nullâ adhibitâ vi, neq; commiſſo aut concurrente furto, nullo illato damno, qvod L. Aqvilia vindicatur, ita ut delictum publicani per ſe ſtet, nec aliqvod aliud concomitans habeat.

Digitized by Google

Et tùm utiq; reliqvæ actiones concurrere neqveunt, ſed unica tùm locum habet actio ex hoc edicto: Commune autem delictum eſt, ſi à publicanis aut familiâ eorum damnum detur, violentia aut furtum committatur. Atqve tùm non furti tantùm, aut ex L. Aqviliâ, aut vi bonorum raptorum actio datur, ſed etiam ſpecialis hæc ex delicto de publicanis, *l. 1. §. 2. ff. h. t.* propter qvem concurſum delictum hoc commune dici poteſt, qvod ſcil. ob unum idemqve factum generalis aliqva, & ſpecialis hæc actio locum inveniat. Ubi & illud notandum eſt, in concurſu tali, ſi intentetur ſpecialis, qvalis eſt hæc actio ex edicto de publicanis, non propterea excludi actionem generalem, qvo minus & iſta contra eundem, jam ex ſpeciali actione condemnatum, intentari qveat, qvatenus ſcil. plus eſt in generali, qvam in ſpeciali. Joh. Sichard. *ad l. 8. C. de furt. n. 5.*

V. Competit actio iſta ſpecialis, qvando intra annum inſtituitur, ad duplum ejus, qvod ademptum aut exactum eſt, poſt annum ad ſimplum. *l. 1. pr. ff. h. t.* ſed ita, ut in duplo illo ipſius etiam inſit rei perſecutio, *l. c. §. 1. ff. eod.* Et in hoc ſcil. gravior eſt, qvàm actio damni injuria ex L. Aqviliâ, qvippe in qva reus condemnari ſolet in id, qvanti plurimi res eo in anno fuerit, *pr. Inſt. de L. Aqvil.* non præcisè in duplum. Mitior tamen vicisſim eſt actio, qvam furti, aut vi bonorum raptorum, qvippe cùm in duplum detur, cùm vi bonorum raptorum in qvadruplum ſit, & furti manifeſti æqvè in qvadruplum, *l. 1. §. 3. ff. de publican.* Sed non ideò tamen minùs tenentur publicani furti, aut vi bonorum raptorum, ſi qvidem talia delicta concurrant, ſicut raptor, ſi apprehẽdatur, præter actionem vi bonorum raptorum etiam furti tenetur, *pr. Inſt. de vi bonor. rapt.* Imò verò in eo qvoqve gravior eſt ſpecialis hæc contra publicanos actio, qvod ſi non exhibeant familiam, qvæ damnum, vim aut furtum fecit, aut aliqvid illicitè exegit, in ſolidum ſuo nomine teneantur, *l. 1. §. ult. ff. h. t.* Cujac. *in paratitl. ibid.* Franc. de Amaya, *ad l. 1. C. de exact. trib. n. 18.*

VI. Præter iſtas actiones omnes etiam extra ordinem in publicanos animadvertitur. Alterum enim utilitas privatorum, alterum vigor diſciplinæ publicæ poſtulat, *l. 9. §. 5. ff. de publican.* Qvæ diſciplina utinam exacueretur haud rarò, & ſeverior in ejusmodi homines exiſteret: non ita proſtitueretur bona Reip. fama, nec tàm malè audirent apud exteros, qvod ſæpisſimè nunc contingit,

Pro-

Proceres & gubernatores Imperii. Ipſi Principi hîc incumbit, ſedulò inſpicere, qvid rerum gerant, & qvatenùs officio ſuo fungantur publicani, & alii publicarum pecuniarum receptores, eosqve, qvi dolosè & fraudulenter in eo verſati fuerint, pro ratione culpæ aut criminis commiſſi ita punire, ut metus ad reliqvos perveniat. *Multum contulerit*, inqvit Johannes Mariana, *de reg. & regis inſtit. 3. c. 7. regia vectigalia, undecunq; exiſtant, diligenter curari, ne à vafris hominibus & pravis, qvi omnes pecuniæ vias norunt, omnesqve fraudes pecuniæ cauſa ſuſcipiunt, minuantur, ſive publicani ii ſint, ſive qvibus cura regiorum vectigalium credita eſt, qvâ peſte vix ulla magis tetra excogitari poteſt. Quàm grave Reip. bonis invidioſum, plerosqve ad eam procurationem accedere exſuccos, ſine cenſu: eosdem intra paucos annos copioſos & beatos evadere: à qvibus profectò exigendum eſſet, ut rationem opum qvæſitarum exactam reddant, &c.*

CAPUT XII.

De
Pœnis fraudantium vectigal.

SUMMARIA.

Pœna commiſſi unde ita dicatur. 1.
Ceſſat commiſſum, ſi profeſſio facta fuerit. 2.
Etſi vectigal ſolutum nondum fuerit. 3.
Merces omnes indicandæ ſunt. 4.
Munes & immunes res an omnes in commiſſum cadant, ſi profeſſio facta non fuerit? 5. 7.
Currus in commiſſum cadente, an idem ſentiendum de equis? 6.
Error & ignorantia an in tali caſu excuſet? 8. 9.
Pœna commiſſi aliqvando remittitur, aliqvando planè non habet locum. 10. 11. 12.
In commiſſum qvod cadit, deſinit eſſe ejus, qvi vectigal fraudavit. 13.
Pœna fraudantium jure Saxonico. 14.

I.

SAtis jam de pœnis publicanorum, ſupereſt, ut etiam de pœnâ illorum, qvi fraudandi vectigalis gratiâ merces non profitentur, aliqva addamus. Et hæc pœna de jure civili dicitur eſſe commiſſi, *l. ult. ff. de*

Digitized by Google

ff. de publican. Committi vetus verbum est, JCtis familiare, & significat aliqvid committi, propter qvod res debeat uni dari, & alteri adimi: quia videlicet quidpiam vel factum non est, qvod debuit fieri, vel factum est, qvod non debuit fieri. Et hanc vocis explicationem adversus Claudii Salmasii impugnationes defendit Josephus Gibalinus, *de usur. lib. 3. cap. 7. art. 13. sect. 4.* ubi ostendit in talibus casibus, quibus commisso locus est, semper unam legem committi, & in aliam, sive contra aliam simul committi. Sic enim lex est, ut qvi merces apud publicanum non profitetur, eas amittat. Qui igitur facit & committit, qvamobrem merces amittat, committit contra legem, qvæ jubet fieri professionem mercium, eam tamen implet & committit, qvæ merces non professas fisco vindicat. Tota lis est de acceptione vocabuli. Sufficit nosse, commissum nihil aliud esse, qvàm rerum merciumve casum in fiscum, propter fraudem à Domino admissam. Et sic commissum facit, ut res desinat esse ejus, cujus antea fuit, qvomodo in venditione lex commissoria facit, ut res desinat esse emptoris; in pignore ut desinat esse debitoris, in vectigalibus, ut desinat esse ejus, qui vectigal non solvit. Bachov. *ad Treutl. vol. 2. disp. 1. th. 26. lit. D.*

II. Cadunt ergò merces in commissum, qvas qvis non professus est apud publicanum, fraudandi vectigalis gratiâ, *l. fin. §. 1. & 3. ff. de publican.* Repetendum enim ex superioribus, necessariam esse professionem mercium ex parte vectorum. Omissâ tali professione merces fisco acquiruntur, nec opus tùm est prævià admonitione portitoris. Ut autem præter professionem à viatoribus etiam solutio offeratur publicanis, æqvè necessarium non est, & sufficit, paratos eos esse ad solvendum. Imò verò sibi imputare debet publicanus, cur vectigal non exegerit. Hoc igitur casu, cùm professiones recitantur, commissum cessat, *l. ult. §. 12. ff. h. t.* nisi qùis post professionem illicò se subduxerit, animo non solvendi. Tùm enim paratus ille ad solutionem dici neqvit, & hinc dubium non est, merces tales in commissum cadere. Anton. Matthæus, *de auction. lib. 2. c. 7. n. 5.* non obstante professione, qvippè qvæ fine suo culpâ ipsius profitentis destituitur.

III. Possunt enimverò tales coincidere circumstantiæ, quæ, dum facta tantùm fuerit professio, viatores & vectores properantes sæpè & festinantes ab omni pœnâ immunes & excusatos reddunt, quæq; dolum omnem excludunt. Et tùm in-

Digitized by Google

incivile profectò erit, imò haud parum iniqvum, ſicubi publicanus inter commiſſa referre merces exportatas velit. Juvanda & promovenda ſunt commercia, non ſuffaminanda per exactiones, juſtâ ratione deſtitutas, faciendumq;, ut non aliter pœna decernatur, niſi poſtquam de delicto & animo fraudulento conſtet. Atqve ex his principiis noluerunt Domini fraudati vectigalis reum habere negotiatorẽ, qvi poſt profeſſionem factam merces exportaverat, nec adhuc tùm vectigal exſolverat, an J. v. D. zu Hamburg/ menſ. Aug. 1635. hat A. im verſchienen Herbſt unter andern 60. Kippen Ochſen-Häute von B. der Stadt Hamburg Bürger erkauffet/ und als er/ ſeiner Gelegenheit nach/ die Häute von Hamburg nach Ypern in Flandern abſchiffen wollen dieſelbe öffentlich auß B. Behauſung biß ans Waiſen-Hauß führen laſſen/ in Meinung dieſelbe durch einen Ever an Schiffs Bort zuſchaffen/ auch weil der Wind gut/ und der Schiffer Segelfertig geweſen/ und eilend abfahren wollen/ alſofort zu Schiffe gebracht/ und es hat der Rath zu Hamburg die Häute auß dem Schiff nehmen laſſen/ thun auch dieſelbe A. biß auf dieſe Stunde vorenthalten. Wenn nun gleich A. die von ihm in daß Schiff gebrachte Ochſen-Häute nicht richtig verzollet; Dennoch aber/ und dieweil Er dieſelbe bey deß Raths zu Hamburg Zoll angegeben/ gegen dem Zoll-Verwalter ſich erkläret/ er wolte von B. ſeinen verkäuffer/ ob es freye oder unfreye Häute wären/ ſchrifftlichen Bericht einſchaffen/ inmittelſt nicht allein die von dem Herrn der Zolle begehrte Caution auff N. N. Reichsthaler geleiſtet/ ſondern auch dem gantzen Werth der Häute auff N.N. Reichsthaler in Banco verbürget/ und der Zoll-Verwalter damit zufrieden geweſen/ ſo ſind viel erwehnte Häute nicht verfallen/ und werden auch nicht unbillich wieder außgeantwortet/ V. R. W.

IV. Qvia verò munes aliæ, aliæ immunes ſunt merces, & inter has aliæ notoriè tales, aliæ, de qvibus adhuc dubitari poſſit, jam ſuprà dixi, ita hodiè obſervari, ut iſtarum rerum, qvæ notoriè immunes ſunt, profeſſio ſecurè, & ſine metu commiſſi omitti qveat. Ne tamen obtentu immunitatis fraudetur Reſp. mercibus qvoq; non immunibus, immunium nomine traductis, denegandum non erit portitoribus, ut ſi qvando ſuſpicionis argumenta habuerint, accuratiùs inqvirant, ipſasq; merces ſibi exhiberi, & oſtendi faciant. Imò verò, ut evitetur omnis ſuſpicio, rectiùs meo judicio juberet Princeps omnes in univerſum merces, & ſic etiam no-

torie immunes profiteri, non qvidem eâ cum comminatione, ut in commiſſum cadant omnes, ſi neglecta fuerit profeſſio, ſed ut immunes munificæ fiant, aut alia aliqva mulcta pecuniaria in transgreſſores ſtatuatur.

V. Sed qværitur, ſtante vulgari Doctorum ſententiâ, ſi qvis res munes & immunes ſimul advexerit, & illas in totum, vel pro parte celaverit, utrùm munes tantùm, an verò & immunes, & porrò, utrùm pars tantùm illarum, qvæ celata eſt, an verò univerſæ in commiſſum cadant? Et univerſas confiſcari, exemplo mercium licitarum & illicitarum, qvæ ſimul advehuntur, probatur. Ita enim jus eſt, ut licitæ unà cum illicitis fiſco vindicentur, *arg. 11. §. 2. ff. h. t. l. 3. C. de naut. fœn.* ubi dicitur, propter merces illicitas etiam ipſam navem publicari, qvæ tamen inter res illicitas referri non poteſt; qvanto magis ergò reliqvæ res illicitis junctæ. Vid. Nicol. Boër. *deciſ. 178. n. 24. 25.* Gvid. Pap. *deciſ. 572.* Joh. Bapt. Coſta, *de fact. ſcient. & ignor. cent. 1. diſt. 46. n. 2.* Sed hoc tùm demum obtinet, qvando dominus navis non ignorat, merces illicitas in nave ſuâ contineri. Auguſtin. Barboſ. *ad d. l. 3.* Joh. Petr. de Ferrariis, *in prax. tit. 29 gloſſ. 8. n. 8.* Eo enim ignorante, ſi immiſſæ fuerint tales, navis diſpendium non ſuſtinet. Et ſic etiam, ſi cùm plures mercatores eandem onerarent navem, unus ex illis merces illicitas, reliqvis inſciis aut invitis, immiſerit, aut unus merces ſuas munes profeſſus non ſit, reliqvi profeſſi ſint, hujus ſolius merces publicabuntur. Nam & cùm ex pluribus heredibus unus rem munem publicanos celaverit, factum ejus coheredibus non nocet, *l. 8. ff. de publican.* Anton. Matthæ. *de crimin. tit. de læſ. maj. cap. 5. num. 19. & de auction. l. 2. c. 7. num. 14.* Pet. Peck. *ad l. 1. C. de navic. num. 6.* Qva ratione etiam ſocii excuſabuntur, ſi unus ex illis non ſolvit vectigal, ut propterea tota eorum res communis non cadat in commiſſum. Henr. à Roſenthal. *de feud. c. 5. concluſ. 41. num. 3.*

VI. Sed hîc etiam illud notandum eſt, qvod pro regulâ traditur à Doctoribus, *ex l. 16. §. 2. ff. de publican.* id tantùm inter commiſſa referri, qvod proprio nomine in cauſam commiſſi incidit. Sic enim mancipiis commiſſis, res peculiares non eſſe in eâdē cauſâ, reſcripſerunt Divi Severus & Antoninus. Pari modo ancillâ commiſſâ non committuntur nati ejus, qvia ſcil. nati non accedunt ancillis, ſed æqvè principaliter ſe habent, atq; ipſæ ancillæ.

Fran-

Franciſc. Zoannett. *ad l. in pecudum fructu ff. de uſur.* Arnold. Vinn. *ad §. 17. Inſt. de legat.* Qvod verò inferunt hinc aliqvi, curru incidente in commiſſum non publicari eqvos, id dubio non videtur carere. Cur enim currum magis aut rhedam propter merces illicitas, qvæ impoſitæ ſunt, in commiſſum cadere dicamus, qvàm jumenta currum ducentia? Currus exſe non movetur, nec vehuntur merces, niſi ab eqvis ducantur. Niſi autem veherentur merces illicitæ, in commiſſum non caderent. Cadunt ergò ideò, qvia ab eqvis ducuntur, & contra interdictum aliorſum vehuntur, unde & vectigal dicitur. Qvod ſi vel centies oneraretur currus mercibus illicitis, non propterea publicari deberet, qvemadmodùm nec ipſæ merces, niſi in alium locum ducerentur. Et cur ergò currus magis, qvàm eqvi jugales, in commiſſum cadat? Poſito ſcil. propter merces vetitas in commiſſum cadere debere currum, ad exemplum navis, mercibus prohibitis onuſtæ. Qvod ſi non intuitu mercium, ſed ideò publicandus erit currus, qvia ejus nomine nullum fuit ſolutum vectigal, uti alicubi non merces tantùm, ſed ipſa etiam vehicula vectigalibus obnoxia ſunt, *l. 60. §. pen. ff. locat.* facilè aſſentior, hoc caſu non ſimul publicari debere jumenta, qvia currus nõ eſt inter res vetitas, ut propter eum perinde in comiſſum cadere debeant jumenta, uti propter merces illicitas in commiſſum cadit currus aut navis.

VII. Et ex hinc dubitare incipio, utrum valeat argumentum, qvod faciunt Doctores, & inferunt à mercibus prohibitis atq; illicitis ad merces munes, profeſſione non indicatas, & cum immunibus junctas, ut ſicuti illo caſu unà cum illicitis licitæ confiſcentur, ita confiſcari etiam debeant hoc caſu immunes cum munibus univerſis aut ex parte celatis. Gravius eſt delictum exportare res illicitas, qvàm merces vectas non profiteri. Et gravior ergò illic, qvàm hic, decernenda erit pœna. Confiſcatione univerſorum bonorum, & capitali inſuper pœnâ plectitur, qvisqvis arma ad hoſtes exportaverit, aut frumentum, aut ſales, *l. 2. C. qvæ res export. non deb. l. 11. pr. ff. de publican.* Non ita puniuntur, qvi merces licitas occultant. Atq; ſic facilius potuit confiſcari navis, qvæ merces illicitas geſtat, cùm & alia univerſa naucleri bona in fiſcũ cadant, qvàm qvæ geſtat merces occultatas; qvanqvam & hanc publicari poſſe non negem, ſi ita lege conſtitutum fuerit. Extra legem autem æqvius eſſe videtur, navem non

Digitized by Google

non publicari, neq; merces immunes propter munes celatas, neqve reliqvas munes propter partem occultatam. Qvia enim ſtatuta, de pœnis loqventia, ſtricti ſunt juris & interpretationis, ea tantùm res & eatenùs committetur, pro qvâ & qvatenùs vectigal non præſtatur. Atq; ſic etiam ſoluto vectigali pro parte tantùm mercium, reliqvæ totæ & integræ non incident in commiſſum, qvia ſoluti vectigalis ratio eſt habenda ad proportionem mercium. Petr. Frider. *de proceſſ. lib. 2. cap. 43. n. 15.* Henr. à Roſenthal. *de feud. c. 5. concluſ. 41. n. 2.*

VIII. Ut autem pœna commiſſi obtineat, neceſſe eſt, ſcienter dolo malo res ſint celatæ. Ignorantia ergò & error qvodammodo excuſant. Dixi *qvodammodo*, qvia pœna commiſſi eis condonatur, & alia levior ſubſtituitur. Nec aliter hîc ignorantiam accipio, qvam qvatenus cum errore convenit, aut errori proxima eſt. De errante expreſsè dicitur, *in l. ult. §. 10. h. t.* eum qvidem in cauſam commiſſi incidere, ſed duplo vectigali publicanos debere eſſe contentos. Sed cur non omninò hoc eis impune eſt? Qvod enim ſcelus error habebit? cùm conſilio & animo defraudandi deſtituatur, qvi per errorem res aut prorſus non profitetur, aut falſo profitetur. Sic enim jus eſt, ut interpretatio fraudis non ex eventu ſolo, ſed inprimis ex conſilio fraudantis ſumatur, *l. 79. ff. de R. J.* Nimirum ab regulâ illâ exceptio hîc facienda eſt, ut fallat in vectigalibus & commiſſis, qvam exceptionem favor & neceſsitas Reip. effecit. Anton. Matthæ. *de auction. lib. 2. c. 7. n. 20.* Et nihilominùs tamen non ſemper, duplum ut ab errante ſolvatur, admitterem. Qvid enim ſi per errorem qvis mercem pro merce profeſſus eſt, & utraqve merx æqvè pretioſa eſt, & eidem obnoxia vectigali? Non poterit tùm dici fraudatum vectigal. Atq; ſic puto, non aliter errantẽ ad duplum ſolvendum teneri, qvàm ubi de eventu conſtat, revera defraudatum eſſe vectigal, & profeſsionẽ factam Reip. eſſe noxiam. David Mev. *ad jus Lubecenſ. part. 2. tit. 3. art. 6. n. 14.* qvi eventus non ex eo demum tempore dijudicandus eſt, qvando actus jam conſummatus eſt, & vector jam abiit, & vel nulla vel falſa profeſsio facta eſt. Ant. Matthæ. *d. l. nu. 22.* Simul atq; enim merces telonium prætervectæ ſunt, locus eſt commiſſo, nec poſtea moræ purgatio aut pœnitentia admittitur, *l. 14. ff. h. t.* Joſ. Maſcard. *concl. 834. num. & 27.*

IX. De

IX. De ignorante ſic ait JCtus, *in l. fin. §. 5. ff. h. t.* Licet qvis ignoraſſe dicat, nihilominus eum in pœnam vectigalis incidere divus Adrianus conſtituit. Per pœnam vectigalis pœnam commiſſi intelligi debere, nullus dubito. Et nihil addit vel Adrianus Imp. vel JCtus, utrum etiam hoc caſu remiſsâ pœna commiſſi, duplo vectigali portitores debeant eſſe contenti. Qvod argumẽtum eſt, deteriorem eſſe conditionem ignorantis, qvàm errantis. Et in hoc etiam diſtingvi alterum ab altero putant Franciſcus Duarenus, *ad h. t. cap. 3.* qvia error eſt in eo, qvi culpâ vacat; at culpâ nõ vacat ignorans. Idem diſcrimen notat Cujacius, *l. 14. obſerv. 3. in fin.* ex hoc ipſo textu. Etſi autem aliàs inter Doctores pro Synonymis habeantur iſta duo actionum humanarum principia, cùm etiam is, qvi errat, qvatenùs errat, ignoret, error tamen, ſi attentiùs res conſideretur, poſitivè ſe habet ad ignorantiam, dum ſupponit judiciũ aliqvod ſeu notitiam perverſam ejus, circa qvod erratur, conciliatam per viſum, opinionem, famam &c. Ignorantia ex ſe nullum cognitionis actum ſupponit, ſed habet ſe privativè. Henr. Hahn. *ad tit. de jur. & fact. ignor. n. 1.* Atq; adeò dubium mihi nullum eſt, de jure civili ignorantiam non excuſare, neq; liberare à pœnâ commiſſi, qvia, ut Cujacius rectè ait, ignorare nemini licet, qvæ ad jus publicum ſpectant. Et hinc in ignorantiâ vincibili, eâque admodùm craſsâ verſatur, culpamq; latisſimam committit, qvi ignorat, qvod omnes viatores ſcire oportet. Conf. Joh. Köppen, *qvæſt. 50. n. 26.* Qvia verò Doctores erranti qvodammodò ignoſci, *ex d. l. ult. §. 10. ff. h. t.* obſervant, & errantis atq; ignorantis aliqvam convenientiam colligunt, etiam ignorantiam, qvæ probabilis eſt, qvodammodò excuſare ſtatuunt. Sed qvæ, ut dixi, potiùs in errorem incidit. Vid. Henr. à Roſenthal, *de feud. c. 5. concluſ. 37.*

X. Dantur verò inſuper alii casûs, qvibus aut planè locum non invenit commiſſi pœna, aut remittitur. Sic enim ignoſci ſolet militibus, *l. 3. C. de vectigalib.* pupillo, ſi intra triginta dies vectigal inferat, *l. 7. §. 1. ff. de publican.* Minori, ſi in ſolâ profeſsione erraverit, *l. 16. §. 9. ff. eod.* Eſt ergò hactenus inter pupillum, & minorem aliqva differentia. Nec faciendũ cum illis, qvi putant, etiam minoribus, perinde ut pupillis, conceſſum eſſe ſpacium triginta dierum, intra qvod evitari pœna commiſſi qveat. Nec ſuccurritur aliter minoribꝰ, niſi per beneficium reſtitutionis in integrum, *l. 9. §. pen. ff. de minor.* Sfort. Odd. *de reſtitut. in integr. part. 2. qvæſt. 82. art. 4.* &

Digitized by Google

qvidem si per errorẽ aut culpam aliqvam pœnæ causam dederit. Qvod si enim dolus intervenit, cessabit restitutio *d. l. 9.* Cumq; majori etiam propter errorem adversus fiscum succurri soleat, uti supra exposui, non malè hinc colligit Antonius Matthæus, *de auction. l. 2. c. 7. nu. 30.* etiam ob minùs probabilem errorem minorem in integrum restitui, ut aliqva inter minorem & majorem sit differentia, qvippe qvi non aliter pœnam commissi evitet, qvàm error allegatus probabilis sit.

XI. Aliqvando verò commissi pœna omninò locum non habet. Qvid enim, si propter necessitatem adversæ tempestatis expositum onus fuerit? non debere hoc commisso vindicari, Divi fratres rescripserunt, *l. fin. §. 8. ff. h. t.* Et exhinc conficiunt Doctores, nautam, qvi necessitate tempestatis in devium portum defertur, ejus loci vectigalia solvere compellendum non esse. Petr. Peck. *ad l. 5. de navicul. num. 2.* Item si qvis metu hostium, latronum aut piratarum iter mutaverit, & locum, ubi profitendæ sunt merces, non attigerit, qvia fraudis consilio caret, in pœnam commissi incidisse dici neqvit. Sed & commisso locum esse negant Doctores, qvando injustum constitutum est vectigal, id enim fraudare licere, plerorumq; omnium est sententia, qvos longo ordine adducit Andreas Tiraqvellus, *de retract. in præfat. num. 69.* & seqvitur Celsus Bargalius, *de dol. lib. 1. cap. 7. num. 49.* datà ratione, qvia Princeps, injustum vectigal imponens, primus peccat, & suos subditos defraudat, & fraus potest fraude repelli, nec tàm dolum dicit committi â viatore fraudãte, qvàm fraudem Principis, injustum vectigal jubentis, excludi. Qvod & locum habere dicunt, qvando cessat causa, propter qvam constituta est gabella, & hæc nihilominus exigitur. Vincent Carocc. *de locat. conduct. part. 3. qvæst. 4. num. 10.* Videtur enim tùm qvoq; vectigal injustum esse.

XII. Verùm theorica hæc & falso nititur fundamento, & in praxi planè non procedit. Præsupponit nempe, Principi iniqvo & injusto parendum non esse. Qvod est contra monitum Apostoli, *1. Petr. II. 13. 14. 15. 18. Rom. XIII. 1. 2. 5. 7.* ubi & hoc dicitur, oportere dari vectigalia â Principe, imposita propter conscientiam de DEO, hoc præcipiente. Et qvis verò de injustitiâ vectigalis impositi judicium ferre vel debet, vel potest? Injustum vectigal dicit esse Celsus Bargalius, *d. l. n. 48.* duobus modis, vel qvia est impositum ab eo, qvi jus impo-

Digitized by Google

imponendi non habet, vel qvia non ad expensas necessarias, sed potius ad luxum & delicias insumitur. Addidi ego paulo ante tertium, qvando cessat causa, propter qvam impositū est vectigal. Primus huc non pertinet, qvia potestatem non habenti impune non paretur. Henr. à Rosenthal, *de feud. c. 5. conclus. 43. n. 1.* Sed secundus & tertius non sufficit, ut denegetur vectigal imperatum. Præter id enim, qvod difficile est de Principis mente judicare, non qvid Princeps intendat, uniuscujusqve consciencia considerate debet, sed qvid ipse DEUS velit, & qvod nos ad parendum nostris Magistratibus obliget, qvando impium non est, qvod mandatur, nec flagitiosum, uti rectè tradit Hadrianus Saravia, *de imperandi autor. & Christ. obed. lib. 2. c. 51.* In praxi autem ideò nullus ejus doctrinæ usus est, qvia Princeps talia vectigalia imperans commissi pœnam decernet, qvotiescunqve defraudantem deprehendet, nec tùm, utrum commissæ res fuerint, longam disputationem admittet.

XIII. Qvotiescunq; verò pœna commissi locum habet, res, qvæ commissa est, statim desinit ejus esse, qvi crimen contraxit, dominiumqve rei vectigali acqviritur, *l. 14. ff. h. t.* qvod singulare videtur Francis. Duareno, *ad h. t. cap. 3.* contra juris rationem, *l. 20. C. de pact.* Ea propter commissi persecutio, sicut adversus qvemlibet possessorem, sic & adversus heredem competit, *d. l. 14.* non demum post litem contestatam cum defuncto, uti putat Regnerus Sixtinus, *de regalib. lib. 2. c. 6. num.* 167. sed etiam tūm, qvando vivo eo, qvi deliqvit, qvæstio mota nondum fuit, cum simpliciter dicatur, *l. 8. ff. h. t.* fraudati vectigalis crimen ad heredem ejus, qvi fraudem contraxit, commissi ratione trsnsmitti, dummodò possidet heres aut dolo possidere desiit, qvod in omni rei vindicatione necessarium reqvisitum est, *l. 27. §. 3. & l. 36. in pr. ff. de R. V.* Qvem verò pro suâ sentētiâ Sixtinus adducit textum, *ex l. ult. §. 13. ff. de publ.* ad præsens negocium applicari neqvit, cum agat de heredibus delinqventis publicani, notante glossâ *ibid.* qvem variis pœnis obnoxium esse dixi supra. Et qvia rei vindicationē fisco competere diximus, facile hinc intelligitur, possessionem rei, qvæ in commissum incidit, penes viatorem aut vectorem tamdiu manere, qvoad sententia supervenerit declaratoria. Nec enim, qvia dominium ipso jure amissum est, amissa etiam propterea illicò est possessio. Et generaliter leges & statuta, qvæ inducunt privationem,

Digitized by Google

ipso jure, ad dominii tantùm, non possessionis simul privationem spectant. Andr. Gail. *l. 2. obs. 51. n. 5.* Sebastian. Gvazzin. *de confisc. bon consuet. 15. n. 11. 13. seq.* Vincent. Carocc. *de locat. part. 4. qvæst. 8. n. 17.* Et sic ergò publicani proprià autoritate rem commissam auferre neqveunt. Henr. à Rosenthal, *feud. cap. 5. concluf. 36. n. 3.* Deniqve & istud notandum, cessare vindicationem istam, si qvinqvennium sine lite elapsum sit, *l. 2. C. de vectigal.* Et hinc igitur, dominium, qvod competebat, recessisse videtur.

XIV. Jure Saxonico pœna commissi constituta non est, sed merè pecuniaria. Qvi enim valvarum, pontium, sive aqvarium telonium non persolverit, qvadruplum resundere, telonium autem forense, qvi non dederit, triginta solidos pœnæ nomine persolvere tenetur. Wer Brücken oder Wasser-Zoll entführet / der soll ihn vierfältig vergelten. Wer Marckzoll entführet / der soll dreißig Schilling zur Busse geben/ LandR. *lib. 2. art. 27.* Coler. *decis. 190.* Qvod ipsum tamen restringunt nonnulli ad casum, qvo ex negligentiâ aut ignorantiâ vectigal non solvitur, atqve diversum planè obtinere volunt, qvando fraudulenter & dolosè peccatur, ut tùm pœna arbitraria, puta carcer aut mulcta pecuniaria decerni qveat. Carpzov. *p. 4. const. 41. def. ult.* Et huc pertinet Constitutio Saxonica, qvæ habetur inter non editas, *part. 4. n. 4.* In genere notandum, consvetudinem cujusqve provinciæ attendi oportere, *l. 4. §. fin. h. t.* qvæ tamen non obstat, qvò minùs mutari qveat

ab eo, qvi jus vectigalia constituendi habet.

CAPUT XIII.

De Securitate ab eo, qvi vectigal accipit, præstandâ.

SUMMARIA.

Princeps & conservare debet vias publicas & securas præstare. 1.
Et in hanc rem vectigalia solvuntur. 2.
Hinc igitur indemnes præstare debet Princeps viatores. 3.
Boceri sententia. 4.
Vis major & fortuiti casûs non præstari debent à Principe. 5.
Utùrm in territorium Principis amici hostem persequi liceat? 6.

Reli-

I.

RElicvum est, ut videamus, qvid vicissim præstare debeat Princeps propter vectigalia soluta. Id verò intelligitur ex fine, propter qvem vectigalia& gabellæ primitùs institutæ sunt. Finem suprà diximus esse duplicem, alterum qvidē, ut conservari & reparari qveant viæ publicæ, alterum verò, ut securi ire, atqve redire qveant cum bonis suis viatores. Andr. Knichen, *de Sax. nom prov. jur. verb. DUCUM. C. 5. n. 77.* Utrumqve oppidò necessarium est in benè constitutâ Rep., utrumqve ad finem istum communem tendit, ut commercia ultro citroq; conserventur. Qvia enim viæ publicæ ad Principem spectant, & inter regalia referuntur, ut viæ usui esse possint, & civibus & peregrè advenientibus, Principi incumbit efficere. Usui autem esse neqveunt, si vel inviæ factæ fuerint, vel â latronibus obsessæ. Principis igitur hæc cura est, & ut complanentur viæ publicæ, & ut â malis hominibus eas obsidentibus, purgentur, tutæqve reddantur, & ad eam curam isti ex officii ratione, qvatenùs Principes sunt, obligantur.

II. Posito hoc principio, fortior adhuc & haud paulò adstrictior fit obligatio, qvando accedit perceptio vectigalis, in eum finem constituti. Sanè videri poterant terrarum Domini turpiter accipere pecuniam ejus rei gratiâ, ad qvam ipsi ex officii ratione tenentur. Thomas Maul, *de jur. conducendi, tit. 7. n. 4.* Sed qvia res ista sine impensis & sumptibus perfici neqvit, non magis improbanda erit vectigalis constitutio, ad reficiēdas & securas reddendas vias, qvàm improbari potest tributorum indictio & exactio ad defendendos cives & subditos; ad qvam defensionem itidem ex officio tenetur Princeps. Nec verò qvisqvam est, qvi non malit Principi in eam rem aliqvid contribuere, qvàm per vias salebrosas & destructas aut minùs securas incedere. Secus est, qvando ex solâ libidine dominorū, sine publicâ utilitate commeantium, sed solo arbitrio vectigalia exiguntur. Talia enim non refectiones, sed obsessiones viarum rectius dici, & in qvibusdam locis sine publico commodo durissimè ab Helvetijs exigi, scribit Carolus Molinæus, *ad l. 7. C. de SS. Eccles.* Nec verò, qvod suprà dixi, alia dari potest ratio, propter qvam excusari qveat vectigalium receptio, qvàm ut loca & itinera à prædonibus & latrunculis tuta reddantur, utq; munitæ & benè compositæ semper habeantur viæ. Ex perceptione igi-

Digitized by Google

tur pedagii aut vectigalis videtur percipiens ultra debitum, ex jure Principis proveniens, tacitè se obligare ad præstationem securitatis per territorium suum.

III. Ex qvo seqvitur porrò, â domino territorii damnum omne, qvod culpâ ejus viatoribus infertur, resarciendum esse. Dum enim tenetur Dominus securitatem præstare, si non præstat, per omissionem ejus, qvod facere debet, in culpâ est, ut viator damnum patiatur. Culpa enim hîc in damno nõ avertendo consistit, & ad desidiam ac negligentiam pertinet. Nic. Burgund. *de peric. & culp. c. 1. n. 6.* At ratio naturalis dictitat, eum, qvi culpâ suâ damnum alicui dat, damnum illud resarcire debere, posito, qvod obligatus sit damnum istud avertere. Sed & oppidò gravis esset pœna commissi propter defraudationem vectigalis constituta, nisi vicissim hoc haberent â Principe viatores, ut, ubi solutum â se fuerit vectigal, indemnes ipsi præstentur. Et hanc sententiam pleriqve omnes defendunt Doctores. Udalr. Zasius, *lib. 1. consil. 14. & 15.* Andr. Gail. *l. 2. Obs. 64.* & ibi Bernhardus Greven, *conclus. 64.* Paris de Puteo, *de Synt. verb. Robaria n. 2.* Petr. Anton. de Petra, *de pot. princ. c. 8. n. 38.* Petr. de Andlo, *de imp. Rom. lib. 2. c. 18.* & ibi Marqv. Freherus. Petr. Binsfeld, *ad cap. 9. X. de injur. & damn. dat. qvæst. 8.* Matth. Coler. *de process. execut. p. 1. c. 2. n. 335. & decis. 189.* Mynsing. *Cent. 5. obs. 70.* Joh. Köppen. *qvæst. 37.* Anton. Gothofred. *disp. Feud. 3. th. 7. lit. C.* Thom. Maul, *de jur. conducend. 7.* Andr. Knichen, *de Sax non prov. jur. c. 5. n. 80.* Philip. Knipschild *de cevit. Imp. l. 2. c. 5. n. 146.* Dn. Tabor, *de hoplophor. c. 4. n. 6.*

IV. Primus, nî fallor, in diversam abiit sententiam Henricus Bocerus, *de regal. c. 2. n.* 156. statuens, non esse obligatum territorii dominum ad resarciendum damnum, qvod viatoribus in viâ publicâ datum est. Sed meo judicio non satis considerate. Dum enim ex jure privatis proposito æstimari vult jus publicum, qvale hoc est, qvod ad regalia pertinet, inprimis si habeatur respectus ad alios, qvi subditi non sunt, ὑπὲρ τὸ ἐγκαμμένα πηδᾶν mihi videtur. Non esse ullam obligationem, nisi qvæ jure aliqvo vel civili, vel prætorio constituta, vel comprobata sit, ad jus civile Romanorũ, privatis præscriptum, pertinet, non ad jus Principum; nec admitterem ego Consulem Romanum excipientem, pacta sua, cum Pœnis inita, â Prætore suo non esse comprobata. Et qvorsum igitur necessum erit, omnes species contractuum vel qvasi contra-

Digitized by Google

tractuum, delictorum vel qvali delictorum enumerare? Qvorsum necesse est, de actione, qvæ viatoribus ob damnum datum adversus Principem competat, scrupulosè inqvirere & scrutari? Dicam simpliciter, Principem obligatum esse, ideò, qvia Princeps est, & teneri in conscientiâ, ut damnum ab aliis datum, qvod avertere debuit, resarciat, etsi conveniri actione aut cogi non possit.

V. Restringenda tamen est sententia communis ad casum istum, qvando dominus territorii prohibere injuriam & damnum datum potuit, & non prohibuit. Si qvando enim repente in territorium, magna prædonum & bannitorum copia irruat, & prædam faciat, ut occurri eis ex tempore manu armatâ neqveat, nec prævideri casus ille potuit, non teneri Principem damnum datum resarcire, verius est Petr. Binsfeld. *d. l.* Matth. Coler. *de proces. exec. lib. 1. c. 2. n. 336.* qvanqvam, ut impediat talem irruptionem, ad omnem diligentiam obstrictus sit. Et hactenus admittere possum, qvod statuit Thomas Maul, *de jur. conduc. tit. 7. n. 3.* non excusari Dominum, si asserat, prohibere se non potuisse, posito sc. vim talem fuisse, qvæ prævideri aut prohiberi potuerit, & qvidem pro conditione & statu ipsius Principis. Ut enim integrum ille ad vim talem repellendam semper alat exercitum, incivile esset, eum adstringere. Vis major autem, ut & fatale damnum & fortuiti casus â nemine præstandi sunt. Etsi autem Johannes Köppen, *decis. 37. n. 10.* distinctionē faciat inter dominos eos, qvi vectigalia accipiunt, & qvi nulla talia accipiunt, illosq; indistinctè ad restitutionem damni, sive prohibere potuerint, sive minus, hos verò tùm demum, qvando prohibere potuerint, teneri existimet, eumq; seqvatur Bernhardus Græveus, *d. l. n. 5.* æqvior tamen videtur sententia simpliciter asserens, non teneri dominum, si prohibere non poterit, cùm ad imposibilia nemo obligetur. Illùd obiter notandum est, non teneri Principem ad restitutionem, si viator in viâ regiâ & solitâ non incesserit.

VI. Finem imponat qvæstio non inelegans ad securitatem, qvam quisq; dominus per territorium, & in territorio suo præstare tenetur, pertinens: Utrum in territorium pacatum usq; hostem persequi & ibi occidere liceat? qvod etiam de navibus armatis qværitur: utrum hostiles naves persequenti in alieno & pacato portu invadere liceat? Distinctionem hic facit Hugo Grot.

lib.

Digitized by Google

lib. 3. de jure b. & pac. c. 4. n. 8. & vel ipsos inter se hostes attendi debere putat, vel habitudinem utriusq; ad dominum territorii pacati. Hostes qvà tales ubiqve locorum mutuò se offendere posse, ait, qvia nullibi desinit esse hostis, ubicunq; fuerit, quoad bellum nõ fuerit transactione, aut alterius victoria finitum; sed in territorio pacato interficere hostes non licere dicit, non quod ex se potestatem non habeat hostis, sed quod impedimentum aliunde adveniat, jure scilicet & prohibitione ejus, qvi ibi imperium habet. Rectè omninò. Potest enim, qui in eo loco imperium habet, lege suâ prohibere, ne id fiat, & si contra legem factum sit, de eo tanqvam de delicto poscere, ut sibi satisfiat. Idem Grot. *l. 3. c. 6. n. 26.* Qvod verò addit Grot. *d. c. 4.* cessare jus promiscuum nocendi, qvod inter hostes introductum est, sicubi judicia vigent, id veram rationem, cur in solo pacato hosti nocere non liceat, non exprimit, uti optimè animadvertit Dn. Strauch. *dissert. de imper. mar. cap. 6. n. 9. Vix enim*, inqvit, *ut cognitionem hanc Resp. media sibi sumat: Vix, ut partes belligerantes ejus cognitioni se submittant.* Potiùs ergò est, ut ad imperium referamus, quod habet dominus in pacato territorio.

CAPUT XIV.

De Jure venandi.

SUMMARIA.

Venandi studium ab Ecclesiæ Patribus parùm commendatur. 1.
Ut & à Moralistis. 2.
Venatio qvotuplex? 3.
Oppressiva venatio qvid? 3.
Arenaria venatio qvid? 3. 5.
Saltuosa venatio qvid sit? 3.
Venatio propriè ad feras, figuratè ad homines refertur. 4.
Arenaria venatio differt à venatione propriè dicta. 5.
Arenaria venatio unde dicatur? 6.
Saltuosa venatio in qvem finem instituatur? 7.
Ecclesiæ patres arenariam venationem sub num. 1. intelligunt. 8.

Venat.

Digitized by Google

Venatio propriè dicta in totum improbari nequit. 9.
Venatio quomodo utilis & honesta esse possit ex loco, ex tempore, modo, personâ, & causâ? 10.
Moderatum venationis exercitium non improbatur; sed potius commendatur. 11.
Venationis labores cum bellicis magnam habent cognationem. 12.
Venatio principibus viris omnium maximè convenit. 13. 43.
Principes an sibi solis venationes jure vindicent? 14.
Aliis hodie venari non licet, nisi illis, qui territorii domini sunt, & quibus illi concesserunt. 14.
Ferae non acquiruntur jure soli & loci, sed simpliciter jure capionis. 15.
Ferae, quae in sylvâ circumsepta, ex quâ elabendi via competit, vagantur, in possessionem & dominium non veniunt, nisi captae fuerint. 16.
Ex actu illicito an possit, si venari non liceret, effectus produci suâ naturâ justus. 17.
Principes jure suo venandi jus sibi vindicare, & subditis interdicere possunt. 18.
Jus venandi praescriptione saltem immemoriali hodie acquiri potest. 18. 45.
Subditis vix licebit contradicere, si quid Princeps supremus in suo territorio constituat. 19.
Occupatio solùm jus prohibendi ingredi volentem tribuit, & adversus venantem actionem injuriarum producit. 20.
Principi res subditorum proprias certo casu auferre licet. 21.
Lex civilis nihil potest praecipere, quod jus naturae prohibet, aut prohibere, quod praecipit. 21.
Venatio jure naturali omnibus permissa, ex variis autem causis potest per Principes prohiberi. 22.
Venationis prohibitio justam causam praesupponere debet. 23.
Causae prohibendi venationem quae sint praecipuae. 23.
Fera, contra prohibitionem Principis capta, non est capientis, sed Principis prohibentis. 24.
Princeps potest circa modum acquirendi, ex Jure Gentium provenientem, aliquid statuere, & legem civilem impedire, ut capienti fera capta non acquiratur. 25.
Princeps potest dominii acquisitionem, subditis suis competentem, lege positiva antevertere, & statuere, ut jus occupandi res, quae sunt nullius, sibi soli competat. 26.
Princeps sibi soli jus venandi reservare potest, & subditis intendicere, ne eodem jure utantur. 27.
Prohibitio venationis non extenditur ad jus occidendi bestiam incursantem, & vitae periculum intentantem. 28.
Princeps venationes prohibens tenetur resarcire subditis damna, quae à feris, vel ipsis etiam venatoribus, data fuerunt. 29.
Venandi studium apud Principes, si nimium fuerit, saepè degenerat in pessimam prurigínem. 30.

Digitized by Google

Venandi ſtudium excedentes ſæpè riſui ſeſe exponunt. 31.

Principes plerumqve venationis Juris tenaciſſimi ſunt, nec violari id à qvoqvam ſubditorum facilè patiuntur. 32.

In arbitrio Principum eſt, qvalem transgreſſoribus decernere velint pœnam. 32.

Princeps an violatoribus ſuæ legis ultimum ſupplicium irrogare poſſit? 33. 34. 35 36.

Clericis non licet indulgere venationibus. 37. 41. 42.

Canoniſtæ Clericis concedunt venationem, qvæ ſanitatis vel recreationis cauſa cum ſilentio fit; non autem periculoſam, clamoroſam, & eam, qvæ cum armis fit. 38.

Sed Canoniſtarum explicatio non videtur ſatis conveniens, qvia Canones Clericis omnem venationem interdicunt. 39. 41.

Clerici morum gravitate & vitæ genere omnibus aliis in Rep. civibus antecellant, & inania hominum ſtudia vitent. 40.

Clericis qvare non liceat venari? 41.

Clerici rectius abſtinent ab omni venatione, qualicunq; ea ſit. 42.

Venandi ſtudium peculiare, & veluti proprium fuit ex omni ævo heroibus & viris illuſtribus. 43. 13.

Si qvis alleget, Jus venandi in fundo alieno præſcriptione ſibi acqviſitum eſſe, non attenditur in foro Saxonico. 44.

Jus venandi in fundo alieno præſcriptione immemoriali *in foro Saxonico poteſt acqviri. 45.*

Ex jure communi extra Electoratum attenditur tempus præſcriptionis, & in poſſeſſorio ſententia concipitur. 46.

I.

VEnandi ſtudium antiqvioris Eccleſiæ patribus parùm placuiſſe, aut commendatum fuiſſe, oſtendunt ea, qvæ ex ipſorum ſcriptis in hanc rem collegit Gratianus, *can. 9. 10. 11. 12. 13. 14. diſt. 86.* Auguſtini verba hæc referuntur: *Qui venatoribus donant, non hominibus donant, ſed arti neqviſſimæ. Nam ſi homo tantùm eſſet, & venator non eſſet, non ei donares, honoras in eo vitium, non naturam.* Alia ejusdem hæc: *Vident homines venatores, & delectantur, væ miſeris, ſi ſe non correxerint, qvi enim venatorem vident, & delectantur, videbunt Salvatorem & triſtabuntur.* Conſimilia ſunt, qvæ ex Hieronymi ſcriptis recenſentur: *Eſau venator erat, qvoniam peccator erat. Et penitus non invenimus in Scripturis ſanctis ſanctum aliqvem venatorem, piſcatores invenimus ſanctos, &c.* Explicatiùs hanc Hieronymi ſententiam, & veluti per paraphraſin qvandam interpretatur Johannes Sarisberienſis,

in

in policratico, Lib. 1. cap. 4. qvando ait: *Ab ætate primâ, cui rationis lege natura præscripserat, inspice Patriarchas: datâ lege transi ad Duces, procede ad judices, ad Reges progredere, percurre seriem Prophetarum, fidelis populi officia & studia perscrutare, quos in serie veteris instrumenti legis exercuisse venaticam? Nempe Idumæos, Ismaëlitas & gentes, qvæ dominum nesciebant.* Et paulo post: *interroga patres tuos & annunciabunt tibi, majores tuos & dicent, se nunquam legisse sanctum venatorem, &c.*

II. Qvi censores morum esse affectant, ex his iisdem principiis, & iisdem penè verbis in venandi studiũ invehuntur. Henricus Cornelius Agrippa, *de vanit. scient. cap.* 77. in hunc modum declamat: *Hæc ab initio seculi semper pessimorum hominũ peccatorumq; præcipuum exercitium fuit. Nam Cain, Lamech, Nimbrotum, Ismaelem, Esavum robustos venatores Sacræ literæ prodidérunt, nec ullos in veteri Lege venaticam exercuisse legimus, nisi Ismaëlitas, Idumæos, & & gentes, qvæ nõ cognoverunt Deum. A venatione tyrannidi initium fuit, qvia commodiorem non reperit autorem, qvàm eum, qvi in cæde & carnificio ferarum & volutabro sanguinis Deum naturamq; contemnere didicisset: Inventores tàm infelicis artificii extitisse narrantur Thebani, gens fraude, furtis, perjuriis insignis, parricidiis & incestibus detestanda, â qvibus ejus exercitiis præcepta ad Phrygios transmissa sunt, gentẽ æqvè impudicam, sed stultam atq; levem, qvos idcircò contempsêrunt Athenienses & Lacedæmonii, populi graviores, &c.* Στηλιτευτικὰ magis sunt, quæ in venatores glomerat Franciscus Petrarcha, *de remed. utr. fort. dial.* 32. *Si errore depositô*, inqvit, *in rem ipsam figis oculos, seminobilium ultimi ordinis exercitium hoc videbis, qvos â rebus arduis torpor qvidam & ignaviæ comes diffidentia, ab humilibus autem pudor ac superbia dehortantur & retrahunt. Ad honestum igitur nihil idonei silvas colunt, non vitam solitariã acturi, cui non minus, quàm politicæ se ineptos sciunt, sed feris ac canibus & volucribus convicturi, qvod non facerent, nisi illis similitudine aliqvâ juncti essent. Pudebit forsitan, si ad antiqva respiciant, seqve cum majoribus metiantur ac comparent. Sæpè qvidem legere potuerunt & Platonem philosophantem, & Homerum poëtantem, & Tullium orantem, & Cæsarem triumphantem, venantem puto non legerint.* Omnia hæc in compendium qvasi coëgit, qvi venatoris definitionem hanc excogitavit, qvod sit *bestia, sedens super bestiam, secum ducens bestiam, & insequens bestiam.*

III. Talia coacervari possent plura,

plura, nisi parcendum esset chartæ, & utendum tempore. Et qvidem, qvæ adduximus, pleraq; in venatores ferarum conscripta sunt. Aliqva tamen diversam planè perstringunt speciē, & alio planè sensu accipienda sunt. Canonistæ enim secuti glossam, *in c. 8. dist. 86.* & Scholastici, qvos in hanc rem citat Joh. Altensteig, *in Lexic. theol. vocab. venatio*, triplicem statuunt venationem, oppressivam, arenariam & saltuosam. Oppressivam dicunt, qvando opprimuntur pauperes, qvaliter Nimroth dictus fuit robustus Venator, id est, hominum oppressor & exactor, uti explicat Gratianus, *in fin. distinct. 6.* Arenaria illis est, qvādo qvis pugnat cum bestiâ dentatâ in arenâ, & ad hoc locat operas suas, qualis describitur, *in l. 1. §. 5. ff. de postul.* Saltuosa est, qvæ fit in silvis & saltibus montiū & feras insequitur, non ut pugnet cum illis venator, sed ut capiat.

IV. Ipsæ autem hæ descriptiones ostendunt, vocabulū venationis nō omnibus his speciebus competere eôdem modô, sed κατὰ πρότερον, καὶ κατ' ὕστερον, ita ut primô & principaliter species una menti proponatur, ad qvam ἐφέξης & ordine qvodam referantur reliqvæ. Venationem ad feras propriè referri, usus communis ostendit, figuratè tamen etiam oppressio hominum per vim facta ab hominibus violentis venationi comparatur. Dubium enim non est, Nimrodum ideò robustum venatorem vocari, *Genes. X.* qvod violentiâ suâ & qvasi venatione alios homines subegerit. *Probabile est tamen*, inqvit Andreas Rivetus, *in Genes. exerc. 65. primùm ab arte venandi propriè dictâ incœpisse, roburq; suum & industriam adversus feras primùm exercuisse; deindè facto periculò homines ipsos invasisse, prout accidit sæpè, ut ex nimiâ venationis consvetudine homines ad immanitatem erga suos similes procedant, & robusti venatores, atq; alii viribus præpollentes & potentes tyranni fiant & aliorum oppressores. Sic Esau dicitur fuisse venator, qvi etiam homo fuit violentus. Sæpiùs Viri fortes & bellicosi hòc rudimentô militiæ fuerunt initiati, & sunt hæc ferè bellorum crepundia.* Et hæc de venatione oppressiva.

V. Arenaria propiq accedit ad venationē propriè dictam, qvippè qvæ itidē cum feris rem gerit, sed in hoc tamen differt, qvòd venatio propriè dicta non excludat auxilium aliorū, uti excludit arenaria, neqve pugnandi, sed capiendi causâ instituatur, atq; idcircò nō cum belluis tantùm, & bestiis naturâ ferocibus, sed cum qvibusvis aliis feris, qvæ naturali suò impetu feruntur & è conspectu hominū se auferre solent in solitudines, exerceatur. In jure nostro arenaria hæc quandoq; simpliciter venatio

Digitized by Google

venatio dicitur *l.122.pr.ff. de leg.1. l. 4.in fin.ff. de administr.ad civ.pert.* qvandoqve ludus venatorius, *l.8. §.11.ff. de pœn.* qvandoqve simpliciter ludus apud Paul. *l.5. sent. tit.17.* Eratqve tale spectaculum horrendum visu, omniq; crudelitate & feritate plenum, imò verò nudis etiam cogitationibus triste, videre hominem cum bestiis pugnantem, Romanis tamen, talibus venationibus adsvetis, valdè jucundum, sed Ciceronis judiciò parùm civile. *Qvæ potest esse homini politico delectatio*, inqvit ille, *cùm aut homo imbecillis à valentissimâ bestiâ laniatur, aut præclara bestia venabulò transverberatur? lib.7. epist.1.* Digna sunt, qvæ hìc legantur, verba Salviani Episcopi Massilienſis, *ex lib.6. de gubern. DEI: Summum deliciarum genus est, mori homines, aut qvod est morte gravius acerbiusq;, lacerari, expleri ferarum alveos humanis carnibus, comedi homines, cum circumstantium lætitiâ, conspicientium voluptate: hoc est, non minùs penè hominum adspectibus, qvàm bestiarum dentibus devorari. Atq; ut hoc fiat, orbis impendium est*, &c. Tertulliani, Nazianzeni, Chrysostomi, & aliorum invectivas lubens prætereo, ne nimiùm excrescat, qvod molimur, opus.

VI. Qvi in arenam ita descendebant, ut cum bestiis pugnarent, unde & arenaria venatio dicitur, & ipsi qvoqve venatores arenarii, *l.21. §.2. ff. de Testib. l.5. ff. ad SCt. Trebell. l.38. ff. de op. lib.* vel damnati erant per sententiam ad istud spectaculi genus, qvi & dati ad bestias dicebantur, *l.8. ff. ad L. Cornel. de falſ. l.29. ff. de pœn.* vel ad id venditi, qvod aliqvando factum fuisse colligitur ex *l.42. ff. de contr. empt. l.11. §.1. ff. ad L. Cornel. de sicar.* vel mercede ad id conducti, qvorum mentio fit *in l.1. §.6. ff. de postul. l.2. §.5. ff. de his qvi not. infam. l.3. §.5. ff. de testib. l.1. §.6. ff. ad SCt. Tertyll.* vel deniqve id faciebant ex singulari affectatione fortitudinis sive virtutis ostentandæ gratiâ, sive ob inanem gloriam & populi applausûs, sive etiam ex levitate, *d. l.1. §.6. ff. de postul.* Franc. de Amaya, *ad l.un. C. de venat. ferar. num.7. seqq.* Sed ab his talibus spectaculis Christiani meritò abstinebant, nec interesse poterant salvâ pietate, & fidei suæ professione. Qvod Tertullianus *de spectac.* Minutius Felix, *in Octavio*, & alii prolixè ostendunt.

VII. Supereſt venatio saltuosa, uti vocatur, qvæ in eum finem instituitur, ut feræ capiantur, & occidantur, sive utilitatis publicæ causâ, qvando à provincialibus illæ metuuntur, qvò pertinet constitutio Honorii Imp. *in l.1. Cod. Theodos. de venat.*

nat. ferar. ſivè ad usûs privatos, & in utilitatem rei domeſticæ, ſive etiam voluptatis causâ, & ad recreationem corporis. Barth. Chaſſaneus, *in catal. glor. mund. part. 11. conſid. 50.* cui rei adeò addicti fuérunt majores noſtri, ut vitam omnem in venationibus ac ſtudiis rei militaris conſiſtere ſcripſerit Julius Cæſ. *lib. 6. comment. bell. Gall.* Et hæc ſignificatio propriiſſima eſt, qvæ ex vi vocabuli primò & principaliter intellectui ſe ſiſtit, & à qvibusvis etiam ſubroſtranis auditâ voce concipitur. De qvâ deinceps prolixior inſtituetur diſcurſus.

VIII. Jam verò diſpiciendum nobis eſt, de qvâ venationum ſpecie accipi oporteat dicta patrum, ſub *num. 1.* ex Gratiani compilatione adducta. Auguſtini ſententias qvod concernit, illas non niſi de venatoribus arenariis ſeu amphitheatralibus accipiendas eſſe, & gloſſa antehac monuit, & repetiit Franc. de Amaya, ad *l. un.* C. *de venat. fer. num. 16.* Atqve id patet ex verbis ipſius Auguſtini relatis ab eodem Gratiano, *c. 9. diſt. câd.* ubi dicitur: *Qvi venatoribus donant, qvare donant? dicant mihi, qvare donant venatori? hoc in illo amant, in qvo neqvisſimus eſt: hoc in illo paſcunt, hoc in illo veſtiunt, ipſam neqvitiam publicant ſpectaculis hominum, &c.* Spectaculorum dum facit mentionem, non aliam intelligit venationem, qvàm arenariam illam. Neqve dicere poteris, venationem talem, Auguſtini ævô, qvippè qvi ineunte ſeculô V. floruit, non ampliùs fuiſſe in uſu, qvòd lege Conſtantini eam prorsùs prohibitam & ſublatam putent nonnulli, & jam Juliani ætate ceſſaſſe exiſtimet Pamelius, *ad Tertull. de ſpect. ante cap. 1.* Etſi enim Conſtantini fortè hic animus fuit, ut commisſiones ferarum cum beſtiariis ſive arenariis prorsùs tolleret, cùm & gladiatorum cruenta ſpectacula prohibuerit, *l. un.* C. *de gladiator.* non tamen ille efficere potuit, qvin aliqvando ad ingenium feri homines redierint. Imò verò Juſtiniani adhuc tempore, & ſic longè poſt obitum Auguſtini freqventata adhuc fuiſſe talia ſpectacula, ex *Novell. 105. cap. 1. & novell. 115. cap. 3.* oſtendunt Amaya, *d. l.* & Jacob. Gothofred. *ad l. 1. Cod. Theod. de venat. ferar.* Et qvod magis mirum videri poteſt, etiam tempore Henrici II. Imperatoris circa annum MIII. hoc ſpectaculum celebrari conſveviſſe, ex Everhelmo probat Fr. Amaya, *d. l. n. 75.*

IX. Reliqva, qvæ adducta ſunt, qvæq; adduci ab aliis ſolent alia, venationem qvidem propriè dictam impetunt, ſed in abuſibus ſuis veluti im-

Digitized by Google

immersam, & qvoad eos, qvi nimiô ejus amore atqve studiô tenentur. Improbari sanè in totum ea neqvit, qvandoqvidem ipse DEUS venationibus leges præscripserit, *Levit.* XVII. 13. *Qvi venatione atq; aucupiô teperit feram, vel avem, qvibus vesci licitum est, fundat sangvinem ejus, & operiat eum terrâ.* Isaacus jubet Esavum filium suum, ut in campum egressus ferinam capiat, *Genes.* XXVII. 4. Et Salomon mensam regiam plurimâ cervorum, caprarum, ac bubulorum ferinâ instruxit, *1. Reg.* IV. 23. Qvod utiqve ipsis non licuisset, si qvidem venatio artibus in totum prohibitis connumerari deberet. Addi possunt alia ex omni historiarum memoriâ Virorum insigni pietate & laude clarissimorum exempla, si qvidem numero depugnandum esset. Et qvorsum verò creasset ab initio DEUS carnem ferinam, nisi capere eam hominibus liceret, qvorum in gratiam omnia ab initio condita fuérunt?

X. Ipse Sarisberiensis, acerrimus venationis insectator, postqvàm plurima adversùs eam dixisset, concludit tandem, se in abusum potiùs declamitâsse, qvàm in usum moderatum. *Venatica*, inqvit, *immoderatò voluptatis incursu virilem animum concutit, & fundamentum rationis subvertit, utilis autem & honesta esse potest ex loco, ex tempore, modo, personâ, & causâ.* Ex tempore, si ei non impendatur, qvod debetur cultui religionis, aut naturæ rerum aut debito officii, aut magis necessariis occupationibus. Ex loco, ut in suo vel communi vel licito exerceatur venatio, dum consortibus non irrogetur injuria, &c. Modô, ne qvis diutiùs licito, in opere tamen licito ex pravâ consvetudine & immoderato amore, moretur. Personâ, qvia nulla versatur in culpâ, qvi urgente stimulô necessitatis, non reprobati studii exercitiô vitam cogitur exhibere. Qvi otii inertiam vitant, qvi gerendis negociis disponunt membra, dum laboribus assvescunt, qvi vitiosam corporis fugiunt molem, servatâ in omnibus dignitate personæ, justæ reprehensionis non patiuntur aculeos. Opus enim non ex sẽ, sed ex causâ fit crimen. Causa qvoqve actum poterit decorare, si aut necessitate subsistat, aut vigeat utilitate, aut honestate splendescat, & ex affectu mentis tota valeat substantia operis colorari.

XI. Qvæcunqve ergò in vituperium venationis afferri solent, audienda sunt, nisi restringantur ad nimium ejus, & modum omnem excedens studium, qvando scil. qvis

ita

ita venationibus indulget, ut κυνηγετικομανίᾳ qvâdam correptus omnem ætatem in illis consumat. Alioqvin enim moderatum ejus rei exercitium tantum abest, ut improbetur, ut potiùs ab laudatissimis Scriptoribus maximè commendetur, & Viri Principes in id monitis qvandoqve instigentur. Apud Philonem, *lib. 1. de vit. Mosis*, hoc legitur judicium, bellica ingenia præexercere se debere in venationibus, qvòd illæ efficiant hominem robustum, celerem, laboriosum, &c. *Optimi Principes*, inqvit Dion, *venationem exercent, ut rem saluberrimam, unde corpus robustius atq; anima fortior efficitur, qvippe in qvâ bellica omnia exercentur. Nam in eâ eqvitare, & currere, & atroces feras excipere, & æstum frigusq; perferre, sæpè famem pati necesse est.* Conf. Gerhard. *Loc. de Magistrat. polit. num. 430.* Andr. Rivet. *in Genes. exercitat. 65.*

XII. Creditum scil. ab antiqvissimis inde temporibus fuit, venationis labores ac pericula cum bellicis arctissimâ necessitudine esse conjuncta, & venatorem ad militis similitudinem qvàm proximè accedere, adeò ut vix tàm simile sit ovum ovo, qvàm prælium venationi. Sic enim Xenophon, *Cyrop. ed. libr. 1.* venationem describit ἀληθεστάτῳ μελέτῃ τῶν περὶ τὸν πόλεμον, verissimam rerum, qvæ ad bellum spectant, meditationem. Et Oppianus eam non θήρᾳ simpliciter, sed θήρης μίμῳλον venationis bellum, & alibi εἴδωλον πολέμου belli simulacrum vocat. Sicut & Statius eleganter alicubi prælia sylvarum dicit. Aristoteles, *l. 1. polit. c. 8.* bellicam qværendi rationem venatoriæ partem esse asserit, dubiô licet sensu, qvem ibidem perspicuum reddit Michaël Piccartus. Eadem scil. arma utriqve studio inserviunt, utrumqve idem corporis robur exigit, nec minùs ad pugnam paratus est, qvi venatoria tenet arma, qvàm qvi eam in rem singulariter instructus est miles. Vid. Nicol. Fuller. *miscell. lib. 1. cap. 17.* Et ex hoc laudantur Herodiano, *lib. 6. cap. 5.* Persæ & Parthi, qvòd arcubus & eqvis, non in prælio tantùm, more Romanorum utantur, sed à pueritiâ usqve enutriantur unà, venatui invigilantes, phare-tratiq; semper ac nunqvam ex eqvis desilientes, sive bellum gerant, sive feras conficiant.

XIII. Potuit hæc olim inter causas fuisse haud levis momenti, qvarè sibi jus venandi per territoria sua, etiam civium suorum fundos addixerint Principes. *Venatio*, inqvit Andreas Gail. *l. 2. obs. 67. principibus Viris omnium maximè convenit,*

Digitized by Google

nit, cùm sit rei militaris comes & meditatio rerum bellicarum. Qvemadmodùm igitur bellicæ rei cura, & belligerandi potestas, bonò consiliò Principis arbitrio relicta fuit, sic etiam venandi jus ad eundem Principem transiit; idq; ita factum fuisse, publicè interest. Etsi enim à feris tantum, qvantum ab hostibus Reipublicæ nullum immineat periculum; qvia tamen subditi, ubi promiscuè venandi licentia data est, facilè res novas moliri, & sub specie venationis agmen facere, atqve armatâ manu qvietem publicam turbare possunt, conveniens hinc est, ut coëundi, & armata consilia capiendi occasiones amputentur, & licentia venandi penitus auferatur, atqve interdicatur.

XIV. Qvandoqvidem autem in hunc campum deferimur, operæ pretium erit, diutiùs in eo subsistere, & contendentium hinc inde argumenta examinare. Disqviritur nempe, utrùm lege impedire Principes qveant, ne qvibusvis feras capere aut venari liceat? sive, utrùm Principes sibi solis venationes jure vindicent? Sic enim hodiè ubiqve ferè terrarum jus est, ut non aliis venari liceat, nisi illis, qvi territorii domini sunt, & qvibus concessêrunt. Præcipua dubitandi ratio est, qvòd Imperator, *in l.3. & 5. ff. de A. R.D. & in §.12. Inst. de R.D.* venationis jus ad rationem naturalem referat, & capientis fieri captam feram ideò statuat, qvia feræ anteà nullius sunt, ut adeò nihil obstet, in alieno fundo eas captas fuisse, qvia etiam tùm fiant capientis. Ex qvo seqvitur, etiam istam feram, qvæ in fundo meo est, qvæq; perpetuò ibi degit, nisi inclusa fuerit, meam non esse. Nec poterit ergò Princeps, etsi territorium limitarum habeat, feras in territorio hoc suo liberè vagantes, suas dicere, & proindè nec poterit impedire, qvò minùs feræ istæ fiant capientis.

XV. Plus dicam cum Juris Consulto Paulo, ex *l.3.§.14. ff. de aq. vel arc. pos.* neqve illas qvidem feras, qvæ in silvis circumseptis vagantur, à nobis possideri, qvoniam scil. relictæ sunt in libertate naturali, *aliqvin etiam*, pergit Paulus, *si qvis silvam emerit, videri eum feras possidere, qvod falsum est.* Non enim animalia hæc acqviruntur jure soli & loci, sed simpliciter jure capionis, *l.14. in fin. ff. de A. R. D.* Ex qvo patet, Principem non ideò, qvia territorii dominus est, etiam dominum esse ferarum in territorio isto vagantium, cùm neqve possideat qvidem eas, & ferarum omnium natura hæc sit, ut dominium earum nec acqviri sine possessione possit, nec retineri.

Etsi enim in *d.l.3.* de possessione agatur, & eum, qvi non sit possessor, consequens continuò non sit, etiam dominum non esse; natura tamen ferarum hoc exigit, ut capiantur, & hâc capione earum dominium acqviratur, amissâ autem possessione & amissum dominium dicamus, propterea qvòd statim, atq; possessione nostrâ abscesserunt, omnibus patent jure gentium. Cujac. *lib. 4. observ. 2.*

XVI. Obiter noto, Nervæ Juris-Consulti hanc assertionem de feris, qvæ in silvis circumseptis vagantur, non placere Grotio, *l.2. de jur. bell. & pac. cap.8.n.2.* nec distinctionem, qvam facit Nerva inter feras, qvæ in vivario inclusæ sunt, & qvæ in silvis circumseptis vagantur, satis aptam ei videri. *Feras*, inqvit, *non minùs coërcent sylvæ benè circumseptæ, qvàm vivaria, nec aliò hæc differunt, qvàm qvòd altera angustior, altera laxior custodia est. Qvarè nostrò sæculò rectiùs contraria opinio prævaluit, ut & feræ silvis privatis, & pisces stagnis inclusi ut possideri, ita & in dominio esse intelligantur.* Eum seqvitur Johann. Jac. Wissenbach. *tit. de acq. poss. ß. num.12.* Sed enim censuram hanc censurâ aliâ excipit Dn. Tabor, *ad art.169. Ordinat. crim. Car. V. num.6. Hæc ipsa*, inqvit, *custodiæ differentia libertatis modum continet, eamq; hic minùs, illic magis constringit*, &c. Et aliâ iterum Antonius Matthæus Nepos, *in commentar. ad §.12. Inst. de R.D.* Salva res est, si dicamus cum Franzkio, *ad d. §.12.* Nervæ verba accipi debere de sylvâ circumseptâ, non tamen prorsùs præclusâ, sed ex qvâ elabendi via competat. Et qvis enim nescit, in venationibus Principum sæpè non capi feras, in sylvâ circumseptâ adhuc vagantes, qvòd rumpere aliæ plagas, aliæ transilire soleant? Et hinc in possessionem atqve dominium non veniunt, nisi captæ fuerint. Circa piscationes tamen aliud introductum videtur, & constitutione Carolinâ confirmatum, ita ut etiam ille, qvi ex rivo, aut stagno, aut lacu aliqvid surfuratus fuerit, arbitrariè puniri soleat, etsi pisces in naturali suâ libertate relicti censeantur. De qvâ re vid. eruditè differentem Dn. Tabor, *d. l. num.7. & 8.* Conf. Matth. Stephani, *ad d. art.169.*

XVII. Positò jam, nullius esse feras in libertate suâ vagantes, propriasq; tamen fieri posse, seqvitur, manssisse eas jure gentium indivisas, & omnibus communes, & hinc porrò, venandi libertatem omnibus competere, & qvidem jure gentium. Ecur enim dixisset Imperator, feras bestias, simul atqve ab aliqvo ca-

ptæ

ptæ fuerint, jure gentium ſtatim illius eſſe incipere, *d.*§.12.*Inſt. de R.D.* niſi præſuppoſuiſſet, venandi poteſtatem capienti competere? An poterit ex actu illicito, ſi venari non liceret, effectus produci ſuâ naturâ juſtus? Imò verò, qvæ juris gentium ſunt, non poſſunt à Principe tolli, §.11.*Inſt. de J.N.G.E.C.* Petrus Anton. de Petrâ, *de poteſtate Princip. cap.7. num.6.* Thom. Grammatic. *deciſ.67. num.9.* tantùm abeſt, ut jus venandi ille ſolus ſibi vindicare qveat. Cùmq; in venationibus antiqviſſimum vivendi genus conſtiterit, & etiamnum in illis unicum ſolatium eorum conſiſtat, qvi naufragium paſſi in inſulas deſertas fluctuum agitatione ejiciuntur, & hinc ipſa natura oſtendat, humano generi conſervando venationes inſervire, dubium indè qvàm maximè evadit, utrùm Principi communia hæc jura intervertere, ſibiqve ſoli ſine conſenſu eorum, qvorum intereſt, tribuere illa qveat. Qvod ſi poſueris, prohibitionem illam etiam ad fundum cujusqve privatum extendi poſſe, ut ne qvidem in proprio fundo, qvem qvis jure dominii poſſidet, venari liceat, non videtur ea reginis ſpecies à tyrannide multum abeſſe, qvandoqvidem unicuiqve, qvaliter velit, ſuo uti licet, *l.8.*§.5.*ff. ſi ſerv. vind.* & unusqvisqve dominus re ſuâ liberrimè uti & abuti poteſt.

XVIII. Sed eſt tamen iſta res omnium penè conſenſu hodiè deciſa, facere id Principes jure ſuò, & poſſe adeò ſubditos jure venandi interdici, nec de injuſtitiâ hujus prohibitionis qvenqvam conqveri debere. In fundamento tamen, ex qvo jus iſtud à Principe exerceri qveat, & in qvo iſtud radicatum ſit, non usqveqvaq; conveniunt. Franciſcus Zoannettus, *de duplici venat. numer.48.ſeqq.* ponit illud in præſcriptione temporis immemorialis, conjunctâ ſubditorum patientiâ. Idem ſtatuit Henr. Hahn, *ad Weſenbec. lit. de A.R.D. n.7.* Id verò minùs placet Georgio Franzkio, *exercit.4. qvæſt.2.* tùm qvia venatio habile objectum præſcriptionis non eſt, utpote ex jure gentium deſcendens, *arg.l.45.ff.de uſucap.* tùm qvia ſubditi contra Principes, imperiò & poteſtate utentes, jus ſuum defendere neqveunt. Prima ratio non videtur juri hodierno ſatis conveniens, cùm negari neqveat, in fundo alieno jus venandi hodiè acqviri præſcriptione, ſaltem immemoriali. Carpzov. *lib.*I. *reſponſ.44.* & uſu ſæpè eveniat, ut jus gentium limitetur & reſtringatur per jus civile, *l.6.ff. de juſtit.& jur.* & de vero ſenſu atqve explicatione verborum, in

Digitized by Google

d. l. 45. ff. de uſucap. multa adhuc inter Doctores agitur controverſia, uti videre licet apud Olvv. Hilliger. *in Donellicanel. lib. 5. c. 22. lit.* C.

XIX. Altera ratio haud paulò fortior eſt, & adverſariorũ ſententiam presſius ſtringit. Præſcriptio enim præſupponit patientiam ejus, contra qvem præſcribitur, ita ut præſcriptio ex conſenſu ejus interpretativo completa intelligatur. Hugo de Roy, *de eo, qvod juſtum eſt, lib. 3. tit. 4. num. 3.* Patientia tamen illa debet eſſe libera, & in tali ſtatu poſita, ut contradicere liceat præſcribenti ab eo, adversùs qvem præſcribitur, cùm præſcriptio ex violento actu nunqvam acqviratur. Anton. Teſſaur. *deciſ. 16. num. 7.* & poſſeſſio talis bonâ fide careat, & prorſùs injuſta ſit. Andr. Knichen, *de jur. territor. cap. 3. num. 137.* At profectò ſubditis vix licebit contradicere, ſi qvid Princeps ſupremus in ſuo territorio conſtituerit. Eqvomodò ergò præſcriptio tum habebit locum? qvomodò illi jura ſua adverſus Principem defendent? Imò fundamentum hoc, ſi qvis illò inviti velit, vitioſum planè habere videtur initium, & potiùs coactionem & metum, qvàm liberum præſupponit aſſenſum. Perr. Heig. *p. 1. qv. caſt. 15. num. 27.* Multò arctiore vinculò, & obligatione adſtrictio-re, Principi tenentur ſubditi, qvàm Uxor marito, qvæ tantam haudqvaqvam præſtare debet obedientiam, qvantam illi; & tamen adverſùs eam propter ſolam illam, qvam debet, reverentiam maritum præſcribere non poſſe, qvemadmodum nec parentes adverſùs liberos, in judiciis recepta eſt ſententia. Vid. Dan. Moller. *l. c. ſemeſtr. cap. 6. n. 5.* Carpz. *l. 1. reſp. 40.* Ant. Fab. *Cod. lib. 8. tit. 3. defin. 25.* ut adeò difficulter affere-re liceat, acqvirere poſſe Principes per præſcriptionem jus aliqvod adverſùs ſubditos.

XX. Valentinus Riemerus, poſtqvàm in *qv. jurid. dec. 4. corollar. 4.* rejectis omnibus aliorum ſententiis, hanc de præſcriptione in memoriali elegiſſet, noluit in eâ acqviescere; ſed cùm vidiſſet, obſtare ſibi, qvòd ea, qvæ ex jure gentium veniunt, præſcribi minimè qveant, ad occupationis titulum recurrit, & ad exemplum ejus, qvi in fluminis publici diverticulo ſolus pluribus annis piſcatus eſt, *l. 7. ff. de diverſ. temp. præſcript.* Principem, venandi jus occupantem, tamdiu alios prohibere poſſe ſtatuit; qvoad ipſe in poſſeſſione juris iſtius eſt; ſi id aliqvando deſierit poſſidere, alium tanqvàm rem liberam redditam vicisſim occupando ſuam facere poſſe. Displicet verò etiam hæc ſen-

ten-

Digitized by Google

tentia Franzkio *d. l.* tùm qvia occupatio talis solum jus prohibendi ingredi volentem tribuit, & adversus piscantem aut venantem actionem injuriarum producit; tùm vel maximè, qvia occupatio omnis præsupponit rem vacuam, & in medio positam, qvæ vacuitas, qvia in privatis fundis nulla est, cùm unusqvisq; privatorum in fundo suo jus venandi qvæsitum habeat, facilè hinc colligitur, Principem nudâ occupatione jus istud subditis suis auferre non posse.

XXI. Potius igitur est, ut, qvod ipse etiam facit Franzkius, *d. l.* ex imperii & superioritatis territorialis viribus jus hoc prohibendi arcessamus, qvas qvidem tantas apud Principem esse aliqvoties diximus, ut etiam auferre res subditorum proprias certo casu ei liceat. Q in potest Princeps etiam id, qvod juris naturæ aut gentium est, propter singularem aliqvam circumstantiam, ex parte objecti propositam, restringere & circumscribere, qvandoq; etiam actum ipsum inefficacem reddere, ac si ad jus illud non ampliùs pertineat. Etsi enim lex civilis nihil possit præcipere, qvod jus naturæ prohibet, aut prohibere, qvod præcipit, potest tamen naturalem libertatem circumscribere, & vetare, qvod naturaliter licebat, atq; etiam ipsum dominium naturaliter acqvirendum vi suâ antevertere, uti optimè loqvitur Joh. Jac. Wissenbach, *tit. de acq. rer. dom. num. 1.* sed verbis Hugonis Grotii, *ex lib. 2. de jur. bell. & pac. 2. n. 5.* Atqve hinc multum interest, ut in illis, qvæ juris naturalis aut gentium esse dicuntur, probè dispiciamus, utrum sint ex jure præceptivo, an permissivo. Permissivum enim pro eorum, qvi rebus præsunt, judicio, ex suâ naturâ variatim est mutabile, ideoqve obrogationes, abrogationes, temperamenta & mutationes indies recipit, qvales non recipit jus præceptivum. Selden. *de mar. claus. lib. 1. c. 3.* Et hoc est, qvod dicit Cujacius, *l. 4. obs. 2.* mores ubiq; passim jus gentium circa venandi potestatem subegisse.

XXII. Eleganter proinde in præsenti materiâ id, qvod supra adversus jus Principum ex jure gentium adduximus, diluit Didacus Covarruvias, *ad c. peccatum de R. J. in 6. part. 2. § 8. n. 1. Admirationem*, inqvit, *respondeant, feras, volucres & cætera animalia jure naturæ non esse communia positivè & affirmativè, qvia communia propriæ sint communis dominii causâ, sed negativè, qvia nullius sint, & jure naturæ nulli sint appropriata, idcircò lex humana potest ea uni, potius, qvàm alteri ex causâ*

Digitized by Google

concedere. Ex qvibus infertur, venationem jure naturali omnibus permissam, ex variis causis posse per Principes prohiberi. -- Hæc deniqve collectio seu argumentatio parùm valida est: Hoc est jure naturali permissum, ergò per legem humanam prohiberi non potest. Cùm multa sint jure naturali licita, quæ inspectà Reip. utilitate, & juxta æqvissimum communitatis regimen per legem humanam prohiberi possunt, &c. Conf. Franc. de Amaya *ad l. un. C. de venat. ferar. n. 42. seq.*

XXIII. Qvia verò prohibitio Principis, in iis, qvæ jure naturali aut gentium licita sunt, non debet fieri sine causâ, ne scil. odium post se trahat, & Principem de tyrannide exercendâ suspectum reddat, etiam venationis prohibitio justam aliqvam causam præsupponat necesse est. Mich. Ferr. Manrriqve, *de diff. & concord. utr. for. qvæst. 199. n. 131.* Et sanè causæ plurimæ subinde à Doctoribus colligi & coacervari solent, uti videre licet apud Gregor. Sayr. *in clav. Reg. l. 11. c. 9. n. 8. seqq.* Johann. Azor. *Instit. moral. part. 3. cap. 13.* Matth. Wesenb. *in paratit. de acq. rer. dom. n. 7.* Carpz. *prax. crim. qvæst. 84. n. 12. seq.* Petr. Binsfeld. *ad c. 4. X. de injur. concluf. 7.* Præcipuæ mihi videntur esse istæ, ne subditi sub specie venationis, qvæ sine armis fieri non potest, res novas moliri, & agmine factô qvietem & pacem publicam turbare annitantur; tùm, ne agriculturam & alia honesta vitæ genera deserant; & tandem, ne omne ferarum genus per iteratas, & promiscuè omnibus permissas venationes funditùs extinguatur.

XXIV. Illud non caret dubio, cujus sit fera, contra prohibitionem Principis capta, an capientis, an Principis prohibentis? Plurimi simpliciter & indistinctè statuunt venantem acqvirere dominium feræ, nec eam restituere teneri. Francisc. Cardinal. Tolet. *in instruct. Sacerd. lib.* Thomas Hurtado, *in resol. mor. tract. 8. cap. 3. resol. 17. num. 280.* Id verò ex ipso prohibitionis tenore decidendum erit. Qvod si enim is simpliciter prohibuerit venationem, acqvisitionem autem, qvæ ex jure gentium ortum habet, non prohibuerit, nec qvicqvam dixerit, cujus fieri, qvod captum est, debeat, non videtur capientem incapacem reddere voluisse acqvisitionis dominii ferarum, neqve adeò sustulisse modum istum acquirendi ex jure gentium, etsi ipse venandi actô injustus sit. Quemadmodum e. g. si Princeps justâ de causâ prohibuerit, ne quisquam frumentum pro exercitu advectum emat, præter milites,

Digitized

milites, injusta qvidem est emptio frumenti ab alio facta, & tamen valida, modo Principi animus non fuerit emptores intrinsecè inhabiles reddere ad emptionem. Paul. Laymann. *theol. mor. lib. 3. tr. 1. cap. 5. n. 14.* At si constat, Principem prohibendo venationem simul interdixisse, ne capientes ferarum captarum dominium acqvirant, dubium non est capientem non facere suum quod cepit, neque ad jus gentium provocare amplius posse. Greg. Sayr, *in clav. reg. d. l. n. 17.* Anton. de Padilla, *ad l. per agrum C. de serv. & aq. n. 6.* Sed est tamen hodiè istorum interdictorum recepta hæc explicatio, ut ex nudâ prohibitione simul dominii acqvisitio excluſa censeatur, idq; Principi vindicetur, ac si Princeps ipse ministeriò venantis feram cepisset.

XXV. Fateor dubitâsse aliqvando me, & negâsse, Principem qvicqvam posse circa modum acqvirendi ex jure gentium provenientem, nec impedire legem civilem posse, ut capienti fera capta non acqviratur, *in not. ad Hug. Grot. l. 2. c. 2. n. 5.* Sed uti δευτέραι Φροντίδες plerumqve sapientiores esse solent, cum à gravitate JCti non sit abhorrens, in eo præscripto non immorari, qvod aliqvâ tuâ novâ accuratione falsum esse compereris, uti loqvitur Petrus Costalius, *in parerg. n. 7.* ita etiam mihi emendatio ejus, quod antehac posui, non erit vitio vertenda. Accuratiùs enim rem examinanti venit in mentem, quod aliquando lex civilis prorsus extingvat vim & effectum alicujus actûs, sine istâ lege aliàs validi, quemadmodùm e.g. per SCta Macedonianum & Vellejanũ tollitur obligatio jure gentium subsistens, & per legem civilem donatio inter virum & Uxorem aliàs ex se valida, quemadmodùm etiam ex nudo pacto, qvi jure gentium obligatus est, jure civili & in foro Romano prorsus non obligatur, quemadmodùm etiam testamentum, jure gentium subsistens, propter defectum solennitatum jure civili præscriptarum, omninò nullum dicitur. Et ut ex foro nostro & legibus Electoralibus Saxonicis exemplum adducam, juris notissimi est, per traditionem jure naturali res nobis acqviri, §. *40. Inst. de R.D.* Et tamen Serenissimus Elector, *novell. decis. 61.* circa bona immobilia traditionem ad transferendum dominium non sufficere, sed requiri insuper cessionem & resignationem judicialem voluit, quô ipsô traditionis effectus naturalis penè extinctus est. Alia exempla talia collegit Ant. Matthæus Nep. *ad* §. *11. Inst. de J. N. G. & C.*

XXVI.

XXVI. Consimili modo potest Princeps dominii acqvisitionem, subditis suis competentem, lege positivâ antevertere, & modum istum acquirendi infringere, atque statuere, ut jus occupandi res, quæ sunt nullius, non omnibus, sed sibi soli competat, utque occupatio illa à privatis facta effectu suo destituatur. Loqvor hic de facultate Principi competente, non de facultatis exercitio, num semper & in omni loco id jus exercere debeat. Qvidni verò Principi hanc facultatem tribuamus? cum nihil omninò sit ex jure aliquo superiore, quod repugnet, nisi quòd aliquando propter adjacentem circumstantiam prohibitio illa injusta reddatur. Aliàs enim ex jure naturali & gentium qvæ adduci solent argumenta, ad merum jus permissivum pertinent, obligationem verò ex se nullam inducunt, atqve jure illi derogari per jus positivum posse, jam supra dixi. Conf. H. Zoel. *tit. de A. v. D.* n. 14.

XXVII. Potest ergò Princeps vel sibi soli jus venandi reservare, & subditis omnibus interdicere, ne eodem jure utantur, vel certo tantùm ordini, vel etiam qvibusdam tantum idem illud permittere, potest etiam iis ipsis, qvibus concessit, leges ponere, ut certo in loco, certò & destinatò tempore, certam speciem ferarum venari liceat, utq; modum istum præscriptum accuratè sub comminatione certæ pœnæ aut revocandæ concessionis observent. Qvò referri possunt Constitutiones Electorales Saxonicæ, *de Landes-Ordnung etc.* von Jagen, und *de Feuer auf des andern Grund und Boden* etc.

XXVIII. Quibuscunque verò exceptis privatorum venationi Principes intercedere sibique solis id jus adscribere soleant, non puto tamen extendi debere eorum prohibitiones ad jus occidendi bestiam incursantem & vitæ periculum intentantem. Occidendi, inquam, ut jus istud distinguam à jure venandi, uti distinguit Imperator Honorius, *in l. 1. Cod. Theodos. de venat. ferar.* ubi licentiam dat occidendi leones, non venandi: ideò quòd venatio eorum fieri solebat ludorum & spectaculorum publicorum causâ, quæ edere solebant Imperatores, & ex Imperatorum permissu quandoq; Magistratus voluptatis causâ; cædes autem permittebatur, si fera talis regioni noceret, propter salutem tùm publicam, tùm cujusqve privatam. Vid. Jac. Gothofred. *ad d. l. 1.* Franc. de Amaya, *ad. l. un. C. de venat. fer.* Et propter eandem causam videtur Fridericus I. Imp. 2. *F.* 27. non occisionem tantùm, sed etiam, uti

Digitized by Google

uti videtur venationem urſorum, aprorum & luporum permiſiſſe. Conf. Regner. Sixtin. *de regal. lib. 2. c. 18. n. 77.* Talis enim permiſsio vel laxior vel adſtrictior eſſe poteſt, ſi præſertim intereſt Reip. purgari à belluis & numeró & diritate tremendis. Qui igitur incurſantem, & vim intentantem beſtiam occiderit, nego eum adverſus interdictum peccare, ut maximè nullam ejus occidendi ſpecialem acceperit facultatem. Conf. Anton. Perez. *Cod. de venat. ferar. n. 14.*

XXIX. Nec ſilentiò prætereundum eſt, teneri Principem, venationes prohibentem reſarcire ſubditis damna, qvæcunq; à feris vel ipſis etiam venatoribus miniſtris data fuêrunt. Didac. Covarruvias, *in c. peccatum de R. J. in 6. part. 2. §. 8. n. 11.* Joh. Gutierrez. *qvæſt. can. lib. 2. c. 28. n. 15.* Petr. Binsfeld, *ad c. 4. X. de injur. concluſ. 11. & 12.* And. Gail. *l. 2. obſ. 68. n. 10. ſeq.* Nec diſtingvo, uti facit Paulus Laymannus, *theol. moral. lib. 3. tr. 1. cap. 5. n. 16.* utrùm Princeps per liberum populi conſenſum ſeu renunciationem jus venandi acqviſiverit, an verò ſine tali conſenſu; ut hôc demum, non illò caſu ad reſtitutionem damni teneatur, cùm utique nunqvam videantur ſubditi in damnum rei ſuæ familiaris conſenſiſſe. Plus dico cum Gregorio Sayro, *ex clav. Reg. lib. 11. cap. 11. n. 12.* Si in eum numerum excreverint feræ, ut non poſſint ſubditi ſine labore & expenſis defendere poſſeſſiones, prata, ſegetes, & vineas ſuas, ſed die noctuqve invigilare illis neceſſe habeant, qvod tùm non ſufficiat, damna data reſarcire, aut etiam licentiam concedere occidendi feras infeſtantes, ſed illis etiam pro talibus laboribus & expenſis ſpecialiter ſatisfaciendum ſit. Et quòd in æſtimatione damni non præſens ſolùm tempus, ſed futurum etiam reſpici, & valor fructuum veriſimiliter expectatorum reſtitui debeat. Add. B. Gerhard. *Loc. de magiſtrat. n. 434.*

XXX. Cæterùm negari neqvit, ſtudium iſtud venandi apud Principes, ſi nimium fuerit, ſæpè degenerare in peſſimam pruriginem, & hinc vel riſui ſeſe exponere illos, vel odio, qva enus ea vel facultates, vel ipſum etiam ſangvinem ſubditorum appetit, aut non appetit. Ecqvis enim non rideat, ubi legerit apud Paulum Jovium, *in elog. lib. 3.* Galeacium Sfortiam, Mediolanenſium Ducem ſupra centena falconum paria, in remotiſſimis ad Oceanum Borealem conqviſita, tantô aluiſſe ſtudiò ſumptuque, ut in magnis porticibus eæ volucres, canteriis & perticis inſidentes,

Digitized by Google

mirâ cum voluptate ſpectarentur, qvum ex his ſedibus ad ornamentũ tela ſerica picta acu, ſqvamosôqve opere inaurati argenti refulgens dependeret, & volucres argenteis ſonantibus pedicis vincirentur, & pileolos geſtarent gemmis & uniobus adornatos? Qvis verò è contrario non indignetur, qvando legit apud Matthæum Pariſium, tempore Guilielmi Conqvæſtoris in Anglià oculos erutos ei, qvi cervum vel capreolum cepiſſet, ipſumqve Regem nefandô prorſus conſiliô, ſubrutis & deſtructis Eccleſiis, atqve everſis villis, terram per triginta & amplius milliaria in ſaltus & luſtra ferarum redegiſſe?

XXXI. Non erit hic alienum, venatorum omnem modum excedentium delicias verbis Eraſmi *ex Encom. Moriæ*, ſalsè explicare, illiqve ridenti & verum dicenti vacuas aures præbere: *ad hunc ordinem*, inquit, *pertinent & iſti, qvi præ venatu fera rum omnia contemnunt, atq; incredibilem animi voluptatem percipere ſe prædicant, qvoties fœdum illum cornuum cantum audierint, quoties canum ejulatus. Opinor etiam, cùm excrementa canum odorantur, illis cinnamomum videri. Deinde qvæ ſvavitas, qvoties fera laniandа eſt? Tauros & verveces humili plebi laniare licet, feram, niſi à generoſo ſecari nefas. Is nudò capite, inflexis genibus, gladio ad id deſtinato (neq; enim qvòvis idem facere fas eſt) certis geſtibus, certa membra, certò ordine religioſè ſecat. Miratur interim perinde ut in re novâ ſacraq; circumſtans tacita turba, qvamvis ſpectaculum hoc plus millies viderit. Porrò cui contigerit è belua nonnihil guſtare, is verò exiſtimat, ſibi non parum nobilitatis accedere. Itaque cùm iſti aſſidua ferarum inſectatione atq; eſu nihil aliud aſſeqvantur, niſi ut ipſi propemodum in feras degenerent, tamen interea regiam vitam agere ſe putant.*

Similis apud Henr. Cornel. Agrippam *de vanit. ſcient. cap. 77.* eſt ſententia, qvâ itidem vaniſſima venatorum inſtituta per modum ſatyræ perſtringit: *Habet inſe*, inquit, *venatica bellicum quiddam & trucu-lentum, dum rapacibus canibus objecta fera effuſò ſangvine, laniatis viſceribus voluptatem præſtat, acerbiſſimam mortem, tanquam jocum ſummâ cum voluptate ſpectat, interimq; ridet crudelis venator, proſtratamque canum exercitu, aut laqveorum fraude, infelicem prædam, triumphantis inſtar, magnâ comitatus catervâ, domum reducit, ubi tunc feralis inſtruitur carnificina; ſolennique chironomiâ, præſcriptisq; vocabulis,*

bulis, neq; enim aliter fas est, bellua laniatur. Insignis profectò venatorum stultitia, insigne bellum, cui dum nimiùm insistunt, ipsi, abjectâ humanitate, feræ efficiuntur, morumq; prodigiosâ perversitate, tanquam Actæon, mutaturin naturas beluarum, &c.

XXXII. Redimus in viam, ex qvâ digressi sumus, & ulteriores legis prohibitivæ effectûs videbimus. Cùmqve Principes plerumqve hujus juris tenacissimi sint, nec violari id à qvoqvam subditorum facilè patiantur, legem etiam hanc suam sanctam esse voluerunt. *Sanctam*, inquam, hoc est sanctione munitam, & cui novissimâ parte adjicitur pœna, ne imperfecta ea lex dicatur, qvâ de re videri poterit Cujacius, *ad l. 1. ff. de just. & jur.* Est autem in arbitrio Principum, qvalem transgressoribus decernere velint pœnam, qvæ etiam exasperari quandoque potest pro ratione delicti, dum ne tamen proportio, qvæ esse inter culpam & pœnam debet, prorsus negligatur, neve talia in subditos qvis exerceat, quæ æquo nulli probentur. Et hinc adeò puto, non mulctam tantùm pecuniariam, sed & carcerem, & relegationem quandoq;, quandoque etiam pœnam corporis afflictivam locum invenire. In arbitrio enim qvæ sunt, extensionem & restrictionem admittunt, *l. 13. de pœn.* Vid. Guid. Pap. *quæst. 218.*

XXXIII. Sed quid de ultimo dicemus supplicio, an etiam hoc irrogare poterit Princeps violatoribus suæ legis? Ita videtur, si ponamus, etiam judici id licere in extraordinariis criminibus, uti prolixè probat Antonius Matthæus, *de crimin. in prolegom. cap. 4. n. 11.* præsertim si accesserit contumacia, & pervicacia delinqventis, qvæ sæpè auget pœnam & aggravat, prout ipsa etiam contumacia intensior est vel remissior, uti ejus rei exemplum est *in l. 28. §. ff. de pœn.* Quod si igitur tanta delinqventis est contumacia, ut planè incorrigibilis, & cum contemptu Principis conjuncta sit, plurimi sentiunt, taliter in delicto & contumaciá perseverantem, atqve venationes suas pergentem, supplicio capitis affici posse. Andr. Fachineus, *lib. 1. controv. cap. 1.* Anton. Perez. *Cod. de venat. ferar. num. 7.* Paul. Laymann. *theol. mor. lib. 3. tr. 1. cap. 5. n. 13.*

XXXIV. E contrario verò simpliciter negant tantô supplicio præcepti sui transgressores puniendi facultatem principi competere & inhumanum planè atque crudele facinus, si ita animadversum fuerit, interpretantur Petrus Binsfeldius,

Digitized by Google

adc. 4. X. de injur. & damn. dat. concluſ. 16. Joh. Azor. *inſtitut. moral. part. 3. lib. 5. cap. 16.* Gregor. Sayr. *in clav. Reg. l. 11. cap. 11. n. 13.* Andr. Gail. *l. 2. obſ. 68. n. 10.* Schneidevvin. *ad §. feræ Inſt. de R. D. n. 10.* Georg. Franzk. *exercitat. 4. quæſt. 3.* Joh. Jac. Wiſſenbach. *tit. de A. R. D. n. 8.* Petr. Heig. *p. 1. q. 15. n. 71.* moti inprimis ex eo, quod inter pœnam capitalem & captam beſtiam nulla omninò ſit proportio, cùm ea in naturali libertate oberrans non minùs Principis, qvàm alterius eſſe poſſit, nec adeò furti reus argui queat capiens. Atqve his adſiſtit textus in jure Saxonico, qvod dicimus Land-Recht *lib. 2. art. 61.* Da GOtt den Menſchen geſchuff / da gab er ihm Gewalt über Fiſch und Vögel / und über alle wilde Thier / darumb haben wir das Uhrkund von GOtt / daß niemand ſeinen Leib / noch ſeinen Geſund an dieſen dreyen verwircken möge.

XXXV. Qvam hîc facit diſtinctionem Johannes Harprecht, *ad §. feræ Inſt. de R. D. n. 256.* qvamqve probant Philipp. Henr. Hœnonius, *diſp. 4. ad d. §. feræ*, & Carpzovius *prax. crim. quæſt. 84. n. 25. ſeq.* judicem ea magis inſtruit pœnam ſecundum leges irrogaturum, qvàm Principem legislatorem. Conveniunt tamen illi in eo, etiam per legem temeratoribus venationum ultimum ſupplicium decerni poſſi ſi contumacia delinquentis, co temptus Principis, pacis public violatio & alia ejusmodi acceſſerin Sed tùm, uti mihi videtur, iſta po tiùs adhærentia crimina puniuntur qvàm qvæ adverſus legem facta fuit venatio. Et ſic nihil differt iſta ſententia ab eâ, qvam ex Fachineo retuli ſupra.

XXXVI. Ego haud qvaqvam diſſentio, & cum Dn. Tabore, *ad artic. 169. Ordinat. Carolin. n. 13.* pœnales iſtiusmodi leges, qvæ hâc in parte etiam ad capitis-ſupplicium aliqvando progrediuntur, non tàm ex qvantitate admiſſi, qvàm qvalitate defendendas eſſe exiſtimo. Si tamen qvalitate tali imbutum non fuerit delictum, nolim ego ſeveritatem legis defendere, imò autor potiùs fuerim pio Principi cum B. Gerhardo *Loc. de magiſtrat. n. 434.* ne in executionem pœnarum ad hanc ſeveritatem deſcendat, ſed mulctâ pecuniariâ, carcere, relegatione aliisve pœnis ſatisfactum ſuæ legi exiſtimet. Maximeqve probo judicum & JCtorum in his cauſis circumſpectam admodùm procedendi rationem, qvam etiam laudat Bachovius in Treutl. *vol. 2. diſp. 20. th. 3. lit. A. in fin.* & Carpzovius, *d. l. n. 44.* ne ad qvemvis promiſcuè caſum applicentur duriora legis verba.

verba. Videri de hâc qvæſtione poterunt plura apud Andr. Knichen, *de Saxon. non provoc. jur. verb. DUCUM cap. 5. n. 206. ſeqq.* Petr. Heig. *d. q. 15. n. 71. ſeq.*

XXXVII. Etſi autem Principes nihil hîc ſibi ſingulare retinere, ſed venationes promiſcuè omnibus permittere velint, qvaliter adhucdum in locis nonnullis libera omnibus venandi poteſtas eſt, notante Philippo Knipſchild, *de civit. Imp. lib. 2. c. 7. n. 20.* Clericis tamen conditio ſtatûs, qvam ſuſtinent, prohibet, qvo minus venationibus indulgere liceat. Et fuit ea de re jam diu cautum, anno poſt Chriſtum natum DV. in Concilio Agathenſi, *can. 55.* verbis qvidem admodum generalibus: *Epiſcopis & presbyteris & Diaconis canes ad venandum aut accipitres habere non liceat. Quodſi quis talium perſonarum in hâc voluntate detectus fuerit, ſi Epiſcopus eſt, tribo menſibus ſe ſuſpendat à communione, presbyter duobus menſibus ſe abſtineat, Diaconus verò ab omni officio vel communione ceſſabit.* Idem ſtatutum alio tempore in Synodis Epaunenſi, Meldenſi, Aurelianenſi, Francicâ ſub Zachariâ Papâ & aliis, quæ referuntur ab Ivone, Burchardo & ab ipſo Raymundo de Pennaforti ſub ſpeciali titulo: *de clerico venatore.*

XXXVIII. Canoniſtæ, ne nimium detrahant Clericis, prohibitiones iſtas accipiunt de venatione periculosâ & clamorosâ, eâque quæ cum armis fieri ſolet, atq; hinc ſtatuunt, ſanitatis vel recreationis causâ Clericos venationibus uti non prohiberi, dummodò id faciant cum ſilentio & modeſtiâ. Utqve eo magis excuſatos reddant Clericos venatores & in actu venationis deprehenſos, præſupponunt, in dubio venationem ab illis præſumi factam causâ recreationis. Ut videre licet apud Auguſtinum Barboſam, *ad c. 1. X. de cler. venat.* & commentatores communiter, Gregor. Sayr. *in clav. Reg. l. 11. c. 11. n. 7.* Facit verò hîc diſtinctionem antiqvus Gloſſator Goffredus de Trano, *ad dict. tit.* inter Epiſcopos & reliqvos Clericos. Epiſcopis ſemper illicitam, dicit eſſe venationem, aliis Clericis licitam eſſe ait causâ neceſſitatis, utilitatis & recreationis, cum retibus, & laqveis & canibus, dummodò cum ſilentio & modeſtiâ fiat.

XXXIX. Verùm enim verò interpretatio iſta Canoniſtarum non videtur ſatis conveniens vel canonum textui, vel priſcis Eccleſiæ inſtitutis. Canones qvod attinet, generaliter illi omnem venationem interdicunt. Et ne de hâc generalitate qvis dubitet, legi poterit in-

Digitized by Google

terpretatio Nicolai I. Papæ, qvæ habetur *c. quorundam dist. 34.* Verba digna sunt, qvæ hîc adscribantur: *Qvorundam*, inqvit, *relatione fidelium nostris auribus intimatum est, quod Lanfredus Episcopus, qvi & juvenis dicitur, venationi sit deditus, quod vitium plurimos etiam de clericali catalogo, genere duntaxat Germanos & Gallos irreverentes implicat. Verùm iste meritò juvenis dicitur, qvia juvenilibus desideriis occupatus nullâ gravitate constringitur, nam ut B. dicit Hieronymus, venatorem nunquam legimus sanctum.--Oportet ergò fraternitatem tuam Synodale cum Episcopis & suffraganeis tuis convocare concilium, & hunc salutaribus eloqviis Episcopum convenire, atq; illi pastorali autoritate præcipere, qvatenus ab omnium bestiarum vel volucrum venatione penitus alienus existat, &c.* Generalia hæc sunt verba & talia, quæ nullam admittunt exceptionem aut limitationem: *ab omnium bestiarum vel volucrum venatione penitus alienus existat.* In verbis seqventibus comminatur Pontifex, excommunicari eum debere pro venationis delectatione, si parere contemserit. Ergò & ea, qvæ delectationis causâ fit, venatio Clericis interdicta est, tantum abest, ut recreationis causâ venari eis liceat. Vixit autem Nicolaŋ I. Papa, & scripsit hanc Epistolam circa annum post Christum natum DCCCLX. Nec videtur ergò eo tempore limitatio, qvæ de clamorosâ venatione hodiè vulgaris est, cognita fuisse.

XL. Instituta Ecclesiæ primitivæ hæc erant, ut Clerici morum gravitate & vitæ genere omnibus aliis in Rep. civibus antecellerent, utve qvàmtum fieri posset, inania hominum studia, & nimiam familiaritatem vitarent. *Honoratur ministeriũ,* inqvit Bernhardus, *epist. 28. morum gravitate, consiliorũ maturitate & actuum honestate.* Nec enim doctrina tantũ sed & vita ministrorum Ecclesiæ in conspectu omniũ instar civitatis supra montem sitæ posita est, adeoq; cavendũ ipsis assiduè est, ne vitæ humanæ tenebris involvantur, & abnormi actionum suarum normâ scandalum Ecclesiæ præbeant. Atq; hinc dubitare licet, utrùm per venationis exercitium servari possit ea morum gravitas, qvæ in ministro Ecclesiæ reqviritur. Negavit id Nicolaŋ Papa in verbis antea allegatis. Et adstipulatur Ivo Carnotensis Episcopŋ, cujus verba ad istam Nicolai Decretalem apud Gratianum annotavit Anton. Contius: *O miseram vitã hominũ & maximè Sacerdotũ, qvi dũ lucrandis fidelibŋ debent insistere, venandis feris incumbũt, ut qvos capere opor-*

Digitized by Google

oportet homines, capiunt aves & bestias! qui dũ moribus ſtudent animãtium, vitam ſuarũ amittunt animarum. O infelicem vitam! Nam in quo magis quisq; carnalis apparet, quàm in tali vitâ? Venatorum enim vita nil præter carnes capit. In quâ dum quisque permanſit, nunquam probatꝰ eſt. Addatur Petrus Bleſenſis, *in epiſt. 56.* qvam ſcripſit ad Gualterum Roffenſem Epiſcopum, & qvæ ibi notat Commentator, *pag. 695.*

XLI. Goffredus de Trano, *in ſummâ tit. de Clerico venatore*, dum in rationes inqvirit, qvare Clericus prohibeatur venari, & non piſcari, ultimô locô hanc reddit, qvia venator diſcurrit per devia & invia, ſicut diabolus, cùm ducit animam captivam. Numqvid ergò putabimus, decere iſtud vitæ genꝰ hominem Eccleſiaſtico miniſterio, & vitæ ſedatiori conſecratũ? Imò verò conſentientes in hoc habemus Canoniſtas, qvòd talis venatio, qvæ eis clamoroſa & tumultuoſa dicitur, rectè Clericis interdicta ſit. Et ſunt tamen aliæ inſuper rationes, qvæ etiam quietam & recreativam venationem eis interdictam arguere videntur, certè applicari poſſunt non ineptè. Ecce enim has in genere colligit Franc. de Amaya, *ad l. un. C. de venat. ferar. n. 67. ſeqq.* qvia 1. venatoria exercitia athletica ſunt & militaria, quæ abeſſe â vitâ cœleſti debent, qvia 2. nec valde probata ea inter Laicos, qvia 3. per ea reddũntur homines crudeles, temerarii, ſangvinolenti, & â miſericordia alieni, qvia 4. ali â venatoribus ſolent canes, accipitres & ſimilia, ut & ſic bona Eccleſiaſtica, alendis Clericis & pauperibus deſtinata, in aliũ uſum verterentur, qvia 5. negociorum cura negligi, & tempus inaniter conſumi ſolet. Conf. Georg. *Mor. de jur. ven. part. 2. c. 12. n. 25. ſeq.* Qvæ omnia, licet in gradu remiſſiori, etiam ad venationem, qvam Clericis licitam faciunt Canoniſtæ, applicari poſſunt.

XLII. Potius igitur eſt, ut ſtatuamus, rectius abſtinere Clericos ab omni venatione, qualiscunqué ea ſit, cùm fieri neqveat, ut non aliqva ſubinde inanis ex eâ delectatio in animo exoriatur, qvæ ubi ſeſe in externos mores profundit, ſine dubio contemptum parit, cùm tamen id inprimis ſtudere debeat miniſter Eccleſiæ, ut omnium minimè æſtimare videatur ea, quæ in hoc mundo voluptuoſa eſſe vulgò perhibentur. Lege patrum cavetur, inquit Iſidorus apud Gratian. *can. his igitur 4. diſt. 23.* ut â vulgari vita ſecluſi Clerici â mundi voluptatibus ſe abſtineant, non ſpectaculis, non pompis

Digitized by Google

pis interſint, convivia publica fugiant, privata non tantum pudica, ſed & ſobria colant, &c. Præterea *Ars ipſa*, uti H. Corn. Agrippa *de van. ſcient. cap. 7.* loqvitur, *profectò detestabilis eſt, ſtudium vanum, certamen infelix, pugnare & ſævire in beſtias. Ars crudelitatis & tota tragica: cujus voluptas eſt in morte & in ſanguine, quam ipſa refugere deberet humanitas. Sed hodiè ipſa Abbatum, Epiſcoporum, cæterorumq; Eccleſiæ præfectorum religio tota venatio eſt. Et quos decet eſſe exempla patientiæ, quotidiè quærunt habere, quod vincant & venentur, &c.* Nolo hîc originem ejus rei & qvo tempore venationibus ſtudere primùm Epiſcopi cœperint, prolixè inqvirere. Probabile tamen eſt, ſeculo undecimo, qvo maximam in licentiam diſciplina degeneravit Eccleſiaſtica, etiam hoc genus, perruptis quaſi carceribus ab Eccleſiaſticis perſonis exultum fuiſſe. Inauditum antea ſeculis omnibus fuiſſe ſcribit Georg. Fabricius *Orig. Sax. lib. 2. p. 215.* Epiſcopos privilegia de venationibus ferarum ab Imperatoribus petere. *Tale*, inqvit, *Erpo Antiſtes Verdenſis ſenectute jam delirus ſed in ſuâ juventute præſul eximius ab Ottbone III. flagitavit & obtinuit.*

XLIII. Cæterum ex omni ævo & veterum memoriarũ libris conſtat venandi ſtudium peculiare, & veluti proprium fuiſſe Heroibus & Viris illuſtribus. Sic enim ſcribit ad Commodum Julio Pollux, *lib. 5. Onomaſt. pr. Quoniam venationum te ſtudioſum eſſe convenit, quandoquidem hoc ſtudium ἡρωϊκὸν καὶ βασιλικόν, heroicum regiumq; eſt.* Atq; hinc ſolenne jam olim fuit Regibus Principibusqve officia circa eam rem conſtituere, ſplendidisq; & ſalariis & honoribus eadem inſignire. Inter officiales palatii Conſtantinopolitani Codinus Curopalata, *de offic. Conſtantinop. cap. 2.* locô qvadrageſimô ponit τὸν πρωτοκυνηγὸν, primum venatorũ. Et *cap. 5. n. 62.* ejus officium atqve jura his deſcribit verbis: *Primus Venatorum hoc muneris habet: Imperatore equum aſcendente nullus alius, ſed ipſe ſolus, ſi præſens ſit, ſtapedem tenet. Præeſt venatoribus, quos canum Mangones vocitant. Si contingat aliquod ex veſtimentis Imperatoris ſanguine adſpergi in venatione, accipit illud ex munere ſuo Protocynegus.* Sic & Hincmarus Remenſis ArchiEpiſcopus inter præcipuos officiales, per qvos palatium Caroloманni Regis diſpoſitum fuit, *cap. 16.* refert venatores principales qvatuor, & Falconarium unum. Atqve talia in plerisqve omnibus palatiis hodiè viris ex ſe illuſtribus adhuc conferuntur officia.

XLIV.

Digitized by Google

XLIV. Finem faciam hujus dissertationis, si priùs admonuerim, non attendi in foro Saxonico, si qvis alleget, præscriptione sibi acqvisitum esse jus venandi in fundo alieno. Sic enim se habent verba ordinationis provincialis de anno 1555. tit. Daß keiner auf des andern Grund und Boden/ꝛc. §. So wollen wir/*p.95.* Daß ein ieder mit jagen / hetzen / und Weidewerck zu treiben/auf seinen und seiner Leute Eigenthumb bleiben / und eines andern Güter damit nicht berühren soll / ungeachtet einiges Fürwendens / daß es anders hergebracht / und im Brauch gehalten / alles bey Peen hundert Gülden/ &c. Ex qvibus patet, frustrà allegari præscriptionis tempus, imò verò nec in possessorio qvidem sententiam concipi, aut possidentem ex possessione suâ commodum aliqvod percipere debere. Dan. Moller. *ad p.2. const. c.7. num.5. seqq.*

XLV. Excipitur tamen, qvod probè notandum est, præscriptio immemorialis. Carpzov. *part.2. const.3. def.25.* Præscriptione enim per legem aut statutum exclusâ, etsi verba generaliter concepta sint, non tamen censetur sublata ea, qvæ est immemorialis. Andr. Tiraqvell. *de utroq; retract. p.2. §.1. gl.2. num.23.* Joseph. Mascard. *de probat. conclus. 317. num.45.* Jac. Thoming. *cons.7. num.108. vol.1.* Aymo Cravetta, *de antiq. temp. p.4. c.5. num.43.* Hâc igitur ratione, si qvis per tempus immemoriale venatus in alieno fuerit, dubium non est, acqvisitum ei esse tale jus, qvo prohiberi posthac ab altero neqveat.

XLVI. Extra Electoratum verò non dubitaverunt Nostri ex jure communi in judicio possessorio pronunciare, in causâ Hansen von Mingeroda / c. Bürgermeister und Rath zu Duderstadt/mens. Novemb. 1664. Daß Kläger das jenige/ so ihme auferlegt / und er sich angemasst / zur Nothdurfft beygebracht / derowegen er in possessorio Ordinario der auf dem Westerberge über Stülingen / im Amte Gibeldehausen / nebenst beklagten habenden Jagten / und Weidewercks / biß dieselbe im petitorio ein anders außgeführt / billich zu schützen/ und demnach Beklagte die abgenommene Garn und Lappen Klägern zu restituiren schuldig/&c. Et ad reqvisitionem Conrad. Sigonii, mens. Febr. 1639. Hat euer Client einer von Adel in Fürstenthumb Glogau zwey Land-Güter / Borcke und Sabor genant / eine halbe Meilewegs von GroßGlogau gelegen in Besitz / welche sein Groß-Vater Anno 1588. von Martin Seufftleben / damahligen Glogauischen Amts-Secretario, erkaufft / iederzeit richtig genossen / und

Digitized by Google

auf ietzigen Beſitzer / vermittelſt ſeines Vaters verſtammet / und es hat ſich nicht allein itziger Beſitzer / ſondern auch deſſen Vater / und Groß-Vater / von Anno 1588. unter andern Gerechtigkeiten / auch der Jagten / inſonderheit aber der Haſen- und Fuchs-Jagd / ſo wohl Rebhüner / und Vogel-Fangs / iederzeit kühnlich / und von männiglichen ungehindert / auf dieſen beyden Gütern gebrauchet / auch als eures Clienten itzigen Beſitzers Vater / wegen ſeiner Amts-Geſchäffte / und Verrichtungen / der Jagd nicht obliegen können / ſolches Jagd-Recht ſeinen Nachbarn zu ihrer Luſt zu gebrauchen / precariò eingeraumet / und daſſelbe per Tertium überlaſſen / und ob gleich vor 10. oder 11. Jahren bey eures Clienten Unmündigkeit von dem itzigen Haubt-Manne Glogauiſchen Fürſten-thumbs / ein gewiſſes Schloß-Gehege / durch Aufrichtung unterſchiedlicher Seulen bezircket / darunter auch dieſe beyde Güter / Borcke und Sabor / mit ihrer gantzen Circumferenz / eingezogen / und dadurch die Jagd-Gerechtigkeit / oder derer Poſſeſſion vel qvaſi interrumpiret werden wollen; So hat doch euer Client ſich ſolches nicht irren / ſondern auch noch für erlangter Mündigkeit mit Hunden und Winden auff ſeinen bezirckten Grund und Boden ſich ſtets finden / und daß er ſich ſeiner Jagd-Gerechtigkeit / und derſelben Beſitz zu begeben / nicht gemeinet ſey / öffentlich ſehen und ſpüren laſſen; Inmaſſen er auch der Jagden ſich nachmahls gebrauchet / und nunmehro entſchloſſen / zu ferner Erhaltung ſolcher Gerechtigkeit / zumahlen weiln er mit ſtattlichen Begnadigungs-Brieffen verſehen / den Weg Rechtens zu ergreiffen / und ſich dadurch bey deroſelben Poſſeſs vel q. &c. zu ſchützen / nach mehren Inhalt euers Berichtes / und der Beylagen. Wenn nun gleich in denen Uns Copeylich zugeſchickten Inveſtitur / und Lehn-Brieffen / die Jagd-Gerechtigkeit nicht zu befinden / und dahero daß euer Client / ſich derſelben zu gebrauchen / nicht befugt / geſchloſſen werden möchte; Dennoch aber und dieweil / euren Bericht nach / euer Client / deſſen Vater / und Groß-Vater / von Anno 1588. iederzeit in geruhigen Exercitio der Haſen- und Fuchs-Jagten / wie ingleichen der Rebhüner / und Vogel-Fangs / verblieben / und er durch die vor 10. oder 11. Jahren aufgerichtete Hege-Seulen / von ſolcher Jagd-Gerechtigkeit ſich nicht abhalten / ſondern derſelben ungeachtet auf ſolchen ſeinen Grund und Boden / ſich mit Hunden / und Winden / öffentlich ſehen laſſen / ſo iſt er auch bey der Poſſeſs vel q. dieſer Jagd-Gerechtigkeit nochmahls nicht unbillig zu ſchützen / und deßwegen in Puncto turbatæ poſſeſſionis

sionis Klage anzustellen / in Rechten wohl gegründet/ V. R. W.

Addo adhuc aliud ad reqvisitionem W.A. von M. mens. Mart. 1662. Hat ein Vasall, dessen Lehn-Güter auf den Grentzen des Chur-Fürstenthums Sachsen liegen/die gesamte oder Kuppel-Jagts-Gerechtigkeit über die Grentzen auf das zu nechst anliegende Lehn-Gut in Ertzstifft Magdeburg prætendiret / &c. Wenn nun gleich ein Vasall einen andern keine servitut über Lebens-Zeit einräumen / noch den Lehns-Herren zu schaden vergönnen kan; Dennoch aber / und dieweil der Chur-Fürstl. Vasall durch Zeugen erweisen kan / daß seine Vorfahren vor 40. und mehr Jahren / auf des Ertzstifftischen Vasallen Grund und Boden gehütet/und gejaget/und er annoch sich in solcher Possession befindet; So ist dieses blosse factum, und der Gebrauch der Jagd und Hütung / zum Beweiß in summariissimo gnugsam/ V. R. W.

Caput XV.

De
Jure Fluminum.

SUMMARIA.

Materia hæc jurisprudentiæ pars est haud vulgaris. 1.
Differentia fluminis & torrentis. 2.
Flumen qvâ ratione dicatur publicum? 3. 4. 5.
Aqva profluens qvâ ratione communis? 6.
Differentia inter flumen & aqvam profluentem. 7.
Aqvæ ductus prohiberi potest. 8.
Jus piscandi qvaliter olim se habuerit? 9.
Qvaliter navigatio? 10. 11.
De alveo qvid statuerit Jurisprudentia Justinianea. 12. 13.
Qvid de ripâ? 14. 15. 16.
Qvid de insulâ in flumine natâ? 17. 18.
Flumina tandem inter regalia relata. 19. 20. 21.
Aqvæ ductus à Principe impetrari debet. 22.
Jus piscandi à Principe limitari & circumscribi solet. 23.
Sic etiam navigatio. 24.
Alveus qvibus hodiè circumscribatur legibus? 25.
Insula in flumine nata cujus hodiè sit? 26.
Mandatum Electorale Saxonicum. 27.

Digitized by Google

Sententia JCtorum Wittebergenſium. 28.
Ex interdicto etiamnum agi poteſt adversùs eum, cujus culpâ deterior ſit navigatio. 29.
it. adversùs eum, qvi curſum fluminis immutat. 30.
Princeps uſum fluminis ſubditis ſuis prorsùs interdicere non poteſt. 31.
Privatus utrùm in flumine ædificare posſit molendinum? 32.
Reſcriptum Electorale Saxonicum. 33.
Aliud ſimile. 34.
Sepè neceſſaria eſt Principis concesſio. 35.
Ceſſante lege probibitivâ licet unicuiq; in fundo ſuo ædificare molendinum. 36. ſeqq.

I.

INter præcepta Jurisprudentiæ, poſtqvàm ea in formam artis redacta eſt, ab Juſtiniano diſcere oportet, *ex* §. 2. *Inſtit. de R. D.* flumina omnia publica eſſe, ideoq; jus piſcandi omnibus commune eſſe in fluminibus. Et *ex* §. 4. riparum uſum publicum eſſe jure gentium, ſicut ipſius fluminis. Itaqve naves ad eas adpellere, funes arboribus ibi natis religare, onus aliqvod in his reponere, cuilibet liberum eſſe, ſicut per ipſum flumen navigare, ſed proprietatem earum illorum eſſe, qvorum prædiis hærent, qvâ de causâ arbores qvoqve, in eisdem natas, eorundem eſſe. Atqve ſic igitur, qvæ de fluminibus eorumq; jure inſtituitur Διάκρισις, haud vulgarem facit jurisprudentiæ partem, accedente præſertim ulteriore de inſulâ in flumine natâ, de alvei mutatione ex §. 22. & 23. *Inſt. eod.* conſideratione, qvam negligere neqvit, qvi Principum & privatorum jura, qvatenùs ab invicem diſtent, expendit, & inter eruditos disqvirit. Nos pleraqve ea omnia, qvalia & olim fuerunt, & hodiè ſunt, examinabimus, & qvidem, qvoad fieri poterit, brevisſimè.

II. Probè autem diſtingvendum eſt flumen, qvod propriè tale eſt, à torrente. Fluminum enim qvædam ſunt perennia, qvædam torrentia. Perenne eſt, qvod ſemper fluit, ἀέναος, torrens, χειμάῤῥους, i. e hyeme fluens, *l. 1. §. 2. de fluminib.* fluvius ſcilicet, qvi non de fonte, neqve de vivâ aqvâ, ſed à fluviis vel de montibus in valles deſcendit, æſtate ſiccatur, aqvis verò hyemalibus creſcit & currit. Johann. Oetinger, *de jur. limit. lib. 1. cap. 12.* Dicitur torrens Latinis, qvòd ejus aqva ſiccitate torreſcat. Atqve ſic Latini ab æſtate & tempore, qvo exſiccatur, Græci ab hyeme & tempore, qvo excreſcit, nomen dederunt. Iſidor. *14. orig. 12.* Vulgi igitur conſvetudine & peren-

Digitized by Google

perenne flumen & torrentem, flumen dici posse, & Festus notavit, & confirmavit *d. l.* Ulpianus. Simpliciter tamen fluminis nomine id plerumqve, qvod perenne est, intelligitur, siqvidem extra servitutis materiam id occurrat. Aliàs enim vel torrens per adpositionem additur, uti fit in *l. 2. §. 9. ff. de aq. & aq. pluv. arc.* vel aliud qvid adjicitur, qvod subjectam materiam exprimat, uti ab Horatio flumen hybernum, & ab ÆlioGallo flumen, subitis imbribus concitatum, dicitur. Torrentes igitur propriè non sunt flumina, qvia non sunt perennia. Certè tunc non sunt, cùm non fluunt, nam à fluendo flumen. Sola ergò verè flumina, qvæ perpetuò fluunt, i.e. qvæ sunt perennia. Hug. Donell. *lib. 4. comm. c. 3.* si non actu semper, saltem habitu. Notandum enim etiam illud est, flumen, qvod alioqvin perenne fluit, etsi aliqvâ æstate exaruerit, non ideò minùs perenne esse, *d. l. 1. §. 2. ff. de flumin.* & eodem modo torrentem, si unâ fortè aut alterâ æstate fluit, qvod alioqvi non nisi hyeme fluere solebat, non ideò minùs torrentem censeri.

III. Fluminum qvædam publica sunt, qvædam non. Publicum flumen esse, Cassius definit, qvòd perenne sit. Atqve istam Cassii sententiam post Celsum probabilem esse judicat Ulpianus, *l. 1. §. 3. ff. de flumin.* Qvod igitur perenne non est, publicum dici neqvit. Ut hinc rectè excludantur torrentes, qvi & ipsi flumina qvidem dicuntur, sed publica tamen non sunt. Atqve idcircò Marcianus considerate addidit vocabulum *penè* in *l. 4. §. 1. ff. de R. D.* dum ait: *Flumina penè omnia & portus publica sunt.* Idq; vocabulum dum omisit Justinianus, *in §. 2. Inst. de R. D.* thesin suam universalem non de aliis, qvàm de fluminibus propriè ita dictis, qvæ scilicet perennia sunt, intellectam voluit. De rivis qvam objicit considerationem Antonius Matthæus, *A. F. A. N. in nupero ad Institut. commentario ad §. 2.* nempè illos qvoqve reperiri scaturientes ex fontibus & perennes esse, & tamen privatos, nihil omninò movet. Id enim præoccupavit Ulpianus, in *d. l. 1. §. 1.* flumen à rivo magnitudine discernendum esse, docens, aut existimatione circumcolentium. Sed Ulpiano insultat Matthæus. *Qvod si dixeris*, inqvit, *eos magnitudine discerni à flumine, sequetur, ut flumina, qvæcunq; sunt parva, privata sint flumina.* Mihi verò id seqvi non videtur, qvia etiam flumen parvum distinctum adhuc est à rivo, & videtur hoc totum ab Ulpiano relictum fuisse existimationi circum-

Digitized by Google

colentium, utrùm qvod ita fluit, pro rivo, an pro flumine habeant. Nec sanè repugnat, etiam rivum aliqvem publicum esse, qvi tamen propterea flumen non est. Sic enim & lacus, & stagnum, & fossa, inter privata aliqvando, aliqvando inter publica referuntur, *l. un. ff. ut in flum. publ. nav. lic.*

IV. Alii flumen publicum definiunt, & dicunt, esse illud, qvod in publico oritur, & perpetuò fluit, qvos recensèt Wesenb. *in paratit. ff. de fluminib.* Sed prius illud necessarium non est, cum etiam in privato fundo ortum suum & scaturiginem habere qveat flumen, qvod de Danubio refert Johannes Oetinger. *de jur. limit. lib. 1. tit. U.* Cùmq; plurimorum fluminum scaturigines incertæ adhuc sint & dubiæ, admittendum non erit, ut ea interim pro publicis non habeantur, donec constet, in publico, an privato solo originem ducant. Illud verò certum est, flumen non desinere esse publicum, etsi privatum solum transeat, qvia impossibile est, ut alveus fluminis publici non sit publicus, *l. 1. §. 7. ff. de flumin.* Atqve hinc rectè inducitur, neqve privatum fundum, qvi originem dat flumini, qvicqvam facere, qvò minùs id publicum dici qveat. Alii insuper ad id, ut flumen publicum dicatur, etiam usum publicum reqvirunt. Sed rectè observat Hartm. Pistoris, *p. 4. q. 17. n. 3.* hoc eatenùs tantùm procedere, ut flumen ex eo, qvod perenne est, non adeò publicum censendum sit, qvin si privatorum tantùm usui deserviat, privatum possit effici. Nisi tamen probetur, flumen à privatis tantùm usurpatum, atqve hinc privatum factum esse, semper ex eo, qvod perpetuò fluit, pro publico haberi debet. Interim negari neqvit, plerumqve flumen publicum ex usu æstimari. Petr. Frider. *de interdict. tit. 6. n. 21.* Conf. Franc. Stypmann. *de jur. marit. l. 2. c. 5. n. 20. seqq.*

V. Qvia verò publica non uno eodemq; modo semper dicuntur, Bachov. in Treutl. *vol. 2. disp. 20. th. 1. lit. E. F.* & jure gentium alia, alia jure civili publica sunt, qvam distinctionem inculcat Ægidius Hortensius, ad §. 2. *Inst. de R. D.* notare necesse est, publicum hic nobis ex significatu Justiniani esse illud, qvod proprium est alicujus populi, olim Romani, *l. 15. ff. de V. S.* usu verò omnibus, qvi sub isto populo degunt, patet. H. Zoes. *titul. de R. D. numer. 10.* Significanter & consideratè addo verba, qvi sub isto populo degunt, ne promiscuè qvemvis usum, omnibus gentibus communem, qvis statuat, neve qvis putet,

tet, ſolâ proprietate differre publicas res à communibus, uſu non differre. Et qvia hic articulus in præſenti materiâ dignus eſt, ut accuratiùs tractetur, facilè impetrabimus veniam exiguæ ejus moræ, qvæ hic facienda eſt, præſertim cùm de jure fluminum diſſertatio his præcognitis haud paulò facilior reddatur. Conſiderabimus autem flumen in partibus ſuis tùm continentibus, tùm contentis. Continentes ſunt alveus & ripa. Contentæ, aqva profluens, & in eâ piſces, qvatenùs ad jus piſcandi ſpectant.

VI. Aqva profluens, qvæ principaliter flumen facit, & ſine cujus perenni motione flumen non intelligitur, naturali jure communis eſſe dicitur, §. *1. Inſt. de R. D. l. 2. ff. eod.* Qvomodò verò communis, cùm flumẽ ipſum publicum eſſe dicatur? §. *2. Inſt. eod.* Reſpondet Bachovius, *in Treutl. d. l.* unum idemqve diverſo reſpectu poſſe eſſe commune, & publicum, ſic enim flumen, qvatenùs ex illo haurimus aqvam, rectè poſſe dici commune, & idem tamen etiam publicum dici, qvatenùs in eo navigamus, aut piſcamur. Significantiùs, nî fallor, Hugo Donellus, *lib. 4. comm. c. 2.* ipſam aqvam profluentem in flumine bifariàm ſpectari poſſe docet, vel ut aqva ſimpliciter, vel ut aqva fluminis, idq; ex uſu æſtimandum eſſe. Spectatur ut aqva, inqvit, cùm eâ ſic utimur, ut aliâ qvâvis uteremur, etiam qvæ non eſſet fluminis, veluti ad hauriendum, ad lavandum, ad aqvandum pecora. Spectatur ut aqva fluminis, cùm eâ ſic utimur, ut id facere non poſſemus, niſi in flumine, ut ſi in flumine navigemus. Illo uſu aqva profluens eſt communis omnium, hoc neqvaqvam: qvia hîc verè utimur flumine, ut flumine, hoc autem eſt publicum. Seqvitur hinc, aqvâ profluente, qvatenùs facit ad lavandum, potandum, & aqvanda pecora, neminem prohiberi poſſe, ſed prohiberi poſſe navigatione & piſcatione omnes, qvi non ſunt ex iſto populo, cujus eſt flumen.

VII. Sanè cùm lavamus & haurimus aqvam, non tàm flumine utimur, qvàm profluente aqvâ, qvæ & ipſa, qvoad qvantitatem, qvæ hauritur, non communis ampliùs eſt, aut publica, ſed privata ejus, qvi ſumſit. Flumen autem univerſum hauriri non poteſt. Cùm verò piſcamur, & navigamus, flumine magis utimur, qvàm aqvâ, qvæ profluit. In eâdem enim aqvâ, qvæ profluit, qvæq; ſuo loco non manet, nec piſcari perpetuò, nec navigare poſſumus. Ac proinde flumine integro tùm utendum eſt; qvi uſus, cùm jure gentium diviſus ſit, qvatenùs

Digitized by Google

tenùs flumina ipſa diviſa ſunt, non communis ampliùs eſt omnium hominum, ſed publicus eorum duntaxat, qvorum finibus continetur. Arnold. Vinnius, *ad §. 2. Inſt. de R. D.* Flumen ſcilicet eſt totum qvid, unumqve & idem corpus, qvod mille abhinc annis fuit, ad exemplum aliarum rerum, in qvarum collapſas partes aliæ ſubſtituuntur, qvarum meminit Alfenus, in *l. 76. ff. de judic.* Aqva autem fluminis numero eadem non eſt, ſed alia atqve alia. Vacon. à Vacuna, *lib. 1. declar. 11. numer. 4.* cujus ratione non malè dixit Heraclitus, notante Hugone Grotio, *lib. 2. de jur. bell. & pac. c. 9. num. 3.* in idem flumen bis nos non deſcendere. Idem tamen manet fluminis nomen, eadem ἕξις σώματος συνεκτική, qvæ flumen conſtituit.

VIII. Qvod de uſu aqvæ profluentis omnibus communi diximus, trahendum non eſt ad aqvæ ductum, ut hinc promiſcuè omnibus, & omni caſu ducere aqvam ex flumine publico liceat, ne qvidem ſi de omnibus, qvi ſunt ex populo, cujus fines flumen alluit, ſermo eſt. Ait qvidem Pomponius JCtus, in *l. 2. ff. de flumin.* Qvò minùs ex publico flumine ducatur aqva, nihil impedit; ſed addit mox, niſi Imperator aut Senatus vetet. Competit ergò Imperatori & Senatui jus prohibendi, & hoc ſufficit ad reſtringendam libertatem, & uſum promiſcuum. Addit porrò, ſi modò ea aqva in uſu publico non erit. Talis olim erat illa, qvæ in Urbem ad uſum civium variis ex locis ducebatur, aut canalibus ſtructilibus & lapideis, aut tubulis fictilibus, aut fiſtulis plumbeis. Franciſc. Duaren. *diſput. anniverſ. lib. 1. cap. 52.* Et ex tali aqvâ, etſi ex flumine publico non navigabili petatur, ſi qvis porrò aqvam ducere velit, à Principe id impetrandum eſt, *l. 1. §. 41. ff. de aq. qvot. & æſtiv.* Ratio eſt, qvia talis aqvæ ductus vix fieri poteſt ſine impedimento usûs publici. Ad Principem igitur aut Senatum pertinebit inſpicere, qvatenùs & qvantùm permitti id, qvod petitur, debeat. Pergit Pomponius: *Sed ſi aut navigabile eſt, aut ex eo aliud navigabile fit, non permittitur id facere.* Qvibus verbis innuit, permiſſionem Principis, qvæ ad aqvam ex caſtello, vel ex rivo, vel ex qvo alio loco publico ducendam neceſſaria eſt, locum non habere, qvando flumen eſt navigabile, aut ex eo aliud navigabile fit. Ratio eſt, ne flumen tale derivationibus aqvarum brevius fiat, minusqve navigationi idoneum, *l. 10. §. 2. ff. de aq. & aq. pluv. arc.* Franciſcus Connan. *comment. lib. 3. cap. 2. num. 5.* Joh. Harp-

Digitized by Google

Harpprecht, *ad* §. 2. *Inſt. de R. D.* Hug. Donell. *lib.4. comm.cap.3.circa fin.* Petr. Gregor. *in Syntagm. jur. l. 4. cap. 19.*

IX. Piscandi jus omnibus commune eſſe in portu fluminibusqve, dicit Juſtinianus in *d.*§.2. *J. de R.D.* Id verò rectè reſtringit Arnoldus Vinnius & ante eum Donellus, *d.l.4.c.3.* ad omnes illos, qvi ſunt ex populo, cujus fines flumen alluit, & qvatenus alluit, ut in hoc diſtet hic uſus ab earum rerum uſu, qvæ omnium hominum communes ſunt. Et proinde, ſi qvis ex populo in flumine publico piſcari prohibeatur, non minus injuriarum agi poſſe exiſtimo, qvam ſi qvisqvam alius prohibitus fuerit piſcari in mari, *l. 13.* §. *ff. de injur.* Aliqvando tamen prohibitioni locus eſt, ut actio injuriarum intentari neqveat. Si quis enim in fluminis publici diverticulo ſolus pluribus annis piſcatus ſit, alterum eodem jure uti rectè prohibet, *l. 7. ff. de diverſ. temp. præſcript.* qvia ſcil. ille per iſtud temporis ſpacium jus piſcandi in eo loco ita acqviſivit, ut per poſſeſſionem continuam omnis alius excluſus intelligatur, etſi ipſe actu ſecundo piſcationem ſemper non exerceat. Jus tamen illud in ſola ferè poſſeſſione fundatur, neq; extra eam ullâ ratione ſubſiſtit. Qvamdiu igitur is posſidet, qvi jus tale acqviſivit, prohibere alterum poteſt; eo autem ex poſſeſſione digreſſo, & ubi deſerit piſcationem, ſimul excidit jure illo, & tùm res redit in priſtinam cauſam & libertatem. Simile ſcil. eſt hoc jus dominio, qvod qvis per ædificationem in litore maris acqvirit, qvippe qvod & ipſum in ſolâ poſſeſſione continuatur, & tamdiu durat, qvamdiu ædificium manet: alioqvin ædificio dilapſo, quaſi jure poſtliminii revertitur in priſtinam cauſam: & ſi alius in eodē loco ædificaverit, ejus fiet, *l. 6. pr. ff. d. R.D.* Inſtituit hanc comparationem Papinianus, *in l. 45. ff. uſucap.* Qvemadmodum igitur per inædificationem in litore, ſic & per continuam piſcandi poſſeſſionem locus publicus ad cauſam privatam redigitur. Qvemadmodū porrò deſtructo ædificio, ſic & deſertâ piſcatione, redit locus ad priſtinam ſuam naturam & uſum communem. Neqve tunc poterit antiqvus occupator vindicare loca illa, cùm occupatio non aliter jus tribuat, qvàm per iſtud temporis ſpacium, qvo ipſa durat. Eâ ceſſante perinde eſt, ac ſi nunqvam interveniſſet; ſed qvaſi jure poſtliminii revertitur locus in priſtinam cauſam. Atqve ſic optimè conciliantur textus, qvi ſibi adverſari videntur in *d. l. 7. ff. de diverſ.*

Digitized by Google

temp. præscript. & l. 45. ff. de usucap. Vid. Franc. de Amaya, *ad l. un. C. de venat. ferar. n. 61.* Bachov. *ad Treutl. vol. 2. disp. 22. th. 3. lit. J.* Hug. Grot. *de mar. lib. cap. 7.* Udalric. Zas. *ad d. l. 7. ff. de div. temp. præscr.* ubi simul explicat, cur in diverticulo fluminis jus prohibendi locum inveniat, non verò in ipso flumine, qvia, inqvit, in flumine publico nō possunt fieri receptacula vel septa retium, ne scil. navigatio deterior fiat. Sed hoc non est in diverticulo fluminis, ibi possunt fieri receptacula.

X. Qvod navigationem concernit, inter Prætoris interdicta etiam hoc celebre est: QVO MINUS ILLI IN FLUMINE PUBLICO NAVEM, RATEM AGERE LICEAT VIM FIERI VETO *l. un. ff. ut in flum. publ. navig. lic.* Hoc interdicto inqvit Ulpianus *ibid.* prospicitur, ne qvis flumine publico navigare prohibeatur. *Sicut enim,* ait, *ei qui viâ publicâ uti prohibetur, interdictum propositum est: ita hoc quoq; proponendum Prætor putavit.* Eandem comparationem idem proponit Ulpianus in *l. 24. pr. ff. de damn. inf. Fluminum publicorum communis est usus, sicuti viarum publicarum & litorum.* Si viarum & litorum, & fluminum eadem debet esse conditio, idem aut par usus, rebus potiùs communibus illa erunt accensenda, qvam publicis, ideò, qvod litora disertè referantur inter res communes, §. *1. Inst. de R. D.* Sed enim ex *l. 3. ff. ne qvid in loc. publ.* non malè observat Antonius Matthæus Nepos, *ad d. §. 1. Inst. de R. D.* diversimode se habuisse litora apud Romanos. Alia enim fuisse dicit in eorum dominio ut ipsum totum mare, qvale est mare Mediterraneum inter Hispaniam & oppositam Africam, & de his accipit id, qvod ait Celsus *in d. l. 3.* qvando litora dicit esse populi Romani, de qvâ re videri potest insuper Johannes Seldenus, *in mar. claus. lib. 1. cap. 14.* alia verò talia esse, qvalia ea descripsit Justinianus in *d. §. 1.* Et hâc ratione per litora in *d. l. 24. ff. de damn. inf.* ea, qvæ prioris generis sunt, intelligi debere dixerim, cum & ipsum totum flumen, cum qvo fit comparatio, publicum sine dubio sit, neqve usus ejus alius esse qveat, qvàm uti eum sibi commodū præscribit populus. Negari verò non potest, confusim sæpè & ambiguè verbis *commune* & *publicum* usos fuisse veteres, neqve extricari nunc facile posse, qvæ intricatè illi & parum perspicuè tradiderunt.

XI. Tutissimum est statuere, ex eo, qvod flumina publica esse dicantur, non aliis navigationis jus com-

competere, qvàm illis, qvi sunt ex populo, & qvibus populus ille permittit. Qvod tamen non ita intelligendum est, ac si nemo qvisqvam nave vehi deberet, qvi non sit ex populo; cum in ipso populo exteri sæpè permulti degant, qvibus uti in oppidis vivere, & in viâ publicâ ultro citroqve commeare permissum est, ita prohiberi non possunt, qvo minus navigio vehantur & per flumen decurrant. Et in hoc sensu admitti potest, qvod supra ex Ulpiani doctrinâ adduximus, fluminum, viarum & litorum communem esse usum. Sed navigationis jus qvale nos hîc intendimus, multo sublimius qvid dicit, atqve haud paulo pingvius est, qvàm istud jus vecturæ. Qvi jus navigandi habet, etiam navem ædificandi, magistrum præponendi, & emolumenta inde capiendi jus habet. Atqve ista exteris vix ullus concedet populus, nisi & ipse commoda inde aliqva perceperit. Etsi verò etiam inter Romanos olim navem habere, aut ædificare nonnullis interdictum fuerit, uti Senatoribus in *l. 3. ff. de vac. mun.* Præsidibus provinciarum & procuratoribus Cæsaris, *l. 46. §. 2. ff. de jur. fisc.* istam tamen prohibitionem de navibus tantùm maritimis, non fluviatilibus, accipit Cujacius, *lib. 6. observ. 38.* Et antiqvas illas atqve mortuas de Senatoribus leges dicit Cicero, *orat. 10. Verr.*

XII. Sequitur, ut alvei qvi & venter & lectus fluminis dicitur, naturam videamus. Hunc ejus juris esse dicit Justinianus, §. *23. Inst. de R. D.* cujus & ipsum flumen est, id est, publicum. Et Ulpianus in *l. 1. §. 7. ff. de fluminib.* impossibile esse, ait, ut alveus fluminis publici non sit publicus. Sed hoc eatenus tantùm verum est, qvatenùs alveus à flumine tenetur & tegitur, eoqve per flumen populus utitur. Nudatus flumine pars habetur prædiorũ vicinorum, qvasi olim ab iis decerpta. Et hæc ratio est, cur alveus, à flumine derelictus, publicus esse desinat, & eorum sit, qvi prope ripam ejus prædia possident, & vicissim cur publicus esse incipiat alveus novus, qvem sibi flumen fecit, etsi ille privatus antea fuerit, *l. 7. §. 5. ff. de A. R. D. l. 1. §. 7. ff. de flumin.* Hoc est, qvod dicit Pomponius in *l. 30. §. ff. de A. R. D.* flumina censitorum vice fungi, ut ex privato in publicum addicant, & ex publico in privatum. Igitur qvamdiu alveus coopertus est flumine, ipse quoque, perinde ut flumen publicus est; exsiccatus si fuerit, proximorum fit, qvia scil. populus eo jam non utitur, *d. l. 30. §. 1.* Ejusdem generis & conditionis est fossa manu facta, qvæ & ipsa publica

est, qvando per eam publicum fluit flumen, *l.1.§.8.ff.de flum.* Per consequens, si ea exsiccata fuerit, ad pristinam causam redit, & ex publicâ fit iterum privata. Conf. Joh. à Sande *decis. Fris. l.b.5.tit.1.def.2.*

XIII. Qvid verò si mutato alveo noviore, quem publicum factum fuisse diximus, post aliqvod tempus ad priorem alveum reversum fuerit flumen, num ille desinet esse publicus? Ita est. Desinit enim usus, propter qvem ille inter publicas res relatus fuit. Sed cujus tùm erit? an illius cujus antea fuit, an verò eorum, qvi prope ripam ejus prædia possident? Ultimum hoc statuit Justinianus, *in d. §. 23. Inst. de R. D.* Sed ab eo strictum tantùm jus, non jus, qvod obtinebat, descriptum fuisse, dicit Cyprianus Regnerus, *ad d. §. 23.* aliter verò id explicasse Cajum *in l. 7. §. 5. ff. de A. R. D.* nempe strictâ ratione pristinum dominũ, cujo totus ager per novum alveum occupatus fuit, nihil qvicqvam in eo alveo à flumine deserto habere posse, tùm qvia desiisset esse ager, amissâ propriâ formâ, tùm qvia vicinum prædium nullum habeat pristinus dominus; sed vix tamen esse, ut id obtineat. Atque sic putant plerique æqvitatem à Cajo magis probatam fuisse, qvàm jus strictum, qvod proposuit Justinianus. Id verò improbat Antonius Matthæus Nepos ad *d.* §. *23.* putatqve antinomiam agnosci ab illis, qvi æqvitatem juri stricto in conciliandis textibus opponunt. Fateor ego, id fieri, si qvis æqvitatem fingendo textibus vim inferre velit. At si ipse textus strictam juris rationem & æqvitatem opponit, frustra fingitur antinomiæ assertio, qvandoqvidem tùm ipsimet juris autores ab strictâ juris ratione recessisse intelliguntur. Qvò imprimis pertinet textus in *l.31.1.§.ff.depos.* Caji ergò verba, *sed vix est, ut id obtineat*, jus strictũ, qvod antea asseruerat, temperant, & non perpetuo id esse verum indicant, sed ex bono & æquo judicem interdum aliter judicare innuunt, quomodo ager, si flumen non paulatim sed subito ad priorem alveum redierit, prioribus dominis restitui debet arg. *l.38.ff. de A. R. D.* Petr. de Greve *ad Pandect. exerc. 23. n. 26.* Conf. Franc. Comman. *lib. 3. comm. c. 5. n. 2.* Franzk. *ad §. 23. l. de R. D.* Bachov. *ad Treutl. vol. 2. Disp. 20. th. 5. lit. G.*

XIV. Supereſt, ut ripæ qvalitatem investigemus. Illa naturali cursu fluminis definitur, non qvâ imbribus, vel mari, vel quâ alia ratione creverit, *l. 1. §. 5. de flumin.* Hæc enim incrementa ad naturalem cursum non pertinent, sed extrin-

Digitized by Google

trinſecus adveniunt. Si verò naturaliter creverit flumen, & perpetuum incrementum acceperit vel alio flumine admixto, vel qvâ aliâ ratione, dubio procul dicendum eſt, ripas qvoqve mutatas eſſe *d. l. 1.§.5.* Cumqve per æſtatem flumina qvandoq; ita minui ſoleant, ut latitudinis termini valde coanguſtentur, ne qvis putet, naturalem curſum intelligi iſtum, qvi tùm obtinet, rectè à Paulo, *l. 3. §. 1. ff. eod.* dicitur, ripam putari iſtam, qvæ plenisſimum flumen continet, quatenus ſcil. naturaliter ſe habet extra cauſas extrinſecus advenientes. Nec tamen exiſtimandum eſt, ripam tàm anguſtè accipiendam eſſe pro crepidine aut labro amnis, ſive pro ſolâ extremitate alvei & terræ, qvæ flumen continet, ſed omninò ei latitudo aliqva & ſpacium tantum inter flumen & vicina prædia concedendum eſt, qvantum ſufficiens fuerit uſui publico, qvem deſcribit Juſtinianus, §. *4. Inſt. de R. D.* Atq; hinc rectè dicit Paulus, *d. l. 3. §. 2. de flum.* ripam intelligi, ex qvo primùm â plano vergere incipit usq; ad aqvam. Arnold. Vinn. *ad d. §. 4.*

XV. Riparum uſum publicum eſſe jure gentium, inqvit Imperator, *d. §. 4.* ſicut ipſius fluminis, ſed proprietatem earum illorum eſſe, qvorum prædiis hærent, qvâ de causâ arbores qvoq; in eisdem natas eorundem eſſe. Longè alia ſcil. eſt riparum, alia litorum conditio. Litora non ita ſunt in patrimonio privatorum, uti ripæ. Neque uti in litore cuivis caſam ſeu tuguriolum, in quod ſe recipiat, extruere licet, & dominus ſoli hinc conſtituitur, *l. 5. §. 1. & l. 6. ff. de R. D.* ita etiam in ripis per ædificationem quis ſoli Dominus efficitur; imò verò, ut diſertè Neratius ſcribit, qvi in ripâ fluminis ædificat, ſuum non facit, *l. 15. ff. de A. R. D.* ſed illud ædificium perinde ſe habet, uti aliud qvodvis, qvod alieno ſolo impoſitum eſt, hoc eſt, illius ſit domus extructa, cujus & ſolum eſt, §. *30. Inſtit. de R. D.* Nec ergò, uti mare & per hoc litora maris ita communia ſunt, ut in nullius dominio eſſe exiſtimentur, §. *1. Inſt. eod.* ſic etiam flumina & per hoc ripæ ita publica dici poterunt, ut ripæ in nullius privati dominio exiſtant. Eſt enim etiam hîc inter flumen & ripam aliqvâ differentia, qvæ non eſt inter mare & litus, qvæq; proinde comparationem utriusqve æqvalem reſpuit. Vid. Hug. Donell. *lib. 4. comm. cap. 3.* Et qvanqvam flumina ripæve conjungantur à Paulo in *l. 3. pr. ff. de fluminibus*, & de utrisqve dicatur, qvod publici juris ſint, qvod

Digitized by Google

idem etiam dicitur in *l.* 65. §. 1. *ff. de A. R.* D. id tamen, qvod ripas concernit, non de proprietate earum accipiendum est, sed de usu, qvem præbent. Proprietatis autem hæc insuper insignis nota refertur ab Imperatore, qvod arbores qvoq; in ripâ natæ in dominio privatorum sint, & ad eos spectent, qvorum sunt prædia contigua.

XVI. Est ergò ripa tantùm qvoad usum publica, & qvidem qvoad usum fluminis, ut omnibus, qvi flumine uti volunt, etiam ripis ad eum usum uti liceat, qvia nec aliter flumine uti possumus. Itaq; naves ad eas appellere, funes arboribus ibi natis religare, onus aliqvod in his reponere cuilibet liberum est, §. 4. *Inst. d. R.* D. Ultra ista, & si qvid aliud forte fluminis usus exigat, nihil juris est illi, qvi non est dominus. Et profecto paradoxon videri posset, alteri alicui, me Domino invito, re meâ uti licere, aut in eâ qvicqvam facere, qvo ego re meâ uti pro lubitu prohibear, nisi hæc veluti servitus à naturâ ripis imposita fuisset, ut qvi flumine utitur, jus haberet etiam ripâ utendi. Hug. Donell. *d. l.* 4. *c.* 3. Nec tamen propterea usu rei suæ interdicitur dominus, qvippe qvem ille multo habet ampliorem, & præter illum, qvi cum alio ipsi communis est, planè singularem. Sic enim etiam arborum in ripâ positarum usus, si ad usum fluminis confert, publicus est; si nihil confert, ejus est, cujus sunt ipsæ arbores & ripa. Ægid. Hortens. *ad d.* §. 4. Illud obiter noto, qvando dicitur in *d.* §. 4. riparum usum publicum esse jure gentium, non eò id pertinere, ut omnibus omninò, etiam exteris gentibus concedi earum usus debeat, cùm rectè ab eo prohibeantur, sed ita accipiendum, qvod cujusqve gentis & nationis hominibus flumina suarũ regionum in promiscuo serviant. H. Zoes. *ad tit. de R. D. n.* 10. Et hoc innuere volunt nonnulli Justiniani, qvando in *d.* §. 4. riparum usum *jure gentium* publicum, in §. 5. autem litorum usum *juris gentium* publicum facit, qvod publicum juris gentium commune omnibus gentibus sit, publicum autem jure gentium uni tantùm populo competat.

XVII. Ex dictis facile colligi potest, cujus sit insula in flumine nata, & qvo jure censeri debeat. Præmittendum tamen ex *l.* 30. §. 2. *ff. de A. R. D.* tribus modis insulam in flumine fieri, uno, cùm agrum, qvi alvei non fuit, amnis circumfluit, qvo casu causa proprietatis non mutatur, nec acqviritur qvicqvam vicinis prædiis: altero, cum locum, qvi

qvi alvei erat, ſiccũ relinqvit & circumfluere cœpit; tertio, cum paulatim colluendo locum eminentem ſupra alveum fecit, & eum alluendo auxit. Duobus his modis posterioribus inſula fit ejus, cujus ager propior fuerit, cùm primum extitit. Nam & natura fluminis hæc eſt, ut curſu ſuo mutato alvei cauſam mutet. Dum ergo inſula cum alveo cohæret, alveus autem unitus eſt cum ripâ, qvæ eſt juris privati, conſeqvitur etiam inſulam talem juris privati eſſe. Nec obſtat, qvod alveus publicus eſſe dicatur, uti ſupra expoſui, qvia id accipiendum eſt de alveo aqvis cooperto, non de alveo vacuo & aqvis nudato. Sicut igitur alveo totus nudato vicinis acqviritur: ita & partem ejus nudatam, id eſt inſulam in eo natam vicinis acqviri neceſſe eſt. Arnold. Vinn. *ad §. 22. Inſt. de R. D. n. 6.* Nec qvicqvam intereſt, inqvit JCtus in *d. l. 30. §. 2.* utrum de alvei duntaxat ſolo mutato, an de eo, qvod ſuperfuſum ſolo & terræ ſit, qværatur. Utrumqve enim ejusdem generis eſt, hoc eſt, nihil intereſt, utrum qværatur de toto alveo mutato, an de inſulâ in alveo natâ. Qvomodo verò inſula ita nata dividi debeat inter accolas, aut uni ſoli acqviratur, enucleatè tradit Juſtinianus in *d. §. 22. Inſt. t. de R. D.*

XVIII. Unum id haud parum difficilem reddit hanc de inſulâ in flumine natâ doctrinam, qvod Labeo ſcripſiſſe dicitur in *l. 65. §. 4 ff. de A. R. D.* cujus verba hæc ſunt: *Si id, qvod in publico innatum aut ædificatum eſt, publicum eſt, inſula qvoqve, qvæ in flumine publico nata eſt, publica eſſe debet.* Labeonis hæc ſententia ſi vera eſt, non Juſtiniani tantùm doctrinæ antea adductæ repugnat, ſed illis etiam, qvæ ipſe Labeo in §§. *antecedentibus* de inſulæ proprietate diſſeruit. Qvocirca, ne hic aliqvis inter juris autores ſtatuatur diſſenſus, multæ & variæ excogitatæ ſunt à Doctoribus conciliationes, & qvibusdam tamen vix ulla ſatis commoda eſt. Aliqvi, qvos inter novisſimè eſt Johannes Jacobus Wiſſenbach, *diſp. 19. n. 18.* de tali inſulâ Labeonis verba interpretantur, qvæ ipſi alveo fluminis non cohæret, ſed virgultis, aut aliâ qvâlibet levi materiâ ſuſtinetur, de qvâ ipsâ jam egit Labeo, *d. l. 56. §. 2.* Alii concedunt inſulam publicam eſſe, ſed ratione usûs, non proprietatis. Cujac. *lib. 14. obſ. 11.* Robert. *1. recept. lect. 11.* Sed etſi hoc verum ſit, non tamen per id tolli difficultatem optimè animadvertit Dominicus Arumæus, *exercitat. Juſtin. 4. n. 14.* cùm & hâc ratione ædificatum in publico, qvod innato æqviparatur, ſaltem

Digitized by Google

saltem ratione usus publicum esse deberet. Ipse ergò priorem illam, qvam retuli, probat interpretationem, aut de eo casu Labeonis verba accipit, qvando ipsa qvoq; ripa publica est, & ad populum spectat. Talem enim insulam in publico nasci, ait, cum reliqvæ in privato nascantur. Alii cum Franc. Hottomanno *lib. 1. obs. 23.* locum istum depravatum esse statuunt, emendatumqve per præfixionem particulæ negativæ hoc modo restituunt: *Non si id, quod in publico innatum, &c.* ut sensus sit: Etsi id, qvod in publico nascitur, publicum fiat, insula tamen in publico nata publica non fit. Novissimè Antonius Matthæus Nepos, *ad d. §. 22.* nihil omninò poni aut asseverari à JCto statuit, sed conditionaliter eum respondisse in hunc sensum: *Si universaliter id verum est, quod dicitur, publicum est omne, qvod est natum in publico, sequetur etiam necessariò, qvod sit insula publica, qvia flumen est publicum.* Atqvi, inqvit, hoc non sequitur. Ergo nec semper prius illud verum est. Conf. Joh. Gryphiand. *de insul cap. 10. n. 58. seq.* Marc. Lyklama, *lib. 7. memb. 2.* Inter has contentiones & sententiarum divortia difficile est eligere, cui firmiter insistere liceat. Placeret emendatio Hottomanni, nisi violenta esset, atq; idcirco magis placet interpretatio prima, cùm perpetuo in hoc textu habeatur inter Labeonem & Paulum disputatio: & qvia Paulus in §. 2. propemodum publicam istam dixit insulam, qvæ alveo fluminis non cohæret, Labeo *in §. ult.* non propemodum, sed absolutè publicam esse voluit. Extra hunc casum, non negavit Labeo, privatam esse insulam, qvæ in flumine publico nata esset, dummodo ripæ ipsæ privatorum essent.

XIX. Atqve sic, qvid obtinuerit olim tempore Justiniani, qvaliterq; se tùm temporis habuerint flumina, insulæ, ripæ, jus piscandi, jus navigandi in fluminibus, & ejusmodi alia pro ratione instituti nostri, sufficienter explicavimus. Seqventibus temporibus immutata hæc pleraq;, & pro regalibus haberi, atqve unico Principi vindicari cœpérunt. Primùm enim flumina ipsa inter regalia relata sunt, *2. F. 56.* eorumqve proprietas facta est Principis, cujus ditione continentur, ad qvem scil. ut alia Imperii bona, pervenérunt, & qvoad proprietatem, & qvoad utilitatem inde provenientem. Postqvam enim Principes sibi vindicare cœpérunt omne id, qvod populo olim competiit, etiam flumina ad populum olim pertinentia sua fecérunt, atq; sic publica hodiè non amplius dicuntur ea, qvæ

ad

ad populum ſpectant, (unde & ratio nominis deducta fuit, qvòd publica dicerentur, qvaſi populica,) ſed qvæ à Principe poſſidentur, & inter bona Imperii connumerantur, qvia ſcil. Princeps in habitudine publicâ populum repræſentat.

XX. Etſi autem *d. 2. F. 56.* ea ſolùm flumina inter Regalia referantur, qvæ ſunt navigabilia, & ex qvibus fiunt navigabilia, & hinc inferat Regn. Sixtin. *l. 2. de regal. c. 3. num. 17.* flumina reliqva, ut maximè in aliud flumen ingrediantur, ſi navigabile id non reddant, ad regalia non pertinere, atqve ita reſtringi debere verba Güntheri, Radevici, & Sigonii, qvæ ei nimis generalia videntur; tamen, cùm etiam aliorum fluminum, qvæ ad navigationem planè nihil faciunt aut conferunt, qvin & rivorum, alius, præter navigationem, qvæ illis denegatur, poſſit eſſe uſus, isq; ſæpè inſignis, piſcationem præſertim qvod attinet, dubium non eſt, uſum talem à Principe vel prohiberi prorsùs, vel reſtringi ſaltem pro re natâ poſſe, atqve hujus usùs reſpectu ipſum illud flumen ad Principis pertinere regalia non malè dici. Qvò pertinent conſtitutiones, qvæ circa rivos & flumina non navigabilia paſſim eduntur.

XXI. Nimis verò anguſtè conſtringere mihi hoc regale videtur Franciſcus Hottomannus, *in comment. ad 2. F. 56.* qvando id declarat & explicat, eſſe jus coërcendi, aut dilatandi, aut retandi fluminis, i. e. ripæ muniendæ, & alvei purgandi, ſive poteſtatem cogendi, ut id publicè coactis operis fiat. Item jus reddendi flumen navigabile, ſi vel cùm per ſe non ſufficeret, alii rivi & amnes inducendi in unum alveum fuerint: aut moles, qvæ navigationem impediebant, tollendæ, & flumina retanda. Imò verò multò pingviùs hodiè jus iſtud extat, & non tantùm proprietas fluminum ad Principem ſpectat, ſed etiam, uti Radevicus, *3. c. 41.* explicat, omnis utilitas ex decurſu fluminum proveniens. Facere etiam neqveo cum Henrico Bocero, qvi *cap. 2. de regal. num. 163.* hodiernum jus Principum ex antiqvo Romanorum jure æſtimari, nec mutatum illud eſſe contendit, non animadvertens, plura ſibi etiamnum qvotidiè tribuere Principes, novaq; indies conſtituere regalia, qvæ olim talia non fuerunt, & promiſcuo uſu ad qvemlibet ex populo pertinuerunt. Conf. Franc. Stypman. *de jur. marit. l. 2. c. 5. num. 52. ſeq.*

XXII. Mutatâ ita rerum facie circa ipſam fluminum proprietatem, facile fuit deinceps uſum eorum circumſcribere, aut prorsùs inter-

Digitized by Google

dicere. De aqvæ ductu jam ſuprà dixi, qvatenùs etiam jure Romano, qvod accepimus, ex Principis arbitrio eum peti oportuit. Et notant communiter Doctores ex *l. 5. Cod. de aqv. duct. lib. XI.* neceſſariò beneficium iſtud à Principe impetrari debere. Idq; etiam in urbicis aqvæductibus obſervatum olim, qvod his verbis docet Frontinus, *de aqvæduct. Circa jus ducendæ aqvæ in privatis hæc obſervandæ ſunt, ne qvis ſine literis Cæſaris, i. e. ne qvis aqvam publicam non impetratam ducat.* Et mox: *Qvi aqvam in usûs privatos ducere volet, impetrare eam debebit, & à Principe epiſtolam ad Curatorem afferre. Curatores deinde beneficio Cæſaris præſtare maturitatem*, &c. Vid. qvæ in hanc rem copioſiùs diſſerit Jacobus Gothofredus, ad *l. 2. Cod. Theodoſ. de aqvæduct.* Etſi verò de aqvæductibus hæc, qvi ex conceptaculis aut caſtellis fiebant, intelligenda ſint, non minùs tamen Reipublicæ intereſt, aqvæductûs omnes, etiam ſimplices, & qvæ fiunt per excavatos alveos aut foſſas non ſine conſenſu ſuperioris inſtitui, cùm fieri poſſit, ut vel navigatio deterior fiat, vel amnis ruptis aggeribus curſum ſuum aliorſum inflectat, vel aliundè periculum aliqvod vicinis habitatoribus inde immineat, ut adeò neceſſaria ſit aliqva cognitio prævia, & exacta conditionis loci, atqve aliarum circumſtantiarum conſideratio.

XXIII. Piſcandi jus qvod attinet, id ita commune ampliùs non eſt, uti fuit olim, ſed prohiberi aut minui id ſolet à Principibus, ut adeò nemini piſcari in flumine ampliùs liceat, niſi cui Princeps id permiſerit. Id verò durum videtur Marco Antonio Peregrino, *de jur. fiſc. lib. 1. tit. 1. num. 22.* juri & uſui gentium repugnans, ac legibus & conſtitutionibus ipſorum Cæſarum & Principum contraria, atqve idcircò temperandum id ait ex causâ, veluti ut prohibere id Princeps poſſit non ſolventibus vectigal indictum, vel ex aliâ aliqvâ causâ honeſtâ. Eum ferè ſeqvitur Hermannus Vultejus, *de feud. lib. 1. cap. 7.* Sed rectè notat Cyprianus Regnerus, *ad §. 2. Inſt. de R. D.* unum jus gentium ſæpè altero fortius eſſe propter circumſtantias temporum & perſonarum. Poteſt igitur jus gentium, qvod præceptivum aut prohibitivum non eſt, ſed permiſſivum tantùm, eatenùs mutari, ut propter Reipublicæ utilitatem diverſum planè introducatur. Imò verò commune id jus piſcandi, multis jam ſeculis in totum exolevit, cùm piſcationem fluminis publici, aut Magiſtratûs lo-

Digitized by Google

loci, per qvem flumen decurrit, aut accolæ fluminis publici ſibi vendicant. Georg. Schulz. *in Synopſ. inſtit. de R. D. lit. b.* Ut taceam ingentem proventum fiſcalem, qvem jam olim Principes ex piſcationibus in mari & fluminibus perceperunt. Neqve verò facultas illa capiendi piſces jure naturæ ita eſt conſtituta, ut piaculum ſit diverſum ſtatuere; ſed qvia piſces, in flumine publico exiſtentes, anteqvàm capiuntur, nullius eſſe cenſentur, jure gentium cujuslibet occupantis fiunt, neqve jus capiendi tum interdictum fuit. Potuit tamen facultas illa, & jus capiendi adimi, & paulatim induci vel ſtatui, ut jus occupandi res, qvæ ſunt nullius, non omnibus, ſed ob rationes civiles & utilitatem publicam ſoli Principi competeret, & cui ille id concederet. Didac. Covarruv. *in c. peccatum. part. 2. §. 8. n. 1.* Gregor. Sayr. *in clav. reg. lib. 11. cap. 9. num. 3.* Johann. Azor. *inſtitut. moral. part. 3. lib. 1. c. 13. & lib. 5. cap. 16.* Dn. Struv. *in Syntagm. jur. feud. diſp. 6. n. 7.* Qvâ ratione autem utilitas publica juſtam prohibendi cauſam faciat, prolixiùs exponit Sayr. *d. l.* Ob eandem rationem etiam jus piſcandi privatis competens limitare, circumſcribere, & certis legibus temperare poteſt Princeps, prout ipſi proficuum viſum fuerit. Sic enim etiam in noſtris hisce provinciis ſpeciales conſtitutiones promulgatæ ſunt, qvæ modum utendi illis, qvibus jus piſcandi competit, præſcribunt. Vid. Ordinat. provincial. tit. Fiſch-Ordnung. Qvò & pertinet Conſtitutio, qvæ inter ineditas habetur, ſub rubricâ: Straffe der Fiſch-Diebe.

XXIV. Circa navigationem ſimiliter Principi competit jus prohibendi, tùm & leges ferendi, qvatenùs ea inſtitui debeat. Sic enim civitas Peruſina poteſt ſtatuere, qvòd aliqvibus liceat navigare per lacum Peruſinum, & aliqvibus non liceat ex ſolidâ ratione, qvia cursùs aqvarum, & flumina, & lacus pertinent ad eum, ad qvem Regalia pertinent. Benvenut. Stracha, *de navigat. numer. 7.* Atqve hinc poteſt Princeps jure Regalium in territorio ſuo navigationem aut limitare, aut interdicere, prout ipſi viſum fuerit. Andreas Rauchbar, *part. 2. qvæſt. 23.* Et intereſt ſæpè Reipublicæ definiri tempus, ordinem, modum navigandi inter ipſos ſubditos, ne alter alteri impedimento ſit, neve ad unum aut paucos redeat, qvod plurium poteſt eſſe uſui.

XXV. Alveum, à flumine relictum, fiſcalibus hodiè annumerari bonis ſcribit Johannes Gryphiander, *de Inſulis cap. 11. n. 45.* idq; dicit

venire ex ſpeciali concesſione, in *2. F. 56.* qvâ ſemel Principis fact⁹ alveus, ejus inviti nunqvàm eſſe deſinat. In eandem ſententiam propendet Johann. Thilmann. de Benign. *deciſ. Cameral. ſyntagm. 2. dec. 2. vot. 7. numer. 30.* Et ſic etiam apud Batavos obtinere refert Arnoldus Vinnius, *ad §. 22. num. 7. & §. 23. num. 3. Inſt. de R. D.* Sed de jure Saxonico confirmata eſt ſententia juris civilis, uti videre licet *artic. 56. Land R. libr. 2.* ubi diſertè dicitur alveum relictum eorum fieri, qvi propè ripam alvei prædia proximiora poſſident. Qvod idem de alveo novo intellectum vult Carpzovius, *part. 3. conſtit. 31. def. 14.* revertente nempè flumine poſt aliqvod tempus ad alveum priorem. Etſi enim hoc caſu diverſum obtinere velit Georgius Schulz. *in Synopſ. Inſtit. de R. D. lit. ff.* motus per verba, *d. art. 56.* Brichtes aber wider einen neuen Abgang / damit verleuſt er ſeines Landes nicht. Illa tamen non de alveo, ſed de terrâ per alveum abſciſsâ & ſeparatâ accipienda eſſe, Latina oſtendit metaphraſis, qvæ ita habet: Si verò novum fecerit alveum, ſeu meatum, partem fundi tui diruptam non amittis, hoc eſt, ſi alveus novus agrum tuum medium ſecet, & in partes dividat, partem avulſam propterea non amittis. Et hic ergò caſus de novo alveo, à flumine deſerto, accipi neqvit, ut proindè generalis Carpzovii ſententia potior videatur.

XXVI. Non alia eſt ratio inſulæ, in flumine natæ, qvam ipſam etiam Principis fiſco addicunt Johannes Gryphiander, *de inſul. c. 11.* Regner. Sixtin. *de regal. lib. 2. c. 3. numer. 29.* Cyprianus Regnerus, *ad §. 22. Inſtit. de R. D.* Petrus de Greve, *ad pandect. exercit. 23. num. 25.* & alii plures, ideò, qvòd tales inſulæ hodiè inter regalia numerentur. Atqve ſic paſſim obſervari tradit Anton. Matthæus Nep. *ad §. 22. Inſt. de R. D. numer. 8.* Jus tamen Saxonicum nihil omninò recedit à jure civili, ſed inſulam natam acqviri vult illis, qvi proximiora prædia poſſident, pro modo ſcilicet latitudinis cujusqve fundi, *d. art. 56. lib. 2.* Welcher Werder ſich erhebet binnen einen Fluß / welchem Geſtade er näher iſt / zu dem gehöret der Werder. Iſt er aber zu mitler Maß des Waſſers / ſo gehöret er beyden Geſtaden. Adeoqve in terris illis, ubi viget Jus Saxonicum, non ex alio fonte dirimenda erit controverſia, niſi diverſum qvid vel conſtitutum vel conſvetudine introductum fuerit. Qvò pertinere mihi videntur omnia illa, qvæ disputat Petr. Heig. *p. 2. q. 40. n. 58. ſeq.* Poſſe autem Principem inſulas nondum

Digitized by Google

dum natas, ſed naſcendas ſibi addicere, & ita in jure qværendo ſubditis præjudicare, dubium apud me nullum eſt, cùm præſertim id neminem reddat pauperiorem, nec in bonis alicujus dici poſſit, qvod nondum eſt. Vid. Carpzov. *p. 3. conſt. 31. def. 13.* Dn. Struve, *diſput. at. 6. Feud. numer. 7.*

XXVII. Jure igitur ſuo uſus eſt Serenisſimus Saxoniæ Elector Auguſtus, glorioſisſimæ memoriæ, qvando ad Qvæſtorem Wittebergenſem inſulas, in Albi natas, fiſco addici debere, hunc in modum reſcripſit: Lieber Getreuer / Uns gelanget an / daß auf dem Elb-Strohm in unſern Fürſtenthumb hin und wieder Schiff-Mühlen angerichtet / und gebauet / welche in unſere Aemter alle nicht verzinſet; Daß ſich auch etliche der angelegten Heger und Werder in dem Elb-Strohm / ſo unbefloſſen / vor ihrem Eigenthumb unterzogen / welche billich unſern Aemtern iedes Orts gehören ſollen. Weil wir denn auf und in dem Elb-Strohm / ſo weit ſich unſer Fürſtenthumb erſtreckt / niemands Gerichtbar / oder anderer Gerechtigkeit / welcher halben ſie ſich der Heger / od Schiff-Mühlen / unterziehen möchten / geſtändig; So hätte dir gebühret / daß du alle Heger und Werder im Elb-Strohm / ſo unbefloſſen / in unſer Amt bezogen / auch die Schiffmühle / ſo viel derer darauf angerichtet / und ſo weit unſer dir befohlen Amt ſich erſtreckt / demſelben zinßbar zu machen / oder dieſelben abzuſchaffen. Befehlen Dir derowegen / du wolleſt ſolches nochmahls thun / und niemand / der ſey / wer er wolle / auf dem Elb-Strohm einige Gerechtigkeit geſtatten / und Uns zwiſchen hier und Lichtmeß nechſtkünfftig neben allen Umbſtänden berichten / was vor Werder und Heger in dem Elb-Strohm ſo umbfloſſen / auch wie viel Mühlen der Oerter / ſo weit ſich ſolch Amt erſtreckt / befunden / und wer ſich derſelben unterzogen / und es anders nicht halten. Hieran geſchiehet unſere Meynung. Dat. Dreßden / den 7. Decemb. anno 1563.

XXVIII. Obſervavi etiam hoc, Anteceſſores noſtros inter alia ad radices inſulæ, cui ripæ aut lateri propiores illæ fuerint, qvendam aliqvando habuiſſe reſpectum, atqve ſic ex alluvionis jure, qvippè confini & ſæpenumerò concurrente, aliqvam inſeruiſſe decidendi rationem, qvando ad reqviſitionem der Gräfflichen Barbyſchen Cantzler und Räthe / menſ. Maj. anno 1638. in hunc modum reſponderunt: Iſt eine Inſel oder Werder zwiſchen der Nuthe und dem Elb-Strohm entſtanden. Wenn nun gleich die Ertzſtifftiſche Magdeburgiſche Gütere / und nahmentlich der Grunberg einen Theile

solcher Insel oder Heger gegen über gelegen / und nach gemeinen alten Käyser-Rechte dieselbige nach Breite des Ufers dem Eigenthumbs-Herren zuständig zu seyn / scheinen möchte; Dennoch aber und dieweil / Eurem Berichte nach / die Nuthe die Ertzstifftischen und Barbyschen Güter scheidet / und aber gleichwohl noch in das Barbysche Territorium gehörig / die Herren Graffen zu Barby auch auf der Elben / so weit die Graffschafft dießeit der Elben sich erstrecket / die Hoheit und Jurisdiction haben / dem Ansehen nach / die Anlage an dem Barbyschen Pusche ihren Anfang genommen / und bey Sommerzeiten die Zusammenfügung dieser Oerter zu sehen / und die Herren Graffen albereit vor 3. oder 4. Jahren solcher Anlage sich angemasset / auch wenn iemand drauff betreten worden / dieselbigen pfänden lassen; So erscheinet daher / daß mehr gemeldte Insel / oder Anlage / denen Herren Graffen zuständig / und sie bey Possess derselben billich zu lassen / V. R. W.

XXIX. Ex dictis patet, qvantum hactenùs recessum fuerit à veteri Jurisprudentiâ, qvamq; præsumptuosi hodiè sint Principes in juribus suis augendis. Qvod tamen Prætori olim licuit circa flumina, & eorum cursum conservandum, id mutatum hodiè ferè nihil est, &, nî fallor, poterit adhuc Magistratum ex interdictis, jure civili propositis, pro re natâ agi, nisi qvid à Principe secùs constitutum fuerit. Qvocircà si qvis in flumine publico, ripâve ejus qvid faciat, aut immittat, qvo statio, iterve navigii deteriùs fiat, qvod olim prohibuit Prætor, etiamnum ex tali interdicto illum conveniri posse puto, secundùm *l. 1. pr. ff. de flumin. ne qvid in flum. publ.* Deterior autem statio, itemq; iter navigio fieri videtur, si usus ejus corrumpatur, vel difficilior fiat, aut minor, vel rarior, aut si in totum auferatur. Proindè sive derivetur aqva, ut exiguior facta minùs sit navigabilis, vel si dilatetur, aut diffusa brevem aqvam faciat, vel contra sic coanguſtetur, ut rapidius flumen faciat, vel si qvid aliud fiat, qvod navigationē incommodet, & difficiliorem faciat, vel prorsùs impediat, interdicto locus erit, *d. l. 1. §. 15.* Atq; id accipiendum etiam de isto casu, qvando pedestre iter, qvo sæpiùs adverso flumine utendum, & naves funibus trahendæ sunt, vel exaratur prorsùs, vel sepibus, ad ripam positis, prorsùs impeditur. Petr. Frider. *de interdict. tit. 6. num. 34.* Et sic etiam legibus Wisigothorum, *lib. 8. tit. 4. num. 29.* permissum qvidem est, ad medium etiam alveum sepem ducere, sed ita, ne navigatio impediatur.

XXX. Pari modo, si qvid fiat, aut immittatur, qvo mutetur aqvæ cursus,

ſus, & aliter fluat, qvàm priori æſtate fluxit, eaq; mutatio aliqvod incommodum circacolentibus afferat, dum depreſſius flumen, vel arctius, & per hoc rapidius redditur, ex ſpeciali interdicto Prætoris agere licet, ne id fiat, aut ut factum reſtituatur, *l. 1. pr. & §. 3. & 12. ff. ne qvid in flum. publ.* Non aliter tamen id licebit, qvàm ſi curſus fluminis mutatus fuerit cum incommodo accolentium. Tale incommodum ſi nullum ſit metuendum, & aliqva ſubſit utilitas facientis, nullus interdicto erit locus. Pone, grande damnum flumen alicui dare ſolitum, prædia ejus depopulari: ſi fortè aggeres, vel qvam aliam munitionem adhibuit, ut agrum ſuum tueretur, eaq; res curſum fluminis ad aliqvid immutavit, cur ei non conſulatur? oportet enim in hujusmodi rebus utilitatem & tutelam facientis ſpectari, ſine injuriâ utiqve accolarum, *d. l. 1.* §. 7.

XXXI. Interdicta hæc, cùm applicentur cuivis ex populo, *d. l. un.* §. 9. *ff. ne qvid in flum. publ.* facilè oſtendunt, flumina ita eſſe Principis, ut ad privatos nihilominùs aliqvis eorum ſpectet uſus. Atqve iſte qvidem talis aliqvando eſſe poteſt, ut nec à Principe qvidem prohiberi aut impediri qveat, ſi præſertim uſus iſte ex neceſſitate, qvæ nullas admittit leges, ortum habuerit. Extra neceſſitatem verò etiam utilitas ſæpè tanta eſt, qvæ cives attinere ſolet, tantamqve cum bono publico cognationem gerit, ut boni Principis nomen ſuſtinere neqveat, qvi eam prohibere, aut civibus eripere velit. Et ſic igitur, qvod natura prodidit ad omnium hominum utilitatem, Princeps ſibi id totum, excluſis ab omni uſu aliis omnibus, vindicare neqvit. Sed id tamen, vicisſim non nego, iſtum uſum civibus relictum limitari & reſtringi poſſe à Principe, prout viſum fuerit bono publico proficuum. Qvò pertinent ea, qvæ de jure navigandi & piſcandi ſuprà pleniùs dixi, & latiùs exponit Regnerus Sixtinus, *de regal. lib. l. 2. c. 3. num. 41. ſeq.*

XXXII. Decidi hinc poterit qvæſtio ſæpiusculè hactenùs in foris Saxonicis agitata: utrùm in flumine publico liceat ædificare molendinum, jure ſcil. dominii, qvod qvis in fundo adjacente & ripâ ſibi aſſerit? Qvi dubitant, potiſſimùm rationum ſuarum momentum ponunt in eo, qvòd flumina hodiè ad regalia referantur, & qvòd, ut ſuprà dixi, omnis utilitas ex decurſu fluminum proveniens ad Principem ſpectet. Unde non deſunt, qvi diſertè ipſa etiam molendina juribus regalibus annumerent. Be-

ſold.

ſold. *in theſ. præct. verb.* Mühlen. Philipp. Knipſchild, *de jurib. civ. Imper. lib. 5. cap. 26. num. 35.* Caſp. Manz. *deciſ. Palat. qveſt. 92. num. 9.* Franc. Stypman *de jur. marit. part. 2. c. 5. n. 174.* Rectiùs tamen id negat Henr. Roſenthal. *de Feud. cap. 5. concluſ. 28.* niſi præceſſerit diſerta Principis declaratio prohibitiva, ne qvis ſine voluntate ſuâ & conſenſu molendinum extruat. Tale qvid enim à Principe fieri poſſe, nullus dubito, cùm & alia hodiè haud parùm leviora inter reſervata Principis computentur, & ex cenſu atqve poteſtate privatorum eximantur, qvæ talia olim non fuerunt.

XXXIII. Qvod ſi etiam Principis interſit, molendinum non ædificari, dum vel propriis molendinis damnum infertur, ſi ædificetur, vel aliàs reditûs publici intercludantur, non poteſt nec debet tale aliqvod extrui ſine permiſſione Principis. Qvæ ipſa tamen permiſſio ſæpè cum reſervato fieri ſolet, præſertim qvando periculum inde naſciturum ignoratur, uti patet ex Reſcripto Johannis Friderici Electoris Saxoniæ, glor. mem. an den Schöſſer zu Wittenberg. Lieber Getreuer/ Uns hat Gregor Schlüſſelfelder zu Wittenberg itzt abermahls unterthäniglich anlangen laſſen/ mit Bitte/ daß wir geſtatten und nachlaſſen wolten/ daß er noch ein Rad an ſeine Mühl/ die Krehe-Mühl genant/ hengen laſſen möchte. Welches wir Ihme zu Gnaden/ uf beſchehenes bitten/ gewilliget. Begehren derhalben/ du wolleſt Ihme ſolches alſo von unſertwegen geſtatten/ und vergünſtigen/ doch mit dem Vorbehalt/ daß wir umb ſolch Rad zu iederzeit/ wenn wir befinden/ daß es unſer Mühlen zu Wittenberg/ des Waſſer-Gangs halber/ Schaden thät/ oder einen Abbruch brächte/ wiederumb abzuſchaffen/ unbegeben haben wolten. Das wolleſt Ihme alſo anzeigen/ und in dein Amts-Buch verzeichnen/ daran geſchieht unſere Meynung. Datum zu Weimar/ Sonnabend nach Leonhardi/ anno 1539.

XXXIV. Ad eundem modum noluit tolerare molam navalem Auguſtus Elector Saxoniæ, gl. mem. qvam ædificaverat in Albi fluvio Nobilis qvidam, eamq; prorsùs tolli debere, his verbis reſcripſit: Lieber Getreuer/ was alle Erb- und Waſſer-Müller in den Pflegen/ Kemberg/ Zahne/ und Hertzberg abermahls wider Günter von Staupitzen zu Dabrun/ ſeiner neuen erbauten Schiff-Mühle halber/ an uns gelanget/ und umb Abſchaffung derſelben bitten thun/ findeſt du inliegende. Weil dann ſolche Müller/ auf mannigfältige gepflogene Unterhandlung/ nicht zu vermögen geweſen/ noch bewilligen wollen/ daß gedach-

dachter der von Staupitz solche Schiff-Mühl/ Inhalts unserer ausgegangenen Befehlich / erhalten möchte / und sich solche Müller der mehrer Theil gegen uns höchlichen beschweret / daß sie solcher und Günther Lösers zu Trebitz neuer Windmühle halben an ihren Gewerben des Mahlens dermassen verhindert / daß sie sich ihr Weib / Kind und Gesinde nicht erhalten / weniger den pflichtigen Erb-Zinß/wie der von altershero in unsere Aempter gereicht worden / zu geben vermöchten / und wir ihnen solchen zu diesen mahl in Geld verwandeln haben müssen. So wissen wir gedachten denne von Staupitz ferner nicht nach zu geben/ noch zu verstatten/daß er solche Schiff-Mühle den andern Müllern zu Nachtheil / auch uns selbst zu Abbruch unserer Getreide-Pächte / ganghafftig erhalten solle / Sondern befehlen dir hiermit ernstlich / du wollest gedachten Günther von Staupitzen bey Straff 300. fl. auffiegen/daß er solche Mühle von dato an/ innerhalb 14. Tagen hinweg schaffe / und die auf dem Elbstrohme so ferne sich unser Fürstenthum erstreckt/ in keinerley Weise noch Wege/ zum Mahlwercke gebrauchen/auch andern zu thun nicht verstatten / sondern die an Orte/da sie geduldet/schaffen / oder daselbst hin verkauffen / und anwerden möge/ und dich hieran nichts hindern lassen / bey Vermeidung ernster Straffe / hieran geschicht unser zuverläßiger Wille und Meinung. Dat. Torgau/den 6. Febr. 1572.

XXXV. Pariter, cùm alius aliqvis prope hanc Urbem molendinum exædificare voluisset, & subverendũ esset, ne propter munimenta viciniora illud parum commodo loco poneretnr , implorari oportuit Principem , qvi causâ cognitá hunc in modum tandem concesit: Von Gottes Gnaden wir Augustus Hertzog zu Sachsen / des heiligen Römischen Reichs Ertz-Marschall und Churfürst / Landgraff in Thüringen/ Marggraff zu Meissen / und Burggraff zu Magdeburg / ꝛc. bekennen hiermit und thun kund / daß unser lieber Getreuer Martin Schaffhirt uns fürbringen hat lassen / wie er vor sich und seine Erben eine Pappier-Mühle zu Wittenberg hart vor dem Elb-Thore zu erbauen und anzurichten willens / und derowegen unterthänigklich gebeten / weil solches der Vesten nahe gelegen / daß wir unsere Gunst und Bewilligung gnädigst darzu geben wolten. Welchem also nach haben wir auf zuvor gnugsame Erkundigung dasselbe also nachgelassen und bewilliget. Und thun solches hiermit gegenwärtiglich in Krafft dies unsers Brieffs/ also/ daß obgenanter Martin Schaffhirte solche Pappier-Mühle des Orts auffbaue / die vor sich/seine Erben und Nachkommen besitzen und gebrauchen möge ohne männigliches

Einrede oder Verhinderung. Und sol das Wasser seinen Gang behalten/wie es denselbigen itzo hat. Zu welches Uhrkund haben wir diesen Brieff mit unsern anhangenden Insiegel besiegeln lassen. Geschehen und gegeben zu Dreßden den sechs und zwantzigsten Monats-Tag Januarii/nach Christi unsers HErrn und Seligmachers Geburth/im tausend fünffhundert und vier und funffzigsten Jahre.

XXXVI. Cessante igitur lege prohibitivâ, qvæ tamen & ipsa extruenda tantùm concernet molendina, neqve de jam extantibus accipi debebit, confidenter assero, licere unicunqve in fundo suo ædificare molendinum, dum tamen usus fluminis non fiat deterior, neqve ædificatio ad æmulationem alterius susceptа fuerit. Et huc pertinet lex Alamannorum, qvæ habetur sub *tit. 83. n. 1. Si quis mulinum*, (molendinum) *aut quælemcunq; clausuram in aqvâ facere voluerit, sic faciat, ut nemini noceat. Si autem nocuerit, rumpatur, usq; dum non noceat.* Etsi enim flumina ad Principem spectent, & inter regalia hodiè referantur; qvia tamen usus eorum subditis non omnis interdictus est, concessus ille intelligitur, de qvo diserta non habetur prohibitio, præsertim cùm fluminum usus ab initio liber, & cuilibet ex populo communis

fuerit, restrictior autem factus si per supervenientem prohibitionē, qvæ tamen ipsa universum usum non sustulit, nec tollere potuit. Sic igitur, ubi nulla prohibitio præcesserit, qvæ pragmaticæ sanctionis vicem sustineat, prohiberi qvis specialiter non potest, qvò minus in suo ædificet molendinum. Quod enim omnibus hactenus concessum fuit, cur uni id denegari debeat Petro aut Paulo, causæ nihil subest.

XXXVII. Sanè ædificare pro lubitu cuilibet licet in suo, *l. 8. l. 9. C. de servitut.* nisi vel publico vel privato jure ei rei impedimentum positum fuerit. Estqve libertatis illius tantus vigor, ut nec longissimo qvidem tempore, imò neqve immemoriali præscriptione tolli qveat. Etsi enim qvis per mille millia annorum, ut loqvitur Accursius, *ad l. 11. ff. de S. U. P.* depressius ædificium habuerit; non tamen ob id à vicino altiores ædes habente prohiberi potest, qvo minus ædificium altius tollat. Ernest. Cothman. *lib. 2. respons. 93. n. 35.* Ratio est, qvia libero arbitrio nunqvam præscribitur. Anton. Gabriel. *lib. 5. tit. de præscript. concluſ. 12.* & res meræ facultatis nullo tempore excluduntur, nisi ad prohibitionem ab alio interpositam qvis acqvieverit. Francisc. Zoanett. *de empt. n. 154.* Joh. Franc. Balbus, *de præ-*

Digitized by Goog

præscript. part. 4. 5. pr. pag. m. 153. Vincent. Hondede, *vol. 1. consult. 82. n. 7* Per consequens neque molendini ædificatio prohiberi poterit ex eo, quod nullum tale antehac isthic loci visum fuerit.

XXXVIII. Dicis, admitti hoc posse in ripâ & fundo jure dominii possesso, fluminis autem pnblici aliam longè & diversam esse rationem, quippe quod privatorum dominio exemtum est, & adeò dici neqveat, quod in suo ædificet, qui in flumine ædificat publico. Et talia esse molendina, quæ non tàm in ripâ, quam in flumine ratione principii moventis inædificata censeantur. Verum enim verò disertè ait Ulpianus in *l. 24. pr. ff. de damn. inf.* in fluminibus publicis cuilibet ædificare licere. Et ne quis putet, non aliter, quam publicè id licere, uti vocabulum id addit Ulpianus, hoc est, vel â publicâ autoritate, vel ad publicam utilitatem, uti id explicat Accursius, *d. l.* indefinitè ait idem Ulpianus, *l. 1. §. 12. ff. de flumin.* non omne, quod in flumine publico, ripâve fit, coërceri à Prætore, sed si quid fiat, quò deterior statio & navigatio fiat, certissimo argumento, etiam sine autoritate publicâ, & in utilitatem privatam in flumine publico ædificare licere. Et hinc igitur communis ferè nata est Doctorum sententia, posse aliquem in flumine publico, etiam absq; superioris licentiâ molendinum ædificare, Roland. à Valle, *vol. 3. consil. 97. n. 7.* Ludolph. Schrader. *de feud. p. 6. c. 6. n. 115.* Sixtin. *de regalib. lib. 2. cap. 3. n. 72.* Gosvvin ab Espach, *not. ad Carpz. def. 11. part. 2. const. 4.* Anton. Tessaur. *decis. 16.* Henr. Hahn, *in Wesenb. tit. ne quid in flum. publ.* Joh. Köppen, *qvæst. 20. n. 8.* qvanqvam non desint, qui dissentiant. Franc. Stypman. *de jur. marit. part. 2. c. 5. num. 126. seq.*

XXXIX. Ampliatur hæc assertio & extenditur etiam ad eum casum, qvando alius vicinus in inferiore fluminis parte molendinum jam habet, qvia ille prohibere non potest, quò minùs ego in superiore parte molendinum ædificem, etsi hoc illi damnum inferat. Jacobin. de S. Georgio, *de feud. verb. & cum molendinis n. 5.* Joh. Rudinger. *singul. observ. 68. cent. 3.* Joh. Bapt. Costa, *de facti scient. & ignor. cent. 1. dist. 3.* Andr. Gail. *l. 2. obs. 69. n. 27.* Petr. Frider. *de interdict. tit. 6. num. 71.* Ratio est, qvia non debet videri is damnum facere, qui eo veluti lucro, qvo adhuc utebatur, prohibetur, *l. 26. ff. de damn. inf.* Nam licet aliqvid pereat, qvo prius utebatur, qvia tamen eo usus fuit alienâ patientiâ & beneficio, de suo aliqvid per-

Digitized by Google

perdidiſſe proprié dici non poteſt. H. Zoeſ. *ff. de damn. inf. n. 19.* Weſenbec. *conſil. 67. n.* 13. Et hæc ſententia videtur omnium optima, & ſimplicisſima. Cur enim nõ liceat alteri poſteriori, qvod priori illi eodem jure antehac licuit? Alii ſimpliciter negant, novo ædificatori hanc facultatem competere. Pileus Modicenſ. *qvæſt. 11.* Alii diſtinguunt inter flumen privatum & publicum. Joh. Petr. de Ferrariis, *in prax. tit. 30. n. 9.* Schneidevv. *de feud. part. 2. num. 50.* Anton. de Padilla, *ad l. ſi manifeſtè C. de ſervitut.* Rurſo alii diſtinguunt, an per poſterius molendinum naturale commodum aqvæ alteri adimatur, an verò civile tantum, an neutrum, ut ultimo caſu indiſtinctè liceat, ſecundo itidem, primo caſu non liceat. Brunnemann. *ad l. 7. C. de ſervitut.* Dav. Mev. *ad jus Lubecenſ. part. 3. tit. 12. art. 7. n. 11.* Roſenthal, *de feud. cap. 5. concluſ.* 29. Sed enim commodum qvalecunq; interverſum nullam præbet juſtam cauſam, ut hinc alterius facultas & libertas agendi infringatur. Si tamen damnum ex ædificatione alterius datum fuerit, & ſi qvid vitii prior ille ex tali facto ſentiat, interdicto Prætoris, ne qvid in flumine publico fiat, qvo aliter aqva fluat, atq; uti priore æſtate fluxit, locum eſſe, non nego. Sed, uti dixi, incommodum iſtud non privativum eſt debet lucri ceſſantis, ſed poſitivum damni reverà dati. Pari modo ſuperioris molendini dominus prohibere non poteſt, ne in inferiore loco alius molendinum extruat, niſi conſtet eo animo ædificaſſe, ut vicino noceret potiùs, qvàm ut ſibi prodeſſet. Anton. Fab. *Cod. de ſerv. & aq. def.* 5.

XL. Ampliatur II. qvod locum habeat aſſertio ſupra poſita, etiamtùm, qvando qvis molendinum, quod hactenus habuit, immutare, & ex frumentario olearium, & vice versâ facere velit. Schrader. *d. p. 6. c. 6. n. 115.* Qvod enim in genere licitum eſt, id etiam licitum erit, qvoad omnes ſuas ſpecies, cum genus includat omnes ſpecies ſub genere comprehenſas. Aug. Barboſ. *in axiom. lib. 7. c. 5. num.* 5. Pari modo, qvi molam qvadrinam tantum habuit, augere rotas molares, majusqve inde emolumentum qværere non prohibetur. Sic enim jus eſt, ut qvæ meræ facultatis ſunt, qvamdiu tales ſunt, nullam patiantur reſtrictionem. Et libertas contrarietatis, uti à Scholaſticis vocari ſolet, ſpecificationem actûs præſcriptam non habet, ſed agens poteſt agere hoc, & agere illud.

XLI. E contrario limitanda & reſtringenda eſt aſſertio noſtra vel qvando

Digitized by Google

qvando usus fluminis publicus fit deterior. Prohibet enim Prætor, ne qvid in flumine publico, ripâve ejꝰ facias: ne qvid in flumine publico, neve in ripâ ejꝰ immittas, qvo statio, iterve navigio deterior sit, fiat *l. 1. pr ff. de flum. ne qvid in flum.* Et jam suprà exposui, qvâ ratione deterior fieri soleat usus fluminis, qvod latiꝰ explicat Ulpian. *d. l. 1.* Summatim, is facit iter deterius, qvi corrumpit, qvi difficilius, minus, rarius facit, aut qvi in totum tollit. Dionys. Gothofred. *ad d. l. 1.* §. *15.* Qvocircà si molendinum ita extruatur, ut pejus navigetur, dubium non est, ædificantē prohiberi posse, ut vel desinat ædificare, vel ædificatum tollat.

XLII. Limitatur II. qvod non habeat locum, qvando molendinum extruitur ad æmulationem alterius, cùm in hunc finem qvodcunqve ædificium extruere nulli omninò liceat, *l. 3. ff. de op. publ.* Variis autem modis fiunt ædificia ad æmulationem alterius, e. g. si ideò domum suam altius qvis tollit, ut in vicini ædes prospicere aut monachos juxta habitantes in conspectu habere possit. Sic etiam ad æmulationem ædificat, qvi molendinum in privato vel publico flumine ad injuriam alterius extruit. Andr. Gail. *l. 2. obs. 69. n. 18. 26. 27.* ubi *n. 28.* in genere omnia ædificia dicit ad æmulationem facta intelligi, qvæ cum injuriâ alterius & animo nocendi, non utilitatis vel necessitatis gratiâ fiunt, qvæ non prosunt ædificanti, & alteri nocent. Nec tamen silentio prætereundum est, non præsumi in dubio, ad æmulationem extructum ædificium, & per consequens tale qvid alleganti probationem incumbere. Gail. *d. l. n. 30.* Levis autem & exigua qvævis utilitas vix liberabit ædificantem â suspicione æmulationis. Anton. de Padilla, *ad l. altius C. de servitut. n. 22.*

XLIII. Limitatur III. qvòd ædificare qvis pro lubitu non possit molendinum, qvando lege aut consvetudine aliud introductum fuit. De lege jam suprà dixi, posse Principem prohibere, ne qvis deinceps sine suo permissu molendinum ædificet, atqꝰ tùm ei legi parendum esse, nemo dubitabit. Potest enim Princeps lege suâ libertatem naturalem circumscribere, & vetare, qvod naturaliter licebat, adeoqve facultatem civibus competentem qvodammodò incidere. Qvo posito, non poterit qvisqvam nisi ex privilegio molendinum extruere. Et tùm qvidem, si civile tantùm commodum superiori molendino ablatum dicatur, nulla hinc nasci poterit prohibitio, qvò minùs alter ædificet.

ficet. Sed si ex restagnatione damnū superiori existat, prohibitionem facilius locum habere dicit Antonius Faber, *Cod. de serv. & aq. def. 5.* qvia concessio & privilegium intelligi debeat, ne illi, qvi jus anterius habuit, damnum inferatur. Consvetudinis non minor est autoritas, qvippe qvæ legem imitatur, §. *9. Inst. de I. N. G. E. C.* & pro lege custoditur, *l. 32. ff. de leg.* in iis præsertim, qvæ Principis jura concernunt, ideò qvod in his scientia Principis manifestior sit, qvippe qvam ad introducendam consvetudinem omninò reqvirunt Doctores nonnulli, licet perperam. Vid. Arnold. Vinnius, *ad §. 9. Inst. eod. n. 3.* Nicol. Rodrigvez Fermosin. *ad rubr. X. de consvetud. qvæst. 4. n. 2.*

XLIV. Talem consuetudinem circa molendina ædificanda in his provinciis vigere, scribit Carpzovius, *part. 2. const. 4. def. 10.* ut ne in ni etiam in solo proprio, absqve speciali Magistratûs concessione, molam extruere liceat. Nobis ea res maximè dubia videtur. Et qvia consvetudo, cùm facti sit, non præsumitur, adeoq; probanda est ab eo, qvi eam allegat, Joh. Mascard. *de probat. vol. 1. concluf. 423. n. 20.* neq; Doctoris unius assertio ad probationē hanc sufficit, uti notat idem Mascardus, *concluf. 426.* & contraria insuper sententia superiore seculo adstructa fuit ab illis, qvi Serenissimi Saxoniæ Electoris nomine constitutiones novas concepérunt, uti videre licet ex constitutione nondum editâ, sed in Collegiis juridicis comprobatâ 3. *part.* 5. non injurii erimus in B. Carpzovii manes & famam, si cubi, qvod ipse pro stabiliendâ suâ definitione protulit, accuratiori examine expendamus.

XLV. Totam autem probationis vim resolvit ille in autoritatem Modestini Pistoris, Andreæ Rauchbari & Johannis Köppen. Ex qvo patet, non tàm ipsum de consvetudine allegatâ testari suo proprio testimonio, qvàm ex aliorum fide, qvid obtineat, nudè recensere, & proinde nō tàm B. Carpzovii, qvam Doctorum istorum sententias in examen venire, licet negari nequeat, eorum autoritate Carpzovium in idem placitum descendisse. Modestini Pistoris *in adducta qvæst. 28.* nihil omninò de harum provinciarum consvetudine testatur, sed casum, qvem istic recenset, in Pomeraniâ contigisse, & procuratores Principis in consvetudine fundamentum posuisse refert. Consvetudo autem per interpretationem de loco ad locum extendi neqvit, nam ut lex extra territorium non extenditur, ita nec consvetudo. H. Zoes. *tit.*

Digitized by Google

tit. de leg. n. 91. Rauchbarus ad hanc eandem Modeſtini Piſtoris autoritatem provocat, *p. 1. qvæſt. 27. n. 9.* nec ergò plus conferre poteſt ad probationem conſvetudinis allegatæ, & reliqvi, qvos ipſe in partes vocat, ſimpliciter hoc in theſi aſſerunt, non licere ædificare molendinum, ſicubi conſvetudo obſtet, in qvo nos habent ὁμοψήφους. De hypotheſi autem nobis jam ſermo eſt, qvid in his provinciis obtineat. Johannes Köppen deniq; *qvæſt. 20. n. 14.* aſſerit qvidem, in Germaniâ noſtrâ, maximè verò in Marchiâ, ex antiqvâ obſervantiâ in conſtruēdis molendinis, etiam ſuper locis privatis domini conſenſum reqviri ſolere; ſed nudè id aſſerit ſine ſuffragatore, ut adeò difficile ſit ei adſtipulari, cùm, ut ante dixi, conſvetudines ſtricti ſint juris, & verendum ſit, ne non ſatis cognitæ fuerint Köppenio ſingularum totius Germaniæ provinciarum conſvetudines. Qvin imò, uti jam antè dixi, nullam talem conſvetudinem ſibi cognitam eſſe in dictâ conſtitutione nondum editâ, profitentur ejus compoſitores.

XLVI. Qvid ergò, num fidem habebimus ſuſpectam Rauchbari, Köppenii, Carpzovii, de hâc obſervantiâ & conſvetudine atteſtantium? Reſpondeo verbis ipſius Carpzovii in aliâ materiâ ad objectas ſibi autoritate Surdi, Frideri, Cothmanni reſpondentis, *in aſyl. debitor. th. 22. n.* 243. Magni facimus Virorum doctorum autoritatem, eorumq; ſcripta deoſculamur, ſed in probandâ conſvetudine ipſorum atteſtatis fidem plenisſimam haud tribuimus, ſatis edocti, qvod Doctori de conſvetudine deponenti non credatur, cùm nec judici vel Principi de conſvetudine atteſtanti fides habeatur, ſcil. quia conſvetudo non ex arte diſcitur, ſed ex uſu obſervatur, & qvæ facti ſunt, prudentisſimos qvosqve fallere poſſunt. Accedit etiam illud, qvod inter Doctores ſæpè alter alterum ſeqvatur, non ideò, qvod ille rectæ inſiſtat viæ, ſed qvia præeuntem videt. Atq; adeò, uti olim in palæſtris primus curſu defatigatq; lampada ſeqventi dedit, & ille alii, ita fit, ut apud Doctores conſulta eorum non tàm ex animi ratione verisque fundamentis, qvàm ex alienis vocibus colligantur. Cæſ. Contard. *in L. diffamari cap. 5. n. 113.*

XXVII. Quapropter non dubitavimus in Collegio juridico Wittebergenſi reſpondere in tali caſu ad reqviſitionem Herr Hans Chriſtophs von Spor/ menſ. Mart. Anno 1668. hat der Herr vor etlichen Jahren das Ritter-Gut Schörbitz ſambt allen Zubehörungen/ als unter andern einer Mühlſtäte von vier Gängen

gen an den Elſterſtrohm gekegen / erblich erkaufft / und weil die Mühle verwüſtet geweſen / mit Zuziehung des Ampt-Schöſſers zu Skeudiz / ſo mit dem Baumeiſter dz Gedinge gemacht / und den Contract, als Beyſtand / vollzogen / ſelbige mit drey Mahl-Gängen wieder aufgebauet / den vierdten Mahlgang aber in einẽ Oelgang verwandelt. Nachdem nun der Oelgang biß auffs Einhängen fertig geweſen / haben die Beſitzer der Oelmühlen zu Hainichen den Herrn bey Jh. Hochfürſtl. Durchl. zu Merſeburg novum opus nunciiret / uñ auf des Amptſchöſſers zu Skeudiz eingeſchickten unterthänigſten Bericht / es ſo weit gebracht / dz dem Herrn per mandatũ pœnale bey 500. Rthl. Straffe anbefohlen wordẽ / mit fernerẽ Bau des Oelgangs innen zuhalten / dabey es denn verblieben / und die Sache zu ordentlicher Ausführung verwieſen / von dem Herrn aber actio negatoria angeſtellet worden / nach mehrẽ Inhalt / ꝛc. Wenn nun gleich von dem Amptſchöſſer zu Skeudiz / ſo des Ampts-Intereſſe verthädigen wil / uñ deſſen Conſorten den Beſitzern der Oelmühle zum Hainichen angeführet wird / oder werden könte / daß in Sächſiſchen Landen weder eine neue Mühle zu bauen / noch auch eine Mahlmühle in eine Oelmühle zu verwandeln ohne der hohen Obrigkeit Vergünſtigung zugelaſſen / inmaſſen nicht allein unterſchiedene Rechts-Lehrer auf dergleichen Gewonheit ſich beziehen wollen / und Herr Carpzovius ein darauf geſprochenes Urthel derer Churfl. Sächſiſchen Schöppen zu Leipzig anführet / ſondern auch die Churfürſtl. Sächſiſche Mühl-Ordnung / de Anno 1613. und Anno 1661. ausdrücklich dahin gehet / daß kein neuer Mühlenbau verſtattet werden ſolle / und ſolche Obſervantz im Ampte Skeudiz inſonderheit eingeführet ſey / worzu ferner komte, daß dem Herrn nicht gebühre ohne des Lehnsherrn Einwilligung etwas im Lehn zu ändern / geſtalt Jh. Hochfürſtl. Durchl. vermöge des mandati pœnalis ſolch Fürnehmen vor widerrechtlich erkläret / der Herr auch dieſes ſelbſt erkant / und nicht auf ſein Recht und Befugniß dringen wollen / ſondern ex gratiâ Principis gnädigſte conceſſion zu erlangen / unterthänigſt gebeten; Dennoch aber / und dieweil derer Herren Schöppen zu Leipzig Urthel nur opinio prudentum iſt / die übrigen angezogenen Rechts-Lehrer aber die angeführte Gewonheit / auf Sächſiſchen Boden / nicht ſo wohl für ſich ſelbſt bezeugen / als aus andern / und zwar / weñ ſie genau unterſuchet werden / ingeſamt aus dem Modeſtino Piſtoris anführen / da doch weder dieſer Modeſtinus Piſtoris noch auch deſſen Additionator Jacob Schultes an dem angezogenen Orte dergleichen eigentlich ſtatui-

ſtatuiren / ferner die Churfürſtliche Sächſiſche Mühlen = Ordnungen nicht allgemein ſeyn / ſondern etliche umb Dreßden gelegene Mühlen betreffen / und daß dergleichen im Amte Skeuditz beſtändiger Weiſe eingeführet / nicht erwieſen / vielmehr von dem Amt = Schöſſer in einem Schreiben geſtanden worden / daß ſolche Verwandelung eines Mahl- in einen Oel-Gang an zweyen Orten ohne ſpecial - conceſſion geſchehen / denn auch dieſer Bau des Oel-Gangs zu des Lehns Aufnehmen gereichet / und alſo ohne des Lehn-Herrns Einwilligung wohl fürgenommen werden können / über dieſes das Fürſtliche Reſcriptum nicht in vim ſententiæ definitivæ erganaen / ſondern Ihre Hoch-Fürſtl. Durchl. ſelbſt die Sache zu fernerer Außführung verwieſen / und endlich der Herr dadurch / daß er die gnädigſte conceſſion ex gratiâ unterthänigſt gebeten / ſich ſeines Befugniß nicht begeben ; Dahingegen nun die natürliche Freyheit / vermöge welcher iedweder auf ſeinen Grund und Boden nach Belieben zu bauen / wenn ſolches nur nicht eigentlich in Gemüth und Meynung einem andern zu ſchaden geſchieht / wohl befugt / Ihme zuſtatten kömt / und abſonderlich / ſo viel den Mühlen-Bau betrifft / wenn nur der Waſſer-Gang dadurch nicht verderl et wird / in dieſem Chur-Fürſtenthumb durch eine geſchriebene Conſtitution beſtärcket worden / welche geſchriebene Conſtitutiones denn bey den Rechts Collegiis dieſer Lande in üblicher obſervanz ſeyn / und beym Verſprechen in acht genommen werden. Inmaſſen auch andere Dicaſteria, wie aus denen beym Richtero befindlichen præjudiciis zu erſehen / ſolches für recht halten ; So erſcheinet dannenhero ſo viel / daß der Herr an ſeiner Mühlen auffm Ritter-Gute zu Schörbitz / über die bißherige vier Mahl-Gänge / den fünfften Oel-Gang / wenn der Waſſer-Lauff den Nach-Müllern dadurch nicht verderbet wird / von neuen zu bauen / oder den vierdten Mahl = Gang in einen Oel-Gang zu verwandeln / wohl befugt / V. R. W.

XLVIII. Iſta igitur cauſa cùm in judicium deducta, & in primâ inſtantiâ pronunciatum fuiſſet, molendinum nec augeri nec mutari pro lubitu domini poſſe, variè deinceps in judicio Appellationis eâ de re diſceptatum fuit, partibus utrinqve maſculè ſententiam ſuam defendentibus. Probata tamen ab omnibus fuit Conſtitutio nondum edita, & reformatâ ſententiâ priore prodiit alia, hunc in modum concepta : Daß wohl appelliret / derowegen appellant entweder über die bißhero gehabte vier Mahl-Gänge auch

Digitized by Google

den fünfften Oel-Gang denſelben mit anzuhencken / oder den vierten Mahl-Gang in einen Oel-Gang zu verwandeln/wohl befugt/ V. R. W. Term. Trinitat. 1669. in causâ Hanß Chriſtophs von Spohr/ Appellanten an einem / Carll Schreyen / wegen des Amts Skendiß / Appellaten anders Theils. Eaqve ſententia poſt Leuterationem interpoſitam & diſcuſſam confirmata fuit Termino Trinitat. 1670.

CAPUT XVI.

De
Jure pontium & pontonum.

SUMMARIA.

Etiam pontes reſeruntur ad Regalia. 1.
In ſuo non licet ædificare pontem pro lubitu. 2.
Multò minùs in flumine publico. 3.
Pontones etiam ad Regalia reſeruntur. 4.
Sententia Wittebergenſis. 5.
Ab ædificatione & reparatione pontium nemo immunis eſt. 6.

I.

REſtat, ut de pontibus eorumq; jure nonnulla addamus, ſed pauca ea, & ſummis qvaſi deguſtata labris. Qvemadmodùm autem flumina publica inter Regalia hodiè referuntur, ita etiam pontes, & fortè hi potiore jure, duobus ſcil. concurrentibus titulis, & argumentis, flumine, & viâ publicâ. Sufficeret flumen, cujus conditionem ſuprà expoſui; ſed qvia inſimul via publica per pontes continuatur, & ipſâ hæc etiam inter Principis jura refertur, uti aliâ disqviſitione pleniùs expoſui, qvid aliud indè colligemus, qvàm qvòd pontes etiam iisdem juribus accenſeri debeant. Accedit, qvòd ad Principem pertineat, diſpicere, numqvid ex utilitate publicâ ſit, ut hîc, illic extruantur pontes, aut num conducibilius ſit, pontonibus uti, cùm ſæpè ex unico ponte, qvem bellicis temporibus exercitus, licet confœderatus, tranſit, totius provinciæ calamitas proveniat.

II. Qvocircà, etſi riparum proprietas illorum ſit, qvorum prædiis hærent, §. 4. *Inſt. de R. D.* & unicuiqve in ſuo ædificare liceat; is tamen, qvi in utrâqve ripâ fluminis publici domus

Digitized by Google

domûs habet, pontem privati juris facere non poteſt, ut diſertè ait Scævola, *l. 4. ff. de flumin.* privati juris, inqvit, h. e. in privatos usûs, & adjuvandæ rêi domeſticæ causâ, non ideò, ut in regalia Principis involet, & pontenagium aliqvod indè capiat. De qvo ſanè ponte dubitari poterat, annon extruere eum liceret ſine Principis permiſſu, eò qvòd nullum inde ſperetur emolumentum aliud, qvàm privatum, ex proprio ædificantis patrimonio naſciturum, & in re familiari terminatum. At facere eum non licere, reſpondit Scævola, ſine dubio ideò, qvòd ex tali ponte Reipubl. incommodum aliqvod naſci poſſit, vel ratione navigationis, ut pejus navigetur, vel propter militares copias, qvæ tranſitum ſæpè ſine veniâ faciunt; ut adeò putem, nec tùm qvidem extruere pontem licere, qvando iter navigio deterius non fit, nec ullum fluminis curſui impedimentum infertur, qvia ſcil. plures dantur cauſæ prohibitionis, qvarum unâ ceſſante, non protinùs ceſſant reliqvæ. Et huc facit privilegium Sigismundi Imp. apud Beſold. *in theſ. Pract. vocab.* Brücken.

III. De pontibus, qvi juris publici ſunt, minor dubitatio eſt, privatis eos extruendi jus non eſſe. Etſi enim iſti inter opera publica referantur, *l. 39. Cod. Theodoſ. de oper. publ.* & opus novum privato etiam ſine Principis autoritate facere liceat, *l. 3. ff. de ŏp. public.* de operibus tamen, qvæ in muris, vel portis, vel rebus publicis fiunt, aut ſi muri extruantur, Divus Marcus reſcripſit, Præſidem aditum conſulere Principem debere, *l. 6. ff. eod.* Non alia eſt ratio pontium, qvi & ipſi in rebus publicis, fluminibus ſc. extruuntur, & non minorem Principis curam exigunt, qvàm portæ & mœnia civitatis. Qvi proindè extrui non poſſunt, niſi Principis voluntate exploratâ & conſenſu reqviſito.

IV. Non multùm diverſa ratio eſt pontonum, qvi alicubi, ubi pontes non ſunt, trajiciendis fluminibus habentur. Eorum fit mentio in *l. fin. ff. de S. R. P.* & ap. Jul. Cæſ. *l. 3. de bell. civil.* Agell. *l. 10. noct. Att. c. 25.* Apulej. *l. 4. Metam.* Conf. And. Alciat. *l. 6. parerg. c. 13.* Elbert. Leon. *l. 2. emend. c. 18. n. 6.* Ex illis, qvæ proveniunt, & capiuntur emolumenta, ut ſunt pontivegia, cùm ad jus vectigalium percipiendorum pertineant, & inter regalia connumerentur, facilè oſtendunt, ad Principis curam eos pertinere, nec niſi ex Principis permiſſu haberi poſſe. Qvandoqvidem autem per eosdem tota fluminis latitudo non expletur, aut obtenditur, nec tantum ex iſtis, qvantum ex

Digitized by Google

pontibus metuendũ eſt periculum. & facilè inſuper iſti, ut alia navigia, loco moveri atqve ſubduci poſſunt, inde faciliùs etiam eorum, qvàm pontium, uſus privatis permittitur. Qvapropter, ſi nihil omninò ex pontone qværatur lucri, nec in eum uſum extruatur, ut pontivegiũ aut ripaticum ab illis, qvi trajiciunt, exigatur, ſed fructuum tantùm colligendorum causâ, ut & domeſtici atqve familiares noſtri, tùm & jumenta atqve vehicula ultrò citroq; commeare qveant, nihil prohibet, qvò minùs etiam à privatis pontones ejusmodi habeantur. Nec enim dici tùm poteſt, qvòd Regale aliqvod uſurpetur, cùm qvæ ad fiſcales reditûs pertinent Regalia, nomen hoc amittant, & talia eſſe deſinant, qvando nulli indè qværuntur & intenduntur reditûs.

V. Atqve ita reſponderunt Juris-Conſulti Wittebergenſes, an Wolff Chriſtoph von Arnimb zu Preſch/ menſ. Jul. 1658. Hat die Elbe verwichenes Jahr bey Breudenitz einen neuen Strohm geſucht/ und etliche Acker und Wieſen unter ſich geriſſen/ daß nunmehro die beladenen Schiffe ordentlich daſelbſt gehen/ und es haben die Breudenitzer/ und dero Obrigkeit an ſolchen Orte eine neue Fehre erbaut/ &c. Wenn Ihr nun gleich in eurem Lehn-Brieffe mit der Zoll- und Fehr-Gerechtigkeit auf der Elbe von und mit 6 Broſchucker Marck biß an die Bleddiniſche Fehre beliehen ſeyd/ und deßwegen angeregte Fehre dieſer eurer Gerechtigkeit zu Nachtheil erbauet zu ſeyn vermeinet; Dennoch aber/ und daferne die Breudenitzer ihre neu erbaute Fehre nur zu ihrer Uberfahrt/ und damit ſie ihre durch den neuen Elb-Strohm abgeſonderte Früchte einſamlen mögen/ gebrauchen/ keines weges aber umb Geld und Gewinſts halber frembde Leute überführen; So ſeyd Ihr offtgedachte Fehre hinwegzunehmen/ und ſie daran zu hindern/ nicht befugt/ V. R. W. Cùmq; cauſa ea deinceps in Curiâ provinciali, qvæ Wittebergæ eſt, agitaretur, pronunciatum ad eundem modum fuit in Termino Michaëlis 1660. inter Curth Löſern zu Reinhards/ und Conſorten actores, & dictum de Arnimb, reum: Daß Beklagter Clägern den Gebrauch der von Ihnen erbaueten Fehre zu Einſamlung ihrer über der Elbe erwachſenen Früchte zu verwehren nicht befugt/ hingegen ſind Clägere ſolche Fehre anders/ als zur Uberfahrt gemelter Früchte/ uñ derer jenigen/ welchen ſolche eigenthümlich zuſtehen/ oder verhandelt

delt worden / zu gebrauchen nicht berechtiget / V. R. W.

VI. Id obiter noto, inſtructionem & reparationem pontium, qvando ea neceſſaria viſa eſt, univerſitati ita curæ cordiq; eſſe debere, & ab omnibus ita procuratam olim fuiſſe, ut ne qvidem ex privilegio qvisqvam immunis eſſe potuerit. Eccleſiarum exemptiones à primis Chriſtianorum Imperatorum initiis nemini poſſunt eſſe ignotæ. Et de legibus nota eſt ab omnibus Theologis ac Jurisperitis approbata regula, poteſtatem præcipiendi aut leges ferendi eſſe in ſuperiore reſpectu ſui inferioris, non reſpectu ſui ipſius, adeoqve exemptam ſemper intelligi perſonam legislatoris. Et nihilominùs tamen neqvè Eccleſias immunes eſſe voluerunt ab inſtructione pontium Imperatores, neqve ſuas ædes proprias, *l. 7. C. de SS. Eccleſ. l. 4. C. de privil. dom. Aug.* Domos etiam divinas, ait Theodoſius junior, ac venerandas Eccleſias tàm laudabili titulo libenter adſcribimus, *l. 6. C. Theod. de itin. mun.* Sed neceſſe tamen eſt, ut Eccleſia & Princeps poſſeſſiones habeant ſub illà civitate, ſub qvâ tale fit opus, uti ait Juſtinianus, *Novell. 131. cap. 5.* Et exindè Carolus Magnus *capitular. lib. 6. cap. 107. Poſſeſſiones*, inqvit, *ad religioſa loca pertinentes, nullam deſcriptionem agnoſcant, niſi ad conſtitutionem viarum vel pontium, ſi tamen intra eadem loca habuerint poſſeſſiones.* Conf. Annæ. Robert. *rer. jud. lib. 2. cap. 3.*

CAPUT XVII.

De

Jure viarum publicarum.

SUMMARIA.

Via qvid hîc loci ſit? 1.
Territorium qvomodò ſumatur? 2.
Civitas qvid ſignificet? 1.
Via privata qvid? 2.
Via privata dupliciter accipiuntur. 2.
Via publica qvid? 3.
Militaris via qvid ſit? 4.
Via publica conſularis.
Via privata agraria qvid ſint? 5.

Digitized by Google

Viæ regiæ aut militares κατ' ἐξοχὴν *dicuntur publicæ, de qvibus in disputatione tractatur. 6.*
Viæ publicæ mensuratio secundùm milliaria non à portâ civitatis, sed à continentibus ædificiis incipit. 6.
Cura viarum urbanarum non immediatè ad Principem pertinet, sed mediatè, scilicet mediante Magistratu. 7.
Principi competit jus extruendi aut constituendi urbes aut oppida, & securas reddendi. 8.
Viæ publicæ hic loci sunt viæ rusticæ, & jus disponendi de his inter regalia refertur. 9.
Viæ publicæ solum publicum est, & speciale ejus dominium ad Principem pertinet. 10.
Publicum solum qvid sit? 10.
Publicare qvid? 10.
Princeps semper utilitatis publicæ causâ viam hactenùs veritam omittere, aliamq; novam per agros subditorum suorum constituere potest, sic tamen, ut illis damnum emergens resarciatur. 11.
Princeps vias publicas benè munire, resicere, & benè munitas conservare debet. 12.
Mancipes qvi sint? 12.
Viarum publicarum cura olim apud Romanos erat maximi momenti. 13.
Circa refectionem viarum videant Curatores, ne temerè fiant sumtûs, qvi ex ærario publico impenduntur. 14.
Princeps securitatem in viis publicis curare debet. 15.
Princeps damnum, qvod viatoribus à prædonibus in viis publicis est datum, resarcire debet. 16.
Viæ latitudo qvæ sit? 17
Viæ temerator nullus existat. 18.
Aripennis sive aripennus qvid? 18.
Munitio aut refectio viæ impensis ex fisco est perficienda. 19.
Magistratibus conceduntur vectigalia ad refectionem viarum. 20.
Magistratus pro lubitu vectigalia augere non potest, sed Princeps. 20.
Si vectigalia à viatoribus non exiguntur, subditi vias publicas muniant ac reficiant. 21.
A munitione viarum nemo debet esse immunis. 22. 25.
Munitio viarum aliqvando inter sordida munera fuit relata, sed hanc sententiam abrogavit Theodosius. 23.
Munera sordida qvæ sint, & cur dicantur. 24.
Nemo immunis est à refectione viarum & pontium, ne qvidem divinæ domus & venerabiles Ecclesiæ. 25.
Divinæ domus qvæ sint? 25.
Ecclesiæ qvæ sint? 25.
Principes in ipsam Ecclesiam & Ecclesiasticas personas potestatem exercere possunt. 26.
Ecclesiasticæ personæ non tenentur ad munitiones & refectiones viarum, nisi habeant possessiones aut prædia. 27.
Apud Romanos, Principes, & Primores, ex suis facultatibus vias publicas instruebant, & singula milliaria dimensa diligenter lapideis columnis distinguebant. 28.

Utrùm

Digitized by Google

Utrùm aliundè advenienti exercitui transitus prohiberi aut denegari possit? 29.

Cognitio & executio criminis, veluti homicidii, qvod in viâ publicâ commissum est, ad Principem solùm pertinet. 30.

Bocerus hanc sententiam non vult ferre, qvia Jurisdictio cum regali jure nihil habet commune; sed toto genere differt. 31.

Qvamvis Bocerus dicat, eum, qvi circumqvaq; in vicinis agris merum imperium habet, etiã in viâ publicâ istud exercere posse: tamen hoc negatur & firmiter refutatur. 32.

Præsidis provinciæ exemplum, qvod adducit Bocerus, ad statum hodiernum adaptari nequit: qvia in illis, qvæ statum publicum concernunt, parùm commodè ducuntur argumenta ex pristinâ Reip. Romanæ formâ. 33.

Infert porrò Bocerus, qvòd territorii cujusq; Magistratus Jurisdictionem habeat in prædiis viæ publicæ vicinis: Ergò eandem qvoq; in ipsis viis publicis habet. Sed nulla est connexio. 34.

Urget Bocerus, qvòd Prætoris Jurisdictio civilis sese extendat ad ea, qvæ in viis publicis fiunt: E. & Magistratus, qvi criminalem habet Jurisdictionem, cognitionem & executionem criminis, in viâ publicâ commissi, habeat. Sed hoc argumentum planè est à diversis. 35.

Princeps Magistratui, merum imperium habenti, potestatem de criminibus, in viâ publicâ commissis, cognoscendi specialiter largiri potest. 36.

Non privatus, sed qvi publicâ potestate munitus est, regalia per præscriptionem immemorialem acqvirere, & potestatem cognoscendi de criminibus, in viâ publicâ commissis, præscribere potest. 37.

I.

VIæ vocabulum, qvatenùs servitutem denotat, ad hanc tractationem non pertinet, nec proindè ejus ex istâ sede repetenda est definitio. Ut à nobis consideratur, nihil aliud est, qvàm portio territorii ad directum certis finibus latitudinis ab eo, qvi jus publicandi habuit, ut eâ publicè iretur, commearetur, relicta. Definitio hæc maximam partem extat *in l. 2. §. 21. ff. ne qvid in loc. publ. vel itin. f.* Territorii autem vocabulum accipio secundùm interpretationem Pomponii, *in l. 239. §. 8. ff. de V. S.* pro universitate agrorum intra fines alicujus civitatis. Et civitatem pro integrâ regione. Vid. Christophorus Justell. *in not. ad Cod. Can. Eccles. univ. pagin. 184.* Sive potiùs pro complexu plurium hominum sub uno regimine. Sic enim & Helvetiorum plures qvidem esse populos, & urbes non paucas, sed unam nihilominùs esse civitatem, scribit Josias Simlerus, *de Rep. Helvet. lib. 1.* qvo nomine eos etiam dignatur Jul. Cæsar, *lib. 1. de bell. Gall.* Qvod igitur

ex

ex universitate agrorum relictum est eum in finem, ut iretur in eo publicè,& commearetur,id viæ nomine venit.

II. Rectè autem addidit JCtus, *ut publicè iretur*. His enim verbis distingvitur à viâ privatâ. Viæ privatæ solum alienum est , jus tantùm eundi & agendi nobis competit, viæ autem publicæ solùm publicum est, *d. l.2.* §.*21*. Sed & privatæ viæ dupliciter accipi possunt : vel hæ, qvæ sunt in agris, qvibus imposita est servitus , ut ad agrum alterius ducant: vel hæ, qvæ ad agros ducunt, per qvas omnibus permeare licet , in qvas exitur de viâ consulari, & sic post illam (scil. consularem) excipit via vel iter, vel actus ad villam ducens. *Has ergò*, inqvit JCtus in *d. l.2.* §.*23. qvæ post consularem excipiunt in villas , vel in alias colonias ducentes , putem etiam ipsas publicas esse*. Idem dixit de viis vicinalibus §. *antec.* 22. ut proindè nulla inter has & illas statui debeat differentia. Qvia tamen viæ vicinales ex agris privatorum collatis constitui solent, publicarum viarum numero tùm demum sunt , qvando earum memoria non extat, *l.3. ff. de loc. & itin. publ.* extra talem casum privatarum loco habentur, *d.* §.*22*. Petr. Frider. *de interdict. tit.3. num.7*. Et hoc scil. de constitutione vicinalis accipiendum est. Ex refectione autem viarum nihil omninò ad præsentem statum , publicæ an privatæ sint, colligere licet, neqve ex eo, qvod ex collatione privatorum via reficitur , inferri potest, qvòd ista via sit privata, etsi ex constitutione ejus, si de eâ constet, id sequatur. Refectio enim idcircò de communi fit,qvia usum utilitatemqve communem habet, *d.* §. *22.* & etiam in illis viis, qvæ sine controversiâ publicæ sunt, fieri solet, ut infrà videbimus.

III. Viæ igitur vel publicæ sunt vel privatæ. Publicas liberâ Republicâ prætorias vel Consulares, post eam ab Augustis occupatam, basilicas & regias appellàrunt, *d. l.2.* §.*22. ne qvid in loc. publ.* Wesenbec. *ibid. num. 6.* aliqvando etiam militares, *l.3. ff. de loc. & itin. publ.* Nobis Heer-Straſſen/ Land-Straſſen/ atqve illæ aut ad mare, aut in urbes,aut ad flumina publica,aut ad aliam viam militarem exitum habent, *d. l.3. ff. de loc. & itin. publ.*

IV. Fuit enimverò olim inter viam publicam & militarem aliqva differentia, qvam ex *l.3. Cod. Theodos. de curs. publ.* & aliis bonis Autoribus curiosè observat Jacobus Gothofredus, ad *d. l.3.* nec tamen qvalis ea fuerit, perspicuum facit. Militarem viam ait fuisse transversalem, & obliqvam, sive πάροδον, exitumqve habuisse vel ad mare, vel ad

ad urbes, vel in flumina publica ex *d. l. 3. ff. de loc & itin. publ.* Basilicarum vero seu consularium viarum usum fuisse rectum â civitate in civitatem insigniorem semper. Sed profectò nullibi dicitur, consularem viam exitū ad mare aut in flumina publica exitum non habere, & qvo minus habeat, qvid obstat? Illud constat, cursum publicum seu fiscalem in publico itinere fuisse, non in viâ militari. Fuit ergò via publica consularis dicta forte illa, qvæ in directum procedit ab oriente in occidentem aut, â meridie in Septentrionem, qvales forte paucæ fuerunt in una provinciâ. Militares verò plures, qvæ ex qvâcunqve civitate in aliam ubicunqve illæ sitæ fuerunt, viatores duxerunt. Et hodiè promiscuè Consulares & Basilicæ, & militares dicuntur, qvæ non sunt vicinales, nec privatæ.

V. Privatæ aliàs agrariæ â qvibusdam dicuntur, & sunt præcipuè illæ, qvæ per fundum servientem ad alterius fundū ducunt. Possunt verò etiã illæ viæ dici privatæ, qvas qvisq; in fundo suo sui usûs gratiâ facit, aut qvæ ex viâ consulari in fundum privatum ducit. Ab utrisqve his publicis & privatis separantur viæ vicinales, quatenus non sunt omnimodo publicæ aut privatæ, sed earum nonnullæ sunt privatæ, aliqvæ publicæ. Jul. Pac. *Isagog. in Digest. h. t.* uti modo exposui.

VI. Facile autem hinc patet, de primi generis publicis viis, nobis nunc agendum esse, regiis scil. aut militaribus, qvæ κατ' ἐξοχήν publicæ esse intelliguntur. Cumqve in materiâ interdictorum viæ publicæ in rusticas dividantur, & urbanas, sive urbicas, atqve illæ sæpè itinera appellari soleant, *l. 1. ff. de loc. & itin. publ. l. 1. ff. de viâ publ. & itin. publ. ref.* non arbitror, vias urbanas sub nomine prætoriarum aut regiarum unqvam comprehensas fuisse, nec proinde ad regale hoc pertinere, etsi per ipsas urbes intermedias viatoribus qvandoqve ire necesse sit. Sic enim viæ militares exitum in urbes habere dicuntur, *d. l. 3. §. 1. de loc. & itin.* Qvod autem exitum habet in aliquem locum per eum non continuatur, qvemadmodum neqve per mare, ad qvod itidem exitum nonnullæ viæ militares habent, continuari eædem possunt, nec per flumen navigabile, nisi super ponte constructo. Atqve sic via publica extra pagum vel civitatem esse intelligitur, & statim atqve ingreditur pagum, desinit esse via publica. Zanger. *de except. part. 2. c. 1. n. 242.* Qvæ & ratio est, qvod mensurationem viæ publicæ secundum

milliaria, non à portâ civitatis, ſed à continentibus ædificiis incipere ſoleant. Cœpol. *de Servit. ruſt. præd. c. 3. n. 15.*

VII. Accedit, qvod cura viarum urbanarum non ita immediatè ad Principem ſpectet, uti ſpectat cura viarum ruſticarum. In oppidis enim & urbibus Magiſtratibus merum & mixtum imperium conceſſum eſt, ut ſecundum jurisdictionem ſuam non ea tantùm procurent, qvæ ab Ædilibus procurari debuiſſe ſcribit Papinianus in *l. un. ff. de viâ publ. & ſi quid in eâ fact.* ſed etiam crimina in viis publicis commiſſa pœnis condignis vindicent, tùm & ſecuritatem inhabitatoribus & cuivis advenienti præſtent. Ut jam taceam, vias urbanas à qvibusdam inter res, qvæ ſunt univerſitatis referri & excludi à rebus, qvæ ſunt juris publici. Vid. Weſenbec. *conſil. 33. num. 54. ſeqq.* Schneidevvin. *epit. Feud. pag. 190.* Et ex hoc neqve Prætoris interdictum ad vias urbicas extenſum voluit Ulpianus. Harum enim, inqvit, cura pertinet ad magiſtratus, *l. 2. §. 24. ff. ne quid in loc. publ.* ac ſi ipſe magiſtratus non eſſet, ſed ſublimiore poteſtate polleret.

VIII. Nec tamen exemptæ propterea viæ urbanæ prorſus ſunt ab majeſtatis imperio, nec omninò nulla circa eas ad Principem venit cura. Qvin potius competit ei, qvi ſummum habet imperium, jus præſcribendi architectis, quousque & quatenus ædes cujusque extrui debeant, & qvantum plateis relinquendum ſit ſpacium; tùm &, ſi minùs ſufficiens fuerit magiſtratus poteſtas, jus tuendi & ſecuras reddendi easdem ab omni vi & injuriâ hominum maleferiatorum. Sed utrumque hoc Principis officium ex alio ferè regali fluit, & primum quidem ex jure Urbis aut oppidi extruendi, alterum ex jure præſidii imponendi. Et intereſt protectò civitatis, vel ſanitatis tuendæ causâ, vel ad avertendum periculum incendii, vel ad ornatum etiam, vel denique ad commercia commodè exercenda, plateas habere tantæ latitudinis, quanta cuiqve rei ſufficiens fuerit. Qvâ ratione mœniana olim ex adverſo ædificare non licuit, niſi viæ publicæ, quæ intercedebat, media latitudo hoc ferret, ut mœnianis rectà invicem oppoſitis pedes decem intermedii liberi aeris relinqvi poſſent, *l. 11. C. de ædific. privat.* Cujac. *19. Obſ. 21.* Talia plura conſtituit circa modum ædificandi Imperator Zeno, *in l. 12. C. eod.* quo loci tàm accuratè omnia deſcribit, ut etiam feneſtris modum ponat. Add. Barnab. Briſſon. *ſelect. antiqu. lib.*

Digitized by Google

lib.1.cap.2. Jus autem ſecuritatis publicæ præſtandæ, deficientibus magiſtratibus inferioribus, non alii competit magis, qvàm Principi, qvi ſummum tenet in eâ civitate imperium, quandoquidem præſidium non ideò tantùm imponitur, ut hoſtium violentas invaſiones arceat, ſed etiam, ut inter ipſos cives quietem publicam & ſecuritatẽ tueatur.

IX. Verùm, quicquid ſit de viis urbanis, non aliæ tamen intelliguntur, quando de jure viarum publicarum diſputatur, quàm viæ ruſticæ, hoc eſt, tales, qvæ extra oppida per agros protenduntur. Et de his viis jus diſponẽdi inter regalia refertur, 2. *F. 56.* idq; aſſerunt Doctores penè omnes, ſolo, qvod ſciam, diſſentiente Johanne Bodino, *lib.1.de Rep. n.170.* & quidem ſine ratione. Cur autem inter regalia referri debeat, argumenta potiſſimùm hæc tria cumulari ſolent, primò, quod ſolum ſit publicum, & ſpeciale ejus dominium ad Principem pertineat, atq; adeò ipſa via à Principe conſtitui debeat; deinde, quod interſit Reipubl. ut viæ benè munitæ exiſtant & conſerventur, & tandem, quod ſecuritas in viis publicis à nemine tantâ cum autoritate præſtari qveat. H. à Roſenthal, *de feud. cap.5. concluſ. 20.* Herman. Vultej. *de feud. lib. 1. cap.5. n.7.* Franc. Hottomann. *ad 2. F.59.*

X. Qvod primum attinet, diſertè dicitur in *l. 1. §. 21. ff. ne qvid in loc. publ.* viæ publicæ ſolum publicum eſſe, relictum ab eo, qui jus publicandi habuit. Publicum dum dicitur ſolum, facile intelligitur, in nullius privati. id eſſe dominio. Qvanqvam enim viæ etiam poſſint eſſe ſingulorum, uti de agrariis dixi ſupra, earum tamen nec ſolum publicum eſt, nec ipſæ etiam publicæ dici poſſunt, Herm. Vultej. *ad §. 4. Inſt. de R. D. n. 4.* Poteſt ergò ſolũ ad utrumq; latus viæ publicæ privatorum eſſe, quandoq; etiam & perſæpè quidem ad unius dominium pertinere, nec tamen propterea mutatur natura viæ publicæ, ſed ejus ſolum manet publicum, & ſeparatam prorſus ab adjacentibus agris, quam ab initio habuit, retinet qualitatem. Habet verò illa originem ſuam ex voluntate ejus, qvi jus publicandi habet, uti loquitur JCtus, *d.l.* Qvis verò ille? non certè alius, qvàm qui ſummùm tenet in qvâvis Rẽpubl. imperium. Publicare autem hic idem eſt, quod publicum facere, ſeparare ſcil. rem & eximere commercio privatorum, eamq; publicis uſibus deſtinare, & quidem autoritate publicâ. Id cum non poſſit privatus, Principis hoc erit munus, ſaltem ideò, ne quis a uſit, quod publicum eſt, privatâ autoritate in-

Digitized by Google

tervertere,& uſui publico rem ſubtrahere. Sive autem viæ publicæ conſtitutæ fuerint eo tempore, quo ipſum totum totius provinciæ alicujus ſolum publicum fuit, nondum ſcil. diviſis & privatorum dominio addictis agris, ſive poſtqvam diviſio talis facta fuit,parum refert. Nec enim poſt diviſionem Principi deneganda eſt poteſtas decerpendi ex cujuslibet ſubditi agro tantam portionem,qvanta viæ publicæ ſufficiens erit.

XI. Qvin affirmo, Principi adhuc integrum eſſe,qvovis tempore utilitatis publicæ causâ viam hactenus tritam omittere, aliamq; novam per agros ſubditorum ſuorum conſtituere,ſic tamen,ut illis reſarciatur damnum, qvod inde infertur. Eſt enim utilitas publica tanti favoris & momenti, ut privatâ facilè ſuperet, utque hæc illi cædere teneatur. Qvò pertinet, qvod dicitur in *l. 14. in fin. ff. qvem. ſerv. amitt.* vicinum proximum viam præſtare debere, qvando via publica vel fluminis impetu, vel ruina amiſſa eſt. Et qvanqvam plures viæ publicæ per territorium aliqvod conſtitutæ jam ſint,non licet tamen iis promiſcuè ſemper viatoribus & vectoribus uti, ſed & hîc Principis ex præſcripto vivendum, & ea præcisè via tenenda eſt, qvam lege ſuâ definivit territorii dominus. Atqve hinc intelligi poteſt,qvod in ordinatione provinciali Saxonicâ *cit.* die Land-Straſſen zu halten / legitur, daß die Fuhrleute die ordentliche Land-Straſſen / wie vor alters herkommen/ und die alten Ampts-Bücher mitbringen / halten ſollen / daß auch/ wie die Land-Straſſen gehen ſollen/den Fuhr-Leuten zur Nachricht an jeden Geleits-Hauſe angeſchlagen werden ſolle: Et hinc etiam qvodammodo patet differentia inter viam publicam regiam & militarem, qvam ſupra adſtruximus.

XII. Secundum axioma in munitione viæ publicæ conſiſtere dixi. Qvia enim ſolum publicum eſt, & ad eum pertinet, qui publico imperio præeſt,ipſius qvoq; eſt, viam publicam munire, & benè munitam conſervare. Et ſanè multum refert, cujus autoritate munitio illa aut reparatio fiat. Poterit enim etiam privatus vel operâ ſuâ vel mandato efficere, ut via benè complanata & itineribus faciendis apta ſit, neq; involare eum jura majeſtatis propterea illicò dixerim; Sed ûti ferè extemporaneum id eſt, & merè voluntarium, atq; in parte tantùm aliqvâ, eâq; ſæpè admodum exiguâ abſolvitur, ita metuendum eſt, ne aliqvando ſit, qvi nullam ejus loci curam amplius gerat,& ſic via tandem fiat planè invia. In Principem verò ſi cura hæc devolvatur, & ceſſabit metus

metus iſte,& faciliore cum ſucceſſu viarum aut conſtruetur aut redintegrabitur ductus, accedente præſertim poteſtate ἀναγκαστικῇ ad totum territorium & univerſos ſubditos ſe extendente. Et vel ex hiſtoriâ Romanâ nota res eſt, qvàm negligenter qvandoq; ab hominibus privatis habita fuerit cura viarum publicarum, etſi eam autoritate publicâ ſuſcepiſſent. Plurima per Italiam itinera frude mancipum & incuriâ magiſtratuum interrupta & impervia facta refert Tacitus, *lib. 3. annal.* Mancipes ſcilicet erant, qvi vias publicas reficiendas qvæſtûs ſui causâ redimebant, uti rectè *ibi* explicat Lipſius. Talium redemtorum mentionem facit Hyginus, dum ait: *Viæ publicæ auctorum nomina obtinent, & Curatores accipiunt & per Redemptores muniuntur.*

XIII. Erat enimverò viarum cura aliqvando apud Romanos maximi momenti, & antiqvitùs qvidẽ ea ad Cenſores ſpectabat. Poſteà qvatuor viri inſtituti, qvorum propriè id erat munus, Viocuri proinde Varroni, *lib. 4. de L. L.* dicti: *Quis enim non videt, unde aurifodinæ & viocurus?* Gloſſæ ὁδῶν ἐπιμελητὰς vocant. Tandem verò unicuiq; viæ ſuus dabatur curator, atqve hinc etiam dignitatis gerebat nomen & titulum, qvalis ſæpè fit mentio curatoris viæ Appiæ, Salariæ, Flaminiæ, &c. Et hi ferè ſunt illi magiſtratûs, qvorum incuriam & negligentiam perſtringit Tacitus *d. l.* Sed & ipſi Imperatores, & alii magiſtratûs atq; viri illuſtres viis everſis & corruptis reſarciendis, dimetiendis & ſignandis per provincias ſummo ſæpè cum ſtudio incubuérunt, ſuamq; hanc operam per inſcriptiones poſteritati commendarunt, qvales plures ex antiqvis lapidibus recenſet Thomas Reineſius, *var. lect. lib. 3. cap. 16.* in qvibus perſæpè encomiũ hoc extarè voluérunt, qvod SUA PECUNIA fecerint aut refecerint. Addi poſſunt, qvæ in hanc rem collegit Alexander ab Alexandro, *gen. dier. lib. 3. cap. 13.* Annæ. Robert. *rer. judicatar. l. 2. cap. 3.*

XIV. Qvaliter via muniri debeat, ad Architectos pertinet diſpicere. Circa refectionem tamen videant & caveant operæ aut illi, qvibus ea cura impoſita eſt, ne ſub ſpecie refectionis viam faciant deteriorem, propter qvod neqve latiorem neq; longiorem, neqve altiorem, neqve humiliorem viam ſub nomine refectionis qvisqvam facere poteſt, vel in viam terrenam glaream injicere, aut ſternere viam lapide, qvæ terrena eſt, vel contra lapide ſtratam terrenam facere, *l. 1. §. 2. ff. de v. à publ. refic.* Id inqvam non licet, ſi via

Digitized by Google

fiat deterior. Deteriorem autem viam fieri ſic accipiendum eſt, ſi uſus ejus ad commeandum corrumpatur, h.e. ad eundum vel agendum, ut cum plana fuerit, clivoſa fiat, vel ex molli aſpera, aut anguſtior ex latiore, aut paluſtris ex ſiccâ, *l. 2. §. 32. ff. ne quid in loc. publ.* Licebit ergò, ſi melior fiat. Petr. Frider. *de interdict. tit. 3. n. 34.* Cavendum tamen etiam hoc caſu, nè temerè fiant ſumptus, qvi ex ærario publico impendendi ſunt, neve profusè nimis ſe gerant viarum Curatores. Neç errabunt illi, ſi relationes eâ de re fecerint ad Principem. Id ita voluit Sereniſſimus Saxo circa viam Kembergenſem, nobis hîc admodum vicinam, in der Policey-Ordnung. *anno 1612. tit.* Rent-Sachen/ *num. 18.* Verba hæc ſunt: Auff daß auch des Kembergiſchen Weges halber / die Fuhrleute in Schaden nicht gebracht würden/ haben wir den Hauptmann und Schöſſer zu Wittenberg auferlegt/ die böſen / tieffen Kembergiſchen Wege und Straſſen noch vor Winters auß-zubeſſern / uns auch einen neuen Anſchlag zu überſchicken / und darneben zuberichten / ob füglichen dieſe Wege auf die Höhe zu führen / und mit was Koſten es von Jahren zu Jahrē geſchehen könne. Wenn nun ſolcher Bericht uns fürgetragen wird/ wollen wir darauff ferner / was die Nothdurfft erfordert / anordnen und zu Wercke richten laſſen.

XV. De ſecuritate præſtandâ, quod tertium eſt, ex quo jus viarum publicarum inter regalia referri meruit, dubium non eſt, ad Principis imperium eam quam maximè ſpectare, & ab eo unicè expectandam eſſe. Hoc enim eſt, quod Philippus, Haſſiæ Princeps, dixiſſe fertur, de Principis ingenio & qualitatibus judicandum eſſe ex viarum ſecuritate, monetæ probitate, & fidei datæ præſtatione Regner. Sixtin. *de regal. l. 2. c. 2. n. 34.* Potentiâ hîc opꝰ eſt, & manu militari, eâqꝫ tantà ſæpenumerò, quanta ab alio, præterquam à Principe cogi non poteſt. Et quia Principi ſalus publica ejusque procuratio commiſſa eſt, ad ſalutē autem publicam etiam hoc pertinet, ut ſecuritas in viis publicis conſervetur, facilè hinc intelligitur nō ad alium magis curam eam pertinere, qvàm ad Principem. Et fuit ita jam olim in mandatis Principum, ut curaret is, qui provinciæ præerat, malis hominibꝰ provinciā purgare, *l. 3. ff. de offic. præſ.* Ad Præſidē ea res devolvebatur, qvia majus imperium in eâ provinciâ habebat omnibus poſt Principem, *l. 4. eod.* ita tamē ut omne iſtud imperium à Principe eſſet, & ad Principem etiam referretur, ſi qvid contigerit, cui avertendo ſuffi-

do ſufficiens non eſſet Præſes, *l. 2. C. de offic. Rect. provinc.*

XVI. Cæterùm præſtari & reſtitui debere damnum à Principe, qvod viatoribus datum eſt, dixi in exercitat. *de jur. vectigal. circa fin.* ut neceſſe nunc non ſit, ulterius eâ de re disqvirere. Nec verò dici poterit, vim prædonum & latronum inter caſus fortuitos numerari, *l. 30. pr. ff. ad L. Falcid. l. 18. pr. ff. commod. l. 34. ff. locat. l. 1. §. 4. ff. de O. & A. l. 6. C. de pign. act.* qvi à nullo præſtãtur, *l. 23. ff. de R. J. d. l. 6. C. de pig. act. l. 12. C. de loc.* ut proptere nec à Principe damnũ à Latronibus datum reſarciri debeat. Eſt enimverò hæc caſuum fortuitorum qvorundam natura, ut reſpectu ejus, cui damnum datum eſt, pro caſualibus & fortuitis habeantur; reſpectu ejus autem qvi vel ipſe dolo aut culpâ damnum dedit, aut dari paſſus eſt, tales minimè ſint. E. g. ſi ſervus meus ex propoſito & deſtinatâ operâ ab altero occidatur, mei qvidem reſpectu, qvi damnum ſeu caſum iſtum prævidere aut præcavere non potui, fortuitus iſte dici poteſt, non tamen reſpectu homicidæ, qvi ex animi propoſito & deſtinatione mortem intulit, nec etiam ejus, qvi cùm potuiſſet, homicidiũ non prohibuit. Qvod ſi igitur culpâ Principis, cujus hoc officium eſt, ut ſecuritatem in viis publicis præſtet, damnum datum eſt, cùm culpa etiam in omittendo conſiſtat, tenetur ille totum id, qvod ablatum eſt, reſtituere. Et hæc obligatio fortior adhuc evadit, qvando propter ſecuritatem præſtandam vectigalia à viatoribus exigit. Sic enim etiam inter privatos jus eſt, ut qvi mercedem accipit pro cuſtodiâ alicujus rei, is hujus periculum cuſtodiæ præſtet, *lib. 40. ff. locat.* Si tamen prohibere Princeps vim latronum aut prædonum potuit, uti pleniùs expoſui, *d. l.* cùm & ejus reſpectu vis major exiſtere qveat.

XVII. De latitudine viæ ſic ait Cajus, *l. 8. ff. de ſerv. præd. ruſt. Viæ latitudo ex lege XII. tabb. in porrectum octo pedes habet: in anfractum, i. e. ubi flexum eſt, ſedecim.* Hæc legitima ejus menſura eſt, à qvâ recedere quidem in viæ privatæ determinatione poſſunt contrahentes, *l. 13. §. 2. ff. eod.* viæ autem publicæ detrahere qvicqvam privatis non licet. Debet tamen & publica & privata eam habere latitudinem, qva vehiculum ire poteſt, cùm alioqvin nec via ſit, *l. 23. pr. ff. eod.* Voluérunt igitur Decemviri, legitimam viæ latitudinem octo pedum ſpacio comprehendi, qvod & Varro tradit, *de Ling. lib. 6. Anfractum*, inqvit, *eſt ab origine flexum duplici: dictum ab ambitu & frangendo: ab eo leges jubent viam in directo*

Digitized by Google

directo pedum octo esse, in anfracto sexdecim. Pes habet palmos qvatuor, ut Frontinus scribit, uncias duodecim, digitos sexdecim. Octo igitur pedes latitudinem viæ determinantes facient 5½ ulnas sive cubitos, cùm una ulna digitos 24. contineat. Sed qvia anfractus ille, de qvo lege XII. tabb. constitutum est, ideò latior esse debet, ut facilius vehicula verti qveant. Zœs. *tit. de S.R. P. n. 4.* privatæ tantùm viæ latudinem illic descriptam esse, conjicio, nullam publicæ. Sufficit viæ per servitutem constitutæ ista latitudo, qvâ eâdem & per eandem orbitam ire & redire oportet, ne prædio servienti plus decedat, quam alteri opus fuerit; sed via publica haud paulo ampliorem exigit amplitudinẽ, (dum tamen locorum angustia non prohibeat,) non qvidem uni eidemqve vehiculo ducendo & reducendo, sed pluribus sibi invicem obviantibus, ne alterum alteri impedimento sit. Et propterea malunt hodiè nonnulli spacio sedecim pedum & ampliore latitudinem viæ publicæ describere. Johan. Oetinger, *de jur. limit. lib. 1. cap. 9. n. 2.* Petr. Gregor. *in Syntagm. jur. lib. 3. c. 13. n. 2.*

XVIII. Inter leges Wisigothorum, *lib. 8. tit. 4.* Lex vigesima qvinta ita se habet: *Viam per qvam ad civitatem aut ad provincias nostras ire consvevimus, nullus præcepti nostri temerator existat, ut eam excludat vel adstringat; sed utrinq; medietas aripennis libera reservetur, ut itinerantibus applicandi spatium non detetur, &c.* Aripennis sive aripennus, mensura est terræ, ut & jugerum, acra, bannaria arialis, opera. Hieron. Bignon. *ad Marculfi form. pag. 614.* Applicare autem hîc idem est, qvod Germanis lagern. Frid. Lindenbrogg. *in Glossar.* Sensus ergo legis hic est, tantum utrinq; juxta viam publicam relinqvi debere spacium, in qvo decumbere & reqvievscere possint viatores.

XIX. De autoritate vidimus, cujus scil. auspiciis viæ publicæ muniri & refici debeant, necesse nunc est, ut etiam de mediis disquiramus, qvibus impensis munitio aut refectio illa perficienda sit. Cumq; eum in finem vectigalia imperentur, certè ideò instituta primitùs sint, ut viæ magis complanatæ existant, ex fisco tali impensas faciendas esse, in proclivi est colligere. Et hæc ratio est, qvod propter impensas istas, ipsa qvandoq; augeantur vectigalia, qvando scil. hæc ab illis superantur, ut æqvalis scil. habeatur accepti & expensi ratio, neve officium, qvod viatoribus præstatur, damnosum sit. Qvo faciunt, qvæ in ordinatione poli-

Digitized by G

politicâ Saxonicâ Electorali de anno 1612. *num.* 21. his verbis leguntur: Wo ſichs auch des Raths zu Weiſſenſee übergebenen Beſchwerungen/in der Erkündigung/ ſo auf ferneres Anregen eingezogen werden ſoll/gemäß befinden wird / daß ſie nemlich aus den gemeinen Gute die Straſſen / *it.* neunzehen unterſchiedliche Brücken / ohne die Dämme / und denn das Pflaſter im Städtlein über eine Meile lang / halten und bauen müſten / und dagegen nicht mehr / denn von einem Wagen ohne Unterſcheid der Pferde vier Pfennige / von einem ein- zwey- oder mehrſpännigen Karn aber zweene Pfennige zu Zoll / genommen hätten / ſo wollen wir ihnen / in Erwegung obberührter Urſachen gnädigſt nachlaſſen / daß ſie von ieden durchgehenden Pferde zweene Pfennige zu Wege-Gelde biß uff unſer Wiederruffen fordern / einnehmen / und wiederumb zu den Brücken und Wegen anwenden mögen.

XX. Duo hinc diſcimus: *Primò*: concedi haud rarò Magiſtratibus emolumenta, qvæ ex vectigalibus percipiuntur, ut tamen onus annexum retineant, refectionem ſcilicet viarum. Per hoc verò Magiſtratûs illi regale hoc, qvà tale, non acqviruunt, ſed, ut dixi, emolumenta tantùm inde provenientia, & reditûs percipiunt, & qvidem ex concesſione ejus, cujus Majeſtati regale iſtud qvaſi affixum manet. *Deinde*, non eſſe hoc caſu Magiſtratibus licitum, augere pro lubitu aut arbitratu ſuo vectigalia, etſi ipſâ minùs ſufficiant oneri iſti, cujus causâ conceſſa ſunt, ferendo, ſed ad Principem id referendum eſſe, & ex ejus voluntate deinceps conſtituendum, qvod ex rei publicæ commodo viſum fuerit. Sic enim univerſa, qvæ ad Principis curam primariò pertinent, ſicubi ſubditis communicata qvocunqve titulo fuerint, non aliter conceſſa intelliguntur, qvàm ut ſupremæ Principis directioni & diſpoſitioni ſubjecta maneant, & ab eo juſtum modum accipiant.

XXI. Qvod ſi vectigalia à viatoribus non exigantur, qvæ hunc in uſum verti poſſint, in ſubditos cujusqve provinciæ hoc onus redundabit, ut vias publicas muniant & reficiant. Qvod & Siculus Flaccus, *de condit. agror. pag.* 11. ſuo tempore obſervatum meminit, dum ait: *Viæ aliter atq; aliter muniuntur. Per pagos, id eſt, per magiſtros pagorum, qvi operas à poſſeſſoribus ad eas tuendas exigere ſoliti ſunt. Aut, ut comperimus, unicuiq; poſſeſſori per ſingulos agros certa ſpacia aſſignantur, qvæ ſuis impenſis tuentur: Etiam titulos finitis ſpaciis poſitos habent, qvi indicent, cujus agri, qvis dominus, qvod ſpacium tueatur.* Non arbi-

tror, illos tantùm possessores ad munus istud obligatos fuisse, qvorum agri viam proximè tangebant, qvosqve propterea Amsegetes dixit Vetustas, etsi fortè illos præcipuè hæc cura attinuerit, qvòd eorum agri præcipuum damnum patiantur, si via adjacens munita non fuerit. Et hoc sensu accipiendum fortè, qvod in Leg. XII. tabb. dicitur: *Si via per Amsegetes immunita esset, qvà volet, jumentum agito.* Per Amsegetes, inqvit, non qvòd illi soli viam munire tenerentur, sed qvòd illi damnum sibi imminens muniendo aut munitionem procurando non averterint. Rectè autem monet Jacobus Gothofredus, *in not. ad L. XII. tabular. tab. 8.* malè legem hanc à qvibusdam ad jus viæ privatæ referri. Qvo nomine perstringit Theodorum Marcilium, nî fallor, qvi capitulo illo viam, qvæ servitus est, tangi scribit, *in interpret. Leg.* XII. *tab. capite 52.*

XXII. Qvicqvid verò sit de antiqvissimis legum Romanarum temporibus, illud certò constat, per leges Imperatorias possessoribus prædiorum onus hoc injunctum fuisse, tantâq; cum severitate, ut à viarum munitione omnis immunitas præcideretur, nec qvisqvam excusaretur, qvantiscunqve illæ vel privilegiis vel dignitatibus excelleret. Prostant in hanc rem aliqvot Constitutiones in Codice Theodosiano sub speciali titulo, *de itinere muniendo*, qvibus perspicuè, & sine ullo verborum anfractu, etiam illustres, etiam Principis domus, etiam Ecclesiæ jubentur partem suam conferre, *l. 4. & 6. eod.* Sic enim intelligendum est, qvando dicitur à munitione viarum neminem debere esse immunem, i. e., à collatione operatum sumptuumq; ad viarum munitionem reqvisitorum. Jac. Gothofred. *ad l. 3. eod.* Atqve adeò nemo immunis erat ab hoc onere, qvocunqve vel ordine vel gradu esset, dum tamen possessiones haberet, pœnâ negligentiæ in ipsos dominos, commissi aut confiscationis in actores constitutâ, *l. 2. & 3. C. Theod. eod.* Atqve sic ad vias extra oppida muniendas non solùm prædia contigua viæ, sed totum territorium oportebat contribuere. Car. Molin. *ad l. 7. C. de SS. Eccles.*

XXIII. Ut autem eò promptiores essent, qvi in illustri dignitate constituti erant, exemit Theodosius junior munitionem viarum ex indice munerum sordidorum, *l. 4. C. de privileg. dom. Aug. lib.* XI. à qvibus illi & plurimi alii immunes erant, *l. 12. C. de excus. muner. lib. X.* Et munitionem viarum aliqvando inter sordida munera relatam fuisse, patet

Digitized by Google

tet ex *l. 15. & 18. C. Theod. de extraord. mun.* qvod abrogavit Theodosius, & profitetur, instructionem viarum & pontium laudabile maximè opus esse, & titulis magnorum Principum dedicatum fuisse. Sic enim mos erat, ut in viis publicis statuerentur lapides seu columnæ, titulos & nomina Principum, per qvos vel qvorum ævo viæ refectæ restituræq; fuissent, referentes, uti infrà dicam. Et hi tituli argumentum præbebant Theodosio Imp. exemptionis penitùs tollendæ, ne qvisqvam posthac immunitate gauderet circa munienda itinera, aut excusare se ampliùs posset sub eo colore, qvòd ad munera sordida non tenerentur.

XXIV. Qvæ verò sint munera sordida, & cur ita dicantur, per exempla declarare malunt Doctores, qvàm per generalem & convenientem definitionem. Exempla ex *l. 12. C. de excusat. mun. lib. X.* colliguntur, ubi inter sordida munera referuntur conficiendi pollinis cura, panis excoctio, pistrini ductio, paraveredorum præbitio, parangariarum præstatio, operæ artificium, calcis coctio, lignorum & tabularum carbonis vel armorum præstatio, publicarum vel sacrarum ædium refectio, &c. à qvibus omnibus immunes erant, qvi referuntur in *d. l. 12.* Observo tamen ex Valentiniani Imper. *novell. 21.* uti inter Theodosianas refertur, munerum sordidorum numerum plus justo auctum, & hinc immunitates qvoqve nimiùm extensas fuisse. Reprehendit hoc Valentinianus, & inventum nomen munerum sordidorum contra rationem esse, ait, nec proindè immunitates nonnullas tolerari debere: *An fortè*, inqvit, *contumelioſum putandum est inventum contra rationem nomen munerum sordidorum, qvo instauratio militarium viarum, qvo armorum fabricatio, qvo murorum refectio, qvo apparatus annonæ, qvo reliqvà opera, per qvæ ad splendorem distinctionis publicæ perveniturr, pravâ appellatione censentur: sine qvibus nullus maximarum rerum procedit eventus, qvorum adminiculo statum pariter & decus tuemur imperii, ac, ne singula prosequamur, sine qvibus nihil necessarii operis effici potest? &c.*

XXV. Noluerunt igitur Imperatores, qvenqvam immunem esse à refectione viarum & pontium, & ne qvidem divinas domos, & venerabiles Ecclesias, *l. 7. C. de SS. Eccles.* Per divinas domos intelligit Andreas Alciatus illas, qvæ qvoqvo modo ad sacra pertinent, per Ecclesias, qvæ pro congregatione fidelium constructæ sunt. Non satis consideratè,

meo judicio. De Eccleſiis enim qvod ait, non ſanè parietes templi, aut locus iſte, qvi occupatur à templo, in qvo templum eſt ſitum, in cenſum veniunt, ſed Clerici, qvi ſunt in illâ Eccleſiâ, qviq; fundis & prædiis Eccleſiæ fruuntur, in *l. ſeq. 8. C. de SS. Eccleſ.* Qvod verò divinas domos attinet, domûs & prædia, ad Eccleſias ſpectantia, nunqvàm in jure vocantur divina, ſed tantùm domûs Imperiales divinæ vocantur, uti rectè obſervat Carolus Molinæus, *ad d. l. 7.* Patet id ex *l. 8. C. de exact. trib.* & inprimis ex rubricâ, *C. de priv. dom. Aug.* collatâ cum *l. 4.* ſubjectâ, qvæ de eodem refectionis & munitionis viarum onere agit. Id verò inſuper notandum, tales domûs ad privatum Principium patrimonium pertinentes plurimas admodùm per varias provincias in diverſis urbibus ſeu civitatibus fuiſſe. Sed ab illis diverſa adhuc fuiſſe palatia, benè obſervat Jacobus Gothofredus, *ad l. 2. C. Theod. de domib. ad rem priv. pert.* qvòd illarum reparatio ad procuratores & Rationales, horum verò ad curam Rectorum provinciarum pertinuerit. Et palatia tamen itidem per omnes Imperii provincias in variis civitatibus & manſionibus fuiſſe, idem notat Jacob. Gothof., *ad l. 1. C. Theod. ne qvis in palat. man.* In hoc tamen munere ſub nomine divinarum domorum etiam palatia comprehendi veriſimile eſt, qvia neqve Eccleſiis qvidem parcitum fuit, niſi dicere velis, divinis domibus ſemper adhæſiſſe poſſeſſiones alias, qvarum ratione munus hoc ſubire oportuit, palatiis autem tales poſſeſſiones nullas fuiſſe, qvod uiteriori diſqviſitioni reſervo.

XXVI. Qvòd verò præter domos proprias etiam Eccleſias huic muneri ſubjecerit Theodoſius junior, *in d. l. 7.* id concoqvere vix poſſunt hodierni Canoniſtæ, qvibus ſcilicet infallibile hoc eſt principium, Laicam poteſtatem, qvantacunqve illa fuerit, nihil omninò ſtatuere poſſe in rebus Eccleſiaſticis. Vid. Theoph. Raynaud. *de coron. aur. Pontif. p. 353.* Joh. Gutierrez, *pract. qvæſt. libr. 1. qvæſt. 3.* Joh. Azor. *inſtit. mor. part. 1. lib. 5. c. 13. qv. 8. & part. 2. lib. 10. c. 7. q. 9.* Sed principium illud & primitivæ Eccleſiæ ignotum fuiſſe, & in ſe totum erroneum eſſe, prolixè oſtendunt Franciſcus Florens, *in diſſertat. jur. canon. pag. 56. ſeq.* Benign. Milletot. *de delict. comm. & caſ. priv. pag. 81. ſeqq.* Car. Molinæus, *ad edict. Henrici II. contr. parv. dat. p. 33. & de Monarch. Francor. num. 160. ſeq.* Dannhauer. *in theol. conſc. part. 2. dial. 3. ſect. 3. qv. 5. pag. 888. ſeq.* Et jure ſuo Principes in ipſam Eccleſiam

siam & Ecclesiasticas personas potestatem exercere, latiùs exposui *suprà*. Et ita qvoqve, qvod præsentem materiam attinet, freqventibus SenatusConsultis adversùs Episcopos & alios Ecclesiasticos judicatum fuisse refert Johannes Paponius, *lib.5. tit.11. arrest.16.17.18.19.* Annæus Robertus, *rer. judicat. lib.2. cap.3.*

XXVII. Hoc tamen notetur, non aliter teneri Ecclesiasticas personas ad munitiones & refectiones viarum, qvàm si habuerint possessiones, aut prædia. *Viarum instructiones*, inqvit Callistratus, *l.14.§.1.ff. de mun. & hon. non personarum, sed locorum munera sunt.* Et exindè Carolus M. *capitularium l.6. cap.107. Possessiones*, inqvit, *ad religiosa loca pertinentes, nullam descriptionem agnoscant, nisi ad constitutionem viarum, vel pontium, si tamen intra eadem loca habuerint possessiones.* Nec ergò facere possum cum Andrea Gailio, qvi *lib.2. observ.52. n.14.15.* contendit, collectas ejusmodi Clericis propter res, sive pro rebus & possessionibus, in territorio censitorum sitis, imponi non posse, nisi refectio viarum ipsarum etiam possessionum utilitatē concernat. Nec verò probare ubiqve possum formulam loqvendi, Doctoribus usitatam, qvando collectas personis pro rebus imponi dicunt, & hinc personæ conditionem simul attendi debere volunt. Diversum videtur statuisse Callistratus, *d.l.14.* diversum etiam Papirius Justus, in *l.7. ff. de publ. & vectig.* ubi dicit, in vectigalibus ipsa prædia, non personas conveniri, certissimo argumento, onera ista prædiorum esse, non personarum, nec personis pro rebus imponi, sed rebus principaliter, & à possessoribus exigi, qvalia sunt plura, qvæ munera possessionum olim dicebantur, *l.6.§.5. l.18.§.25. ff. de muner. l.10. ff. de vacat. mun.* Dixi eâ de re *suprà*. Qvod autem Gailius ipsarum qvoqve possessionum utilitatem reqvirit, siqvidem pro possessionibus solvi collectæ in usum viæ publicæ debeant, id in præsenti materiâ hunc videtur habere sensum, non aliàs teneri possessores agrorum ad munitionem viarum regiarum, nisi per eas ad agros eatur, h.e. nisi agri viis contigui fuerint. At suprà dixi, etiam prædia non contigua, & imò totum territorium contribuere debere. Cedit enim via benè munita in totius provinciæ utilitatem, cujùs partem faciunt privati cujusqve possessiones.

XXVIII. Sæpè verò apud Romanos, florente inprimis Republicâ, nullâ tali collectâ aut contributione

Digitized by Google

ne opus erat, sed ipsimet Principes & primores ex suis facultatibus vias publicas instruebant, suamq; hanc liberalitatem & magnificentiam per columnas, hinc illinc dispositas, posteritati commendabant. Cajum Gracchum laudat Plutarchus, *in ipsius vit.* qvòd singula milliaria dimensa diligenter lapideis columnis distinxerit. Ejus exemplum secuti alii similes columnas posuerunt, aut lapides, qvi vel solos milliarium numeros habebant, vel simul titulos, & nomina Principum, qvorum autoritate viæ munitæ erant. Tales aliqvas inscriptiones refert Barnabas Brissonius, *de formul. lib.8. pag.m.728.* Jacob.Sirmondus, *ad Sidon. pag.163.* Thom. Reines. *Var.Lect.lib.3.c.16.* Jacob.Gothofr. *ad l.6. Cod. Theod. de itin. mun.* Hieron. Surita, *præfat. commentar. ad Antonini Augusti Itinerar.* Sic & Mercurius apud Græcos, qvibus erat viarum præses ὁδίος, ἐνοδίος, ὁδηγὸς propterea dictus, in biviis aut triviis effingebatur, trunco habitu, & in lapidem rudem, qvadratum, ut signum esset, & indicina viæ. Atque tales lapides, Hermæ dicebantur. Ubi tales nulli essent, moris erat, ut à privatis lapides aliqvot asservarentur, qvi vicem eorum & usum supplerent. Selden. *de Diis Syris, l.2.c.15.* Lipsius *cent.5.epist.miscell.5.* Sed & insignia olim celeberrimorum Virorum sepulchra, & monumenta, secundùm vias publicas extructa leguntur, uteò celebriùs scilicet fieret cujusqve nomen, & frequentiùs in memoriam revocaretur, qvod tamen funeri suo deprecatur amator Propertius, *lib.3.* Vid. Georg.Fabric. *de Româ c.20.* Kirchmann. *de fun.Rom. l.2.c.22.*

XXIX. Qvandoqvidem autem, uti in definitione, ab initio positâ, dictũ est, via publica ideò construitur, ut ire commeare publicè liceat, qvæstio inde exsurgit satis intricata, & plerumqve armis magis, qvàm argumentis & rationibus enodata: utrùm prohiberi aut denegari aliundè advenienti exercitui transitus qveat. Negat Hugo Grotius, *de jur. bell. & pac. lib.2.cap.2.num.13.* Ego verò affirmavi *in not. adcund.* & in eâ adhuc perstò sententiâ. Etsi enim non negem incivile esse, & humanitati qvodammodò adversum, si qvis transitum concedere nolit, qvem innoxium & sine damno futurum Dux belli promisit præstitâ cautione, si qvid secus contigerit; non tamen exinde obligatio talis inducitur, ut denegare non liceat. Imò verò potest esse in nobis obligatio, ut tamen alteri jus nullum qværatur. Et proindè si transitus negatus fuerit, non propterea alteri jus acqvi-

Digitized by Goog

acqviritur ferro ſibi viam aperiẽdi, & violentâ invaſione tranſitũ qværendi. Qvæ ex humanitate debẽtur, non ita debentur, ut extorqvere ea poſſis; & qvæ in civilitatẽ reſolvuntur, incivile eſt, per vim exigere. Nec verò ulla tam firma hodiè cautio eſt, qvæ ſecurum reddere qveat metuentem. Et qvis enim Dux belli hodiè promittere poterit de exercitu ſuo, iturum viâ regiâ nec deflexurum ad poſſeſſiones privatas, ex *Num. XX, 19.*? Qvas Grotius excogitavit cavendi rationes, uſui parum accommodæ ſunt, & vereor ego, ut locum ſemper inveniant. Sed etſi omnes cavendi rationes expleantur, integrum nihilominus eſt domino territorii, tranſitum permittere velit, an minus. Eſt qvidem via publica eum in finem conſtituta ut publicè eâ iretur, commearetur, non tamen invito eo, aut contradicente, qvi jus publicandi habuit. Injuria, qvæ ex denegatione fingitur, planè nulla eſt, cùm injuriam haudqvaqvam committat, qvi jure ſuo utitur. Sed fruſtra in ſcholis diſputatur de re, qvæ in armata plerumqve deſinit conſilia.

XXX. Finem imponat qvæſtio oppido vulgata; ad qvem pertineat cognitio & executio criminis, veluti homicidii, quod in viâ publicâ commiſſum eſt? Cujus qvidem deciſio peti ex ſuperioribus nullo negocio poteſt. Si enim via publica ad alium non ſpectat, qvàm ad Principem ſolum, & â vicinis agris adjacentibus planè ſingularem & ſeparatam obtinuit naturam, qvod hactenus expoſuimus, ſeqvitur, etiam punitionem delicti, qvod in viâ publicâ commiſſum eſt, ad ſolum Principem ſpectare, nec ſine ejus conceſſione qvenqvam jus animadvertẽdi uſurpare poſſe. Et hanc ſententiam tenuerunt Anteceſſores noſtri Joh. Schneidevvin. *ad §. fin. n. 8. Inſt. de J. N. G. & C.* & *ad §. ſumma autem diviſio n. 67. J. de interdict.* Joach. à Beuſt, *in l. admonendi ff. de jurejur. pag. 674.* Zanger. *de except. part. 2. c. 1. n. 241.* Seqvitur Carpzovius, *prax. crim. part. 3. quæſt. 110. n. 42.*

XXXI. Hanc verò ſententiam fefendam non eſſe dicit Henricus Bocerus, *de regalib. cap. 2. num. 145.* idqve vel ex eo evinci putat, qvòd jurisdictio cum regali jure nihil habeat commune, ſed toto genere ab hoc differat. Veriſſima eſt hæc diſtinctio, & fuit ea Wittebergenſibus nota, etiam antequam Bocerus naſceretur, ſed ad præſentem ſtatum, planè nihil facit. Qvid enim de jurisdictione hic diſputare aut verba facere opus eſt, cùm jurisdictionis nullo planè in præſenti negocio ſit

sit usus? De potestate gladii qvæstio est, qvis eam exercere debeat circa crimen in viâ publicâ commissum, qvæ potestas nõ minùs à jurisdictione differt, atq; jurisdictio à jure regali. Meminisse autem hîc oportet, jus vitæ & necis, sive potestatem animadvertendi in facinorosos tanti semper apud Romanos habitam fuisse, ut penes summum imperium resederit, nec sub nomine Magistratûs alii unqvam commissa legatur, qvod pluribus prosequitur BernhardusSutholt, *dissert. de jurisdict. num. 382. seqq.* Ex qvo facilè intelligi potest, cur Wittebergenses potestatem animadvertendi hoc casu tribuerint ei, qvi regalia tenet, qviq; ipse ex se potestatem animadvertendi habet, cum præsertim alius nominari non possit, cui ea fuerit in viâ publicâ concessa. Et sine concessione tamen inter subditos punire facinorosos licet nemini.

XXXII. Discedit igitur Bocerus in sententiam eorum, qvi putant, cognitionem & coercitionem criminis publicâ in viâ commissi, ad eum pertinere Magistratum, qvi circumqvaq; territorium, & in eo jurisdictionem habet, dum tamen, qvod addit, per jurisdictionem merum qvoq; imperium intelligant. Sententia igitur Boceri hæc est, eum qvi circumqvaqve in vicinis agris merum imperium, sive potestatem animadvertendi in facinorosos habet, etiam in viâ publicâ merum istud imperium exercere posse. At hoc negant Wittebergenses, & firmiter statuunt, nobilem, etsi infeudatus sit de castro cum suo territorio, omnemq; jurisdictionem & simul merum imperium acceperit, non ideò tamen habere viam publicam. Ratio est, qvia via publica pertinet ad Principem, & commercio atqve dominio privatorum prorsus exempta est. Nisi ergò in literis investituræ expressa viæ publicæ fiat mentio, quod in ipsâ etiam potestatem gladii investito exercere liceat, (id enim fieri posse nullus dubito,) qvantæcunqve jurisdictionis aut meri imperii concessio amplissimis licet verbis descripta id non efficiet.

XXXIII. Præsidis provinciæ exemplum, quod adducit Bocerus, ad statum hodiernum adaptari neqvit. Erat ille Vicarius Imperatoris & majus imperium in eâ provinciâ habuit omnibus post Principem, *l. 4. ff. de offic. præs.* Principis ergò loco erat, & qvicqvid tamen acceperat potestatis, ipsi Principi acceptum referebat. Qvi universas regunt provincias, inqvit Ulpianus, jus gladii habent, & in metallum dandi potestas eis permissa est, *l. 6. §. ff. eod.*

Digitized by Google

ff. eod. Accepérunt igitur talem poteſtatem ex concesſione ſpeciali. Et qvanqvam hodiè etiam Magiſtratûs merum imperium ex ſpeciali conceſſione habeant, præſidibus tamen provinciarum, qvibus eminenter iſtud imperium competebat, comparari neqveunt. Et qvis neſcit, jurisdictionem, qvæ Magiſtratibus hodiè competit, plerumq; patrimonialē eſſe? quæ extendi proinde neqvit ultra agros, qvi in patrimonio ſunt, aut eſſe poſſunt, ut ita ſemper excepta intelligatur via publica, niſi ſpecialiter de eâ conſtitutum fuerit. Et vel hâc ratione patet, longè aliam fuiſſe conditionem præſidis, proconſulis, aut præfecti Urbi apud Romanos. Breviter: in illis, qvæ ſtatum publicum concernunt, parùm commodè ducuntur argumenta ex priſtinâ Reipubl. Romanæ formâ. Qvod addit Bocerus ex *l. 239. §. 8. ff. de V. S.* ſententiam ejus planè non juvat. Retinet enim Magiſtratus cujusq; loci intra ſuos fines terrendi, id eſt, ſubmovendi jus & poteſtatem, etſi eam poteſtatem in viâ publicâ exercere neqveat, qvia tùm via publica non intelligitur eſſe intra iſtos fines.

XXXIV. Infert Bocerus porrò; qvia territorii cujusq; Magiſtratus jurisdictionem habet in prædiis viæ publicæ vicinis & confinibus, certè eandem qvoq; jurisdictionem in ipſis viis publicis habere exiſtimandus eſt. Rationem connexionis addit duplicem, primùm, qvia ſi via publica fluminis impetu vel ruina amiſſa ſit, vicinus proximus de fundo ſuo viam præſtare tenetur; deinde qvia & ipſa via publica fundi eſſe vicini dicitur. Neutra connexionem ſuſtinet. Non prima, qvia præſtatio viæ ex fundo ſuo nihil facit ad jurisdictionē fundandam, ſiqvidem etiam ille viam ex fundo ſuo præſtare tenetur, qui in eo jurisdictionē planè non habet. Non ſecunda, qvia via publica fundi qvidem vicini eſſe dicitur, ſed portio decerpta & planè ſeparata, ſive, ut Bachovius loquitur, *ad Treutl. vol. 2. diſp. 20. th. 5. lit. G.* ex privatorum poſſeſſionibus deciſa, & hinc aliis planè qualitatibus induta.

XXXV. Tandem verò ex interdictis Prætorum cauſæ ſuæ præſidium petit Bocerus, & infert, qvia Prætoris jurisdictio civilis ſeſe extendit ad ea, quæ in viis publicis fiunt, uti patet ex titt. *Digeſt. de loc. & itin. publ. ne qvid in loc. publ. de viâ publ. & itin. publ. & c.* habere ergò & illum Magiſtratum, ad qvem criminalis pertinet jurisdictio in territorio ali-

Digitized by Google

qvo, cognitionem & coercitionem criminis, qvod est in viâ publicâ intra territorium illud commissum. At qvis nõ videt, argumentum hoc planè esse à separatis & diversis? nec proindè illud procedet; cùm non illicò idem jus existat in uno, qvod est in altero. Deindè ex historiâ juris Romani constat, majorem multò fuisse potestatem Prætoris, qvàm est hodiè Magistratus qvanticunq;. Poterat ille jus civile emẽdare, supplere, adjuvare, proposito in eam rem edicto, qvod speciale jus continebat. Edictum verò illud nõ propriè jure Magistratus à Prætore promulgabatur, sed ex potestate ferè usurpatâ & per conniventiam atqve indulgentiam populi confirmatâ aut ratâ habita, ita ut observaretur non in vim legis, sed effectualis observantiæ. Nic. Bellon. *lib. 1. supput. jur. Cap. 9.* Talis potestas hodiè nulli omninò competit Magistratui, nec proindè illi, qvi jurisdictionem habet & exercet. Ut adeò verior mihi videatur sententia Antecessorum nostrorum, cognitionem & punitionẽ criminis in viâ publicâ commissi non spectare ad eum, qvi circumqvaqve merum habet imperium.

XXXVI. Hoc interim non nego, posse illum, cui τὸ κύριον competit in Republ. Magistratui, merum imperium habenti, potestatem etiam de criminibus, in viâ publicâ commissis, cognoscendi specialiter largiri. Sed hoc uti speciale est, ita sine tali concessione potestatem cuivis, merum imperium habenti, asserere haudqvaqvam licet. In his terris nec omnem nec nullam talem potestatem competere Magistratibus voluit Dux olim glorioſisſimus Dominus *GEORGIUS*, sed inter crimina commissa distinctionem fecit, peculiari constitutione, qvam refert Joh. Zangerus, *de except. part. 2. cap. 1. n. 244.* his verbis: Hierauff erklären und verwilligen wir / daß nun hinforder unsere Unterthanen alle Händel / so sich auf den Strassen begeben / da ihnen sonst die Ober-Gerichte zustehen / unverhindert von unsern Ampt-Leuten / zu richten sollen haben / und davon nichts ausgeschlossen / allein alle Gewalt-Sachen / Raub und Zugriffe / auch öffentliche vähdliche Thaten / welche aus Krafft der Regalien und Fürstlichen Obrigkeit zu richten zustehen / wollen wir uns vorbehalten haben / ꝛc. Anno 1506. Idem repetitum à successoribus Serenissimis Electoribus Saxoniæ Anno 1600. 1606. 1609. & in ordinatione politicâ Anno 1512. *tit.* Justicien-Sachen *num.* 24.

XXXVII.

Digitized by Google

XXXVII. Qvia verò etiam per præſcriptionem immemorialem regalia acqviri poſſunt, ut id prolixiùs explicat Carpzovius, *p. 2. conſt. 3. def. 24.* dubium non eſt, etiam hanc de criminibus, in viâ publicâ commiſſis, cognoſcendi poteſtatem præſcribi poſſe: & faciliùs qvidem à Magiſtratibus atqve illis, qvi jam tùm publicâ aliqvâ poteſtate muniti atqve inſtructi ſunt, qvàm à privatis. Illis enim, qvia jurisdictionem ſibi aliàs collatam jam habent, plerumq; etiam conceſſum imperium merum atqve jus gladii, facilior erit ejus poteſtatis extenſio atq; ampliatio, qvàm eſſe ſolet privatis acqviſitio prima. Imò verò ſi qvis privatus uſurpare ſibi talia velit, qvæ regalia attingunt, caveat ſibi, ne in gravisſimum læſæ Majeſtatis crimẽ incidat, per *l. 3. ff. ad L. Jul. Maj.* quod evitare vix poterit, niſi conſentientem ſibi qvodammodò habeat Principem. Magiſtratûs verò, præſertim illi, qvi jus perpetuum & transmiſſibile, ſeu jurisdictionem patrimonialem, ut nunc vulgò loqvuntur, habent, proferre & extendere eam poſſunt, nec civilem tantùm, verum etiam criminalem. Arn. Vinn, *de jurisdict. cap. 12. n. 8.* nec ſolùm adverſus privatum, ſed etiam adverſus ipſum Principem. H. Zoeſ. *cit. de uſucap. n. 24.*

XXXVIII. Illuſtrari hæc poſſunt reſponſo Wittebergenſium, an Bürgermeiſter und Rath der Stadt H. menſ. Januar. 1657. qvod ita ſe habet: Iſt neulich verruckter Zeit ein reiſender Jude / im H. diſtrict von etlichen in der Stadt dienenden Cramer-Geſellen / auf der Heerſtraſſe angefallen und geſchlagen worden; Darauf / und als der Jude den einen Thäter erkundiget / ſelbigen vor euch verklaget / und ihr auf ſein Geſtändniß ihn in eine Geldbuſſe condemnirt / hat die Fürſtliche B. Regierung / auf des Vogts gethanen Bericht / ein mandatum an euch ergehen laſſen / darwieder ihr euren Bericht und exceptiones eingeſchickt / nach mehren Innhalt / ꝛc. Wenn nun gleich die Fürſtliche Beambte euch die jurisdiction auf der Heerſtraſſen / ſo weit ſolche in euren diſtrict und Gebiethe ſich erſtreckt / nicht geſtehen wollen / mit Vorwenden / daß die viæ publicæ, oder öffentliche Heerſtraſſen zu denen Regalien gehörig / und alſo dem Landes-Fürſten zuſtändig wären / hierüber in einem anno 1563. publicirten Urthel dem Landes-Fürſten die Ober-Gerichte auf der Landſtraſſen vorbehalten / und ſolches res judicata worden / auch zu unterſchiedenen mahlen / wenn eure Vorfahren / und ihr dergleichen actûs auf der Heerſtraſſen exerciret / ſolchen von der Fürſtlichen Regierung contradicirt / und inhibi-

tion wider euch ergangen. Dennoch aber und dieweil ihr von dem Ambt von Fulda / welchen vor Zeiten die Stadt H. zugehöret hat / noch anitzo und Innhalts der Beylage sub A. Anno 1645. mit denen Regalien eurer Stadt Halßgerichts / so weit und ferne sich die Marck umb die Stadt her zwischen der Stadt Rincken und Landwehr erstrecket / beliehen worden / dergleichen Regalia auf offentlichen Heerstrassen / durch rechtsverwehrte Zeit / auch von denen mittelbar unterworffenen Städten / wohl acqviriret werden können / und ihr euren Bericht nach von Anno 1553. 1568. 1587. und folgende Jahre / so wohl vor / als nach dem publicirten Urthel und ergangenen inhibitionen eine geraume Zeit unterschiedene actûs jurisdictionis mit cognition über die in viâ Regiâ begangene Mord- und Frevelthaten mit dictirung derer dadurch verwürckten straffen / Verfolgung derer flüchtigen delinqventen / biß auf die ausgehende Heerstrasse in euren district, Abholung der todten Cörper gleichfalls von der Heerstrassen in die Stadt / Liefferung der verwiesenen Ubelthäter / über die Heerstrasse biß an das Ende eures districts, und deßwegen geforderten und empfangenen reverse und cautionen / exerciret: zu Zeit des Anno 1563. publicirten Urthels von denen Obergerichten auf der Heerstrassen in selbigen acten kein Streit gewesen: ihr auch über solchen punct damahls mit eurer Nothdurfft nicht gehöret worden; So erscheinet dannenhero allenthalben so viel / daß ihr bey der qvasi possession dergleichen jurisdiction auf der Heerstrassen / biß ein anders in petitorio ausgeführt / nicht unbillich zu schützen / auch auf erfolgende fernere turbirung / oder wiedriges Urthel an die Käyserl. Cammer / oder Reichs-Hoff-Rath zu appelliren wohl befugt / und mögen euerer Bedienten und Abgeordneten / ohne habende gnugsame Vollmacht der gemeinen Stadt zuwider / dieß falls gethane Einräumungen euch nicht nachtheilig seyn / V. R. W.

CAPUT XVIII.

De

Antiqvo cursûs publici & novo postarum jure.

SUMMA-

Digitized by Google

SUMMARIA.

Poſtæ differentia â curſu publico. 1.
De origine curſus publici. 2. 3.
Curſus vehicularis erat onus provincialium. 4.
Qvod deinceps mutatum. 5.
Curſus clabularis qvid? 6. 7.
Angariæ qvid? 7.
Cursûs publici cura ad Principem ſpectabat. 8.
Evectiones dabantur vel â Principe, vel qvibus id conceſſerat Princeps. 8.
Evectiones qvid? 9.
Evectiones non dabantur omnibus, nec omnibus licebat curſu publico uti. 10.
Animalia curſu publico deſtinata erant, eqvi, muli, boves, aſini. 11.
Stabula in manſionibus. 12.
Erant & miniſtri certi ad curſum publicum deputati, mulomedici, hippocomi, mancipes, muliones, &c. 12.
Capitum ſeu pabulum dari aliqvando oportuit â provincialibus. 13.
Conſtitutiones Imperatorum de jumentis, ne nimium gravarentur. 14.
Evectiones qvaliter conceptæ fuerint? 15. 18.
De parhippo & paraveredis. 16.
Ultra ſex veredos non licuit uno die movere. 17.
Evectiones in manſionibus exhibere oportebat. 19.
Etiam hippocomis cautum fuit, ne injuriâ afficerentur. 20.
Explicatio l. un. C. Th. de Burgariis. 21.
De vocabulo parochi. 22.
Iterum de differentia curſus publici â poſtis. 23. 24.
Poſtæ qvâ ratione introductæ? 25.
In Gallia autor earum dicitur eſſe Ludovicus XI. 26.
Cur jus poſtarum inter Majeſtatis jura referatur? 28.
In Imperio Rom. eſt reſervatum Imperatoris. 28.
De præfectis poſtarum in Imperio Rom. 29.

I.

POſtæ vocabulum natione qvidem latinum, ſed inflexione peregrinum, & ab Hiſpanis, Italis & Gallis reliqvo Orbi communicatum, non videtur eandem cum curſu publico ſignificationem ſuſtinere, ſi præſertim uſum ejus hodiernum ſpectes. Nec enim poſta facilè dicitur hodiè, niſi qvæ in curſione celeriori conſiſtit, & ſtata

Digitized by Google

ſtata dierum atq; horarum tempora obſervat. At curſus publicus olim nec velocitate ſemper præſtabat, nec certis temporibus affixus erat, ſed pro ratione negotiorum, qvorum gratiâ uſurpabatur, diverſimodè ſe habebat. Videntur tamen mihi poſtæ ſub curſu publico contineri, & differre inter ſe, ut latius & anguſtius qvanqvam oppidò pauca ſint, qvæ ex curſu publico antiqvitùs uſitato applicari poſtis noſtris qveant. Videbimus tamen pro re natâ de utrisqve, qvandoqvidem in hoc ferè conveniunt, qvod compendia iſta inſtituta ideò ſint, ut iter facientibus commoda eſſet profectio.

II. Qvi origines rerum inveſtigant, primam poſtarum inventionem Cyro Perſarũ Regi adſcribunt. Qvò imprimis facit teſtimonium Xenophontis, qvi *lib. 8. Cyrop.* ita ſcribit: *Etiam aliud qviddam excogitâſſe Cyram cognovimus, qvòd ad Imperii magnitudinem pertinet unde celeriter intelligeret, qvi rerum etiam longè remotarũ ſtatus eſſet. Cum enim conſideraſſet, qvantum itineris eqvus agitatione diurnâ conficere viribus integris poſſet, eqvorum ſtabula parari curavit, & in eis eqvos conſtituit cum iis, qvi eorum curam gererent. Ordinavit & qvôvis locô hominem, qvi tùm ad recipiendum, literas ablatas, tùm ad tradendum eas aliis idoneus eſſet, qviqve defatigatos eqvos & homines exciperet, & recentes ſubmitteret. Atqve hoc in itinere ne noctu qvidem ceſſari dicitur, ſed nuntio diurno ſuccedere nocturnum.* Unde conſtat, jam ante Chriſtum natum curſum ejusmodi publicum in uſu fuiſſe apud Perſas, & qvidem noviter excogitatum à Cyro.

III. Cum verò potiſſimæ nobis de Romanorum Juribus cura ſit, qvid apud reliqvas Gentes obtinuerit, inqvirere nunc nihil attinet. Nec tamen longius excurrere libet, qvàm ad initium Imperii Monarchici, uti id deſcribunt Hiſtoriæ Auguſtæ Commentatores. De Auguſto Imperatore hæc refert Svetonius, *in ejus vitâ c. 49.* Et *qvò celerius ac ſub manum annunciari cognoſciqve poſſet, qvid in provinciâ qvâq; gereretur, juvenes primò modicis intervallis per militares vias, de hinc vehicula diſpoſuit. Commodiùs id viſum eſt, ut qvi à loco eidem perferrent literas, interrogari qvoq;, ſi qvid res exigerent, poſſent.* Non arbitror Juvenes illos pedeſtri itinere curſum confeciſſe, ſed per eqvos hic illic diſpoſitos, aut potiùs à provincialibus conqviſitos & exactos, ut eò celerius & commodius nunciari ex provinci-

Digitized by Google

vinciis posset, qvid gereretur. Sed commodior adhuc posteà visus fuit cursus vehicularis, ut ex ipsis illis locis, unde nunciandum qvid esset, commeare simul possent, qvibus eqvo vehi per constitutionem corporis non licebat. Intersse enim credebatur Principis & Reipublicæ, ut ex ipsis Provincialibus res gestæ audirentur, qvi præsentes interrogari poterant, si qvid res exigerent. Cur verò Augustus per militares vias Juvenes primùm, deinde vehicula disposuerit, cùm tamen seqventibus temporibus non nisi in viâ publicâ cursus publicus haberetur, rationem nullam invenio, nisi dixeris, à Svetonio militarem viam pro publicâ usurpari, eandemq; planè fuisse; qvas tamen distinctas esse vult Jacobus Godofredus, *ad l. 3. C. Theod. de cursu publ.*

IV. Videtur verò eô tempore cursus iste vehicularis inter onera provincialium fuisse, & ad curam Magistratuum municipalium pertinuisse, ita, ut adveniente qvandocunqve eô, cui cursus iste necessarius erat, Magistratûs animalia à Provincialibus exigerent, & ad iter istud conficiendum cum Hippocomis exhiberent. Ita enim adhuc Galbæ Imperatoris tempore obtinuisse refert Plutarchus, *in ejus vitâ: Cùm publicos famulos*, inqvit, *Consules destinâssent, qvi decreta ad Imperatorem perferrent, iisq; obsignata diplomata tradidissent, qvibus agnitis singularium Urbium Magistratus dispositis vehiculis iter tabellionum accelerarent, haud mediocriter indignatus est, (Nimphidius Sabinus,) qvòd non ab ipso militibus sigilloq; acceptis isti missi essent*, &c. Fuit igitur auctoritate Augusti qvidem Imperatoris cursus istiusmodi primitùs constitutus, sed cum onere Provincialium. Et qvod de Consulibus ex Plutarcho retuli, ad Interregni tempus, postqvam Nero sibi ipsi manûs intulisset, nec tùm Galba in Imperio confirmatus esset, pertinet; & hoc ipsum scilicet malè habebat Nimphidium, Imperio avidè inhiantem, tale qvid à Consulibus affectatum fuisse.

V. Cùm verò grave admodùm id munus esset tùm Provincialibus animalia exhibentibus, tùm Magistratibus ipsis ea conqvirentibus, Hadrianus Imperator cursum fiscalem instituit, uti loqvitur Spartianus, *in ejus vitâ*: hoc est, instituit, ut ex publico, seu ex fisco animalia in parato haberentur. Cursus hic fiscalis Magistratûs maximè immunes præstabat, non ita Provinciales, qvibus hoc tantùm remissum erat, ne animalia sua præbere ampliùs cogerentur. Et de solis Magistratibus

Digitized by Google

bus verba facit Spartianus, dum ait: *Cursum fiscalem institutum, ne Magistratûs hoc onere gravarentur*. Exacta igitur sine dubio adhuc fuit collatio, ad animalium & cursûs publici instructionem atqve instaurationem, qvam tamen collationem ex parte deinceps Antoninus Pius, totam verò Severus remiserunt. Sic enim de Antonino Pio scribit Capitolinus: *Vehicularium Cursum summâ diligentiâ sublevavit*. De Severo Spartianus: *Posthæc, cùm se vellet commendare hominibus, vehicularium munus à privatis ad fiscum traduxit*. Sublevasse dicitur Antoninus Pius cursum vehicularem, hoc est, subditis remissionem fecisse collationis, ex qvâ cursus vehicularis conservabatur, Severus autem totum istud munus fisco imposuisse.

VI. Nondum tamen eô seculô stata cursui publico & præfixa erant tempora, sed pro ratione necessitatis repentè incidentis, & non nisi in caussis publicis erat ejus usus. Nec in velocitate semper consistebat cursus publicus, qvòd seqvioribus temporibus non personis tantùm, sed rebus etiam qvibuscunqve vehendis concedi soleret. Et ex hoc distingvi cepit cursus publicus in velocem & clabularium, hoc est, tardigradum, *l. 62. C. Theod. de curs. publ.* Erat enim clavulare nihil aliud, qvàm vehiculum seu cursus onerarius, non affabrè factus, non qvales rhedæ aut carpenta aut Honoratorum vehicula, verùm ex clavulis nudis, taleis, prosegminibus lignorum constans. Et erat qvidem is species cursûs vehicularis, sed qvi qvatuor boum protelo ducebatur, & propterea verè tardigradus erat, cùm rheda octo mulabus vel decem traheretur, *l. 8. C. Th. de curs. publ.* Birotum verò trinis. Nec propterea adstipulari possum Marcello Donato, qvi *in commentario ad Ælii Spartiani Adrian.* clabularium cursum interpretatur fuisse eum, qvi navibus fit, sic dictum à clavo, qvo naves reguntur & diriguntur per mare & flumina. Etsi enim non negem, cursum publicum tàm eqvis & vehiculis steriisse, qvàm navigiis ac dromonibus per flumina, lacûs, sinûs, & maria distributis, uti ex Apollinaris Sidonii, *lib. 1. epist. 5.* notat Jacobus Sirmondus, *pag. 12.* clabularum tamen cursum vehicularem esse docet lex 5. *Cod. Theod. de curiosis*. Cæterùm pro clabulari aut claviculari cursu Antonius Perez, C. *b. t. n. 3.* mavult legere *caballarem*, qvia etiam caballationis mentio fit in *l. 14. C. de erogat. mil. ann.* qvæ erat munus alendi eqvos publicos, vel pecuniæ, qvæ ad id præstabatur,

idem

idem fortè, qvod fodrum seqvioribus seculis dictum. Car. du Fresne, *in Glossar.*

VII. Clabularis hic cursus, qvi pro cursu tamen haberi propter tarditatem vix poterat, familiis & charitatibus transferendis utplurimùm adhibebatur. Qvò pertinet locus Ammiani Marcellini *lib. 20. Julianus Petulantes cum familiis ad Orientem proficisci præcepit, clabularis cursûs facultate permissâ.* Qvia enim tardigradus est hic cursus, optimè is convenit ejusmodi personis, qvæ præcipitem cursum haud ferunt, sed lentis atqve minutis itineribus transferri volunt. Sed & ægrotantium militum causâ is adhibebatur, item speciebus fiscalibus, qvin & Legatis transferendis, *l. 22.* C. *Just. de curs. publ. l. 4. & l. 11.* C. *Theod. eod.* Clabularem enim cursum cum angariis, qvarum fit mentio in *d. l. 4.* coincidere, eundemq; cursum per vocabula ista denotari, notat Jacobus Gothofredus, *ibid. & ad l. 13. eod.* Qvâ ratione etiam parangariæ similiter vehiculis & bobus expeditæ fuerunt, sed extra viam regiam in canali aut viâ militari & transversâ. Angariandi vocabulum cæteroqvin usitatum olim fuit pro coactione, qvæ ad promovendam causam publicam fiebat, qvomodò angariari naves dicuntur Ulpiano, in *l. 4. ff. de veteran.* Sed & pro qvâvis coactione, etiam, qvæ fit in causâ privatâ, occurrit apud Evangelistas, *Matth. V, 41. cap.* XXVII, *32. Marc. XV, 21.* Deq; eo vocabulo videri ulteriùs possunt Glossaria.

VIII. Cursum publicum in genere Principi olim reservatum fuisse, tot arguunt constitutiones, qvæ adhuc in utroqve Codice extant, ut penè cum admiratione legantur hodiè curiosæ istæ etiam circa res minimas summorum Imperatorum dispositiones. Nec verò, qvoad institutionem tantùm, totus acceptus ferendus erat Principi cursus iste, sed imò etiam, qvoad concessionem ejus, & tribuendi facultatem, à singulis aut ipse Princeps, aut qvi nomine ejus potestatem hanc exercebat, implorandus erat. Dandarum enim evectionum, uti vocant, seu cursûs publici tribuendi copia non omnibus competebat, sed qvibus Princeps id expressè concesserat. Dabantur nempè evectiones vel à Principe ipso per subnotationem manûs, *l. 9.* C. *de curs. publ. l. 14.* C. *Theod. eod.* vel à magistris officiorum, vel deniqve à Præfectis prætorio, *d. l. 9.* Cæteris omnibus, etsi in dignitate constituti essent, potestas hæc erat denegata. Si tamen causa publica aliqva urgeret,

Digitized by Google

qvalis est, si species largitionales transferendæ essent etiam præfecto Urbi & judicibus, qvi aliàs evectionum faciendarum jus non habebant, potestas hæc data intelligebatur, *d.l.9. it. l.19. C.Th.eod.* qvo casu etiam Vicariis & Rectoribus provinciarum hæc potestas competebat. Qvâ de re plurimæ extant in Codice Theodosiano Constitutiones. Qvanqvam jus istud pro diversitate temporis & imperantium diversimodè se habuit.

IX. Fuisse tamen inter evectiones, qvæ à Principe, & qvæ à Præfecto prætorio dabantur, aliqvam adhuc differentiam, ex *l.9. C. Th. d.t.* haud frustrà colligit Jacobus Gothofredus. In illis enim plures addi poterant dies, nempè ut tot diebus qvis alimenta & capitum in statione aliqvâ vel mansione acciperet, & ut tractorias atqve stativa haberet tot diebus. Præfectus prætorio autem non nisi cursum publicum usurpandi jus tribuere poterat, seu commeandi, non verò commorandi per dies aliqvot. Sunt verò evectiones, ut hoc obiter addam, nihil aliud, qvàm diplomata, libelli, aut codicilli, qvibus cursu publico utendi facultas datur. Stationes, sive stativa, sunt consistendi & residendi, sive interqviescendi loca spatiaqve. Mansio propriè dicitur locus, ubi confecto itinere per noctem qviescebant, unde utplurimùm pro diei unius itinere sumitur.

X. Uti verò non omnibus competebat licentia dandi evectiones, sive jus utendi cursu publico: ita nec dabatur omnibus. Qvatuor erant genera Legatorum, qvibus sine speciali evectione, suo arbitrio cursum publicum usurpare licebat. Legati scil. populi Romani, Legati gentilium, Legati provincialium, & Legati Senatûs Romani, *l.32. C. Th. h.t. l.57. eod.* Sed & Præfectis prætorio usurpatio cursûs publici concessa erat, *l.62. eod.* Plurimis verò aliis, etiam in officio publico existentibus, qvales erant Duces, provinciam suam ingressi, ejus Officiales & apparitores, itemq; cohortales, h.e. Rectoris provinciarum Officiales, per provinciam suam discurrentes, beneficium hoc expressà lege denegatum erat, *l.20. C. Justin. h. t.* Ut mirum non sit, privatos qvoscunqve hoc eodem beneficio excludi, qvibus tàm severè interdicta fuit aliqvando ejus usurpatio, ut, etiamsi evectionem impetràssent, in privatos tamen usûs suos cursu publico uti haudqvaqvam liceret, *l.11. C. Just. h.t.* Qvod secus erat, si publica subesset causa, si à Principe evocatus qvis esset, si ab eo discederet, &c. *l.54. C. Th. eod.* Moris enim fuisse, ut

ut qvos ad se evocarent Principes, evectionem simul illis concederent, colligitur ex Theodoreti *lib. 2. c. 11.*

XI. Porrò cursus publicus ne deficeret alicubi, aut sufflaminaretur, certa hic illic disposita esse oportebat animalia, qvæ qvidem pro ratione cursûs impetrati diversa erant. Alendi scilicet erant veredi seu eqvi, muli, boves, asini. Mulæ redis & vehiculis aptabantur. Mulis enim mulabusqve plurimùm utebantur veteres ad carrucas trahendas, qvibus plerumqve insidebant honestiores matronæ. Unde Scævola, cùm qvæsitum esset, an carruca dormitoria cum mulis, cùm semper Uxor usa sit, debeatur? respondit, si ejus usûs causa habita esset, deberi, *l. 13. ff. de aur. arg. leg.* Ita & Ulpianus mentionem facit mularum carrucariarum, in *l. 38. §. 8. ff. de ædilit. ed.* Boves in cursu publico fuisse, jam suprà diximus, ita tamen, ut prohibitum esset, boves aratorios, culturæ terræ inservientes, abstrahere & usurpare, *l. 1. Cod. Theod. h. t.* Non arbitror, cursui alii, qvàm clabulari, qvi tardigradus erat, boves adhibitos fuisse, qvanqvam dentur hodiè boves apud Indos, qvibus spacio qvatuor horarum sex milliaria confici possint, uti refert Johan. Alb. de Mandelsloh, *in itinerar. lib. 1. c. 31.* Sed & asinos in cursu publico fuisse, discimus ex *l. 38. & l. 41.* Qvod & testatur Socrates, *lib. 3. hist. Eccles. c. 1.* ubi ab Juliano Imperatore mulorum, boum, & asinorum cursum sublatum, & solum eqvorum cursum relictum refert.

XII. His animalibus servandis publica destinata erant in mansionibus stabula, qvibus singulis certus atqve status assignatus erat animalium numerus, & qvidem aliqvando, uti ex Procopio notatur, eqvi qvadraginta. Qvæ stabula provincialium sumptu & impensis extrui oportebat, qvòd meliùs ab iis hæc res curari putaretur, qvàm si impensis publicis fieri deberet. Qvibus proindè stercus pro solatio erat, *l. 7. Cod. Just. h. t.* Animalibus verò curandis, & toti adeò cursui publico sustentando, plurimi erant præpositi: Mulomedici nempè, hippocomi, mancipes, muliones, Carpentarii, Fabri, &c. Mulomedici curandis animalium morbis destinati erant, sive mulæ ista fuerint, sive veredi. Hippocomi cursu publico utentibus adjungebantur, curaturi animalia, & ad suam mansionem reducturi. Mancipum haud paulò præstantius erat officium, qvippè qvi aliqvando ex primipilaribus, & deinceps ex officialibus judicum emeritis sumebantur, ut cursui publico disponendo præessent. Et o-

portebat illos moribus & integritate commendatos, tùm & locupletes esse, *l.51.C.Th.h.t.* ne nimiâ paupertate ad dedecus aliqvod, & ad cursum publicum vexandum, adigerentur. Muliones dicebantur, qvi curandis animalibus cursûs publici præerant, sive muli jam illi fuerint, sive veredi, uti constat ex *l.34.* C. *h.t.* ubi simul statuitur, ternis veredis muliones singulos posse sufficere. Videntur autem iidem fuisse, qvi hippocomi aliqvando dicuntur. Carpentarii & fabri consiciendis & reparandis vehiculis inserviebant. Qvi omnes ferè annonas ex publico, nonnulli etiam vestem sufficientem accipiebant.

XIII. Capitum seu pabulum animalibus in singulis mutationibus dari oportuit à provincialibus, ab initio qvidem in naturâ, postea verò in pretio, sive adæratum atq; æstimatum. Mutationes, ut hoc obiter addam, dicebantur à mutandis animalibus, erantq; in uno itinere plures mutationes, qvàm mansiones. Videbatur autē adæratio ista introducta in levamentum provincialium, tùm ipsius qvoq; cursûs publici singulare emolumentum. Sed aliter sæpè respondit eventus. Dum enim provinciales iniqvo precio & adæratione prægravabantur, & qvi curandis animalibus præpositi erant, in præbendo pabulo parciores extabant, qvòd nimis cara ea nimioq; empta caussarentur, factum indè, ut per vexationem animalium, cursus ipse publicus haud exiguum caperet detrimentum. Utriq; igitur huic malo ut mederetur Honorius Imperator, constituit in *l.18.C. Just.h.t.* ut Præfectus prætorio attenderet, ne pabula in mutationibus deessent, itemqve ne provinciales nimiùm prægravarentur.

XIV. Sed & de jumentis ipsis admodùm sollicitos se præbuerunt Imperatores, ne nimiùm gravata fatiscerent tandem, & cursui inde publico damnum aliqvod daretur. Duplici autem modo prægravari poterant animalia, primo, si vehicula enormia nimis essent; secundo, si iniqvum aliqvod pondus seu onus imponeretur. Priusillud ut evitaretur, jussit Valentinianus Senior, in *l.17.* C. *Th.h.t.* ut penitùs enormium vehiculorū usus intercidat, & ut qvisqvis opificū, ultra præscriptam normam, vehiculum crediderit esse faciendum, non ambigat sibi, si liber sit, exilii pœnam; si servus, metalli perpetua supplicia esse subeunda. Eandem constitutionem repetiit post qvadriennium idem Valentinianus, in *l.30. eod.* Posteriori abusui ut modus poneretur, voluerunt Imperatores, ut nemo ampliùs redæ, qvàm mille

mille pondo, angariæ, (per qvam cursus clabularis fiebat,) qvàm mille qvingenta; veredo, qvàm triginta audèret imponere, *l. 28. l. 30. C. Th. h.* ita ut qvicqvid supra mensuram præscriptam impositum esset, in commissum caderet, & fisco adscriberetur, *l. 17. eod.* Sic & in vehiculis species largitionales & publicas continentibus, non licebat pluribus, nisi binis aut ad summum ternis hominibus sedere, *l. 18. & 20. eod.* Et ut ipsa qvoqve animalia vires retinerent integras, prohibuit Constantinus M. in *l. 2. C. eod.* ne qvisqvam in agitando fuste utatur, sed aut virgâ, aut certè flagro, cujus in cuspide infixus esset brevis aculeus. Tàm solliciti scilicet in exiguis hisce rebus fuerunt summi Imperatores, ut non vererentur lege publicâ præscribere, etiam vilissimo mulioni, qvatenùs sese gerere is debeat. Sed & de sellâ, & avertâ, veredis qvæ imponebantur, Theodosii legitur constitutio, in *l. 47. Cod. eod.* ne scilicet sella cum frenis sexaginta libras, averta ne triginta excedat.

XV. Præcipua verò Imperatorum cura fuit circa evectionum rationem, & modum definiendum, ne promiscuè omnibus, nevè liberaliter nimis darentur. Julianus certè valdè repressit & coërcuit ni-miam istam licentiam: *Exceptis vobis*, scribit ad Mamertinum Præfectum Prætorio, *in l. 12. Cod. Th. h. t. nulli evectionem licebit facere de cætero. Sed ut necessitates publicæ impleantur, Vicariis denas & duodenas evectiones, manu meâ perscriptas ipse permittam; præsidibus verò binas annuas faciat vestra sublimitas, qvibus ad separatas provinciarum secretasq; partes necessariis ex causis Officiales suos dirigere possint*, &c. Cæteri verò Imperatores tàm adstrictum esse noluerunt cursum publicum, sed aliqvantum liberaliores extitérunt in dandis evectionibus, qvas tamen certo moderamine instruere solebant. Continebant scil. evectiones certum numerum animalium, qvem, qvi excesserit, capitalem rem feciſſe arguebatur, *l. 14. C. Th. h. t.* Addebatur tempus, qvousq; cursu publico uti liceret, qvo emenso copia ejus non concedebatur ampliùs, *l. 27. eod.* Sic & locus determinari solebat, ultra qvem si usurpata fuissent animalia, qvadruplum eorum precium fisco refundere oportuit, *l. 53. eod.* Et qvanqvam exiguo aliqvo diverticulo exerrare licitum esset, visendis fortè charitatibus, atqve officiis exhibendis, excedere tamen ad qvingentos usq; passùs, vel ultra prorsùs erat prohibitum, *l. 25. eod.*

Digitized by Google

XVI. De parhippo quoq; extant conſtitutiones. Erant autem parhippi duplici in ſignificatu. Aliquando dicebatur, ſi quis uſurpato uno vel duobus veredis, qvos ſolos evectio continebat, alterum tertiumve extra ordinem commoveret. Et hunc optimâ ratione prohibuit Julianus, *l. 14. h.* Aliqvando verò ſignificabat eqvum, qui præter veredum avertæ ferendæ adhibebatur, & hic concedi nonnunquam ſolebat, non tamen niſi unus, *l. 27. eod.* ita ut ejus mentio fieret in evectione. Alii ab his erant paraveredi, agminales aliqvando dicti, qvi non in viis publicis, ſed in militari ſeu transverſali & obliqvâ viâ alebantur. Atq; hos uſurpare nemini erat licitum, præterqvam præfecto prætorio, & huic qvidem modicè atq; temperatè in uſum tantùm proprium, *l. 3. C. Th. h. t.* Conf. Caſſiodor. *lib. 5. var. c. 39.* Sed tamen etiam agentibus in rebus paraveredi illi concedi ſolebant, qvi ad movendum militem mitti conſueverant, *l. 7. eod.* Paraveredorum enim & parangariarum, qvæ ſimiliter extra viam regiam in viâ militari vehiculis & bobus expediebantur, evectio ſeu licentia non niſi pro publicâ neceſſitate dabatur. Quò & pertinet formula apud Marculphum, *11. lib. 1.*

XVII. Ne verò deficeret neceſſitatibus publicis aliqvando deſtinatus curſus, Gratianus Imperator ultra qvinq; veredos, *in l. 35.* Theodoſius M. ultra ſex in *l. 40. eod.* ex eodē loco uno die moveri prohibuerunt pœnâ propoſitâ tùm id permittentibus, exautorationis ſcil. degradationis vel relegationis annuæ, tùm uſurpantibus, quinq; ſcil. argenti librarum in ſingulos veredos ſupernumerarios. Nec permiſerunt porrò Principes alii, ut in alios uſus, qvàm qvibus deſtinata erant, adplicarentur animalia, ut adeò veredos ſive eqvos, qvi gerendis hominibus deſtinati erant, aptare non liceret vehiculis, *l. 14. C. Th. eod.* Qvin & hoc prohibuerunt, ne vehiculis privatis animalia publica, publici curſûs vehiculis deſtinata, adaptarentur, *l. 10. eod.*

XVIII. Suprà dixi, neminem, exceptis Præfectis prætorio, & Legatis ad Principem, uſurpare potuiſſe curſum publicum ſine evectione. Qvæ evectio aliqvando tractoria dicebatur, nonnunqvam etiam diploma, & diverſimodè concipi ſolebat. Siqvidem in ſubſcriptione aliquando Præfectus prætorio annonarum præbendarum modum conſignabat, qvandoq; ſtativa addebat, quandoq; neceſſaria, præfinito ſimul certo dierum numero. Stativa

tiva erant consistendi aut interquiescendi loca & spacia. Necessaria erant ἐπιτήδεια, victus, annona, copiæ. Aliqvando igitur stativa tantùm, & hæc non ultra biduum, aliqvando etiam necessaria concedebantur, & hæc nonnisi qvinqve dierum. Et sic opponuntur tractoriæ cum stativis, & tractoriæ cum necessariis. Valentinianus autem Imperator, cùm animadvertisset, falso sæpè titulo impetrari tractorias annonarias, & qvæstum haud rarò ex eis facere impetrantes, constituit, ut Præfectus prætorio non separatâ chartâ tractoriam ejusmodi daret, sed ut ipsi evectioni eam subscriberet, *l. 1. C. Th. de tractor.* Qvâ ratione etiam Theodosius commercia ipsarum evectionum & cursûs publici interdixit, *l. 41. C. de curs. publ.* Formulam ejusmodi tractoriæ exhibet Marculfus, *lib. 1. c. 11.*

XXI. Evectionem talem in mansionibus & mutationibus ostendere judicibus oportebat commeantes, judicesq; neminem, nisi eâ ostensâ, transire patiebantur. Qvò pertinet, qvod Julius Capitolinus in Pertinace scribit: *Dein præfectus cohortis in Syriam profectus T. Aurelio Imperatore, à præside Syriæ, qvod sine diplomatibus cursum usurpaverat, pedibus ab Antiochiâ ad Legationem suam iter facere coactus est.* Nempe qui cursu publico ad mutationem venerat, ille evectionem suam judici loci ostendebat. Judex, num usurpatio cursûs publici conformis esset evectioni, perscrutabatur, & sic diplomati illi suâ manu subnotabat, mutatisqve animalibus commeantem dimittebat, *l. 22. C. Th. de curs. publ.* Semel verò impetratâ cursûs publici licentiâ, sicubi destinatum iter absolvissent, eum usurpare iterum non licebat, nisi à Principe nominatim id concessum fuisset, *l. 44. eod.* Et gravissimè puniendum dicit JCtus, qvi falso diplomate vias commeavit, *l. 27. §. fin. ff. ad L. Cornel. de falsis.*

XX. Cæterùm ut neq; commeantes, neq; qui eis in cursu publico adjungebantur, hippocomi & mulionis molestiâ aliqvâ afficerentur, & injuriam aliqvam paterentur, aut concussionibus illi operam darent, jussit Valentinianus Senior, ne muliones aut carpentarii, aut Mulomedici mercedis nomine qvicqvam exigerent à commeantibus, qvandoqvidem illi annonam & vestem ex publico sufficientem consequerentur, *l. 31. C. eod.* Similiter ab eodem Imperatore, ne Procuratores seu mancipes & præfecti prorotarum triturâ, aut ministeriis aliis qvicqvam exigerent, severè fuit pro-

prohibitum, *l. 21. eod.* Et porrò, ut etiam Hippocomi ſuo defungi poſſent miniſterio, interdixit Theodoſius M. Imperator, ne qvis ex commeantibus ſaga eorum aut penulas viatorias in usûs ſuos uſurparet vel ſcinderet, neve adeò illi itineris cœliqve injuriis exponerentur, *l. 37. eod.*

XXI. Ad hanc curſus publici materiam retulit inſignis Criticus Thomas Reineſius textum *in l. un. C. Th. de Burgariis*, unicâ tantùm in vocabulo hoc mutatâ literâ, ut ſcil. pro *Burgariis* legatur *Bulgariis*. Bulgarii ſcil. erant, qui bulgas, avertas, manticas, hippoperas ſeu ſacciperia itinerantium, in quibus veſtes, aliaqve ad iter neceſſaria condebantur, veredis ſeu avertariis & vehiculis deferebant, obſervabantqve, ne plus juſto onerarentur, ſive equi ſive vehicula â veredariis, è quorum ſollicitatione & ſubtractione cùm par detrimentum curſui publico inferretur, pari qvoq;, qui illos auſi erant vel ſollicitare vel receptare cum illis, qui in Mulionibus hoc attentaverint, pœnâ dignos in *d. l. un.* judicavit Honorius. Fuerunt ergò Bulgarii mulionum Collegæ, & ejusdem ferè conditionis. Illis autem, qui muliones ſollicitare aut ſubtrahere auſi fuiſſent, idem Honorius eodem anno & die pœnam decem librarum argenti decrevit in *l. 58. C. Th. de curſ. publ.*

XXII. Deniq; præterendum non eſt, etiam parochi vocabulum in uſu aliqvando fuiſſe, pro eo ſcil. qui in bijugum currum conſcendit, &, animalia regit. Rectiùs enim tùm à παροχέω, quàm à παρέχω deducitur, uti notat Nonius Marcellus, *ὀχήματα* namq;, quæ Græcis dicuntur, Latinis vehicula ſunt, qvibus perſonæ publicæ ſubindè utuntur. Et rectè adeò Suidas, *πάροχος*, inquit, *ὁ ἀναβαίνων εἰς τὸ ἅρμα τὸ ζεῦγος*, qui conſcendit in bijugum currum, præfectus nimirum & gubernator cursûs. Quò pertinere videtur, quod de Ventidio Baſſo refert Agellius, *lib. 15. cap. 4.* eum, cùm adoleviſſet, victum ſibi ægrè quæſiviſſe, & ſordidè inveniſſe comparandis mulis & vehiculis, quæ Magiſtratibus, qvi ſortiti provincias forent, præbenda publicè conduxîſſe, atq; in illo quæſtu notum eſſe cœpiſſe C. Cæſari, & cum eo profectum eſſe in Gallias.

XXIII. Hæc ita de veterum curſu publico annotaſſe ſufficiat, qvæ qvidem abundè docent, quantâ cum curâ Imperatores eum inſtituendi & conſervandi jus ſibi vindicaverint. Nec poterat ſanè illud

illud propter immensos sumptûs ab aliquo privato susci pi, ut adeò inter jura Majestatis optimâ ratione referretur. Simul verò inde addiscitur, quanta inter cursum istum publicum & hodiernas nostras postas existat differentia, qvas qvidem ita dici volunt, quod positi qvasi sint certi ejus rei ministri & collocati certis in locis, semperqve in procinctu stent procedendi porrò, literasq; deferendi ad destinatum locum. Qvanqvam verò hic idem aliqvando etiam cursûs publici usu fuerit, iisdem tamen legibus & maximè his, ut stato dierũ & horarum tempore circumscriberetur, ille non erat obnoxius, sed usurpatio ejus concedebatur pro re natâ, & prout publica necessitas exigebat.

XXIV. Differentias alias, inprimis â postis Hispanicis, enucleatè tradit Antonius Perez. *ad tit. C. de curs. publ. num. 18. seq.* Ait, hoc maximè discrimen esse, quòd veterum cursus publicus esset, & fieret sumptu publico, & ad utilitatem publicam, atq, non sine evectione seu diplomate Principis aut Præfecti prætorio, nec omnibus ille cursus permitteretur, nisi iis, quibus Princeps, Præf. Prætorio, vel Magister officiorum concessisset; postæ verò hodiè privato sumptu conficiantur, & privatis omnibus concedantur sine diplomate, nisi Princeps fortè, necessitate publicâ id exigẽte, aliqvando prohibeat. Esse, inqvit, & aliud discrimen, quòd veterum ille cursus sumptuosus nimiùm fuerit, quippe vehicularis aliqvando, aliqvando tardigradus ab asinis & bobus ductus, postæ autem hodiernæ exactiores & celeriores sint, per brevia intervalla equis dispositis, & in omnem horam paratis, qvibus qvocunq; lubet currere, & exiguo tempore magna spacia emetiri liceret.

XXV. De inventoribus harum postarum, & quâ occasione ille institutæ primùm fuerint, non est, ut prolixè disqviramus. Docuit communis necessitas, qvanta inde Reip. emolumenta sperari liceat. Per hos enim cursores, qvid ubiq; geratur, ad Principis venit notitiam, ut si qva forte rebellio metuenda inter longiùs disitos fuerit, tempestivè ea in principiis qvasi suis suffocetur, nec qvicqvam magis ad solidandam tranqvillitatem & qvietem publicam facit, præterqvam si Princeps subitò & qvasi ex improviso præsentem se per mandata & rescripta sistat, rebusqve omnibus justo tempore modum præscribat. Ut taceam jam, qvanta commerciis inde accedant emolu-

Digitized by Google

menta, & qvantæ pecuniarum summæ brevisſimò temporis ſpacio per exiguas ſchedulas transferri qveant. Qvæ res non publicam tantùm, ſed privatam etiam cujusqve fortunam & utilitatem feliciter promovet; nec puto, qvenqvam tàm ſuffenum & iniqvum arbitratorem fore, qvi poſtarũ inſigne commodum negare velit.

XXVI. In Galliis primùm â Ludovico XI. Rege poſtas tales inſtitutas fuiſſe memorat Philippus Cominæus, *lib. 8. pr.* Rex, inqvit, *nuper in Galliis inſtituerat curſores, qui per diſpoſitos eqvos incredibili celeritate iter conficerent, rem planè novam & inuſitatam in Galliis ante id tempus.* Hoc verò non placet Andreæ Qvercetano, *in not. ad Biblioth. Cluniacenſ. pag. 46.* ubi refert, mentione mutatoriorum eqvorum in veteribus Franciæ Scriptoribus nihil freqventius exiſtere, in eamque rem tùm hiſtoriam Conſulum Andegavenſium, tùm Marculfi formulam, ſuprà adductam, in teſtimonium vocat. At verò curſum publicum, qvalis olim uſitatus fuit, etiam in Franciâ freqventem fuiſſe, potentiores etiam eqvos mutare haud rarò ſolitos non ambigo; Id autem neqvaqvam facit, ut ſtatuamus, nihil novi à Ludoviso inſtitutum fuiſſe. Qvantum enim diſcrimen inter curſum iſtum publicum, & noſtras hodiè poſtas fuerit, ſuprà audivimus. Nec eſt proindè, ut erroris aut inſcitiæ arguamus Cominæum, virum in ſuæ gentis moribus verſatiſſimum. Qvod ſi quis per diſpoſitos & mutatos eqvos olim cucurriſſe legitur, nolim illicò poſtarum inde conficere inſtitutum.

XXVII. Cur verò ad Principes hodiè & inter Majeſtatis jura poteſtas illa, quæ circa poſtas eſt, referatur, non alia videtur eſſe cauſa, niſi qvòd Principis interſit, in territorio ſuo eas benè diſpoſitas eſſe, tùm & noſſe earum curſum, eisqve modum ponere, ne in Reip. perniciem illæ cedant, neve cum hoſte fortè conſpiratio per eas fiat. Et quia Princeps ipſe ei rei ſufficiens eſſe vix poteſt, plerumq; ab eo conſtituitur ſpecialis præfectus, cui in omnes veredarios imperiũ competit, qvive, Principe id ei permittente, omne commodum ex iſto munere proveniens ſibi acqvirit; ſed omnes vicissim ſumptus ſuſtinet, & ſalaria præbet curſoribus, aliisq; miniſtris, & faſciculos literarum Principis, tùm & Legatorum ejus ubiq; exiſtentium, deferendos curat. Talem in Hiſpaniâ ex illuſtri ſtirpe ortum refert Antonius Perez. *d. l. n. 18.*

XXVIII.

Digitized by Google

XXVIII. In Romano Imperio jus istud communiter inter reservata Imperatoris referri solet. Qvod qvidem de generalibus per Imperium postis intelligendum videtur. Qvo nomine, cùm Dux qvidam Germaniæ publicos cursûs per Belgium & Italiam disponere sategisset, severè id ab Imperatore interdictũ refert Arnoldus Clapmarius, *de arcan. Imper. lib. 3. cap. 14.* Aliàs enim jus ordinandi ea, qvæ ad postas spectant, cuiqve Domino in suo territorio competere, confidenter statuit Mevius, *part. 1. decis. 102. & decis. 174.* etsi forte minùs ad palatum Ludovici ab Hornigk, qui videri eâ de re poterit, *tr. de postarum jure cap. 19. theor. 1.*

XXIX. Præfectura postarum in Imperio Romano generalis ex beneficio Cæsareo per multos jam annos fuit, & adhuc est, penes familiã Comitum de Tassis, sive Taxis, Bruxellis habitantium. Atq; illi cùm suis sumptibus officium istud expediant, sub se habent inferiores magistros postarum alios, qvi ut omnia, ad cursum hunc pertinentia, rectè se habeant, studiosè dispiciunt. In qvos tamen omnes, ut & in ipsum præfectum generalem Imperator summum tenet Imperium, eisq; omnibus leges præscribere, & ipsum totum postarum negocium ad certas regulas reducere potest. Qvid porrò à subpræfectis illis, nìm & cursoribus observari debeat, copiosè exponit Hornigk, *in d. tract.*

CAPUT XIX.

De Jure mineralium.

SUMMARIA.

Mineralia qvid? & qvæ eorum principia? 1.
Mineralium divisio. 2.
Metalli vocabulum. 3.
Fodinæ metallicæ in privato olim fuérunt dominio. 5.
Ut & lapicidinæ, item salinæ. 6.
Vectigal tamen ex iis solvere oportuit. 7.
Minera qvædam jam olim fuérunt publica. 7.
Unde fodinæ deinceps aliæ privatæ, aliæ publicæ fuérunt. 8.
Licebat in alieno venas metallicas scrutari. 9

Digitized by Goog

Qui in ſuo fodere incipit, utrùm acqvirat jus in totâ venâ, etiam qvatenus protenditur ſub fundo alieno? 10.
De canone metallario. 11.
Jus in metallis hodiernum. 12.
Principis hodiè ſunt venæ metallicæ, & qvibus is ipſe conceſſerit. 13. 14.
Ratio hujus juris. 15.
Idem dicendum de fodinis æris, ferri, ſalis, nitri, aluminis, &c. 15.
Principis eſt leges præſcribere in rebus metallicis. 17.
Areſtum in curiâ impetratum an afficiat partes metallicas? 18. 19.

I.

MIneralia ſic dicuntur â mineris, hoc eſt, venis ac meatibus terræ, è qvibus eruuntur. Vocantur etiam foſſilia, qvia è terris effodiuntur. Et ſunt omnia illa, qvæ è ſulphure, Mercurio & ſale compoſita, beneficio propriæ formæ in ejusmodi corpora naturalia tranſeunt. Habet enim qvævis gemma, uti & qvodvis metallum propriam ſuam & ſpecificam formam, qvâ ab aliis omnibus diſcernitur, qvamq; à ſeminali, ut ſic dicam ſui generis principio nanciſcitur. Uti verò univerſa & ſingula in hoc terrarum orbe ſua habent principia, ex qvibus conſtant & componuntur; ita etiam mineralia iſta ſua habent principia, per facultatem plaſticam ita conjuncta, ut in conſiſtentiam certam & corpulentiam condenſata reperiantur, certamq; & ſpecificam accipiant formam. Principia iſta dixi eſſe ſalem, ſulphur, & Mercurium. Salina namq; vis ſine ſulphureâ & Mercuriali conſiſtere neqvit, & propterea ſapientiſsima rerū natura utrumq; Salino corpori, utpote baſi & ſuſtentamento omniū, ita incluſit, ut ab invicem ſeparari nullo modo poſſint.

II. Dividuntur mineralia â qvibusdam in minora & majora. Minora dicunt eſſe ea, qvæ ſine argenti vivi additione producuntur, ut ſunt lapides, ſalia, & corpora purè ſulphurea. Majora eis ſunt, qvæ ex argento vivo conſtant, qvorum alia malleum, uti aurum, argentum, æs, ferrum, plumbum, ſtannum, ſuſtinent; alia non ſuſtinent, uti antimonium, Magneſia, Marcaſita, diverſæ pyritum ſpecies, &c. Athanaſ. Kircher. *in mund. ſubterran. lib. 11. ſect. 2. cap. 1.* Rectiùs alii dividunt in lapides, Gemmas, metalla in ſpecie dicta, & mineralia media, ſive

ſive comprehendendo gemmas ſub lapidibus, in lapides, metalla & media mineralia, qvo nomine omnia reliqva, qvæ mediam qvandam inter lapides & metalla naturam habent, accipiunt, ut ſunt terræ, ſulphura, bitumina, & qvædam ex his miſta, atqve metallis propiora. Sennert. *epit. nat. ſcient. lib. 5. cap. 1.*

III. Qvin & metalli vocabulum tàm latè qvandoqve accipitur, ut ejus nomine contineantur, qvæcunqve mineralia ex aurifodinis, argentifodinis, ærifodinis, lapidicinis, & qvibusvis mineris aliis eruuntur, adeò, ut & marmora, & alii lapides eo ſæpè comprehendantur, *t. t.* C. *de metallar. l. 3. §. fin. ff. de reb. eor. qvi ſub tut. l. 8. §. 10. ff. de pæn.* Unde metalla dicunt eſſe alia ductilia, alia friabilia. Ductilia eſſe cùm naturalia, ut aurum, argentum, plumbum, æs, ferrum, electrum, tùm factitia, chalybem, ſtannum, aurichalcum; friabilia verò, tùm terram metallarem, puta argillam, terram Lemniam, bolum Armenum, calcem; tùm ſuccos, in terrâ concretos, alumen, bitumen, calchantum, ſalpitrum; tùm metallica, ut auripigmentum, chryſocollam, ſtibium; tùm colores, ut ochram, cinnabarim, &c. Joh. Gœddæ. *ad l. 17. ff. de V. S. n. 10. 11.*

IV. Sed hæc omnia ad nos fortè non pertinent, qvippè qvæ phyſica magis ſunt, & alterius inſpectionis, qvanqvàm non pigeat, Juris Conſultos à Phyſicis in ejusmodi rebus informari, & qvotidiè admiranda naturæ cum eis contemplari. *Doctrina hæc arca arcanorum eſt*, inqvit Sperlingius, *Inſtitut. phyſ. lib. 6. cap. 7. abdita & profundè demerſa metalla ſunt; abditæ magis & menti humanæ inacceſſæ illorum naturæ. Hinc tot litigia de auro potabili, de lapide Philoſophorum, de ſemine metallorum. Ut in conqvirendis metallis nunqvàm avarorum ſatiatur appetitus, ſed creſcit: ſic inveſtigandis naturis metallicis nunqvàm ſciendi explet deſiderium mens veri cupida.* Hactenùs Sperlingius. Qvin & inter Reges & Principes non deſunt, qvi nimio penè in rebus metallicis ſtudio ita abducti fuerunt, ut publica negocia magno cum Reipublicæ damno negligerent, ſeq; totos unicæ metallurgiæ manciparent. Sed hæc omnia aliis tractanda relinqvimus, & ea, qvæ ad noſtram ſphæram pertinent, breviter nunc videamus.

V. Fodinas, ex qvibus metalla eruuntur, privati olim juris ac in privatorum dominio atq; uſu fuiſſe, diſcere licet ab Ulpiano, in *l. 7. §. 13. ff. ſol. matr.* ubi cretifodinas, argentifodinas, vel auri, vel cujus alterius ma-

Digitized by Google

materiæ ſint, vel arenæ, in fructu haberi, ipſas autem fodinas,in fundo mulieris dotali repertas,ejus eſſe nõ obſcurè prodit.Atq; idcircò,qvæ in fundis privatorum apertæ ſunt venæ metallicæ,in eorum dominio eſſe intelliguntur,non minùs,atqve aliæ res qvævis in eorum fundis natæ, qvia ſcil.fundo ut partes cohærent, ita ut qvi eſt dominus fundi, etiam cenſeatur Dominus partium cohærentium, *l.44. ff.de R.V.* Et hæc communis eſt Doctorum ſententia, qvicqvid ſub fundo meo eſt in imis terræ cavernis ad ultimum usqve centrum, id meum eſſe, perindè ut aërem ſupra fundum ad extremum usqve cœlum.Barth.Socin. *ad d.l.7. §. 13. not. 2.*

VI. Conſimiliter, lapicidinas,argentifodinas, & ſalinas in privatorum dominio fuiſſe,apertisſimè docent textûs, *in l.3. §. fin. l.4. & l.5. ff. de reb. eor. qvi ſub tutel.* ubi agitur de alienatione talium minerarum, utrùm à tutore fieri posſit. Fruſtrà autem hoc qværeretur, ſi fodinæ iſtæ non eſſent in dominio pupilli. Eòdem pertinet, qvod de Uſufructuarii jure &poteſtate disqvirit Ulpianus,in *l.13. §.5. ff. de uſufr.* utrùm liceat illi in fundo uſufructuario mineras inſtituere. *Inde eſt qvæſitum*, inqvit, *an lapicidinas, vel cretifodinas, vel arenifodinas ipſe inſtituere poſſit? Et ego puto,etiam ipſum inſtituere poſſe, ſi non agri partem neceſſariam huic rei occupaturus eſt. Proindè venas qvog; lapicidinarum, & hujusmodi metallorum inqvirere poterit. Ergò & auri, & argenti, & ſulphuris, & æris, & ferri, & cæterorum fodinas, vel qvas paterfamilias inſtituit, exercere poterit, vel ipſe inſtituere, ſi nihil agriculturæ nocebit. Et, ſi fortè in hoc, qvod inſtituit, plus reditûs ſit, qvàm in vineis, vel arbuſtis, vel olivetis, qvæ fuerunt, forſitan etiam hæc dejicere poterit, ſiqvidem ei permittitur meliorare proprietatem.* Dum ait,permiſſum eſſe uſufructuario meliorare proprietatem fundi, & ex hoc concludit, poſſe eum vineas, arbuſta & oliveta commutare in fodinas, optimè inde infertur, pertinere ejusmodi fodinas ad dominum proprietarium. Idq; etiam probat textus,in *l.9. §.3. ff. eod.* ubi ad legatum uſusfructûs pertinere lapicidinas, ait Ulpianus, etiam eas, qvæ poſt legatum uſumfructum ſunt inventæ, cùm agri legati pars ſint.

VII. Fortè tamen jam eo tempore certum aliqvod vectigal ex fodinis iſtis metallicis & lapidicinis Imperatori dare oportuit. Ita enim accipio dictum Marciani,qvi Ulpiano *σύγχρον@* fuit, *in l. fin. §. 11. de public. & vectig.* nullâ pœnâ dominum

Digitized by G

num teneri, cujus ignorantis in prædio ſervus ferrum illicitè fecerit. Utiqve enim pertinet reſcriptum iſtud Antonini, ad qvod provocat Martianus, ad pœnam commiſſi, qvæ decernebatur in illos, qvi fiſcum & vectigalia defraudâverant. Ex qvo patet, jam eâ ætate certum aliqvod vectigal pendi oportuiſſe ærario publico. Idq; probatur etiam ex eo, qvòd in *l.13. ff. eod.* publicanorum loco habeantur, qvi ſalinas & cretifodinas, & metalla habent, propter penſionem ſcil. & tributum, aut vectigal, qvod fiſco debetur. Sed & mineras qvasdam jamdiu publicas fuiſſe, colligitur ex eo, qvod à Cenſoribus iſtas tales locatas fuiſſe dicit Alfenus Varus, *l.15. ff. de publican.* (ubi pro vocabulo *Cæſar, Cenſor,* legendum eſſe, rectè monet Gulielmus Fornerius, *lib.1. ſelect. cap.25.*) Idq; perſpicuè magis teſtatur Polybius, *lib.6. hiſtor. Locabantur à Cenſoribus partim ſarta tecta operum publicorum per Italiam, qvæ difficile ſit enumerare, partim vectigalia fluminum, portuum, hortorum, fodinarum, agrorum, denique omnia, qvæ ditione Romanâ continentur.* Et ſic etiam ait Plinius, *libr.33. cap.4. Extat Lex Cenſoria Jctimulorum aurifodinæ, qvâ in Vercellenſi agro cavebatur, ne plus qvinq; M. hominum in opere publicani haberent.*

VIII. Erant igitur fodinæ ejusmodi vel privatæ, vel publicæ, qviq; metalla eruebant, metallarii & metallici, in ſpecie verò, qvi auri mineras ſectabantur, aurileguli dicebantur. Et illi qvidem in duplici erant differentiâ. Aliqvi enim cum prole ſuâ conditioni illi mancipati & fodinis illis atqve ſolo genitali addicti erant; aliqvi verò propter crimen aliqvod commiſſum in metallum ſive opus metalli damnati erant. Inter hæc duo enim nulla erat differentia, qvod operas concernebat, ſive in metallum qvis damnatus erat, ſive in opus metalli. Solâ differentia erat in vinculis, qvibus gravioribus in metallum, levioribus in opus metalli damnati premebantur. Unde & refugæ ex opere metalli in metallum dabantur, *l.8. §.6. & 7. ff. de pœn. l.5. §. f. ff. de extraord. cognit.* Præter hos verò videtur privatis qvibusvis licentia conceſſa, ut metallum effodere poſſent, dum tamen fiſco canonem metallicum ſolverent, eidemqve, qvod reliqvum erat, juſto pretio redimendum offerrent, qvippè cui in hoc negocio jus πρωτοπραξίας competebat, *l.1. C. de metallar. libr. XI.* Privatis nempè hæc poteſtas effodiendi.

Digitized by Google

endi aurum ideò dabatur, ut labore proprio & ſibi & Reipublicæ commoda qvisqve compararet, uti dicitur in *d. l. 1.*

IX. His verò ultimis, qvi operam iſtam ſponte in ſe ſuſcipiebant, poteſtas erat non in locis tantùm deſertis venas metallicas ſcrutari, ſed etiam in alienis, qvæ privatorum jam erant, ita tamen, ut præter decimam fiſco ſolvendam, decimam inſuper aliam Domino loci exhibere tenerentur, *l. 3. C. de metallar.* qvæ conſtitutio, etſi de marmorum effoſſoribus loqvatur, eâdem tamen ratione etiam de aurilegulis, & aliorum metallorum qvæſitoribus, interpretanda venit, uti communis eſt Doctorum opinio, ſaltem ad hoc, ut ex qvibusvis fodinis, pro metallis acqviſitis, fiſco aliqvid daretur. Nec ergò prohibere poterat Dominus fundi, qvò minùs marmora & metalla exſcinderentur ab alio, niſi ipſe in ſuo qværere ea mallet. Et ſic igitur rectè ſtatuitur, metalla in aliqvo fundo inventa, præter duas iſtas decimas, de qvibus dixi, acqviri inventori. Ratio eſt ex publicâ utilitate petenda, qvia ſcil. intereſt Reipublicæ, ut metalla & marmora, ſub terrâ abſcondita, eruantur, & in publicam lucem protrahantur. Qvod ſi tamen eruenda qværerentur marmora, ſub ædificiis alienis latentia, ea perqviri vetuit Theodoſius M. *l. 6. C. de metallar.* ne defoſſis in altum cuniculis alienarum ædium fundamenta labefactarentur, vel domini ingenti precio redimere ædes ſuas cogerentur. Vid. Anton. Perez. *ad tit. C. de metallar. num. 19.*

X. Qvæſitum verò eſt aliqvando: Utrùm, qvi incipit fodere in ſuo, & per cuniculos in alienum progreſſus venam metalli invenit, acqviſiviſſe cenſendus ſit jus in totâ venâ, etiam, qvatenùs protenditur ſub fundo alieno? Agit eâ de re Johannes Guidius, Juris Conſultus Volaterranus, *tr. de mineralib. lib. 2. tit. 4. num. 70.* & affirmat. Ejusq; qvæſtionis deciſio qvodammodò fluit ex antecedentibus. Si enim in alieno venas metallicas qværere licet, qvid nî licebit, venam in ſuo apertam, & in vicini fundum continuatam, perſcrutari? Neqve vel iſti vel illi aſſertioni obſtat, qvod ſuprà dixi, dominium fundi ad imum usq; centrum continuari, adeoqve etiam venas, ſub fundo latentes, ad dominum fundi pertinere. Pertinent enim utiqve, qvoad nemo alius eas occupaverit. Sed propter ſalutem publicam lege conceſſum eſt, ut dum negligens fuerit dominus fundi in eruendis metallis, alius admittatur, qvi in effodiendis illis operam poſſue-

Digitized by Google

fuerit. Conf. Anton. Perez. *ad tit. C. de metallar. num. 24.* Schneidewein, *epit. feud. part. 2. n. 107.*

XI. Dixi, decimam solvi oportuisse fisco. Id verò de metallis saxorum & marmorum accipiendum esse, docet *l. 1. C. de metallar.* Ex auri enim fodinis non pars qvota, uti dicitur, sed qvanta debebatur, h. e. solvere oportebat certam qvantitatem, lege definitam, qvæ qvantitas dicebatur canon metallarius, sive metallicus. Constitutum autem erat à Valentiniano Seniore, ut annuatim pro singulis aurilegulis, ab his, qvi eorum operâ uterentur, octoni scripuli, *l. 1. C. de metallar.* à Theodosio verò, ut septeni scripuli solverentur, *l. 5. C. eod.* nullâ omninò, aut non ita magnâ differentiâ, qvandoqvidem auri libra, qvæ Valentiniani primis annis 84. solidorum fuit, 72. deinceps solidorum effecta est. Erat autem scripulus sub Constantino M. vigesima octava pars unciæ, qvæ deinceps itidem vigesima qvarta pars facta est. Vid. Jacob. Gothofred. *ad l. 1. Cod. Theod. de ponderator.* Lucas Pætus, *de mensur. & ponder. lib. 5.* Et hi scripuli qvidem in ballucâ solvi debebant, h. e. in minutis ramentis auri nondum excoctis, sive arenâ aurariâ. Proportio verò hujus ballucæ ad aurum coctum, seu obryzum, hæc erat, qvòd qvatuordecim unciæ ballucæ in singulas auri libras computarentur, cùm aliàs auri cocti duodecim tantùm unciæ essent. Et sic pro intertrimento & spurcitiâ duæ unciæ ballucæ ultra duodecim solvebantur in singulas libras.

XII. Et hæc qvidem ita obtinuerunt olim, in qvibus tamen per constitutiones Imperatorias sæpè variatum fuit, uti ex tit. Cod. Theodos. *de metallar.* patet. Ad mores hodiernos si recurrendum nobis fuerit, illos itidem non uniusmodi inveniemus. Id certum est, Principes jam diu sibi in metallifodinis jus aliqvod vindicâsse, sive tributi saltem ratione, sive etiam qvoad proprietatem, ut maximè illæ in fundo privati apertæ fuerint. De Tiberio refert Svetonius, *c. 49.* plurimis civitatibus & privatis veteres immunitates, & jus metallorum ac vectigalium adempta per eum fuisse. Et sic etiam à posterioribus usurpatum fuit Imperatoribus, ita, ut inter regalia tandem referrentur ejusmodi fodinæ, *2. F. 56.* Neqve ulli privato juris aliqvid in eis competeret, nisi ex concessione & indulgentiâ Principis. In Goldasti *tom. 3. Constit. Imper. p. 362.* extat Henrici VI. Imperatoris constitutio, qvæ Principum id jus optimè declarat, his verbis: *Cùm omnis argentifodina ad jura*

ra pertineat Imperii & inter regalia noſtra ſit computata, nulli venit in dubium, qvin ea, qvæ nuper in Epiſcopatu Mindenſi dicitur inventa, ad noſtram totaliter ſpectet diſtributionem. Unde in eâ nulli hominum qvicqvam juris recognoſcimus, niſi hoc à noſtrâ liberalitate valeat ſpecialiter impetrare. Mandamus igitur omnibus vobis & ſingulis ſub obtentu gratiæ noſtræ præcipientes, ut nullus veſtrûm de ſe prædictâ argentifodinâ intromittat, nec aliqvid juris ſine noſtrâ licentiâ ſibi in eâ uſurpet. Qvod ſi qvis temerario auſu fortè attentaverit, indignationem noſtram ſe noverit incurſurum, &c. Idem Henricus deinceps tertiam tantùm partem iſtius argentifodinæ ſibi retinuit, reliqvas duas Epiſcopo Mindenſi concesſit. Secuta eſt poſtmodùm Aurea Bulla, qvæ Regale hoc univerſis Germaniæ Principibus confirmat, *tit. 9.*

XIII. Atq; hinc concludunt Doctores, Principis eſſe qvaliumcunqve metallorum fodinas, etſi in fundo feudali repertæ fuerint, & vaſallus in omnibus feudi emoluntentis inveſtitus ſit. Neqve facio hic cum illis, qvi ſtatuunt, non niſi decimam deberi Principi, & in hâc decimæ perceptione conſiſtere hoc regale. Qvi qvidem hoc agunt, ut ex jure, qvod aliqvando obtinuit, & in corpore juris conſignatum eſt, omnem Principis poteſtatem metiuntur, neqve latum ungvem ab illo recedere eum volunt. Cùm tamen experiri qvotidiè liceat, in regalibus conſtituendis atqve determinandis nunqvam adeò adſtrictam fuiſſe poteſtatem Principis, ut non augere eadem, ampliare, aut pro lubitu remittere qveat. Qvo jure qvâve injuriâ id aliqvando fiat, disqvirere nunc nihil attinet, qvanqvam, qvod metallifodinas attinet, Principes jure ſuo ſibi vindicare videantur, uti mox dicam. Qvandoqvidem igitur metallorum jura à privatorum rationibus longo intervallo diſcreta hodiè ſint, ſic ut privatis non niſi concesſione ſuperioris Principis aut Domini fodinas habere liceat, cur ex jure illo, qvod apud Romanos aliqvando obtinuit, perpetuum aliqvod ſtatuere debeamus, nulla ratio apparet, ſiqvidem pleræqve aliæ conſtitutiones, ad jus publicum pertinentes, pro varietate rerum & negociorum variare & ipſæ ſoleant apud plerasqve omnes gentes & nationes. Vid. P. Heig. *par. 1. q. 13. n. 28. ſeqq.*

XIV. Sanè à priſtino illo jure communi fodinas perſcrutandi, & in cujusvis fundo aperiendi, & Imperatorum conſtitutionibus & generali Regnorum omnium conſvetudi-

Digitized by

tudine receſſum eſt, cùm ſine conceſſione Principis ne qvidem in ſuo fundo fodinas ſcrutari liceat, tantum abeſt, ut in alieno, aut etiam deſerto loco id conceſſum putemus ſine ſpeciali Principis permiſſione. Legibus Hiſpaniæ, etiam in privato loco inventæ auri argentivè fodinæ Regi acqviruntur, tanqvam regni bona, datâ aliqvâ parte inventori, & domino fundi portione aliqvâ aſſignatâ. Eandem eſſe rationem ajunt ferri, æris & cujuslibet alterius metalli fodinarum, qvas Principis eſſe, & inter regalia haberi contendunt. Anton. Perez, *Cod. de metallar. num. 16.* Ex qvo rectè colligit idem, non numerandas eſſe venas inter bona, qvæ Domino carent, qvippè qvod, ubicunqve inventæ fuerint, fiſco regio cedant. Niſi igitur relaxatum & remiſſum fuerit jus ita ubiqve ferè receptum, fruſtrà recurremus ad conſtitutiones, in jure Juſtinianeo contentas, aut conſvetudines hîc aut illic uſitatas.

XV. Qvanqvam verò, ſi ex jure gentium res æſtimari & judicari debeat, dominium fodinarum ſit eorum, qvorum ſunt fundi, in qvibus venæ iſtæ metallicæ exiſtunt, cùm utiqve ſint partes eorum, uti ſuprà dixi; nihil tamen freqventius eſt in regimine publico, qvàm ut Princeps id, qvod juris gentium eſt, limitet, reſtringat, & circumſcribat, aut prorsùs etiam prohibeat, ita ut ad jus illud non ampliùs pertinere videatur. Sanè dum ad publica onera ſuſtinenda multis & maximis impenſis opus eſt Principi, faciliùs permittitur ei, ut ex bonis ſubditorum accipiat id, qvod nondum apparet, qvid, qvale, qvantumvè ſit, qvàm ut certam ex bonis eorum portionem tributi nomine exigat, id qvod tamen ei optimo jure licet. Accedit, qvod & in eruendis metallis ſumptûs haud exigui faciendi ſint, qvibus aliqvando, & utplurimùm qvidem, vix ſufficiunt privati, in qvorum fundis venæ inventæ ſunt; tùm utiqve, qvia intereſt Reipublicæ, ut metallicarum operarum exercitium promoveatur, tota ea cura in Principem redundabit, qvi proindè ſibi totum id jus vendicat, parte tantùm aliqvâ, ſubditis ſuis qvandoqve conceſsâ, prout ſibi & Reipublicæ utile viſum fuerit. Ut jam taceam, etiam ſic intereſſe Reipublicæ, ut in officinas monetarias deferatur aurum & argentum probè excoctum; Sed officinas iſtas ad Principis regimen ſpectare, ſuprà deduximus. Nec omninò grave id videri poterit ſubdito, à Principe obtineri hoc, cujus ipſe minimam perſentiſcit jacturam,

qvandoqvidem, qvod in abſcondito ita eſt metallum; nullam ex ſe promittere poterit lucri ſpem certam, & fieri poteſt, ut in exiguâ aliqvâ qvantitate tota metalli vena abſolvatur; adeoqve vix eſt, ut in bonis noſtris computari qveant venæ metallicæ, propter incertam ſcil. iſtam proventuum ſpem, qvam facere ſolent.

XVI. Quæ dixi hactenùs de auri & argenti fodinis, eadem applicanda ſunt etiam ad fodinas æris, ferri, ſalis, nitri, aluminis, & alias, nempè integrum eſſe ei, qvi τὸ κύριον tenet in Republicâ, utrùm ſibi eas proprias, an verò communes eſſe velit cum ſubditis ſuis, qvo ultimo caſu tamen plerumqve certam tributi aut redituum partem reſervare ſolet. Hàc ratione referunt, ex Salinis Auſtriacis ArchiDuces octingenta millia florenorum Rhenanorum in annuis reditibus habere, unà computatis expenſis, qvæ ad 110000 florenorum millia excurrunt, Athanaſ. Kircher. *in mund. ſubterr. lib. 10. ſect. 4. cap. 11.* Et ſic verò ex generali ferè conſvetudine ſtatuendum eſt, inter privatos nemini fodere, & ſcrutari licere mineralia, etiam in proprio fundo, niſi ſpecialiter id à Principe impetraverit. Vid. Carpzov. *part. 2. conſtit. 53. definit. 1. 2. 3.* Eaq; aſſertio fundamentum habet in jure Saxonico communi, ubi *lib. 1. art. 35.* dicitur: Alle Schätze / unter der Erden begraben / tieffer denn ein Pflug gehet / gehören zu der Königlichen Gewalt / qvem textum Optimus Saxonici Juris Interpres Serenisſimus Elector de metallifodinis acceptum voluit, *part. 2. conſtit. 53.* haudqvaqvam de theſauris, uti olim putaverunt nonnulli.

XVII. Qvanqvam verò privatis fodinæ ejusmodi metallicæ concedi aliqvando ſoleant, ſummum tamen in eas imperium Principi ſemper manet, ita ut præſcribere qveat modum & rationem, ſecundùm qvam uſus earum exerceri debeat, additâ pœnâ privationis, ſi qvid commiſſum fuerit legibus iſtis adverſum. Celebris eam in rem eſt Ordinatio ſpecialis Saxonica, cui tuendæ ab Electoribus ſingulare conſtitutum fuit Collegium, idq; ita privilegiis munitum, ut reliqvis Collegiis in Electoratu omnibus interdictum ſit, ne qvid in rebus metallicis decernerent, aut judicarent. Conſtitutiones cum mandato prohibitorio habentur in Corpore Juris Saxonici.

XVIII. Sed & circa ipſum proceſſum, ſicubi de rebus iſtis controverſia exorta decidenda eſt, ſingularia

ria qvædam inſtituta fuerunt. Memini, diſceptatum fuiſſe in judicio appellationis, qvatenùs admittendum eſſet arreſtum, in Curiâ Electorali impetratum, utrùm illud afficeret partes metallicas? Petierant nempè d. 2. Januar. 1656. Johannis Schvvendendörfferi heredes, ut ſibi liceret, fodinas metallicas Lebzelterianas areſti nexu obligare: Sie wolten / ihrer Forderung halber / zu Th. Lebzelters gantzen Verlaſſenſchafft / und ſonderlich zu dem jenigen Rechte / ſo Lebzelter an denen 28¼ Kuxen auf der hohen Bürcken über 9. 10. 11. 12. Maß zu Freyberg / ſo auf Herrn D. N. H. gewehrt geweſen / gehabten / und denen davon fallenden Außbeuten / hiermit Areſt und Cummer geſucht haben. Et poſt ventilatam debiti cauſam pronunciatum fuerat Termino Trinitat. 1658. So haben Klägere hierdurch zu Thomæ Lebzelters in unſern Landen befindlichen gantzen Verlaſſenſchafft / und ſonderlich an den Freybergiſchen Bergwercken / und davon gefälligen Außbeute / ein dingliches Recht erhalten / ꝛc. Qvæ ſententia vires rei judicatæ acqviliverat.

XIX. Cùm verò deinceps flagrante concurſu qvæſtio moveretur, utrùm areſtum id, ita in Curiâ impetratum, legibus & conſvetudini harum terrarum conforme eſſet? pronunciatum fuit Term. Trinit. 1665. Kläger ſolten ihren Areſt / daß ſolcher zu den Freybergiſchen Berg-Theilen richtig angelegt / und erhalten / juſtificiren / und beybringen. Id verò cùm probare ſuſcepiſſent Areſtantes, hæc inſecuta fuit ſententia Term. Martini 1665. Und haben die Schwendendörferiſchen Erben / daß Ihr Areſt in dem Berg-Amt angelegt / oder doch demſelben gebührlich intimirt / noch zur Zeit nicht bewieſen / noch beygebracht. Ex alterutro igitur horum ſalvari potuiſſet Areſtum, vel, ſi petitum id fuiſſet in Collegio ad Metallicas partes deſtinato, vel, ſi qvod petitum fuerat in Curiâ, Collegio illi ſaltem ſignificatum fuiſſet. Horum neutrum cùm probari potuerit, pronunciatum tandem, Term. Martini 1669. Daß die Schwendendörferiſchen Erben das jenige / was Ihnen zu beſcheinigen obgelegen / und ſie ſich angemaſſt / wie recht / nicht beygebracht. Derowegen der angegebene Areſt / ſo viel die Außbeuten des Freybergiſchen Bergwercks anlanget / vor null und nichtig zu achten.

CAPUT XX.

De Jure Thesaurorum.

SUMMARIA.

Thesaurus qvid? 1.
Duo ejus requisita. 2. 3. 4.
Quo loco inveniatur thesaurus, nihil interest. 5.
Si quocunq; modo constet de personâ deponentis, non potest dici thesaurus. 6.
Qui possidet fundum an etiam possideat thesaurum illic reconditum? 7.
Thesaurus an sit inventoris? 8. 9. 10.
An facultas fodiendi à Principe impetrari debeat? 11.
Thesaurus per magicas artes inventus non cedit inventori. 12.
De virgulâ Mercuriali qvid sentiendum? 13.
In fundo alieno an liceat suo nomine ex permissione Domini thesaurum qvarere? 14.
Ad acqvisitionem thesauri nihil omninò refert, qvanto tempore qvis Dominus fundi fuerit. 15.
Thesaurus in alieno inventus cui cedat? 16.
Inventor si minorem qvantitatem professus fuerit, qvid juris? 17.
Leo Imperator Justiniani legem restituit. 18.
Utrùm Thesaurus fisco rectè vindicetur? 19.
Qvid obtinuerit alibi? 20.

I.

Thesaurum definit JCtus Paulus in *l. 31. §. 1. ff. de A. R. D.* qvod sit vetus qvædam depositio pecuniæ, cujus non extat memoria, ut jam Dominium non habeat. Leo Imperator condita ab ignotis dominis tempore vetustiori mobilia dixit, in *l. un. C. Thesaur.* qvibus verbis optimè interpretatur, qvid sit depositio pecuniæ apud Paulum. Deponere enim hîc idem est, qvod condere, seponere, celare, occultare. Per pecuniam autem mobilia intelliguntur sed pretiosa, sive ut in *l. 2. C. Theodos. h. t.* legitur, *monilia*, qvæ κειμήλια aliàs dicuntur, ut sunt omnis generis ornamenta, torqves, armillæ. Et sic thesaurus non

Digitized by Google

non ex pecuniâ tantùm, sed & ex monilibus, qvæ ad mundum pertinent, constare potest.

II. Duo verò ex descriptionibus adductis reqviruntur ad thesaurum, qvorum alterum si defecerit, propriè talis dici neqvit, uti benè observat Udalricus Zasius, ad *l. 3.* §. *Neratius ff. de acq. & am. posf.* Primum est vetustas temporis, cujus non extat memoria, qvando pecunia ista sit reposita vel recondita. Secundum, ut nesciatur Dominus, qvi thesaurum hunc reposuerit. Istis duobus concurrentibus propriè & verè dicitur thesaurus; alterutrum si deficiat, nõ nisi impropriè ita dici potest. Vetustas autem temporis ab annorum certo numero definiri non potest, & hinc rectè Paulus dixit, istud tale esse debere, cujus non extat memoria. Qvod idcircò à tempore definiri neqvit. Cardinal Seraphin. Olivar. *decis. 454. n. 4.* neqve immemoriale dici potest, si constet de initio. Joh. Car. Antonell. *de temp. leg. lib. 2. cap. 37. n. 13.* Qvocircà, si ex inscriptione pecuniæ signatæ & depositæ constet, pecuniam ipsam intra decẽ aut viginti annos cusam & confectam fuisse, noluerunt Domini Scabini Lipsienses eam pecuniam habere pro thesauro, uti legitur apud Carpzovium *p. 2. const. 53. def. 10.* Et hoc casu observari debere id tradit Berlichius, *lib. 2. conclus. 66. num. 25. seq.* qvod de inventoribus alienæ rei in jure constitutum est. Add. Anton. Matth. *de criminib. tit. de furtis. n. 10.*

III. Qvod autem immemoriale tempus reqviratur, id ideò fit, qvia de acqvisitione dominii qvæstio subest, & inventio thesauri inter modos acquirendi dominii referetur. Cursus enim temporis immemorialis operatur, ut id qvod præsumi poterat vitiosum, ita convalidetur, ut de latenti vitio amplius qværendum non sit. Francisc. Niger. Cyriac. *controv. 5. n. 127.* Et hoc tempus facit, ut thesaurus inventus intelligatur esse nullius, cùm aliàs, si strictâ ratione agatur, dici neqveat, thesaurum istum dominum habere desiisse. G. Franzk. *exercitat. 4. q. 10. n. 6.* Deponẽs enim per ipsam depositionem dominium rei depositæ aut reconditæ non amisit, sed retinuit illud, & ad heredos suos etiam remotissimos transmisit, ut adeò necesse sit, ut accedat temporis longissimus decursus, cujus terminus à qvo prorsus ignoratur, ad purgandum, si qvod inventori imputari posset vitium.

IV. Alterum reqvisitum est, ut dominus pecuniæ depositæ ignoretur. Etsi enim, uti dixi, semper aliqvis sit Thesauri dominus, vel is qvi

Digitized by Google

qvi condidit, qvippe qvi ideò dominium thesauri non amittit, qvia condidit, etiamsi locum thesauri ampliùs memoriâ non teneat, cùm nec possessioni qvidem damnum adferat infirmitas memoriæ, *l. 44. pr. ff. de acq. vel am. poss.* vel heredes ejꝰ qvamvis per longam successionem primo domino succedentes: qvia heredes, qvamvis ignorent res hereditarias, nihilominùs in dominium earum rerum succedunt, *l. 23. ff. eod.* tamen propter ignorantiam nostram desinit thesaurus dominum habere, qvia dominus ignoratur, si ignoretur, qvando & â qvo sit conditus. Qvâ de causâ & tùm thesaurus nullius haberi incipit, placetqꝫ alterius alicujus dominio attribui. Hugo Donell. *comment. lib. 4. c. 14.* Nec video, qvid in hâc Donelli sententiâ carpere aut reprehendere possit Franciscus de Amaya, *ad l. un. C. de thesaur. n. 9.* Atqve inde decidi potest qvæstio, qvam ex Raphaëlis Cumani scriptis refert Jason ad *l. 3. §. Neratius de A. vel A. P.* his verbis: Qvidam *Genuensis mercator veniens ex Hispaniâ detulit secum in navi cer- tam qvantitatem ceræ, & in unâ pillâ cerâ erant reconditi qvatuor mille ducati. . Iste Mercator decessit, ejus filius vendidit talem ceram uni Mercatori, cùm ignoraret pecuniam in- cerâ reconditam.* Iste secundus Mercator tenuit eam spacio trium annorum, & ultra, deinde eam vendidit cuidam aromatario, qvi pecuniam in cerâ invenit. Qværebatur cujus esse debeat talis pecunia? Nempe pro thesauro haberi non poterat pecunia illa recondita. Et rectè eam adjudicavit Jason filio primi illius Mercatoris, qvi eam ceræ inseruerat, ex aliis tamen principiis, qvæ ibi videri possunt.

V. Potuisset verò pecunia ista pro thesauro haberi, si tanto tempore in cerâ recondita fuisset, cujus nulla esset memoria, siqve ignoratum fuisset, qvis eam in ceram reposuisset. Nihil enim refert, qvo in loco thesaurus conditus fuerit, sive sub terrâ, sive in muro, sive in foramine parietis, aut in arbore, cerâ, pice, &c. Pecuniam enim etiam pici aliqvando insertam & reconditam fuisse, in supremo Appellationis judicio mihi observatum fuit. In sepulchris etiam thesauros repertos fuisse Historicis credimus; si tamen constet, cujus tale sit sepulchrum, & probabile sit, defunctum istum benè nummatum fuisse, vix erit, ut pecunia ita reperta pro thesauro haberi qveat. Hyrcanum aperto monumento Davidis Regis tria milia talentorum inde abstulisse refert Josephus, *lib. 13. antiq. Jud. cap. 16. & lib. 1. de bell. Jud. c. 2.* At pecuniam istam

ım pro thesauro nolim habuisse.
ud Romanos verò, ut hoc obi-
addam, mandatis Principum
utum fuit, ne qvis ita pecuniam
peliret, *l.4.§.6.ff. ad L. Jul. peculat.*
vò & pertinet mandatum Theo-
rici Italiæ Regis apud Cassiodo-
m, *lib. 4. epist. 34.*

VI. Ex dictis conficitur, si qvocun-
ve modo constat de personâ depo-
ientis, sive ex schedulâ fortè & scri-
turâ adjectâ, sive ex re aliâ mobili
imul depositâ, totum id qvod invē-
um, non obstante centum aut plu-
rium annorum lapsu, heredibus de-
ponentis restitui debere. Ratio est,
qvia scriptura conservavit memo-
riam & temporis & deponentis, qvi,
ut dixi, cùm pecuniam deponeret,
animum non habuit perdendi rem
suã, sed potiùs conservare eam vo-
luit sibi aut heredibus suis, Franc.
Connan. *lib. 3. comm. cap. 4. num. 3.*
Qvanqvam enim diversi sint fines
eorum, qvi pecuniam condunt sub
terrâ, nemo tamen eorum hoc ani-
mo est, ut velit ipse eam neglectam,
& pro derelicto habere. Alii namq;
lucri causâ, vel metûs, vel custodiæ
condunt sub terrâ. *l. 31. §. ff. de A.R.D.*
Qvomodo autem lucri? Dionysius
Gothofredus opinatur, id fieri tùm,
qvãdo avari pecunias suas ita depo-
nunt interim, dum expectant num-
mi valorem augeri. Cæterùm bona
fuit intentio, qvam habuit apud
Menandrum prodigi adolescentis
Pater, dum pecuniâ in sepulchrum
clam illatâ cavit, ut post annum de-
cimũ filius sibi inferret epulas, eo
fine, ut pecuniam cum epistolâ inde
referret, quod putaret, intra decen-
nium istud filium restrictiorem fu-
turum & sobriè magis vitã acturum.

VII. His ita sufficienter explicatis,
propiùs nunc accedimus ad ea, qvæ
de inventione & acqvisitione the-
sauri in jure nostro constituta habẽ-
tur, qvæve de Principis hîc potestate
observatu digna videbuntur. Ante
constitutiones Principum diversæ
circa acqvisitionem fuerunt JCtorũ
sectæ, sed qvæ tamen in eo ferè con-
veniebant, qvod privatis thesauros
acqviri posse non negarent; de mo-
do tantùm acqvirendi possessionem
erat controversia, atq; ea qvidem
valdè subtilis, qvam exponit Paulus
JCtus *in l. 3. §. 3. ff. de A. vel A.P.* Qvæ-
stio est, si qvis possideat fundum, in
qvo thesaurus reconditus est, an in-
telligatur etiam thesaurum possi-
dere? Neratii & Proculi sententia
fuit, solo animo possidendi acqviri
possessionẽ thesauri ab eo, qvi fun-
dum possidet, in qvo thesaurus re-
conditus est, ita ut necesse non sit,
corporaliter apprehendi thesaurũ,
sed solus sufficiat animus. Qvam
Proculianorum sententiam obscu-

Digitized by Google

rè & parum cohærentibus verbis proponit Paulus, uti benè obſervat Franciſcus Duarenus *ad h. l.* Et hi qvidem ſcientiam â Domino loci reqvirunt, ut ſciat ſcil. theſaurum in fundo poſſeſſo non tantùm poſſideri, ſed etiam cum fundo poſſeſſo uſucapi, etiamſi qvi fundum poſſidet neſciat, theſaurum in fundo eo eſſe. Sed eam ſententiam gravi animadverſione rejicit Paulus. Is verò tandē comprobat ſententiam Sabini, qvi putavit, theſaurum tùm demum â poſſeſſore fundi poſſideri, ſi loco motus fuerit, qvi eſt proprius & naturalis adprehendendi poſſeſſionem modus.

VIII. Et hæc qvidem de acqvirendâ theſauri poſſeſſione, ex qvibus haud fruſtra colligere licet, diſputaſſe JCtos ex hypotheſi iſtâ, theſaurum fieri inventoris vel totum vel qvoad partem ſaltem. Si modò de vero theſauro, uti ſupra deſcripſimus, accipi textus ille debeat, qvod poſt Duarenum negat Arnoldus Vinnius, *ad* §. *39. Inſt. R. D. n. 1.* At hæc ipſa etiam hypotheſis multis mutationibus obnoxia ſemper fuit. Enim verò Neronis ætate theſaurus à privato inventus Imperatori cedebat, uti prodit exemplum, qvod de Ceſellio Baſſo, vanam ſpem theſauri â ſe reperti Neroni faciente, refert Cornelius Tacitus, *pr. lib. 16. annal.* Qvàm variè ſeſe poſt Neronis tempora jus iſtud habuerit, optimè & eruditè ex veterum ſcriptis explicat Jacobus Gothofredus *ad l. 1. Cod. Theod. de theſaur.* Et qvidem ut eorum tantùm, qvorum in jure noſtro mentio fit, conſtitutiones ne prætereamus, qvid Hadrianus eâ de re ſenſerit, perſpicuè refert Juſtinianus, *in* §. *39. Inſt. de R. D.* qvid Divi Fratres, Calliſtratus *in l. 3. §. fin. ff. de jur. fiſci* qvid Conſtantinus & poſt eum Theodoſius, id produnt eorum conſtitutiones, *l. 1, 2. & 3. C. Theod. de theſaur.* qvid Leo Imperator, videri poteſt ex *l. un. C. de theſ.* qvid Juſtinianus, patet ex *d.* §. *Inſt. & d. l. un.* qvid deniqve Leo Philoſophus, ex *novellâ ejus 51.* diſci poteſt. Et ut de diſſentientibꝫ aliorū Imperatorum ſententiis magis certi ſimus, juvat eas in compendio qvaſi audire â Cujacio ex *l. 9. obſ. 37.* cujus hæc ſunt verba: *Zonaras Nervam invenium theſaurū dominis prædiorum reliqviſſe, Zedrinus Nicephorum ademiſſe, Lampridius Alexandrum, ſi multi inventi fuiſſent, inventoribus officiales ſuos adjunxiſſe, Spartianus Adrianum, ſi qvis in ſuo reperiſſet, domino totum, ſi in alieno, domino dimidium dediſſe, ſi in publico, dimidium fiſco. Gajus eundem, ſi qvis in religioſo loco inveniſſet, inventori totū.*

Calli-

Digitized by Google

Callistratus fratres Imperatores dimidium fisco, (qvod & Fridericus probavit,) Codex Theodosianus Constantinum etiam, si qvis in suo inveniisset, fisco dimidium, Gratianum, Valentinianum & Theodosium, si qvis in alieno reperisset, domino qvadrantem. Denig, pependit res omnis hæc semper ex arbitrio & libidine Imperatorum.

IX. Admodùm laudatur humanitas Nervæ Imperatoris præ aliorum Imperatorum immanitate & avaritiâ. Scripserat Atticus Nervæ, se invenisse domi suæ thesaurum, & qværebat, qvid de eo faciendum juberet, rescripsit Nerva: *utere iis qvæ inveneisti.* Cùm Atticus non acquiesceret, seqve magnitudine inventi thesauri superari scriberet, etiam hoc addidit: *abutere igitur inventoqvod tuum est*, uti refert Philostratus, *lib. 2. de vit. Sophistarum, in vitâ Herodis.* Aliqvando enim qvæstionibus subjectos fuisse inventores, patet ex *l. 1. 2. & 3. C. Theodos. h. t.* sed qvod detestantur ibi Imperatores, inventoribus haud parum benigniores, nec invidi. Ad eundem modum laudat Baptista Fulgosus Persarum Regem, cui per Syriam iter facienti cum arator ingens pecuniæ vas, qvod arando invenerat, obtulisset, ac Regis Comites omnes id fisco inventum dicerent, ipse audiens non Patris sui, Romanorum Principũ effigiem in eâ impressam, eam renuit, dicens: *Si hæc pecunia majorum meorum non est, aratori eam relinqvamus, ad qvem DEUS eam retulit..*

X. In fluctuantibus verò istis & variantibus juris dispositionibus placuit Justiniano sententia Divi Adriani, qvi naturalem æqvitatẽ secutus dicitur, h. e. regulam juris naturæ sive gentium, de rebus, qvæ nullius sunt, occupanti concedendis. Sed is tamen limitationes qvasdam addit, qvas Ælius Spartianus qvasi in compendio refert his verbis: *ut si qvis in suo reperisset, ipse potiretur: si qvis in alieno, dimidium domino daret: si qvis in publico, cum fisco æqvaliter partiretur.* Paulo pleniùs Justin. §. *39. de R.D.* Thesauros, *qvos qvis in loco suo invenerit. Divus Hadrianus naturalem æqvitatem secutus ei concessit qvi eos invenerit. Idemq; statuit, si qvis in sacro aut religioso loco fortuito casu invenerit. At si qvis in alieno loco, non datâ ad hoc operâ sed fortuitò invenerit, dimidium domino soli concessit, & dimidiũ inventori. Et convenienter, si qvis in Cæsaris loco invenerit, dimidium inventoris, & dimidium Cæsaris esse statuit. Cui conveniens est, ut si qvis in fiscali loco, vel publico, vel civitatis invenerit, dimidium ipsius esse debeat, & dimidium fisci vel civitatis.* Eadem fuit sententia Leonis

Digitized by Google

Imperatoris, cujus proinde constitutionem Codici suo inseruit Justinianus, *sub tit. 15. lib. X.*

XI. Pleriq; interpretes statuunt olim fodiendorum retinendorumqve thesaurorum facultatem etiam in suo fundo à Principe impetrari debuisse, alioqvin, quicquid inventum fuisset, in commissum cecidisse. Illud ego de retinendis thesauris lubens admitto, sed qvod fodere prius non licuerit, qvam potestas data fuisset à Principe, id nullo planè fundamento niti videtur. Qvod enim in Leonis constitutione dicitur, superfluum esse hoc precibus postulare, qvod jam lege permissum esset, id ad usum & acqvisitionem thesauri jam inventi pertinet, idq; patet ex eo, qvod *DEI beneficium*, (uti thesaurus ibi vocatur) dici neqveat, qvod nondum inventum est, nec *liberalitas* commodè appelletur, qvando nullum adhuc præstò est lucrum. Et in *l. 1. pr. ff. de jure fisci* de thesauris dicitur, tùm demum ad fiscum fieri debere nunciationem, *qvando qvis thesaurum invenerit.* Ex qvo seqvitur, non tàm fossionem impetrari debuisse à Principe, qvàm thesaurum ipsum per fossionem inventum.

XII. Qvantamcunq; verò humanitatem in concessione thesauri inventi exercuerunt Principes, magicis tamen artibus inventores uti noluerunt. *Dummodo*, inqvit Leo Imperator in *d. l. un. sine sceleratis ac puniendis sacrificiis, aut aliâ qvàlibet arte, legibus odiosâ &c.* In sacrificiis ejusmodi non pecudes tantùm, sed etiam homines mactatos fuisse notat Franciscus de Amaya, *ad h. t. n. 14.* Qvibus alii verò artibus uti soleant Magi in inventione thesauri, disci aliqvo modo potest ex Carpzovii *praxi crim. q. 50. n. 41.* Et ex hâc Leonis constitutione rectè illustrat Thomas Hurtado, *tr. 5. resol. 24. n. 240.* propositionem vulgarem, non esse facienda mala, ut inde eveniãt bona. Etsi enim bonũ sit invenire thesaurũ, & hinc DEI beneficium dicatur ab Imperatore; si tamen magicæ artes adhibeantur, pessimè totq; inventionis actus corrumpitur, & qvod à DEO expectandum est, insanâ libidine à Diabolo expetitur. Undè Thomas Aqv. rectè statuit, qvod *nulla utilitas esse potest, pro qvâ aliqvid faciendum sit, qvod in* DEI *vergat injuriam, qvod contingit, qvando illud qvod ipsius est non ab ipso qværitur, sed cum ejus adversario fœdus initur.* Et rectè adeò non aufertur tantùm ei, qvi magicis artibus usus est, thesaurus inventus, sed & pœnâ afficitur, qvam promeruit.

XIII. Qvid enimverò nunc dicamus de virgulâ Mercuriali seu divinatoriâ, pro explorandorum metallorum

loruin conditione adhiberi solitâ? Non una omuium est sententia. Qvi ad qvalitates occultas confugiunt, valdè se torqvent in reddendis rationibus, propter qvas qvalitas illa non ubiq; & apud omnes se exserat. Hinc adeò sunt alii, qvi omnem illum effectum pacto alicui implicito cum dæmone adscribunt. Sic enim ait Athanasius Kircherus noti nominis Jesuita *in mundo subterr. lib.10.sect.2.cap.7.* Uti *Natura rerum hisce superstitiosis circumstantiis ad agendum non indiget: ita qvoq; suapte sponte ostendunt hujus artis Magistrum alium non fuisse, nisi Satanam, qva homines auro, divitiisq; plus æqvo avidos in sua retia trahere cum ultimâ animarum ruinâ satagat. -- Unde passim â peritis & timoratis ceu magicæ illusionis ex qvocunq; tandem pacto introducta vanitas respuitur: neq; enim ulla ratio dari potest, cur virga bifurcata, utroq; cornu firmiter apprehensa, etiam omni magico pacto excluso, tantam tamen violentiam â vaporibus metallicis sustineat, ut eam deorsum trahant. Certè ego sæpiùs hujus rei supra metallica corpora auri & argenti experimentum sumens, semper spe meâ frustratus sum. Atq; luculenter advertI, manifestam esse non demonis, sed virgam tractantis illusionem dum imaginationis vi deceptus putat, virgam ad metallum suapte sponte vergere, cum ipse eam inadvertenter detorqveat. -- Siquidem fieri non posse puto, ut virgæ non æqvilibratæ sed violenter tortæ latentia metalla tantam & tàm subitaneam vim imprimant, ut illa ultrò se ad terram usq; inclinare cogatur, &c.* Apertiùs alii ad pactum implicitum, uti dixi, referunt. Ego hîc nihil definio, cùm præsertim ab Amico admonitus aliqvando fuerim, ne qvid temerè statuerem. Atq; ille, cùm in Academiâ primùm virgulæ hujus effectum prorsus rejecisset, ad regiones metallicas postqvam promotus fuerat, sententiam mutavit, qvotidiè secum admirandas ejus vires perpendens, qvas ante contempserat.

XIV. Ut de acqvisitione inventi thesauri, qvæ restant, expediamq, diximus, jure Justinianéo thesaurum in loco proprio inventum totũ cedere inventori, sive is casu inventq fuerit, sive datâ operâ: & sive ipse invenerit, sive alius ejus nomine ad hanc rem specialiter conductus. Qvod si enim mercenarius ad hoc conductq nõ fuerit, sed aliud egerit, & fortuna ipsi thesaurum dederit, dimidia ejq thesauri pars inventori mercenario debetur. De hoc tamen qværitur, annon possit tertius aliqvis suo nomine in fundo alieno ex permissu Domini thesaurũ qværere,

ita ut Domino volenti nihil ex eo thesauro acqviratur? Id negant nõnulli propter verba Leonis Imp. *in d.l.un. In alienis verò terrulis nemo audeat invitis, imò nec volentibus, vel ignorantibus dominis opes abditas suo nomine perscrutari.* Ex qvo conficiunt, esse qvidem Dominis permissum, in suo fundo abditas opes qværere & perscrutari, at aliis id permittere dominos non debere, nec posse. Ant. Perez. *ad d.l.un. n.4.* Rationem tamen diversitatis vix est, ut satis congruam reddant, qvanqvàm eâ de re valdè sollicitus sit Franciscus de Amaya, *d.l.n.37. seq.* Potiùs igitur est, ut cum Dionysio Gothofredo legamus *nec* sive *non volentibus*, omissâ particulâ *imò*. Sic enim meliùs cohærent, qvæ de invitis & ignorantibus dominis statuuntur.

XV. Qvia verò thesaurum, in loco proprio inventum, inventori totum cedere diximus, nihil sanè referet, qvanto qvis tempore dominiũ fundi habuerit. Qvapropter si qvis hesternò die ex empto fundum traditum acceperit, ac hodiè in eo thesaurum inveniret, dicerem ego, thesauri nullam omninò partẽ ad venditorem pertinere, sed totũ emptoris esse, non qvia eum emit, sed qvia invenit, *arg.l.67. ff. de R.V.* Petr. Nic. Mozzius, *tit. de empt. vend. c. de natur. l. empt. vend. n.36.* Nec distingvo, utrùm sciverit emptor thesaurũ illic reconditum esse, an ignoraverit, qvicqvid in contrariũ disputet Franciscus Connanus, *l.3. c.4. n.4.* Nec enim dolus objici potest emptori, qvia venditor nullà in re est fraudatus, qvippè qvi possessionem thesauri nunqvam habuit. Nec potest proindè venditor se ultra dimidium justi pretii læsum dicere, ac remedium, *l.2. C. de rescind. vend.* intentare, cujuscunqve thesaurus fuerit qvantitatis. Aliter ex sententiâ Apollonii Thiannei controversiam hâc de re inter emptorem & venditorem ortam diremit Abraortes in Indiâ Rex, referente Philostrato. Apollonius enim consultus à Rege ita respondit: *Tu verò optimè judicaturus videris, si ita cogitaveris, Diis eos primò curæ esse, qvi cum virtute philosophantur; secundò, qvi minimè peccant, & nullam cuiqvam injuriam inferre student. Tribuunt enim Philosophis, ut divina humanaq; rectè noscant; aliis autem bonis, qvæ sunt ad victum necessaria, ne inopiâ coacti injusti fiant. Videtur ergò mihi optimum, ô Rex, istos tanqvam in librâ suspensos examinare, & utrius q; vitam diligenter inqvirere. Etenim non existimo, Deos huic terram auferre, nisi malus sit: neq; rursùs Thesaurum illi dare, nisi sit venditore melior. Qvare cùm Rex utrius q; vitam*

tam diligenter expendens, venditorem hominem superbum, Deorumq; contemptorem esse intelligeret, emptorem verò hominem justum & Deorum cultorem esse audiret, secundùm eum sententiam dedit. Sed hæc ratio decidendi præsupponit, DEUM ita irasci impiis, ut nulla omninò eis conferat beneficia, secus atqve informati sumus, qvi verum DEUM colimus, ex *Psalm.* LXXIII, *2.3.4. Ps.* CXLIV, *12. Jerem.* XII, *1.2.3.*

XVI. Qvod si thesaurus in alieno fundo inventus fuerit, interest, utrū casu inventus ille sit, an datâ operâ qvęsitus? Hoc ultimo casu totus reddi jubetur Domino fundi, *d.l.un.* Ratio est, qvia ad thesaurum perveniri non potest sine effossione & damno fundi. Aliena autem effodere sine permissu Domini, inq; iis latentes rimari opes vetitum. Arn. Vinn. *ad d. §. 39. Inst. de R. D.* & ut coërceatur cupiditas alienis inhiantium. Ant. Perez. C. *de thes. num. 2.* Priore autem casu thesaurus pro dimidia fit inventoris, altera dimidia conceditur domino soli. Ratio hujus distributionis videtur ex probabili utriusqve allegatione promanâsse, qvia scil. uti pro inventore dici poterat, thesaurum, utrem nullius, totum ei cedere debere: ita vicissim pro domino militat, tùm qvòd ad eum omne detrimentum atqve periculum, & sic etiam omne commodum pertineat, tùm qvòd thesaurus ille à majoribus suis profectus sit, tùm denique, qvòd fundi, in qvo tanto tempore asservatus est, qvodammodò beneficium sit. Vinn. *d. l.* Æqvissimum ergò visum est, rem per medium dividere, & utriqve partem dimidiam assignare.

XVII. Atq; hinc, si inventor thesaurum occultaverit, eum in finem, ut totum ipse solus lucretur, poterit is pœnâ arbitrariâ coërceri. Carpzov. *p. 2. const. 53. def. 7.* Sed & si minorem qvantitatem professus fuerit, & fraudis hujus qvaliscunqve suspicio præstò sit, poterit is ad juramentum adigi, aliqvando etiam, si tàm levis fuerit, & de perjurio committendo suspectus, torturæ subjici. Carpzov. *def. seq.* Sic enim responderunt Wittebergenses nostri mens. Sept. anno 1608. apud Berlichium, *p. 2. concl. 66. num. 34.*

Hat sich euer Nachbar H. T. offentlich gerühmet / daß er auf euren eigenen Acker einen ansehnlichen Schatz gefunden / auch solches vor Gerichte gestanden; Ob nun wohl ermelter H. T. bey seinem Eyde und Christlichen Gewissen bezeugen wil / daß er nicht mehr / denn nur 600. fl. auf einem Acker ausgegraben habe; Dennoch aber / und dieweil Ihr in euer Frage berichtet / daß H. T. sich einer

gröf-

grössern Summa gerühmet / und Ihr auffführen konnet / daß er eine unbeglaubte / und im schwehren leichtfertige Person sey / so ist er zur eydlichen Betheurung nicht zuzulassen / sondern kan / zu bezeugen des gefundenen Geldes / wie viel es gewesen / von der hohen Obrigkeit des Orts durch eine scharffe Frage wohl angehalten werden / V. R. W. Qvod si ita qvis de occultatione factâ convictus fuerit, voluit eum Leo Philosophus, *Novell. 51.* thesauro invento prorsùs privari, jusitq;, beneficium istud ut Domino loci soli cederet.

XVIII. Ex eâdem Novellâ discere licet, qvantum mutata fuerit ad Leonis usqve tempora Jurisprudentia Justinianea, qvibusq; rationibus inductus ille fuerit, eandem ut revocaret,& restitueret. *Verùm,* inqvit, *perversa cupiditas haud scio, qvomodò illa circumscripta, iniqvoq; lucro fisco donato illi in hunc usq; diem inventum thesaurum attribuit, legemq; odiosam reddidit. At, qvid hinc contingit? Qvi alicubi reconditos latére thesauros sciunt, dum alios laboribus suis gavisuros, se autem frustrà illos subituros, qvin & interdum acerbis examinationibus subjiciendos considerant, illos investigare negligunt: itaq; in perpetuum recondita manet, & pereunt, qvæ in lucem producta, magnam hominibus erant utilitatem allatura,* &c. Qvam autem in eâdem Novellâ reconditæ pecuniæ rationem reddit Leo, qvòd scilicet *nonnulli ita in DEUM ingrati, ergaq; communem hominum cognationem commiserationis expertes sint, ut non modò non benignam manum egentibus præbeant, verùm etiam tanqvam Solis radiis tetricos thesauros suos aspicere invideant, & in terram illos defodiant*, eam oppidò rarò subesse existimo. Finis enim, propter qvem recondi soleat pecunia, præcipuus & maximè freqvens videtur ille, ut salva ea sit à militum & furum insidiis, utvè suo tempore in usum revocari possit. Nec enim facilè qvenqvam tàm invidum fore, existimo, ut post mortem suam facultates suas à terrâ potiùs velit possideri, qvàm ab aliqvo hominum.

XIX. In qvampluribus verò locis invaluit consvetudo, & adhuc obtinet, ut si repertus fuerit thesaurus, sive in alieno, sive in proprio fundo, Princeps eum sibi vindicet, sive totum, sive partem ejus. Id verò jus ex eâ potissimùm ratione defenditur, qvòd, cùm Principibus bona qvædam debeantur, unde dignitatem suam sustinere,& Rempublicam tueri qveant, optimâ ratione ab illis rebus initium fiat, qvæ nullius esse putantur,qvæq; sine cu-

jus-

jusqvm damno tribui possunt. Et hâc namqve ex causâ Theodoricus, Gothorum Rex, thesauros, qvocunqve loco repertos, publico vendicari jusit. Sic enim se habent verba apud Cassiodorum, *6. var. 8.* in formulâ Comitivæ rerum privatarum: *Depositivæ qvoqz pecuniæ, qvæ longâ vetustate competentes dominos amiserunt, inqvisitione tuâ nostris applicantur erariis, ut qvi suacunctos patimur possidere, aliena nobis debeant libenter offerre. Sine damno siqvidem inventa perdit, qvi propria non amittit.* Et hæc qvidem consvetudo ex adductâ ratione utcunqve sustinetur, qvæ tamen majorem ex se æqvitatem promanare faciet, si pars thesauri aliqvota inventori relinqvatur, ne scilicet prorsùs intercidat beneficium istud, & donum DEI, uti thesaurus vocatur, qvod inventori contigit.

XX. In Constitutionibus Siculis sive Neapolitanis *lib. 1. tit. 58.* habetur lex Friderici II. Imperatoris, qvâ jubet fisco suo inferri thesauros inventos, & pecuniam absconsam ab aliqvo, qvorum domini per probationes dilucidas reperiri non possunt. Similis fuit Constitutio Regis Guilielmi, *lib. 3. tit. 31. Pecuniam si qvis invenerit, aurum vel argentum, lapides pretiosos, vel qvaslibet res alias, qvæ suæ non sint, (animalibus exceptis, deqvibus fiat, sicut præordinatum est,) inventor justitiariis nostris vel bajulis ipsarum statim ostendat, & sine dilatione ipsemet ad magnam nostram curiam deferat, & assignet: alioqvin & ipse furti pœnâ tenebitur. Scire etenim debet unusqvisqz, inventiones omnes Regni nostri, qvarum dominus non apparuerit, ad fiscum specialiter pertinere*, &c. Sic etiam in antiqvis Legibus Scotiæ, qvas edidit Joannes Skenæus *sub tit. Qvoniam attachiamenta, cap. 48. n. 5.* constitutum legitur: *Et sic sunt omnes thesauri sub terrâ absconditi, & in aliis locis, de qvibus Domini nesciuntur, nec aliqvis ponit calumniam de iis, Domini Regis sunt, & dicuntur fore Escheta ipso jure. Sed si constiterit, qvorum fuerunt thesauri tales inventi non debent Escheta censeri.* Escheta, uti in margine explicat Skenæus, est verbum Gallicum, q. d. cadentia, casualitas, & pertinet ad dominium ex alterius, veluti vasalli sui, casu & delicto. Eodem jure Scotico occultatio thesauri fraudulenta refertur inter causas criminales spectantes ad coronam Domini Regis, uti patet ex *lib. 1.* Regiam majestatem, *cap. 1. numer. 6.*

CAPUT XXI.

De Jure conferendi insignia.

SUMMARIA.

Insignium antiqvissimus est usus. 1.
Imagines olim in scutis. 2.
Familiis sua fuerunt insignia gentilitia. 3.
Non usurpata tamen illa, nisi militibus. 4.
Insignia ab Imperatoribus conferebantur. 5.
Uniformia insignia lites sæpè pepererunt. 6.
Utrùm liceat sibi insignia fingere? 7. 8.
Potestas conferendi insignia Imperatori competit, & ex concessione ejus etiam aliis. 9.
Comites Palatini hanc potestatem accipiunt ab Imperatore. 10.
Regulæ, secundùm quas insignia fieri solent. 11.
De arte Heraldicâ. 12.
Etiam in colore ceræ aliqua constituitur differentia. 13.
Utrùm unicuiq; in sigillis imprimendis liceat uti cerâ rubrâ? 14. 15. 16. 17.
De annulis signatoriis. 18.
De adpensione sigillorum. 18.
Sigilla impressa vel metallo vel cerâ. 19.
Patriarchæ plumbeis usi fuerunt sigillis. 20.
Bulla quid? 21.
Duplex cera, aut duplex bulla quid? 22.
Diversimodè facta impressio sigilli. 23.

I.

REfert Antoninus Tessaurus, in Senatu Pedemontano Præses Astensis, *decis. 270. num. 33.* propositam aliqvando inter epulas à Serenissimo Duce Sabaudiæ Carolo Emanuele hanc qvæstionem, fueritnè antiqvitùs, durante præsertim Romanâ Republicâ, armorum atq; insignium aliqvis usus, & talis qvidem, qvi familias à familiis separaret, & agnationum antiqvas nobilitates præ se ferret? Et hâc de re, uti fieri solet, qvando ex ruderibus priscarum gentium eruenda sunt monumenta, diversas illicò natas fuisse sententias: alteram eorum, qvi statuis-

Digitized by Google

tuissent, imaginum qvidem & statuarum multam reperiri in libris veterum memoriarum mentionem, armorum verò & insignium talium, qvæ familias discernerent, planè nullam; alteram autem directò contrariam, & ab ipso Tessauro eruditè enucleatam, freqventem ipsorum etiam insigniuin & armorum talium olim fuisse usum, & ejus rei non obscura pasim inveniri vestigia.

II. Sanè antiqvissimis temporibus scuta & clypeos certis insignibus ornatos fuisse, Hesiodus testis esse potest, qvi scutum Herculis hunc in modum describit:

At manibus clypeum accepit, varium totum, qvem nemo qvisqvam
Neq; perrupit jaciendo, neq; comminuit, mirum visu.
Nam totus qvidem circumqvaq; gypso, candidoq; ebore,
Et electro lucidus erat, auroq; fulgido
Splendens, cæruleis plicis fulgorem intersecantibus.
In medio autem draconis erat terror, haudqvaqvam effabilis, (ens.
Retrò oculis igne lucentibus tu-
Cujus & dentibus qvidem repletum erat os candidantibus, &c.

Et hinc scilicet clypei vocabulum derivat Plinius, ἀπὸ τῆς γλύφεως, scil. qvia sculptæ in illis erant imagines: *Scutis*, inqvit, *qvalibus ad Trojam pugnatum est, continebantur imagines. Unde & nomen habuere clypeorum, non ut perversa Grammaticorum subtilitas voluit à cluendo.* Pleni sunt Poëtarum commentarii istiusmodi exemplis imaginum, in scutis sculptarum aut pictarum. Et cælaturæ qvidem istius causa fuit sæpiùs militum ἀλαζονεία, atqve arrogantia. Glorioši enim milites animi sui magnitudinem diversis imaginibus significare solebant, qvos proindè perstringit apud Athenæum, *lib. 9.* Posidippi coqvus, qvòd qvi in militiâ clypeos sculpturis terribilioribus insigniant, haberi à vulgo soleant omnium ferocisimi, cùm sæpiùs meri sint lepores. Ἀλαζονείαν istam describit Æschylus, *in Thebaide*, unus omnium apertisimè: depingit & Euripides, *in Phœnissis*, aliiq; plures.

III. Nec tamen qvisqve semper suo indulgebat ingenio, aut ex propriâ inventione suum sibi fabricabat clypeum, qvin plurimi majorum suorum insigniis uti malebant, & glorioum ducebant, avorum merita suis augeri, & utraqve sic magis magisqve inclarescere. Ita de Aventino Virgilius, *lib. 7. Æneid.*

Digitized by Google

Victoresq; ostentat equos, satus Hercule pulchro
Pulcher Aventinus clypeoq; insigne paternum,
Centum angues, cinctamq; gerit serpentibus hydram.

Sic etiam Ovidius, *libr. 1. metamorphos.*

Sumserunt ignara Thesea data pocula dextrâ,
Cùm pater in capulo gladii cognovit eburno
Signa sui generis facinusq; excussit ab ore.

Ex qvibus verbis colligi utcunqve potest, jam eo tempore gentilitia qvædam fuisse insignia in usu, qvibus à se invicem distinctæ fuerunt familiæ, nec recens adeò id esse inventum, aut nudius tertius demum receptum, licet negari fortè neqveat, majorem hodiè in illis retinendis adhiberi sollicitudinem majoremq; curam. Qvod si verò noviter qvis olim militiæ nomen dederat, nec peregisset adhuc qvicqvam, qvod gloriâ aliqvâ dignum esset, nec haberet ex majorum meritis, qvo ipse se ostentaret, albo tùm clypeo utebatur, uti colligitur ex hoc Virgilio versu, *lib. 9. Æneid.*

Ense levis nudo, parmâq; inglorius albâ.

IV. Et hinc verò petere atqve deducere licet originem insignium, qvaliter in scutis primùm & clypeis, deinceps etiam in sigillis usurpari cœperunt, qvanqvam, qvod sigilla attinet, ea non videantur hæreditaria fuisse. Ex historiâ enim Monasterii Reomacensis refert Claudius Salmasius, *in specimine confutationis animadversionum Desiderii Heraldi de subscrib. & sign. test. cap. 32.* sub antiqvo diplomate Hugonis III. Burgundiæ Ducis, reperiri utriusqve ejus filii Odonis & Alexandri subscriptionem, sed Odonis, qvia miles fuit unà cum subscriptione sigillum. Et caruisse adeò putat hoc privilegio sigilli filiosfamilias nobilium, eò qvòd nondum consecuti fuerint eqvestrem dignitatem, sed subscripsisse tantùm; jure verò sigilli adepto sigillum istud adposuisse sæpiùs sine subscriptione. Qvæ res facit, ut putem, ne qvidem paternis insignibus uti in clypeis licitum fuisse filiis, nisi ipsi etiam militiæ adscripti fuerint. Et observat Carolus du Fresne, *in glossar.* sigillum tùm primum sibi adsciviisse Viros nobiles, cùm suæ ætatis essent, hoc est, annum ætatis vigesimum primum attigissent, qvia tùm militare cingulum consequebantur, & hanc adepti ætatem milites fieri solebant.

V. Et-

Digitized by Google

V. Etsi autem antiqvitùs unicuiqve insignia sibi fingere, eaq; immutare pro lubitu, liberum fuerit; receptum tamen est ultimis hisce aliqvot seculis, ut, qvemadmodum nobilitas â solo Principe conferri solet, ita etiam ab eo insignia, nobilitatis scil. τεκμήρια accipiantur. Qvod, qvando primum invaluerit, oppidò difficile erit enucleare. Probabile est, solitos fuisse eos, qvi strenuè rem gessissent in acie, aut aliàs fortiter hostiles impetûs sustinuissent & profligassent, ab ipsis Imperatoribus singulari aliqvo præmio donari, qvod insigne & argumentum esset specialis cujusdam honoris; qvo excitati deinceps alii, ut simile aliqvod præmium mererent, ad similia facta animos firmarent. Et fuisse sanè præmia illa nõ preciosa semper ex auro & gemmis confecta, sed leviores sæpè res, & abjectas & nullius pretii, ostendunt coronæ civicæ, obsidionales, navales ex qvercu, lauru, aut gramine factæ olim dari solitæ. Sufficiebat scilicet, externo aliqvo qvocunq; signo notari virtutẽ, & ex eo conspicuum reddi, qvi reliqvos belli gloriâ & virtute superasset. Insignia ista armis & clypeis deinceps inserta sunt, ut perpetuum esset egregii facinoris documentum. Et qvia tales præ ceteris in honore ac precio erant, factum inde, ut non æstimarentur insignia aliorum, nisi â manu Imperatoris simili modo venissent.

VI. Inde verò factum est porrò, ut non modo â plebejis per insignia istiusmodi distingverentur nobiles, sed etiam inter sese; cum non uniusmodi illa essent, sed diversæ formæ. & constructionis. Hinc adeò volunt, eum, qvi alterius insignia usurpat, non prohiberi tantùm id posse, sed etiam, si dolo malo fiat, de falso teneri. Prosp. Farinac. *qvæst. 150. n. 80.* Nec unis vicibus lites inde exortæ sunt, si qvando uniformia visa fuérunt arma & insignia. Et notum est ex facetiis duorum inter se litigium, qvod uterqve caput bubulum pro insigni haberet, qvi qvidem ad manus & arma venissent, nisi à tertio interveniente reconciliati hàc ratione fuissent, qvod alterius insignia caput tauri, alterius verò caput vaccæ gererent. Negat tamen Petrus de Andlo, *de Imp. Rom. lib. 2. c. 14.* competere potestatem prohibendi, si nihil omninò interfit, nec aliqva inde resultet læsio.

VII. Cæterùm communis est Doctorum sententia, licere unicuiqve sibi pro arbitrio arma & insignia fingere atqve fabricare, dummodo id non fiat ad æmulationem aut in

Digitized by Google

injuriam alterius ; nihilominus, si qva contentio de illis oborta fuerit, semper debere præferri ea, qvæ â Principe data & impetrata fuerunt. Negat tamen Bartholomæus Chassanæus, *catal. glor. mund. part. 1. consid. 38. conclus. 28.* unicuiqve in eligendis insignibus suum arbitrium esse relinqvendum. Non enim concedendum id esse ait villanis seu rusticis non habentibus aliqvam præeminentiam aut dignitatem; nec enim licitum esse talibus portare scuta, in qvibus sunt arma & insignia sculpta aut picta. Et hinc truffari, hoc est perstringi villanos â nobilibo, cùm dicitur, arma sunt villanorũ, qvia sumta sunt ad placitum. Et certè si rusticus aliqvis talia sibi velit formare insignia, qvalia nobilibus sunt in usu, jure id poterit prohiberi, cùm absurdum sit, eum, qvi ad stivam natus est, certis insigniis, nobilium more, ab aliis ejusdem fortunæ hominibus distingvi, cui tamen merchas, uti vocant, & signa, qvibus signare supellectilem & operas suas qveat, nemo fortè invidebit.

VIII. Sed nec aliis qvidem temere sibi hodiè licet eligere & fabricare insignia, præsertim postqvam concessio eorum inter reservata Imperatoris numerari cœpit. Neq; adeò probari simpliciter potest, qvod statuunt Doctores, liberum in eâ re cuilibet privato esse arbitrium. Inter privilegia, qvæ Comitibus Palatinis conferri ab Imperatore solent, sæpè etiam invenitur illud, ut possint de insigniis, qvibus privati utuntur, inqvirere, iisdemqve eos privare. Noch weiter geben wir N.N. Gewalt und Vollmacht / über aller und ieder / wes Würdens oder Wesens solche seyn / Wapen / Schild und Helm Erkundigung einzuziehen / aus was Ursach / indult und permission eines oder anders von ihnen geführt / examen zu halten / und da einig falsum oder unrecht erwiesen / oder sonst kein beweißlicher Titul von ihnen / solch Wapen zu führen / erlaubt / beygebracht werden kan / die Verbrecher nach Gestalt und Grösse der excess ernstlich zu rechtfertigen / ihnen ihre Wapen zu nehmen / und zu cassiren / darzu denn ihme N.N. alle und iede Obrigkeiten / wo er derselben Beystand anruffen würde / Beförderung / Vorschub und Hülffe erweisen sollen: ohnverhindert aller gerechtsamen Gewohnheiten / Privilegien / so darwieder von iemand vorgewand werden

werden möchten / welchen wir auch hiermit aus Käyserlicher Autorität und plenipotentz per expressum derogirt haben wollen / &c.

IX. Dixi potestatem concedendi insignia referri inter reservata Imperatoris, sed qvam ipsam tamen Imperator etiam aliis ex liberali gratiâ communicare solet. Nec ausi fuérunt olim Principes Germaniæ insignia alicui conferre, nisi eam ab Imperatore potestatem accepissent. Ejus rei ut fidem faciam, adducam diploma, quo Fridericus III. Elector Saxoniæ Anno M D VIII. Lucæ Cranachio insignia contulit, cujus hæc sunt verba: Von GOttes Gnaden wir Friedrich / Hertzog zu Sachsen / des Heil. Römischen Reichs Ertz-Marschall und Churfürst / Landgrafe in Thüringen / und Marggrafe zu Meissen / Römischer Königl Majest. und desselben Reichs Stadthalter General / bekennen mit diesen unsern Briefe / und thun kund allermänniglich: Nachdem wir von dem Allerdurchlauchtigsten / Grossmächtigsten Fürsten uñ Herrn / Hn. Maximilian / Römischen König / zu allen Zeiten Mehrer des Reichs / zu Hungarn / Dalmatien / Croatien / ꝛc. Könige / Ertzhertzogen zu Oesterreich / Hertzogen zu Burgundien / zu Braband / und Geldern / ꝛc. und Pfaltzgrafe / ꝛc. unsern allergnädigsten Herrn / unter andern sonderlich begnadet seyn / Wapen zu geben / nach besage seiner Königl. Majest. Briefe / des Datum siehet also: *Datum in civitate nostrâ Imperiali Augustâ d. 8 mens. August. 1500. regnorum nostrorum, Romani XV. Hungari verò XI.* und lautet der Artickel der Begnadung also: *Præterea ex præfatâ nostrâ Regiâ autoritate damus & concedimus plenam & omnimodam ex certâ nostrâ scientiâ motuq; proprio potestatem qvod possis & valeas in provinciis tantùm & jurisdictione Ducatûs tui & terrarum tuarum hereditariarum universis personis, qvæ sub dominio & jurisdictione tua, & à te ad hoc idoneæ, honestè, habiles & virtutibus insignes, ac claræ repertæ fuerint, super quibus conscientiam tuam oneramus, concedere, dare atqve largiri, ac galeas cristatas, insignia armorum & jus deferendi, eisqve omnia alia & singula privilegia, jura, immunitates, honores, consvetudines & libertates dare atq; con-*

conferre, ut eïsdem uti, frui, gaudere & lætari posſint, qvibus cæteri idem armorum jus â nobis nacti hactenus freti ſunt, ſeu qvomodolibet patiuntur conſvetudine vel de jure decernantur & hoc regio ſtatuentur edicto, qvod hujusmodi per te privilegiandi & eorum heredi per te privilegiandi & eorum heredes, ſed ad eos etiam privilegium extendere volueris, ac heredum heredes ſeriatim in perpetuum clypeos, arma & inſignia qvæ per te illis conferentur, habere deferre ac geſtare, illisq; in omnibus & ſingulis, honeſtis decentibusq; actibus & expeditionibus tàm ſerio qvam joco, prælio, duello, ſingulari certamine, haſtiludiis qvibuscunq; pugnis cominus eminùs, vexillis, tentoriis, ſignis, ſigillis, monumentis ædificiis, ſupellectile & aliis in locis omnibus, prout eorum voluntas ac deſideriũ reqviſiverit aut neceſſitas exegerit, uti ac frui poſſint & debeant, aptiqve ſint & idonei ad ineundas & recipiendas omnes prærogativas, gratias libertates, jura & conſvetudines, qvibus cæteri à nobis & ſacro Imperio hujusmodi ornamentis inſigniti gaudent & potiuntur absq; alicujus impedimento & contradictione, &c. Als haben wir/ ꝛc.

X. Concedi ea poteſtas ab Imperatore etiam ſolet Comitibus Palatinis, eaqve latior qvandoq; qvandoq; adſtrictior, additâ plerumq; hâc clauſulâ, ut caveant ſibi, ne inſigne Imperii Romani, (aqvilam ſcil.) aut aliorum Principum, per poteſtatem hanc conceſſam conferant: Doch ſolle gedachter N. ſein fleißig Auffſehen haben / daß er / in Krafft dieſer unſerer Käyſerl. Freyheit/ unſern Käyſer- oder Königlichen Adler/ auch anderer Fürſten/ Graffen oder Freyherren alt erblich Wapen und Kleinod/ auch iemands/ wer der wäre/ eine oder mehr Königliche Krohn auf den Helm/ noch ſonſten nicht verleihen / welches wir uns hiermit vorbehalten haben wollen. Aliqvando poteſtas ea ad certum numerum reſtricta eſt, ne ultra qvatuor aut qvinqve honeſtis & virtute conſpicuis Viris qvotannis inſignia conferantur; cujus limitationis hic præcipuè ſcopus eſt, ne liberalitate Comitum Palatinorum nimiâ poteſtas ea vileſcat, utve ipſi circumſpectè agant, ſuisve ne abutantur privilegiis.

XI. Ex varietate ſcutorum, galearum, metallorum, aliorumqve

Digitized by Google

qve ornamentorum, certæ tandem constitutæ sunt regulæ, qvibus in artis formam redigi cœpit curiosa de insignium ratione subtilitas. *Tot*, inqvit alicubi Erycius Puteanus, *regulæ natæ, qvot formis dividi, decussari, obliqvari area scuti potest, qvot fascias, tænias, limbos, qvot palos, vectes, capreolos habet, qvot turres, ædes, castella; qvot ûndas, nubes astra; qvot aves, pisces, qvadrupedes; qvot ungves, dentes, cornua; qvot arbores, herbas, flores; qvot faces, lampadas, ignes; qvot rhombos, plinthides, globos; qvot instrumenta, machinas, moles. Videmus & galeam variari, apertam & clatratam, nunc rectam, nunc versam & obliqvatam, nunc serto redimitam, coronâ cinctam, fastigio turbinatam. Etiam à metallo hîc dignitatis pretium est; & excellit, qvod maximè avaritia æstimat, qvodq; igni à Pindaro comparatur, &c.*

XII. Ars ipsa dicitur Haraldica, qvæ cùm diu hactenus neglecta fuerit, nunc demum per ejus Cultores reviviscit quasi, & pristinum recipit splendorem. Dici autem non potest, qvibus regulis, qvibusq; observationibus & qvantâ curiositate ea suos occupet amatores. Animalia, aves, bestias, pisces, formare nõ licet pro cujusq; lubitu, neq; colores jungere pro arbitrio cujusqve, sed in omnibus istis certa aliqva observanda sunt principia, qvorum nonnulla refert Bartholomæus Chassanæus, *catal. glor. mund. part. 1. consid. 38.* eoqve pertinent versus, qvos recenset Antonius Tessaurus, *d. decis. 270. n. 38.*

E qvantunq; il costume
nostro voglia,
Che nel compor le armi gere diuise.
Il metal col metallo non s' accoglia.
Ne color con color giamai si mise,
Pur ei per sodisfar alla sua voglia
Argento con pur oro in un commise,
Dicendo, dica pur chi uuol, ch'io falli,
Ch'io porrò insieme gli ottimi metalli.

Digitized by Google

Perſtringit tamen etiam hanc artem, diſciplinarum omnium atqve artium cenſor nimiùm ſeverus, Henricus Cornelius Agrippa, *de vanit. ſcient. cap. 81.* ubi de Heraldorum origine nonnulla addit, qvæ non ubivis occurrunt. Nos verò nunc properabimus ad alia inſtituto noſtro magis conducentia.

XIII. Pertinet verò huc, qvod in nonnullis benè conſtitutis Rebuspublicis receptum eſt, ut non cuivis promiſcuè cujusvis coloris cerâ in imprimendo ſigillo uti liceat, & pro ſingulari beneficio Principis habeatur, ſi qvid tale ſpeciatim concedatur. Scribit Johannes Tilius, *de reb. Gall. lib. 2.* His *ſolis Regibus competit, ut cerâ alba obſignent diplomata; Principes verò reliqvi obſignant aliis coloribus, ut nominatim oſtendunt privilegia duo Renato Siciliæ Regi poſteriſq; ejus, rectâ lineâ deſcenſuris à Ludovico XI. Rege 23. Januarii anno 1468. & menſe Majo 1469. attributa, ut alba cera liceret ipſis obſignare in Regnis Hieroſolymorum, Siciliæ, & ditionibus aliis tùm in Gallia, tùm extra Galliam, &c.* Aliter verò Bodinus, *de Rep. lib. 1. cap. 8.* qvi diſcrimen facit inter leges perpetuas & edicta temporaria, atqve illas cerâ viridi ac ſericeis vinculis purpurei ac viridis coloris muniri, ad hæc verò nec ſericeos funiculos, nec ceram viridem, ſed flavam adhiberi ſcribit. Eiq; adſtipulatur Cardinus Bretius, *lib. 2. de ſuprema Regis auctoritate.* Qvi dubitare faciunt de fide Tilii, ceram albam pro flava reponentis.

XIV. Diſputatum memini, utrum in Imperio Romano hodiè liceret unicuiqve, & nobilibus præſertim promiſcuè qvibusvis, rubrâ cerâ uti. Sanè enim fuit aliqvando certus aliquis ſelectus color, qvem in promiſcuos usûs transire noluerunt Principes, ſibi vel ſolis, vel ſuæ familiæ, vel etiam præcipuis poſt ſe Magiſtratibus eum reſervantes. Ita Neronē interdixiſſe uſum amethyſtini & Tyrii coloris, refert Svetonius; *in ejus vita c. 32.* Ita uſum purpuræ Princeps ſibi ſuæqve domui receperat, qvod videretur eminentiæ ejus adverſari, eodem cultu privatos, qvo Principem conſpici, *l. 3. & 4. C. de veſtib. holover.* Ad eundem modum etiam in ſubſcriptionibus nominum certâ

certâ tinctură utebantur Imperatores, qvæ sacrum encaustum dicebatur, confectum ex decocti muricis & triti conchylii ardore, eoqve ex constitutione Leonis in *l. 6. C. de diverſ. reſcript.* solis Imperatoribus uti licebat, cæteris omnibus ejus usu, imò & confectione sub bonorum proscriptione & pœnâ capitali interdictum. Pari modo prasinum colorem magni semper æstimatum fuisse apud Turcas, tùm & Græcos Imperatores, notat Wilhelmus Schickardus, *in proœm. ad Tarich. Perſicum.*

XV. Sed enim prohibitio talis ceræ rubræ, cùm nulla omninò extet in Imperio Romano, usum ejus cuivis licitum esse ex vulgari seqvitur JCtorum axiomate, qvibus permissa esse censentur omnia, qvæ non sunt prohibita. Aug. Barbosa *in axiom. lib. 14. c. 25.* Subest tamen alia ratio, qvæ de prohibitione, aut re saltem per consvetudinem illicitâ haud vanam præbet conjecturam. Solent enim hodieqve Imperatores singularis beneficii & privilegii nomine usum ceræ rubræ exsertis verbis concedere, & hanc potestatem etiam Comitibus Palatinis â se creatis aliqvando conferre; qvod certè frustrà fieret, si cuivis promiscuè usus ille permissus esset. Privilegium enim aliqvid aliud operari debet, *l. fin. C. de inoff. teſtam.* Nec privilegium dici posset, si cæteris omnibus idem jus competeret jure communi, & sine speciali concessione. Ut maximè igitur denegatus ceræ rubræ usus non possit ad legem aliqvam expressam prohibitivam referri, sufficit, per concessionem privilegii tacitè subinnui, reliqvis omnibus, qvibus privilegium tale aut etiam consvetudo non adsistit, interdictum eum esse, nec posse adeò qvenqvam, nisi ex concessione aut consvetudine receptâ & inveteratâ ejus esse compotem.

XVI. Ex hoc principio respondit Collegium Facultatis juridicæ Lipsiensis, mens. Sept. 1679. Ob nun wohl Titius anführen möchte / daß einem ieden / mit was vor Wachse er siegeln wolte / und also auch des rothen Wachses sich hierbey zu bedienē / in Ansehung solches nirgend ausdrücklich verbothen / frey stehe / gestalt er sich denn auch eine geraume Zeit hero solches

gebrauchet ; Demnoch aber / und dieweil in dem mit überschickten extract der erneuerten Tax-Rolle derer Käyserlichen privilegien / die rothe Wachs-Freyheit außdrücklich mit enthalten / und aus unterschiedenen von Römischer Käyserlichen Majestät allergnädigst ertheilten Adel-Brieffen zu ersehen / daß die Freyheit / mit rothen Wachs zu siegeln / einem und dem andern absonderlich vergömet worden / daraus denn abzunehmen / daß solches / ungeachtet ein außdrücklich Gesetze dießfalls nicht verhanden / ein ieder / so dergleichen privilegium nicht vorzulegen hat / solches sich nicht alsofort zu gebrauchen befugt / etc. und er (Titius) also dießfalls keine possess vor sich anziehen mag ; So ist er auch bey so gestalten Sachen sich des siegelns mit rothen Wachse zu enthalten / oder so er dessen befugt zu seyn vermeinet / einen gewissen titulum beyzubringen schuldig / V. R. W.

XVII. Ad eundem modum respondit Collegium Juridicum Wittebergense an Sempronium, mens. Sept. 1679. Wes nun gleich Titius sich auf die possess vel quasi, in welcher er sich befindet / beziehen will / auch ferner vorgeben möchte / daß / mit rothen Wachse zu siegeln / niemahls verbothen worden ; Demnoch aber / und dieweil durch eine vor langer Zeit eingeführte Gewohnheit / der Gebrauch des rothen Wachses allein den Standes-Personen / und die in einer Hoheit sich befinden / nachmahls auch denen jenigen / welchen es durch ein sonderliches privilegium verstattet worden / zukömt / gestalt denn solches von Käyserlicher Majestät in den ertheilten Comitiven und Adels-Brieffen absonderlich vergönnt zu werden pflegt / und sonst niemand dessen zu gebrauchen befugt / dahero auch die possess alleine ohne vorgehenden titulo kein Befugniß operiren kan ; So ist der Landes-Fürst Titium dahin / daß er wegen gebrauchten rothen Wachses den titulum seiner vorgeschützten possess beybringe / anzuhalten wohl befugt / V. R. W.

XVIII.

XVIII. Cæterùm de obsignationibus aut sigillationibus, uti aliqvando dictæ fuerunt, in genere, ut hìc sólliciti simus, nostrum non patitur institutum. Signatorium annulum, sive sigillatitium, qvi characterem habebat, sibi propriâ autoritate formare poterat unusqvisqve. Moris enim fuit apud Romanos, ut domi supellex penusqve omnis annulo tali, qvi adjunctam clavem habebat, signaretur, ne qvid furto auferretur. Formam, sive figuram, describit Justus Lipsius, *ad lib. 2. annal. Taciti.* Videntur iidem annuli ad contractûs, epistolas, & testamenta tàm sua, qvàm aliena adhibiti. Sed isti ad nostram hanc materiam haudqvaqvàm pertinent. Ubi verò mos prodiit novus sigillorum appensorum, nec ad claudendas literas, sive testamenta, sed ad firmitatem & autoritatem ipsis majorem conciliandam inventorum, non cuilibet tali sigillo uti licuit, sed Regibus ac proceribus Regni tantùm, Comitibus, Ducibus, ac nobilibus præcipuis, qvi adepti erant militiæ eqvestris dignitatem, qvandoqvidem summus hic tùm habebatur nobilitatis gradus. Idq; adeò obtinuit, ut putet Ducheſnius, referente Du Fresne, *in glossar.* solos milites habuisse jus sigilli pensilis, qvanqvàm id putet etiam armigeris aliqvando competiisse, qvi tamen sigilla mutaverint, cùm militiam consecuti fuissent.

XIX. Sed & in ipsâ sigillorum materiâ aliqva observata fuit differentia, pro dignitate scilicet & conditione personarum, qvi jure sigilli utebantur. Id enim vel metallo imprimebatur, vel ceræ. Inter metalla aurum etiam & argentum adhibebatur, utplurimùm verò plumbum. Auro utebantur Imperatores in confirmandis constitutionibus, aut legibus pragmaticis. Ita legitur in fine constitutionis Basilii Porphyrogennetæ, qvam edidit *de struendis Ecclesiis & religiosis domibus*, apud Leunclavium, *in jure Græco-Rom. lib. 2. Ut q; sanctæ & immutabilis esset hæc constitutio, propriâ manu subnotatam aureo qvoq; sigillo subsignari jussimus.* Et in Nicephori Botaniatæ aureâ bullâ *apud eund. Cui bullæ rubris literis subscripsit, & per eas veritatem clariorem di-*

ctans verum ei ſigillum, qvaſi qvoddam aureum corollarium adpendit. Aliqvando tamen cerâ ſolummodò uſi fuerunt in confirmandis talibus conſtitutionibus iidem Imperatores. Extat Johannis Comneni aurea bulla, *ne qvid ab Eccleſiâ, Epiſcopo ſuo orbata, Qvæſtor exigat*, qvæ his verbis concluditur: *Dat. menſe Aprili, indictione ſecundâ, rubris literis præpotentis & ſacratiſſimi Principis noſtri, in Porphyrâ nati, domini Johannis Comneni, cum uſitato cereo ſigillo.* In aliâ Manuelis Comneni conſtitutione hæc leguntur verba: *Dat. menſe Aprili, indictione XIIII, rubris literis ſacri Imperatoris noſtri. Item aderat uſitatum ſigillum cereum.*

XX. Patriarchæ in decretis ſuis plerumqve plumbea adpendebant ſigilla. Fidem eâ de re facit decretum Germani Patriarchæ Conſtantinopolitani, *de paralauriis patriarchalium monaſteriorum*, cui hæc adſcripta ſunt verba: *Pendebat infernè plumbea bulla, habens ex unâ parte ſanctiſſimam Deiparam, in ulnis geſtantem Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, ex alterâ autem has literas: Germanus Dei miſeratione Archi Epiſcopus Conſtantinopoleos, novæ Romæ, & œcumenicus Patriarcha.* Simili modo in Conſtantini Lichudis, *de ſervo criminali* decreto ſynodali: *Hæc ita ſancita, & eccleſiaſtico more perſcripta, & obſignata per bullam plumbeam.* Obſervabatur autem etiam hoc diſcrimen, ut pittaciis ac literis Patriarchæ Conſtantinopolitani, qvas ad metropolitas & ſeculares poteſtates mittebat, ſigillum tantùm è cerâ adponeretur; in iis verò, qvæ ad Imperatorem, ad Imperatricem, ad Cæſares, ad deſpotas & Reges omnes, & ad Patriarchas & Archi-Epiſcopos Catholicos dabantur ejus nomine, de plumbo ſigillum imponeretur. Et plumbum qvidem hodieq; in uſu eſt Pontificibus Romanis.

XXI. Cæ-

XXI. Cæterùm bulla propriè est orbiculus seu ornamentum circularis formæ supernè clausum, & intus cordis figuram habens. Olim pueris adpendebatur, ut esset amuletum adversùs fascinationes. Ab hâc orbiculari figurâ & adpensionis ritu translatum est nomen bullæ ad sigilla, qvæ literis adpenduntur. Sunt enim circularis figuræ, & qvia nonnullis literis appendebatur aurea bulla, qvibusdam plumbea, qvibusdam cerea, hinc factum est, ut ipsæ literæ ab hoc sigillo vocarentur bullæ aureæ, bullæ plumbeæ, & bullæ cereæ. Jacob. Gretser. *ad Codin. Curopalat. cap. 5.*

XXII. Sed qvid est, qvòd duplicis ceræ, aut duplicis bullæ, qvandoqve mentio fiat in Græcorum constitutionibus? Balsamon, *de privileg. Patriarcharum, part. 1. juris Græco-Roman. lib. 7.* *Audiant hi tàm ad amplitudinem Imperatoriam, qvàm patriarchalem, officia docendi pertinere propter unctionis sacræ vim atqve potestatem. Hinc enim usu venit, ut fideles Principes & Imperatores catechetico more cum populo Christiano colloqvantur, aut suffitum faciant, more sacerdotum, & cum cerâ duplici obsignent*, &c. καὶ μετὰ δικηρίου σφραγίζεσθαι. Claudius Salmasius, *de signand. testam. adverss. Herald. cap. 33.* δίπτυχον & δικήριον interpretatur esse sigillum utrinqve, sive in utroqve latere impressum. Sic enim usu receptum erat aliqvando, ut vel majoris solennitatis vel uberioris confirmationis gratiâ sigillum adderetur utrinqve impressum, ne si periret alterutrum aliqvando, de authentiâ & autoritate dubium oriretur.

XXIII. Hæc signandi & sigilla bullis imprimendi ratio nostris adhuc usitata est temporibus. Diversi modè tamen id alibi observatum discimus à Johanne Josselino, qvi *in antiqvitatibus Britannicæ Ecclesiæ*, qvando vitam ANSELMI, ArchiEpiscopi Can-

Cantuariensis, describit, inter alia mentionem facit antiqui diplomatis, ab HENRICO Rege Angliæ ANSELMO concesi, cujus occasione de more obsignandi Regio hæc verba addit: *Magnum Regis sigillum, quod nunc in fine diplomatum appendi solet, in hoc antiquo diplomate ad modicam membranæ partem paulatim extensam & excisam ex diplomatis sinistro latere adhæret. Sigilla verò antiquitùs diplomatibus suis Reges non adpendebant, quod tamen ab* EDVVARDO, *Regum Angliæ primo, indictum fuit, qui chartis suis adveritatis testimonium ceram impressam appendebat.*

FINIS.

INDEX

Digitized by G

INDEX
RERUM ET VERBORUM
in hoc de Juribus Majeſtatis Tractatu Academico notabiliorum,

A.

ABBAS,

ABbates hodiè ea potiùs ſuſcipiunt, qvæ ad ampliandam provinciam ſpectant. 558.

Juſta eâ de re qverela. ibid. 559.

Monſtruoſum, qvòd Abbates armati ad bella procederent, in hoſtes irruerent, cæderent ipſos, & cæderentur ab ipſis, juxta Baronium. 563.

ABUSUS.

Propter abuſum uſus rei tolli non debet. 667.

Exempla hujus rei. ibid.

Abuſibus magiſtrorum monetalium lex poſita. 832.

In abuſum trahi poſſunt materia, forma, pondus, character, & qvicqvid denique nummum vel intrinſecè conſtituit, vel extrinſecè ei accedit. 839.

Qvatenùs in maximos abusûs immunitates, Eccleſiis & Clericis à Principibus conceſſas, converterint Pontificii. 894.

Abuſus venationis ex tempore, loco, perſonâ, notatus. 1043.

Abuſui jumentorum in curſu publico modus poſitus. 1128.

ACADEMIA.

Qvâ ratione relegatus ex Academiâ, & excluſus ab eâdem, recipi & reſtitui poſſit? 210.

Sublimior & ſpecialior eſt cura Principis circa Academias. 361.

Nulla hodiè inter Europæas invenitur Academia, qvæ non proprium habeat Magiſtratum, propriamqve jurisdictionem & privilegia. 362. 457.

Qvando ſtatum hunc ſuum cœperint Academiæ, earumq; omnium antiqvisſima. ibid. add. 896.

Cur Academiæ communiter Univerſitates vocentur? 362.

Qvænam Academiæ, præter jurisdictionem, merum in ſubditos ſuos conſecutæ ſint imperium? 363.

Academias erigendi poteſtas extra territorium ſuum Principi non competit. ibid.

Qvid de Academiis, à ſolo Pontifice Romano confirmatis, ſentiendum? ibid. 364. 365.

Habitus purpureus, qvo per omnes Europæ Academias ornari ſolent Rectores, qvid denotet? 366.

Digitized by Google

Academiæ non tantùm Collegiis Canonicis ac Prælaturis accenſentur, ſed etiam præter Conſiſtorium Eccleſiaſticum, niſi aliud qvid conſvetudine fuerit receptum, judicem agnoſcunt neminem. ibid.

Pro cujusqve Academiæ inſtituto ceremoniæ variare poſſunt in promotionibus. 369.

In qvamplurimis Academiis, Italicis præſertim & Gallicis, in permultos qvomodo cadant ampliſimæ literarum dignitates? 371.

Cur Academiis Poëtas Notariosq; creandi poteſtas adhuc minùs conceſſa. 382. 389. 390.

Qvo tempore in Academiis jam introductæ fuerint dignitatum gradûs. 385.

Academiis in ComitiisSaxonicis lis mota, atqve deciſione Electorali compoſita. 505.

Academiarum Profeſſoribus immunitates à collectis non invidendæ. 896.

Qvanta ſibi ex Academiis percipere liceat emolumenta, fratres ſubroſtrani non attendunt. 898.

ACQVISITIO.

Acqviſitio bellica ut ſe habeat in rebus ſoli. 586. ſeqv.

Tota acqviſitio bellica perficitur per capionem ſeu apprehenſionem, qvæ facto momentaneo abſolvitur. 591.

De acqviſitione theſauri inventi. 1149. 1153.

ACTIO.

Ut qvis integrum & intemeratum ſuum retineat privilegium, plurimæ in eam rem competunt actiones tùm reales, tùm perſonales. 237. 238.

Injuriarum actio qvando locum inveniat. 239.

Omnes omninò actiones externæ, moralis bonitatis ac vitii capaces, ad ſummæ poteſtatis judicium vocantur. 356.

Qvâ ex lege actio in tabularium civilis & pecuniaria detur? 349.

Actionem adversùs eum, qvi ſervum alienum ſollicitâſſet ad aliqvid vel faciendum vel cogitandum improbè, dederunt Romani. 519.

Is nullam actionem habet, cui propter inopiâ adverſarii inanis eſt actio. 615.

Actiones odibiles qvænam dictæ? 620.

Qvâ actione repreſſaliatus, qvi damnum aliunde ſentit, experiri debeat? 626.

Num actio negotiorum geſtorum, vel ſecundùm alios ex L. Aqviliâ tùm ſit conveniens? 627.

Actiones morales ex finibus, non ex eventibus dijudicandæ. 90. 640. nec ex causâ efficiente. 929.

Actiones in publicanos ex jure conſtituto competunt plurimæ. 1021. 1022.

ACTUARIUS.

Actuarii judiciorum & Secretarii in Curiis qvandoq; dicti Notarii. 397.

ADIAPHORON.

Adiaphora qvæ ſint, juxta Agellium. 138

Adiaphora nullâ divinâ lege, nec naturali nec poſitivâ prohibita aut præcepta ſunt, & liberæ ſunt obſervationis. 164.

ADMINISTRATOR.

Qvinam dicantur adminiſtratores in Jure? 26.

Duces olim & Comites Adminiſtratores provinciarum. 430. 431.

ADMISSIONALIS.

Admiſſionales qvi fuerit. e? 49.

AD

ADORARI. ADORATIO.

Imagines Imperiales qvatenùs adoratæ. 48.

Immodicæ ſtatuarum adorationi qvomodo finem ſtatuerit Theodoſius Imperator? 49.

Adorari ſe Principes Chriſtiani ſalutatione paſſi ſunt. ibid.

Adorare & colere Deum prima naturæ lex eſt. 134. 137. 138. 140.

Peſſimum religionis genus eſt, qvo malas mentes, qvas tales norunt, ac profitentur, ut ne noceant, religioſo cultu adorant. 243. vid. RELIGIO.

ADULATIO.

Adulatio peſſima, qvam receperant inter ſe etiam Chriſtiani, ut Principum imagines conſecrarent. 47. 49. 50.

ADVOCATUS.

In veteri Eccleſiâ ad bona adminiſtranda & conſervanda conſtituti fuerunt certi Advocati. 352. 353 add. 358. 359.

Advocatum qvis qværere cogebatur moribus Sabaudiæ. 616.

Qvosnam Advocatos maximo honore dignos arbitrati fuerint Impp. 899.

An immunes ſint ab oneribus? ibid.

Qvinam veri dicendi ſint Advocati? ibidem.

ΑΔΥΝΑΤΟΝ.

Ἀδύνατον τὸ πανὶ, καὶ τὸ λυί qvid ſit? 157.

ÆDES.

Circa ædes ſacras Principi incumbit cura & inſpectio. 257.

Ad ædium ſacrarum ædificationem, & refectionem vel ad ornatum, olim collectæ fuerunt ſtipes. 866.

Aedes parochiales in cataſtrum non ſcribuntur. 880. add. 891.

Qvo jure ex nudâ areâ ædium collapſarum aut combuſtarum tributa, aut canonem ſibi ex ædibus debitam exigant Magiſtratus? 882.

Aedes in univerſum omnes, qvales & qvantæcunqve fuerint, ſolis iſtis exceptis, qvæ â miniſtris Eccleſiæ & Reipublicæ habitantur, collectarum oneri ſubſtant. 883.

An ædibus oppidanis, qvas ſibi Profeſſor comparaverit, immunitatem, ædibus Profeſſoriis competentem, communicare poſſit? 898.

Utrùm Docentes æqvè in provinciis, atqve Romæ ædes, à metatis immunes habere debeant? ibid.

Magnificis ædibus non ad modum precii illarum, ſed ad emolumenta collectarum qvantitas imponenda. 943. add. 952.

Pro deſtitutis & deſertis ædibus qvatenùs onera qvis ſuſtinere debeat. 949.

ÆDIFICARE. ÆDIFICATIO.

Aedificatio templorum qvâ ratione qvibusvè conditionibus occipienda & abſolvenda. 257. 258.

Ex ædificatione Eccleſiarum qvatenùs jus Patronatûs veniat? 328.

Qvid ſit ad æmulationem ædificare? 638. 639. 640. 641. add. 1086. ſeqv.

Ad ædificationem ædium ſacrarum, &c. vid. AEDES.

Ad ædificationem noſodochiorum & carceris publici, &c. reditûſq; & lucra ex ollâ fortunæ, uti vocatur, (Glücks-Topff) Belgæ & aliæ civitates contulerunt. 730.

De ædificatione in litore, an conceſſa? 989. add. 1069. 1073.

Digitized by Google

Utrùm privatus in flumine ædificare posſit molendinum? 1083. 1086. ſeqv.

ÆQVALITAS.

Aeqvalitas in civitate maximè ſervanda. 928.

In qvâ re conſiſtat potisſimùm æqvalitas iſthæc. ibid.

Aeqvalitas rei ad rem in modo collectandi habenda. 935. 936. 940.

Qvâ ratione vix fieri posſit, ut æqvalitas ubiqve ſervetur. 952. add. 617.

ÆQVITAS.

Aeqvitate mollienda eſt legum durities. 179. add. 200.

Aeqvitas qvibusdam in naturalem & civilem diſtingvitur. 180.

Aeqvitas non ſemper in lenitate, ſed interdum etiam in ſeveritate conſiſtit. ibid. 181.

Aeqvitati qvando præferendus ſit rigor legis ſcriptæ. 181. *remiſſivè.*

Aeqvitas vel intrinſeca eſt, vel extrinſeca, inibiq; utriusqve deſcriptio. 182.

Aeqvitati naturali contrarium, pro alienis debitis alios moleſtari. 620.

Aeqvitas poſtulat, ut priùs provideatur incolis, apud qvos frumenta creverunt, qvàm exteris. 724.

ÆRARIUM.

Aerarium publicum ad ſolutionem juſti precii tenetur, ſi Princeps res privati ex causâ publicæ utilitatis & neceſſitatis auferat. 89.

Cur ex ærario publico balnea & ſpectacula olim exhibita? 865.

Præcipuus ærarii Eccleſiaſtici finis. 866.

Aerariorum paupertas hodiè. 867.

Ne ærarium publicum emolumentis ſuis defraudetur, qvid creditoribus incumbat? 943.

Ad ærarium olim certatim contulerunt, ſecus ac hodiè fit. 953.

In commune ærarium inferenda mulcta, & ſuperflua, qvæ fiunt ex collectis. 963. 968.

Si ærarium Principis exhauſtum, qvid ſubditis facere par ſit? 972.

ÆS.

Antiqvitùs ex ære fiebant nummi. 813. 824.

Modus contribuendi optimus ſecundùm æs & libram. 936. 940. 951.

ÆSTIMATIO.

Aeſtimatio publica, cujus ſit mentio in *l. 1. ff. de contr. empt.* qvomodò ſit intelligenda? 832.

In æſtimatione bonorum faciendâ duo notari debent. 942. 943.

Aeſtimatio numiſmatum. vid. VALOR.

ÆSTIMUM.

Aeſtimum qvid ſit? 915.

In æſtimum & bona & æſtimatio eorum accuratè conſignari debent. 946.

Si in æſtimo aliqva reperiatur inæqvalitas, corrigi, reformari, & mutari id debet qvocunqve tempore. 948.

ΑΙΣΧΡΟΚΕΡΔΕΙΑ.

Αἰσχροκέρδεια qvando abeſt à mercaturâ & honeſta ea eſt, & multo honore habenda. 672. 677. 678.

In αἰσχροκέρδειαν facilis eſt negotiationis lapſus. 673.

Propter αἰσχροκέρδειαν eorum, qvibus exercitium monerandi conceſſum eſt, plurima ſemper inſecuta ſunt mala. 840.

ÆTAS.

Aetatis veniâ à Principe eſt impetranda, qvam tamen is interdum mediatè concedit. 222. 224.

Ætas ita declarata non malè fictitia dicitur. 222.
Certus ætatum finis & modus præscriptus est, ibid.
Ætatis veniam qvando masculi impetrent. 223. sed qvæ in personis illustribus non semper observatur. ib.
Ætatem & masculus & fœmina probare debent. 224.
Formula, in Aulâ Elect. Sax. concepta, qvâ venia conceditur ætatis ibid.
Effectus impetratæ veniæ ætatis. 225.

AGER.

An ager hostilis capi possit? 586. 587.
Qvomodo caplo sive occupatio aut apprehensio agrorum fieri aut perfici possit? 592.
Utrùm, qvi postliminiò agrum aut fundum recepit, fructûs, à possessoribus perceptos, repetere possit? 594.
Ager tributarius onere liberatur, simul atqve in eo fundata fuerit Ecclesia, aut ædificatum cœmiterium. 880.
An propter temporariam agrorum sterilitatem ordinariæ collectæ remitti possint? 882.
An compensatio sterilium agrorum semper locum habeat? 948. 949.
Agri vectigales & emphyteviticarii qvi dicantur? 973.

AGON.

Agones Capitolini qvem in finem olim fuerint instituti? 383. 385.
Agones Capitolini qvamdiu duraverint, & qvot eorum numerentur. 386.

AGGRATIARE s. Gratiam facere.

Jus aggratiandi qvid sit? 199.
An à Principe, salvâ justitiâ & utilitate publicâ, exerceri congruè possit? ibid.
Interpretum hâc in parte disconvenientia, *remissivè*. ibid.
Gratiam delinqventi Princeps facere potest, si delictum commissum sit adversùs legem positivam. ibid.
Si qvando morte punire delicti alicujus gravioris reum voluerit jus divinum, sine urgente necessitate remitti supplicium mortis non potest. 200.
Magnoperè laudata inter Politicos Principis clementia, ut qvem ignoscendo servare possit, illi gratiam suam impertiat, & tàm exosa habeat crebra supplicia, qvàm Medicus funera. 202.
Exemplo claratur. 201.
Qvousq; jus aggratiandi pertingere possit? ibid.
Qvando juri aggratiandi locus esse potest, additis causis, qvæ sibi in eam rem visæ fuerint sufficientes, Principem plerumqve monere solent JCti, qvi sententias ejusmodi capitales in Collegiis concipiunt. 103.
Exemplum tale illustre, ex casû oppidò notabili. ibid. seqq.
Ab jure aggratiandi qvomodo dependeat restitutio damnatorum. 209.

AGRICOLA.

Inopes agricolæ propter modicum precium, si frumentum in herbis ematur, ad extremam Inopiam redigantur. 725. 726.
In constituendo rerum précio circumstantiæ abundantiæ & sterilitatis considerandæ, nec non sumptuum ac laboris, qvem agricolæ impenderunt, ne hi damno afficerentur. 781.

Digitized by Google

AGYRTA.

De agyrtarum ſtudio qvid ſentiendum? 719.
De agyrtarum artibus, *remisſivè*. ibid.

ALIENARE. ALIENATIO.

Utrùm Princeps alienare poſſit principatum aut regnum, & jura ad imperium pertinentia? 101. ſeqv.
An, ſi in pleno jure proprietatis Regna, ab Imperante illa alienari poſſint? ibid.
Qvid requiratur, ſi firma & valida atq; perpetua debeat eſſe alienatio? 102. ſeqv.
An damnatus reſtitutus recuperet etiam ea bona, qvæ à fiſco jam ſunt alienata? 211. 213.
Innocenter damnatis tàm alienata, qvàm non alienata bona ſunt reſtituenda. 212.
In alienatione bonorum immobilium opus habet decreto, qvi jam veniam ætatis impetravit, & utitur tum jure minoris. 225.
Ne alienentur Eccleſiæ bona, caveat Princeps. 350.
Alienationis juſtæ qvas faciant cauſas? ibid. 351.
Qvid factum ſit, ubi Reges atqve Impp. ex reditibus Imperii qvosdam alienarunt? 429.
Qvâ ratione alienari poſſint integræ regiones & populi? 566.
In bonis Eccleſiæ acqviſitis Princeps alienationem prohibere omninò poteſt. 708.
Non ſunt alienanda in Eccleſiam bona Laicorum immobilia ſine Principis conſenſu. 710. add. 895.
Qvid populus in publicis rebus alienare poſſit? 719.
Alienationis ſpecies eſt, ſi Princeps per alios exerceat jus monetam cudendi. 840.
In caſu neceſſitatis, pro redemtione captivorum & eleemoſynâ pauperum, alienari poſſunt vaſa ſacra, &c. 893.
An rem videatur alienare, qvi patitur uſucapi? 982.

ALIMENTUM.

Ædificare templum non licet, antequam conſtet, utrùm miniſtri ei deſtinati congruis alimentis ſuſtentari qveant. 257.
Cauſa alimentorum, qvæ maritus debet uxori, ubi tractari debeat. 354. 355.
Apoſtoli manibus ſuis alimenta ſibi qvæſiverunt. 686.
Qvemadmodùm in caſu alimentorum deficientium honeſta negotiatio Clericis denegari neqvit, ita nec Profeſſoribus. 688.
Alimentorum debita reſcripto moratorio ſuſpendi non poſſunt. 801.
Ut miniſtri Eccleſiæ, pauperes, &c. ſua acciperent alimenta, ærariæ Eccleſiaſticæ conſtituuntur præcipuè. 866.
Qvi operis manualibus alimenta qværunt, etiam pauperum nomine veniunt. 878.
Si aliundè habeant ſua alimenta Clerici, non erit abſurdum, ut tempore neceſſitatis ex ipſis decimis colle&æ ſolvantur. 892.

ALVEUS.

Alvei mutatio ad διάσκεψιν de fluminibus pertinet. 1064.

Alveus, qvi & venter & lectus fluminis dicitur, cujus sit? 1071.

Num alveus desinat esse publicus, si, mutato alveo noviore, ad priorem alveum reversum fuerit flumen? 1072. 1079. 1080.

AMNESTIA.

Per amnestiam generalem qvicqvid damni datum est in bello, utrinqve compensetur. 663.

ANAΘHMA.

Ἀναθήματα inter res sacras recensita. 46.

ANARXIA.

Ἀναρχία statuenda, si Majestas legis condendæ potestatem non haberet. 111.

ANΔROΛHΨIA.

Ἀνδροληψία qvid fuerit in jure Repressaliarum? 600.

Ἀνδροληψίαν permiserat lex Attica. 603.

ANFRACTUS.

Anfractus qvot pedes habuerit secundùm L. XII. tabb. 1108.

ANGARIA. ANGARIARE.

Angaria cognitio qvæ Augustino dicta fuerit? 783.

Angariare qvid? 1125.

ANNONA.

Ad classem earum rerum, qvæ propter indigentiam Reip. ne exportentur, refertur, qvicqvid ad annonam pertinet. 723.

Nulla Resp. tàm beata, qvæ non alat vastantes annonam. 724.

Inter se qvoq; cives sæpenumerò facere solent contra annonam. ibid.

Ad annonam emendam ut conferant pecuniam, ditiores cogi possunt. 740.

Ne deficiat annona, etiam extra necessitatis casum, cogi qvandoq; potest, qvi res, ad victum necessarias habet, ut vendat. 741.

Annonæ gratiâ mercatûs hebdomadales haberi solent. 750.

Ut annona ne cariùs justo vendatur, necessaria est superioris inspectio. 780. 781.

Navicularii olim, qvi annonæ vehendæ serviebant, immunes à vectigalibus erant. 1005. 1007.

ANNULUS.

Annuli signatorii qvid juris olim habuerint, & hodiè? 1169.

APPELLATIO.

Appellatio injustæ sententiæ theriaca dicta, & cur inventa? 476.

Utrùm in casibus non excepeis, si appellatio per saltum facta fuerit, supsistat appellatio ita interposita? 477.

Appellatio gradatim ad superiorem fieri debet. 478.

Utrùm valeat appellatio alternativa? 479.

Non admittenda appellatio à Principe malè informato ad meliùs informandum. 480. add. 482.

A sententiâ, ad rescriptum Principis latâ, appellari potest. 481.

Cessante appellatione, locum habet revisio. ibid.

Nimias

Nimias appellationes C. Caligula inhibuit. 482.
Formula, *appellatione remotâ*, qvid significet? ibid. 483.
Quatenùs appellationem rejicere possit Princeps. 484.
Prohibitâ appellatione, non tamen prohibita est supplicatio, & appellatione remotâ nullitatis institui qvæstio potest. 486.
Non appellandi jus utrùm per præscriptionem acqviri possit? 487.
An etiam in Saxonico non appellandi jure supplicatio & nullitatis deductio locum inveniat? ibid. 488.
Utrùm statuto tolli possit appellatio ad superiorem? 488.
Lege appellatio tolli potest. 489.
Clericis appellationem ad transmarina judicia planè interdictam voluerunt patres Africani. 515.
Qvoad supersit remedium appellationis, nec per injustam qvidem sententiam justitia denegata est. 610.
Qvatenus appellationes in causâ collectarum & contributionum interdictæ. 955.
In appellationis judicio disceptatum, an admittendum arestum in partes metallicas? 1145.

APOSTOLUS.

Primum ab Apostolis habitum Concilium. 278.
Apostoli ipsi manibus suis alimenta sibi qvæsiverunt. 686.
Apostoli cur agros & prædia, Ecclesiæ olim oblata, alienari & vendi voluerint? 728.
A primis Apostolorum temporibus collationes ad Ecclesiam factæ. 865.

APOSTOLI sive LIBELLI DIMISSORII.

Ubi impetrandi fuerint Apostoli, tempestivè de judice, ad qvem devolvi appellatio debeat, certiorari potest judex inferior. 479. add. 483.

AQUA.

Qvid de probâ frigidæ aqvæ, ut fagæ suam manifestam reddant innocentiam, sit sentiendum? 148. 149. & *remissivè* 150.
Moles aqvæ, ad molem terræ comparata, multò minor est. 992.
Aqva profluens naturali jure communis esse dicitur. 1067.
Inter aqvam profluentem, & flumen differentia. ibid.
Aqvæ ductus an prohiberi possit? 1068. 1078.
Qvâ de re copiosiùs, *remissivè*. 1078.

ARCHIDUX.

Archiducum nomen Austriacæ familiæ soli competit. 429.
De his Ducibus notatu digna. 430.

ARCHIEPISCOPUS.

Ab ArchiEpiscopis synodi diœcesanæ indictæ fuerunt & celebratæ. 294.
ArchiEpiscopus Cantuariensis olim Legatus natus dictus. 513.
Dum ArchiEpiscopi simul Comites hodiè sunt, Duces & Principes, ea potiùs ab illis suscipiuntur & geruntur, qvæ ad ampliandam provinciam spectant. 558.

ARCHITECTUS.

ARCHITECTONICUS.

Potestas circa Religionem cur dicatur Architectonica? 271.

Digitized by Google

Architectus qvemadmodum sub se habet alios ministros, qvi structuram perficiunt; ita in Religionis negocio Princeps architecti vicem sustinet, &c. ibid. add. 402.

ARCHIVUM.

Archivum qvid sit? 393.

ARESTUM.

Practica fori Lipsiensis tradit, durantibus nundinis, nullum omninò decerni arestum, sive reale sive personale. 751.

Num etiam in alio loco idem de non arestando privilegium obtineat? 752.

Utrùm, si mercator Lipsiensis suspectus sit, in Cancellariâ Principis adversus eum arestum petere, nundinarum tempore, liceat? ibid.

Rationes affirmativæ. 753. & negativæ. 754.

Arestum, in Curiâ impetratum, an afficiat partes metallicas? 1145.

ARGENTUM.

Argentum an ad barbaros aut hostes exportare licuerit? 722. 723.

Argento comparari posse in universum omnia, postqvam viderunt homines, Φιλαργυρία cepit incrementa. 810.

Argentum, ceteraqve metalla qvatenùs liberè in commercio. 814.

Argentum ex se & suâ naturâ non constituit nummum. 822.

Argenti nobilitas an in opinione hominum consistat? 824.

An summæ argenti puritas duodecim absolvi denariis possit, qvorum unusqvisqve 24. contineat grana? 828.

In monetariâ arte argenti ad argentum, secundùm symmetriam qvoqve, facienda est comparatio. 829.

Argenti libra una qvid valuerit tempore Constantini M. 834.

In regno Galliæ olim qvandoqve raritate argenti eviluit aurum. 835.

Qvis primus argentum signaverit, *remissivè*. 836.

ARGENTIFODINA.
Vid. FODINA.

ARIPENNIS s. ARIPENNUS.

Aripennis qvid? 1108.

ARMA.

Armis resistere Principi, subditis non licet, si vel hæreticum cultum introduceret. 772.

In armis maxima vis & potentia, & totum jus, qvod circa arma versatur, Principi ut tribuatur, Majestatis jubet ratio. 646.

Utrùm cum infidelibus arma jungere liceat? 651. 653.

Nobiles armis potiùs adsvefiant, qvàm mercaturis. 676.

Cum barbaris & infidelibus solum armorum & earum, qvæ ad bellum faciunt, rerum, commercium prohibetur. 705. 720.

Finis hujus rei. 706.

Armorum genere facilè superabantur Barbari à Romanis. ibid.

Hodiè in armis tùm fabricandis, tùm tractandis, si non superiores, saltem non impares sunt Turcæ. ibid.

In tractandis armis, & usu machinarum bellicarum, qvis informaverit Turcas? ibid.

Digitized by Google

Armorum commercium ob salutem Reip. haud rarò ne civibus qvidem permittendum. 720. add. 646.
Armorum usus antiqvissimus. 1158. 1159.

ARMANDIÆ.

Armandiarum jus diversimodè exponitur. 646.
Hodiè de officinis publicis, in qvibus arma fabricantur & reservantur, accipitur. ibid.
Hâc de re copiosè, *remissivè*. ibid.

ARS.

Ars ungventaria Hebraâ phrasi qvid denotet? 90.
Culinariam artem, pistoriamqve fœminæ nonnunqvam in aulis exercuerunt olim, *remissivè*. ibid.
Qvi qvæstuarias artes exercent, rem magnam præstiterint, si charitatem erga proximum servarent. 673.
Qvatenus inter viles artes numeretur mercatura. 676.
Non omninò vacant culpâ, qvi artes istiusmodi per alios exercent. 678.
Ars cauponaria plerumqj, & apud plerosqj populos, vilis habita fuit. 687.
Unius artis dum plures sunt professores, qvàm ferre possit civitas, incommodum erit. 707.
Ars histrionica magnam vim habet ad corrumpendos civium mores, juxta Bodinum. 729.
De agyrtarum, medicorum circumforaneorum, circulatorum, &c. artibus vanissimis, *remissivè*. ibid.
Fraudandi artes qvomodo sanctionibus suis prohibere teneatur Princeps. 767.
In arte monetariâ non ponderis tantùm facienda est comparatio, aut molis ad molem, sed etiam auri ad aurum, &c. 829.
De artibus, qvibus subditorum animi lubentiores reddantur ad persolvenda tributa, *remissivè*. 920.
Ars venatica Augustino neqvissima dicta. 1038. 1042. add. 1054. 1055. 1060.
Qvibus artibus magi uti soleant in inventione thesauri. 1152. *remissivè*.
Ars Heraldica qvæ fuerit? 1165.
Ars isthæc qvomodo perstringatur à disciplinarum omnium atqj artium censore nimiùm severo. 1166.

ARTICULUS FIDEI.

Articuli fidei, & si qvæ circa eos nascuntur controversiæ, non possunt constitui aut determinari ex principiis naturaliter notis. 301.
Qvi dogma ut fidei articulum proponit, aut obtendit, ex Scripturâ necesse est, ut probet. ibid.

ARTIFEX.

Artifices ex operis manualibus sæpè plus lucrantur, qvàm latifundiorum & prædiorum possessores. 878.

ARX.

Arx. Vid. PROPUGNACULUM.

ΑΣΕΒΕΙΑ. ἀσεβεῖν.

Ἀσεβείας ἔγκλημα pro Majestatis crimine usurpabatur. 43.
ὡς ἀσεβήσαντα eum punitum fuisse scribitur, qvi Neronis poëmata aspernatus erat. ibid.

ASSECURATIO.

Plurima apud assecuratores frequentatur disputatio, qvousqve assecuratio teneat, si vel navis capta sit, ut maxima ejus rei nullâ notitia. 694. 695. 786.

ASSESSOR.

Mutatis Aſſeſſoribus à Principe malè informato ad meliùs informandum, modo qvodam irregulàri, appellatio admitti poteſt. 482.

ATHEUS. ATHEISMUS.

Minus malum eſt, & Reip. ſaltem magis conducit δεισιδαιμονία, qvàm Atheiſmus. 243.

Reſpectu veræ religionis ſuperſtitio nihil aliud, qvàm atheiſmus qvidam indirectus. 244.

Num iſti, qvos Athenienſes pro atheis habuerunt, revera fuerint, *remiſſivè*. ibid.

Inter atheos tantùm nõ primus & præcipuo, qvi religione nõ alio fine utitur, qvàm regnandi inſtrumento. 247

ATRAMENTUM.

Non vulgari uſi ſunt atramento olim Impp. Romani, ſed encauſto, colore qvaſi purpureo, ex cocto murice vel trito conchylio confecto. 81. add. 1166. 1167.

Rationes hujus rei. 81.

AVARITIA.

De Epiſcoporum ſubtili palliandæ avaritiæ invento, & expiſcandæ pecuniæ genere. 715. 716.

Vid. πλεονεξία. Φιλαργυρία.

Clericorum in locis religioſis vendendis avaritia. 714. 715. 716.

AUDIENTIA.

Audientia Epiſcopalis non eſt jurisdictio, ſed judicium tantùm atq; notio. 343.

AULA.

Aula Romana notata carminicè. 389.

In Electorali Saxoniâ Curiæ provinciales cum Aulâ Electorali concurrentem habent jurisdictionem. 478.

In Epiſcopatibus, qvi in territorio Serenisſimi Electoris Saxoniæ continentur, receptum eſt, ut non modò ad Cameram Imperialem, ſed etiam ad Aulam Electoralem appellatio interponi qveat. 479.

In provocandi jure qvæ pugna vertatur inter Cameram Imperialem & Aulam Saxonicam. 488.

AURUM.

Aurum ad barbaros aut hoſtes exportari prohibitum. 722. ſive ſignatum id fuerit, ſive rude. 723.

Aurum in tenuiſſima fila ductum, ex qvo conficiuntur güldene Spitzen ꝛc. lentè imminuitur, & tandem prorsùs evaneſcit, atq; in nihilum redigitur. 728.

Unde incrementa ceperit, & invaluerit magis auri ſacra fames. 810.

Qvi ſine juſſu Regis aurum figuraverit, ejus manum incidi qvis voluerit? 814.

Aurum, ceteraq; metalla, qvivis liberè in commercio habet. ibid.

Aurum ex ſe & ſuâ natura non conſtituit nummum. 822.

Aurum, diu pertractatum, nunqvam manus tangentis inficit, nec ſui vel alterius coloris lineas, ſui ſimillimas reddit, niſi coticulæ vel Lydio lapidi atteratur, qvod ſummam in auro perfectionem & puritatem indicat. 824.

Aurum ad ſummam bonitatem, & numeris omnibus abſolutam puritatem excoqvi poſſe contendunt. 827.

Summam puritatem auri ſubſiſtere dicunt in 23 carattis & 9. granis, ita ut 3. grana ſint ærea vel argentea. 828.

Falſi crimine tenebatur, qvid in aurum vitii qvid addiderat. 829.

In arte monetariâ nõ ponderis ad pondus

Digitized by Google

dus tantùm facienda eſt comparatio, ſed etiam auri ad aurum. ibid.
Proportio auri ad argentum qvæ fuerit circa tempora Conſtantini M. 834.
Raritate argenti qvandoq; eviluit aurum. 835.
Auri libra qvot ſolidorum fuerit olim? 1141. add. 834.
Auri cocti ſeu obryzi ad ballucam proportio. 1141.

AURILEGULUS.

Aurileguli qvinam dicti fuerint? 1139.

AUTHENTICA.

Authentica Interpretatio Vid. *Interpretatio.*
Ex qvâ Authenticâ Frid. Imp. incrementa ceperit Tyrannis papalis. 345.
Illam abrogandam optarunt Statûs Imp. 346. 347.

ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ.

Αὐτοκρατορία Pontificis in Reges & Principes non omnibus ad palatũ. 17.
Αὐτοκρατορίας jure qvænam expediantur in feudis? 80.
Αὐτοκρατορίας ſpeciem refert, qvæ Principibus Imperii competit, poteſtas. 625. 638.

AUTOR. AUTORITAS.

Autor operis imperfecti in Matthæum dubiæ habetur fidei. 668.
Autores, qvi de poteſtate Principum videndi. 97. 98.
Hodiè eorum, qvæ JCti reſpondent, probabilis, non neceſſaria eſt autoritas. 175.

B.

BACCALAUREUS.

Baccalaurei unde dicti fuerint? 380. 381.
Baccalaurei nomen olim Comitum atq; Baronum, imò Ducum & Principum titulis adcrevit. 381.
An creatio Baccalaureorum nihil habeat regalium? ibid.
Qvibus poteſtas creandi Baccalaureos data? ibid.

BALLUCA.

Qvid ſit in ballucâ ſolvere? 1141.
Proportio ballucæ ad aurum coctum ſeu obryzum. ibid.

BALNEUM.

Balneis deditus erat populus Romanus, & in immodicum modum luxuriabat, exuberabatq;. 865.
De balneis, *remiſſivè* ibid.

BANNUM IMPERII.

In Bannum Imperii qvis incidat? 554.
Qvid ſit Imperii Bannum? ibid.
Sub banni pœnâ qvid comprehendatur? 557.

BAPTISMUS.

Utrùm Parochianus, Auguſtanæ Confeſſioni addictus, ſed in pago Pontificiâ habitans, alibi in vicinià petere & facere poſſet, ut illic infantes ex ſe nati Baptiſmi ſacramento initiarentur? 264.

BARBARIES.

Per aliqvot ſecula olim, qvum Tyranni Imperium tenerent, denſiſſima barbaries omnem Mularum ſuavitatem excluſit. 385.
Denſa ſtyli barbaries qvo tempore occupaverit Facultates omnes? 387.
Cùm inficeta ſecula barbarie ſe exonerare nondum poſſent, per qvintam Facultatẽ, Poëticam ſcil, ceteræ qvaſi in ordinem elegantioris literaturæ cogebantur. 390.

BARBARUS.

Barbari, à Principibus ſuis deficientes utrùm recipi debeant, & bi lo ic
fendi? 575.

Qva

Qvatenùs Barbaris, inter se bella gerentibus, asſiſtere liceat? ibid.
Qvinam Barbari dicti fuerint olim? 703.
Barbari, qvi Romanum qvondam Imperium turbârunt, qvales? 704. 709.
Barbari à Romanis armorum genere facilè ſuperabantur. 706.
Qvænam, ad Barbaros aut hoſtes ne exportentur, ſeverè interdicta? 722. ſqq.
Qvousqve comparandi ferici à Barbaris facultatem omnibus auferre juſſerint Impp. 732.

BARBARISMUS.

Pleraqve vectigalium nomina ex barbariſmo tum recepta, nunc prorsùs obſoleta. 986.

BARO.

In veteribus, qvæ extant, Saliorum, Longobardorum, Alemannorum, & Ripuariorum legibus Baronis nomen qvid denotet? 433.
Qvid in feudalibus Baro? 433.
De ſingulis & omnibus copiosè & eleganter, *remiſſivè*. ibid.
Duplex Baronum in Imperio hodierno differentia. ibid.
An Comitem qvatuor Barones, Baronem qvatuor Caſtellanos, &c. habere oporteat? 434.
Qvot Barones à ſolo Ferdinando II. Imper. creati? ibid.

BASILICA.

Poſt Sec. III. plurimæ tùm ab Chriſtianis Impp. ipſis, tùm ab aliis exſtrui cœperunt Baſilicæ. 255.

BATALARIUS.

Batalarius qvid ſit in militiâ? 581.
Qvid in palæſtrâ & militiâ togatâ? ibid.

BEATITUDO CIVILIS.

Beatitudo civilis ſine cultu DEI, & pio erga Numen affectu conſiſtere non poteſt. 255.
Regimine, qvod ad promovendam iſtâ beatitudinẽ maximè eſt neceſſarium, Princeps carere non poteſt. ibid.
Fine ſuo, qvi eſt beatitudo civilis, deſtituitur civitas, in qvâ perpetua de DEO & rebus divinis agitantur diſſidia. 269.
Qvæcunqve ad beatitudinem civilem pertinet religionis pars, imperio ſummæ poteſtatis ſubjacet, & vicisſim. 309.
Ratio hujus regulæ. ibid.

BELLUM.

Bellum indicere an legis, conventionis vel juſſionis nomine veniat? 111.
Belli tempore arma ad Gallos vel hoſtes deferri qvatenùs prohibeantur. 164. add. 693. 696.
Bellorum, qvantumvis impiorum, cauſam religionem prætexere ſolent Principes. 247. 263. 564.
Ex diſſidio ac diverſitate opinionum in religione bella diuturna nimis, maximèq; cruenta ac funeſta exorta eſſe, unde conſtet? 269.
Bellum non eſſe legitimum modum tollendæ ex Eccleſiâ ſciſſuræ. 311. 312.
Bellum, pro conſervando Eccleſiæ ſtatu gerendum, majorem præ ſe ferat juſtitiam, & feliciorem denique pollicetur eventum, qvàm ubi ſuſceptum fuerit pro finibus Imperii aſſerendis, &c. 357. add. 558.
Ut bellum ſuſcipiatur, gravi qvâdam & maturâ opus eſt deliberatione. 503 add. 599.
Bella an & qvomodo jure gentium introducta? 530. 536. 537. 538.

Digitized by Goog

Bellorum origo num ex dominiorum distinctione? ibid. 531. 536.
Circa hæc Dd. placita. ibid. 532.
Vocabulum Belli unde dicatur, & primum inter homines bellum. 537.
Nomen belli in famosiori significatu tributum hodiè est illi disfidio, qvod inter adversos exercitûs habetur. ib. & inter diversas gentes agitur. 538.
Utrùm bellum, sive statum duorum pluriumvè populorum, armatâ vi se invicem insectantium, in singulare duorum pluriumvè certamen resolvere liceat? 538.
Qvid bellum publicum? 545. 546.
Jus belli qvibus non competit, cum illis etiam non geritur bellum. 546. add. 561. 562. 563.
Bellum civile, sive inter cives ipsos si arma capiantur, an pro publico habendum? 547. 548.
Belli gerendi potestas per leges civiles facta non est, uti putat Grotius. 548.
Maximum Reipubl. turbandæ momentum in bello consistit, & tota salus communis ab exitu belli pendet. 549.
Apud plerasq; omnes gentes id demum bellum pro justo habetur, qvod geritur autoritate ejus, qvi summum in Republicâ tenet imperium. 551. add. 545. 589. 604.
Privatis jus belli gerendi non competit. 551.
Cur inter Principes ex necessitate bellum sit introductum? ibid.
Omnia priùs tentanda, qvàm ad bellum deveniatur. ibid.
Modi, qvibus vitari potest, ne controversiæ in bellum erumpant, *remissivè*. ibid. 552. add. 599.
Hac in re qvid Batavi cIↃ IↃC LXXIV. Svecis consuluerint. 552.
Dubius belli eventus. ibid. 630.
Privata in Imperio Romano bella frequentia admodùm fuerunt olim. ib. 553.
Justa eâ de re qverela. ibid. & Constitutio Impp. nonnullorum, qvæ jurata bella coërcuit efficaciter. 554. 555.
An belli gerendi potestas Pontifici Romano & Prælatis competat? 558. 559 660 — 663.
Bellum non suscipiendum, nisi causa vehementissimè urgeat. 564. 603. 605.
In bellorum causis qvousq; justitiæ famam obtinuerint Romani. ibid.
Causa prima & præcipua plerorumqve bellorum. 564. add. 558. 530. 531. 537
Cùm bellum vel offensivum sit, vel defensivum, fieri potest, & plerumqve solet, ut causa bellum defensivum justum faciat, qvæ bellum offensivum planè injustum reddit. 565. add. 576. 579. 585.
Publicum bellum tractum habet, & continuari potest, & in hoc differt à bello privato. ibid.
Qvo jure Hispani superiori seculo Americam subjugaverint, aut subjugare bello potuerint? 566. 568. 569.
Bellum ob commercia negata justè suscipi, simpliciter negatur. 570.
An bellum pro veritate fidei Christianæ argumentum? 572. add. 568. 573.
Bello infestari non licet infideles, propter delicta contra legem naturæ. 574.
Qvatenùs Barbaris, inter se bellum gerentibus, assistere liceat? 575.
Bellum, Americanis illatum, qvàm immane atqve cruentum fuerit. ib.

Utrùm

Utrùm per negatum exercitui per terram alienam transitum Domino illius terræ justè inferatur bellum? 576. 577.
Rationes negativæ. ibid.
Bellum sine homicidiis geri non potest. ib. add. 583.
In bellis publicis inconveniens non est, ut ex utraq; parte justè gerantur. 578.
Justum aliqvando bellum in injustum degenerare potest. ibid.
Ut inhabiles essent ad bellum, digitos sibi amputabant olim. 581. 582.
Cui rei graviores statutæ pœnæ. 582.
Utrùm Christiano homini bella gerere liceat? 582. 583. 584. add. 653.
Qvousqve bellum liceat continuare? 585.
De iis, qvæ bello acqviruntur, tùm immobilibus, tùm mobilibus. 586. & ad qvem pertineant? ibid. 587. — 594.
Inter actûs belli publicos & privatos Grotii distinctio. 588. an sit satis commoda? 589. 590.
Bello, semel indicto, singulis adversùs singulos pugnare licet. 589. 629.
An bellum inchoandum, & armis repetendum id, qvod viâ juris recuperari neqvit. 599. add. 629.
Belli species qvædam sunt Repressaliæ. 603. 604. 621. 622.
Ratio diversitatis. 622.
Cui belli gerendi potestas est, eidem & omnia competunt, sine qvibus bellum aut non geri commodè, aut componi & finiri non potest. 630.
Belli vel inferendi, vel avertendi causâ qvæ ineantur fœdera. 650.
Bella Israëlitarum adversùs populos maledictos & rejectos gesta. 652.
Adversùs infideles si bellum geri oporteat, sive offensivum id fuerit, sive defensivum, an in auxilium vocari possint infideles alii? 653. add. 704.
Bellum per inducias neqvaqvam finitum dici potest. 655.
Belli finiendi potestas penes qvem sit? 659. 660.
Justitia causæ, propter qvam suscipitur bellum, probabilis plerumqve. 663. 697.
An & qvousqve cum hostibus, cum qvibus nobis bellum est, negotiatio exercenda. 689. 693 — 697.
Bella cum Saracenis feliciter gesta. 704.
Bellum sacrum de Hierosolymâ recuperandâ decretum. ibid.
Durante bello, qvod nobiscum est cum Saracenis, rectè interdicitur omne commercium. 705. 706.
Belli materiam Princeps bonus meritò abhorret, & detestatur. 859.
Belli diuturni Germanici, & ejus calamitatum mentio. 938. 950. 961. 962.
Belli cum venatione convenientia. 1044.

BENEFICIUM.

Beneficium Imperatoris, qvod à divinâ ejus indulgentiâ proficiscitur, non procedit, qvando jus tertii imminuitur. 210. 229.

BESTIA.

Ad bestias dabatur monetæ adulterator, si liber erat. 847. add. 848.
Datio ad bestias an differat a summo supplicio? ibid.
An aliud sit dare ad bestias, aliud objicere bestiis, juxta Lipsium? ibid.
Ad bestiarum pugnam dati exemplum. 848.

Damna-

Digitized by Google

Damnati ad bestias qvi dicantur, vel ad id venditi, vel mercede conducti? 849. 1141.

BIBLIOTHECA.

Cur ex Bibliothecis injustè petantur collectæ? 881.

BIRRETUM.

De birreto rubeo, Cardinalibus regularibus dando, *remissivè*. 366.

BOHEMIA.

Cur Bohemia aliqvando regni nomine indigna judicata fuerit? 74.

BONA.

Qvomodo reus Majestatis bonis suis exuatur tempore delicti commissi. 60. vid. CONFISCATIO.

Bona feudalia tum revertuntur ad Dominum suum. ibid. seq. *remissivè*.

Majestate læsâ non tantùm fortunæ. 60. seqv. sed corporis etiam bona affliguntur. 63.

Bona, regalem dignitatem habentia, qvalia sint? 80.

Bonis & fortunis subditorum qvandò Principi liceat uti? 89. 93.

Judæi futuro Regi, ut Respublica salva esset, facultates suas elargiri tenebantur. 91.

In bonis subditorum qvatenùs Principi sit potestas? 94. 95. 99. add. 1143.

Bona feudalia, majoratûs, &c. an alienari possint? 104. seqv.

Ut moriturus de bonis suis disponere possit, juris gentium est. 129.

Omnia bona, atqve alia, qvovis modo ablata, qvomodo sint restituenda? 210. vid. RESTITUTIO.

Bona immobilia an is, qvi veniam ætatis impetravit, alienare vel in judicium deducere possit? 225.

Circa bona immobilia Clerici ad judicem spectant secularem. 339.

In mobilibus exemptio locum habet. 340.

Bona Ecclesiæ immobilia ordini Ecclesiastico dare qvandoqi prohibitú. 349.

Bona Ecclesiastica, ad nutriendos Clericos destinata, rectè administranda. 348. 350.

Bona, Ecclesiæ data aut relicta, in manum mortuam seu Ecclesiasticam jurisdictionem ita transire, ut à superioritate Principis prorsùs eximantur, falsum est. ibid.

Non alienanda, minuenda, aut in alios usûs vertenda Ecclesiæ bona. 350.

Qvæ diræ execrationes in hanc rem peccantes maneant? ibid.

Ad bona Ecclesiæ administranda & conservanda constituti olim fuerunt certi Oeconomi, Defensores & Advocati. 352.

In genere de bonis Ecclesiasticis, *remissivè*. 35.

Qvicqvid ad Bona fiscalina, uti vocantur, pertinebat, sibi vindicabant solis olim Reges. 429.

Bonorum communio primæva. 531. seq. deqi eâ Dd. placita. ibid.

Bona subditorum & Princeps & Magistratus oppidanus adversùs violentos invasores defendit. 547.

Bona, sive res, qvomodò per Represalias capi possint? 611. 612. 617. 618.

Omnia Legati bona mobilia à Represaliis exempta. 612. 613.

Ratio. ibid.

Bona Laicorum immobilia sine Principis consensu in Ecclesiam non sunt alienanda. 710. 711.

Bona debitoris, mercatui destinata, an aresto onerari qveant? 752. 753.
Ne debitor bona, qvæ adhuc habet, durantibus induciis consumat, aut eis collectis & consarcinatis aufugiat, ab eo reqviritur fidejussio idonea. 799.
Ad fiscalia Principis bona qvænam referenda? 801.
Monetam falsam qvi cudit, ejus bona fisco Regio seu Cæsareo addicenda. 844. 845. 849. 850.
Universitatis bona, qvalia sunt, prætoria, balnea, prata, &c. immunia à collectis habentur. 880.
Num universa Clericorum bona exempta aut immunia esse debeant? 886. 888. 889. 890.
An, si persona exempta, etiam illius bona exempta sint? 887. 888. 891.
Bona Ecclesiæ qvomodò libera à collectis. 891.
Bona Ecclesiastica communiter duplicia faciunt Canonistæ, spiritualia & temporalia sive corporalia; Rectiùs videtur, qvòd alia usibus sacris sint destinata, alia in conservationem ædificiorum, & alimenta Ecclesiæ ministrorum atqve pauperum. ibid. add. 892. 893.
Immobilium bonorum possessio non erat ita olim in primitivâ Ecclesiâ fixa & qvasi inalienabilis. 894.
Nobilium bona duplicia, feudalia & allodialia, & propter ultima hæc nulla Nobilibus regulariter competit exemptio ab oneribus. 904.
Feudalium bonorum natura. 905. an & qvousqve libera sint ab oneribus extraordinariis? 907. 908. 909.
Bona vel mobilia vel immobilia in territorio collectas imponentis habens forensis, qvatenus ad collectas obligetur? 914. 915. 916. 917.
Bona cujusqve attenduntur in contributionibus. 935. 936. 940.
Ut, qvantum qvisqve in bonis habeat, scirl possit, professio & æstimatio eorundem est urgenda. 937. 938. 940
Bonorum æstimatio ex qvantitate fructuum & emolumentorum facienda. 942. 943.
Bona ea intelliguntur cujusqve, qvæ deducto ære alieno supersunt. 943.
Qvi bonis immobilibus abundant, tàm pauperes sæpenumerò sunt ipsi illi, ut vix habeant, unde se suamq; familiam honestè sustentare qveant? ibid. add. 952.
Bona civium non uniusmodi semper manent, sed augentur aliqvando, aliqvando minuuntur. 947. 951.
Propter bona caduca reliqvi cives non sunt onerandi. 948. nisi in gravissimâ necessitate. 949.
Bona debitoris qvatenùs distrahi debeant. 959. add. 958. 960. 962.
Vim facit vel Princeps vel Magistratus, qvi subditis bona aufert sine causâ. 959.

BONITAS.

De intrinsecâ cujusq; rei bonitate morali qvæ fuerit olim disputatio? 133.

BRAXARE.

Braxandi jus qvousqve Nobilibus competat? 679. 680. vid. Cerevisia.

BULGARII.

Bulgarii qvi fuerint? 1132.

BULLA.

Numerum Electorum, in Aureâ Bullâ

ed by Goog

definitum, cur augere placuerit Principibus? 128.
Ab articulis Aureæ Bullæ qvàm sæpissimè discesserunt Imperii Proceres, sed nunqvam sine causâ. ibid.
Ex Aureâ Bullâ patet, jus conferendi dignitatem Electoralem ad jura Majestatis pertinere. 426.
Exemplum. ibid.
Regale circa metalli fodinas universis Germaniæ Principibus Bulla Aurea confirmavit. 1142.
Bulla qvid sit? 1171.
Bullæ aureæ, plumbeæ, cereæ, unde dictæ? ibid.
Duplex bulla qvid sit? ibid.

BULLATUS.

Doctores, qvi à Comitibus Palatinis creantur, bullatiq; dicti, an minoris sint existimationis, qvàm alii? 372.

Bürger.

Ex qvo fonte deducatur? 432.

BURGGRAFIUS.

Burggrafii unde dicti? 432.

BURGUS.

Burgus qvid? 432.
An à Burgis prope civitatem mensurationis milliaris initium faciendum? 761.

C.

CALENDARIUM.

CAlendarium, qvod superiori seculo vultuoso planè supercilio obtrudere voluit Papa Gregorius XIII. jure repudiari potuit à Principibus Germaniæ. 319.
De hoc *remissivè*. 763.

CAMBIUM.

De Cambiis, qvatenùs licita sint, & num ferri debeant in benè constitutâ Republ. *remissivè*. 785.

CAMERA IMPERIALIS.

Ad Cameram Imperialem in Episcopatibus, qvi in territorio Serenis. Electoris Saxon. continentur, appellatio interponi potest. 479. 481.
Pugnam istam, qvæ inter Cameram Imperialem, & Aulam Saxonicam vertitur, componere in Cathedrâ non licet. 488.

CAMPANA.

Ut Campanæ, templis inhærentes, à reî tormentariæ præfectis, qvòd suæ per occupationem urbis factæ sint, redimantur, improbatur. 711.
Per campanam cur signum detur in nundinis Lipsiensibus? 753.

CAMPIO.

Campiones qvinam fuerint dicti? 542.

CANCELLARIA.

Utrùm in Cancellariâ Principis adversùs debitorem arestum petere nundinarum tempore liceat? 752. add. 754.

CANDIDATUS.

Candidati Principis dicti fuerunt Qvæstores, à qvibus orationes Impp. recitatæ. 495.

CANON.

Canones Conciliorum, qvi pertinent ad articulos fidei, &c. Papa mutare, aut abrogare non potest. 186.
Canones Conciliorum an leges publicas antecesserint? 323. 324.
De defensoribus Ecclesiæ judicialibus Canones. 158.
Canon Africanus 39. in Cod. Canonum Eccles. African. Romanum Pontificem universalem Episcopum dici non debere asserit. 413.

Anti-

Antiqvis Canonibus prohibitum est Clericis, arma movere. 558. 562.
Intellectus Canonis XII. Synodi Nicenæ, utrùm Christiano bella gerere liceat? 582. 583. 584.
Canones palearũ nomine insigniti. 668.
Canonum farraginem Ecclesiæ antiqvorum qvis congesserit? 682.
Canones, Clericis usuras interdicentes, *remissivè*. 683.
Canon metallarius s. metallicus qvid fuerit? 1141. add. DECRETUM.

CANONICUS.

Canonici forum incompetens qvousq; se extendat? 346. 347.

CANONISTA.

Canonistæ, nullam in rebus sacris & Ecclesiasticis Principi competere potestatẽ, magnâ temeritate asserunt. 709.
Nullas constitutiones ægrè magis ferunt Canonistæ, qvàm eas, qvæ fiunt de bonis Laicorum, in Ecclesiam haud alienandis. 710.
Facilè, uti solent, Canonistæ inveniunt in fraudem legis, per qvod ea, qvæ prohibita sunt, in genere licitorum ponere possint. 714.
Canonistæ multa fingunt spiritualia, aut spiritualibus annexa, in qvibus facilis in Simoniam lapsus. 717. 718.
Canonistarum Emplastrum πάγχρηστον adversùs Simoniam. 719.

CAPIO.

Per capionem, qvæ facto momentaneo absolvitur, acqvisitio bellica tota perficitur. 591.
Capio agrorum. Vid. AGER.
In repressaliis exercendis primo statim capionis tempore difficulter obtineri æqvalitas potest. 617.
Capio rerum per repressalias non est similis capioni bellicæ. 619.
Pignoris capio. 962.

CAPITAL.

An capitale committat, qvi frumentum hostibus subvehit? 721.

CAPITATIO.

Capitatio dicta tributum, qvod pro modo agrorum solutum fuit. 862.
An capitatio ad onera personalia referenda? 869.
A capitatio famulos & ancillas immunes esse noluit Maximilianus I. Imper. 878.
In immunitate, Professoribus concessâ, capitatio remissa qvidem intelligitur, non autem jugatio. 897.
Capitatio, qvâ ditissimus qvisqve, qvantum pauperculus aliqvis, contribuit, non videtur justam servare proportionem. 952.

CAPITULATIO.

Capitulatio non obligat *invitum* ex potestate præscribentium, sed demum acceptantem vi promissionis suæ. 128.

CAPITUM.

Capitum qvid fuerit, & à qvibus datum? 1128.

CAPTIVUS.

Jure belli captivi omnes ita subjiciuntur victori, ut judicia neqvaqvam declinare possint. sive in civilibus, sive in criminalibus. 524.

CAPUT.

Capitis amputatione non videtur major aliqva decerni debere pœna. 63.
Per capitis pœnam qvodvis supplicii genus innuitur, *ibid.*

Digitized by Google

Caput uti duplex eſt, civile & naturale: ita naturalis capitis amiſſio dicitur ultimum ſupplicium, civilis capitis amiſſio eſt aqvæ & ignis interdictio. ibid.

Capitis ſupplicium in Majeſtatis crimine etiam ad liberos extendebatur. 66.

Capitis tributum qvid fuerit, & qvibus impoſitum? 862.

In numerum capitocenſorum referri ignominioſum. 880.

Duorum inter ſe litigium, qvòd uterqve caput bubulum pro inſigni haberet. 1161.

CARCER.

Aedificationi carceris publici, in qvo filii immorigeri, aliiq; otioſi homines coërceri ſolent, Belgæ reditusq; & lucra ex ollâ fortunæ contulerunt. 730.

An in carcerem conjici poſſit debitor propter tributa? 962. 963.

Carcer decerni ſolet ad petitionem publicani, ſi qvis merces ſuas non profiteatur. 1020.

Et carcer inter pœnas, juris venandi transgreſſoribus deſtinatas, locum invenit. 1055. 1056.

CARDINALIS.

Cardinales, in conclavi congregati, anteqvam electionem Pontificis aggrediuntur, mutuo conſenſu ineunt pactum. 129.

Qvandoqve inter alia hoc placuit, ne liceret futuro Pontifici, gliſcente adeò Cardinalium numero, plures qvàm qvatuor intra biennium in eum ordinem adſcribere. ibid.

A Cardinali ſub iſtâ ratione præſtitum juramentum qvomodò ſe habeat? 130.

Cardinales cur rubro donẽtur pileo? 366.

Cardinalis dignitatem Fr. Petrarcha conſeqvi potuiſſet, ſi modò ſororem ſuam Benedicto XII. Pontifici proſtituere voluiſſet. 389.

Nomen Legati à latere ſolis competit Cardinalibus. 513.

Cardinalis Baronius adversùs militiam affectantes Epiſcopos & Abbates, &c. 563.

Cardinalis Gviſius ob id notatus. ibid.

CARESTIA.

Ne proveniat careſtia propter exportationem frumenti, conſtitutione provisum. 724.

Careſtiæ tempore aliarum qvoqve mercium pretia plerumqve creſcunt. 781.

CARMEN.

Carminum cura tàm apud Græcos, qvàm apud Latinos longè antiqvior, qvàm proſæ. 383.

Carmen famoſum lex XII. tabb. acerbè vindicabat. 384.

Carminũ qvalitas, barbarie durante. ib.

Carminum Petrarchæ mentio, qvibus aulam Romanam, & ejus vitia elegantibus verſibus deſcripſit. 389.

CASTELLUM. CASTRUM.

Vid. FORTALITIUM.

CASUS.

Caſûs pro amico vocantur caſûs pro diabolo. 609.

Caſibus fortuitis annumerantur hoſtium incurſiones. 663.

Etiam extra neceſſitatis caſũ cogi qvandoqve poteſt, qvi res ad victum neceſſarias habet, ut vendat. 741.

Qvi caſu facultatibus lapſi, iis non immeritò reſcripta moratoria conceduntur. 793. 794.

In

In casu liqvidi vel necessitatis inevitabilis appellatio in causâ collectarum & contributionum locum habet. 955.
Fortuiti casûs à nemine præstandi sunt. 1035.
Casuum fortuitorum natura. 1107.

CATASTRUM.

In catastrum hod è universa & singula totius civitatis aut provinciæ bona referuntur. 915.
Qvid sit catastrum? ibid. 940. 946.
Catastrum qvaliter conficiendum? 947.
Catastra censitorum qvando mutari aut emendari debeant? 948.
Catastri sive libri censualis tanta debet esse fides, ut neqve contradictionem patiatur, neqve præsumtionem in contrarium. 950.

CAUPO.

Utrùm caupo inter viles personas sit referendus? 687.
An caupones ad recipiendos viatores cogi possint? 738.

CAUSA.

Causæ mixtæ, id est, qvæ modò ad Ecclesiasticum, modò ad seculare deferri debent forum. 354. 467.
Utrùm in causis criminalibus miles à Magistratu loci puniri possit? 459. seqv.
Causam Ecclesiasticam ventilari & decidi in judicio seculari, absurdum est jure Canonico, & planè piaculum. 544.
Causa belli. vid. Bellum.
Plurimæ possunt subesse causæ, propter qvas transire prohibetur exercitus. 576.
Justitia causæ in privatis litibus non nisi penes unam partem verè consistit. 578.
Causa impulsiva repressaliarum duplex. 605. add. 627.
Causa liqvida qvid sit? ibid.

CAUTIO.

Cautionem præstare debet debitor, impetrans Rescriptum moratorium. 799.
Ea tamen à creditoribus petenda est. ibid.
Aliqvando necessaria non est cautio fidejussoria. ibid. 800.
Cautio juratoria qvando admittenda. ibid.
Add. Fidejussio.

CENSITOR.

Cur qvotidianæ apud censitores audiantur querelæ? 964.
In ipsos censitores assidua à superioribus habenda inspectio. ibid.

CENSUS.

Crimine fraudati censûs tenentur, qvi non omnia, qvæ habent, describi faciunt. 947.
Vid. Collecta. Tributum.

CERA.

Pecunia, ceræ inclusa, vendita, tandem genuino possessori restituta. 1148.
An cuivis promiscuè cujusvis coloris cerâ & rubrâ maximè, in imprimendo sigillo uti liceat? 1166. 1167. 1168.
Aliqvando cerâ solummodò usi Impp. in confirmandis constitutionibus. 1170.
Duplicis ceræ cur mentio fiat in constitutionibus Græcis? 1171.

Digitized by Google

CEREMONIA.

Honestæ atqve piæ ceremoniæ olim in consecratione templorum adhibebantur. 258.

Inveteratæ ceremoniæ in rebus Ecclesiasticis non facilè sunt mutandæ. 318.

Ceremoniæ in promotionibus pro cujusqve Academiæ instituto variare, & ex arbitrio etiam Principis mutari possint. 369.

Ceremonia coronandi Poëtas per aliqvot secula planè obliterata. 385.

CEREVISIA.

Non ulla magis, qvàm qvæ de coqvendâ & vendendâ cerevisiâ civitatibus, &c. concessa, in judiciis impugnantur privilegia. 233. 234. add. 755.

An Nobili cerevisiam coqvere & vendere liceat? 679. 680. 681.

An Clericis id licitum? 681.

Ordinatio in hanc rem maximè laudanda, ibid. 688.

Cerevisiæ monopolia in qvibusdam locis licita censentur. 788.

A venditione cerevisiæ à se coctæ ut abstinerent Professores, optandum. 689.

Iisdem verò vitio vertendum non est, sicubi salariis deficientibus coqvendæ & vendendæ cerevisiæ operam dent. 898.

Utrùm, qvi cerevisiam per loca vectigalia transvehunt, ipsa aperire dolia, & partem cerevisiæ loco vectigalis ex iis præstare cogi possint? 1013.

CHARACTER.

Boni & mali Principis characteres qvis per ideam saltim exponat? 27.

Majestatis certissimq character qvis sit? 112.

Accidentalis nummi forma in charactere consistit. 833. 835. 858.

Cur inventus iste character? 836.

Character nummi in abulum trahi potest. 839. add. 846.

CHARTULARIUS.

Chartularii judices. Vid. Judex.

CHIROGRAPHARIUS.

Chirographarii Creditores. Vid. Creditor.

CHIROTONIA.

Chirotonia Metropolitanorum. 411.

CHRISTIANUS.

Christianus Gentilibus olim hostis publicus judicatus. 245. & propter solum nomen invisus fuit. 246.

Ad omnes omninò Christianos fides pertinet. 306.

Christianos à docendi munere voluit excludere Julianus Apostata. 373. 374.

Utrùm Christiano homini bella gerere liceat? 582. 583.

Adversùs fratres nostros, qvales Christiani inter se sunt, certe esse debent, non excitandus communis fratrum omnium & juratus hostis. 652.

Christiano nomini magis conveniens videtur, præstare infidelibus auxilium, qvàm ab illis petere. 653.

In qvibus casibus prohibita sit Christianis cum Judæo communio. 699 700.

Utrùm Christiano homini societatem mer-

mercatoriam inire liceat cum Judæo? 701. 702.
Spectaculis, qvibus dati ad bestias pugnabant, Christiani salvâ pietate interesse non poterant. 1041.

CHRYSARGYRUM.

Chysargyrum qvalis fuerit pensio? 1010.

CINGULUM.

Cingulum abjicere qvid? 582.
Cingulum olim res magni honoris. 583.

CIRCULATOR.

De circulatorum artibus, *remissivè*. 729.

CIVIS. CIVITAS.

Civitas unde, vel qvid ad ejus constitutionem concurrat? 28.
Positâ civitate, num ponatur illicò imperium? ibid.
Artificioso flexu qvando gubernari cœperit civitas? 29.
Civitati cuivis Reip. formâ qvævis aptari non potest, ibid.
Quotoam civitates regnum constituant? 73. seqv.
In qvibus civium s. subditorum obligatio Regi respondeat. 92. 94.
An Civis, ex causâ civitatis damno affectus, indemnis habendus? 96.
Cives Majestati subjecti, non singuli modò separatim, sed simul universi. 111.
Civitatum municipalium statuta an leges dici possint? 118.
Civitates municipales super statutis requirere adensum, & confirmationem sui Principis, non consultum modò, sed & maximè necessarium. 119.
Civitatem civibus legitimis impleri, publicè interest. 214.
Ut Civitatem reddat beatam, ac civem optimum, optimâqve vivendi ratione instructum, &c. Princeps omnis qvid intendere debeat? 255.
Civili beatitudine qvando destituatur civitas. 269.
An cives propter hæresin civitate excludendi? 310.
Omnimoda civium æqvalitas Reip. proficua non est. 401.
Civitatum celebritas, & præ cæteris prærogativa, attendebatur olim. 406. 410.
Civitas Regia, Constantinopolis, qvæ novæ Romæ nomine cohonestabatur, qvo tempore secundum locum post veterem Romam in rebus Ecclesiasticis obtinuerit. 411. 412.
Civem esse Imperii, & Principem esse, separata sunt. 435.
In civitate, cum aliqvis animosus evadit ac fortis, multis virtutibus præditus atq; opulentus, verentur eum reliqvi munero suorum concivium accensere. 435. 441.
Civitas, alterius potestati in præjudicium veri Domini se submittens, rebellis dicitur. 449.
Exceptio hâc in re. ibid.
In civium potestate non est, Magistratûs officio removere. 456.
Civitates plurimæ ad peregrinum judicem à sententiis suorum Magistratuum provocant. 478.
Qvatenùs repræsentativa civitas à Principe constituenda. 491.

Civium

Digitized by Google

Civium conventicula ſine ſuperioris autoritate non approbanda. 497.
Civitates Nicomediæ ad ſeditiones maximè pronæ. 498.
Civitates unius provinciæ ita ſubjacent Majeſtatis regimini, ut neutra in alteram qvicqvam imperii habeat. ibid.
Civitatibus Hanſicis, ſive Hanſeaticis qvo jure olim competierit jus Legationis. 515.
Nonnullis Imperialibus civitatibus Regalia denegari neqveunt. ibid.
Felicem fore civitatem, in qvâ meum & tuum non audiatur, Philoſophi contendunt. 531.
Civitas, obſidione cincta, & Principe ſuo deſerta, nihilominùs reſiſtere poterit. 551.
Jus civitatis apud plerasq; gentes ita limitatum fuit, ut non promiſcuè unicuiq; conferretur. 569.
Licitum eſt civi, hoſtem publicum ubiqve perſeqvi. 589.
Ut alacriores redderentur cives, ut hoſtem fortiùs & majore vi impeterent, voluerunt gentes, ut, qvod qvisq; ceperit, ſive in excurſionibus, ſive in conflictu ſolennì, id ſibi retineret, atqve acqvireret. 590.
Regula hinc nata in §. 17. Inſt. de R. D. ejusq; explicatio. ibid.
Civis alterius Reipubl., à noſtrâ Republ. læſus, judicio experiri debet. 598. 599. add 621.
Univerſi cives tenentur reſtituere damnum, concivi ſuo per Repreſſalias datum. 628.
Civitas, mœnibus nudata, qvibus expoſita ſit periculis? 632.
Civitas, qvantacunqve ea ſit, ſine permiſſu & conceſſione Principis urbem ſuam vallare non poteſt. 633. 637. 638.
Unde civitas præſidiorum impoſitionem ſibi vindicare non poſſit? 643.
Civitates plurimæ, tùm in Romano ſmperio, tùm extra illud per fœdus Hanſicum coiverunt. 648.
Anno ſeculi hujus XV. civitatum Hanſeaticarum conventus ſuſpectus fuit Imp. Rom. ibid.
Civibus qvandoq; armorum commercium denegari poteſt. 720. add. 705. 706.
Qvatenùs inter ſe facere ſoleant civitates contra annonam. 724. 725.
Civium mores qvibus corrumpantur, eorumq; bona, qvibus attenuantur non parùm. 729.
Civitatibus qvousqve liceat uſurpare jus attinendi merces? 742. 743. 746.
De jure ſtapulæ diſceptare ſæpè inter ſe ſolent civitates. 746.
Exempla hanc in rem ſuperiori & hoc ſeculo. ibid.
Circa civitates habitantes ruſtici qvomodo cogi poſſint, ut cerealia aut cibaria in urbem ferant? 750. add. 741.
Singulæ civitates jure Saxonico fundatum de jure habent privilegium, ne infra milliare circum circa habeatur vinum, vel cereviſia extranea, &c. 755. add. 760. 761.
Civitas in qvibus conſiſtat. 761.

Non

Digitized by Google

Non ex uno tantùm genere hominum, aut artificum constat civitas, sed ex multis diversis. 836.

In nonnullis Germaniæ civitatibus obtinet, ut unusqvisq; facultates suas, mediante juramento, in censum deferre obstrictus sit. 881.

Civitas an alicui inter cives propter merita, non ab ordinariis tantùm, sed ab omnibus extraordinariis, & vel à collectis, qvas superior indicere soler, largiri possit immunitatem? 909. 910. 911. 912. 934.

Bonus civis ad utrumqve tenetur in collectis faciendis, tàm subvenire publicæ necessitati, qvàm procurare ea, qvæ ad beatitatem civilem utilia censentur. 924. 925.

Civitas est societas qvædam, in qvâ maximè æqvalitas servanda est. 928.

Potest civis tempore necessitatis cogi, ut mutuò det Reip. pecuniam. 930.

Civis nomine indignus, qvi tributum secundùm æs & libram conferre nolit. 951.

Cives ad connumerationem tributorum lubentiores & promptiores esse deberent, qvàm plerique hodiè existunt. 953.

Privata civium opulentia pluris æstimanda, qvàm publici fisci aut ærarii. 967.

Civitatibus qvâ ratione jus exigendi vectigalia concedatur? 978.

Civitas qvid significet? 1099.

Interest civitatis vel sanitatis tuendæ causâ, vel ad avertendum periculum incendii, &c. plateas habere tantæ latitudinis, qvantæ cuiq; rei sufficiens fuerit. 1102.

CLARIGATIO.

Qvid de vocabulo clarigationis habendum? 600. 603.

Per clarigationem sæpiùs res repetebantur, qvàm personæ. 601.

Clarigatio mulctæ ad mille pondo. ibid. add. REPRESSALIÆ.

An clarigatio privata detur? ibid.

Clarigatio non per omnia convenit cum repressaliis. ibid.

CLAVIS.

Clavium potestas juris divini est, & Ministris tantùm Ecclesiæ commissa, non potestatibus civilibus. 356.

CLEMENTIA.

Clementia Principis magnoperè laudata inter Politicos. 201.

Clementia Principis non in eo semper consistit, ut prorsùs absolvatur reus; sed etiam sese exerit tùm, qvando pœna durior & atrocior pro ratione delinqventis commutatur in aliam mitiorem. 203.

Illustre tale exemplum ex casu oppidò notabili. ibid.

CLERICUS. CLERUS.

Qvatenus Clerici Principis in se imperium agnoscere teneantur? 16.

Controversia, qvæ in ipsis Galliæ comitiis inter Clerum & tertium, ut vocant, ordinem ventilata, *remissivè*. 17.

Num & Clericus Majestatis reus fieri possit? 58.

An ab omni seculari potestate, juxta Pontificios, eximendi? ibid. add. 613.

Digitized by Google

Rectorem Lipsiensem olim Clericum esse oportuit, qvi in Clericos studiosos jurisdictionem exercere potuit. 125.

Ab initio, cùm Clerici cooptarentur in Ecclesiam, non temporis antiqvitas, sed eruditio, doctrina, probitas & morum integritas inspiciebatur. 289. add. 1058.

An Clerici in conficiendis Constitutionibus adhibiti? 313.

De Clericorum pœnis, *remissivè*. 319.

Clericorum forum privilegiatum. 333. Conf. 339. 340.

Clericorum personales & reales actiones ubi expediantur. 339. Conf. 333. 334.

Neqve in civilibus, neqve in criminalibus Clericos admitti volunt Pontificii ad judicia secularia. 340. 341.

Petri Svavis hâc de re sententia. ibid. 342. 343. 344. 345. Conf. 346. 347.

Clericos olim usurarios, fœneratores, negotiatores fuisse, *remissivè*. 349.

An à Clero electi fuerint Advocati Ecclesiarum? 353.

Clericorum ordini Academicos accendendos esse, falsum est. 366.

Sanctimoniam & promtitudinem ministerii Clerici olim profitebantur. 406.

Clericorum judicia ubi terminanda? 515. 544. add. 681.

De Clericis, pugnantibus in duello. 545.

An Clericis arma movere, aut secularem militiam exercere liceat? 558. 559. 562.

De Clericis, qvi se defendendo paganum occiderant, qvid statuerit Nicolaus Papa? 559.

Cur adversùs Clericos Repressaliæ exerceri non possint? 613. add. 623.

Clerici Clericorum privilegio gaudere non debent, si se rebus secularibus immisceant. 675. 682. 683.

De Clerico, num tabernariam vel ipse, vel per alium exercere possit? 677. 682. 683. 684. 685. 1002.

Nec usuras facere tenentur Clerici. 682. 683. 686.

Clericis qvibusdam, seculo post Christum natum qvarto, tabernæ & ergasteria sua fuere, qvibus sibi victum utcunqve conqvirebant. 685. add. 684. 686. 1001.

Cauponatiam exercere Clericis ab antiquis temporibus fuit prohibitum. 686. 687. 688.

Tenera hodiè est exemptio Clericorum 709. 710.

Clericorum in locis religiosis vendendis avaritia. 714. 715. 716.

Domicilia Clericorum à collectis immunia. 880. 883.

Utrùm solo humano jure, an non divino potiùs Clerici immunes dici debeant? 883. 887.

Circa Clericorum immunitatem à collectis varia fuerunt constituta. 884. 885. 888. 889.

Clericorum peculium varium esse solet. 886.

Prædia & possessiones Clericorum utrùm immunitate gaudeant? ib. 887. 888. 889. 891. add. 898.

Clericos pauperes Ecclesiarum divitiis sustentari oportet. 889.

Clerici, qvà Clerici non tantùm, sed etiam

Digitized by Google

etiam qvà cives sunt, spectantur in Republ., legibus Principum tenentur. ibid.
Hac de re *remissivè*. 890.
Iisdem cum Clericis immunitatibus gaudent Magistri atq; Rectores Scholarum. 894.
Cur Clerici sint immunes à vectigalibus, cùm Magister Clericorum omnium non renuerit dare τέλη ἢ κῆνσον? 1001. 1002.
An Clericis liceat indulgere venationibus? 1057. 1058.
Rationes negativæ. 1059.
Clerici à venationibus & iis, qvæ voluptuosa, rectiùs abstinent. ibid. 1060.

CLYPEUS.

Clypei antiqvissimis temporibus certis insignibus notati. 1159.
Clypei vocabulum unde? ibid.
Nemo facilè ex propriâ inventione suum sibi fabricavit clypeum. ibid.
Albo clypeo qvinam usi? 1160.
Cur clypeis insignia sint inserta? 1161.

COEMITERIUM.

Ad cœmiteriorum & Ecclesiæ conservationem adhibetur hodiè pecunia, qvæ dari solet, uti liceat mortuum inferre. 716.
Cur cœmiteriis & aliis locis sacris atq; religiosis imponi collecta non possit? 880.

COLLECTA.

In Collectis, à subditis faciendis, præcipua materia consistit in Comitiis. 503. add. 920. 921.
An Collectæ & tributa non, nisi à consentientibus, debeantur? 508. 920.
Ad collectas civium deveniendum est, si marsupium & reditûs Principis deficiant. 642. 967.
An & qvænam sit inter tributa & collectas differentia? 861. 862. 914. 949.
Qvænam aliàs collectarum nomine veniant? 862. 863.
Collectas qvatenus imperare possit Christianus Magistratus? 867.
Ad collectas, qvæ in fabricam Ecclesiæ matris & salaria atq; alios pios usûs insumuntur, qvatenus teneantur filiastæ. 868. 869.
Collecta qvid sit? 869.
Dividuntur collectæ in ordinarias & extraordinarias. 870. add. 889.
Extraordinariæ collectæ sæpè in ordinarias degenerant. ibid.
De utriusq; variæ Dd. sententiæ, *remissivè*. 871.
Collectas indicendi potestas ad Principem spectat. 872. 873.
Collectæ conventionales, vel à Magistratu & subditis, vel à subditis inter se, qvandoqve autem à vicinis tantùm, aut Collegis per modum conventionis decerni possunt. 873.
Collectæ conventionales qvatenus omnes obligent? 873. add. 921. 922.
Collectæ, jure imperii impositæ, & longo tempore solutæ, argumentum faciunt, locum istum pertinere ad territorium indicentis. 874.
Collectæ omnibus, qvi nõ sunt immunes, imponi possunt. 876.
A collectis immunes sunt pauperes & egeni 876. 877.
In collectarum materiâ qvem significatum vocabulum pauperis admittat. 878.
Si qvis famulis imponere collectam vellit,

Digitized by Google

ſit, non intelligere ſe profitebitur, vel miniſtrantium conditionem vel Collectarum onus. ibid.

Fundis ſterilibus, ex qvibus nulli capi poſſunt fructûs, imponi collecta non debet, ſi qvidem ſterilitas nullâ poſſeſſoris culpâ contingat. 879 880.

Ex eadem causâ neq; Eccleſiis, cœmiteriis, & aliis locis ſacris atqi religioſis imponi collecta poteſt. 880.

Ratio hujus rei. ibid.

Num immunis ſit à collectarum onere pecunia otioſa, catenæ, & annuli aurei, margaritæ, lapides precioſi, ornamenta virilia & muliebria, &c. ibid. 881. 882.

Ex rebus illis, qvæ fructûs omninò nullos ferunt, collectæ injuſtè petuntur, qvò pertinent Bibliothecæ, veſtimenta, inſtrumenta opificum, nomina inextingvibilia, &c. 882. add. 893.

Ædes in univerſum omnes, qvales & qvantæcunq; fuerint, ſolis exceptis, qvæ à Miniſtris Eccleſ. & Reip. habitantur, collectarũ oneri ſubſtant. 883.

Qvòd Clerici immunes à collectis exiſtant ex jure humano eſt, eoq; tùm civili, tùm Canonico. ibid. 884. 885. 886. 887. 888.

Tempore neceſſitatis ex ipſis etiam dotalibus Eccleſiæ bonis collecta rectè peti poſſunt. 893. 894.

An à collectarum onere libera ſint Conſiliariorum bona patrimonialia? 896.

Qvatenus à collectis immunes fuerint Profeſſores. 896. 897. 898. Doctores, Advocati, milites. 899. numerus liberorum. 900.

A cenſu & collectis olim immunes etiam erant in virginitate perpetuâ viventes, item viduæ & pupilli. 901. Vid. Immunis. Immunitas.

An propter bona feudalia teneatur qvis ad collectas? 905.

Sunt, qvi vaſallos qvatuor caſibus ad collectas faciendas urgeri poſſe contendunt, deqve his *remiſſivè*. ibid.

Acqviritur à collectis immunitas etiam præſcriptione immemoriall. ibid.

Ut ſalus publica conſervetur, ſolvuntur collectæ. 906.

An ab extraordinariis collectis, qvæ ſumma & inevitabilis neceſſitas imperat, qvalitercunqve immunes excuſentur? 907. 908 909. 910. 911. 912. 913. 933.

Forenſes qvatenùs ad collectas obligentur? 914. 915. 916. 917.

Hæc perpetua fuit bonorum Principum in ſubditos ſuos benevolentia, ut ab eis non exigerent collectas antè, qvàm utrinqve mutuo conſenſu comprobatæ fuiſſent. 920.

Utrùm in collectis, communitati, aut ſingulis imponendis, ſufficiat, à majori parte eos comprobatas fuiſſe, &c. 921. 922.

Qvid ſibi velit diſtinctio collectarum in voluntarias & neceſſarias? 922. 923. 924. 926.

Utrùm in Collectis, ex plurium arbitrio imponendis, omnes illi individualiter conſentire debeant ad hoc, ut omnes & ſinguli obligentur, an verò ſufficiat conſenſus majoris partis? 923. 925. 926. 929. 931.

In

Digitized by Google

In collectis neceſſariis etiam diſſentientes obligantur, ſi major pars conſentiat. 927. 928. 933. 935.

Collectæ non pertinent ad omnes, ut ſingulos. 929.

Collectarum & tributorum onera optimè ſe habent, ſi pro modo facultatum, negotiationum & poſſeſſionum injungantur, & exigantur. 934. 935. 936. 937.

An etiam propter bona, extra territorium ſita, collectæ ſolvi debeant? 940.

Eſt ex naturâ collectarum, ut ſint onus fructuum. 942. 944. 945. 948.

An teneatur ad collectas uſufructuarius? 943.

Utrùm creditor, qvi jure antichretico pignus poſſidet, collectas ſolvere debeat, an debitor proprietarius? 945. 946.

Graviſſimâ neceſſitate etiam collectæ civibus ita imperari poterunt, ut pro deſtitutis etiam & deſertis ædibus onera ſuſtineant. 949.

In qvibus collectis proceſſus executionis locum habeat? 955.

Exactorum improborum eſt, à multis retrò annis collectas debitas manu militari exigere. ibid.

Propter collectas debitas duplici modò proſpectum eſt Reipublicæ, tùm per jus hypothecæ, qvod habet in bonis debitoris, tùm per privilegium prælationis, qvod habet in concurſu. 956.

Nomine collectarum præteritarum, à venditore debitarum, non poteſt exactor compellere emptorem, aliumvè tertium poſſeſſorem. 957.

Nî collectæ ſolvantur, ſolet alicubi etiam mulcta pecuniaria indici. 963.

Finis collectarum. 965. 966. 968.

Extra ordinem qvandoqve indicendæ ſunt collectæ. 967. 968. 969. 970.

Has circa qvæ ſint obſervanda reqviſita. 968.

Maximè odioſæ qvæ ſint collectæ. 971. 972.

Novarum collectarum autores in qvam pœnam incidant. 983.

COLLEGIUM.

Fieri poteſt, ut integra Collegia ſuper iisdem actis diverſiſima & planè contraria edant reſponſa. 176.

Si à Principe mitiganda pœna, in Collegiis JCtorum primùm cauſæ remiſſionis examinandæ. 208. & ſi mulcta pecuniaria ſurroganda, qvantitas ab iisdem determinanda. 209.

Collegium Poëticum peculiare à Maximiliano I. Imp. in Academ. Viennenſi inſtitutum. 390.

Fuiſſe olim certum Tabellionum corpus ſub primicerio, à qvo ex collegii ſententiâ tabelliones alii creati. 394.

Uti in qvibusvis collegiis aliqvis eſt, qvi reliqvis præeat in ordine ſtandi, ſedendi, &c. ita & in collegio miniſtrorum unius Eccleſiæ receptum. 405.

De certo aliqvo initio Illuſtriſſimi Collegii Electoralis conſtare omninò nequit. 426.

Decurionum collegium qvatenùs Magiſtratû ſuo mortuo aliqvem ſibi præficere poſſit? 470.

Non ſufficit ſingulare aliqvod Conſiliariorum Collegium inſtituere, ſed neceſſe eſt, ut Princeps ipſos etiam qvandoqve ſubditos ſuos audiat. 491.

Digitized by Google

Ne titulo Collegii ad nullius non facinoris societatem coëant cives, Principis interest providere. 497.
Collegia & hæteriæ cur prohibita olim? 498.
Sæpiùs freqventata in Collegiis qvæstio de pace publicâ violatâ. 556.
De collegio fœderatorum Statuum Belgii. 648.
Mercatorum & opificum collegia qvalia fuerint olim? 707. 785. add. 931.
Collegium in rebus metallicis singulare ab Elect. Sax. constitutum. 1144. 1145.

COLLOQVIUM.

Colloqvia & Concilia qvid differant? 308.

COMES.

Apud Francos honore & potestate Comitibus superiores fuerunt Duces. 427.
Comites Episcopis, Duces Metropolitanis comparantur. ibid.
Ducatûs potentissimi, Bojaricus & Aqvitanicus à Comitibus gubernati. 428. 431.
Comitis vocabulum & usus. 430.
Comites olim Magistratûs & judices erant. ibid.
Tandem paria fecerunt Duces & Comites. 431.
Diversa olim erant Comitum genera. ibid.
Inter ipsos Comites alii titulo atqve dignitate aliis sunt eminentiores. ibid.
An, ut Imperator verè talis, Ducem qvatuor Comites, Comitem qvatuor Barones habere oporteat? 414.
Qvalem Comites, &c. differentiam observent in gestandis coronis, *remissivè*. ibid.
Comites olim inter Statûs Imperii fuerunt, & jus suffragandi habuerunt. ibid.
Comites plus qvàm sexaginta creavit Ferdinandus II. ibid.
Comes commerciorum qvis? ibid.

COMES PALATINUS.

Unde legitimandi liberos habeat potestatem? 216.
An Comes Palatinus proprios liberos legitimare possit? 221. 222.
Per Comites Palatinos Doctoralis dignitas qvoqve confertur. 370. 372.
De Comitibus Palatinis, i. e. palatii Imperatoris Præfectis. 431.
Comiti Palatino insignia conferendi potestas qvousq; concessa? 1164. add. 1167.

COMITIA.

In Comitiis provincialibus aliqvando valdè disceptatum fuit de homicidii pœnâ ex statuto, Acad. Lipsiensi dato, Studiosis irrogandâ. 125. 126.
In Comitiis Noribergensibus olim inter centum gravamina Principum Germaniæ primum fuit de dispensationum Pontificiarum nimietate. 190. Conf. 355.
Superiori seculo in Comitiis Ratisponensibus qvid circa Concilia indicenda senserit Carolus V.? 293.
Consilia Ordinum & Statuum, in Comitiis congregatorum, qvanti æstimanda? 492.
Comitia à qvibusdam, Principum gratiam aucupantibus, temerè reprehenduntur. ibid. 502.

Comitiorum utilitas graviter descripta. 493. conf. 494. 509.
Generalium Comitiorum usus nascenti Gallorum regno penè coætaneus, juxta Gramondum. ibid.
Qvando unaqvæqve gens apud se Comitia instituerit, incertum. 404.
Comitia totius populi Impp. Romani non refugerunt olim. 496.
Qvo autore Concilia celebrari debeant? 497. 498.
Qvâ de re in Comitiis deliberari soleat. 499. 500. 503. 920. 921.
In Comitiis utrùm etiam de legibus ferendis admittendæ deliberationes Statuum? 500. 502. add. 819.
Hac de re constitutio, item exempla Imperatorum & Monarcharum aliorum. ibid.
Comitiis, ex more convocatis, Hispaniæ Reges nova vectigalia ac tributa Regno imponunt. 503.
In Comitiis sæpè de sessione & præcedentiâ non lis tantùm, sed jurgia etiam, & graves contentiones, imò & pugnæ oriuntur. 503. 504. 508.
Exemplum Germanorum per scomma an rectè circumferatur? 505.
Qvæ in Comitiis inter Principes & Ordines utrinqve definiuntur, obligant non subditos tantùm, sed etiam Principem. 506. 507.
Per Comitia intrinsecùs conservatur Respublica, arctiusq; in iis redditur vinculum tùm inter Imperantes & subditos, tùm inter ipsos subditos, 509. 910.
Comitia olim ex duplici Senatu constabant, nimirum ex ordine sacro, & ex statu seculari. ibid. 520.
Utriusqve Senatûs hujus Præses sive Imperator. ibid.
Qvid in Comitiis Lipsiensibus de incommodis, qvæ ex mutatione monetæ oriri possint, decretum. 820. 821.
In Comitiis Spirensibus qvomodo remedium qvæsiverint, ne defectus in nummis cudendis reperiatur. 832.
In Comitiis Imperii multa sæpè de collectis faciendis fuit controversia, utrùm nempè in hâc materiâ valeat pluralitas votorum? 922.
Expedit, ut in Comitiis explicetur, qvare & qvorsum impendia facere oportuerit Principem, ut intelligat populus, per collectas istiusmodi salutem suam qværi. 968.

COMMERCIUM.

In commercio esse, & esse in patrimonio, ἰσοδυναμοῦντα ferè sunt. 101.
Per eruditum commercium cum Viro qvodam CL. plurima de Poëtis investigata. 390.
Propter commercia fœdera inita, & Principes urbes suas omni commerciorum genere florentissimas esse cupiverunt. 516. add. 647. 648.
Necessarium cur inter ipsos hostes sustentari debeat commercium? 522.
Commercia num prohiberi possint? 569. 695. seqv.
Ob commercia negata bellum justè suscipi non potest. 570.
Commerciorum finis inprimis, ut alterius indigentiæ succurratur. ibid. 647 648. 666. 667. 808.
Commerciorum maritimorum causâ per fœdus Hanseaticum plurimæ civitates coiverunt. 648.

Ut

Digitized by Google

Ut commercia salva haberi possent, adversùs piratas & latrones agere, eosqi vi armatâ persequi Hansicæ societati jus primum. 649.
Libertas commerciorum qvomodò impediatur. 650. add. 747. 753.
De commerciorum utilitate elegantia Chrysostomi verba. 667. & *remissivè*. 668.
Num deceat virum bonum & pium commercia & mercaturam exercere? ib.
Obstantes huic qvæst. canones. ib. 669. 670.
Suâ autoritate commercia in remotissimas terræ provincias stabilire potest Princeps. 674.
Ut inter plebejos & negotiatores facilius esset emendi vendendiq; commercium, Impp. nobiliores natalibus, &c. perniciosum urbibus mercimonium exercere prohibuerunt. 675 678.
Rationes hujus rei aliæ. ibid. 676.

Qvæ ex solis commerciis salutem & beatitudinem suam metiuntur universitates, etiam in Nobilibus laudant & probant mercimonia. ibid.
Cauponario commercio multæ semper inhærent sordes, *remissivè*. 687.
Multo cum temperamento commercii id genus à Clericis & Professoribus exercendum. ibid. 688. 689.

Num peregrini prohiberi possint, qvò minùs commercia cum civibus exerceant? 689. 692. contra Scacciam.
Commerciorum libertas qvatenùs attendenda, vel temperanda, *remissivè*. 691.
An cum Americanis commercia necessaria sint? 692.

Utrùm commercia cum hostibus nostris interdici oporteat? 689. 693.
Cur commercia qvandoqve tollant, qvi hostili animo se invicem prosequuntur. 693. 694. 720.
De commerciis cum Judæis qvid sentiendum? 699. 700. 701. 702.
An cum Muhammedanis & aliis Gentilibus commercia liceat habere? 703. 704.
Commercium saltem armorum cum barbaris & infidelibus prohibitum. 705. 706. add. 720. 721.
Res sacræ, &c. qvæ planè non esse in commercio dicuntur. 708. 711. 712. 893.
An loca religiosa in commercio sint. 712—716.
Commercium in rebus spiritualibus utrùm & qvatenùs permitti licitè possit? 717.
Publicæ res non sunt in commercio privatorum, sed populi. 719.
Qvale circa cotes commercium fuerit? 720.
Commercia à negotiatoribus ita exercenda, ut suæ potiùs, cujus ipsi membra sunt, civitatis commodum qværant, &c. 721. add. 724.
Extra hostilitatis respectum plurima prohiberi solent commercia, qvæ ad qvatuor classes referuntur. 722. 723. 728. 730. 735.
An fructûs futuri in commercio sint? 725.
Propter auri, in tenuissima fila ducti, commercium, damnum Reip. maximum nascitur. 728.
Privatorum commercio purpura intentum fuit exempta. 730.

Non desiit tamen ea in commercio esse. 731.
Serici commercium qvousqve auferri jusserint Impp.? 732.
Comes commerciorum qvis fuerit? ib.
Commercium cupressorum cur interdictum? 733. 734.
Nec in omnium commercio venena sunt. 734.
Commercium lenonum dedecori est Reipublicæ. 735. & lupanarium. 736. 738.
In commerciis plurimæ committuntur fraudes. 770. 771.
Reticentia qvandoqve in commerciis puniri solet. 771. 772.

Commerciis apprimè utile esset, si uniformes mensuræ per universum terrarum orbem haberentur. 775.
Id qvod optandum magis, qvàm sperandum. ibid. 776.
In commerciis usu venire solet persæpè, ut in creditum eatur. 784.
Per monopolia interturbantur commercia. 787.
Antiqvissimum, simplicissimum, & maximè naturale inter homines commercium. 808. 810.
Commercia uti ultrò citròq; habeantur & exerceantur, Principis aula ferè ignorat, &c. 819.
Instrumentum, per qvod commercia, in societate hominum necessaria, faciliore methodo perfici possint. 836. add. 850.

Publicè & privatim interest, commercia inter populos conservari. 998. 1025.
Magna commerciis ex postis accedunt emolumenta. 1133.

COMMISSARIUS.

Commissarius seu judex delegatus, qvoad causam commissam, utitur potestate sui delegantis. 455.
Coram Consiliariis aut Commissariis, in hanc rem peculiariter constitutis, optimè experiuntur Principes, sicubi de subditis litigium aliqvod exortum fuerit. 507.
Qvi à Principe ad subditos mittuntur, utplurimùm Commissarii dicuntur. 512.
An à repressaliis eximatur Commissarius? 613.

COMMISSIO.

Inter affinia repressaliarum referuntur commissiones. 629.
Commissiones istiusmodi ad actûs bellicos pertinent. ibid.

COMMISSUM.

Commissum qvid sit? 1024.
Cessat commissum, si professio facta est. ibid.
Iniqvum, sicubi publicanus inter commissa referre merces exportatas velit. 1025.
Munes & immunes res an in commissum cadant omnes. ibid. 1026.
Curru in commissum cadente, an idem sentiendum de eqvis. 1027.
Commissi pœna. vid. POENA.

COMMITTI.

Committi vetus verbum, JCTIS familiare, qvid significet? 1024.

COMMUNIO.

Communio bonorum primæva ex communi Dd. sententiâ. 531. seqq. add. 697. 741.
Communio Christiana in qvo consistat. 984.

Digitized by Google

Eucharistia cur vocetur communio? ib.

COMMUNIS.

Res communes & publicæ ut distinguantur. 987.

Aer, aqva profluens, & mare, respectu usûs res communes dicuntur, sed valdè ambiguè. 988. 1067.

Litora an sint communia? 989. 990.

COMOEDIA.

De comœdiis & spectaculis aliis qvid sentiendum? 729.

Comœdia vetus qvibus rebus plena. 735.

COMPROMISSUM.

Judicia per modum compromissi electa. 478.

COMPROMISSARIUS.

Judæis compromissarios ex gente suâ judices eligere interdictum constitutione. 456.

CONATUS.

An conatus in crimine læsæ Majestatis etiam pœnæ succumbat? 59.

CONCEDERE. CONCESSIO.

An qvis alteri qvid concedere, qvod ipse non habet ex se, possit? 34.

Qvicqvid Consiliarii Majestatis tenent, ex concessione alterius tenent. 55. Conf. 471.

Qvatenùs Princeps inferiori concedat jurisdictionem, vel alia Regalia. 77. seqv.

Qvi alterius imperio subjectus est Magistratus, non plus habet potestatis, qvàm ille concesserit, cujus imperio subjectus est. 118. add. 1117. 1118.

Ex jure Romanorum exempla. ibid.

Si Principis ita præcesserit concessio, tali licitum est pro lubitu statuta condere. 119.

Ex concessione saltem & imploratione Regis Philippi Pontifex Rom. Innocentius III. legitimationem liberorum ejus exercuit. 218. 219. seqv.

Qvâ ratione ætatis venia concedatur à Principe? 223.

Concessionis hujus formula, in aulâ Electorali Saxon. concepta. 224.

Qvod alicui concessit Princeps, trahi non debet ad cæterorum injuriam, sed potiùs contra ipsum concedentem explicandum. 228.

Intentio concedentis, & circumstantiæ omnes, qvæ tempore concessionis præstò fuerunt, in interpretatione privilegiorum considerandæ. 229.

Exemplum. ibid. seqv.

Nemini mortalium concessum est, ut suo arbitrio dogmata vel sacramenta condat, &c. 250.

Qvatenùs concedatur à Papâ Principibus Ecclesiæ protectio? 253.

An à Principe concedi possit integris societatibus jus legum ferendarum? 260.

Ex concessione Principis Patronis etiam Laicis jus destituendi competere potest. 330 — 336.

Exemplum celebre. ibid. seqv.

Liberali suâ concessione qvid effecerit Justinianus? 419.

In Aureâ Bullâ conceduntur aliqva Principibus Electoribus singulariter. 438.

Concessio nobilitatis à qvo fieri debeat? 439.

Indefinitè Magistratui aliqvid specialiter concedi potest, qvod non conceditur jurisdictioni. 449. 450.

Prævia Principis concessione fieri debent Repressaliæ. 625.

An & qvousq; concesserint Impp. olim proprios fundos propugnaculis vallare? 633 — 637.
Num concessionis titulo acqviri possit ab infericribus jus cudendi monetam? 815. 816.

CONCILIUM.

Ut in Concilio Tridentino de Pontificis autoritate dissertatio fuit instituta, qvâ παῤῥησία interceserit Galliæ Regis Orator? 17. add. 292. 293.
Qvicqvid in rebus, ad disciplinam pertinentibus, statuunt Patres, in Concilio congregati, id statuunt per modum conventionis, &c. 161.
Unde Concilium potestatem decernendi habeat? ibid.
Justæ in Conc. Trid. auditæ qverelæ de dispensationũ freqventiâ. 190. add. 301.
In Concilio Svessionensi qvid actum sit circa factum Philippi, Francorum Regis, legitimationem liberorum concernens. 218. 219. seqv.
Concilia s. Synodi ad meliorem veritatis cœlestis assertionem faciunt. 277.
Concilium Ecclesiasticum qvid sit? ib.
An illud Act. XV., ab Apostolis habitum, primum fuerit? 278. add. 304.
Convocatio Concilii ad qvem olim pertinuerit, & hodiè pertineat? 279. 281. 282. 287. 290. 292. 293. 297. 498.
Cariolani hâc de re sententia refutata. 288.
Concilium I. Arelatense, à Constantino M. indictum, qvale fuerit? 279.
Exemplar literarum, qvibus Episcopi ad Concilium convocati, *remissivè*. ibid. add. 297.
Concilium Nicenum celeberrimum, qvis indixerit? 280, add. 288. 583.
Sardicense Concil. ab Impp. Constantio & Constante coactum. 281. 294.
Lampsacenum auctoritate Valentiniani Imp. congregatum fuit. 282.
Aqvilejense Imp. Gratianus convocavit. ibid.
Rogatu Pontificis aliud, item Burdegalense ab Imp. Maximo institutum. 283.
Ephesinum Concilium Oecumenicum à Theodosio Imp. congregatum. ibid.
Ephesi aliud ab eodem Imper., precibus Leonis Pontificis commoto, indictum. 281.
Aliud intra Italiam celebrandum idem rogavit ab eodem, nullo tamen effectu. 285.
Iteratâ vice petiit Gregorius M. ut Concilium indiceretur. 286.
Concilium Francofurdense jussu Caroli Regis habitum. 287.
Concilia vel universalia & œcumenica, vel particularia & topica. 290. 295.
Unde dicantur Oecumenica? ibid.
Qvot sint? 291. & his qvæ accenseri soleant, sed conciliabula potiùs dicenda. 292.
Generale Concilium qvid sit? *remissivè*. ibid.
Concilium aliqvod generale & verè œcumenicum cur hodiè sperari non possit? ibid.
Si tale possit haberi, non à Papâ, sed à Majestate civili indicendum esset. 293.
Inter alia exempla, vel è superiori seculo in Comitiis Ratisponensibus id agnovit Carolus V. ibid.
Particularia Concilia qvæ fuerint? 294. nim. modò latiora, modò angustiora. ibid.

Digitized by Google

In ipso Concilio Princeps qvatenùs vel ἐξουσιαστὴς, vel διοῤθωτὴς habeat præsidentiam. 296. 509. 520.
Hujus illustre satis exemplum. ibid.
Peracto Concilio qvid agendum sit Principi? 298.
Fieri an possit, ut integrum aliqvod erret Concilium? ibid.
In Conciliis, etiam Oecumenicis, nulla novâ sive dogmata, sive Sacramenta institui vel condi possunt. 299. 300. 301.
Qvâ de re Vincentius Lirinensis. ibid.
In Conciliis Patrum qvæ norma semper fuerit adhibita? 301.
Decreta Conciliorum. Vid. DECRETA.
In Concilio suum qvoqve suffragium ferre potest Princeps peritus. 305.
Exempla. ibid. & 297.
Conciliis, qvando de dogmatibus fidei tractatum, plerumqve Principes interfuere. 306.
De iisdem in Concilio Constantinopolitano actum. 307.
Inter Concilia & Colloqvia qvæ sit differentia? 308.
In Concilo Africano V. qvo Canone de Ecclesiæ defensoribus actum. 358.
Episcopo Constantinopolitano, cui πρεσβεῖα τῆς τιμῆς tantùm à Constantinopolitano I. Concilio concessa, tandem in Concilio Chalcedonensi, contradicente licet Pontifice Rom., potestas Patriarchalis facta & confirmata fuit. 411. 412.
In Conciliis Ecclesiasticis maximo sæpè cum scandalo de honoris prærogativâ pugnatum fuit. 504.
Exemplum hujus rei ridiculum. ibid.
In Concilio Tridentino cautum, ne Episcopi in suâ diœcesi Papæ sibi partes sumerent. 568.
Concilia qvid pronunciaverint adversùs Clericos, negotiationes exercentes? 682. 683.
In Concilio Lateranensi III. & IV. editæ constitutiones an hodiè valeant per omnia? 704.
Inter causas, propter qvas A. 1311. Concilium Viennense convocatum, secunda de bello Saracenis inferendo fuit. ibid.
Utrùm Concilium vectigal instituere possit? 978. 979.

CONCUBINA.

Ex concubinâ nati liberi naturales soli legitimari jure Rom. possunt 214. 215.
A concubinâ qvomodò differat uxor legitima? 215.
Concubina sæpissimè dicitur vice-conjux. ibid.

CONCUBINATUS

Concubinatus jure civili neqve simpliciter prohibitus, neqve probatus est. 215. add. 217.

CONDICTIO.

Ob violatum privilegium condictione ex lege, &c. habere qvis potest. 238.
Condictionis reqvisita. 226.
Condictio indebiti qvatenùs detur in publicanos. 1021.

CONFIRMATIO.

Ut confirmatio privilegiorum à successore iteretur, necesse non est. 237.
Confirmationes Justiniani circa jus Patronatûs Laicorum. 255.
Ut Magistratus præfectus intelligatur, confirmatio Principis reqviritur 445.

CON-

CONFISCATIO.

Debita, ante confiscationem à delinqvente contracta, an persolvenda? 61.

Confiscatio bonorum in crimine perduellionis an fiat ipso jure, an verò per sententiam condemnatoriam? ibid. seqv.

Qvatenus in proditorem patriæ confiscatio bonorum decernenda? 64.

Super facto, qvod ex confiscatione ortum, decisum. 100. seqv.

Causâ confiscationis deficiente, tota res damnati redigenda est in pristinum statum. 212.

Confiscatio omnium bonorum præter Banni pœnam violatores pacis publicæ manet. 557.

Confiscatio bonorum inter alias pœnas manebat eos, qvi falsam monetam cudere præsumserant. 845.

Confiscatione universorum bonorum, & capitali insuper pœnâ plectebatur, qvisqvis arma ad hostes exportaverat, aut frumentum aut sales. 1027.

CONJUGIUM.

Conjugium inæqvale qvid sit? 125.

Conjugii soluti exemplum oppidò notabile, 218. 219.

Qvatenus per conjugium nobilitas comparetur. 440. 441. 442.

CONJUX.

Vid. FOEMINA, MULIER.

ViceConjux. Vid. Concubina.

CONNUBIUM.

Senatoris & fœminæ, qvæ mercimonia publicè præfecit, connubium qvâ causâ prohibitum olim? 671.

Vid. Conjugium, Matrimonium.

CONSCIENTIA.

Conscientiam hominis naturalem afficiunt leges naturales, simul atqve ratio exserere se incipit. 136.

Synteresin in applicatione & formatione legum particularium seqvitur conscientia. 140.

Valdè iniqvum est, conscientiis imperare velle. 572.

Contra conscientiam, ad gratiam alterutrius, sententiam ferre non potest judex. 609.

Qvaliter sine juramenti præstatione conscientiæ cujusq; committatur tributi qvantitas? 942.

Qvod conscientiæ cujusq; committitur, id omnem fidem humanam superare creditur. ibid.

CONSECRARE. CONSECRATIO.

Statuarum Principis consecratio. 40. 45. 50.

Similem obtinuisse morem in consecrandis rebus mobilibus, non dubitatur. 46.

Vocabulum consecrare vi suâ propriâ qvid significet? ibid.

Pessimum morem imagines Principum consecrandi Christiani qvoqi receperunt olim. 47.

Exemplificatur. ibid.

Vendere consecratam Principis statuam num licuerit? 50.

De consecratione templorum, & qvo modo olim sanctum fiebat. 257. 258.

Consecrationis Eucharistiæ mystica verba an elatâ vel demissâ voce proferenda? 322.

Digitized by Google

CONSENSUS.

Propter accedentem conſenſum totius populi reliqui, plebiſcita leges reverà ſunt & appellantur. 117.

Sive antecedat, ſive ſeqvatur conſenſus & ratihabitio Principis, non minorem autoritatem habebunt ſtatuta municipalia, qvàm ipſæ conſtitutiones regiæ. 119.

Mutuo conſenſu ineunt pactum Cardinales, anteqvam electionem novi Pontificis aggrediuntur. 129.

Tacito Principis conſenſu abrogatur lex per conſvetudinem. 167. add. 168.

Ad legitimationem liberorum reqviritur conſenſus legitimandorum, ubi tamen ſufficit conſenſus tacitus, qvi colligitur ex ſilentio. 217.

Conſenſus non coincidit cum juſſu, cum præcepto. 288.

Mennas Patriarcha in Synodo Conſtantinopolitanâ decernere noluit qvicqvam ante, qvàm eâ de re impetratus eſſet ab Imperatore conſenſus. 297.

Cum hoſte in caſu extremæ neceſſitatis tranſigi à civitate poteſt, etſi nullus acceſſerit Principis conſenſ. 643.

Ut qvis obligetur, neceſſe eſt, ut ejus habeatur conſenſus. 926.

Interpretativus conſenſus qvando locum habeat. ibid.

Per conſenſum majoris partis obligatur minor, in collectis ſc. 927.

Conſenſus in contractibus debet eſſe liberrimus. 930.

A conciliis ſine conſenſu Principis vectigalia inſtitui non poſſunt. 979.

CONSILIARIUS.

An in Conſiliarios Imperatoris committatur crimen læſæ Majeſtatis? 53. 54.

Criminis Majeſtatis in Conſiliarium reqviſita qvæ ſint? 55.

Uti Princeps in conſilium adhibere ſolet ſuos Conſiliarios in ſecularibus cauſis, ad eundem modum in Eccleſiaſticis prudenter audiuntur Theologi, &c. 322.

Conſiliarii, & ſi, qvi lateri Principis adhærent, ſplendorem aliqvem ex ejus Majeſtate acqvirunt. 442.

Conſiliariorum operâ Princeps non omninò carere poteſt. 491.

Conſiliariorum cura & natura qvandoqve transverſa. 492.

Conſiliarii à qvibus delecti? 494.

Sicubi litigium aliqvod, in contractibus cum ſubditis celebratum, exortum fuerit, optimè Principes à Conſiliariis ſuis ſententiam expetunt. 507.

Conſiliarii qvatenus immunes à tributis? 896.

CONSILIUM.

Majorum noſtrorum inſtitutis, ac diuturnâ experientiâ perceptum & cognitum, plures conſilio communicato meliùs ac certiùs, qvàm ſingulos judicare. 491.

CONSISTORIANUS.

Principes Germaniæ inferiores ſunt veluti Conſiſtoriani Imperatoris, cum qvibus de rerum ſummâ in conſiliũ ire ſolet. 53.

Conſiſtorianis ſuis ſtricturam aliqvam Majeſtatis contulit Imperator. 54.

Majeſtatem communicatam & fictitiam habent Conſiſtoriani, de qvibus *remiſſivè*. 63.

CON-

CONSISTORIUM ECCLESIASTICUM.

In Consistorio suo Princeps ipse intelligitur præsens, atq; in eo Principis nomine pleraqve omnia expediuntur. 20. 366.

Consistoriis Ecclesiastis significandum, si mulcta, pœnæ corporali surrogata, in pios usûs convertenda. 209.

In qvibus sæpissimè fatigentur Consistoria. 319.

Per Consistoria sua Ecclesiastica Principes A. C. hodierni rectiùs expediunt id omne, qvod personas Ecclesiasticas & ipsorum officium qvoqvo modo afficere aut impetere possit. 329. 333.

Consistorium Lipsiense litem movit super remotione Ministrorum. 330. seqv. 334.

Consistoriales expeditiones. 333. 334 339. Conf. 355.

Consistoria qvid sint? 339. qvibusq; Personis consistant? 340. 467.

Ad Consistoria Ecclesiastica pertinet cognitio de faciendâ excommunicatione. 356.

Præter Consistorium Ecclesiasticum, Professores pariter & Studiosi, nisi aliud qvid fuerit receptum, aut Principi aliter placuerit, Iudicem agnoscunt neminem. 366.

Consistoriorũ sententiam in causâ matrimoniali milites ut expectent, necesse est. 468, 469.

CONSTITUTIO.

Qvâ de causâ Constitutiones Impp. magnificis elogiis insignitæ fuerint? 4.

Cur immodico statuarum cultui Constitutionem posuerit Theodosius? Jun. 49.

Laudatur egregia clementiæqve & indulgentiæ plenissima Constitutio Theodosii, *in l. un. C. si qvis Imp. maledix. remissivè.* 52, 201.

Constitutio inhumana, sangvinaria, injuriosa, iniqva qvænam semper habita fuerit? 66.

Qvo pacto post D. Marci constitutionem reus post mortem suam qvasi vivus condemnetur? 68.

Constitutiones Impp. Zenonis & Justiniani, qvæ habentur in *l. 2. & 3. C. de qvadrienn. præscript.* an ab iniqvitate excusandæ in qvibusdam casibus. 98. 100.

Rationes, qvæ iniqvitatem arguunt, & contra. 98. 99. Limitationes & Except. ibid. *remissivè.*

Constitutiones Impp. verè & propriè dictæ sunt leges. 117. *contra Doucllum.*

In triplici differentiâ esse Constitutiones, qvæ ex Monarchiâ Romanâ supersunt. ibid. *remissivè.*

Principum summorum constitutiones aliqvando statuta dicuntur, non in jure tantùm civili, sed & Canonico, & vetustiorum Patrum scriptis atqve Historicorum monumentis. 120.

Constitutio Maximiliani, & aliorum de blasphemis puniendis. 137.

Humana constitutio in jure gentium diversa planè est à constitutione juris civilis. 141.

Qvid constituat oppidò notanda Gratiani, & Theodosii Impp. constitutio? 142.

Con-

Digitized by Google

Conſtitutiones Principum qvi violant, & contemnunt, pro ſacrilegis in jure habentur. ibid.

An major ſit autoritas Scævolæ, Papiniani, Ulpiani, aut etiam ipſius Juſtiniani, ut horum potiùs, qvàm DEI conſtitutiones & decreta admittenda cenſeamus? 143.

Utrùm conſtitutio permiſſiva Legis nomen ſuſtinere qveat? 153.

Conſtitutio Bonifacii VIII. de præſcriptione contra jus commune, qvatenus ea locum inveniat? 168.

An Conſtitutionibus Theodoſianis per legem Juſtinianeam, in *l. ult. C. de LL.* qvicqvam derogetur. 182. 183.

De Conſtitutionibus humanis, qvibus magna nummorum copia à Germanis expiſcata, & trans Alpes lata, Principum Germ. qverelæ & gravamen. 190. 191.

In Conſtitutionibus Impp. cautum eſt, qvod in matrimonium convenire nō oporteat ejus, qvi privignæ maritus fuit. 195.

Per Conſtitutiones tùm Carolinas, tùm Electorales Saxonicas omnis deciſio cauſarum criminalium judicibus & Magiſtratibus inferioribus ſalutariter eſt interdicta. 207.

Conſtitutio perſonalis differt à privilegio & jure ſingulari. 226.

Ratio differentiæ. 227.

Qvid ſit Conſtit. perſonalis? ibid. 238.

Qvò tempore Conſtitutionibus Eccleſ. Principum aſſenſus inſertus fuerit? 260.

Hac de re Auguſtini verba. ibid.

Conſtitutiones contra Pelagium & Cœleſtium ab Honorio & Theodoſio editæ, *remiſſivè*. 302.

Conſtitutiones aſperæ de hæreticis exſtirpandis. 317.

In Conſtitutionibus Eccleſiaſticis cui adhibendi Miniſtri Eccleſiæ? 322. 325.

An Conſtitutio Juſtiniani de ſacræ Liturgiæ ritibus damnanda, juxta P. de Marca. 322. 323.

Conſtitutiones Conſtantini & Valentis Impp. qvòd à ſententiis Epiſcoporum provocatio non eſſet, ſuppoſititiæ habentur. 342. 343.

Imperatoria Conſtitutione, qvâ Clericis, vulturum inſtar bonis aliorum inhiantibus, obviare neceſſe fuit. 349.

Conſtitutiones de excommunicandi modo plures in Galliâ, Hiſpaniâ, Britanniâ, Germaniâ, Hungariâ & tantùm non ubiqve ab Chriſtianis poteſtatibus prodiere, *remiſſivè*. 357.

Optima & ſaluberrima Conſtitutio Juliani Imp. Apoſtatæ, ſed ſubdola. 373. 374.

Elegantiſſima, omnibusq; SS. Theol. Stud. maximè commendanda Conſtitutio. 405.

Conſtitutiones de præſcriptione fori, militibus modò conceſſa, modò adempta. 462.

Conſtitutio Electoralis Saxon. delicta militum concernens. 466. 467.

Conſtitutio Elect. circa appellationes. 483.

De conſilio Procerum Imperii, in legibus ferendis adhibendo, Theodoſii II. Valentiniani III. Impp. Conſtitutio. 501.

Con-

Constitutiones de monomachiis, *remissivè*. 541.

De pace publicâ Impp. nonnullorum Constitutio saluberrima, qvæ privata bella coërcuit efficaciter. 553. 554. 555. add. 556. 557.

Constitutiones Zenonis adductæ ad prohibendas Repressalias. 624.

Constitutionis Theodosianæ, qvâ Nobilibus mercaturam exercere nō licuit, causæ. 675. add. 690.

Constitutiones aliæ Clericis qvousqve hâc in re faveant? 683. 684. 685.

Constitutiones, qvousqve Judæi tolerandi. 699.

Constitutiones antiqvæ frustrà hodiè allegatæ. 704.

Constitutio Electoralis Sax, de ollâ fortunæ. 730.

Per constitutionem Justinianus lenonum commercium sustulit. 735. & Serenissimus Saxo. 736.

Constitutiones, DD. Augusti, & Joh. Georg. I. Elect. Sax. de usurâ laudabiles. 767. 768. 769. 784.

Maximè celebris constitutio de assecurationibus. 786.

Constitutio Zenonis Imp. de monopoliis non ferendis. 787. 788.

Ex constitutione Imp. Leonis adversùs Principes, qvi à se cusam tantùm monetam, reliqvis omnibus antiqvatis & abolitis, in publico usu esse volunt, lectu digna. 837. 838.

Per constitutionem venditio & locatio monetæ severè prohibita. 840.

Rationes ejus prolixiùs, *remissivè*. ibid.

Nullibi habetur constitutio, qvæ diserte pœnam sanciat in eum, qvi Regàli destitutus autoritate, monetam probam fabricaverit. 845.

Speciali constitutione edixit Imp. Justinianus, ut à Notariis in instrumentis conficiendis religiosè observetur indictio. 864.

Acerba Germanorum constitutio in eos, qvi nova instituunt vectigalia. 984.

Constitutiones Impp. qvibus à vectigalibus liberi pronunciantur Clerici. 1001. 1002.

De venationibus Constitutio Honorii Imp. 1041. add. Electorales Saxonicæ. 1052. 1056.

Constitutiones Saxonicæ, modum utendi jure piscandi præscribentes, *remissivè*. 1079.

Constitutiones Impp. de evectionibus in cursu publico, & jumentis in eam rem destinatis. 1126. 1128. 1129. 1130.

Per Constitutiones Imperatorias circa metalla sæpè variatum fuit. 1141.

Jus Principum circa metalli fodinas per Constitutionem declaratum. 1141. 1142.

CONSVETUDO.

Per consvetudinem lex abrogatur tacito Principis consensu. 167.

Consvetudo majoris autoritatis non est, qvàm lex. 168.

Consvetudo est optima legum interpres. 176.

Consvetudo licita dicitur concubinatus. 215.

Academiæ non ex privilegio tantùm in civitatibus oriuntur, sed etiam

ſed etiam ex antiqvâ conſvetudine. 364.
Conſvetudo iſta, qvâ jure Romano nobilitas per conjugium comparari potuit, an probanda? 441.
Conſvetudine etiam aliqvâ Regalia conſtitui poſſunt. 549.
Dum jure Canonico locum religioſum emere aut vendere non licet, laudabilem tamen conſvetudinem, qvam prætendunt, obſervari volunt Canoniſtæ. 714. 715. 716.
Veniunt vel ex conſvetudine, &c. exemptionem facientia jura. 876.
Conſvetudo & præſcriptio in qvo differant. 877. 978.
Parùm diſcrimiois eſt, ſive ex conſvetudine qvis immunis dicatur, ſive propter legem, aut privilegium. 903.
Per conſvetudinem alicubi & Senatores & nobiles ſunt immunes. 904.
Conſvetudinis magna vis. 914. ſed an ſecundùm eam unusqvisqve collectam ſolvere teneatur illic loci, ubi res ſita eſt, pro qvâ tributum penditur, controvertitur. 914.
Conſvetudo circa molendina ædificanda qvæ vigeat in his provinciis juxta B. Carpzovium, eaq; fuſiùs expoſita. 1090. 1091. ſeqv.
Conſvetudo cujusq; provinciæ attendi oportet. 1032.
De conſvetudinis vigore plura l. c.
Conſvetudo obtinet in qvamplurimis locis, ut repertum theſaurum Princeps ſibi vindicet. 1156.
Ratio hujus rei. ibid.

CONTRAHERE. CONTRACTUS.
Contractûs habendi vel non habendi poteſtas unicuiq; libera eſt. 8.
Cur claudicare non debeat contractus? 9. Conf. 398.
Par utriusqve contrahentis obligatio exigitur, qvoad nexum & vinculum. ibid. 506.
In contractibus & aliis negotiis civilibus privatis privatorum jure utitur Princeps. 98. ſeqv. 236. 507.
Nemo libenter contrahit cum Curatoribus dominicæ domûs. 99.
Qvâ ratione contractûs, conventiones & pacta, contractibus adjecta, Legis nomine veniant? 111. 113.
Sicut in qvâvis conventione altera pars contrahentium, alterâ nvitâ, nec diſcedere à contractu, nec mutare in eo qvicqvam poteſt; ita nec Princeps. 128. 506.
Ex contractu venditionis vel donationis jus qvæſitum præſumere Princeps non videtur. 111. Conf. 236.
An, qvæ vel ex vero contractu ex causâ onerosâ indulta ſunt privilegia, vel ſaltem ob cautam præexiſtentem, & ſic in contractum degenerent, revocari poſſint? 235. add. 901.
An de omnibus contractibus juratis Laicus coram judice Eccleſiaſtico conveniri poſſit? 355.
Contractus & alia, qvæ voluntariæ ſunt jurisdictionis, à Principe ipſo in alieno territorio confirmari & expediri inter ſubditos ſuos poſſunt. 398
Qvod inter contrahentes ſit relatio aliqva, vel qvæ inter Principes & ordd.

ordd. in Comitiis conventione adprobantur, utrinqve obligari, exemplum. 506.

Si qvid à Magistratu tantùm, vel ab [illegible] civitate circa Principis consensum cum extraneo aliqvo Archistratego vel de præsidiis imponendis, &c. contractum fuerit, id omninò nullum est, nullamq; pariat obligationem efficacem. 643.

Exemplum hujus rei. ibid. seqv.

Contractus societatis, qvia juris gentium est. 702. an Judæis denegandus? 700. 701. 703.

Necessaria omninò, post multiplicationem generis humani, contractuum & conventionum reciprocatio. 706.

Permutationis contractus antiqvior per exclusionem emtionis & venditionis revocandus non est. 810. add. 808. 812.

Instar contractuum se habent omnia decreta universitatum, &c. 926.

Nullus celebrari potest contractus sine contrahentium consensu. ibid.

Consensus in contractibus debet esse liberrimus. 930.

CONTRIBUTIO.

A contributionibus Turcicis nemo est immunis, cujuscunq; status & conditionis is fuerit. 907.

Vid. Collecta. Tributum.

CONVENTIO.

An induciæ rectè per conventionem definiantur? 656.

Transactio malè per conventionem definitur. ibid.

An tacita conventio vel expressa potiùs in induciis locum inveniat? ibid. 657.

Non omnis, qvæ per Principem, fit conventio publica est. 658.

Si major pars creditorum per conventionem, cum debitoris herede initam, aliqvid de credito suo remiserit, reliqvi etiam hoc majoris partis facto obligantur. 929.

Vid. Contractus.

CORONA.

Qvanta mysteria ex triplici Pontificis coronâ detecta, *remissivè*. 55.

Qvando Pœtis coronæ undecunq; venerint? 384.

Salerni Doctoribus laureæ coronæ imponuntur, qvi idcircò Doctores laureati dicuntur. 389.

Qvalem Reges, Duces, Comites, Barones observent differentiam in gestandis coronis, *remissivè*. 434.

Coronæ civicæ, obsidionales, navales, ex qvercu, lauru, aut gramine factæ olim dari solitæ. 1161.

COS.

Inter res, hostibus subvehi prohibitas, cos etiam refertur. 720.

Haud exiguum circa cotes commercium fuit olim. ibid.

Creticæ, non aliæ, cotes olim notæ. ib.

CREDITOR.

Ne jure suo excideret Creditor, qvid voluerint Impp. 98.

Si à debitore in re suâ Creditori hypotheca constituta, Creditori invito jus istud auferri non potest. 99.

Solvere usuras tenetur debitor, si stipulanti creditori tales promiserit. 152.

Ad creditorum inhumanitatem coercendam solet debitoribus subvenire Princeps per Rescripta moratoria. 791. 792.

Creditoribus odiosa ejusmodi Rescripta. 792. add. 795.
Non frustra sunt creditores illi, qvi nō aliam sibi reddi stipulantur monetam, qvàm qvalis credita fuit. 822.
In concursu creditorum major pars prævalet. 929.
Splendida & magnifica qvis habere potest prædia, ex qvibus nec exiguos colligere liceat fructūs, sed qvorum maximam partem creditoribus solvere tenetur. 943.
Juberi possunt creditores, ut ex parte istâ fructuum, qvam ipsi percipiunt, partem tributorum solvant. ibid.
Qvid statuendum de creditore, qvi jure antichretico pignus possidet? 945.
Exigi à creditore potest collecta, neqve tenetur fiscus debitorem proprietarium convenire, sed convenire tamen eum poterit creditor. ib. 946.
Plerorumqi ea est animi pertinacia, ut, nisi à creditoribus urgeantur, etsi diem interpellantem ipsi non ignorent, debita à se oppidò rarò agnoscunt. 953.

CRIMEN.

Crimen læsæ Majestatis.
Vid. Majestatis crimen.

CRUX.

Crux supplicium qvale? 848.
Crux majus supplicium erat & gravius, qvàm ubi qvis condemnatus erat, ut cum bestiis depugnaret. ibid.

CULTUS.

Verus Dei cultus potissimum societatis civilis vinculum. 248.
Sine cultu Dei, & pio erga Numen affectu, beatitudo civilis consistere non potest. 255.
Verus Dei cultus per divinam revelationem innotescit. 572.

CUPRESSUS.

De cupressis interdictum. 732. neqvis ex Daphnes luco Antiochenæ civitatis præcidendæ vel comparandæ sibi cupressi licentiam sumat. 733.
An cupressi ad continendos aggeres, per qvos intra limites coerceretur Nilus, adhibitæ? ibid.
Cupressi ad conservationem & reparationem palatii Daphnensis adhibitæ videntur. 734.

CURATOR.

Curatores Regibus constituuntur antè, qvàm ad tutelam suam pervenerint, aut dum furore aut captivitate impediuntur. 30.
An ejusmodi, qvà tales, pro veris Majestatis possessoribus habendi? ibid.
Cum Curatoribus dominicæ domūs cur nemo libenter contrahat? 99.
Absqi Curatore minor ipsemet administrare bona sua, & liberè cum aliis contrahere potest per veniam ætatis. 222. 224. 225.
Curator viarum dignitatis nomen gerebat apud Rom. 1105.
Curatores viarum cavere debent, ne temerè fiant sumtūs, qvi ex ærario publico impendendi. 1106.

CURCULIO.

Nulla Resp. tàm beata, qvæ non in visceribus suis pestilentissimum curculionum genus perpetuò alat & nutriat. 724.
Vid. DARDANARIUS.

CURIA.

Curiæ provinciales in Electorali Saxoniâ concurrentem habent jurisdictionem cum aulâ Electorali. 478.

Qvi gravatus eſt, vel ad Curiam provincialem, vel ad aulam Electoralem pro arbitrio ſuo provocare poteſt. 479.

CURIALIS.

Curiales, qvorum freqvens in jure mentio fit, noſtris vix æqviparari poſſunt Senatoribus. 903.

CURSUS.

Curſus publicus qvid differat à poſtis? 1122.

De origine curſûs publici. ibid.

Curſûs vehiculares aliqvando commodiores. 1123.

Curſus vehicularis erat onus provincialium, & ad curam Magiſtratuum municipalium pertinuit. ibid. 1124.

Curſus fiſcalis qvalis fuerit? ibid.

Curſus publicus in velocem & clabularium diſtingvi cœpit. 1124.

Clabularis curſus qvid? ibid. & qvinam eo ſint uſi? 1125.

Curſûs publici cura ad Principem ſpectat. ibid. utut res minima videatur. 1126. add. 1135.

Ad curſum publicum qvænam deſtinata fuerint animalia? 1127. qvibus curandis plurimi præpoſiti. ibid.

Curſus publicus unde detrimentum ſit paſſus? 1128.

D.

DAMNATUS.

DAmnatorum reſtitutio ab jure aggratiandi dependet. 209.

An damnatus reſtitutus recuperet etiam ea bona, qvæ à fiſco jam ſunt alienata? 211. 213.

Vid. RESTITUTIO.

DAMNUM.

Civi reſarciri debet damnum, qvo affectus eſt propter commune bonum. 94. ſeqv. 96. ſeqq. add. 618. 662. 663.

Ratio politica. 94.

Circa ablationem juris tertii, ſi fieri poteſt, damnum datum compenſatione reſarciendum eſt. 236.

Damnum, qvod orthodoxæ Eccleſiæ metuendum qvandoqve, qvale ſit. 263.

Ad reparationem damnorum tenetur Rex, qvi ob cauſas leves, & non neceſſarias bellum ſuſcipit. 564. add. 579.

Cum minimo lædentis damno defenſio exercenda. 574. add. 599.

Inter remedia, qvibus damnum paſſo ſuccurri poteſt, retorſionis jus numeratur. 599. 600.

Factâ reparatione damni, ceſſat finis, propter qvem Repreſſaliæ conceſſæ. 612.

Non ſolùm adversùs eum, qvi damnum dedit ipſe, verùm etiam adversùs illum, qvi damno occaſionem præbuit, datur actio ex L. Aqviliâ. 627.

Damnificatus damnum ſuum ab eo, cujus cauſâ damnum illi datum eſt, juſtè repetit. ibid.

Privatus habet libertatem in ſuo ædificandi, ut lubet, etiamſi vicinus damnum inde aliqvod ſentiat. 638. 639. 751.

Ut damna data reſarciantur, bellicâ vi opus eſt. 648.

Privatorum damna & injuriæ, ob causas belli acceptæ, an resarciri debeant? 662. 663.

Ingeniosè & subtiliter plerumqve datur ab negotiatoribus damnum. 674.

Cavendum est, ne Judæi immoderatis usuris, syngraphis veritis, anatocismis, monopoliis, & fraudibus aliis civitati damnum inferant. 701.

Per monopolia magnum damnum infertur bono publico. 787.

Non adeò magnum damnum est in morâ modici temporis. 793.

Damnum, ex mutatione monetæ proveniens, non animadvertitur, nisi postqvam illatum. 819. 822.

Aureus argenteusvè nummus, ubi semel receptus, non poterit sine gravi Reip. damno abrogari. 825.

Non adeò metallorum mixtura in monetâ reprobanda, cùm cives nullum inde damnum percipiant. 830.

Excludi moneta peregrina optimo jure potest, sicubi ex eâ patriæ damnum inferatur. 841.

Damnum, qvod qvis suâ culpâ sentit, sibi, non alii, debet imputare, neqve tunc intelligitur damnum sentiisse. 879.

In irreparabile sæpè Reip. damnum immunitates, Ecclesiis & Clericis concessas, converterunt Pontificii. 894.

Damnum subditis suis nec supremus qvidem Princeps extra casum necessitatis inferre debet. 901. 902.

Pugnat cum vitâ sociali & politicâ, ut qvorundam damno & jacturâ universorum civium utilitas comparetur. 928.

Vix fieri potest, ut damnum sentiat Respublica, etsi multo ære alieno graventur possessiones, &c. 956.

Qvatenùs damnum, qvod suâ culpâ intulit Princeps, restituere teneatur. 971. 1034. 1035. add. 1107.

Incivile prorsùs & iniqvum exiguo lucro damnum alteri decuplo, vel etiam tanto majus inferre. 1014.

Tenetur Princeps resarcire subditis damna, qvæcunqve à feris, vel ipsis etiam venatoribus ministris data fuerunt. 1053.

In mutatione viarum damnum, qvod infertur subditis, Princeps resarcire debet. 1104. it. qvod viatoribus à latronibus datum. 1107.

DARDANARIUS.

Nulla Resp. tàm beata, qvæ non alat & nutriat Dardanarios. 724.

A dardanariis annona oneratur, si frumenta in herbis emantur. 725.

Præter Dardanarios nemo erit, qvi non necessarium esse dicturus sit, ut justum aliqvod à superiore, potestatem *ἀναγκαστικὴν* habente, precium statuatur. 779.

Propter inopiam publicam cogi dardanarius simpliciter potest, ut frumentum, qvod habet, vendat. 780.

DEBITOR.

Olim severè admodùm habiti fuerunt à creditore debitores. 619. 624.

Non habere rationem, alium esse debitorem, alium exigi, æqvitati naturali contrarium. 620.

Sunt, qvi Repressaliato adversùs verum debitorem actionem negotiorum gestorum tribuunt. 626.

In ipſa debitorum corpora, ſi liceret, non vererentur ſævire creditores. 791.
Debitoribus ſubvenire ſolet Princeps per reſcripta moratoria. ibid.
A debitore, ut Reſcripta moratoria valeant, reqviritur fidejuſſio idonea. 799.
Ratio hujus rei. ibid.
Utrùm debitor, qvi impetravit inducias moratorias, tempore ſecuritatis immunis ſit ab uſuris præſtandis. 802.
Qvatenùs debitor annuorum reditvum à Magiſtratu ſuo cogi poſſit, ut totum iſtud, qvod illis reditibus impoſitum eſt, exſolvat. 943.
Ut moroſi debitores ad ſolutionem compellantur, exactione opus eſt. 955.
Ob moram tributorum poſſunt prædia debitoribus auferri & vendi. 958.
Debitoribus non omnis dilatio denegenda eſt. 959.
Debitor an propter tributa in carcerem conjici poſſit? 962.
Qvatenùs adversùs debitores moroſos mulcta pecuniaria locum habeat? 963.

DEBITUM.

Debita, ante confiſcationem à delinqvente contracta, perſolvenda. 61.
Pro debitis civilibus conveniri & arreſtari neqveunt mercatores, nundinis durantibus. 751. 752.
Debita, piis cauſis exſolvenda, de jure exigenda ſunt ſive ex mutuo, pacto retrovenditionis, antichretico, vel qvocunqve alio pacto nata. 777.
Debita nonnulla, in qvibus Reſcripti moratorii nulla eſt efficacia. 801.
An ad debita, in fabricam Eccleſiæ matris facta, obligati ſint filialiſtæ? 868.
Pro alienis debitis alios moleſtari, non ſolùm legibus, verùm etiam æqvitati naturali contrarium. 620. 949.
Debita à ſe oppidò rarò agnoſcunt hodiè cives, niſi à creditoribus urgeantur. 953.
Ut ex non debito faciant debitum; exactorum improborum eſt. 955.
Ob fiſcale debitum, ſecus ac olim factum, in carcerem qvis hodiè conjici poteſt, &c. 962. 963.
Utrùm debita, à Principe contracta, in ſe ſuſcipere teneantur ſubditi. 970. 971. 972.

DECIMÆ.

Decimæ qvando uſu receptæ fuerint? 685.
Decimæ, miniſtris Eccleſiæ debitæ, tributis onerari neqveunt. 892. niſi Clerici aliundè habeant, qvo vivant. ib.
An in decimarum perceptione ſaltem regale circa metalli fodinas conſiſtat? 1142.

DECISIO.

Unius Doctoris, etiam ſine lege, ſaltem cum ratione, maximè naturali, loqventis, deciſio in terminis plurimùm valet. 176.
Ætate noſtrâ non creditur legibus & rationibus, ſed ſolùm deciſionibus. ibid.
Omnis deciſio cauſarum criminalium judicibus & Magiſtratibus inferioribus hodiè eſt interdicta. 207.
In reſolutione ſeu deciſione gravaminum, ex ſuis provinciis oblatorum, circa mitigationem pœnæ qvid novisſimè ſtatuerit Sereniſs. Elect. Saxon. 208.

Maximum momentum in cauſis militum matrimonialibus conſiſtit in deciſione Principis. 469.

In Comitiis Saxonicis provincialibus lis mota Academiis, tandem Electorali deciſione compoſita fuit. 490, 505.

Rationi ſatis conveniens non eſt, uni homini commiſſam eſſe deciſionem controverſiarum, qvæ circa ſucceſſiones Epiſcoporum & Præbendas, &c. exoriuntur. 514.

Electorali deciſioni acqviescendum eſt. 748. 755.

Qvousqve piis cauſis permittendæ ſint uſuræ, deciſio Elect. 764. 768.

DECRETUM.

Pleraqve omnia, qvæ Romæ cuduntur, decreta, ſacrorum canonum nomine appellari ſolent ab Romanæ Eccleſiæ Dd. 123. Vid. CANON.

Decreta, ſeu Decretales ſummorum Pontificum, ſunt in triplici differentiâ, juxta Widdrington. ibid.

In decreto viſitationis propter Academiam Lipſienſem qvid abrogatum? 126.

Decretum, in qvo ex profeſſo de diſpenſatione agitur. 187.

Sine decreto bona immobilia à minore alienari neqveunt. 225.

Si fieri poſſet, Princeps, qvi ſecundùm verbum DEI decreta, à Patribus facta, examinaret, optandus, ne qvid veritati adverſum ſubditis ſuis obtruderet. 298.

Decretum Electorale de ſeſſione Prælatorum, Comitum & Academiarum Deputatorum. 505.

Omnia univerſitatum decreta fiunt per conventiones, & ſe habent inſtar contractuum. 926.

In decretis ſuis qvibus ſigillis uſi fuerint Patriarchæ. 1170.

DECURIO.

Tabularii in Decurionum ordinem evehi permittebantur. 394.

Decurionum collegium aliqvando aliqvem ſibi præficere poteſt, qvi Magiſtratûs vices gerat, ſine præſcitu Principis. 470.

Decurionum officium tàm amplum non fuit, ut pretium rerum ſtatuere potuiſſet. 742.

Decuriones, aut Senatores, ſive Curiales, uti communiter dici conſueverunt, ab oneribus qvibusdam immunes habebantur. 903.

Ambitioſa Decurionum decreta dicuntur, qvibus jubetur qvis vel prædia, vel ædes, vel certam qvantitatem præſtare. 926.

DEDICARE.

Vid. CONSECRARE. CONSECRATIO.

DEDICATIO.

Inſcio Imperatore dedicationem templorum ullam aggredi nemini licuit. 238.

DEFENSIO.

An defenſio ſpecies ſit appellationis? 489.

Per defenſionem, qvæ juris naturalis eſſe dicitur, vix explicatur ea, qvæ pro famâ & bonis ſuſcipitur. 489.

Juſta adversùs hoſtes defenſio non ea tantùm, qvæ adhibetur, nondum expectatâ offenſione ſpeciali, ſed etiam ea, qvæ hoſtem fugientem perſeqvitur. 565.

In

In insultatione privatâ mera consideratur defensio ; at publicæ potestates cum defensione simul ulciscendi jus habent. ibid. 566.

Defensio cum minimo lædentis damno exercenda. 574.

Inter defensionem, jure naturali concessam, & eam, qvæ adversùs vim bellicam paratur, distinctio. 636. 637.

An defensionis causâ cum infidelibus adversùs infideles alios fœdera facienda? 653.

DEFENSOR.

In veteri Ecclesiâ ad bona administranda & conservanda constituti fuerunt certi Defensores, &c. 352.

Officia Oeconomi & Defensoris distincta. 353.

Defensores Ecclesiæ in duplici erant differentiâ, illustres alii, & qvi bello vim publicam arcebant, alii, qvi in judiciis assistebant, *ἐκδικοι* dicti. 357. 358.

Defensores judiciales qvo tempore cœperint? ibid. 359.

Scholastici cur vocentur defensores? 358.

Ecclesiarum qvoqve, atqve Ecclesiasticorum privilegiorum Defensores dicti. 359.

ΔΕΙΣΙΔΑΙΜΟΝΙΑ.

Δεισιδαιμονία & superstitio præstat Atheismo. 241. 243. 244.

DELICIÆ.

De ciborum exqvisitis deliciis, Romanis usitatis, *remissivè*. 728.

DELICTUM. DELINQVENS.

Non unum delictum in se continet maj. crimen. 39.

Pro magnitudine delicti pœnam statui par est. 60.

Ob qvæ delicta vapulabat Rex, ex placitis nonnullorum Rabb. 90. 91.

Potestatis dispensandi pars maximè illustris versatur circa delicta, qvando scil. delinqventi gratiam facit Princeps. 199.

In iis delictis, qvorum turpitudo ex naturâ constat, qvæq; pœnis & suppliciis coërcere sacra jubet pagina, adhuc rigidiorem, & haud paulò difficiliorē, oportet esse Principem. 200.

Delinqventes non esse necessariò puniendos, qvibus rationibus statuat Grotius? 205.

Cujus examinata sententia. ibid.

Graviora delicta perpetrata nec meritis expiantur, nec verbis, sed omninò tùm interest Reipublicæ, ut malus è medio tollatur. 206.

An delinqvens, si pœnæ corporali surrogata sit mulcta, nihilominùs extra terminos, intra qvos deliqvit, relegetur? 209.

Ut delicta puniantur, interest Reipublicæ. 399. 465.

Delicta militum aut propria sunt, aut cæteris communia. 459. Conf. 460. 462. 463. 465. 466.

Exempla hanc in rem. ibid.

Qvousq; deliqverit, qvi aliqvem in familiâ corrumperet. 519.

Legati delinqventes in alieno territorio qvousqve puniri qveant? 522. 523.

Qvale sit delictum, si injuriâ afficiatur Legatus? 524. 525.

Si qvis inter comites & ministros Legati delictum commiserit, ad qvem spectet vindicta? 526. 527.

Qvàmplurima delicta complectitur monomachia. 539.
An propter delicta contra legem naturæ bello infestari possint infideles? 574.
Circa monetam nulla causa à delicto immunis. 844.
Grave delictum admittunt, qvi monetam publicam liqvefaciunt. 859.
Qvî delictum vectigal novum instituentium ad ambitum referri possit? 982. 983.
Publicanorum delictum vel proprium. 1021. vel commune est. 1022.

DEMOCRATIA. DEMOCRATICUS.

Vel in Democratiâ Majestatis crimen committitur, si qvis monetam propriâ autoritate cudere velit. 41.
Status Reipublicæ democraticus, qvalis fuit Romanus ante Imperatores, æqvabilitatem civium reqvirit. 227.

DENARIUS.

An illi triginta denarii argentei Judæ fuerint primi denarii, qvi fabricati fuerint in mundo? 810. 811.

DESERTOR.

Desertor, ut talis, à Præside puniri non debet. qvia scil. delictum militare est, à militari judice coërcendum. 460.
Pro desertoribus habebantur, qvi ab signis discesserant. 465.

DIACONUS.

Diaconi olim reverendissimorum titulo ornabantur. 370.
Diaconi inter tres præcipuos gradûs & ordines τῶ ἱερατικῶ καταλόγω fuêre. 407.

ΔΙΑΝΟΙΑ.

Διάνοια & λογισμὸς, sive Διανοητικὴ contemplatio, secundarii juris naturæ principium. 130.

DICTATOR.

Qvamdiu Dictator Romanus retinuerit imperium? 29.
An omnes actûs eodem jure exercuerit, qvo Rex? 30.
Qvâ ratione Majestas eidem competat? ibid.

DICTATURA.

Dictaturam in Theologiâ sibi tribuere haud verebatur Hugo Grotius, cujus genius insimul graphicè depingitur. 272. 273.

DIGITUS.

Digitos sibi amputabant olim nonnulli, ut inhabiles essent ad bellum. 581.

DIGNITAS.

De pristinis Francorum Regibus, qvomodo dignitates Ecclesiasticas contulerint, & Episcopos aliosq; Prælatos investiverint, *remissivè*. 327.
De dignitatibus Academicis, &c. 367. 401.
Dignitatum omnium origo penes Principem. ibid. add. 4.
Ejusmodi dignitates & titulos conferendi potestatem rectè sibi retinuerunt, & juribus Majestatis accensuere Principes. 368.
Qvo tempore dignitatum gradûs cœperint? ibid. add. 385.
Præcipua dignitas Doctoratûs. 369. 373.
De iis, qvæ reqvirantur ad dignitatem Doctoralem, *remissivè*. ibid.
Dignitas Doctoralis confertur vel mediatè, vel immediatè. 370.

Ne

Ne ſine re magnæ dignitatis nomen ſubſiſtat, ter examinari debent, qvi dignitatem hanc ambiunt. 371.

Dignitates in Eccleſiâ. 402. 403.

Dignitas urbium dignitatem conferebat Epiſcopis olim. 406.

Dignitatum Eccleſiaſticarum nomina. 407.

Omnes in univerſo terrarum orbe dignitates exponere vix licet. 425.

Dignitas Baronis hodierna. 433.

ΔΙΚΗΡΙΟΝ.

Δικήριον qvid? 1171.

DIOECESIS.

Qvid ſit Diœceſis, & qvomodò accipiatur? 74.

Διοίκησις, ἐνορία, παροικία, & ἐπαρχία qvid differant? ibid. 205.

Diœceſis in famoſiori ſignificatu pro complexu multarum ſimul provinciarum. 406.

Antiqvitùs maximè celebres fuerunt Aſianæ, Ponticæ & Thracicæ Diœceſeon Exarchi. 409.

Horum nemini qvicqvam juris in alterius Diœceſin competit, ſed unusqvisqve αὐτοκέφαλος ſuam pro arbitrio gubernavit Diœceſin. ibid.

Honoratiores & digniores erant οἱ ὑπὲρ διοίκησιν ἀξιοῦντες, ſive Patriarchæ, qvi à Synodo Chalcedonenſi ἔξαρχοι διοικήσεων appellantur. 410.

DIPLOMA.

Diploma ſuper legitimatione liberorum Philippi, Regis Francorum, confectum. 220. 221.

Qvid diploma Cæſareum præmittere jubeat in promotione Doctoris, à Comite Palatino inſtituendâ? 372.

Diploma Comitis Angvillariæ, lauream Poëticam Patriarchæ concernens. 386. 387.

Diploma Pontificium de donatione Regionum Americanarum. 573. 574.

Cæſareum de nundinis Lipſienſibus diploma. 751. 754.

Graviſſimè punitus, qvi falſo diplomate vias commeavit. 1131.

ΔΙΠΤΥΧΟΝ.

Δίπτυχον qvid fuerit? 1171.

DISCIPLINA.

Tota diſciplina Eccleſiaſtica in alios & privatos usûs verſa. 190.

Diſciplina militaris multò adſtrictior & ſeverior olim. 465.

DISCIPULUS.

Diſcipulus eſſe antè debet, qvisqvis Doctor eſſe deſiderat, ut poſſit docere, qvod didicit. 371.

DISCRIMEN.

Diſcrimen inter mores antiqvos & hodiernos. 190.

Ubi diſcrimen inter bonos malosq; ſublatum eſt, confuſio ſeqvitur, & vitiorum eruptio. 201.

Magnum eſt Magiſtratûs & Presbyterii in officio regundorum ſacrorum diſcrimen. 258.

DISPENSARE. DISPENSATIO.

Diſpenſationis vocabulum unde ſit, ejusq; æqvivocatio? 184.

Diſpenſatio relaxatio legis eſſe dicitur, publicâ autoritate facta, & in eo contradiſtingvitur interpretationi legis. ibid.

Diſpenſare qvid ſit? ibid.

A diſpenſatione differt interpretatio, & neceſſe non eſt, ut diſpenſatio fiat pro-

propter causam, contra Fernandum Vasqvium. 185.
Nec dispensatio ex justitiâ, qvalem ille fingit, dispensationis nomen meretur. ibid.
Neqve dispensatio est qvædam qvasi juris interpretatio in casibus, qvos Legislator videre non potuit. ibid.
Utrùm dispensatio differat à datâ licentiâ. ibid. seqv.
Neqve in divinis legibus, neqve in naturalibus Princeps aut Papa dispensare potest. 186. seq. 192. 193. 201.
Ex professo qvasi de dispensatione agens Ivo, Carnotensis Episcopus, differentiam facit inter leges. 187. 189.
Dispensatio qvandoqve necessaria est in legibus Ecclesiasticis, sed in casibus saltem particularibus. 188.
Eleganter hanc in rem Cyrillus ibid. & Ivo Goffridusq;. 189.
Inter justas dispensandi causas habebatur scientia, morum honestas, bona fama, meritorum prærogativa, nobilitas petentis. 190.
Seqvioribus temporibus, & hodiè qvatenùs plurimis corruptelis obnoxiæ dispensationes. ibid. 191.
Justæ hâc de re qverelæ, *remissivè*. ibidem.
Exempla hujus generis dispensationum, *remissivè*. ibid.
De freqventiâ dispensationum gravamina Principum Germaniæ, & Franciſci à Victoriâ. ibid.
Utrùm dispensationes papales in consvetudine habeant aliqvod præsidium? ibid.
Hâc in re disentientes Scriptores. 192.
Qvantamcunqve qvis Majestatem inter homines teneat, & nec ipsi qvidem DEO, qvi autor est legis naturæ, & ex hoc superior videri posset, competit potestas dispensandi, neqve hîc utitur in lege naturæ. 133. 193.
In voto castitatis neqve Papa, neqve tota Ecclesia dispensare potest, juxta Joh. Maldonatum. 193.
In dispensationibus Pontificiis circa matrimonia politicæ rationes sæpè prævalent, & pro re natâ vel negatur, vel conceditur dispensatio. 196.
Exempla talis modi. ibid.
Potisima in dispensationibus ratio habetur nummorum, qvi pro iis solvendi sunt. 197.
Dispensatio, qvæ fit ex causâ, minùs lædit bonum commune, & ipsum etiam Principem in foro interiori excusatum reddit. 198.
Dispensationis species est, qvæ consistit in potestate legitimandi liberos naturales. 214. Vid. LEGITIMATIO.
Alia, qvæ versatur in veniâ ætatis. 222.
Dispensatio Principis circa inhabilitatem subjecti promovendi qvando admittenda. 373.
An & de Simoniâ dispensare possit Pontifex Rom.? 719.

DISPENSATOR.

Dispensator qvis dictus? 184.

DISPOSITIO.

In omni dispositione mens disponentis inspicitur, qvæ tanqvam regina primum locum obtinet, & in omnibus dominatur. 173.

DI-

DIVERSORIUM

Si qvis sine privilegio, aut datâ potestate, ex ædibus suis diversorium fecerit, & jus hospitandi per annos qvadraginta vel qvinqvaginta exercuerit, num is præscriptione tutus dicendus? 169. 170.

DIVISIO.

Terrarum orbis divisio Noachi inter filios. 535.

An divisione demum dominia exorta? 536.

DOCTOR.

Ut idonei ac sinceri Doctores Ecclesiæ & Scholis præsint, qvi doceant auditores suos, & viam ad salutem monstrent, Majestas curare debet. 326.

Non alii, florentibus Romanorum rebus, nec in Græciâ Doctores olim audiverunt, qvàm qvi revera docerent. 368.

Qvi dolo se Doctorem mentitus, falsi crimen incurrit. 369.

Doctor nobilis est titularis in concreto, non nominalis in abstracto. 370.

Ad Doctoratum pauca, ad Doctorem plurima reqviruntur. 371.

Qvisqvis Doctor esse desiderat, esse discipulus antè debet. ibid.

In Doctorellos, Doctoresq; necessitatis, Juris maximè, facetus non nemo Poëtarum. ibid.

Doctor indignus privilegiis Doctorum gaudere neqvit. 372. 373. 374. 375.

Qvid de Doctoribus Bullatis habendum, an minoris sint existimationis? ibid.

Utrùm inter Doctores, in Academiis promotos, recipiendi sint à Principe immediatè creati? 373.

Personatus & histronicus Doctor qvis? ibid.

In favorabilibus Doctorandi pro Doctoribus habendi. 375. add. 369.

Inter Doctores & Licentiatos, vel inter Doctores ipsos, in diversis Academiis promotos, in Collegiis maximæ sæpè de prærogativâ & sessione excitantur lites. 376. 377. 378.

Apud Lovanienses, ut & Parisios & Colonienses Theologiæ Dd. κατ' ἐξοχὴν dicuntur Magistri Nostri. 379.

Doctores laureati Salerni creantur. 389.

Doctoribus i. e. qvi docent, & in bonis literis juventutem publicâ autoritate erudiunt, immunitas à collectis non invidenda. 899.

DOCTRINA. DOGMA.

Doctrina Mosis & Christi qvo nomine Galeno & Tacito venerit? 145.

Dogmata falsa qvomodo sese habeant? 315.

DOLUS.

Doli mali consilium qvatenùs ineatur? 39. 43. 525.

Ne facilè dolus vel falsum committi potuerit in literis, Impp. non vulgari atramento, sed encausto, colore qvasi purpureo, sunt usi. St. 1167.

Doli mali interpretatio. 173.

Qvi dolo malo qvid gesserit sciens pro potestate, Magistratuvè, Majestatis crimen incurrit. 445. 471. 487. 983.

Dolo facit, qui servum decessorem fecerit. 519.
Dolus jure naturali aut gentium redarguitur omnis. ibid.
Dolo malo ne nimiùm capiatur, qvod damnum datum manifestè superat. 617.
De dolo actio qvando detur. 771. 983.
Tenebantur de dolo, qvi commodabant olim pondera falsa. 778.
In assecurationibus dolo non caret, qvi rem, de qvâ agitur, aut salvam, qvò destinabatur, perveniſſe, aut periſſe certò novit. 786.
Dolo malo emere vendere nummos stanneos, plumbeos qvid sit? 826. 827.
Si qvis scienter dolo malo res celat, pœna commissi obtinet circa vectigalia. 1028.

DOMINIUM.

An in statu innocentiæ ullum fuisset in personas dominium? 28. 402.
Utrùm Princeps possit aliqvem dominio rei suæ privare? 93. 96. & an subditis tùm resistere liceat? 94.
Dominium eminens cui competat? ibid.
Utrùm, ex munificentiâ Imperatoris rem fiscalem accipiens, dominium in re istâ competens allegare habeat? 98.
Qvæ in dominio alicujus sunt, de illis liberam is statuendi habet potestatem, nisi qvid aliud impediat. 101.
An dominium & potestatem omnem impediat mortale peccatum qvodcunq; & infidelitas? 272.
Quale dominium Ducibus olim concessum? 428.
Num ex dominiorum distinctione sit bellorum origo. 530. 531.
Dominium rerum omnium & proprietas illicò post creationem homini à DEO concessa. 532. 991.
Utrùm cum dominio etiam possessionem simul acceperit Adamus? 533.
In dominium, mortuo Adamo, successerunt liberi ejus. 534. 535.
De dominio Indis non auferendo. 566.
Occupatio bellica plenum & absolutum dominium tribuit. 593. 662.
Dominii natura & conditio. 697.
De dominio in mari marinisqve litoribus. 988. 989. 990. 991. 993. 995. add. 1069.
An dominium ferarum acqviri sine possessione possit, ac retineri. 1045. 1046. 1049. 1050.
Dominio, qvod qvis per ædificationem in litore maris acqvirit, simile piscandi jus est. 1069.
Arbores in ripâ natæ in dominio privatorum qvomodo sint? 1074.
In privatorum dominio & usu fodinæ fuerunt olim. 1137. ut & lapicidinæ & salinæ, &c. 1138. 1143.

DOMINUS.

Laici Principes noluerunt aliqvando Domini appellari, juxta Barbosam. 417.
Domini universi orbis. 534. 536. 991.
Domini vocabulum Regem aut Principem qvandoq; denotat. 871.
Benigniores Domini collationes haud gravatim ex suo patrimonio solvent, qvem-

qvemadmodùm & olim Dominos in censurâ deferre oportebat servos. 878.

Dominus proprietarius tenetur ad collectas. 919. 944.

Fundi Dominus etiam censetur Dominus partium cohærentium. 1138. 1140.

Dominus thesauri ut nesciatur, ad thesaurum reqviritur. 1147. 1148.

DOMUS. add. ÆDES.

Domus peste infecta an cum omnibus ibi contentis rebus comburere permissum sit Magistratui? 94.

Domus ipsa, in qva adulterini nummi excusi fuerunt, flammarum accensionibus olim tradita. 849. 851.

Domum parochialem, Clericorum habitationi destinatam, si civitas non haberet, ædes Clerici propriæ, qvas in patrimonio habet, ab oneribus vel omnibus vel aliqvibus liberæ esse debent. 890.

Domus non materiales tantùm denotat ædes, sed totam etiam ejus familiam, &c. 903.

Jure Romano id etiam, qvod qvis domûs suæ ædificandæ vel reficiendæ causâ vexit, immune fuit. 1008.

Domûs divinæ qvæ sint? 1111. 1112.

DONARIUM.

Donaria inter res sacras recensita. 46.

DONATARIUS.

Donatarius sive is, qvi ex munificentiâ aut liberalitate Imperatoris rem fiscalem accepit, an conveniri debeat? 98. add. 99.

DONATIO.

Donatio pura & simplex Principis qvousqve valeat & inter subditos? 19.

Qvomodo donatio fiscalis ex Imp. munificentiâ se habeat? 98.

Donationes Principum an revocari possint à Successore? 105. seqv.

Vim donationis habet privilegii collatio, & inter modos acqvirendi refertur donatio. 236.

Ex mulieribus alicujus bonis aut donatione aut ultimâ voluntate qvidqvam acqvirere monachis à Valentiniano prohibitum. 895.

Donationibus, & gratuitis munerum largitionibus, qvid proprium sit & peculiare. 923.

Ex donatione divinâ primus noster parens Dominus factus fuit totius globi terreni. 991. add. 534. 536.

DOS. DOTATIO.

Qvædam in dotem Ecclesiæ data, qvædam ad dotem Ecclesiæ non pertinent, & qvæ à collectis sint libera, juxta Nicol. le Maistre. 893.

Dotationis respectu ex ipsis principiis juris Pontificii ad Principem spectat Præsulum Ecclesiæ & Antistitum electio. 328.

Ex dotatione Ecclesiarum Regi Hispaniæ jus patronatûs & potestas eligendi Episcopos tributur. ibid.

DUELLUM.

Ex voce duellum bellum dictum, juxta Scalig. 537.

Duellum utrùm licitum sit? 538.

Rationes negativæ. 539.

Hac

Hæc de re plura, *remissivè*. ibid.
Qvatenus certo calu licita duella faciant Moralistæ. ibid. 540.
Impunè per duellum occidi posse actorem, qvi calumniæ causâ negocium facessit in judicio, qvo jure statuatur? 540.
Duella non licita, ut maximè accesserit jussus & consensus Principis. 541.
Purgationis ita dictæ præcipua species est duellum. 541.
Duella aliqvando neqve in judiciis Ecclesiasticis improbata fuerunt. 528. 542.
Ab Ecclesiasticis, & sanctis viris qvoqs duella haud ratò suscepta. 543.
Duelli conflictum judices ipsi præceperunt. 544.
Acriter adversùs duella declamatum, *remissivè*. 545.

DUX.

Ducum qvæ sit conditio & dignitas? 424. 427.
Duces apud Francos etiam honore & potestate Comitibus superiores fuerunt. 427.
Ducum Saxoniæ, Bavariæ, Sveviæ & Lotharingiæ aliqvando amplissima, & tantum non regia fuit potestas. 428.
Jus inde superioritatis iis concessum. ibid.
Ducer non contenti minoribus regalibus, majora etiam involarunt. 429.
Inter Duces excellere cœperunt Austriæ Principes. ibid. 430.
Duces olim Magistratûs tantùm erant & Administratores provinciarum. 430.
Coram Duce aut magistro, sub qvo militat, miles conveniendus. 459.
A Duce exercitûs concedi possunt induciæ breviores. 655. 658.
Argivorum & Lacedæmoniorum Ducibus non impune fuit, ad tempus nimis longum inducias pacisci. 658.
An Duci belli cum hoste pacem facere liceat? 660. 661.

ΔΥΝΑΜΙΣ.

Δύναμις & ἐξουσία, sive potentia & potestas, in legibus ferendis sibi opponuntur. 113. add. 115. 502.
Exemplificatur. 114.

E

EBRIETAS.

EBrietas cane pejus & angve vitanda. 167.

ECCLESIA.

Præter internam Ecclesiæ gubernationem, externa suo modo accedat, necesse est. 249.
Qvo jure, Pontificem suum esse Ecclesiæ caput & principium, Romanæ Curiæ adsentatores contendant? 513.
Ecclesias aliqvando Impp. subjectas de facto ineptiunt. 252.
Qvalem tandem Ecclesiæ protectionem Principibus concesserint isti? 253.
In Ecclesiæ commodum qvatenus & Principes & privati exædificârint templa. 255. 257.
Qvâ ratione, qvibusvè conditionibus ædificari Ecclesiæ debeant, juxta Justin. Imp. 257.

Qvibus ceremoniisEcclesiæ olim consecratæ. 258.

Intra & extra Ecclesiam qvem dixerit Episcopum Constantinus ap. Eusebium. 259.

Ecclesia primitiva qvamdiu sinè Patronatu Regio fuerit? ibid.

Ecclesiam regendi jus cui competat, qvibusq; capp. absolvatur? 259 260.

Constantini tempore Ecclesia Christiana tuta esse, & assensu Principum munirl cœpit. ibid.

Si Ecclesiæ orthodoxæ qvandoq; mutatio timenda, qvid occipiendum sit Principi? 262.263.

Ex Ecclesiâ Pontificiâ per inauditam qvandā *συγκατάβασιν* dulce nunc canentibus an sit fidendum? 273.

De conventiâ Ecclesiæ Romanæ cum Reformatâ, juxta Mareum Ant. de Dominis. 274. & *remissivè*. 275.

Qvid de Roman. Ecclesiâ senserit Josephus Hallus, Britannus. ibid.

Ut Ecclesiæ particulares in unitate professionis, &c. persistant, inter alia Concilia sunt necessaria. 277.

Ecclesia, in persecutione rectore destituta, non ut volebat, sed ut poterat, se sustentabat. 279.

Ecclesiâ, in tot partes scissâ, spes non est, fore, ut aliqvod concilium generale & verè œcumenicum celebrari possit. 292.

Ratio ibid. & *remissivè*.

Contra turbatores Ecclesiæ accusatio instituta. 297.

Ne, peractis conciliis, Ecclesia sub specie veritatis crassissimis implicetur erroribus, cautione opus est. 298.

Qvatenus Ecclesia id, qvod à Majoribus accepit solâ traditione, per Scripturæ chirographum consignârit. 300. 301.

Ecclesiæ Dd. præ cæteris examinare dogmata, & de eorum cum Scripturâ conformitate judicare debent. 304.

Ecclesia à cruore fundendo semper abhorruit. 311.

Qvomodo ab Ecclesiæ Nutritiis in externis ceremoniis Ecclesia gubernari debeat. 318. seqv.

In Ecclesiâ primitivâ libera feriarum observatio. 319.

Id demum Ecclesiæ congruum & salutare, qvod tota Ecclesia comprobat, ex Clericis & Laicis constans. 323.

Eodem modo se habet Ecclesia circa vocationem Ministrorum Ecclesiæ. 327.

Pristina Ecclesiæ Christianæ facies. 348.

Ex primitivâ Ecclesia unde prodierint Antistites & luxuriosiores & potentiores. 349.

Insignes hac de re querelæ, *remissivè* ib.

Pro conservando Ecclesiæ statu bellum gerendum. 357.

Ecclesiæ defensores alii personæ illustres olim erant, & gerendis bellis idonei; alii in togâ tantū conspicui, & rebus in judicio agendis apti. 358.

Digitized by Google

Ad Ecclesiam & Spiritualia haud superficialis in jure constituendi Academias habetur respectus? 365.

Qvousqve ad Ecclesiam ordinetur Jus Patronatûs. ibid.

Ecclesia cur *nostra* dici solita. 379.

Ecclesiæ tantùm ut benè sit, dignitatibus utendum moderatè. 402.

Primi Ecclesiæ DD. Ἐπίσκοποι. 403. non tamen sine totius Ecclesiæ consensu electi. ibid. 404.

Nascente Ecclesiâ Christianâ, qvales Magistratûs fuerint? ibid.

Sub primordiis Ecclesiæ, uti frugi erat Religio, & pauperes ritûs, ita & ministros tenuitas edendi, potandiqve parcissimè, &c. commendabant. 405.

Saluberrimo consilio ab Ecclesiâ constitutum fuit, ut unius inter Ecclesiæ particularis ministros singularis qvædam esset potestas, & huic ceteri subjacerent. 406. Conf. 514.

An, præter Antiochenam, Alexandrinam & Romanam, Ecclesiæ fuerint primitùs aliæ, qvæ πρεσβεῖα habuerint? 411.

Romanæ Ecclesiæ concordare volunt omnes Ecclesias Romanæ culinæ *Σχίσματα*. 418.

Ecclesiæ regimen monarchicum cui competat? ibid. Conf. 514.

Non armis, sed consilio & prudentiâ geri oportet res Ecclesiæ. ibid.

Ecclesiæ primitivæ felicitas, & unde ei tot accreverint divitiæ? 420.

Omnium Ecclesiarum unio sub uno aliqvo Pastore an sit vel esse possit? 574.

Status Ecclesiæ hodiernus deplorandus, ubi non precibus, sed armis pugnant Ecclesiæ ministri. 558. 559. 562.

Tennis in Turcico imperio Ecclesiarum Christianarum conditio. 654.

Ecclesia corpus est nunqvam moriens. 710.

Ut Ecclesiæ succurratur indigentiæ, in nostris Ecclesiis plerumqve aliqvid dari solet, ut liceat mortuum inferre. 716. add. 714. 715.

Ecclesia collectis & contributionibus carere non potest. 865.

Ecclesiæ DD. in diebus præsertim festis exacuebant olim homilias ad populum, ut erogarent stipem pro pauperibus, viduis, clericis, &c. 866.

Qvi unam Ecclesiam faciunt, parochiani omnes conferre tenentur ad fabricam ædificiorum sacrorum & salaria ministris Ecclesiæ debita. 867.

Filialistæ, uti vocantur, qvatenus ad fabricam Ecclesiæ matris contribuere teneantur. 868. 869.

Ecclesiæ immunes sunt à collectis. 880. ubi non pro Christianorum multitudine, sed pro templo & orationis domo accipitur Ecclesia. 891.

Ecclesia, qvà talis, non aliam pœnam habet, præter excommunicationem. 984.

Ecclesiæ antiqvioris patribus parùm placuit venandi studium. 1038. 1042.

Ecclesias cur Impp. immunes esse noluerint ab instructione pontium? 1097. & refectione viarum. 111. 1112.

EDI-

EDICTUM.

Edictum Prætoris de non corrumpendis servis qvousq; se extenderit? 519.

Edicta, ne liceret vel testamento, vel qvolibet inter vivos contractu, sine Principis autoritate & consensu bona immobilia in Ecclesiastica collegia transferre. 711.

Edicta sæpè à qvàm plurimis Principibus edita, severè vetitâ exportatione plurium nummorum, qvàm ad viaticum opus erat. 723.

Edictum Electorale Saxonicum, vom Verbot der Corrosiv-Farbe / Indigo genant. 728.

In edicto monetario resolutionem & conflationé numorum severè prohibuit Imp. Ferdinandus I. 815. 840. 852.

ἘΚΚΑΙΚΟΣ

Defensores, ἔκθικοι dicti, qvales fuerint? 358.

ἘΞΕΧΕΙΡΊΑ.

Ἐξαχειρίας nomen qvibus induciis conveniat? 655.

ELECTIO.

An Electio formam dare imperio possit? 7.

Jus ab electione familiæ cœptum continuabitur. 7.

Princeps & Minister Ecclesiæ qvatenus eligantur à populo. 32.

Electio ipsorum Pontificum Rom. ante tempora Gregorii VII. non potuit perfici, nisi consentiente Imperatore. 328.

Exempla, ibid. *remissivè.*

Ecclesiasticarum personarum electionem vindicare sibi possunt imperantes vel jure patronatûs, vel respectu dotationis Ecclesiarum. ibid.

Tabellionum electio qvæ fuerit? 594.

In electione Pastoris olim non Clerici tantùm, sed Laici etiam promiscuè consilia conferebant. 403. 404.

Ad electionem Pontificis Romani necessarius olim reqvirebatur consensus Imperatoris. 422.

Electionem, in municipiis factam, vel approbandi vel improbandi in Principis arbitrio est. 445. 446.

Rationes hujus rei. ibid.

De electione judicis ante decendium. 478. 479. 480.

An vera sit electio, si Barbari ultrò acceperint in Principem Regem Hispaniæ? 575.

ELECTOR.

An in Electores crimen læsæ Majestatis committatur? 53.

Serenis. Elector Saxon. leges & statuta, olim inter Pontificios condita, & à Pontifice Rom. confirmata, nõ aliter rata hàbet, præterqvàm si rectæ rationi & verbo divino conformia fuerint. 125. 126.

Electorum numerus, in aureâ Bullâ definitus, qvâ ratione fuerit auctus? 128.

Qvatenus Elector Saxon. Nobilibus, & aliis, merum imperium habentibus, concesserit facultatem convertendi fustigationem & relegationem in mulctam pecuniariam. 203.

Rationes hujus rei, ibid.

Serenis. Elect. Saxon. cura circa scholas triviales juxta ac privatas. 360.

Electorum prima post Cæsarem in Romano Imperio est dignitas. 425.

Digitized by Google

Electorum origo incerta. 426.
Electores & Duces Saxon. perpetuò incenderunt, ut probam in provinciis suis monetam & cuderent ipsi & cusam ab aliis reciperent. 821.

ELEEMOSYNA.

Eleemosynæ qvo pacto fieri debeant, juxta B. Chemnitium. 866. 867.
Qvousq; Eleemosynæ ut fiant & erogentur imperare Princeps possit? 867.

ELOGIUM.

Magnifica sibi in constitutionibus elogia tribuerunt Impp. 4.

EMPHYTEVTA.

Utrùm, emphyteuticum fundum alicui conferens cum pacto promisso, emphyteutam superiorem se reddat? 8.

EMPLASTRUM.

Emplastrum πάγχρηστον Canonistarum contra Simoniam. 719.

ΕΜΠΟΡΊΑ.

Ἐμπορίαν inter & ναυκληρίαν differentia. 701.

EMPORIUM.

A jure Geranii & Emporii qvomodo differat jus stapulæ. 745.
Emporii vocabulum qvid denotârit olim? 746.

EMPTOR.

Si decipiendi emptoris causâ dictum aliqvid fuerit, qvo motus emptor aliàs non emturus contraxit, num hæc impunita sit commendatio? 771.
Emptorem inter & venditorem de invento thesauro controversia qvomodo composita. 1154.

ENCAENIA.

Qvalia festa fuerint Encænia? 258.

ENCAUSTUM.

Encaustum qvid fuerit, & qvando usus sint eo Rom. Impp. 81. 1167.

ΕΝΕΧΥΡΙΑΣΜΟΣ.

Ἐνεχυριασμὸς qvid significet? 600.

ΕΝΟΡΊΑ. ΕΠΑΡΧΊΑ.

Vid. Diœcesis.

ΕΠΙΣΚΟΠΗ.

Principis summa in Ecclesiam & Reipubl. est ἐπισκοπή. 315.

EPISCOPUS. EPISCOPATUS.

Ex numero Episcopatuum de regno judicare, & ab Episcopis Reges æstimare, ἀλλόκοτον. 74.
Ad Episcopum olim in causis criminalibus rei primùm missi. 125.
Episcoporum dioecesanorum partes in dedicationum solennibus. 258.
Episcopus qvis intra sit Ecclesiam, qvis extra? 259.
Episcopi ex variis regnis mutuis se cohortationibus ad synodum convocandam paterant excitare. 279. 280. 281.
Exemplar literarum, qvibus Episcopi ex variis provinciis convocati, remissivè. 279 Conf. 288. 305.
Numerus Episcoporum certus an necessarius? 289.
Alterius regni Episcopos Imperator imperativè convocare neqvit. 293.
Inter Episcopos & Laicos qvid sit dissentiminis in suffragiis ferendis. 298.
Velut communis omnium Episcopus Constantinus adfuit & consedit in medio Episcoporum, &c. juxta Eusebium. 305.
Idem, utrùm Episcopi juxta normam Sacrarum Scripturarum inter se mutuò consensissent, dispexit. ibid.

Ad

Ad ſuggeſtionem Epiſcoporum ſangvinariorum, & ambitioſorum ſæpiùs acerbæ Conſtitutiones conſcriptæ. 317. 318.
Epiſcoporum probitas ac charitas olim fecit, ut in illorum opinione propè omnes acqvieſcerent. 342.
Epiſcopi inter Conſiliarios Principis acciti. 343.
De Epiſcoporum iniqvitate, corumq; officialium qverelæ. 345.
Epiſcopis velificando qvid Principes perdiderint? 347.
Epiſcoporum in Reges & Statûs Evang. jurisdictio projecta eſt. 348.
Ad inſtantiam Epiſcoporum Carthaginienſium defenſores Eccleſiæ conſtituti. 358.
Non mirum eſt, rapuiſſe ad ſe Epiſcopos, & tribuiſſe ipſis Pontificem, qvod alterius erat, cùm hac ratione difficile redditum ſit Principi, in arcana Papiſmi penetrare, &c. 365.
Epiſcopi olim illuſtribus pares habiti, & inter ſpectabiles relati fuêre. 370.
Epiſcopi Magiſtri Eccleſiæ dicti. 379.
Epiſcopatus in qvo conſiſtat. 403.
Epiſcopi & Presbyteri diſcrimen an olim cognitum fuerit? 404.
Circa hanc rem dubia Ignatii autoritas. ibid.
Epiſcopatus olim ambitum non patiebatur, ſed gloria ipſius erat ignominia, majeſtas humilitas, felicitas tyrannorum ira, qvies ſupplicium, vita mors ipſa. 405.
Epiſcopus cum Epiſcopo, ſive primus inter miniſtros unius particularis Eccleſiæ, cum alio qvovis primo particularis Eccleſiæ comparatus, nihil olim præcipui habuit, ſed pares inter ſe omnes erant. 406. Conf. 249. 403. 404. 409.
Epiſcoporum ordo reſpectu Metropolitæ & Patriarchæ. 407.
Epiſcopatûs in Metropoles erigere, & à ſuis metropolibus alienare poteſt Imperator. 409.
Epiſcopi dignitas aliqvid participabat ab urbis celebritate, in qvâ ſedem habebat. 410. 411.
De Epiſcopo Conſtantinopolitano, unde is ad tantum honoris faſtigium aſcenderit. ibid. 412.
Epiſcoporum omnium ſupremus Epiſcopus modeſtiam præſcripſit Epiſcopis. 413.
Epiſcopi Romani indignè & injuſtè ſibi Epiſcoporum Oecumenicum vindicârunt, propriâ qvorundam confeſſione. 414 — 417.
Parem ceteris Patriarchis, & ordine tantùm priorem Epiſcopum Romanum ſemper credidit Eccleſia purior. 416.
Qvo jure Bonifacius III. caput omnium Epiſcoporum nominatus. 419.
Sine præſentiâ aut conſenſu Epiſcopi nihil qvicqvam rerum ſuarum expediebant Chriſtiani in primitivâ Eccleſiâ. 420.
Illud inter Epiſcopos, & Πατριαρχίας charitatis vinculum qvid effecerit? ibid.
Epiſcoporum faſtus, & ſuperbia, &c. ex proſpero rerum ſucceſſu. ibid.
Eorundem dignitas & potentia immenſa ex Regum & Principum profuſione. 421.

Digitized by Google

Episcopi secularem nacti potestatem. ibid.
In Episcopatibus, qvi in territorio Serenissimi Electoris Saxon. continentur, receptum est, ut non modò ad Cameram Imperialem, sed etiam ad aulam Electoralem appellatio interponi qveat. 479.
Episcopum Oecumenicum qvo jure se dicat Pontifex Rom. 514. 570. 573.
Episcopi hoc maximè cavebant, ne autoritate suâ duella decernerentur. 542.
In Episcopis reprehensum fuit, qvòd propemodùm pudeat eos Episcopos dici, & audire tantùm Principes gaudeant. 562.
Jus belli exercere non possunt Episcopi. 563. add. 558.
An Episcopi autoritatem temporalem in suo Episcopatu eâdem ratione habeant, qvâ Papa in orbe? 568.
Episcopi tyrannis, aut schismatis, an per Repressalias coerceri possit? 613. 614.
Non Episcopi, sed Principis est, prohibere, qvicqvid adversùs ferias facit. 763.
Vocabulum Episcopi generale est, & significat qvemlibet observatorem, inspectorem, curatorem & custodem. 782.
Episcopis Ecclesiæ an commendata olim inspectio rerum, ad victum necessariarum? ibid. 783.
De differentiâ inter Episcopos & presbyteros, *remissivè*. 783.
Sub Episcoporum moderamine sunt Scholæ, qvotqvot in singulis diœcesibus. 894.
An Episcopis semper illicita fuerit venatio? 1057. 1058.
Qvo tempore venationibus studere primùm Episcopi cœperint? 1060.

ΕΠΑΜΦΟΤΕΡΙΖΕΙΝ.

Ἐπαμφοτερίζειν qvando cœperint Poetæ. 384.

EPITAPHIUM.

Epitaphium Mariæ Scotorum Reginæ. 523. 524.

ΕΠΑΝΟΣ.

Ἔπανος qvid sit? 862.

EVANGELIUM.

Egregium Hispanorum Evangelium, qvo ab initio appellati fuerant Indi. 571.
Svave Evangelii nomen à qvibusdam in triste & rigidum legis jussum convertitur. 652.

EVCHARISTIA.

Communionis nomine cur Evcharistia veniat? 984. add. 321.

EVECTIO.

Evectiones à qvonam datæ, qvibusq; concessæ, & qvid fuerint? 1126. 1127.
Circa evectionum rationem maxima fuit Impp. cura. 1129.
Evectio tractoria qvæ? 1130. 1131.
Formula tractoriæ, *remissivè*. 1131.
Evectiones in mansionibus & mutationibus judicibus ostendere oportebat commeantes. ibid.

EXACTIO. EXACTOR.

Exactores facili acqvæstu tantas sibi brevi temporis spacio fortunas parant, qvantas vix qvisqvam per totum vitæ cursum immensis & infinitis laboribus. 952.

De

Digitized by Google

De exactione, qvatenùs ea inſtitui debeat? 953. 955. add. 975.
Exactorum improbitas tanta ſæpè, ut ex non debito faciant debitum. 955. 956.
An exactoribus propter ceſſationem tributorum qvosvis promiſcuè fundos ſub haſtâ diſtrahere liceat? 962. 963.
Exactiones qvænam & Deum & naturam offendant? 964.
Novarum exactionum & collectarum autores in qvam pœnam incidant? 983. 984. 985.
An gabellæ non ſolvendæ, niſi ab exactore aut portitore exigantur? 999. 1000.

EXAGIUM.

Exagia qvæ fuerint? 777.

EXAMEN.

Triplex examen eorum, qvi Doctoralem dignitatem ambiunt. 371. add. 373. 387.
Abſqve examine, ſolo verbo Doctores creati à Comitibus Palatinis, cujus ſint exiſtimationis? 372.
Principis in examine præſentia neceſſaria non eſt, &c. 375.
Novo examine Licentiatus, ſi alibi Doctoris gradum petere velit, an ſuperſedere poſſit? 376.

EXARCHUS.

Exarchus ſ. Patriarcha, cum Metropolitanis & Epiſcopis totius Diœceſeos qvousqve ſynodos celebrare potuerit? 295.
Exarchi dignitas qvalis? 407. 409. 411. 412.

EXCOMMUNICATIO.

Excommunicatio qvid ſit? 356.
Præter excommunicationem graviorem Eccleſia pœnam non habet. 984.

EXIMERE. EXEMPTIO.

Exemptio qvorundam ſubditorum ab imperio Regum atqve Principum varia inducit abſurda. 15.
Unde & qvânam exemptione Clerici gaudeant? 16. 339. 340. 344. 613. 709. 710. 883. 887.
Rem eximere uſu hominum, & DEO dicare qvid ſit? 46.
Exemptio doceatur, neceſſe eſt, ſi non circa Religionem aliqvod regimen contineat ſummum Imperium. 254.
Plenisſima Clericorum exemptio, conſtitutione ſtabilita, & ad concubinas etiam extenſa. 345.
Qvousq; Miniſtri Eccleſiæ exempti hodiè ſint? 348.
Tanta hodiè Academiis contigit felicitas, ut rudium imperitorumq; hominum, qvi plerumqve literatis literarumqve ſtudioſis minùs eſſe ſolent æqvi, foro & judiciis eximantur. 363.
Ut Academici eò magis exempti eſſent poteſtati civili, Clericorum ordini accenſeri, ſed falsò, cœperunt. 366.
Academiarum exemptio à jurisdictione Magiſtratûs oppidani. ibid.
Pontifices Romani non ſe tantùm, ſed etiam univerſum Clericorum ordinem ab omnium Principum imperio eximere voluerunt. 413. add. 709. 710.
Unde conſpicua aliqva ex plebejorum numero exemptio ſit? 437. 441.
Qvatenùs exempti milites? 458.
Eximuntur à Repreſſaliis (1.) Legati, propter inviolabilitatem. 612. (2.) Clerici, propter reverentiam. 613. (3.) Mulieres, Studioſi, euntes ad nundinas, &c. 614.

Jura,

Digitized by Google

Jura, exemptionem facientia, vel ex lege veniunt, vel ex privilegio, vel ex consvetudine, vel ex præscriptione. 876.

Qvod de plenâ ac perfectâ Clericorum exemtione dicitur, papale sapit principium, nullibi concessum. 887.

In qvonam casu nec Ecclesia, nec Pontifex, nec Clerici, nec Princeps, nec Nobiles, nec Professores, nec ulli alii, qvantiscunq; privilegiis muniti, eximantur. 907.

EXERCITUS.

Cur integrum nonnunqvam & copiosum exercitum conscribere opus habeat Princeps? 547.

Inter artes bellicas refertur, benè ordinatô & disposito exercitu dimicare. 629.

Hanlica societas qvatenùs integro exercitui par esse non potuerit? 649.

EXILIUM.

Fugæ vocabulum JCtis qvandoqve pro exilio dicitur. 651.

In perpetuum mittebatur exilium adulterinam moneram faciens. 845. add. 856. 857.

ΕΞΟΥΣΙΑ.

Ἐξουσία ἄνεφ Majestas dicta. 3.

Ἐξουσία & δυνάμις, sive potestas & potentia, in legibus ferendis sibi opponuntur. 114. 115. 502.

EXPLORATOR.

Exploratores custodesqve constituendi, qvi ad omnes portûs limitesq; assidui legum annonariarum temeratores observent. 724.

F.

FACULTAS.

QVo tempore qvinta Facultas, Poetica soli. instituta fuerit? 787.

Facultatis qvintæ præmia à qvo expectanda? 389.

In Academiâ Viennensi peculiare Collegium Poeticum, veluti qvinta Facultas, institutum. 390.

FACULTATES. vid. Bona.

FALCONARIUS,

Inter præcipuos officiales, per qvos palatium Carolomanni Regis dispositum fuit, Falconarius relatus. 1060.

FAMES.

Fames moram non patitur diuturnam, & esurienti qvandoqve difficile esset famem explere, & necessaria ad vitam comparare, nisi qvis teneretur rem suam justo precio vendere. 740.

FAMULUS.

Famuli sunt immunes à collectis. 878.

Famulorum conditio. ibid.

A capitatione immunes non sunt. ibid.

FARINA.

Sub appellatione frumenti farina continetur, & in eâ ratio prohibitionis eadem militat, ne exportetur. 724.

FAVORABILIS.

Tempus centum annorum plerumq;, in favorabilibus præsertim, immemorialis temporis nomine venit. 364.

In favorabilibus Doctorandi pro Doctoribus habentur. 369. 375.

FELICITAS.

Omnis felicitas hominis, qvaliscunqve & qvantacunqve ea in hoc mundo fingi

gi poteſt, minuitur & conſumitur, pœnâ criminis læſæ Majeſtatis. 63.

FERA.

Utrùm lege impedire Principes qveant, ne qvibusvis feras capere aut venari liceat? 1045.

Feræ non acqviruntur jure ſoli & loci, ſed ſimpliciter jure capionis. ibid.

Feræ, qvæ in ſylvâ circumſeptâ, ex qvâ elabendi via competit, vagantur, in poſſeſſionem & dominium non veniunt, niſi captæ fuerint. 1037. 1046.

Cujus ſit fera, contra prohibitionem Principis capta? 1050.

Certam ſpeciem ferarum Principis permiſſione venari licet. 1052.

Cædes permittebatur, ſi fera regioni noceret, propter ſalutem tùm publicam, tùm privatam. ibid.

Qvæcunqve à feris vel ipſis etiam venatoribus miniſtris data fuerunt damna, Princeps reſarcire tenetur. 1053.

FERIÆ.

Inſtitutio & indictio feriarum ad Majeſtatem ſpectant. 319.

Cujus eſt condere ferias, ejus etiam eſt, qvicqvid adversùs ferias facit, prohibere. 763.

FESTUM.

Feſta, poſt ædificationem templorum celebrari ſolita, encænia dicta. 258.

FEUDISTA.

Qvem Feudiſtæ communiter per Regem intelligant in textibus feudalibus? 73. 74. 75.

In bello injuſto defenſivo obligatum eſſe vaſallum domino opem ferre, in offenſivo verò injuſto bello liberum ei eſſe, utrùm aſſiſtere velit, an minùs, Feudiſta ſtatuit. 579.

FEUDUM. FEUDALIS.

Qvodnam Feudum regalem dignitatem habeat? 80.

Feudi jure pleræqve Romani Imperii provinciæ tenentur. 102.

Secundùm conſvetudines feudales qvid in alienatione regnorum fieri debeat. ibid. 103.

Uſûs & jus feudi Vaſallus ad vitam tantùm ſuam habet, eo mortuo, jus ipſum extingvitur. ibid.

Dominus feudi, poteſtatem inædificandi habens, contingenter & potentiam habere poteſt. 114.

Duces, Marchiones, Comites, dignitates ſuas unà cùm territorio & territoriali poteſtate annexâ, in feudum accipiunt à Cæſare. 120.

Licet per feudum Nobilibus omnigena jurisdictio tributa, non tamen Eccleſiaſtica. 319.

Feudi jure, velut vinculo qvodam, Duces in fide continentur, ne omni ſe Germanorum Imperio eximerent. 428. conf. 431. 448.

De origine Feudorum. 431.

Feudale jus unde originem ſuam habeat? 433.

An Feudum Baronis annexam habeat dignitatem regalem? 434.

Generali feudi conceſſione an regalia majora intelligantur? 438.

Feudum nôbile an conferat nobilitatem? 439. 440.

Utcunqve de jurisdictione unà cum feudo qvis inveſtitus fuerit, nunqvam tamen ſummus Princeps in conceſſione feudorum tàm largus

i cen-

censetur, ut omnem à se jurisdictionem abdicet. 471.
Natura feudalis, & contractus non patiuntur, ut præter servitia feudalia, mutuo consensu firmata, alia nova onera vasallo invito imponantur... 905.
Feudi titulo qvi jus vectigalium obtinet, an locum telonii mutare possit? 1015. 1016.

FIDEICOMMISSUM.

In qvam rem verti debeat fideicommissum, ut, deficiente causâ & usu, memoria testatoris alio & licito genere celebretur? 351.

FIDEJUSSIO. FIDEJUSSOR.

Ut rescripta moratoria valeant, à debitore reqviritur fidejussio idonea... 799.
Ratio hujus rei. ibid.
Fidejussionis exactio in æqvitate naturali fundatur. ibid.
Si fidejussores invenire non possit debitor, qvid admittendum? 800.
Utrùm inducia moratoriæ non ipsi tantùm debitori principali, sed etiam fidejussoribus ejus prosint? 803. 804.
Nummi character & ponderis & bonitatis index & qvasi fidejussor. 836. 837.

FIDES.

Nihil tàm congruum est fidei humanæ, qvàm pacta servare, & fidem datam non fallere. 113.
Bonæ fidei interpretatio. 173.
Doctoris decidentis fides tanta non debet esse, ut judicem illicò in partes suas rapiat, & sententiam extorqveat. 176.
Fides salutaris cui conveniat? 270.
In rebus fidei transactio nullum omninò habet locum. 273.
Etiam in rebus fidei, integrum qvandoqve ut erret concilium, fieri potest. 298.
Fidei articulus. Vid. ARTICULUS.
Qvô modô fides universalis sit, qvæ omnium communis. 306.
A cujus autoritate pendeat vis eorum, qvæ fidei controversias ex Scripturis dirimunt? 307.
Nihil ita fidei susceptioni adversatur, atqve vis omnis & violentia. 317.
Ratio. ibid.
Publicæ fidei custodes esse debent Notarii Publ. 399.
An cogi possit venditor, ut habeat fidem de precio? 740.

FILIUS.

In crimine Majestatis an filii qvoqve puniendi? 66.
Qvinam, qvæstione institutâ, filiorum nomine veniant? 67.
Num filius patrem perduellem aliqvâ re adjuvans, ipse qvoqve pœnâ perduellionis plectendus sit? 139.
Pro filiis non habendos esse, nisi qvi ex justis nuptiis procreati sunt, apud plerasqve omnes gentes receptum est. 214.
Filius semper familiam, dignitatem, & genus patris inter nobiles seqvitur. 440.
Filii veteranorum, nec ipsi debilitati, immunes erant à militiâ. 581. 582.
Filiis paternis insignibus uti in clypeis licitum non fuit, nisi ipsi etiam militiæ adscripti fuerint. 1160.

FISCUS. FISCALIS.

Bona Feudalia an tempore criminis, in Majestatem commissi, fisco addicantur? 61.
Fiscus solvere tenetur æs alienum. ibid. conf. 211.
An hæreditates, qvæ filiis rebellium deferuntur, fisco sint applicandæ? 68.
Qvomodò ad fiscales reditûs minora spectent Regalia? 83. 84. conf. 429.
Qvid fisco suo posteriores præsertim Cæsares indulserint? 98. 100. seqq.
Ut Principis fiscus augeatur, civium patrimonia non sunt auferenda. 99.
An, qvæ sunt à fisco jam alienata, recuperet is, qvi bonis suis restituitur? 211. 213.
Assertionis limitatio. ibid.
Fisci Regum atqve Impp. abundè olim instructi fuerunt. 429.
Ex publico fisco resarciendum est, si propter causam publicam aliqvis damnum sentit. 628.
An Fisco usuras permittere necesse habuerit Justinianus? 766.
Fiscalia debita qvæ sint? 801. 958.
Ut fiscum suum augeant, permittere solent Imperantes qvandoqve, ut auri & argenti vicem vilioris materiæ mixtura suppleat. 830.
Fisco Regio seu Cæsareo addicenda bona ejus, qvi falsam monetam cudit. 844. 845. 849. 851.
Fiscales tributorum pensitationes cur solvere recusârint Clerici? 894.
Per vincula centualia res committitur in fiscum, vel aliud tantum, qvantum fuerit subtractum, ex propriis facultatibus in fiscum inferendum est. 947.
Adversùs fiscum nulla admittitur compensatio in causâ tributorum. 957.
Præter hypothecam non aliud habet fiscus privilegium, qvàm qvod in rebus pòst qvæsitis potior sit eo, cui debitor antè obligavit bona præsentia & futura. 958.
In favorem fisci qvid constitutum? ibid.
Publica fisci opulentia non tàm Principi æstimanda, qvàm privata civium. 967.
Post excussum Principis fiscum sæpè extra ordinem indicendæ sunt collectæ. 968.
Fiscum locupletare, atqve sic auram Principis captare intendunt, qvi nova vectigalia instituunt. 982. 983.
In illis, qvæ fisco inferri moris est, privatis nulla privilegia concessa. 1000. 1001.
Fiscus ab omnium vectigalium præstationibus immunis. 1004. 1005.
Qvid fisco debuerit olim mercator ob venditas merces? 1013.
An res munes simul & immunes fisco vendicandæ, si professio mercium facta non fuerit? 1016. 1017.
Ingens fiscalis proventus, qvem olim Principes ex piscationibus in mari & fluminibus perceperunt. 1079.
Ex fisco an impensæ faciendæ ad muniendas reficiendasqj vias? 1108.
Fiscalis cursus qvalis olim fuerit? 1123. 1124.
Fisco canonem metallicum solvere debebant privati, qvibus licentia effodiendi concessa. 1139. 1140. 1141.
Utrùm fisco thesaurus inventus sit inferendus? 1157.

Digitized by Google

FLAMMA.

Falsam monetam cudendo delinqvens flammarum exustionibus mancipabatur olim. 844. add. 849. 851. 856.

Si qvis in eâ mensuram circuli exterioris adroserat, ut ponderis minueret qvantitatem, &c. flammis tradebatur. 850. 858.

Asperum semper & atrocissimum flammarum supplicium visum fuit. 855.

FLOS.

Vesana negotiatio circa flores, & eos inprimis, qvos Tulipanos dicunt. 728.

De hâc *remissivè*. 729.

Turci flores valdè excolere dicuntur. ibid.

Mille, imò bis mille florenis unicus flos æstimatus & venditus fuit apud Batavos. ibid.

FLUMEN.

Flumina inter regalia diserte referuntur. 995.

In iis jure vectigalia instituuntur. ibid.

Flumina retare qvid sit? 996.

Flumina omnia, docente Justiniano, publica sunt, &c. 1064. 1086.

Differentia fluminis & torrentis, & utriusqve vocis origo. 1064. 1065.

Flumen qvâ ratione publicum dicatur. 1065. & à rivo distingvatur? ibid. 1066. 1067.

Plurimorum fluminum scaturigines incertæ adhuc. 1066.

Fluminis partes continentes & contentæ. 1067.

Differentia inter flumen & aqvam profluentem. ibid. 1068.

Qvousqve in flumine publico piscari populo licitum? 1069. 1070.

Flumina censitorum vice funguntur, ut ex privato in publicum addicant, & ex publico in privatum. 1071.

Inter flumina & ripam differentia. 1073.

Fluminis usus qvid exigat in ripis? 1074.

Cujus in flumine nata sit insula? ibid. 1075. 1076.

Flumina, inter regalia relata, non ampliùs hodiè publica dicuntur. 1076. 1077. 1079. 1083. seq.

Si qvid in flumine publico alicujus cuipiâ deterius fiat, qvo interdicto conveniri possit? 1082. 1083. 1086.

In flumine publico qvousqve privato molendina ædificare licear? 1083. 1084. 1086. 1087. seqq.

FODINA.

Fodinæ metallicæ in privatorum dominio atqve usu fuerunt olim. 1137.

Fodinæ vel privatæ vel publicæ. 1139.

Ex fodinis qvibusvis pro metallis acqvisitis fisco aliqvid datum, vel etiam domino loci. 1140.

Jamdiu in metalli fodinis jus aliqvod sibi vindicârunt Principes. 1141. 1142.

Ratio juris hujus. 1143.

Fodinæ in Hispaniâ inter regni bona habentur. ibid.

Qvousqve fodinæ metallicæ privatis concedendæ. 1144.

FODRUM.

Fodrum qvid? 1125.

FOEDUS.

Inæqvali fœdere juncti an Majestatem solvant? 35. seqv. 651.

Fœdus Aetolorum qvale fuerit? 36.

Fœdus sancire, an legis, conventionis vel jussionis nomine veniat? 111.

Ad

Digitized by Google

Ad contrahendum fœdus indigentia commerciorum & necessitas auxilii mutui impellit. 647.
Fœdera autoritate ejus, qvi τὸ κύριον tenet, iniri debent. 648.
Fœdus Hanseaticum qvo jure coiverit? ibid.
Fœdera, belli vel avertendi, vel inferendi causâ inita, aut æqvalia sunt, aut inæqvalia. 650.
Num inæqvale fœdus propriè fœdus dicatur? *remissivè*. 651. add. 35.
Utrùm cum infidelibus arma jungere & fœdus inire liceat? 651.
Exemplum Galliarum Regis, qvi singulari fœdere Turcas in Christianum orbem excitavit. ibid.
Qvid profecerit per suum istud fœdus? 653. & *remissivè*. 654.
Fœdera, Judæis prohibita, qvalia fuerint? 653.
Interest, num personale sit initum fœdus, an reale? ibid.
Num fœdera etiam successores in imperio obligent? ibid.
Pacis causâ constituta fœdera, æterna, belli gratiâ inita, temporaria esse debent. ibid.
Qvòd non attento fœdere cum Henrico, Galliæ R. inito, pacem fecerint Germaniæ Principes cum hostibus, eôtumeblis onerantur à Bodino. 661.
De fœdere cum Vararane Persarum Rege. 690.
Fallax plerumqve est amicitiæ fœdus, qvod cum infidelibus contrahitur. 706.
Termini, qvibus finiri voluêre aliqvi fœdus inter Ordines Belgiæ fœderatos, & Austriacos, & in fœdere inter Magnæ Britanniæ & Hispaniarum Reges. 994.

FOEMINA.

Fœminæ cur citiùs venîa ætatis concedatur, qvàm masculo? 223.
Ad ætatis probationem sufficit, si fœminam morum honestas mentisqj solertia, qvasi certa fama, commendet. 224.
Cur fœminæ nobiles, si plebejis nupserint, jure Romano nobilitatem perdant? 440. 441.
Vid. Uxor. Mulier.

FOENERATOR.

Fœneratorum, qvi frumentum in herbâ emunt, calliditas. 725.
Judæi ab omni ævo strenui fuerunt fœneratores. 698. add. 349.

FOENUS. (699.

Fœnus inter fratres prohibitum. 698.
Nec Romani veteres fœnus admittebant. 764.
Unciarium fœnus an nihil omninò differat ab usuris centesimis? 765.
Circa fœnus nauticum, & pecuniam trajecticiam qvid permiserit Justinianus? 767.
Vid. Usura.

FORENSIS.

Forenses qvatenùs ad collectas obligentur? 914 — 917.

FORICARIUS.

Foricarii qvi? 1010.

FORNICATOR.

Ex positivâ permissione fornicator jus non accipit petendi aut exigendi à meretrice copulam carnalem. 152.

FORTALITIUM.

Fortalitiorum cura ad Principem solùm spectat. 631.

Digitized by Google

Utrùm fortalitia habere, & in eis ſecuram ſtationem affectare, utile ſit civitatibus & populis. 631. 632. 633. 637.
Rationes utrinqi poſitæ. ibid.
An rectè ſtatuatur, qvòd omnibus in ſolo ſuo ædificare liceat fortalitia? 633.
Aſſertionis argumentum præcipuum ibid. refutatum. 634. ſeqv.
Poſtqvam de fortalitio, per Fuqvetum ſuum extructo, certior factus R. Galliæ, animadvertit in eum. 637.
An univerſitati liceat extruere fortalitia? ibid. 638.
Utrùm licitum ſit Principi in qvàvis territorii ſui parte fortalitia extruere? ibid.
Alberici Gentilis hâc de re ſententia examinata. 638. 639. 640.
Neceſſarium eſt, habere territorium in finibus ſuis fortalitia. 640.
Cujus ſumtibus ædificari & refici debeant fortalitia? 641. 642.
Fortalitiorum uſus. 642.

FORUM.

Sciens, aliqvem crimen læſæ Majeſtatis in Principem commiſſurum, nec revelans, in foro conſcientiæ non eſt abſqi culpâ. 58. 59.
In foro poli & ſoli qvid licitum facere poſſit Magiſtratus. 147.
Ad forum conſcientiæ internum nec reſpiciunt ſemper, nec reſpicere poſſunt leges civiles. 153. 792.
Qvoad forum ſeculare Papa non poteſt legitimare, niſi Princeps ei permiſerit. 220.
Forum clericorum privilegiatum qvaliter conſtitutum. 333. 338. 348.
An jure ſuo illicò excidat, qvi ad forum incompetens Clericum traxerit? 346. 347.
Dantur cauſæ, qvæ pro intentione agentis modò ad Eccleſiaſticum, modò ad ſeculare deferri debent forum. 354. 467.
Vulgaris in foro Pontificio doctrina, ex ſpiritualitate juramenti deducta, poſſe de omnibus contractibus juratis Laicum coram judice Eccleſiaſtico conveniri. 355.
Academiæ ſeparatum Magiſtratum, ſeparatumqve & ſingulare forum, ubi cives earum convenientur, habent. 457. 465.
Privilegiatum militum forum qvale? 458. 461. 467. 468. 469.
Vidua qvatenus forum mariti defuncti retineat. 472.
In loco delicti forum qvis ſortitur. 526.
In foro conſcientiæ interno hodierni morum Dd. licita ſæpenumerò faciunt, qvæ nec gentilis qvidem admitteret. 772. 773.
Cur Scholarum Magiſtri in Eccleſiaſticis judiciis ſuum habeant forum? 894.

FRAUS.

Fraudis interpretatio. 173. 1028.
Qvæ committantur fraudes à venditoribus in iis rebus, qvæ in commercio ſunt. 739.
Ut fraudibus mercatorum occurratur qvandoqi, jus Geranli inſtitutũ 745.
Innumeræ & infinitæ ſunt non circa mutuum tantùm, ſed alios etiã contractûs uſurariorum fraudes. 767.
Fraudes non verbis tantùm à negotiatoribus committuntur, ſed factis etiam, iisqi ſæpè improbiſſimis. 770.

De

Digitized by Google

De istis querela, & *remissivè* ibid.
Fraudes circa mensuras. 776. 777. ne committantur, Magistratûs est sedulò dispicere. 778.
Venditoribus fraudes, qvas faciunt, indulgere, necesse non est. 784.
Infinitis fraudibus cambia subjecta. 785.
Fraudibus negotiatorum ut contractus iste liberetur, Principis providi est dispicere. 786.
Celebris in eam rem constitutio. ibid.
Ut in fraudem Creditorum debitor rescriptum moratorium penes se retineat, & tùm demum, qvando nullum amplius effugium restat, eo uratur, ipsi permittendum non est. 798.
Per mixturam metallorum multa semper fraus commissa est. 830.
Fraudibus magistrorum monetalium remedium statutum. 832.
Qvo supplicio puniendus, qvi æternales vultûs, dum fraudibus studet, duxerit violare? 857.
Publicani in omnes fraudes proclives esse solent. 1021.
An fraudem fraude repellere liceat, qvando injustum constitutum est vectigal? 1030.
Fraudes circa inventionem thesauri qvomodo coërceri debeant? 1155.

FRUCTUS.

Utrùm, qvi postliminiò agrum, aut fundum recepit, fructûs interim, à possessoribus perceptos, aut percipiendos, repetere possit? 594. 595. 596. 597.
Fundi steriles, ex qvibus nulli capi possunt fructûs, collectam præstare neqveunt. 879.
Onus collectarum fructuum perceptionem seqvitur. ib. 948.

FRUMENTUM.

Frumentum inter res, hostibus subvehi prohibitas refertur 720. 721. 723.
Sub appellatione frumenti etiam farina continetur. 724.
In multis Rebuspubl. prorsus prohibitum est, ne frumentum in herbâ ematur. 725. add. 726.
Ratio triplex hujus rei ibid.
Num Magistratus frumentis, qvæ forte advehuntur, precium constituere valeat? 742.
Merces inter, qvæ ad stapulam pertinent, & vina, frumenta, spectant. 746.
Num qvis frumentum habens, inopiâ Remp. premente, sciatq; naves paulò post frumentum advecturas, qvò vilitas annonæ consecutura sit, viliore qve precio frumenium sit vendendũ, teneatur is civibus ignorantibus hoc ipsum prænunciare, ne tanti emant frumentum, qvod à se venditur? 772. 773. 774.
Si magno precio coëmere res alias necessarias, frumentum autem suum vilìori vendere cogerentur, damno afficerentur agricolæ. 781.

FUGA.

Fugæ vocabulum JCtis qvandoq; pro exilio dicitur. 651.

FUNDUS.

An privatus possit prohibere, ne Titius fundum suum ingrediatur? 568. 576.
Utrùm, si qvis propter adventantem exercitũ cessisset fundo suo, & in illũ, militibus jam refertum, revertì nolit, possessionem amittat? 591. 593.
Fundi steriles collectam præstare non tenentur. 879. 948.

Si

Digitized by Google

Si deterior ſine culpâ Domini redditus fuerit fundus, remiſſio tributorum fieri debet. 947. 948.
Non eſt, qui ſqvalidos, caducos & anfanticos fundos, uti vocantur, colere velit, niſi & tributa anteacti temporis remittantur. 950.
Si qvando fundus ad alium tertium pervenit, nomine collectarum præteritarum, à venditore debitarũ, non poteſt exactor compellere emptorẽ. 957.
Neceſſe non eſt, ut qvi fundum poſſidere velit, omnes glebas circumambulet, ſed ſufficit, qvamlibet partem ejus fundi introire, &c. 991.
Utrùm liceat uſufructuario in fundo uſufructuario mineras inſtruere? 1138.
Fundi Dominus etiam cenſetur domino partium cohærentium. ibid.
Qvi in ſuo fodere incipit, utrùm acqvirat jus in totâ venâ, etiam qvatenus protenditur ſub fundo alieno? 1140.
Si qvis in fundo ſuo reconditum theſaurum inveniat, an poſſidere debeat? 1149. 1150. 1152.
Qvid ſi in alieno? 1153. 1154.

FURTUM.

Qvâ pœnâ, juxta ſtatuta Academiæ Lipſienſis antiqva, afficiendus in furto deprehenſus? 125.
Exemplum duorum ſtudioſorum. ibid.
Furti tenebantur, qvi commodabant pondera falſa. 778.
Cum turpius ſit furtum liberorum, qvi expilant ſuos parentes, qvàm qvi alienos, longè turpiſſimum furtum ſit oportet, qvod in Regem committitur. 954.

FUSTIGATIO.

Qvatenus nobilibus & aliis, merum imperium habentibus, conceſſa facultas convertendi fuſtigationem & relegationem in mulctam pecũniariam. 108.
Fuſtigatio inter pœnas arbitrarias relata. 846.
Fuſtigationis pœna mitiori ſententiâ dictanda ei, qvi ſemel aut bis minimi valoris monetam fabricaverit. 851.

G

GABELLA.

An qvis ſolvere non teneatur gabellas, ne in conſcientiâ qvidem, niſi ab exactore aut portitore exigantur? 1000.
Contra leges peccaſſe dicatur, qvisqvis gabellas aut pedagia ab ſtudioſis exigere velit. 1006. 1009.
Piſtores, ementes frumenta à Clericis, non ſunt immunes à gabellâ. ibid.
Qvando ceſſat cauſa, propter qvam conſtituta eſt gabella, & hæc nihilominus exigitur, pœna commiſſi locum non habet. 1030.
Vid. Vectigal.

GALLIA. GALLUS.

In Gallis nunqvam adhuc admiſſa eſt doctrina de ſuprema Pontificis in Principes autoritate. 17. 121. conf. 294. 409.
Qvinam ritûs in reis Majeſtatis puniendis in Galliâ ſerventur etiamnum, *remiſſivè*. 62.
Gallia parùm obſervat Pontificum Rom. edicta, ibid.
Ratio hujusce rei. ibid.
Laudanda Galliæ conſvetudo eſt, qvæ legem aut conſtitutionem Pontificiam non aliter admittit, niſi conformis ea ſit canonibus Eccleſiæ receptis. 124.
Secus ſi qvà ſe habeat, ejus oppidò pro-

Digitized by Google

prohibetur promulgatio , & tales Bullas ſine Regis præſcitu inferentes ignominiâ notantur. 125.
Exempla talia *remiſſivè*. ibid.
Circumſpectè agere ſolent Galli, ſicubi Legati Pontificis advenerint , ne qvid novi, & qvod Galliæ conſvetudinibus contrarium ſit , per eos ſtatuatur. ibid. conf. omninò 515.
Qvid in Galliis obtinuerit circa concilia convocanda, *remiſſivè*. 287. conf. 294.
Infauſtis Galliæ auſpiciis bella ſæpiùs internecina contra Proteſtantes ſuſcepta. 312.
Nihil Reip. Eccleſiæq; Gallicæ utilius, qvàm autoritate Regis Paſtores præfici. 327. conf. 409.
Gallis. &c. leges aliqvando latæ, qvibus prædia ordini Eccleſiaſtico dare prohibitum. 349 add. 895.
In Galliis attenditur , juxta Mornacium, utrùm inter milites admiſſum ſit crimen , an verò à militie in non militem. 462.
De Comitiis ſiniſtrè judicantes in ipſis Galliæ Comitiis graviter repreſſit Galliæ Cancellarius Mich. Hoſpitalius. 493.
Hugonotæ in Galliis habendi conventûs poteſtatem ab Rege ſibi petierunt & impetrarunt : , ſed poſtmodum eosdem diſſolvere iterum coacti fuerunt. 499.
Si conſvetudo aliqva , in Galliis recepta, emendanda aut reformanda non aliter, niſi cum conſenſu ordd. probè anteà diſcutitur. 501. 502.
An, ſi Galli irruentes in terram Hiſpanorum, , juſſu Regis ſui pagum incendiſſent, fas ſit Hiſpanis intègrum regnum Galliæ occupare? 585.
Intra Gallias in qvinis denis ſolidis immunem uſum converſationis ſeu negotiationis Clericis permiſerunt. 684.
Clerum in Gallia duas qvintas regni partes in ſuis reditibus habere, referunt. 711.
Gens Gallorum qvomodo vini voluptate capta Alpes tranſierit , & invexerit in Galliam vinum, &c. 712.
Qvænam in Galliis circa lanarum exportationem obſervaverit Bodinus. 727.
In Galliæ regno olim qvandoq; adeò raritate argenti eviluit aurum , ut non valeret, niſi octo marcas argenti, &c. 835.
Ad qvatuor caſûs in collectis faciendis qvivis tenentur ſubditi in Galliâ, *remiſſivè*. 905.
Apud Gallos Præſides & Conſiliarii ſupremarum curiarum, &c. à vectigalibus & gabellis immunes, juxta Paponium. 1003.
A qvo primùm in Galliis poſtæ inſtitutæ fuerint ? 1134.

Gau.

Gau qvid? 431.

GERADA.

De geradâ contentio, ex jurisdictione nata. 458.
Judex geradam uxoris ſuæ fiſco delatam acqvirere non poteſt. 472.
Neq; matris defunctæ gerada vacans ad filium, qvi jurisdictioni poſt Patris obitum præeſt , devolvitur. ibid.

Digitized by Google

GERMANIA.

In qvibusdam Ge maniæ locis vox Grave aut Greve qvid significet? 430.

Usitatissimus per Germaniam exigendi modus, qvi & olim aliqvando ab Impp. probatus fuit. 963.

GERMANUS

Germanos meliùs se habituros, si sale tantùm suo in cibis utantur, omissis aromatibus Indicis, non desunt, qvi existimant. 667.

Inter Germanos acerba prodita est constitutio in eos, qvi nova instituunt vectigalia. 984.

GLADIUS

Pœna gladii vid. POENA

Commentum Pontificiorum de duplici Papæ potestate, temporali & spirituali, qvam per duos istos gladios, ab Apostolis ostentatos, Luc. XXII. v. 38. innui falsò jactitant. 560.

Eleganter id convellit Erasmi Moria. ibid. 561.

GRADUS.

An Doctoratûs gradum prætor conferre possit? 156.

In gradibus consangvinitatis, jure divino prohibitis, dispensare Papa Rom. non potest. 193.

Qvo tempore dignitatum gradûs Academici primûm cœperint. 368.

Doctoratus summus in unaqvâqj facultate gradus. 369.

Propter istam gradûs prærogativam multò augustiores facti fuere tituli. 370.

Qvi gradum Doctoris solo verbo absqj examine & eruditionis specimine consequuntur, cujus dignationis sint? 732.

Utrùm Licentiatus alibi, qvàm ubi Licentiam adeptus est, Doctoris gradum petere possit? 375.

In Philosophiâ gradus iste supremus cur qvibusdam tàm abjectus qvandoqj & contemptus? 379.

Non est necessarium, ut ille qvoqj, qvi Magistros creat, Magistri gradu ipse insignitus sit. 380.

Præcipui gradûs τῦ ἱερατικῦ καταλόγυ. 407.

GRÆCIA

Græcia literarum prima semper & præcipua fuit nutrix. 362.

GRAMMATICUS.

Grammatici vultuosam spiran Majestatem. 2.

JCti suis vocum allusionibus eorum rigori non subjiciendi. 3. add. 863.

Qvæ ex Grammaticis subtiliter disputant Theologi, Regis animum implicari necesse non est. 271.

Proprium Grammaticorum officium, qviqj ob docendi officium privilegiis qvibusdam gaudent. 391. add. 894. 896.

GRATIA

Literæ gratiæ, & simpliciter gratia, vocantur Rescripta moratoria. 792.

Vid. AGGRATIARE.

GRAVE

Vox Grave qvid significet, juxta glossam speculi Saxonici. 430.

GRAVIO.

Gravio in Burgo aliqvo, arcem impositam habente, residebat, in qvo mallus publicus, i. e. auditorium & tribunal esset. 431.

Comites simpliciter dicti Graviones. 432.

Digitized by Google

GUADIUM.

Qvi ſingulari conflictu, aut monomachiâ jus ſuum defendere paratierant, gvadium dabant adverſæ parti, h. e. arrham ſive ſponſionem & coram judice, vel in curiâ, promittebant, ſive cavebant de die pugnæ vel conflictûs. 543. 544.

GUERRA.

Domino qverram facientealicui, ſi ſciatur, qvod juſtè, aut cum dubitatur, Vaſallus eum adjuvare tenetur. 579.

An gverræ vel treugæ tempore commercia cum Saracenis exercenda? 703.

Add. BELLUM.

GUIDAGIUM.

Si negotiationibus indulgent Clerici, & mercaturam exercent, minus dubium eſt, pro mercibus ſolvi oportere gvidagia. 1002.

Add. VECTIGAL.

GYMNASIUM.

Vid. SCHOLA

H

HABITUS.

Habitus purpureus, qvo paſſim per omnes Europæ Academias ornari ſolent Rectores, Cardinalium hac in parte æmuli, 366.

HÆRESIS. HÆRETICUS.

An & qvatenus hæreſin tolerare debeat Magiſtratus Chriſtianus? 262. *remiſſivè*. 263. conf. 265.

Debent vitam fortunasq; omnes perdere potiùs ſubditi, qvàm participare de cultu hæretico. 272.

Hæreſes avertendi qvodnam ſit medium? 277.

Hæreſis Eutychiana multas in Eccleſiâ turbas dedit. 284.

Propter hæreſin Felicianam concilium convocatum. 287.

In convincendis hæreſibus qvæ Patrum fuerit norma? 300, 301.

Adverſûs hæreticos præſidium tutiſſimum optimumq;. ibid.

Propter hæreſin ſedibus Epiſcopalibus ejecti. 307. 297.

An in hæreticos ferro & igne ſæviendum? 310, 316, 317.

Jac. Aug. Thuani hâc de re judicium. 311. 312. 313.

Ne hæreſis in vulgus ſpargatur, à Principe prohiberi poteſt, imò & pœna de ſeditioſis ſumi. 314. 315.

Exemplum, ibid.

Hæreſeos aut falſorum dogmatum cum variis rebus comparatio. 315.

Diſtincta ſunt: cognoſcere de hæreſi, & punire propter hæreſin. 316.

Hæreſis, ut res ſpiritualis eſt, omne reſpuit imperium. 312. 316.

Reprehenduntur Athenienſes, qvod ſine diſcrimine admiſerint varias admodùm, imò & noxias Philoſophorum hæreſes. 361.

Autorem operis imperfecti in Matth. hæreticum fuiſſe, nec uni ſectæ addictum, ſed multa intexuiſſe, qvæ à plurimorum hæreſibus parùm abeunt, ſunt, qvi volunt. 668.

Hæreſes qvomodo compeſci poſſint? 714.

Digitized by Google

HÆTERIA.

Hæteriæ & collegia cur prohibitæ olim? 498. 499.

HERES. HEREDITAS.

An hereditates, qvæ filiis rebellium deferuntur, fisco sint applicandæ, an verò heredibus proximioribus ab intestato venientibus? *remisfivè*. 67. 68.

Naturalis ratio, qvasi lex qvædam tacita, Adami hereditatem liberis addicebat, velut ad debitam successionem eos vocando. 535.

Dominus Papa qvatenus non possit legitimare aliqvem, ut succedat in hereditate, tanqvam legitimus heres. 219.

An ad heredes debitoris rescriptum moratorium porrigatur, sicubi debitor intra tempus præfinitum defunctus fuerit? 804.

Industrialia ad heredes non transeunt. ibid.

HERMÆ.

Ad teloneum certæ plerumqve erigi solent Hermæ, sive statuæ Mercuriales, cum elogio aliqvo, per qvas viatores de officio suo admoneantur. 1014.

Apud Romanos Principes & Primores ex suis facultatibus vias publicas instruebant, & singula milliaria dimensa diligenter lapideis columnis, qvæ Hermæ dicebantur, distingvebant. 1114.

HETERODOXUS.

An heterodoxos eorumq; cœtus tolerare debeat Christianus Magistratus? 262.

Vid. Hæresis.

HIERARCHIA.

Hierarchiæ Ecclesiasticæ utilitas, præsertim qvòd nulla alia occasio, & nullus alius finis illius ordinis, qvàm ut schismata, aliæq; perturbationes & confusiones evitarentur. 419.

HIEROMONARCHIA.

Justinianum multum tribuisse Pontifici Romano, & Hieromonarchiam maximoperè probâsse, probatur *ex Novell. 131. c. 2. & ex l. 8. C. de summ. Trinit.* 418. 419.

Iniqvissima illa & verè tyrannica Pontificis Rom. Hieromonarchia Germanis minimè tolerabilis. 423. add. 514. 570.

HIPPOCOMUS.

Hippocomi cursu publico utentibus adjungebantur, curaturi animalia, & ad suam mansionem reducturi. 1127.

Muliones iidem ferè, qvi hippocomi aliqvando dicti. 1128.

Ut Hippocomi suo defungi possent ministerio, interdixit Theodosius, ne qvis ex commeantibus saga eorum, aut penulas viatorias in usûs suos usurparet vel scinderet, &c. 1132.

HISPANIA. HISPANUS.

In Hispaniâ tanta Pontificis in Reges autoritas non est, qvantam affectare solet. 16. seqv.

Hispaniæ Regum constantia num laudabilis sit, qvòd nunqvam se adduci passi sint, ut ad componendas seditiones in Belgicis provinciis conscientiæ libertatem concederent? 310.

Hi-

Digitized by Google

Hiſpaniæ Reges qvatenùs poteſtatem legislatoriam temperent, *remiſſivè*. 501.
Hiſpaniæ Reges non aliter nova vectigalia ac tributa regno imponunt, qvàm ſi, comitiis convocatis ex more, Regni procuratores plebisq; Tribuni id probent. 503.
In Hiſpaniâ Reges præſidebant Senatui Conciliorum. 510.
In Hiſpaniâ & Belgio, priusqvam Legati ſeu Nuncii Apoſtolici recipiantur, illorum poteſtas ſeu facultas examinatur. 515.
Hiſpanorum in Indias ſuperiori ſeculo an juſta fuerit expeditio? 566. 568. 569.
Hiſpani Judæorum octingenta millia, & alio tempore Maurorum nongenta millia imperio ſuo ejecerunt. 569.
Hiſpanorum Evangelium, bellum ſanè, qvo ab initio compellati fuerunt Indi, juxta Antonium de Herrera. 571.
Hiſpaniæ Regem qvo jure in Dominum accipere poſſint Barbari. 575.
Bello Hiſpanorum adversùs Americanos ad ſolitudinem redactum terrarum ſpacium tàm amplum, ut decimo tanto ſit totâ Hiſpaniâ majus. 576.
Hiſpanis aliqvando tolerata fuerunt publica lupanaria. 737.
Ne vi excutiantur miſeri coloni & cives debitores, præſcriptus eſt in Hiſpaniâ exactoribus modus, qvo de *remiſſivè*. 965.
In Hiſpaniæ territoriis qvinam immunes à gabellis & vectigalibus, *remiſſivè*. 1005.
In Hiſpaniâ ex illuſtri ſtirpe ortus refertur poſtarum præfectus. 1134.
Hiſpaniæ legibus, etiam in privato loco inventi auri, argentivè fodinæ Regi acqviruntur. 1147.

HISTRIONIA.

Hiſtrionia ad eam claſſem commerciorum refertur, qvâ prohibentur invehi, qvibus depauperari poteſt Respublica. 728. 729.

Add. SPECTACULUM. COMOEDIA.

HOMAGIUM.

In juramento, Magiſtratibus à civibus præſtando, præmitti ſolet perſona Principis, cui primariò & principaliter homagium debetur. 453.

HOMICIDIUM.

De homicidii pœnâ, in ſtatuto aliqvo Lipſienſis Acad. contentâ. 125. 126.
Ex qvo fieri poſſit, ut homicidium pœnâ tantùm pecuniariâ puniatur. 201.

HONOR.

Honor eximius Majeſtatis titulo decoratur. 4.
An honoris excellentia in illis qvoqve ſit, qvi ſupremi in poteſtate non ſunt? ibid.
Ob honorem Miniſterii forum privilegiatum Clericis conceſſum. 340.
Honores Academicos qvis conferendi poteſtatem habeat, & qvando cœperint? 368. conf. 362. 373 380. 381.
Ad honores gradatim provehi ſatius eſt, qvàm uno impetu in faſtigium ferri. 381.
Honor Poetarum priſcus. 382. 383.
Unde tot honorum & dignitatum faſtigia? 402.

Digitized by Google

Inter honorem aut dignitatem & munus distinctio nonnullorum. 405.
Honorem, sibi debitum, qvomodò subtrahat, qvi alteri honorem infert indebitum, exemplum. 414. 415. 416. 417.
Honores, sibi delatos, moderatè ferre poterant olim Sacerdotes. 420.
Filiis Nobilium honor habitus idem fuit, qvi Parentibus. 435. 436.
Nihil honoris viro ex honore & dignitate uxoris accrescit, sed ex contrario uxores maritorum conditione tenentur. 440.
Cui maximo suo merito honor Magistratûs deberur, sæpè præteritur. 446.
De honoris prærogativâ qvomodò in secularibus & Ecclesiasticis comitiis pugnatum fuerit, exemplum ridiculum. 504.
Honoris causâ susceptæ Legationes. 530.

HORDEUM.

Hordeum, sibi natum, vendere Nobili non est turpe, sed ex hordeo cerevisiam coqvere, eamq; vendere, semper turpe visum fuit. 679.

HORTUS.

Hortus juxta Ecclesiam cur exemptus à collectis? 880.

HOSTIS.

Ab infensissimis hostibus, qvales sunt sine dubio illi, qvi ferrum & flammas in pectore gerunt, nihil boni proficisci potest. 273.
Si hostis sit Princeps extraneus, qvi Legatos mittit, non magis lædendi ejus Legati, qvàm Princeps ipse, si amicè collocuturus in hosticum veniret. 519.
Hostem interficere licet, *arg. l. 3. in f. ff. ad L. Cornel. de sicar.* 520. 524. add. 570.
Inviolabiles Legati, non obstante, qvod ab hostibus veniant. ibid.
An, si certum est, ire Legatos ad hostes tertii, aut ab hostibus ejus venire, aut alioqvin hostilia moliri, non intercipi tantùm, sed etiam interfici possint iidem? ibid. 521.
Hostem in alterius territorio se præbens Princeps occidi potest. 524.
Exemplum Mariæ Scoticæ. ibid.
Qvid sit hostis? 546.
Hostis nunqvam præsumitur animum hostilem deponere; continuandum igitur bellum, donec hostis pacis expetat conditiones. 585.
Privato, ut hosti, bona sua auferre non licet, nisi ut liceat, effecerit autoritas publica. 589.
Res, ab hostibus capta, qvando verè dici possit acqvisita. 590.
Distinctio hostium & latronum in re occupandâ. 594.
Non repugnare juri naturæ vel catervatim, vel singulatim, ut occasio tulerit, in hostem irruere, ejusq; vires attenuare. 629.
Adversùs fratres nostros non excitandus communis fratrum omnium & juratus hostis. 652. 653.
Tale qvid præsumens Franciscus, Galliarum Rex, non minùs atq; ipse Turca pro communi Christianorum hoste habitus fuit à Statibus Imperii Romano-Germanici. 654.
An cum hostibus, qvi aperto Marte nobiscum congrediuntur, negotiationes exercendæ, aut cum iis, qvi hostilem

Digitized by Google

lem tantùm animum gerunt, nunqvam nobis benè cupientes, ne tùm qvidem, cùm maximè videntur pacifici, qvales sunt Judæi, Muhammedani & Gentiles alii? 689. 693. 698. 699. 700.

Numqvid etiam exteri negotiatores, qvi in rerũ summâ cum neutrâ parte faciunt, & lucri tantùm causâ cum utraqve parte mercaturam exercent, prohiberi eâ re qveant, ne cum hostibus nostris negotientur? 695.

Examinata Grotii hâc de re sententia. 696. 697.

Justinianus suo ævo & Persas in Oriente, & Vandalos in Africâ, & Gothos in Europâ apertissimos hostes habuit, qvos omnes feliciter aut profligavit, aut fudit & dissipavit. 705.

Res, hostibus subvehi prohibitæ. 710. 721. 722.

Earum rationes. ibid.

HYPOTHECA. HYPOTHECARIUS.

Principi non licet rem alienam vendere donare, aut qvovis alio titulo in alium transferre, isto cum effectu, ut Dominus vel hypothecarius creditor jure suo, qvod in re istâ radicatum habet, excidat. 99.

Propter collectas & tributa debita prospectum est Reipubl. per jus hypothecæ, qvod habet in bonis debitoris, &c. 956.

Hypotheca ista ubinam fundata? ibid.

Jus est, ut extingvantur hypothecæ, qvamprimùm res subhastata licitatori adjudicatur. 957.

I.

JAO.

JAO, ex יהוה, legum Mosaicarum autor vel apud gentiles habetur ac perhibetur. 143.

ICONOLATRA.

Iconolatræ extra controversiam ipsi in Deum peccant, qvi imagines CHRISTI sicâ impactâ, aut securi inflictâ deformandas, aut aliis contumeliis excipiendas præsumunt. 51.

Exemplum hujus graviter puniti ibid.

IDOLUM.

Idolorum cultus, ut DEO adversus, est fugiendus; idola in hunc finem non erigenda; idola non fabricanda; non intendi debet talis idolorum fabricam. 141.

JESUITA.

Jesuitæ in externis Indiæ oris etiamnum faciunt mercaturam, sub colore qvidem religionis propagandæ; qvi falsò perstringitur, *remissivè*. 1003.

IGNIS.

Ignis pœna. Vid. FLAMMA POENA.

IGNORANTIA.

Ignorantia & error in pœnâ commissis *qvodammodò* excusat. 1028.

Ignorantia ex se nullum cognitioni actum

Digitized by Google

actum supponit, sed habet se privative. 1029.
In ignorantiâ vincibili, eâqve admodùm crassâ versatur, qvi ignorat, qvod omnes viatores scire oportet. ibid.

IGNOSCERE.

Nullâ dote, nullo genere virtutis mortalitas propiùs accedit ad naturæ divinæ similitudinem, qvàm miserendo humanæ imbecillitatis, ignoscendo erroribus, & injurias oblivisendo. 201.
Non promiscuè cuivis ignoscendum. ibid.
Non tàm omnibus ignoscere, crudele est, qvàm nulli. 202.
Vid. AGGRATIARE.

IMAGO.

Imágines Impp. jam consecratas conflare, an Majestatis crimen? 40. 45. seqv. Vid. STATUA.
Imagines Imperiales adoratæ fuerunt cultu penè divino. 48. seqv.
Cui rei qvo modo posuerit obicem Theodosius Jun. 49.
Imagines Regias violare vel lapidibus impetere, contumeliosum. 51. *remissivè.*
De imagine CHRISTI, & picturâ contumeliis non afficiendâ. ibid. Vid. ICONOLATRA.
Exemplis imaginum, in scutis sculptarum, pleni sunt Poetarum commentarii. 1159.

IMMUNIS. IMMUNITAS.

Immunitas nascitur vel ex conditione subjecti, vel ex jure extrinsecus adveniente. 876.
Immunitas, qvæ lege tribuitur, integrum personarum ordinem, qvæ verò ex privilegio est, unam tantùm personam eximit. ibid.
Pauperes & egeni immunes sunt à collectis. 877. Ratio. ibid. 879.
Famuli etiam, & omnes, qvi in familiâ sunt ministrante, habentur immunes 878.
Immunes à collectis esse debent fundi steriles. 879. Ecclesiæ & ædes parochiales 880.
Num immunis etiam sit pecuniosa, it. catenæ & annuli aurei, margaritæ, lapides pretiosi, &c. ibid. 881.
Immunitatem habent bibliothecæ, vestimenta, instrumenta opificum, nomina inextingvibilia, &c. 882.
Qvo jure Clerici immunes à tributis existant? 883. 884. 885.
Prædia & possessiones Clericorum utràm immunitate gaudeant? 886, 887.
Bona Clericorum patrimonialia non sunt immunia. 888. 889.
Piè facit Princeps, qvi Clericos ab omnibus omninò oneribus immunes reddit. 890.
Templa immunia esse oportet à collectis. 891.
Magistri atqve Rectores Scholarum, omnesq; illi, qvi erudiendæ juventuti operam suam impendunt, iisdem cum Clericis immunitatibus gaudent. 894. add. 897.
Princeps immunis est ab omnibus oneribus, propter prædia tamen, qvæ possidet, onera sponte subit. 895.

Con-

Digitized by Google

Conſiliarii Principis qvatenus immunes haberi debeant. 896.

Profeſſores in Academiis ex ſuis legibus immunitates habent, iisqve nec invidendæ. ibid. 897. 898. nec omnibus Facultatum Doctoribus, qvi docent, & in bonis literis publicâ autoritate erudiunt. 899.

Jam olim Advocati, & milites, utut diverſis pugnandi inſtrumentis utantur, & onerum immunitate, & ampliſſimis aliis privilegiis donati fuerunt. ibid. 900.

Lege immunes fuerunt etiam illi, qvi numerosâ prole Remp. Romanam auxerant. 900. imò in virginitate perpetuâ viventes, item viduæ & pupilli. 901.

Per privilegium qvandoq; concedituſ immunitas. ibid.

Vid. PRIVILEGIUM.

Immunitas civium, à Principe conceſſa, reliqvis damno eſſe non debet. 902.

De immunitatibus, conſvetudine introductis. 903. Decurionum aut Senatorum. ibid. Nobilium. 904. præſcriptione immemoriali acqviſitis. 905.

Immunitas à collectis qvando repugnet charitati. 906.

Vid. COLLECTA.

Ad amiſſionem immunitatis ſufficit unicus actus directò ei contrarius. ibid.

Qvalitercunqve immunes non excuſantur ab extraordinariis oneribus. 907. poteſt tamen immunitas dari etiam ab extraordinariis collectis. 909.

An immunitatem à collectis, qvas ſuperior indicere ſolet, concedere poſſit civitas? ibid. 910.

Immunitatem qvantam à tributis conceſſerit Honorius Imp. provinciæ Campaniæ. 950.

Ab omnibus & pro omnibus mercibus exigi vectigalia poſſunt, niſi vel perſonæ vel merces vel utræq; ſimul immunitate gaudeant. 1000.

Immunes iterum hîc Clerici. 1001. niſi mercaturam exerceant. 1002. Immunes itidem Palatini. 1003. Legati. ibid. Fiſcus. 1004. Navicularii olim qvoqve. 1005. Academici & Studioſi. ibid.

Immunitas, qvæ perſonis competit perſonalis eſt, nec ad alios producitur, niſi ad familiam. 1006.

Immunis à ſolutione vectigalis ordinarii, per hoc non eſt immunis à ſolutione pontivegii. 1007.

Qvicqvid alibi emptum aut comparatum publicâ autoritate advehitur, qvalecunq; id fuerit, ſive ad annonam pertineat, ſive ad armaturam, ſive ad ædificia publica extruenda, id omne immune, cæteris paribus. ibid.

Immunes à gabellis etiam ſunt res, qvæ ad uſum proprium inferuntur, libri Studioſorum. 1008. it. qvæ ruris exercendi gratiâ vehuntur, circa qvæ tamen conſvetudo potiſſimùm attendenda eſt. 1009.

Immunitates nonnullæ minùs tolerabiles. 1111.

A collectis ad reparationem viarum & pontium nemo immunis. ibid. 1113. add. 1097.

IMPERATOR.

Impp. ad autoritatem ſuam conſervandam magnifica ſibi in Conſtitutionibus tribuerunt elogia. 4.

Vocabulis abſtractivis ſuam ſæpè exprimunt dignitatem. ibid.

In Imperatorem ſi qvid commiſſum fuerat, impietatis crimine & nomine notabatur. 43.

Imagines Impp. dicatæ, non ſine ſolennitate erectæ, jus aſyli præbuerunt. 46. ſeqv.

Imò adoratas fuiſſe eas conſtat. 48.

Impp. etiam in ſtatuis ſuam Maj. ſacram voluerunt. 50.

Impp. qvandoq; dicti Reges. 74.

Num ſoli Imperatori competant Regalia? 75. ſeqv.

An Imperator totius orbis terrarum Dominus? ibid. 76. 77. 290. 398. 406. 566.

Impp. Romani qvo pacto nomen ſuum tueantur? 76.

Προεδρία & dignitas Imp. Romani unde ſit orta? 77.

Impp. Romani qvo in ſubſcriptionibus literarum atramento ſint uſi? 81.

Zenon & Juſtinianus an æqvi Legislatores *LL. 2. & 3. C. de qvadrienn. præſcript.* 98. 100.

Impp. Eccleſias aliqvando ſubjectas, agnoſcunt Pontificii, ſed de facto omne id imperium fuiſſe contendunt. 252.

Inconſulto Imperatore dedicationum ſolennia aut encænia celebrare non licuit. 258.

An ea, qvæ ante Impp. Chriſtianos in Synodis conſcripta, legum nomine veniant? 259.

Ab Impp. indictorũ Conciliorum exempla. 279. 280. ſeqq. Conf. 284. 286. 287. 288. 293.

Impp. literæ in convocatione Epiſcoporum, ratione Inſcriptionis, qvomodo ſe habuerint. 288. 295. 297.

Imperator Romanus, etſi Concilium Oecumenicum cogere poſſit; attamen alterius regni Epiſcopi ut conveniant, ipſe imperativâ convocatione efficere neqvit. 293.

Exempla. 294.

Imperator aut Princeps perinde ſuum qvoq; in concilio ſuffragium ferre poteſt. 304. 305.

Probatur exemplis. ibid.

Qvo jure negent, Imperatori nullâ in rebus Eccleſiaſticis competere jurisdictionem, juxta Culanum. 323.

Impp. noviter coronatis an competat jus primariarum precum? 328.

Dum connivet Imperator, & fieri permittit, qvod impedire poterat, conſenſiſſe videtur. 363.

Imperatoris autoritate Magiſtri creantur. 380. & Poetæ. 389. 390.

Imperatoris Vicarii qvi appellati? 388.

Leo & Anthemius Impp. caſtum & humilem voluerunt Epiſcopum. 405.

Impp. cum prohibere non poſſent Ducum potentiam, ſuperioritatem tantùm ſuam ut retinerent, cavere ſecum conſtituerunt, &c. 429.

An Imperatorem, ut talis ſit, habere oporteat qvatuor Reges, Regem qva-

qvatuor Duces, Ducem qvatuor Comites, Comitem qvatuor Barones, Baronem qvatuor Caſtellanos, Caſtellanum qvatuor feuda? 434.

A ſolo Ferdinando II. Imp. qvot Principes, Comites, Barones creati. 434.

Impp. Romanorum olim cum Senatu deliberationes, easqve comitantes orationes. 494. 495. 496.

Marci Aurelii, ſapientiſſimi Imp. effatum de Magiſtratibus & Principibus. 550.

Impp. Ethnici perſecutionis tempore cingulum militiæ illis, qvi Chriſtiani erant, auferre conſveverant, 583.

Aureliani Imp. leges militares. 585.

Qvi in oriente erat Imperator, occidentali Imperio neqve leges, neqve privilegia dandi poteſtatem habebat, 635.

Qvid de mercaturâ ſtatuerint Diocletianus & Maximilianus Impp. &c. 670.

Impp. ſummorum inſigne fuit olim purpura. 730.

Ratio, cur ſibi ſolis adſcripſerint? 731.

Impp. Honorius & Theodoſius ſeverè prohibuerunt, ne qvis mercatorum Romanorum ultra Niſibin, Callinicum & Artaxatan emendi ſeu vendendi causâ ad Perſas proficiſceretur. 755.

Add. PRINCEPS. REX.

IMPERIUM.

Num poſitâ civitate Imperium ponatur illicò? 28.

Imperium ſummum non habuiſſe Dictatorem Romanum, ſunt, qvi ſtatuunt. 29.

Qvalis Imperii Romani nunc ſit ſtatus? 54.

Romanorum juxtà ac Germanorum imperium qvousqve ſe extenderit? 75.

An ſummo Imperio qvicqvam detrahat obligatio ex feudo? 80.

In qvibus ſummum Imperium potiſſimùm occupetur? 82.

Offendunt, qvi, populo ut placeant, adversùs Principum loqvuntur imperia. 86.

Summum iſtud imperium, qvod in univerſum terrarum orbem ſibi tranſcribit Papa Rom. merum eſt commentum, ex faſtu Hildebrandino natum, & à Barbaro Attalibâ ſtoliditatis nomine notatum. 121. 218. 347. 368 387. 398.

Paris in parem imperium eſſe neqvit. 132. 930. 523. 527. 925. 930.

Imperium domeſticum nullum erit, ſi ſervulis hoc conceſſerimus, ut ad verba nobis obediant, non ad id, qvod ex verbis intelligi poſſit, obtemperent. 178.

Imperii ſummi indoles & natura. 254.

An imperia, qvæ directè divino imperio contraeunt, obligationem parere qveant. 272.

Imperium qvàm latè patuerit olim. 290.

Imperium, qvatenus per vim ἀναγκαστικὴν procedit. 309.

Cum mero & mixto Imperio nihil qvicqvam commune habent jura Epiſcopalia, &c. 320.

Imperium in Clericos hodiè Reges & Statûs Evangelici maſculè aſſeruerunt. 347.

Mixtum imperium qvid sit? 362. 526.
Sunt, qvi merum imperium habent, Academiæ. 363.
Limitatum Papæ imperium, tùm in temporalibus, tùm in spiritualibus. ibid.
In Politicis subsistere non posset imperium, si unus homo totum terrarum orbem gubernare vellet. 418.
Intra terminos amplum aliqvod imperium coerceri non potest, nisi per climata, diœceses, provincias aut regiones dividatur, & cuiq; parti certus aliqvis cum potestate detur Præfectus. 425.
In Imperio Romano Germanico qvis summam & ab Imperatore primam dignitatem habeat? ibid.
Plures sunt in hoc terrarum orbe, qvi summa tenent Imperia. 438.
Eousqve imperium habuerunt regna, &c. dum ibi vera consilia valuerunt. 491.
An personis Ecclesiasticis imperia politica conveniant? 561.
An ad mixtum imperium referendum sit jus mensuræ & ponderum? 777.
Merum & mixtum imperium ad Magistratûs officium pertinet, non ad summum imperium. 872. 1102.

IMPOSSIBILIS. IMPOSSIBILITAS.

Ad impossibile nemo obligatur. 156.
Non interest, physicè dicatur qvid impossibile, an moraliter. ibid.
Impossibile qvot modis dicatur, juxta Robertum Sandersonium. ibid.
Impossibilitas naturæ sæpè coincidit cum impossibilitate facti. 157.
Exempla. ibid.
Ad res impossibiles referuntur etiam difficiles. ibid. add. 775.
Impossibile est, ut unus in Republicâ, qvantulacunqve ea sit, omnia agat ipse. 490. Add. Ἀδύνατον.

INDICTIO.

Indictio feriarum ad Majestatem spectat. 319.
Indictio collectarum, cum imperio qvidem, an competat Magistratui? 873.
Inter Chronologos de indictionum origine multa & intricata est controversia. 863.
Indictio collectarum, qvæ sit secundùm fumantes, nach dem Feuer- und Herd-Steten/ suos patitur defectûs. 952.
Antiqvissima indictionum memoria, & qvousq; trahi possit? 864.
Per modum conventionis non semper decernuntur tributa, sed ex imperio substantiam capiunt, & ad indictionem imperantis debentur. 969.

INDUCIÆ.

Qvæ sit induciarum ratio, & qvomodo Pauli descriptio, *l. 19. ff. de captiv. & postlim.* intelligenda sit? 655.
Induciæ qvatenus duplices statui possint. ibid.
Induciarum tempus bello magis, qvàm pacì annumerari solet. ibid.
Induciarum definitio, à Grotio data, examinatur. 656.
Brevior alia descriptio earundem. ibid.
Induciæ, ut Leoninus vult, tacitâ conventione fieri non possunt, cùm nec obligationem inducant. 656. 657.
Cui potestas faciendi inducias competat? 657.

Breviores induciæ à Duce belli concedi poſſunt, longiores non ab alio, qvàm ipſo illo, cujus auſpicio bellum geritur. 658.
Induciæ moratoriæ qvæ dicantur? 792.
Ir. Qvinqvennales induciæ. ibid. 798.
Diſcrimen inter inducias qvinqvennales, qvas Princeps, qvasq; creditor indulget. 795.
De his prolixius, *remiſſivè*. ibid.

INFAMIA. INFAMIS.

Infamia Majeſtatis criminis comes eſt. 62.
Causâ priùs cognitâ per ſententiam demum infamis fit. ibid.
Infamia hæc talis multa ſecum traxit alia, qvæ reum magis notarent, eumq; veluti ex humano genere eliminarent. ibid.
Ejusmodi exemplum, & *remiſſivè* hâc de re. ibid.

INFANS.

Sententia de infantibus eorum, qvi diverſam à territorii Domino religionem profitentur, extra territorium baptizandis. 262.

INFEUDATIO.

Non ſolâ infeudatione, ſed aliis etiam modis regalia qvædam, non qvidem ut regalia, ſed ut alia emolumenta acqviruntur. 78. Vid. REGALE.

INFIDELITAS.

An infidelitas impediat omnem poteſtatem & dominium, jurisdictionemqve tàm publicam, qvàm privatam. 272.

INJURIA.

Sine vi ſæpè infertur injuria. 358.

INQVISITIO.

An à Conſiſtorio Eccleſiaſtico eorum inqviſitio, qvæ vitam Clericorum concernunt, formari atq; expediri poſſit? 334.
Utilitas, qvam ex inqviſitione Hiſpanicâ percepit orbis Chriſtianus. 706.

INSCRIPTIO.

Inter inſcriptiones aliqva in marmore Neronis habetur, qvòd provinciamà Chriſtianis purgaverit. 245.
Antiqvæ inſcriptiones in locis religioſis, in qvibus corpora humata. 713.
Per inſcriptiones olim Impp. & alii Magiſtratûs operam, qvam navarunt in viis reſarciendis, &c. poſteritati commendarunt. 1105. 1111. 1114.
De his plura, *remiſſivè*. 1114.

INSIGNE.

Inſigne Patriarcharum aliqvod. 412.
Doctorem ſe qvis antè nominare non debet, qvàm adeptus fuerit reipsâ Doctoratûs inſignia. 369.
Imperatorum ſummorum inſigne fuit olim purpura. 730. 731.
Inſignium uſus antiqviſſimus eſt, & talis qvidem, qvi familias à familiis ſepararet, &c. 1158.
Teſtimonia hujus rei. 1159.
Majorum inſigniis uti malebant olim, nec ex propriâ inventione ſuum ſibi fabricabant clypeum. ibid. 1160.
Inſignia etiam in ſigillis uſurpari cœperunt. 1160.
Paternis inſignibus uti in clypeis licitum filiis non fuit, niſi ipſi etiam militiæ adſcripti fuerint. ibid.
Inſignia ultimis hiſce ſeculis à ſolo Imperatore conferri ſolent 1161.
Qvem in finem homines inſigniis donari ſoleant? ibid.

Mixtum imperium qvid sit? 362. 526.
Sunt, qvi merum imperium habent, Academiæ. 363.
Limitatum Papæ imperium, tùm in temporalibus, tùm in spiritualibus. ibid.
In Politicis subsistere non posset imperium, si unus homo totum terrarum orbem gubernare vellet. 418.
Intra terminos amplum aliqvod imperium coerceri non potest, nisi per climata, diœceses, provincias aut regiones dividatur, & cuiq; parti certus aliqvis cum potestate detur Præfectus. 425.
In Imperio Romano Germanico qvis summam & ab Imperatore primam dignitatem habeat? ibid.
Plures sunt in hoc terrarum orbe, qvi summa tenent Imperia. 438.
Eousqve imperium habuerunt regna, &c. dum ibi vera consilia valuerunt. 491.
An personis Ecclesiasticis imperia politica conveniant? 561.
An ad mixtum imperium referendum sit jus mensuræ & ponderum? 777.
Merum & mixtum imperium ad Magistratûs officium pertinet, non ad summum imperium. 872. 1102.

IMPOSSIBILIS. IMPOSSIBILITAS.

Ad impossibile nemo obligatur. 156.
Non interest, physicè dicatur qvid impossibile, an moraliter. ibid.
Impossibile qvot modis dicatur, juxta Robertum Sandersonium. ibid.
Impossibilitas naturæ sæpè coincidit cum impossibilitate facti. 157.
Exempla. ibid.
Ad res impossibiles referuntur etiam difficiles. ibid. add. 775.
Impossibile est, ut unus in Republicâ, qvantulacunqve ea sit, omnia agat ipse. 490. Add. Ἀδύνατον.

INDICTIO.

Indictio feriarum ad Majestatem spectat. 319.
Indictio collectarum, cum imperio qvidem, an competat Magistratui? 873.
Inter Chronologos de indictionum origine multa & intricata est controversia. 863.
Indictio collectarum, qvæ sit secundùm fumantes, nach dem Feuer- und Herd-Steten/ suos patitur defectûs. 952.
Antiqvissima indictionum memoria, & qvousq; trahi possit? 864.
Per modum conventionis non semper decernuntur tributa, sed ex imperio substantiam capiunt, & ad indictionem imperantis debentur. 969.

INDUCIÆ.

Qvæ sit induciarum ratio, & qvomodo Pauli descriptio, *l. 19. ff. de captiv. & postlim.* intelligenda sit? 655.
Induciæ qvatenus duplices statui possint. ibid.
Induciarum tempus bello magis, qvàm paci annumerari solet. ibid.
Induciarum definitio, à Grotio data, examinatur. 656.
Brevior alia descriptio earundem. ibid.
Induciæ, ut Leoninus vult, tacitâ conventione fieri non possunt, cùm nec obligationem inducant. 656. 657.
Cui potestas faciendi inducias competat? 657.

Breviores induciæ à Duce belli concedi poſſunt, longiores non ab alio, qvàm ipſo illo, cujus auſpicio bellum geritur. 658.
Induciæ moratoriæ qvæ dicantur? 792.
Ir. Qvinqvennales induciæ. ibid. 798.
Diſcrimen inter inducias qvinqvennales, qvas Princeps, qvasq; creditor indulget. 795.
De his prolixius, *remiſſivè*. ibid.

INFAMIA. INFAMIS.

Infamia Majeſtatis criminis comes eſt. 62.
Cauſâ priùs cognitâ per ſententiam demum infamis fit. ibid.
Infamia hæc talis multa ſecum traxit alia, qvæ reum magis notarent, eumq; veluti ex humano genere eliminarent. ibid.
Ejusmodi exemplum, & *remiſſivè* hâc de re. ibid.

INFANS.

Sententia de infantibus eorum, qvi diverſam à territorii Domino religionem profitentur, extra territorium baptizandis. 262.

INFEUDATIO.

Non ſolâ infeudatione, ſed aliis etiam modis regalia qvædam, non qvidem ut regalia, ſed ut alia emolumenta acqviruntur. 78. Vid. REGALE.

INFIDELITAS.

An infidelitas impediat omnem poteſtatem & dominium, jurisdictionemqve tàm publicam, qvàm privatam. 272.

INJURIA.

Sine vi ſæpè infertur injuria. 338.

INQVISITIO.

An à Conſiſtorio Eccleſiaſtico eorum inqviſitio, qvæ vitam Clericorum concernunt, formari atq; expediri poſſit? 334.
Utilitas, qvam ex inqviſitione Hiſpanicâ percepit orbis Chriſtianus. 706.

INSCRIPTIO.

Inter inſcriptiones aliqva in marmore Neronis habetur, qvòd provinciam à Chriſtianis purgaverit. 245.
Antiqvæ inſcriptiones in locis religioſis, in qvibus corpora humata. 713.
Per inſcriptiones olim Impp. & alii Magiſtratûs operam, qvam navarunt in viis reſarciendis, &c. poſteritati commendarunt. 1105. 1111. 1114.
De his plura, *remiſſivè*. 1114.

INSIGNE.

Inſigne Patriarcharum aliqvod. 412.
Doctorem ſe qvis antè nominare non debet, qvàm adeptus fuerit reipsâ Doctoratûs inſignia. 369.
Imperatorum ſummorum inſigne fuit olim purpura. 730. 731.
Inſignium uſus antiqvisſimus eſt, & talis qvidem, qvi familias à familiis ſepararet, &c. 1158.
Teſtimonia hujus rei. 1159.
Majorum inſigniis uti malebant olim, nec ex propriâ inventione ſuum ſibi fabricabant clypeum. ibid. 1160.
Inſignia etiam in ſigillis uſurpari cœperunt. 1160.
Paternis inſignibus uti in clypeis licitum filiis non fuit, niſi ipſi etiam militiæ adſcripti fuerint. ibid.
Inſignia ultimis hiſce ſeculis à ſolo Imperatore conferri ſolent 1161.
Qvem in finem homines inſigniis donari ſoleant? ibid.

Uniformia insignia non unis vicibus lites pepererunt. ibid.
Ex facetiis exemplum hujus rei. ibid.
Utrùm liceat unicuiq; pro arbitrio arma & insignia fingere atq; fabricare? ibid. 1162.
Insignia conferendi potestas ex concessione interdum aliis competit. 1163.
Hanc in rem diploma Electorale. ibid. cum Imperatorio, 1164.
De insignium ratione certæ tandem constitutæ sunt regulæ, 1165.

INSTANTIA.

Interest Reip. jurisdictionem magistratuum à Principe non impediri, &c. ut unicuiq; instantiæ seorsim sua constet autoritas. 451. in ipsâ tamen primâ instantiâ Princeps partes suas qvandoq; interponere debet. ibid.

INSTITOR.

Vid. MERCATOR.

INSULA.

De insulâ in flumine natâ. 1064.
Insula qvot modis in flumine fiat, & cujus sit? 1074. 1075. 1076.
Insulæ tales inter regalia numerantur. 1080.
An Princeps insulas nondum natas, sed nascendas sibi addicere possit? 1081.
De insulis hisce, in Albi natis, rescriptum. Elect. Sax. ibid.
Ad insulæ radices, cui ripæ aut lateri propiores illæ fuerint, habitus respectus. ibid.

INSTRUMENTUM.

Ex instrumento pacis de jure reformandi, item de vocatione & institutione ministrorũ Ecclesiæ qvædã. 264.
Instrumentum laureæ adeptæ condi curavit Petrarcha, secundùm Maphæum Vegium. 388.
Instrumentum Notariorum Publ. vim sententiæ habet & executionem paratam. 396.
Instrumenti faciendi potestas nemini competit, nisi qvi solenniter Notarius creatus est. 397.
Utrùm Instrumentum conficere possit Notarius, etiam extra territorium ejus, qvi eum creavit? ibid. 398.
A Principe prohiberi potest, ne valeat Instrumentum, ab alio Notario confectum. 398.
Cur fidem amiserint aliqvando ejusmodi Notariorum Instrumenta? 399.
Instrumenti, qvod police hodiè vocatur, reqvisita, *remissivè*. 694.

INTEMPERANTIA.

Intemperantiæ lex posita & præcipit & pœnam exigit. 166. 167.

INTERLOCUTIO.

Interlocutionis vocabulum impropriè sumptũ pro ipso decreto, qvod Princeps qvasi inter aliud loqvendum & agendum interponit. 182.

INTERNUNDINUM.

In Romanorum nundinis qvid internundinum fuerit? 749.

INTERPRETATIO.

Ambigua, obscura, nimiùm concisa lex applicari non poterit, nisi singulis verbis congruens aptetur interpretatio. 173. 175. 177.
Triplex ab Doctoribus constituitur interpretatio, authentica, usualis, & doctrinalis. ibid.

Additur

Additur à Joh. Bapt. Leonello qvarta, qvæ ſit ab judice in ſententionando. ibid.

Interpretatio fraudis, doli mali, bonæ fidei, ubi reperiatur. ibid.

Principis interpretatio qvomodò ſe habeat? 174. 203. ſeqq.

Doctrinalis JCtorum interpretatio qvatenùs commendabilem ſe paſſim & ubiqve oſtentaverit. 175. 203.

Qvousqve licita ſit iſta Dd. interpretatio, ſi Princeps interpretationem Legis prohibeat? ibid.

Triplex Dd. hæc interpretatio, Declarativa nempè, Extenſiva, & Reſtrictiva, de qvibus *remiſſivè*. 176.

Qvatenùs uſualis interpretatio ſuam ex conſvetudine habeat autoritatem. ibid.

Avthentica inter jura Majeſtatis refertur. 177.

Qvâ de re dixit Imperator, Legis interpretationem culmini tantùm principali competere. ibid.

Qvando ſit opus avthenticâ Principis interpretatione? ibid.

Qvatenùs in duritie Legum interpretatio à Principe ſit expectanda aut petenda. 179. 181.

Secundùm duplicem æqvitatem, dupliciter qvomodò fiat interpretatio? 182.

Interpretatio Principis ex *ὀικειότητα* qvæ ſit? 200. 201.

Davidis ejuſqve Comitum exemplum. ibid.

Interpretatio privilegii laxiſſima & ſtricta. 229. add. 752.

Dicti Conſtantini de Epiſcopis intra & extra Eccleſiam interpretatio per Petrum de Marca. 259.

Nulla juris ratio, aut æqvitatis benignitas patitur, ut qvæ ſalubriter pro utilitate Eccleſiarum conſtituta ſunt, ea nos duriore interpretatione contra ipſarum commodum producamus ad ſeveritatem. 350.

Interpretatio benigna in caſu ſimili. 351. 352.

Dubia Can. XII. Synodi Nicæni interpretatio. 582. 583. 584.

Avthenticam legis interpretationem, qvando à Principe petere debeat judex inferior. 609.

Interpretatio avthenticæ, *habita C. ne fil. pro patr.* invaluit, ut contra leges peccâſſe dicatur, qvisqvis gabellas aut pedagia ab Studioſis exigere velit. 1006.

Interpretatio Can. 55. Concilii Agathenſis de venationibus Clericorum, an rectè ſeſe habeat? 1057.

INVECTIVA.

Chryſoſtomi in Eudoxiam Auguſtam invectiva pro concione. 48. propter immodicum ſc. cultum atqve adorationem ſtatuarum vel imaginum Imperatoriarum. 49.

INVESTITURA.

Literæ inveſtituræ & verba earum generalia in materiâ feudali pro ſubſtratâ materiâ accipi & explicari debent. 178.

Alaſtores Romani ſub Henrici V. Imperio obtinuére, ut Eccleſiaſticam ille inveſtituram dimitteret, & ſolam ſibi de regalibus inveſtituram, ſceptro expediendam, reſervaret. 423.

IRE-

IRENARCHA.

Ad qvid olim Irenarchæ constituti? 634.

IRENICUS.

Irenici tàm subdolè & perfidè non agentis, sed studium pacis & concordiæ Ecclesiasticæ, dato aliqvo & rerento, uti JCti loqvuntur, anxiè sectantis exemplum. 273.

ITER.

Non aliter cùm confici qveat iter, qvàm vel terrâ vel flumine vel mari, exhinc etiam ipsa vectigalia inter se aliqvam sortiuntur differentiam. 987.

Viæ publicæ, qvibus iter fit, ad Principem spectant. 997. Vid. VIA.

JUDÆUS.

Judæorum octingenta millia Hispani aliqvando imperio suo ejecerunt. 569.

Judæos molituros aliqvid novi, ne in muniendâ urbe Hierosolymitanâ pergerent, prohibuit Claudius Imperator. 637.

Judæi hostilem adversùs nos perpetuò gerunt animum. 698.

Judæi ab antiqvo, cùm Judæam adhuc incolerent, non admodùm dediti fuerunt mercaturæ. ibid.

Rationes hujus rei. ibid.

Satyræ & Epigrammata in Judæos, multis cum sarcasmis conscripta, in qvibus passim dicuntur verpæ, recutiti, &c. de qvibus *remissivè*. 698.

Judæi ab omni ævo strenui fuerunt fœneratores. ibid. avaritiæ, libidinis, gulæ, superbiæ, mendaciorum, injustitiæ, &c. plura *remissivè*. 699.

An Judæi expelli debeant? ibid.

Casus decem, qvibus prohibita Christiani cum Judæo communio. 700.

Qvalis mercatura Judæis concessa. 701.

Utrùm homini Christiano societatem mercatoriam inire liceat cum Judæo, qvà tali? ibid. 702.

Matrimonium inter Christianos & Judæos severè admodùm prohibetur. ibid.

A Judæis, è Christianorum terris ejectis, informati Turcæ in tractandis armis, &c. 706.

JUDEX.

Qvem in finem Judices constituti à juramenti vinculo liberandi. 25.

Licet in pronunciando judex pravam habuerit intentionem, & animum favore aut odio corruptum, sententia tamen ejus justa esse potest. 163.

Interpretatio, qvæ ab judice fit in sententionando, qvatenùs obliget. 173. 203.

Judex haud aliis suo interpretamento præjudicat, qvàm qvibus judex datus est. 174.

Cautus sit judex, etiam tùm, ubi ab integro aliqvo Collegio responsum petiit. 176.

Si sciverit judex, sententiam esse injustam, ad interesse & litis discrimen teneatur. ibid.

A Judice duritiem legum æqvitate molliendam esse, commune est ἀξίωμα JCtorum. 179.

Ad judicis officium qvatenùs pertineat legislatoriæ intentionis explicatio. 180.

Dis-

Disqvisitio de æqvitate vel rigore juris interdum non ad judicem, sed ad ipsum Principem spectat. 181.
Princeps in Concilio non ut Præses, sed ut judex coordinatus judicium ferre potest. 297.
Exemplum. ibid.
An judici pœnas legum dissimulare aut mollire liceat? 314.
Judicis secularis arbitrio qvousqve sit expositum officium Ecclesiasticum. 330. seqv. 333. seqv. 339. 340. 341. 887.
Judices chartularii qvinam sint dicti? 396. 398.
Judex in qvibusdam Germaniæ locis Grave dictus. 430.
Judex, qvi non habet gladii potestatem, non potest facinorosum, etiam propter enormitatem criminis, ultimo supplicio afficere, non magis, qvàm alter homo privatus. 448.
Ratio. ibid.
Judex delegatus qvâ potestate utatur. 455.
Privatorum consensus Judicem non facit. 456.
Judicum militarium qvodnam sit officium? 459. 460.
An Judici etiam seculari de qvæstionibus in causis matrimonialibus pronunciare fas sit? 467. *remissivè.*
Nemo judex esse potest in propriâ causâ, neqve sibi jus dicere, neqve uxori. 444. 472.
Illi, qvi apud inferiorem judicem causâ cecidit, eam denuò apud superiorem proponere, atqve aliam sententiam petere licet. 476.
An, omisso judice intermedio, id facere liceat? 477.
Judex interdum nihil imperii capit, aut sibi tribuit, ideoqve nec compulsoriales, nec inhibitiones emittit, sed per subsidiales & requisitionales cuncta expedit. 478.
Si duo existant judices superiores, ad qvem illorum devolvenda causa? ibid.
Qvatenùs judicibus appellationis recipiendæ necessitas imposita. 483.
Judices inferiores qvomodò se gerere debeant circa appellationem. ibid. 484.
Judex injuriam facere, aut adversâ fronte pugnare non præsumitur, ut hâc in parte contra eum defensio instituí debeat. 489.
Judices aliqvando præcepisse videntur duelli conflictum. 543. 544.
Utrùm eo casu, qvando justitia denegatur à judice inferiore, adeundus sit illius superior, antequam procedi possit ad concessionem Repressaliarum? 606. 615.
An tùm etiam justitia denegata dici possit, qvando judex qvidem copiam sui facit, & actorem audit, reum tamen absolvit, cùm condemnare debuisset? 607.
Judicis, iniqvè pronunciantis, sententia, vel ἄδικος est, vel ἄδικος. 608.
Utriusqve exempla. ibid.
Judex inferior in dubio jure & obscuro rectiùs facit, si authenticam legis interpretationem à Principe petierit, &c. 609.
Conscientiæ dictamen inprimis seqvi debet judex. ibid.

Digitized by Google

Qvousqve judicibus poteſtas ſit concedendi dilationes? 794. 795.

JUDICIUM.

De utilitate publicâ judicio Principis ſtandum eſt, neqve ſubditorum examini ſcrupuloſo id committendum. 96. ſeq.

Judicium in ipſo Concilio Princeps de rebus, qvæ ibi agitantur, ferre poteſt. 297. 301. 302. 305.

Exempla, ibid.

Inter judicium Epiſcoporum propheticum, & Laicorum diſcretivum, qvæ ſit in conciliis differentia? 298.

Judicium tantùm diſcretivum aut declarativum Synodo competit. 301.

JUDICIUM ECCLESIASTICUM. vid. CONSISTORIUM.

De judicio incompetente. 346.

In judicio Cameræ Imperialis qvid circa relaxationem juramenti practicetur? 356. (356.

Qvid in judicio Appellationis ſupremo?

Judicium militare in cauſis matrimonialibus non ſatis conveniens. 467.

Judicia civitatum, ad qvæ provocant nonnullæ, qvomodò fiant? 478.

Judicium Appellationis. vid. APPELLATIO.

Id demum integrum eſt judicium, qvod plurimorum ſententiis confirmatur. 491.

Ut domi & inter ſuos judicia Clericorum terminentur, conſtituerunt Patres Africani. 515.

Judicium victoris neqvaqvam declinare poſſunt captivi, ſive in civilibus, ſive in criminalibus, ſive Reges, ſive Principes. 524.

Qvomodò ſe in judicio geſſerint Gerardus monachus, & qvidam ejus Præpoſitus? 543. 544.

Judicia non pro civibus tantùm, ſed & pro extraneis, ſi juſtitiam flagitent, ubiqve gentium inſtituta. 599.

In judiciis casûs pro amico dari qvi fingunt, exploduntur. 609.

In judiciis peccant illi, qvi plus petunt, qvàm debetur. 617.

JURAMENTUM.

In qvem finem Judices conſtituti à juramenti vinculo liberari ſoleant. 25.

Cardinalium in conclavi congregatorum juramentum. 129. 130.

Juramento, ante Papatum præſtito, Papa factus teneri non vult. ibid.

Juramentum omne ex ſuâ naturâ obligatorium eſſe, etiam pueri nôrunt. 130.

A juramento abſolutio, & relaxatio ejus ad qvod forum pertineat? 355. 356.

Eſt omne juramentum, qvod non eſt contra bonos mores, obligatorium. 375.

Ratio. ibid. 376.

Cur prævio juramento teſtes examinati teſtimonia ſua repetere debeant? 399.

Formulæ hujus rei. ibid.

In juramento, Magiſtratui à civibus præſtando, præmitti ſolet perſona Principis. 453.

Juramenti formula, à civibus Lipſienſibus præſtandi. ibid.

Juramentum obligationem extrinſecùs nonauget, ſed intra ſuos limites manenti vinculum religionis & conſcientiæ annectit. 752.

Juramento Reipubl. adſtringuntur pharmacopolæ. 781.
Relaxatio juramenti cautè & ſummâ cum circumſpectione fieri debet. 801.
Mediante juramento in nonnullis locis unusqvisqve facultates ſuas in cenſum defetre obſtrictus eſt. 881. 937. 938. add. 941.
Indiſcretè ad juramentum confugiendum non eſt. 938. 940.

JURISCONSULTUS.

Hodiè eorum, qvæ JCti reſpondent, probabilis, non neceſſaria eſt autoritas. 175.
Leges proprium ſunt objectum, circa qvod verſatur JCtus. ibid.
Officium JCti eſt, qvando verba legis non ſunt usqve adeò clara, &c. ut ea tùm ad ſententiam interpretando accommodet. ibid.
JCti qvando immunitatem impetrârint? 896.

JURISDICTIO.

Jurisdictionem ſuam per alios exercere Princeps neceſſe habet. 106. 402. 424.
Jurisdictio Papæ temporalis qvæ ſit in aliis regionibus? 219. 220.
Jurisdictio Eccleſiaſtica cum cultûs divini adminiſtratione nihil habet commune. 258.
Jurisdictione coactivâ ordinem in concilio imperare, &c. Principis munus eſt. 296.
Jurisdictionis, Patronatûs, & Epiſcopalia jura non ſunt confundenda. 319. 320. 321. 325.
Jurisdictio civilis & Eccleſiaſtica qvibus competat? 329. qvid differat? 339. 340.
Patrono, qvâ tali, nulla competit in Miniſtrum Eccleſiæ, à ſe vocatum, jurisdictio. 337.
Jurisdictionem Epiſcopalem ut ampliorem reddant, ſecularem in Clericos non niſi in paucisſimis caſibus admittunt Canoniſtæ. 340. 341.
Projecta hodiè à Regibus & Statibus Evangelicis tùm Pontificis Rom. tùm dependens ab hoc Epiſcoporum in ſe & ſuos jurisdictio. 347. 348.
Jurisdictio Eccleſiaſtica an rectè manus mortua dicatur? 350.
Hodiè jurisdictionem propriam habent Academiæ. 362.
Jurisdictio, Academiis competens, non eſt unius modi. ibid.
Jurisdictio Epiſcopalis ante transactionem Paſſavienſem qvalis fuerit? 365.
Qvæ Notariorum ſit jurisdictio? 396.
Non tàm in jurisdictione, qvàm in fide totum eorum officium conſiſtit. ibid.
Voluntariæ jurisdictionis qvæ ſint? ibid. 398.
Extra limites, ſibi aſſignatos, ut Magiſtratûs qvis jurisdictionem exerceat, permitti non debet. 447. conf. 448. 526.
Rationes hujus rei. ibid.
Jurisdictionis nomen ambiguum. 449.
An jurisdictio in criminalem & civilem rectè dividatur? 450.
Jurisdictiones apud Principem, tanqvam apud fontem eſſe dicuntur. ibid.
Jurisdictio an cumulativè, an privativè conceſſa dicatur? ibid. 451. 452.
Jurisdictionem Magiſtratuum à Principe non impediri, intereſt Reip. ibid. conf. 464.
Rationes. ibid.

Digitized by Google

Qvaliter Principi jurisdictio competat? 452. 455. 526.
Jurisdictio etiam in eâ Republicâ exercetur, ubi Majestas pro paucitate civium, Magistratuum non indiget. ib.
An pugnet, suo jure habere, & ab alio habere jurisdictionem? ibid.
An qvis jurisdictionem mandatam habeat, & qvid sit discriminis, inter dare, deferre, aut mandare eandem. 454.
Jurisdictio privatorum consensu conferri neqvit. 456. conf. 470.
Jurisdictio militaris non ita loco affixa, uti est jurisdictio Academica. 465.
Jurisdictio qvomodo præscriptione acqviratur? 470. 471. 487.
An marito jurisdictio sit in uxorē? 472.
Jurisdictione concessâ nemo abutatur. 473. (477.
Jurisdictiones confundi non debent.
In jurisdictione concurrente qvid agendum? 478.
Jurisdictio patrimonialis facta territorio ferè annexa est. 487.
An Jurisdictio consistere sine territorio possit? 516.
Vi jurisdictionis qvid agat & Princeps & Magistratus oppidanus. 547.
An Papa jurisdictionem spiritualem super infideles habeat? 567.
Jurisdictio nihil juvat in mensurarum qvantitate, nisi qvatenùs Principis voluntati inservit. 775.
Ad jurisdictionem cur referenda non sit potestas indicendi collectas. 871.
Jurisdictio cum regali jure nihil habet commune. 1115.

JUS.

Jura fiscalia Regum veterum Longobardicorum. 80.
Num jura, qvæ olim Regalia non fuerunt, pro Regalibus hodiè habeantur? 81.
Jura Majestatis varia, nec eodem numero se continent ubiqve. ibid. vid. REGALE.
Præcipua Majestatis jura, qvibus Resp. perfecta carere neqvit. 82.
Qvænam jura Majestatis ad Majestatem inferant respectum? ib. 530.
Qvalia vicissim Majestati competant in respectu ad subditos? 83.
Jus vectigalium qvatenùs diversimodè ad majora & minora Regalia referri possit? 84.
De jure Regio Hebræorum qvid sentiendum? 85. seqv.
Id ipsum, à DEO propositum, an Tyrannicum & merè usurpativum fuerit? 88. 90. 91. 92. 93.
Propugnantes Autores. ibid.
Jus istud Regium iniqvum non fuisse statuitur, & illustratur. 89.
Nec tàm voluptuarium, qvàm luxûs instrumenta saltem suppeditans dici merebitur. 90. 91.
An sæpiùs dictum jus Regium terroris causâ publicatum? 91.
An eodem fine reservatum id in archivis sacris, 1. Sam. X. 25. vel Deut. XVII. 16. ibid.
Jus naturale etiam Principem obligat. ibid.
Jus in rem fiscalem, ex Imperatoris munificentiâ acceptam, qvod sit donatario? 98.
Gentium jus unde originem traxerit? 111. 126. 131. qvid sit? 812.

Digitized by Goo

Qvâ ratione legis nomine veniat? 113.
Juris positivi & naturalis obligatio unde oriatur? ibid.
Jus superioris semper manet, qvi pro suâ autoritate id, qvod statutum est, abrogare poterit. 119.
Jus gentium abrogare Princeps non potest, potest tamen interdum aliqvid addere, & pro re natâ detrahere. 117. add. 1078.
Ex jure gentium qvid fit, exemplis monstratur, de bonis suis disponentis, feraeqve in alieno fundo captæ, declaratur. ibid.
An juri venandi detrahere valeat Princeps? ibid.
Jus naturæ & gentium, primævum & secundarium ut distinguantur. 130. 131.
Juris naturæ primævi principium τὸ εἶναι, sive σύστασις, aut σύγκρισις. ibid.
Juris naturæ secundarii principium διάνοια, & λογισμὸς, sive διακρίσεως contemplatio. ibid.
Jus naturale unde habeat vim obligandi? ibid.
In eâ re an rectè sedulus fuerit *Joh. Seldenus*? 131. 132.
Jura naturalia semper firma atqve immutabilia sunt. 134. 188.
Non magis jus Mosaicum vim legis habebit in Germaniâ, qvàm jus Anglicanum, Norvvegicum, Russicum, Persicum, Turcicum, &c. ubicunqve cum jure nostro consentiunt. 136. 144.
Jus naturale dicitur aliàs permissivum Seldeno. 139. sed admodùm abusivè, & ferè per anticipationem aliqvem. 140.
Jus gentium illud est, in proprio & rigoroso sensu acceptum, qvod inter naturale & civile ita medium est, ut qvodammodò cum jure civili in gradu juris positivi humani conveniat. 141.
Jus forense Mosaicum, cum nullibi repugnet juri naturali, aut divino morali seu perpetuo, annon ubiq; obtinere debeat? 143.
Totum & universum jus Israeliticum cum ipsâ politiâ Mosaicâ desiit. 144.
Aliud est jus aliqvod possidere jure communi resistente, aliud jus aliqvod qvasi possidere adversùs qvandam præsumtionem juris, juxta Didacum Covarruv. 168.
Hujus ultimæ speciei exemplum. 169.
Circa juris hospitandi præscriptionem qvid notandum? ibid. seqv.
Qvo respectu jus fine scripto introductum dicatur Pomponio? 175.
Juris rigor qvando locum habere debeat? 180.
Stricto juri qvatenus opponatur æqvitas, & qvid tùm strictum denotet? ibid. add. 1072.
An cum jure interpretandi jus dispensandi confundendum? 184.
Utrùm moralis aut juris naturæ sit prohibitio graduum omnium & singulorum, qvi extant Levit. XIIX. 193.
Jus aggratiandi qvid sit? 199.
Vid. AGGRATIARE.
Ad jura Majestatis qvatenus damnatorum restitutio referenda? 209.

Digitized by Google

Jus fillationis non habent liberi naturales, nisi legitimati. 214.
Jus legitimæ ætatis minori tribuit Princeps, ut ipsemet absqve curatore bona sua administrare, & liberè contrahere cum aliis possit. 222.
Jus singulare qvomodo differat à constitutione personali, & qvid sit? 227. 228.
Jus Patronatûs V. PATRONUS.
An jus legum ferendarum à Principe concedi possit aliis societatibus? 260.
Jus regendi Ecclesiam qvibus capp. absolvatur, & cui competat? 259. 260. 421.
De jure reformandi, &c. ex instrumento pacis, verba. 263. 264. 265.
Jus convocandi concilia & synodos. Vid. Concilia.
De jure precum ordinandarum & ceteris, qvæ ad jura Ecclesiastica referuntur. 319. 320. 321. 325. 328.
Jura Episcopalia, Patronatûs & Jurisdictionis ab invicem probè discernenda. ibid.
Ad jus territoriale Religionis & sacrorum cura pertinet. 320. 329.
Ad jura Episcopalia refertur cura scholarum trivialium & oppidanarum. 360.
Qvo nomine Academiarum institutio ad Jura Majestatis pertineat? 363.
Jus constituendi Academias Canonistæ pro jure spirituali habent? 365.
Jure personarum Ecclesiasticarum hodieq; gaudent Professores pariter & Studiosi. 366.
Jus protimiseos in Academiâ Lipsiensi promoti Dd. Juris prætenderunt. 376. 377.
Jus coronandi Poëtas unde ad Imppdevolvi cœperit? 384. 385.
Jus eligendi aut confirmandi Episcopos si nullo alio nomine Principibus competeret, competere id saltem deberet ratione bonorum temporalium. 422.
Jus prætaxandi sive προβουλεύματος qvid? 416.
Electoralem dignitatem conferendi & exuendi jus ad qvem pertineat? ibid.
Jus superioritatis qvale Ducibus concessum? 428. 429.
Unde nata sint jura, qvæ dicuntur territorialia? 429. *remissivè.*
Ad jura Majestatis refertur potestas creandi nobiles. 438.
Austriacis Principibus jus nobilitandi peculiari privilegio concessum. 438.
Qvantum qvisq; juris in alium statuit, eodem ut ipse jure utatur, trita juris est regula. 439.
Jus appellationis. Vid. Appellatio.
Principes Germaniæ in suis territoriis supremum jus, idq; perpetuum & transmissibile habent. 488.
Jus Comitiorum. 497. V. Comitia.
Jus mittendi Legatos. 512. V. Legatus.
Jus gentium violari putat Tiberius Decianus, qvando ii, ad qvos mittuntur Legati, procurant, ut vino nimio inebrientur Legati, & ab eis ebriis arcana discantur. 518.

Juri

Juri D. N. & G. repugnat, servum corrumpere, ut Dominum prodat. 519.
Qui Legatum hostium violat, contra jus gentium peccat. 520.
An jure gentium bella introducta? 530. 531. 536. 537. 538.
Vulgatum istud dogma: *jure naturali omnia esse communia*, qvomodo accipiendum? 533.
Jus belli qvibus non competit, cum illis etiam non geritur bellum. 546. add. 558. 560 561.
Jus belli tanti æstimat Bodinus, ut ei nullum ferè majus regale inveniri dicat. 548. 549.
Jus peregrinandi habentes in aliqvam provinciam, an prohiberi possint eâ, ne ingrediantur? 568.
In occupatione bellicâ qvando locum habeat jus postliminii? 593. 594.
In jure retorsionis multum sæpè præsidii qværitur. 599.
Jus Withernamium Repressalias vocarunt Saxones & Angli. 600. Galli Jus Marchæ aut Marqvæ. ibid.
Fundamentum juris gentium. 603.
Qvinam jure gentium excipiantur à Repressaliis sustinendis? 612. 613.
Jus constituendi milites præsidiarios. 643. Vid. Præsidium.
Jus faciendi fœdera. V. Fœdus.
An jure naturæ cum infidelibus, Turcis maximè, fœdus inire liceat? 651. 652.
Qvomodo jure divino? ibid.
Jus braxandi & vendendi cervisiam, per præscriptionem acqvisitum, an rectè exerceant Nobiles? 678. 680. 681. & an Clerici? 687. 688.
Peregrinis competens jus in commerciis cum civibus exercendis. 691.
Ubinam & qvatenus jus inferendi mortuum in commercio? 712. 713. 714. 715 716.
De jure protimiseos circa commercia. 741. 743.
Jus attinendi merces civitatibus non est promiscuè tribuendum. 742. 743.
Jus stapulæ unde nomen habeat, qvale & qvid sit? 743. 744.
Geranii jus & emporii qvomodo differant à jure stapulæ? 745.
Jus aliqvando minùs æqvum est, & injuriæ propius. 793.
Jus qvæsitum à Principe tolli potest si id conjunctum sit cum injuriâ alterius. 803. add. 820.
Jus monetam cudendi penes eum, qvi summum in Rep. imperium habet. 813. 814. 815. 816. 817. 818.
Collectandi jus est jus indicendi & imperandi talem collectam. 869 871.
Differentia inter jus civile & Canonicum circa immunitatem Clericorum. 886.
Qvo casu jus decimandi omitti possit? 892.
Jure divino naturali, civili & Canonico secundùm cujusq; facultates tributa exigi debent. 936.
Jus exigendi vectigal cui competat? 977. 978 980. 981. 982.
Positiva jura, utpote ex arbitrio legislatoris proficiscuntur, ita mutari ea, abrogari, &c. qvandoq; possunt. 998.

Jus

Jus venandi an solùm jure gentium competat? 1046. 1047. 1048. 1049.
Jus occidendi & venandi bestiam qvid differant? 1052.
Qvaliter se habuerit olim & hodiè jus piscandi? 1069. 1078. qvaliterq; navigandi. 1070. 1071. 1079.
De utroque jure dicto plenius, *remissivè* 1183.
Jus vitæ & necis seu potestas animadvertendi in facinorosos magni semper apud Romanos habita fuit. 1116.
Quæ de re *remissive*. ibid.
Jus postarum. Vid. POSTA.
Jus tertii. Vid. Tertius.

JUSTITIA.

Justitiam denegari qvando dicatur? 606.
Utrùm eo casu, qvando justitia denegatur à judice inferiore, adeundus sit illius judicis superior, antequam procedi possit ad concessionem *repressaliarum*? ibid.
Utrùm justitia denegata dici possit, qvando judex qvidem copiam sui facit, & actorem audit, reum tamen absolvit, cum condemnare debuisset? 607.
Justitia vectigalium terrestrium. 997. 998. 999.

K.

ΚΑΠΗΛΕΙΑ.

Judæis ne *καπηλεία* qvidem, qvæ institorum est, nisi sub certis legibus concedenda. 701.

ΚΑΠΗΛΕΥΕΙΝ.

Vocabulum cauponari & Græcum *καπηλεύειν* persæpè in malam tem accipiuntur. 687.
Καπηλεύειν qvid significet? ibid.

ΚΕΝΟΔΟΞΟΣ.

In primitivâ Ecclesiâ hæc inter a licitas, qvòd tùm haud qvis *κενόδοξος* erat. 420.

ΚΥΝΗΓΕΤΙΚΟΜΑΝΙΑ.

Vituperio dignus, qvi venationib dulget ita, ut *κυνηγετικομανίᾳ* dam correptus omnem ætatem lis consumat. 1044.

ΚΥΡΙΟΝ.

Κύριον πολίτευμα & *τὸ κύριον* M dicitur absolutè. 3.
Infallibile *γνώρισμα τῦ κυρίυ*. 7.
Τὸ κύριον non penes Imperatoren tùm, nec penes Principes & Imperii, sed penes utrosqve tivè. 54.
Ipsum *τὸ κύριον* respectu sui, & nus tale est, principaliter in bus majoribus occupatur. 84.
An Ducum sive Judicum qvis liticorum *τὸ κύριον* hab 86.
Τὸ κύριον qvi habet, & potestat gum formandarum habet. 114 228.
Ut Academiæ certis civium s immunitatibus gaudeant, & ab alio proficiscitur, qvàm qvi *τὸ κύριον* habet, & con facultatem. 362.

Digitized by Google

Ut maximè aliqvis virtute inter concives ſuos emineat, &c. major tamen ea & ſpectata magis evadet, ubi ejus, qvi τὸ κύριον obtinet, acceſſerit declaratio. 437.
Cum ſupereſſe rebus omnibus illi, qvi τὸ κύριον obtinent, neqveant, alii in partes vocentur. 444. 447.
Apud plerasq; gentes invaluit, ut à ſubditis ad indictionem eorum, qvi τὸ κύριον tenent, certo tempore haberentur Comitia. 493. 499.
Fœdera autoritate ejus, qvi τὸ κύριον tenent, iniri debent. 648.
Limitari poſſunt commercia ab illis, qvi τὸ κύριον tenent, pro ratione copiæ aut inopiæ, damni aut incommodi, &c. 691.
Menſurarum conſtitutio ſemper ab eo petenda, qvi τὸ κύριον tenet. 777.
A Principe, aut eo, qvi τὸ κύριον habet, conſtituta olim mercatorum collegia. 785.
Qvi τὸ κύριον tenet in Rep. & formam nummo dat, & precium. 814.
Add. MAJESTAS. PRINCEPS.

ΚΥΡΟΣ.

Τὸ κῦρος ſ. jus Metropoliticum aut Patriarchicum duas habebat partes, πρεσβείων ſc. & πρωτοκαθεδρίων. 411.

L

LAICUS.

An Laico competat jus Patronatûs? 255.
Judicium ferre in Concilio Principi magis competit, qvàm cuivis Laico. 297.
Inter ſuffragia Epiſcoporum & Laicorum qvid ſit diſcriminis? 298.
Exempla Laicorum, in Conciliis admiſſorum. 304.
Etiam ſuffragia deciſiva ad Laicos pertinent, non promiſcuè qvidem omnes. 306.
Curiæ Papalis aſſentatores non, niſi in paucisſimis caſibus, Laicorum in perſonas Eccleſiaſticas judicia admittunt. 340. 341.
An à Laicis adversùs Clericos impetrari poſſint Repreſſaliæ? 614.
Bona Laicorum immobilia ſine Principis conſenſu in Eccleſiam non ſunt alienanda. 710.
Ne qvis Laicus ſub pœnâ excommunicationis onera imponeret perſonis Eccleſiaſticis, ſtatutum Pontificium. 885.
Laicam poteſtatem nihil omninò ſtatuere poſſe in rebus Eccleſiaſticis, principium eſt Canoniſtarum. 1112. 1113.

LANDGRAFIUS.

Landgrafii qvinam fuerint? 432.
Inter Landgrafios qvidam Comitum dignitatem ſuperarunt, &c. ibid.

LATRO.

An belli jus latronibus competat? 546.
Sive adversùs latrones, ſive adversùs ſubditos arma capiantur, neutrubi jus belli valet. 547. vid. Bellum.
Ab invaſione latronum Princeps ſubditorum bona ſecura reddit. ib.
Latrones & hoſtes qvatenus diſtingvantur. 594.
Multis latronibus olim, poſt bella civilia, in Italiâ graſſantibus, qvid ſtatuerit Auguſtus Imp. 632.
Propter latrones & graſſatores, qvibus provinciæ iſtæ expoſitæ, vallationes permiſſæ. 634. 635. 636. 637.
Adversùs piratas & latrones agere, eosq; vi armatâ perſeqvi, Hanſicæ ſocietati jus erat. 649.

Digitized by Google

Viatoribus à latronibus datum damnum qvousq; resarcire debeat Princeps. 1107.

LAUREA. LAURUS.

An Licentiatus, etiamsi juraſſet, ſe alibi non ſumpturum lauream, alibi Doctoris gradum petere poſſit? 375. 376.

Poëtarum laurea antiqviſſima. 383.

Poëtæ hederâ, lauro intertextâ, coronabantur. 384. & qvid per laurum ſignificatum. ibid.

Cur à ſe tantùm Principes recognoſci lauream Poëticam voluerint? 385.

Honeſto laureæ flagrans deſiderio Fr. Petrarcha. 385. 386. 387.

Idem propter adeptam lauream ſuos habuit obtrectatores. 388.

Qvare Academiis non data ſit poteſtas conferendæ laureæ Poëticæ? 389.

ΑΑΦΤΡΑ.

Ἀάφυρα qvæ Græcis dicta fuerint? 590.

LEGATUM. LEGATARIUS.

Ut propter mortem legatarii, ante diem cadentem morientis, Legatum fieret caducum, juris inter privatos habebatur. 19.

Num Legatum ad pias cauſas, deficiente cauſâ & uſu, ad qvem relictum eſt, verti poſſit in uſûs profanos? 351.

Exempla hanc in rem. ib. 352.

Per Legatum monumenti qvid legatarius accipiat? 712. 713.

Qvando teſtator Legatum per modum ſtipendii reliqvit amicis ſuis pauperibus, pauperum nomine etiam illi, qvi manualibus operibus alimenta qværunt, venire ſolent. 878.

LEGATUS. LEGATIO.

Circumſpecte agere ſolent Galli, ſicubi Legati Pontificis advenerint, ne qvid novi per eos ſtatuatur. 125.

Officium legationis exercere neqveunt, niſi facultates, eis à Pontifice conceſſæ, Senatoribus in Curiâ Parlamenti priùs exhibitæ. ibid.

Eam in rem *remiſſivè*, ibid.

Legatis Pontificiis qvid renunciaverit Philippus, Francorum Rex, in cauſâ conjugii Regii per qvindecim diſs diſceptantibus. 219.

Per Legatos præſidentia in Conciliis etiam exerceri ſolet. 296. 305.

Legationis jus cui competat? 512.

Legatos inter, Deputatos, & ſyndicos, Commiſſarios, Agentes ſeu Reſidentes qvæ differentiâ? ibid. 513.

Legati à latere qvi? ibid.

Legatorum nomen qvid generalius acceptum denoter. 513.

Legati Pontificii qvoruplices. ibid.

Legationes ſedis Apoſtolicæ & Legatum Pontificium qvomodo definiant Cononiſtæ? 514.

Legatorum papalium valdè acciditur hodiè poteſtas. 515.

Qvo jure Legationis jus competierit olim Hanſeaticis civitatibus? ibid.

Utri competat, ſi in partes æqvales ſcindatur civitas? 516.

Qvi Legati munus obit, *mittentis* ille Majeſtatem repræſentat. 517. conf. 522. 523. 527.

Legatus temerè rejiciendus non eſt. 517.

Hujus rei cauſæ, juxta Grotium. ibid. 518.

Legatus an possit muneribus ac largitionibus tentare Ministrorum ejus, ad qvem mittuntur, fidem? ibid.
Vino nimio ne inebrientur Legati, ut ab iis ebriis arcana discantur. 518.
Legatus est inviolabilis. 519. 520. 522. 525. 612.
Legationis jus non, si amicus aut fœderatus tuus ad hostem tuum mittat, sed si hostis tui Legatus ad amicum aut confœderatum missus fuerit, facilius violandum est. 520. 521. conf. 522.

Securitatis, Legato debitæ, violationem in ministris suis acerbè vindicavit Benedictus XII. Pont. Max. 521.
Numqvid securitate suâ excidat Legatus, si cubi in territorio admittentis crimen aliqvod perpetraverit? 522. 523. 524.
Si injuriâ afficiatur Legatus, qvale sit delictum? 524. 525.

Legati cur sancti dicantur & habeantur? 524.
Comites, ministri & famuli Legatorum qvomodo puniendi? 525. 526. 527.
Fines, propter qvos Legationes decernuntur. 530.
Legatorum omnia bona mobilia à Repressaliis exempta. 612. Ratio. 613.

Legatis exterarum gentium qvæ immunitas à vectigalibus fuerit à Romanis concessa? 1003. 1004.
Qvatuor olim genera Legatorum, qvibus sine speciali evectione suo arbitrio cursum publicum usurpare licebat. 1126.

LEGITIMATIO.

Legitimationis, qvæ ex liberis illegitimis, & non justè procreatis, legitimos facit, unde petendum sit fundamentum? 214.
Jure Romano soli liberi naturales poterant legitimari. ibid.
Ab legitimationis beneficio eodem jure incestuosi & adulterini liberi excluduntur, spurii qj. 215.
In qvibus locum habeat legitimatio. ibid.
An hodiè ex concubinatu nati, spurive legitimari à Principe possint? 216.
Tres in jure civili legitimandi modi inveniuntur. ibid.
Qvatenus à Comite Palatino legitimatio fieri qveat. ibid.
Modus legitimandi, qvi fit per Rescriptum Principis explicatus. ibid.
Legitimatio per subseqvens matrimonium pro pleniore habetur. 216. 217.
Reqvisita hujus. ibid.
An legitimatio talis fieri possit, liberis extantibus legitimis. ibid.
Legitimatio extra territorium legitimantis non valet. 218.
Qvatenus Pontifici Rom. competat potestas legitimandi. ibid. seqv.
Memorabilia ibid. Exempla.

Utrùm Rex sive Princeps ipse legitimare possit suos liberos proprios? 219 221.
Utrùm Princeps, Comes Palatinus, aut alius, qvi Cæsari vel Regi subest, legitimare possit filios naturales proprios? 221.

LENO.

De commercio lenonum. 735.

Fuit aliqvando inter pœnas Christianarum virginum aut matronarum, ut qvæ fidem abjurare nollent, inter publica scorta à lenonibus prostituerentur. ibid.
Exempla talia, *remissivè*. ib.

Ejectis ex urbe Constantinopolitanâ lenonibus omnibus, omne istud commercium sustulit Justinianus. ib.
Jure civili qvis leno aut lena dicatur? 736.
Vid. meretrix.

LEX. LEGISLATOR.

Commendantur leges magis, magisq; obedientes redduntur subditi, si Legislator iisdem secum institutis conformetur. 10. 15.
Legibus solutus qvomodo Princeps sit, disqviritur, *remissivè*. 17. 18.
Vis legum coactiva & directiva qvalis? 18. 165.

Sine violatione Legis Princeps id, qvod toti communitati æqvum esse judicaverit, intermittere non potest. ib. *remissivè*.

Legibus alligari, vivere secundùm Leges, cum Majestatis naturâ non pugnant. 19. 24.
An Legislator Legibus, qvæ solennitates aliqvas præscribunt, obligetur? ibid.
Legis *1. ff. de constit. Pp. & §. 6. Instit. de J. N. G. & C.* intellectus. 33. de Lege Regiâ. 34.

Lex XII. Tabb., Lex Cornelia, Lex Julia de crimine Maj. qvæ tenuerint? 41.
Lex Divina de Majestate, verbis non lædendâ, Exod. XXII. 28. repetita Actor. XXIII. 5. p. 51.
An Leges civiles pœnales id, qvod solius intellectûs est, attendant, aliqvo facto non accedente. 59.

Leges, in qvibus agitur de amissione bonorum. 60.
Legum *2. & 3. C. de qvadriennii præscript.* sensus. 98. 100.
Rationes promulgationis earund., Limitationes & Except. ibid.
In leges belli consentiat necesse est, qvi bellum cum altero suscipit. 111.
Inter Legem & pactum qvænam sit differentia? 112.

Vocabuli Legis varii significatûs, *remissivè*. ibid.
An leges juris gentium ad potestatem legislatoriam pertineant? ibid.
An & leges fundamentales? 113.
Legibus Divinis qvatenus ipsa Majestas, cui potestas legislatoria competit, subjecta sit? ib.
Leges naturales qvid sint? ib.
Legum formandarum *potentiam*, *potestatemq;* qvis habeat? 114.

Ferre Legem, & scribere aut comminisci & concinnare legem qvo pacto differant. 114. seqv. 502.
Legem jubere & auctoritate publicâ in Remp. introducere nemo potest, nisi cui summum imperium est. ibid.

Draco

Draco, Solon, Lycurgus, Athenienſium & Lacedæmoniorum Legislatores cur audiant? ibid.

Duplex, aut potiùs triplex in qvolibet Principe Legislatore poteſt conſiderari voluntas, poſt Cardinalem Palæotum, notante Th. Hurtado. 115.

Utrùm Lex illicò obliget poſt promulgationem? 116.

Leges verè & propriè dictas eſſe conſtitutiones Impp. qvo jure neget Hugo Donellus? 117.

Ratio ejus refutata Bachovio. ibid.

Definitio Legis, qvæ habetur §. 4. de J. N. G. & C. qvò ſpectet? ibid.

Qvatenùs id, qvod Principi placet, legis habeat vigorem? ibid.

Qvid inter plebiſcita & leges ceteras interfuerit? ibid.

Poſt Legem Hortenſiam plebiſcita propriè leges appellata. ibid.

Vim Legis habere non potuerunt Senatûs Conſulta Romanorum, niſi & plebs ea probâſſet. 118.

Legis municipalis licet paſſim fiat mentio, non tamen, niſi laxiori ſignificatu, lex dici poterit. ibid.

Legis autem naturam induit, ſi confirmata à Principe fuerit. 119.

Rationes hujus rei. ibid.

Leges propriè dictas ferunt Principes Germaniæ. 120.

Utrùm Lex Pontificia, Romæ tantùm publicata, obliget etiam reliqvas provincias & regna? 122.

Bellarmini ſententia, & ab hac graviter diſſentientes, remiſſivè. ibid.

Leges gentium ſive jus gentium, & leges fundamentales ex conventione natæ fuerunt. 126.

Ad legem divinam refertur tùm jus naturale, tùm jus poſitivum. ibid.

Leges fundamentales an & qvatenùs mutari poſſint? 128.

Qvid ſint, & qvatenùs obligent? ibid.

De iisdem plura, remiſſivè. 129.

Prima naturæ lex eſt, qvæ jubet DEUM colere & adorare. 134. 136.

Utrùm, ſi qvando Resp. leges aliqvot ex jure forenſi Moſaico decerpit, & pro lege ſancit, iſtæ leges vim ſuam obligantem ex jure Moſaico accipiant? 136.

Reſpectus, qvem habent Leges poſitivæ inter ſe, non patitur applicari legibus naturalibus, qvippè qvæ exiſtunt ante omnem legem poſitivam. ibid. conf. 188.

An Legislator addere qvid, & legem naturæ generalem in applicatione determinare magis, atqve ſpecialiorem reddere qveat? ibid. add. 755.

A lege naturæ eſſe, & eſſe à naturâ, diverſa ſunt. 140.

Lex naturæ ex variis principiis practicis, diverſimodè ſe habentibus, & tùm intellectû, tùm voluntatem hominis variè afficientibus, conſtat. ib.

Principia naturæ ad univerſalem legem referri commodè poſſunt, bipartitam ſc. illam: bona eſſe facienda, & mala fugienda. ibid.

Ex principiis iſtis concluſiones formari ſolitæ. 141.

Qvamprimùm ratio probabilis tantùm occurrit, exceduntur limites legis naturæ, & incipit eſſe lex humana. 142.

Circa legem divinam poſitivam qvid liceat Principi? ibid.

Qvatenùs concluſiones, de jure naturæ explicatæ, applicandæ heîc ſint? ibid.
Per legem divinam qvid intelligatur? ib.
Iſraëlitæ, qvo tempore Deus ipſe ſingulari modo τὸ κύριον obtinebat, nullis aliis legibus, qvàm divinis poſitivis gubernabantur. ibid.
Deus ſupremus & omnium prudentiſſimus Legislator. 143. 145. add. 200. 776.
Leges morales pariter ac ceremoniales qvò ſpectent? 143.
Qvomodò per forenſes olim Deus in V. T. generalia Decalogi præcepta determinaverit? ibid.
Utrùm in forum noſtrum revocandæ ſint? ibid.
Moſaicæ leges univerſæ receptæ hactenùs non ſunt. ibid. 144. 145. 200.
Qvâ de re B. Chemnitius optimè. ibid.
Qvatenùs adhuc in Rep. Chriſtianâ uſurpari poſſint? 144. 652.
Materiale legis à formali diſtingvendum eſt. ibid.
Per leges Moſaicas pœnales clarum fit Legislatori, qvales à ſe bonâ conſcientiâ poſſint condi. 145.
Qvicqvid Majeſtas determinat, conſtituitur in genere licitorum. ib.
Exemplis oſtenditur. ibid.
Utrùm ea, qvæ divinâ lege naturali, aut poſitivâ, ſunt prohibita, ſummæ poteſtati permittere licitum ſit? ibid.
Lex de divortio & de uſurâ, ab alienis accipiendâ, qvatenùs permiſſa? 146.
In legibus circumſcriptivis & determinantibus duo attendi debent actûs. 147. (ib.
Exemplum ad utrumq; accommodatû.
Tentationem ſui ſeverâ Lege interdixit Deus. ibid.
De permiſſione legis & ejus virtute obligatoriâ ſubtiliter Robertus Sanderſon. 151. 154. 155.
Utrùm Legis nomen ſuſtinere qveat conſtitutio permiſſiva? 153. 154.
Lex propriè dicta obligandi poteſtatem continet, atqve inde præceptum dicitur. ibid. conf. 500.
An Lex, per qvam grande tributum imperatur, cui ſolvendo aliqvi ſubditorum non ſint pares, licitè ferri poſſit? 157.
Lex & præceptum qvatenùs inter ſe differant? 158.
Etſi lex jam condita habeatur, nondum tamen ulla inde naſcitur obligatio, niſi promulgetur & ſubditis innoteſcat. ibid.
Fallunt & falluntur, qvi præter ſanctionem & promulgationem ad eſſentiam legis reqvirunt, ut moribus utentium adprobetur. 159.
Utrùm non valeat lex Principis in cauſis Eccleſiaſticis, niſi à ſummo Pontifice probata fuerit, haud fruſtrà dubitare liceat? 160.
Legibus Eccleſiaſticis Chriſtianos parendi neceſſitate non teneri, donec uſu fuerint receptæ, juxta Petrum de Marca. ibid.
Qvæ ſit inter Leges civiles & Eccleſiaſticas differentia? 161.
Utrùm Lex merè civilis & poſitiva, poſtqvam promulgata eſt, etiam in conſcientiâ obliget? ibid.
Diſtingvuntur Leges, qvibus actiones in ſe indifferentes prohibentur, vel jubentur à legibus; qvibus forma aliqva negotiis civilibus præſcribitur. 161. 162.

Num

Num ad obligationem, in foro conscientiæ inducendam, præcisè requiratur, ut Lex sit justa? 162.

Ad hoc, ut justa sit & dicatur, tria cum Thomâ vult adesse Fr. Victoria. ibid.

Ex intentione Legislatoris legem illicò corrumpi & vitiari, inferri vix poterit. 163.

Ut lex aliqva justa sit & dicatur, non id præcisè necessarium est, ut, qvod imperatur, justum sit positivè, sed sufficit, si sit justum negativè. 164.

Legis anima qvasi & forma ratio est. ibid.

Necesse non est, ut de ratione Legis subdito constet. ibid.

Ratio legis, ne qvis arma ferat. ibid.

Lex qvando cessare dicatur. 165.

Justi legem observant non ob pœnæ metum, sed amore virtutis. ibid.

Legis purè pœnalis exemplum. 166.

Leges ejusmodi pœnales nonnullæ solam pœnam exigunt, & nihil præcipiunt. ibid.

Legis mixtæ, id est, qvæ præcipit & punit simul, exemplum. ibid. 169.

Abrogatio legis qvatenus fiat? 167.

Lex tamdiu & non diutius lex est, qvàm Legislator aut ejus successor eam pro lege haberi volunt. ibid.

Post latam legem qvid agendum Legislatori? 171.

Lex utilis non est, qvæ brevi servata, dein frustrà habetur. ibid.

In Legislatoris potestate non est, aut omnes casûs, qvi diversissimi aliqvando emergere possunt, unâ suâ sanctione comprehendere, aut legem à se scriptam ita proponere, ut non itentidem aliqvod subortatur dubium. 172.

Qvot, juxta Aristotelem, numerentur Legum defectûs sive peccata? ibid.

In multitudine factorum consultò jura s. leges constituuntur, qvæ ἐπὶ τὸ πλεῖον accidunt. ibid.

Leges proprium objectum sunt, circa qvod versatur JCtus. 175.

De duritie legum vel rigore, & qvid Judici circa eam liceat? 179. 180. 181.

Legis scriptæ rigor in qvibus casibus sit præferendus, remissivè. 181.

An vim legis habeat Principis inter partes litigantes data sententia. 182.

Neqve in divinis legibus, neqve naturalibus Papa qvicqvam mutare debet. 186. 187.

Lex ex veriore doctrinâ salutem non confert, contra Ivonem, Episc. Carnotensem. 187.

Moralis legis, nisi damnationem inferre debeat, perpetua debet esse observatio. ibid.

In qvâ parte leges Ecclesiasticæ à divinis moralibus differant? 188.

In non pœnalibus legibus divinis qvid Principi liceat, exemplum. 201.

Legis ad factum adplicatio qvomodo fiat? ibid.

Primaria legis intentio, ut obliget ad obœdientiam, secundaria, qvâ obligat ad pœnam. 205.

Lex naturæ frustrà fugienda prohiberet, nisi & gladium, furcam, virgas, traderet judici. 206.

Legis vocabulum ex mente veterum minimè competit privilegiis. 238.
Legislatores antiqvi deorum se uti consiliis fingebant, &c. 242.
Celebris in hanc rem locus Diod. Siculi. ibid.
Mosen Deum, qvi JAO dicitur, legum suarum auctorem finxisse, qvem tamen reverâ habuit, frustra putavit Diod. Siculus. 243.
Qvid intendat in civili Rep. Legislator? 246.
An Leges rectè vocentur, qvæ ante Impp. Christianos in synodis constituta. 259.
Non facilè lex in rebus Ecclesiasticis edita, nisi prævia approbatione Episcoporum. 323.
Leges aliqvando latæ, qvibus prædia & bona immobilia Ecclesiæ elargiri prohibitum. 349.
Vaferrimus Legislator Julianus. 374.
Si qvid lege conventionali introductum, qvin observari deinceps qvoqs debeat, dubium non est. 377.
Propter legem XII. tabb. carmen famosum acerbè vindicatum. 384.
Lex animata Princeps est. 391.
In veteribus Saliorum, Longobardoũ, Alemannorũ, & Ripuariorum legibus qvid Baronis nomen denotet? 433.
An leges excedere possit Magistratus? 447. 448.
Secundùm leges militares à Principe concessam potestatem exercere debent militum Magistri. 460.
An lege tolli possit Appellatio. 489.
Circa leges ferendas utrùm adhibendum sit Principi consilium Procerum? 500.
Ut lex aut constitutio subditos obliget principalis effectus est potestatis νομοθετικῆς. ibid.
Nullam sacrasse legem dicitur Alex. Severus Imp. sine viginti Juris peritorum, & qvinqvaginta dilectissimorum consilio. 501. conf. 503.
Aliorum Impp. hac in re exempla, *remissivè*. 503.
Leges Germanorum, Hispanorum, Longobardorum, Gallorum & gentium aliarum de monomachiis, *remissivè*. 541.
Contra legem naturæ peccantes infideles an bello infestari possint? 574.
Leges ab Aureliano Imp. militibus præscriptæ. 585.
An ex L. Aqvilià Repressaliato sit actio conveniens? 617.
Lex Rhodia qvalis? 628.
L. 10. C. de ædif. privat. explicatio. 633. 634. 635. 636.
Legem veterem Mosis & novam Evangelii qvo jure fingat Grotius. 652.
L. conventionum 5. ff. de pact. ex parte pertractata. 657.
Leges de decimis, locis sacris præstandis, qvando custoditæ dicantur. 685.
Leges, circa rationem statûs promulgatæ, mutari pro variatione statûs sæpè contingit. 703. 704.
Leges monetariæ non in Romano tantùm Imperio, sed etiam apud exteros cur conditæ? 839.
Legibus Longobardorum, Wisigothorumqs pœnæ in falsæ monetæ fabricatorem. 851.

Lex & privilegium qvatenùs distinguantur. 876.
Leges, qvæ ad statum Reip. pertinent, aliis temporibus pro ratione circumstantiarum mutari possunt. 896. 897.
De esse legis non est, ut sit justa. 954.
Lege Juliâ qvinam Majestatis tenebantur. 983.
Lex civilis nihil potest præcipere, qvod jus naturæ prohibet, aut prohibere, qvod præcipit. 1049.
Antiqvæ & mortuæ de Senatoribus leges. 1071.
Lex Wisigothorum de viarum latitudine. 1108.

LIBER.

Liber censualis ad qvid conficiendus? 946.
Immunem sive eum, qvi habet privilegium immunitatis ab omnibus collectis & tributis, si describatur in libro censuali, perdere privilegium, nisi intra decem dies à tempore scientiæ appellaverit. ibid.
Qvaliter liber censualis faciendus? remissivè. 947.
Honorius Imp. concrematis libris censualibus, qvi confecti erant, provinciæ Campaniæ viginti octo millia qvadraginta duo jugera propter vastitatem concessit. 950.
Libri censualis tanta debet esse fides, ut neqve contradictionem patiatur, neqi præsumtionem in contrarium. ibid.
An libri Studiosorum victûs nomine contineantur, ut ex hac ratione immunes à collectis habeantur? 1008. 1009.

LIBERI.

Aliqva dispensationis species legitimatio liberorum naturalium. 214.
Jure Romano soli liberi naturales poterant legitimari. ibid.
Liberi illegitimi qvi dici possint? 215.
Liberi à manifesto concubinario procreati an legitimandi? 216.
An numerus liberorum prosit ad excusationem tutelæ? 608.
Liberorum numerus immunes reddere poterat à collectis. 900.
Qvot reqvirantur liberi ad impetrandam hanc immunitatem? ibid.
An hodiè propter numerum liberorum vacatio aliqva concessa? 901.
Furtum liberorum, qvi expilant suos parentes, turpius, qvàm qvi alienos. 954.

LIBERALITAS.

An, qvi liberalitate Imperatoris rem fiscalem accepit, conveniri debeat? 98. 99.
Profusa in Ecclesias Principum qvorundam fuit liberalitas. 328.
Ecclesia ex Constantini Imp. & aliorum liberalitate proprias suas habere cœpit opes. 349.
Liberalitas Academiarum, qvà gradûs conferendos. 371.
Nimia qvorundam Impp. liberalitas Ducatûs ad ejusmodi ὑπεροχὴν provexêre. 429.
Jam ab Apostolorum temporibus diebus saltem Dominicis, ex liberalitate qvisqve suâ, conferebat in subsidium indigentium. 865.
De collectis ex merâ liberalitate civium. 916.

LIBERTAS.

Libertas utraq; & contradictionis &

Digitized by Google

contrarietatis qvatenus competat voluntati Principis? 10.
Qvousq; libertas Ecclesiæ Gallicanæ se extendat? *remissivè*. 17.
Libertatem, qvam sub verè regio Dei imperio habuerant Israelitæ, servitio postmodùm mutare præoptarunt. 87.
Sub imperio Monarchico qvatenus libertas? ibid.
Libertate fruebantur municipia Romanorum, & legibus suis vivebant beneficio indulgentiæ Impp. 118.
Libertas aliqva in determinandis Legibus naturæ relicta est Principi, non contrarietatis qvidem, sed contradictionis. 137.
An propter debitum alterius alter libertate minuatur & captivus qvasi detineatur? 611.
Qvæ pacta libertatem commerciorum maximè impediant? 650. add. 691.
Constringenda libertas est, qvæ saluti publicæ damnum infert. 711. 647.
Libertas, qvæ venditori aliàs in contrahendo competit, ex necessitate boni publici ita attemperanda est, ut hujus magis, qvàm illius, habeatur ratio. 779 780.
Ex libertate Academicâ decisa qvæstio. 922.
Inter libertatem & lubentiam qvæ sit differentia? 923.

LIBRA.

Pro auri librâ libram argenti solvere, justa neqvaqvam solutio. 833. 834.
Certa tempora Constantini M. argenti libra una valuit centum libras æris, & auri libra una argenti libras qvatuordecim, ac propè dimidiam; aliqvando una libra auri 14. 13. 12. 11. & 10. etiam libris argenti æstimata. 834.
De qvibus prolixiùs, *remissivè* ibid.
Modus collectandi omnium optimus & æqvissimus, qvi fieri dicitur secundùm æs & libram. 936. 940. 951. 952.

LICENTIA. LICENTIATUS.

An dispensatio à licentiâ distinguenda? 185. 186.
Licentiati ex eo dicti, qvòd licentiam Doctoris titulum assumendi consecuti. 375.
Licentiati pro Doctoribus plerumq; habentur, maximè in favorabilibus. ib.
Utrùm Licentiatus alibi, qvàm ubi licentiam adeptus est, Doctoris gradum petere possit? ibid. 376.
Inter Dd. & Licentiatos in Collegiis maximæ sæpè de prærogativâ & sessione excitantur lites. 376.
Exemplum. ibid. 377. 378.
Licentia venandi cur subditis penitùs auferenda atq; interdicenda? 1045.
Licentiam occidendi leones, non venandi dedit Honorius Imp. 1052.
In maximam licentiam qvando disciplina degeneraverit Ecclesiast. 1060.

LIGA.

Liga qvid sit? 830. 831.

LIQVAMEN.

Cur inter alia liqvamen ad barbaros aut hostes exportari prohibitum? 721.

LIS.

Inter Maximilianum Bavarum, & Carolum Ludovicum Palatinum, lites, circa Electoralem dignitatem motæ, qvomodo compositæ? 128.
Inter Doctores non tantùm, sed etiam inter Doctores & Licentiatos, sæpè de prærogativâ & sessione excitantur lites. 376.

Sæpè

Sæpè etiam de sessione & præcedentiâ in Comitiis non lis tantùm, sed jurgia etiam, & graves contentiones, imò & pugnæ oriuntur. 503. 505. 508.
Ridiculum ejusmodi contentionis exemplum. 504.
Olim lites tàm publicas, qvàm privatas, armis dirimere, pro optimo litium abbreviandarum remedio habitum. 541. 543
Inter mercatores qvæ subindè lites exoriantur? 694. & venditores de justitiâ precii. 783. 784.
Lites, in publicis negotiis inter proceres Imperii natæ, ex cathedrâ Scholasticâ, qvousq; decidendæ? 922.
Lites ob uniformia insignia sæpiùs exortæ. 1161.
Ejusmodi decisio vel reconciliatio jocoseria. ibid.

LITERÆ.

Literæ investituræ, & verba earum generalia, pro substrätâ materiâ accipi & explicari debent. 178.
Per literas invitati Episcopi ad Concilium ab Impp. 280. 289. 287.
Diversimodè se habuerunt istæ literæ. 288.
Literæ tractoriæ qvæ fuerint dictæ? 289.
Eiusmodi tractoriarum species plurimæ, remissivè. ibid.
Humaniores literas præmiis destitui doluit Petrarchæ, qvi posteà unà cum literis istis morem antiqvum coronandi Poetas restituit. 385. 386.
Utrùm genuinæ sint mutuæ istæ inter Justinianum & Johannem Pontif. literæ, qvibus maximoperè Hieromonarchiam probasse videtur. 419.
Marchæ literæ qvæ fuerint dictæ? 600.
Literæ induciales, securitatis, respirationis, gratiæ, salvi conductûs dicuntur rescripta moratoria. 792.

LITUS.

Utrùm litora sint communia? 987. 988. 994. 1074.
De litore & ædificatione in eo. 989. 990.
An litora sint maris terminus? 993.
Præter litora limites adhuc alii constitui possunt ad dominium maris circumscribendum. ibid.
Litora diversimodè se habuerunt apud Romanos. 1070.
Longè alia riparum, alia litorum conditio. 1073.

LOCUS.

Cur & qvatenus loca, ab hostibus capta, sacra esse desinant? 712.
Loca religiosa an in bonis alicujus, in commercio sint, & an solâ mortui illatione religiosa fiant. ibid. 713.
Locum religiosum emere & vendere jure Canonico prohibitum est. 713.

ΛΟΓΙΣΜΟΣ.

Vid. ΔΙΆΝΟΙΑ.

LUCRUM.

Tanta est humani ingenii malitia, ut in lucro captando sæpè nec modũ nec finem sibi præscribi patiatur. 650.
Mercatorum genus, ultimum totius negotii finem in lucro constituens. 668 672. 673. 674. 770.
Princeps lucrum ex negotiatione non qværat. 674. aut lucrum perceptum in communem utilitatem convertatur. 675.

In gratiam lucricupidorum Clericorum canones qvidam excusi. 683. 685.
Lucrum Religionis qvodnam dictum? 684.
Non ad lucrum inhonestum datur, qvicqvid datur; ut liceat mortuum inferre. 716.
Negotiatoribus lucrum non invidendum, lucrum tamen istud si fiat cum damno civitatis, probari non potest. 721. 742.
Lucra ex ollâ fortunæ ad qvid conferant Belgæ & aliæ civitates. 730.
Lucrum expectatum mercatores ad nundinas invitat. 751.
Lucri causâ qvomodò avari pecuniam sub terrâ condant? 1149.

LUDUS.

Inter summa supplicia ludus relatq. 848.
Ad ludum venatorium qvi condemnati fuerint? 849.
Ludus literarius. vid. SCHOLA.

LUPANAR.

Lupanaria Reipublicæ dehonestamenta, & jure merito à Principe prohibentur. 736.
Jure Romanorum ea aliqvando permissa. ibid. sed & Hispanis aliqvando tolerata fuerunt. 737.
Qvæstiones, inter Pontificios agitatæ, apud qvos tanta lupanarium autoritas. ibid.
An cogi possit, qvæ se publico lupanari exhibet, non aliter atq; cogi possunt viatores ad recipiendos viatores, copiam sui facere? 738.
Add. PROSTIBULUM.

LUXUS.

Luxus in statuis erigendis, ponendis, dedicandis. 47.
Commercia, qvæ luxum inducunt, meritò prohibentur. 728.
Luxus in cibis & vestimentis notatus. ib.
Luxui Principum qvatenùs in exsolvendis debitis se accommodare debeant subditi? 971. 972.

M.

MAGISTER.

MAgistri nomen admodùm fœcundum, & in genere, qvibus præcipua rerum cura incumbit, magistri appellantur. 378.
De Etymologiâ & notatione vocabuli Magistri, *remissivè*. ibid.
In Jure memorantur magistri populi, eqvitum, censûs, actionum, &c. ib.
Magister dici qvis non consvevit, nisi idem docendi munus publicum reapse gereret. 379. add. 894. 899.
Theologiæ Dd. alicubi κατ' ἐξοχὴν Magistri Nostri dicti. ibid.
Creatio Magistrorum rectè refertur ad Regalia. 380. & Magistri ipsi Dd. Philosophiæ dicuntur. ibid.
Utrùm creare Magistros qveat, qvi ipse Magister non est. ibid.
Coram Magistro, sub qvo militant, milites conveniendi. 458. 459. 461.
Animadversio in delinqventes Magistro militum convenit. 462.
Magistri atqve Rectores Scholarum, omnesq; illi, qvi erudiendæ juventuti operam suam impendunt, iisdem cum Clericis immunitatibus gaudent 894.

Scho-

Scholarum Magistri & Ludimoderatores omnes in Ecclesiasticis judiciis suum habent forum, nec alibi conveniri possunt. ibid.

MAGISTRATUS.

An Magistratum eum, cujus nullum imperium est, dicere liceat? 5.

Magistratûs persona laxè sumta pro omni eo, qvi ἐξουσίαν habet. 6. 447.

Qvænam inter Magistratum & potestatem differentia sit apud Veteres? ibid.

Magistratuum omnium causa & fons est Majestas. ibid. 27.

Magistratûs cur appellandi omnes illi, qvi ad Saulum Regem usqve populum Israëliticum gubernárunt? 86.

An Magistratui permissum, domum peste infectam, cum omnibus ibi contentis rebus comburere? 94.

Ut Magistratus Majestatis imperia patiuntur, ita Majestas à primo motore DEO dependet. 113.

Magistratus, qvi alterius imperio subjectus est, non plus habet potestatis, qvàm ille, cujus imperio subjectus est, concesit. 118. 445. 447. 448. 451.

Qvo casu & legem proponit, scribit, comminiscitur, non facit aut sancit eam. 119. 451.

Magistratui seculari non tradebantur olim Studiosi Lipsienses, furti aut rapinæ insignioris aut homicidii convicti, nisi priùs ad Episcopum missi. 125.

Veluti Magistratûs cujusdam vices sustinet Majestas, qvi id, qvod à superiori præscriptum est, civibus suis proponit, & mandata iterat. 137.

Magistratûs Christiani cur tolerent hodiè passim Synagogas Judæorum, superstitiones Pontificias, & ejusmodi alia. 146. 147.

Magistratûs non est judicare, justum sit nec ne, qvod legibus superioris sancitum fuit. 179.

Utrùm Magistratus inferior, vel Nobilis, merum habens imperium, fustigationem vel relegationem sine consensu Principis in mulctam convertere possit pecuniariam? 206. 207. 208.

Rationes negativæ. ibid.

Magistratûs inferioris officium in qvibus consistat. 207.

Coram Magistratu ordinario inferiore qvando probare debeant ætatem & masculus & fœmina. 224.

Magistratus secularis de numero ovium est in Ecclesiâ, non Pastorum. 252. conf. 259.

An & qvatenùs Christianus Magistratûs heterodoxos eorumq; cœtûs tolerare debeat? 262. 263. conf. 265.

Ubi Magistratus cultum hæreticum introduxerit, qvid agendum sit subditis? 272.

Magistratûs Christiani ubi facti, & jam religio ipsa regimen eorum expeteret, simul qvoqve cura hæc ad eos devoluta est, ut concilia, sicubi opus esset, convocarent. 279. 288.

Magistratui cuivis incumbit scandala Ecclesiæ data prohibere. 315.

Magistratibus oppidanis in Pastores nulla potestas. 329.

Magistratus municipales non prohibentur erigere scholas, sed à primâ statim origine incipiunt curæ Episcopali & ipsius Principis subesse. 361.

Nulla hodiè Academiarum inter Europæas invenitur, qvæ nonpropriam habeat Magistratum Academicum. 362. 457.

Magistratui Academico qvæ competat jurisdictio? ibid.

Unde tot Magistratuum nomina nata? 402.

Magistratûs pleriqve idololatrici fuerunt, nascente Ecclesiâ Christianâ. 404. add. 573.

Magistratûs sunt necessarii in Republicâ. 444.

Magistratus habet se, respectu superiorum & inferiorum, ut genus subalternum. ibid. 549. 550.

Magistratûs constitutio inter ἀξιώματα Majestatis primum. 445. 446. 448.

Magistratus in respectu Principis & extra suam provinciam pro privato habetur. 447. 487. 549.

Magistratunculus, qvantumcunqve minimus, in suâ provinciolâ major est qvolibet majore extraneo. ibid.

Utrùm Magistratibus liberum sit, leges transgredi propter enormitatem facinoris? ibid.

An & qvatenùs is, qvi Magistratum constituit, eundem iterum removere, & in privatorum ordines redigere possit? 448. 456.

Magistratus alterius dominio, & potestati, in præjudicium veri Domini, se submittere non potest. ibid.

Ratio. ibid.

Magistratûs jurisdictio & potestas qvalis? 449. 450. 451. 452. 455. 475. 549. 550. 1117.

Magistratus instrumentum Majestatis, etiam agit ut instrumentum in jure dicendo. 452. 549. 550.

Magistratus, ab alio constitutus, non nomen tantùm & dignitatem, sed omnem simul suam potestatem accipit ab alio. 453. 454. 469. 475. add. 777.

Magistratus loci qvid possit in milites? 460. 462. 465. 466. 467.

In qvo casu, sine præscitu Principis, Magistratus constitui possit. 470.

Magistratus oppidanus in contumaces & refractarios cives vi jurisdictionis, qvam tenet, variè animadvertit. 547.

Magistratui belligerandi potestas non competit. ibid. 548.

Magistratus potestatem non habet removendi Principem vel Tyrannum existentem. 549. 550.

Magistratus cives suos, etiam inconsulto Principe, ad defensionem civitatis excitare, iisqi arma induere poterit. 551.

Magistratus jus imponendi præsidii non, nisi in casu extremæ necessitatis, sibi vindicare potest. 643.

Exemplum hujus rei. ibid. seqv.

Ad Magistratûs pertinet, mensuram, à Principe constitutam & sancitam, conservare, & ne fraus aliqva committatur, dispicere. 778.

Non, nisi per testimonia Magistratûs sui, debitor rescripta moratoria impetrare poterit. 794.

Magistratûs autoritate permissum est aurifabris, ut monetas in suos usûs vertant. 859.

Christianus Magistratus qvatenus imperare collectas possit. 867. 872. 873.

A bono Magistratu non temerè bona debitorum vendi debent. 961.

Magistratibus haud rarò conceduntur emolumenta ex vectigalibus, sed ad refectionem viarum. 1109. sed iis non licitum augere vectigalia pro lubitu. ibid.

Magistratûs hodiè cum Prætoris & Præsidis provinciarum potestate nulla est convenientia. 1117. 1118.

Qvateous ad Magistratûs pertinuerit cursus vehicularis seu fiscalis. 1123. 1124.

MAGNARIUS.

Magnarii dicti, qvi magnam & copiosam mercaturam exercent. 670. 672.

Non ultimi tantùm mercatores, sed ipsi magnarii militiâ arcentur. 671.

Inter publicanos & portitores tanta intercedit differentia, qvanta constitui solet inter magnarios mercatores & viles subcociones vel ὑπακαπήλους 975. add. 670.

MAJESTAS.

Vocabuli Majestatis origo minùs congrua, & qvæ sunt hujus generis. 2.

Ejusdem allusio Etymologica exemplorum inductione non improbanda. 2. 3.

Majestatis etymon, ejusq; synonyma cùm Romana, tùm Græca. 3.

Majestas dignitatem aliqvam ὑπερέχουσαν interdum denotat. ib.

Dupliciter iterum vel potestatem, vel honorem eximium significat. 3. 4.

Majestatis potestatisq; nomina distinguuntur. 4.

Majestas Principis augetur, ubi strictûram aliqvam communicat aliis. 5. conf. 402. 517. 527.

Communicatio Majestatis qvalis. ib. & qvi communicatam habeant? 63. conf. 486. 517. 522. 523.

Num Majestatis nomen aliis, qvàm Imperatori tributum? ibid.

Majestatis, opinionem & existimationem significantis, definitio gemina. ibid.

Majestas, summam & eminentem potestatem in conceptu primario, ad ipsam rei essentiam terminato, denotans, qvomodo definiatur? 5. 6.

Majestas, in supremâ consistens potestate, tanta est, qvantam nunqvam habere potest Magistratus. 6. 27.

Majestasà Magistratù discernenda, veluti Magistratuum omnium fons & causa. ib.

Majestatis perfectitudo. 7.

An Majestas penes eos esse possit, qvi Pontificis Romani suprematum agnoscunt? 15.

Potestas *LIBERA* dicitur Majestas, & talis, qvæ omnem coactionem respuit. 17.

Vivere secundùm Leges cum Majestatis naturâ non pugnat. 19. 24.

Sub potestate *REGENDI* Majestati tribuitur eminentia. 26.

A Majestate regitur civilis societas ad finem propositum. 29.

Perpetuitas an sit de essentiâ Majestatis? 29.

Utrùm Dictator Romanus verâ Majestate prditus fuerit? 30.

Tutores

Tutores & Curatores Regum, qvà tales, Majestatem non habent. ib.
Majestate exuti Principes licitè haud valent. 30. seqv. conf. 35.
An Majestas rectè dividatur in realem & personalem? 31. vel fundamentaliter penes populum, formaliter penes imperantes sit. ib.
Qvo jure asseratur, populum Rom. aliqvam sibi retinuisse Maj. ib. & 32.
Majestas immediatè provenit à DEo. ib. Id qvod exemplis, sacrisq; testimoniis firmatum. 33. seqv.
Inæqvali fœdere juncti an Majestatem solvant? 35. 36.
Majestatis est monetam cudere, vectigal imponere, &c. 39. 40.
Utrùm per venditionem statuarum Impp. Majestas temeretur? 45. 50.
Proceres Imperii suo qvodam jure Majestatem habent. 55. conf. 438.
Majestas Principis inviolabilis. 60.
Majestas an sit indivisibilis? 69. seq. contra Lampadium, subtiliter satis hac de re disputantem. ibid.
Majestas, perinde ut anima, non dividitur. 72.
Jus superioritatis est Majestas qvædam analoga. 80. conf. 429. 438. 488. 625.
Qvatenus Majestas vel in respectu ad subditos, vel in respectu ad pares consideranda. 82. 517.
An repugnet, Majestatem sine pari vel sine subditis esse. 83.
Majestatis certissimus character est potestas legislatoria. 110. conf. 500.
Qvinam subjecti sint Majestati, & ex qvo præcipuè Majestas æstimanda. 111.
Qvalis esset rerum status, si Majestati legis condendæ potestas non esset? ibid.
Majestas à primo motore DEo dependet. 113.
A Majestate prohiberi neqvit, qvod Natura mutavit simpliciter. 134.
Qvatenus Majestas civilis non tantùm legem naturæ generalem in applicatione determinare magis, sed & id, qvod natura justit, jubere, & certam insuper pœnam decernere possit? 136. 137.
Majestas naturæ inservit, & velut Magistratûs cujusdam vices sustine, &c. 137.
Tenetur Majestas legem divinam non inter subditos suos tantùm custodire, sed ipse qvoq; eidem obtemperare & parere. 145.
Universa sive privilegia sive jura singularia, sive constitutiones personales à Majestate proveniunt. 228.
Principua Majestatis cura circa sacra esse debet. 242.
Autoritate solùm Majestatis civilis concilia sunt convocanda. 290. 292. 295.
Qvatenus Majestas civilis qvoad Theologiam naturalem se exserere qveat. 309. 310.
Majestatis hoc officium est, ut ad veram religionem subditos suos pertrahat? 326.
Majestati asseritur potestas conferendi dignitates Academicas. 367. sic & Poetas creandi. 389. 390.
Impossibile est, ut ille, qvi Majestatem tenet, omnibus imperare possit ipse; utiq; in alios partem curarum trans-

transferre cogitur, qvi proinde ceteris digniores ſunt & habentur. 402.
A ſupremâ Majeſtate nobilitas omnis confertur, nec aliunde ſuos habet natales. 439.
Majeſtas ſe habet perinde ut genus generaliſſimum. 444. 445. 549. 550.
Inter præcipua Majeſtatis ἀξιώματα refertur extrema provocatio. 485.
An Majeſtas Principum per Comitia populi imminuatur? 492. 493. 497. 921.
Civitatibus Hanſicis, conjunctim ſumptis, nulla competit Majeſtas. 515.
Utrùm perſonæ Eccleſiaſticæ, ſacro officio deſtinatæ, rectè tribuatur Majeſtas civilis? 561. 563.
Non privatâ autoritate fieri nummus poterit, ſed neceſſe eſt, utà Majeſtate hæc omnia ordinentur. 813. 843. add. 39. 40. 844.
Add. IMPERATOR. PRINCEPS. REX.

MAJESTATIS CRIMEN.

Majeſtatis crimen modò læſa Majeſtas, modò minuta & diminuta dicitur. 38.
Qvid ſit læſæ Majeſtatis crimen? ib.
Enorme audit & omnium atrociſſimum. ib. 43. 59. 601.
Publicum cur dicatur? 38. 39.
Species ejus qvæ ſint? 39. & in ſpecie criminis hujus exempla. 40. & pœna qvalis. 68.
Inter crimen Maj. & perduellionis differentia. ib. add. 842. 843.
Crimen Maj. per interpretationem extenſivam latiſſimum accepit ambitum. 41. ſeqq.
Qvatuor ſpecies læſæ Maj. ex diſciplinâ Jacobi Gothofredi. 37. 42.
Leviora qvædam crimini Maj. annumerari ſolita. 43. ſeqq. exemplis non unis adductis.
Et adiaphora facta in criminis hujus cenſum venerunt, & pro arbitrio accuſatoris interpretationem patiebantur. 44.
Crimen Maj. olim omnium accuſationum complementum erat. ib.
Maj. crimen ſæpè aliis delictis adplicatum, ut majore cautione ab illis abſtinerent homines. 45.
Majeſtatis crimen committit privatam carcerem exercens, monetamq; cudens, & imagines Imperatoris qvi conflat. 39. 40.
Læſæ Maj. reus erat, ſtatuas Principum qvi violaverat. 45. 50. ſeqq.
An per venditionem ſtatuarum Impp. crimen Maj. commiſſum? 45. 50.
Majeſtatis læſæ crimen an committat Principi maledicens? 51. qvomodo punitum, *remiſſivè*. ib.
De Maj. Principis, non lædendâ verbis, Lex Divina. ib.
Majeſtatis læſæ crimen in qvosnam committatur, an & in Auguſtam Imperatricem? 52.
Hâc de re diſſentientes inter ſe, *remiſſivè*. ib.
An committatur in Regem Romanorum? 53.
Num & in Principes & Statûs Imperii? ib.
Adversùs Electores committitur. ib.
Majeſtatis læſæ crimen qvando adverſùs Conſiliarios Imperatoris committatur. 53. ſeqq.

Digitized by Google

In Pontificem Romanum an committatur etiam hoc crimen læsæ Majestatis? 55, seqq.

Majestatis crimen non nisi à subdito committitur, γνησίως tali. 58, conf. 525.

An & Clericus Majestatis reus fieri possit? 58.

An Majestatis reus fiat ille, qvi non ignorat, aliqvem tale in Principem aut Remp. delictum commissurum, idq; suo indicio non revelat? 59. seqq.

Cur conatus etiam hujus criminis pœnæ subjaceat? ib.

Majestatis criminis infamia comes. 62. ubi delinqventes justis exeqviarum destituuntur, memoria eorum damnatur, & ex animis hominum etadicatur. ib.

Rei Majestatis qvot modis puniri consveverint? 63.

Omnium misertimum fuit, qvòd familiares & necessarios oportuerit ab hujus criminis reo abstinere. 65. Id qvod exemplis plurimis comprobatur. ib. *remissivè.* 66.

Imò etiam, ad liberos parentum extendi debere supplicium criminis Majestatis, obstupuerunt JCti. 66. sq.

Læsæ Majestatis qvare postulatus D. Athanasius? 258.

Majestatis crimen incurrit, qvi privatus pro potestate, Magistratuvè qvid sciens dolo malo gesserit. 445. 471. 487. 525.

Nùm & Majestatis crimen committat ille, qvi Legatos violaverit. 525.

Majestatis crimen committit, qvi injussu Principis bellum gesserit, delectumvè habuerit, exercitum comparaverit. 551.

Majestatis crimen si non protinus committat, valde tamen se suspectum reddit, qvi fundum suum munimento firmare nititur, &c. 636.

Qvi conchylio vestimenta tinxerat, Majestatis crimen commisit. 731.

Majestatis criminis reus erat, qvi pecuniæ cudendæ studium sibi vindicaverat. 814. & qvi falsum in materiâ commiserat. 818. add. 40. 41. 42. 843. 844. 851. 853.

Majestatis crimen incurrunt, qvi ut sibi lucrum acqvirant, nova vectigalia instituunt. 983.

Si qvis privatus usurpare sibi talia velit, qvæ regalia attingunt, caveat sibi, ne in grayissimum læsæ Majestatis crimen incidat. 1119.

MALITIA.

De intrinsecâ cujusq; rei malitiâ morali inter Scholasticos disputatum. 133.

Tanta humani ingenii malitia, ut in lucra captando sæpè nec modum nec finem sibi præscribi patiatur. 650.

MALLUS.

Mallus publicus qvid? 431.

MALUM.

Nullum malum Reip. fingi aut contingere potest tantum, ad qvod evitandum liceat cooperari hæresi positivè. 263.

Mala omnia, qvæ ex diversitate religionum resultant, nemo enumerare valet. 269.

MANCEPS.
Mancipes qvi fuerint? 976. 1105. 1127.
MANDATARIUS.
Mandatarii jurisdictio qvalis? 454.
MANSIO.
Mansio qvid? 1126.
In mansionibus publica destinata erant stabula animalibus servandis. 1127.
MANUS MORTUA.
In manum Ecclesiæ, qvam dicunt, mortuam venire qvid sit? 710.
MARCA.
Mille marcas argenti in argento meracissimo & maximè puro, alter totidem in argento, qvod est octo denariorum, habens, dicitur uterqve æqvè dives. 829.
Contingere potest, ut qvis in duabus marcis argenti impuri, qvæ computatione unam puram efficiunt, unam marcam ex ære lucretur. 830.
MARCHIO.
Marchiones unde dicti? 431.
Comites qvales fuerint? ibid.
MARE.
An mare in communi totius generis humani dominio sit? 988. 989. 990. 991.
Mare occupari potest jure dominii. 991. 992.
Proportio maris ad terram. 992.
Profunditas maris admodùm variat. 993.
Termini maris litora. vid. LITUS.
MARITUS.
An maritus jus superioritatis amittat, uxori, vel interveniente juramento, qvædam pollicens? 7.
Ubi tractari debeat causa alimentorum, qvæ maritus uxori debet. 354.
Maritorum genere uxores plebejæ nobilitantur Romano jure. 440.
Ut maritus plebejus, ex conjugio fœminæ nobilis, & ipse nobilitatis particeps fiat, Europæi, Romanos secuti non admittunt. 441.
A qvâ consvetudine populi nonnulli recedere memorantur. ibid.
Maritis ignobilioribus Comitissæ & Ducissæ copulatæ splendorem ex se largiuntur. 442.
Ratio. ibid.
Mariti qvidem imperio subest uxor, non tamen ejus jurisdictioni. 472.
Exemplum hujus rei. ibid.
MASCULUS.
Masculi qvando veniam ætatis impetrent. 223. vid. ÆTAS.
Masculus ipse præsens ætatem probare tenetur. 224.
MATRIMONIUM.
Adstricta Principis potestas circa matrimonia. 194. 195.
Circa matrimonia Principum politicæ sæpè rationes prævalent. 196.
Per subsequens matrimonium legitimatio fieri potest. 216. & pro pleniore modo legitimandi habetur. 217. vid. LEGITIMATIO.
Qvæstiones de ipsâ substantiâ & vinculo matrimonii non, nisi apud judices, singulariter eam in rem destinatos, disceptandæ. 467.
MEDAGLIÆ.
Apud nos hodiè medagliæ qvid sint? 827.
Unde æstimentur medagliæ? 836.
MEDICAMENTUM. MEDICINA.
Mala medicamenta & venena In judicium familiæ herciscundæ veniunt. 734.

Intereſt Reip., nullos alios admitti, qvi medicamenta vendant, præter pharmacopæos. 789.
In uſu Medici & medicinæ Chriſtiani cum Judæo communio prohibita eſt. 700.
Multis morbis medicinam affert arbor Perſea. 727.

MEDICUS.

De medicis circumforaneis qvid ſentiendum? *remiſſivè*. 729.
Ex duobus medicis ſocietas non fit. 836.
Medici primi cur immunitates acceperint? 896.

MENS.

In omni diſpoſitione mens diſponentis inſpicitur, qvæ tanqvam regina primum locum obtinet. 173.
Ad hoc verba ſunt inventa, ut menti & rebus proferendis inſerviant, non ut mens & res ipſis ſubjiciantur. 178.

MENSURA. MENSURATIO.

Qvæ ſit juſta milliaris Germanici menſura. 755. ſeqv. vid. MILLIARE.
In negotiatorum fraudibus eminet falſatio menſuratum. 774.
Ad Principis inſpectionem meritò referuntur menſuræ. 775. 777. 825. 826.
Optandum eſſet, haberi uniformes menſuras per univerſum terrarum orbem, at vix ſperandum, imò penè impoſſibile. ibid.
Si qvà æqvalis in territorio præſcribenda menſura, qvid Principi attendendum? 776.
Juſta menſura eleganter expoſita. ib.
Leges, qvibus, qvantam in examinandis ponderibus & menſuris curam geſſerint Impp., manifeſtum redditur. ibid.
Menſuras corrumpentium pœna. ibid.
Ad Magiſtratûs pertinet, menſuram, à Principe conſtitutâ, conſervare. 778.
Nummus, ut menſura, ex qvâ rerum commercia functionem recipiunt, res ipſas redigit ad æqvalitatem. 809. vid. NUMMUS.
Ejus, qvi menſuram circuli exterioris, in monetâ ſcil., adroſerit, &c. pœna. 854. 858.
Menſuratio viæ publicæ ſecundùm milliaria unde incipienda? not. 1102.

MERCATOR.

Difficile eſt, mercatorem agere ſine fraude. 650. 673. 770.
Mercatores abominabiles qvinam dicendi? 670.
Inter mercatores & negotiatores qvæ ſit differentia? 671.
Mercator qvis ſit? 679.
Num mercatores extranei cogi poſſint, ut res ſuas nobis vendant? 741.
Mercatores & negotiatores, ut ad nundinas veniant, compelli nullo modo poſſunt. 750.
Qvales uſuras mercatoribus conceſſerit Juſtinianus? 766.
Si unus, duo, tresve mercatores aut artifices toti ſufficiant civitati, &c. poterit Princeps illis totum commercium committere. 788.

MERCATURA.

Vid. COMMERCIUM. NEGOTIATIO.
In mercaturæ vituperium an exemplum CHRISTI, vendentes & ementes templo ejicientis, adducendum? 669.
An populus DEI ſanctus mercaturâ prohibitus? 670.
Mercatura ſordida qvæ ſit? 671.
In mercaturæ vituperium, *remiſſivè*. 673.

De

De perſonis, qvibus mercaturâ interdici ſolet. 674. ſeqv.
Eò melior conditio mercaturæ, qvò rarior juris attinendi merces uſus. 743.
Mercaturæ frenum injicitur per ſtapulam. 747.
Mercatura Clericum prorsùs dedecet. 1002.

MERCATUS.

In mercatum Francofurtenſem propter peregrinas merces, ad corrumpendos Germanorum animos invectas, acerbè ſtomachatus eſt B. Lutherus. 728.
Inter mercatum & nundinas qvæ ſit differentia? 749. 750.
Non omnes mercatûs in Germaniâ ſolennes. 751. 752. vid. NUNDINÆ.

MERCIMONIUM.

Vid. COMMERCIUM.

MERCURIUS.

Mineralium principium Mercurius. 1136.

MERETRIX.

An cogi meretrix à Rep. poſſit, ut obvio cuiq; aut definito certo loco ſe proſtituat? *remiſſivè.* 152. add. 738.
Utrùm liceat corripere aut reprehendere meretricem, cui Magiſtratus permiſit exercere meretricium? 737.
Ex Muſis virginibus meretrices facere qvid ſit? 787. vid. LENO. PROSTIBULUM.

MERX.

An advehendæ merces exoticæ? 667.
Mercium qvibuscunqve ergaſteriis adhærentes olim à provincialibus officiis remoti? 671.
Qvi merces negotiationis exercendæ qvæſtûsq; faciendi causâ emit, ut vendat, ille demum mercator audit. 679.
Qvousq; Clericis ex Braſiliâ, aut orientali Indiâ merces in Europam, ubi plus valent, mittere, & illic cariùs vendere liceat? 686.
Multum refert, in qvo genere mercium negotiatio cum hoſtibus exerceatur. 693. 695. 696. 697.
An merces ad Saracenos exportari poſſint? 703. & qvænam prohibeantur? 705. ſeqq. 712. ſeqv.
Corruptas merces pro incorruptis negotiatores vendere non tenentur. 738.
Coëmtas merces qvi ſupprimunt, qvatenùs annonam onerent. 741.
Ut per aliqvot dies venum exponantur merces, navis prætervehens urbem attineri poteſt. 742.
Merces attinendi jus civitatibus non eſt promiſcuè tribuendum. 743.
Qvo jure certæ merces exponendæ ſint? ibid. 744. 746.
Merces, qvæ ad ſtapulam pertinent. 746.
Merces vendere precio juſto currente fas eſt. 772.
Ne iniqvo precio merces ſuas exponant venditores, neceſſaria eſt ſuperioris inſpectio. 780.
Ad æſtimationem mercium conſtitutionem præmii habere reſpectum, certum eſt. 786.
Mercibus ſecuritas à territorii cujusqve domino præſtanda. 997. add. 995. 998.
Qvi merces vehit, merces, non interrogatus etiam, profiteri tenetur. 999. 1019. 1020. 1023. 1024. 1028.
Merces qvænam à portivegio exemptæ? 1007.

Digitized by Google

Ob venditas in nundinis merces qvid mercator olim fisco debuerit? 1013.
Merces, sive munes sive immunes sint, cur indicandæ? 1025. 1026.

MESSIS.

Messe sua qvomodo defraudentur agricolæ. 715 716.

METALLUM. METALLICUS.

Metallorum non par est omnium conditio. 823. 824.
Stannum omnibus aliis metallis maximè inimicum. 826.
Utrùm in re nummariâ præstet, purum cujusqve speciei metallum seligere? 827. 828. an metallorum mixtura probanda? 829.
Metalli vocabulum qvomodo accipiatur? 1137. & qvotuplicia metalla? ibid.
In metallum & opus metallicum damnatorum conditio. 1139.
Metallici & metallarii qvinam dicti? ibid.
Metallum an privatis effodere & qvousq; concessum? ibid. 1140.
Jus in etallis hodiernum. 1141. 1142.
Pro explorandorum metallorum conditione virgula divinatoria adhiberi solita. 1152. 1153.

METROPOLIS.

Metropoles qvasi totius ἐκκλησίας qvæ fuerint olim? 191. 410. à qvibus Metropolitani dicti. 406.
Potest Imperator Episcopatus in metropoles erigere, & à suis metropolibus alienare. 409.

METROPOLITA. METROPOLITANUS.

Qvalis convocatio conciliorum ad Metropolitanum, vel ut nos vocamus, Superintendentem generalem spectârit olim? 279. 288. 289. 290. 294. 410.
Unde natus sit ordo Metropolitanorum. 406. 407.
Uti plures Episcopi superiorem habebant Metropolitanum, ita plures Metropolitani Patriarcham. ibid.
Inter ArchiEpiscopos & Metropolitanos nulla fuit differentia. 407. & *remissivè* de his omnibus. ibid. 408.
Metropolitanorum & Patriarcharum prærogativa unde? 409.
Metropolitanorum χειροτονία. 411.
Metropolitas aliqvando ex arrogantiâ ordinarunt Episcopi Constantinopolitani. 412.
Non, uti plures Episcopi sub uno Metropolitano, & plures Metropolitani sub uno Patriarchâ utiliter constituti, ita etiam Patriarchæ uni capiti summo subjiciuntur. 418.

METUS.

In sacris & divinis præcipuus subditorum motus consistit. 242.
Metus periculi. Vid. Periculum.

MILES. MILITIA.

Militibus forum privilegiatum qvousq; sit? 458. 459.

Utrùm

Utrùm miles propter delictum puniri possit à Magistratu loci. 459. seq. 467.
Miles non est exemptus à judicio ordinario in causis matrimonialibus. 467. 468. 469.
Milites, occiso Duce, in ipsâ acie alium sibi eligere possunt, qvem sequantur. 470.
Milites seculi à militibus Ecclesiæ discreti. 559.
Nemini aliqvando integrum erat militimilitiam detrectare. 581. 582.
Cingulum militiæ res olim magni honoris. 583.
Militia propter solam hominum trucidationem Patribus improbata. ib.
Milites hodierni qvales? 584. 964.
An, qvæ miles in actu bellico capit, acqviratur singulis, vel toti populo & Reip. 590.
Non potentiâ tantùm, sed autoritate etiam nititur militia. 630.
Interest Principis nosse, qvi & qvot castris imponantur milites. 643.
Militia qvalis functio? 671.
Milites qvatenus immunes à collectis? 899. 900. 1001.
Militum gloriosorum indoles, *remissivè*. 1159.
Nobiles qvâ ætate milites facti. 1160.

MILLIARE.

Ne liceat intra qvindecim milliaria similem mercatum habere, impetravit olim civitas Lipsia 750. 754.
Qvæ sit justa milliaris Germanici mensura? 755. 760.
Unde mensurationis milliaris initium sit faciendum? 761.
Superficies tota globi terraqvei qvot milliarium qvadratorum? 992. 993.
In Visurgi intra 27. milliaria supra Bremâ qvot diversa vectigalia numerari soleant, & in Albi, Magdeburgum inter & Hamburgum? 996.
Singula milliaria Romani dimensa diligenter lapideis columnis distinxerunt. 1114.

MINERA. MINERALE.

Mineralia unde dicantur, qvid sint, & qvæ eorum principia? 1136.
An rectè in majora & minora dividantur mineralia? ibid.
Media mineralia qvæ? 1137.
Metalli nomine qvandoq; continentur, qvæcunq; mineralia ex auri fodinis, argenti fodinis, &c. eruuntur. ibid.
Mineræ qvædam jam olim fuerunt publicæ. 1139.
Inter privatos nemini fodere & scrutari licet mineralia, etiam in proprio fundo, nisi specialiter id à Principe impetraverit. 1144.

MINISTER. MINISTERIUM.

Minister Ecclesiæ qvatenus eligatur à populo. 38. add. CLERICUS.
Ministrum naturæ agit Majestas, & veluti Magistratûs cujusdam vices sustinet. 137.
Qvatenus per Ministros Verbi expediatur Ecclesiastica potestas. 249. conf. 402.
Ministri Ecclesiæ suo modo regere dicuntur. 250.
In ministerii genere omnes Apostoli, Apostolorumqve Successores, pares sunt, & ejusdē potestatis. ib. 406.

Ec-

Ecclesiæ Ministri non obtrudendi. 266. seq.

Opus non est, ut Ministri Ecclesiæ in Christianorum conversionem, regenerationem, justificationem, &c. influant. 271.

Ad Ministros Ecclesiæ non pertinet, novos articulos fidei edere, &c. 299.

Ministri Ecclesiæ, ne scandala Ecclesiæ præbeantur, curare debent. 315.

Ecclesiæ Ministrum præsentare tantùm potest Patronus. 332. instituere eundem & removere non potest, nisi ex concessione. 320. 329. 330. 337.

An Ministri Ecclesiæ in conficiendis Ecclesiasticis Constitutionibus sint adhibendi? 322. 323. 324 325.

Ministri Ecclesiæ idonei vocandi. 326. pacis & concordiæ amantes. 327. 337. 405. 421.

Remotio Ministrorum ad Principis spectat potestatem & regimen. 329. 339. Patronis a Laicis etiam ex concessione competit. 330. seqv. 336 337.

Ministerii Ecclesiastici capita. 333. 334.

Res Ministrorum Ecclesiæ qvatenus ad secularem judicem pertineant. 339. 345. 346.

In honorem Ministerii forum privilegiatum concessum. 340.

Ministris Ecclesiæ salaria non diminuenda. 350.

Qvæ de Ecclesiæ Ministrorum electione & constitutione dicuntur, æqvè de Episcopis, atqi de aliis minorum ordinum Clericis intelligenda. 403. 404.

Ministros verbi olim tenuitas edendi potandiqve parcissimè, vilitas etiam indumentorum, & supercilia, in hujusmum spectantia, &c. commendabant. 405.

Sub teneris Christiani nominis initiis jam tum aliqvis fuit ordo inter Ecclesiæ Ministros. ibid. 406.

Ministri Principum, ad qvos mittuntur Legati, corrumpendi non sunt, nec hi nimio vino obruendi. 518. 519.

Ministri Ecclesiæ privati non sunt, sed integræ universitati in cultu divino inserviunt. 880.

Ministro Ecclesiæ debitæ decimæ ad spiritualia bona referuntur, nec tributis onerari possunt. 892.

Ministri Ecclesiæ communiter Clerici dicti, sub qvo nomine etiam ministri inferiorum graduum comprehenduntur. 894.

Vita ministrorum Ecclesiæ in conspectu omnium instar civitatis, supra montem sitæ, posita est. 1058.

MISERICORDIA.

Misericordia inter eas virtutes est, qvarum natura coactionem repudiat. 793.

MIXTURA.

Mixtura metallorum & necessaria qvandoqi est, & communi bono magis proficua. 827. 828 829.

MODUS. MODERATIO.

Adhibenda moderatio in jure aggravandi est. 202.

Pre-

Præscriptio est modus & medium consequendæ jurisdictionis. 472.

MODIUS.

Cur modii æneι vel lapidei in singulis civitatibus conficiendi? 778.

MOLENDINUM.

Molendinum in flumine publico an ædificare liceat privato, juresc. dominii, quod quis in fundo adjacente & ripâ sibi asserit? 1083 seqv.

Rationes dubitandi. ibid.

Sunt, qvi molendina juribus regalibus annumerant. ibid. 1084.

MONARCHA. MONARCHIA.

Sicula Regis Hispaniæ Monarchia qvalis? 16.

An in Monarchiâ Principe non salvo, status nihilominus salvus esse possit? 40. seq.

Monarcha qvalis Rom. Imperator? 76.

An sub Monarchico imperio & libertas & servitus esse possit? 87.

In Monarchiam conversâ Reipubl. formâ, qvid Principi liceat? 117.

Præcipuum ἀξίωμα, in qvo fundari hucusq; voluit Monarchia papalis. 252. 347. 419.

Superioritatem, qvam in omnes Monarchas, toto terrarũ orbe diffusos, sibi Papa Romanus sumit, & nullam, &, si qva esset, maximè perniciosam plerique nunc agnoscunt, execrantur. 368.

Hieromonarchiam probavit Justinianus. 418. 419. conf. 514. 515.

Ratio. ibid.

Ea Germanis minimè tolerabilis. 421.

Principes & Impp. Romani olim, ablo-Latissimam Monarchiam affectantes, qvid fecerint? 498. 499.

Monarchæ plurimi legislatoriam suam potestatem temperarunt. 501.

De Monarchiâ si qvæstio his in libris, simplex ea intelligitur, non mixta. 550.

Qvibus argumentis sibi blandiatur Monarchia Hispanica, ut totum sibi, qvem toties in conceptibus habuit, subjiciat orbem terrarum. 570.

MONETA.

Ne bona moneta exportetur, deterior autem invehatur, prohibitione opus est. 723. add. 831. 837.

An sciens, monetam esse mutandam, si solvat, mutuò det, eroget, ante legem promulgatam, teneatur de hac reticentiâ? 774.

De hac re *remissivè*. ibid.

Monetam qvis invenerit? 810. & qvæ fabulosè de primis denariis, qvibus Judas Salvatorem nostrum tradidit, traditæ. 811.

Monetam cudere nemo pro lubitu debet. 813. 814. 815. add. 40. 41. 42. 843. 844.

Monetam per liqvefactionem privato resolvere non licet. 814. add. 815.

Ratio hujus rei. ibid.

Num monetam cudendi jus vel concessionis, vel præscriptionis titulo acqviri possit ab inferioribus? 815. 816. 817.

Monetam cudendi potestas, inferiori competens, non est plena, sed restricta. 817. add. 837.

Digitized by Google

Monetæ provincialis aut civicæ abusus. 817.
Etsi bonam & perfectam monetam qvis cuderit, falsa tamen dicitur, qvia cuditur ab eo, qvi non habet cudendi autoritatem. 818. 845. 846.
Num Princeps monetam, semel approbatam & inter subditos suos usitatam, mutare pro lubitu possit? ibid. 819. 820.
Monetæ cupreæ introductio qvàm lucrosa fuerit Regi Hispaniæ 819.
Nec eo qvidem casu, qvo augetur valor monetæ, opes & subditorum, qvòd incrementum capiant, dici potest. 820.
Ut probam in provinciis suis monetam & cuderent ipsi, & cusam ab aliis reciperent, perpetuò intenderunt Serenissi. Duces & Elect. Saxoniæ. 821.
De incommodis, qvæ ex mutatione monetæ oriuntur, *remissivè* 821. add. 839.
Necessitatis & publicæ indigentiæ tempore, ex qvavis materiâ, stanno, ferro, plumbo, etiam corio, cortice, papyro, moneta conficitur. 825.
Monetam coreaceam Fridericus II. Imper. cudi jussit, sed initio belli pro singulis nummis aureum Augustalem restituit. ibid.
Moneta sit ἐυμεταχείριστος. 825.
Principi competit, ut integra & illibata conservetur moneta. ibid.
Nulla hodiè cuditur moneta sine aliqvâ vilioris metalli mixturâ. 829. 830.
Utrùm Princeps, cujus est moneta, detrahere possit de materiâ tantum, qvantum expensis in eam faciendis sufficit? 832
Monetæ finis est, ut esset instrumentum, per qvod commercia, in societate hominum necessaria, faciliore methodo perfici possent. 836.
Qvi monetam extraneam raduut, puniendi. 837. 843. 847. 857. 858.
Moneta, ab anterioribus Principibus fabricata, si debiti ponderis sit & speciei probæ, merito retinetur. 837. 838.
Qvatenus peregrina moneta recipienda sit? 840. add. 837. 838. 841.
Adulterata monetæ figuratio inter scelera sæviora numeratur. 841.
Circa monetam multifariàm committitur falsum. 843 844.
Monetam probam qvi fabricaverit regali destitutus autoritate, in eum nulli bi constitutio aperta pœnam sancit. 845.
Adulteratam monetam facientis pœna. ibid. 846. seqv.
Moneta conflari debet non ex aliâ, qvàm qvæ publicè electa est, materiâ. 847. add. 823.
Si qvovis modo falsum circa monetam commissum fuerit, an promiscuè vicecomburium decerni debeat? 850. 851.
Qvâ pœnâ afficiendus, qvi semel aut bis minimi valoris monetam fabricaverit? 852.
In monetâ qvomodo falsum circa pondus committatur. 857.
Qvibus conditionibus aurifabris permissum, in usûs suos qvandoqve monetas vertere? 859. 860.

MO-

Digitized by Google

MONETARIUS.
Monetariorum cautela circa metallorum mixturam. 830.
Monetarius qvis ſit? 857.
MONILE.
Monilia qvæ ſint, & an iisd. collectæ poſſint imponi? 880. 1146.
MONOMACHIA.
Vid. DUELLUM.
Monomachias defendere difficile eſt, 539.
Rationes hujus rei. ibid. ſeqv.
MONOPOLIUM.
Monopoliorum iniqvitas & injuſtitia acriter perſtringitur, *remiſſivè*. 650.
Monopolia non ſunt admittenda in Repubi. 787.
An ita illicita ſint monopolia, ut nullo modo licita fieri poſſint? 788. 790.
Per Principis conceſſionem vitioſitate ſuâ non liberatur monopolium. 788.
Cauſæ, qvibus excuſari poteſt conceſſio monopolii. ibid.
Qvousq; Principi liceat exercere monopolia? 790.
MONUMENTUM.
Diſtinctio inter monumentum ipſum & jus inferendi, qvomodo ſe habeat. 712. 713.
Monumentorum locus definitus olim, & qvantum terræ ſpacium religioni cederet, deſignatum, monumentisqve ipſis inſcriptum. 713.
Exempla hujusmodi. ibid.
MOS.
Peſſimus imagines Principum conſecrandi mos fertur. 47.
Ejus rei Exempla. ibid.
Qvo ritu ad Principem adorandum ſalutatores admiſſi fuerint. 49.
Mos creandi Principes olim. 79.
Abrogati aut neglecti priſci moris qvare poſtulatus D. Athanaſius? 258.
Mos creandi Doctores, &c. qvando obtinuerit. 368.
Morem coronandi Poëtas. 383. qvi totus intercideraț, ævo ſuo reſuſcitavit Franciſcus Petrarcha. 385. 386.
Mos ſigillorum appenſorum apud Romanos, & hodiernus. 1169.
De more obſignandi regio diploma. 1172.
MUHAMEDANUS. MUHAMEDANISMUS.
Muhamedaniſmus Religioni non Chriſtianæ tantùm, ſed naturali etiam repugnat. 652.
Muhamedani perpetuò hoſtilem adverſùs nos gerunt animum. 698.
An cum Muhamedanis liceat commercia habere? 703. 704.
MULA.
Mularum uſus olim freqventiſſimus. 1127.
MULCTA.
Utrùm fuſtigatio vel relegatio à magiſtratu inferiore converti poſſit in mulctam pecuniariam? 206. 207.
Mulcta illa in pios uſus convertenda, & ejus qvantitas in Collegiis juridicis determinanda. 209.
Mulcta pecuniaria qvando locum habeat in monetarum adulteratione. 846. ni collectæ ſolvantur. 963. in novarum exactionum & collectarum autoribus. 983. juris venandi violatoribus. 1055. 1056.

Digitized by Google

MULIER.

A repressaliis cur eximantur mulieres? 614.

Qvatenus neq; cum mulieribus, neqve sine illis Respublica tuta esse possit. 633.

Qvàm benè Lex Julia vilissimas qvasdam mulieres & pudicitiæ prodigas voluerit immunes? *remissivè.* 678.

Ad. Fœmina. Uxor.

MULIO. MULOMEDICUS.

Muliones & mulomedici qvinam dicti fuerint? 1127. 1128.

Illi ne injuriâ afficerentur, nec à commeantibus exigerent qvicqvam mercedis nomine, cautum fuit. 1131.

MUNICIPIUM.

Municipium qvid secundùm jus Romanum antiqvum? 118.

An municipio licitum sit statuta pro lubitu condere? 119.

An municipia Legatos mittere possint? 512.

Municipia qvandoq; Reip. nomine veniunt. ibid.

MUNIFICENTIA.

An, qvi ex munificentiâ Imperatoris rem fiscalem accepit, convenire possit? 98 99.

MUNUS.

Munus propriè qvid sit in materiâ collectarum? 869. & qvotuplex? ibid. 870. 889.

Inter munera sordida munitio viarum aliqvando relata. 1116.

munera sordida qvæ sint, & cur ita dicantur per exempla Dd. 1116.

MUSICUS.

Musicorum ære conductorum indoles. 492.

MUTATIO.

Mutationes unde dictæ, & qvid fuerint? 1128.

N.

NATURA.

PRæcipit natura nonnulla, nonnulla prohibet & qvædam indeterminata relinqvit. 134.

Qvo modo circa singula se habeant constitutiones & leges positivæ, per conclusiones declaratum. 134 seq. 139.

Diversa sunt esse à naturâ & esse à lege naturæ. Vid. LEX.

Primo & universali naturæ principio: *Bona esse facienda & mala fugienda*: alia præcepta propiùs, alia remotiùs juncta sunt. ibid.

De ratione naturali, in suis potentiis specialiter, qvousqve concludendo ex lumine naturæ pertingere qveat. 141.

Videtur natura bona consilio non omni terræ dare voluisse omnia. 647.

Diversa in terræ utero metalla progignens duo interdum, tria vel qvatuor ad invicem miscet. 827.

Secundùm naturam est, commoda & incommoda ad eosdem pertinere. 928.

Ferarum omnium natura hoc exigit, ut capiantur, & hac capione earum dominium acqviratur. 1045. 1046.

Digitized by Google

NAVICULA. NAVICULARIUS. NAVIS. NAUTA.

An Romana & Reformata Ecclesiæ similes navibus, qvæ in omnibus convenirent, præterqvàm in solâ pyxide. 274.

Navis capta qvando acqvisita vetè sit? 592. 593.

Qvo jure naves, litoribus impactæ, ruptæ & ejectæ, unà cum mercibus impositis diripiantur, & fisco vindicentur. 610.

Cur conjugis suæ navem, recens à mercaturâ reductam, & adhuc onustam, concremaverit Theophilus Imperator? 674.

Qvousqve assecuratio teneat, si vel navis capta jam sit, ut maximè ejus rei nulla extet notitia? &c. 694.

Navium gubernatoribus cur salsamenta curæ? 721.

Materia fabricandis navibus apta. 727.

Navicula, functioni muricis & legendis conchyliis deputata, cur sancta sit deputata? 731.

Navis, frumento onusta, num attineri possit, si prætervehat urbem, annonæ tempore? 741.

Naves mutandi gratiâ jus stapulæ interdum servatur. 744.

Qvâviâ modoq; Nauta prorâm suam ad locum destinatum dirigere possit? 990.

Naviculanii, qvi annonæ vehendæ serviebant, immunes olim erant. 1005.

Navis, mercibus prohibitis onusta, in commissum cadit. 1017.

Utrùm hostiles naves persequenti in alieno & pacato portu invadere liceat? 1035.

NAVIGATIO.

Qvaliter olim navigatio in flumine publico se habuerit? 1070. 1071.

Navigatio si alicujus culpâ deterior fiat, qvo interdicto convenire possit? 1082. 1083. 1095.

NECESSITAS.

Usu exigente & humanis necessitatibus, gentes humanæ jura qvædam sibi constituerunt. 112.

Necessitatis casu vel utilitatis, concernentis universum statum totius Reip. &c. Clerici nullum habent privilegium. 889. add. 928.

Natura necessitatis est, ut omnibus legibus deroget, & omnem immunitatem excludat. 912. add. 924.

NEGOTIARI. NEGOTIATIO.

An Hispanis negotiari liceat apud Indos? 569.

Negotiatio. vid. COMMERCIUM, MERCATURA.

An negotiari Christianis illicitum? 669.

Qvousqve jus civile minùs honestam, & viro gravi indignam faciat negotiationem? 670. 671.

Facilis est negotiationis lapsus in αἰσχροκέρδειαν & πλεονεξίαν. 673.

Negotiatio num Clericis permittenda? 682.

Intra provinciam negotiari qvid sit? 683.

Multum refert, in qvo genere mercium negotiatio exerceatur inter hostes. 693. 695.

An privatis negotiatione interdici possit? 706. 707.

Aleatoria negotiatio circa fructus in herbâ. 726.

Negotiatio Reip. pernitiosa qvæ sit, & vesana circa flores, &c. 728. 729.

NEGOTIATOR.

Vid. MERCATOR.

NOBILIS. NOBILITAS.

Utrùm Nobilis, merum habeas imperium, fuſtigationem vel relegationem ſine conſenſu Principis in mulctam convertere poſſit pecuniariam? 206. 207. 208.

Nobilibus licet omnigena jurisdictio per feudum fuerit tributa, non tamen propterea à jurisdictionis Eccleſiaſticæ aut aliorum jurium Epiſcopalium facta fuit communicatio. 329.

Qvinam Nobilium ordini inſerendi? 435.

Qvatuor Nobilium genera, ſecundùm Gregorium Nazianzenum. 436.

Nobilium creatio Principi aſſeritur, qvi in dignitate eâ conferendâ parcior eſſe debet. 437.

Utrùm Electoribus, Ducibus, & aliis Principibus etiam competat poteſtas creandi Nobiles. 438.

Nobiles an pro talibus habeantur extra territorium ejus, à qvo creati ſunt. ib.

Feudum nobile an conferat nobilitatem? 439. 440.

Qvatenùs per conjugium nobilitas comparetur? 440.

Arma, more Gallico, penes ſolos Nobiles 441.

Utrùm Nobilibus mercatura conveniat? 675. 1003.

Qvænam Univerſitates etiam in Nobilibus ſuis laudent & probent mercimonia? 676. 678.

Veneti nullâ ex parte nobilibus adæqvandi, & nomine potiùs, qvàm reipsâ, nobiles ſunt. 677.

Triticum, vinum, in agris ſuis collec nobilibus vendere licet, non ip ceruviſiam. 679. 680.

Qvatenùs Nobiles prohibere poſſi ne ruſtici extra caſtrum ſuum ciba alibi vendant? 741.

Nobiles alicubi per conſvetudinem ſun immunes à collectis. 904.

Nobilium bona duplicia, feudalia & allodialia, & propter qvæ eis competat exemptio. 904.

Nobilibus in plerisq; omnibus provinciis immunitas à vectigalibus conceſſa. 1003.

NOSODOCHIUM.

Belgæ & aliæ civitates reditusq; & lucra, ex ollâ fortunæ collecta, ad ædificationem noſodochiorum conferunt. 730.

NOTARIUS.

De poteſtate creandi Notarios. 392. & qvibus competat. 393. 397.

An vile & abjectum ſit officium Notariorum? 393.

Notarii, Tabularii, Tabelliones & ſervi publici qvibusdam JCtis pro iisdem habentur. ibid.

Notarii cur ſervi publici dicti? 395.

Notarii hodiè dignitate aliqvâ præditi ſunt. 396.

Hâc dignitate ipſis collatâ qvid efficere poſſint? ibid. & debeant? 399.

An tanta illis habenda fides, ut unus duabus, aut etiam tribus aliis perſonis æqviparetur? ibid. 397.

Aſſertio Notarii qvousqve valeat? ibid.

Creato Notario dicitur creatum qvodammodò unum oraculum veritatis. ibid.

Notarius utrùm Instrumentum conficere posſit etiam extra territorium ejus, qvi eum creavit? ibid. 398.

Invectiva in Notariorum inſcitiam & improbitatem. 399.

De Feſto Notariorum apud Græcos: ib. 400.

Indictionis nomen, in ſignificando tempore qvindecim annorum, ut in inſtrumentis conficiendis à Notariis religiosè obſervetur, ſpeciali conſtitutione edixit Imp. Juſtinianus. 864.

NULLITAS.

Nullitatis deductio qvando locum inveniat. 486. 487. 488.

NUMISMA.

Vid. MONETA.

NUMMUS.

Severè vetita exportatio plurium nummorum, qvàm ad viaticum opus. 723.

Communi veluti populorum conſenſu inſtitutus eſt nummus, aptiſſimum qvaliscunqve commercii inſtrumentum. 809. add. 785. 811. 813. 832. 836.

Qvâ ratione nummus dicatur ſponſor. 809. add. 825. 837.

Nummi commoditas qvatenùs ſe exſerat non in emtione tantùm, ſed etiam in judiciis familiæ herciſcundæ, communi dividundò, negotiis atqve commerciis aliis. 809. 812.

Nummi inventor qvis fuerit? 810.

An nummi origo uſusq; juri gentium adſcribi posſit? 811. 812.

Nummorum uſum, per totum hodiè terrarum orbem receptum, nemo ſine inſigni Reipubl. damno tollere poſſet. 813. 825.

Nummum fabricare nemo pro lubitu debet. ibid. 814.

Nummo dat formam & precium ſolus Princeps. ibid.

Nummus in commercio privatorum non eſt, tanqvam maſſa, ſive reſpectu materiæ ſimpliciter, ſed reſpectu publicæ indicaturæ, & qvatenùs nummus eſt, ut hinc commercia faciliora reddantur. 815. 836. 859.

Omnium intereſt, ut nummus ſit juſtus, & æqvabilem contineat atqve perpetuam in ſuis ſpeciebus qvantitatem. 815. 816. 817. 824. 825.

Nummi precium ſi augetur, creſcunt etiam & augentur rerum precia. 820.

Aurum, argentum, &c. ex ſe & ſuâ naturâ non conſtituit aut facit nummum, ſed neceſſe eſt, ut accedat forma. 822. 823.

Ad nummum conficiendum eligi debet materia, cujus publica ac perpetua æſtimatio, &c. ibid. 823. add. 847.

Duæ nummi conditiones, juxta Ariſtotelem. 823.

Metalla idonea cœperunt haberi, ex qvibus conficeretur nummus. ibid. 824.

Nummi ex ſtanno, ferro, &c. veri non ſunt nummi, ſed veluti ſubſidiarii qvidam ſponſores habentur. 825. 837.

Nummus ſit ἐυμετάχείρις. 823. add. 825. 826. 831.

Ne qvis nummos ſtanneos, plumbeos, emere, vendere dolo malo vellet, qvid L. Corneliâ ſit? 826. 827.

Nummi, qvi calculo inſerviunt, ex ære aut orichalco confecti, in uſu publico

blico non sunt & vendi possunt, &c. 827.
Non alii fuerunt nummi Romanis, præter aureos, argenteos & æreos, nec nos alios in usu habemus. ibid.
Pondere, qvod præscriptum est, observato, nihil interest, cujus formæ aut magnitudinis mensuram nummis acqvirat. 831.
Essentialis nummi forma consistit in qvantitate, qvam ex jure gentium habet. 832.
Accidentalis in valore imposititio partim, partim in charactere consistit. 833. 858.
Nummi character qvid sit? 835.
Nummus antiqvus qvid fuerit? ibid.
Nummi peregrini qvatenùs recipiendi? 837. 838. 840. 841.
In monetis Imperatoriis non nisi probi cudebantur nummi. 845.
Nummi qvando tingi dicantur. 847.
Si qvis minutiores fecerit nummos, eos raserit, circumciderit, aut alio modo attenuârit, qvâ jure Justiniano. 857. qvâ jure Imperii hodierno pœnâ afficiendus. 858.

NUNCIUS APOSTOLICUS.

Nuncii Apostolici qvinam dicti? 513.
In Hispaniâ & Belgio, priusqvam Legati seu Nuncii Apostolici recipiantur, illorum potestas seu facultas examinatur. 515.

NUNDINÆ.

Euntes ad nundinas eximuntur à qvibusdam Repressaliarum executione. 614.
Ratio hujusce rei. 615.
Per nundinas, publicè indictas, mercia exercere Judæis integrum 701.
Jus nundinarum, emporii & stapulæ q differant? 745. 748. 751.
Inter nundinas & mercatum qvæ sit differentia? 749. 750.
Ex qvo nundinæ Romanis appellatæ ibid.
Jus nundinarum à Principe impetrandum. ibid.
Nundinæ Romanorum antiqvæ qvibus assimilentur? 750.
Ad nundinas cogi mercatores nullo modo possunt. ibid.
Novæ nundinæ seu potiùs mercatûs à Principe in suo territorio institui possunt, licet vicinis noceatur. 751.
Nundinæ Lipsienses non simplex unius civitatis mercatus, &c. 754.
Qvo tempore mercatûs & nundinæ haberi debeant. 763. vid. MERCATUS.

NUPTIÆ.

Nuptiæ qvænam justæ sint? 214.
An cum concubinâ nuptiæ consistere possint? 215.

O.

OBEDIENTIA. OBEDIRE.

QVo jure statuatur, non teneri subditum necessariò obedire legi, qvæ sibi minùs justa videtur. 116. add. 580. 581.
Obedire Parentibus qvousqve jusserit natura? 138.
Existere potest casus, qvo Parentibus obedire non licet. ibid.
Elegans est in hanc rem Gellius. ibid.

Digitized by Google

Etiam iniqvo Principi obediendum est, dum tamen obedientia hæc non cooperetur simul iniqvitati & delicto, sed in nudis terminis passivis obedientiæ persistat, laudabile erit, imò necessarium, obedire. 92. 163. add. 580.

Obedientiam præstare superiori, juris est naturalis præceptum. ib.

Si Lex rem turpem jubeat, inhonestam, vel qvovis modo illicitam, non obligatus est subditus ad obediendum, imò verò obligatus tùm est ad non obediendum. ib.

Præstatur à subditis obedentia Legi ut plurimùm metu pœnæ. 165.

Obedientiam voluntati Principis debitam præstet subditus. 171. add. 580. 581. 1030.

Si servulis hoc concesserimus, ut ad verba nobis obediant, non ad id, qvod ex verbis intelligi possit, obtemperent, domesticum imperium nullum erit. 178.

Obedientia & observatio Constitutionum apud Romanos fuit religiosior circa dardanarios. 724.

Tantam haudqvaqvàm præstare debet obedientiam uxor marito, qvantam subditi suo Principi. 1048.

OBLATIO.

Oblationes à tributis & aliis oneribus civilibus cur liberæ? 892.

Oblationes qvæ dictæ fuerint olim? ib.

OBLIGARE. OBLIGATIO.

Qvatenus obligationem gignat Principis promissio. 8.

Obligationi, semel constitutæ, renunciare nemo potest, adversario non consentiente. ib.

Firmiùs arctiusq; obligatur, qvi mutuæ fidei Assertor est? b.

Etiam qvando cum subdito suo contrahit, & civiliter vel ex propriis legibus obligatur Princeps. 9. seqq. 506. 507.

Statuta localia qvomodo obligent Principem. ib.

Legibus, qvæ solennitates aliqvas præscribunt, an obligetur Legislator? 19.

Obligatione non coactivâ, sed directivâ Princeps Legibus sese submittit. 25.

Major minorem partem obligare in civitate potest, etiam absq; imperio. 28.

Obligatio ex feudo personalis an summo Imperio qvicqvam detrahat? 80.

In qvibus civium s. subditorum obligatio Regi respondeat. 92. 94.

Ubi dominium, aut aliud jus alicui legitimo modo partum est, id ne ei auferatur, juris est naturalis, qvod etiam Principem obligat. 94.

Successor an per factum Antecessoris obligariullo modo possit? *remissivè.* 102.

Obligatio juris positivi & naturalis unde oriatur? 113.

Utrùm Lex illicò obliget post promulgationem? 116.

Plebiscitorum obligatio qvæ fuerit initiò? 117.

Obligatio qvæ nascatur ex decretis & SCtis. 119.

An obliget etiam reliqvas provincias Lex Pontificia, Romæ tantùm promulgata? 122.

Digitized by Google

Qvatenus obligent leges fundamentales. 128.
Papam non posse obligari, Articulum esse fidei, dixisse fertur Paulus IV. Pontifex electus. 129. 130.
Si qvis juret, non intendens se obligare, imò si juret, intendens se non obligare, suscipiendo tamen juramentum ipso facto obligetur. ib
Leges Mosaicæ forentes ideò promulgatæ non sunt, ut obligarent omnes gentes. 143. 144.
Obligari neqveunt Academici per statuta Magistratûs oppidani. 457.
Obligatio ex parte debitoris non est negativa, sed positiva, & talis qvidem, ex qvâ cogit potest ille, ut solvat. 152.
Qvomodo obliget constitutio permissiva? 154.
Ad impossibile nemo obligatur. 157.
Obligare in conscientiâ qvid sit? 161.
Leges humanas injustas non obligare, simpliciter statuendum non est. 164.
An obligatio cesset, cessante ratione. ib.
Non obligat ad culpam lex purè pœnalis, nisi qvid aliud accesserit. 166.
Nemo in dubio semetipsum obligare velle præsumitur. 232.
Obligationem parere neqveunt imperia, qvæ directè divino imperio contraeunt, aut fidem, à DEo præscriptam, violant. 272
Ratio obligandi, qvæ decretis Patrum competit, unde petenda? 3 7.
In Comitiis qvæ definiuntur inter Principes & ordines utrinq; obligant. 906.
Num fœdera étiam successores in imperio obligent? 654.
An in hoc ad obligationem inducan? 656. 657.
Obligatio civilis temperari, suspendi, modificari potest à Principe. 80.
Collectæ conventionales obligant omnes, etiam non consentientes, necessaria sit causa. 873. add. 921.
Ratio, & exemplum. 873.
Nemo hodiè ad primitias & oblationes ita obligatur, ut obligatur aliqvis ad decimas solvendas. 892.
Ex necessariâ causâ arctior inducitur obligatio, qvàm ex causâ utili. 924.
Ut qvis obligetur necesse est, ut ejus habeatur consensus. 926.
In collectis necessariis etiam dissentientes obligantur, si major pars consentiat 927. 928.
Ad hoc obligatus est, qvisqvis societati se addixerit, ut non minùs incommoda, qvàm commoda ejus ferat. 928.

OBSES.

An is Majestatis crimen committat, cujus operâ dolo malo consilium initum, qvo obsides injussu Principis intercidérent. 525.

Repressaliati non alio loco aut conditione habendi sunt, qvàm qvâ solent haberi obsides, de qvibus remissivè. 619.

OCCUPATIO.

Vid. CAPIO.
De occupatione litoris, qvid in eo concessum? 989.
An occupatione nudâ subditis jus regnandi auferri possit? 1049. 1052.

OCTAVARIUS.

Vestigalia octavarii qvæ? 1012. 1014. 1015.

OECO-

Digitized by Google

OECONOMUS.

In veteri Eccleſiâ ad bona adminiſtranda & conſervanda conſtituti fuerunt certi oeconomi. 352.

An diſtincta Oeconomi & defenſoris officia? 353.

OIKONOMÍA.

Οἰκονομία & συγκατάβασις ſeu diſpenſatio in legibus Eccleſiaſticis qvandoqȝ neceſſaria & ab antiqvis Eccleſiæ Patribus commendata. 189.

OLEUM.

Oleum, &c. in agris ſuis collectum qvi vendit, mercaturam non facit. 679.

Oleum inter alia, ne ad barbaros aut hoſtes exportetur, ſeverè interdictum. 722.

OLLA.

Qvid habendum de ollâ fortunæ, uti vocatur, (Glücks-Topff.) 730.

ONUS.

Non perſonis tantùm, ſed rebus etiam imponi onera ſolent. 876.

Onus collectarum famulis non imponendum. 878.

Collectæ ſunt onus fructuum. 879. 943.

An Princeps bonis Clericorum patrimonialibus etiam extraordinaria onera imponere poſſit? 889. 890.

Onus, qvod ſibi incumbit, ad concives devolvere, incivile eſt. 890.

Aedes Clericorum patrimoniales, ſi civitas domum parochialem non habeat, ab oneribus vel omnibȝ vel aliqvibus liberæ. ib.

Spiritualia bona, qvamdiu penes Eccleſiam ſunt iſtiusmodi, tributorum onus effugiunt, contra, ſi alienata fuerint. 893.

Qvalitercunqȝ immunes non excuſantur ab extraordinariis oneribus. 907. 933.

Ineo, ut per mutua & æqvalia ex proportione onera omnes conſerventur, Reip. ſalus conſiſtit. 929.

Etiam vidua nobilis, dotalitio inſiſtens, ejusqȝ commoda percipiens, onera ejus ſuſcipere tenetur. 943.

Onera prædiorum deſertorum reliqvis fertilibus non imponenda. 948.

Add. Collecta. Tributum.

OPIFEX.

Opifices & artifices ex operis manualibus ſæpè plus lucrantur, qvàm latifundiorum & prædiorum poſſeſſores. 878.

Opificum inſtrumenta inter res ſteriles, è qvibus collectæ injuſtè petuntur, relata. 882.

OPINIO.

Ex opinionum de DEo & rebus divinis diſcrepantiâ qvid oriatur? 269.

An auri argentiqȝ nobilitas in opinione hominum conſiſtat? 824. 834.

Prava Cononiſtarum, & aliorum Dd. opinio, ex perſonâ mutari rerum conditionem ſtatuentium. 891.

An ſubditus habens opinionem probabilem, injuſtum eſſe tributum, à Rege impoſitum, teneatur illud ſolvere? 953. 954.

ORATIO.

Orationes Impp., Senatu in conſilium vocato, habitæ, & à Qvæſtoribus plerumqȝ recitatæ. 495.

Orationes iſthæc qvandoqȝ Senatûs conſulta dictæ. ib. 496.

Qvid Jacobus VI., Magnæ Britanniæ Rex, oratione in conventu Ordd. ineunte hoc ſeculo habitâ, complexus ſit? 499.

Digitized by Google

Oratio Episcopi Mompessulani in duella declamata, remissè. 545.

ORDINARE.

ORDINATIO. ORDINATOR.

Aetatis & modo temporis attendebatur olim inter Clericos, isq; ex ordinationis tempore æstimabatur, & in eum finem jubebantur literas accipere ab ordinatoribus suis, &c. 289. 291.

Ordinationis ritus diversimodè se habere potest. 404.

Patriarcha Constantinopolitanus videns, ordinare se non posse Episcopos, sensim ordinationes in suis Ecclesiis usurpavit. &c. 411.

Ordinatio. Vid. CONSTITUTIO. ib.

ORDO.

Ad ordines nemo admittebatur, qvi justam ætatem non attigisset. 190.

Ab ordinibus & officiis sacris arcebantur, qvibus natalium legitimorum decerat character, &c. ib.

Unde natus sit ordo Metropolitanorum? 406.

Tres præcipui gradûs & ordines τῆ ἱερατικῆ καταλόγῳ fuere. 407.

Ordo inter plures unius provinciæ Magistratûs oppidò necessarius. 447.

De Ordinibus, in Comitiis congregatis, qvid habendum? 492

S. consuetudo aliqva, in Gallis recepta, emendanda aut reformanda, ipsa non aliter, nisi cum consensu ordinum probè discutitur, &c. 501. 502.

Ordines Confœderatarum provinciarum qvid constituerint, ubi navis ab hostibus capta & recuperata. 592.

ὈΡΘΟΔΟΞΊΑ.

Sacrosanctis literis, atq; unico sæpè ver-

bo εὐσεβοδοξίαν ab ἑτεροδοξία diminant Concilia, controversiis ortis. 300.

OVIS.

Magistratûs secularis de numero oviun non pastorum, juxta Pontificios. 25 add. 259.

P

PACTUM.

PActa Principum an destruant summum Imperium? 7. 8.

Pacta contrahentium infringere Principi non licet. 99.

Pactum de non alienando, vel de non oppignorando qvousq; valeat? 107. seq.

An pacta, conventiones aut consensiones, v. g. bellum indicere, pacem inire, fœdus sancire, leges dici possint, vel jussiones, qvod opinatur Bodinus. 111. 112.

Qvæ pactum inter & legem sit differentia, ex Thomâ Hobbes. 112.

Nihil tàm congruum est fidei humanæ, qvàm pacta servare, & fidem datam non fallere. 113.

Ex pacto & conventione qvatenùs valeant statuta? 119.

Qvale pactum sit, qvod Cardinales in conclavi congregati, antequam electionem novi Pontificis aggrediuntur, mutuo consensu ineunt. 129.

Nullis intercedentibus pactis, liberior Principi potestas in ordinando cultu divino competit. 262. 269.

An privatorum pactis tolli possit Appellatio? 488.

Pacta Hollandorum cum aliis populis, & his, an impeditiva pacta dentur? 650. 102?

Pactum

by Google

Pactum vel in rem, vel in personam intervenit. 654.
An, qui pacta nobiscum inierunt, à commerciis excludi possint? 689. 690.
Virgulæ mercurialis conditio ad pactum cum dæmone implicitum refertur. 1153.

PÆDAGOGUS.

Pædagogi publici & privati cujus inspectioni subjecti? 360.

PAGUS.

Pagus unde, quidvè denotet? 28.
Pagus, jurisdictioni Gravionis subjectus, qvomodo dictus olim? 431.
An, si Galli irruentes in terram Hispanorum jussu Regis sui pagum incendissent, fas sit Hispanis integrum Regnum Galliæ occupare? 585.
Utrùm in commensuratione milliaris pagus, cujus extremi fines versùs civitatem intra milliare comprehensi sunt, ipse totus, cum omnibus suis partibus, & agris reliqvis intelligatur? 761. 762. add. 1101. 1102.

PALATINUS.

Comes Palatinus, vid. COMES.
An Palatini fuerint immunes à vectigalibus? 1001. 1003.

PAPA & PONTIFEX ROM.

Qvo jure à Pontificibus Reges non aliter, qvàm à Dominis prædiorum vilicos abdicari posse doceatur? 15. 567.
Pontificis in Principes autoritas tanta non est in Hispaniâ, qvantam Pontifices affectare solent. 16.
De molitionibus ejusmodi Pontificum lectu digna. ib.
Neq; in Gallijs unqvam admissa est ista de suprema Pontificis autoritate doctrina, *remissivè*. 17.
In Pontificem Rom. an committatur crim. læs. Majestatis. 55. seqv.
Qvanta mysteria ex triplici Pontificis coronâ detecta, *remissivè*. ib.
Parasitica Pontificis sectatorum emblemata, *remissivè*. ib. & potestas Papæ incredibilis. ib. 56. 129. 251. 477. 567. 571. 573. 574.
Papatum neqvitia qvæ sit; Imperatoriâ potestate qvasi fruentium. 76.
Pontificis Rom. potestas legislatoria qvousq; se extendat? 120.
Summum istud, qvod in universum terrarum orbem sibi transscribit Papa, imperium, merum est commentum, ex fastu Hildebrandino natum, & à barbaro etiâ Attalibâ stoliditatis nomine notatum. 121. 218. 368. 387. 398. 413. 477.
Istud indirectè Pontifici Rom. competere asserit ipse Bellarminus, & ob id refutatus Angelo Caterio. ib.
Universalem istũ dominatum Papæ Romano, nec divino, nec humano, nec Ecclesiastico jure competere solidissimè demonstratur. *remissivè*. ib.
Utrùm Papalis sit arbitrii pacta conventa, & leges imperiales mutare aut rescindere. ib.
Pontificis elogium, juxta Abrahamum Bzovium. 129. conf. 251.
Ab electione in Pontificem statim professetur, se vel ipsâ assumptione in Pontificatum esse sacramenti religione solutum. ib.

Qvid post obitum Marcelli II. Paulus IV. electus Papa hâc in parte pronunciaverit, juxta Petrum Svavem. ibid.
Gvidonis Papæ distinctio circa permissionem. 155.
Cur statuatur, à pœnâ tantùm liberare Papam, qvando usum carnis tempore qvadragesimali permittit? 156.
Utrùm, nisi à summo Pontifice probata fuerit, non valeat lex Principis in causis Ecclesiasticis? 160.

Pontifex Romanus neqve in divinis legibus, neqve in naturalibus, dispensare potest. 186. seqv. 193.
Freqventes Pontificum dispensationes mirum in modum perstringit Pontificius Doctor Franciscus à Victoriâ. 191. add. 719.
Utrùm Pontificis Rom. dispensationes in consvetudine habeant aliqvod præsidium? ibid. seqv.
Neqve Papa, neqve tota Ecclesia in solemni castitatis voto dispensare potest, juxta Joh. Maldonatum. 193.
Neqve in gradibus consangvinitatis, jure divino prohibitis, dispensare potest Papa Romanus. ibid.

Qvatenùs Pontifici Rom. competat potestas legitimandi? 218. seqv.
Utrùm talis ei competat & in alieno regno? ibid.
Memorabilia hujus rei exempla. ibid.
Pontificis Rom. tituli benè multi, satq; splendidi, plures insuper, remissivè. 251.
Planè ridiculum illud, & ab omni humanâ ratione alienum, qvòd infallibilitatem Jovi huic suo tragœdo tribuant Romanæ curiæ adsentatores ibid. 253.
Innocentius X. Pontifex de nullis nuperæ pacis Germaniæ qvid garriat, æstro superbiæ percitus. 252.
A Papâ Principibus Ecclesiæ tantùm protectio conceditur. 253. 259.
Iniqvus possessor & invasor alienæ potestatis audit Papa ex merito. ibid.
Huic uni regimen Ecclesiasticum committi neqvit. ibid. conf. 418. 423. 613.
Papa etiam Principis potestati, ejusdemq; νομοθεσίᾳ succumbit. 259.
Pontificis Romani autoritatem salvam & integram volunt adsentatores ejus. 273.
De Pontifice, autore Concilii Nicæni scil. remissivè. 280. 281.
A Pontifice levissimæ olim & exiguæ causæ Imp. judicio subjectæ. 283.
Leo Pontifex Rom. & Siricius multis precibus ab Impp. petiere concilium convocandum. ibid. 284. 285.
Idem fecit iterum iterumq; Gregorius M. Pontifex. 286.
Soli Pontifici Romano nulla potestas cogendi Synodos competit. 287. 288. 292. 293.
Pontifices cur hodiè timeant Concilia? remissivè. 291.
Qvatenùs unius privati dictum dicto Papæ præferendum? 304.
Pontificum etiam cura fuit, ne offendiculo essent populo suis tescriptis. 315.
Exemplum. ibid.
Qvo jure Papa Gregorius XIII. Calendarium suum Germaniæ obtrudere voluerit? 319. 763.

Digitized by Google

Romanum Pontificem rogâſſe Impp., ut conſtitutiones pro cultu divino ederent, &c. juxta Cuſanum. 323.

De Pontif. Rom. electione ante tempora Gregorii VII. 328.

Qvomodò & ſpirituale & temporale tribunal ſibi ſoli vendicaverit Pontifex Rom. *remiſſivè*. 345.

Pontificum inſidiis qvomodò deceptus Fridericus Imp. ibid.

Papa Romanus non habet poteſtatem in alienis regionibus qvicqvam conſtituendi aut determinandi, qvod ad ſtudia univerſalia qvoqvo modo facere poſit. 363.

Qvid ſentiendum de Academiis, à ſolo Pontifice confirmatis? ibid. 365.

Non ſolus Papa eſt, qvi dignitates conferendi poteſtatem habet, ſed competit ea etiam Imperatori in terris Imperii, & in ſuo territorio cuilibet Principi. 368.

Egregium Benedicti XII. promiſſum propter ſtuprum ſororis cujusdam factum. 389.

Romani Pontifices ultra Sacerdotii limites ad externum dominatum progreſſi. 412. 413.

Romanum Pontificem non debere appellari Univerſalem Epiſcopum, Gratiani fuit aſſertio. 413. 414. ſeqq.

Pontifices hodiè Romani titulum iſtum *σὺν δοξῃ σὺν ἀπιστίᾳ* ſibi vindicant. 417.

Romanæ culinæ *θρέμματα* Pontificem ſuum eò evehunt, & attollunt, ut DEO parem, aut non multò minorem faciant. 418.

Pontificis Romani ætates & incrementa. 419.

Ab Romano Pontifice Electores conſtituti non ſunt. 425. 426.

Pontificis Romani Legati qvotuplices? 513.

Papa Legatos ſuos mittit ſub ſpecie Eccleſiaſtici regiminis univerſalis. 511. 514.

Benedictus XII. Pontifex Max. acerbè vindicavit violationem ſecuritatis, Legato debitæ. 521.

Ad Pontificem recens creatum cur Legationem decernat Rex Hiſpaniarum? 530.

An Pontifici Rom. belli gerendi poteſtas competat? 558. 559. 560. 563.

De duplici Papæ poteſtate temporali & ſpirituali, qvam per duos iſtos gladios, Luc. XXII. 38. innui jactitat Bonifacius IIX. eleganter Eraſmi Moria. 560.

De Pontificum per ſicarios procuratis homicidiis, *remiſſivè*. 563.

Alexandro VII. impunè non fuit, Lilia laceſſere, & magni Galliarum Monarchæ iram in ſe concitare. ib.

Pontifex, non expectatâ barbarorum converſione, terras eorum Principibus Chriſtianis donare ſolet. 573.

Exempla, notatu digna. ibid. 574.

Papa Paulus IV. qvalem congregationem ex Cardinalibus, &c. inſtituerit, & qvæſtionem circa Simoniam propoſuerit? 717. 718.

Nicolaus I. Papa graviter perſtringit Epiſcopi cujusdam venationes. 1058.

Pontificibus Romanis hodiè plumbum in uſu eſt in ſigillis adpendendis 1170.

Digitized by Google

PARACHARACTA.

Qvis paracharactarum nomine veniat? 818.

ΠΑΡΑΝΟΜΙ'Α.

Negotiatores in παρανομίαν facilè incidunt. 673.

PARAVEREDUS.

Paraveredorum functio, & qvomodò aliàs dicti. 1130.

Paraveredorum evectio, seu licentia, non nisi pro publicâ necessitate dabatur. ibid.

PARENS.

Parentibus qvousqve obedire jusserit natura? 138.

PARHIPPUS.

Parhippi in duplici significatu, 1130.

PARLIAMENTUM.

De primo in Angliâ Parliamento. 494.

Legatus Pontificis officium legationis in Galliâ exercere neqvit, nisi facultates, ei à Pontifici concessæ, Senatoribus in curiâ Parlamenti priùs exhibitæ. 515.

PAROCHUS. PAROCHIANUS.

Utrùm Parochianus, A. C. addictus, sed in pago pontificio habitans, alibi in vicinâ petere & facere possit, ut illîc infantes, ex senati, baptismi Sacramento initiarentur? 264.

Parochiani omnes ad fabricam ædificiorum sacrorum & salaria, ministris Ecclesiæ debita, conferre tenentur. 867.

Parochi vocabulum in cursu publico qvid significet? 1132.

ΠΑΡΟΙΚΙΑ.

Vid. Dioecesis.

PARRICIDA.

Parricidæ promiscuè læpè & dati ad bestias & iis objecti dicuntur. 847.

PASSUS.

Qvot passûs ad milliare Germanicum reqviruntur? 756. seqv.

Itineri faciendo vigiati millia passuum in dies singulos peragenda computantur. 760. 761.

PASTOR.

Magistratum secularem non de numero pastorum, sed ovium esse, præpuum ἀξίωμα, in qvo fundari hucusqve voluit monarchia papalis. 252.

Principes ratione potestatis non tantùm politicæ, verùm etiam Ecclesiasticæ externæ sunt Pastores. 259.

Unio omnium Ecclesiarum sive omnium & singulorum Christianorum sub uno aliqvo Pastore mortali inane est commentum. 514.

PATERFAMILIAS.

Num paterfamiliàs summam retineat potestatem, si cum familiâ qvædam paciscatur? 7.

Qvantum circa cultum divinum vi patriæ & œconomicæ potestatis paterfamiliàs in suâ potest familiâ; tantum & plus etiam jure gentium potest Princeps, &c. 254.

Patrifamilias nil prodesset immunitas à vectigalibus, nisi uti eâ posset tum familiâ. 1006.

PATRIARCHA.

Literæ Concilii convocatoriæ ad Patriarchas missæ. 289.

Patriarchæ καθολικοὶ primi & præcipui dicti. 291. 409.

Men-

Mennas Patriarcha decernere qvicqvam noluit in Concilio, antequam eâ de re impetratus ab Imp. esset consensus. 297.

Patriarcha Constantinopolitanus terrarum qvoq; orbis Patriarcha dici voluit. 406.

Multæ provinciæ, in unum coactæ, Ecclesiastico regimine per Patriarchas regebantur. ibid.

Inter Metropolitanos Patriarcha primatum tenebat. 407.

Patriarcham regni sui qvo jure instituere qveant Reges Galliæ. 409.

Patriarchæ in decretis suis qvibus sigillis usi? 1170.

PATRIMONIUM.

Privata singulorum civium patrimonia auferenda nō sunt, ut Principis fiscus aut patrimonia augeantur. 99. 642.

In patrimonio esse, & esse in commercio, ἰσοδυναμοῦντα ferè sunt. 101.

In patrimonio hodiè ubiqve ferè jurisdictio habetur. 465. 471.

Facultatibus deficientes ad tempus immunes fuerunt, donec incrementum accepit eorum patrimonium. 877.

Incivilis est Clericus, qvi dum patrimonium amplum habet, immunitatem à collectis expetit, & à Principe importunis precibus extorqvet. 890.

Proprium patrimonium tributis subjici noluerunt Impp. 895.

Nullibi immunitas ab his oneribus, qvæ possessionibus vel patrimonio indicuntur, concessa. 899. 901.

PATRONUS. JUS PATRONATUS.

Jus Patronatûs per se veluti principale aliqvod, & distinctum, vendi & transferri neqvit. 50.

Qvid sit jus Patronatûs, & an Laico competat? 255. add. 361.

An inter res spirituales id referendum? 256.

Jus Patronatûs, & qvidem Regium vocatur potestas, qvam Princeps circa sacra habet. ibid.

Patronus vocatur ad similitudinem Patris. ibid.

De isto jure qvid sentiat Gisbertus Voëtius. 257.

Vi juris Patronatûs Regii circa ipsas etiam ædes sacras Principi incumbit cura & inspectio. ibid.

Jus Patronatûs Regium in qvibus consistat? 259. 326. 338. 348. 354. 357.

Sine Patronatu Regio qvamdiu fuerit Ecclesia primitiva? 259.

Circa jus Patronatûs Imperantes ne præjudicent Magistratibus inferioribus. 266.

Ab jure patronatûs multùm differunt jura Episcopalia. 319. 320. 321. 333. 336.

Vi juris patronatûs s. dotationis respectu, Principibus etiam competit electio ministrorum. 328.

Exemplum. ibid.

Jus patronatûs ad suspensionem & remotionem ministrorum Ecclesiæ non est extendendum, nisi ex concessione Principum. 320. 329. 330 — 336.

Jure Patronatûs abutendum non est. 336.

Constituti fuerunt olim Patroni, qvi armis & manu militari insultantibus resisterent, & Ecclesias ab omni irruptione hostili defenderent. 358.

Jus Patronatûs Ecclesiasticum vel Academiarum. 361.

Magna inter Patronos Ecclesiarum & Academiarum differentia. ibid.

Digitized by Goo

Jus Patronatûs spirituale dici non potest. 365. 717.
Patronus Academiæ qvis. 376.
Patroni meretricum qvi dicantur? 737.
Causarum patroni qvomodo militare dicantur? 899.

PAUPER. PAUPERTAS.

Pauperes & egeni immunes à collectis. 876. 877.
Qvinam reverà pauperes? 877.
Pauperes Ecclesiarum divitiis sustentandi. 889.
Pauperes sæpenumerò, qvi bonis immobilibus abundant. 943.

PAX.

Pacem in fœdere, an legis, conventionis vel jussionis nomine veniat? 111.
Pax in Imperio Rom. post diuturnum illud & sangvinolentum bellum Germ. qvatenus firmiter stabilita. 263.
Hac de re instrumenti Pacis verba, it. de jure reformandi, vocatione & institutione Ministrorum Eccles. 264. 265.
Pax religiosa, in Imperio Rom. pariter omnibus modis promovenda. 266.
Pacis & concordiæ Ecclesiasticæ studium qvo pacto à B. Luthero improbatum. 273. 274. 275.
Utrùm, si pax aliter impetrari neqveat, bellum resolvere liceat in duorum aut plurium certamen? 538.
De pace publicâ Constitutio Impp. 553. qvæ privata bella coërcuit. 554. 555.
Utrùm cognitio de pace publica violata, & secundùm Constitutionem Imperii punienda, ad solum Imperatorem & Cameram Imperialem spectet, an verò etiam Electoribus, Principibus & aliis Imperii Statibus competat? 556. 557.
Nisi pace factâ bellum finiatur, continuare id satius erit, donec vel planè victus fuerit hostis, ut resurgere neqveat, vel pacem poscat belli ipse pertæsus. 586.
Pacis causâ constituta fœdera æterna. 654.
Species inducierum aliqva paci propior est, imò est ipsa pax. 656.
Pax confici non potest, nisi ab eo, qvi rerum summam tenet. 658. 659. 661.
Qvantâ cum curâ & circumspectione hodiè conficiantur pacis tabulæ, ibid.
An pax belli finis sit principalis? 660. 661.
Dux belli, nisi speciale mandatum acceperit, pacem constituere non potest. 661.
Utrùm fœderatus Princeps pacem cum parte adversâ inire possit, ibid.
Exemplum & exceptiones. ibid. 662.
An Princeps pacem faciendo cum hostibus, privatorum damna atqve injurias, ob causam belli acceptas remittere possit? 662.
Non gverræ tantum, sed pacis etiam tempore, illicita cum infidelibus commercia. 704.
Pacem conservâdi instrumentum sunt contributiones. 865.

PECCATUM.

Qvot Legum defectûs sive peccata numerentur? 172.

PECUNIA.

Pro exeqvis & sepulturis pecunia datur, accipitur, imò exigitur hodiè ubiqi. 714. 716.

Digitized by Google

De hoc Pontificiorum ſubtili palliandæ avaritiæ invento, & expiſcandæ pecuniæ genere. 715. 716.

Utrùm & qvatenus pecuniam accipere liceat ob rem ſpiritualem? 717. 718.

Circa pecuniam ſignatam, ne exportetur, prohibitionis cauſa. 723. *remiſſivè.*

Lapidum causâ pecuniæ noſtræ ad externas aut hoſtiles gentes transferuntur. 728.

Pecunia numerata ex ſuppellectile argenteâ &c. circa ollam fortunæ qvid profit? 730.

Ditiores cogi poſſunt, ut pecuniam conferant ad emendam annonam, aliasvè ſpecies, qvibus communitati, fame laboranti, ſuccurratur. 740.

Ex pecuniâ, qvæ agricolis mutuò data, uſura qvæ fuerit? 767.

Pecunia trajectitia qvæ? ibid.

De pecuniâ, qvâ Judas Salvatorem noſtrum tradidit, ingenioſa fabellula. 810. 811.

Uſus pecuniæ qvatenus interdici poſſit. 813.

Privato pecuniam facere non licet. 814.

Qvousqve jus, qvod in pecuniâ æſtimatum habet ſubditus, Princeps auferat? 820.

Pecunia inter res corporales relata. 822.

Publica pecuniæ æſtimatio qvomodo facta. 833.

Creſcente pecuniâ in qvantitate, decreſcere ea ſolet in precio. 835.

Otioſæ pecuniæ an imponi poſſint collectæ? 880.

Pecuniæ numeratæ uſus in abuſu conſiſtit. 881.

In pecuniâ numeratâ rectiùs exigitur vectigal. 1012.

Pecuniæ depoſitio qvid ſit? 1146.

An pecunia, ceræ incluſa ac divendita, & qvæ, pro theſauro habenda? 1147. 1148.

Pecuniam ne qvis ſepeliret, à Romanis cautum. 1149.

Eorum, qvi pecuniam condunt ſub terrâ, fines diverſi. ib. 1156.

PEDAGIUM.

Pedagium, Italis pedaggio, qvid ſit? & unde? 976. 998.

Novas pedagiorum exactiones ſtatuens qvâ pœnâ Jure Canonico afficiendus? 984.

Num juſtè exigantur pedagia? 998.

Qvo exemplo etiam pedagia non injuſtè à Clericis exigantur? 1002.

PERÆQVATOR.

Qvid peræqvatoribus obſervandum, ut qvoad modum collectandi juſta habeatur inter cives proportio. 949. 951.

PERDUELLIONIS CRIMEN.

Vid. Majeſtatis crimen.

Perduellionis crimen qvid inprimis dicatur? 39. 42. 43. 445.

Exemplificatur. ibid. *remiſſivè.* 40.

Qvatenus differant inter ſe perduellionis & Majeſtatis crimen. 40.

Perduellem notant eum, qvi ex odio ſolius Principis malè agit. ibid.

In qvos crimen qvaſi perduellionis committatur. 53.

Digitized by Google

Uti in crimine perduellionis qvidam qvaſi gradûs, ſic pœna non eadem ſemper ſtatuenda. 64. conf. 68.

Num filius, Patrem perduellem aliqvâ re adjuvans, ipſe qvoq; pœnâ perduellis plectendus ſit? 139.

Si qvis hoſtili animo aut ſtudio novandi ſtatûs publici jus ipſum cudendæ monetæ ſibi arrogaverit, crimen perduellionis committit. 843. 846.

PERICVLVM.

Qvid faciendum Principi, qvando externum aliqvod periculum ipſi Eccleſiæ orthodoxæ timetur. 262.

Nullum periculum Reip. fingi aut contingere poteſt tantum, ad qvod evitandum liceat cooperari hæreſi poſitivè. 263.

Metus periculi juſta prohibitionis cauſa, ne commercia aut hoſpites exteros admittamus. 568. 569. add. 576.

PEREGRINVS

An peregrini prohiberi poſſint, qvò minùs cum civibus negotiationes exerceant. 689. 691. ſeqq.

PERMITTERE. PERMISSIO.

Licere Principi connivere & permittere ea, qvæ ſine magno malo emendari neqveunt, & talem permiſſionem non injuſtam eſſe ratio dictitat. 146. add. 263.

Qvod permittitur ita, nunqvam propterea conſtituitur in genere licitorum. ibid.

Permitti non debent, qvæ providentiam divinam & Majeſtatem immediatè lædunt aut ſollicitant. 147. ſeq.

Permiſſio non uno modo fieri ſolet, nec cauſæ ubiqve eædem. ibid.

Vſurarum permiſſio. 191. 152. 153.

Romæ permiſſa proſtibula meretricum. ibid.

Qvando ſubditis jure aliqvo uti permittitur, non permittitur ſub ſpecie Majeſtatis, &c. 486.

PERMVTATIO.

Permutatione rerum antiqviſſimum, ſimplicisſimum & maximè naturale rerum commercium abſolvitur. 808.

Multiplicato genere humano, difficilis, planè facta permutatio. 809.

An priſtinus permutationis contractus per excluſionem emtionis & venditionis ſit revocandus? 810.

PERSA.

Perſæ valida & ſubleſtæ fidei gens.

PERSEA.

Conſtitutio de perſeis per Ægyptum non exſcindendis vel vendendis. 727.

Perſea arbor multis morbis medicinam affert. ibid.

PERSECVTIO.

Qvâ ratione perſecutio aut propria aut communis. 459.

Perſecutionis vocabulum qvatenus judiciale. 460.

PERSONA.

Qvot in Eccleſiaſticis perſonis conſiderandæ qvalitates? 15. 16.

Populus in Eccleſiâ civiliq; ſocietate poteſtatem perſonæ non applicat, ſed perſonam poteſtati. 32.

Ejus, qui loqvitur, perſonam in generali ſermone minimè comprehendi, vulgatum eſt inter Dd. proverbium. 232. 416. add. 1097.

Et in concessione generali semper exceptam intelligi personam loquentis. ibid. 1004.

Ecclesiasticarum personarum duo à quibusdam constituuntur genera, dignitatis unum, alterum ordinis. 402. 403.

Ut personarum aliqua sit distinctio, respectusque earundem habeatur, ratio naturalis apud omnes gentes constituit. 435.

Personæ, non rei, inest nobilitas, propriè, nec à re, sed personâ dependet. 439.

Necesse non est, ut persona exprimatur, ubi specialiter lege aliquâ vel constitutione Magistratui quædam concessa. 449.

Persona Principis præmittitur in homagio Magistratui præstando. 453.

Personæ respectum justitiæ commutativæ natura planè non admittit. 507. conf. 508.

Personam Principis sui Legatus repræsentat. 517. 519. 523. 527.

An, si vilitas personæ arguatur, Legatus ideò rejiciendus? 518. 522.

Si infesta nimis aut odiosa fuerit venientis persona, justa erit rejiciendi causa. ibid.

Utrùm personæ Ecclesiasticæ, sacro officio destinatæ, rectè tribuatur Majestas civilis? 561.

Juris retorsionis fundamentum hoc est, juxta Prætoris edictum, ut quod ipse quis in alterius personâ æquum esse credidisset, id in ipsius quoque personâ valere patiatur. 599.

In personis quatenus Repressaliæ exerceri possint. 619. add. 611, 612. 613. 614.

Non posse per interpositam personam quid facere, quod ipse ex se facere prohibetur, generale est axioma. 678. add. 688.

Personæ mysticæ, id est, civitati, collegio, universitati, tributum privilegium, pro reali habetur. 761.

Personæ quæ sint immunes? 876. 877.

An ex dignitate personæ influat immunitas in ipsa bona, nec persona dici possit plenè & perfectè exempta, nisi etiam illius bona. 887. 891.

De personâ ad personam non sunt extendenda privilegia, per quæ conceditur immunitas. 903.

Onus tributorum non est merè reale, sed annexum personæ propter rem. 956. add. 1113.

PES.

In magnitudine pedum circa mensurationem milliaris pro diversitate locorum diversitas. 756. add. 759.

Pedis vocabulum, monetariis proprium, quid significet? 830. 831.

Pedem monetarium qui non observant, peccant. 847.

Pedis quantitas in viarum mensuratione. 1108.

PHARMACOPÆUS.

Pharmacopœis venena vendere cuilibet non licet. 734. 735.

Pharmacopœis certa précia statui debent. 779. 781.

ΦΙΛΑΡΓΥΡΙΑ.

Φιλαργυρία qvando incrementa cæperit, & invaluerit magis auri sacra fames. 810.

Sordes redolet & Φιλαργυρίαν lex de monetâ, qvâ Princeps, cujus est, tantum detrahere posse statuitur, qvantum expensit in eam faciendis sufficit. 832.

Φιλαργυρία corrupti in collectas nunqvam consentiunt. 927. 928.

PHILOSOPHUS.

A qvo Philosophi, qviqve à collectis immunes facti, *remissivè*. 896.

PIGNORATIO. PIGNUS.

Pignorationis vocabulum sæpè cum repressaliis confunditur. 601. & qvid differat? 602. add. 623. 625.

Inhonestæ pignorationes qvæ sint? 620.

Pignorationes in rei literariæ studiosis non exercendæ. 624.

De eo, qvi jure antichretico pignus possidet. 945. 946.

Vid. REPRESSALIÆ.

Utrùm, qvi jure antichretico pignus possidet, collectas solvere debeat, an debitor proprietarius? 945. 946.

Pignorationes fieri in qvâvis re mobili possunt, exceptis instrumentis rusticis. 962. 1009.

PISCARI. PISCATIO.

Circa piscationes qvid constitutum? 1046. add. 1067. & qvousq; piscari licuerit olim in flumine publico? 1069. 1078. 1079.

PLATEA.

Plateas habere tantæ latitudinis, qvanta cuiqve rei sufficiens fuerit, interest civitatis. 1102.

PLEBISCITUM.

An & qvando plebiscita propriè dicta sint leges? 117.

ΠΛΕΟΝΕΞΙΑ.

Πλεονεξίας vitio non excusandus, qvi Episcopi universalis titulo præferri se cæteris cupiat. 417.

De πλεονεξία negotiatorum. 472. 473. 677. 678. 780. 790. pharmacopolarum. 781.

Πλεονεξία Pontificum per constitutionem multùm imminuta. 884.

PLUMBUM.

Pontificibus Rom. in sigillis appendendis hodiè plumbum in usu est. 1170.

POEMA. POESIS. POETA.

Neronis poëmata si qvis aspernatus erat aut etiam negligentiùs audierat, punitus fuit. 43.

Poëtarum non nemo facetus in Doctores Juris indignè promotos. 371.

Poëtæ multum semper autoritatis apud qvoscunqve literarum Patronos habuerunt. 382.

Poëtæ fuerunt ab initio temperantiæ atqve omnium virtutum Magistri. 383.

In vinels, & à vinitoribus repertam Poesin, saltem Tragicam, traditur. 383.

Poëtæ variis præmiis decorati fuerunt, præmiisqve propositis certarunt. ibid.

Poëtarum laurea antiqvissima. 384.

Poëtæ plerumq; hederâ, lauro intertextâ coronabantur. ibid.

Rationes hujus instituti. ibid.

Poëtarum Deus. ibid.

Digitized by Google

Fuit ſolenne hoc Poetis ab antiqviſſimis usqve temporibus, ut qvidlibet audendi & maximos minimos perſtringendi ſibi ſumerent poteſtatem. ib. 392.

Ex qvo factum ſit, ut pro veritatis Profeſſoribus i. e. Poetis, meri creati adulatores, paraſiti, nugatores, & ineptiſſimi verſuum concinnatores, &c. 385. conf. 391.

Poëſeos & eloqventiæ qvando inductum fuerit exilium. ibid.

Poëtæ nomen repetitum, & impetratum à Franciſco Petrarchâ. ibid. 386. 387. 389.

Petrarchæ hoc factum, & Poëtas in unum omnes qvàm acriter & acerbè perſtrinxerit Maphæus Vegius. 388.

Rationes hujus rei probabiles. 389.

Generoſi Poëtæ ſuis præmiis exeludi non debent. ibid. conf. 391.

Creatio Poëtarum ad Majeſtatem Regiam referenda. 384. 385. 389.

Poëtas creandi privilegium nonnullis Academiis conceſſum. 390.

Poëtarum nomen aliqvando inviſum. ibid. 391. 392.

Poëſin ambitu ſuo complectitur Philoſophia. ibid.

Egregia Poëtarum, titulo tantùm & nuncupatione ſuperbientium, delineatio. 388. 390.

Poëtas nullis aut mediocribus debere coli præmiis, Trajani Boccalini poſtulatum. 390. 391.

Cur ab omni immunitate excludantur? ibid.

Poëtarum commentarii exemplis imaginum, in ſcutis ſculptarum aut pictarum, pleni. 1159.

POENA. POENALIS.

An pœnæ genere differant Maj. crimen & perduellionis? 40.

An pœnæ ſubjaceat, qvi conatum in crimine Maj. habet? 59.

Criminis hujus pœna qvotuplex? 60.

In Majeſtatis crimine qvando locum inveniat pœna ordinaria vel extraordinaria? ibid.

Pœna corporalis qvænam Majeſtatem lædentibus irroganda? 63. ſeqv.

Qvomodo pœna corpori afflictiva definiatur à nonnullis? ibid.

Per pœnam gladii an omne genus ſupplicii denoteur? ibid. conf. 316.

Capitis pœna qvodvis ſupplicii genus innuit. ibid.

Num eadem ſemper pœna in perduellionis crimine ſtatuenda? 64. 846.

In proditorem patriæ pœna gladii ex qvibus principiis decernenda. ibid.

Ulteriùs pœna progredi non debet, qvàm reperitur delictum. 66. 346.

Omnium graviſſima pœna, qvod etiam ad liberos Parentum debeat extendi ſupplicium. ibid.

Apud Europæas gentes iſta pœna optimè antiqvata. 67.

An in pœnam jus Regis olim publicatum? 91.

An olim, juxta Pontificum ſtatuta, homicidii pœna, tam atroci crimini proportionata fuerit. 125.

Lipſienſium Studioſorum exemplũ. ib.

Pœna, blaſphemis indicta, & lege definita, *remiſſivè*. 137.

Contemptores verbi, & qvi cultum Dei negligunt, ex legislatoriâ poteſtate pœnæ ſubjecit Illuſtriſſimus Saxo. ibid.

Num

Num pœnâ perduellis plectendus sit filius, patrem perduellem aliqvâ re adjuvans? 139.
Ut puniantur turbantes societatem generis humani furtis, cædibus, &c. morale legis est; sed determinatio certæ alicujus pœnæ ad leges cujusqve Reip. pertinet. 144.
Cur statuatur, à pœnâ tantùm liberare Papam, qvando usum carnis tempore qvadragesimali permittit. 156.
Cogitationes sive actiones hominum internæ propter se non subjacent pœnæ & imperio humano. 158. add. 312. 316.
Ratio. ibid.
Metu pœnæ utplurimùm Legi præstatur obedientia à subditis. 165.
Legum pœnalium qvæ sit differentia? 166.
Leges hujusmodi nonnullæ solam pœnam exigunt, & nihil præcipiunt. ibid.
Exemplum à recusante Rectoris munus & sceptra Acad. ibid.
An, ubi pœna expresso jure nulla est constituta, aut mitior saltem, qvàm decuisset, decerni illa & exasperari pro re natâ possit? 180.
Vel mitigando, vel prorsùs remittendo pœnam promeritam, gratiam delinqventi Princeps facere potest. 199. Vid. AGGRATIARE.
Qvatenùs ordinaria pœna in extraordinariam mutari possit? 200.
Qvo pacto fieri possit, ut homicidium pœnâ tantùm pecuniariâ puniatur? 201.
Tres pœnarum fines facit Grotius, ut obtineat, delinqventes non esse necessariò puniendos. 205.
Pœnarum sanctio & constitutio sicut ad potestatem legislatoriam, & consequenter ad jura Majestatis pertinet, ita & illarum mitigatio. 206. 207.
Pœna major vel minor pro ratione delicti & assertæ impietatis in religionem à Majestate præstitui potest. 310.
Pœna sanguinis an olim in hæreticos sancita fuerit? 313. seqv.
Pœnæ de seditiosis hæreticis sumendæ. 314. 317.
Exemplum. ibid.
De canonicis Clericorum pœnis, suspensione scil. depositione, & degradatione, *remissivè*. 329. conf. 339.
De injungendis pœnis Ecclesiasticis, & inprimis de faciendâ excommunicatione cognitio ad qvem pertineat? 356.
Pœnâ arbitrariâ puniri potest, qvi dolo se Doctorem mentitur. 364.
Pœna seditionibus proportionata. 498.
De pœnâ violatæ pacis publicæ, 554. & eorum, qvi violatores ejusmodi non puniunt. 557. 558.
In eos, qvi militiam detrectabant, qvales pœnæ fuerint statutæ? 582.
Sub pœnâ excommunicationis præcepit Concilium Narbonense, ut Christiani ab omni cum Judæis commercio & participatione abstineant. 700.
In pœnam qvatenùs privatis negotiatione interdici possit? 706. 707.
Pœnâ legis Corneliæ tenebatur, qvi venenum necandi hominis causâ fecerat, vel habuerat. 734.

Digitized by Google

Inter pœnas Christianarum virginum, & matronarum fuit aliqvando, ut qvæ fidem abjurare nollent, inter publica scorta prostituerentur. 735.
Exempla talia, *remissivè*. ibid.
Pœnæ usurariis à Dn. JOH. GEORG. I. glor. mem. statutæ. 767. 768.
Corrumpentium mensuras pœna olim variè decreta fuit jure Romano. 777. 778.
Statuto precio, etiam pœna decernenda est in transgressores. 783.
Pœna, qvâ plus petens causa cadebat. 796. 797.
Pœna ignis decreta, rigorosa nimis, si per liqvefactionem moneta resoluta. 815.
Pœna eorum, qvi superiorum Principum numismata non ferre volunt, iisqve publico usu interdicunt. 838. 839.
De pœnis, qvibus coërceri debeant monetæ adulteratores. 841. 842. 843. 844 — 850.
Tàm aperta nullibi habetur constitutio, qvæ disertè pœnam sanciat in eum, qvi, Regali destitutus autoritate, monetam probam fabricaverit. 845. 852.
Mediocrium delictorum pœnæ qvales fuerint olim? 848.
Sive fabricatus qvis monetam adulterinam esset, sive expendisset tantùm, eadem legis Cornel. pœnâ affectus olim. 850. add. 856.
Monetarum adulteratorum pœnæ secundùm jura Imperii hodierna. 851.
Monetæ peregrinæ, qvalis sc. ab extraneo Principe, qvi Status Imperii non est, cudi solet, falsator, mitiori pœnâ punitur. 852. 853.
Pœna ignis an habeat locum in iis, qvi grossos argenteos, aut æreos, auro tingunt, &c. 853.
Et fabricantes tantùm, nec simul expendentes, & expendentes tantùm, non simul fabricantes monetam falsam, neutri vivicomburio puniri, juxta B. Carpzovium, debent; sed illi gladio seu truncatione capitis, hi verò fustigatione & relegatione perpetuâ plectendi. 855. add. 856.
Tàm severa & acerba flammarum pœna, ut delictum penè superare videatur, (unde nec Judæi eam, nisi incestis, nec Romani aliis, qvàm magis applicabant.) ibid.
Saxonibus qvid significet, zu Haut und Haar straffen? 857.
Inter arbitrarias pœnas, ut justa servetur proportio, circumstantiæ probè sunt attendendæ. 858.
Monetæ valorem qvi mutant, qvomodò puniendi? ibid. 859.
Ignis supplicio puniendi, qvi monetam publicam, & ad commercia destinatam, liqvefaciunt, & totum ejus officium invertunt. ibid.
Gravissima olim pœna decreta fuit ipsis judicibus seu rectoribus provinciarum, qvi suscepta à Republicâ sive illata qvocunqve prætextu usurparent. 964.
Ambitûs pœnâ qvomodò teneantur novum vectigal instituentes. 982. & novarum exactionum autores. 983.
Præter excommunicationem pœnam graviorem Ecclesia non habet. 984.
In pœnam commissi non incidit, qvi paratus fuit solvere vectigal, absente portitore. 999.

Digitized by Google

Eâdem pœnâ non tenentur milites ob omiſſas profeſſiones. 1001. add. 1020.
Pœnâ non profitentium merces ſuas circa vectigalia. 1020. 1021.
Publicani qvomodo puniendi? 1021. 1022. 1031.
Pœna commiſſi unde dicatur? 1024. qvando committatur. 1028. & remittatur. 1029. 1030. add. 1031. 1032. 1034. 1139.
Capitali pœnâ plectitur, qvisqvis arma ad hoſtes exportaverit, aut frumentum, aut ſales. 1027.
Per pœnam vectigalis qvid intelligendum? 1029.
Qvænam pœna juris venandi transgreſſoribus ſit decernenda? 1055. 1056.
Pœna qvænam abutentibus jumentis, ad publicum curſum deſtinatis, propoſita? 1128. 1130. add. 1132.
Pœnâ arbitrariâ coërceri poteſt inventor theſauri, ſi occultaverit, &c. 1155. 1056.

ΠΟΙΜΑΙΝΕΙΝ.

Qvomodò *ποιμαίνειν* paſcere vel regere dicantur miniſtri Eccleſiæ? 250.

POLICE.

Inſtrumenti, qvod Police hodiè vocatur, reqviſita, *remiſſivè* 650.

POLTRO.

Poltrones qvinam dicantur hodiè? 582.

ΠΟΛΥΠΑΙΔΙΑ.

Ob *πολυπαιδίαν* qvæ conceſſa fuerit olim immunitas? 900.

PONDUS.

Falſario ponderum notata. 774.
Pondus certum in nummo lege publicâ præſcribitur & determinatur. 831. 832.
Exactiſſimum pondus in qvovis nummo obſervare difficile. 832.
Qvomodò in monetâ falſum circa pondus committatur? 857. 858.

PONS.

Ad reparationem pontium qvales fieri debeant collectæ? 870. à qvibus nemo immunis. 1097. 1111. 1113
Pontes ut hîc illîc exſtruantur, ad *Principem* pertinet diſpicere. 1094.
Pontem pro lubitu ædificare, privato non licet. 1095.
Ex unico ponte bellicis temporibus ſæpè totius provinciæ calamitas provenit. ibid.
Pontes cur exſtructi? 1017.

PONTENAGIUM.

Pontenagium non debetur, ponte non ampliùs exiſtente. 1017.
Utrùm eundo per vadum evitari pontenagium à viatoribus qveat? ibid. 1018.
Pontenagium cur ſolvatur? ibid.

PONTIFEX.

Pontifex Rom. vid. Papa.

PONTIVEGIUM.

Immunis à ſolutione vectigalis ordinarii, per hoc non eſt immunis à ſolutione pontivegii. 1007. add. 1095.

PONTO.

Iniqvum vectigal, qvod pro tranſitu pontonibus faciendo exigitur tùm, qvàndo flumen congelatum. 1018.
Qvibus in legibus pontonum mentio fiat? 1095.
Pontones etiam ad regalia referuntur. ibid.
An à privatis pontones haberi poſſint? 1096.

PO-

Digitized by Google

POPULUS.

Populus, qvatenùs eligat Principem vel Miniſtrum Eccleſiæ. 32.

Populus in Eccleſiâ, civiliq; ſocietate non applicat poteſtatem perſonæ, ſed perſonam poteſtati. ibid.

Populus, qvoad imperandi poteſtatem, merè pasſivè ſe habet. 33. Id qvod illuſtratur ſimili. ibid. conf 34.

Igitur circa regimen haud qvicqvam poterit, oggannientibus licet qvibusdam *Politicis*. 35.

Superior eſt populus alter altero non poteſtate, ſed autoritate & dignitate. ibid.

Populus Iſraëliticus utut externis hoſtibus formidabilis erat, non tamen ſine amentiâ Regem diſcupiit. 86.

Orientis populos addictè admodùm gubernatos fuiſſe, Grotius docet. 87.

Populi voluntate qvando delatum eſt regnum, regni jura non poterunt alienari. 101.

Populus ſibi ipſi qvando conſtituere poſſit Rectorem ſeu Magiſtratum. 470.

An populo alicui liceat cum alio populo paciſci, ut is populus certi generis fructûs, qvi alibi non naſcuntur, ſibi ſoli vendat? 649.

Deciſio qvæſtionis hujus contra Grotium Hollandum. ibid.

An qvid populus publicis in rebus, & qvæ in patrimonio, alienare poſſit? 719.

Populus Romanus balneis & ſpectaculis deditus erat. 865.

Ad populum olim pertinentia ſua fecerunt Principes, qvi in habitudine publicâ populum repræſentant. 1076. 1077.

PORTORIUM. PORTITOR.

Portitorum qvæſtus, periodè ut fœneratorum, in odia hominum incurrunt. 975.

An inter portitores & publicanos ſit differentia? 975. 976.

Portorii vocabulum unde deductum? 998.

An ſi portitor nullus adſit, qvi vectigal exigat, propterea qvis à tali ſolutione liberetur? 999. 1000. add. 1018.

Portoria ſolvere Clericos oportet, ſi mercaturam exerceant? 1003.

Portitoris officium. 1020.

A portorio qvinam immunes? Vid. IMMUNITAS. VECTIGAL.

POSSESSIO. POSSESSORIUM.

Super poſſeſſione privilegiorum maximæ ſæpè in judiciis moventur lites. 233. 234.

Si poſſeſſorium intentandum, qvid opus facto? 237.

Adamus utrùm cum dominio etiam poſſeſſionem ſimul acceperit? 533. 534.

An, cùm integra jam ab exercitu occupata eſt provincia, poſſeſſionem Princeps illicò amittat? 592.

An ſine poſſeſſione dominium ferarum acqviri poſſit? 1045. 1046. 1049. 1050.

POSTA.

Poſtæ vocabuli natales. 1121. 1122.

Poſtæ differentia à curſu publico. ibid. 1133. 1134.

De origine poſtarum. 1122.

Poſtas dici volunt, qvòd poſiti qvaſi ſint ejus rei miniſtri. 1133.

Digitized by Google

Qvâ occasione postæ primùm institutæ fuerint? ib.1134.
Postarum necessitas & utilitas. ib.
Autor postarum qvis fuerit in Galliis? 1134.
Cur, qvæ circa postas est, potestas inter jura Majestatis referatur? ib.
Postarum præfectus à Principe constitui solet. ib.
Præfectura postarum generalis penes qvem in imperio Romano? 1135.
Depostarum jure, *remissivè*. ib.
Add. CURSUS PUBLICUS.

POSTLIMINIUM.

Cur à latronibus capto postliminium necessarium non sit? 546. 591.
In qvibus postliminium esse voluerint Romani. 593.
Postliminium in hominibus & servis etiam constitutum. ib.
Propter jus postliminii non satis tutus possessor tertius, qvi agrum ab hoste sibi comparavit. ib.

POSTULATUM.

Trajani Boccalini postulatum, poëtas mediocribus debere ornari præmiis. 382. 390.
Iniqvum prorsùs statuum qvorundam postulatum, qvo antequam in Comitiis habendis de capitibus, universum Imperium concernentibus, deliberetur, de suis specialibus causis cognoscendum esse contendum. 500.

POTESTAS.

Qvomodo Potestas eximia Majestatis nomine veniat? 3.
Potestatem absolutam & independentem non semper indicat Majestas. 4.
Vocabuli potestatis varia significatio. 6
Inter potestatem olim & Magistratum differentiam fuisse rraditur. ib.
De potestate, qvo jure Magistratui competat, Perennonii nova suspectaq; sententia. ib.
Potestatis vocabulum interdum Metonymicè acceptum pro ipsâ personâ, potestatem habente, lucem dat legi 26 ff. de pignor. ib.
Potestas suprema Majestas audit, & tanta est, qvantam nunqvam potest habere Magistratus. ib.
Per electionem aut successionem summa potestas non mutatur. 7.
Summitas potestatis ex ipso imperandi modo petenda. ib.
Potestas LIBERA dicitur Majestas, & talis, qvæ omnem coactionem respuit. 17.
Sub potestate REGENDI Majestati tribuitur eminentia. 26.
Potestas directiva & gubernativa fuisset in statu innocentiæ, etsi nullum fuisset in personas dominium. 28.
Post lapsum verò potestate coërcitivâ opus est. 29.
Summæ potestatis subjectum an rectè statuatur aliud commune, aliud proprium? 31.
Potestas imperandi qvomodo se habeat, & an alteri conferri possit? 34.
Potestas Ecclesiastica & Laica combinari possunt, non confundi. 57.
Summa potestas non penes Imperatorem tantùm, nec penes Principes & & Statûs Imperii tantùm, sed penes utrosq; collectivè sumtos. 54.

Papæ

Papæ poteſtas incredibilis. 56. 129. 251. 477. 567. 571.
Sine ſummâ aliqvâ poteſtate perfecta Reip. forma concipi non poteſt. 69.
Summæ poteſtatis tria qvaſi γνωρίσματα deprehenduntur. 82.
Qvalis ſumma poteſtas apud Iſraelitas ante Saulem? 86.
Diſtinctio poteſtatis in abſolutam & ordinariam an probanda? 44.
De poteſtate *Principis* in bonis ſubditorum propoſitiones. ib.
Qvinam Autores de poteſtate *Principum* potiſſimùm evolvendi? 97. 98.
Poteſtas legislatoria primum inter Regalia tenet locum. 110. 177. 500.
Humana jura conſtituendi poteſtas qvatenus juſta & neceſſaria. 111.
An jubendæ & tollendæ Legis ſummâ poteſtate cætera etiam Majeſtatis capita veniant, uti Bodinus opinatur? ibid.
Per Poteſtatem ferendi leges non δύναμις, ſed ἐξουσία intelligitur. 113. ſeqv. conf. 447. 502.
Poteſtatem aliqvid agendi habens, an ſtatim potentiam habeat? 114.
Exemplificatur. ib.
Senatui Romano malè tribuitur à Franciſco Conano perpetua legis condendæ poteſtas. 117. 118.
Poteſtas Magiſtratûs, qvi alterius imperio ſubjectus, precaria eſt, & ex indulgentiâ *Principis*. 118.
Etſi dependentem legis ferendæ poteſtatem habeant *Principes* Germaniæ, ea tamen tàm libera eſt, ut ab Imperatore reſcindi non poſſint conſtitutiones ab unoqvoqȝ latæ. 120.
Poteſtas legislatoria verſatur circa omnia, qvæ nec conventione, ipſum Imperantem obligante, nec lege divinâ definita ſunt. 126.
Papæ poteſtatem excedere omnem obligationem, nec adſtringi ullâ ratione poſſe, principium ex tyrannide Hildebrandinâ natum eſt. 130. add. 567. 613 vid. PAPA.
Legislatoria Dei poteſtas in populo Iſraelitico qvem præſtiterit uſum? 142.
Poteſtati νομοθετικῇ liberè verſari licet in omnibus iis, qvæ divinis legibus naturalibus, aut poſitivis nondum inveniuntur determinata. 145. 298. 323. 369.
Utrùm licitum ſit ſummæ *Poteſtati* permittere ea, qvæ divinâ lege naturali, aut poſitivâ ſunt prohibita? ib.
Nulla poteſtas Eccleſiaſtica, nudè & in ſe conſiderata, tali vi prædita eſt, ut cogere poſſit refractarios. 161.
Poteſtas diſpenſandi æqvè latè patet cum poteſtate Legislatoriâ. 186.
Adſtricta *Principis* poteſtas circa diſpenſationem in matrimonialibus. 195.
Poteſtatis diſpenſandi pars maximè illuſtris verſatur circa delicta, qvæ aliàs Jus aggratiandi vocari conſvevit. 199. Vid. AGGRATIARE.
A poteſtate *Principis* legitimationis liberorum fundamentum petendum eſt. 214. vid. LEGITIMATIO.
Poteſtas veniam ætatis concedendi competit *Principi*. 222.
Poteſtatis legislatoriæ prima cura eſſe debet circa ſacra. 242.

Digitized by Google

De poteſtate Eccleſiaſticâ internâ & externâ, & circa qvænam verſetur utraq;. 249. 250.
Qvomodò differant? 258. 259.
An utraq; hæc poteſtas ſit neceſſaria? 250.
Interna non in cogendo, ſed dirigendo conſiſtit. ib.
Externa poteſtas vim qvandam ἀναγκαστικὴν comitem habet, qvâ pro re natâ in refractarios & immorigeros posſit animadvertere. ib.
Externa num competat Principi, an Pontifici Romano? 251. add. 709.
Exuendi erant Principes poteſtate, jure ſummo ſibi competente, ut ne eſſent, qvi Pontificiæ potentiæ reſiſterent eamq; ſufflaminarent. 253.
Principibus à Papâ conceditur Eccleſiæ tantùm protectio. ib. 259.
Poteſtas, qvam Princeps circa ſacra habet, vocatur jus Patronatûs & qvidem Regium. 256. 326. 338.
Poteſtatis humanæ, aut politici Imperii non eſt, novos condere fidei articulos, aut nova inſtituere ſacramenta. 270. 312. 316.
Poteſtas circa religionem cur dicatur Architectonica? 271. 412.
Eleganter hac de re Chriſtoph. Ehemius. ib.
Qvâ poteſtate ſit utendum Principi in ipſis Conciliis? 296. 297.
Poteſtatis directivæ illuſtre exemplum. ibid.
Qvousq; ſe extendat Principis poteſtas circa religionem? 309. 310.
De hyperbolicâ poteſtate Episcopali, remiſſivè. 349.
Poteſtas qvidem clavium juris divini eſt, & miniſtris tantùm Eccleſiæ commiſſa, non poteſtatibus civilibus, ſed cùm etiam per illas injuria aliis fieri poſſit, certum eſt, ſummam poteſtatis jurisdictionem hûc qvoq; extendi. 356.
An ſuprema Pontificis, qvam cum Imperatore habeat, aſſerenda poteſtas. 363. 365. 387. 388.
Poteſtas conferendarum dignitatum Academicarum Majeſtati aſſerta. 367. 389.
Rationes. ib.
Poteſtati Principis non ita ſubjacent literæ, ut nudâ declaratione ex non docto doctum facere poſſit. 373.
Poteſtas creandi Poëtas & Notarios inter jura Maj. refertur. 382. conf. 387. 388. 389.
Cur Academiis hæc poteſtas conferendæ laurûs poëticæ non ſit conceſſa? 389. 390.
Qvi ſuam ita auget poteſtatem, ut alterum eâ exuat, aut detrahat ſalem & minuat, injurius eſt, & Chriſtiani nomine minùs dignus. 417.
Poteſtas Ducum primitùs alia non erat, qvàm Magiſtratûs alicujus ab eo, qvi τὸ κύριον tenet in Rep. 428.
Eorundem poteſtas ut plurimùm dicitur jus ſuperioritatis territorialis. 429. 488.
Vtrùm Electoribus etiam, Ducibus, & aliis Principibus Germaniæ competat poteſtas creandi nobiles? 438.
Poteſtas qvæ ſit Magiſtratuum? 444. 445. 447. 448 449. Vid. Magiſtratus.

Le-

Digitized by Google

Legislatoriam potestatem plurimi Monarchæ temperarunt. 501.
Potestas belligerandi Magistratui non competit. 547. 548.
Potestatis civilis & Ecclesiasticæ discrimen agnovit ipse Papa Nicolaus. 559. 560. add. 562.
Contrariantes Erasmi Moria convellit eleganter. 560. 561. 562.
Aburuntur monetam cudendi potestate Principes inferiores & civitates, singulares quosdam nummos cudentes, qui nec pondere nec materiâ superioris legibus respondent. 817.
Potestas indicendi, & potestas exigendi tributum, multum inter se differunt. 872.

PRÆCEDENTIA.

Præcedentia qualis olim inter Episcopos. 405.
De præcedentiâ in Comitiis sæpè nõ lis tantùm, sed jurgia etiam & graves contentiones, imò & pugnæ exortæ. 504. 505.
Add. Prærogativa. *πρεσβεία.* Sessio.

PRÆCEPTUM.

Præcepta imperandi dare, difficile est. 27.
Præceptum dicitur lex propriè dicta, quod obligandi potestatem continet. 153. 154.
Duo juris naturalis præcepta: *Suum cuiq; tribue; obedientiam præsta superiori.* 163. add. 773.
Præcepta juri aggratiandi dare, admodùm difficile est. 202.
Istam prudentiæ civilis partem, de Legationibus scil. præceptis includere, impossibile est. 518.
Ultimum decalogi præceptum quid prohibeat? ibid. 519.
Omnia gentis Judaicæ præcepta unicuique Reip. injungi non debent. 652.
Nemini licet omittere divinum præceptum, ut maximè per accidens secuturum videatur majus malum. 737.

PRÆDA.

Quid prædæ nomine propriè veniat? 587. 588 594.
Prædæ dispensandæ arbitrium cui concessum fuerit? 588.
Præda dicta, quæ fuso fugatoq; exercitu hostili post certamen occupantur, λάφυρα Græcis, quibus opponuntur *σκῦλα.* 590.

PRÆDIUM.

Per prædia, Ecclesiis magno numero concessa, incidi nervos regni jam diu animadversum fuit. 710.
Prædia clericorum utrùm immunitate gaudeant? 886.
Propter prædia, quæ possidet, onera imposita liberè subit Princeps. 895.
Triste est, res suas & prædia, ab avis & proavis accepta, sub hastâ videre expositas. 958. 961.

PRÆDO. Vid. LATRO.

PRÆFECTUS PRÆTORIO.

Cur nulla sanctio pragmatica, de publicis causis concepta, robur habuerit priùs, quàm Præfecto Prætorio insinuata, & ab eo probata fuerit? 159.

Per

Digitized by Google

Per præfectos Prætorio olim plures provinciæ in unum coactæ regebantur. 406.
Inter prærogativas Præfecti Prætorio refertur, qvòd ab ejus sententiâ nulla reliqva sit provocatio. 485.

PRÆJUDICIUM.

Præjudicium tertii. Vid. Tertius.

PRÆLATUS.

Prælati aliqvando Academiarum Deputatis locum apud se dare noluerunt. 505. 506.
An Prælatis competat jus belli? 528. 558.

PRÆLIUM.

Prælia tumultuaria an licita sint? 545.
Add. BELLUM.

PRÆMIUM. Vid. HONOR.

PRÆPOSITUS.

Qvomodo se gesserint in judicio aliqvo seculari monachus & qvidam ejus Præpositus? 543. nec Præpositus duellum offerre erubuit 544.

PRÆROGATIVA.

Per Doctoralis gradûs prærogativam multò augustiores facti fuere tituli. 370.
Maximæ sæpè de prærogativâ non inter Doctores tantùm, sed etiam inter Doctores & Licentiatos excitatæ lites. 376.
Aliqvando non gradûs prærogativa, sed senioratûs attenditur. 377.
Metropolitanorum & Patriarcharum prærogativa unde? 401. 409.
Prærogativa Præfecti Prætorio. Vid. PRÆFECTUS Prætorio.
Non in Comitiis tantùm secularibus, sed Ecclesiasticis etiam, qvæ Concilia vulgò dici solent, inter ipsas personas Ecclesiasticas, maximo sæpè cum scandalo de honoris prærogativâ pugnatum fuit. 503, 504.
Ridiculum ejusmodi contentionis exemplum. 504.
Add. Præcedentia. πρωτοκαθεδρία. Sessio.

PRÆSCRIPTIO.

Qvatenus per præscriptionem Regalia à subditis acqviri possint. 78.
De qvadrienn. præscript. Impp. Zenis & Justiniani LL. an justæ? 98.
De præscriptione contra jus commune, qvatenus ea locum inveniat. 168. 169.
Ea debet esse centenaria. 169.
Qvousqve & qvatenus valeat præscriptio adversùs Ordinationem provincialem Saxon. ibid.
Præscriptio fori competentis. 347.
Sunt plura, qvæ militibus fori præscriptionem adimunt. 460. 462. seqq.
Præscriptione qvomodo acqviratur jurisdictio? 470. 471. 472. 487.
Utrùm per præscriptionem acqviratur jus non appellandi. 487.
Per præscriptionem acqvisitum jus brasandi & vendendi cervisiam an rectè exerceant Nobiles? 680.
Præscriptione qvatenus acqviri possit jus stapulæ, *remissivè* 747. add. 743.
Num præscriptionis titulo acqviri possit jus cudendi monetam. 815. 816.
Præscriptio & consvetudo in qvo differant? 877.

Præ-

Digitized by Google

Præscriptione immemoriali acqviritur immunitas à tributis. 905. add. 904.
Qvæ sit inter præscriptionem & consvetudinem differentia? 879.
Possessio est causa proxima præscriptionis. 981.
Jus vectigalis, ut est regale, per præscriptionem acqviri non potest. 982.
Præscriptione saltem immemoriali jus venandi hodiè acqviri potest in foro Saxonico. 1047. 1048. 1061.
Extra Electoratum ex jure communi attenditur tempus præscriptionis. 1061. 1062. 1063.
An, qvi publicâ autoritate munitus est, regalia per præscriptionem immemorialem acqvirere, & potestatem cognoscendi de criminibus, in viâ publicâ commisis, præscribere possit? 1119. 1120.

PRÆSES.

Ecclesiæ ministri suo modo præsides gregis. 250.
Præses provinciæ qvis jure Romanorum fuerit? 458. qvi tamen delicta militum punire non debuit. 460. 461.
Præsidibus provinciarum qvid mandatum circa sodalitia. 497.
Apud veteres Christianos nulli præsides, nulli legum duces contra impios, sævos, truculentos Impp. &c. 550.
Provinciæ Præsidis munus circa securitatem in viis publicis præstandam. 1106. 1107.
Præsidis hujus potestas qvalis? 1116. 1117.

PRÆSIDIUM.

Per præsidia fortalitia defenduntur. 641.
Jus præsidii imponendi soli Principi competit. 643.
Præsidium cur imponatur urbi? 1103.

PRÆSTATIO.

Publicæ præstationes Professorum seculo præterito moderatiores, qvàm hac nostrâ parùm felici ætate. 688.
Qvo casu à præstatione collectæ liberari possit nemo. 873.
Vid. COLLECTA.
Canonicæ præstationes à forensibus exigi possunt. 916.
Certam & qvotannis recurrentem præstationem habent tributa. 965.
Conservare non aliter licet Rempubl., nisi pientissimæ præstationes importentur in publicum. 967.
Ab omnium vectigalium præstationibus immunis est fiscus. 1004. 1006.

PRÆTOR.

Qvatenus Prætori Majestas & qvalis tribuatur? 3.
Qvis isthic fuerit apud Romanos? ib. 1118.
An impossibile sit, Prætorem conferre alicui gradum Doctoratûs, juxta Robertum Sandersonium. 157.
Prætoris edictum, ne corrumperetur qvis in familiâ, qvousqve extensum? 519.
Prætor ad arma & rixam procedere non patiatur, qvos potest jurisdictione suâ componere? 551.

Digitized by Google

Prætoris ediétum qvomodo exponat jus retorsionis. 599.
Prætorem jus reddere etiam tùm, cùm iniqvè decernit, negari certo modo neqvit. 607. 608.
Qvalem prætor adversùs publicanos iniqvos dederit actionem? 1021.
Inter Prætoris interdicta celebre 1070.
Qvod Prætori olim licuit circa flumina, & eorum cursum conservandum, id mutatum hodiè ferè nihil est. 1082. 1083. 1088. 1089.
Prætoris interdictum an ad vias urbicas extendi possit? 1102. add. 1117.

PRECES.

Jus precum ordinandarum Principis relictũ est dispositioni. 319. 320. 321. 325.
Qvid sentiendum sit de jure primariarum precum, Imperatoribus noviter coronatis competente. 328.
Preces repulsæ ob aliqvod genus appellationis. 481.

PRECIUM.

In casu necessitatis cogi venditor, & justum precium à Magistratu præscribi potest. 666. 740. 741. 742.
Justitia precii in qvo consistat, & unde petenda sit, *remissivè*. 779. add. 961.
Qvid attendi debeat in statuendo precio? 780. 781.
Precium rebus impositum excedere venditoribus planè non licet. 783.
In monopoliis venditores plerumqve iniqvum precium rebus suis promercalibus ponunt. 790.
Solus Princeps nummo dat precium. 814.
Sicut nummi precium augetur, ita etiam cæterarum rerum precia. 820.
Precia rerum non ex affectu, nec ex nudo hominis arbitrio, sed communiter funguntur. 834.
In precio decrescere solet pecunia, crescente in qvantitate. 835.
Precium qvod dicatur justum in venditione bonorum debitoris? 960.

ΠΡΕΣΒΕΙΟΝ.

πρεσβεῖα Patriarcharum in suâ cujusq; Dioecesi variarunt. 409.
πρεσβεῖον s. τὸ κῦρος. Patriarchicum duas habuerunt partes, πρωτοδρίαν sc. & πρωτασίαν. 411.

PRESBYTER.

Presbyterorum titulus olim. 370.
Presbyteri inter tres præcipuos gradûs & ordines τῆ ἱερατικῆ καταλόγῳ fuere. 407.
Differentia inter Presbyteros & Episcopos, *remissivè*. 783.

PRIMAS.

Primas qvis inter dignitates Ecclesiasticas? 194. 407.
Concilium Primatis qvale? 295.
Primates & πρωτόθρονοι dicti. 412.

PRIMATUS.

Ex qvo fonte primatum sibi vindicare possit Papa Romanus? 413 415.
Qvo seculo radices jam egerit, & qvotidiè incrementa ceperit primatus Pontificis Rom. 419.

PRIMITIÆ.

Primitiæ à tributis & aliis oneribus civilibus liberæ. 892.

Digitized by Google

PRINCEPS.

Principis vocabulum qvem denotet in his exercitationibus? 550.

Et potestas & dignitas à Principe venit. 4.

Qvomodo Principum Majestas augeatur? 5.

Num Principes, subditis aliqvid promittentes, inferius faciant imperium? 7.

Princeps jure communi obligatur; ut privatus. 8. 24. 128. 506.

Etiam tùm Princeps obligatur, qvando cum subdito suo contrahit, & civiliter vel ex propriis legibus. 9. 506. 507.

An Princeps extra obligationem ad leges positivas sit adstrictus? ibid.

Princeps, legibus positivis se subjiciens, Majestatem non diminuit. 10. 15.

Principes jure suo in Clericos animadvertere possunt. 16, 1112. 1113.

Princeps an, & qvomodo legibus solutus dicatur, *remissivè*. 17. 18. seqq.

Princeps in Consistorio suo præsens intelligitur, atqve Principis nomine pleraq; omnia expediuntur, ejusqve præsentia omnem solennitatum defectum supplet. 20.

Laudandus est Princeps, qvi judicio, à se constituto, causam suam submittit. 24. seqv.

Principes boni, qvi Consiliariorum suorum judicio se submittunt, eos à juramenti vinculo absolvunt. 25. 507.

Illustre hujus rei Exemplum. ibid.

Princeps regimen habet, non administrationem nudam. 26. 27.

Ex *Principe* ministrum qvo pacto faciant Demagogorum patroni. ibid.

Boni & mali *Principis* characteres exponere tentârunt nonnulli, sed in ideâ saltem. 27.

Princeps qvatenus eligatur à populo. 32.

Ex odio *Principis* qvæ committi soleant. 40.

Principibus consecratæ imagines. 47.

An, inconsulto *Principe*, statuæ dejiciendæ? 49.

Principes Christiani qvatenus adorari se passi sint? ibid.

In *Principes* Germaniæ inferiores an crim. læs. Maj. committatur? 53. *remissivè*. seqv.

Qvatenus *Princeps* inferiori sive subdito jurisdictionem dicatur concedere. 77. seqv.

Principes nova sæpè sibi formant Regalia, & subditis usum eorum interdicunt. 78. add. 1143.

Mos levandi olim *Principes* creatos. 79.

An & qvando *Principi* liceat subditorum bonis uti? 89.

Filios Filiasq; subditorum in ministerium sumere eum, mirum non est. ibid.

Tenetur *Princeps*, auferens rem privati ex causâ publicæ utilitatis, ad solutionem justi precii. 89. 94. 95.

Principi etiam iniqvo obedientiam debent subditi. 92. add. 580. 581.

Utrùm *Princeps* possit aliqvem dominio rei suæ privare? 93. 94. 97. seqv.

Digitized by Google

Princeps non publicum tantùm, ſed privatum qvoqve cujusqve bonum qværere debet. 94. 99.
Principi vi J. G. & N. contrahentium conventiones reſcindere non licet. 99. 211.
Utrùm Princeps alienare poſſit principatum & jura ad eum pertinentia? 101. ſeqq.
Ut in Principe Legislatore triplex voluntas, ſic in ſubdito triplex tempus conſiderandum venit. 115.
Qvatenùs id, qvod Principi placet, legis habeat vigorem? 117.
Principes Germaniæ, qvisqve in ſuâ provinciâ, tali inſtructi ſunt poteſtate, ut juſſiones ipſorum reverà ſint & dicantur leges. 120.
Princeps, in ſuo tantùm territorio νομοθετίαν habens, extra ejus limites prorogare, & extendere eam neqvit. 136.
Principi qvid liceat circa legem poſitivam? 142.
Licere Principi interdum connivere & permittere ea, qvæ ſine magno malo emendari neqveunt, & talem permiſſionem non injuſtam eſſe, ipſa qvodammodò ratio naturalis dictitat. 146. 151.
Exemplum hujus rei. ibid.
Tenetur Princeps omnem extirpare cultum idololatricum, non tamen, ſi uno actu & habitu extirpari non poſſit, integram ſocietatem exſcindere. ibid.
Qvod poſterius ab Hiſpanis apud Indos freqventatum, & notatum ab Joſepho à Coſta, & aliis. ibid.
Num Principi liceat permittere, ut ſagæ per probam aqvæ frigidæ innocentiam ſuam manifeſtam reddant? 148. ſeqv.
Propugnantes hunc proceſſum. ibid.
Rationes, *remiſſivè*. ibid.
Princeps in indulgentiâ & veniâ criminis concedendâ, magis gratiam & benignitatem, qvàm cauſæ juſtitiam ſeqvitur. 185.
Neqve in legibus divinis, neqve in naturalibus Princeps diſpenſare poteſt. 186. vid. DISPENSATIO.
Principes Germaniæ inter gravamina, in Comitiis Norinberg. Oratori Pontif. exhibita, primum de diſpenſationum freqventiâ poſuerunt. 190.
Circa leges poſitivas diſpenſare Princeps poteſt, non tamen ſine juſtâ & legitimâ causâ. 198. 206.
Poteſtatis diſpenſandi, Principi aſſertæ, pars maximè illuſtris verſatur circa delicta, qvæ aliàs jus aggratiandi vocari conſvevit. 199. 200. vid. AGGRATIARE.
Qvid Principi liceat in non pœnalibus legibus divinis, exemplum. 201.
An Reipublicæ utilius ſit habere Principem ſeverum, qvàm lenem, & ad delicta conniventem? 202.
In pœnis dictandis Princeps non tenetur idem præcisè mortis genus ſtatuere, qvod alicui delicto præfinitum eſt; ſed ſufficit mortis ſupplicium qvalecunqve decernere. ibid.
Ratio. ibid.
A Principis poteſtate legitimationis liberorum fundamentum petendum eſt. 214. vid. LEGITIMATIO.
Utrùm Princeps legitimare poſſit filios naturales proprios? 221.

Exem-

Digitized by Google

Exemplum Friderici II. ibid.
Princeps minori tribuit jus legitimæ ætatis, & totum hoc negocium, etsi interdum mediatè, perficit. 222. 223. 224.
Ob gravissimas causas personis illustribus talem gratiam impertit. ibid.
Exempla hujusce rei. ibid.
Princeps ad rescripta personalia ita facilis esse non debet. 227.
Princeps, qvi alicui immunitatem à collectis & contributionibus concesit, ex suo ærario remissam collectam solvere tenetur. 228. add. 901.
Solent qvandoqve Principes privilegia, à prædecessoribus suis concessa, non aliter habere rata, qvàm si eadem iisdem & ipsi dedissent, ut instauratis privilegiis sibi potiùs, qvàm decessoribus, habeatur gratia. 237.
Principibus olim divinitatis qvædam opinio affingenda erat, & hinc Legislatores antiqvi deorum se uti consiliis fingebant, sed & ipsi simul sacerdotali munere qvandoqve fungebantur. 242.
Celebris in hanc rem locus Diodori Siculi. ibid.
Non infreqvens, & ferè solenne est Principibus, bellorum suorum, qvantumvis impiorum, causam prætexere Religionem. 247.
Qvatenùs Principi competat potestas Ecclesiastica externa? 249. 250. 288. 421. 422.
An rectè Principes & Magistratus seculares à curâ circa sacra excludantur à Pontificiis? 252. 265.
Princeps in suo qvisqve territorio jura Majestatis tueatur, atqve invasorem Papam, qvacunqve fieri poterit, prudentiâ & arte repellat. 253.
Soli Principi, & Majestatem in Republicâ obtinenti, potestas circa sacra externa tribuenda. 254. conf. 256. 318. 330. 338. 514. 709. 710.
Exemplum. ibid.
Qvid Princeps omnis intendere perpetuò debeat? 255.
Circa ipsas etiam ædes sacras Principi incumbit cura & inspectio. 257.
Ratione potestatis internæ Ecclesiasticæ qvid sint Principes? 259.
Exempla hanc in rem sacra. ibid.
Qvomodò Princeps circa hæreseos tolerantiam, religionis exercitium, jus reformandi, vocationem Ministrorum Ecclesiæ, &c. gerere se debeat? 262. 263. 264. 265. 269.
Ad curam Principis pertinet, ut salutaris doctrina sincerè, & sine additamentis humanis ex V. D. proponatur. 270. 271. 402.
Eâ de re ut certus & securus sit, qvibus ei sit opus? ibid.
Qvatenùs Architecti vicem in se sustineat Princeps in religionis negocio? 271.
An Principi, falsam religionem proponenti, sit parendum? 272.
Summis Principibus in conciliis convocandis prærogativa adscribitur. 279. 282. 288. 294. 339.
Exempla. 279. 280. 281. seqq.
Principis in Conciliis ipsis potestas est vel auctoritativa, vel directiva. 296. conf. 304. 305.
Peracto Concilio qvid agere Princeps habeat? 298.

Digitized by Google

Idem, si fieri potest, cautus & in Scripturis exercitatissimus, qvi decreta Conciliorum confirmaret, exoptandus. 298. 304.

Princeps, & qvivis Magistratus, seditiosos hæreticos, & scandala Ecclesiæ data, qvomodò prohibere possit? 314. 315. 317.

Exempla. ibid.

Principes & Reges fideles qvantam in iis, ad externum ordinem, decorum & disciplinam facientibus, in Ecclesiâ potestatem habeant. 318. 319. 323.

Contraria P. de Marcâ sententia examinata. 322. 323.

Auctoritati Principis qvousqve liceat vocare Pastores? 326. 327. 405.

Ad Principis potestatem & regimen spectat remotio Ministrorum. 329. nisi ex concessione etiam Patronis Laicis competat. 330 — 336.

Princeps, cùm solus omnibus non sufficiat, Judicia constituat Ecclesiastica. 338. 339. conf. 490.

Princeps provideat, ut Ecclesiastica bona debito modo administrentur. 348. 350.

Principes nutritii sunt Ecclesiæ, constituti ad muros ejus ædificandos, & ad restaurandas templi ruinas, qvíq; felicitatem suam ex eo maximè habent, qvando Ecclesiis esse licet felicibus. 350. 405. conf. 318. 421.

Ad Principem pertinet Scholarum & Academiarum cura. 360. 361. 364. & pars est Patronatûs Regii. 362.

Extra territorium suum potestas erigendi Academias Principi non competit. 363.

Principes Academicas dignitates & titulos conferendi potestatem rectè sibi retinuerunt, & Juribus Majestatis accensuere, qvin & illos ipsos tanti semper habuerunt, ut plurimi illis ornari non erubuerint. 368. 370.

Necessaria qvandoqve est Principis circa promotiones inspectio. 375.

Princeps Academiæ Patronus. 376.

Princeps partem curarum in alios transferre necesse habet, sed qvi ex Principis imperio stare & cadere possunt. 402. conf. 106. 444.

Principem esse, & civem Imperii, separata sunt. 435.

Principi Nobilium creatio asseritur, qvi tamen parcior in dignitatibus ejusmodi conferendis esse debet. 437.

Principem tantum posse in suo Principatu, qvantum Imperator in toto Imperio, in diverbium ferè abiit. 438.

Nemo, nisi qvi in eam rem à Principe fuerit constitutus, Magistratûs partes sustinere potest. 445.

Princeps, qvi constituit Magistratum, potest eundem iterum removere. 448. 456. & in jurisdictione partes suas interponere. 451.

Rationes in hanc rem. ibid.

Princeps majorem penes se retinet jurisdictionem. 452. 454. 455.

Summo Principi in suorum provincialium & vasallorum subditos illibata potestas. 454.

Princeps limitare, restringere, ampliare, & extendere pro lubitu potest jurisdictionem Magistratûs, à se constituti, &c. 457. 469. 473.

Digitized by Google

An à Principe, malè informato, ad meliùs informandum appellare liceat? 480. 481. 482.
Inter Principem & judicem inferiorem differentia. 484. add. 777.
Principes Germaniæ non simplices Magistratûs sunt, sed Domini terrarum, &c. 488.
A Principe vel omni virtute, & summâ mentis acie eximiè ornato, Consiliarii qvoq; adhibendi. 490. 491. 502. 503.
Principum gratiam aucupantes Comitia cur reprehendant? 492 add. 819.
Autore Principe Concilia celebrari debent. 497. 498. 499.
Principi & Procerum partes discernendæ. 502.
Nemo Principum omnium est, qvi jus habeat vel teruncium unum exigendi à suis, præter constitutum annuum censum, nisi populus assentiatur. 503.
Principis cura est, ut sessiones in Comitiis decreto aliqvo ordinentur. 505.
Apud Principes, qvi Papã adhuc colunt, & venerantur, Legatorum papalium valdè acciditur potestas. 515.
An Princeps, in alieno territorio delinqvens, puniri qveat? 523. 524.
Principes captivi per captivitatem Majestate exuuntur. 524.
Negotia, qvæ non nisi Principi conveniunt, sunt, bellum indicere, &c. 530. add. 1045.
Jussus & consensus Principum duella licita non facit. 541.
Principes, qvi pugnas ejusmodi privatas admiserunt, nonnunqvam à DEo graviter puniti. 542.
Inter Principes ex necessitate introductum bellum. 591.
Ratio. ib.
Non unis vicibus erratur à Principibus, cum potentiam suam & robur intuentur, bellum incipiant, planè extra necessitatem, ex sola animi libidine. 564.
Princeps infidelis an possit exui imperio propter subditos fideles? 573.
Utrùm à Principibus suis deficientes Barbari, atq; Hispaniæ Regem sibi Dominum eligentes, recipiendi, bellóq; defendendi? 575.
Principi causa belli evidens esse debet. 577. 578. add. 602. 604.
Autoritate Principis conceduntur nunntq; Repressaliæ. 602. 625.
Inconsulto Principe nec civitas urbem suam, nec civis villas aut prædia munire potest. 633. add. 631. 636. 637.
Interest Principis, ne qvicqvam à civitate aut universitate usurpetur, qvod adversus securitatem & pacem publicam facere possit. 638.
Principis interest nosse, qvi & qvot castris imponantur milites. 643.
Principi tribuendum est jus totum, qvod circa arma versatur, & hac de re copiosè, *remissivè*. 646.
Ad Principem spectat pacis conficiendæ ratio. 659.
An Princeps, pacem faciendo cum hostibus, privatorum damna, atq; injurias, ob causam belli acceptas, remittere possit? 662.
Principis est dispicere, ut negotiationibus ponatur modus. 673. 674. 692.
Principes ipsi mercaturâ rectiùs abstinent. 674. nisi singularis eorum sit intentio. ib.

Prin-

Digitized by Google

Princeps alienationem ſacrarum rerum prohibere poteſt. 708.

Sine *Principis* conſenſu nec bona Laicorum immobilia in Eccleſiam alienanda. 710.

Princeps exportationem rerum, Reip. neceſſariarum, prohibere tenetur. 722. 723. ſeqv. 726. 727.

Sic & invectionem aliarum mercium prohibere poteſt *Princeps*, ſi deteriores illis, qvibus patria terra abundat. 728.

Spectaculis & comœdiis modum ponere poterit *Princeps*. 729.

Licet *Principi* ſubditis ſuis leges veſtiarias præſcribere. 732.

Ne qvis temerè cuiq; venenum vendat, *Princeps* prohibere legibus optimis poteſt. 735.

Rectè facit *Princeps*, qvi prorsùs severâ cum animadverſione prohibet proſtibula. 738. add. 736. 737.

Cura *Principis* etiam circa tempus, qvo haberi debeant mercatus & nundinæ, verſari debet. 763.

Principes Germaniæ rectè repudiarunt luxationem Pontificis Rom., in Calendario factam. ib. add. 319.

Ad inſpectionem atq; diſpoſitionem *Principis* pertinet, ut uſurarias pravitates tollat, & uſuris ipſis certum ponat modum. 764. 767.

Facere rectè cives ſuos *Princeps* optimus faciendo docet, &c. 766.

Menſuræ etiam ad *Principis* inſpectionem referuntur. 774. 775. ut juſta ubiq; habeatur ſtatera, juſtum pondus, &c. 776. 777. 784.

Princeps, & ex ejus juſſione Magiſtratus, rerum precia definire poteſt. 779. 780. 781. 790.

Qvatenus imperio *Principis* ſubjecta ſint cambia? 785.

Optimè fecerit *Princeps*, ſi omnia in univerſum pacta, ad monopolium inducendum facientia, prohibeat. 787. & ipſe monopoliis abſtineat. 790.

Princeps cur debitoribus ſubvenire ſoleat per reſcripta moratoria? 791. 792. 793. 794. 795.

Solus *Princeps* & formam nummo dat & precium. 814. 838.

Ut integra & illibata ſervetur moneta, ad *Principis* curam ſpectat. 825. vid. Moneta, & add. 839. 841.

Ad eleemoſynas faciendas qvatenus cogere poſſit *Princeps*. 867.

Non alii, qvàm *Principi*, competit jus collectandi. 871. 874. niſi in caſu neceſſitatis Magiſtratui. 872. 873.

Principi bonis Clericorum patrimonialibus etiam extraordinaria onera imponere licet. 889. add. 886. 887. 888.

Piè tamen facit *Princeps*, qvi Clericos ab omnibus omninò oneribus immunes reddit. 890.

Princeps facere poterit, ut omnia in univerſum prædia ſint tributaria. 895.

Utut immunis ſit *Princeps* à tributis, propter prædia tamen, qvæ poſſidet onera ſponte ſubit. ib.

Exempla hanc in rem. ib.

Ad *Principem* ſpectat largitio immunitatum. 896. 1005.

Digitized by Google

Principes qvandoq; infensi res aut minùs benigni saltem sunt literis & literatis. 897.
Bonos Principes ex suis reditibus tantum detrahere solent, qvantum immunitas civium, à se concessa, reliqvis damno esse possit, &c. 902.
Principes pecuniis acerbè conqvirendis, semper plus invidiæ sibi, qvàm virium addiderunt. 929.
Nec vel Christianum, vel æqvum aut justum est, depauperatis subditis, & vastatâ provinciâ, Principem pristinos suos reditûs exigere. 649.
Principem tributis defraudare gravius est peccatum vulgari furto. 954.
Qvid Principes obtinuerint Germaniæ suis exactionibus per militarem manum? 964.
Plurimæ Principi sunt opus expensæ, 966. 967. add. 969. 970.
Princeps, qvi gravius tributum accepit, qvàm causa efflagitat, an in conscientiâ ad restitutionem ejus, qvod nimium est, teneatur. 969.
Principi vel tributa exsolvenda, vel certi reditûs assignandi, ut habeat, unde secundùm rationem dignitatis suæ vivat. ib. 970.
Principum luxus notatus. 971. 972.
Principi vectigal debetur. 976. 977.
Princeps tenetur præstare securitatem in portubus, &c. propter vectigalia. 995. 996. 997. 998. add. 1013. 1033. 1034.
Princeps novum telonium instituendo alterius jura ne violet. 996.
Ad Principem spectant viæ publicæ. 997. 1017.
Utrùm Principi liceat locum, vectigalibus recipiendis destinatum, mutare? 1015. 1016.
Principibus viris omnium maximè convenit venatio. 1044. 1045.
An sibi solis jus venandi vindicare qveant? 1045. 1046 1047.
Princeps potest circa modum acqvirendi, ex jure gentium provenientem, aliqvid statuere, & legem civilem impedire, ut capienti fera capta non acqviratur. 1051.
Princeps potest dominii acqvisitionem, subditis suis competentem, lege positivâ antevertere, & statuere, ut jus occupandi res, qvæ sunt nullius, sibi soli comperat. 1052.
Apud Principes si nimium fuerit venandi studium, sæpè degenerat in pessimam prurigi nem. 1053.
Exempla ibidem. 1054.
Principes juris venationis tenacissimi plerumq;, nec violari id à qvoqvâ subditorum facilè patiuntur 1055.
An Princeps violatoribus suæ legis ultimum supplicium irrogare possit? ib. 1056.
De hac qvæstione plura, *remissivè*. 1057.
Principis circa aqvæ ductûs prohibitio vel permissio qvalis? 1068.
Principes sibi vindicare cœperunt omne id, qvod populo olim competiit. 1076. & in habitudine publicâ populum repræsentant. 1077.
Principi circa navigationem competit jus prohibendi. 1079. add. 1070. 1071.
Sine permissione Principis molendina non extruenda. 1084. 1085. 1089.
Principi competit jus præscribendi ar-

Digitized by Google

chitectis, qvousq; & qvatenus ædes cujusq; extrui debeant, & qvantum plateis relinqvendum sit spacium, &c 1102.
Principi integrum est qvovis tempore utilitatis publicæ causâ viam hactenus tritam omittere, aliamq; novam per agros subditorum suorum constituere, sic tamen ut illis damnum resarciatur. 1104.
Exqvibus de Principis ingenio & qvalitatibus judicandum sit. 1106.
Cur ad Principes hodiè potestas illa, qvæ circa postas est, referatur? 1134.
Principes nimii aliqvando fuerunt in rerum metallicarum studio. 1137.
Principes jamdiu in metalli fodinis jus aliqvod sibi vindicarunt. 1141. 1142.
An à Principe fodiendorum retinendorumq; thesaurorum facultas etiam in suo impetrari debeat? 1152. Vid. THESAURUS.

PRIVILEGIUM.

An privilegia, ab Antecessore data, successor revocare possit? 105. 1q. & 236. *remissivè*.
Privilegium Academiæ Lipsiensi circa pœnam homicidii furtiq; à Papâ concessum. 125. 126.
De ejus justitiâ, ib.

Privilegia circa jus hospitandi, & hoc ipsum prohibendi qvatenus requirantur. 169. 170.
Privilegium qvid sit? 226.

Privilegium, constitutio personalis & jus singulare differunt. 226. 227.
Privilegia cur ex LL. XII. Tabb. prohibita? ib.
Jura pupillorum, militum, studiosorum, Clericorum, piæ causæ, dotis creditorum qvorundam dicuntur privilegia. ib.
De usu vocabuli privilegii Ecclesiastico, *remissivè*. 228.
Omnia privilegia sine præjudicio tertii concedenda. ib. 788.
Privilegia qvatenus latè aut strictè accipienda. 229.
Probè ante omnia attendendus est tenor privilegii, qvippè qvi pervertitur sæpè & præter verborum significationem, & ultra metas extenditur. ib.
Exemplum. ib.
Per concessionem privilegii Princeps juri suo non ita renunciat, qvò minùs in re simili eo uti qveat. 232.
Exemplum hujus rei ib.
Privilegia plerumq; odium excitant apud eos, adversus qvos impetrata fuerunt. 233. add. 901.
Qvaliter in judiciis vel impugnari vel propugnari soleat privilegium, illustre exemplum. ib.
Nulla magis in judiciis impugnantur privilegia, qvàm illa, qvæ decoqvendâ & vendendâ cerevisiâ civitatibus, aut aliis universitatibus concessa fuerunt, aut concedi sæpenumerò adhuc solent. 234.
Privilegia civitatum eò extendi non debent, ut qvis alius cum familiâ suâ prohiberi qveat qvò minus re sua fruatur. ib.
Exemplum hujus rei. ib.
Divisiones privilegiorum, & unde c

Digitized by Google

ſtet de eorum realitate & perſonalitate. 235. *remiſſivè.*

Utrùm, qvod ſemel conceſſum eſt, revocari iterum poſſit privilegium? ib. 236. 901.

Qvod alia privilegia ſint conventionalia & titulata; alia compenſatoria & remuneratoria; alia deniq; merè gratuita, liberalia vel benefica, *Dd.* diſtingvunt. ib.

Ex his qvæ revocari poſſint, qvæ minùs. ibidem.

Privilegii collatio an & qvatenus vim habeat donationis? 236.

Si qvo caſu privilegium vergere non ad damnum modò aliqvod, ſed ad perniciem publicã, &c. tunc non tàm revocari id privilegium poteſt, qvàm declarari, id non ultrà locum habere. 237. conf. 364. 365. 901. 902.

Privilegiorum confirmatio, ut iteretur à ſucceſſore, ſemper neceſſarium non eſt. ib.

Pro conſervando privilegio qvæ competant actiones tùm reales, tùm perſonales? ib.

An privilegium vim legis habeat? 238.

Poſtqvam ad *Impp.* rerum ſumma devoluta eſt, liberaliùs dari cœperunt privilegia. ib.

An privilegio & indultu Papæ competat jus primariarum precum. 328. 329. 330.

De privilegiis Miniſtrorum Eccleſiæ modernis, *remiſſivè.* 348.

Certis privilegiis gaudent Academiæ. 362.

Privilegia, à Pontifice Academiæ conceſſa, Principis ſubjacent imperio. 364. 365.

Privilegiis Nobilium gaudent Doctores. 369.

Profeſſores Academiarum, indignum promoventes, privilegiis exui, puniri, & ita creatus privilegiis Dd. gaudere neqvit. 372.

An à Comitibus *Palatinis* promoti *Dd.* privilegiis exuendi? ib.

Privilegia, tùm Academiis, tùm Comitibus *Palatinis* conceſſa, qvibus poteſtas creandi Baccalaureos diſertis verbis inſerta. 381.

Privilegium Francisci Petrarchæ, primi poſt excuſſam barbariem *Poëtæ.* 386. 387.

Poëtas creandi privilegium nonnullis Academiis conceſſum. 390.

Qvæ ratio, qvòd *Poëtæ* ab omni privilegio excludantur. 391. 392.

Auſtriacæ domûs privilegia, *remiſſivè.* 430.

Peculiari privilegio jus nobilitandi Auſtriacis conceſſum. 438.

Ignobiles Tricaſſini cur nobilitatis privilegiis fruerentur. 441.

An etiam in formâ privilegii concedatur jurisdictio? 451.

Privilegium militare qvando ceſſare dicatur. 460. 465. 466. add. 1001.

Qvatenus fori privilegium militibus competere debeat, ab Legislatoribns expectandum. 462.

Multa & perampla privilegia conceſſa ſunt illis, qvi bonis artibus & literis operam navant, &c. 465.

Privilegium de non appellando qvatenus ſubdito concedi poſſit. 485. 486.

Saxonicum de non appellando privilegium utrùm locum relinqvat

Digitized by Google

supplicationi & deductioni nullitalis. 487. 488.

Privilegium qvousqi Legatis concessum. 512.

Nec propter privilegia, parentibus data, filii veteranorum immunes à militiâ erant. 581.

An inviolabilitatis privilegium ad Commissarium extendendum? 613.

Privilegium Studiosorum & ad nundinas euntium unde sit? 615.

Non gaudere privilegio Nobilium, illi si se immisceant mercantiis, non magis, qvàm Clerici, si se rebus secularibus immisceant, privilegio Clericorum. 675.

Privilegium conditionale circa frumentum exportandum qvando intelligatur. 724.

Privilegia Stapularum Dordracensium. 744.

Privilegii Stapulæ qvæ sint causa impulsiva Passaviensium. 747.

Privilegia & immunitates, qvibus hodiè insigniuntur Nundinæ, non ab alio, qvàm à Principe dari poterant. 749. 750.

Inter privilegia nundinalia primum & præcipuum est, qvòd mercatores toto eo tempore pro debitis convenirl aut arestari neqveant. 751.

Privilegium de non arestando nam etiam in alio loco obtineat? 751. 753.

Rationes huic sententiæ obstantes. 753. 754.

Privilegium circa nundinas, Lipsiensibus datum, qvo bona, mercatui destinata, aresto onerare non licet. 794.

Privilegium jure Saxonico fundatum de jure habent singulæ civitates, ne infra milliare circum circa habeatur vinum, &c. 755. 756. 757. add. 760. 761.

Privilegium, personæ mysticæ tributum, pro reali habetur. 761.

Qvousq; privilegiis circa monopolia utendum. 788.

Privilegia typographis vel bibliopolis & pharmacopæis qvâ ratione concessa? 789.

Industria personæ, ubi privilegio alicui causam dedit, privilegium illud ad hæredes non extenditur. 804.

Monetam cudendi qvi privilegia habet, Imperiali conformem cudi faciat. 816. 817.

Privilegium & lex qvatenus distinguantur. 876. 877.

Ecclesiæ Ecclesiasticarumq; personarum privilegiis qvousqve favere liceat? 890.

Privilegia illustriora qvando Professoribus data. 896.

Privilegiis olim amplissimis donati fuerunt Advocati. 899.

Qvandoq; per privilegium conceditur immunitas. 901. Vid. IMMUNITAS.

Ratissimè istiusmodi privilegia concedenda; nec vergere debent in perniciem & damnum aliorum; ibid. & talia stricte sunt explicanda. 903. conf. 909. 934.

Privilegium immunitatis amittitur per unicum actum directò ei contrarium. 906. add. 946.

Qvantiscunq; privilegiis muniti, qvando non exempti sint. 907. 912. 933.

Digitized by Google

Privilegium prælationis, qvod propter tributa fisco competit, ubi fundatum sit? 958. add. 956.
In Privilegio Dogoberti, qvod super mercatu S. Dionysii promulgavit, qvæ legantur barbara vectigalium nomina. 986.
In illis, qvæ fisco inferri moris est, nulla privatis concedi debent privilegia. 1001.
Inauditum antea seculis omnibus, Episcopi privilegia de venationibus ferarum ab Imperatore petentis, exemplum. 1060.
Privilegiũ intelligi debet, ne illi, qvi jus anterius habuit, damnum inferatur. 1090.
Privilegiũ de pontibus, *remissivè*. 1095.
Inter privilegia, Com. Palatinis concessa, sæpè aliqvid de insignium usu invenitur. 1162. add. 1167.
Privilegii singularis nomine usum ceræ tubræ hodiè exsertis verbis concedere solent Impp. 1167. 1168.

PROBA.

Num liceat Principi permittere, ut sagæ per probam frigidæ aqvæ innocentiam suam manifestam reddant? 148. seqv.

PROCERES IMP.

Utrùm circa leges ferendas adhibendũ sit Principi consilium Procerum, 500.
In hoc negotio, qvæ Procerum Imperii sint partes? 502.

Add. ORDO. STATUS.

PROCESSIO.

In consecratione templorum processiones aliqvando & aliæ honestæ atqve piæ ceremoniæ factæ sunt adhibitæ. 158.

PROCURATOR.

Per procuratores, qvos campiones vocabant, in duello litigantes experiri poterant partes. 542.
Procurator ad agendum etiam cum liberâ & generali administratione transigere non potest vel pacisci. 660.

ΠΡΟΕΔΡΙΑ.

Προεδρία & dignitas Rom. Imperatoris, qvâ reliqvis Europæ Principibus præfertur, unde & qvando sit orta? 77.
De προεδρία & ordine inter Doctores & Licentiatos. 367. 376.
Προεδρία pars τῦ νόμου & juris Patriarchici. 411.

Add. PRÆROGATIVA.

PROFESSIO.

Professio bonorum in modo colligandi cur necessaria? 937.
Utrùm salvâ conscientiâ exigi sub juramento & præstari possit professio bonorum? 940. 942.
Ad professionem bonorum faciendam omnes per publicum programma citandi. 941.
Qvaliter professio istiusmodi facienda? 947.
Professio mercium. Vid. MERX.

PROFESSOR.

In terris Evangelicis hodiè Professores pariter & Studiosi jure gaudent personarum Ecclesiasticarum. 366.
Professores Academiarum indignum promotione admittentes puniendi, *remissivè*. 372.
Pro veritatis Professoribus i. e. Poetis qvandoq; meri adulatores creati. 385.
De liberalium Studiorum Professoribus oratio D. Antonini Pii, *remissivè*. 499.

Digitized by Google

Professoribus in Academiis an cauponariam exercere liceat? 688. 689.
Professoribus immunitates à collectis, qvas cupiunt, non invidendæ. 896. 897. seqv.

PROHIBERE. PROHIBITIO.

Prohibitionis causæ, ne qvis exercitus provinciam ingrediatur. 568. 569. 576. 577.
Venditio frumenti in herbâ prohibita, 725. 726. Rationes ejus rei. ibid.
Prohibitio purpuræ & auratarum & sericarum paragaudarum, auro intertextarum viris tantùm facta. 731. 732. Vid. VESTIS.
De prohibitione cupressi. 732, 733. mercatuum, qvalem ad 15. usqve milliaria impetravit Lipsia. 750. venationis. 1050. 1051.

PROMISSIO.

Promissiones, etiam jurejurando firmatæ, Majestatem non diminuunt. 7. 8. 15.
Neq; promissiones, qvæ exercitium actûs inhibent, nec qvæ directè facultatem ipsam petunt, superiorem faciunt illum, cui facta est promissio. 8.
Qvod illustratur exemplo. ibid.
Principis promissio gignit obligationem. ibid.
Promissio, qvæ stipulata manu fit, in vicem jurisjurandi, parùm differt à promissione juratâ. 942.

PROPORTIO.

Proportio auri ad argentum circa tempora Constantini M. 834.
An liberum sit Principis voluntati determinare proportiones? 835.
Qvalis proportio, Arithmetica, an Geometrica, qvævè justitiæ particularis species, commutativa an distributiva in ratione & modo collectandi observanda? 934. 935. 936.
Justa semper in casu necessitatis cur observari non possit proportio? 949.
Ad proportionem facultatum cujusq; fieri debent collectæ. 951. add. 936. 940. 968.
Proportio molis aqvæ ad molem terræ comparata, *remissivè*. 992.
Proportio, qvæ est inter culpam & pœnam negligi non debet. 1055.

PROPRIETAS.

An, secundùm Dd. placita, ab initio proprietas fuerit omninò nulla, & qvando cœperit proprietas rerum? 531. seqq.

PROPUGNACULUM.

Num ex usu Reipubl. sit, propugnaculis civitates munitas esse? 631.
Add. FORTALITIUM.

PROSTIBULUM.

Romæ permittuntur meretricum prostibula. 151. Vid. Meretrix.

ΠΡΟΣΚΥΝΗΣΙΣ.

Imagines Imppp. cultas religiosâ προσκυνήσει adoratas fuisse. 48.
Ad προσκύνησιν exhibendam non tantùm ex fece Romuli, sed & Megistanes selecti. 49.
An προσκύνησις ullum in se habeat vitium? ibid.

ΠΡΟΣΩΠΟΛΗΨΙΑ.

Προσωπολήψίας notam evitare vix potest, qvi condemnando alterum alterum sine causâ absolvit. 200.

PRO

Digitized by Google

PROVINCIA.

Complexus multarum simul provinciarum in Notitiâ Imperii, & passim in Constitutionibus qvo nomine veniat? 406.

Qvousqve ex *l. 10. C. de edif. privat.* per provincias aliqvot murali ambitu fundos proprios vallare licuerit. 633. 634. seqv.

Nulla provincia sibi tàm sufficiens, ut non aliqvando alterius ope & auxilio indigeat. 647.

PROVOCATIO.

Vid. APPELLATIO.

PUBLICANUS.

Publicani qvinam dicti? 974.

Publicani & peccatores pro synonymis & interdum pari cum gentilibus conditione habiti. 975.

Inter publicanum & portitorem qvæ sit differentia? 975. 976. 983.

Publicanorum pœna. 984.

Jure Svevico constitutum, anteqvàm porrò liceat ire, excitari clarâ voce publicanum. 999.

Interest publicani, si ex ipsis mercibus vectigal solvatur, ut Reipubl. satisfiat, & ipse suam conditionem faciat meliorem. 1013.

Publicanorum stationes qvomodò dictæ? 1014.

Ut publicanus transgredientem, qvi merces vehit, moneat, aut instruat, necesse non est. 1019.

Actiones adversùs publicanorum fraudes qvæ? ibid. 1021. add. 1031.

Publicanorum loco circa fodinas qvinam habiti? 1139.

PUBLICARE.

Publicare viam qvid sit? 1103.

PURGATIO.

Purgatio vulgaris qvid? 542.

PURPURA.

Purpura in totum exempta fuit commercio privatorum. 730.

Cur sibi solis purpuram adscripserint Impp.? 731. 1166.

PUTEUS.

Ad reficiendum puteum communem qvatenùs teneatur aliqvis? 1017.

Ratio hujus rei. 1018.

PYXIS.

De pyxide nauticâ. 274. 990. 994.

Q.

QVERCUS.

A Qvibus exscindi prohibitæ qvercûs? 727.

QVÆSTOR.

Qvæstores olim, Candidati Principis dicti, orationes Impp. recitârunt. 495.

QVÆSTUS.

A qvæstibus, ex commerciis redundantibus, Principes rectiùs abstinent. 674.

Qvi qvæstûs faciendi causâ merces emit, ut vendat, mercator ille demum. 679.

Nefarium commercium, qvo ex publicis scortationibus, &c. qvæstus qværitur. 735. 736. 737.

Plerorumq; negotiatorum vita ad qvæstum adornata est. 770.

De pharmacopolarum qvæstu, cui fibula injecta per constitutionem. 781.

Qvi-

Digitized by Google

Qvinam maximè ex alienis dispendiis qvæstui suo inhient? 787.

R.

RATIHABITIO.

Sive ratihabitio *Principis* antecedat, sive seqvatur, non minorem autoritatem habebunt statuta municipalia, qvàm ipsæ constitutiones regiæ. 119.

RATIO.

Ratio statûs qvatenùs sustineri non possit? 89.

Ratio statûs mutari potest, & totâ die mutatur. 128.

Recta ratio perpetuò sibi constans. 134.

Ratio qvatenùs forma & anima qvasi legis? 164.

Ratione cessante, an cesset obligatio? ibid.

Utut omni rationi adversa videatur doctrina Christiana, societatem civilem non tollit. 246. 247.

Ratio obligandi, qvæ decretis Patrum competit, unde sit petenda? 307.

RATIONALIS.

Rationalis qvis dictus aliqvando? 184.

RECESSUS.

Recessû comitialis privilegium aliqvod, Acad. Lipsiens. datum, prorsùs sustulit. 126.

RECTOR.

Rectorem Lipsiensem cur olim Clericum esse oportuerit? 125.

Rectoris Academici munus recusans qvid solvere teneatur ex lege? 166.

Ministri Ecclesiæ suo modo rectores gregis dicti. 250.

Rectoris habitus passim per omnes Europæ Academias qvid denotet? 366.

Vacante Magistratu, qvousqve liceat Decurionum collegio constituere rectorem civitatis. 469. 470.

Rector Scholarum. vid. MAGISTER.

REGALE.

Regalia unde dicantur? 72. & variæ, qvoad vocabuli hujus etymon, hallucinationes. ibid.

Regalium definitio. 74. 77.

Qvibus competant Regalia? 76. seqv.

Qvatenus Regalia à subditis per præscriptionem acqviri possint? 78.

Utrùm jura Regalia sine Majestatis titulo consistere possint? vel: An etiam sine juribus regalibus regalis dignitas esse possit? ibid.

Regalia competunt illicò post Majestatem adeptam. ibid.

Numerus Regalium incertus, utut operosi sint Interpr. in eo. 80.

Inter Regalia relatum olim atramentum, qvo usi Impp. in subscriptionibus literarum. 81. add. 1167.

Ratio hujus instituti. ibid.

Regalium summa genera, de qvibus varia variorum disputatio. ibid.

Potissima sunt, leges condere, magistratûs constituere, & bellum indicere. 82.

Regalia alia, qvatenùs Majestati in respectu ad pares, alia in respectu ad subditos competant. ibid. 517.

Regalia dividuntur in majora & minora, vel, ut alii, in personalia & fiscalia. 83. conf. 438.

Majora qvibus nominibus insigniantur. ibid.

Re-

Digitized by Google

Regalia majora & minora sæpè confunduntur. 84.
Regale majus vel minus dicitur ita à fine, qvatenûs vel Majestas ipsa, vel præcipuè fiscus inde sibi consulit. ibid.
Inter Regalia primum locum tenet potestas legislatoria. 110.
Regalium disqviparantiæ & æqviparantiæ qvæ sit differentia? 111.
Inter Regalia jure optimo refertur liberorum legitimatio. 214.
Modi qvidam legitimandi inter ea non referendi. 216. vid. LEGITIMATIO.
Ad Regalia pertinet jus creandi Doctores, Licentiatos, Magistros, Baccalaureos, &c. 367.
Ad Regalia majora rectè refertur Magistrorum creatio. 380.
Nihil habere Regalium creationem Baccalaureorum, Hieron. Treutlero visum fuit, cui contradicit Bachovius. 381.
An potestas conferendi lauream poëticam inter Regalia relata? 382. 387. 388.
Creatio Notariorum qvare inter Regalia referatur? 382. 392. 395.
Vocatio Ministrorum verbi ad Regalia non refertur. 405.
Regalibus minoribus non contenti Duces, majora etiam involârunt. 429.
Principes Germaniæ proportione qvâdam Regalia habent. 488.
An ad Regalia majora pertineat jus mittendi Legatos? 512.
Qvibus civitatibus Regalia denegari negariq; non debeant. 115. 116.
Jure belli nullum ferè majus regale inveniri, dicit Bodinus. 549.
Monetam cudendi potestas inter Regalia refertur. 813. 814. 815.
Id regale per alios ne exerceant Principes. 840.
De jure collectandi, ut est Regale, sive uti inter partes Majestatis potestativas refertur. 871.
Id sicubi inferiori competat, pro regali non est habendum. ibid.
Cur inter regalia referatur jus indicendi vectigalia? 977.
Qvod ex his rebus vel ex concessione vel præscriptione acqvisitum est, non habet formam regalium. 980. 982.
Emolumenta, qvæ ex regali percipiuntur, ab ipso regali planè diversa sunt. ibid. 981.
Inter regalia referuntur flumina. 995. 1076. 1077. 1088.
Etiam pontes pontonesq; referuntur ad regalia. 1094. 1095.
De viis disponendi jus cur inter regalia referatur? 1103. 1106.
An per præscriptionem immemorialem regalia acqviri possint? 1119. 1120.
Inter regalia & fodinæ relatæ. 1141. 1143.
In regalibus constituendis atqve determinandis nunqvam adeò adstricta fuit potestas Principis, ut non augere eadem, ampliare, &c. qveat. 1142.

REGERE. REGIMEN.

Ad evitanda complura incommoda, externo qvodam regimine opus est. 248.
Absqve qvo si fuerit in Ecclesiâ, nova qvotidiè, ut apud Britannos contingit nunc, exsurgent nomina Brovvnistarum, Separatistarum, &c. ibid.

Ad regimen dictum & potestas externa & interna requiritur. 250.
Regere suo modo & Ministri Ecclesiæ dicuntur. ibid.
Externum regimen, quale Papa sibi vendicat, non minùs in Ecclesiasticis perperam administratum iri, si ûni id omne committatur, quàm futurum sit in politicis, &c. 253.
Utcunque forma regiminis Ecclesiastici exerceri atque integra conservari possit sine ullo contactu potestatis Laicæ; non tamen potest forma politici regiminis exerceri & conservari sine jurisdictione aliquâ circa sacra, &c. 254.
Regimine Imperantium non sunt soluti subditi, si vel maximè falsam proposuerint religionem. 272.

Sub Episcopo plures πρεσβυτέρους, ad exemplum regiminis civilis, ubi plures provinciæ per Præfectos Prætorio & eorum vicarios regebantur. 295.
Omne regimen politicum in viris literatis occupatur. 367.
Politicum non tantùm regimen suas exerit dignitates, & Imperii fimbrias, sed Ecclesia etiam plurimas tales hactenùs recepit. 402.
Provinciæ olim politico regimine per Præfectos Prætorio, & eorum vicarios; Ecclesiastico autem per Patriarchas regebantur. 406. 412.

Monarchicum Ecclesiæ regimen cui competat? 418.
Frustrà sunt, qui ad leges Romanorum, &c. hodiernum regimen examinant. 425.
Sine regimine universitas conservari nequit. 470.
Quid sub specie regiminis Ecclesiastici sibi vindicent Pontifices Rom.? 514.

REGNUM.

Regnum unde æstimari debeat, quotnè civitates tale constituant? 73. 74.
Quâ de causâ Bohemia aliquando Regni nomine indigna judicata fuerit? ibid.
Regnum, populi voluntate delatũ, cum juribus suis alienari non potest. 101.
Regnum CHRISTI, ad quod ministerium verbi pertinet, ab mundi hujus regimine planè est distinctum. 405.
Regno Gallorum nascenti penè coætaneus Comitiorum generalium usus. 493.
Absque mutuâ Regnorum inter se reverentiâ Rempubl. sartam tectam conservare difficile est. 517.
Ratione Regnorum Siciliæ & Neapolis legatio decernitur ab Hispaniarum Rege ad Pontificem recens creatum. 530.

RELEGATIO. RELEGATUS.

Utrùm Nobilis, vel alius Magistratus inferior, merum habens imperium, relegationem sine consensu Principis in mulctam convertere possit pecuniariam? 206. 208. 209.
Relegatus ex Academiâ rectè ab eâdem recipitur & restituitur. 210.
Relegatio, &c. quatenùs juris venandi transgressoribus sufficiat. 1055. 1056.

RELIGIO.

Religio Gentilium videtur ex dæmonum magisterio provenisse, qui lapi-

des, ſtatuas & imagines occupârunt, extorum fibras animarunt, avium volatus gubernârunt, & divinationis gratiâ intra ipſa animalia occultari ſæpiſsimè conſveverunt. 243.

Iſta Religio tàm firmas etiamnùm inter plurimas nationes egit radices, ut extirpari, veritate licet cogente, poſſit admodùm difficulter. ibid.

Peſsimum Religionis genus, qvo Arimanium olim Perſæ, Græci Cacodæmonas, Vejoves Latini, & nunc qvoqve Indorum orientalium pars maxima ipſum humani generis hoſtem, Diabolum, magnâ ſuperſtitione venerantur & obſervant. ibid.

Contemtæ religionis vindices pleræqve jam olim extitere gentes, cumprimis verò Athenienſes, &c. 244.

Exempla, inprimis Apoſtoli Pauli, qvi ex hoc uno capite, qvod novorum dæmoniorum videretur eſſe annunciator, ad Areopagum fuit protractus, &c. ibid.

Religio cum prudentiâ civili & ratione humanâ non convenit. 245. ſq.

Religionis noſtræ veritas longisſimè non ſolùm à falſitate aliarum, ſed ſtudio qvoqve & induſtriâ ſapientiæ humanæ, &c. ſeparanda. ibid.

Non eſt, qvòd ad civilem beatitatem rationi ubiqve conformis reqviratur Religio. 247.

Chriſtiana religio multò fortiùs operatur in animis tùm ſubditorum, tùm Imperantium, &c. qvàm omnis Gentilium ſuperſtitio. ibid.

Religio qvatenùs ad Rempublicam faciat? ibid.

Uſus Religionis genuinus & abuſus. ib.

Religionem ideò confictam eſſe, ut ſubditi faciliùs in officio continerentur, non defuerunt, qvi crediderunt, Philoſophi. 248.

Per edicta, qvæ de religione promulgat Princeps, non gignitur nova Religio, nec fit religio divina, certa, &c. 249. 250.

Religionis in Rempublicam introductione, & alterius reformatione vel ejectione potisſimùm abſolvitur Eccleſiaſtica poteſtas. 249. 260.

In benè firmatâ Religione potisſima Reipubl. pars conſiſtit. 254.

Qvatenùs ſpecioſo Religionis nomine totum ordinem politicum invertat Princeps. 255.

Optanda qvidem una ubiqve inter Chriſtianos religio, ſed ob tantam, qvæ hodiè eſt, rupturam vix ſperanda. 261. 262.

De diverſitate religionum qverela cujusdam apud Chryſoſtomum. ibid. conf. 275.

Unicam tantùm, *qvantum fieri poteſt*, religionem in Imperio ſuo admittere tenetur Majeſtas civilis. ibid. 269.

Ratio hujus rei. ibid.

Liberum Religionis exercitium in Imperio Roman. poſt diuturnum illud, & ſangvinolentum bellum Germ. toleratur. 263. 264. 266.

Qvoad illud qvomodo conventum fuerit? ibid. 265.

De infantibus eorum, qvi diverſam à territorii Domino Religionem profitentur, extra territorium baptizandis, exemplum. 264.

Ex dissidio in Religione qvæ resultent mala in Rep. & domo? 269.
Religio à Principe qvæ fovenda sit, & subditis proponenda? ibid.
Vera Religio qvænam sit? 270.
Ad veræ religionis tutelam DEUS Imperia ordinavit. ibid.
Falsa religio, à Principe proposita, non magis recipienda, qvàm si abstinendum ab alendo parente per impietatem jusserit. 272.
Religio qvæcunqz an saluti æternæ sit accommoda? ibid.
Ex omnibus religionibus mixturam admittentium propugnantiumqve Princeps H. Grotius. ibid. 273.
In Erasmo Roterodamo qvomodo Lutherus istam facilitatem improbaverit. 273.
An Pontificiorum cum Reformatis in causâ Religionis conciliatio sit speranda? 274.
Diversas Religiones qvi conciliare præsumserit, laterem lavabit. 275.
Circa Religionem qvousqve se extendat Principis potestas? 309.
Ad Religionem an qvis cogendus? 310. 317.
Hac de re Jac. Aug. Thuani judicium. 311. 312. 313.
Cura vel exercitium Religionis ad jus territoriale pertinet. 329. 330.
Religionis prætextu qvomodo hæreditates caperint Clerici. 349.
Qvibus coloribus atqve pigmentis Julianus Christianam Religionem extingvere & subvertere intenderit? 374.
Tenerrima res Religio. 402.
Ab omni Christianâ Religione alieni inter Pontificios Moralistæ. 539. 540. 541.
Tàm fallax scilicet hodiè nomen Religionis, ut DEUS, pietas, cultus divinus in speciem prætexantur. 564. 565. add. 247. 263.
Propagatio Religionis an sit justus titulus, ut qvis invadere possit alterius provinciam? 570. 573.
An in causâ Religionis bella assistere liceat alterius Principis subditis? 572. 573.
Paganismus & Muhammedanismus Religioni non Christianæ tantùm, sed naturali etiam repugnat. 652.
Ut Christianæ Religioni incrementa accedere patiantur, infidelium indoles non est. 654.
Religionis lucrum qvale? 684.
In commerciis cum Judæis permittendis respectus ad religionem involvitur. 702.
Religionis contemtu nonnulli faciles ad jurandum. 938.

REMEDIUM.

Magistris monetalibus remedium qvid sit? 832.
Remedio isti qvatenus aliud remedium qvæsitum fuerit, cum multis abusibus & fraudibus contaminaretur? ibid.

REMISSIO.

Remissiones militum ad Ducem an necessariæ sint hodiè, vel an judex domicilii, ubi reus est deprehensus, ad remissionem sit obstrictus? 465.

REMOVERE. REMOTIO.

Præsentare Ecclesiæ ministrum potest Patronus, eundem removere non potest. 320. 329.

Remotio ministrorum ad Principis curam spectat. 318.

Ex concessione Principis jus removendi ministros Ecclesiæ jam inde ex superiore seculo sibi assertum voluit civitas Lipsiensis. 330.

De lite, super istâ potestate motâ, sententia definitiva. ibid. seqv.

De remotione hac tali ministrorum Ecclesiæ & Scholarum plura. 333. 334. 336. 337. 339.

REPRESSALIÆ.

Repressaliæ jure retorsionis concedi possunt. 600. add. 605. 611. 626.

Inter Batavos atqve Britannos cum alternis utriusq; populi damnis Repressaliæ fuerunt exercitæ. ibid.

Repressaliæ unde dicantur? ibid.

Qvousq; cum Repressaliis conveniat clarigatio? 601. 603. 604.

In qvibus differant Repressaliæ & pignorationes. 602.

Repressaliarum definitio. ibid.

Repressaliæ qvædam belli species & circumspectè exercendæ. 603. 604. 605. 606. 612. 621. 622.

Repressaliarum jus unde deducatur? 603

Cur dicantur esse juris gentium? ibid.

Repressaliarum causa efficiens qvis sit? contra dissentientem Bodinum. 604.

Causa impulsiva Repressaliarum duplex, alia ex parte læsi. 605. alia ex parte adversæ Reipubl. justitiam denegantis. 606. add. 610.

Materia Repressaliarum sive objectum sunt homines, & res sive bona. 611.

An homines rectè per Repressalias capi possint? ibid. 612. 619.

In Repressaliis servari proportio debet inter damnum & reparationem. 612. 616. 617. 618.

A Repressaliis qvinam excipiantur? 612. 613. 614. 623. 624.

Qvi Repressalias exercet, repressaliatorum famam aut vitam attentare non debet. 615. 617.

Forma Repressaliarum in qvibus consistat? 615.

In executione Repressaliarum tria maximè observanda. 616. 617.

Finis Repressaliarum. 617.

Repressaliarum effectus. 618.

In personis qvatenus Repressaliæ exerceri possint. 619. add. 611. 612. 613. 614.

De justitiâ Repressaliarum, ab aliis impugnatâ, ab aliis demonstratâ. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625.

De invectivis, qvibus perstringuntur Repressaliæ, *remissivè*. 620.

Subtilis earundem subest æqvitas, juxta Grotium. ibid.

Per Repressalias hoc non agitur, ut puniatur qvis propter delictum alterius, sed ut sapere discat, qvi in jure reddendo negligens fuit, &c. 622.

Fieri debent Repressaliæ autoritate Principis adversùs extraneos. 625.

Utrùm Principes & Status Imp. Rom. adversùs se invicem jure Repressaliarum uti possint? 625.

Qvâ actione Repressaliatus experiri debeat? 626. 627.

Repressaliæ ex gentium jure sunt, & inter gentes exerceri possunt. 627.

Inter affinia Repressaliarum qva-

tenus referri possint commissiones? 629.

Vid. PIGNORATIO.

RES.

Inter Res indifferentes qvæ sit differentia? 19.

Inter res sacras recensentur donaria, divinis usibus dicata, &c. 46.

An rei fiscalis emptor, sive qvi ex munificentiâ aut liberalitate Imperatoris rem fiscalem accepit, conveniri debeat? 98.

Inter res impossibiles distinctio qvæ sit, juxta Rob. Sandersonium. 156.

Ad impossibiles res qvatenus etiam difficiles referantur. 157.

In rebus sacris qvomodo plurima ad lapsum prostent offendicula. 248.

De rebus sacris leges sancire potestatem Laicam, nefas esse ineptiunt papicolæ. 252.

An inter res spirituales, vel qvæ spiritualibus sunt annexæ, referendum sit jus patronatûs. 256.

Ex Impp. Christianis pependerunt res Ecclesiasticæ. 288.

Res mobiles qvatenus acqvirantur bello? 587. 591.

Res, ab hostibus capta, qvando verè dici possit acqvisita. 590. 592.

An qvis rem, ab hostibus sibi ablatam, & Titio venditam, etiam absq; precii refusione reposcere valeat? 594.

Res indifferens est mercatura, & ex se nec bona nec mala, &c. 672. 677.

Qvænam de rebus sacris, sanctis & religiosis, bonisq; Ecclesiæ Principi statuendi sit potestas? 708.

Utrùm & qvatenus ob rem spiritualem pecuniam accipere liceat? 717.

Inter res corporales refertur pecunia. 822.

Inter res communes & publicas distinctio, utrarumq; natura per exempla exposita. 987.

Res communes valdè ambiguè dictæ. 988.

Qvæ res immunes fiant à vectigalibus? 1007. 1008. 1009. 1010.

Inter res notoriè immunes, & illas, de qvarum libertate ambigitur, Dd. distinctio. 1020.

Inter res communes qvomodo relata litora? 1070.

RESCRIPTUM.

Rescripta Principum sacræ leges dicuntur, & divinæ jussiones. 142.

Exempla rescriptorum nonnulla. 208. 330. 376. 481. 633. 768.

Rescripta, qvibus aliqvis restituitur, strictè sunt explicanda. 210.

Ad rescripta personalia Princeps ita facilis esse non debet. 227. add. 804.

Cur gratioso rescripto munire debitores calamitosos placuerit Principibus? 792. 793.

Horum rescriptorum synonyma. ibid.

Cur moratoria seu dilatoria dicantur rescripta. ibid.

De rescriptorum talium justitiâ. ib 793.

Qvibus debitoribus rescripta moratoria concedenda? 794. 797. 800.

An olim non obtinuerit invitis creditoribus rescriptum Principis moratorium? 795. 796.

Ubi mentio fiat in LL. rescripti moratorii, earûdemq; explicatio. 796. 797.

Qvousq; rescripta moratoria se extendere debeant? 798.

Ut rescripta moratoria valeant, à debitore reqviritur fidejussio idonea. 799.

For-

Forma reſcripti moratorii, in aulâ Saxonicâ Elector. uſitata. 800.
Effectus reſcripti moratorii. ibid.
Caſus aliqvi, qvibus reſcripti conceſſi nulla eſt efficacia. 801.
De horum plurium exceptionibus, *remiſſivè*. 802.
Utrùm per qvinqvennalia reſcripta ſiſtatur curſus uſurarum? 802 803.
Principalis qvinqvennalium finis. 803.
Utrùm reſcripta moratoria nõ ipſi tantùm debitori principali, ſed etiam fidejuſſoribus ejus proſint? ibid. 804.
Reſcripta ſua circa vectigalia cur valere noluerit Valentinianus Sen. Imp. 1000. 1001

RESERVATUM.

Reſervata qvædam in Reſcripto Principali circa delicta Clericorum. 333.
In Rom. Imperio jus poſtarum inter reſervata Imperatoris referri ſolet. 1135.

RESPONSUM.

Integra JCtorum Collegia ſuper iisdem actis diverſiſſima & planè contraria interdum edunt reſponſa. 176.
Varia Variorum JCtorum reſponſa. Vid. paſſim.

RESPUBLICA.

An qvævis Reip. forma civitati cuivis aptari poſſit? 29.
Reipublicæ ſtatum evertunt, qvicunqꝫ Principes exuere Majeſtate tentant. 30. ſeqv.
An qvoad ſtatum Reipubl. Monarchicum aut Democraticum inter Maj & perduellionis crimen differentia ſtatuenda? 40. ſeqv.
Reſpublica, Principe non ſalvo, ſalva non poterit eſſe. 41.
Ex qvo principio Reſpubl. mixta negetur & oppugnetur? 69. 72.
Perfecta Reip. forma ſine ſummâ poteſtate concipi non poteſt. ibid.
Etiam parvam Rempubl. Majeſtatis jura habere aſſeritur. 77.
Qvicqvid circa Reip. ſummam venire ſolet in diſqviſitionem, ad duo revocari poterunt. 82.
Nulla facilè Reſp. invenitur, qvæ alterius non indigeat ſive opibus, ſive fructibus, ſive auxilio. ibid.
Hebræorum Reſpubl. non malè θεοκρατία appellatur. 86. 87.
Reſpubl. ſine Conſiliariis, miniſtris Regiis, militibus, officialibus, &c. ſuſtineri non poteſt. 89.
Reſpubl. libera qvænam ſit? 117.
Formâ Reipubl. mutatâ, & in Monarchiam converſâ, id, qvod Principi placuit, legis habet vigorem. ib.
Status Reipubl. democraticæ, qvalis fuit Romanus ante Impp. æqvabilitatem civium reqvirebat. 227. 238.
In qvo potiſſima Reipubl. firmandæ pars conſiſtat? 254.
Si qvando inevitabilis politiæ & Reipubl. mutatio timenda ex hæreſi, qvid Principi occipiendum? 262. 265.
Ut Reſpubl. beata ſit & tranqvilla, qvæ Principis prima ſit cura? 327.
Intereſt Reipubl. non in fide tantùm verâ, ſed etiam moribus, civitati conformibus, juventutem informari. 360
Reipubl. intereſt, ut delicta puniantur. 399.
An Reipubl. magis proficua ſit omnimoda civium æqvalitas, qvàm Imperantium ordo & cæterorum ſubjectio? 401.

Null.

Nulla, etiam inter barbaras nationes, datur Resp. qvæ sine imperio diu consistere possit. 402. conf. 425.
Respubl. Ecclesiastica ad normam civilis administrata. 406.
In Republ. mixtâ Majestas inter plures dividitur. 425.
Pristina Reipubl. forma haud parùm hodiè mutata. ib. 1117.
In laxiore Republ. haberi felicitas civilis aliter non potest, nisi imperium per plures, veluti canales, diffundatur. 444.
In Republ., qvantulacunq; ea sit, unq ut agat omnia ipse, impossibile est. 490.
De Reip. statu & conditione qvandoq; se accuratiùs erudiri patiatur Princeps. 491.
Reip. nomine qvandoq; municipia veniunt. 522.
Securitas Reip. qvando violetur. 525. 526.
Potissima Reip. salus in securitate consistit. 585.
Alteram Remp. ex qvâ damnũ venit, necesse non est, ut qvis bello impetat, usq; dum spes est, restitũi id alia viâ posse, qvod ablatum est. 599 600.
Executio Repressaliarum toti Reip. non minùs periculosa esse potest, qvàm indictio belli. 616.
Resp. denegans justitiam, càusam suam facit, perinde ut judex litem suam facit malè judicando, &c. 621.
Dum inter se colliduntur Respubl. qvæ jura sese exterant? 631.
Utrùm ex usu Reip. sit propugnaculis civitates munitas esse? 631. 632. 633.
Contrariæ rationes inibi, & qvæstionis affirmationem stabilientes. ib.
Interest Reip. ne promiscuè omnibus negotiandi licentia detur. 673.
Unaqvævis Resp. cavere potest, ne Judæi recipiantur. 699. 701.
In majorem Reip. utilitatem interdicitur negotiatio omnibus, qvi non sunt in collegio mercatorum. 707.
Reip. salo pro suprema lege habenda 721.
Qvibus Resp. carere neqvit, exportati meritò prohibentur. 726. add. 722. 724. 727. 728.
Sic & qvibus depauperari potest Resp. prohibentur invehi. 728.
Reip. interest, propter communem necessitatem, & ad avertendam inopiam venditorũ avaritiam coërceri. 779.
Reip pestis sunt monopolitæ. 787
Ut inter cives justus & adæqvatus & uniformis monetæ observetur valor, Reip. interest. 813.
Ne ex re monetariâ Resp. aliqvid capiat detrimenti, studeat Princeps. 839.
Reip. nervi in tributorum causâ consistunt. 864. add. 953. 955 957. 958.
Reip. salus in hoc consistit, ut per mutua & æqvalia onera ex proportione omnes conserventur. 928. 929 934.
Reip. etiam actio personalis adversùs debitorem competit. 956.
Ut Respubl. perpetua haberet subsidia, tributa ab initio fuerunt constituta. 965. 966 967.
Reipubl. interest definiri tempus, ordinem, modum navigandi inter ipsos subditos 1079.
Qvanta Reip per postas sperari liceat emolumenta. 1133.
Interest Reip. ut metalla & marmora, sub terrâ abscondita, eruantur. 1140.

RESTI-

RESTITUTIO.
Restitutio adversùs pœnam & infamiam à Principe expectanda. 209.
Restitutio talis qvotuplex ? 210.
Restitutio gratiæ vel generalis vel specialis, & utraq; qvid præstet? ib.
Restitutio concessa per viam justitiæ pingviùs succurrit, qvàm gratiosa restitutio. 212.
RETORSIO.
Jure retorsionis repressaliæ concedi possunt. 600.
Jus retorsionis qvid sit? 611.
REVISIO.
Qvid differant revisio & supplicatio, *remissivè*. 487.
REX.
Qvænam Regis in regno suo superioritas? 7. conf. 31.
Reges Hispaniæ, & Galliæ non usqveqvaq; admittunt conatûs Pontif. Rom. 16. 17.
Hanc in rem cit. ib. lectu digna.
Anglorum Regicidarum defensores qvo pacto ex Rege ministrum faciant. 27. conf. 31.
Spartam Regis rudimentum non molle comitatur. ib.
Regibus ante, qvàm ad suam tutelam pervenerint, Curatores constituuntur. 30.
In Regem Rom., vivo adhuc Imperatore, an Crim. Maj. commissum? 53.
Regis nomen aliqvando odiosum. 73.
Reges Ægyptiorũ, Athenienſiũ, Parthorũ qvomodo communiter dicti? ib.
Imperatores appellatos interdũ Reges, testimoniis constat, *remissivè*; & Regũ filii Reges dicti, filiæq; Reginæ. ib.
In Oriente qvinam Regum nomine venerint? 74.
Mos levandi olim Reges creatos. 79.
Rex Israelitarum qvâ ratione Deus unicè & solùm fuerit? ib.
Qvo nomine & Moses Rex eorũ dicatur? ib.
An prudenter Israelitæ Regẽ, & qvidem talem, qvalem vicinæ habebant nationes, sibi præfici postulaverint? ib. seqv.
Qvid Hebræorum Regi ad evitandum luxũ non licuerit, ex mente Rabb. ? 90.
Utrùm Regibus Hebræorum verbera inflicta? ibid. & ob qvæ delicta? 91.
Judæi futuro Regi, ut Resp. salva esset, facultates suas elargiri tenebantur. ib.
Regis Philippi Francorum Augusti factũ circa legitimationem liberorum divortiumq; notabile. 218. 219. seqv.
Regem in temporalibus superiorem agnoscere neminem Innocentius in decretali professus est. ib.
Galliæ Angliæq; Reges, ab Imp. Sigismundo salutati, ut suos ad concilium œcumenicum ablegarent. 294.
Num laudabilis sit constantia Regum Hispaniæ, qvod nunqvam se adduci passi sint, ut ad componendas seditiones in Belgicis provinciis conscientiæ libertatem concederent? 310.
De pristinis Francorum Regibus, qvomodo dignitates Ecclesiasticas contulerint, &c. *remissivè*. 327.
Robertus, Rex Siciliæ, qvo doctior eo tempore nemo fuit, cum Petrarchâ instituit examen per integrum triduum 387.
Rex Regum aliqvando dictus Imperator Romanus. 425.
Reges impares Ducibus qvandoq; 428.

Multi Reges, etiam qvi sangvinis jure succedunt, Reges sunt nomine magis, qvàm imperio. 550.
Erga Reges & Henricũ II. Angliæ & Hispanorum qvàm liberalis fuerit Papa in re qvidem alienâ. 573.
Galliarum Rex Franciscus I. qvo jure Turcas adversùs Christianum orbem excitaverit? 651. 653. 654.
Regis Galliæ institutum circa mercaturam qvale nunc sit? 675.
Henricus II Rex Galliæ. tibialia serica primus in sororis suæ festivitate nuptiali induit. 732.
Rex Neapolitanus, Ferdinandus, qvale encomium, qvòd monopolium exercuerat, retulerit, *remúsivè*. 791.

RIGOR.

Rigor juris in legum interpretatione qvando locum obtineat. 180.
Præferendus rigor est, si de voluntate Principis constet certò. 171. 181.
Rigor qvando sit temperandus? 190.

RIPA.

Riparum usus qvo jure publicus sit? 1064. 1073. 1074.
Ripa fluminis continens. 1067.
Ripæ qvalitas. 1072.
Riparum litorumq; conditio. 1073.

RITUS.

Ritus creandi Doctores qvando invaluerit? 368.
Gentibus propè omnibus commune semper in ordinum & collegiorum cooptationibus ritũ aliqvem adhibere, tanqvá novi honoris insigne. 369.

Add. CEREMONIA. MOS.

RIVUS.

Rivus à flumine qvatenus differat. 1065. & an publicus sit? 1066.

ROMA. ROMANUS.

Utrùm lex pontificia, Romæ tantùm promulgata, obliget etiam reliqvas provincias? 109. 122.
Romæ permittuntur mereticum prostibula, secundũ Sanderson. 151. add. 736.
Roma irreconciliabilis Josephi Halli qvid demonstret? 274.
Romani olim agros, ex hostibus captos, solebant aut totos publicare aut certum iis vectigal imponere. 586.
Romani in gratiam civium suorũ, præter jus gentiũ, multa constituerunt. 591.
In qvibus postliminium esse voluerint Romani? 593.
A Romanis armorum genere facilè superabantur Barbari. 706.
Apud Romanos obedientia & observatio haud paulò religiosior, aut legum severior executio. 724.
Qvæ pelles olim apud Romanos fuerint in usu? 728.
In Romanorum nundinis qvid internundinum? 749.
Cur Romanis aliqvando fœnerari nullo modo licuerit? 764.
Veteribus Romanis triumviri monetales erant. 814.
De Romanorum nummis. 827.
Romanorum promptitudo in tributis conferendis. 953.
Flos eqvitum Romanorum publicanorum ordine continebatur. 974.
Qvæ à Romanis exterarum gentiũ Legatis immunitas concessa? 1003.
Spectaculum horrendum Romanis tamen jucundum. 1041.
Primores inter Romanos qvomodo circa viarũ exstructiones se gesserint? 1113. 1114.

SACRA.

S.

SACRA.

Circa Sacra prima legislatoriæ potestatis cura esse debet. 242.
Optima de his Theodos. & Valentin. verba. ibid.
Sacra & divina si contemnere licet, contemnere licebit & Principem. ibid.
Sacra externa & peregrina apud Romanos prohibita. 244.
Omnem circa sacra curam soli Pontifici Romano vindicare jurenè an injuriâ soleant Pontificii? 252.
Sacra tractare qvòd publico Magistratûs officio non conveniat, iidem asserunt. ibid.
Cura illa circa sacra & potestatem externam Principi cuiqve summo ex vi ipsâ Majestatis, &c. competit. 254. 329. 330.
Exemplum. ibid.
Sacrorum Antistites multum potestatis plerumqve tenent apud suos auditores. 327.

SACRAMENTUM.

De Sacramento militum. 582. 583.

SACRILEGIUM. SACRILEGŪS.

Majestatis crimen sacrilegio proximum vocatur. 38.
Sacrilegi dicti, qvi debitos Principibus honores negarent. 43.
Qvi divinæ legis sanctitatem aut nesciendo omittunt, aut negligendo violant, & offendunt, sacrilegium committunt. 142.
Sunt, qvi subtili reverentiâ tenti, nec verum sacramentum præstare patiantur. 938.
Pro sacrilegis in jure habentur, qvi Principum constitutiones violant, & contemnunt. ibid.
Sacrilegi olim ex consvetudine etiam ab Ecclesiastico judice puniri poterant. 344.
Sacrilegii instar est, dubitare, an is dignus sit Magistratu, qvem elegerit Imperator? 456.
An Sacrilegium committat, qvi injuriâ afficit Legatum? 524.
Sacrilegii criminis reqvisita, *remissivè*. ib.

SAGA.

Num liceat Principi permittere, ut sagæ per probā aqvæ frigidæ innocentiam suam manifestam reddant. 148 - 150.

SAL. SALINA.

Inter res, hostibus subvehi prohibitas, & sales referuntur. 720. 722.
Ratio prohibitionis hujus. 721.
Sal & salsamenta ex mercibus fuerunt, qvæ ad stapulam pertinebant. 746.
Sal mineralium principium. 1136.
Salinarum Austriacarum reditûs. 1144.

SALARIUM.

Salarium qvale pendatur hodiè Professoribus? 688.
Ad salaria, ministris Eccles. debita, conferre tenentur parochiani omnes. 867.
Salarium Consiliariorum, &c. satius est augere, qvàm integrum ordinem muneribus patrimonialibo eximere. 896.
An, si Professores salaria habeant, ad alendam familiam sufficientia, eorum patrimonialia ab omni tributo libera esse debeant? 897. 898.

SALUS.

Salutem universitatis qvi non vult, parū abest, qvin hostis Reip. dici possit. ib.
In negotiis publicis semper respectus habendus ad salutem communē. 930. 931.

Digitized by Google

SALUTATIO. SALUTATOR.

Salutatores, per qvos ad Principem adorandum admisſi olim. 49.

Salutatio Principis qvomodo facta? ib.

SANCTIO.

Nulla ſanctio pragmatica, de publicis cauſis concepta, robur habuit priùs, qvâ Præfecto Prætorio inſinuata. 159.

Sanctiones de hæreticis explicatæ. 317.

De ſanctione legum Eccleſiaſticarum, *remiſſivè*. 339.

Sanctione pragmaticâ honorari præcepit Juſtinianus patriæ ſuæ Antiſtitem. 409. (Constitutio.

Sanctio de pace publicâ. 553. 554. add.

SANCTUS.

Qvare ſancti dicantur Legati? 525.

Sanctum unde & qvid ſit? ibid.

SARACENI.

An nulla cum Saracenis commercia exercenda? 703. 704.

Bella cum Saracenis feliciter geſta. 704. add. Muhammedanus. Turca.

SCANDALUM.

Non ſolùm in ſcandalum puſillorum, ſed & majorum, à Romanâ curiâ tàm largæ, imò omninò diſſolutæ diſpenſationes profectæ. 191.

Propter publicum ſcandalum relegatio decreta. 208.

Ne Eccleſiæ ſcandalum propter hæreſin præbeatur, Majeſtas prohibere poteſt. 314. 315.

In cauſis Eccleſiaſticis prudenter audiuntur Theologi, ne qvid ſtatuatur fortè, qvod ſcandalum aliqvod ex ſe pariat. 322.

Maximo ſæpè cum ſcandalo, inter ipſas etiam perſonas Eccleſiaſticas, de honoris prærogativâ pugnatū fuit. 504.

Exemplum riſu excipiendum. ibid.

Cavendū miniſtris Eccleſiæ aſſiduè eſt, ne abnormi actionum ſuarū normâ ſcandalum Eccleſiæ præbeant. 1058.

SCARAMUSÆ.

Prælia tumultuaria, qvæ ſcaramuſæ, Scharmützel/ vulgò appellantur, an probanda? 545.

SCEPTICUS.

Adversùs Scepticos qvid ſcripſerit B. Lutherus? 174.

SCHOLA.

Ad jura Epiſcopalia refertur cura Schorum trivialium & oppidanarum. 360.

Et triviales & privatæ Scholæ Superintendentis inſpectioni ſubjectæ. ib. 361.

Variè & freqventer in jure Scholarum fit mentio ſc. eqvitum & peditum, ſcriniariorum, Palatinæ, ſilentiariorum, ſocietatis ſacrarum largitionum, domeſticorum, militum. ibid.

Cur Julianus ſuo voluerit arbitrio reſervatum, qvos vellet ſcientiarum præfici ſcholis? 374.

Magiſtri & Rectores ſcholarum iisdem cum Clericis immunitatibus gaudent. (894.

SCHOLASTICUS.

Scholaſtici qvinam dicti in primitivâ Eccleſiâ? 358. 359.

Paſſim hodiè reperiuntur Dd. qvi docendi, & ſcholaſtici, qvi docere poſſunt. 371.

SCRIBA.

Scribarum officio qvandoqȝ functi Notarii. 395. idqȝ qvale fuerit, ſecundùm Caſſiodorum. 399.

SCRIPTURA.

Demagogi, Scripturæ autoritate in partes vocatâ, multa pro libertate, plura adversùs Principum loqvuntur imperia. 86.

Scriptura ſola medium ordinarium & neceſſarium avertendi hæreſes. 277.

Scripturæ propter seipsam, Conciliis propter Scripturam creditur. 291.
Et Episcopi per Scripturas, in qvibus sunt δωατοὶ, & Laici, per Episcopos seu Theologos de sententiâ Scripturæ informati, suffragia sua in Conciliis ferre possunt. 298.
In Scripturis exercitatissimus, si fieri posset, exoptandus Princeps. ib. 299.
In Conciliis Patrum norma semper fuit adhibita Scriptura sacra. 301. 305.
Idiota in Concilio Nicæno Sophistam ex Scripturis convicit & convertit. 304.

SCRIPULUS.

Scripulus qvid? 1141.

SECRETARIUS.

Secretarii in Curiis qvandoqve dicuntur Notarii. 397.

SECTA. (res. 269.
Sectæ hodiè inter Christianos qvamplu-
Cui sectæ addictus fuerit Vincentius Lirinensis, *remissivè*. 299.
Rectiùs juventuti & Reip. suæ consuluisse putantur Athenienses, si uni alicui & meliori Philosophorum sectæ liberè docendi facultatem concessissent. 361.

SECULUM.

De vitiis & moribus seculi, qvæ contigerint, vid. VITIUM.

SECURITAS.

Qvi Legatos offendit, securitatem Reip. vehementer lacessit. 525. add. 613.
Inter privatos nemo est, qvi non cupiat securitatem. 632.
Securitas civitatis à Principe attenda. 638. 639. add. 640. 643 995. 997. 1006. 1035. 1103. 1106. 1107.

SENATOR.

Senatores urbis Romæ suas olim habuerunt immunitates. 896. 903. add. 904.

SENATUSCONSULTUM.

De Senatus Consultis. 172.
Principum orationes qvandoqve Senatûs consulta dictæ fuerunt. 495. 496.

SENIORATUS.

In Collegiis aliqvando non gradûs prærogativa, sed Senioratûs attẽditur. 377.

SENTENTIA.

Sententia in eum pronunciata, qvi contumelioſiùs in picturam Christi conspuisset. 51. in Thalassiarcham & Heroem incomparabilem. 61.
Cavendum est qvandoq;, ne nimis credduli simus in lectione sententiarum, à Dd. in decisionibus suis allegatarũ. 174.
Exemplum hanc in rem. ibid.
An sententia, contra juris rigorem lata, valere debeat? 180.
Ne sententia impingat in justitiam naturalem, qvid facto opus sit? ibid.
Sententia Principis, inter partes litigantes data, an vim legis habeat? 182.
Dissentientium circa hanc rem, additâ explicatione, conciliatio. ibid.
In sententiis JCtorum ad jus aggratiandi sæpè habetur respectus, & ex certis causis reservatur. 203.
Memorabile ejus rei exemplum. ibid.
A sententiâ, ad rescriptum Principis latâ, appellari potest. 481.
A sententiis latis per judices ordinarios potest appellari ad eundem judicem, mutato tamen Adsessore. 482.
A sententiâ Præfecti Prætorio qvatenùs nulla reliqva sit provocatio. 485.
Sententia judicis, iniqvè pronunciantis, vel ψεύδους est, vel ἀδίκου. 608.
Utriusqve exempla. ibid.
Sententia ipso jure nulla est, si per fordes aliter, aut si per gratiam, sive in

Digitized by Google

gratiam alterius partis judex judicet. 609. (610.
De sententiâ injustâ & nullâ, *remissivè*.
Per sententiam, qvæ nulla est, nondum denegata dici potest justitia, qvoad supereſt remedium Appellationis. ib.
Exempla. ibid. 611.

SEPULCHRUM. SEPULTURA.

An pro sepulturâ pecunia danda, accipienda, immò exigenda sit? 714. 716.
Sepulchra fermè apud nos extra commercium non sunt. 717.

SERICUM.

An privatis sericum emere liceuerit? 732. add. VESTIS.

SERVUS.

Servi publici olim qvi? 393. 394. 395.
Concupiscere servum, juxta ultimum Decalogi præceptum, qvid sit, & corrumpere? 518. 519.
Qvi servum alienum recipit, tenetur qvoqve de servo corrupto. 575.
Servis, qvi tamen dominis obtemperare tenentur, jus civile non ignoscit, si ad mandatum dominorum commiserint ea, qvæ atrocitatem facinoris vel sceleris habent. 580.
Servi, adulterinam monetam facientis, pœna. 845. 847. 848.
Servorum ministerium qvatenùs victûs nomine contineatur? 1008.

SESSIO.

De sessione qvantæ lites, jurgia, contentionesq; & pugnæ ortæ. 503. 504.
Vid. PRÆCEDENTIA.

SEVERITAS.

Ex severitate nimiâ in statutis & decretis Ecclesiasticis schisma sæpè aut hæresis exorta. 189.
Isthanc circa monitum Augustini. ibid.
Severitas qvatenùs in Principe & laudanda & culpanda. 203.
Interdum detrahendum aliqvid est severitati, ut majoribus malis sanandis sincera charitas subveniat. 266.

SIGILLUM.

Sigilla an hæreditaria fuerint? 1160.
Sigillum qvando primùm sibi adsciverint viri nobiles. ibid.
An cuivis promiscuè cujusvis coloris cerâ in imprimendo sigillo uti liceat? 1166.
De adpensione sigillorum. 1169. (1166.
In sigillorum materiâ qvæ fuerit differentia? ibid.
Qvæ sigilla Patriarchæ in decretis suis adpenderint? 1170.
Diversimodè facta sigilli impressio. 1171.

SIMONIA.

Ne Simonia commissa dicatur, qvas fraudes confingant Pontificii? 715.
Canonistæ multa fingunt spiritualia, aut spiritualibus annexa, in qvibus facilis in Simoniam lapsus. 717.
Simoniæ descriptio. 718.
Ex mente Canonistarum tanta Pontificis Rom. potentia, ut etiam de Simoniâ dispensare possit. 719.

SOCIETAS.

Societas civilis unde orta? 28.
An sine imperio consistere possit societas? ibid.
Societas civilis à Majestate regitur AD FINEM PROPOSITUM. 29.
Integras firmare & retinere potest societates civiles, ineptæ & vanæ superstitionis, sed benè cn. congestæ vis. 245.
Utut omni rationi adversa videatur doctrina Christiana, societatem tamen civilem non tollit, sed imò, si penitiùs inspiciatur, confirmat potiùs. 246. 247

Qvod-

Qvodnam societatis civilis sit vinculum? 248. 269.
Finis societatis civilis repugnat, si penes alium, qvàm penes Principem cura religionis suprema sit. 254.
Societas civilis consistere non potest, nisi persvasi sint cives, esse aliqvod Numen omnipotens. 309.
In qvalibet societate & imperans & parens ut suis qvisqve partibus fungatur, à naturâ videtur institutum, 401. 402.
Exemplum hujus rei. Ibid.
Unde tanta societas in Hanseaticis civitatibus coierit? 526.
An societatem mercatoriam Christiano homini inire liceat cum Judæo? 701. 702. 703.
Societas non sine officiorum commutatione erit, nec commutatio sine æqvalitate, nec æqvalitas sine communi mensurâ. 809.
Exemplum hujus rei. ibid.
Non ex duobus medicis societas fit, id est, non ex uno tantùm genere hominum, &c. 836.
Iniqvissimum genus societatis, qvam etiam leoninam appellant, si alter lucrum tantùm, alter damnum sentiat. 928.

SOLENNIA. SOLENNITAS.

An solennitates, qvas Leges præscribunt, Legislatorem obligent? 19.
Principis præsentia supplet omnem solennitatum defectum. 20.
Imagines, Impp. dicatæ, non sine solennitate erigebantur. 46. seqv.
Inter solennia Principatûs fuit levatio in scutum, &c. 79.
Solennia legitimationis liberorum per Principis rescriptum. 216.
Qvænam solennitas in veniâ ætatis observanda? 224.
Solennitates in templorum consecratione qvænam olim adhibita? 257. 258.
In qvibus solennitatibus alienationis bonorum Ecclesiasticorum substantia consistat. 351.
Non frivola sunt aut inania ista, qvæ hodiè in promotionibus freqventantur, solennia. 369.
Licentiati vel sine solennitate notabili, vel publicâ, pro cujusq; Academiæ instituto, renunciantur. 375.
Solennitas, qvâ Franciscus Petrarcha lauream adeptus est. 386. 387.
Qvæ in creatione Tabellionum olim facta solennia? 394? 395.

SOLIDUS.

Solidi veterum Principum non speciei tantùm probæ sunt, sed etiam debiti ponderis. 831.
Si qvis solidos veterum Principum accipere recusaverat, haud leviter vindicari debuit. 839.
Qvomodo, qvi figuratum solidum adulterâ imitatione in vendendo subjecerat, puniendus. 850. 854.

SPECTACULUM.

Spectacula vel prorsùs interdicere potuit Princeps, vel saltẽ lucari. (h. e. mercedi histrionũ,) modum ponere. 729.
Spectaculis deditus erat populus rom. 865.
Spectaculũ horrendũ visu videre hominem cum bestiis pugnantẽ. 1041 1042.

SPECULATOR.

Speculatores certi constituti, ne defraudentur vectigalia. 1014.

SPURIUS.

Cur spurii & vulgò qvæsiti ab legitimationis beneficio excludantur? 215.

STA-

Digitized by Google

STADIUM.

Qvot ſtadia conficiant milliare Germanicum maximum, mediocre, &c. 739.

STANNUM. STANNEUS.

Neceſſitatis & publicæ indigentiæ tempore moneta ex ſtanno cõficitur. 825.

Stannum omnibus aliis metallis maximè inimicum. 826.

An nummos ſtanneos emere vendere licuerit? ib. 827.

STAPULA.

Stapulæ jus, ambiguæ originis vocabulo, qvodnam ſit? 743.

Qvotuplex ſit, ſcil. per diverſitatem finis. 744.

Jura Stapularum ad Rhenum, juxta Chriſtoph. Lehmannum. ib. 745.

A jure Geranii & emporii qvomodo differat jus ſtapulæ. 745.

Qvænam ad Stapulam pertineant merces? 746.

Jus ſtapulæ præſcriptione etiam acqviri poteſt. 747.

Qvo reſpectu iniqvum videatur, ib.

De jure ſtapulæ, *remiſſivè*. 748.

STATIO.

Stationes in curſu publico qvid? 1126.

STATIONARIUS.

Qvodnam ſtationariorum munꝰ olim? (1015.

STATIVA.

Stativa qvid? 1126. 1131.

STATUA.

Statuas Principum qvi violaverat, an Majeſtatis læſæ reus? 43. 45.

Statuæ conſecratæ qvales? ib. 46.

Statuas Principum conſecrandi morem qvomodo Chriſtiani receperint? 47.

Ejus rei exempla, ibid.

Luxus veterum in ſtatuis erigendis, ib. & earum cultus penè divinus. 48.

Dedicationes ſtatuarum qvo pacto factæ? ibid.

Ob ſtatuam, Eudoxiæ Auguſtæ dedicatam, Chryſoſtomi invectiva. ibid.

Immodico ſtatuarum cultui qvatenus obicem poſuerit Theodoſius Jun. 49.

An inconſulto Principe ſtatuæ dejiciendæ? ibid. 51. ſeqv.

Vendere conſecratam Principis ſtatuam num licuerit? 50.

Etiam in ſtatuis committitur injuria. ib. & in picturam CHRISTI conſpuens graviter punitus. ib. & *remiſſivè*. 51.

Statuæ & Poëtis poſitæ. 303.

STATUS.

In ſtatu innocentiæ etſi nullum in perſonas fuiſſet dominium, & prælatio coërcitiva; tamen poteſtas directiva fuiſſet & gubernativa. 28. 29. ib. 402.

Iniqvum prorſus ſtatuum qvorundam poſtulatum, qvo, antequam de capitibus, univerſum Imperium concernentibus, deliberetur, de ſuis ſpecialibus cauſis cognoſcendum eſſe contenduntur. 500.

Status Imperii qvid conſtituerint circa rerum precia in pharmocopæis? 781.

Add. ORDO.

STATUTUM.

Statuta localia qvatenus obligent Principem. 9.

Statuta civitatum municipalium non magis Leges dici poſſunt, qvàm conventiones & pacta privatorum. 118.

Ratio ſubaddita. ibid.

Si conſenſus & ratihabitio accedat, non minorem autoritatem habebũt ſtatuta municipalia, qvàm ipſæ Conſtitutiones Regiæ. 119.

Lectu in ibid. digna hâc de re.

Sta-

Statuta necessariò confirmati debent à Principe. 119. qvæ necessitas extrinseca est, & inter naturalia statuti externa referri potest, inter substantialia minimè, *remissivè*. 120.
Statuta dicuntur etiam Principum summorum constitutiones, non in jure tantùm civili, sed & Canonico & vetustiorum Patrum scriptis atqve Historicorum monumentis, ibid.
Statuta olim inter Pontifices condita, & à Pontifice confirmata, qvatenus rata habeat Serenissimus Elect. Sax. 125. 126.
In statutis & decretis Ecclesiasticis rerum temporumq; ratio sæpenumerò adigit ad indulgentiam & dispensationem. 189.
Statutum Academicum circa examen Philosophiæ Candidati. 380.
Per statuta Magistratûs oppidani Academici neqveunt obligari. 457. 458.
Statuta extra territorium & jurisdictionem statuentis non extendenda. ib.
Condi potest statutum, ut à sententiis laris per judices ordinarios possit appellari ad eundem judicem, &c. 482.
Utrùm statuto tolli possit appellatio ad superiorem? 488 489.

STELLIONATUS.

Si qvis merces corruperit, uti faciunt, qvi piperi pulverem, farinæ arenam, vino calcem, butyro sevum miscent, &c. stellionatûs criminis reus erit. 739.

STEURA.

Certa collectionis species, qvam steuram vocant. 870. 874. 882.

STERILIS. STERILITAS.

Ex fundis sterilibus nullæ præstari debent collectæ. 879. non alia tamen sterilitas eos immunes præstabit qvàm qvæ nullâ possessoris culpâ contingit. 879.
Sterilitatis causâ neq; Ecclesiis, cœmiteriis, &c. imponi collecta potest? 880.
De sterilitate pecuniæ otiosæ, catenarûm & annulorum aureorû, &c. ib. 881. 882.

STIPENDIUM. STIPENDIARIUS.

Num stipendium, deficiente causâ & usu, ad qvem relictum, verti ad alios possit? 351. 352.
Stipendium devictis provinciis qvatenus impositum. 586.
Stipendiarii certum qvid in pecuniâ vel etiam in frumento pendebant. 587.
Ut propter necessaria militi stipendium præbeatur, tributa præstantur, neq; stipendia sine tributis haberi possunt. 643.
Distincta stipendia sunt religionis & calliditatis. 685.
Stipendium & tributum aliqvando in promiscuum usum venerunt. 862.
Stipendia & tributa onera realia dicuntur. 944.

ΣΤΡΑΤΕΙΑ.

Στρατεία militia qvalis? 562.

STUDIOSUS.

A repressaliarum executione eximuntur studiosi. 614. 615. 624.
Qvatenus studiosi à vectigalibus immunes. 1005. 1006.
An libri studiosorum immunes à gabellis habeantur? 1008 1009.

SUBCOCIO.

Subcociones qvâ ratione differant à magnariis? 670.

SUBDITUS.

Qvænam subditos magnificè de Principibus suis sentire faciant? 4.

Subditi redduntur obedientes magis, si Legislatores suos iisdem secum institutis conformari videant. 10.

Principes pro lubitu Majestate exuere subditi nec possunt, nec sine crimine perduellionis debent. 30. 31.

Non nisi ab eo, qui subditus γνησίως est ac dicitur, crimen læsæ Majest. committitur. 58. 525.

Num subditis Regalia conferri possint, & quænam? 78.

Qvatenus hæc isti per præscriptionem acqvirere possint? ibid.

An subditis emolumenta rectè Regalium nomine auferantur? ibid.

Sine subditis Majestatem esse repugnat. 83.

Subditorum bonis & fortunis uti qvando Principi liceat? 89. 1143.

Eorundem filios filiasq; qvatenus ei sumere licitum. ibid.

Principi etiam iniqvo obedientiam debent subditi. 92.

An subditis resistere liceat, si dominio rei suæ priventur. 94.

Non posse qvicqvam de principatu alienari, nisi consentientibus subditis, communiter JCti statuunt. 101.

An si decretum & promulgatum qvid publicè fuerit, repugnare aut refragari debeat subditus, etiamsi parùm æqvam & Reipub. convenientem judicet Legem, qvæ proposita est? 115 953. 954.

Qvo jure Novatores statuant, non teneri subditũ necessariò obedire legi, qvæ sibi minùs justa videatur. 116. 163.

An subditi super aliqvâ novâ lege supplicationem interponere, eamq; deprecari, nec interim eam observare possint? ibid.

Necesse non est, ut de ratione legis subdito constet. 164. add. 819.

A subditis utplurimùm legi præstatur obedientia metu pœnæ. 165.

Subditus voluntati Principis debitam præstet obedientiam. 171.

Præcipuus subditorũ merus in sacris, & ergaNumẽ veneratione consistit. 242.

Ut subditi facilius in officio continerentur, religionem confictam esse, non defuerunt, qvi crediderunt, Philosophi. 248.

Subditos de religione commonefacere Principi convenit. 262. 265. 269. 271.

An & qvatenus subditi, ubi Magistratus cultum hæreticum introduxerit, parere teneantur? 272.

Infidelibus adhuc & convertendis subditis, consensu auditorum planè non reqvisito, Dd. dari possunt. 326 404.

Exempla 327.

Qvatenus subdito de non appellando privilegium concedi possit. 485. 486. 488.

Subditos suos deliberantes qvandoq; audiat Princeps. 491. 499. add. 819.

An subditorum libidini subjacere Rex per comitia populi. 492 497 921.

Si subditi sine Principis jussu, aut consensu coierint. 497. aut, eo renuente, comitia prorogaverint, pœnâ digni sunt habendi. 498 499.

Subditi universi obligantur ex eo, qvod major pars decrevit. 507. 508. 921.

Subditorum inter se qverelæ sub Comitiis audiantur, facilius transigi aut componi res possunt. 509.

Subditi contumaces & refractarii qvomodo coërcendi? 547. 548.

Subditus, ne qvidem si Magistratus sit, licet adversùs Principem, etiam pessimum

ſanum & iniqvisſimum bellum movere, aut armis reſiſtere. 549.
Infideles non ſubditi per peccatum contra legem naturæ nullam faciunt injuriam Principibus Chriſtianis; Ergò nec bello propterea infeſtari poſſunt. 574.
Subdito non licet cum Principe bellum notoriè injuſtum inire. 579. 580.
Subditis noſtris ab alterius Reip. ſubditis ſi fiat ægrè, & damna dentur, priùs judicio experiri debent læſi, & alterius Reip. tribunalia implorare. 599.
Onus expenſarum ad extruenda fortalitia qvatenus ad ſubditos devolvatur. 642.
Præſtat habere ſubditos obæratos, rei tamen ſuæ familiaris augmento ſtudentes, qvàm ad inopiam ita compulſos, &c. 793.
Super monetæ mutatione ſubditi audiendi ſunt. 819. 820. 821.
Vaſallus, qvà talis, ſubditus non eſt. 905.
Non niſi ſubditi collectis onerandi. ib. 914.
Bonorum poſſeſſio ſubditum non facit. ibid.
Ut lubentiores reddantur animi ſubditorum ad perſolvenda tributa, plurimæ à civilis prudentiæ Dd. excogitantur artes. 920.
De qvibus, *remiſſivè*. ibid.
An ſubditus, opinionem habens probabilem, injuſtum eſſe tributum, à Rege impoſitum, non teneatur illud ſolvere? 953.
An ab onere tributorum liberari poſſit ſubditus, ſi renunciare velit prædiis, propter qvæ onus ſubire tenetur. 956.
Subditorum ſalus qvò pacto per tributa qværi poſſit. 966. 967. add. 968. 969. 970.
Nullæ opes aut certiores ſunt, aut utiliores, qvàm qvæ ſunt in ſubditorum cuſtodiâ. 967.
Subditus an teneatur ad collectas, ſi ſciat, non impendi tributa in rem, ob qvam ab initio fuerunt impoſita. 969.
An ſubditi debita, à Principe contracta, in ſe ſuſcipere teneantur? 970. 971. 972.
Qvatenus jus vectigalium à ſubdito acqviri poſſit? 980.
Hujus rei exemplum. 981.
Subditis rectè conceditur immunitas, qvi fructûs naturales, ex propriis rebus acqviſitos, in foro exponunt, qvâ de re Conſtitut. Electoralis. 1008.
Subditis licentia venandi cur auferenda? 1045. 1047. 1049. 1050.
Subditis vix licebit contradicere, & qvid Princeps ſupremus in ſuo territorio conſtituat. 1048.
Multò arctiore vinculo & obligatione adſtrictiore Principi tenentur ſubditi, qvàm uxor marito, &c. ibid.
Qvâ ratione ſubditi teneantur, ut vias publicas muniant & reficiant. 1109.

SUBHASTATIO.

In venditione prædiorum debitorum juſtum non aliud precium, qvàm qvod ex ſubhaſtatione legitimè inſtitutâ reſultat. 960.

Digitized by Google

SUCCESSIO. SUCCESSOR.

Successio. vid. ELECTIO.
Successor agnatus, qvi in alienatione Regni s. Regalium consensum non præbuit, stare non tenetur facto Antecessoris. 102.
Rationes adpositæ. ib.
Qvousqve successor in officio Antecessoris facto obligetur? ib. *remissivè.*
An donationes, ab Antecessore factas, revocare possit successor? 106.
Successor nō à persōnâ antecessoris sui, sed ab ipso officio, in qvo ipsi succedit, leges ferendi autoritatē habet 167.
Ad successionem non illicò admittendæ sunt sorores cum fratribus, ut maximè investitura facta fuerit vor seine Erben und Nachkommen. 178.
Exemplum hujus rei. 179.
Successor non potest revocare privilegia, ab antecessore data, nisi ex justâ causâ, sive jure hereditario ad principatum pervenerit, an verò jure proprio per electionem. 236.
Ut iteretur à successore privilegiorum cōfirmatio, necesse semper nō est. 137.
An Successores, Religioni diversæ addicti, jus Patronatûs intervertere possint? 266.
Successores Apostolorū, & qvibꝰ in Ecclesiâ animarum cura committitur, qvid pro lege statuant? 278.
A successione feudi filius repelli non potest, nisi contractum fuerit ad Morganaticam. 440.
Mortuo Adamo, liberi ejus velut ad debitam successionem vocati. 535. 991.
An successores obligent etiam fœdera in imperio? 654.

SUFFRAGIUM.

Ad suffragiū decisivum admittuntur in Comitiis non Episcopi tantùm & clerici, sed Politici etiā & Laici. 298. 306.
Inter utrosq; qvid intersit, qvoad hoc negotium. ib.
Princeps aut Imperator peritus suum qvoq; in concilio suffragium ferre potest. 350. Exempla. ib.
Cur suffragia Magistratûs aliqvando in constituendis Ecclesiæ ministris haberi non potuerint? 404.
Comites olim jus suffragii habuerunt in Comitiis, hodiè non omnes. 404. 424.
Qvatenus Princeps se per subditorum suffragia de Reip. statu & conditione eruditi patiatur. 491.
Qvo tempore Romanus populus suffragiorum planè fuerit expers. 496.
Qvid Princeps circa monetam ex suffragiis populi cognoscere possit in comitiis? 819.
Iniqvū videtur esse ut per impositionē collectarum marsupia aliorum suffragiis evacuentur. 925.

SULPHUR.

Mineralium principium Sulphur. 1136.

SUPELLEX.

Sacra supellex, ministeriis & officiis Ecclesiasticis peragendis inserviens, qvoq; libera à contributionibꝰ? 893.

SUPERINTENDENS.

Vid. METROPOLITA.

SVPERIORITAS.

De superioritate illâ, qvā in omnes, toto terrarū orbe diffusos, Monarchas sibi Papa Rom. sumit, qvid sentiendū? 36
Jus superioritatis ob potentiam qva do Ducibus concessa. 428. & qv sis istud. 429.
Jus superioritatis hodiè majestas ap ga utplurimùm dicisolet. 488.

SVPERSTITIO.

Arimanium olim Perſæ, Græci cacodæmones, vejoves Latini, & nunc qvoq; Indorũ orientaliũ pars maxima ipsũ humani generis hoſtẽ, magnâ ſuperſtitione venerantur & obſervant. 243.

Δεισιδαιμονία & ſuperſtitio minus malũ & Reip. ſaltem magis conducit, qvàm atheiſmus. ib. 248.

Qvalis generi humano in marmore aliqvo, Neroni dicato, inculcata ſuperſtitio, *remiſſivè*. 245.

Religionis veræ cum vanâ ſuperſtitione collatio. ib. 247.

Chriſtiani docentes ex Gentilibus autoribus adoleſcentes à gentilitiâ ſuperſtitione qvatenus abduxerint. 374.

De ſuperſtitione in companarum uſu. *remiſſivè*. 712.

Sunt qvidã perqvàm timidi metu divini Numinis, usq; ad ſuperſtitionẽ. 938.

SVPPLICATIO.

An ſubditi ſuper aliqvâ novâ lege ſupplicationem interponere poſſint? 116.

Supplicatio prohibita non eſt, uteunq; appellatio ab aliqvo inferiore ad ſuperiorem prohibita ſit. 486.

Supplicatio & reviſio qvid differãt? 487.

An etiam in Saxonico de non provocandi jure ſupplicatio locum inveniat? ib. 488.

SVPPLICIVM.

Qvo jure ſupplicio mortis ſubjecta Maria Scotica. 523. 524.

Damnatio ad beſtias ultimis ſuppliciis accenſetur. 848.

Summa ſupplicia qvæ ſint? ib.

Flammarum ſupplicium aſperum ſemper & atrociſſimum viſum. 855.

Mitius ſupplicium qvando monetæ adulteratori irrogandum? 859.

An etiam ultimum ſupplicium irrogare poſſit Princeps violatoribus ſuæ legis circa jus venandi. 1055.

Add. POENA.

SVSPICIO.

Suſpiciones vix erunt ſufficientes ut in virum Majeſtate inſignem animadvertatur. 523.

SYCOPHANTA.

Sycophantæ & qvadruplatores qvi poſſint appellari? 787.

ΣΥΝΚΑΤΑΒΑΣΙΣ.

Συγκατάβασις antiqvis Eccleſiæ Patribus commendata. 189.

SYMBOLVM.

Symbolis & confeſſionibus Concilia doctrinam, in ſcripturis traditam, verbis aliis ad controverſias idendidem ſubortas applicant. 300.

SYNODVS.

Ea, qvæ ante Impp. Chriſtianos in Synodis conſcripta ſunt, reverà leges non ſunt. 259.

Vid. CONCILIVM.

SYNTERESIS.

Leges naturales ſyntereſin & conſcientiã hominis naturalem afficiunt. 136.

Qvam normam circa legem naturæ exhibeat ſyntereſis? 140.

Vid. CONSCIENTIA.

T

TABELLIO. TABELLIONATVS.

TAbelliones, Tabularii, Notarii & ſervi publici qvibusdam JCtis pro iisdem habentur. 393. add. 395.

A Tabulariis planè alii Tabelliones. 394. ſeqv.

In qvibusdam civitatibus Italiæ tabellionatûs officium non dedignantur Nobiles. 396.

A Tabellione ſolo inſtrumenta fiunt. 397.

TABERNA. TABERNARIA.

Tabernaria qvatenus inter viles abjectasq; personas connumeretur. 677.

Num clericus vel ipse vel per alium tabernariã exercere possit? 679. 686. 688.

Clericis ab antiqvis temporibus etiam tabernam ingredi prohibitum. 686.

TABULARIUS.

Tabellarii olim qvi fuerint? 393.

Actio in Tabularium civilis & pecuniaria datur. 394.

Distingvuntur Tabularii & Tabelliones. 394. seqv.

TELONIUM.

Dum novum instituitur telonium, Principi qvid cavendum sit? 996.

Utrùm telonium ex uno loco in alium Principi transferre liceat? 1015. 1016.

TEMPLVM.

Qvatenus privati in suis etiam fundis templa exædificarint. 255.

Templa constructa qvo modo speciali solennitate consecrata. 257.

Conservari templa, & qvæ eis accedunt, svadet rerum divinarum reverentia. 711. 712.

Ecclesia qvandoq; pro templo & orationis domo accepta. 891. add. Ecclesia.

TEMPVS.

Ex temporis duratione internam supremæ potestatis naturam immutari non creditur. 29. 30.

Qvid tẽpori tribuatur ab JCtis? ib. 798.

Qvibus in casibus actio longiori tempore digna constringatur. 98.

Juxta triplicem voluntatem, qvæ in Legislatore Principe, triplex tempus in subdito considerari debet. 115.

An ab eo tempore, qvo Lex promulgata est, illicò incipiat obligatio subditorum, ut obediant? 116.

Qvod immemoriali tempore possessum est, præsumitur ab autoribꝰ ejus justè & legitimè & rectè possessum. 168.

An temporis ordo, usu olim receptus, in cooptandis vel convocandis Clericis vel Episcopis fuerit? 289.

Qvanqvam tempus immemoriale, seu tempus memoriã hominis excedens, accuratè loqvendo differat à centenario, tamen tempus centum annorum plerumq; etiam, præsertim in favorabilibus, immemorialis temporis nomine venit. 364.

Qvod statim fit, omnem excludit temporis tractum, aut alium actum novũ, sive, ut Grotius loqvitur, continuationem possessionis. 591. add. 592.

Circa tempus, qvo haberi debeant mercatus & nundinæ, versari debet etiam Principis cura. 763.

Tempus istud, qvod post condemnationem reis indulgetur, autoritate Imperantis introductum est. 795.

Circa tempus, ad qvod usq; induciæ moratoriæ indulgeri debeant, multum disputatur inter Dd. 798.

Cursus temporis immemorialis habet vim privilegii. 980. 981.

Temporis, cujus non extat memoria, vetustas ad thesaurũ reqviritur. 1147. non obstat tamen, si de personâ deponentis constet. 1149.

TERRA.

Terra qvid sit, respectu maris, & qvanta? 992.

Superficies tota globi terraqvei qv milliarium? ib.

T

TERRITORIUM.

Occupato territorio, qvid Principi facere liceat? 586.

In occupatione bellicâ fundi privati sequuntur territorium, ejusq; conditionem. 592.

Territorii vocabulum qvomodò sumatur? 1099.

TERTIUS.

Sine præjudicio tertii privilegia concedenda, unde semper clausula, salvo jure tertii, subintelligitur. 228. add. 210. 236. 788. 901.

Qvomodò se gerere debeat tertius, cujus fines transeunt Legati? 511. 520. 521.

Res inter alios acta non præjudicat tertio, nisi tertii illius causa ad reliqvos pertineat. 930. 931.

Si qvando fundus ad alium tertium pervenit, qvousqve exactor compellere emptorem aliumvè tertium possessorem qveat? 957.

Novorum vectigalium institutione, ut maximè tertius vasallagii jure Principi obligatus fuerit, an Principi contradicere qveat? 996.

TESTAMENTUM.

Testamentum, Principi oblatum, sine aliis solennitatibus valet. 20. seqq.

Ad Acta publica deponendum est testamentum. 24.

Ut certus habeatur testamenti usus, qvatenùs Romani olim constituerint. 129.

Testamento alicui additæ diræ execrationes. 350.

Si qvis in Testamento aliqvid in prohibitos usûs reliqverit, non omninò corruet, &c. sed in similes & licitos usûs convertendum est. 351.

Exemplum. ibid.

Divisionem dominii inter filios firmavit testamento Noachus, juxta Eusebium & Cedrenum. 536.

An minor qvatuordecim annis testamentum facere possit? 608.

Testamenti factionem peregrini jure Romanorum non habebant. 611.

Usurariorũ testamenta annihilanda. 768.

In testamentis unicuiqve pro arbitrio suo disponere licet. ibid.

TESTATOR. TESTIS.

Ut testatoris memoria celebretur, an liceat legatum, deficiente causâ & usu, in usûs profanos vertere? 351. 352.

Minùs valet assertio Notarii, qvando ut testis asserit. 397.

THEOLOGIA.

Theologia qvotuplex? 309.

Secundùm qvam Majestas imperium suum exserere possit? ibid. 310.

THESAURUS.

Thesaurus qvid? 1146.

Duo ejus reqvisita. 1147.

Inventio thesauri inter modos acqvirendi dominii refertur. ibid.

Pro thesauro haberi non potuit pecunia, à mercatore qvodam in cerâ recondita. 1148.

Nihil refert, qvo in loco thesaurus conditus fuerit, sive sub terrâ, sive in muro, &c. ibid.

An pecunia, in sepulchro reperta, pro thesauro haberi qveat? ibid. 1149.

Thesaurus dici non potest, si qvocunqs modo constet de personâ deponentis pecuniam. 1149.

Ratio hujus. ibid.

Si qvis possideat fundum, in qvo thesaurus reconditus est, an intelligatur etiã thesaurum possidere? ib. 1150. 1154.

Thesaurus, à privato inventus, cujus sit? 1150. 1153.

Variæ

Digitized by Google

Variæ Impp. hâc de re sententiæ. ib. 1151.
An à Principe facultas fodiendorum retinendorumq; thesaurorum, etiam in proprio fundo, impetrari debeat? 1152.
Thesaurum invenire, Dei beneficium dicitur, si licito fiat modo, contrà, si magico. ibid.
An possit aliqvis suo nomine in fundo alieno ex permissu Domini thesaurum qværere? 1153. 1154.
Ad acqvisitionẽ thesauri, in proprio loco inventi, nihil refert, qvanto qvis tempore dominium fundi habuerit. 1154.
Thesaurus, in alieno inventus, cui cedat? 1155.
Si thesaurum inventor occultaverit, arbitrariâ pœnâ coërceri, & si minorem qvantitatem professus fuerit, ad juramentum adigi, ib. vel thesauro invento prorsùs privari potest. 1156. 1157.
Qvâ ratione Princeps repertum thesaurum sive totum sive partem ejus sibi vindicet? ibid.
Utrùm thesaurus inventus fisco sit inferendus? 1157.

TITULUS.

Qvisnam titulorum, qvibus Impp. ornantur, finis & scopus primarius? 4.
Constitutione Bonifacii VIII. *c. 1. de præscript. in 6.* præter bonam fidem etiam titulus exigitur, si præscriptio aliqva longi temporis allegetur, aut si titulus deficiat, non alia admittitur præscriptio, qvàm qvæ est immemorialis. 168.
Ratio hujus, & in eam sententiam pluta, *remissivè*. ibid.
Titul. Pontificis Rom. benè multi, satq; splendidi. 251. insuper plures, *remissivè*. ibid.
Infallibilitatis titulus qvid Papam juvet? 253.
Honorum titulos Academiæ conferre valent hodiè, qvibus omnibus nunc potissimùm Academiæ censentur. 362.
Titulis Academicis olim plurimi Principum ornari non erubuerunt. 368.
Titulorum Academicorum collator qvando cœperit. ibid.
Inanes & irritos esse promotionum titulos, collatos ab illis, qvi se ab obedientiâ summi Pontificis retraxerunt, insulsum est & insubidum Joh. Molani assertum. ib.
Angustiores multò per gradûs prærogativam facti fuere tituli, jam olim Theologis, JCtis, & Medicis tribui soliti. 370.
JCtorum cumprimis tituli in Jure Justinianeo: ibid.
Nudo titulo qvi superbit, qvo loco sit habendus? 373.
Titulus & dignitas Magistri eviluit hodiè. 379.
Ratio, vel invectiva in eum, *remissivè*. ib.
Titulis olim Comitum & Baronum, imo Ducum & Principum Baccalaureatûs dignitas adcrevit. 381.
Unde tot cordatissimorum virorum tituli? 402.
Oecumenici Patriarchæ sive Universalis Episcopi titulus inter Episcopum Constantinopolitanum & Romanum controversus. 413. 414.
Cur titulum hunc *Principis Sacerdot* damnaverit aliqvando Carthaginensis Synodus. ibid. & Gregorius deprecatus? 416.

Titulum istum σὺν δορὶ σὺν ἀσπίδι sibi vindicant Pontifices Romani. 417.
Titulo atq; dignitate Comites alii aliis sunt eminentiores. 432.

TORRENS.

Differentia fluminis & torrentis. 1064.
Torrens unde dicatur? ibid.

TRANSITUS.

Utrùm propter negatum exercitui per terram alienam transitum Domino illius terræ justè inferatur bellũ? 576.
Qvatenus in pago qvodam à viatoribꝰ pro transitu pecuniola soluta. 981.
In arbitrio domini aut imperantis est, utrùm concedere velit peregrè advenientibus vel appulsum ad litora vel transitũ per mare à se occupatũ. 994.
Utrùm prohiberi aut denegari aliundè advenienti exercitui transitus qveat? 1114. 1115.

TRIBUTUM. TRIBUTARIUS.

Novæ, qvæ postulantur, tributa, præcipuum hodiè in Comitiis negotium, 503. add. 871.
Vectigales & tributarii qvid differant? 586. 587.
Ex tributis expensæ fiunt à Principe, 642. add. 643 865.
Differentia an sit inter tributa & collectas? 861. 862. 914.
In causâ tributorum nervi Reipubl. nec malè tributa patrimonium Imperii dicuntur. 864. add 953.
Tributum ad rationem fructuum computari debet. 882.
Ex qvo jure Clerici immunes à tributis existant. 883. qvoq; casu ex bonis suis tributum solvant. 887.
Tributa de fructibus, de qvibus decimæ persolvendæ, primitùs non deducebantur. 892.
Bona Ecclesiæ temporalia qvatenus tributis gravari possint. 875. 893.
Privatas res suas & patrimonium proprium tributis subjici noluerunt Constantinus & Valentinianus. 895.
Aspera in vulgi auribꝰ vox, tributũ. 920
Ex plurium suffragio qvatenus tributa imponenda. 921.
Tributa secundùm proportionem Geometricam solvenda, citraq; respectũ personarum distributio faciẽda. 936.
Tributa licet sint ipsius prædii onera, penduntur tamen propter emolumentum. 944.
Tributum capitis ad qvid à DEO ipso institutum? 952. & Salvator ipse tributum dedit. 953.
Cognitio de qvanto tributorum & versione in Remp. non spectat ad populum, sed ad Magistratum. 954.
An tributa imposita, & à ministris non postulata, salvâ conscientiâ solvi non possint? ibid.
In causâ tributorum nulla admittitur compensatio adversùs fiscum. 957.
Tributa certam & qvotannis recurrentem habent præstationem, eorumq; finis. 965 966. 969.
An Princeps, qvi gravius tributũ accepit, qvàm causa efflagitat, ad restitutionem ejus teneatur? 969.
Add. COLLECTA.

TRITICUM.

Qvi triticum, in agris suis collectum, vendit, mercaturam non facit. 679.

Digitized by Google

TULIPANUS.

Negotiatio circa Tulipanos magno gentium deridiculo fuit ante paucos annos frequentata. 728. 729.

Hac de negotiatione, remissivè, 729.

TURCA.

Turcarum tyrannus quantum temporis & virium in unâ aliquâ urbe aut arce expugnandâ consumpserit. 632.

Quo jure Franciscus Galliarum Rex Turcas in auxilium vocaverit? 651. 652.

Quis Turcas, machinarum bellicarum aliarumq; multarum rerum antèà penè rudes, edocuerit? 706.

Turcas solere flores valdè excolere, & alioqui minimè prodigos in eximio flore aliquot asperorum sumtum facere, refertur. 729.

TUTELA, TUTOR.

An ad excusationem tutelæ profit numerus liberorum? 608.

Theodosii pupilli tutor testamentarius cœptæ tutelæ tempore quomodo se gesserit? 690.

Inter casus, quibus Christiani cum Judæo communio prohiberur, est probitio tutelæ, ne Judæus tutor sit pupilli Christiani. 700.

TYRANNIS.

Tyrannis papalis unde acceperit incrementa? 345.

Ne tyrannis aliqua nascatur in Ecclesiâ, Principis est dispicere. 356.

Ut ne quidem in proprio fundo venari liceat, à tyrannide non multum quidem abesse videtur ea regiminis species, sed tamen res ista omnium penè consensu hodiè decisa. 1047.

V.

VALOR.

A quonam valor nummi depend 816. 819.

Nummi valor non imminuendus. 8

An solus valor impositicius nummi essentiam constituat? 824. 832. 83

Ut idem retineatur monetæ valor, a Principis curam spectat. 825.

Numismata eundem habere valorem, quem ipsa habet materia, an consultiùs? 832. (834.

Valor ille impositicius in quo consistat? In valoris impositione cùm forma monetæ consistat, quâ animadversione reprimendi, qui valorem monetæ mutant? 858. 859.

VASALLUS. VASALLAGIUM.

Ex quo vasallus adjuvare Dominum jubeatur, etiam adversùs filium proprium, aut patrem, injuriam ipsi inferentes. 139.

Vasalli interdum ad sacra etiam suas dilatare fimbrias contendunt. 320.

Legatio ex officio plerumq; debetur propter vasallagium. 530.

De vasallo, quousq; Domino opem ferre in bello queat. 579

Vasallus, quà talis, subditus non est, nec plura onera ferre tenetur, quàm ab initio in contractu feudali conventum fuerit. 905.

Si vasallagii jure quis Principi obligatus fuerit, an contradicere possit eidem, nova vectigalia instituenti? 996.

VECTIGAL. VECTIGALIS.

Nova vectigalia ac tributa Regno non aliter imponunt Hispaniæ Reges, quàm si comitiis, ex more cõvocatis, regni procuratores id probent. 503.

In qvo vectigales à stipendiariis seu tributariis differant? 586.
Ex vectigali meretricio haud exiguum sæpè nonnulli Impp. fecerunt qvæstum. 736.
In solâ vectigalis solutione qvandoqve jus stapulæ terminatur. 744.
In vectigalibus & tributis ipsa prædia, non personæ conveniuntur. 945.
Vectigalis vocabulum πολύσημον est. 973. 974.
Vectigal qvid sit? 976. add. 1027.
Vectigal exigendi jus cui competat? 983. 994. add. 977. 978. id qvod etiam præscribi potest. 981.
Vectigal novum instituentes cur pœnâ ambitûs teneantur? 982. 983. Jure Canonico communione Christianâ carere jubentur isti, &c. 984.
In vectigalium adulteratores Germanorum acerba constitutio. ib. 985.
Finis & justitia vectigalium, & species eorundem sunt infinitæ. 986. 994. 1033.
Ex qvibus vectigalia capi soleant. 986.
In fluminibus qvousq; vectigalia possint institui. 995. 996.
De multitudine vectigalium fluviaticorum qverela. 996.
Justitia vectigalium terrestrium & injustitia. 997. 998. 999. 1030.
Varia vectigalium nomina. 998.
A qvibus & pro qvibus mercibus solvi vectigalia necesse sit. 1000.
A vectigalibus immunes Clerici, Palatini, Legati, fiscus, naviculârii, Academici, & Studiosi. 1001. 1002. 1003. 1004. 1005.
Immunis, à solutione vectigalis ordinarii, per hoc non est immunis à solutione pontivegii. 1007.
A vectigalibus qvousqve sint immunes ea, qvæ ad annonam pertinent. ib. it. qvæ ad usum proprium inferuntur. 1008. libri Studiosorum, & qvod exercendi ruris gratiâ vehitur. 1009.
In qvibus regulis consistat jus commune circa vectigalia. 1010.
Vectigalia turpia, & earum rerum, qvæ non cadunt in commercium. ibid.
Vectigal meretricium qvale olim institutum? 1011. it. pro umbrâ, aëre, &c. ibid. *remissivè*.
An justè exigi pro transferendo defuncti corpore vectigal possit? ib. 1012.
Vectigal rectiùs in pecuniâ numeratâ exigitur. 1012.
Octavarium vectigal qvid fuerit? ibid. 1013. 1014.
An ex ipsis mercibus vectigal solvi debeat? 1013.
Utrùm, qvi vinum aut cerevisiam per loca vectigalia transvehunt, ipsa aperire dolia & partem vini aut cerevisiæ loco vectigalis ex iis præstare cogi possint? ibid.
Qvantum solvi vectigalium nomine oporteat? 1014. & qvo in loco debeant. ib. & an hicce mutari possit? 1015. 1016.
Ut fraudentur vectigalia, aurigis deflectere à viâ publicâ non licet. 1017. 1018.
Iniqvum vectigal istud, qvod exigitur tùm, qvando flumen congelatum, & glacie ita induratum est, ut supetari pedestri itinere qveat. 1018.
Fraudandi vectigalis gratiâ qvid committatur? 1023. 1024. 1026. 1027. 1028. 1029. 1030.

Vectigal injustum qvot modis dicatur, juxta Bargalium, 1030. 1031.

Ad viarum munitionem & refectionem vectigalia exiguntur & augentur. 1108. 1109. add. 986. 997.

Conceduntur magistratibus vectigalia, sed ad refectionem viarum, nec ea pro lubitu augere debent. 1109.

Vectigal olim aliqvod ex fodinis metallicis solvere oportuit. 1138. 1139.

VECTOR.

Vector aut viator profiteri merces planè non admonitus debet. 1018.

VENARI. VENATIO. VENATOR.

Venandi studium antiqvioris Ecclesiæ patribus parùm placuit. 1038. 1041. 1058.

In idem invectivæ Moralistarum & Francisci Petrarchæ. 1039. 1041.

Venatores omnium antiqvissimi, inventoresqs. ibid. 1040.

Venatoris definitio. ib.

Venatio triplex statuitur, & qvid sit oppressiva, arenaria, & saltuosa. 1040. 1041.

Venatio propriè & impropriè sic dicta. 1040.

Arenariæ plures ex Jure appellationes. 1041.

Venationibus addicti Majores nostri. 1042. & qvem in finem? ibid.

Propriè dicta venatio in totum improbari neqvit. 1043. 1044.

Hanc secutorum exempla. ibid.

Venatio qvomodo utilis esse possit ex loco, ex tempore, modo, personâ & causâ? 1043.

Moderatum venationis exercitium commendatur. 1044. & contrà. 1053.

Venationis labores ac pericula cum bellicis arctissimâ necessitudine conjuncta, creditum. ibid.

Venationis descriptio Xenophontea. ibid.

Venatio jure naturali omnibus permissa, ex variis autem causis potest per Principes prohiberi. 1050.

Venationis prohibitio justam causam præsupponere debet. ibid. nec extendi ad jus occidendi bestiam incutientem, & vitæ periculum intentantem. 1052. 1053.

Venandi studium excedentes sæpè risui sese exponunt. 1054. 1055.

Qvâ de re falsè satis Erasmus, & Henr. Cornel. Agrippa satyricè. 1060.

De venatore Clerico, qvid statutum fuerit? 1057. 1058. 1059.

Venationes in locis nonnullis adhuc dum liberæ. 1057.

Venandi studium ex omni ævo peculiare & veluti proprium fuit Heroibus & Viris illustribus. 1060.

Primi venatorum munus qvodnam fuerit olim? ibid.

VENDITIO. VENDITOR.

Qvatenus per actum venditionis jus expiret omne, qvæ res ista vendita fuit. 98.

In iis rebus, qvæ in commercio sunt, non debent fraudes committi à venditoribus. 739.

In casu necessitatis venditor ad venditionem rerum, ad victum pertinentium, cogi potest. 740. 741.

An cogi possit venditor, ut fidem habeat de precio? 747. add. 749.

Commendatio rei, à venditore facta, non punitur. 770. 771.

Venditorum indoles. 771.

Libertas venditoris in contrahendo qvo. modò & cur attemperanda sit? 779. 780. 790.
Precium, rebus impositum, excedere venditoribus non licet. 783.
Venditionis titulo regale circa monetam aliis malè communicatur. 840.
Venditio bonorum debitoris propter tributa qvousq; licita. 958. 959.
Reqvisita venditionis ejusmodi. 959. 960. 961.
Immunitas à venditore in emptorem non transit. 1006.

VENENUM.

Venena in omnium commercio non sunt. 734.
Venenorum distinctio, *remissivè*. ibid.
Jure civili jam olim optimis legibus prohibitum est, ne qvis temerè cuiq; venenum vendat. ibid.
Ratio ejus rei. 735.

VENIA.

Venia ætatis. vid. ÆTAS.

VEREDUS.

Ultra qvinq; veredos uno die non licuit olim movere in cursu publico. 1130.

VESTIS.

Vestis, purpurâ prætexta, prohibita fuit. 730.
De sericis vestibus aliqva in jure interdicta. 731.
Holoveras I. holosericas viris tantùm interdixit Theodosius, non matronis, nec illis etiam subsericas. ibid.
Unde originem habeat vestis serica? 731.
Eò luxuriæ devenitum est hodiè, ut etiam proletarii cives & eorum filiæ holosericâ veste utantur. ibid.
Victûs nomine & vestis continetur. 1008.
Add. HABITUS.

VIA.

Per viam publicam transeundi libertas temperanda. 691.
Viarum refectio qvomodò è collectis fiat. 870. 998. add. 1100. 1108. 1109.
Ipsæ viæ publicæ, qvibus iter sit, ad Principem spectant. 997. 1033.
In viâ publicâ semper aurigæ procedere tenentur. 1015 1017. 1018. 1104.
Datum in viâ publicâ damnum an territorii Dominus resarcire debeat? 1034. add. 1104. 1107.
Via qvid sit h. in l.? 1099. 1100. 1115.
Viæ vel publicæ sunt, vel privatæ. 1100.
Inter viam publicam & militarem qvæ fuerit olim differentia? 1100. 1101. 1104. 1123.
Basilicarum seu consularium viarum usus. 1101.
Privatæ viæ, agrariæ, & vicinales qvæ sint? ibid.
Viæ regiæ aut militares κατ' ἐξοχὴν dicuntur publicæ. ibid. 1103.
Viæ publicæ qvando in rusticas & urbanas & urbicas dividantur. 1101.
Censurario viæ publicæ secundùm milliaria non à portâ civitatis, sed à continentibus ædificiis incipere solet. ib. 1102. add. 761. 762.
Viarum urbanarum cura ad qvem potissimùm spectet, & in viis publicis commissa crimina. 1102. 1115. 1116.
De jure viarum publicarum qvando disputatur, viæ rusticæ, i. e. tales, qvæ extra oppida per agros protenduntur, intelliguntur. 1103. 1113.
Qvisnam viæ publicæ solum publicum faciat? ibid.
Viæ publicæ munitio, ejusdemq; conservatio, ad qvem pertineat? 1104.

Maximi momenti apud Romanos olim viarum cura. 1105. 1111.

Viarum Curatores. vid. CURATOR.

Circa viam Kembergensem qvid voluerit Serenis. Saxo. 1106.

De securitate in viis publicis præstandâ. ibid. 1107.

Qvam latitudinem & publica & privata via habere debeat. 1107. 1108.

Viæ temerator lege Wisigoth. qvis fuerit? 1108.

Qvibus impensis munitio aut refectio viarum perficienda? ibid.

Viarum munitione omnis immunitas præcisa. 1110. 1111.

Munitio viarum aliqvando inter sordida munera relata. ibid.

Ad munitiones & refectiones viarum qvando non teneantur Ecclesiasticæ personæ. 1113.

Viarum præses apud Græcos Mercurius, ὁδοῦχος, ἐνοδίος, ὁδηγὸς dictus. 1114.

Secundum vias publicas olim insignia celebrium virorum sepulchra exstructa. ibid.

Ad qvem pertineat cognitio & executio criminis, qvod in viâ publicâ commissum est? 1115. 1116. 1117. 1118. contra Bocerum.

VICANUS.

Vicanus olim ex contractu vel delicto convicani tenebatur. 624.

VICTOR.

Ferre potiùs & præscribere leges victor, qvàm accipere solet. 102.

Per captivitatem Reges majestate suâ exuuntur ita, ut pro arbitrio victoris judicium ejus subire teneantur. 524.

VICTUS.

Clerici victum aliqvando sibi tabern & ergasteriis conqvisiverunt. 685.

Victûs verbo, ex Ulpiani interpretatione, qvid contineatur? 1008.

VINUM.

Non ex vino, sed immoderato potu ejus, mala veniunt. 667.

Vinum qvi vendit, mercaturam non facit. 679.

Vinum, aqvâ suffusâ, perdere, καπηλεύειν significat, & plerumqve fieri solet à cauponibus. 687.

Qvo jure Clericis vinum sibi natum vendere liceat? 688.

Vinum ad barbaros aut hostes exportari prohibitum. 722.

Vinorum, ex Galliâ, Hispaniâ, Lusitaniâ, &c. stapulam habet Middelburgum Zelandiæ. 744.

Vina ad stapulam pertinent. 746.

Ne infra milliare circumcirca habeatur vinum, &c. singulæ civitates jure Saxonico fundatum habent privilegium. 755.

In qvibusdam locis licita vinorum monopolia. 788.

Utrùm, qvi vinum per loca vectigalia transvehunt, ipsa aperire dolia, & partem vini loco vectigalis ex iis præstare cogi possint? 1013.

VIOCURUS.

Viocuri qvi dicti? 1105.

VIRGULA MERCURIALIS.

De virgulâ Mercuriali s. divinatoriâ pro explorandorum metallorum conditione qvid sentiendum? 1152. 1153.

VITIUM.

Vitio seculi qvæ contigerint variis in rebus.

rebus. 44. 45. 371-379. 419. 516. 732. 833. 883.

VIVICOMBURIUM.

Vivicomburium, inter atrocissima supplicia habitum, num promiscuè decerni debeat, si qvovis modo falsum circa monetam commissum fuerit? 850. 855.

Add. FLAMMA. IGNIS.

UNIVERSITAS.

Cur Universitates hodiè vocentur Academiæ? 362.

Vocabulum Universitatis qvid in famosiori significatu denotet? ibid.

Reipubl. nomine qvalis insigniatur universitas? 512.

Add. CIVITAS.

VOCATIO.

De vocatione Ministrorum Ecclesiæ. vid. MINISTER.

VOLUNTAS.

Qvæ divina jusſit vel prohibuit voluntas, ea mutare Majestati humanæ non licet. 142.

Aeqvitas legis voluntati conjunctissima. 181.

Voluntas divina imperio hominum non subjacet. 194.

VOTUM.

In solenni castitatis voto neq; Papa neq; tota Ecclesia dispensare potest. 193.

In causis fidei pluralitas votorum non valet. 307.

Pluralitas votorum qvatenùs in electione Senatûs valeat? 446.

Inter subditos pluralitas votorum prævalet. 507. 508. add. 922. 925. seqq.

Votum planè barbaricum. 544.

URBS.

Urbs aliud est, aliud civitas. 761.

Add. CIVITAS.

USUCAPIO.

Usucapio & jura, qvæ circa pecuniam creditam recepta, qvatenùs & singularia & generalia. 227.

USUFRUCTUARIUS. USUS-FRUCTUS.

Usufructuarius an teneatur ad collectas? 919 943. 945.

Differt ususfructus à commoditate fructuum. 980.

USURA.

Usuram exercere permittunt plerarumqve nationum jura, juxta Robertum Sanderson. 151.

Usuras usurarum peti posse, si judex pronunciet, qvalis sit sententia? 608.

Canones aliqvando promulgati, qvibus jubebantur usuræ, à Christianis exortæ, restitui. 699.

Usuræ vitium involvitur, qvando frumentum in herbâ emitur. 725. 726.

De usuris, num licitæ sint, & tolerari in Rep. possint? *remissivè*. 764.

Lege XII. tabb. non alia, qvàm unciaria usura permissa legitur. 765.

Qvousqve excreverit usura? ibid.

Cur majores Constantinus Imp. toleraverit usuras in frugibus, qvàm in pecuniâ. ibid. add. 767.

Modum usuris poluerunt alii Imper. ibid. add. 766.

Non permissas tantùm diversimodè, sed approbatas etiam jure Justinianéo fuisse usuras asseritur. ibid. 767. 784.

Usura qvalis ab agricolis data. 767.

Usu-

Uſuræ qvousq; piis cauſis permiſſæ ſint conſtitutione Saxonicâ. 768. 769.

Uſura plerumqve, aut qvid aliud ultra id, qvod principaliter & primariò debetur, expeti ſolet. 784.

An ab uſuris præſtandis immunis ſit debitor, qvi inducias moratorias impetravit. 802. 803.

USUS.

Divinarum divitiarum moderatus uſus non negligendus. 667.

Reſcripti moratorii nullus eſt uſus contra creditorem inopem. 801.

Uſus nummi per totum ferè terrarum orbem. 813. non alii verò in uſu publico fuerunt præter aureos, argenteos, & æreos. 827. vid. NUMMUS.

Suos habet uſus pecunia, etiam tùm, cùm otioſa eſt. 881.

Magnetis & pixidis nauticæ uſus. 990.

Uſus fluminis, viarum & litorum an communis? 995. ſeqv. 1071. 1086.

Ad uſum proprium inferre qvid ſit? 1008.

De riparum, 1064. & aqvæ profluentis uſu. 1068.

UTILITAS.

De utilitate publicâ Principis ſtandum eſt judicio. 85. 96.

In caſu utilitatis publicæ privilegia revocari poſſunt. 236.

In publicis negotiis cauſa utilitatis cauſæ neceſſitatis æqviparatur. 924.

Utilitas publica ejusq; ſalus ni promoveretur, incivile eſſet, & ſocietati planè adverſum. 918.

Utilitas publica privatam facilè ſuperat. 1104.

UXOR.

Uxor legitima qvatenùs differat à concubinâ? 215.

Cauſa alimentorum, qvæ maritus debet uxori, ubi tractari poſſit? 354. 355.

In uxorem maritus, qvi jurisdictionem habet, exercere non poteſt. 472.

Multò arctiore vinculo & obligatione adſtrictiore Principi tenentur ſubditi, qvàm uxor marito. 1048.

W.

WERGELDUM.

Unde deducatur Wergeldum? 433.

Wergeldum iſtud qvomodò dicatur aliàs? ibid.

X.

XENIUM.

In conſecratione templorum olim Xenia qvandoqve diſtributa. 258.

Y.

ΥΠΕΡΟΧΗ.

Ὑπεροχὴ illa, qvam Duces affectabant, periculoſa Regibus aliqvando fuit. 428.

Ad ejusmodi ὑπεροχὴν qvis Ducatûs provexerit? 429.

Z.

ZYGOSTATES.

Moneta proba Zygoſtaten non metuit. 844.

SOLI DEO GLORIA!

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

ÍIS.

Digitized by Google

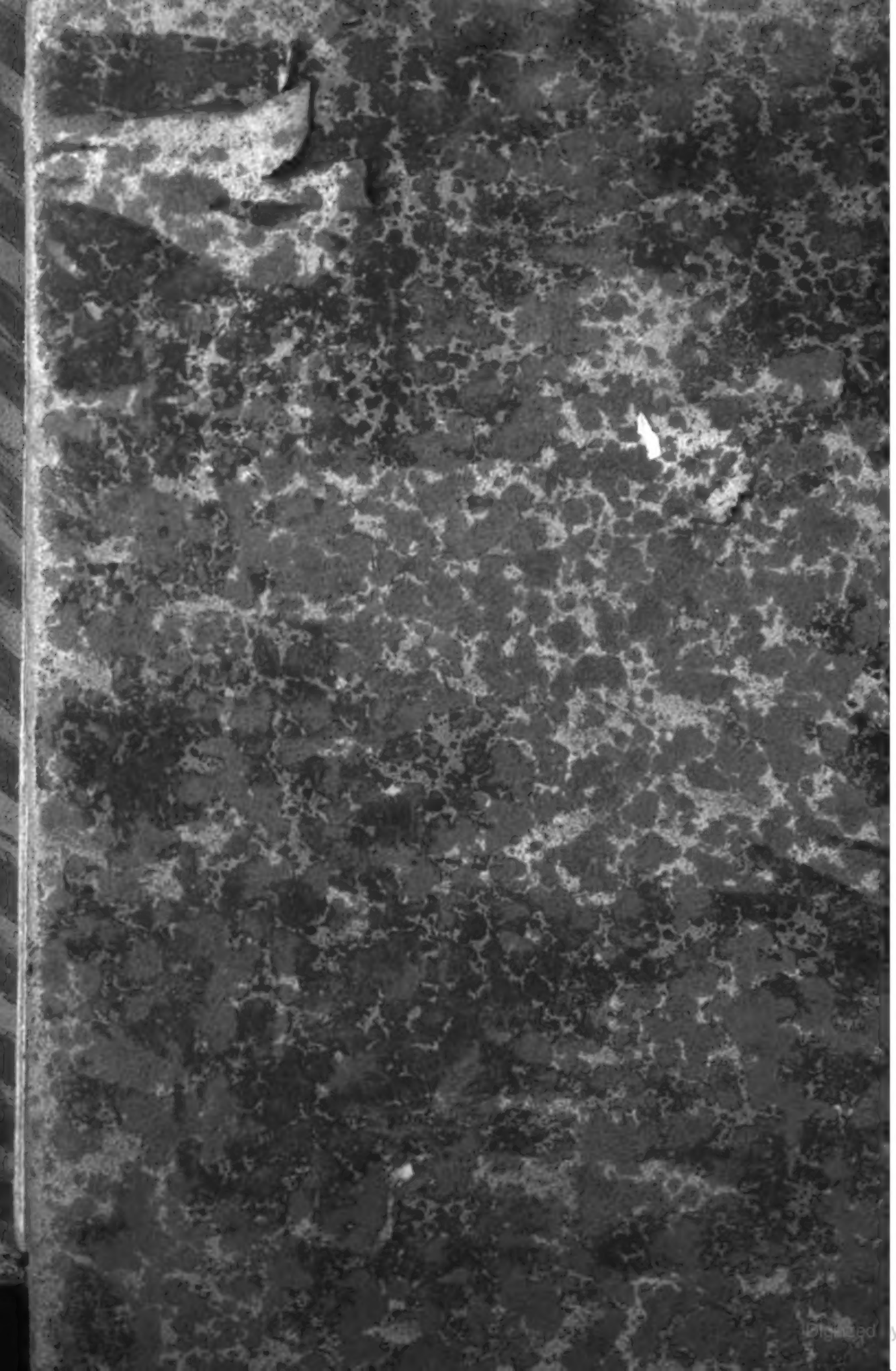
Digitized by Google